OPVS CATECHISTICVM,
SIVE

DE SVMMA

DOCTRINÆ CHRISTIANÆ,

D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS IESV, PRÆCLARIS DIVINÆ SCRIPTVRÆ TESTIMONIIS, sanctorúmq; Patrum sententiis sedulò illustratũ opera D. PETRI BVSÆI Nouiomagi, eiusdem Societatis IESV Theologi, nunc verò primùm accessione noua locupletatum atque restitutum.

EDITIO VLTIMA.

De huius operis ac vniuersæ doctrinæ quę in illo tractatur distributione, folium abhinc decimumquintum cum sequenti indicabit.

Cum duplici INDICE, *vno quidem Scripturarum explicatarum, altero verò rerum & sententiarum, ad calcem adiectis.*

PARISIIS,
Apud Thomam Brumennium, in clauso Brunello sub signo Oliuæ.
M. D. LXXXV.
Cum priuilegio Regis.

II. AD TIMOTHEVM III.

OMNIS scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendū, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendū in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus:

B. AVGVSTINVS TRACTA. II. IN EPIST. B. IOAN.

OMNIA quæ leguntur in scripturis sanctis ad instructionem & salutem nostram, intentè oportet audire: maximè tamen memoriæ cōmendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimum, quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circumuenire non cessant.

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHÆVM.

QVOTIES Hæretici canonicas proferūt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbū est veritatis. Sed nos illis credere nō debem', nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodū per successionem Ecclesiæ dei tradiderunt nobis.

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS *prophanas omnium Hæreseon nouationes.*

NECESSE est profectò omnibus Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare student, vt sanctę sanctorū Patrū fidei inhæreāt, adglutinentur, immoriantur: prophanas verò prophanorū nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

ITEM.

HOS in Ecclesia diuinitus per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, nō hominem contemnit, sed Deum.

D. AVGVSTINVS LIB. II. CONTRA IVLIANVM *Pelagianum in epilogo.*

QVOD inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud illos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO *Herbipolensi, & Orientalis Franciæ Duci, Patrono benignissimo, Petrus Canisius in Christo Jesu S. P. D.*

NTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas maiorem in modum iam olim effulsit (Prǽsul amplissime) duo Theodosij, senior & iunior, vti vulgò dicuntur, singularem laudem in primis promeruerunt. Ego verò de priore tantùm dicam, quem Augustinus, Orosius, Diaconus meritò celebrant, & cui poëta Claudianus ob lætissimum rerum successum haud temerè accinit:

O nimiùm dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Hic ipse multis quidem argumentis prodidit, se vnà cum coniunge valde religiosum esse, & benè merendi de Ecclesia studio & amore cumprimis exarsit. Imperiũ eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissensiones gliscentésque sectas populares animi passim distrahebãtur, doctis interim acerrimè inter se concertantibus, vt si fieri posset, in errorem, aut certè quidem in dubitationem etiam inducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ organum, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat virus, suásque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel maximè diuexabãt. Quid hic ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissimã Ecclesiæ faciem spectans, præsertim cũ publicæ pacis & Ecclesiasticæ vnitatis, sicut optimum principem patrémque patriæ decebat, studio & amore incredibili teneretur, sed qui ad ista funesta doctorum dissidia cõponenda nullum satis idoneum remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constãtinopolitanum, & ab eo sciscitatur, quid facto sit opus ad cõcordiam scissæ Ecclesiæ restituendam, priusquàm grauiores ordinum fierent distractiones, motúsque magis exitiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempubl. effunderentur. Ecclesiam enim fidei vnitate cõseruari atque stabiliri, discordia verò religionis lacerari atque subuerti rectissime iudicauit. Nectarius verò cùm nõ haberet quod ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberandum, ac interim Agelium, licet Nouatianorum Episcopum, consulit, vt eius sententiam audiat, priusquàm redeat ad imperatorem. Agelius tunc forte Sisinnium lectorem habebat, hominem non mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophiæ cognitione probe versatum, qui prætereà iudicio & rerum agendarum dexteritate polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc modum disseruit: Concordiam Christianæ religionis frustrà sperari, quandiu libertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita &

relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solùm hac disputandi libertate non tolli, sed augeri, grauiorésque inde lites ac pugnas irreconciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreses & opiniones nouæ magis magísque corroborentur: aliam igitur ineundæ concordiæ, quæ solida esset, viam ineundã esse, nimirùm vt præsentes controuersiæ ex veterum Patrum, qui Ecclesiæ calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via cõtentiosis præcluderetur, nè quisque pro sui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & suum illi sensum, prout causæ commodum putaret, affingeret, suámque sententiam iudicio Patrum simúlque Ecclesiæ publico anteferret. Vnde Imperatorẽ rectè facturum, si præcipuos sectarum magistros interrogãdos curaret, velíntne veterum Ecclesiæ doctorum iudicio stare, qui ante natam modò contentionem & diuisionem cum gloria floruissent, nullíque præsenti vel parti, vel sectæ vnquàm fuissent addicti: ac propterea vt minimè suspectos controuersæ nunc doctrinæ censores & arbitros iure agnoscendos ac recipiẽdos esse. Quòd si hos arbitros admittere detrectarent, postulandum ab illis videri, disertis vt verbis pronunciarent, sibi damnari Patrum auctoritatẽ. At si rursus hanc damnationis legem ferre nolẽt, ex hac sola tergiuersatione non obscurè constare, quantum fidei mererentur noui de fide disputatores, vt pote tã arrogantes, vt sese tot tantísque probatis Patribus vel æquare, vel anteponere non erubescerent, & idcircò nulla illos venia dignos, sed pro falsis doctoribus veræque Ecclesiæ pestibus iure habendos atque profligandos esse. Catholicorum verò munus manere proprium, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum scriptis consentaneam esse probarent, & suam religionẽ illorum testimoniis bona fide prolatis defenderent ac illustrarent. Quid multis? Placuit hæc sententia Nectario, qui statim ad Theodosium Cæsarem regressus, consilium Sisinnij aperit, suáque authoritate confirmat. Cæsar verò, vt erat prudentissimus Princeps, Lectoris consiliũ diligenter expendit, & hanc ineundæ concordiæ rationem approbat, réque ipsa probandum censet, quod Sisinnius proposuisset. Itaque sectarum principes ad disputandum armati & instructi conuocantur, ac præter expectationem omnem à Cęsare interrogantur, quo in precio magistros Ecclesiarum habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuisionis tempora extitissent, an eosdem recipere & approbare deliberatum haberent. Hic primum illi modestiã præ se ferre, & de Patribus honorifice loqui, quasi præceptores illos agnoscerent, séque illorum discipulos faterentur. Theodosius iterum sciscitatur, sitne illis constitutum, Patrum testimonia eo habere loco: vt per illa cum de aliis Christianæ doctrinæ partibus, tũ de subortis nuper controuersiis iudicetur, omnéque iudicium terminetur. Hic illi hærent suspensi, aliis aliud obtendentibus, & eiusdem etiam sectæ sociis inter se mutuò altercantibus, quid quantúmque scriptis & authoritati veterum esset largiendum. Quidam Cæsaris institutum probare, sed plures veterum sententias defugere visi sunt, facilè subodorati periculum de causa cadendi, si ex antiquorum Patrum iudicio præsentes ipsorum controuersiæ dirimerentur. Vbi nouæ discordiarum flammæ mox eruperunt, vt si anteà vnquam, nunc potissimum sectæ inter se dissectæ viderentur, non dissimiles quidem priscis illis gigantibus, ac aliis Babylonicæ turris stolidis ædificatoribus, quorũ & linguæ diuisæ, & conatus frustrati, & impẽsæ omnes absumptę hoc vnum effecerunt, & optatus ædificij progressus in pudendum prorsus exitum commutaretur. Igitur non male cessit Theodosio, quòd in Sisinnij consilio acquieuerit, eóque facto memorandum toti posteritati reliquit exemplum,

plum vt quod anteà Tertullianus docuerat, nunc re ipsa probatum esse cernamus. Tractans enim ille Pauli sententiam, Hæreticum hominem post vnam aut alteram correptionem deuita, seriò admonet, ne Catholici cum hæreticis de sacris literis disputaturi in arenam descendant, sed potius vt ad maiorum traditionem prouocent, & ex illa germanam Scripturæ intelligentiam, omnémque de propositis fidei quæstionibus veritatem petant atque confirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

VISVM est autem hanc repetere narrationem, quam Cassiodorus in historia, (vti vocant) tripartita recenset, eámque magni esse momẽti, & nostro tum seculo, tum instituto quadrare quiuis facile animaduertat. Rogant multi atque mirantur, qua de causa tot colloquia, disputationes & conatus qui ad controuersias in religione componendas nostra ætate partim in Germania, partim in Gallia instituti fuerunt, adeò male infelicitérque successerint, vt maiores etiam in religione distractiones ac turbæ consecutæ videantur. Nimirum à dicto Sisinnij consilio discessum est, & pietas abfuit Theodosiana, qua nouis doctoribus veteres cum authoritate opponerentur. Hoc nisi fiat, tot hæresum monstra quot nunc passim in Europa nata cernimus, facile & summa cum Ecclesiæ pernicie grassari pergent, sempérque impedient, quo minus ad amabilem Ecclesiæ concordiam tandem redeatur. Ac interim prorsus verendum est, ne post longas contentiones funestus exitus æque Germanos ac Græcos opprimat & perdat, vt nostrates è schismaticis vel Mahumetanos, vel atheos euasisse vel sero doleamus. Deinde hanc veterem narrationem libuit inserere, vt nostri seculi stultitia, immo impietas rectius perspiciatur, quando infimæ sortis ac plane crassi rudésque homines de Patribus vt prorsus indigne sentiunt, ita scurriliter quoque loquuntur, illorúmque dicta & facta petulanter arrodunt, sæpe & vanæ superstitionis & execrandæ idololatriæ sine vllo pudore condemnant. De Patribus dico, quorum eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina sapientiáque tot modis effulsit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Christianam Ecclesiam tot seculis corroborante. Hi electa diuinis Spiritus organa Christi fidem nõ ore tantum professi sunt, sed & sanctissima vita, multísque sæpe miraculis nec rarò sanguine profuso testati sunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & sacros eorum labores religionis ergo susceptos & exantlatos satis efferre posse videatur. Quibus tanto maior fides authoritásque debetur, quo magis in vnum eundémque sensum conspirant, quóque consonantius de Christianę doctrinæ partibus testificantur, vt quasi cor vnum & anima vna, immo & spiritus vnus in illis inesse, nobísque loqui videatur. Atque hoc illorum consensu, tanquàm certo inhabitantis spiritus indicio, depræhẽdimus, non solum in Apostolis, sed etiam in Apostolicis doctoribus sanctísque Patribus hanc præclaram Christi promissionem impleri. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Quocircà non temere ad hoc referri potest, quod Regum ille sapientissimus Salomon docet, ne quis terminos antiquos à patribus positos transgrediatur, quódque monet Ecclesiasticus, vt sapiẽtibus presbyteris, eorúmque doctrinę nos adiungamus, qui disciplinam à patribus traditam acceperunt, vel sicut Paulus loquitur, qui depositum bona fide custodiunt. Vndè vox Basilio Magno digna, & à vere Catholicis omnibus vsurpanda extat: ἀλλ' ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων πατρῶν δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν. hoc est, Quæ à sanctis Patribus edocti sumus,

ea interrogantibus nos annunciamus. Tum Athanaſius Eccleſiæ fortiſsimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hæreticorum artes & fraudes omnes elidantur, hiſce verbis oſtendit: Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοι αὖτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ, ὅτι οὐκ ἐςὶ ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνισαν. Hoc, inquit, ſolummodò reſpondere ad talia, & dicere ſufficit, quod iſta non ſunt Catholicæ Eccleſiæ, neque iſta Patres noſtri ſenſerunt. Et ſane cum his Eccleſiæ magiſtris non ſapere, omnino eſt deſipere. Extra hunc ſaltare chorum, vt ita dicam, eſt primas inſanię partes arripere. Ab his Eccleſiæ columnis auelli, eſt regiam veritatis viam deſerere. Sine his Chriſti oculis & Eccleſiæ luminibus, in diuino illo Scripturarum prato verſari, eſt perinde ac in tenebris dominicum agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piſcari. Damnatos ab his errores amplecti, eſt cum Eccleſiæ ludibrio hæreticorum deliria confirmare. Horum denique ſenſum & conſenſum negligere, diuino eſt repugnare oraculo, quod credentibus omnibus per Prophetam intonat: Hæc dicit Dominus: State ſuper vias veſtras, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus veſtris.

Qᴠᴇ omnia idcirco mihi præfanda duxi, Antiſtes illuſtriſs. præſens vt opus, quod è collectis grauiſsimorum Patrum ſententiis conſtat, maiore in precio ab æquis cenſoribus habeatur, tuæque in primis Celſitudini ſit commendatius. Prodit enim nunc iterum noſter Catechiſmus; nec ſolum nitidius, ſed etiam animoſius prodit, quandoquidē inter medios velut ſatellites, immo duces & coryphæos probe ſtipatus incedit, vt minus publicū conſpectum vereatur, & corā minacibus aduerſariis ſe perſtare poſſe cōfidat. Adeſt enim illi inuictus bellator Spiritus ſanctus, ſuóque gladio, quod eſt verbum Dei, hunc quanuis exilem partū munire dignatur. Adſunt & generoſi Chriſti regis æterni milites, qui ſuis quaſi armis nouū hoſpitem circuncingunt, ornant, muniunt atque defendunt. Quare ſi anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm ſolus ac velut inermis appareret, haud dubia mihi ſpes eſt fore, vt idem maiore nunc fauore & applauſu multorum excipiatur, tot præſertim patronorum, qui ſunt omni exceptione maiores, ſuffragiis atque ſententiis vndique corroboratus. Hos Chriſtianæ doctrinę teſtes ac vindices quiſquis contemnit vel negligit, nos etiam librúmque noſtrum & contēnat ac negligat licet, quandoquidē in eadem cùm illis naui manemus, ac tātiſper manere conſtitutum habemus, donec & ipſi ſuperatis infeſti procelloſique huius pelagi tempeſtatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem ſalutis portum, quem illi nunc fœlices obtinent, Chriſto nauclero fauente tandem ſecuri perueniamus.

Vʙɪ de præſentis inſtituti ratione plura dicturus, de prima noſtri Catechiſmi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæſar Fᴇʀᴅɪɴᴀɴᴅᴠs Viennæ de manibus noſtris extorſit, & ante xxvi. annos edi voluit ſua authoritate, ne quidem nomen tunc meum ſupprimente, minus vt inuidioſum eſſet opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniā hoc noſtrum ſeculum, vt nullum fere aliud contentionum flammis paſcitur, multique ad calumniādum præcipites nulla fere minus, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit, quin aliqui Catechiſtico labore noſtro offenderētur, & hanc qualēcunque Chriſtianę doctrinæ ſummā arroderent ac inſectarētur. Cuiuſcemodi Eccleſię hoſtibus tāto maior inſectandi libido creuit, quo minus inuidi homines ferre potuerūt, opus hoc ſummi Principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, paſſim circunferri, in ſcholarum vſum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in ma-

ximis gymnasiis celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoque Philippo, aliísque magistratibus Catholicis ita probari, hunc Catechismum præ cæteris studiosè cōplecterentur, ac eundem suis populis tum ad docēdum, tum ad discēdum publicè traderent, serióque cōmendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, ne honori nominíque diuino quicquam subtraham, quum soli bonorū omnium fonti lætum rerū successum ascribi, & ad illius gloriā syncerè cuncta referri deceat, nulla vt vnquàm eius dicti surrepat obliuio, Non nobis Domine, nō nobis, sed nomini tuo da Gloriā. At ego rem multis hodie notam cōmemoro, & de veritate constare cupio posteritati, vt rectius omnes de aduersariis iudicēt, qui nescio quo spiritu ducti, aut potius æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguū Catholicę doctrinæ testimonium, compendium, præsidium in Germania superesse. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullū hodie Catechismum æquè ac nostrum tam petulanter appetere, tam rabiosè cōuellere, támque atrociter damnare voluerunt. Postea verò cum de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magísque innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diu celauerā, me inscio adscripserunt, ídquè ante annos decem publice testatum volui, cùm opus idem recognitum Coloniensi Senatui nūcuparem. Accessit deinde Petrus Busæus Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterum monumentis probè versatus, qui amicorum hortatu, & ob publicam vtilitatē, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrúmque consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quæque ad libri marginem breuiter fuerant adscripta, & his etiam plura vndequaque collegit, ex ipsísque fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cū ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, vt quiuis sine negocio depræhendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere, quantunuis infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multísque aliis pergratus accidit, eámque commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta bonáque fide notata, nec omnibus obuia veterum testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacræ capita tum intelligenda, tum in scholis templísque tractanda & explicanda vti expeditissimè possint. Ex quo factum est, vt Typographus Coloniensis prioris editionis exemplaria breui distraxerit, vtque Veneti hoc opus sibi recudendum putârint, quod Romæ & alibi non modò cōmendari, sed etiam à multis passim desiderari certò intelligebant. Intereà dum Colonię noua editio apparatur, huc præsertim Geruino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquàm studiosus est, bonam nostri operam nauarunt, vt opus idem recognosceretur, in eóque multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinem reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsum excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, lōge commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto, dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententiis collectum, ac nūc etiam restitutum, tuæ imprimis sapientię & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupit approbari.

CÆTERVM si de suscepti operis Catechistici argumento aliquid addendum est, mihi sanè persuadeo, sapientes veræque pietatis amantes omnes boni cõsulturos, immò & sponte sua probaturos esse, quod nos in hoc Catechisticę doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiãt, multum sępe olei operęque ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quam summo Deo gratam maximorum hominum exemplo consentaneam, Catholicæ Ecclesiæ salutaré, Christianæ iuuentuti necessariam, & nostræ demum professioni congruentem esse certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodammodo suscepit atque sustinuit, quũ præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel cõfirmauit? Excusent aliis suas occupationes, ad sublimiores ac maiori qua stui seruientes Ecclesiæ functiones adspirent: vtile autem & æquè laboriosum hoc ministerium iudicent, callidèque subterfugiant, ne cum pueris quodammodo repuerascere velle videantur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquam familiarem exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltro amplectitur, & amanter osculatur, his suas ipsas manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat, hos demum cælestis regni ciues & præ aliis hęredes quasi proprios facit. Qui prætereà pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnum è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demum in paruulos collatum beneficium adeo sibi gratum fore pronũciat, vt quicunque ipsius nomine paruulum susceperit, Christum ipsum suscipiat, habeàtque perpetuum debitorem. Tanti refert, si Christo Domino, eiúsque sacro Euãgelio credimus, de paruulis bene mereri, ac instituentis illorum ad pietatem animis operam dare, quemadmodum probi faciunt Catechistæ, non Christianum modò, sed etiam Angelicum, vt sic loquar, munus administrantes. Quo minus ego miror, eximios illos Patres, Origenem, Basilium, Ambrosium, Augustinum, Cyrillum ab hoc docendi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquàm matres lac spirituale cupide & alacriter subministremus. Videbãt enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm spirituales, paruulos quàm viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnámque semper esse turbam, non solùm ætate, sed etiam spiritu imbecillium atque pusillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panem frangere conueniat, donec illi solidiorem cibum admittant, & in Christo ipso grandescant atque proficiant. Quòd si nihil aliud, certe aduersariorum improbus labor, ac indefessa cura huc nos extimulare debebat ac impellere, vt quod studium illi suæ sectæ per Catechismũ propagandæ animísque per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos rectè piéque instituendos pari diligẽtia, sed meliore fide, ac purioris Catechismi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magis alienum videri queat, quàm vigilante Iuda in re tanti momenti dormire Petrum, & vndique grassante lupo pastorem sui gregis curã abiicere, ac huius demum seculi, immò tenebrarum filios in sua generatione magis, quàm in Christi regno lucis filios, sapere & prudentiores esse? Quocirca Tridentini Cõcilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optimè cõstituerunt, sic illud etiam sanctissimè sanxerũt, Parochi vt omnes diebus festis non solùm habendis ad populum cõcionibus vacarent, sed etiam tradendo post prandium Catechismo incumberent, ac in fide rudiores omnes edocerẽt. Quæ

lex si vsquam alibi, tum in Italicis Ecclesiis iam obtinet, magnóque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obseruatur. Atque hactenus de Catechismi necessitate, præstantia & commoditate, quantum hic quidem locus ferre potest.

Ad extremam epistolæ partem accedo, quæ Patronum operi necessarium postulat accersiri, vt noua hæc editio non solùm apud æquos & candidos rerum æstimatores suam habeat gratiam, verùm etiam aduersus iniquos & inuidos obtrectatores maiore polleat authoritate. Vbi celsitudo tua illustriss. Princeps, se commodè nobis offert, cuius tutelæ hunc librum reuerenter commẽdare cupiam, ac vnicè nuncupare decernam. Primùm enim inter Germanos antistites ac Principes Catholicos, qui hoc seculo prædicantur, multorum iudicio sublimem & illustrem locum tenes, his nimirum animi dotibus instructus & ornatus, quæ non modò sapientem præclaræ huius D. CHILIANI vineæ custodem, sed & generosum bellicosę Francorum gentis moderatorem ac imperij principem decent. Deinde singulari Catholicæ pietatis studio flagras, qui inde ab initio suscepti muneris effecisti, vt Clerus ditioni tuæ subiectus, ad sacras preces quotidie summo Deo recitandas grauiter extimularetur, serióque reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurganda necessarius, ac tali Episcopo dignus, qui Apostolicum canonem ad se pertinere meminerit. Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur ad Catholicam religionem & disciplinam Ecclesiæ restituendam adiicis animum, pastores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Adhæc quod rarum & egregium Mœcenatem decet, doctos & studiosos homines magno fauore prosequeris, atque idcirco gymnasium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, sed etiam exteris haud minori præsidio quàm ornamento esse possit. Seminarium verò nuper magnificè erectum, & numero alumnorum & multis coemptis ædificiis amplificas. Neque nostros homines negligis, sed eorum Collegium non ita pridem Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac studiose foues, tota vt hæc IESV societas immortales gratias Patrono humanissimo debeat, ac pro illo sua vota Deo summo faciat perlubenter. Nec ignoro, Ecclesiæ vestræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita posse commemorari, quæ indè à primis Collegij nostri fundamẽtis Herbipoli iactis, cùm isthic adessem, & sacris concionibus operam darẽ, equidẽ sum frequẽter expertus. His ergo causis, ac aliorũ etiam consiliis incitatus facere non potui, quin per huius operis occasionem aliquid scriberem, ac vetus erga Celsitudinem tuam eiusque Ecclesiæ obseruantię meæ studium qualicunque testimonio publicè comprobarem. Precor demum à Christo Opt. Max. vt Herbipolensem vrbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitius tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in suam æternam gloriam bene fortunet, neque solum huius operis, sed etiam Collegij tantum patronum diu ac feliciter nobis superesse concedat. Oenipontiano post Christum natum M. D. LXXVI.

Extraict du Priuilege du Roy.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France & de Pologne, à tous noz Iusticiers, officiers ou leurs lieutenans & chacun d'eux si côme à luy apartiendra. Nostre bien aimé Thomas Brumen marchant libraire iuré en l'vniuersité de nostre ville de Paris, nous a exposé qu'il a recouuert vne coppie d'vn liure intitulé, Opus Catechisticum siue de summa doctrinæ Christianæ D. Petri Canisij societatis Iesu, præclaris diuinæ scripturæ testimoniis & sanctorũ patrum sententiis sedulo illustratum opera D. Petri Busæi Nouiomagi eiusdem societatis Iesu Theologi. Laquelle coppie auroit esté veuë par docteurs de la faculté de theologie, lesquels auroiẽt trouué iceluy digne d'impreßiõ & profitable au bien public: & d'autant que à l'impreßion dudict liure ledict suppliant pourra faire grandz fraiz, & doubte qu'autres que luy voulsissent par cy apres imprimer lesdicts liures, & par ce moyẽ le frustrer de ses iustes labeurs, Nous a requis sur ce luy pourueoir. A ces causes inclinans à la supplicatiõ & requeste dudict suppliãt, auons à iceluy pour ces causes octroyé & octroyõs de nostre grace speciale par ces presentes, que iusques au temps & terme de huict ans à compter du iour & date de ces presentes autre que ledict Brumen ou celuy qui aura charge de luy, ne puisse imprimer, vendre ne distribuer en nostre Royaume ne autres noz pays lesdits liures. Si vous mandons que de ces presentes grace & octroy vous faites & souffrez iouyr ledict suppliant plainement & paisiblement, en faisant faire expresses inhibitions & defenses de par nous, à tous Imprimeurs, Libraires & autres qu'il appartiendra de n'imprimer ny faire imprimer ledict liure dedans ledict temps & terme de huict ans, sur peine de confiscation dudict liure & d'amende arbitraire, car ainsi nous plaist il estre faict, en mandãt à tous noz Iusticiers, officiers & subiects que à vous en ce faisant soit obey. Et en outre mandons à nostre premier, huißier ou sergent, que pour l'enterinement & executiõ des presentes il face tous exploitz necessaires sans requerir n'auoir autre commißion. Donné à Paris le dernier iour de Ianuier l'an de grace mil cinq cens soixante dix neuf, & de nostre regne le cinquiesme.

Par le Conseil.

GRIGNON.

APPROBATIO HVIVS LIBRI.

Nos subsignati doctores Theologi Academiæ Parisiensis, hunc Petri Canisij Catechismum sacræ scripturæ sanctorumque Patrum testimoniis illustratum in communem totius Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem recudendum censuimus.

DADRE. PERIER.

DE HVIVS OPERIS RATIONE AC VTILITATE PRÆFATIO PETRI BVSÆI NOVIOMAGI.

MICVS quidam noster prudentia ac dignitate præstans, cùm hunc Catechismum Doctoris Petri Canisij diu ac multùm euoluisset, maiorem in modum optauit, vt quæ variis ex Patribus in illo collecta, breuitérque tradita continentur, aliquando fusius, præsertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim satisfore putauit, ex aliis Catechismis, qui non pauci & vtcunque elaborati circunferuntur, huc lucem maiorem adferre: sed hoc postulauit maximè, vt ad verbum libro adscriberentur, quæ partim ex sacris literis, partim ex Patrum monumentis petita, circa marginem duntaxat, vt fit, succinctè indicabantur. Neque ille verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & testimoniorum, quæ diximus, adiecta luce, fieri posse, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoque fructum, & plerisque singularem commoditatem exhiberet. Primùm enim ita consulitur Catechistis, qui siue Catechismum Romanum ex decreto Tridentini Concilij editum, siue hanc doctrinæ Christianæ Summam explicent, graui leuantur labore in conquirendis Authorum sententiis: præsertim cùm nec suppetant omnibus tot libri Patrum atque Theologorum. Deinde non potest ex harum sententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas consequi, cùm lector luce clarius videt, veteris quidem Ecclesiæ sensum atque consensum huic libro tam pulchrè fauere atque patrocinari. Grauis est enim authoritas patrum; quos omnino qui contemnunt vel negligunt, næ illi non intelligunt, quantoperè contristent & offendant in suis electis organis Spiritum sanctum, qui etiam nunc in Patrum scriptis viuit ac loquitur continenter, magnúmque lumen robur necessarium præbet Ecclesiæ Dei, tum in scripturarum interpretatione, tum in Catholicæ fidei doctrina confirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potissimùm ob causam arbitramur post Apostolos, Prophetas & Euangelistas, diuinitùs per tempora & loca datos constitutósque esse Pastores & doctores: nisi, vt Apostolus ait, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris? Quo quidem officio ac munere suo dum etiam postquàm è vita excesserint, funguntur, relictis clarissimis litterarum monumentis, in quibus testatas consignatásque animorum suorum sententias prodiderunt: si eos, tanquàm qui errent ipsi, audire contemnimus: an non Deum ipsum aspernamur, cuius concessu ac munere illos habemus? An non eundem fraudis ac mendacij arguimus, qui pro luce tenebras, pro viæ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magistros atque authores dederit, quíque falsis promissis Ecclesiam sponsam suam miserè deluserit? Etenim si patres in aliquo fidei dogmate consentientes & quasi conspirantes, lapsi fuerint, vniuersam Ecclesiam aliquando in fide, quæ basis & fundamentum religionis, errasse consequetur. Aberrante siquidem Pastore necessarium est & oues aberrare, & quò oculi dirigunt corpus, eò pariter reliqua membra deferri mouerique necesse est. Quo tandem igitur pacto Deus constare sibi, ac in promissis suis consentire poterit? Quæ fides, quæ authoritas diuinæ pollicitationis de perpetua Spiritus sancti & Christi Domini præsentia, ac in veritatis fideíque doctrina stabilitate & constantia, quam Ecclesiæ promissam diuinę litteræ planè & perspicuè testantur? Quomodo Christum Dei sapientiam à stultitiæ nota vindicabimus, qui & domum suam super arenam ædificasse, & non ad columnam & firmamentum veritatis, vti debebat, sed ad erroris ducem atque magistram consulendam atque audiendam ablegasse videri posset? Quare summa reprehensione digni sunt audacissimi simul & arrogantissimi homines, qui Patres omnes in doctrina consentientes per se contemnunt, illorúmque grauissima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & næuis ad arbitrium libidinémque garriunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Luterum inconditè fundere, ac temerè superbéque effutire non puduit: In [a] omnium Patrum scriptis multos inueniri errores, sæpe in oratione secum ipsos pugnare, sæpe inter se dissentire, diuinas scripturas torquere: Augustinum solum disputare, definire nihil: Hieronymum in Commentariis ferè nihil asserere, [b] ipsúmque & Origenem tam ineptè sacras litteras tractasse ac explanasse, vt nemo propemodum, suo quidem iudicio, ineptius

Ephes. 4.

Heb. 13.

Ioan. 14. & 15. Matth. 28. Esaiæ 59. Matth. 16. Lucæ 22.

Matth. 7. 1. Timoth. 3. Matth. 18.

a In prologo assertionis articulorum dānatorum à Leone decimo.
b De seruo arbitrio ad Erasm.

b Aduersus Henricũ Regem Angliæ.

id fecisse videatur. Atque insolentius sese efferens, [b] certum se gloriatur, improbéque iactat, dogmata sua, quantumuis impia, habere se de cælo: adeo vt nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quàm maximè aduersentur atque reclament: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sæpiúsque errasse. Melanchtonis verò, qui modestior videri voluit, quàm intolerabilis arrogantia? dum in suo de Locis communibus rerum Theologicarum libello, quem Luterus inuictum [c] appellauit, & non tantum immortalitate, sed canone quoque Ecclesiastico dignum censuit, sic [d] ait: Scripsêre de libero arbitrio Augustinus & Benardus, & ille quidem sua posterioribus libris quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Benardus non est similis sui. Sunt hac de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsim. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quam ferè obscurarunt Authores tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellum his tandem verbis concludit: Censeo non aliter atque pestem fugiendos hominum commentarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè nisi è scripturis hauriri non possit. Hanc tamen suam de libero arbitrio sententiam posteà [e] non modò ipse reuocauit, sed etiam velut Stoicorum opinionem, & Manichæorum delirationes insaniásque cõfutauit. Nec minor illa Thrasonis Gallici in suis Institutionibus [f] superbiloquentia: Parum, ait, me mouent, quæ in veterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum non nullos (dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri extant) aut in hac parte lapsos esse, aut nimis asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quàm in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectáque eruditione conferri possunt Rabini isti, scelerata procacitate insultare, atque adeo veterem religionem, hoc est, Catholicam verámque doctrinam, impiè nequitérque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum præceps fertur? Neque enim eo vno solùm patribus magnam authoritatem tribuimus, quòd fuerint omni doctrina & virture ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, vt isti nouatores, sed synceram, solidam, atque expressam doctrinam, diuinarúmque literarum, quæ ab eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, sempérque tenuisse: sed vel maxime ob eam etiam causam, quòd ex eorum præclaris ac fide dignis testimoniis perspicuè intelligimus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscurè declarat. Quotiescunque enim suam doctrinam Patrum authoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa voluntate, & libenter studioséque faciunt: sed qua fide, non ignorant eruditi: ac tunc quidem & sancti & docti habentur, nec sine plausu lætitiáque eorum laudes celebrantur: vbi verò, vt fit, ab ipsis dissentiunt, statim explauduntur, & in numerum hominum, qui errare possunt, reiiciuntur. Proinde nouus hic labor cùm ad alia, tum ad conuincendos & redarguẽdos etiam eos non parum conducet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitatis suæ euomere, cúmque petulenti lingua & insano studio non desinunt insectari: Nec sanè mirum. Male habet hostes coniuratos Ecclesiæ hoc qualecunque doctrinæ Catholicæ compẽdium: illis est veluti sudes in oculis id omne, in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationẽ magna inesse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ita debacchantium, vt omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicæ prorsus obliti esse videantur. Ægrè ferunt inuidi homines, optimum Cæsarem in Austria hoc opus primum publicasse, tum Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidem authoritate curasse sedulo, vt hic Cæsareus Catechismus publicè doceatur: & in varias quoque linguas traductus, magno bonorum consensu simul & applausu passim excipiatur. Pergant igitur isti, si secus fieri non potest, pergant inquam latrare atque mordere: rideant & contemnant, quod in Curiis prudentissimi Magistratus, & in Gymnasiis viri eruditissimi comprobarunt. Quod si non vni credunt operis huius Authori, saltem patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certè quidem ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & authoritatem velint cõcedere. Alioquin cæci sunt & obstinatè præfracti, ni videant & admittant Scripturæ Patrúmque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferant omnia quæ hîc è Patribus adducuntur: deinde iudicent, sed ita, vt venerandæ antiquitatis potius, quàm profanæ nouitatis se studiosos esse declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina,

quam

c De seruo arbitrio ad Erasmum

d In locis cõmunibus ad Tilmannum Plettenerum Anno 21. cap. de hominis viribus & libero arbitrio.

e In loc. cõm. ad Henricum Regem Angl. ann. 36. ca. de causa peccati & contingentia, & cap. de humanis viribus, seu de libero arbitrio. Itẽ in editionibus aliis sequentium annorum.

f In institut. suis, lib. 3. c. 4. sectio. 38.

De SS. Patrũ authoritate vide D. Augustini & Virinensis sententiam infrà quæst. 11. de præceptis Ecclesiæ, pag. 146. & seq.

1. Tim. 3.

Matth. 18.

quam hic liber repetit atque confirmat, iniquè profectò faciunt, qui hoc vni Authori crimen exprobrant: quod si omnino crimen habendum est, non magis in illo vno, quàm in Catholicis omnibus erat reprehendendum. Sed hac nimirùm arte & fraude libenter vtuntur Sectarij, vt quemadmodùm Rhetores docent, ad odium inuidiámque conflandam nihil non congerant, variósque hominum impotentium concitent affectus vociferando, vt si non prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Cui passim non modò populares, sed etiam doctiores quique noui Euangelij præcones, fallacissimè sese venditare & mentiendo persuadere solent, ea quæ in Catholica Ecclesia obseruantur, nupèr nata, & paucis antè annis, nescio quorum Pontificum, aut Monachorum, aut Sophistarum ingeniis reperta, atque in Ecclesiam inuecta esse. Neque enim, vt exempli causa aliqua commemorem, Melanchthonem ab hac calumnia, apertisque mendaciis pudor reuocauit, Neminem [a] videlicet ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesiâ morem consuetudinémque seruatam, [b] vt post diuortium personæ innocenti, coniuge superstite, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ [c] oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondum vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, [d] veteri Ecclesiæ ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam non creditam fuisse olim, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationémque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem [e] vsque ad Gregorij tempora vidisse quòd Matrimonium pro Sacramento datum fuerit: Veteres, [f] cùm de Sacramentis propriè loquuntur, ac præsertim Augustinũ, non plura duobus, Baptismo nimirum & Eucharistia, agnouisse: Omnes [g] veteres vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum: eósque nulla dubitatione vbiquè docere, ea, quæ vocamus Euangelica consilia, Christum non consuluisse duntaxat, sed iussisse: Confessionem [h] (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam. Hæc atque id genus mendacia, quibus veluti flosculis eorum conciones & libri exornati sunt, ex hoc opere nullo negocio planè apertéque redarguuntur. Postremò habent hîc ad manum Parochi & concionatores, quod ad Catechismum aliis tradendum paratiores accedant, vndè minori etiam negocio colligant cætera, quæ suscepto argumento & auditorum captui magis accommodata esse videbuntur. Plurimùm verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Catechismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata methodo expediant luculenter. Vtantur ergò & fruantur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vndè se & suos in præcipuis Canonicæ doctrinæ capitibus, locísque multis Theologicis, de quibus nunc maximè disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirméntque. Benè vale in Christo lector, & hunc laborem nostrum boni consule. Coloniæ, Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini M. D. LXIX.

a in Apologia Augustanæ Confessionis, cap. de Inuocatione Sanctorum.
b in examine ordinandorũ anno 54. Vuittenbergæ tradito, & in Appẽdice locorũ Commu. posterioris editio. co. de Côniugio.
c in libello de Eccl. authoritate & veterum scriptis.
d In Confessione Vuittẽbergensi.
e In institut. lib. 4. cap. 19. sectio. 34.
f Lib. 4. c. 19. sect. 3. & 12.
g Lib. 4 c. 13. sect. 12.
h Lib. 3. inst. c. 4. sect. 18.

ADMONITIO AD *Lectorem.*

RIVSQVAM ad hoc opus euoluendum candide lector accedas, de quibusdam te admonendú & informandum duximus. Ac primùm quidem, quid sibi velint alphabeti litteræ, quæ singulis paragraphis quæstionū Catechismi adscriptæ sunt: tum, quid in citationibus Scripturarum & sanctorum Patrū obseruandum sit: demùm, vndè Patrum testimonia, de quibus ambigi posset, descripta sint. Quòd igitur ad litteras attinet, eas apposuimus, vt faciliùs authoritates quæ ad marginē citantur inueniri possint. Nam exempli causa, ea testimonia quæ in paragrapho A citantur, eodem ordine postea subscripta reperiuntur, adiectis numeris; qui quidem numeri hoc præstāt, vt si alio in loco eadem testimonia producantur, possint citra difficultatem reperiri: Nimirùm si qua D. Augustini authoritas, quæ vno in loco citata est, repetatur & alibi: hoc compendio inueniri possit, cū dicitur, Vide suprà quæstione 9. B 2. quod significat authoritatem secundam paragraphi B.

Circa testimoniorum & authoritatum descriptionem hæc ferè indicanda videbantur. Primùm mirari neminem debere, quòd numeros librorum & capitū non Arithmeticis notis, vt fieri solet, sed integris dictionibus expresserimus. Ad quod faciendum hæc nos causa commouit, vt scilicet lectorem qui his authoritatibus & sententiis vtetur, magis securum reddamus. Neque enim raró accidit, & nos ipsi non semel obseruauimus, vt ea quæ ab ipsis authoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel exscribētium, vel typographorū incuria permutarentur: nec sanè mirum, cùm facillimè contingat vt numerus alius pro alio substituatur, aut propter formarum similitudinem, aut sola figurarum inuersione facta. Itaque vt nè errores eiusmodi inciderent tum in scribendo siue imprimendo, tum si necessè fuerit, alias recudēdo, maluimus integris dictionibus vti, quas commutare non ità facile foret. Fecimus id ob eam etiam causam, vt ex hoc libro faciliùs restitui & corrigi loca possint, quæ in ipsius Catechismi margine annotātur, si in eo sæpiùs imprimendo errores in numeris committerentur. Alterum est de quo admonendus videbare, ordinem testimoniorum in hac editione mutatum esse: non enim, vt olim factum fuit, seorsim primò Sacrarum literarùm authoritates, & pòst Patrum testimonia simul collocata sunt, sed ita permiscuimus, sicut in margine hæc ab authore Catechismi citata sūt: partim quo faciliùs singulas authoritates ab authore Catechismi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis cōfirmationem citatas, tū Scripturæ sacræ, tum Patrum sentētias in vnum locum collectas habeas: partim vt videas quis sit genuinus Scripturarum citatarum sensus, is nimirùm quem sancti Patres immediatè subiecti expresserunt. Tertium verò est, vt si animaduertas in Scripturæ verbis quædam aliter legi, quàm in nonnullis Bibliis vulgaræ editionis habeatur, memineris nos in iis describendis Louaniensium Theologorū castigationē ad vetustissima exemplaria factam, secutos esse. Postremum deniquè est, quod non ignoremus plerosque fore, qui sententiarum & authoritatum longitudinē ægrè ferent. Verùm cùm è diuerso sint nō pauci, qui malint integras patrum sentētias, quàm ita breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodiùs satisfacere, quàm si viam mediā teneremus, vt ea solùm proferrentur, quæ ad rem ipsam potissimùm satisfacere videbantur: quāquàm vereamur nè alicubi lōgiores aut æquo breuiores fuerimus: cuius errati facilè, vt spero, veniam dabis. Vtut est, meo quidem iudicio, sanctorum Patrum sententiæ faciliùs intelliguntur, quando & antecedentia & cōsequentia simul ponuntur ob oculos: vt taceam, quòd non raró quando verba longius adnotantur, simul etiam rationes & argumēta lectori suppeditentur, partim ex Scripturis sacris, partim aliundè petita. Neque enim nudè simpliciterque de rebus fidei suam sententiam exponunt Patres, sed nonunquā ex professo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem authoritatem fidei Catholicæ confirmādæ robúrque tribuant, quàm si simpliciter asseuerarēt quod sentiunt? Nunc ad illud veniamus, de quo tertio loco dicēdum erat. Sūt authores multi tum Græci tum Latini, qui partim à diuersis translati, partim ab aliis atque aliis correcti, distinctis locis & temporibus editi fuere, in quibus editionibus sæpenumerò, præsertim quòd ad numeros capitum assignandos attinet, reperire est magnam varietatē. vt igitur certiora nostra sint omnia, operæ preciū erit indicare, quos interpretes Græcorū, quásque editiones Latinorum, aut correctiones vtrorunque, secuti simus, non quidem in omnium Patrum libris, sed eorum tantùm, quorum mentionem facere, necessarium arbitramur: ne quis arbitretur nos mala fide egisse, si cum suis codicibus hęc fortè testimonia nō per omnia conueniant, aut capita capitibus minus respōdeant. Igitur vt à Græcis sumamus initum, Secuti sumus traslationē Ambrosij Camaldulensis in Dionysio Areopagita, veterem in Ignatio, Gelenij in Iosepho: quanquàm in libris antiquitatū retineamus numeros capitū, qui in editione veteri habebantur, & in Gelenij translatione ad marginē adscripti sunt. In Iustino Philosopho & Martyre Perioniū, in historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Theodoreti & Euagrij, nec Ruffinum, nec Musculum, sed Ioannem Christophorum Anglum, Cicestrensem Episcopum (nec id quidem sine causa) interpretē sequimur: ac proindè mirari non debes, si capitum numerus qui in hoc opere notatur, cum editionibus aliorum non conueniat. Citamus Athanasium iuxta versionem Nannij, Basilium iuxta editionem & correctionē Godefredi Tilmanni Parisiensem: quanquàm Cornarij numeros in citatione capitum non raró etiā adiúxerimus. Nazianzenum ex noua Abbatis Bilij conuersione: Nyssenum ex editione partim Basileēsi, quæ habet conuersionem Laurētij Sifani, partim Parisina anni 1573. in qua pleraque à Gentiano Herueto, & Petro Francisco Zino sunt translata: Chrysostomū & Theophylactū ex correctione Philippi Montani, Oecumenium deniquè, prout is è Gręco in latinum conuersus est ab Hentenio. Quòd ad Latinos spectat, Romanorum Pontificum epistolas & Cōciliorum canones ex tomis Conciliorum secundùm postremā Laurentij Surij editionem descripsimus: in epistolis tamē Leonis Magni retinuimus eum numerū, qui est in ipsius operibus

ribus

tibus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. In Cypriano citando sequimur editionem Manutij Romanam, & correctionem Pamelij Antvuerpianam: in Epistolis autem citandis, ordinem illum sequimur, in quē à Pamelio digestæ sunt: ità tamē, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Epistolæ numerus notetur. In Ambrosio partim Basileensem iuxta correctionem Costerij, partim nouissimam Parisiensem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi epistolis Romanam editionem, & Mariani Victorij Reatini emendationem. In Augustino & Gregorio Magno Parisiensem, quod admonemus, nè mireris in libris Moralium aliam nos sequi capitum distinctionem, quàm habeat editio Basileensis: in Isidoro & Rabano Coloniensem ex postrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Prospero, Lanfranco, & Guittmundo atque Iuone, Louaniensem. Superest, vt de iis libris Patrum dicamus, qui separatim excusi, aut etiam aliis Patribus inserti atque adiuncti, non tam facilè à quouis inueniuntur: inter quos sunt libri Paschales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuersas omnium ferè seculorum hæreses, Basileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Parisiensis editionis, quanquàm illic Hieronymi epistolæ ad eundem Theophilum scriptæ præfixę non sint. Didymus Alexandrinus operibus Diui Hieronymi adiectus est. Cyrilli Alexandrini epistolam ad Calosyrium Arsinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primùm edita est, citantur: Basilij vero epistolam ad Cæsaream Patritiã, in operibus eius non inuenimus, sed quæ à doctissimo virò Cutheberto Tonstallo Dunelmensi Episcopo, in libro de veritate corporis & sanguinis Domini Græcè & Latinè & ex ea citãtur, annotauimus. Petri Laodicensis, & Germani Patriarchæ Constantinopolitani expositiones in Orationem Dominicàm, Petrus Morellus è Gręcis recens Latinas factas, Gregorij Nysseni Catechetico maiori adiunxit, & Parisiis imprimi curauit in octauo anno 1568. Ruffini expositio in Symbolum, præterquàm quòd in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter Diui Cypriani opuscula. Chrysostomi liber de Virginitate, vt ex versione Iulij Pogiani primùm in Italia, deindè Dilingæ separatim, & demùm simul cum operibus eius Parisiis excusus est, citatur: nam Ioannis Liuinei interpretio post absolutum ferè opus primùm prodiit. Reliqua verò Chrysostomi hic citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphrasten in tomis Aloysij Lipomani, & Laurentij Surij de Vitis Sanctorum. Liturgiæ beati Iacobi, Basilij, & Chrysostomi simul editæ sunt per Claudium Sanctesium Theologum Parisiensem: attamen Basilij & Chrysostomi Liturgiæ, eorum operibus in Parisiensi editione etiam adiunctæ sunt. Bessarionis scripta quædam de Eucharistia, in eodem opusculo continentur. Damasceni libri tres de imaginibus, à Godefrido Tilmanno in Latinum conuersi, seorsùm prodierunt. Si qui sunt eius generis authores alij in Catechismo citati, quorum scripta haud ità nota sunt, ea vel separatim impressa extant: vel in iis voluminibus inueniuntur, in quibus diuersorum authorum scripta collecta sunt: cuius generis sunt octo tomi Aloysij Lipomani de Vitis Sanctorum, *Μικροπρεσβύτικον*, Antidotum contra diuersas hæreses, Panoplia Euthymij: vel deniquè locus vbi quærenda sit authoritas, simul annotatus est.

Hæc sunt, de quibus te candide lector admonere voluimus. Tu interim hoc labore fruere ac humanissimo consultissimóque Iurisprudentię Licentiato D. Geruino Typographo diligentissimo & valdè Catholico gratias habe, qui pro sua prompta iuuandæ Ecclesiæ & promouendorum studiorum theologicorum voluntate, operam suam in hac re fideliter præstitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illustrandam & propagandam politè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emisit: ità & in hoc opere suam in imprimendo industriam declarat, quòd & eleganter & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendũ obrepserũt, quod vitari vix potest, eos tales esse existimamus, qui ab vnoquoque facilè corrigi possint. Quòd ad sententias ipsas attinet, dedimus sanè operam, vt facta collatione diuersorum exemplarium, quæ nãcisci poteramus, quàm emendatissimè prodirent: Qua in re non parùm nobis profuit, & veluti stimulos addidit singularis diligentia Bartholomæi Laurentis ac Vuilibaldi Menzelij correctorum officinæ Quentelianæ. Neque enim facilè patiebantur, vt quæ mendum aliquod redolebant, licet ex ipsis fontibus descripta essent, typis committerentur, priusquàm aliis codicibus inspectis, quoàd eius fieri poterat, castigarentur. Ea quæ in sententiis Patrum potissimùm obseruanda videbantur, & Scripturarum quæ ab iis adducuntur, loca breuiter in studiosorũ gratiam, ad marginē adscripsimus. Quæ sicubi non omninò eregionè locata sunt, ducta linea ad suum locum facilè referri poterunt. Subiicimus etiam Chronologiam Ecclesiasticam, siue Catalogum Summorum Pontificum & Imperatorum, per Centurias distinctum, vt quo tempore Concilia celebrata, & Scriptores Ecclesiastici, quorum testimoniis vtitur hic Catechismus, floruerint, intelligatur, adiecta etiã serie Hæreticorum. Vbi notandum venit, in secunda classe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Ecclesiastici recēsentur, quę tenuioribus diuersique generis typis excusa sunt eorum in hoc opere mentionem non fieri, reliquorum autem omnium testimonia allata depræhendi. Encomia item quorundam Patrum ex veteribus excerpta subsequuntur, vt, in quãto honore apud Maiores nostros fuerint, cognosci queat: habeántque Concionatores & alij professores epitheta, quibus vtantur dum eorum testimonia producunt. Iterùm vale.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Anno	Pontif. Summi	Concil. & Persecut.	Imperatores Romani	Scriptores Ecclesiastici	Haeretici	
Ann° Dñi. 100.	IESVS CHRISTVS. S. Petrus Apostolus & martyr. S. Clemens martyr. S. Linus martyr. S. Cletus martyr. S. Anacletus mart. S. Euaristus martyr.	Hierosolymitanũ Conciliũ. Prima pſecutio ſub Nerone. Secunda perſecutio ſub Domitiano.	Auguſtus. Tiberius. Caius Caligula. Claudius. Nero. Galba, Otho, & Vitelius. Veſpaſianus. Titus. Domitianus. Nerua. Traianus.	Philo Iudæus. S. Martialis. S. Dionyſius Areopagita Epiſcopus & martyr. Ioſephus Iudæus. S. Ignatius Epiſcopus & martyr.	Simon Magus. Iudaizantes. Nicolaus Antiochenus. Cerinthus. Ebion. Menander. Saturnius.	Ante annos 1400
Ann° Dñi. 200.	S. Alexāder. I. mart. S. Sixtus I. martyr. S. Thelesphor° mar. S. Higinus martyr. S. Pius I. martyr. S. Anicetus marty. S. Soter martyr. S. Eleutherius mart. S. Victor. I. martyr. S. Zephyrinus mar.	Tertia perſecutio ſub Traiano. Quarta perſecutio ſub Marco Antonio.	Adrianus. Antonius Pius M. Antonius Verus cum fratre L. Aurelio. Commodus M. Antonini Veri filius. AElius Pertinax. Seuerus.	S. Iuſtinus Philoſophus & martyr. *Hermes frater Pij Pontificis.* *S. Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus.* *S. Polycarpus martyr. Egeſippus.* S. Irenæus martyr. *Athenagoras.* Clemens Alexandrinus. Tertullianus.	Baſilides. Gnoſtici à Carpocrate. Chiliaſtæ. Cerdon. Archontici. Marcion. Caini vel Caiani. Valentinus. Tatianus, à quo Encratitæ. Apelles. Bardeſanes. Montanus, à quo Cataphrygæ, & Pepuſiani. Seueriani à Seuero. Blaſtus. Quartodecimani. Valeſij. Berillus. Apoſtolici. Melchiſedechiani. Florinus.	1300
Ann° Dñi. 300.	S. Calixtus I. mart. S. Vrbanus I. mart. S. Pontianus mart. S. Antherus martyr. S. Fabianus martyr. S. Cornelius mart. S. Lucius I. mart. S. Stephanus I. mar. S. Sixtus II. martyr. S. Dionyſius I. mar. S. Felix I. martyr. S. Eurychianus mar. S. Caius martyr. S. Marcellinus mar.	Quinta perſecutio ſub Seuero. Sexta perſecutio ſub Maximino. Septima perſecutio ſub Decio. Octaua perſecutio ſub Valeriano & Galieno. *Antiochenum Concil. contra Samoſatenum.* [Non]a perſecutio ſub Aureliano. Decima pſecutio ſub Diocl. *Sinueſſanũ in cauſa Marcellini.*	Antonius Caracalla. Macrinus. M. Antonius Heliogabalus. Alexander. Maximinus. Balbinus & Pupienus. Gordianus. Philippus cum filio Philippo. Decius cum Decio filio. Gallus cum Voluſiano. Valerianus cum Galieno. Claudius. Aurelianus. Tacitus, & poſt eum Florianus. Probus. Carus cum filiis Carino & Numeriano. Diocletianus cum Maximiano.	Origenes. *Ammonius Alexandrinus.* *Minutius Fœlix.* *Iulius Africanus.* S. Hippolytus Portuenſis Epiſcopus & mart. & Cyprianus Epiſcopus & martyr. *S. Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus Taumaturgus Dictus.* *Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus.* *S. Pontius Diaconus B. Cypriani.* *S. Victorinus Epiſcopus Pictauienſis martyr.* *S. Pamphilus presbyter & martyr.* Arnobius. *S. Methodius Tyri Epiſcopus.*	Helchiſitæ, ſeu Helcheſaitæ. Nouatus, à quo Nouatiani & Cathari. Sabellius, à quo Patripaſſiani. Paulus Samoſatenus. Nepos Chiliaſta. Hierachas, à quo Hierachitæ, ſeu Hierarchitæ. Manes Perſa, vndè Manichæi.	Ante annos 1100
	S. Marcellus I. mart. S. Euſebius martyr. S. Melchiades mar. S. Sylueſter I. S. Marcus. S. Iulius I. S. Liberius. S. Felix II. martyr.	Ancyranum I. Neoceſarienſe I. I. SYNODVS GENERALIS. NICENA I. Patrũ 318. aduerſus Arium. ſub Sylueſtro. Romanum. Eliberitum. Arelatenſe I. & 2. Gangrẽſe. Carthaginenſe I. *Romanum. Colonienſe.* *Syrmienſe.* Antiochenum. Sardicenſe.	Conſtantius & Galerius. CONSTANTINVS MAGNVS. Conſtantius II. Conſtans, & Conſtantius fratres.	Lactantius. Reticius Auguſtodunenſis. Euſebius Cæſarienſis. *S. Antonius Abbas.* Iuuencus presbyter. *Lucifer Caralitanus.* S. Athanaſius. *Victorinus Afer Rhetor.* S. Hilarius Pictauenſis Epiſcopus. Ioannes Climachus. Optatus Mileuitanus. Chromatius Aquileienſis Epiſc. S. Didymus Alexandrinus. S. Pacianus Barcilonenſis.	Meleti°, à quo Meletiani. Donatus, vndè Donatiſtæ. Arius, à quo Ariani. Euſtathius Sebaſtienſis. Epiſ. Aceſius Nouatianus. Aſterius Sophiſta. Audeus Syrus, vndè Antropomorphitæ. Metangiſmonitæ. Macedoniani, ſeu Pneumatomachi à Macedonio. Photinus. Luciferiani. Bonoſus. Acatiani ab Acatio. Aetius. Eunomius, à quo	Ante annos

Ann. Dñi	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
Ann° Dñi.	S. Damasus. S. Siricius. S. Anastasius.	Laodicenum. Valentinum. Aquileiense. II. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA I. Patrum 150. contra Macedonium sub Damaso. *Romanum contra Apollinarii.* Carthaginense 2. 3. 4. & 5. *Taurinense.*	Iulianus Apostata Iouinianus. Valentinianus I. cum fratre Valente. Gratianus cum Valentiniano II. & Theodosio I. Arcadius & Honorius.	S. Basilius Magnus. S. Gregorius Naziãzenus & Nyssenus. S. Ambrosius. Prudentius. S. Ephræm. S. Hieronymus. Theophilus Alexandrinus. Ruffinus. S. Chrysostomus. S. Epiphanius. S. Cyrillus Hierosolymitanus. *Palladius.* *Euagrius monachus.* S. Amphilochius. *Eutropius.* *Gaudentius Brixiensis Episcopus.* *Philastrius.*	Quo Anomæi. Patriani. Paterniani. Rhetorics. Pattalorinchitæ. Agapetæ. Apollinaristæ ab Apollinario. Aetius. Seleuciani. Proclianitæ. Priscilianus. Iouinianus. Massaliani, seu Euchitæ, vel Entusiastæ. Vigilantius. Collyridiani. Heluidius. vndè Antidicomarianitæ. Sabbatius, vndè Sabbatiani. Dorotheus, à quo Patiriani. Abeliani.	1100
400.	S. Innocentius I. S. Sozimus. S. Bonifacius I. S. Cælestinus I. S. Sixtus III. S. LEO MAGNVS. S. Hilarius. S. Simplicius. S. Felix III. aliis II. S. Gelasius I. Anastasius II. S. Symmachus.	Toletanum. Mileuitanum. Telẽse. Carthaginẽse 6. & 7. Aphricanum. III. GENERALIS Synodus EPHESINA 200. Episcoporum contra Nestorium sub Cælestino. Regiense. Agathense, vel sub Symmacho potiùs Arausicanũ I. & 2. Vasense. I. & 2. Carpentoratense. IIII. GENERALIS Synodus CHALCEDONENSIS Episcoporũ 630. contra Eutichen & Dioscorum sub Leone. *Arelatense 3.* *Veneticum.* Turonense I. *Romanum* Epaunense. *Romana Concilia sex.* *Herdense. Valentinum.*	Theodosius II. seu iunior, & cum eo Valentinianus III. in Occidente. Marcianus. Leo I. Zeno. Anastasius I.	S. Augustinus. Seuerus Sulpitius. *Seuerianus Gabaliensis.* S. Paulinus Possidonius. *Orosius. Lucianus presbyter.* *S. Eucherius Lugdunensis.* S. Maximus Taurinensis. *Iunilius. Eusdius. Primasius.* Victor Vticensis. Cassianus. *Marcus Eremita.* Cyrillus Alexandrinus. Vincentius Lirinensis. Socrates. Sozomenus Theodoretus. S. Prosper. S. Petrus Chrysologus. *S. Proclus Constantinopolitanus.* *S. Vigilius Tridentinus Episcopus.* *Sedulius, Palladius. S. Nilus monachus.* *Claudianus Mamertus Viennensis Episcopus. Saluianus Massiliensis. Hilarius Arelatensis. Salonius Viennensis Episcopus.* *S. Eugenius Carthaginensis Episcopus.* *Cerealis Episcopus.* *Antonius Constantiniensis Episcopus.* *Sidonius Apollinaris.* Gennadius. S. Fulgentius Ruspensis Episcopus. Petrus Diaconus. *S. Boetius martyr.* *Faustus Regiensis Episcopus.* *Alcimus Auitus Viennensis Episcopus.*	Pelagiani, a Pelagio. Cælestius. Vincentiani. Prædestinati. Nestorius, vndè Nestoriani. Eutyches & Dioscorus. Acephali à Seuero Antiocheno Episcopo. Petrus Cnaphæus, vndè Theopaschitæ. Theodorus Mopsuestiensis. Xenaias, seu Philoxenus Persa, primus Iconomachus.	Ante annos
Ann° Dñi. 500.	S. Hormisda. S. Ioannes I. mart. S. Felix IIII. alijs III. Bonifacius II. S. Ioannes II. S. Agapetus. S. Siluerius martyr. Vigilius. S. Pelagius I. S. Ioannes III. S. Benedictus I. S. Pelagius II. S. GREGORIVS MAG.	Aurelianense I. *Tarraconense Gerudense.* Cæsaraugustanum. Toletanum 2. *Constãtinopolitanum.* Aurelianense 2. & 3. Aruernense. V. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 2. Episcoporum 165. cõtra Anthimum & Theodorum sub Vigilio. Aurelianense 4. 5. *Parisiense 1. & 2.* Turonense 2. Hispalense I. Matisconense I. & 2. *Lugdunense I. & 2 Valentinum 2.* Toletanum 3. *Romanum. Lateranense.*	Iustinus I. Iustinianus I. Iustinus II. Tiberius II. Mauritius.	*Ferrandus Diaconus Carthaginensis.* *S. Paschasius Diaconus Romani.* *Iornandes, Procopius, Agathias historiographi.* Cassiodorus Senator Romanus. *Arator Subdiaconus Romanus.* Eusebius Emisenus Gallus, cuius habentur homiliæ, hoc fortè tempore claruit. qui verò Euangelia explicauit, post Gregorium Magnum scripsit. *Dionysius Romanus exiguus.* *S. Benedictus Abbas.* *Iustinus Orgelitanus Episcopus.* Andreas Hierosolymitanus Cretensis Episcopus. *Fortunatus Pictauiensis Episcopus.* *Rusticus Diaconus hoc fortè tempore contra Acephalos scripsit.* *S. Venantius Honoratus. Eugipius Abbas.* Euagrius Epiphanensis. *Michael Syngelus. Leander Hispalensis Episcopus.* Gregorius Turonensis Episcopus. Hesichius Episcopus Hierosolymitanus, qui in Leuiticum scripsit, teste Glossa ordinaria.	Seuerus, vndè Seueriani. Anthimus. Monothelitæ. Chrystolitæ. Agnoitæ, à Themistio Diacono. Aphthartodocitæ. Sadducæorum à Petro Apameæ Episcopo. Eutychius Cõstantinop. Ioannes Philoponus, à quo Monophysitæ, & Theopaschitæ.	1000 Ante annos 900

	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI.		SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
600	Sabinianus. S. Bonifacius III.		Phocas.		Leotius Neapoleos Cypri Epi. *Paterius Rom. Ecclesiae Notarius.* Sophronius. S. Isidorus Hispalensis Episcopus.	Iulianistae Incorruptibilis, siue Aphtardocitae. Iacobitae à Iacobo Syro Armenij. Heicetae. Gnosimachi. Chazinzari.	
	S. Bonifacius IIII.	*Lucense.*	Heraclius.		Georgius Alexandrinus, author vitae S. Ioannis Chrysost.		
	S. Deusdedit. Bonifacius V. Honorius I.	Antisiodorense. Toletanum 4. 5. & 6. Hispalense 2. Bracarense 1. & 2.			*S. Maximus Confessor.* *Ionas Monachus.*	Sergius Mahometi praeceptor. Thnetopsychitae. Theocatagnoitae. Mahometani. Monothelitae instaurati.	
	Seuerinus. Ioannes IIII. Theodorus I.	Toletanum 7. *Lateranense contra Monothelitas.*	Constantinus III. Heraclij filius. Heracleonas. Constans II.				Ante annos
	S. Martinus I. martyr. Eugenius I. Vitalianus.	Toletanum 8. Gabilonense 1. Toletanum 9. 10. & 11. *Anglicanum.* Bracarense 3. *Anglicanum.*	Constantinus IIII.		*Theodorus Cantuariensis Archiepisc.* *S. Caesarius Arelatensis Episcopus.* *S. Audoenus Rathomagensis Episc.*	Ecnophrones. Patermeneutae. Lampetiani.	
	Adeodatus. Domnus I. vel Domnio. Agatho.	VI. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 3. Episcoporum 290 contra Monothelitas sub Agathone. Toletanum 12. Toletanum 13.			*S. Aldhelmus.* *S. Iulianus Pomerius Toletanus Archiepiscopus.*		
Ann. Dñi	S. Leo II. Benedictus II. Ioannes V. Cuno, vel Conon. Sergius I.		Iustinianus II. Leontius, siue Leo II. Tiberius III.				800
700	Ioannes VI. Ioannes VII. Sisinnius. Constantinus.	Constantinopolitanum in Trullo, editi in eo 102. canones nomine VI. Synodi.	Iustinianus II. iterum. Philippicus Bardanes. Anastasius II. Theodorus III. Leo III. Isaurus Iconomachus cum filio Constantino V. Copronymo.		Venerabilis Beda. S. Ioannes Damascenus. *Cosmas Maiumensis Episcopus.* *S. Bonifacius Moguntinus Archiepisc.*	Agonyclitae. Iconomachi.	
	S. Gregorius II.	*Romanum.*			S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha.		Ante annos
	Gregorius III. Zacharias I. Stephanus II. Steph. III. dictus II. Paulus I. Steph. IIII. dict. III. Adrianus I.	Francicum. *Suessionense.* *Vernense sub Pipino.* VII. GENERALIS Synodus NICENA II. contra Iconomachos, Episcoporum 350 sub Adriano. *Francfordiense.* *Foroiuliense.*	Leo IIII. Constantinus VI. cum matre Irene.		Paulus Diaconus. Alcuinus. Vsuardus Monachus.	Felix Vrgelitanus, à quo haeresis Feliciana. Elipandus Toletan. Pauliciani. Albanenses. Baiolenses, seu Bagnolenses. Concordenses, seu Cozocenses.	
Ann. Dñi	Leo III.		IMPERATORES ROMANI.	CONSTANT.	Paulinus Aquileiensis.		700
800		*Concilium apud Theodonis Villa celebratum.* Turonense 3. Cabilonense 2. Moguntinum. Rhemense. *Arelatense 4.*	CAROLVS MAG. primus post translatum Imperium ad Germanos.	Nicephorus, & Stauratius Imperatores Constantinopolitani. Michael I. & Theophylactus. Leo V. Armenius.	*Turpinus. Eginhardus.* Ionas Aurelianensis.	Claudius Taurinensis Iconomachus.	
	Stephanus V. dictus IIII. Paschalis I.	Aquisgranense I.	Ludouicus I.	Michael II. Balbus.	*Hilduinus Abbas; Amalarius Treuirensis.* *Angelomus.* Haymo Halberstatensis Episcop. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiscopus. *Freculphus Lexouiensis Episcopus.* *Strabus Fuldensis author Glossae ord.* *VValafridus Strabo Augiensis Abbas.*		Ante annos
	Eugenius II. Valentinus. Gregorius IIII.	Parisiense. Moguntinum		Theophilus.			

Ann. Dñi	Pontif. Summi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	
	Sergius II. Leo IIII.	Aquisgranense 2. *Meldense.* *Concil. apud S. Medardum in suburbio Suessionensi.*	Lotharius.	Michael III. Theophili filius, primò cum matre Theodora, deindè sol⁹.	*Aimoinus monachus. VVandelbertus.* *Hincmarus Remensis archiepiscopus.* *Anastasius Bibliothecarius.* *Ansegisus Lobiensis Abbas.*		
	Benedictus III. Nicolaus I.	*Valentinum.* *Ticinense.* VVormatiense.	Ludouicus II.		*Christianus Druthmarus.* Photius constantinop. patriarcha. Ioannes Diaconus Romanus. Remigius Antisiodorensis.	Godeschaldus presbyter Gallus.	
	Adrianus II.	VIII. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 4. Episcoporum 300. contra Photium patriarcham Constantinop. sub Adriano 2.		Basili⁹ I. Macedo.	Theophilactus. *Hucbaldus monachus.*		
	Ioannes VIII.		Carolus II. Calu⁹ Ludoui. III. Balb⁹ Carol⁹ III. Crass⁹				
	Martinus II. vel Martinus I. Adrianus III. Steph. VI. dict⁹ V.	*Coloniense.* *Moguntinum.* *Metense.*	Arnulphus.	Leo VI. Philosophus.	*Paschasius Ratbertus.* *Ericus, seu Hericus monachus.*		
	Formosus. Bonifacius VI. Stephanus VII. dictus VI. Romanus. Theodorus II.	Tribuciense. Nannetense, fortè hoc tempore habitum.					
Ann⁹ Dñi.	Ioannes IX. Benedictus IIII.		Ludouicus IIII.		*Ambrosius Ansbertus.*		600
900	Leo V. Christophorus I. Sergius III.			Alexander. Constātinus VII.	*Odo Cluniacensis Abbas.* *Ado Viennensis. Regino Prumiensis Abbas.*		
	Anastasius II. Lando. Ioannes X.		Conradus I. Héric. I. Auceps.		*Ratherius Belga Episcopus Veronensis, pòst Laodiensis.*		
	Leo VI. Step. VIII. dic. VII. Ioannes XI. Leo VII.		Otto Magnus.		*Vuindichinus Corbeiensis Monachus.*		
	Step. IX. dic. VIII. Martinus III. siue Marinus II. Agapetus II. Ioannes XII. Leo VIII.			Romanus. Nicephorus II. Phocas. Ioãnes Zimisces.	*Luitprandus Ticinensis, historiographi.* *Radulphus Flaviacensis.* *Ratbodus Episcopus Traiectensis.* *Herigerus Lobiensis Abbas.* *Smaragdus abbas. Fridegodus Diacon.* *Rosuita sanctimonialis.*		Ante annos
	Ioannes XIII. Domn⁹ II. vel Don⁹ Benedic. V. dic. VI. Bonifacius VII. Benedi. VI. dic. VII.		Otto II.	Basilius Iunior, & constātinus VIII.			
	Ioannes XIIII. Ioannes XV. Ioannes XVI.		Otto III.		*Abbo Floriacensis abbas.*		
Ann⁹ Dñi.	Gregorius V. Syluester II.						500
1000	Ioan. 17. alius 18. Ioannes 18. al. 19.		S. Héri. II. Claudus, alius I.		*Radulphus Ardens. Fulbertus Carnotensis Episcopus.*		
	Sergius IIII. Benedi. 7. dict. 8.	Salegunstadiense.			Buchardus VVormatiensis Episcop. *Berno Augiensis Abbas. Bruno Herbipolensis Episcopus.*		
	Ioãnes XIX. al. XX. Benedict⁹ 8 dic. 9.		Conradus II. Héricus III. Niger, al. II.	Romanus Argyr⁹ Michael 4. Paphlago. Michael V. Calaphates.	*Hermannus Contractus Comes Veringensis Monachus historicus.* S. Petrus Damianus.		
	Gregorius VI. Clemens II. Damasus II.			Constantinus IX. Monomachus.	*Vmbertus, seu Humbertus Cardinalis.* S. Lanfrancus. Guitmundus. Algerus. *Rogerius monachus.*	Berengarius Sacramentarius.	Ante anno
	Leo IX.	Romanum & Vercellense contra Berengarium sub Leone 9.		Theodora Augu. Michael VI. senior Stratioticus.			
	Victor II. Steph. X. dictus IX.	Turonense contra eundem sub Victore 2.	Henricus 4. filius superioris, al. III.	Isaacius II. comnenus.	*Osbertus Clarentius Monachus Anglus.*		

Ann. Dñi.	Pontif. Summi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	Ante annos
					S. Anselmus Cantuariens Archiep. Oecumenius.		
	Nicolaus II.	Romanum contra eundem Berengariũ, sub Nicolao 2.		Constantinus x. Ducas.			
	Alexander II.			Eudoxia cũ quatuor filiis.	*Marianus Scotus. Anselmus Lucensis Episcopus.*		
				Romanus Diogenes.			
				Micael VII. Parapinaceus.	S. Iuo Carnotensis Episcopus.	Basilius author sectæ Bogomilorum.	
	Gregorius VII.	Romanum contra eũdem, sub Gregorio 7.		Cõstantinus XI. Ducas, & Nicephorus 3. Botoniates.	*Hildebertus Cenomanensis Episcopus.* *S. Bruno Carthusianus.* *Lambertus Schafnaburgensis.*		
				Alexius I. Comnenus.	*Dodequinus S. Disibodi Abbas.* *Gulielmus Malmesburiensis.*		
Ann. Dñi.	Victor III. Vrbanus II. Paschalis II.						
1100			Hẽricus V. filius præcedentis, al. IIII.	Ioannes Comnenus.	*Sigebertus Gemblacensis. Zacharias Chrysopol. Anselmus Laudunensis autor Glossæ interlinearis.*	Taudemus. Durandus de VValdach	400
	S. Gelasius II. Calixtus II.				Ioãnes Zonaras Georgi. Cedren. *Theodericus S. Trudonis Abbas. Glycas.*	Petrobrusiani, à Petro de Bruis.	
					Rupertus Tuitiẽsis. Guilielm. Abb.	Henriciani.	
	Honorius II. Innocentius II.		Lotharius II.		*Honori. Augustodunẽs. Frãco Haffligens.* S. Bernardus Clareuallensis Abbas. Hugo de S. Victore. Gratianus.	Petrus Abailardus. Arnaldistæ, ab Arnaldo de Brixia.	
			Conradus III.		Petrus Lombardus. *Richardus de S. Victore. Petrus Venerabilis Cluniacensis Abbas.*	Pseudo apostolici.	
	Cælestinus II. Lucius II. Eugenius III.			Manuel I. Comnenus.	*S. Hildegardis Abbatissa. Petrus Comestor.*		
			Fridericus I. Barbarossa.		Euthymius. *Otto Frisingensis Episc.* *Arnoldus Bonaeuallis Abbas.* *Robertus Montensis Abbas.*	Cathari, siue Patareni.	
	Anastasius III. Adrianus IIII. Alexander III.	Lateranẽse sub Alexãdro 3.			*Hugo Eterianus. Petrus Blesensis.* *Robertus Lincolniensis. Leo Tuscus.* *Petrus de Riga Remensis.* *Eckebertus S. Florini Abbas.*	VValdo Lugdunensis, à quo VValdenses, seu Pauperes de Lugduno.	Ante annos
	Lucius III.			Alexius II. Comnenus.	*Godefridus Viterbiẽsis. Ioachim Abbas.*	Eudo. Correrij, seu Coterelli.	
	Vrbanus III. Gregorius VIII. Clemens III.			Andronicus Cõnenus. Isaacius II. Angelus.	*Theodorus Balsamus. Helmodus.* *Guericus Ignacensis Abbas.*		
	Cælestinus III.		Henricus VI. Friderici filius.				
	Innocentius III.		Philippus Hẽrici frater. Otto IIII.	Alexius III. Angelus frater Isaacij.	*Gulielmus Tyrius Archiepiscopus.* Nicetas Choniates. *Saxo Grammaticus.* *Richardus Cluniacensis.*		
Ann. Dñi. 1200				Alexius 4. Angelus filius Isaacij. Alexius V. Ducas Murzuflus.	*Helinandus Montisfrigidi monachus.* *Ioannes Beleth. Petrus Cantor.* *Conradus à Lichtenau Vrspergisis Ab.*	Almaricus. Albigenses.	300
				Balduinus I. Flãdrensis.	*Cæsarius Heisterbacensis.*		
		LATERANENSIS Synodus Magna Episcoporũ 470. ac in vniuersum 1285. Patrum, sub Innocentio 3.	Fridericus II.	Henricus frater eius.	*Iacobus de Vitriaco Cardinalis.* *Hugo Carensis Cardinalis S. Sabinæ.* *S. Antonius de Padua. Raymundus de Pennaforti.*		
	Honorius III.				*Gulielmus Antissiodorensis. Gulielmus Parisiensis Episcopus.*		
	Gregorius IX.	*Alemanicum.* *Oxoniense.*		Pet. Antissiodor. Robertus.	*Ioannes Frisingensis.* *Alexander de Ales.* *Vincentius Beluacensis.*		Ante annos
	Cælestinus IIII. Innocentius IIII.			Balduinus II.			
	Alexander IIII.				*Albertus Magnus Ratisponensis Episcop.* *Mattheus Parisius, seu Paris.*	Dauid Dinantius. Petrus Ioannis, discipulus Abbatis Ioachim.	
	Vrbanus IIII. Clemens IIII. Gregorius X.		Henricus VII. Gulielmus. Conradus IIII. Richardus, & Alfonsus.		*Henricus Cardinalis Hostiensis.* *Humbertus Generalis Dominican.* S. Thomas Aquinas. *S. Bonauentura.*	Guilelmus de sancto Amore.	
		Lugdunense sub Gregorio 10.	Rodolphus I.	Michael VIII. Palæologus.	*Thomas Cantipratensis. Ioannes Valeis Galensis.*	Flagellantes.	

Anni	Pontif. Summi	Concilia	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici	Haeretici	
Ann° Dñi	Innocentius v. Adrianus v. Ioannes xx. al. xxi. Nicolaus iii. Martinus iiii. Honorius iiii. Nicolaus iiii. S. Cælestinus v. Bonifacius viii.	∴	Adolphus. Albertus.	Andronicus Senior Palæolog⁹, cum Michaele.	Guliel. Durãdi Nimatensis Episc *Vdalricus Argentinensis.* *Henricus Gandauus. Aegidius Romanus Bituricensis Archiepiscopus.* *Richardus de Mediauilla.* *Iacobus de Voragine Episc Genuensis.* *Georgius Pachymerus Historiograp.* *Marcus Paulus Venetus.* *Ioannes Duns Scotus. Aitonus seu Haitonus Armenius.*		400
1300	Benedictus ix. dic. x. Clemens v. Ioannes xxi. al. xxii. Benedictus x. dic. xi. Clemens vi. Innocentius vi. Vrbanus v. Gregorius xi. Vrbanus vi. Ann° Dñi Bonifacius ix.	Viennense sub Clemente v. ∴	Herricus viii. Lutzẽburgẽsis. Ludouicus iiii. Bauarus. Carolus iiii. Venceslaus.	Andronicus Iunior Palæolog⁹. Ioannes Palæologus, cum Ioãne Cantacuzeno. Manuel ii. Palæologus.	Niceph Callistus. *Alanus de Insulis. Albertus Patauinus, Iacobus Viterbiensis. Petrus Paludanus. Bartholomæus Vrbinas Episcop. Petrus Aureolus. Guido Perpinianus Carmelita. Nicolaus Lyranus. Augustinus Anconitanus. Martinus Polonus. Franciscus Maronis. Nicephorus Gregoras. Ockam. Aluarus Pelagius. Guido de monte Rotherij. Lupoldus Bebenburgius. Henricus de Vrimaria. Ludolphus Carthusianus. Simon de Cassia.* Robertus Holkot. *Ioannes Bachon. Gregorius Ariminensis. Thomas de Argentina. Francis. Petrarcha. Petrus Bertory. Marsilius de Ingen. Matthæus VVestmonasteriensis. Ioannes Maronis. Paulus Venetus.* *Nicolaus de Gorran.*	* Begardi. Fratricelli ab Hermanno. Beguini. Dulcinus, à quo Dulcinistæ. Lolhardi, à Gualtero Lolhardo. Michael de Cetena. Marsilius patauinus. Bertholdus de Rorbach. Turelupini. Ioannes VVicleff.	Ante annos 300
1400	Innocentius vii. Gregorius xii. Alexander v. Ioannes xxii. dictus xxiii. Martinus v. Eugenius iiii. Nicolaus v. Calixtus iii. Pius ii. Paulus ii. Sixtus iiii. Innocentius viii. Alexander vi. Ann° Dñi	SYNODVS CONSTANTIENSIS. Basileense. SYNODVS FLORENTINA sub Eugenio 4. ∴	Robert⁹ Bauar. Sigismundus. Albertus ii. Austriacus Fridericus iii. Maximilianus i.	Ioannes Paleologus. Cõstãtinus xii. paleologus, vltimus Cõstantinopolitanus Imperat. Christianus.	*Henricus Langenstein, dictus de Hassia. Thomas de Kempis. S. Laurentius Iustinianus. Bartholomæus Vrbinas.* *Ioannes Capreolus. et. de Aliaco Card. Thomas VValdensis. Ioannes Gerson. Alfonsus Tostatus Abulensis Episcop. S. Vincentius Valentinus.* *Nicolaus Dinckelspule. Ioannes Nider. Ambrosius Camaldulens. Abb. Blondus. S. Antoninus Forentinus Archiepiscopus. S. Bernardinus Senensis. Bessarion Card. Nicolaus Siculus Abbas, Panormitanus Archiepiscopus. Palmerius.* *Ioannes de Turrecremata Cardinalis. Dionysius Bickel Carthusianus. Nicolaus Dorbelius, seu de Orbellis. Ioannes de Indagine Carthusianus.* Nicolaus Cusanus. *Platina.* *Marsilius Ficinus.* *Io. Keiserspergius. Albertus Krantzius. Sabellicus. Gabriel Byel.* *Ioan. Trithemius Spanheimensis Abb. Ioannes Nauclerus. Iacobus Philippus Bergomensis.*	Ioannes Hus. Hieronym. pragensis. Petrus Dresensis Piccardi, à piccardo Adamit. Thaboritæ. Orebitæ. Petrus Dresensis. Nicolaus Galecus. Rochezana. Ioannes Behaim. germãnus Rifidich.	Ante annos
1500	Pius iii. Iulius ii. Leo x. Adrianus vi. Clemens vii. Paulus iii. Iulius iii. Marcellus ii. Paulus iiii. Pius iiii. Pius v. GREGORIVS xiii.	Lateranense sub Iulio 2. & Leone 10. *Senonense.* *Coloniensia duo.* *Treuirensia duo.* *Augustanum. Moguntinum.* TRIDENTINA SYNODVS. contra Lutheranos, Zuinglianos, Caluinistas &c. sub Paulo 3. Iulio 3. & Pio 4.	CAROLVS v. Ferdinandus. Maximilianus ii. Rodolphus ii.	∴	*Baptista Mantuanus. Robertus Gagui. Albertus Pius Carporum Princeps. Volaterranus. Ioannes Eckius. Emserus. Iudocus Clicthoueus. Syluester Prierias. Thomas Morus. Ioannes Rofensis. Ioannes Cochleus. Iacobus Latomus. Barthol. Latomus. Ioannes Gropperus. Reginaldus Polus. Hoffmeisterus. Bernardus Butzenburgens. Thomas Caietanus. Aloysius Lipomanus. Ludo. Blosius. Ruardus Tapper. Ioannes Driedo. Ioannes Hessels. Staphylus. Ioannes Dittenbergius. Alfonsus à Castro. Petrus & Dominicus à Soto. Franciscus Victoria. Gaspar Contarenus. Iacobus Sadoletus. Stunica. Francisc. Titelmanus. Albert Pighius. Sasbout. Iudoc. Tileranus. Sasgerus. Smytheus. Ioan Faber Viennens. &c.* innumerabiles.	Martinus Luterus. Zuingli⁹. Balthasar pacimõtanus Anabaptista. Mũtzerus. Oecolãpadius. Musculus. Osiãder. Stãcar⁹. Bucer⁹. David Georgius. Amsdorfius. Caluinus. Seruetus. Melanchthõ. maioristæ. Castalio. Schuenckfeldius. Ochinus. Brentius. Beza. Petr⁹ Martyr. Bullinger⁹. puritani. Vbiquetarij. trinitarij. Illyric⁹. Kemnitius, & infiniti alij.	

ENCOMIA QVORVNDAM *PATRVM QVORVM TESTIMONIA crebrius in hoc opere citantur.*

DE DIONYSIO AREOPAGITA.

ORIGENES homilia secunda in diuersos Euangelij locos: Omnia quæ per verbum sunt facta, in ipso viuunt,& vita sunt. In ipso enim, [illegible] os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & sumus: & vt ait magnus Dionysius Areopagita, esse omniũ est superessentia & diuinitas

De cælesti hierarch. cap. 4. & cap. 5. de diuinis nominibus.

IOANNES Damascenus in oratione de dormitione sanctissimæ dominæ nostræ Deiparæ, apud Simeonẽ Metaphrasten: Tunc autem aderant cũ Apostolis sanctissimus Timotheus Apostolus, & primus Episcopus Ephesiorũ, & Dionysius Areopagita: sicut hic ipse magnus testatur Dionysius in iis, quę de beato Hierotheo, qui ipse quoque tũc aderat, cõscripsit ad dictum Apostolum Timotheum, sic dicens: Nam etiam apud ipsos à Deo afflatos sacrorum antistites quando nos quoque, sicut ipse nosti, & multi ex sacris nostris fratribus ad spectaculum corporis, quod vitæ principium dedit & Deum suscepit, conuenimus: (aderat autem & Domini frater Iacobus, & Petrus suprema & antiquissima Theologorum summitas & postquàm eam vidissemus, visum fuit vt omnes sacerdotes hymnos canerent, &c.

De diuinis nominibus cap. 3.

IDEM Damascenus libro secũdo Orthodoxę fidei, capite tertio: Quemadmodùm autẽ sanctissimus sacerrimúsque &* Deiloquẽtissimus Dionysius Areopagita inquit, omnis diuinus sermo sacra videlicet scriptura cælestes substantias nouem nominauit.

θεολογικώτατος. De cælesti hierarch. ca. 6.

ET in sermone, Quòd qui in fide hinc migrarunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur. Quocircà profundus ille & exercitatus in diuinis Dionysius, vbi de defunctis arcana consideratione ait (vt interim ex diuinis & venerandis illius verbis ad manifestiorem nostrorum demonstrationem aliquid adaptemus) inquit, Sanctorum preces etiã in hac vita, & vt non tantùm post mortẽ prodesse iis solis, qui digni sunt vt pro iis sanctæ preces fiant, nempe fidelibus.

Ecclesiasticæ hierar. cap. 7.

GREGORIVS Magnus homilia trigesimaquarta in Euangelia: Fertur verò Dionysius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quòd ex minorum angelorum agminibus, foràs ad explendum ministerium vel visibiliter vel inuisibiliter mittuntur, &c.

De cælesti hierarch. cap. 7. 9. & 13.

VIDE plura apud Nicephorum libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: vbi inter cætera, eius scripta enumeraturus, sic ait: Quæ autem ille scripta sublimi rerum diuinarum contemplatione sententiis & elocutione admiranda prorsùs & excellentia, longéque ab iis, quæ pro hominum captu edita sunt, dissita composuerit, sic habent: Primum quidem opus de diuinis nominibus cõscripsit, &c. Vide etiam Michaelem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONSILIVM primum Vasense canone sexto: Ex Epistola sancti Clementis, vtilia quæque præsenti tẽpore ecclesiis necessaria, sunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod specialiter placuit propter venerandam antiquitatem, statu- [illegible] roboramus, quod supradictus beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli constitutione commemorat.

DE CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro secundo de doctrina Christiana, capite quadragesimo: Nonne adspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus?

ITEM libro secundo de bono perseuerantiæ, capite decimonono: Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr gloriosissimus & doctor lucidissimus potuit, &c. Et libro secundo contra Iulianum: Audiamus victoriosissimum martyrem Cyprianum, &c. O Doctor præclarissime & testis gloriosissime, sic docuisti, sic emicuisti, sic te audiendum imitandúmque præbuisti. Meritò finitis aliis omnium cupiditatum certaminibus, sanatísque vulneribus, cum extrema & omnium maxima vitæ huius cupiditate pro Christi veritate pugnasti, & eius in te gratiæ largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua & istos vincis qui confidunt in virtute sua.

DE ATHANASIO.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione de laudibus beati Athanasij: Tantũ nobis præsidij in Athanasio, egregio inquàm Ecclesiæ columine erat, quãdiù nobiscum versabatur &c. IBIDEM: Cùm autem eum vitæ cursum tenuisset, atque ità institutus esset, aliósque instituisset, vt & vita ipsius morúmque ratio Episcopatus norma esset, & ipsius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Accedit ad hos Athanasius ille vita & sermone circunspectus, ecclesiæque Dei fundamentum.

RVFFINVS libro primo historiæ Ecclesiasticæ capite decimoquarto. Sed huius tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc dictum videatur quod scriptum est: Ego enim ostendã ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutione coniuratus vniuersus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersùs eum. Ille autẽ diuinum illud conseruabat, eloquium, dicens: Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo: &c.

Actor. 9.

Psalm. 26.

DE HILARIO.

HIERONYMVS in epistola centesima quadragesima prima ad Marcellam: Tantum virum, & temporibus suis disertissimum repræhendere non audeo: qui & confessionis suæ merito, & vitæ industria, & eloquentiæ claritate, vbicunque Romanum nomen est, prædicatur, &c.

IDEM in proœmio secundi libri Commentariorum in epistolam ad Galatas: Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus, &c.

AVGV-

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo: Ecclesiæ Catholicæ aduersus hæreticos acerrimum defensorem, venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum?

ET libro secundo: Catholicus loquitur, insignis Ecclesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur.

DE BASILIO MAGNO.

GREGORIVS Nazienzenus in epistola ad Basilium, quæ inter ipsius Basilij epistolas est vigesimasexta: An vel nos vel teipsum non agnoscis, cùm oculus sis orbis, magnifica vox ac tuba, regiaque dicendi splendor? Anni tempestates vere vno, & astra sole vno decorantur, cœlum vnum complectitur omnia; ità vox tua omnes vna superat.

IDEM in oratione de laude Basilij: Quis seipsum magis spiritui purgauit, atque ità præparauit, vt dignus esset qui oracula diuina explicaret? Quis rursùs scientiæ luce vberius collustratus est, & profunda spiritus prospexit, ac cum Deo, quæ Dei sunt perquisiuit? Laudatur apud Dauidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & cursus, & pernicitas, & vis ac facultas. Basilio itidem pro pulchritudine virtus fuit, pro magnitudine Theologia, pro cursu perpetua virtutis agitatio continuisque incrementorum gradibus ad Deum ferens, pro viribus deniquè doctrinæ semen ac distributio, adeò vt nihil sit, cur mihi dicere verendum sit, in omnem terram sonum illius exiisse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

(Psal 88.103. 106. 135. — Psalm. 18.)

THEODORETVS libro quarto Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoseptimo: Valentis tempore Basilius præclarum orbis terrarum luminare Ecclesiæ Cæsarensis antistes fuit.

GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri: Cæsaream Cappadociæ diuino spiritu ductus, ipse os Ecclesiæ, auream illam doctrinæ lusciniam Basilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconiensis in vita Basilij: Ephræm cùm esset in eremo in ecstasi factus, vidit columnam ignis cuius caput pertingebat ad cælum, & vocem desuper dicentem audiuit: Ephræm, Ephræm, quemadmodùm vidisti columnam istam ignis, talis & Magnus est Basilius. Et paulò pòst: Magno autem Basilio sacros libros legente, vidit S. Ephræm linguã igneam loquentem per os eius. Et dicit sanctus Archidiachono: Vade, & dic ei: Domine Ephræm; iuberis intrare sanctum presbyterium. Obstupuit ergò in istis S. Ephræm, glorificans Deum, & genu flectens, respondit dicens; Verè Magnus Basilius, verè columna ignis, verè Spiritus sanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Nã vt inquit * Deifer & magnus in diuinis Basilius, &c.

(* ἱεροφόρος.)

DE GREGORIO NAZIANZENO Theologo.

HIERONYMVS in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, quo scripturas explanante didici &c.

IDEM in Apologia secunda aduersus Ruffinum: Nunquid in illa epistola Gregorium virum eloquentissimum non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior & exulto? Et in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Gregorius Nazianzenus vir valdè eloquens & in scripturis apprimè eruditus solebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum capite secundo; Non tibi debet magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ etiam in linguam Latinam translata vsquequaquè claruerunt.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Post hunc item Gregorius ille diuino eloquio potens, adeò vt inter alios & Theologi nomẽ sortitus sit &c.

DE EPHRAEM SYRO.

HIERONYMVS in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Ephræm Edessenæ Ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit, & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesiis eius scripta recitentur. Legi eius de Spiritu sancto Græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & acumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui.

NICEPHORVS libro nono Ecclesiasticæ historiæ, capite decimo quarto. Multi deniquè alij aliter spectati viri eisdem annis viguere, atque in Ecclesiis Dei enituere: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emisenus Episcopus, Titus Bostrẽsis &c. Videtur autẽ omnes hac in parte gloria precellere, atque Ecclesiam vniuersalem exornare Ephraim Syrus. Et capite decimosexto: Eadẽ hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo interuallo omnes præcessit; & tantum in lingua Syrorum profecit, vt cùm pietatis exercitio ad summum contemplationis peruenerit, tum splẽdore, facilitate & suauitate verborum, necnon densitate & grauitate sententiarũ, etiam praeclarissimos quosque Græcorum, qui eloquentia antiquitùs excelluissent, superauerit. Mirum quidẽ auditu est, eundem Græcè & Syriacè legi. Quam ob causam magnus ille & oratione & virtute Basilius, qui Cappadocũ metropolim Episcopatu suo exornauit, summoperè virum est admiratus, eundemque eruditionis nomine beatum censuit, vt tanti viri tam certo testimonio manifestum sit, communiter quoque à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinere nomen, præstantissimum omnium Ephraim iudicatum esse. Vox sanè Basilij talis non temerè prolata esse existimanda est. Eadem habet Sozomenus libro tertio Ecclesiasticæ historiæ decimoquinto.

DE AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epistola quinquagesimaquinta ad Ambrosium Episcopum Mediolanensem. Glorificauimus Deum nostrum, qui olim quidem ex pastoribus ouium populo suo principẽ excitauit, & Amos de grege caprarũ sumptũ, spiritu suo instruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc verò virũ ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, sapiẽtia sublimem generis claritate, vitæ splendore, orãdi facultate & rebus secularibus illustrem, ad gregum Christi pasturam traxit, qui proiectis huius vitæ opibus vniuersis, próque dãno habitis, vt Christũ lucrifaceret, commissa sibi magni ac preclari nauigij, Ecclesiæ videlicet Dei in fide Christi, gubernacula accepit. Age igitur ô homo Dei, quãdoquidem non ab hominibus accepisti aut doctus

es Euangelium Christi, sed ipse te Dominus à medio Iudicum terræ desumptum, ad præsidentiam Apostolicam transtulit; certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo. Sed adhuc vidi alium excellentem Dei dispésatorem, quem veneror vt patrem: in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro secundo contra eundem: Et quis hęc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholicæ veritatis aduersùs hæreticos vsque ad periculum sanguinis defensor Ambrosius.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimo: Sanctus quoquè Ambrosius lactei sermonis emanator, cum grauitate acutus, peruiolenta persuasione dulcissimus, cui fuit æqualis doctrina cum vita, quando ei nō paruis miraculis gratia diuinitatis arrisit.

DE CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Deindè post illum Ioannes, cui ab auro cognomen, (verè enim aurea verba loquitur) qui & misericordiæ in pauperes, & pœnitentiæ dux & doctor fuit præcipuus, in diuinis illis commentariis epistolarum ad Philippenses & Galatas, ait, &c.

AVGVSTINVS libro secundo contra Iulianum Pelagianum: Sanctus verò Ioannes Constantinopolitanus episcopus, quantum &c. Et paulò pòst: Meritò idem Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epistola ad Archadium Imperatorem, quæ est apud Nicephorum libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoquarto: Eiecisti è throno suo, te non iudicata, magnum totius orbis doctorem, & vnà cum eo Christum persecutus es. Neque de illo ità queror, (sortem enim seu hæreditatem cum sanctis Apostolis in Dei & seruatoris nostri Domini Iesu Christi regno consecutus est) quanuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd primùm de animarum vestrarum salute, deindè de eis qui sapientissima, spirituali & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, sum solicitus. Non enim Ecclesia tantùm Constantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, viro tam diuino amisso, persuasione vnius mulieris, fabulam hanc & spectaculum exhibentis.

NICEPHORVS Callistus libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite secundo: Ego verò supra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffluēres. Iam enim indè ab adolescētia amore eius flagraui, atque in illius perindè atquè Dei ipsius vocibus acquieui. Atque si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero.

DE HIERONYMO.

AVGVSTINVS libro primo aduersùs Iulianum Pelagianum, capite secundo, Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Greco & Latino, insupèr & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis atque in literis sacris vsque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit. ET libro secundo contra eundem: De illo sancto Presbytero Hieronymo, qui secundùm gratiam quæ data est ei, sic in Ecclesia laborauit, vt eruditionem catholicam multùm in Latina lingua, multis & necessariis literis adiuuaret, &c. IDEM libro decimooctauo, de Ciuitate Dei, capite quadragesimo tertio. Quanuis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium easdem scripturas conuerterit, &c. ITEM Epistola decimanona, ad Hieronymum: Quanquàm secundùm honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. ET ad eundem epistola decimaquarta: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus nostras venire potuerunt, appárent res, vt nihil studiorum meorum mallem, si possem, quàm inhærere lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum ad te mittere cogito. Nam neque in me tantum scientiæ scripturarum diuinarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui est tertius de vita S. Martini. Igitur deindè digressus, Bethlehē oppidum petij. Ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit: vir propter fidei meritum, dotémque virtutum, non solùm Latinis atque Græcis, sed & Hebræis etiam literis institutus est, vt se illi in omni scientia nemo audeat comparare. Apud eum sex mensibus fui: cui iugis aduersùs malos pugna, perpetuúmque certamen. Consciuit odia perditorum: oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non desinit: oderunt eum clerici, quia vitam eorum insectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligunt. Nam qui eum hæreticum esse arbitrātur, insaniunt. Verè dixerim, catholica hominis scientia, sana doctrina est. Totus semper in lectione, totus in libris est: non die, non nocte quiescit: aut legit aliquid semper, aut scribit.

DE AVGVSTINO.

HIERONYMVS epistola octagesima ad Augustinum, quæ est vigesimaquinta inter epistolas Augustini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore veneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & nūc, si fieri potest, cumuculo aliquid addimus, & plenè complemus, vt absque tui nominis mentione ne vnam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorem antiquæ rursùm fidei venerantur atque suscipiunt, & quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici

detestantur,& me pari prosequuntur odio, vt quē gladiis nequeunt, voto interficiant. Incolumem & mei memorem te Christi Domini clemētia tueatur, Domine venerande & beatissime Papa.

PAVLINVS Episcopus Nolanus in epistola primā ad Augustinum, quæ in operibus Augustini est trigesimaprima: O verè sal terrę,quo pręcordia nostra, nè possint seculi vanescere errore, condiuntur. O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ latè Catholicis vrbibus de septiformi lino pastum oleo lætitiæ lumen effundés,densas licèt hereticorum caligines discutis,& lucem veritatis à confusione tenebrarū splendore clarifici sermonis nubilas,&c.Os enim tuū fistulam aquæ viuæ & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fōs viuæ aquę salientis in vitam æternam Christus effectus est, cuius desiderio sitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epistola ad Augustinum quæ est trigesimaseptima inter ipsius Augustini epistolas:O verè artificiosa apis Dei, construens fauos Domini nectare pleno,manantes misericordiam.

PROSPER Episcopus Rhegiensis libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimoprimo: Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio,suauis eloquio, secularis literaturæ peritus,in Ecclesiasticis laboribus onerosus,in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione cōpositus, in expositione sua fidei nostræ Catholicus, in quæstionibus absoluēdis acutus,in reuincendis hæreticis circunspectus, & in explicandis scripturis canonis cautus.

CAELESTINVS Pontifex in epistola prima ad quosdam Galliarum Episcopos capite secundo: Augustinum sanctæ recordationis virū pro vita sua atque meritis in nostra cōmunione sēper habuimus, nec vnquàm hunc sinistræ suspicionis saltem rumor adspersit,quem tātæ sciētiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiā à meis semper prædecessoribus haberetur.

CASSIODORVS Senator in prologo super Psalterium:Est enim literarum omnium egregius magister,& (quod in vbertate rarum est) cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquàm fons purissimus nulla fæce pollutus: sed in integritate fidei perseuerans, nescit hæreticis locum dare, vndè sese possint aliqua collectione defendere. Totus Catholicus, totus Orthodoxus inuenitur: & in Ecclesia Domini suauissimo nitore resplendens,superni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus,capite vigesimo secundo:Ipse Doctor eximius beatiss. Augustinus,debellator hæreticorum, defensor fidelium, & famosorum palma certaminum,&c.

VENERABILIS Beda de sex mūdi ætatibus,siue in Chronico suo: B.Augustinus Hipponensis Episcopus, omnium Doctor eximius Ecclesiarum,&c.

IDEM libro secundo de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotū,capite tertio:Augustinus omnia quæ fidem turbare poterant,hæreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antisiodorensis Episcopus, in Cōmentario super posteriorem ad Corinthios: sicut sol in lumine excedit omnes Planetas, ità Augustinus omnes excessit in exponendo sacras scripturas.

BERNARDVS sermone octogesimo super Cātica: Augustinus est validissimus malleus hæreticorū.

IN Concilio Florentini sessione septima, Andreas Præsul Colossen. pro Romana Ecclesia respondens: Sed nunc,inquit,sanctorū doctorum authoritates in medium afferamus, ac in primis Augustini illustrissimi Latinorū Doctoris, quem quinta Synodus consecrauit. Vide etiam Consilium Toletanum octauum,canone secundo.

DE CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholasticus Epiphan.lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ,cap.7.Cyrillus præco verbi insignis & strenuus veræ ac salutaris doctrinæ antesignanus, laude & prædicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimoquarto historiæ Ecclesiasticæ,capite trigesimoquarto: Cælestinus autē Romæ Episcopus,propter nauigationis pericula, ipse synodo (Ephesinæ) adesse detractauit: ad Cyrillū tamen,vt locum ibi suum obtineret,scripsit. Ex quo tempore,fama est,mittam illū & Papæ appellationē atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur,accepisse: quę deindè omnia per successionem ad eos etiā peruenerint, quibus forte Alexādrinæ Ecclesiæ thronus legitimè obuenisset,sacros Episcopos. Et libro decimoquarto, capite trigesimosexto: Cyrillus veluti quædam Ecclesiæ tuba fines terræ personās, & propugnator Ecclesiæ fortissimus ab omnibus celebratur,& omnibus in ore est.

DE LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus in epistola ad Leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoquè Petri & Pauli sedem claram insignémque reddidit, cùm vestram sanctitatē in ea collocauerit, quæ radios fidei orthoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Sergiū Patriarchā Constantinopolitanū,quæ recitata est actione vndecima sextę Synodi generali Constantinopolitanæ: Tanquàm sacram & cohonorādam suscipio, rectéque fidei propagatricē & à Deo condonatam, atque à Deo inspiratā epistolā magni atque pręclari Leonis sanctissimi Romanę Ecclesiæ, immò omnium quæ sub sole erūt luminarij: quam diuino manifestè permotus spiritu contra Eutychen maledictum,& Deo odibilē desipientémque Nestorium,ad Flauianum laudabilem scripsit regię vrbis Episcopum: quam & firmamentum rectę fidei appello atque definio, hos qui ità eam optimè finierunt,sanctos patres assequēs,vt pote omnē quidem rectitudinē fidei nos instruentem, omnem verò prauitatem hereticam perimentē,&ab à Deo custoditis atrijs nostrę sanctę Catholicæ Ecclesiæ effugātem: cum qua diuina syllaba & scriptura, & cunctas eius epistolas & dogmata, tanquàm prolata ex ore Petri Principis Apostolorum,amplector & perosculor & veneror & anima tota complector. Vide plura in Synodo Chalcedonensi, actione tertia.

DE GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Gregorius,qui Dialogos à nostris dicitur,veteris Romę Episcopus vir (quod testantur omnes) sacrarū disciplinarum intelligentia celebris, cui etiam vt ferunt) sacra facienti angelus socium se addidit &c.

CONCILIVM Toletanum octauum,canone secundo: Beatus etiam Papa Gregorius,& vitæ meritis honorandus,atque in ethicis assertionibus penè cūctis meritò præferendus,&c.

AVGV-

AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRINÆ IN EO TRADITÆ, SACRARVM INPRIMIS LITERARUM, deinde sanctissimorum simul & vetustissimorum Patrum testimoniis confirmatæ,

RESPONSIO.

Libro 1. contra Iulianu ca. 2.

TV qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas, si cuiuslas intuere. Non quidem omnium de hac re (loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro confirmatis articulis intellige) sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me cógregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse nó arbitror, sed ponam pauca paucorũ, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere, & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tãtum malum peruicaciæ superauerit. Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longè à temporibus Apostolorũ fuit, de eadem fide beatissimus martyr & Episcopus Cyprianus scribit. Reticiũ ab Augustuduno Episcopum magnæ fuisse authoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo præsidente, cum aliis iudex interfuit, Donatúmque damnauit, qui prior author Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absoluit. Olympius Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ extitit. Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia famáque conspicuum, de peccato originali (aut aliis fidei catholicæ articulis) aude siquid tibi frontis est criminari. Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem, in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi, beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum nón dubitat orbis prædicare Romanus. (Post prædictorum verò de peccato originali propositas sententias, ità subiicit:) I nunc & mihi obiice originale peccatum, (immò dogma vllum Catholicum hic confirmatum) dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot tantósque doctores, qui vita optimè gesta, debellatisque suorum temporum erroribus, gloriosissimè de hoc seculo, antequàm vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquàm securus insulta. Crederem te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti. Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem: nisi in eo libro, cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses. (cuilibet etiam vestrum hoc dicitur, qui Patres ipsos vos legere in scriptis vestris profitemini.) Cernis nempe eum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria pulsare calumniis & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum sit, tam horribile crimen (hæreseos) obiicere talibus, & quàm mihi gloriosum sit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis cerne, & tandem tace, Pelagianam (Caluinianam, Luteranam) linguam tot linguis Catholicis deprime, tot venerandis oribus proterua ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, nó tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberes verecundia coerceri. Hic enim certè tanto maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot memorabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Cùm te viderem in libis tuis non antelucano conuiuio temulentum, sed insano conuicio turbulentum, introduxi te sedandum atque sanandum, non in alicuius philosophi auditorium, sed in sanctorum Patrum pacificum honorandúmque conuentum. Sit operæprecium obsecro te, aspice illos quodammodò aspicientes te & mansuetè, ac leuiter dicentes tibi. Itáne nos fili Iuliane (Illyrice, Kemniti, &c.) Manichæi sumus (aut à fide Catholica aberramus)? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus vt in

Pro Catholico dogmate ab Augustino sententiã pronũciaturi Patres introducti. Idem in hoc opere factum.

Irenæus Lug.

Cyprianus Carthag.

Reticius Augustudunen.

Olympius Hispanus.

Hilarius Gallus.

B. Ambrosius.

Tale nè quid fingere Caluiniani ac Luterani possint ante illorum oculos, quid hi per omnes ætates senserint, proponitur.

Au[...] idem de Caluinianis & Luteranis æstimare oportet, qui patres pro se [...]re videri [...]sunt.

Verecundiam quis talè merito in Caluinianis Luteranisque desideret.

In sanctorum Patrum pacificũ & honorãdum conuentum in hoc opere introcimur.

vt in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumento-
rum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ abs
te ...ma non fugient, nudúmque destituent? An fortè dicturus es, neminem illorum te in isto
crimine nominasse? Et quid facies cùm tibi dixerint, tolerabilius dente maledico nomina
concideres nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra?

Patres vt nominatim non perstringant hæretici, eorū tamen fidem impetunt.

An fortè dices eis, nec fidem vestram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia id dice-
re audebis homo, qui dicis Manichæum esse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes
originale peccatum, quod isti confessi atque professi sunt, quod in Christi Ecclesia suorum
rudimentorum tempore didicerunt, quod Christi Ecclesiam suorum bonorum tempore do-
cuerunt, qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus quos baptizare potuerunt,
tam multis paruulis sola originalia remiserunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, aspice tot
ac tales Ecclesiæ Catholicæ defensores atque rectores, vide quibus tam grauem, támque
nefariam irrogaris iniuriam. An ideò contemnendos putas, quia occidentalis Ecclesiæ sunt
omnes, nec vllus in eis est commemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergo faciemus,
cùm illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum
Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesiæ præ-
sidentem beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam
Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere conci-
liis, nisi quod antiquitus Apostolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ec-
clesia? Et tamen eius successorem crimine præuaricationis accusas, quia doctrinæ Aposto-
licæ & sui decessoris sententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum,
quem sanare potius cupio, quàm irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem.

Occidentalis & Latini orbis consentiens de fide doctrina Catholico homini sufficere potest, debétque. Ad eam Catholici Luteranos Caluinianósque cū Augustino reuocamus.

Sancto Inno-
centio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti in quorum te con-
uentum (si tamen prodest aliquid) introduxi, cum his etiam ipse considet, etsi posterior tem-
pore, prior loco? Non est ergo cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtique Chri-
stiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est, & te
certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris infer-
re, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Sed non tibi deerit magni no-
minis & fama celeberrima illustris, Episcopus etiā de partibus Oriētis, cuius eloquia ingen-
tis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vsquequaque claruerunt. Sedeat er-
go cum istis Patribus etiam sanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patia-
tur inuidiam, dum tamen cum eis contra nouitiam pestem vestram medicinalem proferat &
ipse sententiam.

Oriētales Patres pro Catholico dogmate pronūciantes introducti. Gregorius.

Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide id ipsum dicere, & hanc esse Ca-
tholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Epi-
scoporum Orientalium videtur authoritas? Est quidem tanta persona, vt neque ille hoc nisi
ex fide Christiana omnibus notissima diceret, nec illi eum tam clarum haberent atque ve-
nerandum, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissimæ veritatis agnoscerent. Si vis addimus
huic & sanctum Basiliū, immò vel nolis addendus est. Quod credunt, credo: quod tenent, te-
neo: quod docent, doceo: quod prædicant, prædico. Istis cede, & mihi cedes. Acquiesce istis,
& quiescis à me. Postremò si mihi per eos amicus fieri non vis, saltem peto ne per me illorum
efficiaris inimicus.

Patrum vnanimis consentiens de fide sententia.

Basilius. Huiusmodi Christiano homini ... conuenit.

Sed quomodo nō efficieris, si in isto errore permāseris? Quando ergo me-
lius vt his accedas, ab illo recedas? Tantúmne apud te possunt Pelagius & Celestius (Calui-
nus, Lutherus) vt à solis Ortu vsque ad Occasum tot ac tantos Catholicæ fidei doctores &
defensores antiquos, & nostræ ætati contiguos, dormientes & manantes, non solùm desere-
re, verùm etiam Manichæos audeas appellare? Miror si hoc aliquādo ex tuo poterit ore pro-
cedere, quod te tamen clamare prauitas tui compellit erroris. Sed mirum si in facie hominis
tantū interuallum est inter frontem & linguam, vt in hac causa frons nō comprimat linguam.
Sed quid mussites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc animus,
id est, in quarti libri parte nouissima est. Sanctus Ioannes, inquis, Constantinopolitanus ne-
gat esse in paruulis originale peccatum. Itáne ista verba sancti Ioannis Episcopi audes tan-
quàm econtrariò tot taliúmque sententiis collegarum eius opponere, eúmque ab illorum
concordissima societate seiungere, & eis aduersarium constituere? Absit, absit hoc malum
de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, vt Constantinopolitanus Ioannes de bapti-
smate paruulorum, eorúmque à paterni chirographi liberatione per Christum tot ac tantis
coëpiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Ba-
silio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio.

Cogitabit simili impudētia calumniáque hoc facere Lutherum, Caluinū, Bezam &c. cùm Patrū aliquē pro suis erroribus producunt.

Alia sunt in qui-
bus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salua fidei
compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem
vnde nunc agimus ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Nunc primùm perspicis hoc didicis-

In fidei fūdamento Patres cōsentiūt, nec sibi contraria scribunt.

Exiſtiment Luterani Caluinianique ſic ſe etiam poſt perlectas hic Patrum ſententias vrgeri, & (quod Deum rogamus) reſipiſcant.

En quàm venerandus Patrum cœtus, quem etiam præſens opus exhibet.

ſed & docuiſſe tot ſanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam iſtam mentem, ob liuiſcerẽ huius erroris, & propemodùm furoris, quo in tot ac tales Patres Manichæum iáculabaris opprobrium. Si neſciens hoc feciſti, cur non miſeram reſpuis imperitiam? Si ſcíens, cur non ſacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndiquè, luce clariora ſunt teſtimonia tanta ſanctorum. In quorum conuentum te introduxerim, conſpice. Hic eſt Mediolanenſis Ambroſius, quem magiſter tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret in libris eius præcipuè fidem lucere Romanam, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituit, ità vt eius fidem & puriſſimum in ſcripturis ſenſum repræhendere nec inimicus auderet. Hîc eſt & Conſtantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac ſanctorum excellentiſſimum in hac ipſa tua cui reſpondeo diſputatione poſuiſti. Hic eſt Baſilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus putaſti aliquid adiuuari, Hic ſunt & cæteri quorum te mouere debet tanta conſenſio. Non eſt iſta, ſicut ſtylo maledico ſcribis conſpiratio perditorum. In Eccleſia Catholica doctrinæ ſanè ſtudiis claruerunt, ſpiritalibus armis muniti & accincti, ſtrenua contra hæreticos bella geſſerunt, perfuncti fideliter ſuæ diſpenſationis laboribus, in pacis gremio dormierunt. Vnum dicis egreſſum, meipſum ſignificans, qui in ſe ſummã prælij ſitam optat intelligi. Eccè non ego vnus, ſed tot ac tanti ſancti eruditíque doctores, tibi pro me vel mecum próque omniũ noſtrum & tua ipſius ſi ſapis ſalute reſpondent. Sed ecce quò te introduxi, conuentus ſanctorum iſtorum non eſt multitudo popularis, non ſolùm filij, ſed & patres Eccleſiæ ſunt. Ex illo numero ſunt, de quibus prædictum eſt: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Ex qua filij regenerati ſunt, vt hæc diſcerent: eius patres facti ſunt, vt docerent. Quid eſt quod vos gaudere iactas, quòd iſta veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis, de tãta multitudine aſſertorem non poteſt inuenire, quaſi parua ſit eius aſſertio, quòd in hoc fidei firmiſſimo & antiquiſſimo fundamento ipſa toto orbe diffuſa non à ſe diſcrepat multitudo, Si autem aſſertores eos flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri poteſt, illuſtríſque doctrina eſt: en adeſt aſſertorum eius memorabilis & venerabilis conſeſſus atque conſenſus.

Patrum elogia.

Eccleſiaſtici ſcriptores nõ tantùm filij verùm patres etiã Eccleſiæ. Pſal. 44.

Adeſt ſanè etiam in hoc opere & exhibetur is conſeſſus conſenſúſque.

Itáne tuum ſic amabis errorem, in quem iuuenili confidentia & humano lapſu incautius decidiſti, vt ab iſtis catholicæ vnitatis & veritatis ſacerdotibus, ex diuerſis orbis terrarũ partibus tanta inter ſe fidei concordia congruentibus, in tam magna cauſa, vbi Chriſtianę religionis ſumma conſiſtit, non ſolùm diſſentire, ſed eos audeas Manichæos inſuper nuncupare? Quòd ſi hoc non facis, nec mihi hoc iuſtè facis, quem cernis in eadem cauſa diſputationibus meis, quibus aduerſus me ferociter irritaris, illorum ſecutum fuiſſe veſtigia. Si autem me ſolũ tali aſpergis opprobrio, non ob aliud, niſi quia de peccato primi hominis quod ſentiunt, ſentio, quod tenent, teneo: quod prædicant, prædico: quis te non videat in me apertum iactare conuicium, de illis occultum quidem, ſed tamen ſimile habere iudicium? Ego quidem pro dilectione, quæ mihi eſt erga te, quam Deo propitio quibuslibet conuiciis abſit vt de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, vt iuuentute meliore atque fortiore te vinceres, & ànimoſitatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam qualiſcunque ſit, quoniam tua iam facta eſt, præualere ſententiam, potentiore pietate ſuperares. Et ſicut Polemo luxuriæ coronis ſenſim capite detractis, eíſque adiectis, manum pallio ſubdidit, os & vultum formauit ad verecundiam, ad extremum totum ſe illi, ad quem deridendum venerat, diſcipulum tradidit: ſic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximéque Epiſcopo Ambroſio in integritate Catholicæ fidei, etiã tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Epiſcopis Baſilio & Ioanne, quos tu quoquè in ſanctis eruditis veridica atteſtatione poſuiſti, tanquàm coronas ebrioſorum abiiceres laudes Pelagianorum, quibus tanquã magnus eorum defenſor extolleris, & ſtylum, vt mitiùs dixerim, contumelioſum, non tanquam pallio pudoris abſcõderes, ſed tanquam manu emendatiore confringeres, tuúque pectus veritate complendum, non Platonico Xenocrati, ſed iſtis ſacerdotibus Chriſtianis, vel potius in eis ipſi Domino Chriſto, non velut qui nunc primùm veneris, traderes, ſed velut qui receſſeras, redderes. Quòd ſi tibi conſilium meum diſplicet, age vt placet. Ego enim & ſi correctus fueris, in quo maiora vota mea ſunt, abundantiùs cumulatiúſque gaudebo: & ſi, quod abominor, in hac prauitate permanſeris, ex opprobriis tuis fructuoſum habebo & pro me cæleſtis mercedis augmentum, & de te miſericordis doloris aculeum. Propoſuimus hîc authoritatis molem ſanctorum, qui Epiſcopi ante nos, non ſolùm ſermone cùm hîc viuerent, verùm etiam ſcriptis, quæ poſteritati relinquerent, fidem Catholicam ſtrenuè defenderunt, vt veſtra argumenta confringerent. Hoc autem probauimus Catholicorum authoritate ſanctorum, qui & hoc aſſerunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque (immò omnia quæ in Catechiſmo docuimus) eſſe vera omnia confitentur. Ac per hoc non eſt conſequens, vt hoc falſum ſit, quia vera ſunt illa. Tales quippe ac tanti viri ſecundùm Catholicam fidem, quæ vbiquè toto orbe

Sic ſanè hodie Luterani, ac Caluiniani dũ in Catholicos debacchantur Patres eadem ſentientes cõdemnant.

En quid hæreticum hominem retineat ne reſipiſcere poſſit.

Vtinam & noſtri Caluiniani Luteraníque Patribus ſe erudiendos traderent, & in his Chriſto.

In Catechiſmo idem præſtitum.

Libro 2. in Epilogo.

orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. At ego vbicunque sis, vbicunque ista legere poteris, te ante istos in tuo corde constituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquos abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores.

Patres optimi & æquissimi controuersiarum de religione cognitores.

Ne eos qui nunquàm fuerunt aut non sunt, aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur incertæ sunt, inani cogitatione confinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis aliísque huiuscemodi, vel Græcis vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi, eorúmque sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla edita ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, vt sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere perperam cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse.

In Catechismo Patrum sententiæ quibus nostras controuersias deciderunt digestæ.

Nondum enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictū. Nondum enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quod Celestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certè ipse dixisti, quod omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat, pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium, aliósque collegas eius, quos cum illo commemoraui, tales fuisse credendum est.

Quæ in æquo iudice requirere possis, illa in Patribus inuenias.

Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad delatas & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt. Neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.

Patres tradiderunt nobis suis filiis quod ipsi à suis patribus acceperant.

Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

Iudicibus Patribus vicimus Catholici.

Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsis componis, non habiturum fuisse quid facerem, quò confugerem, cùm tuis argumentationibus vndè occurrerem, reperire non possem. Ego planè haberem quòd facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim (Lutheranis, Caluinianis) tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocarē, quod & nunc iam facio.

Hæreticorum præiudiciis grauati Catholici, Patres appellamus.

Tu ergo responde, quid facias, dic quò confugias. Ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia non numerandas, sed ponderandas censes esse sententias, & addis, quod quidem & ego verum esse consentio, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, (Lutherus, Caluinus) & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius?

Mirum si hoc nostri Caluiniani Luteranique profiteri audeant.

Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiā tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodammodò audio vocem tuam: respondes. Absit vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Eorum ergo appende sententias. Nolo esse plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, vt eas dedigneris appendere, immo tam sunt graues, vt te videam sub carū onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es, me imbellem tibi opinionem consortis opponere, & velut consternatum metu, conscios nominare? Isti Episcopi sunt, docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores aduersus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuisti, non potes inuenire quod spernas.

Quę in iudice requiruntur in Patribus est inuenire.

Si Episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facilè sedere tot, quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles & multi, excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates, temporum locorúmque distantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum quo nauigare cogantur homines, sed in librum, qui nauigare possit ad homines.

En tibi in hoc opere talem Patrū cœtum.

Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem; tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac & cibus paruis magnísque ministrauerunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, vnde nunc reuelamini, apertissimè ac fortissimè defenderunt.

Hæretici quia Catholicam fidem oppugnant, Patrū iudicium subterfugiunt.

Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, & cauta ac sobria ex admonitione Apostolica, nè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corrumperetur à castitate quæ est in Christo, catholicæ fidei virginitati insidias vestri dogmatis surrepentis exhorruit, & tan-

Patres post Apostolos Ecclesiæ plantatores &c.
2. Cor. 11.

 quàm

quàm caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquiis & tanta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut si quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perdurauerís, non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges, sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles Catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterósque socios ac participes eorum, insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

INDEX TOTIVS CATECHISMI ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS:

INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QVÆ IN HOC libro per antiquorum Patrum & scripturæ sacræ testimonia deciduntur.

IIII. De

IIII. DE SACRAMENTIS.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Ad Iustitię priorem partem, quę in malis fugiendis est sita, pertinent hęc:

Ad Iustitiæ partem alteram, quæ in bonis faciendis aut consectandis est posita, rectè referri possunt.

II. Vir-

Ad Christianæ doctrinæ totius summam vnico ceu verbo comprehendendam, Ecclesiastici sententia notatu digna est, qui ait:
Fili concupiscens Sapientiam, conserua Iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM Concilij Tridentini.

CAPVT

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus est[a] Christianus?

a Act. 11. d. 1. Pet. 4. d

QVI IESV CHRISTI veri DEI & hominis salutarem doctrinam in eius[b] ECCLESIA profitetur.

b Athanas. cōtra Arrian. orat. 2. Cyp. epist. 52. & de simplicita. Prælator. Ignatius ad Magnesian. Aug. tract. 113. in Ioā. & ser. 118. de temp. c. 12. Item in Enchir. cap. 5. Tertul. lib. de Pudicitia, & de præscrip. hæret.

B. Omnes proindè cultus & sectas, quæ extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis Gentium reperiūtur, vt est, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hęretica, damnat & detestatur penitùs, qui verè Christianus est, & in ipsa CHRISTI doctrina firmiter acquiescit.

TESTIMONIA QVÆ AD MARGINEM CITATA SVNT.

1. A. ACTORVM vndecimo capite: Profectus est autem (Barnabas) Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuersati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ità vt cognominarentur primùm Antiochiæ Discipuli, Christiani.

2. PRIORIS epistolæ diui Petri quarto capite: Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione secunda contra Arrianos: Nunquàm populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris ministrísque Euangelij Saluatoris nostri appellationes adepti non sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem suæ fidei deducunt, meritò authorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferunt. Quapropter, quum omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansêre, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam indè Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoquè Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartiêrunt, indéque factum, vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocati sint. Ità Melitius eiectus à Petro & Episcopo & Martyre, suos, qui ipsum sequebantur, non Christianos posteà, sed Melitianos denominauit. Eâdem iterùm ratione B. Alexandro Arrium eijciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò qui vna cum Arrio recesserunt, nomen Saluatoris nostri Alexandro cum suis relinquentes, Arriani, deinceps appellati sunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quasi non ampliùs fidem Christi retineant, sed Arrianæ insaniæ gregales habentur. Quomodò igitur Christiani fuerint, qui non Christiani, sed Arriomanitæ appellantur? aut quomodò de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuentores se præbent?

Christiani à Christo nomen habent.

Hæretici nomen sumunt ab inuentoribus hæreseon.

Arriani non sunt Christiani.

4. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

lib. 4. epist. 2. qui in ecclesia non est, Christianus non est.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de Vnitate Ecclesiæ: Non pertinet ad Christi pręmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.

Ecclesiā matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrē.

6. IGNATIVS epistola ad Magnesianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter istud, hic non est Dei: non suscipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

Christianorū nomen nouum.

Esa. 61.

Act. 11.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri,

Christianum se negans, Christum negat.

debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis: negauit ergò ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum.

8 IDEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque ille est: Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentium capite quinto: Certum verò propriúmque fidei Catholicæ fundamentum Christus est. Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque hoc ideò negandum est proprium fundamentum esse fidei Catholicæ, quia putari potest, aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune.

1. Cor. 3.

Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent, cogitentur: nomine tenus inuenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ potuerunt esse sub vocabulo Christiano, & etiam quàm sit hoc verum, per singulas quasque monstrandum.

Hæretici, vere Christiani non sunt.

10. TERTVLLIANVS in libro de Pudicitia: Quis propriè Christianus, & grex Domini ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus: & ideò Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant.

11. IDEM in libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos: Si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo quod de sua electione sectati, hæreticorum nomen admittunt.

Hæretici nequeunt esse Christiani.

II.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

a Eccle. 1. d
b Lib. 2. Retr. cap. 63. & Enchi. c. 1. & 3.
c 1. Cor. 13. d
d Prosp. sen. 98. ex August.
e Psal. 33. c. & 36. c
1. Petr. 3. b

VT nimirùm Christianus ea norit & obseruet, quæ tum ad[a] Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus[b] ostendit, circa virtutes versatur Theologicas,[c] Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & diuinitùs infunduntur, & cùm in hac vita purè maximéque excolũtur, beatos homines Diuinósq; reddũt. Iustitia verò[d] duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius:[e] *Diuerte à malo, & fac bonũ.* Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriũtur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruũt.

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI primo capite: Fili, concupisces sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimo tertio: Scripsi librum de fide, spe, & charitate, cùm à me, ad quem scriptus est, postulâsset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum. Quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse complexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis vtiquè veram Diuina scriptura definit.

Sapientia Christiani hominis consistit in vero Dei cultu.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini, Eccè pietas est sapientia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies θεοσέβειαν, qui est Dei cultus.

Iob 28. secundum LXX.

4. ITEM ibidem capite tertio: Hîc si respondero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

Colitur Deus fide, & charitate.

5. PRIORIS epistolæ ad Corinthios capite decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.

6. PROSPER in sententiis ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iustitia Christiana in duobus consistit.

7. PSALMO trigesimotertio: Diuerte à malo, &c.

8. ET trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

9. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: Coërceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

III.

Quid primùm traditur in doctrina Christiana?

Rom. 10. c
Hebr. 11. a
August. serm. 38. de temp. & ser. 1. de verb. Apost. Leo ser. 4. de Nat. Dom.
a Heb. 11. b
b Matt. 16. c
c Ioan. 3.

FIDES, ianua illa nostræ salutis, sine qua Deum inuenire & inuocare, DEO seruire & placere nullus in hac vita potest.[a] *Credere enim oportet accedentem ad Deũ,* inquit Apostolus: *qui*[b] *verò non crediderit, condemnabitur, &*[c] *iam iudicatus est,* ex Christi sententia.

TESTI-

TESTIMONIA.

1. Ad Romanos decimo: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

2. Ad Hebræos vndecimo capite: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

3. Avgvstinvs sermone trigesimooctauo de tempore: Constat, neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides nanque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Idem habet in initio sermonis centesimi octogesimi primi de tempore.

Fides quàm necessaria.

4. Idem sermone primo de verbis Apostoli: Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, infirmos curat, cathecumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & coniugales casto pudore conseruat: clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. Eandem sententiam iisdem verbis repetiuit sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo.

Fides Catholica thesaurus ingens.

5. Leo Magnus sermone quarto in solennitate natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærere, & in hac omnem sectemini sanctitatẽ, & in hac præceptis Domini deseruite, quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit.

Fides nisi integra & vna sit, fides non est.

Ephe. 4.

6. Ad Hebræos vndecimo, vt in textu & testimonio secundo.

7. Marci decimo sexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. Ioannis tertio: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.

IIII.

Quid fidei nomine intelligitur?

A. Dei[a] donum & lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur atque adhæret iis, quæ vt credatur, sunt diuinitùs reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

B. Cvivsmodi sunt, Deum esse trinum &[b] vnum, è nihilo[c] creatum mundũ, Deum factum esse hominem, & pro nobis mortem sustinuisse, Mariam[d] & virginem, & Dei matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totum Christum[e] in Eucharistia cõtineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ diuinitùs reuelata, non humani[f] sensus captu comprehendi, sed fide duntaxat percipi possunt.

C. Vnde Propheta:[g] *Nisi credideritis*, inquit, *non intelligetis*. Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientiæ: non potẽtia aut ratione humana, sed virtute & authoritate diuina nititur, illud planè certum habens summam æternámque veritatem, quæ Devs est, nec falli posse vnquàm, nec fallere.

D. Qvamobrem id fidei vel maximè proprium est, vt[h] in captiuitatem redigat omnem intellectum in obsequiũ Christi, apud quem non est difficile, nedùm impossibile[i] omne verbum. Hæc[k] fides lumẽ est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

a Ephes. 2. b. Heb. 11. a Basil. in serm. de fidei confess. Bernar. epist. 190. August. contra epist. Fundamenti, cap. 5.

b 1. Ioan. 5. b. c Genes. 1. Ioan. 1. b Lucæ 1. a Rom. 5. b.

d Concil. Ephes. cano. 13. Luc. 1. c. 1. Cor. 15. g. Ioan. 3. b

e Constantien. Florentin. Triden. Concil.

f Eccl. 3. c. 2. Cor. 10. b

g Esa. 7. b secundùm LXX. Basil. in Psal. 115. & in Moralibus, regula 8 8. cap. 22. Gregor. homil. 26. in Euangel. Chrysost. in 1. ad Cor. hom. 4.

h 2. Cor. 10. b.

i Lucæ 1. e Hiere. 32. d

k Euseb. Emise. hom. 2. de symb. Cyrill. catech. 5. ultum. Chrysost. serm. de fide, spe, & charitate. Cyril. libr. 4. in Ioan. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Ephesios secundo capite: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.

2. Ad Hebræos vndecimo capite: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

3. Basilivs in sermone de fidei confessione, siue de vera ac pia fide in Asceticis: Est igitur fides, eorum quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum animi persuasione, de eorum veritate quæ Dei munere sunt prædicata.

Fides est firmus assensus reuelatæ veritatis.

4. Bernardvs in epistola centesima nona-

gesima ad Innocentium pontificem, contra Petrum Abaillardum: In primo limine Theologiæ (vel potius stultilogiæ suæ) fidem definit æstimationem: quasi cuique, in ea sentire & loqui, quæ libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac variis opinionibus nostræ fidei sacramenta, & non magis certa veritate subsistant. Nónne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergò martyres nostri, sustinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio, durum per exitum diuturnum inire exilium. Sed absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid, vt is putat, dubia æstimatione pendulum, & non magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitùs persuasum, stabilitum & consecratum partu virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minùs, ipse postremò spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Quomodò ergò fidem quis audeat dicere æstimationem, nisi qui spiritum istum nondùm accepit, quíve Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus sum, clamat Apostolus: & tu mihi subsibilas, fides est æstimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius? Sed Augustinus aliter, fides, ait, non coniectando vel opinãdo habetur in corde in quo est, ab eo cuius est, sed certa scientia, acclamante conscientia. Absit ergo, absit, vt hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego verò securus in magistri gẽtium sententiam pergo, & scio quoniam nõ confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. Fides est, ait, substantia rerũ sperandarũ, argumentũ non apparentiũ. Substantia, inquit, rerum sperandarũ, non inaniũ phantasia coniecturarũ. Audis substantiã, non licet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, non hac illácque vagari per inania opinionũ, per deuia errorum. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixúmque præfigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Nõ enim est fides æstimatio, sed certitudo. IDEM in eadem epistola: Quid magis cõtra rationem, quàm ratione rationẽ conari transcendere? Et quid magis cõtra fidem, quàm credere nolle quicquid non possis ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, Qui credit citò, leuis est corde. Citò credere est, inquit, adhibere fidẽ ante rationẽ, cùm hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nã illam quæ in Deũ est fidem, beatus Papa Gregorius negat planè habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum. Laudat autem Apostolos, quòd ad vnius iussionis vocem sequuti sunt redemptorem. Sit nimirùm pro laude dictũ: In auditu auris obediuit mihi. increpatos è regionẽ discipulos, quòd tardiùs credidissent. Denique laudatur Maria quòd rationem fide præuenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentauit. Et rursùm Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit.

(Fides non est æstimatio aut opinio. — Fidei certitudo. — Psal. 92. Rom. 8. — 2. Tim. 1. Fides nihil habet ambiguũ. — Heb. 11. Paulina definitio fidei explicatur. — Fides ratione metienda non est. — Eccle. 19. a. — Hom. 26. in Euang. — Psal. 17. — Marc. 16. Luc. 1. — Rom. 4.)

5. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Si inueneris aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, non credo? Ego verò Euangelio nõ crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

(Ecclesiæ authoritas Augustinum cõmouit ad credẽdum Euangelio.)

1. B. PRIMÆ epistolæ Ioannis quinto capite: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. & hi tres vnum sunt.

2. GENESEOS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

3. IOANNIS primo capite: Et verbũ caro factum est, & habitauit in nobis.

4. LVCÆ secundo: Et peperit filiũ suum primogenitum. Et paulò pòst: Natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid.

5. AD Romanos quinto: Commendat autẽ charitatem suam Deus in nobis, quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.

6. CONCILIVM Ephesinum canone decimotertio: vide infrà quæstione decima, A. testimo. decimotertio.

7. LVCÆ primo: Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius DEI.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

9. IOANNIS tertio: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum DEI.

10. CONCILIVM Constantiense, Florentinum & Tridentinum: vide infrà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione octaua, G. testimo. nono, & vndecimo, & H. testimo. sexto.

11. ECCLESIASTICI tertio: Altiora te nè quæsieris, & fortiora te nè scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius nè fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

12. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

1. C. ESAIÆ septimo iuxta translationem Septuaginta interpretum: Nisi credideritis, non intelligetis.

2. BASILIVS in psalmum centesimum decimumquintum, in ea verba, Credidi propter quod locutus sum, &c. Sacrorum quæ de Deo sunt: eloquiorũ prædux esto fides planè, non item demõstratio. fides, inquam, animam inuitans, immò & persuadens ad consensionẽ præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se insinuat efficaci operatione spiritus sancti. Et nonnullis interiectis: In quocunque tandem humanarum artium exercitio (id modò via & ordine ad præstitutũ sibi progrediatur finem) impossibile est primarum propositionũ inquirere demonstrationes: Immò necesse est, vt quum admiseris earum artium quæ certa ratione nituntur, principia vt confessa, nec proinde vllam requirentia demonstratiuam probationem, id demùm inspicias, quicquid ex

(Fides à demõstratione non pendet.)

Simplex assensus.

quid ex præsuppositis ordine consequitur. Nihilo seciùs & Theologiæ mysterium requirit assensum, nulla præuia inquisitione nitentem. Sanè ait Apostolus: Credere enim oportet, quia Deus est, non item in quæstionem vocare, aut cõtrouersum opponere illud : Quid est Deus ? Atque adeò in vniuersum, fides si substantia earũ est, quæ sperantur, rerum, & eorum quæ non videntur, argumentum: nè mihi tu anxius contendas videre iam, quæ longiore seposita sunt interuallo, neu quæ sperasti olim consecututũ, in ambiguã reuoces dubiámve partem, quòd ad ea nondùm potueris certa notione pertingere.

Heb. 11.

Heb. 11.

3. IDEM in Moralibus regula octogesima, capite vigesimoprimo: Quid proprium fidei? Certissima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quæ nulla, neque à naturali necessitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis simulationem conformata vllo modo possit labefactari. Quid proprium fidelis? Vt cùm eiusmodi certa animi expletione veram esse illorum vim credat, quæ dicta sunt in scriptura, nihilque reijciat, aut nouum statuere audeat.

Fides quæ experientia nititur, meritoria non est.

4. GREGORIVS Magnus homilia vigesimasexta in Euangelia: Sciendũ nobis est, quòd diuina operatio, si ratione compræhenditur, non est admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et quibusdam interpositis, Cùm Paulus Apostolus dicat: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium: profectò liquet, quia fides illarum rerum argumẽtum est, quæ apparere non possunt. Quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. Dum ergò vidit Thomas, dum palpauit, cur ei dicitur: Quia vidisti me, credidisti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergò vidit, & Deum confessus est.

Heb. 11.

Ioan. 20.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in priorem epistolam ad Corinthios: Quæ humanam excedunt rationem, fide duntaxàt indigent.

1. D. POSTERIORIS ad Corinthios decimo, vt paulò superiùs 8. testimo. duodecimo.

2. LVCÆ primo: Non erit impossibile apud Deũ omne verbum.

3. HIEREMIÆ trigesimosecundo: Ecce ego dominus deus vniuersæ carnis: nunquid mihi impossibile erit omne verbum?

Catholicæ fidei encomiũ & necessitas.

4. EVSEBIVS Emisenus homilia secũda de Symbolo: Fides religionis catholicæ, lumen est animæ ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ. Quicunque hac derelicta, velut pessimum ducem proprium sequitur intellectũ, quicunque per sapientiæ suæ sensum, ad mysteriorum cælestium se putat posse peruenire secretum: sic facit, quomodò si absque fundamento ędificet domum, aut si prętermisso ostio velit introire per tectum: vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Hác ergò nobis fidem velut magnam lampadem, Christus adueniens, errantibus viam monstraturus exhibuit, per quem possit Deus ignotus requiri, quæsitus credi, creditus inueniri.

Similitudo elegans.

5. CYRILLVS Hierosolymorum Archiepiscopus catechesi quinta illuminatorum: Oculus omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: Nisi credideritis, non intelligetis.

Esaiæ 7.

Commendatio.

6. CHRYSOSTOMVS in sermone de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquàm sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim fides innocẽs ac pura credulitas: qua ad Deũ accedimus, qua præceptis insistimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Hæc in Ecclesia signa ostendit, virtutes exercet, charismata complet.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite nono, in hæc verba scribens. Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam: Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem.

Ioan. 6.

V.

Estne breuis aliqua fidei complexio, ac summa omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apostoli suo symbolo tradiderũt, quámque in sectiones seu articulos duodecim aptè distinxerunt. Dignũ sanè opus his[a] authoribus, qui post Christum Dominum Christianæ fidei præcipui & sanctissimi fundatores extitêre. Quod quidem symbolum velut illustris nota est, qua Christiani ab impiis, qui vel nullam, vel nõ rectam Christi fidem profitentur, discernendi ac internoscendi sunt.

a Clemens epi. 1. ad fra. Do. Amb. epi. 81. & ser. 38. Aug. ser. de tẽp. 181. Ruffi. in symb. Iren. lib. 1. c. 2. & lib. 3. ca. 4. Hieron. epi. 61 ad Pãmach. aduersus errores Ioan. Hierosol. Leo serm. 11. de pass. & epi. 13. ad Pulcheriam: & ser. cõt. Eutychetem. Maximus hom. de traditione symb.

TESTIMONIA.

Apostoli cur & quãdo condiderunt symbolum.

Nominis interpretatio.

1. CLEMENS epistola prima ad fratrem Domini: Christo resurgente & ascendente in cælum, misso sancto Spiritu, collata Apostolis scientia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum, quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo condiderunt, vt discedentes ab inuicèm, hanc regulam per omnes gentes prædicarent. Et post pauca: Symbolum enim Græcè, Latinè collatio dicitur. Et hoc prædicti sancti Apostoli inter se per Spiritum sanctum salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium quòd per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

2. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Credatur symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana* intemeratũ semper custodit & seruat.

Symbolum Apostolicum Rom. ecclesia intemeratum seruat.
*al. iteratum.

3. IDEM sermone trigesimooctauo: Arbitror apostolicã fidem duodecim artificum operatione

cõflatã. Duodecim enim Apostolorũ symbolo fides sancta cõcepta est, qui velut periti artifices in vnũ cõuenientes, clauẽ suo consilio cõflauerũt. Clauẽ enim quãdã ipsum symbolũ dixerim, per quod reserãtur diaboli tenebræ, vt lux Christi adueniat: aperiuntur conscientiæ clausa peccata, vt iustitiæ fulgeãt opera manifesta. Igitur hæc clauis ostẽdenda est fratribus nostris, vt & ipsi tanquã discipuli Petri, inferna sibi reserare, cælos aperire cõsuescãt.

Clauis est.

Matth. 16.

4. AVGVSTINVS sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, qui est sermo prim' in vigilia Pẽtecostes in præfatione: Sãcti Apostoli certã regulã fidei tradiderũt, quã secundũ numerum Apostolicũ duodecim sententiis compræhensam, symbolũ vocauerunt, per quam credẽtes Catholicam tenerent vnitatẽ, & per quam hæreticam conuincerẽt prauitatẽ. Symbolũ ergò tali ratione institutum maiores nostri dixerunt. Tradunt enim, quod post ascensionẽ Domini & Saluatoris nostri ad patrem, cũ per aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflammati, linguis omniũ loquerentur, ad singulas quasque nationes, vt Dei verbũ prædicarent, ituri ac discessuri ab inuicẽ, normã prius sibi futuræ prædicationis in cõmune statuerũt, nè localiter ab inuicẽm discedentes, diuersum vel dissonũ prædicarent his qui ad fidẽ Christi inuitabantur. Omnes igitur in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue suæ prædicationis indiciũ conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque computabat, atque hanc ità credentibus dandam esse regulam instituerunt. Symbolum breue est verbis, sed magnũ est sacramentis: quicquid enim præfiguratum est in Patriarchis, quicquid denunciatum in scripturis, quicquid prædictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in deũ nato, vel de Spiritu sancto, vel de suscipiendo omni sacramento, vel de morte Domini, resurrectionísq; eius mysterio, totum breuiter hoc symbolũ continet, & continendo habet & confitẽdo. Discat ergò quisque fidem Apostolicam professus per ora gestantium in baptismo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

Duodecim sententiis Apostoli fidei regulam compræhenderũt.

Quando & quomodo Apostoli Symbolum composuerint.

Magnum est sacramentis symbolum.

Symbolum quod in baptismo sumus professi per ora gestantium ediscendum est.

5. RVFFINVS in expositione in symbolũ Apostolorum: Tradunt maiores nostri, quòd post ascensionem Domini, cũ per aduentum sancti Spiritus super singulos quosque Apostolos igneæ linguæ sedissent, vt loquelis diuersis variisque loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inaccessa videretur & inuia, præceptum eis à Domino datum ob prædicandum Dei verbũ ad singulas quenque proficisci nationes. Discessuri itaque ab inuicẽm, normam prædicationis in cõmune constituunt, nè fortè alius ab alio abducti, diuersum aliquid his qui ad fidem Christi inuitabantur, exponerent. Omnes ergò in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue istud futuræ sibi, vt diximus, prædicationis indicium, conferendo in vnum quod sentiebat vnusquisque componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuũt. Symbolũ autẽ hoc multis & iustissimis ex causis appellare voluerunt. Symbolũ enim Græcè, indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in vnũ cõferunt. Id enim fecerũt Apostoli in his sermonibus, in vnum conferendo vnusquisque quod sensit. Indicium autẽ vel signũ idcircò dicitur, quia illo tempore, sicut & Paulus Apostolus dicit, & in actis Apostolorum multi ex circuncisis Iudæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nũciantes. Idcircò ergò istud indicium posuêre, per quod agnosceretur is, qui Christum verè secundũ Apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt: quoniã & armorũ habitus par, & sonus vocis idẽ, & mos vnus est atque eadẽ instituta bellãdi, nè qua doli subreptio fiat, symbola discreta vnusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latinè vel signa, vel indicia nominãtur: vt si fortè occurreret quis, de quo dubiteretur, interrogatus symbolũ prodat, si sit hostis, an socius. Idcircò denique hæc nõ scribi chartulis atq; mẽbranis, sed retineri cordibus tradiderunt, vt certũ esset neminẽ hac ex lectione quæ interdũ peruenire etiã ad infideles solet, sed ex Apostolorũ traditione didicisse sufficeret. Discessuri ergò, vt dixim', ad prędicãdũ, istud vnanimitatis & fidei suæ indicium Apostoli posuêre, nõ sicut filij Noë discessuri ab alterutrũ, turrẽ ex latere cocto & bitumine cõstruẽtes, cuius cacumen pertingeret vsque ad cælũ, sed munimenta fidei, quæ starent aduersũ faciẽ inimici, ex lapidibus viuis & margaritis dominicis ædificantes, quæ neq; venti impellerẽt, neque flumina subuerterent, neque tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergò illi ab inuicẽm separandi, turrem superbiæ ædificantes, linguarum confusione damnati sunt, vti nè vnusquisque posset aduertere proximi sui loquelã. Isti verò qui turrem fidei construebant, omniũ linguarum sciẽtia & agnitione donati sunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

Cur & quomodo Apostoli Symbolum condiderint.

Appellationis ratio.

1. Cor. 11.

Symbolum non est ab Apostolis scripto traditum.

Gen. 11.

6. IRENÆVS aduersus hæreses Valentini & similium, libro primo capite secundo: Ecclesia per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in vnum Deum, patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, &c.

Ab Apostolis symboli capita profecta sunt.

7. IDEM libro tertio capite quarto. Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinẽ sequi traditionis, quã tradiderunt iis, quibus cõmittebãt ecclesias? cui ordinationi assentiũt multæ gẽtes Barbarorũ, eorũ qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligẽter custodientes, in vnum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, per Christum IESVM Dei filium.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

8. HIERONYMVS ad Pammachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, epistola sexagesimaprima: in Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditũ non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionẽ Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur.

Symbolum fidei ab Apostolis traditũ & cordibus Christian. inscriptum.

9. LEO Magnus sermone vndecimo de Passione Domini: Hac fidei regula, dilectissimi, quã in ipso exordio symboli per authoritatem Apostolicæ institutionis accepimus, Dominum nostrũ Iesum Christum, quem filium dei Patris omnipotentis vnicum

Apostolicæ institutionis est.

vnicum dicimus eundem quoque de spiritu sancto natum ex Maria virgine confitemur.

10. IDEM in epistola decimatertia ad Pulcheriã Augustã: Ipsi⁹ catholici symboli, breuis & perfecta confessio, duodecim Apostolorũ totidẽ est signata sentẽtiis, tanquàm instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorũ opiniones solo ipsi⁹ possint gladio detruncari. Cuius symboli plenitudinem si Eutyches puro & simplici voluisset corde concipere, in nullo à decretis sacratissimi Niceni concilij deuiaret, & hoc à sanctis Patribus intelligeret cõstitutũ, vt contra Apostolicã fidẽ, quæ non nisi vna est, nullũ se ingeniũ, nullũ eleuaret eloquium.

Duodecim Apostolis duodecim articuli respondent.
Symboli perfectio.
Apostolica fides non nisi vna est.

11. IDEM in sermone seu tractatu contra Eutychetem: Fraterna vos & paterna solicitudine cõmonemus, vt inimicos catholicę fidei, hostes ecclesię, incarnationis Dominicæ negatores, & instituto à sanctis Apostolis symbolo repugnantes, in nullum recipiatis consensionis affectum.

Institutum ab Apostolis symbolum.

12. MAXIMVS Taurinensis ecclesiæ episcopus in homilia de traditione symboli & expositione eiusdẽ: Cũ apud Patres nostros, sicut liber Iudicũ refert, quædam Israëliticæ tribus ciuili aduersum se prælio decertarẽt, nec propter consimilẽ populi vnius habitũ inter bellantes posset esse discretio: tribus illa, cuius iustior erat causa pugnandi, quia meritò per Dei auxilium victoriam præsumebat, signum sibi certo in sermone constituit, vt quos vna armorũ facies confundebat, secretioris verbi, distingueret sacramẽtum. Quod beati Apostoli vt ego reor, exemplũ sequentes, ecclesię Dei, quam aduersum militiam diabolici furoris armabant, mysterium symbolo tradiderunt, vt quia sub vno Christi nomine credentium erat futura diuersitas, signaculum symboli inter fideles perfidósque secerneret, & alienus à fide atque hostis appareret ecclesiæ, aut tanquàm baptizatus nescisset, aut tãquàm hæreticus corrupisset.

Symbolũ esse ab Apostolis compositum. Iudic. 12.

VI.

Qui sunt Symboli huius articuli?

I. CREDO in Deum patrem omnipotẽtẽ, creatorẽ cęli & terræ.
II. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrũ.
III. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
IIII. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
V. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
VI. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotẽtis.
VII. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
VIII. Credo in Spiritum sanctum.
IX. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sãctorum communionem.
X. Remissionem peccatorum.
XI. Carnis resurrectionem.
XII. Vitam æternam. Amen.

Symbolũ explicarũt Cyrillus in Catechesibus illum. Chrysost hom. 1. & 2. in symb. Ruffin. in symb. August. in Enchiridio ad Lauren. Item in libris 4. de symb. ad catech. In lib. de fide & symb. Serm. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 192. 193. 194. de temp. Euseb. Emise. homil. 1. & 2. in Symb. Chrysolog. serm. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1. de diuersis.

VII.

Quò maximè spectant hæc Symboli verba?

A. Eò certè, vt veram Dei diuinarúmque rerum cognitionem, quæ ad benè beatéque viuendũ est cuique necessaria, succinctè cõprehensam habeamus.

Hiere. 9. f
Ioan. 17. a
1. Cor. 2. a
1. Pet. 1. b
Sap. 13. a

B. Vbi primũ & pręcipuũ habet locũ agnitio & cõfessio sanctissimæ Trinitatis, ne vllo modo dubitetur, Deũ, quo nihil aut [a] maius, aut melius, aut sapiẽtius potest excogitari in essentia quidẽ seu natura diuina vnũ & simplicẽ, in [b] personis verò tribus esse distinctũ, vt alius [c] Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus esse, ante omnia certò credatur. Pater est, qui suũ ab [d] æterno filium generat, fons & opifex rerũ: Filius ex Patris genitus substantia, mundi redemptor est, ac Saluator: Spiritus sanctus, qui & [e] paracletus dicitur, Ecclesiæ seu Christi fidelium est administrator. Iam [f] hi tres vnũ sunt: hoc est, vnus, verus, æternus, immensus & incomprehensibilis Deus.

a Aug. cõfess. lib. 1. cap. 4.
b. Aug. lib. de fide & symb. cap. 9.
c Matth. 28. d Athã. in sym.
d Psal. 109. a Heb. 1. a 1. Ioan 4. c
e Ioan. 15. d 16. b. 14. b d
f 1 Ioan. 5. b 1. Tim. 2. d 6. d Hiere. 32. c d

C. Pulchrè igitur huic sanctissimæ simul & indiuiduæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ respondent: Prima nimirùm de creatione, secunda de redemptione, tertia de sanctificatione.

TESTIMONIA.

1. HIEREMIÆ nono capite: Non glorietur sapiẽs in sapiẽtia sua, & nõ glorietur fortis ĩ fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitiis suis, sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me.

2. IOANNIS decimo septimo: Hæc est autẽ vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. PRIORIS ad Corinthios capite secundo: Nõ

enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixũ: & quę sequuntur.

4. PRIORIS Petri primo capite: In quem nũc quoque nõ videntes creditis: credẽtes autẽ, exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportãtes finem fidei vestræ salutem animarum.

5. SAPIENTIÆ decimotertio capite: Vani autẽ sunt omnes homines, in quibus non subest sciẽtia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex.

Dei maiestas. 1. B. AVGVSTINVS libro primo cõfessionũ, capite quarto: quid es ergò Deus meus? Quid, rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominũ? aut quis Deus pręter deũ nostrũ? Sũme, optime, potẽtissime, omnipotẽtissime, misericordissime, & iustissime, secretissime, & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incõpræhẽsibilis, immutabilis mutãs omnia, nũquã nou⁹, nunquã vetus, innouãs omnia, & in vetustatẽ perducens superbos, & nesciunt. Sẽper agens, semper quietus, colligẽs & nõ egens, portans & implẽs & protegens, creans & nútriẽs & perficiẽs, querẽs cũ nihil desit tibi, amas nec æstuas, zelas & securus es, pœnitet te & nõ doles, irasceris & trãquill⁹ es, opera mutas, nec mutas cõsiliũ, recipis quod inuenis, & nunquã amisisti. Nũquã inops & gaudes lucris, nũquã auarus & vsuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquã non tuũ? Reddis debita nulli debẽs, donãs debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? & vę tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt.

Personarum distinctio in sanctiss. Trinitate. Deut. 6. 2. IDEM libro de fide & symbolo, cap. 9. Ista Trinitas vnus est Deus: nõ vt idẽ sit Pater, qui est filius & spiritus sanctus, sed vt Pater sit Pater, & Filius sit Filius, & Spiritus sanctus sit Spiritus sanctus: sed hęc Trinitas vnus Deus, sicut scriptũ est, Audi Israel, Domin⁹ deus tu⁹, deus vnus est. Tamẽ si interrogemur de singulis, & dicatur nobis, Deus est Pater? respõdebimus, Deus. Si quęratur, vtrũ Deus sit Filius, hoc respõdebimus. Nec si fuerit de Spiritu sancto talis interrogatio, aliud esse eũ debemus respõdere, quã Deũ, vehementer cauentes sic accipere, quomodo de hominibus dictũ est, Dij estis. Nõ enim sunt naturaliter dij, quicũque sunt facti atq; cõditi ex Patre per Filiũ dono Spiritus sancti. Ipsa enim significatur Trinitas, cũ Apostol⁹ dicit, Quoniã ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Quodcunque ergo de singulis interrogati, respõdeamus Deũ esse de quo quæritur, siue Patrẽ, siue Filium, siue Spiritum sanctum, vt tamen non tres doceri à nobis coli quisquam existimauerit. Nec mirum, quòd hæc de ineffabili natura dicuntur, cùm in iis etiã reb⁹, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo sensu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte, &c.

Psal. 81. 1. Cor. 8. Rom. 11.

3. MATTHÆ: vigesimooctauo: Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Personarum distinctio & earundem cõuenientia. 4. ATHANASIVS in symbolo suo: Fides autẽ Catholica hæc est, vt vnũ Deũ in Trinitate, & Trinitatẽ in vnitate veneremur: Neq; confundentes personas, neq; substantiã separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: sed Patris & Filij & Spirit⁹ sancti vna est diuinitas, ęqualis gloria, & coęterna maiestas: Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanct⁹. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immẽsus Pater, immẽsus Filius, immẽsus Spiritus sanctus. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: & tamẽ nõ tres ęterni, sed vnus ęternus: sicut nõ tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus, & vnus immẽsus. Similiter omnipotẽs Pater, omnipotẽs Filius, omnipotẽs Spiritus sanctus: & tamẽ nõ tres omnipotẽtes, sed vn⁹ omnipotẽs. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: & tamẽ nõ tres dij, sed vnus est Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus spiritus sanctus: & tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus. Quia sicut singulatim vnãquãq; personã Deũ aut Dominũ cõfiteri Christiana veritate cõpellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre solò est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus sanctus à Patre & Filio, nõ factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo pater, non tres patres, vnus Filius, nõ tres Filij: vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totę tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. Ita vt per omnia, sicut iam suprà dictum est, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit. Qui vult ergò saluus esse, ita de Trinitate sentiat.

5. PSALMO centesimonono: Tecum principiũ in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. Ad Hebræos primo: Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quẽ constituit hęredẽ vniuersorũ, per quẽ fecit & secula. Qui cũ sit splẽdor gloriæ & figura substantiæ eius, portãsq; omnia verbo virtutis suæ, purgationẽ peccatorũ faciens, sedet ad dexterã maiestatis in excelsis: tãto melior angelis effectus, quãtò differẽtius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquãdo angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursũ, Ego ero illi in patrẽ, & ipse erit mihi in filium? Et cùm iterũ introducit primogenitũ in orbẽ terrę, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flãmam ignis. Ad filiũ autẽ, Thronus tuus Deus in seculum seculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, &c.

7. PRIMÆ Ioannis quarto: Pater misit filiũ suũ saluatorẽ mũdi. Et paulò antè: Ipse dilexit nos, & misit filiũ suũ propitiationẽ pro peccatis nostris.

8. IOANNIS decimoquinto: Cùm autẽ venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, &c.

9. ET capite decimosexto: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos.

10. ITEM cap. 14. Et ego rogabo Patrẽ, & aliũ paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternũ. Et paulò pòst: Paracletus autẽ spiritussanctus, quẽ mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis oĩa, quæcunq; dixero vobis.

11. PRIMÆ Ioannis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

12. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autẽ seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

13. Et

13. ET capite sexto: Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, rex regum & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

14. HIEREMIÆ trigesimosecundo. Ecce tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extēto: non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehēsibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinuentionum eius. Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti vsque ad diem hanc, & in Israël, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc, &c. Et factum est verbum Domini ad Hieremiam, dicens: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nunquid mihi difficile erit omne verbum?

VIII.

Quid sibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

A. OSTENDIT nobis primùm, Deum vnum, & in Deitate primam personam esse Patrem cælestem, æternum, potētia maiestatéque summum, cui nihil factu impossibile sit vel difficile: qui vitę ac mortis[a] potestatem omnem obtinet.

Deut. 6. a Matth. 6. b 1. Timoth. 1. d Genes. 1. a Esaiæ 53. a Iob 37. a d Eccles. 3. b Luc. 1. c Hier. 32. e

a Sap. 16. b 1. Reg. 2. a

B. Is ipse Pater Filium[b] ex omni æternitate genuit, & nos hoc tēpore gratiæ in filios sibi adoptauit. Eius tanta vis est, vt verbo[c] solo tam visibilia quàm inuisibilia produxerit ex nihilo, producta verò vsq; cōseruet atq; gubernet summa cum bonitate ac sapiētia, à quo & ad quē omnia. Ipse[d] Pater luminū, apud quē nō est trāsmutatio, Pater misericordiarum, & DEVS totius consolationis: talis demùm ac tantus, vt ad[e] nutū illi⁹ supera, terrestria, infera subitò pareāt: quo duce ac protectore, nos in summis etiā malis atq; periculis illæsi ac tuti cōseruamur.

b Psalm. 2. b Heb. 1. b Roman. 8. c d

c Psalm. 32. b Coloss. 1. b Matth. 6. d Heb. 13. b 1. Timoth. 4. c & 6. d Rom. 11. d

d Iacob. 1. c. 2. Cor. 1. a Act. 14 c

e Luc. 12. a Gen. 17. a b Psal. 26. a 90. a 124. a Iob 41. a 2. Cor. 10. c Eccli. 33. a

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII sexto: Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est.

2. MATTHÆI sexto: Pater noster qui es in cælis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

4. GENESIS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

5. ESAIÆ quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?

6. IOB trigesimoseptimo: Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur, cùm audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. qui pręcipit niui vt descendat in terram, & hyemis pluuiis & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omnium hominū signat, vt nouerint singuli opera sua. IBIDEM: Dignè eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

7. ECCLESIASTÆ tertio: Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem.

8. LVCÆ primo: Non erit impossibile apud Deū omne verbum.

9. HIEREMIÆ trigesimosecūdo: Domine Deus ecce tu fecisti cælum & terrā in fortitudine magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Item: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ibidem: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nūquid mihi difficile erit omne verbum?

10. SAPIENTIÆ decimosexto: Tu es Domine qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis.

11. PRIMI Regum secūdo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbē.

1. B. PSALMO secundo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te.

2. AD Hebræos primo: Cui enim dixit aliquandò angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrē, & ipse erit mihi in filiū?

3. AD Romanos octauo: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritū seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater.) Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Et nos ipsi primitias spiritus habentes intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. PSALMO trigesimosecundo: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

5. AD Colossenses primo: In ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principa-

tus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso cõstant.

6. Matthæi sexto: Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex illis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cràs in clibanũ mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos minimæ fidei?

7. Ad Hebræos decimotertio: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram, neque derelinquam, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: nõ timebo quid faciat mihi homo.

8. Prioris ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominũ, maximè fidelium.

9. Et capite sexto eiusdem epistolę: Quem (Iesum Christum) suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum.

10. Ad Romanos vndecimo: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

11. Iacobi primo capite: Omne datum optimũ, & omne donum perfectum desursum est descendẽs à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

12. Posterioris ad Corinthios primo: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

13. Actorum decimoquarto: Annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cęlum & terram, & mare & omnia quę in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.

14. Lucæ duodecimo: Ostendam vobis quem timeatis: timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

15. Genesis decimoseptimo capite: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus, daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionẽ æternam, eróque Deus eorum.

16. Psalmo vigesimo sexto: Dominus illuminatio mea & salus mea, quẽ timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

17. Et nonagesimo: Qui habitat in adiutorio altissimi: in protectione Dei cæli commorabitur. Dicet Domino susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantiũ & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c.

18. Item centesimo vigesimoquarto: Qui confidunt in Domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalẽ. Quia nõ relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatẽ manus suas.

19. Iob quadragesimoprimo: Quis resistere potest vultui meo? Quis antè dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.

20. Prioris ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

21. Ecclesiastici trigesimotertio capite: Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit à malo.

IX.

Quid habet secundus Articulus, Credo in Iesum Christum?

z Ioan 5.d Luc 1.c.2.b.c Math. 1.d Esa.5.2 61.a Luc 4.c Psal 44.b 88.ce Acto.4.e & 10.f 2.Reg 10.16.ac
a Ioan.1 b f Apo.17.d.9.c Hebr.3.a5.b 1.Pet.2.d Coloss.1.c 2.b

A. Commonstrat secundam in Deitate personam Iesum Christum verum Deum, & verum hominem: dictum quidẽ Iesum, hoc est, saluatorẽ populi sui: & Christũ, id est, vnctũ Spiritu sancto, ac[a] plenũ omni gratia & veritate, Messiam, Regem, & Pontificẽ nostrũ, qui primatum tenet in omnib⁹, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis.

b Ephe.1 a d Ioan.10.e Hebr.1 a Apoc.1.d Math.28 d Dan.7.d Philip.2.a b

B. Ostendit eundẽ[b] esse filium Dei vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, cõsubstantialem, & ei prorsus ęqualem secundùm Diuinitatem: Dominum verò nostrũ, & omnium in ipsum credẽtium, vt quos ipse[c] perditos ex Seruitute Satanæ vltrò liberauit, quósque iugo peccati & damnationis obnoxios liberalissimè redemit.

c Luc.15.b f & 11.c Rom. 8.a 1.Cor.6.d 1.Pet.1.c

d Psal.8.b Rom.14.b

e Apoc.19.c.17.d
f Math.25.c 1.Cor.15.d Psalm 109.a

g Luc.3.de Math.3.cd Luc.10.b Math.17.a1.d Esa.7.c

h Acto.4.b

C. Is impiis quoq; dominatur: omnia enim[d] pedib⁹ ei⁹ subiecta sunt. Tũ verò maximè Dominũ[e] dominãtiũ, & rẽgẽ regũ se improbis ac[f] vniuerso mũdo palàm declarabit, cùm hostes ad vnũ omnes, quãuis inuitos, suæ subiiciet potestati, ac veluti[g] paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noster Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomẽ est sub cælo[h] datum hominibus, in quo nos saluos fieri oporteat.

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A. PRIMÆ Ioannis quinto capite: Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

2. LVCÆ primo capite: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et paulò pòst: Ideóque, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

3. ET capite secundo: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodiè saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et paulò pòst: Vocatum est nomen eius IESVS quod vocatum est ab angelo, priusquàm in vtero conciperetur.

4. MATTHÆI primo capite: Pariet autẽ filiũ, & vocabis nomen eius IESVM. ipse enim saluũ faciet populum suum à peccatis eorum.

5. ESAIÆ nono capite: Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius: Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

6. ET capite sexagesimo primo: Spiritus Domini super me, eò quod vnxerit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, &c.

7. LVCÆ quarto capite: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, &c.

8. PSALMO quadragesimoquarto: Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

9. ET octogesimooctauo: Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo vnxi eum. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar: semen eius in æternũ manebit. Et thronus eius sicut sol in cõspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.

10. ACTORVM quarto capite: Cõuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum IESVM, quem vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum Gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.

11. ET capite decimo: Vos scitis, &c. IESVM à Nazareth quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cũ illo.

12. PRIMI Regum decimo capite: Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput Saulis, & deosculatus est eum, & ait: Eccè, vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorũ eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem.

13. ET capite decimo sexto: Tulit ergò Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrum eius: & directus est spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

14. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratię & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. IBIDEM: Inuenimus Messiam, quod est interpretatũ, Christus.

15. APOCALYPSIS decimoseptimo capite, Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum.

16. ET decimonono capite: & habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & dominus dominantium.

17. AD Hebræos tertio capite: Considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ IESVM, qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius.

18. ET capite quinto: Christus non seipsum clarificauit vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eũ, Filius meus es tu: ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationésque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedech.

19. PRIORIS Petri secũdo capite: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.

20. AD Colossenses primo capite: Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificãs per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21. ET secũdo capite: in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.

1. B. AD Ephesios primo capite: Benedictus Deus & Pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, &c. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo, &c. Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater, gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis, &c. suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnẽ principatum & potestatem & virtutem & dominationem, &c.

2 IOANNIS decimo capite: Ego & pater vnum sumus. Quem pater sanctificauit & misit in mundũ, vos dicitis, Quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum? Pater in me est, & ego in Patre.

3. AD Hebræos primo capite: Multifariàm multísque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quẽ fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, & quæ sequuntur.

4. APOCALYPSIS primo capite: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorũ, & habeo claues mortis & inferni.

5. MATTHÆI vigesimooctauo capite: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.
6 DANIELIS septimo capite: Aspiciebam in visione noctis,& ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient: potestas eius, potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.
7 AD Philippenses secundo capite: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, &c. propter quod & Deus exaltauit illum,& donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.
8 LVCÆ decimoquinto: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat, &c. Ibidem: Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius,& calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum saginatum,& occidite: & manducemus,& epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus est. Et paulò pòst: Frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus est.
9. ET vndecimo capite: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus cõfidebat, & spolia eius distribuet.
10. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.
11 PRIORIS ad Corinthios sexto: Empti estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.
12. PRIORIS Petri primo capite: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.
1. C. PSALMO octauo: Omnia subiecisti sub pedibus eius.
2 AD Romanos decimoquarto: In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur.
3. APOCALYPSIS decimonono: Rex regum & Dominus dominantium.
4. ITEM capite decimoseptimo: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est & Rex regum.
5. MATTHÆI vigesimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tũc sedebit super sedem maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes,& separabit eos ab inuicem,&c.
6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissima autem, inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autem dicat, Omnia subiecta sunt ei: sine dubio, preter eum qui subiecit ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.
7. PSALMO centesimonono: Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.
8. LVCÆ tertio capite: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam: & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et paulò pòst: Et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacuit mihi.
9 MATTHÆI tertio: Cuius ventilabrum in manu sua,& permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et post pauca: Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.
10. LVCÆ vigesimo: Dixit autem dominus vineę, Quid faciam? Mittam filium meum dilectum: Forsitan, cùm hunc viderint, verebuntur.
11. MATTHÆI decimoseptimo: Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.
12. ET primo: Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium,& vocabũt nomẽ eius Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.
13. ESAIÆ septimo: Et vocabitur nomen eius Emmanuel.
14. ACTORVM quarto: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificãtibus, qui factus est in caput anguli. Et nõ est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomẽ est sub cęlo datum hominibus, in quo oportear nos saluos fieri.

X

Quid credendum proponit tertius articulus, Conceptus est de Spiritu sancto?

Mich.5.a. Ioan.1.a.18.f Esa.53.c. Ioan.6.f

A. Eundẽ testatur Dominũ, qui iã inde ab æterno genitus à Deo Patre sine matre fuit, propter nos de cælis descendisse,& humanam assumpsisse[a] naturam, qua temporaliter & cõceptus sit in Nazareth, & sub Cęsare Augusto in Bethleem natus sine patre ex illibata Virgine, operãte scilicet in illa sic Spiritus sancti virtute, vt (quod admirationem omnẽ excedit) VERBVM[b] caro & DEVS homo fieret, atque MARIA simul DEI mater &[c] virgo esset.

a. Galat.4.a. Rom.1.a Matth.1.c.d. Luc.1.c.d.2.a Esa.7.c. Hier.31.d

b Concil. Ephes. cano.13.

c Hieron. in Heluidium. Ambros. in epist.81. Ezechiel.44.a.

B. Hæc

B. Hæc filij Dei temporalis cóceptio & generatio, humanæ salutis ac redemptionis[d] primordia continet, nostræque est forma regenerationis: Qua fit, vt maledicti Adæ filij de immundo semine[e] concepti, & irę filij nati, purificemur, tum vt è carnalibus spirituales ac planè filij Dei efficiamur in Christo, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, vt sit ipse, quemadmodùm [f] Paulus ait, in multis fratribus primogenitus.

d Ioan. 3. a 1. Petr. 1. a 3. d Heb. 1. a 7. d Tit. 3. b e Iob 14. a Ephes. 2. a Rom. 6. a 8. a

f Rom. 8. f

TESTIMONIA.

1. A. Michææ quinto capite: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

2. Ioannis primo capite: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Hoc erat in principio apud Deum.

3. Item capite decimo sexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterùm relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli, &c. In hoc credimus quia à Deo existi.

4. Esaiæ quinquagesimo tertio capite: Generationem eius quis enarrabit?

5. Ioannis sexto: Hęc est volũtas patris mei qui misit me. Item, Nõ quia Patrem vidit quisquã, nisi is qui est à Deo, hic vidit Patrem. Item, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi.

6. Ad Galatas quarto: Vbi venit plenitudo tẽporis, misit De⁹ filiũ factũ ex muliere, factũ sub lege.

7. Ad Romanos primo: Quod antè promiserat per Prophetas suos in scripturis sãctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carnẽ.

8. Matthæi primò: Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequàm conuenirent, inuẽta est in vtero habẽs de Spiritu sãcto, &c. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum.

9. Lucæ primo: Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virnem despõsatam viro cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiã apud Deum. Eccè concipies in vtero, & paries filiũ, & vocabis nomen eius Iesum, &c.

10. Et capite secũdo: Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, &c. Ascẽdit autem & Ioseph à Galilęa de ciuitate Nazareth, in Iudęã ciuitatẽ Dauid quæ vocatur Bethleem, eò quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cũ Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factũ est autẽ cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret: & peperit filium suum primogenitum.

11. Esaiæ septimo: Eccè virgo concipiet & pariet filium.

12. Ieremiæ trigesimo primo: Creauit Dominus nouum super terram, Fœmina circundabit virum.

13. Concilium Ephesinũ canone decimo tertio: Nõ dicimus, quòd Dei natura cõuersa vel immutata facta sit caro: nec quòd in totũ hominem, qui est ex anima & corpore, trãsformata sit: sed illud magis, quòd carnẽ animatã anima rationali sibi copulauerit Verbũ substãtialiter, & ineffabiliter & incōpræhẽsibiliter factus sit homo, & nũcupatus sit etiã filius hominis, non nuda tantũmodò voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quòd diuersæ quidẽ naturæ in vnũ cõuenerint. Vnus tamẽ ex ambabus Christus & filius, nõ euacuata aut sublata diuersitate naturarũ per cõiunctionẽ, sed quia simul nobis effecerunt vnum Dominũ & Christũ & filiũ, id est, diuinitas & humanitas, per arcanã illã ineffabilemq; copulationẽ ad vnitatẽ.

14. Hieronymus in libello aduersùs Heluidium, ex professo egregiè defendit virginitatem perpetuam beatæ Mariæ.

15. Ambrosius epistola octogesima prima ad Syriciũ Papã: Sed de via peruersitatis prodũtur dicere: Virgo cõcepit, sed nõ virgo generauit. Quę potuit ergò virgo cõcipere, potuit virgo generare, cũ semper cõceptus præcedat, partus sequatur. Sed si doctrinis nõ creditur sacerdotũ, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorũ dicentiũ: quia nũ est impossibile Deo omne verbũ. Credatur symbolo Apostolorũ, quod Ecclesia Romana* intemeratum semper custodit & seruat. Audiuit Maria vocẽ Angeli, & quæ antè dixerat: Quomodo fiet istud? nõ de fide generationis interrogãs, respõdit posteà: Eccè ancilla Domini, cõtingat mihi secũdùm verbũ tuũ. Hæc est virgo, quę in vtero cõcepit, virgo quæ peperit filiũ. Sic enim scriptũ est: Eccè virgo in vtero accipiet & pariet filiũ. Nõ enim cõcepturam tãtummodò virginem, sed & parituriã virginẽ dixit. Quæ autẽ est illa porta sanctorũ, illa exterior ad Oriẽtem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertrãsibit per eã, nisi solus Deus Israel? Nónne est hæc porta Maria, per quã in hunc mũdũ redẽptor intrauit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit: Sine nos implere omnẽ iustitiam. Hæc porta est beata Maria: de qua scriptũ est, quia Dominus pertrãsibit per eã, & erit clausa post partũ, quia virgo cõcepit & genuit. Quid autẽ incredibile, si cõtra vsum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando cõtra vsum naturæ mare vidit & fugit, atq; in fontẽ suũ Iordanis fluenta remeàrunt? Non ergò excedit fidẽ, quòd virgo peperit, quãdo legimus, quòd petra vomuit aquas, & in mõtis speciẽ maris vnda solidata est: Nõ ergò excedit fidẽ quòd homo exiuit de virgine, quãdo petra profluxit scaturiuit ferrũ super aquas, ambulauit homo super aquas. Ergò si hominẽ vnda portauit, nõ potuit hominẽ virgo generare: atq; hominẽ de quo legimus, Et mittet illis Dominus hominẽ qui saluos faciet eos, & not⁹ erit Dñs Ægyptiis?

De Mariæ virginitate perpetua.

Luc. 1.

* Iteratum.

Esa. 7.

Ezech. 44.

Matth. 3.

Psalm. 13. 1

Num. 20. Exod. 14.

4. Reg. 7. Matth. 14. Esa. 19.

16. Ezechielis quadragesimo quarto capite: Dixit Dominus ad me, Porta hæc clausa erit, nõ aperietur, & vir non transiet per eam: quoniã Dñs Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

1. B. Ioannis tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sãcto, nõ potest introire in regnũ dei.

2. Prioris Petri secũdo capite: Deponẽtes igitur omnem malitiã & omnẽ dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concu-

piſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem.

3. Et capite tertio eiuſdem epiſtol. Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma.

4. Ad Hebræos ſecundo capite: Quomodò nos effugiemus, ſi tantã neglexerimus ſalutem, quæ cũ initium accepiſſet enarrari per Dominũ, ab eis qui audierunt, in nos cõfirmata eſt, cõteſtante Deo ſignis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus ſecũdùm ſuam voluntatẽ.

5. Et capite ſeptimo: Saluare in perpetuum poteſt accedens per ſemetipſum ad Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.

6. Ad Titũ tertio: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quẽ effundit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum.

7. Iob decimoquarto capite: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Nónne tu qui ſolus es?

8. Ad Epheſios ſecundo: Eramus natura filij iræ, ſicut & cęteri: Deus autẽ qui diues eſt in miſericordia, propter nimiã charitatem ſuã qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia ſaluati eſtis, & cõreſuſcitauit, & cõſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.

9. Ad Romanos ſexto: Quicũq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

10. Et capite octauo: Nihil ergò nunc damnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecũdum carnem ambulãt. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Nã quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnẽ, Deus filium ſuũ mittens in ſimilitudinẽ carnis peccati; & de peccato damnauit peccatũ in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui nõ ſecundũ carnem ambulamus, ſed ſecundùm ſpiritũ. Et paulò pòſt: Ergò fratres debitores ſum⁹ nõ carni, vt ſecũdùm carnem viuamus: ſi enim ſecũdùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicũq; enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei, &c. Si autẽ filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autẽ Chriſti, ſi tamẽ compatimur, vt & cõglorificemur.

11. Ibidem: Quos præſciuit, & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

XI.

Quid continet articulus quartus, Paſſus ſub Pontio Pilato?

A. Oſtendit Christvm, cùm præclarè docẽdi & miracula patrãdi finem feciſſet, ſuũ pro nobis, qui perieramus, redimẽdis agonẽ tandèm abſoluiſſe. Itaq; licèt Agnus eſſet abſque macula innocẽtiſſimus, immò & Deus ſimul immortalis, tamẽ vt charitatẽ erga nos ſuã maximã declararet, paſſus eſt ille[a] volẽs à ſceleſtiſſimis extrema & acerbiſſima quæq;: vnde nec iudiciũ impij Iudicis Pilati, quãuis iniquiſſimũ, neq; crucẽ[b] probroſiſſimũ ſupplicij gen⁹ defugit, mortẽ pro nobis crudeliſſimã adiẽs, & ſepulturã in alieno etiã monumento delatã non recuſans, totũ vt ſe viuens moriẽs donaret atque impenderet mortalibus.

B. Quæ Christi paſſio,[c] ſanguis, crux, vulnera & mors, peccatorib⁹ conſolationẽ, ſanitatẽ, virtutem & vitam continuè exhibent, ſi tamẽ paremus, &[d] compatimur capiti, vt ità ſimul & conglorificemur.[e] *Cõſummatus enim factus eſt omnibus obtẽperãtibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.*

Act. 10. f Matt. 27. f Marc. 15. c Eſa. 50. c 53. a b c Ioan. 1. d Heb. 7. d 1. Pet. 1. cap. 2. d Apoc. 1. d 1. Tim. 6. c d Rom. 5. b Ioan. 15. b

a Ioan. 18. a 19. b 3. b 12. c Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Act. 13. d b Sap. 2. d Heb. 12. a Phil. 2. b Rom. 5. b 6.

Matth. 27. g Tit. 2. d Gal. 1. a Eſa. 53. d

c 1. Petr. 1. c 1. Ioan. 1. c Apoc. 1. b Epheſ. 1. b

d Rom. 8. c 2. Cor. 1. b 2. Tim. 2. d e Heb. 5. e

TESTIMONIA.

1. A. Actorvm decimo capite ait Petrus: Vos ſcitis quod factũ eſt verbũ per vniuerſã Iudæã: incipiẽs enim à Galilæa, poſt baptiſmũ quod prædicauit Ioãnes, Ieſũ à Nazareth, quomodò vnxit eũ Deus Spiritu ſãcto & virtute, qui pertrãſiit benefaciẽdo, & ſanãdo omnes oppreſſos à diabolo, quoniã Deus erat cum illo: quẽ occiderũt ſuſpẽdentes in ligno.

2. Matthæi vigeſimo ſeptimo: Ieſus autem iterùm clamans voce magna, emiſit ſpiritum.

3. Marci decimoquinto: Et crucifigentes eum, diuiſerunt veſtimenta eius, &c.

4. Esaiæ quinquageſimo: Corpus meũ dedi percutientibus, & genas meas vellẽtibus: faciem meã non auerti ab increpantibus & conſpuẽtibus. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non ſum cõfuſus. ideò poſui faciem meam vt petram duriſſimã, & ſcio quoniam non confundar.

5. Item quinquageſimò tertio: Quis credidit auditui noſtro, & brachiũ Domini cui reuelatũ eſt? Et aſcẽdet ſicut virgultũ coram eo, & ſicut radix de terra ſitiẽti: nõ eſt ſpecies ei neq; decor: & vidimus eũ, & nõ erat aſpectus, & deſiderauimus eũ: deſpectũ & nouiſſimũ virorũ, virũ dolorũ & ſcientẽ infirmitatẽ: & quaſi abſcõditus vultus eius & deſpectus, vndè nec reputauimus eũ. Verè lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: & nos putauimus eũ quaſi leproſũ, & percuſſũ à Deo & humiliatũ. Ipſe autẽ vulnerat⁹ eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ, & liuore eius ſanati ſum⁹. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viã ſuã declinauit: & poſuit Dominus in eo iniquitatẽ omniũ noſtrûm. Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & nõ aperuit os ſuũ: ſicut ouis ad occiſionẽ ducetur, & quaſi agn⁹ corã tondẽte ſe obmuteſcet, & nõ aperiet os ſuũ. De anguſtia & de iudicio ſublatus eſt: generationem eius quis enarrabit? quia abſciſſus eſt de terra viuentiũ: propter ſcelus populi mei percuſſi eũ. Et dabit impios pro ſepultura, & diuitẽ pro morte ſua: eo quòd iniquitatẽ nõ

fecerit,

fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam suam,&cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit.
6. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se,& ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.
7. AD Hebræos septimo: Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocẽs, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus, qui non habet necessitatem quotidiè (quemadmodum sacerdotes) priùs pro suis delictis hostias offerre, deindè pro populi.
8. PRIORIS Petri primo capite: Redempti estis precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.
9. ET secundo capite: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus cuius liuore sanati estis.
10. APOCALYPSIS primo: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viuẽs in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.
11. PRIORIS ad Timotheum sexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimoniũ reddidit sub Pontio Pilato bonam cõfessionem: vt serues mandatum sine macula, irrepræhensibile vsque in aduentũ Domini nostri Iesu Christi: quem suis tẽporibus ostẽdet beatus & solus potẽs, Rex regum & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c.
12. AD Romanos quinto: vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tẽpus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nã pro bono forsitã quis audeat mori. Commendat autem charitatem suã Deus in nobis, quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis recõciliati salui erimus in vita ipsius.
13. IOANNIS decimoquinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animã suam ponat quis pro amicis suis.
14. ITEM decimooctauo: Iesus itaque sciẽs omnia, quæ ventura erant super se, processit, & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei, IESVM Nazarenum, &c.
15. ET decimonono capite: Non haberes potestatem aduersùm me vllam, nisi tibi datum esset desupèr.
16. CAPITE tertio: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto,ità exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mũdum, vt filium suũ vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filiũ suum in mundũ, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.
17. ITEM capite duodecimo: Ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum: hoc autẽ dicebat significans qua morte esset moriturus.
18. MATTHÆI vigesimoseptimo: Et vinctum adduxerunt eũ, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Et dimisit illis Barrabam: Iesum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.
19. MARCI decimoquinto: Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.
20. LVCÆ vigesimotertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eũ, qui propter homicidium & seditionẽ missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum verò tradidit voluntati eorum.
21. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.
22. ACTORVM decimotertio: Nullam causam mortis (inquit Paulus) inuenientes in eo, petierũt à Pilato: vt interficerent eum. Cùmque consummâssent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento.
23. SAPIENTIÆ secundo: Dixerunt impij, cogitantes apud se nõ rectè: Circunueniamus iustũ, quoniam inutilis est nobis, & cõtrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinę nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationũ nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatę sunt viæ eius. Tanquàm nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris tanquàm immũditiis, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergò si sermones illius veri sint, & tẽtemus quæ ventura sũt illi, & sciemus quæ erũt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormẽto interrogemus eum, vt sciamus reuerẽtiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum.
24. AD Hebræos duodecimo: Aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucẽ, cõfusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes.
25. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.
26. AD Romanos quinto, vt suprà, testimonio duodecimo.
27. MATTHÆI vigesimoseptimo: Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: & posuit illud in monumẽto suo nouo, quod exciderat in petra.
28. AD Titum secundo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.
29. AD Galatas primo: Qui dedit semetipsum pro

peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequã, secũdùm voluntatem Dei & Patris nostri.

30. ESAIÆ quinquagesimotertio: Ipse peccata multorum tulit.

1. B. PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptilibus auro vel argẽto redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

2. PRIMÆ Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce: societatem habemus ad inuicèm, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

4. AD Ephesios primo: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

5. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones, &c.

6. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

7. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Ideò omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cælesti. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & cõuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

8. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperãtibus sibi, causa salutis æternæ.

XII.

Quis vsus & fructus in eo est, quòd crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

a Tertul. de coron. militis. Basil. de Spiritu sancto, cap. 27. August. de Catech rud. ca 20. & tract. in Ioan. 118. Nazian. orat. 1. in Iulian. Hieron ad Eusto. de custo. virg. epist. 22. & ad Fabiol. de veste sacerd. epist. 128. & in cap. 9 Ezech Chrysost. hom. 55. in Matt. Trip. hist. lib. 6. cap. 1. Effræm in lib. de vera pœn. c. 3. Ori. hom. 8. in diuers. euang. Ruff. lib. 2. Eccles. hist c. 29. Niceph. lib 18. cap. 20. Cyril. catec. 4. & 13. illum. Chrysost. in demonst. aduersùs Gentiles, quòd Christus sit Deus.

A. Hunc sanè ritum & [a] veterum pietas & constans Ecclesiæ consuetudo nobis commendat. Ac primùm hinc excitamur ad gratam memoriam summi mysterij atque beneficij, quod nobis in cruce peractum ac amplissimè donatum fuit.

B. Deindè prouocamur ad veram sanctámque gloriam & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

C. Est hoc prætereà testimoniũ, nos cum inimicis crucis Christi Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum Iesum & hunc crucifixum.

D. Hoc etiam signaculo ad patientiæ studiũ incitamur, vt si æternæ gloriæ cupidi sumus, (esse verò debemus omnes) crucem quam colimus, & viam crucis [b] duce Christo non grauatim amplectamur.

b Matth. 16. d Luc. 9. c 1. Pet. 3. c. 2. d

E. Neque minùs arma hinc victricia petimus [c] aduersùs Satanã olim crucis virtute prostratum, immò & contra omnes nostræ salutis aduersarios ità communimur.

c Athan. in vita S. Anton. Hiero. in vita B. Hilarionis, Ignat. ad Philip.

F. Demùm, vt auspicatiùs [d] ordiamur, & maiorem in rebus gerendis successum experiamur, hoc crucis illustre trophæum arripimus, & in hoc signo [e] victuri, sæpè dicere non dubitamus: *In nomine † Patris & filij, & spiritus sancti.*

d Ambros. serm. 43.

e Euseb. lib 1. & 2. de vita Constantini. Niceph. lib. 8. cap. 5. & lib 7. ca 47. & 49.

TESTIMONIA.

Ex tradit. non scripta, Crucis signaculo frõtem terebant antiqui Christiani ad omnem actionẽ.

1. A. TERTVLLIANVS de Corona militis traditiones non scriptas enumerãs: Ad omnẽ, inquit, progressum atque promotũ, ad omnẽ aditũ & exitum ad vestitum & calceatũ, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quęcũque nos cõuersatio exercet, frontẽ crucis signaculo terimus.

Crucis signo consignantur Christiani ex tradit. Apost.

2. BASILIVS Magnus in libro de spiritu sãcto, capite vigesimoseptimo, traditiones Apostolicas non scriptas in medium adducturus, Quod genus est, (inquit) vt eius quod primum est & vulgatissimum, primo loco cõmemorem: vt signo crucis eos, qui spem collocarunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

3. AVGVSTINVS in libro de Catechizandis rudibus, capite vigesimo: Christi passionis & crucis signo in fronte hodiè tanquàm in poste signãdus es, omnésque Christiani signantur.

4. ET tractatu centesimo decimooctauo in Euãgelium Ioannis: Quid est quod omnes nouerũt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signũ nisi adhibeatur siue frõtibus, siue ipsi aquæ qua regenerãtur, siue oleo quo chrismate vngũtur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.

Sine Crucis signo Sacramenta ritè nõ perficiuntur.

5. GREGORIVS Nazianzenus in oratione prima cõtra Iulianum Imperatorẽ apostatam: Quod à pluribus commemoratur, nec à Iuliani moribus abhorret, oratione persequar. Descẽdebat in quoddam adytũ plerisque inaccessum & horrẽdum, comitem eum habens, qui multis adytis dignus erat, hoc est, hominem huiusmodi rerum sapientia siue sophistica instructum. Vt autem egregium virum progredientem terrores adoriri cœperũt, ac subindè

indè plures & formidolosiores (sonos quosdã insuetos aiunt tetrósque odores atq; ignea spectra, ac nescio quas nugas & deliramenta) re inopinata perculsus, (harum enim rerum studium serò amplexus fuerat) ad crucem vetúsque remedium confugit, eóque se aduersus terrores consignat, eúmque, quem persequebatur, in auxilium asciscit. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deindè? Reuiuiscit malum, rursùs ad audaciam redit, rursùs aggreditur, rursùs iidem terrores vrgent: rursùs obiecto signaculo dæmones cõquiescunt, perplexúsque hæret discipulus. Ac sacrorũ antistes & magister ipsius lateri hærere peruersè veritatem exponit. Abominationi illis fuimus, inquit, non terrori: vincit quod peius est. Hæc enim loquitur, & locutus persuadet, persuasúmque discipulum ad perditionis barathrum ducit.

Iulianus Apostata territus à dæmonibus, Crucis signo eos profligat.

6. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Ad omnem actũ, ad omnẽ incessum manus pingat crucẽ.

Ad omnem actum manus pingat crucẽ.

7. IDEM ad Fabiolam de veste Sacerdotali, epistola centesima vicesimaoctaua: Quod olim in lamina monstrabatur, in signo ostenditur Crucis. Tunc signum, iuxta Ezechielis vocem, gementibus figebatur in fronte: nunc portantes Crucem, dicimus: Signatum est super nos, &c.

Exod. 28. Signum crucis olim præfiguratum. Ezech. 9. Psalm. 4.

8. IDEM Hieronymus in caput nonum Exechielis, super ea verba: Omnem autem super quem videritis Thau, nè occidatis? Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet similitudinem, quæ in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.

Thau Hebræũ formam crucis habet.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesima quinta in Matthæum: Sed veluti coronam, sic læto animo crucẽ Christi circunferamus. Omnia enim quę ad salutem nostram conducunt, per ipsam cõsummantur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest: cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordine consecrandi statuimur, vbiquè ac semper id victorię insigne nobis assistit: quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoquè ac mente magno studio crucẽ inseramus. Id enim salutis nostræ, id communis libertatis, id mansuetudinis atque humilitatis Domini signum est. Quando igitur cruce te signas, vniuersam tecũ crucis causam verte, & iræ ac reliquarum passionũ incendia extingue: quando te cruce signas, magna tuam frontem arma fiducia, libertate animũ munias: nec enim latet vos quænã sint, quibus libertate donati sumus. Paulus enim cùm ad capessendam veram hanc libertatẽ nos hortaretur, ad crucis & sanguinis Dominici memoriam reduxit, dicens: Precio empti estis, non sitis serui hominum. Precium autem hîc crucem appellauit, quam non simpliciter digito in corpore, sed magna profectò fide in mente priùs formare oportet. Nam si hoc modo eam faciei tuę impresseris, nullus scelestorũ dæmonum, cùm hastam videat, qua letale vulnus suscepit, congredi tecum audebit. Nam si cùm solummodò loca, in quibus capite damnati pœnas persoluunt, videmus, ingenti horrore cõcutimur: quid passurum putas diabolum, si mucronẽ tenere te viderit, quo vires eius Christus dissoluit, & quo caput draconis magno ictu rotauit? Noli ergò tãto tu bono verecũdari, nè, quãdo in maiestate sua veniet Christus, de te verecundetur. Tunc enim signum hoc super radios solis coruscãs, ante Christum videbis. Hoc signum & priscis & nostris tẽporibus, clausas ianuas reserauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc feroces bestias repressit, hoc letales serpentum morsus curauit. Etenim si portas inferni perfregit, si cælorum ostia reclusit, si paradisi renouauit ingressum, si diaboli neruos recidit: quid mirum, si pestifera venena, atroces bestias, aliáque huiusmodi superauit? Hoc igitur in mente tua insculpe, & animarum amplectere salutem, &c.

Per crucem consummantur omnia, quæ ad salutẽ conducunt.

Fronti, parietibus, & fenestris crux imprimitur.

Informatione crucis quid cogitandum.

1. Cor. 6.

Dæmones signum Crucis timent.

De Cruce nõ verecundandum.

Virtus signi Crucis.

10. HISTORIÆ Tripartitæ libro sexto, capite primo, ex historia Ecclesiastica Theodoreti, libro tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, consulens an ad suum imperium perueniret, inuenítque virum, qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparẽtibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repentè disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eò quòd vidẽtes hoc signum dæmones euanuissent. Porrò Magus: Non hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potiùs, abscesserunt. Et ità capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Iulianus apostata Crucis signo dæmõnes fugat.

11. EPHRÆM Syrus in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Nos Christiani à Gentilibus ac Iudæis declinemus, postésque nostros preciosa ac viuifica Cruce coronemus, dicẽtes cum Apostolo Paulo: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Pingamus in ianuis, atque in frõtibus nostris, & in ore, & in pectore, atq; in membris omnibus viuificum signũ. Armemur insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi reseratrix, profligatrix hæresum, monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna salutarísq; custodia, & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc ô Christiane armaturã diebus singulis & noctibus, horis atque momẽtis in omni loco circunferre non desinas, nihílque sine ipsa perficias: sed siue dormias, siue iter agas, siue euigiles, siue operi insistas, siue manduces, siue bibas, siue maria nauiges, siue transmittas flumina, hac te lorica circuntege, membráque tua omnia salutari signo exorna, atque circunsepi, & non accedẽt ad te mala. Hoc enim signo conspecto, aduersariæ potestates conterritæ, trementésque recedunt. Crux ipsa Christi veraciter sanctificauit orbem, fugauit tenebras, lucémque reuexit. Hæc eliminauit errores, viámque monstrauit. Hæc ab Ortu solis & Occasu, à Septentrione & Meridie, collegit gẽtes, atque in vnam Ecclesiam, in vna fide, sub vno capite in charitate cõnexuit. Hæc Orthodoxorum inexpugnabilis murus est.

Postes Cruce coronandi.

Gal. 6.

Signum crucis in omnibus membris pingendum. Crucis commendatio.

Armatura.

Fugat dæmones.

12. ORIGENES homilia octaua in diuersos euã-

gelij locos: Filij Dei humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus. Gaudentes leuemus hoc signũ, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. cùm dæmones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia, & purpuras Cæsarũ & dapes, Christiani sordes & ieiunia pertimescũt. Denique in Ezechiele Propheta cùm omnes qui missus fuerat Angelus occidisset, & interfectio cœpisset à sanctis, illi tantummodò sospites reseruantur, quos T tau literæ, id est, crucis pictura signauerat. Exultemus itaque, fratres charissimi, & ad crucis similitudinem sanctas in cęlum leuemus manus: cùm sic nos Dæmones armatos viderint, opprimentur. Quandò Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululùm illæ cõciderãt, inualescebat. Antennæ nauium, velorum cornua, sub figura nostræ crucis volitant. Aues quoque ipsę quandò in sublimiora obuoluuntur, & pendent per aëra extensis alis, imitantur crucẽ. Sed & trophæa ipsa & victoriæ triumphorũ ornatę, cruces sunt: quas non solùm in frontibus, sed & in animabus quoquè nostris habere debemus: vt cùm sic fuerimus armati, calcemus super aspidẽ & basiliscum in Christo Iesu.

Dæmones crucem timẽt frontibus impressam.

Ezech. 9.

Thau crucis figurã refert.

Exod. 17. Crucis figurã homines, naues & aues repræsentant.

Psalm. 90.

13. RVFFINVS libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite vigesimonono: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam ac fenestris erãt, ità abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigium quidẽ vsquàm vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: sed pro his crucis Dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingeret. Quod cùm factum esse hi qui superfuerãt ex Paganis, viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitùs commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicę Crucis inter illas quas dicunt ἱερατικάς, id est, sacerdotales literas habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarũm, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius litteræ seu vocabuli hanc esse afferunt interpretationem, VITA VENTVRA. Dicebant ergò hi, qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ità sibi ab antiquis traditum, quòd hæc quę nunc coluntur, tam diù starent, quàm diù viderent signum istud venisse, in quo esset vita. Vndè accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel ministris templorũ, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præstigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Crucis dominicæ signũ in postibus, fenestris, parietibus & columnis.

Signũ hoc inter Sacerdotales literas habebant Ægyptij.

14. NICEPHORVS libro decimooctauo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: Turcos quos Chosroës Cõstantinopolim miserat stigmaticos, liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere videns, interrogauit, quãnam gratia quæ non colerent circumferrent signa? Illi grauem ante plures annos in Perside & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuere, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionémque eam à lue tali intactam liberatámque forè persuasisse: Idque ita esse ab eis factum.

Pestis in Persia signo crucis frõti Turcorũ impresso repellitur.

15. CYRILLVS Archiepiscopus Hierosolymitanus Catechesi quarta illuminatorũ: Multi quidem aliâs quoque crucifixi sunt, sed cuius alterius crucifixi inuocatio dęmones expulit? Non pudeat itaque nos crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dæmones signum regis videntes, tremẽtes procul fugiant. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negocio.

Dæmones fugiunt signum Crucis.

In omni negocio, eo vtẽdum.

16. IDEM in catechesi decimatertia illuminatorum: Insitum igitur est lignũ vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui posset benedictione, & vt liberentur, viuificentúrque mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixum confiteri, sed in fronte cõfidẽter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: In panibus comedẽdis & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnum, recumbendo & surgendo, eũdo & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur: sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor dæmonum: Triumphauit enim de illis in hoc signo. Ostenta illud audacter. Quandò enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque proptereà quòd est gratuitum, contemnas hoc signaculum: sed ideò magis venerare benefactorem.

Fronti crux imprimenda, eáque in omni actione vtendum.

Signum fidelium & timor Dæmonum.

17. CHRYSOSTOMVS in demonstratione aduersùs Gentiles, quòd Christus sit Deus: Veruntamen hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi supplicij symbolum, crux, diadematibus & coronis clarius factum est. Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior: & quam omnes priùs abhorrebãt, eius figuram tantoperè quærunt: atque adeò vbiquè ea inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos: subindè omnes ea se signant, inscribẽdo in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra, quasi in colũna quotidiè figuratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotũ ordinationibus, sic iterùm cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget. Hanc vbiquè celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis & insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposiis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dæmonibus obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubescit, cogitans quòd maledictæ mortis symbolũ fuerit: sed omnes ipso magis ornantur, quàm diadematum coronis, vel multis gẽmatis monilibus & torquibus. Et non solùm non fugitur, sed & desideratur & adamatur, & omnes de ea soliciti sunt, & vbique fulget, & sparsa est in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitãtur, & quæ non habitantur. Et paulò pòst: Ipsum ergò hoc lignum, in quo positum sanctũ corpus Domini & crucifixum,

Figura Crucis quàm frequẽs apud Christianos.

Particulas ligni Crucis quantoperè desiderabant olim Christiani. Auro inclusas de collo pro tectionis causa suspendebant.

crucifixum, quatenam habere totus orbis ità contendit, vt qui paruum quiddam ex illo habēt, hoc auro includant, tam viri quàm mulieres, & ceruicibus suis aptent, hinc valdè honestati & magnifici, & muniti & protecti, licèt cōdemnationis fuerit lignum?

1 D. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

2 LVCÆ nono: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

3. PRIORIS Petri tertio: Si quid patimini propter iustitiā, beati. Melius est enim vt benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes: quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. ET secundo capite eiusdem epistolæ: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiēs iniustè. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

I.E. ATHANASIVS in vita beati Antonij, ità refert Antonium ad dæmones dixisse: Si quid valetis, si vobis in me potestatem Dominus dedit, eccè præstò sum, deuorate concessum. Si verò non potestis, cur frustrà nitimini? Signum enim crucis & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est. Item in concione quam ad fratres suos habuit: Solēt nocte veniētes dæmones, angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos quàm domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilum: quia metuunt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui.

Murus aduersus Dæmones inexpugnabilis fides est, & signum Crucis armatura contra Dæmones.

2. HIERONYMVS in vita beati Hilarionis: Quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursus variarū portēta vocū, vt antè sonitu, quàm aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte. Talique armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortiùs præliabatur, amodò videre desiderās, quos horrebat audire, & soliciris oculis huc illùcque circunspiciens. Cùm interim ex improuiso splendente luna, cernit rhedam feruētibus equis super se irruere: cúmque inclamâsset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Ibidē: Ea tempestate terræmotu toti⁹ orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere montium pepēderunt. Quod cùm viderent Epidauritani, fremētes scilicet fluctus, & vndarum moles, & mōtes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebant, nè oppidum funditùs subuerteretur, ingressi sunt ad senē, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerūt eum in littore. qui cùm tria crucis signa pinxisset in sabulo manúsque contrà tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diù fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum sit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsque hodiè prædicat, matrésque docent liberos suos, ad memoriam in posteros transmittendam.

Crucis Christi signum fronti imprimit Hilarion contra Diaboli præstigias.

Miraculum.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Crucis signum tropheū est contra principis mundi virtutem: quod videns, expauescit, & audiens timet.

Princeps mūdi expauescit. Crucis signū.

I.F. AMBROSIVS sermone quadragesimo tertio: Debemus ergò surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nónne cùm adhuc gētilis esses, solebas signa perquirere? Quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nūc nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi omniū rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æternæ. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum vsque perueniet.

In vno signo Christi, omnium rerum tuta prosperitas.

2. EVSEBIVS Cæsariensis libro primo de vita Constantini Magni, capite vigesimosecundo: Imperatori precanti visio quædam diuina, & imprimis admirabilis apparuit: quam si quis fortè alius dixisset, non tam facilè hominibus potuisset persuaderi: verùm cùm Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiam iam literis persequimur, longo tempore pòst, cùm notitia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonē iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ità commemoratæ fides omninò adhibenda: presertim cùm tempus posteà cōsequutū, ratum orationi testimoniū dederit? Cùm iam sol ad medium cælum ascenderat, die in pomeridianū tempus paulatim inclināte, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum, in ipso cælo soli imminēs manifestò oculis aspexisse, inque eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui eum quopiā iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. ET capite vigesimotertio: Se dubitatione admodùm intra se distrahi, quid tandèm istud ostēsum sibi vellet, asseruit. Atque eum diù multúmque de eo cogitātem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisséque, vt exemplari ad imitationem illius signi, quod in cęlo apparuerat, fabricato, eo tanquàm præsidio in præliis cum hostibus committendis vteretur.

Constantinus videt in cælo lucis signū.

In Crucis signo victoria Constantini.

Christus iubet signum crucis fabricari in præsidiū contra hostes.

ITEM capite vigesimoquarto: Ille, simulatque dies illuxit, surgens, primùm arcanum illud visum amicis exponit: deindè artificibus, qui aurum & lapides preciosos affabrè sculpere nōrant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiē, eam auro & lapidibus preciosis imitatione adumbrare mādat. Quamquidem effigiē, contigit, vt nos oculis olim contēplaremur: Ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Deinde capite vigesimoquinto ponitur descriptio vexilli instar crucis fabricati, quod nunc Romani LABARVM appellant. Ac deindè: Isto igitur salutari signo (inquit) Im-

Crucis effigies auro & lapidibus preciosis adumbrata.

Labarum.

Propugnaculum.

perator tanquàm hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo semper vsus est. Cuius expressæ similitudines mandauit, vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. Et eiusdem libri capite trigesimotertio: In vrbe media, quę pręceteris principem locũ facilè obtinet, (Romam intelligit) ingens istud trophæum contrà hostes erexit: & hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorúmque omnium Imperio subiectorũ propugnaculum esse demonstrauit, palámq; omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manum proprię imaginis in statua expressę insertum, Romę in loco celebri ac multum à populo frequentato, locatum fuit, hanc inscriptionẽ Latino sermone in eo mãdat incidere: *Hoc salutari signo, vere fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, pristina amplitudini & splendori restitui.*

Propugnaculum Romani imperij.

Romæ signũ Crucis erectũ.

Vexillũ Crucis in exercitu quid effecerit.

3. Idem Eusebius libro secũdo de vita eiusdem Constãtini, capite septimo: Atque adeò iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophęa consecutus est. Nam in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Quare intellecta Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum tanquam quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mãdauit. Cuius adiumẽtis exẽplò parta est victoria: quippe dimicantium vires Diuina quadam potentia fuère admodùm confirmatæ. Deinde capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. Capite nono verò, quòd de cruciferis quidam cùm fugisset, interfectus sit: qui verò fideliter permanserat, seruatus sit illæsus. Atque istud (inquit) omnem planè superat admirationem, tam quòd tela ab hostibus iacta, sic intra exiguum illũ & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodẽ fixa hærescerẽt: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret. Immò verò vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodíve aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui pręter alias res, hanc etiam nobis coràm memorauit.

Nota de Cruciferis.

4 Micephorus Callistus Ecclesiasticæ historiæ libro octauo, capite tertió, refert idẽ quod Eusebius de signo crucis in cęlo à Cõstantino Imperatore viso, cùm bellum gereret aduersus Maxentium.

5. Et libro septimo, capite quadragesimoseptimo narrat Constantinũ denuò vidisse signum crucis in cælo cum eadẽ inscriptione: *In hoc ipso signo hostes omnes vinces*: idque in bello aduersus Byzantios gesto.

Tertiò signũ Crucis vidit Cõstantinus.

6. Et capite quadragesimonono, tertiò crucem Constãtino apparuisse, cùm aduersus Scythas bellum gereret.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

Psal.15.b Zach.9.c 1. Pet.3.d Col.2.c. Eccli.24.d Act.2.d Oseæ 13.d Iren.lib.5. in fin. Aug.epist.99.& 57. & lib.20. de ciui.Dei, cap.15. Item serm. 137.de temp. Hieron.in cap. 4.ad Eph.& in Ose.13. Matt.12.c Heb.2.d Mar.16.b c Apoc.1.b d Ioan.2.d Colos.1.c 1.Cor.15.a c

A. Christum docet, postquàm mortuus esset in cruce, secũdùm animam quidem ad inferos vsque penetrasse, tum vt mortis ac satanę deuictorem, tum vt Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundùm corpus autem, quo iacuerat in sepulchro, tertio pòst die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac gloriosum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

B. Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos de potestate satanæ mortis & inferni liberari, eámque resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Christum, de vitiis [a] ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine [b] porrò seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. *Nam qui* [c] *suscitauit* Iesum, *& nos cum* Iesu *suscitabit.*

a Rom.6.2 Col.3.a b. Philip.3.d Ephes.4.c 1.Pet.1.a b. 1.Cor.15.c 2.Cor.4.d 1.Thess.4.c d

TESTIMONIA.

1. A. Psalmo decimoquinto: Insuper & caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuũ videre corruptionem.

2. Zachariæ nono: Tu quoque in sanguine testamẽti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. Prioris Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erãt,* spiritu veniens prędicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë cùm fabricaretur arca.

*aliàs spiritibus.

4. Ad Colossenses secundo: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat cõtrarium nobis: Et ipsum tulit de medio, affigẽs illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palàm triumphans illos in semetipso.

5. Ecclesiastici vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

6. Actorum secundo: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebã Dominum in cõspectu meo semper,

per, quoniam, &c. Dauid prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. OSEÆ decimotertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

Christus apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium. Matth. 12.

8. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses in fine: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erãt mortui, quemadmodum Propheta ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorũ mortuorum suorũ, eorum qui antè dormierunt in terram stipulationis, & descẽdit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus: Quemadmodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mãsit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans, dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quę se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. Si ergo Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiã diem in inferioribus terræ, pòst deindè surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodò non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum qui sit secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supercælestem ascendere locũ? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, pòst deindè corporaliter resurrexit, &c.

Ephes. 4. Psalm. 85. Ioan. 20. Ioan. 20.

Christum in infernum descendisse constat. Psalm. 15. Act. 2.

6. AVGVSTINVS epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidẽ carne mortificatum venisse in infernum satis cõstat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quę dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quòd, nè aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorũ idem Petrus exponit: vel eiusdẽ Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores. Neque enim cœperat in iis esse tanquàm in vinculis: & sic eos soluit, tãquàm si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus, facile est intelligere sic eos solutos, quemadmodum solui possunt laquei venantium nè teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eũ soluisse credamus, quibus teneri ipse nõ poterat, sed quibus alij tenebãtur, quos ille nouerat liberãdos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernũ, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & præpositus mortis nõ inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est: Solutis doloribus inferni, non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ipsa liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse creden-

Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse.

Dolores inferni quomodo soluti dicantur.

Psalm. 87.

Adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia.

dum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

10. IDEM in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, exponens illud, Hodie mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus IESVS, sed in inferno secundùm animam, in sepulchro autem secundùm carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prędicat: quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sãctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tã citò remeauit. Istud de corpore, quod in sepulchro corrũpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulchro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundũ hominem dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secũdùm humanam animam Christus.

Christus secundum animam in inferno, secundum corpus in sepulchro.

Act. 2. Psalm. 15.

Paradisus in quo cum Christo latro futurus erat.

11. ET libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormẽtis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti, prorsus inferos nesciũt, donec etiã receptis corporibus, bona recipiant quę merẽtur.

Animæ piorũ ex inferno per Christum descensum liberatæ.

12. ITEM sermone centesimo trigesimoseptimo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspẽdi permisit, clauis corpus suũ perforari non renuit, animam ponendo mortem sustinuit, carnem in sepulchro posuit, & comitãte secum anima, ad inferna descẽdit. Per hanc electi, qui quamuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia trahã ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa. Neque enim infideles quosque & pro suis criminibus æternis suppliciis deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oseæ dicitur: Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitus non sit. Ex eo autem quod mordemus, partẽ abstrahimus, partẽmque relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, nõ occidit funditus, sed momordit infernum. Ait ergo, Ero mors tua ô mors: ac si apertè dicat, Quia in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublatis meis, te in parte trãsfigo. Tũc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iustos qui originali peccato adstricti

Anima Christi ad inferos descendit & electos inde liberauit.

Ioan. 12.

Impios non liberauit ab inferis.

Oseæ 13. Morsus inferni.

Principem tenebrarũ alligauit. Vectes ferreos confregit. Psal. 106.

tenebãtur, absoluit, captiuos in libertatem pristinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos splendida luce perfudit. Ecce audistis, quòd defensor noster vltionis Dominus liberè egisse describitur. Postquàm enim exaltatus, id est, à Iudæis in cruce suspensus est, vt hæc breuiter cuncta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cúmque tenebrarum terminum quasi deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartaricę legiones, territę ac tremẽtes inquirere cœperunt, dicẽtes: Quísnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquàm noster talem excepit tartarus, nunquàm in nostrã cauernã talem euomuit mundus. Inuasor iste, non debitor, exactor est, non peccator: iudicem videmus, non supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, nõ manere, &c. ad longũ pulcherrimè.

Psal. 93.

Vnita diuinitati anima ad inferos statim descendit.

Terror & querimonia Dæmonum.

13. HIERONYMVS in caput quartũ ad Ephesios: Inferiora terræ infernus accipitur: ad quem Dominus noster Saluatórque descẽdit, vt sanctorum animas, quę ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Vndè & post resurrectionem eius, plurima corpora iustorum in sancta ciuitate visa sunt. Quòd autem infernus in inferiori parte terræ sit, & Psalmista testatur, dicẽs: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron. Et ipsum in numerorũ libro pleniùs explicatur. Alio quoque loco legimus: Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes.

Ephes. 4.
Animas ex inferno Christus abduxit.
Matth. 27.
Infernus est in inferiori parte terræ.
Psal. 105.

Num. 16.
Psal. 54.

14. IDEM in caput decimumtertiũm Oseę: Liberauit omnes Dominus, & redemit in passione crucis, & effusione sanguinis sui: quãdo anima eius descendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem: & ad ipsam mortem atque infernum locutus est: Ero mors tua ô mors. Idcircò enim mortuus sum, vt tu mea morte moriaris. Ero morsus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Anima Christi in infernũ descendens, pios liberauit.
Oseæ 13.

15. MATTHÆI duodecimo: Quomodò potest quisquam intrare in domũ fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortem, & tunc domũ illius diripiet?

16. AD Hebræos secundo: Vt per mortẽ destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

17. MARCI decimosexto: Surrexit, non est hîc. Surgẽs autem Iesus manè prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, &c.

18. APOCALYPSIS primo capite: A Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorũ. Ibidem: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habes claues mortis & inferni.

19. IOANNIS secundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

20. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatũ tenẽs: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21 PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundũ scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secũdùm scripturas: & quia visus est Cephę, & post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent vsque adhuc, quidã autem dormiẽrunt. Deinde visus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus. Nouissimè autem omnium tãquàm abortiuo visus est & mihi. Si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergò prędicatio nostra, inanis est & fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christũ quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergò & qui dormierunt in Christo perierunt. Si in hac vita tãtùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autẽ Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

1. B. AD Romanos sexto: Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complãtati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà nõ seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autẽ mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum Christo: scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem viuit viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

2. AD Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quę super terram. Mortificate ergo mẽbra vestra quę sunt super terram: fornicationem, immunditiam, &c. Nunc autem & deponite vos omnia: iram, indignationẽ, malitiã, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induẽtes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illũ. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordię, &c.

3. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cęlis est: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrę, cõfiguratum corpori claritatis suæ, secundũ operationem qua etiam possit subiicere sibi omnia.

4. AD Ephesios quarto: Deponite vos secundùm pristinam cõuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autẽ spiritu mentis vestræ, & induite nouũ hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mẽdacium, loquimini veritatem, &c. Estote autem inuicem benigni, &c.

5. PRIORIS Petri primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuã per resurrectionẽ Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatẽ incorruptibilẽ & incontaminatam & immarcessibilem, conseruatam in cęlis, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitię Christus: deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Sciẽtes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit.

8. PRIORIS ad Thessalonicẽses quarto: Si credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ità & Deus eos qui dormierũt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduẽtu Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniã ipse DOMINUS in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

XIIII.

Quid adfert sextus articulus, Ascendit ad cælos?

A. Absoluto humanæ redẽptionis opere, Dominũ IESVM ostendit, postquàm rediuiuus ille suis apparuisset, multísque argumẽtis resurrectionis suæ veritatẽ confirmasset, demùm quadragesimo die in cælũ ascendisse, vt secundùm naturã humanã super omnia exaltaretur, & vnus omniũ maximè ab omnibus celebraretur.[a] Sedet igitur Dominus IESVS in cælis ad dexterã virtutis Dei, parem cum Patre potestatem exercens, gubernans omnia, diuináque maiestate resplendens penitùs: quod[b] est nimirùm ad Patris sedere dexteram.

Psal. 67. c d 46. a 8. a Mar. 16. d Ioann. 3 b Act. 1. b Ephes. 4. b 2. b 1. e Col 3. a Heb. 1. b 1. Petr. 2. a 1. Ioan. 1. a Ioan. 20. d

a Psalm 109. a Act. 7. g. Luc. 22. g 1 Cor. 5. d Ephes. 1. d Matth. 28. d

b. Aug lib. de fide & symb. cap. 7.

B. Hæc læta CHRISTI ascẽsio, nostræ fidei ac spei certitudo est, vt quò caput præcessit, prostratis semel hostibus, eodẽ mẽbra etiã, si capiti[c] modò pareant & inhæreãt suo, peruentura esse maximè cõfidamus. *Vado*,[d] inquit, *parare vobis locum*.

c Hebr. 5. c Rom. 8. c. 2. Timo. 2. b. Ioan. 15. a
d Ioan. 14. a

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO sexagesimoseptimo: Regna terræ cãtate Deo: psallite Domino: psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Ibidem, Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Viderũt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum.

2. ITEM quadragesimosexto: Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

3. ET octauo: Eleuata est magnificẽtia tua super cælos.

4. MARCI decimosexto: Et Dominus quidem Iesus postquàm locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

5. IOANNIS tertio: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo.

6. ACTORVM primo: Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere, vsque in diem qua præcipiẽs Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: quibus & præbuit seipsum viuũ post passionem suã in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

7. AD Ephesios quarto: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatẽ: dedit dona hominibus. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascẽdit supra omnes cęlos, vt impleret omnia.

8. ET capite secundo: Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere facit in cælestibus in Christo Iesu.

9. ITEM capite primo: Suscitans illum à mortuis, & cõstituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatẽ, & virtutem, & dominationem, & omne nomẽ quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. AD Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

11. AD Hebræos primo: Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quem autem Angelorum dixit aliquãdo, Sede à dextris meis?

12. PRIORIS Petri secundo: Ad quem accedẽ-

tes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum.

13. Primæ epistolæ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tãtùm, sed etiam pro totius mundi.

14. Ioannis vigesimo: Vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum.

15. Psalmo centesimonono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos, &c.

16. Actorum septimo: Cùm autem Stephanus esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælũ, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait, Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.

17. Lucæ vigesimosecundo: Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

18. Prioris ad Corinthios decimoquinto: Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

19. Ad Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, &c. vt suprà.

20. Matthæi vigesimooctauo: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

21. Avgvstinvs in libro de fide & symbolo, capite septimo: Credimus, quòd sedet ad dexterã Dei Patris: nec ideò tamen, quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem, arbitrandum est, vt de illo cogitantibus dextrum aut sinistrum latus animo occurrat: aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putãdum est, nè in illud incidamus sacrilegiũ, quo exectatur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Rom. 1. Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare: multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. Sedere ad dexterã quid sit. Matth. 25. Ad dexteram ergò intelligendum est, dictum esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est: sicut ad sinistram hœdi constituuntur, id est, in miseria, propter iniquitates & labores atque cruciatus. Sedere ergò quòd dicitur Deus, nõ membrorum positionẽ, sed iudiciariã significat potestatẽ, qua illa maiestas nũquã caret, semper digna dignis tribuẽdo: quãuis in extremo iudicio multò manifestiùs inter homines vnigeniti filij Dei iudicis viuorũ atq; mortuorũ claritas ĩdubitata fulsura sit.

1. B. Ad Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam: & cõsummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

2. Ad Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. Posterioris ad Timotheum secundo: Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & cõuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

4. Ioannis decimoquinto: Si quis in me non manserit, mittetur forãs sicut palmes, & arescet, & colligent eũ, & in ignem mittẽt, & ardet. Si mãseritis in me, & verba mea in vobis mãserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.

5. Item decimoquarto: In domo Patris mei mãsiones multę sunt. Si quo minùs, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.

XV.

Quid credendum exhibet septimus articulus, Indè venturus est iudicare?

Psalm. 96 a Esa. 3. c. 66. d Ioann. 5. d e Sopho. 1. c Malac. 4. a b Ioel. 3. a c

A. Proponit extremum iudicij diem, quando Christus in humana carne rursus à summo cælo descẽdet, ac tremẽdũ aget iudicẽ totius orbis, & palàm vnicuique reddet secũdũ opera sua. Iudicabit[a] igitur in sede Maiestatis suæ ad vnũ omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel anteà mortuos offendet.

a Matt. 25 c. 24. b c d Luc. 21. e Actor. 10. f 1 Thess. 4. d 5. a 1. Cor. 15. g 2. Thess. 2. a b 2. Petr. 3. c

B. Vndè admonemur eo cautiùs rectiúsque nobis viuẽdũ esse, quo certiùs persuasum habemus, nostras actiones,[b] cogitationes, & vitę rationes omnes ob oculos cũcta cernẽtis & æquissimè iudicãtis Dei vsq; versari. Etenim æquus & iustus est scrutator[c] ille cordiũ & vindex iniquitatũ, ante cui[9] tribunal manifestari nos omnes oportet, vt vnusquisque prout gessit suo in corpore, siue bonũ, siue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni[d] quicquam in hac vita gestum, suo præmio defraudabit, nec perperàm facta vlla impunè sinet abire.

b Matth. 12. c Sap. 1. c Esa 66 f Eccles. 12. d Rom 2. c Apoc. 20. d Basil. epist. ad virginem elapsam.
c Hieron. 17. b Heb. 4. d Gal. 6. b 1. Thess. 4. b Eccles. 12. d 2. Cor. 5. b Rom. 14. b
d Matth. 10. d Iob. 24. b

TESTIMONIA.

1. A Psalmo nonagesimosexto: Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terrę, vidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerũt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

2. Esaiæ tertio: Dominus ad iudicium veniet cũ senibus populi sui, & principibus eius. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos.

3. Et sexagesimosexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suã in flãma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit,

& in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

4. IOANNIS quinto: Neque enim pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificāt patrem. Et paulò pòst: Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitā in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumētis sunt, audiēt vocem filij Dei.

5. SOPHONIÆ primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clāgoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerūt: & effundetur sanguis eorū sicut humus, & corpora eorum sicut stercora: sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

6. MALACHIÆ quarto: Eccè enim dies veniet succensa, quasi caminus: & erūt omnes superbi & omnes facientes impietatem, stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timētibus nomē meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnē Israël præcepta & iudicia. Eccè ego mittam vobis Eliam Prophetā, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, nè fortè veniam & percutiam terram anathemate.

7. IOELIS tertio: Eccè in diebus illis & in tempore illo, cùm conuertero captiuitatē Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & deducā eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo & hereditate mea Israël, quos dispersferunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant & ascendant Gētes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. MATTHÆI vigesimoquinto: Cùm autē venerit filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo, tūc sedebit super sedē majestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidē à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, &c.

9. ET vigesimoquarto: Et multi pseudoprophetæ surgent, &c. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gētibus: & tunc veniet cōsummatio. Surgēt pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducātur (si fieri potest) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Eccè in deserto est: nolite exire: eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statim autē post tribulationem dierum illorū sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellę cadent de cælo, & virtutes cęlorum commouebūtur, & tunc parebit signum filij hominis in cęlo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbūt filiū hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & majestate. Et mittet angelos suos cū tuba & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor vētis, à summis cælorum vsque ad terminos eorū. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater. Sicut autem in diebus Noë, ità erit & aduentus filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcā, & non cognouerunt donèc venit diluuium, & tulit omnes: ità erit & aduentus filij hominis, &c.

10. LVCÆ vigesimo primo: Et erunt signa in sole & luna & stellis: & in terris pressura gētium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superueniēt vniuerso orbi. nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbūt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donèc omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tāquàm laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciē omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

11. ACTORVM decimo: Et præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui cōstitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormierūt. Quoniā ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgēt primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicèm in verbis istis.

13. ET capite quinto: Dies Domini sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquàm fur comprǽhendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Eccè mysterium vobis dico. Omnes quidē resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momēto, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Thessalonicenses secundo: Nō citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neq; per sermonem,

neque per epistolam tanquā per nos missam, quasi instet dies Domini. Nè quis vos seducat vllo modo, quoniā nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, itā vt in tēplo Dei sedeat, ostendens se tāquàm sit Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quē Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduētus sui eum, cuius est aduentus secundum operationem Satanę in omni virtute, & signis & prodigiis mēdacibus, & in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

16. POSTERIORIS Petri tertio: Hoc primùm scientes, quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicētes: Vbi est promissio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormiērunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volētes, quòd cæli erāt priùs, & terra, de aqua & per aquam, consistens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nūc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnū verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam sicut quidā existimāt: sed patiēter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiā reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurētur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elemēta ignis ardore tabescēt? Nouos verò cælos & nouam terram secūdùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

1. B. MATTHÆI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddēt rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. SAPIENTIÆ primo: Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latēre, nec præteriet illum corripiēs iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obscurus in vacuum non ibit.

3. ESAIÆ sexagesimosexto: Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio vt cōgregem cum omnibus gentibus & linguis: & veniēt, & videbunt gloriam meam.

4. ECCLESIASTÆ duodecimo: Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.

5. AD Romanos secundo: Cùm enim gentes quæ legem non habēt, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habētes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendūt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicèm cogitationum accusantiū aut etiam defendentiū, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum.

6. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi thronum magnum candidum, & sedētem super eum, à cuius cōspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. & vidi mortuos magnos & pusillos stātes in cōspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erāt in libris secundùm opera ipsorū. Et dedit mare mortuos qui in eo erāt, & mors & infernus dederūt mortuos suos qui in ipsis erāt: & iudicatū est de singulis secundū opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnū ignis. Hæc est mors secunda. & qui non est inuentus in libro vitę scriptus, missus est in stagnū ignis.

7. BASILIVS Magnus in Epistola ad virginem lapsam: Reuoca in memoriā diuinā Danielis visionem: Fluuius ignis decurrebat ante ipsum, mille millia ministrabant ipsi, centena millia adstabāt ipsi, iudicij locū constituit, & libri aperti sunt. Bona, mala, manifesta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia aceruatim, vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri possint, manifestè reuelabūtur. Ad hæc quales necesse est esse eos qui malè vixerunt? Dan. 7.

8. IEREMIÆ decimoseptimo: Prauum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor & probās renes: qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.

9. AD Hebræos quarto: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsque ad diuisionem animę ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius.

10. AD Galatas sexto: Vnusquisque onus suum portabit. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nè quis supergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

12. ECCLESIASTÆ duodecimo: Cuncta quæ fiunt, &c. vt suprà.

13. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

14. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisq; nostrùm pro se rationem reddet Deo.

15. MATTHÆI decimo: Qui recipit propheram in nomine prophetæ, mercedē prophetæ accipiet: & qui recipit iustū in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicūque potum dederit vni ex minimis istis calicē aquę frigidę, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedē suā.

16. IOB vigesimoquarto: Deus inultum abire nō patitur.

XVI.

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

A. Hæc summa est, Christum verum Deum & hominem esse, qui mirificum Redemptionis humanæ opus sit aggressus atque perfecerit, vt idem sit ipse nobis[a] Via, Veritas, & Vita, per quem vnũ, cùm periissemus omnes, saluati & liberati, Deóque Patri reconciliati sumus. Ioan 1.a b 1.Ioan.5.d Ephe.1.b. a Ioan 14.a Rom.5.b Apoc.1.b 1.Tim.2.b Rom.3.d

B. De cuius quidẽ Redemptionis beneficio ac vero vsu ità scriptũ est:[b] *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiẽs nos, vt abnegãtes impietatẽ & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectãtes beatã spem & aduentũ gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mũdaret sibi populum acceptabilem, sectatorẽ bonorũ operũ.* Sic Apostolus Paulus. Et[c] alibi: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo IESV in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.* Atque iterum,[d] *Pro omnibus mortuus est Christus*, inquit, *vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* b Tit. 2. d c Ephe.2.b d 2.Cor.5.c

C. Quarè cauendus illorũ est error maximè, qui Christũ non integrè sed veluti mutilatũ confitentur, dum solùm[e] Mediatorem illum & Redemptorẽ cui fidamus, agnoscũt: nec simul recipiũt eum &[f] legislatorẽ, cuius iussis obtemperemus, & virtutũ exemplar omnium, quod imitemur, & iustum iudicem, qui debitum cuiusque[g] operi præmium aut supplicium certò repẽdat. e 1. Tim.2.b Rom.3.d f Esa.33.d Iacob 4.c Ioan.13.b d 1.Ioan.2.b 1.Petr 2 d g 2 Tim.4.b Rom.2.b

TESTIMONIA.

1. A. Ioannis primo: In principio erat verbũ, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et paulò pòst: Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.

2. Primæ epistolæ Ioannis quinto capite: Scimus quoniam filius Dei venit: & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verũ Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

3. Ad Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

4. Ioannis decimoquarto: Ego sum Via, Veritas, & Vita: nemo venit ad patrem nisi per me.

5. Ad Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secũdùm tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nã pro bono forsitan quis audeat mori Commẽdat autem charitatem suã Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

6. Apocalypsis primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

7. Prioris ad Timotheũ secũdo: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus IESVS, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

8. Ad Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

1. B. Ad Titum secundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris, &c. vt in textu.

2. Ad Ephesios secundo: Ipsius enim sumus factura, &c. vt in tex.

3. Posterioris ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus est Christus, &c. vt in tex.

1. C. Prioris ad Timotheum secundo: Vnus Deus, &c. vt suprà hac eadem quæstione A. testimo. septimo.

2. Ad Romanos tertio, vt sup. Ibidem testimon. octauo.

3. Esaiæ trigesimo tertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.

4. Iacobi quarto: Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

5. Ioannis decimotertio: Exemplum dedi vobis, vt queadmodum ego feci vobis, ità & vos faciatis. Ibidem: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.

6. Primæ Ioannis secũdo: Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Charissimi, non mãdatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habuistis ab initio.

7. Prioris Petri secundo: Quæ est enim gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè faciẽtes, patiẽter sustineritis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.

8. Posterioris ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem

seruaui: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligũt aduentum eius.

9. Ad Romanos secundo: Secundùm duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei: qui reddet vnicuique secũdùm opera eius: Iis quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio: Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor & pax omni operãti bonum, Iudæo primùm & Græco.

XVII.

Quid docet octauus articulus, Credo in spiritum sanctum?

Symbol. Constantin. & Concil. Florentin. Gen. 1. a Psalm. 103. d Iob 24. b Matth. 28. d Ioan. 1. e 14. b d 16. c 1. Ioan. 5. b Rom. 8. b c 2. Cor. 3. d 1. Cor. 6 d & 3. c Psal. 50. c Esa. 11. a Gal. 5. d Rom. 5. a

A. Subiungit tertiam in Deitate personam, Spiritũ sanctum: qui ex Patre filióq; procedens, verus, vtrique coæternus, coæqualis, consubstantialis Deus existit, & eadem fide parique cultu & honore colendus est. B. Hic ille Paracletus & Doctor veritatis, qui corda credentium gratia sua suísq; donis illustrat, purificat, sanctificat, & in omni sanctitate confirmat. Hic est [a] pignus hæreditatis nostræ, qui adiuuat infirmitatẽ nostrã, & singulis prout vult, varias donationes suas distribuit impertítq;.

a Ephes. 1. c Rom. 8. e 1. Cor. 12. b

TESTIMONIA.

1. A. Symbolvm Concilij Constantinopolitani, quod est secundum generale: Credimus in Spiritum sanctum, Dominum & viuificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: qui locutus est per Prophetas.

2. Concilivm Florentinum in literis vnionis: Definimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur: sicque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suúmque esse subsistens habet ex Patre simul & filio, & ex vtroque æternaliter, tanquàm ab vno principio & vnica spiratione procedit. Definimus insupèr explicationem verborum illorum, Filióqve, veritatis declarandę gratia & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

3. Genesis primo: Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas.

4. Psalmo centesimotertio: Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

5. Iob vigesimoquarto: Ipsi fuerunt rebelles lumini, nesciẽrunt vias eius.

6. Matthæi vigesimooctauo: Baptizãtes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

7. Ioannis primo: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mãsit super eum. Ibidem: Hic est qui baptizat in spiritu sancto.

8. Et decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternum, spiritum veritatis, quem mundus nõ potest accipere. Apud vos manebit, & in vobis erit. Et paucis interpositis, Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

9. Item decimosexto: Si non abiero, paracletus non veniet ad vos: Et cùm venerit ille, arguet mũdum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Cùm venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura sunt, annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

10. Primæ Ioannis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

11. Ad Romanos octauo: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quòd si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritũ eius in vobis. Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei.

12. Posterioris ad Corinthios tertio: Dominus autem spiritus est: vbi autem spiritus Domini, ibi libertas.

13. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

14. Et capite tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autẽ templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

15. Psalmo quinquagesimo: Cor mũdum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nè proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum nè auferas à me. Redde mihi lętitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

16. Esaiæ vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis. Et replebit eum Spiritus timoris Domini.

17. Ad Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patiẽtia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.

18. Ad Romanos quinto: Charitas Dei diffusa est in

est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

1. B. Ad Ephesios primo: In Christo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

2. Ad Romanos octauo: Similiter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

3. Prioris ad Corinthios duodecimo: Nemo potest dicere Dominus IESVS, nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundùm eundem spiritum: alteri fides in eodē spiritu: alij gratia sanitatum, in vno spiritu: alij operatio virtutū, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

XVIII.

Quid addit articulus nonus, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam?

A. Ostendit Ecclesiam, id est, cunctorum Christi fidelium[a] visibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura suscepta, cuncta & fecit, & pertulit.

a Matt. 5. b Esa. 60. a c & 2. a Psal. 18. a Aug. tract. 1. in epist. Ioan. & de vnita. eccle. cap. 14. & in Psalm. 30. conc. 2. Chrysost. homil. 4. de verbis Esaiæ.

B. Eámque docet primùm,[b] vnam esse & consentientem in fide fideíque doctrina, & administratione Sacramentorum, quæque sub vno capite suo Christo, vnóque vices eius in terris gerente[c] Pontifice Maximo regitur, ac in vnitate conseruatur.

b Ioan. 11. g 10. c 17. b Can. 6. c 1. Cor. 1. b 12. b d Ephe. 4. a Cypr. de simp. prælat. Iren. lib. 1. cap. 3. Hier. ad Ageruch. epist. 11. Chrys. homil. 1. in 1. Corinth.

c Cypr. de simpli. & epist. 55. & 69. Iren. lib. 3. cap. 3. Hiero. ad Damas. epist. 57. & 58. Leo epist. 89. ad Vien.

C. Deindè hanc sanctam[d] esse prædicat, quia per Spiritum sanctum à Christo vsquè sanctificatur, vt sancti homines, & sanctæ leges nunquàm in illa desint. Nec vllus extra huius consortium, sanctitatis particeps esse potest.

d Ephes. 5. e Cant. 4. b 1. Petr. 2. b August. in ench. ca. 56. & in Psalm. 85. Bernar. ser. 3. in vigil. nat. Greg. lib. 35. mor. c. 6. Iren. lib. 3. cap. 40.

D. Tertiò esse[e] Catholicam, id est, vniuersam, adeò, vt per orbem longè latéque diffusa, omnes omnium temporum, locorū ac nationum homines, qui modò in Christi fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat ac saluet.

e Actor. 1. b Gen. 22. d Marc. 16. d Luc. 24. g Matth. 28. d 16. c Aug. epist. 170. & 166. Cont. epis. fund. cap. 4. lib. de vera religione cap. 7. Pacianus epistol. 1. ad Sympron. Vincent. Litin. Hieron. cont. Lucif. Beda in 6. ca. Cant.

E. Quartò esse in eadem Ecclesia sanctorum communionem, vt qui[f] in Ecclesia, veluti domo Dei familiáque versantur, societatem quādam inter se & vnionē seruent indiuiduam, & sicuti vnius corporis membra, mutuis officiis, meritis & orationibus se inuicèm iuuent. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis vsus Sacramentorum: qui etiam,[g] qualescunque demùm quorundam errores aut dissensiones incidant, soliciti sunt[*] seruare vnitatē Spiritus in vinculo pacis. In qua quidem communione non modò sancti Ecclesiæ militantis in terra peregrinātes, verùm etiam beati omnes Ecclesiæ cum Christo in[h] cælis felicissimè triumphantis, ac insupèr piorū animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondùm[i] tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul comprehenduntur.

f Eph. 4. c d Psal. 118. h Coloss. 2. b Philip. 1. a 2. Cor. 8. c 1. Ioan. 1. b Rom. 12. b 1. Cor. 12. b August. tract. 32. in Ioan.

g Euseb. eccles. hist. lib. 7. cap. 19. Aug. cont. Dona. ca. 6. & epist. 19. Item de vera relig. cap. 6.

* Ephe. 4. a

h Aug. de temp. serm. 181. ca. 13. In Ench. cap. 56.

i Aug. lib. 20. de ciuitat. Dei cap. 9. Greg. lib. 4. dialog. cap. 39.

F. Extra hanc Sanctorum communionem (sicut extra[k] Noë arcam) certū quidē exitiū, nulla verò salus mortalibus: non Iudæis aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquàm receperūt: nō hæreticis, qui receptam deseruērunt vel corruperunt: non schismaticis, qui pacem & vnitatem Ecclesiæ reliquerūt: postremò neque[l] excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore ceu perniciosa quædā mēbra præscinderentur ac separarētur. Atq; istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam eiúsque sanctā communionē non pertinent, Diuinæ gratiæ[m] & salutis ęternę non possunt esse par-

k Genes. 7. d 1. Petr. 3. d Esa. 60. b Aug. epi. 50. & 152. Item de vnitat. eccl. c. 4. & 16. Fulgen. de fide ad Petrum cap. 37. 38. & 39. Pacian. epist. 2. ad Sympro. Iren. lib. 4. c. 43. Greg. 14. mor. cap. 2. Chrys. hom. 11. in epi. ad Eph. Conc. Later. can. 1. 1. Ioan. 2. c Ioan. 6. g 13. c Iudæ c

l 1. Cor. 5. a 1. Tim. 1. d Num. 12. d Matth. 18. b 2. Ioan. c d 2. Thess. 3. b d Cypr. epist. 62. August. lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 17.

m Augu. serm. 181. de temp. cap. 12. & in Psalm. 88. conc. 2. Item epist. 204. Cypr. epist. 57. & 52.

ticipes, nisi Ecclesiæ, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim [n] Cypriani & Augustini [o] regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

n De simplic. prælatorum.
o lib. 4. de Symb. ad catechu. cap. 10.

TESTIMONIA.

ECCLESIAM ESSE VISIBILEM.

1. A. MATTHÆI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra mõtem posita: neque accendũt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super cãdelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

2. ESAIÆ sexagesimo: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia eccè tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur DOminus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabũt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Et venient ad te curui filij eorum qui humiliauerũt te, & adorabũnt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabũt te ciuitatem Domini, Sion Sancti Israël. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam seculorum, &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eũ omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.

4. PSALMO decimooctauo: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo.

5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nónne ille lapis (de quo apud Danielem) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nũquid digito ostendimus istum mõtem, quomodò ostenditur hominibus noua luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt: Eccè luna, eccè vbi est: Et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant: aliquando, dum erubescunt, nè cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Nũquid sic ostendimus Ecclesiam fratres mei? nónne aperta est? nónne obtinuit omnes gentes? nónne impletur quod ante tot annos promissum est Abrahæ, in semine eius benedici omnes gentes? Vni fideli promissum est, in millibus fidelium mundus impletus est. Eccè mons implẽs vniuersam faciem terræ: eccè ciuitas de qua dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Illi offendunt in montem: & cùm eis dicitur, Ascendite: non est mons, dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Erit (inquit Esaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum, quàm mõs? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrũm nouit Olympum mõtem? Quomodò ibi qui habitant, Giddabam nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti mõtes. Ille autem mõs non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium mõtium. Et congregabũtur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc mõte? qui frangit faciem offendendo in illum, qui ignorat ciuitatem super montem cõstitutam. Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis qui oderũt fratres, quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum.

Dan. 2.
Ecclesia aperta est & manifesta.
Genes. 22.
Matth. 5.
Esa. 2.
Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitate Ecclesiæ cõtra epistolam Petiliani Donatistæ, capite decimoquarto: Non est Ecclesia operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem cõstituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & mâlunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascẽdere, qui cùm esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terrã.

Matth. 5.
Ecclesia aperta est, & tamen hæreticis est velut operta.
Matth. 5.
Dan. 2.

7. IDEM in Psalmum trigesimũ concione secunda, super illum versum, Qui videbãt me, forâs fugerunt à me: Illud est magis gemendum, illud omninò intolerabile, quia multi qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exiẽrunt forâs, & hæreses & schismata contra ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebãtur, forâs fugerunt à me. Obscuriùs dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea, quia videbant in spiritu contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas cõtentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futuræ erant, planiùs prædictum & aperriùs prophetatum est, vt ad iudiciũ illis valeat, qui viderunt & forâs fugerũt. Et Paulò pòst: Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à Prophetis: Ecclesia apertè, vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in iis ista nequitia, quã prædixit Psalmus: Qui videbant me, forâs fugerũt à me. Ex nobis exiẽrunt, sed non erant ex nobis. Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ cur aperti ùs de Ecclesia, quàm de Christo prophetârunt.
Psalm. 30.
1. Ioan. 2.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ecclesia radices in cælo fixas habet potiùs quàm in terra. Verùm fortassis ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donèc harum rerum probationem attulero, discátque vim veritatis, quo modo facilius est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

Facilius est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

VNAM.

1. B. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm erat Pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente: &

te: & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

2. ET decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocē meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

3. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum, sicut & nos.

4. CANTICORVM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. PRIORIS ad Corinthios primo: Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius Iesu Christi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri IESV CHRISTI, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6. ET capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autē membra corporis cùm sint multa, vnum tamē corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gētiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Et paulò pòst: Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem tribuendo honorē, vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicèm solicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidèm posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, &c.

7. AD Ephesios quarto: Soliciti seruate vnitatē spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrûm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate prelatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorū Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suę. Hanc Ecclesię vnitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? quando & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnum corpus & vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus? Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoquè ipsum vnū atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur: quo modo solis multi radij, sed lumen vnū: & rami arboris multi, sed robur vnum, tenaci radice fundatū: & cùm de fonte vno riui plurimi defluunt, numerositas

Cant. 6.

Vnitas Ecclesiæ.

Super cathedram Petri, fundata Ecclesia.

Ephe. 4.

licèt diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen seruatur in origine. Auelle radiū solis à corpore, diuisionem lucis vnitas nō capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare nō poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumē est, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnam domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat, &c.

9. IRENÆVS libro primo aduersùs hæreses, capite tertio: Hāc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodùm prędiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit iis, videlicet quasi vnam animā habens & vnum cor, & consonanter hęc prędicat & docet & tradit quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quę in Libya, neque hæ quę in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creaturæ Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen prædicatio veritatis vbiquè lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valdè præualet in sermone ex iis qui præsunt Ecclesiis, alia quàm hæc sunt, dicet. Nemo enim supra magistrum est: neque infimus in dicendo, deminorabit traditionem. Cùm enim vna & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, amplius: neque is qui minus, deminorat.

Vt Ecclesia, ità & eius fides per vniuersum mundum vna est.

Ecclesiæ Germaniæ non aliter credunt quàm Hispaniæ, &c.

10. HIERONYMVS ad Ageruchiā siue Gerontiam de Monogamia, epistola vndecima: Erūt duo in carnem vnam, non in duas nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori: suæ certè non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad Ecclesiam: vt primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua, mater cunctorum viuentiū: & vna Ecclesia, parens omnium Christianorum: Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit vxores: sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant: quæ iuxta Apocalypsim Ioannis, synagogæ magis diaboli appellandæ sunt, quàm Christi conciliabula.

Math. 19.

Ephe. 5.

Ecclesiam vnam in plures lacerant hæretici.

Gen. 4.

Apoc. 2.

Hereticorum Ecclesiæ sunt synagogæ diaboli.

Ecclesia si Dei est, vna est.

11. CHRISOSTOMVS homilia prima in priorem epistolam ad Corinthios: Ecclesiam Dei appellat Apostolus, vt ostendat in vnum eam redigi oportere. Nam si Dei est, vna est, non Corinthi solum, sed vniuersi orbis. Nam Ecclesiæ nomen non separationem, sed vnionem & cōsonantiam significat.

12. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prelatorū, siue de vnitate ecclesię: Vidēs inimicus

idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. Hæreses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet vnitatem. Rapit de ipsa Ecclesia homines, & dum sibi appropinquâsse iam lumini, atque euasisse sęculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, &c. Hoc eò fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem nō reditur, nec caput quæritur, nec magistri cęlestis doctrina seruatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum: & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas. Et quanuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: si cui tenueritis, tenebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipiētem sua authoritate disposuit. Hoc erant vtiquè & cęteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna CHRISTI Ecclesia & cathedra vna monstretur: & pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, &c. vt suprà hac eadē quæstione B. 8.

Facilis ratio diiudicandi vbi sit vera fides & vera Ecclesia. Matth. 16.

Ioan. 21.

Ioan. 20.

Petrus caput & princeps Apostolorū, licèt omnes in Apostolatu pares fuerint.

Cant. 6.

13. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Neque enim aliundè hęreses obortę sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post Diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum cōsensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet. Ibidem: Christi aduersarius & Ecclesię eius inimicus ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Et paulò pòst: Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem Domino fuerat Ecclesia, vnus pro omnibus loquens, & Ecclesiæ voce respondens, ait, Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui: significans scilicet & ostendens, eos qui à Christo recesserint, culpa sua perire: Ecclesiam tamen quæ in CHRISTVM credat, & quę semel id quod cognouerit teneat, nunquàm omninò ab eo discedere, & eos esse Ecclesiam, qui in domo Dei permanent. Et multis interiectis: Post ista adhuc insuper pseudoëpiscopo sibi ab hęreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Lib. 1. epist. 3. Hæreses ortæ ex summi Pōtificis & Christi vicarij contemptu.

Cur Hæretici Ecclesiæ præpositum potissimum oppugnent.

Super Petrum ædificata Ecclesia. Ioan. 6.

Ecclesia nunquàm à Christo recedit.

Romanæ Ecclesiæ primatus & in fide constantia.

Rom. 1.

14. ET epistola sexagesimanona ad Florentium siue Puppianum: Nec hęc iacto, sed dolens profero, cùm te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eū qui me misit. Et qui reiicit vos, me reiicit, & eum qui me misit. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Et paulò pòst: Dominus quoquè in Euangelio, cùm eum loquentem discipuli derelinquerent, conuersus ad duodecim, dixit: Nunquid & vos vultis ire? Respondit ei Petrus, dicens: Domine, ad quem imus? verbum vitę æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine, docens & ostendens, quia etsi contumax ac superba obaudire nolentiū multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vndè scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus DEI non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt: quandò Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohærentium sibi inuicèm sacerdotum glutino copulata.

Lib. 4. epist. 9.

Luc. 10.

Hæreses ex summi Sacerdotis cōtemptu oriuntur.

Ioan. 6.

Super Petrum ædificata Ecclesia.

Qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non sunt.

Sacerdotum sibi inuicem cohærentium glutino copulata Ecclesia.

15. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses, capite tertio: Ad hanc Ecclesiam (Romanā) propter potentiorem principalitatem, necessè est omnem cōuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles, in qua semper ab his qui sunt vndiquè, cōseruata est ea quæ est ab Apostolis traditio.

Rom. Ecclesiæ principatus.

16. HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaseptima: Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedrę Petri, communione cōsocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hāc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noë nō fuerit, peribit regnante diluuio. Quicūque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

Hieronymus Romano Pōtifici adhæret. Matth. 16. Exod. 12.

Gen. 7. Extra Ecclesiam Rom. nō est salus.

17. ITEM ad eundem Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Egó interim clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est.

18. LEO MAGNVS epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam cōstitutos: Diuinæ cultum religionis quem in omnes

gentes

gentes omnésque nationes, Dei voluit gratia coruscare, itâ Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quæ anteà legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus corũ, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris sacramentum itâ Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro, Apostolorũ omniũ summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptũ, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: vt æterni ædificatio templi, mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret, hac Ecclesiã suam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ cõtra illam inferi præualerent. Cui Petro cùm præ cæteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est. Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Psalm. 18.
Petrus à Christo caput Ecclesiæ constitutus est.
Matth. 16.
Petri præ cæteris Apostolis priuilegiũ. Matth. 16. Ioan. 21.
Principatui D. Petri detrahentes quò se demergant.

SANCTAM.

1. C. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquãdò non populus, nunc autem populus Dei: qui non cõsecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ capite quinquagesimosexto: Rectus confessionis ordo poscebat, vt Trinitati subiungeretur Ecclesia, tanquàm habitatori domus sua, & Deo templum suum, & conditori ciuitas sua.

Ecclesia domus est, templũ & ciuitas S. Trinitatis.

5. IDEM in Psalmum octogesimumquintum super ea verba, Custodi animam meam, quoniã sanctus sum: Audeat & corpus Christi, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiã sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Dicat & vnusquisque fidelium, sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio nõ ingrati. Dic Deo tuo, sanctus sum, quia sanctificasti me. Si enim Christiani omnes & fideles & baptizati in illo, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt.

Ecclesia quomodo sancta.
Rom. 6.

6. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Hodiè scietis, quia veniet Dominus. Verba hæc quidẽ suo loco & tempore in scriptura posita sunt, sed non incongruè illa vigiliæ Dominicæ natiuitatis Ecclesia mater aptauit. Ecclesia, inquàm, illa quæ secum habet consilium & Spiritum sponsi & Dei sui, cui dilectus inter vbera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens & cõseruans. Nimirùm ipsa est quæ vulnerauit cor eius, & in ipsam abyssum secretorũ Dei, oculum contemplationis immersit, vt & illi in suo, & sibi in eius corde, perennem faciat mansionem.

Exod. 16.
Ecclesia in terris secũ habet consilium & Spiritum sponsi.
Cant. 2.
Cant. 4.

7. GREGORIVS libro trigesimoquinto Moralium, capite sexto: Sola Ecclesia Catholica est, per quã sacrificiũ Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foràs. In vna nãque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foràs prohibet: quia dari sanctum canibus vetat. Sola est, in qua opus bonum fructuosè peragitur, vndè & mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vndè & aqua diluuij arcam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Sola est, in qua superna mysteria veraciter cõtemplemur. Vndè & ad Moysen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis supra petram. Et paulò pòst: Tollam manum meam, & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola Catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Sacrificiũ Ecclesiæ Catholicæ tantum Deo acceptũ.
Exod. 12.
Opus bonum fructuosè tantum in Ecclesia peragitur.
Genes. 7.
Exod. 33.
Veritas ex sola Cathol. Ecclesia conspicitur.

8. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quadragesimo: In Ecclesia posuit Deus Apostolos, prophetas, Doctores, & vniuersam reliquam operationem spiritus: cuius non sunt participes omnes, qui non concurrunt ad Ecclesiã. Vbi Ecclesia, ibi & spiritus: & vbi spiritus Dei, illic Ecclesia & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participãt eum, neque à mãmillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiũt de corpore CHRISTI procedentẽ nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducãtur, reiicientes verò Spiritum, vt non erudiantur. Alienati verò à veritate, dignè in omni volutantur errore, &c.

In Ecclesia Spiritus sanctus & veritas.
Hiere. 2.

CATHOLICAM.

1. D. ACTORVM primo: Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

2. GENESIS vigesimosecundo: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

3. MARCI decimosexto: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti, prædicauerũt vbiquè, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

4. LVCÆ vigesimoquarto: Sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem

peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

5. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et eccè ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsq; ad cõsummationem seculi.

6. ET capite decimosexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã, & portæ inferi non prę ualebunt aduersùs eam.

7. AVGVSTINVS epistola centesima septuagesima ad Seuerinum consanguineũ suum: Perspicis quàm sit dolendum, vt qui secundùm carnem fratres sumus, in Christi corpore nõ vna societate viuamus: præsertim quia facile tibi est, attendere & videre ciuitatem supra montem constitutã, de qua dominus ait in Euangelio, quòd abscõdi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica: Vndè καθολικὴ Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, ideò secundùm verbum Domini nostri Iesu Christi, abscondi non potest.

Ecclesia facile videri potest. Matth. 5. Catholica cur dicatur. Nulli licet ignorare Ecclesiam.

8. IDEM in epistola centesima sexagesimasexta ad Donatistas: In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas communiter habemus: quarè nõ in eis & Christũ & Ecclesiã communiter retinemus? Nos vbi agnouimus eum, de quo dicit Apostolus: Abrahę dictę sunt promissiones & semini eius: nõ dicit, & seminibus tãquàm in multis, sed tãquàm in vno, & semini tuo, quod est Christus: ibi agnouimus Ecclesiam, de qua dicit Deus ad Abrahã, In semine tuo benedicentur omnes gẽtes. Vbi agnouimus Christum in Psalmo de se prophetantem: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodiè genui te: ibi agnouimus Ecclesiam in eo quod sequitur, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Et ipse tãquàm sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo, quod paulò superiùs dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculũ suum: Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsque ad terminos terræ. Adfert deindè plura ex scripturis testimonia, veluti ex psalmo vigesimoprimo, Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, &c. Ex psalmo centesimosexto, Exaltare super cælos Deus, & super omnẽ terrã gloria tua. Ex psalmo septuagesimoprimo, Et dominabitur à mari vsq; ad mare, &c. Itẽ ex Danielis secundo capite, Lapidẽ creuisse, & factum mõtem magnum, & repleuisse omnẽ terram. Ex Abacuc tertio, Et laudis eius plena est terra. Ex Esaię quinquagesimoquarto capite, Lætare sterilis quæ non paris, &c. Ex psalmo quadragesimonono. Et vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Et ex Sophoniæ secundo capite, Adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulę gentiũ.

In scripturis vt Christus, ità & Ecclesia demõstratur. Galat. 3. Genes. 22. Psalm. 2. Psalm. 18. Ecclesia in sole posita.

9. IDEM contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omittam syncerissimam sapientiam, multa sunt alia quæ in Catholicæ Ecclesiæ gremio me iustissimè teneãt. Tenet consensio populorum atque gentiũ, tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascẽdas oues suas post resurrectionem Dominus commẽdauit, vsque ad præsentem Episcopatũ successio sacerdotum. Tenet postremò ipsum Catholicę nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærẽti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam cõueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.

Augustinum quæ in Ecclesia Catholica teneant. Ioan. 21. Catholica nominatur ab vniuerso orbe.

10. IDEM libro de vera religione, capite septimo: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio quę Catholica est, & Catholica nominatur, non solùm à suis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintve ipsi quoquè hæretici, & schismatum alumni, quando nõ cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur.

Catholici nomen inuentũ vt plebs apostolica, ab hæretica secerneretur.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola prima ad Sympronianum Nouatianum de Catholico nomine, ipsum alloquẽs Sympronianum ait: Sub apostolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur, esto, sic fuerit, vel illud indulge. cùm post apostolos hęreses extitissent, diuersisque nominibus columbam Dei, atque reginã lacerare per partes & scindere nitentur: nónne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quę incorrupti populi distingueret vnitatem, nè intemeratam Dei virginem error aliquorũ per membra laceraret? nónne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego fortè ingressus populosam vrbẽ hodiè, cùm Marcionitas, cùm Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cęteros eiusmodi compe- rissem, qui se Christianos vocarẽt, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Agè, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus est? ipse ille, qui Catholicũ nomen interrogat, causam sui nominis nesciet, si requiram, vndè mihi traditum est. Certè non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit authores. Multa nos spiritus sanctus edocuit: quem paraclerũ apostolis & magistrum Deus misit è cęlis. Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat, istud ostẽdit: hoc probor, indè significor. Et si reddenda postremò Catholici vocabuli ratio est, & exprimẽda de Greco interpretatione Romana: Catholicus vbique vnũ, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei. Ergò qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idẽ est Christianus: atque ità Catholicus Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione diuiditur, cùm Catholicus nuncupatur.

Quid significet.

12. VINCENTIVS Lirinensis in libello aduersùs profanas omnium hæreseon nouationes: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinę religioni, qui Catholicę fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiã authoritatem, nõ amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hęc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter anti-

Verus Catholicus quis sit.

quitùs

quitùs Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendúmque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel cõtra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et sub libri principium: In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditũ: hoc est etenim verè propriéque catholicum, quod ipsa vis nominis ratióque declarat, quæ omnia verè vniuersaliter cõpræhendit. Sed hoc ità demùm fit, si sequatur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autẽ vniuersitatem hoc modo: Si hãc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatẽ verò ità, si ab his nullatenùs sensibus recedamus, quos sanctos Majores ac patres nostros celebrâsse manifestum est: Cõsensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate, omnium vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiásque sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei cõmunione præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptóque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio nõ iam portiunculam tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræhendatur? Tũc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis* Concilij decreta præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Majorum consulat interrogétque sententias, eorum dũtaxat, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanẽtes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, sed omnes pariter vno eodémque consensu, apertè, frequenter, perseueranter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoq; intelligat absq; vlla dubitatione credendum.

*Catholicum quid propriè dicatur. — Vniuersitas. — Antiquitas. — Consensus. — *alias Ecclesiæ.*

13. Hieronymvs in dialogo aduersus Luciferianos: Breuem tibi apertámque animi mei sententiam proferam: in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diẽ hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, nõ à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicát, quos futuros Apostolus prænunciauit.

In qua Ecclesia permanendum. — Antichristi synagoga. — 1. Tim. 4.

14. Beda in sextum caput Canticorum: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus Deus & pater omnium: ita est vna Catholica electorum omnium multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora seculi, eidem vni Deo & patri subiecta.

Catholicum ex personarũ locorum & temporum vniuersitate dicitur.

In eadem esse SANCTORVM COMMVNIONEM.

1.E. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, &c. vt crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus cõpactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmẽtum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

2. Psalmo cẽtesimo decimooctauo: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

3. Ad Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem.

4. Ad Philippẽses primo: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, (semper in cũctis orationibus meis pro omnibus vobis cũ gaudio deprecationem faciés) super communicatione vestra in Euangelio Christi, à prima die vsque nunc.

5. Posterioris ad Corinthios octauo: Nõ enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tẽpore vestra abundãtia illorum inopiam suppleat: vt & illorũ abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit. *Exodi 16.*

6. Primæ Ioannis primo capite: Vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.

7. Ad Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autẽ membra non eundem actũ habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes, secundùm gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundùm rationem fidei, siue ministeriũ in ministrando, siue qui docet in doctrina, &c.

8. Prioris ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est & membra habet multa, &c. Et si quid patitur vnum membrum, compatiũtur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

9. Avgvstinvs tractatu trigesimosecũdo in Euangelium Ioannis: Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es: cùm ergò membrũ sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim mẽbrorum charitate concordat, & ipsa vnitas loquitur, quomodò tunc vnus homo loquebatur. Datus est spiritus ad manifestationem: quia alij datur per spiritum sermo sapientiæ, &c. *1. Cor. 12.* sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi, nihil habes. Si amas, nõ nihil habes: si enim amas vnitatem, etiam tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuum est quod habeo: tollam inuidiam, & meũ est quod habes: liuor separat, charitas iũgit. Oculus solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt: non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus indè, vt non præcaueat, &c.

Communio fideliũ membris humani corporis respondet.

10. Evsebivs Cæsareensis Ecclesiasticæ historiæ libro septimo, capite decimonono, vbi agit de Nepote episcopo & eius schismate, refert ex Dio-

nysio Alexādrino, quēadmodum ille Presbyteros hæresi Chiliastarū infectos instituerit: eósque valdè paratos & promptos fuisse ad assentiēdum veritati perceptæ, & schismati atque errori abrenūciandum.

11. AVGVSTINVS libro secundo de baptismo cōtra Donatistas, capite sexto: Vos itaque Donatistæ quid ad hæc dicitis? Si nostra sententia de baptismo vera est, omnes qui aliter sapiebant Cypriani temporibus, non sunt ab Ecclesiæ vnitate separati, donec illud quod aliter saperent Deus illis reuelaret. Vos ergò quarè separatione sacrilega pacis vinculum dirupistis? Deindè, quantum crimen sit schisma facere, his verbis explicauit: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda mōstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis contemptoris incensus, & schisma tētatum: & idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cęde & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ sepultis authoribus viuis, & cæteris cælesti igne consumptis: quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauiùs vindicatum?

Schisma quā graue peccatū. Exod 32. Ierem. 36.

Num. 16.

12. IDEM epistola decimanona ad Hieronymum scribens, ostendit salua charitate ab eo dissentire circa repræhensionem, qua aduersus S. Petrum vsus est B. Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione, capite sexto, de bonis Christianis loquens,ità ait: Sæpè finit diuina prouidentia per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione Christiana etiā bonos viros. Quā cōtumeliam vel iniuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque vllas nouitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebūt homines, quàm vero affectu, & quanta synceritate charitatis Deo seruiendum sit: talium ergò virorum propositum est, aut sedatis remeare turbinibus: aut si id non finantur, vel eadem tempestate perseuerante, vel nè suo reditu talis aut sæuior oriatur, tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis, quorum motibus perturbationibúsque cesserunt, sine vlla conuenticulorum segregatione vsque ad mortem defendentes & testimonio iuuantes eam fidem, quam in Ecclesia Catholica prædicari sciūt. Hoc coronat in occulto pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt: imò plura sunt, quàm credi potest. Ità omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationē & ad institutionem spiritalis populi vtitur diuina prouidentia.

Pacem Ecclesiæ quanti faciant boni Christiani.

14 AD Ephesios quarto: Obsecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & māsuetudine, cum patiētia, supportātes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

15. AVGVSTINVS sermone cētesimo octogesimoprimo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionē: id est, cum illis sanctis, qui in hac quam suscepimus fide defuncti sunt, societate & spei communione teneamur. Si igitur cum sanctis in ęterna vita cōmunionem habere volumus, de imitatione eorū cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoscere de suis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino supplicare.

Ad sanctorū communionē etiam defuncti pertinent.

Sācti pro nobis in cælo supplicant.

16. ET in Enchiridio, capite quinquagesimosexto: Ecclesia tota hìc accipienda est, non solum ex parte qua peregrinatur in terris, à solis ortu vsque ad occasum laudans nomen Domini, & post vetustatis captiuitatem cantans canticum nouum: verùm etiam ex illa quæ in cælis semper ex quo condita est, cohæsit Deo, nec vllum sui casus malū experta est. Hæc in sanctis angelis beata persistit, & suæ parti peregrinanti sicut oportet opitulatur: quia vtraque vna erit cōsortio æternitatis, & nūc vna est vinculo charitatis, quæ tota instituta est ad colendum vnum Deum.

Ecclesia triūphās militanti opitulatur.

17. ITEM libro vigesimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum separātur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi: nec aliquid prodesset ad eius in periculis baptismū currere, nè sine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, si fortè per pœnitentiam malámve conscientiam quisq; ab eodem corpore separatus est. Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti, membra eius sunt?

Piorū animæ defunctorum ad Ecclesiam pertinent, & communionē eius.

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite trigesimonono: De quibusdā leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credēdus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto Spiritu blasphemiam dixerit, &c. vt infrà de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B. testimon. duodecimo.

Purgatorius ignis. Matth. 12.

1. F. GENESIS septimo: Deleuit omnem substantiam quæ erat super terram ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli: & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.

EXTRA ECCLESIAM nō est salus.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam.

3. ESAIÆ sexagesimo: Gens & regnū quod nō seruierit tibi, peribit.

4. AVGVSTINVS epistola quinquagesima ad Bonifacium Comitem: Multi vnū corpus sumus in Christo. Ac per hoc nemo poterit esse iustus, quàm diù fuerit ab vnitate huius corporis separatus. Quemadmodùm enim membrum, si præcidatur ab hominis viui corpore, nō potest tenere spiritum vitæ: sic homo qui præciditur de Christi iusti corpore, nullo modo potest spiritum tenere iustitiæ, etiam si figuram membri teneat quam sumpsit in corpore. Et sub finem eiusdem epistolę: Ecclesia Catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput est, Saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus: quia sicut ipse dixit Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū, qui datus est nobis. Non est autem particeps diuinę charitatis, qui hostis est vnitatis. Non habēt itaque spiritum sanctum, qui sunt extra Ecclesiā. De illis quippe scriptum est: Qui seipsos segregāt, animales, spiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus est in Ecclesia: quoniam & indè scriptum est: Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere spiritum sanctū, caueat foris ab Ecclesia remanere, caueat in eam simulatè intrare: Aut si iam talis intrauit, caueat in eadē simulatione per-

1. Cor. 12. Extra ecclesiā nemo iustus aut institiæ spiritum tenere potest.

Spiritus sanctus non viuificat nisi membra ecclesiæ. Rom. 5.

Vnitatis hostis charitatē non habet. Iudas in epist.

Sap. 1.

ne persistere, vt veraciter coalescat arbori vitæ.

Ira Dei manet super omnes ab Ecclesia auulsos.

5. ITEM epistola centesima quinquagesima secunda ad Donatistas: Quisquis ergò ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantúlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiúctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Non sufficit de Christo recte sentire, nisi etiam Ecclesiæ vnitati communicemus.

6. IDEM libro de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Quicunque de ipso capite scripturis sanctis cõsentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, nõ sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Et paulò pòst: Quicúque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eádem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deű, &c. sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacúque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

Extra ecclesiã nulla salus.

7. ET capite decimosexto eiusdem libri: Ad ipsam salutem ac vitam æternã nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.

Extra Ecclesiã nemo potest fieri particeps vitæ æternæ.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimoseptimo: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem extra Ecclesiã Catholicam baptizatum, participem fieri non posse vitæ æternæ, si ante finẽ vitę huius, Catholicę non fuerit redditus atque incorporatus ecclesiæ. Quia si habeam, inquit Apostolus, omnem fidem, & nouerim omnia sacramẽta, charitatem autem nõ habeam, nihil sum. Nam & in diebus diluuij neminẽ legimus extra arcam potuisse saluari.

1.Cor.13.

Gen. 7.

Extra Ecclesiã manentes, dãnabuntur.

9. DEINDE capite trigesimo octauo eiusdẽ libri: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, nõ solùm omnes Paganos, sed etiã omnes Iudæos, Hæreticos, atque Schismaticos, qui extra ecclesiã Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternű ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

10. ET capite trigesimonono eiusdem libri: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, quẽlibet Hæreticum siue Schismaticũ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatũ, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantascunq; eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiã sanguinem fuderit, nullatenùs posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quamlibèt copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quàm diù in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortem.

Martyriũ extra ecclesiam non saluat.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola secũda ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyriũ nunquàm tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani auditum istud, aut lectum est. habes eius epistolas, quibus Cornelium vrbis episcopũ, cui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus resistẽtem, sæpè confessum, sæpè vexatum refert, plurimis confessoribus, plurimis quoquè martyribus ducem factum, & cum plurimis gloriosissimè coronatum, viuente tunc Nouatiano, etiámque securo. nam & ideò ab Ecclesia Christi recesserat, nè illum labor cõfessionis vrgeret. Porrò etiamsi passus est aliquid Nouatianus, non tamen etiam occisus, etiamsi occisus non tamen coronatus. Quid ni? extra ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, qui martyr est. Audi Apostolum: Et si habuero omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem nõ habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum diuisero omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum ad comburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Extra ecclesiam non potest esse martyr.

1.Cor.13.

12. IRENÆVS libro quarto aduersùs hæreses, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum, secũdùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursus vt hypocritas, quæstus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem hi decidunt à veritate: Et hæretici quidem alienum ignem afferentes ad altare Dei, id est, alienas doctrinas, à cælesti igne comburentur, quemadmodùm Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduersùs Ecclesiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ absorpti, quemadmodùm qui circa Chore, Dathan, & Abyron. Qui autem scindunt & separant vnitatem Ecclesiæ, eandem quam Ieroboam pœnã percipiunt à Deo.

Hæreticorum & Schismaticorum pœna & interitus.

Leuit.10.

Num.16.

3.Reg.4.

13 GREGORIVS libro decimoquarto Moralium, capite secundo: Sancta vniuersalis ecclesia prædicat, saluari veraciter nisi intra se non posse, asserens quòd omnes qui extra ipsam sunt, minimè saluabuntur.

Extra ecclesiam nemo saluatur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolã ad Ephesios: Nihil ità Deum irritat, sicut Ecclesiæ diuisio. Et si innumera bona operati fuerimus, non minores tamen pœnas dabimus, quàm qui corpus ipsius prosciderunt, si plenitudinem & integritatem Ecclesiasticam discerpserimus. Illud enim lucro quidem factum est totius orbis, tametsi non eo animo, si reprobos illos respexeris. Istud verò nihil vspiàm commodi habet, sed plurimum nocumenti. Ista mihi non ad Ecclesiæ primores duntaxàt dicuntur, sed & ad subditos. Vir quidam sanctus † quippiam dixit, quod audaciam sapere videtur, attamen dixit. Quid autem est istud? Peccatum videlicet istud nè martyrij quidem sanguine deleri. Dic enim, quæso, quam ob causam martyrium subis? An non propter Christi gloriã? Quo itaque pacto, qui animam pro Christo exponis, Ecclesiam oppugnas, pro qua animam suã tradidit Christus? Audi Paulum ipsum: Non sum, inquit, dignus, vt vocer Apostolus, quoniam Ecclesiam Dei persecutus sum, ac vastaui illam. Et interiectis quibusdam: Dico & obtestor, Ecclesiam scindere non minus esse peccatum, quàm in hæresim incidere.

Schismatis peccatum.

Cyprianum intelligit.

Martyrij sanguine nõ deletur peccatum Schismatis.

1.Cor.15.

15. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocẽtio tertio, canone primo: Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur.

Nemo saluatur extra ecclesiam.

16. PRIMÆ Ioannis secundo: Filioli, nouissima

hora est,& sicut audistis,quia Antichristus venit, nūc Antichristi multi facti sunt: vndè scimus,quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt,sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis,permansissent vtiquè nobiscum : sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

17. IOANNIS sexto: Ex hoc multi discipulorum eius abiērunt retrò , & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Iesus ad duodecim : Nunquid & vos vultis abire ?

18. ET decimotertio : Cùm ergò accepisset Iudas buccellam,exiuit continuò.Erat autem nox.

19. IVDAS Apostolus in epistola Canonica : In nouissimis temporibus veniēt illusores , secūdùm desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos,animales , spiritum non habentes.

20. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omninò auditur inter vos fornicatio , & talis fornicatio, qualis nec inter gētes,ità vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis:& non magis luctū habuistis,vt tollatur de medio vestrū qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore , præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens , eum qui sic operatus est,in nomine Domini nostri Iesu Christi , congregatis vobis & meo spiritu,cum virtute Domini nostri Iesu Christi,tradere huiusmodi satanæ in interitū carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Auferte malum ex vobisipsis.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem & bonam cōscientiam, quam quidam repellentes , circa fidem naufragauerunt : ex quibus est Hymenæus & Alexander : quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare.

22. NVMERORVM duodecimo: Respōdit Dominus Moysi: Separetur septē diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus nō est motus de loco illo,donèc reuocata est Maria.

23. MATTHÆI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus , vade & corripe eū inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit,adhibe tecum adhuc vnum vel duos : vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum . Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ : si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amē dico vobis,quæcunque alligaueritis super terram,erūt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

24. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos,& hanc doctrinam non adfert,nolite recipere eum in domum,nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Aue, communicat operibus eius malignis.

25. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi , vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè , & non secundùm traditionem quam acceperūt à nobis. Quòd si quis non obedit verbo nostro,per epistolā hunc notate : & nè commisceamini cum illo, vt cōfundatur : & nolite quasi inimicū existimare,sed corripite vt fratrem.

26. CYPRIANVS epistola sexagesima secunda ad Pomponiū: Interfici Deus iussit Sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obediētes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autē quia spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur,dum de ecclesia eiiciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Lib 1. epist. Deut. 17. Excommunicatio est gladius spiritalis. Foris viuere nequeunt.

27. AVGVSTINVS libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimoseptimo : Claues regni cælorum sic dedit Christus Ecclesiæ, vt non solùm diceret, Quæ solueritis super terram,erūt soluta & in cælis: vbi apertissimè bonum, non malum, pro malo reddit Ecclesia: verùm & adiungeret, Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo : quia bona est & vindicandi iustitia. Illud enim quod ait, Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus : grauius est quàm si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subigeretur. Nam ibi quoquè subiūxit, Amē dico vobis, quæ ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis : vt intelligeretur, quanto grauius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. Hic dicat iste, si placet, Siccine mādata Saluatoris accipimus iubentis, Nemini reddideritis malū pro malo, sed si quis vos percusserit in vnā maxillam, præbete & alteram, & dimittite iniurias fratribus vestris? Eccè ab hominibus non reddentibus malum pro malo, alligatur homo amariùs & infeliciùs ecclesiæ clauibus , quàm quibuslibet grauissimis & durissimis, ferreis vel adamantinis nexibus. Matt.16.&18. Matth.18. Excommunicatio quantū timenda. Math.5. Nota pro excommunicatione.

28. IDEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo : Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est. Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errātibus fiducialiter intercedat . Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit , dicens: In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foràs. In vna nāque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica ecclesia vera hostia redēptoris immolatur. De cuius carnib' diuina iussio efferri foràs prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola est in qua opus bonum fructuosè peragitur: vndè mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola est quæ intra se positos valida charitatis compage custodit, &c. vt Gregorius suprà, litera C. Extra ecclesiā Christianus non est, & nihil Deo acceptum est. Exod.12. Math.20.

29. ITEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secūda: Amemus Dominum Deum nostrum, amemus ecclesiam eius: illum sicut patrem, istam sicut matrem: illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam eius , quia filij ipsius ancillæ sumus. Sed matrimonium magna charitate compaginatur. Nemo offendit vnum , & promeretur alterū. Nemo dicat , Ad idola quidem vado, arreptitios quidem & sortilegos consulo , sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo, Catholicus sum: tenens matrem, offendis patrem: alius item dicit, Absit à me, non consulo sortilegum, non quæro arreptitium, non quæro diuinationes sacrilegas, nec eo ad adoranda dæmonia , non seruio lapidibus, sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus pater, qui offensam vindicat matrem? Quid prodest, Ecclesia amāda est tanquā mater.

Non prodest Deum colere & agnoscere, si Ecclesiam eius blasphemes. Simile.

prodest, si Dominum cōfiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium eius agnoscis, sedenté ad dexteram patris confiteris, & blasphemas ecclesiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidiè obsequereris, cuius limina seruiendo contereres, quem quotidiè nō dico salutares, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia, si vnum crimen de eius coniuge diceres, nūquid domum eius intrares? Attendite ergò charissimi, tenete omnes vnanimiter Deum patrem & matrem Ecclesiam.

Martyriū extra ecclesiam inutile.

30. Et epistola ducentesimaquarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Foris autem ab ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine viuus incendereris.

Lib.1.epist.1.

31. Cyprianus epistola quinquagesimaseptima: Inimicus & hostis ecclesiæ, quos alienauit ab ecclesia & foràs duxit, vt captiuos & vinctos contemnit & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquàm etsi aliquis ex talibus fuerit apprehēsus, nō est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cùm constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potiùs esse perfidiæ.

Pœna perfidiæ.

Lib.4.epist.2. Admitti nequeunt ad ecclesiæ pacem. Ephe.4.

32. Idem epistola quinquagesimasecūda ad Antonianum in fine: Apostatæ verò & desertores, vel aduersarij & hostes, & Christi ecclesiam dissipantes: nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundùm Apostolum possunt ad ecclesiæ pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiæ tenuerunt vnitatem.

Deum patrem non habebit, qui Ecclesiam non habet matrem.

33. Item in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patré, qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam, qui extra arcā Noë fuit: & qui extra Ecclesiā foris fuerit, euadit. Stare tu & viuere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cùm dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia, Patrem tuū & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam: & erit, omnis qui exierit ostiū domus tuæ foràs, reus sibi erit. Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quàm vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna edatur. Caro Christi & sanctum Domini eiici foràs non potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinatur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eā, quæ regnatura est, derelinquit. Cum Deo manere nō possunt, quia esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestiis animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersùs sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.

Extra Ecclesiā non est salus. Iosue 2. — Exod.12. — Ne martyrio quidem schismatis macula deletur. — Pœna perfidiæ. — A matrice separatū viuere nequit.

34. Avgvstinvs libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimo: Huius cōclusio sacramenti per sanctam Ecclesiā terminatur, quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorū. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei valebit quòd credidit vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Ecclesia sponsa Christi est, gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet quod à viro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina est, non matrona. Cùm respexerit ille sponsus, eiicieris tu vt ancilla cum filiis tuis, quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filiis liberæ.

Extra Ecclesiam constituti. — Mater Ecclesia. — Hæretici sunt filij concubinæ, & foràs eiiciendi. Gen.21.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

A. Remissionem peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus[a] nobis acerba morte, suóque precioso sanguine comparauit, totus vt mundus peccatis eorúmque pœnis perpetuis liberaretur.

a Esai.53.d Matth.1.d & 9.a Apoc.1.b Luc.24.g Act.10.g Heb.9.d 1.Ioā.1.c Ephes.1.b Col.1.b Heb.1.a

B. Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxat fiūt ij, [b] qui se Fide & Baptismo ad Christi adiungunt Ecclesiam, & in eius vnitate obediétiáque persistunt. Deindè qui de commissis post Baptismum peccatis [c] pœnitentiam seriò agunt, & iis aduersùs peccata pharmacis quæ Christvs instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

b Act.2.f 8.b g Mar.16.d Ioan.3.a Aug. in Ench. cap.65. & de verbis Domin. serm.11.
c 2. Cor.12. f Actor. 8.d Ioan.20.e Apoc.2.b

C. Atque huc spectat potestas, vt vocant, [d] Clauium, quam Christus ad

d Hier. epist. 1. ad Helio. Aug.ho.49. & 50.ca. 10. Chry.lib.3. de sacerd Cypria epistol. 54. Luc.10.f Matth.18.b Ioan.20.e

e Math. 16. c Ioan. 21. e Hilar can. 16. in Matth. Bernar. lib. 2. de consid. ca. 8. Concil. Florent.

remittenda peccata ministris Ecclesię, & imprimis Apostolo e Petro eiúsque successoribus legitimis, vtpotè summis Ecclesiæ rectoribus, commendauit.

TESTIMONIA.

1. A. Esaiæ trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Hierusalem) auferetur ab eo iniquitas.

2. Matthæi primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

3. Et nono: Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

4. Apocalypsis primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

5. Lucæ vigesimoquarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

6. Actorum decimo ait B. Petrus: Præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

7. Ad Hebræos nono: Christus assistens Pōtifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum nō manufactū, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per propriū sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulę aspersus, inquinatos sanctificat ad emūdationē carnis: quāto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctū semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? &c.

8. Primæ Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

9. Ad Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

10. Ad Colossenses primo: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionē, remissionem peccatorum.

11. Ad Hebræos primo: Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.

1. B. Actorum secundo: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrū & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

2. Item octauo: Cùm verò credidissent Samaritani Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Ibidem, Et cùm irent per viā, venerunt ad quandā aquā: & ait Eunuchus, Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Dixit autē Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens, ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum, & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus: & baptizauit eum.

3. Marci decimosexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

4. Ioannis tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

5. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentiū, capite sexagesimo quinto: Quia plerunquè dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorū notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit corā illo, cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus, rectè constituuntur ab iis qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittūtur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam. Psalm. 37.

Extra Ecclesiā non est peccatorum remissio.

6. Idem sermone vndecimo de verbis Domini: Remissio peccatorum quoniam non datur nisi in spiritu sancto, in illa Ecclesia tātummodò dari potest, quæ habet spiritum sanctum. Et paulò pòst: Ideò remissio peccatorum, qua in se diuisi spiritus euertitur & expellitur regnum, ideò societas vnitatis Ecclesiæ Dei, extra quam non fit ipsa remissio peccatorum, tanquàm proprium opus est spiritus sancti, Patre & Filio cooperantibus, quia societas est quodammodò Patris & Filij ipse spiritus sanctus. Et nonnullis interiectis: In lectione secundùm Matthæum multo manifestiùs aperuit Dominus quid hîc vellet intelligi: id est, quòd ipse dicat verbum contra spiritum sanctum, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti resistit, vbi in spiritu sancto remissio fit peccatorum. Hunc enim spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi sacramenta portantes atque tractantes, ab eius congregatione seiuncti sunt.

Extra vnitatē Ecclesiæ non est remissio peccatorum.

In spiritum sanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Ecclesiæ resistunt.

7. Posterioris ad Corinthios duodecimo: Timeo nè fortè cùm venero, non quales volo inueniam vos, &c. nè iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

8. Actorum octauo: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, (inquit Petrus ad Simonem Magum) & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

9. Ioannis vigesimo: Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. Apocalypsis secundo: Habeo aduersùm te pauca, quòd charitatē tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo

& mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

Sacerdotes corpus Christi cõficiunt, & ante diem iudicij quodámodò iudicãt ex Clauiũ potestate.

1. C. HIERONIMVS epistola prima ad Heliodorũ: Absit vt de his quicquã sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedẽtes, Christi corpus sacro ore cõficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habẽtes quodámodò ante iudicij diem iudicãt: qui spõsam Domini sobria castitate conseruant.

2. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deũ ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictũ est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergò sine causa sunt datæ claues Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat?

Matth. 18. Ecclesię datæ sunt claues ad remittenda peccata.

Claues Ecclesiæ.

3. ET homilia quinquagesima eiusdem libri, capite decimo: Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorũ, detractat aut differt aut dubitat cõfugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solut⁹ in cęlo, & audet sibi post hanc vitã, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquã polliceri? Deindè vndecimo capite: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dũ potest, & mores conuertat in melius, nè cùm iam nõ poterit, etiã præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm in se protulerit seuerissimę medicinæ sententiã, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrãtur: & tanquàm bonus incipiens iã esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à prępositis sacrorũ accipiat satisfactionis suæ modũ. Denique capite decimosexto: Certiores sũt claues Ecclesiæ quàm corda regia, quibus clauibus quodcũque in terra soluitur, etiã in cælo solutũ esse promittitur. Et multò est honestior humilitas qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur.

Satisfactionis modus à sacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Qui terrã incolunt atque in ea versantur, iis cõmissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: iis datum est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis neque archãgelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quęcũque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quęcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habẽt quidẽ & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autẽ quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiã animã contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quæcũque infernè sacerdotes cõfecerint, illa eadẽ Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quid nã hoc aliud esse dicas, nisi omnẽ rerum cælestium potestatem illis à Deo cõcessam? Quorũcũque enim, ait, peccata retinueritis, retẽta sunt. Quænam, obsecro potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: cęterùm video ipsam eandem omnifariam potestatẽ à Deo filio illis traditã. Et paulò pòst: Nostris sacerdotibus nõ corporis lepiã, verùm animæ sordes, nõ dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.

Sacerdotum potestas etiã angelis denegat.
Mat. 16. & 18.

Sacerdotum vinculum ad cælos peruadit.

Quantarũ potestas.

Matt. 18.

Animæ lepra purgant.

5. CYPRIANVS epistola quinquagesima quarta ad Cornelium: Nec enim fas erat aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecãtibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes, sine cõmunicatione & pace ad Dominum dimitterẽtur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiã in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hìc priùs in Ecclesia soluerentur.

Lib. 1. Epist. 2.

In Ecclesia militante remissio peccatorum obtineri potest.

6. LVCÆ decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

7. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

8. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c.

9. MATTHÆI decimosexto: Et tibi dabo (ait Dominus ad Petrũ) claues regni cælorũ. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

10. IOANNIS vigesimoprimo: Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioãnis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simõ Ioãnis, diligis me? Ait illi: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simõ Ioãnis, amas me? Cõtristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? Et dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas.

11. HILARIVS Pictauorũ Episcopus canone decimosexto in Matthęũ: O in nũcupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamẽtũ, dignáq; ædificatione illi⁹ petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beat⁹ cæli ianitor, cui⁹ arbitrio claues æterni adit⁹ tradũtur, cui⁹ terrestre iudiciũ præiudicata authoritas sit in cęlo, vt quę in terris aut ligata sũt aut soluta, statuti eiusdẽ cõditionẽ obtineãt & in cælo.

Petrus Ecclesię petra.

Petri arbitrio Claues cæli traduntur.

12. BERNARDVS libro secũdo de cõsideratione ad Eugeniũ põtificem maximũ, cap. 8. Agè indagemus adhuc diligẽtiùs quis sis, quam geras videlicet pro tẽpore personã in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporũ, tu heres Apostolorũ, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abrahã, ordine Melchisedech, dignitate Aarõ, authoritate Moyses, iudicatu Samuël, potestate Petrus, vnctione Christ⁹. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sũt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores: sed tu tãto gloriosiùs, quãto & differẽti⁹ vtrũque præ cæteris nomẽ hæreditâsti. Habẽt illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vn⁹. Nec modò ouiũ, sed & pastorũ tu vn⁹ omniũ pastor. Vndè id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim nõ dico Episcoporum, sed etiã Apostolorum sic absolutè & indiscretè totę cõmissę sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illi⁹ populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui nõ planũ, non designâsse aliquas, sed assignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur

Romani Pontificis quanta authoritas.

Pastorum pastor.
Probat ex sacris literis Bernardus Rom. pontificis authoritatem.
Ioan. 21.

nihil. Et fortè præsentes cæteri cõdiscipuli erãt, cùm cõmittens vni vnitatem omnibus commẽdaret in vno grege, & vno pastore, secũdũ illud: (Cant. 6.) Vna est colũba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem nõ habent, sed diuisionẽ, recedentes ab vnitate. Indè est quòd alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentũ. Denique Iacobus qui videbatur columna Ecclesiæ, vna cõtentus est Hierosolyma, (Galat. 2.) Petro vniuersitatem cedẽs. Pulchrè verò ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille. Nã dictus est frater Domini. Porrò cedẽte Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prętogatiuę? Ergò iuxta canones tuos alij in partẽ solicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus, tua extẽditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nónne si causa extiterit, tu episcopo cælũ claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiã & tradere satanæ potes? Stat ergò incõcussum priuilegiũ tuũ tibi tam in datis clauibus, quàm in ouibus cõmẽdatis. Accipe aliud quod nihilominùs prętogatiuam cõfirmat tibi. Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: (Ioan. 21.) quódque iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciẽs Petrus quia Dominus est, in mare se misit: & sic venit ad ipsum, aliis nauigio peruenientibus. Quid istud? Nempe signũ singularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnam, vt cęteri quinque suam, sed seculũ ipsum susceperit gubernãdum. Mare enim seculũ est: naues, Ecclesiæ. Indè est quòd altera vice instàr Domini gradiẽs super aquas, vnicũ se Christi vicarium designauit, (Matth. 14.) qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet. Siquidem aquæ multæ, (Apoc. 17.) populi multi. Ità cùm quisque cęterorum habeat suam, tibi vna cõmissa est grãdissima nauis facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.

13. CONCILIUM Florentinum in literis vnionis: Diffinimus sanctam Apostolicam sedem & Romanum Põtificem, in vniuersum orbem tenere primatum, (Rom. Pontifex in vniuersum orbem primatum tenet.) & ipsum Põtificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorũ, & verum Christi vicariũ, totiúsque Ecclesiæ caput, & omniũ Christianorum patrem ac doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditã esse, (In Petro plena ei potestas tradita.) quemadmodùm etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

XX

Quid habet vndecimus articulus?

(Esa. 26. d. Iob 19. d Eze. 37. a 1. Cor. 15. g 1. Thess. 4. d Ioan. 11. cap. 5. e Matth. 22. c Dan. 12. a Philip. 3. d Hier. ad Minerium & Alexand. epist. 152. & Epist. 61. ad Pammach. aduersùs error Ioan. Hierosl. Grego. lib. 14. Moral. cap. 30. & sequentib. August. in Enchir. cap. 84. & sequent. Item de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 12. & sequentibus.)

A. Carnis resurrectionẽ, quæ in nouissimo die bonis, malísque cõtinget. Nam corpus hoc fragile, caducum, multísque morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & post mortẽ quoque vermibus exedẽdũ circumferimus, tum reuiuiscet, cùm in extremo illo die mortui omnes Christo vocãte iudice, simul ad vitam & iudiciũ excitabũtur. Igitur ante Christi [a] tribunal in carne cuncti apparebũt, vt citra exceptionẽ vnusquisque, prout gessit in corpore suo, quod illi reddetur integrũ, siue bonũ, siue malũ recipiat. [b] *Procedẽt autem, qui bona fecerũt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerũt, in resurrectionẽ iudicij, &* [c] *in supplicium æternum.*

(a 2. Cor. 5. b Rom. 14. b — b Ioan. 5. e Matth. 13. d f — c Matth. 25. d. 13. g Athanas. in symb.)

B. Hac fide vir bonus & patiẽs in ærumnis se vel maximis cõsolatur, vt in supremo etiã vitæ agone dicat, [d] *Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursùm circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deũ.* Prudẽtes illi sanè, qui terrena hæc & morbibũda membra, in iusticiæ ac [e] virtutis seruitutẽ redigũt, quíque corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

(d Iob 19. d Coloss. 3. a 1. Pet. 3. c — e 1. Cor. 9. d Rom. 6. b c d 1 Cor. 15. f)

TESTIMONIA.

1. A. ESAIÆ vigesimosexto: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. IOB decimonono: Scio quòd redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrectur[us] sum. Et rursùm circũdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quẽ visurus sum ego ipse, & oculi mei cõspecturi sunt, & nõ alius: reposita est hęc spes mea in sinu meo.

3. EZECHIELIS trigesimoseptimo: Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valdè super faciem campi, siccáque vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putásne viuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus tu nôsti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossib[us] istis, & dices eis: Ossa arida, audite verbũ domini. Hęc dicit Dominus Deus ossibus his, Eccè ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendã in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis: & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut pręceperat mihi. Factus est autem sonitus prophetãte me, & eccè cõmotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam

ioncturā suam. Et vidi, & Eccè super ea nerui, & carnes ascēderunt: & extenta est in iis cutis desupèr, & spiritum nō habebant Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritū, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritū, Hæc dicit dominus Deus: A quatuor vētis veni spiritus, & insuffla super interfectos illos, & reuiuiscāt. Et prophetaui sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus: steterúntque super pedes suos exercitus grādis nimis valdè, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidē resurgemus, sed nō omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi in, nouissima tuba (canet enim tuba, & mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere corruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem,

5. PRIORIS ad Thessalonicēses quarto: Ipse Dominus in iussu & in voce archāgeli & in tuba Dei descēdet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgēt primi: Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubib⁹ obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amē amē dico vobis, quia venit hora & nūc est, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò pòst: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumētis sunt, audiēt vocē eius: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionē vitæ: qui verò mala egerūt, in resurrectionem iudicii.

8. MATTHÆI vigesimosecūdo: In illo die accesserūt ad eum Saducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses dicit, Si quis mortuus fuerit nō habens filium, vt ducat frater eius vxorē illius, & suscitet semē fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus vxore ducta defunctus est: & non habēs semen, reliquit vxorem suā fratri suo. Similiter secundus & tertius vsque ad septimum. Nouissimè autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergò cuius erit de septem, vxor? omnes enim habuerūt eam. Respondēs autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutē Dei. In resurrectione enim neque nubēt, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autē mortuorum nō legistis quod dictū est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abrahā, & De⁹ Isaac, & Deus Iacob. Nō est Deus mortuorum, sed viuentium.

Deut. 25.

Exod 3.

9. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiūt in terræ puluere, euigilabūt: alij in vitam æternam, alij in opprobriū, vt videant semper. Qui autē docti fuerint, fulgebūt quasi splēdor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiūt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cęlis est: vndè etiā Saluatorem expectamus dominū nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, cōfiguratum corpori claritatis suæ, secūdum operationē qua etiam possit subiicere sibi omnia.

11. HIERONYMVS in epistola centesima quinquagesima secūda ad Minerium & Alexandrum: Quæritis quo sensu dictū sit, & quo modo in prima ad Corinthios epistola Pauli Apostoli sit legēdum: Omnes quidem dormiemus, non autē omnes immutabimur. An iuxta quædā exemplaria, nō omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrūque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deindè adducens veterum super ea re explicationes & sentētias, hęc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, sed verbis in Origenis transiēs sententiam, contraria via graditur. Eccè mysteriū vobis loquor: Omnes quidē dormiemus, nō omnes autem immutabimur. Quòd ità disseruit: Si non indigeret resurrectio interprete, nec obscuritatem haberet in sensibus: nūquàm Paulus pòst multa, quæ de resurrectione locutus est, intulisset: Eccè mysteriū vobis dico: Omnes quidē dormiemus, id est, moriemur: non omnes autem, sed soli sancti immutabimur. Scio quòd in nōnullis codicibus scriptum sit: nō quidē omnes dormiemus, omnes autē immutabimur. Sed considerandū an ei, quod præmissum est, Omnes immutabimur, possit cōuenire, quod sequitur: Mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabūtur, & hoc cōmune cum cæteris est, superfluum fuit dicere, Et nos immutabimur. Quamobrem ità legēdum est: Omnes quidē dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adā omnes moriūtur, & in morte dormitio est: omnes ergò dormiemus, siue moriemur. Dormit autem iuxta idioma scripturarū, qui mortuus est spe resurrectionis futurę: Omnísq; qui dormit, vtiquè expergiscitur, si tamen nō subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cúmque omnes ità dormierint lege naturę, soli sancti & corpore & anima in meli⁹ mutabūtur: ità vt incorruptio omniū resurgentium sit, gloria autem atque mutatio propriè sanctorū. Et paulò pòst Acacij Cæsareensis episcopi expositionem adfert, quem in hæc verba scripsisse ait: Dicamus primùm de eo quòd magis in plurimis codicib⁹ inuenitur: Eccè mysteriū dico vobis: Omnes quidē dormiemus, nō omnes autem immutabimur. Dormitio mortem istā, quæ communis est omnium, significat: vndè rectissimē posuit, quòd omnes dormiam⁹, i. est, moriamur, sicut suprà dixit: quo modo in Adā omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabūtur. Cùm ergò omnes morituri sint, audite sacramēta, quę dico: Omnes quidem moriemur, sed nō omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutādus & sancti sunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis est omniū, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui sint, & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo disserente, sacratā diuersitatem resurrectionis nō in natura corporū, sed in varietate gloriæ: dū alij resurgunt ad pœnas perpetuas, alij ad gloriam sempiternam. Alia enim caro volatiliū, alia piscium, alia iumentorū, & corpora cęlestia, & corpora terrestria. Sic, inquit, erit & resurrectio mortuorū. Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, vt omnes cōmuni morte moriamur, & nō omnes mutemur in gloriā: iuxta illud quod Daniel scribit, Multi dor-

1. Cor. 15.
1. Thess. 4.
Ioan. 11.
1. Cor. 15.
1. Cor. 15.
Ecclesiæ sententia est, omnes morituros sed non omnes ad gloriam immutandos.
Dan. 12.

miētes in terræ puluere resurgent: alij in gloriam æternā, alij in confusionem & opprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in opprobrium & cōfusionem sempiternam, non resurgent in æternā gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ità concludit: Illud autē in fine breuiter cōmoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidē resurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, sed vel, Omnes dormiemus, nō autem omnes immutabimur: vel, Nō omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorum quis sensus sit, suprà diximus.

12. ET epistola sexagesimaprima ad Pammachiū aduersùs errores Ioannis Hierosolymitani, qui Origenem secutus, corporis quidē resurrectionem futuram confitebatur, sed nō item carnis & eorūdem mēbrorum: Mihi crede, inquit, non est simplex silētium tuum, quòd in expositione fidei tuę ad decipiendas aures ignorantiū, nouiès corpus, & ne semel quidē carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio est. Omnis caro est corp⁹, nō omne corpus est caro. Caro est propriè, quæ sanguine, venis, ossibus, neruísque cōstringitur. Corpus quāquàm & caro dicatur, interdùm tamē æthereum vel aëreum nominatur, quod tactui visuíque nō subiacet, & plerūquè visibile est & tāgibile. In symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramēto, sed in tabulis cordis carnalib⁹, post cōfessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramētum, carnis resurrectione cōcluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterùm corporis, & tertiò corporis, & vsq; nouiès corporis vel sermone vel numero immoraris: nec semel nominas carnē, quòd illi semper nomināt carnem, corpus verò tacent. Et verba Iob adducēs, Rursùm circundabor pelle mea: Vbi hîc, inquit, corpus ęthereū? vbi aëreū, & spiritui & auræ simile? Certè vbi pellis & caro, vbi ossa & nerui & sanguis & venæ, ibi carnis structura, ibi sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deū. Quādo omnis caro videbit salutare Dei, id est, Iesum Deū, tunc & ego videbo redemptorē & saluatorem & Deū meum, videbo autem in ista carne quæ me nūc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat. Quem visurus sum ego ipse, &c. Is si nō in sexu suo resurrecturus est, si nō eisdem membris quæ iacuêre in stercore, si non eosdē oculos aperiat ad videndū Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergò Iob? Ego liberè dicam, fidē ecclesię apertissimè cōfitebor. Resurrectionis veritas catholicę, sine carne & ossib⁹, sine sanguine & membris intelligi nō potest. Vbi caro & ossa & sanguis mēbra sunt, ibi necessè est vt sexus diuersitas sit: vbi sex⁹ diuersitas est, ibi Ioānes Ioānes, Maria Maria. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuū operib⁹: homines resurgere, & sic eos angelis adęquari. Nec statim superflua videbitur membrorum resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cùm adhuc in hac vita positi, nitamur opera non implere membrorū. Et paulò pòst: Quid potētiam calumniaris? qui potest de medulla illa & de seminario vestro interiori, nō carnes tantùm de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id est, de vilitate carniū, preciosa & aërij corporis vina mutare: potest vtiquè eadē potētia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerūt: quia multominus est restituere quod fuerit, quàm facere quod nō fuit. Miraris si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cùm de limo terrę, absque vllis ætatum incremētis, cōsummat⁹ homo factus sit? Resurrectionē carnis omniúmque membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiūgere, multis libris opùs erit. Profert deinde multa scripturæ testimonia, quibus eā sentētiā probat.

13. GREGORIVS libro decimoquarto moralium in Iob, capite trigesimo: Quid enim quotidiè, nisi resurrectionem nostrā in elementis suis mūdus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dū superuenientibus noctis tenebris, ea quæ aspiciebatur, subtrahitur: & quasi quotidiè resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterùm nocte, reparatur. Per momenta quoque temporū cernimus arbusta viriditatem foliorū amittere, à fructuū prolatione cessare: & ecce subitò quasi exarescēti ligno, velut quadā resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructū grādescere, & totam arborē rediuiuo decore vestiri. Indesinēter cernimus parua arborū semina terræ humoribus cōmendari: ex quibus nō longè pòst aspicimus magna arbusta surgere, folia pomáq; proferre. Quid ergò mirū, si tenuissimū puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactū, cùm vult, in hominē reformat, qui ex tenuissimis seminibus immensa arbusta redintegrat? Quia ergò rationales sumus cōditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerū specie & contēplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplū gratia redemptoris. Venit nanque cōditor noster, suscepit mortē, ostēdit resurrectionē: vt qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hāc ex eius adiutorio & exēplo tenerem⁹. Et quisquis resurrectionis virtutē in se fieri posse desperat, verba in gētilitate positi viri fidelis erubescat, & penset quāto pœnæ sit ponderere feriendus, si adhuc non credit suā, qui iam resurrectionē Domini cognouit factam: si & ille suā credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

14. ET capite trigesimoprimo: In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrū subtile quidem per effectū spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatē naturæ. In illa cœlestis regni gloria caro secundùm naturā erit, sed secundùm passionū desideria nō erit, qui deuicto mortis aculeo, in ęterna corruptione regnabit.

15. ITEM capite trigesimotertio: Si post resurrectionē corpus palpabile non erit, profectò alius surgit quàm moritur: quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiū, capite octogesimoquarto: Resurrecturā carnē omniū quicūque nati sunt hominū atque nascētur, & mortui sunt atque moriūtur, nullo modo dubitare debet Christianus.

17. CAPITE octogesimoquinto, & octogesimosexto de abortiuis fœtibus disputat, an resurrecturi sint.

[Margin notes: Iob 19. — Luc. 3. — In eadem carne & iisdem membris resurgemus. — Potentia diuina circa corpora. — Resurrectionis demonstratio per similitudines rerum naturalium. — Christus futuræ resurrectionis exemplar. — Iob intelligit. — Corpus nostrū erit post resurrectionē palpabile.]

18. AIT

Quisquis vixerit & mortuus est, resurget.

18. Ait autem capite octogesimosexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtiquè iam mori potest. Mortuus verò, vbicunquè illi mors potuit euenire, quomodò ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

Monstra sine illa deformitate naturæ resurgent.

19. Capite octogesimo de monstrosis fœtibus ità ait: Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quamlibèt citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ità vitiata resurrectura credenda sunt, ac non potiùs correcta emendatáque natura.

Materia carnis humanæ non perit Deo, quamuis variis formis subiiciatur.

20. Capite octogesimooctauo: Nō perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus aurásque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium etiam hominum cibum cedat carnémque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitùs, vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Vide ista latiùs libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimo.

Nihil indecorum.

21. Capite nonagesimo in Enchiridio: Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Nihil vitii aut deformitatis in Sanctorum corporibus.

22. Capite nonagesimoprimo: Resurgēt sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia quibus caro aduersùs spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionem corpus Christi caro appellatum est. Sed ideò ait Apostolus: Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificante spiritu subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ità nec intùs nosipsos patiamur inimicos.

Caro vera erit sine carnali tamen concupiscentia. 1.Cor.15.

23. Idem libro vigesimosecūdo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra resurrectionem proponit.

24. Capite decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. Capite decimoquarto: Infantes (inquit) non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui: sed quod eis tardiùs accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celerrimo recepturi.

Ætas & statura resurgentium.

26. Capite decimoquinto: Restat ergò vt suā recipiat quisque mēsuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Atque illud quod commemorauit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi, si de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam resurgant corpora mortuorum: sed in ætate & robore, vsque ad quam Christum hîc peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definiêrunt esse etiam seculi huius doctissimi homines iuuentutem.

Ephe.4.

In eodem sexu.

27. Capite decimoseptimo: Mihi meliùs sapere videntur, qui vtrumque sexum resurrecturum esse non dubitant: non enim libido ibi erit, quæ cōfusionis est causa, &c. Qui ergò vtrunque sexum instituit, vtrunque restituet.

Decor & pulchritudo.

28. Capite decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quæ praua sunt, corrigentur: & quod minus, quàm decet, vndè creator nouit, indè supplebitur: & quod plus est, quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quāta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū? Quæ claritas in Christi corpore cùm resurrexit, ab oculis discipulorum potiùs abscōdita fuisse, quàm defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus aspectus, quando ille à suis ità deberet attendi, vt posset agnosci.

Matth.13.

Claritas.

Cicatrices martyrum.

29. Capite vigesimo: Nescio quo autem modo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: & fortassè videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideò tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, vt indicia gloriosorum vulnerum in illa immortali carne cernantur: vbi mēbra vt præciderentur, percussa vel secta sunt, ibi cicatrices: sed tamen iisdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quamuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non sunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Absit autem vt ad resuscitanda corpora, vitæque reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit: vel in puluerem cinerémve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit, vt sinus vllus, secretúmque naturæ ità recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omniū creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem. Et post quædam: Etsi omnibus periisset modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vndè vellet, eam repararet omnipotens.

Membra amputata restituentur. Matth.10.

Potentia creatoris in restituendis cineribus.

30. Posterioris ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

31. Ad Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisque nostrūm pro se rationem reddet Deo.

32. Ioannis quinto, vt suprà testim. septimo.

33. Matthæi decimotertio: In tēpore messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in cōsummatione seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dētium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere pisciū congreganti. Quā, cùm impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem forâs miserunt. Sic erit in cōsummatione seculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &

mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.

34. Et vigesimoquinto: Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

35. Athanasius Alexandrinus episcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1. B. Iob decimonono: Scio quòd redemptor, &c. vt in textu.

2. Ad Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, &c.

3. Prioris Petri tertio: Mortuus est iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. Prioris ad Corinthios nono: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. Ad Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuẽtes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.

6. Prioris ad Corinthios decimoquinto: Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate: surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale.

XXI.

Quis est postremus articulus?

1. Cor. 2. c Io. 17. a Matth. 19. b d 25. d Apoc. 2. b c g 3. c d 7. d 21. b 22. a c Rom. 2, b Tit. 1. a 2, d 3. b 2. Tim. 4. b 1. Ioã. 2. d 3. a 1. Petr. 1, a Rom. 6. d

A. De vita æterna, quam electis post mortem superesse minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis est fidei, spei, patientiæ & exercitationis Christianæ. Cuius vitæ consequẽdæ causa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullum in agẽdo patiendóque tempus diuturnum ac molestum verè credenti debet existimari. Quòd si vita hac, quæ calamitatis alioquin plena est, nihil dulcius ac optabilius ducitur: quãto illa demùm potior habenda est, [a] quæ ab omni malorum sensu & metu procùl abest, quæ cælestibus & ineffabilibus sine fine gaudiis, deliciis ac voluptatibus omni ex parte semper abundat?

B. De qua vita Christus, [b] *Nolite timere pusillus grex*, inquit, *quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à cõstitutione mũdi.* Impiis verò in hunc modum loquetur: [d] *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Id quod [e] non solùm ad Ethnicos, Hæreticos, Schismaticos & palàm flagitiosos pertinet: verùm etiam ad Christianos, quos in mortali peccatõ [f] mors opprimit, est referẽdum.

C. Adiicitur demùm clausula isthæc [g] *Amen*, vt fidei & confessionis huius Christianæ testimonium apud nos indubitatum esse ac solidum demonstretur.

a Aug. de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 29. & 30. & lib. 3. de lib. arbit. cap. vlt. Item serm. 64. de verb. Dom. & lib. 3. de Symb. ad Catec. cap. 11.

b Lucæ 12. d

c Matth. 25. c

d Ibidem. d

e Fulgẽtius in lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 38. & 40.

f Eze. 18. a 33. b Rom. 6. d Sap. 1. d 1. Cor. 6. b

g Hieron. ad Marcellam epist. 137.

TESTIMONIA.

1. A. Prioris ad Corinthios secundo: Sed sicut scriptũ est, (Esaiæ sexagesimoquarto scilicet.) Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum.

2. Ioannis decimoseptimo: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. Matthæi decimonono: Et sunt Eunuchi qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternã? Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

4. Et vigesimoquinto: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

5. Apocalypsis secũdo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronã vitæ. Vincenti dabo manna absconditum, &c. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

6. Item tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & forás non egredietur amplius: & scribam super eum nomen

nomen Dei mei,& nomen ciuitatis Dei mei nouę Hierusalem,quæ descendit de cælo à Deo meo,& nomen meum nouu m. Qui vicerit,dabo ei sedere mecum in throno meo : sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in thro no eius.

7. Et septimo: Hi sunt q ui venerunt de tribulatione magna,& lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideò sunt ante thronum Dei,& seruiunt ei die ac nocte in tẽplo eius: & qui sedet in throno,habitabit super illos. Non esuriẽt neque sitient ampliùs,nec cadet super illos sol,neque vllus æstus: quoniã agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam a b oculis eorum.

8. Ibidem vigesimoprimo: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam,descendentem de cælo, à Deo paratam,sicut spõsam ornatam viro suo,& audiui vocem magnam de throno dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis,& ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cũ eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà nõ erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiêrunt. Qui vicerit, possidebit hæc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis,& execratis,& homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Et paulò pòst: Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum,& ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentẽ de cælo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi precioso,&c. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatũ, aut abominationem faciens & mendacium : nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

9. Et capite vigesimosecundo : Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum,procedentem de sede Dei & agni. In medio plateę eius,& ex vtraque parte fluminis lignũ vitæ,afferens fructus duodecim,per menses singulos reddens fructum suum. Et folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit ampliùs: & sedes Dei & Agni in illa erũt,& serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius : & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit : & non egebunt lumine lucernæ,neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos,& regnabunt in secula seculorum. Et dixit mihi. Hæc verba fidelissima sunt & vera,&c. Eccè venio citò,& merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

10. Ad Romanos secundo : Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis,gloriam & honorem & incorruptionem quęrunt,vitam æternam. Gloria,& honor,& pax omni operanti bonum.

11. Ad Titum primo: Paulus Apostolus secũdùm fidem electorum Dei & agnitionem veritatis,quę secundùm pietatem est in spem vitę æternę,quam promisit qui nõ mentitur Deus ante tempora secularia.

12. Et capite secundo: Expectãtes beatam spem & aduentũ gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi,&c.

13. Item capite tertio : Vt iustificati gratia ipsius,hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

14. Posterioris ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui,cursum cõsummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitię,quam reddet mihi Dominus in illa die,iustus iudex: non solùm autem mihi,sed & iis qui diligunt aduentum eius.

15. Primæ epistolæ Ioãnis secundo capite : Et hęc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

16. Et capite tertio : Charissimi, nunc filij Dei sumus : & nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniã cùm apparuerit,similes ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hãc spem in eo,sanctificat se,sicut & ille sanctus est.

17. Prioris epistolæ Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi,qui secũdùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem,conseruatam in cælis.

18. Ad Romanos sexto: Nũc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo,habetis fructum vestrũ in sanctificationem,finem verò vitam æternam.

19. Avgvstinvs libro vigesimosecundo de ciuitate Dei,capite vigesimonono: Propter quod ait Apostolus: Videmus nũc per speculum in ænigmate,tũc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis visio ista seruatur, de qua & Ioannes Apostolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Facies autem Dei, manifestatio eius intelligenda est, non aliquod tale membrorum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus. Disputat deindè, an corporeis oculis Deum visuri simus. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3.

20. Et capite trigesimo eiusdem libri : Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur, nescio. Admoneor etiam sancto Cantico,vbi lego vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine,in secula seculorum laudabunt te. Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis,quæ nunc videmus per vsus necessitatis varios & motus distributa, quoniã tunc nõ erit ipsa necessitas,sed plena,certa, secura, sempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi,de quibus iã sum locutus,qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri,non latebunt,intrinsecùs & extrinsecùs per corporis cuncta dispositi,& cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mẽtes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendent. Certè vbi volet spiritus, ibi protinùs erit corpus : nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere,nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis nec errore quisquam,nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabi- Vitæ æternæ felicitas quanta. 1. Cor. 15. Psalm. 83.

tur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur esse, nisi dignus. Vera pax ibi est, vbi nihil aduersi, nec à seipso, nec ab alio quisquam patietur. Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit, & qui seipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promisit. Quid est enim aliud quod per prophetam dixit, Ero illorũ Deus, & ipsi erunt mihi plebs: nisi, ego ero vndè satientur? ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus. Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna, communis. Cæterùm qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarũ, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut nunc non inuident Archangelis Angeli cæteri.

Hiere.31.

1.Cor.15.

Præmiorum in cælo diuersitas.

21. Idem libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimoquinto, eóque vltimo: Tãta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis atque sapientiæ, vt etiamsi non liceret ampliùs in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni deliciis & circunfluentia temporalium bonorum, rectè meritóque contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: Quoniam melior est dies vnus in atriis tuis super millia.

Nota de gaudiis regni cælestis.

Psalm.83.

22. Item sermone sexagesimoquarto de verbis Domini: Non magnum est diù viuere aut semper viuere, sed magnum est beatè viuere. Amemus vitam æternam, & ex eo nouerimus, quãtum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præsentis vitæ temporalis atque finiendæ, sic pro illa laborare, vt quãdo venerit metus mortis, quidquid possunt faciant, non vt auferant, sed vt differant mortem. Quantum laborat homo quando mors imminet, fugiendo, latendo, quidquid habet dando & se redimendo, laborando, cruciatus molestiásque sustinẽdo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo potest? Faciliùs inuenimus in vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Tantum valet quantum habes. Te da, & habebis illam. Nõ ibi erit lassari & dormire, nõ ibi erit esurire & sitire, non ibi erit crescere & senescere. Eccè quanta retuli, & nondùm dixi quid ibi erit: Eccè iam vita est, iam incolumitas est, iam nulla pœna, nulla fames, nulla sitis, nullus defectus, nihil horũ: & tamẽ nondùm dixi, quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Quàm diligẽter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non sit, faciliùs explicatur, quàm quid in ea sit.

1. Cor.2.

23. Et libro tertio de Symbolo ad Catechumenos, cap.11. eóque vltimo: Faciliùs possumus dicere in illa vita æterna quid ibi nõ sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Eccè diximus quid ibi nõ sit. Quid autem ibi sit, vultis nôsse? Hoc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si in cor hominis nõ ascẽdit, cor hominis illuc ascẽdat: mundetur cor ab omni immunditia, vt possit portare Deũ, qui est vera sempiternáque iustitia.

Quid non sit in ea.

1.Cor.2.

1. B. Lucæ duodecimo, vt in textu.

2. Matthæi vicesimoquinto. ibidèm, & suprà A. testimon. quarto.

3. Fulgentius in libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimooctauo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiã omnes Iudæos, hæreticos atque schismaticos, qui extra ecclesiam Catholicam præsentem finiũt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Hæretici & Schismatici extra Ecclesiã defuncti damnantur.

4. Et capite quadragesimo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non omnes qui intra Ecclesiã Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam: sed eos qui percepto baptismate, rectè viuunt. Regnum enim cælorum sicut infideles hæretici atque schismatici non habebunt, sic Catholici criminosi possidere non poterunt.

Soli probi catholici saluantur.

Matth.25.

5. Ezechielis decimooctauo: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.

6. Et capite trigesimotertio: Impius in iniquitate sua morietur.

7. Ad Romanos sexto: Stipendia peccati, mors.

8. Sapientiæ primo: Iniustitia est mortis acquisitio: impij autem manibus & verbis accersierunt illam.

9. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

C. Hieronymus ad Marcellam epistola centesima trigesimaseptima: Amen, Aquila πεπιστωμένως exprimit: quod nos, fideliter, possumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id est, fiat: vndè & in fine librorum (in quinque siquidem volumina psalteriũ apud Hebræos diuisum est) fiat fiat, transtulerunt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo scilicet ea verè dicta quæ sunt suprà, confirmentur. Vndè & Paulus asserit, non posse aliquem respõdere Amen, id est, confirmare, quæ prædicata sunt, nisi intellexerit prædicationem.

Amen quid designet.

1.Cor.14.

XXII.

Estne satis Christiano ea sola credere, quæ complectitur Symbolum?

Heb.5.d 6.a 1.Petr 3.c a Ambr. libr. 3. de virginib. Aug.lib.1. de symb. ad Catechu.cap.1 & lib. 2.cap.1. b 2.Petr.1. d Rom.15. a 2. Tim.3.d

A. Primùm & maximè quidẽ ea, quæ Symbolo tradũtur Apostolico, cuius credẽda, & apertè[a] profitẽda sunt. Ea verò explicatoria fiũt ex collatione tũ Symboli Patrũ, tũ eius quod Athanasio inscribitur.

B. Secũdò Christianꝰ quęcũq; scriptura[b] diuina seu Canonica cõplectitur, credat necessè est. Certos verò &[c] legitimos scripturę libros nõ

c Toleta.1.can. 21. Augus.

aliundè,

aliundè, quàm ex Ecclesiæ iudicio & authoritate, petere fas est.

C. Tertiò huc illa pertinent, quæ partim ex Symboli articulis, partim ex scripturis, velut diuinis fontibus necessariò [d] deducuntur.

serm 129. & 191. de temp. Hier. in sym. ad Damasum Aug. contra epi. fun. cap 5. Trident. sess. 4.
d Matth. 22. c

D. Quartò demum pro sacrosanctis habenda firmissimáque fide complectenda sunt, quæ Spiritus sanctus credenda nobis reuelat pronũciátque per [e] Ecclesiam, siue scripto illa, siue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re posteà commodiùs disseretur.

e Cyril. epist. 10. ad Nesto. Iren. li. 3. ca. 4. & lib. 4. ca. 45. & 63. Hier. cont. Lucif. Vincen. Lirin. cont. nouatores.

E. Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa versatur, qua [f] sine Sectarij omnes frustrà sibi ac aliis gratiam & salutem in Christo pollicentur.

f Leo ser. 4. de Nati. Domi.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Hebræos 5. Etenim cùm deberetis magistri esse propter tempus, rursùm indigetis vt vos doceamini quæ sint eleměta exordij sermonũ Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

2. Et sexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursùm iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismum doctrinæ, impositionis quoquè manuũ, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. Prioris Petri tertio: Dominum autě Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

4. Ambrosius libro tertio de Virginibus: Symbolum quoquè specialiter debemus tanquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrědum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Symbolum quotidiè recensendum.

Militiæ sacramentum.

5. Augustinus libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei quod Symbolum dicitur, & cùm acceperitis, in corde scribite, & quotidiè dicite apud vos: antequàm dormiatis, antequàm procedatis, vestro symbolo vos munite.

Symbolum quotidiè dicendum.

6. Idem libro secundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduersarius insidiari, nouerit redemptus, cum Symboli sacramento & Crucis vexillo ei debere occurri.

Cum Symboli sacramento & Crucis vexillo diabolo occurrendum.

1. B. Posterioris Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. Ad Romanos decimoquinto: Quæcũque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientię & solatij det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundùm Iesum Christũ: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deũ, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

3. Posterioris ad Timotheum tertio: Tu verò permane in iis, quæ didicisti & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: & quia ab infantia sacras literas nôsti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

4. Concilium primum Toletanum, canone vigesimoprimo in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas Ecclesia Catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

Canonicæ scripturæ ex Ecclesiæ iudicio æstimandæ.

5. Augustinus sermone centesimo vigesimo nono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas Ecclesia Catholica recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

6. Idem sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. Hieronymus in explanatione Symboli ad Damasum: Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

8. Augustinus contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euãgelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

9. Concilium Tridentinum sessione quarta in decreto de Canonicis scripturis: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Vide latiùs infrà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimasexta, A. testimon. duodecimo.

C. Matthæi vigesimosecundo: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum nõ legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

Exod. 3.

1. D. Cyrillus Alexandrinus vnà cum Alexandrina synodo, epistola decimà ad Nestorium: Non sufficiet pietati tuæ, si symbolum tantùm fidei, quod olim à sancta & magna synodo, in Nicea in spiritu sancto congregata est expositum, nobiscum confitearis. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, sed magis peruersè, licèt dictionem illius voce cõfitearis: sed cõueniet, vt & scripto &

Non satis est, symbolum patrũ verbis proferri.

E

iureiurando confiteare, cùm quòd scelesta tua & prophana dogmata anathematizes, tum quòd sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente Episcopi & doctores,& populorum præsides. Subiecimus verò hisce literis nostris cùm quæ sentire debeas ac docere, tum à quibus abstinere conueniat. Est enim hæc Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fides,quàm probant omnes tam occidentis,quàm orientis Orthodoxi Episcopi.

Docẽdum & sentiendum quod episcopi & Ecclesiæ doctores.

Ab Ecclesia petenda veritas.

2. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem,quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli quasi in depositorium diues, plenissimè in ea contulerint omnia,quæ sint veritatis,vti omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprǽhendere veritatis traditionem. Quid si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimoquinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis,Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eam,quæ est in vnum Deum qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei,dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

Ephes.4.

Vnde veritas petenda.

4. ET capite sexagesimotertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorum doctrina,& antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, & charactere corporis Christi, secundùm successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est,Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita sine fictione,scripturarum tractatione plenissima, neque ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundùm scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia,& præcipuum dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, gloriosius autem quàm prophetia: omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.

5. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, vbi Lucifer ità ait: Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur,authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt. Cui sententiæ Orthodoxus assentit.

Totius orbis consensus.

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas omniũ hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprǽhendere, laqueósque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet: Primò scilicet diuinæ legis authoritate,tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitã requirat aliquis: cùm sit perfectus scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atqui idcircò multùm necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa itẽm Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, &c.

Catholica doctrina ab hæretica quomodò discernenda.

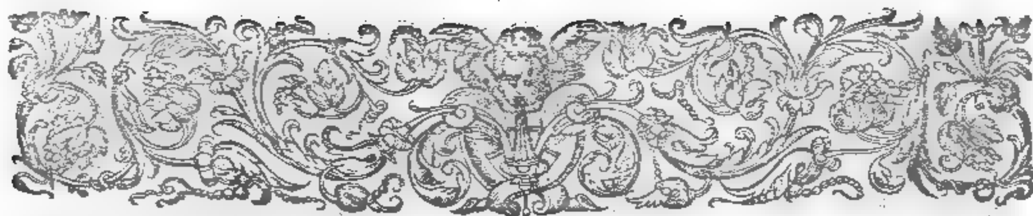
Fides muniẽda scripturæ & Ecclesiæ authoritate.

Cur sola scriptura non sufficiat.

E. LEO magnus sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidem verã vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Fidei commendatio, & quàm ea sit necessaria.
Ephes.4.
Heb.10.
Abac.2.
Ioan.17.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM DE SPE ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid est spes?

VIRTVS est diuinitùs infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur.

Parùm est alioquin Deo Deíque verbo fidem habere, ac diuina, quę in Ecclesia prædicantur, dogmata profiteri, nisi Christianus Dei bonitate percepta, spem indè concipiat ac fiduciam consequendæ gratiæ & salutis æternę. Quę spes tantoperè iustum fulcit in summis [a] ærumnis, vt etiam si mundi pręsidiis omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat: [b] *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Et, [c] *In Deo speraui, nō timebo quid faciat mihi caro.* [d] *Deus meus in te confido, non erubescam.*

August. in Enchir. cap. 8. 1. Cor. 13. d Ro. 5. a & 8. d Tit. 2. d 3. b 1. Pet. 1. a 1 Ioan. 5. c Iac. 1. a Ioā. 14 b 15. a c 16 d Marc. 11. c Psalm. 26. d 129. b 71. d 61. b 1. Tim. 4. c 1. Thess. 5. b Ephes. 6. c Heb. 10. g 6 d a Eccl. 34. b Rom. 8. g Psalm 30. d Pro. 28. a b Iob 13. b c Psalm. 55. a d Psal. 55. a

TESTIMONIA.

Aliquā creduntur quæ non sperantur.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem sperari potest, quod nō creditur? Porrò etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorum, nec sperat tamen? Est itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona credūtur, & mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum. Item fides & suarum rerum est, & alienarum. Spes autem non nisi bonarū rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earū spem gerere perhibetur. Quæ cùm ità sint, propter has causas distinguenda erit fides à spe: sicut vocabulo, ità & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, siue quæ credūtur, siue quæ sperantur, fidei spéique commune est. Cùm bona bonis futura esse creduntur, nihil aliud quàm speratur.

Discrimen inter fidem & spem.

Fidei & spei communio.

Credere aliquando significat sperare.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nūc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.

3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiā istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Nō solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patiētia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c.

4. ET octauo: Spe salui facti sumus: Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.

5. AD Titum secundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

6. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hęredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauerit nos in spem viuam, &c.

8. PRIMÆ Ioannis quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad Deum: quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.

9. IACOBI primo: Probatio fidei vestræ patientiam operatur, &c. Si quis autem vestrùm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur: non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

10. IOANNIS decimoquarto: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

11. ET decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

12. ITEM capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

13. MARCI vndecimo: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

14. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominū, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

15. Et centesimo vigesimonono: Sustinuit anima mea in verbo eius: sperauit anima mea in Domino. A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in Domino. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redēptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

16. Item septuagesimosecundo: Mihi autem adhærere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam.

17. Et sexagesimoprimo: In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Nolite sperare in iniquitate, &c.

18. Prioris ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

19. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

20. Ad Ephesios sexto: In omnibus sumētes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Et galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

21. Ad Hebræos decimo: Nolite amittere confidētiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

22. Et capite sexto: Fortissimum solatium habemus, qui cōfugimus ad tenendā propositam spem, quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.

23. Ecclesiastici trigesimoquarto: Spes timentium Deum in salutem, &c. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & nō pauebit: quoniam ipse est spes eius.

24. Ad Romanos octauo: Quis ergò nos separabit, &c. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

25. Psalmo trigesimo: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

26. Proverbiorum vigesimooctauo: Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore ait.

27. Iob decimotertio.

28. Psalmo quinquagesimoquinto.

29. Et Psalmo vicesimoquarto, vt in textu.

Qua ratione hanc spem licet consequi?

A. Primùm huc pertinet ardens & frequens ad[a] Deum precatio. Deindè nutrienda Spes est & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum[b] Dei, illorum præsertim, quæ Christus Dominus pro immēsa in nos charitate sua prēstitit ac promisit vel immerentibus. Demùm conscientiæ[c] puritas coniungenda venit, eáque piis operibus & inuicta in aduersis patientia semper est[d] comprobanda. Nam quibus bonæ conscientię testimonium, aut melioris vitę propositum deest, hi spem quam oportet, non adferunt, sed[e] præsumptionem potiùs, & vanam omninò fiduciam temerè iactāt, quantumuis de Christi meritis Deíque gratia glorientur.

B. *Spera*, inquit[f] Propheta, *in Domino, & fac bonitatem*. Idémque rursus: *Subditus esto Domino, & ora eum*. Et alius,[g] *Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum*. Quam spem ab omni timore[h] disiungēdam non esse satis illud ostendit:[i] *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.*

a 1. Thess. 5. c Luc. 11. b 18. a Matth. 7. b Eccli. 18. c

b Ephes. 1. a Tit. 3. a Rom. 8. f Ioann 3. c 1. Ioan. 4. b Heb. 10. d Tit. 1. a Rom. 5. b d 8. d

c Pro. 15. b 18. [illegible] an. 3. d August. lib. 1. de doctri. Christ. cap. 37. & 40. & lib 3. ca. 10. & in præfat. Psal. 31.

d 2. Cor. 1. b Heb. 3. b 10. g 1. Ioan. 3. a Col. 1. c 2. Petr. 1. b

e 2. Petr. 2. d Eccli. 5. a b Greg 33. Moral. cap. 15.

f Psalm. 36. a

g Thren. 3. c

h Greg. lib. 6. epist. 22. ad Gregoriam. Bern. de festo Magdal.

i Psalm. 146. b

TESTIMONIA.

1. A. Prioris ad Thessalonicenses quinto. Sine intermissione orate.

2. Lucæ vndecimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.

3. Et decimooctauo: Oportet semper orare, & non deficere.

4. Matthæi septimo: Petite, & dabitur vobis, &c. vt in Luca.

5. Ecclesiastici decimooctauo: Non impediaris orare semper.

6. Ad Ephesios secundo: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu, vt ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donum est) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt ambulemus in eis.

7. Ad Titum tertio: Eramus aliquandò & nos insipientes, increduli, &c. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, &c.

8. Ad

8. Ad Romanos octauo: Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: vt ipse sit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodò non etiam cum illo omnia nobis donauit?

9. Ioannis tertio: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, &c.

10. Primæ Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eū. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Ad Hebræos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operū.

12. Ad Titum primo: In spem vitæ æternæ, quā promisit qui non mentitur Deus.

13. Ad Romanos quinto: Commendat charitatē suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est, &c. Si in vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia: vt sicut regnauit peccatum in mortē, ità & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

14. Et capite octauo: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

15. Proverbiorum decimoquinto: Secura mens quasi iuge conuiuium.

16. Primæ Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

Spes vt formata sit, charitatē requirit & bonam conscientiā. Vide D. Tho. 1 2. q. 62. art. 4. & q. 65. art. 4.

17. Avgvstinvs libro primo de doctrina Christiana, capite trigesimoseptimo: Si à fide quisque ceciderit, à charitate etiam necesse est cadat. Porrò si & credit & diligit, benè agendo & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam speret se ad id quod diligit, esse venturum.

1.Tim.1.

18. Et capite quadragesimo: Cùm diceret Apostolus, Finis præcepti est charitas: addidit, de corde puro: vt nihil aliud quàm id quod diligendum est, diligatur. Conscientiam verò bonam subiunxit, propter spem. Ille enim se ad id quod credit & diligit, peruenturum esse desperat, cui malæ conscientiæ scrupulus inest. Tertiò, & fide (inquit) non ficta: Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur.

19. Item libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Spes sua cuique est in conscientia propria, quemadmodùm se sentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionémque proficere.

20. Idem in præfatione enarrationis Psalmi trigesimiprimi: Ipsa charitas benè operantis, dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona cōscientia. Quomodò mala cōscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Finis 1.Tim.1.
(inquit Apostolus) præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscietia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est.

21. Posterioris ad Corinthios primo: Siue autem tribulamur, pro vestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earundem passionum quas & nos patimur: & spes nostra firma est pro vobis, scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

22. Ad Hebræos tertio: Christus verò tanquàm filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus.

23. Et capite decimo: Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substātiam. Nolite itaque amittere cōfidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

24. Primæ Ioannis tertio: Videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

25. Ad Colossenses primo: Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos, & irrepræhensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles à spe euāgelij quod audistis.

26. Posterioris Petri primo capite: Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera certā vestram vocationem & electionem faciatis.

27. Ibidem capite secundo: Hi sunt fontes sine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciūt in desideriis carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis

28. Ecclesiastici quinto: Nè dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorū miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

29. Gregorivs Magnus libro trigesimotertio Moraliū in Iob, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod, si dignè deflere possit, ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ità cōfidat de misericordia, Spes timori coniungēda.

vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiã cogitet & districtè iudicare. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat.

1. B. PSALMO trigesimosexto, 2. THRENORVM tertio, vt in textu.

3. GREGORIVS libro sexto epistolarum, epistola vigesimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: Quòd verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, Importunam se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum, quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiã & inutilem postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plãgere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam in tertium cælum ascenderat, in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meũ & seruituti subiicio, ne fortè aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra cõuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quã negligens redderis. Scriptum est enim: Beatus vir, qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat, quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita.

2. Cor. 12.

2. Cor. 9.

Mater negligentiæ securitas.

Pro. 28.

Psalm. 2.

4. BERNARDVS in sermone de festo beatę Mariæ Magdalenæ: Pedes isti sunt misericordia & iudicium: quorum alterũ sine altero osculari vel temeraria securitas est, vel desperatio fugiẽda. Quis enim Dei misericordiam indesinenter attendens, non statim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuersitatis Dominum formã serui pro seruis suscipere, triginta & tribus annis operari salutem nostram in medio terræ huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filiis hominum: statim deceptoria spe sibi blanditur & alludit, gaudet obseruari in misericordia & miserationibus, iudicium nescit, ignorat iustitiã, & punienda æstimat non puniri. Fallitur qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quòd credit. Nec est iudicij pedi morosiùs incumbendum, nè pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat.

Fugienda securitas & desperatio.

Deceptoria spes, solã Dei misericordiã attendere.

Præsumptio ex sola fide.

5. PSALMO centesimo quadragesimosexto, vt in textu.

III.

Quæ bona sub spem cadunt, & Christiano speranda sunt?

PRÆCIPVE quidẽ [a] bona illa regni cælestis, quæ homines beant, nec sinunt vlla ex parte miseros esse. Tum illa quæcunque mortalibus in hac vita [b] conducibilia, rectè à Deo desiderantur atque petuntur, in bonis sperãdis & expectandis debẽt haberi. Ea verò præcipuè relucẽt in Dominica Oratione, vtpotè quã Christus Dominus [c] ore sacro prodidit, & admirabili sapientia præscripsit omnibus, qui spem suam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

a Tit. 2. d 3. b

b Heb. 4. d August. in Enchir. cap. 114.

c Matth. 6. b Luc. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Titum secundo: Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei.

2. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimoquarto: De iis omnibus quæ fideliter sunt credenda, ea tantùm ad spẽ pertinẽt, quæ in oratione Dominica cõtinentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spẽ ponit in homine: ac per hoc in semetipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non nisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

Quicquid sperandũ est, oratione Dominica continetur.

Hiere. 17.

5. MATTHÆI sexto: Sic ergò vos orabitis. Pater noster qui es in cælis, &c. Panem nostrum supersubstantialem, &c.

6. LVCÆ vndecimo: Et factum est, cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, si quidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

IIII.

Quæ forma est Dominicæ *Orationis?*

Orationem Dominicam explicat Tertul. lib. de Ora. Cypr. ser. 6. de orat. Dom. Cyrill. Catech. 5 Mystagog. Chrysost. hom. de orat. Domi. & in ca. 6. Matth. Hiero. Theop. Euthym. in Matth. Ambr. li. 5. de Sacrament. ca. 4. Aug. epi. 121. ad Probam.

HÆC est, *Pater noster qui in cælis,*

1. *Sanctificetur nomen tuum,*

2. *Adueniat regnum tuum,*

3. *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra,*

Panem

4. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè,*
5. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris,*
6. *Et nè nos inducas in tentationem,*
7. *Sed libera nos à malo, Amen.*

ca 11. Idem li. 2. de ser. Do in mōte. Et hō. 42. ex 50. & ser. de tēp. 126. 135. & 182. Chrysolo. ser. 67. & seq. Innocēt. 3. lib. 5. de myst. Missæ, c. 17. & sequentib. Petrus Laodicensis, & Germanus Patriarcha Constantinop. in expos. orationis Dominicæ.

V.

Quæ summatim in Dominica Oratione tractantur?

a Aug. in Enchi. ca. 115. & lib. 2. de ser Dom. in mōte, cap. 19. b Aug. epist. 121. ad Probā, cap. 12.

A. Septem[a] in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes[b] omniū orationū species & formę possunt ac debēt, siue pro expetēdis bonis, siue pro delēdis peccatis, siue pro auertēdis malis quibuslibet diuinā opem imploremus.

B. In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad æterna pertinent, ordine poscuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quę & ipsa propter ęterna consequenda sunt nobis necessaria.

TESTIMONIA.

Septem petitiones, & earū distinctio.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoquinto: Apud Euāgelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria.

2. IDEM libro secundo de sermone Domini in monte, capite decimoseptimo: Harum septem petitionum consideranda & commēdanda distinctio est. Nam cùm vita nostra temporaliter nunc agatur, atque speretur æterna: & cùm æterna priora sint dignitate, quamuis temporalibus priùs actis ad illa transeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in isto seculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur.

Dominica oratione.

3. ITEM in epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibèt alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attēdit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat, quod nescio quemadmodùm non dicatur illicitè: quandoquidem spiritu renatos, non nisi spiritaliter decet orare. Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio.

Omnis recta precatio continetur.

Vndè liberum est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen, in orando dicere: sed non debet esse liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quamuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinem, in corde orantis oriatur, aut extollat affectus.

Aliis verbis precari licet, sed non alia.

VI.

Quid sibi vult initium Orationis, Pater noster qui es in cælis?

Exod. 15. a b Esa. 42. b 63. d Malach. 1. b 2. Cor. 1. a Philip. 4. d Apoc. 4. d Rom. 8. c Galat. 4. a 1. Petr. 3. d Leo. ser. 6. de Natiuit. Do. a Cyprian. in serm. de ora. Domin. b Lucæ 11. b Iacob. 1. a

A. Præfatiuncula est, & nos memores reddit summi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maiestas, in cælis perbeatè regnans, nos recepit in gratiam, & propter Christum filium in suos quoquè filios & regni cælestis hæredes per Spiritum sanctum adoptauit.

B. Quæ tantorum beneficiorum memoria non solùm[a] attentionem excitat, sed etiam ad redamandum Patrem, illíque obtemperandum prouocat filios, neque minùs orandi impetrandíque illis[b] auget fiduciam.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI decimoquinto: Quis similis tui in fortibus Domine? Quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

2. ESAIÆ quadragesimosecūdo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos, firmās terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eā: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meā alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.

3. ET sexagesimotertio: Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo & solio gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? Tu Domine pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.

4. MALACHIÆ primo: Filius honorat patrē, & seruus Dominum suum. Si ergò Pater ego sum, vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum?

5. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.

6. AD Philippēses quarto: Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secūdùm diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Deo autem & Patri nostro gloria in secula seculorum, Amen.

7. Apocalypsis quarto: Procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentẽ in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriã & honorem & virtutem, quia tu creâsti omnia.

8. Ad Romanos octauo: Accepistis spiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

9. Ad Galatas quarto: Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autẽ estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem, Abba, Pater. Itaque iam non es seruus, sed filius. Quòd si filius, & hæres per Deum.

10. Prioris Petri tertio: Deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur.

11. Leo Magnus sermone sexto de natiuitate Domini: Magnum est, dilectissimi, huius muneris sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem.

Deum nominare patrem, quàm sit eximium.

1. B. Cyprianus in sermone de oratione Dominica: Quando stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incũbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur. Quæ autem segnitia est, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis cùm Dominum deprecaris? quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cũ Deo loqueris. Quomodò te à Deo audiri postulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis?

Attentio inter orandum.

2. Lucæ vndecimo: Quis autẽ ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nũquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester cælestis de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

3. Iacobi primo: Postulet autem in fide, nihil hæsitans.

VII.

Quis est sensus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

Matth. 5. b 1. Petr. 2. c 4. c 1. Cor. 10. g Coloss. 3. c Rom. 15. b Eccle. 36 a a Luc. 1. g 1. Petr. 1. c 3. c Philip. 2. b b Matth. 5.

A. In nobis, quemadmodùm in omnibus aliis, promoueri semper & augeri petimus, quicquid ad gloriam summi optimíque Patris nostri spectat.

B. Id verò fit maximè, cùm veræ fidei confessio, Spes etiam & charitas, ac simul Christianæ vitæ sancta [a] conuersatio suam in nobis lucem ac vim exerit, vt spectantes [b] alij quoque glorificent Patrem.

TESTIMONIA.

1. A. Matthæi quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

2. Prioris Petri secundo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, &c. conuersationem vestram inter Gentes habentes bonã, vt in eo quòd detrectant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

3. Et capite quarto: Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tanquàm ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum.

4. Prioris ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

5. Ad Colossenses tertio: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

6. Ad Romanos decimoquinto: Vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

7. Ecclesiastici trigesimosexto: Immitte timorem tuum super Gentes, quæ non exquisiêrunt te: vt cognoscant quia non est Deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Sicut enim in cõspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in cõspectu nostro magnificaberis in eis: vt cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te Domine. Glorifica manum & brachium dextrum, &c.

1. B. Lucæ primo: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia corã ipso, omnibus diebus nostris.

2. Prioris Petri primo: Secundùm eum qui vocauit vos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Leuit. 11. g 19. a 20. b

3. Et capite tertio: Cum modestia & timore cõscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahũt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem.

4. Ad Philippenses secundo: Vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

5. Matthæi quinto: Sic luceat lux vestra, &c. vt in A. testimonio primo.

VIII.

Quid continet secunda petitio, Adueniat regnum tuum?

Matth. 6. d Ro. 14. c Psal. 44. Ap. a Luc. 17. e 1. Cor. 3. c 4 d Ephe. 1. ad Matth. 13. f 1. Cor. 15. c d Coloss. 1. b Psalm. 67. a

A. Petimus, vt per gratiam & iustitiam suã regnet in ecclesia Deus, immò & in mundo vniuerso, eiectis hinc aduersariis potestatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis.

a Philip. 1. d Heb. 11. c 1. Petr. 2. b Iob. 7. a 2. Cor. 5. a b Sap. 5. c Apoc. 22. a Matth. 8. b

B. Tum optamus & precamur, vt ex hoc mundo, veluti è graui peregrinatione militiáque vocati, quamprimùm transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis æternę, vt cum Christo & Sanctis eius in sempiternum regnemus.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI sexto: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

2. AD Romanos decimoquarto: Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

3. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.

4. ET septuagesimonono: Qui regis Israël, intende: qui deducis velut ouem, Ioseph: Excita potentiam tuam, & veni vt saluos facias nos.

5. LVCÆ primo: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

6. ET decimoseptimo: Interrogatus autē à Pharisæis, quando venit regnum Dei: respondit eis, & dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione: neque dicent, eccè hîc, aut eccè illic. Eccè enim regnum Dei intra vos est.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

8. ET capite quarto: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

9. AD Ephesios primo: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus, secundùm operationem potētiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, &c. Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

10. MATTHÆI decimotertio: In consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem.

11. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnū Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donèc ponat inimicos sub pedibus eius, &c.

12. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine: qui eripuit nós de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, &c. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, &c.

13. PSALMO sexagesimoseptimo: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius: Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

1. B. AD Philippenses primo: Desiderium habēs dissolui & esse cum Christo.

2. AD Hebræos vndecimo: Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

3. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis.

4. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius.

5. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Audentes igitur semper, & scientes, quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidē enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam volūtatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

6. SAPIENTIÆ quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideò accipient regnum decoris & diadema speciei de manu Domini, quoniam dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos, &c.

7. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorū. Ex nox vltrà non erit: & non egebūt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

8. MATTHÆI octauo: Dico vobis, quòd multi ab oriente & occidēte venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.

IX.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

Rogamus, vt sicut in cælo Angeli & Beati omnes, nos quoquè in terris, quanuis imbecilles & exigui, exactam Deo pręstemus obedientiā, nihil habentes prius, quàm vt Diuinę voluntati tum in prosperis, tum in aduersis libenter nos subiiciamus, & nostra[a] quę ad malum prona est, voluntate reiecta, in [b] Diuina semper acquiescamus.

Psalm. 102. d Rom. 1. b Actor. 9. a 21. c Deu. 12. a Heb. 13. d Iac. 4. d Luc. 22. e 1. Petr. 4. a Act. 5. e Iob. 1. d 1. Petr. 5 c

a Gen. 8. d Matth. 22. d Bern. serm. 3. de Resur. b Iud. 4. e 5. e 6. d 1. Reg. 3. d

TESTIMONIA.

1. PSALMO centesimosecundo: Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, faciētes verbum illius, ad audiendā vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius.

2. AD Romanos primo: Obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis facere?

4. Actorum vigesimoprimo: Et cùm ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

5. Deuteronomii duodecimo: Non facietis ibi quæ nos hîc facimus hodiè, singuli quod sibi rectum videtur.

6. Ad Hebræos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem.

7. Iacobi quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in crastino) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

8. Lucæ vigesimosecundo: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

9. Prioris Petri quarto: Qui passus est in carne, desiit à peccatis: vt iam non desideriis hominũ, sed volũtati Dei quod reliquum est in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam.

10. Actorum quinto: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

11. Iob primo: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ità factum est. Sit nomen Domini benedictum.

12. Prioris Petri quinto: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.

13. Genesis octauo: Sẽsus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.

14. Matthæi vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

15. Bernardus in sermone tertio de resurrectione Domini: In corde duplex est lepra, propria voluntas, & proprium consilium. Lepra vtraque nimis pessima, eóque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non est cõmunis cum Deo & hominibus, sed nostra tantùm, quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo & prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum. Huic contraria est recta fronte charitas, quæ Deus est. Hæc enim aduersùs Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit aut punit Deus præter propriam volũtatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc cùm frigus aut famem, aut aliquid tale patimur, quid læditur nisi propria voluntas? &c. Porrò voluntas propria quo furore Dominum maiestatis impugnet, audiant & timeãt serui propriæ voluntatis. Primò nanque seipsam subtrahit, & subducit eius dominatui, cui tãquàm authori seruire iure debuerat, dũ efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quòd in se est, omnia quoquè quæ Dei sunt tollit & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nónne qui per vsuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur vniuersum, si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter, nemini qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vtinam vel rebus istis esset contenta, nè in ipsum (horribile dictu) desæuiret authorem. Nunc autem & ipsum (quantùm in ipsa est) Deum perimit volũtas propria. Omninò enim vellet, Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergò eum non esse Deum, quæ quantùm in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut iniustum esse, aut insipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Hæc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leæna sæuissima. Hæc est immundissima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum qui non venit facere voluntatem suam. Vndè & in passione, Nõ mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. Lepra verò proprij consilij eo perniciosior est, quo magis occulta: & quanto plùs abũdat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Hæc illorum est, qui zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam, sequentes errorem suum, & obstinati in eo, ità vt nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes cõstituere. Et quæ maior superbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium suum præferat, tanquàm ipse solus habeat spiritum Dei? Idololatriæ scelus est, non acquiescere: & quasi peccatum ariolandi, repugnare.

[Margin notes: Propria volũtas quæ sit, & quàm perniciosa & execrabilis. — 1. Ioan. 4. — Cesset voluntas propria, & infernus non erit. — Deum maximè impugnat voluntas propria. — Ioan. 6. — Matth. 26. — Proprium consilium quàm perniciosum sit. — Rom. 10. — Rom. 10. — 1. Reg. 15.]

16. Ioannis quarto: Meus cibus est, vt faciam volũtatem eius qui misit me, vt perficiã opus eius.

17. Et quinto: Non quæro volũtatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

18. Item sexto: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

19. Primi Regum tertio: Et respondit Heli, Dominus est: quod bonũ est in oculis suis, faciat.

X.

Quid habet quarta petitio, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie?

Ab omnis boni authore ac fonte nos, veluti pauperes & mendici, ea desideramus, quæ ad hanc vitam corporis quotidiè sustẽtandam sunt satis, victum scilicet & vestitum: prætereà quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm [a] verbum Dei, animæ spirituale pabulum, sacrosanctam [b] Eucharistiam, panem illum cælestem, cęteráque salutifera Ecclesię Sacramenta ac Dei dona, quę ad benè beatéque viuendum pascunt, curant, confirmant hominem interiorem.

[Margin notes: Iac. 1. a c Psal. 39. d Deut. 10. d Gen. 28. d 1. Tim. 6. b Prouer. 30. a Psalm. 144. c — a Matth. 4. a Amos 8. c Eccl. 15. a Pro. 9. b b Matth. 26. c 6. b Ioan. 6. d Hieron. in 5. a Matt. Cypr. in ser. de orat. Dom. Amb. li. 5. de sacr. ca. 4. Aug. lib. 2. de ser. Do. in monte, c. 12.]

TESTIMONIA.

1. Iacobi primo: Si quis vestrûm indiget sapiẽtia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat. Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum.

2. Psalmo trigesimonono: Ego autem mendicus sum & pauper: Dominus sollicitus est meî.

3. Deuteronomii decimo: Dominus Deus iudicium facit pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.

4. Genesis vigesimooctauo: Vouit Iacob votum, dicẽs: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentũ ad induendum, reuersúsque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, cunctorúmque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

5. Prioris ad Timotheum sexto: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.

6. Proverbiorvm trigesimo: Mendicitatem & diuitias nè dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria: nè fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurem nomen Dei.

7. Psalmo centesimo quadragesimoquarto: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escã illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

8. Matthæi quarto: Scriptum est (Deuteronomij octauo:) Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

9. Amos octauo: Eccè dies veniunt, dicit Dominus, & emittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

10. Ecclesiastici decimoquinto: Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum.

11. Proverbiorvm nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

12. Matthæi vigesimosexto: Hoc est corpus meum.

13. Et capite sexto: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè.

14. Ioannis sexto: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.

15. Hieronymvs in caput sextum Matthæi: Quòd nos supersubstãtialem expressimus, in Græco habetur ἐπιούσιον: quod verbũ Septuaginta interpretes περιούσιον frequentissimè transferũt. Considerauimus ergò in Hebræo, & vbicunque illi περιούσιον expresserũt, nos inuenimus Segvlah, quod Symmachus ἐξαίρετον, id est, præcipuum vel egregium, transtulit: licet in quodam lo.o peculiare interpretatus sit. Quando ergò petimus, vt peculiarem vel præcipuum nobis Deus tribuat panẽ, illum petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Possumus supersubstantialem panem & aliter intelligere: qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas.

Supersubstantialis panis.

Ioan. 6.

16. Cyprianvs in sermone de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius cõtingimus) panis est. Hũc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicãtes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descẽdi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est, pro seculi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestũ est eos viuere, qui corpus eius attingũt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ità contrà timendum est & orandum, nè, dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, communicãte ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Eucharistia. Ioan. 6. Ioan. 6.

17. Ambrosivs libro quinto de sacramentis, capite quarto: Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quarè ergò in oratione Dominica, quę posteà sequitur, ait, Panem nostrũ? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialẽ. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? &c.

Supersubstantialis. Quotidianus.

18. Avgvstinvs libro secundo de sermone Domini in monte, capite duodecimo: Panis quotidianus aut pro iis omnibus dictus est, quę huius vitæ necessitatẽ sustentant: aut pro sacramento corporis Christi, quod quotidiè accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo Dominus dicit, Operamini escam quæ non corrumpitur. Et illud, Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi.

Ioan 6. Ibid.

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita nostra?

A. Hic petimus, à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animæ pestilentius esse potest, clementer expurgari, & ea ipsa quæ peccando contraximus debita relaxari.

Thren 4. b. Conte. b. Leuit. 26. c Num. 5. a c Exo. 32. f g Luc. 7. g Tob. 12. c Sap. 16. b Psalm. 50. a

B. Nè verò frustranea sit precatio, animo in proximum perperàm affecto, illud addimus, nos vindictæ[a] cupiditate ac simultate posita, cum proximis in gratiam rediisse, & cuiuis ex animo noxam condonâsse. Hoc est enim, quod Christus alibi voluit, cùm diceret:[b] *Dimittite, & dimittemini.* Et iterum:[c] *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

a Rom. 12. d Coloss. 3. b Luc. 23. e Act. 7. g Mar. 11. c Ephes. 4. g

b Luc. 6. f

c Matth. 6 b 18 d e Eccl. 28 a Aug. in Ench. cap. 74.

TESTIMONIA.

1. A Threnorvm quarto: Denigrata est super carbones facies eorum.

2. Prioris ad Corinthios decimo: Non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderũt vna die vigintitria millia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpẽtibus perierunt. Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hęc autẽ omnia in figura contingebãt illis: scripta sunt autẽ ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

3. Levitici vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me cõstituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meũ, ego quoquè hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam cõtra vos, & corruetis corã hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplùm propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrũ, & terram æneam, & cætera quæ sequuntur.

4. Nvmerorvm quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, cõfitebuntur peccatũ suum, &c. Si declinâsti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplúmque cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur: Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur.

5. Exodi trigesimosecundo: Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ponat vir gladium super femur suum, (inquit Moyses ad filios Leui, cùm Israëlitæ adorâssent vitulum) & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque filij Leui iuxta sermonem Moysi, ceciderúntque in die illa quasi trigintatria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (inquit Dominus) delebo eum de libro meo. Ego autẽ in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.

6. Lvcæ septimo: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.

7. Tobiæ duodecimo: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

8. Sapientiæ decimosexto: Homo occidit per malitiam animam suam.

9. Psalmo quinquagesimo: Et secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meã. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

1. B. Ad Romanos duodecimo: Nulli malũ pro malo reddentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Deut. 32.

2. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationẽ, &c. Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patiẽtiam, supportantes inuicèm, & donãtes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos.

3. Lvcæ vigesimotertio: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

4. Actorvm septimo: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

5. Marci vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec Pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

6. Ad Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

7. Lvcæ sexto: Dimittite, & dimittemini.

8. Matthæi sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autẽ non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

9. Et decimooctauo: Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusquè redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et paulò antè: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed, vsque septuagiès septiès.

10. Ecclesiastici vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluẽtur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à

ti à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquarto: Quisquis rogāti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à domino sua peccata dimitti, quoniā mētiri veritas nō potest: Si nō dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit sed mortuus est. Math. 6. Tonitruum magnum.

X I I.

Quid continet sexta petitio, Nè nos inducas in tentationem?

Quoniam præsens hæc vita perindè ac militia est super terram, dum variis tentationibus semper impugnamur, grauitérq; cum mundo, carne, & Satana cōflictamur, idcircò piè soliciti diuinam opem imploramus, nè huiusmodi aduersariorum impugnationibus succūbamus, atque succūbendo damnemur, sed vt in hac perpetua pugna durantes, Deique dextera nitentes, potestati Satanæ resistamus fortiter, contemnamus mundū, castigemus carnem, atque ità demùm velut inuicti milites Christi, post victoriam coronemur.[a] *Neque enim coronabitur*, Apostolo teste, *nisi qui legitimè certauerit.* Iob 7. a Iudith 8. c. Tob. 3. d 12. c Math. 4. a b 26. d Heb. 2. d 2. Thess. 3. a 1. Ioan. 2. c 5. a Math. 16. d 1. Cor. 9. d 10. c Iac. 4. b 1. b. 1. Pet. 5. c 2. Pet. 2. b Ephe. 6. b c Coloss. 3. a Apocal. 2. b. c. g. 1. Timo. 4. b a 2. Timot. 2. a

TESTIMONIA.

1. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram.

2. IVDITH octauo: Memores sint, quia tentati sunt patres nostri, vt probarētur, si verè colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodò pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transiērunt fideles. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus periērunt. Et nos ergò non vlciscamur nos pro his quę patimur: sed reputantes peccatis nostris hęc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostrā euenisse credamus.

3. TOBIÆ tertio (ait Sara): Hoc pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Nō enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem trāquillum facis, & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis.

4. ITEM capite duodecimo ait Raphaël ad Tobiam: Quia acceptus eras Deo, necessè fuit vt tētatio probaret te.

5. MATTHÆI quarto: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.

6. ET capite vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

7. AD Hębreos secundo: In eo in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tētantur auxiliari.

8. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

9. PRIMÆ Ioannis secundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbū Dei manet in vobis, & vicistis malignū: Nolite diligere mūdum, &c. quoniam omne quod est in mundo, cōcupiscētia carnis est, & concupiscentia oculorū, & superbia vitę: quæ non est ex Patre, sed ex mūdo est. Et mūdus transit, & concupiscentia eius. Qui autē facit volūtatem Dei, manet in ęternū.

10. ET capite quinto: Omne quod natum est ex Deo, vincit mūdum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.

11. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

12. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Ibidem: Omnis qui in agone cōtēdit, ab omnibus se abstinet.

13. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui nō patietur vos tētari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

14. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

15. ET primo: Beatus vir qui suffert tētationem: quoniam cùm probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligētibus se. Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tētatur. Deus enim intētator malorum est: ipse autem neminē tētat. Vnusquisque verò tentatur à cōcupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè cōcupiscentia cùm cōceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

16. PRIORIS Petri capite quinto: Aduersarius vester diabolus tāquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Deus autem omnis gratiæ, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

17. POSTERIORIS Petri secundo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. AD Ephesios sexto: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli: quoniam nō est nobis colluctatio aduersùs carnē & sanguinem: sed aduersùs principes & potestates, aduersùs mūdi rectores tenebrarum harum, cōtra spiritualia nequitiæ in cęlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare, &c.

19. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam.

20. APOCALYPSIS secundo: Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitę. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum. Qui vicerit & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, &c.

21. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamē certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

22. ET capite secundo labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit.

XIII.

Quid est in septima & postrema petitione, Libera nos à malo?

3.Reg.8.d Prou.10.d Eccli.33.a Hier.2.e Tob.1.d 2.c Eccl.27.a Apoc.3.b Psal.24.c d Psal.30.a b c Psal.33.a b d

A. Precamur ad extremum, vt huius seculi calamitatibus, quibus exercentur etiã pij, non sinat nos Deus perdi & euerti cum impiis, sed vt benignitate sua nos liberet, quatenùs saluti nostrę conuenit, atque ab omni malo cùm corporis, tũ animę, siue in hac vita, siue in futura propitius tuetur. Nam & ipse ità promisit, [a] *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.*

a Psal.49.c

B. Demùm totam precationem hac vna voce, [b] Amen, claudimus, vt nostram in orando simul & impetrando fiduciam comprobemus, tum propter Christi, qui non fallit, promissionem, [c] *Petite*, inquit, *& dabitur vobis:* tum propter Patris erga nos immensam clementiam & propensam in omnes misericordiam, vt hinc Ioannes dixerit, [d] *Quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.*

b 2.Cor.1.d Amb.in Psal.40.Hieron.in c 6.Matth.

c Matth.7.b Luc.11.b Ioann.16.d

d 1 Ioan.5.c

TESTIMONIA.

1. A. TERTII Regum octauo: Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos, (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac, exaudi in cęlo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terram quam dedisti patribus eorum. Si clausum fuerit cælum, & nõ pluerit propter peccata eorum, &c. Ità Salomon in oratione sua.

2. PROVERBIORVM decimo: Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentũ sempiternum. Expectatio iustorum, lætitia: spes autem impiorum peribit. Fortitudo simplicis, via Domini: & pauor his qui operantur malum. Iustus in ęternũ non commouebitur: impij autem non habitabunt super terram.

3. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Nè incidam in conspectu aduersariorum meorũ, & gaudeat inimicus meus. Domine pater & Deus vitę meæ, nè derelinquas me in cogitatu illorum. Extollentiam oculorum meorum nè dederis mihi & omne desiderium auerte à me. Aufer à me ventris cõcupiscentias, & concubitus concupiscentiæ nè appræhendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ nè tradas me.

4. IEREMIÆ secundo: Nunquid seruus est Israël aut vernaculus? quarè ergò factus est in prædam? Super eum rugierunt leones, & dederũt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & nõ est qui habitet in eis. Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

5. TOBIÆ primo: Cùm rex Sennacherib iratus multos occideret ex filiis Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum. At vbi nũciatum est regi, iussit eum occidi. & tulit omnem substantiam eius. Tobias verò cum filio suo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebãt eum. Post dies verò quadragintaquinque, occiderũt regem filij ipsius, & reuersus est Tobias in domũ suam omnísque facultas eius restituta est ei.

6. ET secundo: Contigit autem & quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, iactâsset se iuxta parietem, & obdormîsset: & ex nido hirũdinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius, fierétque cæcus. Hanc autẽ tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exẽplum patiẽtiæ eius, sicut & sancti Iob. Nam cùm ab infantia sua semper Deũ timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deũ, quòd plaga cæcitatis euenerit ei: sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nã sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius irridebant vitã eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorũ sumus, & vitã illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

7. ECCLESIASTICI vicesimo septimo: Propter inopiam multi deliquerunt. Si non in timore Domini tenueris te instãter, citò subuertetur domus tua. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.
8. APOCALYPSIS tertio: Quoniã seruâsti verbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tẽtationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tẽtare habitantes in terra. Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.
9. PSALMO vigesimoquarto: Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me & miserere mei, quia vnicus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me. Vide humilitatem meam & laborẽ meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Custodi animam meã & erue me: nõ erubescam, quoniã speraui in te. Innocẽtes & recti adhæserũt mihi, quia sustinui te. Libera Deus Israël ex omnibus tribulationibus tuis.
10. ET trigesimo: Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me. Educes me de laqueo hoc quẽ absconderunt mihi: quoniã tu es protector meus. Saluâsti de necessitatibus animã meã. Nec cõclusisti me in manib⁹ inimici, statuisti in loco spatioso pedes meos. Eripe me de manu inimicorũ meorũ, & à persequẽtibus me. Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua.
11. ITEM trigesimotertio: Exquisiui dominum, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationib⁹ eius saluauit eum. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxtà est Dominus ijs qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu saluabit. Multæ tribulationes iustorum: & de omnibus liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. Mors peccatorum pessima: & qui oderunt iustum, delinquent: Redimet Dominus animas seruorũ suorum: & non delinquẽt omnes qui sperant in eo.
12. ET Psalmo quadragesimonono, vt in textu.
1. B. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Ideò & per ipsum, Amen Deo, ad gloriã nostram.
2. AMBROSIVS in Psalmum quadragesimum super ea verba, Fiat, fiat: In Hebręo habet, Amen, amen: vt asseuerunt qui librum legerunt in Hebraïcis literis scriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο, γένοιτο dixit: quod est, fiat, fiat. Quod verbum diuersas significationes habet, vt sit interdùm imperãtis, interdùm peccantis, interdùm confirmantis aliquid. Imperantis est, cùm superior inferiori statuit, quid faciendum sit vel sequendum. Precãtis est sicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim Deo quis imperat, sed precem fundit. Confirmãtis est, cùm benedicit Propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis, & populus respondet. Fiat, Fiat. Sicut enim cùm sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos à Domino deprecatur: ita in Psalmo responsum est, Fiat, fiat, quasi, Amen, amẽ. Amen autẽ confirmationis verbũ euidenter ostẽditur in Euãgelio, vbi Dominus cõfirmans sermonem suũ, dicit: Amen dico vobis. Maior autẽ vis est, vbi repetitus est sermo, quod in libro Euangelij secundùm Ioannem frequentiùs inuenimus: quia maximè de cælestibus & profundis mysteriis est locutus. Indicium quoque est libri finiti; Fiat, fiat. Nam in quinque libros diuisum videtur esse Psalterium.

Fiat, fiat. Matth. 6. Amen. Matth. 18. & 21. Ioan. 3. 6. 10.

3. HIERONYMVS in caput sextum Matthæi: Amen signaculum orationis Dominicæ est: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verò, possumus dicere.
4. MATTHÆI septimo. 5. LVCÆ vndecimo, vt in textu.
6. IOANNIS decimosexto: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.
7. PRIMÆ Ioannis quinto, vt in textu.

XIIII.

Quæ est summa orationis Dominicæ?

A. Formulam absolutam continet non solùm orandi ac postulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

B. Inter bona verò primùm est illud expetendum, vt pater cęlestis ab omnibus semper & vbique glorificetur: deindè verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis adminicula suppetant, quibus ad regnum Dei commodè peruenitur. Quale est ex parte quidem animę nostræ, voluntati diuinæ conformari, ex parte verò corporis, victum habere necessarium.

C. Quæ autem secundo loco ad finem vsque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecãtis, vt Dei gratia & virtute aut penitùs illa remoueantur, peccata nimirũ bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernæ malorum, aut eadem sic temperentur, nè sua vi saluti consequendæ officere possint. Eiusmodi sunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præsentis, tum futurę vitę calamitates.

D. RELIQVA de Oratione tractanda, in eum reseruabũtur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

XV.

Quæ salutatio dici Angelica solet?

Luc. 1. c. e. Chryso. & Iacob. in Liturgiis. Augu. ser. 2. de Annunci. Ambr. in c. 1. Luc. Chry. sol. sermo. 140. & seq. Barn. Homi. 3. super Missus est. Fulgent. in ser. de laude B. Virginis.

EA, quę sanctissimę Virgini Deíque matri his verbis defertur: *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ, Amen.*

TESTIMONIA.

1. LVCÆ primo: & ingressus Angelus, ad eam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone ei⁹, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiã apud Deum. Eccè concipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodò fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideóque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et paulò pòst: Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth, & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vndè hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? Eccè enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quę credidisti, quoniam perficientur ea quę dicta sunt tibi à Domino.

Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, siue in Missa sua: Precibus Dominę eius quæ genuit te Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sanctarum omniũ potestatum spiritualium, preciosi prophetæ præcursoris ac Baptistæ Ioãnis, sanctorum gloriosorum Apostolorum, & sancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miserere & serua nos. Ibidèm sæpiùs: Sanctissimæ, incontaminatæ, super omnes benedictæ, gloriosę Dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Marię cum omnibus sanctis memoriam agentes, nosipsos, & inuicèm, & omnem vitam nostram Christo Deo nostro commendemus. Iterùm: Precibus sanctissimæ Deiparæ seruator serua nos. Et paulò pòst: Dominus dabit verbũ euangelizantibus virtute multa, per preces dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sancti & gloriosi Apostoli & Euangelistæ huius. Et quibusdam interpositis: Vt verè dignum & iustum est glorificare te Deiparam & semper beatissimam, & penitùs incontaminatam matrem Dei nostri, &c. vt infrà quæstione decimanona. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam saluatorem animarũ peperisti nostrarũ. Rursùm intercessione immaculatę Dominę nostrę Deiparæ, & semper virginis Mariæ dignum me fac, vt sine cõdemnatione accipiam immaculatum tuum donũ in remissionem peccatorum, &c. Iterùm: Dirige nostram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, custodi vitam nostrã, stabili nostros gressus, precibus & supplicationibus sanctę Deiparę, & semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum.

Preces Deiparæ.

Psalm. 67: Preces Mariæ & Sanctorũ.

Salutatio Angelica.

Intercessio Dominæ nostræ.

Preces & supplicationes Marię & omniũ sanctorũ.

3. IACOBVS Apostolus & frater Domini in Liturgia siue Missa sua: Commemorantes sanctissimam, immaculatã, gloriosissimam Dominam nostram matrem Dei, & semper virginem Mariam, cũ omnib⁹ sanctis & iustis, nosipsos, & inter nos, & omnem vitam nostrã Christo Deo commẽdemus. Ibidẽ: Commemorationem agamus sanctissimæ, immaculatę, gloriosissimæ, benedictę Dominę nostrę matris Dei, & semper virginis Marię, ac omnium sanctorum, & iustorum, vt precibus atque intercessionibus eorum omnes misericordiam consequamur. Et post quædam: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui, quia saluatorẽ peperisti animarum nostrarum. Dignũ est, vt te verè beatam dicamus Deiparam semper beatam, & omnibus modis irreprahẽsam, & matrem Dei nostri honorabiliorem quàm Cherubim, & gloriosiorem quàm Seraphim, quæ sine corruptione Deum verbum peperisti, te reuerà Deiparam magnificamus. Tibi ô plena gratiæ, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum cœtus, & hominũ genus, quæ es templum sanctificatum, paradisus spiritalis, virginũ gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster, qui est ante secula. tuum enim vterũ thronum fecit, & tuum ventrem latiorem ac ampliorẽ cælis ipsis reddidit. tibi ô gratiæ plena, vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi.

Preces & intercessiones B. Virginis & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Laudes Deiparæ.

Vniuersa natura Mariæ gratulatur.

4. AVGVSTINVS sermone secundo de Annũciatione Dominica, qui est sermo decimusoctau⁹ de sanctis: Descẽdit Angelus de cęlo, missus à patre Deo in nostrę redẽptionis exordiũ, ad beatam salutãdo Mariã: Aue, ait, gratia plena, dominus tecũ. Impleta est ergò gratia, & Euę vacuata est culpa. Maledictio Euę in benedictionẽ mutatur Mariæ. Aue, inquit, gratia plena, dominus tecũ. Tecũ domin⁹ in corde, tecũ in ventre, tecum in vtero, tecum in auxilio. Gratulare beata virgo: Christus rex è cęlo suo incarnatur in vtero tuo, ex sinu Patris in vterũ dignatur descendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quę vitam & viris & mulieribus peperisti. Mater generis nostri pœnã intulit mũdo: genitrix Domini nostri salutẽ attulit mũdo. Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Eua occidẽdo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percussit, ista sanauit. Pro inobedientia enim obediẽtia cõmutatur, fides pro perfidia cõpẽsatur. Et post quædã: O beata Maria, seculum omne captiuũ tuum deprecatur assensum, te apud Deũ mundus suæ fidei obsidem fecit. Noli morari virgo.

Expositio Salutationis Angelicæ.

Comparatio cum Eua.

virgo, nuntio festinanter responde verbum, & suscipe filium: da fidé, & senti virtutem. Eccè, inquit, ancilla domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.

Lucæ 1.

Nec mora, reuertitur núcius, & virginalem thalamũ ingreditur Christus. Efficitur subito prægnãs beata Dei genitrix, & cuncta per secula prædicatur felix.

Felix per cũcta secula.

Quid mirũ si sine corruptione nascitur, qui de sanctificatione concipitur? Nõ enim decebat, vt ille qui nobis afferebat saluté, matri præriperet integritatis dignitaté. Nam qui terra, mari, cęlóque non capitur, intra vnius corpusculi mẽbra suscipitur. Hęc est illa nouitas, Hieremię Prophetæ vaticinio prænũciata: Faciet, inquit, Dominus nouum super terrã, fœmina circundabit virũ.

Hiere. 31.

O fœmina super fœminas benedicta, quę virũ omninò nõ nouit, & virum suo vtero circũdedit. Circundat virum Maria, Angelo fidé dando: quia Eua perdidit virũ, serpenti consentiendo. O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarũ ac laudum præconia repẽdere, quæ singulari tuo assensu mũdo succurristi perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluat, quę solo tuo cõmercio recuperandi aditũ inuenit? Accipe itaque quascũque exiles, quascũque meritis tuis impares gratiarum actiones: & cũ susceperis vota, culpas nostras orãdo excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotũ recõciliationis.

Inuocatio B. virginis.

Sit per te excusabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timemus: quia tu es spes vnica peccatorũ, per te speramus veniam delictorũ, & in te beatissima nostrorũ est expectatio prĕmiorũ.

Spes vnica peccatorum post Christũ.

Sãcta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles: &c. vt infrà quęstione 19. Assiste parata votis poscentiũ, & repẽde omnib' optatũ effectũ. Sint tibi studia assiduè orare pro populo Dei, quæ meruisti benedicta redẽptorem ferre mundi.

Salutatio antè inaudita.

5. AMBROSIVS in caput primum Lucæ: Maria benedictionis nouã formulã mirabatur, quę nusquàm lecta est, nusquã antè comperta. Soli Mariæ hæc salutatio seruabatur. Benè enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur authore.

Gratiã, quam nulla alia meruit, consecuta est.

Ibid. Nec mirum si dominus redempturus mũdum, diuinam operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadẽ prima fructũ salutis hauriret ex pignore. Rursùs: Et meruit audire, Beata quæ credidisti. Et verè beata, quæ sacerdote præstantior: cùm sacerdos negãsset, virgo correxit errorem.

Luc. 1.

6. PETRVS Chrysologus Archiepiscopus Ranẽnas, sermone cẽtesimo quadragesimo & sequẽtibus, exponit Euangelium de Annũciatione Dominica, atque inter cętera sermone cẽtesimo quadragesimo sic ait. Facta est verè nunc mater viuentium per gratiã, quæ mater antè extitit morientiũ per naturã. Quantus sit Deus, satis ignorat illa, qui huius virginis mentẽ non stupet, animũ nõ miratur: pauet cęlum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit: & vna puella sic Deũ in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, vt pacem terris, cęlis gloriã, salutem perditis, vitã mortuis, terrenis cũ cælestibus parentelam, ipsius Dei cum carne cõmercium pro ipsa domûs exigat pẽsione, pro ipsius vteri mercede conquirat, & impleat illud Prophetę: Eccè hęreditas domini filij, merces fructus vẽtris.

Psalm. 126.

Deindè sermone centesimo quadragesimo secundo: Ait cùm Maria Angelus de salute, quia cùm Eua angelus egerat de ruina. Ante causam dignitas virginis annunciatur ex nomine: nam MARIA Hæbreo sermone, Latinè domina nũcupatur.

MARIA.

Et sermone cẽtesimo quadragesimotertio: Aue gratia plena: Quia singulis gratia se est largita per partes, MARIÆ verò simul se totã dedit gratię plenitudo. Omnes, inquit Euãgelista, de plenitudine eius accepimus.

Ioan. 1.

Verè benedicta, quæ fuit maior cęlo, fortior terra, orbe latior: nam Deũ quem mundus non capit, sola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem suũ, nutriuit omnium viuẽtium nutritorem.

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, super Euangeliũ, Missus est Angelus Gabriel: vbi explicat Angelicã salutationem, atque inter cætera ità scribit: Legimus in Actibus Apostolorũ & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos spiritu sancto: sed lõgè dissimiliter à Maria.

Actor. 6.

Plena gratia.

Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quẽadmodũ in Maria: nec illi cõceperũt de Spiritu sancto, quomodo Maria. Quid mirũ, si gratia plena erat, cũ qua dominus erat? Præuenit suũ nunciũ ad virginem quam amauerat, quã sibi elegerat, cuius decoré cõcupierat. Meritò autem concupiuit rex decorẽ virginis. Fecerat enim quicquid longè anteà præmonita fuerat à patre suo Dauid, dicente sibi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuã, & obliuiscere populum tuũ, & domũ patris tui. Et si hoc feceris, cõcupiscet rex decorem tuũ.

Psalm. 44.

Inclinauit autem suã ad obedientiã, & cor suũ ad disciplinam, & oblita est populũ suum & domũ patris sui: quia nec populũ suũ augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit hęredé: sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarũ habere potuisset, omnia arbitrata est vt stercora, vt Christũ lucrifaceret.

Philip. 3.

Nec fefellit eam intentio, quando & Christũ sibi filium vendicauit, nec propositũ pudicitię violauit. Benè igitur gratia plena, quæ & virginitatis gratiã tenuit, & insuper fœcunditatis gloriã acquisiuit. Non dixit, Dominus in te: sed dominus tecũ.

Dominus tecum.

Deus enim qui vbiquè ęqualiter totus est, per suã simplicẽ substantiã, aliter tamen in rationalibus creaturis, quàm in cæteris, & ipsarum aliter in bonis, quã in malis est per efficaciã. Ità sanè est in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autẽ omnibus quidem capi potest per cognitionẽ, sed à bonis tantũ capitur etiã per amorem. In solis ergò bonis ità est, vt etiã sit cum ipsis propter cõcordiã voluntatis. Sed cùm ità sit cũ omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vtiquè tanta ei consensio fuit, vt illius non solùm volũtatem, sed etiã carnem, sibi coniungeret, ac si de sua virginísque substantia vnũ Christum efficeret, vel potiùs vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei & totus virginis esset: nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. Nec tantũ dominus filius tecũ, quem carne tua induis: sed & dominus Spiritus sanctus, de quo cõcipis, & dominus Pater, qui genuit, quẽ concipis. Nõ quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictio-

Benedicta.

Benedictus fructus.

nibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ ſunt omnes gẽtes: de cuius plenitudine tu quoquè accepiſti cũ cęteris etſi differentiùs à cęteris. Benedictus in odore, benedictus in ſapore, benedictus in ſpecie. Ex cuius benedictione benedicta etiã tu in mulieribus: quia non poteſt mala arbor fructũ facere bonũ. Benedicta inquã tu in mulieribus, quæ illã generalem maledictionẽ euaſiſti, qua dictũ eſt: In triſtitia paries filios: & nihilominùs illam, quia ſecutũ eſt, Maledicta ſterilis in Iſrael: ac ſingularẽ conſecuta es benedictionẽ, vt nec ſterilis maneas, nec cũ dolore parturias. O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu nõ dicam pręceptũ, ſed nec cõſiliũ habes, nec exemplũ, niſi quòd vnctio docebat te de omnibus, ac ſermo Dei viuus & efficax antè tibi factus eſt magiſter, quã filius: priùs inſtruxerit mentem, quàm induerit carnem. Chriſto ergò denoues te exhibere virginem, & neſcis quòd ipſi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Iſrael eſſe cõtemptibilis, & vt illi placeas cui te probâſti, maledictum incurrere ſterilitatis: & eccè maledictio benedictione commutatur, ſterilitas fœcunditate recompenſatur.

Matth. 7.

Gene. 3.

Maria virginitatem vouit.

8. FVLGENTIVS Ruſpenſis Epiſcopus in ſermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam Deus, &c. vt infrà quæſtione decimanona. Tria deniquè mala Euæ, à tribus bonis Mariæ probãtur excluſa. Nam Euę dictũ eſt: In doloribus & triſtitia paries, & ad virũ cõuerſatio tua, & ipſe dominabitur tui. Tribus ergò his malis ſe ſubiugant fœminæ, quæ Mariam non ſequuntur, dolori, triſtitię, ſeruituti. Maria autẽ ecõtrario, quàm pręclariſſimis tribus bonis ſublimetur, auſculta: Salutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eã legitur ſalutâſſe: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cũ dixit, Aue, ſalutationẽ illi cęleſtẽ exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, oſtẽdit ex integro iram excluſam primę ſententiæ, & plenã benedictionis gratiam reſtitutã. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictũ fructum expreſſit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quęcunque perſeuerauerit virgo: maledicta enim Eua fuerat, quã nunc credimus per Mariã ad benedictionem gloriæ remeâſſe. Venite virgines ad virginẽ, venite concipientes ad concipientẽ, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactẽtes ad lactẽtem, venite iuuenculæ ad iuuenculam. Ideò omnes iſtos curſus naturæ virgo Maria in Domino noſtro IESV CHRISTO ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret. & ſic reſtauraret & omne genus fœminarum ad ſe veniẽtium, noua Eua ſeruando virginitatem, ſicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus IESVS CHRISTVS.

Comparatur cum Eua.

Gene. 3.

Ad ſe confugiẽtibus ſubuenit.

XVI.

Vndè hic modus Deiparam virginem ſaltandi profluxit?

A. Primùm ex Euangelicis verbis & exemplis nota eſt hæc ſalutatio, quando nos ità docent afflati diuino ſpiritu magnus Gabriel Archangelus,[a] & pręcurſoris Domini mater ſancta Elizabetha.

a Lucę 1. c

B. Deindè confirmat nobis hanc ſalutandi formulam vſus & conſenſus Eccleſiæ perpetuus, quem ſancti Patres[b] & maiores in hũc vſque diem religioſiſſimè obſeruârunt, ac obſeruari à nobis voluerunt.

b Athanaſ. in Euãg. de ſanctiſ. Deipara, & plures alij.

LVCÆ primo, vt ſuprà queſtione præcedenti, teſtimo. primo. ATHANASIVM, pluréſque alios, vide quæſtione decimaoctaua & decimanona ſequentibus.

XVII.

Quid prodeſt huiuſmodi ſalutatione vti?

A. His præclaris verbis admonemur primùm ſummi beneficij, quod per Mariam Deiparam ęternus Pater inchoare voluit in Chriſto, & humano generi redimendò clementer exhibere.

Galat. 4. a

Lucæ 11. d. 1. c

B. Tum inſignis hæc eſt commendatio ſacroſanctę & admirandæ virginis, quã nobis Deus inuentricem gratiæ ac vitæ genitricem eſſe decreuit.

C. Quarè nihil mirum ſi poſt pia vota, quę in precatione Dominica Deo commẽdauimus, hìc acceptæ per Chriſtum gratiæ memores, nõ modò Chriſti matrem, ſed etiã Deum Patrem in eadem virgine Deipara laudemus, & collętantes angelis, eandem reuerenter, & ſępè quidem, ſalutemus.

TESTIMONIA.

A. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo tẽporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

1. B. LVCÆ vndecimo factum eſt autem cũ hęc diceret, extollens vocem quędam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At illæ dixit: Quinimò.

2. ET primo, Et ait Angelus ei: Nè timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. eccè concipies in vtero, &c.

XVIII.

Quis est huius salutationis sensus?

A. Primis quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prædicamus eam, quę nobis Euā secundā, eámque felicē præstitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc suo salutifero partu sustulit, ipsámq; maledictionē filiorū Adæ, benedictione perpetua cōmutauit.

B. Digna quidē illa, quę gratia plena prędicetur, vt quę plena DEO, plena virtutibus, sola (nā Ambrosij verbis vtemur) gratiā quā nulla alia meruerat, cōsecuta est, vt gratię repleretur authore. Et quis potuit in ei⁹ anima vel corpore loc⁹ esse vitiorū, quādo sancti sanctorū est tēplū effecta?

C. Additur porrò, *Dominus tecum*: quia & virtus Patris illi singulariter [a] obūbrauit, & Spiritus sanctus cumulatissimè superuenit, & [b] verbū caro factum ex illa, tāquam sponsus de thalamo suo, admirabiliter processit.

D. Ad hæc, *benedicta in mulieribus*, quia [*] virginitate sponsa simul & fœcūditate mater existit, quam proindè summo iure [c] beatam dicunt, sempérque dicēt omnes generationes. Mulier tota [d] pulchra & immaculata, virgo ante partū, in partu, & post partum, [e] semper incorrupta, ab omni [f] peccati labe libera, super cęlos omnes exaltata, quæ nec minùs viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

E. *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS: vt qui ex MARIA radice [g] velut flos ascendens, vt ipse quodammodò terrę fructū se pręstitit, & ęternę salutis fructum ità membris suis, sicut vitis [h] palmitibus succum & vigorē suppeditat. Verè beatus venter, qui te portauit & edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera quę de cęlo plena filium Dei lactauerunt.

F. Et additur demùm ab Ecclesia, [k] *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ.* Quippe sanctorum [l] Patrum vestigiis insistētes, non modò laudabilem & admirabilem illam virginem, quę sicut liliū [m] est inter spinas, salutamus, sed & eam virtute Dei auctā esse tanta credimus atque profitemur, vt posit prodesse, fauere, annuere miseris mortalibus, dum hi pręsertim se suáque vota illi commendant, ac diuinam gratiam matris intercesione supplices expetunt.

Andreas Hierosl. Archiepisco. Cretensis in salutationē Angel. Iren. lib. 3. capi. 32 & 33. Hiere. ad Eustoch. de custod. virg. episto. 22. Innocent. 3. serm. 2. de Assumpt. Bern. homi 2. super Missus est. Aug. serm. 2. de Annunciatio.
Amb. in 1. ca. Lucę Vide. Bernardum serm. 9. ex paruis.
a Lucę 1. d
b Ioann. 1. a. Psalm. 18. a
Esa. 7. c Ezech. 44: a
c Lucæ 1. e
d Cant. 4. q
e Ambr epist. 81. Hiero. in Heluid. & in apolo. pro lib. aduersùs Iouin.
f Aug. de nat. & grat. ca. 36. Con. Trident. sess. 5. Item sess. 6. canone 23.
g Esa. 11. a
h Ioan. 15. a
i Lucæ 11. d
k Vide antiquum Breuiarium. Ro. & nouum ex edicto Consilij Triden. editū.
l Ephręm de laudi. Mariæ & in orat. ad [illegible] dē. Item in lament. B. Virgi. Iren lib 5. Nazian. in Cypriani. & in Tragœ. Christus patiens. Fulgen. in serm. de laudib. B. virg. Anselmus de excellentia B. virginis, ca. 12. Ber. serm. 2. Dom. 1. post octau. Epiph. & serm. 1. & 4. de Assumpt.
m Cant. 2. a

TESTIMONIA.

1. A. ANDREAS Hierosolymitanus Archiepiscopus Cretensis, in salutationem Angelicā: Aue inquit, gratia plena: Dominus tecum. Qui est ante te, hodiè tecum est, & paulò pōst erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autē in tempore. O immēsam humanitatem, ô benignitatem incredibilem. Non fuit satis gaudium indicâsse, nisi ipsum gaudij authorem inesse Virgini significaret. Illud enim, Dominus tecū, perspicuè Regis præsentiā declarat, qui sic ex ipsa corpus assumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Aue gratia plena, Dominus tecum. Gaude lętitiæ instrumentū, per quod tristis execrationis sentētia in lætum gaudij iudicium cōmutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo pręclarissima, gaude ornatissimū diuinę gloriæ templum. Gaude sacrosanctum regis palatium, gaude thalame, in quo sibi Christus humanitatē sponsam adiunxit. Gaude electa à Deo antequàm genita. Gaude diuinū inter Deum atque homines conciliationis perfugium. Gaude thesaure vitæ immortalis, gaude cælum, in quo sol gloriæ splendet: domicilium cęlo præstantius. Gaude vnicum illius, qui nusquàm capitur, amplissimum habitaculum. Gaude sancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam seruet. Gaude fermentum sanctum ac Deo gratum, ex quo totius generis humani massa fermentatur, & in vnius corporis Christi panem euadit, & admirabili ratione coaugmētatur. Gaude gaudij mater sempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus conquiescit. Arca, in qua noster Noë Christus humanitatem seruauit: arca, in qua nouæ gloriæ sanctificatio, & qui natura sanctus est, in virginea naturæ officina corpus sibi ratione mirabili fabricatus est, non deponens id quod erat: est enim immutabilis: sed assumens id quod non erat. est enim benignus & hominum amantissimus. Gaude vrna aurea quæ contines illum, qui dulce manna & mel è petra ingrato populo subministrauit. Gaude Seraphica mystici carbonis ardentis forceps. Salue spiritale præcognitionis perspicuæ speculum,

Lucę 1.
Dominus tecum.
Eximiæ laudes B. Virgin.
Perfugiū cōciliationis inter Deum & homines.
Figura B. Virginis. Gen. 7. Exod. 37.
Exod. 16. Hebr. 9. Psalm. 20. Esaię 6.

per quod Prophetæ infinitã erga nos Dei ſubmiſſionem myſticè vaticinati ſunt. Gaude ſpeculum, per quod iuſtitiæ ſolem veniẽtem è cęlo ſuſpiciẽtes ij qui denſis in tenebris peccati verſabantur, illuſtrati ſunt. Salue Prophetarum & Patriarcharũ omniũ decus, & clariſſima arcanæ præcognitionis humanæ tuba. [Benedicta in mulieribus.] Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et meritò benedicta: benedixit enim te Deus tabernaculum ſuum, quoniam paternæ glorię plenum Chriſtum Ieſum, hominem eundem & Deum in iis ex quibus, & in quibus naturis conſiſtit admirabili ratione in vtero tuo geſſiſti. Benedicta tu in mulieribus, quę cęleſtem theſaurum, [Coloſſ. 2.] in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei reconditi, in ſacro virginitatis tuæ penu, ſine anguſtia compræhẽdiſti. Tu verè benedicta es, cuius vterus areę cumulus eſt: quia benedictionis fructũ, immortalitatis ſpicam Chriſtum, ſine ſemine, ſine cultoris labore multiplicem frugum innumerabilium meſſem* noſtræ ſalutis agricolę produxiſti. [for. * noſtræque ſalutis agricolam.] Tu verè benedicta, quæ ſola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod eſt matrum omnium proprium ignoras: cuius quoque excellẽtia virginitatis, maternis doloribus corrupta non eſt, virgineo germine tuo ſigna tuę caſtitatis integra conſeruante. Tu verè benedicta, quæ ſola ſine viri coniunctione filium genuiſti, qui cęlos condidit, & terram virginitate tua cælis exęquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ ſola benedictionẽ ſuſcepiſti, quã Deus per Abraham gentibus omnibus promiſit. Tu verè benedicta, quę ſola benedicta filij Ieſu Chriſti & Saluatoris noſtri declarata es mater, per quam clamant gentes: [Pſal. 117 & 71.] Benedictus qui venit in nomine domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in ſecula, &, Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. [Luc. 1.] Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicũt omnes generationes: quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obſecrant, [Diuites Mariam obſecrant.] virgines quæ vel pręceſſerunt vel ſequuntur, in templum Regis comitãtur. Benedicta tu in mulieribus, quã [Eſa. 8.] Eſaias oculis propheticis aſpiciens, propheriſſam, & virginem, & laterem, & locum, & caput libri obſignatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu verè, quam [Ezech. 44.] Ezechiel auroram, & portam concluſam, per quam ſolus Deus ingreſſus eſt, & rurſum concluſam appellauit. Tu ſola verè benedicta, quam vir deſideriorum [Dan. 2. Abac. 3. Pſalm. 67.] Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoquè Dei, montem pinguem, mõtem coãgulatum, montem in quo placitum eſt Deo habitare, te tuus ille progenitor atque rex propheticè decãtauit. Benedicta tu in mulieribus, quam [Zacha. 4.] Zacharias rerum diuinarum inſpector eximius candelabrum aureum vidit ſeptem lucernis, & ſeptem infuſoriis, id eſt, ſeptem Spiritus ſancti muneribus exornatũ. [Gen. 2.] Tu verè benedicta, quæ tanquàm paradiſus intra te contines ipſius Edem plantatorem Chriſtum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens inſtar fluuij, quatuor principiis per Euangelium rigat faciẽ vniuerſę terræ. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex [Gen. 3.] quo protoplaſtus Adam veſcens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenũ hauſit. [Exod. 15. 16. & 17.] Fructus, ex quo ligni amaritudo dulceſſit: qui expurgat humanitatẽ, qui verò Iſraeli fontes vberrimos prębet in ſolitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouum panis ac cibi imbrem emittit. [Benedictus fructus.] Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginei vteri planta maturus racemos extulit, Benedictus fructus, ex quo fontes emanent aquę ſaliẽtis in vitam ęternam. [Ioan 4.] Fructus, ex quo vitalis panis Dominici corporis, & ſalutare immortalitatis poculum conficitur. Benedictus fructus, quem omnis lingua cęleſtium, terreſtrium & infernorum celebrat triplici ſanctitate, [Philip. 2.] in vna diuinitate trinitatem indicans perſonarum.

2. IRENÆVS libro tertio aduerſùs hęreſes, capite trigeſimoprimo: Quemadmodum protoplaſtus ille Adam de rudi terra & adhuc de virgine [Adam ex terra adhuc virgine formatus.] (nondùm enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram) [Gen. 2. Ioan. 1.] habuit ſubſtantiam, & plaſmatus eſt manu Dei, id eſt verbo Dei: omnia enim per ipſum facta ſunt: [Gen. 2.] & ſumpſit Dominus limum à terra, & pſalmauit hominẽ: Ità recapitulans in ſe Adã ipſe verbum exiſtẽs ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adę recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrẽ hominem, & ex ſemine viri natus eſt, meritò dicerent & ſecundum Adam ex Ioſeph eſſe generatum. Si autem ille de terra quidem ſumptus eſt, & verbo Dei plaſmatus eſt, oportebat id ipſum verbum recapitulationem Adę in ſemetipſum faciens, eiuſdem generationis habere ſimilitudinem.

[Comparatur cum Eua.]

3. ET capite trigeſimotertio: Sicut Eua inobediens facta, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt mortis: ſic & Maria habens prædeſtinatum virum, tamen virgo obaudiens, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt ſalutis. [Vniuerſo generi humano facta eſt cauſa ſalutis.] Euæ inobedientiæ nodus ſolutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo MARIA ſoluit per fidem.

4. HIERONYMVS epiſtola vigeſimaſecunda ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis: Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Virga, mater eſt domini, ſimplex, pura, ſyncera, nullo extrinſecùs germine cohærente, & ad ſimilitudinẽ Dei vnione fœcunda, Virgæ flos, Chriſtus eſt, [Eſa. 11. Maria virga.] dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abſciſſus de monte ſine manibus: [Cant. 2. Dan. 2. Maria mons eſt.] ſignificante Propheta, virginem naſciturum eſſe de virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum. In doloribus iugiter Eua parturiebat: poſtquàm verò virgo concepit in vtero, [Eſa. 9.] & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri ſeculi: ſoluta maledictio eſt. Mors per Euam, vita per Mariam. [Vita per Mariam.] Ideóque & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

5. INNOCENTIVS tertius ſermone ſecundo de Aſſumptione Marię Virginis: [Confertur cũ Eua.] Oportebat, vt ſicut per fœminam mors intrauit in orbem, ità per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, ſaluauit Maria, vt vndè mors oriebatur, indè vita reſurgeret. Illa conſenſit diabolo, & vetitum pomum comedit, ſecundùm illud: Tulit de fructu, & comedit, dedítque viro: [Gen. 3.] Iſta credidit angelo, & filium promiſſum concepit, ſecundùm illud: Eccè concipies & paries filium. [Luc. 1.] Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat

Gen. 2. fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Ista concepit filium ad salutem, Matth. 1. sicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundum Gene. 3. illud: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Ista generauit in gaudio, secundùm illud: Annuncio vobis gaudium Lucæ 2. magnũ, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christ[us] dominus in ciuitatẽ Dauid. Illa fuit de solo viro producta, quo- Gene. 2. niam ædificauit dominus Deus costã, quam tulerat de Adam, in mulierem: sed produxit virum & Hiere. 31. fœminã. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, sed solum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus super terram, fœmina circundedit virum gremio vteri sui. Illa dicta est Eua, huic dictum est Aue: quia per hanc mutatum est nomẽ Euæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quasi diceret: Illa fuit plena peccato, sed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, sed fructus ventris tui erit benedictus IESVS. Et sub finem: Ipsa est ergò aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergò iacet in nocte culpę, respiciat lunã, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium cor eius ad compunctionem illustret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ surgit, respiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipsa per filium cor eius ad satisfactionem illuminet. Quis enim deuotè inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Quia verò militia est vita hominis super terram, (nam mundus positus est in maligno: caro concupiscit aduersùs spiritum, oculus deprędatur animam, mors ingreditur per fenestras: nec est nobis colluctatio tantùm aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs spiritualia nequitiæ in cœlestibus, aduersùs rectorem tenebrarum harũ. Aduersarius enim noster diabolus tanquã leo rugiẽs circuit, quęrẽs quem deuoret) quicũque sentit impugnationem ab hostib[us], vel à mũdo, vel à carne, vel à dæmone, respiciat castrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium mittat auxilium de sancto, & de Sion tueatur.

Eua in Aue mutatum. Lucæ 1.

Cant. 6.

Peccator deprecetur Mariam.

Eccli. 24.

Pœnitens deprecetur Mariam.

Iob. 7. 1. Ioan. 5. Galat. 5. Thren. 3. Hier. 9. Ephe. 6. 1. Pet. 5.

Qui tentatur, Mariam inuocent.

Psalm. 19.

Maria restauratrix Euæ.

6. BERNARDVS homilia secunda de laudibus Virginis Matris super Euangeliũ, Missus est: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam. filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobrium auferat: ipsa patri pro matre satisfaciat: quia ecce si vir cecidit per fœminam, iam nõ erigitur nisi per fœminam. Quid dicebas ô Adam? Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ sunt hęc, quibus magis augeas quàm deleas culpam. Veruntamen sapientia vicit malitiam: cùm occasionem veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, sed non potuit, in thesauro indeficientis suæ pietatis inuenit. Redditur nẽpe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro superba: quæ pro ligno mortis, gustũ tibi porrigat vitæ, & pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Multa ergò iniquę excusationis verbum in vocem gratiarũ actionis, & dic: Domine, Mulier quã dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitę, & comedi, & dulce factũ est super mel ori meo, quia in ipsa viuificâsti me. Eccè enim ad hoc missus est Angelus ad virginem. O admirandam & omni honore dignissimã virginem, ô fœminam singulariter venerandam, super omnes fœminas admirabilẽ, parẽtum reparatricem, posterorum viuificatricem. Missus est, inquit, Angelus ad virginẽ. Virginem carne, virginẽ mente, virginem professione, virginem deniquè qualem describit Apostolus, mẽte & corpore sanctam. Nec nouiter, nec fortuitu inuentam, sed à sæculo electã: ab altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab angelis seruatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promissam. Scrutare scripturas, & proba quę dico. Visne vt & ego aliqua ex his testimonia hîc inserã? Vt pauca loquar de pluribus, quàm tibi aliam prędixisse Deus videtur quando ad serpentem ait: Inimicitias ponã inter te & mulierem? Et si adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod sequitur, Ipsa cõteret caput tuum. Cui hęc seruata victoria est, nisi Marię? Ipsa proculdubiò caput contriuit venenatũ, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilũ. Quam verò aliam Salomon requirebat, cùm dicebat: Mulierem fortẽ quis inueniet? Et multis testimoniis aliis in mediũ productis, ita cõcludit: Vides quàm pulchrè & concorditer sanctorũ mira facta, & mystica dicta sibi inuicem concinunt? Vides quàm stupendum sit hoc vnũ de virgine, & in virgine factum miraculum, quod tot miracula prçuenerũt, tot miracula promiserunt? Vnus nimirũ fuit Spiritus prophetarum: licèt diuersis modis, signis & temporibus eãdem rem diuersi non diuerso spiritu & præuiderũt & prędixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon prçuidit in forti muliere & eius precio, apertius Hieremias prçcinit de fœmina & viro, apertissimè Esaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine sermonis: Loquamur pauca & super hoc nomine (Maria) quod interpretatũ, maris stella dicitur: & matri virgini valdè conuenienter aptatur. Ipsa nanque aptissimè sideri cõparatur: quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radiũ, sic absquè sui læsione virgo parturit filiũ. Nec sideri radius suã minuit claritatem, nec virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mẽtes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa inquã est prçclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius sæculi profluuio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare: nè auertas oculos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si

Gen. 3.

Sapien. 7.

Laus B. Virginis.

1. Cor. 7.

Vaticinationes de ea.

Gene. 3.

Prouerb.

Exod. 3. Num. 17. Iud. 6. Prou. 31. Hiere. 31. Esa. 7.

Mariæ nomẽ maris stellam significat, atque ipsa stellę cõparatur.

Num. 24.

Micat meritis.

Inuocanda Maria in tentatione & periculis.

iactaris superbiæ vndis,si ambitionis,si detractionis,si æmulationis: respice stellam,voca Mariam. Si iracundia,aut auaritia,aut carnis illecebra nauiculã cõcusserit mentis,respice ad Mariam. Si criminũ immanitate turbatus, conscientiæ fœditate cõfusus,iudicij horrore perterritus,barathro incipias absorberi,tristitiæ, desperationis abysso:cogita Mariã.In periculis,in angustiis, in rebus dubiis,Mariã cogita,Mariã inuoca. Non recedat ab ore,non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragiũ,non deseras conuersationis exẽplum. Ipsam sequens, non deuias:ipsam rogans non desperas:ipsam cogitãs,non erras. Ipsa tenente nõ corruis,ipsa protegente nõ metuis,ipsa duce non defatigaris,ipsa propitia peruenis,& sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, Et nomen virginis Maria.

Vt impetres eius orationis suffragiũ, non deseras conuersationis exemplũ.

7. AVGVSTINVS sermone secundo de Annũciatione Dominica, vt suprà quæst. decimaquinta,testimonio quarto.

Gratiã, quam nulla alia meruerat consecuta est.

1. B. AMBROSIVS in primùm caput Lucę Benè sola gratia plena dicitur,quæ sola gratiam,quã nulla alia meruerat,consecuta est,vt gratię repleretur authore.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis Christus qui factus est nobis sapiẽtia à Deo,& iustitia, & sanctificatio,& redẽptio, de sinu patris ad nos veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus pręparare? Nimirũ ternarius numerus ad fidẽ propter sanctam Trinitatem,quaternari⁹ pertinet ad mores propter quatuor principales virtutes. Quòd autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit (fuerit dico per pręsentiã maiestatis) vbi sol⁹ filius erat per susceptionẽ humanitatis: testatur nũcius cælestis, qui ei arcana mysteria referans,ait,Aue gratia plena,Dominus tecũ. & post pauca,Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus altissimi obumbrauit tibi. Ecce habes Dominũ, habes Virtutem altissimi, habes Spiritum sanctum,habes patrem & Filium & Spiritum sanctum,&c.& post pauca: Vtrùm autem & quatuor principales virtutes tãquàm quatuor colũnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primùm ergò videamus an fortitudinem habuerit. Quę nimirũ virt⁹ quomodo illi abesse potuit,quę abiectis secularibus põpis, spretisque voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate viuere proposuit? Nisi fallor, hæc virgo est quæ apud Salomonem legitur. Mulierem fortẽ quis inueniet? Quæ adeò fortis fuit, vt illius serpẽtis caput cõtereret, cui à Domino dictum est: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum. Porrò quòd temperans, prudens, & iusta fuerit,ex angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus,&c. Et paulò inferiùs: Fuit ergò beata Virgo Maria, fortis in proposito,temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

1.Cor. 1. Prouer. 8. Habitaculum S. Trinitatis. Possedit quatuor virtutes cardinales. Prouerb. 31. Genes. 3.

1. C. LVCÆ primo: Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus altissimi obumbrabit tibi.

2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est, & habitauit n nobis.

3. PSALMO decimooctauo: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit vt gigas ad currendam viam,à summo cęlo egressio eius.

1. D. ESAIÆ septimo: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

2. EZECHIELIS quadragesimoquarto: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam dominus Deus Israel ingressus est per eam,eritque clausa principi.

3. LVCÆ primo: Respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. quia fecit mihi magna qui potẽs est.

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea,& macula non est in te.

5. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: vt suprà de symbolo,quæst. decima,A testimo. decimoquinto.

6. HIERONYMVS aduersùs Heluidium probat perpetuam virginitatem Mariæ,& argumenta contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium pro libris aduersus Iouinianum: Christus virgo,mater virginis nostri virgo perpetua,mater & virgo. Iesus enim clausis ingressus est ostiis: & in sepulchro eius, quod nouũ & in petra durissima fuerat excisum, nec anteà quis, nec posteà positus est. Hortus conclusus,fons signatus: de quo fonte ille fluuius manat, iuxta Ioel, qui irrigat torrentem vel funium, vel spinarum: funium peccatorum,quibus antè alligabamur: spinarum quæ suffoquãt sementem Patrisfamiliâs. Hæc est porta orientalis, vt ait Exechiel, semper clausa & lucida, operiens in se vel ex se proferens sancta sanctorum,per quã sol iustitiæ & pontifex noster secundùm ordinẽ Mechisedek ingreditur & egreditur: Respondeãt mihi, quomodo Iesus ingressus est clausis ostiis, cùm palpandas manus, & latus considerandũ,& ossa carnẽmque mõstrauerit, ne veritas corporis phãtasma putaretur: & ego respondebo, quomodo sancta Maria sit & mater,& Virgo: virgo post partum, mater antequàm nupta. Igitur vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauẽre.

Ioan. 20. Luc. 23. Cant. 4. Ioel. 3. Ezech. 43. 44. & 46. Ioan. 20. Luc 24. Vt ianuis clausis ingressus, ita ex matre virgine natus. Virginitatis vtriusque sexus dedicatio.

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, capite trigesimo sexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullã prorsus,cùm de peccatis agitur, habere volo quęstionem: Indè enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum,quæ concipere ac parere meruit eum,quem cõstat nullum habuisse peccatum. Hac ergò virgine excepta,si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrùm essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? vtrùm hoc quod Pelagius dicit, an quod Ioannes Apostolus: Rogo vos,quantalibet fuerint in hoc corpore excellẽtia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent,vna voce clamâsset, Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus,nos ipsos seducimus,& veritas in nobis non est.

Maria sine peccato. 1. Ioan. 1.

9. CONSILIVM Tridentium sessione quinta in decreto de peccato Originali: Declarat tamen hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato origina-

Conceptio B. Virginis.

originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, sed obseruandas esse constitutiones, fel. rec. Xisti Papæ IIII. sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innouat.

10. Et sessione sexta, canone vigesimotertio: Si quis hominem semel iustificatum, dixerit ampliùs peccare nō posse, neque gratiam amittere: atque ideò eum, qui labitur & peccat, nunquàm verè fuisse iustificatū, aut contrà, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Deo priuilegio, quemadmodùm de beata virgine tenet Ecclesia: anathema sit.

Maria sine peccato veniali.

1. E. Esaiæ vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, & spiritus sapientiæ & intellectus, &c.

2. Ioannis decimoquinto: Ego sum vitis, vos palmites. qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multū: quia sine me nihil potestis facere.

3. Lucæ vndecimo: Factum est autem cùm hęc diceret, extollēs vocem quædā mulier de turba, dixit illi: Beatus vēter qui te portauit, & hubera quæ suxisti. At ille dixit. Quinimò: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Laudes B. Virginis.

Spes desperantium.

1. F. Ephraem in oratione de laudibus sanctissimæ Dei matris: Intemerata prorsùsque pura virgo Deipara regina omniū, spes desperātium, domina mea gloriosissima, eadémq; optima sublimior cęlicolis, purior solis radiis & splēdoribus, honoratior Cherubim & Polyómatis, id est, multoculis spiritibus, sanctior Seraphim, & nulla cōparatione cęteris omnibus superis exercitibus gloriosior, spes Patrū, gloria Prophetarū, Apostolorum præconiū, & honor martyrum, sanctorum lætitia, & lumē studiosorum Abraham, Isaac & Iacob, decus Aarō, Moysis splēdor, & Gedeonis vellus, Hierarcharum cœtus, & omniū sanctorum ac virginum corona, ob fulgorem inaccessa. Acerra aurea, lucerna micātissima, vrna cæli manna gestans, tabula scriptam legem ferens mortalib', arca vera, charta diuinissima, omniū princeps, circūspecta & lucifera virgo, consolatio sanctissima, & omnium dux, sacratissima puella. O rube incombuste, & patēs prædium, & viridans Aaron illius virga. Virga profectò extitisti, & flos filius tuus. E radice Dauid & Salomonis germinauit Christus noster creator, Deus & Dominus omnipotēs, altissimus & solus. Tu quo ad corpus, Deū & verbū genuisti, virgo ante partū, virgo in partu, virgo post partū. Per te recōciliati sum' Christo Deo meo filio tuo. Tu peccātiū & auxilio destitutorum adiutrix. Tu portus procella vexatorū, solatium mūdi, carcere clausorum liberatrix celeberrima. Tu orphanorū susceptio, tu captiuorum redemptio, tu ægrotātium exultatio, & omnium salus. Tu solitariorum stabilimentū, & spes mūdanorum. Tu virginum decus, corona, & gaudiū. Sub alis tuis custodi me & protege. Miserere mei, qui sum luto inquinatus, qui sceleribus quamplurimis creatorē Deum meum & Iudicem offēdi, nè aduersùs me glorietur satanas exitiosissimus. Nō mihi alia fiducia ô virgo syncera. Tu enim meus portus ô virgo inuiolata, & præsens auxiliatrix. Denique sub tutela & protectione tua tot' sum. Crebris lachrymis te ô celeberrima mater imploro, & adnoluor tibi domina mea suppliciter clamās, nè dulcis filius tuus, & vitæ omnium dator, ob multa quæ patraui scelera, tollat me de medio, &c. Dignare virgo te tuū seruū laudare, & dicere: Aue Dei splēdidissimum & luculentissimū vas: aue domina Maria, gratia plena: aue in mulieribus virgo beatissima: aue stella fulgentissima, ex qua Christus prodiit: aue illustrissima lux, mater & virgo: aue quę mirificè regem omniū peperisti: aue per quam nobis sol præclarissim' illuxit: aue domina cūctis sublimior, aue canticū Cherubim, & hymnus angelorum: aue pax, gaudium, & salus mūdi: aue generis humani lætitia: aue Petrū præconium, & prophetarū decus: Aue Martyrū pulchritudo, & corona sanctorū: aue piorum gloria, & in solitudine degentiū hymnus: aue pręclarissimum hierarcharum cælestium ornamētum: aue præstantissimum orbis terræ miraculum: aue lignum vitæ, gaudiū & voluptas; aue vallum fidelium, & mūdi salus: aue trāquille portus, & à fluctibus agitatorum liberatrix: aue nostra periclitantium auxiliatrix: aue flos gratię & consolationis: aue refugium peccatorum, & hospitium: aue spes omnium proborum aduersis casibus afflictorū: aue conuersorum refugiū: aue virorum iuxtà mulierúmque regina & tutela: aue mundi mediatrix gloriosissima: aue vniuersi terrarū orbis auxiliatrix: aue domina, sceptrum fidelibus tuis impetrans: aue porta cælorum, ascensus omnium: aue reseramētum portarum paradisi: aue quæ mœrores sedâsti, adornatrix omnium: aue clauis cælorū & regni Christi, &c. Precibus Dei genitricis semper virginis, & exercitus cælestium, ac cœtus angelorū, Cherubim, Seraphim, Prophetarū, Martyrū, Hierarcharum, sanctorum studiosorum intercessionibus, & omniū beatorum supplicationibus miserere tuæ creaturæ Deus mi clementissime. A dextris in hora iudicij colloca humiles seruos tuos. nè ô Domine vitę author ad opera, quę nos mortales legem præuaricati commisimus, aspexeris: quin potiùs aspice ad mitissimam humanitatem & misericordiam tuam. Amen.

Iudic. 6.

Exod. 29. Heb. 9.

Exod. 3. Num. 17.

Esa. 11.

Per Mariam Christo reconciliati.

Adiutrix, portus, liberatrix, redemptio, salus, spes post Deū Maria.

Implorat auxilium B. Virginis.

Nota Mariæ matir.

Salutat B. Virginem.

Pax, gaudiū, salus mundi.

Liberatrix & auxiliatrix.

Refugium, spes, tutela.

Mūdi mediatrix & conciliatrix.

Per B. Virginis & Sanctorum preces misericordiā flagitat à Deo.

2. Idem in oratione ad sanctissimā Dei genitricem: Immaculata, impolluta, incorrupta, pudica virgo, Dei spōsa, domina nostra, vnica spes desperatorū, oppressorum subsidium, & ad te currentiū auxilium præsentissimū, omnium deniquè Christianorū profugium: meā sordidissimā, indignísque labiis expressam orationem admitte, nec non tuum quidē filium, meum autem herum & Deum, materna tua liberalitate volēs exora, vt mihi quoque mitissima illa suæ pietatis viscera reseret, & posthabitis innumerabilib' peccatis meis, ad pœnitentiam me conuertat, probéque sua complere mādata concedat. Adsis mihi semper virgo misericors, clemēs, & benigna, in pręsenti quidem vita feruens protectrix & auxiliatrix, hostiles impetus repellens, & me deducens ad salutem, ac in supremo vitæ momento miseram meam animā cōseruans, & tenebrosos malorum dæmonum aspectus ab ea procùl abigens: in terribili autem die iudicij ab æterna dānatione me liberās, postremò inaccesse tui filij & Dei gloriæ me hæredē efficiēs. quam per intercessionē fauorémq; tuū domina mea sanctissima, Dei mater, te etiā atque etiā oro, assequi valeam gratia, miseratione, & humanitate

Oratio ad B. Virginem.

Vnica spes desperatorū: subsidiū, auxilium, profugiū præsentissimum ad quiduis à filio impetrandum.

Protectrix & auxiliatrix præsertim in hora mortis & iudicij.

Per intercessionem eius gloriā æternam cōsequi exoptat.

vnigeniti tui filij Domini, & Dei, ac Saluatoris nostri Iesu Christi, cui conuenit omnis gloria, honor, & veneratio cũ æterno eius Patre, & sanctissimo optimóque vitę authore spiritu nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

3. ITEM in Threno seu lamentatione sanctissimæ Dei genitricis, quæ dicitur sancta & magna parasceue: Nos te ô immaculata & benedicta filij tui Deíque omniũ mater inculpata, pura, integra, sacrosanctissima desperantium spes & damnatorum, collaudamus: benedicimus tibi, vt gratia plena quæ Christũ genuisti, omnes tibi aduoluimur, omnes te imploramus. Erue nos ô intemerata à cũctis diaboli tentationibus. Esto nostra cõciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: & tui filij gloria virgo nos digna re. Tu nanque es spes apud Deũ Christianorũ sanctissima, cui honor in secula seculorum. Amen.

Oratio ad B. virginem.

Spes desperantium. Luc. 1.

Conciliatrix & aduocata.

Spes Christianorum apud Deum.

4. IRENÆVS libro quinto aduersùs hæreses: vt infrà, quæst. sequenti in textu A.

5. GREGORIVS Nazianzenus in oratione in laudem S. Cypriani martyris: Virgo quædam erat patritio genere nata, honestísque moribus prædita. Huius amore magnus Cyprianus captus est: solicitabat ergò eam Cyprianus, atque ad huiusmodi lenocinium non aniculam quãdam ad hos vsus accommodatam, sed dęmonem quẽdam libidinis ac voluptatis amãtem asciscit. At puella simulatque vim mali persensit, atque insidias intellexit, deploratis omnibus aliis remediis, ad Deum cõfugit, atque aduersùs nefarium & execrandum amorẽ, sponsum suum patronum ac defensorẽ assumit, qui & Susannam mortis periculo liberauit, & Teclam seruauit, illam à sęuis presbyteris falso crimine circunuentã, hanc à tyranno ipsius proco patréque magis tyrãnico: quem tandem sponsum illum intelligo? Christum, qui & spiritus increpat, & pessùm euntes subleuat, & per mare iter pedibus facit, & spirituum legionem in profundum mittit. Hæc atque his plura commemorans, Virginémque Mariam supplex obsecrans, vt periclitãti virgini auxilium ferret, ieiunij atque humi cubationis pharmaco sese communit: partim vt formę venustatem tãquàm insidiosam obscuraret, sicque flammæ materiam subtraheret, ac libidinis facem absumeret: partim vt humilitate sua propitiũ sibi Deũ & exorabilem redderet. Neque enim vlla re perindè, atque corporis animíque afflictatione conciliatur Deus: lachrymísque misericordia vicissim rependi solet. Virgo superat, dæmon superatur: ad amantem accedit tentator, victum se recessisse indicat, eãque ob causam ab eo cõtẽnitur.

Dan. 13.

Luc 9. Matth. 14.

Virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit.

6. IDEM in tragœdia, quæ inscribitur, Christus patiens: vt in quæst. sequenti in textu E. & ibidẽ in testimonio.

7. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt suprà quæstione decimaquinta, testimonio 8.

Inuocatio B. virginis.

8. ANSELMVS Archiepiscopus Cantuariensis in libro de excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotẽs Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenùs id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quô participium beati pręmij nobis eius misericorditer quãdoque condonetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, vt quemadmodùm ipse dignatus est cõsors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur cõsortes fieri suæ diuinitatis. Intende ergò domina piissima, vt nobis ad effectũ proueniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit: nec sis quęsumus exoratu difficilis, quia proculdubiò idẽ benignissimus filius tuus Dominus noster Iesus Christus erit ad cõcedẽdum quicquid voles promptissimus & exaudibilis. Tãtummodò itaque velis salutem nostram, & verè nequaquàm salui esse nõ poterimus. Quid igitur stringet larga misericordiæ tuę viscera Domina cõtra nos, vt nolis saluare nos? Certè Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem Domini nostri absque dubio vera mater. Si tu ergò quę Dei mater es, & eô reuerà misericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectũ misericordiæ, cuius tã mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cùm idem filius tuus aduenerit cũctos æquo iudicaturus iudicio? Subueni ergò nobis domina piissima, & nõ considerata peccatorũ nostrorũ multitudine, velle tuum ad miserẽdum nobis inflecte. Cogita quæso & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluandum peccatores conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non iuuabit nos peccatores, quando propter nos in tantam celsitudinem es leuata, vt te dominam habeat & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ omnibus sub tuum pręsidium cõfugientibus hucusquè succurristi, & idcircò præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eia succurre, oramus, vt laus quam per tot secula dignè possedisti, cõtinua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo perdito subuenisti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura nè pereamus: effice potiùs, vt salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo Domino nostro Iesu Christo vita nostra iugi deuotione famuletur.

Christus ad concedẽdum facilis quicquid Maria postulauerit.

Psal. 58. & 143

Mater misericordię reste dicitur Maria.

Sub eius pręsidium cõfugiẽtibus semper succurrit.

9. BERNARDVS sermone secundo Dominicæ primæ post octauas Epiphaniæ: Quotiès mihi necessè est, fratres, post lachrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordię, vt suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinũ non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si piè à nobis pulsata fuerit, nõ deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nã si cõpassa est verecundiæ illorũ, à quibus fuerat inuitata: multò magis cõpatietur nobis, si piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptię nostræ, & pertinẽt ad eam multò ampliùs illis, nimirùm de cuius vtero tanquàm è thalamo suo cælestis sponsus processit.

Mariæ inuocatio.

Mater misericordiæ.

Psalm. 18.

10. IDEM sermone primo in Assumptione beatę Mariæ: præcessit nos regina nostra, præcessit, & tam gloriosè suscepta est, vt fiducialiter sequantur dominam seruuli clamantes, Trahe nos post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatã premisit peregrinatio nostra, quę tãquàm iudicis mater, & mater misericordię suppliciter & efficaciter salutis nostrę negotia pertractabit. Ascẽdens ergò in altum virgo beata, dabit ipsa quoquè dona hominibus. Quidni daret? Siquidẽ nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina

Cantic. 1.

Aduocata.

Mater misericordiæ.

celorum

Regina cælorum. Cur Mariæ tãta sit pietas seu potestas.

cælorum est, misericors est. Denique mater est vnigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinem commendare: nisi fortè aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis potest omninò in affectum charitatis transisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quæ ex Deo est charitas nouem mensibus corporaliter requieuit.

Maria inuocata nemini deest.

11. ITEM sermone quarto in eadem solennitate: Sileat misericordiam tuam, virgo beata, si quis est, qui inuocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potiùs nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulciùs, misericordiã amplectimur chariùs, recordamur sæpiùs, crebriùs inuocamus. Hæc est enim, quæ totius mũdi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam, cui dictum est: Ne timeas Maria: Inuenisti gratiam, vtiquè quam quærebas. Quis ergò misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque in diem nouissimum inuocantibus eam subuenit vniuersis.

Luc. 1.

Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletũ, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima & piissima charitas & affectu compatiendi, & subueniendi abũdat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulum tota solicitudine miseria nostra recurrat. Si pietatis tuæ ipsam quam apud Deum gratiam inuenisti, notam facere mundo: reis veniam, medelã ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitãtibus adiutorium & liberationem sanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoquè die solennitatis & lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus seruulis, per te regina clemens gratiæ suæ munera largiatur Iesus Christus filius tuus Dominus noster: qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Mariæ in omnes beneficia.

12. CANTICORVM secundo: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Rom. 9.

XIX.

Patrum de Maria Virgine testimonia.

Lib. 5. contra hæres.

A. IRENÆVS: Sicut Eua seducta est, vt effugeret Deum, sic Maria suasa est obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodùm adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam.

In Liturgia.

B. CHRYSOSTOMVS: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam & penitùs incontaminatam matrem Dei nostri, honoratiorem Cherubim, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperisti: verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui,* quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti.

Lib. 2. de virginibus.

C. AMBROSIVS: Sit nobis tanquàm in imagine descripta virginitas vitáq; beatæ Marię, de qua velut speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit.

In Euang. de sanc. nostra Deipara.

D. ATHANASIVS: Quandoquidem ipse Rex est, qui natus est ex virgine, idémque Dominus & Deus: ea propter & mater quę eum genuit, & Regina & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegatáque permanet ad primitias vitæ immortalis omniũ viuentiũ. Dicimus eam igitur iterùm atque iterùm & semper & vndequaquè beatissimam. Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti. *Aue gratia plena, Dominus tecum:* beatam te prædicant omniũ angelorum & terrestriũ hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.

In trag. Christus patiens.

E. GREGORIVS NAZIANZENVS:

O ter beata mater, ô lux virginum,

Quæ templa cæli lucidiſsima incolis,
Mortalitatis liberata ſordibus,
Ornata iam immortalitatis es ſtola:
Meis benignam ab alto aurem exhibe verbis,
Meáſque virgo ſuſcipe,obſecro,preces.

Ser.2.de Ann.Domini.

F. AVGVSTINVS: Sancta Maria,ſuccurre miſeris,iuua puſillanimes, refoue flebiles, ora pro populo,interueni pro clero,intercede pro deuoto fœmineo ſexu: ſentiant omnes tuum iuuamen,quicunque celebrant tuam commemorationem.

Serm.de laudib.Mariæ.

G. FVLGENTIVS: Facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam DEVS verum fudit ſeculis lumen.Facta eſt Maria ſcala cæleſtis,quia per ipſam Deus deſcendit ad terras,vt per ipſam homines aſcendere mereãtur ad cælos.Facta eſt Maria reſtauratio fœminarum,quę per ipſam à ruina primæ maledictionis probantur eſſe ſubtractæ.

Ser.2.de aduentu. Lege eundẽ homil. 2. ſuper,Miſſus eſt.& in illud Apoc.Signum magnum apparuit.Item in ſer. de natiuitate Virginis.

H. BERNARDVS: Virgo regia ipſa eſt via,per quam Saluator aduenit, procedens de ipſius vtero tanquàm ſponſus de thalamo ſuo. Per te acceſſum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ,genitrix vitę,mater ſalutis, vt per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis.

TESTIMONIA.

A. IRENÆVS libro quinto contra hæreſes: Sicut Eua ſeducta eſt,&c.vt in textu.

B. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, vt in textu, & ſuprà quęſtione decimaquinta,teſtim.ſecũdo.

C. AMBROSIVS libro ſecundo de virginibus: Sit vobis ô ſanctæ virgines,tãquàm in imagine deſcripta virginitas vitáque beatæ Mariæ, de qua velut in ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis & forma virtutis. Hinc ſumatis licet exempla viuendi, vbi tanquàm in exemplari magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis oſtendunt. Primus diſcendi ardor, nobilitas eſt magiſtri. Quid nobilius Dei matre? Quid ſplendidius ea,quam ſplendor elegit? quid caſtius ea, quæ corpus ſine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non ſolùm corpore, ſed etiam mente: quæ nullo doli ambitu ſyncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudẽs, loquẽdi parcior,legendi ſtudioſior. non in incerto diuitiarum,ſed in prece pauperis ſpem reponẽs. Intenta operi,verecunda ſermone: arbitrum mentis ſolita non hominem,ſed Deum quærere. Nullũ lædere, benè velle omnibus, aſſurgere majoribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem ſequi,amare virtutem. Quando iſta vel vultu læſit parentes?quando diſſenſit propinquis? quando faſtidiuit humilem? quando deriſit debilem? quando vitauit inopem? Eos ſolos ſolita cœtus virorum inuiſere, quos miſericordia non erubeſceret, neque præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis,nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non geſtus fractior, non inceſſus ſolutior,non vox petulantior: vt ipſa corporis ſpecies ſimulacrũ fuerit mentis,figura probitatis. Bona quippe domus in ipſo veſtibulo debet agnoſci, ac primò prætendat ingreſſu, nihil intùs latere tenebrarum: vt mẽs noſtra nullis retinaculis corporalibus inpedita, tanquàm lucernæ lux intùs poſita,foris luceat. Quid ego exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam ſuperfuiſſe, alterum penè ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora, hinc congeminato ieiunio dies: Et ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet voluntas,cibus plerũquè obuius,qui mortem arceret,non delicias miniſtraret. Dormire non priùs cupiditas,quàm neceſſitas fuit: & tamẽ cùm quieſceret corpus, vigilaret animus,qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit, aut ſomno interrupta cõtinuat,aut diſpoſita gerit, aut gerenda pronunciat.Prodire domo neſcia, niſi cùm ad Eccleſiã cõueniret,& hoc ipſum cum parentibus,aut propinquis.Domeſtico operoſa ſecreto,forẽſi ſtipata comitatu,nullo meliore tamen ſuî cuſtode, quàm ſeipſa:quæ inceſſu affatúq; venerabilis, non tam veſtigium pedis tolleret, quàm gradũ virtutis attolleret.Vt tamẽ alios habeat virgo membrorum cuſtodes ſuorum: morum autẽ ſuorum ſe habeat ipſa cuſtodem. Plures erunt,de quibus diſcat, ſeipſa ſe doceat, quæ virtutes magiſtras habet: quia quicquid egerit,diſciplina eſt. Sic Maria intẽdebat omnibus,quaſi à plurib* moneretur:ſic implebat omnia virtutis officia, vt non tam diſceret, quàm doceret. Talem hanc Euangeliſta monſtrauit, talem angelus reperit,talẽ Spiritus ſanctus elegit. Quid enim in ſingulis morer? vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua Filius Dei naſceretur? Hæc ad ipſos ingreſſus angeli inuenta domi in penetralibus ſine comite, nè quis intentionem abrumperet, nè quis obſtreperet. Neque enim comites fœminas deſiderabat,quę bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum ſibi minùs ſola videbatur,cùm ſola eſſet.Nam quemadmodùm ſola,cui tot libri adeſſent,tot Archangeli,tot Prophetæ? Deniquè & Gabriel eam, vbi reuiſere ſolebat, inuenit: & angelum Maria quaſi viri ſpecie mota trepidauit, quaſi nõ incognitum audito nomine recognouit.

Mariæ virtutes,& quæ viuendi ratio fuerit.

Ieiunia Mariæ.

Luc.1.

Ità

Ità peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in angelo: vt agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit: sed quę primo titubauerat aspectu, postcà promisit obsequium. Quàm verò religiosa in propinquas fuerit, scriptura diuina significat. Nam & humilior facta est, vbi se à Deo cognouit electam: & statim ad cognatam suam in montana processit, non vtiquè vt exéplo crederet, quæ iam crediderat oraculo. Beata enim, inquit, quæ credidisti. Et tribus cum ea mẽsibus mãsit. Tãti auté interuallo tẽporis non fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc, posteaquàm in vtero parentis exiliens puer matrẽ Domini salutauit, priùs compos deuotionis, quàm naturæ. Indè tot sequentibus signis, cùm sterilis pareret, virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, sidera nunciarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, conseruabat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quanuis mater Domini, discere tamen præcepta Domini desiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamẽ scire cupiebat. Quid, quòd annis quoquè omnibus ibat in Hierusalem solenni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbique in virgine comes singularum virtutum est pudor. Hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Nec ad templum igitur Maria sine pudoris sui custode processit. Hæc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina sit. Si igitur author non displicet, opus probemus, vt quæcunque sibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quantæ in vna virgine species virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obsequium: virgo intra domum, comes ad ministeriũ, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret, quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hæc torum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato seruauit pudore. Quemadmodùm eas ipse Dominus commendabit Patri, nimirùm illud repetens suum: Pater sancte, istæ sunt quas seruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego sum, & ipsæ sint mecum. Sed nõ solùm sibi debent prodesse, quæ non solæ vixerunt sibi. Hæc parẽtes redimat, hæc fratres. Pater iuste, mundus me non cognouit: istæ autem me cognouerũt, & mundum cognoscere noluerunt. Quæ põpa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quòd habitare mereatur virgo in cælo, quæ cęlestem vitam vixit in seculo? Tunc etiam Maria tympanum sumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quòd per mare seculi, sine secularibus fluctibus transierunt. Tunc vnaquæque exultabit, dicens: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Immolo Deo sacrificium laudis, & reddo altissimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidiè pro redemptione corporis Christus immolatur. Nam si corpus virginis Dei templum est, animus quid est, qui tanquàm membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni redopertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tam immortali spiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria sacerdote. Ergò sancta Maria disciplinam vitæ informet.

[Margin notes: Luc. 1. — Matth. 2. Luc. 2. — Luc. 2. — Mariæ vita, omnium disciplina est. — Ioan 17. — Exod. 15. — Psal. 42. & 49.]

D. ATHANASIVS in sermone super Euangelium de sanctissima nostra Deipara: Quandoquidem ipse rex est, qui natus est ex virgine, &c. vt in textu.

E. GREGORIVS Nazianzenus in fine Tragœdiæ suæ, quæ inscribitur, Christus patiens:

O ter beata mater, ô lux virginũ, &c. vt in textu, *Inuocat B. Virginem.*
Meásque virgo suscipe, obsecro, preces:
Nam solus est honor hic tibi à mortalibus,
Quæ facta verbi mater es diuinitùs:
Confisus vnde verba persoluo tibi,
Plexámque de prato coronam florido
Tibi offero regina, quòd me plurimis
Dignata quondàm gratiis, variis adhæc
Me liberas semper calamitatibus, *Mariæ auxilium & beneficia.*
Multísque defensas ab aduersariis,
Tam qui videtur, quàm videri qui haud queũt.
Me flecte tandem, quomodò in vita auctior
Virtute fiam, téque semper præsidem *Præses vitæ & aduocata.*
Vitæ meæ, ac demùm benignam ac sedulam
Habeam aduocatam filio coram tuo,
Cum cæteris charis Deo virgunculis.
Nè me ergò tradier sinas tortoribus
Aut perditori hominum fieri ludibrio:
Adsiste, & à tenebris & igne libera:
Fac vt fide tuáque saluer gratia.
Per te ex Deo nobis profecta est gratia.
Quarè hunc tibi hymnum pango charisterion:
Salue puella gratiosa, mater &
Virgo omnium castissima ac pulcherrima,
Exercitibus præstantior cælestibus,
Regina mundi, gaudium mortalium, *Regina mũdi.*
Semper benignam te exhibe mortalibus,
Mihíque sis salus vbiquè maxima.

F. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica Sancta Maria, succurre miseris, &c. vt in textu, & suprà in quæstione decimaquinta, testimonio quarto.

G. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, &c. vt in textu, & suprà, quæstione decimaquinta, testimonio octauo.

1. H. BERNARDVS sermone secundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens ex ipsius vtero, tanquàm sponsus de thalamo suo. Tenentes ergò viã, studeamus & nos dilectissimi ad ipsum per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit, per eam venire in gratiã ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostrę corruptionis, & humilitas Deo grata nostræ veniã impetret vanitati. Copiosa charitas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fœcunditas gloriosa fœcunditatem nobis conferat meritorũ. Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos cõmẽda, tuo nos filio repręsenta. Fac ô benedicta per gratiã: quã inuenisti, per prerogatiuã quam

[Margin notes: Oratio ad B. Virginem. — Domina, mediatrix & aduocata nostra.]

meruisti, per misericordiã quam peperisti: vt qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoquè intercedente, participes faciat nos gloriæ & beatitudinis suæ Iesus Christus filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Rom. 9.

2. IDEM sermone secundo de laudibus virginis matris super Euangelium, Missus est: Si insurgant venti tẽtationum, si incurras scopulos tribulationis: respice stellam, voca Mariã: &c. vt suprà, quæstione decimaoctaua, A. testimonio sexto.

3. ET in sermone de verbis Apocalypsis, Signum magnum apparuit in cælo: Et quidem sufficere poterat Christus, siquidem & nunc omnis sufficientia nostra ex eo est: sed nobis bonum non erat, esse hominem solum: Congruum magis, vt adesset nostræ reparationi sexus vterq; quorum corruptioni neuter defuisset. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo reuerẽtur homines majestatem. Non sola illi cantatur misericordia, cantatur pariter & iudicium: quia etsi didicit ex his quæ passus est, cõpassionem, vt misericors fieret, habet tamen & iudiciariam potestatem. Opùs est mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria. Crudelis nimirùm Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit: sed fidelis Maria, quę salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa enim ministra seductionis, hæc propitiationis. Illa suggessit præuaricationem, hæc ingessit redemptionem. Quid ad Mariã accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austerũ in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentiùs euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid fortè increpatorium, si quid durum, si quod deniquè signũ vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, decæterò suspectã habeas & accedere verearis. Quòd si (vt verè sunt) plena magis omnia pietatis & gratię, plena mansuetudinis & misericordiæ, quę ad eam pertinent inueneris: age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus & insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiã, angelus lætitiam: deniq; tota Trinitas gloriã, Filij persona carnis humanæ substãtiam, vt non sit, qui se abscõdat à calore eius. Ipsa est quondàm à Deo promissa mulier, serpẽtis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis versutiis insidiatus est, sed sine causa. Sola enim cõtriuit vniuersam hæreticã prauitatẽ. Alius non de substantia carnis suæ Christũ edidisse dogmatizabat, alius paruulũ nõ peperisse sed reperisse sibilabat: alius (vel post partum) viro cognitã blasphemabat: alius Dei matrem audire non sustinens, magnũ illud nomen theotocos, impiissimè sugillabat: sed contriti sunt insidiatores, cõculcati supplãtatores, confutati derogatores, & beatam eã dicũt omnes generationes. Amplectamur Mariæ vestigia, fratres mei, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur. Teneamus eã, nec dimittamus, donèc benedixerit nobis. Potens est enim. Nempe vellus est mediũ inter rorem & areã, mulier inter solem & lunam, Maria inter Christũ & Ecclesiam constituta. Et quibusdam interiectis: Quis stellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum est? Supra hominem est coronæ huius rationem exponere, indicare compositionẽ. Nos tamen pro modulo nostræ exiguitatis abstinentes à periculoso scrutinio secretorum, non incongruè forsitan duodecim stellas istas, duodecim prærogatiuas gratiarũ intelligere videamur, quibus Maria singulariter adornatur. Siquidem inuenire est in Maria prærogatiuas cæli, prærogatiuas carnis, prerogatiuas cordis: & si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus fortè stellas duodecim, quibus Reginę nostræ diadema prefulgeat vniuersis. Mihi sanè singulatis rutilat fulgor, primò quidem in Mariæ generatione: secundò in angelica visitatione: tertiò in spiritûs superuentione: quartò in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoquè sidereum planè irradiat decus, quòd virginitatis primiceria, quòd sine corruptione fœcunda, quòd sine grauamine grauida, quòd sine dolore puerpera. Nihilominùs etjam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Et in fine sermonis: Iam te mater misericordiæ per ipsum syncerissimæ tuę mentis affectum, tuis iacẽs prouoluta pedibus luna, mediatricem sibi apud solem iustitiæ constitutam deuotis supplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & solis gratiam tuo mereatur obtentu, quam verè amauit præ omnibus, & ornauit, stola gloriæ induens, & coronam pulchritudinis ponẽs in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cælesti, innixa super dilectum, deliciis affluens. Ciba hodiè pauperes tuos domina, ipsi quoquè catelli de micis edant, nec puero Abrahæ tantùm, sed & camelis potum tribuas de supereffluenti hydria tua, quia tu verè puella es prelecta & præparata altissimi filio tuo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

4. IDEM in sermone de natiuitate Mariæ: Altiùs ergò intueamini, quanto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proindè si quid spei in nobis est, si quid gratię, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare, quę ascendit deliciis affluens. Hortus planè deliciarum, quem non modò afflauerit veniens, sed & perflauerit superueniens auster ille diuinus, vt vndiquè fluant & effluant aromata eius, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mũdum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, maris vtique magni & spatiosi, quid nisi caligo inuoluẽs, & vmbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur? Totis ergò medullis cordium, totis pręcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam: hęc inquàm voluntas eius est, sed pro nobis. In omnibus siquidem & per omnia prouidens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat, diffidentiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, solo auditu territus ad folia fugiebas. Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem

Marginal notes (left column): Apoc. 12. 2. Cor. 3. — Psal. 100. Heb. 12. — Opùs est mediatore ad mediatorem Christum. — Maria benigna mediatrix. — 1. Cor. 9. De Mariæ plenitudine accipiunt vniuersi. — Psal. 18. Maria contriuit caput serpentis. Genes. 3. Cunctas hæreses interemit. — Luc. 1. — Mariæ pedibus procidendum.

Marginal notes (right column): Potentia eius. Media inter Christum & Ecclesiam. — Stellæ duodecim in corona B. Virginis, sunt 12. priuilegia. — Ecclesiæ oratio ad matrem misericordiæ & mediatricẽ apud solem iustitiæ. — Cantic. 8. — Matth. 15. Genes. 24. — Rom. 9. — Honorari Mariam voluit Deus. — Cant. 8. Cant. 4. — Psal. 103. — 1. Tim. 2.

Hebr. 5.

Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vtiquè pro reuerentia sua: Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & caro tua, tentatus per omnia absque peccato, vt misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit: sed forsitan & in ipso majestatem vereare diuinam, quòd licèt factus sit homo, manserit tamen Deus. Aduocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidē humanitas in Maria, non modò pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim: exaudietur & ipsa pro reuerētia sua. Exaudiet vtique matrem filius, & exaudiet filium pater. Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam? non audire, aut non audiri filius potest? Neutrum planè. Inuenisti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper hæc inueniet gratiā, & sola est gratia qua egemus. Prudens virgo non sapientiam sicut Salomon, non diuitias, non honores, non potētiam, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia qua saluamur. Quid nos alia concupiscimus fratres? Quæramus gratiā, & per Mariam quæramus: quia quod quærit inuenit, & frustrari nō potest. Et in fine sermonis: Cæterùm quicquid illud est quod offerre paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus & sine hoc aquæ ductu (scilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti. Ideóque modicum istud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirùm cādidissima quædam lilia sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud sit quod inter Mariæ manus inuenerit.

Nota.

Maria aduocata ad Christum.

Scala peccatorum à Maria ad filium, & à Filio ad Patrem.

Luc 1.

Per Mariam quærenda gratia.

CAPVT TERTIVM DE CHARITATE ET DECALOGO.

I.

Est-ne satis Christiano, in fidei ac spei doctrina institui?

REFERT summoperè, illum qui fidem ac spem est consecutus, Charitate quoquè præditum esse. Nam de his tribus coniunctim docet Paulus: *Nunc manent*, [a] inquit, *Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum est Charitas.* Magna certè Fides, quæ satis esse [b] queat ad montes transferendos, & patranda miracula: magna etiam Spes, salutis quædam [c] galea & ancora, quæ proposita Dei bonitate & præmij magnitudine, tum efficacem consolationem laborantibus, tum fiduciam singularem precātibus suggerit. Maxima verò Charitas, [d] virtutum omnium princeps, quæ modum finémque nescit, nec morientes deserit, morte ipsa fortior, qua sine Fides & Spes Christiano quidem inesse, sed ad benè beatéque viuendum [e] sufficere minimè possunt. Vnde à Ioanne dictum est: [f] *Qui non diligit, manet in morte*, quamuis interim credat ac speret ille, vt fatuæ virgines in [g] Euangelio nobis exemplo esse possunt.

a 1. Cor. 13. d

b 1. Cor. 13. a Marc. 11. c Matth. 7. c

c 1. Thess. 5. b Ephes. 6. c Heb. 6. d

d Prosper lib. 3. de vita contempl. cap. 13. & 15. Aug. in Psal. 4[illegible] Idem tract. 5. in ep. Ioan. Item in Ench. ca. 117. & ser. 53. de tempore.

e Aug. 15. de Trin. ca 18.

f 1. Ioan 3 c

g Matth. 25. a Aug. ser. 23. de verbis Domini.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc manent fides, spes, charitas, &c. vt in texto.

2. IBIDEM: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem itā vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus

meum ità vt ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest.

3. MARCI vndecimo: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat: fiet ei.

4. MATTHÆI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit volũtatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto capite: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

6. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

7. AD Hebræos sexto: Confugimus ad tenendã propositam spem, quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, &c.

8. PROSPER Regiensis Episcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diligũtur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ cõtemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cælestium præceptorũ, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantiũ, palma victorum, anima sanctarum mẽtium, causa meritorũ bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languẽtes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omninò fidelib⁹: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omniũ seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ità sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

Laus charitatis. | 1. Timoth. 1. | Causa meritorum bonorum. | Nullus sine ea Deo placuit, & cũ illa nemo peccare potuit. 1. Cor. 12.

9. ET capite decimoquinto: Ergò si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, sæculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum delectatione perficimus: si tamen Deũ charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minùs diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vndè peccati desideriis seruiamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi * occupare animum, cõcipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mũdi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligẽdum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modũ diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minùs diligenda plùs diligũt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plùs quàm seipsos fortè non diligũt. Sed de mũdo, quòd diligi omninò non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioãnem Apostolum vox est dicentis: Nolite diligere mundũ. Corpus autem nostrũ, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum, vt saluti eius ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenùs spiritui ordinatè subiectum ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus diffluẽdo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantùm, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia nõ eos sicut nosipsos amamus, quando propter illa superiùs dicta diligimus. Neque enim ideò proximum tãquàm seipsum diligit quisque, quia sibi frater aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantùm proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines, naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros quãuis incompositos, turpes, ac malè moratos, plùs quàm quoslibet sanctos, quos à nobis secundùm sanguinem vocamus extraneos, diligamus: nõ solùm carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proindè secundùm nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus, quando nos in eorũ peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, ità eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plùs, quàm se, diligunt Deum, qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus propriis, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filiis suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo vita vitæ suæ discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud, quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut

1. Tim. 1. Quam perfectos nos faciat charitas. | Deut. 6. Matth. 22. Luc. 10. Marc. 12. | * aliâs copulari animo. | Ordo dilectionis à quibus peruertatur. Vide Aug. lib. 1. de doctrina Christ. ca. 27. | 1. Ioann. 2. Corpus quomodo diligendum. | Proximum quando diligamus sicut nosipsos. | Proximi nostri qui nam sint. | Diligentes Deum plùs quàm seipsos. | Ordo dilectionis. Cant. 2.

ſicut ordinata charitas poſcit, Deum principaliter diligamus: & propter ipſum in ipſo ea, quæ diligéda ſunt, tantum quantum ipſe præcipit, diligamus. Ipſe enim præcipit, vt corpora noſtra propter nos, proximos ſicut nos, & ipſum plùs diligere, quàm nos debeamus: ità ſanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, ſi eos fama non reprobat, & vita commendat, nos ampliùs impendamus, omnium profectus noſtros eſſe credamus, & de aliorum peccatis, tanquàm de noſtris miſericorditer lugeamus. Sic ergò poſſunt in hac vita illi eſſe perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquieſcunt: & ſemper ſe ad virtutes, quas ipſe dignatur donare, diligendas & habendas extendunt. Hi ſunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo ſe adiutos vt poſſint, veraciter credunt: quicquid mali commiſerint, vitio ſuæ voluntatis aſcribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt poſſint, iugiter petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint conſecuti, etiam aliis conferri ſocialiter volunt, & vſque in ſuos inimicos dilectionis ſuæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt eſſe, quod ipſi ſunt.

Leuit. 19. Matth. 22.

Perfectè qui Deũ diligant.

10. AVGVSTINVS in Pſalmũ quadrageſimumſeptimum: Intellige vim charitatis. Ipſa eſt virtus quam nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus ſeculi, nulla flumina tentationis extinguunt. De hac dictum eſt: Valida eſt ſicut mors dilectio. Quomodò enim mors quando venit, reſiſti ei non poteſt, quibuſlibet artibus, quibuſlibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es: ſic contra violentiam charitatis mundus nihil poteſt. Econtrariò enim ſimilitudo data eſt de morte. Quomodò enim mors ad auferendum violentiſſima eſt, ſic charitas violentiſſima eſt ad ſaluandum. Per charitatem enim multi mortui ſunt ſeculo, vt viuerent Deo. Hac charitate accenſi martyres, non ſimulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum eſt: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodeſt: ſed tales, quos verè Chriſti & veritatis charitas perduceret ad paſſionem. Quid eis fecerunt tentationes ſæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flétium ſuorum, quàm perſecutiones inſectantium. Quàm multos enim tenebant filij, nè paterentur: quàm multorũ genibus prouoluebantur vxores, nè viduæ relinquerentur: quàm multos parentes filij prohibebát mori, ſicut nouimus & legimus in paſſione beatæ Perpetuæ. Facta ſunt iſta, ſed lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerent, quomodò ardoré charitatis extinguerent? Hæc eſt virtus Sion, cui & alibi dicitur: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis: Annũciate in turribus eius, ponite corda veſtra in virtute eius.

Cant. 8. Quomodò charitas valida ſicut mors.

1. Cor. 13.

Pſalm. 121.

11. IDEM tractatu quinto in epiſtolá beati Ioannis, ſuper ea verba, In hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli: Omnis qui non eſt iuſtus, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratré ſuum: Certè iam manifeſtatũ eſt vndè dicat, & qui non diligit, inquit, fratrem ſuum. Dilectio ergò ſola diſcernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent ſe omnes ſigno crucis Chriſti: Reſpondeant omnes, Amen: Cantent omnes, Halleluia: Baptizentur omnes, intrent omnes Eccleſias, faciant parietes baſilicarum: non diſcernuntur filij Dei à filiis diaboli, niſi charitate. Qui habent charitatem, nati ſunt ex Deo: qui non, non ſunt nati ex Deo: Magnum iudicium, magna diſcretio. Quicquid vis, habe: hoc ſolum non habeas, nihil tibi prodeſt: alia ſi non habeas, hoc habe, & impléſti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apoſtolus: Et plenitudo legis charitas. Puto iſtam margaritam eſſe illam. Homo negociator deſcribitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quę habebat, & emit eam. Hæc eſt margarita precioſa charitas, ſine qua nihil tibi prodeſt quodcunque habueris, quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi.

1. Ioan. 3. Charitas ſeparat filios Dei à filiis diaboli.

Sola charitas ſufficit, & ſine ea nihil. Rom. 13.

Matth. 13.

12. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimo decimoſeptimo: Charitas, quam fide ac ſpe maiorem dixit Apoſtolus, quanto in quocunque maior eſt, tanto melior eſt in quo eſt. Cùm enim quæritur, vtrum quiſque ſit homo bonus, nõ quæritur quid credat aut ſperet, ſed quid amet. Nã qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & ſperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiãſi ſunt vera quæ credit. Inaniter ſperat, etiamſi ad veram felicitatem doceantur pertinere quæ ſperat; niſi & hoc credat ac ſperet, quòd ſibi petenti donari poſſit, vt amet.

1. Cor. 13.

Homo bonus eſſe iudicatur nõ ex fide aut ſpe, ſed ex charitate.

13. ITEM ſermone quinquageſimotertio de tempore: Charitas omnium arx eſt virtutum, promiſſio regni, præmium ſummum ſanctorum in cælo, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habét ſancti perfecto amore Dei. Quem quia præſentem vident, ſuauiùs diligunt, & dulciùs fruuntur ipſo bono. In omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, ſine cuius perfectione nihil Deo placere poſſe Paulus Apoſtolus teſtatur: quia nec martyrium, nec ſeculi contemptum, nec eleemoſynarũ largitionem ſine charitatis officio quicquam proficere poſſe oſtendit.

Charitatis laus.

1. Cor. 13.

14. ET libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum eſt iſto Dei dono excelléntius. Solum eſt quod diuidit inter filios regni & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per ſpiritũ ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt: Niſi ergò tantum impertiatur cuique Spiritus ſanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à ſiniſtra non transfertur ad dexteram. Nec ſpiritus propriè dicitur donum, niſi propter dilectionem: quam qui nõ habuerit, ſi linguis hominum loquatur & angelorum, ſonans æramentum eſt & cymbalum tinniens. Et ſi habuerit propheriam, & ſcierit omnia ſacramenta, &c. Quantum ergò bonum eſt, ſine quo ad æternam vitam neminem bona tãta perducunt? Ipſa verò dilectio ſiue charitas, nam vnius rei eſt vtrunque nomen, ſi habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia ſcit ſacramenta, omnémque ſcientiam, nec diſtribuit omnia ſua pauperibus, vel non habendo quod diſtribuat, vel aliqua neceſſitate prohibitus, nec tradit corpus ſuum vt ardeat, ſi talis paſſionis nulla tentatio eſt, perducit ad regnum, ità vt ipſam fidem non faciat vtilem niſi charitas. Sine charitate quippe fides poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe. Propter quod & Apoſtolus Paulus, In Chriſto, inquit, Ieſu, neque circuncíſio, neque præputium aliquid valet, ſed fides quæ per dilectionem operatur; ſic eam diſcernens ab ea fide, qua &

Excellentia & neceſſitas charitatis.

1. Cor. 13.

Fidem vtilem ſola charitas facit. Sine charitate fides eſſe poteſt, ſed non prodeſſe. Galat. 5.

dæmones credunt & contremiſcunt. Dilectio igitur quæ ex Deo eſt, & Deus eſt, propriè ſpiritus ſanctus eſt, per quē diffunditur in cordibus noſtris Dei charitas, per quā nos tota inhabitat Trinitas. Quocircà rectiſſimè ſpiritus ſanctus cùm ſit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid niſi charitas intelligenda eſt, quæ perducit ad Deum, & ſine quo quodlibet aliud donū Dei non perducit ad Deum? (Iacob.2. Rom.5.)

15. PRIMÆ Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

16. MATTHÆI vigeſimoquinto: Nouiſſimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis, neſcio vos.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini ſermone vigeſimotertio: Intentum me fecit Euangeliū ſanctum. Etiam ipſas virgines & ipſas ferentes lampades, alias dixi prudentes, alias ſtultas. Vndè intuemur, vndè diſcernimus? De oleo. Aliquid magnum ſignificat oleum, valdè magnum: Putas non charitas eſt? Quærendo dicimus, non ſententiam præcipitamus. Vndè mihi videatur oleum charitas ſignificari, dicam vobis: Apoſtolus dicit: Adhuc ſupereminentiorem vobis viam demonſtro. Supereminentiorem viam quam demonſtrat? Si linguis hominum loquar & angelorū, charitatem autem non habeam, factus ſum æramentum ſonans, aut cymbalum tinniens. Ipſa eſt ſupereminens via, id eſt, charitas, quæ meritò oleo ſignificatur. Omnibus enim humoribus oleum ſupereminet. Mitte aquā, & ſuperinfunde oleum, oleum ſupereminet. Mitte oleum, ſuperinfunde aquam, oleum ſupereminet. Si ordinem ſeruaueris, vincit: ſi ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquàm cadit. Ibid. Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conſcientiæ ſecuritate, de interiore gloria, de intima charitate. (Matth.25. Oleum charitas. 1.Cor.12. 1.Cor.13.)

II.

Quid verò eſt Charitas?

A. Virtus infuſa diuinitùs, qua ſincerè diligitur propter ſe Deus, & propter Deum proximus. (Matth. 22. d Luc.10. e Mar. 12. c Auguſt. lib.3. de doct. Chriſt. cap.10.)

B. Diligendus enim præcipuè eſt Deus in omnibus,[a] & ſuper omnia, & propter ſe ſolùm, vt qui vnus ſummum æternúmque bonū exiſtit, quod ſolùm noſtros explet animos: cuius amor &[b] honor noſtræ tum voluntatis, tum actionis omnis initium & ſcopus eſſe debet. (a Bernar. in tractatu de diligendo Deo. b 1.Cor.10. g Coloſſ.3. c)

C. Deindè propter[c] Deum amandus proximus, hoc eſt, citra diſcrimen[d] homo quilibet, quando inter nos omnes proximi, maximáque propinquitate coniuncti ſumus, ſecundùm eandem ſcilicet naturam humanam filiis Adæ communem, & ob diuinam gratiam æternámq; gloriam cunctis, qui velint, communicabilem. (c Auguſt. hom.38. ex 50. d Auguſt. in Pſal.118. cócione 8. Item ſerm. 53. & 59. de tempore.)

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigeſimoſecundo: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mādatum. Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ.

2. LVCÆ decimo: Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit tentans illum, & dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? quomodò legis? Ille reſpondens, dixit: Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitque illi: Rectè reſpondiſti, hoc fac, & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? * Suſpiciens autem Ieſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho, &c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter. (*aliàs Suſcipiens.)

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eum vnus de Scribis, quod eſſet primū omnium mandatum, Ieſus autem reſpondit ei: Quia primum omnium mandatum eſt, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc eſt primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt illi, Diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Maius horum aliud mandatū non eſt. Et ait illi Scriba: Benè Magiſter, in veritate dixiſti, quia vnus eſt Deus, & non eſt alius præter eum, & vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquàm ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificiis. Ieſus autē videns quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite decimo: Charitatem voco motū animi ad fruendū Deo propter ipſum, & ſe atque proximo propter Deum. (Charitas quid ſit.)

1. B. BERNARDVS in tractatu de diligēdo Deo: Vultis à me audire, quarè & quomodò diligendus ſit Deus? Et ego: Cauſa diligendi Deum, Deus eſt: Modus, ſine modo diligere. Ob duplicem autem cauſam Deum dixerim propter ſeipſum diligendū: ſiue quia nihil iuſtius, ſiue quia nil diligi fructuoſius poteſt. Meretur amari propter ſeipſum Deus, (Cauſa & modus diligendi Deum.)

& ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proindè inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat népe intùs ei innata & non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat, &c. Et quibusdam interpositis, hîc primùm vide, quo modo, immò quàm sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipse dilexit nos tantus & tantùm, & gratis tantillos & tales. Et cùm dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immensum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus est, & immensus) quisnam quæso debeat finis esse nostri vel modus amoris? Quid quòd amor ipse noster non iam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus? Amat ergò immensitas, amat æternitas, amat superminens sciétiæ charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientiæ non est numerus, cuius pax exuperat omnẽ intellectũ, & vicem repẽdimus cum mẽsura. Nõ sine præmio diligitur Deus, etsi absq; præmij intuitu diligẽdus sit. Vacua náque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est. Quippe non quærit quæ sua sunt. Affectus est, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Spontè afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, sed comedit vt euangelizet, eò quòd amet non cibum, sed Euangelium. Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Premium sanè necdùm amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Posteà verò, vt perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necessè est. Alioquin proximum purè diligere quomodò potest, qui in Deo non diligit? Porrò in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergò Deum diligi priùs, vt in Deo diligi possit & proximus. Facit ergò etiam se diligi Deus, qui & cætera bona facit. Et in fine: Quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necessè est, vt cupiditas nostra vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandèm consummabitur: quia non priùs quod spirituale, sed quod animale, deindè quod spirituale. Et priùs necessè est portemus imaginem terrestris, deindè cælestis. In primis ergò diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cúmque se videt per se non posse subsistere, Deum quasi necessariũ incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter Deum. At verò cùm ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam huiuscemodi familiaritate paulatim sensímque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato, quàm suauis est Dominus, transit ad tertium gradum, vt diligat Deum non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diù statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè appræhenditur, vt se scilicet diligat homo tantùm propter Deum.

Quomodò Deus amari meruerit.

Psal. 144. & 146. Philip. 4.

Deus sine premij intuitu diligendus, nec tamen sine premio diligitur. 1. Cor. 13.

1. Cor. 9. Verus amor meretur præmium. Nota. Proximi dilectio pura non est, nisi propter Deum fiat.

Proximi dilectio non est sine Dei dilectione.

Quibus gradibus amoris ad verã charitatem ascendatur. 1. Cor. 15.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Colossenses tertio: Omne quodcúque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

1. C. AVGVSTINVS homilia trigesimaoctaua ex libro quinquaginta homiliarum: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisi Deum: videat enim charitas vestra primũ, amicitiæ amor qualiter debeat esse gratuitus. Non enim propterẽà debes habere amicum vel amare, vt aliquid tibi præstet. Si propterea illum amas, vt præstet tibi vel pecuniam vel aliquod commodum temporale, non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amandus est, propter sese, non propter aliud. Si hominẽ te hortatur amicitiæ regula, vt gratis diligas: quàm gratis amandus est Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa quæ offendunt, in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quædã toleranda dissoluere hominis amicitiam, Dei amicitia quibus rebus debet cogi vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum non offendas, nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi, Non illum video, quomodò sum amaturus quem non video? Et quomodò dicis amare quem non vides? Modò ostendo vndè coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Eccè amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed fortè amicus iste tuus, vt alia omittam, senex homo est. Fieri enim potest vt habeas amicũ senem. Quid amas in sene? Incuruum corpus, albũ caput, rugas in fronte, contractã maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamẽ aliquid amas, & corpus quod vides nõ amas, quia deforme est: vndè vides quod amas? Si enim quæram à te, quarè amas? responsurus es mihi, homo est fidelis. Ergò fidem amas. Si fidẽ amas: quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergò Deum amare, & amabis hominẽ propter Deum. Ibidẽ: Si omnis qui amat, saluum vult habere quod amat, si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, & ipsam cogitur veram amare & in amico.

Gratuitus amor.

Dei amicitia dissolui non debet.

2. IDEM in psalmum cẽtesimum decimumoctauũ, cõcione octaua: Omnis homo est omni homini proximus: nec vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura communis: quanquàm nec proximum nouerat qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones, cui proximum non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogauerat, iudicauit: patuítque, in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum. Et post pauca: Vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquàm seipsum, priùs debet diligendo Deum diligere seipsum. Quod vndè poterit scire, si nescit Deum, si nescit & seipsum?

Omnis homo proximus.

Lucæ 10.

3. ET sermone quinquagesimotertio de tẽpore: Si fortè quislibet quærat, quis sit proximus, sciat omnem Christianũ rectè proximum dici, quia om-

Proximi nostri sunt omnes Christiani.

nes in baptismo filij Dei sanctificamur, vt fratres simus spiritaliter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritalis quàm carnalis, de qua in Euangelio ipsa veritas ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit.

Ioan. 3.

4. ITEM sermone quinquagesimonono de Tempore: Sic autem diligendus est inimicus, non inquantùm inimicus, sed inquantùm homo est, vt ei hoc velis prouenire quod tibi, id est, vt ad regnum correctus reuocatusque perueniat. Proximus est autem omnis homo. Omnes proximi sumus cōditione terrenæ natiuitatis & mortalitatis, & etiam spe cælestis hæreditatis: quia nescimus quis quid futurus sit, quoniam aut Iudæus aut hæreticus aut paganus: fortè enim per misericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere merebitur.

Inimicus quatenus diligendus.

Proximus est omnis homo.

III.

Quot sunt Charitatis præcepta?

a Deut. 6. a Matth. 22. d Mar. 12. c Luc. 10. c Gregor. lib. 10. Moral. cap 6. & 7.

A. Duo quidem summaria, quorum primum de diligendo Deo, sic[a] in veteri nouáque lege proponitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ.*

b Rom 13. c c Coloss. 3. c d 1. Tim. 1. a

B. Hæc charitas est[b] plenitudo legis & summa iustitiæ. hoc est[c] vinculū perfectionis: charitas, in quā,[d] de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta.

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII sexto: Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedēs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque cō surgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribésque ea in limine & ostiis domus tuæ.

2. MATTHÆI vigesimosecundo.

3. MARCI duodecimo.

4. LVCÆ decimo, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimonio primo, & sequentibus.

5. GREGORIVS Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite sexto: Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Qua in re notandum est, quòd diuinus sermo cùm Deum diligi præcipit, non solùm narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cùm subiungit, ex toto: vt videlicet qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta deriuatur, cùm & per quēdam iustum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide nè tu alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit: Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere: & rursùm bonum quod sibi fieri appetit, impendens, ergà vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

Tob 4.

Matth. 7.

6. DEINDE capite septimo eiusdem libri: Benè ergò lex Dei multiplex dicitur: quia nimirùm cùm vna eadémque sit charitas, si mentem plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringendo numeremus. Hæc nanque primùm per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctādo tolerauit. Hæc Enoch & inter homines spiritaliter viuere docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hæc Noë, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercendo seruauit. Hæc per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & superiecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc Abrahæ dextrā quia ad mortem filij obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Isaac mentem quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, vt videnda longè pòst ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit & amissum bonum filium medullitùs gemere, & prauorū filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Hæc Ioseph docuit à fratribus venundatum, libertate animi infracta seruitium perpeti, & eisdem pòst fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen, delinquente populo, & vsque ad petitionem mortis in precibus strauit, & vsque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: vt & pro pereunte plebe sese morti obiiceret, & contra peccantem protinùs vice Domini irascentis sæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coëuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Iosue exploratorem docuit, vt & priùs contra falsiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hanc postmodùm gladio contra hostes allegaret. Hæc Samuel & in principatu humilem præbuit, & integrum in deiectione seruauit: qui cùm persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus est, non amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad veniam: qui persecutorem suum & timendo fugit vt dominum, & tamen cùm potestatem

Virtus charitatis multiplex.

Gen. 4. Gen. 5. Gen. 7. Gen. 9. Gen. 22. Gen. 27. Gen. 37. Gen. 42. Exo. 32. Num. 25. Iosue 9. 1. Reg. 3. 1. Reg. 24.

statem feriendi reperit, non agnouit inimicū. Hæc
2.Reg.12. Nathan & contra peccantem Regem in authoritatem liberæ increpationis sustulit, & cùm Regis
culpa deesset, in petitione humiliter strauit. Hæc
Esa.20. per Esaiam nuditatem carnis in prædicatione non
erubuit, & subducto carnali velamine, superna
mysteria penetrauit. Hæc Heliam, quia feruoris
4.Reg.2. zelo viuere spiritaliter docuit, ad vitam quoquè
Ibidem. & corporaliter abstraxit: Hæc Helisæum, quia magistrum simpliciter diligere instituit, magistri spi-
Ierem.42. ritu dupliciter impleuit. Per hanc Hieremias, nè
in Ægyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobedientes diligens, quò descendi prohibuit, & ipse descendit. Hæc Ezechielem, quia
Ezech.8. priùs à terrenis desideriis sustulit, pòst per cincinnum capitis in aëre librauit. Hæc in Daniele quia
Dan.14. à regiis dapibus gulam compescuit, ei & esurientium ora leonum clausit. Hæc tribus pueris, quia
in tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore & flammas in fornace
Dan.3. temperauit. Hæc in Petro & minis terrentiū principum fortiter restitit, & in circuncisione submouenda, minorum verba humiliter audiuit. Hæc in
Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in circuncisionis negocio longè se imparis prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, & causis se variantibus non variata coniungit. Actor.15. Galat.2.

1. B. Ad Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimoniū dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malū non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

2. Ad Colossenses tertio: Induite viscera misericordiæ, benignitatem, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. Prioris ad Timotheum primo: Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

IIII.

Quo indicio se prodit syncera Charitas?

A. Probatio[a] dilectionis seu charitatis, exhibitio est operis, & Diuinorū obseruatio mandatorum. Vndè & Ioannes Christo dilectus inquit.[b] *Hæc est vera charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.* Et rursum:[c] *Qui dicit se nôsse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus.* a Greg. hom. 30. in Euang. b 1. Ioan.5.a c 1. Ioan.2.a

B. Quinetiam Christus ipse docet:[d] *Si diligitis me, mandata mea seruate. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* d Ioan.14.b c

TESTIMONIA.

Ioan.14. A. Gregorius homilia trigesima in Euangelia: Si quis diligit me, sermonem meū seruabit. Probatio ergò dilectionis, exhibitio est operis.
1.Ioā.2. & 4. Hinc in epistola sua idem Ioānes dicit: Qui dicit, diligo Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Verè enim diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profectò Deum non amat: quia ei in sua voluntate contradicit. Reliqua testimonia habes in textu.

V.

Quæ sunt mandata Dei, ad Charitatem præcipuè spectantia?

Decem Dei verba primùm per Moysen Iudęis tradita, & deindè per Christum & Apostolos[a] Christianis omnibus commendata, quę & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ità recensentur: Exod.20.a b 34. d Leuit.19. a b Deu.4.a b 5.a b 10.a a Matth.19. c 5.c 22.b Marc.10. & 12.c Luc.18.d & 10.e Rom.2.b 13.c 7. Gal. 5.e Iac.2.b 1.d 4.c 1. Tim.1.b Concil. Triden. sess.6. can.19.20. & 21. b Leuit. 26. a Exponunt Decalogū Orig. in Exo. hom.8. Aug. quæst. 71. in Exod. & serm.95. de temp. & de 10. chordis.

Ego sum Dominus Deus tuus.

I. *Nō habebis deos alienos corā me. Nō facies tibi sculptile,[b] vt adores illud.*

II. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

III. *Memento vt diem Sabbati sanctifices.*

IIII. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam* Dominus *Deus tuus dabit tibi.*

V. *Non occides.*

VI. Non *mœchaberis.*

VII. Non furtum facies.

VIII. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

c Deut 5.c *IX.* [c] *Non concupisces uxorem proximi tui:*

X. Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

TESTIMONIA.

1. EXODI vigesimo: Locutúsque est Dominus cunctos sermones hos: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quę sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Non assumes nomẽ Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatũ Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuũ, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non loquêris cõtra proximum tuum falsum testimonium, Non cõcupisces domũ proximi tui: nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

2. ET capite trigesimoquarto: Dixit Dominus ad Moysen, Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem. Cúmque descenderet Moyses de monte Sinaï, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

3. LEVITICI decimonono: Locutus est Dominus ad Moysen, dicẽs: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israël, & dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum, Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Et in fine capitis: Custodite omnia præcepta mea & vniuersa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. DEVTERONOMII quarto: Et nunc Israël audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas, & ingrediens possideas terram, quã Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis in terra ea, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustáque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos vestros? Custodi igitur temetipsum & animam tuam solicitè. Nè obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & nè excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo stetisti corã Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicẽs: Congrega ad me populum, vt audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceántque filios suos. Et accessistis ad radices montis qui ardebat vsque ad cælum: eránt que in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutúsque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitùs non vidistis, & ostendit vobis pactum suum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihíque mandauit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra quam possessuri estis. Custodite igitur solicitè animas vestras.

5. ET capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea. Non vsurpabis nomen Domini Dei tui frustrà, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. Obserua diem Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Nõ facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obseruares diem Sabbati. Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore,

pore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non occides, Neque mœchaberis. Furtúmque non facies. Nec loquêris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces vxorem proximi tui, non domum, non agrũ, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinũ, & vniuersa quæ illius sunt. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestrã in monte de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens ampliùs, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

6. ITEM capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, faciésque arcam ligneam, & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas antè confregisti, ponésque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis setim. Cúmque dolâssem duas tabulas lapideas instàr priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. Scripsitque in tabulis iuxta id quod priùs scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersúsque de monte descendi, & posui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucusquè ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

Ad Christianos etiam Decalogum pertinere.

7. MATTHÆI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

8. ITEM capite quinto: Nolite putare, quoniam veni soluere legem aut Prophetas, &c. vt infrà quæstione sequenti, A. testimonio septimo.

9. ET vigesimosecundo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio primo.

10. MARCI decimo: Procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus, Deus. Præcepta nôsti. Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. IESVS autem intuitus eum, dilexit eum.

11. ET capite duodecimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio tertio.

12. LVCÆ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus: Mandata nôsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem.

13. ET decimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo.

14. AD Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

15. ET capite decimotertio: Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicèm diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

16. ITEM capite septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebã, nisi lex diceret, Non concupisces, &c. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum, &c.

17. AD Galatas quinto: Vos in libertatem vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionẽ detis carnis, sed per charitatem seruite inuicèm. Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

18. IACOBI secundo: Si tamen legem perficitis regalem secundùm scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum: benè facitis. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores. Quicunque autem totam legem seruauerit, offendit autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit, &, Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem: factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. ET capite primo: Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

20. ET capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis autẽ præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. A quibus quidã aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligẽtes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur.

22. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone decimonono: Si quis dixerit nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit. Præcepta euangelica.

23. ET canone vigesimo: Si quis hominem iustificatũ, & quantũlibèt perfectũ, dixerit nõ teneri ad obseruantiã mandatorũ Dei & Ecclesiæ, sed tantũ ad credendum: quasi verò Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine cõditione obseruationis mandatorum, anathema sit. Mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda.

24. ITEM canone vigesimoprimo: Si quis dixerit CHRISTVM IESVM à Deo hominibus datum fuisse vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem cui obediant, anathema sit. Christus legislator.

25. LEVITICI vigesimosexto: Non facietis vobis idôlum & sculptile, nec titulos erigetis,

nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum.

26. DEVTERONOMII quinto: Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium. Non cõcupisces vxorem proximi tui, non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, nõ bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

VI.

Quid sibi vult hoc exordium, Ego sum Dominus *Deus tuus?*

Deut. 6. a d 4. d 10. d Malach. 1. b d Hier. 32. c Psal. 46. a

A. Decalogum exorditur Deus à notitia suî, & ab insinuatione Maiestatis suæ, vt cognitum Legislatorem magis reuereamur, eiúsque propositis mãdatis maior apud omnes authoritas constet. Nempe tam seriò nobiscum agitur, vt si vnquàm[a] salui esse velimus, hîc velut in clarissimo speculo diuinæ maiestatis voluntatem, omnémque rectè viuẽdi rationem certò contemplemur, agnitámque legem illam sanctissimam, [b] adiuuante Christi spiritu, accuratè seruemus.

a Matth. 5. e 19. c 28. d Heb. 5. c Psal. 118. a c 1. Ioan 3. d Aug. quæst. 140. super Exodum.

b Rom. 8. c Ioan. 1. c Phil. 4. c.

B. Nec enim præcipit solùm, sed [c] benedictionem quoquè promittit & opem tribuit noster Legislator. [d] *Spiritum meum,* inquit, *ponam in medio vestrî, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini.*

c Psal. 83. b Deut. 28. a b Leuit. 26. a b

d Ezech. 36. f & 11. d

C. Quarè cùm Christus[e] etiam præcepisset, *Tollite iugum meum super vos,* nè quis causaretur difficultatem, adiecit: *Iugũ enim meum suaue est, & onus meum leue,* iis videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

e Matt. 11. d 1. Ioan. 5. a Concil. Trid. sess. 6. c. 11. & can. 18 Chrys. li. 1. de cõp. cordis. Basi. quæst. 176. in regulis breuioribus. Aug. de nat. & gra. c. 43. & 69. Item ser. 61. & 191. de temp. Hier. in symb. ad Damas.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII sexto: Hæc sunt præcepta & cæremoniæ atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester vt docerem vos, & faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam, vt timeas Dominum Deus tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filiis ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. Audi Israël, & obserua, vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multipliceris ampliùs, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, &c. Non ibitis post deos alienos, &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tuî: nè quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ. Et in fine capitis: Præcepítque nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt benè sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodiè, Erítque nostrî misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

2. ET capite quarto: Caue nè quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. Ibid. Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse est Deus in cælo sursùm, & in terra deorsùm, & non sit alius. Custodi præcepta eius atque mandata quæ ego præcipio tibi: vt benè sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

3. ITEM capite decimo: Circuncidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram nè induretis ampliùs, quia Dominus Deus vester ipse est Deus Deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum, & vos ergò amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra Ægypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei seruies: ipsi adhærebis, iurabísque in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

2. MALACHIÆ primo: Magnificetur Dominus super terminum Israël. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergò pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

5. HIEREMIÆ trigesimosecundo: Non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, &

& potens, Dominus exercituum nomen tibi, Magnus consilio, & incompræhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

6. PSALMO quadragesimosexto: Quoniam Dominus excelsus, terribilis, Rex magnus super omnem terram.

7. MATTHÆI quinto: Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abũdauerit iustitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audîstis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Audîstis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Dictum est: Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit, &c. Iterùm audîstis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia, &c. Audîstis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Audîstis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc faciũt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

8. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

9. ET capite vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritûs sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

10. AD Hebræos quinto: Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

11. PSALMO centesimo decimooctauo: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tu mandâsti, mandata tua custodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. PRIMÆ Ioannis tertio: Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrùm, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis.

13. AVGVSTINVS quæstione centesima quadragesima super Exodum: Cùm tam multa locutus sit Deus, duæ tantùm tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicũtur tabulæ testimonij futuræ in arca. Nimirũ omnia cætera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis cõscripta sunt, pendere intelliguntur: si diligentèr quærantur & benè intelligantur quomodò hæc ipsa rursùs decẽ præcepta, ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Ex Decalogo pendent omnia Dei præcepta. Matth. 22.

14. AD Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

15. IOANNIS primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

16. AD Philippenses quarto: Omnia possum in eo qui me confortat.

1. B. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.

2. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Si audîeris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Veniéntque super te vniuersæ benedictiones istæ, & appræhendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructúsque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos qui consurgunt aduersùm te, corruentes in conspectu tuo: per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicétque tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi, si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in viis eius. Videbúntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorũ tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit Dominus Patribus tuis, vt daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimũ, cælũ, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicétque cunctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodiè, & custodieris & feceris, ac non

declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

3. LEVITICI vigesimosexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Appræhendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meũ vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proiicietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abiiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vósque eritis populus meus. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra: immittámque in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septiès propter peccata vestra, inducámque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium, postquàm confregero baculum panis vestri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ità vt comedatis carnem filiorum vestrorum, & filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem: & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltrà odorem suauissimum. Disperdámque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gentes, & euaginabo post vos gladium, éritque terra vestra deserta, & ciuitates vestræ dirutæ. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ità fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrûm inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet. Quòd si & de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur: donec confiteantur iniquitates suas, & Maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum.

4. EZECHIELIS trigesimosexto: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestrî, & auferam cor lapideum de carne vestra & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestrî, &c. vt in textu. Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri: vt non portetis vltrà opprobrium famis in Gentibus.

5. ET capite vndecimo: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciántque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

1. C. MATTHÆI vndecimo: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

2. PRIMÆ Ioannis quinto: In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa & à patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis: & adiuuat, vt possis. Cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipse testatur, seruant sermones eius. Quod vtiquè cum diuino auxilio præstare possunt. licèt enim in hac mortali vita quantumuis sancti & iusti in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata

Iustificati astringuntur ad obseruationē præceptorū. *Dei mandata non impossibilia.* *1. Ioan.5. Matth.11.* *Ioan.14.* *Peccata venialia iustificatos non tollunt.*

Math.6. Luc.11. Rom.6. Tit.2.

peccata quandoquè cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra. quo fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam.

Deus neminẽ prior deserit.

Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis priùs deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatémque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Christus ipse, vt inquit Apostolus, cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite, vt comprahendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vndè constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedẽ quoquè intueantur æternam: cùm scriptum sit: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Moyse dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

Rom.8. Heb.5. 1.Cor.9. 2.Pet.1. Iustus nõ peccat in quocũque opere. Mercedẽ etiã intueri operãtes possunt. Psal.118. Heb.11.

Dei mandata non impossibilia.

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iustificato & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia anathema sit.

Facilia sunt Dei præcepta. Matth.11.

5. CHRYSOSTOMVS in libro primo de Compunctione cordis: Reuerà ipse pronunciauit de præceptis suis, quòd nihil in eis laboriosum sit & nihil onerosum, dicens: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Et nos econtrà grauia efficimus, quæ ille leuia constituit: & quæ ille suauia posuit, nos facimus amara peccando. Quòd si laboriosum aliquid esset in præceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: præmia enim proposita sunt post laborem. Nunc verò infelix anima ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt sileat & quiescat, nè ad præuaricationem laborando perueniat, quanuis sint aliqua in quibus paululùm laboris est adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus dicit: Nam quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum immensum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in præsenti est, leue esse, etiamsi tribulatio sit. Quo modo leue? Quia immensum pondus futuræ gloriæ leuem facit præsentis temporis tribulationem: etiam si sensibus nostris grauius videatur. Denique & ipse causas in consequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid passio præsentis temporis intulerit. Ait enim: Non respicientibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

2.Cor.4.

6. BASILIVS in regulis breuioribus, siue concisiùs disputatis, interrogatione centesima septuagesimasexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepisset hoc qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem qua id faceremus, fuisset largitus.

Matth.5. Deus, quia bonus & iustus, impossibilia non iubet.

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

Notã.

8. ET capite sexagesimonono: Valdè bona sunt præcepta, si legitimè his vtamur. Eo quippe ipso quo firmissimè creditur, Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa quæ leuis est: secundùm hoc dictum est, Et præcepta eius grauia non sunt: vt cui grauia sunt, consideret non potuisse diuinitùs dici, grauia non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauia non sunt, & petat quo destituitur, & impleat quod iubetur: Et quod dicitur ad Israël in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idem significat, quia vtiquè cùm hoc testimonium commemorâsset Apostolus, Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: In corde enim sunt spiritales manus: Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuersus ergò quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mãdatum Dei nõ habebit graue. Quomodò est enim graue, cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideò graue est: aut diligit, & graue esse non potest.

Quia bonus & iustus est, impossibilia præcipere nõ potuit Deus. Omnia facilia charitati. Math.11. 1.Ioan.5. Deut.30. Rom.10. Notã.

9. IDEM sermone sexagesimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu econtrariò respondes, non posse. Considera nunc, vtrùm tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius est.

Iustitiæ & pietati diuinæ repugnat, dicere, impossibilia nobis præcepta esse.

10. ITEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari.

Blasphemia est execrabilis.

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiã, &c. vt Augustinus.

Iterùm.

VII.

Quid complectitur in se primum præceptum?

Deut.12.a 4.b c 18. b 1. Reg.28.a Psal.133.b c Leuit.19.f 20.a e Eccli 34.a

A. Prohibet ac damnat idololatriam, obseruationes superstitiosas, vsum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

a Aug.li.10. de ciuit.Dei. cap.1.& Epist. 49.ad Deo gratias,quæst.3.

b Aug 10.de ciui.Dei.ca. 1.& 4. Cõtra Faustũ,li.15. cap.9.& lib.20.cap 21.

B. Docet etiam atque exigit, vt nullam prorsus [a] creaturam, quantumuis excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensúmque Deum credamus & confiteamur, eíque vni sacrificium & singularem summúmque [b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus.

c Ioan.4 c Rom. 10.c 1. Ioan.4.b e Matt.4 b Luc 4.b Esai.43. a b 1. Timo. 6. c Rom.9.b Psal.83.d

C. Hoc fit, vt super [c] omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternúmque bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem.

TESTIMONIA.

1. A. Deuteronomii duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt omnes gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earum de locis illis.

2. Et capite quarto: Locutúsque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitùs non vidistis. Custodite igitur solicitè animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumẽtorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt.

3. Item capite decimooctauo: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue nè imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. Primi Regum vicesimooctauo: Saul abstulit magos & ariolos de terra: & interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.

5. Psalmo centesimo decimotertio: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habẽt & non loquentur: oculos habẽt & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habẽt & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabũt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

6. Levitici decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos, ego Dominus Deus vester.

7. Et capite vigesimo: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi sui. Et in fine capitis: Vir siue mulier, in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. Ecclesiastici trigesimoquarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Diuinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

1. B. Avgvstinvs libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus: sed ea qua colimus Deũ, vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autẽ Religio dicitur: sed ea quæ nobis est erga Deũ, vel quã illi θεοσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facítque suos cultores Deos. Quicunque igitur sunt in cælestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colẽdi vtique non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, profectò indè volunt, vndè & ipsi sunt: an aliundè ipsi beati, aliundè nos?

Latriæ cultus soli Deo debetur.

2. Et epistola quadragesimanona ad Deo gratias, quæstione tertia: Neque illinc excusant impij sua sacrilega sacra & simulacra, quòd eleganter interpretãtur quid quæque significẽt. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quæ vno nomine Latria Græcè appellatur. Nec nos dicimus terram, maria, cælum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cælestes potestates, esse dæmonia: sed cùm omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quam etiam spiritalem vocamus, manifestum est, id quod à nobis piè ac religiosè fit, à volũtate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali præponenda. Vndè colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. Restat spiritalis, quæ vel pia, vel impia est. Pia scilicet in hominibus

Latria.

Corporali creaturæ non sacrificandũ.

minibus & angelis iustis & Deo ritè seruientibus: Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali,

Nec spiritali.

quanuis iustæ, creaturæ sacrificandum est. Quoniam quanto magis pia est & subdita Deo, tantò minùs se tali honore dignatur, quem scit non deberi nisi Deo. Quanto ergò perniciosius est sacrificare dæmoniis?

3. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Nunc videndum ac disserendum est, quantum Deus donat, immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdā vel bonos dæmones, vel nobiscum angelos nominant, quomodò credendi sint velle à nobis religionem pietatémque seruari, hoc est, vt apertiùs dicā, vtrùm etiam sibi, an tantùm Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus, vel aliqua nostra seu nosipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressiùs dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem vno verbo significandum, quoniam satis mihi idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi necesse est, insinuo, quid velim dicere.

Latino nomine destituimur ad cultū soli Deo debitum significandum.

Latriam quippe nostri, vbicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus, seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet.

Seruitus. Ephe. 6. Dulia.

Latria verò secundùm consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper aut tam frequenter vt penè semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proindè si tantummodò cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur.

Cultus.

Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione vel præsentia frequentamus. Nec solùm ea, quibus nos religiosa humilitate subiicimus, sed quædam etiam quæ subiecta sunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam notione verbi huius verissimum est. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideò Latinè vno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam & ipsa religio, quanuis distinctiùs non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: vndè isto nomine interpretati sunt nostri eam, quæ Græcè θρησκεία dicitur: tamen quia Latina loquendi consuetudine, non solùm imperitorum, verùm etiam doctissimorum & cognationibus humanis atque affinitatibus, & quibusque necessitudinibus dicitur exhibenda religio: non eo vocabulo vitatur ambiguum, cùm de cultu deitatis vertitur quæstio: vt fidenter dicere valeamus, religionem non esse nisi Dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à significanda obseruantia propinquitatis humanæ insolenter auferri.

Religio.

Pietas quoquè propriè Dei cultus intelligi solet, quā Græci εὐσέβειαν vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideò arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eáque sibi vel pro sacrificiis, vel præ sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, vt & Deus ipse dicatur pius: quem sanè

Pietas.

Græci nullo suo sermonis vsu εὐσεβῆ vocant, quāuis εὐσέβειαν pro misericordia illorum etiā vulgus vsurpet. Vndè in quibusdam scripturarum locis, vt distinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, sed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non possumus. Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, &c. vt paulò antè in hac quæstione.

4. ITEM capite quarto eiusdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum) nos seruitutem, quæ latria Græcè dicitur, siue in quibusque sacramentis, siue in nobisipsis debemus. Huius enim templum simul omnes & singuli templa sumus, quia & omnium concordiam & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus quàm in singulis maior, quoniam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cùm ad illum sursùm est, eius est altare cor nostrum: eius vnigenito cum sacerdote placamur: ei cruentas victimas cædimus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate certamus: & suauissimum adolemus incensum, cùm in eius conspectu pio sanctóque amore flagramus: ei dona eius in nobis, nósque ipsos vouemus, & reddimus: ei beneficiorum eius solennitatibus festis & diebus statutis dicamus sacramúsque memoriam, nè volumine temporum ingrata subrepat obliuio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis.

Dies festi cur instituti. Latria.

Ad hunc videndum sicut videri poterit, eíque cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mūdamur, & eius nomine cōsecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hūc eligētes, vel potiùs religētes, amiseramus enim negligentes: hunc ergò religentes, vndè & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tēdimus, vt perueniendo quiescamus: ideò beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum, de cuius fine inter Philosophos magna contētio est, nullum est aliud, quàm illi cohærere, cuius vnius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur fœcundatúrque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonū debemus & à quibus diligimur, duci: & quos diligimus, ducere.

Matth. 22.

Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuū in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: & diliges proximum tuum tanquàm teipsum. Vt enim homo sese diligere nôsset, constitutus est ei finis, quò referret omnia, quæ ageret vt beatus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quā beatus. Hic autē finis est, adhærere Deo.

Dei cultus.

Iam igitur scienti diligere seipsum, cùm mandatur de proximo diligendo sicut seipsum, quid aliud mandatur, nisi vt ei quantùm potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantùm Deo debita seruitus. Quæcunque igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsam, ei vult esse subditos, vt beati simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergò non colit Deum, misera est, quia Deo priuatur: si autem colit Deum, non vult se coli pro Deo. Illi enim potiùs diuinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus fauet, quia scriptum est: Sacrificans diis eradicabitur, ni-

Exod. 22.

Ezech.22. si Domino soli. Nam vt alia nūc taceam, quę pertinēt ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certè nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi Domino soli. Multa denique de cultu diuino vsurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis: siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ità tamen, vt quibus eas deferūtur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorādi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deū aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Qūàm porrò antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel satis indicant, quorum maioris Deus reprobauit sacrificium, minoris aspexit.

Sacrificium soli Deo debetur.

Gen.4.

5. Et Augustinus libro decimoquinto contra Faustum Manichęum, capite nono: Adonai, verbum Hebræum est, & interpretatur Dominus, eo modo quo solus Deus dicitur Dominus: sicut latria, quod verbum Græcum est, & interpretatur seruitus, non quęcunque, sed illa, qua tantummodò Deo seruitur.

Latria.

6. Item libro vigesimo contra eundem, capite vigesimoprimo: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum cōsocietur, atque orationibus adiuuetur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquādo dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorū locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. At illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici nō potest, cùm sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colēdum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultū pertineat oblatio sacrificij, vndè idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibēt: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctę animę, vel cuiquam angelo: & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur. Ipsi enim sancti vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolunt, quod vni Deo deberi nôrunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quę per eos facta sunt, Lycaonij tāquàm diis immolare voluerunt: conscissis enim vestimentis suis, cōfitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi angelum se adorare prohibentem, ac dicentem adoratori suo, Conseruus tuus sum & fratrum tuorum. Ista sibi planè superbi spiritus exigunt, diabolus & angeli eius, sicut per omnia templa & sacra gentilium. Et post pauca: Longè minoris peccati est, ebrium * derideri à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare

Soli Deo cōstituuntur altaria, quamuis in memorias Martyrum. Latria.

Sanctis non offeruntur sacrificia.

Martyres & Sancti quomodo colantur.

Latria, diuinitati debita seruitus.

Nulli creaturæ sacrificatur.

Act.14.

Apo.16.&22.

Dæmones expetunt sacrificia.

deridere.

Deo in memoriis martyrum: quod frequētissimè facimus illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificare noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illū cultum, qui latria dicitur, & vni Deo debetur.

Deo in memoriis martyrum sacrificatur.

1. C. Ioannis quarto: Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

2. Ad Romanos decimo: Dicit enim scriptura Omnis qui credit in illum, non confundetur. Nō enim est distinctio Iudęi & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illū. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

3. Primæ Ioannis quarto: Omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniā filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniā ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationē pro peccatis nostris. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur, quoniam Pater misit filium suum Saluatorem mundi.

4. Matthæi quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

5. Lucæ quarto: Respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

6. Esaiæ quadragesimotertio: Et nunc hęc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redēmi te, & vocaui te nomine tuo: Meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non comburetis, & flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel Saluator tuus. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me Saluator. Ego annunciaui, & saluaui. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. Prioris ad Timotheum sexto: Pręcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonā confessionem: vt serues mandatum sine macula, irrepręhensibile vsque in ad uentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostēdet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui sol* habet immortalitatē, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

8. Ad Romanos nono: ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

9. Psalmo octogesimotertio: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriā dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

VIII.

VIII.

Quomodò præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A. De Sanctis, hoc est, sanctificatis & in Christo renatis omnibus hoc loco nō agimus, sicut[a] Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebrò refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis[b] in cælo pręmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quòd [c] *per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & adepti repromissiones.*

B. Ac hi verè quidē sancti & immaculati, sine macula & ruga, hęc præstantiora Ecclesię mēbra, & electa prorsùs organa diuini spiritùs, in quę peccatū ac malum iam nullum cadere potest. Qui sancti partim ex Angelica, partim ex humana natura constant, creaturę quidē illæ omnium nobilissimæ ac beatissimæ, quibus datū est, vt summis & ęternis in cælo bonis affluant, & cum[d] Christo Domino semper coniunctissimè viuāt.

C. Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris gerūtur, possunt[e] intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam absentes charitate flagrāt, salutis nostrę cura[f] tanguntur, nobis perpetuò fauent & optāt quæque salutaria, tantóque studiosiùs causam nostrā agunt, quô sunt minùs de seipsis soliciti, quóque maiorem sinceræ[g] charitatis ac virtutis omnis, quę beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

D. Est igitur cur hęc cæli lumina & Ecclesię firmamēta, simul & ornamenta post Deum maxima[h] veneremur: est cur Sanctos hoc præ cęteris mortalibus quantumlibèt excellentibus magni faciamus, prędicemus, imitemur, & amemus plurimùm: est cur eosdem tanta talíque dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidē exiguitate: est deniquè cur eos ipsos pro Christiana pietate cōpellemus siue [i] inuocemus, nō sanè vt per se largiantur, sed vt apud Deum omnis boni largitorem nobiscum precentur, sintque vel immerentibus fauentes & efficaces intercessores.

E. Cuiusmodi cultus & inuocatio, si rectè fiat, nimirùm vt summus ille [a] cultus & honos summo Deo debitus, quē λατρείαν diximus, integrè cōstet, nihil sanè habet incommodi, neque cū scriptura[b] pugnat, sed firmis Ecclesiæ testimoniis comprobatur, multúmque affert vtilitatis.

F. Quòd autē hunc in modū Sanctos[c] colimus, & cum Ecclesia inuocamus, adeò Christi Saluatoris & Domini nostri gloriā[e] non obscurat, vt etiā magis illustret, amplificet, augeátque. Hîc enim Christi Redemptoris virtus eximia splendescit ac gloria, quòd is non quidē in se tantùm, sed in Sanctis[d] etiā suis est apparétque potens, gloriosus, mirabilis: quòd eosdē [e] honorat ipse, nimísque [f] honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidèm, & propter [g] eos multa largitur, & parcit sæpè immerentibus. Nec enim obscurū est, quòd [h] Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquàm defuncti, viuis tamen profuisse legantur.

G. Vndè Patres cùm de Sanctis loquuntur, [i] suffragatores eos & intercessores patronósque nostros frequēter appellant. Nec immeritò sanè, quòd Sanctorum fida suffragia, cùm humiliter & piè in CHRISTI nomine implorantur, experientia teste, multis opitulentur.

H. Quare iā pridèm dānati sunt[k] Vigilātiani, qui Sanctos & horū[l] Reliquias sacras suis fraudāt honorib⁹, quos illis Ecclesia tribuit Orthodoxa.

a Rom. 1. a 2. Cor. 1 a Philip. 4. d Colos. 1. a Philem. B
b Apoc. 7. cd
c Heb. 11. f
Ephes. 5. f Apoc. 5. c 7. c d 21. a g 22. a Ephes. 4. f 1. Cor. 6. d
d Philip. 1. c 2. Cor. 5. a b Greg. 4. moral. cap 32.
e Greg li. 2 moral. ca. 13. & lib 4. dial. ca 33. Aug. de cura pro mort. cap 15. & 16. Orig. contra Celsum, lib. 8. 4. Reg 5. g 6. b 1. Cor. 14. e
f Dan 10. c d Matth. 18. b Heb. 1. d Tob. 12 c Luc. 15. b Act. 5 d 12. a Apo. 5. b 8. a Cyprian de mortalit.
g Hier. in Vigilant. Bernar. in Vigil. Pet. & Paul & ser. 2. in fest. eorundem. Itē ser. 2. de S. Victore.
h Damasce. lib. 4. orthod. fid. cap. 16.
i Basil. in 40. mart & in Mamātem. Nazian. in Cyprian. Athan. Basiliū. Chrys. in ser de catenis & gladio S. Petri. Amb. de viduis, & de fide resu. & in c. 22. Luc. Chrys. ho 66. ad pop. Ephræm de laud mart. Hie. in epitaph. Paul. ep. 27. Aug. de cura pro mort. ca. 4. & li. 7. cont. Donat. c. 1. Berna. ser. 66. in Cantic. Theod. li 8. græcar. aff. & in Philotheo. Prudētius in li. Peri stephanon. 7. Synaction. 6. Vide etiā suprà in Salut. Angelicā. Gen 48. c Iob 5. a Gen. 32. f Oseæ 12. a Zach. 1. c Hiere 15. a
a Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, ca. 1. & lib. 20. cōtra Faust. ca. 21. Item, li. 8. de ciuit. Dei, cap. 27.
b Ro. 15 g Heb 13. c Ephes. 6. c Colos. 4. a 1. Thes. 5. d 2. Thes. 3. a Luc. 7. a Iob 42. b c
c Tridēt. Cōcil sessione 25.
d Psal 67. g Ioan. 14. b
e Ioan. 12. d Matt 19. d Luc. 19. c Apoc. 2. g 3. d
f Psal. 138 d
g Chrysost hom. 2. in Psal. 50 & hom 27. in Matth & 42 in Gen. Item ser. de virtutib. & vitiis.
h Gene. 26. a c Exod. 32 c 3. Reg. 11. b f 15. a Esa. 37. g 4. Reg. 19. g & 20. a 2 Mach. 15. b c
i Amb. de viduis & in cap. 21. Luc. Leo ser. 1. & 2. de Pet. & Pau. Et in ser. de anniuers. Pōt. Paulin⁹ ad Cytheriū & de B. Felice. Maximus de Taurinēs. marty. Basi. in 40. mar Aug. quæst. 108 in Exod. Euseb. de prępar. euang. lib. 13. cap 7.
k Hier. contra Vigilant. & in epist. 53. ad Riparium & in ca. 65 Esa. 2. Synodus Nicen. & Gangrens.
l 4. Reg. 13. d Aug. 22. de ciuit. Dei, ca. 8. Damasc. li. 4. cap. 16. Basil. in Psalm. 115. Chrys. in Iuuēt. & Max. Itē in Babylam. & in ser de catenis, & gladio S. Petri. Amb. epis 85. & ser. 91 & 93. Tridēt. Cōcil 25. Act 19. b 5. c Luc. 8 f Matth. 14. d

I. Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines[m] hac ratione transferri, Sanctos pro Diis adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè secùs rem habere, cùm alia multa conuincunt, tum vetus & solennis illa testatur supplicatio, quam Litaniam vocant. Vbi Deus diuinæque personę primùm, ac multò quidem sublimiùs quàm[n] Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur & inuocantur.

m Gen. 19. a 23. a 35. a b 42. b Iof. 5. d 1. Reg. 2. g 25. d 4. Reg. 2. c 1. Para. 29. e

n Bern. ser. de 4. modis orandi. Victor lib. 3. de persecut. Vvandal.

K. Hinc & illę de Sāctis institutæ ferię, quas Augustinus aduersùs Faustū Manichęum scribens[o] ità defendit: Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationē, & vt meritis eorū cōsocietur, atque orationibus adiuuetur.

o Lib. 20. cōt. Faust. ca. 21. In Psal. 88. cōci. 3. & serm. 47. de Sāctis. Bern. in vigil. Pet. & Pau. Isid lib. 1. de offi. eccl. ca. 34. & 35.

TESTIMONIA.

Sancti dicuntur Christiani.

1. A. Ad Romanos primo: Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis.

2. Posterioris ad Corinthios primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater: Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in vniuersa Achaia.

3. Ad Philippenses quarto: Salutate omnem sanctum in Christo Iesv. Salutant vos omnes sancti.

4. Ad Colossenses primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, eis qui sunt Colossis, sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Audientes fidem vestram in Christo Iesu & dilectionem quam habetis in sanctos omnes.

Sancti in cælo regnant.

5. Ad Philemonem: Gaudium magnum habui & consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieuerunt per te frater.

6. Apocalypsis septimò: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & Agno. Et omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deū, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorū, Amen. Et respondit vnus de senioribus & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & vndè venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerūt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni: ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient, neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniā Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

7. Ad Hebræos vndecimo: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.

1. B. Ad Ephesios quinto: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. Apocalypsis quintò: Quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium & seniorum, & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

3. Ibidem capite septimo, vt paulò antè hac eadem quæstione citatum.

4. Et capite vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descēdentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocē magnam de throno, dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus: cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà nō erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem. nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

5. Et capite vigesimosecundo: Et omne maledictum non erit ampliùs, & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.

6. Ad Ephesios quarto: Nolite contristare spiritum

tum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

Migratio ad Christum.

8. AD Philippenses primo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: desiderium habés dissolui & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

Patres noui testamenti nō differuntur à patria cælesti post mortem.

2. Cor. 5.

10. GREGORIVS libro quarto Moralium, capite trigesimosecundo: Postquàm de corporibus transeunt prædicatores Ecclesiæ, nequaquàm per morarum spatia, sicut antiqui Patres, à cælestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in cælesti sede quiescunt, Paulo attestante, qui ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Priùs autem quàm redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdùm intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiusdem redemptoris nostri testimonium, diues qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contemplatur. Qui profectò si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Vndè & idem redemptor noster pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt suos qui ei inhæserant, ad cælestia reducat. Sed quò nunc homo redemptus ascendit, illuc profectò si peccare noluisset, etiam sine redemptione pertingeret.

Luc. 16.

1. C. IDEM libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ità mortui vitam in carne viuentium, post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritûs, longè est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ità etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intùs omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent. Sed carnales quique quia amorem præcipuum filiis impendunt, hoc eos B. Iob nescire postmodùm asserit, quod hîc vehementer amauerunt: vt siue nobiles siue ignobiles sint filij, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat.

Animæ Sanctorū omnia, in Deo vidēt, quæ scilicet ad eorū gloriā & nostrā [illegible]ntem conducunt.

Iob 14.

2. ET libro quarto Dialogorum, capite trigesimotertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt?

In Dei claritate omnia sciunt.

3. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite decimoquinto: Proindè fatendum est, nescire quidem mortuos quid hîc agatur, sed cum hîc agitur: posteà verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriēdo pergunt. Non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hîc, præstò sunt, audire aliquid mortui, quod vnumquenque illorum audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essent angeli, qui possent interesse & viuorum & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus, Contigit autem mori inopem illum, & ferri ab angelis in sinum Abrahæ. Nunc ergò hîc, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hîc aguntur, quæ necessarium est eos nôsse, & quæ necessarium non est eos non nôsse, non solùm præterita vel præsentia, verumetiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hîc viuerent, cognoscebant nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicarat. Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis, sicut econtrariò Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futura prædixit, quāuis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurâsse: cùm liber Ecclesiasticus, quem Iesus Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronunciatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed si huic libro ex Hebræorum, quia in eo non est, canone cōtradicitur, quid de Moyse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Helia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus?

Quot modis mortui possint ea quæ hic geruntur, cognoscere.

Luc. 16.

Spiritu Dei reuelante.

2. Cor. 12.

1. Reg. 28.

Eccli. 46.

Deut. 34.

Matth. 17.

4. Reg. 2.

4. ET capite decimosexto: Alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt. Quanuis & naturæ Deus adsit vt sit, & miraculis natura non desit. Non igitur ideò putandum est, viuorū rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdā sanandis vel adiuuādis Martyres adsunt: sed ideò potiùs intelligendum est, quòd per Diuinā potentiā martyres viuorū rebus intersunt, quoniā defuncti per naturā propriā, viuorum rebus interesse non possunt. Quanquàm ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodū opitulentur martyres iis quos per eos certum est adiuuari: vtrùm ipsi per seipsos adsint vno tēpore tam diuersis locis, & tanta inter se longinquitate discretis, siue vbi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbicūque adesse sentiuntur: an ipsis in loco suis meritis cōgruo ab omni mortaliū conuersatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigētia supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præsentamur, nec vbi sint vel quid agāt scimus, Deus omnipotens qui est vbique præsens, nec cōcretus nobis, nec remotus à

Quanuis Sancti viuorum rebus intersint, non oēs tamen mortui interesse possunt.

Augustini dubitatio de modo quo in diuersis locis adsunt.

Oratio pro mortuis.

nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica ministeria vsquequaquè diffusa, præbeat hominibus ista solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita martyrum vbi vult, quando vult, quomodò vult, maximéque per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet.

5. ORIGENES libro octauo contra Celsum: Vnus est nobis placandus Deus vniuersorũ Dominus, vnius fauor ambiẽdus per pietatẽ virtutésque cæteras. Si vult præter hunc placari etiã alios, cogitet quòd sicut moto corpore vmbra quoquè ipsius mouetur, ità cùm aliquis Deum habet propitium, sequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas & spiritus. Sentiunt enim qui sint digni fauore cælestis numinis, quibus non solũ ipsi benè volunt, verumetiã dant operã, vt Deũ ei seruire volentibus, concilient, & vnà nobiscũ precantur: vt quotquot eum colimus, audeamus dicere, hominibus bonæ voluntatis precantibus vltrò se adiungere innumera sanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali nostro genere, & (vt ità loquar) laborare nobiscum in hoc certamine.

Angeli & sanctorũ animæ nostra nôrũt, ac pro nobis & nobiscum precantur.

6. QVARTI Regũ quinto capite: Et dixit Eliseus: Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meũ in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tuũ?

Cognitio sanctorum.

7. ET capite sexto: Rex autẽ Syriæ pugnabat cõtra Israël, cõsiliumque iniit cũ seruis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias. Misit itaque vir Dei ad regẽ Israël, dicẽs: Caue nè trãseas in locũ illum: quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque rex Israël ad locũ quẽ dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obseruauit se ibi non semel neque bis. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re, & conuocatis seruis suis, ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor meũ sit apud regem Israël? Dixitque vnus seruorum eius: Nequaquam Domine mi rex, sed Eliseus propheta qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quæcunque locutus fueris in conclaui tuo.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: occulta cordis eius manifesta fiunt: & ità cadens in faciem, adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis sit.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me (vir lineis vestitus, &c.) Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuũ ad intelligẽdũ, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autẽ regni Persarũ restitit mihi viginti & vno diebus: & eccè Michaël vnus de principibus primis venit in adiutoriũ meũ, & ego remansi ibi iuxta regẽ Persarũ. Véni autẽ, vt docerẽ te quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis dieb⁹, quoniã adhuc visio in dies, &c. Nũquid scis quare venerim ad te? & nũc reuertar, vt prælier aduersùm principẽ Persarum. Cũ ergò egrederer, apparuit princeps Græcorũ veniens. Veruntamen annunciabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps vester.

Cura & auxilium.

10. MATTHÆI decimooctauo: Videte nè contemnatis vnũ ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est.

11. AD Hebræos capite primo: Nónne omnes (angeli) sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?

12. TOBIÆ duodecimo: Quãdo orabas cum lachrymis & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandiũ tuũ, & mortuos abscõdebas per diẽ in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationẽ tuã Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Et nunc misit me Dominus vt curarem te, & Saram vxorẽ filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphaël angelus vnus ex septem, qui astamus ante Dominum.

13. LVCÆ decimoquinto: Dico vobis quòd ità gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem Domini per noctẽ aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.

15. ET capite duodecimo: Et eccè angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussóque latere Petri, &c.

16. APOCALYPSIS quinto, vt supra hac eadem quæstione, B. testimonio secundo.

17. ET capite octauo: Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulũ aureum: & data sunt illi incẽsa multa, vt daret de orationibus sanctorum omniũ super altare aureum: quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorũ de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo.

18. CYPRIANVS in sermone de mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parẽtes patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum: frequens nos & copiosa turba desiderat, iã de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita. Ad horum cõspectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quã summa & perpetua felicitas? illic Apostolorum gloriosus chorus, &c.

Sancti nos expectant, & de nostra salute sunt soliciti.

19. HIERONYMVS aduersùs Vigilantiũ: Mortuũ (Samuëlẽ) suspicaris, & idcircò blasphemas. Lege Euãgeliũ: Deus Abrahã, Deus Isaac, Deus Iacob: nõ est Deus mortuorũ, sed viuorũ. Si ergò viuunt, honesto iuxta te carcere nõ clauduntur. Ais enim, vel in sinu Abrahę, vel in loco refrigerij, vel subter arã Dei, animas Apostolorũ & martyrũ consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestáq; custodia in fortunatorũ insulis, & in cãpis Elysiis recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula inicies, vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo? De quibus scriptũ est: Sequuntur agnum quocunquè vadit. Si agnus vbique, ergò & hi, qui cùm agno sunt, vbiquè esse credendi sunt. Et cũ diabolus, & dæmones

Sãcti nõ sunt appellandi mortui. Marci 12. Lucæ 16. Apoc. 6. Sanctos non posse viuis adesse, hæresis est Vigilantij.

Sancti sunt cum agno. Apoc. 14.

Non minùs quàm dæmones nobis adesse possunt.

dæmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbiquè præsentes sint: martyres, post effusionem sanguinis sui, arca operientur inclusi, & indè exire non poterunt? Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: postquã

An tantũ viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis orare possunt. Apoc 6. Responsio pulchra. Exo.32.

autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio: præsertim cùm Martyres, vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiuerint. Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias, & triũphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniã deprecatur: &, postquàm cùm Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquàm resolutus, esse cœperit cum Christó, tunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad suum Euangelium crediderunt, mutire non poterit? Melióque erit Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Vndè & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus vetat Thessalonicenses de dormientibus contristari.

Actor.7. Actor.27. Eccles.9. Sancti dormientes appellantur. Ioan.11. 1.Thess.4.

In feriis sanctorum tria cõsideranda. Sanctorũ in cælis oratio & potentia.

20. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum: Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorũ vigilanter considerare debemus: auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium eius, quia qui potens in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hîc viueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto ampliùs, quãto veriùs agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria charitatem eius nõ immutauit, sed augmentauit. Neque enim quia impassibilis omninò, ideò & incompassibilis factus est: sed nunc potiùs induit sibi viscera misericordiæ, cùm ante fontem misericordiæ existit. Est & alia causa quæ magis vrget sanctos, vt soliciti sint de nobis, quia iuxta vocem Apostoli, Deus prouidet pro nobis, nè sine nobis consummentur, sicut ait sanctus Dauid: Me expectãt iusti donèc retribuas mihi. Debemus etiã attẽdere exemplũ eius: quia quandiu in terris visus est, & cũ hominibus cõuersatus est, non declinauit ad dexterã, neque ad sinistrã: sed viã regiam tenuit donèc veniret ad illũ qui dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori intuitu confusionẽ nostrã inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodẽ luto formatꝰ, ex quo & nos. Quid est ergò quod non solum difficile, sed & impossibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & sequamur vestigia eius? Sic ergò in sanctorũ festiuitatibus & gaudere & confundi debemus: gaudere, quia patronos præmisimus: confundi, quia eos imitari non possumus. Quid illis potentius dũ fuerunt in terris? quorum alteri traduntur claues regni cælorum, alteri magisterium gentium: alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris sui, alter donat quidquid donat in persona Christi, & cùm infirmatur, tunc fortior est & potens. Quàm potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerũt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quàm illi qui in fame & siti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis quæ Paulus enumerat, iugiter sunt afflicti, & demum felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Verè nobis rubor confusionis sunt, quos vix audemus respicere, nè dicam imitari. Oremus ergò eos, vt ipsi propitium nobis reddant amicum suum, iudicem nostrum.

Charitatis incrementum in cælo. Psal.141. Ioan.14. Patroni potentes. Matth.16. Acto.5.& 5. 2.Cor.2.& 12. Heb.11. Orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant.

Sanctorum nunc maior virtus, quàm cùm viuerent in terris.

21. IDEM sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Si in terra adhuc positi omnia poterant: non quidem in se, sed in Christo: quid nõ poterunt hodiè viuentes in æterna fęlicitate cũ ipso? Mortales adhuc & morituri imperiũ vitæ & mortis videbantur habere: solo nimirùm verbo mortificantes viuos, & mortuos suscitantes: quanto magis nunc cùm honorati sunt nimis, nimis confortatus est principatus eorum?

Acto.5.& 9. Psal.138.

22. ITEM sermone secundo de sancto Victore: Factus de medio, appropiauit Deo, vt multo plures eius intercessione saluentur. Habet ex hominibus cui hominum peccata donet, misericors & miserator Dominus. Habet tempus & locum intercedendi pius & misericors aduocatus. Equidem locum quietum & tempus feriatum. In terris visus est, vt esset exemplo: in cælum leuatus est, vt sit patrocinio. Hîc informat ad vitam, illic inuitat ad gloriam. Factus est mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulans nihil, totũ in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi qui nullius eget? Dominus conseruat eum & viuificat eum, & beatum facit eum in gloria, nihil illi deerit in loco pascuæ collocato. Introiuit in potentias Domini: gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediti ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria Sanctorũ. Anima eius in bonis demorabitur. Quęris vbi? Cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Itá cum talibus, & tali in loco sibi sedet: Sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudãs. Sedet delicata & ornata monilibus, stipata malis, fulcita floribus. Sedet inquam sibi vacua curis, deliciis affluens, abundans ocij & quietis ad vacãdũ sapiẽtiæ. Quæ sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedet modò ad fontẽ vitæ, &c. Sedet media angelorum, digna planè eorũ consortio, quorũ desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir Apostolicæ gratię: nec est quod se abscondat à cuneo prophetarum: quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosis martyrum choris Victor noster arcendum, qui duro & diuturno martyrio viuentem sui corporis hostiam immolauit. Sedet veteranus miles debita iam suauitate & securitate quietus. Securus quidem sibi: sed nostri solicitus. Non enim cum putredine carnis simul se exuit visceribus pietatis: nec sibi sic induit stolã gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ suæque ipsius misericordiæ obliuionem induceret. Nõ est terra obliuionis, quã anima Victoris inhabitat, nõ terra laboris, vt occupetur in ea; nõ deniq; terra, sed cælum est. Nunquid cælestis habitatio animas quas admittit, indurat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda,

Aduocatus. Mediator ad regnum, de nobis tãtùm solicitus. Psal.40.&22. Poten[illegible] saluandum. Psal.24. Matth.8. Animæ sanctorum in cælis degunt cũ Angelis. Cant.2. Psal.136. Soliciti de nobis Sancti. Non inhabitant terram obliuionis.

non arctat: exhilarat mentes, non alienat: affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur memoria, non obscuratur. In lumine Dei discitur, quod nescitur: non quod scitur, dediscitur. Superni spiritus illi qui ab initio cælos inhabitant, nunquid quia incolunt cælos, despiciunt terras, & non magis eas visitant & frequentant? Nunquid quòd semper vident faciem patris, ministerium euacuant pietatis? Omnes nihilominùs administratorij spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quid ergò? Discurrunt angeli, & succurrunt hominibus: & qui ex nobis sunt, nesciunt nos? nec nôrunt iam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros: & qui venerunt de magna tribulatione, nõ recognoscunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit, Me expectant iusti donec retribuas mihi. Iustus est Victor etiam, expectans nostram proculdubiò retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter & captiui minimè recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio passionis regni consortium denegauit. Non est discipulus contra magistrum, non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter. Iam cælos ingressus quos & antè apertos beatis oculis suspiciebat, verè nunc reuelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquàm à Domini spiritu. O victrix anima, quæ sicut passer transuolans, mundi laqueos euasisti: respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, vt tuo patrocinio eruamur. O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus angelicæ felicitatis requiem commutâsti: respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios & spiritales nequitias, tuis laudibus occupamur. O victor inclyte, qui & de terra & de cælo gloriosissimè triumphâsti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & huius regna piè violentus diripiens, respice de cælo ad vinctos terræ, vt hæc sit tuorum consummatio triumphorum, si & nobis demùm vicisse te sentiamus. Nam si ex re nomẽ tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione censebitur: & certè deest interpretationi quam diù nos qui tui sumus, minimè liberamur. Quàm piũ, quàm dulce, quàm suaue ô Victor in hoc loco afflictionis & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari? Nomen tuum & memoriale tuũ fauus distillãs in labiis captiuorum, mel & lac sub lingua eorum, qui tuì memoria delectantur. Eià ergò fortis athleta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutoriũ nobis, vt & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. Omnipotens pater, peccauimus tibi facti filij alieni, sed appropiauimus in victore, qui dum vicit cupiditatem suam, vincat & iram tuam, nos quoque in gratiam potenter restituat. O victor IESV, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vicisse cognoscimus. Da ei piissime IESV sic de sua in te victoria gloriari, vt non subeat obliuio nostrî. Fili Dei, immitte ei, nostrî semper in conspectu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo iudicio suscipere & agere causam.

[Margin: In cælo augescit charitas, pietas & memoria. — Matth. 18. — Heb. 1. — Sancti non minùs nostri cura tanguntur quàm Angeli. — Psal. 141. — Gen. 40. — [illegible] S. Victorem. — Cant. 4. — patronus, aduocatus. — Oratio ad Deũ Patrem. — Oratio ad Christum.]

1. D. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Honorare decet sanctos vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei: quemadmodùm ait Deiloquus Ioannes Euãgelista: Quicunque autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: quarè non amplius sunt serui, sed filij. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Et Dominus in sacris Euangeliis Apostolis dicit: Vos amici mei estis, non etiam vos vocaui seruos: nam seruus nescit quid facit dominus eius. Si autem & rex regnantium, & Dominus Dominantium, & Deus Deorum, conditor omnium & Dominus dicitur, omninò & sancti, dij & domini & reges. Nã horum Deus, qui Deus & Dominus & rex est & dicitur. Ego enim sum (inquit Moysi) Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et Deum Pharaonis fecit Deus Moysen. Deos autem dico & reges, & dominos, non natura, sed vt affectus regentes, illorum dominantes, & diuinæ imaginis similitudinem (secundùm quam geniti fuerunt) inobliteratam custodientes. Nam & dicitur rex regis, imago, qui vniti sunt Deo secundùm voluntatem, quíque illum suscipiunt inhabitatorem, & qui id participatione sunt effecti gratia, quod ipse est natura. Quomodò igitur non honorandi sunt, qui cultores & amici & filij Dei existunt? Nam honor erga gratos & benignos conseruos, beneuolentiæ erga communem Dominum indicium est. Hi prõptuarium Dei & pura habitacula facti sunt. Inhabitabo enim eos, dicit dominus, & inambulabo, & ero eorum Deus. Et quòd iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos mors, dicit diuina scriptura. Nam mors sanctorum, dormitio magis est, quàm mors: Laborauerunt enim in præsenti seculo, & viuunt in æternum. Et preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. At quid preciosius, quàm in manu Dei esse? Vita enim est Deus & lux: & qui in manu Dei sunt, in vita & luce existunt. Quòd autem per mentem corpora eorũ inhabitauerit Deus, dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra Spiritûs sancti habitantis in vobis templum est? Dominus autem spiritus est, & si quis templum Dei corruperit, corrumpet & illũ Deus. Quomodò igitur nõ honoranda sunt animata tẽpla Dei & animata tabernacula? Hi viuentes in fiducia Deo assistunt.

2. BASILIVS homilia vigesima in quadraginta Martyres: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent: Nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominùs erunt, ac ità vt ignis natura permanent: nam ille & ad progredientem transit, & totus est apud habentem: sic hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minimè deficiẽtem ex Deo obtinemus. Paratum est hîc Christianis auxilium, ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam

[Margin: Sancti honorandi tanquã amici & filij Dei. — Ioan. 1. — Gal. 4. — Rom. 8. — Ioan. 15. — Exod. 3. — Exod. 7. — Item tanquam Dei templa. — 2. Cor. 6. — Sap. 3. — Psal. 115. — 1. Cor. 6. — 1. Cor. 3. — Refugiũ contra aduersariorum incursum. — Quadraginta sunt omnes apud singulos. — Christianorum auxilium.]

operam dedistis, sæpè laborâstis, vt vnum pro vobis orantē inueniretis: quadraginta sunt hi, vnam orationis emittētes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursùs lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in reb⁹ lætis. Hîc mulier orans pro filiis auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti verò salutem implorat. Cum his ergò martyribus nostras effundamus preces. Et paulò post: O sanctum chorū, ô sacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicèm suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. Vos non terra contexit, sed cælum excepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis, & iustis omnibus spectaculum.

Orant sancti pro nobis. Matth. 18. — *Inuocandi sunt martyres.* — *Custodia generis humani.* — *Suffragatores & legati apud Deum potentissimi quos cælum excepit.*

3. IDEM in homilia vigesimasexta de martyre Mamante: Memores estote martyris, quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco, constituti adiutorem ipsum ad precandum habuistis, quibuscunque ex nomine aduocatus ipsis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscunque sanitati restituit, quibuscunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi symbolo martyri encomium construite. Conferte inter vos mutuò, quæ quisque nouit, illa subministret ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ità quasi ad conuiuiū quod quisque habet conferentes, nostræ ignoscite imbecillitati. Ista nanque demùm sunt martyris encomia, spiritualium charismatum diuitiæ. Et pòst pauca: Ad Martyris verò memoriā & tota regio mota est, & ad illius festum diem vrbs vniuersa immutata gestit. Neque cognati diuitum ad Majorum suorum sepulcra declinant, sed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Ecclesiam hanc immotam ac magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes furentiū hæreticorum insidias & incursus in tranquillitate ac silentio auertat.

Sancti martyris in homines beneficia. — *Ad festum diem & memoriam martyris confluunt.* — *Turres sunt quibus muniuntur Ecclesiæ.*

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione in laudem S. Cypriani martyris: Tu nos è cælo benignus aspicias, sermonésque nostros & vitā gubernes, sacrum hunc gregem pascas, aut pascentem adiuues, cùm in cæteris rebus, quoàd eius fieri poterit, eum ad optima quæque dirigens, tum graues lupos, syllabarum verborumque captatores amoliens, sanctæque Trinitatis, cui nunc adsistis, pleniorem clarioremq; splendorem nobis concilians, quam adoramus, &c. Et paulò antè: Quanquàm Cypriani nomen apud omnes nō modò Christianos, verùm eos quoquè qui doctrinæ nostræ aduersantur, clarissimum ac celeberrimum esset, corpus tamen obscurum erat: atque hic thesaurus apud mulierem quādam acri atque ardenti pietate præditam occultabatur, idque perdiuturno tempore: siue hoc eò fieret, quòd Deus piam mulierculam honoraret, ac propterea illa Martyrem complexa suo teneret: siue etiam vt desiderij nostri periculum faceret, atque experiretur, num hac iactura discruciaremur, acerbissiméque ferremus nos sacrosanctis reliquiis defraudari. Ea verò posteaquàm ille martyrum Deus commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac singulari erga illam gratia publicis commodis detrimentum adferre minimè sustinuit: per reuelationem corpus in apertum profert, atque hunc rursus honorem probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres ex eo quoque sanctificentur, quòd quemadmodū Christum antè pepererunt, resurrectionísque ipsius nuncium discipulis attulerunt, ità nunc etiam Cyprianum, hoc est, publicum orbis bonum, partim nunciârunt, partim tradiderunt. Atque hæc etiam eò disseruimus, vt debito illi honoris officio vtcūquè defungeremur. Vestræ iam partes sunt, eā quæ restant, à vobismetipsis adiungere, vt nōnullū ipsi quoq; Martyri munus offeratis, dæmonū profligationē, morborū depulsionem, futurarū rerū præscientiā: quæ quidē omnia vel cineres ipsi Cypriani, modò fides adsit, efficiūt, queādmodùm nôrūt, qui huius rei periculū fecerunt, ac miraculū ad nos vsque transmiserunt, eiusdémque memoriā posteris quoquè traditūri sunt. Quin potiùs ità vos cōparate, vt his majora offeratis, qualiáq; vos offerre decet, qui eum veris honoribus afficere instituerint, corporis nimirum extenuationem, animi subuectionem, vitij fugam, virtutis incremētum.

Inuocat S. Cyprianum & eius auxilium implorat. — *S. Trinitati adsistit Cyprianus.* — *Reliquiarum S. Cypriani thesaurus.* — *Cypriani potestas, & cinerum eius virtus.*

5. IDEM in oratione de laudibus Athanasij Magni Archiepiscopi Alexandrini: Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idē enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes cōplexu suo tenebat: vel vt veriùs loquar, tenet. Deo etenim omnes viuunt, qui secundùm Deum vixerunt, etiamsi ex hac vita migrârint. Vndè & Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorū. Virtutē autē laudās, Deū laudabo, à quo virtus ad homines promanat: cuiúsque beneficio nobis cōtingit, vt ad eum per cognatam illuminationē euehamur, vel potiùs reuehamur. Et sub finem: At vir mihi chare, & sacrosancte, nos vtinàm ipse benignus è cælis aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritûs sancti contemplatione percipitur & colitur, adoratorem: méque, siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita retinens, gregémq; mecum pascas: sin autē Ecclesia bellis flagratura est, reducas, aut assumas, tecúmque & cum tuî similibus colloces, tametsi magnum sit quod postulo, in Christo Domino nostro.

Sanctos laudās, virtutem & Deum ipsum laudat. — *Deo viuunt sancti. Matth.* — *Nazianzenus inuocat S. Athanasium.*

6. ET oratione funebri in laudem Basilij Magni: Sed rerum quidem nostrarum status, quò Dei voluntas tulerit, feratur: vtinámque illius precibus in melius feratur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis est, illicque, vt opinor, sacrificia pro nobis offert: ac pro populo preces fundit, (neque enim ità nos reliquit, vt prorsus reliquerit) sed nec vobis, qui ab illo doctrina sacra imbuti estis, quidquā aliud consuluerim, quàm vt eam vobismetipsis semper proponatis, ac tanquàm ipse & vos videat, & à vobis videatur, spiritu instauremini. Tu verò sacrum & diuinū caput, nos celitùs inspicias, carnisque stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis sistas, aut persuadeas vt forti animo perferamus, omnē vitam nostrā ad id, quod maximè conducibile est, dirigas, nósq; posteaquā ex hac vita migrauerimus, illic tabernaculis

Basilius in cælis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur. — *Inuocat sanctum Basilium.*

tuis excipias, vt simul viuentes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginem accepimus, puriùs perfectiúsque conspicientes, desideriis nostris finem statuamus, atq; eorum bellorum quæ gessimus vel pertulimus, hoc præmium accipiamus.

7. CHRYSOSTOMVS sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui catenas has instàr scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontem illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodiè misertus nostri, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quòd sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerãdas catenas tuas, vt thesaurum quẽdam, reponi voluisti. His catenis nostrarum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His vt scuto bonæ voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te veneranti hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimum Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victoriis ac trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atque optabilem facias, &c.

Petrus Ecclesiæ petra, Apostolorum vertex. Nota.

S. Petrum inuocat.

8. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent, habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoq; muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit. Fac tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Et post pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinàm existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè iste qui pro socru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quòd magno peccato obnoxia, minùs idonea sit quæ pro se precetur, certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Ægri enim, nisi ad eos aliorũ precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedẽ debile non potest explicare vestigium. Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuúmque nostrorũ. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiã cùm vincerent, cognouerunt.

Lucæ 4.

Martyres & Apostoli pro nobis orant.

Lucæ 10.

Peccatis obnoxij adhibere debẽt alios simul precatores.

Obsecrandi Angeli & Martyres.

Præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores sunt Martyres.

9. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine: Quòd si in hoc erro, quia angelis me post mortem sociari mâlo quàm bestiis, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi superest solatij, quàm quod me citiùs ad te frater spero venturum, nec digressus tui inter nos longa diuortia fore, tuísque intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citiùs desiderantem tuî aduoces?

Intercessiones Satyri.

10. ITEM in caput vigesimumsecundum Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flẽs cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbi iam choro insertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia nõ putas iniuriam & ibi esse, vndè Dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

Inuocat B. Petrum.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimasexta ad populum Antiochenum: Christus tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cùm mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor, cùm & discipulos postquàm obiêrunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca & sepulcra simul & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi sepulcrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit. Sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt & exterminata: Christi verò seruorum & sepulcra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies nouissimi mundo festam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari: Et seruorum crucifixi sepulcra regiis aulis sunt clariora, non magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem superant) sed quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulcra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæso, horum Dominum nũcupare mortuum, cuius serui vel mortui terrarũ orbis regnum sunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hîc Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regiis sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges: & illi quidem vt Domini loca tenent interiora, hî verò tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam sibi gratum habuêre deputari, & infidelibus ex his ostendentes, quòd in resurrectionem major erit piscatoribus dignitas. Si hîc enim ità in sepulcris, multo magis & in resurrectione ordo commutatus est. Reges quidem ministrorum, subditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & splendidiorem. Et quòd hoc non assentatio sit, ipsa veritas ostendit. Ex illis enim & hi illustres facti sunt. Multo nanque cæteris regalibus sepulcris hæc monumenta sunt clariora. Nam illic quidem magna solitudo, hîc autem magnus concursus. Quòd si velis & regalibus aulis monumenta comparare, rursum & hîc victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hîc verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, seruos, liberos. Illic magnus timor, hîc inexplicabilis voluptas,

Sepulcra & natalitia Apostolorum clara sunt.

Imperatores Sãctos supplicant, vt pro se apud Deum intercedant.

Protectores Imperatoris.

voluptas. Sed dulce spectaculum est, regem aureis indutum & coronatum spectare, & adstantes duces & principes, ductores, tribunos & militum magistros: verùm hæc tanto sunt illis honestiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ sint & ludicra. Simulàc enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus trāsmiserit, & ad supernum regem & illum angelorum exercitum & sublimem thronum, & inaccessibilem gloriam. Et hîc quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hunc quidem soluat, illum verò liget: Sanctorum autem ossa non hanc habent miserabilem & abiectam potestatem, sed

Reliquiæ Sāctorum dæmonas torquent.

illa multo majorem. Dæmonas enim sistunt & torquent, & vinctos ab illis soluūt sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cùm videatur nemo, nemo dæmonis inster lateribus, voces sentiuntur & lacerationes, flagella, tormentáque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et corpus induti, incorporeas opprimunt potestates. Et cinis & ossa, & fauilla inuisibiles

Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra.

illas potestates dilaniāt. Itaque quò regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunque huius spectaculi gratia peregrinati sunt. Futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines & liberantur.

Oratio ad sanctos martyres, vt eorū precibus adiuuetur.

12. EPHRÆM in sermone de sanctis martyribus: Precamur beatissimi martyres, qui pro Domino saluatore, próque illius charitate sponte & impigrè tormēta subîstis, atque ideò familiariùs Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & negligentiæ squalore sordentibus Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi, quæ corda nostra radio sanctæ charitas illustret, vt ipsum toto corde diligere possimus. Vos nempe verè beati atque gloriosi estis, quos angeli & homines pari consensu beatos prædicant. Et circa finem: Nunc igitur ô beatissimi viri, ô gloriosissimi martyres Dei, me miserum vestris iuuate precibus, vt in illa hora misericordiam consequar, quando manifesta erunt occulta hominum. Et post pauca: Ego item imbecil-

1. Cor. 4.

lis accepto vestris meritis ac precibus robore, cecini tota deuotione animi ante sanctas reliquias vestras hymnum vestræ laudis & gloriæ. Pro me igitur misero ante thronum majestatis adsistite, vt vestris precibus saluari merear, ac vobiscum æterna beatitudine perfrui.

13. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduæ, ad Eustochium epistola vigesimaseptima: Nō mœremus quòd talem amisimus, sed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuūt

Deo viuunt Sancti.

omnia: & quidquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quanquàm amissio illius, cælestis domûs habitatio sit: quæ quandiù in corpore fuit, peregrinata est à Domino. Et posteà describens eiusdem peregrinationem per terram sanctā, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharum sepulchra & Sebasten, id est, Sama-

2. Cor. 5.

riam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Elisæus, & Abdias Prophetæ, &, quo major inter na-

Apud sepulcra Sanctorū dæmones torquentur.

tos mulierum non fuit, Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit consternata mirabilibus: Nanque cernebat variis dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulcra Sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonū; sibilare serpentum, mugire taurorum; alios rotare caput & post tergum terram vertice tangere; &c. miserebatur omniū, & per singulos effusis lachrymis Christi clementiam deprecabatur. Et in fine:

Inuocat Paulam Hieronymus.

Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens, faciliùs quod postulas, impetrabis.

Præsens Christo, faciliùs impetrabit.

14. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliātur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat; non video, quæ sunt adiumenta mortuorū; nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commēdent. Quod quidem facere possent etiam-

Defunctorum animæ Sanctis commēdantur tanquàm patronis.

si talibus locis eos humare non possent. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultū sit charissimi corpus, & occurrit, locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commēdat recordantis, & precantis affectus.

15. IDEM libro septimo de baptismo cōtra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus quidem

Sap. 9.

iam corpore quod corrumpitur, non aggrauante animā, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem; sereniùs perspicit veritatem, quàm meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaq; nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquàm in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantùm possumus, bona eius imitemur.

Inuocat S. Cyprianum B. Augustinus.

16. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christū, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porrò mortuos viuentium fraudantes auxiliis, viuentes nihilominùs Sanctorum qui decesserunt, suffragiis spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam; quæ est sicut arena maris: nec cōtentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud Deum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij? Se magis precio fraudant, qui ipsum euacuare conantur. Et paulò pòst: Vincētium preces & hostias mortui qui opùs habebunt & digni erunt, mediantibus percipient angelis: & eorum qui iam peruenerunt, viuentibus adhuc nequaquàm solatia deerunt per Deum, qui vbique est, & in Deo nusquàm affectu charitatis absentium.

Hæretici Catholicos etiam num hodiè irrident, quòd baptizent infantes, orent pro mortuis, & Sanctorum postulent suffragia.

Psal. 94.

Psal. 129.

Beatorum solatia viuis nō deerunt.

17. THEODORETVS Cyrensis Episcopus de Græcarum affectionū curatione libro octauo, qui est de martyribus: Hi sunt igitur verè hominū duces, principes, propugnatores, custodes, per quos

Martyres sunt hominū duces, propugnatores & custodes.

Tēpla martyrum quàm sint illustria, & quo modo à fidelibus frequententur.

à nobis infortunia auertuntur, proculque arcentur, quæ à dæmonibus inferuntur mala. Et sub finem: Martyrum templa conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, omni præterea ornatûs genere variata, splēdorémque quodammodò pulchritudinis suæ latè fundentia. Neque verò ad hæc per annum semel, aut bis, aut quinquiès aduentamus: sed in eis sæpenumerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorum martyrū Domino laudes hymnósque cantamus. Quique homines prospera sunt valetudine, cōseruari eam sibi à martyribus petūt: qui verò ægritudinem aliquam patiūtur, sanitatem exposcunt. Insupèr & steriles viri, & mulieres, dari sibi filios petunt: Qui verò parentes sunt, integra sibi & propria custodiri quæ consecuti sunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces. Qui verò iā sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Non qui se ad deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres tanquàm diuinos homines, intercessorésque sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliterque precatos ea maximè consequi quæ desiderant, testatur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirùm adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendunt ex argento auróve confecta. Gratissimè nanque accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona: nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionē, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequutis allata. Hæc inquam sepultorum ibi Martyrum quæ sit virtus, ostendunt. Martyrum autem virtus, quem ipsi coluerūt Deum, verum esse Deum declarat.

Implorantur à fidelibus auxilia martyrum.

Non inuocātur martyres tanquàm dij, sed tanquàm aduocati & intercessores.

Nota vsum suspendendi ad memorias martyrum imagunculas accepta beneficia significantes.

Virtus Sanctorum, Dei gloriam illustrat.

18. IDEM Theodoretus in Philotheo siue in historia sanctorum Patrum, vita prima, quæ est Iacobi Nisibensis: Hoc mihi quoquè in præsentia opus est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum, qui parùm ante nos & nostris temporibus claruêre, & veluti quasdā leges iis qui imitari volēt, velim proponere. Horum ergò sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Et in fine: Hæc cùm de viro diuino recēsuerim, ad aliam transibo narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem. DEINDE in vita secunda, quæ est Iuliani Sabæ, in fine: Ego autem hîc de eo sistens orationem, transibo ad alium, rogās sanctos qui in hāc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernā conciliare beneuolentiā. ITEM vita tertia, quæ est Martiani, in fine: Rogo & quæso, vt per horum omnium intercessionem diuinum consequar auxilium. SIMILITER vita quarta, quę est Eusebij, in fine: Rursus est addenda, quæ illinc capitur, vtilitas, cùm horum magnorum virorum benedictionis rogauerimus vt simus participes. ET in fine quintæ vitę, quæ est Publij: Planè scio, quòd si eorum memoriam fecero in hominibus, futurum sit, vt ij quoquè mei meminerint apud Deum vniuersorum. ITERVM in calce vitę sextę, quæ est Simeonis Prisci: Ego autem nunc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me consecuturum. Omninò enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem.

Theodoretus Sanctorum preces postulat, quorum vitas scripturus erit.

Iacobum inuocat.

Iulianum Sabam inuocat, ac in sequentibus vitis reliquos.

RVRSVS in vita septima, quę est Palladij: Mihi autem quoque detur consequi auxilium, qui eorū memoriā linguam sanctificaui. PRÆTEREA in octaua, quę est Aphraatis: Oro quoquè, vt eius consequar intercessionem. ITERVM in vita nona, quę est Petri: Ego autem, cuius, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoquè fruar, precatus, finem imponam huic narrationi. ITEM in decima, quę est Theodosij: Rogo, vt eius quoquè consequar benedictionem. ET in vndecima, quę est Romani: Cùm hinc itaque benedictionem mihi cōciliauero, aliorum quoquè athletarum res gestas narrabo. RVRSVS in vita duodecima, quę est Zenonis: Ego autem cùm eū, vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam conuertam narrationem. IN decimaquarta quę est Mesimę. Cuius ego vtinàm ad aliquam saltem partem exiguam sustollar, eorum adiutus precibus. IN decimaquinta, quę est Acepsemæ: Cuius verbis & operibus instructi, vtinā eius etiam precibus adiuti, cęlesti vocatione digni efficiamur in Christo Domino nostro. IN decimaoctaua, quę est alterius Eusebij: Ego autem rogo, vt illam consequar intercessionem, quam hucusquè percepi, dum esset adhuc superstes. Credo enim eum viuere, & habere puriorem ad Deum fiduciam. ITEM vigesima vita, quę est Maris: Cùm itaque nūc orauero, vt eius consequar auxilium, imponam finem narrationi. ET in vigesimaprima, quę est Iacobi alterius: Nostram imbecillitatem sustentet ac suffulciat suis orationibus, vt confirmati, multas quas alij in nos consecuti sunt victorias, eis eripiamus, & victores è vita excedamus. ET in vigesimaseptima Baradati: Mihi autem detur, vt eorum suffultus precibus, non sim procùl ab hoc mōte, sed paulatim conscendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam. DEINDE in vigesimaoctaua Thalelęi: Horum sanctorum martyrum concedatur intercessionibus, vt nos ab his adiuti, simus vehemētes amatores certaminum philosophię. DEMVM in trigesima & vltima, quę est Domninę: Eos obsecro, quorum vitam conscripsi: nè me despiciāt procùl degentem ab illorum spiritali chorea: sed trahant infrà iacentem, & ad virtutis tollant altitudinem, & suo choro coniungant, vt non solùm laudem alienas diuitias, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans seruatorem vniuersorum.

Sācti viuunt, & puriorem habent ad Deum fiduciam.

19. PRVDENTIVS in libro qui inscribitur περὶ στεφάνων, siue de Coronis, hymno primo, in Hemiterium & Chelodonium Calagurritanos:

Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ
Confrequētāt, obsecrantes voce, votis, munere.
Exteri, necnon & orbis huc colonus aduenit:
Fama nā terras in omnes præcucurrit proditrix
Heic patronos esse mūdi, quos precātes ambiāt.
Nemo puras heic rogādo frustrà cōgessit preces:
Lætus hinc tersis reuertit supplicator fletibus,
Omne quod iustū poposcit, impetratum sentiēs.
Tāta pro nostris periclis cura suffragantiū est,
Nō sināt, inane vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, statímque ad aure Regis æterni ferūt.
Inde larga fonte ab ipso dona terris influunt,
Supplicum causas petitis quæ medelis irrigant.

Peregrinatio ad martyrum sepulcra.

Patroni mundi.

Impetrantur postulata.

Sancti audiūt preces nostras.

Nil

Nil ſuis bonis negauit Chriſtus vnquàm teſtib⁹.

IDEM in eodem libro, hymno ſecundo in diuum Laurentium, ſub finem:

Rogatus annuit Laurentius.

Quæ ſit poteſtas credita,
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.

Impetrant orantes quod poſtulant.

Quod quiſque ſupplex poſtulat,
Fert impetratum proſperè:
Poſcunt, litantur, indicant,
Et triſtis haud vllus redit.
Ceu præſtò ſemper adſies,
Tuóſque alumnos vrbicos

Inuocat S. Laurentium.

Lactante complexus ſinu,
Paterno amore nutrias.
Hos inter, ô Chriſti decus,
Audi poëtam ruſticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem ſua.

Per patronos martyres ij qui indigni ſunt à Chriſto audiri, medelā conſequuntur.

Indignus, agnoſco & ſcio,
Quem Chriſtus ipſe exaudiat:
Sed per patronos martyres
Poteſt medelam conſequi.
Audi benignus ſupplicem
Chriſti reum Prudentium,
Et ſeruientem corpori,
Abſolue vinclis ſeculi.

ET in hymno tertio eiuſdem libri in Eulaliam virginem Luſitanam:

Iſta comantibus è foliis
Munera virgo, puérque date:
Aſt ego ſerta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, feſta tamen.
Sic venerarier oſſa libet,
Oſſibus altar & impoſitum:
Illa Dei ſita ſub pedibus

Nobis proſpiciunt noſtra.

Proſpicit hæc, populóſque ſuos
Carmine propitiata fouet.

ITEM hymno quarto in decem & octo Cæſarauguſtanos:

Veniam precantur martyres noſtris lapſibus.

Hæc ſub altari ſita ſempiterno,
Lapſibus noſtris veniam precatur
Turba, quam ſeruat procerum creatrix
Purpureorum.

Inuocatio.

Nos pio fletu, date, perluamus
Marmorum ſulcos, quibus eſt operta
Spes, vt abſoluam retinaculorum
Vincla meorum.
Sterne te totam generoſa ſanctis
Ciuitas mecum tumulis: deindè
Mox reſurgenteis animas, & artus
Tota ſequeris.

DEINDE hymno quinto in Vincentium Cæſarauguſtanum:

Inuocat S. Vincentium.

Adeſto nunc, & percipe
Voces precantum ſupplices,
Noſtri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammas, vngulas,
Per carceralem ſtipitem.
Per fragmen illud teſteum,
Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes poſteri
Exoſculamur lectulum:
Miſerere noſtrarum precum:
Placatus vt Chriſtus ſuis
Inclinet aurem proſperam,
Noxas nec omneis imputet.
Si ritè ſolennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si ſub tuorum gaudio
Veſtigiorum ſternimur:
Pauliſper huc tu illabere,
Chriſti fauorem deferens,
Senſus grauati vt ſentiant
Leuamen indulgentiæ.

ITEM hymno nono in Caſſianū Forocornelianū:

Suggere, ſi quod habes iuſtum vel amabile votum,
Tibi ſi qua ſpes eſt, ſi quid intùs æſtuas.
Audit, crede, preces martyr proſperrimus omneis,
Ratáſque reddit quas videt probabileis.

Audit preces noſtras.

Pareo, cōplector tumulū, lachrymas quoque fundo:
Altar repeſcit oro, ſaxum pectore.
Tunc arcana mei percenſeo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebam, murmuro:
Et poſt terga domum dubia ſub ſorte relictam,
Et ſpem futuri ſorte nutantem boni.
Audior, vrbem adeo, dextris ſucceſſibus vtor,
Domum reuertor, Caſſianum prædico.

PRÆTEREA in eodē libro Periſtephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

Inuocat Romanum.

Romane Chriſti fortis aſſertor Dei,
Elinguis oris organum fautor moue:
Largire comptum carmen infantiſſimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam ſcis & ipſe poſſe mutos eloqui.

Et poſt medium:

Puerum popoſcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata eſt fletibus: tātùm oſculum
Impreſſit vnum. Vale, ait, dulciſſime,
Et cùm beatus regna Chriſti intraueris,
Memento matris iam patrone ex filio.

Puerum iamiam martyrio coronandum: orat mater vt ei patronus fiat.

In fine verò:

Vellem, ſiniſter inter hœdorum greges
Vt ſum futurus, eminùs dignoſcerer,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:
Romanus orat: transfer hūc hœdum mihi:
Sit dexter agnus, induatur vellere.

Sanctorum interceſſio.

IN Hippolytum ad Valerianum Epiſcopū, hymno vndecimo:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida proſperitate iuuat.
Heic corruptelis animique & corporis æger

Graui quoties stratus, opem merui.

Precantes exaudit Hippolytus ex Christi munere.

Quòd lætor reditu, quòd te venerande sacerdos,
Complecti licitum est, scribo, quòd hæc, eadem,
Hippolyto scio me debere: Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

In Cyprianum Carthaginensem, hymno decimotertio eiusdem libri περὶ στεφάνων:

Sancti in cælo degentes, nostris etiam rebus intersunt.

Desine flere bonum tantum. tenet ille regna cæli,
Nec minus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe:
Disserit, eloquitur, tractat, docet, instruit, pphetat.
Nec Libyæ populos tātùm regit, exit vsque in ortū
Solis, et vsque obitū. Gallos fouet, imbuit Britānos,

Ex cælo dona dant patroni.

Præsidet Hesperiæ, Christum serit vltimis Iberis.
Deniq; doctor humi est, idē quoq; martyr in supnis.
Instruit heic homines, illinc pia dona dat patronus.

In eodem libro, hymno decimoquarto in Agnetem virginem Romanam:

Auxilium & beneficia S. Agnetis.

Agnis sepulcrum est Romulea in domo
Fortis puellæ, martyris inclitæ.
Conspectu in ipso condita turrium,
Seruat salutem virgo Quiritium.
Necnon & ipsos protegit aduenas,
Puro ac fideli pectore supplices.

Et sub finem:

Inuocat Agnetem.

O virgo felix, ô noua gloria,
Cælestis arcis nobilis incola,
Intende nostris colluuionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli Cunctiparens dedit,
Castum vel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iecur impleas.
Nil non pudicum est, quod pia visere
Dignaris, almo vel pede tangere.

Postulanda intercessio B. Virginis, Angelorum, & omnium Sāctorum.

20. Septima Synodus generalis, quæ est secunda Nicena, actione sexta, in fine: Cum timore Dei omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ & semper virginis Dominę nostræ Marię, item sanctorum angelorum, omniūque sanctorum, Salutantes & venerandas illorum reliquias, vt nos sanctitudinis eorum fiamus participes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus bonum in Christo Iesu Domino nostro.

Reliquiæ Sāctorū honorandæ.

21. Genesis quadragesimooctauo ait Iacob: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoquè patrū meorum Abraham & Isaac.

Inuocatio.

22. Iob quinto: Voca ergò si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

23. Genesis trigesimosecundo: Et eccè vir luctabatur cum eo vsque manè. Qui cùm videret, ꝙ eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixítque ad eum, Dimitte me: iam enim ascendit aurora. Respondit, Non dimittā te, nisi benedixeris mihi. Ait ergò: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. At ille, Nequaquàm, inquit, Iacob appellabitur nomē tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauítque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

24. Oseæ capite duodecimo: In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est (Iacob) cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum.

25. Zachariæ primo capite: Et respondit Angelus Domini, & dixit: Dominę exercituum, vsquequò tu non misereberis Ierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus Angelo qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria.

26. Ieremiæ decimoquinto: Et dixit Dominus ad me, Si steterit Moyses & Samuël coram me, non est anima mea ad populum istum. Oratio.

E. 1. Avgvstinvs libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: vt suprà quæstione septima, B. testimonio primo.

2. Idem libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà eodem in loco, testimonio sexto.

3. Item libro octauo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Nec tamē nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam nō ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certârunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictísque conuictis: quod etiamsi qui anteà sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium, stātem sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultúmque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodē inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur? Quæcunque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum tāquàm deorum. Quicunque etiā epulas suas eò deferunt, quod quidem à Christianis melioribus nō fit, & in plerisque terrarum nulla est talis cōsuetudo: tamen quicunque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant, & auferunt, vt vescantur: vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autem ista esse sacrificia martyrum nouit, qui nouit vnum, quòd Deo illic offertur, sacrificium Christianorum.

Martyribus non sacrificamus aut diuinos honores tribuimus. Cur eorum memorias honoramus.

Sacrificium Missæ nō offertur Sāctorū cuiquam.

Honor martyrum.

Sanctificantur cibus per merita martyrū. Sacrificium Christianorum.

4. Ad Romanos decimoquinto: Obsecro ergò vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christū, & per charitatem sancti Spiritûs, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, &c.

Viuentiū intercessio.

5. Ad Hebræos decimotertio: Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus, in omnibus benè volentes conuersari. Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quô celeriùs restituar vobis.

6. Ad Ephesios sexto: Vigilantes in omni instãtia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ità vt in ipso audeam, prout oportet me loqui.

7. Ad Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.

8. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Fratres, orate pro nobis.

9. Posterioris ad Thessalonicenses tertio: Decæterò fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

10. Lucæ septimo: Centurionis autem cuiusdam seruus malè habens, erat moriturus: qui illi erat preciosus. Et cùm audisset de Iesu, misit ad eũ seniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & saluaret seruum eius. At illi cùm venissent ad Iesum, rogabant eum solicitè, dicentes ei: Quia dignus est vt hoc illi præstes, &c.

11. Iob quadragesimosecundo: Dixit Dominus ad Elipaz Themaniten, Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite ergò vobis septem tauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut seruus meus Iob. Abierunt ergò Elipaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob. Dominus quoquè cõuersus est ad pœnitentiam Iob, cùm oraret ille pro amicis suis.

1. F. Concilium Tridẽtinum sessione vigesimaquinta in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquiis sanctorũ, & sacris imaginibus: Mandat sancta Synodus omnibus Episcopis, & cæteris docendi munus curámque sustinentibus, vt iuxta Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ vsum à primæuis Christianæ religionis temporibus receptum, sanctorúmque Patrum consensionem, & sacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum intercessione, inuocatione, Reliquiarum honore, & legitimo imaginũ vsu, fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos vnà cum Christo regnãtes, orationes suas pro hominibus Deo offerre: bonũ atque vtile esse suppliciter eos inuocare: & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster redemptor & Saluator est, ad eorum orationes, opẽ, auxiliúmque confugere: illos verò qui negant Sanctos, æterna felicitate in cælo fruentes, inuocandos esse: aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam singulis orent, inuocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, aduersaríque honori vnius mediatoris Dei & hominum Iesu Christi: vel stultum esse, in cælo regnantibus voce vel mente supplicare: impiè sentire, &c. Si quis autem his decretis cõtraria docuerit, aut senserit, anathema sit.

Ecclesiæ perpetuus vsus.
Sanctorũ intercessio.
Inuocatio. Implorare eorum auxilium.
Impiè sentiũt illi, qui intercessionem & inuocationẽ Sanctorum negant.
Anathema Hagiomachis.
Honor illis à Deo impẽsus & potestas.

2. Psalmo sexagesimoseptimo: Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israël ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ.

3. Ioannis decimoquarto: Amen amen dico vobis: qui credet in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado.

4. Item duodecimo: Si quis mihi ministrat, me sequatur: vbi & ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.

5. Matthæi decimonono: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.

6. Lucæ decimonono: Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi: Eugè bone serue, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates.

7. Apocalypsis secundo: Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellã matutinam.

8. Et capite tertio: Eccè sto ad ostiũ & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.

9. Psalmo centesimo trigesimooctauo: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

10. Chrysostomus homilia secunda in Psalmũ quinquagesimum: Videris charissimi, quãta est pœnitentiæ virtus, & conuersionis ad Deum ab operibus malis? Hic enim sanctus Dauid nõ solùm cùm in corpore esset, placuit Deo: sed & post mortem suam viuis inuenitur præstitisse grãde solatium. Contigit nanque Ezechiæ regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes circumuallâsse Hierosolymam. Et cùm esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum: & prostratus, lachrymis deprecabatur, vltionem de aduersariis postulans. Venit ad eum Esaias propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens. Quid ergò dicit ei? Protegã hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruũ meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandã! ô ineffabilis clementia Dei! homo mortuus viuo patrocinatur: ô iustorum & post consummationem inexpugnabilis pugna virorum!

Merita Sanctorum.
Sancti post mortem viuentibus prosunt.
4. Reg. 19. Esa. 37.
Dauidis mortui merita vigent.

11. Idem homilia vigesimaseptima in Matthæũ: Adeò post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ità mundum effecit animũ, vt vel mortuus peccantibus posteris suis succurrerit: & quod de Abrahã, id quoque de Dauid deum dixisse scriptura testatur, immò verò multò magis de Dauid. De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei quod erat ad Abraham: hic verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc.

Mortuus Dauid peccantibus succurrit.
Exod. 6.
4. Reg. 19.
Esa. 37.

Propter defunctos iustos miseretur Deus viuentium.

12. ITEM homilia quadragesimasecunda in Genesim: Aliorum virtus multorum tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas est, & sæpè solet etiam propter paucos multis dare salutem. Et quid dico, propter paucos iustos? Sæpè quãdo non inuentus est in præsenti vita iustus, propter defunctorum virtutem, viuentium miseretur & curã habet: vndè clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum. quasi diceret: Licèt ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem: verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad miserandũ promptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meũ Dauid: & qui ante tot annos è vita migrauit, hic author fit salutis his qui sua sese perdiderant desidia.

4. Reg. 19. & 20.

Propter mortuos iustos miseretur Deus.
4. Reg. 19. & 20.

13. ET in sermone de virtutibus & vitiis: Quando Deus viuos homines, quibus loquendi fiducia sit, quiq; peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit, tum verò ad mortuos ille profugiẽs: per eos, inquit, peccata remitto. Quo modo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vrbem, Dauid etiã filij mei causa, qui ab hac iampridèm vita decessit. Aspice Sanctorum quãta sit virtus. Neque enim sua verba tãtùm aut corpora, sed ipsa etiã corporis tegmina, semper omni sunt possessione augustiora. Heliæ siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit. Trium puerorũ calcei per ignes ambulârũt. Elisæi lignum potuit vndarum mutare naturã, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere cogit. Moïses virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere valuit. Pauli vestes morbos fuderunt, Petri vmbræ mortem fugârunt. Sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Summa igitur cum potestate omnia faciunt, sicut Helias.

Sanctorũ virtus etiam in vestibus, reliquiis, & aliis rebus, quibus vsi fuere, elucescit.
4. Reg. 2.
Dan. 3.
4. Reg 6.
Exo. 14. & 17.
Acto. 19. & 5.
Cinis Martyrum dæmones expulit.

Merita propter quę multa facit Deus post Sanctorum mortem.

14. GENESIS vigesimosexto ait Dominus ad Isaac: Ero tecum, & benedicã tibi. tibi enim & semini tuo dabo vniuersas regiones has, complẽs iuramentum quod spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, dabóque posteris tuis vniuersas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legésque seruauerit. Et nonnullis interpositis: Apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui: noli timere, quia ego tecũ sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abraham.

15. EXODI trigesimosecundo: Moïses orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus cõtra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti in fortitudine magna, & in manu robusta? Nè quæso dicant Ægyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum, quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatúsque est Dominus nè faceret malũ quod locutus fuerat aduersùs populum suum.

16. TERTII Regum vndecimo: Dixit Dominus Salomoni: Disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui scindam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruum meum & Ierusalem quam elegi. Ibidèm: Ait Ahias Silonites propheta ad Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decẽ tribus. Porrò vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid, & Ierusalem ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israël, eò quòd dereliquerit me, & cætera. Nec auferam omne regnum de manu eius, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter Dauid seruum meum quem elegi, qui custodiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus coram me in Ierusalem ciuitate quam elegi, vt esset nomen meum ibi.

17. ET decimoquinto: Ambulauítque (Abiam) in omnibus peccatis patris sui, quę fecerat ante eũ: nec erat cor eius perfectum cum DOMINO DEO suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, & statueret Ierusalem: eò quòd fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinâsset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ.

18. ESAIÆ trigesimoseptimo: Hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hãc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem istam, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum. Egressus est autẽ angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia.

19. QVARTI Regum octauo: Noluit autẽ Dominus disperdere Iudam, propter Dauid seruum suum, sicut promiserat ei, vt daret illi lucernam, & filiis eius cunctis diebus.

20. ET decimonono: Protegámque vrbem hanc, & saluabo eam propter me & propter Dauid seruum meum.

21. IBIDEM capite vigesimo: Addã diebus tuis (ait Dominus per Esaiã ad Ezechiam) quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegã vrbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum.

22. SECVNDI Machabæorum decimoquinto: Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum, & hortabatur suos nè formidarent. Singulos autem illorum armauit non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verecũdum visu, modestum moribus & eloquio decorũ, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum: Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illũ. Respondẽtem verò Oniam dixisse, hic est fratrum amator

amator & populi Iſraël: hic eſt qui multùm orat pro populo & vniuerſa ſancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendiſſe autem Ieremiam dextram, & dediſſe Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe ſanctum gladium munus à Deo, in quo deiicies aduerſarios populi mei Iſraël. Et poſt quædam: Iudas verò, & qui cum eo erant, inuocato Deo, per orationes, congreſſi ſunt; manu quidem pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minùs trigintaquinque millia.

1. G. AMBROSIVS in libro de viduis, vt ſuprà hac eadem quæſtione, D. teſtimonio octauo.

Martyres patroni Regum ſupplicantiũ.

2. IDEM in caput vigeſimũprimum Lucæ: Mortuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cæleſtis gratiæ honore ſuccedunt: & illi fiunt ſupplices, hi patroni.

Experientia de Sanctorũ auxilio & beneficiis.

3. LEO Magnus ſermone primo in natali Apoſtolorũ Petri & Pauli: Sicut & nos experti ſumus, & noſtri probauêre Maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores iſtius vitæ ad obtinẽdam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum propriis peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur.

Ioan. 21.

B. Petrus adhuc officium paſtoris auxilio & orationibus exercet.

Romanæ Vrbis curam gerit ſpecialem.

4. ET ſermone ſecundo de eiſdem: Poſt reſurrectionem ſuã Dominus beato Petro Apoſtolo poſt regni claues, ad trinam æterni amoris profeſſionẽ, myſtica inſinuatione ter dixit: Paſce oues meas. quod & nunc proculdubiò facit, & mãdatum Domini pius paſtor exequitur, confirmans nos exhortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, vt nulla tentatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei, ſicut credendum eſt, vbiquè protendit, quanto magis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impendere, apud quos in ſacro dormitionis toro eadem qua præſedit, carne requieſcit?

B. Petri præſentia.

5. IDEM ſermone primo in anniuerſario die aſſumptionis ſuæ ad Pontificatum: Nec abeſt, vt cõfido, ab hoc cœtu etiam beatiſſimi Apoſtoli Petri pia dignatio & fida dilectio: nec veſtram deuotionem ille deſeruit, cuius nos reuerentia congregauit. De veſtro itaque & ipſe gaudet affectu, & in conſortibus honoris ſui obſeruantiam Dominicæ inſtitutionis amplectitur, probans ordinatiſſimam totius Eccleſiæ charitatem, quæ in Petri ſede Petrum ſuſcipit, & à tanti amore paſtoris nec in perſona tam imparis tepeſcit hæredis.

Petri merita, cura, & auxilium in adminiſtratione Pontificiæ dignitatis.

6. ITEM in ſermone ſecundo: Petrus nunc pleniùs & potentiùs ea, quæ ſibi commiſſa ſunt peragit, & omnes partes officiorum atque curarum in ipſo & cum ipſo, per quem eſt glorificatus, exequitur. Si quid itaque à nobis rectè agitur rectéque diſcernitur, ſi quid à miſericordia Dei quotidianis ſupplicationibus obtinetur, illius eſt operum atque meritorum, cuius in ſede ſua viuit poteſtas & excellit authoritas.

B. Petri cura & auxilium.

Luc. 22.

Ioan. 21.

7. ET ſermone tertio in eodem anniuerſario: Ieſus Chriſtus tantam potentiam dedit ei, quem totius Eccleſiæ principem fecit: vt ſi quid etiam noſtris temporibus rectè per nos agitur, rectéque diſponitur, illius operibus, illius ſit gubernaculis deputandum, cui dictum eſt: Et tu conuerſus, confirma fratres tuos. Et cui poſt reſurrectionem ſuam Dominus ad trinam æterni amoris profeſſionem myſtica inſinuatione ter dixit: Paſce oues meas, Quod nunc quoquè proculdubiò facit, & mandatum Domini pius paſtor exequitur, confirmãs nos cohortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, vt nulla tentatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei, ſicut credendum eſt, vbiquè prætendit, quanto magis nobis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impenderé, apud quos in ſacro beatæ dormitionis toro eadem qua reſedit, carne requieſcit.

Orare non ceſſat.

8. PAVLINVS Nolanus in carmine ad Cytherium de naufragio Martiniani, dum refert quẽadmodùm beatus Felix eundem à graui periculo liberauit:

B. Felix Nolanus ciui ſuó opem tulit.

In ora lapſus, ora non lædit ſua:
In ſaxa fuſus & rubos,
Nec ſente vultum, nec lapide artus contudit;
Felicis exceptus manu.
Qui iam propinquantem ædibus fratrem ſuis,
Non paſſus occurſu mali
Suis periculum in finibus capeſſere,
Hoſtem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem voti, ſuis
Confeſſor induxit locis.
Noſtriſque iuxtà ſedibus gratum intulit
Felix patronus hoſpitem.

9. IDEM Paulinus in vita & miraculis S. Felicis martyris Nolani, quamplurima habet, quæ tum ad ſanctorum inuocationem, interceſſionem, venerationem, & poteſtatem ſtabiliendam faciunt, tum ad reliquiarum ſanctarum honorem & commendationem: ex quibus pauca ſubiicimus. Ait igitur in natali ſecundo:

Et maria intraui duce te, quia cura pericli
Ceßit amore tuî: nec te ſine: nam tua ſenſi (ſto
Præſidia, in Domino ſuperãs maris aſpera Chri-
*Semper*eo, & terris te propter tutus & vndis.*
Sis bonus ô felíxque tuis, dominúmq; potentem
Exores: liceat placati munere Chriſti
Poſt pelagi fluctus, mundi quoq; fluctibus actis
In ſtatione tua placido conſiſtere portu:
Hoc benè ſubductam religaui littore claſſem:
In te compoſitæ mihi fixa ſit ancora vitæ.

*ego

Inuocat S. Felicem Paulinus.

ET in natali tertio:

Nunc precor æterna nobiſcum pace ſerenum
Poſce diem: hoc iterùm liceat gaudere reuerſô.
Annuáque hîc & vota tuis & carmina feſtis,
Reddere placati tranquillo nomine Chriſti.
Hic amor, hic labor eſt nobis: hæc vota tuorum
Suſcipe, commendáq; Deo, vt cùm ſedula cura
Seruitium noſtrum longo tibi penderit æuo,
Tunc demùm placidos pietate laboris alumnos
Abſoluas mittente manu, poſitáſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare paterno
Nè renuas gremio, Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, ſed maieſtate tremendum,
Exora, vt precibus plenis meritíſque redonet
Debita noſtra tuis: cùm tu quoque magna piorũ
Portio, regnantem Felix comitaueris agnum:
Poſce ouiũ grege nos ſtatui, vt ſententia ſummi
Iudicis hoc quoq; nos iterùm tibi munere donet,

Inuocatĩo Chriſti.

Nè male gratatis læuos adiudicet hœdis,
Sed potiùs dextræ positos in parte salutis,
Munifico pecori laudatis aggreget agnis.

In natali sexto:

Eccè vides tumulũ sacra martyris ossa tegentẽ,
Et tacitum obtento seruari marmore corpus.
Mẽbra latẽt positi, placida caro morte quiescit,
In spem non vacuam rediuiuæ condita vitæ.
Vndè igitur tantus circunstat limina terror? — Reliquiarum virtus & honos.
Quis tãtos agit huc populos? quænã manus vrget
Dæmonas? inuitósque rapit? frustráque rebelli
Voce reclamantes compellit adusque sepulcrum
Martyris, & sancto quasi fixos limine sistit?

Et quibusdam interiectis:

Præsidet ipse suis sacer ossibus: ossáque sancti — Præsidet suis reliquiis.
Corporis in tumulo non obsita puluere mortis,
Arcano æternæ sed prædita semine vitæ,
Viuificum spirant animæ victricis odorem, — Reliquiarum virtus.
Quo medicina potens datur exorantibus ægris.
Quanta resurgentis virtus & gloria cinget,
Coniectare licet, cùm gratia tanta sepultos
Ambiat: & quanto rediuiua decore micabunt
Corpora, in obscuris cùm sit lux tanta fauillis?
Quid nobis minimis horum præstare coronæ
Sufficiunt, quorũ & cineres dant cõmoda viuis?
Cernere sæpè iuuat variis spectacula formis
Mira salutantũ, & sibi quæque accomoda votis
Poscentum. videas etiam de rure colonos
Non solùm gremio sua pignora ferre paterno, — Pec[illegible]ra ad Sanctorum sepulcra induci solita.
Sed pecora ægra manu sæpè introducere secum,
Et sancto quasi conspicuo mandare licenter:
Móxque datam sua confisos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere sana,
Et verè plerunquè breui sanata sub ipso
Limine, læta suis iumenta reducere tectis.

Rvrsvm in natali octauo:

Concurramus ad hunc spe conspirante patronũ, — Refugium ad sanctos.
Suscipiat nostras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipsius celebramus ouantes,
Ille preces nostras meritis pius adferet altu,
Inque vicem flebit nobis, quia mente dicata — Non est insolitum sanctis, orare pro peccatoribus.
Nos lætamur ei: non est cura hæc noua sanctis,
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Víque boni meriti meritum superare sinistrum.

Et paulò pòst:

Sancte Deo dilecte, Dei tu dextera Felix, — Inuocat S. Felicem.
Esto precor nobis tu munitissima turris.

Deniqve natali nono:

Ergò tuos etiam Felix imploro parentes, — Inuocat patriarchas, Apostolos, Prophetas, & Martyres.
Hic quoq; ades mihi nũc, poscas & adesse vocatos,
Qui colitis lætos Paradisi cælitus hortos,
Quíque sub excelsa Domini requiescitis ara,
Pulcher Apostolici chor⁹ agminis, et Patriarchũ
Cẽs prior, ambo chori procerũ quos agmine bino
Per duodena Deus signauit nomina Patres,
Gentibus & populis regnũ ad cæleste vocãdis.
Vos etiam sancti supplex deposco Prophetæ,
In nostra qui carne Deum fore præcinuistis:
Vos quoquè corporibus cæsis & sanguine fuso
Occisum & viuum testati martyres Agnum,
Omnes diuinis à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham, sacer Isac, leuis Iacob
Progenuêre Deo per non numerabile semen,
Et bifidum meritis cælestibus atque caducis
Aequantes his astra poli, his telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad istum
Vndiquè conuenisse diem Felicis amore,
Vt confessoris socij celebretis honorem.

10. Maximvs Episcopus Taurinensis, in natali sanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentitij, & Solutoris: Cùm omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum solennitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licèt vniuersi sancti vbique sint, & omnibus prosint: specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulêre pro nobis. Et paulò pòst: Cuncti igitur martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. cum his autẽ nobis familiaritas est. semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur. hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hîc nè peccatorum nos labes assumat, ibi nè inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à Maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna nõ tangat: dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergò martyribus quiescentes euadimus inferni tenebras eorum propriis meritis, attamen consocij sanctitate.

Vide Ambro. serm. 77. Natalitij dies sanctorũ celebrandi.

Sancti vbique sunt, & omnibus prosunt, & pro nobis orant: maximè verò sancti patrij.

Nota.

Cur sepeliantur Christiani apud sepulcra sanctorum.

11. Basilivs homilia vigesima in quadraginta martyres, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio secundo.

12. Avgvstinvs quæstione centesimaoctaua in Exodum: Iubet vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries autem rubricatus, cui non occurrat Christus passione cruentatus? Significantur his etiam martyres sancti, quorũ orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui.

Exod. 26.

Martyrũ orationibus propitiatur Deus peccatis populi.

13. Evsebivs Pamphili Cæsareensis Episcopus, in libro decimotertio de præparatione euãgelica, capite septimo: Sed videamus quid de his dicat Plato, qui pro defensione patriæ magno animo militantes, mortui sunt: Nónne igitur, inquit, eos qui militiæ fortiter pro patria facientes interiêrunt, aurei generis fuisse dicemus? Omninò, inquit. Credimus igitur Hesiodo, postquàm aurei generis homines mortui sunt, à multis homines angustiis semideos factos liberare, mortaliúmque omnium esse custodes: ac in posterum quasi deos colemus, eorúmque adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes, qui præclarè vixerunt, quoque modo mortui sunt, honorabimus. Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoquè illorum accedimus: vota quæ ipsis facimus, tanquàm viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non pa-

Christianorũ consuetudo Constantini tempore in precãdis sanctis.

Plato placita sua ex doctrina Iudęorū hausit.

non parùm iuuari profitemur. Hęc à Platóne collegimus, vt ostenderemus Hebraica illū philosophia munitum, nostris consentanea scripsisse.

De Reliquiis. Vigilantij hęresis contra sanctorū reliquias, & accēsos cereos.

H. I. HIERONYMVS contra Vigilantiū: Gallię vernaculum hostem sustinent, & hominē mo- ti capitis, atque Hippocratis vinculis alligādum, sedētem cernunt in Ecclesia, &, inter cætera verba blasphemię, ista quoquè dicentem: Quid necesse est, te tanto honore non solùm honorare, sed etiā adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Et rursum in eodē libro: Quid puluerem, linteamine circundatum, adorando oscularis? Et in consequentibus: Propè ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductū in ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & vbicunque puluisculum nescio quod, in modico vasculo precioso linteamine circundatum, osculantes adorare. Magnum honorē præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrādos: quos Agnus, qui est in medio throni, cū omni fulgore maiestatis suę illustrat. quis enim, ô insanum caput, aliquādo martyres adorauit? quis hominē putauit Deum? Nónne Paulus & Barnabas cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quòd meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue atque Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debit' deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dicere, Illud nescio quid, quod in modico vasculo trāsferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestiùs, vt tota libertate blasphemes. Puluisculū, inquit, nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circūdatum. Dolet martyrū reliquias precioso operiri velamine, & nō vel pannis vel cilicio colligari, vel proiici in sterquiliniū, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quādo Apostolorū basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothæi trāstulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij, illorū se sentire præsentiam confitentur: Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo pòst tempore de Iudæa transtulit in Thraciā? Omnes Episcopi nō solùm sacrilegi, sed & fatui iudicādi, qui rem vilissimam & cineres dissolutos, in serico & vase aureo portauerūt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerūt sanctis reliquiis, & tanta lætitia, quasi præsentem viuentémq; prophetam cernerēt, susceperūt, vt de Palæstina vsque Chalcedonem iungerētur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Videlicet adorabant Samuelem, & non Christū, cuius Samuel & Leuita & propheta fuit? Et quibusdam interpositis: Causabantur quondā & Apostoli, quòd periret vnguētum, sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorū: & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotióque mentis eius recipitur: & quicūque accendūt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Nō diffiteor omnes nos qui in Christum credimus, de idololatrię errore venisse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani: & quia quondàm colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, nè simili cum videamur cū idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò detestandū est: hoc fit martyribus, & idcircò recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquiis per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtiquè ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vndè & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbū tuū Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundùm nos ossa veneranda, secundùm te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Et non solùm vnius vrbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediūtur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus & fauilla nescio quę iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisaica foris dealbata sint, cùm intùs immundo cinere iuxta te, immunda omnia oleant atque sordeant. Et post hęc de Barathro pectoris tui cœnosam spurcitiam euomens, audes dicere: Ergò cineres suos amant animæ martyrum & circūuolant eos, sempérque præsentes sunt, ne fortè si aliquis precator aduenerit, absētes audire nō possint? O portentum in terras vltimas deportādum! Rides de reliquiis martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesiis Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadē contra nos loquaris, quę ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius, basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomiū. Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodesse, nō credentibus: quasi nunc hoc quæratur, quibus fiant, & non, qua virtute fiant. Nolo mihi dicas, Signa infidelium sunt: sed responde, quo modo in vilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorum virtutúmque pręsentia. Sentio, sentio infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hęc te cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, immò hodiéque torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cęteris confitetur. Nisi fortè in morem gentilium impiorúmque Porphyrij & Eunomij, has pręstigias dęmonum esse confingas, & nō verè clamare dęmones, sed sua simulare tormenta. Do consiliū: ingredere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies vbi multos socios tuos, & nequaquàm cereis martyrum qui tibi displicent, sed flāmis inuisibilibus combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas.

Apoc. 21.

Respōsio Hieronymi, non adorari martyres, tāquam Deum.

Actor. 14.

Actor. 10.

Reliquiis sanctorum exhibitus honor. Dæmones apud eas rugiunt.

Martyres non indigent cereorū lumi- [illegible]

Matth. 26. Rom. 14.

Idololatras appellabat Vigilantius eos, qui accēdunt cereos ad honorem martyrum.

Cur interdiū accendantur luminariā.

Matth. 25. Luc. 12.

Ioan. 5.

Psal. 118.

Ossa apostolorum veneranda.

Tumuli sanctorum sunt Christi altaria.

Matth. 23.

Absentes audire possunt.

Eunomij hæresis.

Miracula martyrum.

Vigilantius à dæmone impellitur ad impugnādum reliquias sanctas.

Dormitātius Reliquiarum sanctarum oppugnator. Idololatras & Cinerarios nos appellat Vigilantius.

2. IDEM in epistola quinquagesimatertia ad Riparium Presbyterum aduersùs Vigilantium: Ais, Vigilantium, qui κατ' ἀντίφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectiùs diceretur, os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum cōtra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare Cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur. O infelicem hominem, & omni lachrymarum fonte plāgendum, qui hęc dicens, non se intelligit esse Samaritanum & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa, quę in eadem domo fuerint, pollui suspicantur, sequentes occidentem literam, & non viuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrū reliquias, sed ne solem quidem & lunam, nō angelos, nō archangelos, nō Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in pręsenti seculo & in futuro, colim⁹ & adoramus: nè seruiamus creaturæ potiùs, quàm Creatori, qui est benedict⁹ in secula. Honoramus autem reliquias martyrum, vt eum cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominū, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. Ergò Petri & Pauli immundę sunt reliquię? Ergò Moysi corpusculum, immundum erit, quod iuxta Hebraicā veritatem, ab ipso sepultum est Domino? Et quotiescunque Apostolorum & Prophetarum, & omnium martyrum basilicas ingredimur, totiès idolorum templa veneramur? accensique ante tumulos eorum cerei, idololatrię insignia sunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in authoris caput, & insanum cerebrum vel sanet aliquādo vel deleat, nè tantis sacrilegiis simplicium animæ subuertantur. Ergò & Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit: & angeli qui candidis vestibus vtebantur, mortuo cadaueri atque polluto prębebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immò eructaret immundissimā crapulam, & cum Iuliano persecutore, Sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret? Si non sunt honorandę reliquię martyrum, quomodò legimus: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluunt cōtingentes, quo modo Elisæus mortuus mortuum suscitauit, & dedit vitam corpus, quod iuxta Vigilantium iacebat immundum? Ergò omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuēre immunda, quia Ioseph & Patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos cineres pertulerūt? Ioseph quoquè qui in typo pręcessit Domini Saluatoris nostri, sceleratus fuit: qui tāta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, vt immundum patrem auo & atauo sociaret immūdis, & mortuum mortuis copularet. O præcidendam linguam à medicis, immò insanum curādum caput, vt qui loqui nescit, discat aliquando reticere. Iterùm dicam: Ergò martyrum immundę sunt reliquię? & quid passi sunt Apostoli, vt immundū Stephani corpus tāta funeris ambitione precederent, vt facerent ei planctum magnum, vt eorū luctus in gaudium nostrum verteretur?

Non adoramus martyrū reliquias.

Honor sanctorum redūdat in Dominū. Matth. 10. Immunda esse mortuorū corpora asserit Vigilātius. Deut. 34.

Deut. 34.

Matth.

Psal. 115.

4. Reg. 13.

Exod. 13.

Iosue 24.

Gen. 50.

Act. 8.

3. ET in caput sexagesimumquintum Esaiæ: Nihil fuit sacrilegij quod Israel populus prætermitteret, non solùm in hortis immolans, & super lateres thura succendens: sed sedens quoque vel habitās in sepulcris, & in delubris idolorum dormiēs, vbi stratis pellibus hostiarū incubare soliti erant, vt somniis futura cognoscerent, &c. Et in tantùm procacitatis ac superbię augmenta capiebant, vt quicunque non simili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactùmque eius fugerent: quemadmodùm Samaritani & Iudæi nobis faciunt, omnésque hæretici: quales nupèr sub magistro cerebroso in Gallia pullulârunt, qui basilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebremus, quasi immūdos fugiūt. Hoc autem non tam illi faciunt, quàm habitantes in eis dæmones, fortitudinem & flagella sancti cineris non ferentes.

Hæretici & Vigilantiani fugiunt Christianos, qui Martyrū basilicas orandi causa ingrediuntur.

Nota quorū impulsu id faciant.

4. SECVNDVM Concilium Nicenum actione septima, in definitione ipsius S. Synodi: Qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones cōtaminare, aut nouam quandam vaniloquētiam inducere, aut quicquam de consecratis in Ecclesia abiicere, Euangelij inquam depictum codicem, aut figuram Crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas sciuerint esse germanas & veras, aut cōtra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: aut vti tanquàm communibus sacratis Deo repositis preciosis, aut monasteriis reuerendis: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si monachi aut laici communione priuantor. IN eādem Synodo, actione tertia, lecta est epistola Oriētalium Episcoporum ad Tharasium Constantinopolitanum Archiepiscopum, quam Sancta Synodus approbauit, vbi hęc verba leguntur: Apostolicas Ecclesiæ Traditiones, quibus veneratio culturáque Sanctorū docetur, recipimus & veneramur. Eos autem vt ministros, amicos, & filios Dei existētes, honoramus. Honor enim qui à conseruis idem sentiētibus inuicèm exhibetur, indicium est beneuolentiæ erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei & pura Christi habitacula, Spiritúsque Sancti immaculata specula. Quin etiā animę eorum in manu Dei existunt, vt scriptū est. Deus enim vita existens, cùm sancti in Dei manu sint, in vita & lumine necessum est vt existant. Et ob id preciosa in cōspectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adstiterūt. Saluator noster Christus fontes salutares, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum redolentis suauitatis scaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen est, martyrū ossa morbos fugant, infirmis medicantur, cæcis visum impartiunt, lepras emundant, tentationes & mœrores soluunt. Atque id per Christum, qui in ipsis habitat. Benè etiam Psalmographus cecinit: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et iterùm: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes volūtates eius in ipsis.

Imagines crucis & sanctorum, & Reliquiæ.

Traditio Apostolica de Sanctorum veneratione.

Cur Sancti venerandi.

Sap. 3.

Psal. 115.

Reliquiæ sanctorum salutares & multa beneficia præstant. Athanasium intelligit.

Psal. 67. Psal. 15.

5. CONCILIVM Gangrēse in procemio: Quoniam sancta Episcoporum synodus inuenit multa fieri indecēter ab his, qui Eustathium secuti sunt, necessariò statuit palàm omnib⁹ factis, amputare vniuersa quę ab eodem malè commissa sunt. Loca sanctorum martyrum vel basilicas contemnere, & omnes qui illuc conueniunt, reprǽhēdere inueniti sunt. ET canone vigesimo: Si quis arrogantia vtens,

Eustathiani hæretici loca Martyrum contemnunt.

vtens, & martyrum congregationes abhorrens, & sacra quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema.

6. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulcro Elisei. Quod cùm tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

Miracula Geruasij & Protasij.

7. AVGVSTINVS libro vigesimosecũdo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculũ quod Mediolani factum est, cùm illic essemus, quando illuminatus est cęcus ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis est ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora martyrum Protasij & Geruasij. Quæ cùm laterẽt & penitùs nescirẽtur, Episcopo Ambrosio per somniũ reuelata, reperta sunt, vbi cęcus ille depulsis veteribus tenebris diẽ vidit. Narrat ibidèm inter alia miracula Augustinus, de quodam orationis loco à Tribunitio viro

Ex terra sancta.

ipsius Augustini permissu ædificato, in quo terra sancta de Hierosolymis allata, reuerẽtię causa locata seruabatur: quòd cùm eò fuisset iuuenis quidam paralyticus allatus, orauerit, atque indè continuò (inquit) pedibus suis saluus abscessit. Et post alia quędam cõmemorata miracula nonnulla de beati Stephani reliquiis narrat: quorum primũ verbis huiusmodi recenset: Ad aquas Tibilitanas,

Ad reliquias S. Stephani conueniens multitudo.

inquit, Episcopo afferente Proiecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius memoriã veniebat magnę multitudinis concursus & occursus. Ibi cæca mulier, vt ad Episcopum portantem pignora sacra duceretur, orauit, flores quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinùs vidit.

Miracula.

Stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem vlteriùs non requirens. Ibidèm aliud hisce verbis recenset: Memorati memoriam martyris, quę posita est in castello Synicensi, quod Hipponẽsi coloniæ vicinum est, eiusdẽ loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atq; subsequente, portabat: fistula, cuius molestia iam diù laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secaret opperiebatur manus, illius piæ sarcinæ vectatione, vbi sanctas attigit reliquias, repentè sanata est. Nam deincèps eam in suo corpore nõ inuenit. Et pluribus aliis miraculis, quę per eiusdem sancti reliquias Dominus operatus est, enumeratis, ità subiungit: Si miracula sanitatum, vt alia taceã, modò velim scribere, quę per hunc martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi: & in nostra, plurimi cõficiendi sunt libri, nec tamen omnia colligi poterunt: sed tantũ de quibus libelli dati sunt qui recitarentur in populis. Refert deindè de fratribus septem & tribus sororibus, eos per maledictionem matris tali pœna diuinitùs mulctatos, vt horribiliter quaterẽtur omnes tremore membrorum, & quòcunque irẽt, omnium in se aspectum conuerterent. Venisse autem ex his duos, fratrem & sororem, ad beati Augustini ciuitatem, & cùm in moriam gloriosissimi martyris Stephani frequentâssent, eos, omni populo Deum glorificante, ante loci sancti cancellos sanitatem recepisse.

Reliquiarum virtus & beneficia.

8. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Fontes nobis salutares dominator Christus præbuit sanctorum reliquias multimoda beneficia scaturientes, vnguentũ suauitatis emanantes: & nullus dubitet. Si enim ex rupe & firmo saxo aqua in eremo prosiliit, volẽte Deo, & ex maxilla asini Samsoni sitienti, ex martyrum reliquiis vnguẽtum suauè olẽs emanare incredibile est? nullo pacto profectò eis qui sciunt Dei virtutẽ, & ab ipso sanctorũ honorem. In lege omnis qui tangebat mortuum, immundus efficiebatur. Verùm ij non mortui: nam ex quo ipsa vita is qui vitæ causa est, inter mortuos cõputatus est, eos qui in spe resurrectionis & fide quæ in ipso est, dormiẽrunt, non mortuos appellamus. Mortuum enim corpus quomodò miracula operari potest? Quomodò igitur per eos dęmones abiguntur, infirmi curantur, cęci vident, leprosi mundantur, tẽtationes & tristitiæ soluuntur? Omne donum bonum à Patre luminum, per eos iis qui inhęsitabili fide petunt, descẽdit. Quantùm sanè laborares, vt inuenires adiutorem, qui ad mortalem regẽ te adduceret, & pro te ad ipsum sermones faceret? Adiutores ergò totius generis, Deo pro nobis supplicationes porrigentes, non honorandi sunt? certè honorandi. Templa à nobis Deo erigenda sunt in ipsorum nomine: fructus afferẽdi illorũ memoriã venerantibus, & in ipsis lætãtibus spiritu, vt propria inuocantiũ lætitia fiat, nè nos non colere tẽtati, è conuerso ipsos irritemus. Nam iis à quibus Deus colitur, & eius serui delectãtur: & quos despicit Deus, & eius despiciunt clientes. In psalmis, & hymnis, & odis spiritualibus, cùm compũctione & misericordia indigeamus, sanctos fide veneremur, à quibus maximè Deus colitur. Statuas illis erigamus, & visibiles imagines: & nosipsi animatæ statuæ & imagines ipsorum, virtutum imitatione efficiamur. Deiparam, vt propriè & verè Dei matrem, honoremus: Pręcursorem Ioannem, vt prophetã & Baptistam, & missum, & martyrem. Neque enim inter natos mulierũ surrexit maior Ioãne, vt Dominus dixit, & regni eius primus præco fact⁹ est. Apostolos vt fratres Domini & inspectores & ministros in passionib⁹ eius. Quos præsciẽs, prędestinauit cõformes fieri imaginis filij sui Deus & pater, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò pastores & doctores. Martyres verò Domini ex omni ordine delectos vt milites Christi, & qui eius biberũt calicem, tunc viuificæ eius mortis baptismate baptizati, vt cõmunicantes passionibus eius & gloriæ. Quorũ dux exercitus est protodiaconus Christi, & missus, & protomartyr Stephanus. Et sanctos Patres nostros exercitatores, qui diuturniore martyrio consciẽtię certauerũt, qui circuiẽrunt in melotis, in pellibus caprinis, egeni, tribulati, afflicti, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis & cauernis terrę, quibus non erat dignus mundus. Prophetas ante gratię tempus, Patriarchas iustos, qui prænunciauerunt Christi aduentum. Horum omnium attendentes cõuersationẽ æmulamur fidem, bonitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam passionum, & sustinentiam vsque ad sanguinem, vt & corona glorię cũ ipsis participemus.

Exod. 17. Num. 20.

Iud. 15.

Num. 19.

Sanctos non appellamus mortuos.

Iac. 1.

Adiutores nostri sunt, & idcircò honorandi.

Statuas Sanctis erigamus.

Cur [illegible] rum ordinum Sancti honore prosequendi sunt.

Matth. 11.

Rom. 8.

Heb. 11.

Heb. 12.

9. BASILIVS homilia in Psalmum centesimum decimumquintum: Pro legis Iudaicę ritu, si qui moriebantur, horum morticinia habebãtur abominationi. Contrà mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, preciosę cẽsentur reliquię sancto-

rum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: nō cōtaminabitur super vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestiméta sua. Nūc è diuerso martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem fit quadamtenùs sanctificationis particeps. Quare preciosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Leuit. 21.

Num. 6. & 19. Tangētes reliquias sacras, fiunt quodāmodò sanctitatis participes.

10. CHRYSOSTOMVS sermone in Iuuentinū & Maximum martyres: Illos non indignum fuerit & columnas, & scopulos, & turres, & candelabra, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnę sustinent: sicut turres muniunt: & sicut scopuli, omnes vndarum assultus repulerunt, multam interim ipsi seruantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudinéque eadem, suaue Christi iugum traxêre. Idcirco sępè eos inuisamus, tumulos adornemus, magnáque fide reliquias eorum cōtingamus, vt indè benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, quę in pręliis sibi inflicta, regi monstrantes fidenter loquuntur: ità & illi in manibus abscecta capita gestantes, & in medium afferentes, quęque voluerint, apud regem cælorum impetrare possunt. Proindè magna fide promptitudinéque huc veniamus, quò & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum pręmiis, indè varios thesauros vndiquaquè colligamus: & per pręsentem vitā ità iuxta voluntatem Dei transeamus, vt in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cælorum in Christo Iesu Domino nostro.

Martyres sunt turres & columnæ.

Tumuli eorū inuisendi, & magna fide reliquiæ contingendæ benedictionis consequendæ gratia.

Quæ voluerint, impetrare possunt.

11. IDEM in libro contra Gentiles, de vita sancti Babylæ Antiocheni episcopi ac martyris: Atqui poterat Babylas vel exemplo Enoch transferri, vel Heliæ modo rapi, vt qui vtriusque æmulator fuerat. At Deus, qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostrę occasiones dedit, & hanc quoquè viam nobis à se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capessendam stimulum, relictis scilicet interim apud nos sanctorum reliquiis. Nā post sermonis facultatem ipsa certè sanctorum sepulcra proximū locum obtinent, ad animas hominū in ipsos sanctos intuentium, ad virtutum earundem ęmulationem excitandas. Ac sicubi quis huiusmodi conditoriis adstat, suum statim sensum ab hac, quam dico, vi correptum animaduertit. capsulæ enim aspectus in animam inuadens, ipsam percellit & exuscitat, ac perindè afficit, quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat, præsénsque adesse cernatur: deindè fit, vt qui se sic affectum sentit, mira alacritate gestiēs, aliúsque prorsùs quodam modo effectus, ità ex eo loco decedat. Quisquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probè indè edocebitur, imaginationem de mortuis conceptā solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui vbi mortuorum sepulcris adstiterūt, protinùs quasi ibidèm sepultos coram stantes contueantur, sic eosdem in ipso statim vestibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquum vitæ tempus ad demortuorum monumenta habitare sibi in animum induxerūt. Id quod nequaquàm fecissent, nisi à locorū aspectu cōsolationē aliquā cepissent. Et quid hîc de locis ac sepulcris verba facio? quum & sæpè vestis sola mortuorum visa, & verbū vnum in mentem influēs, animum nostrum excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea est enim sanctorū potestas, vt illorum superstitum dęmones ne vmbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoquè reformident.

Sanctorum reliquię ad quid à Deo relictæ.

Sepulcra Sanctorum quid nobis prosint.

Dæmones reformidant sanctorum loculos.

12. IDEM Chrysostomus sermone in adorationē venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorū principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarum miraculum, omni cęlesti & humana laude, omni pręconio dignissimus: cuius si vmbra & lintei morbos profugabant, certè catenæ, quæ venerandum apostoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participârunt: catenæ, inquam, illæ omninò venerandæ ac preciosę, quæ apostolicum illud ac beatum corpus colligârunt, quę manus illas miraculorum effectrices, adstrinxerunt, quę diuina gratia ab ipsis repletæ sunt, ex quibus miracula abundè scaturiunt, quæ ægrotos homines à morbis liberāt, quę homines illos sanctos efficiunt, qui cùm fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculę mystico quodā modo expurgantur, & morbidæ influentiæ reprimuntur: quę deniquè in aëream celsitatem extensę, & vsque ad cælos ipsos peruenientes, à Dominico illo & diuino solio tanquàm ab ancora quadam, extēdūtur. Has catenas potentiarum, quæ à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cū timore illas subterfugiēs cōprimitur. Has aërea spirituū multitudo metuēs ac tremens, iaculísque indè immissis percussa, lōgiùs profugatur. Non enim ferre potest Spiritus sancti gratiā, has ipsas catenas obūbrātē, neq; scintillas ex diuino illarū igne exiliētes sustinet: sed ab ipsis incēditur atq; comburitur. Has cōposuit Dei patris verbū, eiusdem ęternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confessionis præmium essent: Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Esaia anteà visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu ignē, è carbone illō exiliētem, ad opus perficiendū maximè idoneum reddidit. Quamobrē licèt ferreę sint naturæ, diuina tamē gratia, & potētia plenę sunt. Ab his dæmonū praui spiritus illigati enecātur. Ab his princeps mūdi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab iis, qui anteà peccatorum laqueis cōstricti, soluti & liberati sunt, & mortis retibus anteà circundati, ad vitam transiērunt. Hę diuinæ hęreditatis terminos cingētes, & vndiquè munientes, faciunt nè ab hostibus expugnari possint. Eędem Christianorū vertices coronātes, ab illorū hostiū insidiis, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. His & nunc sanctissima, omníque ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tanquā splendido monili, & aureo quodā ornatu induta, velut corona quadā ex intactis floribus cōtexta, decorata est, & ad dexterā sui spōsi partē assistit. Has, inquā, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur. Has reuerētes veneramur & colimus, & pro animarum emēdatione habemus. His omnē sensum & mēbrum admouentes, illarū sanctitate

Catenæ S. Petri vim miraculorum habent ex propiori contactu.

Acto. 5.

Diuina gratia repletæ sunt.

Sanctos efficiunt accedentes cum fide.

Diabolus eas exhorret & fugit.

Esaiæ 6.

Diuina potentia plenæ sunt.

Christianos ab hostium insidiis intactos seruant, & ecclesiam ornant.

Eas Christiani amplexantur, membrisque singulis admouentes sanctitate implentur.

ſanctitate implemur, & per mentis intelligentiam ſancti Spiritus gratiã in animos ipſos admittimus. Deceret certè, deceret, nõ ſolùm catenas, quę manus adſtrinxerunt, magnoperè venerari: ſed etiam indicia omnia, ad quę Apoſtoli mẽbra acceſſerũt, ſingularim amplecti ac reuereri, & in illis ſingulis diem feſtum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interiectis: Gladius etiam eius vt res quædam precioſa, & omninò venerãda, Apoſtolicíſque manibus deſeruiens, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenę ipſæ in regali palatio, vbi Apoſtolo Petro ſacrum templum erectum eſt, velut ſacratus quidam & cęleſtis theſaurus, in intimo loco repoſitus ſeruatur, vt ſcimus: qui fidelibus Imperatoribus & fideliũ virorũ multitudini ad ſanctitatem proponi ſolet. Cęleſtem enim gratiam confert, variarũ curationum copiam ſuppeditat, ſui cultores ſalutariter cuſtodit, ſéque amplectentes erigit, animas ipſorum eleuans. Quòd ſi breuis & informis videtur gladius ille, non eſt propterea deſpiciendus. Apoſtolicam enim miraculorum vim & potentiam ſecum continet. Nam hunc Apoſtolus, vt potentis Dei frameam poſſedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apoſtolicæ veſtes atque indumenta, multùm illa quidem vilia ſunt atque abiecta: ſed ſi quis eorum decorem & magnificentiam, quę mente comprehenditur, inſpexerit, diuina & cęleſti gratia repleta eſſe, & apoſtolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perindè valet, cùm quis hæc ipſa recordatur, ac ſi Apoſtolum inuocet. Ego & carcerem ipſum, in quo Apoſtolus cuſtoditus eſt, omni præconio dignum cenſeo, quippe qui omni veneratione plenus eſt: dignus enim habitus fuit, qui tantũ ſanctitatis domiciliũ intra ſe acciperet. Ego & ſolũ illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit ſanctitate decorem exiſtimo, & apoſtolica gratia refertum. Sed dubitat aliquis, num hęc itá ſe habeant: neque hęc tanti eſſe credit, vt gratiam illam, quę in Apoſtolo fuit, participârint. Perſuadeat huic vmbra ipſa, & ſemicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppoſitione ad ſolis lucem compoſita, & ab Apoſtolorũ principis tactu longè diſtãs: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia, pari & miraculorum effectrici potentia repleta ſunt: quódque admirabilius eſt, per ſecundã participationẽ, conſecutionẽ, & gratiarũ tranſlationẽ, ſibi adhęrẽtibus impertita, eandem miraculorũ potentiã, & nihilo minorẽ abundè ſuppeditãt. Si quis autẽ mihi daret, vt ſcandalia & veſtes, quibus ab Angelo ſe induere iuſſus eſt, ipſe videre poſſem, illa certè apertis vlnis exciperẽ atq; amplecterer, & vt cæleſte donũ in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur ſacratũ gladiũ cum ſacris & Apoſtolicis catenis cõnectentes, Petrũ ipſum mẽte inſpicere nobis videmur: & vtraq; tãgẽtes, Apoſtolũ à nobis tãgi exiſtimam*, neque vllo modo ambigimus, eò quòd hæc loco ab Apoſtolo ipſo diſiũcta ſint: ſed & hęc, & illum mente formantes, & per fidẽ ipſam in vnũ copulantes, ad eum ipſum qui per hęc paſſus eſt, totum referimus. Hęc amplectẽtes, illum videre nos credimus: atque illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerũt, videre nos arbitramur. Itaque non omninò ipſis gratiarum expertes cõſtituti ſumus. Nam etſi in vetere vrbe Roma diuerſatur per corporis ſepulturam, quam vrbs illa ſortita eſt: nõ tamẽ à nobiſipſis abeſſe vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adeſt enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentes, ab eius coniunctione non ſeparantur: ſed cùm vna eadémque ſit gratia, quę per eius corpus, catenas, veſtes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præſens ſit in ſingulis.

S. Petri gladius vt res quędam veneranda, & tanquàm cæleſtis theſaurus aſſeruatur in templo S. Petri.

Eius vis.

Cùm quis hæc ipſa recordatur, perindè eſt, ac ſi Apoſtolũ inuocet.

Carcer apoſtoli omni veneratione plenus eſt, & ſolum in quo decubuit.

Nota.

Act. 5. & 19.

Chryſoſtomus etiã ſandalia & veſtes videre cupit.

Videntes & tangentes catenas & gladium S. Petri, ipſum videmur Apoſtolum, videre & tangere.

S. Petrus Romę eſt ſepultus.

Eadẽ eſt gratia quæ per eius corpus, catenas, veſtes, & gladiũ miracula operatur.

13. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaquinta ad ſororem ſuam de inuentione corporũ ſanctorum Geruaſij & Protaſij: Reſpexit ſanè humilia Dominus, qui latentes ſub ignobili ceſpite reliquias ſanctorum, ſuę Eccleſię reuelauit, quorum anima in cęlo, corpus in terra, ſuſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem, quos videtis vt eos cum principibus populi ſui collocarit. Principes populi quos alios, niſi ſanctos martyres æſtimare debemus? quorum iam in numerũ diù antè ignorati Protaſius Geruaſiúſque proferuntur, qui ſterilem martyribus Eccleſiam Mediolanenſem, iam plurimorum matrem filiorum lætari paſſionis proprię fecerint & titulis & exemplis. Et poſt pauca: Cognouiſtis, immò vidiſtis ipſi multos à dæmoniis purgatos, plurimos etiam vbi veſtem ſanctorũ manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus abſolutos. Reparata vetuſti corporis miracula, quo ſe per aduentum Domini Ieſu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam ſanctorum corporum pleroſque ſanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? quanta indumenta ſuper reliquias ſacratiſſimas, vt tactu ipſo medicabilia repoſcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, ſaluus erit. Gratias tibi Domine Ieſu, quòd hoc tempore tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, quo eccleſia tua præſidia maiora deſiderat. Cognoſcant omnes, quales ego propugnatores requiram, qui propugnare poſſint, impugnare non ſoleant. Hos ego acquiſiui tibi plebs ſancta, qui proſint omnibus, nemini noceãt. Tales ego ambio defenſores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sũt. Iterùm poſt pauca: Patronos habebamus, & neſciebamus? Succedant victimę triumphales in locum vbi Chriſtus hoſtia eſt. Sed ille ſuper altare, qui pro omnibus paſſus eſt: iſti ſub altari, qui illius redempti ſunt paſſione. Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim, vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo ſacris victimis dexteram portionem, locus iſte martyribus debebatur. Condamus ergò reliquias ſacroſanctas & dignis ędibus inuehamus, totúmque diem fida deuotione celebremus.

Reuelatio reliquiarũ Sanctorum.

Pſal. 112.

Miracula ad Sanctorum reliquias.

Oraria & veſtimenta reliquiis admota medicamentum pr[illegible]

Propugnatores, defẽſores, & patroni.

Reliquię martyrũ ſub altaribus recondi ſolent.

14. IDEM ſermone nonageſimoptimo de inuentione corporum ſanctorum Geruaſij & Protaſij: Celebritati veſtrę, qui ſolent, inuident. Et quia celebritatem veſtram inuidis animis ferro non poſſunt, cauſam celebritatis odêre, atque amentiæ in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta eſt incredulorum perfidia, vt tolerabilior ſit diaboli confeſſio. Dicebat enim diabolus: Ieſu fili Dei viui, quid veniſti ante tempus torquere nos? Et cùm hęc audirent Iudæi, ipſi tamen Dei filium denegabãt. Et

Arriani negant martyrũ merita, quæ dæmones confitentur.

Matth. 8.

nunc audistis clamantes dæmones & confitentes martyribus, quòd pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis, vt ante tempus nos tam granitet torqueatis? Et Arriani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare: cùm tormenta dæmonum, ipsorum voce probentur: & beneficia martyrum, remediis cæcorum & absolutorum indiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacræ reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Et paulò pòst: Sed quæro, quid non credant, vtrùm à martyribus possint aliqui visitari, hoc est, Christo non credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum reperta sunt? Quæro hîc, vtrùm mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident, quod meum non est? Si martyribus, (restat enim vt si mihi non inuidét, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam, quam isti nõ habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit dabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Dicebant hodiè & superiore die vel nocte dęmones: Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus: Venistis perdere nos? Arriani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquàm fingere potuit, vt dęmoniacum se esse simularet.

Cæco restitutus aspectus ex fimbriæ contactu.

Martyrũ miracula negantes, Christo non credunt. Ioan. 14.

Martyres alterius fidei fuere quàm heretici: & idcircò eis inuident.

Arriani dicebant esse ficta tormenta dęmonum.

15. ET sermone nonagesimotertio in Natali sanctorum martyrũ Nazarij & Celsi, qui in Basileensi editione est nonagesimus secũdus: Exultant felices singularũ vrbium populi, si vnius saltem martyris reliquiis muniantur. Eccè nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cælestium militum, & tentarum parens fœcunda virtutum. Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis Ecclesia licèt totũ corpore secum retineat, & mundo tamen totũ in benedictione transmisit. Hęc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum etsi per vniuersum mũdum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Et sub finem: Licèt hic tantus Christi testis preciosus confessione, preciosior sanguine, crudeli vulnere preciosior, & tincta veste candidior, licèt hic Mediolanensium peculiaris putetur priuilegio sepulcri, sed omnium est communione suffragij. Neque enim istius vrbis charitas proflua & fides auara tãtum huic martyri derogauerit dum sibi arrogat, vt solùm erga mœnia sua, patrocinij illius beneficia affutura esse crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocâsti vbiquè martyrẽ, vbiquè te exaudit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, intantùm vicina præsentia efficacis præbebitur aduocati, inquantùm fuerit fides deuota suscepti. Et paulò pòst: Honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mũdi, præcones regni, cohęredes Dei. Quòd si dicas mihi, quid honoras in carne iam resoluta atq; cõsumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterùm, Mihi autẽ valdè honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos DEI, quanto magis amicos DEI? De quibus alio loco dicitur: DOMINUS, inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergò in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cęlo.

Reliquię sanctorum muniunt ciuitates.

Martyrũ merita & suffragia multis communia.

Honorandi martyres tanquam intercessores mũdi.

Psal. 115. & 138.

Psal. 33.

Veneratio Reliquiarũ.

16. CONCILIVM Tridentium sessione vigesimaquinta, in decreto de innocatione, veneratione, & reliquiis Sanctorum, & sacris imaginibus: Sanctorum quoque martyrum, & aliorum cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua mẽbra fuerunt Christi & templum Spiritûs sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, doceant Episcopi & cęteri docendi munus sustinentes à fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia à Deo hominibus pręstantur: ità vt affirmantes, Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliáve sacra monumẽta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandę causa sanctorum memorias frustrà frequentari: omnino damnãdos esse, prout iã pridèm eos damnauit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

Reliquiarum veneratio & beneficia.

Anathema.

17. ACTORVM decimonono: Virtutes nõ quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ità vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

18. ET capite quinto: Magis autẽ augebatur credẽtium in Domino multitudo virorum ac mulierum: ità vt in plateas eiicerẽt infirmos, & ponerẽt in lectulis ac grabbatis: vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis, &c.

19. LVCÆ octauo: Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius: & confestim stetit fluxus sanguinis eius.

20. MATTHÆI decimoquarto: Et cùm cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes: & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimẽti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, salui facti sunt.

Adoratio. 1. I. GENESIS decimonono: Venerúntque duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauítque pronus in terram, & dixit: Obsecro domini, declinate in domũ pueri vestri, & manete ibi.

2. ET capite vigesimotertio: Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.

3. ITEM capite trigesimotertio: Et ipse (Iacob) progrediẽs adorauit pronus in terram septiès, donec appropinquaret frater eius. Et appropinquantes ancillę & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoquè Lia cum pueris suis: & cùm similiter adoràssent, extremi Ioseph & Rachel adorauerunt.

4. CAPITE quadragesimosecundo: Cúmque adoràssẽt Ioseph fratres sui, & agnouisset eos, &c.

5. IOSVÆ quinto: Cùm autem Iosue esset in agro vrbis Ierico, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatum tenẽtem gladium, perrexítque ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum: qui respõdit: Nequaquàm, sed sum princeps exercitûs Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecítque Iosue vt sibi fuerat imperatum.

6. PRIMI Regum vigesimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adorauit tertiò, & osculantes se alterutrùm, fleuerunt pariter (Dauid & Ionatas.)

7. ET capite vigesimoquinto: Cùm autem vidisset Abigail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super faciem suã, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius.

8. QVARTI Regum secundo: Videntes autem filij prophetarum qui erant in Ierìcho econtrà, dixerũt: Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venietes in occursum eius, adorauerunt eum proni in terram.

9. PRIMI Paralipomenon vigesimonono: Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & inclinauerunt se, & adorauerũt Deum, & deindè Regem (Dauid scilicet).

10. BERNARDVS in sermone de quatuor modis orãdi: Sunt quos adhuc peccati conscientia, terret & cruciat, nõdùm accepta resistendi virtute, tunc scilicet cùm primùm ipsos in peccatorum cœna iacentes spiritus veritatis irradit, & excitãs erubescere facit & timere Deum, dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram se gehennam expauescentes, quoniam in seipsis boni nil inueniunt, aliundè appræhendunt vndè tegantur. Sciunt enim quòd non sit tutũ in conspectu Domini Dei sui vacuos apparere contra legis præceptum, & multo minùs id præsumere plenis stercore manibus audent. (Exo. 23. & 24.) Quia ergò timẽt, & meritò timent per seipsos accedere, studẽt quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus, quo solemus vti, dicentes Sancte Petre, ora pro nobis, & similia. Maximè verò illud obsecratio est manifesta: Per passionem tuam, libera nos Domine: & cętera in hunc modũ. Huic ergò minimè expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam inuenerit eius fimbriam, hoc est, eum considerare hominẽ, quem

(Litaniarum precationes Sancte Petre, ora pro nobis & per passionem tuam libera nos Domine, quibus potissimum conueniant.)

humiliorem viderit, & extremum in Ecclesia quæ est vestis Christi: eum inquam, qui elegit abiectus esse in domo Dei, oportet considerare, quoniam is verè est fimbria posita in ora vestimenti, ad quã vtiquè spiritualis vnguenti descendens à capite copia tota decurrit. (Psalm. 132.) Hunc si beneficiis aliquibus seu prece humili aut cõfessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendum sibi, habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à se, sed à Christo exiisse virtutem, qui & tangi se potestatur in fimbria.

11. VICTOR Africanus libro tertio de persecutione Vuandalorum circa finem: Adestote Angeli Dei mei, qui nunquàm deestis, constituti in ministerio vestro propter eos qui hęreditatem capessuri sunt æternę salutis, & videre Africam totam dudum tantarum Ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modò sedentem viduam & abiectam. Deprecamini patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quę nunc laborat in terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam anteà vaticinante pręconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis Domino, vt equi velocissimi cursitâstis. Præcipuè tu Petre beate, quarè siles pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & solicitudine commendatis? Tu sancte Paule gentium magister, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum prædicâsti Euangelium Dei, cognosce quid Vuandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuersíque ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quę venerũt nobis, non ad probationẽ, quomodò sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Christus orauit etiam pro inimicis Iudęis. Sufficiant castigationi quę iustè illata sunt nobis, & iam iámque delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hęc nobis probrorũ nostrorum scelera procurâsse, aberrantibus à mãdatis Dei, & in lege eius nolẽtibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt nõ spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. (Inuocat Angelos, patriarchas, Prophetas, Apostolos.)

1. k. AVGVSTINVS libro vigesimo cõtra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: vt in textu, & suprà, quæstione septima, B. testimonio sexto. (De festis Sanctorum.)

2. IDEM in Psalmũ octogesimumoctauum, cõcione secunda in fine: Natalitia Sanctorũ cum sobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro nobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat, fiat. (Natalis Sanctorum celebranda.)

3. ET sermone quadragesimoseptimo de Sãctis: Quotiescũquè fratres charissimi sanctorum martyrum solennia celebramus, ità ipsis intercedentibus expectemus à Domino cõsequi temporalia beneficia, vt ipsos martyres imitãdo accipere mereamur ęterna. Ab ipsis enim sanctorum martyrum in veritate festiuitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum martyrum exempla sequuntur. So- (Festi dies Sanctorum qua vtilitate celebrantur.)

lennitates enim martyrũ, exhortationes sunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, & tribulationem mundi nolumus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, inquantùm potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit peruenire: sic & Paulus Apostolꝰ prædicat, dicens: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum: & Dominus in Euangelio, Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Recusat esse in corpore, qui odium non vult sustinere cum capite.

Imitatio Sanctorum necessaria.

Ioan. 15.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum, vt suprà in hac eadem quæstione, C. testimonio vicesimo.

5. ISIDORVS libro primo de Ecclesiasticis officiis, capite trigesimoquarto: Festiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitãdam imitationem, vel vt meritis eorum consociemur, atque orationibus adiuuemur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quãuis in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quò ex ipsorum locorum amore maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari possumus, & in illo quo adiuuãte possimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorũ cor ad talem pro Euãgelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotiùs, quãto securiùs post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prędicamus iam in illa vita feliciores victores quàm in ista adhuc vsque pugnantes.

Festa Sanctorum cur ad celebrandũ instituta. Eadem habet Rabanus lib. 2. de institut. cler. cap. 43.

Ex B. Aug. lib. 20. con. Faust.

c 21. & li. 8. de Ciuit. Dei, cap. 27.

6. ET capite trigesimoquinto: Omnes festiuitates pro varietate regionũ, diuersaque in honorem martyrũ tempora, ideò à viris prudentibus instituta sunt, nè fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergò dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lętitia maior oriatur.

Cur dies festi Sanctorum instituti.

Eadem habet Rabanus li. 2. de instit. cle. cap. 45.

IX.

Pugnátne cum hoc primo præcepto vsus receptus imaginum Christi atque Sanctorum?

Baruch. 6. Deut. 4. c 5. a Psal. 113. b & 134. c Sap. 14. b c d 1. Cor. 10 b 8. b. a Leuit. 26. a Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem.

b Basil. de spir. sanct. c. 18. Damasc. li. 4. c. 17. orthod. fid. Athan. serm. 4. contra Arrianos.

c 7. synod. Item. 8. synod. can. 3. Aug. lib. 1. de cons. euang. c. 10. Damasus in vita Siluestri. Athan. de pass. imag. c. 4. Greg. lib. 9. epist. 9. & l. 7. indict. 2. epist. 53. & 109. Damas. lib. 4. c. 17. ortho. Euse. l. 7. eccle. hist. c. 14. Sozo. li. 5. c. 20. Nicep. l. 2. c. 7. & 43. & lib. 6. c. 16. Nicetas de imperio Manuelis Comneni. li. 5. & Ioannis Comneni. Ionas Aurelian. de imag. cultu. & Damascenus in tribus lib. de imagi. d Exod. 25. b 37. a Num. 7. g. & 21. b 3. Reg. 6. c d

e 2. Syno. Nic. act. 7. & Syn. 8. can. 7. Nicep. lib. 16. c. 27. Greg. lib. 9. epist. 9. ad Serenum Massilien. Trid. sess. 25.

A. Haudquaquàm. quia non, sicut Ethnici solent, adoramus sculptilia, ligna, lapides, perindè ac[a] Deos quosdam (id enim hoc præcepto cauetur maximè) sed more Christiano ac mente pia Christum ipsum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propositas nobis[b] repræsentantur.

B. Ità tum præsens, tum vetus [c] Ecclesia summo consensu docet, commendans nobis pias & venerandas imagines: vt quarum vsum Apostolica etiam traditione cõmendatum acceperimus, & sacrosancta Patrum Synodo approbatum retineamus. Immò & veteri[d] Synagogæ suas Deus imagines dedit.

C. Quapropter damnatus est[e] error Iconoclastarum, vt qui inter simulacra deorum & imagines Christi atque Sanctorum discrimẽ nullũ cõstituerent: neque rationem temporis gratiæ seu nouæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginẽ similitudinémque [f] suam initiò à se creatam ipse induit, atque in ea se repræsentauit. Neque solùm imperitus error, sed etiam nefandus istorum [g] furor est, qui sacris è locis imagines ipsas & in his Dominicam quoque crucem eiiciunt, ac sacrilegis manibus sacra ferè omnia, vbi possũt, demoliuntur.

f Gen. 1. d Philip. 2. a

g Paulus Diacon. li. 6. de gestis Lõgobar. cap. 14. & lib. vlt. de gestis Roman. in fin. Ioan. Patriarcha Hierosl. in vita Damasceni.

TESTIMONIA.

1. A. BARVCH sexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudęos, vt sibi caueant ab idololatria Babyloniorum: ostẽdẽs à plurimis effectibus imbecilla esse idola, penitúsque sensu carentia ac vanissima, vbi inter cætera sic ait: Lapidibus de monte similes sunt dij illorum, lignei & lapidei & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur, & cæt.

2. DEVTERONOMII quarto: Nõ vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti, faciatis vobis sculptã similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinẽ omniũ iumẽtorum quæ sunt super terram, vel auium sub

cælo

cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue pisciũ qui sub terra morãtur in aquis nè fortè eleuatis oculis ad cęlum, videas Solem & lunã, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quę creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gẽtibus quę sub cęlo sunt.

3. Et capite quinto: Non facies tibi sculptile, nec similitudinẽ omnium quę in cęlo sunt desupèr, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. Psalmo cẽtesimo decimotertio: Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbũt. Aures habẽt & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabũt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

5. Et cẽtesimo trigesimoquarto: Simulacra gentium argentum & aurum, &c. Neque enim est spiritus in ore ipsorum.

6. Sapientiæ decimoquarto: Initium fornicationis, est exquisitio idolorum: adinuẽtio illorum, corruptio vitę est. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum hęc adinuenit in orbem terrarũ: & ideò breuis illorum finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tũc quasi homo mortuus fuerat, nũc tanquàm Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deindè interueniẽte tẽpore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquàm lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palàm homines honorare non poterant, propter hoc quòd lõgè essent, è longinquo figura eorum allata, euidẽtem imagnem regis quem honorare volebãt, fecerunt, vt illum qui aberat, tãquàm præsentem colerent sua solicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabãt, artificis eximia diligentia. Ille enim volẽs placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominũ abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquàm homo honoratus fuerat, nũc Deum æstimauerunt. Et hęc fuit vitę humanę deceptio, quoniam aut affectui aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerũt. Et nõ suffecerat errãsse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viuẽtes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant: Et paulò pòst: Infandorum idolatum cultura, omnis mali causa est, & initiũ & finis. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut viuunt iniustè, aut peierant citò. Dum enim confidunt in idolis quę sine anima sunt, malè iurantes noceri se non sperant. Vtraque ergo illis euenient dignè, quoniam malè senserũt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniustè in dolo contemnentes iustitiam. Non enim iurantium est virtus, sed peccantium pœna perambulat semper iniustorum præuaricationem.

7. Prioris ad Corinthios decimo: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidã ex ipsis: quemadmodũm scriptum est, Sedit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere. Exod. 32.

8. Et capite octauo eiusdem epistolæ: De escis autem quæ idolis immolãtur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cælo siue in terra, (siquidem sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus, pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, & nos per ipsum.

9. Levitici vigesimosexto: Non facietis vobis idolũ & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra vt adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

10. Tertullianus libro secundo aduersùs Marcionem: Proindè & similitudinem vetãs fieri omnium quæ in cęlo & in terra & in aquis, ostendit & causas, idololatriæ scilicet substãtiam cohibẽtes. subiicit enim, Nõ adorabitis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem ęnei effigies posteà præcepto Moysi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratum exemplum, certè simplex ornamẽtum, accommodata suggestui, longè diuersas habendo causas ab idololatrię conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo similitudinis statu deprehensa, ob quem similitudo prohibetur. Nõ absolutè prohibita sunt sculptilia, sed quæ ad idololatriam exiguntur. Num. 21. Exod. 25.

11. Basilius Magnus libro de spiritu sancto ad sanctũ Amphilochiũ Iconij Episcopum, capite decimooctauo: Rex dicitur regis imago, nõ autẽ duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodùm autẽ principatus ac potestas nobis dominans, vna est: sic & glorificatio quam illi deferimus, vna est, non multæ, itaque imaginis honor ad exẽplar primũ refertur. Honor imaginis ad primum exemplar refertur.

12. Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: quia nonnulli nobis exprobrãt, quòd adoramus & veneramur Saluatoris nostri, & reginæ nostrę Deiparę imaginẽ, insupèr & reliquorum sanctorũ & famulorũ Christi: audiant quòd à principio Deus hominem ad suam imaginem fecerit. Cuius igitur gratia inuicèm adoramus, nisi quatenùs ad imaginẽ Dei facti sumus? Nam, vt inquit Deifer & magnus in diuinis Basili*, imaginis honor ad exẽplaris transfertur honorem. Exemplar autem est, quod imaginem efformat, & ex quo, quod deducitur, fit. Cuius gratia Mosaicus populus tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem & formã gerens cælestiũ, magis autem & totius creaturæ. Dixit igitur Deus Moysi: Vide feceris omnia secũdùm formam tibi ostẽsam in monte. & Cherubim obumbrãtia propitiatorum, nõnne [illegible]ra sunt manuum hominum? Quid autem in Hierosolymis celebratissimũ templum, nõnne manufactum est, & hominum arte cõstructum? Diuina autem scriptura accusat adorãtes sculptilia, ac etiam sacrificantes dęmonibus: sacrificabant autem Gręci, sacrificabant & Iudæi: sed Græci dæmonibus, Iudęi verò Deo. Et detestabile erat Græcorum sacrificium, & damnabile: Iudæorum autem Deo benè acceptabile. Sacrificauit enim Noe, & odoratus est Deus odorem suauitatis, bonę voluntatis & beneuolentiæ ad ipsum suauitatem suscipiẽs. Sic Græ-

Disputat aduersùs eos qui reprahendũt imaginum Christi & sanctorum venerationem. Genes. 1.

Basil. cap. 18 lib. de Spiritu sancto.

Exod. 33. Exod. 25.

Nõ tam quid fiat, quàm cui & quo animo fiat, vidẽdum.

Genes. 8.

Sculptilia quatenus dæmonũ simulacra erant, prohibebantur. Item quia diuinitatẽ per ea exprimere conabantur. Deut. 4. Genes. 18. Baruch 3.

corum sculptilia, quia dæmoniorum erant simulacra, detestabilia & interdicta sunt. Ad hæc, inuisibilis & incorporei, incircunscriptibilis & infigurabilis Dei quis potest facere repræsentationem? Insipientiæ igitur & extremæ impietatis est, figurare diuinitatem. Hinc in antiquo testamento tritus non fuit imaginum vsus. At verò posteaquàm Deus per viscera misericordiæ suæ secundùm veritatem factus homo est propter nostram salutem, vt non Abrahæ, visus est in specie hominis, non vt prophetis, sed secundùm substantiam veraciter factus homo est, diuersatus in terra, & cum hominibus conuersatus est, miracula operatus est, passus est, crucifixus est, sepultus est, resurrexit, assumptus est. Et hæc omnia secundùm veritatem gesta sunt, & visa ab hominibus, & scripta nobis ob memoriam & doctrinam sunt, cùm præsentes non essemus: vt cùm non viderimus, audientes & credentes, adipiscamur beatitudinem Dei. Et quia non omnes literas nôrunt, neque lectioni incumbunt, patres nostri consenserunt, veluti quædã trophæa, hæc in imaginibus repræsentare ad promptam memoriam Siquidem ob negligentiam frequẽter cogitatione non tenentes passionem Christi, imaginem trãsfixionis Christi vidẽtes, in Saluatoris passionis memoriam redimus, & procidentes adoramus, non materiam, sed imagine repræsentatum: vt neque materiam, ex qua scriptum est euangelium: sic neque crucis materiam adoramus, sed quod typo figuráque exprimitur: nam quid refert crux à materia, si non habet Christi repræsentationem? Identidem & de Dei matris imagine: nam honor ad ipsam, in illum qui ex ea incarnatus est, reuocatur. Similiter autem & Sanctorum fortia facta præparant nos ad fortitudinem, & zelum, & imitationem virtutis illorum, & gloriam Dei. Vt enim diximus, honorem qui exhibetur benignis gratísque conseruis, beneuolentiæ ad communem Dominum præ se ferre indicium: sic & imaginis honor ad prototypum, id est, exemplar, imaginísque veritatem transfertur. Est autem hæc traditio non scripta, perindè ac adorationis ad Orientem, adorare scilicet crucem, aliáque plurima, iis quæ dicta sunt, similia. Fertur autem & quædam historia, quòd Dominus Abagaro Edessenorum ciuitatis regi, qui pictorem miserat, vt Domini similem pingeret imaginem: non valente autem pictore ob resplendentem faciei suæ claritatem, ipse vestimentum suæ faciei diuinæ & viuificæ applicans, in vestimento sui ipsius imaginem abstersit, & sic desideranti misisse Abagaro. Quòd autem plurima sancti Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus gentium Apostolus: Ecce fratres state, & tenete traditiones nostras, quas edocti estis, siue per sermonem, siue per [illegible]stolam nostram. Et ad Corinthios: Laudo autem vos fratres, quia per omnia meî meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones tenete.

Imagines, librorum loco sunt.

Imago crucifixi, memoriã passionis intuentibus renouat.

Adorantes imaginẽ, non materiã, sed quod repræsentatur, adoramus.

Imagines sanctorum nos excitant ad [illegible] imitationem.

Honor imaginis ad prototypum transfertur.

Traditio non scripta, est cultus & vsus Imaginum. Eiusdẽ historiæ & imaginis meminit Niceph. Eccle. hist. li. 2. cap. 7. & li. 17 ca. 16. Euagrius Eccles. hist. li. 4. c. 26. Septima Syn. actione 5. Cõstantinus Porphyrogen. apud Metaphrasten 16. Augusti. Apostolicæ Traditiones non scriptæ. 2. Thess. 2. 1. Corinth 11.

13. ATHANASIVS sermone quarto contra Arrianos: In imagine regia species regis & forma apparet, & in rege imaginis species: sine enim omni discrepantia vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicissim, qui regem intueatur, agnoscat illũ ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterùm quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regẽ videre, huic ad eum modum ità imago iure loqueretur: Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduerris, id quoque in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regẽ, quippe cùm ipsa imago nihil aliud sit, quàm regis forma ac species.

Adorans imaginem regis, ipsum regem adorat.

1. B. SECVNDA Synodus Nicena, quę est septima generalis trecentorum quinquaginta Episcoporũ, celebrata est contra eos qui imagines Christi & sanctorum ex Ecclesiis eiiciunt, ac earum venerationem improbant. Cõstat verò septem actionibus. IN secunda actione recitatur epistola synodica Adriani primi Pontificis Romani, ad Constantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit) qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per scripta quidem veluti legibus latis fidem suam seruandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in sedes illorum successuri erant, & in fide eorum vsque ad consummationem seculi permansuri, atque ità nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras veneratur. vndè in hunc vsque diem venerandis horum imaginibus Ecclesię nostræ ornatę ac conspicuæ sunt. Quemadmodùm sanctissimus & beatissimus Papa Syluester in principio Christianorum nostrorum orthodoxa fide testatur. Deindè recitata historia, quomodò Constantinus Magnus per beatum Petrum & Paulũ nocte admonitus, à beato Syluestro in fide eruditus fuerit, & ad baptismum suscipiendum inuitatus, ità subiungit: Postquàm finem narrationis fecisset, quæsiuit Imperator, quales nam arbitraretur esse Deos Petrum & Paulũm, quos viderat? Respondit Pater, nequaquàm esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gentes conuerterent, vt crederent in eum. Hęc cùm audiuisset Imperator, percontatus est, num alicubi essent historiæ illorum: mox beatus Syluester per Diaconos adferri, quas habebat, Apostolorũ imagines iussit, quas cùm imperator aspexisset, clara voce proclamauit: Hi sunt quos per visum conspexeram, neque ampliùs incredulus sum: paretur lauacrũ in meam salutẽ. Constructo autem lauacro, cùm sacro fonte tinctus esset, confestim est sanitati pristinæ restitutus. Deindè non immemor accepti beneficij, Ecclesias Dei exædificare cœpit, columnas eorum passim sacris imaginibus in memoriam incarnationis domini nostri Iesu Christi, omniúmque sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de causa, quàm vt Christianismum in lucem & veritatem, Deíque cultum proueheret, & omnes gentes à cultu idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Quemadmodùm etiã Diuus Pater Gregorius Apostolorum successor prędicauit, ob id depingi in templis Euangelicas historias, vt homines illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt, (quorum sanè maxima pars est) cõspectis illis, redderent Deo gloriam, & reducerent in mẽtem, quæ in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi fuisset: Vt taceã interim Orthodoxos alios & Christianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omnibus & honestis viris Deum colentibus, simul etiam cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta antiquam

Ex epist. Synodica Adriani 1. in eadem 2. actione ab vniuersa Synodo recepta & approbata.

Ecclesia Ro. ab Apostolis edocta, veneratur Sanctorũ imagines.

Syluester habebat D. Petri & Pauli imagines.

Eadem de iis imaginibus refert Niceph. lib. 7. cap. 33.

Constantinus Magnus Ecclesias imaginibus exornauit.

Ad Serenum Massiliensem lib. 9. Epist. 9. & ad eundem epist. 109. li. 7. indictione 2.

Omnes ortho doxi iuxta eadem [illegible] tia.

antiquam sanctorum Patrum traditionem, venerandas imagines & receperunt & tenent, & in memoriam & compunctionem cordis conseruant, & in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fiebat in partibus & regionibus istis, donec proauus vester ex impiorum quorundam instructione venerandas imagines abstulit. Ex quo tempore magnus error Græciam istam inuasit, vndè non contemnêdum scandalum in mundo factum est. Sed væ illis, per quos scādala in mundum irrepserunt. In eadē epistola nonnullis scripturę exemplis & testimoniis adductis, illud ex Gregorio Nysseno subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham sermonē faciens) non infrequenter passionis figurā, neque sine lachrymis eiusmodi picturā transij; cùm scilicet opus artificij in personā significatam demonstratum esse viderem. Quinetiam in epistola Diui Basilij, qua in Iulianū desertorem inuehitur: Confiteor filij incarnatam οἰκονομίαν: deindè sanctam Mariam quæ secundùm carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me apud Deū supplicāt, quô per illorū mediationem propitius mihi sit Deus noster benignissim᷒, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quā ob causam & historias imaginū illorum honoro, & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, nō est prohibendū, sed in omnibus Ecclesiis nostris eorum historias erigimus. Adfert deinde Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij & B. Stephani Episcopi Bostrensis testimonia: ex quo Stephano hęc citat: Omnis imago, siue Angelorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut aliqui iustorum virorum, in nomine Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur contemplādum: atque ità per recordationem veneratio exhibetur. Omnes enim principes, etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus & reuerenter salutamus. quid vetat igitur, quô minus non liceat & sanctos Dei ministros venerari, & in memoriam eorum imagines statuere & erigere, nè in obliuionem perpetuam veniāt? Hanc autem Adriani epistolā vniuersa Synodus in eadem actione secunda recapit & approbauit.

Leo Isaurus Iconomachus Imperator.
Matth. 18.
Gregorij Nysseni testimonium. Pictura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas cōmouit.
Basilij Magni testimonium.
Sācti pro nobis supplicāt.
Honorat imagines S. Basil. ex Apostolorū traditione.
Stephani Bostrensis testimonium.
Nō honorātur lignū aut materia. Vide Panopliam Euthymij, tit. 19. Nota.
Approbatio huius epistolæ.

2. In actione tertia ab eadem Synodo approbantur literæ Orientalium Episcoporū ad Tharasium Patriarcham Cōstantinopolitanum: in quibus inter cætera sic scribunt: Sanctas imagines reueremur in principiô adorantes Dei verbi, propter nos incarnati, Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi, qui formam serui adsumpsit imaginem. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparæ, & Dominę nostræ irrepręhensibilis, immaculatę, & inexplicitæ castitatis matris, quę illū peperit. Quinetiam sanctorum Apostolorum, Prophetarum, & victorum Martyrum, sanctorúmque & beatorum, veluti amicorum Dei imagines colimus, nō in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeò, quorum typum imagines gestant, debemus impartiētes: cùm sciamus, iuxta Basilij Magni sententiam, quòd imagini honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur.

Ex epistola Orientalium Episcoporum à Synodo approbata & recepta.
Imagines Christi & sāctorum venerantur Orientales Episcopi.
Non in materia aut coloribus honorē constituunt. In figuratum honor redundat.

3. In actione quarta adducuntur multa testimonia scripturę sacrę, & sanctorum patrum, ac historiæ nonnullę de pio & vtili vsu imaginum: quæ lōgum esset perscribere: Inter cætera verò ex beato Chrysostomo in encomio in Meletium refertur, quòd in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietib᷒, & vbiquè sanctā Meletij imaginē multi pinxerit. Deindè in oratione, quòd veteris & noui testamenti vnus sit Legislator: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui. Præterea ex oratione beati Gregorij Nisseni de deitate Filij & Spiritus, & in Abraham: Vidi sępiùs inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cùm tā efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac gētibus innixus, circunductas ferens in tergo manus. Ibidem recitatus est Diui Athanasij libellus, de Christi imagine, quam Iudęi in Beryto transfixerant. Pręterea lecta est in ea actione beati Patris Nili epistola ad Olympiodorum procōsulem, qui constituerat ędificare templum: Debet esse firmæ & virilis sententiæ genuinum, in sacro loco ab Oriente sanctissimi templi, vnicam & solam effigiari crucem. Per solam enim salutiferam crucem, genus humanum liberatum est. Pérque hāc desperabundis vndiquè spes annunciatur. Verùm noui & veteris testamenti historiis hincindè parietes tēpli repleri doctissimi pictoris opera velim, quô scilicet hi qui literas non nôrunt, neque sacram scripturam legere queunt, contemplatione picturę in memoriam reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta seruiērunt, atque in certamen excitentur gloriosorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutārunt, venerantes scilicet per contemplationem ea quæ non viderunt.

Ex B. Chrysostomo.
Imagines Meletij Antiocheni episc. Vide eadem apud. Nice. li. 12. cap. 14.
Fusilem picturam amauit Chrysost.
Ex Nysseno. Genes. 22.
Ex Athanas. de passione imaginis.
In tēplis imago crucis ad Orientem.
In parietibus historiæ sacræ depingendæ.

4. Et in fine actionis quartæ sancta Synodus dixit: Venerandas imagines veneramur. Nos veteri Ecclesiæ legislationi insistamus. Nos statuta patrum conseruemus. Nos, qui addunt aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizamus. Nos nuperam Christianorum accusatorū inuētionem anathematizamus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subiicimus: Christianorum accusatoribus, videlicet Iconoclastis, anathema, &c.

Approbat S. Synodus imaginum venerationem.
Anathema Iconoclastis.

5. Actio sexta continet refutationem hæreticorum, qui in Constantinopolitano conciliabulo sub Leone hæretico Imperatore imagines dānauerant: quorum argumenta & sententię referūtur per Gregorium quēdam Neocęsatiensem, qui iā resipuerat: & per Epiphanium Diaconū nomine sanctę Synodi egregiè refelluntur. Distributa est hęc actio per sex tomos. In quarto autē tomo ità legimus: Quòd autē cum multis aliis, quę in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditū est, de imagine maximè hęmorrhoissę, quam multis scriptoribus cōfirmare possumus. Huiusmodi autē cum ipso Domino imago in statuam conflata est. Contingit autē ipsa fimbriam statuæ Dominicæ, quemadmodùm in Euangelio traditum est, vndè etiam salutem consequuta est, atque hæc in libris multorum Ecclesiasticorum scriptorum reperire licet. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terrę fines resonant, in diuersis opusculis suis mētionem imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne &

Cōciliabulum Cōstantinop. de tollendis imaginibus.
Ab Apostolis perdurans Traditio ab historiis & patribus approbata.
Matth. 9.
Basilius.
Greg. Nissen. Nazianzenus.

spiritu frater, Nyssensium Præsul, in sermone in Abrahã, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribūtur, assentit. & Ioannes, qui os auro splēdidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletium Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, quòd veteris & noui testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianæ hæreseis, in epistola ad Acacium Episcopum Scythopoleos, Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim sancti patres nostri imagines receperūt. Quam ob causam mendaces deprehenduntur in hoc, quòd dicunt non esse patrum traditionem.

Chrysostom.

Cyrill. Alex.

Anastasius. Sophronius. Maximus. Omnes Patres imagines receperunt.

6. ACTIONE septima demùm in definitione sanctæ, magnæ, & vniuersalis in Nicea Synodi secundæ: Fatemur vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero est imaginũ effiguratio, vt quæ historiæ Euangelicæ promissionis concinat, ad credulitatem veræ & nõ phãtasticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem similitudinis, quã nobis exhibet, vtiliter inuētam. His sic se habentibus, regiam viam incedentes, & sanctorum nostrorum & diuinorum Patrũ doctrinę insistentes, & Catholicæ Ecclesię, in qua sanctus Spiritus inhabitat, traditionem obseruantes: definimus cum omni diligentia & cura, venerãdas & sanctas imagines ad modũ & formam venerãdæ & viuificantis crucis è coloribus & tessellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicãdas, & in templis sanctis Dei collocandas, habẽdásque: tum in sacris vasis & vestibus, tum in parietibus & tabulis, in ędibus priuatis, in viis publicis: maximè autem imaginem Domini & Dei Saluatoris nostri Iesu Christi, deindè intemeratę Dominæ nostrę Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deindè sanctorum virorum. Quò scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionẽ, omnes qui cõtemplãtur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant, illísque salutationem & honorariam adorationem exhibeant, non secundùm fidem nostram, veram latriam, quæ solùm diuinę naturę competit: sed quemadmodùm typo venerandæ & viuificantis crucis, & sanctis euãgeliis, & reliquis sacris oblationibus suffitorũ & luminariũ reuerenter accẽdimus, quemadmodùm veteribus piè in consuetudinẽ hoc adductũ est. Imaginibus enim honor in prototypũ resultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat quoquè descriptum argumentum. Sic enim sanctorũ nostrorum patrum obtinet disciplina, vel traditio Catholicæ Ecclesię, quæ à finibus vsque ad fines Euangelium suscepit. Paulo ergò sic in Christo loquenti, omníque Apostolico cœtui & patribus sanctis idem sentientibus inhęrẽtes, seruamus traditiones quas suscepimus. Et subscriptione facta, sancta Synodus exclamauit: Omnes sic credimus, omnes idẽ sapuim⁹, omnes approbãtes subscripsimus. Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides Patrum, hęc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit: Credentes in vnum Deum, in trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur.

Traditio Ecclesiastica de imaginibus.

Synodi definitio de honorãdis imaginibus.

Vtilitas sanctarum imaginum.

Qualis veneratio iis debeatur.

Hæc est fides Apostolorum & Orthodoxorum.

7. OCTAVA Synodus generalis, Constantinopolitana, canone tertio: Sacrã imaginem Domini nostri Iesu Christi & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro sanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quę in libro feruntur, salutem cõsequuntur omnes: ità per colorum imaginariã operationem & sapientes & idiotę cuncti, ex eo quod in promtu est, perfruũtur vtilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hęc & scriptura quæ in coloribus, prędicat & commendat. Dignum est enim, vt secũdùm cõgruẽtiam rationis & antiquissimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorẽtur, & adorentur, vt sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus prętiosæ crucis.

Imagines venerandæ.

8. AVGVSTINVS libro primo de cõsensu Euãgelistarum, capite decimo de iis loquens, qui se Christi libros ad Petrum & Paulũ scriptos legisse, & in eis magicam artem descriptam inuenisse mẽtiuntur. Cùm vellent (inquit) tale aliquid fingere Christũ scripsisse ad discipulos suos, cogitauerũt, ad quos potissimùm scribere potuisse facilè crederetur, tanquàm ad illos qui ei familiariùs adhæsissent, quibus illud quasi secretũ dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem, celebriùs & solenniter Roma commendat.

S. Petrus & D. Paulus cum Christo simul pingi olim solebant.

9. DAMASVS Papa libro Pontificali in vita Syluestri: Huius temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit: Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista: Fastigium argẽteum, habens in fronte Saluatorem sedentem in sella quinque pedum, pẽsantem libras * cẽtum viginti. Et duodecim Apostolos, habentes singuli quinos pedes, pẽsantes libras nonaginta, cum coronis ex argẽto purissimo. Item à tergo respicientem in abside Saluatorem, sedentem in throno in pedibus quinque ex argẽto purissimo, pesantem libras centum quadraginta. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pensant singuli libras cẽtum quinque cum gemmis Alabandenis. Et infrà: Annexum ex stipa Ammiãti in labro fontis agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorẽ ex argẽto purissimo, in pedibus quinque, pensantẽ libras centum septuaginta. In læua agni, beatum Ioannam Baptistam ex argẽto, in pedibus quinque, tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mũdi, pensantem libras centum. Ibidèm super corpus beati Petri, super os quo conclusit illud, fecit crucem auream purissimam, pẽsantem libras centum quinquaginta. Sed & crucem aureã super locum beati Pauli Apostoli posuit, pensantem libras centum quinquaginta.

Cõstantinus Magnus collocauit in templis argenteas statuas Saluatoris & 12. apostolorum. alìàs * 310. Vt quid perditio hæc dicat fortè cum Iuda Iconomachus aliquis.

Angelorum quatuor imagines argenteæ.

Agni. Saluatoris.

Ioannis Baptistæ.

Ioann. 1.

Crux aurea.

10. ATHANASIVS in libello de Passione imaginis Domini nostri Iesu Christi, qualiter crucifixa est in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto: Postquàm curati sunt (perũctione sanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti qui ęgritudine detinebantur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum sanctę Ecclesiæ, quę in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanum inuenerũt. Cuius prouoluti vestigiis, se peccasse, se grauiter deliquisse, magnis

Lectus est hic libellus in septima synodo generali, actione 4.

magnis vocibus fatebantur. Is cùm ab eis perquireret omnem rei gestæ veritatem, sanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonstrantes, annunciauerunt cuncta, quæ in ea exercuerant: & qualiter ab ictu lanceæ sanguis & aqua emanauit ex latere ipsius, nec non & de mirabilibus ab ea ostensis ipsi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipsa ab eis fuisset reperta, & si ab aliquo eam accepissent. At illi retulerunt ei, quòd quidam Christicola per obliuionem in cellula synagogę proxima dimisisset eandem iconam, dum se ad alium locum transferret hospitandi gratia. Qui statim iubetur inquiri: & repertus, in præsentia Domini Metropolitani statuitur. Cúmque ab eo studiosissimè fuisset interrogatus, quomodò icona apud se deuenisset, vel à quo tam mirabiliter posita esset, respondit dicens, quòd Nicodemus, qui ad Iesum nocte venerat, propriis manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magister, cùm diem sibi cerneret adesse extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachæo, & sic per successiones temporum in Hierosolyma perdurauit, vsquequò subuersio illius vrbis patrata est quadragesimo & tertio anno post ascẽsionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequàm Titus & Vespasianus eandem subuerterent vrbem, admoniti sunt à Spiritu sancto fideles, atque discipuli Christi, vt relicta vrbe, ad regnum se transferrent Agrippæ Regis, quia ipse tũc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egressi ab vrbe, omnia quæ ad cultum nostræ religionis vel fidei pertinere videbantur, secum auferentes, in has regiones se transtulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Ecclesiasticis deportata, vsque hodiè in Syria permansit, quam ego ipse à parentibus ex hac luce migrantibus, mihi traditam, iure hæreditario vsque nunc possedi. Hæc certa & manifesta ratio est de icona sancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syriæ partes deuenit.

A Nicodemo facta Christi imago posteris relicta. Ioan. 3.

Act. 20.

11. GREGORIVS libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenũ Massiliensem Episcopũ: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, nè adorari debuissent, confregeris. Et quidẽ quia eas adorari vetuisses, omninò laudauimus, fregisse verò reprehendimus. Dic frater, à quo factũ sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, nè despectis aliis fratribus, solum te sanctum & esse crederes sapientẽ? Aliud est enim, picturam adorare: aliud, per picturæ historiam, quid sit adorandũ, addiscere. Nam quod legentibus scripturã, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Vndè & præcipuè gentibus pro lectione pictura est. Quod magnoperè à te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat, nè dum recto zelo incautè succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Ecclesiis, sed ad instruendas solummodò mẽtes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione cõdisses, sine dubio & ea quæ intendebat salubriter obtinere, & collectum gre-

Episcopus qui imagines sanctorũ nè adorentur confregerit, reprehenditur.

Pictura idiotarum libri.

Imagines non sunt in Ecclesiis propositæ ad adorandum, [illegible] latriæ cultu.

gem non dispergere, sed potiùs dispersum poteras congregare: vt pastoris in te meritum nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet.

12. ET libro septimo, indictione secunda, epistola quinquagesimatertia ad Secundinum: Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogâsti, misimus. Vndè valdè nobis tua postulatio placuit, quia illum toto corde, tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere desideras. Ab re non facimus, si per visibilia inuisibilia demonstramus. Sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amans videre conatur, si contigerit eam ad balneum, aut ad Ecclesiam ire, statim per viam incedenti se præparat, vt de visione eius hilaris recedat. Scio quidem, quòd imaginem Saluatoris nostri non ideò petis, vt quasi Deũ colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrũ aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideóque direximus tibi surtarias duas, imaginem Dei Saluatoris, & sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorúmque Apostolorũ, Petri & Pauli continentes, per supradictum filium nostrum, & vnam crucem, clauim etiam pro benedictione à sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis, vt per ipsum à maligno sis defensus, per cuius signum munitum te esse credis: & ex eo te protegat, qui iuuenilia semper suggerit recordari: vt in bonis actibus perseuerans, alios in eius amore accendas, propter quem te fecisti haberi, vt vitæ huius mala quæque inimicus suggerit retroacta mentis prouentibus quasi faciliùs inardescas, pro cuius amore vitam etiam velis finire. Ipse quoquè te protegat vsque in finem, qui cunctum mundum dignatus est redimere Iesus Christus.

Imagines deuotionem excitant.

Ante imaginẽ non quasi ante diuinitatem prosternimur.

Transmittit Gregorius imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli.

13. IBIDEM epistola cẽtesimanona ad Serenum Massiliensem Episcopũ: Indico dudùm ad nos peruenisse, quòd fraternitas vestra quosdã imaginum adoratores aspiciens, easdẽ Ecclesiæ imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos, nè quid manu factũ adorari possit, habuisse laudamus: sed frangere easdem imagines non debuisse indicauimus. Idcircò enim pictura in Ecclesiis adhibetur, vt hi, qui litteras nesciunt, saltem in parietibus vidẽdo legãt, quæ legere in codicib⁹ nõ valẽt.

Reprehendit imaginũ confractorem.

Picturæ cur in Ecclesiis adhibeantur.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio duodecimo.

15. EVSEBIVS Cæsareensis libro septimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Quoniam in huius ciuitatis (Cæsareæ Philippi, quã Paneadem vocant) mentionem incidi, operæprecium arbitror, historiam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad posteritatem commẽdemus. Mulierẽ illam sanguinis profluuio afflictatam, quam sanctorum Euãgeliorum testimonio à Seruatore nostro morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiúsque domum ibi ostendi, & admirabilia quædam Seruatoris in eam beneficij monumenta & quasi trophæa, ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus

Hæc eadẽ refert Nice. li. 6. hist. eccl. c. 15. Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

L

enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis,, & manibus instàr supplicantis, in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam: huic è regione viri erectam imaginem, ex eadem materia conflatam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem, ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quãdam & inusitatam herbæ speciem enasci: quam quidem, vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam, effigiẽ Iesu exprimere dicunt: quam ad nostram vsque ætatem manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos, qui ex gẽtilibus prognati, à Seruatore dum inter homines viuebat, beneficiis affecti fuissent, ista fecisse, cùm & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius, imagines in picturis colorum varietate expressas, conseruatásque aspeximus.

Mulier in euãgelio cõmendata à Christo, eius imaginem erexit.

Miraculũ.

Eusebius eam imaginẽ oculis conspexit.

Imagines Petri & Pauli.

16. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro quinto, capite vigesimo: Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidẽ, vt Christi potentiam planè indicat, itá iram diuinam aduersùs Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cùm certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem vrbs Phœnicea, quam Paneadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier quæ sanguinis profluuio laborabat, cùm esset morbo liberata, ibi collocauerat, eam deturbauit, suámque in eius loco posuit. Quo facto, ignis violentus de cælo delapsus, statuam illam circiter pectus persecuit, caputque vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat à pectore diuulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra tanquàm fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. at Christiani posteà eius fragmenta cùm collegissent, in Ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc custoditur. Ex basi supra quam hæc statua locata erat, herba quædam, vti narrat Eusebius, quæ morbis cuiusque generis mederi solet, enascebatur: quæ quidem cuius generis esset nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omninò nouit.

Iulianus apostata statuam illam Christi deturbauit.

Apostatæ imago de cælo tacta est.

Fragmẽta imaginis Christi in Ecclesia custodita. Eusebius vt suprà.

17. NICEPHORVS Callistus libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo: Postquàm Augarus scripto suo persuadere Christo quod voluisset (vt scilicet ad se veniret, ipsumque quo iamdudùm affligebatur, inueterato morbo liberaret) non potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet concilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio, perculsus,, pictorem eximium ad eum misit, eíque vt diligenter & accuratè faciẽ eius in pictura effingeret, imaginémq; pro desiderato illo sibi adferret, imperauit. Et ille quidẽ venit, atque in loco sublimiori stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò cœptum opus non succederet, (diuinus quippe splendor & gratia in vultu eius coruscans, impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eóque priùs loto faciem suam exprimit, & ad * Augarum mittit. Dicitur quoquè Persarum rex, manu ingenióque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepisse. Atque hæc quidem ex tabulariis & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti hæc quoquè complectebantur, ex Syrorum lingua translata.

Huius imaginis Edessenæ suprà meminit Damascenus.

* Alij eũ Abagarum, alij Augarum nominant.

18. ET eiusdem libri capite quadragesimotertio: Fertur Lucas quoquè primus Christi, & quæ eum ità vt Deũ decebat genuit, matris, atque itẽ principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrâsse, vndè in omnem deindè habitabilem orbem tam venerandum & preciosum opus est illatum.

Lucas primus pinxit imagines Christi, B. Virginis, & principiũ Apostolorum.

19. IDEM libro sexto, capite decimosexto: Sanctorum Apostolorũ Petri & Pauli, ipsiúsque adeò Christi, & quæ eum supra naturæ captum mirificè genuit virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas ad hunc vsque diẽ conseruatas esse nouimus. Ac Lucas quidem Apostolus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deindè verò ex veteribus alij quoquè viri, pro eo atquè par erat, veluti seruatores suos in signis & picturis seruantes, idem fecêre.

Imagines Christi, B. Mariæ, Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

20. NICETAS Choniates libro quinto de rebus gestis Manuelis Comneni Imperatoris: Pannoniis superatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans, Deo gratiis actis, statim rei benè gestæ nuncios in vrbem mittit: ac post dies aliquot & ipse Constantinopolim ingressus, triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, cúmque ob insignem & incruentam victoriam quàm splendidissimè & magnificentissimè adornat. Expansæ sunt omnes purpureæ & auratæ vestes: & ciues alij aliundè ad pompam illam confluentes instàr torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes templa, officinas, & loca omnia vrbis amplissimæ deseruerunt. Sunt & captiui in triumpho ducti. Platea illa vtrinque suggesta habuit ad binas & ternas contignationes educta, tecta quoquè omnia spectatoribus referta fuerunt. Imperatorem quadrigæ argenteæ auratæ cùm equis niue candidioribus præcedebant: quibus imposita erat imago inuictæ adiutricis & insuperabilis commilitonis matris Dei. Eum currum imperatoris propinqui atque amici, senatus, viri magistratibus & dignitatibus insignes, ponè sequebantur. Deindè ipse Imperator prodiit equo feroci insidens, vir inclytus & maximus, ornamentis illustribus insignis.

Imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali constituta.

21. IDEM de Imperio Ioannis Comneni: Illud insignem eius pietatem testatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hostibus, & audaciùs se inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu & miserabilibus gestibus intuens, lachrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat, neq; id frustrà. Statim enim cælesti robore armatus, Scythicã aciem profligat: quemadmodũ olim Moyses extẽsione manuũ Amalechiticas turmas dissipauit.

Imperator ante imaginem B. Virginis lachrymas fundit non frustra.

Exod. 17.

22. IONAS Aurelianẽsis episcopus, scripsit libros tres imperante Ludouico, de cultu imaginum aduersùs Claudiũ Taurinensem episcopũ, discipulum Felicis episcopi Vrgelitanensis, in Concilio Francofordiensi, sub Adriano primo & Carolo Magno celebrato, damnati: qui non solùm picturas sanctarum rerũ gestarũ (vt ipse Ionas ait in principio libri primi) verùm etiã cruces materiales, quibus ob honorem

Claudius Taurinensis Iconoclasta à Iona Aurelianensi confutatur.

honorem & recordationem redēptionis suę sancta cōsueuit vti Ecclesia, à cunctis parochiæ suæ basilicis dicitur deleuisse, euertisse, & penitùs abdicâsse.

23. DAMASCENVS scripsit libros tres aduersùs eos, qui sanctas imagines traducunt & criminātur, præcipuè verò aduersùs Imperatorem Leonem Isaurum Iconomachum: in quibus doctissimè confutat argumenta Iconoclastorum, & veterem Ecclesiæ traditionem de vsu & cultu sanctarum imaginū propugnat ac defendit, multis etiam antiquorum Patrum testimoniis, & historiarū exemplis adductis, quæ nimis longum foret ascribere.

Damascenus Imperatorem Iconoclastam oppugnat.

24. EXODI vigesimoquinto: Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in alterō. Vtrunque latus propitiatorij tegant, expandentes alas & operientes oraculum, respiciántque se mutuò versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca, in qua pones testimonium quod dabo tibi. Indè præcipiam & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta quæ mandabo per te filiis Israël.

Imagines veteris testamēti.

25. RVRSVM capite trigesimoseptimo: Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex vtraq; parte propitiatorij, Cherub vnū in summitate vnius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorij, extendentes alas, & tegentes propitiatoriū, séq; mutuò & illud respiciētes.

26. NVMERORVM septimo: Cúmque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vndè & loquebatur ei.

27. ET capite vigesimoprimo: Orauit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo. Quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.

28. TERTII Regum sexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorū ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id est, decem cubitos habentes à summitate alæ vnius vsque ad alæ alterius summitatem. Decem quoquè cubitorum erat Cherub secundus: in mēsura pari, & opus vnum erat in duobus Cherubim, id est, altitudinem habebat vnus Cherub decem cubitorum, & similiter Cherub secundus. Posuítque Cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas Cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala Cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se inuicèm contingebant. Texit quoquè Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & Palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete & egredientes. Sed & pauimentum domûs texit auro intrinsecùs & extrinsecùs. Et in ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, postésque angulorum quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum, & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglypha valdè prominentia, & texit ea auro: & operuit tam Cherubim, quàm palmas & cætera auro. Fecitque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadragulantos, & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecùs: & vtrunque ostium duplex erat, & seipsum tenēs aperiebatur. Et sculpsit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operúitque omnia laminis aureis.

1. C. SECVNDA Synodus Nicena, actione septima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui secùs agūt, anathemate percelluntor. Qui sic non sentiunt, ab Ecclesia depelluntor. Nos antiquæ Ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus, nos adiiciētes aliquid aut auferentes Ecclesiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines suscipimus. Nos, qui secùs faxint, anathemate percellimus. Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis, contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerādas imagines idola appellant, anathema. Qui dicūt, quòd imagines Christiani vt deos adorent, anathema. Qui scientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines sentiunt, aut eas dehonestāt, anathema. Qui audent Ecclesiam Catholicam dicere idola aliquando suscepisse, anathema.

Fides Apostolorum & Orthodoxorum.

Anathemate feriuntur à sancta synodo omnes Iconomachi & corū talis doctrina.

Eadem anathemata etiam in fine actionis 4. & 5 prolata à synodo fuêre.

Anathema iis qui scripturas de idolis, contra imagines citant aut eas idola appellāt.

2. SYNODVS octaua generalis canone septimo: Valdè proficuum est & venerabiles imagines pingere, sed & proximos disciplinas diuinæ ac humanæ sapientiæ docere. Non autem bonum est, nec omninò proficuum, ab indignis horū aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquàm imagines operari in sacris templis, sed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac sancta & vniuersali synodo, definimus & promulgamus, * vsque à propria seductione ac malitia conuertantur. Quisquis ergò post hunc definitionem ad picturæ sanctarum imaginum in Ecclesiis, aut doctrinę actionem quoquo modo eos admiserit, si quidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur: si laicus, communione priuetur.

* videtur legēdum, quousque.

3. NICEPHORVS libro decimo sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimoseptimo: Xenaias quidā erat (Philoxenū Græca lingua rectè voces) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister, qui sub Calandionis Episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondùm diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiā ex signis & coniecturis quibusdā cognouit, ab Ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solùm recepit: verumetiam nondùm baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis Episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandèm se episcopatum viro nondùm baptizato mandâsse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animam, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi & eorum qui illi placuêre, imagines venerandas non esse. Itaque impietatis istud mācipium magno cum tumultu multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynegetico

Prophanus Xenaias primus linguam laxauit cōtra imagines sanctas.

ſiue Venatico monaſterio multitudine aſſumpta, vnà cùm innata ſibi improbitate, in vrbẽ peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonenſem ſynodum & Leonis tomum ille anathemate damnaret.

4. GREGORIVS libro nono epiſtolarum, epiſtola nona ad Serenũ Maſſilienſem epiſcopum, vt ſuprà in hac quæſtione, B. teſtimonio vndecimo.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum & ſacris imaginibus: Doceant imagines Christi, Deiparæ virginis, & aliorum ſanctorum, in templis præſertim habendas & retinẽdas, eiſque debitum honorem & venerationem impartiendam: non quòd credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam ſint colendæ: vel quòd ab eis ſit aliquid petendum, vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniã honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentãt: ità vt per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorũ illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorũ, præſertim verò ſecundæ Nicenæ ſynodi decretis cõtra imaginũ oppugnatores eſt ſancitum. Illud verò diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorũ noſtræ redemptionis, picturis vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & aſſiduè recolendis: tum verò ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Christo ſibi collata ſunt: ſed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubiiciuntur: vt pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorúmque imitationem, vitam moréſque ſuos componãt: excitentúrque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut ſenſerit, anathema ſit.

Imagines ſanctorum retinẽdæ, & quomodo aut quo fine honorandæ.

Per imagines quas oſculamur, & coram quibus procumbimus, Christum adoramus, & Sanctos veneramur.

Nicena 2. ſynodus.

Pictæ hiſtoriæ ſacræ quid vtilitatis adferant.

Anathema Iconomachis.

6. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, &c. Et creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum.

7. Ad Philippenſes ſecundo: Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

8. PAVLVS Diaconus de geſtis Longobardorum libro ſexto, capite decimoquarto: Hac tempeſtate Leo Imperator apud Constantinopolim Sanctorum imagines depoſitas incendit. Romano quoque Pontifici idem facere, ſi imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex id facere contẽpſit. Omnis quoquè Rauennenſis exercitus & Venetiarum, talibus iuſſis vno animo reſtitêre, & niſi eos Pontifex prohibuiſſet, Imperatorem ſuper ſe cõſtituere aggreſſi fuiſſent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progreſſus eſt, ità vt compelleret omnes Constantinopoli habitantes tam vi, quàm blandimentis, vt deponerentur vbicunquè haberentur imagines tam Saluatoris noſtri, quàm eius ſanctæ Genitricis, & omnium ſanctorum, eáſque in medio vrbis incendio concremari fecit. Et quia plerique ex populo tale ſcelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati ſunt. Cuius errori Germanus Patriarcha non conſentiens, à propria ſede depulſus eſt, & eius loco Anaſtaſius presbyter ordinatus eſt.

Leonis Imperatoris furor.

Refert tamen Zonaras eum à Gregorio Rom. Pontif.

Synodice tamen hic atrox ſtrinctum.

Incẽdi mandat impius Leo imagines Saluatoris & Sanctorum.

Martyrio affecti pro imaginibus.

9. IDEM libro vltimo de geſtis Romanorum, in fine eadem ad verbum repetit.

10. IOANNES Patriarcha Hieroſolymitanus, in vita ſancti Ioannis Damaſceni: Ingruerant vniuerſo orbi nox horrida atque profundæ tenebræ, ità vt obſcurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, non à triuio aliquis ac plebeius, qui in exigua tantùm parte orbis, malitiam ſuam diſſeminaret, ſed vir ille (vt ſic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi ſumma nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri poſſet. Et eapropter imaginum cultores partim dilaniari faciebat, ſicut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partim in diuerſa rugitu ſuo fugabat, atque adeò ſæuiebat, vt fidelium plerique in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent, exiſtimarẽntque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cùm illo illiúſque familiaribus habitare. Nonnulli etiã metu perterriti, vſque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipſo inquam, quaſi à conſpectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non leonina feritate, ſed gratia nomen ſortitus, ſpiritaliſque gratia plenus, aduersùs ſingularem hunc ſerpentem, vt ſtomachari & exardeſcere cœpit, (ità autem ſtomachabatur, vt rectè & virtutem, & zelum dixeris ſtomachationem) non ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cum Constantinopolitanis profugit, neque ad deſertiora loca ex palatiis tranſiit propter rugitum Leonis. Sed & cùm verſaretur Damaſci, & cùm monaſticam ſolitario Paleſtinæ loco exerceret, ſtrenuus & impauidus aduersùs Leonem pugnabat. Quanuis autem ille ſtrenuiſſimus meus athleta, tanto locorum interuallo abeſſet à tyranno, libris tamen & ſermonibus cor illius diſſecabat, veluti tricuſpidibus haſtis, quas igne ſpiritus ſancti fabricabat, vitali aqua ſolidans. In eadem hiſtoria refert, quomodò ipſi Damaſceno per beatam virginem manus reſtituta ſit, quam propter imaginum defenſionem amiſerat.

Crudelitas Imperatoris in imaginum cultores.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, filiorũmque eius Cõſtantini Copronymi & Leonis Copronymi, vide apud Ioannem Zonaram, annaliũ tomo 3.

Damaſceni libertas & conſtantia.

Scripta Damaſceni in defenſionem imaginũ ſanctarum.

X.

Quid nobis præſcripſit ſecundum præceptum?

Exod. 20. b Leuit. 19. c. 5. a b Eccleſ. 23. b 27. a cap. 5. a b & 8. c Leuit. 22. a Matth. 5. f 23. Toletan.

A. Prohibet abuſum diuini nominis & irreuerentiam, quæ committitur à periuris, blaſphemis, & per Deũ, Sanctos, vel ſacra temerè iuranti-

bus

bus, contra illud: [b] *Nolite iurare: sit sermo vester, est, est, non, non.* b Matth. 5. f Iac. 5. c

B. Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vsum ingentem reuerētiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta seruemus, vota Deo & Ecclesiæ facta non violemus, deniquè vt verbum [c] Dei tractemus reuerenter. Psal. 15. a Ier. 4. a Psal. 14. b. & 75. b Eccles. 5. a 1. Tim. 5. b Deut. 23. d — c Psal. 49 c 2 Cor. 2. d 4. a Trident. synod. sess. 4.

TESTIMONIA.

1. A. Exodi vigesimo: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

2. Levitici decimonono: Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

3. Et quintò capite: Si peccauerit anima, & audierit vocē iurantis, testísque fuerit quòd aut ipse vidit, aut cōscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima quæ iurauerit & protulerit labiis suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramento aut sermone firmauerit, oblitáq; posteà intellexerit delictū suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnum siue capram, orabítque pro ea sacerdos & pro peccato eius.

4. Ecclesiastici vigesimotertio: Iurationi non assuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei nō sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum nō admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominās, in toto à pecato non purgabitur. Vir multùm iurans implebitur iniquitate, & nō discedet à domo illius plaga. Et si frustrauerit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulauerit, delinquit dupliciter: & si in vacuum iurauerit, non iustificabitur. Replebitur enim retributione domus illius. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur.

5. Et capite vigesimoseptimo: Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet, & irreuerētia ipsius obturatio aurium.

6. Zachariæ quintò: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (angelus scilicet:) Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis & ad domum iurantis in nomine meo mendacitèr: & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, & ligna eius, & lapides eius.

7. Item capite octauo: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, &c. & iuramentum mendax nè diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

8. Levitici vigesimoquarto: Educ blasphemum (inquit Dominus ad Moysen) extra castra, & ponant omnes qui audiērunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israël loquēris: Homo qui maledixerit, Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eū omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

9. Matthæi quinto: Audîstis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis non iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymā, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrū. Sit sermo autem vester, est, est: non, non: quod autem his abundantiùs est, à malo est.

10. Concilium Toletanum octauum, canone secundo, multa disserit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidem docet, iuramenta resolui non posse, quia scriptum sit, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Exod. 20. Cæterùm iuramenta illicita seruanda non esse, ex beati Ambrosij testimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: lib. 1. cap. 50. Incauta iuramenta an seruanda sint, ex S. Ambrosij sententia. Est etiam contra officium nonnunquàm, soluere promissum, & sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitura esset, daret filiæ Herodiadis: & necē Ioannis præstitit, nè promissum denegaret. Matth. 14. Iud. 11. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ sibi victori primùm occurrerat, quò votum impleret, quod spopōderat, vt quicquid sibi primum occurrisset, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promissum soluere parricidio. Item in libro tertio: lib. 3. cap. 12. Purum ergò ac syncerum oportet esse affectum, vt vnusquisque simplicem sermonē proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrē circunscriptione verborum seducat. Nihil promittat inhonestum. At si promiserit, tolerabilius est promissum nō facere, quàm facere quod turpe sit. Sæpè plerique constringunt se iurisiurandi sacramento, & cùm ipsi cognouerint promittēdum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciūt, quod spoponderint. Sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter soluit: Matth. 14. Marc. 6. Turpe est, quòd regnum pro saltatione promittitur: crudele, quòd mors prophetæ pro iurisiurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuisset periuriū sacramento? Et post pauca de Iephte disputās: Mirabilis, inquit, necessitas, quæ soluitur parricidio. Melius est non vouere, quā vouere id quod sibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et pòst paululū: Nō semper igitur promissa soluēda omnia sunt. Iud. 11. Deniq; ipse Deus, sicut scriptura indicat, frequēter mutat suam sententiā. Ionæ 3. Hæc ibi ex Ambrosio deindè ex Isidoro: Nō est conseruandū sacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim nō implere sacramentū, quàm permanere in stupri flagitio. Similiter ex Synonymis: in malis promis- Ex Isidor. lib. 2. sentent. siue de summo bono. cap. 31. Vide Grat. 22. q. 4.

ſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, non facias. Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Ibidem ſic aiunt eadem de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, ſed nos tãtummodò maculamus. Cùm verò noxia promiſſa complemus: & Dei iuſſa ſuperbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipſos crudeliori gladio trucidamus.

11. MATTHÆI quinto, vt in textu.

12. IACOBI quinto: Ante omnia, fratres mei, nolite iurare, neque per cęlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramẽtum. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non, vt non ſub iudicio decidatis.

1. B. PSALMO trigeſimotertio: Benedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo.

2. IEREMIÆ quarto: Si reuerteris Iſraël, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia: & benedicent eum gentes, ipſumque laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo ſuo, & non decipit.

4. ET ſeptuageſimoquinto: Vouete & reddite Domino Deo veſtro.

5. ECCLESIASTÆ quinto: Si quid vouiſti Deo, nè moreris reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. Sed quodcunque vóueris, redde: multóque melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheũ quinto: Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEVTERONOMII viceſimotertio: Cùm votum vóueris Domino Deo tuo, nõ tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadrageſimonono: Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Ibidem: Peccatori autem dixit Deus, Quarè tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?

9. POSTERIORIS ad Corinthios ſecundo: Non ſumus ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ex ſyncetitate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo in Chriſto loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei, ſed in manifeſtatione veritatis, commendantes noſmetipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quarta, in decreto de editione & vſu ſacrorum librorũ: Poſt hæc temeritatem illam reprimere volens ſancta ſynodus, qua ad profana quæque conuertuntur & torquentur verba & ſentẽtiæ ſacræ ſcripturæ, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, ſortes, libellos etiam famoſos: mandat & præcipit, ad tollendam huiuſmodi irreuerentiam & contemptum, nè decæterò quiſpiam quomodolibèt verba ſcripturæ ſacræ ad hæc & ſimilia audeat vſurpare: vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Epiſcopos coerceantur.

Verba ſacræ ſcripturæ non licet ad prophana conuertere.

XI.

Quid imperat tertium præceptum?

Exod. 20. b 31. c Deuter. 5. b Leui. 23. a Hie. 17. d Eſa. 56. b Apoc. 1 c Act. 20. b 1. Cor. 16. a Auguſt. ad Ianua. epiſt. 119. cap. 12. & 13. & epiſt. 118. cap. 1. Item ſerm. 154. de temp. Leo epiſt. 81. ad Dioſcor. cap. cap. 1.

A. Poſtulat Sabbatum ſeu diem feſtũ in Eccleſia, piis operibus tranſigi. Vult igitur, vt anim⁹ tũc adſit curis vacuus, qui ſe liberè trãsferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, ſpe, & charitate præſtãdum. Vult vt expediti, Diuina meditemur beneficia, tractemus ſacra, oremus & adoremus Deũ cũ priuatim, tũ publicè cũ aliis in [a] ſpiritu & veritate.

a Ioan. 4. c

Deut. 5. b Num. 15. d Leuit. 23. Ignat. ad Philip. Leo ſerm. 3. de quadrageſ. Greg. lib. 11. epiſt. 5. Hier. in ca. 4. ad Galat. Auguſt. cont. Adimantũ, cap. 16. & ſer 151. de temp. Concil. Mogunt. can. 36. 2. Maťiſ. cap. 1. Agathen. can. 21. & 47.

B. Prohibet autem diebus feſtis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum eſſe profanis, nimirùm vt ocio ſancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Eccleſiæ ſacrum ſeu Miſſam, & ſtatam concionem, quemadmodùm hoc præceptum obſeruare pij conſueuerunt.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigeſimo: Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo; idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificauit eum.

2. ET capite trigeſimoprimo: Videte vt Sabbatũ meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris: vt ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico vos. Cuſtodite Sabbatũ meum, ſanctum eſt enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de

lius de medio populi sui. Sex diebus facietis opus: in die septimo Sabbatum est, requies sancta Domino. omnis qui fecerit opus in die hac, morietur. Custodiant filij Israël Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternũ inter me & filios Israël, signúmque perpetuum: sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit.

3. DEVTERONOMII quinto: Obserua diẽ Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquã operis tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas, vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obserues diem Sabbati.

Festa Iudæorum.
4. LEVITICI vigesimotertio: Locutúsque est
Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israël,
& dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas voca-
bitis sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septi-
mus, quia Sabbati requies est, vocabitur sanctus:
omne opus non facietis in eo: Sabbatum Domini
est in cunctis habitationibus vestris. Hæ sunt ergò
feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis tem-
1. poribus suis. Mense primo, quartadecima die men-
sis ad vesperum, phase Domini est: & quintadeci-
ma die mensis huius, solennitas azymorum Domi-
ni est. Numerabitis ab altero die Sabbati in quo
obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdo-
2. madas plenas, vsque ad alteram diem expletionis
hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, &
sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omni-
3. bus habitaculis vestris. Mense septimo, prima die
mensis erit vobis Sabbatum memoriale clangenti-
bus tubis, & vocabitur sanctum: Omne opus ser-
uile non facietis in eo, & offeretis holocaustũ Do-
4. mino. Decimo die mensis huius septimi dies expia-
tionum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: af-
fligetísque animas vestras in eo, & offeretis holo-
caustum Domino. Omne opus seruile non facietis
in tempore diei huius: quia dies propitiationis est,
vt propitietur vobis Dominus Deus vester: Om-
nis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de
populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, dele-
bo eam de populo suo. Nihil ergò operis facietis
in eo: legitimum sempiternum erit vobis in cun-
ctis generationibus, & habitationibus vestris. Sab-
5. batum requietionis est, & affligetis animas vestras
die nono mensis. A quintodecimo die mensis huius
septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem die-
bus Domino. Dies primus vocabitur celeberri-
6. mus atque sanctissimus: omne opus seruile non fa-
cietis in eo. Et septem diebus offeretis holocausta
Domino. Dies quoquè octauus erit celeberrimus
atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Do-
mino: est enim cœtus atque collectæ: omne opus
seruile non facietis in eo. Hæ sunt feriæ Domini,
quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas,
&c.

5. HIEREMIÆ decimoseptimo: Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die Sabbati: nec inferatis per portas Ierusalem. Et nolite eiicere onera de domibus vestris in die Sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem Sabbati, sicut præcepi patribus vestris.

6. ESAIÆ quinquagesimosexto: Quia hæc dicit Dominus Eunuchis, Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent Domino, vt colãt eum, & diligant nomen eius, vt sint ei in seruos: omnem custodientem Sabbatum, nè polluat illud, & tenentẽ fœdus meum: Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimę eorũ placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in spiritu in Dominica die.

8. ACTORVM vigesimo: Vna autem Sabbati cũ conuenissemus ad frãgendum panem, Paulus disputabat cum eis, &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimosexto: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesiis Galatiæ, ità & vos facite. Per vnã Sabbati vnusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideóque inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de Sabbato positum est, figuratè obseruandũ præcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiã per ocium corporale celebrandam, suscepimus. Cùm enim Sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictũ est in Psalmo: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, & quò vocantur homines ab ipso Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Cætera tamen ibi præcepta propriè sicut præcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifestè didicimus, & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri, & honorare patrem & matrem, & non mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimonium dicere, non concupiscere vxorem proximi, nõ concupiscere vllam rem proximi, non figuratè aliud prætendunt & mysticè aliud significant, sed sic obseruantur, vt sonant. Obseruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur secundùm ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio, quia ità præcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur. Vndè non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandũ, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in scripturis dicuntur: quandoquidem non solùm id in decalogo figuratè præcipitur, vbi requies commẽdatur, quæ vbique amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur.

Præceptũ de colendo Sabbato quomodo ad Christianos pertineat.

Psal. 45.

Matth. 11.

Exod. 20. Deut. 5.

11. DEINDE capite decimotertio: Dies tamen Dominicus non Iudæis, sed Christianis resurre-

Dies Dominicus in locum Sabbati successit apud Christianos.

ctione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidē in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiē, sed glorificat. Non enim redit cū corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio.

1. Cor. 15.

Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionē, & mortale hoc indui immortalitatē. Quapropter ante resurrectionē Domini, quãuis sanctos Patres plenos spiritu prophetico octauę sacramētum nequaquā lateret, quo significatur resurrectio: Nā & pro octaua Psalmus inscribitur, & octauo die circuncidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur:

Eccles. 11.

Illis septem, & illis octo reseruatum est: tamen illis est occultatum, & solum celebrandum Sabbatū traditum est, quia erat anteà requies mortuorum.

Rom. 6.

Resurrectio autē nullius erat donèc veniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltrà non dominaretur. Sed postquàm facta est talis resurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine, iam etiam dies Dominicus, id est, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipsa etiam causa intelligitur, cur obseruandum Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, quod manifestissimè passionem Domini præfigurat, non eis ità præceptum, vt attenderent occurrere Sabbatum, & cum mense nouorum & tertiā lunæ hebdomadam concurrere, vt eundem quoquè diem Dominus potiùs sua passione signaret, qui etiam Dominicum, id est, octauum, qui & primus est, declaraturus aduenerat.

Anniuersariæ solennitates Christianorū ab Apostolis institutæ, vel à plenariis Conciliis.

12. Item epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quę quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti, quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunquè se diffundit Ecclesia.

Diei Dominicæ commendatio. Gen. 1.

13. Idem sermone centesimo quinquagesimoquarto de tempore: Venerabilis est hæc dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus, in quo visa est prima lux, in quo transgressi sunt filii Israël mare rubrum siccis pedibus, & in quo pluit manna filiis Israël in deserto, & quo Dominus baptizatus est in Iordane, quo vinum de aqua in Cana Galilææ factum est: Quo benedixit Dominus quinque panes, quibus satiauit quinque millia hominum: In quo resurrexit Dominus à morte: Quo intrauit Dominus in domus clausas, vbi erant discipuli cōgregati propter metum Iudæorum: In quo spiritus sanctus descendit in Apostolos: Et in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudicium venturum: In quo die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna sepultum lumen accipiant, & sancti homines vitam æternā propter merita bonæ obedientiæ recipiant à Deo.

Exod. 14. Exod. 16. Matth. 3. Ioan. 2. Matth. 14. Ioan. 20. Act. 2. Esa. 30.

14. Leo Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicæ tantis diuinarum dispositionum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prędicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiūt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, quum ad eos Dominus introiisset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac deniquè promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

Dominicæ diei excellentia. Gen. 1. Marc. 16. Matth. 28. Ioan. 20. Ioan. 14. & 16. Act. 2.

15. Ioannis quarto: Sed venit hora, & nūc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nā & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eū, in spiritu & veritate oportet adorare.

1. B. Deuteronomii quinto: Obserua diē Sabbati, &c. vt suprà, hac quæstione, A. testimo. tertio.

2. Numerorum decimoquinto: Factum est autem, cùm essent filij Israël in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste. obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cúmque eduxissent eū foràs, obruerunt eū lapidibus, & mortuus est sicut pręceperat Dominus.

3. Levitici vigesimotertio: vt suprà, hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. Ignatius in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. Leo Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere, si ipsam quoquè orationis domum propensiore tunc cura & ampliore cultu, quantùm possumus, adornamus: nónne dignum est, vt anima Christiana, quæ verum viuúmque Dei templum est, speciē suam prudenter exornet, & redemptionis suæ celebratura sacramentū, omni circunspectione præcaueat, nè vlla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nā quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem & speculum mentis obnubilant, abstergenda sedulò, & quadam elimatione radenda sunt.

Diebus festis sicut ornātur corpora & templa, ità & anima suis ornamentis exornanda est & à vitiis purganda.

Scrutetur quisque conscientiam suam, séque ante se statuat proprij censura iudicij, &c. Vndè quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prætēdere, & nūc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad Paschale festum quadraginta dierum continentia se præparet.

Ad festū Paschæ celebrādum quadragesimali ieiunio præparamur ex Spiritus sancti doctrina.

6. Gre-

Die Dominico quid agendum.

6. GREGORIVS libro vndecimo epistolarum, epistola tertia ad Romanos ciues: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum, vt si quid negligétiæ per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

An Paulus prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis.

7. HIERONYMVS in caput quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare nõ licet, & mẽses, & tempora, & annos: nos quoquè simile crimẽ incurrimus, quartam Sabbati obseruãtes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum diuersa in honorẽ martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritussancti veneramur aduentum. Et nè inordinata congregatio populi fidẽ minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnũ omnes pariter veniremus.

Iudaica festa non celebrantur à Christianis.

Cur dies festi instituti sint.

Solennitates Christianorum.

8. AVGVSTINVS in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimosexto: Nos quoquè & Dominicum diem & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.

Cur à terrenis negociis Christiani feriatur, diebus festis & Dominicis.

9. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimoprimo de tempore: Sciendum est, fratres charissimi, quòd ideò à sanctis patribus nostris constitutum est Christianis & mandatum, vt in solennitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis diebus, ocium haberent, & à terreno negocio vacarent, vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, cùm non haberent, quod eos indè retardaret incommodum, relinquerẽtque eo tempore terrenam solicitudinem, quò faciliùs possent Dei intendere voluntatem. Indè ipse Dominus per Prophetã dicit: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. At hi qui diuersis curis ac negociis implicati, hanc sententiam Dei spernunt, & diuinæ contemplationi vacare nolunt, timeo quòd in futuro iudicio illis ianuam Domini pulsantibus atque aperiri poscentibus, Dominus respondeat, Amen dico vobis, nescio vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et qui modò Deum quærere negligunt, ab ipso tunc respuuntur. Idcircò fratres mei, non sit vobis molestum, in Dominicis diebus & in Natalitiis Sanctorũ, diuino studere cultui. Dominicum ergò diem Apostoli & Apostolici viri ideò religiosa solennitate habendum sanxerunt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. Quíque ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantùm diuinis cultibus seruiamus, dantes scilicet diei huic honorem & reuerentiam propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & saluator resurrexit à mortuis, ità & nos resurrecturos in nouissimo die speramus. Apparet autem hunc etiã in scripturis sanctis esse solennem. Ipse enim est primus dies seculi, in ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt angeli, in ipso quoquè à mortuis resurrexit Christus, in ipso de cælis Spiritus sanctus super Apostolos descendit, manna in eodem, in eremo primùm de cælo datum est. His enim speciebus ac talibus indiciis Dominica dies extat insignis. Ac ideò sancti doctores Ecclesiæ decreuerunt omnem gloriam Iudaici Sabbatismi in illam transferre, vt quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies nostra vera, quando resurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore simul perfecta. Obseruemus ergò diem Dominicam fratres, & sanctificemus illam, sicut antiquis præceptũ est de Sabbato, dicente Legislatore, à vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra. Videamus nè ocium nostrum vanum sit, sed à vespera diei Sabbati vsque in vesperam diei Dominici, sequestrati à rurali opere & ab omni negocio, soli diuino cultui vacemus. Sic quoquè sanctificamus ritè Sabbatum Domini, dicente Domino: Omne opus nõ facietis in eo. Veniat ergò, cuicunque possibile sit, ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Qui verò hoc non possit, saltem in domo sua oret, & nõ negligat Deo soluere votum, ac reddere pensum seruitutis. In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque ociosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagando campos & syluas, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens.

Psal. 45.

Luc. 13.

Cur dies Dominicus ex Apostolorum institutione celebratur.

Matth. 28.

Die Dominico quæ præclare acciderint.

Genes. 1.

Act. 2.

Exod. 16.

Sabbati celebratio abrogata.

Exod. 20. Leuit. 23.

Quibus studiis vacandũ in diebus festis.

10. CONCILIVM Moguntinum canone trigesimosexto.

11. SECVNDVM Matisconense canone primo.

12. ET Agathense canone vigesimoprimo.

13. ET quadragesimoseptimo: vide infrà in tractatu de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta.

XII.

Quæ summa est horum trium præceptorum?

a Aug. quæst. 71 in Exodũ, & in Psal. 32. concione 1.

A. Hæc tria priora quidem præcepta, quæ sunt[a] primæ tabulæ, nos eò instituunt, vt verum Deo cultum præstemus, interiorem scilicet & exteriorẽ corde, ore, & opere, priuatim & publicè.

B. Reliqua septem, quæ porrò sequuntur, præcepta secundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, vt nostrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

Quot sint primæ tabulæ præcepta, & quot secundæ.

1. A. AVGVSTINVS quæstione septuagesimaprima super Exodum: Quæritur, decem præcepta legis quemadmodùm diuidenda sint: verùm quatuor sint vsque ad præceptum de Sabbato, quæ ad

ipsum Deum pertinent: sex autem reliqua, quorum primum, Honora patrem & matrem, quę ad hominem pertinent: an potiùs illa tria sint, & ista septé. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: vt aliud præceptum sit, Non facies tibi idolum & cætera: vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt esse, Non concupisces vxorem proximi tui, &, Non concupisces domū proximi tui, & omnia vsque in finé. Qui verò illa tria esse dicunt, & ista septem, vnum volunt esse, quicquid de vno colendo Deo præcipitur, nè aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc auté extrema præcepta in duo diuidunt, vt aliud sit præceptum, Non cōcupisces vxorem proximi tui, & aliud, Nō concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, nō asinum, nec omnia quęcunque illius sunt. Decem tamen esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc scriptura testatur. Mihi tamen videntur congruentiùs accipi tria illa, & ista septé, quoniam Trinitatem videtur illa quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentiùs intuentibus. Et reuerà quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: hoc ipsum perfectiùs explicatur, cùm prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porrò vxoris alienæ, & concupiscētia domus alienæ, tantùm in peccando differunt, vt illi quod dictum est, Non concupisces domum proximi tui, adiuncta sint & alia, dicente scriptura: Neque agrū eius, neque seruum eius, neque ancillam eius, neque boues eius, neque subiugalem eius, neque omne pecus eius, neque quæcunque proximi tui sunt. Discreuisse autem videtur concupiscentiam vxoris alienæ, à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando vtrunque sic cœpit, Non cōcupisces vxorem proximi tui: &, Non cōcupisces domum proximi tui: & hinc cœpit cætera adiungere. Non autem cùm dixisset, Non concupisces vxorem proximi tui: huic connexuit alia, dicens, Neque domum eius, neque agrum eius, neque seruum eius, &c. sed omninò apparent hæc esse coniuncta, quæ in vno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo, vbi vxor nominata est. Illud auté vbi dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: apparet huius rei diligentiorem executionem esse in iis quæ subiecta sunt. Quò enim pertinet, Non facies tibi idolum, neque vllum simulacrum: quæcunque in cælo sunt sursùm, & quæcunque in terra deorsùm, & quæcunque in aqua sub terra, non adorabis ea, neque seruies illis: nisi ad id quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me? Et paulò pòst: In illis duobus præceptis, non mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt: in his verò extremis, ipsa concupiscentiā: quæ tantum differunt, vt aliquando mœchetur, qui non concupiscit vxorem proximi, cùm alia aliqua causa illi misceatur: aliquando autem concupiscat, nec ei misceatur, pœnam timens: & hoc forsitan lex ostendere voluit, quòd

Augustinus existimat potiùs tria constituenda primæ tabulæ, & secundæ septem præcepta.

Deut. 5. Exod. 20. secundùm lxx.

Quomodò differant sextum & septimum mandatum à nono & decimo.

vtraque, peccata sint. Et in fine eiusdem quæstionis: Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ, non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed vtiquè à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi aufertur: profectò & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum est, Non occides: non putandum est fieri contra hoc præceptum, quando lex occidit, vel occidi aliquem Deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando ministerium negare non licet.

Nomine furti & mœchiæ quid intelligatur.

Quinti præcepti explicatio.

2. IDEM in Psalmum trigesimumsecundum, concione prima: Cùm attendis superiora dona DEI, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrina cælesti te imbuerit, quid tibi desupèr ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Psalterium, & psalle Domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decé pręceptis legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtiquè nôsti Domino dicēte, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi Deus desupèr, quia Dominus Deus tuus Deus vnus est. Habes vnam chordā. Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui: habes alteram chordam, Obserua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis deliciis, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Meliùs enim vtiquè tota die foderent, quàm tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati: vtinàm hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quædam voluntas in Domino, vbi verum Sabbatum, vera requies. Vndè dicitur, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in septem aliis charitas proximi, nè facias alij quod pati nō vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filiis tuis. Non mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam post te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non furteris: quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas: quia odisti aduersùm te falsum testimonium dicētem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam cōcupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desupèr sonant. Tange psalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore nō poteras.

Deut. 5.

Dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò, septem. Matth. 22. Deut. 6. Deut. 5. Ibidèm.

Minùs mali esset in die festo fodere, quam saltare.

Psal. 35.

Tob. 4. Matth. 7. Deut. 5.

Matth. 5.

XIII.

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

A. Docentur hîc filij, quid suis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter sunt educati. Docētur &[a] subditi, suum deferre officiū maioribus, id est, omnibus qui dignitate & potestate quadam siue in politicis, siue in Ecclesiasticis magistratibus gerēdis

Deut. 5. b Coloss. 3. d Ephe. 6. a Eccles. 3. a b Prou. 23. e Tobiæ 4. a

a Rom. 13. a b Hebr. 13. c Tit. 3. a 1. Tim. 2. a 6. a 1. Pet. 2. c 6. b Ephes. 6. a Coloss. 3. d

dis præcellunt.

B. Debent autem & illi parentibus, & hi maioribus suis tum interiorem, tum exteriorem[b] quandam reuerentiam & obseruantiam, [c] opem itidem & obedientiam.

C. Vetatur prætereà, nè quacunque ratione vel[d] offendamus, vel contristemus personas eiusmodi sublimiores, siue verbis aut signis, siue factis id committatur.

b Leu. 19. g 1. Pet. 2. c Gen. 43. f 1. Tim. 6. a Ecclef. 4. a Act. 10. d
c 1. Timoth. 5. c 1. Cor. 9. b Matth. 10. b 22. b Luc. 10. b Amb. li. 5. hexaem. c. 16.
d Matth. 15. a Heb. 13. c Exod. 21. c 22. d Leu. 20. b Deut. 21. d 27. c Prou. 20. c 28. d 30. b c Ecclef. 3. b

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII quinto: Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

2. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

3. AD Ephesios sexto: Filij, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam: (quod est mandatũ primum in promissione) vt benè sit tibi, & sis longæuus super terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & sic facite, vt salui sitis. Deus enim honorauit patrem in filiis & iudicium matris exquirens, firmauit in filios: sicut qui thesaurizat, ità & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt. In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Nè glorieris in contumelia patris tui: non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nè spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis cõmemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

5. PROVERBIORVM vigesimotertio: Audi patrem tuum qui genuit te: & nè cõtemnas cũ senuerit mater tua. Iterùm: Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIÆ quarto: Igitur cùm Tobias putaret orationem suam exaudiri vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum, dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamẽtum construe. Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cùm autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. nõ enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiã. Ideò enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cũ gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare.

10. ET capite secundo: Seruos hortare dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes: non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendẽtes, vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecrò igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo.

12. ITEM capite sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autẽ fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri secũdo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò

bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamẽ habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

14. Et capite quinto: Similiter adolescentes subditi estote senioribus.

15. Ad Ephesios sexto: Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

16. Ad Colossenses tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placẽtes, sed in simplicitate cordis, timẽtes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. B. Levitici decimonono: Coram cano capite consurge, & honora personã senis: & time Dominum Deum tuum.

2. Prioris Petri secundo: Subiecti estote, &c. vt paulò antè, A. testimonio decimotertio.

Reuerentia. 3. Genesis quadragesimotertio: Ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram.

4. Prioris ad Timotheum sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur.

5. Ecclesiastici quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. Actorum decimo: Et factũ est cùm introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & prócidens ad pedes eius, adorauit.

Sustentatio. 7. Prioris ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborãt in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua.

8. Prioris ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendiis vnquàm? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptũ est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique dicit? Nã propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnũ est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quarè non potiùs nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Christi: Nescitis, quoniã qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit iis, qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio viuere.

9. Matthæi decimo: Nolite possidere aurũ, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamẽta, neque virgam. dignus est enim operarius cibo suo.

10. Et capite vigesimosecundo: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. Lucæ decimo: In eadẽ domo manete, edentes & bibẽtes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. In quãcunque ciuitatẽ intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

12. Ambrosivs libro quinto hexaëmeron, capite decimosexto: Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidẽ rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumarum tegmine alarúmque remigio nudatos, circunstans soboles pennis propriis fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, vt hinc atque indè subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volãdum exerceant, & in pristinos vsus desuetã iam reuocent pij patris membra? Quis nostrûm leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senẽ suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, nõ hoc seruulis mandat obsequiũ? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominũ recusârunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, vt cõgruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nã Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum priùs oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur. Ciconiarum pietas in parentes.

1. C. Matthæi decimoquinto: Ipse autẽ respondens, ait illis: Quarè & vos trãsgredimini mãdatum Dei propter traditionem vestram? Nã Deus dixit, Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Rebelles parentibus.

2. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.

3. Exodi vigesimoprimo: Qui percusserit patrem,

trem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.
4. Et vigesimosecundo: Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.
5. Levitici vigesimo: Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.
6. Deuteronomii vigesimoprimo: Si genuerit homo filium cõtumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, appræhendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicétque ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque cõuiuiis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestrî, & vniuersus Israël audiens pertimescat.
7. Et capite vigesimoseptimo: Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem: & dicet omnis populus, Amen.
8. Proverbiorum vigesimo: Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.
9. Item vigesimooctauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.
10. Et capite trigesimo: Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ nõ benedicit, &c. Ibidèm: Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.
11. Ecclesiastici tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt suprà.

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

A. Non solùm externam prohibet cædem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi lædit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationẽ, vindictæ cupiditatẽ, & quosuis internos affectus ad proximi læsionem propensos, amputat.

Genes. 9. a Leui. 24. c 16. d Deut. 5. b Exod. 20. c 21. c Matt. 5. c Iac. 2. b 1. Ioan. 3. c Ephes. 4. g Coloss. 3. b Psal. 4. a Ro. 12. cd Deut. 32. e Eccl. 28. a b Heb. 10. f 12. d

B. Requirit verò [a] animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficẽtiam: nimirùm vt iniuriarum facilè obliuiscamur, nec vindictam expetamus, sed ità condonemus inuicèm offensas, sicut in Christo Deus [b] nobis donauit.

a Ephes. 4. a Coloss. 3. b Ro. 12. c d 1. Pet. 3. b Eph. 6. b Philip. 4. b Matt. 6. b 5. g 18. c d Luc. 6. f Marc. 11. c Prouerb. 24. d

b Ephes. 4.

TESTIMONIA.

1. A. Genesis nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei Factus est homo.
2. Levitici vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculũ pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit hominem, punietur.
3. Et capite decimonono: Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis cõtra sanguinẽ proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.
4. Deuteronomii quinto: Non occides.
5. Exodi vigesimo: Non occides.
6. Et vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: cõstituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur, &c.
7. Matthæi quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs recõciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.
8. Iacobi secundo: Qui dixit, Non mœchaberis: dixit, &, Non occides.
9. Primæ Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.
10. Ad Ephesios quarto: Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Ibidèm: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.
11. Ad Colossenses tertio: Nunc autẽ deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.
12. Psalmo quarto: Irascimini, & nolite peccare.
13. Ad Romanos duodecimo: Nulli malũ pro malo reddentes: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.
14. Deuteronomii trigesimo secũdo: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore.
15. Ecclesiastici vigesimooctauo: Qui

vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi, peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi nõ habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamẽtum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna siluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suam, exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur, vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. AD Hebræos decimo: Scimus qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam.

17. ET capite duodecimo: Contẽplantes, nè quis desit gratiæ Dei: nè qua radix amaritudinis sursùm germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

1. B. AD Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

2. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiã, supportantes inuicèm: & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. AD Romanos duodecimo: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habẽtes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres super caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.

4. PRIORIS Petri tertio: In fide autem, omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed econtrariò, benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

5. AD Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorũ & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. AD Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cæterò fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

7. MATTHÆI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

8. ET capite quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis nõ resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, nè auertaris. Audistis quia dictũ est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicũ tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quã mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Exod. 21. Deut. 19. Leuit. 19.

9. ITEM decimooctauo: Accedens Petrus ad eũ, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septiès, sed vsq; septuagiès septiès. Ibidèm: Nónne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tuî misertus sum? &c.

10. LVCÆ sexto, Dimittite, & dimittemini.

11. MARCI vndecimo, Dum stabitis ad orandũ, dimittite si quid habetis aduersùs aliquẽ, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. PROVERBIORVM vigesimoquarto, Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei, reddã vnicuique secundùm opus suum.

13. AD Ephesios quarto, Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV.

Quid habet sextum præceptum?

Leuit. 20. b 19. f Deut. 22. e 23. c Matth. 5. Eccles. 42. d 1 Cor. 6. b d Ephes. 4. d 5. a Prou. 6. d Iudæ b c d.

A. Prohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

B. Caueri præterea & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant

irritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenæ inhonestæ, gestus impudici.

C. Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiam omnem siue [c] cordis in cogitationibus & desideriis, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demùm habitu cultúque exteriore, vt siue soli, siue cum aliis viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam modestiam, frugalitatem, cótinentiámque sedulò exerceamus.

a Coloss. 3. b Ephes. 5. a 2. Pet. 2. b c

b 1. Thess. 4. a Heb. 13 a Tob. 4. b 1. Cor. 7. a b c Tob. 3. c Matth. 15. b Dan. 13. b f d 1. Timo. 5. b Ecclesi. 9. a b Iob 31. a b Prou. 6. c d Genes. 9. d Deut. 25. c Genes. 38. b 1. Tim. 2. c 1. Pet. 3. a Esa. 3. c d Amos 6. b Iac. 5. a Rom. 13. d Ezech. 16. f 1. Tim. 5. a d

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI vigesimo: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur, & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ità subiicitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nè & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hęc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. ITEM capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nè contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigesimosecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israël. Et paulò superiùs. Quòd si verum est quod obiicit, & non est in puella inuenta virginitas: eiicient eam extra fores domus patri sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israël vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tuî, & similia multa in eodem capite.

4. ET capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHÆI quinto: Audîstis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendú eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

6. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierem alieni viri, & nè scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM sexto: Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non cócupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nè capiaris nutibus illius: precium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri preciosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius nó ardeant? aut ambulare super prunas, vt non cóburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animã: depræhensus quoquè reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam cógregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

11. IVDAS in epistola sua canonica: Subintroiêrunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiã transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant.

Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, &c. Et in fine: Aliis autem miseremini in timore, odientes & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

1. B. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superiùs: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. Ad Ephesios quinto: Fornicatio autē & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

3. Secundæ Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhęorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponēs: & iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitās apud eos, qui de die in diem animam iustā iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipiētibus mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei, delicias coinquinationis & maculæ: deliciis affluentes, in conuiuiis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

1. C. Prioris ad Thessalonicēses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gētes quæ ignorant Deum.

2. Ad Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. Tobiæ quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. Prioris ad Corinthios septimo: Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicèm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus vxorem à viro nō discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. Tobiæ tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquàm concupiui virum, & mundā seruaui animam meā ab omni concupiscentia. Nunquàm cùm ludentibus miscui me: neque cùm his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autē cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

6. Matthæi decimoquinto: Quæ autē procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

7. Danielis decimotertio: Videbāt eam (Susannam) senes quotidiè ingredientem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerūt sibi vicissim dolorem suum: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. Prioris ad Timotheū quinto capite: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosæ discunt circuire domos, nō solùm ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

9. Ecclesiastici nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illā, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè conspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicariis animam tuam in vllo: nè perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & nè circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi periērunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedeas omninò, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. Iob trigesimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

11. Proverbiorum sexto capite: Vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio decimo.

12. Genesis nono: Cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sibi esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foràs. At verò Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciésque eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixítque, Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet deus Iaphet, & ha-

& habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan seruus eius.

13. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volénsque vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, & appræhenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flectéris super eam vlla misericordia.

14. GENESIS trigesimooctauo: Dixit ergò Iudas ad Onan filium suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociate illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nõ nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: nè liberi, fratris nomine nascerẽtur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum secundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuãtes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui abscõditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, &c.

17. ESAIÆ tertiò: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoquè viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

18. AMOS sexto: Væ qui opulẽti estis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui canitis ad vocem psalterij: Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super cõtritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium & auferetur factio lasciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus exercituũ, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & mãducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus. Epulâti estis super terram, & in luxuriis enutrîstis corda vestra in die occisionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, &c. sed induimini Dominum Iesum Christũ, & carnis curam nè feceritis in desideriis.

21. EZECHIELIS decimosexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificâsti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confusionẽ tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis: iustificatæ sunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iustificâsti sorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quæ (vidua) in deliciis est, viuens mortua est. Teipsum castum custodi.

XVI.

Quid docetur in septimo præcepto?

A. Prohibetur omnis rei alienæ illicita contrectatio & vsurpatio per furtum, rapinam, simoniam, vsuras, lucra iniusta, dolũ malum, & quosuis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circunuenitur. Leuit.19.b c g Ephes. 4.f 1.Cor.6 b Luc.6.e Act.8.d 4.Reg.5. f g Deut.25.c Pro.11 a 20.b Eccles.10.a 1. Thess.4.b

B. Exigit eregionè hoc præceptum, vt in omni negocio seu commercio inuiolata seruetur æquitas, & proximi vtilitas, sicubi sese offerat occasio, quacunque ratione ac ope nostra promoueatur. Psalm. 14.a b Luc. 6. d Eze.18.a b c d Rom.13.b Matth.5. fg

TESTIMONIA.

1. A. Levitici decimonono: Non facietis furtum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta & æqua sint pondera, iustus modius, æquúsque sextarius.

2. Ad Ephesios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti.

3. Prioris ad Corinthios sexto: Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quarè non magis iniuriam accipitis? quarè non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebũt.

4. Lucæ sexto: Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamẽ diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

5. Actorum octauo capite: Quum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimâsti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitẽtiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.

6. Quarti Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius, & ait: Recténe sunt omnia? Et ille ait: Rectè. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Elisæus, Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? nũc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7. Deuteronomij vigesimoquinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terrã, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.

8. Proverbiorum vndecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.

9. Et capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrunque abominabile est apud Deum.

10. Ecclesiastici decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11. Prioris ad Thessalonicenses quarto: Nè quis supergrediatur neque circumueniat in negocio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

1. B. Psalmo decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatẽ in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram & munera super innocẽtem non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum,

2. Lucæ sexto: Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

3. Ezechielis decimooctauo: Vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, &c. vt hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manũ suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddẽtem, ad vsuram dantem & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet: cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam nõ rapuerit: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

4. Ad Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicem diligatis.

5. Mat-

5. Matthaei quinto: Audistis quia dictũ est, Oculum pro oculo,& dentem pro dente. Ego autẽ dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam,&c.& ei qui vult tecum in iudicio contendere,& tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuare à te, nè auertaris. Diligite inimicos vestros,& benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est.

XVII.

Quid in octauo præcepto compræhensum est?

A. Prohibemur eo falsum dolosúmve testimonium in quenquam proferre,& quoquomodo proximi causam in iudicio subuertere, vel etiam extra iudiciũ famã illius lædere, quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breuiter omne mẽdacium,& omnis linguę contra proximum abusus hîc interdicitur.

Leuit. 19. b c Exod. 23. a Deut. 5. e 16. d 19. c 27. c Prou. 12. c 4. d 24. c 25. c Iac. 4. c 1. Pet. 2. a Eph. 4. f g Prou. 17. a b c d 18. a b 19. a Rom. 1. d Psalm. 5. a Apo. 21. b 22. c Iac. 3. a b c

B. Docemur interim de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & vtilitatem sine fuco, simulatione, insidiísve.

Matth. 12. e Coloss. 3. b Eph. 4. g Prou. 25. a Eccl. 6. a

TESTIMONIA.

1. A. Levitici decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Nõ facies calumniã proximo tuo, nec vi opprimes eũ. Non maledices surdo. Non facies quod iniquũ est, nec iniustè iudicabis. Iustè iudica proximo tuo. Nõ eris criminator, nec susurro in populo,&c.

2. Exodi vigesimotertio: Non suscipies vocem mendacij: nec coniungas manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoquè non misereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Insontem & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes,& subuertunt verba iustorum.

3. Deuteronomii quinto: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

4. Et capite decimosexto: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinẽt. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum,& mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est persequeris: vt viuas,& possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. Item capite decimonono: Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo quorum causa est ante Dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cúmque diligentissimè perscrutantes, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit,& auferes malum dè medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant,& nequaquàm talia audeant facere. Non misereberis eius.

6. Rursum capite vigesimoseptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli,& viduæ.& dicet omnis populus, Amen.

7. Proverbiorum duodecimo: Qui quod nouit loquitur, index iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. Est qui promittit,& quasi gladio pungitur conscientiæ, lingua autem sapientium sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt cõsilia, sequitur eos gaudium. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placẽt ei.

8. Et capite quarto: Remoue à te os prauum,& detrahentia labia sint procùl à te.

9. Item capite vigesimoquarto: Time Dominũ, fili mi,& regem: & cum detractoribus non commiscearis: quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi,& detestabuntur eos tribus. qui arguunt eum, laudabuntur,& super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labiis tuis. Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

10. Et capite vigesimoquinto: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

11. Iacobi quarto capite: Nolite detrahere alterutrùm fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrẽ suum: detrahit legi,& iudicat legem.

12. Prioris Petri secundo: Deponentes igitur omnem malitiam,& omnem dolum,& simulationes,& inuidias,& omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.

13. Ad Ephesios quarto: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicèm membra: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

14. Proverbiorum decimoseptimo: Malus obedit linguæ iniquæ,& fallax obtemperat labiis mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrãt factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent stultum verba compo-

sita, nec principem labium mentiens. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malum. Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij. Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat.

15. Et capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat. Os stulti contritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.

16. Item decimonono capite: Testis falsus non erit impunitus: & qui mẽdacia loquitur, non effugiet.

17. Ad Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

18. Psalmo quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquũtur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Ibidem: Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus. Decidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.

19. Apocalypsis vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis, &c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

20. Et capite vigesimosecundo: Beati qui lauant stolas suas: vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

21. Iacobi tertio: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circũducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circunferimus. Et eccè naues, cùm magnæ sint, & à ventis validis minentur: circunferuntur autem à modico gubernaculo vbi impetus dirigẽtis voluerit. Ità & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Eccè quantus ignis quàm magnam syluam incendit. Et lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totũ corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum & volucrum & serpẽtium & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana. Linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deũ & patrem: & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ità fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nũquid potest fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa, dulcem potest facere aquam. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari & mendaces esse aduersùs veritatẽ. non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi incõstantia & omne opus prauum.

1. B. Matthæi duodecimo: Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm. Ibidèm: Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia: docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

3. Ad Ephesios quarto: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni.

4. Proverbiorum decimoquinto: Respõsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem. Lingua sapientũ ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Labia sapientum disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

5. Ecclesiastici sexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hęreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua* eucharis in bono homine abundat. *gratiosa.

XVIII.

Duo postrema præcepta quid contineant?

Deut. 5. c Eccl. 25. d Mat. 5. d Rom. 7. c 1. Thess. 4. b Iac. 1. a Esa. 1. c Eccle. 5. a 18. Psalm. 1. c 2. c Actor. 20. g

A. Vetant concupiscentiam vxoris ac rei alienæ: vt non solùm ab vxore aliena, illicitis commerciis, & externa apertáque iniustitia nos abstineamus, sed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus.

B. Igitur

B. Igitur hoc vtrũque præceptum cordis sinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram esse vult, vt quæ in rem & salutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati vnquàm cum leui alterius iniuria consentiamus. Iob 31. a b 1. Corinth. 10. f Tob. 9. d 10. d Genes. 24. g 1. Timoth. 6. b

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII quinto: Non concupisces vxorẽ proximi tui: Non domum, nõ agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinũ, & vniuersa quæ illius sunt.

2. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: Nè respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie.

3. MATTHÆI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

4. AD Romanos decimotertio: Non adulterabis, &c. non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desiderij, sicut & Gentes quę ignorant Deum: & nè quis supergrediatur in negocio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

6. IACOBI primo: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit generat mortem.

7. ESAIÆ primo: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduę non ingreditur ad illos.

8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, Est mihi sufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis.

9. ET capite decimooctauo: Post concupiscentias tuas non eas, & à volũtate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominum peccator, &c. Insidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

11. ET sexagesimoprimo: Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere.

12. ACTORVM vigesimo: Argentum & aurum, aut vestem nullius concupiui.

1. B. IOB trigesimoprimo: Pepigi fœdus cũ oculis meis, vt ne cogitarem quidẽ de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

3. TOBIÆ nono: Fleuit Gabelus, benedixítque Deum, & dixit: Benedicat te Deus Israël, quia filius es optimi viri, & iusti, & timentis Deum, & eleemosynas facientis: & dicatur benedictio super vxorem tuam, & super parentes vestros: & videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum vsque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israël, qui regnat in sæcula sæculorum.

4. ET capite decimo: Raguel Tobiam saluum atque gaudentem dimisit à se, dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducátque vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videãt oculi mei filios vestros priusquàm moriar.

5. GENESIS vigesimoquarto: Dimiserunt ergò eam & nutricem illius, seruúmque Abraham & comites eius: imprecantes prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semẽ tuum portas inimicorum suorum.

6. PRIORIS ad Timotheum sexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitũ & perditionẽ. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quã quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

XIX.

Quò demùm referenda sunt mandata Decalogi omnia?

A. Ad Charitatem, quam nobis geminam duæ illæ [a] tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inscripta fuère, commendant. Docent enim primæ mãdata, quæ ad Charitatem Dei: mandata verò, secundæ Tabulæ, quę ad Charitatem proximi spectant. a Exod. 31. b & 34. a

B. Igitur ex his decem duo quidẽ priora id faciunt, vt quę vitia cultui honoríque Dei maximè aduersantur, Idololatria scilicet ac periurium, in primis caueamus. Tertium porrò mandatũ admonet, verum purúmque cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum esse. Quod sanè vbi rectè obseruatur, solus vtiquè Deus in omnibus & super omnia diligitur ac honorificatur.

C. Iam summa præceptorum, quæ ad proximũ diligẽdum pertinent, vel hoc vno constat,[b] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.* Cui respondet illa Christi sententia:[c] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & Prophetæ.*

b Tob. 4. c
c Matth. 7. b Luc. 6. d

TESTIMONIA.

1. A. Exodi trigesimo secundo: Reuersus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini: scriptura quoquè Dei erat sculpta in tabulis.

2. Et capite trigesimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas instàr priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte consurgens, ascendit in montem Sinaï, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

1. C. Tobiæ quarto: Quod ab alio oderis fieri tibi, vidē nè tu aliquando alteri facias.

2. Matthæi septimo: Omnia quæcunque, &c. vt in textu.

3. Lucæ sexto: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

XX.

Quæ sunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

A. De his Paulus ità disserit: *Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non est ambitiosa: Non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

1. Cor. 13. b
Greg. lib. 10. Moral. cap. 8.

B. Christus verò, vt seipsum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum præbeat, in postrema illa cœna, quam præclaris suæ charitatis indiciis mirè condiuit, tam seriò dixit:[a] *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.* Ac iterùm:[b] *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos.* Quod tanti est sanè momenti, vt Paulus,[c] *Qui diligit proximum, legem impleuit.*

Ioan. 13. a
Luc. 22. b
a Ioan. 13. d
b Ioan. 15. b
c Rom. 13. c

C. Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino absoluamus,[d] *Elige vitã, vt & tu viuas, & semen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum.*

d Deut. 30. d

D. Tum nè quisquam dubitet, Euangelicam Christi doctrinam hac in parte cum Lege quadrare, dictum illud à Christo meminerimus:[e] *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et alibi post commendata Charitatis præcepta & opera, idem hęc verba subiunxit:[f] *Hoc fac, & viues.*[g] *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.*

e Matth. 19. b
f Luc. 10. e
g Rom. 2. b

E. Ex hisce factoribus[h] erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos scriptura iustos apud Deum fuisse testatur, vt qui opere & veritate Deũ proximúmque diligerent.

h Gen. 6. b 7. a
In oratione Manassis.
Sap. 10. b c
Matt. 23. d 1. c
Iob 15. c
Luc. 1. a 2. d
Iac. 2. d

F. Quare Dauid inter eos haud postremus & sanctè gloriabundus canit,[i] *Viã mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum:*[k] *Dilexi, seruaui, custodiui mãdata tua & testimonia tua:*[l] *In custodiendũ illis retributio multa.*[m] *Maledicti, qui declinant à mandatis tuis.*

i Psalm. 118 d
k Psal. 118. x.
l Psalm. 118. d
m Psal. 118. e

TESTIMONIA.

1. A. Prioris ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. Gregorivs libro decimo Moralium, capite octauo: Legis multiplicitatem benè Paulus enumerat dicens: Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, nõ inflatur, non agit perperàm, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe est charitas, quia illàta mala æquanimiter tolerat. Benigna verò est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur: quia per hoc, quòd in præsenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Non inflatur: quia cùm præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperàm: quia quò se in

1. Cor. 13.
Charitas quomodò patiens sit, benigna, &c.

quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenùs aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hîc transitoriè possidet, velut aliena negligit: cùm nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia & iniuriis lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitùs eruit, versari in animo quod inquinet nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculū, quod perimendā mentē impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circunfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1. B. IOANNIS decimotertio: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt trāseat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. LVCÆ vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscùm antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. IOANNIS decimotertio: Mandatum nouum do vobis, &c. vt in textu. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicèm.

4. ET decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrū impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos. Maiorē hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicèm.

5. AD Romanos decimotertio: Nemini quicquā debeatis, nisi, vt inuicèm diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo legis est dilectio.

C. DEVTERONOMII trigesimo: Elige vitam, &c. vt in textu.

1. D. MATTHÆI decimonono, 2. LVCÆ decimo, 3. AD Romanos secundo, vt in textu.

1. E. GENESIS sexto: Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

2. ET septimo: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.

3. IN oratione Manassis: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerūt.

4. SAPIENTIÆ decimo: Propter quod cùm aquadeleret terram, sanauit iterùm sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cùm se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filiis misericordiam fortem custodiuit. Hæc iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.

5. MATTHÆI vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ.

6. ET capite primo: Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, &c.

7. IOB decimotertio: Si fuero iudicatus, sciō quòd iustus inueniar.

8. LVCÆ primo: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidā nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deū, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

9. ET capite secundo: Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

10. IACOBI secūdo: Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? &c.

1. F. PSALMO centesimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebāt vsquequaquè: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiā verba tua. A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Proptereà ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis nō declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

2. ET decimooctauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

3. ITEM centesimo decimooctauo: Increpâsti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

I.

Súntne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

a Iaco 4.c
b Matth. 23.b
c Matth. 19.c

A. SVNT vtiquè, quando[a] Legislator &[b] Magister noster Christus nō solùm docuit[c] præcepta Decalogi, sed etiam in vniuersum præcepit, quæ ad obedientiam Apostolicis & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant.

d Ioan. 20.c & 17.c
e Luc. 10.c
f Matt. 18.c

B. Hinc extant Euãgelicæ illæ sententiæ:[d] *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* [f] *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi summũ atque extremum iudicium Christus defert, deferríque iubet ad Ecclesiam,[g] id est, ad Ecclesiæ Præpositos & Rectores, sicut Chrysostomus[h] interpretatur, & verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

g 3.Reg. 8.b
h hom. 61. in Matth. & Basil.ca.30.constitu. monast. Item Theop. & Euthymius in ca.18. Mat.
i Actor.15.g & 16.a

C. Proindè nec frustrà scriptũ est de Apostolo Paulo:[i] *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A. IACOBI quarto capite: Vnus enim est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

2. MATTHÆI vigesimotertio: Magister vester vnus est, Christus.

3. ET decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolescens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Nõ falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuã: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

1. B. IOANNIS vigesimo, 2. ET decimoseptimo, 3. LVCÆ decimo, 4. MATTHÆI decimooctauo, vt in textu.

5. TERTII libri Regum octauo capite: Conuertítque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israël. Omnis enim Ecclesia Israël stabat.

6. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima in Matthæum: Si autem eos non audierit, dic Ecclesiæ: præsulibus scilicet atque præsidentibus.

7. BASILIVS capite trigesimo Constitutionum monasticarum: Sin arcanò curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præstare: quemadmodùm est sacrosancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. quòd si ne ipsis quidem auscultauerit, tum demùm ad Antistitem ipsum animi ipsius morbum deferre oportebit. Matth.18.

8. THEOPHYLACTVS in caput decimũoctauum Matthæi: Quòd si te non audierit, & cũ duobus vel tribus testibus argueris, nè graueris tunc Ecclesiæ Præsidibus inuulgare peccatum.

9. EVTHYMIVS in idem caput Matthæi: Ecclesiam nunc vocat Præsides fideliũ Ecclesiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortasse illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipsorum.

1. C. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

2. ET capite decimosexto: Cùm autem pertransirent ciuitates (Paulus scilicet & Silas) tradebant iis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

II.

Cuiusmodi porrò sunt Apostolorum Seniorúmque præcepta, quæ Paulus custodire iussit?

a Eccles. Hierar.c.1. Et basil. de Spiritu sancto, ca.27. Euseb lib.1. demonst. euãg. cap.8. Epiph. hær.61. contra Apost. Tert. de corona militis.
b 1. Ioan.4 b

A. Pauli discipulus Dionysius Areopagita[a] testatur, duplicis ea generis, vtpotè partim scripta, partim non scripta esse. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangelista:[b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.*

B. Ac primum quidem genus, quod litteris mandatur, scriptísque legibus constat, satis est perspicuum: quia libris canonicis constat.

c Cypr. de ablut. pedum. Hiero contra Lucifer Chry- [illegible] Tim. hom. 4.

C. Posterius verò circa præcepta & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine cõpræhendi, & à Patribus[c] nuncupari solent. Non enim scripto, vti superiora, sed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos transmissa, Ecclesiæque commendata retinentur.

TESTI-

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS scriptis & non scriptis.

1. A. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite primo: Primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, in iis quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia, partim scriptis, partim nõ scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

Partim scripta, partim non scripta Apostolorũ dogmata.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicãtur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica. Nam si consuetudines quę scripto proditæ non sunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reiicere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in euangelio necessaria ad salutem habentur: immò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, (vt eius, quod primũ est & vulgatissimũ, primo loco commemorem) vt signo crucis eos, qui spem collocauerũt in Christum, signemus, quis scripto docuit? Vt ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit scriptura? Inuocationis verba, quum ostẽditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his cõtenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Euãgelium: verùm alia quoquè, & antè & pòst dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleũ vnctionis, pretereà ipsum qui baptismũ accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretáque traditione? Ipsam porrò olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominẽ, vndè est traditum? Reliqua item quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hæc Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres nostri in silẽtio, quod curiosos & ociosos summouet, seruârũt? Pulchrè quidẽ illi nimirùm docti archanorum venerationem silentio conseruari. Nam quę nec intueri fas est non initiatis, qui conueniebat, horum doctrinam publicitùs circunferri scripto? Aut quid tandèm sibi voluit magnus ille Moyses, qui non omnia quę erant in tẽplo, passus sit omnibus esse peruia, sed prophanos extra sacros cancellos statuit, sed priora atria purioribus permittẽs, Leuitas solos dignos censuit, &c. Addit deindè: Ad eundem profectò modum, & qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt Apostoli & Patres, in occulto silentióque mysteriis suam seruauère dignitatem. Neque enim omninò mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hęc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, nè dogmatum cognitio propter assuetudinẽ vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum. Nam dogmata silentur, edicta verò publicantur.

Parem vim ad pietatem habent.

Nota.

Enumerantur aliquot Traditiones nõ scriptæ.

Crucis signũ.

Orare versus Orientem.

Verba inuocationis sub Missæ sacrificio.

In Sacrificio plura dicuntur quàm quæ in euangelio & Apostolo habentur.

Cæremoniæ Baptismi.

Cur multa scripta non docuerint.

3. EVSEBIVS libro primo de demonstratione Euangelica, capite octauo: Cæterùm Moyses in tabulis inanimatis, Christus autem in mentibus vita preditis, perfecta noui testamenti documẽta descripsit: eius verò discipuli ad magistri sui nutũ, auribus multorum doctrinam suam cõmodãtes; quæcũque quidem veluti vltra habitũ progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea iis, qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò iis cõuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationísque indigẽtes, ea ipsi, ad imbecillitatẽ multorum se demittẽtes, partim litteris, partim sine litteris quasi iure quodam non scripto, seruanda commendãrunt.

Partim litteris, partim sine illis nonnulla seruãda commẽdãrũt Apostoli.

4. EPIPHANIVS hæresi sexagesima prima cõtra Apostolicos: Oportet autẽ & Traditione vti. Nõ enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderũt, quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis.

In Scriptura sacra non omnia expressè continentur, sed ex Apostolorum Traditione nõnulla habentur. 1. Cor. 11. 14. & 15.

5. TERTVLLIANVS de corona militis: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodò enim vsurpari quid potest, si traditũ priùs non est? Etiã in Traditionis obtentu exigẽda est, inquis, authoritas scripta. Ergò quæramus, an & Traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicẽt aliarum obseruationũ, quas sine vllius scripturæ instrumẽto, solius Traditionis titulo, exindè cõsuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt à Baptismate ingrediar, Aquam adituri, ibidèm, sed & aliquanto priùs, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompæ & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, ampliùs aliquid respondentes, quàm dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis cõcordiam prægustamus. Exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & in omnibus mãdatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm præsidentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate, à die Paschæ in Pentecosten vsque, gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnẽ aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mẽsas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos cõuersatio exercet, frontem CRVCIS signaculo terimus. Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætendetur authrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix, &c. Et paulò pòst: His igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam nõ scriptam Traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc Traditionis ex perseuerantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cùm deficit lex.

Cõsuetudinis Ecclesiasticæ vis.

Traditiones aliquot non scriptæ enumerantur.

Cæremoniæ Baptismi.

Oblationes pro defunctis.

Stationes.

Eucharistiæ custodia.

Crucis signaculum.

Consuetudo.

6. PRIMÆ Ioannis quarto, vt in textu.

1. C. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedũ: Sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas, ità in suis institutis æqua est authoritas & potestas: nec minùs ratum est, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse tradidit, & in suî commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omniũ: nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.

Traditionum Apostolicarũ vis & authoritas.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduersùs Luciferianos, ità Luciferum dixisse refert: An nescis Ecclesiarũ hûc esse morem, vt baptizatis posteà manus imponantur, & ità inuocetur spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturę authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: veluti in lauacro ter caput mergitare: deindè egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem: die Dominico & per omnẽ Pentecosten, nec de geniculis adorare: & ieiunium soluere: multáque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi obseruatio vindicauit. Cui Orthodoxus respondet. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarũ consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationẽ sancti spiritus, manum impositurus, excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?

Act. 8. 19. Totius orbis consensus instar præcepti. Traditiones quædam recensentur. Ceremoniæ Baptismi. Stationes. Cõfirmationis sacramentum.

3. CHRYSOSTOMVS in secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, homilia quarta, super hæc verba: State & tenete Traditiones, &c. Hinc patet, quòd non omnia per epistolam tradiderint, sed multa etiã sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoquè Ecclesiæ fide dignam putamus. Traditio est, nihil quæras ampliùs.

Non omnia Apostoli literis mãdârunt. Eadẽ fide digna & scripta & nõ scripta. Traditio Ecclesiastica.

III.

Est ne vtrunque hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

A. Est planè, si doctorem Paulum sequimur ità præcipientem:[a] *State & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quòd Apostolica[b] præcepta, quę viua voce tradita iam acceperant, sedulò custodirent. Tum admonet Thessalonicenses,[c] vt ab omni se fratre subducant, qui inordinatè, & non secundùm traditionem ab Apostolis acceptam, ambulat.

B. Atque hoc est, quod sacrosancta Synodus Nicena[d] diuinæ scripturæ consonans, verbis tã luculẽtis expressit: Oportet nos ecclesiasticas Traditiones, siue scripto, siue consuetudine in Ecclesia retentas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare. Et apud Cyprianum[e] legimus, non minùs ratum esse, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod Christus ipse tradidit.[f] Sicut enim par est Spiritui sancto & Christo Diuinitas: ità vtriusque in suis institutis æqua est authoritas & potestas.

a 2. Thess. 2. d & ibid. Chrys. ac Theophyl.
b 1. Cor 11. a
c 2. Thess. 3. b
d 2. Nicæ cõtra Iconomaches actione. 7. item 8. Synod. can. 1.
e De ablut. pedum.
f Ibidèm.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundam ad Thessalonicenses, vt suprà, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

3. THEOPHILACTVS in caput secundum secundæ ad Thessalonicẽses, super ea Apostoli verba: Itaque fratres state, &c. Vel hinc etiam perspicuum est, quòd pleraque etiã sine scriptis per sermonem, id est, viua voce tradiderint, non solùm per epistolam. Similiter autem & hæc & illa fide digna sunt. Itaque & Ecclesiæ traditionẽ fide dignã existimemus. Traditio est, nihil ampliùs quęras.

Apostolicarũ Traditionum dignitas.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et ibidèm: Cætera autem, cùm venero, disponam.

5. SECVNDÆ ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & nõ secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

1. B. CONCILIVM secundum Nicenum actione septima in ipsa definitione: Si quis Traditionẽ Ecclesiæ, siue scripto, siue cõsuetudine valentem nõn curauerit, anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle: quarum de numero est imaginũ effiguratio. Itẽ infrà: igitur qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

Traditio scripta & nõ scripta. Imaginum effiguratio. Hæretici Ecclesiasticas traditiones contaminare solent. Traditiones Ecclesiasticæ suscipiuntur.

2. OCTAVA synodus generalis Constantinopolitana canone primo: Regulas quæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ, tam à sanctis famatissimis Apostolis, quàm ab Orthodoxorũ vniuersalibus, necnon & localibus Conciliis, vel etiã à quolibet deiloquo Patre ac magistro, Ecclesiæ traditę sunt,

seruare

seruare atque custodire profitemur: his & propriā vitam, & mores, Regentes, & omnem sacerdotij catalogum, atque omnes qui Christiano cēsentur vocabulo, pœnis & dānationibus, & è diuerso receptionibus & iustificationibus, quę per illas prolatæ sunt atque definitæ, canonicè subiici decernētes. Tenere quippe traditiones quas accepim[a], siue per sermonem, siue per epistolam sanctorum qui anteà fulserunt, Paulus apertè admonet. 2. Thess. 2.

3. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedum, vt suprà quæstione secunda, C. testimonio primo.

IIII.

Quomodò cognoscemus, quæ sint Apostolicæ & probatæ in Ecclesia Traditiones?

A. De his nobis regulā obseruatu dignā Augustinus[a] præscribit: Illa, inquiēs, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidē toto terrarum orbe seruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri. Sic idem[b] contra Donatistas, immò hæreticos omnes differens, hoc grauiter admonet, Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditū rectissimé creditur.

B. Cui Leo ille Magnus[c] consonans, ait: Dubitandum non est, quicquid in Ecclesia in consuetudinem est deuotionis retentum, de Traditione Apostolica, & de sancti Spiritus prodire doctrina.

a In epist. 118. ad Ianuariū, cap. 1.
b Lib. 4. ca. 24. & lib. 2. ca. 7. Itē li. 5. ca. 23.
c Serm. 2. de Ieiunio Pentecostes.

TESTIMONIA.

Festorū quorundā dierū obseruatio ex Apostolica traditione descendit.

1. A. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quę nō scripta, sed tradita, & cæt. vt in textu: sicuti quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælū, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur: Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunquè se diffundit Ecclesia.

2. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Quod vniuersa tenet Ecclesia, & cæt. vt in textu.

3. ITEM libro secundo, capite septimo: Multa non inueniūtur in literis Apostolorum, neque in Conciliis posteriorum: & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, nō nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur. Apostolicæ Traditiones.

4. SIMILITER libro quinto cōtra Donatistas, capite vigesimotertio: Sunt multa quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta benè creduntur, quāquàm scripta non reperiātur.

B. LEO Magnus sermone secundo de ieiunio Pentecostes: Dubitandum non est, &c. vt in textu.

V.

Cuiusmodi sunt Traditiones Apostolicæ, quæ Christianis veniunt obseruandæ?

A. Exempla satis multa apud Patres extant, & eos quidem qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm secundùm Traditionem [a] Origenes & [b] Augustinus docent, paruulos esse baptizandos.

B. [c] Dionysius & [d] Tertullianus ostendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

C. Hinc [e] Hieronymus & [f] Epiphanius statas Ecclesiæ ieiunationes, præsertim Quadragesimæ, obseruandas esse commonstrant.

D. Sic etiam [g] Ambrosius & [h] Chrysostomus eorum dignitatem adstruunt, quæ in sacro Missæ officio solenniter peraguntur.

E. Tum præter[i] Damascenum Patres, quos Nicena Synodus secunda[k] citat, eadem ratione testantur, quòd Christi & Sanctorum eius Imagines deceat venerari.

F. Demùm, vt cæteros omittamus: Magnus ille[l] Basilius ob traditionem retineri vult sacrum Chrisma, aliásque solennes ceremonias, quæ sacramentis sanctissimis adhibentur.

a In ca. 6. epis. ad Roman.
b Li. 10. de Ge. ad lit. c. 23. & cont. Donat. lib. 4. ca. 24.
c De eccl. hierar. cap. 7.
d In exhortatione ad castitatē, & de corona militis.
e Ad Marcellā cōt. er. Mōtani epist. 54.
f Contra Aeriū hæresi 75.
g In officio Mediolanēsi.
h In Liturgia.
i Li. 4. de Orthod. fide ca. 17. & in libris de imaginib.
k Actio. 6. to. 4. & Actione 7.
l Lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

m Ibidem.

G. Et addit[m] Basilius: Si instituta consuetudinésque non scriptas tanquàm in eis vis magna non insit, semel repudiare aggrediemur, clàm ac pedetentim ratas ipsas Euangelij sententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen eius prædicationem contrahemus. Sed Apostolicum existimo[n] ait, iis etiam Traditionibus, quæ scriptæ non sunt, inhærere.

n cap. 29. eiusdem libri.

TESTIMONIA.

1. A. ORIGENES in caput sextum epistolæ ad Romanos: Ecclesia ab Apostolis traditionē suscepit, etiam paruulis baptismum dare.

Baptismus paruulorū ex Apostolorū traditione.

2. AVGVSTINVS libro decimo de Genesi ad literam, capite vigesimotertio: Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquàm spernēda est, neque vllo modo superflua deputāda, nec omninò credenda, nisi Apostolica esse Traditio.

3. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Si quisquam in hac re (de baptizādis paruulis) authoritatem diuinā quærat, quanquàm quod vniuersa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nō nisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur: tamen veraciter conicere possumus, quid valeat in paruulis baptismi sacramentum, ex circuncisione carnis, quam prior populus accepit, &c.

Consuetudo vniuersalis indicat Apostolicam traditionem.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia capite septimo: Quænam verò de huiusmodi prece, quam super defuncto peragit præsul, ex diuinis ducibus nostris Traditio peruenit ad nos, operæpretium est vt dicamus, &c.

Oratur pro defunctis ex Apostol. traditione.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad castitatem: Etiam repete, apud Deum pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas.

Pro vxore defuncti postulatur & oblationes [fi]unt.

3. ITEM in libro de corona militis, loquēs de traditionibus nō scriptis. Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitiis, annua die facimus.

Oblationes pro defunctis.

1. C. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta, ad Marcellam contra errores Mōtani: Nos vnam Quadragesimā secundùm Traditionē Apostolorum, toto anno, tempore nobis cōgruo ieiunamus.

Obseruatio Quadragesimæ, secūdum tradit. Apost.

2. EPIPHANIVS contra Aërium heresi septuagesimaquinta: A quo verò nō assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & pro sabbato ieiunium est in ecclesia decretum? Si verò etiam oportet cōstitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt, quarta & pro sabbato ieiuniū per omnia, excepta Pentecoste: & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiūt nihil omninò accipere, quàm panem & salem & aquam, &c. manifestum est. Deindè verò si non de eodem argumento quartarum & pro sabbatorum, iidem Apostoli in Constitutione dixissent, etiam aliter vndiquè demōstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribunt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequā esset Aërius, & qui ab ipso appellātur Aëriani.

Abstinentia feriæ 4. & 6.

Vide Clementem li. 5. constit. Apostol. cap. 16. & 19.

Consuetudo vniuersalis ante exortos hæreticos.

1. D. AMBROSII Missæ ritus & ordo, extat etiā in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia siue officium Missæ, quod Græcè ipse post S. Basilium & B. Iacobū conscripsit, extat. Quo pacto autem noui testamēti nouam oblationem docuerit Christus, eámque ab Apostolis Ecclesia accipiens, in vniuerso mundo offerat Deo, videatur latiùs infrà in quæstione septima de Eucharistia, B. C.

1. E. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Imaginis honor ad prototypū, id est, exemplar, imaginísque veritatem transfertur. Est autem hæc traditio non scripta, perindè ac adorationis ad Orientem, adorare scilicet crucem, & alia plurima, iis quæ dicta sunt, similia. Quòd autem plurima sancti Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus Gētium Apostolus: Ecce fratres, state, & tenete Traditiones nostras, quas edocti estis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios: Laudo autē vos fratres, quia per omnia meī meministis, & sicut tradidi vobis, Traditiones tenetis.

Imaginum veneratio ex Apost. Tradit. Orare versùs Orientem Crucis veneratio.

Traditiones non scriptas aliquas esse, sacræ literæ docent. 2. Thess. 2. 1. Corint. 11.

2. IDEM in libris tribus de imaginibus, plurimorum patrum antiquorū testimonia citat de veneratione Imaginum: vt Dionysium Areopagitam, Basilium, Chrysostomū, Leontium, Seuerianum, Sophroniū, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, Theodoretū, Athanasium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Eusebium Pamphili, Stephanum Bostrensem, Cyrillum Hierosolymitanum, & plures alios.

Imaginū veneratio à Patribus comprobata.

3. In secūda Synodo Nicena, actione sexta, tomo quarto: Quòd autem cum multis aliis, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditū est, de imagine maximè hæmorrhoissæ, quam multis scriptoribus confirmare possumus. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonāt, in diuersis opusculis suis mentionē imaginū facit. Gregorius etiam illius & carne & spiritu frater, Nyssenū præsul in sermone in Abrahā, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à Theologia nomen sortitus est in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur assentit. Et Ioānes, qui os auro splēdidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletiū Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, Quòd veteris & noui Testamēti vnus sit legislator. Cyrillus itē expiator Nestorianæ heresis, in epist. ad Acaciū Episcopū Scythopoleos. Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus: Omnes enim sancti Patres nostri imagines receperūt.

Ab Apostolorū tēporibus viguit vsus & veneratio Imaginum. Vide suprà de Decalogo quæst. 9.

Imagines receptæ ab omnibus Patribus.

4. ITEM actione septima: Fatemur autem, &c. in Decalogo quæstione nona, B. testimo. primo. Quibus addit sancta Synodus: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut cōtra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

1. F. BASILIVS libro de spiritu sancto capite vigesimo-

gesimo septimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina, &c. vide suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo. Reliqua habentur in textu.

VI.

Quantùm hodiè circa traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

A. Plurimùm, dũ eas plerique cõtemnunt, alij negligunt, aut certè pluris nõ faciunt, quàm Politicorum[a] magistratuũ constitutiones: & hęc instituta esse hominum fingũt, quę vel obseruare, vel omittere liberum sit, exiguæque, aut nullius omninò frugis: ipsi ἀδιάφορα vocant.

a Rom. 13. a

B. Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdẽ esse ponderis volũt, atque adeò fœdè cõmiscẽt scripturæ loca, perindè ac idem sit iudicium de Traditionibus [b]Pharisaicis & Apostolicis, de[c] Iudaicis & [d]Ecclesiasticis, de priuatis seu particularibus, [e]& iis quę totius Ecclesiæ cõsensu receptę, cõmuníque piorum vsu tot sæculis comprobatę, ac veluti per manus ad nos transmissæ vbiquè ferè gentium comperiuntur.

b Matth. 15. a c Colos. 2. b d Matth. 7. a b d 2. Thess. 2. d Act. 15. e 16. a e August. in Episto. ad Ianuar. 128. ca. 1. & 2 Item epi. 86. ad Casula.

TESTIMONIA.

A. Ad Romanos decimotertio; Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autẽ resistũt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autẽ nõ timere potestatẽ? bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat.

1. B. Matthæi decimo quinto: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mãdata hominum. & paulò antè: Quarè & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestrã? Nã Deus dixit: Honora patrem & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrẽ suum, aut matrem suam: & irritũ fecistis mãdatum Dei propter traditionem vestram.

2. Ad Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiã & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominũ, secundùm elemẽta mundi, & nõ secundùm Christũ. Et in fine: Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mũdi, quid adhuc tanquàm viuentes in mũdo decernitis? Nè tetigeris, neque gustaueris, neque cõtrectaueris: quę sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm pręcepta & doctrinas hominũ: quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. Marci septimo: Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant, tenẽtes traditionem Seniorum: & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedũt: & alia multa sunt, quę tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum & æramentorum & lectorum.

4. Secundæ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

5. Actorum decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, cõfirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.

6. Capite decimosexto: Cùm pertrãsirent ciuitates (Paulus & Silas) tradebãt eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus qui erant Hierosolymis.

7. Avgvstinvs in epistola ad Ianuarium, cẽtesima decimaoctaua, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio primo.

Traditiones & Consuetudines particulares quantũ ab vniuersalibus differant.

8. Ibidem capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarũ regionésque variãtur, sicuti est quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tãtùm Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas* habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentíque Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quãcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidẽ, neque cõtra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur societate seruãdum est. Credo te aliquãdo ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam, sed propter ipsam cõsului de hac re beatissimę memorię virum Ambrosium. respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si meliùs nõsset, id potiùs obseruaret. Cùmque ego putãssem, nulla reddita ratione, authoritate sola sua nos voluisse admonere, nè Sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hic sum, non ieiuno. Sic etiã tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scãdalo, nec quenquã tibi. Hoc cùm matri

* Liberę sunt, quia licuit iis Ecclesiis quæ eas susceperũt nõ suscipere, & susceptas vel retinere, vel authoritate publica emẽdare, aut etiã abrogare.

Nota. Ieiuniũ Sabbati.

renunciâssem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ità semper habui, tàquàm eã cęlesti oraculo susceperim.

9. IDEM in epistola octagesima sexta, ad Casulanum Presbyterum, idem hoc repetit B. Ambrosij responsum.

VII.

Quid verò de iis iudicandum, qui Ecclesiæ traditiones repudiant ac pro nihilo habent?

a 2.Thess.2.d 1.Corin.11.a A. Hos verbũ Dei redarguit ac damnat, cùm Traditiones[a] obseruandas esse decernit, cùm iubet[b] Ecclesiã audire, & Apostolorum Seniorúmque [c]pręcepta custodire. Verbũ Dei est quod subiicit nos Magistratib⁹ cùm [d]Politicis, tũ[e] Ecclesiasticis, modestis[f] iuxta & dyscolis propter [g]cõ sciẽtiam: vult illorum legibus & reuerentiam [h] & obedientiam deferri maximã. *Obedite*, inquit, [i]*præpositis vestris, & subiacete eis*: k *Omnia quæcũque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.*

b Matth.18.c

c Act.15.c 16.a.

d Rom.13.a Matth.22.c

e Matth.23.a Luc.10 c

f 1.Pet.2.

g Rom.13.a

h Tit 3.a

i Heb 13.c

K Matth.23.a

l 1.Thess.4.b 1.Cor.14.g

m Ioan.20.c 17.c Luc.10.c

n Cyprian Epist.69 ad Florentium Puppianum. Basil. ca.23. cõsti. monasticarum.

o Rom.13.a

B. Quapropter isti non tam homines spernunt,[l] quàm Deũ ipsum Opt. Max. quẽ in[m] Apostolis, eorúmque[n] successoribus audire ac reuereri sanè oportebat. Igitur planè verbo Dei resistunt, dũ potestati & ordinationi Dei resistunt, & hinc sibi damnationem acquirunt, si Paulo[o] credimus.

p Basil de Spirit. san. ca. 27. August. li.4. contra Donat. cap.24. & lib.2. cap 7. lib.5. cap.23. & 26 Epip. Heres. 55. Euseb. li.3. Eccles. hist. c.30.

C. Nimirùm diuina est isthęc ordinatio, quę nec aboleri potest humana authoritate, vt certis legibus, iísque partim scriptis, partim nõ scriptis, quas[p] Apostolica nobis commendat traditio, Ecclesia regatur, dogmata conseruentur, religio vindicetur, alatur concordia, disciplina retineatur.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDÆ ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia meî memores estis, & sicut tradidi vobis, pręcepta mea tenetis.

3. MATTHÆI decimooctauo: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

4. ACTORVM decimoquinto: Paulus, electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmãs Ecclesias: præcipiens custodire pręcepta Apostolorum & Seniorum.

5. ET capite decimosexto: cùm pertransirent ciuitates tradebant eis custodire dogmata, quæ erãt decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.

6. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: quę autem sunt, à Deo ordinata sunt.

7. MATTHÆI vigesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

8. ET capite vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint, &c.

9. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

10. PRIORIS Petri secũdo capite: Subiecti estote omni humanę creaturæ propter Deũ, siue Regi, quasi pręcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis, ad vindictã malorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benè facientes obmutescere faciatis imprudentiũ hominũ ignorantiam. Quasi liberi, & non quasi velamen habẽtes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Deum timete, Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, nõ tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

11. AD Romanos decimotertio: Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa pręstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruiẽtes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

12. AD Titum tertio: Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

13. AD Hebreos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & nõ gemẽtes: hoc enim non expedit vobis.

14. MATTHÆI, vt in textu, & testimo. octauo.

1. B. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deũ, qui etiã dedit spiritũ suum sanctũ in nobis.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si qui videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mãdata.

3. IOANNIS vicesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

4. ITEM decimo septimo: Sicut tu me misisti in mundum, ità & ego misi eos in mundum.

5. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

6. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium Puppianum: Nec hęc iacto, sed dolẽs profero cùm te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes prępositos, lib 4. epist. 9.

Quæ Apostolis dicta ad

Successores eorum pertinent. Luc. 10.

positos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit: & qui reiicit vos, me reiicit, & eum qui me misit.

Matth. 10. Luc. 10.

7. BASILIVS in cõstitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Quod Apostolis dixit, Qui vos audit, &c. intelligendus est in commune legẽ sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis iisdémque certissimis diuinarum literarum testimoniis, manifestissimísque argumentis probari potest.

8. AD Romanos decimotertio: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

1. C. BASILIVS Magnus in libro de Spiritusancto, capite vicesimoseptimo: vt suprà quęstione secunda, A. testimonio secundo.

2. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vicesimoquarto.

3. ET libro secundo, capite septimo.

4. ITEM libro quinto, capite vicesimotertio, vt suprà quęstione quarta, A. testimonio secundo & sequentibus.

5. IDEM libro quinto contra Donatistas, capite vigesimosexto: Quòd autẽ nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolorum traditionem, & indè canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum.

Ad Apostolicam Traditionem confugiendum.

6. EPIPHANIVS heresi quinquagesimaquinta contra Melchisedechianos: Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ędificatio fidei, & Apostolorum Traditiones, & scripturæ sanctę, & successiones doctrinę, & vndiquaquè veritas Dei munita est.

Apostolorũ Traditiones. Successio doctrinæ.

7. EVSEBIVS libro tertio Ecclesiasticæ historię, capite trigesimo: Ignatius cùm iter per Asiam faceret, licèt attentissima cura è satellitibus, qui illum ductabant, obseruaretur, Ecclesias tamen cuiusque ciuitatis, ad quam fortè proficisceretur, familiaribus colloquiis piisque hortationibus cõfirmauit: ac primùm, vt hęreses, quæ iam tum primò nasci & emergere cœperunt, maximè præcauerent, sedulò admonuit. Deindè hortatus est, vt Apostolorum Traditioni mordicùs adherescerẽt: quam quidem asseueranter testificatus, quò tutiùs posteritati reseruaretur, necessariò scriptis mandandum existimauit.

Traditioni Apost. mordicùs adhærendum. Ignatius eam scriptis mandauit.

VIII.

Quid Patres hac de re iudicârunt?

A. Origenes, qui celebris & peruetustus est author, in hęc verba scripsit:[a] Hęreticus nobis habendus est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat definitio Traditionis Ecclesiasticæ. Tum idem alibi:[b] Illa sola credenda est veritas, inquit, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione.

a in caput. 3. epistolæ ad Titum, teste Pamphilo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæum, li. 4. cap. 23. b Lib. 1. Periarchon in procemio.

B. Et Hieronymi verbum est:[c] Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, pręsertim quæ fidei non officiũt, ità obseruandas, vt à Maioribus traditæ sunt.

c Ad Lucinium epist. 28

C. Augustinus verò ità[d] docet: Si quid diuinę scripturæ præscribit authoritas, non est dubitandũ, quin ità facere debeamus vt legimus: similiter etiã, si quid per orbem frequẽter Ecclesia. *Nam hoc* quin ità faciendũ sit, disputare, insolẽtissimæ insaniæ est. Ac rursùs idem:[e] In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorũ pro lege tenenda sunt. Et[f] sicut præuaricatores diuinarum legum, ità contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt.

d Epist. 118. cap. 5.

e Ad Casulanũ epist. 86. f Dist. 11. cap. In his.

D. Demùm Tertullianus, doctissimus & antiquissimus Ecclesiæ scriptor, toto libro[g] aduersùs eos disputat, qui nihil quod literis sacris non sit expressum, amittunt, grauitérque contendit, Traditiones & obseruationes quasdam Ecclesiasticas esse non scriptas, quæ non possint nisi ab Hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentiosus esse,* (vt Paulinis[h] verbis vtamur) *nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

g lib. de præscriptionibus aduersùs hæreticos.

h 1. Cor. 11. 6.

TESTIMONIA.

Qui Presbyteri audiendi.

H. IRENÆVS libro quarto contra hæreses, capite quadragesimotertio: Obaudire oportet Presbyteris Ecclesiæ, qui successionẽ habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundùm placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malè sentẽ-

tiæ, vel quasi ſcindentes & claros, & ſibi placentes: aut rurſus vt hypocritas, quæſtus gratiâ & vanæ gloriæ hoc operantes.

Reliqua habentur in textu.

IX.

Agè verò quid eſt Eccleſia?

Romañ.12.b.1. Cor. 12.b 1.Pet.5. b Ioã.21. c Matth. 16.c

A. Eccleſia eſt omnium Chriſti fidem atque doctrinam profitentiũ vniuerſitas, quam Princeps Paſtorũ Chriſtus tũ Petro Apoſtolo, tũ huius[a] ſucceſſoribus paſcendam tradidit atque gubernandam.

a Chryſoſt.lib. 2. de ſacerdotio Concilium Florentinum. Bern.lib.2 de Conſid.ad Eugenium, cap. 8.
b Hier.contra Lucifer. Cyprian.epiſt.69.

B. Quarè nomẽ Eccleſiæ non merentur, ſed[b] falsò arrogant ſibi hæretici & Schiſmatici omnes, qui etſi fidẽ atque doctrinam Chriſti profiteri videntur, tamẽ ſummi Paſtoris ac Pontificis, quem Chriſtus ouili Eccleſiæ loco ſuo præfecit, & perpetua[c] ſucceſſione in Romana Eccleſia vſque conſeruauit, oues eſſe detrectant.

c Iren lib.3.cap.3. Optat.li. 2. Aug.epiſt.165.&42. & in Pſal. contra partem Donati. & lib. 2. contra literas Petilia.cap.51.

* Matth.16.c Ioã.21. e Luc. 22.c Matth.10.a Ioan. 1. f Matth.17.d Act.1.c

C. Hanc Petri Cathedram, hunc Eccleſiæ primatum qui negãt & oppugnant, primùm illi quidem Chriſti magnificas promiſſiones * Petro factas, & myſticas regni cæleſtis claues illi vni traditas, aliáque multa de Petro Apoſtolorum[d] principe, ore, vertice ſcripta non intelligunt: Deindè pacem Eccleſiæ, ordinémque certum manifeſtè perturbant, quæ abſque ſummo Antiſtite & huius præcellenti authoritate nec ritè gubernari, neque in vnitate atque cõtra portas inferorũ ſoliditate neceſſaria diù contineri poſſet. Poſtremò Patribus, horúmque Synodis & ſcriptis de hac illuſtri Eccleſiæ[e] nota conſentientibus, immò & totius orbis Chriſtiani conſonæ voci, detrahunt impudenter.

d.Cyp. de ſimpl.prælat. In cap.16.Matt. Hilarius, & Hier.idẽ lib. 1 in Iouinia. Cyril in Ioan.lib.2.cap.12. Aug.in Ioã.tract.56.&124. Orig.hom.2.in diuer.euãg. & tract 6.in Matth. Baſi.de pœnit. Chryſ. hom. 87. in Ioan.& 35 in Matth. itẽ 9. de pœnit.& ſerm de cate.& gladio S. Petri item hom. in SS.Petrum & Eliam. Leo Magnus, ſer.5. de anniuerſ. Pontif.& epiſ.89.ad Epiſc. Viennenſis prouin.
e Auguſt. contra Epiſt.Fũdam.ca.4. Item de vtilitate cred. ad i,ca.17,& 11. cõtra Fauſt.cap.2

D. Agnouit hanc Eccleſiam, eiúſque dignitatẽ Hieronymus, cuius hæc verba[f] ſunt: Qui Petri Cathedræ iũgitur, meus eſt. Agnouit Optat[g] Afer, qui Petri Cathedrã inter veras Eccleſiæ notas primã eſſe teſtatur. Agnouit Auguſtinus,[h] qui apertè ſcribit, in Romana Eccleſia ſẽper Apoſtolicæ Cathedræ principatum viguiſſe. Agnouit[i] Cyprianus, qui omniũ hæreſum & ſchiſmatũ pullulantium cauſam in eo ſtatuit, quòd vni & ſummo ſacerdoti ac iudici vice Chriſti nõ obtemperatur. Agnouit Ambroſius,[k] vt dixerit ſe in omnibus cupere Romanam ſequi Eccleſiam.

f Ad Damaſc. epiſt. 58. & ad eundem epiſt.57.
g Lib 2.contra Donat.
h epiſt.162. 90. 92. 65. & 165.
i Epiſt.55.& 69. Itẽ Hier. contra Luciferia. & Leo epiſt.84.ad Anaſt. Theſſalonic.ca.11.

K Lib.3.de Sacram.cap.1.& de obitu Satyri.

E. His autem omnibus antiquior, & Apoſtolicorum temporum vicinus, veréque Apoſtolicus vir Irenæus,[l] tale tribuit elogiũ Eccleſiæ Romanæ: Ad hanc, inquit, Eccleſiam propter potentiorem principalitatẽ, neceſsè eſt omnem cõuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndiquè fideles: in qua ſemper ab iis qui ſunt vndiquè, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio.

l Lib.3.cap.3. Tert.de præſcrip.hæret. Cyprian. epiſt. 42.&46. Theod.lib.2. hiſt. cap.4. Bernar.epiſt.190. ad Innoc.& lib. 2. de Conſil. cap.8. Conſil. Chalced. act. 3. Anacìet.epiſt.1.& 3. Marcel.epiſt.1. Synod. Alexandrina ad Felicem.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem mẽbra nõ eundem actũm habẽt: ità multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.

2. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum tamen corpus ſunt: ità & Chriſtus. Etenim in vno ſpiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati ſumus.

3. PRIORIS Petri quinto capite: Et cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem gloriæ coronam.

4. IOANNIS vigeſimoprimo: Cùm ergò prandiſſent, dicit Simoni Petro Ieſus: Simon Ioannis, diligis me plùs his? Dicit ei: Etiam Domine: tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos

meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia scis: tu scis quæ amo te. Dicit ei: Pasce oues meas.

5. MATTHÆI decimosexto: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatū & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Ioan. 21. Nota: ā Petro, tū successoribus curā ouium commissam. Matth. 24. Luc. 12.

6. CHRYSOSTOMVS libro secundo de Sacerdotio. Quanam de causa idem ille sanguinem effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus cōmittebat. Iure igitur ac meritò sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus & prudens, quem dominus super familiam suam constituit?

7. CONSILIVM Florentinū, vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testim. decimotertio.

Rom. Pontificis quanta dignitas & authoritas.

8. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugenium Pontificem Maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligētiùs quis sis, quam geras videlicet pro tēpore personam in Ecclesia Dei. Quis es: Sacerdos magnus, summus Pōtifex, Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditę, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cęli ianitores, & gregum pastores, sed tu tāto gloriosiùs, quanto & differentius vtrunque prę cęteris nomen hæreditâsti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vndę id probem quæris? Ex verbo Domini: Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè & indiscretè totę cōmissę sunt oues: Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas: Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designâsse aliquas, sed adsignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et cætera, vt suprà de Symbolo, eadem quęstione, C. testimonio duodecimo.

Nota.

Matth. 16. Ioan. 16.

Pastorum omnium pastor.

Ex Scripturis probat. Ioan. 21.

1. B. HIERONYMVS in dialogo contra Luciferianos: Breuem tibi apertámque animi mei sentētiam proferam: In illa esse Ecclesia permanēdum, quę ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionistas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam: ex hoc enim ipso quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicāt, quos futuros Apostolus prænunciauit. Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicūt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturę non in legendo consistant, sed in intelligendo.

In qua Ecclesia permanēdum.

Hæreticorum Ecclesia est Antichristi synagoga.

Scripturarum citatio non semper rectè fit.

Lib. 4. epist. 2. Sine episcopo & summo Sacerdote nō est Ecclesia.

2. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium seu Poppianum. Etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhęrens. Vndè scire debes, Episcopū in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: & si qui cum Episcopo non sunt, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdā communicare se credunt: quando Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohęrentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata.

Qui cum Episcopo non est, in Ecclesiā non est.

Sacerdotum connexio.

SVCCESSIO ROMAN. PONTIFICVM.

Successio Rō. Pontificum.

3. IRENÆVS aduersùs hęreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarū enumerare successiones, maximę & antiquissimæ & omnib⁹ cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romę fundatæ & constitutę Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicātes, cōfundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per suî placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cęcitatem & malam sententiā præterquàm oportet colligūt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necessè est omnē conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in quo semper ab his qui sunt vndiquè, conseruatā est ea, quæ est ab Apostolis, Traditio. Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli ecclesiam, Lino episcopatum administrandę Ecclesiæ tradiderunt. Succedit autem ei Anacletus: post eū tertiò loco ab Apostolis Episcoparū sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cū eis, cùm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionē ante oculos haberet: Huic autem Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deincèps sextus ab Apostolis cōstitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissimè Martyrium fecit, ac deincèps Higinus, pòst Pius, post quem Anicetus. Cùm autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab apostolis habet Eleuterius. Hac ordinatione & successione, ea quę est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis pręconiatio peruenit vsque ad nos, Et est plenissima hęc ostensio, vnam & eandem viuificatricē fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis vsque nunc sit cōseruata, & tradita in veritate.

Fides in successione perpetuò conseruata, confundit hæreticos.

Ecclesiæ Rō. dignitas & cōstantia in fide Apostolica.

Romani Pontifices ex ordine numerantur vsque ad Irenæi ætatem.

Irenæi ętas.

Rectæ fidei indicium.

4. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse ecclesiam Catholicam, quæ sit in toto terrarum orbe diffusa. Eius iam commemoranda sunt ornamenta: & videndum vbi sint quinque dotes, quas tu sex esse dicis, inter quas, Cathedra est prima: Vbi nisi sederit episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus: videndum est, qui & vbi prior Cathedra sederit. Si ignoras, disce: Si nôsti, erubesce. Ignorantia tibi adscribi non potest. Restat ergò vt noueris. Scientem errare, peccatum est. Nam ignorantibus nonnunquàm solet ignosci. Igitur negare nō potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Cathedram Episcopalem esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: vndè & Cephas appellatus est: in qua vna Cathedra, vnitas ab omnibus seruaretur, nè cæteri Apostoli

Primaria nota Ecclesiæ.

Aliàs, in qua vno cathedræ vnitas, vel, quo in vna Cathedra, vnitas.

singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quę est prima de dotibus, sedit prior Petrus. Cui succedit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c. Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius hodiè, qui noster est socius, cũ quo nobis totus orbis commercio formatarum, in vna communionis societate concordat. Vestrę Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.

Successio Rõ. Pontificum vsque ad ætatem Optati.

Hæretici originẽ suæ cathedræ reddere nequeunt.

5. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certiùs & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferiorum nõ vincẽt eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c. Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus inuenitur. In illum autem ordinem Episcoporũ qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasiũ, qui nũc super eandẽ Cathedrã sedet, etiã si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis: Quæ dicũt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt: vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquàm tempestate sacrilegi schismatis dissipetur.

A Petro vsque ad Augu. ętatem Rom. Pont. in eadẽ doctrina fidei consentientes. Matth. 16.

Cõt. Rõ. Põt. hostes Augu. responsio.

Matth. 23.

6. ITEM in epistola quadragesimasecunda ad Madaurenses: Videtis certè multos pręcisos à radice Christianæ societatis, quę per sedes Apostolorum & successiones episcoporum certa per orbem propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescentia sarmẽta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus. Præuisa, prędicta, scripta sunt omnia.

Ecclesiæ propagatio per sedes Apostolorum & successiones Episcoporum.

7. IDEM in Psalmo contra partem Donati: Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede: & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

Petri sedes, & continuata in ea Rõ. Põtif. successio, petra est insuperabilis.

8. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistę, capite quinquagesimoprimo: Veruntamen si omnes per totũ orbem tales essent, quales vanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesię Romanę, in qua Petrus sedit, & in qua hodiè Anastasius sedet? Quarè appellas cathedrã pestilentiæ, cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus Christus propter Pharisęos, de quibus ait: Dicunt & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant, vllam fecit iniuriam? Nõnne illã cathedrã Moysi commendauit, & illos seruato cathedrę honore, redarguit? Ait enim: Super cathedrã Moysi sedent: quę dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamaris, blasphemaretis cathedram Apostolicã cui non communicatis. Sed quid est aliud, quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere?

Petrus sedit in cathedra Ecclesiæ Rõ.

Not. cõt. Rõ. Pontificũ vituperatores. Matth. 23.

Matth. 23.

DE PRIMATV PETRI.

1. C. MATTHÆI decimosexto.

2. ET Ioannis vigesimoprimo: vide suprà hac eadem quæstione, A. testimonio quinto & quarto.

3. LVCÆ vigesimosecundo: Ait autem Dominus Simoni: Simon, eccè satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

4. MATTHÆI decimo: Duodecim autem Apostolorũ nomina sunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, &c.

5. IOANNIS primo: Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

6. MATTHÆI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intràsset in domum, pręuenit eũ Iesus, Dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesu: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscẽ qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

7. ACTORVM primo: In diebus his exurgẽs Petrus in medio fratrum, dixit: Viri fratres, oportet impleri scripturam, &c.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Pręlatorum, siue de vnitate Ecclesiæ, vt suprà de Symbolo, quęstione decimaoctauo, B. testim. duodecimo.

9. HILARIVS in caput decimumsextum Matthæi: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesię fundamentum, dignáque ædificatione illius petra, quę infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cęli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium, præiudicata authoritas sit in cęlo, vt quę in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem condicionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ fundamentum.

Petri potestas.

Matth. 16.

10. HIERONYMVS in decimumsextum caput Matthæi: Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteráque ex Domino sortiti sunt vocabula: ità & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundùm metaphoram petrę, rectè dicitur ei, Ædificabo Ecclesiam meã super te. Ibidèm: Prudens lector inquirat, quomodò post tantã beatitudinem, Beatus es Simon, Bariona, &c. nunc audiat, Vade retro me Satana, scãdalum mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, vt post tanta pręmia satanas appelletur. Sed si consideret qui hoc quęrit, Petro illam benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesię in futuro promissam, nõ in præsenti datam, intelliget. Ædificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & portæ inferni non pręualebũt aduersùs eam, & dabo tibi claues regni cælorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquàm in eo prauę confessionis error inuenisset locum.

Multa sua nomina Christus Apostolis etiam cõmunicauit. Matth. 5. Petrus petra dicitur.

Super Petrũ ædificata Ecclesia. Matth. 16.

Apud Matthæum promissa est ædificatio Ecclesiæ super Petrum.

In Petro error habere locum non potuit, nisi ante Primatum acceptum.

11. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum: At dicis, super Petrũ fundatur Ecclesia, licèt idipsum

Matth. 18. Ioan. 21.

in

Petro principatus datur ad cauendum schisma.

in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.

Ioan. 1. Petrus quid significet. Ædificanda Ecclesia in Petro.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro secundo in Ioannem, capite duodecimo: Nec Simon fore iam nomen sibi, sed Petrus prędicit, vocabulo ipso cōmodè significās, quòd in eo tanquàm in petra lapidéque firmissimo, suam esset ædificaturus Ecclesiam.

Petrus Apostolorum primus.

13. AVGVSTINVS tractatu quinquagesimosexto in Euangelium Ioannis: Quis enim nesciat, primum Apostolorum esse beatissimum Petrum?

Propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiam repræsentabat.

14. IDEM tractatu centesimo vigesimoquarto: Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita ærumnosa, cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quòd enim ad ipsum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus idémque primus Apostolus: sed quando ei dictum est. Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcúque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutū & in cælis: vniuersam significabat Ecclesiam, quę in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibúsque quatitur, & non cadit: quoniam fundata est super petram, vndè & Petrus nomen accepit. Nō enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut nō Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.

Petrus primus Apostolus. Matth. 16.

Petro ad Ecclesiæ vtilitatem communem claues datæ sunt.

Petrus à Petra dictus.

Apostolorū vertex.

15. ORIGENES in diuersos Euangelistas homilia secunda: Nemo nos existimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis esset altior Apostolorum illo, qui est & dicitur vertex eorum?

Petro datæ claues nō cæli, sed cælorū. Matth. 16.

16. IDEM tractatu sexto in Matthæum: Nō modica differentia est, quòd Petro quidem datę sunt claues non vnius cæli, sed multorum cælorum, vt quæcunque ligauerit super terram, sint ligata non tantùm in vno cęlo, sed in omnibus cælis: & quæ soluerit super terram, sint soluta nō solùm in vno cęlo, sed in omnibus cęlis. Ad eos autem, qui multi sunt ligatores & solutores in terra, sic dicit, vt soluent & alligent non in cælis, sicut Petrus: sed in vno cælo, quia non sunt in tanta perfectione, sicut Petrus, vt alligent vel soluant in omnibus cælis.

Apostoli cæteri ligant & soluunt in cęlo non in omnibus cælis.

Petrus in fundamento collocatus. Matth. 16.

17. BASILIVS Magnus in homilia de pœnitentia, quę est inter homilias variorum argumentorū vltima: Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundaméto. Petrus dixerat iam anteà, & beatus prononciatus fuerat: dixerat, Tu es filius Dei excelsi: & vicissim audierat, se esse petram, ità laudatus à Domino: Licèt enim petra esset, nō tamē petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat Nā Christus verè est immobilis petra. Petrus verò propter petram. Axiomata namque sua IESVS largitur aliis. Largitur autem ea nō euacuatus, sed nihilominùs habēs. Lux est: Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Petra est, & petram fecit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & aliis dare.

Aliter Petrus petra, aliter Christus.

Ioan. 8. Matth. 5.

Matth. 10.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Ioannē, in ea ea verba, Simon Ioānis, diligis me? Quid tandèm aliis omissis de his duntaxāt Petrum affatur? Os erat Apostolorum & princeps & vertex ipsius cœtus, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit: simul vt ei ostēderet iam sibi fiduciam habendam: tāquàm enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò pòst: Nam cùm magna Christus Petro communicāsset, orbis terrarum curam demandasset, martyriū prędixisset, &c.

Os & princeps Apostolorū: quem ob eam caulam etiam Paulus inuisit. Galat. 1. Cura fratrum Petro cōmissa. Orbis terrarū cura ei demādata.

19. ITEM homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apostolorū os, vertex cōsortij totius? cùm omnes interrogati essent, ipse solus respondet. Ibidèm: Ecclesiæ futuræ pastorē constituit. Et paulò pòst: Quæ Deus cōcedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt Ecclesia tot tantísque fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput, piscator homo atque ignobilis, terrarum orbe reluctante adamantis naturam firmitate superet: hæc inquam omnia quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum.

Os & vertex Apostolici Consortij.

Ecclesiæ pastor & caput & adamantinum fundamentum.

20. IDEM homilia nona de pœnitentia: Petrum cùm dico, petram nomino indelebilē, non se: crepidinem immobilem, Apostolū magnum, primū discipulorum, primum vocatum, & primum obedientem.

Petra & crepido immobilis.

21. ET Sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij sancti & Apostolorum principis Petri: Sanctum ac iustum est summis & meritis honoribus Apostolum prædicari, in quo & suā Ecclesiā pro diuinę illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prædicauit, ædificaturum se prædixit Dei filius, & cælorum claues eius in se fidei arrhabonem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cælis sententiam confirmaturum promisit. Et nonnullis interiectis ad ipsum Petrum sermonem dirigēs: Vbinā sunt claues regni cælorum? Vbinā appellatio, qua Ecclesię firmamentum nominaris? Et iterùm: Hūc cęlestes angelorum ordines collaudātunt, & Apostolorum chorus valdè admiratus, tanquàm os suū, amplexatus est ac celebrauit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valdè illustrem spiritualis Israëlis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister: Petrus deniquè magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, Theologorum pulchritudo Christi os, &c. Et sub finem: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentū, summe Apostolorum vertex, adesto hodiè misertus nostri, &c. vt suprà quæstione octaua de Decalogo, D. testimonio septimo.

In Petro se Ecclesiam suam Christus ædificaturū prædixit.

Ecclesiæ firmamentū appellatur.

Spiritualis Israëlis columna.

Ecclesiæ petra, & firmamentum.

22. ITEM homilia in sanctos Petrum Apostolum & Eliam Prophetam: Petro Apostolo orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines eius fidei committendæ erant, vel potiùs creditæ sunt illi claues regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcunque ligaueris super terrā, erit ligatū & in cęlo. Sed vide cuiusmodi peccato permisit subiici Petrum illum, talem ac tantum virū,

Petro orbis Ecclesiæ, & populorum multitudines cōmittendæ.

Matth. 16.

Apostolorum verticem, fundamẽtum immobile, petram stabilem, & quæ frãgi non possit, Ecclesiæ principem, portum inexpugnabilẽ, turrim firmam, & quæ non posset concuti. Petrus, inquam, illa Ecclesiæ columna ac propugnaculum, puellæ vnius, non minas, sed vnicũ verbũ non sustinuit. Verbum puellæ processit, & columna illa concutiebatur. Illa locuta est, & propugnaculũ fluctuauit. Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, & portus fidei: Petrus orbis terrarum magister peccare permissus fuit ob eam maximè causam, quod populorum multitudo illi credenda erat, nè seuerus & innocens, à venia propriis fratribus impatienda esset alienus.

Apostolorũ vertex, fundamẽtum, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna.

23. Leo magnus sermone tertio in anniuersario pontificatûs sui: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarũ gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cũctísque Ecclesiæ patribus præponatur, vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multíque pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Ibidèm. Et ego, inquit Christus, dico tibi: hoc est, Sicut meus pater tibi manifestauit dignitatẽ meã, ità & ego tibi notam facio excellẽtiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamẽtum prçter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris: vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione cõmunia. Eandẽ sententiam de duplici petra iisdem verbis reperiuit sermone secundo in natali Apostolorum Petri & Pauli.

Vnus Petrus Apostolis & omnibus Ecclesiæ patribus præponitur.

Primarius omniũ pastor Christus, secũdarius verò omniũ pastor Petrus. Matth. 16. Nota quomodò Christus & quomodò Petrus & petra sit. Ephe. 2. 1. Cor. 3.

24. Idem epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciã cõstitutos: Cùm Petro præ cæteris soluẽdi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mãdata est. Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatẽ, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petri priuilegia.

Petro principatũ adimentes, seipsos ad inferna demergunt.

25. Avgvstinvs contra epistolam Manichęi, quam vocant fundamẽti, capite quarto: Tenet me in Ecclesia Catholica, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad pręsentem Episcopatum, successio sacerdotum.

Augustinus quanti faciat successionem Episcoporum in sede B. Petri primi pastoris ouium Christi.

26. Idem in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, capite decimoseptimo: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tãtum profectum fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ cõdere gremio, quæ vsque ad cõfessionem generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustrà hæreticis circunlatrãtibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Cõciliorum grauitate, partim etiam miraculorũ maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? cui nolle primitias dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Cui Ecclesiæ adhærẽdum.

Successiones episcoporum Apostolicæ sedis.

Nota.

27. Et libro vndecimo cõtra Faustũ Manichæũ, capite secũdo: Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorũ vsque ad hodiernum diẽ succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Successionis perpetuitas.

DE ROMANA ECCLESIA.

1. D. Hieronymvs ad Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Quorsùm ista tã longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adspicias, vt diues pastor morbidam non cõtemnas ouẽ. Et paulò pòst: Ego igitur, vt anteà iam scripsi, Christi vestẽ in Romana vrbe suscipiẽs, nunc barbaro Syriç limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse cõstitui. Verùm vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ità me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nũc patiar. Hinc enim prędiis fulta mũdi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat. Monachorum circà manentium antiqua in me surgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicũt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcircò obtestor beatitudinem tuam, per crucem Domini, per necessarium fidei nostrę decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ità in solio cum duodecim indicaturus sedeas: ità te alius senem cum Petro cingat, ità municipatum cæli cum Paulo consequaris, vt mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

Quanta cum reuerentia sanctissimus & doctissimus Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Communionem cũ Romana Ecclesia quanti faciat Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Rom. Pontifex.

2. Idem epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Quoniam vetusto oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicã, & desupèr textam, minutatim per frusta discerpit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam nõ habent, difficilè, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi. Ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, indè nũc meæ animæ postulãs cibũ, vndè olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tãta vastitas elementi liquentis & interiacens lõgitudo terrarum, me à preciosæ margaritç potuit inquisitione prohibere. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruatur hęreditas. Ibi cespite terra fœcundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: Hîc obruta sulcis frumenta, in lolium auenásque degenerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur: in Oriente autem lucifer ille, qui ciciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa & argentea: hîc testacea vasa vel lignea virgam ferreã & æternum operiuntur incendium. Quanquàm igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamẽ humanitas. A sacerdote victimã salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cũ successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequẽs, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiã scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et post pauca: Non noui Vitalẽ, Meletium respuo, ignoro Paulinum:

Ioan. 19. Cant. 2. Hiere. 2. Cant. 4. Ad fidẽ Rom. Ecclesiæ hæresibus grassantibus cõfugit Hieronymus. Rom. 1.

Luc. 17. In Rom. Ecclesia fides incorrupta.

Esa. 14. Matth. 5. Nota Hieronymi erga Rom. pontificem reuerẽtiam, quem & pastorem suũ agnoscit, & B. Petri successorem.

Romanæ Ecclesiæ communio.

Super cathedram Petri ædificata Ecclesia.

Matth. 16. Exod. 12.

Paulinum: Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum mundi salutem, per homousion Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur authoritas. Et nè fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nôsti, dignare scripta transmittere: simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

Extra Rom. Ecclesiæ communioné non est salus.

Rom Pō. non communicā- tes, ad Antichristum pertinent.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo cōtra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, &c. vt suprà hac eadem quæstione, B. testimonio quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimasecūda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago transmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vndè non mediocris vtiquè authoritatis habebat Episcopum, qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vndè Euangelium ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum: vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

In Rom. Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. IDEM cum Patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium Pontificem Romanum: Si ergò Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicūtur, etiam tuæ venerationi iustè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulò superiùs: Hoc itaque gestum, domine frater sanctè, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

Apost. sedis authoritas in hæresib. anathematizandis.

Petitur Concilij cōfirmatio à Rom. pontifice.

6. IDEM cum Patribus Mileuitani concilij epistola nonagesimasecunda ad eundem Innocentiū: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede Apostolica collocauit, talémque nostris temporibus præstitit, vt nobis potiùs ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorū Christi pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimiùm perniciosa tempestas surgere inimicorum gratiæ Christi cœpit.

Rom. pontificis authoritas imploratur ad sedandam tempestatem Pelagianæ hæresis.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres concilij Mileuitani: Diligenter & congruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecùs, solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiis rebus quæ sit tenenda sententia: antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nôstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio: neque enim hoc vestram credo latere prudentiam. Quid etiā actione firmâstis, nisi scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? præsertim quotiès fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundū possit omnibus Ecclesiis in commune prodesse.

Solicitudo omnium Ecclesiarum incumbit Rom pontifici, ad quē dubia deferenda.

In fidei negociis iudex est.

Lib. 1. epist. 3.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt suprà litera B. testimonio quinto.

Sūmi pontificis contēptus hæresum & schismatum causa est.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotū collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiā scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Ibidèm: Post ista adhuc insuper Pseudoëpiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audet, & ad Petri Cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis.

Rom. 1.

Ad Rom. Ecclesiam perfidiæ nullus accessus.

10. ITEM epistola sexagesimanona ad Puppianum Florentium: Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

Lib. 4. epist. 9.

Hæresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex dignitate summi sacerdotis pendet ecclesiæ salus.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Hæc connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit concordiam sacerdotum. Quibus cùm sit dignitas cōmunis, non est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & quum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret. De qua forma, Episcoporum quoque est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, nè omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursùs quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem

Inter Apostolos discretio potestatis.

Episcoporum inter se distinctio.

suscipèrent ampliorem : per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluerct, & nihil vsquam à suo capite dissideret.

Penès Petri sedē, vniuersalis Ecclesiæ cura.

13. Ambrosius de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamē consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom. Ecclesiæ formam in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. Idem in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatúsque ex eo est, vtrúmnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, an fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat: Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia cōuenire.

1. E. Irenæus libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiam, &c. vt in textu.

2. Tertullianus de præscriptionibus aduersùs hæreticos: Agè iam qui voles curiositatem meliùs exercere in negocio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vndè nobis quoque authoritas præstò est. Felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cū sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

Apostolorum cathedræ.

Romanæ Ecclesiæ commendatio.

3. Cyprianus Epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, nè cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ radicem & matricem agnoscerent ac tenerent.

Lib. 4. epist. 8. Ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana.

4. Idem Epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electū à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctū, vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

Lib. 3. epist. 11. Episcopus Ecclesiæ Catholicæ est Romanus Pontifex.

Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

5. Theodoretus historiæ Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidiis, clàm se subduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit Ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasiū confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autē authores Romā ideò nō sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore deprœhensa.

Rom. Pontifex Episcoporum causas examinat.

Hæreticorum ingenium.

6. Bernardus epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum nanque arbitror ibi potissimùm resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictū est, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscatis pater amantissime principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores.

Ad Rom. Pōt. controuersiæ de fide referendæ sunt.

In Rom. Eccl. & sede nō potest fides deficere.

Lucæ 22.

Rom. Pontificis est, fidei corruptores conterere.

7. Idem libro secundo de consideratione ad Eugenium capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporū, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt &c. vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testimonio duodecimo.

Pōtificis Ro. quanta dignitas & authoritas.

8. In quarta generali Synodo Chalcedonensi, actione tertia, offeruntur libelli Theodori Diaconi, Ischyrionis diaconi, Athanasij Presbyteri, & Sophronij Christiani contra Dioscorum scripti ad Leonem Papam & Concilium: in quibus appellant Leonem vniuersalem Archiepiscopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatum Leonis tenere: & primi sententiam aduersùs Dioscorum pronunciant in hæc verba: Vndè sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & Senioris Romæ Leo, per nos & præsentem sanctam Synodum vnà cum ter beatiss. & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesiæ, & ille qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum tam Episcopatûs dignitate, quàm etiam ab sacerdotali alienauit ministerio. In fine autem eiusdem actionis in relatione Sanctæ Synodi Chalcedonensis ad beatum Papam Leonem de gestis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ità dicitur: Hæc sunt quæ tecum, qui spiritu præsens eras, & complacere tanquàm fratribus deliberâsti, & qui penè per tuorum vicariorum sapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum definiuimus firmitatem, scientes quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura & confirmatura est eadem. Et sub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium: & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filiis (quod decet) adimpleat.

Vniuersalis Archiepiscopus.

Per Legatos præest Concilio.

Petrus petra & crepido Ecclesiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Cōcilij Chalcedonensis generalis à Ro. Pontifice.

9. Anacletus Pontifex epistola prima ad omnes Episcopos, & cunctos fideles: Quòd si difficiliores ortæ fuerint quæstiones, aut Episcoporum vel maiorum iudicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem Apostolicam (si appellatum fuerit) referantur, quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quæstiones semper ad sedem referantur Apostolicā, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Causæ maiores ad Sedem Apostolicam referendæ ex iussu & instituto Apostolorum.

Matth. 16.

10. Idem epistola tertia ad omnes Episcopos, & sacerdotes:

ſacerdotes: Hæc verò ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatũ obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſicut ipſe beato Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, &c.

Primatũ Eccleſia Romana à Chriſto obtinet.

Adhibita eſt etiam ſocietas in eadem Romana vrbe beatiſſimi Apoſtoli Pauli vaſis electionis qui vno die, vno quoquè tẽpore glorioſa morte cum Petro, ſub principe Nerone agonizans coronatus eſt, & ambo ſanctam Romanam Eccleſiam conſecrârunt, aliiſq; omnibus vrbibus in vniuerſo mũdo, eam ſua præſentia atque venerando triumpho prætulerunt.

Matth. 18. Petrus & Paulus vno eodémque tempore Romæ paſſi, Romanam Eccleſiã cõſecrârunt.

Et licèt pro omnibus aſſidua apud Deum omnium ſanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatiſſimus Apoſtolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Prima ergò ſedes eſt cæleſti beneficio Romanæ Eccleſiæ, quam (vt memoratum eſt) beatiſſimi Petrus & Paulus ſuo martyrio conſecrârunt.

Rom. 1.

Prima ſedes Romana.

Sic Roma quæ priùs erat cacodæmonis artificio omnium errorum mater & altrix, excuſſis tenebris, & vanis ſuperſtitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto ſole iuſtitiæ, facta eſt copioſa propagatrix. Secunda autem ſedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius diſcipulo atque Euangeliſta conſecrata eſt, quia ipſe & in Ægypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & glorioſum ſuſcepit martyrium. Cui venerabilis ſucceſſit Abilius. Tertia autem ſedes apud Antiochiam, eiuſdem (id eſt, beati Petri) Apoſtoli nomine habetur honorabilis, &c.

2. Sedes Alexandria.

3. Antiochena.

Indè nanque & beati Apoſtoli inter ſe ſtatuerunt, vt Epiſcopi ſingularum ſcirent gentium, quis inter eos primus eſſet, quatenùs ad eum potior eorum ſolicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apoſtolos quædam fuit diſcretio. Et licèt omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe idipſum voluerunt, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas, id eſt, caput, & principiũ teneret Apoſtolatus: Qui & eandem formam ſuis ſucceſſoribus, & reliqui Apoſtoli Epiſcopis tenendam tradiderunt.

Inter Apoſtolos diſtinctio.

Epiſcoporũ diſcrimen.

Et non ſolùm hoc in nouo teſtamẽto eſt conſtitutum, ſed etiam in veteri fuit. Vndè ſcriptum eſt: Moyſes & Aaron in Sacerdotibus eius, id eſt, primi inter eos fuerunt. Et quanuis ità ordinatum fuerit, nemo tamen quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Vndè ait beatus Apoſtolus Paulus: Vnuſquiſque placeat proximo ſuo in bonum ad ædificationem. Et ſicut ipſe Saluator ſuis ait Diſcipulis: Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter, &c.

Pſal. 98.

Rom. 15. Matth. 20. Mar. 10.

Si quæ verò cauſæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius ſanctæ Sedis apicem eas, quaſi ad caput referre, vt Apoſtolico terminentur iudicio: quia ſic Dominum velle, ab eóque ità conſtitutum eſſe, antedictis teſtimoniis declaratur. Hæc verò Apoſtolica ſedes, cardo & caput (vt prætactum eſt) omnium Eccleſiarum, à Domino, & non alio eſt conſtituta. Et ſicut cardine oſtium regitur, ſic huius ſanctæ ſedis authoritate omnes Eccleſiæ, Domino diſponente reguntur.

Cardo & caput omnium Eccleſiarũ à Chriſto conſtituta eſt Apoſtolica ſedes.

11. MARCELLVS Pontifex in epiſtola prima ad Epiſcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omniũ Eccleſiarũ iuxta Apoſtolũ circunferentes, diuinæ circa nos gratię memores eſſe debemus, qui nos per dignationis ſuæ miſericordiam, ob hoc ad faſtigiũ Sacerdotale prouexit, vt mandatis ipſius inhærentes, in quadã ſacerdotũ eius ſpecula cõſtituti, prohibeamus illicita, & ſequenda doceamus.

2. Cor. 11.

Vndè directis per Bonifaciũ Diaconũ noſtrũ literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abſcindãtur, & malefacta corrigantur, atq; bona ſectentur, & Patrũ noſtrorũ exẽpla & ſtatuta imitentur. Rogamus ergò vos fratres, vt non aliud doceatis neq; ſentiatis, quàm quod à beato Petro Apoſtolo, & à reliquis Apoſtolis & Patribus accepiſtis. Ab illo enim primò inſtructi eſtis: ideò non oportet vos propriũ derelinquere patrem, & alios ſequi. Ipſe enim caput eſt totius Eccleſiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & ſuper hãc petrã ædificabo Eccleſiã meã. Eius ſedes primitùs apud vos fuit, quæ poſteà (iubente Domino) Romã tranſlata eſt, cui (adminiculante diuina gratia) hodierna præſidemus die.

Petrus totius Eccleſiæ caput.

Matth. 16.

Petri ſedes ab Antiochia Romam trãſlata iubente Domino.

Nec ab eius diſpoſitione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora Eccleſiaſtica negocia (diuina diſponente gratia) iuſſa ſunt referri, vt ab ea regulariter diſponantur, à qua ſumpſêre principia. Si veſtra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ ceſſit ſedi, nulla eſt quæ eius non ſubiecta ſit ditioni, ad quam omnes quaſi ad caput, iuxta Apoſtolorũ eorũmq; ſucceſſorum ſanctiones, Epiſcopi qui voluerint, vel quibus neceſsè fuerit ſuffugere, eámque appellare debent, vt indè accipiant tuitionem & liberationem, vndè acceperũt informationem atque conſecrationem.

Maioris momẽti negocia eò referenda.

Epiſcoporum refugiũ & appellatio ad ſedem Rom.

Conſecratio Epiſcoporum vndè.

Quod omnibus minimè conuenit denegare Epiſcopis, ſed abſque vlla cuſtodia, aut excommunicatione, vel dãnatione, vel expoliatione liberè ire concedatur. Simúlque iidem (inſpirante Domino) conſtituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiuſdem Sedis authoritatẽ: nec vllus Epiſcopus, niſi in legitima Synodo, ſuo tempore Apoſtolica authoritate conuocata, ſuper quibuſlibet criminibus pulſatus, audiatur vel iudicetur: quia (vt paulò ſuperiùs prælibatum eſt) Epiſcoporum iudicia, & ſummarum cauſarum negocia, ſine cũcta dubia, Apoſtolicæ ſedis authoritate ſunt agenda & finienda.

Apoſtoli inſtituêre, vt ſine huius Sedis authoritate Concilia non celebrẽtur, cauſæque ad eam referantur, &c.

Et omnia comprouincialia negocia, huius ſanctæ vniuerſalis & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſunt retractanda iudicio, ſi huius Eccleſiæ Pontifex præceperit. Nec cui liceat ſine præiudicio Romanę Eccleſiæ (cui in omnibus cauſis debet reuerentia cuſtodiri) relictis his Sacerdotibus, qui in eadẽ prouincia Dei Eccleſias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Epiſcoporum iudicium experiri vel pati: ſed omnibus eiuſdem prouinciæ Epiſcopis congregatis, iudicium authoritate huius ſedis terminetur: quod tamen (vt præfatum eſt) per eius vicarios, ſi libuerit, erit tractandum: & quicquid iniuſtè actum eſt, reformandum.

12. SYNODVS Alexandrina ad Felicem ſecundum: Domino beatiſſimo & honorabili ſancto patri Felici ſanctę ſedis Apoſtolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanaſius & vniuerſi Ægyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Epiſcopi, in ſancta Alexandrina Synodo gratia DEI congregati, veſtro ſancto ſuggerimus Apoſtolatui, vt noſtri more ſo-

Vide Lector quam honorificè in hac epiſtola ſ[illegible] B. Athanaſius cũ tota Synodo de Rom. Pontificis & Apoſtolicæ ſedis authoritate.

listo sollicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Ideò pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica sede auxilium habuimus, & nostri vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam experimus iuxta canonum decreta sedem, vt indè auxilium capiamus, vndè prædecessores nostri ordinationes & dogmata atque subleuationes ceperunt.

Ad Rom. sedē tanquam ad matrem confugiunt. Esa. 49.

Ad eam quoquè, quasi ad matrem recurrimus, vt eius vberibus nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidiè facere moliuntur, appræhendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquàm, vobis inconsultis, agere præsumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere pontifice.

Sine ea in causis fidei nihil decernendum vel innouandum.

Ideóque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia (vt credimus) non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessorésque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniúmque Ecclesiarum eis curam habere præcepit, vt nobis succuratis, nósque tuentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis.

Omnium Ecclesiarū cura.

Nicena synodus quid de Rom. Ponti. authoritate decreuerit. Idem adstruit Iulius 1. in rescripto contra Orientales. Verba Canonis habentur, ca. 2. eius rescripti.

Nam scimus in Nicena magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia, concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licèt hæc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis qui nos quotidiè infestant & perdere nituntur, vt faciliùs nos capere possint, sint synodica capitula incensa, nobísque sublata.

Arriani Canones Nicenos de Rom. Pontifice cōbusserunt.

Et paulò inferiùs: Vos ergò (vt semper vestræ sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, taliáque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriam iudicium perducere valeat nostrum, nósque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interiectis: Similiter & à supradictis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporum, aut Metropolitanum, aut Comprouinciales, vel iudices suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso Domino potestas ligandi ac soluendi speciali est priuilegio super alios concessa.

Vide Iulium in eodem rescripto, ca. 5.

Matth. 16.

Ipsa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit, quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus vestram Apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, releuantur.

Apostolicæ sedis authoritas.

* Et sicut in Christo Christiani, & in Petra (id est, Christo) Petrus, Petri renouantur Ecclesiæ.

*Legendū videtur, Et sicut in Christo Christiani, ità & in Petra, id est, Petro, renouantur Ecclesiæ.

Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesiæ columnæ, id est, Episcopi, qui Ecclesiam sustinere, & propriis humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ, tibíque claues regni cælorum commisit, atque ligare & soluere potestatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis sunt, promulgauit.

Episcopi columnæ Ecclesiæ. Rom. Pōtifex hæresium & errorum repurgator.

Tu profanarum hæresium & imperitorum, atque omnium infestantium depositor, vt princeps & Doctor, capútque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur nè despicias, pater, tuorum patrum pietatem bonámque intentionem. Et sicut illi, patres & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustiis, ità nos liberare digneris.

Iniustè dānatos restituit.

Nam fuit semper vestræ sanctæ & Apostolicæ sedi licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos, potestatiuè sua authoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò & ipsi primates, qui Episcoporum & summorum Ecclesiasticorum negociorum causas suscipere debent, in præfixa Nicena synodo sunt dinumerati, nè in posterum contentio ex hoc oriretur. O sanctissime pater patrum, abscinde blasphemias, & iactantiam vaniloquorum & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimentium atque perdere volentium, qui ad vos, quasi ad caput confugimus, vt vestro suffulti auxilio liberemur, & vobis nobísque commissas Christi oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequàm deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas est, supplicum Apostolicæ sedis scripto aut sine scripto preces oblatas despicere: sed (vt condecet, & priuilegium vestræ sedis est) & nos & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, sicut prædecessores nostri penès vestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent instituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi consistentes auditorio, de maturis & enutrientibus Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum consequamur institutionum.

Examinare Episcoporum causas.

Antiquis enim regulis sancitum est, vt quicquid quanuis in remotis aut longinquis positis prouinciis super Episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non priùs tractandum vel accipiendum esset, quàm ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, vt huius authoritate iusta, quæ fuisset pronunciatio infirmaretur, aut firmaretur: indéque sumerent normam, vndè Ecclesiæ sumpsêre prædicationis exordium, nè passim ab insidiatoribus columnæ euerterentur Ecclesiæ. Vestrum est, nobis manum porrigere quia vobis cōmissi sumus. Vestrum est nos defendere atque liberare, nostrúmque est à vobis auxilium expetere, vestrísque parere iussionibus.

Nota.

Scimus enim (vt semper vestræ sedis præsules primò Apostoli, deindè successores eorum fecerunt) vos vniuersalis Ecclesiæ, & maximè Episcoporū, qui oculi, propter contemplationē & speculationē, vocantur Domini, curā gerere, ac de releuatione & lege nostra assiduè cogitare debere, sicut scriptum est: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte.

Psal. 1.

Canon 18. Nicenus de Romanæ sedis authoritate, qui in nostris exemplaribus non habetur.

VERBA canonis decimioctaui Nicenæ synodi (teste Iulio primo, capite secundo in Rescripto contra Orientales pro Athanasio & cæteris) hæc sunt: Omnes Episcopi, qui in quibusdā grauioribus pulsantur vel criminantur causis, quotiès necessè fuerit,

fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, vt ab ea (sicut semper fuit) piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, antiqua Apostolorum eorúmque successorum atque canonum authoritas reseruauit. Quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdē sedis Papæ fieri placuerit.

Appellatio.

Refugium tanquam ad matrem.

Ex Apostolica institutione.

CANONIS autem siue capituli deciminoni (eodem Iulio teste, capite tertio eiusdem Rescripti) hæc sunt verba: Placuit, vt accusatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Pōtifex causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Episcopus: Quoniam quanquàm à comprouincialibus Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamē definiri, inconsulto Romano Pontifice, permissum est, cùm beato Petro Apostolo, & non ab alio, quàm ab ipso dictum sit Domino: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Subiicit verò tandem Iulius capite vigesimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ Ecclesiæ sedis scrinio & ea quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixisse, testis est diuinitas.

Canon. 19. de eadem.

Matth. 16.

Romæ asseruari integri canones Nicenæ synodi.

X.

Quænam Ecclesiæ dignitas est, atque authoritas?

A. Multis & eximiis sanè dotibus, promissionibus ac beneficiis illustrat Deus Ecclesiam suam, qua nil habet in terris charius. Hanc vsquè ornat, conseruat, defendit, vindicat.

1. Cor. 12. d Ephe. 5. f Ioan. 14. 16. 17. Matt. 28. d & 16. c Psal. 120. b

B. Hanc porrò constituit esse [a] domum suam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur.

a 1. Tim. 3. d Psal. 22. a Ioan. 10. c

C. Voluit esse [b] columnam & firmamentum veritatis, vt de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquàm magistra, custos, & interpres veritatis, fidem atque authoritatem obtinet inuiolabilem.

b 1. Tim. 3. d Aug. li. 1. contra Cresco. cap. 33. & lib. 2. cap. 32.

D. Prætereà fundatam esse [c] supra firmam petram decreuit, vt certi essemus, eam immobilem inconcussámque stare, atque inferorum etiam [d] portis, hoc est, grauissimis aduersariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere.

c Matth. 16. c 7. d Ephes. 2. d Psal. 86. a & 47. c Aug. in Psalm. 47.
d Matth. 16. c

E. Demùm vult eam sanctissimā quandam [e] esse ciuitatem supra mōtem positam, omnibúsque conspicuam, atque aditu facilem: nè quis, ea relicta, pestiferas hæreticorum speluncas latebrásque consectetur, & falsis illis vocibus: *Eccè [f] hîc est Christus, eccè illic*, fortè perculsus, ab ea diuertat aut dimoueatur.

e Apoc. 21. a Matth. 5. b Esa. 2. a Mich. 4. Mala. 1. c Act. 1. b Psal. 21. f 1. Ioan. 2. c

f Matth. 24. b & ibid. Orig. trac. 29. & 30.

F. Hæc est, quam scriptura nobis proponit atque commendat, Christi [g] amica, soror & sponsa vnica: pro qua [h] redimenda, mundanda, sanctificanda, [i] congreganda, & prorsùs adiungenda sibi, filius Dei nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiam sanguinémque suum sacrosanctum illius amore tradere non dubitârit.

g Can. 4. b & 6. b
h Ephe. 5. e
i Ioan. 11. f Col. 1. c d Ephe. 4. c 1. d

G. Pro hac [k] rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquàm.

k Ioan. 17. c Lucæ 22. c Matth. 16. c

H. Huic [l] promisit, fidelitérque [m] transmisit & reliquit doctorem præsidem, ac rectorem spiritum sanctum. *Ille*, [n] inquit, *docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis:* [o] *Ille manebit vobiscum in æternum: ille docebit vos omnem veritatem*: quæ videlicet scitu creditúque est necessaria.

l Ioan. 14. b d 15. d 16. c
m Acto. 2. a
n Ioan. 14. d
o Ibidem b
p Ioan. 16. c Aug. tract. 97. in Ioan.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS epistolæ ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidẽ posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

2. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugã, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et paulò pòst: Nemo vnquàm carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. ET capite decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos. Et paulò pòst: Sãctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quia tu me misisti.

6. MATTHÆI vigesimooctauo: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

7. ET decimosexto: Super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

8. PSALMO centesimo vigesimo: Eccè non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israël. Dominus custodit te, &c.

1. B. PRIORIS epistolæ ad Timotheũ tertio capite: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Super aquã refectionis educauit me, &c.

3. IOANNIS decimo: Et alias oues habeo quæ nõ sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

1. C. PRIORIS ad Timotheum tertio: vt paulò antè, B. testimonio primo.

2. AVGVSTINVS libro primo contra Cresconium Grammaticũ, capite trigesimotertio: Quanuis huius rei (de baptismo hæreticorum loquens) certè de scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Ecclesiæ iudicium sequendum in re controuersa, scripturis nõ expressa.

3. ITEM libro secundo contra eundẽ, capite trigesimosecundo: Nunc verò quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudem consequi non valeo, cuius multis literis mea scripta non cõparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyriũ veneror, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizãdis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit: pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.

B. Cyprianum intelligit.

Cypriani sententiam non recipit Augustinus, quia eam non recipit Ecclesia.

1. D. MATTHÆI decimosexto: Super hanc petram, &c. suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo.

2. ET capite septimo: Ædificauit (vir sapiẽs) domum suam super petram: & descẽdit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & nõ cecidit: fundata enim erat super petram.

3. AD Ephesios secundo: Ergò iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo.

4. PSALMO octogesimosexto: Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

5. ET quadragesimoseptimo: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

6. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumseptimum: Non insultent hæretici per partes concisi, non se extollãt qui dicunt: Eccè hîc est Christus, eccè illic. Qui dicit, eccè hîc est, eccè illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit Deus. reges in vnũ collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed fortè ista ciuitas quæ mundum tenuit, aliquãdo euertetur? Absit: Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus fundauit in æternum, quid times nè cadat firmamentum?

Hæretici per partes cõcisi. Matth. 24.

Ecclesia stabilis est.

1. E. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

2. MATTHÆI quinto: Vos estis lux mundi. Nõ potest ciuitas abscondi supra montem posita.

3. ESAIÆ secundo: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in verticẽ montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gẽtes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. MICHÆÆ quarto: In nouissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi,

puli, & properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, & cæt.

5. MALACHIÆ primo: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigesimoprimo: Apud te laus mea in Ecclesia magna, vota mea reddam in conspectu timentium eum. Et, adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

8. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

9. MATTHÆI vigesimoquarto: Tunc si quis vobis dixerit, Eccè hîc est Christus, aut illic: nolite credere. surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Eccè in deserto est, nolite exire: eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & páret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. ORIGENES tractatu vigesimonono in Matthæum: Vide ergò, si ad hæc dicere possumus quod ait, Eccè hîc, eccè illic: quoniam eccè hîc, eccè illic, non extra scripturam forâs adspiciendum est. Dicet enim qui seducere voluerit nos, & defendere contraria veritati: Eccè hîc Christus, demonstrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet: Eccè hîc Christus, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis, & apostolis profert vnusquisque quæ videntur defendere mendacium illud, vt potè veritatem. Vel sic impletur quod ait: Eccè hîc Christus, eccè illic, ostendens non Christum, sed aliquem fictum eiusdem nominis, vt puta secundùm Marcionis doctrinam, & secundùm traditiones Valentini, aut Basilidis longam fabulositatem, aut secundùm Apellis aduersùs Paulum testimonium falsum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, coniungentes eis suum proprium sensum: Eccè hîc est Christus, eccè illic. Si autem dixerint vobis, eccè in solitudine, nolite exire: eccè in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferentes, dicunt: Eccè in solitudine. Quando enim secretas & non vulgatas scripturas proferunt ad confirmationem mẽdacij sui, videntur dicere: Eccè in solitudine verbum est veritatis. Secretæ enim scripturæ, rectè solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quotiès autem canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere, Eccè in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Vel sic: Eorum verborum falsorum professores, quidam quidem nec ab initio simulant scripturas, & sic fallere tentant. Ideò (existimo) eos sermones qui sunt omninò extrà scripturam, ostendere volens, dixi: Si dixerint vobis, eccè in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad schisma simulant diuinas scripturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, eccè in domibus, nolite credere. Quodcunque professi fuerint de scripturis, & de mysterijs quæ sunt in eis ad demõstrationem, nolite credere quæ dicũtur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vsque ad Occidentem. Qualis est veritas Ecclesiæ Dei: ab ea enim sola sonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit sola verè veritas Dei.

Matth. 24. Interpretatur illud Euangelij: Eccè hîc, eccè illic. Hæreticis scripturas citantibus credendum non est.

Nõ exeundũ à traditione Ecclesiæ [illegible]

& doctrina per successionem accepta.

Scripturas citãtibus hæreticis non credendum.

Psalm 18.

11. IDEM tractatu trigesimo in Matthæum: Proptereà non debemus attendere eis qui dicunt, Eccè hîc Christus: non autem ostendunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus est aduentus filij hominis, dicẽtis omnibus, qui vbiquè sunt: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi.

Solùm in Ecclesia inuenitur Christus.

1 Tim. 3. Ecclesiæ laus & commendatio. Matth. 28.

1. F. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Vulnerâsti cor meum, soror mea sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

2. ITEM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genetrici suæ.

3. AD Ephesios quinto: Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, &c.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit Caiphas quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

5. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Ibidèm: Adimpleo ea quæ desunt passionũ Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

6. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. in ædificationem corporis Christi.

7. ET capite primo: Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G. IOANNIS decimoseptimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tãtùm, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mũdus quia tu me misisti.

2. LVCÆ vigesimosecundo: Simon, eccè Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. MATTHÆI decimosexto: Portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

1. H. IOANNIS decimoquarto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto: Cùm venerit Paracle-

rus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

3. Et decimosexto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. Actorvm secundo: Et repleti sunt omnes spiritu sancto.

5. Avgvst. tract. 97. in Euangelium Ioannis: Ipse spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere, & spiritualia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret, ita vt ea quoque ipsa, quæ nunc quomodocunque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut sciẽda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1. Corinth. 2.

X I.

Per quos tandem nos docet spiritus in Ecclesia veritatem?

Act. 20. f. 1. Tim. 3. a. Heb. 13. c. Ephes. 4. c. 1. Cor. 12. d

A. Per eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiã regant, esse constitutos: quales vocat Episcopos, Præpositos, Pastores itidem atque Doctores. Et hi post[a] Apostolos fuêre semper, ac etiamnum sunt, primarij Dei Ecclesiæque ministri, & summi[b] dispensatores mysteriorum Dei.

B. Horũ verò authoritas cùm in aliis, tũ in sacris[c] Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi nõ modò definire quędã, sed suo etiã iure, ac pro authoritate Apostolica cõtestari possunt ac dicere: *Visum est Spiritui sancto, et nobis*, sicut ex Actis cõstat primi Cõcilij[d] Hierosolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo[e] supplicio expiabatur crimẽ, si quis iudicio summi sacerdotis, qui Moysi regebat[f] Cathedrã, nõ obtemperâsset.[g] Atqui haudquaquàm inferiorẽ nũc habet Ecclesia, quàm tũc Synagoga, in regẽdo, iudicando, ac decernẽdo authoritatẽ. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiã Christianis incũbit, vt Sacerdotũ præcellẽti dignitate præstantium[h] iudicia de his quæ ad religionem pertinent, recipiantur, approbentur atque obseruẽtur.

C. Quapropter magno se illi crimine contaminãt, qui Magistratibus Ecclesiasticis authoritatem & obedientiã adeò nõ deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palàm audeant, iam quidem sacras summorum Pontificum[i] sanctiones, penès quos de sacris definiendi[k] suprema semper potestas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorũ in Ecclesia, vt[l] Augustinus loquitur, saluberrima est authoritas: iam demùm certas Patrum de fide sententias, quorum in re vna communis sensus atque[m] consensus, firmum est testimonium Christianæ veritatis. Illud præclarè dictum est à piis Imperatoribus,[n] Iniuriam facit iudicio Synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita, reuoluere & publicè disputare contendit.

a August. in Psal. 44.
b 1. Corinth. 4. a
c Can. Apost. 38. Concil. 1. Nicen. Sozom. lib. 6. cap 7. Theodos. Imp. apud Cyril. epist. 4. Basil. Imp in 8. syn. act. 10. Athanas. in epist. ad solit. vit. agentes. Ruffi. lib. 1. eccles. hist. cap. 5.
d Act. 15. c
e Deut. 17. bc
f Math. 23. a
g Cypr. epist. 55. ad Cornel. & epi. 62. ad Pomponium.
h Gregor. lib. 1. epist. 24. ad Patri... & li. 2. indict. 11. epi. 10. ad Sauin. Niceph. lib. 16. hist. cap. 35.
i 3. Concil. Tolet. can. 1. Dist. 19. & 9. quæ. 1. Pater. & seq.
k Hier. ad Damas. epist. 57. & 58. Chalced. syn. act. 3. in epist. ad Leo. 6 Syn. act. 4.
l Epi. 118 cap 1. & lib. 1. cont. Donat. ca 18. Greg. vt suprà.
m Vin. Lirin. contra nouatio. August. lib. 1. & 2. contra Iulian. Pacianus epist. 1. ad Symprom.
n in act. 3. con. Chalc. Gelas. in epist. ad Epis. Dard. Leo epist. 43 & 50. ad Martian. & 78. ad Leonem Augustum.

TESTIMONIA.

1. A. Actorvm vigesimo capite: Attẽdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. Prioris ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irrepræhensibilem esse, &c. doctorem.

3. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris.

4. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autẽ Pastores & Doctores ad cõsummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

5. Prioris ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, &c. tertiò doctores, &c. nunquid omnes doctores?

6. Avgvstinvs in Psalmũ quadragesimumquartum: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo, multò magis optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidem, sed quandiu hîc manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque in posterum? Ergò illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt Philip. 1. Psal. 44.

sunt tibi filij. Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodiè enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vndè nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.

Episcopi Apostolorum successores in Ecclesia.

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

1. B. CANON Apostolorum trigesimusoctauus, vel iuxta nouam translationem trigesimussextus: Bis in anno Episcoporum concilia celebrētur, vt inter se inuicèm dogmata pietatis explorent, & emergentes ecclesiasticas contentiones amoueant.

In conciliis episcoporum dogmata explorantur, & negocia ecclesiastica componuntur.

2. CONCILIVM primum Nicenum, canone quinto: Visum est per singulos annos in singulis prouinciis bis in anno Episcoporū concilium fieri, vt simul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quæstiones, vt itá demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque in communi, vel ipsi episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam. Fiant autem concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum & solenne Deo munus possit offerri. Secundū verò agatur circa tempus Autumni.

Concilia episcoporum cur celebrentur.

Quadragesimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo: Vbi verò decessit Constantinopoli Valentinianus, per Thraciam Romam versùs iter fecit, Episcopi Hellesponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypacianū Heracleæ, quod est oppidum Perinthi, episcopum, oratū vt sibi de doctrina fidei ritè constituenda in vnum conueniendi potestas permitteretur. Qui cùm venisset ad Valentinianū, & Episcoporum postulata ei exposuisset, respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negociis interponere: & ideò Sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsùm per se, vbicunquè ipsis lubitum fuerit, in vnum conueniant.

Sacerdotū & Episcoporum est de negocius fidei & Ecclesiasticis iudicare: non autem principum secularium.

4. THEODOSIVS Imperator in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ est quarta inter ipsius Cyrilli epistolas: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes, & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diiudicādæ præfici oportet eos, qui circunquaquè sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores & sumus, & posthàc erimus.

Doctrinæ diiudicidæ præfici oportet Episcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipsam: De vobis laicis, tam qui indignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitùs resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotū est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cælestes adepti sunt claues: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donèc laicus est, ouis vocari nō desinet. Rursùs Episcopus quantacunque sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donèc Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergò nobis ratio est in ordine ouium constitutis? Pastores verborum subtilitatem discutiendi, & ea quæ super nos sunt, quærendi & ambiendi habent. Oportet nos ergò cum timore & fide syncera hos audire, & facies eorum vereri, (cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formā possideant) & nihil amplius, quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quòd pedes sint, minimè cogitātes, legem ponere velint oculis, (non vt natura se habet) sicut ipsi cupiunt, & singuli ad accusandum quidem maiores, semper existunt promptissimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accusantur & criminantur pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes qui tales sunt, vt maledictum & alternū odium auertentes, & iudicare iudices desinentes, attendāt sibi, & secundùm diuinam voluntatem conuersari contendant. Nam non quiescet supernum iudicium, sed contra diffidentes diuinus furor stillabit, & iustam vltionem operæ cunctis ostendet.

Egregia Basilij Imperatoris ad laicos [illegible]

[illegible]siasticis negocijs interponere, & non pastores, sed oues se cogitent, quantūuis sapiētes & pij.

Episcopus catholicus, quātuis malus, pastoris dignitatem nō amittit.

Attendāt laici, qui tam prompti sunt ad reprehendendum suos prælatos.

IN eadem synodo canone decimoseptimo: Illud autem tanquàm perosum ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquàm sacri canones, conuenire seculares principes in conciliis, sanxerint, sed solos Antistites. Vndè nec interfuisse illos synodis, exceptis conciliis vniuersalibus, inuenimus.

Principū præsentia non est in conciliorū celebratione necessaria.

6. ATHANASIVS in epistola ad solitariā vitam agentes, recitat hoc responsum Hosij Cordubensis Episcopi ad Constantium Imperatorem: Desine, quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: nè te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, cōcredidit: & quemadmodùm qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: itá & tu caue, nè quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimine obnoxius fias. Date (scriptū est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ Dei, Deo. Ibidèm de eodem Constantio loquens: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium: sed interim facit quod illi volupe est. Verùm nè itá quidem latere potest, cùm in proximo sit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin contrà, ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quando iudicium Ecclesiæ authoritatem suā ab Imperatore accepit?

Ecclesiasticis negociis nè se misceant seculares Principes.

Matth. 22.

Cum iudicio episcoporum nil commune habet Imperator.

aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehàc synodi fuère, multa iudicia Ecclesiæ habita. Sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in litteris salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Et non paucis interpositis: Grauia sunt ista, & plus quàm grauia, sed tamen istiusmodi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernẽdo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, non meritò dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuastet Ecclesias, abrogans canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse, & non potiùs persecutionem esse?

Philip. 4.

Antichristo eos Principes sæculares comparat Athanasius, qui Ecclesiasticis iudiciis præsidere contendunt. Matth. 24. Dan. 9.

7. RVFFINVS libro primo Ecclesiasticæ historiæ, capite quinto: Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilij sententia. Ille tanquàm à Deo prolatam veneratur. Cui si quis tẽtâsset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exilium se protestatur acturum.

Concilij Niceni sententiã Constantinus tanquàm à Deo prolatam veneratur.

8. ACTORVM decimoquinto: Et quidem descendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia nisi circuncidamini secundùm morẽ Moysi, non potestis saluari. Facta ergò seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersùs illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex aliis, ad Apostolos & Presbyteros in Hierusalem, super hac quæstione. Conuenerúntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere, &c. Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, &c. Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquàm tacuerunt, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, vt abstineant se, &c. Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba: Iudam qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum: Apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem, &c. Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos, &c. Et paulò pòst: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum. ET capite sequenti: Cùm autem pertransirent ciuitates, tradebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.

9. DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum apud te iudiciũ esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicum inter portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniésque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quærésque ab eis: qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerísque sententiam eorum. Nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctúsque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.

10. MATTHÆI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

11. CYPRIANVS Epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Quomodò possunt cẽsuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non solùm fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hîc iudicãti non obtemperaret, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt nõ exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuëlem, cùm à Iudæis sperneretur, Deus dicit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et Dominus quoquè in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eũ qui me misit: & qui reiicit vos, me reiicit: qui me reiicit, reiicit eum qui me misit. Et quum leprosum mundâsset, Vade, inquit, & demõstra te sacerdoti. Et cùm posteà tempore passionis alapam accepisset à seruo sacerdotis, cúmque ei dixisset: Sic respondes Pontifici? Aduersùs Pontificem Dominus contumeliosè nihil dixit, nec quicquam de sacerdotis honore detraxit, sed innocentiam suam magis asserens & ostendens, Si malè, inquit, locutus sum, exprobra de malo: si autem benè, quid me cædis? Item in Actibus Apostolorum: Postmodùm beatus Apostolus Paulus cùm ei dictum esset, Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? quanuis Domino iam crucifixo, sacrilegi, & impij, & cruẽti illi esse cœpissent, nec iam quicquam de sacerdotali honore & authoritate retinerent: tamen ipsum quanuis inane nomen & vmbram quandam sacerdotis cogitãs Paulus, Nesciebam fratres, inquit, quia pontifex est. Scriptum est enim: Principi plebis tuæ non maledices. Cùm hęc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis authoritas & potestas de diuina dignatione firmatur, quales putas esse eos qui sacerdotum hostes & contra Ecclesiã Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraterni-

Lib. 1. epist. 3.

Sacerdotum honor & dignitas.

Deuteron. 17.

1. Reg. 8.

Luc. 10.

Matth. 8.

Ioan. 18.

Act. 23.

Exod. 22.

Hæreses & schismata ex inobedientia & contemptu summi sacerdotis nascuntur.

fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquã moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis, Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsùm foris hæresim nouam conderet, nisi si ità est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri sacerdotem, cùm Dominus in Euangelio suo dicat: Nónne duo passeres asse væneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris voluntate? Cùm illa nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo, in Ecclesia Dei fieri, & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Et paulò pòst: Apparet quis impugnet, nõ scilicet Christus, qui sacerdotes aut constituit aut protegit, sed ille qui Christi aduersarius, & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ Præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Sacerdotes nõ fiunt sine iudicio. Matth. 10.

Impugnatores sacerdotũ quales sint, & quò tendant.

12. Idem Epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Nec putent sibi vitæ aut salutis constare rationem, si Episcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint, cùm in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut iudicem quicunque fuerit in diebus illis morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eiiciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

lib. 1. epist. 11. Episcopis nõ obediẽtes extra viam salutis versantur. Deut. 17.

Excommunicatio.

Extra Ecclesiam non est salus.

13. Gregorius Magnus libro primo epistolarũ, epistola vigesimaquarta ad Patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum: Sicut sancti euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor: Nicenum scilicet, in quo peruersum Arrij dogma destruitur. Constantinopolitanum quoquè, in quo Eunomij & Macedonij error cõuincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò, in quo Eutychetis Dioscorique prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Et cuiuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur; tamen extra ædificium iacet. Quintum quoquè Concilium pariter veneror, in quo epistola quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur: in quo Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, & in quo scripta quoquè Theodoreti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata venerãda Concilia personas respuũt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos religãt, aut ligare quos soluunt. Quisquis ergò aliud sapit, anathema sit.

Cõcilia 4. generalia vt 4. Euangelia S. Gregorius veneratur.

Similiter Quintũ, idque vltimum ante sua tempora celebratum.

Concilia vniuersalia quos damnant, damnandi sunt.

14. Idem libro secundo, Indictione vndecima, epistola decima ad Sauinum subdiaconũ: Sic quatuor Synodos sanctæ vniuersalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Euangelij recipimus.

Rursùs vt 4. euangelia.

15. Nicephorvs Callistus historiæ Ecclesiasticæ libro decimosexto, capite trigesimotertio: Et tum quidẽ Sabbam & Theodosium illi aduersarij Chalcedonẽsis Synodi vi adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atque vbi animos eorum tentârunt, præclarus ille virtute Theodosius suggestum conscendit, ac veluti dux quidam & Imperator pro concione monastica phalange aduocata; postquàm multitudini silentium manu designauit, voce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morẽ detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangeliis non exæquat, anathema. His verbis dictis, perindè atquè angelus quidam, multitudine in stuporem coniecta, cum silentio omnibus inspectantibus, per mediam turbam processit, & homines omnes cum animi consternatione viri eius tanquàm egregij in bello ducis consilium factúmque, quo sanctas quę dictæ sunt synodos sacris libris accensendas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Et litteras ad Imperatorem dantes, certamen se de eis ad sanguinem vsque subituros, neque etiamsi quid accidat, se vllo modo à Patrum traditionibus discessuros esse, indicârunt atque confirmârunt.

vt 4. Euãgelia.

Pro Cõciliorum decretis ad sanguinẽ decertare parati.

1. C. Tertivm Concilium Toletanum canone primo: Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ sanctorum præsulum Romanorum epistolæ.

Rom. Pontificum decretales epistolæ in vigore permaneant.

2. Distinctione decimanona apud Gratianum, inter reliquos citatur Nicolavs Papa in epistola ad Archiepiscopos & Episcopos per Galliam constitutos: Si, inquit, Romanorum pontificum decreto, cæterorum opuscula Tractatorũ approbantur vel reprobantur, ità vt quod verè Sedes Apostolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenùs inefficax habeatur: quanto potiùs ea quæ ipsa pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro variis & multifariis Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diuerso tempore scripsit, omni honore debent præferri, & ab omnibus prorsùs in quibuslibet necessitatibus vel opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reuerenter assumi. In qua Epistola adducit etiam testimonium beati Leonis Magni & Gelasij. Leo itaque Magnus sic ait: Nequid verò sit, quod prætermissum à nobis fortè credatur, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentij, quàm omnium decessorum nostrorum, quę de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ità vestram dilectionem custodire debere mãdamus, vt si quis illa cõtempserit, veniã sibi deinceps nouerit denegari. Gelasivs verò in decreto cum septuaginta Episcopis habito, de apocryphis scripturis hunc in modum habet: Item decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Romana pro diuersorum patrum consolatione dederunt, venerabiliter recipiendas decernimus.

Scripta & cõstitutiones Apostolicæ Sedis in honore habẽda.

In epist. 1. ad Episcopos per Campaniam, Tusciã & vniuersas prouincias constitutos, cap. 5.

Canones & decreta Pontificum.

Decretales epistolæ Pontificum Rom. approbantur.

3. CAVSA nona, quæstione tertia apud eundem Gratianum adducitur Nicolai Pontificis primi testimoniũ in hac verba: Patet profectò, Sedis Apostolicæ, cuius authoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerũt: Ab illa autem nemo sit appellare permissus. Iuxta quod & Bonifacius atque Gelasius sanctissimi præsules, non suis adinuentionibus, sed Ecclesiæ Romanæ consuetudinem non ignorantes, dicunt: Bonifacius quidem Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam & alias prouincias constitutis scribẽs: Nemo, ait, vnquàm Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare, manus obuias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Gelasius autem in commonitorio, Fausto magistro fungenti legatione Constantinopolim dato: Nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipsos venire se produt, quòd primæ Sedi sana, rectáque suadenti parere fugiunt: Ipsi sunt canones qui appellationes totius Ecclesiæ, ad huius Sedis examen voluêre deferri. Ab ipsa verò nusquàm prorsùs appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius cõmeare iudicium. Nec de eius vnquàm præceperunt iudicio iudicare, sententiámque illius constituerunt non oportere dissolui, cuius potiùs sequenda decreta mandârunt. In eadem epistola sic ait idem NICOLAVS Pontifex: Animaduertendum est, quia non Nicena, non deniquè vlla synodus quicquam Romanæ contulit Ecclesiæ priuilegij: quæ in Petro nouerat eam totius iura potestatis pleniter meruisse, & cunctarum Christi ouium regimen accepisse, sicut beatus præsul Bonifacius attestatur, vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribẽs: Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiæ de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius & summa consistit. Ex eius Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicenæ synodi non aliud præcepta testantur, adeò, vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cùm videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia deniquè huic nouerat Domini sermone concessa. Si omnia, ergò nihil defuit quod ille non cesserit. Et paulò antè idem NICOLAVS ait: Ecclesiæ Romanæ priuilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitùs obseruata, & à sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque à cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenùs possunt minui, nullatenùs infringi, nullatenùs commutari. Quoniam fundamentum quod Deus posuit, humanus non valet amouere conatus: & quod Deus statuit, firmum validúmque consistit. Illéque potissimùm peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia, inquam, istius sedis vel Ecclesiæ perpetua sunt, diuinitùs radicata atque plantata sunt: impingi possunt, transferri non possunt: trahi possunt, euellij nõ possunt. ANTERVS etiã Põtifex & martyr, in eadem quæstione tertia à Gratiano adducitur, qui in hunc modum ait: Facta subditorum iudicantur à nobis, nostra verò iudicat Deus. Citatur rursùs in eadem quæstione Gelasius Pontifex, ità scribens: * Cuncta per mundum nouit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum, sedes beati Petri Apostoli ius habet resoluendi, vtpotè quę de omni Ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellare voluerunt, ab illa autẽ nemo sit appellare permissus. Et paulò pòst: Sed nec illa prætermimus, quòd Apostolica sedes frequenter, vt dictum est, more Maiorum, etiam sine vlla Synodo præcedente, & soluendi, quos Synodus iniquè damnauerat, & damnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, habuerit potestatem. Sanctæ memoriç quippe Athanasium Synodus Orientalis addixerat, quẽ tamen exceptum sedes Apostolica, quia damnationi Græcorum nõ consensit, absoluit. Sanctæ memoriæ nihilominùs Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam Catholicorum pręsulum certè damnauerat, quem simili modo Sedes Apostolica etiam sola, quia non consensit, absoluit. Itémque sanctum Flauianum, pontificum Grecorum congregatione damnatum, pari tenore, quoniam sola Sedes Apostolica non consensit, absoluit, potiúsque qui illic receptus fuerat, Dioscorum secundæ sedis pręsulem sua authoritate damnauit, & impiam synodum non consentiendo sola submouit, & authoritate, vt synodus Chalcedonensis fieret, sola decreuit. In qua ergò, vt sola ius habuit absoluẽdi eos, quos synodica decreta perculerant: sic etiam sine synodo in hac eadem causa plurimos etiam Metropolitânos damnâsse cognoscitur.

4. HIERONYMVS epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mũdi salutem, per homousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseõn detur authoritas. Simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses, cum Tarsensibus hæreticis copulari, nihil aliud ambiunt, quã vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicẽt. Reliqua vt suprà, quæstione nona, D. testimonio secundo.

5. ET quinquagesimaoctaua ad Damasum, vt suprà, ibidem testimonio primo.

6. CHALCEDONENSIS synodus actione tertia in relatione ad Leonem põtificem de omnibus gestis: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos capiti in bonis adiecimus cõsonantiam, sic & summitas tua filiis (quod decet) adimpleat.

7. IN actione quarta sextæ synodi generalis recitatur epistola Agathonis Pontificis ad Constantiũ, Hieraclium, & Tiberium Augustos, in qua inter cętera sic habetur: Beatus Petrus spiritales oues Ecclesię ab ipso redemptore omnium terna commẽdatione pascendas suscepit: cuius adnitente præsidio, hæc Apostolica eius Ecclesia nunquàm à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cuius authoritatem, vtpotè Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi Ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnésque venerabiles Patres Apostolicam eius doctrinam amplexi, per quam & probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt, & sancti quidem Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus

[Marginal notes, left:] In epistola ad Michaëlẽ Imperatorẽ Cõstantinopolitanum. Sedis Apostolicæ authoritas. — Appellatio ad sedem Rom. — Ex eadẽ epist. Nicolai quædã alia à Gratiano non citata. Priuilegia Romanæ Ecclesiæ vnde profecta. Bonifacij primi testimonium adducit — Perpetua Ro. Ecclesiæ priuilegia. — Rursùs ex Gratiano. In epi. ad Episcopos Bæticæ & Toletanæ prouinciç. * In epist. ad Episcopos Dardaniæ.

[Marginal notes, right:] Sedis Apostolicæ authoritas circa Episcoporũ negocia exemplis ostenditur. — Athanasij. — Chrysostomi. — Flauiani. — Ad Rom. Pōtificis iudiciũ & sententiam confugit Hieronymus in re dubia. — Confirmatio decretorum Cõcilij Chalcedonẽsis petitur à Romã. Pontifice. — Ioan. vlt. — Rom. ecclesia nunquàm errauit in fide. — Synodi generales & S. Patres doctrinã Apostolicæ Sedis secuti sunt: hæretici verò eam oppugnarũt.

nationibus ac derogationũ odiis insecuti. Et paulò pòst: Hæc est veræ fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi Imperij Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquàm errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab authoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet, secundùm ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorũ discipulorum principi in sacris Euangeliis fatus est: Petre, Petre, inquiés, eccè Satan expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniã Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit: quod Apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum: quorum & pusillitas mea, licèt impar & minima, pro suscepto tamen diuina dignatione ministerio pedissequa cupit existere.

Nunquàm errauit Ro. Ecclesia in fide. Eadem habet Lucius Pontifex & martyr in epistola ad episcopos Galliæ & Hispaniæ, & post eũ Marcus papa in rescripto ad Athanasiũ & Episcopos Ægypti. Ex pollicitatione diuina. Luc. 22.

In eadem actione recitatur epistola Agathonis & Romanæ synodi centum viginti quinque Episcoporum, ad eosdẽ Imperatores: Credimus, quia quod paucis raróque concessum est, à Deo coronato vestro imperio diuinitùs concedetur, & per ipsum Catholicæ atque Apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentes emicet lumen, quod ex veri luminis fonte, tanquàm de radio viuifici fulgoris, per ministros beatos Petrum & Paulum Apostolorum principes, eorúmque discipulos & Apostolicos successores, gradatim vsque ad nostram paruitatem, Dei opitulatione seruatum est, nulla hæretici erroris terra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hæreticis prauitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum, immune atque syncerũ, & suis radiis perlustratum, piissimis conatibus conseruare cupit vestrum à Deo coronatum fastigium. In hoc enim tam Apostolicæ Sedis, quámque nostri exigui famulatus prædecessores vsque hactenùs non sine periculis desudârunt: nunc decretali commonitione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc synodali definitione, quæ veritatis regula cõtinebat, omnibus innotescẽtes: & terminos quos transgredi nefas est, vsque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditiis, non periculis territi, vt illam in Euangeliis Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcepit, dicens: Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. & subsequenti pœna deterret, quia seueriter comminatur: Qui me negauerit, &c. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sicut nec ipse veritatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus.

Hæc epistola siue suggestio synodica, vnà cum præcedẽti approbata est ab ipsa Synodo, actione 8. & 17.

Doctrina apostolica, syncera & immaculata ab omnibus hæresibus in Apostolica sede seruata est.

Summorum pontificũ conatus in conseruanda tuẽdáque vera fide.

Prouerb. 22.

Matth. 10.

Vera fides nõ mutatur secũdum tẽpora. Mal. 3.

8. AVGVST. epist. 118. ad Ianuarium, cap. 1. Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorũ est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statutá retineri.

Conciliorum Generalium saluberrima authoritas.

9. IDEM libro primo contra Donatistas, capite decimooctauo: Illis temporibus antequàm plenarij concilij sententia quid in hac re sentiendum esset totius Ecclesiæ, consensio confirmâsset, visum est Cypriano, &c.

Concilia plenarium totius Ecclesiæ consensio ab Augustino appellatur.

10. GREGORIVS libro primo, epistola vigesimaquarta, &c. vt suprà in hac eadem quæstione B. testimonio decimotertio & sequenti.

11. VINCENTIVS Lirinensis in libello suo aureo aduersùs profanas omniũ hæreseõn nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quàm plurimis sanctitate & doctrina præstãtibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, eiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: Quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes depræhendere, laqueósque vitare, & in fide sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuuante, deberet. Primò scilicet, diuinæ legis authoritate: tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: Cùm sit perfectus Scripturarũ canõ, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa suî altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur: vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ érui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Appollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atque idcircò multum necesse est propter tantos tam varij erroris anfractus, vt Propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim verè propriéq; Catholicũ, quod ipsa vis nominis ratióq; declarat, quæ omnia verè vniuersaliter cõpræhendit. Sed hoc ità demum fit, si sequamur vniuersitatẽ, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem vniuersitatẽ hoc modo: si hãc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbẽ terrarũ confitetur Ecclesia: Antiquitatem verò ità, si ab his sensibus nullatenùs recedamus, quos sanctos Maiores ac patres nostros celebrâsse manifestum est. Consensionem quoquè itidèm, si in ipsa vetustate, omnium, vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiásq; sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei cõmunione præciderit? Quid itaq;, nisi vt pestifero corruptóque mẽbro sanitatẽ vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculã tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tũc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsùs iam nõ potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate duorũ aut trium hominũ, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error

Optima ratio ab hæresibus sibi cauendi.

Cur solis scripturæ testimoniis omnia transigi nequeant.

Scripturarum alia atque alia apud hæreticos, eáque sæpè contraria expositio.

Tenendum, quod vbiquè, quod semper, & ab omnib[us] creditum est.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensio.

Catholicorũ officium dum nouæ hæreses emergunt.

Concilium vniuersale. * aliâs Ecclesiæ.

deprætēdatur? Tunc omninò curabit, vt paucorũ temeritati vel inscitiæ si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis * Concilij decreta, præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorũ consulat interrogétque sententias, eorum duntaxàt, qui diuersis licèt temporibus & locis,

Patrum consensus.

in vnius tamẽ Ecclesiæ Catholicæ cõmunione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tãtùm, sed omnes pariter, vno eodémq; cõsensu, apertè, frequenter, perseuerãter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoquè intelligat absque vlla dubitatione credendũ. Ibid. post multa:

Verus & germanus catholicus quis est.

Quæ cùm ità sint, ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, nõ hominis cuiuspiã authoritatẽ, non amorẽ, non ingenium, non eloquẽtiam, non philosphiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis, permanens, quicquid vniuersaliter antiquitùs Ecclesiã Catholicam tenuisse cognouerit, id solũ sibi tenendũ, credendúmq; decernit. Quidquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouũ & inauditũ subinduci senserit, id nõ ad religionẽ, sed ad tentationẽ potiùs intelligat pertinere.

1. Tim. 6.

Et post quędã: Profanas, inquit, Paulus, vocũ nouitates deuita. Quid est profanas? Quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est tẽplum Dei, penitùs extraneas. Profanas, inquit, vocũ nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati cõtrariæ.

Profanæ nouitates nouáque in fide dogmata si suscipiantur, quæ & quanta incommoda sequentur.

Quæ si recipiãtur, necessè est vt fides beatorũ patrũ aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Necessè est vt omnes omniũ ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta Confessorũ millia, tanti martyrũ exercitus, tanta vrbiũ, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gẽtes, regna, nationes, totus postremò iã penè terrarũ orbis per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto seculorũ tractu ignorâsse, errâsse, blasphemâsse, nescisse quid crederet, pronũcietur.

Hæreticorum proprium, nouitates profanas sectari.

Profanas inquit, vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari nũquàm catholicorũ, semper verò hæreticorum fuit. Et reuerà, quæ vnquàm hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tẽpore ebulliuit? Quis vnquàm hæreses instituit, nisi qui se priùs ab Ecclesię Catholicæ vniuersitatis & antiquitatis consensione discreuerit? Et post pauca: Hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper profanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiãt, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragẽt.

Catholicorũ proprium est, damnare nouitates & depositum seruare.

Contrà verò Catholicorum hoc ferè propriũ, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare profanas nouitates, & sicut dixit atque iterùm prædixit Apostolus: Si quis annunciauerit præterquàm quod acceptum est, anathemate. Et aliquibus interpositis: Sed dicet aliquis: Si diuinis eloquiis, sententiis, promissionibus, & diabolus & discipuli eius vtuntur, quorum alij sunt Pseudoapostoli, alij Pseudoprophetæ, & Pseudomagistri,

Matt. 4.

& omnes ex toto hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Ecclesiæ filij? quonam modo in scripturis sanctis veritatẽ à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnoperè curabunt, quod in principio Commonitorij istius sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus, vt diuinum canonem secundùm vniuersalis Ecclesiæ Traditiones,

Scripturæ quemadmodum interpretandæ.

& iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur, in qua item Catholicæ Apostolicæque Ecclesiæ sequãtur necessè est vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Et si quando pars cõtra vniuersitatem, nouitas contra vetustatem, vnius vel paucorum errantium dissensio contra omnium vel certè multò plurium catholicorum consensionem rebellauerit, præferant partis corruptioni vniuersitatis integritatem: in qua eadem vniuersitate nouitatis profanitati, antiquitatis religionem: itémque in ipsa vetustate vnius siue paucissimorum temeritati primùm omniũ generalia si qua sunt vniuersalis Concilij decreta præponant,

Concilij vniuersalis decreta ac deinde Patrum consentientes sententiæ sequendæ.

tunc deindè si id minus est, sequantur quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum: quibus, adiuuante Domino, fideliter, sobriè, solicitè obseruatis, non magna difficultate noxios quosque exurgentium hæreticorum deprehendemus errores. Hîc iam consequẽs esse video, vt exemplis demonstrem, quonam modo profanæ hæreticorum nouitates, prolatis atque collatis veterum magistrorum concordantibus sibimet sententiis, & deprehendãtur & condemnentur: quæ tamen antiqua sanctorum patrum consensio, non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm certè præcipuè in fidei regula, magno nobis studio & inuestiganda est & sequenda.

Nouarum hæresum confutatio ex sententiis antiquorum Patrum.

Sed neque semper, neque omnes hæreses hoc modo impugnandæ sunt, sed nouitiæ recentésque tantummodò, cùm primùm scilicet exoriuntur, antequàm infalsârint vetustæ fidei regulas, ipsius temporis vetentur angustiis, ac priusquam manante latiùs veneno, maiorum volumina vitiare conentur.

Antiquarum hæresum quo modo instituenda confutatio.

Cæterùm dilatatæ & inueteratæ hæreses, nequaquàm hac via aggrediendę sunt, eô quòd prolixo temporum tractu longa iis furandæ veritatis patuerit occasio. Atque ideò quascunque illas antiquiores vel schismatum, vel hæreseôn profanitates nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opùs est, scripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitùs vniuersalibus sacerdotum catholicorum conciliis conuictas damnatásque vitare. Itaque cùm primum mali cuiusque erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem suî quædam sacra legis verba furari, eáque fallaciter & fraudulenter exponere: statim interpretando canoni Maiorum sententiæ congregandæ sunt, quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideóque profanum, & absque vlla ambage prodatur & sine vlla retractatione damnetur.

Consensus Patrum.

Sed eorum duntaxàt Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione catholica sanctè, sapienter, constanter viuentes, docẽtes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodémque sensu, manifestè, frequenter, perseueranter velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratóque habeatur: Quicquid verò, quãuis ille sanctus & doctus, quãuis Epi-

uis Episcopus, quamuis Confessor & martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias & occultas & priuatas opiniunculas à communis & publicæ ac generalis sententiæ authoritate secretum sit, nec cum summo æternæ salutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Quorum beatorum Patium sanctum catholicumque consensum nè quis sibi temerè contemnendum fortè arbitretur, ait in prima Ad Corinthios Apostolus: Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, quorum ipse vnus erat: secundò prophetas, qualem in Actibus Apostolorum legimus Agabum: tertiò Doctores, qui Tractatores nunc appellatur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas interdùm nuncupat, eò quòd per eos prophetarum mysteria populis aperiatur. Hos ergò in Ecclesia Dei diuinitùs per tempora & loca dispẽsatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominẽ contemnit, sed Deum: à quorum veridica vnitate nè quis discrepet, impẽsiùs obtestatur idem Apostolus, dicens: Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & nõ sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Quòd si quis ab eorum sententiæ cõmunione desciuerit, audiat illud eiusdem Apostoli: Non est Deus dissensionis, sed pacis.

1. Cor. 12.

Actor. 21.

Contemnens patrũ in fide consensum, Deum contemnit.

1. Corint. 1

1. Cor. 14.

IBIDEM: Diximus in superioribus hanc fuisse semper & esse hodiéque catholicorum consuetudinem, vt fidem veram duobus his modis approbent: Primùm diuini canonis authoritate, deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione: non quia canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba diuina pro suo pleriq; arbitratu interpretãtes, varias opiniones erroresq; concipiãt. Atque ideò necessè sit, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulam scripturæ cælestis intelligentia dirigatur, in his dũtaxàt præcipuè quæstionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamẽta nitũtur. Itẽ diximus in ipsa rursùs Ecclesia vniuersitatis pariter & antiquitatis consensionem spectari oportere, nè aut ab vnitatis integritate in partẽ schismatis abrumpamur, aut è vetustatis religione in hæreseôn nouitates præcipitemur. Itẽ diximus, in ipsa Ecclesiæ vetustate duo quædã vehemẽter studioseq; obseruãda, quibus penitùs inhærere deberent, quicunque hæretici esse nolint. Primùm, si quid esset antiquitùs ab omnibus Ecclesiæ catholicæ sacerdotibus vniuersalis cõcilij authoritate decretũ. Deindè, si qua noua exurgeret quæstio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias eorum dũtaxàt, qui suis quique temporibus & locis in vnitate communionis & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid vno sensu atque cõsensu tenuisse inuenirētur, id Ecclesiæ verũ & catholicum absque vllo scrupulo iudicaretur. ET in fine: Necesse est profectò omnibus deinceps catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare studẽt, vt sanctæ sanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriãtur: profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

Summaria repetitio eorum quæ dicta sũt.

Fidei sanctorum Patrũ inhærendum.

11. AVGVSTINVS libro primo cõtra Iulianum Pelagianum, capite secundò, adducturus testimonia sanctorum Patrum de originali peccato, sic ait: Sed tu qui tam crebrò nobis Manichæorũ nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas, intuere. Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorũ quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse nõ arbitror, sed ponã pauca paucorũ, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malũ peruicaciæ superauerit. ET posteà in eodem capite: Absit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tãtis coepiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei compage, non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autẽ vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.

Augustinus oppugnat Pelagianos sanctorũ Patrum sententijs.

Sancti Patres in quibus rebus aliquãdo dissentiant.

12. IDEM aduersùs eundem libro secũdo in epilogo ipsius libri: Hoc, inquit, probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non esse consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm catholicam fidem, quæ vbiquè toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Et post nonnulla: At ego vbicũquè sis, vbicũquè legere ista poteris te ante istos in tuo corde cõstituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partẽ gratia propẽdẽtes, aliquo abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquàm fuerũt, aut non sunt, aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione cõfinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres Antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis, alijsq; huiusmodi, vel Græcis vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorũ, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim sicut oportebat expressi, eorũq; sentẽtias, quãtùm sufficere videbatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas nõ ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta tẽpla construxit, qui tũc de ista causa iudicauerũt, quãdo in eos nemo potest dicere, perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nõdùm enim extiteratis, contra quos suscepermus de hac quæstione cõflictũ. Nõdùm enim eratis, qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mẽtiti fuerimus, & quòd Cælestianorum vel Pelagianorũ nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certè ipse dixisti, quòd omnes Iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat, pauci tales potuerũt inueniri. Sed Ambrosiũ aliósque collegas eius, quos cum illo commemo-

Argutula nouitas hæreticorũ, Sanctorum Patrum authoritate conteritur.

Antiqui Patres sunt integri & incorrupti iudices dirimendis controuersijs posteà exortis.

raui, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio definiêrunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscũ vel vobiscum, amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerũt. Neq; nobis neque vobis irati sunt, neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondùm vobiscũ apud istos Iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, néc vos eis noti fueramus, & eorũ pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Et paulò pôst: Et addis, ad aliquid inueniẽdum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cælestius, Iulianus: & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscũque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuã, si tamen nõ in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodãmodò audio vocẽ tuã: respõdes, Absit vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Et sub finem: Talibus post Apostolos sanctæ Ecclesiæ plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, &c. His igitur eloquiis & tanta authoritate sanctorum, profectò, aut sanaberis Dei misericordia donante: quod quantùm tibi optem, videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris, non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges, sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irænũ, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterósque socios ac participes eorum, insupèr & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

Patres docuerunt quod in Ecclesia inuenerunt, & à Maioribus acceperunt.

Hodiè benè audẽt quidã.

Patres quos Augustinus citauerat aduersùs Pelagianos.

14. PACIANVS Barcilonẽsis Episcopus in epistola prima ad Sympronianum Nouatianũ, de Catholico nomine: Quid? parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus, parua de beatissimo Cypriano martyre, atque doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? an sapientiores illo sumus, & spiritu carnis inflamur aduersùs eum, quem æternum Dei testẽ nobis cruor, & clarissima passionis corona produxit? Qui tot earum partium sacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax vna solidauit? Quid tot annosi Episcopi, tot martyres, tot cõfessores? Agè, si illi vsurpando nomini huic (Catholicum intelligit) authores idonei non fuerũt: nos idonei erimus negando? & nostram potiùs authoritatem patres sequentur, & emendanda sanctorum cedet antiquitas, & iam putrescentia vitiis tempora canos Apostolicæ antiquitatis eradent?

Vide quanti faciat Patrum authoritatem.

Coloss. 2.

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. ACTIONE tertia Concilij Chalcedonensis, in Edicto siue legibus Valentiniani & Martiani Imperatorum, quas quidẽ leges beatissimus Papa Leo in suis confirmauit epistolis: quibus interdicuntur prohibentúrque disputationes de fide coram vulgo, & confirmantur Chalcedonensis Concilij decreta atque statuta, hæc leguntur verba: Cesset iam profana contentio. Nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandũ relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitiũ lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam, aliquid vlteriùs discutit, mendacium quærit.* Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & audiẽtibus, tractare conetur in posterũ, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionẽ requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare cõtendit, cùm ea quæ nũc de Christiana fide statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorũ patrum trecẽtorũ decẽ & octo, & centũ quinquaginta, definita esse noscuntur. Nã in cõtemptores huius legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidẽ benè cõpositam veniũt, sed etiam Iudæis & paganis ex huiuscemodi certamine prophanant veneranda mysteria. Igitur si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorum remouebitur: si verò militia præditus sit, cingulo spoliabitur. Cæteri etiã huius criminis rei, de hac sanctissima vrbe pellentur, pro vigore iudiciario etiã cõpetentibus suppliciis subiugãdi. Constat enim, hinc hæreticæ insaniæ exordia fomitémq; præberi, dũ publicè quidã disputãt atque contendunt. Vniuersi ergò, quæ à sancta synodo Chalcedonẽsi statuta sunt, custodire debebũt, nihil posteà dubitaturi. Hoc itaque nostræ commoniti Serenitatis edicto, abstinete à prophanis vocibus, & vlteriùs desinite de diuinis disputare, quod nefas est: Quia non solùm diuino iudicio peccatũ hoc (prout credimus) punietur, verumetiã legum & iudicũ authoritate coërcebitur.

Qui semel in Concilio generali definita, in dubium vocant aut retractãt, impij & sacrilegi sunt.

** L. Nemo. C. de summa Trin. & fide Cat.*

16. GELASIVS Pontifex in epistola ad Episcopos Dardaniæ: Quapropter stultitiam respuentes, inanium querelarum, perquirere vos oportet ab ipsis beatis Apostolis, & considerare prudenter, quoniam patres nostri, catholici videlicet, doctíque põtifices, in vnaquaque hæresi quolibet tẽpore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apostolica secundum scripturarũ tramitẽ, prædicationémque Maiorum facta semel congregatione sanxerunt, incõuulsum voluerint deincèps firmúmq; cõstare: nec in eadẽ hac causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præsumptione permiserint: sapientissimè peruidentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque protsùs errores stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper eisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarũ semel synodalium regularum, non cessant elisæ pestes resumptis certaminibus contra fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quæque corda percutere: quid fieret, si subindè fas esset perfidis inire cõcilium, cùm quamlibèt illa manifesta sit veritas nũquàm desit, quod perniciosa depromat falsitas, tametsi

Semel definita in Ecclesia, nõ reuocanda in dubium aut retractanda.

tametsi ratione vel authoritate deficiens, sola tamen contentione non cedens? Quæ Maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessariè præcauerunt, vt quod contra vnamquanque hæresim coacta semel synodus, pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apostolica promulgâsset, non sinerent nouis post hæc retractationibus mutilari, nè prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi: sed authore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicârunt, vt quisquis aliquádo huius erroris communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus, quomodò manifestè quilibet vel professione sua, vel communione posset agnosci.

17. LEO Magnus in epistola quadragesimatertia ad Martianum Augustum: Obtestor & obsecro clementiam vestram, vt in præsenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicârunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Illúdque potiùs iubeatis, vt antiquæ Nicenæ synodi constituta, remota hæreticorum interpretatione, permaneant.

Semel in concilio definita, non in dubiũ reuocanda.

18. IDEM in epistola quinquagesima ad eundem: Compressa vel remota inquietudine ac prauitate paucorum, facilè firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Euangelicis & Apostolicis prædicationibus declaratum, per antiquos patres nostros accepimus & tenemus, omnium corda cõcurrant, nulla penitùs disputatione cuiusquam retractationis admissa, nè per vanam fallacémque versutiam, aut infirma videantur aut dubia, quæ in ipso lapide angulari Christo fundata sunt, & sine fine mansura.

Retractatio non admittẽda in negociis fidei semel definitis ab Ecclesia.

19. ET in epistola septuagesimaoctaua ad Leonem Augustum: De rebus & apud Niceam & apud Chalcedonam (sicut Deo placuit) definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquàm dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit authoritas.

Aliorum Conciliorum generalium de fide decreta, non vocanda sunt in dubiũ.

XII.

Quorsùm verò spectat diuina isthæc ordinatio, vt Pastores & Doctores in Ecclesia conseruentur?

A. Non parùm vtilis ac salutaris est nobis diuina hæc ordinatio, qua[a] potestas & hierarchia Ecclesiastica Politicos magistratus omnes longè antecellit. Est enim potestas hæc spiritualis, qua Christianus populus ad spiritualia æternáque bona consequenda maximè promouetur.

a Chry. lib. 3. de sacerdot. Idem homil. 4. & 5. de ver. Esaiæ Ignatius ad Smyrnenses. Ambr. in exhor. ad virgines, & lib. de dignit. sacerd. cap. 2.

B. Prodest in primis, vt Pauli verbis[b] vtamur, *ad consummationem sanctorum*, hoc est, vt qui illa potestate funguntur, exhibeant[c] omnẽ hominem perfectũ in Christo, sicut idem Paulus alibi loquitur, suóque studio fideles ad sanctitatis, in quam vocati sunt,[d] perfectionem adducant.

b Ephes. 4. c
c Coloss. 1. d
d 1. Thess. 4. b 2. Tim. 3. d 2. Cor. 13. d

C. Prodest etiam *in opus ministerij*, vt qui sunt & dicuntur ministri præcipui Ecclesiæ, habeant quod[e] vigilent, ac curent semper pro concrediti sibi summi muneris ratione.

e Act. 20 f Heb. 13 e Cyp. epist. 66. ad Furnenses.

D. Prodest prætereà * *in ædificationem corporis Christi*, vt nôrint hi spirituales & sapientes[f] architecti circa[g] corpus Christi mysticum, quod singularem in ædificando contentionem requirit, continenter sibi esse versandum, vt iam veræ fidei fundamenta iaciant ac confirmẽt, iam reliqua fidelibus ad perfectam iustitiam necessaria[h] superstruant.

* Ephes. 4. c
f 1. Corint. 3. b
g Ephe. 1. d Coloss. 1. c d Ephes. 2. d
h 1. Cor. 3. c

E. Prodest demùm, *vt*[i] *non simus paruuli fluctuantes, ac circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum*. Hoc est, propter imbecilliores, qui semper in Ecclesia sunt plurimi, necessarium est munus Antistitum Ecclesiasticorum, præsertim hæresum ventis ac persecutionum[k] procellis in Ecclesię domum irrumpentibus. Tum enim opùs est præsenti eorũ pręsidio, qui pro authoritate velint & possint[l] arcere lupos, oues defendere, zizania extirpare, & sana cõfirmare dogmata, nè simplices alioquin fallacium ac[m] perditorum hominum verbis, scriptis, & exemplis à via veritatis regia seducantur, quin potiùs vt omnes veritatem nõ modò cognoscentes, sed etiam facientes, in illo qui caput est Christus, grandescant atque proficiant, vt idem Paulus[n] adiunxit.

i Ephe. 4. d 2. Cor. 14. d Rom. 16. a Act. 14. c 1. Thess. 3. a 4. a Ezech. 34. a
k Matth. 7. d
l Act. 20. f Ezech. 33. b 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. c
m 2. Pet. 2. a 3 a Ro. 16. c Iudæ f Matth. 7. c
n Ephes. 4. d

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, postquàm de tremendo Missæ sacrificio locutus esset, ità subiungit: Nam si quis consideret quātum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, iisque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiantur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: iis datum est vt potestatē habeant, quā Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis, datam esse voluit: Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueris in terra, erūt alligata & in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam cōtingit, atq; ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus cōfirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à eo filio illis traditam.

Sacerdotum quanta dignitas.

Matt. 16. & 18.

Excedit potestas corū potestatem principum.

Ioan. 20.

2. IDEM homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ozias cùm esset rex cinctus diademate, quoniam erat iustus, elatus est animo, maiore spiritu concepto, quàm pro dignitate, ingressus est templum. Et quid dicit Esaias? Ingressus est sancta sanctorum, atque, volo adolere incensum. Rex cùm esset, sacerdotij principatum vsurpat. Volo, inquit, adolere incēsum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos: alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ videntur, hîc declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro, quo amictus est, debet æstimari rex. Illi quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda: cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaque cùm videris sacerdotem indignum, nē traducas sacerdotium. Non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malē vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nē sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Regi corpora cōmissa sunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersùs dæmones. Maior hic principatus: proptereà rex caput submittit manui sacerdotis: & vbiquè in veteri scriptura, sacerdotes inungebant reges.

2. Paral. 26.

Sacerdotij dignitas regia dignitate præstat.

Matth. 18.

Propter malos nō est traducendum sacerdotium.

3. IDEM homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Sacerdotiū principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nē mihi narres purpurā, neq; diadema, neq; vestes aureas: vmbræ sunt isthæc omnia, vernísque flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiāsi ipsam gloriam regalem dixeris. Nē, inquam, mihi narres ista: sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtrique traditæ, videbis sacerdotem multò sublimiùs rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc prætereà quicquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negociis pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorū rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunq; solueritis super terrā, erunt soluta & in cælis. Quid cū hoc honore conferri possit? A terra iudicādi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruū: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanā, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo maior. Siquidē id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.

1. Re. 10. & 16.

Esa. 40.

1. Pet. 1.

Sacerdotum maior, quàm regum potestas.

Matth. 18.

Heb. 7.

4. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Honorate Deum vt authorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquàm principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundùm Deum, sacerdotium verò secundùm Christum, & post hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute: neque regi quis similis est in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem insurgens, damnatione dignus est, quomodò vltionem euadere poterit qui præter Episcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem sacerdotem Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata sunt in Christo: Laici Diaconis subditi sint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri.

Nullus Episcopo honorabilior in Ecclesia.

Coloss. 1.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos sacerdotes nostram nobilitatem, præfecturis & consulatibus præferendam: habemus, inquā, fidei dignitates quæ perire non nōrūt.

6. IDEM in libro de sacerdotali dignitate, capite secundo:

secundo:

secundo: Honor & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius quàm si plumbi metallum ad auri fulgorē compares: quippe cùm videas Regū colla & Principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credent se communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non solùm præferri à Domino meruit, sed vt eam quoquè iure tueatur patrio, præceptis imperatum est Euangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre, amas me? Et ille: Tu scis Domine quia amo te. Et cùm tertiò fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsequutus, repetitū est à Domino tertiò, Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem non solùm tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas suscepit, & cum illo eas nos suscepimus omnes. Vndè regēdæ sacerdotibus cum tradantur, meritò rectoribus suis subdi dicuntur.

Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur.

Ioan. 21.

1. B. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autē prophetas, alios verò Euangelistas; alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.

2. Ad Colossenses primo: Docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro, certando secūdùm operationem eius, quam operatur in me in virtute.

3. Prioris ad Thessalonicenses quarto: Non enim vocauit nos Deus in immunditiā, sed in sanctificationem.

4. Posterioris ad Timotheum tertio: Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

5. Posterioris ad Corinthios decimotertio: De cætero fratres, gaudete, perfecti estote, &c.

1. C. Actorum vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

Lib. 1. epist. 9. sacerdotum officium, est sacrificiis & orationibus vacare. 2. Tim. 2.

3. Cyprianus epistola sexagesimasexta ad Furnenses: Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent. Scriptum est enim: Nemo militans Deo, obligat se molestiis secularibus, vt possit placere ei, cui se probauit. Quod cùm de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis & laqueis secularibus obligari non debent, qui Diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare nō possunt? Cu-

Num. 18.

ius ordinationis & religionis formam Leuitę priùs in lege tenuerunt, vt cum terrā diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministeriis Diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed aliis terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atque alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & dispositione Diuina, vt qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione Diuina auocentur, nè molestiis & negociis secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquàm decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, & die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant.

1. D. Ad Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

2. Prioris ad Corinthios tertio: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundùm gratiam Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamētum posui: alius autem superædificat, &c.

3. Ad Ephesios primo: Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. Ad Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, &c. Adimpleo ea, quæ desunt passionū Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: cuius factus sum ego minister secundū dispensationem Dei, quæ data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei.

5. Ad Ephesios secundo: Estis ciues sanctorū & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Iesu Christo: in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino.

6. Prioris ad Corinthios tertio: Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit, &c.

1. E. Ad Ephesios quarto, vt suprà B. testimonio primo.

2. Prioris ad Corinthios decimoquarto: Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.

3. Ad Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrū proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.

4. Actorum decimoquarto: Cùmque euangelizâssent Paulus & Barnabas ciuitati illi, (Derbæ) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantésque vt permanerent in fide, &c.

5. Prioris ad Thessalonicenses tertio: Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: vt nemo moueatur in

tribulationibus istis.

6. Et capite quarto: De cætero ergò fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, vt quemadmodùm accepistis à nobis quomodò oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

7. Ezechielis trigesimoquarto: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israël, qui pascebāt semetipsos: nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum nō pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidâstis: & quod ægrotum, non sanâstis: quod confractum est, non alligâstis: & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis & cum potētia. Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

8. Matthæi septimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenā: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

9. Actorvm vigesimo: Attēdite vobis & vniuerso gregi, &c. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcētes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, &c.

10. Ezechielis trigesimotertio: Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, venerítque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergò ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium, vt à viis suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberâsti.

11. Posterioris ad Timotheum secundo: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita: sciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripiētem eos qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

12. Ibidem capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cū sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministeriū tuum imple, sobrius esto.

13. Ad Titum primo: Oportet Episcopum sine crimine esse, &c. amplectentem eum qui secundū doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

14. Secvndæ Petri secundo: Fuerunt verò & Pseudoprophetę in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominū negant, superinducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorū luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur, quibus iudicium iam olim nō cessat: & perditio eorum non dormitat.

15. Et capite tertio: Scientes quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes.

16. Ad Romanos decimosexto: Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciūt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentum.

17. Ivdas Apostolus in epistola sua canonica: Vos autem charissimi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimis temporibus venient illusores, secundùm desideria sua ambulātes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Et in principio epistolæ: Subintroiêrunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò pòst: Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autē naturaliter, tanquàm muta animalia, nôrunt, in his corrumpuntur. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circunferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa.

18. Matthæi septimo: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

19. Ad Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

XIII.

XIII.

Quo pacto insignes hos fructus consequemur?

A. Ità nimirum, si non altè, sed sobriè[a] sapiamus, soliciti semper[b] seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt nosmet oues Christi humiles, obedientésque præstemus. a Rom. 12. a b Ephes. 4. a Ioan. 10. a & 21. c

B. Quarum sanè ouium illud est proprium,[c] lupos fugere: nec alienos, sed suos pastores sequi: illis velut ordinariis ouilis Dominici præfectis sese[d] submittere, in illis audire[e] Spiritum veritatis. c Ioan. 10. a Tit. 3. a Heb. 13. c Matth. 10. c d Bernar. de præcep. & dispens. ca. 12. e Ioan. 15. d 14. b 16. a

C. Is est, qui per[f] malos etiam Præpositos Dominicum gregem docere, pascere & conseruare dignatur: quique per eosdē tum Dei patris, tum Ecclesiæ matris præcepta nobis his verbis cōmendat:[g] *Audi fili mi disciplinam patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.* Et rursùs idem inculcans, *Conserua,*[h] inquit, *fili mi præcepta patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.* f Matth. 23. a Philip. 1. b Ioan. 11. g Matth. 18. c Deut. 17. b c g Prouer. 1. a Epiphan. hæres. 75. h Prouer. 6. c

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.
2. AD Ephesios quarto: Soliciti seruate vnitatē spiritus in vinculo pacis.
3. IOANNIS decimo: Qui intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cùm proprias oues emiserit, ante eas vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.
4. ITEM vigesimoprimo: Pasce oues meas.
1. B. IOANNIS decimo, vt paulò antè A. testimonio tertio.
2. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.
3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris redditurі: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.
4. MATTHÆI decimo: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.
5. BERNARDVS in libro de præcepto & dispēsatione, capite duodecimo: Quid interest, vtrum per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es, præsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legē ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum est: Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. de huiusmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ità latere aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, verùmnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potiùs consilia requirerentur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

In Superioribus auditur Deus. Obiectio. Solutio. Malach. 2. Superiores tāquàm Deus audiendi sunt in iis, quæ nō sunt apertè contra Deum.

6. IOANNIS decimoquinto: Mittam vobis à patre Spiritum veritatis.
7. ET capite decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Ibidèm: Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.
8. ITEM capite decimosexto: Cùm autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.
1. C. MATTHÆI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.
2. AD Philippenses primo: Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatē Christum prædicant. Quidam ex charitate, &c. quidam autem ex contentione Christum annunciant non syncerè, &c. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionē, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.
3. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente.
4. MATTHÆI decimooctauo: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.
5. DEVTERONOMII decimoseptimo, vt suprà, quæstione vndecima.
6. PROVERBIORVM primo, vt in textu.
7. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, de quibusdam traditionibus loquens: Ecclesia, inquit, necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermonem patris tui, & nè

Prouer. 1.

repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quòd & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt.

Matris Ecclesiæ statuta dissolui non possunt.

Quum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & benè se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor.

8. PROVERBIORVM sexto, vt in textu.

XIIII.

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

Præcipua quinque numerantur, cuique Christiano & scitu & obseruatu certè necessaria.

I. [a] *Statutos Ecclesiæ festos dies celebrato.*

II. [b] *Sacrum Missæ officium diebus festis reuerenter audito.*

III. [c] *Ieiunia certis diebus, temporibúsque indicta obseruato*, vt in Quadragesima, Quatuor anni temporibus, & Festorum quorundam solennium pridianis diebus, quos Maiores nostri, quòd iisdem temporibus in templis noctù peruigilaretur, Vigilias [d] appellârunt.

IIII. [e] *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitetor.*

V. [f] *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschæ, sumito.*

a Conc. Lugd. apud Iuonem p. 4. can. 2. 1. Matis. c. 1. Mogunt. can. 36. & 37. Trib can. 35. Ignat ad Philippen.
b Conc. Agath ca. 47. & 21. Triburien. 35. Item 1. Aurel. cap. 28.
c Canó. Apo. 68. Gangren. can. 19. Ignat ad Phil Mogunt. cá. 34 & 35. Salegunst. can. 1. & 2. Bern in vigil. S. Andreæ. Vide Burchar. lib. 13. & Iuonem p. 4.
d Tert li 2. ad vxorem, & in Apologe c. 2.
e Syn. Laterã. can. 21. Trid. sess. 14. can. 8.
f Lateran. & Triden. sess. 13. can. 9.

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBVS CELEBRANDIS.

1. CONCILIVM Lugdunense capite tertio, vt est apud Iuonem parte quarta, capite decimoquarto, & apud Gratianum de consecratione distin. tertia: Pronunciandum est laicis, vt sciant tẽpora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam, à vespera vsque ad vesperam: nè Iudaismo capiantur. Feriandi verò per annum isti sunt dies: Natale Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis Euangelistæ, Innocentum, sancti Syluestri, octauæ Domini & Theophania, Purificatio sanctę Mariæ, sanctum Pascha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pẽtecostes, sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maximè sanctorũ Petri & Pauli, qui mũdum sua prædicatione illuminârunt, sancti Laurentij, Assumptio sanctæ Mariæ, Natiuitas eiusdẽ, Dedicatio basilicæ sancti archangeli Michaëlis, Dedicatio cuiuscunque oratorij, & omnium Sanctorũ, & sancti Martini: & illæ festiuitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus cum populo collaudauerint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquæ verò festiuitates per annum non sunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendæ. Indictum verò ieiuniũm quando fuerit denunciatum, ab omnibus obseruetur.

Feriarum tempora.

Ieiunia indicta.

2. SECVNDVM concilium Matisconense capite primo: Custodite diem Dominicã, quæ nos denuò peperit, & à peccatis omnibus liberauit. Nullus vestrûm litium fomitibus vacet: nullus causarum actiones exerceat: nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ iugum ceruicibus iumentorum imponere cogat. Estote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporéq; intenti. Si quis vestrûm proximam habet Ecclesiam, properet ad eandem, & ibi Dominico die semetipsum precibus lachrymísque afficiat. Sint oculi manúsque vestræ toto illo die ad Deum expansæ: ipse est enim dies requietionis perpetuus, ipse nobis per septimæ diei vmbram insinuatus noscitur in lege & prophetis. Iustum igitur est, vt hanc diem vnanimiter celebremus, per quam facti sumus, quod non fuimus. Fuimus enim antè serui peccati, sed per eam facti sumus filij iustitiæ. Exhibeamus Domino liberam seruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergastulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noster à nobis expetit, vt corporali abstinentia diem Dominicam celebremus, sed quærit obedientiam, per quã nos, calcatis terrenis actibus, ad cælum vsque misericorditer prouehat. Si quis itaque vestrûm hanc salubrem exhortationem parui penderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps sacerdotali quoquè iræ implacabiliter subiacere. Si causidicus fuerit, irreparabiliter causam omittet: si rusticus aut seruus, grauioribus fustium ictibus verberabitur: si clericus aut monachus, mensibus sex à consortio suspendetur fratrum.

Diei Dominicæ religiosa obseruatio.

Gen. 2.

3. CONCILIVM Maguntinũ sub Carolo Magno celebratũ, canone trigesimo sexto: Festos dies in anno celebrare sancimus, hoc est, diem Dominicum Paschę, cum omni honore & sobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obseruari decreuimus, diem Ascensionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecosten similiter, vt in Pascha. In natali Apostolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem sancti Michaëlis, natalem sancti Remigij, sancti Martini, sancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationẽ sanctæ Mariæ, & illas festiuitates martyrum vel confessorum obseruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia sancta corpora requiescunt. Similiter

Festorum dierum designatio.

militer etiam dedicationem templi.

Dominicæ diei celebratio.

4. Item canone trigesimoseptimo: Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decreuimus obseruare, & à seruili opere abstinere, & vt mercatus in eis minimè sit, nec placitum, vbi aliquis ad mortem vel ad pœnam iudicetur.

Diebus Dominicis & festis quid agendum, & à quibus abstinendum.

5. Concilium Triburiēse sub Arnulpho Imperatore, canone trigesimoquinto: Secundū Sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus Concilio, vt nullus comes, nullúsque omninò secularis diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorū, placitum habere: sed nec populum illo præsumat coërcere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus verò Dominicis & Sanctorum festis, vigiliis & orationibus insistendum, & ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodò Deo vacandum. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intētione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ. Arguit enim eos qui contentiones & lites tempore ieiuniorum, & qui à debitoribus debita exigunt, Dominus per prophetam, dicens: Ecce in diebus ieiuniorum vestrorum inuenitur volūtas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.

Ieiuniorum dies.

Esa. 58.

Festi dies tēpore Ignatij celebrati.

6. Ignatius in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

DE AVDIENDO MISSÆ SACRIFICIO.

Missæ integræ audiēdæ.

1. II. Concilium Agathense canone quadragesimoseptimo: Missas die Dominico secularibus totas audire, speciali ordine præcipimus, ità vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

2. Ibidem canone vigesimoprimo: Si quis etiā extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariúsque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, quas suprà diximus, in oratoriis (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

3. Concilium Triburiense canone trigesimoquinto, vt suprà in 1. præcepto Ecclesiæ de festis, testimonio quinto.

Ante benedictionem non egrediendum.

4. Concilium primum Aurelianense canone vigesimooctauo: Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non antè discedat, quàm Missæ solennitas compleatur: & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat à sacerdotis.

DE IEIVNIIS ECCLESIASTICIS.

Ieiuniū quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ antiquitùs obseruatum.

1. III. Canon Apostolorū sexagesimusoctauus: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschæ quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuem, præterquàm si propter imbecillitatem corporalē, impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Anathema communiā ieiunia ecclesiæ dissoluentibus.

2. Concilium Gangrense canone decimonono: Si quis eorum qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Rursùs ieiuniū Quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ.

3. Ignatius in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quatuor tēporum ieiunia.

4. Concilium Mogūtinum sub Carolo Magno, canone trigesimoquarto: Constituimus vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruētur, id est, mense Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & sexta & Sabbato veniāt omnes ad Ecclesiam hora nona cum litaniis ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, feria quarta & sexta & Sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio, hebdomada tertia, & in mense Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, sicut est in Romana Ecclesia traditum.

Litaniæ.

Indicta ieiunia violantes.

5. Idem canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cū cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi cōcilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Can. 19.

Peculiaris quædam in Germania abstinentiæ obseruatio in Iunio.

6. Concilium Salegunstadiense canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediente, aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopio celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini similiter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigiliis Apostolorum, & in vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, & in vigilia sancti Laurentij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adiicientes prædictis vigiliis vnam horam refectionis, excepta infirmitate: & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abstinentiæ.

Ieiuniū quatuor temporum, & eius inueniendi ratio difficilior, quàm ea quæ est nostri temporis.

7. Idem canone secundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinē statuimus, vt si calendæ Martij in quarta feria, siue anteà euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam aut sextam aut Sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoquè modo si calendæ Iunij in quartam feriam aut anteà euenerint, in subsequente hebdomada ieiuniū celebretur. Et si in quintam feriam aut sextam aut Sabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam referuetur. Et hoc sciendum est, quòd si quandò ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes, secundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solēni Pentecostes: & tunc propter solennitatem spiritus sancti, Diacones Dalmaticis induātur, & Alleluia cantetur, & flectamus genua, nō dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio cōstitutum est,

vt si calẽdæ Septembris in quarta feria euenerint, aut anteà, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta aut sexta aut sabbato contigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obseruãdum erit, vt proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia si vigilia in Sabbato euenerit, simul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit.

8. BERNARDVS in vigilia sancti Andreæ Apostoli: Sanctorum festa præcipua Patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiuniis. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si affuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidiè peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omninò est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque eas quæ maximæ sunt, nisi priùs abstinentiæ purificatione præmissa, quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Et paulò pòst: Non modò tamen præparatio est ad proximam celebritatẽ, obseruatio præmissa ieiunij, est & admonitio quædam, eruditióque non parua. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiuniis solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni Sabbati quod præstolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si æternitatem festiuitatis attendas.

[Cur ieiunia, Sanctorũ festis præmittantur. — Abstinentia purificamur. — Acto.14. Nota.]

9. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus libro decimotertio decretorum.

10. ET Iuo Carnotensis episcopus parte quarta decreti, quos Patres & quæ decreta citent de ieiunio Ecclesiastico, vide infrà de bonis operibus, quæstione quarta, A. testimonio vigesimoquarto & sequentibus.

11. TERTVLLIANVS libro secundo ad vxorẽ: Sed viderit qualiter viro infideli officia pendat mulier fidelis. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia & officia: Vt si statio facienda est, maritus (infidelis) de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquàm magis familiæ occupatio adueniat. Quis enim finat coniugem suam visitandorum fratrum gratia vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis cõuocationibus, si ità oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? quis deniquè solennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?

[Statio. — Ieiuniorum obseruatio, tempore Tertulliani. — Vigiliæ.]

12. IDEM in apologetico aduersùs Gentes, capite secundo: Plinius Secundus cùm Prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdã gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, consuluit Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum & Christo & Deo: & ad conferendam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere.

[Cœtus antelucani ad canendũ Christo.]

DE CONFESSIONE ET COMMVNIONE IN PASCHATE.

1. IIII. CONCILIVM Lateranense magnũ sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi fortè de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinẽdum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, nè quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

[Confessio & communio annua. — Pœna non communicantium. — Non nisi proprius sacerdos, siue ordinarius superior, & qui ab eo comissioné habent, possunt absoluere à peccatis.]

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, canone octauo: Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam à piis abolendam: aut ad ea non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilij Lateranẽsis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore quadragesimæ, anathema sit.

[Vt minimum semel in anno confitendum.]

1. V. CONCILIVM Lateranense, vt paulò antè in IIII. Ecclesiæ præcepto, testimonio primo.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone nono: Si quis negauerit omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cùm ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, Anathema sit.

[Communicandum in Paschate.]

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum obseruatio?

A. Hæc & eiuscemodi reliqua Ecclesię tum instituta, tum pręcepta, tot seculis recepta, magnóque piorum cõsensu & vsu confirmata, pietati atque rationi valdè consentanea, insignes secum adferunt commoditates.

B. Sũt enim fidei, humilitatis, & obediẽtiæ Christianæ salutaria exercitia: honestam[a] disciplinã & concordiam popularem promouent: religionis pulchra

[a Philip.4.b 1.Cor.14.e]

existunt

existunt symbola, notas prębent demùm & indicia interioris nostrę pietatis, quibus ad[b] ædificationem & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.
C. Breuiter hęc eò nos promouent, vt Apostolicus ille canon, [c] *Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obseruetur.

b Matth. 5. b Rom. 15. a Phil. 2. a c
c 1. Cor. 14 g

TESTIMONIA.

1. B. AD Philippenses quarto: De cætero fratres quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcũque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.
2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Cũ conuenitis, vnusquisque vestrûm Psalmum habet, doctrinã habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: secundùm duos aut vt multũ tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quòd si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortẽtur. Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Non enim est dissẽsionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. Mulieres in Ecclesiis taceãt, &c. Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.
3. MATTHÆI quinto capite: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.
4. AD Romanos decimoquinto: Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.
5. AD Philippenses secundo: nihil per contentionem, neque per inanem gloriã: sed in humilitate superiores sibi inuicèm arbitrantes: non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quę aliorum. Ibidem: Omnia facite sine murmurationibus & hęsitationibus: vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine repręhensione in medio nationis prauæ & peruersę, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.
C. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto, vt paulò antè, A. testimonio secundo.

XVI.

Vbi necessaria est nobis Ecclesiæ authoritas?

A. Primùm in eo quidem, vt scripturas Canonicas & veras ab adulterinis certò[a] discernamus. Vndè testatur Hieronymus:[b] Nouum & vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas. Et [c] Augustinus: ego verò, inquit, Euangelio nõ crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.
B. Deindè, vt constet de vero Scripturæ[d] sensu & apta interpretatione: nè alioquin sine fine dubitemus ac disceptemus de verborum sententia. Omnes enim hæretici, vt scripsit idem [e] Augustinus ex sacris scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere. Atqui non in legendo, sed in intelligendo scripturæ consistunt, Hieronymo [f] teste.
C. Tertiò, vt in grauioribus de fide quæstionibus atque[g] controuersiis, quæ possunt incidere, iudex[h] adsit, atque legitima illius authoritas interponatur. Vt enim verissimum est, quod contra hæreses docet [i] Epiphanius, à diuina scriptura non posse accipi omnia: ità rectissimè[k] Augustinus affirmat, in re dubia ad fidem & certitudinem plurimùm valere authoritatem Ecclesiæ Catholicæ. Non enim deesse potest Ecclesiæ spiritus, qui ipsam in omnem ducat veritatem, sicut Christus [l] ipse promisit.
D. Rursùs, vt pro ratione personarum, locorum, & temporũ Canones

a Gal. 2. a 1. Tolet. can. 21. Aug. ser. 129. de temp. Idem libr. 13. cõt. Faust. c 4. & 5. Irẽ lib. 28. ca. 2. & 4.
b in symb. ad Damasum. & Aug. ser. 191. de temp Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Conc. Trid. sess. 4.
c Cõtra epist. Manich. ca. 5.
d Esa. 59. d Aug. lib. 1. c 33. contra Crescon. & de vnitate Ecclesiæ, ca. 39. Trid. sess. 4. Vincen. Lirin. contra nouatores.
e Li. 1. de Trinit. c 3. Hilar. lib. 2. ad Constantium. Vincent. Lirinen.
f Cont. Luciferianos. & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.
g Deut. 17. b
h Act. 15. b c
i Hæresi 61. cont. Apostolicos.
k Lib. 11. cont. Faustum, ca. 2. & lib. 7. cõt. Donatist. ca. 53. Item in Psal. 57.
l Ioan. 14. b d & 16. c

m Canó Apost 38.&Syno. 1. Nicen.cap.5. Lateran. can.6.
n 2.Cor.10.b 13 d

m. constituantur, disciplina integra conseruetur, ac iura dicantur. Dedit enim hanc potestatem Deus Ecclesiæ [n] ad ędificationem, & non ad destructionem.

o Matth.18 e & ibidèm Hieronymus.
* 1.Cor.5.b 1.Tim.1.d
p Lib.de fide & operibus, cap.5. Idé, lib.3. contra Parmenianũ ca. 2. Greg. hom. 26. in Euangelia. Chrysost. lib.3. de sacerdotio.

E. Prætereà, vt quam [o] Christus instituit coercẽdi & excommunicandi potestatem, qua Paulus * etiam est vsus, peruicaces sentiant, ipsáque corrigantur & comprimãtur. Hinc [p] Augustinus, Eis, inquit, per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinę, aduersùs improbos aut nefarios exercendę.

q 2. Pet.2.d 2.Timoth. 3.d Matth.18.c Ioan.14. b d & 16.c
r Act.2.a Ephes.4.a
s 1. Tim.3.d

F. Igitur in his omnibus, vt cętera omittamus, Ecclesię authoritatẽ nõ solùm vtilẽ, sed etiam necessariam esse constat, vt sine illa quidẽ nihil aliud Christiana respublica, quàm confusio Babylonica possit existimari. Proindè sicut scripturę propter testimonium diuini spirit[9] in illa [q] loquẽtis credimus, adhęremus, ac tribuimus maximã authoritatẽ: sic Ecclesię fidẽ, reuerẽtiã, obedientiámque debemus, quòd eo ipso [r] spiritu à Christo capite, spõsóque suo informata, dotata simul & confirmata sit: vt nõ possit nõ esse quod dicitur, [s] *colũna & firmamẽtũ veritatis.*

TESTIMONIA.

1. A. Ad Galatas secũdo: Deindè post annos quatuordecim, iterùm ascendi Hierosolymã cũ Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis qui videbantur aliquid esse, nè fortè in vacuum currerem aut cucurrissem.

Ecclesia veras scripturas à falsis discernit.

2. Concilium primum Toletanũ canone vigesimoprimo in assertione Catholicę fidei: Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in authoritate habẽdas vel esse venerandas, anathema sit.

3. Avgvstinvs sermone cẽtesimo vigesimonono de tẽpore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas catholica Ecclesia recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

Scripturæ authoritatem recipiunt ab Ecclesiæ testimonio.

4. Idem libro decimotertio contra Faustum Manichæum, capite quarto: Si autem alios, quos dicat Apostolorũ nostrorum, codices protulerit, quomodò eis ipse authoritatem dabit, quam per Ecclesias Christi ab ipsis Apostolis cõstitutas non accepit, vt indè ad pastores firmata cõmẽdatione trãscurreret? Quomodò ille, cui non credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credam: & eis ipse conatur dare authoritatem, cùm ego ipsi non credam?

Canonicarũ scripturarum approbatio vndè.

5. Et capite quinto: Quid ergò respõdetis? Cuinam de Christo credideritis, quibus testes alienigenæ nõ placent? Nostrorum porrò librorum authoritas, tot gẽtium cõsensione, per successiones Apostolorum, Episcoporum, Cõciliorúmque roborata, vobis aduersa est.

6. Item libro vigesimooctauo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Cùm cœpero Matthæi Euangelium recitare Apostoli Iesu, vbi narratio natiuitatis eius tota cõtexitur, continuò dices illã narrationem non esse Matthæi, quã Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus vsque ad præsentes Episcopos, certa successione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine. Sicut ergò ego credo illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per discipulos eius certa successione præpositorum vestrorũ, ad vestra vsque tẽpora custoditus atque perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum, Ecclesia certa connectionis successione, vsque ad tempora ista perduxit. Et dic mihi, cui libro potiùs credere debeamus, eiúsne Apostoli, qui Christo, cũ adhuc in terra esset, adhæserat, an nescio cui Persæ, qui tanto pòst natus est? Sed aliũ fortè profers librũ, qui nomen habeat alicuius Apostoli, quẽ à Christo cõstat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse lecturus es. Cùm ergò necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potiùs censes fidem accõmodare debere? eíne quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionũ serie, vsque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conseruatum agnoscit atque approbat? an ei quem eadem Ecclesia incognitũ reprobat, cùm etiam proferatur ab hominibus ità veracibus, vt Christum laudent esse mentitum?

Scripturę ab Ecclesia approbatæ, sunt approbandæ: ab ea verò reprobatæ, reijciendę.

7. Et capite quarto: Aut si etiam de Matthæo, vtrùm ipse ista scripserit, dubitat de ipso quoque Matthæo non potiùs id credat, quod inuenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi tẽporibus vsque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur: & credat nescio cui, ex transuerso de Perside, post ducentos vel ampliùs annos venienti, & suadẽri vt illi potiùs, quid Christus dixerit feceritq; credatur: cũ ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cælo vocatus, si nõ inuenisset in carne Apostolos, quibus communicando,

Ecclesiæ potiùs credendum quàm hæreticis pòst exortis.

Paulo nõ crederetur, nisi euangelium suum contulisset cum Ecclesiæ præpositis.

Galat. 2.

& cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omninò non crederet? Sed cùm cognouisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorũ communione atque vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur, ità eum Domino commendante, meruit authoritatem, vt verba illius hodiè sic audiantur in Ecclesia, tanquàm in illo Christus, sicut ipse verissimè dixit, locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas tanta & tam ordinata authoritate firmatas, per quas ei præcipuè commẽdatum est, vt quisquis illi annunciauerit prætérquàm quòd accepit, anathema sit.

2. Cor. 14.

Galat. 1.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum, &c. vt in textu.

Ecclesiæ iudicium in recẽsendis diuinarum litterarũ libris.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouũ & vetus Testamẽtum recipimus in illo librorum numero, quẽ sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo libro: canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc tẽporis certam authoritatem obtinebant.

Libri Canonici veteris & noui Testamẽti tempore B. Augustini iidem sunt cum nostris.

11. CONCILIVM tertium Carthaginense canone quadragesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicę scripturę, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiũ, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamẽti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorũ liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudæ Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus. Huic Concilio interfuit Diuus AVGVSTINVS, qui in libro secundo de Doctrina Christiana, capite octauo, eundem habet canonicarum scripturarum catalogum.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, vt sublatis erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia conseruetur: quod promissum antè per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit: deindè per suos Apostolos tanquàm fontẽ omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinæ omni creaturę prædicari iussit: perspiciẽsq; hanc veritatẽ & disciplinam cõtineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quę ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis spiritu sancto dictãte, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt: orthodoxorum patrum exempla sequuta, omnes libros tam veteris quàm noui testamẽti, quum vtriusque vnus Deus sit author, necnon traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinẽtes, tanquã vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerẽtia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto ascribendũ censuit, nè cui dubitatio suboriri possit, quínam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur: sunt verò infrà scripti: Testamenti veteris quinque MOYSI, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Hesther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Cãticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Euangelista conscripti: quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duę ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonẽ, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna: & Apocalypsis Ioãnis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Veritas morumque disciplina partim scriptis libris, partim non scriptis traditionibus continetur.

Pari reuerentia Traditiones Apostolicæ cũ sacris literis recipiuntur.

Catalogus librorũ sacrorũ vtriusque testamenti in Tridentina Synodo promulgatus.

Vetus vulgata editio approbatur.

Traditionum cõtemptores anathemate feriuntur.

13. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti capite quinto: Quæro ergò, quis sit ille Manicheus? Respõdebitis, Apostolus Christi. Non credo. Iam quid dicas aut facias, nõ habebis: promittebas enim scientiam veritatis: & nunc quod nescio cogis vt credam. Euãgelium fortè mihi lecturus es, & indè Manichæi personam tentabis asserere. Si ergò inuenires aliquem, qui Euangelio nondùm credit, quid faceres dicendi tibi, Non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ cõmoueret authoritas. Quibus ergò obtemperaui dicẽtibus, Credite Euangelio: cur eis non obtẽperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis: ipsi me monent, vt nullam fidem accõmodem vobis. quapropter non possum illis credens, nisi tibi nõ credere. Si dixeris, Noli catholicis credere: non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichęi fidem, quia ipsi Euãgelio, catholicis prædicantibus, credidi.

Euãgelio Augustinus non crederet, nisi authoritate Ecclesiæ permotus.

1. B. ESAIÆ quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quę posui in ore tuo, nõ recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigesimotertio contra Cresconium grammaticũ: Quãuis huius rei (non rebaptizandos esse hæreticos)

certè de scripturis canonicis nõ proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum cõmendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

In rebus dubiis ad Ecclesiæ iudicium cõfugiendum.

Ecclesiæ cui Christus testimonium perhibet ritus sequendus.

3. IDEM de vnitate Ecclesiæ contra epistolã Petiliani, capite decimonono: Dicat mihi nũc hæreticus, quomodò me suscipis? Citò respondeo, Sicut suscipit Ecclesia cui Christus perhibet testimonium. Nunquid tu melius potes nôsse quomodò suscipiendus sis, quàm saluator noster medicus vulneris tui? Hîc fortè dices, Lege ergò mihi quẽadmodùm Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc apertè atque euidenter nec ego lego, nec tu. Nunc verò cùm in scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hæreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis esse susceptos, puto si aliquis sapiens extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimoniũ perhibet, & de hac quæstione cõsuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixisset, nè nõ tam ipsi, quã domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem testimonium Christus Ecclesiæ suæ. Quomodò ergò suscipit ista Ecclesia per omnes gẽtes, incipientibus ab Hierusalem remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipiendus es. Quod si nõ vis, non mihi, aut cuiquam homini, qui vult ità suscipere, sed ipsi saluatori contra salutem tuam perniciosissimè reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commẽdat ille, cui fateris nefariũ esse non credere.

Cui qui repugnãt, non homini, sed Christo contra suam salutem aduersãtur.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Ad coercenda petulantia ingenia sacrosancta Synodus decernit, vt nemo suæ prudẽtię innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinę pertinentium, sacram scripturã ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarũ sanctarum, aut etiam cõtra vnanimem consensum Patrũ ipsam scripturam sacram interpretari audeat: etiãsi huiusmodi interpretationes nullo vnquàm tempore in lucẽ edendę forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur.

Scripturarum interpretatio quemadmodum fieri debeat.

Ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ.

5. VINCENTIVS in libello aduersùs profanas Hæreseõn nouationes, vt suprà quæstione vndecima, C. testimonio vndecimo.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipsis sanctis Diuinorum librorum authoritatibus vllo modo quisquã rectè tribuerit tam multos & varios errores hæreticorum, cũ omnes ex eisdem scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere.

Hæretici scripturis suas opiniones conantur defendere.

7. HILARIVS Pictauensis in libro secundo ad Constantiũ Augustum, quem ipse ei tradidit: Memento neminem hæreticorum esse, qui se nunc nõ secũdum scripturas prędicare ea quibus blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellius, verbũ Dei cùm legit, nescit. Hinc Photinus, &c. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo, neque in pręuaricatione sunt, sed in charitate.

Hæretici scripturas sine sensu crepãt.

Scriptura nõ in legẽdo, sed in intelligendo consistit.

8. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas hæreseon nouationes: Hic fortassè aliquis interroget, an & hæretici diuinæ scripturæ testimoniis vtantur? Vtuntur planè, & vehemẽter quidẽ. Nam videas eos volare per singula quęque sanctę legis volumina, per Moysi, per Regnorum libros, per psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuiis, siue in plateis, nihil vnquã penè de suo proferunt, quod non etiam scripturæ verbis adumbrare conẽtur. Lege Pauli Samasateni opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarúmque pestium: cernas infinitam exemplorũ cõgeriem, propè nullam omitti paginam, quæ nõ noui aut veteris testamenti sententiis fucata & colorata sit. Sed tanto magis cauendi & pertimescẽdi sunt, quanto occultius sub Diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcircò eos cælestis eloquij velut quodam aromate adspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quędam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt, vt incauta ætas cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, abintùs autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quę iidem ouili quadam synceritate, agno illi immaculato qui tollit peccatum mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant? Sed vt faciliùs incautis ouibus obrepant, manẽte luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obuoluũt: vt cũ quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquàm aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? ex fructibus eorum cognoscetis eos, id est, cùm cœperint Diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solum, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primùs scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, trãsfigurãre se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli psalmorum authoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebant.

Crebra apud hæreticos diuinarum literarũ citatio, etiam in conuiuiis & plateis.

Cur scripturis vtantur.

Matth. 7.

Hæretici scripturis tanquam ouium vestimẽtis, lupos tegunt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitiæ interpretationes, Ecclesiæ doctrinæ aduersantes.

2. Cor. 11. Hæretici citantes scripturas, transfigurant se in Apostolos Christi.

Sed

Sed cùm ea quæ similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis apostolis discernebantur. Et nō mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Nō est ergò magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundùm Apostoli Pauli magisterium, quotiescúque vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetæ, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis errores suos adstruere conentur, non dubiū est, quin authoris sui callida machinamenta sectētur: quæ ille nunquàm profectò cōminisceretur, nisi sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Sed dicet aliquis: Vndè probatur quòd sacræ legis exemplis diabolus vti soleat? Legat Euangelia in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominū Saluatorem: & statuit illum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis: In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedē tuum. Quid hîc faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominū maiestatis scripturarum testimoniis adpetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? scriptum est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto euangelicæ authoritas exemplo, quando aliquos Apostolica, seu prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolū per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ità nunc quoquè membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi fidelibus: sacrilegi religiosis: hæretici postremò catholicis. Sed quid tādem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, filius esse vis Dei, & hæreditatem regni cęlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem, vndè probas, vndè doces, quod Ecclesię Catholicæ vniuersalem & antiquā fidem dimittere debeam? statim ille: Scriptum est enim: Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille authoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima pręcipitetur.

Dæmonis astutiam imitantur. — *Diabolus etiā citauit scripturas. Matth. 4.* — *Psal. 90.* — *Diabolus per eos loquitur qui scripturas contra Catholicā fidem proferunt.* — *Suadet dæmō per hæreticos, vt antiquam Ecclesiæ fidem deseramus.*

9. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: Nec sibi blandiantur Marcionitæ, Valentiniani, &c. si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistāt, sed in intelligendo. Alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoquè nouū nobis dogma cōponere: vt asseramus in Ecclesiam non recipiēdos qui calceati sint, & duas tunicas habeant.

Matth. 4. Scriptura nō in legēdo, sed in intelligendo consistit. Matth. 10. Lucæ.

10. IDEM in caput primum ad Galatas: Marcion & Basilides & cæteræ hæreticorum pestes nō habent Dei Euangelium: quia non habent spiritumsanctum, sine quo humanum fit Euāgelium quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: Non in superficie, sed in medulla: Non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni sunt cum eo. Tunc scriptura vtilis est audiētibus, cùm absque Christo non dicitur, cū absque Patre non profertur, cùm sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat. Alioquin & diabolus qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses secundū Ezechiel indè sibi consuunt ceruicalia, quæ ponāt sub cubito vniuersæ ætatis. Et post pauca: Grande periculum est in Ecclesia loqui, nè fortè interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut quod peius est, diaboli.

Euangelium nō est in verbis scripturarum, sed in sensu. Micheæ 2. — *Ezech. 13. Euangelium Christi fit hominis aut diaboli, quando ex proprio cerebro interpretatur.*

11. HILARIVS libro secundo de trinitate: Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem pro voluntatis suæ sensu, non pro veritatis ipsius absolutione susciperent, aliter interpretantes, quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, nō de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen.

Hæresis non tam de scriptura quam de intelligentia est.

ECCLESIÆ AVTHORITAS EXTRA SCRIPTVRAM.

1. C. DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum, &c. vt suprà quæstione vndecima, B. testimonio nono.

2. ACTORVM decimoquinto: vt suprà, ibidèm testimonio octauo.

3. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autē & Traditione vti. Non enim omnia à Diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis, Et, Si continetis, nisi frustra credidistis.

Scriptura nō omnia continet. — *1. Cor. 11. 14. 15.*

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Faustū, capite secundo: Vsqueadeò inuicta sunt quæ aduersùs vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisi eos esse falsatos. Quæ authoritas literarum aperiri, quis sacer liber euolui, quod documentū cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores exeri potest, si hæc vox admittitur, si alicuius ponderis æstimatur? Et paulò pòst: Quid si alius simili insania, sed tamē qua tua duritia confringatur, existat & dicat, Immò illud quod pro te sonat, falsum est: hoc autem quod cōtra te est, verum est: quid acturus es, nisi fortè aliū librum prolaturus, vbi quicquid legeris, secundū tuam sententiam possit intelligi? Hoc si feceris, nō de aliqua eius particula, sed de toto audies cōtradicentem & clamantē, Falsus est. Quid ages? quò te cōuertes? quàm libri à te prolati originem, quā vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis, & nihil valebis: & vides in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fūdatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedētium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum cōsensione firmatur.

Hæretici scripturis conuicti, dicunt eas falsatas. — *Ecclesiæ Catholicæ authoritas in approbatione sacrorum librorum.*

5. IDEM libro septimo contra Donatistas, capite quinquagesimotertio: Sed nobis tutum est, in ea non progredi aliqua temeritate sentētiæ, quę nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem sit cura securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.

Securè asseritur, quod Ecclesiæ Catholicæ consensione roboratum est.

Veritas in Ecclesia.

6. ITEM in Psalmum quinquagesimum septimū: In vētre Ecclesiæ, veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesię separatus fuerit, necessè est vt falsa loquatur. Necessè est, inquā, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit.

7. IOANNIS decimoquarto.

8. ET decimosexto, vt suprà quęstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

Canones cōdere.
Concilia cur celebrentur.

1. D. CANON Apostolorum trigesimus octauus, vel iuxta nouam trāslationem trigesimus sextus: Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, vt inter se inuicèm dogmata peccatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoueāt.

2. PRIMA synodus Nicena canone quinto: Visum est, per singulos annos in singulis quibusque prouinciis, bis in anno Episcoporum Concilia fieri, vt simul in vnum cōuenietes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quæstiones, vt ità demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorū offensam meritò contraxerunt, digné etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousq; in communi, vel ipsi Episcopo suo visum fuerit humaniorem circa eos ferre sententiam.

3. CONCILIVM Lateranense magnum, canone sexto: Sicut olim à sanctis patribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suis Suffraganeis prouincialia non omittāt concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. SECVNDÆ ad Corinthios decimo: Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationē, & non in destructionem vestram, &c.

5. ET capite decimotertio: Vt nō præsens duriùs agam secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

Excommunicandi authoritas.

1. E. MATTHÆI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcūque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

2. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Matthæi: Quia dixerat, Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: si me despicis, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis: potestatem tribuit Apostolis, vt sciant qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari: & quodcūque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

Math. 18.

In excommunicatione humana senten. tia diuina roboratur.

3. PRIORIS ad Corinthios quinto: Ego quidē absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cū virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi Satanę in interitū carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam missam corrumpit?

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Habēs fidē & bonam conscientiam, quam quidā repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discāt non blasphemare.

Potestas excommunicādi in ecclesia.

5. AVGVSTINVS libro de fide & operibus, capite quinto: Cùm eis per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinę aduersùs improbos aut nefarios exercēdæ, tunc rursùs, nè socordia segnitiáque dormiamus, aliis aculeis præceptorum, quæ ad seueritatem coërcionis pertinent, excitandi sumus, vt gressus nostros in via Domini ex vtrisque testimoniis illo duce atque adiutore dirigentes nec patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentiæ sæuiamus. Et capite tertio: Non omittendam censuit Christus Ecclesię disciplinam: immò verò admonuit adhibendā, quando ait, Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autē nō audierit te, assume tecum vnum vel duos, vt in ore testium duorum vel trium stet omne verbum. Quòd si nō audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi tāquàm ethnicus & publicanus. Deindè ipsius seueritatis terrorem grauissimū adiecit, etiam eo loco, dicēs: Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo: Quę ligaueritis in terra, ligata erūt & in cælo. Prohibet etiam sanctum dare canibus. Nec contrarius est Apostolus Domino, quia dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant: cùm ille dicat, Corripe eum inter te & ipsum: Vtrunque enim faciendum est, sicut & infirmitatis diuersitas admonet eorum, quos vtiquè nō perdendos, sed corrigendos, curandósque suscepimus, & alius sic, alius autem sic sanandus est: ità etiam est ratio dissimulandi & tolerandi malos in Ecclesia: & est rursùs ratio castigandi & corrigēdi, non admittendi, vel à communione remouendi.

Matth. 18.

Seueritatis terrorē grauissimum adiecit Dominus.

Math. 7.

1. Tim. 5.

Excommunicatio sit discreta.

6. ET libro tertio contra epistolam Parmeniani, capite secūdo: Cùm quisque fratrū, id est, Christianorum intùs in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit depręhensus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est, atque id cū ea dilectione, de qua ipse alibi pręcipit, dicens, vt inimicum non eum existimetis, sed corripite vt fratrem. Nō enim estis ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quòd si se non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipse forâs exiet, & per propriā voluntatem ab ecclesię vnitate dirimetur. Nam & ipse Dominus cùm seruis volentibus zizania colligere, dixit, Sinite vtraque crescere vsque ad messem: pręmisit causam, dicēs, nè fortè cùm vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Vbi satis ostēdit, cùm metus iste non subest, sed omninò de frumētorū certa stabilitate, certa securitas manet: id est, quādo ità cuiusq; crimē notū est omnibus & omnib⁹ execrabile appáret, vt vel nullos prorsùs, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior* confirmatio charitatis. Tunc autē hoc sine labe pacis & vnitatis, & sine lęsione frumentorum fieri potest, cùm congregationis Ecclesię multitudo abeo crimine, quo anathematizatur, aliena est. Tunc enim adiuuat præpositum potiùs corripientem, quàm criminosum resistentem.

Quando fieri nō debeat excommunicatio.

2. Thess. 3.

Math. 13.

* aliàs conseruatio.

7. GREGO-

Episcopi apostolorum locum tenent in Ecclesia.

7. GREGORIVS homil. vigesimasexta in Euágelia: Apostolorũ profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent: ligãdi atque soluendi authoritatem suscipiunt qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue põdus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitę suę, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerunque contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proindè sæpè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat. Sæpè in soluẽdis ac ligandis subditis suę voluntatis motus, nõ autem causarum merita sequitur, &c. Causæ ergò pensandæ sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda: videndum est, quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpã: & quos omnipotẽs Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sentẽtia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur iudicis. Et nõnullis interiectis: Sed vtrũ iustè an iniustè obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timẽda est: nè is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergò vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autẽ qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniustè: nec pastoris sui iudicium temerè repręhendat: nè etsi iniustè ligatus est, ex ipsa tumidę repræhensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

Sententia pastoris, licet iniusta, timẽda est.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Habẽt quidem & terrestres principes vinculi potestatẽ, verùm corporum solùm. Id autẽ quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quęcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Plura testimonia vide suprà de Symbolo, quęstione decimanona, C. testimonio quarto.

Vinculum sacerdotum ipsam attingit animam.

Seruorũ sententiam Dominus confirmat.

1. F. POSTERIORIS Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticũ sermonẽ, cui benè facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: Hoc primùm intelligẽtes, quòd omnis prophetia scripturę propria interpretatione non fit. Non enim volũtate humana allata est aliquãdo prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio capite: Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

3. MATTHÆI decimooctauo: Dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, &c.

4. IOANNIS decimoquarto. 5. ET decimosexto, vt suprà quæstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

6. ACTORVM secundo: Et cùm complerentur dies Pẽtecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repẽtè de cælo sonus, tãquàm aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguę tanquàm ignis, seditque super singulos eorũ: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

7. AD Ephesios quarto: Vnum corpus & vnus spiritus, &c. vt in Symbolo quæstione decimaoctaua, B. testimonio septimo.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

XVII.

Quis est doctrinæ totius de Ecclesiæ præceptis & traditionibus vsus ac fructus?

A. Ingens profectò est ac varius. Atque primus quidem, vt intelligamus, nos solis literis seu scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenęi [a] verbis vtamur) si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam dederũt iis, quibus committebant Ecclesias? Itaque luculenter dixit [b] Basilius: Dogmata quę in Ecclesia seruantur ac prędicantur, quędam habemus è doctrina scripto prodita: quędam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita, recepimus. quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quisquam cõtradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quę sint iura Ecclesiastica.

a Lib. 3. ca. 4. Epi. hæres. 61.

b Lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

B. Neque dubium esse potest, quin Christus [c] & Apostoli multa tum egerint, tum docuerint, quę etsi scripta quidem nõ sint, ad nos tamen posterósque maximè pertineant. De quibus generatim [d] Paulus admonens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcũque iusta, quæcũque sancta, quæcũque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

c Ioan. 20. g. & 21. f. Augu. epist. 108. ad Seleucianam.

d Philip. 4. b.

C. Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines ocio luxúque capti, si vnquàm aliàs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus

[e] loquitur, illius prætextu, fœdis voluptatib⁹ inseruiũt, & quidquid ferè libet, etiã circa Religionis instituta mutanda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuẽtur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quæ frænũ iniiciũt humanæ licẽtiæ, docéntque cõueniẽter vti Christiana libertate: ità nimirùm, vt nos à [f] iugo peccati & à seruitute veteris legis per Christũ liberi effecti, [g] vltrò libentérque præstemus Christianũ officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducẽ sequamur spiritũ in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patiẽtiæ custodes, pœnitẽtiæ & crucis amatores. *Vos*, inquit [h] Apostolus, *in libertatẽ vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicèm.* Ad quam spiritus charitatẽ sanctæ seruitutis obsequio, & alendã & conseruandam cùm honesta cũcta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

e Galat. 5. b; 2. Pet. 2. b
Augu. epi. 118
f 1. Pet. 2. b; Rom. 6. d; Gal. 5. b & 4. d; Rom. 8. a; g Psal. 53. b; Coloss. 3. d; Luc. 1. g; 2. Corint. 3. d; Rom. 6. c; 1. Corint. 9. c; 1. Pet. 1. d 2. d; Luc. 21. d; Matt. 4. c 16. d; h Gal. 5. b

D. postremus est, vt verum inter legitimos & nothos Ecclesiæ filios, seu inter Catholicos & hæreticos discrimẽ indè accipiam⁹. [i] Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesię, siue scripto ea, nẽpe biblicis litteris tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei: [k] *Nè transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.*

i Vincen. Lir.
k Prou. 22. d; Eccl. 8. b; Deut. 32. a; Hier. 6. d

E. Hi verò qui sunt hæretici, ab hac simplicitate fidei, & venerãdæ matris Ecclesię, sanctorúmque Patrũ probata sententia discedunt, nimiúmque sibi vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeóque ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de iis tam seriò sanxit, dum ait: [l] *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est.* Atque vt cum [m] Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitate discesserit, cum hærẹticis necesse est inueniatur.

l Tit. 3. c
m Ad Pompeium.

TESTIMONIA.

1. A. IRENÆVS libro tertio aduersùs hæreses Valẹ̃tini, capite quarto: vt suprà de Symbolo, quęstione vicesimasecunda, D. testimonio secundo.
2. EPIPHANIVS hęresi sexagesimaprima contra Apostolicos, vt suprà, quæstione decimasexta de præcep. Eccle. C. testimonio tertio.
3. BASILIVS libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt suprà ibidèm, quęstione secunda, A. testimonio secundo.

1. B. IOANNIS vigesimo: Multa quidam & alia signa fecit Iesus in cõspectu discipulorum suorú, quæ non sunt scripta in libro hoc.
2. ET vigesimoprimo: Sunt autem & alia multa quę fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mũdum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.
3. AVGVSTINVS epistola centesimaoctaua ad Seleucianam, vbi cùm disputaret quãdo Apostoli baptizati sint. Sed non omnia, inquit quę facta sunt, etiam scripta inueniuntur.

Non omnia scripta.

4. AD Philippenses quarto, vt in textu.

1. C. AD Galatas quinto, vt in textu.
2. POSTERIORIS Petri secundo: Libertatem illis promittẽtes, cùm ipsi serui sint corruptionis.
3. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuariũ, vt suprà quæstione quarta, A. in textu, & testim. primo, & quęstione octaua, C. in textu.
4. PRIORIS Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternę traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.
5. AD Romanos sexto: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitię. Et paulò pòst: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.
6. AD Galathas tertio: Christus nos redemit de maledicto legis.
7. ET capite quarto: Itaque fratres non sumus ancillę filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.
8. AD Romanos octauo: Lex enim spiritus vitę in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.
9. PSALMO quinquagesimotertio: Voluntariè sacrificabo tibi.
10. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & nõ hominibus: scientes quòd à Domino accipieris retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.
11. LVCÆ primo: vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia corã ipso omnibus dieb⁹ nostris.
12. SECVNDÆ ad Corinthios tertio: Vbi autẽ spiritus Domini, libertas.
13. AD Rom. sexto, vt suprà C. testimo. quinto.
14. PRIORIS ad Corinthios nono: Cùm liber

essem ex omnibus, omniũ me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo: Animas vestras castificãtes in obediẽtia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicèm diligite attentiùs.

16. ET capite secundo: Si benè facientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.

17. LVCÆ vigesimoprimo: In patientia vestra possidebitis animas vestras.

18. MATTHÆI quarto: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimosexto: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

Hæreticorum propriũ, gaudere nouitatibus.

1. D. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas nouationes hæreticorum: Cunctis satis euidenter perspicuéque mõstratur, hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne esse ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragent: contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, dãnare prophanas nouitates.

2. PROVERBIORM vigesimosecundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo: Nõ te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerũt à patribus suis. Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Interroga patrem tuum, & annũciabit tibi: Maiores tuos, & dicent tibi.

5. HIEREMIÆ sexto: Hęc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

1. E. AD Titum tertio, vt in textu.

2. CYPRIANVS ad Pompeium, vt in textu.

XVIII.

Quæ demùm est summa omnium superiorum?

A. Quę à principio quidem hucusquè tractata sunt de summa Christianę doctrinę, eò spectãt, vt vera Christiani hominis sapientia cõstituatur: quę tribus illis[a] virtutibus,[b] *Fide, Spe, & Charitate*, comprẹhenditur. Et fide quidẽ veritati Dei firmiter[c] assentitur, eíque innititur anima. Spe autẽ propiùs[d] adhuc appręhendit bonitatẽ Dei, Fide iam cognitam atque cõceptam: Charitate[e] demùm Deo proximóque propter Deum coniungitur & vnitur.

a Aug. lib. 2. Retract. c 36. b 1. Cor. 13. d 2 Tim. 2. d c Heb. 11. a d Galat 5. a e Rom. 8 g Ioan. 14. c Rom 13. c Augu. in Enchir. cap. 8

B. Cęterùm de Fide nos docet Symbolum Apostolicũ, dum ea proponit, quę maximè sunt credẽda & profitẽda Christiano. De his verò quæ sperãda & desideranda, precatio nos instituit Dominica. Ad Charitatem verò spectãt, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

C. Pręclarè igitur[f] Origenes: Puto, inquit, quod prima salutis initia, & ipsa fundamenta Fides est: profectus verò & augmẽta ædificij Spes: perfectio autem & culmen totius operis Charitas.

f In c. 4. epist. ad Rom.

D. Illi ergò beati, qui audiunt[g] & custodiunt verbum Dei, quíque volũtatem Patris cognoscunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Christo ambulantes & perseuerantes.

g Luc. 11. d Rom. 2. b Lucæ 6. g Matth. 7. cd 19. c 25. d Ioan 15. a Matth. 10. c & 24. b

E. Et hactenùs pro instituti quidẽ nostri ratione, satis de summis illis virtutibus: quæ cùm diuinitùs infundãtur, ac diuinos mortales faciant, iurè quidem Theologicæ nũcupantur, rectéque ad sapientiam Christianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro secundo Retractationũ, capite sexagesimotertio, vt suprà de fide & symbolo, quæstione secunda, testimonio secũdo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nũc autem manẽt, fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem horum est charitas.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatem.

4. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides, sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium.

5. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide spem iustitię expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.

6. AD Romanos octauo: Certus sum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundũ, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quę est in Christo Iesu Domino nostro.

7. IOANNIS decimoquarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, &

manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãsionẽ apud eum faciemus.
8. Ad Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit.
B. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentiũ, capite septimo: Propheta, ait, & omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apostolus cùm ad ipsam gratiam commendẽdam hoc propheticum commemorâsset testimoniũ, continuò subiecit: Quomodò autem inuocabunt, in quem non crediderunt? propter hoc Symbolum. In his duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes & Charitas orãt. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc & fides orat. Propterea quippe dictum est: Quomodò inuocabũt, in quem non crediderunt?

Ioel 2. Rom. 10.

C. Origenes in caput quartum epistolæ ad Romanos, vt in textu.
1. D. Lvcæ vndecimo: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.
2. Ad Romanos secundo. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.
3. Lvcæ sexto: Quid autem vocatis me, Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ędificanti domum, qui fodit in altum, &c. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificãti domum suam super terram sine fundamento, &c.
4. Matthæi septimo: Non omnis quis dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cęlorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, &c. Omnis ergò qui audit verba mea hęc, & facit ea: assimilabitur viro sapiẽti, &c. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, &c.
5. Item decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.
6. Et vigesimoquinto: Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c.
7. Ioannis decimoquinto: Omnem palmitem in me nõ ferẽtem fructũ, tollet eum (pater meus.)
8. Matthæi decimonono, & vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

XIX.

An ne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

A. Etiam: huc enim planè spectat doctrina de Sacramentis, vt nôrint Christiani, quibus veluti instrumentis diuinitùs institutis habeant opùs[a] ad Fidem, Spem, & præcipuè Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, cõseruandam, ac etiam reparandam.

a Aug. in Ioã. tract. 120.

B. Adde, quòd neque Sapientia, neque Iustitia Christiana constitui ac retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus [b] Religionem vniuersam extingui prorsùs necessè sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoquè tractationem.

b Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 11 & de vera relig. cap. 17. Item epist. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

Ioan. 19.

A. Avgvstinvs in Ioannem tractatu centesimo vigesimo: Vigilãti verbo Euãgelista vsus est, vt nõ diceret, Latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud: sed, aperuit, vt illic quodammodò vitæ ostium panderetur, vndè sacramenta Ecclesiæ manauerũt, sine quibus ad vitam quæ vera vita est, non intratur.

Sine Sacramẽtis Ecclesiæ non intratur ad verã vitã.

1. B. Idem libro decimonono contra Faustum Manichęum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorũ vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.

Sacramentis in religione colligantur homines.

2. Et in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Nunc verò quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tẽpore seruitutis in veteri lege, multis sacramẽtis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis continerent.

In veteri lege plura Sacramenta quàm in noua.

Sacramenta nouæ legis iisque saluberrimis societas Christiani populi continetur.

3. Item epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui. Vndè sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione prestantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, cõmunicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis iis quæ seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moysi leguntur.

Math. 11.

Societas noui populi paucissimis & præstantissimis sacramẽtis colligata, cuiusmodi sunt exempli gratia, Baptismus & Eucharistia.

CAPVT

CAPVT QVARTVM
DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi sunt Christiani?

VIA Sacramentorum cognitio & vsus facit, vt illi accepta ex IESV CHRISTI meritis gratia, quę per [a] Sacramenta ipsa confertur, legitimè exerceantur, & conseruentur, atque promoueantur in Diuino cultu.

a Tit.3.b Ioan.3.a 6.f & 20.f

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.
2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
3. ET capite sexto: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Qui mãducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.
4. ITEM vigesimo capite: Insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

II.

Quid & quotuplex est cultus Diuinus?

A. Cultus diuinus dicitur, quem Christianus tanquàm pręcipuum ac summum [a] obsequium debet ac pręstat Creatori ac Saluatori suo Deo Opt. Max.

a August. libr. 10. de ciuitat. Dei, cap. 1.

B. Neque enim est dubium hominẽ ea potissimùm [b] causa, vt Deum purè integréque colat, & initio conditum, & posteà redemptum, atque ad id omninò destinatum esse.

b Prouer. 16. a Genes. 1. d 2. Corint. 5. c 1. Thess. 5. b 1. Pet. 3. b

C. Diuinus autem cultus est duplex, interior & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo [c] cõiungimur, Fide, Spe & Charitate, vt anteà dictum est, perficitur. Exterior est professio quędam cultus interioris, quem [d] externis quibusdã & visibilibus signis ritibúsque declaramus. Deus enim, qui bonorum nostrorum [e] non eget, quippe beatus per se totúsque perfectus, tamen sicut totum ipse hominem tũ corpore tũ animo constare voluit, sic eundẽ [f] quoquè totum, hoc est, secũdùm omnem suî partem reposcit, à quo syncerè studioséque colatur, anima quidem secundùm interiorem, vti docuimus, corpore [g] verò secũdùm exteriorem cultum cum interiore coniunctum: quod multis sanè modis, sed vel maximè & saluberrimè per vsum Sacramentorum pręstatur.

c Aug. in Enchir. ca. 2. & 3.

d Matth. 5. b Rom. 12. d 2. Cor. 8. d 1. Cor. 14. g

e Psal. 15. a 1. Tim. 6. d Matth. 5 g. Genes. 2. b

f Prouerb. 16. a Luc. 10. e Matth. 22. d Deut. 6. a

g 1. Cor. 6. d Psal. 83.

D. Sic enim diuinę visum est Sapientię, mortalium se imbecillitati accommodare, suámque virtutem per quasdam [h] externas res & signa, quę

h Aug. in Psal. 73. & lib. 19. contra Faustum, ca. 11. Itē

lib 3. de doct. Christ. cap. 9. Quæst. 84. super Leui. & 33. super Numeros. Tertul. de resur. carnis. Gregor. in 1. Regum lib. 6. cap. 3. i Chrysosto. hom. 60. ad pop. Antioch. & 83. in Mat.

sensibus percipiũtur, exercere. Anim⁹ quippe noster immortalis, in hoc obscuro & caduco corpore velut carcere quodã inclusus, sensuum ministerio plurimùm vtitur, neque citra hoc adminiculum ad diuina capessenda solet assurgere. Itaque tũ in veteri tũ in noua lege Sacramenta multáque ad cultum externum pertinentia instituit Deus, ac Dei populus semper obseruauit.

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS libro decimo de Ciuitate Dei, capite primo. Quę itaque λατρεία Græcè nũcupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, vel quę θρησκεία Græcè, Latinè autem religio dicitur, sed ea quę nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facítque suos cultores deos.

λατρεία seruitus qua Deus colitur.

1. B. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Et pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuũt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

4. PRIORIS ad Thessalonicenses capite quinto: Nõ posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus.

5. PRIORIS Petri capite tertio: In hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

Hominis sapientia pietas est. Iob 28. iuxta Septuaginta.

1. C. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapiẽtia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: nã ibi legitur quòd ipsa sapientia dixerit homini: Eccè pietas est sapiẽtia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietatẽ, distinctiùs in Græco reperies θεοσέβειαν qui est Dei cultus. Dicitur enim Gręcè pietas, & aliter idẽ εὐσέβεια, quo nomine significatur bonus cultus, quamuis & hoc præcipuè referatur ad colendum Deum. Sed nihil est cõmodiùs illo nomine, quo euidenter Dei cultus expressus est, cùm quid esset hominis sapientia, diceretur. An hoc ipsum tibi fortasse desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quonam modo sit colendus Deus.

Fide, Spe, Charitate Deũs colendus est.

2. CAPITE tertio. Hîc si respondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

3. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundum ordinem fiãt in vobis.

7. PSALMO decimoquinto: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheum sexto: Beatus & solus potens, rex Regum & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem.

9. MATTHÆI quinto: Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

10. GENESIS secundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.

11. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

12. LVCÆ decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHÆI vigesimosecundo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

14. DEVTERONOMII sexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

15. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est? glorificate & portate Deũ in corpore vestro.

16. PSALMO octogesimotertio: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimumtertium: Si discernimus duo testamenta, vetus & nouum, non sunt eadem Sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. Videamus quare pręcepta eadem: quia secundùm hęc Deo seruire debemus. Sacramẽta non eadem: quia alia sunt Sacramẽta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramẽta noui testamẽti dant salutem, Sacramenta veteris testamenti promiserunt Saluatorem. Mutata sunt Sacramenta: facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis præstantiora sacramentis veteris testamenti.

Dãt salutem.

2. IDEM libro decimonono contra Faustũ Manichęum, capite vndecimo: In nullum nomẽ religionis seu verũ seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramẽtorum visibilium consortio colligentur: quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm: & ideò contempta Sacrilegos facit. Impiè quippè contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

Vis Sacramẽtorum inexplicabilis. Contempta sacrileges facit.

3. ITEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Hoc verò tẽpore posteaquàm Resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimum indicium nostrę libertatis illuxit, nec eorũ quidem signorũ quæ iam intelligĩmus: operatione graui onerati sumus: sed quædam pauca pro multis,

Sacramenta nouæ legis vnde profecta sint, & quantæ dignitatis.

multis, eadémque factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.

4. RVRSVS quæstione octogesimaquarta super Leuiticum: Quomodò ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus sacramentis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per spiritū sanctum, vbi est totus fructus etiam visibilium sacramentorum. Nam sine ista sanctificatione inuisibilis gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt? Et post pauca: Proindè colligitur, inuisibilē sanctificationem quibusdam affuisse, atque profuisse sine visibilibus Sacramentis, quæ pro temporum diuersitate mutata sunt, vt alia tunc fuerint, & alio modo sint: visibilem verò sanctificationem, quæ fieret per visibilia Sacramenta, sine ista inuisibili posse adesse, non posse prodesse. Nec tamen ideò Sacramentum visibile contemnendum est: nam cōtemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Hinc est quòd Cornelius & qui cum eo erant, cùm iam inuisibiliter infuso sancto spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen: nec superflua iudicata est visibilis sanctificatio, quam inuisibilis iam præcesserat.

Sacramentorum effectus est inuisibilis gratiæ sanctificatio.

Contemnere non licet visibile Sacramētum. Actor. 10.

5. IDEM quæstione trigesimatertia super Numeros: Eadem quippe sunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata: ibi præfigurata, hîc manifestata. Nam non solùm Sacramenta diuersa sunt, verùm etiam promissa ibi videtur temporalia proponi, quibus spiritale præmium occultè significetur: hîc autem manifestissimè spiritalia promittuntur & æterna.

Discrimen Sacramētorum veteris & nouæ legis.

6. TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis: Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima consecretur. Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

Virtus Sacramentorum.

7. GREGORIVS libro sexto, capite tertio in primum Regum, siue in caput decimumsextum libri primi Regum: Foris sacramenta percipimus, vt intùs sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, Deus intùs operatur, & non homo. Foris nanque homo surgit, intùs se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intùs robur sancti spiritus.

Per Sacramēta confertur gratia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & homilia octuagesimatertia in Matthæum: Nihil sensibile nobis Christus tradidit, sed res quidem sensibiles, omnes autē intelligibiles. Itidèm & in Baptismate, per rem, nempe sensibilem aquam, donum confertur: intelligibile verò quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus esses, nuda & incorporea tibi dedisset ipsa dona: sed quoniā anima corpori consería est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.

Vis spiritualis per sensibilia Sacramenta præbetur.

III.

Quid est Sacramentum?

A. Est [a] diuinæ & inuisibilis gratiæ externum & visibile signum à Christo institutū, vt per id quisque Dei gratiā accipiat, atque sanctificationē.

B. Quare non quæuis signa sunt, quæ Ecclesiæ Sacramenta dicuntur, sed certa, sacrosancta & efficacia signa, Christianis ex Diuina institutione & promissione commendata.

C. Signa [b] quidem idcircò, quoniam externa quadam specie & similitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipsa Deus nobiscum inuisibiliter atque spiritualiter agit.

D. Certa [c] verò, sacrosancta simul & efficacia signa, quoniam indubiè quam gratiam significant etiam continent, conferúntque ad nostrā sanctificationem. Sacramenta enim, quantùm in se est (vt [d] Cyprianus loquitur) sine propria esse virtute non possunt, nec vllo modo diuina se absentat maiestas mysteriis, quanuis etiam ab indignis [e] administrentur.

E. Vt, exempli causa, in Sacramento Baptismi exterior ablutio, quę sordes corporis purgat, efficax est symbolum [f] interioris ablutionis, vtpotè testimonium præbens indubitatum, quòd spiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ visibiles & externæ, vt oleum, panis, viníque species, quarum in Sacramentis necessarius est vsus, aptè nobis constituuntur tū ad significādum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animæq́; salutem, modò ad hæc non indignè [g] accedatur.

F. Per Baptismum [h] etenim regeneramur & renouamur: per Confir-

a Bern. ser. de Cœna Domi. Aug. li. 10 de Ciu. Dei c. 5. & li. 3. de do. Christ. ca. 9. Amb. li 4. de Sacramen. ca. 4. Conc. Florentinum, & Trident. sess. 7.

b Aug. epi. 23. & de cathechizandis rudib. cap. 26.

c Aug. in Psal. 73. & 77. & lib. 19. contra Faustum, cap. 11. 13. & 16.

d Serm. de cœna Domi.

e Aug lib. 3. contra Donatistas, ca. 10. & li. 5. ca. 19.

f Tit. 3. b Ro. 6. 21. Cor. 6. c Tertul. in lib. de resur. carnis.

g Prosper sent 69. ex August. in psal. 142.

h Conc. Florent. Ioan 3. a Tit 3. b Act. 8. c1 b Luc. 24 g Ioan. 6. g Ioan. 20. f

mationem augemur & roboramur: per Eucharistiā nutrimur & reficimur: per Pœnitentiā restituimur & sanamur in vita spirituali: in qua per reliqua itidèm Sacramenta, pro sua cuiusque ratione iuuamur atq; prouehimur, vt suo deindè loco aperiemus.

TESTIMONIA.

Etymologia nominis Sacramenti. Sacramenta sunt signa ad inuisibilem gratiam conferendam instituta.

1. A. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Sacramentū dicitur sacrum signum, siue sacrum secretum. Et paulò pòst: Appropinquans passioni Dominus, de gratia sua inuestire curauit suos, vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt omnia sacramenta. Diuisiones gratiarum, diuersis sunt traditæ sacramentis.

2. AVGVST. libro decimo de ciuitate Dei, cap. quinto: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est.

Sacramētū, i. sacrū signum.

3. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Pauca quædam signa pro multis, eadémque factu facillima, &c. vt suprà, quæst. secunda, D. testimonio tertio.

Christus Sacramētorum author.

4. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Author sacramētorum quis est, nisi Dominus Iesus? De cælo ista sacramenta venerunt.

Continent & conferūt gratiam Sacramenta.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Sacramēta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant. Hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

A Christo instituta. Sunt septem.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Sacramētis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta: aut esse plura vel pauciora, quàm septem, videlicet Baptismū, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionē, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit. CANONE secūdo: Si quis dixerit ea ipsa nouæ legis sacramenta à sacramētis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit. CANONE sexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non cōtinere gratiam, quam significāt: aut gratiam ipsam non ponentibus obicē non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædā Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

A veteris legis sacramentis differunt.

Continent & conferunt gratiam.

CANONE septimo: Si quis dixerit non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta semper, & omnibus, quantùm est ex parte Dei, etiam si ritè ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus, anathema sit. ET canone octauo: Si quis dixerit per ipsa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non cōferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

Ex opere operato.

Signa sunt earum rerum, quarum sunt Sacramenta.

1. C. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium: Si Sacramenta quandā similitudinem earum rerum quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent.

2. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimosexto: Cùm ei benè commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari, &c.

Sacramenta nouæ legis dāt salutem.

1. D. IDEM in psalmum septuagesimumtertium: Alia sunt sacramenta dantia salutē, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant salutem, sacramenta veteris testamenti promiserūt saluatorem. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Gratia est Sacramētorum virtus.

2. IDEM in psalmum septuagesimumseptimum: Et cùm essent omnia communia sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ sacramentorum virtus est.

Vis sacramentorum.

3. ET libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite vndecimo: Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimū: & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

Virtute maiora & vtilitate meliora Sacramenta nouæ legis.

4. CONTRA eundem eiusdem libri capite decimotertio: Prima Sacramenta ideò ablata, quia impleta: & alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

5. ET capite decimosexto: Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quędam quasi verba visibilia, sacrosancta quidem, veruntamen mutabilia & temporalia? Deus enim æternus est, nec tamen aqua & omnis illa actio corporalis quæ agitur, cùm baptizamus, & fit & transit, æterna est: vbi rursùs etiam illæ syllabæ celeriter sonantes & transeuntes, cùm dicitur Deus, nisi dicantur, non consecratur. Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt: virtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spiritale, quod per ista insinuatur, æternum est.

Virtus Sacramētorum manet, licèt actio & prolatio verborum transeat.

6. CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini, vt in textu.

Ministri mali Sacramentis suam vim nō adimunt.

7. AVGVSTINVS libro tertio contra Donatistas, capite decimo: Baptismus Christi verbis euāgelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & sacramento suo diuina virtus assistit, siue ad salutem benè vtentium, siue ad perniciem malè vtentium. An verò Solis vel etiam lucernæ lux, cùm per cœnosa diffunditur, nihil indè sordium contrahit, & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Simile.

Sacramentis nō nocet ministrorum improbitas.

8. IDEM libro quinto contra eosdem, capite decimonono: Si Deus adest Sacramentis & verbis suis, per qualeslibet administrentur: & Sacramenta Dei vbique recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbiquè peruersi sunt.

1. E. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christū saluatorem nostrum.

2. AD Romanos sexto: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et paulò pòst: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Neque fornicarij,

carij, &c. regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

4. TERTVLLIANVS in libro de Resurrectione carnis: Caro abluitur, vt anima emaculetur, &c. vt sup. quæstione secunda, D. testimo. sexto.

5. PROSPER sententia sexagesimanona, ex Augustino in psalmum centesimum quadragesimum secundum desumpta: Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Benè enim esse non potest malè accipienti quod bonum est.

Malè vtentes Sacramentis.

1. F. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum septem Sacramētorum, quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationémq; ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur: Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremā Vnctionem. Per Ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur.

Singula Sacramēta quid efficiant.

2. IOAN. tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei.

3. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrū &c. vt supra E. testimonio primo.

4. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli qui erant in Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, &c. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

5. ET capite primo: Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

6. LVCÆ vigesimoquarto: Ego mitto promissum patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate quoadusquè induamini virtute ex alto.

7. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quē ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Caro mea verè est cibus; & sanguis meus verè est potus. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

8. ET cap. 20. Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

IIII.

Quibus partibus constat vnumquodque Sacramentum?

A. Verbo[a] & elemento. Per verbum hîc intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipsa consistit forma, quam vocant Sacramenti. Per elementum accipe res externas, quæ vera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum, & eiusmodi.

a Concilium Florentinum. Augu. tractat. 80. in Ioannē.

B. Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio Diuina,[b] minister idoneus, intentio recta in ministro, fides in suscipiente, & si quæ sunt generis alia.

b Triden syn. sess. 7. can. 10. & 11. de Sacramentis in genere. Item Florentina.

TESTIMONIA.

Materia, Forma, Minister, Intentio, necessaria sunt ad vnūquodque Sacramētum.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramēta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquàm forma, & persona ministri cōferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.

Ex verbo & elemēto constat Sacramētum. Ioan. 13. Virtus manens.

2. AVGVSTINVS tractatu octogesimo in Ioannem: Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit Sacramētum, etiam ipsum tanquàm visibile verbum. Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur: nam & in ipso verbo aliud est sonus transiēs, aliud virtus manens.

Non quiuis Christianus est Sacramētorum minister.

1. B. TRIDENTINA Synodus sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatē, anathema sit.

In ministris requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia.

2. ET canone vndecimo: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

3. FLORENTINVM, vt suprà A. testimonio primo.

V.

Quot sunt Sacramenta?

A. Septem,[a] quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusquè Christi[b] sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: [c] Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

a Concil. Floren. Constan. sess. 15. Et Tridenti. sess. 7. can. 1.
b Cantic. 4. c 1. Tim. 3. d
c Matth 28. d Acto. 8. e Matth. 26. c Ioan. 20. f Iacob. 5. c 1. Tim. 4. d Ephes. 5. g

B. Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in scripturis non extẽt omnia, modò de re ipsa constet, ac Sacramentorum veritas & virtus Diuinis testimoniis approbetur. Quanquàm [d] ea quę vniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinęt, atque conseruanda commendat, etiamsi in scriptura diuina non reperiantur, plenam apud nos fidem, vt anteà docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione posteà suo loco.

d Augu. lib. 4. cont. Donat. cap. 24. Et lib. 2. cap. 7. lib. 5. cap. 23. Item epist. 118. ca. 2. Chrysost. in 2. ad Thessalo. hom. 4.

C. Vis autem eorum, vt fidissimus Scripturæ interpres Augustinus [e] inquit, inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atq; vt idem alibi [f] docet: Contemptor visibilis Sacraméti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest.

e Li. 19. cont. Faust. ca. 11. & 16. Itẽ tract. 80. in Ioãnem.

f Super Leuit. quæst. 84. & lib. 32. contra Faustum, cap. 14.

TESTIMONIA.

Septem sunt Sacramenta.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Nouæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Cõfirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Sacerdotes catholici quanuis mali, fideliter sentiunt de 7. Sacramẽtis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Constantiense Sessione decimaquinta, hunc articulum octauum Ioannis Hus damnauit, Sacerdotes quomodolibèt criminosè viuentes, sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ.

Nõ plura nec pauciora quã septem, sunt verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Christo instituta.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura aut pauciora quàm septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitẽtiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

4. CANTICORVM quarto: Vulnerâsti cor meum soror mea sponsa.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei cõuersari, quę est Ecclesia Dei viui, columna & firmamétum veritatis.

6. MATTHÆI vigésimooctauo: Euntes ergô docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

7. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

8. MATTHÆI vigesimosexto: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit: dedítque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, &c.

11. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuũ presbyterij.

12. AD Ephes. quinto: Sacramẽtum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

1. B. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto.

2. ITEM libro secundo, capite septimo.

3. ET libro quinto, capite vigesimotertio.

4. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo, quæ habeat, vide suprà de pręceptis Ecclesiæ, quæstione quarta, A. partim in textu, partim testimonio primo, tertio, & quarto.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundum caput posterioris ad Thessalonicenses, vt sup. ibidèm, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

1. C. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo. 2. ET decimosexto: suprà, quæstione tertia, D. testi. tertio & quinto.

3. IDEM tractatu octogesimo in Ioannem: Vndè ista tãta virtus aquæ, vt corpus tãgat & cor abluat:

4. ITEM super Leuiticum quęstione octogesimaquarta, vt suprà, quæstione secunda de Sacramentis, D. testimonio quarto.

5. IDEM libro trigesimosecundo contra Faustũ, capite decimoquarto: Quisquis illa tunc etiam opera, quæ ad significandum agi iubebantur, non obseruabat, pœnas diuinitùs cõstitutas rectissimo iudicio persoluebat, sicut nunc si quis Sacramenta noui testaméti pro temporis ratione distincta, fuerit ausus sacrilega temeritate violare.

Sacramentorũ violatores pœnas luent.

VI.

Quare instituta sunt Sacramenta?

A. Primùm, vt sint præsentissima remedia cõtra peccatum, quod lethalis est [a] animæ morbus, ac nisi hoc tempore curetur, perpetuã adfert damnationem. Quamobrem hæc longè [b] præstant legis antiquæ Sacramentis, virtute vtiquè maiora, vtilitate meliora, numero pauciora, intellectu

a Sapien. 16. b Eccl. 21. a Rom. 6. d

b Florent. Conc. Trid. Sess. 7. can. 2. & 4. de Sacramentis in genere.

augustiora

augustiora, obseruatione faciliora, significatione præstátiora, quæ præterquàm quòd significant, etiam sanctificant ac salutem dant: vt è Scripturis Augustinus[c] optimè colligit.

c Lib.19. contra Faust. cap.13. lib.3. de doctri. Christiana, c.19. Epist. 118. cap.1.

B. Secundò, vt habeamus certa efficaciáque signa Diuinæ erga nos gratiæ & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrunt, non solùm excitant fidem in Christum, Deíque[d] misericordiam & bonitatem, verumetiam viuifica sunt instruméta, per quæ visum est Deo,[e] salutem nostram efficaciter operari. Vt præclarè dictum sit[f] iam olim, per seipsum quoquè Sacramentum multùm valere.

d Rom.9.c

e Tit.3.b Ioan.6.f& 20.c

f Augu.li.4. contra Donat.ca.24.

C. Tertiò, vt[g] extent veluti symbola & externæ notæ Christianæ professionis, quibus Dei & Ecclesiæ filij se mutuò agnoscant: vtque in vnione, humilitate & obedientia se fructuosè exerceant & contineant, atque ità vnius religionis necessariis quasi nexibus & fœderibus inter se inuicèm maneant colligati. Alioquin sine Sacramẽtis nec cõstare, nec discerni satis vlla religio potest.

g Idem lib.19. contra Faustum ca.11. & ca.17. de vera religione. Basil. homi.13. in exhortatione ad Baptismũ.

TESTIMONIA.

1. A. Sapientiæ decimosexto: Homo per malitiam occídit animam suam.

2. Ecclesiastici vigesimoprimo: Quasi à facie colubri fuge peccatum.

3. Ad Romanos sexto: Stipendia peccati mors.

4. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sacramenta veteris legis non causabãt gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam figurabant: Hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Præstant Sacramentis veteris legis.

5. Concilivm Tridentinum Sessione septima, canone secundo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta à Sacramẽtis antiquæ legis non differre, nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit.

Inter se quid differant.

6. Et canone quarto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licèt omnia singulis necessaria nõ sint, anathema sit.

Ad salutem necessaria quomodò sunt.

7. Avgvstinvs libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite decimotertio, vt suprà quæst. tertia, D. testimonio quarto.

8. Idem libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, vt suprà quæst. secunda, D. testi. tertio.

9. Item in epistola centesima decimaoctaua, capite primo: Dominus noster Iesus Christus Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit: sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, Communicatio Corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur.

Præstantiora Sacramentis veteris legis.

1. B. Ad Romanos nono: Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam.

2. Ad Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

3. Ioannis sexto: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. Et capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

5. Avgvstinvs libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto, volens ex circuncisione ostendere quid valeat in paruulis Baptismus: Cur, inquit, præceptum est Abraham, vt omnem deindè infantem masculum octauo die circuncideret, qui nondùm poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per seipsum sacramentum multùm valebat? &c.

Ipsum per se Sacramẽtum plurimùm valet.

1. C. Avgvstinvs libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis, &c. vt suprà, quæstione secunda, D. testimonio secundo.

2. Idem in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Vbi venit gratia Dei quæ per prophetas ventura canebatur, pauca Sacramenta saluberrima cõstituta sunt, quæ societatẽ Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberę multitudinis cõtinerẽt.

Vinculum fidelium.

3. Basilivs in exhortatione ad baptismum, quæ est homilia decimatertia ex homiliis variorũ argumentorum ad populum: Tesseram duces sub se militantibus dant, vt amici faciliùs inuicèm se noscentes exhortentur, & si cum hostibus commisceantur, eo faciliùs discerni ac separari possint. Quòd si fortè commilitonum separatio fiat, nemo te, quarum, nostrarum an aduersarij, partiũ sis nouerit, nisi mysticis signis familiaritatem præ te feras, nisi signatum sit super te lumen vultus Domini: nisi characterẽ in te agnoscat angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodò, inquam, dices, Dei sum, signa nõ ostendens? An ignoras quemadmodùm signatas domos in Ægypto exterminator præteriit, in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obsignatus, furibus facilè patebit.

Signa Christianorum. Psalm.4.

VII.

Quid verò sentiendum de Sacramentorum ministris?

A. Ità planè sentiendum est de illis, tanquàm[a] ministris Christi & dispensatoribus mysteriorũ Dei, qui[b] portant vasa Domini, Tabernaculóq; deseruiunt,

a 1.Cor.4.a b Esa.52.c Num.1.g 3.Reg.8.a

qui & sacris ex professo præsunt, eáque iure quodam administrant. Non enim omnibus[c] indifferenter, sed sacerdotibus & Episcopis incumbit, ac diuinitùs iniunctum est, Sacraméta cóficere, dispésare vel administrare. B. At nè putemus vnquàm ex vita & probitate ministrorũ[d] Sacramenta pendére, hanc nobis regulam præscribit[e] Augustinus: Nõ ideò veriora & sanctiora sunt Sacramenta, quia per meliorem ministrantur: illa nãque per se ipsa vera & sancta sunt, propter verum & sanctum Deum, cuius sunt. Et rursùs:[f] Memento Sacramentis Dei obesse nihil mores malorum hominum, quô illa vel omninò non sint, vel minùs sancta sint. Suffragatur his[g] Ambrosij illa sententia: Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum: putà in administratione Sacramentorũ. Nam & per[h] indignos consueuit Deus operari, & nihil propter sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chrysostomo[i] teste.

c Num. 16. a 2. Reg. 6. b 2. Para. 26. c Concilium Nicenum, can. 14. Tridẽ. sess. 7. de Sacramen. in genere, can. 10.
d 1. Cor. 1. b 3. b Cõc. Tri. sess. 7. de Sacram. can. 12. Naz. oratione in sanctũ Baptisma.
e Contra Cresconium li. 4. cap. 20. Et lib. 4. cont. Donatistas, cap. 4.
f Contra litteras Petiliani, li. 2 cap. 47. Idem in tractatu 5. in Euang. Ioã.
g De his qui mysterijs initiantur, cap. 5.
h Ioan. 11. g Matt. 25. a
i Homil. 8. in 1. Corint.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. ESAIÆ quinquagesimosecundo: Mundamini qui fertis vasa Domini.

3. NVMERORVM primo: Cuncta vasa tabernaculi, & quicquid ad cæremonias pertinet, Leuitæ portabunt. Cùm proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum. Quisquis externus accesserit, occidetur.

4. TERTII Regum octauo capite: Tulerũt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa sanctuarij quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Leuitæ.

5. NVMERORVM decimosexto: Cùm stetissent aduersus Moysen, Core, Dathan atque Abiron, dixerunt: Sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctorum est; & in ipsis est Dominus, &c. Dixítque Moyses ad Core: Audite filij Leui: Num parùm est, quòd separauit vos Deus Israël ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.

6. SECVNDI Regum sexto: Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratúsque est indignatione Dominus cõtra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

7. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto capite: Sed cùm roboratus esset Ozias, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressúsque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, statímque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cũ eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, restiterunt Regi atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui cõsecrati sunt ad huiuscemodi ministerium. Egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriã hoc à Domino Deo. Iratúsque Ozias & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statímque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eum Azarias pontifex & omnes reliqui sacerdotes, viderunt leprã in fronte eius, & festinatò expulerunt eum, sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

8. PRIMA synodus Nicena canone decimoquarto: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

Sacramẽtũ minister est omnium.

9. TRIDENTINA synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

1. B. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Nũquid Paulus crucifixus est pro nobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. ET capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plãtaui, Apollo rigauit: sed Deus incremẽtum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.

3. CONCIL. Triden. sessione 7. de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum cõficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

Ministrorum improbitas nihil derogat Sacramentis.

4. GREGORIVS Naziãzenus oratione in sanctum Baptisma: Nè dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus aut Hierosolymitanus, (non enim locorum dignitas sed Spiritus sanctus gratiã affert) ísq; etiam claro & nobili genere ortus, (acerbũ enim fuerit, nobilitatem meã baptistæ obscuritate dedecorari) aut si presbyter, saltẽ qui cælibatum amplexus sit, qui continentiæ laude atq; angelica viuendi ratione floreat. Pergraue enim fuerit.

Ministri conditio nihil baptismo offert.

fuerit, si in ipso purgationis tempore inficiar atque sordescam. Noli concionatoris aut baptistæ dignitatem excutere. Alius horum iudex est, rerúmque obscuratum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tu verò neminem non satis dignum atque idoneum ad baptistæ munus obeundum existima: qui modò inter pios censeatur, ac non apertè condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, de iudicibus tibi iudicium arrogare noli, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates preciáque anxiè & morosè disquire, nec progenitorum delectũ habe. Sit sanè alius alio præstantior, vel inferior: ac certè omnes te superiores sunt. Sic tecum reputa.

Similitudine docet eandem esse baptismi vim, à quocunque fideli conferatur.

Sint duo annulli, alter aureus, alter ferreus, atque eorum vterque eandem Imperatoris imaginem insculptam habeat, ac deindè ceram imprimat. Quid tandèm hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera agnosce, quamlibet animi solertia valeas. Dic vtrùm è duobus signis aureo annulo, vtrum ferreo, expressum sit, quóque modo vnum idémque signum existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoquè omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quanuis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen vtriusque baptismi vis est. Omnes citra vllum discrimen vim perficiendæ animæ habere existima, qui modò eadem fide sint informati.

5. AVGVSTINVS contra Cresconium Grámaticum libro quarto, capite vigesimo. Non ideò veriora, &c. vt in textu. Et ideò fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minùs sanctũ vel non sanctum hominem ministratum est: se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite quarto: Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus: Si per vitæ meritum, nec iste nec ille.

7. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo septimo: Memento Sacramentis Dei, &c. vt in textu.

8. ET tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille per cuius ministerium datur. Quid tibi facit minister malus, vbi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint, securum me facit magister meus, de quo spiritus eius dixit: Hic est qui baptizat. Quomodò securum me fecit? Ioan. 1.
Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Matth. 23.
Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros. Qui verò fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donũ Christi: quod per illum fluit, purum est.

Baptismus non cõtaminatur, dum per ministrũ malum confertur.

Baptisma quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Christi est, & quod datum est à Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatũ est post Iudã: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem: quia si datum est à Iuda, baptismũ Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Acto. 19.

Baptismati Ioannis præfertur baptismus per Iudam ministratus.

Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Etenim dictum est de Domino antequàm pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. Ioan. 4.
Deindè subiunctum est, Quãuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius: ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergò baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit.

Christus baptizauit, quos Iudas baptizauit.

Sic ergò quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, nõ homicidam, quia columbam attẽdo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Ioan. 1.

9. AMBROSIVS in libro de his qui mysteriis initiantur, capite quinto: Non merita personarũ, &c. vt in textu.

10. IOANNIS vndecimo: Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, &c. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente, &c.

11. MATTHÆI vigesimotertio: Super cathedrã Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter sacerdotis vitã, &c. vt in textu.

VIII.

Quid iudicandum de cæremoniis, præcipuè quarum solennis est vsus in Sacramentis?

A. Cæremoniæ ab Ecclesia probatæ, ritus [a] quidam sunt externi religiosè ac decenter instituti: Primùm, vt signa, testimonia, & exercitia sint cultus interioris, quem [b] Deus in primis requirit.

a Ioan. 9. a 11. d e f 20. e Luc. vlt. g Marc. 7. d 8. c 10. b Matth. 8. a 14. b

b Ioan. 4. c Matth. 15. b Esa. 1. c

B. Deindè, vt viua extent religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra mysteria tũ capessenda, tum

retinenda veluti manu ducatur.

C. Postremò, vt quæ ad cultum diuinum promouendum, & ad disciplinam[c] concordiámque conseruandam publicam pertinent, honestè ac decenti quodam[d] ordine, sicuti Apostolus iubet, in Ecclesia peragantur.

c Leo epist. 81. ad Dioscor. Innoc. ad Decent. Eugubi. epist. 1. Cōc. 4. Tolet. can. 2. d 1. Cor. 14. g Phil. 4. a b

D. Eæ verò cæremoniæ, quarum est vsus in Sacramentorum administratione, quásque veluti per manus traditas & commendatas nobis[e] à patribus[f] accepimus, ingenti præcipuè studio retineri & obseruari debent. Nam præterquàm quòd decorem illæ Sacramentis afferunt, & reuerentiam quandam conciliant, singulari quoquè[g] antiquitatis commendatione nobis sunt venerandæ.

e Hiere. 6. d Prouer. 22. d

f Basil. de spiritusanct. ca. 27. Triden. Conc. can. 13. de Sacr.

g Tertull. de corona militis. Dionysius de eccles. Hierarch. per totum.

E. Tum præter institutionem vetustissimam & Apostolicam, habent fœcunditatē mysteriorum grauitate atq; dignitate plenam, vt sanctissimi doctissimíque[h] Patres annotârunt. De his demùm aliísque id genus, præclarè ità[i] Damascenus: Quæ Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat inconcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutíque nostræ conducibilia plurimùm.

h Amb. de initiand. myst. Aug. & alij passim. Vide Isidorū de offic. eccl. & plures alios.
i In sermone de defunctis.

F. Rident interim Sectarij cæremonias, quę Sacramentis adhibentur: sed ipsi magis ridēdi, aut potiùs deplorādi, quòd cæco iudicio & hostili odio (pessimis consultoribus) freti, aduersùs veritatem clarissimam bellum gerant. Certè de Baptismi Cæremoniis vel antiquissimi Theologi nobis testantur,[k] Dionysius,[l] Clemens,[m] Tertullianus,[n] Origenes,[o] Cyprianus,[p] Basilius,[q] Chrysostomus,[r] Cyrillus.

G. Nugentur licèt ac blasphement impij: magno quidē Patres illi cōsensu commendant abrenunciationem, exorcismos, aquam benedictā, sacrum chrisma, crucis signaculum. Ante annos bis sexcentos ferè scripsit Basilius[s] in hunc modum: Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, & præterea eum qui baptismum accipit.

H. Verùm de Cæremoniis, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, sigillatim admonere, vt longum est, ità difficile, & huic quidem instituto haud necessariū. Quin & apertè fatetur Origenes, in[t] ecclesiasticis huiusmodi obseruationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necessè sit, rationem autem eorum, cur ità fiant, nondùm satis esse compertam.

k Diony. c. 2. eccle. hierar.
l Clem. epist. 3.
m Tertull. de coro. milit.
n Orig. hom. 12. in Nume.
o Cypria epist. 70.
p Basil. de spiritusan. ca. 27.
q Chrys. hom. de Adam & Eua.
r Cyril. Hier. Catech. 1. 2. 3. & 4. mystago.
s Basil. ibid. Vide Rabanū de instit. cler. li. 1. ca. 27. 28. & Isidor lib. 2. de offic. eccl. ca. 20. Ambr. lib. 1. 2. & 3. de Sacramentis, & de iis qui myst. initiantur. Aug. lib. 1. de nupt. ca. 20. & li. 2. ca. 18. & 29. & lib. 4. de Symb. ad Catechu. cap. 2.
t Hom. 5. in Nume. Itē Diony. ca. 1. & vlt. eccl. hierarch. & Aug. lib. de doctr. Christ. ca. 9.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS nono capite: Liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë, quod interpretatur, Missus. Abiit ergò, & lauit: & venit videns.

2. IDEM vndecimo capite: Iesus ergò vt vidit Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorātes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit, &c. Et paulò pòst: Iesus ergò rursùm fremens in semetipso, venit ad monumentum, &c. Et rursùm pòst: Iesus autem eleuatis sursùm oculis, dixit, &c. Hęc cùm dixisset, voce magna clamauit: Lazare, veni foràs. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus. Soluite eum, & sinite abire.

3. ITEM vigesimo: Hæc cùm dixisset, insufflauit & dicit eis, Accipite spiritum sanctum.

4. LVCÆ vltimo: Eduxit autem eos foràs in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis.

5. MARCI septimo: Et adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum vt imponat illi manum. Et appræhendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius: & suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi, &c.

6. ITEM octauo capite: Adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impositis manibus suis, interrogauit eum, si quid videret, &c. Deindè iterùm imposuit

manus

manus super oculos eius,& cœpit videre.
7. IBIDEM capite decimo: & complexans eos, & imponens manus super illos,benedicebat eos.
8. MATTHÆI octauo: Extendens Iesus manũ, tetigit eum,dicens:Volo,Mundare.
9. IBIDEM decimoquarto: Acceptis quinque panibus & duobus piscibus,aspiciẽs in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.
10. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum.Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum,in spiritu & veritate oportet adorare.
11. MATTHÆI decimoquinto: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.
12. ESAIÆ primo: Solennitates vestras odiuit anima mea,facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem,non exaudiam:manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.
1. C. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum:Non ergò patimur, vt cùm vnius nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus,& alia doctoris, alia discipuli instituta videantur, Petri scilicet Apostoli, & Euangelistæ Marci.

Concordia in diuino cultu, Romæ & Alexandriæ.

2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si instituta Ecclesiastica, vt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditum est,sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, indè diuersa in diuersis locis vel ecclesiis aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis: qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut ecclesias non conuenire,aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris contrarietatem inductã. Quis enim nesciat aut non aduertat id quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est,ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari?

S. Petri instituta Rom. Ecclesiæ obseruanda.

3. CONCILIVM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur:vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officiis, nec diuersa sit vltrà in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

Concordia in diuinis officiis celebrandis.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.
5. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò pòst: De cætero fratres,quæcunque sunt vera,quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus,si qua laus disciplinæ,hæc cogitate.
1. D. HIEREMIÆ sexto: Hæc dicit Dominus: State super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis,quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.
2. PROVERBIORVM vigesimosecundò: Nè transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.
3. BASILIVS de Spiritusancto,capite vigesimoseptimo:Dogmata quę in Ecclesia prædicãtur,quędam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraq; parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Reliqua vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.
4. TRIDENTINVM concilium canone decimotertio de Sacramentis in genere, sessione septima: Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicę ritus,in solenni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos,aut cõtemni,aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque ecclesiarum pastorẽ mutari posse,anathema sit.

Cæremoniarũ obseruatio præcipitur.

5. TERTVLLIANVS de corona militis:Habẽtes obseruationem inueteratam,quæ præueniendo statum fecit, &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda,A.testimonio quinto.
6. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia, in singulis propè capitibus tractat de cæremoniis in antiqua Ecclesia vsitatis. Et primũ quidem in secundo capite, de cæremoniis Baptismi: in tertio de cæremoniis circa Sacrificium Missæ & sacram synaxim obseruari solitis: in quarto circa consecrationem Chrismatis & vnguenti: in quinto de ritu sacrorum ordinum: in sexto de consecratione monachorum: in septimo deniquè de iis cæremoniis quæ circa mortuos adhibentur.
E. DAMASCENVS, vt in textu.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

1. F. DIONYSIVS Areopagita capite secundo Ecclesiasticæ hierarchiæ: Porrò qui tam sublimiũ ac tam cælestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus,accedit ad aliquem ex fideliũ numero, orátque vt se ad pontificem ducat:secuturum omnia quæcunque sibi tradentur, penitùs atque ex toto animo spondens: precatúrque tum vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitę suæ suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanámque infirmitatem metientem, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturũ quod ille postulat, benignissimè pollicetur, assuménsque hominem ad pontificem ducit,ille magna cum lętitia (non secùs quàm ouem perditam)in humeris virum suscipiens,primũ quidem secretiùs ex corde gratias agit, tum in orantis quoquè habitum sternitur, adorátque supplex atque veneratur summum illud beneficúmque principium, à quo & vocanda vocantur, & saluanda saluantur. Deindè sacros omnes gradus,vt sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant, agántque diuinæ clementiæ gratias,in sanctam ecclesiam cogit: atque initiò quidem hymnum aliquem sacris libris insertum, simul cum omnibus ecclesię ordinibus canit. Post hæc deosculatis sanctis altaribus, ad virum adstantẽ proficiscitur, per contatúrque ab eo,quidnam volens eò venerit. Illo autem (iuxta quod à susceptore suo fuerat edó-

Baptizandus susceptorem eligit.

Luc.15.

Rom.8.

Interrogatio Episcopi.

ctus) impietatem & veri boni ignorantiam accusante, ac diuinæ vitæ opere tam diù se fuisse destitutum ingemiscente, atque orante, vt eius sacratissimo munere ac prece Deo diuinísque mysteriis frui mereatur: contestatur ei, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum, per cuncta perfectum & immaculatum. Tum diuinæ quoquè conuersationis ac vitæ illi explicans rationem, an ità velit deinceps viuere, sciscitatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, consignánsque illũ sacerdotibus mandat, vt virum susceptorémque describant. Posteà verò quàm illi descripsère, sacram effundit precē, quam cùm omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidem ipsum ac ministrorum manibus exuit: deindè Occidentem versùs illum statuens intendentem, manúsque impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare illum ter Satanam iubet, ac prætereà abrenunciationem profiteri. Et cùm post trinam abrenunciationis cõtestationem tertiò se ille abrenunciare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientémque in cælum, atque intendentem manus Christo, sacrísque omnibus diuinitùs traditis consentire iubet. Postquàm verò & hoc ille fecerit, rursùs ter illum profiteri monet. Trina verò ea confessione peracta, rursùs ille orans benedicit, eíque manus imponit. Et cùm illum ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vnctionis oleum. At verò pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiúsque aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, térque in eas ad crucis effigiē sanctissimum fundens vnguentum, illásque hoc ritu perficiens, térque ad numerum sacræ effusionis carmē (quod prophetæ Dei pleni diuinitúsque afflati cecinêre) pronuncians, semel scilicet per singulos sancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem, & cùm illum eiúsque susceptorem quispiam sacerdotum ex descriptione celsa voce prædicauerit, ille quidem à sacerdotibus se tenentibus in aquam ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem supernè adstans, cùm rursùs per aquas sub pōtificis manu sacerdotes eius qui initiatur inclamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius mersione & emersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans. Assumentes autem illum sacerdotes, susceptori suíque accessus duci consignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati mũditiæ congruam induunt: sicque indutum rursùm ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Ista quidē veluti in signis, sanctæ ac diuinæ regenerationis consummatio est. Quæ profectò nihil habet in se indecens, nihil vel ex ipsis carnalibus imaginibus fœdum: sed adsunt illi dignissimæ intelligentiæ signa, naturalibus & humanis ac decentissimis speculis informata. Subiungit verò paulò pòst singularum cæremoniarum & rituum prædictorũ explicationem mysticam.

[Margin: Heb. 6. — Catechismus. — Manus impositio. — Consignatio. Nominũ inscriptio. — Ad Occidentem cõuersio. — Exorcismus. Abrenunciatio. — Ad Orientem conuersio. — Fidei professio. — Manuum impositio. Inũctio cum signo Crucis. — Fontis benedictio cũ infusione sacri vnguenti ad crucis formã. — Citatio nominis. — Trina immersio in aquam. — Susceptor vel patrinus. — Candida vestis. — Inunctio episcopalis post baptismum. Communio.]

2. CLEMENS in epistola tertia ad vniuersos, de officio sacerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis voluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hæres bonorum cælestium ex gestis propriis fiet. Accedat autem qui vult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cælorum, ieiuniis frequētibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, vt tribus mensibus iam consummatis, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem vnusquisque in aquis perennibus, nomine Trinæ beatitudinis inuocato super se, perunctus primò oleo per orationem sanctificato, vt ità demùm per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis.

3. TERTVLLIANVS de corona militis: Aquam adituri, ibidèm, sed & aliquanto priùs in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompę & angelis eius: dehinc ter megitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis concordiam prægustamus.

4. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo, non se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò seruitiis eius ac voluptatibus pariturum.

5. CYPRIANVS epistola septuagesima ad Ianuarium & cæteros: Oportet verò mundari & sanctificari aquam priùs à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et paulò pòst: Sed & ipsa interrogatio quæ fit in Baptismo, testis est veritatis. Nam cùm dicimus, Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Vngi quoquè necessè est eum, qui baptizatus sit, &c.

6. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: Cõsecramus autem aquam Baptismatis, & oleum vnctionis, prætereà ipsum qui Baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretáque traditione? Ipsam porrò olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in Baptismo, veluti renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac traditione? Nónne ex doctrina quam patres nostri in silētio, quod curiosos & ociosos submouet, seruârunt?

7. CHRYSOSTOMVS in homilia de Adam & Eua: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: Quòd cùm ad regenerationis veniunt Sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, & deincèps vasa eius eripiantur, in possessionem translata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

8. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi prima mystagogica: Primùm ingressi estis in porticum domus baptisterij, & stantes versùs Occidentem, mandari vobis audîstis, vt protensa manu, tanquàm præsenti Satanæ renunciaretis. Veruntamen audis, quòd nutu manus, tanquàm ad præsentem dicitur: Renuncio tibi Satana. Doceris mox &

[Margin: Dare nomen. — Catechismus. — Baptismus in nomine Trinitatis. Inunctio. — Abrenunciatio. Immersio triplex. — Abrenunciatio. — Lib. 1. epist. 12. Aquæ sanctificatio. — Fidei professio. — Inunctio post baptismum. — Aquæ sanctificatio & olei. — Inunctio. — Trina immersio. — Abrenunciatio. — Exorcismus. — Psal. 67. Ephe. 4. — Versùs Occidentem fit renunciatio.]

& alteram renunciationis partem addere, Et omnibus tuis operibus. Posteà dicis, & omni pompæ illius. Dicis prætereà, & omni tuo cultui. Cùm itaque Satanæ renunciaueris, & omne cum illo pactum rescideris, aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit. Et huius rei symbolum est, cùm ab occasu converteris ad ortum, quæ lucis est regio. Tum admonebaris vt diceres: Credo in Patrem & Filium & Spiritũ sanctum, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt: in sequentibus verò mysticis instructionibus, in sancta sanctorum ingrediemur.

Ad Orientem conuersio.

Professio fidei.

9. IDEM Catechesi secunda mystagogica: Statim igitur, vt ingressi estis, vestem exuistis: Deindè verò iam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos vsque perunćti estis; & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Christi. Illud ergò exorcizatum oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobiscum cõmunicatæ, & quod omne vestigium diabolicæ operationis in nobis delerũ sit. Nam vt insufflationes sanctorum & nominis Dei inuocatio, tanquàm vehementissima quædam flãma vrit dæmones, & in fugam conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deique inuocationem, tantam virtutem consequitur, vt non modò ardentia peccatorum vestigia expurget, verumetiã omnes inuisibiles dæmones repellat. Posteà deducebamini ad sanctum diuini Baptismi lauacrum; atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritussancti: & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aqua, rursùs emersistis.

Inunctio.

Vis exorcismi & insufflationis.

Olei exorcizati virtus.

Professio fidei.

Trina immersio.

10. ITEM Catechesi tertia mystagogica: Nobis postquàm ex aquis sacri lauacri ascendimus, datũ est chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & beatus Esaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me, quapropter vnxit me: Euangelizare pauperibus misit me. Cæterùm vide, nè illud esse putes vnguentum tantùm. Quemadmodùm enim panis Eucharistiæ, post sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est Corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non ampliùs est vnguentum nudum, neque (si quis ità appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu spiritus sancti, per ipsius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur, & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto viuificóque spiritu sanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuò circunferebat: simúlque efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deindè verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina mysteria aures accipiatis, de quibus dicebat Esaias: Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Posteà nares: Vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Christi gratus odor est Deo in his qui saluantur. Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iustitiæ, fortiter aduersùs insultus diaboli cõsistatis. Vt enim saluator post Baptismum, & illum sancti spiritus aduentum, egressus in prælium deuicit aduersarium: sic & vos post

Chrismatis inunctio post baptismum.

Esa. 61.

Luc. 4.

Trãsubstantiatio.

Chrismatis dignitas & virtus.

Frontis inunctio.

Aurium.

Esa. 50.

Matth. 13.

Narium.

2. Cor. 2.

Pectoris.

Matth. 4.

sacrum baptisma & Chrisma mysticum, induti armis sancti spiritus, aduersùs oppositam vobis potestatem consistitis, & præliamini, dicentes: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo, &c.

Philip. 4.

11. DENIQVE Catechesi quarta mystagogica: Exutis vestibus antiquis, & iis quæ sunt secundum spiritum albæ indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideò dicimus, quasi alba te semper vestimenta habere sit necesse, sed quòd his quæ verè alba, splendida & spiritalia sunt, vestiri te oporteat.

Candida vestis.

1. G. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt paulò antè, F. testimonio sexto.

2. RABANVS Maurus Moguntinensis archiepiscopus libro primo de institutione clericorum, capite vigesimoseptimo: Catechizandi ordo hic est: Primùm interrogatur paganus, si abrenunciat diabolo & omnibus damnosis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque iuxta Apostolum, deponere veterem hominem secundũ pristinam conuersationem, qui corrumpitur secũdum desideria erroris, abnegans impietatẽ & secularia desideria: Deindè apostolicæ fidei ostenditur ei symbolum, & exquiritur ab eo, si credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum, vnum Deum in Trinitate & Vnitate: si confiteatur vnam esse sanctam Ecclesiã Catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem. Hæc ergò omnia si se verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quando per Baptismi lauacrum regeneratur. At postquàm se per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo sæua potestas, vt per pium sacerdotis ministerium spirituisancto cedat fugiens spiritus malignus: signatúrque in se homo signaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signum, iam sibi deinceps sciat illud esse alienum. Exindè iam dicũtur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei sal benedictum in os, vt per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltrà putrefiat, sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterùm exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, nè Baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Posteà tanguntur ei nares & aures cum saliua, & dicitur ei illud verbum Euangelicum, quod Iesus, quãdo surdum & mutum sanauit, tangens cum sputo linguã eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit, Epheta: quod est, adaperire. Hoc enim Sacramentum hîc agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperian-

Ordo catechizandi.

Abrenunciatio.

Ephe. 4.

Tit. 2.

Professio fidei.

Ephes. 4.

Exufflatio.

Consignatio.

Sal benedictum.

Exorcismus.

Nariũ & aurium tactus cum saliua.

Mar. 7.

tur illi & aures ad audiendum mandata Dei, sensúque intimo cordis reponendum. Deindè benedictione sacerdotali munitur, vt ad sacrum Baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndiquè muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboretur.

Olei sanctificati inunctio in pectore & inter scapulas.

3. ET capite vigesimooctauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hæc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare, maximè cùm dicit Apostolus: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodò surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergò cũ inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundum personarum differentiã mysterium baptismi celebretur, & secundum vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. vndè dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & reliqua. Postquàm enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequẽte simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ità: Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & eccè aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Benè quidem baptismo cõtinuatur chrismatis vnctio: quia spiritus sanctus, qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credẽtes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus foliis, significãs vtriquè quòd spiritus sanctus per chrismatis vnctionẽ in baptismate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ.

Consecratio fontis.
Cur in nomine S. Trinitatis baptizetur trina mersione.
Rom. 6.
Ephes. 4.
Vnctio in vertice, quid designet.
Matth. 3.
Genes. 8.

4. ISIDORVS Hispalensis episcopus libro secũdo de officiis ecclesiasticis, capite vigesimo: *Exorcizantur autem catechumeni primùm, deindè salẽ accipiunt, & vnguntur.* Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritum in energumenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia vel violenta incursio, expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exiit ab illo dæmonium. Potestas autẽ diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini per Sacramentum baptismatis transferantur. Quod quia paruuli per se renunciare non possunt, per corda & ora gestantium adimpleatur. Sal autẽ in ministerio catechumenis dandus, à patribus ideò est institutus, vt eius gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque desipiant à sapore Christi: nec sint fatui, & retrò respiciant sicut vxor Loth.

Exorcismus quid.
Matth. 17.
Paruuli per ora gestantium renunciant.
Marc. 17.
Sal cur adhibeatur.
Gen. 19.

5. AMBROS. lib. 1. de Sacramentis, cap. 1. Ergò quid egimus Sabbato? Nempe apertionem: qua mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latinè dicitur, adaperire. Ideò ergò tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fidei deuotionisque plena fragrãtia. DEINDE CAPITE SECVNDO: Venimus ad fontẽ, ingressus es. Occurrit tibi Leuita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenũcio. Memor esto sermonis tui, &c. CAPITE TERTIO: Deindè accessisti propiùs, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. ET CAPITE QVINTO: Forma Baptismatis & vsus hoc habet, vt antè fons consecretur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ.

Aurium & narium attactus.
Mar. 7.
Inunctio.
Abrenunciatio.
Fontis consecratio.
Exorcismus.

6. IDEM libro secundo de Sacramentis, capite quinto: Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat Patris nomen, præsentiam Filij & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cælestia verba quæ sunt? quòd baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. ET capite septimo: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentẽ? Dixisti, Credo. & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterùm interrogatus es, Credis in Dominum nostrũ Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo. & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. tertiò mersisti. Ergò mersisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.

Forma baptismi.
Fidei professio.
Inunctio post baptismum qua verborum forma fiat, & in qua parte.

7. PRÆTEREA libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectionẽ, succinctus est summus sacerdos. Licèt enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hãc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. ET secundo capite: Sequitur spiritale signaculum, quia post fontem superest, vt perfectio fiat, &c. Post hæc quid sequitur? venire habes ad altare, &c.

Lotio pedum in Ecclesia Mediolanensi.

8. IDEM in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite primo: Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum,

Aurium attactus.

rum carpsit: quòd vobis significauimus, cùm apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Effeta, quod est, Adaperire. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cùm mutum curaret & surdum. (Marci 7.) CAPITE SECVNDO: Post hæc reserata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sacrarium. Repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo & operibus eius, mūdo & luxuriæ eius ac voluptatibus? (Abrenunciatio.) Vidisti illic Leuitā, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renūciandū mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renunciat Diabolo, ad Christum cōuertitur, illū directo cernit obtutu. (Ad Orientem conuersio.) DEINDE CAPITE TERTIO: Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis, ad nullos vsus futuræ salutis est. (Aquæ baptismalis benedictio.) Cùm verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri & salutaris poculi temperatur. CAPITE SEXTO: Post hæc vtiquè ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. (Iunctio. Psal. 132.) Nónne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnū Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. (Ioan. 13. Lotio pedū.) Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis, &c. CAPITE SEPTIMO: Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quòd exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ casta velamina. (Candida vestimenta.) Et in fine capitis. (Cōfirmatio. Esaiæ 11.) Repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, &c. (Communio.) DENIQVE CAPITE OCTAVO: His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit altaria, &c.

9. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & cōcupiscentia, capite vigesimo: (Exorcismus quid facit in paruulis.) In veritate, nō in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eíq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur donèc eruantur indè per Sacramentū Baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

10. IDEM libro secundo de nuptiis & cōcupiscentia, capite decimooctauo: In Ecclesia toto orbe diffusa vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mūdi mittatur foràs, à quo necessè est vasa iræ possideātur. (Cur exufflantur in toto orbe paruuli baptizandi.)

11. ET capite vicesimonono: Hos iste audeat dicere Manichæos, (Ambrosium & Cyprianum intelligit) & antiquissimam Ecclesiæ traditionē isto nefario crimine adspergat, qua exorcizantur & exufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum eius, eruti transferantur. (Exorcismus & exufflatio paruulorum, antiquissima Ecclesiæ traditio.)

12. ITEM libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquēs catechumenos: Omnia sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei; exorcismis, orationibus, cāticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, vt dixi, escæ sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos exhibeat mater Christo. (Exorcismi. Orationes. Insufflationes. Cilicium. Inclinatio.) Accepistis & Symbolum, protectionem parturiētis contra venena serpentis. (Symbolum.)

1. ORIGENES homilia quinta in librū Numerorum: (Ratio multarū cæremoniarum obscura est.) Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidē facere necessè est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nā quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solā Orientis partem conuersi orationem fundimus, nō facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiēdæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ gerūtur in baptismo verborum, gestorúmque, & ordinum atque interrogationum ac respōsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice atque eius filiis tradita & commendata suscepimus. Cuncta hæc ergò & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem: leuamus humeris nostris, & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aarō, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Ità tamen conceditur, vt sciant sibi velanda hæc & operienda, vbi cæteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit.

2. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariò itaque primi illi nostri sacerdotalis numeris duces, cùm ex summa supersubstantialíque deitate ipsi sancti muneris plenitudinem percepissent, & idipsum deincèps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsíque (vt qui transissent in Deum) posteros ad diuina prouehere affatim cuperent, visibilibus signis cælestia Sacramenta texerunt, varietatéque ac multitudine quod vnicū est collectum, tradiderūt: & in humanis imaginibus res diuinas, materialibúsque figuris spiritualium maiestatem, atque in iis quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiūt leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causa, cui ne ipsa quidem fas est signa contingere, verùm ob id quoquè, quòd hæc nostra sacratissima fūctio significatiua est, plenáq; (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigétque visibilibus figuris, quibus veluti adminiculis ad eorum augustiorem intelligentiam subuehamur. (Apostoli cur signis visibilibus & externis cæremoniis vsi.)

3. IBIDEM capite vltimo: Plurima ex his quæ ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidē ignoratas; verùm præstātioribus ordinibus cognitas. Cōplura item summas illas altissimásque substantias latent: solíque sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt. (Multarum cæremoniarū & rituum significatio nobis obscura.)

4. AVGVSTINVS libro 3. de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet. Qui verò aut operatur, aut veneratur vtile signum diuinitùs institutum, cuius vim significationémque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potiùs, quò talia cuncta referenda sunt. Qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute. (Signorum ignotorum veneratio.) Melius est autem vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quàm inutiliter ea interpretando, à iugo seruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inserere.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I.

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

Act. 2. f Mar. 16. d Ioan. 3. c 4. a Tit. 3. b Matth. 28. d Ephes. 5. f 1. Pet. 3. b.

EST hoc nouæ legis primũ & maximè necessariũ Sacramentum, in ablutione corporis exteriore, & legitima verborum enunciatione, iuxta Christi institutionem, consistens.

B. Necessarium inquam Sacramentum, non solùm [a] adultis, sed etiã [b] paruulis, ac simul eis efficax ad salutem æternã consequendam. Nascũtur omnes iræ [c] filij: opus igitur habent etiã paruuli emundatione peccati, nec possunt absq; [d] hoc Sacramento mũdari, & in filios Dei regenerari. [e] Nã & generatim legislator edixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnum* Dei. Alibi verò: [f] *Non est voluntas ante Patrẽ, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.* Perirẽt [g] autẽ non baptizati etiã paruuli, sicut olim in Synagoga Hebræorum pueri [h] incircuncisi.

C. Iam cùm sit vnum [i] Baptisma Christi fidelium, hoc semel acceptum, nefarium est [k] prorsus iterare, quicquid demùm prætexant iam olim [l] damnati Anabaptistæ: Cum Synodo Constantinopolitana dicendum est: Confiteor [m] vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et cum Augustino: [n] Rebaptizare hæreticum hominem, omninò peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est: quod idcircò Cæsareis etiam [o] legibus prohibetur.

a Triden. sess. 6. cap. 4. & sess. 7. can. 5. de baptismo. Aug. tract. 13 in Ioan. Ambr. de myster. init. ca. 4. Clemens epistola 4. ad [Iuli]um.
b [Co]ncil. Latera. can. 1. & Mileuit. can. 2. Dio[nys.] Eccle. hierar. ca. 7. Cyprian. epist. 59. Chrysost. hom. de Adam & Eua.
c Ephes. 2. a Trident. sess. 5.
d Aug. [ep]ist. 28. & lib. 3. de anima & eius orig. c[a. 9.] Item lib. 1. de pec. mer. ca. 23.
e Ioan. 3. b Aug lib. 3. de pec. mer. cap. 4. & 12.
f Matth 18. b Bern. serm. 66. in cantic. & epist. 140. ad Hildefons.
g Aug. de nupt. & concup. li. 1. c. 20. & li. 2. c 17. Item ser. 14. de verb. Apost.
h Genesis 17. b
i Ephes. 4. a Basil. de Spir. sanc. ca. 15.
k Heb. 6. a Clemens constitu. apost. li. 6. ca. 15. Damasc. li. 4. ca. 10.
l in Concil. Carth. 1. can. 1 & Vienen. Trident. sess. 7. can. 9. de Sacramen & 13. de Baptis. Aug. tract. 11. in Ioan. Beda in 3. ca. Ioan.
m [I]n Symbolo fidei.
n Epist. 103. & in li. de vnico bapt. cõtra Petil. ca. 13. Leo epist. 79. ad Nicetam, ca. 7. & 37. ad Leonem Rauen.
o C. lib. 1. Nè sanctum bapt. iteret.

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM secundo: Petrus verò ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donũ spiritus sancti.

2. MARCI decimosexto capite: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

3. IOANNIS tertio: Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

4. ET capite quarto: Quanquã Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.

5. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

6. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.

7. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

8. PRIORIS Petri tertio capite: In arca pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed consciẽtiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionẽ Iesu Christi.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite quarto: Iustificatio est translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum: quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit, &c. *Iustificatio nõ fit sine baptismo aut eius voto.* *Ioan. 3.*

2. ITEM sessione septima, canone quinto de Baptismo: Si quis dixerit Baptismũ liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit. *Baptismus necessarius ad salutem.*

3. AVGVSTINVS tractatu decimotertio in Ioãnem: Quantũcunque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat: non illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum. *Baptismi necessitas.*

4. AMBROSIVS in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite quarto: Credit catechumenus in crucem Domini Iesu, qua & ipse signatur: sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non põtest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

5. CLEMENS epistola quarta ad Iulium & Iulianum:

lianum: Nec putetis, quòd etiam si omnem pietatẽ colatis, omnémque iustitiam, baptismum verò non accipiatis, spem possitis habere apud Deum: immò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non benè operati estis. Confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ità gerantur, sicut Deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se, Baptismo consignari. Quod si vos renueritis, vt vestræ volũtati magis, quàm Dei obtemperetis, contrarij sine dubio & inimici estis voluntati eius. Sed dicitis fortassè: Quid cõfert aquæ baptismus ad Dei cultum? Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ità demùm peruenire poteritis ad salutem. Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum sacramento verus Propheta testatus est, dicens: Amen amen dico vobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, non introibit in regnum cælorum. Et ideò accelerate, Est enim in aquis istis misericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur super eas: & agnoscit eos, qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de suppliciis futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismũ consecratas. Confugite ergò ad aquas istas: solæ sunt enim quæ possint vim futuri ignis extinguere. Ad quas qui moratur accedere, cõstat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismus ei per omnia necessarius est: Iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo: iniusto verò, vt peccatorum quæ gessit, remissio concedatur.

Quàm necessarius baptismus. — *Matth. 28. Ioan. 3.* — *Ioan 3.*

6. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem, &c.

Paruulis & adultis necessarius Baptismus.

7. CONCILIVM Mileuitanum canone secũdo: Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vndè fit cõsequẽs, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodũ Ecclesia catholica, vbiquè diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Eundem canonem repetiuit Concilium Tridentinum sessione quinta.

Paruuli baptizandi propter peccatum originale. — *Rom. 5.*

8. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia capite septimo: Verũ ea de re ista quoquè dicimus, quæ sancti præceptores nostri ex pristina traditione edocti, ad nos deriuârunt. Aiunt enim quod est verissimum, infantes (si sancta lege formentur) ad sacrum peruehendos habitum, omni errore liberos & vitæ exortes impuræ. Istud cũ piissimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infãtes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque præsul spondentẽ, puerum iuxta sanctam educatũrum vitam requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidémque confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) aliũ pro alio imbuit sacris. Neq; enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacramenta profiteor. sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerũ inducturum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenũciet cõtrariis omninò, profiteatúrq; & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignũ est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorúmq; seruet immunem.

Apostoli voluerunt paruulos baptizari. — *Patrinus seu susceptor & sponsor paruuli.* — *Quomodò puer per susceptorem abrenunciat & fidem pr[ofite]tur.*

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum: Quantùm verò ad causam infantiũ pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem quo nati sint constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circuncisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo cõsensit, sed vniuersi potiùs iudicauimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in euangelio suo dicat, Filius hominis non venit animas hominũ perdere, sed saluare: quantùm in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulò pòst: Deus vt personã non accipit, sic nec ætatem, cũ se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Quòd autẽ in Iudaica circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramentũ est in vmbra atque in imagine antè præmissum, sed veniente Christo veritate completum. Quæ imago cessauit superueniente postmodũ veritate, & data nobis spiritali circũcisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem circuncisionem impediri carnali circuncisione debere, sed omnem omninò hominẽ admittendum esse ad gratiam Christi, quando & Petrus in Actibus Apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicẽdum & immũdum. Cæterùm si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multùm antè peccantibus, cùm posteà crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso faciliùs accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcircò frater charissime, hæc fuit in concilio nostra sentẽtia, à baptismo atq; à gratia Dei, qui

Lib. 4. epist. — *Gen. 17.* — *Paruulos primùm natos baptizari posse.* — *Luc. 9.* — *Galat. 2.* — *Act. 10.* — *Originale peccatum in infantibus.*

Cōcilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus.

omnibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuersos obseruandum sit atque retinēdum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos obseruādum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur, quòd in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quàm deprecantur.

Paruulos baptizādos propter originale peccatum Ecclesia Catholica prædicat.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adā & Eua: Prædicat Ecclesia Catholica vbiquè diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulò pòst: Quia ipsa conceptio sine carnis cupiditate non fit, ideò dixi de transgressione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptismus paruulorum abluat omne originale peccatum. Et post nonnulla: Illud etiam quod circa baptizādos in vniuerso mundo sancta ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum, &c. vt suprà, quæstione octaua, de Sacramentis in genere F. testimonio septimo.

Exorcismi & exufflationes.

11. AD Ephesios secūdo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

Paruuli baptizandi propter originale peccatum.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de peccato originali: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiā si fuerint, à baptizatis parentibus orti: aut dicit in remissionem quidem peccatorū eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam: vndè fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dicit Apostolus, Per vnū hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt: nisi quemadmodùm Ecclesia Catholica vbiquè diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorū etiam paruuli, &c. vt Concilium Mileuitanum suprà testimonio septimo.

Rom. 5.

Ex Apostolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymū: Item quisquis dixerit quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramēti eius participatione de vita exeunt: hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Qui autē non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptismo non saluantur paruuli. Rom. 5.

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequàm baptizentur, morte præuētos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

Ante baptismum decedētes paruuli, nō liberantur à peccato originali.

15. ITEM de peccatorum meritis & remissione libro primo, capite vigesimotertio: Nulla ex nostro arbitrio præter baptismū Christi salus æterna promittatur infantibus, quā nō promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingeniis præferenda.

Solo baptismo saluantur paruuli.

16. IOANNIS tertio, vt in textu.

17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remissione, capite quarto: Vndè fit consequēs, vt quoniam nihil agitur aliud, cùm paruuli baptizantur (nisi vt incorporentur Ecclesiæ, id est, Christi corpori membrísque socientur: manifestum fit, eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum vtiquè non haberent.

Per baptismū incorporātur Ecclesiæ.

Ad damnationem pertinent nisi baptizentur.

18. CAPITE duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios septimo: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: Illud tamen (inquit) sine dubitatione tenēdum est, quæcunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittēda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibèt sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet sanctis iustísque procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati: pro quibus tanto impensiùs loqui debemus, quanto pro se ipsi minùs possunt.

Propria infidelium sanctificatio fit per Baptismum.

19. MATTHÆI decimooctauo, vt in textu.

20. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica: Videte detractores, videte canes. Irridēt nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorū suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deū de terra? Adstat & clamat nihilominùs mater ecclesia. Quid tamen infans? Nónne & ipse videtur tibi inhiare quodammodò de fontibus saluatoris, vociferari ad Deum, suísque vagitibus clamitare, Domine, vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ità ergò clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamatur ad patrē. Porrò pater seipsum negare nō potest, pater est. Nemo mihi dicat quia nō habet fidē, cui mater impertit suā, inuoluens illi in sacramento, quousquè idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu euolutā puràmque percipere. Nunquid breue pallium, vt nō possit ambas cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nūquid minor fide Chananeæ mulieris, quam constat & filiæ sufficere potuisse & sibi? ideò audiuit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut petisti. Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinuêre salutem? Denique habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulò pòst: Tolle grabatum tuum, & ambula. Qui hæc credit, facilè huic persuadebitur, meritò ecclesiā præsumere non solùm paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quæ cùm ità sint, nullum præiudicium sustinebunt

Hæretici Catholicos irrident propter infantium baptismum.

Gen. 4.

Esa. 36.

Mater Ecclesia fidem suā paruulo communicat.

Matth. 15.

Matth. 9.

suscipiebunt regenerati de eo quod dictum est, Sine fide impossibile est placere Deo: cùm sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiā perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est: Qui verò non crediderit, cōdemnabitur. Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate, & infantibus per lauacri regenerationem succurretur, & adulti qui continere non poterunt, coniugij tricesimo fructu se rediment. Christus propter hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorū. Propter hoc quoquè & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virum, vt nulli deesset ætati.

Heb. 11. Paruuli baptizati non sunt omninò sine fide. Marc. 16. 1 Tim. 2. Rom. 14.

21. IDEM in epistola ducentesima quadragesima ad Hildefonsum comitem, de Henrico hæretico scribens: Paruulis Christianorū, Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licèt piè clamante pro eis: Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergóne qui homines & iumēta saluauit, quemadmodùm multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tā multam misericordiam peruenire? Quid, quæso, quid inuidet paruulis saluatorem paruulum qui natus est eis? Inuidia hæc diabolica est: inuidia hac mors intrauit in orbem terrarum. An putat paruulos saluatore non egere, quia paruuli sunt? Si ità est, ergò gratis magnus Dominus factus est paruus: vt omittam quòd flagellatus est, quòd sputis illitus, quòd cruci affixus, quòd deniq; mortuus est. Non est hic homo à Deo, qui sic contraria Deo & facit & loquitur. Prô dolor: auditur tamen à pluribus, & populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populū. Ad vocem vnius hæretici siluerunt in eo omnes propheticæ & apostolicæ voces, quæ de conuocando in vna Christi fide è cunctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu cecinerunt. Ergò fefellerunt diuina oracula, falluntur omnium oculi & animi: qui quod legūt prædictū, intuentur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste, stupenda & prorsus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros, totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos quos decipit, totas miserationum Dei diuitias & vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licèt in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potissimū singularis ferus depascitur, dum nō est qui resistat, neque qui saluum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi inuenit expositas, in quibus fiducialiter sub tuo dominatu in gregem Christi toto furore bacchatur. Quod tuóne honori cōgruat, princeps illustris, ipse iudicato. Nec mirum tamen, si serpēs ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitùs abnegauit.

Math. 19. Inuident hæretici salutem paruulis.

22. AVGVSTINVS de nuptiis & concupiscentia libro primo, capite vigesimo: Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, à potestate diaboli & angelorum eius quisquis erui, cū baptizantur, negauerit paruulos, ipsorum Ecclesiæ sacramentorum veritate conuincitur, quæ nulla hæretica nouitas in Ecclesia Christi auferre vel mutare permittitur, regente atque iuuante capite totum corpus suum, pusillos cum magnis. In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua nō possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnū sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donèc eruantur indè per sacramētum baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

Per baptismū eruuntur à potestate diaboli. Exorcismi veritas in paruulis. Abrenunciant per ora gestātium.

23. ITEM lib. 2. de nuptiis & concupiscētia, cap. 17. Inquantùm homines sunt paruuli, bonum est naturæ, cuius author est Deus: inquantùm autem cum peccato nascuntur, perituri, si non renascantur, ad semen pertinēt maledictum ab initio illius antiquæ inobedientiæ vitio. Ab hac fide Apostolica atque Catholica verissima atque fundatissima, cum Pelagianis iste Iulianus discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, nè paruuli portētur ad Christum, vt eruantur à potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur.

Pereunt si nō renascantur.

24. IDEM sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Nos dicimus paruulos aliter salutē & vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Ibidèm: Vbi ponis paruulos baptizatos? Profectò in numero credentium. Nam ideò & cōsuetudine Ecclesiæ antiqua canonica fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et sic de his quærimus, Iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis vtiquè à fide. fides à credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis, nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse apertus hæreticus. Ergò ideò habent vitam æternam, quia qui credit in filium, habet vitam æternam. Noli eis sine ista fide, & sine isto sacramēto huius fidei promittere vitam æternam. Et post nonnulla: Absit vt ego dicam non credētes infantes. Iam superiùs disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero. dicitur, credit & valet, & inter fideles baptizatos cōputatur. Hoc habet authoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, cōtra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur. Ergò prodest Christus aliquid infantibus baptizatis, & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, credentibus prodest. Et pòst pauca: Credunt & infantes. Vndè credunt? Quomodò credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Posteà verò: Multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Quomodò ergò sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit nisi baptizetur: sic filij fidelium, etsi ad quendā modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si nō fuerint baptizati.

Sine baptismo non saluantur. Paruuli baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur. Credit in altero, qui peccauit in altero. Ab Ecclesiæ authoritate. 1 Cor. 7. Pereunt fidelium filij, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimoseptimo: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

1. C. AD Ephesios quarto: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

2. BASILIVS in lib. de Spiritusancto, capite decimoquinto: Vnū nouimus salutiferum baptisma, quandoquidem vna est pro mūdo mors, & vna ex

Vnicum baptisma.

mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

3. AD Hebræos sexto: Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donũ cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutésque seculi venturi, & prolapsi sunt: rursùs renouari ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

Rebaptizantes crucifigunt Dominum.

4. CLEMENS pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarũ, capite decimoquinto: Veruntamen initiatos iterùm baptizare tentãtes, crucifigunt Dominum: iterũ eum interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant spiritui, sanguinem sanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantem. Et paulò pòst: Baptizate quoquè puerulos vestros, & educate eos in disciplina & præceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere.

Pa... lorum Bap... mus.

Marc...

V... Baptis...

Rom. 6.

5. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Confitemur autem vnum baptisma in remissionem peccatorum, & in vitam æternam. Baptisma siquidem Domini mortem insinuat: consepulti enim sumus Domino per baptisma, vt inquit diuinus Apostolus. Quemadmodùm igitur semel completa est Domini mors, sic semel oportet baptizari iuxta Domini verbum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Quicunque igitur in Patre, & Filio, & Spiritu sancto baptizati sunt, & vnam naturam diuinitatis in tribus hypostasibus edocti, & rursùs rebaptizantur, illi iterùm crucifigunt Christum, vt inquit diuinus Apostolus. Impossibile namque est eos qui semel illuminati sunt, renouari in pœnitentiam, iteratò crucifigentes sibiipsis Christum, & ludibrio subiicientes. Quicunque verò in sancta Trinitate baptizati non fuerint, illos rebaptizari oportet.

Rebaptizati iterùm crucifigunt Christum. Heb. 6.

Damnatur anabaptismus.

6. PRIMVM Concilium Carthaginense canone primo: Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à syncera fide & catholica disciplina.

Vide in Clementinis, tit. de summa Trinit. & fide Catholic.

7. CONCILIVM Viennense sub Clemẽte quinto: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans, est (sicut vnus Deus & fides vnica) ab omnibus fideliter confitẽdum. Quod celebratum in aqua in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, credimus esse tam adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem.

Character Baptismi, Cõfirmationis, & Ordinis.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone nono, de Sacramentis in genere: Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

Paruuli inter fideles numerandi.

Paruuli baptizati non rebaptizandi postea.

9. ITEM in eadem sessione, canone decimotertio de Baptismo: Si quis dixerit paruulos, eo quòd actum credendi non habẽt, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cũ ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos: aut præstare omitti eorũ baptisma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

10. AVGVSTINVS tractatu vndecimo in Ioannem: Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus. Quicúque tibi dixerit, vt spiritaliter iterùm nascaris, responde quod dixit Nicodemus: Nunquid potest homo iterum in ventrem matris suæ intrare, & nasci? Iam natus sum de Adam, non me potest iterùm generare Adam: iam natus sum de Christo, non me potest iterùm generare Christus. Quomodò vterus non potest repeti, sic nec baptismus. Ibidèm: Plùs vos persequuntur (Donatistæ) qui vos illudendo seducunt, Veni veni, baptizare hîc, hîc habes verum baptismum. noli ludere, vnus est verus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Isti etiam audent dicere, quia persecutionem solent pati à catholicis regibus, aut à Catholicis principibus. Quam persecutionem tolerant? afflictionem corporis. Quomodò passi sunt persecutionem, quam faciunt grauiorem? Caue quando vult ludere Ismaël cum Isaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iam baptismum. Si enim verus est iste baptismus, quisquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ persecutorem. Et paulò pòst: Mirantur quia commouentur potestates Christianæ aduersùs detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergò mouerentur, & quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, vndè spiritaliter nati sunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

Baptismus repeti non potest, vt nec carnalis natiuitas.

Gen. 21.

Anabaptistæ sunt illusores.

Rectè persequuntur hæreticos Catholici principes.

Pro mortibus sempiternis mortem temporalem patiuntur.

11. BEDA in caput tertium euangelij secundùm Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiã de spiritali est regeneratione sentiendum: nequaquàm videlicet eam, postquàm semel expleta fuerit, posse repeti. Siue enim hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet, ille quidem qui ità baptizatus est, à nobis Catholicis rebaptizari, nè confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Non magis repeti potest spiritalis, quàm carnalis natiuitas.

12. SECVNDA synodus generalis, quæ est prima Constantinopolitana, in Symbolo: Confitemur vnum baptisma in remissionem peccatorum.

13. AVGVSTINVS epistola ducentesima tertia ad Maximinum Episcopum: Rebaptizare igitur hæreticum hominem, &c. vt in textu.

14. IDEM in libro de vnico baptismo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem vt quod de hac re sentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos, quod illi (Cyprianus scilicet & eius socij) fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.

Anabaptismus est diabolicæ præsumptionis.

15. LEO Magnus epistola septuagesimanona ad Nicetam Episcopum Aquileiensem, capite septimo: Hanc regulam (vt scitis) seruandam in omnibus Ecclesiis prædicamus, vt lauacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (vt diximus) sola sanctificatio sancti spiritus inuocanda est, vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur.

Baptismus non iterandus. Ephe. 4.

16. IDEM

16. IDEM epistola trigesimaseptima ad Leonem Reuennatē Episcopum: Scimus quidem inexpiabile esse facinus, quotiès iuxta hæreticorum damnata à sanctis patribus instituta, cogitur aliquis lauacrum, quod regenerādis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante doctrina, quæ nobis vnicam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confessionem, vnum in baptismate Sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iterationis crimen deuenire quod factum esse omninò nescitur.

Inexpiabile facinus est rebaptizatio. Ephes. 4. Agit de corū baptismo, de quibus non cōstat an sint baptizati.

17. IVSTINIANVS in Codice, libro primo, titulo sexto, Nè sanctū baptisma iteretur, L. secunda Imperatorem Honorij & Theodosij: Si quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, vnà cū eo qui piaculare crimē commisit (si tamē criminis per ætatem capax sit) & hic, cui persuasum sit, vltimo supplicio percellatur.

II.

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè sunt notanda?

A. Elemētum abluēs, eiúsque significatio, verbū, minister, & effectus baptismi.

B. Elementum est[a] aqua simplex, materia ad hoc necessaria, quæ natura sua sordes corporis abluere solet. Cui hæc pulchrè respondet significatio, Baptismo animam[b] emūdari peccatis, & hominem, vti dicemus, iustum effici.

a Ioan. 3. b Ephes. 5. f / ... 8. g 10. g Triden. can. de Bapt. & Florent. Chr homi. 24. in Ioan. b Tit. 3. b Act. 2. f 1. ... 6. c

C. Verbum quo[c] Sacramenti forma consistit, ex Christi præcepto sic habet:[d] *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

D. Et quanquàm sit Sacerdotum munus, baptismum administrare, tamen vbi necessitas vehemēter vrget, baptizare possunt alij[e] quoquè, ne impiis quidem & hæreticis exceptis, modò à forma Ecclesiæ & eius verbis conceptis non recedatur.

c Conc. Lateran. & Florent. Aug. lib. 6. cont. Dona. c. 25. Didymus lib. 2. de spir. san. d Matth. 28. d Ambr. de iis qui myst. init. cap. 4. e Aug. cont. Parmenia. lib. 2. cap. 13. Et de vnic. bap. ca. 9. Cont. Don. lib. 3. c. 5. & li. 7. cap. 53. Hil. in Psal. 67. Cōc. Later. can. 1. Floren. & Trid. can. 4. de bapt.

TESTIMONIA.

1. B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

2. AD Ephesios quinto: Vt Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

3. ACTORVM octauo: Dum irent per viam venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Eccè aqua, quid prohibet me baptizari? Et iussit stare currum: & descēderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum.

4. ET decimo: Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?

5. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone secundo de Baptismo: Si quis dixerit aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

Materia baptismi. Ioan. 3. b

6. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Materia huius Sacramenti, est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Ioannem: Nam quòd pernecessaria sit aqua, vel indè perspicuum est, quòd cùm antè aquam spiritus inspirâsset, in hoc tamen non quieuit Apostolus, sed ad aquæ necessitatem ostendendam ait: Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Quænam ergò aquæ necessitas? Iam abscōditum vobis mysterium aperiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum exposuisse sufficiat. Primùm diuina in hoc consummantur indicia, sepultura, mortificatio, resurrectio, vita, & hæc simul omnia. In aqua enim tanquàm in sepulcro caput immergentibus vetus homo sepelitur & submergitur, deindè nobis emergentibus nouus resurgit indè. Vt facilè nobis est immergi, & emersos respirare: ità Deo veterem sepelire hominē, & nouum induere. Prætereà ter istud fit, vt hic Patris & Filij & Spiritus sancti virtutem hæc omnia implere intelligas. Quod nè coniectura à me, sed vero sensu dictum intelligas, audi Paulum: Cōsepulti, inquit, sumus cum illo per baptismum in mortem. Et iterùm: Noster vetus homo simul crucifixus est. Et iterùm: Complantati facti sumus similitudini mortis eius.

Aqua ad baptismū perficiendum necessaria. Actor. 10.

Ter repetita ablutio.

Coloss. 2.

Rom. 6. Ibidem.

8. AD Titū tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

9. ACTORVM secundo: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine IESV CHRISTI in remissionē peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

10. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij & Spiritus sancti, consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

2. ET Concilium Florentinum: Formā huius Sacramenti est: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Non tamen negamus quin

Forma Baptismi Latinorū & Græcorum.

& per illa verba, Baptizetur talis seruus Christi in nomine Patris,& Filij, & Spiritus sancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exteriùs Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrū, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum.

Certa baptismi forma necessaria.

3. AVGVSTINVS de baptismo contra Donatistas libro sexto, capite vigesimoquinto: Certa illa Euangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodùm dæmonium Christi nomine excluditur. Et paulò pòst: Si autem ipse malus est atque peruersus, si precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduersam, non ideò ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam precē afferat, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi cōsecrari non potest, & ipse sanctificat Sacramentum suum, vt homini siue antequam baptizetur, siue cùm baptizatur, siue posteà quandoque ad se veraciter conuerso, idipsum valeat ad salutē, quod ad perniciem, nisi conuerteretur, valeret. Cæterùm quis nesciat non esse baptismum Christi, si verba Euangelica quibus symbolum cōstat, illic defuerint? Sed faciliùs inueniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

Forma mutilata esse non debet.

4. DIDYMVS Alexandrinus libro secundo de Spiritu sancto: Quis non ex ipsa cogetur veritate suscipere indifferētiam sanctæ Trinitatis, dum vna sit fides in Patre,& Filio, & Spiritu sancto: & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris, & Filij,& Spiritus sancti? Non arbitror quenquam tam vecordem atque insanum futurum, vt perfectum baptisma putet id, quod datur in nomine Patris & Filij, sine assumptione Spiritus sancti: aut rursùs in nomine Patris & Spiritus sancti, Filij vocabulo prætermisso: aut certè in nomine Filij & Spiritus sancti, non præposito vocabulo Patris. Licèt enim quis posset existere saxei (vt ità dicam) cordis, & penitus mentis alienæ, qui ità baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus prætermittat, videlicet contrarius legislator Christi, tamen sine perfectione baptizabit: immò penitùs à peccatis liberare non poterit, quos à se baptizatos existimauerit.

Singularum personarum S. Trinitatis nomina exprimenda sunt.

5. MATTHÆI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti.

6. AMBROSIVS in libro de iis qui mysteriis initiantur, capite quarto: Catechumenus nisi baptizatus fuerit in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

Minister in necessitate.

1. D. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrgeat, aut nullum aut veniale delictum est. Et paulò pòst: Et hæc quidem alia quæstio est, vtrùm & ab iis qui nunquàm fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè indè affirmādum est sine authoritate tanti concilij, quantum tantæ rei sufficit. De iis verò qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant,& dare possint,& quin perniciosè habeāt, perniciosèque tradant extra vinculum pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, consideratum, perfectum atque firmatum est.

Non baptizati, an baptizare possint.

Hæretici verū baptismum conferunt.

2. IDEM in libro de vnico baptismo, capite nono: Quisquis extra Ecclesiam fuerit ab hæreticis vel schismaticis, tamen Christi baptismate consecratus, cùm ad Ecclesiam venerit, non est negandum Sacramentum veritatis quo imbutus est, sed adiicienda est pietas vnitatis, à qua separatus est, & sine qua illud inesse illi possit, prodesse non possit. Hoc facimus, hoc à Maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, contra omnes falsitatis nebulas custodimus.

Verus baptismus etiā extra Ecclesiam confertur.

3. ITEM libro tertio contra Donatistas, capite decimoquinto: Quamobrem si euangelicis verbis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentum, quāuis eius fides sub iisdem verbis aliud opinantis quàm catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub iisdem verbis, id est, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, non solùm Marcion aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines, numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum sacramentum accipiunt?

Hæreticorum baptismus verum est Sacramentū, si debitam formam seruant.

1. Corinth. 3.

1. Corinth. 2.

4. ET libro septimo, capite quinquagesimotertio contra Donatistas: Veruntamen si quis fortè me in eo concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem quo eram cùm ista dictarē, nequaquàm dubitarem habere eos baptismum, qui vbicunquè & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent, quāquàm eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: sicut iam preteritis Maiorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanuis fallaciter id accipiant in Ecclesia, tamen accipiunt, vel vbi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est, Ex nobis exierunt. Vbi autem neque societas vlla esset ità credētium, neque ille qui ibi acciperet, ità crederet, sed totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrùm approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculū concordi oratione,& impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem, ità sanè, vt pòst me dicturos sententias, nè quid

Baptismus quando verū Sacramētum sit.

1. Corinth. 13.

1. Ioan. 2.

Per ludum & iocum baptizati.

quid iam exploratum & cognitum adferrent, humiliter expectarem: quanto magis ergò nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis vel maioris authoritatis, istud dixisse accipiendus sum?

5. HILARIVS Pictauorũ episcopus in Psalmum sexagesimumseptimum, loquens de Eunucho Candacis reginæ Aethiopum: Ecce aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramẽtum ipsum Baptismi adeò impatiẽtis desiderij cupiditate præueniẽs, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.

Actor. 8. Apostolorũ ordinum erat baptizare.

6. LATERANENSE Concilium magnum sub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

A quocunque rite con-[illegible]

7. CONCILIVM Florentinum: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in causa autem necessitatis, non solùm sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immò etiam paganus & hæreticus, baptizare potest, dummodò formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

Minister ordinarius Baptismi, est sacerdos.

In causa necessitatis quisquis homo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone quarto de baptismo: Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptisma, anathema sit.

Ab hæreticis collatus baptismus quando verus.

III.

Quem fructum & effectum præstat Baptismus?

A. Eum planè, quem docente Christo[a] ac testibus Apostolis Petro & Paulo discimus, nimirùm per Baptismum & peccata remitti, & spiritũ dari, quo & vetus homo aboleatur, & noua fiat in Christo creatura. Quippe susceptus ritè baptismus non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur atque tollãtur, sed etiam vt baptizatus planè innouetur, ac verè innocens, iustus, sanctus & cælesti gloria dignus in Christo efficiatur: vt iure à Paulo dictum sit omnibus baptizatis:[b] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Atque alibi testatur[c] idem, Baptismũ esse lauacrũ regenerationis & renouationis Spiritus sancti:[d] Lauacrum etiã aquæ in verbo vitæ. Et rursus ille scribit:[e] *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

a Marc. 16. d Actor. 2. d 1. Pet. 3. d Eze. 36. e 1 [illegible] 6. c Rom. 6. a b Basil. hom. 13. in exhorta. ad bapt. & de Spirit. san. cap. 15. Aug. li. cont. 2. epist. Pela. cap. 13. & lib. 3. ca. 3. In enchir. cap. 64. Beda in ca. 3. Ioan. Damasc. lib. 4. ca. 10. Greg. li. 9. epist. 39. Hieron. ad Ocean. epist. 83. Nazian. in sanct. Baptis. Clem. Alexan. lib. 1. pædag. cap. 6. Chryso. ad Neoph. & ad baptizandos.

b 1. Cor. 6. c Amb. li. 1. de Sacramen. ca. 4. Cõcil. Floren. & Triden. sess. 5. can. 5.

c Tit. 3. b Augu. epist. 23. & Quæst. 33. super Num. Li. 4. confess. cap. 4. Lact. li. 3. diuin. instit. ca. 25. Cypr. [illegible] 2.

d Ephes. 5. f

e Gal. 3. d Rom. 6. a

B. Scitè[f] Bernardus ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos cõplectitur, Lauamur in baptismo, inquit, quia deletur chirographum damnationis nostræ, & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus.

f Sermo. in Cœn. Do. Vide Cyp. de ba. Christi, & ablut. ped. Orig. in ca. 6. ad Rom. Reticium Augustodu. apud Aug. lib. 1. cont. Iulian. ca. 2.

C. Quæ[g] cõcupiscentia in renatis manens, non per se peccatum est, sed vt Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, vt baptizati hac occasione vigilantiùs Dei gratiã quærant, virtutes studiosiùs exerceant, fortiúsque certando maiorẽ sibi gloriã parent. Itaque vt Paulus docet,[h] *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui nõ secũdùm carnem, sed secundùm spiritũ ambulant,*[i] quíque secundùm Pauli doctrinã & exemplũ, veterem hominem exuentes, de die in diem secundùm[k] interiorem hominem renouantur: id quod proprium est[l] baptizatorum.

g Iac. 1. b Rom. 6. b 7. b Trid. sess. 5. ca. 5. Aug. li. 1. de nupt. & concup. ca. 23. & 25. & li. 1. cont. 2. epi. Pelag. c. 13. Itẽ lib. 1. retract. c. 15. & li. 13. de Trin. ca. 16. de pec. mer. li. 1. cap. 39. & li. 2. cap. 33. & 34.

h Rom. 8. a

i Colos. 3. b Ephes. 4. e

k 2. Corinth. 4. d

l Rom. 6. a

TESTIMONIA.

1. A. MARCI decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

2. ACTORVM secundo: Baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Iesu Christi in remissionẽ peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

3. ET vigesimosecundo: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius, inquit Ananias ad Paulum.

4. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquã. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

5. EZECHIELIS trigesimosexto: Et effundam super vos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. AD Romanos sexto: An ignoratis fratres, quia

quicũque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Et paulò pòſt: Ità & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

[...]ctus ba-[...]

8. BASILIVS Magnus in exhortatione ad baptiſmum, quæ eſt decimatertia inter homilias variorum argumentorum: Baptiſmus eſt captiuorum & æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus ſplendens, character indepræhenſibilis, cœli iter, regni cæleſtis conciliatio, adoptionis gratia.

[...]urgatur animus.

9. IDEM in libro de ſpiritu ſancto, capite decimoquinto: Tribus demerſionibus, ac totidem inuocationibus, magnũ baptiſmatis myſterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum qui baptizantur.

Omniũ peccatorum indulgentia in baptiſmo. Aufert crimina, & non radit.

10. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicimus baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vndè creſcant iterùm reſecanda peccata.

Abluit prorſùs omnia peccata.

11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptiſmus abluit quidem peccata omnia, prorſùs omnia, factorum, dictorum, cogitatorum ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignoranter, ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt, ſed non aufert infirmitatem cui regeneratus reſiſtit, quãdo bonum agonem luctatur.

Baptiſmus & originale peccatum & actiua omnia tollit.

12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoquarto: Excepto baptiſmatis munere, quod contra originale peccatum donatum eſt, vt quod generatione attractum eſt, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoquè peccata quæcunque corde, ore, opere commiſſa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua ſoluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, &c.

Effectus baptiſmi inuiſibilis.

13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuiſibiliter agitur. Nam videtur quidem qui baptizatur in fontem deſcendere, videtur aquis intingi, videtur de aquis aſcendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè poteſt videri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem deſcendit, ſed purificatus aſcendit: filius mortis deſcendit, ſed filius reſurrectionis aſcẽdit. Sola hoc Eccleſia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis inſipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totùmque ludus eſſe quod agitur.

Remiſſio peccatorũ æqualis, gratia non item.

14. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo: Peccatorum remiſſio omnibus æquè per baptiſmum donata eſt, gratia verò Spiritus ſancti, ſecundùm proportionem fidei & puritatis. Nunc igitur per baptiſma primitias ſpiritus ſancti accipimus: & initium alterius vitæ fit in nobis, id eſt, primitiæ regenerationis, & ſignaculum, & tutela, & illuminatio, & ſanctificatio.

15. GREGORIVS Magnus libro nono, epiſtola trigeſimanona ad Theoctiſtam patritiã: Si qui ſunt qui dicunt peccata in baptiſmate ſuperficietenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius, in qua ipſum fidei Sacramentum feſtinant ſoluere? in quo principaliter ad cæleſtis munditiæ myſterium anima ligatur: vt abſoluta radicitùs à peccatis omnibus, ſoli illi inhæreat, de quo Pſalmiſta ait: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Certè enim maris rubri tranſitus figura ſancti baptiſmatis fuit, in quo hoſtes à tergo ſunt mortui, ſed alij contra faciem in eremo ſunt inuenti. Sic quippe omnes qui in ſancto baptiſmate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis velut Ægyptij hoſtes à tergo moriũtur. Sed in eremo alios hoſtes inuenimus, quia dũ in hac vita viuimus, priuſquàm ad promiſſionis patriam pertingamus, multæ tẽtationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter intercludere feſtinant. Qui ergò dicit peccata in baptiſmate funditùs non dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Ægyptios veraciter mortuos, fateatur neceſsè eſt peccata in baptiſmate funditùs mori: quia nimirùm plus valet in abſolutione noſtra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Si igitur peccata in baptiſmate funditùs minimè dimittuntur, quomodò is qui lotus eſt, mundus eſt totus? Totus enim mundus dici non poteſt, cui de peccato aliquid remanſit. Sed nemo reſiſtit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus eſt, mundus eſt totus. Nihil ergò ei de peccati ſui cõtagione remanet, quem totum fatetur mundum ipſe qui redemit.

Peccata prorſùs dimitti in baptiſmo. Pſal. 72. Exod. 14. Ioan. 13.

16. HIERONYMVS in epiſtola octogeſimatertia ad Oceanum: Omnia, inquit, nobis in baptiſmate condonata ſunt crimina: nec poſt indulgentiam, iudicis eſt metuenda ſeueritas, dicente Apoſtolo: Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Omnia peccata donata ſunt: benè & fideliter. Et paulò pòſt: Quantam vim habeat baptiſma & aqua in Chriſto ſanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdùm ſole rutilante, nec pallente luna, nec aſtris micantibus, incompoſitam & inuiſibilem materiam, abyſſorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus ſpiritus Dei in aurigæ modum ſuper aquas ferebatur, & naſcentẽ mundum in figura baptiſmi parturiebat, &c. Peccat mundus, & ſine aquarum diluuio nõ purgatur. Statímque columba ſpiritus ſancti, expulſo alite teterrimo, ità ad Noë quaſi ad Chriſtũ in Iordane deuolat: & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharao cum exercitu ſuo, nolens populum Dei exire de Ægypto, in typo baptiſmatis ſuffocatur. Et plura alia ex ſcripturis copioſè.

Omnia crimina cõdonata. 1. Corint. 6. Geneſ. 1. Figuræ baptiſmi. Gene. 7. & 8. Exod. 14.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione in ſanctum Baptiſma: Baptiſmus ſplendor eſt animarũ, vitæ in melius mutatio, conſcientiæ ad Deum interrogatio. Baptiſmus infirmitatis noſtræ adiumẽtum. Baptiſmus carnis eſt abiectio, Spiritus aſſectatio. Verbi participatio, figmenti inſtauratio, peccati diluuium, lucis cõmunicatio, tenebrarum depulſio.

Baptiſmi [...]

depulsio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis abrogatio, vinculorum solutio, compositionis & coagmẽtationis nostræ in meliorem statum cõuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & præstãtissimum. Vt enim quædam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuámque dignitatem habeant: eodem modo Baptismus quoq; illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat.

Baptismi varia nomina.

Porrò quemadmodùm Christus huius muneris author multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoquè munus varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam accidat, (fit enim ferè vt qui erga rem aliquam ardẽti amore feruntur, nomina quoquè ipsa libenter commemorent) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas multas quoquè appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, vnctionem, illuminationem, immortalitatis indumẽtum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac deniquè excellẽtissimo quoque nomine appellamus.

Cur dicatur donum. Gratia. Baptismus. Vnctio. Illuminatio. Indumẽtum. Lauacrum. Sigillum.

Donum dicitur, quia iis qui nihil priùs contulerunt, datur. Gratia, quia etiã pœnæ obnoxiis. Baptismus, quia peccatum aqua obrutum sepelitur. Vnctio, quia sacrosanctus & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio, quia splendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ nostræ velamen est. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominij significatio.

Peccata singulorũ purgat, & maculas vitiorũ prorsùs abstergit.

Et paulò pòst: Atque hæc Baptismi gratia & facultas est, nõ orbem terrarum vt olim aquis obruens, sed vniuscuiusque hominis peccatum purgans, eásque obstructiones vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorsùs abstergens. Quoniam porrò duabus partibus, hoc est, animo & corpore cõstamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit: duabus quoquè rebus constat Baptismus, aqua scilicet ac spiritu, illa visibiliter & corporaliter accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili modo concurrente: illa figurali, hoc verò & penitissimos animi sinus purgante.

Aqua & spiritu constat.

Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflans, & absque confractione rursus effingens. Nam, vt compendio dicam, nihil aliud esse vim & facultatem Baptismi existimare debemus, quàm secundæ vitæ, puriorísque & præstantioris instituti pactũ cum Deo initum. Ibidèm post multa: Excessit à te impurus & crassus spiritus, per Baptismum eiectus ac profligatus. Disrumpitur se in fugam coniectum, discruciatur se domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquosa, diuináque influxione minimè perfusa: illic commorari gestit, vagatur, quærens requiem, non inuenit, animas Baptismo cõsignatas offendit, quarum vitia lotione obruta sunt: aquam perhorrescit, lustricis aquis, non secùs ac legio æquoreis fluctibus, suffocatur.

Matth. 12. Matth. 8.

18. CLEMENS Alexandrinus libro primo pædagogi, capite sexto: Qui tingimur, abstersis peccatis, quæ diuino spiritui instar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omníque impedimento vacuum, & lucidum habemus spiritus oculum: quo quidem solo quod diuinum est intuemur, cælitùs influente nobis sancto spiritu.

Effectus baptismi.

Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum & Lauacrum.

Psal. 81. Nomina baptismi.

Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam & salutarẽ lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectũ autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit qui Deum nouit? Est enim reuerà absurdum Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta, & vndequaquè plena. Qui est autem perfectus, perfecta vtiquè largietur. Nec longè pòst: Illuminatione tenebras deleri necessè est. Tenebræ autem sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatẽ hallucinantes. Cognitio ergò est illuminatio, quæ delet ignorationem, & perspicacem videndi facultatem inserit. Quinetiam eorum quæ sunt deteriora, reiectio, est meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptismo. Omnia ergò peccata eluimus, & euestigiò mali non sumus ampliùs. Vna est hæc gratia illuminationis, quòd non sint iidem mores, qui erant antequàm lauaremur.

19. CHRYSOSTOMVS in homilia ad Neophytos: Eccè libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo antè captiui: & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerũt in confusione peccati. Non enim sunt tantùm liberi, sed & sancti: nõ tantùm sancti, sed & iusti: nec solùm iusti, sed & filij: nec solùm filij, sed & hæredes: nec solùm hæredes, sed & fratres Christi: nec tantũ fratres Christi, sed & cohæredes: non solùm cohæredes, sed & membra: non membra tãtùm, sed & templum: nec tantùm templum, sed organa spiritus.

Decẽ baptismi munera.

Vides quot sint baptismatis largitates? Sed multis quidem videtur, cælestem gratiam in peccatorum tantùm remissione consistere: nos autem honores computauimus decem. Hac de causa & iam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt spiritus habitatio fiat.

Non sola peccatorum remissio. Paruuli cur baptizantur.

20. IDEM in homilia ad baptizandos: De ipsius mysticę purificationis vocabulo dicamus: nõ enim ei vnum vocabulum est, sed multis & diuersis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio, Lauacrũ iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apostolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Dicitur & Illuminatio: ità & illud Paulus Apostolus nuncupauit. Recommemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationẽ sustinuistis passionum. Et iterùm. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste, &c. Vocatur & Baptisma: Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vocatur & Sepultura: Consepulti enim, ait idem, sumus per

Nomina Baptismi varia. Lauacrum regenerationis. Tit. 3. Illuminatio. Heb. 10. & 6. Baptismus. Galat. 3. Sepultura. Rom. 6.

baptismum in mortem. Vocatur Circuncisio: In quo, inquit, & circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus est, vt conuertatur corpus peccato. Est & alia vocabula multa proferre, sed ad prius dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaicum lauacrum emundabat: Diuinæ autem gratiæ lauacrum non corporis, sed animæ maculam sordésque mundare cõsueuit. Non enim eos qui mortua corpora tetigerunt, sed eos qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos. Etsi mollis, etsi fornicator, etsi idolis seruiens, etsi quid aliud huiusmodi gerens quispiam reperiatur, etsi omni humana detestabilitate fuerit prægrauatus, etsi totius malitiæ nodis adstrictus: cùm ad illam natatoriam venerit, cùm illius fontis diuinos senserit riuos, Solis radiis mundior eleuatur. Et nè putes ambitionis gratia hæc verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi qui idolis seruiunt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Et hæc inquit, quidem eratis, & cæt. Non quidem pollicemur vobis ostendere totius malitiæ vinculis absolui, & omni immunditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verùm ratio longè maiora declarat. Non enim mundos tãtùm, sed & sanctos & iustos effectos ostendit. Nõ enim dixit, leuati estis tantùm, sed & sanctificati & iustificati. Nam si Imperatoris præceptio paucis conscripta litteris multorum criminum reos liberare consueuit, aliis quoque præstare culmina dignitatum: multo magis Dei spiritus sanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iustitiam largietur. Et sicut scintilla ignis exigua in profundi maris pelagus cadẽs aquarum copia non paulatim, sed statim extinguitur, & ilicò nihilum esse demonstratur: ità & omnis humana malitia quando ad natatoriam cælestium fontium valuerit peruenire, illius scintillæ faciliùs extinguitur ardore. Et ob quam causam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remissionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, sed lauacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata concedit, nec simpliciter nos purificat malis actibus implicatos, sed tanquàm è cælo generatos efficit. Nec multò pòst: Vt statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & puluere & æruginis sordibus coinquinatam, cùm artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore, & splendidam nobis lucidámque demonstrant: ità & nostram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum gestorum fumo violatam, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquàm in purgatorium mittit: & pro flamma spiritus gratiam subministrat, & exindè rudes effectos, etiam Solis radiis eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouum autem ostendens longè meliorem.

Circuncisio. Coloss. 2. *Crux. Rom. 6.* *Mundat omnia Baptism.* *Solis radiis mundior efficitur baptizatus. 1. Cor.* *Comparatio pulchra, qua peccata omnia deleri & iustitiam conferri docet. Simile.* *Omnis humana malitia extinguitur.* *Cur potiùs dicatur lauacrũ regenerationis quàm purificationis. Tit. 3. Simile.*

21. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

22. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite quarto: Cæterùm qui per hũc fontẽ transit, transit à terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Quid præstat Baptismus.

23. CONCILIVM Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius sacramẽti effectus est remissio omnis culpæ originalis & actualis: omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio: sed morientes antequàm culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perueniunt.

Effectus Baptismi.

24. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de originali peccato, canone quinto: Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem, qui non secundùm carnem ambulant: sed veterem hominem exuentes, & nouum qui secũdùm Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

Gratia baptismi omninò tollitur quicquid propriã peccati rationem habet. *Rom. 8.* *Coloss. 3. Ephes. 4.* *Rom. 8.*

25. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum, &c. vt in textu.

26. AVGVSTINVS ad Bonifacium epistola vigesimatertia: Aqua exhibens forinsecùs sacramentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecùs beneficium gratiæ, soluens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerat hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

Sacramẽtum baptismi quid operetur.

27. IDEM super Numeros quæstione trigesimatertia: Qui sacramento baptismi rectè abluitur, quod illa aspersionis aqua figurabatur, mundatur spiritaliter, id est, inuisibiliter in carne & in anima, vt sit mundus & corpore, & spiritu.

Num. 19. Mundat baptismus.

28. ET libro quarto cõfessionum, capite quarto, de quodam suo amico loquens: Cùm laboraret ille febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali: & cùm desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & præsumente id retinere potiùs animam eius quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autem aliter erat: nam recreatus est & saluus factus. Statímque vt primùm cum eo loqui potui: potui autem mox vt ille potuit, quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex inuicèm: tentaui apud illum irridere, tanquàm & illo irrisuro mecum baptismum quem acceperat, mente atque sensu absentissimus: sed tamen se iam accepisse didicerat. At ille ità me exhorruit vt inimicum, admonuítque mirabili & repentina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos, &c.

Baptismus ægri mentem mutat.

29. LACTANTIVS libro tertio diuinarum institutionũ, capite vigesimoquinto, vel in aliis exẽplaribus capite vigesimosexto: Dei præcepta quia & simplicia & vera sunt, quantùm valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virũ qui sit iracundus, maledicus, effrenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum, quàm ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacẽ: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris, ac mor-

ac mortis: iam cruces & ignes, * tauru cōtemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, cōtinentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem, iam in veram clementiā furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientē, peccatorem: continuò & æquus, & prudens, & innocēs erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum nō mercede, nō libris, non lucubrationibus opus est. gratis ista fiunt, facilè, citò, modò pateāt aures, & pectus sapiētiam sitiat. Nemo vereatur nos: aquā nō vendimus, nec solem mercede præstamus. Dei fons vberrimus ac plenissimus patet cūctis, & hoc cęleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Nū quis hæc philosophorū aut vnquàm præstitit, aut præstare, si velit potest?

Lauacro Baptismi omnis malitia abolentur.

30. Cyprianvs epistola secunda ad Donatum: Cùm in tenebris atque in nocte cæca iacerē, cúmque in salo iactantis seculi nutabūdus ac dubius vestigiis oberrātibus fluctuarē, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsùs ac durū pro illis tūc moribus opinabar, quod in salutē mihi diuina indulgētia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vtque in nouā vitā lauacro aquæ salutaris animatus, quòd priùs fuerat exponeret: corporis licèt manēte compage, hominem animo ac mente mutaret. Quî possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repentè ac pernicitet exuatur, quod vel genuinū situ materiæ naturalis obduruit, vel vsurpatum diù senio vetustatis inoleuit? alta hęc & profunda penitùs radice sederunt.

Lib. 2. epist. 2.

Baptismus hominē animo ac mente mutat.

31. Ad Ephesios quinto: Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illā sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ.

32. Ad Galatas tertio, vt in textu.

33. Ad Romanos sexto, vt antè, A. testimonio septimo.

1. B. Bernardvs in sermone de cœna Domini: Dixi vobis sæpiùs, nec mente excidere debet: quoniā in casu primi hominis cecidimus omnes, cecidimus autem super aceruum lapidum & in luto: Vndè non solùm inquinati, sed etiam vulnerati & grauiter quassati sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandū verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis cōcupiscentia noceat: si tamē à consensu abstineamus: atque ità tanquàm sanies inueterati hulceris remouetur, dū tollitur dānatio & responsum mortis, quod priùs indè manabat.

Lauamur, à damnatione liberamur, & gratiam accipimus.

2. Cyprianvs in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Bonis sępè malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redēptoris, & licèt plenam nō habeat virtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat viam Domino Ioānes lauando exteriùs corpora, vt præcederet exterius lauacrum sequuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorū remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

Baptismus Ioannis, alius à baptismo Christi. Animarum ablutio & remissio peccatorum.

3. Idem de ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ vmbilico fontem cōtinens gratiæ singularis, flumina creans in vitam æternam salientia, viuam habens originē & decursum perennē. Hinc egredientia quatuor euāgelij flumina, per vniuersum mūdum secum regenerationis euchūt lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauās quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis nec originalis macula, aliqua suî post ablutionem illam vestigia derelinquat. Præteritis lotis, vita deincèps arbitrio est proprio deducenda, ità tamen, vt actualibus aliquādo recrudescētibus iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abiici & exterminari meruerat: sed quia non erat volūtas in culpa, prouidit Deus generali damnationi remedium, & suæ sentētiam iustitiæ temperauit, hæreditariū onus à sobole remouēs, & misericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiuæ fermentum expurgans.

Gen. 2. *Ioan. 4.*

Originale & actualia peccata planè tollit.

4. Origenes in caput sextum epistolæ ad Romanos: De hoc etiam paruulorum peccato Dauid dixisse credendus est illud, quod suprà memorauimus, quia in peccato concepit me mater mea. Secūdùm historiam enim nullum matris eius declaratur peccatū. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiā paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorū, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum ablui deberent.

Psal. 50.

Traditio Apostolica.

Paruuli per baptismū ab Originali peccato liberantur.

5. Reticivs Augustudunensis Episcopus de Baptismo loquens, apud Augustinum li. 1. contra Iulianum, cap. 2. Hanc esse principalem in Ecclesia indulgētiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantię nostræ facinora prisca delemus, vbi & veterē hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. Audis (subiunxit Augustinus) antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cū sceleribus ingenitis hominem veterem: & audes aduersùs hæc ruinosam construere nouitatem?

Omne pōdus antiqui criminis exponimus.

CONCVPISCENTIA.

1. C. Iacobi primo: Vnusquisque verò tentatur à cōcupiscentia sua abstractus & illectus. Deincè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatū: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

2. Ad Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.

3. Et capite septimo: Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

4. Concilivm Tridentinum sessione quinta in decreto de Originali peccato, canone quinto: Manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitē, hæc sancta Synodus fatetur & sentit, quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentiētibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet: quinimmò qui legitimè certauerit, coronabitur. Hāc cōcupiscentiā, quam aliquādo Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiā Catholicam nunquàm intellexisse

Concupiscentia cur in baptizatis manet.

2. Timot. 2.

Rom. 7.

Impropriè vocatur peccatū.

Peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem cõtrarium senserit, anathema sit.

Concupiscentia nõ est peccatum in regeneratis.

5. Avgvstinvs libro primo de nuptiis & concupiscẽtia, capite vigesimotertio: Concupiscentia quæ solo Sacramẽto regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traiicit in posteros, nisi ab illo & ipsi regeneratione soluantur. Nam ipsa quidem concupiscentia iam nõ est peccatū in regeneratis, quãdo illi ad illicita opera nõ consentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra nõ dantur, vt si non fit quod scriptum est: Nõ concupisces: fiat saltem quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas nõ eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quòd peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit reum, reatus eius valet in generato. Quem reatum Christi gratia per remissionem omniū peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodò iubenti non obediat, valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis nõ sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itémque sic vocatur peccatum, quia peccatum, si vincit, facit: sicut vocatur frigus pigrū, nõ quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat.

Exod. 20. Eccles. 18. Qu[illegible]odò p[illegible]um ap[illegible]tur.

Quomodò concupiscentia dimittitur in Baptismo.

6. Et capite vigesimoquinto: Si quæritur, quomodò ista concupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam seminatur, & cum ipsa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè si in parente baptizato potest & esse, & peccatum non esse, cur eadẽ ipsa in prole peccatum sit: Ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiã carnis in baptismo, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Quanuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donèc sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diẽ, cùm exterior induerit incorruptionem: non enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus, sed affectio est quædẽ malæ qualitatis sicut languor. Non ergò aliquid remanet, quod non remittatur, cùm fit, sicut scriptum est, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris, sed donèc fiat & quod sequitur, Qui sanat omnes languores tuos, qui redimet de corruptione vitam tuã: manet in corpore mortis huius carnalis concupiscẽtia. Cuius vitiosis desideriis ad illicita perpetranda nõ obedire præcipimur, nè regnet peccatū in nostro mortali corpore. Quæ tamen concupiscẽtia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus: accedente autem senectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter seruiunt, tantas in eis vires accipit, vt plerunquè iam ætate deficientibus membris, iisdémque partibus corporis ad illud opus iam moueri minùs valentibus, turpiùs & procaciùs insanire non desinat.

Corinth. 4. Psal. 102. Rom. 6.

Cur aliquãdo peccatum appelletur.

7. Idem libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Concupiscentia carnis, etiamsi vocatur peccatum, non vtiquè quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit, peccata autem sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiã vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquàm tracta sit à nascẽtibus, nihil noceat renascẽtibus. Ex quibus tamen si filios carnaliter gignunt, rursus trahitur, rursúsque & nocitura nascentibus, nisi eadem forma renascentibus remittatur, & insit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniã reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissa est. Et ideò iam non sit peccatum, sed sic vocetur, siue quòd peccato facta sit, siue quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei, vincente delectatione iustitiæ, non consentiatur. Nec propter ipsam cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius cõsensionibus cùm ab eo quodlibet vincitur quod placet, siue cùm per ignorantiam malum quasi bonum placet.

Peccati definitio. Matth. 6.

Rom. 7. Cur ab Apostolo peccatū appellatur.

8. Item libro primo Retractationum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatū, de quo locutus Apostolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est: quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur, quod aperit in consequentibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonū: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Perfectio quippe boni est, vt nec ipsa cõcupiscentia peccati sit in nomine, cui quidem quãdo benè viuitur, non consentit voluntas, veruntamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet, cui donèc sanetur, omnis fidelis qui benè proficit, studiosissimè reluctatur.

Reatus soluitur, infirmitas manet.

9. Et libro decimotertio de Trinitate, capite decimosexto: Quanuis & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamẽ bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideò nõ solùm ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laborésque hominū, quãquam de peccatorum & maximè de peccati originalis meritis veniant, indè facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vndè exerceretur virtus fideliū: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi nouo seculo præpararetur, miseriã, quã meruit vita ista damnata sapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans: beatitudinem verò, quàm liberata vita futura sine fine habitura est, fideliter & patienter expectans.

Remissio originali peccato, multæ infirmitates, quæ remanent.

Baptismus quicquid propriè peccati rationem habet, tollit.

10. Idem libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimonono: In paruulis certè gratia Dei per baptismum eius, qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipsa viuente carne concupiscentia conspersa & innata, repẽtè absumatur & nõ sit, sed nè obsit mortuo, quę inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eámque adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiã eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec

grandibus

grãdibus hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili omnipotẽtissimi creatoris, vt lex peccati quæ inest in membris repugnans legi mẽtis, penitus extinguatur & non sit, sed vt quicquid mali ab homine factum, dictũ, cogitatũ est, cùm eidem cõcupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò soluto reatus vinculo, quo illã diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrũ castigamus, & seruituti subiicimus, vel ad vsus licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

11. ITEM libro secundo, capite trigesimotertio: Non intelligũt quomodò res, quarum reatum, nè post hanc vitam obsint, Deus soluit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, vt per illas erudiãtur & exerceantur, proficientes in agone iustitiæ.

12. ET capite trigesimoquarto: Verùm quia & tales non desunt, quẽadmodum eis hac quæstione proposita respõdemus, dicentes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorũ, post remissionẽ autẽ certamina exercitationésque iustorum: ità & illis, quos de morte corporis similiter mouet, respondere debemus, vt eam & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, vt magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse nõ dedignemur. Et paulò pòst: Mirandũ non est, & mortem corporis non fuisse euenturã homini, nisi præcessisset peccatum, cuius etiam talis pœna consequeretur, & post remissionem peccatorum eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincẽdo exerceretur fortitudo iustitiæ. Et infrà: Sicut illi primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm missus esset, eíque propter peccatum quod commiserat, euentura mala ex iracũdia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit respondente propheta, quòd illud ei flagitium facinúsque remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat cõminatus, vt sic humiliaretur à filio. quarè & hic nõ dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat cõminatus, cur dimisso peccato, quod erat minat⁹ impleuit, nisi quia rectissimè, si sic dictum fuerit, respõdebitur remissionem illam peccati factam, nè homo à percipienda vita impediretur æterna: subsecutum verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorũ remissionem propter exercendam iustitiam non ademit.

Remissio originali peccato, multæ pœnæ relinquuntur.

2. Reg. 12. Pœna post dimissam culpã luenda restat nõnunquàm.

13. AD Romanos octauo, vt in textu.

14. AD Colossenses tertio: Expoliantes vos veterem hominẽ cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secũdùm imaginem eius qui creauit illum.

15. AD Ephesios quarto: Deponite vos secũdùm pristinam conuersationẽ veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrę: & induite nouũm hominem, qui secũdùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quarto. Propter quod non deficimus: sed licèt is qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is qui intùs est, renouatur de die in diem.

17. AD Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem & cæt. vt sup. A. testimonio septimo.

IIII.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A. Primùm à nobis summam postulat & assiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus & celebremus eum[a] *qui secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrũ hoc regenerationis & renouationis Spiritus sancti: quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Dominũ nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.*

B. Deindè sic huius sacramenti mysterium[b] rememorandũ est, vt identidèm seipsum quisque admoneat præclaræ illius suę spõsionis & Christianæ professionis, quam in sacro lauacro per[c] sponsores edidit. Cogitet igitur Christianos, illic se ex iræ filio & Satanæ seruo,[d] Dei filium Christíque membrum & cohæredem, viuúmque[e] templum Spiritus sancti factum esse.

C. Ingressus es regenerationis sacrariũ, inquit[f] Ambrosius: repete quid interrogatus sis, recognosce quid respõderis. Renũciâsti diabolo & operibus eius, mũdo & luxurię eius ac voluptatibus?[g] Memor esto sermonis tui, & nũquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox est:[h] *An ignoratis fratres, quia quicunque ba-*

a Tit. 3. b

b Orig. hom. 12. in Numeros.

c Dionys. Areopag. cap. 7 eccl. hierar. Aug. de nupt. & concup. lib. 1. ca. 20. Itẽ lib. 1. de pec. mer. cap. 19. & lib. 4. contra Donat. cap. 24.

d Rom. 8 a c Galat. 4. a d e 1. Cor. 6. d

f Ambr. de initian. myst. c. Chrysost. hõ. 21. ad populum Antioch. Aug. li. 4. de Sym. ad Catech. c. 1.

g Amb. li. 1. de sacramẽ. cap. 2. Cyril Hierosol. Catech. 1. mystago.

h Rom. 6 a Galat. 3. d Aug. de fide & oper. c. 26.

ptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

TESTIMONIA.

Memoria abrenunciationis factæ in baptismo.

A. Ad Titum tertio, vt in textu.

1. B. Origenes homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisq; fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo: nō se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò seruitiis eius ac voluptatibus pariturum.

2. Dionysius Areopagita capite septimo Ecclesiasticę Hierarchiæ: Cùm piissimis ducibus nostris in mentē venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant, præclaro diuinarū rerū magistro, sub quo iam puer sit, quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hunc itaque præsul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenūciationem profiteatur, fidémque confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuit sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenūciationes facio, aut fidei sacramēta profiteor, sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerum inducturum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis abhortationibus meis, vt abrenunciet cōtrariis omninò, profiteatúrque & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignū est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarū rerum habitum tradat, malorúmque seruet immunem.

Puer in baptismo abrenunciationes facit per sponsores.

Per corda & ora gestātium renunciant.

3. Avgvstinvs libro primo de nuptiis & cōcupiscētia, capite vigesimo: In veritate itaque, nō in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis: eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestātium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per verba gestātium fidem profitentur, & diabolo ac mundo renunciant.

4. Idem libro primo de peccatorum meritis & remissione capite decimonono: Si propterea rectè fideles vocantur, quoniā fidem per verba gestantium quodāmodò profitentur, cur non prius etiam pœnitentes habētur, cùm per eorundē verba gestantium diabolo & huic seculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramēti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Responsio aliorum pro infantibus valet.

5. Item libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cùm alij pro infantibus respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramēti, valet vtique ad eorum consecrationem, quia ipsi respōdere non possunt. At si pro eo qui respōdere potest, alius respōdeat, non itidē valet. Ex qua regula illud in Euāgelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter mouet: Ætatē habet ipse pro se loquatur.

Ioan. 9.

6. Ad Romanos octauo: Nihil ergò nūc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitę in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulò pòst: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater) Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidē Dei, coheredes autē Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. Ad Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. quoniā autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, pater. Itaque iam non es seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum. Ibidem: Nos autem fratres, secūdùm Isaac promissionis filij sumus. Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis quoniā membra vestra, tēplum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & nō estis vestri?

1. C. Ambrosivs in libro de his qui mysteriis initiantur, capite secundo: Ingressus es regenerationis sacrarium, &c. vt in textu.

2. Chrysostomvs homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum sacris initiareris, emisisti: Abrenūcio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum insania, est pompa satanica. Aurum enim cepisti, nō vt corpus vincias, sed vt pauperes soluas & enutrias. Dic igitur continue, Abrenūcio tibi Satana. Nihil hac tutius voce, si ipsam per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, discere censeo. Et sub finem: Sicut sine calceamentis vel vestimētis vestrûm nemo in forum descendere eligeret: ità sine verbo hoc nunquàm in forum prodeas, sed cùm es ianuę vestibula trāsgressurus, hoc priùs loquere verbum: Abrenuncio tibi Satana, & cōiungor tibi Christe. Nè vnquàm abque hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cū hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim non tātùm homo occurrens, verùm nec ipse diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbiquè apparentem.

Abrenunciationis voce frequenter vtendum.

3. Avgvstinvs libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo: Diabolo vos renūciare professi estis: in qua professione non hominibus, sed Deo & angelis eius conscribentibus dixistis, renuncio. Renunciate non solùm vocibus, sed etiam moribus, nō tantùm sono linguæ, sed & actu vitæ: nec tātùm labiis sonantibus, sed operibus pronunciātibus. Scitote, vos cum callido, antiquo & veternoso inimico suscepisse certamen: nō in vobis post renunciationem inueniat opera sua, nō iure vos attrahat in seruitutem suam. Depræhēderis enim & detegeris Christiane, quādo aliud agis, & aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstrās in opere, nō tenēs promissionis tuæ fidem. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciāsti? Quid tibi cum pompis diaboli amator

Baptizandi Deo & angelis cōscribentibus dicunt, Renūcio diabolo.

tor Christi? Noli te fallere, odit enim tales Deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit victę suæ desertores.

4. AMBROSIVS lib. 1. de sacramentis cap. 2. Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenũcias seculo & voluptatibus eius: quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographũ homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adstrictus, & reluctantem te fœnerator adstringit: si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris. Leuitã vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illũ ante altaria ministrare. Ergò chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo.

Abrenunciatio quæ fit in baptismo, in mente reuocanda est.

5. CYRILLVS Hierosolymitanus Archiepiscopus catechesi prima mystagogica, de abrenunciatione baptizandorũ agẽs: Istud inquit, non ignores, quòd quæcunque dicis, illa præsertim formidabili hora, scripta sunt in libris Dei absconditis: vt si quid deinceps aduersùs illa pronunciata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris.

6. AD Romanos sexto vt in textu.

7. AD Galatas tertio: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

8. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigesimosexto: Sancto baptismo consona sit vita Christiana, nè cuiquam homini, si vtrumlibet defuerit, vna promittatur æterna. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cęlorum: ipse etiam dixit, Nisi abũdauerit iustitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. De illis quippe ait: Scribæ & Pharisæi super cathedrã Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Ergò iustitia eorum est, dicere & non facere: ac per hoc nostram esse voluit abundantem super illorum, dicere & facere: quæ si non fuerit, non intrabitur in regnum cælorum

Post baptismum bona vita est necessaria. Ioan. 3. Math. 5. Math. 23.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I.

Quod est alterum à Baptismo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quæ Sacramentum est nouæ legis æquè sacrosanctum, vt Augustinus[a] inquit, ac ipse Baptismus: quod Baptizatis confertur cum impositione manuum Episcopalium, & sacri Chrismatis inunctione.

a lib 2. cont. lit. Petilian. c. 104. Cõc. Elib. c. 38. Aurel. c. 3. Laod. can. 48. Mel. c. 6. Florent. Constantien. sess. 15. Trident. sess. 7. can. 1. Bernar. in vita Malach. episc. Pet. Damian. serm 1. de dedicatione Ecclesiæ. Isidor. de eccles. offi. lib. 2. cap. 25. & 26. Raban. de instit. cler. lib. 2. cap. 30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra litteras Petiliani Donatistæ, capite centesimoquarto: Caput est ipse saluator corporis. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergò ad eos qui sunt fortes in Ecclesia eius, & adhærent ore eius vt sine timore prædicent veritatem, ab ipso Christo tanquàm à capite sanctum descendit vnguentum, id est, sanctificatio spiritalis. Per oram vestimenti, significantur perfecti fideles in Ecclesia. Et post pauca: In hoc vnguento sacramentũ chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorũ sacrosanctum est sicut ipse Baptismus.

Psal. 132.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberinum canone trigesimooctauo: Peregrè nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum cathecumenum, ità vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio, teste Gratiano, de cõsecratione distinctione quinta: Vt ieiuni ad Cõfirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur cõfessionem facere priùs, vt mundi donum spiritus sancti valeant accipere: & quia nunquàm erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

[illegible]

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post baptismũ sacratissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione, distinctione quinta: Vt Episcopi nõ nisi ieiuni per impositionẽ manuũ spiritũ sanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitãtibus. Sicut autem duobus tẽporibus, pascha videlicet & pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ità etiam traditionem spiritus sancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio, &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, in condamnatione octaui articuli Ioãnis Hus, meminit septem Sacramentorum.

8. CONCILIVM Tridentinũ sessione septima canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit Cõfirmationem baptizatorũ ociosam cęremoniã esse & non potiùs verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quàm catechesin quandam, qua adolescentię proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Episcopi Hiberniæ: Malachias vsum saluberrimum Cōfessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. Cùm autem esset illi studium & zelus maximus circa cultũ diuinorum, & venerationem sacramentorum: nè fortè de his aliquid constitueret vel doceret secùs quàm ritùs haberet vniuersalis Ecclesiæ, subiit animum, adire episcopum Malchum, qui se pleniùs de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mēte captum ex his quos lunaticos vocant, inter cōfirmandum sacra vnctione sanauit.

Confessionis, Confirmationis, & Coniugij sacramentum.

Miraculum per Confirmationem.

10. PETRVS Damianus sermone primo de dedicatione Ecclesiæ: Secundum est sacramentũ Confirmationis. In baptismate spiritus datur ad veniã, hîc ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hîc virtutibus præmunimur. Nónne in superliminari fronte domus nostræ terrestris, cōsecrata manus sacri chrismatis imprimit vnctionē? Nec quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiam omni homini, vel omni sexui tradidit authoritas antiquorum: Confirmationis autem insigne, sola pontificalis persona suę vendicat dignitati. Indè est, quòd decretales paginæ & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismum sacramēti huius virtutem, nè nos inermes inueniat fraudulētus ille contortor, à quo nemo vnquàm nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusque roris vnguēto, illo sanati, confortati isto, securiùs descēdamus ad singulare certamē. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, appræhēdens arma & scutum, vt exurgat in adiutorium nobis.

Differentia baptismi & confirmationis.

Episcopus huius sacramēti minister.

Cur nō sit facilè differenda huius sacramenti susceptio.

1. Reg. 17.

Psal. 34.

Exod. 30.

11. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Ecclesiasticis officiis, capite vigesimoquinto: Chrismatis vnguentum Moyses primùm in Exodo, iubente Domino, composuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Deindè quoque & reges eodem chrismate sacrabātur. vndè & Christi nuncupabātur, sicut scriptum est: Noli tangere Christos meos. Erátque eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantùm mystica vnctio, qua Christus figurabatur: vndè & ipsum nomē à chrismate ductũ est. Sed postquàm Dominus noster verus rex & sacerdos æternus: à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione chrismatis cōsecratur, pro eo quòd membrum est ęterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur.

Chrisma.

Psal. 104.

1. Pet. 2.

12. ET capite vigesimosexto: Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur spiritus sanctus cum manuũ impositione, hoc in actibus Apostolorũ fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus, &c. Itē alio in loco: cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli, &c. spiritum autem sanctum accipere possumus, dare autem nō possumus: sed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimùm fiat, (quemadmodum Papa sanctus Innocentius scribit) subiiciam: dicit enim non ab alio quàm ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, quod nō solùm Ecclesiastica consuetudo demonstrat, verùm & superior illa lectio Apostolorum, quę asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum.

Acto. 19.

Acto 8.

Innocent. ad Decentium.

Minister huius sacramēti.

Acto. 8.

13. RABANVS archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum libro primo, capite trigesimo: Nouissimè autē à summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato spiritus sanctus, vt roboretur per spiritum sanctũ ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitę donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pōtificem verò in frōte: vt priori vnctione significetur spiritus sancti super ipsum descēsio ad habitationem Deo consecrandam: in secūda quoquè, vt eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse spiritus sanctus post mūdata & benedicta corpora atque animas, libens à patre descendit, vt vas suum sua visitatione sanctificaret & illustraret: & nūc in hominem ad hoc venit, vt signaculum fidei quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum: & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius sæculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Et paulò pòst: Bene quippe conuenit, vt per sacrum chrisma & per pinguedinem oliuæ gratia spiritus sancti tribuatur: quia in psalmo scriptũ est de ipso saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lętitiæ præ consortibus suis. & item de nobis, quòd exhilaret faciem nostram in oleo. χρῖσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Christus dicitur, & ex ipso homo post lauacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorũ remissio datur ad veniam, ità per vnctionē sanctificatio spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de pristina vnctione tractũ est exemplum, qua vngi in sacerdotium & regnum solebāt antiqui: vndè & Aaron & filij eius post lauacrũ à Moyse vncti sunt, vt sacerdotes Domini fierēt. Et Dauid & Salomon & cæteri reges per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit, spiritaliter proficit, quomodò & ipsa baptismi gratia visibilis actus est, quòd in aqua mergimur: sed spiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipsam olei naturam, si quid in ea huic significationi conueniens possit intelligi. Oleum namque ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis infusum perspicuas eas reddit: quod benè gratiam spiritus sancti potest demonstrare. Ipse enim flamma charitatis & splēdore sapientiæ animas illuminat. Ipse medicamine clemētiæ suæ, per veniam peccatorũ vulnera sanat. Ipse admixtione virtutis suæ, aquas baptismi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illustrat.

Chrismate cur & à sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in frōte baptizati signentur.

Cōfirmationis effectus.

Materia huius sacramēti.

Psal. 44. & 103.

Chrisma.

Exod. 29.

Olei proprietates.

II.

II.

Vndè nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A. Testimonium habet à diuina scriptura secundùm Patrum & [a] Ecclesiæ cōcordem sententiā atque interpretationem. Huc enim spectat, quod Lucas [b] Euangelista semel atque iterùm scribit de Apostolis, qui super baptizatos manus imposuerunt: hoc signo vtentes visibili, diuinitúsque instituto, quòd Christo iam initiatis noua & amplior Spiritus sancti gratia conferretur. Quare cùm Apostoli manus illis imposuissent, acceperunt, vt [c] Lucas de iisdem baptizatis refert, Spiritum Sanctum, cum accessione scilicet ac exuberantia quadam gratiæ spiritualis.

B. Nunc verò, vbi Apostolorum vicem Episcopi gerunt & locum tenent, nō fraudat Deus Ecclesiā suam hac tam salutari gratia, sed per eosdem episcopos [d] in hoc sacramento efficaciter operatur, vt adsit, Cypriano [e] teste, & veritas signo, & spiritus Sacramento.

C. Atque huc pertinet veteris Ecclesiæ canon: [f] Omnes fideles per manus impositionem episcoporum Spiritum sanctum post baptismū accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur, quia cùm Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

a Cypr. epist. 70 Aug. li. 5. cōtra Donat. cap 19. & 20. Itē tract. 6. in epist. Ioan.
b Act. 8. c & 19. a Cypr. ad Iubaianum.
c Ibidèm.
d H. [illegible] contra Luci[illegible]nos.
e Ser. [illegible] vnctione [illegible]maris.
f Vrban. p. & martyr, cū anno 227. vixit, in epist. ad omnes Christianos.

TESTIMONIA.

Lib. 1. epist. 12.

1. A. CYPRIANVS epistola septuagesima ad Ianuarium & cęteros. Vngi quoquè necessè est eum, qui baptizatus sit, vt accepto chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porrò autem eucharistia est, & vndè baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatum.

Baptizati Chrismate inungendi.

2. AVGVSTINVS libro quinto de baptismo cōtra Donatistas, capite decimonono: Quomodò aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodò benedicūt oleum tenebræ? Si autē Deus adest Sacramētis & verbis suis, per qualeslibet administrentur, & Sacramenta Dei vbiquè recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbiquè peruersi sunt.

Oleum in altari sanctificatum.
Olei benedictio
Sacramentis Deus adest, etiāsi per malos ministrentur.

3. ET capite vigesimo: Cur autem ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, possit tamen Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio: nisi fortè cor hominis quem fallaciter conuersum intùs non impedit, signum fallaciter positum impedit foris, quo minùs sacramentis suis adesse dignetur, nullis hominum falsitatibus impeditus. Si ergò ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem nō audit: vt per peccatorem sacramenta non celebrentur: quomodò exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamē & fiunt & valent, etiam per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres etiam in ipsa intùs Ecclesia. Cùm dare nemo possit quod non habet, quomodò dat homicida Spiritum sanctum? Et tamen ipse intùs etiam baptizat. Deus ergò dat etiā ipso baptizante, Spiritum sanctum.

Ioan. 9.

Sacramenta [illegible] com[illegible].

4. IDEM tractatu sexto in epistolam B. Ioannis: Primis temporibus cadebat super credentes spiritus sanctus: loquebantur linguis quas nō didicerant, quomodò Spiritus dabat eis pronūciare. Signa erant tēpori opportuna: oportebat enim ità significari in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium Dei per omnes linguas cursurū erat toto orbe terrarum: significatum est illud, & transiit. Nunquid modò quibus imponitur manus vt accipiant Spiritum sanctum, hoc expectatur vt linguis loquātur? Aut quando imposuimus manū istis infantibus, attēdit vnusquisque vestrûm vtrū linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis nō loqui, ità peruerso corde aliquis vestrûm fuit vt diceret, Non acceperunt isti spiritum sanctum: nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodùm tūc factum est? Si ergò per hæc miracula modò testimonium præsentiæ spiritus sancti non fit, vndè cognoscit quisque accepisse se spiritum sanctum? Interroget cor suum: si diligit fratrē, manet Spiritus Dei in illo: videat, probet seipsum coram oculis Dei: videat si est in illo dilectio pacis & veritatis; dilectio Ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ.

Manuū Episcopalis impositione infantes & alij accipiūt Spiritum sanctū, licèt linguis nō loquantur.

5. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum: nondùm enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

6. ET decimonono: His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

Actor. 8. — 7. Cyprianus in epistola ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcircò quia Samaritani legitimum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos vltrà non oportebat: sed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factū est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoquè apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerātur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

Manuū Episcopaliū impositione Spiritū sanctum consequuntur baptizati.

1.B. Hieronymus aduersùs Luciferianos: An nescis (inquit Luciferianus) etiam Ecclesiarū hunc esse morem, vt baptizatis posteà manus imponātur, & ità inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia quę per traditionem in Ecclesiis obseruantur, authoritatem sibi scriptę legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. Orthod. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbib' per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas, & virginis integritatem, per meretricum lupanaria patiaris spurcari? Episcopus si imponit manum, iis imponit qui in recta fide baptizati sunt: qui in patre & filio & spiritu sancto tres personas vnā substantiam crediderūt. Arrianus verò cùm aliud nihil crediderit, (claudite quæso aures qui audituri estis, nè tantæ impietatis vocibus polluamini) nisi in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu sancto vtriusque seruo: quomodò spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdùm remissionem peccatorum cōsecutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundā fidem non incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc obseruationem ex ea authoritate descēdere, quòd post ascēsum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.

Act. 8. & 19. *Minister Cōfirmationis Episcopus.* *Actor. 2.*

2. Cyprianus de vnctione chrismatis & aliis Sacramentis: Hodiè in Ecclesia cum cæteris vnctionibus ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, sacrum chrisma cōficitur: in quo mixtum oleo balsamum, regię & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitùs est vnctio instituta. Et paulò pòst: Hodiè, vt diximus, vnguentum ad sanctificationē paratur, cuius fragantia adolescentulæ & nouellę animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & examinationis eius suauitate delibutę, diligūt & sequuntur aromatum largitorem, & vsque ad regis accubitū spiramine illo trahuntur, & post odorem illum vbiquè desiderio sancto perurgente sitibūdæ discurrūt: nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundùm quasdam naturales rationes emollit & tēperat spissamenta humorū, quos solet intrinsecùs adstringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Nō hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elemētis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentiùs operatur, sed adest veritas signo, & spiritus sacramento: vt & ipsis rerum efficientiis gratię dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur authoritas deiformi conuersatione & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitùs sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti spiritalem intelligi volebant sacris mysteriis inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superfertur, ità excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis secundùm formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ vitæ obtinet: & ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitùs datur, consilium & fortitudo cælitùs illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritalibus nequitiis colluctamur, nec fœtoribus spuriis imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus. Hoc oleum, &c. Et quibusdam interiectis: Nec tamen cessantibus his quę ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana contempsit: sed cæteris generali sanctorum consensu dānatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo: vt sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus, ità & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis quàm nominis, & dicantur à Christo Christiani, vt sint sui Christo duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniæ sacerdotes.

In die cœnæ Domini chrisma conficitur. *Chrisma vndè conficiatur.* *Chrisma quātum ab aliis liquoribus differt.* *Effectus vnctionis.* *Actor. 2. Septem dona Spiritus sancti. Esa. 11.* *Christus à Chrismate dictus. Psal. 44.*

C. Vrbanus primus Pontifex & martyr in epistola ad omnes Christianos, vt in textu.

III.

Quæ necessaria ad conficiendum hoc Sacramentum?

22. Conc. Bracar. cap. 4. Cypr. de vnct. chris. Greg. in 1. ca. Cāt. Fabian. epist. 2. ca. 1. & Conc. Flor.

A. Tria præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & minister idoneus.

B. Materia ex oleo & balsamo mixta est, quæ ab episcopo consecrata, sacri

sacri[b] Chrismatis nomen iam olim obtinuit, & in hoc Sacramento fronti solenni illinitur.

C Forma verborum hæc præscripta est,[c] Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

b Cypr. vt sup. & epist. 70. Basi. de Spir. sanct. ca. 27. Fabia. qui vixit ann. 241. epist. 2. c Cōc. Flor. 2. Cor. 1. d. Ephe. 1. c Amb. de his qui myste. initi. cap. 7. & lib. 1. de Spir. sanct. cap. 6.

D. Minister Sacramēti huius solus est Episcopus,[d] vt Apostolorū exemplū, forma & traditio retineatur. Qua de re iam olim ità sancitum accepimus:[e] Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendū est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab aliis, quàm ab ipsis[f] Apostolis legitur aut scitur esse peractum.

d Act. 8. c Clemens epist. 4. Vrba. Melchiad. Dama. epist. 4. Leo. epist. 88. ad Episc. Ger. & Gall. Conc. Vuorm. can. 8. Flor. & Trident. can. 3.
e Euse. Pōt. & mart. qui vixit anno 310. epist. 3. ad Episc. Tusciæ & Cāpaniæ. Inno. 1. epi. 1. ad Decent. cap. 5.
f Actor. 2. c & 19. a

TESTIMONIA.

Balsamū pro salute animarum per sancti Spiritus inuocationē consecratur. Actor. 8.

1. B. CONCILIVM secundum Braccarense canone quarto: Placuit vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vlteriùs exigatur: nè fortè quod pro salute animarum per inuocationem Sācti spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, ità nos venundantes, damnabiliter venundemur.

2. CYPRIANVS in sermone de vnctione Chrismatis & aliis Sacramētis, vt suprà, quæstione precedenti, B. testimonio secundo.

Chrisma ex oleo & balsamo constat.

3. GREGORIVS Magnus in caput primū Canticorum: In Engaddi balsamum gignitur, quod cū oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti spiritus exprimuntur.

Chrismatis renouatio singulis annis fieri debet.

4. FABIANVS epistola secūda ad omnes Orientales Episcopos capite primo: Literis vestris inter cętera insertum inuenimus, quosdam regionis vestrę Episcopos à vestro nostróq; ordine discrepare, & nō per singulos annos in cœnadomini chrisma cōficere, sed duos aut tres annos cōfectionē sancti chrismatis semel actā cōseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicimus reperimus, nec balsamū per singulos annos posse reperiri, nec necessè fore per singulos annos chrisma cōficere: sed dum vna confectio chrismatis abundat, aliam fieri necessè non habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente vesana potiùs quàm recta sentiētes, hæc dicūt. In illa enim die Dominus Iesus, postquā cœnauit cū discipulis suis, & lauit eorum pedes, (sicut à sanctis apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobísque reliquerunt) chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum nostrum significat baptismū, quando sancti chrismatis vnctione perficitur atque cōfirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ità ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouāda, & fidelibus tradenda: quia nouum sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesiis cremādum. Ista à sanctis Apostolis & successoribus eorum accepimus, vobisque tenēda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia & Antiochena à tempore Apostolorū custodit: Hæc Hierosolymorum & Ephesianorū tenet. In quibus Apostoli presidentes, hæc docuerunt, & vetus chrisma incendi, & non ampliùs quā vno anno vti permiserunt, atque deincèps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Christus in vltima cœna Chrisma cōficere docuit.

Vetus chrisma cremādū. Apostolica traditio.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramētis: Materia Cōfirmationis est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscięntiæ: & balsamo, quod odorem significat bonę famæ, per Episcopum benedictum.

Materia Confirmation.

6. CYPRIANVS de vnctione Chrismatis, vt suprà, quæstione secunda, B. testimonio secundo.

7. ET epistola septuagesima, ibidèm, A. testimonio primo.

8. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vbi enumerat Traditiones nō scriptas: Benedicimus aquam baptismatis & oleum vnctionis, &c. vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

9. FABIANVS pontifex & martyr epistola secūda ad Oriētales, vt suprà in hac eadem quæstione, testimonio quarto.

1. C. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Forma autem est, Consigno te signo crucis, & cōfirmo te Chrismate salutis in nomine patris, &c. vt in textu.

2. SECVNDÆ ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

3. AD Ephesios primo capite: In quo (scilicet Christo) & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.

4. AMBROSIVS de his qui initiantur mysteriis, capite septimo: Repete quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christ⁹ Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Signaculum spiritale. Esaiæ 11.

Signauit te Pater, confirmauit te Christus. 2. Cor. 1.

5. IDEM libro primo de Spiritu sancto, capite sexto: In Spiritu viuimus, & ipse est pignus hæreditatis nostrę. Sicut & Apostolus scribēs ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto. Sancto igitur spiritu signati sumus, nō natura, sed à Deo, quod scriptum est. Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Signati ergò

Cap. 1.

2. Cor. 1.

Spiritu signamur, vt possimus gratiam tenere. Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur vt renascamur, ità etiam Spiritu signamur, vt splẽdorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtiquè spiritale signaculũ. Nam etsi Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem. Et paulò inferiùs: Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc quàm corporis signaculum, docet Propheta, qui dicit, Signatum est in nobis lumen vultis tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo.

Etsi signemur in corpore, veritate tamẽ in corde signamur.

Psal. 4.

1. D. Actorvm octauo: Miserunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

2. Clemens Pontifex & martyr in epistola quarta ad Iuliũ & Iulianum. Vide infrà, quæstione quinta, A. testimonio quarto.

3. Vrbanvs, vt suprà, quæstione secunda, C. in textu.

4. Melchiades, vt infrà, quæstione quinta, A. testimonio secundo.

5. Damasvs epistola quarta de Chorepiscopis: quòd verò eis non liceat Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare, &c. quę omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus quàm ex aliis patrum cõstitutis aut sacris canonibus edocti estis.

Soli Pōtifices Chrismate frontes baptizatorum vngunt.

6. Leo Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiscopis loquens: Nec erigere eis altaria, &c. nec Chrisma cõficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare licet. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, & solis deberi summis põtificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigiũ summi pontificis demonstretur.

Solis pontificibus licet.

8. Concilivm Vuormatiẽse canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.

8. Concilivm Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius minister est Episcopus. Et cùm cęteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenent episcopi) quòd per manus impositionẽ Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat. Loco autẽ illius manus impositionis datur in Ecclesiâ cõfirmatio. Legitur tamẽ aliquando, per Apostolicæ sedis dispẽsationem ex rationabili & vrgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum cõfecto, hoc administrâsse Confirmationis Sacramentum.

Ordinarius minister.

Act. 8.

9. Concilivm Tridentinum sessione septima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit sanctæ Cõfirmationis ordinarium ministrum, nõ esse solum episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit. Minister ordinarius.

10. Evsebivs pontifex & martyr epistola tertia ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ: Manus impositionis sacramentum magna veneratione, &c. vt in textu: neque ab aliis quàm ab illis qui eorum locum tenent, vnquàm perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquàm reputabitur Sacramenta.

Apostolorũ locum tenentes, soli ministri sunt.

Inter Ecclesiastica sacramenta.

11. Innocentivs primus epistola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De consignandis verò infantibus manifestum est, non ab alio, quàm ab episcopo fieri licere. Nã presbyteri licèt sint sacerdotes, põtificatus tamen apicẽ nõ habent. Hęc autẽ pontificibus soli, deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verũ & illa lectio Actuum Apostolorũ, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritũ sanctum. Nam presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizãt, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodẽ oleo signare, quod solis debetur episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum. Verba verò dicere non possum, nè magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.

Act. 8.

Baptizatos chrismate vngunt presbyteri, sed non in fronte, quod solis episcopis debetur.

12. Actorvm octauo, vt quæstione præcedẽti, A. testimonio quinto.

13. Et decimonono, ibidẽm testimonio sexto.

III.

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

Basil. de Spiritu sancto ca. 27.
a Epist. 4. ad Iulium & Julian.
b De Eccl. hierar. cap. 4. & 2.
c In epist. ad Orientales Episcopos.

A. Quia per Spiritum sanctum sic nobis Apostoli tradiderunt, sicuti[a] Clemens, & [b] Dionysius, Petri Paulíque Apostolorũ discipuli probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso vtiquè acceperãt, de Chrismate conficiendo, vt grauis est testis[c] Fabianus, idem & Christi martyr & pontifex Ecclesiæ.

d Synod. Laod can 48. Com. ad Fabiã Antioch. apud Euseb. li. 6. hist. cap. 35. Theodoret. de hæretic. fabul. in Nouato.
e Epist. 70. & de vnctio. chrisma. Origen. hom. 9. in Leuit. Cyrill. Hier. cathec. 3. mystag.

B Sacrosanctæ etiam [d] Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus [e] reddit hanc, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, Christianus esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit, teneátque sanctitatem.

C. Atque vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit,

vt

vt[f] Augustinus docet, significat inuisibilis gratiæ donũ, quo Spiritus sanctus Christũ imprimis, qui & à [g] Chrismate nomen suũ trahit, ac deindè Christianos omnes interna vnctione imbuit atque cõfirmat. Vndè pulchrè [h] Tertullianus veluti ad olei naturã alludens, irà de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, vt anima cõsecretur: Caro signatur, vt & anima muniatur: Caro manuum impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.

f Li. 15. de Trinit cap. 26. Pacianus Barcilonen. de Baptis. & epi. 1. ad Sympronian.

g In sententiis Prosperi 342. ex August tract. 33. in Ioan. & sermon. 47. de verb Domini. Rabanus, li. 1. ca. 30. Isidor. li. 2. cap. 25.

h Lib. de carnis resurrect. Item in lib. de baptism. Theodoret. in cap. 1. Canticorum.

D. Vndè qui sacrum Chrisma reiiciunt, magnum illi imperitiç suæ argumentũ præbẽt, vt qui apertè antiquissimam & vetustissimam Apostolorũ institutionem negent, ac perpetuum Ecclesiæ vsum ac traditionem temerè damnent.

Dyonis. Clemẽs, Tertul. Fabiã. Cornel. Cypria. Orige. Cyrill. Hierosl. Basil. Pacianus, Amphiloch. in vita Basilij. Opt. lib. 2. cont. Donati &c. Conc. Roma. sub Syluest. can. 5. Itẽ. Carth 2. can. 3. 3. can. 36. & 4. can. 36. 1. Tolet. can. 20. 1. Vasense ban. 3. Trident. sess. 7. can. 2.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Consecramus aquã baptismatis & oleũ vnctionis, &c. vt suprà de pręceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

2. CLEMENS pontifex epistola quarta ad Iuliũ & Iulianum discipulos suos, vt infrà quæstione quinta, A. testim. quarto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quarto: Sed enim alia est huius finitima veneranda confectio vnguenti: cõsecrationẽ eam vocant præceptores nostri. Huius itaque partes, &c. Deindè docens mysterium cõfectionis vnguenti, Iuxta eũdem (inquit) synaxis modũ, eorum qui necdum initiati sunt, absoluũtur ordines, vbi scilicet præcessit põtificis circum omnem phani ambitum redolẽs thure profectio, psalmorũmque modulatio, & lectio scripturarum diuinarum. Sumptum deindè vnguẽtum põtifex sacris imponit altaribus, duodecim sacris alis circuntectum, resonantibus omnibus voce sanctissima melos sacrum, quod diuinitus afflati prophetę didicerũt. Completáque oratione super eo solẽni in sanctissimis eorũ, quæ sacrantur, consummationibus, eo vtitur ad omnem fermè sacerdotalis officij functionem. Et paulò pòst: Est igitur, vt dixi, quod nunc laudatur à nobis sacrosanctum mysterium eius ordinis atque virtutis, vt sacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideò sancti præceptores nostri istud quasi æquali ordine atque officio sacro synaxeos coniunxère mysterio, eisdem imaginibus vt plurimùm & distinctionibus mysticis, & eloquiis subnixum sacris. Ibidèm: Dicimus igitur vnguenti compositionem collectionem esse quandam spirantium suauiter materiarum, habẽtẽ in se affatim odoratas qualitates, cuius qui participes sunt, pro quantitate eius, quæ in illis fit, fragrãtis participationis, odoris suauitate replentur. Nec longè à fine: Sed & ipsi qui sacratissimo regenerationis mysterio consecratur, aduentum sancti spiritus consummans inunctio largitur vnguẽti, &c. Vndè, vt opinor, iuxta sacratiorem sensum traditione diuina sancti nostræ sacerdotalis functionis duces, honestissimũ istud vnguenti cõsecrandi munus, teleten ab effectu rei, quæ in eo perficitur, nominant.

Vnguẽti confectio in primitiua Ecclesia.

Chrisma adhibetur in omnirè episcopali functione.

Chrismatis excellentia.

Materia compositionis vnguenti.

Chrismatis inunctio post baptismum quid cõferat.

Apostoli perfectionẽ vocitant.

4. ET capite secundo, vt infrà, quæstione quinta, B. testimonio primo.

5. FABIANVS, vt suprà, quæstione tertia, B. testimonio quarto.

1. B. SYNODVS Laodicena canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos, &c. vt in textu.

2. CORNELIVS pontifex & martyr in epistola ad Fabiũ Antiochenũ, teste Eusebio Cæsareensi libro sexto historię ecclesiasticę, capite trigesimo quinto, de Nouato loquens: Vbi Exorcistarum (inquit) pręsidio spiritu illo malo esset liberatus, & pòst in tã grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto in quo decumbebat, aqua circũfusus baptismum accepit, si modò talẽ hominẽ baptismum accepisse dicendum sit: verũ morbo tandèm elapsus, neque cætera quibus post baptismum secundùm Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquã potitus, quo modo quęso Spiritum sanctum adeptus est?

Secũdùm Ecclesiæ canonẽ ab episcopo baptizati consignantur.

3. THEODORETVS in compendio hæreticarũ fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitẽtiam à suo conuẽtu arcẽt penitùs, iisque qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocircà eos etiam qui ex hac hęresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iusserunt.

Nouatiani sacrũ chrisma baptizatis nõ præbent.

4. CYPRIANVS epistola septuagesima, vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio primo.

5. IDEM in sermone de vnctione Chrismatis, vt suprà, eadem quęstione secunda, B. testimonio secundo.

6. ORIGENES homilia nona in Leuiticũ: Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.

Chrismatis vnguentum.

1. Pet. 2.

7. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi tertia mystagogica: Et nobis postquàm similiter ex aquis sacri lauacri ascẽdimus, datum est Charisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & B. Isaias in sua prophetia, ex persona Domini locut⁹ est: Spiritus Domini super me: quapropter vnxit me: euãgelizare pauperibus misit me. Oleo enim aut vnguento corporali, Christus ab hominibus vnctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius constituens, vnxit eum sancto spiritu. Cęterũ vide nè illud esse putes vnguentum tãtùm: quemadmodùm enim panis Eu-

Chrisma datur post baptismum.

Esa. 61.

Trāsubstantiatio.

charistiæ, post sancti Spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, nō ampliùs est vnguentū nudum, neque (si quis ità appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificóque spiritu sanctificatur. Huius sancti chrismatis dono accepto, modò appellamini Christiani: veram efficiens appellationem in ipsa regeneratione: antequàm enim hæc gratia vobis donata esset, nō eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vsque progressi estis vt efficeremini Christiani. Nè ignoretis, in veteri lege huius Chrismatis symbolum præcessisse. Moyses enim, &c. Sed hæc quidē in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

Chrismatis dignitas.

Propter acceptū chrisma Christiani propriè dicuntur.

1. C. AVGVSTINVS libro decimoquinto de trinitate, capite vigesimosexto: Neque aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebāt, non ipsi eum dabant. Quem morē in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Deniquè & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, nō ait: Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritū sanctum: sed cuicūque, inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superiùs dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritū sanctum: sed dixerat, Videns autem Simō quòd per impositionē manuū Apostolorū daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum, nō solùm dedit vt De9, sed etiā accepit vt homo, proptereà dictus est plen9 gratia. Et manifestiùs de illo scriptū est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus spiritu sancto. non vtiquè oleo visibili, sed dono gratię, quod visibili significatur vnguēto, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit: tunc enim corpus suū, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

Actor. 8. Episcoporum munus, imponere manus baptizatis.

Act. 10. Visibile vnguentum significat donum gratiæ.

2. PACIANVS Barcilonensis Episcopus de Baptismo: Recipiēdus est, Christus, vt generet: quia sic Ioannes Apostolus dicit: quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autē compleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & Antistitis sacramento, lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus spiritus superfunditur: vtraque verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

Ioan. 1.

Chrismate superfunditur Spiritus sanctus.

3. IDEM in epistola prima ad Sympronianum: Si ergò & lauacri & Chrismatis potestas, maiorum longè chrismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quoque ius adfuit atque soluendi.

Chrismatis conferendi potestas.

3. PROSPER in sententiis Augustini, sententia trecentesima quadragesimasecunda: Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortē, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Christi nomē à chrismate.

5. AVGVSTINVS in tractatu trigesimotertio in Ioannem: Christi nomen à Chrismate dictum est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nūcupatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Ad luctam Christiani vnguntur.

6. ET sermone quadragesimoseptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.

7. RABANVS Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione clericorum, capite trigesimo. Vide suprà, quęstione prima de Cōfirmatione, testimonio decimotertio.

8. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite vigesimoquinto, vt suprà ibidēm testimonio vndecimo.

9. TERTVLLIANVS in libro de carnis resurrectione, vt in textu.

10. IDEM in libro de Baptismo: Exindè egressi de lauacro, perūgimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotio solebāt. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vndè Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quę Domino nomen accōmodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: Collecti sunt enimuerò in ista ciuitate aduersùs sanctum filium tuum, quem vnxisti. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodò & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur: spiritalis effectus, quòd delictis liberamur. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.

Exod. 29. Christus à chrismate.

Act. 4.

Visibilis vnctio spiritualiter operatur.

Manus impositio.

11. THEODORETVS in primum caput Canticorū: Sacri baptismatis recordare: in quo qui initiantur, post Satanę abnegationem & Dei confessionem, veluti signo ac nota quadā regia spiritalis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.

Inuisibilem SS. gratiam suscipiunt inuncti Chrismate.

1. D. DIONYSIVS Areopagita.
2. CLEMENS. 3. TERTVLLIANVS.
4. FABIANVS. 5. CORNELIVS.
6. CYPRIANVS. 7. ORIGENES.
8. CYRILLVS Hierosolymitanus.
9. BASILIVS. 10. PACIANVS, vt suprà tū in hac, tum in superioribus quæstionibus.

11. AMPHILOCHIVS Iconiensis Episcopus in vita D. Basilij Magni: Admiratus quoquè Maximinus Episcopus Basilij in Deū dilectionē, oráusque vestiuit eum resurrectionis Christi indumento. Baptizauit autem & Eubulū, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit illis viuificam communionem.

Chrismate inunctus Basilius ab Episcopo.

12. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Ampullam quoquè Chrismatis per fenestram, vt frangerent, Donatistę iactauerūt. Et cùm casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spiritali subuectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illæsa, inter saxa consedit.

Miraculū factum in ampulla chrismatis.

13. CONCILIVM Romanum sub Syluestro canone quinto: Constituit etiā clara voce Syluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyterorum Chrisma conficeret, dicens: quoniam Christus à Chrismate

Chrisma conficere solis Episcopis decet.

Chriſmate vocatur.

14. CONCILIVM ſecundũ Carthaginenſe canone tertio: Ab vniuerſis Epiſcopis dictum eſt: Chriſmatis confectio & puellarum conſecratio à presbyteris non fiant.

Chriſmatis confectio quorum non ſit.

15. CONCILIVM tertium Carthaginenſe canone trigeſimo ſexto: Vt presbyter inconſulto Epiſcopo virgines non conſecret: Chriſma verò nunquàm conficiat.

16. CONCILIVM quartũ Carthaginenſe canone trigeſimoſexto: Presbyteri qui per diœceſes eccleſias regunt, non à quibuslibet Epiſcopis, ſed à ſuis: nec per iuniorem clericum, ſed aut per ſeipſos, aut per illum qui ſacrariũ tenet, ante Paſchæ ſolennitatem Chrima petant.

Chriſma vnde petendũ.

17. CONCILIVM primum Toletanum canone vigeſimo: Quanuis penè vbique cuſtodiatur vt abſque Epiſcopo Chriſma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouinciis presbyteri dicuntur Chriſma conficere, placuit ex hac die nullum alium niſi Epiſcopũ Chriſma conficere, & per diœceſim deſtinare, ità vt de ſingulis Eccleſiis ad Epiſcopũ ante diem Paſchæ diaconi deſtinentur aut ſubdiaconi, qui confectum Chriſma ab Epiſcopo deſtinatum, ad diem Paſchæ poſſint ad tempus deferre.

Chriſmatis confectio.

18. CONCILIVM primum Vaſenſe canone tertio: Per ſingula territoria presbyteri vel miniſtri ab Epiſcopis, non prout libitum fuerit, à vicinioribus, ſed à ſuis propriis per annos ſingulos petant Chriſma, appropinquante ſolennitate paſchali: nec per quemcunque eccleſiaſticum, ſed ſi qua neceſſitas, aut miniſtrorũ occupatio eſt, per ſubdiaconum, quia inhonorum eſt, inferioribus ſumma committi.

Vndè petendum.

19. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſeptima, de Confirmatione canone ſecundo: Si quis dixerit iniurios eſſe Spiritui ſancto eos, qui ſacro Confirmationis chriſmati virtutem aliquam tribuunt, anathema ſit.

Chriſmati virtutem a... ſentes.

V.

Quis Sacramenti huius eſt vſus & fructus?

A. In Baptiſmo[a] regeneramur ad vitam: poſt Baptiſmum autem in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptiſmo abluimur, hoc verò poſt Baptiſmum roboramur, vt regeneratis cuſtos & conſolator & tutor adſit Spiritus ſanctus. Hæc ſummi & Põtificis & martyris Melchiadis eſt doctrina. Nec diſſentit ab eo quod[b] Clemens teſtatur, ſe ab Apoſtolis ipſis accepiſſe: Cùm regeneratus, inquiens, quis fuerit per aquam, poſtmodùm ſeptiformis Spiritus gratia ab Epiſcopo confirmetur, quia aliter perfectus Chriſtianus eſſe nequaquàm poterit.

Ioan. 3. b
a Melchiades ad Hiſpa. Epiſcopos, vixit anno 311. Conc. Florentin.

b Epiſt. 4. ad Iulium & Iulianum, vixit Apoſtolorum tempore. Amb. lib. 3. de ſacrament. cap. 2. & de iis qui myſt. initian. ca. 7.

B. Prodeſt igitur hoc[c] Sacramentum mirificè, vt qui fidei myſteriis initiati ſunt, ſicut geniti[d] modò infantes & adhuc imbecilles, in Chriſto adoleſcant atque corroborentur.

c Dionyſ. de Eccle. hier. cap. 2.

d 1. Pet. 2. a

C. Hos ceu Chriſtianæ militiæ tyrones Epiſcopus admonet inunctione, vt aduersùs tot hoſtes & quotidiana pericula[e] Spiritu principali cõfirmentur. Conſignat illis Cruce[f] frontem, quæ pudoris eſt ſedes, vt conſtanter & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, vt Chriſtianam militiam inuicta patientia exercendam & ornandam eſſe, ſibi perpetua memoria retineant.

e Pſal. 50. c

f Aug. in Pſal. 141. Luc. 9. c Matt. 10. d 1. Pet. 2. d Luc 21. d Matth. 5. f Act. 4. & 5.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS tertio: Niſi quis renatus fuerit, &c. vt quæſtione prima de Baptiſmo, B. in textu.

2. MELCHIADES Pontifex & Martyr, quem alij Melciadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epiſtola ad Hiſpaniæ Epiſcopos: De his verò, ſuper quibus rogitâſtis vos informari, id eſt, vtrùm maius eſſet Sacramẽtum manus impoſitio Epiſcoporum, aut baptiſmus: ſcitote vtrunque magnum eſſe Sacramentum. Et ſicut vnum à maioribus fit, id eſt, à ſummis pontificibus, quod à minoribus perfici non poteſt, ità & maiori veneratione venerandum & tenendum eſt. Sed ità coniuncta ſunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicẽm, niſi morte præueniente, nullatenùs poſſint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnũ (præueniẽte morte) ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vndè ſcriptum eſt: In diebus

Collatio Baptiſmi cum Confirmatione.

illis, dicit Dominus, Effundã de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tũc spiritussancti descensio in credẽtiũ populos, donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & confirmatio ad Baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysterium Confirmationis? Aut quantùm video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ità dilectissimi. Attendat charitas vestra: Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator, quemcunque in militum receperit numerum, non solũ signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ità in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militẽ, da ei adiumentũ militiæ. Nunquid prodest si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui custodit eã. Ergò Spiritussanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo, tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismũ confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismũ roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiẽdos: Confirmatio autem armat & instruit, ad agones huius mundi & prælia, reseruandos. Qui autem post Baptismum cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hîc, si fortè illud etiã requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus spiritus sancti, ipse Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm spiritussanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur? Itaque ante descensionem spiritus sancti, vsque ad negationẽ Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contemptu salutis armãtur. Secundùm hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum, dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, cõsummamur, vt illam spiritus sancti vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam in via hac, qua gradieris. De spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo nõ percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonũ malũmque discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris, & fœdis indignísque cupiditatibus, resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus.

Ioel. 2. — Psal. 126. — Effectus confirmationis & baptismi quomodo differant. — Ioan. 16. — Spiritussanctus quid cõferat nobis. — Psal. 31. — 1. Cor. 2.

3. CONCILIVM Florentinum: Effectus autem huius Sacramẽti est, quia in ea datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideóque in fronte, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, nè Christi nomen cõfiteri erubescat, & præcipuè crucem eius quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur.

Confirmationis effectus. Actor. 2. — Cur in fronte vngamur. — 1. Cor. 1.

4. CLEMENS pontifex & martyr epistola quarta ad discipulos suos Iulium & Iulianũ: Omnibus festinandum est, sine mora renasci Deo, & demùm consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiã spiritussancti percipere, quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ. Quum autẽ regeneratus fuerit per aquam, & postmodùm septiformi spiritus gratia ab Episcopo (vt memoratum est) confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquàm poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit, (vt à beato Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt) & demùm ex operibus bonis ostendat in se similitudinẽ eius, qui eum genuit, patris.

Septiformis gratia in Confirmatione percipitur. — Perfectus Christianus non est, qui confirmatus non est. B. Petri & Apostolorum doctrina.

5. AMBROSIVS libro tertio de Sacramentis, capite secundo: Sequitur spiritale signaculum quod audîstis hodiè legi, quia post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quã cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ità timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nã vt ait Apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia Domini nostri, & multiformis sapientia Dei, ità multiformis est spiritussanctus, qui habet diuersas variásque virtutes. Vndè & Deus virtutum dicitur: quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto.

Spiritus sancti dona conferuntur. — Esa. 11. — 1. Cor. 12.

6. IDEM de iis qui mysteriis initiantur, capite septimo: Vndè repete quia recepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Dona spiritus sancti. Esa. 11.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite secundo: Assumentes autẽ baptizatum sacerdotes, susceptori suíque accessus duci cõsignant, & vnà cum ipso illum vestẽ baptizati munditiæ congruã induunt: sicq; indutũ, rursùs ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ

Confirmatio [illegible]

communionis

communionis participem facit. Et sub finem capitis: Enimuerò illa perficiens vnctio facit ità perfectum, fragrantia suauissimi odoris insignem, quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio, diuino spiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porrò aduentum illum secretissimum spiritus, qui intelligibiliter odore suaui fragrantes facit ac perficit, cùm sit prorsùs ineffabilis, spiritaliter intelligendum dimitto, qui diuini spiritus sanctam ac deificam societatē in anima sua percipere meruerunt. In fine autem omnium, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionē deificā tradit.

2. PRIORIS Petri secundo: Sicut modò geniti infantes, rationabiles, & sine dono lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

1. C. PSALMO quinquagesimo: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

2. AVGVSTINVS in Psalmum cētesimum quadragesimumprimum: Vsqueadeò de cruce nō erubesco, vt non in occulto loco habeam crucē Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nôstis, ore accipimus: quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in frōte erubescitur, ille qui dixit: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo qui in cælis est, ipsam ignominiā quodammodò & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, Frontem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens est: non habeam nudam frontem, tegat eam crux Domini mei.

In fronte cur consignamur cruce.

3. LVCÆ nono: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum.

4. MATTHÆI decimo: Omnis ergò qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eū coram patre meo qui in cælis est.

5. PRIORIS Petri secundo: Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes, patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, &c.

6. LVCÆ vigesimoprimo: Ego dabo vobis os, &c. Trademini autem à parentibus, &c. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

7. MATTHÆI quinto: Ego dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. ACTORVM quarto: Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & Seniores, si nos hodiè diiudicamur in benefacto hominis infirmi, &c. notum sit omnibus vobis, &c. Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis, &c. Ibidèm: Si iustum est in conspectu Dei vos potiùs audire, &c. At illi comminantes dimiserunt eos. Et paulò post: Et cū orâssent, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cū fiducia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. ET quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica, &c. Et paulò pôst: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum quē vos interemistis, &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè omninò loquerentur in nomine Iesu: & dimiserunt eos. Et illi quidē ibant gaudentes à conspectu Concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

I.

Quid significat nomen Eucharistiæ?

SVmmum illud[a] & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriúsve, hoc vno nomine designatur.

a Dionys. Eccl. Hier. cap. 2. & 3. Conc. Trid. sess. 13. cap. 2. & 5.

B. Et rectè quidem Eucharistia, tanquàm bona[b] gratia, seu gratiarū actio dicta est, quia præcipuum & maximum[c] Dei donū, ipsúmque omnis gratiæ fontem & authorem continet: summorúmque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus Iesus Dominus noster de virgine natus, cruci affixus, & in gloriam [d] assumptus, se nobis totum ità largiatur, vt etiam nunc corpus eius sanguinémque verè sumamus, illique per hoc diuinum Sacramentum prorsus [e] incorporemur.

b Amb. li. 5. de Sacram. c. 3. Cyp. de lapsis. Orig. contra Celsum. lib. 8.

c Chrysost. hom 60. ad popul. & 83. in Matt. Item 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochenum.

d Chrys. li. 3. de sacerd. & ho. 2. ad pop. Antioch. & 3. ad Ephe.

e Cyril. in Ioan. li. 4. ca 16. & 17. li. 10. ca. 13. li. 11. c. 26. & 27. Hilarius de Trin. li. 8. Iren. li. 5. Cyr. Hier. catech. 4. mystag. Chryso. hom. 45. in Ioan. & 61 ad pop. Antiochenum.

TESTIMONIA.

1. A. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omnium, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem Deificam tradit.

Sacramentorum consummatio.

2. IBIDEM capite tertio: Est enim iuxta inclitum præceptorem nostrum Sacramentorũ consummatio. Et paulò pòst: Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimũmque sacramentum compleat. In eodem capite vocat sacrosancta & augustissima mysteria.

Augustissimũ Sacramentũ.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secũdo: Ergò Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabiliũ suorum: & in illius sumptione colere nos suî memoriam præcepit, suámque annunciare mortẽ, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeóque symbolũ vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuíque nos tanquàm membra arctissima fidei, spei & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, neque essent in nobis schismata.

Eucharistiæ [...] quàm ex[...]. Psal. [...]. 1. Cor. Cibus animæ. Ioan 6. Antidotum. Pignus. Ephes. 1. Symbolum vnitatis. Rom. 12. 1. Cor. 1.

4. IBIDEM capite tertio: Commune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramẽtis, symbolũ esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem: verùm illud in ea excellens & singulare reperitur, quòd reliqua Sacramenta tunc primùm sanctificandi vim habent, cùm quis illis vtitur. At in Eucharistia ipse sanctitatis author ante vsum est: nondùm enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamẽ ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus verúmque eius sanguinẽ sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinẽ sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animámque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non ampliùs moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub altera specie, atquè sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus itẽ sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Excellit reliqua Sacramẽta, quòd ante vsum contineat authorẽ sanctitatis.

Concomitantia. Rom. 6.

Totus Christus sub vtralibet specie, & sub quauis parte continetur.

1. B. AMBROSIVS libro quinto de Sacramẽtis, capite tertio: Venisti ad altare, accepisti gratiam Christi.

Eucharistia dicitur gratiã Christi.

2. CYPRIANVS de lapsis cùm retulisset nõnulla miracula de Eucharistia: Documento, inquit, vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Eucharistia vocatur gratia salutaris.

3. ORIGENES libro octauo cõtra Celsum: Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cũ precibus & gratiarũ pro beneficiis acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos sanctum quoddam & sanctificans, vtẽtes eo cũ sano proposito. Ibidèm posteà: Hoc canemus nè ingrati erga Deum habeamur. Habemus etiam eius gratiarum actionis symbolum, panẽ qui Eucharistia vocatur.

Per precationem panis fit corpus Christi.

Symbolum gratiarum actionis.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenũ, & octogesimatertia in Matthæum: Credamus vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysteriis faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit, insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea cõficitur, regeneratio scilicet ac renouatio, intelligibile quiddam est: nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicunt, vellem formam & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò seipsum tibi tradit, non vt videas solum, verumetiam vt tangas & in te habeas. Et paulò pòst: Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli vidẽtes, tremunt, nec absque pauore propter fulgorem qui indè resiliit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur. Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partum aliis nutricibus infantes dederunt, quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat. Consideremus autẽ, ex nostra generatus est substantia: Sed nihil hoc, inquies, ad omnes pertinet. Immò ad omnes. Nam si ad naturam nostram descendit, patet quoniam ad omnes: quòd si ad omnes, & ad vnumquẽque profectò. Sed quomodò non omnes indè lucrum cõsecuti sunt, inquies? Id certè non illius causa, qui maximè hoc optat, accidit: sed eorum culpa qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se coniungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, sed ipse studiosissimè alit, hac etiam re tibi persuadens carnem illam tuam assumpsisse: tanta igitur charitate atque honore

Simpliciter & sine ambiguitate credendum corpus Christi in Eucharistia.

Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Ipsum vides, tangis, comedis.

Ea re alimur, quam tremunt angeli.

In vnam cum illo massam reducimur. Psalm. 105.

Oues suis membris nutrit.

Proprio corpore alit.

Singulis per Eucharistiam se coniungit.

honore affecti, non torpeamus. Non videris quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam, &ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: immò verò maiore desiderio quasi lactẽtes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Quanto desiderio ad cõmunionẽ accedendum.

5. IDEM homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Vt autem non solùm per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem cõuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cùm enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantiũ maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem præ se ferentes dicebant: Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate adstringeret, & vt suum in nos ostẽderet desiderium, non se tantùm videri permittens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio suo omnes impleri. Et post paululùm: Parentes sæpenumerò liberos suos aliis alendos dederunt, ego autem mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris spem præbeo. Qui in hac vita ità se nobis exhibet, multò magis in futura. Vester ego frater esse volui, & communicaui carnem propter vos & sanguinem: & per quæ vobis cõiunctus sum, ea rursùs vobis exhibui. Hic sanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic sanguis pulchritudinem atque nobilitatem animæ, quam semper irrigat & nutrit, lãguescere nõ finit. Sanguis enim à cibo nõ fit repentè, sed priùs aliud quiddam: hic quàm primùm irrigat animam, eámque vi quadam magna imbuit. Hic mysticus sanguis dæmones procùl pellit, angelos & angelorum Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm Dominicum sanguinem in nobis vident, in fugam vertũtur, angeli autem concurrunt. Hic sanguis effusus, vniuersum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos prosecutus est. Hic sanguis abdita & sancta sanctorum purgabat. Quòd si eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorum, in media Ægypto liminibus adspersus, longè magis veritas.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertimur.

Singularis in nos amor hic elucet.

Iob 31.

Permittit se tangi, mãducari, & dẽtes carni suæ infigi.

Sua carne nos alit.

Sanguis Christi quẽ in Sacramento sumimus, quam efficaciam habeat.

Exod. 12.

6. IDEM libro tertio de sacerdotio: O miraculũ, ô Dei benignitatem: qui cum patre sursùm sedet, in illo ipso temporis articulo omniũ manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præstigiis, sed apertis ac circunspicientibus circunsistentium omnium oculis. Num tibi ista cõtemptu ac despectu digna esse videntur? aut eiusmodi, vt possit quis contra ea attolli atque insurgere? Ponito ob oculos Heliam illum, &c. Hoc ergò mysterium omniũ maximè horrendum verendúmque, quis tandèm qui insanus idẽ minimè sit, quíque è potestate non exierit, fastidire ac despicere poterit?

Qui sursùm sedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Missæ mysterium maximè horrendum verendúmque non nisi ab insanis despicitur.

7. HOMILIA item secunda ad populum Antiochenum: Tanquàm maximam hæreditatem Helisæus meloten suscepit: etenim verè maxima fuit hæreditas, omni auro preciosior. Et erat posthàc duplex Helias ille, & erat sursùm Helias, & deorsùm Helias. Noui quòd iustum illum beatum putatis, & velleris quisque esse vt ille. Quid igitur, si vobis demonstrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes sacris mysteriis imbuti recepimus? Helias nempe meloten discipulo reliquit. Filius autem Dei ascendens, suam nobis carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habẽs ascendit. nè igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim sanguinem suum pro nobis effundere non recusauit, & carnem suam, & rursùm ipsum sanguinẽ nobis cõmunicauit, nihil pro salute nostra recusabit.

Carnem suam nobis dimisit, quam eandẽ habens ascendit.

8. ET homilia tertia in epistolam ad Ephesios, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: De corpore nobis sermo est, & quidem de eo, quod ab isto nihil differat, nec distet. Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinem gustamus, qui in cælestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè consistit immortali Dei potentiæ. Hei, quot nobis ad salutem viæ sunt? Corpus suum nos fecit, corpus suum nobis tradidit, & tamen nihil horum à malis nos auertit. O tenebras, & multam profunditatem, ô stupiditatem omni dolore vacuam.

Eius corpus degustamus qui in cælestibus sedet & ab angelis adoratur.

9. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Mannæ alimentum non æternam vitam, sed breue famis remedium adferebat. Non ergò erat cibus verus, id est, panis de cælo. Sanctum verò CHRISTI corpus, ad immortalitatem & vitam æternam nutriens cibus est: ità inquit, Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur indè lucrati sunt, qui mortui fuerunt? non erat igitur potus ille verus, sed verus potus est sanguis Christi, quo radicitùs mors euertitur atque destruitur. Non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus est. Propterea corpus & membra CHRISTI sumus: quia per hanc benedictionem mysterij ipsum filium Dei suscipimus.

Præfertur hoc Sacramentũ mannæ & aquæ de petra fluenti.

In Eucharistia ipsum filium Dei suscipimus.

10. ET capite decimoseptimo: Quoniam res ardua est, & fide magis, quàm alto modo recipitur: ideò multis atque variis modis mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & basim fidem esse confirmans. Qui manducat, inquit, carnem meã, & bibit sanguinem meum: in me manet, & ego in illo. Sicuti enim si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ità coniungatur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum comperies: Simile est, inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur fœmina sit, & quæ satorum trinitas, aut omninò satum quid sit, loco suo dicetur: nunc autem de fermento solùm dicamus. Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.

Ioan. 6.

Simile.

Christo per Eucharistiam coniungimur. Matth. 13.

1. Cor. 5.

11. IDEM libro decimo in Ioannem, capite decimotertio: Non tamen negamus recta nos fide, cha-

Non tantùm fide & charitate cũ Christo coniungimur, sed etiam secundùm carnem. Ioan. 15.

ritatéque sincera Christo spiritaliter cõiungi. Sed nullam nobis cõiunctionis rationem secundũ carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à diuinis scripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam indè nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortassis putat (aduersarius Christi) ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoq; facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fideliũ membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? membra igitur Christi, meretricis faciam membra? absit. Saluator etiam: Qui mãducat carnem meam, ait, & bibit sanguinẽ meũ, in me manet & ego in eo. Vndè considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodùm si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ ità miscuerit, vt vnum quid ex vtrisque factum videatur: sic cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicẽti: Christo (obsecro te) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinẽ eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinẽ meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iurè ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quo modo, dicere non grauabor. Carò vitæ facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitũ à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei filius. Vndè quia vnus est cũ carne sua: ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat? An non conueniẽter dici potest, vitem, humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites, & Christus vitis est.

1. Cor. 10.

Incorporamur Christo per hoc Sacramentum. 1. Cor. 6.

Participatione naturali in nobis est.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

12. ITEM libro vndecimo in Ioannẽ, capite vigesimosexto: Considerandum est, si ad vnitatem cõsensus & voluntatis, naturalem etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortassis enim etiam corporali vnione cõiũgimur, licèt adeò dissEparati simus, vt vnusquisque seorsùm & subsistat, & circunscribatur. Nam si Petrus & Paulus vnum vnitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Agè igitur cùm Trinitas vnũ natura sit, consideremus quomodo etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cũ Deo spiritaliter vnũ sumus. Ex Dei patris substantia vnigenitus prodiens, & totũ in sua natura genitorẽ possidens, caro factus secundũ scripturã est, seq; ipsum naturæ nostræ ineffabiliter coniunxit atq; vniuit. Qui enim natura Deus est, verè homo factus est, non theophorus, id est, Deũ in se per gratiã habens, vt mysterij vim ignorantes contendunt, sed verus Deus simul & homo est. Sic quæ inter se plurimum secundùm naturã distant, in vno seipso coniunxit, & diuinæ naturæ participes nos effecit: Cõmunicatio enim spiritus, & (vt ità dicam) mansio, primũ in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit: cùm homo factus, ipse templũ suum proprio spiritu perfũxit atque sanctificauit. Origo igitur & via, qua spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysteriũ est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quamuis corpore simul & anima distemus, modum tamẽ adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vnius sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes vnũ panem manducamus, vnũ omnes corpus efficimur: diuidi enim atq; seiũgi Christus non patitur. Idcircò etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi secundũ Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum qui est inuisibilis, accepimus, ipsi potiùs quàm nobis membra nostra accommodantur. Quod autẽ Ecclesia corpus à singulis hominibus tanquàm membris compositũ, saluator verò caput sit, Paulus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totũ corpus compactũ & connexum per omnem iuncturam subministrationis secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursùs Paulus de mysterio pietatis disserens, testatur: Quod aliis, inquit, generationibus non est agnitum filiis hominũ, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes & concorpores & cõparticipes promissionis in Christo. Si autẽ omnes inter nos in Christo vnũ sumus corpus, nec inter nos solùm, verũ etiam cum eo qui per carnem suam ad nos transiuit: quomodò vniuersi & inter nos, & in Christo vnum nõ erimus: Christus enim est huius vnionis vinculum, qui Deus simul & homo est. Sed de vnione corporali satis.

Per communionem mysticam vnum nos corpus secum efficit.

Ephe. 5.

Ephe. 4.

Corporalis vnio ad Christum. Ephe. 3.

13. ET capite vigesimoseptimo: Corporaliter filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur, spiritaliter autem vt Deus, sui spiritus gratia, nostrum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participationem, spiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis nostræ ad Deum patrem Christus est: nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vnitus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communione participationéque suî à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum reformatos eleuaret. Consummati ergò sumus, reductique ad vnionem Dei patris meditatione saluatoris, id est, Christi. Filium enim Dei natura patri vnitũ, corporaliter

Corporaliter nobis vnitur per communionem mysticam.

Corporaliter substantialiterque accipientes Filium Dei.

poraliter substantialiterque (vt dictum est) accipientes, clarificamur glorificamúrque, supremæ facti naturæ participes.

Per naturæ veritatem Christus in nobis est, quia verè verbum carnem cibo Dominico sumimus.

14. HILARIVS Pictauiensis Episcopus libro octauo de Trinitate: Eos nunc qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo, vtrúmne per naturæ veritatem hodiè Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodò non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicādæ carnis admiscuit? Itá enim omnes vnum sumus, quia & in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergò naturaliter patrē in Christo negabit, neget prius non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse, quia in Christo pater, & Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nósque verè sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodò voluntatis vnitas asseritur, cùm naturalis per sacramentum proprietas, perfectæ sacramentum sit vnitatis?

Sub mysterio verè sumimus carnem corporis Christi.

Resurrectio probatur per veram participationem carnis & sanguinis Christi. 1. Cor. 10.

15. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses Valentini & similium: Vani sunt omnimodò, qui vniuersam dispositionem contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem incorruptibilitatis. Sic autem secundùm hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sāguis enim non est nisi à venis & carnibus, & à reliqua quæ est secundùm hominem substantia, qua verè factum verbum Dei sanguine suo redemit nos. Quemadmodùm & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur. Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodùm vult. eum calicem qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergò & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. Quomodò carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius, quemadmodùm & Apostolus ait in ea quæ est ad Ephesios epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spiritali aliquo & inuisibili homine dicens hæc. Spiritus enim neque ossa neque carnes habet: sed ea dispositione quæ est secundùm hominem, quæ ex carnibus & neruis & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur, & de pane, qui est corpus eius, augetur.

Ephes. 1. & 5. — Ephes. 5. — Luc. 24.

Comparticipes corporis & sanguinis.

16. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogica: Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis; vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis. Χριςόφοροι γινόμεθα. Sic Christophori erimus, hoc est, Christū ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus: atque ità, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur.

Diuinæ consortes naturæ. 2. Pet. 2.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum, vt hac eadem quæstione, B. testimonio quinto.

II.

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

A. Tria[a] continet Eucharistia, species visibiles, veritatem[b] corporis, & sanguinis Dominici, & spiritualis gratiæ virtutem.

B. Quod enim oculis nostris apparet, [c] species sunt visibiles, panis videlicet ac vini. Quod autem sub speciebus iisdem Fides nostra, nō[d] sensus ac ratio cōprehendit, id verum corpus & sanguis est Christi Saluatoris.

C. Cæterum quod participatione Sacramenti huius cōsequimur, [e] eximia quædam est Spiritus sancti gratia, fructus nimirùm & effectus, vt ostendemus, salutaris Eucharistiæ.

a Cyr. Hierosol. catec. 4. myst. b Matt. 26. c Mar. 14. c Luc. 22. b 1. Corinth. 11.

c Theoph. in Mar. 14. ca. & Mat. 26. ac in Ioā. 6. Cyril. ad Colos. Amb. li. 4. de Sacramen. c. 4. & lib. 6. c. 1. d Damasc. lib. 4. cap. 14.

e Augu. tract. 26. in Ioan. & alij posteà citandi.

TESTIMONIA.

Contra negātes veritatem corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

1. A. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meū: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoquè confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat nō esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est, & nō multo magis corpus & sanguinem suum filiis sponsi dedisse illum confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis datur tibi corpus: & sub specie vini datur sanguis. Et paulò pòst: Nè ergò consideres tanquàm panem nudum & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi,

Ioan. 2.

Sub specie panis datur corpus, & sub vini specie sanguis.

secundùm ipsius Domini verba. Quãuis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te cõfirmet, nè ex gustu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certissimo, ità vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem. Et post pauca: Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Nullo modo dubitandum de veritate, etiamsi sensus aliter iudicet.

Nõ esse panẽ nec vinũ, sed corpus & sanguinem.

2. MATTHÆI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, dedítque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

3. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite. Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis. & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur.

4. LVCÆ vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicẽs: Hic est calix nouũ testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite, quotiescunquè bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunquè enim mãducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donèc veniat. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, &c.

1. B. THEOPHYLACTVS in Marci decimumquartum caput: Hoc est corpus meũ, hoc inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddã Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meæ, sed caro mea est. Et iterùm: Nisi ederitis carnem filij hominis, Et quomodò, inquis, caro non videtur? O homo, propter nostram infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea nõ abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem vidẽtes, nõ ferremus, sed abhorreremus: idcircò misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Sanguinem verò noui testamenti dixit, opponẽdo veteri. Habebat enim & vetus testamentum sanguinem, quo aspergebantur & populus & liber legis.

Panis non figura est corporis Christi, sed in Christi corpus conuertitur.

Ioan. 6.

Cur Christi caro nobis sub aliena specie præbeatur.

Transelementatio.

Exod. 24.

2. ITEM in Matthæi caput vigesimumsextum: Porrò dicens: Hoc est corpus meum, ostẽdit quòd ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi vobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem apparet, sed reuerà caro est. Et accepto poculo, gratiis actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Sicut vetus testamentum immolationem habebat & sanguinem, ità & nouum testamentum sanguinem habet ac immolationem.

Nõ figura, sed corpus & caro Domini est, etiam si videatur esse panis.

Transformatur.

Cur sub aliena specie.

Immolatio.

3. ET in Ioannis caput sextum: Attende autem quòd panis, qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, Caro mea est. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem Domini. Et nè quem conturbet, quòd credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodò (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga communionem. Nunc autem condescendente Domino nostræ infirmitati, talis apparet nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Nõ figura tantũ carnis, sed ipsa caro Domini.

Transformatur panis.

Cur sub specie aliena.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

Insaniunt qui Eucharistiæ sanctitatẽ in solo vsu constituunt.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur: sed fit sanguis cõsecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ità etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergò quia quod accipis, corpus est Christi.

Cur sub aliena specie.

6. IDEM libro sexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, nõ quemadmodùm homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ità vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus: & verus eius sanguis est potus. Sed fortè dicas, quòd dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem:

Ioan. 6.

dicentem: Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dicas: Quomodò vera? Qui ſimilitudinem video, non video ſanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de ſermone Chriſti, qui operatur vt poſſit mutare & cõuertere genera inſtituta naturæ. Deindè vbi non tulerunt ſermonem Chriſti diſcipuli eius, ſed audientes quòd carnem ſuam daret manducare, & ſanguinem ſuum daret bibendum, recedebant: ſolus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, veluti quidam eſſet horror cruoris, ſed maneret gratia redemptionis, ideò in ſimilitudinem quidem accipis Sacramentum, ſed veræ naturæ gratiam virtutémque conſequeris. Ego ſum, inquit, panis viuus qui de cælo deſcendi. Sed caro non deſcendit è cælo, hoc eſt, carnem in terris aſſumpſit ex Virgine. Quomodò ergò deſcendit panis è cælo & panis viuus? Quia idem Dominus noſter Ieſus Chriſtus conſors eſt & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis eius carnem, diuinæ eius ſubſtantiæ in illo participaris alimento.

[Margin: Sermõe Chriſti conuertun- tur & mutantur inſtituta naturæ.]

[Margin: Cur tribuantur corpus & ſanguis ſub aliena ſpecie, tamen quæ contineat ſimilitudinẽ.]

[Margin: Diuinitatis participes efficimur.]

7. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoquarto: Si igitur verbum Dei viuens eſt & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit: ſi dixit, Fiat lux, & facta eſt: Fiat firmamentum, & factum eſt: ſi verbo Dei cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum: ſi cælum & terra, aqua, ignis & aër, & omnis ornatus eorum, verbo Domini perfecta ſunt, & homo ipſe vbique diuulgatum animal: ſi volẽs ipſe Deus verbum, factus eſt homo, & ex ſanctæ virginis puriſſimis & illibatiſſimis ſanguinibus in ſeipſo ſine ſemine carnem ſuſtentauit, non poteſt panem ſui ipſius corpus facere, & vinum & aquã ſanguinem? Dixit in principio: Producat terra herbam virentem: & vſque nunc pluuia facta producit germina, diuino coadiuta & vigorata præcepto. Dixit Deus, Hoc eſt corpus meum: &, Hic meus eſt ſanguis: &, Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto, donèc veniat efficitur. Sic enim dixit, Donèc veniat: & fit pluuia nouæ huic agriculturæ per inuocationem Spiritus ſancti, obumbrans virtus. Nam quemadmodùm omnia quæcunque fecit Deus, Spiritu ſancto operante fecit: ſic & nunc Spiritus ſancti operatione hęc ſuper naturam operatur, quæ non poteſt capere niſi ſola fides. Quomodò fiet mihi iſtud, dicit ſancta Virgo, quoniam virum non cognoſco? Reſpõdet Gabriel Archangelus: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: & nunc interrogas, quomodò panis fit corpus Chriſti, & vinum & aqua ſanguis Chriſti? Reſpondeo tibi & ego: Spiritus ſanctus obumbrat, & hæc operatur ſuper ſermonem & intelligentiam: panis autem & vinum *transſumuntur: nouit enim Deus humanam infirmitatem, quòd complura vſu non trita auerſatur moleſtè ferens. Aſſueto igitur condeſcenſu vſus, per conſueta naturæ ea facit, quæ ſunt ſuper naturam. Et quemadmodùm in Baptiſmate, quia cõſuetudo hominibus eſt aqua lauari, & oleo vngi, coniunxit oleo & aquæ gratiam Spiritus ſancti, & fecit illud lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus eſt panem manducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipſis ſuam diuinitatem, & fecit hæc ſuum corpus & ſanguinem, vt per aſſueta, & quæ ſunt ſecundùm naturam, in iis quæ ſunt ſuper naturam, collocemur. Corpus enim ſecundùm veritatem coniunctum eſt diuinitati, quod ex ſancta virgine corpus eſt: non quòd ipſum corpus aſſumptum, ex cælo deſcenderit, ſed quòd ipſe panis & vinum* transſmutatur in corpus & ſanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonam pacto fiat: ſat ſit tibi audire, quoniam per Spiritum ſanctum, quemadmodùm ex ſancta Deipara, ſeipſo & in ſeipſo Dominus carnem ſuſtẽtauit. Et nihil ampliùs cognoſcimus, quàm quòd verbum Dei verum eſt & efficax & omnipotens, modus autem inſcrutabilis. Neque & hoc etiam dictu promptum, quomodò naturaliter per comeſtionem panis, & vinum & aqua per potionẽ, in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis transſmutatur, & non fit aliud corpus præter id quod priùs erat ipſius. Sic & propoſitionis panis, vinúmque & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti ſupernaturaliter* transſmutatur in corpus & ſanguinem Chriſti, & non ſunt duo, ſed vnum & idem. Fit igitur iis qui fide dignè aſſumunt, in remiſſionem peccatorum, & in vitam æternam, & in cuſtodiam animę & corporis: iis autem qui in infidelitate indignè participant, in punitionem & ſuppliciũ. Quemadmodùm & Chriſti mors, credẽtibus facta eſt vita & incorruptibilitas in fruitionem ſempiternæ beatitudinis: infidelibus autem & Domini interfectoribus, in ſupplicium & pœnam ſempiternam. Nõ eſt figura, panis & vinum, corporis & ſanguinis Chriſti: abſit enim hoc: ſed eſt ipſum corpus Domini deificatum, ipſo Domino dicente: Hoc eſt meum (non figura corporis, ſed) corpus: & non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et ante hoc ipſis Iudæis: Quoniam niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitam æternam. Caro mea verus eſt cibus, & ſanguis meus verus eſt potus. Et rurſùs: Qui manducat me, viuet. Proindè omni cum timore & conſcientia pura, & indubitabili fide accedamus, & omninò fiet nobis quemadmodùm credimus non dubitãtes, & veneremur ipſum omni puritate animi & corporis. Accedamus ei deſiderio ardenti, manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus ſuſcipiamus, & apponentes oculos & labia & frontem, diuinum carbonem concipiamus, vt ignis in nobis deſiderij aſſumens eo ex carbone ignitionem, comburat peccata noſtra, & illuminet corda noſtra, & participatione diuini ignis igniamur, & deificemur. Carbonem vidit Eſaias: carbo autem ſimplex non eſt, ſed vnitus igni. Sic panis communionis, non panis ſimplex eſt, ſed vnitus diuinitati. Et corpus vnitum diuinitati, non vna ac eadem illi natura eſt, ſed vna corporis, & vnitæ diuinitatis altera. Quare amborum ſimul non vna natura eſt, ſed duæ. Pane & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altiſſimi. Illa menſa hanc myſticam præfigurauit menſam: velut & ſacerdos ille, Chriſti veri ſacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem. Tu es (inquit) ſacerdos in æternum, ſecũdùm ordinem Melchiſedec. Hunc panem, panes figurabant propoſitionis. Hæc eſt pura ſcilicet hoſtia & incruenta, quam ab ortu vſque ad occaſum ipſi offerri per prophetã Dominus loquitur, corpus vi-

*[Margin, left: Verbi Dei efficacia in rerũ productione & commutatione. Geneſ. 1. — Ioan. 1. — Geneſ. 1. — Verba conſecrationis ex inſtitutione & præcepto vim habent. — Non niſi fide capitur Transſubſtantiatio. Luc. 1. — *μεταβάλλονται. — Cur ſub ſpecie panis & vini ſit hoc Sacramentum.]*

*[Margin, right: *μεταποιεῖται. — Panis & vinũ transſmutatur in corpus & ſanguinẽ Domini. — Modus inſcrutabilis. — Simile. — *μεταποιοῦνται. — Non ſunt nuda figura corporis & ſanguinis Chriſti ſed corpus & ſanguis. Ioan. 6. — Quomodò ad Cõmunionem ſacram accedendum. — Effectus. — Eſa. 6. — Gen. 14. Figuræ ſanctiſſimi Sacramenti. — Pſal. 109. Leuit. 24. — Malac. 1.]*

delicet & sanguis Christi, in stabilimentum animæ nostræ & corporis, incõsumptum & incorruptum, non in secessum iens, (absit enim) sed in nostram substantiam & conseruationem, omnimodi nocumenti reparatio, sordis omnis purgatio. Si quidem aurum offendat adulteratum, per iudicialem correptoriámque ignitionem purgat, vt non in futuro cum mũdo condemnemur. Curat enim morbos & omnimoda damna, quemadmodùm dicit Apostolus: Si nosipsos iudicaremus, non vtiquè iudicaremur: cùm iudicamur autem, à Deo corripimur, vt non cum mundo condemnemur. Et hoc est quod dicit: Quare qui participat corpus & sanguinem Christi indignè, iudicium sibiipsi mãducat & bibit. Per illud purgati, vnimur corpori Domini & spiritui eius, & efficimur corpus Christi. Iste panis est primitiæ futuri panis, qui est Supersubstantialis. Supérsubstantiale enim, ostendit aut eum qui futurus est, id est, venturi seculi: aut eum qui ad conseruationem nostræ sumitur substãtiæ. Siue igitur hoc, siue illo modo, Christi corpus accommodatè dicetur. Nam spiritus viuificans est caro Domini, quia ex viuificante spiritu concepta est: Quod enim natũ est ex spiritu, spiritus est. Hoc autẽ dico, non auferens corporis naturam, sed viuificationem & diuinitatem eius ostendere volẽs. Etsi quædam * exemplaria corporis & sanguinis Domini, panem & vinum vocauerunt, vt deifer vocauit Basilius, non tamen post sanctificationem dixit, sed priusquàm sanctificaretur ipsa oblatio, ità vocabant. † Participatio etiam dicitur: nam per ipsam, Iesu diuinitatem participamus. Dicitur & ‡ communio, & est reuerà: quia communicamus per ipsam Christo, & participamus eius carne & diuinitate: & quia communicamus & vnimur inuicèm per illam. Nam quia ex vno pane participamus omnes, vnum corpus Christi, & vnus sanguis, & inuicèm membra efficimur, concorporati Christo existentes. Exemplaria autem futurorum dicuntur, non vt non existentia verè corpus & sanguis Christi, sed quoniam nunc quidem per ipsa participamus Christi diuinitate, tunc autem intellectualiter per solam visionem.

1. Corint. 11.
Panis supersubstantialis.
Ioan. 3.
* ἀντίτυπα. Nominat aliquot Eucharistiæ.
† μετάληψις.
‡ κοινωνία.
1. Cor. 10. Concorporati Christo.
Cur dicantur futurorum ἀντίτυπα, hoc est, exemplaria, cùm tamen sint ipsa veritas.

C. AVGVST. tract. vigesimosexto in Euang. Ioannis: Et nos hodiè accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud est virtus sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apostolus: Iudiciũ sibi mãducat & bibit. Nónne buccella Dominica venenũ fuit Iudæ? & tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intrauit: nõ quia malum accepit, sed quia bonum malè malus accepit.

Aliud est Sacramentum, aliud virtus vel effectus sacramenti.
1. Corint. 11.
Ioan. 13.

III.

Quæ sunt præcipua de hoc Sacramento capita scitu necessaria?

Ea quinque potissimùm sese offerunt: Primum [a] de veritate Eucharistiæ. Alterum de panis & vini transsubstantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum de eiusdem oblatione & sacrificio. Postremũ de sumptione ipsius sub altera vel vtraque specie. De his enim præcipuè hac quidem tempestate scire, magnum est operæprecium.

a De veritate Eucharistiæ ext[ant] patrum testimonia apud Roffensem lib. 4. aduersùs Oecolampadium. Itẽ apud Tonstallũ, Gropperum & Garetum.

IIII.

Quid igitur de veritate Eucharistiæ sentiendum?

A. Id planè, vt cum tota Ecclesia contra omnes [a] Capharnaitas certò credamus, sub speciebus panis & vini veram Iesu Christi [b] carnem, ac verum eius sanguinẽ in Eucharistia exhiberi, ministerio quidẽ Sacerdotis, virtute autẽ ac potentia Domini nostri Iesu Christi, apud quem impossibile [c] non est omne verbum. [d] *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.*

a Ioan. 6. f & ibid. Cyril. August. tract. 27. in Ioan. Cyp. de cœna Domini.
b Conc. Ephes. Nicenum. 2. actio. 6. Lateranen. ca. 1. Constantien. sess. 8. Florent. Triden. sess. 13. ca. 1 & 3. Ignatius ad Smyrnenses, teste Theod. in dialo. 3. Tertul. de resur. carnis & de idolo. Cyp. de lapsis, Hesych. in ca. 22. Leuit. Optatus lib. 6 Leo serm. 7. de Passio. & epist. 23. Theo. dial. 2.
c Luc. 1. d Marc. 10. d
d Psal. 148. a Damasc. li. 4. de Ortho. fide c. 14. Amb. li. 4. de Sacramen. ca. 4. & 5. Cyr. lib. 4. in Ioan. cap. 13.

B. Dixit autẽ in cœna illa pridiè quàm pateretur, instructa, cùm panem primùm [e] ac deindè calicem suis manibus appræhẽdisset, cúmque de huius Sacramẽti tũ institutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquã planissimè: [f] *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur.* Dixit: [g] *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua institutione dixit & anteà: [h] *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Dixit: [i] *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* [k] *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

e Luc. 22. b Mar. 14. c Matt. 26 c 1. Corint. 11. c Iustin. Apol. 2. Irenæus lib. 4. ca. 32. & 34. Iuuencus lib. 4. Euang. histor.
f Luc. 22. b
g Marc. 14. c Math. 26. c
h Ioan. 6. f Vide Hilar. 8. de Trin. Cyrill. in Ioan. li. 4. ca. 16. Orig. hom. 7. in Num. Emiss. homil. 5. de Pascha. Leo serm. 6. de ieiunio. septi. mensis. 2. Cabilo. cap. 45.
i Ibid. Vide Cyril. li. 4. in Ioan. cap. 15.
k Ibid. Vide Cyrill. lib. 4. cap. 12. & Theophyl. in c. 6. Ioan. & in 14. Marci.

C. Nec obscura sunt alia tũ Euãgelistarum, tum [l] Apostoli Pauli testimonia, quæ nobis hanc fidẽ euidenter adstruunt, nè quis

l 1. Corinth. 10. 11. c

[m] dubitare possit, Christum in Eucharistiâ totum secundùm diuinam humanámque naturam existere, & nobiscum manere vsque ad [n] seculi consummationem.

D. Igitur [o] eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumimus, quæ olim in Palæstina coràm [p] cernebatur: sed ea nec sensibus hîc patet, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: vtpotè inuisibilis, impassibilis, immortalis, summa & diuina resplendens gloria, quam solis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perspiciunt incredibili cum voluptate.

m Epip. in Ancorato. Cyrill. Hierosol. cat. 4. mystag. Chrysost. hom. 83. in Matth. Leo serm. 6 de ieiu. septi. mens. n Matth. 28. d Cõcil. Viennen. in Clemẽtin. de reliq. & venerat. Sanct.
o Aug. in Psal. 98. & 33. Prosper. de promiss. & prædict. p. 2. cap. 24.
p Chrys. in hom. 2. in poster. ad Tim. & 24. in 1. Corint. Presbyteri Achaiæ in histo. S. Andreæ.

E. Et sunt adhuc Sacramẽtarij, (ô horrendã [q] sæpéque damnatã impietatem) qui adorãdum hoc magis quàm inuestigandum mysteriũ, dum sensu suo assequi non possunt, etiã negare audẽt, Euangelij verba quanuis luculenta mirè deprauantes. Quod nihil est aliud sanè, quàm velut è mundo solem tollere, summóq; sponsi thesauro sponsam Ecclesiã spoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: nè sit demùm, vndè exules illi in hoc mundi deserto pascantur atque sustententur.

q 2. Synod. Nicen. actio. 6. tom. 3. Rom. Vercell. sub Leone 9. Turon. sub Vict. 2. Romã. sub Nicol. 2. Romã. sub Grego. 7. Constantien. sess. 8. in artic. 5. Ioan. Vicless. Triden. sess. 13. cap.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS sexto: Litigabant ergò Iudæi ad inuicèm, dicentes: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Iesus, & cæt. Hæc dixit in Synagoga docens in Capharnaum. Multi ergò audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

Ioan. 6.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite vigesimosecundo, super ea verba, Hoc vos scandalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendẽtem vbi erat priùs: Ex imperitia, inquit, multi qui Christum sequebantur, verba ipsius non capientes, perturbantur. Nam cùm audissent, Amen amen dico vobis, nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitarique vt vellẽt crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere: quę vel auditu horribilia sunt. Nondùm enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam adhæc cogitabant, quomodò caro huius hominis æternã nobis vitam largietur? aut quomodò ad immortalitatem adducere poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda sunt atque aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit. Frustrà, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quòd si credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facietis quando in cælum volare me conspicietis? Non enim ascensurum me solummodò in cælum profiteor, nè rursùs quomodò id fieri possit quæratis: sed oculis etiam ità fieri vestris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum dementiæ vestræ argumentum? si enim putatis carnem meam vitam vobis adferre nõ posse, quomodò tanquàm volucris in cælum ascendet? quomodò per aëra volabit: hoc enim similiter generi humano impossibile est. Quòd si præter naturam caro mea in cælum conscendet, quid prohibet, nè similiter præter naturam viuificet? Nam qui terrestre hoc corpus, cæleste confecit, is etiam viuificũ reddidit, quanuis natura sui corruptibile fuerit.

Capharnaitæ quam crassè Christi verba intellexerint.

Heb. 4.

3. AVGVSTINVS tractatu vigesimoseptimo in Euangelium Ioãnis: Caro non prodest quicquam: sed quomodò illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerũt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò spiritu vegetatur. Vide eundem Aug. in Psalmum nonagesimũoctauum, hac eadem quæst. D. testim. primo.

Capharnaitarũ & discipulorũ quorundã crassa imaginatio de edenda Christi carne.

4. CYPRIANVS de Cœna Domini: Orta fuerat aliquando, sicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæstio: & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, cùm dicẽret Dominus: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non credebãt, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium videbatur vesci carne humana: existimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel assam, sectámque membratim edere docerentur, cùm illius personæ caro, si in frusta partiretur, non omni humano generi posset sufficere, qua semel consumpta, videretur interisse religio, cui nequaquàm vlteriùs victima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis nõ prodest quidquam: quia sicut ipse magister exposuit, verba hæc spiritus & vita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tãtæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat.

Ioan. 6.

Quomodò Capharnaitæ & discipuli intellexerint verba Christi de edenda ipsius carne.

Caro nõ prodest quidquã Ioan. 6.

Verba Spiritus & vita esse quomodò dicantur.

5. CONCILIVM Ephesinum primum in epistola synodica ad Nestorium: (quam Alexandrino Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Ephesina synodo:) Necessariò igitur & hoc adiicimus: Annunciantes enim, sicut secundùm carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius & in cælos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemptoris effecti, nõ vt communem carnem percipientes, (quod absit) nec vt

Incruentum sacrificium.

viri sanctificati, & verbo coniuncti secundùm dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidêtis habitationem, sed vt verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est. Et ideò, quanuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non tamē eam, vt hominis vnius ex nobis, existimare debemus: quomodò enim iuxta naturā suam viuificatrix esse caro poterit hominis? sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus.

Percipimus verè viuificatricem carnē.

Ioan.6.

6. SECVNDA synodus Nicena actione sexta, tomo tertio: Nemo vnquàm sanctorū Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi domini Dei nostri, & totius suę dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, sic non dicit aut confitetur, sed audiunt eum sic dicentem Euangelicè: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non intrabitis, &c. & qui manducat, &c. Et cùm accepisset panem & gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite & edite: Hoc est corpus meum. Et accepto calice cùm gratias egisset, &c. Non autem dixit, Sumite, edite imaginem corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apostolus, è sacris Domini verbis hauriens, dixit: Ego accepi à Domino quod & tradidi, &c. Legas quousque voles, nunquàm inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verùm ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam patribus piè sanè visum est, ἀντίτυπον hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ insaniæ expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auertruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbiis Salomonis: Edite meum panem & bibite vinum, quod commiscui vobis, hæc, inquit: Per panem & vinum ἀντίτυπα membrorum corporaliū Christi prædicat. Ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscūt, in precatione diuinæ anaphoræ (ità Græci Missæ partem vocant) sic alibi legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponētes ἀντίτυπα sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps sequuntur, sententiam patris ampliùs confirmant, quòd ante sanctificationem ἀντίτυπα vocauerint: post cōsecrationem autem, corpus Domini & sanguinem Christi, atque ità esse creduntur. Sed generosi isti, sacratum imaginum cupientes contemplationem obscurare, aliam scilicet imaginem introduxerunt, quæ sanè non imago est, sed corpus & sanguis. Verùm vafritia & improbitate confusi, falsò sophismate seipsos subuertunt, hanc sacram oblationem positione fieri dicentes. Verùm quemadmodùm istud dicere, aperta insania est: sic & imaginem asserere corpus & cruorem Domini, eiusdem est dementiæ. Et præter id quod est singularis ruditatis opus, impietatem quoquè admixtam habet.

[Ne]c Apostoli nec Patres dixer[unt] Eucharisti[am] esse imaginē [c]orporis Christi, sed ipsum verum corpus.

Ioan.6.

Matth.26.

Exemplar siue ἀντίτυπον nonnulli appellârunt, sed ante cōsecrationem.

Prouerb. 9.

Iconoclastas intellige.

Insania, dementia, & impieta est, corpus Domini imaginem asserere.

7. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocētio tertio, capite primo: Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur, in qua idē ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstātiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit de nostro. Et hoc vtiquè sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

Veritas corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini.

Transsubstantiatio.

Soli sacerdotes possunt consecrare.

8. CONCILIVM Constantiense sessione octaua, damnat hos tres primos articulos Ioannis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis & similiter substantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramēto: 3. Christus non est in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præsentia corporali.

Transsubstantiatio.

Accidentia sine subiecto.

Christi præsentia in sacramento.

9. CONCILIVM Florentinum: Forma Sacramenti Eucharistiæ sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum: Sacerdos enim in persona Christi loquēs, hoc cōficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus cōtinetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ, & vini cōsecrati, separatione facta, totus est Christus.

Verbis Christi conficitur à sacerdote.

Transsubstantiatio.

Totus sub vnaliber specie & particula.

10. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimatertia, capite primo: Principiò docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem verè, realiter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibiliū contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat, iuxta modum existendi naturalē, & vt multis nihilominùs aliis in locis Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Ità enim maiores nostri omnes quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissimè professi sunt, hoc tam admirabile Sacramentum in vltima cœna Redemptorem nostrum instituisse, cùm post panis viníque benedictionem se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo posteà repetita, cùm propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundùm quā à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri: quæ tanquàm columna & firmamentum veritatis,

Quomodò Christus in Eucharistia præsens.

In cælis esse, & nihilominus in altari.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Aperta esse verbōrū Christi significatio.

Com[menta] & imagina[rios] tropi [h]ære[ticorum] co[ntra] ... 1. Tim. 3.

ritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut Satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimũ hoc Christi beneficium agnoscens.

11. Et capite tertio: & semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verúmque eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidẽ sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinẽ sub specie panis, animámque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitátiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis surrexit, nõ ampliùs moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cũ corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri. totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

[margin: ...ex vi verborũ ...ditur, & ...ex concomitentia ...urali. ...um. 6.]

[margin: Totus sub vtralibet specie & quauis eius parte.]

12. Ignativs in epistola ad Smyrnenses, teste Theodoreto in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes nõ admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiã esse carnẽ Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quã pater sua benignitate suscitauit.

[margin: Eucharistia est caro Seruatoris nostri.]

13. Tertvllianvs in libro de Resurrectione carnis: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

[margin: Caro corpore & sanguine Christi vescitur.]

14. Idem libro de idololatria: Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianũ ab idolis in ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersùs Deum adorantur, eas manus admouere corpori Domini, quę dæmoniis corpora conferunt: nec hoc sufficit. Parùm sit si ab aliis manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsæ tradunt aliis quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorũ. Prô scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ! Viderint iam an per similitudinẽ dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eã. Quæ magis amputãdæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

[margin: Man⁹ quibus idola facta sunt, tangunt corp⁹ Christi.]

[margin: Corpus Christi quotidiè lacessunt. Matth. 18.]

15. Cyprianvs libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulentam stabili cõgressione fregerunt, &c. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana cõtagia & idolorum reliquias respuerunt. Et post multa: A diaboli aris reuertentes, ad sanctũ Domini sordidis & nidore infectis manibus accedunt, &c. vt infrà quæstione decima, D. testimonio tertio. Et quibusdã interiectis: Tumens animus & superbus, nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ô tuam nimiam furiose dementiam! Irasceris ei, qui abs te auertere irã Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse nõ sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis?

[margin: Ora sanctificata post corpus & sanguinem Domini respuerũt quæ erant idolis immolata.]

[margin: Domini corpus inquinatis manibus, aut ore polluto Domini sanguinem accipere.]

16. Hesichivs in caput vigesimum secũdum Leuitici, tractãs ea verba, Qui comederit de sanctificatis per ignorãtiam, &c. Sancta (inquit) sanctorũ sũt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad virginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Esaias, Sanctus Domin⁹, & in altis habitat, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim nõ solùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorãtiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundùm veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autẽ mysteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus, qui in eo est: Quãdo sederis vt comedas cum principe, diligẽter attende, quæ posita sunt ante te. Apertè & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter diuina & mystica facit. Quid sit autem quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem cũ eo quod comedit. Et quomodo eius, quod iã comedit & consumpsit, addere quis quintam potest? neque enim aliud, aut aliundè, sed de ipso, & cum eo, vel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super dominicũ mysterium: Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouétque nos additus, carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritualiter accipi sancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui in nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, cõponit sensus, & non solùm nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum & visum, & tactum, & odoratũ, ità vt nil in eis minori rationi & infirmæ menti proximum, de his videlicet, quæ valdè superna sunt, suspicemur. Quicunque ergò sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, sicut diximus: Addet quintã eius super eo, & dabit Sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia trãslationem, siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbũ, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.

[margin: Eucharistia est ipsum Christi corp⁹, de quo Gabriel, &c. Luc. 1.]

[margin: Esaiæ 6.]

[margin: Per ignorantiam Eucharistiã percipit, qui nescit quòd sit corpus & sanguis Christi secũdùm veritatẽ. Prouerb. 23.]

[margin: Leuitic. 22.]

[margin: Verba Christi prolata super mysteriũ, nil sinũt nos terrenum de Eucharistia cogitare.]

[margin: Verbi Christi virtute sanctificantur & cõmutantur panis & vinum.]

17. Optatvs libro sexto contra Donatistas: Iam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stultè vos fecisse, negare minimè poteritis. Quid enim est tã sacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: Quò Deus omnipotẽs inuocatus sit, quo postulat⁹ descẽdit Spiritus sanctus: vndè à multis pignus salutis ęternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria inquã, in quib⁹ fraternitatis munera nõ iussit Saluator poni, nisi quę essẽt de pace cõdita. Depone inquit, munus tuum ante altare, & priùs concorda cum fratre tuo, vt possit

[margin: Sacrilegũ est altaria Dei frangere, in quibus Christi membra sunt portata.]

[margin: Matth. 5.]

pro te sacerdos offerre. Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et paulò pòst: Si liuoris iudicio nos vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momēta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiā vos ipsi, vt illa altaria frāgereris, in quibus ante nos per longa tēporum spatia, sanctè (vt arbitramini) obtulistis? Dum impiè persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: à vobis percussus est in altari. Si Catholicos illic insectari voluistis, vel vestris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò superbus inuetus es, vbi iam dudùm humilis offerebas? Ibi libenter peccas, vbi pro multorum peccatis orare consueueras. Hoc faciendo, in numerum sacrilegorum sacerdotum libenter intrâstis, sociati sceleribus prophanorum. De quibus apud Dominū Helias propheta querelam deponit. His enim locutus est verbis, quibus & vos inter alios ab ipso accusari meruistis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res est Dei, vbi Deo aliquid à quocunque oblatum est. Sufficeret insaniæ vestræ, quòd membra laniâstis Ecclesię, quòd Dei populos iam dudum in vnitate positos, vestris seductionibus diuisistis. Inter hæc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & desideria hominum cum ipsis altaribus euertistis? Illàc ad aures Dei ascēdere populi solebat oratio. Cur concidistis precibus viam? & nè ad Deum supplicatio de more solito ascensum haberet, impia manu quodammodò scalas subducere laborâstis? Et post pauca: Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. quid est quòd in hac re subitò vester quasi lāguere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutâsse consilium, & altaria à vobis iam nō frāgi, sed radi tantùmmodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ priùs facta sunt iudicatis, quia fieri minimè debuerūt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: quorū species reuocâstis in massas, mercē nefariis nundinis procurātes, ad quam nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum incōsideratè vēdidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus ante nos, eosdem calices tractabatis. Eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerūt forsitàn in vsus suos sordidæ mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderēt idolis suis. O scelus nefarium! ô facinus inauditū! auferre Deo, quod idolis præstes. Subducere Christo, quod proficiat sacrilegio.

Altare est sedes corporis & sanguinis Christi, in eoque per certa momenta habitat.

3. Reg. 19.

Calices Christi sanguinis portatores frangere immane facinus.

18. LEO Magnus sermone septimo de passione Domini: Diuino intelligimus dispositum fuisse consilio, vt sacrilegi Iudæorū Principes, & impij Sacerdotes, qui sæuiendi in Christum occasiones sæpè quæsiuerāt, non nisi in solennitate paschali, exercēdi furoris sui acciperēt potestatem. Oportebat enim vt manifesto implerentur effectu, quę diù fuerant figurato promissa mysterio, vt ouem significatiuam ouis vera remoueret, & vt vno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nā omnia illa quę de immolatione agni diuinitus per Moysen fuerant prostituta, Christum prophetârant, & Christi occisionem propriè nūciârant. Vt ergò vmbræ cederēt corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis interiectis: Diligentes pontifices & soliciti sacerdotes seditiones turbarum fieri in pręcipua solennitate metuebāt, non vt populus nō peccaret, sed nè Christus euaderet. At Iesus consilij sui certus, & in opere paternę dispositionis intrepidus, vetus testamētum consummabat, & nouum pascha cōdebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cœnam, cùm in Caiphæ atrio tractaretur, quomodò Christus posset occidi: ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostēderetur nulla iniuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate perstiturus.

Vno sacrificio variæ explentur victimæ legis veteris.

Hostia hostiam excludit.

Christus ordinans corporis & sanguinis sui sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri.

19. IDEM epistola vicesimatertia ad clerū & plebem Constantinopolitanæ vrbis: (quæ in Tomis Conciliorum est vigesimasecunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra sacramentū habendi sunt salutis humanæ, qui negātes naturam nostræ carnis in Christo, & Euāgelio contradicunt & Symbolo reluctātur. Nec sentiunt se in hoc præruptū sua obcęcatione deduci, vt nec in passionis dominicæ, nec in resurrectionis veritate cōsistant: quia vtrunque in Saluatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenùs desidiæ torpore iacuêre vt nec auditu discerent, vel lectione cognoscerēt, quod in Ecclesia Dei in omniū ore tam cōsonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communia sacramēta fidei taceatur? Quia in illa mystica distributione spiritualis alimonię hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Veritas corporis & sanguinis in sacramēto Christi tā nota est in Ecclesia, vt & infātes eam fateantur.

Transimus in Christi carnē sumētes hunc cibum.

20. THEODORETVS dialogo secundo, qui inscribitur Inconfusus. Orthodoxus: Dic ergò, mystica symbola, quæ Deo à dei sacerdotibus offerūtur, quorúmnā dicis esse symbola? Eranistes: Corporis & sanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè est, vel verè non est? Eran. Quod verè est. Orth. Optimè, oportet enim imaginis esse exēplar archetypū. Etenim pictores imitantur naturam, & eorū quæ videntur depingunt imagines. Eran. Verū. Orth. Si ergò diuina mysteria corpus quod verè est repræsentāt: ergò corpus etiam nunc Domini quoquè corpus est, nō in naturam diuinitatis mutatum, sed impletū diuina gloria. Eran. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis mysteriis. Nam vel ex eo ipso tibi ostēdam corpus Domini in aliam mutari naturam. Responde ergò ad mea interrogata. Orth. Respōdebo. Eran. Quid appellas donum quod affertur, ante inuocationē sacerdotis? Ort. Nō oportet apertè dicere, est enim verisimile adesse aliquos mysteriis non initiatos. Eran. Respondeatur ænigmaticè. Orth. Id quod fit ex huiusmodi seminib' nutrimētū. Eran. Aliud autē signū quomodò nominamus? Ort. Cōmune etiā hoc nomē, quod potus speciē significat. Eran. Post sanctificationē autem quomodò ea appellas? Orth. Corpus Christi, & sanguinē Christi. Eran. Et credis

Eucharistia à sacerdotibus Deo offertur.

Ex veritate Eucharistiæ docet Christū habere verum corpus.

Post sanctificationē appellantur corpus & sanguis Christi.

Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis? Orth. Ita credo. Eran. sicut ergò symbola Domini coporis & sanguinis, alia quidem sunt ante inuocationem sacerdotis, sed post inuocationem mutantur, & alia fiunt: ità etiam corpus Domini post assumptionem mutatur in diuinam substantiam. Orth. Quæ ipse texuisti retibus captus es, Neque enim signa mystica post sanctificationé recedunt à sua natura. Manét enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut & priùs: intelligũtur autem ea esse, quę facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis similitudiné. Eran. Atqui symbolum mysticum priorem mutat appellationé, neq; enim ampliùs nominatur, quod priùs vocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergò etiam veritaté, Deum, & non corpus vocari. Orth. Ignarus mihi esse videris, non enim corpus solùm, sed etiá panis vitæ nominatur, ità Dominus ipse appellauit.

Manet eadem substantia nó mutato vel ... sed genere alio... quomodo... facta ... intelligi... & adorantur ... illa quæ creduntur.

Nominatur corpus Christi & Panis vitæ. Ioan. 6.

21. LVCÆ primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

22. MARCI decimo: Omnia possibilia sunt apud Deum.

23. PSALMO centesimo quadragesimooctauo: Ipse dixit, & facta sunt, &c. vt in textu.

24. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimoquarto: Si igitur verbũ Dei viuens est & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit, &c. vt suprà, quæstione secunda, B. testim. septim.

25. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus: sed panis iste panis est ante verba sacramétorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodò potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. *Nam reliqua omnia quę dicũtur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cęteris: vbi venitur vt cóficiatur venerabile Sacramétum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factũ est cælum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus, & omnis creatura generata est: Vides ergò, quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergò tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quáto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra nó erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergò tibi vt respódeam, non erat corpus Christi ante consecrationem: sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mádauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: posteaquàm consecratus es, noua creatura esse cœpisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergò, quemadmodùm sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quãdo vult instituta naturæ. Quomodò requiris:

Ante cóſecrationem panis est, post eam verò caro est Christi. Consecratio fit verbis Christi. for. *Nã per

Genes. 1.

Quàm efficax sit sermo Christi in producendis & in transmutandis rebus. Psal. 148.

... ſ... creatura.

Accipe, & primò omnium de generatione eius sumamus exéplum. Consuetudo est, vt non generetur homo, nisi ex viro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit sacramentum, & de Spiritu sancto & Virgine natus est Christus, hoc est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergò quia cótra instituta & ordiné homo est natus ex Virgine. Accipe aliud: Vrgebatur populus Iudæorũ ab Ægyptiis, interclusus erat mari, diuino imperio virga Moyses tetigit aquas, & se vnda diuisit: nó vtique secundùm suæ naturæ consuetudinem, sed secundùm gratiam cælestis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad foncé, amarus erat fons. Misit lignũ sanctus Moyses in fontem, & factus est dulcis fons qui amarus erat, hoc est, mutauit cósuetudiné naturę suæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartũ exéplũ: Ceciderat ferrum securis in aquas: quasi ferrũ, sua cósuetudine demersum est. Misit lignum Helizæus, statim ferrum eleuatũ est, & aquis supernatauit, vtique cótra cósuetudinem ferri. Est enim materies grauior, quàm aquarũ est elemétum. Ex his igitur omnibus non intelligis quãtum operetur sermo cælestis? Ergò didicisti, &c. vt sup. quæst. secũda, B. testi. quinto.

Primum.

Secundum. Exod. 14.

Tertium. Exod. 15.

Quartum 4. Reg. 6

26 ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus consecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Qui pridiè quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æternæ Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractúmque Apostolis suis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc est enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, postquàm cœnatum est, pridiè quàm pateretur, accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes. hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridiè, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit pané. Antequàm cósecretur, panis est: vbi auté verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deindè ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suũ accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iã redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quod manna Iudæis pluit è cælo. Sed intellige: Quid est ampliùs? mãna de cælo, an corpus Christi? Corpus Christi vtiquè, qui author est cæli. Deindè mãna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & nó morietur in æternũ. Ergò non ociosè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in spiritu confitens quòd accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

Adducit verba Canonis Missæ.

Ante consecrationem panis est, post non item.

Efficacitas verborum Christi.

Non est dubitandum de veritate corporis Christi.

Præfertur Mannæ.

17. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quęcũque nõ intelligit, statim tanquàm friuola falsáque per arrogantiam eiicit, nulli cedẽs, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudæos fuisse comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorũ miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere, & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem quærere: cõtrà omninò faciunt: Et quomodo potest hic carnem suam nobis dare? De Deo non sine magna impietate conclamant, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deũ. Nam cùm animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere nõ poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium: sed nos magnum quęso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmã fidem mysteriis adhibẽtes, nunquàm in tam sublimibus rebus, illud Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Ideò Nicodemus etiam cùm diceret: Quomodò hæc fieri possunt? meritò audiuit: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum DEVS operetur, non quęramus quomodò, sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodũm, quãuis nullus nouit quidnam secundum naturam Deus sit, iustificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: sic etsi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illũ posse nõ dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia consequeretur. Ità profectò nos affici per prophetam Esaiam Dominus ipse hortatur: Nõ enim sunt cõsilia mea, inquit, vt cõsilia vestra, nec sicut viæ vestræ viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cælum à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui autem sapientia & virtute adeò excellit, quomodò nõ operabitur ità miraculosè, vt operum suorum ratio mentem nostrã effugiat? Nónne vides quid sæpenumerò mechanici faciũt? Incredibilia videntur nobis nõnunquàm enarrare: sed tamẽ quia similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facilè credimus. Quomodò igitur summis cruciatibus digni nõ erunt, qui rerum omnium opificem Deum ità contẽnunt, vt Quomodò, in operibus suis dicere audeant? quem totius sapientiæ largitorem esse non ignorant: quem omnia posse scriptura nos docuit. Si verò tu ô Iudæe, quomodò, etiam nũc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoquè secutus, libenter quomodò ex Ægypto exiuisti rogabo: quomodò in serpentem Mosaica fuit virga cõuersa? quomodò lepra manus affecta, vno momẽto tẽporis in pristinum statum restituta iterùm fuit? quomodò in naturã sanguinis aquæ transierunt? quomodò patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? Quomodò per lignum amaritudo aquarũ in dulcedinem recidit? quomodò è lapide fontes aquarum fluebãt? quomodò stetit Iordanis? quomodò solo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia sunt in quibus si quomodò quęris, vniuersam euertere tibi scripturam necesse erit, prophetarum doctrinam & ipsius Moysis scripta cõtemnenti. Quarè credidisse Christo potiùs vos oportuit, & si quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodò potest hic nobis suam carnem dare? nónne videtis, quia quum hęc dicatis, statim cum ista voce arrogantia magna significatur?

Ioan. 6. Nihil apud Deum impossibile. 1. Corint. 2.

Illud Quomodò, Iudaicum verbum, hic ne cogitãdum quidem. Ioan. 3.

Esaiæ 55.

Operatur De⁹ miraculosè ità vt operis ratio mẽtem nostram effugiat.

Math. 19.

Nõ esse quærẽdum, Quomodò, in Dei operib⁹ exẽplis ostendit.

1. B. LVCÆ vigesimosecundo. 2. MARCI decimoquarto. 3. MATTHÆI vigesimosexto.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà quæstione secunda. A. testimonio quarto, tertio, secundo, & quinto.

5. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis, ad Antoninum Pium Imperatorẽ: Nos autẽ posteà quàm ita abluimus, expiauimúsque eum, qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quo conuenerunt comprecandi causa, cõtentis animis & pro se & pro eo qui illustratus est, omnibúsque aliis qui vbiquè sunt, vt & veritatis discipuli, & re ipsa bonę sanctæque vitę cultores, & pręceptorũ custodes possimus inueniri, vt ętername salutẽ adipiscamur. Sub finem precũ nos inter nos osculo salutamus: deindè ei qui præposit⁹ est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatũ, quæ cùm accepit, laudẽ & gloriã omniũ Parẽti Filij Spiritúsque sancti nomine tribuit, gratiásq; diù agit, quòd ab eo his dignus sit habitus: quibus ritè perfectis, precib⁹ & gratiarũ actioni, populus omnis qui adest, benedicit dicẽs: Amẽ. Amẽ autẽ Hebraico sermone, idẽ quod fiat, significat. Posteà quàm & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant vnicuique eorũ qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationémque datur, & ità viuit, vt Christus tradidit. Neque enim hæc cõmunem vsitatúmque panem, vsitatámque potionem capimus, sed quemadmodùm per Dei Verbũ homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ cõmunione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentariis suis, quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam meî, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibíque solis dedisse. Nos autem posteà deincèps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egẽtibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omnium per filium suum Iesum Christum, Spiritúmque sanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morãtur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum vel Prophetarum scripta legũtur quãdiù hora patitur: deindè vbi is qui legit, destitit, is qui pręest: admonet & hortatur, vt ea quæ lecta sunt, bona imitemur: tũ surgimus omnes & compre-

Modus celebrãdi officiũ Missæ Iustini temporis.

Gratiarum actio.

Post Consecrationem factam communicabant.

Deferebatur ad absentes Eucharistia.

Eucharistia dicitur hoc Sacramẽtum.

Non est panis communis.

Est caro & sanguis Christi.

Luc. 22. 1. Corinth. 15. Matth. 26. Marc 14.

Diebus Dominicis concionibus Christiani ... scripturas & conciones audiebant.

Ad orandum. Ad audiendum officium Missæ.

comprecamur, conclusisque nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinúmque & aqua offerútur, túmque is, qui primum locum tenet, eodé modo preces gratiarúmque actioné pro virili mittit, populúsque benedicit, dicés, Amen. & iis quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat, eadémque ad eos qui absunt, diaconis dátur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu quod vult largitur: quódque colligitur & cogitur, apud eú qui preest, reponitur: iisq; pupillis & viduis, iisque quos morbus aliáve causa inopes fecit, & iis qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninóque omnibus qui aliqua indigentia premútur, subuenit. Die auté Solis omnes publicè côuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiá cùm mutâsset, múdum effecit: & quòd eodé die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridie enim Saturni eum in crucé sustulerunt, & postridie Saturni, qui solis dies est, cùm Apostolis discipulísque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoquè côsideranda permittimus.

Ad communicandum. Diaconi perferunt communionem absentibus. Ad colligendas eleemosynas.

Cur dies Dominicus celebris habeatur apud Christianos.

6. IRENÆVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecúdo: Sed & suis discipulis dás consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigéti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem côfessus est: & noui testamenti nouam docuit oblationé, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei cui aliméta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Nô est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotés, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniá ab ortu Solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incésum offertur nomini meo & sacrificium purum: Quoniá magnum est nomen meú in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniá prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni auté loco sacrificium offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Id quod antea panis erat confitetur esse corpus suum. Noui testamenti noua oblatio.

Malach. 1.

7. IDEM libro quarto, capite trigesimoquarto: Quomodò auté constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse domini sui, & calicé sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluút fontes, & dat primùm quidem fœnum, pòst deindè spicam, deindè plenum triticú in spica. Quomodò autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sentécia Eucharistiæ, & Eucharistia rursùs côfirmat sentétiam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, côgruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam nô communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam nô sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia offerimus. autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Veritas corporis Domini & sanguinis in Sacramento.

Caro nostra alitur corpore & sanguine Domini.

Non est communis panis post consecrationem, sed sub speciebus terrenis continetur.

Côtinet tamé rem cælestem scilicet corpus Domini.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euágelicæ historiæ.

Hæc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem
Diuisúmque dehinc tradit, sanctúmque precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinóque repletú
Gratis sanctificat verbis potúmque ministrat,
Edocuitque suum se diuisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum (nam veris credite dictis)
Post hac non vnquàm vitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere vitæ,
In noua me rursùs concedent surgere vina.

Christus docet se tradere propriú corpus & sanguinem.

9. IOANNIS sexto: Caro mea, &c. vt in textu.

10. HILARIVS Pictauésis libro octauo de Trinitate: Nô est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudentem prædicationem cælestium dictorú sanitati alienæ, atque impiæ intelligétiæ extorquéda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & túc perfectæ fidei officio fúgemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus: ipse enim ait: Caro mea vera est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Côtingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verú esse Deum negant. Est ergò in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est.

De veritate carnis & sanguinis nó est relictus ambigendi locus.

11. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Caro mea verè est cibus, &c. Distinguit rursùs inter mysticam benedictionem & máña & aquarum fluenta ex lapide, & calicis sancti communicationem.

Eucharistia à máña differt.

12. ORIGENES homilia septima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut priùs, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ priùs in ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Anteà in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

1. Corinth. 10.

Caro Verbi nunc non in ænigmate est cibus. Ioan. 6.

13. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptú, &c. vide infrà quęstio. quinta, A. testimonio decimoseptimo.

14. LEO Magnus sermone 6. de ieiunio septimi mensis: Dicéte Domino, Nisi manducaueritis, vt infrà hac eadem quæst. C. testimonio quarto.

15. CONCILIVM Cabilonense secundum capite quadragesimosexto: In perceptione corporis &

Communio sacra non nimiùm differenda. Ioan. 6.

sanguinis Dominici, magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, ne si nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Iuxta eiusdem ergò Apostoli documentum, probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificãs corpus animámque suam, præparet se ad percipiendum tãtum sacramentum exemplo Dauid, qui nisi se falsus fuisset abstinuisse ab opere coniugali ab heri & nudiustertiùs, panes propositionis nequaquàm à sacerdote accepisset.

1. Corinth. 11. Præparatio ad cõmunionẽ.

1. Reg. 21.

Resuscitabimur virtute corporis Christi, quod in sacramẽto manducamus.

16. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoquinto: Ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim, dixit (id est, corpus meũ quod comeditur) resuscitabo eum. Non enim alius, ipse est quàm caro sua: nõ id dico, quia natura non sit alius sed quia post incarnationem in duos se diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnẽ in nouissimo die comedentes resuscitabo. Et paulò pòst: Et quẽadmodùm si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum indè ignitum necessariò fieri: sic Verbum Dei tãquam scintilla in naturam nostram immissum, totam indè inflammauit, atque ad vitam interitu penitùs destructo, reduxit.

Simile.

17. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo, &c. Dedit pro vita omniũ corpus suum Dominus, & per illud rursùm vitã in nobis immittit: & quomodò, dicam breuiter pro viribus meis. Nã quum viuificãs Dei filius in carne habitauerit, ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus (vt ità dicã) toti ineffabili modo vnionis cõiunctus, viuificantem ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat: eiicit enim mortem ab eis, & interitum penitùs expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

18. THEOPHILACTVS in caput 6. Ioannis.

19. ET in caput decimumquartum Marci, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio tertio & secundo.

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, *omnes qui de vno pane* participamus. Et paulò pòst: Nõ potestis calicẽ Domini bibere, & calicẽ dæmoniorum: Nõ potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

*Nam oẽs de de vno calice.

2. ET capite vndecimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas veluti Euãgelium habet: quòd surrexit in cœna, & accepit hæc, & vbi gratias egisset, dixit: hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quòd nõ æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorũ. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantùm ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum est: hoc & hoc: & nemo nõ fidem habet sermoni. Qui enim nõ credit esse ipsum verũ, sicut dixit, is excidit à gratia & salute: quod autẽ audiuimus, id credimus quod est ipsius. Dominũ verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incompræhẽsibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Eucharistiæ forma rotunda.

A gratia & salute excidit, qui nõ credit in Eucharistia verum corpus Christi contineri.

4. CYRIL. Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogyca: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meũ: quis deincèps audeat dubitare? Ac eodem quoquè cõfirmãte & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat esse illius sanguinem?

Quis audeat dubitare.

5. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæũ, & sexagesima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdũ esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationẽ nostrã sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysteriis faciamus, nõ illa quæ ante nos iacent, solummodò aspicientes, sed verba quoquè eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facillimus est: illa falsa esse nõ possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniã ergò ille dixit, Hoc est corpus meũ, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus, &c. vt suprà quæstione prima, B. testimonio quarto.

Credendum dicenti, Hoc est corpus meum, etiamsi sensui absurdum videatur.

Marc. 14.

Ioan. 6.

6. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ cõmunicare debetis, vt nihil prorsùs de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: frustrà ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis ambigendum.

7. MATTHÆI vigesimooctauo: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

8. CONCILIVM generale Viennense sub Clemẽte quinto celebratum, approbauit Clementinas cõstitutiones. In vna verò earum Cõstitutionũ, quæ habetur titulo de Reliquiis & veneratione Sanctorũ, recitãtur & approbãtur litteræ Apostolicæ Vrbani quarti de celebratione festi Corporis Christi: vbi inter cetera quæ pulcherrimè de venerabili Eucharistiæ Sacramẽto ab Vrbano disserũtur, ità dicitur: In hac verò sacramẽtali Christi cõmemoratione Iesus Christus præsẽs sub alia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum, dixit Apostolis, & eorũ sequacibus: Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, benigna ipsos promissione confortans, quòd remaneret & esset cum eis etiam præsentia corporali.

Christus corporalem præsentiã promisit Ecclesiæ vsque ad consummationẽ seculi.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmũ nonagesimumoctauum: Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnẽ accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnẽ nobis manducandã ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit. Et paulò pòst: Durũ illis visum est quod ait: Nisi quis mãducauerit carnem meam, nõ habebit vitam æternam: acceperũt istud stultè, carnaliter illud cogitauerunt,

Caro in qua ambulauit, nobis ad mãducandũ data est.

Adoratio Eucharistiæ.

Ioan. 6.

tauerunt,

tauerunt,& putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo.

Capharnaitarum [illegible]

2. IDEM in Psalmum trigesimumtertium, cócione prima, mysticè de Christo exponés illud quod primi Regum vigesimoprimo scriptum est de Dauid, immutauit os suum corá eis, & collabebatur inter manus eorum,&c. pro quo ipse legit, Et ferebatur in manibus suis. Ait igitur Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. quomodò intelligatur in ipso Dauid secundùm literam, non inuenimus: in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. ET concione secunda: Quomodò ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suũ & sanguinẽ suum, accepit in manus suas, quod nôrunt fideles, & ipse se portabat quodammodò, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

Christus in vltima cœna tulit ipsum manibus suis. Matth. 26.

3. PROSPER Rhegiensis Episcopus in parte secunda, capite vigesimoquinto, de promissionibus & prædictionibus: Portatus est quippe & IESVS Dominus in manibus suis, dũ suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur. De quibus mysteriis, qui etiã illud nôsse desiderat, quomodò sit Dauid saltãs ante arcã nudatus coram seruis & ancillis suis, vt CHRISTVM crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia compræhendit.

Gestauit se manibus suis 1. Cor. 11.

2. Reg. 6.

4. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in posteriorẽ epistolam ad Timotheũ: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiuscuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quámque sacerdotes modò quoquè cõficiunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia nõ hanc sanctificant homines, sed Christus qui illã antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nũc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est.

Eadẽ oblatio hodiè cum ea quã Christus dedit discipulis in vltima cœna.

Iisdem verbis fit cõsecratio quibus vsus est Christus.

5. IDEM Chrysostomus homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios, de cõmunione corporis Christi loquẽs: Cum honore & mundicia omni ad Deum accedamus: & quãdo id propositũ videris, dic tecum: propter hoc corpus nõ ampliùs terra & cinis ego sum: non ampliùs captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quæ in eo bona sũt, me accepturũ spero: Propterea immortalem vitam, angelorũ sedem, Christi consuetudinẽ. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum tẽpli scissum est, & petræ, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatũ, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquę vniuerso orbi salutares scaturiuit. Et paulò pòst: Christus medio draconis vẽtre rupto atque discerpto, ex adytis clarissimus euasit, & radios nõ ad hoc vsque cælum, sed ad ipsum superum thronum dimisit. Illuc nãque ipsum extulit quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus, nõnunquàm etiã morsu petimus. quare Iob vt seruorũ in se amorẽ ostẽderet, dicebat illos sæpenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Ità & Christus suã carnẽ dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimũ suî amorẽ allexit. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cũ timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò nõ in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horũ omnium tibi Dominum ostẽdo. Animaduertis quonã pacto, quod omnium maximũ est atque præcipuum in terra, nõ conspicaris tantùm, sed tangis: neque solum tangis: sed comedis & eo accepto domum redis.

Idem corpus quod à nobis sumitur, cruentatum fuit, etc. Matth. 27.

[illegible] [illegible] nobis [illegible]

Singularis in nos amor. Iob 31.

Nota.

Nota.

6. PRESBYTERI Achaiæ, in historia sancti Andreę Apostoli: Omnipotẽti Deo (inquit Andreas) ego omni die sacrifico, non thuris fumũ, nec hircorum sanguinem, nec taurorum mugiẽtium carnes, sed immaculatũ agnũ quotidiè in altari crucis sacrificio: cuius carnes pesteaquàm omnis populus credẽtium manducauerit, & eius sanguinẽ biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cũ verè sacrificatus sit, & verè carnes eius mãducatę sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamẽ (vt dixi) integer permanet, & immaculatus & viuus.

Agnus immaculatus quotidiè immolatur & sumitur, nec sumptus consumitur.

Verè manducantur eius carnes.

1. E. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt suprà, in eadem hac quæstione, A. testimonio sexto.

2. DE Synodo Vercellensi sub Leone nono, item de Turonensi sub Victore secũdo, & Romana sub Nicolao secũdo, in quibus hęresis Berengarij dãnata est, ita scribit Guitmundus Archiepiscopus Auersanus, in libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquàm hęresis sine aliqua verisimilitudine rationis inualescere potuit) adhibitis quoquè paucis malè intellectis à se capitulis scripturæ sacrę, quæ multis errãtibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauersùm potuit, clanculò huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem prætereà aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ex Apostolorũ sentẽtia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit) communionem sacram, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mâllent aut nullam, aut nõ tãtam esse, quàm eius metu se à flagitiis aliquatenùs temperare. Ità igitur & per tales execranda pestis paululùm adoleuit. Mox ergò incipientibus his palàm audiri, catholici viri grauiter commoti, atque intolerabiliter ferentes, præsidẽte per semetipsum beatissimę memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo post diligẽtissimam de corpore & sanguine Domini rationẽ, Berengarium & omnes eius in hac heresi fautores

Ex Guitmundo.

Berengarianæ hæresis principium.

1. Cor. 11.

Vercellense concilium contra Berengarium sub Leone 9.

perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cúmque iam defunctū sanctum Leonem Papam, & sanctos viros qui interfuêre Concilio maledicis verbis & scriptis lacessere non desineret, sanctissimum illud ac reuerēdissimum Ecclesiæ Dei speculum, summum non pontificem, sed pompificem atque pulpificem vocās, eúmque infatuatione Lāfranci infatuatum, concilium vanitatis adunâsse blasphemans: Turonis item generali aggregato concilio, præsenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini non vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propriæ manus sacramento, confirmauit. Indè postmodùm desipiscēs, itidem Romæ in generali Cōcilio cōflictu rationis reuictus, libellos suos propria manu sub pręsentia felicis memorię Papę Nicolai corā omni synodo cremauit, errorē anathematizauit, cōfessionémque bonam, quam Turonis fecerat, præstito identidèm proprię manus sacramēto, renouauit his verbis: Ego Berēgarius indign⁹ Diaconus ecclesiæ sancti Mauritij Andegauensis, cognoscens veram catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim præcipuè eā de qua hactenùs infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramētum & non verum corpus & sanguinē Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter nisi in solo Sacramēto manibus sacerdotum tractari, vel frāgi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autē sanctę Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mēsæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta synodus authoritate Euāgelica & Apostolica tenēdam tradidit, mihíque firmauit: scilicet panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm Sacramentum, sed etiam verū corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solùm sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frāgi, & fidelium dētibus atteri: iurans per sanctam & homoousiō Trinitatē, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos verò qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio.

Nota veterē hæreticorum morem.

Turonense Cōcilium sub Victore 2. Palinodia Berengarij

Romanū sub Nicolao 2.

Rursùs palinodiam cantat & suos libros comburit.

Cōfessio Berengarij Catholica.

Eandem eisdem verbis refert Lāfrancus in libro contra Berengarium, & Gratianus, de Cōsecr. dist. 2.

Fides Ecclesiæ Rom & sedis Apostolicæ de venerabili Sacramento.

Sacramentarij nostri à proprio patre anathemate æterno digni pronūciantur.

3. De iisdem synodis iam dictis, & primū de Romana quæ sub Leone nono celebrata est, ità scribit Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis in libro de Eucharistiæ sacramēto aduersùs Berengariū: Tempore sancti Leoni Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cùm synodo præsideret, ac resideret secum nō parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersique ordinis à diuersis regionibus religiosarū personarum: iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisisti. Portitor quippe earū legatus tuus, me in Normānia non reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cùm legissent, & contra vsitatissimā Ecclesiæ fidem scriptas animaduertissent: zelo Dei accēsi, quibusdam ad legendum eas porrexerunt, plurimis earum sententias verbis exposuerūt. Itaque factum est, vt nō deterior de te, quàm de me fuerit orta suspicio, ad quem videlicet tales literas destinaueris: putātibus multis me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuerà ità esse indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemensi clerico Romā perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei aduersa sentires: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius cōmunione satagebas. Post hæc præcepit Papa vt ego surgerem, praui rumoris à me maculā abstergerem, fidem meam exponerē: expositam, plùs sacris authoritatibus quā argumentis probarē. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem pręsidente Pōtifice, est celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non venisti, Ego autem præcepto ac precibus præfati Pontificis vsque ad ipsam synodum secum remāsi. In qua in audientia omnium qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac dānatus, sentētia tua exposita ac damnata: fides sanctæ Ecclesiæ, quā ego teneo ac tenendā adstruo, audita, & concordi omnium assensu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim aditu defecerunt & capti sunt. Ab hac sentētia nunquàm discessit S. Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per legatos suos in diuersis prouinciis cōgregari instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoquè suum felicis memorię Papam Victorem. Sed quicquid de hac re seu cęteris ipse statuit, statuíve pręcepit: hoc etiam iste sua atque omnium Conciliorū suorum authoritate firmauit. Deniquè in Cōcilio Turonēsi, cui ipsius interfuêre ac præfuêre legati, data est tibi optio defendendi partem tuā. Quam cùm defendendam suscipere non auderes, cōfessus coram omnibus communem Ecclesię fidem, iurâsti te ab illa hora ità crediturum, sicut in Romano Concilio te iurâsse (postea) est superiùs compræhensum. Porrò quid de hac re tēpore Nicolai gestum sit, breuiter suprà retulerim. Et cætera quidem (inquit paulò antè Lanfrancus) à beatæ memorię Nicolao totius Christiani nominis summo Pōtifice, & à centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque dānata sunt. Tu quoquè inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, librósque peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in eum cōiecisti: iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidem à patribus, qui præsentes erant, traditā, inuiolabiliter te seruaturum, veterémque doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini ab illa die aliis nō prædicaturum. Huius propositi sacrilegus violator, contra præfatam synodum, contra catholicā veritatem, contra omnium Ecclesiarū opinionem scriptum posteà condidisti.

Ex Lāfranco.

Romana synod⁹ sub Leone 9. aduersùs Berengarium.

Vercellensis synodus sub Leone 9. contra eundem Berēgarium.

Non illius Franciscani qui pòst vixit.

Turonensis synodus sub Victore 2. aduersùs Berengarium.

Palinodia prima Berengarij.

Synodus Romana sub Nicolao 2.

Cōburit Berengarius libros suos, & suā hæresim abiurat iterādò.

Inconstantia Berengarij

4. De Romana synodo celebrata sub Gregorio septimo aduersùs Berengariū, ità scribit Thomas Vualdensis tomo secundo de Sacramentis, capite quadragesimotertio: Berēgarius sub Leone accusatus condamnatur: recidiuat: sub successore eius Victore accusatus condēnatur. Succedit Victori

Ex Thoma Vualdensi.

Inconstantia Berengarij.

Stephanus,

Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, sub quo Romæ vincitur, condánatur coram Cõcilio generali celebrato Romæ in Ecclesia Cõstantiniana. Iterùm desipit: succedit Nicolao Alexander, Alexandro Gregorius septimus: qui anteà dictus est Hildebrandus, qui priùs deuicit eũ Turonis cùm fungeretur ibi legatione Papę Victoris, & iam vltimatè cõfutauit eum Romę in Ecclesia Saluatoris, sicut acta formata declarãt eiusdem concilij: & ea reperi in annoso libro Decretorum Pontificum sub decreto eiusdẽ. In quibus sic scriptum: Anno ab incarnatione sempiterni principij millesimo septuagesimonono, mense Februarij, indictione secunda, pontificatûs verò domini Gregorij Papæ septimi sexto anno, ad honorem Dei & ædificationem Ecclesiæ sanctæ, salutem quoque tam corporum quàm animarũ, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi & diuersarum prouinciarum Archiepiscopi, Episcopi, religiosæque personę, vt sanctam synodum celebrarent: Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: Et paulò pòst: Deniquè Berẽgarius huius erroris magister, post lõgo tempore dogmatizatã impietatem errâsse se coram Concilio frequenti confessus, veniámque postulans & orans, ex Apostolica clemẽtia meruit. Iurauítque sicut nunc in sequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis & verba nostri redemptoris, substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Et post cõsecrationẽ esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pepẽdit: & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinẽ Domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius nõ tantùm per signum & virtutem Sacramenti, sed etiam in proprietate naturę & veritate substantiæ, sicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: sic credo. Nec contra hãc fidem vlteriùs docebo: sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia.

Synodus Romana sub Gregorio 7.

Secunda cõfessio Berengarij facta in synodo Romana sub Gregorio 7.

Substantialiter conuerti in veram & viuificatricẽ carnem.

5. Concilium Constantiense sessione octaua damnauit hunc articulum tertium Ioannis Vuicleff: Christus non est in Sacramento altaris identicè & realiter propria præsentia corporali.

Adest identicè & realiter propria præsentia corporali.

6. Concilium Tridentinum sessione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinẽ vnà cũ anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proindè totum Christũ: sed dixerit tãtummodò esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

Non adest vt in signo vel figura aut virtute tantùm.

V.

Quid verò de transubstantiatione?

A. Hîc duo in primis animaduertenda, eáque apertè profitenda sunt: alterum, sacerdotem[a] qui conficiat Eucharistiam, legitimè ordinatum esse oportere: alterum, tantam inesse vim in[b] verbis illis arcanis & consecratoriis, quibus idem Sacerdos Christi vice panem & vinum in altari consecrat, vt panis quidem in Corpus, vinum autem in Sanguinem Domini subitò[c] transmutetur.

B. Verè stupenda, soláque fide metienda transmutatio, quæ omnipotente Christi virtute per ea ipsa verba operante fit: nec immeritò à sancta Catholica Ecclesia[d] Transubstantiatio appellata est, quòd panis viníque substantia in Corpus Sanguinémque Christi certò conuertatur.

C. Si enim valuit tantum sermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret, non valebit Christi sermo (sic enim colligit[e] Ambrosius) vt species mutet elemẽtorũ? De totius mũdi operibus legistis,[f] *Ipse dixit, & facta sunt: Ipse mãdauit, & creata sunt.* Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod nõ erat, nõ potest ea quæ sunt, in id mutare, quod nõ erant? Nõ enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. At qui Christi sermone nihil apertius, dũ ait,[g] *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus:* vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem, panem & vinum in Eucharistia manere.

a Cõc. Lateranen. cã. 1. Chrisost. li. 3. de sacerd. Hieron. ad Heliod. epist. 1. & 85. ad Euagrium.

b Iustin. apol. 2. Iren. li. 5. Am. li. 4. de sacr. ca. 4. & de his qui my. ini. c. 9. Aug. ser. 28. de verb. Domini. Cypr. de cœna Domini. Chrysost ho. 2. in 2. ad Tim. & de prod. Iudæ. Vide Bessarionẽ hac de re, & Nyss. in Orat. catechet ca. 37. & Grat. de sancto baptis. Prosper. de cons. dist. 2. ca. Nos autem.

c Eus. Emis. ho. 5. de pasch. Cypr. ser. de cœna Dom. Cyril. Hier. Cate. 13 & 4. mystag. Amb. li. 5. de Sacram. c. 4. & li. 4. ca. 4. & 5. Item li. 4. de fide ca. 5. Chrisost. in Math. ho 83. & de Encæn. Damas. li. 4. ca. 14.

d Concil. Lateran. can. 1. Triden. sess. 13. ca. 4. & can. 2. Vide & Rom. sub Greg. 7. Cõstã. sess. 8. art. 1. & 2. Itẽ Florent. Cõc. Et Lanfranc.

e Amb. de iis qui myst. initian. ca. 9. Et li. 4. de Sacram. ca. 4.

f Psal. 148. a

g Matt. 26 c. Marc. 14. c & ibidẽ Theophylactus atque in 6. ca. Ioannis. Vide etiã Greg. Nysse. orat. Catechet. ca. 37. & Guitmundum, li. 3.

Sacerdos ritè ordinatus, solus hoc Sacramentum conficit.

1. A. CONCILIVM Lateranense magnũ canone primo: Hoc sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

Operantibus sacerdotibus perficiuntur sacræ Eucharistiæ mysteria.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum cõstans, iisque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tũ probè intelliget quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritussancti gratia dignata fuerit: operãtibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiãtur perficiuntúrque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutísque nostræ rationem spectant.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

3. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Ad preces presbyteri corpus sanguísque Christi conficitur.

4. IDEM epistola octogesimaquinta ad Euagriũ: Quis patiatur mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguísque conficitur?

Eucharistia verbis Christi consecratur.

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ communione alũtur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnẽ & sanguinem esse accepimus, &c. vt suprà quæstione quarta, B. testimonio quinto.

Virtute verborum fit Eucharistia.

6. IRENÆVS libro quinto aduersùs hæreses: Quando & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. vt suprà quæst. prima, B. testim. decimoquinto.

for.* Nã per.

Verbis Christi fit consecratio.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis capite quarto: Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu.* Nam reliqua omnia quæ dicũtur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt cõficiatur venerabile Sacramẽtum, iam nõ suis sermonibus sacerdos sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide suprà quæstione quarta, A. testim. vicesimoquarto.

8. IDEM in libro de his qui mysteriis initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, &c. Et nonnullis interiectis: Quod si tãtum valuit humana benedictio, vt naturam cõuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, &c. vt infrà hac eadem quæstione. C. testim. primo.

Eadẽ sunt verba S. Ambr. l. 5. de Sacra. ca. 4. quæ habentur c. 1. de Spe, quæst. 10. test. penult.

Post Christi verba prolata, non panis, sed corpus Christi appellatur.

9. AVGVSTINVS sermone vicesimooctauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur: sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπιούσιον dicitur.

10. CYPRIANVS de cœna Domini. Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem, &c. vt infrà quæstione septima, M. testimonio primo. Et nõ ità multò pòst: Panis iste quẽ Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotẽtia verbi factus est caro. Luc. 22.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

Iisdem verbis nunc consecrant quibus Christus.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolã ad Timotheum: Quemadmodũ verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ità oblatio eadem est. Reliqua vide suprà quæstione quarta, D. 4.

Christi consecratio.

Quibus Christi verbis cõsecratio fiat.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nũc ille præstò est Christus, qui illã ornauit mensam, ipse istam quoquè cõsecrat. Non enim homo est, qui proposita de cõsecratione mẽsę Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferũtur, & Dei virtute cõsecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meũ: hoc verbo proposita cõsecrantur. Et sicut illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini & replete terrã: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationẽ operãte natura: ità & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernũ diem, & vsque ad eius aduẽtum præstat sacrificio firmitatem.

Quòd solis verbis Christi fiat consecratio, multis argumentis probat.

Primum.

Secundum.

Tertium.

13. BESSARION Archiepiscopus Constantinopolitanus in libro de Sacramento Eucharistiæ, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimuerò nemo est, quem lateat, quẽadmodùm panis & vini in corpus & sanguinem Christi in instanti facta trãsubstantialitas humanam omnem facultatem excedit, ingénsque opus est & certè diuinum, ità etiam huius Sacramenti efficientia verba instàr ipsius Sacramenti, eximiæ cuiuspam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potẽtius, nihil efficacius esse posse manifestũ est. Quãobrẽ fateri necessè est, Dominicis illis verbis, & nullis aliis diuinũ hoc Sacramentũ cõfici posse. Nec enim diuinissima per diuinã potentiã cõfici negauerit quispiam, nec verbis Christi nihil omninò efficacius esse, cùm non modò homo, verùm etiã Deus sit, creatórque omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cęteráque miracula fecit, quæ in Euangeliis recitãtur. Prætereà humanæ preces tunc facillimè quod orant consequuntur, cùm id meritæ sint, & à benè meritis effundantur. Atqui panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tãquàm per instrumentum quoddam efficitur. Vndè non minùs ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quàm à bonis sanctísque consecratur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum propriis suis verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humanę preces hoc possent, potiùs bonorũ viro-

rum

rum preces, etsi nō sacerdotum, quàm prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui incedens esset, atque ab humana salute alienum *Quartum.* existimare tantum Sacramentum à re dubia depēdere: quippe dubiū atque ambiguum est, an preces & supplicationes nostræ Deo acceptę sint futuræ: ex quo fieret, vt & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod nè accidat, immò salus nostra, quam dignè participantibus hoc Sacramentū præbet, certa atque indubia fit, necessè est Dominicis verbis duntaxat, & nullis aliis, tātum confici sacramentum, &c. Panis & vini substantia in sua permanet natura, donec omnia illa, quęcunque sunt quæ Sacramentū perficiūt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratio fit, transubstantialitas perficitur, consummatur Sacramentum. *Sextum.* Prę̄ter hæc omnia, cùm hoc immaculatū sacrificium in suī memoriā fieri iusserit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expressior eius memoria fit, cū illius verba ex sacratissimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcūque referamus. *1.Cor.11.* Quod cōfirmat Apostolus Paulus, dum dicit. Domini mortem in hoc sacrificio annunciari. Quo enim modo annūciari expressiùs potest, quàm dū corpus & sanguis eius, propriis eius verbis quàm quibusuis aliis, tantum conficitur Sacramentum? Veruntamen concurrere patrēm ac Spiritumsanctum Filio, in hoc diuino opere transubstātialitatis panis & vini in corpus & sanguinē Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati cōmunia sunt, nihilque fit omninò, *Vndecimum.* nisi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritussancti voluntate. Est autem ad hęc necessarius, & idoneus, & sufficiens minister. Sufficiēs autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur: immò verò nihil omninò possunt, nisi à sacerdote proferātur. Eius rei ratio est, quòd ità Deo placitum est, ità ordinauit, hanc tulit legem. Trāgressori igitur legis & voluntatis eius, dignū paratum est meritum, nè quid facere possit. Oportet enim sacerdotem cùm debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumētaliter ipsi facientes cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quęlibet, quibus existimet huiusmodi Sacramentū confici, pronunciet, non ad ea quę dicta sunt intendens, séque id agere, quod ille iussit, arbitretur, nihil omninò agit: sed suo frustratus desiderio, fallitur. Materiam propterea ad hæc aptam & conuenientem esse necessè est: oportet enim panē ex frumēto, vinum ex vite fieri. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum debita intētione, vel ipsa verba Domini, & alia quæcunque pronūciet, vanus est omnis labor: nec enim vnquàm ex hordeo miliōve, aut alio seminū genere panis factus, neque sicera aut lac aut mel, in corpus & sanguinē Domini transmutaretur. Hoc canones Apostolorum, hoc posteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc quoniam ille opifex rerum ità voluit, ità constituit: transgredi autem, & vitare quicquā eorum, quæ ille ordinauit, nefas est. Hæc ergò ad sacri mysterij consummationē necessaria prorsus sunt, & sine quibus nihil omninò fieri potest. Vide alia multa copiosiùs ibidèm.

14. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Hic panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, (*id est, nō quia comeditur eo progrediens, vt Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij, titulo 21. vertit Frācis cus Zinus*) sed à verbo, quemadmodùm dictū est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum, &c. infrà hac eadem quæstione, C. testimonio octauo. *1.Tim.4.* *Non fit Christi corpus sumptione nostra, sed virtute verborū Christi.* *Matth.26.*

15. IDEM in oratione de sancto Baptismate: Panis initiò est panis communis, sed vbi eum mysteriū sacrificauerit, corpus Christi & dicitur & est; eodem modo vinū: cùm sint res exigui precij ante benedictionē, post sanctificationem, quæ à spiritu procedit, vtrunque eorum excellenter operatur. *Panis & vinū per benedictionem fiūt corpus & sanguis Christi.*

16. PROSPER, siue Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt citat Gratianus de consecratione distinctione secunda: Nos autem in specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinē honoramus: nec similiter cōpræhēdimus has duas species quemadmodùm ante consecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur, ante cōsecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post cōsecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. *Honoramus carnē & sanguinem.* *Ante consecrationē panis est, benedictio verò facit vt sit carο Christi.*

17. EVSEBIVS Emissenus homilia quinta de Pascate: Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui cōsecraret: vt coleretur iugiter per mysteriū, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominū salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimāda, nō specie: nec exteriori cēsenda visu, sed interiori affectu. Vndè meritò cęlestis confirmat authoritas: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quādoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nā inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ità dicens: Accipite & edite: hoc est enim corpus meū: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Ergò sicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo substiterunt excelsa cęlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus Sacramentis verbo prę̄betur virtus, & rei seruit effectus. Quanta itaque & quàm celebranda beneficia vis diuinæ Benedictionis operetur, attende: & vt tibi nouum & impossibile non debeat videri, quòd in Christi substantiā terrena & mortalia cōmutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. *Ioan. 6.* *Recedat omne infidelitatis ambiguū.* *Conuertit in substantiam corporis & sanguinis sui* *Matth.26.* *Vis diuinę benedictionis.* *In Christi substantiam cōmutantur.*

18. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitā & incrementum corporibus: *Panis in carnē & sanguinem mutatus.*

ideóque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quàm spirituali transitione Christo nos vniri: & paulò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat non effigie, sed natura mutatus, omnipotētia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ità Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.

Visibilibus Sacramentis inest vitæ æternæ effectus.

Panis non effigie, sed natura mutatus, factus est caro.

19. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi mystagogica prima: Panis & vinum Eucharistiæ, ante sacram inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: peracta verò inuocatione panis quidē fit corpus Christi: vinū autem sanguis Christi.

Panis fit corpus Christi, & vinum fit sanguis.

20. ET catechesi mystagogica tertia: Panis Eucharistiæ post Sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est corpus Christi.

Non est ampliùs panis.

21. IDEM catechesi mystagogica quarta: Aquam aliquādo mutauit in vinū, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinū in sanguinē transmutâsset? &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio primo.

Vtaquam in vinum mutauit, ità & vinū in sanguinem transmutat.

22. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Post cōsecrationem non est ampliùs panis.

23. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro CHRISTI. Et pòst pauca: Si tanta vis est in sermone Domini IESV, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquinto.

Per consecrationē de pane fit caro Christi.

24. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquinto.

25. IDEM Ambrosius libro quarto de fide ad Gratianum Augustum, capite quinto: Nos autem quotiescunquè sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

Sacramenta transfigurantur in carnem & sanguinem.

26. CHRYSOSTMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenū: Non sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipse nunc quoquè operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinē tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Latius suprà quæstione prima, B. testim. quarto.

Non humanæ virtutis opera.

Christus est qui transmutat.

27. IDEM in sermone de Eucharistia in encæniis: Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Nè sic cogites. Quemadmodùm enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substātię remanet, nihil superfluit: sic & hìc puta mysteria consumi corporis substātia.

Mysteria consumūtur corporis substātia.

28. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio septimo, vbi hos habet loquendi modos: Panis & vinum transmutātur. Fecit hæc corpus & sanguinem suum. Panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Panis vinúmque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi.

Transmutantur in corpus & sanguinem Domini.

1. B. CONCILIVM Lateranense magnum canone vel capite primo: IESV CHRISTI corpus & sanguis in Sacramēto altaris sub speciebus panis & vini veraciter cōtinentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c.

Transubstantiationis nomen.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: quoniam autē Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hęc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantię panis in substātiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiā sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

Cōuersio totius substantiæ panis & vini.

Transubstantiationis nomen conueniens est.

3. ITEM canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri IESV CHRISTI: negaueritq; mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substātiæ vini in sanguinem, manētibus duntaxàt speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissimè transubstantiationem appellat, anathema sit.

Cōuersio mirabilis totius substātiæ panis & vini.

Aptissimum transubstantiationis nomen.

4. CONCILIVM Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berēgarij, vt suprà quæstione quarta, E. testimonio quarto: vbi hac verborū forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Substantialiter conuertuntur.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnat hunc articulū Ioānis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manēt in Sacramento altaris. Itē hunc: 2. Accidentia panis nō manent sine subiecto in eodem Sacramento.

Substantia panis non manet.

6. CONCILIVM Florentinū: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

Substātia panis & vini conuertuntur.

7. LANFRANCVS in libro de Sacramento Eucharistiæ: Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandū proponi in altari: sed inter secundum incompræhensibiliter & ineffabiliter in substantiā carnis & sanguinis cōmutari. Et rursùs in eodē libro: Credimus igitur terrenas substātias quæ in mēsa Dominica per sacerdotale ministeriū diuinitùs sanctificatur, ineffabiliter, incōpræhēsibiliter, mirabiliter operāte superna potentia, conuerti in essentiā Dominici corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam aliis qualitatibus, nè percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei premia ampliora perciperent: ipso tamen Dominico corpore existente in cælestibus ad dexteram Patris immortali, inuiolato, integro, incōtaminato

In substātiam carnis & sanguinis cōmutari.

Conuerti in essentiam Dominici corporis.

to, illæſus, vt verè dici poſſis & ipſum corpus quod de virgine ſumptum eſt, nos ſumere, & tamen non ipſum: Ipſum quidem, quantùm ad eſſentiam, veræque naturæ proprietatem, atque virtutem: nõ ipſum autem ſi ſpectes panis viníque ſpeciem, cæteráque ſuperiùs comprehenſa. Hanc fidem tenuit à priſcis tẽporibus, & nũc tenet Eccleſia, quæ per totũ diffuſa orbem, Catholica nominatur.

[...] Eccleſię catholicæ.

1. C. AMBROSIVS in libro de iis qui myſteriis initiantur, capite nono: Conſidera nunc, vtrùm præſtantior ſit panis angelorum, an caro Chriſti, quæ vtiquè corpus eſt vitæ. Manna illud è cælo, hoc ſupra cælum: illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, ſi in diem alterum ſeruaretur, hoc alienum ab omni corruptione: Quod quicunque religioſè guſtauerit, corruptionem ſentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi ſanguis è Chriſtó: Illos ad horam ſatiauit aqua, te ſanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & ſitit: tu cùm biberis, ſitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra eſt: quantum iſtud eſt, cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra eſt, quæ apud Patres facta eſt. Bibebant, inquit, de conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. Sed non in pluribus eorum complacitum eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figuram facta ſunt noſtrì. Cognouiſti præſtantiora? potior eſt enim lux, quàm vmbra: veritas quàm figura: corpus authoris, quàm manna de cælo. Fortè dicas: Aliud video, quomodò tu mihi aſſeris, quod Chriſti corpus accipiã? Et hoc nobis adhuc ſupereſt, vt probemus nõ hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit: maiorémque vim eſſe benedictionis, quàm naturę, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur? Virgam tenebat Moyſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rursùs appræhendit caudam ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam & ſerpentis & virgæ? Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu, ſubitò de fontium venis ſanguis cœpit erumpere. Nõ erat potus in fluuiis, Rursùs ad prophetæ preces cruor ceſſauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circunclusus vndiquè erat populus Hebræorũ, hinc Ægyptiis vallatus, indè mari clauſus. Virgam leuauit Moyſes, ſeparauit ſe aqua, & in murorum ſpeciem congelauit, atque inter vndas via pedeſtris apparuit. Iordanis retrorſùm cõuerſus, contra naturam in ſui fontis conuertitur exordium. Nónne claret, naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluuialis fluctus eſſe mutatam? Sitiebat populus patrũ, tetigit Moyſes petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturã operata eſt gratia, vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amariſſimus erat, vt ſitiens populus bibere non poſſet. Miſit Moyſes lignum in aquam, & amaritudinem ſuam aquarum natura depoſuit, quam infuſa ſubitò gratia temperauit. Sub Heliſæo propheta vni ex filiis Prophetarum excuſſum eſt ferrum de ſecuri, & ſtatim merſum eſt. Rogauit Heliſæum qui amiſerat ferrum, miſit etiam Heliſæus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtique & hoc præter naturam factum eſſe cognoſcimus. Grauior eſt enim ferri ſpecies, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris eſſe virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quòd ſi tantum valuit humana benedictio vt naturam converteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti: Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Sermo ergò Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare, quod non erat? Non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quòad argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationíſque exemplo adſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſſit, cùm Ieſus Dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine eſt. Quid hìc quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Dominus IESVS paratus ex virgine? Vera vtiquè caro Chriſti, quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt: verè ergò carnis illius Sacramentum eſt. Ipſe clamat Dominus IESVS: Hoc eſt corpus meum. Ante benedictionem verborũ cæleſtium alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinem ſuum. Ante conſecrationem aliud dicitur eſſe, non poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc eſt, verum eſt. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod ſermo ſonat, affectus ſentiat.

[...]charistia [...]fertur [...]nnæ.

1. Cor. 10.

Potior veritas quàm figura.

Exẽplis probat naturarũ mutationem.

Exod. 7.

Exod. 14.

Iosue 3.

Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Benedictione diuina, hoc Sacramẽtũ cõficitur.

Species ſiue naturæ elementorum mutantur.

Psal. 148.

Corpus quod cõficimus, ex virgine eſt.

Ante benedictioné nominatur alia ſpecies, panis ſ[cilicet], & vini: poſt cõſecrationem corpus & ſanguis appellatur.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt ſuprà quæſtione quarta, A. teſtimonio viceſimoquarto.

3. PSALMO centeſimo quadrageſimooctauo, vt in textu, A. quæſtionis quartæ.

4. MATTHÆI viceſimoſexto, ibidèm B. teſtimonio tertio.

5. MARCI decimoquarto, ibidèm teſtimonio ſecundo.

6. THEOPHILACTVS in decimumquartum Marci.

7. ET in ſextum caput Ioannis, vt ſuprà quæſtione ſecunda, B. teſtimonio primo & tertio.

8. GRÆGORIVS Nyſſenus in oratione Catechetica quæ dicitur Magna, capite trigeſimoſeptimo: Quærebatur quemadmodùm quod eſt in illo corpus Chriſti, viuificat omnem hominum naturam, in quibus eſt fides, omnibus diſtributũ, & ipſum minimè diminutum. Fortaſsè ergò nõ procùl abſumus à probabili ratione. Nam ſi cuiuſlibet hominis ſubſtantia ſeu cõſiſtẽtia eſt ex alimẽto: id autem eſt cibus & potus, eſt autem in cibo panis: in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, ſicut priùs eſt definitum, quod eſt Deus & verbum, humana eſt natura cõtemperatũ, & cùm eſſet in noſtro corpore, nõ aliquam aliam humanæ naturæ innouauit conſtitu-

tionem: sed per ea quæ sunt cōsueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodò ergò in nobis, sicut iam sæpè dictum est, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodò, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ità illic quoque quod Deum suscepit corpus, cùm panis alimētum accepisset, quadam ratione idē erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoquè pro certo & constanti est in illa carne, nēpe quòd illud quoque corpus pane continebatur. Corpus autem, Dei verbi inhabitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Rectè ergò nunc quoquè Dei verbo sanctificatum panē in Dei verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione verbi, quod tanquàm in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore trāsmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nā & illic verbi gratia sanctū fecit corpus, cui ex pane erat substantia & quodāmodò ipsum quoquè erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potū procedens ad corpus verbi, sed à verbo, quemadmodùm dictum est, transmutatus, nēpe, Hoc est corpus meū. Cùm autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim, nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit: Quomodò autem per durum & solidum alimētum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus, eodem modo etiam humori adiūgimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergò hanc quoque partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei cōstitutionem, manifestatum autem verbum propterea se admiscuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt commutatione diuinitatis simul etiā deificetur humanitas: ea de causa per suę gratiæ dispensationem se per carnem inserit omnibus credentibus, commistus & cōtemperatus corporibus credentiū, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cū eo quod est immortale, fit etiā homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud transelementata eorūm quæ apparent natura.

Dei verbo panis sanctificatus in Christi corpus transmutatur.

1. Tim. 4.

Non quia comeditur, sed per verbum Christi corpus fit.

Immortalitatis efficimur participes ex cōiunctione carnis Christi.

Virtute benedictionis panis & vini natura transelementatur.

9. GVITMVNDVS archiepiscopus Auersanus libro tertio de Sacramento Eucharistiæ aduersùs Berengarium, cùm refutâsset eorum sententiam, qui negāt veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sic ait: Hęc interim contra vmbraticos dicta sint. Nūc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesię rationibus expugnati, iam quidem negare nequeūt substantiā corporis CHRISTI cibo inesse Dominico: panem tamē & vinū per verba Saluatoris, in carnem eius & sanguinem verti nequaquàm credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquàm subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detētos: Nam aliâs idē sunt. Nam primùm quidem, apud quos possunt, quantumcunque possunt, nihil de corpore & sanguine Domini substantialiter sacramentis inesse cōtendunt: Sed indè (vt diximus) pulsi, confugere mâlunt ad hāc impietatem, quàm synceram tenere cum aliis hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis, Quapropter, inquit, cùm & istæ causæ nihil valeant, nec alias ipsi afferant: quæ insania est, vt CHRISTVM, vt ità dixerim, sua authoritate impanent & inuinent? Et quidem CHRISTVM incarnari humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum CHRISTVS ostendit, Apostoli prędicauerunt, mundus credidit. At impanari vel inuinari CHRISTVM, nulla (sicut ostendimus) expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iste persuasit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ità Deus & homo vnus est Christus. Nemo dicere audet: ità Deus & homo, & panis & vinum, vnus est Christus. Vndè igitur istis hęc noua companatio? Deindè productis Patrum testimoniis de conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, ità subiicit: Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit; cùm accipiens panem, gratiásque agens ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Nō ait, In hoc latet corpus meum: Nec dixit, In hoc vino est sanguis meus: sed dixit, Hic est sanguis meus, &c. Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, nō satis verbis exprimere possum, quantùm super istorū stultissima audacia, & insanissima præsumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates humana ratione incedere, id quidem insanum: sine ratione autem, id longè insanius. At verò & sine ratione, & contra rationem aduersùs Deum semper latrare, id prorsùs suprà quàm dici possit, insanissimum. Isti enim nequiores nequissimis, fratres suos vmbraticos præ se iustificauerunt. Illi quippe iudicium sensuum transcēdere non valentes, tanquàm ex infirmitate errâsse videri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla ratione, neque scriptura aliqua causas erroris sui mutantes, sola penitùs superbia vesanire videntur, dum reclamante natura, quam tantoperè defensitare solent (quomodo enim in solido corpore panis, alterum corpus latēre possit videri non potest) reclamante, inquam natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sanctorum Patrum testimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, munitam vndiquè Catholicam pietatem, bestialiter obstinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, nè ab ea victi esse videantur.

Vmbratici.

Contra eos qui veritatem Dominici corporis in Eucharistia admittūt: sed Transubstantiationē negant.

Impanari vel inuinari Christum, quàm absurdum sit.

Cōpanatio.

Impanatores verbis Christi confutantur.

Stupiditas negantium Transubstantiationem, & tamen ipsam Christi præsentiam in Sacramento profitentium.

VI.

Est-ne venerandum nobis, adorandúmque Sacramentum?

A. Est,[a] maximè sic postuláte à nobis officio Religionis, vt queḿ adesse in Eucharistia credimus, cultu quoquè debito prosequamur creaturæ Creatoreḿ, serui Dominuḿ atque Redemptoreḿ Optimuḿ Maximuḿ. B. De quo scriptura[b] ipsa pronunciat: *Adorēt eum omnes Angeli Dei. Et* rursùs,[c] *Adorabūt eum omnes Reges terræ, omnes Gētes seruient ei.* Tū alibi diuinus Propheta, cùm hoc sacramētū, eiúsque magnitudineḿ contēplatur, nō sat habet dicere,[d] *Edēt pauperes & saturabuntur, & laudabūt Dominū:* sed hoc etiā addit, *Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* Item: *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.* G. Laudātur sanè[e] Magi, similésque nōnulli apud[g] Euāgelistas, quòd Christo adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, corā eo, procidētes, eúmque adorātes. Atqui nobis ideḿ nunc est Christus in Eucharistia: non[f] mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsùs admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animíque cultu iure testamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, sempérque reuerenda Dei Maiestate[g] venerabundi ac supplices exhibemus.

a Aug. in Psal. 98. Amb. lib. 5. de spiritu sancto, cap. 12. Matth. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Triden. sess. 13. ca. 5. & can. 6.

b Heb. 1. b Psal. 96. b

c Psal. 71. b

d Psal. 21. f Vide ibidem Euthy. Euseb. in cathena. Aug. exposit. prima, & epist. 120. ad Honoratum, c. 24. & 27.

e Matth. 2. b Chrys. hom. 24. in 1. ad Corint. & hom. 8. in Matth. Ioan. 9. g Matth. 14. d 9. c & 28. d Luc. 24. g

f Rom. 6. b Psal. 94. a

g Chrysost. hō. 61. ad pop. hō. 3. in epist. ad Ephes. itē lib. 6. de sacerd. hō. 1. de verbis Esaiæ. hō. 3. & 4. contra Anomœ. Amb. orat. 1. præpar. ad Missam. Nanzian. in Gorgoniā. Greg. 4. dialog. ca. 58. Orig. hom. 5. in diuersos euang. locos.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimumoctauum, in ea verba: & adorate scabellum pedū eius, quoniam sanctum est. quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci, ὑποπόδιον dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneū. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd sit scabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terram, cùm dicat apertè scriptura, Dominū Deum tuum adorabis: & hìc dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellū pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, nè damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellū pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio quomodò sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit, inuentum est quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dicit, cùm de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideò & ad terram quamlibet cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras: ideò & hîc subiecit, Adorare scabellum pedum eius, quoniā sanctum est.

Esa. 66.

Matth. 4. Deut. 6.

Quomodò adoretur scabellū pedum Dei.

Nemo Christi carneḿ manducat, nisi priùs adorauerit.

Peccamus nō adorando.

Ioan. 6.

2. AMBROSIVS libro tertio de Spiritu sancto, capite duodecimo: Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus IESVS in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro CHRISTI, quā hodiè quoquè in mysteriis adoramus, & quā Apostoli in Domino IESV (vt suprà diximus) adorārūt. Neq; enim diuisus CHRISTVS, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquàm Dei filius, natus ex Maria negabatur.

Esa. 66.

Caro Christi in mysteriis adoratur.

3. MATTHÆI quarto: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

4. APOCALYPSIS decimoquarto: Adorate eū qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & fontes aquarum.

5. ITEM decimonono & vigesimosecūdo: Deū adora.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quinto: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto latriæ

Latriæ cultus huic Sacramēto debetur.

cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quòd fuerit à CHRISTO Domino, vt sumatur, institutum. Nā illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adorauerunt, quem deniquè in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè & religiosè admodùm in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtque in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circunferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rata quadā significatione gratos & memores testētur animos erga communem Dominum & Redemptorē, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio: quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mēdacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi, aliquando resipiscant.

Heb. 1. Psal. 96. Matt. 2. & 28.

Festum sanctissimi Sacramenti.

Circunferenda Eucharistia in processionibus.

7. IN eadem sessione canone sexto: Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento CHRISTVM vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorādum: atque ideò nec festiua peculiari celebritate venerādum, neque in processionibus secūdùm laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem solenniter circungestandū, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendū, & eius adoratores esse idololatrās, anathema sit.

Anathemate feriuntur adoratione & deportatione negantes.

1. B. AD Hebræos primo: Et cùm iterùm introducit primogenitū in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. PSALMO nonagesimosexto: Adorate eū omnes angeli eius, audiuit & lætata est Sion.

3. ET septuagesimoprimo: Et adorabunt eū omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.

4. ITEM vigesimoprimo: Edent pauperes & saturabūtur: & laudabunt Dominum qui requirūt eum, &c. Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.

5. EVTHYMIVS in Psalmū vicesimumprimum: Edent pauperes & saturabuntur, &c. Pauperes sunt, veri omnes Christiani: qui tamē spiritualem cibum Euangelicæ comedunt doctrinæ, qua verè alitur atque augescit anima. Vel aliter: Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent: & saturabuntur, sancto nimirùm repleti spiritu, hymnísque & laudibus in mensa illa Deum extollētes: ità vt versiculus superior, non solùm prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiā mēsæ illius sacramento. Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim Dominus in Euangelio: Ego sum panis vitæ, & rursus: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, custodiens videlicet pariter mandata. Per cor autem totum hominē intelligit, eò quòd illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante vitæ sit magis particeps. Licèt moriantur, inquit, resurgēt tamen in vitam æternam.

Fideles Christi corpus comedēt & cum eo sanguinē eius bibent.

Ioan. 6.

6. EVSEBIVS in cathena doctorum Græcorum in Psalmos, circa eundem versum: Modò (inquit) Edent, paulò verò pòst dicet, Comederūt, & adorauerūt omnes pingues terræ. Verùm cùm comedissent, pingues facti sunt. Priusquàm verò comederent, pauperes appellabantur: quibus pollicetur vt cibo à se exibendo vtantur. Sed quis ex comestione fructus? Viuent corda eorum in seculum seculi: nam panis vitæ ab illo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternā. Inquit enim: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitā mundo affero. Et rursus: Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum, & reliqua. Cernis quomodò hæc Psalmo congruāt: Edent pauperes & saturabuntur. Et, viuent corda eorum in seculum seculi.

Panis vitæ immortalitatem parit. Ioan. 6.

7. AVGVSTINVS in psalmum vigesimumprimum, expositione prima: Mādùcauerunt corpus humilitatis domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.

Adoratio.

8. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite vigesimoquarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota sua, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Ideò cùm dixisset, Vota mea reddam coram timentibus eum, continuò subiunxit, Edent pauperes & saturabuntur. Ipsi enim saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui ei cohærentes & eius pacem dilectionémque seruantes, imitantur eius humilitatem. Ideò pauperes in hac paupertate & saturitate præcipuè Apostoli claruerunt.

Vota, sacrificium corporis Christi, fidelium sacramentum intelligit.

9. ET capite vicesimoseptimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Diuites terræ, superbos intelligere debemus, si rectè superiùs pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Neque enim frustrà ità distincti sunt, vt de pauperibus suprà diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: Hic verò, Manducauerunt & adorauerūt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam CHRISTI, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quoniam nō imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes quia CHRISTVS pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Veruntamē quòd humiliauit semetipsum, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine: infirmitate ergò, non sanitate. Sed quia ergò Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quòd est super omne nomen, vt in nomine IESV flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaquè diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam.

Matth. 5. Psal. 21. 1. Petr. 2. Philip. 2.

Superbi etiā adorāt Christū in Eucharistia.

1. C. MATTHÆI secundo: Et intrantes domū, inuenerunt

inuenerunt puerum cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in presepe reueriti sunt magi, & viri impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerũt. Imitemur igitur saltẽ barbaros nos, qui cęlorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam quæ tu nũc intueris, viderent, summa accesserunt reuerẽtia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: nõ mulierem quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabũdè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus intueris, sed & eius potentiã & omnem cognoscis administrationẽ, & nihil eorũ quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligẽter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horrescamúsque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter neque frigidè accedẽtes vehemẽtiori igni caput obiiciamus. Hæc autem nõ dico, vt non accedamus, sed nè temerè accedamus.

Magi cum summa reuerentia adorãt Christũ ... ita nobis in altari adorandus.

3. IDEM homilia octaua in Matthæũ: Imitemur nos saltem deuotionem Magorum, & alacres & prompti ad pueri accurramus domum. Etsi Rex, etsi populus, etsi Tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquàm tamẽ accensi desiderij extinguamus ardorem, quoniã & illi nisi vidissent puerũ, nec periculum, quod intentabatur à Rege, vitâssent. Priùs enim quàm puerum cernerent, vndiquè illis opponebãtur timores, conturbationes atque discrimina: postquàm verò adorârũt, securitas, & tranquillitas subsequuta est: nec iam stella eos, sed Angelus suscipit, quia scilicet adorando, facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiã muneribus oblatis. Et tu itaque in Bethlehem festinus accurrere, ac domum spiritualis panis ingredere. Et si Magus fortè sis, nihil te ad hũc Regem introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium, & non quasi cõculcaturus aduenias: modò vt honorem ipsum cũ gaudio ac tremore offeras: possunt enim vtraque hæc pariter conuenire. Sed cauenè Herodi efficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniens adorẽ eum: cúmque veneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutũtur cõmunione mysterij. Reus est enim, inquit, iste corporis & sanguinis Domini. qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, à regno Christi iugiter inuidẽtem, longè sanè Herode illo nequiorem, mammonã scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suósque cultores simular, & mittit ad Christum, vt specie quidem adorare videantur: quantum verò in ipsis est interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, nè quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cũcta proiiciamus è manibus. Si habuerimus aurũ, offeramus ipsi. Quis vestrûm, qui innumeris estis Christi beneficiis obligati, tam longinquæ propter eũ arripuit expeditionis laborẽ, quàm illi barbari, immò sapientiores profectò sapientibus? Verùm quid ego de spatio loquor itineris longioris, cùm plurimæ fœminarum tanta iam animi mollitudine resoluantur, vt nisi aduectę mulis, quãlibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeãt ad videndum Dominum in præsepio spiritali? Sed ex his quoquè qui certè ambulãdi laborem ferunt, alij secularium negociorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquàm Christũ viderẽt, tam longam propter ipsum exuperauerũt viam, tu verò nec posteaquàm videris, illos probaris imitari. nam & cùm eum videris, itã eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac mimum potiùs & videre, & audire desideres. Atque vt eadem rursùs attingam quæ anteà sum insectatus, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis, properas verò iacentem in scena spectare meretricem. Hoc autem quibus tandèm putamus dignum esse suppliciis? Responde obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, & ostenderet tibi illum vndiquè coruscantem, atque inter varios pompæ suę ornatus sedentem, putásne theatrale spectaculum aulicæ præponeres dignitati, cùm certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quæreretur? At verò ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu statim relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas, & sexum illum publicis oculis intuearis expositũ, vt (inquam) istud aspicias, sedentem iuxta donorum cælestium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinem viuum, qui quanquàm ad mortis Dominicæ testimonium sumitur, nobis tamen causa sit vitæ. Tu verò relinquis huius sanguinis fontẽ calicẽmque reuerendum, & ad diabolicum illum fontem festinus accurris.

Magorũ exẽplo ad pueri domũ accurramus.

Magi adorando oblatis muneribus facti sunt sacerdotes.

Accede adoraturus & honoraturus Dei filium.

Herodi similes, qui cõmunione mysterij abutuntur. 1. Cor. 11.

Nõ debemus gerere speciẽ adorantium, opere verò inimici esse.

Christus in spiritali situs præsepio, altari scilicet.

Sanguinem Christus viuũ largitur, qui nobis causa fit vitæ.

Calix reuerẽdus.

4. IOANNIS nono: Tu credis in filium Dei? &c. & prócidens, adorauit eum.

5. MATTHÆI decimoquarto: Qui autẽ in nauicula erant, venerũt, & adorauerunt eum dicentes: Verè filius Dei es.

6. ET capite nono: Eccè princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. ITEM vigesimooctauo: Vndecim autém discipuli abiêrunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. LVCÆ vigesimoquarto: & ferebatur in cælum, & ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. AD Romanos sexto Christus resurgẽs ex mortuis, iam nõ moritur: mors illi vltrà non dominabitur.

10. PSALMO nonagesimoquarto: Venite, exultemus Domino, &c. quoniam Deus magnus Dominus & rex magnus super omnes Deos, quia in manu eius sunt fines terræ & altitudines montiũ ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare, &c.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera quæso, mensa regalis est apposita: angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Dum profertur sacrificiũ, & Christus immolatur & ouis dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter, cùm vela videris retrahi, tũc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere.

Degustamus eum, qui sursum est & ab angelis adoratur.

Adora & communica.

12. IDEM libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatẽ vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorũ choris plenus est. Id quod credere abũdè licet, vel ex tãto illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationũ mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepẽtè angelorum multitudinem cõspexisse (quatenùs humanus aspectus ferre poterat) fulgẽtibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: deniquè sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidẽ ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audiisset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorũ huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritũ efflaturi, ab angelis illorũ corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cęlum abducuntur.

Tempore sacrificij Missæ presens est angelorum multitudo magna.

Visum de angelorum præsentia.

Alterum.

13. ITEM homilia prima de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerẽtia angelicam glorificationem resonare, cúmque terrore confessionẽ reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum & saltatorũ mores huc inducis, dum indecẽter manus iactas, pedibus subsultas, totóq; circumageris corpore. Et quî fit, vt nõ metuas, neque horrescas, hęc audens aduersùs talia eloquia? Nõ cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusque motũ metitur, & cõscientiæ rationem habet? Non cogitas, quòd angeli huic stupendæ assistunt mẽsæ, cúmque reuerentia hanc circumuallant? Verùm tu ista non cogitas.

Angeli sacrã mensam cum reuerẽtia circumuallant.

14. ET homilia tertia de incompræhensibili Dei natura cõtra Anomœos: Ingentem, & penè inauditam hãc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tãtáque cum attẽtione sermonem audit meũ, sæpenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque itá me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propiùs adsit, frequẽtes ad finem vsque dicendi patientissimè perseueratis. Cùm autẽ ipse Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysteriis ostensurus est, vacua desertáque ecclesia redditur. Et nonnullis interiectis: Tempore illo mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli Domino genu flectunt, & archãgeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerẽtes mouere reges consueuerunt: eóque arboris genere misericordiam cõmemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum proẽdentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogam⁹, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quib⁹ corpus hoc immolâsti. Agitatos quoquè ob eã rẽ diaconus tẽpore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare nõ liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum-vtatis defensionem & auxilium.

Christus semet in sacris mysteriis ostendit.

Tẽpore sacrificij etiã angeli Domino genu flectũt, & archangeli rogant, habẽtes sacrã oblationem in fauore.

Angelorũ corpus Domini procedentiũ oratio pro genere humano ad Christum.

Energumeni cur tũc à diacono adducũtur, iussi caput inclinare.

15. IDEM Chrysostomus homilia quarta contra eosdem Anomœos: Gratiã reddam, si vos docuero, quamobrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cur homines dæmone agitatos, & furore accitos teterrimo, adduci tempore illo & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur itá, dicã. Vincula perquàm praua & grauis agitatio dæmonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est: custodes carceris, homines quos in vinculis tenẽt, omnes carcere educũt, & pro cancello septísque fori collocãt squalẽtes, sordentes, coma expletos nimia, pannis miserrimè obductos: sic patres statuerãt, vt quũ breui Christũ velut pro tribunali sedere, in ipsísque sacramẽtis apparere futurum esset, homines dæmone agitari illi tãquàm vinculis quibusdam retenti adducerentur, non vt rerum quas commisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerent pœnas, & supplicio afficerẽtur: sed vt populo vniuersáque ciuitate præsente, cõmunes pro his fierẽt supplicationes, vt omnes ingi cõcordia Dominum communem orarent pro his, & quòd misereretur, magno clamore cõtẽderent. Cæterùm vt his tunc succẽsui, qui orationem huiusmodi negligerẽt, foris que tempore eo versarentur: sic impræsentiarùm his qui intùs constãt, succensendum vtriquè reor, non quia intùs manẽt, sed quòd cum eo quo debẽt, maneant loco, nihilo meliùs afficiũtur, quàm qui foris euagãtur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractãt tempore illo perhorrẽdo. Et paulò pòst: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantísque frustrà & sine causa instituta sancitáque est: sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibuscũ inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cũ omnibus cęli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatẽ, cùm recordaris te corpore constantem, & carne coagmẽtatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omniũ Dominum.

Cur tempore sacrificij adducantur dæmoniaci.

Quia tũc Christus velut pro tribunali sessurus, & in Sacramẽto præsens futurus est, pro illis eum vniuersus populus orat.

Cum angelis Deum illic adoramus.

16. AMBROSIVS oratione prima præparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidiè in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atq; vnius tuę summæq; diuinitatis participes efficimur: quatenùs des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona cõscientia ad Altare tuum accedam, itá vt hæc cælestia sacramẽta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quẽ ego dedero, caro mea est pro mundi vita: Et qui manducat me, vita viuet propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de cęlo descẽdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in ęternũ. Panis dulcissime,

Ioan. 6.

cissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatē amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, nè deficere possit in via tali recreat⁹ viatico. Panis sanctæ, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & mūda me ab omni inquinamēto carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interiùs & exteriùs. Esto tutamētum & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procùl à præsentia tua: vt foris & intùs per te munitus, recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysteriis, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cùm tradideris regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate monstrua: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione in laudem sororis suæ Gorgoniæ: Ægro erat corpore (soror videlicet) pessiméque affecto ac morb⁹ insolēs erat & prodigiosus, &c. Desperatis aliorum omniū auxiliis, ad mortalium omnium Medicum confugit, noctísque intempesta caligine obseruata, cùm leuiùs aliquātò morbus vrgeret, ad Altare cū fide procūbit, eúmque qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans, omnibúsque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas vnquàm mirificè gesserat, commone faciens (nam vtriusque Testamenti historias callebat) tandèm pia & præclara quadam impudentia effertur. Eam quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quídque fecerit, audite. Caput cum pari clamore vberrimísque lachrymis (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes irrigârat) altari admouēs, nec se antè ab eo discessuram minitans, quàm sanitatem consecuta sit, ac deindè hoc suo pharmaco totū corpus perungēs, ac sicubi quidpiam signorū preciosi corporis aut sanguinis manus cōdiderat, id lachrymis admiscēs (ô rem admirādam) protinùs liberatam se morbo sentit, atque & corpore & animo & mente leuis abscedit, hanc spei mercedem cōsecuta, vt quod sperauerat obtineret, animęque firmitate corpori firmitatem compararet.

Ad altare in quo asseruabatur sacra Eucharistia procubuit.

Gorgoniæ pictura sanitatem.

Luc. 7.

18. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iūgi, vnum quoquè ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Angelorum chori adsunt in immolationis hora.

19. ORIGENES homilia quinta in diuersos Euágelij locos: Quando sanctum cibum illúdque incorruptum accipis epulum, quādo vitæ pane & poculo frueris, māducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tūc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humiliās temetipsum, imitare hūc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Cum Centurione dicendum, Domine, non sum dignus. Matth. 8.

VII.

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

A. Id proculdubiò, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantùm, vt à Christianis velut alimentū salutare sumatur: vndè[a] cibus, pot⁹, viuus ac vitę panis dicitur: sed etiā vt tāquàm summum & proprium noui testamēti sacrificium[b] offeratur: vt hinc iam olim nomen acceperit hostię sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

B. Offertur autem in iugem* passionis Dominicæ memoriam, & gratiarum actionem, atque vt credentibus prosit ad[c] huius & futuræ vitę mala depellēda, bonáque impetrāda: neque solùm viuis, sed etiam defunctis prosit in remissionē peccatorū, sicut è scriptura diuina, & traditione [d] Apostolica grauissimi Patres asseuerant.

C. Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie[e] instituēs, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, horúmque successoribus, vt offerrent, his[f] verbis demandauit: *Hoc facite in meam comemorationem.*

D. Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorū naturæ [g] & legis tempore similitudines[h] figurabatur, vt potè quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

a Ioan. 6 f 1. Cor. 10. c. 11 f Prouer 9. a

b Dionys. Eccles. Hierar cap. 3. & epist. 8. Ignat ad Smirnen. Iustin. in dial. cum Tryph. Basil. ser. 2. de Baptis. cap. 1. Tertull. de oratio. August. epist 23. & li. 20. contra Faustum, cap. 21. Fulgen. lib. 2. ad Monimum, cap. 2. & 5. Theodor. histor. sanctor. cap. 20.

*Chrysost. homil. 17. ad Hebr.

c Iacobus, Basilius, & Chrysostomus in Liturgiis. August. 22 de ciuitate, cap. 8. Chrysost. hom. 77. in Ioan. & 18. in Act. Gregor. 4. dial. cap. 57. Beda li. 4. Anglic. histor. cap. 22.

Clemens epist. 3. Iren. lib. 4. cap. 32. Chrysost. hom. 3. ad Philip. & 69. ad popul. Damasc. in serm. de defunct.

e Iren. lib. 4. cap. 32. Euseb lib. 1. c. 10. demonst. euang. Cypr. epist. 63. August. 10. de ciuit. cap. 20 li. 20. cont Faust. cap. 18. In psal. 33. concione 2.

f Luc. 22. b. Chrysost. homil 83. in Matth. & 24. in priorem ad Corinth. Martial. ad Burde. cap. 3 Areop. cap. 5. Eccles. hierar. Clemens lib. 5. constit. Apost. cap. 20.

g Genes. 4. a 8. d & 14. d Exodi 12. a

h August. lib. 10. de ciuit. cap. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap. 5.

E. Hoc illud est iuge sacrificium, quod nō nisi ad finem mundi abolendum, Daniel[k] testatur.

F. Ad hoc spectat Sacerdotium[l] secundùm ordinem[m] Melchisedech, quod etiam Dauid in Christo futurum & permansurum prædicat.

G. Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerētiū inquinare possit: quæ Iudaicæ legis[n] Sacrificiis quamplurimis vnicè[o] succedēs, apud gentes in omni loco, id est, toto[p] orbe terrarum ad celebrandū Dei & redemptoris nostri nomē offertur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

H. Hæc est Missæ oblatio, Sacrificiū,[*] Liturgia cui testimoniū, omni exceptione maius præbent Canones & Traditiones[q] Apostolorum, sanctæ[r] Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ[s] & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

I. Quod Missæ[t] Sacrificium si rem omnem æquè perpendimus, est reuerà Dominicæ passionis, & illius cruēti Sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatū, sancta quidē & viua repræsentatio, atque simul incruenta & efficax oblatio.

K. Ex qua fit primùm, vt memoria, fides & gratitudo nostra in Redēptorem ipsum viuida quotidiè excitetur, cōfirmetúrque, secundùm illud,[u] *Hoc facite in meam commemorationem.* Quorum verborū Ecclesia tam sedula interpres fuit, vt omnem incruenti huius Sacrificij externū ornatum[a], vestes sacras, vasa, ritus actionésque omnes ità instituerit, vt ob oculos circumstantium nihil aliud, quàm cōmemoratio illa sancta obseruetur, tātíque Sacrificij maiestas magis cōmendetur, ac mentes fidelium his tum signis, tum adminiculis exterioribus ad meditationē rerum diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, faciliùs sustollātur, & veluti manu ducantur.

L. Hinc fit etiam, vt oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus, nobis, atque credentibus itidèm omnibus tam[b] defunctis, quàm viuis, applicetur.

M. Quare Cyprianus[c] hoc Sacramentum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates tum medicamētum, tum holocaustū esse testatur. Martialis verò[d] Apostoli Petri discipul⁹, ità scribit: quod Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomē eius à terra abolere, id causa salutis nostræ in ara sāctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstādam, & sētēriæ testes Patres alios, vt instituta nobis breuitas retineatur.

N. Ex quibus liquidò constat Christum dici & esse nobis Sacrificiū duplici modo, cruento videlicet ac[e] incruēto. Nam in cruce cruētum ille Sacrificiū pro nobis obtulit[f] sese, vt typo paschalis agni, qui apud Iudęos[g] immolabatur, ver⁹ ipse agn⁹ sine macula, id est, figuræ veritas, responderet. In cœna verò,[h] sicut & in altari modo cultúque incruento, quēadmodùm & Cyrillus[i] vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchisedech,[k] qui panē vinúmque obtulit, consummationem suā acciperet, manerétque

verus

---

i Hippol. de consum. mundi. Chrysost. hom. 49. operis imperfect.
k Daniel. 12. d 9. g
l Psal. 109. b Hebr. 7. a b Genes. 14. d.
m Cyp. epist. 63. Euse. li. 5. de demōst. c. 3. Hieron. ad Marcellam epist. 17. & 126. ad Euagr. Aug. in psal. 33. concione 2. Epiph. hæres. 55. Damas. lib. 4. cap. 14.
n Num. 28. & 29.
o Aug. 17. de ciuit. cap. 20.
p Malach. 1. Vide Martial. ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cum Tryph. Irē. lib. 4. cap. 32. 33. & 34. Chrys. in psal. 95. Aug. 19. de ciuit. cap. 23. & lib. 18. cap. 35
* Actor. 13. a
q Can. 3. & 9. Aposto. Clemens lib. 6. cōstitut. Apost. cap. 25.
r Nicen. 1. ca. 14. Laod. ca. 19. & 58. Ephe. in epi. ad Nesto. &c. Trid. sess. 22. cap. 1.
s Vide Liturgiam Iacob. Basil. Chrysost. Ambros. Gregor. &c.
t Missæ nomen habet Alex. 1. epist. 1. Telesph. Felix 1. epist. 2. Higin. & Soter apud Grat. Euaristus apud Iuonem & Fabian. in cod. decr. 16. librorum. Damas. in Alex. Sixto 1. Telesph. & Felice. 1. Item epist. 4. Carthag. 2. ca. 3. Agathen. ca. 21. Ambros. epist. 33. Aug. ser. 91. 237. & 251. de temp. Item in Cōcil. Mileuit. can. 12. & 4. Carth. can. 84. Leo epist. 81. ad Dioscor. & 88. ad episc. Gal. & Ger.
u Luc. 22. b 1. Corinth. 11. c
a De cæremon. Missæ Dionys. de Eccles. hierar. cap. 3. Isidorus, Alcuinus, Remig. Rabanus, Tuitien. Innocen. 3. &c. Cōcil. Trid. sess. 22. cap. 5. & can. 7. Chrys. hom. 3. & 14. ad Ephes. Prudē. in Periste. Hym. 2. Optatus lib. 6. Hier. ad Theoph. ante libros eius paschales. Cyril. cate. 5. mystag. Clemens. epist. 2. ad frat. Dom. Bed. lib. 1. hist. Angl. cap. 29.
b Cyp. epist. 66. Chris. hom. 41. in 1. Cor. & 21. in Act. Damas. in serm. de defunct. Aug. de cura. c. 1. & ser. 34. de verb. Apo. Item lib. 9. confess. ca. 11. 12. & 13. Epiph. contra Aerium hæresi 75.
c Serm. de cœna Domini. Vide Iacob. in Liturg. Basil. & Chrysost.
d Ad Burdegal. cap. 3. Vide Hiero. in ca. 1. ad Titum. Ambros. 1. offic. cap. 48. & in Psal. 38. Alexan. epist. 1. & 2. Nazian orat. 1. in Iulian. Aug. ser. 4. de Innocē. 3. Bracar. can. 1. Gregor. hom. 37. in Euāg. Trid. cap. 2. sess. 22.
e Cōcil. Ephes. in epi. ad Nestor. 2. Synod. Nicen. Act. 6. tom. 3. August. cont. Faust. lib. 20. cap. 21.
f Ephes. 5. a Heb. 10. c
g Exod. 12. a b Marc. 14. b
h Euseb. lib. 1. demonst. Euang. cap. 10. Nazian. orat. 2. in Iulian. & ad episc. Item ad Constantinopol. sacer. Nysse. orat. 1. in resurrect. Christi.
i Cyril. epist. ad Nestor. & interp. Anat. 11. k Genes. 14. c Heb. 7. a Psal. 109. a Hier. in ca. 26. Matth. Oecumen. in cap. 5 ad Heb.

verus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, ac eius ſacerdotium eſſet in æternum, nullo vnquàm alio ſuccedente.

O. Illic ſemel[l] & vno duntaxàt in loco Iudeæ peregit Sacrificium, de quo Paulus Hebræis ſcribens diſſerit: hîc[m] verò ſæpiùs, & omni in loco, nempe per omnẽ paſſim Eccleſiam ſacrificatur, vt Malachias[n] confirmat. Illic in mortem offertur, hîc in mortis illius iugẽ viuámque recordationem, & ſalutiferã eius, quę indè velut à capite ad membra dimanat participationẽ, vt nimirùm illius in cruce oblati Sacrificij fructus ac efficientia hoc Miſſæ ſacrificio quotidiè nobis exhibeatur atque applicetur.

l He. 9. & 10. c

m Chry. hom. 17 in epiſt. ad Heb. Aug. epi. 23. Theoph in c. 5. 7. & 10 ad Heb. itẽ Oecumen. & Photius

n Malac. 1. c

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS ſexto: Ego ſum panis vitæ. Itẽ: Ego ſum panis viuus, qui de cęlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mũdi vita. Item: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Rurſùs: Qui manducat hũc panem, viuet in æternum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis quẽ frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt?

3. ET capite vndecimo: Quotieſcunquè manducabitis panem hunc, &c.

4. PROVERBIORVM nono: Sapientia immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam. Miſit ancilias ſuas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis. Si quis eſt paruulus veniat ad me. Et inſipientibus locuta eſt: Venite, comedite panem meum & bibite vinum quod miſcui vobis.

5. DIONYSIVS Areopagita Eccleſiaſticæ hierarchię capite tertio: Inſpiciamus per ſingula myſterij ſanctiſſimi ritũ, exactiſſimámque cõfectionẽ: & quid ſpiritaliter ſignet, indagare pergamus. Itaque pontifex quidem vbi orationem ſanctam ſupra diuinũ altare peregit, ex ipſo incẽſum adolere inchoans, omnem phani ambitũ circuit. Demùm ad ſanctum altare iterùm rediens, pſalmorũ incipit melos, concinentibus ſecum ſacra carmina omnib[9] eccleſiaſtici ordinis gradibus: deindè miniſtrorum officio, ſanctarum ſcripturarum lectio ſuo ordine recitatur. Poſt hæc extra delubrũ catechumeni ſunt, & cùm ipſis energumeni, & ij quoquè, qui in pœnitentia ſunt. Manent autem intùs ſoli, qui diuina ſpectare merẽtur atque percipere. Porrò miniſtrorũ alij quidem pro clauſis templi foribus adſtant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipſius ordinis præcipui ſunt, vnà cum ſacerdotibus ſanctum panem & benedictionis calicem, ſacroſanctis altaribus imponunt, cùm antè præceſſerit ab omni clero vniuerſalis laus atque confeſſio. Ad hæc venerandus antiſtes orationem ſanctiſſimam peragens, pacem ſacrã omnibus nunciat, & cùm ſe mutuò omnes ſalutauerint, myſtica ſanctorum recitatio fit. Vbi verò manus tum antiſtes tum ſacerdotes aqua lauerũt, pontifex ad medium diuini aſſiſtit altaris: circunſtãt autem ſoli cum ſacerdotibus electi quique ex miniſtrorum numero. At verò pontifex cùm diuina munera laude proſecutus fuerit, ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta atque abdita ſignis in conſpectum agit, diuináque munera reuerẽter oſtendẽs, ad ſacram illorum cõmunionem & ipſe cõuertitur, & reliquos vt communicent hortatur. Sũpta demùm atque omnibus tradita cõmunione diuina, gratias referens, finẽ myſteriis imponit. Ac multi quidem ſola in ſigna diuina proſpiciũt: Ipſe autẽ ſemper diuino ſpiritu ad excelſa ſignorum initia, felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiáque ſingulari diuini capacioriſque ſenſus, attollitur. Explicat deindè latiùs ſingulorum rituum cauſas & ſignificationes myſticas.

Ritus ſacrificij tempore Dionyſij, hoc eſt, ætate Apoſtolorum.

Oſtenſio vel eleuatio Euchariſtiæ.

6. IDEM in epiſtola octaua ad Demophilum monachum: Cùm aliquãdo in Cretam veniſſem, ſanctus Carpus me ſuſcepit hoſpitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei ſpeculationem vltra fermè omnes aptiſſimus. Deniquè nunquàm ſancta myſteria celebrare cœpiſſet, niſi priùs inter eas preces (quæ anteà cõſummantur) ſacra illi ac propicia viſio apparuiſſet.

Sanctus Carpus ſancta myſteria celebrat.

7. IGNATIVS in epiſtola ad Smyrnenſes: Non licet ſine Epiſcopo, neque offerre, neque † ſacrificium immolare, neque Miſſas celebrare.

Sacrificium immolare.

8. IVSTINVS philoſophus & martyr in dialogo cùm Tryphone aduerſùs Iudæos: Deus ipſe teſtis eſt quiaìt, In omni loco in Gẽtibus hoſtias acceptas gratáſque immolari. Neque verò à quoquam hoſtias Deus accipit, niſi à ſuis ſacerdotibus. Itaque omnia ſacrificia quæ ſuo nomine faciẽda Ieſus Chriſt[9] tradidit, id eſt, in Euchariſtia panis & poculi, quę in omni loco à Chriſtianis fiunt, præoccupatione vſus Deus, ſibi grata eſſe teſtatur. Quæ autem à vobis veſtriſque illis ſacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiáque veſtra è manibus veſtris non accipiam, &c.

Malach. 1. Sacrificium Euchariſtiæ, ſuo nomine Chriſtus faciendum tradidit. Ibidèm.

9. *BASILIVS ſermone ſecundo de Baptiſmo capite ſecũdo: An periculoſum non ſit, ſi quiſquã corde à conſcientia aut praua, vel immunditia, aut inquinamento non repurgato, ſacerdotio fungatur? Moſes per ea quę tunc in lege à Deo data poſuit, typũ quendam ad noſtrî exhortationem pręfigẽs, ſcribit: Et dicit Dominus ad Moſen, loquere ad Aaron, dicens: Homo ex ſtirpe tua, in generationibus veſtris, habẽs in ſeipſo maculam, non accedat ad offerendum dona Deo ipſius, &c. Dominus verò dicit. Templo maior eſt hic, inſtruit nos tanto ſceleſtiorem & impium magis eſſe eum qui cùm impurus ſit, corpus Domini miniſtrare audet, qui ſeipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem bonę fragrãtię dedit, quãto corpus vnigeniti filij Dei excellentius eſt arietibus ac

*Periculoſum eſſe vt immũdus fungatur ſacerdotio nouæ legis.

Leuit. 21.

Tanto magis iniquũ eſt offerre corpus Domini impuro corde, quanto corpus filij Dei excellentius eſt arietibus & tauris.

tauris. Excellentias dico non collationis ratione: est enim excellentia incomparabilis. At maculam & vitium iam in nouo testamento, non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet præceptum Dei vel non plenè, vel mutilè, vel non ità fit, vt Deo placere possit, & quasi tuber vel lepra quædã humani sensus illi infigitur. Necessarium itaque semper quidem est, maximè verò tanti ac talis mysterij celebrandi tempore, seruare præceptum Apostoli dicẽtis: Cùm his itaque promissiones habeamus dilecti, repurgemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliqua in re dantes offensionem, ne vituperetur ministerium, sed in omnibus cõmendemus nos ipsos tanquàm Dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificãdum mysteriũ Domini, secundùm Euangelium Dei.

2. Corinth. 7.

2. Corint. 6.

Dignus quomodò fiat quis ad sacrificãdum mysterium Domini.

10. TERTVLLIANVS in libro de oratione: Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluẽda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotũ Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato vtrunque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

Sacrificiorũ orationibus oporteriat ecesse.

Ad Aram Dei stare.

Sacrificij participatio.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento nõ solùm per omnes Paschæ solẽnitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mẽtitur qui interrogatus eum respõderit immolari? Si enim Sacramẽta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramẽta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent, &c.

In Sacramẽto quotidiè populis immolatur.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ibidèm: Longè quippe minoris peccati est, ebrium * ridere à martyribus, quàm vel ieiunium sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memoriis martyrũ: quod frequẽtissimè facimus illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificari noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati istorum hæreticorum, quando demõstrabo, quã vim habeat, quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur in passione Christi per ipsam veritatẽ reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.

Assistentes altari antistites Deo offerunt, & sacrificant in memoriis martyrum.

* derideri.

Frequentatur à nobis Christianis sacrificiũ à Christo institutũ & præceptum.

Psal. 149.

Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

13. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secũdo ad Monimum, capite secũdo: Dicis à nõnullis te interrogatum de sacrificio Corporis & Sãguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationẽ. Sed nouum non est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatẽ superaturos arbitrentur, quibus facillimè superantur. Gloria namque in cõfusione ipsorum est, qui terrena sapiunt, &c. Quomodò Dei filium nõ oderũt, quem vnigenitum quidem verbis negare non possunt, sed eum à natura Patris incõsiderata peruersitate discernũt? Aut quomodò in animas suas impiè non faciunt, qui Dei vnigeniti filium, Deum scilicet verum, nec glorificare cum Patre consentiunt, nec vno eodémque sacrificio pariter honorari permittũt? CAPITE deindè tertio & quarto probat Patriarchas, Abrahã, Isaac & Iacob non solùm Patri, sed & filio sacrificãsse, ac proindè etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

Sacrificiũ corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolatur.

Philip. 3.

Sacrificio vno eodémque pater & Filius honoratur.

14. ET capite quinto: Vnum de prophetis testimoniũ proferemus, quo possit euidenter ostendi prophetas sanctos diuinitùs inspiratos, certò fidelissimóque vaticinio prædixisse, Noui quoquè tẽpore testamenti spiritales hostias, nõ patri tãtùm, sed etiam filio à fidelibus offerendas. Prophetę testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diẽ resurrectionis meæ in testimonium, &c. quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno, à transflumine Æthiopiæ suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hîc tenebrosę obstinationis latibulum hæretica potest infidelitas reperire; quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? &c. Ecce ille, qui se expectãdũ in die resurrectionis suę præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gẽtibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod cõmuniter patri & filio supplex offert fidelium puráque deuotio. Et paulò pòst: Si qui Catholici fideles, huius sacramẽti nunc vsque videbãtur ignari, deincèps scire debent omnis cuiuslibet honorificentiæ & sacrificij salutaris obsequiũ, & patri & Filio & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi: In cuius vtiquè vno nomine manifestum est sanctũ quoquè Baptisma celebrari. Neque enim prę iudicium Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit nullum esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, benè credẽtis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni Trinitate vno eodémque offertur litantis officio. Nos itaque dum Trinitati, quæ vnus & verus est De⁹, vnum sacrificium offerimus, vanis hęreticorum nõ moueamur obiectis: Cùm ad hoc sequendum, ac robustissimè retinẽdum, & diuinitùs promulgatis instruamur oraculis, & præcedẽtiũ sanctorum firmemur exemplis.

Testimoniũ Sophoniæ de sacrificio quod nunc in Ecclesia geritur. Sophon. 3.

Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhibetur.

Nõ fit præiudicium alijs personis, dũ ad Patrẽ oratio ab offerẽte dirigitur.

Dum ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificium vno litantis officio offertur Trinitati.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorũ Patrũ historię in vita sancti Maris: Cùm lõgo tempore diuinus Maris desiderãsset videre offerri spiritale

Desiderabat videre [illegible]

spiritale

[illegible] & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa afferri, pagus cùm haud lōgè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus mysticū, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Illic autem omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat seipsum cælum videre: dicebàtque se nunquàm tantam cepisse lætitiam. Ego autē cùm ab eo valde fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam esse facturum, si non etiam mortuum laudauerim, & aliis, si non hanc optimam philosophiā eis proposuerim imitandam.

[illegible] pro [illegible] ob [illegible] Theodorus [illegible].

1.B. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in epistolā ad Hebræos: Quid ergò nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidē sed ad recordationē facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorū: hoc autem sacrificium exemplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nūc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificiū, hac ratione: Alioqui quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquàm, sed vnus vbíquè est Christus, & hîc plenus existēs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pōtifex autem noster ille est qui hostiā mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meā commemorationem. Nō aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autē recordationem sacrificij operamur. Sed quia sacrificij huius mētionē feci, volo pauca ad vos initiatos dicere. Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiūt in toto anno, alij bis, alij sæpiùs, &c.

Sacrificiū vnā hostiam offerimus in memoriam mortis Christi.

Eundem semper agnum offerimus vbique.

Eandem offerimus hostiā quam Christus obtulit.

Luc. 22.

Operamur sacrificij recordationem.

PRO VIVIS. 2. IACOBVS, Basilius, & Chrysostomus in Lyturgiis suis, vt infrà M, testimonio secundo, tertio & quarto.

3. AVGVSTINVS libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite octauo: Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum* Cubedi appellatum, vbi cùm afflictione animalium & seruorum suorum, domum suam, spirituum malignorum vim noxiam perpeti compensisset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorū illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante cessauit.

** Zubedi.*

Sacrificio corporis Christi [illegible] tollitur.

4. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesimaseptima in Ioannem: Ideó in mysteriis inuicē salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro nō initiatis preces effūdimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.

Sacrificamus [illegible].

5. IDEM homilia decimaoctaua in Acta Apostolorum: Ac fora quidem ac balnea faciunt multi, ecclesias autē nō item, & omnia magis quàm has. Ideò oro ac supplico, & gratiam peto, immò & legem pono, vt nullus qui habet villā, appareat carere ecclesia. Nè mihi dixeris: propè est, in vicinia est, magnus est sumptus, non magnū cōmodum: si quid habes insumendū in pauperes, illuc insume: meliùs illuc, quàm ibi: educa magistrū, educa diaconum & sacerdotalem ordinē. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga ecclesiam affectus sis: dotē inscribe illi: ità tibi benedictionis prædium multiplicabitur. Quid enim non erit illic bonorū? Parúmne est, oro, torcular benedici: parúmne est, Deū ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem ac decimas accipere? Ad pacē agricolarū hoc vtile. Venerabilis erit & presbyter posteà, & ad securitatem agri cōducet. Preces illic perpetuæ propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies dominicos. Quid magis mirandum, quòd alij extruunt clara sepulcra, vt posteri audiant quòd ille construxit, an quòd tu ecclesias excitas? Cogita quòd vsque ad Christi aduētum mercedem habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò pòst: Parum est, dic oro, in sanctis oblationibus nomē tuū semper referri, & quotidiè pro villa preces ad Deum fieri?

Oblatio per singulos dies Dominicos, propter eum qui in villa sua Ecclesiā construit.

In sanctis oblationibus.

6. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoseptimo: Hoc quoquè quod audiuimus, quēdam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre cōsueuerat, qui longo pòst tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eiúsque coniunx illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificiū offerebat, recognouit. Ex alia etiam re, quę nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur: Agathus enim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atque testantur, cùm beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ità vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nūc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptóque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repentè disparuit. Nauis autem cui Episcopus præerat, tādem post multa pericula ad Osticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cúmquę die tertio Episcopus nautam qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparēre, vehementer afflictus, mortuū credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione eius animę offerre sacrificiū victimę salutaris iubet: quo oblato, restaurata naue perrexit ad Italiā. Cúmque ad Romanū portum venisset, illic nautam reperit quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eum, qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quotiès in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quotiès eo à superiori parte deorsùm verò ipse carinę eius supersederat, adiūgens cùm diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iámque eius virtus fūditùs ex fame simul & labore cecidisset, quo cum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim quod etiam nūc vsque testatur, dicēs. Laborans in fluctibus atque deficiens, subitò

Vi sacrificij oblati vincula soluta.

Oblatio sacrificij victimæ salutaris pro anima nautæ & eiusdē mirabilis efficacia.

mentis pondere sum grauatus, itá vt neque vigilare me crederem, neque depressus somno essem: & ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec lõgè pòst nauis transiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ostica insula Deo omnipotēti hostiā sacræ oblationis immolauit.

Hostia sacræ oblationis immolata pro nauta.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite vigesimosecūdo: In præfato autem prælio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquàm silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Huma, qui cùm die illo & nocte sequente inter cadauera occisorū similis mortuo iaceret, tādèm recepto spiritu reuixit, ac residēs, sua vulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deindè modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubi amicos, qui suî curam agerēt posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potiùs & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, nocte eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiêre, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenùs ab eius nomine Tumia cestir cognominatur. Qui cùm eum in pugna peremptū audiret, venit quærere, si fortè corpus eius inuenire posset: inuentúmque alium illi per omnia simillimū, putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens, honorificè sepeliuit, & pro absolutione animæ eius sæpiùs Missas facere curauit. quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus posset eum vincire, quin continuò solueretur. Intereà Comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè literas solutorias, de quib[9] fabulę ferūt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil taliū artium nôsse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones eius solueretur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud comitem teneretur, animaduertēt, qui eum diligentius cōsiderabāt, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia nō erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intētiùs vndè esset, promittens nihil ei mali facturū pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestās, respondit: Et ego per singula tua respōsa cognoueiā, quòd rusticus non eras. Et nūc dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamē occidā, nè fidem, quam promisi, præuaricem. Vt ergò conualuit, vendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, vllatenùs potuit alligari. Verùm cùm alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent, cùmque vidisset qui emerat, eum vinculis nō potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora quādo Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Canticam ad regem Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quondàm eiusdē reginę minister fuerat, petiítque & accepit ab eo precium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quę sibi aduersa, quæ in aduersis solatia prouenissent, cognouítque referēte eo, illis maximè tēporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerāt celebrata solēnia. Sed & alia quæ periclitanti ei cōmoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitùs sibi fuisse donata intellexit. Multíque hæc à præfato viro audientes, accēsi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orādum, vel eleemosynas faciēdas, vel ad offerendas Domini victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quòd sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hæc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiêre, narrârūt: Vndè eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostrę Ecclesiasticæ inserendam credidi.

Virtute sacrificij vincula captiui soluuntur.

Missarū celebratio pro anima eius quē defunctū putabat.

Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis.

Rursum vincula eius sacrificij virtute soluuntur.

Per oblationē hostiæ salutaris multa cōmoda & prospera contingunt.

Sacrificiū salutare valet ad redēptionem animæ & corporis sempiternā.

8. CLEMENS pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorū: Hîc ergò, hoc est, in pręsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sanctificare & missas celebrare nō licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri testamento. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, vobísque & omnibus absque repræhensione tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.

TRADITIO APOSTOLICA.

Sacrificare & Missas celebrare in certis locis.

Ex Apostolorum traditione.

9. IRENÆVS aduersùs hæreses libro quarto, capite trigesimosecūdo: Sed & suis discipulis dās consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, nō quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quę est secūdùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimēta nobis pręstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic pręsignificauit: Nō est mihi volūtas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomē meum glorificatur inter gentes, & in omni

Matth. 26. Christus noui testamenti nouā docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens vbique offert. Malach. 1.

loco

loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significās per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purū, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum qui discesserūt. Nouerunt illis multum hinc emolumēti fieri, multum vtilitatis, &c.

Apostolorum institutum de memoria mortuorum in Sacrificio.

11. ITEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum, vbi eadem habet: sic enim inquit: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorū agatur commemoratio. Sciunt enim indè illis multū contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur sacrificiū, quomodò Deum non exorabimus pro his deprecātes?

Idem.

Ab Apostolis sancitum.

12. IOANNES Damascenus in sermone de defunctis, fine, quòd qui in fide hinc migrārunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur. Diui Apostoli discipuli saluatoris qui totum mūdi circulum viuum cepēre prædicādo verbum, quod suis oculis viderant; in tremendis & impollutis vitalibúsque Sacramentis, memoriam eorum qui fideliter obdormiērunt, habendam edixerunt, &c. vt infrà, B. testimonio quartò.

Apostolorum institutum de mortuorum commemoratione in Sacrificio.

INSTITVTIO.

1. C. IRENÆVS libro quarto contra hæreses, capite trigesimo secundo, vt sup. B. testi. nono.

2. EVSEBIVS Cæsariensis libro primo de demonstratione Euāgelica, capite decimo: Itaq; post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiúmque eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiúsque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus instituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, spiritu suo diuino præuiderat, vaticinatus est, vbi ait: Expectās expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ & de luto fæcis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum cāticum nouum, carmen Deo nostro. Quod porrò sit hoc nouum canticum, declarat deincèps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probâsti, tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptū est de me, vt facerem Deus volūtatem tuam, voluit & adiungit: Annunciaui iustitiam in Ecclesia magna. Sic planè docēs pro antiquis sacrificiis & holocaustis, Christi aduentum per assumptionem humani corporis, eiúsque corpus perfectum, Deo oblatum esse, ipsúmque hoc Ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio tanquàm ingens mysterium, quod prophetica voce in capite libri propositū, expressúmque sit. Quum ergò huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporísque item illius, salutarísque sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus à propheta Dauid instruimur ad dicendum: Parâsti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians

Christus hoc Sacrificium instituit.

Psal. 39.

Psal. 22.

quàm præstantissimus. Palàm igitur in his mysticam significat vnctionem & odorum afferentiam, mensæ Christi sacrificia, quibus operātes, incruentas & rationales, eísque suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminētissimum omnium ipsius pōtificem, edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoquè propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequàm fieret prædicauit. dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirabiles. Et quænam hæ sint res mirabiles, planè deincèps ostendit, dicēs: Faciet Dominus Sabaoth conuiuiū omnibus gentibus: bibent lætitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Consilium enim hoc in omnes gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia; quæ bonæ cuiusdam fragrantiæ, vnguētique vnctionem, non Israel, sed omnibus gentibus promittebāt, ex quo non immeritò propter vnguenti vnctionem Christianorum appellationem consecutæ sunt; sed vini quoquè lætitiam gentibus vaticinatur in eo: noui testamenti, quod à Christo conditū est, mysterium subobscurè significans, quod sanè apud omnes gentes in præsenti tempore perspicuè celebratur. Et paulò antè cùm de Gentibus & Iudæis ad Christum conuersis ageret; Meritò sanè, inquit, quando illius memoriam, corporísque eiusdem & sanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præstātius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquius fuerit.

Incruentas victimas in mēsa Domini offerre edocti sumus à Christo.

Esaiæ 25.

Mysteriū noui testamenti apud omnes gentes celebratur.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificium patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in suî cōmemorationem præcepit, vtiquè ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum, & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri; si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse. Et paulò pòst: At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergò Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtū calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptū est: Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israël ad vesperam. Et iterùm in Psalmis: Alleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificiis omnibus facimus, (passio est enim Domini, sacrificiū quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. scriptura enim dicit: Quotiescunque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortē Domini annūciabitis quoadusque veniat. Quotiescunquè ergò calicē in cōmemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus.

Lib. 2. epist. 3. Seipsum primus obtulit, & hoc fieri in suî cōmemorationē præcepit.

Cur Christus post cœnam obtulerit hoc sacrificiū, nos autem manè offeramus.

Exod. 12.

Psalm. 140.

1. Cor. 11.

4. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: Vnde verus ille mediator, in quātùm formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominū homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamē in forma serui sacrificiū maluit esse, quàm sumere, nè vel hac occasione quisquā existi-

1. Timot. 2.

Christus est offerens & oblatio. Sacrificium Ecclesiæ.

maret, cuilibet sacrificandū esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramētum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium, cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tā ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variáque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multùm commendaretur. Huic summo veróque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Figuræ nostri sacrificij.

Huic summo veróque sacrificio cuncta falsa cesserūt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà, A. testimonio duodecimo.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abiit: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinē Melchisedec. Psalm.109.

7. LVCÆ vicesimosecundo vt in textu.

HOC FACITE. Luc.22.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum: Hac de causa desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoquè bibit ex eo, nè auditis verbis illis dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus & carnem comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando priùs de his verba fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Nè igitur tūc id quoquè accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porrò vetus quoquè illud, inquies, facere oportet? Minimè: ideò enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea si remissionem hoc peccatorum facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omninò est. Sed sicut in veteri, eodem hîc modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorū colligauit, etiam hinc hæreticorū ora frenando. Nam quādo dicunt, vndè patet immolatum Christū fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorū consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum aut signū hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorúmque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ità reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ità per sacratissimam istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

Christus bibit sanguinem suū in cœna.

Dicēs hoc facite, veteris agni sacrificiū abrogauit.

Per oblationem huius incruenti sacrificij, cruentum cōtra quotidiē hæreticos defenditur.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorē epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quē idolis offerebant sanguinē, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hîc autē multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendū preciperet. Et paulò pòst: Sed quare addit, quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autem minimè, sed omninò contrà: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes satiet.

Cur Christus sanguinē ea sumpserit.

Pro brutorum cæde seipsum offerendū præcepit. Exod.12. Num.9.

Fractio Eucharistiæ.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalēses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim nō Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, nōn homini, neque angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbiquè offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in suī commemorationē. Nam de sacrificiis idolorum notū vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mēsæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimiæ tribulationes huius seculi.

Altare ad cōsecrationem reseruatū dedicatur.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata. Christi corp' & sanguinem offerimus. Ioan.4.

Hoc remedio vita præstatur & mors effugatur. Christus iussit in sui memoriam hoc Sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat IESV opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in spiritu sancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandáque ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocircà reuerenter simul & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operū laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tāto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, & vt sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participent: sicq; veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subiicit, in signis sanctè propositis.

Christus cum dixit, hoc facite, &c. hostiam salutarem litari iussit.

19. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto constitutionum Apostolicarum, capite vicesimo: Domino crucifixo & suscitato, illucescēte die Dominico, impleta est scriptura quæ dicit, Exurgam, dicit Dominus, fiducialiter agam in eo: &, Tu Domine miserere mei, suscita me, & retribuam eis. Quare vos quoq;, suscitato Domino, offerte sacrificiū vestrū, de quo vobis præcepit per nos, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè ieiunium soluite læti, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis

Psal.11.

Psal.40.

Offerendum sacrificiū de quo Christus per Apostolos.

[…]cepit, vs[que] ad consummationẽ seculi. Luca […]

mortuis est excitatus: ídque sit vobis legitimum solennéque in perpetuum, vsque ad consummationem seculi, quoàd venerit Dominus.

FIGVRÆ.

1. D. GENESIS quarto: Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.

2. ITEM capite octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare: odoratúsque est Dominus odorem suauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit Abraham, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso qui creauit cælum & terram, &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quam ritum tolletis & hœdũ. Et seruabitis eum vsque ad quartádecimam diem mensis huius: immolabítque eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: vt suprà, C. testimonio quarto.

6. IDEM libro sexto contra Faustũ Manichæum, capite quinto, de sacrificiis veteris testamenti, loquens: Et ipsa, inquit, figuræ nostræ fuerunt, & omnia talia multis & variis modis vnum sacrificiũ, cuius nunc memoriam celebramus, significauerũt. Vndè isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt: sed in significandi authoritate manserunt.

Figuræ nostri sacrificij.

IVGE SACRIFICIVM

1. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr in oratione de consummatione mundi & Antichristo: Lugebunt etiam Ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instàr erunt, preciosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur: Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ.

In diebus Antichristi auferetur liturgia.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimanona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cùm ergò videritis abominationẽ: Et sic prophetæ verba significãt magis de cõsummatione mundi: prophetia tamen, sicut docet Christus, ad vtrũque est dicta. Sunt autem verba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit in loco sancto, vsque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hic autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas à Deo. Nam antequàm caperent Romani Hierusalẽ, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinam tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & sex

Daniel. 9.

mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum, vt illud sacrificium quod iugiter fuerat in vsu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in voce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per Eucharistiam. Vsque ad finem autem seculi tumultus est, quia Iudaica cõsuetudo de sacrificiis offerendis nunquàm est reparanda. Item in medio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Christianorum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit, qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

Sacrificium Christianorũ ab Antichristo tollẽdum.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem: dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et post hebdomadas sexagintaduas occidetur Christus, &c.* Confirmauit autẽ pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

*confirmabit.

1. F. PSALMO centesimo nono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.

MELCHISEDECH.

2. AD Hebræos septimo: Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei. Et paulò pòst: Si ergò consummatio per sacerdotium Leuiticũ erat, quid adhuc necessarium fuit secundùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

4. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæciliũ: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus priòr fecerit: vt calix qui in cõmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nã cùm dicat Christus, Ego sum vitis vera: sanguis CHRISTI non aqua est vtiquè, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo CHRISTI sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramẽtum Noë hoc idem præcurrisse; & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quòd vinum bibit, & cæt. Item in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundùm quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum CHRISTI portaret, declarat in Psalmis Spiritus sanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo vtiquè hic est, de sacrificio illo veniens & indè descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panẽ & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nã quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster IESVS CHRISTVS? qui sacrificium Deo patri obtulit,

Lib. 2. epist. 3.

Mixtio vini & aquæ in calice.

Ioan. 15.

Genes. 9.

Genes. 14.

Psalm. 109.

Sacrificium Melchised. nostri sacrificij typus est.

Christus sacrificium obtulit secundùm ordinem Melchisedech in vltima cœna.

& obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Et paulò pòst: Vt ergò in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit antè imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta: quā rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonē Spiritus sanctus typū Dominici sacrificij antè præmonstrat, immolatæ hostiæ & panis & vini, sed & altaris & Apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem: Mactauit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam: Et misit seruos suos, conuocās excelsa prædicatione ad craterem, &c.

Prouerb. 9.

5. EVSEBIVS libro quinto de demonstratione Euangelica, capite tertio: Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui cōtempletur, quemadmodū Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodùm ille qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificiis corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abrahā benedicit: ità sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster: deindè qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secūdùm ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant, quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham.

Per ministros suos administrat Christus sacrificium secundùm ordinem Melchisedech.

Figuræ oblationis nostræ.

6. HIERONYMVS in epistola decimaseptima ad Marcellam, sub nomine Paulæ & Eustochij, vt commigret Bethlehem: Recurre ad Genesim & Melchisedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: quia iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit.

Melchisedech in typo Christi panem & vinū obtulit.

7. IDEM ad Euagrium epistola centesima vigesimasexta: Sic & Melchisedech, eò quòd Chananæus fuerit, & non de genere Iudæorum, in typum præcessisse sacerdotis filij Dei, de quo dicitur in centesimo nono psalmo: Tu es sacerdos in æternū secundùm ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quòd solus & rex fuerit & sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio: vt non gētes ex Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacerdotium acceperint, neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituūt, sed oleo exultationis & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextra susceperit, sed pane & vino simplici puróque sacrificio Christi dedicauerit sacramentum, & multa alia quæ epistolæ breuitas non recipit.

Leuit. 5.

Panis & vini puro sacrificio, Christi sacramentum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumtertium, concione secunda: Coram regno ergò patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abiit: quia erat ibi sacrificium secūdùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secūdùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentem Iudæorum, & venit ad gentes. Quid est ergò, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm misericordia Domini nostri Iesu Christi?

Instituit sacrificium de corpore & sanguine suo secundùm ordinem Melchisedech.

9. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta Melchisedechianorum: Obtulit ipsi Abraham panes & vinum &c. quandoquidem ex ipso ex circūcisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei destrueretur, ad hoc vt nè se iactās circuncisio de sacerdotio, contradicere possit sacerdotio sanctæ Ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam. Qui verò ab Abrahamo descenderunt ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tēpus autem cùm rursùs esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas nè constituatur, verùm ad id quòd ante Leui & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotiū transferatur: quod sanè nūc in Ecclesia viget à Christo & hucusque dū non ampliùs semen secundum successionē eligitur, sed forma iuxta virtutē quæritur. Primum enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deincèps per Noë: tertium verò per Melchisedech. Et paulò pòst: Quando Abraham fuit annorum octogintaocto aut nonaginta plùs minùs, tunc Melchisedech ipsi obuiàm venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorū ænigmata præfigurans & exēplaria: quum dominus noster dicat: Ego sum panis viuens: & exēplar sanguinis ipsius, qui ex altare ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum:

Panis & vinū Melchisedech erant mysteriorum exemplaria.
Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hanc mysticā præfigurauit mensam, velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu es, inquit sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Hunc panem panes figurabant propositionis. Hęc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetam Dominus loquitur, corpus videlicet & sanguis Christi.

Mensa Melchisedech nostrā significabat.

Psal. 109.
Leuit. 24.
Malach. 1.
De nostra hostia incruenta prædixit Malachias.

1. G. NVMERORVM vigesimoocta uo: Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidiè in holocaustū sempiternum: vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin, holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini & libabitis vini quartam partem hin, per agnos singulos in sanctuario Domini. Alterúmque agnum similiter offeretis ad vesperam, iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorū eius, oblationē suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba,

quæ

quæ ritè fundetur per singula sabbata in holocaustum sempiternum, &c. vbi de oblationibus singularum solennitatum agitur.

2. CAPITE verò vigesimonono de oblationibus & sacrificiis solennitatum septimi mensis.

3. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite vigesimo, exponēs illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hic certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum sibi ædificâsse corpus humanum, & huic tanquam capiti membra Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolâsse, mensam in vino & panibus preparâsse. vbi apparet sacerdotium secūdum ordinem Melchisedech, insipientes & inopes sensu vocâsse: quia sicut dicit Apostolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit: Derelinquite insipientiam, vt viuatis: & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod mãducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testamēti, quæ immolabantur in vmbra futuri, propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdē mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Prouerb. 9. Psalm. 109. 1. Cor. 1. Prouerb. 9. Cap. 9.

Sacrificium Melchisedechicū successit aliis sacrificiis typicis. Psalm 39. Pro omnibus aliis sacrificiis offertur corpus Christi.

4. MALACHIÆ primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis vsque ad occasum, magnum est nomē meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

OBLATIO MVNDA.

5. MARTIALIS apostolus Galliæ ad Burdegalenses, capite tertio, vt sup. C. testim. decimo.

6. ITEM Iustinus philosophus & martyr aduersùs Iudæos in dialogo cum Tryphone habito, vt suprà, A. testimonio octauo.

7. IRENÆVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B. testimonio nono.

8. ITEM in eodē libro quarto, capite trigesimotertio: Quoniam nomen filij proprium patris est, & in Deo omnipotente per IESVM CHRISTVM offert Ecclesia, benè ait secundùm vtraque, & omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioānes in Apocalypsi orationes ait sanctorum.

Malach. 1. Apoc. 5. & 8.

9. ET capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam docuit Dominus offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hîc. Sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia. Sed species immutata est tantùm, quippe cùm iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et pòst: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sentētia pura & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cū gratiarū actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loquēs, ait: Quomodò autem constabit eis, cum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mūdi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes: & dat primùm quidem fœnum, post deindè spicā, deindè plenum triticum in spica. Quomodò autem rursùs dicunt carnem in corruptionem deuenire, & nō percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonās est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursum confirmat sentētiam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Ecclesiæ oblationem Dominus offerri docuit in vniuerso mundo.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ.

10. CHRYSOSTOMVS in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachiæ citās, Non est mea voluntas, &c. Vide quàm luculenter, quàmque dilucidè mysticam interpretatus est mēsam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbique locorum cōcessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare neq; canticū? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidē mystica mensa. cæleste summèque venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia, & cæt. vbi cùm explicâsset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartum, iubilationis: quintū, iustitiæ: sextum, eleemosynæ: septimū laudis: octauū compunctionis: nonum humilitatis: decimum prædicationis: tametsi quiddam prætermisi, quum animo nouem enumerârim, putaui me tradidisse decem. Quodnam igitur sacrificij genus prætermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

Malac. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summè venerandum sacrificium.

Varia sacrificiorum genera apud Christianos, inter quæ primum est hoc nostrum.

11. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigesimotertio: Dei præclarissimū atque optimū sacrificium nos ipsi sumus. Hæc est ciuitas eius, cuius rei mysteriū celebram⁹ oblationibus nostris quæ fidelibus notæ sunt. Cessaturas

enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas per prophetas Hebræos oracula increpuêre diuina.

12. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite trigesimoquinto: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Ab ortu solis, &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi, secundùm ordinem Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam, &c. cessasse negare nõ possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum est legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

Malach. 1. A Malachia prædictum.

Cap. 1.

Sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech à Malachia prædictum.

1. H. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis collactaneus, & Saulus. Ministrãtibus (in Græco est, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabã & Saulũ in opus ad quod assumpsi eos.

2. CANON tertius Apostolorum: Si quis Episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. ITEM Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non cõmunicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communione priuetur, tãquàm qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

4. CLEMENS pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarum, capite vigesimotertio: Christus circuncisionem sustulit, cùm eam in se explêsset. Baptismum, sacrificium, sacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit: Pro quotidiano baptismo, vnũ solum baptismum instituit, qui in eius mortẽ perficitur: Pro vna tribu, de qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatẽ spectari, sed religionem ac vitam: Pro sacrificio cruento, rationale & incruentum, ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur: Pro adoratione locali, ab ortu solis vsque ad occasum, in omni loco imperij sui nomen suum celebrari statuit. Quare non sustulit à nobis legem, sed vincula.

Instituit Christus incruentum & mysticũ sacrificiũ.

Malac. 1.

5. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque cõsuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant.

Offerendi sacrificij potestatẽ non habẽt Diaconi.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem separatim & priùs post tractatũ Episcoporum oporteat celebrari. Quibus egressis orent etiam hi, qui in pœnitentia sunt constituti, & post manus impositionem his quoque abscedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fient, vna quidem (id est) prima per silentium, secunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demùm osculo pacem dari debere. Et posteaquàm presbyteri Episcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et sic oblatio offeratur. Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

7. ET canone quinquagesimooctauo eiusdem Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue presbyteris fieri.

8. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt sup. quæst. quarta, A. testim. quinto.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite primo: Quoniam sub priori testamento, teste Apostolo Paulo, propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit, Deo patre misericordiarum ità ordinante, sacerdotem alium secundùm ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christũ, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & perfectũ adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternã illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat: in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur: eiúsque memoria in finem vsque sæculi permaneret: atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur: sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarãs, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit: ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tũc noui testamenti sacerdotes cõstituebat, vt sumerẽt tradidit: & eisdem eorúmque in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israël immolabat, nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, eripuítque de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest: quam dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit, & quam non obscurè innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cùm dicit: Non posse eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sint, mensæ Domini participes fieri: per mensam, altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum, naturæ & legis tẽpore, similitudines figurabatur: vt potè, quæ bona omnia, per illa significata, veluti illorũ omnium consummatio & perfectio complectitur.

Doctrina Cõcilij de sacrosanctæ Missæ sacrificio. Heb. 7

Psalm. 109.

Christus in cœna obtulit tanquàm sacerdos secundùm ordinẽ Melchisedech. Luc. 22. Exod. 13.

Coloss. 1. Per Malachiã prædictum. Cap. 1.

1. Co. 10.

à B. Paulo insinuatum.

Per sacrificia alia significatum.

In eadem sessione canone primo de Sacrificio Missæ: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quòd offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Et canone secundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinâsse, vt ipsi, aliíque sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

In Missa offertur verum & proprium sacrificium.

Per hoc facite sacerdotes instituit Apostolos.

16. IACOBVS, Basilius, Chrysostomus, in Liturgiis, vt infrà M. testimonio secundo, & sequentibus.

MISSÆ NOMEN.

1. I. ALEXANDER primus in epistola primá ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum quoquè oblationibus, quę inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ità vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tatùm & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus; & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrunque permixtum, quia vtrunque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò Veritas nos instruit, calicem & panem in sacramento offerre, quando ait: Accepit Iesus panem, & benedixit, &c.

Missarum solennia.

Pani & vinũ aqua permixtum, offerendum in sacrificio.

Math. 26.

2. TELESPHORVS pontifex & martyr in epistola ad omnes Episcopos, capite secundo: Nocte verò sancta Natiuitatis Domini saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in, &c. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descendisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Missarum solenniis celebrandus est, atque solenniter recitandus.

Missas celebrare.

Luc. 2.

Missarum celebrationes.

Mar. 15. Act. 2.

Missarum solennia.

3. FELIX primus pontifex & martyr in epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Nos verò ad supplementum vestrum fratres & coëpiscopos nostros vocauimus ampliùs, quàm septuaginta, cum quibus hæc quæ subtèr habentur inserta, regulariter tractando decreuimus, &c. Et posteà. Quapropter in præfata cõstituimus synodo, vobísque & omnibus Ecclesiis tenendum & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, nè memoriæ eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.

Super memorias Martyrum Missæ celebrentur.

4. HIGINVS pontifex & martyr apud Gratianum de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper consecrari. vbi autem plures sunt, &c.

Cum Missa.

5. SOTER pontifex & martyr, apud eundẽ Gratianum de consecratione, distinctione prima, capite, vt illud: Censuimus ergò conuenire, vt cùm à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat quilibet euentus, quo cœptum nequeat expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero vel alij, vt consecrationem expleat officij cœpti. Et post pauca: Nullus post cibum potúmque siue quodlibet minimum sumptum Missas facere præsumat. Ibidèm: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorũ Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibíque respondentibus, &c.

À Sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur.

Missas facere.

Missarum solennia celebrare.

6. EVARISTVS pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimoseptimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

Cum Missa.

7. FABIANVS pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

In Missa.

8. DAMASVS pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait, Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur.

Missæ celebrantur.

9. DEINDE de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Missarum actio.

10. ITEM de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctù Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem, & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

Missas celebrare.

11. ET de Felice primo: Hic constituit supra sepulchra aut memorias martyrum, Missas celebrari.

Missas celebrari.

12. IDEM Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, &c. nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, &c.

In Missa.

13. CONCILIVM Carthaginense secundum, canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quẽquam in publica Missa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

In publica Missa.

14. AGATHENSE Concilium capite vicesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariúsque conuentus, oratoriũ in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione promittimus: Pascha verò, natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pẽtecoste, & Natali Sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, nõ nisi in ciuitatibus, aut in parochiis teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratoriis (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Missa tenere.

Missas facere.

15. AMBROSIVS epistola trigesimatertia ad Marcellinã sororem suam, de tradendis basilicis: Sequẽti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissis catechumenis, symbolũ aliquibus competẽtibus in baptisteriis tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quòd ad Portianam basilicam de palatio decanos missisent, & vela suspenderent, populi partem eò per-

gere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam, quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, * nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute non solùm populi, sed etiam pro ipsis impiis effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum.

Missam facere cœpi.

* ne etius.

16. AVGVSTINVS sermone nonagesimoprimo de tempore: In lectione quæ nobis ad missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israël post transitum maris rubri venerunt, &c.

Ad Missas.

17. IDEM sermone ducentesimo trigesimoseptimo de tempore: Eccè post sermonem fit Missa catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Scitis quò accessuri sumus, quid priùs Deo dicturi sumus: Dimitte nobis debita nostra, &c.

Fit Missa catechumenis.

18. ET in sermone ducentesimo quinquagesimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque ociosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus: neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagãdo campos & syluas clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deũ proferens. Adhuc quoque, quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes non intrant, non insistunt precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem, sed quando lectiones diuinæ intùs leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis student calumniis impugnare, aut videlicet in alea vel in iocis inutilibus insudare.

Missarũ celebratio.

Sanctarum Missarum celebratio.

19. CONCILIVM Mileuitanũ, cui Augustinus interfuit, canone duodecimo: Placuit etiã & illud, vt preces vel orationes seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue cõmendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, nè fortè aliquid contra fidẽ, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit cõpositum.

Missæ nõ nisi approbatæ celebrentur.

20. CONCILIVM quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimoquarto: Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilẽ, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

Missa catechumenorũ.

21. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum Alexandrinum: Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoquè volumus custodiri, vt quum solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, nè his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodùm confluxerint, non recepti: cùm plenũ pietatis atque rationis sit, vt quotiès Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, totiès sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possit, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, vt quod nostræ cõsuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoquè cura non negligat, vt per om nia nobis & fide & actibus congruamus.

Sacrificij oblatio iterari præcipitur in eodem die & templo.

Vnius Missæ [illegible]

22. IDEM epistola octogesimaoctaua, ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Chorepiscopis vel presbyteris licet.

Publicè in Missa.

1. K. LVCÆ vigesimosecundo.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

3. DE cæremoniis Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, vt suprà A. testimonio quinto. Scripserunt de iisdem cæremoniis & ritibus quamplurimi alij: atq; ij præsertim qui libros edidêre de diuinis vel ecclesiasticis officiis, vt Isidorus Hispalensis, Vualafridus abbas Sancti Galli, Alcuinus, Amalarius Archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus Archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobiensis, Berno Abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cœnomannensis, Anselmus Cantuariensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quæstione octuagesimatertia, Guilielmus Durandus episcopus Mimatensis, Micrologus, & plures alij.

CÆREMONIÆ. Vide Trit. de Script. Eccle. Itẽ Ordinem Rom. cũ adiunctis Scriptoribus, per Melchiorem Hittorpium Coloniæ editum anno 1568.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite quinto: Cúmque natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædam summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit. Cæremonias item adhibeat, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cur Ecclesia ritus & cæremonias Missæ instituerit ex traditione Apostolica.

5. IBIDEM canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis, quàm officia pietatis, anathema sit.

Contemnentes cæremonias & ritus Missæ, anathemate feriuntur.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malles, vtiquè potiùs omninò non accedere, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergò in modico adeò sis religiosus, audes accedere & contrectare, cùm animam habeas sordidam? Atqui manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ita vndique lota, ità splendida? Illis debebant nobis animæ & puriores & sanctiores

Vasa splendida adhiberi [illegible] splẽdidiores [illegible] habere animas.

sanctiores atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniã illa propter nos talia fiunt. Illa non sunt participes illius quem in se habent, nõ sentiunt illum: nos verò planè. Nũc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multã video huius rei inæqualitatẽ. Eadem habet homilia sexagesimaprima ad Antiochenos.

7. Et homilia decimaquarta in eandem epistolã: Tu cùm Cherubim apud thronũ regis cõstitutus conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Nõ ad vnũ semper illa vsurpantur? Audétne quisquã illis ad aliud quicquã vti? Iã tu vasis istis sanctiores, idque multò. Cur itaque teipsum sordidũ reddis & pollutum?

Vasa sacris vsui ad res prophanas qui audet.

8. Prvdentivs in Peri Stephanon hymno secundo. Præfectus ità beatum Laurentium alloquitur.

Auro libant antistites, & argenteis scyphis, adstantibus aureis candelabris.

Hunc esse vestris Orgijs
Morémque, & artem proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auróque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Cui sic deindè respondet sanctus martyr:

Est diues, inquit, non nego,
Habétque nostra Ecclesia
Opúmque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.

9. Optatvs Mileuitanus libro sexto contra Donatistas: Si suffecerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frãgere, rasisse peccatũ est. Quæ est ista noua & stulta sapiẽtia, nouitatem quærere in visceribus maiestatis, & remota quasi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quasi alteram quærere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum, minui potest, mutari non potest. Rasisti equidẽ quod tibi visum est: sed adhuc ibi est quod odisti? Quid, quòd si sic coniurãstis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipso mysterio facta sunt, immunda viderentur: Quis fidelium nescit in peragendis mysteriis ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergò penetrãtur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, fodiatur. Altam facite scrobem, dum pro vestro arbitrio quæritis puritatem. Sed obseruate nè veniatis ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergò & fregisse vos & rasisse cõstat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutãsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quę priùs facta sunt indicatis, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio decimoseptimo.

Altaria tempore sacrificij linteamine cooperiri.

Num. 16.

Calices Christi sanguinis portatores.

10. Hieronymvs in epistola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paschales: In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

Reuerenter tractandi sacri calices, &c.

11. Cyrillvs Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica: Vidistis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti, &c. Deindè clamat diaconus longè pòst: Complectimini & osculemini vos inuicèm: atque tunc mutuò nos osculo salutamus. Posteà clamat sacerdos: Sursum corda. Vos deindè respondetis: Habemus ad Dominum. Deindè dicit sacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos subiicitis: Dignum & iustũ est. Facimus deindè mentionẽ cæli & terræ & maris, Solis & lunæ, & siderum ac vniuersæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam istius quæ videtur, quàm illius quæ sub aspectum nostrũ non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, potestatũ, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quasi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in spiritusancto cernebat Esaias, circunstãtia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hãc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cælesti hymnodia, cum supramundana militia communicemus: atque sic per eiusmodi hymnos nosipsos sanctificantes, Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita, sanctum spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinũ verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit spiritussanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. Deindè verò postquàm confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc sacrificium offerimus, posteà facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormiẽrunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deindè pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus oram*, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exẽplo vobis demonstrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mũdo decedentem, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus of-

Quæ fiant & dicantur in Sacrificio Missæ.

Cultus incruentus.

Memoria sanctorum in Missa.

Memoria defunctorum.

Maximũ animarum iuuamen.

sensus est, in exilium pepulerit, posteà verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nõne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quanuis sint peccatores, nõ quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis & illis eum qui est benignissimus, propitium reddamus. Posteà dicitis illam orationem, quam Saluator suis discipulis tradidit, cum pura conscientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noster qui es in cælis, &c. Sacerdos autem posteà dicit: Sancta sanctis. Vos deindè respondetis: Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus. Audistis deinceps diuina quadam melodia psallentem, atq; ad sacrorum mysteriorum communionem vos adhortantem: Gustate & videte, quòd Christus est Dominus, &c.

Sacrificium propitiatorium.

Psal. 33.

12. CLEMENS pontifex & martyr epistola secunda ad fratrem Domini: De vasis sanè sacris ità gerendum est: Altaris palla, cathedra, candelabrũ, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoquè eorum in baptisterio inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactẽtur, nè introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus pala mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus scapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quasi nihil & negligenter habuerit diuina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus à Dominico alienus erit altari, graui percussus anathemate. Quòd si clericum presbyter non cõmonuerit, decem annis & quinque mensibus excommunicatus sit, propterea quòd de Dominicis sacramentis subiecta sibi non commonuerit ministeria, & posteà cum grandi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. Palas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eiicientes foras à sacrario velamina Dominicæ mensæ, nè fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcircò intra sacrarium ministris præcipimus, hæc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultũ pertinent. Palæ altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura sit Ostiariis ex admonitione Maiorum, nè quis negligens aut ignarus, ad velum ianuæ domus Domini, manus inconditè tergat: sed statim coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Quanta in veneratione habenda ea quibus vtitur Ecclesia in altari.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimonono. Prætereà idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatariis suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoquè ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrũ reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul ei insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset.

Necessaria ad ministeriũ Ecclesiæ misit in Angliã B. Gregorius.

Pallium Episcoporum.

PRO DEFVNCTIS.

1. L. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nupèr in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factũ seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, nè quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias deuocet. obseruari enim de cæterò poterit, nè vltrà hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

Lib. 1. epist. 9.

Sacrificiũ altaris pro defunctis.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, nitique quãtum fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacẽtem & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquàm ista fiunt, neque hæc dicantur, si pro illis commemorationes non fierent. Neque enim scæna iam ampliùs nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoque, si pro dormiẽtibus offeramus, solatij quiddam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios aliis solet, quod Paulus hîc ostendit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo: communis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe supplicamus, inter martyres, inter confessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint membra licet alia aliis illustriora, vndiquè veniam ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergò doles? quid lachrymaris? cum impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Iuuãtur oblationibus.

Memoria mortuorum in sacris mysteriis.

Iob. 1.

Solatiũ mortuorum ex oblatione.

2. Cor. 1.

Communis totius orbis victima.

3. IDEM

3. IDEM homilia vigesimaprima in Acta Apostolorum: Non frustrà oblationes pro defunctis fiunt, non frustrà preces, non frustrà eleemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum, contemptis opibus inductus es ad faciendum aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi eleemosynæ factus est author. Ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temerè diaconus clamat: Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui talem illam vocē emittit, sed spiritus: nō sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt benè ordinata, adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei, cū tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temerè hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offerūtur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

Oblationes, preces & eleemosynæ pro defunctis.

4. IOANNES Damascenus in sermone, Quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mūdi circulum viuum cepêre prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibúsque sacramentis memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Quod adhuc firmiter atque adeò sine contradictione obseruat Apostolica & Catholica Ecclesia Christi & Dei, à finibus vsque ad fines terræ, ab eóque tempore vsque in præsens, & in finem mundi vsque. Omninò hoc neque vanè, neque absurdè, neque temerè, fortuitóve ordinatum est. Quæ enim Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat incōcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimùm. Ibidèm posteà: Insupèr & Athanasius in sermone illo vndecunque concinno, quem in eos, qui obdormiêrunt, scripsit, scitè dicit: Si quis diem obierit, licet in aërem deponatur inhumatus, nè omiseris oleum & ceram, inuocato Christo Deo, ad sepulchrum accendere. Accepta enim Deo sunt, plurimámque secum referunt retributionem. Oleum enim & cera, holocaustum est: incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est. Quod verò in pauperes collocatur beneficium, omnis bonæ retributionis augmentum. Itaque pro defuncto oblaturus, &c. Apostoli enim Dei prædicatores & magistri sacrificiorum curatores, aliique patres sacrò afflati numine, & participes virtutis animum excedere facientis, secundùm quod fas erat & acceptū Deo, diuino ore annunciârunt, operationes sacras (siue Missarum oblationes) & preces, & psalmos anniuersariásque defunctorum memorias, & quæcunque vsque in hodiernū diem gratia benignissimi Dei augentur, incrementúmque accipiunt, ab ortu Solis vsque ad occasum, & à septentrione & meridie in gloriam & laudem Dei Domini dominorum, & regis regnantium.

Memoria mortuorū in Missa ab Apostolis profecta.

Nota.

Athanasii eadem de re testimonium.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquàm omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac cōsuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare fundūtur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

2. Mach. 12.

Nota.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimoquarto, vel secūdùm alios trigesimosecundo: Pōpa funeris, agmina exequiarū, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulēta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesię & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerūt. Hoc enim à patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi cōmunione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorātur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

Sacrificio salutari nō dubitandum adiuuari mortuos.

Nota.

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (mihi & fratri meo) Ponite (inquit Monica) hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet. Tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

Memoria defuncti ad altare.

8. ITEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquēs: Cùm ecce corpus elatū est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus quas tibi fundimus, cū offerretur pro ea sacrificiū pretij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquā deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.

Pro Monica sacrificium pretij nostri oblatum.

9. PRÆTEREA capite decimotertio: Non ista mandauit nobis, sed tantummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vndè sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat cōtrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quęrēs quid obiiciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

Memoriā sui ad altare fieri petiit.

Colos. 2.

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæresi septuagesimaquinta: Deindè, qua ratione post mortē nominatis (inquit Aërius) nomina mortuorū? Orat enim, inquit viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorū, qui hîc sunt, prosunt illis qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadēs, aut amicis id in obitu demādans, & orent pro ipso, vt nè quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Ad quæ posteà respōdens Epiphanius, ità ait: De eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc cōmodius & magis admiratione dignum? quod credūt præsentes, quòd hi qui decesserūt, viuūt, & nō sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt piētissimam prædicationē recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem &

Argumenta Aërij hæretici.

Responsio Epiphanij.

preces pro ipsis fientes, etiamsi totam culpam non abscindant. Verumenimuerò eò quòd nos sæpè dū in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes, pro iustis verò & Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, martyribus ac confessoribus, Episcopísque & Anachoretis, & pro vniuerso ordine, vt Dominum Iesum Christum ab hominum ordine separemus, per honorem, quem ipsi exhibemus, & vt adorationē ipsi præstemus, illud mente voluentes, quòd Dominus non est alicui homini adæquatus, etiamsi millies, & vltrà, in iustitia degat vnusquisque homo. Et post pauca: Deindè verò rursùs ad propositi argumenti consequentiam deueniam, quòd Ecclesia necessariò hoc perficit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit, Audi fili sermonem patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quod & in scripturis & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & vnigenitus, & spiritussanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in ecclesia statuta, & benè se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursùs etiam hic seductor. Sed & hoc relicto, velut scarabæo, aut cātharide, aut bupresti animalculo, per ecclesiasticum fundamentum & Dei potētiam conculcato, ad reliquas consequenter procedamus, Deum auxiliatorium inuocantes.

Pro peccatoribus memoria fit in sacro.

Ex traditione à patribus accepta pro mortuis ista præstantur.

PROPITIATORIVM.

1. M. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meā commemorationē, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunq; his verbis & hac fide actū est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam salutémque proficit, simul medicamētum & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens.

Luc. 22.

Vtilitas huius Sacrificij.

2. IACOBVS in sua Liturgia: Nostras animas sanctifica, corporáque & spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuerte, vt pura consciētia tibi dona offeramus, munera, fructuū oblationes, vt eā deleantur delicta, quæ admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius. Ibidèm: Vt tibi grato & diuino oblato sacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item: Nè auerseris nos peccatores, verendum hoc & incruentum sacrificium attrectātes. Supplicamus & imploramus bonitatem tuam, nè mysterium hoc quod ad salutem nobis dispensatum est, in condemnationem populo sit: sed in abolitionem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, secundùm multitudinem misericordiæ tuæ, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificiū pro nobis, & pro iis, quæ populus per ignorantiam admisit: dáq; nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conscientia hoc sacrificium spiritale atque incruentum offeramus, quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissim mitte nobis gratiam spiritus tui sanctissimi. ô Deus, respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intuere, idque accipere, vt Abel dona accepisti, Noë sacrificia, Moysis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incensum, vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti, ità quoque è manibus nostris qui peccatores sumus, recipe munera hæc proposita per tuā benignitatem: & fac vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit, per spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum quę populus per ignorantiam admisit, & in requiē animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni serui tui, digni habiti, qui sine dolo ministremus sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium dispensatorū, gratiámque inueniamus & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ iustæ & bonæ. Et nonnullis interiectis: Miserere nostri: quandoquidem veremur, ac tremimus, cùm ad tuū sanctum altare nobis accedendum est, & offerendum sacrificium hoc verendum & incruentum pro nostris peccatis, & pro iis quæ populus per ignorantiam admisit.

Propitiatoriū sacrificiū pro viuis.

Pro defunctis.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia sua: Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo. Ibidèm: Suscipe nos appropinquantes sancto altari tuo, secundùm multitudinem misericordiæ tuæ, vt simus digni offerre tibi rationabile istud, & absque sanguine sacrificium pro nostris peccatis & populi ignorantia.

Propitiatoriū pro viuis.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia sua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & supplicationes, & sacrificia immaculata pro populo tuo. Et post pauca: Ministrare tibi, magnum ac formidandum etiam super cælestibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immensam tuam humanitatem intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & summus pontifex noster. Sacrificiorum ritum instituisti, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis tradidisti, tanquàm Dominus omnium. Respice ad me peccatorem, vt assistam sanctæ tuæ huic mensæ, conseerem sanctum & immaculatum tuum corpus & preciosum sanguinem. Tu enim es qui offers, & offerris, & accipiens, & dans, Christe Deus noster. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, solus sanctus, qui suscipis hostiam laudis ab iis qui te inuocant in toto corde, suscipe preces nostras, & offer sancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium spiritale pro nostris peccatis, atque ignorantiis populi, & præsta, vt inueniamus gratiam in conspectu tuo, vt fiat acceptabile sacrificium nostrum, & inhabitet spiritus gratiæ tuæ bonus super nos, & super hæc apposita sacramenta, & super omnem populum. Et nonnullis interpositis: Ampliùs obtulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pro orbe, pro sancta Catholica & Apostolica Dei Ecclesia, & iis qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

Pro quibus offeratur.

5. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam, &c. vt suprà, C. testimonio decimo.

6. HIERO-

6. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quid de Episcopo sentiẽdum est, qui quotidiè pro suis populíque peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?

Pro suis & populi peccatis offert episcopus.

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hîc ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Offertur vt peccata dimittat. Intellige de [illegible] specie.

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Sacerdotum est pro populo offerre sacrificium.

Christi corpus in terris offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt suprà, I. testimonio primo. Ac deindè: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificiis delentur. Idcircò & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostiis delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificiis maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ità potiùs excoli & venerari debet.

Matth. 26. Crimina delentur.

Placabitur Dominus, & peccata ingentia dimittet.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt.

Osee 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodùm narrãt, qui ipsius arcanis gloriantur (Proh superi in quos sermones incurrere cogor!) impuro & nefario sanguine lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manúsque suas profanat, vt nimirùm eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo ipsiúsque passionibus & diuinitati communicamus, elueret & repurgaret.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamus.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quã sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altari iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: Quotiescunquè hæc feceritis, mortẽ meã annunciabitis, donèc veniam, scilicet, vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramẽti eius mysterio requiescant.

Psal. 109.

Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur.

1. Cor. 11.

13. TERTIVM concilium Braccarense, capite primo: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid decæterò pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?

Omne crimen deletur.

14. GREGORIVS homilia trigesimaseptima in Euangelia: Singulariter nanque ad absolutionem nostrã oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hãc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nã quotiès ei hostiã suæ passionis offerimus, totiès nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrûm, fratres charissimi contigit nôsse hoc, quod volo ad memoriã vestram narrando reuocare. Non longè à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cúmque diù teneretur in vinculis, eum vxor sua, cùm ex eadem captiuitate non reciperet, extinctũ putauit. Prò quo iam velut mortuo hostias heddomadibus singulis curabat offerre. Cuius totiès vincula soluebantur in captiuitate, quotiès ab eius cõiuge oblatæ fuissent hostiæ pro animæ eius absolutione. Nõ lõgo pôst tẽpore reuersus, admirãs valdè suæ indicauit vxori, quod dieb' certis hebdomadib' singulis eius vincula soluebãtur. Quos videlicet dies eius vxor atq; horas discutiẽs, tunc eũ recognouit absolutũ, cũ pro eo sacrificiũ meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra quantùm in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Applicatur nobis sacrificium cruentum.

Vide etiã li. 4. dial. ca. 57.

Vincula soluta per oblationem sacrificij.

Soluit ligaturam cordis.

10. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idẽ ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit: docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsúmque fieri, vt, si vero corde & recta fide, cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiã ingẽtia, dimittit. Vna enim eadémque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidẽ oblationis cruentæ, inquam, fructus per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantum abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondùm ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur.

Propitiatorium est.

Quomodò crimina & ingentia peccata deleat.

Fructus huius Sacrificij.

Ibidèm, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tãtùm esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

Propitiatoriũ.

INCRVENTVM.

1. N. Concilivm Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà, quæstione quarta, litera A. testimonio quinto.

2. Secvnda synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio, vt suprà ibidèm, A. testimonio sexto.

3. Avgvstinvs contra Faustum libro vigesimo, capite vigesimoprimo, vt suprà, hac eadẽ quæstione, A. testimonio duo decimo.

4. Ad Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

5. Ad Hebræos decimo: Vna enim oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos.

6. Exodi duodecimo, vt suprà, D. testimonio quarto.

7. Marci decimoquarto: Et primo die azimorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli.

8. Evsebivs de demonstratione euangelica, libro primo, capite decimo, vt suprà, C. testimonio secundo.

9. Gregorivs Nazianzenus oratione secunda in Iulianum Imperatorem: Non iam filios suos & filias suas dæmoniis immolabunt, quod olim Israëli à Prophetis obiiciebatur. Sed quid hæc colligo? Ad præsentem rerum nostrarum statum orationem cõuertamus. Non iam sacrosanctis nostris ædibus oculos flagitiosos iniicient: non iam altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia scelesto sanguine fœdabunt: nec impiis altaribus loca non adeunda dedecorabũt. Non iam sacrilega manu donataria diripient & profanabũt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum grauitatem, virginum pudorem contumelia efficient.

Psalm. 105.

Altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia.

10. Idem in carminibus ad Episcopos: O sacerdotes incruẽta sacrificia mittentes, ô illustres animarum custodes, ô magni Dei figmentum in manibus vestris gestantes, ô Deum hominibus conciliantes. O mundi fundamenta, vitæ lumina, Christianæ fidei columina, immortalis vitæ doctores, Christiferi, claris subselliis insidentes.

Sacerdotes mittentes incruenta sacrificia.

11. Item ad Constantinopolitanos Sacerdotes, & Vrbem ipsam: O Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes, vnitatísque magnæ in Trinitate cultores.

Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes.

12. Gregorivs Nyssenus in Christi Resurrectionem oratione prima: Qui potestate sua cuncta disponit, non ex proditione sibi impendentem necessitatem, non Iudæorum quasi prædonum impetum, non iniquam Pilati sententiam expectat, vt eorum malitia sit communis hominũ salutis principium & causa, sed consilio suo anteuertit, & arcano sacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, seipsum pro nobis hostiam offert, & victimam immolat sacerdos simul existẽs, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præstitit? cùm corpus suum discipulis congregatis edendum, & sanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit agni sacrificium iam esse perfectum. Nam victimæ corpus non est ad edendum idoneum, si animatum sit. Quare cùm corpus edẽdum & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam disposuit, simúlque cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis versata est. Itaque si quis indè tempus incipiat dimetiri, cùm sacrificium Deo factum est à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perspici potuit, se ipsum pro communi hominum salute tãquàm agnum obtulit, non recedet à veritate. Erat enim vespera, cùm sacrum illud corpus comederunt, quam quidem vesperam nox, quæ parasceuẽ antecedit, excepit.

Arcano sacrificij genere Christus seipsum pro nobis hostiã offert in vltima cœna.

Idẽ sacerdos & victima.

Matth. 26.

Cùm corpus edendum discipulis exhibuit, iam erat immolatum arcana ratione.

Obtulit in cœna pro communi hominũ salute, corpus suum tanquã agnum.

13. Cyrillvs Alexandrinus epistola decima ad Nestorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc est, Iesu Christi, mortem secundùm carnem & resurrectionem ex mortuis annunciamus, assumptionémque in cælos confitemur, incruentum in Ecclesiis perficimus cultum, atque ità ad mysticas accedimus benedictiones ac sanctificamur, participes facti sanctæ carnis preciosique sanguinis seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec vt communẽ carnem accipimus, &c.

14. Idem in declaratione anathematismi vndecimi: Sanctum ac viuificum incruentúmque in Ecclesiis celebramus sacrificium, non hominis alicuius nobis similis & communis corpus: consimiliter & preciosum sanguinẽ esse, quod proponitur, credentes, sed magis tanquàm proprium viuificantis verbi corpus & sanguinem accepimus. Communis enim caro viuificare non potest. Et hoc ipse seruator testatur, dicens: Caro non prodest quicquàm. Spiritus est qui viuificat. Quoniam enim verbi facta est propria, ob eam causam intelligitur, & est viuificata, sicut seruator dicit: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. Quia verò Nestorius, & qui cum illo sentiũt, mysterij huius virtutem temerè dissoluunt, propterea (idque meritò, constitutus est hic Anathematismus.

Vide 1. tom. Concil.

Incruentum in Ecclesiis sacrificiũ celebratur, & quale sit illud.

Ioan. 6.

Ibidèm.

15. Genesis decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

16. Ad Hebræos septimo, vt suprà, F. testimonio secundo.

17. Psalmo centesimonono, ibidèm testimonio primo.

18. Hieronymvs in caput vigesimumsextum Matthæi: Postquàm typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, vt quomodò in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoquè veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

Christus secundùm ordinem Melchisedech, in vltima cœna obtulit.

Gen. 14.

19. Oecvmenivs in caput quintum epistolæ diui Pauli ad Hebræos, super ea verba, Tu es sacerdos in æternum, &c. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, In æternũ, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos

Christus per Sacerdotes exercet perpetuò sacerdotium Melchisedech.

quos medios Christus sacrificat & sacrificatur: qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

Repetitio oblationis.

1. O. Ad Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum quemadmodũ Pontifex, &c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorũ ad destructionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic Christus oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

2. Et capite decimo, vt suprà, N. testimonio quintò.

Eadem est hostia in hoc sacrificio cũ ea quæ in cruce immolata est.

3. Chrysostomus homilia decimaseptima in epistolam ad Hebræos: Imperauit semper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorũ fieret: Quid ergò nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exẽplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificiũ, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hîc plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiquè offeratur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

Vnum est sacrificiũ idémque semper.

Luc. 22.

Omni die immolatur.

4. Avgvstinvs epistola vigesimatertia ad Bonifacium Episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solùm per omnes Paschæ solẽnitates, sed omni die populis immolatur: nec vtiquè mentitur qui interrogatus eum responderit immolari?

5. Theophylactvs in capitis quinti ad Hebræos hæc verba scribens: Tu es sacerdos in æternum, &c. Dicant igitur Iudæi nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundùm ordinem Melchisedech præter Christum? Nónne omnes sub lege fuerunt? Nónne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est. Solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit, In æternum? Quoniam etiamnùm vnà cũ corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit, &c. Vel quia quæ in singulos dies fit & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiã, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quotiès enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur. 1. Cor. 11.

Gen. 14.

Per ministros in perpetuum offert Christus.

6. Idem in eiusdem epistolæ capitis septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Dicimus Christum cùm æternus sit & immortalis, reuerà semper esse sacerdotem. Nam & nũc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

Nõ repugnat nostra oblatio vnicæ isti oblationi quæ semel in cruce peracta est.

7. Item in caput decimum ad Hebræos: Suboritur hîc quæstio, Num & nos hostias incruentas offeramus? Cui respondemus, omninò: cæterùm memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ, quandoquidem semel oblatus est. Nã eundem semper offerimus, immò potiùs memoriã illius oblationis facimus, qua se ipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proindè vnum est sacrificium. Nam quod ad quęstionem attinet, postquàm multis in locis offertur, num igitur multi Christi erũt? nequaquàm, sed vnus est vbique, & hîc plenus, & illic plenus & perfectus, vnúmque corpus. Quemadmodùm enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnũ sacrificium. Nam illã hostiam offerimus, quæ tum est oblata: illic autem alius erat qui heri oblatus erat, agnus fortassè, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis, quæ hodiè offerebatur agnus; sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat.

Vnum est sacrificium.

In veteri lege erat semper alia hostia.

8. Oecvmenivs in quintum caput epistolæ ad Hebræos, vt suprà, N. testimonio decimooctauo.

Cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech.

9. Photivs apud Oecumenium in eundẽ locum: Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deindè postmodùm suum ipsius etiam corpus: propterea aptè dictum est, Christũ esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech.

10. Idem Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera: Aut quòd etiam modus sacerdotij Melchisedech (nôsti autem quid dicam) in perpetuum manet.

11. Item in eiusdem epistolæ caput decimum: Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundùm legem conuersantur. Quid ergò? An ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes? Sed vnius eiusdémque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidẽ vnius Christi, aliàs verò alterius, sed semper eiusdem: Iudæorum verò hostiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras: ideò multæ sunt hostiæ: nostræ verò quanquàm actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

12. Malachiæ primo, vt suprà, G. testimonio quarto.

VIII.

Est'ne sub altera tantùm, panis scilicet, an verò sub vtraque panis ac vini specie, sumenda Eucharistia?

A. De Sacerdotibus quidem, seu sacrificantibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neq; offerre possent Eucharistiam. Cuius rei causam ex sacrificio ipso pēdentem reddere, hîc iam necesse non est.

B. De aliis verò fidelibus non sacrificantibus, illud fatendum est, nullo eos Diuino præcepto ad Eucharistiæ Sacramentum sub specie vtraque sumendum adstringi, sed ad salutem illis esse satis, alterius speciei communionem. Igitur si veteris Ecclesiæ statum repetimus, [a] nunc vnam tantùm, nunc vtranque speciem fidelibus dispensatam fuisse comperiemus. Si verò Scripturam sacrā consulimus, [b] sic illa de hoc Sacramento disserit, vt modò panis & calicis, modò solius quidem panis soleat meminisse. Vbi enim legimus, [c] *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: legimus etiam, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et qui dixit, *Qui mādacat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*: dixit etiam, [d] *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et rursùs idem qui affirmauit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo*: affirmauit & illud, [e] *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*: vt omittamus quæ [f] Lucas de fractione solùm panis adducit.

C. Neque Christi nobis hîc deest exemplum, qui primùm in extrema illa cœna [g] sub vtraque specie hoc instituit ac Apostolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus discipulis agens, sub vna solùm specie [h] porrexit illis Eucharistiam, ac posteà statim illinc sese subduxit, sicut Euangelicum hunc locum Patres interpretantur.

D. Proindè damnandi non sunt siue qui nunc vnica contenti specie, ab vsu calicis abstinent, & multis ab hinc seculis [i] abstinuisse leguntur, siue qui olim cùm ità probaret Ecclesia, vtranque speciem in vsu publico habuêre.

E. Verùm magister rerum vsus paulatim docuit, maiore cum populi commoditate, ac minore periculo, multísque de causis frugiferè fieri, vt omisso calicis vsu, alterius tantùm speciei communio retineatur. Atque ità faciendum iamdiù decreuit Ecclesia, non discedens illa quidem à sponsi sui instituto præceptóve (columna enim [k] & firmamentum veritatis est, & mysteriorum Dei fida [l] dispensatrix) sed potestatem à sponso acceptam in dispensandis mysteriis ad [m] ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominúmq; conditio, quæ nonnulla etiam in sacris immutari cogit, postulare videtur.

F. Nam & Euangelij nobis verba [n] declarant, Christum in cœna cum illis egisse, quibus potestatem fecit non sumendæ modò, sed etiam consecrandæ offerendæque Eucharistiæ, immò [o] & ordinandæ & administrandæ

a Tert. lib. 2. ad vxorem. Cyp. sermon. 5. de lapsis. Orig. ho. 13. in Exo. Basil. ad Cæs. pa. Hier. apologia pro libro contra Iouinianum.
b 1. Cor. 10. d 11. e Act. 2. g
c Ioan. 6. f
Ibidem.
Conc. Trid. sess. 21. cap. 1.
d Ibidem.
e Ibidem.
f Luc. 24. e Act. 2. g 20. b 27. f Aug. epi. 86. ad Casula. & Chrys. ho. 17. operis imperfecti.
g Matth. 26. c Marc. 14. c Luc. 22. b 1. Cor 11. e
h Luc. 24. e & ibidèm Theoph & Beda. Chrys. in Matth. operis imperfecti, ho. 17. & Aug. li. 3. de cōsensu Euang ca. 25.
i Euseb. li. 6. eccle. hist. ca. 36. Aug. ho. 26 ex homeliis 50. & ser. 252. de tēpore. Amb. in Satyrū. Paulinus in vita S. Ambr. Amphyloc. in vita Basilij. Beda Anglicanæ hist. li. 4. c. 14. & 24. Theodoretus in Philotheo, in vita 26. quęq; Simeonis. Euagrius, li. 4. eccl. hist. c. 35. Greg. Turon. li. 1 in gloriā Martyr. ca. 86. & Guiliel. abbas in vita S. Bern. li 1. ca. 11.
k 1. ad Timot 3. d.
l 1. Cor. 4. a
m 2. Cor 10. e 13. d Conc. Trident. sess. 21. ca. 2.
n Matth 26. c Marci 14. c Luc. 22 b Iusti in apolo. 2. ad Antonin.
o Act 20. f 1. Pet. 5. a Luc. 10. c Ephes 4. c

ſtrandæ totius Eccleſiæ. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cùm de aliis pleriſque ad rem Chriſtianam ſpectãtibus, tum de modo ordinéque diſpẽſandæ fidelibus Euchariſtiæ, ius in poſterum conſtituendi, atque pro ratione temporum ritè diſponendi. Id probat etiam [p] ex Paulo [q] Auguſtinus, & multis Apoſtolorum inſtitutis euinci facilè poteſt.

p 1. Cor. 11. g
q Ad Ianuarium, epi. 118. cap. 6.

G. Nec eſt cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, ſi vt in pleriſque itidẽ aliis, hac in parte non ęquantur Sacerdotibus. Nam in cõfeſſo eſt, [r] Chriſtum non eſſe diſſectum in partes duas, ſecundùm duo Sacramenti huius ſigna, ſed tam ſub vna, quàm ſub vtraq; ſpecie, immò ſub vnius etiã hoſtiæ cõſecratæ [s] particula, Chriſtum totum exhiberi atque ſumi, videlicet ſecundùm carnem, animã, ſanguinem, diuinitatem. Vbi autem Chriſtus totus ac integer ſumitur, illic deeſſe nõ poteſt integer quoquè fructus & efficax gratia tãti Sacramenti. Quapropter nulla hîc laici vtilitate fraudãtur, ſiue rem ipſam in Sacramento contentam, Chriſtum ſcilicet Deũ & hominem ſpectes: ſiue [t] fructũ & gratiam, quæ Euchariſtiam ſumẽtibus, ad animarum ſalutẽ donatur, quæras: ſed tantum hi ſub altera accipiunt, quantum ſub vtraque, ſi liceret, ſpecie eſſent percepturi.

r Matth. 18. c Ioan. 21. f 1. Tim. 3. a b c & 4. d ad Titum 1. b
s Baſilius ad Cæſa. patric. Cyrill. ad Caloſyriũ, & in Ioan. lib. 4. ca. 14. Concil. Flor. Euſeb. Emiſenus homil. 5. de paſch. Tridẽ. ſeſſ. 13. ca. 3. Et de Conſec. diſt. 2. c. Qui manducat, &c. Singuli,
t Ioan. 6. e f 1. Cor. 10. d

H. Qua de re [a] ambigendi, vel diſceptãdi ampliùs nullus iam relictus eſt locus, poſteaquàm Spiritusſanctus, qui iuxta promiſſionẽ [b] Chriſti docet ac regit Eccleſiam, certam nobis & explicatam ſentẽtiam edidit, editámque ſemel ac iterùm ſacroſanctæ [c] Synodi non violanda authoritate confirmauit. Vndè perſpicuè colligi poteſt, hanc ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinẽ præcepto diuino haud aduerſari, Eccleſiæ legitima authoritate fulciri, temporis longęuitate magnóque populorũ fidelium conſenſu comprobari, ratione ac vtilitate certa commendari: ac demùm pro lege, quam ſola mutare poſſit Eccleſia, certò habendam eſſe.

a Auguſt. ad Ianuar. epiſt. 118. ca. 5.
b Luc. 22. c Ioan. 14. b d & 16. b Eſd. 59. d
c Syn. Conſtãtienſis ſeſſ. 13. Baſi. 30. Triden. ſeſſ. 21.

I. Sed nec aduerſarij, quantumuis hîc obſtrepant, eiuſmodi in communicando ritus initium vllum poſſunt demonſtrare: Vt mirũ ſit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis ſpecie ducti, aliter ſibi perſuadeãt, & hac in parte cum nouis Eccleſiæ contemptoribus [d] aduersùs venerãdam totius Eccleſiæ [e] authoritatem conſpirent. His verendũ eſt ſanè, nè, dum externa Sacramenti ſigna tantoperè vrgent, & contentioni ſeruiunt, Sacramenti fructum internum, adeóque Chriſtum totũ amittant: vt ab omni vſu Sacramenti præſtet eos penitùs abſtinere. Quãdoquidem neque [f] Fides, neque Sacramenta vllis, niſi perſiſtentibus in Eccleſiæ vnitate, ſũt ſalutaria. Vt hinc Auguſtinus [g] dixerit, omnia Sacramenta Chriſti non ad ſalutem, ſed ad iudiciũ habentur ſine charitate vnitatis. Ac iterùm, [h] quid prodeſt homini vel ſana fides, vel ſanum fortaſsè fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere Schiſmatis perempta eſt ſanitas charitatis? Nec dubiũ ſanè, quin grauiter in Chriſtum ipſum peccent, qui hoc vnitatis ſanctiſſimo [i] Symbolo ad ſchiſmaticæ diuiſionis Symbolum audent abuti.

d 1. Tim. 3. d Matt. 18. c
e Aug. contra Creſco. lib. 1. cap. 33.
f Aug. de vni. Eccle. ca. 4.
g Li. 3. cont. literas Petili. cap 40.
h De baptiſ. cõtra Donat. lib. 1. cap. 8.
i Augu. 21. de ciuit. ca. 25. Trident. ſeſſ. 13. ca. 2. & 8.

TESTIMONIA.

VNA SPECIES. [illegible] olim [illegible] ſpecie pa[illegible] communicantur.

1. B. TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorem: Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Et ſi ſciuerit panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et hæc ignorans quiſque, rationem ſimpliciter ſuſtinebit, ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis an veneni? Suſtinent quidem, ſed vt inculcent, &c.

2. CYPRIANVS ſermone quinto de lapſis: Et

Miraculū circa corpus Domini in arca, cōmunionis causā referuatum.

cùm quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentâsset aperire, igne indè surgente deterrita est, nè auderet attingere. Et alius qui & ipse maculatus de sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare nō potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit: documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cùm negatur: nec immerētibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutatis in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Gratia salutaris.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodū: Volo vos admonere religionis vestræ exemplis: nôstis qui diuinis mysteriis interesse consuêstis, quomodò cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis, nè ex eo parùm quid decidat, nè consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid indè per negligentiam decidat. Quòd si circa corpus eius conseruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini: quomodò putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quā corpus eius?

Diligens corporis Dominici conseruatio, nè qua particula dilabatur in terram.

4. BASILIVS Magnus in epistola ad Cæsariam Patritiam (quæ Græcè extat): Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiā, non præsente sacerdote aut ministro (id est, Diacono) communionē propria manu sumere, nequaquàm esse graue, superuacaneum est demonstrare, propterea quòd lōga consuetudine, hoc ipso rerum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, cōmunionem domi seruantes, à seipsis communicāt. In Alexandria verò & in Ægypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vt plurimùm habet cōmunionem in domo sua. Semel enim sacrificiū sacerdote consecrante & distribuente, meritò participare & suscipere, credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est virtute, siue vnā partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.

Tēpore persecutionis solebāt fideles secū domū deferre corpus Domini, atque illic communicare.

Cōmunio domi seruata.

Eiusdem virtutis est vna pars cū multis.

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachiū pro libris aduersùs Iouinianum: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant: & iuxta Persium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audēt? quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoquè lucent apud Deum.

Quotidiana cōmunio corporis Christi Romæ.

Communio domestica Romæ.

6. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne cōmunicatio sanguinis Christi est? & panis quē frangimus, nónne participatio corporis Domini est?

7. ET capite vndecimo: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, &c. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

8. ACTORVM secundo: Erant autē perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

9. IOANNIS sexto, vt infrà, G. testimonio decimoquarto.

10. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima, capite primo: Sed neque ex sermone illo, apud Ioānem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcūquè iuxta varias sanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternā: dixit etiam, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et deniquè quī dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominùs, Qui manducat hunc panē, viuet in æternū.

Ioannis sexto non minus approbatur communio vnius speciei, quam vtriusque. Ioan. 6.

11. LVCÆ vigesimoquarto: Et factū est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorum, &c. Et ipsi narrabant quæ gesta erāt in via: & quomodò cognouerunt eum in fractione panis.

12. ACTORVM secundo, vt suprà, testim. octauo.

13. ITEM vigesimo: Vna autem Sabbati cū conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, &c.

14. ET vigesimo septimo: Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cùm fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autē facti omnes, & ipsi sumpserunt cibū.

15. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanū: Dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui Dominicus postcà appellatus est. Aut ergò post peractū diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtiquè noxiam ad diem Dominicum, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ità eadem nocte fracturus panē, sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursùs vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multū festinabat, lucescente proficisceretur Dominico die. Aut certè, &c.

Matt. 28. Mar. 16. Luc 24. Ioan 20. Dominicus dies.

Fractionem panis, de qua Act. 20. de cōmunione interpretatur Augustinus.

16. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum: Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificâsti eum, non fecisti sanctificationē. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniā hoc nō solùm datur, quod videtur, sed etiā illud quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalib[us] iactare & infidelibus dare: quia nō sanctificat accipiētē. Si autē tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mēsa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vnde & Dñs in via non solùm benedixit panē, sed de

1. Tim. 4.

Luc. 24.

de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigās nō solùm benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigēdum: quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

Act. 27.

In Emaus cōmunicârunt discipul. Itē in naui Paulus, Lucas & discipuli.

1. C. MATTHÆI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panē, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meū. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus, &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & cæt.

3. LVCÆ vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicē, postquàm cœnauit, dicens: Hic calix est nouum testamentū, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

5. LVCÆ vigesimoquarto, vt suprà, B. testimonio vndecimo.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimumquartum caput Lucæ: Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

Communio in Emaus.

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucæ: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, nè quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtiquè ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebantur nè agnoscerent. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à satana fuisse nè agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

Ex Augustino sumptum.

1. Cor. 10.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum, vt sup. B. testimonio decimosexto.

9. AVGVSTINVS libro tertio de cōsensu Euangelistarum, capite vigesimoquinto: Oculis eorum acciderat aliquid, quod ità manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mētis eorum adhuc ignorantis quòd oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud quàm res est opinantibus: ne quisquam se Christū agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Et paulò pòst: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorū à satana factum fuisse, nè agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

1. Cor. 10.

1. D. EVSEBIVS Cæsareensis historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat historiam: Erat, inquit, quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licèt magnam vitæ partem integrè & incorruptè transegisset, tēpore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificâsset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum delabēs, triduo deincèps mutus & absque sensu vixit: quarto autem die paululùm releuatus, nepotē ad se accersit: sicque alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate, obsecro, & me ociùs dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterùm fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si anteà dum integra valetudine erant supplices petiuissent) participes fierent, sicque cum pace dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce decederent, puero exiguam quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, rediit. Cui iam appropinquanti, priùs quàm cum eo quod gestabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulā igitur puer, quā apportârat, madefactam in os senis infundit. Atque ille, simul atquè eam pedetentim per fauces demiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

Morituri cōmunicabant.

Communicat Serapion sub vna specie.

2. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimasexta: Quanta solicitudinē obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat: tanta solicitudine obseruemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: Quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

Solicitudo circa corpus Dominicum, nè quid ex eo in terram decidat.

3. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum ac cor mundum exhibeant, vt cum bona cōscientia Christi sacramenta suscipiāt.

Linteolo corpus Christi accipiebant.

4. AMBROSIVS in oratione funebri de excessu fratris sui Satyri: Quid igitur obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem? Qui priusquàm perfectioribus esset initiatus mysteriis, in naufragio cōstitutus, cùm ea qua veheretur nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus

Corpus Christi, nauigātes Christiani, secum habebāt.

ad cõſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti: vt iam non ſimus paruuli fluctantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circũuentionem erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cùm venero, diſponam.

10. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite ſexto: Nanque ſaluator quò vehementiùs commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideò non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis per quos eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum.

1. G. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, &c.

2. IOANNIS vigeſimo: Quorum remiſeritis peccata, & cæt.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Epiſcopum irrepræhenſibilem eſſe, &c. Diaconos ſimiliter pudicos, &c. Qui enim benè miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi, &c.

5. AD Titum primo: Cõſtituas per ciuitates preſbyteros.

6. BASILIVS ad Cæſariam Patritiam, vt ſuprà, B. teſtimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Caloſyrium Epiſcopum Arſenoiten: Porrò alios etiam eſſe audio, qui myſticam benedictionem nihil ad ſanctificationem proficere dicant, ſi quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Inſaniunt verò, qui hęc aſſerunt. Neque enim alteratur Chriſtus, neque ſanctum eius corpus immutatur: ſed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipſo exiſtit. *Reliquiæ corporis Dominici ad ſanctificationem vtiles.*

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimoſeptimo: Sicut parùm (vt Paulus ait) fermenti totam maſſam fermentat: ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet: & hoc modo Chriſtus in nobis manet, & nos in Chriſto. Verè enim totum fermentum in totam maſſam pertranſit. *Paruulæ Euchariſtiæ partes quam vim habeant.*

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in perſona Chriſti loquens, hoc cõficit Sacramẽtum. Nam ipſorum verborum virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Chriſtus cõtinetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini: ſub qualibet quoquè parte hoſtiæ conſecratæ, & vini cõſecrati, ſeparatione facta totus eſt Chriſtus. *Sub qualibet parte hoſtiæ totus Chriſtus continetur.*

10. EVSEBIVS Emiſenus homilia quinta de Paſchate: Euchariſtiæ ſacra perceptio, non in quantitate, ſed in virtute conſiſtit. Quod corpus ſacerdote diſpenſante tantum eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto: quod cùm Eccleſia fidelium ſumit, ſicut plenum in vniuerſis, ità integrum eſſe probatur in ſingulis. De quo ſenſu Apoſtolica ſententia deriuata eſt, dicens: Qui multa non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si fortè panes eſurientibus apponeremus, non ex toto perueniret ad ſingulos: quia particulatim & minutatim pro portione ſua quiſque præſumeret. De hoc verò pane cùm aſſumitur, nihilominus habet ſinguli, quàm vniuerſi: totum vnus, totum duo, totum plures ſine diminutione percipiunt: quia benedictio huius ſacramenti ſcit diſtribui, neſcit diſtributione conſumi. *Tantum eſt in exiguo, quantum in toto.* *Nihil minus habent ſinguli quam vniuerſi.*

11. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, capite tertio: Veriſſimum eſt, tantundem ſub alterutra ſpecie, atquè ſub vtraque contineri: totus enim & integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quauis ipſius ſpeciei parte: totus item ſub vini ſpecie, & ſub eius partibus exiſtit. Ibidèm canone tertio: Si quis negauerit in venerabili ſacramento Euchariſtiæ ſub vnaquaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiuſque ſpeciei partibus ſeparatione facta, totum Chriſtum contineri, anathema ſit. *Tantum ſub alterutra, quantum ſub vtraque ſpecie contineri.* *Sub ſingulis partib⁹ totus.*

12. APVD Gratianum de Conſecratione diſtinctione ſecunda, capite, Qui manducat. & apud Bedam in caput decimum prioris epiſtolæ ad Corinthios, ex ſermone Auguſtini de verbis Euangelij: Manducetur Chriſtus. Viuit manducatus, quia reſurrexit occiſus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in ſacramento ſic fit, & nôrunt fideles quemadmodùm manducẽt carnem Chriſti. Vnuſquiſque accepit partem ſuam. Vndè & ipſa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam, nec receſſit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: manebat integer apud patrem, vt Angelos paſceret. *Per partes manducatur, & manet integer totus.*

13. APVD eundem Gratianum eadem diſtinctione ex Hieronymo, in ſermone Dominicæ quintæ poſt Epiphaniam: Singuli autem totum accipiunt Chriſtum dominum: & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulos minuitur: ſed integrum ſe in ſingulis præbet. Et apud eundem Gratianum in eadem diſtinctione, ait Hilarius Papa: Vbi pars eſt corporis, eſt & totum. Eadem ratio eſt in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præceſſit: de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, habuit minus: non enim eſt quantitas viſibilis in hoc æſtimanda myſterio, ſed virtus ſacramenti ſpiritualis. *Exod. 16. 2. Corint. 8.*

14. IOANNIS ſexto: Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto: & mortui ſunt. Hic eſt panis de cælo deſcendens: vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur. Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Et paulò pòſt: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Hic eſt panis qui de cælo deſcendit. Non ſicut manducauerunt patres veſtri manna: & mortui ſunt. Qui manducat hũc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt ſuprà, B. teſtimonio ſexto.

1. H. AVGVSTINVS in epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite quinto, reſpondens

dens quibusdam quæstionibus de ieiunio & tempore oblationis: Ad hæc, inquit itá respondeo, vt quid horum sit faciendum si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum quin itá facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodò faciendum, sed quomodò sacramẽtum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia. Nam hoc quin itá faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.

Insaniæ est disputare, an sit faciendum quod vniuersa obseruat Ecclesia.

2. LVCÆ vigesimosecundo: Simon, eccè satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrẽ, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia nõn videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autẽ spirit° sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis.

4. ET decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed nõ potestis portare modò: quum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ESAIÆ quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

6. SYNODVS Constantiensis sessione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere sacramẽtum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere: & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populũ laicum passim communicent, etiam post cœnam vel aliâs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquàm sacrilegam damnabiliter reprobare conatur: hinc est, quòd hoc præsens Conciliũ sacrum generale Constantiense, in spiritu sancto legitimè congregatum, aduersùs hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & definit, quòd licèt Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonũ authoritas, laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sic hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, posteà à conficientibus sub vtraque, & à Laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmissimè credendum sit, & nullatenùs dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vndè cùm huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum antequàm hæretici arcendi sunt & grauiter puniendi per diœcesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouinciis, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut prẹsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores, salubriter adinuentas. Item ipsa sancta Synodus decernit & declarat super ista materia reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicariis vbilibèt constitutis, processus esse dirigendos, in quibus iis committatur & mãdetur authoritate huius sacri Concilij sub pœna excommunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint: & si ad pœnitentiam redierint, ad gremium Ecclesiæ suscipiantur, iniunctà eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui verò ex illis ad pœnitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos vt hæretici sunt coërcendi, inuocato etiã ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis.

Concilij Cõstantiensis doctrina de cõmunione vnius speciei. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 24.

Non debet confici hoc sacramentum post cœnam, nec sumi à nõ ieiunis.

Integer Christus sub vna specie continetur.

Pro lege habenda cõsuetudo communicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

Puniendi, qui docent communicandum populum sub vtraque specie.

7. CONCILIVM Basiliense sessione trigesima: Vt lucidiùs videatur pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ retinendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum sacrorũmque canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici cõmunicantes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodò ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenùs ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Landabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenùs diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atque canonũ

Nõ conficientes non adstringũtur ex Christi præcepto ad cõmunionem sub vtraque specie. Matth. 28.

Totus sub alterutra specie Christus.

multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

Pro lege habenda hæc consuetudo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima: Cùm de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circunferantur, ob quę in nonnullis prouinciis multi à Catholicæ Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse: censuit ea sacrosancta Synodus, quæ ad Communionē sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, nè posthàc de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum. IBIDEM capite primo: Itaque sancta ipsa Synodus, à spiritu sancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuedinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto Laicos, & Clericos non conficiētes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtranquę speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei Communionem à Domino præceptam esse, vtcunquè iuxta varias sanctorum Patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, &c. vt suprà, B. testimonio decimo. ITEM capite secundo, vt suprà, E. testimonio quinto. Deindè capite tertio: Insupèr declarat, quanuis Redemptor noster, vt anteà dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramētum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi, ac propterea, quòd ad fructū attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt. Ibidèm canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtranque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti sumere debere, anathema sit. Canone secundo, vt suprà, B. Canone tertio: Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem, sub vna panis specie sumi, quia, vt quidam falsò asserunt, non secundùm ipsius Christi cōstitutionem sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

Nū docēdum aut credendū aliter.

Esaiæ 11.

Nullo præcepto adstringi non conficiētes ad cōmunionē vtriusque speciei. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Corint. 11.

Ioan. 6.

Matth. 26. Marc. 14. Sub altera specie totus Christus continetur.

Anathema.

1. I. PRIORIS ad Timotheum tertio, vt suprà, E. testimonio primo.

2. MATTHÆI decimooctauo: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

3. AVGVSTINVS cōtra Cresconium Grammaticum libro primo, capite trigesimotertio. Quanuis huius rei (scilicet de Baptismo hæreticorum) certè de scripturis Canonicis nō proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Scripturam sequitur quisquis Ecclesiæ sententiā amplectitur.

In difficilib. quæstionib. Ecclesia consulenda.

4. ET in libro siue epistola contra Petiliani epistolam de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursùs, Quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non cōmunicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut non in corpore ipso resurrexisse in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicunque credūt quidem quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne in qua natus & passus est, resurrexit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum & cum patre vnum, & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestū est eos non esse in catholica Ecclesia.

Vnitati Ecclesiæ non communicantes non sunt in Ecclesia.

Ephes. 5.

Non satis est de Deo & Dei filio rectè sentire, nisi etiam ab Ecclesia non dissentiamus.

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo: Omnia sacramenta &c. vt in textu.

6. ITEM libro primo de Baptismo contra Donatistas, capite octauo: Quid prodest homini, &c. vt in textu.

7. ET libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Hæretici & schismatici ab huius vnitate corporis separati, de quo ait Apostolus, Vnus panis, vnum corpus multi sumus: possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, immò verò etiam noxium, quo iudicentur grauiùs, quàm vel tardiùs liberentur. Non sunt enim in eo vincula pacis, quod in illo exprimitur sacramento.

1. Cor. 10.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Pignus prætereà hoc Sacramentum esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeóque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuíque nos, tanquàm membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Ephes. 1. 1. Corint. 11. Ephes. 5. Rom. 12. 1. Corinth. 1.

9. ET capite octauo: Demùm verò paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, vt omnes

omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc vnitatis signo, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant & concordent.

I X.

Quem fructum exhibet ritè sumpta Eucharistia?

A. Plurimum sanè maximúmque præbet. Hoc enim sacrum est conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria* Passionis eius, mens impletur[a] gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclarè horũ fructuum sensu experientiáque excitata decantat Ecclesia.

* Basil. ser. 1. de Bapt. c. 3.
a Am. in Psalm. 118. ser. 15 vers. 4. Conc. Trid. sess. 13. cap. 2.

B. Hic est[b] panis, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, nostrósque animos in vita spirituali sustentat atque confirmat.

b Ioã. 6. d e f & ibid. Theophyl. & Cyrillus.

C. Hæc sacra synaxis, siue communio, [c] qua fideles tanquàm eiusdem corporis membra inter se iungi, ac sanctorum piorúmque omnium meritis associari significat atque pręstat: tum quòd augustius est, eosdem capiti suo Christo [d] arctissimè vnit, vt in eo illi[e] maneant, & ipse in illis, atque ità vitam æternam consequantur.

c 1. Cor. d Conc. Florent.
d Chrys. hom. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Hil. lib. 8. de Trini. Leo ser. 14. de pass. Dom. Cyril. li. 11. in Ioan. c. 26. li. 20. ca. 13. & li. 4. c. 17. Nyss. orat. catech. c. 37
e Ioan. 6 f

D. Hoc est[f] viaticũ nostræ peregrinationis, quod in huius vitæ deserto militiáque versantibus, & hinc ad cælestem Hierusalem contendentibus, veluti Manna[g] Patribus datum, affert cõsolationem, delectationem, virtutem & gratiam longè efficacissimam.

f 1. Nice. cõ. cã. 12. 2. Arel. can. 12. 3. Aurel. canõ. 24. Chrys. li. 6. de sacer. Pauli. in vita Ambros. Euse. li. 6. hist. eccl. c. 36. Niceph. l. 8. c. 31. & l. 13. c. 37. Cedrenus in Mauritij & Phocæ imperio, Greg. hõ. 4. in Euãg.
g Exod. 16. d f Deuter. 8. a Sapien. 16. c Ioan. 6. f

E. Ac præcipuè quidem duo (vt egregiè docet[h] Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis vestrûm nõ tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorũ huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem. Et idem[i] alibi: Hoc corpus Christi ægris medicina, peregrinantibus via: quod debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat. Per hoc homo mãsuetior efficitur ad corruptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiã promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

h Serm. de cœna Domini. Lege Cyrillũ li. 4. in Ioannem cap. 17. & l. 5. ... 37.
i Citatur à B. Thoma opusculo 59. c. 5. Vide etiam Chrys. hom. 24. in 1. Cor. & 51. in Matth.

F. Quare nihil mirum à magno Ignatio [k] scribi, vt ad Eucharistiam Deíque gloriam, sicut ille appellat, frequenter & properè accedamus. Quando enim assiduè hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanæ, qui actus suos in sagittas ad peccatum ignitas conuertit. Medicamẽtum est panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, sed in Deo per Iesum Christum viuendi.

k Ad Eph. Vide Basilium ad Cæsariã Pat. Amb. li. 5. de Sacramẽtis, c. 4. Chry. hõ. 61. ad Antioch. Cypr. ser. 6. de orat. Domi. Hieron. ad Luciniũ epist. 28. Cyril. li. 3. in Ioan. c. 37.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS sermone primo de Baptismo, capite tertio, Quòd qui per Baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorũ mysteriorũ nutriri debeat: Circa finem Euangeliorum scriptum est, Acceptum igitur Iesus panem, gratiis actis, fregit ac dedit discipulis & dixit, Accipite, edite, hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frãgitur, hoc facite in mei cõmemorationem. Et acceptum quoquè poculum, gratiis actis dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis ille meus, sanguis noui testamẽti qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Attestatur istis & Apostolus dicẽs: Ego enim accepi à Domino, &c. Quid itaque vtilitatis habẽt hæc verba: Vt comedentes ac bibentes perpetuo memores simus eius, qui prò nobis mortuus est ac resurrexit, atque ità instruamur necessariò custodire in conspectu Dei ac Christi ei᷒ traditũ ab apostolo dogma, quo dicit, Charitas enim Dei cõstringit nos iudicantes hoc,

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.
1. Corint. 11.
Sumentes Eucharistiam, memores simus Christi pro nobis mortui.
2. Corinth. 5.

quòd si vnus pro omnibus mortuus est, oés itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam nō ampliùs sibi ipsis viuant, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Et quibusdā interiectis: Oportet igitur accedētem ad corpus ac sanguinē Domini ad rememorationem eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, nō solùm purū esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostēdere & exprimere memoriam eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo quòd & mortificatus est peccato, mūdo, ac sibiipsi, & Deo viuit in Christo Iesu Domino nostro.

Quomodò accedentem ad Eucharistiam oporteat esse memorem mortis Christi.

2. AMBROS. in Psalm. 118. serm. 15. versu quarto: Habes Apostolicum cibum, māduca illum, & nō deficies. Illum antè manduca, vt posteà venias ad cibū Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas sacramēti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus, vt lętitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius: metum mortis, solicitudinésque deponat. Hac ergò ebrietate corpus nō titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

Effectus sacramenti.

3. CONCILIVM Tridētinum sessione decimatertia, capite secūdo: Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriā faciens mirabiliū suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suámque annunciare mortem, donèc ipse ad iudicādum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentum hoc, tāquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur, & cōfortentur viuentes in vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeóque symbolū vnius illius corporis, cuius ipse caput extitit, cuiq; nos tāquàm mēbra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Summi amoris significatio. Passionis memoria. Cur sumi voluerit. Ioan. 6. Pignus futuræ gloriæ. Symbolum vnitatis. 1. Corint. 11. Rom. 12. Ephes. 5. 1. Cor. 1.

1. B. IOANNIS sexto: Pater meus dat vobis panem de cęlo verum. Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergò Iudæi de illo quia dixisset: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Ego sum panis vitę. Hic est panis de cælo descendēs, vt si quis ex ipso māducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cęlo descēdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHILACTVS in caput sextum Ioannis: Manifestè nobis hoc loco de mystica cōmunione corporis sui dicit: Nam panis, inquit quem ego dabo, caro mea est, quem ego dabo pro mūdi vita. Attēde autem quòd panis qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quędam, &c. vt suprà quęstione secunda B. 3. Et paucis interpositis. Non nudi hominis caro est quæ manducatur, sed Dei & quæ deificare valet, vt potè contemperata deitati.

Ioan. 6.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum Ioannis: vt sup. quæst. prima, B. testimonio nono & decimo. & quæstione quarta, B. testimonio vndecimo, decimosexto, & decimoseptimo.

4. ET libro quarto in Ioannē, cap. 14. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundùm naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minùs corpus quoque suum viuificat. Cōiunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcircò corpus suū dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquàm quòd Dei Patris verbum, & tēplum à virgine sumptum idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ verbo Dei homo assumptus: vnus tamē cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi cōiuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis non solummodò verbo atque imperio, vt Deus vtebatur: verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquàm adhibebat: vt reipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret suum, non alterius corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manū eius appræhendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ità vt Deus & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naím vocatam, ingrediebatur, & offerebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergò verbo solùm semper (vt diximus) verùm etiam noctu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoque suum viuificare posse. quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodò non viuemus qui carnem illam gustamus & manducamus? reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes suī. Non velis Iudaicè Quomodò quærere, sed recordare quanuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quanuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati ad proprietatem illius, ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt nō solùm anima per spiritum sanctū in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentiùs quærit, hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim Maiores eorum ab ira Ægyptiorum liberauit, quando mors in primogenita Ægypti sæuiebat? nónne palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducārunt, ac postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortē ab eis diuertisse? pernicies nàque, id est, carnis huius mors, aduersùs genus humanū propter primi hominis transgressionem furebat.

Ioan. 6. Corpus Christi viuificat. Quando carnem verbi viuificātem edimus, vitam in nobis habemus. Cur carnem suā Christus in excitandis mortuis adhibuerit. Matth. 9. Luc. 7. Si tactu solo corrupta redintegrantur, multò magis viuemus, qui carnem illam māducamus. Figura. Exod. 12.

Terra

Terra enim es, & in terrã reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniã per carnem suã
Genes. 3.
Christus atrocem hũc euersurus erat tyrannum, propterea id mysteriũ apud priscos obumbratur, & omnis carnibus atque sãguine sanctificati (Deo ità volente) perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudææ turbaris, præfiguratã veritatẽ iam videns? cur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis, quũ oporteret te Mosaicis legibus institutũ, & priscis vmbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse?

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Quoniã vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumẽtis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia
Effectus Sacramenti Eucharistiæ.
per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quòd per hoc sacramẽtum in sumentibus dignè gratia augeatur: omnémque effectũ, quem materialis cibus & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentãdo, augẽdo, reparãdo & delectando, sacramentũ hoc quo ad vitã operatur spiritualẽ: in quo gratã Saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioãnem, & sexagesimaprima ad populũ Antiochenum, vt suprà quęstione prima, B. testimonio quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibid. testimonio decimoquarto.

5. LEO sermone decimoquarto de Passione Domini: Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quàm vt in id quod sumimus, trã-
In id quod sumimus, trãsimus.
seamus: & in quo mortui, & sepulti, & cõresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu & carne gestemus, dicente Apostolo: Mortui enim estis, & vita
Coloss. 3.
vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimosexto: Itẽ libro decimo, capite decimotertio: & libro quarto, capite decimoseptimo: vt suprà quęstione prima, B. testimonio nono & sequent.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechistica quę dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: quoniam homo est duplex, vt qui sit cõpositus ac cõtemperatus ex anima & corpore, necessè est vt qui seruantur, sequantur eum qui ducit ad vitam. Ergò anima quidem cum ipso cõtemperata per fidem, hinc salutis habet occasionem. Nam
Corpus per Eucharistiam quomodo venit ad contemperationem cum eo quod dat salutem.
vnio cum vita, vitę habet societatẽ. Corpus autẽ alio modo venit ad participationem & cõtemperationem eius quod dat salutem. quo modo enim qui venenum sumpserunt dolo & ex insidiis, alio medicamẽto extinguunt vim quæ affert interitũ. Oportet autem sicut exitiale,ità etiã salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ità cùm id gustauerimus quod nostrã dissoluit naturã, rursùs necessè est vt opus habeamus eo quod cogit ac cõciliat id quod erat dissolutum: vt cùm intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditũ, per contrariam repellat affectionẽ. quid hoc ergò est? nihil aliud quàm illud corpus,
Medicamentũ expellens veneni dãnũ est Eucharistia.
quod & morte ostẽsum fuit esse potẽtius, & nostræ vitæ fuit initium quomodò autẽ parum fermẽti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam conspersionem, ità corpus à Deo morte affectũ, cùm fuerit intra nostrum, totũ ad se trãsmutat & transfert. quomodò enim cùm quod est exitiale mistũ fuerit cũ sano, quid quid est cõtemperatum, simul redditur inutile: ità etiam corpus immortale, cùm fuerit intra eum qui sumpsit, vniuersum quoque transmutat in suã naturam. Sed fieri non potest vt
1. Cor. 5.
Corpus Christi cùm fuerit intra nostrũ, illud totum ad se transmutat.
sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionẽ misceatur visceribus. Cùm autem solum illud corpus quod Deum suscepit, hãc gratiã acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per cõmunionẽ cum immortali factum sit particeps incorruptionis: oportet cõsiderare, quomodò fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat, &c.
Corpus nostrum per cõmunionem cum immortali Christi corpore, fit particeps incorruptionis.

8. IOANNIS sexto: Qui manducat meã carnem, & bibit meũ sanguinẽ, in me manet, & ego in illo.

1. D. CONCILIVM Nicenũ primũ, canone 12. De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ità vt si fortè quis recedat ex corpore vltimo & necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis, accepta cõmunione superuixerit, sit inter eos qui sola oratione cõmunicãt, donec statutũ tẽpus cõpleatur. De omnibus tamẽ his qui à corpore recedunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione cura & probatio sit Episcopi.
Viaticũ morientium.

2. CONCILIVM Arelatense secundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia positi vitã excesserũt, placuit nullum cõmunione vacuum debere dimitti, sed pro eo, quòd honorauit pœnitentiam, oblatio illis recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianense tertium, canone vigesimoquarto: Si quis pœnitẽtiæ benedictione suscepta ad secularem habitũ militiámque reuerti pręsumpserit, viatico cõcesso, vsque ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOS. lib. 6. de Sacerdotio: Quidã mihi narrauit, nõ ille quidẽ ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse & audisset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorũ huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab angelis, illorũ corpora satellitũ more stipatibus, propter assumptũ illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

5. PAVLINVS in vita B. Ambrosij, vt suprà in præcedenti quæstione, D. testimonio quinto.

6. EVSEBIVS historiæ Ecclesiasticæ libro sexto capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexãdrini ad Fabium Antiochenum, hanc habet historiam: Erat quidam Serapion, &c. vt suprà quęstione octaua, D. testimonio primo.

7. NICEPHORVS libro octauo Ecclesiasticæ historiæ capite tricesimoprimo: De Luciano martyre illud est decãtatum: moriturum eum, quũ vis

Lucian' martyr moritur', in carcere Eucharistiã immolato sacrificio communicat, & reliquos ad communionem hortatur.

tyrannica neque tẽpli neque sacrarij copiam faceret, & vincula quoque atque plagæ motũ prorsus denegarent, in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatũ esse mysterio, ad cúmque modum & ipsum participâsse de immaculato sacrificio, & aliis vt itidèm communicarent, suasorem fuisse. Sacrum in carcere perficiebatur, & Ecclesię specimen sacer ille chorus, qui eum iá morientem stipabat, repræsentabat.

Chrysostomo morituro & noctù oráti S. Petrus & Ioannes apparent, eúmque cęlesti cibo pascunt.

8. IDEM libro decimotertio capite trigesimoseptimo, scribens de exilio S. Ioánis Chrysostomi? Pityuntem, inquit, cùm duceretur, & iam ad Deú migraturus esset, noctù ei oráti, qui vitę eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eíque cùm aduersùs dæmones victoriã, tum postremò migrationẽ ad Deum, & quę eum exceptura essent bonorum præceptionem cum lętitia annunciârunt. Dein cęlesti & ineffabili eum esca pauerũt: ex quo tẽpore nihil posteà cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus cõcredidit. Ad Comanenos autem Armeniæ quum venisset, ad templum Basilisci martyris ductus est; qui episcopus fuisse, & sub MAXIMINO Nicomedię martyrij certamẽ obiisse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioãnes frater, vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam custodi templi vt locum Ioãni pararet, præcepit. Ex eo loco cùm triginta stadiorum iter confecissent, pręter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaque cùm res suas disposuisset, linguam ad docendũ mouisset, lętiùs se ità vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornâsset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnans, pro quo labores lõgos pertulit, suo quidẽ nomine per migrationẽ talem fœlix & beatus: eis autẽ qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mellitam eius doctrinam degustârunt, deplorádus.

S. Basiliscus eidem appáret, mortémque prædicit.

Per communionem diuinam Chrysostomus moriturus sanctificationem percepit.

Philippus desperata vita cõmunionem sacram percepit.

9. GEORGIVS Cedrenus in historiarum compẽdio describens imperiũ Mauritij: Experrectus Mauritius, statim accubitorẽ suum misit, qui Philippum adduceret. qui desperata ob id vita, priùs cõmunionem sacram expetiit: eáque percepta ad Imperatorem abiit, vxorem relinquens, quæ saccum induta & cinere conspersa eiulabat.

Theodosij Mauritij fili' necãdus prius sacram petit, & impetrat cõmunionẽ.

10. ET in imperio Phocæ: Fama obtinet, Theodosium Mauritij F. ad Chosroen legatum, missis à Phoca ministris Niceæ captum, iussumque necari, cùm ad locũ, cui nomẽ est Leucactæ, peruenisset. Theodosiũ porrò petiuisse, vt priùs, quàm necaretur, diuinis impertiri posset mysteriis. quod postquàm impetrauerit, actis DEO gratiis, lapidẽ à terra sustulisse, eóq; ter pectus suũ percussisse, ità orãtẽ, Domine Iesu Christe, tu scis me nulli hominum iniuriam fecisse. nunc ergò mihi eueniat, vt iubet potentia. Hæc fato, caput fuisse amputatum.

Eadem habet libro quarto dialogorum capite decimoquinto.

11. GREGOR. homil. 40. in Euang. Romula ea, quam Græco vocabulo paralysim Medici vocant, molestia corporali percussa est, multísque annis in lectulo decumbẽs, penè omniũ iacebat mẽbrorũ officio destituta, nec tamen hæc eadem eius mẽtem ad impatientiã flagella perduxerãt. Nam ipsa ei detrimẽta membrorum facta fuerãt incrementa virtutum. Et nõnullis interiectis: Nocte igitur quarta Redemptã magistrã suã vocauit, qua veniẽte, viaticũ petiit & accepit. Necdũ verò eadẽ Redẽpta vel alia eius discipula à lectulo iacẽtis discesserat, & eccè subitò in plantea ante cellulæ eiusdẽ ostium duo chori psallentium cõstiterunt, & sicut se dicebãt sexus ex vocibus discreuisse, psalmodię cãtus dicebãt viri & fœminæ respõdebant. Cúmque ante fores cellulę exhiberentur cælestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est.

S. Romula moritura viaticum petit & accepit.

12. EXODI 16. Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus, &c. Manè quoquè ros iacuit per circultum castrorũ. Cúmque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutũ, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinę super terram. Quod cùm vidissent filij Israël, dixerunt ad inuicem, Man hu. (quod significat, Quid est hoc?) Ignorabãt enim quid esset. quibus ait Moyses: Iste est panis quẽ dedit Dominus vobis ad vescẽdũ. Hic est sermo quẽ præcepit Dñs: Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescẽdũ: gomor per singula capita, iuxta numerũ animarũ vestrarum quæ habitant in tabernaculo, sic tolletis. Fecerúntque ità filij Israël, & collegerũt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit min': sed singuli iuxta id quod edere poterãt, cõgregauerunt. Et paulò pòst: Appellauítque domus Israël nomen eius Man, quod erat quasi semen coriandri album, gustúsque eius quasi similæ cum melle. Filij autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donèc venirent in terrã habitabilem: hoc cibo aliti sunt, vsquequò tãgerent fines terræ Chanaan. Gomor autem, decima pars est ephi.

2. Corint. 8.

13. DEVTERONOMII octauo: Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Mãna quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quod non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Domini.

14. SAPIENTIÆ decimosexto: Angelorũ esca nutristi populũ tuum, & paratũ panẽ de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamẽtũ in se habentem & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuã & dulcedinem tuam quã in filios habes, ostẽdebas: & deseruiẽs vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur.

15. IOANNIS sexto: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.

1. E. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Cecidimus super aceruum lapidum, & in luto: vndè non solum inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus. Lauari quidẽ citò possumus, ad sanandum verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographũ dãnationis nostrę: & gratia hęc nobis cõfertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamẽ à cõsensu abstineamus: atq; ita tãquàm sanies inueterati vlceris remouetur, dum tollitur dãnatio, & responsum mortis, quod priùs indè manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum vlceris huius ferre queat? Confidite quia & in hoc gratia subuenit, & vt securi sitis sacramen-

Baptismo sordes peccati abluuntur.

sacraměti Dominici corporis & sanguinis pretiosi inuestituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuat in minimis, &c.

Eucharistiæ virtute concupiscentiæ motus minuuntur.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè sanctéq; viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) nō mortē solùm, verùm etiā morbos omnes depellit. Sedat enim; cùm in nobis maneat Christus, sæuiētem membrorū nostrorū legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit. Ibidē. Sicut parum fermenti (vt Paulus ait) totam massam fermētat, sic paruula benedictio totum hominē in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christ[us] manet, & nos in Christo.

Morbos depellit, concupiscentiā sedat, pietatem corroborat, &c. 1. Corinth. 5. Totū hominem in seipsum trahit, & sua gratia replet.

3. IDEM libro tertio in Ioannem, capite trigesimoseptimo: Sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rariùs in Ecclesiam proficiscātur, & longo tēporum spatio propter simulatam religionem mysticè communicare Christo recusent, ab ęterna se vita procul depellere: quippe recusatio huiusmodi quamuis ex religione proficisci videatur, & scandalum facit, & laqueos instruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam vitam concurrere. Sed varię sunt diaboli multiplicésque ad decipiēdum insidiæ. Nam primùm ad viuendum turpiter inducit: deindè cùm malis onerati fuerint, tūc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quare demus operam, oro, vt vinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Domino seruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiā superata, ad cælestem gratiam accedamus, corporísq; Christi participes efficiamur. Sic enim, sic inquam, diabolū fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad vitam & incorruptibilitatem ascendemus.

Incommoda & damna rarò communicantium.

4. BERNARDVS, teste D. Thoma Aquinate in opusculo quinquagesimonono capite vel prædicamento quinto, Corpus Christi, &c. vt in textu.

5. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorē epistolam ad Corinthios: Quemadmodùm frigida accessio periculosa est, ita nulla mysticę illius cœnę participatio, pestis est & interitus. Ipsa nanque mēsa animę nostræ vis est, nerui mētis fiduciæ vinculum, fundamentum, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tāquàm aureis quibusdam vestibus vndique contecti. Et quid futura commemoro? Nam dum in hac vita sumus, vt terra nobis cęlum sit, facit hoc mysterium.

Communio- [illegible] fio.

Per dignam communionem fit vt terra nobis cælum sit.

6. IDEM homilia quinquagesimaprima in Matthæum: Tangamus ergò etiam nos fimbriam vestimenti eius, (vel potiùs, si volumus, ipsum totū habeamus. nō enim vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, vt nō tangamus solummodò, sed vt comedamus & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotātes magna cum fide. Nam si qui fimbriā vestimenti eius tūc tetigerunt, rectè omnes cōualuerunt: quāto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, nō est vt tantummodò propositum corpus recipias; verùm etiā multò magis, vt mundo corde tangas, vt sic adeas quemadmodùm ad ipsum Christū. Quid enim si vocem eius non audis? nónne vides iacentem, imò verò & loquentem per Euangelistam ipsum audis? Credite igitur omnes, quia etiā nunc illa cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illā & hanc. Nō enim hæc ab homine, illa ab ipso cōficitur, sed & hanc & illā ipse efficit.

Alteratio ad communionem.

Matth. 14.

Cœna ipsa in qua Christus recumbebat, etiam nunc celebratur.

1. F. IGNATIVS in epist. ad Ephesios, vt in tex.

2. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam: Cōmunicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrū est & valdè vtile, ipso manifestè dicente: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam ęternā. Quis enim ambigit, quin frequēs vitæ participatio, nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcircò quater in singulis hebdomadis cōmunicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in aliis diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius, &c. vt sup. quæst. octaua, de Eucharistia, B. testi. quinto.

Ioan. 6.

Frequens cōmunio quid sit.

3. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam nō panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica quæ posteà sequitur, ait, Panē nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit; quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν aduenientē diem. Ergò quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque vtile videtur, Gręcus vtrúque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annū illum sumis, quemadmodùm Græci in Oriente facere consuērunt? Accipe quotidiè, quod quotidiè tibi prosit. Sic viue, vt quotidiè merearis accipere. Qui nō meretur quotidiè accipere, non meretur post annum accipere: quomodò Iob sāctus pro filiis suis offerebat quotidiè sacrificium, nè fortè aliquid vel in corde vel in sermone peccāssent. Ergò tu audis quòd quotiescúque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorū: & panem istum vitæ nō quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est, cæleste & venerabile sacramētum. Panem nostrum quotidianū da nobis hodiè. Quotidiè si accipis, quotidiè tibi hodiè est. Si tibi hodiè est Christus, tibi quotidiè resurgit. quomodò: Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

Eadem habet B. Aug ser. 28. de ver. Domi.

Panis supersubstantialis.

Rara cōmunio reprehēditur.

Iob. 1.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenū: In aliis quidem tēporibus, cùm puri frequēter sitis, nō acceditis: (*ad sacrā scilicet communionem, nā de ea loquitur*) in Pascha verò, licèt sit aliquid à vobis patratum, acceditis. O cōsuetudinē, ô præsumptionē, sacrificium frustra quotidianū! In cassum assistimus altari, nullus qui cōmunicetur. Hæc non vt temerè communicemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dign[us], vel cōmunione, igitur nec oratione.

Sacrificium quotidianū. Rarò cōmunicantes arguuntur, præsertim Ecclesiastici.

Adstātem audis præconem, atque dicentē: Quotquot estis in pœnitētia omnes orate. Quicunque non participes fiunt, in pœnitētia sunt. Quid stas, si es in pœnitentia? sumere non debes: qui nanque nō communicat, est ex pœnitentibus. Cur itaque dicit, Abite qui non potestis orare? Tu verò stas impudens. At ex his non es, sed ex his qui possunt esse participes, & nihil curas, aut magnū opus censes.

Mensa regalis apposita est, angeli ministrant ipse adest rex, Adora & cōmunica.

Considera quæso, mensa regalis est apposita, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curę. At pura sunt, igitur adora & communica. Per singulos dies venit discumbētes visurus, omnes alloquitur. Et nunc in conscientia dicet: Socij, quomodò adestis hîc, non habentes vestem nuptialem? Nō dixit, quare discubuistis? Sed ante reclinationem & ingressum semetipsūm indignū esse fatetur. nō enim dixit: Quare recubuisti? sed, quid intrâsti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur impudenter & procaciter adstātibus. Omnis enim qui mysteriorum participio non fruitur, impudēs & procax est, si adstat. Propterea qui sunt in peccatis, priores eiiciūtur.

Matth. 22.

Dum profertur sacrificiū, & Christus immolatur, & ouis Dominica, peccatores eiiciuntur è loco sacrificij.

Sicut enim ad mensam veniēte domino seruos qui dominum offenderūt adesse non oportet, sed procùl arcentur: ità scilicet & hîc dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica: cùm audieritis, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tūc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descēdere. Sicut itaq; profanorū fas est adesse neminē, ità nec vllum sacratorum quidem ac sordidorum. Dic mihi, si quis in conuiuium vocatus, manus ablueret, & recumberet, & mensæ paratus adesset, postmodùm nihil gustaret, nō afficit contumelia vocātem? Nónne melius huiusmodi nec venisse? Ità scilicet & tu venisti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus es cōfessus de dignis esse, cum indignis non secedēdo: quomodò mānsisti, neque participas de mensa? Indignus sum, inquit. Igitur & illa quæ per preces fit communione. Nō enim per proposita tātùm, verùm per illa cantica spiritus semper descēdit. Nónne vides ministrum spōgia mensam circunlinientem, & expurgantem domum, & tabella ponētem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocem. Sicut spongia circunlinimus Ecclesiam, vt in Ecclesia munda proponātur omnia, ne qua sit macula, ne qua ruga. Indigni sūnt & oculi peccatorum hisce spectaculis, indignæ sunt & aures. Si enim bestia, inquit tangat mōtem, lapidabitur. Ità nec ascensu digni fuerūt, licèt post hæc & accesserint, & viderint vbi Deus cōstiterat: post hęc accedere licet & videre. Cùm adest quidē: abi nō tibi magis adstare licet, quàm Catechumeno. Alioqui par non est, nōdùm attigisse mysteria: & postquàm attigeris, offendisse, contempsisse, & se gratia indignum constituisse. Poterant & plura terribilioráque commemorari, sed nè mētem vestram grauemus, hęc quoque sufficiāt. Qui enim his non emēdantur, neque pluribus. ne maius itaque vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, nō vt accedatis, sed vt præsentia vos & accessu dignos cōstituatis. Dic mihi, si quis rex statuisset atque dixisset: Si quis hoc facit, mensæ meę sit particeps: nónne propter hoc omnia fecissetis? In cęlum vos vocauit, ad magni regis mēsam & admirabilis, & retrocedimus, & cessamus, & nō

Cecinisti Deo laudem.

Peccatorum oculi indigni sunt videre oblationem sacrificij, item aures, &c. Exod. 19.

festinamus, nec ad rem accurrimus, & quæ nobis est salutis spes? Non vacat imbecillitatem accusare, non naturam, sola nos negligentia facit indignos. Hæc quidem à nobis dicta sunt. Qui verò corda compungit, qui compunctionis dat spiritū, corda nostra compungat, & in profundo semina ponat, & ab ipso timore concipiat, & pariat spiritum salutis, & cum fiducia accedat. ait ei, Filij tui, sicut nouellę oliuarum in circuitu mensæ tuę. Nihil vetus, immite nihil, nihil crudele: tales enim nouellę sunt ad fructum idoneę, fructum mirabilem oliuæ dico. Et fortes, ità vt omnes fiant in circuitu mensæ. Et nec temerè, nec à casu huc cōueniant, sed cum metu & timore. Sicut autem cibus cùm sit nutritius, si à crudo sumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi causa: ità scilicet & horrenda mysteria.

Psalm. 127.

Indignè communicantes.

5. CYPRIANVS sermone sexto de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius cōtingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in ęternū. Panis autem quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita. Quādo ergò dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestatū est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiūt: ità contrà timendum est & orādum, nè dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, comminãte ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitā in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christū dari nobis quotidiè petimùs, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Separari à cōmunione Eucharistiæ qui graue.

Ibidèm.

6. HIERONYMVS in epistola vigesimaoctaua ad Luciniū: De sabbato quod quæris, vtrum ieiunandum sit: & de Eucharistia, an accipienda quotidiè, quod Romanę Ecclesiæ & Hispaniæ obseruare perhibentur: scripsit quidem & Hyppolytus vir disertissimꝰ, & carptim diuersi scriptores è variis authoribus edidère. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ità obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt: Nec aliorum cōsuetudinem, aliorum cōtrario more subuerti. Atqui vitam omni tēpore ieiunare possimus, quod in actibus Apostolorū diebus Pentecostes, & die Dominico, Apostolum Paulum, & cum eo credētes fecisse legimus. Nec tamē Manichęæ hæreseos accusandi sunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoquè absque condemnatione nostri, & pūgēte cōscientia, semper accipere, & Psalmistam audire dicentem: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

Quotidiana communio olim in vsu Romæ & in Hispaniis fuit.

Act. 13. 20. 27. Vtinam possimus semper Eucharistiam dignè percipere.

Psal. 33. & 44.

7. CYRILLVS libro tertio in Ioannem, capite trigesimoseptimo, vt suprà hac quæstione, E testimonio tertio.

X.

Quænam ad Eucharistiam dignè sumendam, eiúsque fructus consequendos requiruntur?

A. Expedita est Apostoli respōsio: [a] *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat*: queādmodum & Augustinus [b] dixit: In Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam.

B. Hæc autem probatio suî, & vitæ mutatio in quatuor potissimum rebus versatur, videlicet vt adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

C. Fides hoc postulat, nè [c] de his quæ diximus, aliísque similibus ad hoc mysterium pertinentibus quicquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia [d] Ecclesiæ, vt est sanè necessariū, per omnia acquiescas.

D. Pœnitentia, [e] de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem & explicatam coram sacerdote confessionem, impetratāmque absolutionem exigit.

E. Animus deindè [f] præsens accedat opus est, qui se per meditationes & precationes [g] pias ad hoc tantum Sacramentum seriò conuertat.

F. Postremò decens habitus & compositio postulat ad sacram Synaxim neminem, nisi castum, [i] ieiunum, modestum, humilem, [k] supplicem, miniméque sordidum accedere.

G. Qui verò sacram Eucharistiam indignè sumunt, non vitam, sed iudicium sibi sumunt, & [l] rei sunt corporis & sanguinis Domini Apostolo teste: quales cum Iuda & Iudæis sanguinariis Christi hostibus grauissimè condemnabuntur.

a 1. Cor. 11. f & ibide Theophilact. & Anselmus. Item Greg. in 1. Reg. li. 2. cap. 1. Nysse. de perfecti Christia. hominis forma.
b Sermone 1. de temp.
c Basi. quæ. 172. in regulis breuiorib. siue compend. explicatis.
d 1. Tim. 3. d
e Basi. ser. 1. de baptis. ca. 3. & ser. 2. c 3. Cypr. de lapsis. Conc. Trid. sess. 13. c. 7. Hesych. in c. 26. Leuit. Chrys. hom. 30. in Gē & hom. 10. in Matth.
f Chrysost. ho. 83. in Matth. & 3. ad Ephes. 60. & 61. ad pop. Antioch.
g Ambr. in orat. ante Missam.
h Aug. ser. 2. & 252. de tempore.
i Aug. ad Ianuarium, epist. 118. ca. 6.
K Orig. hom. 5. in diuers. euangelij locos.
l 1. Cor. 11. f Chrys. hō. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Antioch. Basi. ser. 2. de bapt. c. 3. Theodoret. in 1. Cor. c. 11.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudiciū sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiūt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

Exploranda conscientia ante communionem.

2. THEOPHILACTVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Nō alium tibi iudicem attribuo, verùm teipsum tibi ipsi commēdo. Iudica igitur & explora conscientiā tuam, & sic accede, non quando fuerint feriæ, sed quando purum teipsum ac dignum inueneris.

Probatio quæ stante communionem quomodò intelligenda.

3. ANSELMVS in eundem locum: Nemo præsumat accedere indignus, sed homo, id est, rationabiliter agens, probet, id est discutiat & examinet priùs seipsum, qui etiā ex eo quòd homo est, sine peccato non est. Probet anteà seipsum, id est, vitā suam inspiciat & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Raro enim potest inueniri quisquā ità magnus & iustus, vt in eo per discussionem nō inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore & sanguine Domini retardare, nisi confessus fuerit illud, & per pœnitentiam deleuerit. Probet se, & sic, id est, postquàm se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideò priùs se discutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id est, sine suî examinatione, iudiciū sibi māducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & nō confitetur ea priusquàm ad communionem accedat.

Confessio & pœnitentia.

Indignè quis communicet.

4. GREGORIVS libro secundo, capite primo in librum primū Regum: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam mēsam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit: Qui enim māducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Qui ergò quotidiè delinquimus, quotidiè ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quę euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tūc verè famelici saturātur, quia quo studiosiùs mundamur lamento pœnitentię, eo vberiorē diuinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione.

Probatio qualis.

1. Cor. 11.

Pœnitentiæ vis.

5. GREGORIVS Nyssenus de perfecti Christiani hominis forma ad Olympium monachum, Si aliquis etiam ad mysterium respiciens dicat ci-

1. Cor. 11.

bum & potum propriè Dominū nominari, ne id quidem à germana significatione recesserit, verè enim caro ipsius est cibus, & sanguis eius verè est potus. Atque in hac quidem significatione omnibꝰ, vt eius participes sint, facultas datur. Ipsa enim talis alimenti & potionis communicatio, fit accipientium sine discrimine cibus & potus. Cùm tamen Apostolus ità definuerit: Propter autem, inquit, seipsum quisque, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim indignè mâducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Hunc autem respiciens Euangelista planè videtur eandem significationem cōfirmâsse. Cùm mysticę passionis tēpore nobilis ille Seruator immaculata, mundáque sidone inuoluēs Domini corpus, in nouo & puro monumento posuit. Quamobrē & Apostoli præcepto, & Euangelistæ obseruatione commonemur, vt sanctum Domini corpus pura consciētia suscipiamus: quòd si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lachrymarum abluamus & expurgemus.

Ioan. 6. 1.Cor.11. Matth.27.

Pura cōscientia Christi corpus sumēdum exemplo Ioseph.

6. AVGVSTINVS sermone primo de tempore: Quātùm possumus cū Dei adiutorio laboremus, vt cum sincera & pura conscientia & mundo corde, & casto corpore ad altare Domini possimus accedere, & corpus & sanguinem eius non ad iudicium, sed ad remedium animæ nostræ mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra cōsistit, sicut ipse dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitā in vobis. Mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur quàm sanetur, magis occiditur quàm viuificetur.

Pura cōscientia accedendum & casto corpore.

Ioan. 6.

Vitæ mutatio necessaria est.

1. C. BASILIVS Magnus quæstione centesima septuagesimasecunda, ex quæstionibus compendio explicatis: siue in regulis breuioribus, interrogatione eadem: Quāto cum timore, qualíve cū animi persuasione, affectionéve corpus & sanguinem Christi cōmunicemus: Resp. De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini, qui dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem: & testimonium etiam Ioannis, qui cùm gloriam verbi priùs posuisset, pòst confestim modum assumptę humanitatis adiecit, cùm dixit, Verbum caro factū est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Itémque Apostoli, apud quē scriptum est, quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominū factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediēs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quotiescúnque igitur animus, fide his atque huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tātæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit, quòd videlicet ille talis ac tātus patri obediēs fuerit vsque ad mortem pro vita nostra: prorsùs in eo charitatem arbitror excitari erga Deum patrē, qui proprio filio nō pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similitérque impelli ad diligēdum vnigenitum filium, qui obediens fuit vsque ad mortem pro redemptione & salute nostra: atque ità assentiri Apostolo potest, qui quidem iis qui sani sunt, quandā veluti regulam exponit, eam videlicet, quæ in his bona est cōscientia, cùm ait, Charitas Christi vrget nos, æstimantes hoc, quoniā si vnus pro omnibꝰ mortuus est, ergò omnes mortui sunt, & pro omnibꝰ mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus esse debet, qui panem & calicem communicat.

1.Cor.11. Luc.22.

Fides de veritate corporis Dominici & maiestate ac bonitate eius ante cōmunionem est in primis necessaria.

Ioan.1. Philip.2.

Vnde charitas excitatur. Rom. 8.

2.Cor.5.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui columna & firmamentum veritatis.

1. D. BASILIVS Magnus sermone, vel libro primo de baptismo, capite tertio: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, vt suprà quæstione nona, testimonio primo.

2. IDEM sermone, siue libro secundo de baptismo, capite tertio: Grauissimum supplicium in lege Deus aduersùm eos decreuit, qui cùm sint immūdi, sancta cōtingere non verentur. Typicè nanq; illis quidem, nobis verò admonitionis gratia, scriptum est ad hūc modum: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicēs: Dic Aaroni & filiis eius: Abstineāt à sanctis filiorum Israël, nec polluant nomē meum sanctum, quæcunque illi mihi sanctificant. Ego Dominus: Dic illis, in generationibus ipsorū: Quisquis hominū ab omni vestro semine, ad sancta, quæcūque filij Israël Domino sanctificant, in immūditia sua constitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea: Ego Dominus. Si tales minę aduersùm eos positę sunt, qui temerè ad sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicēdum est de eo, qui in tātum ac tale mysteriū temerarius est? Quāto enim maius aliquid is est tēplo, secundùm Domini vocem, tanto grauius & terribilius est, in animę impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quā sit accedere ad arietes vel tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem aut bibit poculū Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: imò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cùm dicit: Probet autem quisque seipsum, & sic de pane illo edat & de poculo bibat. Qui nanque manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit non diiudicās corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm constitutus (Immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege discimus) tam terribile iudiciū habet, quantò magis, qui cùm in peccato sit, corpus Domini cōtingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Mundemus itaque nos ab omni inquinamento, (differētia verò inquinamenti & immunditiæ, sapiētibus est manifesta) atque ità ad sancta accedamus, vt iudicium eorum qui Dominū occiderunt, effugiamus: propterea quòd quisquis ederit panem, & biberit poculū Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Habebimus autem vitam ęternam, sicut promisit, qui mētiri nequit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus, si edētes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis est mortuus, & sententiam Apostoli seruauerimus, dicētis: Dilectio nanque Dei nos constringit, iudicantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et

Immūdi qui ad sancta accesserit, quomodò à Deo puniti sint.

Leui.21.&22.

Quā periculosum sit indignè communicare, & quā graue peccatum.

1.Cor.11.

Iudicium eorum qui Dominum occiderunt, incurritur.

2.Cor.5.

pro

pro omnibus mortuum esse, vt qui viuunt, iã non amplius sibiipsis viuant, sed ei qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, quod & in baptismate professi sumus ac polliciti.

3. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Contra euangelij vigorem & Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quęrunt sanitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitẽtia de pectoribus excussa est, grauissimi extremíque delicti memoria sublata est. Operiũtur morientiũ vulnera: & plaga letalis altis & profundis visceribus infixa, dissimulato dolore cõtegitur. A diaboli aris reuertẽtes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiã nunc scelus suum faucibus, & cõtagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat scriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus mãducabit carnem, & anima quęcũq; manducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Apostolus item testatur & dicit: Nõ potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum: non potestis mẽsæ Domini cõmunicare & mensæ dæmoniorum. Idẽ cõtumacibus & peruicacibus comminatur & denunciat, dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contẽptis, vis infertur corpori eius & sanguini: & plùs modò in Dominũ manibus atque ore delinquũt, quàm cũ Dominũ negauerũt. Ante expiatã delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatã indignantis Domini & minãtis, pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant.

Leuit. 11. *1. Cor. 10.* *1. Cor. 11.* *Vis infertur corpori & sanguini Domini.* *Ante expiata delicta & exomologesin factam criminis.*

4. CONCILIVM Tridẽtinum sessione decimatertia capite septimo: Si non decet ad sacras vllas functiones quempiam accedere, nisi sanctè: certè, quo magis sanctitas & diuinitas cælestis huius Sacramẽti viro Christiano cõperta est, eo diligẽtiùs cauere ille debet, nè absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cùm illa plena formidinis verba apud Apostolũ legamus: Qui mãducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volẽti reuocandũ est in memoriam eius præceptũ: Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem cõsuetudo declarat, eam probationẽ necessariã esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quãtumuis sibi contritus videatur, absque pręmissa sacramentali Confessione ad sacrã Eucharistiam accedere debeat, quòd à Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruãdum esse decreuit, modò non desit illis copia cõfessoris: quòd si, necessitate vrgente, sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quamprimùm cõfiteatur. Ibidèm canone vndecimo: Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem preparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistię Sacramentum anathema sit. Et nè tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & condẽnationem sumatur, statuit atque declarat sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quãtumcunquè etiam se cõtritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittẽdam esse confessionẽ sacramentalem. Si quis autẽ contrarium docere prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere pręsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Cum reuerẽtia cur accedẽdum. *1. Cor. 11.* *Qualis probatio necessaria.* *Notent sacerdotes.* *Sola fides nõ est sufficiens præparatio.* *Confessio Sacramentalis communioni præmittẽda.*

5. HESICHIVS presbyter Hierosolymorũ, in caput vigesimumsextum Leuitici: Sanctuariũ Domini paueamus, vt nec corpus nostrũ polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sanctificatio, (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili diiudicatione nostrî, temerè accedamus, sed priùs nosmetipsos probemus, reminiscentes eius qui dixit: Quicunque comederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autem, &c. qualem probationem dicit? Id est, vt in corde mundo atque conscientia, & pœnitentiam eorum quæ olim deliquit, intendenti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

1. Cor. 11. *Pœnitẽtia ad probationẽ pertinet.*

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Eccè tãdèm ad finem sanctæ Quadragesimę venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimúsque Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligẽtes simus, sed hac de causa iterũ maius studiũ, maiorem diligentiam, maiorémque vigilãtiam exhibeamus. Et paulò pòst: Quia in magnam hãc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè & ieiunij cursus intẽdendus, & magis cõtinuandæ sunt preces, faciendáque diligens & pura peccatorum cõfessio, & in bonis operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mãsuetudo, aliæque virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbi in diẽ Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

Inter cæteras præparationes facienda pura peccatorũ confessio.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis prophanísque incumbit: illis quidẽ, vt post patentia criminum vulnera pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur: his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam mũda iam cõscientia accedant. Abstineamus igitur ab hac fluida dissolutáque vita.

Cur cõfessio peccatorũ sacrã communionẽ præcedere debeat.

1. E. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima tertia in Matthæum, & in homilia sexagesima ad populũ Antiochenum: Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudęi stantes, calceati & baculos in manibus habentes cum festinatione comedebãt, quanto magis nobis vigilandũ est? Nam illi ab Ægypto in Palæstinam erant profecturi, & ideò viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Vigilandum igitur est: nõ enim paruum supplicium indignè cõmunicãtes expectat. Et post pauca: Qua igitur re mũdiorem esse nõ oportet eũ, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares nõ deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat, os quod igne impletur spiritali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentẽ tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nãque re nos alimur, quã angeli videntes tremũt;

Animo præsenti ad communionẽ accedendum, & magno desiderio.

nec absque pauore propter fulgorem, qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnā cum illo massam reducimur: Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquā mēbris suis oues suas nutriuit? Et paucis interiectis: Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiūt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoquè ad hāc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: imò verò maiore desiderio quasi lactātes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Psal. 105.

Similitudo pulchra.

Vnus sit nobis dolor, sacra cōmunione priuari.

2. IDEM homilia tertia in epistolā ad Ephesios, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinē gustamus, qui in cælestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè cōsistit immortali Dei potentiæ. Et quibusdam interpositis: Adstat mensa regia, adsunt angeli mensæ huius ministri, adest rex ipse, & tu oscitabundus adstas? Sordidis indutus es, & nihil curas? Sed vestibus es mundis? Recumbe itaque & communica. Quotidiè venit, vt discumbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiam in cōscientiis dicit, &c.

Quid cogitādum.

3. AMBROSIVS habet in tomo quarto post librum de dignitate sacerdotali duas precationes ad Missam præparantes. Prior sic incipit, Summe Sacerdos & vere Pontifex Iesu Christe, &c. Altera verò, Summa & incompræhēsibilis natura, &c.

1. F. AVGVSTINVS sermone secundo de tempore: Inuitati sumus ad mensam, vbi nō inuenitur cibus hominū, sed panis ponitur Angelorum. Et ideò quotiescunquè aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates adueniūt, sicut frequēter admonui, ante plures dies nō solùm ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinete.

Casto corpore accedendum.

2. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecūdo de tempore: Qui ad istud altare casto corpore & mundo corde cum munda & secura conscientia venit, ad illud altare quod in cœlis est felici trāsmigratione perueniet. Ad extremum, fratres charissimi, nō est graue nec laboriosum quod suggero: hoc dico quod vos frequēter facere adspicio. Omnes viri quando communicare desiderant, lauant manus suas: & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiāt. Non est graue quod dico, fratres: quomodò viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauēt cōscientias suas. Similiter & mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mundū exhibeāt, vt cum bona cōscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis nō mittitur preciosa, qua frōte in anima quæ peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

Casto corpore & mundo corde.

Munditia etiā externa.

5. ITEM epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Liquidò apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinē Domini, nō eos accepisse ieiunos. Nunquid tamē propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorē tanti sacramenti in os Christiani priùs Dominicū corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, proptereà pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum cōuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mēnsis suis ista miscere. Namque Saluator quo vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò nō præcepit quo deincèps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variâsset.

In vniuersa ecclesia a ieiunis corpus Christi accipitur.

1. Cor. 11.

Cur Christus post cœnam corpus & sanguinem Apostolis porrexerit.

Ordinem & modum communicandi reliquit Ecclesiæ & Apostolis.

4. ORIGENES in diuersos euangelij locos, homilia quinta: Quando sanctum cibum illudq; incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, māducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, nō sum dignus vt intres sub tectum meum.

Centurionis verbis vtendum in communione. Matth. 8.

1. G. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà, A. testimonio primo.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannē, & sexagesimaprima ad populū Antiochenum: Si purè accesseris, ad salutem accessisti: sin praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Qui enim māducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Nā si qui regiam purpuram coinquinant, haud secùs, quàm qui scindūt, puniuntur: quid mirum si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idē supplicium subeant, quod qui eū clauis cruci affixerunt? Vide quàm formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciēs legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei cōculcauerit, & sanguinem testamēti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?

1. Cor. 11.

Suppliciū idē cum iis qui cruci Christū suffixerunt.

Heb. 10.

3. BASILIVS Magnus sermone seu libro secundo de baptismo, quęstione vel capite tertio, vt suprà, in hac quæstione, D. testimonio secundo.

4. THEODORETVS in caput vndecimū prioris ad Corinthios: Illud autē, Reus erit corporis & sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodùm tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultârunt, & eū probris & cōuiciis affecerūt Iudæi, itā eum ignominia & dedecore afficiūt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt.

Iudæ & sanguinariis Iudæis comparantur indignè communicantes.

DE

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestat⁹ ritéque confessus quis fuerit, impenditur.

Triden. sess. 14. c. 1. & can. 1. Itẽ sess. 6. cap. 14. & can. 29. Floren. & Cõstantiẽse sess. 15. Nysse. in vita Moysis. Bernar. in vita Malach.

B. Quam soluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, diuina promissio[a] Sacerdotibus facta hæc fuit:[b] *Accipite Spiritum Sanctũ: quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta sunt.* Tum alio in loco, *Amẽ dico vobis*, inquit[c] Dominus, *quæcũque ligaueritis super terrã, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

a Trident. sess. 14. cap. 6. & can. 10. Am. li. 1. de pœnit. c. 2. & 7. Item lib. 2. cap. 2. b Ioan. 20. f ibidem Cyril. li. 12. c. 56. Greg ho. 26. in Euãg. Chrysost. ho. 85. in Ioan. c Matt. 17. c Cypr. epist. 54. ad Cornel. Hilar. cã. 16. in Matth. Pacian. epist. 1. ad Sympro. Hiero. ad Heliod. epist. 1. Aug. li. 20. de ciuitate Dei, c. 9. Chrysom. hõ. 5. de verbis Esaiæ, vidi Dominum.

C. Ex quibus liquidò cernitur, præstantem & consolationis plenã Sacramenti huius efficaciã esse, vt quo remittantur quęcũque peccata fœdissimè perpetrata, & soluãtur indiscriminatim, qui corã Deo reas habent consciẽtias: idque Sacerdotum ministerio ex diuina Christi institutione. Quare Sacerdotũ potestas & authoritas nũc lõgè quàm[d] olim, est excellẽtior plurisque faciẽda, vt quibus non corporis leprã, verùm animæ sordes nõ dico purgatas probare sed purgare prorsus cõcessum est,[e] Chrysostomo teste. Et Augustinus:[f] Quid facit Ecclesia, inquit, cui dictum est, quæ solueritis, soluta erunt? Nisi quod ait Dominus ad discipulos:[g] *Soluite illum, & sinite abire?*

d Leuit. 4. e f g 5. b d 6. a 23. a 14. a Matt. 8. a Lucæ 17. d

e Chry. li. 3. de Sacerdotio. f Augu. de verbis Domini ser. 8. Vide etiã ser. 44. & in Ioan. tract. 49. Itẽ ho. 2 ex 50. & in Psal. 101. cõ... g Ioan. 11. f

TESTIMONIA.

Cur institutũ sit Pœnitẽtiæ Sacramẽtum.

1. A CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento pœnitentię, capite primo: Si ea in regeneratis omnib⁹ gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo ipsius beneficio & gratia susceptã, constanter tuerẽtur, nõ fuisset opùs, aliud ab ipso Baptismo Sacramẽtum ad peccatorum remissionem esse institutum. quoniam autem Deus, diues in misericordia, cognouit figmẽtum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit qui sese posteà in peccati seruitutem, & Dęmonis pòtestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum, beneficiũ mortis Christi applicatur. Fuit quidem Pœnitẽtia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinãssẽt, quouis tẽpore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui Baptismi Sacramento abluti petiuissent, vt peruersitate abiecta & emendata, tantã Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur: vndè Propheta ait: Cõuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & nõ erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitẽtiã egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorũ Petrus peccatoribus baptismo initiandis, pœnitentiam commẽdans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm. Porrò nec ante aduẽtum Christi Pœnitentia erat Sacramẽtum, nec est post aduẽtum illius cuiquam ante baptismũ. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc pręcipuè instituit, cùm à mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos, dicẽs: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittũtur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinẽdi peccata, ad recõciliandos fideles, post baptismum lapsos, Apostolis, & eorũ legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum patrum consensus semper intellexit. Et Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negãtes, magna ratione Ecclesia Catholica, tãquàm hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorũ verborum Domini sensum sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commẽntitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi, cõtra huiusmodi sacramenti institutionem falsò retorquent.

Ephes. 2. — Pœnitentia semper fuit necessaria ad gratiam & iustitiam assequendam. — Ezech. 18. — Luc. 13. — Act. 2. — Quãdo sacramentum institutum. Ioan. 20.

2. ET canone primo: Si quis dixerit, in catholica ecclesia Pœnitẽtiam non esse verè & propriè Sacramentum, pro fidelibus quotiès post baptismũ in peccata labuntur, ipsi deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

Verè & propriè sacramẽtum à Christo institutum.

3. ITEM sessione sexta, capite decimoquarto: qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatũ exciderunt, rursùs iustificari poterunt, cum excitãte Deo per pœnitentiæ Sacramentum, mẽ-

ritò Christi amissam gratiam recuperare curauerint. hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupârunt. Etenim pro iis qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramétum instituit Pœnitétiæ, cùm dixit: Accipite spiritúsanctum: quorum remiseritis peccata remittûtur eis: & quorú retinueritis, retenta sunt. Vndè docendum est, Christiani hominis pœnitétiam post lapsum, multò aliam esse à baptismali, eáque côtineri nô modò cessationem à peccatis, & eorú detestationem aut cor côtritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutioné, itémque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cùm culpa remittitur, sed pro pœna têporali: quæ, vt sacræ literæ docent, non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati spiritumsanctum contristauerunt, & templum Dei violare nô sunt veriti. De qua scriptú est: Memor esto vndè excideris: age pœnitétiam, & prima opera fac. Et iterùm quæ secundú Deú tristitia est, pœnitétiam in salutem stabilem operatur. Et rursùs: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Secunda post naufragium tabula.

Institutum à Christo sacramentum.

Ioan. 20.

Pœnitétia ante baptismú differt ab ea quæ post baptismum requiritur.

Satisfactio fit pro pœna téporali.

Nu. 14. 2. Re. 12. & 24. Eph. 4. 1. Cor. 3.

Apoc. 2. 2. Cor 7. Matth. 3. & 4. Luc. 3.

4. ITEM canone vigesimono: Si quis dixerit, eum qui post baptismum lapsus est, nô posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacraméto Pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusque professa est, seruauit, & docuit, anathema sit.

Sacraméto Pœnitentiæ non recuperantur amissa iustitia.

5. CONCILIVM Florentinum: Quartum sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi Materia, &c.

6. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta dánat octauum articulú Ioannis Huss, qui ità habet, Sacerdotes quomodolibèt criminosè viuétes infideliter sentiunt de septé sacramentis Ecclesiæ.

7. GREGORIVS Nyssenus libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Moyses rursùs per lapidé inundare aquis heremú facit: quæ res, quantum qualéque sit pœnitétiæ sacramentum, docet. Ná qui postquam semel biberunt è lapide, quáuis ad ventrem & Ægyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnetur: possunt tamen virtute pœnitentiæ, lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes quos delinquendo obserârunt, pœnitendo reserare.

Pœnitentiæ sacramétum.

8. BERNARDVS in vita sancti Malachię episcopi Hyberniæ: Vsum saluberrimum côfessionis, sacramétum Confirmationis, côtractum coniugiorum: quæ omnia aut ignorabant, aut negligebât, Malachias de nouo instituit.

Trium sacramentorum vsum restituit in Hybernia Malachias.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de sacramento Pœnitentię, capite sexto: Circa Ministrum autem huius sacramenti declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitùs alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & sacerdotes, Clauium ministeriú perniciosè extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcúque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscuè, contra institutionem huius sacramenti, ità fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, cuicunque factam, docet quoquè, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem spiritussancti, in ordinatione collatam, tanquàm Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eósque prauè sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quanuis autem Absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solùm nudum ministerium, vel annunciandi Euangeliú, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice senrétia pronunciatur, atq; ideò non debet pœnités adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit côtritio, aut sacerdoti animus seriò agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suam solam fidem, verè & corá Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitétia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absoluenté cognosceret, & non alium seriò agentem, sedulò requireret.

Minister huius sacraméti quis sit.

Matth. 18.

Ioan. 20.

Etiá mali sacerdotes habent ministeriú clauium.

Actus iudicialis instar.

2. IBIDEM canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligádi & soluendi non habere, aut nô solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcúque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retéta sunt: quorum verború virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidé per correptionem duntaxàt, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, anathema sit.

Matth. 18.

Ioan. 20.

3. AMBROSIVS libro primo de Pœnitentia, capite secundo: Sed aiunt se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Immò nulli maiorem iniuriá faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite spiritumsanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorú retinueritis, retenta erút: quis est ergò qui magis honorat, vtrùm qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suámque sententiá sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergò qui soluendi ius nô habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ità istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluédi sibi ius negant, negare debeát & ligan-

Nouatianorú hæresin quæ sacerdotibus adimebat potestaté remittédi crimina, impugnat.

Ioan. 20.

Par ius ligádi & soluédi sacerdotibus à Christo concessum.

& ligandi. Quomodò igitur poteſt alterum licere, alterum non licere? Quibus donatum eſt vtrunque licere certum eſt: Eccleſiæ autem vtrunque licet, hæreſi vtrunque non licet. Ius enim hoc ſolis permiſſum ſacerdotibus eſt. Rectè igitur hoc Eccleſia vindicat, quæ ſacerdotes Dei non habet. Non vindicando autem ipſa de ſe pronunciat, quòd cũ Sacerdotes non habeat, ius ſibi vindicare nõ debeat ſacerdotale. Ità in impudenti cõtumacia pudentẽ cernimus confeſſionem. Spectat etiam illud, quoniam qui ſpiritumſanctum accepit & ſoluendi peccati poteſtatem & ligandi accepit. Sic enim ſcriptum eſt: Accipite ſpiritumſanctum: quorũ remiſeritis peccata, remittuntur: & quorum retinueritis, detenta erunt: Ergò qui ſoluere non poteſt peccatum, non habet ſpiritumſanctũ. Munus enim ſpiritusſancti eſt officium ſacerdotis: ius autẽ ſpiritusſancti in ſoluendis ligãdiſque criminibus eſt. Quomodò igitur munus eius vindicant, de cuius diffidunt iure & poteſtate? Quid, quòd inſolentiores ſunt? Nam cùm ad miſericordiam promptior, quàm ad ſeueritatem ſit ſpiritus Dei, quod ait ſe velle, id nolunt: quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis ſit, remittere miſericordis. Tolerabiliùs igitur Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quaſi delinquendi * parcus vſurpares, aliud quaſi ærumnæ cõpaſſus ignoſceres. Sed aiunt ſe exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniã leuioribus. Non hoc quidem author veſtri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea ſcilicet contemplatione, vt quod ipſe non poſſet ſoluere, non ligaret, nè ligando ſperari à ſe faceret ſolutionem. In eo igitur patrem veſtrũ propria damnatis ſentẽtia, qui diſtinctionem peccatorum facitis, quæ ſoluenda à vobis putetis, & quæ ſine remedio eſſe arbitremini. Sed Deus diſtinctionem non facit, qui miſericordiam ſuam promiſit omnibus, & relaxandi licentiam ſacerdotibus ſuis ſine vlla exceptione cõceſſit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret & pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec vos eius diſcipuli, imitatores eiuſdẽ & condemnatores, qui ibi minuitis ſtudia pœnitẽtiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus ſuſtentanda fulcris docuit Chriſti miſericordia. Quæ autẽ iſta peruerſitas eſt, vt vobis vindicetis poſſibilia conceſſu, Deo (vt ipſi dicitis) impoſſibilia reſeruetis? hoc eſt, ſibi eligere cauſas ignoſcendi, Deo materiam ſæuiendi relinquere. Et vbi eſt illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, ſicut ſcriptum eſt: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris? Vt cognoſcamus igitur Deum miſericordiæ magis indulgẽtem eſſe quàm ſeueritatis tenacem, ipſe ait: Miſericordiam mâlo, quàm ſacrificium.

Ioan. 20.
alias, parces.
Maiora crimina maioribus fletibus abluuntur.
Rom. 3.
Psal. 50.
Osee 6.

4. Et capite ſeptimo: Vult Dominus plurimùm poſſe diſcipulos ſuos, vult à ſeruulis ſuis ea fieri in nomine ſuo, quæ faciebat ipſe poſitus in terris. Denique ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos ſuſcitarent. Et cùm ipſe Saulo reddere poſſet vſum videndi, eum tamen ad Ananiam diſcipulum ſuum miſit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiſerat. Petrum quoque ſecum in mari iuſſit ambulare: & quia titubauit, repræhendit ilicò, eó quòd dona gratiarum fidei pauxillitate minuiſſet. Dedit enim diſcipulis, vt lux mundi eſſent per gratiam, qui erat ipſe lux mundi. Et quia deſcenſurus eſſet è cælo & in cælum aſcenſurus, Eliam ad cælum leuauit, indè eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoquè in ſpiritusancto & igni, per Ioannem baptiſmatis ſacramenta præmiſit. Omnia deniquè donauit diſcipulis ſuis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eiiciẽt, &c. Omnia ergò dedit: ſed nulla in his hominis poteſtas eſt, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergò manus imponitis, & benedictionis opus creditis, ſi quis fortè reualuerit ægrotus? Cur præſumitis aliquos à colluſione diaboli per vos mundari poſſe? Cur baptizatis, ſi per hominem peccata dimitti non licet? In baptiſmo vtiquè remiſſio peccatorum omnium eſt. Quid intereſt, vtrùm per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius ſibi datum ſacerdotes vindicent? vnum in vtroquè miniſterium eſt. Sed dices, quia in lauacro operatur myſteriorum gratia. Quid in pœnitentia? nónne Dei nomen operatur? Quid ergò? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Sed hoc inſolentis arrogantiæ, non ſancti timoris eſt, vt faſtidio vobis ſint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet fletum lachrymas non poteſtis. Non ferũt oculi veſtri vilia veſtimentorum, illuuiem ſordidatorum.

Sed poteſt atẽ Deus hominibus cõmunicasse.
Ioan. 14.
Actor. 9.
Matth. 14.
Matth. 5.
Ioan. 8.
4. Reg. 2.
Matth. 3.
Mar. 16.
Contra Nouatianos.
Idem ius ſacerdotibus in ſacramento Baptiſmi & pœnitentiæ.

5. Idem libro ſecundo de pœnitentia, capite ſecundo: Poſſem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc quod ſcribitur ad Hebræos, de pœnitentia dictum putat, quia quæ impoſſibilia ſunt homini, poſſibilia ſunt apud Deum: & potens eſt Deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non poſſe concedi. Et ideò quod nobis impoſſibile impetratu videtur, Deo donare poſſibile eſt. Nam & impoſſibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Deniquè Naaman Syrus lepram ſuam mundari per aquam poſſe non credidit. Sed quod impoſſibile erat, fecit Deus poſſibile eſſe, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impoſſibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Conceſſit hoc Chriſtus Apoſtolis ſuis, quod ab Apoſtolis ad ſacerdotum officia trãſmiſſum eſt. Factum eſt igitur poſſibile, quod impoſſibile videbatur.

Heb. 6.
4. Reg. 5.
Ab Apoſtolis ad ſacerdotũ officia tranſmiſſa poteſtas remittendi peccata.

6. Ioannis vigeſimo: Accipite Spiritum ſanctum, &c. vt in textu.

7. Cyrillus Alexandrinus libro duodecimo in Ioannem, capite quinquageſimoſexto: Quomodò igitur (dicet quiſpiam) ſi tunc aberat Thomas, quando Chriſtus ſufflans dixit, Accipite ſpiritumſanctũ, ſpiritus ipſe particeps factus eſt? Dicimus igitur virtutem ſpiritus ex intentione dantis Chriſti, in omnes diſcipulos pertranſiſſe: non enim quibuſdam, ſed omnibus diſcipulis dedit. Quare libertate dantis, non ſolùm præſentes, ſed etiam abſentes Apoſtoli ſpiritumſanctũ acceperunt. Quòd autem non violenta, ſed tuta veráque iſta ratio ſit, authoritate ſanctæ ſcripturæ monſtrabimus. Iuſſit Deus quondàm Moyſi ſeptuaginta ſeniores Iudæorum eligere. Dixit autem de ſpiritu, qui erat in Moyſe, ablaturum ſe atque impoſiturũ in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de ſeptuaginta, &c. Et quibuſdam interiectis? Qua igitur ratione, diuinæ naturę dignitatem ac poteſtatem diſcipulis

An B. Thomas etiam abſens acceperit ſpiritum ſanctum & poteſtatem remittendi peccata.
Num. 11.

suis saluator largitus est: quia certè absurdum non est peccata remitti posse ab illis, qui spiritũsanctũ in seipsis habeant. Nam cùm ipsi remittunt aut detinẽt, spiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis: primùm baptismo, deindè pœnitẽtia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimonia probatos homines, ad baptismum inducunt, & indignos indè diligenter expellunt: aut ecclesiæ filios peccantes quidem increpant, pœnitentibus autem indulgẽt. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthiós, in perniciem carnis tradebat, vt spiritus eius saluaretur: recepítque rursùs, nè maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodò non erit natura Deus, qui naturaliter potestatẽ diuinæ naturæ ac dignitatem possidet, quum in diuinam legem eximiam habeat authoritatem?

Sacerdotes per sacramentum baptismi & pœnitẽtiæ peccata condonant.

1. Cor. 5.

8. GREGORIUS homilia vigesimasexta in Euãgelia, in ea verba, Quorũ remiseritis peccata, &c. Eccè non solùm de semetipsis securi fiunt, sed etiã alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiũt: principatúmque superni iudicij sortiuntur: vt vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos à Deo dicebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Eccè qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui semetipsos damnari metuebãt. Horũ profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque soluendi authoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus isti⁹ est honoris. Durũ quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitę suę, iudex vitæ fiat alienę.

Principatus superni iudicij.

Animarũ iudices Apostoli & Episcopi constituti.

9. CHRYSOSTOMUS homilia octogesimaquinta in Ioannem: Non dixit, Accepistis: sed, Accipite Spiritum sanctum. Non tamen quispiam erraret, si tunc Apostolos potestatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen vt mortuos suscitarent, & virtutes ostenderent, sed vt peccata dimitterent: differentes enim sunt gratiæ spiritus: quare addidit, Quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: ostendens quod virtutis genus largiatur. Post quinquaginta autem dies, signorum operationem acceperunt, ideò inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes: Per signa scilicet. Est enim inenarrabilis spiritus gratia, & multiplex donum.

Ioan. 20.

Potestas & gratia spiritalis ad remittenda peccata Apostolis donata est.

Actor. 1.

10. MATTHÆI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, &c. vt in textu.

11. CYPRIANUS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Ipse legem dedit, vt ligata in terris etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hìc priùs in Ecclesia soluerentur.

Lib. 1 epist. 2.

12. HILARIUS canone decimosexto in Mattheum: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Iudicium terrestre præcedit cæleste sententiam.

13. PACIANUS Episcopus ad Sympronianũ Nouatianũ epi. 1. Nunquã Deus nõ pœnitẽti comminaretur, nisi ignosceret pœnitẽti. Solus hoc, inquit, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nã quid est illud quod Apostolis dicit: Quæ ligaueritis in terris, ligata erũt & in cælis: & quæcũq; solueritis in terris, soluta erunt & in cælis. Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere nõ licebat? an tãtũ hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & spiritum sanctũ dare solis, & solis gentium peccata purgare: quia totũ hoc non aliis, quàm Apostolis, imperatũ est? Quòd si vno in loco, & resolutio vinculorũ, & sacramẽti potestas datur: aut totũ ad nos ex Apostolorũ forma & potestate deductũ est, aut nec illud ex decretis relaxatũ est. Ego, inquit, fundamentũ posui: alius autẽ superædificat. Hoc ergò superædificamus, quod Apostolorũ doctrina fundauit. Deniquè & Episcopi, Apostoli nominantur: sicut de Epaphrodito Paulus edisserit. Fratrẽ & cõmilitonẽ, inquit, meũ, vestrũ autẽ Apostolũ. Si ergò & lauacri, & chrismatis potestas, maiorũ lõgè charismatũ, ad Episcopos indè descẽdit: & ligandi quoq; ius adfuit, atq; soluẽdi. Quod etsi nos id ob nostra peccata temerariè vindicamus, Deus tamen illud, vt sanctis & Apostolorũ cathedrã tenentibus, non negabit, qui Episcopis etiã vnici sui nomẽ indulsit. Nemo Episcopũ hominis cõtẽplatione despiciat. Recordemur, quòd Petrus Apostolus Dominum nostrũ Episcopum nominârit: Sed cõuersi, inquit, modò ad Episcopũ, & pastorẽ animarũ vestrarum. Quid Episcopo negabitur, in quo Dei nomẽ operatur? Reddet quidẽ ille rationẽ, si quid perperàm fecerit, vel si corruptè & impiè iudicârit. Nec præiudicatur Deo, quò minùs mali ædificatoris opera rescindat: intereà, si pia illa administratio est, adiutor Dei operũ perseuerat. Eccè Apostol⁹ ad laicos scribit: Si cui quid donatis, & ego. nã & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona christi, vt nõ possideatur à Satana: non enim versutias eius ignoramus. Si autẽ quod laici donãt, Apostol⁹ donâsse se dicit: quod Episcopus fecerit, qualiter respuetur? Ergò nec chrisma, nec baptisma, nec criminũ remissio, nec innouatio corporis sãctæ potestati ei⁹ indulta est: quia nihil propria vsurpatione mãdatũ est, totũq; id ex Apostolico iure defluxit.

Quod Deus per sacerdotes suos facit, in remittendo peccatorum, ipsi⁹ potestas est.

Matth. 16.

Nõ solis Apostolis concessa est ea potestas.

1. Cor. 3.

Episcopi vocantur Apostoli.

Philip. 2.

Chrismatis potestas ab Apostolis ad Episcopos descendit.

Etiam malis Episcopis facultas dimittendi peccata est concessa.

1. Pet. 2.

2. Cor. 2.

Potestas omnis Episcoporum ex Apostolico iure defluxit.

14. HIERONYMUS epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quidquam sinistrũ loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos & nos Christiani sumus. Qui claues regni cælorũ habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

Sacerdotes ante iudicij diẽ quodammodò iudicant.

15. AUGUSTINUS lib. vigesimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apocalypsis exponens, Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est: Non hoc putandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorũ, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum meliùs accipiendũ videtur, quàm id quod dictũ est: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt & in cælo: & quæ solueritis in terra, soluta erũt & in cælo. Vndè Apostolus: Quid enim mihi est, inquit, de his, qui foris sunt iudicare? Nónne de his qui intùs sunt, vos iudicatis?

Apocal. 20.

Iudicium in Ecclesia.

Matt. 18.

1. Cor. 5.

16. CHRYSOSTOMUS homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Quanquã nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obtectus est: tamen rerum terrenarũ administrationẽ sortitus est, nec vltra potestatem hanc prætereà quicquam habet authoritatis. Verũ sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælesti-

cælestibus negociis pronunciãdi habet authoritatẽ. Quis hæc dicit? Ipse cælorũ rex: Quæcunq; ligaueritis super terrã, erũt ligata & in cælis & quæcunq; solueritis super terrã, erũt soluta & in cælis. Quid cũ hoc honore cõferri possit? A terra iudicãdi principalẽ authoritatẽ sumit cælũ. Nã iudex sedet in terra, Dñs sequitur seruũ, & quicquid hic in inferiorib[us] iudicârit, hoc ille in supernis cõprobat.

De cælestibus pronunciandi authoritas. Matt. 18.

Cælum iudicandi authoritatẽ sumit à terra.

1. C. LEVITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnũ è pluribus per ignorantiã, quod Domini lege prohibetur: & posteà intellexerit peccatũ suũ, offeret hostiã Domino, hircũ de capris immaculatũ. Ponétq; manũ suã super caput eius: cumque immolauerit eũ in loco vbi solet mactari holocaustũ coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitũ in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundẽs ad basim ei[us]. Adipẽ verò adolebit supra altare, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabítq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si peccauerit anima per ignorantiã de populo terræ, vt faciat quicquã de his quæ Domini lege prohibẽtur, atq; delinquat, & cognouerit peccatũ suũ, offeret caprã immaculatã, ponétq; manus super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eã in loco holocausti. Tollétque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangẽs cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimã pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, & immolabit eã in loco vbi solent cædi holocaustorũ hostiæ. Sumétque sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangẽs cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoquè adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incẽsum Domini: rogabítque pro eo, & pro peccato ei[us], & dimittetur ei.

2. DEINDE cap. 5. Anima quæ iurauerit, & protulerit labiis suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitáq; posteà intellexerit delictũ suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnã siue caprã, orabítq; pro ea sacerdos, & pro peccato eius: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, Domino, vnũ pro peccato, & alterũ in holocaustũ, dabítq; eos sacerdoti. Qui primũ offerẽs pro peccato, retorquebit caput eius ad pẽnulas, itá vt collo adhæreat, & nõ penitùs abrũpatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris. quicquid autẽ reliquũ fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterũ verò in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabítq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulò pòst: Anima si præuaricãs cæremonias, per errorẽ in his quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietẽ immaculatũ de gregibus, qui emi pòtest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsúmque quod intulit dãni restituet, quintã partẽ ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerẽs arietẽ, & dimittetur ei. Anima si peccauerit per ignorantiã, fecerítque vnũ ex his quę Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatẽ suã, offeret arietẽ immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mẽsuram æstimationémque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorẽ deliquit in Domino.

3. ITEM cap. 6. Locutus est Dominus ad Moysen, dicẽs: Anima quæ peccauerit, & cõtẽpto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficiãs insupèr peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solẽt peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudẽ voluit obtinere, integra, & quintàm insupèr partem domino, cui dãnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensurámque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciẽdo peccauit.

4. ET 13. Locutúsque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsámque speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autem lucens candor fuerit, &c. Et post pauca: Quòd si rursùm caro versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Iterùm: Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatũ esse, & cõfidentur eum pronunciet mundũ.

5. ITEM capite 14. Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus leprosi quando mũdandus est: Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cùm viderit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculúmque & hyssopum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino & cocco hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo adsperget illũ qui mundandus est, septiès, vt iure purgetur: & dimittet passerẽ viuum, vt in agrũ auolet, &c. Rogabítque pro eo sacerdos corã Domino, & faciet sacrificiũ pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cũ libamentis suis, & homo ritè mundabitur, &c.

6. MATTH. 8. Vade, ostẽde te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses, in testimoniũ illis.

7. LVCÆ decimoseptimo: Ite, ostẽdite vos sacerdotibus: Et factum est, dum irent, mundati sunt.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, seu veriùs dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: neq; nescis quãta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis leprã, verũ animæ sordes, nõ dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, cõtemnúntque, multò sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus.

Nõ tam probant purgatã animæ leprã Sacerdotes, quã purgant.

9. AVGVST. de verbis Domini serm. 8. Quis peccatorem mortuũ in peccatis resuscitabit, nisi qui remoto lapide, clamauit, dicens: Lazare, prodi forâs?

Ioan. 11.

Quid est autem forâs prodire, nisi quod occultũ erat forâs prodere? qui cõfitetur, forâs prodit. Forâs prodire non posset, nisi viueret. Viuere non posset nisi resuscitatus esset. Ergò in confessione sui accusatio, Dei laudatio est. Dicit ergò aliquis, Quid prodest Ecclesia, si iam confessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attẽde, Cum vinculis prodit, iam viuebat confitendo, sed nondùm liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis, soluta erunt, nisi quod ait Dominus continuò ad discipulos, Soluite illum & finite abire.

Comparatur peccator pœnitens cũ Lazaro resuscitato, & Ecclesia cum Apostolis eũ soluentibus.

Math. 18.

10. ITEM de verbis Domini, sermone quadragesimoquarto: Opùs est ergò vt qui reuixit soluatur, & ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solueritis in terra, soluta sunt & in cælo.

Math. 18.

11. ET tractatu quadragesimonono in Ioannem: Quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare? Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando: ideò cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus, Soluite illum & finite abire. Quid est, soluite & finite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo.

Math. 18.

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima: Eleuatus est Lazarus, processit tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agẽtes pœnitentiam. Iam processerunt à morte. Nam non confiterentur, nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid Dominus Ecclesiæ suæ inquit? Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo. Proindè Lazaro procedente, quia impleuit Dominus misericordiæ suæ bonum, perducere ad confessionem mortuorum latẽtem, putentem, iam cætera implet Ecclesiæ mysteria, Soluite illum & finite abire.

Ioan. 11.

Math. 18.

13. IDEM in psalmum centesimum primum concione secunda: Quid prodesset Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum & finite abire? Ipse quidem voce de sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulchro impositam vicit, & processit ille vinctus. Non ergò pedibus propriis, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorũ suorum, iam reuixit: cùm audis hominem confitendo proferre conscientiam, iam de sepulchro reductus est, sed nõdùm solutus est. Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, inquit, in terra, erunt soluta & in cælo. Meritò per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest, suscitari autẽ ipse mortuus non nisi intùs clamante Domino potest. Hæc enim Deus interiùs agit.

Ioan. 11.

Vide etiam Ambrosium lib. 2. de pœnitẽtia, cap. 7.

Math. 18.

14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

II.

Cur opùs est pœnitentiæ Sacramento?

Amb. li. de pœnitentia 1 & 2. Aug. li. 1. de adul. cõiug. c. 28. & li. 2. c. 16. Cõc. Latera. ca. 1. Trident ca. 2. sess. 14. Item Florent. Hier. lib. 2. aduersùs Pelag.

A. Vt homo post baptismum relapsus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remissione peccatorum accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impióque iustus efficiatur.

B. Vndè patres [a] pœnitentiam non temerè secundã post naufragiũ Tabulam vocant, qua scilicet ex vortice mortalis peccati tanquàm è naufragio subuehi, & in gratiam amicitiámque Dei transferri vnusquisque possit, quantumlibèt multis magnísque criminibus prægrauatus.

a Pacian. epist. 1 ad Sympr. Hier. in c. 3. Esa. & epi. 8. ad Demetriad. de seruan virg. Amb. ad virg lapsam, ca. 8. Tridẽ sess. 6. c. 14. & sess. 14. can. 1 Tertull. de pœnitent. Ezechiel. 18. g. & 33. c

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS scripsit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in psalmum tricesimũseptimũ scribẽs in præfatione: De pœnitentia duos iamdudũ scripsi libellos: & iterũ scribendũ arbitror. Primũ, quia vtile est vel quotidiè veniam delictorum precari: deinde, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisi ità agatur vt oportet.

Nihil prodest agere pœnitẽtiam, nisi ità agatur vt oportet.

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugiis, capite vigesimooctauo: Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia.

Vt non regeneratis baptismus, ità lapsis hoc sacramentum necessarium est.

3. IDEM libro secundo, capite decimosexto: Si autem accusando adulteram occiderit, hoc peccatum quoniam transactum est, & in eo non permanetur, & si à catechumeno factum est, baptismate abluitur: & si à baptizato, pœnitentia & reconciliatione sanatur.

Homicidium à baptizato commissum, reconciliatione sanatur, sicut à non baptizato per baptismum abluitur.

4. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Si post susceptionem baptismi quisquã prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam semper potest reparari.

5. CONCILIVM Tridentinum capite secundo, sessione decimaquarta: Cæterùm hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre dignoscitur. Nam præterquàm quòd materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissimè dissidet: constat certè, baptismi ministrum iudicem esse non oportere: cùm ecclesia in neminẽ iudicium exerceat, qui non priùs in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis qui foris sunt iudicare? Secùs est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit: nam hos, si se posteà crimine aliquo contaminauerint, nõ iam repetito baptismo ablui, cũ id in Ecclesia Catholica nulla ratiõe liceat, sed ante hoc tribunal tanquã reos sisti voluit, vt per sacerdotum senten-

Pœnitentiæ sacramentum à baptismo quid differat.

Prima differentia.

Secunda.

1. Cor. 5.

sententiam non semel, sed quotiès ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est prætereà baptismi, & alius pœnitentiæ fructus: per baptismum enim Christum induentes, noua prorsùs in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen nouitatem & integritatem, per sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquàm possumus, vt meritò pœnitentia, laboriosus quidam baptismus à S. patribus dictus fuerit. Est autē hoc sacramentū pœnitentiæ lapsis post baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis ipse baptismus.

[Pœni]tentia, ex parte effectus.

Laboriosus baptismus pœnitentia. Damasc. lib. 4. c. 10. Lapsis hoc sacramentum necessarium ad salutē, vt non regeneratis baptismus.

6. CONCILIVM Florentinum: Effectus huius sacramenti est absolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Pelagianos, affert multa scripturæ testimonia, quibus pœnitentia ab effectu suo commendatur.

1. B. PACIANVS epistola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat sanè peccare, sed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. quis naufrago tabulam, nè euadat, eripiet? quis sanandis vulneribus inuidebit?

Pœnitentia comparatur tabulæ quam naufragus amplectitur.

2. HIERONYMVS in caput tertiùm Esaiæ: Secunda enim post naufragium tabula, pœnitentia est: & consolatio miseriarum, impietatem suam abscondere.

Pœnitētia est secunda post naufragium tabula.

3. IDEM epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate: Pœnitentia quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine, integra seruetur nauis.

Secunda tabula.

4. AMBROSIVS ad virginē lapsam capite octauo: Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas & qualis necessaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentia non verbis agenda est, sed & actu. Cū animo conceperis, non aliud remediū constitutū esse post baptismū, quā pœnitentiæ solatiū, quātamuis afflictionem, quantūuis laborē & indecorem subire esto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et post pauca: Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitētiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperás per ipsam te de profundo criminū liberari.

Inhærendum pœnitētiæ vt naufragus tabulæ.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta capite decimoquarto: Lapsi reparationem secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncuparunt.

Tabula secūda deperditæ gratiæ post naufragium.

6. ITEM sessione decimaquarta, canone secundo: Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideò pœnitentiam non rectè secundam post naufragiū tabulam appellari, anathema sit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia: Nemo idcircò deterior sit, quia Deus melior est, totiès delinquēdo quotiè ignoscitur. Cæterū finē vtiq; euadēdi habebit, cū offendendi non habebit. Euasimus semel, hactenus periculosis nosmetipsos inferamus, & si iterū euasuri videmur. Plerique naufragio liberati, exinde repudiū & naui & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam, nolunt iterùm diuinæ misericordiæ oneri esse: formidant videri inculcare, quod conse-

Nullo peccandum, quia Deus ignoscit [illegible] ... [illegible]

cuti sunt: bona certè solicitudine iterùm experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis, Dei honor est. Sed enim pertinacissimus hostis ille, nunquàm malitiæ suæ otium facit. Atquin tunc maximè sæuit, cū hominem plenè sentit liberatum: tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiscat necesse est venia peccatorum permissa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò suæ erasos. Dolet quòd ipsum & angelos eius, Christi seruus ille peccator iudicaturus est. Itaque obseruat, oppugnat, obsidet, si qua possit aut oculos cōcupiscētia carnali ferire, aut animum illecebris secularibus irretire, aut fidē terrenæ potestatis formidine euertere, aut à via certa peruersis traditionibus detorquere: non scandalis, non tētationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clausa licèt ignoscentiæ ianua & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patēre. Collocauit in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat: sed iam semel: quia iam secundò: sed ampliùs nunquàm, quia proximè frustrà. Non enim & hoc semel satis est? Habes quod iā non merebaris, amisisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accōmodat vndè restituas quod amiseras, iterato beneficio gratius esto, nedùm ampliato: maius est enim restituere, quā dare, quoniam miserius est perdidisse, quàm omninò non accepisse. Verū non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat: iteratæ valetudinis iteranda est medicina: gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris offendisti, sed reconciliari adhuc potes.

Post baptismum superest pœnitentiæ remedium tanquàm altera ianua ad indulgentiam.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & nō erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritū nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. ET apud eundem trigesimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortē impij, sed vt cōuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini domus Israël? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua, & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacūque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiā fecit, vita viuet.

III.

Quando hoc Sacramentum rite accipitur, & efficaciter operatur?

Conc. Flor. & Tride. ſeſſ. 14. ca. 3. & can. 4.

A. Cùm is, qui remiſſionem peccatorũ implorat, tres illas partes ſeu actiones adhibet, Contritionem, Confeſſionẽ & Satisfactionẽ, quæ totam hominis ad Deũ conuerſionẽ, pœnitentis officium & renouationẽ cõplectuntur. De quibus ità Chryſoſtomus:[a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorẽ omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas. Hãc eſſe frugiferam pœnitẽtiam Chryſoſtomus aſſerit, vt quibus modis Deũ offendimus, offendimus autem corde, ore, ac opere, iiſdem reconciliemur Deo, corde quidem per contritionem, ore per confeſſionem, ac opere per ſatisfactionẽ.

a Sermon. de pœnitentia. 2. Reg. 16. cap. Pſal. 50 d a 6. b 37. b d 101 a b 1. Reg. 12. d 24. b 3. Reg. 21 g Ionæ 3. d

B. Ad Contritionem pertinet illud,[b] *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.*

b Pſal. 50. d

C. Confeſſionem his verbis Lucas indicat:[c] Multi credẽtium veniebant, confitentes & annunciantes actus ſuos. Et[d] Iacobus Apoſtolus docet: *Confitemini alterutrùm peccata veſtra.*

c Act. 19. Num. 5. a d Iaco. 5. d & ibid. Beda.

D. Ad Satisfactionem porrò ſpectant digni[e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptiſta poſtulat, inter quos & eleemoſynæ. De his autẽ Daniel Propheta: [f] *Peccata tua*, inquit, *Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperũ.* Grande ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem, ait[g] Ambroſius.

e Matth. 3. b Luc. 3. b Act. 26. f
f Dan. 4. e
g Ambr. ad virg. lapſam in ca. 8.

E. Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthiis deplorandis, quãdoquidem ſuper immunditia, fornicatione, & impudicitia quã geſſerant, pœnitentiam necdùm egiſſent.

h 2. Cor. 12. g

TESTIMONIA.

Materia huius Sacramenti.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum eſt Pœnitẽtia, cuius quaſi materia ſunt actus Pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes. Quarum prima eſt cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo cum propoſito nõ peccandi de cætero. Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriã habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundùm arbitrium ſacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationẽ, ieiunium & eleemoſynam. Forma huius ſacramẽti ſunt verba abſolutionis, quæ ſacerdos profert, cum dicit: Ego te abſoluo, &c.

Forma.

Materia.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quaſi materia huius Sacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe cõtritio, confeſſio, & ſatisfactio. Qui quatenùs in pœnitente, ad integritatem ſacramenti, ad plenámq; & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidèm: Docet prætereà ſancta Synodus, ſacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipſius vis ſita eſt, in illis miniſtri verbis poſitam eſſe, Ego te abſoluo, &c. Quibus quidem de Eccleſiæ ſanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur, ad ipſius tamen formæ eſſentiam nequaquàm ſpectant, neque ad ipſius Sacramenti adminiſtrationem ſunt neceſſariæ.

Forma.

3. IN eadem ſeſſione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm eſſe pœnitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa peccata, anathema ſit.

Tres actus in Pœnitẽte requiruntur.

4. CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit, &c. vt in textu, & infrà quæſtione decima A. teſtimonio nono.

5. SECVNDI Regum decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſque Bahurim: & eccè egrediebatur indè vir de cognatione dom⁹ Saul, nomine Semei, filius Gera: procedebátque egrediens, & maledicebat. Mittebátque lapides contra Dauid, & contra ſeruos vniuerſos regis Dauid: omnis autem populus & vniuerſi bellatores à dextro & ſiniſtro latere regis incedebant. Ità autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul, &c. Et paulò pòſt: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptũ Domini, ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionẽ meam, & reddat mihi Dominus bonũ pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaq; Dauid & ſocij eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledi-

maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terrámque spargens.

6. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Ibidèm: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatū meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET psalmo sexto: Laboraui in gemitū meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. ET trigesimoseptimo: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniā iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM psalmo centesimoprimo: Ossa mea sicut cremium aruerunt. Percussus sum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: & dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixítque Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: Non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.

11. ET capite vigesimo quarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt trāsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cúmque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

12. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est in tantùm, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos cōsumpsit Dominus à facie filiorum Israël. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est meî causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malū domui eius.

13. IONÆ tertio capite: Et clamauit & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

B. PSALMO quinquagesimo, vt in textu, & suprà testimonio sexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium, &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintámque partem desupèr ei in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrùm, &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epistolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

1. D. MATTHÆI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.

2. LVCÆ tertio: Facite ergò fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM vicesimosexto inquit Paulus: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, aliqua Pœnitentiæ opera faciētes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemosynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam capite octauo, vt infrà, quæstione octaua, D. testimonio tertio.

E. SECVNDÆ ad Corinthios duodecimo: Timeo nè iterū cùm venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

IIII.

Quid est contritio?

A. Est animi dolor, & quæ de peccatis propter DEVM offensum concipitur detestatio, cum proposito vitę in melius cōmutandæ cōiuncta.

B. Hæc Contritio[a] paratur, si quis peccatorū suorum fœditatem, magnitudinem ac multitudinē sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterísq; donis amissis solicitè cogitet: si mortis incertę ineluctabilē[b] necessitatē, futuri iudicij horrēdā seueritatē, ac para-

Trident. ca. 4. sess. 14. Florētin. Augu. serm. 5. In Natali Domini, & ca. 2. de pœnit. medicina, seu homil. 50. ex 50. Ibid. cap. 15. Fulg. li. 1. de remissio. peccat. cap. 12.
a Chrysost. in Psal. 50. & de cōpun. cord. lib. 1. & 2. August. de pœnit. medi. cap. 9. Amb. ca. 8. ad Virg. lapsam. Trident. sess. 14. cap. 5.
b Heb. 9. g Soph. 1. d Matth. 25. d Marc. 9. f g

tas etiam peccatoribus pœnas sempiternas expendat atq; pertimescat.

c Esaiæ 38. c
d Psal. 118. p
e Psalm 37. b
f Ibidem d

C. Huc pertinet illud Ezechiæ:[c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis,[d] *A iudiciis tuis timui.* Et quod idem gemens orat,[e] *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebā à gemitu cordis mei.* Nec multò pòst:[f] *Iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.*

g Apoc. 2. b 2. ad Corinth. 12. g & 7. c
h Luc. 12. a Matth. 10. d

D. Quin & manifesta Dei vox est ad peccatorem:[g] *Charitatem tuā primam reliquisti: memor esto itaque vndè excideris, & age Pœnitentiam.* Sed & Christus in Euangelio,[h] *Timete eum,* inquit, *qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Iam verò Cōtritionis hic dolor ità demùm ad remissionem peccatorum nos pręparat, si cum[i] fiducia diuinæ misericordiæ, votóque præstandi ea, quæ ad[k] Pœnitentiæ Sacramentum spectant, coniungatur.

i Amb. lib. 1. de pœni. cap. 1.
k Aug. de pœnit. med. ca. 11. & in Enchir. c. 65. Ambr. in Psal. 37. & ca. 8. ad Virg. lap.

TESTIMONIA.

Contritio generalis quid sit.

1. A. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quarto: Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autē quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius, & in homine post Baptismum lapso ità demùm præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua cōiunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus hanc Contritionē, non solùm cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus pręuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et certè qui illos Sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meū: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meę: & alios huiusmodi generis: facilè intelliget, eos ex vehementi quodā anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestinatione manâsse. Docet prætereà, etsi Contritionē hanc aliquādo charitate perfectā esse contingat, hominémque Deo reconciliare, priusquàm hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominùs reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat, non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed etiam mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quamuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egerunt, & misericordiam à Domino impetrârunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, absque bono motu suscipientiū, gratiam conferre: quod nunquàm Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent, Contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

Vt est pars huius Sacramēti, quid requirat.
Ezech. 18.
Psalm. 50.
Psal. 6.
Esaiæ 38.
Votū Sacramenti in Cōtritione includitur.
Attritio donū Dei est, disponens ad gratiā suscipiendam in Sacramento.

Ad Cōtritionē quæ pertineant.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.

3. AVGVSTINVS sermone tertio in natali Domini, qui est septimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: iam tunc benè ingemiscis ad Deum, & dicis, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Benè, tibi soli peccaui, quia nullus hominū sine peccato: & ideò tibi soli peccaui, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiam misero, qui tam diù pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Adspice ad infœlicem pietas immensa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro: serua pietatem mansuetudinis, qui tam diù suspendisti gladium vltionis: dele numerositatem criminum multitudine misericordiarum. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando sic pœnitet, vt non repetat. Et paulò pòst: Aperiant aures suas ad præcepta Christi, quæ fortassè patuerunt hucusquè ad audienda ludibria. Aperiant oculos suos ad nitorem, qui hucusquè ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucusquè transpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quē vitia prostrauerunt. Aperiant medicamento nares suas, quibus illis fœteat consuetudo peccaui.

Psal. 50.

4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite secundo, siue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite tertio: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm acce-

accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare.

5. IBIDEM capite decimoquinto: Quid autem Dauid obtulit Domino, vndè propitiaret sibi? Psal. 50. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Non solùm ergò deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperãtibus eleemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miseribitur Deus. Non enim dictum est, vt tantùm abstineatis à peccatis, sed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittatur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præsumentem accusatum, timentem vulneratum, flentem sanatum. Iam etiam post aduentum de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentiæ consilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, qui vtiquè fidelibus mittebat epistolas, Nè iterùm cùm venero ad vos, humiliet me Deus, vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & luxuria & fornicatione, quam gesserunt. Circonstant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè faciẽtium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentium, quæ fuerat amissa peccando.

(Margin: Ad veram pœnitentiam quæ requirantur. — Math. 5. — Eccles. 21. — Math. 26. — Actor. 8. — 2. Corint. 12.)

6. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro primo de remissione peccatorum ad Euthymium, capite duodecimo: Nõnulli scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se malè fecisse, nec vllum finem volũt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadem peccata quæ humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiam, quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adimunt. Medelam postulant à medico, & in perniciem suam subrogant adiutorium morbo. Tales nunquàm diluunt gemendo peccatum, quia non desinunt peccare post gemitum.

(Margin: Non satis est dolere de malis commissis, sed oportet habere propositũ deinceps ab illis abstinendi in posterum.)

1. B. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum duas habet homilias, in quarum posteriore sic ait: Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum, & neminem infestũ pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium codicem conscientiæ tuam; & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccâsti. Hoc enim dicit Propheta: Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et post pauca: Dicito in corde tuo & in anima tua: expandimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias age Deo: si quid mali, de cæterò ne facias. Et rursùs paulò pòst: Propone tibi timorem gehennæ, superducito ei secturæ ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetipsi terribile, leuiorẽ præpara confessionem cogitatiuum tuorum, vt non in futuro die ignauior sis ad perscrutanda peccata.

(Margin: Examen conscientiæ vespertinum. — Psal. 4.)

2. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, sub fine: Quid, dic mihi, corporis viribus opùs est, cùm cor conterere debeamus? Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur, & ad animum reuocemus mala nostra, & consciẽtiam gestorum nostrorũ habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicij vbiquè discurrent, & congregant de omni orbe terrarum eos qui trudendi sunt in gehẽnam ac suppliciis tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proiici à regno cælorum, quod vt mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam & si ignis ille nõ arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solùm quòd alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd si non sufficiunt hęc ad erigendas animas, & incitandas ad spem: illud saltem ad memoriam reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ à thalamo spõsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna sit, si cogitemus eadem posse & nos pati, si negligimus.

(Margin: Gehennæ ob oculos ponẽda. — A regno cælorum separari quàm luctuosum.)

3. ET libro secundo circa finem: Tantum boni confert meminisse frequentiùs hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant, & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præsentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum, & luctũ gemitũmque sciebat animæ prodesse, etiam illa commemorat, quę per ignorantiam commissa, gratia baptismi & confessio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiam ea pro quibus veniam cõsecuti sumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & ampliùs eum diligere possimus, & verecundiam pudorémque concipere; atque ex his corde compungi: considerantes, quòd nisi miseratio ipsius subuenisset, tantũ illud peccatorum põdus sine dubio in imis nos inferni pœnis suppliciisque pressisset. Paulus etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec ista recordamur, quæ post baptismum commisimus, in quibus vtiquè periculum nobis saluum est, & reos nos atque in vinculis positos tenet. Quòd si aliquando ad recordationem venerimus, & visi fuerimus paululùm inde cogitare & esse soliciti, statim effugit cogitatio, & transimus ad alia: & nunc integra quidem hora patimur animam nostrã afflictione mœroris huius adstringi. Hæc igitur causa est, quòd malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conscientia delicti. Hinc est, vndè nec ad confectionem accedimus. Quomodò enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et sic consuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus est, faciliùs superuenientibus malis locum damus. Quòd si omnis ex anima stimulus auferatur, & cũcta ei securitatis fræna laxentur: quis eam post hæc tenebit, aut quis eam de præcipitiis reuocabit?

(Margin: Peccatorum memoria quàm fructuosa. — 2. Timot. 1. — Contra eos qui peccatorum fœditatẽ & damna animæ nolunt expendere.)

Quid prohibet vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur?

4. AVGVSTINVS libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel eodẽ capite in homilia quinquagesima ex quinquaginta: Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ, si timet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisque quod per corpus gessit, siue bonum siue malum: constituat se ante faciem suã, nè hoc ei posteà fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicẽs: Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Atque ità constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Indè quidem sanguis animæ confitentis per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: Vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per ecclesiasticam disciplinam à sacramẽto cælesti panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Tribunal mẽtis ascendendum ad comparãdam cõpunctionem.

2. Corint. 5.

Psalm. 49.

Accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor.

Matth. 25.

5. AMBROSIVS ad virginẽ lapsam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum sit, & si te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorũ, & stridor dentium sine fine. Cùm hæc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necessè est præuaricatricem animã tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitẽtiæ solatium, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem & indecorem subire esto contenta, dummodò ab æternalibus pœnis liberetis. Ergò hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi est, & quasi mortuam te existimãs, sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deindè lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Reliqua vide infrà, quæst. octaua, D. testimonio tertio.

Quãrũ rerum cogitatione contritio cõparetur.

Math. 8.

Non aliud remedium post baptismum, quàm pœnitẽtiæ solatiũ.

Cõtritio quomodo paretur.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam contritionẽ, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, põderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternę damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorẽ, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam & magis peccatorem, demùm, illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

Esa. 38.

7. AD Hebræos nono capite: Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

8. SOPHONIÆ primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos.

9. MATTHÆI vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.

10. MARCI nono: Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehẽnam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

1. C. ESAIÆ trigesimooctauo.

2. PSALMO centesimo decimooctauo.

3. ET trigesimoseptimo, vt in textu.

1. D. APOCALYPSIS secundo: Angeli Ephesi Ecclesiæ scribæ, &c. Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo, ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immũditia & fornicatione, & impudicitia quã gesserunt.

3. ET capite septimo: Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. LVCÆ duodecimo, & MATTHÆI decimo: Timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Spes veniæ.

5. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo potest benè agere pœnitẽtiam, nisi qui sperauerit indulgentiam.

6. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medicina, capite vndecimo, vel eodem capite in homilia quinquagesima ex quinquaginta: Iudicet ergo seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores cõuertat in melius, nè cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm in se protulerit seuerissimæ medicinæ sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad recipiẽdam salutem, sed etiam cæteris ad exẽplum: Vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in scandalo est aliorum, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorẽ addat tumorem. Meminerit tamen semper, quòd superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiã. Quid est enim infœlicius, quid peruersius, de ipso vulnere quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura illius erubescere?

Ad claues ecclesiæ post cõtritionẽ cõfugiẽdum, & satisfactionis modus accipiendus.

Iacob. 4.

1. Pet. 5.

Infœlices qui de ligatura erubescunt, & non de vulnere.

7. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibèt magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.

In actione autem pœnitẽtiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim cõtritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerũque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illi cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè cõstituuntur ab iis qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata, extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nanque propriè spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, cõsequantur vitam æternam.

Psal. 50.

Psal. 37.

Præsides Ecclesiæ tempora pœnitẽtiæ constituunt.

8. AMBROSIVS in psalmum trigesimumseptimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hìc puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur. Ibidem: Plurimùm suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam quam detensione euitare non possumus, pudore subleuamus. Et sub finẽ: Vt febres in alto sitæ non queunt mitigari: cùm foràs eruperint, spem adferunt desinendi: ità peccatorum morbus dum tegitur, inardescit: si confessionibus proditur, euaporat.

9. IDEM ad virginem lapsam capite octauo, vt suprà B. testimo. quinto, & infrà quæstione octaua, D. testimonio tertio.

V.

Est'ne Confeßio necessaria?

A. Est vtiquè: non solùm autẽ, vt quidam falsò autumant, interior illa quæ coram Deo[a] quotidiè facienda est Dauidis exemplo, qui ait:[b] *Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino:* Verùm etiã hæc exterior, quę apud[c] sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quę post examinatam sedulò conscientiam in mentem homini veniunt.

a Chrys. hom. 42. in Matth.
b Psal. 31. b
c Orig. in psal. 37. hom. 1. & hom. 2. in Leuit. Chrys. li. 3. de sacer. Nyssen orat. in eos qui alios acerbiùs iudicãt.

B. Ità de hominibus Ecclesiæ primitiuæ scriptum est: [d] *Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.*

d Act. 19. d

C. Quam confitendi rationem esse necessariam, non Ecclesiæ[e] modò sacra iura & Patrum[f] veneranda scripta confirmant, sed etiã Christi diuina verba cõcludunt, declarántque, cùm ait:[g] *Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere vel retinere peccata (cùm iudicis hæc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua iudicandũ est, probè anteà cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio priùs haberi non potest, quàm is, qui expendendum se sacerdoti, vt [h] Iudici ac[i] medico suo, absoluendúmque tradit, spontanea confessione vulnera sua sigillatim detegat, atque ità aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata soluenda & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

e Concil. Later. can. 21. Florent. & Trid. sess. 14. cap. 5.
f Clemens epist. 1. ad fratrẽ Dom. Dionys. epi. 8. ad Demoph. Tert. de pœni. Orig. in psal. 37. hom. 1. & 2. & homi. 2. in Leuit. Cyp. de lapl. Pacianus in parænesi ad pœnit. Hiero. in cap. 10. Ecclesiastę. Chrys. hom. 30. in Genes. & 10. in Matth.
g Ioan. 20. c
h Aug. li. 20. de ciui. Dei ca. 9. Greg. hom. 26. in Euang. Chrys. li. 3. de Sacer. & hom. 5. de verb. Esaiæ. Hieron. ad Heliod. epist. 1.
i Concil. Lateran. cano. 21. Vuormatien. cap. 25. Orig. homil. 1. & 2. in psal. 37.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à teipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, humilimus sis, laboribus ac vigiliis teipsum afflige, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nescius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu priùs peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundum speciem in vnum peccata collegeris, assiduè animo deindè ipsa verses, ac de ipsis continuè mediteris & cogites.

Peccata per species singulas recolenda.

Esaiæ 43. secundum LXX.

Omnia peccata secundum species in vnum colligenda.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimumseptimum: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem lãguorem & omnẽ infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibúsque curandorũ vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarũ, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarum in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nũc quãtæ sint remissiones peccatorum. In Euangelio est ista prima, &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorũ, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte: cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi,

Laboriosa per pœnitentiã remissio. Psalm. 6.

Non erubescit sacerdoti indicare peccatum & quærere medicinam.

Psalm. 31. pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt sup. quæst. prima, C. testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos qui duriùs & acerbiùs alios iudicant, atque condemnant, quique conuersione indigent, & pœnitentia, siue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem: quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filiis mœrentibus doleat, & gaudētibus lætetur? Sacerdos ità tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij: vt Iacob visa tunica Ioseph sanguine conspersa mærebatur, vt Dauid luxit Absalonis interitū, vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant, vt Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus vitulum sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita: animi arcana tanquàm occulta vulnera medico retege. Ipse & honoris & valetudinis tuæ rationem habebit. filiorū dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filij. Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vitæ. discessum è vita diligētià præuertamus. Absurdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Caniculæ exortum, nè, quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum comburi, & nullum vnquàm refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & quà diues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? pœnitentiæ lucernam accende. Inclinare diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atque conserua, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

[Margin: Sacerdos cum pater sit pœnitentium, ob eorum peccatum dolet. — Gen. 37. 2. Reg. 18. 1. Reg. 4. Exod. 32. — Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico retegenda. — Idque ante vitæ incertum terminum faciendum.]

B. ACTORVM decimonono, vt in textu.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquàm ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata cōfiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi fortè de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, nè quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circunstantias & peccati, per quas prudenter intelligat, quale ille consiliū debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Caueat autem omninò, nè verbo vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenùs peccatorem, sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solùm sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata quorum memoriā habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter, &c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessionē, & omnibus post baptismum lapsis iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascēsurus ad cælos, sacerdotes suî ipsius vicarios reliquit, tanquàm præsides & indices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clauium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & nō potiùs in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarâssent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem suî discussionem conscientiam habent, in cōfessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantùm aduersùs duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquàm animum grauiùs sauciant, & periculosiora sunt iis quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei nō excludimur, & in quæ frequentiùs labimur, quanquàm rectè & vtiliter, citráque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multísque aliis remediis expiari possunt. Verùm cùm vniuersa mortalia peccata etiā cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, necessum est omniū etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia quæ memoriæ occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia diuinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui verò secùs faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam eas circunstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quòd sine illis peccata ipsa neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & pœnam quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere. Vndè alienum à ratione est, docere circunstantias

[Margin: Circunstantiarum confessio.]

ſtantias has ab hominibus ocioſis excogitatas fuiſſe, aut vnam tantùm circunſtantiam confitendam eſſe, nempe peccâſſe in fratrem. Sed & impium eſt, Confeſſionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impoſſibilem dicere, aut carnificinam illam conſcientiarum appellare. Conſtat enim, nihil aliud in Eccleſia à pœnitentibus exigi, quàm vt poſtquàm quiſque diligentiùs ſe excuſſerit, & cóſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuũ mortaliter offendiſſe meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuerſum, eadem Confeſſione incluſa eſſe intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicim*: Ab occultis meis mũda me Domine. Ipſa verò huiuſmodi Confeſſionis difficultas, ac peccata detegendi verecũdia, grauis quidem videri poſſet, niſi tot tantiſque commodis & cóſolationibus leuaretur, quæ omnibus dignè ad hoc ſacramentum accedentibus, per Abſolutionem certiſſimè cóferũtur. Cæterùm quo admodum confitendi ſecretò apud ſolum ſacerdotem, etſi Chriſtus nõ vetuerit, quin aliquis in vindictam ſuorũ ſcelerum & ſuî humiliationem, cùm ob aliorum exemplum, tum ob Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publicè confiteri poſſit: non eſt tamen hoc diuino præcepto mandatũ, nec ſatis conſultò humana aliqua lege preciperetur, vt delicta, præſertim ſecreta, publica eſſent cõfeſſione aperienda. Vndè cùm à ſanctiſſimis & antiquiſſimis Patrib*, magno vnanimique conſenſu, ſecreta Confeſſio ſacramentalis, qua ab initio Eccleſia ſancta vſa eſt, & modò etiam vtitur, fuerit ſemper commendata: manifeſtè refellitur inanis eorum calũnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum eſſe, atque à Patribus in Concilio Lateranẽſi cógregatis, initiũ habuiſſe, docere nõ verẽtur. neq; enim per Lateranẽſe Cócilĩũ Eccleſia ſtatuit, vt Chriſti fideles confiterẽtur, quod iure diuino neceſſariũ & inſtitutum eſſe intellexerat: ſed vt præceptũ Cõfeſſionis, ſaltẽ ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis, cùm ad annos diſcretionis perueniſſent, impleretur. vndè iã in vniuerſa Eccleſia, cum ingẽti animarũ fidelium fructu, obſeruatur mos ille ſalutaris cõfitẽdi ſacro illo & maximè acceptabili tẽpore Quadrageſimæ: quem morem hæc ſácta Synodus maximè probat & amplectitur, tãquàm piũ & meritò retinendũ.

Confeſſio ſacramentalis non eſt impoſſibilis aut carnificina conſcientiæ.

Pſalm. 18.

Confeſſio aliquãdo publica eſſe poteſt.

Secreta Confeſſione Sacramẽtali vſa eſt ab initio Eccleſia.

De annua cõfeſſione præceptum Eccleſiæ renouatur.

4. Clemens epiſt. 1. ad fratrẽ Domini: Quòd ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malũ ex his quæ ſuperiùs memorauimus, latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur, quò poſſit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ vitæ præmia peruenire. Et infrà: Inſtruebat B. Petrus actus ſuæ vitæ omnĩ hora cuſtodire, & omni loco Deum reſpicere: firmiter ſcire, cogitationes malas, cordi ſuo aduenientes, mox ad Chriſtum allidere, & ſacerdotibus Domini manifeſtare.

Nõ erubeſcat confiteri peccator huic qui præeſt.

Sacerdotibus cogitationes malas patefaciendas docuit D. Petrus.

5. Dionysius Areopagita epiſtola octaua ad Demophilum: Tu verò procidentem ſacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem neſcio quo pacto contra diſciplinæ ordinem adſtans calce abieciſti ac repuliſti. Cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur ſe ad peccatorũ remedia quærẽda veniſſe: neq; exhorruiſti inſupèr & ſacerdotẽ optimum lacerare conuiciis, miſerabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iuſtificâſſet.

Conſuetudo vt peccatores ſacerdoti procidentes ſua peccata confiterentur.

6. Tertullianus in lib. de pœnitentia: Tãtum releuat confeſſio delictum, quanto diſſimulatio exaggerat. Cõfeſſio enim, ſatisfactionis cõſiliũ eſt: diſſimulatio, contumaciæ. Huius igitur pœnitentiæ ſecundæ & vnius, quãto in arcto negocium eſt, tanto operoſior probatio, vt non ſola cõſcientia præferatur, ſed aliquo etiã actu adminiſtretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem vt ignaro, ſed quatenùs ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoquè habitu atque victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare: cæterùm, paſtum & potum pura nôſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa: plerúnque verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies noctéſque ad Dominum Deum tuum, preſbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia exomologeſis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia non dicam fruſtretur, ſed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm ſqualidũ facit, magis mundatum reddit: cùm accuſat, excuſat: cùm cõdemnat, abſoluit. In quãtum non peperceris tibi, intantũ tibi Deus, crede, parcet. Pleroſque tamen hoc opus vt publicationem ſuî aut ſuffugere, aut de die in diem differre, præſumo, pudoris magis memores, quàm ſalutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conſcientiam medentium vitant, & ità cum erubeſcẽtia ſua pereunt. Intolerandum ſcilicet pudori Domino offenſo ſatisfacere, ſaluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandẽs frontẽ, ad deprecandum verò ſubducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimẽto eius acquiro, cùm ipſe hominem quodammodò exhortatur: Nè me reſpexeris, dicẽs, pro te mihi melius eſt perire. Certè periculum eius tunc ſi fortè oneroſum eſt, cùm penès inſultaturos in riſiloquio conſiſtit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi proſtrato ſuperſcenditur. Cæterùm inter fratres atque conſeruos, vbi communis ſpes, metus, gaudium, dolor, paſſio (quia communis ſpiritus de cõmuni Domino & patre) quid tuos aliud, quã te opinaris? Quid conſortes caſuum tuorum, vt plauſores fugis? Non poteſt corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuerſum & ad remedium collaboret, neceſsè eſt. In vno & altero Eccleſia eſt, Eccleſia verò Chriſtus. Ergò cùm te ad fratrum genua protendis, Chriſtũ contrectas, Chriſtũ exoras. Æquè illi cùm ſuper te lachrymas agũt, Chriſtus patitur, Chriſtus Patrẽ deprecatur. Facilè impetratur ſemper, quod filius poſtulat. Grãde planè emolumẽtum verecundiæ, occultatio delicti pol-

De vtilitate Confeſſionis & ſatisfactionis.

Satisfactionis opera.

Preſbyteris aduolui.

Contra eos qui ob pudorẽ & verecundiã refugiunt confiteri peccata & ſatisfacere.

licetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proindè & Deum celabimus. Adeóne existimatio hominũ & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quàm palàm absolui? Miserũ est sic ad exomologesim peruenire. Et posteà: Si de exomologesi retractas, gehennam in corde cõsidera, quã ibi exomologesis extinguit: & pœnę prius magnitudinẽ imaginare, vt de remedij adeptione nõ dubites. Iterùm post pauca: Igitur cùm scias aduersùs gehennã post prima illa intinctionis Dominicæ monimẽta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitùs attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursùs de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutã à Domino exomologesin sciẽs præteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diù enim potentiam Domino immolârat, septeni squalore exomologesim operatus, vnguium leoninum in modum efferatione, & capilli incuria horrorem aquilinum præferẽte. Proh malæ tractationis: Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contrà autem Ægyptius imperator, qui populum Dei aliquando afflictum diù Domino suo denegatum persecutus, in prælium irruit, post tot documenta plagarum, discidio maris, quod soli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministerium eius exomologesin abiecerat. Quid ego vltrà de istis duabus humanæ salutis quasi Pharis, styli potiùs negocium, quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec vlli rei nisi pœnitẽtiæ natus, nõ facilè possum super illa tacere, quam ipse quoquè & stirpis humanæ & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

Exomologesis gehennam extinguit.

Post baptismum in exomologesi esse secunda subsidia.

A Domino instituta exomologesis. Dan. 4.

Exodi 14.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà hac eadem quæst. A. testimonio tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmum eundem: Omnibus igitur flagellis emendari, verberarique paratus sum, & nihil horum recuso, tantùm vt supplicia æterni ignis effugiam. Ego in flagella paratus sum, & dolor meus coram mẽ est semper. Ante oculos meos habeo dolorem meum, vt futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare. Quoniam iniquitatem meam pronuncio. Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentiùs diximus. Vide ergò quid edocet nos scriptura diuina, quia oportet peccatum nõ celare intrinsecùs. Fortassis enim sicut ij, qui habent intùs inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, reuelantur: ità etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecùs vrgentur, & propemodùm suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circunspice diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba priùs medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: vt ità demùm si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio curandum est.

Psalm. 37.

Confessionis peccatorum necessitas. Egressi similitudo.

Qualis Confessarius quærendus sit.

Cõfessionem aliquãdo publicam esse conuenit.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt sup. A. testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Deniquè quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, sciẽtes scriptum esse: Deus non deridetur. Iterùm paulò post: Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in sæculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis, veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur.

Confessio apud Sacerdotes.

Galat. 6.

Remissio per Sacerdotes & in hac vita.

11. PACIANVS in parænesi ad pœnitẽtiam, siue in libello de pœnitentia & confessione: Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis, pœnitentiam recusatis, vos inquam post impudentiam timidos, post peccata verecundos: qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et paulò pòst: Eccè iterùm Apostolus ad Sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec communices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis Sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem probandi difficultate confundis? Rogo ergò vos, fratres, etiam pro periculo meo per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecunda membrorum non erubescẽtes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate durâsse, & quantum est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, nè tu, pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, cõsortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus mẽbrorum suorum vexatione lætatur, immò pariter dolet, & ad remedium conlaborat: In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus, atq; ideò qui fratribus peccata sua non tacet, Ecclesiæ lachrymis adiutus Christi

Contra eos qui confiteri erubescunt.

1. Tim. 5. In eos qui fictè aut nõ integrè confitẽtur Sacerdoti.

Simile.

Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo sit qui benè ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerũt: similésque sunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicísque etiam assidentibus confitentur: sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.

Dicta eos qui benè quidem confitentur, sed satisfactionem impositam refugiunt, aut Sacerdotis consilia negligunt.

12. HIERONYMVS in caput decimum Ecclesiastæ super ea verba, Si momorderit serpens in silentio: Si quem Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister qui linguam habet ad curandũ, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

Eccles. 10.

Peccati venenum per confessionem euomendum.

Quod ignorat medicina non curat.

13. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim, & homilia decima in Matthæum, vt sup. quæstione decima de Eucharistia, D. testimonio sexto & septimo.

14. IOANNIS vigesimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de Ciuitate Dei, capite nono, vt suprà, quæstione prima, B. testimonio decimoquinto.

16. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, vt sup. ibid. B. testimonio octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, & homilia quinta de verbis Esaiæ, ibidẽm, C. testim. octauo, & B. testimonio decimosexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidẽm, B. testimonio decimoquarto.

19. CONCILIVM Lateranense canone vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

20. CONCILIVM Vvormatiense capite vigesimoquinto: Pœnitentibus, secundùm differentiam peccatorum, sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernuntur. Debet itaque Sacerdos in pœnitentia danda singulorum causas singulatim considerare, originem quoquè, modúmque culparum, & affectus gemitúsque delinquentium diligenter examinare, manifestéque cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoquè & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delictorum atque gemituum vniuscuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non reflectat.

Confessarij officium.

21. ORIGENES homilia prima & secunda in Psalmum trigesimumseptimum, vt suprà, A. testimonio tertio, & C. testim. septimo.

VI.

Quomodò Patres de Confeßione scribunt?

A. Hi certè non modò confitendi vtilitatem & vsum, qui semper in Ecclesia fuit, sed ius etiam atque necessitatem nobis magno consensu commendant comprobántque.

B. Vt verò è plurimis paucos & probatissimos illos testes producamus, sic habet in primis Magnus ille Basilius:[a] Necessarium videtur his quibus dispensatio Mysteriorũ Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui antiquitùs pœnitebãt, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua.

C. Tum Cyprianus,[b] Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos fratres, delictũ suum, dũ adhuc qui delinquit, in sæculo est, dum admitti eius cõfessio potest, dum Satisfactio cuiusque & remissio facta per Sacerdotes apud Dominũ grata est.

a Quæst. 288. in regulis breuiorib. Vide etiam quæst. 229. & in epist. 3. canonica ad Amphilochiũ, can. 73.
b De lapsis, vide eundem epist. 10. & 55.

D. Accedit his Augustini sentẽtia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitẽtiã qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Occultè ago, apud Deũ ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictũ est: *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo*: Ergò sine causa sunt claues datę Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis, quod ille negat? Nónne vos decipimus? Tum alibi,[d] Sunt, inquit, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteatur crimina. Nolunt enim aut erubescunt, siue dedignantur se ostendere Sacerdotibus, quos tamen inter lepram[e] & lepram discernere per legislatorem constituit Dominus. Sed nolo, vt ipsa decipiaris opinione, quatenùs confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius similiter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur Vicarium.

Homil. 49. ex 50. Item homil. 41. & 50. ca. 10. 11. & 16.
Matth. 18. Ioan. 20. c
d Lib. 2. de visit. infirmor. cap. 4.
e Leuit. 13. & 14. & Luc. 17. & Matth. 8. a

f Epist. 91. ad Theodorum Foroiuliēsem Epis. Vide eādem epist. 80. ad Episcop. Campaniæ.

E. Nec minùs est euidens, quod Leo ille Magnus scriptum reliquit: [f] Multiplex misericordi Dei ità lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternę, vt qui Regenerationis donum violâssent, proprio se iudicio condemnātes, ad remissionem criminum peruenirēt: sic diuinæ bonitatis præsidiis ordinatis, vt indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim [g] Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus Satisfactionem pœnitentiæ darent, & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

g 1. Tim. 2. b.

TESTIMONIA.

1. B. BASILIVS in regulis breuioribus, siue quæstionibus compendio explicatis, quæstione ducentesima octogesimaoctaua: Necessarium videtur, &c. vt in textu.

2. IDEM quæstione ducentesima vigesimanona compendiò explicata: Interrogatio. Nunquid flagiriosé facta, abiecta omni verecundia, enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodò? & si hoc, apud quos, & cuiusmodi? Respōsio: Omninò in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquàm quibusuis temerè homines aperiunt, sed iis tantummodò, qui rationem, qua ea curanda sunt, teneant: eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare, consentaneum in modum illi, quod scriptum est, Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc est, tollite diligentia & cura vestra.

Non quibusuis confitendum.

Rom. 15.

3. IDEM in epistola tertia canonica ad Amphilochium, canone septuagesimotertio: Sin autē vnusquisque eorum qui in prædictis peccatis fuêre, cōfessus bonus euaserit, & is cui à Dei benignitate ligandi & soluendi credita est potestas, si sit clementior, videns summam eius qui peccauit confessionē ad diminuendū pœnarum tempus, nō est dignus damnatione, cùm quæ est in scripturis, nobis historia significet, quod qui cū maiori labore confitētur, Dei misericordiam celeriter apprehendant.

Confessio.

Matth. 18. Ioan. 20.

1. C. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Confiteantur singuli, &c. vt in textu. & sup. quæst. quinta, C. testimonio nono.

2. IDEM epistola decima ad Presbyteros & Diaconos: Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, vt qui possunt agentes pœnitentiam veram Deo patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, vt magis pereant, & qui erigere se possent, plùs cadant. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitētiam iusto tempore, & secundùm disciplinæ ordinem ad exomologesim veniant, & per manus impositionē Episcopi & cleri ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseuerante, nondùm restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondùm pœnitentia acta, nondùm exomologesi facta, nondùm manu eis ab Episcopo & clero imposita, Eucharistia illis datur, cùm scriptum sit: Qui ederit panem aut biberit calicem Domini, indignè reus erit corporis & sanguinis Domini.

Lib. 3. epi. 14.

Precibus & operibus satisfacere.

Exomologesis.

1 Corinth. 11.

3. ET epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Honor ergò datur Deo, quando sic Dei maiestas & censura contemnitur, vt cùm se ille indignari & irasci sacrificantibus dicat, & cùm pœnas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponatur sacrilegis atque dicatur, nè ira cogitetur Dei, nè timeatur iudicium Domini, nè pulsetur ad Ecclesiam Christi, sed sublata pœnitentia, nec vlla exomologesi criminis facta, despectis Episcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur, nè lapsi surgant, aut foris positi ad Ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non satis fuit ab euangelio recessisse, spem lapsis satisfactionis & pœnitētiæ sustulisse, fraudibus inuolutos, vel adulteriis commaculatos, vel sacrificiorū funesta contagione pollutos, nè Deum rogarent, nè in Ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni & sensu & fructu pœnitētiæ remouisse, nisi foris sibi extra Ecclesiam, & contra Ecclesiam constituisset conuenticulum perditæ factionis, cùm malè sibi consciorū & Deum rogare ac satisfacere nolentiū caterua conflueret.

Lib. 1. epist. 3.

Criminis exomologesis.

In Ecclesia exomologesim criminū facere.

Satisfacere nolentium caterua.

1. D. AVGVSTINVS homilia quadragesimanona ex libro quinquaginta homiliarum: Agite pœnitentiam, &c. vt in textu.

2. IDEM homilia quadragesimaprima ex libro quinquaginta homiliarū: Non solùm post pœnitētiam ab istis vitiis se homo seruare debet, sed & ante pœnitētiam, dum sanus est: quia si ad vltimū vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & sacerdoti peccata sua cōfiteri poterit.

Eadem verba habet Ambr. in exhortatione ad pœnitētiam.

Deo ac sacerdoti peccata confiteri.

3. ET homilia quinquagesima ex libro eodem, capite decimo: vel in libro de pœnitentiæ medicina, capite decimo: Quisquis post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare dum tempus est, cùm ita peccat, & viuit. Nam vtiquè quòd ipse perseuerans peccat, thesaurizat sibi irā in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiā eū adducit. Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo: & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri.

Rom. 2.

Peccatorū vinculis implicatus, ad claues Ecclesiæ confugere oportet. Matth. 16.

4. IBI-

4. IBIDEM capite vndecimo: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, nè cùm iam poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur, &c. vt suprà, quæstione quarta de pœnitentia, D. testimonio septimo.

5. ET capite decimosexto: Sed fac incertum esse, vtrùm ignoscat Deus. Quid perdit cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauerit, cùm offenderet Deū? Quis enim certus est, quòd etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarum incerta subeuntur, & penè vt mors vitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deindè per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, quum sit dubium quo fine proueniant, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, Matth.16. quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum esse promittitur. Et multò est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

6. MATTHÆI decimooctauo, vt sup. quæstio. primà, B. in textu.

7. IOANNIS vigesimo, ibidèm.

8. AVGVSTINVS in libro secūdo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sūt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, &c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum Nō soli Deo, sed & sacerdoti confitendū. penitùs participem. Non seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non abnegamus, quin sit ad Deum frequēter referenda confessio peccatorum. Psal.136. 1.Corint.10. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos vel maximos suos ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illa sancta doctrina, nè tibi applaudentium faueas auribus, quoniam priùs eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia: Luc.17. Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodò consummaretur? Iacob.5. Confitemini alterutrùm peccata vestra, quomodò cōpleretur? Ergò cicatricum tuarum arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deindè capite quinto ità subiunxit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia Malach.2. quidem sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Ange- Modus confitendi. lus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum & Angelum eius docet reuerentia, Dei ministrum affare: Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te nō puduit forsitan coram multis & cum multis facere: nàm humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergò quæ mentem grauiùs exacerbant facinora, Dei angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuoluens, nullis circumitionibus quod verum est operiens. Designanda etiam sunt in quibus peccâsti loca, si recordaris & tempora, cum quibus peccâsti personis; non nomina ipsarum, etiam vt à peccato desistant secretò corrigēda familiaritas, in qua peccâsti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrùm semel, an ex consuetudine, vtrùm necessitate, an ex voluptate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia, & cæt. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulant. Si denudentur, cum pœnitentia euanescunt. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circumlocutione edissere peccata pro viribus, immò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquàm erubuisti? Meliùs est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere. Confitere igitur chare mi nominetenus quæ te remordent flagitia, deterge specialiter quæ scis specialia: quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone, sicque ex indulgentia confide.

9. LEVITICI decimotertio, vt sup. quæstione prima, C. testimonio quarto.

10. ET decimoquarto. 11. LVCÆ decimoseptimo.

12. MATTHÆI octauo, ibidèm testim. quinto, & sequentibus.

1.E. LEO epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitētium statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtiquè operi ipse Saluator interuenit, nec vnquàm ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicēs: Ecce ego vobiscum sum omnibus Matth.28. diebus ad consummationem seculi: vt si quid per seruitutem nostrā bono ordine & gratulando impleturaffectu, non ambigamus per spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquàm ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne, non poterit. Nec ne- Quàm periculosū, mori sine absolutione sacramentali. cesse est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actúsque discutere, cùm Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ità potestatem suam timere volens, vt hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multùm enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis in- Satisfactio. stantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicēte spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Ezech.33. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris Esaiæ 43. Psal.129. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispēsandis

itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas, gemitúsque negligere, cùm ipsam * pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicẽte Apostolo: Nè fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Vndè oportet vnumquenque Christianum conscientiæ suæ habere iudiciũ, nè conuerti ad Deum de die in diem differat: nè cùm satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituit, quia periculosè hac se conditione fragilitas & ignorantia humana concludit, ad paucarum horarum se reseruet incertum: & cùm possit pleniore satisfactione indulgẽtiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inueniat spatium aut confessio pœnitẽtis, vel recõciliatio sacerdotis. Verùm (vt dixi) etiam talium necessitati ità auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio per indicium integri sensus quærere probentur. Quòd si aliqua vi ægritudinis ità fuerint aggrauati, vt quod paulo antè poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant: testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur, seruata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum, à fide discedendo, peccârunt.

* pœnitendi affectionem. 2. Tim. 2.

Non differenda conuersio & satisfactio.

Recõciliatio sacerdotis.

2. IDEM epistola octogesima ad Episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum cõstitutos, capite secundo: Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri, (de pœnitentia videlicet, quæ ità à fidelibus postulatur) nè de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publicè recitetur, cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis consuetudo, nè multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuũt inimicis suis sua facta reserare, quibus possent legum constitutione percelli. Sufficit enim illa cõfessio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitẽtiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Confessio secreta apud sacerdotes sufficit, nec expedit publicam facere.

VII.

Quid porrò de satisfactionè sentiendum est?

Gregorius in ca. 9. libri 1. Regũ. Basilius quæst. 12. in regulis breuioribus. a Heb. 9. g Ephes. 5. a f 4. g. [Io]an. 2. a Ioan 1. d.

A. Id videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium cõmunis sit satisfactio. Illa semel[a] in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mũdi peccata tulit, peracta est, vt qui natura sunt[b] iræ filij, DEO reconcilientur: Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitẽtes post Confessionẽ ea quæ Sacerdos absoluens iniũxit, perficimus, aut cũ vltrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitę errata siue commissa aliqua saltem ex parte compensemus.

b Eph. 2. a 2. Cor. 5. d Cyp. epist. 59. & 10. Tertull. de pœnit. Conc. Trid. sess. 14. ca. 8. & 9. de sacra. pœnit.

B. Hæc[c] vindicatoria simul & emendatoria quædam est Satisfactio, & Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem adeò non obscurat, vt magis etiam cõmendet, illustrétque. Illa enim præeunte, ac præcipuè[d] cooperante, iuxta diuinam scripturam iudicium[e] facimus & iustitiam, delicta nostra contra nosipsos vindicãtes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: Deniquè hac ratione testantes, nos CHRISTI Crucem libenter amplecti,[f] abnegare nos ipsos, mortificare carnẽ, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti, dũ aduersùs deprauati animi motus ardenti zelo fortitérque certamus.

c Exod. 32. g Num. 12. d 14. d e f & 20. b d Psalm. 98. b 2. Reg. 12. c d Augu. lib. 2. de pecc. meri. ca. 34. & lib. 22. cõtra Faustum ca. 67. Greg. li. 9. Moral. ca. 17. 2. Reg. 24. b c Prou. 11. d Eccles. 5. a Augu. tract. 124. in Ioan.
d Chrys. hom. 80. ad pop.
e Esa. 56. a Eze. 18. e f Hier. 22. a 2. Cor. 7. c Psal. 50. a & Chrys. ibid. & in 3. ca. Matth.

f Luc. 9. c Mat. 16. d Rom. 6. a Ephes. 4. e Colos. 3. b.

C. Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabant[g] Dauid, Niniuitę, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, ieiuniis, aliisque afflictionib⁹ pœnituisse constar, qui & hinc DEO grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmãs, nobísque cõmendans clamat:[h] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & plãctu.* Et alibi:[i] *Conuertimini, & agite pœnitẽtiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus[k] docet, tristitiam

g 2. Reg. 12. d 1. Paral. 21. c Psal. 43. b 98. b Ion. 3. b 3. Reg. 21. g 1. Mach. 2. b. 3. f. 2. Machab 3. d Matt. 11. c Luc. 10. c. Iudith. 4. h c d 7. 28. 29. a Ioel. 2. c Dan. 9. a Iob 42. Hier 6. g 4. c 25. g 48. f 49. a Eze. 7. e Thre. 2 c

h Ioel. 2. c

i Ezech. 18. g

k 2. Corint. 7. c

quæ secundùm Deum est, operari vindictã: & generatim admonet: *Si nosipsos diiudicaremus, non vtiquè iudicaremur à Domino.* 1. Cor. 11.

D. Ea propter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquàm familiare, disceptemus, cùm in Scripturis res ipsa perspicuè proponatur.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco, &c. Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quasi dicat, quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo.

Præter Christi satisfactionem necessaria est etiam nostra satisfactio. 2. Tim. 2. 1. Pet. 2. Colos. 1.

2. BASILIVS quæstione duodecima in regulis breuioribus seu compendiò explicatis quæstionibus: Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantùm in ipso est, ea antè iam omnibus cōdonauit. Quoniam autem misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustũ, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.

Deus quantũ in ipso est nobis omnia cōdonauit, sed tamen pœnitentia nostra opus est. Psal. 100.

3. AD Hebræos nonō: Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodùm pontifex intrat in sancta, per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit: Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ibidèm: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro, &c.

5. ET capite quarto: Donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

6. PRIMÆ Ioannis secundo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

7. IOANNIS primo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

8. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christũm: & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mũdum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur, tanquã Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eũ qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

10. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum presbyterũ: Legimus literas tuas, frater charissime, quibus significâsti de Victore quodam presbytero: quòd ei antequàm pœnitentiã plenam egisset, & Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, temerè Therapius collega noster immaturo tempore, & præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit, recessum esse à decreti nostri authoritate, vt ante legitimũ & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac necessitate cogente, pax ei concederetur.

Lib. 3. epist. 8. Deo facienda satisfactio.

11. IDEM epistola decima ad Clerum: Agentes pœnitentiam veram, possunt Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere.

Lib. 3. epist. 14. Precibus & operibus Deo satisfacere.

12. TERTVLLIANVS libro de Pœnitentia: Ità qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, &c. Et aliquibus interiectis: Nõn statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterũ periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina est: gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris: offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem: id si dubitas, euolue quæ spiritus ecclesiis dicat: Desertã dilectionem Ephesiis imputat, stuprum & idolothytorum esum Thyatirenis exprobrat, Sardios non plenorum operum incusat, Pergamenos docentes peruersa reprehendit, Laodicenos fidentes diuitiis obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Ibidèm: Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura suprà, quæstione quinta de Pœnitentia, C. testimonio sexto.

Satisfacere Domino. Satisfactio. Apoc. 2. & 3. Satisfactio confessione disponitur. Pœnitentia Deus mitigatur.

13. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite octauo de Pœnitentiæ Sacramẽto: Demùm, quo ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodùm à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ità vna maximè nostra ætate, summo pietatis prætextu, impugnatur ab iis, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegârunt: sancta Synodus declarat, falsum omninò esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino

Satisfactio hodie maximè impugnatur.

Culpa remittitur aliquando licet vniuersæ pœnæ condonatione.

Num. 14. 2. Reg. 12. & 24. 1. Par. 21.

nunquàm remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla repetiuntur, quibus, præter diuinam traditionem, hic error quàm manifestissimè reuincitur. Sanè & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorātiam deliquerint: aliter verò, qui semel à peccati & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, nè ità nobis absque vlla Satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & cōtumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizātes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coërcent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautiorésque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoq; peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, cōtrariis virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei vnquàm existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quàm vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequētent. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoquè indè arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ità nostra est Satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. nam qui ex nobis, tanquàm ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus: ità non habet homo, vndè glorietur: sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. Debent ergò sacerdotes Domini, quantùm spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones iniungere: nè, si fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non sit tantùm ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. nam Claues sacerdotum non ad soluendum duntaxàt, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent. nec propterea existimârunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquàm Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Nouatores intelligere nolunt, ità optimam pœnitentiam nouam vitam esse docent, vt omnem Satisfactionis vim & vsum tollant.

1. Cor. 3. Ephes. 4.

Rom. 2.

Satisfactoriarum pœnarū vtilitas.

2. Cor. 3. Rom. 8.

2. Tim. 2.

Philip. 4. 2. Cor. 11. 2. Cor. 10.

Quales satisfactiones iniungendæ.

Claues Sacerdotum etiam ad ligandum valent.

Nostra satisfactio nō minuit Christi satisfactionē.

14. ITEM capite nono: Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis spontè à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

Pœnæ diuinitus inflictæ, quando vim satisfaciendi habeant.

1. B. EXODI trigesimosecundo capite: Reuersúsque (Moyses videlicet) ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli quem fecerat Aaron.

2. NVMERORVM duodecimo capite: Iratúsq; Dominus contra eos (Aaron scilicet & Mariam) abiit: nubes quoquè recessit, quæ erat super tabernaculum: & eccè Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cúmque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stultè commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod proiicitur de vulua matris suæ. eccè iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauítque Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi: Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

3. ET capite decimoquarto: Et ait Moyses ad Dominum, Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundùm magnitudinem misericordiæ tuę, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto, vsque ad locum istum. Dixítque Dominus, Dimisi iuxta verbum tuū. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, nō videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam Maris rubri. Locutúsque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Vsquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audiui. Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & suprà, & murmurâstis contra me, non intrabitis terram super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros, de quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt forni-

fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerâstis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras,& scietis vltionem meam: quoniam sicut locutus sum,ita faciam omni multitudini huic pessimæ quæ cõsurrexit aduersum me: in solitudine hac deficiet,& morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinẽ,detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerãt ad considerandam terram. Locutúsque est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

4. ITEM capite vicesimo: Tulit igitur Moyses virgam,quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixítque eis: Audite rebelles & increduli, Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere? Cúmq; eleuâsset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixítque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus est Dominus ad Moysen, Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quam dedi filiis Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cúmque nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius, & Aaron colligetur,& morietur ibi. Fecit Moyses vt præceperat Dominus, & ascenderunt in montẽ Hor, coram omni multitudine. Cúmque Aaron spoliâsset vestibus suis,induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autẽ multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

5. PSALMO nonagesimooctauo: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius,& præceptũ quod dedit illis. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis,& vlciscens in omnes adinuentiones eorum.

6. SECVNDI Regum duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ego vnxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul,& dedi tibi domum domini tui,& vxores domini tui in sinu tuo, dedíq; tibi domum Israël & Iuda: & si parua sunt ista,adiiciam tibi multò maiora. Quare ergò contempsisti verbum Domini,vt faceres malũ in conspectu meo? Vriam Hethæum percusisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrẽ non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternũ, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus, Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cũ vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti abscondité: ego autem faciam verbũ istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis huius. Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino,&c. vt infrà hac eadẽ quæstione, C. testimonio primo.

7. AVGVSTINVS libro secũdo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimoquarto: Sicut primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm missus esset, eíque propter peccatum quod commiserat euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, cõfessione peccati veniam meruit, respõdente Propheta, quòd illud ei flagitium facinúsq; remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. *2. Reg. 12.* *Dauid etsi cõfessione peccati veniam meruit, tamen pœnam non euasit.*

8. IDEM libro vigesimosecundo contra Faustũ Manichæũ, capite sexagesimoseptimo: Quid aliud quàm cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat spiritus Dei quando correctus per prophetam dixit, Peccaui: continuóque ad hoc vnũ verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundùm Dei cõminationem flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur,& afflictus temporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obediẽtis animi indiciũ, cùm audîsset à propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat comminatus, consequenter euenissent, non se dicere prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersùs Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitentíque propitius, quàntum pœnarum æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vteretur, videbat erga se & manere veniam,& non negligi medicinam. *2. Reg. 12.* *Quare Dauid post acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit.* *Pœna post veniam culpæ, emẽdatio est, & medicina.*

9. GREGORIVS libro nono Moralium in Iob, capite vicesimoseptimo, tractans ea verba capitis noni, Sciens quòd non parceres delinquẽti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cùm delicta plangimus, nequaquã iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus, cùm negat, respicitur, & redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quòd Paulus cùm Redẽptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita est: quia & de Petro, teste Euangelio scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: & egressus foràs, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, veritas dicit: Ego ostendam ei, quãta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquẽti ergò Dominus nequa- *Iob 9.* *Lucæ 22.* *Actor. 9.* *Lucæ 22.* *Actor. 9.* *Deus delinquẽti nõ parcit, quia delictum sine vltione non deserit.*

quàm parcit, quia delictum sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcitur, quia nullatenùs sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamen multis pòst cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoquè adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: Sciens quòd non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuũ non vult vindicare:

2. Reg. 12.

Salutis vnda à peccato originali absoluimur sed pœnas adhuc quasdam luimus.

Iob. 9.

10. SECVNDI Regum, capite vicesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominũ: Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt trãsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cùmque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequẽtur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimis: sed melius est, vt incidam in manus Domini, (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de manè vsque ad tẽpus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum. Cùmque extendisset manum suam angelus Domini super Hierusalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit: nunc contine manum tuam, erat autẽ angelus Domini iuxta aream Araunæ Iebusæi. Dixítque Dauid ad Dominum, cũ vidisset angelum cædentem populum, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. PROVERBIORVM vndecimo capite: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. ECCLESIASTICI quinto capite: Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, & nè dixeris, Quomodò potui? aut quis me subiiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste: Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum.

13. AVGVSTINVS tractatu centesimo vicesimoquarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruitur, opus est patientia: hanc itaque vitam de qua scriptum est, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidiè clamamus ad Dominum,

Iob 7.

Libera nos à malo: cogitur homo tolerare etiã remissis peccatis, quãuis vt in eam veniret miseriam, primùm fuerit causa peccatũ: productior est enim pœna quàm culpa, nè parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna, ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.

Matth. 6.

Productior est pœna, quàm culpa, nè parua putetur culpa.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitẽtiam egero, saluabor? & maximè. Vndè constat? Ex Domini clemẽtia. Nè tuæ confidas pœnitentiæ: Tua nanque pœnitentia tãta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed postquàm cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuã vincit nequitiam: multũ enim est misericors Deus, & tantùm clemens, vt neque filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas, Nimiũ peccaui, & quomodò possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus: & ità delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quinetiam si milliès medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circumferens argumentum, adspectus deformitatem. Et licèt in infinitũ medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque naturæ repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitásque medicamentorum. Deus autem cùm delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium, sed cum sanitate pulchritudinem quoquè restituit: cum liberatione à pœna, dat & iustitiam, & præuaricatum non præuaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habens vulnera, pœnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium.

Pœnitẽtia nostra Dei misericordia nititur.

Ità pœnitẽtis delentur peccata, vt ne vestigium quidẽ remaneat.

15. ESAIÆ quinquagesimosexto: Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, & facite iustitiam: quia iuxtà est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatũ eius quas operatus est, nõ recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Ibidèm: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

17. HIEREMIÆ vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, &c.

18. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentũ patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Eccè enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed deside-

desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negocio.

19. Psalmo quinquagesimo: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam: Et secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea,& à peccato meo munda me. Quoniã iniquitatem meã ego cognosco: & peccatum meũ contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris,&c.

20. Chrysostomus in Psalmum quinquagesimum, multa habet de pœnitentia Dauid.

21. Item in caput Matthæi tertium scribẽs, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiam, etiam si indulgentiæ modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verumetiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non solùm vt à malis prioribus desistamus, verumetiam vt bonorum operum fructibus impleamur. Facite, inquit, fructus dignos pœnitẽtia. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtiquè peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam & propria. Longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspende te cõiugij, ac perpetuam continentiam sæpiùs paucorũ dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuiciis: & percutientes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrunque compẽsa: cura vt detrimentum, quod ex anteactis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? fœminam iam omninò nè videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulnera.

Matth.3.

Spiegla simi-litudo.

22. Lucæ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè,& sequatur me.

23. Matthæi decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam,& sequatur me.

24. Ad Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò pòst: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. Ad Ephesios quarto: Deponite vos, secundũ pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est,&c.

26. Ad Colossenses tertio: Nolite mentiri inuicẽm, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius qui creauit illum,&c.

1. C. Secundi Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbũ hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulũ, quem pepererat vxor Vriæ Dauid,& desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio,& ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. Primi Paralipomenon vigesimoprimo: Leuánsque Dauid oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum & terram,& euaginatum gladium in manu eius,& versum contra Hierusalem: & ceciderũt tam ipse quàm maiores natu vestiti ciliciis proni in terram,&c.

3. Psalmo trigesimoquarto: Ego autem, cùm mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meã: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. Et sexagesimooctauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimẽtum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

5. Ionæ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium,& vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorẽ. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo,& abiecit vestimentum suum à se,& indutus est sacco,& sedit in cinere. Et clamauit,& dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur,& aquam nõ bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta,& clament ad Dominum in fortitudine: & conuertantur vir à via sua mala,& ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur,& ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis & non fecit.

6. Tertii Regum vigesimoprimo: Itaque cũ audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua,& operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco,& ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidisti humiliatũ Achab corã me? quia igitur humiliatus est meî causa, nõ inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferã malum domui eius.

7. Primi Machabæorum secundo, postquàm Mathathias deplorâsset cum filiis suis desolationẽ Hierusalem, sic de eo dicitur: Et sciderunt vestimenta sua Mathathias,& filij eius: & operuerunt se ciliciis,& planxerunt valdè.

8. Eodem libro, capite tertio: Et congregati sunt Iudæi (cùm aduersùs eos missus esset exercitus à Lysia) & venerunt in Maspha contra Hierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis,& cinerem imposuerunt capiti suo,& disciderunt vestimenta sua,&c.

9. Secundi Machabæorum capite tertio: Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas cõ-

fluebant.

10. MATTHÆI capite vndecimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Verumtamē dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. LVCÆ decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

12. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerūt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israël, allocutúsque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, nō ferro pugnando sed precibus sanctis orando deiecit: sic erunt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

13. ITEM capite septimo: Filij autem Israël, vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, vnanimes orantes, vt Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.

14. CAPITE octauo: Et in superioribus domus suæ (vidua Iudith) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habēs super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israël. Et nonnullis interiectis: Sed quia patiens Dominus est, (inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi) in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideò humiliemus illi animas nostras: & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi dicamus flentes Domino, vt secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum citò misericordiam suam.

15. ET capite nono: Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.

16. IOELIS secūdo: Magnus dies Domini & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Nunc ergò, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si cōuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtū, cōgregate populū, sanctificate ecclesiā, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes hubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

18. IOB quadragesimosecundo: Idcircò ipse me repræhendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. HIEREMIÆ sexto: Filia populi mei, accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.

20. ITEM capite quarto: Accingite vos ciliciis, plangite & vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à vobis.

21. ET capite vigesimoquinto: Vlulate pastores & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis.

22. CAPITE quadragesimooctauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit, in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

23. ITEM quadragesimonono: Accingite vos ciliciis, plangite.

24. EZECHIELIS septimo: Accingent se ciliciis, & operiet eos formido.

25. THRENORVM secundo: Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion, consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abiecerunt in terram capita sua virgines Hierusalem.

26. IOELIS secundo, vt paulò antè, C. testimonio decimosexto.

27. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam, &c. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

28. POSTERIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà B. testimonio decimooctauo.

29. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Si nosipsos, &c. vt in textu.

VIII.

VIII.

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias.

A. Cyprianus ille sanctissimus Martyr & testis grauissimus, in hũc modum docet[a]: Deus quantũ patris pietate indulgẽs est, tantũ iudicis maiestate metuẽdus est. Alto vulneri diligẽs & lõga medicina non desit: pœnitẽtia crimine minor nõ sit: orare oportet impensiùs, diẽ luctu trãsigere, vigiliis noctes ac fletib⁹ ducere, tẽpus omne lachrymosis occupare lamẽtationibus, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idémq; rursus:[b] Rogãdus est De⁹, & satisfactione nostra placãdus, delicta nostra reputãda, actus nostri & animi secreta voluenda; cõscientiæ merita ponderanda. Nec multò pòst: Pœnitentię iter quod ostẽdit antistes amplectamur: remedia vitalia, quę de scripturis cęlestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologesin fecimus, exponẽtes apud eum cõsciẽtiæ nostræ põdus, salutarẽ medicinam exquiramus: nec cessemus in agẽda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

a De lapsis. Idem epist. 55. ad Corneliũ. & epist. 10. ad Clerum.

b De lapsis. Vide eundem de eleẽmos.

B. Et[c] Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiã de his quę facta sunt, satisfiat Deo per pœnitẽtiæ dolorẽ, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

c Hom. 50. ex homilis 50. ca. 15. Vide etiã in Enchiridio, ca. 70. 71. & 65.

C. Tum apud Hieronymũ[d] legimus in hunc modũ: Affligendũ corpus, quod multis vacauit deliciis: lõgus risus perpeti cõpensandus est fletu: mollia linteamina & serica preciosissima, asperitate cilicij cõmutanda.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist. 27. & Chrysost. hom. 10. in Matth.

D. Eodèm spectans Ambrosius:[e] Qui agit pœnitentiam, inquit, nõ solùm diluere lachrymis debet peccatũ suum, sed etiam emendatioribus factis operire & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatũ. Atque idẽ alibi[f]: Grandi plagæ alta & prolixa opùs est medicina. Grãde scelus grandẽ necessariã habet satisfactionem. Ità demùm Gregorius:[g] Cogitãdum est summoperè, vt qui se illicita meminit cõmisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenùs per hoc conditori suo satisfaciat.

e Lib. 2. de Pœnitentia, ca. 5. Item li. 1. ca. 16.

f Ad virg. lap. ca. 8. Similiter, li. 1. de pœnitent. ca. 2.

g Hom. 34. in Euãgelia. Vide Emisenũ ad Monachos, ho. 5. & 10. Itẽ Theodoretũ in epitome diuinorum decret. ca. de pœnitentia, & li. 4. hæreticarum fabularum de Audianis.

TESTIMONIA.

1. A. CYPRIANVS in sermone vel tractatu quinto de lapsis: Deus quantùm patris pietate indulgens est, &c. vt in textu.

Li. 1. epist. 3.

2. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium loquens de hęreticis: Super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, nè rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedũt, nè exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus: concilio frequenter acto, non consensione tantum nostra, sed & comminatione decreuimus, vt pœnitentiam fratres agerẽt, vt pœnitentiam non agentibus nemo temerè pacẽ daret. Et illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant (vt opus suum diaboli malitia consumment) nè vulneratos diuina clementia in Ecclesia sua curet: miserorũ pœnitentiam mendaciorũ suorũ fraude corrũpunt, nè Deo indignanti satisfiat, nè Christum Dominum suum, qui Christianus esse vel erubuit antè, vel timuit, postmodũ quærat: nè ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat: Datur opera, nè satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimãtur, nè vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falsæ pacis mendacio tollitur: salutaris sinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, nè de pectore atque orè lapsorum fletus & gemitus audiatur.

Precibus & satisfactionibus exoratur Christus.

Hæretici dant operam, nè Deo indignãti satisfiat.

Nè satisfactionibus delicta redimantur.

3. IDEM epistola decima ad Clerum, vt in superiori quæstione, A. testimonio vndecimo.

Lib. 3. epist. 14.

4. RVRSVS in sermone seu tractatu de lapsis: dominus orãdus est, Dominus nostra satisfactione placandus est. Delicta nostra reputemus, actus nostros & animi secreta reuoluentes, conscientiæ merita ponderemus. Redeat in cor nostrum, non ambulâsse nos in viis Domini, & abiecisse legem Dei. Tumens animus & superbus nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur: Atque ô tuam nimiam furiose dementiam. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cùm sis ipse implacabilis ad Antistites & sacerdotes Dei, putas circa te Dominũ posse placari? Accipe potiùs & admitte quæ loquimur. Quid surdę aures salutaria præcepta non audiunt quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non vident quod ostendimus? Quid perculsa & alienata mens remedia vitalia non percipit quæ de scripturis cælestibus & discimus & docemus? Et post quædam: Quàm multi quotidiè pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immũdis spiritibus adimplentur: quàm multi vsque ad insaniam mẽtis excordes, dementiæ furore quatiũtur? Quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quãuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolẽter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Et paulò pòst: Nec cesset in agenda pœnitentia, atq; in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

Nostra satisfactione placandus Dominus.

Galat. 6.

Satisfactio neglecta, cumulat peccata.

5. IDEM in sermone vel tractatu de opere & eleemosynis, monet vt peccata nostra eleemosynis redimamus: atque inter cætera hos loquendi modos vsurpat. Sordes quascunque cõtrahimus, eleemosynis abluamus. Sicut lauacro aquæ salutaris, gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Emũdãdis purgandísque peccatis nostris, medelis spiritualibus vulnera nostra curemus. Dedit Dominus curandis sanandísque vulneribus remedia salutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari.

Eleemosynis purgantur peccata.

C

Pro delictis satisfacere.

1. B. AVGVSTINVS homilia quinquagesima in libro quinquaginta homiliarum, capite decimoquinto: vel in libro de Pœnitentiæ medicina, capite decimoquinto: Non sufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, nè quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidiè perpetranda & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe est vita mutãda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emẽdus quodammodò, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserãdo deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

Galat. 5.

1. Cor. 6.

Eccl. 6.

Si non negligatur cõgrua satisfactio.

3. EODEM libro capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem breuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritusancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quæ dimittantur: ità veraciter dicatur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Satisfactio pro leuibus peccatis & pœnis dimissa culpa restantibus.

4. EODEM libro, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modum sui cuiusque peccati. In actione autẽ pœnitentiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam cõsideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatũ Deus non spernit. Verùm quia plerũque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est abscõditus: rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittũtur ipsa peccata: Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nãque propriè Spiritũ sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.

Psal. 50.

Psal. 37.

1. C. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, epistola vigesimaseptima: Affligendum corpus, quod multis vacauit deliciis, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in Matthæum, vt in superiori quæstione, B. testim. 25.

1. D. AMBROSIVS libro secundo de pœnitentia, capite quinto. Qui agit pœnitentiam, &c. vt in textu.

2. IDEM libro primo de pœnitentia, capite decimosexto: Volo veniam reus speret: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoscatur, obsecret: & cùm secundò & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remissius se supplicâsse, fletus augeat miserabilior, posteà reuertatur, teneat pedes brachiis, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multùm. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcâsse vultũ lachrymis, exarâsse cõtinuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Pœnitentiæ opera.

Luc. 7.

3. IDEM ad virginẽ lapsam capite octauo: Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines,

Opera pœnitentiæ.

crines qui per vanam gloriã occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam vicit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur: cinere adspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens sicut cera ieiuniis, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cùm haberet dominationem malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseuerans, audebit sperare etsi non gloriam, certè pœnæ vacuationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Cõuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio & fletu, in planctu: dirumpite corda vestra, & nõ vestimẽtum, quoniam pius & misericors sum. Sic conuersus magnus ille Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incubentem sibi euasit interitum. Peccator ergò si sibiipsi non pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltrò homo confitetur, & pœnitet. At vbi celans mala sua, inuitus detegitur, & nolẽs publicatur, illud grauius scelus est, quod tibi vtique prouenisse negare non poteris. Et ideò fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerẽt homines peccatores, quale iudiciũ imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate grauaretur. Quantùmuis & qualémuis cruciatum longior vita duceret optarẽt, dummodò in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitẽtiæ insiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vsque ad extremum vitæ.

[Margin: Psal. 18. — Ioel. 2. — 2. Reg. 12. Ionæ 3. — Compensare pœnas perpetuas. — Grandior satisfactio quãdo adhibẽda. — Inhære pœnitẽtiæ tanquã naufragus tabulæ.]

4. ITEM libro primo de Pœnitentia, capite secũdo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluũtur fletibus.

5. GREGORIVS homilia trigesimaquarta in Euangelia. Cogitandum est summoperè, &c. vt in textu.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta ad Monachos: Nõ putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquàm sagittæ quædam de conscientia debellentur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. & hoc quare? Quia confessionem illam nuda magis verba, quàm veri gemitus, exprimebant: Quia non compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur: nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

[Margin: Pœnitẽtia verè quemadmodum agitur. — 1. Reg. 15. 2. Reg. 12.]

7. IDEM homilia decima ad Monachos: Hæc itaque principalia mala ingenti rugitu, gemitu, & fonte indigent lachrymarum, eique post lachrymandum est cum propheta: Rugiebam à gemitu cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum meum. & Iterùm: Ego autem cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebã. Nemo despiciat hanc humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus rex erat: qui ista faciebat. Oportet itaque sicut suprà mortuum conclamatum, ità magnos suprà extinctam animam dare planctus: & quomodò solet mater orba super amissione vnici sui tracto pectore lamentari, ità conuenit super vnicam suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dicit: Erue à framea animam meã, & de manu canis vnicam meam. Quare vnicam dixit? Siue quia tanquàm vnica diligenda est, siue quia ipsa sola & singula ante tribunal cæleste rationem, remotis omnibus solatiis, redditura est: ità inquam necesse est super hanc vnicam criminum mucrone confossam totum pondus doloris effundi, si fortè possit lachrymarum vivificata fontibus, calore fidei suscitari. Accendenda est compunctio, corroborandæ sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuandæ. Audiẽda est prophetæ sententia, sed audienda obedientiæ aure, dicentis: Accipe (inquit) ô rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

[Margin: Psal. 37. Psal. 6. Psal. 101. — Psal. 21. — Dan. 4.]

8. THEODORETVS in epitome diuinorũ decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt ergò medicabilia, etiam quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solã fidem data remissione, sed per multas lachrymas & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quãtitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de pœnitentia.

[Margin: Remissio post baptismum laboriosior. — Pœnitentia quantitati peccati commoderata. — Matth. 7.]

9. IDEM libro quarto hæreticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactant peccata remittere. Postquàm enim sacros libros vnà cum adulterinis bipertitò diuiserint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerint, iubent vnumquenque inter eos transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deindè confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur ludum esse, vera quidem peccata celant, quædam autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eàdem qua ipsi amentia laboraret.

[Margin: Audiani hæretici remittunt peccata sine imposita satisfactione. — Nota.]

IX.

Est ne etiam Satisfactioni post mortem locus?

A. Ad hoc explicandum, varia morientium conditio est obseruanda. Horum enim alij gratiam Dei, vitæque innocentiā ad finem vsque cōseruāt. Ad quos pertinet Manassis [a] dictum, Iustis & iis qui non peccauerunt, vt Abraham, Isaac, & Iacob, pœnitentiam non esse positam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitētiæ fructibus in hac vita expiārūt: vt [b] Dauid, [c] Ezechias, [d] Petrus, [e] Magdalena. Vtrunque hoc genus nulla post mortē eget satisfactione, sed ab ea prorsus est liberum.

a In oratione Manassis pœnitentis.

b 2. Reg. 12. d Psal. 6. b
c Esa. 38. c
d Math. 26. g
e Luc. 7. f

B. At lōgè plures sunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, vt [f] Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœnitentiam in vita perfectam non præstiterunt: ideóque per ignem [g] saluādi, vt quod satisfactioni pro hac vita conueniēti defuit, in altero seculo iusticiæ diuinæ persoluatur. [h] *Nihil* enim *coinquinatum, intrabit in sanctam illam ciuitatem.*

f In Enchir. ca. 110. Beda in ca. 11. Prouerb.
g 1. Cor. 3. c Sic interpretatur eum locū idem Aug. in Psal. 37. lib. 21. de ciuita. Dei, ca. 26. de fide & oper. ca. 16. & in Psal. 80. Orige. ho. 12. & 13. in Hiere. 25. in Num. & 6. in Exod. Greg. li. 4. dialog. ca. 39. Beda in 5. ca. Lucæ.
h Apoc. 21. g Psal. 14. a & 23. a

C. Huiusmodi ergò defunctis, vt ad quæstionē propositam respōdeamus subeunda est quædā, & grauis illa profectò post mortē satisfactio. Quam interim Deus pro ingēti clementia sua relaxare [i] cōsueuit, pietate viuorū intercedente, vt defuncti, suorum in Ecclesia fratrū, adeóque membrorū adiuti suffragiis, à peccatis, horrendísque peccatorum pœnis releuētur. Et huc spectat, quod sacrę scripturę tradit authoritas, [k] *Sācta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluātur.* Vndè laudatus est Iudas ille Machabæus, quòd singulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò sed etiā Sacrificium [l] offerri solicitè atque sumptuosè curârit.

i Aug. vt suprà & lib. 21. de ciuit. ca. 24. ho. 16. ex 50. & ser. 41. de sanctis Greg. 4. dialog. ca. 39 Bernar. de obitu Humberti. Damasc. in ser. de defūctis. Cōc. Flor. Trid. sess. 6. cā. 30. & sess. 25. par. 1.
K 2. Mac. 12. g Vide etiā 1. Re. 31. d & ibid. Bedā. Item 2. Reg. 1. b 3. f g Tob. 4. c. Eccl. 7. d 17. c 38. Hic. c 16. b 2. Tim. 1. d 1. Ioan. 5. d
l Ibidèm.

D. In hanc sentētiam concedunt venerandæ [m] Synodi & Patres, qui verā Ecclesiæ doctrinam tradiderūt. Ex quibus vt vnus pro multis, idémque fide dignissimus testis [n] Augustinus proferatur: In Machabæorū libris (inquit) legimus, oblatū pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquàm omninò in scripturis veterib9 legeretur, nō parua est vniuersę Ecclesiæ, quę in hac consuetudine claret authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locū suum habet etiam cōmendatio mortuorū. Et rursùs alibi: [a] Purgatorias pœnas nullas futuras opinādum est, nisi ante illud vltimum tremendúmque iudiciū. Et quid illis verbis luculētius? [b] Orationibus sanctæ Ecclesię, & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorū (defunctorum) spiritibus erogantur, nō est dubitandū mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm peccata eorū meruerunt. Hoc enim à Patribus traditū vniuersa obseruat Ecclesia. Sic Augustinus ante MCC. annos, vt interim eo vetustiores etiam, [c] Cyprianum, [d] Origenem, [e] Dionysium, [f] Clementē, in hac doctrina maximè consentientes, prætermittamus.

m Conc. 4. Carthag cā. 79. & 95. Toleta. 11. cā. 12. Triburiēse cā. 31. Bracarē. 1. cā. 34. Florē. Triden. sess. 25. & sess. 22. ca. 2. & can. 3.
n In lib. de cura pro mortuis gerenda, ca. 1.

Nota.

a de ciuit. Dei, li. 21. ca. 26. Vide Mac. 12. c 5. d Malac 3. a Philip. 2. b Apoc. 5. a d

b Aug. de verb. Apost. ser. 34. Similiter Isidorus, li. 1. de officiis eccles. ca. 18. Rabanus, li. 2. de institutione Cler. ca. 44.

c Epist. 52. & 66.
d Vt supra.
e De Eccles. hierarch. ca. 7.
f Epist. 1. & li. 6. Constitu. Apostol. ca. 30.
g Hom. 3. in epist. ad Philip. & 41. in 1. Cor. & 69. ad pop. Damasc. in orat. de defunctis. Athanasius & Nyssenus apud Damascenum.

E. Quocirca [g] Chrysostomus palàm hortatur, vt pro viribus & ipsi defunctos iuuemus, & alios qui pro ipsis orent, commonefaciamus. Non enim temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremēdis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis indè multum

contingere

contingere lucrum, vtilitatem multam. Ità Chrisostomus.

F. Hoc est demùm, quod aduersùs[h] Aërianos Ecclesia fida Scripturæ interpretes vsquè docuit, ignẽ[i] esse quendã purgatorium seu emẽdatoriũ, vt Augustinus[k] appellat, eóque pœnas peccatorum, quas hîc pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in CHRISTO fidelibus luẽdas & expiandas esse, nisi, prout Augustinus[l] loquitur, viuentium suorum pietate illi releuentur.

h Epiph. hæresi 75. & Aug. hæresi 53. Item Damasc. de hæresib.
i Triden. sess. 23. & 6. Vide & concilium Florentinũ.
k In Psal. 37. & li. 2. de gẽ. cõtra Manich. ca. 20. Greg. in 3. Psal. pœnitential. & li. 4. dialog. cap. 39. Bern. ser. 66. in Cantica.
l In Enchir. c. 110. & de cura pro mortuis gerenda. c. 1. 4. & 18.

TESTIMONIA.

1. A. MANASSES rex Iuda in oratione cùm captus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem.

2. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid (repræhensus à Nathan ob commissum homicidium & adulterium) ad Nathan, Peccaui Domino. Dixítque Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

3. PSALMO sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo, &c.

4. ESAIÆ trigesimooctauo: Recogitabo tibi (inquit Ezechias) omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

5. MATTHÆI vigesimosexto: Tunc cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus forãs, fleuit amarè.

6. LVCÆ septimo: Et eccè mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuisset in Domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: & stans retrò secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Vidẽs autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiquè quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, &c. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis nõ dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hęc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguẽto vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minùs diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

1. B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, vt hæc sibi posteà prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursùs talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem se speret quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, Omnes enim adstabimus, &c. quia etiam hoc meritum sibi quisque cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Cùm ergò sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offerũtur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc ibi. Eadem etiam hæc verba omnia & eodem modo citat, & hinc se ea desumpsisse affirmat, libro de octo Dulcitij quęstionibus, quęstione secũda. Habet similia libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto.

Animæ defũctorũ sacrificio mediatoris & eleemosynis iuuantur.

Triplex morientium genus.

2. Cor. 5.

2. BEDA presbyter in caput vndecimum Prouerbiorũ: Notandum autem, quòd etsi impiis post mortem spes veniæ non est: sunt tamen qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui: vel pœnis videlicet castitari, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absolui: sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus fiunt erratis.

Suorum precibus, eleemosynis & Missarum celebrationibus absoluũtur.

3. PRIORIS ad Corinthios tertio: Fundamentũ aliud nemo potest ponere, preter id quod positum

est: quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Matth. 25.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum: Domine, nè in indignatione tua arguas me, &c. Non sim inter illos, quibus dicturus es, Ite in ignem æternum. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hic ædificant supra fundamentum ligna, fœnum, stipulam? Si ædificarent autem aurum, argentum, lapides preciosos: & de vtroque igne securi essent, non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios: sed etiam de illo, qui emẽdabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ità planè quamuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Et nôstis, quanta hîc passi sunt mali & quanta possunt pati, tamẽ tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod nõ pertulit martyr in confessione Christi? Ista ergò quæ hîc sunt mala, multo faciliora sunt, & tamen videte quemadmodùm ea homines nè patiantur, quicquid iusseris faciũt. Quanto melius faciunt quod iubet Deus, nè illa grauiora patiantur?

Ignis emendatorius. 1.Cor.3.

Grauitas ignis purgatorij.

5. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimosexto: Verùm qui has necessitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, malitq; ipsis carere, quàm Christo, si ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignẽ saluus erit, quia ex earum amissione tantum necesse est vrat dolor, quantum hæserat amor.

Tantum vrit dolor, quantum hæserat temporalium rerum amor. 1.Cor.3. Matth.19.

6. ITEM libro de fide & operibus, capite decimosexto, exponens illum locum, Fundamentum aliud, &c. Ecce ille qui quæsiuit à magistro bono, quid boni faceret, vt haberet vitam æternam, & audiuit, si ad vitam venire vellet, seruanda sibi esse mandata. Et cùm quæreret, Quæ mandata? dictum est ei, Non occides, &c. &, Diliges proximũ tuum tanquàm teipsum: vt hæc faciens, fidẽ Christi teneret, & proculdubiò fidẽ, quæ per dilectionem operatur. Porrò si faceret etiam, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus esse, &c. ædificaret super illud fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos: non enim cogitaret, nisi quæ sunt Dei, quomodò placeret Deo: & hæ cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides preciosi. Porrò si circa diuitias suas quodã carnali teneretur affectu, quamuis ex eis multas eleemosynas faceret: nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiúmve laberetur, alioquin iam se isto modo ab illius fundamenti stabilitate subtraheret: sed propter carnalem, vt dixi, quem in iis habebat affectum talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud fœnum, ligna, stipulam, maximè si & vxorem sic haberet, vt etiam propter ipsam cogitaret ea quę sunt mũdi, quomodò placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non sine dolore amittũtur, propterea qui sic ea habent, cùm habeant in fundamẽto fidem, quę per dilectionem operatur, neque huic ista vlla ratione vel cupiditate preponant, in eorum amissione passi detrimentum, per ignem quẽdam doloris perueniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento tanto est quisque securior, quãto ea vel minùs amauerit, vel tanquã non habens habuerit. Hæc ibi, quæ eadem ex hoc loco petita repetit de octo Dulcitij quæstionibus quæstione prima.

Gal.5.

Quid sit ædificare aurum, &c. 1.Cor.7.

1.Cor.3. Ædificantes fœnum, stipulam.

1.Cor.7.

7. ET in Psalmum octogesimum: Nemo super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignẽ, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula, sed qui ędificat amorem terrenorum super fundamentum regni cęlorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporaliũ, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum.

Ardebit amor temporalium.

8. ORIGENES homilia duodecima in Hieremiam: Et vide si non vera sit ratio. Quis enim peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatẽ aut baptismum audierit Dominum dicentem, dimissa sunt tibi peccata, nec vltrà peccauerit. Si autem post lauacrum & veniam delictorum, rursùs ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigiis recedẽtes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat cõsideremus: vtrum nè egredientes de pręsenti seculo si habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus pręmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus pręmia pro virtutibus. Sed neutrum hoc verum est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus pręmia quę meremur. Si enim post fundamentũ IESV CHRISTI non solùm in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem preciosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cùm anima seiuncta fuerit à corpore: vtrum nam [illegible]redi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, vt polluas regnum Dei? an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide precioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, vel stipulam? &c. Et paucis interiectis: Primùm quippe propter iniustitias tormenta perpetimur: deindè propter iustitiam coronamur.

Et pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia.

1.Cor.3.

Cum lignis, fœno & stipula non intrabitur in regnum cælorum.

9. IDEM homilia 13. in Hieremiam: Si quis seruauerit lauachrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primę parte communicat. Si quis verò in secũda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui cõbustione purgatur, vt quicquid habuerit lignorum, fœni & stipulæ, ignis cõsumat. Quamobrem cùm talia post mortẽ nobis

Apoc.20.

1.Cor.3.

nobis residere videamus, scripturas diligẽter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & iuxta earum viuere præcepta nitamur, vt ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati, cum sanctis valeamus assumi.

10. ITEM homilia vigesimaquinta in Numeros: Tempus igitur belli nobis est in hoc mũdo, pugna aduersùs Madianitas est, siue aduersùm vitia carnis nostræ, siue aduersùm contrarias potestates. Spectat nos angelorum chorus, virtutũ cælestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodò de hoc prælio reuertamur, quid vnusquisque nostrûm manubiarum reportet: & intuentur curiosiùs ac soliciti ùs perscrutantur, quis nostrûm auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud 1.Corint.3. pondus exhibeat, quísve lapides deferat preciosos. Requirunt etiam, si quis æs deferat aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium. 2.Tim.2. In magna enim domo nõ sunt tantummodò vasa aurea & argẽtea, sed & lignea & fictilia. Requitur ergò diligenter, cùm abierimus illuc, quid vnusquisque nostrûm deferat: & secundùm ea quæ detulerit, secũdùm quod labor eius pro contemplatione exuuiarum probatur, etiam mãsionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia hęc: quę per ignẽ, per ignem: quę per aquam, per aquam. Vniuscuiusque enim opus, quale sit, ignis probabit. Propterea ergò ait: Hæc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: pręter aurum, & argentum, & æramẽtum, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omnis res quæ transit per ignem, traducite per ignem, & mũdabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quęcũque non transeunt per ignẽ, transibunt per aquam, & lauabitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra. Vides quomodò purificatione indiget omnis qui exierit de prẹlio vitæ huius? &c.

11. ET homilia sexta in Exodum: Triplex est benè agendi via: nihilominùs enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat & Apostolus, cùm dicit: Qui autem ẹdi- 1.Corinth.3. ficat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos: triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominùs triplicem etiam malorum, cùm dicit, ligna, fœnum, stipulam. Et paulò pòst: Idcircò igitur qui saluus fit, per ignem saluus fit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti, & sicut fornax probat aurũ, sic homines iustos tẽta- Eccles.27. tio. Veniendum est ergò omnibus ad ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Domi- Malach.3. nus & cõflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cùm venitur, si quis multa opera bona, & parùm aliquid iniquitatis attulerit: illud parùm tanquàm plumbum, igne resoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum parum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus exuritur, vt ampliùs decoquatur, vt etsi parùm aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quòd si aliquis illuc totus plũbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundũ tãquàm plumbum in aqua validissimũ.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, respondens ad quæstionem, An post mortem purgatorius ignis sit: sic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem Ioan.12. habetis. Per prophetam quoque ait: Tempore ac- Esaiæ 49. cepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Quod 2.Cor.6. Paulus Apostolus exponens dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Salomon Eccles.9. quoque ait: Quodcũque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos quò tu properas. Dauid quoque ait: Quoniam in sæculum misericordia eius. Ex quibus nimirùm sententiis Psalm. 117. constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis probat B. Gregorius in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam Purgatorium esse. leuibus culpis esse ante iudiciũ purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si Matth.12. quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, cõsequẽs intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt prędixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantię: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positis minimè fuerint relaxata. Nam cùm Paulus dicat: Christum esse fundamentum, atque subiun- 1.Cor.3. gat: Si quis superædificauerit, &c. ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futurę purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs vel plumbum ędificat, id est, peccata maiora, & idcircò duriora, atque tunc iam insolubilia: sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta atque leuissima, quę Ligna, fœnũ, stipulæ. ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

13. BEDA in tertiũ caput Lucæ, in ea verba: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni: Sũt qui ità exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro Purgatorij ignis baptisma. baptizemur in igne: Vt videlicet sicut nunc in remissione omnium peccatorum, ex aqua & spiritu renascimur, ità & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quę hinc nobis euntibus adhærent, Purgatorij ignis ante vltimũ iudiciũ baptismate permũdemur, dicente Apostolo: Si quis superædificauerit super hoc fundamentũ, aurũ, argẽtum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque 1.Corint.3. opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod quanuis & de igne tribulationis in hac no- Ex Gregorio. bis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis acciviat, pensandum solicitè est, quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super fundamentum Christi, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora &

duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est peccata minima atque leuissima, quæ ignis facilè cõsumat. Hoc tamẽ sciẽdum est, quòd illic saltẽ de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

14. APOCALYPSIS vigesimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (ciuitatem cælestem) aliquod coinquinatum, aut abominationem faciẽs & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c.

16. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in montẽ domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

Quibus defunctis prosint orationes viuentium.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto: Nam pro defunctis quibusdam, vel vt dicitur pro mortuis, vel Ecclesiæ, vel quorundam piorum exaudiri orationem eius, licèt qui in Christo renati non adeò ità malè vixerint in corpore, vt tali misericordia habeantur indigni: nec iidem sic benè, vt inueniãtur tali misericordia non egére. Tales etiam cõstat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos receptis corporibus, æterni ignis suppliciis non tradendos. Ibidẽm: Ipsius quippe Ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio, sed pro his quorũ in Christo regeneratorum nec vsque adeò vita in corpore malè gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni non esse: nec vsque adeò benè, vt talem misericordiam reperiãtur necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione mortuorum nõ deerũt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, vt in ignem nõ mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc sęculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro.

Spiritus patiũtur pœnas tẽporales.

Matth. 12.

2. IDEM homilia decimasexta in libro quinquaginta homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo Propheticus sermo commemorat, Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deseuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ animam peccatricem comparat, dicens: Pone illam super prunas vacuam, donèc concalescat æs eius, & omne *stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorũ, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic stannum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur: quæ omnia hîc ab anima separari per eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent. Eccè sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & cõfixus clauis, legi mortis se iunxit.

1. Cor. 3.

Daniel. 7.

Quanta pertranseundi mora.

Ezech. 24.

for. * stannũ.

Peccata venialia illic expiabuntur.

3. ET sermone quadragesimoprimo de sanctis, qui est sermo quartus de animabus defunctorum: Fundamentum enim aliud, &c. Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ista per ignem transitorium possint purgari, & ipsi posteà ad vitam perpetuam peruenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est: quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur, Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autẽ saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem: non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Ità peccata ipsa in hoc sæculo purgãtur, vt in futuro illo ignis purgatorius aut non inueniat, aut certè parùm inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diù in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diù supradicta peccata minuta tanquàm ligna, fœnum, stipulã, cõsumantur. Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me, quandiù moras habeam, si tamen ad vitam æternã pertransiero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & suprà in psalmum trigesimumseptimũ) quàm quid potest in hoc sęculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cùm de die Iudicij scriptum sit, quòd erit dies vnus tanquàm mille anni, & mille anni tanquàm dies vnus, vnde scit vnusquisque, vtrùm diebus, an mensibus, an fortè etiam & annis per illum ignem sit transiturus? Et quibusdam interpositis, Et ideò quotiès in lectione apostolica audieritis: Si quis supra fundamẽtum Christi superædificat aurum, argentum, lapides preciosos, de sanctis & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum merebuntur ad ęterna pręmia peruenire. Illi verò, qui superædificant ligna, fœnũ, & stipulam, de bonis Christianis, sed negligẽtibus minuta peccata purgare, intelligite: quę peccata si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grãdi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Qualia peccata illic expiabũtur, item & quàm grauis pœna.

Psalm. 29.

4. GREGORIVM habes suprà, in hac quęstione, B. testimonio decimotertio.

5. BERNARDVS in sermone de obitu Humberti monachi: Illud scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

Neglecta cẽtupliciter redduntur in locis purgabilibus.

6. DAMASCENVM in sermone de defunctis, siue in sermone, Quòd qui hinc migrãrunt, factis opera-

operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur: habes suprà in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæst. septima, L. testim. quarto.

7. CONCILIVM Florentinum in litteris vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserunt, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari. Et vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta: Illorúmque animas, qui post baptisma susceptum nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superiùs dictum est, sunt purgatæ, in cælū mox recipi, & intueri clarè ipsum Deū trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Propter neglectam satisfactionem in hac vita, purgatoriæ pœnæ sustinentur.

Modi quibus releuantur.

Quorum animæ statim ad cælū euolent, aut in infernum descendant.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone trigesimo: Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ità culpam remitti, & reatum æternę pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc sęculo, vel in futuro Purgatorio, antequam ad regna cælorum aditus patére possit, anathema sit.

Pœna nōnunquàm restat exsoluenda in Purgatorio.

9. IDEM Concilium Tridentinum sessione vigesimaquinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cùm Catholica Ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris litteris & antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis, & nouissimè in hac œcumenica synodo docuerit, Purgatorium esse, animásque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimùm verò acceptabili altaris sacrificio iuuari: præcipit sancta Synodus episcopis, vt sanam de Purgatorio doctrinam, à sanctis Patribus & sacris Conciliis traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & vbiquè prædicari, diligenter studeant. Apud rudem verò plebem difficiliores ac subtiliores quęstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunque nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludātur. Incerta itē, vel quæ specie falsi laborant, euulgari ac tractari non permittāt. Ea verò quæ ad curiositatem quandā, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquàm scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curēt autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosinæ, aliáque pietatis opera, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri cōsueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta, piè, & deuotè fiant, & quæ pro illis ex testatorum fundationibus, vel alia ratione debētur, non perfunctoriè, sed à sacerdotibus & Ecclesiæ ministris & aliis qui hoc præstare tenentur, diligenter & accuratè persoluantur.

Doctrina Ecclesiæ Catholicæ de Purgatorio & suffragiis viuorum.

Opera quibus animæ iuuantur.

10. SECVNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quę facta sunt, pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia dragmas argēti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans. (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat, quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimā haberent repositam gratiam. Sancta ergò & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

11. PRIMI Regum capite trigesimoprimo, eoque vltimo: Cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philistiim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerūt totā nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: venerúntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerūt ossā eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

12. BEDA expositionum allegoricarū in Samuelem libro quarto, capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum, Et ieiunauerunt septem diebus: Rectè, inquit, & ad literam pro mortuis, vt ad requiem peruenire valeant, septem diebus ieiunatur.

13. SECVNDI Regum primo: Apprǽhendēs autē Dauid vestimenta sua scidit, omnésque viri qui erāt cum eo: & planxerunt & fleuerunt & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israël, eò quòd corruissent gladio.

14. ET capite tertio: Dixit autē Dauid ad Ioab, & ad omnē populum qui erat cum eo: Scindite vestimenta nostra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur feretrū. Cúmq; sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulū Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangénsque rex & lugens Abner, ait: Nequaquàm vt mori solent ignaui, mortuus† est Abner. Manus al. † est.
tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggrauati: sed sicut solent cadere corā filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminánsque omnis populus fleuit super eum. Cúmque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panē vel aliud quidquam. Omnísque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in cōspectu totius populi.

15. TOBIÆ quarto: Panem tuum & vinum tuum super sepulturā iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI septimo: Gratia* datus * dati.
in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam.

17. ET capite decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

18. ITEM capite trigesimooctauo: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

19. HIEREMIÆ decimosexto: Hæc enim dicit Dominus, Nè ingrediare domum conuiuij, neque

vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstulisti pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morientur grandes & parui in terra ista: non sepelientur, neque plangentur, & non se incident, neque caluitiũ fiet pro iis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & nõ dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

20. POSTERIORIS ad Timotheũ primo: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpè me refrigerauit, & catenã meam non erubuit. sed cùm Romam venisset, solicitè me quæsiuit, & inuenit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die.

21. PRIMÆ Ioannis quinto: qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: nõ pro illo dico, vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. D. CONCILIVM quartum Carthaginense (cui interfuit D. August.) canone septuagesimonono: Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commẽdetur.

Orationes & oblationes pro mortuis.

2. ITEM canone nonagesimoquinto: Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, tanquàm egentiũ necatores excommunicentur.

Egentium necatores.

3. CONCILIVM Toletanum vndecimum, canone duodecimo: De his autem, qui accepta pœnitentia, antequàm recõcilientur, ab hac vita necesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum delicto à presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. TRIBVRIENSE, canone trigesimoprimo: Si quis inuentus fuerit furtum aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortẽ meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare: & eleemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat.

5. CONCILIVM Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit, vt qui aut per ferrum, aut per venenũ, aut per pręcipitiũ, aut suspẽdium, aut quolibet modo violentam sibiipsis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. CONCILIVM Florentinum in litteris vnionis, vt sup. hac quæstione, C. testim. septimo.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesima quinta, vt suprà hac quæstione, C. testimonio nono.

8. IDEM sessione vigesimasecũda, capite secundo, & canone tertio, vt suprà, quæstione septima de Eucharistia, M. testimonio decimoquinto.

9. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo, volens respondere ad quæstionem, vtrùm prosit cuique quòd post mortem corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non esse inanes motus animorum religiosorum atque fideliũ pro suis ista curãtium. Adiungis etiã vacare non posse, quòd vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuit, vt hinc & illud coniici possit, homini prodesse post mortem, si fide suorũ humando eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorũ. Sed cùm hæc ita sint, quomodò huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus, Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque secundùm ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum: non te satis videre significas. Hæc quidem Apostolica sententia, ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem: non tunc quando iam recipiẽdum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verùm hæc ità soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent ista defunctos: ac per hoc secundùm ea, quæ per corpus gesserunt, eis quę post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos nihil omninò adiuuant ista: siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorum tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitæ quod gessit quisque per corpus, efficitur vt prosint vel non prosint, quæcunque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustrà quæritur post hanc vitam. Ità fit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat: & tamen ferat vnusquisque secundùm ea, quæ per corpus gessit. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitum est, quam gessit in corpore. (Hucusquè hæc citat in libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda.) Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista respõsio: sed quia alia mouent, quibus respondendum existimo, parumpèr attende. In Machabęorum libris legimus oblatũ pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesię, quę in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Hęc ibi. De conditione sepulturę, & iis quorum corpora apud memoriam sanctorum sepeliuntur, capitibus sequentibus differit.

2. Corint. 5.

Varia morientiũ genera, ex quibus vnum est cui prosũt viuorũ opera.

2. Machab. 12.

Vniuersæ ecclesiæ authoritas.

10. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tanta est Dei misericordia in vasa misericordię, quę parauit in gloriã, vt etiam prima hominis ętas, id est, infantia, quę sine vllo renisu subiacet carni, &c. & secunda, quę pueritia nuncupatur, vbi nondùm ratio suscepit hanc pugnã & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, &c. Si sacramẽta mediatoris acceperit, etiãsi hanc in eis annis vitam finiat, nõ solùm pœnis nõ pręparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, nè post mortem obsit, quod carnalis generatio cum morte cõtraxit, &c. Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solùm baptizetur, verùm etiam iustificetur in Christo, ac si verè transeat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi

Rom. 9.

[illegible]

nisi ante illud vltimum tremendúmque iudicium.

11. MATTHÆI duodecimo: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autẽ blasphemiæ non remittetur. Et quicũque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit cõtra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

12. ET capite quinto: Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in via cum eo, nè fortè tradat te aduersari⁹ iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies indè, donèc reddas nouissimum quadrantem.

13. MALACHIÆ tertio: Ecce venit (Dominator,) dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit cõflans & emundans argentum, & purgauit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.

14. AD Philippenses secundo: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

15. APOCALYPSIS quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Ibidèm: Et omnem creaturam quæ in cælo est, & super terrã, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno benedictio & honor & gloria & potestas in sæcula sæculorum.

16. AVGVSTINVS de verbis Apostoli, sermone trigesimoquarto, vel secundùm alios trigesimosecundo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacũque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, nõ est dubitandũ mortuos adiuuari, vt cùm eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerũt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi cõmunione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoquè id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegãtur? Non omninò ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus qui ità vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide quæ per dilectionem operatur, eiúsque sacramentis de corporibus exierunt, frustrà illis à suis huiusmodi pietatis impẽduntur officia, &c. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid impendunt sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista reddũtur. Non enim dictum est nisi cùm hìc viuerẽt, vt eos hæc aliquid adiuuarẽt, cùm hìc viuere destitissent. Et ideò istam finiens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa, nõ poterit habere post ipsam. Permittantur itaque pia corda charorum de suorum moribus contristari dolore sanabili, & consolabiles lachrymas fundant condicione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium, quã credunt fideles, quãdo moriuntur, paulùlum à nobis abire, & ad meliora transire, &c. Sit pro viribus cura sepeliendi & sepulchra construendi, quia & hæc in scriptis sanctis inter bona deputata sunt. Nec solùm in corporibus in Patriarcharum aliorúmque sanctorũ, & humanis cadaueribus quorumcũque iacẽtium, verùm etiam in ipsius Domini corpore prædicati atque collaudati sunt, qui ista fecerunt. Impleant ergò hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimẽta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obseruantiùs, instantiùs, abundantiùs impendant, qui suos carne, non spiritu mortuos, non solùm carnaliter, sed etiam spiritaliter amant.

Quibus operibus certò iuuitur mortui.

Quibus prodesse.

Gal. 5.

Cura sepulchra construendi.

Ioan. 19.

Spiritus defunctorum vt iuuandi.

17. ISIDORVS libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite decimooctauo: Sacrificiũ pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis & Apostolis traditum sit. Hoc enim vbique Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nõ pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cùm Dominus dicit, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò in quodam loco à sancto Augustino dictum est, Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium offertur, vel elemosynæ fiunt, si tamen aliquod sibi quisque meritũ præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quã quisque gessit in corpore? Nam pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio peccatorum: aut certè, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

Traditio Apostolica, orare & sacrificare pro mortuis.

Matth. 12.

Purgatorius ignis.

In enchiridio ad Laurent. cap. 110.

18. RABANVS Maurus libro secundo de Institutione Clericorum, capite quadragesimoquarto: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbiquè Catholica tenet Ecclesia: quæ nisi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus eleemosynã faceret, vel sacrificium Deo offerret. Nam & cùm dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, nõ remittetur ei in hoc sęculo, neque in futuro: demõstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò vt in libris dialogi sanctus Gregorius narrat, & Beda magister in gestis Anglorum, frequenter exemplo ostensum, seu visione reuelatum est, animabus defunctorum multùm prodesse oblata pro eis sacrificia. Et in quodã loco dictum est à sancto Augustino, defunctorũ animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, & c. vt ex eodem refert Isidorus.

Apostolica traditio.

Matth. 12.

Lib. 4. dial. c. 55. & sequent. Lib. 5. Angl. hist. cap. 13.

19. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda, ad Antonianum scribens: Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia te-

Lib. 4. epist. 2.

norem gloriæ ſuæ ſeruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam peruenire: aliud, miſſum in carcerem, nō exire indè, donèc ſoluat nouiſſimum quadrantem: aliud, ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis longo dolore cruciatuū emundari, & purgari diù igne: aliud, peccata omnia paſſione purgâſſe: aliud deniquè, pendêre in die iudicij ad ſententiam Dñi: aliud, ſtatim à Domino coronari.

Matth. 5. Nōnulli non exeunt carcerē, donec ſoluerint nouiſſimū quadrantem.

20. IDEM epiſtola ſexageſimaſexta ad plebem & Clerum Furnitanorum: Quod Epiſcopi anteceſſores noſtri religiosè conſiderantes, & ſalubriter prouidentes, cenſuerunt, nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominaret: ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in ſacerdotum prece, qui ab altari ſacerdotes & miniſtros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nupèr in Concilio à ſacerdotibus datam, Geminium Fauſtinum presbyterū auſus ſit tutorem cōſtituere, non eſt quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Eccleſia frequentetur, vt ſacerdotū decretum religiosè & neceſſariè factum, ſeruetur à nobis.

Lib. 1. epiſt. 9.

Sacrificij celebratio pro dormitione fideliumū.

21. ORIGENEM habes ſuprà in hac quæſtione, B. teſtim. octauo, & ſequentibus.

22. DIONYSIVS Areopagita in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. ſeptimo: Coacto ſancto cœtu, venerādus antiſtes (ſi quidem ſacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante ſanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autē honeſtiſſimis monachis, aut ſanctæ plebi inſertus erat, ad venerandum ſacrariū ipſum ante ſacerdorum reclinat ingreſſum, deindè precem cum gratiarū actione peragit Præſul. Deincèps verò miniſtri diuinis inſerta eloquiis, veriſſima noſtra reſurrectione promiſſa recitantes, conſentanea, tantundémque valentia canunt pſalmorum cātica: deindè miniſtrorum primus dimittit Cathecumenos, ſanctóſque iam defunctos cōcelebrat, cum quibus & nupèr vita functum pari laudatione proſequitur: hortatúrque omnes, vt ſibiipſis identidèm poſtulent beatam in Chriſto conſummationem. Poſteà accedens venerabilis Præſul, precem ſuper eo ſacratiſſimam peragit: & poſt orationem ipſe quoquè Pontifex defunctū ſalutat, & poſt illum qui adſtant omnes. Vbi verò cuncti conſalutauerunt, ſuper defuncto fundit oleū Pontifex & oratione pro omnibus facta, honeſto in loco ponit corpus cum æqualibus aliis corporibus ſanctis. Poſta verò explicās Dionyſius precationem Antiſtitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanā admiſſa peccata defuncto: eúmque in lucem ſtatuat, & regione viuorum, in ſinibus Abrahæ, Iſaac & Iacob, in loco vndè aufugit dolor, & triſtitia, & gemitus. Et paulò pòſt: Ac fortaſsè inquies, iſta quidem rectè à nobis dici, verùm ambigere, cuius rei gratia Præſul diuinam precatur clemētiam, defuncto peccatorum veniam poſtulans, & æqualem ſanctis ac luciditiſſimam ſortem. Si enim eorum quę in vita geſſit, bonorum, aut maiorū à diuina iuſtitia percipiet præmia: perfecit autē actiones ſuas in vita defunctus, quænam hunc oratio Præſulis ad aliam (præter illā quam meruit vitæ hìc actæ reſpōdentem) transferet requiem? Non ignoro quidem & ego diuinis eloquiis accedens, ſingulis reddendam pro meritis ſortem: Quod autem & iuſtorum preces etiā in vita iſta, & nedùm poſt mortem (nedùm, id eſt, quantò magis, teſte Damaſceno in ſermone de defunctis) iis ſolis proſint qui digni ſunt, ſcripturæ nos edocet ſacroſancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque ſcripturæ ſacræ acquieſcens, vtiles in hac vita eſſe dixerim ſanctorum preces, hoc modo ſcilicet, ſi quis ſanctorum munerum deſiderio incenſus, ad eáque percipienda piè affectus, prauitatis tamen propriȩ conſcius, quempiā ſanctorū virorū adeat, orétque ſibi adiutorē & precatorē accedere, capiet ex hoc omninò vtilitatem cōmoda cuncta excedentē, &c. Hanc ſi quis ſpernat ſacroſanctā diſciplinam atq; infœlici elatione ſeductus, dignum ſe diuina arbitretur familiaritate, ſanctóſque deſpiciat: hic certè ſi petitiones indignas Deo, neque ſacras poſtulârit, intētóque careat diuinorū deſiderio, ſibiq; ipſi cōſentaneo, imperita poſtulatione per ſeipſum nunquàm potietur. Quænam verò de huiuſmodi prece, quā ſuper defunctis peragit Præſul, ex diuinis ducibus noſtris traditio peruenit ad nos, operæpretiū eſt vt dicamus: Didicit igitur de ſcripturis diuinitùs traditis, vt his qui piè vixerunt, lucidiſſima diuináque vita pro merito ab æquiſſimis lancibus redditur, nō recordante diuina bonitate per ſummā clemētiam maculas, quæ illis ex humana infirmitate adhæſerunt. Nullus enim (inquit) eſt mundus à labe. Iſta quidem nouit Pontifex promiſſa à ſanctis eloquiis: petit autem ea fieri, donarique eis qui piè vixerunt, pręmia ſacra, &c. Neq; enim vnquàm peteret Pōtifex diuinæ iuſtificationis prędicator, quæ Deo ſciret non eſſe gratiſſima, & quæ largiturū ſe ille nequaquā promiſiſſet. Quocirca prophanis vita fūctis nō iſta imprecatur. Et paulò pòſt: Cęteros verò ità pontificibus oportet animū intēdere, quæcūque illi geſſerint, tanquàm à Deo agitatis. Qui enim (inquit) vos ſpernit, me ſpernit.

Ritus ſepeliēdi Dionyſij Apoſtolorū tempore.

Oratio pro defunctis.

Orat pōtifex pro peccatorum remiſſione, & pro quiete æterna.

Obiectio. Solutio.

Apoſtolos intelligit.

Hierem. 25.

Matth 16.

Sūma orationis, quam pro mortuo facit præſul.

Iob. 14. a iuxta LXX.

23. CLEMENS epiſtola prima, ad Iacobum fratrem Domini ſcribens: Inſtruebat D. Petrus actus ſuæ vitę omni hora cuſtodire, &c. mortuos ſepelire, & diligenter eorum exequias peragere, pro eiſque orare, & eleemoſynas facere.

Luc. 10.

24. IDEM libro ſexto conſtitutionum Apoſtolicarū, cap. trigeſimo: Sine vlla exceptione conuenite in cœmeteria, ſacros libros in iis legentes, & pſallentes pro iis, qui dormiêrunt, Martyribus, atque omnibus ſanctis qui à ſeculo fuerunt, (in eorū honorem ſcilicet) próque fratribus noſtris, qui in Domino obiêrunt: Et antitypum regalis corporis Chriſti acceptabilémque Euchariſtiam offerte in Eccleſiis & cœmeteriis veſtris. Atque in exitu mortuorum pſallentes, eos deducite, ſi fideles fuerint in Domino. Precioſa enim in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Et iterùm: Reuertere anima mea in requiem tuam, quoniā Dominus benefecit tibi. Dicit enim Dominus Sadducæis de reſurrectione mortuorum: Nō legiſtis quod ſcriptū eſt, Quoniam ego Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob: non eſt mortuorum ſed viuorū: omnes enim in ipſo viuunt. Igitur eorum qui in Deo viuunt

B. Petrus docuit orādum eſſe pro defunctis & eleemoſynas dandas.

Euchariſtia pro [illegible] Pſal. 115. [illegible]

[illegible]

viuunt, nec reliquiæ sine honore manent. nam Helisæus Propheta post discessum è vita, mortuum quendam excitauit interfectum à piratis Syriæ, attigit enim corpus eius Helisæi ossa, atque excitatus vixit, quod factum non esset, nisi Helisæi corpus sanctum fuisset.

4. Reg. 13.

1. E. Chrysost. homil. 3. in epist. ad Philip. Lugeamus peccatores non solùm mortuos, sed & viuentes. Gaudemus propter iustos, non solùm viuentes, sed & mortuos. Iterùm posteà: Deploratio eos, qui in diuitiis mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorum animabus ex diuitiis suis procurârút: eos qui cùm potestaté abluêdorú peccatorum habuissent, noluerunt. Hos inquam non vnum aut alterú deploremus diem, sed omnem nostram vitá. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Defleamus istos, iuuemus istos pro viribus: procuremus illis aliquid auxilij, modici quidé, attamen iuuemus eos. Quomodò, quáve ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orent: pauperibúsq; indesinenter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista nonnihil cósolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegam ciuitaté istá propter me, & propter Dauid seruum meú. Si memoria duntaxàt iusti tantum valuit, quando & opera pro tali fiunt, quid non potterunt? Non frustrà ab Apostolis sancitú est, vt in celebratione venerandorú mysteriorú memoria fiat eorú qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multú hinc emoluméti fieri, multú vtilitatis. Stante siquidé vniuerso populo, manus in cælos extédéte, cœtu ité sacerdotali, verendóq; posito, sacrificio, quomodò Deú non placaremus pro istis orátes? Verùm istud quidé de illis dicimus, qui in fide abscesserunt: Catechumenos verò neq; isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodam dépto. Quónam illo? Pauperibus illorum nomine dare licet, vndè illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ità vult Deus, vt nos inuicèm mutuò iuuemus.

Precibus & eleemosynis iuuandi defuncti.

4. Reg. 19.

Ab Apostolis instituta est commemoratio mortuorú sub Missæ sacrificio.

2. Idem hom. 41. in priorem epist. ad Corinth. Abierit peccator sanè! gaudere decet peccata impedita esse, & non accumulatú malum, nitiq; quantú fieri potest, vt iuuetur, non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus: aut accedimus, pro istis agnum illum iacétem & peccata mûdi tollenté deprecátes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, &c. Vide reliqua in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæst. septima, L. testim. secundo.

Prece, eleemosynis, oblationibus iuuádi.
Memoria mortuorú in celebratione Mysterij altaris.

3. Idem homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadé quæ paulò antè ex homilia tertia in epist. ad Philippenses allata sunt.

4. Damascenvm in oratione de defunctis, siue, Quòd qui in fide hinc migrârunt, &c. habes in septima quæst. de Sacraméto Eucha. test. quarto.

5. Athanasivm habes ibidèm, à Damasceno citatum.

6. Gregor. Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus & discipulis Christi traditú, & in omnibus Ecclesiis Dei prædicatum. Res auté modis omnibus vtilis & Deo in primis grata, in diuinis præclarisque diuinis operationibus eorú qui in recta fide decesserunt, facere memoriam.

A Christi discipulis traditum & vbique prædicatum.

1. F. Epiphanivs contra hæreses, hæresi septuagesimaquinta, vt suprà, quæstione septima, de Sacramento Eucharistiæ, L. testim. decimo.

2. Avgvstinvs libro de hæresibus ad Quoduultdeú, hæresi 53. Fertur Aërius propria quoquè dogmata addidisse nonnulla dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia.

Aërij hæresis.

3. Damascenvs in libro de hæresibus, de Aërio scribens sic inquit: Cúmque sibi Episcopatum denegatum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum pro mortuis.

4. Concilivm Tridentinum sessione sexta, & vigesimaquinta, vt suprà in hac quæstione, C. testim. octauò & nono.

5. Florentinvm vide ibidèm, C. testimonio septimo.

6. Avgvstinvs in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà in hac quæstione, B. testimonio quarto.

7. Idem libro secundo de Genesi, contra Manichæos, capite vigesimo: Qui coluerit agrum suum interiùs, & ad panem suum quanuis cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati: post hanc autem vitam non est necessè vt patiatur. Sed qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ità nemo euadit istam sententiam, quæ prolata est in Adamum, Maledicta terra, &c. Sed agendum est, vt saltem in hac tantùm vita sentiatur.

Ignis purgationis.
Gene. 3.

8. Gregor. in tertium psalmum pœnitentialem, super primum versum, Domine nè in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatoriis, alij sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione æstimo præséti intolerabiliorem, non solùm in furore æternæ dánationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari.

Psal. 6. 37.
Flámis purgatoriis nonnulli expiantur.
Acerbitas pœnarum purgatorij.

9. Evndem in libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, habes hac quæstione, B. testim. duodecimo.

10. Bernardvs serm. sexagesimosexto super Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irridét nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorú suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinát proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis, &c. Mortuos viuétium fraudantes auxiliis: viuétes nihilominùs sanctorú qui decesserunt, suffragiis spoliátes. Et paulò post: Non credunt autem ignem Purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergò ab eo qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatiòve peccati?

Catholicos irrident hæretici, quòd pro mortuis orét. Vide epistol. Petri venerabilis Abbatis Cluniacensis contra Petrobrusianos hæreticos.
Purgatorium post mortem restare nó credebát antiqui hæretici.
Matth. 12.

11. Avgvstinvs in Enchiridio, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum

animas pietate suorum viuētium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, & cæt. Reliqua posita sunt initio huius quæstionis, B. testimonio primo.

12. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam dicis videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fideliū pro suis ista curantium. Ibidèm: Ità fit, vt neque inaniter Ecclesia vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat, &c. Totum hūc locum habes suprà, hac quæstione, D. testi. nono.

13. IN eodem libro, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requirūtur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum: nisi ad hoc, vt dum recolūt, vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuādos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiā si talibus locis eos humare nō possent. Deindè explicans, quare sepulchra vocentur monumēta, (quòd nimirùm mentem moneant) subiungit: Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, idem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hāc vitam prodesse meruerunt. Verùm etsi aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittēdæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, quorūnque sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: vt quibus ad ista desunt parētes aut filij, aut quicunque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt rectâ fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, quālibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

Sanctis tanquàm patronis mortui cōmendātur.

Commendat animam Martyri.

Supplicādum pro Spiritibus mortuorum.

14. ET capite decimooctauo eiusdem libri: Quæ cùm ita sint, nō existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quod pro eis siue altaris, siue orationū, siue eleemosynarum sacrificiis solenniter supplicamus: quanuis non pro quibus fiunt, omnibus prosint, sed iis tantùm, quibus, dum viuunt, comparātur vt prosint. Sed quia non discernimus, qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint, aut debeāt peruenire. Meliùs enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prosunt. Diligentiùs tamen facit hæc quisque pro necessariis suis, quòd pro illo fiat similiter à suis.

Sacrificiū altaris, orationum, & eleemosynarum pro defūctis.

Regeneratis omnibus hæc beneficia esse præstanda sunt.

X.

Quæ commendatio ac dignitas est Pœnitentiæ?

Matt. 3. b 4. c Marc. 1. a b Luc. 15. b Matth. 7. b Matth. 11. b a Lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 1. Basil. in hom. de vera pœnit. Chr. in homiliis & serm. de pœnitentia.

A. Hæc est Euangelicæ prædicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum cælorū.[a] Hæc lapsos erigit, saucios curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat, perditos restituit: omnia demū quæ peccatum vitiat, Pœnitētia in nobis redintegrat. Hac veteris vitæ odium, nostríque contemptum & omnem submissionem testamur: hac ipsa duce lugentes[b] consolationem, saucij curationē, humiles verò exaltationem reportamus.

b Matth. 5. a

c Hier. 18. a Ezech. 18. e f g & 33. c d Ionæ 3. b Mat. 3. b 2. Cor. 7. c Act. 11. c.

B. Hæc est, qua dæmones & vitiorum pestes superamus: qua meritas[c] pœnas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus.

d Matth. 4. c e Luc. 5. f

f Luc. 13. a

Cyprian. epist. 14.

C. Hinc illæ Christi voces in Euangelio:[d] *Pœnitētiam agite appropinquauit enim regnum cælorum.*[e] *Non vēni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiā. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At is demùm verā pœnitentiam agit, vt Cypriani verbis hæc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens, & obsequiis suis & operibus iustis Dominum promeretur.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI tertio: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Hic est enim, qui dictus est per Isayā prophetā, dicentē: Vox clamātis in deserto, Parate viam Dñi, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes hbebat vestimentum de pilis camelorum, & zonā pelliceā circa lumbos suos: esca

autem

autem eius erat locustæ & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Hierosolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanē: & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisæorum & Sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

2. ET capite quarto: Exindè cœpit Iesus prædicare & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

3. MARCI primo: Fuit Ioannes in deserto baptizās, & prędicans baptismū pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Ibidem: Venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangeliū regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite Euāgelio.

4. LVCÆ decimoquinto: Dico vobis (inquit Saluator ad Pharisæos & Scribas) quòd ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitētiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernam, & euerrit domum, & quærit diligenter, donèc inueniat eam? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perdideram. Ità, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

5. MATTHÆI septimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam.

6. ITEM vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violēti rapiūt illud (inquit Saluator ad turbas.)

7. AVGVSTINVS in libro de vera & falsa pœnitentia, capite primo: Quārùm sit appetēda gratia pœnitentiæ, omnis authoritas declarat, omnis bonorum vita conatur ostendere: languores enim sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia satiat, omnia redintegrat, omnia lætificat, sanitatem auget, quam conseruat. Claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum. Temperat successus, constringit impetus, moderatur excessus. Ignorans se, per hanc se recognoscit: quærens se, per hanc se inuenit. Hæc est, quæ homines ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Ista ouem perditam monstrauit quærenti, & decimam drachmam obtulit anxiāti. Hæc dissipatorē filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus custodi curandum reseruauit. In hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conseruatur: fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia ipsa ignis consumens.

Pœnitentiæ virtus.

Luc. 15. Ibidem. Luc. 10.

8. BASILIVS scripsit homiliam vnam de pœnitentia, quæ est vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

9. CHRYSOSTOMVS scripsit decem homilias admodùm egregias de Pœnitentia, quæ habentur in Tomo quinto: post quas sequitur sermo de pœnitentia, vbi sic habet: O pœnitentia quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradisum reseras: quæ contritum sanas hominem, & tristem exhilaras: vitam de interitu reuocas, statum restauras: honorem renouas, fiduciam das: & reformas vires, gratiámque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu soluis, omnia soluta reseras, omnia aduersa tu mitigas: omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre: si violentus quærat quæ habet, non vetat: si vestem dirimat, non refragatur: percutienti maxillam præbet alteram. Iam angariatus vltrò adiicit, castigatus gratias agit, prouocatus tacet, exasperatus blanditur: superiori supplex est, inferiori subiacet: in corde eius contritio est, in ore eius confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta & fructifera pœnitudo. Sic pœnitenti præstò est Deus, esurienti nutritor, sitienti potator. Sapienti quod stultum putatur, sapit: quod triste est, placet: quod molle est, displicet: quod fluxum est, horret. O pœnitentia misericordiæ mater, & magistra virtutum, magna opera tua, quibus reos resoluis, ac reficis delinquentes, lapsos releuas, recreas desperatos. Per te nobis Christus regnum cælorum appropiatū designat, dicēs: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Ità & baptista clamat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, quoniā eccè adest regnum Dei. Per te subitò rapuit latronem Christus ad regnum: per te Dauid post flagitium fœlix iterùm recepit spiritum sanctum: per te Manasses post cruenta facinora eccè meruit fieri acceptabilis: per te Petro Apostolo, postquàm ter negauit, data est indulgentiæ dextera: per te filius prodigus regressus ad patrem, non solùm amplexum osculúmque paternum, sed etiam epulum vituli saginati, vestémque insignem promeruit adipisci: per te mulier fornicaria vberes stillauit lachrymas fontéque sui baptismi protinùs lauit pedes Christi, crinéque detersit: per te Niniue ciuitas magna, populúsque integer barbarorum subitò Deum sapuit, virtutem tuam sensit, odorem tuum accepit, saporem tuum strinxit, dulcedinem tuam gustauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum suspiriúmque persensit, fructúsque vbertatis tuæ abundanter exhibuit: & sic per opera tua non solùm decretæ mortis discrimen euasit, sed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Cuius similitudini pœnitētiam cōparemus? Sic est quo modo ager fructifer, aut vinea fœcunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptáque remissione pinguescit in vita.

Ex sermone de pœnitentia Tom. 5.

Pœnitentiæ vis.

Matth. 4.

Matt. 3.

Luc 23.

Marc. 14.

Matth. 26.

Luc. 15.

Lucæ 7.

Ionæ 3.

10. MATTHÆI quinto: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

1. B. HIEREMIÆ decimooctauo: Ait Dominus, Eccè sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israël. Repentè loquar aduersùm gentē & aduersùs regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersùs eam, agā &

ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei: Et subitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. Ezechielis decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea,& fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & nō morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis,& viuat? Et paulò pòst: Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis. In iniustitia quam operatus est, morietur. Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est,& fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim & auertēs se omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Iterùm ibidèm: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? quia nolo mortē morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

3. Et capite trigesimotertio: Tu ergo fili hominis, dic ad domum Israël: Sic locuti estis, dicētes: Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt,& in ipsis nos tabescimus: quomodò ergò viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus: Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à viis vestris pessimis: & quare moriemini domus Israël? Tu itaque fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Et iustus nō poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur: & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autē dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerítque iudicium & iustitiā, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum vita viuet, & non morietur. Omnia peccàta eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

4. Ionæ tertio, ut suprà quæstione septima, de Pœnitentia, C. testimonio quinto.

5. Matthæi tertio: Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. Posterioris ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

7. Actorum vndecimo: Glorificauerunt Deū, dicentes: Ergò & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

1. C. Matthæi quarto. 2. Lucæ quinto, vt in textu.

3. Lucæ decimotertio: Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. Et respondens Iesus, dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe,& occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succíde ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam & mittam stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succídes eam.

4. Cyprianus epistola decimaquarta ad Clerum: Pœnitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequiis suis & operibus iustis Dominum promeretur. *Lib. 3 epi. 18.* *Operib. Deū promeremur.*

DE SACRAMENTO
EXTREMÆ VNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum est?

a Concil. Cōstāt. sess. 15. & Florē. & Trid. sess. 14. Innocēt. I. epi. 1. ad Decētiū Eug. c. 8. Pet. Dam. ser. 1. in Dedicat. eccl. Bern. in vita Malac. episco. Cōcil. Vuor. can. 27. Iac. 5. d & ibi. Beda.

IDIPSVM nempe, quod Catholica[a] Ecclesia constāter docet signū hoc esse sacrum, in cōsecrato oleo institutum, vt per illud cælestis virtus ad salutem, non animæ solùm, sed & corporis, applicetur ęgrotis ex diuina institutione. B. Cui Sacramento testimonium longè clarissimum præbet Iacobus Apostolus, cùm in hæc verba scribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

TESTI-

1. A. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui sic habet: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septē sacramentis Ecclesiæ.

Septem Sacramenta.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum sacramentum est extrema Vnctio, cuius Materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est, in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est hæc: Per istam vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid peccâsti per visum, & cæt. Et similiter in aliis membris: Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus verò est mentis sanatio: inquantùm autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit Beatus Iacobus Apostolus: Infirmatur quis in vobis? &c.

Sacramentū quintum. Materia.

Qui sint inungendi, & in quibus partibus.

Forma.

Minister. Effectus.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Visum est autem sanctæ Synodo, præcedēti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea quæ sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, cōsummatiuum existimatum est à Patribus. Primùm itaque circa illius institutionem, declarat & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersùs omnia omnium hostiū tela esse prospectū, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint: ità extremæ Vnctionis sacramēto finem vitæ tanquàm firmissimo quodā præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullū tamen tempus est, quo vehemētiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitùs, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordię deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perspicit. CAPVT primum: Instituta est autem sacra hæc Vnctio infirmorum, tanquàm verè & propriè Sacramentū noui testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum quidē insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commēdatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmū, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittētur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim in Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. nam vnctio aptissimè spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deindè esse illa verba; Per istam vnctionem, &c. CAPVT secundum: Res porrò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: quia infirmus subleuatus, & morbi incōmoda, ac labores leuiùs fert, & tētationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit, & sanitatē corporis interdùm, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. CAPVT tertium: Iam verò quòd attinet ad præscriptionē eorum, qui & suscipere & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiæ presbyteros. quo nomine eo loco nō ætate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionē manuū presbyterii. Declaratur etiā, esse hanc vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decūbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vndè & sacramentū exeuntiū nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptā hāc vnctionem cōualuerint, iterùm huius sacramēti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam, docent hanc Vnctionem, vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessâsse asserūt, quasi ad gratiam curationum duntaxàt in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & denique qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantùm ad ea quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius spiritus sancti iniuria esse posset. Hæc sunt quæ de Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profitetur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuiolabiliter seruandos esse tradit, & asserentes contrariū, perpetuò damnat & anathematizat.

Cur institutū sit hoc Sacramentum.

Mar. 6. Apud Marcū insinuatū, & à Iacobo fidelibus commendatum & promulgatū: sed à Christo institutum. Iacob. 5.

Materia.

Forma.

Effectus.

Genes. 3.

Minister.

1. Tim. 4. Qui inungendi.

Repetitio huius sacramenti.

Hæreses de hoc sacramento.

Non contemnitur hoc Sacramētum sine spiritus sancti iniuria.

IN eadem sessione canon primus de extrema Vnctione: Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, ac figmentum humanum, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit sacrā infirmorum Vnctionem non cōferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessâsse;

Institutum à Christo.

Gratiam confert.

quasi olim tantùm fuerit gratia curationum, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit extremæ Vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideóque eum mutandum, possèque à Christianis absque peccato contemni, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

Minister.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum episcopum, capite octauo: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in epistola sua, esse à dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & suscitabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei. Quod non est dubium, de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubium non est. Nam idcircò de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma cõficere. Nam pœnitẽtibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur posse concedi?

Iacob. 5.
Exponit locũ Apostoli Iacobi de hoc Sacramento.
Materia.
Qui inungi possunt.
Minister.
Genus Sacramenti est hæc infirmorum vnctio.

5. PETRVS Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiæ: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam puluis sumus. Ait enim Diuus Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Vidésne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vndè & sancti patres hanc vnctionem sacramentum esse sanxerunt.

Iacob. 5.
Effectus extremæ vnctionis.
Sacramentũ.

6. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ Episcopi: Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij. Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias vt descenderet priusquàm moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cùm pararet vngere eam, visum est omnibus differendum potiùs vsque manè. Erat enim vespera. Acquieuit Malachias, & data benedictione super ægram, exiuit cum his qui secum erant. At verò pòst modicum subitò clamor factus est, planctus & strepitus multus per totam domum, siquidem insonuit quòd mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito: & secuti sunt eum discipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expirâsse, consternatus est animo, sibi imputans, quòd fraudata gratia sacramẽti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obsecro Domine, (inquit) insipienter egi: ego peccaui qui distuli, non ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quã abstulerat, liceret restituere, gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo: & pro oleo sancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et manè facto, exaudit Dominus sanctum suum, quia spiritus Domini erat postulãs pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt solent, qui de graui somno euigilant, fricans sibi manibus frontem & tempora, super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutat eum. Et verso luctu in gaudium, stupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audiẽrunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominùs, sciens in hoc sacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei saluet infirmum. Post hæc abiit ille, & illa cõualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifestaretur in ea, peracta pœnitentia quam sibi Malachias iniunxerat, in bona Confessione iterùm obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Luget Malachias, quod mulier fraudata gratia Sacramenti huius expirauit.
Miraculum.
Hoc Sacramento remittuntur peccata.

TANDEM describens mortem Malachiæ, sic ait: Nec longè aberat dies ipsa, cùm talia loqueretur Malachias. Intereà iubet se sacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrũ vt solenniter fieret, non sustinuit vt ad se ascenderẽt: ipse descẽdit ad eos. Iacebat siquidem in solario, domo superiori. Vngitur, & sumpto viatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Malachias se sacro oleo inungi iubet.

7. CONCILIVM Vuormatiense Canone septuagesimosecundo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, &c. Pœnitẽtibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur concedi?

Ex Innocentio.
Sacramentũ est.

1. B. IACOBI quinto, vt in textu.

2. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes oleo, &c. Hoc & Apostolos fecisse in Euãgelio legimus, & nunc Ecclesiæ cõsuetudo tenet, vt infirmi oleo consecrato vngantur à presbyteris: & oratione comitante sanẽtur. Nec solùm à presbyteris, sed vt Innocẽtius Papa scribit, etiã omnibus Christianis vti licet eodẽ oleo in sua aut suorũ necessitate vngendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis licèt confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, significat oleũ consecratũ in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomen

Infirmi etiam Bedæ tempore oleo sacro inungebãtur.
Oleum consecratum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. 11.

nomen Domini super eum inuocare debent. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vndè Apostolus Corinthiis, qui corpus Domini percipere indignè soliti erant, ait: Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis sint, & hæc presbyteris ecclesiæ confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emẽdationis peccata queunt dimitti.

II.

Quid his verbis docet Apostolus?

A. Primùm Sacramẽti huius ostendit elementum, seu materiã oleum esse, Pontificali benedictione (vt rectè ait[a] Beda) cõsecratum. Significat autem[b] hilaritatem animi & confirmationẽ internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

a In c. 6. Mar. & in 8. Luc. & c. 5 Iacob. Innocẽ. 1. vt sup. Conc. Melden. can. 1. apud Burch. li. 4. ca. 75. & Iuonẽ par. 1. ca. 269.
b Theophy. in ca. 6. Marci.

B. Deinde per Apostolum designatur Sacramenti minister proprius, nimirùm[c] Sacerdos, qui sacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec frustrà de Apostolis est scriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægrotos, & sanabant.*

c Chrysos. li. 3. de sacerd. & Orig. ho. 2. in Leuit.
d Marc. 6. b & ibid. Theoph. & Beda.

C. Præterea qui suscipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti sunt infirmi: quoniam, vt Ecclesiæ mos est, in grauibus & periculosis infirmitatibus tantùm sacra isthæc vnctio celebratur.

TESTIMONIA.

1. A. BEDA in caput sextum Marci super ea verba, Dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabantur; Dicit Apostolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Etsi in peccatis sit, dimittentur ei. Vndè patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni vel alij quilibet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato.

Apud Marcũ insinuatũ fuit hoc Sacramẽtum.

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quendam sanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quandiù res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque quæ oportebat purificationum generibus effugâsse, & eiusdem fœminæ corpus ab vlceribus quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curâsse. Sed dum vnum de vlceribus, quod altiùs lateri infixum reppererat, nullatenùs posset quin continuò panderetur obducere, ab eadem ipsa quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento adsperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quodàm per spiritum in quadam longiùs posita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantẽ, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa suggesserat, statimque vlcus remedium, quod antè respuerat, accipere consensit.

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis consecratum, & eius virtus.

3. ET in caput quintum Iacobi, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimonio secundo.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt suprà quæst. prima, A. testim. quarto.

5. CONCILIVM Meldense canone primo, teste Burchardo libro quarto, capite septuagesimoquinto, & Iuone parte prima, capite ducentesimo sexagesimonono: Presbyter in Cœna Domini ampullas tres secum deferat, vnam ad chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos iuxta sententiam Apostolicam, vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

Chrisma, oleũ catechumenorum, & oleum infirmorum consecrantur in die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput sextum Euangelij secundùm Marcum: Quòd vnxerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significátque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, ac gaudium, hilaritatémque spiritalem accipimus. 9

Iacob. 5.

Olei significatio mystica.

1. B. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio: Sacerdotes non solùm, quum nos regenerant, sed posteà etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo, &c.

Sacerdotes sunt huius Vnctionis ministri. Iacob. 5.

2. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audîsti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum. In euangelio est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum: secunda remissio est in passione martyrij, &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorũ, cùm lauat peccator lachrymis stratum suũ, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte: quum nõ eru-

Psal. 6. Psal. 41.

bescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatē cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, &c.

Psal. 31.

3. MARCI sexto, vt in textu.

4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput sextum Euangelij secundùm Marcum, vt suprà A. testimonio sexto, & primo.

III.

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus?

A. Confert primùm ad remissionem[a] peccatorū, quæ quidē ab ęgroto Pœnitentiæ remediis non sunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum suorum onere ac morbo in primis leuetur.

a Bernardus in vita S. Malach. episcopi. Conc. Tridē. vt suprà.

B. Deindè prodest ad corporalem infirmitatem vel [b] depellendam, vel alleuiandam, quatenùs expedit eam ægroto recuperare.

b Ibid. Bernard.

C. Postremò ad consolationem & fiduciam subministrandam valet, qua sanè in supremo illo agone, exitúq; animæ opùs est maximè, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis dæmonibus [c] morituro est grauissimè conflictandum. Vndè licèt salus corporis ægroto non restituatur, vt qui post acceptam hanc vnctionem moritur sæpè, tamen gratia in hoc sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim, molestiásque constantiùs perferendas, & ad mortem ipsam faciliùs excipiendam. Atque hoc est, quod per Apostolum suum Deus promisit: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

c Cyril. Alex. in ora. de exitu animæ. Greg. li. 24. Moral. c. 17. & 18. hom. 89. in Euang. Climacus gradu 6. Euseb. Emisen. hom. 1. ad monach. Seuer. Sulpic. de transitu S. Martini.

Iacob. 5.

D. Ad quos quidem designandos effectus, etiam olei natura, seu natiua vis pulchrè congruit, vt explicat [d] Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsùs quod saluberrimè monet [e] Augustinus: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinē Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptū est, impleatur in eo: [f] *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

d In c. 6. Mar.

e Serm. 215. de tēp. vide etiā de rect. cath. conuer. Et de visitat. infirmorū, li. 2. ca. 4. item in speculo.

f Iacob. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS in vita Malachiæ episcopi, vt suprà quæst. prima, A. testimo. sexto.

2. B. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de hoc Sacramento, capite secundo & canone secundo, vt suprà quæst. prima, A. testimonio tertio.

3. C. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animę: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam sunt immisericordes. Terreor mente, cōcipiens illius diei rigidum & immotum iudicium, horrendum tribunal, iudicem seuerum. Consternit me fluuius igneus ante forum illud incitatus, flammísque furentibus crepitans, &c. Et post interiecta quædam: Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedētem? Quandoquidem nos adeunt cælestes exercitus & potestates, ex aduersis verò copiis, tenebrarū rectores, nequitiæ domini, telonarchæ exigendis triburis præfecti, logothetæ, rationum cōditores, atque actionum calculatores, in aëre agentes, necnon homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perindè quasi acuta nouacula, de quo propheta: Sagittæ, inquit, potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis, insidiatur tanquàm leo in spelunca sua, draco magnus, apostata, orcus os suum expandens, imperator noctis, damnator mortis, & vt vindex animam coërcens, conferens, supputánsque cunctos actus meos, rebus, verbis, scientia, ignorantia, commissos reatus ac flagiria ab adolescentia in eam vsque diem, qua sum compræhensus. Exindè quanta formidine & tremore arbitraris animam die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduersos dæmones, æquè atquè æthiopes caliginosos adstātes, ità vt forma ipsa quouis tormento sit grauior. Quos nimirùm adspiciens anima subsultat, cōturbatur, affligitur, exterretur, contrahitur, ad cælestes angelos confugiens, à quibus excepta subit aërem, & sublime petens offendit telonia, conscenden-

Dan. 7.

Tremor & certamen animæ à corpore recedentis.

Psal. 119. Psal. 9.

Aspectus dæmonum horrendus.

dentes animas obseruantia & remorantia. Siquidē vnumquodque telonium peculiaria quædam crimina profert. Primùm quidem loquacitatis, quæcunque per os & linguam ex mendacio, iureiurando, periurio, ociosos item sermones, nugaces, vanos, gulæ ingluuies, abusus vini, profusiores crapulas, immodicos pariter risus atque dedecētes, cum suauiis impudicis, & fœdis ac meretriciis cātionibus. Contrà verò sacrosancti angeli animam vnà deducentes, proponunt & ipsi quænam bona ore & lingua sumus locuti, orationes, gratiarum actiones, psalmos, odas, hymnos, & cantus spirituales, scripturarúmque lectiones, & quæcunque bona anteacto tempore ad Deum ore linguáque fudimus. Alterum telonium quæcunque visu commisimus exigit, aspectus indecoros, superuacaneos, infrænes, & nutus dolosos. Tertiū auditus, & quæcunque per huiusmodi sensum spiritus immundos introducunt. Quartum est olfactus, suaueolentiæ vnguentorum, tetríque odoratus, quibus mulierculæ, minæ & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcunque noxia tactu manuum improbatum sunt perpetrata. Sunt & alia vitiorum telonia, liuoris, æmulationis, nimiæ gloriæ, inanis fastus, crudelitatis, excandescentiæ, iracundiæ, furoris, scortationis, adulterij, mollitiei, inuidētiæ, veneficij, cæterarúmque detestabilium ac Deo inuisarum actionum. Breuiter vnumquodque vitium & scelus suos irà deinceps telonas obtinet, id est, publicanos ac portitores. Hæc ergò atque his maiora & plura spectans anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi censenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa est hora dolorosa, periculosa, luctuosa, incōsolabilis, donec ei pateat exitus: Stant nanque ex aduerso malorum spirituū, diuinæ potestates, actus ipsius animæ studiosos ac meritorios depromentes, facta, dicta, cogitationes, & conceptus hauriunt. Itaque in medio stans anima meticulosa & trepidans, quousquè ob actiones, dicta, factáque sua, vel damnata in vincula coniiciatur, vel iustificata liberetur. Suorum enim quisque peccatorum catenis adstringetur, &c.

[margin: ...endda est ...tio.] *[margin: Animæ terror & trepidatio.]* *[margin: Prouer. 5.]*

2. GREGORIVS libro vigesimoquarto Moraliū, capite decimoseptimo: Sæpè ergò electis etiā nolentibus in cogitatione surripitur, quod in se quidē solerter inspiciunt, & ante Dei oculos quanti sit reatus attendunt, & cùm de his omnibus semper iudicia districta pertimescant, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cùm ad soluendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici appropinquare se cernunt. Et fit tantò timor acrior, quantò & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc transuolat de phantasmate cogitationis: quia subductis è medio omnibus, se & illum tantummodò considerant cui appropinquant. Crescit pauor vicina retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis, quantò magis districtum iudicium iamiámque quasi tangitur, tantò vehementiùs formidatur. Et si ea quæ sciūt, nunquàm se prætermisisse meminerunt, formidant tamen illa quę nesciunt: quia videlicet semetipsos diiudicare & cōpræhendere omninò non possunt, atque vrgente exitu subtiliore terrentur metu. Vndè redemptor noster solutioni carnis appropinquans, & membrorum suorum seruās speciem, factus in agonia, cœpit prolixiùs orare. Quid enim pro se ille cùm in agonia esset, peteret, qui in terra positus, cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquāte morte, nostrę mētis in se certamē expressit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cùm per solutionem carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuslibet anima immeritò terretur, quando post pusillū hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit.

[margin: In hora mortis quomodo etiam iusti metuant.] *[margin: Luc. 22.]*

3. ET capite decimooctauo: Consideramus quippe, quòd viam vitæ præsentis nequaquam sine culpa transire potuimus: cōsideramus etiam, quia nec hoc quidē sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim nostrûm vitam præcedentium patrum valeat vel superare, vel assequi? Et tamen Dauid dicit: Nè intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Paulus cùm diceret, Nihil mihi conscius sum: cautè subiunxit, Sed non in hoc iustificatus sum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioānes dicit: Si dixerimus, quia peccatū non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nō est. Quid ergò facient tabulæ, si tremunt colūnæ? Aut quomodò virgulta immobilia stabunt, si huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergò carnis appropinquans, nonnunquàm errore vindictæ etiam iusti anima turbatur. Cui mens quid tranquillum in hac vita sapere potuit, mortis articulo interueniente concutitur, vt iurè dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita sua, & animæ eius cibus antè desiderabilis. Vel certè propter pauoris pœnam hoc quod illic subditur: Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

[margin: Psal. 142.] *[margin: 1. Cor. 4.]* *[margin: Iacob. 3.]* *[margin: 1. Ioan. 1.]* *[margin: Etiam iusti anima in morte turbatur.]* *[margin: Iob 33.]*

4. IDEM homilia trigesimanona in Euangelia: Cogitandum valdè est, quantùm nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, qui pauor mentis, quanta tunc omniū malorum memoria, quæ obliuio transactæ fœlicitatis, quæ formido & consideratio iudicis. Tunc maligni spiritus, egrediente anima, sua opera requirunt. Tunc mala quæ suaserunt, replicant, vt sociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruersa solummodo anima dicimus, cùm ad electos quoquè egredientes veniant, & suū in illis, si præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante passionem suam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiscū: venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi princeps aliquid inuenire posse credidit. Et paulò post: Vndè curandum nobis est, & cū magnis quotidiè fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis sua in nobis opera requirens in die nostri exitus princeps huius mundi veniat, si etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæsiuit, in quo suum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miseri dicturi, quid acturi sumus, qui innumera mala commisimus? Quid requirenti aduersario, & multa sua in nobis inueniēti dicemus, nisi solum quod nobis est certum refugium & solida spes quia vnū cum illo facti sumus, in quo princeps huius mundi, & suum aliquid requisiuit, & inuenire minimè potuit? Sed quid prodest quòd eidem redemptori nostro per fidem iungimur, si ab eo moribus disiū-

[margin: Pauor in hora mortis.] *[margin: Dæmonū importunitas.]* *[margin: Ioan. 14.]*

Math. 7. gamut? Ipse enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Recta ergò opera, rectæ fidei iungenda sunt.

5. IOANNES Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu septimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, solitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cùm annos plurimos in monastico certamine egisset, ieiuniisque maximè & lachrymis esset ornatus, aliisque prætereà virtutum priuilegiis floreret, cellulam ad radicem montis, in quo sacram illam, diuinámque visionē speculatus olim fuerat Helias, sibi construxerat. Hic igitur tam venerandus moribus, intentione maioris laboriosiorísque pœnitentiæ, profectus est ad Anachoretarum locum, cui Fides nomen erat. Quo in loco quũ annos aliquot arctissimo vitæ instituto peregisset, (erat enim hic locus ab omni consolatione mortali penitùs remotus, omnibúsque ferè hominibus inuius: septuaginta enim ferè millibus passuũ, ab omni humana habitatione disiunctus erat) rursùs extremo vitæ tempore rediit, cupiens in cellula sua priore sancti illius mõtis habitare. Erant enim ibi duo ex Palæstina discipuli admodùm religiosi, qui etiam priùs obseruabant cellulam senis. In qua cùm paucos egisset dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus est. Igitur ante vnũ exitus si[...]diem repentè animo obstupuit, apertísque ocul[...] ad dexteram atque ad sinistram partem lectuli circunspiciebat, & quasi rationem quidam à se exigerent, cunctis qui adstabant audiẽtibus, aiebat, aliquando quidem: Ità sanè: Sic reuerà est, sed pro hoc tot annis ieiunaui. Aliquando verò, Non certè, sed mentimini, hoc non feci. Deindè rursus: Ità verè est: Hoc ità est: sed fleui, sed ministraui. Ac rursus: Verè me accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat: Ità sanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, ideò misericordia opùs est. Et erat profectò spectaculum horrendum ac terrificum, inuisibile illud, sæuissimúmque iudicium, in quo etiam (quod terribilius est) & quod non fecerat, illi obiiciebant (me miserum) quietis ac solitudinis sectatori. In nonnullis verò peccatorum suorum, quid ad ea respondere posset, se non habere dicebat, qui iam ferè quadraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmauerunt, quòd hic dum esset in eremo, leopardum quoque ex manu sua nutriebat. Hic ipse tamen, cùm adeò infestè ratio à se exigeretur, carne solutus est.

Ab eremita Stephano iã iam morituro rationem accuratam reposcunt.

Obiiciunt dæmones ea quæ non perpetrauimus.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia prima ad Monachos: Paratos nos inueniat extrema necessitas, quæ sæpè præuenit imparatos. Certam nobis imponat solicitudinem incerta conditio: quotidianus sit illius periculi metus, cuius nescitur incursus. Quàm tardè misera anima malorum suorum pœnitebit, cùm die vltimo superueniente, separari se à corpore suo viderit, cùm sibi in fine claudenti oculos nigrescere & horrescere sempiterna nox cœperit: cùm iacere ante se vacuum salutis ac lucis infœlicem commilitonem suum viderit incentorem pariter ac deceptorem, cum quo de arena mundi huius per flagitium suum victa discessit: Cũ cœperit ab eodem iam diuulsa immanes & inanes dare super eum planctus, & dicere: Vbi sunt animositates & cupiditates tuæ, quibus hucusquè impatienter arsisti, & arsura iugiter congregâsti? Eccè transiérunt illa omnia tanquàm vmbra, abiérunt oblectamenta, & sola in perpetuum opprobria & crimina remanserũt. Væ mihi ô anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura sum, & propter fugitiuas voluptates nunquàm effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cùm eam cœperit ad definitam sententiam & immobili lege defixam, importunus depositi exactor abstrahere, & hincindè insultare & insistere infernalium diræ facies ministrorum? Quid erit, cùm ab apparitoribus mortis per hunc vastum aërem separari, & per semitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquàm remeabile iter agere per fines illos vbi ipsa lux deficit, cùm peregrina vbique anima, comitante malorum suorum tristi agmine, viderit se per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortísque regionem discernit, intrare, & vitales auras naturæ ipsius exul amittere? Cùm rebus humanis Vale vltimum dicẽs, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum & vix oculis attingendum pertrahetur profundum, diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantũ perdidit precium, tantum exceptura supplicium?

Anima alloquitur corpus.

Diræ facies infernalium ministrorum.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hîc, inquit, adstas cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abrahæ me sinus recipiet. Cũ hac ergò voce, fatigatum Diuinis operibus spiritũ cælo reddidit.

Martinus videt assistentē dæmonem.

IACOBI quinto, vt in textu.

1. D. THEOPHYLACTVS in caput sextum Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & luci fomentum, & hilaritatis effectiuum, significátque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium hilaritatémque spiritalem accipimus.

Olei natiua vis & significatio.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimoquinto de tempore: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè (siue deindè) corpusculũ suum vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, &c. Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Iacob. 5.

Ægroti inungendi post communionem factam.

3. IN tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis: Quotiès aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non diuini, non sortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur, sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleúmque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vndè corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebitúrque in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicens: Omnia quæcunque petieritis patrem in nomine meo in oratione, credentes accipietis. Matth. 21.

Ægroti quid agere debeant.

4. ITEM in libro secũdo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super Iacob. 5.

eum, vngentes eum oleo sancto in nomine IESV: & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus: ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum, suscipere fili mi non renuas: viaticum tibi erit saluberrimum.

Verè - omnia quæ in sacris literis vtriusque testamenti continentur ad Christianos, quomodo pertinent.

5. IDEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis, authoritate canonica præditis, quædam sic esse posita, vt tantùm scirentur & crederentur: quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita nè fierent? Horum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorũ velata mysteriis, quæ multa veteris testamenti populo illi facienda mãdata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur, atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur quæ ita sunt posita in literis sacris, vel iubendo, vel vetando, vel sinendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui testamẽti ad vitam piam exercendam moresque pertineant, hoc opus quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantùm me Deus adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tanquàm speculum congeram. Cùm itaque Augustinus paulò ante finem speculi sui sententias adfert ex B. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istã: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

Iacobi Apostoli præceptum de infirmorum inunctione, ex August. sententia ad Christianos omnes pertinet.

6. IACOBI quinto, vt in textu.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I.

Quid est ordinis Sacramentum?

EST, quo singularis gratia ac potestas spiritualis quibusdam traditur, vt munus in Ecclesia ex professo gerant.

Aug. lib. 2. contra epist. Parm. c. 13. & de bono coniug. ca. 24. & lib. 1. cont. Donatist. cap. 1. Leo epist. 81. ad Diosco. Greg. in ca. 10. & 16. lib. 1. Regum. Nyssen. Oratione de sancto baptismate. Concil. Florens. Triden. sess. 23 Ambr. in 12. cap. 1. ad Cor. Theophylac. in cap. 19. Luc.

B. Hoc est, Sacramẽtum per quod, velut ostium, necessariò intrant legitimi dispensatores[a] mysteriorum & eloquiorum Dei, ministri CHRISTI & Ecclesiæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demùm in Ecclesiasticis muniis obeundis ritè & cum authoritate versantur.

a 1. Cor 4. a Malach 2. b 1. Timoth. 3. a b 5. c Ephes. 4. c 1. Cor. 14. a b d & 12. d

C. Nemo[b] enim, vt scriptura testatur, sibi sumit aut sumere debet honorẽ, exercendorum videlicet ministeriorũ Ecclesiæ, nisi qui vocatur à Deo, tãquàm Aaron: hoc est, nisi Sacramẽto visibilis Ordinationis initiatus, & ab Episcopo legitimè ordinatus, missúsque[c] fuerit ad opus certi ministerij, quod in Ecclesia pro suo statu gerat iuxta leges diuinæ & Apostolicæ Traditionis.

b Heb. 5. b Acto. 1. d Cypr. epist. 52. Tertull. de præscr. Hæret. Conc. Latera. ca. 3. Innoc. 3. ad Metenses ca. Cùm ex iniuncto, tit. de Hæreticis.

c Matth. 10. a Luc 9. a Mar. vlt. d Ioan. 20. & 17. c. Acto. 13. a Tit. 1. b

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, Baptismum quidem non amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dãdi amittit: multis modis apparet frustrà & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim sacramentum est, & quadã consecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur: ideóque in Catholica vtrunque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore, suscepti sunt: etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ità Ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatẽ, honores suos ibi non administrẽt: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideóque non eis in populo manus imponitur, nè non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et si quando ignoranter fit, nec animosè defenditur factum, sed corrigitur cognitum, venia faciliùs impetratur. Deus enim noster, non est dissensionis Deus, sed pacis: nec Ecclesiæ eius Sacramenta in eis qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt, inimici sunt. Sicut autem habent in baptismo quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi, vtrunque quidem ad perniciem suam, quandiù charitatẽ non habent vnitatis. Sed tamen aliud est prorsùs non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere.

Ordo est Sacramentum, quemadmodum & baptismus: & vtrunque iterare non licet.

Ordinationis Sacramentũ.

1. Cor. 14.

Et paulò pòst: Sed si nos malè facimus, ipsi explicent, quomodò sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramẽtum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia, baptismum non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunque Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri sacramento iniuria facienda est.

Sacramentum ordinati, & baptizati.

Vtrunque Sacramentũ esse nemo dubitat.

2. IDEM in libro de bono coniugali, capite vigesimoquarto: Quemadmodùm si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis cõgregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueatur, sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

3. ET libro primo de baptismo cõtra Donatistas, capite primo: Sacramẽtum baptismi est, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab vnitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab vnitate recesserit, sacramentũ dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento iniuria facienda est: si discedit, à malis vtrunque discedit: si permanet, in malis vtrunque permanet. Sicut ergò acceptatur baptismus quem non potuit amittere, qui ab vnitate discesserat: sic acceptandus est baptismus quẽ dedit ille, qui sacramentum dandi, cùm discederet, non amiserat. Nam sicut redeuntes qui priusquàm recederent, baptizati sunt, non rebaptizantur: itá redeuntes qui priusquã recederent, ordinati sunt, non vtique rursùs ordinantur: sed aut administrãt quod administrabant, si hoc Ecclesiæ vtilitas postulat: aut si non administrant, sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ideò eis manus inter laicos non imponitur. Nam neque sacramentũ baptismi, neque sacramentũ dandi baptismi, quãdo ab eis cum Maximiniano discessit, Felicianus amisit. Nunc enim eum secum habẽt, cum eisipsis, quòd cùm foris esset, in Maximiniani schismate baptizauit.

Sacramentũ dandi baptismum siue Ordinationis nõ amittitur, vt nec Baptismi Sacramentum.

4. LEO Magnus epistola octogesima prima ad Dioscorum Alexandrinum: Quod ergò à Patribus nostris propensiore cura nouimus esse seruatum, à vobis quoq; volumus custodiri, vt non passim diebus omnibus sacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati eius noctis, quæ in prima sabbati lucescit, exordia deligantur, hoc est, sub lege diuini officij substituantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis, & à ieiunantibus sacra benedictio conferatur. Quod eiusdem obseruantiæ erit, si manè ipso Dominico die, continuato sabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quam ad diem resurrectionis, sicut etiam in Pascha Domini declaratur, pertinere non dubium est. Nam præter authoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiã sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, nè tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideò piè & laudabiliter Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse seruaueris, vt his qui consecrandi sunt nunquàm benedictiones, nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à vespera sabbati initiũ constat ascribi, & tantis diuinarum dispositionum mysteriis est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius cõstitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euãgelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, quum ad eos Dominus introiisset, insufflauit & dixit: Accipite spiritum sanctũ: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ detinueritis, detẽta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis spiritussanctus, aduenit: vt cælesti quadam regula insinuatum & traditum nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria, sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

Ordinatio sacerdotalis & leuitica fieri nõ debet quouis tempore.

Ieiuni consecrandi.

Actor. 13.

Sacramentũ benedictionis sacerdotalis.

Ioan. 20.

Act. 14. & 16.

5. GREGORIUS in caput decimum libri primi Regum: Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia sacrorum Ordinum sacramenta ab Ecclesiæ doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interiùs roboramur. Virtus verò sacramenti, gratia est spiritus septiformis. Quam certè gratiam qui accipiũt, quasi alio accepto corde immutantur: quia quos gratia sua sanctus spiritus roborat, esse eos facit protinùs quod non erant.

1. Reg. 10. Sacrorũ Ordinum Sacramenta.

Virtus Sacramenti Ordinis.

6. ET in caput decimumsextum libri primi Regum: Dauid in medio fratrũ vngitur: quia electus doctor de eo, quòd singulari sublimitate sus[...]llitur, singulari amore nequaquã gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum. Spiritus quippe Domini post vnctionẽ dirigitur, quia foris Sacramenta percipimus, vt intùs sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, intùs Deus operatur, & non homo. Foris nanque homo surgit, intùs se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eũ cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatẽ suscipiat ordinis, & intus robur sancti spiritus. Foris ordo committitur, vt quæ Dei sunt, agere debeat: intùs dirigitur spiritus, vt quòd [...]iungitur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantũ quia debili committitur, dirigitur spiritus, vt debilis roboretur, & magnum onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotens spiritus fortiùs ad ferendum iuuat.

1. Reg. 16.

Sacramenta foris percipimus, vt intus Spiritus sancti gratia repleamur.

Foris cõmittitur ordo, vt quæ Dei sunt agat: intus dirigitur spiritus vt quod iniungitur potenter agat.

7. GREGORIUS Nyssenus in oratione de sancto Baptismate: Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Quum enim heri ac tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repentè redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentiũ præsul, eáque contingunt ei, cũ nihil vel corpore, vel

Benedictio facit sacerdotem, per quã anima eius inuisibiliter in melius mutatur.

vel forma mutatus, sed quòd ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia, inuisibilem animam in melius tranformatam gerens.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: sextum sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum datioñe: Subdiaconatus, per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij, talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius sacramenti, est episcopus.

Sacramentum Ordinis, & eius materia.

Forma Sacerdotij.

Minister.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite primo: Sacrificium & sacerdotiũ ità Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrunque in omni lege extiterit. Cùm igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutũ esse, atq; Apostolis, eorúmq; successoribus in sacerdotio, potestatẽ traditam consecrandi, offerẽdi, & ministrandi corpus & sanguinẽ eius, necnõ & peccata dimittẽdi, & retinẽdi, sacræ literæ ostẽdũt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. CAPITE 2. Cũ autẽ diuina res sit tam sancti sacerdotij ministeriũ, consentaneũ fuit, quo digniùs & maiori cũ veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirẽt, irà distributi, vt, qui iam clerici tonsurá insigniti essent, per minores ad maiores ascẽderẽt. Nam nõ solũ de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ literæ apertã mentioñe faciunt, & quæ maximè in illorũ Ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docẽt: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentiũ ordinũ nomina, atq; vniuscuiusq; eorũ propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarij in vsu fuisse cognoscuntur, quamuis non pari gradu. Nã Subdiaconatus ad maiores ordines à Patribus, & sacris cõciliis refertur, in quibus & de aliis inferioribus frequẽtissimè legimus. CAPITE 3. Cũ scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrũ vnanimi consensu perspicuũ sit, per sacrã Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiã conferri: dubitare nemo debet, Ordinem esse verè & propriè vnũ ex septẽ sanctæ Ecclesiæ sacramentis, inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiã Dei, quæ est in te per impositioñe manuũ meatũ, non enim dedit nobis Deus spiritũ timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. CAPITE 4. Quoniam verò in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, meritò sancta Synodus dãnat eorũ sententiam, qui asserunt noui Testamẽti sacerdotes tẽporaniã tantúmodò potestatẽ habere, & semel ritè ordinatos, iterũ Laicos effici posse, si verbi Dei ministeriũ nõ exerceant. Quòd si quis omnes Christianos promiscuè noui Testamẽti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiã, quæ est vt castrorũ acies ordinata, cõfundere, perindè ac si contra beati Pauli doctrinã, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proindè sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locũ successerũt, ad hũc hierarchicũ Ordinẽ præcipuè pertinere, & positos, sicut idẽ Apostolus ait, à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei, eósq; presbyteris superiores esse, ac Sacramentũ Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraq; peragere ipsos posse: quarum functionũ potestatẽ reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Docet insupèr sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinũ nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocatioñe, siue authoritatem ità requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potiùs decernit, eos qui tantummodò à populo, aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis & propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, vt omnes, adiuuante Christo, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatem faciliùs agnoscere & tenere possint. CANON primus: Si quis dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile & externum: vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittẽdi & retinendi: sed officium tantùm & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui nõ prædicant, prorsùs non esse sacerdotes, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, præter sacerdotium nõ esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, & maiores & minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tẽdatur, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantùm ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari spiritum sanctum, ac proindè frustrà Episcopos dicere, Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem: vel eum, qui Sacerdos semel fuit, Laicum rursùs fieri posse, anathema sit. CANON quintus: Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta Ordinatione vtitur, non tantùm non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias Ordinis cæremonias, anathema sit. CANON sextus: Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, & ministris,

Marginal notes (left column): Sacerdotium externum noui testamenti. Luc. 22. — Ioan. 20. — Diuersi ministrorum Ordines. — 1. Tim. 3. Actor. 6. — Minores Ordines. — 1. Tim. 4. — Sacramentum esse vnum ex VII. Sacramentis. — 2. Tim. 1. — Character [illegible]

Marginal notes (right column): Non omnes Christiani sunt sacerdotes. — 1. Cor. 12. Ephe. 4. — Episcopi presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica. — Acto. 20. — A seculari potestate aut à populo ordinati, fures & latrones habendi. — Ioan. 10. — Sacerdotium externum & visibile noui testament. — Ordinum distinctio & gradus diuersi. — Propriè Sacramẽtũ est ordinatio sacra. — Effectus. — Character. — Vnctio sacra quæ in hoc sacramento adhibetur. — Cæremoniæ. — Hierarchia Ecclesiastica.

Episcopi presbyteris superiores. anathema sit. CANON septimus: Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores: vel non habere potestatem Confirmandi & Ordinandi: vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem: vel Ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse: *Missi à seculari potestate.* aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliundè veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit. CANON octauus: Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

10. AMBROSIVS in duodecimum caput prioris ad Corinthios, super ea verba, Diuisiones gratiarum sunt: *Gratia ordinatorum.* In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtique propriam, sed Ordinis per efficaciā spiritus sancti.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonum Lucæ: Dominus dedit seruis decē mnas. Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerium cōcreditum est, decemuirique dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsidentiæ. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsidentium dispositionem habet, & neque plures oportebat esse, neque pauciores: vt exempli gratia: *Hierarchia ordinis ecclesiastici tribus potissimis partibus constat. Vide Dionys. Areopag. in Ecclesiast. hierarch. c. 5. & 6.* Tria hæc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt Ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptismū, episcopi sacerdotales Ordines cōstituūt & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides Ordines cū operationibus, & neque plures, neque pauciores præsidētium Ordines. Illis igitur seruis distribuit decē mnas, hoc est, dona, quæ vnicuique data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque concredita est præsidentia, etiamsi indignus fuerit, *Donum ex vnctione.* donum habet ex vnctione sua, id quod magnum diuinæ misericordiæ sacramentum est.

1. B. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIÆ secundo: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irrepræhensibilē esse, & Diaconos similiter pudicos, &c.

4. ET capite quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.

5. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Christi: vt iā non simus paruuli fluctuātes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris, &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Qui loquitur lingua, nō hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nā qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem, &c. Et paulò pòst: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua. Ibidem: Mulieres in ecclesiis taceant.

7. ET capite duodecimo: Et quosdam quidē posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonū. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? &c. Nunquid omnes interpretantur?

1. C. AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine qui corda nôsti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum. *Lib. 4. epist. 2.* Vide infrà quæstione quinta, D. in textu.

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum, vt infrà quæstione septima, C. in textu.

5. LATERANENSE Concilium sub Innocentio tertio, capite tertio: *Tit. 2.* Quia nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: *Rom. 10.* Quomodò prædicabunt nisi mittantur? *Nullus prædicare audeat, nisi mittatur, & authoritatem à sede Apostolica, vel episcopo habeat.* omnes qui prohibiti vel non missi præter authoritatem ab Apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatim prædicationis officiū vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantocyùs resipuerint, alia competenti pœna plectantur.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tam in vrbe Metensi quàm in eius diœcesi constitutos, titulo de hæreticis, capite Cùm ex iniuncto: Cum ex iniuncto nobis Apostolatus officio, sumus secundùm Apostolū sapientibus & insipientibus debitores: *Rom. 1.* pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foueamus. Tūc autē opus est discretione maiori, cū vitia sub specie virtutū occultè subintrēt, & angelus Sathanæ se in angelū lucis simulat & trāsformat. *2. Cor. 11.* Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Episcop' Metēsis per literas suas, quod tā in vrbe Metēsi, quā in diœcesi laicorū & mulierū multitudo nō modica, *Laici prædicare præsumentes arguuntur.* tracta quodāmodò desiderio Scripturarū, Euāgelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone cōuerti: translationi huiusmodi adeò libenter, vtinam autem & tam prudenter, intendens, vt secretis cōuentionibus talia inter se laici & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicèm prædicare: qui etiam eorum aspernantur consortium, qui se talibus non immiscent, & à se reputāt alienos, qui aures & animos talibus non apponunt. Quos cū ali-

qui

qui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quòd non ab his debent penitùs inhiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt, & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se meliùs habere in libris suis, & prudentiùs se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licèt autem desideriũ intelligendi diuinas scripturas, & secundũ eas studiũ adhortandi repræhendendũ non sit, sed potiùs cõmendandũ: in eo tamen apparent quidã laici meritò arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant, officiũ predicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortiũ aspernantur, qui talibus nõ inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominẽ venientem in hunc mundum illuminat: in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euãgelium omni creaturæ missurus, eis præceperit apertè, dicẽs: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc manifestè denunciãs, quòd Euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in Ecclesiis iuxta morem Catholicũ est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem nõ venit, nè eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Propter quod cùm pontifex interrogãsset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palàm locutus sum mũdo, ego semper docebam in synagoga & in tẽplo, quo omnes Iudæi conueniũt, & in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obiiciat quòd secundùm præceptũ Dominicũ, nõ sit sanctum dandum canibus, neque margaritæ mittendæ sunt ante porcos: cùm & ipse Christus non omnibus, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datum est noscere mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat canes & porcos non eos qui gratanter accipiũt, & margaritas libẽter acceptãt, sed illos qui sanctũ dilacerant, & margaritas contemnunt: quales sunt qui Euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, nõ vt Catholici venerãtur, sed abominantur potiùs, vt hæretici, oblatrantes semper & blasphemantes, quos Paulus Apostolus, post primã & secundam admonitionem docet esse vitãdos. Arcana verò fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cũ non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tãtùm, qui ea fideliter possint concipere intellectu: propter quod simplicioribus, inquit Apostolus, quasi paruulis in Christo, lac pótum dedi vobis, non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicaui me scire nisi Iesum Christum, & hunc crucifixũ. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non solùm simplices & illiterati, sed etiam prudentes & docti non plenè sufficiant ad illius intelligẽtiam indagandã. Propter quod dicit Scriptura, quia multi defecerant scrutantes scrutinio. Vndè rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quæ montẽ tetigerit, lapidetur: nè videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad subtilitatẽ sacræ Scripturæ pertingere. Scriptum est enim: Altiora te nè quæsieris. propter quod dicit Apostolus: Non plùs sapere quã oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò nõ eundem actũ habent: ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundùm Apostolum alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Cũ igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia non debet sibi quisquis indifferenter prædicationis officiũ vsurpare. Nam secundũ Apostolũ, Quomodò prædicabunt, nisi mittãtur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate Dominũ messis, vt mittat operarios in messem suam. Quòd si fortè quis argutè respõdeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cùm inuisibilis missio multò sit dignior, quã visibilis: & diuina longè sit melior, quàm humana: potest rationabiliter responderi, quòd cùm interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquã nudè tantùm asserere, quòd ipse sit missus à Deo, cùm hoc quilibet hæretic[9] adseueret: sed oportet, quod adstruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel Scripturæ testimonium speciale. Vndè cùm Dominus vellet mittere Moysen in Ægyptũ ad filios Israël, vt crederent ei, quòd mitteretur ab ipso, dedit ei signum, vt cõuerteret virgã in colubrũ & virgam iterũ reformaret. Ioannes quoquè Baptista speciale suæ missionis testimoniũ protulit de Scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domino, sicut ait Esaias propheta. Non est ergò credendum ei, qui dicit se missum à Deo, † cũ sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimoniũ de Scripturis, & eiusdẽ miraculũ operetur. Nam de his qui missi leguntur à Deo, Euangelista testatur, quòd ipsi profecti prædicauerunt vbiquè Domino cooperãte & sermonem confirmante sequentibus signis. Licèt autẽ scientia sit valdè necessaria sacerdotibus ad doctrinã, quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamẽ simplicibus sacerdotibus etiã scholasticis detrahẽdum, cũ in eis sacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes: sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorũ nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de seruo volente apud dominũ remanere, vt dominus offerat eum diis. Cùm enim iuxta verbum Apostoli seruus suo domino stet aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo, cuius correctioni est subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari: nõ autem à populo, cuius est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ repræhendi, cùm iuxta verbum Dominicum pater & mater nõ debent maledici, sed potiùs honorari, quod de spirituali patre multò fortiùs debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd asina legitur repræhendisse Prophetam: vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cùm aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere, (quod quisque tenetur efficere secundùm regulam Euangelicam, in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaã fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquentem repræhẽdere manifestè, quod vtiquè nulli licet, secundùm Euangelicam

Margin notes (left): [illegible] simplicitatem fastidientes. — [illegible] occultis conuenticulis [illegible], [illegible] Ecclesiæ prædicantes. — Ioan. 1. — Marc. vlt. — Matth. 10. — Ioan. 3. — Ioan. 18. — Matth. 7. — Matth. 13. — Canes & porci qui vocentur à Christo. — Tit. 3. — Arcana fidei nõ passim omnibus exponenda sunt. — 1. Cor. 3. — Heb. 5. — 1. Cor. 2. — Sacra Scriptura difficilis ad intelligendum [illegible]. — Psal. 63. — Exod. 19. — Eccl. 3.

Margin notes (right): Rom. 12. — 1. Cor. 12. — Multi sunt ordines in Ecclesia. — Ephes. 4. — Prædicare solùm debent, qui mittũtur. — Rom. 10. — Matth. 9. — Visibili opus est missione, nec sufficit inuisibilis. — Hæretici omnes se à Deo missos esse dicunt. — Exod. 4. — Ioan. 1. — Cap. 40. — † fort. cùm non sit. — Mar. vlt. — Sacerdotibus etiam imperitis, nõ est detrahendum. — Malach. 2. — Exod. 22. — Sacerdotes Dij vocantur. — Exod. 21. — Rom. 14. — Sacerdos ab Episcopo, nõ à populo debet repræhendi. — Exod. 21. — Num. 22. — Ioan. 8. — Matt. 18.

veritatem. nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehennæ ignis. Rursùs aliud est, quòd prælatus spontè de sua confisus innocentia subditorum se accusationi supponit, (in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi) & aliud est, quòd subditus non tam animo repræhendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cùm ei potiùs incumbat necessitas obsequendi. Quòd si fortè necessitas postularet, vt sacerdos tanquàm inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agêdum est ordinatè apud Episcopum, ad cuius officium, tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

Matth. 5.

Ad officium episcopi tam institutio, quàm destitutio sacerdotum pertinet.

5. MATTHÆI decimo: Conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, &c. Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium nè abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ nè intraueritis, sed potiùs ite ad oues, quæ periêrunt domus Israël. Euntes autem prædicate, dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, &c.

6. LVCÆ 9. Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutẽ & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

7. MARCI vltimo: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

8. IOANNIS vigesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

9. ET capite decimoseptimo: Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

10. ACTORVM decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunãtibus, dixit Spiritussanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abiêrunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

11. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, &c.

II.

Nónne omnes Christiani ex æquo sunt Sacerdotes?

a Apoc. 1. b 5 c 1. Pet. 2. b

b 1. Pet. 2. a b Rom. 12. a Psal. 49. d 50. d Phil 4. d Heb. 13. c Vide Basi. ser. 1 de Baptis. ca. 8. Aug. 20. de ciuit. c. 10. Leo ser. 3. in anniuer. Pōtificatus. Amb. li. 4. de Sacra. c. 1.

A. Dici quidẽ[a] ità possunt hactenùs, quòd sicut Sacerdotes externa quædam sacrificia & ministeria sacra exercere solẽt, sic quotquot sint in Christo renati, spiritualia quædam[b] Sacrificia, nimirùm orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationẽ, & id genus alia quotidiè possint ac debeant offerre, sedulóque excitare: Vt hinc spirituales coram Deo Sacerdotes, & spirituales offerre hostias in scriptura dicantur.

c Ignatius ad Heronem. Chry. li. 3. & 6. de sacerd. & ho. 60 ad pop. Hiero. ad Heliodorũ epist. 1. & aduersus Luciferianos. Idẽ ad Euagriũ epist. 85. Victor li. 2. de persecutione Vvandalica. Cypr. epist. 54.

B. Verùm si propriè nomen hoc sacerdotij accipimus, non sunt promiscuè Sacerdotes omnes, sed hi duntaxàt, quibus authoritas Ecclesiæ, vt Sacramentorum[c] propriè sint ministri, demandauit, atque ad consecrandum, offerendum, dispensandúmque sacram Eucharistiam, & ad peccata hominum tum remittenda, tum retinenda ius contulit.

d 1. Timoth. 5.

e 1. Tim. 2. c 1. Cor. 14. f Tertul. de præscr. Epiph. hæresi 42. & 40.

C. Ac de his quidem nouæ legis sacerdotibus seu presbyteris ità Paulus: *Qui benè[d] præsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborãt in verbo & doctrina.* Id quod certè congruere nõ potest mulieribus, [e]quas in Ecclesia idem Apostolus docere vetat, ac tacere iubet: neque omninò [f]plebeiis conuenit, quorum est ouium more pasci, nõ [g] pascere: regi, non regere: nec se præferre, sed subiicere & subiacere præpositis, & quæcunque hi, siue boni, siue mali, in Cathedra sedentes dixerint, audire, seruare, & facere, vt verbo Dei præceptum legimus.

f Leo ep. 62. ad Maximũ Antiochenum.

g Ioan. 10. b c 21. c 1. Pet. 5. a & 2. c d Hebr. 13. c Rom 13. a Matth. 23. a Luc 10. c 1. Ioan. 4. b

h Ephes. 1. d Coloss. 1. c Daniel 7. c Dionys. de cælesti hierar. c. 10.

i 1. Timot. 3. d Cant. 6. c Anaclet. epist. 1. 2. & 3. Isid. lib. 2. de Eccles. offi. cap. 4. & sequentibus.

D. Quapropter sicut in Ecclesia triumphãte Angeli sunt [h] ordine ac potestate differẽtes, qui iniuncta sibi munia decẽti quadã obseruata dispositione obeunt, ac fideliter exequũtur: sic militans etiã Ecclesia, [i] quę domus Dei, & velut castrorũ acies quædã ordinata est, ministros habet sibi peculiares, à reliquis Christianis seiunctos, & pulchro ordine inter se dispositos ad publica & communia Ecclesiæ ministeria in terris peragẽda, nimirũ vt pro Christiano populo in his, [k] quæ ad Deum salutémque animarum spectant, suas illi operas ex professo ac pro dignitate præstent.

k Heb. 5. a 8. a & 13. c 2. Cor. 5. d

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A. Apocalypsis primo: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.

2. Et capite 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, & regnabimus super terram.

3. Prioris Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.

4. Ibidem: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotiũ sanctum, offerre spiritales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.

5. Ad Romanos duodecimo: Obsecro itaq; vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

6. Psalmo quadragesimonono: Sacrificiũ laudis honorificabit me.

7. Et quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

8. Ad Philippenses quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

9. Ad Hebræos decimotertio: Per ipsum ergò offeramus hostiam laudis semper Deo: id est, fructũ labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

10. Basilius sermone vel libro secundo de Baptismo, capite octauo: Si verò quisquam obiiciat, Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis posthàc, neque in monte isto adorabitur pater? Hoc dicẽdum est, quòd illud, in omni loco, non comprænendit eos locos, qui humanis vsibus, rebúsque immundis & prophanis deputati sũt: sed dilatat ac diducit adorationem Dei ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem totius orbis locum. Et secundùm prophetiam hostiæ, eum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est, Deo dicare oportet. Nam etiamsi audiamus prophetam dicentem, Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes, mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisquis fidelium propriis doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autem vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu & charismatum differentia dispositi esse debeamus.

1. Tim. 2.

Ioan. 4.

Nõ quiuis locus orationi accõmodatus est.

Malach. 1.

Esaiæ 61.

Non omnes sumus sacerdotes proprij nominis.

Rom. 12.

1. B. Augustinus libro 20. de ciuitate Dei, capite decimo, exponens illud Apocalypsis: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cũ eo mille annis: non vtiquè de Episcopis & presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes: sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ Chrisma; sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Apoc. 20.

Non eadẽ significatione dicuntur Episcopi & presbyteri sacerdotes quà omnes Christiani.

1. Pet. 2.

12. Leo Papa sermone tertio in anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: Licèt vniuersa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, vt ex diuersis mẽbris sacrati corporis subsistat integritas: nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu vnum sumus, nec quisquam ab alterius ità est diuisus officio, vt non ad connexionem pertineat capitis, cuiuslibet humilitas portionis. In vnitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundùm illud beatissimi Petri Apostoli, sacratissima voce dicentis: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini in domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et infrà: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: sancti verò spiritus vnctio consecrat sacerdotes, vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutẽ, vniuersi spiritales & rationabiles Christiani agnoscant, se regij generis & Sacerdotalis officij esse consortes. Quid enim tam regium, quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam purã, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cùm omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen nobis atq; laudabile est, de die prouectionis nostræ quasi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in toto Ecclesiæ corpore Põtificij sacramentũ, quod effuso benedictionis vnguento, copiosius quidem in superiora profluxit, sed non parcè etiam in inferiora descendit.

1. Cor. 12.

1. Pet. 2.

Omnes Christiani sunt quadam ratione reges & sacerdotes.

In quo consistat Sacerdotiũ Christianorum.

Psal. 132.

13. Ambrosius lib. 4. de Sacramẽtis, capite primo: Sed fortè dicas: quid hoc ad populum, si virga Sacerdotis aruerat & refloruit? Populus ipse quid est nisi sacerdotalis? Quibus dictũ est: Vos autẽ genus electum, regale sacerdotium, gẽs sancta, vt ait Apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotium spiritale. In secundo quoq; tabernaculo est thymiamateriũ. Thymiamateriũ est quod bonum odorem fragrare cõsueuit. Ità & vos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

Num. 17.

1. Pet. 2.

Spiritualẽ est regnũ & sacerdotium Christianorum.

2. Cor. 2.

1. C. Ignatius in epistola ad Heronem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Sine episcopis nihil agas. Sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. Illi enim baptizãt, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponũt: tu verò eis ministras, sicut sanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hierosolymis.

2. Chrysostomus libro tertio de sacerdotio, vt inferiùs, quæstione sexta, testimonio secundo.

3. Item libro sexto de Sacerdotio: Eum qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immò verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, de-

Sacerdos pro mortuorum peccatis orat.

Sacrificiū tremendum administrat.

precatórque est apud Deum, vt hominum omniū, non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propicius fiat: qualem quæso esse oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiúmque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertrectato: quæro ex te, quoto illū in ordine collocabimus? quantā autem ab eo integritatem exigemus? quantam religionē? considera enim, quales manus illas administrantes esse oporteat: qualē linguā, quæ verba illa effūdat: qua deniq; re nō puriorē sanctiorémve esse conueniat animā, quæ tantū illū, tāque dignū spiritū receperit. Per id tēpus & angeli sacerdoti assident, & cælestiū potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio quod tū peragitur, &c vt superiùs quæstione sexta de Eucharistia, C. testimo. duodecimo.

Sacerdotes sunt ministri consecrationis & communionis: Christus verò præcipua omnium causa est.

4. IDEM homilia sexagesima ad populū Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: nō sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoquè facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaq; Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad cōmunicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermonē conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Et paulò pòst: Verùm & tu laice (quæ etiam habet homilia quinquagesimaprima in Matthæum) cùm sacerdotem videris offerentem, nè vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum caput inuisibili potentia continet: & nec angelus, nec archangelus, nec vnus alius accedere & tangere audet: ità nunc quoquè cùm Deus regenerat, ipsius est solius donum.

Sacerdotes offerunt, tanquam ministri, & baptizant vt ministri.

Christi corpus sacro ore conficiunt. Matt. 16. & 18.

5. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quicquam sinistrū loquar: qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodámmodò ante iudicij diem iudicant.

Diaconus Eucharistiā conficere nō potest, nec ordinariè baptisma tradere, aut ordinare clericos.

6. IDEM in dialogo contra Luciferianos: Hilarius cùm diaconus de ecclesia recesserit, solúsque vt putat, turba sit mundi, neque Eucharistiā conficere potest, episcopos & presbyteros non habés, neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cùm iam homo mortuus sit, cū homine pariter interiit & secta: quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotes. Sed omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit, &c.

Ad sacerdotū preces Christi corpus & sanguis conficitur.

7. IDEM in epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur, mensarum & viduarū minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorū preces Christi corpus sanguísque conficitur?

8. VICTOR Aphricanus libro secundo de persecutione Vvandalica: Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei martyres occurrerint, populorum restantur viæ vel semitæ: quæ cùm agmina venientiū nequaquā caperent, per vertices montium & valliū concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes: suósque infantulos vestigiis martyrum proiicientes, ista voce clamabát: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculi soluturi? quia vobis dictum est, Quæcunque solueritis super terrā, eīūt soluta & in cælis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? vobiscū & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Presbyteri & sacerdotes sunt ministri Sacramentorum. Matth. 18.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, vt sacerdotes qui sacrificia Dei quotidiè celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.

Lib. 1. epist. 2. Sacerdotes sacrificia Dei quotidiè celebrant.

1. C. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt, &c. vt in textu.

2. ET capite 2. Mulier in silentio discat cū omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.

3. PRIORIS ad Corinthios 14. Mulieres in ecclesiis taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit: Si quid autē volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruénit?

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos, vt infrà, quæstione septima, C. in textu.

Mulieres apud Marcionistas baptizant.

5. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda contra Marcionistas: Dat (Marcion) permissionem mulieribus, vt baptismum dent. Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam mysteria coram his qui instituuntur atque initiantur in sacris, perficere audeant.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorū munia. Galat. 3.

6. IDEM quadragesimanona, cōtra Pepuzianos: Episcopi quoquè apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In Christo enim Iesu neque masculus, neque fœmina.

Officium docendi & prædicandi quibus commissum sit.

1. Cor. 14.

7. LEO epistola sexagesimasecunda ad Maximū episcopum Antiochenum: Illud quoquè dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi & prædicandi audeat vendicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine glorietur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta & sana sunt, sapiant: non tamen permittendum est, vt quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, quum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.

8. IOANNIS decimo: Ego sum Pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum Ouile, & vnus pastor.

9. ET capite vigesimoprimo: Pasce agnos meos. Pasce oues meas.

14. PRIORIS Petri quinto capite: Pascite qui in

in vobis est gregem Dei, &c. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

11. Et capite secundo: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus táquàm ab eo missis, &c. Omnes honorate, fraternitatem diligite, & cæt. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Et post pauca: Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

12. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacere eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

13. Ad Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistũt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et post pauca: Ideò necessitate subditi estote: non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

14. Matthæi vigesimotertio: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

15. Lucæ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

16. Primæ Ioannis quartò: Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

1. D. Ad Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestaté & virtutem & Dominationem, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

2. Ad Colossenses primo: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cęlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue Dominationes, siue principatus, siue potestates: Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

3. Danielis septimo: Millia milliũ ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò antè: Adspiciebam donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.

4. Dionysius Areopagita de cælesti hierarchia, capite decimo: Sũt autem & angeli omnes ità instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorúmque nutus enuncient: ac primi illi quidem vt summi Dei se monentis, consilia & voces exponãt: reliqui verò proportione debita, eorũ qui à Deo monentur, exprimant voces. In tantùm enim summa illa omnium & supereminens congruẽtia, quorumlibet rationalium ac spiritualium sacro decori & ordinatissimo instituto prospexit, vt ipsis quoquè distinctionibus sacris ordines decẽtissimos poneret. Deniquè hierarchiam omnem cernimus in primas & medias, extremásque virtutes distributam, immò & ipsas quoquè singulas (vt propriè dixerim) distinctiones ità discreuit, vt in eisdem conuenientiæ pulchritudo seruetur. Quocirca & ipsa sacratissima Seraphim, alterum ad alterũ clamâsse Theologi aiunt, apertissimè per hoc (vt reor) indicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima sequentibus tradunt.

Hierarchia angelorum in cælo.

5. Prioris ad Timotheũ tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quę est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. Canticorum sexto: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?

7. Anacletus pontifex & martyr in epistola prima ad omnes episcopos & omnes fideles: Nam (vt ait B. Clemẽs antecessor noster) similis est omnis Ecclesiæ status naui magnæ, quæ per vndosum pelagus diuersis è locis & regionibus viros portat, ad vnam potentis regni vrbem properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipse omnipotens Deus: gubernator verò sit Christus: tum deindè proretæ officium Episcopus impleat: Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizant, nautologis conferantur: Epibatis autem, totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoquè mare hic mundus habeatur.

Epist. 1. ad fratrem Domini. Ecclesia naui cõparatur, & eius ministri ministris nauticis.

8. Idem epistola secunda ad vniuersos episcopos in Italia constitutos, capite quarto: Prouinciæ autem multo ante Christi aduentum tempore diuisæ sunt maxima ex parte, & posteà ab Apostolis & beato Clemente prædecessore nostro ipsa diuisio est renouata. Et in capite prouinciarum, vbi dudùm primates leges sæculi erant, ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis necessè erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant pro oppressionibus vel iniustitiis suis: ipsósque appellabant, quotiès opùs erat, sicut in lege eorum præceptum erat: ipsis quoquè in ciuitatibus vel locis nostris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formam tenent, licèt diuersa sint nomina, leges diuinæ & Ecclesiasticę poni & esse iusserunt, ad quos episcopi (si necessè fuerit) confugerent, eósque appellarent, & ipsi Primatũ nomine fruerentur, & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, (licèt maiores comitibus essent) haberent Metropolitanos suos, qui prædictis * iustè obedirent Primatibus, sicut & in legibus sæculi olim ordinatum erat, qui non Primatũ, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerẽtur. Et licèt singulæ metropoles ciuitates suas prouincias habeãt, & suos Metropolitanos iudices habere debeant Episcopos, sicut priùs Metropolitanos iudices habebant seculares, Primates tamen (vt præfixum est) & tunc, & nunc habere iussæ sunt, ad quos post sedem Apostolicam summa negocia conueniant, vt ibidèm quibus necessè fuerit, releuentur & iustè restituantur, & hi qui iniustè opprimuntur, iustè reformentur atque fulciantur, Episcoporúmque causæ, & summorum negociorum iudicia (salua Apostolicæ Sedis authoritate) iustissimè terminẽtur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apostolis, hæc à san-

Sedium episcopalium in ecclesia distinctio vndè profecta sit.

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani seu Archiepiscopi. * iure.

Sedes Apostolica.

Ab Apostolis accepta.

ctis Patribus accepimus, vobísque (vt postulâstis) rimanda, & futuris tenenda temporibus mittimus, & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradenda mandamus.

Primates vel Patriarchę instituti ab Apostolis, ordinante Domino.

9. ITEM epistola tertia ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, capite tertio: Episcoporum verò ordo vnus est, licèt sint primates illi qui primas ciuitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Illi autem, qui in metropoli à beato Petro Apostolo ordinâte Domino, & à prędecessore nostro prædicto sancto Clemente, seu à nobis constituti sunt, non omnes primates vel Patriarchæ esse possunt, sed illæ vrbes quæ præfatis & priscis temporibus primatum tenuêre, Patriarcharum aut Primatū nomine fruantur: reliquæ verò Metropoles, Archiepiscopotum aut Metropolitanorum & non Patriarcharum aut Primatum vtantur nominibus, quia hæc eadem & leges sæculi in suis continent principibus: aliæ autem primæ ciuitates, quas vobis cōscriptas in quodam tomo mittimus, à sanctis Apostolis, & à beato Clemente, siue à nobis, primates prædicatores acceperunt. Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, &c. vt suprà, quæstione nona de Præceptis Ecclesiæ, E. testimonio decimo.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

10. ISIDORVS Hispalensis episcopus, libro secundo de ecclesiasticis officiis, capite quinto: Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, eorúmque originem singulariter demonstremus, quod est sacerdotij fundamentum, vel quo authore Pontificalis ordo adoleuit in sæculo. Initium quidem sacerdotij Aaron fuit, quanquàm & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob. Sed isti spontanea volūtate, non sacerdotali authoritate ista fecerūt. Cæterùm Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primúsque pontificali stola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquēte ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cúmque laueris patrem cum filiis, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali, & rationali, quod constringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoquè illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingésque balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eis mitras, erúntque Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Nam filios eius, presbyterorum figuram præmonstrâsse. Fuerunt enim filij Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus meritò adstare debuissent Leuitæ, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter summum sacerdotē Aaron, & filios eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerunt, quòd Aaron super tunicam accipiebat poderem, stolam sanctam, coronam auream, mitram, & zonā aureā, & superhumerale, & cætera quæ suprà memorata sunt. Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodò & tiarati itā adstabāt sacrificio Dei. Sed forsan quæritur & hoc, cuius figuram faciebat Moyses. Sic enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, Episcopi, Moyses cuius? indubitanter Christi. Et

Sacerdotium vndè cœperit. Genes. 14. 22. 26. & 35.

Exodi 29.

Aarō Episcopi formam referebat: Filij Aaronis, presbyterorū.

Moyses Christi figuram [illegible]

verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem, Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus Pontificum, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amē. Hactenùs de primordiis sacerdotalibus in veteri testamento. In nouo autem testamento post Christum Sacerdotalis ordo à Petro Apostolo cœpit, ipsi enim primus datus est pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergo ligandi soluendíque potestatem primus accepit, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit: siquidē & cæteri Apostoli cum Petro par cōsortium honoris & potestatis acceperūt, qui etiam in toto orbe dispersi, Euāgelium prædicauerunt, quibúsque decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mūdum in sedibus Apostolorum: qui iam nō ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut priùs, secundum ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque vita meritóque, quomodò in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hęc dicit Dominus Deus Israël: Dixi, domus tua & domus patris tui permanebūt corā me vsque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquàm, sed glorificantes me glorificabo: & qui me spernit, spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum: Vnum à Deo tantùm, vt Moyses: alterum per hominem & Deum, vt Iosue: tertium tantùm per hominē, sicut iis temporibus fauore populi & potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartū autem genus ex se est, sicut pseudoprophetæ & pseudoapostoli. Quid sit autem nomen Apostolorum, Apostoli in Latina lingua missi interpretātur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque indè ductum vocabulum, quòd ille qui superefficitur, superintendit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergò episcopos Latinè superintendentes possumus dicere, vt intelligat non se esse Episcopum, qui non prodesse, sed præesse dilexerit. Quòd verò per manus impositionem à præcessoribus Dei sacerdotibus Episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei: similiter & Iacob filiis suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israël. Sic & superimpletor legis & prophetarum, Dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptum est, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apostolorum ex præcepto spiritus sancti Paulo & Barnabę ab Apostolis manus imposita est in Episcopatū, & sic missi sunt ad euāgelizandum.

Petrus primus pontifex & summus sacerdos noui testamenti. Matth. 16.

Apostolis Episcopi successerunt.

1. Reg. 2.

Manus impositio.

Gen. 17. 49.

Num. 27.

Lucæ vltimo.

Acto. 13.

11. CAPITE autem sexto agit de Chorepiscopis: septimo, de presbyteris: octauo, de Diaconibus: nono, de custodibus sacrorum: decimo, de Subdiaconibus: vndecimo, de lectoribus: duodecimo, de Psalmistis: decimotertio, de Exorcistis: & deci-

decimoquarto capite, de Ostiariis. Vide horum nonnulla inferiùs, in quæstione quarta, D. testimonio secundo & sequentibus, & E. testimonio secundo, & sequentibus.

12. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

13. ET capite octauo: Omnis enim pontifex, ad offerendum munera & hostias constituitur.

14. ITEM capite decimotertio: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

15. SECVNDÆ ad Corinthios quinto: Pro Christo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Et paulò antè: Omnia autem ex Deo qui nos recõciliauit sibi per Christũ, & dedit nobis ministerium reconciliationis.

III.

Quo loco scriptura testimonium huic Sacramento præbet?

A. Illic scilicet, vbi de Apostolis docet, quòd in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis atque ordinandis, vsi sunt[a] manuum impositione. Hoc enim veluti symbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur & [b] accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum. Tit. 1. b — a Act. 6. c & 13. a 14. d 1. Timot. 4. d 5. d 2. Tim. 1. b — b Amb. li. de dignit. sacerd. cã. 5. Niceph. li. 12. cap. 14.

B. Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum admonens: [c] *Noli*, inquit, *negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.* Et rursùs ad eundem: [d] *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* c 1. Tim. 4. & ibid. Theophi. & Haymo. — d 2. Tim. 1. b & ibid. Theop.

C. Quoniam verò permagni[e] refert, quales in Ecclesia quibuscunque muniis præficiantur, & ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: [f] *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* e Leo in epist. 87. ad episcopos Maurita. Synod. Rom. sub Syluestro. cap. 11. Trid. sess. 23. cap. 7. & 12. Reformationis. — f 1. Tim. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

2. ACTORVM sexto: Et elegerunt Stephanum, &c. Hoc statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerunt eis manus.

3. ITEM decimotertio: Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi (Saulus & Barnabas) à spiritu sancto, abiêrunt Seleuciam.

4. ET capite decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus scilicet & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros (vbi Græcè dicitur χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους,) & orâssent cũ ieiuniis, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere, &c. vt in textu, B.

6. ET capite quinto: Manus citò nemini imposueris.

7. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Admoneo te, &c. vt in textu B.

8. AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respõdes, sine dubio, Deus: sed tamen per hominem dat Deus: Homo imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat Ordinem, & Deus tribuit dignitatem. Gratia confertur per impositionem manuum in ordinatione.

9. NICEPHORVS libro duodecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Martyrius porrò: At tu vir beate, ait (ad Nectarium) nupèr admodùm per baptismum omnem labem abluisti, cùm etiam episcopalem dignitatem es consequutus. Vtrunque verò & sacrum lauacrum & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem ex sacris nouimus cõstitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris à recens genito infante. Ego verò iamdudùm diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subiit iugum. In ordinatione Episcopali confertur remissio peccatorum.

1. B. PRIORIS ad Timot. quarto, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in prioris epistolæ ad Timotheum capitis quarti illa verba. Nè negligas donum quod in te est, quod datũ est tibi per prophetiam: Doctrinæ donum hîc intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, imperante spiritu, vt suprà commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij: Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcopum ordinabant. Vide autem horrendum, quantum possit impositio sacerdotalium manuum. Impositio manuum Episcopalium in ordinatione quid efficiat.

3. HAYMO Episcopus Halberstattẽsis in eadem verba: Noli negligere gratiam, &c. Gratiam appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcopatus, quæ per prophetiã data est illi, quia prophetiæ spiritu reuelãte Effectus sacramẽti Ordinis.

cognouit beatus Paulus Timotheum dignum esse episcopali honore.

4. POSTERIORIS ad Timotheum primo, vt in textu.

5. THEOPHYLACTVS in posterioris epistolæ ad Timotheum caput primum: ea verba exponēs, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei: Quia, inquit Apostolus, noui te nō simulatā habere fidem, excito te, vt gratiam spiritus quam accepisti ad præfecturam ecclesiæ, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem quæ episcopum deceat virtutem, vt hanc semper exuscites, ac virentem & floridam facias. Quemadmodùm enim ignis lignis indiget, hunc ad modum gratia spiritus opùs habet promptitudine, & attentione, & sobria mente, vt semper ferueat. nam nisi hæc præstò sint, extinguitur. quemadmodùm & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum: In te quidē habitat ipsa gratia, quam accepisti cùm imponerem ego tibi manus, quando episcopum te seligebam & consecrabam. Atqui ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbū, fiducia libertatéque imple ac fortitudine, itáque ingenuè.

Gratia spiritus sancti in ordinatione accepta.

1. Thess. 5.

1. C. Leo Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos per Mauritaniā Cæsariensem constitutos, capite primo: Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere nō probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici Ordinantem, qualis ille est, qui non meruit Ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote iudicium: ita graui semetipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis collegiū sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona prætermittendum est, quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerat de præuaricatione collatus. Et paulò pòst: Meritò beatorum patrum venerabiles sanctiones, cùm de sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus cēsuêre, quorum omnis ætas, à puerilibus exordiis vsq; ad prouectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, vt vnicuique testimoniū prior vita præberet: nec posset de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuant: quàm diligēs & quàm prudēs habenda est dispensatio diuinorū munerum & cælestium dignitatum, nè in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur?

Manus citò imponere quid sit.

Quales Ordinandi sint.

2. SYNODVS Romana sub Syluestro, capite vndecimo: Vt nullus ex laica persona ad honorē acolyti vsque ad Episcopatum sublcuaretur, nisi priùs fuisset lector annis triginta, deindè vno die exorcisti, & posteà caperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine acolyti annos decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annos quinque. Deindè ad diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset subdiaconus cardinalis: quia à prima sede erat constitutum, vt seruiret annos septē. Hoc enim quòd si quis desideraret Ordinē presbyterij, ità exigeretur, vt in septem annis à cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, natiuitatis, generositatis, & consilio non expetens prædam à quoquā opinione clara, firmarēt omnes presbyteri, declararēt & firmarēt, & sic ad ordinē presbyterij accederet, & faceret in eodē ordine annos tres.

Olim quâlis in minoribus Ordinibus probabantur.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite septimo reformationis: Quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministeriū accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad ciuitatē euocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in Ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget & examinet.

Examen Ordinandorum.

4. ITEM cap. 12. Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimumsecūdùm, ad diaconatus ante vigesimumtertium, ad presbyteratus ante vigesimumquintū ætatis suæ annum promoueatur. Sciant tamen episcopi non singulos, in ea ætate constitutos, debere ad hos ordines assumi, sed dignos duntaxàt, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoquè nec in minori ætate, nec sine diligenti episcopi examine ordinētur: priuilegiis quibuscūque, quo ad hoc, penitùs exclusis.

Ætas ordinandorum & qualitas.

5. PRIORIS ad Timotheū quinto, vt in textu.

IIII.

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

A. Generatim quidem minores Ordines, maioresque continet: minores scilicet[a] quatuor, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex presbyteris porrò alij maiores, alij minores à[b] Christo instituti inueniuntur.

B. Maiores enim presbyteri, Apostoli sunt, eorúmq; successores[c] Episcopi, magna sanè potestate & reuerēda dignitatis prærogatiua excellētes. Nam horū est,[d] (Scriptura teste) attēdere sibi & vniuerso gregi, quē à Spiritu sancto curandū pascendúmque accipiūt, regere Ecclesiam, ea quæ

a Concil. Carth. 4. can. 6. & sequ. Item Laod. can. 24. & Trid. sess. 23. Ignat. ad Antioch. Dion. eccles. hierar. cap. 3. Euseb. hist. li. 6. ca. 35. ex epist. Cornelij ad Fabiū. b Luc 9. a 10. a & ibid. Bed. Clemens epist. 1. Anaclet. epist. 2 & 3.

c Hiero ad Marcellā epist. 54. Cypr. an. epist. 69. & 55. Ignat. ad Phila. August. in Psalm. 44.

d Act. 20. f. 1. Pet. 5. a Heb. 3. c. ad Tit. 1. b Actor. 14. d

quæ desunt corrigere, per ciuitates item presbyteros constituere.

C. Minores verò presbyteri sub episcopis, sicut septuagintaduo[e] illi discipuli sub Apostolis, in ecclesiæ ministerio deseruiunt, dona ac sacrificia [f] pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquàm [g] operarij, secundùm illos existunt.

e Luc. 10. a Leo epist. 88. ad Episc. Gal. & Germ. Innoc. 3. lib. 1. de myst. altar. cap. 6
f Hebr. 5. a 8. a
g Matth. 9. d Lucæ 10. a

D. Ac minorum quidem quatuor ordinum clerici hoc proprium habeant[h] munus, vt sacerdotibus & episcopis multis in rebus præstò sint, vt ad sacra conuenientem populũ ordinent, vtque paulatim ipsi velut quibusdam gradibus ad maiora munia in Ecclesia obeunda ritè instituantur atque præparentur.

h 4. Carth. can. 6. & sequēt. Isid. li. 2. de offic. eccl. ca. 11. & seq. & lib. 7. Etymo. c. 12. Raban. li. 1. de instit. cleric. ca. 9. & seq. Cõc. Aquisgran. 1. sub Ludouico Pio, ca. 2. & sequ. Rom. sub Syluest. cap. 3. 6. & 9.

E. Cæteri verò maiores[i] tres ordines, cùm in aliis, tum in sacris Eucharistiæ mysteriis maiorẽ conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam mysteriis tanquàm administri adesse, ipsisq; sacerdotibus proximi esse possunt. Et quanquàm quòd ad Ordinis Sacramẽtum ac sacrificãdi authoritatẽ attinet, discrimen inter Episcopos & Sacerdotes non sit, [k] tamẽ sunt illi sacerdotibus multo excellẽtiores, si Ecclesiæ gubernãdæ, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi potestatem consideremus.

i 4. Carth. can. 3. & seq. Isid. lib. 2. de offic. eccl. cap. 7. & Aquisgran. cap. 6. & sequ.

k Damasus epist. 4. Isid. lib. 2. de offic. eccl. cap. 7. Hieron. cõt. Luciferianos. Leo epist. 88. ad episc. Galliæ & Germ. Conci. Hispal. 2. c. 7. Epiph. hæres. 75. Aerianor.

F. Verùm præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones & leges pręscriptę sint, enucleare. Illud sanè cõstat, magno in pręcio cũctos Ordines habendos, ac sedulò retinẽdos esse. Firmum enim testimonium illi prębet sacra Traditionis Apostolicæ, Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

l Ambr. in cap. 4. epist. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIUM Carthaginense quartum, cui beatus Augustinus interfuit, canone sexto: Acolytus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferariũ cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

Acolytus quomodò ordinatur.

2. ET canone septimo: Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu Episcopali libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponẽdi manus super energumenum, siue baptizatum siue catechumenum.

Exorcista quomodò ordinatur.

3. CANON octauus sic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post hæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicẽs ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministrauerunt.

Lector.

4. CANON nonus: Ostiarius quum ordinatur, postquàm ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi, tradet ei Episcopus claues Ecclesiæ de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur.

Ostiarij Ordinatio.

5. LAODICENUM Concilium canone vigesimoquarto: Quòd non oportet sacrarum à presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel exercitatorum ordinis in cauponam ingredi.

Lectores, Exorcistæ, Ostiarij.

6. CONCILIUM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite & canone secundo, vt suprà, quæstione prima, A. testimonio nono.

7. IGNATIUS in epistola ad Antiochenses: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores.

Ordines Minores tempore Ignatij.

8. DIONYSIUS Areopagita libro Ecclesiasticæ hierarchiæ, capite tertio: Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vna cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cùm antè pręcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque Confessio.

Cleri distinctio Dionysij ætate.

9. CORNELIUS Pontifex & Martyr in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto: Istum igitur lepidum Euãgelij patronum, Nouatum, omninò pręteriit, scilicet vnũ solùm Episcopum oportere esse in hac Ecclesia catholica: in qua tamen non ignorabat (quomodo enim poterat?) presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadragintaduos, Exorcistas & Lectores vnà cum Ostiariis quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundè sustentat.

Ecclesiæ Romanæ presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & minorum ordinum clerici tempore Cornelij & Cypriani.

10. LUCÆ nono: Conuocatis autem Iesu duo-

decim Apostolis, dedit illis virtutē & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

11. Et capite decimo: Post hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos: Et misit illos binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quò erat ipse venturus.

12. Beda in caput decimum Lucæ: Sicut duodecim Apostolos formam Episcoporum exhibere simul & præmonstrare, nemo est qui dubitet, sic & hos septuaginta duos figuram presbyterorum, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est. Tametsi primis Ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, vtrique vocabantur Episcopi. Quorum vnum sapientiæ maturitatem, alterum industriam curæ pastoralis significat.

Episcopi locū tenēt Apostolorum & Presbyteri 72. discipulorum.

13. Clemens Pontifex & Martyr epistola prima ad fratrem Domini: Episcopos vicem Apostolorum gerere, S. Petrus Dominum docuisse dicebat reliquorum discipulorum vicem tenere presbyteros debere insinuabat.

Christus teste D. Petro idem docuit.

14. Anacletus Pontifex & Martyr epistola secunda ad vniuersos Episcopos Italiæ, capite secūdo: In nouo testamēto, post Christum Dominū à Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi atque soluendi potestatem primus accepit à Domino, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperūt, ipsúmque principem eorum esse voluerunt. Qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi Euāgeliū prædicauerunt: Ipsis quoque decedentibus, in locum eorum successerunt Episcopi, quorum ordinatio prætacto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorū, Deum recipit: qui autem eos spernit, eum à quo missi sunt, & cuius funguntur legatione, spernit, & ipse indubitanter spernetur à Domino. Videntes autem Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogauerunt Dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam. Indè electi sunt ab eis septuagintaduo discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in Ecclesia.

Matth. 16.

Matth. 10. Marci vltimo.

Episcopi apostolis successere.

Luc. 10.

Matth. 9. Luc. 10. Septuaginta duorum discipulorum locum tenent presbyteri.

15. Idem epistola tertia ad omnes episcopos & Sacerdotes, capite primo: Sacerdotum ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos esse electos & constitutos, & posteà per diuersas prouincias ad prædicādum dispersos. Cùm verò messis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum septuagintaduos eligi præcepit discipulos. Episcopi verò, Domini Apostolorū: Presbyteri quoquè, septuagintaduorum discipulorum locum tenent.

Bipartitus ordo Sacerdotū.

Luc. 10.

1. B. Hieronymus in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam aduersùs Montanū: Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenēt: apud eos Episcopus tertius est.

Apostolorum locum Episcopi tenent.

2. Cyprianus epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Christus dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui vos audit, me audit, &c. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, superba quorundam præsumptione contemnitur, &c.

Lib. 4. epi. 9.

Luc. 10. Apostolis vicaria ordinatione succedunt Episcopi.

3. Item epistola sexagesimaquinta ad Rogatianum: Meminisse Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cælos, Apostoli sibi constituerūt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit: possunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt.

Lib. 3. epist. 9. Episcopi sunt Apostoli eli. Act. 6.

4. Ignatius in epistola ad Philadelphienses: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi presbyteris, vt sacrorum administratoribus. Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus simul cum omni populo, & militibus atque principibus, sed & Cæsares, obediant episcopo. Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ità vnitas per omnia seruatur.

Episcopo omnes obediant.

5. Augustinus in Psalmum quadragesimumquartum: Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro apostolis filij nati sunt tibi, cōstituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vndè nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: De prole tua tibi creuit paternitas: Pro patribus nati sunt tibi filij.

Pro Apostolis constituti sunt Episcopi.

Psalm. 44.

6. Actorum vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

7. Prioris epistolæ Petri quinto: Seniores ergò qui in vobis sunt, obsecro, &c. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo: & cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

8. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. Ad Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

10. Actorum decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

1. C. Lucæ decimo, vt suprà hac eadem quæst. A. testimon. octauo.

2. Leo epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, enumeratis officiis Episcoporum: Hæc, inquit, omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur, vel presbyteris qui eandem gestant figuram: quoniā quanquàm cōsecrationem

Presbyteri formam 72. discipulorum.

cratione habeant, pontificatus tamen apicem non habēt. quę omnia solis deberi summis põtificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstretur.

3. INNOCENTIVS tertius, libro primo de mysterio altaris siue de mysteriis Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos, quos pręmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus. Sicut enim Pontifices summos Moyses regēdis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filiis Aaron paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutares & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentiũ mētes Moysi spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facilè gubernaret) Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

Maiorum & minorum sacerdotum institutio.

Leu. 8. & 9.

Num. 11.

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur in iis quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerēdum munera & hostias constituitur.

6. MATTHEI nono. 7. ET Lucæ decimo: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergò Dominum messis, vt emittat operarios in messem suam.

1. D. CONCILIVM Carthaginēse quartum, canone sexto & sequentibus, vt suprà, hac quæstione, A. testimonio primo.

2. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Officiis Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sũt lectores qui verbũ Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocē tuam. Isti quippe dum ordinãtur, primùm de eorum cõuersatione Episcopus verbum facit ad populũ. Deniquè coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbũ annunciandũ. qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuúmque ac verborũ sciētia ornatus, ità vt in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur, &c.

Lectores.

Esa. 58.

3. IBIDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secũdùm officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posteriùs sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eósq; quos Esdras actores memorat tēpli, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei, &c. Hi cùm ordinantur, sicut ait Canon, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos siue catechumenos

Exorcistæ.

1. Esdræ 2.

4. Can. 7.

4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarij sunt, qui in veteri testamento ianitores tēpli vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora tēpli vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantùm in Ecclesia, qui sunt fideles, recipiũt. Intrare enim templũ nisi per eos nõ possumus: habēt enim in potestate tã bonos recipiēdi, quàm reiiciēdi indignos.

5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quãdo legendum est Euangelium aut sacrificium offerendum. Tunc enim accēduntur luminaria ab eis & deportãtur, nõ ad effugandas tenebras, dum sol eo tēpore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrãdum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostēdatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Acolyti.

Ioan. 1.

6. RABANVS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorum, capite nono: ἀκόλυτοι Grecè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportãdis cereis, &c. vt Isidorus: Quorum typum pręferebant illi, qui Domini mãdata in tabernaculo lucernas quotidiè accēdebant super candelabrum positas.

Acolyti.

Leuit. 24.

7. IDEM capite decimo: ἐξορκισταὶ ex Græco in Latinum, Adiurantes seu increpantes vocãtur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomē Domini IESV adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus Regem Salomonē excogitãsse, suámque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlteriùs reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ità dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudęis exorcistis inuocare nomen Domini IESV, &cæt. vt Isidorus.

Exorcistæ.

Lib. 8. antiqu. Iudaic. cap. 2.

Actor. 19.

8. ITEM capite vndecimo: Lectores à legendo, Psalmistę à psalmis canēdis vocati. Illi pręd cãt populis quid sequantur: isti canũt, vt excitent ad cõpunctiones animos audiētium. Et paulò pòst: Lectorũ ordo formam & initium à Prophetis sumpsit. Sunt ergò lectores qui verbum Dei pręd cãt, quibus dicitur: Clama, nè cesses, &c. vt Isidorus.

Lectores.

Esa. 58.

9. ET capite duodecimo: Ostiarij sunt, qui & æditui & Ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in Veteri Testamento electi sunt ad custodiã templi, quíque ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarij, quòd præsint ostiis templi: ipsi enim tenētes clauem, omnia intùs ex vtraque parte custodiũt, atq; inter bonos & malos habētes iudicium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

Ostiarij.

2. Paral. 8.

10. CONCILIVM Aquisgranense primum sub Ludouico Pio, capite secũdo: Ostiarij sunt, &c. vt Isidorus capite decimoquarto, vt sup. hac quæst. D. testim. quarto. CAPITE tertio: Lectorũ ordo, &c. vt Isidorus capite vndecimo. CAPITE quarto de Exorcistis, vt Isidorus capite decimotertio. CAPITE quinto: Acolyti Græcè, vt Isidorus libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt sup. D. testim. quinto.

11. CONCILIVM Romanum sub Sylvestro, capite primo: Syluester Episcopus Vrbis Romæ

congregans fratres compresbyteros & Coëpiscopos vel Diaconos suos ciues Romanos, collegit in gremio sedis suæ ducétos octogintaquatuor Episcopos, quibus Augustus Constantinus vehicula & annonas præstari præcepit, & alij quinquagintaseptem Episcopi partis Rinocoruris, quorum chirographus in eorum concilio declaratur, centum quadragintaduo Presbyteri Vrbis Romæ, & Diacones sex, Subdiacones sex, Acolyti eius concilio facti quadragintaquinque, Exorcistæ vigintiduo, Lectores vrbis Romæ nonaginta, quorum præsentes parentes audiebát. Notarij Ecclesiæ quatuordecim, qui gesta diuersorum martyrum suscipientes, *ordinatè narrabant.

Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores.

** vel, ordinate enarrabant.*

12. CAPITE tertio: Posteà autem fecit gradus in medio synodi, vt non Presbyter aduersùs Episcopum, non Diaconus aduersùs Presbyterũ, nõ Subdiaconus aduersùs Diaconum, non Acolytus aduersùs Subdiaconum, non Exorcista aduersùs Acolytum, non Lector aduersùs Exorcistam, non Ostiarius aduersùs Lectorem, non Laicus det accusationem aliquam. Et paulò pòst: Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, nisi, &c.

Ostiarius reliquis annumeratur.

13. DEINDE capite septimo: Ità tamen Syluester clara voce dicebat ad coëpiscopos, vt à Subdiacono vsque ad Lectorem, omnes subditi essent Diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes tantùm: Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorcistas, Lectori in omni loco repræsentantes obsequium, siue in publico, siue in Gremio Ecclesiæ tantùm Pontifici.

Diaconus Cardinalis vrbis Romæ Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores. Lector, Ostiarius, Acolyt.*

14. CAPITE nono: Nullus Lector vel Ostiarius vasa sacrata contingeret, nullus acolytus rem sacratam à presbytero iam alio porrigeret, nisi tantùm supportaret, quod ei sacerdos imponeret suo ore benedictum.

1. E. CONCILIVM quartum Carthaginense canone tertio: Presbyter quum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Presbyteri ordinatio quomodò fiebat ætate Augustini.

2. QVARTO: Diaconus quum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manũ super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Diaconus quomodò ordinatur.

3. QVINTO: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositioné non accipit, patenam de Episcopi manu accipiat vacuã, & calicẽ vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrceolum cum aqua & mantile & manutergium.

Subdiaconus.

4. ISIDORVS libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite septimo: Presbyterorum Ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, vt dictum est: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testaméto, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate, Græci presbyteros vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesiis Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis, consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter authoritatem summo Sacerdoti Clericorum Ordinatio & Consecratio reseruata est, nè à multis Ecclesiæ disciplina vendicata, concordiã solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè Sacerdotes, sub nomine Episcoporum ità asseuerat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, queádmodùm ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriç, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vndè & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyteris omninò tacuit, quia eos in Episcopi nomine compræhẽdit. Secundus enim & penè cóiunctus gradus est, sicut ad Philippéses Episcopis & Diaconibus scribit, cũ vna ciuitas plures Episcopos habere nõ possit. Et in Actibus Apostolorũ presbyteros Ecclesiç, Hierosolymã iturus congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregé, in quo vos spirit⁹ sanctus Episcopos ordinauit. Vndè etiã tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut Episcopos, & Apopolos ad Titum loquitur, & canones ipsi testãtur. Presbyteros autem merito & sapientia dicit, non ętate. Nam & Moysi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vndè & in Prouerbiis dicitur: Gloria senum canicies. Quæ est hæc canicies? haud dubiè quin Sapientia, de qua scriptum est: Canicies hominum prudentia est. Cúmque nongentos & ampliùs annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellat⁹ est presbyter, id est senior, nisi Abraham: qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectutẽ, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ità est, miror cur insipientes constituantur.

Presbyterorũ ordo & officium.

Quomodò cũ Episcopis conueniant, & quomodò ab iis differant.

Tit.1. *1.Tim.3.* *Philip.1.* *Actor.20.* *Presbyteri vocabulum. Nume.11.* *Prouer.20.* *Sapien.4.*

5. ET capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursùs Leui tribus in diuini cultus ministeriis ordinarẽtur & cõsecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israël coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsíque gestarent arcam & tabernaculum & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi cõstituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerẽt, rursùs ipsi componerent. A vigintiquinque annis & supra, in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorũ ità leguntur: Conuocãtes autem duodecim Apostoli multitudiné discipulorũ, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbũ Dei, & ministrare mẽsis, &c. Exhinc iã decreuerũt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cęteris, circa aram Christi, quasi columbæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modũ præconis admonẽt cũctos, siue in orãdo, siue in flectendo genua, siue in psal-

Ordo diaconorum. *Num.3. & 8.* *Cõcil.3. Aurel. can.1.* *Actor.6.* *Diaconi aræ assistunt.* *Apoc.1. & 8.* *Officia reliqua Diaconi.*

in psallẽdo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiã, vt aures habeamus ad Dominũ, clamanti ipsi quoque euãgelizant: sine ipsis sacerdos, nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, ità in ministro dispensatio Sacramẽti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam Sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quę operiuntur à Leuitis, nè videant qui videre non debeant, & sumant qui seruare non possunt: quíque propterea altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeãt, candidíque ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potiùs eminentia castitatis splendeant. quales enim Diaconi ordinentur Apostolus Paulus plenissimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de Sacerdotum electione, cõtinuò subiunxit: Diaconi similiter irrepræhẽsibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi, pudici vtiquè, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, nè cõturbent habentes pacem: nõ multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, nè de cælesti ministerio lucra terrena sectẽtur. Est quoquè turpis lucri appetitio, plùs quàm de ęternis, de pręsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probentur primũ, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique sicut Episcopi ante ordinationem probari habẽt, si digni sunt, & sic ministrare.

Habitus indicat quales esse debeãt, casti scilicet, &c. 1. Thess. 3.

6. CAPITE decimo: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocãtur, in Esdra inueniuntur, appellantúrque ibi Nathinnæi, id est in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euãgelio Ioannis diuina proditione commonitus, Saluatorem meruit cõfiteri: quíque etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Eccè verè Israëlita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officiis Leuitarum, isti quoquè vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria cõtrectãt, casti sint, & continẽtes ab vxoribus, & ab omni carnali immũditia sint liberi, iuxta quod illis, Propheta dicente, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

Subdiaconi & eorum officium. 1. Esd. 8.

Ioan. 1.

Continentia subdiaconorum.

Esaiæ 52.

4. Carth. ca. 5.

7. RABANVS capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filiis Aaron, &c. vt suprà Isidorus hac quæstione, E. testim. quinto.

8. ET capite septimo: Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramẽti mysteria explebãtur. Præcepit enim Dominus, &c. vt Isidorus ibidèm testim. quinto.

9. CAPITE octauo: Hypodiacones Græcè quos nos Subdiacones dicim⁹, qui ideò sic appellãtur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum: Oblationes in tẽplo Dei à fidelibus ipsi suscipiũt, & Leuitis supponẽdas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnæi vocantur, vt liber Paralipomenon & Esdræ testatur: quod interpretatur, In humilitate Domino seruiẽtes, &c. vt Isidorus ibidèm testim. sexto.

1. CONCILIVM Aquisgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, vt paulò antè Isidorus. Capite septimo: Diaconorum ordo à tribu Leui accepit exordiũ, vt suprà Isidorus, capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idèm suprà.

11. DAMASVS Põtifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cùm dixisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, ità postmodùm subiungit: Quòd verò eis non liceat sacerdotes cõsecrare, nec Diaconos aut Subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorũ frontes signare, nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante episcopum in baptisterio aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere aut signare, nec pœnitẽtem sine præceptione Episcopi sui reconciliare, necnõ præsente: nisi illo iubente, sacramẽtum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populũ docere aut saluare, nec plebem exhortari: quæ omnia solis pontificibus deberi, tã ex superioribus quàm ex aliis patrũ cõstitutis, aut sacris canonibus edocti estis.

Episcoporum officia aliis sacerdotibus non communia.

12. ISIDORVS libro secundo de Officiis Ecclesiasticis capite septimo: Presbyteris sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesiis Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt: similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi, &c. vt suprà, E. testimonio quarto.

13. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, vt suprà de Cõfirmatione, quæstione secunda, B. testim. primo.

14. LEO Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, eadem habet quę Damasus, inter cętera ità scribens: Quanuis cum Episcopis plurima illis (Chorepiscopis & presbyteris) ministeriorum cõmunis sit dispensatio, quędam tamen authoritate veteris legis, quędam nouellis & ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum & Diaconorũ aut Virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio vel vnctio, &c.

15. CONCILIVM Hispalense secundum canone septimo, de Chorepiscopis & presbyteris agẽs: Quanuis cum Episcopis plurima illis, &c. vt Leo Pontifex.

16. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, hęresim eiusdem exponens: Erat autem ipsi sermo furiosus magis quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterũ? nihil differt hic ab illo: vnus enim est

Presbyterum ab Episcopo nõ distingui, hæresis est Aërii.

ordo, & vnus (inquit) honor & vna dignitas. Imponit man⁹ Episcopus, itâ etiam presbyter. Lauacrũ dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cultus diuini facit episcopus, & presbyter similiter. Paulò pòst confutans, itâ ait: Dicere, ipsum episcopum & presbyterum æqualem esse, quomodò erit possibile? Episcoporũ enim ordo patrum generator est: Patres enim generat ecclesię: Presbyterorum verò non potens generare patres, per lauacri regenerationẽ generat filios Ecclesiæ, non tamen patres aut doctores. Et quomodò possibile erat, presbyterum constituere non habẽtem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum æqualem esse Episcopo? Decepit autem prædictum Aërium nugacitas ipsius & ęmulatio. Profert autem ad errorem suum & eorũ qui ipsum audiũt, quòd Apostolus scribit presbyteris & Diaconis, & non scribit Episcopis. Et ad Episcopũ dicit: Nè neglexeris donum quòd in te est, quod accepisti per manus presbyterij. Et rursùs in alio loco Episcopis & Diaconis scribit, quare est, inquit, idem Episcopus & Presbyter. Et nõ nouit ille qui consequentiæ veritatis ignarus est, & historias profundissimas non legit, quòd cùm recens esset prædicatio, sanctus Apostolus pro re nata, velut habebat, scripsit. Vbi enim Episcopi erant iam cõstituti, scripsit Episcopis & Diaconis. Non enim omnia statim potuerunt Apostoli cõstituere: Presbyteris enim opùs erat & Diaconis. per hos enim duos Ecclesiastica cõpleri possunt. Vbi verò non inuentus est quis dignus episcopatu, permãsit locus sine Episcopo. Vbi autem opùs fuit, & erant digni Episcopatu, constituti sunt Episcopi. Quum autem multitudo non esset, non inuenti sunt inter ipsos qui presbyteri cõstituerẽtur, & contenti fuerunt solo Episcopo in loco constituto. Verùm sine Diacono impossibile est esse Episcopum. Et curam adhibuit sanctus Apostolus, vt Diaconi essent Episcopo propter ministerium. Sic Ecclesia accepit complementa dispẽsationis, sic illo tempore erant loci. Nam singulæ res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea quæ ad necessariorum perfectionem requiruntur, parabantur, &c.

Cònfutatio huius erroris.

Argumenta Aerij refutantur. 1.Tim. 4. Philip.1.

Notã.

F. AMBROSIVS in caput quartum epistolæ ad Ephesios, in ea verba: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. Apostoli, episcopi sunt. Prophetæ verò, explanatores sunt scripturarũ, quamuis inter ipsa primordia fuerint Prophetæ, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendenda: Nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur Euangelistæ. Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Nam quãuis nõ sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quẽadmodùm & Stephanus & Philippus memorates. Pastores possunt esse Lectores, qui lectione saginent populum audientem: quia non in pane tãtùm viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Magistri verò Exorcistæ sũt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos: siue ij qui lectionibus imbuendos infantes solebant imbuere, sicut mos Iudæorũ est, quorum traditio ad nos trãsitum fecit, quæ per negligentiã obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depromit. Qui ordo nõ potest esse presbyteri. Nam in Episcopo omnes ordines sunt: quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum, & Propheta & Euãgelista, & cætera adimplenda officia Ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamẽ postquàm omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata: aliter composita res est, quàm cœperat. Primùm enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscũque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diẽ quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quo Optionẽ carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus Diaconos habuit, aut diem quæsiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo ierãt ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim pręter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergò cresceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia cõcessum est, & euangelizare, & baptizare, & scripturas in Ecclesia explanare. At vbi autem omnia loca circomplexa est Ecclesia, cõuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in Ecclesijs sunt ordinata, vt nullus de clero auderet qui ordinatus nõ esset, pręsumere officium quod sciret non sibi creditum vel concessum: & cœpit alio ordine & prouidẽtia gubernari Ecclesia: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, & vulgaris res & vilissima videretur. Hinc ergò est, vndè nunc neque Diaconi in populo prædicant, neque Clerici vel Laici baptizant, neq; quocunque die credentes tinguntur, nisi ægri. Ideò non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi quę nunc in Ecclesia est, quia hęc inter ipsa primordia sunt scripta.

Accómodat locum Pauli ad ministros diuersorum ordinum.

Acto.21.

Act.6. & 8.

Actor.7.

Matth.4.

Differentia nascentis & iam propagatæ Ecclesiæ.

Actor.8.

Actor.16.

Actor.10.

Nota.

V.

Quomodò veteres Patres de hoc Sacramento scribunt?

A. De hoc Augustinus Doctor verè Catholicus, suam & Ecclesiæ sentẽtiam [a] his verbis manifestè declarat: Quòd insufflâsse in discipulos Domin⁹ legitur post dies paucos resurrectionis suæ, & dixisse, *Accipite Spiritum sanctũ*, Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. quia enim omnia in Traditione Dominica per Spiritũ sanctum agũtur, idcircò cùm regulã eis & forma traditur huius disciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum*. Et quia verè ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicens: Cuius tenueritis peccata, tenebuntur:

a lib. quæst. vet. & no. Testa. quæst. 93. Vide & lib. 2. cõt. epist. Parmeniani c. 13. b Ioan. 20. f

tur: & cuius remiseritis, remittentur ei. Inspiratio ergò hæc, gratia quædam est, quæ per traditionem infunditur Ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vndè Apostolus dicit ad Timotheum. [c] *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per impositionē manuum presbyteri.* Semel ergò fieri oportuit, vt de cætero Traditio ista non sine dono Spiritus sancti esse crederetur. Hucusquè Augustinus.

c 1. Tim. 4. d

B. Extant & Apostolorū Canones, in quib⁹ hoc modo [d] statuitur: Episcopus à duob⁹ aut tribus Episcopis ordinetur: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur: ità Diaconus & reliqui Cleri. Tū [e] infrà: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimā nō ieiunauerit, aut quartam feriam, aut parasceuen, (hanc sextam feriam nūc dicimus) Ordine moueror, nisi fortè infirmitas corporis impediat.

d Can. 1. & 2.

e Canon. 68.

Vide insignes canones distinctione 59. & sequ.

C. Caius [f] verò ante annos M.CCC. Pontifex & Martyr illustris, hos ipsos gradus & Ordines sigillatim recēset, quum ait: Si quis Episcopus esse meruerit, primò Ostiarius, deindè Lector, pòst Exorcista, deindè sacretur Acolytus: dehinc verò Subdiaconus, Diaconus & posteà Presbyter: exindè, si meretur, Episcopus ordinetur.

f In Epist. ad Felicem. Vide & Damasum in Pontificali de eod. Caio.

D. Laudat igitur [g] Cyprianus Cornelium Episcopum, ac bonis omnibus tum in Clero tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari scribit: quia non ad Episcopatum subitò peruēnit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominū sæpè promeritus, ad Sacerdotij sublime fastigiū cunctis Religionis gradibus ascēdit: tū deindè Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit, nec vi inuasit: sed quietus, modestus, castus, humilis, verecundus, demùm & coactus excepit.

g Epist. 52. Sozimus epist. 1. ad Hesychiū.

E. Quos igitur Ordines vetus & Apostolica probauit Ecclesia, sicut [h] Dionysij, [i] Anacleti, [k] Ignatijque scripta declarant, quos ætas etiam omnis complexa posterior, eos pręsens Ecclesia non potest nō conseruare atque defendere.

h De Eccles. hierarch. ca. 5. & ad Demophilum.
i Epist. 2.
K Ad Antiochenses.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro quæstionum veteris & noui Testamēti, quæstione nonagesimatertia: Quòd insufflâsse in discipulos dominus legitur, &c. vt in textu.
2. IDEM libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio, vt suprà quæstione prima, A. testim. primo.
1. B. CANON primus Apostolorum: Episcopus à duobus, &c. vt in textu.
2. CANON secundus: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.
3. CANON sexagesimusoctauus: Si quis episcopus, aut bresbyter, &c. vt in textu.
4. APVD Gratianum distinctione quinquagesimanona citatur VRBANVS Papa, qui statuit vt ad sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus approbatus, accedat. Itē GREGORIVS: Nè cuiuslibet meriti laicus ad summum sacerdotium adspiret. proptereà CÆLESTINVS primus epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Vt non adspiret ad summum sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non sit imbutus.

Quomodo & qui ad Ecclesiasticos Ordines promouendi.

5. ET distinctione sexagesima adducitur Concilium Vrbani Papæ celebratum Aluerniæ: vbi statuitur, vt Archipresbyter, vel Decanus, vel Diaconus, aut Archidiaconus non nisi qui Diaconus aut Presbyter sit, ordinetur. Deindè citatur CALIXTVS Papa, à quo decretum est, vt nullus in Propositū vel Archiepiscopum, vel Archipresbyterum, vel Archidiaconum, nisi presbyter vel Diaconus ordinetur. Vtrūque testimonio Innocentij secundi etiam confirmatur. Citatur & VRBANI Papæ decretum, vt nō eligatur in episcopum, nisi in sacris ordinibus constitutus.
6. DISTINCTIONE sexagesimaprima citatur Gregorius Magnus in epistola ad Brunichildem Reginam Frācorum, quæ habetur libro septimo, capite centesimo decimotertio, quo declaratur, Sacerdotes ex laicis subitò non ordinandos. ITEM Hormisda in epistola ad Episcopos Hispaniæ: Quales debeant esse qui ordinantur, & quibus gubernacula Ecclesiæ committuntur. Citatur etiam INNOCENTIVS primus ex epistola duodecima ad Aurelium, vbi sic ait: Miserum est, eum fieri magistrum qui nūquàm fuit discipulus: eūmque summū sacerdotē fieri, qui in nullo gradu vnquàm obsequutus fuerit sacerdoti. Item LEO Magnus in epistola ad Episcopos Aphricæ, vt suprà quæstione tertia, C. Testim. primo. Item CONCILIVM Laodicense canone duodecimo non esse eligendos ad episcopū, nisi quos probabilis vita commēdat. Prætereà CÆLESTINVS

primus epistola tertia, capite secundo, ad omnes orthodoxos: Rursùs ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Ecclesiæ committenda non esse. Vide ibidèm plura.

7. DISTINCTIONE sexagesimasecunda & sexagesimatertia agitur de electione ecclesiasticorum.

8. DISTINCTIONE verò sexagesimaquarta, sexagesimaquinta, & sequentibus agitur de eorum ordinatione.

1. C. CAIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Felicem Episcopum: De Episcoporū verò & Presbyterorum, Diaconorúmque & sequentium clericorum ordinationibus, sanctos Apostolos & successores eorum, & præcipuè Anacletū & prætereà alios, sufficienter statuisse cognoscimus, & idcircò non est necesse, nunc replicari, nisi quòd illi non statuerunt. Illud tamen nos statuētes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinati merētur, id est, si quis episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deindè lector, &c. vt in texto.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius constituit, vt omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent: Si quis Episcopus fieri meretur, &c. vt in textu.

Lib. 4. epist. 2.

1. D. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum, vt in textu.

2. SOZIMVS Pontifex epistola prima ad Hesychium episcopum Salonitanum: Hoc autē specialiter & sub prædecessoribus nostris, & nuper à nobis interdictum constat, nè quis penitùs contra patrum præcepta, qui Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis approbatione diuinis stipendiis eruditus, nequaquàm ad summum Ecclesiæ sacerdotium adspirare præsumeret: & non solùm in eo ambitio inefficax haberetur, verumetiam in ordinatores eius, vt carerent eo ordine, quem sine ordine contra præcepta patrum crediderant præsumēdum. Et paulò pòst: Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ & arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta patrum, tecum Apostolicæ sedis authoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt: quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, vt in cælesti militia, quæ propensiùs ponderanda est, & sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cùm tyro antè non fuerit: & priùs velit docere, quàm discere. Assuescat in Domini castris, in Lectorū primitùs gradu diuini rudimēta seruitij: nec illi vile sit, Exorcistā, Acolytum, Subdiaconum, Diaconū per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinatione tēporibus. Iam verò ad Presbyterij fastigium talis accedat, vt & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia antèacta testentur. Iurè indè summi pontificis locū sperare debebit. Et paulò pòst: Hæc autem in singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter Lectores vsque ad vicesimum ætatis annū, continuata obseruatione perduret: Si maior iā & grandæuus accesserit, ità tamen, vt pòst baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas quinquennio teneatur: exindè Acolytus, vel Subdiaconus quatuor annis: & sic ad benedictionem diaconatus (si meretur) accedat: in quo ordine quinque annis si inculpatè se gesserit, hærere debebit. Exindè suffragantibus stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documētis, Presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco (si eò illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege seruata, vt neque bigamus, neque pœnitēs, neque viduæ maritus, ad hos gradus possit admitti. Sanè, vt etiam defensores ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

Vide & Syricium epist. 1. ad Hymeriū Tarraconensem cap. 9. & sequ.

Paulatim ad altiores gradus ascendendum.

Ordinum gradus.

Quot annis olim in singulis ordinibus hærebatur.

Bigami aut viduarū mariti, non sunt promouendi.

1. E. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto: Præsul igitur vbi sacrandus offertur, vtroque genu posito ante altarē, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manúmque pontificis atque hoc modo à consecrante pontifice castissimis imprecationibus consummatur. Sacerdos verò coram sancto altari ponens vtrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante præsule sanctissimis inuocationibus consecratur. At verò minister altero tantùm coram sanctis altaribus posito genu, sacrantis se pontificis dexterā in capite præfert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, consummánsque consalutatio fit, cunctis sacri ordinis viris, ipsóque sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacrorum (quos diximus) ordinem ea fuerit consecratione promotus.

Modus consecrandi episcopos, Sacerdotes & reliquos ministros tēpore Dionysij.

2. IDEM epistola octaua ad Demophilum monachum: Neque enim sancta sanctorum simpliciter omnibus sunt inaccessa: verùm his appropinquat magis pontificum sacra distinctio, deindè sacerdotum ordo, quos deincèps & ministrorum sequitur gradus. Porrò iis qui cultores sunt ordinati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas & initiantur & adstant, non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, suntque ipsi populo propinquiores, quàm hi qui sacra administrant, & quàm populus ipsis quoquè sacerdotibus magis accedentes. Vndè & sacrorum sanctus ordo, sacerque principatus, eos diuina percipere sacrè instituit: aliis quidem qui intra adytorum valuas sunt, sacrorum administrationē concedens. Nam hi qui diuinum (vt expressiùs dixerim) altare circunstant, diuina intuentur, atque audiunt apertè sibi reuelata: procedentésque benignissimè ad exteriora sacrorum velaminum, subiectis cultoribus & sacro populo, & iis qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

Ordines ecclesiastici.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatū, quæ aliqua ex parte suprà annotata sunt, quæstione secunda, D. testim. octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, vt suprà quæstione quarta, A. testim. quarto.

VI.

Quis est ordo in Ecclesia magis celebratus?

Presbyterorum Ordo, siue Sacerdotium: de cuius ingenti sempérque reuerēda dignitate Chrysostom⁹ & Ambrosius libros integros ediderūt. De quo magnus etiam ille Ignatius,[a] Sacerdotiū, inquit, summa est omnium honorū, qui in hominibus cōsistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitum totius creaturę, & solum natura principē Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinū oraculum:[b] *Labia Sacerdotis custodiūt scietiam, & legem requirēt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Et rursùs:[c] *Qui superbierit, nolēs obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malū de Israel, cūctúsque populus audiēs timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus iubet:[d] *Aduersùs presbyterū accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Timotheum Ephesiorum episcopū scribitur, sicut & illud iam antè citatum:[e] *Qui benè præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur maximè, qui laborant in verbo & doctrina.*

a Epist. ad Smyrnēses. Vide & Chrisost. lib. 3. de sacerd. Itē ho. 4. & 5. de verbis Esa. Vidi Dominum.

b Malach. 2. b Aggæi 2. b Greg. curę past. par. 2. c 4.

c Deut. 17. c Et Cyprian. epi. 55. & 65. Greg. li. 12. epis. 31. ad Felicem.

d 1. Tim. 5. d Vide 2. epist. Fabiani.

e 1. Tim. 5. c

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, vt in textu, & suprà de præceptis Eccles. quæst. duodecima, A. testimonio quarto.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotiū ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cęlestium classem ordinémque referēdum est. Atque id perquàm meritò: quippe nō mortalis quisquam, non Angelus, non Archāgelus, nō alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiānùm in carne manentibus author fuit, vt angelorum ministerium animo conciperent. Idcircò necessè est Sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cęlis collocatus inter cælestes illas virtutes medius staret. Et paulò pòst: Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sāguine etiamnùm constans, iisque inuolutus, beatæ atque immortali naturę illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritussancti gratia dignata fuerit: operātibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiātur perficiūtúrque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutísque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea versantur, iis cōmissum est, vt ea quæ in cælis sunt, dispēsent: iis datum est vt potestatem habeant, quā Deus Opt. neque Angelis, neque Archangelis datā esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cęlo: & quæcūque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatē, verùm corporū solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculū, ipsam etiam animam cōtingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsqueadeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sētētiam Dominus cōfirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo cōcessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retēta sunt. Quęnam obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatē dedit: cęterū video ipsam eādē omnifariā potestatē à Deo filio illis traditam. Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanā naturam positi, atque nostris ab effectibus exempti, sic illi ad principatū istum perducti sunt. Et paulò pòst: Insania enim manifestaria, despicere tantum istū principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum bonorum compotes fieri possimus. Nā si nō potest quis in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: &, Qui nō manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quàm per sacrosāctas illas manus perficiūtur, manus, inquam, Sacerdotum: quî fiet, vt citra illarū opem, aut gehēnæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia assequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tū concreditę sunt spirituales parturigines, tū etiam baptismatis partus à Deo est cōmissus: per hos ipsos Christum induimus, vnà cum Dei filio sepelimur, beatæ carnis illius mēbra efficimur: quo nomine sacerdotes meritò nō modò plùs vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verùetiam maiori honore quā parētes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus & voluntate carnis nos genuerūt: illi verò authores nobis sunt natiuitatis eius quā à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis verę, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei sumus effecti. Corporis lepram purgare, seu vt verius dicā, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudęorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis, quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis

Sacerdotij dignitas.

Matt. 16. & 18.

Ioan. 20.

Matth. 28.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

Rom. 6.

Sacerdotes magis honorandi quàm principes aut parentes.

dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsùs cōcessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, cōtemnúntque, multò sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathā vnà cum suis omnibus. Et paucis interiectis: neque in puniendo solùm, sed & in benè merēdo maiorem Deus potestatem sacerdotibus largitus est, quàm naturalibus nostris parentibus: quos inter vtrosque tātum est sanè interiectū interuallū, quātum inter vitam præsentem & æternam. Parentes enim nos in præsentem, sacerdotes in vitam æternam generant: &c.

Sacerdotes regibus dignitate præstant.

3. Idem in homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ videntur, hîc declaratur rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus est, debet ęstimari rex. Ille quidem ea quę sunt in terris, sortitus erat administrāda: cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi quum dico, sacerdotē intelligo. Itaque cùm videris sacerdotē indignum, nè traducas sacerdotium. Non enim oportet dānare res, sed eū qui re bona malè vtitur. Quādoquidem & Iudas proditor fuit, verùm nō ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et paulò pòst: Regi corpora cōmissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris: mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hic principatus, propterea rex caput submittit manui sacerdotis: & vbiq; in veteri scriptura, sacerdotes inungebant Reges.

Matth. 16.

Propter malos sacerdotes non est traducendum Sacerdotiū.

Sacerdotij principatus regno maior & præstātior.

4. Et homilia quinta: Sacerdotium, principatus est, ipso etiā regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas. vmbrę sūt isthæc omnia, vernísq; flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiā si ipsam gloriā regalem dixeris. Nè, inquā, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modū potestatis vtriq; traditę. videbis sacerdotem multò sublimiùs Rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurū quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationē sortitus est, nec vltra potestatem hāc præterea quicquam habet authoritatis. Verū sacerdoti thronus in cęlis collocatus est, & de cælestibus negotiis pronūciandi habet authoritatē. Quis hæc dicit? Ipse cælorum Rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatē sumit cęlum. Nam iudex sedet in terra. Dominus sequitur seruum: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum recōcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipsū regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quod hic princeps est illo maior. Siquidem id quod minus est, benedictionem accepit ab eo quod præstantius est.

1. Pet. 1.

Matth. 18.

Heb. 7.

6. Malachiæ secundo: Labia sacerdotis, &c. vt in textu.

7. Aggæi secundo: Interroga sacerdotes legem.

8. Gregorius curæ Pastoralis parte secunda capite quarto, docens ex sacris literis quomodè sacerdos & concionator loqui & prædicare debeat cum discretione, inter cætera sic ait: Præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit.

9. Deuteronomii decimoseptimo, vt in textu.

Lib. 1. epist. 3. Sacerdotes honorandi.

10. Cyprianus epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Quomodo possunt censurā Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt, nō solùm fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hîc indicāti non obtemperet, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicēs: Et homo quicunq; fuerit in superbia, vt non exaudiat sacerdotē aut iudicē, quicunque fuerit in diebus illis morietur homo ille, & omnis populus cū audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fusiùs sequuntur suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione vndecima, B. testimo. vndecimo.

Deut. 17.

Lib. 3. epist. 9. Deut. 17. Sacerdotum veneratio Scripturæ testimoniis & exēplis comprobatur.

11. Et epistola sexagesimaquinta ad Rogatianū: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicunque fuerit in superbia: vt nō exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nūc. Et vt sciamus hanc Dei vocem, cum vera & summa maiestate processisse ad honorādos ac vindicādos sacerdotes suos, cùm aduersùs Aaron sacerdotem tres de ministris Chore, Dathan & Abiron ausi sunt superbisse, & ceruicem suam extollere, & sacerdoti præposito se adæquare, hiatu terrę absorpti ac deuorati, pœnas statim sacrilegæ audaciæ, persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciā fuerūt, prorumpente à Domino igne consumpti sunt: vt probaretur sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit, vindicari. In libro quoque Regnorum cùm Samuel sacerdos à Iudæorū populo ob senectutem, sicut tu modò, cōtemneretur: exclamauit iratus Dominus, & dixit: Nō te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et vt hoc vlcisceretur, excitauit eis Saul regē, qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes cōtumelias & pœnas superbum populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos de superbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto cōstitutus, testatur & docet, quæ sit sacerdotalis authoritas & potestas, dicens: Ex tota anima tua time Deū & sacerdotes eius sanctifica. Et iterùm: Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus Apo-

Num. 16.

Sacerdotum iniuriam vindicat Deus.

1. Reg. 8.

Eccl. 7.

Apostolus Paulus, secundú quod in Actibus Apostolorum legimus, cùm ei diceretur: Sic insilis in sacerdotem Dei maledicẽdo? respondit & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex est, scriptum est enim, Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus Rex & Iudex & Deus noster, vsque ad passionis diẽ seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quanuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruâssent. Nam cùm leprosum emundâsset, dixit ei: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua nos quoque esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegũ. Item sub ictu passionis cùm alapã accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifici? nil ille contumeliosè locutus est in personam põtificis, sed magis innocentiam suam tuitus est, dicens: Si malè locutus sum: exprobra de malo: si autẽ benè, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideò facta sunt humiliter atque patiẽter, vt nos humilitatis ac patientię haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitimè & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Et paulò pòst: Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorũ malè cogitantium, vt sibi placeant, vt Præpositum superbo tumore cõtemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque vnitatem Dei rebellatur.

Act.23. Exod.22. Matth.8. Ioan.18.

12. GREGORIVS libro duodecimo epistolarũ, epistola trigesimaprima ad Felicẽ episcopum Siciliæ: Si Dauid Regũ iustissimus in Saul, quẽ constabat iam à Domino reprobatum & abiectum esse, manum mittere non præsumpsit: quãto magis cauẽdum est, nè manum detractionis aut vituperationis, siue indiscretionis aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædicatores sanctæ Ecclesiæ? quia eorum vexatio, siue detractio ad Christum pertinet, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur. Vndè summoperè cauẽdum omnibus fidelibus, nè clanculò aut publicè episcopum suum, id est, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilaniẽt, perpẽdẽtes illud exemplũ Marię, quia pro eo quòd Moysi famulo Dei propter Æthiopissam detraxit, immũditia lepræ mulctata sit, & illud Psalmistæ: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Diis nõ detrahes, & populi tui principi non maledices. Vndè valdè prouidendum est subditis, tam Clericis quã laicis, nè episcoporum, nè præpositorum vitã temerè repræhendant, si quid eos fortassè agere repræhensibiliter vident: nè vndè mala redarguũt, indè per elationis impulsum in profundiora mergãtur. Admonendi sunt etiã, nè cùm culpas præpositorum suorum considerant, contra eos audaciores fiant. Sed sic eorum praua apud semetipsos cõsiderent, vt diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent, quoniam facta suorum Episcoporum vel præpositorum oris gladio non sunt ferienda, etiam cùm rectè repræhendenda videntur.

1.Reg.24. & 26. Sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet. Num.12. Psal.104. Exod.22.

13. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

14. FABIANVS Pontifex, & martyr in epistola secunda ad episcopos Orientales: In omni iudicio quatuor personas necessè est semper adesse, id est, iudices electos, & accusatores, ac defensores, atq; testes. Similiter statuentes, Apostolica authoritate iubemus, nè pastorem suum oues, quæ ei commissę fuerant, nisi in fide errauerit, repræhendere audeant: quia facta præpositorum, oris gladio feriẽnda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum dicẽte veritatis voce: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Et paulò pòst: Exẽplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum suorum culpas in publicũ produnt, aut eos accusare vel detrahere præsumũt. Si enim à fide deuiauerit Episcopus, erit corrigendus priùs secretè à subditis suis. Quòd si incorrigibilis (quod absit) apparuerit, tunc erit accusandus ad primates suos, aut ad sedem Apostolicam. Pro aliis verò actibus suis, magis est tolerãdus ab ouibus & subditis suis, quàm accusandus. aut publicè derogandus: quia quum in eis à subditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prętulit, dicẽte Apostolo: Dei ordinationi resistit, qui potestati resistit, &c.

Contra obtrectatores suorum prælatorum. Vide factum Constantini Magni imperat. apud Ruffi li. 1. histor. eccl. c. 2. Theodore. lib. 1. ca. 11. Et Niceph. lib. 8. cap. 16. Matth. 10. Luc. 16. Gene. 9. Rom. 13.

VIDE similia in prima, secunda & tertia epistola Anacleti, & in epistola Telesphori ad omnes Episcopos.

VII.

Quid verò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

A. Diuina isthæc est ordinatio quę nõ potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoq;, Sacerdotes in Ecclesia honorẽtur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri atq; obseruari ille qui dixit: [b] *Super cathedrã Moysi sederũt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm autem eorum opera nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.*

B. Cæterùm inter malos delect[9] quidam habendus est, vt quod ad manus authoritatemque docẽdi spectat, illis tantùm fidẽ obediẽtiámque deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitimè ordinati ac missi, sanam ecclesię doctrinã profitentur: ab aliis verò vt hostibus & pestibus sedulò caueamus.

a Eccl. 7. d Matth. 10. d Luc. 10. c. Ioã. 13. c Chrysost. hom. 2. in 2. Tom. & 65. in Gen. Orig. ho. 7. in Ezech. Bern. ser. 66. in can. Augu. epist. 137. b Matth. 23. a Augu. ser. 49. de verbis Domini. Chryso. hom. 85. in Ioan. c

C. Qua de re sapiẽtissimè monet, atque hũc in modum docet antiquissimus Irenęus: [c] Iis qui in Ecclesia sũt presbyteris obaudire oportet, & qui successio-

c Lib. 4. c. 43. Vide eundem lib. 3. c. 2. & 3.

nem habet ab Apostolis,& qui cũ Episcopatus successione charisma veritatis acceperũt: Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocũque loco colligũtur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malæ sententię, vel quasi scindẽtes & elatos. Nec multò[d] pòst: Ab omnib' talib' absistere oportet: adhęrere verò his qui Apostolicã, sicut prædiximus, doctrinam custodiũt, & cum presbyterij Ordine sermonẽ sanum, & conuersationem sine offensa præstant, ad confirmationẽ & correctionem reliquorum. Hæc Irenæus ille, qui sancti Ioannis Euangelistæ discipulũ Polycarpum præceptorem audiuit. Nec aliter Tertullianus[e] docet, qui hæreticis hoc exprobrat, dicẽs: Ordinationes eorũ temerariæ, leues, & inconstãtes. Nunc Neophitos collocãt, nunc seculo obstrictos, nũc Apostatas nostros: vt eos gloria obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm faciliùs proficitur, quàm in castris rebelliũ, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodiè Episcop', cràs alius: hodiè Diaconus, qui cràs lector: hodiè presbyter, qui cràs laicus. Nã & laicis[f] sacerdotalia officia iniũgũt. Hucusquè Tertullianus, perpulchrè nobis depingẽs nõ suæ tantùm, sed huius etiã ætatis præposteros mores, & prophanos in turbãdis sacris ordinandísque ministris conatus sectariorum ostendens.

d Cap.44.li.4.

e Lib. de præscriptionibus aduersùs hæreticos.

f Vide & Epiph. hæres. 24. & 49.

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

2. MATTHÆI decimo: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.

3. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

4. IOANNIS decimotertio: Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secũda in epistolam secundam ad Timotheum: Obedite præpositis vestris, & subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilant pro animabus vestris quasi rationem redditurì. Nã dic, oro, ipse tanto periculo tui gratia subditus est: tu illi obtẽparare directes in his, quæ tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia ritè disponat, quãdiù tu minùs rectè vales, angoris vacuus esse non potest, cùm duplex ab eo ratio sit exigẽda. Iam verò considera, quãtum periculi sit, per singulos subitorum discuti, rationémque pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impẽdas, quãtumlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etsi animam ponas, ipse hoc pro te iugiter facit: etsi id minùs hac in vita facit, quòd persecutionis nõ adsit tempus, eam tamen periculo æternæ mortis exponit. Tu contrà, neque ad verba vsque illi subiici vis. Hoc nempe est malorum omnium causa, quòd rectorũ authoritas periit, nulla iis reuerẽtia habetur, nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nũc peruersa & confusa sunt omnia. Neque istud pręposítorũ gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantùm obtemperantes habebũt, idque pro vtilitate nostra? Hi enim licèt honorẽtur, nihil ex eo honore in futurũ lucrantur, maióremque damnationem indè suscipiunt. Etsi patiãtur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirũt immò & meritorum illis accedit cumulus atque defensio. Nostrì denique causa cuncta illi faciunt. Nã siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodùm dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: Siue iniuriis afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Nõ te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est: non ergò hæc illorum gratia, sed vestrì causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verè sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deũ ipsum aliquãdo contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudęi Deum spernere didicerunt, qui Moysen contempsêre: quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attẽdit Deus, quòd suì gratia illum etiã, qui dignus honore nõ est, obsequiis foues, ipséque tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetę suscipit, mercedẽ prophetę accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat sacerdoti, mercede sua nõ destituetur. Nã si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi quẽ suscipis ignoras, tãtũ pręmiorũ accipis: si ei subiiciaris cui imperat Deus, nõ multò magis mercede donaberis? Super Cathedram, inquit, Moysi sederũt scribę & pharisæi: omnia ergò quęcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorũ nè faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtique Domini est. Non ex seipso loquitur: si despicis, non illum despicis, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vnde inquies cõstat Deum fuisse illius ordinationis authorem? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus,

Heb.13.

Contra eos qui obedire Sacerdotibus quanuis malis, recusant.

1.Reg.2.

Num.16.

Matth.10.

Matth.23.

Malach.2.

Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidē ille ordinat, per omnes tamē ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestū hominem populi causa locutus est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suę gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas quibus dicturus est, Non noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: pérque illos qui dęmones in nomine suo eiecerūt: nō magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si prępositorum vitas discutere pergim^9, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersóque ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superiùs pedes, inferiùs verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autē pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterùm: Tu quid iudicas fratrē tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minùs magistrum? Nam si quidē hoc statuit Deus, bene facis, peccásque nî facias: sin verò contraria præcepit, noli præsumere, neque ea coneris quæ super te sunt. Insurrexerunt aduersùs Aaron post vituli formatam effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergò: Nónne illi periêre? quilibet, quæ ad se pertinent, solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiamsi Angelus sit, obaudire noli: sin verò rectè docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibúsque moderātem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vndè tibi id cōstat? Noli illum culpare, antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicētem: Descendens videbo, si secundùm clamorem suum consummantur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinâsti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, nō tuum. Tu seruus vltimus, non Dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, nè eius quoquè criminis reus tenearis, quo illum accusare præsumis. Et quo modo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Nō tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris: Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanū, sed Apostolo Christū in se loquentem circunferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitámq; dijudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quidnam habet ille amplius quàm tu? non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, teipsū perdis ac perimis. Sūt verba ista plena arrogantiæ. Vndè enim nôsti illū te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vndè hoc nôsti, ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quāuis id scias, autem obruis: & si arguere possis, protinùs resilis, téq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergò hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Nō carēt reatu hęc verba. Audi quid dixerit Christ^9: Dico autem vobis, quòd omne verbum quodcūque loquuti fuerint homines, reddent rationē de eo in die iudicij. Cur teipsū quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis, ac pectus tundis atque in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi melior sis, hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti: Melior es? tace, vt persistas esse melior: quod si loquaris, omnia exinanîsti. Si te putas esse, desîsti: si nō putas, multùm sanè profecisti: Si enim qui peccator aduenerat, vbi confessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) non lucrabitur? quātum ex ea humilitate suis adiiciet commodis? Vitā tuā diligentiùs discute. Audi quid dicat admonēs Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tātùm habebit gloriā, & non in altero. nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percontaris, vulnus ille habeat nécne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicísque sanum illum esse oportuit, medicus cùm sit? Quādo verò sanus medicus nō est, abscedo, vulnus mecum insanabile referens? Nunquid enim si sacerdos malus sit, indè solatiū capiet subditus? Nihil minùs. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrē qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tā gloria quàm probrum est. Et si sensum amiserit, veniam habe: longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illum, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tuī gratia exornat domū, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tuī causa preces exoluit, pro te apud illū religio cultúsque & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hęc ergo, atque cōsidera, accede ad ea summa cum reuerētia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis, neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populū saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum cōferre potuisset? Nō possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus, aperire os: cæterùm cuncta Deus operatur. symbolum iste tātummodò implet. Intuere quantum inter Ioānem & Iesum interest, & audi dicentem Ioānem: Ego opus habeo à te baptizari. &, Non sum dignus soluere ipsius corrigiā calceamenti. Sed tamen cùm tantum interest, descendit spiritus, quē nō habebat Ioānes. De plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus. Priùs tamen quàm baptizaretur, nō ille descendit, neque Ioannes illum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodò. Nemo homo tantum distat ab homine, quātum à Christo Ioannes. Descendit tamē spiritus, vt discas Deū omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile;

Marginal notes: Num. 22. — Psal. 6. Matth. 7. — 1. Cor. 4. Rom. 14. — Num. 16. — Si fidei dogma peruertant, non audiendi. — Obtrectatoribus respondet. — Gen. 18. — Matth. 12. — Galat. 6. — Egregia similitudo. — Eccl. 3. — Deus per malos etiā operatur. Nota. — 1. Reg. 6. — Matth. 3. Luc. 3. Ioan. 1. — Ioan. 1.

& nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiuslibet meriti sacerdos offerat, eadem est, quã dedit Christus ipse discipulis, quámque sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hãc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadẽ sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est, eadémq; baptismi ratio est: adeò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia priùs ipse alacritatem voluntatis ostẽderat, fidémq; plenissimę deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur.

Actor. 10.

6. IDEM homilia sexagesimaquinta in Genesim: Hoc mãdatum posuit Ægyptiis Ioseph, vt ità tributum penderent Pharaoni, excepta sola Sacerdotum terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotum Idolorum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorẽ his, quibus* omniũ Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi & tãtam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ità eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis, quòd honor ad Deum ipsum pertinet? Nè igitur respicias eũ cui honor cõfertur. Non enim propter illum debes quod tuũ est facere, sed propter illum cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertim accipias. Et paulò pòst: Nè igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorũ errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis: sed quãtum distat error & veritas, tãtum distãt & illorum, & Dei sacerdotes. Tam excellẽtem igitur & honorẽ impẽdere debemus, vt multò plures è supernis nobis retributiones accrescãt.

Gen. 46.

Idololatræ quantum honorem detulere sacerdotibus suis.

For. *omne.

7. ORIGENES homilia septima in Ezechielem: Pl⁹ hi qui sunt in medio, oppugnãtur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quę celari nõ potest, omnibus scandalũ fiat, & impediatur fides per cõuersationẽ pessimam clericorum. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona, nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersùm humanam cõmẽtatur animam. Vndè qui curam habet vitæ suę, neque mãsuetudine hæreticorum capitur, ad consentiendũ doctrinæ eorũ, neque meis delictis qui videor in Ecclesia prædicare, scãdalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet secundùm pręceptum Domini, qui ait: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia quæcũque vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicũt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super Cathedram Moysi quasi scriba & Pharisęus. Præceptum tibi est, ô popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, cõspexeris verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt nõ habeas iuxta dicentis vitam tuam instituere, sed ea facere quę loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quẽpiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & prohetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exẽplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad ęmulãdum, vt cùm dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersùm præceptũ Domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

Cur diaboli opera tantoperè impugnentur illi, qui aliis præsunt & populum docent.

Matth. 23.

Malæ vitę doctores audiẽdi, non imitãdi sunt, sed Christus & sancti.

8. BERNARDUS sermone sexagesimosexto in Cantica: Iam verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si sacramenta contẽnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiẽdis idonei sacramentis, nunquàm verò duo ista conuenient, Episcopum esse, & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si neges Episcopum, arguet te testimonium Ioãnis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiã prophetâsse refert. Apostolus erat Iudas, & licèt auarus & sceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apostolatu dubitas quem Dominus elegit? Nónne ego, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Audis eũdem electum Apostolũ, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopũ qui peccator est? Super Cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, & qui non obediẽrunt eis tãquàm Episcopis, inobedientiæ rei fuerunt etiã in ipsum Dominum præcipiẽtem & dicentẽ: Quę dicũt, facite. Patet, quanuis scribæ, quanuis pharisæi, quanuis videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moysi ad eos quoque nihilominùs pertinere quod item dixit: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.

Episcopi & presbyteri mali sũ authoritatem & dignitatẽ tinent.

Ioan. 11.

Actor. 1.

Ioan. 6.

Matth. 23.

Luc. 10.

9. AVGVSTINVS epistola centesima trigesima septima ad Hipponenses: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captãt, nisi vt quisquis Episcopus vel cleric⁹ vel monachus vel sanctimonialis deciderit, omnes tales esse credant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autem de aliquibus qui sanctum nomẽ profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et post pauca. Hęretici non habendo quod in causa suę diuisionis defendãt, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinę scripturæ veritatem, qua vbiquè diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prędicatur, adducant in odium, de quibus & fingere quicquid in mentẽ venerit, possunt. Vos autẽ non ità didicistis Christum, si tamen illum audîstis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit etiam de dispensatoribus malis, mala sua facientibus, & bona eius loquẽtibus, vbi ait: quę dicunt, facite: quę autẽ faciũt, facere nolite: dicunt enim, & nõ faciunt. Orate quidẽ pro me, nè fortè aliis prædicans, ipse reprobus inueniar. Veruntamen cùm gloriamini, non-

Quia aliqui Episcopi, clerici, monachi aut sanctimoniales mali sunt, omnes tales esse credi volunt malevoli homines.

Nota veterẽ Hæreticorũ artem diligenter.

Christus suos fecit securos de malis dispẽsatoribus.

Matth. 23.

1. Cor. 9.

non in me, sed in Domino gloriemini. Quantumlibèt enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quàm arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobus vnus inuentus est. Aut melior sit quàm domus Abrahæ, vbi dictum est, Eiice ancillam & filium eius: Aut melior sit quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Iacob, vbi lectū patris filius incestauit: Aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit, cuius alter filius contra patris tam sanctā mansuetudinem rebellauit: Aut melior quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamē si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superiùs commemoraui, Foris pugnæ, intùs timores: nec diceret, cū de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit. Oēs enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremò quàm cælum, vnde angeli ceciderunt.

Vbique mali cum bonis coniuncti. Gen. 9. Genes. 21. Malac. 1. Gen. 49. 2. Reg. 13. & 15. 2. Cor. 7. Philip. 2. Ioan. 12. Esaiæ 14. Apoc. 12.

10. MATTHÆI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi, &c. vt in textu.

11. AVGVSTINVS quadragesimonono sermone de verbis Domini: Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro. Sunt homines in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus commoda sua, siue pecuniaria, siue honorū vel laudis humanæ. Quomodolibet volentes accipere munera euangelizant, & non tam salutē eius quærunt cui annunciant, quàm commodum suum. Ille autem qui audit salutem ab eo, qui non habet salutem, si ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo spem posuerit, per quem illi annūciatur salus: qui annunciat, habebit detrimentum: cui annunciatur, habebit lucrum. Habes Dominum dicētem de pharisæis, super Cathedrā Moysi sedent. Nō eos solos significabat Dominus, quasi verò eos qui crederét in Christum, ad Iudæorum scholam mitteret, vt ibi discerent, quemadmodùm iter sit ad regnum cælorum? Nónne ideò Dominus venit, vt instrueret Ecclesiam, ipsósque Iudæos benè credentes, & benè sperantes, & benè diligentes segregaret, tanquàm frumenta à paleis, & faceret vnum parietem circuncisionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis? Et post pauca: Sed nomine Pharisæorum & Scribarū significauit quosdā in ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent. Se autem figurauerat in persona Moysi: Etenim personam eius gerebat Moyses. Iterùm post pauca: Laicus qui vult benè viuere, cùm attenderit clericum malum, quid sibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt facite: quæ faciunt, facere nolite. Ambulabo viam Domini, non sequar eius mores. Audiā ab illo, non verba ipsius, sed Dei. Sequar Deum, sequatur ille cupiditatem suam. Quia si voluero apud Deum sic me defendere, vt dicam: Domine, vidi malè viuentem illū Clericū tuum, & ideò malè vixi: nónne mihi dicturus est, Serue nequam, non à me audieras, Quæ dicunt facite, quæ autē faciunt, facere nolite? Malus autem

Philip. 1. Matth. 23. Cathedram Moysi qui tenere dicatur. Ephes. 2. Boni laici officium. Matth. 23.

laicus infidelis, non pertinens ad gregē Christi, nō pertinens ad frumentum Christi, qui tanquā palea in area toleratur, quid sibi dicit, quando cœperit illū arguere verbū Dei? Exi: quid mihi loqueris? Ipsi Episcopi, ipsi Clerici non illud faciunt, & me cogis vt faciam? Quærit sibi non patronū ad causam malā, sed comitē ad pœnā. Nam nunquā eum ille defensurus est in die iudicij, quemcunque malum voluerit imitari. Quomodo enim diabolus omnes quos seducit, non seducit cum quibus regnet, sed cum quibus damnetur: sic omnes qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennā quærunt, non patrocinia ad regna cælorum.

Malorum falsorum consuetudo.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaquinta in Ioannem: Magna dignitas Sacerdotum. Quorumcunque remiseritis, inquit, remissa sunt peccata. Quamobrem Paulus dicebat, Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, vt maximum ipsis habeatis honorem. Tu enim rem tuam curas: quam si benè ordinaris, nulla tibi alia solicitudo impendet. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem non diligenter curauerit, cum impiis in gehēnam detruditur? & nonnunquā nō propriis actionibus, sed nostris damnatur, nisi omnia quæ ad se spectāt, efficiat. Cùm igitur periculi magnitudinē videatis, multa eos beneuolentia prosequamini: quod & Paulus significauit, dicens: Ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: idcircò maximè colendi sunt. Quòd si eis insultabitis, neque vestra benè disponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Christus: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcūque dixerint vobis vt faciatis, facite. Nunc non est dicendum, super Cathedram Moysi, sed super Cathedram Christi sederunt sacerdotes. Eius enim acceperunt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Christo legatione fungimur, tamquàm Christo exhortante per nos. Nónne videtis seculi principibus omnes subesse, & sæpè genere, vita, & prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominùs principis, qui eos præposuit reuerentia, nihil, quales illi sint, cogitant. Quòd si homo aliquem constituerit, tantus subit metus: si Deus quem constituit, despicimus, maledicimus, innumeris afficimus contumeliis: & cùm fratres nostros iudicare prohibeamur, cōtra Sacerdotes linguam acuimus. Quánam hæc digna excusatione, cùm in oculo nostro trabem non videmus, festucā in proximi oculo acriùs censemus? Nescis grauius te tibi iudiciū præscribere, cùm ità alium iudicas? Hæc dico non quòd indignos ad Sacerdotium assumi probē, sed miserescens, & lacrymans. Non tamen propterea à subditis iudicandi sunt, etiamsi malè & vitiosè viuant. Tu autem si tibi consules, nihil in his quæ illis à Deo cōmissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spiritales largitus est, & in muto ore, & lingua immūda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus est: multò magis propter vos fideles, etiam si praui sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum sanctum.

Ioan. 20. Hebr. 13. Sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta. Ibidem. Matth. 23. Super Cathedram Christi sedent Sacerdotes, & audiēdi, quāuis sint mali. 2. Cor. 5. Matt. 7. Lu. 6. Num. 22. & sequent.

1. C. IRENÆVS contra hæreses libro quarto, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris, &c. vt in textu.

2. IDEM libro tertio, capite secundo: Cùm autem ad eam iterùm traditionem quæ ab Apostolis,

quæ per ſucceſſiones presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, prouocamus eos qui aduerſantur Traditioni, dicent ſe non ſolùm presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores, ſynceram inueniſſe veritatem.

3. Et capite tertio, vt ſuprà de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B. teſtim. tertio.

4. Item libro quarto, capite quadrageſimoquarto: Ab omnibus igitur talibus abſiſtere oportet, &c. vt in textu.

5. Tertvlianvs de præſcriptionibus hæreticorum: Ordinationes eorum, &c. vt in textu.

6. Epiphanivs hæreſi quadrageſimaſecunda & quadrageſimanona, vt ſuprà, quæſtione ſecunda, C. teſtim. quinto & ſexto.

VIII.

Quæ virtus eſt huius Sacramenti, & quis effectus?

a Conc. Floręt. & Trident. & Aug. li. 2. contra epiſtolã Parmeniani, c. 13. & Greg. in ca. 10. li. 1. Reg.

In ca. 12. 2. ad Cor.

g Acto. 6. b c 13. a 14. d 15. a c 1. Tim. 4. d Tit. 1. b Cypr. epiſt. 75.

A. Eximia certè virtus eſt, & affectus multiplex. Nam qui ſeptem his Ordinibus, quos diximus, ritè initiãtur, Dei conſequũtur gratiã[a] & poteſtatem ſpiritualem, vt quæ ad Ordinũ ipſorum functiones proprias pertinent, ſalubriter exequantur, ac inter Deũ Deíque populum idonei miniſtri ſint cõſtituti: Vndè Ambroſius:[b] In loco Ordinis officij Eccleſiaſtici poſitus, gratiam habet, qualiſuis ſit, non vtique propriam, ſed Ordinis per efficaciam Spiritus ſancti.

d Num. 16. c Heb. 5. b 1. Paralip. 13. c 2. Reg. 6. a b 2. Par. 26. c d

e Hier. 23. d 14. c 27. c 29. b

f Ioan. 10. a Cant. 2. d Actor. 20. f Matth 7. c

B. Habẽt prætereà iidem[c] ordinati certum ex eo & illuſtre teſtimoniũ, quo ſe miniſteriáque ſua cõmendent, & cõprobẽt aliis. Irà fit, vt iis Ordinibus inſigniti, & in miniſteriũ Eccleſię ſegregati, rectè cognoſcãtur, & ſuo in loco habeãtur, meritóque honorẽtur. Væ autem[d] iis, quos nõ Aaronis à Deo vocati exemplũ impellit, ſed nouãdarum rerũ ſtudium ac animi tumor ad inſtar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocũque occupãda ac arripienda præcipitat. In quos Diuinus ille ſermo rectè cõpetit:[e] *Non mittebam prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.*

g Trident. ſeſſ. 23. ca. 4.

h Laod. can. 13.

* Rom. 10 c

i Actor. 13. a

K Vide Leonẽ epiſt. 87. ad epiſcopus Africanos, & Gregorium, lib. 4. epiſt. 52. Dionyſ. in lib. de eccl. hierarch. ca. 5.

l Cant. 6. a

C. Et hos nõ Eccleſiæ miniſtros habendos, ſed vti[f] fures, latrones, vulpes, canes & lupos cauendos eſſe ſcriptura monet quoniam: illi non per oſtiũ ingrediũtur, ſed aut propria temeritate, aut propter[g] magiſtratus dũtaxàt ciuilis vel turbæ[h] popularis fauorẽ, eccleſiaſtica munia ſibi ſumunt, abſque legitima quidẽ vocatione & ordinatione in ſacra illa munia inuolantes.* *Quomodò autem prædicabunt niſi mittantur?* vt[i] ſegregatus ille in miniſterium Paulus inquit.

m 1. Cor. 12. d

n Epheſ. 4. c

D. Certè Ordine[k] confuſo, & ſublato Sacerdotio, Eccleſiaſtica corrueret Hierarchia, quę tũ ex Presbyteris & aliis miniſtris, tũ verò ex Epiſcopis rectè ordinatis cõſtat: nec eſſet Eccleſia, quod dicitur, caſtrorũ acies[l] ordinata, nec veri & legitimi Eccleſiæ miniſtri internoſcerentur: prætereà docendi munus & authoritas vileſceret, Sacramentorũ diſpẽſatio infidè præpoſteréque curaretur, ac vana etiã foret: functiones demùm Eccleſiaſticæ perturbarẽtur, atque ſicut res nũc ipſa nimiùm docet, nouæ, falſęque doctrinæ per nouos iſtos falſóſque ſpõſę miniſtros gliſcerent: vndè grauibus etiã & exitialibus motibus, quos experimur, idẽtidèm Eccleſia cõcuteretur. Quapropter Apoſtolus Paulus[m] non modò gradus miniſtrorũ in Eccleſia diuerſos poſuit, verum etiamquàm ſalutares ac neceſſarij eſſent, adiũxit, vt affirmet[n] diuinitꝰ eos eſſe datos Eccleſiæ, quemadmodùm anteà dictũ fuit, *Ad conſummationẽ Sanctorũ, in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti, & vt iam non ſimus paruuli fluctuantes,*

ctuātes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem oris.

E. Et est profectò illustris hæc nota Ecclesię multóq; certissima, quòd videmus perpetuã illam, nulláque hactenùs ętate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionẽ, quos Deus in ea ad huius regni sui gubernationẽ integram collocauit. Eóque magis ministrorũ isthæc institutio, tãquàm nexus firmissimus[o] Ecclesiæ, & conseruandæ vnitatis pulcherrimũ vinculum, sedulò retinẽda. & in malis etiã Ecclesiæ ministris (vt diximus) propter Diuinã ordinationem est vsque honorãda. Quod Augustinus intelligens, [p]In illum, inquit, ordinẽ Episcoporũ, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasiũ, qui nunc in eandẽ Cathedram sedet, si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil pręiudicaret Ecclesiæ & innocẽtibus Christianis: quibus Dominus prouidẽs, ait de præpositis malis: [q]*Quæ dicũt, facite: quæ autem faciũt, facere nolite.* Hæc Augustinus.

o Irenæ. li. 3. c. 3. & li. 4. cap. 43. Optatus li. 2. cõtra Donat. Aug. epi. 165. & 42. Itẽ, contra epist. fundamen. c. 4. Et in Psal. contra Partem Donati. Tertull. de præscr. hæret.

p Epist. 165. Vide eundem lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 51.

q Matth. 23. a

TESTIMONIA.

1. A. Concilivm Florentinum: Effectus Sacramenti Ordinis, est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus minister.

2. Concilivm Tridentinum sessione vigesimatertia, capite tertio & canone tertio, vt suprà quæstione prima. A. testim. nono.

3. Avgvstinvs libro secundo contra epistolam Parmeniani, vt suprà ibidem, testim. primo.

4. Gregorivs Magnus in caput decimum libri primi regum.

5. Et Ambrosius in duodecimum prioris ad Corinthios, vt suprà, quæstione prima, A. testimonio quinto & decimo.

1. B. Actorvm sexto: Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippũ, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonẽ, & Parmenam, & Nicolaum aduenã Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorũ: & orantes, imposuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa multa in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erãt à Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano. Et nõ poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur.

2. Et capite decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino & ieiunãtibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos, & ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierũt Seleuciam, & indę nauigauerunt Cyprum. & cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.

3. Item decimoquarto: Reuersi sunt (Paulus & Barnabas scilicet) Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animos discipulorũ. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino,

4. Et decimoquinto: Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersùs illos, statuerũt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apostolos & Presbyteros in Hierusalem super hac quæstione Ibidem: Perambulabat autẽ (Paulus) Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

5. Prioris ad Timotheũ quarto. Noli negligere gratiam quæ in te est, quę data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

6. Ad Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

7. Cyprianvs epistola septuagesimasexta ad Magnum: Si apud Nouatianum est Ecclesia, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quẽ præter sacerdotij honorem, martyrio quoque Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Euangelica & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ortus est. Habere nanque aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersùm se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus vnitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, cùm de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo vna comedetur, non eiicietis de domo carnẽ foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoque typũ portabat Ecclesiæ, expressum videmus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foràs, reus sibi erit. Quo sacramẽto declaratur, in vnam domum solã, id est, in Ecclesiam victuros, & ab interitu mundi euasuros, colligi oportere: Quisquis autẽ de collectis foràs exierit, id est, si quis quamuis in Ecclesia gratiam consecutus recesserit, & ab Ecclesia exie-

Lib. 1. epist. 6.

Nemini succedẽs Nouatus à seipso ortus est.

Exod. 12.

Iosue 2.

tit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quòd pereat imputaturum. Quod Apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum esse vt peruersum & peccatorem, & à semetipso dãnatum. Hic est enim qui reus sibi erit, non ab Episcopo eiectus, sed sponte de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et idcirco Dominus insinuans nobis vnitatem, de Diuina authoritate venientem ponit & dicit: Ego & pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigẽs Ecclesiam suam, denuò dicit: Et erunt vnus grex & vnus pastor. Si autem grex vnus est, quomodò potest, gregi annumerari qui in numero gregis nõ est? aut pastor haberi quomodò potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præsidente) nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit & prophanus, Dominicæ pacis ac diuinæ vnitatis inimicus, nõ habitans in domo Dei, id est, in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atque vnanimes habitãt? loquente in Psalmis Spiritu sancto & dicẽte: Deus qui habitare facit vnanimes in domo. Ibidem: Quod verò eundẽ quem nos Deum Patrem, eundem filiũ Christum, eũdem Spiritum sanctum nôsse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum sacerdote Aaron & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabãt. Tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerunt, diuinitùs percussi pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt, nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia, irreligiosè & illicitè contra ius diuinæ dispositionis oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, nè in vsu de cætero essent sacerdotib⁹, sed potiùs indignationis & vltionis diuinæ memoriam corrigendis posteris exhiberẽt, iussu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundùm quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filiis Israël, vt non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incẽsum ante Dominum, vt non sit sicut Chore. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foràs egressi cõtra Dei sacerdotes impudẽter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque vnitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vindicare conantur. Quomodò perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliũtur? &c. Atque vt magis intelligi posset contra huiusmodi audaciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solùm duces & authores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separauerint, præcipiẽte per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tãgere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod cõminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit vt quisquis à Chore & Dathan & Abiron non se separâsset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Oseæ Prophetã Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tãquàm panis luctus: omnes qui manducant ea, cõtaminabuntur. Docens scilicet & ostendẽs, omnes omninò cum authoribus supplicio coniũgi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur?

[Margin notes: Ioan. 10. — Ibidem. — Ordinatio succidanea. — Psal. 67. — Non est satis de Deo idem sentire quod Ecclesia. — Num. 16. — Alieno officio sese immiscentes. — Exod. 28. — Num. 16. — Oseæ 9.]

8. NVMERORVM decimosexto, de seditione Chore loquens: Dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum, descenderúntque viui in infernũ, operti humo, & perierũnt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

9. AD Hebræos quinto: Nec quisquã sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

10. PRIMI Paralipomenon decimotertio: Congregauit Dauid cunctum Israël, à Sihor Ægypti vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcã Dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid & omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret indè arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposuerúntque arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Aminadab Oza autem & fratres eius minabant plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israel, ludebant coram Deo omni virtute, in canticis & citharis, & Psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autem peruenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcam, bos quippe lasciuiens, paululùm inclinauerat eam. Iratus est itaque Dominus cõtra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. SECVNDI Regum sexto: Postquàm autem venerunt ad aream Nachor, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabãt boues, & declinauerunt eam. Iratúsque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortu⁹ est ibi iuxta arcã Dei.

12. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto: Cùm roboratus esset (Ozias) eleuatũ est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressúsque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, statímque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, & dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleat incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium: egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratúsque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statímque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in Domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eum Azarias pon-

pontifex,& omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset ilicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIÆ vigesimotertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto : Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. ITEM vigesimoseptimo: Non misi eos: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eiiciãt vos, vt pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigesimonono: Falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus.

I. C. IOANNIS decimo: Amẽ, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascẽdit aliundè: ille fur est & latro. Fur non venit, nisi vt furetur & mactet & perdat. Lupus rapit & dispergit oues.

2. CANTICORVM secundo: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

3. ACTORVM vigesimo: Ego scio (inquit Paulus ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinæ) quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.

4. MATTHÆI septimo: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiũ, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite quarto, vt suprà quæstio. prima, A. testimon. nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimotertio: Turbis non esse permittendum, eorum qui sunt in sacerdotio constituẽdi, electionem facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodò audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur?

8. ACTORVM decimotertio : Segregate mihi Saulum & Barnabam, &c.

1. D. LEO Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos, per Mauritaniã Cæsareensem constitutos: Quòd si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus prouidenter scienterque curandũ est, vt in Dei domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum: quanto magis elaborandum est, vt in electione eius qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? nã totius familiæ Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

2. GREGORIVS Magnus libro quarto epistola quinquagesimasecunda ad Episcopos Galliarũ: Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberẽt, & potiores minoribus dilectionẽ impenderent: vna cõcordiæ fieret ex diuersitate contextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum: Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Quia verò creatura in vna eadémq; qualitate, gubernari vel viuere non potest, cælestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sint Angeli, sint Archangeli, liquet quòd non æquales sunt: sed in potestate & ordine, sicut nôstis, differt vnus ab altero.

Hierarchia ecclesiæ.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto in initio, vbi de sacris ordinibus tractationẽ instituit: Tempus iam admonet, post diuina istiusmodi munia, ipsos exponere sacros Ordines, ac distributiones, virtutésque ipsorum, & actiones atque consummationes, subiectámque illis trinitatem excellentium ordinum : vt ostendatur sacerdotij nostri perfunctio, inordinata omnia & incomposita atque cõfusa ab se arcere semper atque cohibere: ornatum verò atque ordinem & grauitatem, in proportionibus sanctorum ordinum suorum exhibere. Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis distribuerimus numerum, in libro de cælesti hierarchia congruè satis (reor) exposuimus, dicentes, (vt habet sacra nostra traditio) omnem sacrorum ordinũm functionem, in sanctissimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, aliósque sacratius imbuũt, inq; eos qui ab his sanctissimè promouẽtur. Et quibusdã interiectis: Ostẽsum est igitur Antistitũ ordinẽ perficientẽ esse, & perfectionis authorẽ: sacerdotũ verò, illuminãtem atque ad lucẽ promouentem: porrò ministrorum, purgantem atque discernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere solùm, verùm & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in se cum illuminante habet purgantem quoq; scientiam. Verùm quæ inferiores sunt, ad præstantiora transire nequeunt, propterea quòd fas illis nõ est, ad istiusmodi prosilire superbiam. Porrò sacratiores virtutes vnà cũ suis, inferiores quoquè sua ipsa perfectione scientias sacras nequaquàm ignorant. Quia tamen diuinarũ actionũ imagines sunt sacerdotales distinctiones, ornatissimi atque inconfusi diuinarum operationum ordinis insitos sibi fulgores indicantes: in primas, ac medias, & vltimas sanctas actiones atque ordines pontificali discretione distributæ sunt, insinuantes (vt dixi) in seipsis diuinas actiones ordinatas esse atque impermixtas. Quia enim summa illa diuinitas, eos (quibus se insinuat) spiritus purgat primò, consequenter illuminat; & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: meritò sacerdotalis diuinas imagines præ se ferens æmulatio, discretos seipsam in ordines, virtutésque distribuit, apertè indicans, diuinas actiones in castissimis purissimísque ordinibus constãter atque incõfusè persistere.

Inordinata & incomposita arcet Sacerdotium Christianæ legis.

Ordinata graduum in Ecclesia distinctio quid designet.

4. CANTICORVM sexto: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Ierusalẽ, terribilis vt castrorum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidẽ posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Nũquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum?

nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

6. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum, &c.

1. E. IRENÆVS aduersùs hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longū est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarū enumerare successiones, maximæ & antiquissimę & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes cōfundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sentētiam prætérquàm oportet colligunt, &c. vt suprà de præceptis ecclesiæ, quæst. nona, B. testim. tertio.

2. ET libro quarto, capite quadragesimotertio, vt suprà, quæstione septima, C. testim. primo.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæst nona, B. testim. quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesimasexagesimaquinta ad Generosum, vt ibidèm, testimonio quinto.

5. IDEM epistola quadragesima secunda ad Madaurenses, ibidèm test. monio sexto.

6. ITEM contra epistolam Manichæi quam vocant fundamenti, capite quarto, vt suprà de Fide & Symbolo, quæstione decimaoctaua, D. testimonio nono.

7. IDEM Augustinus in psalmo contra partem Donati, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimonio septimo.

8. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos, vt sup. ibidèm, E. testim. secūdo.

9. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta: In illum ordinem Episcoporum, &c. vt in textu.

10. IDEM libro secundo contra litteras Petiliani, capite quinquagesimoprimo, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testim octauo.

11. MATTHÆI vigesimotertio, vt in textu.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid est Matrimonium?

a Aug. in li. de fide & operib. ca. 7. & li. 1. de nupt & concu. ca 10. & 21. li. de bono coniu. ca. 24. Ambr in ca. 5. Ephe. Petrus Damia. ser. 1. de dedicat. Lucius 3 in 5. decretal ti 7. c. 9. Constantien Concil. sess. 15. artic. 8. Trident. sess. 24. can. 1.
b Gen. 24 g Tob. 7. e d Ambr. de instit. virginis, ca. 6.

c Calixtus 1. epist. 2. Lateran. can 50. Trident. sess 24 can. 3. & 4. & de refor. matrimon. ca. 2. & sequent.

d Gen. 2. d Matth. 19. a 1. Cor. 7. a Ephes. 5. e f g.

e Gen. 2. d Fulgent. epist. 1. ca. 3. Isidorus lib. 2. offic. e. clesiast. ca. 19.
f Chrysost hom. 50. in epist. ad Ephes. in morali exhortat. hom. 5 in 1. ad Thessal. Basilius de vera virginitate.
g 1. Cor. 7. a Aug. li. 9 de Gen ad lit ca. 7. Chrysost in Psal. 43. & hom. 3. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

MATRIMONIVM[a] est legitima viri fœminæque coniunctio, ad consuetudinem vitæ indiuiduam inter ipsos coniuges transigendam diuinitùs instituta.

B. Legitima, inquam, vt mutuus amborū[b] cōsensus accedat, & gradus, quos vocāt,[c] cōsanguinitatis & affinitatis, aliáq; id gen⁹ matrimoniū vel prohibētia, vel dirimētia, minimè intercedāt.

C. Cuius quidem coniugalis cōiunctionis si primariū authorē quęris,[d] Deus est Opt. Max. qui primos coniuges & humani generis parentes in ipso paradiso cōiunxit, suáque benedictione cohonestauit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis[e] ad Dei gloriam propagatio, & coniugum inter se familiaris fidúsque[f] conuictus, ac prætereà[g] fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate deuitatio.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite septimo: Hoc si semper nesciat, nunquā ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum tam diù quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quàm diù se possidere ignorat alienū: cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iustè iniustus vocatur. Absit ergò vt sensu non humano, sed planè vano sic doleamus cū flagitia corriguntur, tanquàm connubia dirimantur, maximè in ciuitate Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solùm vinculum, verumetiam sacramentum ità commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere: quod in republica tunc Romana, non solùm minimè culpabiliter, verumetiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur. Vinculum sacramentum nuptiarum.

2. IDEM libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo: Quoniam sanè non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam

quoddam sacramentum nuptiarum commēdatur fidelibus coniugatis. Vndè dicit Apostolus: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubiò sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiù viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubāt fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius sæculi, vbi interueniente repudio, sine crimine conceditur, cum aliis alia copulare cōnubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum Israëlitis permisisse testatur, sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa, si alteri nupserit. Et vsqueadeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potiùs sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus aliis adhæserunt. Cum aliis quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permanerent. Deniquè mortuo viro cum quo verum cōnubium fuit, fieri verum connubium nō potest, cum quo priùs adulterium fuit. Ità inter viuentes manet quoddā vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autē ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramētum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubiò redeunti, si amisisset abscedēs. Habet autem hoc qui recesserit, ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.

Sacramētum nuptiarum. Ephe.5. Col.3. — Psal.47. — Matth.19. — Lege Euangelij adulterij rei sunt, qui cōiuge viuente cōtrahunt cum alia persona. — Vinculū coniugale separatio auferre nequit.

3. ITEM capite vigesimoprimo eiusdem libri: Respondebit etiam connubij sacramentum, De me ante peccatū dictum est in paradiso: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergò est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxorib⁹ minimum, sed tamen coniunctionis inseparabile sacramentum.

Connubij sacramentum. Gen.2. — Ephe.5. — Cōiunctionis inseparabile Sacramētum.

4. IDEM de bono coniugali, capite vigesimoquarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gētes atque omnes homines, in causa generandi est & in fide castitatis, Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec saltem ipsa causa pariendi. Quæ cùm sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, soluitur vinculum nuptiale nisi cōiugis morte. Quemadmodùm si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquā ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito nōn carebit, quamuis ad iudicium permanente. Generationis itaque causa fieri nuptias, Apostolus ità testis est: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quasi ei diceretur, vt quid? continuò subiecit, filios procreare, matres familiâs esse. Ad fidem autem castitatis illud pertinet, Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir humiliter, & vir non habet potestatē corporis sui, sed mulier. Ad sacramenti sanctitatē illud, Vxorem à viro nō discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recōciliari: & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentū. Nec prolē autē carnalem iam hoc tēpore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Christo spiritualiter subdi, melius est vtiquè & sanctius: si tamen ea vacatione sic vtantur homines, quomodò scriptum est, vt cogitent quæ sunt Dei, quomodò placeant Deo.

Sanctitas Sacramēti facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere. — Confertur cū Sacramento Ordinis. — Proles. — 1.Tim.5. — Fides. 1.Corinth.7. — Sacramentū. — Cælibatus matrimonio præstat. — 1.Cor.7.

5. AMBROSIVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Mysterij sacramentum grande in vnitate viri & fœminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio, flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parentibus, homo vxori suæ adhæret, ita & relicto omni errore, Ecclesia adhęreat & subiiciatur capiti suo, quod est Christus.

6. PETRVS Damianus in sermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum sacramento, ità ait: Hoc magnum est, ait Apostolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnum, quàm illi, quibus est vna caro, vna mēsa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium (dicit vas electionis) torus immaculatus. Hoc destruuntur incestuosa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Matth.19. — Heb.13.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretalium Gregorij, titulo septimo de hęreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuersos qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum cōfessione, Matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramētis aliter sentire aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat: & generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per diœceses suas, cum cōsilio clericorum, vel clerici ipsi sede vacante, cum consilio (si oportuerit) vicinorum Episcoporum hæreticos iudicauerit: vinculo perpetui anathematis innodamus.

Sacramento baptismi, Cōfessionis, & cæteris annumeretur Matrimonij sacramentum. — Romanæ Ecclesiæ doctrina de Sacramētis amplectenda est.

8. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Huss: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ, &c.

9. TRIDENTINVM sessione vigesimaquarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè vnum ex septem legis Euangelicæ sacramētis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in * Ecclesia inuentum, neque gratiam conferre, anathema sit.

*Aliàs * in Ecclesiam inuentum.*

1.B. GENESIS vigesimoquarto: Et dixerūt Laban & Batuel: Vocemus puellā, & quæramus ipsius voluntatem: Cúmque vocata (Rebecca) venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait Vadam.

2. TOBIÆ septimo: Et appræhendens (Raguel) dexteram filiæ suæ (Saræ,) dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse cōiungat vos, impleátque benedictionem suam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem coniugij. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

3. AMBROSIVS de institutione virginis, capite sexto: Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomē asciscitur: Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Deniquè cùm iungitur puella, coniugium est, non cùm virili admixtione cognoscitur.

Pactio coniugalis facit coniugium. Sanguine iūctorum coniugia prohibentur.

4. CALIXTVS primus epistola secunda, capite quarto: Coniunctiones consanguineorū fieri prohibentur, quando has & diuinæ & seculi prohibēt leges. Leges ergò diuinę hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, nō solùm eijciunt, sed & maledictos appellant. Leges ergò seculi, infames tales vocāt, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt adspersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges seculi reijciunt, suscipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honestati non repugnantes, esse amplectendas, præsertim vbi vel publicæ consulunt vtilitati, vel Ecclesiasticę dignitatis authoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur? Eos autem consanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt.

5. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite quinquagesimo: Nō debet repræhensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm igitur prohibitiones de cōiugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculū pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cætero liberè copulentur. Prohibitio quoquè copulæ coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum de cætero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam nō potest, absque graui dispēdio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius enim numerus benè cōgruit prohibitioni cōiugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatē sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, quod constat ex quatuor elementis. Cùm ergò iā vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ità esse volumus perpetuā, nō obstantibus cōstitutionibus super hoc dudùm editis, vel ab aliis vel à nobis, vt si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cùm diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat: tantóque grauiora sint crimina, quāto diutius infelicem detinent animam alligatam.

Quartum cōsanguinitatis & affinitatis gradū nè excedat prohibitio coniugalis.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone tertio: Si quis dixerit, eos tātum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium cōtrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut cōstituere, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

Leuit. 18. Dispensatio Ecclesiæ circa gradus consanguinitatis.

7. ITEM Canone quarto: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs cōstituendis errâsse, anathema sit.

Impedimenta matrimonii dirimentia.

8. IN eadem sessione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite secundo: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multotiès in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta Synodus huic incōmodo prouidere, & à cognationis spiritalis impedimento incipiens, statuit vt vnus tantùm, siue vir siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summū vnus & vna, baptizatū de Baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, necnō inter baptizantē & baptizatum, baptizatíque patrem ac matrem, tantùm spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tātùm ad illum suscipiēdū admittat, & in libro eorum nomina describat: doceátque eos, quam cognationem contraxerint, nè ignorantia vlla excusari valeant. Quòd si alij, vltra designatos, baptizatū tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto cōtrahant: constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si Parochi culpa vel negligentia secùs factū fuerit, arbitrio ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio quę ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illius patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritalis cognationis impedimentis omninò sublatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

9. ITEM capite tertio, Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacūque ratione valida nō erunt, sancta Synodus prorsùs tollit: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispēdio obseruari.

Sponsalia.

10. ET capite quarto: Præterea sancta synodus, ijsdem & aliis grauissimis de causis adducta, impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium posteà factum dirimit: ad eos tantùm, qui in primo & secundo gradu coniunguntur, restringit. In vlterioribus verò gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimonium posteà contractū nō dirimere.

Affinitas ex fornicatione contracta.

11. ITEM quinto: Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multò magis locum habeat qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare

Intra gradus prohibitos contrahētes.

consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solennitates requisitas in cōtrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Si verò solennitatibus adhibitis, impedimētum aliquod posteà subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit; tunc faciliùs cum eo & gratis dispensari poterit. In cōtrahendis matrimoniis vel nulla omninò detur dispensatio, vel rarò: idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquàm dispensetur nisi inter magnos principes, & ob publicā causam.

1 C. GENESIS secundo capite: Immisit ergò Dominus Deus soporē in Adam: cúmque obdormisset, tulit vnam de costis eius & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierē: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nūc os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrē relinquet homo patrē suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

2. MATTHÆI decimonono: Accesserunt ad eū Pharisæi, tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suā quacunque ex causa? Qui respondens, ait: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erūt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo nō separet. Dicunt illi: Quid ergò Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiā cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

3 PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitū reddat, similiter autē & vxor viro. Mulier sui corporis potestatē non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatē non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipsum, nè tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secūdùm indulgentiam, non secundùm imperium. Et post pauca: Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. AD Ephesios quinto: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniā vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse, saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ità & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiā, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ità & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suā vxorē diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquàm carnē suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramētum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

5. GENESIS secundo, vt paulò antè, C. testim. primo.

6. FVLGENTIVS epistola prima de coniugali debito, & voto continentiæ à coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hęc est, vt nō explendę libidinis, sed substituendę prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis nanque bonis quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ cōgruit, quę non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non seritur, non eam affectant cōiugia casta, sed tolerant, eique imponunt nuptiæ honestatis modum, sine quo nō potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergò quæri debet ex nuptiis fructus, vt cohibendus sit lubricę voluptatis excessus. Quocirca si cōiugalis vsus eatenùs temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nasciture prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendā celeriùs spirituali generatione non negligat: nō deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio; quia & cōiugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcūditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere priùs formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergò si fornicetur, dānabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxàt vsu aliquantulùm intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citiùs bene operāti atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire tēperiem. Etsi nuptialis in vxore modestia nō tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Iustitia vtendi cōiugij est propter prolem eo vti.

Libidine casta coniugia nō affectant, sed tolerant.

Prolem citò curent baptizari.

Sine culpa infidelibus cōiugibus potest esse carnalis cōmixtio.

Libido cōiugalis per fidē thori seruatā, quomodo diluatur: præsertim si adsint opera misericordiæ vt cap. 4. docet.

7. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono: Illę sunt certę nuptię, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsæ dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergò quisque luxuriosè ampliùs viuit, quàm necessitas procreandorum liberorū cogit, iam peccatum est. Vndè necessum est, vt quotidianis eleemosynis ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentiùs per incontinentiam commaculant.

In nuptiis nō libido, sed proles quærenda.

8. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione,

multa pulchra habet de pacifico coniugum conuictu.

Propter vitæ communionē & prolium procreationē institutū est matrimoniū.

9. IDEM homilia quinta in priorem epistolam ad Thessalonicenses: Propter vitæ communionem & puerorum procreationem puella adiūcta viro est, non turpitudinis risúsque gratia, vt domū administret, vt & virum ad honestatē & castitatem erudiat, nō vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

Secūdum diuina iura est institutū cōnubium, cùm causa adiumenti & prolis fit coniunctio. Heb. 13.

10. BASILIVS in libro de vera atque integerrima virginitate: Tunc legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolísque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ità fiunt honorabiles nuptiæ, quandò rationem coniugij non præit obscœna voluptas: sed iacto secundùm leges diuinas sancto fundamento, matrimonium necessariò sequi voluptas ipsa cōcubitus, vnámque carnem duas facere deprænhenditur. Quia enim præcedēs animæ ratio, animas apertè necessitatis ratione coniunxit, meritò ità vnitas carnis quoquè, cui alligatæ sunt, vnitas sequitur. Porrò si animæ initio aliud proponāt, & caro postmodùm ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas sibi alligatas, vt affectioni suæ obsequatur, inducat: carnis tunc vitium secutæ animæ huiusmodi cōgressum execrabilem reddunt. Quod enim opus neque ratio, quę animę inest, neque lex iusta præcessit, id profectò vt iniquum à conscientia damnatur. Idcircò mulier, inquit, alligata est legi, quanto tēpore vir eius viuit: sin verò mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantùm in Domino. Vide quòd non simpliciter dixerit, nubat, sed adiecit, in Domino tantùm. Nam & quæ per mortem viri, liberam consequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate potita, vtcunquè nubere debet: sed tantùm in Domino. Quid est autem in Domino nubere? Non vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitū pertrahi, sed iudicio, & cōmodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideò enim & matrimonij necessitatē creator in natura constituit.

Alium sibi finem proponentes, congressum reddunt execrabilem.

1. Cor. 7.

Nubere in Domino, est non voluptate carnis, sed iudicio, & cōmodioris vitæ ratione eò pertrahi.

1. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt superiùs C. testim. tertio.

Matrimoniū remediū infirmitatis.

2. AVGVSTINVS libro nono de Genesi ad literā, capite septimo. Deniquè vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinā turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideò cōnubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: immò verò non propter illum malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum veniale est illud malum: quoniam id quod bonū habent nuptiæ, & quòd bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse nunquàm potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, sacramentum: In fide attēditur, nè præter vinculum coniugale, cum altera vel altero concubatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In sacramento autē, vt coniugiū non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur. Hæc est tanquàm regula nuptiarum, qua vel naturę decoratur fœcunditas, vel incōtinentiæ regitur prauitas. Vndè quia satis disseruimus in eo libro, quem de bono coniugali nuper edidimus, vbi & continentiam vidualē, & excellentiam virginalem pro suorum graduum dignitate distinximus, diutiùs hìc noster stylus nō est occupandus.

Tripartitum bonum matrimonij. Fides, Proles, Sacramētum Coniugij indissolubilis nexus.

13. CHRYSOSTOMVS in psalmum quadragesimumtertium: qui Dei opus tanta afficit ignominia, quid tandèm patietur? Et maximè quando qui hęc facit, habet vxorem. Nè mihi enim dixeris naturæ cupiditatem. Propterea enim permissum fuit matrimonium, nè vltra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuę quieti & honori prospexit, vt & naturæ rabiem per vxorem compesceres, & hoc absque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore liberareris. Tu autē eum, qui tantam tuî curam gerit, ex redundanti quadam & exuberanti copia, iniuria afficis.

Ad cōpescendam fornicationem permissum matrimonium.

14. IDEM homilia tertia de verbis Esaiæ, Vidi Dominum, &c. Si quis templū Dei violat, perdet hunc Deus. Hìc non est probrum aut repræhēsio, sed pœna grauissima. Nouit & Salomon peccatorū discrimen, qui furtum cum adulterio cōferens, sic alicubi loquitur: Non est mirum si quis depræhēdatur in furto, furatur enim, vt animā expleat esuriētem: Sed adulter, ob inopiam sensus, exitiū animæ suæ cōciliat. Et illud, inquit, peccatum est, sed alterū minus, alterum maius: quòd alteri præbuerit occasionem peccādi fames, alteri omnis adempta sit excusatio. Verùm hic quoque, dixerit aliquis, compellitur naturali concupiscentia. At non permittit elabi vxor quæ illi sorte obtigit, sed instat eripiēs illi veniam. Ob id enim matrimonium & huius legitimus vsus permittitur, ne quid horū excusare possit maritus. Hanc ob causam data est illi mulier adiutrix, vt efferuescentem naturam coërceat, vt concupiscentiæ fluctus sedet. Itaque quemadmodùm gubernator in portu faciens naufragium, haudquaquàm vllam impetraret veniam: sic nec is cui quum per coniugium concessum sit quô lapsum effugiat, tamen aliena perfodit matrimonia, aut qui quamcunque fœminam curiosis aspicit oculis, habere quicquā posset, quo semet excuset, nec apud homines, nec apud Deum, etiamsi deciès milliès allegârit naturæ voluptatem.

1. Cor. 3.

Prou. 6.

Adulter omni caret excusatione.

Matrimonij legitimus vsus permittitur vt vitetur fornicatio.

II.

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum?

A. Quatenus[a] ea coniunctio, quæ inter virum & vxorem arctissima intercedit, congruum & sacrum est signum diuinitùs institutum, quo Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ coniunctio sanctissima firmissimáque designatur.

a Ambr. in c. 5. Ephe. Aug. vt suprà. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesiast. ca. 19. Cōc. Florent. Triden. sess. 14. in doctrin. de Sacramēto Matrimonij.

B. Hoc ipsum signum Christianis coniugibus, quando Matrimonium

ritè

ritè[b] auspicantur, ad gratiam Dei prodest accipiendã. Quæ gratia coniugibus naturalem[c] perficit amorem, & indissolubilem vnitatem cõfirmat, eósque sanctificat, vt non modò duo sint[d] maneántque in carne vna secũdùm suam vocationem, verùm etiam vt mutuam inter se fidẽ, pacẽ, dilectionẽ & consentionem maximam vsquè conseruent. Atque ità in eis efficitur, quod Apostolus docet,[e] *Honorabile connubium in omnibus & torus immaculatus.*

b Tob. 5. c. 6. c. 8. b Euaristus epist. 1. Trident. cap. 1. reform. matrimon.
c Chrysost. hom. 20. in epist. ad Ephe. Amb. li. 1. de Abraham. cap. 7.
d Genes. 2. d
e Heb. 13. a Fulgent. epist. 2. cap. 5.

C. Proindè Paulus[f] idẽ, vbi coniunctionis eiusmodi tractat mysterium, perspicuè dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST, *ego autẽ dico in Christo & in Ecclesia.* Sic & Augustinus: Nõ tantùm,[g] inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tãtùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelib⁹ cõiugatis. Vndè dicit Apostolus:[h] *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et[i] rursùs: In nuptiis plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

f Ephe. 5. Ambro. ibi. Leo epi. 92. ad Rusticũ Narbõ.
g Lib. 1. de nuptiis & concupisc. c. 10. & 21.
h Eph. 5. f
i Aug. lib. de bono coniugali, cap. 18.

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quæstione prima, A. testimo. quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæstione, A. testimo. primo & sequentibus.

3. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono: Nuptialia bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attẽditur, nè præter vinculum cõiugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: In Sacramento, vt coniugiũ non separetur, neque causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictũ est, quia sicut nõ potest Ecclesia diuidi à Christo, ità nec vxor à viro. Quod ergò in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibúsque viris atque vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramentũ est. Vndè & Apostolus: Præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro nõ descendere, &c. vt Infrà quæstione tertia, B. testimo. sexto.

Bona coniugij tria, fides, proles, & sacramentum.
Cur matrimonium sit sacramẽtum.
Ephes. 5.
1. Cor. 7.

4. CONCILIVM Florentinum: Septimum est sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secũdùm Apostolum dicentem, Sacramẽtum hoc magnum est, &c. Causa efficiens Matrimonij regulariter est mutuus cõsensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur autẽ triplex bonũ Matrimonij, Primũ, proles suscipienda & educanda ad cultum Dei. Secundũ est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet. Tertium indiuisibilitas Matrimonij, propter hoc quòd significat indiuisibilẽ coniunctionem Christi & Ecclesiæ.

Causa efficiẽs matrimonij. Triplex Matrimonij bonum.
Matrimonij indissolubilitas.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta in doctrina de sacramento Matrimonij: Matrimonij perpetuum indissolubilémque nexũ primus humani generis parens diuini spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autẽ vinculo duos tantummodò copulari & coniungi, Christus Dominus apertiùs docuit, cùm postrema illa verba, tanquàm à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro, statímque eiusdem nexus firmitatem ab Adamo tantò antè pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Gratiã verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem cõfirmaret, coniugésque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit: quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: mox subiungens, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus cõnubiis per Christum gratia præstet, meritò inter nouæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt: aduersùs quam impij homines huius seculi insanientes, non solùm perperàm de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatẽ carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena scripto & verbo asseruerunt, nõ sine magna Christi fidelium iactura quorum temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiẽs occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, nè plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorúmque errores decernens anathematismos.

Indissolubilitas matrimonij. Genes. 2.
Matrimonium inter duos tantum contrahi. Matth. 19.
Gratia huius sacramenti.
Ephe. 5.
Inter Sacramenta nouæ legis numerandum.

1. B. TOBIÆ tertio: Tu scis Domine (inquit Sara filia Raguelis) quia nunquàm cõcupiui virum & mundam seruaui animam meam ab omni cõcupiscentia. Nunquàm cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, nõ cum libidine mea, consensi suscipere.

2. ET capite sexto: Tunc angelus Raphael dixit Tobiæ: Audi me, & ostendam tibi, qui sunt quibus præualere potest dæmonium. Hi nanque qui coniugium ità suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ità vacent, sicut equus &

mulus quibus nō est intellectus:habet potestatem dęmonium super eos. Tu autem cùm acceperis eã, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

3. ITEM octauo capite: dixitque Tobias: Et nūc Domine tu scis, quia nō luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.

Quomodò inchoandum sit piè matrimonium.

4. EVARISTVS Pōtifex & martyr epistola prima ad omnes Episcopos Aphricanos: Similiter custoditum & traditum habemus ab Apostolis, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimū (vt à patrib⁹ accepimus, & à sanctis Apostolis, eorúmque successoribus traditum inuenimus) nō fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem videtur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parētibus aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter (vt mos est) cū precibus & oblationibus, à sacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & cōsociata, à proximis tempore cōgruo, petita legibus dotetur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiāt, vt bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi & meritò illustres, fide catholica suffragante, ità peracta legitima scitote esse connubia.

Benedictio sacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tametsi dubitandum non est, clãdestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiù Ecclesia ea irrita non fecit: & proindè iure damnandi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quíque falsò affirmant, matrimonia à filiis familiâs sine consensu parētum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominùs sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa sēper detestata est, atque prohibuit. Verùm cùm sancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam iam non prodesse: & grauia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis coniugiis ortum habent: pręsertim verò eorum qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore, cùm qua clàm contraxerant, relicta, cum alia palàm cōtrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcircò sacri Lateranensis concilij sub Innocentio tertio celebrati vestigiis inhærēdo præcipit, vt in posterum, antequam matrimoniū contrahatur, ter à proprio contrahentiū parocho tribus cōtinuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solennia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahēdum: quibus denūciationibus factis, si nullum legitimū opponatur impedimētum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorū mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: vel aliis vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusque prouinciæ ritum. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur: Deindè ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, faciliùs detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denūciationes remittātur: quod illius prudentiæ & iudicio sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsente parocho vel alio sacerdore, de ipsius Parochi seu Ordinarij licētia, & duobus vel tribus testibus matrimoniū contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi cōtractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Insuper Parochū, vel alium sacerdotem, qui cum minore testiū numero, & testes, qui sine parocho, vel sacerdote huiusmodi cōtractui interfuerint, necnon ipsos cōtrahentes grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Prętereà eadem sancta Synodus hortatur, vt cōiuges ante benedictionē sacerdotalem in templo suscipiēdam, in eadem domo non cohabitent: statuítque benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictā benedictionem faciendam alij sacerdoti concedi posse: quacūque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potiùs corruptela dicenda est, vel priuilegio, nō obstante. Quòd si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiam si id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochię sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere ausus fuerit: ipso iure tam diū suspēsus maneat, quandiù ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum, in quo cōiugum & testium nomina, diémque & locū cōstructi matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Postremò sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequàm cōtrahant, vel saltem triduò ante matrimonij cōsummationem sua peccata diligenter cōfiteantur, & ad sanctissimum Eucharistię sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ aliis, vltra prædictas, laudabilibus consuetudinibus & cæremoniis hac in re vtūtur, eas omninò retineri sancta Synodus vehemēter optat. Nè verò hæc tā salubria præcepta quēquam lateāt, ordinariis omnibus præcipit, vt cùm primùm poterunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in singulis suarū diœcesum parochialib⁹ Ecclesiis, idq; in primo anno quàm sæpissimè fiat, deindè verò quotiès expedire videbitur. Decernit insupèr, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suū robur post triginta dies habere incipiat, à die primę publicationis, in eadē parochia factæ numerandos.

Hactenùs fuerunt clandestina, vera matrimonia.

Cap. 51.

Matrimoniū contracturi denunciari publicè debent.

Parochi præsentia dū matrimonio cōiunguntur.

Clandestina matrimonia deinceps irrita facit Concilium Tridentinum.

Benedictio sacerdotalis.

Confessio & Cōmunio sacra matrimonij cōtractus præcedant.

Promulgatio huius decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolā ad Ephesios: Reuerà namque, reuerà inquam mysteriū est, & magnum mysteriū, relicto parēte eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ

quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cùm consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ anteà neque visa sit, neque aliquid commercij cum illo habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes quidem, etiam cùm ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expẽsis quoque pecuniis ac sumptu facto lætantur. Magnum reuerà mysterium, & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud suprà præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum solum ità dictum est. Sed quid? vt vxorem scilicet tãquàm propriam carnem foueat, quemadmodùm & Christus Ecclesiam, vxor verò vt reuereatur virum.

Amor coniugum. Ephe. 5.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, capite septimo: Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideò coniugij tibi datum est ius, nè in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli quærere solutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuam, crimen est adulterij. Et paulò pòst: Cognoscimus velut præsulem custodémque coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui. Et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam soluat. Et ideò quia in Deum peccat, sacramenti cælestis amittit consortium.

1. Cor. 7. Marc. 6. Præsul custósque coniugij Deus.

8. GENESEOS secũdo, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimo primo.

9. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam de statu viduali, capite quinto: Sancta sunt Christianorum coniugia, quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit authoritas, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Non est ergò connubium ex colluuione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo quod sibi cõiuges inuicèm carnis debitum reddũt, in quãtum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenùs à coniugali charitate & castitate discedunt. Execratur autem adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantùm legitimè debere cognoscit.

Matrimonium Christianorũ cur sit sanctũ. Heb. 13.

1. C. AD Ephesios quinto, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimonio quarto.

2. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios vt suprà quæstione præcedenti, A. testimo. quinto.

3. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad inquisitiones Rustici episcopi Narbonẽsis, capite quarto: Nõ omnis mulier iuncta viro, vxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autẽ fœdera, inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò priùs hoc ipsum Domino constituente quã initiũ Romani iuris existeret. Itaq; aliud est vxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, vbi dicitur Abrahę: Eiice ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Vndè quum societas nuptiarum ità ab initio constituta sit, vt præter sexuum cõiunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ sacramentum: dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

Galat. 4. Gen. 21. Habet in se Christi & ecclesiæ sacramentum.

4. AVGVSTINVS libro primo de nuptiis & concupiscentia, capite decimo & vigesimo primo, vt in quæstione præcedenti, A. testimo. secundo & tertio.

4. IDEM libro de bono coniugali, capite decimooctauo, vt in tex. & in quæst. sequẽti, B. testimo. tertio.

III.

An dirimi vnquàm potest Matrimonium?

A. Matrimonium dirimi nõ posse, sed illius nexum indissolubilem esse, primi hominis verba illa demõstrant, [a] *Relinquet homo patrẽ suũ & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quam rem [b] Christus quoquè cõfirmauit, cùm Adæ verba veluti diuina repeteret, illud etiã adiũgẽs, *Quod Deus cõiunxit, homo nõ separet.* Atq; alibi docet, [c] *Omnis qui dimittit vxorem suã, & alterã ducit, mæchatur: & qui dimissam à viro ducit, mæchatur.* Hanc porrò Dei legẽ & inuiolabilem ordinationẽ de perpetua cõiugalis nexus firmitate Paul⁹ illustrãs, *His*, ait, [d] *qui matrimonio iũcti sunt, præcipio nõ ego, sed Dominus, vxorem à viro nõ discedere: quòd si discesserit, manere innuptã aut viro suo recõciliari. Et vir vxorem nõ dimittat.* Ac post eã [e] subiicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

B. Etsi igitur nulla etiam speretur [f] proles, & quælibet vitæ incommoda, durissimíque casus accedant, tamen contractũ semel matrimonium valet, adeóque ratum & firmum est, si præsertim sit consummatum, vt vsque indissolubile in omni vita perseueret. Vndè non potest alter cõiugũ ab altero in vniuersum diuertere, nisi fortè priusquàm inter con-

a Gene. 2. d
b Matth. 19. a Marc. 10 b Orig. tract. 7. in Matth.
c Luc. 16. d Marc. 10. b Rom. 7. a Can. Apost. 48. Ambr. in cap. 16. Luc.
d 1. Cor. 7. b August. de adult. coniug. lib. 2. c. 5. & 9. Item homil. 49. ex 50. Concil. Milcuit. cap. 17.
e Ibid. g & Rom. 7. a
f August. de bono coniug. c. 7. 15. 18 24. Hier in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum epist. 30. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesi ast. cap. 19.

* Decre. lib. 3. tit 32 ca. 2. & 14. Triden. sess. 24. can. 6.

g Concil. Floren. Trid. sess. 24. can. 7. & 8. August. lib. 2. de adulter. coniug. ca 11.

iuges carnale cõmercium intercesserit, religiosæ vitæ * institutum suscipiatur. Vbi verò causæ quædã offerunt sese, ob quas aliquando coniuges separentur, nõ idcircò vinculum soluitur, [g] sed tori & cohabitationis communitas, quæ anteà fuit, impeditur.

h Ephes. 5. f g Cant. 5. a b c

i Isido. lib. 3. de Offi. Eccle. cap. 19. Tridentin. sess. 24. can. 2.

k Gene. 2. d Matth. 19. a Marc. 10. b

C. Cuius rei causam in Christo ipso statuemus, qui summa, perpetua & inseparabili prorsùs vnione [h] Ecclesiã sponsam, illam vnicam, sempérq; charissimam, sibi adiũxit atque copulauit. Neq; solùm hæc ipsa, quę inter virũ & vxorem est, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verùm etiã omnem indè polygamiam, [i] nè vni videlicet viro plures nubãt, aut vna pluribus detur maritis, penitùs excludit. Quarè Christus, vt Matrimoniũ & certiùs confirmaret, & ad puriorẽ primęuúmque illum statum reuocaret, significãter dixit: [k] *Erunt duo in carne vna.* Et rursùm: *Iam non sunt duo, sed vna caro.*

TESTIMONIA.

1. A. GENESEOS secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimo. primo.

2. MATTHÆI decimonono: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculũ & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniungit, homo non separet.

3. MARCI decimo: Ab initio autem creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad vxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.

Scripturæ aduersatur, cõtrahere Matrimonium viuente coniuge. Rom. 7.

4. ORIGENES tractatu septimo in Matthæum: Scio quosdam, qui præsunt Ecclesiis, extra scripturam permisisse aliquam nubere viro priore viuente: & contra scripturam quidem fecerunt dicentem, Mulier ligata est quanto tempore viuit vir eius. Item viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Et nonnullis interiectis: Qua enim ratione adultera est mulier, quamuis legitimè nubere videatur, viro viuente: eádem ratione & vir quãuis legitimè accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitimè secundùm sentẽtiam Christi, sed magis mœchatur, quasi alienam accipiens.

Non accipit secundùm sententiam Christi.

5. LVCÆ decimo sexto: Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.

6. MARCI decimo: quicunque dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

7. AD Romanos septimo: Quæ sub viro est mulier, viuẽte viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri: vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

8. CANON Apostolorũ quadragesimus octauus: Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, cõmunione priuetur.

9. AMBROSIVS in caput decimumsextum Lucæ: Noli vxorem dimittere, nè Deum tuæ copulæ diffitearis authorem. Etenim si alienos, multò magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mœchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui author erroris, etiam reus culpæ est. Quò cum paruulis fœta dimittitur? quò titubanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parẽtem, pignora teneas: vt ad contumeliã charitatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cùm magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quàm impium, si eius destituas senectutem, cuius deflorancris iuuentutem? Ergò inhonoratum stipendiis, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque imperij sui possessione detrudat, & rusticum laboris effœtum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittis ergò vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: quæ Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solùm hîc cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut incolumi matre, degere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat: & hæc viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone, si nubat, necessitas illius tuum crimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrùm id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittat? nisi quòd grauius est legem criminis fecisse, quàm furtum.

Lex diuina prohibet dimissionem vxoris. Matth.

Vxoris dimissæ coniugium adulterium est.

10. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

11. AVGVSTINVS de adulterinis coniugiis libro secundo, capite quinto: Sicut manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquàm reconcilietur Deo: ità manente in se vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiãsi nunquàm reconcilietur viro: carebit autem, si mor-

In dimissa uxore propter fornicationem, manet adhuc vinculum fœderis côiugalis.

si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus ideò nunquàm carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniã nunquàm moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundùm Apostolum volumus, non dicamus virũ adulteram pro mortuo deputandũ, & ideò licere vxori eius alteri nubere. Quamuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cùm dicebat: Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quam cauendam esse monstraui, vt & mulier per impudicitiam soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulteriũ liberata est à priori viro. Quod si ità est à veritate deuium, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est, quandiù vir eius viuit. Quod vt apertiùs dicam, quandiù vir eius in corpore est. Pari ergò forma & vir alligatus est, quandiù mulier eius in corpore est. Vnde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, nè quod in illa culpat ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quandiù vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.

Mors corporis tantum dissoluit matrimonij vinculum.
1. Cor. 7.

Si qui dimittit adulterã, non licet aliã ducere.

12. Et capite nono: Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non recõciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ conuincuntur esse adulteria? Mulier enim alligata est, quandiù vir eius viuit: Ergò consequenter & vir alligatus est, quandiù mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt aliis coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vndè necesse est ex duobus coniugibus, quatuor adulteros fieri, si & illa alteri nupserit, & ille alteram duxerit. Quamuis enim sceleratiùs mœchetur, qui non causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus, tamen non solùm ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimoniis iam satis in libro superiore disserui.

1. Cor. 7.

Ex duobus coniugibus fiũt quatuor adulteri, si cũ aliis contrahant.
Matth. 19.

Etiã mœchatur, qui adulterã dimittẽs, contrahit.
Mar. 10.
Luc. 16.

13. Idem in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis, fœminæ, habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere, viuo marito. Solius fornicationis causa licet vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente non licet alteram ducere. Et vobis fœminæ, nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet: adulteria sunt, non coniugia: Contemnitur Augustinus? timeatur vel Christus.

Adulterina coniugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliam ducere.
Matth. 5.

14. Concilium Mileuitanum Canone decimoseptimo: Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petẽdam promulgari.

Nec dimissus nec dimissa alteri côiungi potest.

15. Ad Romanos septimo, vt in textu.

1. B. Augustinus in libro de bono coniugali capite septimo: Vsqueadeò fœdus illud initũ nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quãdoquidem viuente viro à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit: & ille huius mali causa est qui reliquit. Et paulò pòst: Tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilẽ vxorẽ, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet & nostris quidem iam tẽporibus, ac more Romano nec superducere, vt ampliùs habeat quàm vnam viuã: & vtique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamẽ si nõ licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quẽ nõ faciat intentũ, quid sibi velit tãta firmitas vinculi cõiugalis? Quod nequaquã puto tãtũ valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominũ quoddã sacramẽtum adhiberetur, quod deserẽtib⁹ hominib⁹ atq; id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. Siquidẽ interueniente diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis: ità vt sibi coniuges sint etiam separati: cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

Nec ipsa quidem separatione soluitur vinculum.

Nec prolium causa viuo altero licet contrahere.

Cur hoc vinculum indissolubile.

Solũ in Ecclesia locum habet.

2. Idem capite decimoquinto: Semel autem initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentũ nuptię gerũt, nullo modo potest nisi alicuius eorũ morte dissolui. manet enim vinculũ nuptiarũ, etiã si proles cuius causa initũ est, manifesta sterilitate nõ subsequatur: ità vt iam sciẽtibus cõiugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorũ, atq; aliis copulare, non liceat.

Indissolubile vinculum.

3. Ibidem capite decimooctauo: Sicut duobus pluribúsve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nũc licet, nec vnquàm licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergò numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filiis impleturam. In nostrarum quippe nuptiis, plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non licet ad secũdum coniugium trãsire superstite coniuge.

Sanctitas sacramenti.

4. Et capite vigesimoquarto: Bonum igitur. Vide suprà quæstione prima, A. testim. quarto.

5. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum epistola trigesima: Præcepit Dominus vxorem nõ debere dimitti, excepta causa fornicationis: &, si dimissa fuerit, manere innuptam. quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas Neque enim adultera vxor dimittendã

Matth. 5.
1 Cor 7.
Idẽ est de viro & vxore iudicium in matrimonij negotio.

est, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergò & quæ scortatori, impuróque sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur: & solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur: quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione censetur. Et paulò pòst: Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum: nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa causatio, viuētibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in semetipsam reuersa, quo tempore solēt viduæ negligētes, iugo seruitutis excusso, agere se liberiùs, adire balneas, volitare per plateas, vultus circunferre meretricis: saccum indueret, vt errorē publicè fateretur: & tota vrbe spectāte Romana, ante diē Paschæ in basilica quondā Laterani, qui Cæsareano trūcatus est gladio, staret in ordine pœnitentiū, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymātibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret.

1. Cor. 6.

Aliæ leges Christi, aliæ Cæsarum.

Fabiola ex ignorātia vigoris Euangelij viuente viro dimisso, alteri nupserat.

Publica eiusdem pro eo peccato pœnitentia.

6. Isidorus libro secūdo de Ecclesiasticis officiis capite decimonono: Præcipio, inquit Apostolus, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Prohibet enim dimitti quacunque ex causa, nè aliis coniungantur secundum consuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulterium est quod vxoris vincat affectū. Et paucis interiectis: Quid ergo si sterilis est, si deformis, si ætate vetula, si temulenta, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iurgatrix & maledica? tenēda est, velis nolis, & qualiscunque accepta est, habenda. Cùm enim esses liber, spontè te seruituti subiecisti, cúmque habet quis vxorem, (vt ait Lactātius) neque seruā, neque liberā habere poterit, vt matrimonij fidē seruet: neque enim vt iuris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus si alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter sit, quisquis compagem corporis in diuersa distraxerit.

1. Cor. 7.

Matth. 5. & 19.

In caput 19. Matth. scribens.

Tenenda est velis nolis, & qualiscunque accepta est vxor habēda.

Lib. 6. Instit. diuin. cap. 23.

7. In decretalibus Gregorij libro tertio, titulo trigesimosecundo de conuersione coniugatorum, capite secundo, Verùm. Alexander tertius Salernitano Archiepiscopo scribēs, inquit: Verùm post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasteriū, (sicut quidā sancti de nuptiis vocati fuerūt) dummodò carnalis commistio non interuenerit inter eos: & alteri remanenti, si commonitus continentiam seruare noluerit, licitum est ad secunda vota transire. Quia cùm non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deum transire, & alter in seculo remanere. Vide ibidèm capite septimo. Ex publico, eundem Alexandrum III. scribentem ad Episcopum Brixiensem.

Ante cōsummatū matrimoniū licet Religionem etiā sine coniugis consensu ingredi.

Licet alteri in seculo manēti rursùm cum alio cōtrahere.

8. Ibidem capite decimoquarto, Ex parte tua, Innocētius tertius Lugdunēsi Archiepiscopo ità scribit: Etsi possit non inconsultè videri, quòd ex quo matrimoniū inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur, illis viuentibus in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium inter quos est ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris: nisi fortè secùs fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, sicut à quibusdā sanctis legitur esse factum: Nos tamen nolentes à prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondêre consulti, antequàm matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugium, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ità quòd reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato.

Ex diuina reuelatione quandoq; dissolui potest matrimonium.

Ad religionem transire vnum coniugem, inuito altero, licet ante consummationem.

9. Concilium Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone sexto: Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

Per solennem Religionis professionem dirimi matrimonium ratum, non consummatum.

10. Concilium Florentinum: Tertium bonū Matrimonij est indiuisibilitas, propter hoc quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Quanuis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum sit.

Ex causa fornicationis licet tori separationem facere, sed non inire aliud matrimonium. Vinculū perpetuum.

11. Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone septimo: Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm docuit & docet iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrunque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere, mœcharíque eum, qui dimissa adultera aliā duxerit, & eam quæ dimisso adultero, alij nupserit, anathema sit.

Vinculū matrimonij non solui neque etiam ob fornicationem.

Post separationem tori, non licet aliud coniugium contrahere.

12. Canone octauo: Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm ob multas causas separationem inter coniuges quo ad torum, seu quo ad cohabitationem ad certum, incertúmve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

Separatio quo ad torum & cohabitationem.

13. Augustinus de adulterinis coniugiis, libro primo capite vndecimo: Restat vt Matthæum intelligamus à parte totū significare voluisse: eandem tamen tenuisse sententiam, vt dimittens vxorem & alteram ducens, non quidem mœchetur, id est, qui præter fornicationem dimiserit: quidam verò non mœchetur, id est, qui propter fornicationē dimiserit: sed omnis qui dimittit vxorē suā, & ducit alterā, mœchari minimè dubitetur. Nā capite nono eiusdē libri his verbis eam difficultatem explicauerat. Cur ergò (inquis) interposuit Dominus causam fornicationis, & non potiùs generaliter ait: Quicunque dimiserit vxorem, &c. si & ille mœchatus est, qui dimissa fornicante muliere, alteram ducit? Credo quia illud quod maius est, hoc Dominus commemorare voluit. maius enim adulterium esse quis negat, vxore non fornicante dimissa, alteram ducere: quàm si fornicantem quis

Christi verba apud Matth. quomodo intelligenda, quando fecit mentionem fornicationis exceptæ.

Matth. 19.

quis dimiserit, & tunc alteram duxerit: non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est, vbi fornicante dimissa, altera ducitur. Nam simili locutione vsus est etiam Iacobus: Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Nunquid ideò non peccatum est illi qui nescit bonum facere, & ideò non facit? vtiquè peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & non faciat. Nec illud ideò nullum, quia minus.

Iacob.4.

1. C. Ad Ephesios quinto, vt suprà quæstione prima, C. testimo. quarto.

2. Canticorum quinto: Veni in hortum meũ soror mea sponsa: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, &c. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum! qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurâsti nos?

3. Isidorus libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite decimonono: Quòd non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitùs facta coniunctio in exemplum est. Nam cùm Dominus hominem figurâsset, eique parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, sicque Adam & mulier Eua, vnà inter se nuptiis iuncti, formam hominibus de originis authoritate & prima Dei voluntate sanxerunt. Item secundùm spirituales nuptias sicut vnus Christus & vna ecclesia, ità & vnus vir & vna vxor, tam secundùm generis documentum, quàm secundùm Christi sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lameth duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quòd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt: Ergò proptereà licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurétur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpiùs autem nubendi licentia, iam non est religionis, sed criminis.

Genes.2.

Contra Polygamiam.

Genes.4.

Cur patriarchæ plures simul vxores habuerint.

Secundæ nuptiæ post mortē prioris coniugis. 1 Cor.7.

Plures vxores simul habere, criminis est.

4. Concilium Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone secundo: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

Diuina lege prohibitum, vt Christiani simul plures vxores habeant.

5. Geneseos secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimo. primo.

6. Matthæi decimonono, 7. Marci decimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimo. secundo & tertio.

IIII.

Est'ne permissum omnibus Matrimonium?

A. Minimè. Tradiderunt enim sancti Apostoli, vt[a] Epiphanius inquit, peccatũ esse, post decretam votóque firmatã virginitatẽ, ad nuptias cõuerti. Idque tale ac tantum esse peccatũ asserit Hieronymus,[b] vt dicat, Virgines, quæ post cõsecrationẽ nupserint, non tã adulteras, quàm incestas esse. Et Augustinus[c] ait: Virgo, quæ si nuberet, nõ peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adulterare putabitur. Respexit enim retrò de loco, quo accesserat.

B. Proindè quod Apostolus habet,[d] *Melius est nubere quàm vri*, prout[e] Ambrosius disertè pronunciat, ad non pollicitam, ad nõdùm velatam pertinet. Cæterùm quæ se spopõdit Deo, & sanctũ velamẽ accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro: & si iam voluer[illegible] nubere communi lege coniugij, adulteriũ perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambrosius. Vndè semper laudatũ fuit Iouiniani[f] Imperatoris Rescriptum, & à Iustiniano Imperatore in Codicem relatum,[g] quod sic habet: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantùm iungẽdi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

C. Iam de[h] Monachis, &[i] sacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudicium est prorsùs: damnationem enim habẽt, si laxatis libidini habenis, primam fidẽ Deo & Ecclesię datam fefellerint, seu (vt Apostolus[k] loquitur) irritam fecerint. Qui vltrò se abdicârunt coniugio, dum seruãdum perpetuò Cœlibatum aut voto expresse nuncupato firmârunt, aut sacrorum Ordinum susceptione saltem tacitè[l] comprobârunt, atque testati sunt.

D. Audiant igitur verbũ Dei:[m] *Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere.* Et[n] *Quodcunque voueris, redde.* Tũ alibi:[o] *Vouete & reddite Do-*

a Epiphan. Hæresi 61. contra Apostolicos.

b Hieron. lib. 1. contra Iouinianum. Basil. de virginitate, & episto. ad virginem elapsam.

c In psal. 83. Vide eundem in psal. 75. & de bono viduit. cap. 8. 9. & 11. Oecu. in 1. Cor. 7. Cypr. epist. 62. Chrysost. de virgi. c. 39. Fulgent. epist. 1. c. 6. & 7.

d 1. Corinth. 7. b

e lib. ad virgin. lapsam. cap. 5. Hieron. lib. 1. in Iouinia. August. lib. 2. de adult. coniug. c. 15. & c. 8. de bono viduitatis. Oecu. in 1. Cor. 7. Isidor. lib. 2. de offic. eccles. c. 17. Leo epist. 92. ad Rust. cap. 14.

f Sozom. lib. 6. hist. c. 3. & Niceph. libr. 10. cap. 39.

g L. si quis. C. de Episc. & Cler. 2. Turon. can. 21.

h Basil. quæst. 14. diff. expl. Item sermo. 1. de instit. Monachorum, & Cõstitutionum monasticarum c. 22. & epi. ad monach. elapsum. Chrysostom. epist. 6. ad Theodorũ lapsum. Leo epist. 92. ad Rust. cap. 13. 14. & 15. August. in psal. 75. & ser. 1. de communi vita Cler. Chal. synod. c. 16.

i Epiphan. hæresi 59. & in compend. doctrin. Hieron. lib. 1. contra Iouinian. & aduersùs Vigilantiũ. Aug. lib. 1. de coniug. cap. 20. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Gregor. lib. 5. epist. 34. Leo epist. 92. ad Rust. ca. 5. & epist. 84. cap. 4. Bernard. sermon. 65. in Cantic. Trident. sess. 24. can. 9.

k 1. Tim. 5. b. Carthag. 4. can. 104. August. de bono viduit. cap. 8. & 9. Isidor. lib. 2. offic. eccles. cap. 18.

l 6 decretal. lib. 3. tit. 15.

m Eccles. 5. a

n Ibidem, & Deuter. 23. g

o Psalm. 75. b

p Luc. 9. g Bern. epist. 2. ad Fulconem. Anselmus epist. 4.

mino Deo vestro. Quin & Christus ipse docet: p *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.*

TESTIMONIA.

1. A. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Aliqua in scripturis, aliqua in Traditionibus sancti Apostoli tradiderunt: quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesiis. Et, si continetis nisi frustrà credidistis. Tradiderunt itaque sancti Dei Apostoli, peccatum esse post decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: Si nupserit virgo, non peccauit. Quomodo igitur hoc cum illo concordat? Immò etiam illam virginem dicit quæ non est dedicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum qui in Christum credebant, necessariò sic fiebat. Et quòd hæc sic se habeant, docet nos idem Apostolus, dicens: Iuniores viduas reiice: postquam enim lasciuiêrunt contra Christum, nubere volunt: habentes iudicium, quòd primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea quæ post mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & posteà nupsit, iudicium & condemnationẽ habebit, quòd primam fidem reiecit: quanto magis quę citra mũdi experientiam Deo dicata virgo fuit & nupsit, contra Christum lasciuiit, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ proprium erga Deum propositum relaxauit?

1. Cor. 11. 14. & 15. — Peccatum est ad nuptias cõuerti post virginitatem decretam. — 1. Cor. 7. — Paulus virgini nõ dedicatæ Deo, tantũ permittit nuptias. — 1. Tim. 5. — Nota argumentum Epiphanij.

2. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum: Si nupserit virgo, non peccauit. Non illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit: harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Virgines enim quæ post consecrationem nupserint, nõ tam adulteræ sunt, quàm incestæ.

Virgines sacræ si nubant, damnationem habent. Non tã adulteræ, quàm incestæ. 1. Cor. 5.

3. BASILIVS Magnus in libro de vera virginitate: Cùm virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodùm voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coiugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quãuis ignorantiam simulent: quæ sponsi dexteram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem, nequitiæ dans manus, dereliquit: neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundũ diuina iura institutũ, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta cõiunctio. Et paulò pòst: Non se fallat qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: deindè, quia causa non esset libera: neque enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

Virginitatem professæ, stupri scelus honesto cõiugij nomine obtegere cupiũt. — Coniugium illis in peccatum reputabitur. — Adultera censetur.

4. IDEM epistola ad virginem elapsam, quæ aliis est centesima octogesimaquinta: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo & Angelis, ac hominibus. Reuoca in memoriam venerundam congregationem, & sacrum virginum chorum, & consilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit? Quomodò facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodò autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremiæ obambulãt, dixerit? Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel? Ego despondi ipsam mihiipsi in fide & integritate, in iustitia & in iudicio, & in misericordia & miserationibus, quemadmodum per Oseam Prophetam ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commisceri, &c. Sublatis membris Christi, fecisti mẽbra meretricis, &c. Expediret ipsi, vt mola asinaria circa collum ipsius appensa esset, & in mare proiectus esset, potiùs quàm virginem vitiâsset. Quis seruus contumax ad tantam insaniam deuenit, vt herili cubili seipsum iniiceret? Quis prædo ad tantam demẽtiam perductus est, vt ipsa Dei donaria contingeret, non supellectilem inanimatam, sed corpora viuentia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus est in media ciuitate, & serena meridie, imagini regiæ formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Si quis humanas nuptias ignominia affecit, citra miserationem coram duobus aut tribus testibus moritur: Quanto peiore supplicio dignus censebitur, qui filium Dei conculcauit, & desponsatã ipsi sponsam adulterio contãminauit, & spiritum virginitatis contumelia affecit?

Professio virginitatis facta coram Deo, Angelis, & ho- — Esai. 1. — Hier. 18. — Oseæ 2. — In contemptorem sacræ virginis. 1. Cor. 6. Matth. 18.

5. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Vnusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quum proficiscẽdo peruenit, & quem vouit Deo, indè respicit retrò, cùm ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare: indè enim incipit iustitia: recessit à fornicationibus & ab illa illicita immunditia, quando se ad fornicationes conuerterit, retrò respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui non damnaretur, si duxisset vxorem: post votum quod [illegible]o promisit, si duxerit, damnabitur, cùm hoc faciat quod ille qui non promiserat, tamen ille non damnatur, iste dãnatur. Quare, nisi quia iste respexit retrò? Iã enim ille antè erat, iste autem illuc nondùm peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, nec peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco quò accesserat.

Qui dicatur retrò respicere. Luc. 9. — Votum castitatis. — Damnabitur voti ruptor. — 1. Cor. 7. Sanctimonialis si nubat, Christi adultera censetur.

6. IDEM in psalmum septuagesimumquintum, super illud, Vouete & reddite Domino Deo vestro: Quisque quod potest voueat, & reddat. Non voueatis, & reddatis: sed quisque quod potest voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Est quidam modus communis omnibus furtum non facere: non nubere, castimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur: adulterium non facere, omnibus præcipitur, &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem coniugalem

Non sitis pigri ad vouendum. — Vota quædam communia, quædam propria singulorum.

lem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suũ non nouerit aliũ. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltrà nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domũ suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuẽdo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dixit de talib⁹ Apostolus Paulus, cùm dicat, Viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium. Ostendit beatiorem, si sic permanserit: non tamen damnandam, si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdã quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergò positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruẽturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Responderunt ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, & retrò respexisti. Et post pauca: Quæ autem respexit ad nuptias, non quia voluit nubere, damnatur: sed quia iam antè recesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus appræhendere gradus meliores: quia non ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende. Non dixit, nolite vouere: sed, Vouete & reddite. Quia audisti, Reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas, & non reddere? Immò vtrunque fac: vnum fit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adspice eum qui te ducit, & non respicies retrò, vndè te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vndè te educit, post te est. Ama ducentẽ, & non te damnat retrò respicientem.

Votum castitatis coniugalis, & vidualis. Votum virginitatis. Votum paupertatis & religionis. 1. Timo. 5. 1. Cor. 7. 1. Timo. 5. Primam fidẽ irritã faciunt votifragi. Monachi fugitiui. Virgines post votum nubẽtes, comparãtur vxori Loth. Luc. 17. Adhortatio ad vouendũ. Psal. 75. Reddere votum, est ex adiutorio Dei.

7. ITEM de bono viduitatis, capite octauo: Proindè quę se non continent, nubant antequàm continentiam profiteantur, antequàm Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cùm enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem quàm priùs vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt.

Nubẽtes post professionem continentiæ, damnantur. 1. Tim. 5. Primã fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt.

8. ET capite nono: Quæ potest ergo capere, capiat: quę se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur. Qua expetita & electa, & voti debito obligata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle, damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in deliciis egerint, in Christo nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationẽ, quoniam primam fidem irritam fecerunt: etsi non nubendo, sed tamen volendo.

Adhortatio ad castitatis oblationem. Post voto nũcupatam castitatem non tantũ nubere sed etiam velle nubere, damnabile est. 1. Tim. 5. Adulteriis peior est lapsus à voto castitatis.

9. ITEM capite vndecimo: Planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitãdum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem nõ seruat marito: quanto grauiùs offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Et paulò pòst: Post voti professionem perseueranter frænandum & vincendum est quodlibet, quia iam non licet.

10. OECVMENIVS in septimi capitis prioris ad Corinthios, hæc verba: Si nupserit virgo, non peccauit: Virginem hoc loco appellat, non eam quæ Deo consecrata est, sed innuptam puellam. Nam quæ Deo consecrata est, si nupserit, Christo reddit adulterum eum cui nubit.

Lib. 1. epist. 11.

11. CYPRIANVS epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nónne indignatur & fremit? Quid? Christus Dominus & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò pòst: Si autem de eis aliqua corrupta fuerit depræhensa, agat pœnitẽtiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.

Incestæ coniunctiones. Christi adultera.

12. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite trigesimonono. Cùm capite præcedenti citâsset illud prioris ad Timotheum quinto, Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, & nubere voluerint, damnationem habebunt, &c. Deindè attulisset & istud prioris ad Corinthios septimo, Dico autem innuptis, & viduis, Bonum est illis si sic permanserint sicut & ego: quòd si se non continent, nubant, &c. subiicit statim capite citato: Sed quamobrem in eam, quam liberam dimiserat, pœnam deindè constituit, &, quod in Domino esse inquit connubium, id quasi contra legem conciliatum condemnat? nè verearis: non enim id de his ipsis, sed de alteris vult intelligi nuptiis. Vt enim, cùm dixit virginem, quia nupserit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciarit, quippe quã deliquisse, & intolerabili scelere se astrinxisse perspicuum est omnibus, sed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihil dum statutum habet, verùm etiã nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahitur: sic & viduam: hoc enim loco de ea omninò loquitur, cui, viro amisso, neque dum deliberatum sit nubere, & integrum, vtrum malit, optare: illic verò eam significat, cui, cùm iam in certamen continentiæ descenderit, non ampliùs liberũ est nubere cum aliquo: licet enim, quàm diù id non elegerit, viduam esse, neque in viduatum ordinem

1. Cor. 7. Virgo quæ renunciauit cõiugio, nubens intolerabili se astringit peccato. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5. Ibid.

referri: itaque, inquit ipse, Vidua deligatur nō minùs sexaginta annorum. nam viduæ omninò, si voluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professa sit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquā oblita neglexerit. non his ergò, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.

Quæ se castā fore professa est, non potest nubere. 1. Cor. 7.

13. FVLGENTIVS Epistola prima de coniugali debito, capite sexto: Licitarum rerum vsus licitè cum temperantia geritur, donèc rei licitæ renunciatio non mouetur, & quandiù non tenetur ex vtriusque, id est, ex mariti vxorísque cōsensu, perpetua continentiæ promissio, non est illicita coniugalis admixtio. Scriptum est enim: Si duxeris vxorem, non peccâsti: & si nupserit virgo, nō peccauit. Veruntamen non peccet virgo quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare si nupserit. Non enim peccat virgo nubens, si virginitatem Deo priusquàm nuberet in corde non vouit. Cæterùm si, quemadmodum dixit Apostolus, statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginitatem suam, grauiter postmodùm peccat, si post dicatam virginitatem Deo, voluerit humano seruire connubio. Nam & viduas quasdam beatus Paulus vinculo pronūciat damnationis obstrictas, quia scilicet post continentiæ professionem, nubendi receptam non abiiciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum sic instruit, Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiam continentiæ promissio, nec sola talibus fornicatio interdicitur, sed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam si nullus in opere consequatur effectus. Neque enim frustrà scriptum est: Quia concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum.

1. Cor. 7.
Quæ virgo nubens, non peccet: quæ verò peccet. 1. Cor. 7.
Post dicatam Deo virginitatem, volens humano seruire connubio, grauiter peccat.
1. Tim. 5.
Voluntas etiā sola culpabilis est. Iaco. 1.

14. ET capite septimo: Quocircà nō solùm à virginibus integritas, verùm etiam à viduis atque cōiugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore seruari. Quia priusquàm sit aliquis voti reus, non condemnatur, siue virgo licitè nubat, siue maritus & vxor coniugale sibi debitum reddant: Postquàm verò quisque meliora consectans, professione seipsum continentiæ siue integritatis obstrinxerit, grauissimè delinquit, si sibi deincèps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod voues Deo sibi adimit voluntas, nulla deincèps impunè permittitur vsurpare necessitas: nec temerator voti excusationem iustam suæ præuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret.

Post votum continentiæ, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum cōiugale reddere licet.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo: Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Iis autē qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, &c.

2. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam, capite quinto: Non es memorata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam? In tanto itaque solenni conuentu Ecclesiæ Dei, inter lumina illa splendida, inter candidatos regni cælestis quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata qualis allocutio facta est illa die ad te: Adspice filia, & intuere, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus? Reminiscere ergò, quantus ad sponsi tui & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quàm sub tantis testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem spoponderis. Faciliùs te oportuit sanguinem cum spiritu fundere, quàm perdere castitatem tuam. His tunc in illo die cōsecrationis tuæ dictis, & multis supra castitatem tuam præconiis, sacro velamine tecta es, vbi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cùm hæc recordor: compungor stimulis, cùm hæc exempla considero. Nam si inter decem testes confectis sponsaliis, nuptiis consummatis, quæuis viro coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram angelis, exercitibus cæli facta copula spiritalis per adulterium soluitur? Nescio an possit digna mors, an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius est nubere quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondùm velatam. Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit: iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Etiamsi voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendum est, quæ occulta & furtiua turpitudine constupratur, & fingit se esse quod non est? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu & in adspectu.

Velatio & cō[...] virginum quanta solennitate fit[...]
Psal. 44.
Seruāda fidē quā sub tantis testibus pollicemur.
Adulterium spirituale.
1. Cor. 7.
Melius est nubere &c. ad quam virginem pertineat.

3. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianū, vt suprà hac quæstione, A. testimo. secundo.

4. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugiis, capite decimoquinto: Illis qui se non continent, vtiquè expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerint continentiam, nec licet, nec expedit. Porrò discedere ab infideli coniuge licet, sed non expedit.

Post votum nec licet, nec expedit nubere.

5. IDEM in libro de bono viduitatis, capite octauo, vt suprà, A. testimo. septimo.

6. OECVMENIVS in prioris ad Corinthios septimum caput, vt suprà, A. testimo. decimo.

7. ISIDORVS libro secundo de officiis ecclesiasticis, capite decimoseptimo: Illos dicit Apostolus non peccare, si nubant, quæ nondū vouerunt Deo castitatem. Cæterùm vel quæ in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem, quia primā fidem, sicut ait idem Apostolus, irritā fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira, quibus de precio possessionis suæ retinere nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt.

1. Cor. 7.
1. Tim. 5.
Per votum fit illicitū, quod ante erat licitum.
Act. 5.

8. LEO epistola nonagesimasecūda ad Rusticum capite decimoquarto, vt inferiùs, C. testimonio septimo.

9. IN Codice Iustiniani tit. de Episcopis & Clericis, lege quinta, quæ est Iouiniani Imperatoris: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodò iungēdi causa matrimonij sacratissimas virgines

Pœna capitis in eos constituta, qui matrimonio [...] iungere co[...]

[illegible] virgines sacras.

gines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

10. Eivsdem legis mētionem facit Sozomenvs libro sexto historiæ ecclesiasticæ, capite tertio. Et Nicephorvs libro decimo, capite trigesimonono.

11. Concilivm secundum Turonicum canone vicesimoprimo: Quia in sententia Papæ Innocentij ad Victricium Episcopū Rothomagensem lata, legitur scriptū de virginibus, quæ Christo spiritaliter nupserūt, & velari à sacerdote meruerunt, si posteà nupserint, quòd vix etiam ad agendā pœnitentiam mereantur accedere, quia sic dicit: Si enim de omnibus hęc ratio custoditur, vt quæcunque (viuente viro) alteri nupserit, habeatur adultera: quantò magis & illa damnanda est, quæ antè immortali sponso se coniunxerat, & posteà ad humanas nuptias transmigrauit? Et adiecit: Hæ verò quæ necdùm sacro velamine tectæ sunt, tamen in proposito virginali semper se manere simulauerant, licèt velatæ non sint, si posteà nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum à Deo tenebatur. Nam si inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui, quantò magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta non debet? Post hoc de viduis adiunxit: Nam si Paulus Apostolus, si à proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere damnationem, vbi ait, quia primam fidem irritam fecerunt, &c. quis sacerdotum contra decretalia, quæ à sede Apostolica processerunt, agere præsumat? vel quis (quod peius est) contra sententiam, quam vas electionis Paulus Apostolus (spiritu sancto ministrante) promulgauit, aliud conscribere vlla ratione præsumat, cùm dicat ipse per spiritum sanctum. Qui prædicauerit prętereid, quod prædicaui, anathema sit? Et quorum authorum valere possit prædicatio, nisi quos sedes Apostolica semper aut intromisit, aut apocryphos fecit? Et patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcepit authoritas. Nos ergò hoc sequentes, quod vel Apostolus Paulus, vel Papa Innocentius statuit, in canonibus nostris inserentes statuamus obseruandum, vt nullus sacratam Deo virginē, quæ in honorem Christi vestem mutauit, aut rapere, aut competere, aut sibi coniugem sociare præsumat: quia etiā lex Romana constituit, vt quicunque sacratam Deo virginē, vel viduam fortassè rapuerit, si posteà eis de coniunctione conuenerit, capitis sententia feriantur. Item si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causa, sacram virginem ausus fuerit, capitis sententia feriatur. Cùm etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quæ se deæ Vestæ sacrauerant, postmisso proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia viuas in terra fuisse defossas. Si prophana colentes, tali sunt sententia cōdemnatæ: quantò magis, quæ in honorem Redemptoris sui se veste mutauerint, & perseuerare noluerint, vtique grauem debent expectare sententiam? sicut in Arelatensi synodo habetur insertū: De puellis quæ se vouerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, si post 25. præsertim ætatis suæ annum ad terrenas nuptias spontè transierint, id custodiendum esse decreuimus, vt cum his, quibus se alligauerunt, communione priuentur, ità vt eis postulantibus, pœnitentia non negetur, cuius pœnitentię cōmunio multo tempore differatur, cùm etiam id in antiquis Mileuitanis canonibus fuerit statutum. Item placuit, vt quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potēs, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo etiam mortis scrupulo periculoso compuncta fuerit, nè non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curā pertinet) velauerit virginem, seu velabit intra 25. annos ætatis, non ei obsit conciliū, quod de isto annorū numero constitutum est. Nos verò quos lex perimi iubet, (si cupiunt audire præcones) volumus vt conuertantur ad vitam. Nam perimendi sunt oris gladio, & à communione priuandi, si relicta sibi decreta seniorum obseruare noluerint, & pastorem suum audire despexerint, & esse separati noluerint. Qui ergo in hac pertinacia perdurare voluerint, & plus in volutabro malæ conuersationis permanere, quàm se de vetito coniugio separare, perenni excommunicatione damnentur. Et quicunque Episcoporum, aut presbyterorum, vel diaconorum, aut subdiaconorum, eos communicare præsumpserit, vsque ad synodum ab omnibus Episcopis excommunicatus habeatur.

Cap. 12. Virginitatem professæ vix mereri ad pœnitentiam admitti, si nupserint.

Cap. 13.

Pollicitatio quam cum Deo pepigerunt, solui non debet. 1. Tim. 5.

Gal. 1.

Illorum tantùm valere debet prædicatio, quos sedes Apostolica mittit.

Nemo sacratam Deo virginem coniugē sibi sociare præsumat.

L. si quis. C. de episc. & cleric.

[illegible]

Can. 28.

1. C. Basilivs Magnus quæstione vel regula decimaquarta fusiùs explicata: Cæterùm horum vnusquisque, si posteà quàm intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perindè adspici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suæ testem adhibuerit, cuique solenni se voto obligarit. Si verò in Deū quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deindè vitæ genus transiuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, cui se consecrauerat, veluti subterfuratus sit. Porrò huiuscemodi hominibus rationi quidem consentaneum fuerit vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne si prætereuntes quidem ea remodò, vt tecto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

Votifragi Religiosi, quales habendi.

1. Reg. 2.

Sacrilegij scelus.

2. Idem sermone primo de institutionibus monachorum, seu secundùm alios sermone quarto exercitamentorum pietatis: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, néve simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananię possessiunculam suam Deo non polliceri ac vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionē Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationē excitaret: de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit, eiusmodi aduersùm se indignationē Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt nè ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibique vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cū videlicet corpus, quod semel Deo cōsecrauit, ministerio rursū cōmunis vitæ cōtaminet.

Ananias votum paupertatis fecit. Actor. 5.

Post professionem & votum non licet vxorem ducere, alioqui sacrilegium committitur.

3. ITEM in Constitutionibus monasticis capite vigesimosecundo, siue in constitutionibus exercitatoriis capite vigesimoprimo: Quemadmodùm igitur membra corporis naturæ vinculo coniugata, à corpore auelli non possint, aut si auellantur, quæ auulsa sint, ea emortua sint necesse est: * item quoquè monachus, quotiescunquè reliquorū fratrum corpori coniunctus est: & firmiore, quàm sit vinculum naturæ, compage vinctus teneatur, nempe ex pacto quod is cum sancto spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab iis se posse diuellere, quibuscum copulatus sit. Alioqui si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cùm ea gratiam spiritussancti, vtpotè qui initū ipso authore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos esse vitiosos, (neque enim vniuersos opinor culpabit. Neque enim propterea vt vitiosi essent, societatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti improbi essent) sed si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, eiusmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & cōuenientem ordini illi contemptim imminuant disciplinā, ac propterea huiuscemodi hominum societatem relinqui oportere, nequaquàm is idoneā recedendi causam commentatus est. Siquidem neque Petrus, neque Andreas, Ioannésve propter Iudæ improbitatem se à reliquorum Apostolorum choro submouerūt, neque alius de Apostolorū numero quispiam hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominùs Christo obtemperans esset, vlla in re illius vitiis retardatus est: sed contrà potiùs relicta illius peruersitate, Dominicæ disciplinæ obsequentes ac morigeri, pietatem virtutémque magno ipsi studio sectabantur. Et posteà: Omnis igitur prætextus excusandi sui, nimirùm vt rationi dissentaneus, præcisus ei est & ademptus, qui à spirituali cœtu segregare se velit: demonstratúmque originem istiusmodi consilij, nihil aliud esse, quàm vitiorum intemperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatémque, &c.

* itā

Pactum cum spiritu contractum, facit vt Religioso nō liceat vitæ suæ institutū deserere.

Excusatio profugorum Religiosorū.

Responsio.

Causam aperit, cur à religionis instituto ferè deficiant.

4. ET epistola priori, quæ est ad monachum elapsum ac profugum, quę est aliis centesima octogesima tertia: Gaudium & salutem nō præscribimus, quòd in impiis neque gaudiū sit, neque salus. Admiror quomodò tanta sapientia absorpta est, quomodò tanta sinceritas dissoluta est, vndè tanta cæcitas circonfusa est, quomodò nulla in totum consideratione habita, talem ac tātam animarum perniciem induxisti. Si enim verum hoc est, tradidisti & animam tuam in profundum, & omnium hanc impietatem audientiū robur exoluisti, fidem ignominia affecisti, à certamine homo aberrâsti. Quapropter doleo tui gratia. Quis enim sacerdos propter te non lamentabitur? Quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus non tristis est? quis pietatis exercitator non luget? ferè etiam sol ipse ob ruinam tuam obscuratus est, & virtutes cæli ob interitum tuum commotæ sunt. Lachrymas effuderūt etiam lapides sensus expertes ob tuam insaniam. Plorarunt etiam inimici propter excessum iniquitatis tuæ. O ingentem stupiditatem. O vehementem crudelitatem. Non Deum timuisti? Non homines reueritus es? non homines curasti, sed simul omnia naufragio amisisti, omnibus simul spoliatus es, &c. Vide igitur nè fortè dum vis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga Deum, quæ professus es coram multis testibus.

Deplorat apostatæ monachi lapsum.

Tradidit animam suam in profundum. Fidem ignominia affecit.

Insania. Excessus iniquitatis. Stupiditas, crudelitas.

Vota Deo nūcupata, violāda non sunt.

5. IDEM in epistola altera ad alium monachum elapsum, quæ est aliis centesima octogesimaquarta. Reuoca in memoriam, quot ora sanctorum osculo excepisti, &c. Itaque simul etiam periurij perniciosi sponsor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, vsque ad Apostolos & ipsum Dominum turpitudinem transmisisti. Dedecore affecisti castitatis gloriationem. Vituperasti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragœdia, &c.

Periurij pernicios sponsor.

6. CHRYSOSTOMVS epistola sexta ad Theodorum lapsum: Bonum quidem nuptias & ipse cōfiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam seruare non cōuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctum, illam relinquere & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quod adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquàm, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obiiceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir: multò magis hi qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, cōditionem corporis sui habere non possunt.

Heb. 13.

Adulterij crimen. Nuptiæ monachorum adulterio peiores.

Obiectio.

Solutio.

1. Cor. 7.

7. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimotertio: Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere. Vndè qui relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est: quia etsi innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electionem tamen meliorem deseruisse, transgressio est.

Monachi ab propositum & institutum suum deserere possunt. Deut. 23. Psal. 49. & 115. Eccles. 5. Ionæ 2.

8. ET capite decimoquarto: Puellæ, quæ nō coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si posteà nuptias eligunt, præuaricantur, etiamsi consecratio non accessit, cuius vtiquè non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

Puellæ virginitatis propositum abiicientes.

9. ITEM decimoquinto: Ambigi verò nō potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

Crimen magnum committi, cùm violatur consecratio & propositum deseritur.

10. AVGVSTINVS in psalmū septuagesimumquintum super illud, Vouete & reddite: Quisque quod potest voueat, & reddat, &c. vt superiùs in hac quæstione, A. testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti

Excusatio fugitiuorum monachorum.

Lucæ 17. Genes. 19. Fatui sunt, qui respiciunt retrò.

pexisti. De die iudicij cùm Dominus minaretur, quid ait? Mementote vxoris Loth, omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita retrorsùm respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retrò respiciant. Obiicimus illis quosdam qui retrò respexerunt: illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando commemorantur, vt illorum exemplum timentes isti, retrò nè respiciant.

Habetur hic canon in editione Parisiensi ca. 10. sub [...] in Concilio Aquisgranensi Ludouico celebrato anno 816. cap. 112. Act. 2. & 4. Deserentes vitam religiosam & communem. Psal. 75. Eccl. 5. Virgini sacræ nubere non licet. Clerici religiosi & in communi viuentes. Psal. 132.

11. IDEM sermone primo de communi vita clericorum: Qui societatem communis vitę iam susceptam quę laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicē scilicet Deum, non me. Ego scio quātum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et, Melius est non vouere, quàm vouere & non reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio & deseruit, & tamē virgo est, dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est quàm bonum & iucundum, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit.

Nec monachis nec virginibus Deo dicatis licet nuptiis iungi. Reliqua testimonia de hoc negotio habes quæst. sequenti.

12. CHALCEDONENSIS synodus generalis canone decimosexto: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter & monachus, nō licere eis iungi nuptiis. Si verò inuenti fuerint hoc faciētes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatem, si ità probauerit loci Episcopus.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

Qui secundò contraxerunt matrimoniū, non sunt ad sacerdotium promouendi. Matrimonio antè cōtracto vtētes nō suscipiuntur ab Ecclesia ad presbyteratū, diaconatum, aut subdiaconatum. Vbi sinceri sunt canones. Non secundū canonē ecclesiasticū agūt, qui matrimonio antè contracto, vtuntur, in prædictis ordinibus constituti.

13. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimanona contra Catharos: Reuerà non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentū eos, qui à nuptiis, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere & presbyteros & diaconos & hypodiaconos. At hoc non est iuxta canonem, seu iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per spiritum sanctum benè dispositā videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur: Dico autem quòd decorum est propter repentina ministeria ac necessitates, vt presbyter & diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: *(1. Cor. 7.)* quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, in quam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur.

14. IDEM in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horum vertex est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimùm procedens: Si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non sufficerint ad ministerium* ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus. Nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiam si is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

*Ad sacerdotium ferè non nisi virgines promouētur: aut vt minimum continentes aut cælibes, for. *solitariā vitam degentes. Bigami non ordinantur.*

15. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum: Non dicit Paulus, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed qui vnam habuerit vxorem & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si deprætensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Sed & hoc inferendum, si laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendum matrimonio.

1. Tim. 3. Episcopus qui vxoratus ad Episcopatum venit, si vtatur matrimonio, vt adulter damnabitur. Sacerdoti semper carendum matrimonio.

16. IDEM aduersùs Vigilantium: Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi priùs vxores duxerint. Nulli cælibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantésque de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ecclesiæ Orientis, Ægypti, & sedis Apostolicæ clericos, non nisi virgines, cælibes aut continentes admittunt.

17. AVGVSTINVS libro secundo de adulterinis coniugiis, capite vicesimo: Istis qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus nè adulterinis coniugiis hærēdo pereant in æternum, solemus proponere etiam cōtinentiam Clericorum: qui plerunquè ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eámque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? nónne susceptum castè custodiretis officiū, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino de quibus nunquàm anteà cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, & vobis timor ampliùs moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustriùs in Christi hæreditate fulgere: quātò magis vos, adulteria cauendo, viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minùs lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Qui ad Clericatum inuiti rapiebantur, continentiam etiam seruabant. Oratione impetratur donū continentiæ.

18. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconū, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Idéoque serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquàm res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta

Hebr. 13. Serui Dei à carnibus, vino, & coniu-

gio abstinentes, ista non damnant, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Math. 19. 1. Cor. 7.

sectantur. Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptiis meliorem esse non dubitant, isto quàm maximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptiis verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vndè quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec illi mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenùs misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterùm quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundùm Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ità secundùm eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit cōtinentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, nè damnationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere commixtionem carnis, quam primitùs licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundùm quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quòd votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoquè Deus reddet cælestis regni præmia quæ promisit.

Math. 19. Quisquis Deo vouit cōtinentiam, non solum si fornicetur, verùm etiam si velit cōtrahere matrimoniū, habebit damnationem. 1. Tim. 5. 1. Cor. 7. Ibid.

Semel Deo vouens castitatem, debet eam vsque in finem seruare, nè habeat damnationem, &c. 1. Tim. 5.

Philip. 3.

Psal. 75. Vouere quid oporteat.

19. GREGORIVS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione comperimus hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod nè denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex authoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò solicita, & quos ad hoc iam officium cōtigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, nè si vxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cuncta obseruare sua nihilominùs districtione constituat.

Subdiaconis interdictus vsus coniugij.

20. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite tertio: Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris: qui cùm essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cùm ad prædictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Vndè vt de carnali fiat spirituale coniugium, oporteret eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quô & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

Ad continentiam adstringuntur non minùs diaconi & subdiaconi quam episcopi & presbyteri. 1. Cor. 7.

21. IDEM in epistola octogesimaquarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, capite quarto: Quum extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, sint tanquàm non habentes: & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo aut secundo tertióque seruandum est, nè aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honori, aut Episcopali excellentiæ quisquam idoneus existimetur, qui se à volupate vxoria necdùm frænasse detegitur?

Subdiaconorum & superiorum ordinū continentia. 1. Cor. 7.

22. BERNARDVS sermone sexagesimoquinto in Cantica, de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici & sacerdotes populis ecclesiísque relictis, intonsi & barbati, apud eos inter textores & textrices plerunquè inuenti sunt. Interrogo vnum quempiam horum: Heus tu bone vir, quæ nam hæc mulier, & vndè hæc tibi? Vxor'ne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltē propinquitatis vel affinitatis gradu attinēs tibi? Nullo prorsùs. Et quomodò tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarū in iis qui vouere cōtinentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eiice fœminam.

Clericis & Sacerdotibus, qui vouerunt continētiam, vetat cohabitationem mulierum.

23. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractúmque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto: & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium: posséque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos suprà id, quod possumus, tentari.

Clericis in sacris constitutorum & religiosorum matrimoniū vtrùm validum sit. Donum castitatis vndè conquiratur.

24. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul autem & ociosæ discunt circuire domos: non solùm ociosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

25. CONCILIVM quartum Carthaginense canone

Castitatis præmium. Viduæ quę se Deo deuouerint,& vestem religiosam assumpserint, habebunt dānationem si nubant, quia fidem castitatis fregerunt. 1.Tim.5.

canone cētesimo quarto: Sicut bonum est castitatis pręmiū, ità & maiori obseruantia & pręceptione custodiendum est. Vt si quis viduæ, quantumlibèt adhuc in minorib^9 annis positę, & matura ætate, à viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transierunt, secundùm Apostolum, dānationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausę sunt. Tales ergò personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam Deo spontè, nō coactæ, obtulerūt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad* secundas nuptias transitum fecerint? Quæ etsi violentia irruente, ab aliquo præreptæ fuerint, ac posteà delectatione carnis atque libidinis, permanere in coniugio, raptori vel violento viro cōsenserint, dānationi superiùs comprehēsæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Crimine adulterij notātur.

* seculares.

1.Tim.5.

26. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo & octauo.

27. ISIDORVS libro secundo de officiis Ecclesiasticis, capite decimooctauo: Prædicat Apostol^9 damnationem habere viduas, quæ post propositū cōtinentiæ nubere capiūt: Cùm enim, inquit, luxuriatę fuerint in Christo, nubere volūt, habentes dānationem, quia primā fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, non steterunt. Nec tamē, ait, nubunt, sed nubere volūt. multas enim earū reuocat à nubendo, si non amor pręclari propositi, vel aperti de decoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impunè non possunt, hæ meliùs nō vouerēt, & nuberēt, quàm vrerentur, id est, quàm occulta flāma concupiscētiæ vastarētur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget cōfusionis, quę nisi correctæ cor dirigāt, & Dei timore rursùm libidinem vincāt, in mortuis deputandæ sunt, si in deliciis agant, (vndè dicit Apostolus: Quæ autem in deliciis est, viuens mortua est) siue in laboribus atque ieiuniis nulla cordis correctione, sed magis ostentationi quàm emendationi seruientes.

1.Tim.5. Primā fidem irritam fecerūt, id est, votum non seruauerunt.

Quibus melius sit nubere, quàm vri. 1.Cor.7.

1.Tim.5.

28. IN sexto decretaliū libro tertio, titulo decimoquinto de Voto & voti redēptione: Bonifacius octauus Biterensi Episcopo: Nos attēdentes, quòd voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuēta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso & in statu innocentiæ instituēte, vnionē & indissolubilitatem acceperit: præsentis declarādū duximus oraculo sanctionis, illud solū votum debere dici solenne, quātùm ad pòst contractū matrimonium dirimendum, quod solennizatū fuerit per susceptionē sacri ordinis, aut per professionē expressam vel tacitam factā alicui de religionibus per sedē Apostolicā approbatis. Reliqua verò vota etsi quandoquè matrimoniū impediāt contrahendum, & quanto manifestiùs sunt emissa, tanto propter plurium scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia pòst contracta.

Votum solēne in quo consistat, & quod dirimat matrimoniū cōtrahendum.

Redditur solēne per susceptionē Ordinis sacri & professionem factam in approbata religione.

1. D. ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcūque voueris redde, multóque melius est nō vouere, quàm post votum promissa non reddere.

2. DEVTERONOMII vigesimotertio: Cùm votū voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

3. PSALMO septuagesimoquinto: Vouete, &c. vt in textu.

4. LVCÆ nono: Factum est autem, ambulātibus illis in via, dixit quidā ad illum: Sequar te quocūquè ieris. Dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autē hominis non habet vbi caput suū reclinet. Ait autē ad alterū: Sequere me. Ille autē dixit: Domine, permitte mihi primùm ire & sepelire patrē meum. Dixitque ei Iesus: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autē vade & annuncia regnū Dei. Et ait alter: Sequar te Domine: sed permitte mihi primùm renūciare his q domi sunt. Ait ad illū Iesus: Nemo mittēs manū suā ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

5. BERNARDVS epistola secunda ad Fulconē: Cur ergò, inquis, singulariter me repræhēdis, cùm & in aliis videas quod iustiùs forsitā repræhēdere possis? Ad quod ego: propter singularitatē erroris tui, propter immanitatē peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuūt, etsi inordinati & indisciplinati sunt, nondùm tamen ordinem aut disciplinā professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed nō præuaricatores. Tu verò quantumlibet modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omninò religiosè te haberes: Deo tamen minùs accepta est tua religio quam deturpat voti præuaricatio.

Votifragi quātumuis benè viuant, Deo tamen non placent.

6. ANSELMVS epistola quarta ad quādam Dominam: Si doles, adhuc salutem tuā spero: si autē nō doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile nanque est te vllo modo posse saluari, nisi ad habitum & propositum abiectum redieris.

Nisi ad habitum & propositum abiectū redeant, non saluabūtur.

V.

Cogit igitur ad Cælibatum quosdam Ecclesia?

A. Nō cogit sanè pia prouidáque mater quæ legem cælibatus nemini imponit: ab iis verò qui legē eam, vti dictū est, vltrò receperūt, exigit,

a Beda li. 2. de taber. & vasis eius c. 9. & in Lucæ c. 1. Hieron. in ca. 1. ad Titum, & in Apol. pro li[illegible] lo-

uinia Orig.hom.23.in Numer. Ambr.epist.82 & lib.1. offic.cap.55. Euse. 1. demōstr Eua ca 9 Vide Canones distinct.28 & 82.b 1.Cor.7.g c Theophyla. ibid. Hiero. lib.1.contra Ioui. Greg.in ca.15. lib.1.Reg. Epiphan. hæres 61. d Ibidem a e Matth.19.b f Esaiæ 56 b & ibidē Hier. Basil.lib.de virginib August.de sancta virgin. cap. 24.& 25. g Libro 1. ad vxorem. h 1.Cor.7.F

ne soluāt religionem,néve conuentionē,quam cum Christo & eius Ecclesia sanctè iniuerunt, violent atque rescindant.

B. Meritò igitur vrgētur illi stare promissis, & seruare, quod semel firmiter amplexi sunt, cōsilium Euangelicū: de quo Paulus[b]: *Et qui matrimonio iungit virginē suā, benè facit?* (quādiu scilicet voto cęlibatus[c] adstricta nō est) *& qui nō iungit, meliùs facit.*[d] Ac rursùs. B*onum est homini mulierē nō tāgere.* Quocircà laudātur à[e] Christo, & in Ecclesia semper apprimè laudati fuerūt[f] Eunuchi Euangelici, siue, vti Tertullianus[g] vocat, spadones voluntarij, qui seipsos propter Dei regnum castrauerunt, vt sint sancti[h] corpore & spiritu, Deo in carne sine carne militantes.

i Hieron.lib.1. in Iouinia. August.hær.ſi 82. K. Trident.sess.24.cap.10.

l 1.Cor.7.g

C. Vbi duplex error nobis est valdè cauēdus: alter eorū, qui cum Iouiniano matrimoniū sic extollunt, vt aut[i] æquēt, aut[k] anteponāt hunc statū cælibatui seu virginati, cùm Paulus[l] quidem & Patres omnes apertè reclament: alter eorum qui fingūt continētiam & cælibatum ab hominibus Christianis vix posse præstari, ideòque nulli eū facilè suscipiendū aut sanctè promittendū esse contendunt. Nec intelligūt isti Euāgelicæ gratiæ vbertatē, quæ talis ac tāta per Christū tot seculis data est, & quotidiè datur credentibus,[m] petētibus, quærētibus, pulsantibus, vt hi iugū Domini suaue & cōtinentiæ viam nō minùs sibi commodam, quam salutarē experiātur. Inter quos erat & Paulus, palàm affirmās:[n] *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiā cum tentatione prouentum.* Quamobrem Augustinus[o] vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo vestro: explicat, ità scriptū reliquit: Nō sitis pigri ad vouēdū. Nō enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: Si autem de illo, cui vouetis, vouete: securi reddetis. Et idem alibi:[p] Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.

m Aug.lib.6.& 8. Cōfess. ca.11 Orig.Hiero.Chryso. in Matth.cap.19.

n 1.Cor.10.c

o August.in Psal.75.

p Epistol.45.

TESTIMONIA.

DE CÆLIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

Reliqua testimonia habes quæst. præcedenti.

I. A. BEDA libro tertio de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite nono: Sine illa castimoniæ portione, quę ab appetitu copulę cōiugalis cohibet, nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanserit, aut contrà vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc: Non omnes capiunt verbum istud. Ad quem tamē benigna mox exhortatione eos qui possint, inuitat, dicens. Qui potest capere, capiat. Et paulò pòst eisdem qui vel vxorem, vel alios cognatos & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplū promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam æternam. Vndè certè gratia distinctionis non Moyses hoc indumēto vestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestiésque his omnibus Aaron fratrē tuum, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiant carnem. Ipsi, inquit, operiāt carnē turpitudinis suę, [redacted] feminalia pontifici & filiis eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab vxorio complexu eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamē violentum huiusmodi continentię iugū impones: sed quicunque sacerdotes fieri ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desistent. Quod vbi perfecerint, & suscepto semel continētiæ proposito ministros se sanctuarij atque altaris fore cōsentiunt, aderit lex diuina, quæ velut cęterum illius habitū sacerdotibus cōgruū imponens, quomodò viuere vel docere debeant, abundanter instituat, congaudénsque spōtaneæ ipsorū deuotioni, dignū sacerdotio decus sapiētiæ, patiētię, māsuetudinis, misericordiæ, zeli spiritalis, humilitatis, timoris Domini, cæterorúmque huiusmodi ornamētorū superaddat. Alio qui iniquitatis rei moriuntur. Mortem nāque certissimam incurrit animę, si quis luxuriosè viuēs, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

Non nisi cælibes aut continētes ad altaris ministerium consecrandi.

Nemo inuitus cogitur ad cælibatum amplectēdū. Matth.19.

Ibidèm.

Nulli violentū continentiæ iugum imponendum: sed cùm sponte susceperint, ferre deincèps debent.

Certissimam animæ mortem incurrunt incontinentes sacerdotes.

2. IDEM in primum caput Lucæ, in ea verba, Et factum est vt implerentur dies officij eius, abijt in domum suam: Hoc est quod dixi, quò d vicis suæ tempore pontifices, templi tantùm officiis mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quo-

quoque domorũ suarũ abstinerent ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc nõ carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur: consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Exemplum datur Sacerdotibus nostris perpetuæ castitatis.

Semper castitas obseruanda præcipitur.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter rationẽ abstineant se ab vxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus libros regum, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panib⁹ propositionis noluisse priùs dare Dauid & pueris eius, nisi interrogaret, vtrùm mundi essent pueri à muliere, non vtiquè aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertiùs vacâsse ab opere coniugali: nequaquam panes quos priùs negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodò itaque mãsuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoquè & benignitas præcipuè esse debẽt in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: Sic & castitas propria & (vt ità dixerim) pudicitia sacerdotalis: vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi & cogitationis errore mens, Christi corpus confectura, sit libera.

1.Cor.7
Argumẽta B. Hieronymi pro cælibatu ministrorum altaris.
1.Reg.21.

Panum propositionis & corporis Christi differentia.

1.Tim.3. Tit.1.

Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo.

4. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum: Eccè perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio sed tamẽ easdem in suo officio permanẽtes, prẽmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis & presbyteris & diaconis & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerũt hostias offerre nõ posse, si operi seruiant coniugali. Ibidèm: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Continentia Sacerdotum & ministrorũ altaris.

Non eliguntur nisi post Sacerdotium in æternum pudici.

5. ORIGENES homilia vigesimatertia in librum Numerorum: Si oratio iusti sicut incensum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuũ eius sacrificium est vespertinum. Dicit autem Apostolus iis qui in coniugiis sunt: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm in idipsum sitis: certũ est quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Vndè videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinẽs, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.

Psal.140.

1.Cor.7.

Castitati perpetuæ se deuouẽtes, apti sunt ad sacrificandum.

6. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quò exortem excludat coniugij (nã hoc supra legem præcepti est) sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterùm, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habẽtem enim d[i]xit filios, non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ità argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitę, eò quòd Baptismo vitium sit ablutum, quo adferebatur impedimentũ. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis cõtaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla cõiugij lege sociauerit, remittantur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, nõ lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergò quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est: dicamus etiam quid rationis. Sed priùs cognoscamus non solùm hoc Apostolũ de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Niceni tractatûs addidisse. Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda cõiugia sortitus sit. Quomodò enim potest consolari viduã, honorare, cohortari ad custodiẽdã viduitatem, seruandam marito fidẽ, quam ipse priori cõiugio nõ reseruauerit? Aud quid interesset inter populum & sacerdotem, si iisdem astringerentur legibus? Debet præpõderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia.

2.Tim.3.

Matrimonio vti in Episcopatu nõ licet.

Baptismi vis.

Bigamus ad sacerdotium inhabilis.

Tit.1.

Vita Sacerdotis præpõderare debet.

7. IDEM libro primo officiorũ, capite quinquagesimo, eóque vltimo, loquẽs de ministris altaris: Inoffensum autem exhibẽdum & immaculatũ ministerium, nec vllo coniugali coitu violãdum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non prẽterij, quia in plerisque abditioribus locis cùm ministerium gererẽt, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquàm vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabãt vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis.

Sacerdotibus & ministris altaris quantuis coniugatis, seruanda est continentia.

Exod.19.

8. EVSEBIVS Pamphili libro primo de demonstratione euangelica, capite nono: Meritò aliquis quæsierit, quænam causa sit, cur prisci in nuptiis & procreatione liberorum plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduersùs hæc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicunque autem Moysen de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, túncque primùm existente vita, fuisse memorantur: quæ verò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incremẽtum quæsiuisse, quũ per illud tẽpus & numerus hominum augesceret, & multiplicaretur, atque indiès robur acciperet genus humanũ: nobis verò non admodùm curæ esse hoc, vtpotè cùm res iam interire ac desinere, atque ad extremũ finẽ tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitæ consummationem, Euangelicam in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio alte-

Cur in veteri lege maior habeatur cura nuptiarum & procreationis liberorũ quàm in noua lege. Prima caussa.

rius seculi, quod breui instet futurum, denũciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi: Priscis illis qui remissionem ac liberiorem vitam agebant, nihil erat impedimento, nè domui liberísque præessent, ac pariter diuinę quoquè rei vacarent, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduam dare operam poterãt, & nusquàm obvllas rex externas à meliore proposito auellebantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecùs premant, & quæ in alienas curas vndiquè trahant, & ab earum rerum studio quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait: Hoc autem dico, fratres, tempus breue est: Reliquum est, vt & qui habent vxores tanquàm non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquàm non gaudentes: & qui emunt, tanquàm non possidentes: & qui vtuntur hoc mũdo, tanquàm non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicit⁹ est de iis quæ Domini sunt, quomodò placeat Domino. Qui autem cum vxore est, solicitus est de iis quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt placeat Domino, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestrã dico, nõ vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Palàm igitur in his causam, cur à nuptiis sit abstinendum, proponit, vbi temporum rerúmque extrinsecùs ingruentiũ stoliditatem repræhendit, quorum nihil priscis illis accidebat. Ad hęc tertia quoquè ratio adiungi potest, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum studij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruersitate maius indiès incrementũ accepissent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienã, & planè ferinam vitam relapsi essent, & impium prorsùs omníque religioni inimicũ morem facilè corruissent: valdè pauci, & facilè numerabiles, qui supererant, ea sectantes, quæ prius à nobis dicta sunt, à multorum consuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, se amouebãt. Porrò autem cùm seorsùm ab aliis gentibus, singularíque more viuerent, nouam quandam reip. rationem, vitámque studiosam Sapientiæ, veréque ipsius Dei cultricẽ, & reliquis hominibus impermiscuam, instituerunt. Vt igitur posteris quoque illorum propriæ religionis, tanquàm scintilla quædam reparandi ignis, ità aliquod semẽ seruaretur, neque vnà cum ipsorum decessu ipsorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ & alẽdę sobolis curam introduxère, vt sic doctores atque Magistri propriorum liberorum existerent, quippe qui posteris successores pietatis, propriæque virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honestum id indicarent. Hinc sanè Prophetæ innumebiles & viri iusti, quin ipse quoque Saluator ac Dominus noster, eiúsque discipuli atque Apostoli, ab illorum disciplina profecti sunt. Quòd si qui etiam vitiosi ab eisdem prodierunt, quasi paleæ simul cum tritico subnascentes, non ob id tamen

Secunda.

1.Cor.7.

Tertia atque efficacior ratio.

culpandi qui genuerint, aut qui enutrierint, quãdo etiam de discipulis Saluatoris aliquos nouim⁹ libertate volũtatis auersos, à recto aberrâsse. Causa igitur ob quam Viri sancti priscis temporibus magno cum studio liberos susciperẽt reddita est: quæ non ampliùs in nobis locum habere dicenda est, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, innumerabiles gentes & populos, in vrbibus & regionibus & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes & ad sancta Euangelicæ doctrinę pręcepta concurrentes: quibus quidem satis supérque sit, si doctores ac prędicatores diuini verbi omnibus & vitę vinculis, & solicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis maximè in pręsentia, vt melioribus studiis vacent liberiùs, seiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti iis qui diuina & incorporea sobole propaganda, occupari teneãtur, & non vnius, neque duorum liberorum, sed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, sanctámque disciplinam, ac reliquæ instituendę vitę curam susceperit. Postremùm omnium si quis priscorum illorum vitas, de quibus nunc loquimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ętatis, soboli augendæ, coniugióque vacantes, maturè autem abstinentes atque cessantes. Scriptum est enim, quòd placuerit Enoch Deo postquàm genuit Mathusala. Vbi scriptura planè post genitum filium Deo placuisse illum, de quo loquitur, memorat, neque illi posthàc alios genitos filios prodit. Noe quoque vir iustus post susceptionem liberorum, solus cum familia, quum reliqua omnia quęcũque essent in terra periissent, incolumis conseruatus, plurimis posthàc superfuisse annis inducitur, neque tamẽ vsquàm genuisse alios filios. Dicitur & Isaac postquàm ex vna vxore geminę prolis pater factus est, desiisse cum illa consuescere. Et Ioseph, quum pręsertim apud Ægyptos versatus sit, non plùs quàm duorum filiorum pater extitisse inuenitur, quorum matrem vnam duntaxàt in matrimonio habuerit. Ipse etiã Moyses atque eius frater Aaron, antequàm ipsis Deus apparuerit, filios genuisse memorãtur: postquàm autem diuina oracula acceperunt, non ampliùs genitos ab illis filios inuenias. quid porrò de Melchisedech est dicẽdum, cuius omninò non filius, non genus, non successio refertur? neque item Iesu, qui in Moysi locum successit, neque plurimorum aliorum prophetarum. Quum autem de Abraham & Iacob quæri soleat, qui multiplicem sobolem propagauerunt, alibi nos ociosiùs huiusce rei rationem reddidimus: vbi de sanctorum veterum virorum multiplici coniugio, multiplicique sobole disseruimus. Ad quę scripta nostra in præsenti studiosos lectores remittimus: hoc vnum admonentes, ne noui quidem testamẽti legibus, quæ ad susceptionem liberorum pertinent, omninò interdici, sed in hoc quoquè iis consentanea quę de priscis illis sanctis viris memorantur, instituta haberi. Oportet enim, dicit sermo Diuinus, episcopum vnius vxoris virum esse. Veruntamen eos qui sacrati sint, atque in Dei ministerio cultúque occupati, continere deincèps seipsos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tãtum assumpti sint sacerdotij munus, iis idem sermo diuinus indulget.

In noua lege iam adductę caussę locum non habent.

Continentia Patriarcharum veteris testamenti.

Enoch. Genes.5. Eccli.44.

Noe.

Isaac.

Ioseph.

Moyses & Aaron.

Melchisedech.

Iesus.

1.Tim.3. Tit.1.

Episcoporum continentia.

Ex Gratiano

9. APVD

9. APVD Gratianũ distinctione vigesimaoctaua sequentes canones & decreta citãtur Gregorij & cæterorum.

Habetur lib. 1. Epistol. 42. subdiaconorum cótinẽtia.

10. GREGORIVS Magnus in epistola ad Petrum Subdiaconum: Nullum facere Subdiaconum prę̃sumãt Episcopi, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

11. INNOCENTIVS secundus: Decernimus vt hi qui in ordine Subdiaconatus & super vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careãt. Cùm enim ipsi templum & vasa Domini, & Sacrarium Spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immunditiis deseruire.

Habet in 5. Tole. can. 26. Presbyterorũ & Diaconorũ professio de seruãda continentia.

12. CONCILIVM Toletanum quintum: Quando Presbyteri & Diaconi per parochias cõstituuntur, oportet eos professionẽ suo episcopo facere, vt castè & purè viuant sub timore Dei: vt dum eos talis professio obligat, vitæ sanctæ disciplinam retineant.

Habetur in Conc. 2. Toletan. can. 1.

13. CONCILIVM Toletanum secundum: De his quos voluntas parentum, à primis infantiæ annis clericatus officio mãcipauerit, id statuimus obseruandum, vt mox detonsi, vel ministerio lectorum traditi, in domo Ecclesiæ sub Episcopali præsentia à præposito sibi debeant erudiri. At vbi octauum decimum ætatis suæ compleuerint annum, coram totius cleri plebísque conspectu voluntas eorum de expetẽdo coniugio ab Episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis Deo inspirare placuerit, & promissionem castimoniæ suę absque cõiugali necessitate sese spoponderint seruaturos: hi tanquàm appetitores arctissimę viæ, leuissimo Domini iugo subdãtur: ac primùm Subdiaconi ministerium, habita probatione professionis suæ, à vicesimo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter ac inoffensè vigintiquinque annos peregerint, ad Diaconi officium (si adimplere id posse ab Episcopo probantur) promoueri debent. Cauendum est tamẽ his, nè quando suæ sponsionis immemores, aut ad terrenas nuptias, aut ad furtiuos concubitus vltrò cõcurrant. quod si fortè fecerint, vt sacrilegij rei, ab Ecclesia habeãtur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolo licentiam auferre nõ possumus: ità vt cùm prouectę ætatis in coniugio positi renunciaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacros ordines adspirent.

Castimoniæ professio apud Clericos ante subdiaconatum.

Sacrilegij rei.

1. Cor. 7.

Et Canon 2. secundi Arelatẽs. Cõcil. Cõiugati non promouendi ad sacerdotiũ nisi promissa continentia. Nec diaconi.

14. CONCILIVM Arelatense tertium: Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugij vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conuersio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Præterea placuit, vt deinceps non ordinentur diaconi cõiugati, nisi qui priùs cõuersionis proposito professi fuerint castitatem.

Ex epist. 1. Siricij Papę ad Himerium Tarraconensem episcopũ cap. 7. Excusatio incõtinentium Sacerdotum.

15. APVD eundem Gratianum distinctione octogesimasecunda, citatur Siricius Papa: Plurimos sacerdotes Christi atque Leuitas post lõga cõsecrationis suæ tẽpora, tam de cõiugiis propriis, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreâsse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamẽto sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinũ, pręceptor vitiorũ, si existimat quod in lege Moysi passim sacris ordinibus à Deo nostro relaxata sunt fræna luxuriæ: cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiã procùl à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, nè vel cum vxoribus possent carnale exercere commerciũ, vt conscientię integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto obseruationis suę tẽpore, vxoris suæ vsus solius successionis causa fuerat relaxatus: quia nõ ex alia nisi ex tribu Leui, quisquã ad Dei ministerium fuerat pręceptus admitti. Vndè & Dominus Iesus cùm nos suo illustrâsset aduentu in euangelio protestetur, quia legem venerit implere, non soluere. Et ideò ecclesiam, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splẽdore radiare, vt in die iudicij, cùm rursùs aduenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolũ suum instituit, reperire. Quarum sanctionum sacerdotes omnes atque Leuitæ indissolubili lege cõstringimur, vt à die ordinationis nostrę, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidiè offerimus, sacrificiis placeamus. Qui autẽ in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, si tamẽ spiritus Dei habitat in vobis. Et vbi poterit, nisi in corporibus (sicut legimus) sanctis, Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti de quibus loquimur, vt tua sanctitas retulit ignorãtia lapsos se esse deflent, his hac cõditione misericordam dicimus non negandam, vt sine vllo honoris augmento in hoc quo deiecti sunt, quãdiù vixerint officio perseuerẽt, si tamen post hoc continentes se studuerint exhibere. hi verò qui illiciti priuilegij excusatione vtuntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum: nouerint se ab omni ecclesiastico honore (quo indigni vsi sũt) Apostolicæ sedis authoritate deiectos, nec vnquàm posse veneranda tractare mysteria, à quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præsentia cauere nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, presbyter, aut diaconus (quod non optamus) fuerit talis inuentus: iam nunc sibi omnem per nos indulgentię aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est vt abscindantur vulnera, quæ fomentorũ non sentiũt medicinam.

Continentia Sacerdotum veteris legis. Leuit. 20.

Luc. 1.

Cur vxores habebant.

Matth. 5. Cant. 4. Psal. 44. Christus voluit sacerdotes & Leuitas noui testamẽti esse continentes. Ephe. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 3. Ibidem. 6. 2. Cor. 6. Sapien. 1.

Pœna incontinentis clerici.

Ex epist. ad Episcopos Africę à Gratiano non citata. Continentia Sacerdotum & Leuitarũ. 1. Cor. 7.

VIDE eundem in epistola quarta ad Episcopos Africæ, capite nono: Præterea quod dignũ & pudicũ & honestũ est, suademus, vt sacerdotes, & Leuitę cũ vxoribus suis nõ coeãt, quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios nãque sic Paulus scribit, dicẽs: Abstinete vos, vt vacetis orationi. Si ergò laicis abstinẽtia imperatur, vt possint deprecãtes audiri, quantò magis sacerdos vtiquè omni momẽto paratus esse debet, mũditię puritate securus, nè aut sacrificiũ offerat, aut baptizare cogatur? Qui si cõtaminatus est carnali cõcupiscẽtia, quid faciet? Excusabit? Quo pudore, qua mente vsurpabit? Quia cõsciẽtia, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mũdum. Qua de re hortor, moneo

Hæc ijsdem verbis ab Innocentio 1. repetita sunt in epist. 2 ad Victricium Rothomagẽsem. Tit. 1.

rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. *Fortè creditur, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Nō* permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros nō admisit, qui ait: Vellem autē omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertiùs declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere nō possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.

*Sed fortè licere hoc creditur. 1.Tim.3. Tit. 1. *Permanētem 1.Cor.7. Rom.8.

16. In eadem distinctione octogesima secunda citatur Innocentius primus capite primo: Proposuisti, quid de his obseruari debeat, quos in diaconij ministerio, aut in officio presbyterij positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricij episcopi monita euidentia cōmeârunt, vt incontinentes, in officiis talibus positi, omni ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodùm sacræ legis authoritas, iam indè ab initio custodita, quòd in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, vt seruientes sacris oblationibus, puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicēt diuina ministeria: neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale consortium, quia scriptum est: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Domin⁹ Deus vester. Quibus vtiquè propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere: quantò magis hi sacerdotes vel Leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debēt, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificiis diuinis, vel à baptismatis officio vacent? Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribit, dicens: Abstinete vos ad tempus, vt vacetis orationi: & hoc vtique laicis præcepit: multò magis sacerdotes, quibus & orandi & sacrificandi iuge officiū est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscētia, quo pudore vel sacrificare vsurpabit, aut qua conscientia, quóve merito exaudiri se credit, quum dictum sit: Omnia mūda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sed fortassè hoc licere credit, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non de permanente in cōcupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore nō admisit, qui ait: Vellem autē omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertiùs declarat dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere nō possunt. Vos autē iam non estis in carne, sed in spiritu: & habētem filios, non generantem, dixit. Sed ea planè dispar & diuersa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticę vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab Episcopo Sirico ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, his ignorationis venia remittitur, ità vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ità gradus, in quibus inuenti fuerint, sic retenent, vt eis non liceat ad potiora cōscendere. Quibus in beneficio esse debet, quòd hūc ipsum locū, quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuēdi missam à Siricio detegētur, neque statim cupiditates libidinis abiecisse, illi sunt modis omnibus submouendi: quia post admonitionē cognitā, preponēdam arbitrati sunt voluptatem.

Rursùm ex Gratiano. Habetur in epist. 3. ad Exuperiū Tolosanū Episcopum. Siricij decretum reuocatur. Luc.1. 1.Par.24. Leu.11. & 20. Num.18. Continentia sacerdotum. 1.Cor.7. Tit.1. 1.Tim.3. Tit.1. 1.Cor.7. Rom.8.

17. Concilium Agathense, quod Innocentij & Siricij decretum approbauit, capite nono sic habet: Placuit etiam, vt si presbyteri vel Diaconi coniugati ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocētij ordinario, vel Siricij Episcopi authoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur. Quod si ad aliquos formula illa Ecclesiasticæ vitę pariter & disciplinę, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ità vt de cętero penitùs incipiāt abstinere. Et ità gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineāt, vt ad potiora eis non liceat ascendere. Quibus in beneficio esse debet, &c. vt Innocentius dixit.

Non habet Gratianus. Siricij & Innocentij decretum renouatur.

1. B. Prioris ad Corinthios septimo, vt in textu. 1.Cor.7.

2. Theophilactvs in caput septimū prioris ad Corinthios: Honor itaq; eius est, seruare filiam virginem, eámque ob rem laudatur. Benè enim, inquit, facit. Porrò qui elocat nuptum virginem, & ipse bene facit: non enim peccatum est elocare. Omne autem quod non est peccatum, bene fit. Melius verò est nō elocare, virtus enim est. Et paulò antè: Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginem hîc dicit, non eam quæ Deo consecrata sit (ea enim si nupserit, peccauit omninò, vt potè quę mœchum superinduxerit sponso suo Christo) sed innuptam dum puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impura est Matrimonium.

Virgini quæ Deo cōsecrata est, nubere non licet.

3. Hieronymvs libro primo contra Iouinianum, vt suprà, quæstione quarta, A. testimonio secundo.

4 Gregorivs in caput decimumquintum libri primi Regum: Nonnulli continentiam professi, dum à carnis concupiscentia superantur, in cōiugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt. Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum: sine discretione personarum, omnes in hoc præcepto concludi, & sacrorū ordinum, viros coniugali copula vti posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechita camelus est: quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem vitam trahit.

Excusationes & argumenta incontinentiū Religiosorum & Sacerdotum. 1.Cor.7.

5. Epiphanivs hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, agens de iis verbis Pauli: Si quis autē turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat. Nunquid Apostolus eā quæ semel virginitatem Deo seruare decreuit, à proprio cursu detrahere volens, hęc pręcepit? Nō enim de his sermo est, sed de virginibus quę nubendi tempus excesserunt, quę non ob virginitatem in vigore permanserunt, sed quòd viros non habuerunt, qui eas ad nuptias permisissent.

1.Cor.7. Paulus quibus virginibus permittat matrimoniū.

6. Matthæi decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datū est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: Et sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

7. Esaiæ quinquagesimosexto: Et non dicat Eunuchus,

Eunuchus, Eccè ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea,& elegerint quæ ego volui,& tenuerint fœdus meũ: dabo eis in domo mea& in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis,quod non peribit.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ: In Eunuchis intelligendi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cęlorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus,& pro rei difficultate dicentibus, Quis ergò potest saluus fieri? Respõdit Saluator: Qui potest capere,capiat. Vndè & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est,de virginibus, præceptum Domini se non habere testatur: sed dat consilium,quasi misericordiam consecutus à Domino,volẽs omnes esse sicut seipsum. Tempus enim,ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores,sic sint quasi nõ habeant. Qui enim liber vocatus est à seruitute & officio cõiugali,iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, suprà diximus, qui soliciti sunt ad ea quæ Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata,quæ non cognouit stratum in delicto,habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem,neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia,& pars in tẽplo Domini delectabilis. Hæc sterilis virginitate fœcunda est: Hic Eunuchus regno cælorum vim facit,& violenter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum,vt nunquàm faciat opera nuptiarum. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquàm faciat opera nuptiarũ. Iste elegit quæ Dominus voluit, vt plus offerat quàm præceptum est: vt non indulgẽtiam Apostoli eius,sed voluntatem consideret. Iste tenet fœdus Domini sempiternum, vt nõ ad tempus vacet orationi, & iterùm ad idipsum reuertatur: sed acceptorum esse se nouerit in domo Domini, quæ est Ecclesia eius, locũ optimum. Multæ enim mansiones sunt apud patrẽ. Et qui Eunuchus fuerit,ac fecerit vniuersa quæ scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur,& in sacerdotali consistat gradu:& pro carnis filiis, multos habeat filios spirituales. Talem fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimùm,euangelistam Ioannem, Ecclesiasticæ tradũt historiæ, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardiùs ambulante, elatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: qui in secreta diuinæ se Natiuitatis immergens,ausus est dicere, quod cuncta secula nesciebant: In principio erat verbũ, & verbum erat apud Deũ: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

Eunuchi euãgelici cõmendantur. *Matth. 19.* *1.Cor. 7.* *Sapien. 3.* *Plus offerunt quàm præceptum est.* *1.Cor. 7.* *Ioan. 14.* *In Sacerdotali gradu cõstituti Eunuchi euangelici filior habent spirituales.* *Ioan. 13. & 21. Ioan. 20.* *Ioan. 1.*

9. BASILIVS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones,qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum: qui etiam cæteris prestantiores sunt, quia quum neque naturæ ad castitatem tuendam nitantur auxilio,neque ab hominibus,quorũ sub ditione sunt,spe præmij alliciantur, ipsi semet propter regna cælorum ad virginitatis pręclarum certamen exercent,coniugiũmque & simul omne seculum eius seruandæ causa contemnunt, regnũque cæleste cum sudore, gloriosisque laboribus capessunt,&c. Qui seipsum instinctu gratiæ spiritalis abscidit,pręcipuũmque ac singulare opus per continentiam,& ardens ad cuncta exercitium,munus suum fecit, hic suis, non alienis rectè factis,in cælesti regno honestus & clarus est. Eodem in loco interpretatur verba Esaiæ de iisdem. Et in principio libri hanc habet sententiam: Magnum reuerà quiddam ac præclarum virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominẽ incorruptibili Deo simillimum facit. Hæc autem profecto non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur.

Matth. 19. Spadonum euangelicorum laus. *Esa. 56.* *Virginitatis cõmendatio.*

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimoquarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetam, quibus se dicit daturum in domo sua & in muro suo locum nominatum,meliorem multò quàm filiorum & filiarũ: nisi de iis qui seipsos castrant propter regnũ cęlorum? Nam illis quibus ipsum virile membrum debilitatur,vt generare non possint,sicut sunt Eunuchi diuitum & regnũ, sufficit vtique cùm Christiani fiunt,& Dei pręcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt,vt coniuges si possint haberent cęteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè pudicéque susceptam in Dei timore nutriunt, docentes filios suos, vt ponant in Deo spem suam, nõ autem accipere meliorem locum, quàm est filiorum atque filiarum. Neq; enim vxores animi virtute,sed carnis necessitate nõ ducunt.

Eunuchi euãgelici. Esa. 56. *Matth. 19.* *Psal. 77. Esaiæ 56.*

11. ET capite vigesimoquinto: Cùm dixisset de spadonib⁹,Dabo eis in domo mea&in muro meo locum nominatum,meliorem multò quàm filiorũ atque filiarum: nè quis nimiùm carnalis existimaret,in his verbis aliquid temporale sperandũ,continuò subiecit: Nomen æternum dabo eis,nec vnquàm deerit. Æternum hoc nomẽ quicquid illud est,spadonibus Dei,quod vtique gloriam quandã propriam excellẽtémque significat,non erit commune cum multis quãuis in eodem regno &in eadẽ domo constitutis. Nam ideò fortassis&nomen dictum est,quod eos quibus datur,distinguit à cęteris.

Propria quædam gloria in cælo promittitur Spadonibus Euãgelicis.

12. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio,abstinentia toleratur: quãtò magis adempto?&c.

13. PRIORIS ad Corinthios septimo: Qui sine vxore est,solicitus est quę Domini sunt,quomodò placeat Deo. Qui autem autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi,quomodò placeat vxori,& diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quę Domini sunt,vt sit sancta&corpore &spiritu. Quæ autem nupta est,cogitat quæ sunt mundi: quomodò placeat viro. Ibidèm: Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit, &c. Mulier alligata est legi,quãto tẽpore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius,liberata est: cui vult nubat,tãtùm in Domino. Beatior autem erit,si sic permanserit secundum meũ consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

1. C. HIERONYMVS aduersùs Iouinianum libro primo: Dicit (Iouinianus) virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt,si non discrepẽt cæteris operibus, eiusdẽ est meriti. Quã eius hæresim eodem libro copiosissimè confutat.

Iouinianus æquabat virginitatẽ matrimonio.

Hæresis Iouiniani.

2. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A (Iouiniano) quodam monacho ista hæresis Iouinianistarū, orta est ętate nostra cùm adhuc iuuenes essem⁹. Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariæ destruebat, dicēs eam pariendo fuisse corruptam. Virginitatem etiam sanctimonialium & continentiam sexus virilis in sanctis eligētibus cęlibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis adæquabat: itá vt quædam virgines sacræ prouectæ iam ætatis in vrbe Roma, vbi hæc docebat, eo audito nupsisse dicantur. Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod non propter aliquod apud Deum maius meritū in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, nè homo cōiugales patiatur molestias, disputabat. Citò tamen ista hęresis oppressa & extincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire.

Cōtinentiam virginum sacrarum castitati coniugali æquabat: & idcircò quædam Sanctimoniales nupserunt.

Melius est in virginitate manere aut in cælibatu, quā matrimonio iungi.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, Canone decimo: Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendū esse statui virginitatis, vel cęlibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam iungi matrimonio, anathema sit.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

5. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Putabā me miserum fore nimis, si fœminę priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanādam nō cogitabam: quia expertus nō eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cùm tam stultus essem, vt nescirem, sicut scriptū est: Neminem posse esse cōtinentem, nisi tu dederis. Vtique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam.

Sapien. 8. Donum continentiæ petētibus largitur Deus & in eū sperantibus.

6. ET libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò trāsire trepidabam, casta dignitas Continentię, serena & nō dissolutè hilaris, honestè blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extēdens ad me suscipiendum & amplectendū pias manus plenas gregibus bonorū exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipsa Cōtinentia nequaquàm sterilis, sed fœcunda mater filiorū gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti & istæ? At verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac nō in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Proiice te in eum, noli metuere, nō se subtrahet vt cadas. Proiice te securus, excipiet te, & sanabit te.

Castitas inuitans Aug.

Castitaté seruare possumus, non tam in nobilipsis, quàm in Domino Deo nostro.

7. ORIGENES in caput decimumnonum Mathei tractatu septimo: Nō omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est. Quoniam autem quidam calumniantur quod Christus ait, Quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate non autem præualentes. Quibus est respondendum: Si quidem accipimus simpliciter, quod dictum est, sed quib⁹ datum est: non autem attendimus quod alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit: aut fideles non sumus, aut sciētes scripturas, qui enim vult capax esse verbi, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet non dubitans de illo quod dictum est: Omnis qui petit, accipit. quis est ergò qui petit? qui credit Christo dicēti: Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quantùm ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi quod ait: Sine intermissione orantes. Vtile est autem scire quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. & quod ait: Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea quòd amicus est eius, tamē propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

Cōtra eos qui dicunt, quosdam castitaté seruare non posse.

Matth. 7. Mar. 1. Petenda est à Domino castitas ardēter & perseueranter. Ibidèm.

1. Thess. 5.

Luc. 11.

Quibus datū continentiæ donum. Matth. 7. Luc. 11.

8. HIERONYMVS in decimumnonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbum istud. Nemo putet sub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi sunt virgines quibus à Deo datum sit, aut quos quidam ad hoc casus adduxerit: sed his datum est qui petierūt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauērunt. Omni enim petenti dabitur, & quęrēs inueniet, & pulsanti aperietur. Ibidèm: Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitię præmium concitantis: Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet.

Qui potest capere, capiat, quid significet.

9. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in caput decimumnonū Matthæi: Qui potest capere, capiat. Ità magis animat atque incendit, vel quia magnitudinem virtutis ostēdit, vel quia inæstimabili misericordia sua noluit rem in necessitatem legis cōcludere. Et ad hęc possibile id esse mōstrat, vt eligendi cupiditas crescere possit. Sed si electionis opus est id, inquies, quomodò incipiens statim dixit: Non omnes capiunt, sed quibus datum est? Vt singulare id esse certamē perdiscas, nō vt fortè datā necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui spontè id eligunt: quod ideò dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio esse opus, (quod quidem omnibus illud expetentibus paratū est) si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est, quandocunquè res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi: Vt etiam quādo dicebat, Vobis est datum nôsse mysteria regni cęlorum, quod maximè ità esse, præsenti loco approbatur. Nam si supernę solummodò donationis istud est, ac nihil penitùs qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur: superfluè ipsis regnum cælorum pollicetur, nec meritò à cæteris ipsos Eunuchis distinguit.

Quibus datū sit hoc verbū.

Luc. 8. Matth. 13. Castitatis cōseruatio non est à solo Deo.

10. PRIORIS ad Corinthios decimo: Fidelis Deus &c. sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

11. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimumquintum: Non sitis pigri ad vouendam &c. vt in texto.

12. IDEM in epistola quadragesimaquinta ad Armentarium & Paulinam vxorem eius: Priusquàm esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior: quamuis nō sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur

Ad eos qui perniter vouisse.

debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modò autem tantum, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quanta beatior si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi sic nō licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quę in meliora compellit.

V I.

Quæ est summaria doctrina superiorum?

A. Quę pro instituta dicta sunt hactenùs breuitate, eò sunt demùm referenda, vt habeāt simplices assertionem Catholicam de septē Ecclesię Sacramētis. Quę duplicis quidē esse generis inueniuntur.[a] Alia enim, vt priora quinque, singularē vniuscuiusquè fidelis salutē promouent: alia verò, duo videlicet posteriora, multiplicando Dei populo, & Ecclesiæ propagandę deseruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobísque necessaria institutione efficiunt.

a Concil. Florēnt.

B. Enimverò Baptismus[b] ad spiritualem vitam, quæ in Christo est, regenerat. Confirmatio[c] vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia[d] cibus, potus ac viaticū est peregrināti. Pœnitētia[e] pręsens aduersùs omnes animi morbos pharmacū, lapsum hominē erigit curátq; vulneratū. Succedit extrema[f] Vnctio quę in postrema cum morte lucta munitatq; consolatur emigrantem.[g] Ordo deindè ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris præsint, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conseruēt, & applicent. Deniquè Matrimonium[h] Christianam gentem propagat, & humanæ prouidet incontinentiæ.

b Ioan. 3. b Tit. 3. b
c Actor. 8. c
d Ioan. 6. f
e Ioan. 20. f Ezech. 18. g
f Iaco. 5. d
g Tit. 1. b 1. Cor. 7. 4. a
h Ephe. 5. f g 1. Cor. 7. a

C. Vbi etiam istud discrimē retinendum est, quòd Baptismus, Confirmatio & Ordo semel collata, nunquàm[i] iterētur. Baptismus item necessariò suscipitur[k] ab omnibus. Eucharistia à[l] ratione vtētibus, & à relapsis[m] Pœnitentia. At est arbitrarium vti reliquis, modò nullum contēnas, aut cùm ità fert tempus, contra ius & æquum negligas.

i Conc. Florent. Trid. sess. 7. cā. 9. de Sacram. in genere aug. 2. contra epist. Parmen. ca. 13.
K Ioan. 3. b
l Trident. sess. 21. ca. 4.
m Apoc. 2. b

D. Hæc sunt igitur antidota, diuináque remedia, quæ misericordia plenus ille[n] Samaritanus instituit, & Ecclesiæ præpositis dispēsanda cōcredidit, nimirū ad probè curādos ęgros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoàd illi, si velint, verā perfectámq; sanitatē adipiscātur. Quæ quidē remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter etiā aliis applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est Sapiētiæ. De qua cùm satis dictum sit hactenùs, quemadmodū præsentis instituti ratio tulit, reliquū est, vt Christo duce ad alteram huius operis partē, quę CHRISTIANAM IVSTITIAM continet, porrò transeamus.

n Luc. 10. f 1. Cor. 4. a. Ioan. 20. e

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via IVSTITIÆ: & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA.

Septē Sacramenta in quę [illegible] sint instituta.

A. CONCILIVM Florentinum: Sacramentorū quinque prima, ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionē: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationémque ordinata sunt. Per Baptismū enim spiritualiter renascimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: Renati autem & roborati, nutrimur Diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per pecca-

rum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur.

1. B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis spiritus sancti.

3. ACTORVM octauo: Tunc imponebãt manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

4. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.

5. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

6. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitẽtiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Facite vobis cor nouum & spiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesię, & orẽt super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

8. AD Titum primo. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt cõstituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hîc iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Ephesios quinto: Sacramentũ hoc magnũ est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vna quæque suum virum habeat.

Character quid sit, & à quot Sacramentis imprimatur.

1. C. CONCILIVM Florentinum: Inter hęc Sacramenta, tria sunt, Baptismus, Cõfirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, à cæteris distinctum, imprimunt in anima indelebile. Vndè in eadẽ persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor charactẽrẽ nõ imprimunt, & reiterationem admittunt.

Tria Sacramenta imprimunt characterem.

2. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone nono, de Sacramẽtis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vndè ea iterari non possunt, anathema sit.

Ordo & Baptismus non repetuntur.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra Epistolam Parmeniani, capite decimotertio, docet de Sacramento Baptismi & Ordinis, quòd non repetãtur. Vide suprà de sacramento Ordinis, quæstione prima, A. testim. primo.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.

Paruuli sine communione S. Eucharistię saluari possũt.

5. TRIDENTINVM Concilium sessione vigesimaprima, capite quarto: Deniq; eadẽ sancta Synodus docet, paruulos, vsu rationis carẽtes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ cõmunionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorũ Dei gratiã in illa ætate amittere non possunt. Neque adeò tamen dãnata est antiquitas, si eum morem in quibusdã locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ità certè, eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

6. APOCALYPSIS secundo: Memor esto itaq; vndè excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo cãdelabrũ tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

1. D. LVCÆ decimo: Samaritanus autem quidã iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto.

3. ET Ioannis vigesimo, vt suprà, B. testim. quinto & nono.

CAPVT QVINTVM
DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quænam pertinent ad Iustitiam Christianam?

SVMMATIM

SUMMATIM duo, quę his verbis cōtinentur:[a] *Declina à malo, & fac bonum*: sicut & Esaias docet: [b] *Quiescite agere peruersè, & discite benè facere.* Hoc est, quod Paulus[c] monet, veterē cum actibus suis exuendū, & nouum hominē in iustitia & sanctitate veritatis induēdū esse. Prius est in cognoscendis fugiendísque peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: posterius verò in bonis expetendis atque consectandis versatur.

Aug. ser. 59. de tēp. Chrys. in psal. 4. & ho 16 in epist. ad Ephe. Prosper. sent. 98. ex Aug.
a Psal. 36. c 33. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d
b Esa. 1 c Eccl. 3. d Rō. 12. c
c Coloss. 3. b Ephe. 4. e f g

B. Vt autē Iustitiæ hoc officium vtrunque[d] præstemus, Dei gratia per Iesum Christū nobis parta & promissa, sempérque necessaria est. Ea verò præeunte[e] atque cooperāte, efficitur id in nobis, quod Ioannes affirmat:[f] *Qui facit iustitiā, iustus est, sicut & ille* (Deus) *iustus est.* Addit porrò: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.*

d Bern. ser. 1. de Pēte cōste.
e Aug. de gratia & li. arb. c. 9. 15. & 16. Itē in Enchir. ca. 32. Hier. lib. 2. in Ioui. Cōc. Trident. sess. 6. can. 2.
f 1. Ioan. 3. b

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimonono de tempore: Iustitia non aliud est, quàm nō peccare: non peccare autem, legis præcepta seruare. Pręceptorum autem obseruatio duplici genere continetur, vt nihil eorū quæ prohibentur, facias, & omnia quæ iubentur, implere contendas. Hoc est enim quod Psalmista dicit: Recede à malo, & fac bonum. Si à malo recesseris, & non feceris bonum transgressor es legis, quæ non tantùm in malorum actuum abominatione, sed in bonorū perfectione completur. Neque hoc solùm tibi pręcipitur, vt vestitum suis non spolies indumentis, sed vt spoliatos operias tuis.

[Iustitia in quo cōsistat. — Psal. 33.]

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, super eum versum, Sacrificate sacrificium iustitiæ: Nō sufficit si à malis abstineamus, sed oportet etiā bonorū accedere actiones. Quocircà etiam progrediens admonet, dicens: Declina à malo, & fac bonū: nō solùm enim improbitatis actio, sed etiā à virtute cessatio, vt puniamur efficit. Nam & qui esurientem nō pauerunt, & sitienti potum nō dederunt, & qui nudum non vestierunt, non furati sunt, nec auari fuerunt, nec bona aliena ceperunt: sed quia non fecerunt eleemosynā, propterea pœnæ immortali dati sunt & supplicio, cuius nullus est finis. Ex quo intelligimus, quòd abstinere à malis, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiā bonorum possessio & virtutis actio. Propterea ergò enim Propheta, cùm & ab improbitate per compunctionē abduxisset, & ad virtutis actionē aptiorem fecisset, & duritiam mentis emolliisset, & eam per compunctionem teneram reddidisset, incipit verba facere de iustitia, & dicit: Sacrificate sacrificium iustitię, & sperate in domino. Iustitiam autē hîc, nō singularem aliquam dicit virtutē, sed vniuersam: quemadmodùm etiā virum iustum vocamus, qui omnem in se virtutem continet.

[Non satis est à malo abstinere. — Psal. 36. — Matth. 25. — Psal. 4. — Iustitiæ nomē generale.]

3. IDEM homilia decimasexta in epistolam ad Ephesios: Non est satis à malitia liberari, si quidem consequendum sit regnum cælorum: sed & multo virtutum lucro ac prouentu opùs est. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opùs est vt abstineamus à malitia: vt verò regnum consequamur, amplectenda & vsurpanda est virtus. Nisi quisquā illud dixerit, quòd & bonum non facere, malitiæ pars quædam sit. Nam ocij istud est & segnitiei: ocium verò, malitiæ pars est: immò verò non pars sed causa & mala radix. Omnem quippe malitiam docuit ocium. Itaque cauendum, nè stultè quæstiones istas indagemus & inquiramus: nempe, quē sit habiturus locū, qui nihil boni fecit. Nihil enim boni facere, hoc ipsum est malum facere. Dicas enim velim, si famulū quempiam haberes, qui etsi nec furaretur, nec conuiciaretur, nec contradiceret, immò nec inebriaretur, nec reliquorum malorum quicquam designaret: sederet tamē perpetuò ociosus, nec aliquid eorum quæ seruus hero suo præstare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruersum castigares? Dic quæso. Atqui nihil dum mali operatus esset. Itaque hoc ipsum malum est. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera sermonem. Sit agricola quisquā, qui nulla in parte lædat nostra bona, nec illis insidietur, nec furtū intētet: duntaxàt consertis domi manibus ociosè sedeat, nec seminans, nec sulcum proscindens, nec boues subiugans, nec vitem colens, nec aliū quenquam eorum laborum faciens, qui ad terræ culturam pertinent. An huiusmodi non puniemus? Atqui nihil iniuriæ intulit, nè culpare talem possimus. Verùm hoc ipso quòd ociosus fuit, iniuriam intulit. Iniuriam enim committit communi ratione, qui, quam debet, vtilitatem suam non præstat: Itaque si & in domesticis, & in opificibus, & in toto corpore magna est iniuria, nō solum mali quicquam facere, sed & bona omittere, multò magis istud vtique in corpore Christi erit.

[Non sufficit à malo abstinere. — Eccl. 33. — Nihil boni facere, est malè facere.]

4. IN libro sentētiarum Prosperi ex Augustino, sentētia nonagesimaoctaua: Tota iustitię ratio est, vt declinentur mala, & fient bona: cuius obseruātię inter quaslibet aduersitates forma seruāda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

[Iustitiæ tota ratio in quo sit posita.]

5. PSALMO trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum.

6. ET trigesimotertio: Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

7. PRIORIS Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: coerceat linguam suam à malo, & labia eius nè loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequa-

tur eam.

8. TOBIÆ quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.

9. ESAIÆ primo, vt in textu.

10. ECCLESIASTICI tertio: Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.

11. AD Romanos duodecimo: Odientes malũ, adhærentes bono.

12. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite vos omnia: iram, indignationem, malitiã, blasphemiam, turpẽ sermonem de ore vestro. Nolite mẽtiri inuicẽm: expoliãtes vos veterẽ hominem cum actibus suis, & induẽtes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

13. AD Ephesios quarto: Deponite vos secũdum pristinam cõuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autẽ spiritu mentis vestræ, & induite nouũ hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mẽdacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniã sum⁹ inuicẽm mẽbra. Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum date diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autẽ laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite cõtristare Spiritum sanctũ Dei: in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicẽm benigni, misericordes, donantes inuicẽm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

1. B. BERNARDVS sermone primo in festo Põtecostes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum est, vide quemadmodùm spiritus in vtroque adiuuat infirmitatẽ nostram. Nam diuisiones gratiarũ sunt, idem autem spiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Porrò ad faciendum bonum quid in nobis spiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatem.

Psal. 36.

1. Cor. 12.

Ad declinandũ à malo, & faciendũ bonum, quæ in nobis operetur Spiritus sanctus.

2. AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictũ est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quib⁹ corona reddetur. Nõ enim quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quòd si ità esset, non superiùs dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorũ salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quòd benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Philip. 2.

Psal. 102.

Liberũ arbitrium cooperatur gratiæ Dei.

3. ET cap. 15. eiusdem libri: Nè putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberũ arbitriũ, ideò in Psalmo dicitur: Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielẽ, Proiicite à vobis omnes impieta tes vestras, quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouũ, & spiritum nouũ, & facite omnia mãdata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, sed cõuertimini, & viuetis. Meminerimus Deum dicere: sed conuertimini, & viuetis. cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proiicite à vobis omnes impietates vestras, cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouũ, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouũ, & spiritũ nouum dabo vobis. Quomodò ergò quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat cui iubet? Semper est autem in nobis volũtas libera, sed nõ semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonæ volũtatis, qui priùs fuit voluntatis malę. Per hãc etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valdè perfectéque voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est: Si volueris, conseruabis mandata: vt homo qui voluerit & nõ potuerit, nondùm se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quãnta sufficit ad implẽda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tũc enim vtile est velle, cùm possumus: & tunc vtile est posse, cùm volumus: Nam quid prodest, si quod non possumus, volumus: aut si quod possumus, nolumus?

Scripturis probatur gratiæ & liberi arbitrij cõcursus.

Psal. 94.

Ezech. 18.

Psal. 84.

Ezech. 18.

Volũtas semper libera est, etsi non semper bona.

Gratia Dei facit vt bona sit voluntas, & possit implere mandata.

Eccl. 15.

4. ITEM capite decimosexto: Certum est enim, nos mandata seruare si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantũ sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est quod paulò antè posui, quòd præparetur volũtas à Domino, de quo dictum est: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbẽdo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciã vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cũ dicit, Faciam vt faciatis: quid aliud dicit, nisi, Auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis: & dabo cor carneum, vndè faciatis? & hoc quid est, nisi, Auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediẽs, vndè faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiam ori meo: quod beneficiũ Dei iam fuerat cõsecutus, qui dixit, Posui ori meo custodiam.

Seruamus mandata si volumus.

Psal. 36.

Philip. 2.

Deus facit vt faciamus.

Ezech. 36.

Psal. 140.

5. IDEM in Enchiridio ad Laurentiũ, capite trigesimosecundo: Restat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currẽtis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem:

Psal. 38.

Rom. 9.

voluntatem bonam & præparat adiuuãdam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autẽ non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrunque legitur in sanctis eloquiis: Et misericordia eius preueniet me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit: volentem subsequitur, nè frustrà velit.

Psal. 58. Psal. 22. Gratia præueniens & subsequens.

6. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum. Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin, vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: nõ est enim volentis neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcẽ.

Liberi arbitrij sumus. Rom. 9.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone secundo: Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiã per Christum Iesum dari, vt faciliùs homo iustè viuere ac vitã æternã promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit, anathema sit.

Gratia Dei ad quid necessaria sit.

8. PRIMÆ Ioannis tertio, vt in textu.

II.

Quid est peccatum?

Augustino[a] teste, Peccatũ volũtas est retinẽdi vel cõsequendi quod Iustitia vetat, & vndè liberũ est abstinere. Et alibi docet,[b] Peccatũ esse dictũ, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius[c] verò, Quid est peccatum, inquit, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum?

a Lib. de duabus animab. c. 11. & lib. 1 Retract. c. 15. & 13. lib. de Gen. ad lit. imperfec. cap. 1.
b Lib. 22. cont. Fausti. c. 27. li. 1. cont. 2 epist. Pel. cap. 13.
c Lib. de Parad. cap. 8. Aug. lib. 2. de conf. Euang. cap. 4. Beda in cap. 3 epist. 1. Ioan.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro de duabus animabus contra Manichæos, capite vndecimo: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere.

Peccati definitio.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimoquinto: Definitio peccati quã diximus, (scilicet in libro iam citato) Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere, propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodò peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Cur igitur (inquiunt Pelagiani) peccatum dicitis paruulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Respondetur, nõ eos proprietate voluntatis sed origine reos teneri. Porrò Adam habebat vtiquè voluntatem, qua voluntate cùm peccâsset, peccatum per eum intrauit in mundum. Et post pauca: Propterea non perturbat de paruulis quæstio: quia ex illius origine rei tenentur qui voluntate peccant.

Originale peccatũ quomodò voluntarium sit.

3. CAPITE verò 13. sic ait: Illud quod in paruulis dicitur originale peccatũ, cùm adhuc non vtantur libero arbitrio volũtatis, non absurdè vocatur etiam volũtarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, factum est quodãmodò hæreditarium. Non itaque falsum est quod dixi (scilicet in libro de vera religione, capite decimoquarto) vsqueadeò peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.

4. ITEM in libro de Genesi ad literam imperfecto, capite primo: Catholica fides est, omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut pœnam peccati: nec esse peccatum, nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cùm inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere, id est, non in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vsus autem rerum est legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo plenissima dilectione subiecta sit, & cætera sibi subiecta sine cupiditate aut libidine ministret, id est, secundum præceptum Dei.

5. RVRSVS libro 22. cõtra Faustum Manichæũ, capite 27. Peccatum, est factum vel dictum vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna, est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans.

Peccatũ quid sit.

6. ET lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorũ, cap. 13. Peccata sunt, quæ secundũ carnis cõcupiscentiã vel ignorantiam illicitè fiunt, dicũtur, cogitantur. Quæ transacta etiã reos tenẽt, si non remittantur.

7. AMBROSIVS in libro de Paradiso, capite octauo: Quid est peccatũ, nisi præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum?

Peccatũ quid.

8. AVGVSTINVS libro secundo de consensu Euangelistarum, capite quarto: Denarius tanquàm iustitiæ numerus, in decem præceptis legis ostenditur. Porrò peccatum est legis transgressio.

9. VENERABILIS Beda in caput tertium epistolæ primæ Ioannis super ea verba, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator sum, sed iniquus non sum. Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Virtus huius sententiæ faciliùs in lingua Græcorum, qua edita est epistola, comprehenditur. Siquidem apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod significat, quasi contra legem vel sine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cùm ergò dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, hoc est, ἀνομίαν & peccatum est iniquitas, manifestè insinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Psalmistæ Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccãt, Præuaricationis rei sunt, hoc est, non solum illi qui data sibi scriptæ legis scita contemnunt, sed & illi qui innocentiã legis naturalis, quam in protoplasto omnes accepimus, siue infirmitate, siue negligẽtia, siue etiam ignorantia corrumpũt. Sed & Latinum nomẽ eidem rationi congruit, quòd iniquitas quasi æquitati aduersa sit, quique facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.

Omne peccatum fit contra legem Dei.

Psal. 118.

III.

Quotuplex verò peccatum est?

A. Triplex,[a] Originale, Mortale, ac Veniale.

P. Primùm, Originale vocamus,[b] quod à primo generis parente Adam trãsfusum, nobísque in ipsa[c] conceptione contractum, per Baptismũ in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modũ:[d] *Per vnum hominem*, inquit, *peccatum in hũc*

a Aug. in enchir ...

mundum intrauit & per peccatū mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Et rursùs ad baptizatos, loquēs, vt vim Christiani baptismi ad hoc quoq; peccatū expiandūm porrigi ostēderet, apertè testatur: [e] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.*

e 1.Cor.6.a

C. Mortale verò, est peccatum (vt vocant) actuale, quod vitam spirituale eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quæ mors & à Deo Deíque [f] regno separat, & supplicio æterno dignum facit. Vndè scriptum est, [g] *Stipendia peccati mors.* [h] *Iniustitia, mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accersierūt illā.*

f 1.Cor.6.b Gal.5. d Apocal.21.c g Rom.6.d h Sap.1.

D. Demùm Veniale peccatum est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiúsque à Deo venia fidelibus facilè impetratur. De hoc Ioannes dixit: [i] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Nam & Iacobus apertè fatetur, [k] *In multis offendimus omnes.* Et si Sapienti credimus, [l] *Septiès cadit iustus in die, & resurgit.*

i 1.Ioan.1.a Aug li.5. cōtr. duas epistol. Pelag. cap 3. k Iacobi 3.a l Prou 24.b m Ioan.19.b

E. Iam verò peccatū vnum altero esse [m] grauius constat: & quidē grauiori pœnam [n] maiorem deberi, nō solùm humanæ, sed etiam diuinæ est iustitiæ cōsentaneū. Proindè Christus inter culpā pœnámque sciēter ac ignoranter peccātis ità discreuit: [o] *Ille seruus,* inquit, *qui cognouit voluntatē domini sui, & nō se præparauit, & nō fecit secundùm voluntatē eius, plagis vapulabit multis: qui autē nō cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibi verò idem de peccato iræ eiúsq; gradibus loquēs, hanc tulit sententiā: [p] *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehēnæ ignis.* Vbi per gradus culpæ creuit ordo sententiæ, vt [q] Gregorij verbis vtamur, dum ira sine voce, Iudicio: ira in voce, Concilio, vbi causæ sententia definitur: ira verò in voce atque sermone, Gehennæ ignibus mancipatur.

n Aug lib. 21. de ciuit. Dei. ca.16 & serm. 18. de verbis Apostoli o Luc.12. p Matth.5.c q Gregor. 21. Moral.cap.5. Aug.in libr. 1. de serm. Domini in monte, cap.19.

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiū, capite sexagesimoquarto: Per remissionem peccatorum stat Ecclesia quæ in terris est: per hanc non perit, quod perierat & inuentū est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractū est, regeneratione detrahatur, & tamē actiua quoquè peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgētia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, ipsa etiam vita cætera iā ratione vtentis ætatis, quantalibet præpolleat fœcunditate iustitiæ, sine remissione peccatorum non agitur. Quoniam filij Dei quandiù mortaliter viuunt, cum morte confligūt. Et quamuis de illis sit veraciter dictum, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: sic tamen spiritu Dei excitantur, & tanquàm filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam spiritu suo, maximè aggrauante corruptibili corpore tanquàm filij hominum quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos, & ideò peccent. Interest quidem quantum satis dicitur. Neque enim quia peccatum est omne crimen, ideò crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandiù in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus quia nō habemus, vt ait sanctus Apostolus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Luc.15. Originale peccatum. Actiuum peccatum. Veniale peccatum. Rom. 8. Sap.9. Non omne peccatum est crimen. 1.Ioan.1.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, vt infrà in appendice Catechismi de hominis lapsu & iustificatione secundùm doctrinam Concilij Tridentini, capite secundo & tertio.
2. PSALMO quinquagesimo: Eccè enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea,
3. AD Romomanos quinto, vt in textu.
4. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

1. C. IBIDEM: An nescitis quia iniqui regnū Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.
2. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autē opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, &c. & his similia Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniā qui talia agunt, regnum Dei nō consequentur.
3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis & incredulis, & execratis & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.
4. AD Romanos sexto, vt in textu.
5. SAPIENTIÆ primo, ibidèm.

1. D. PRI-

1.D. PRIMÆ Ioannis primo capite: Si dixerimus, &c. vt in textu. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.

Peccata venialia.

2. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio. Quanuis Diabolus sit author & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniam si dixerint se non habere peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, quia sunt filij adhuc huius seculi. Qua verò gratia sunt filij Dei non vtiquè peccant, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat.

1.Ioan.3.

1.Ioan.3

3. IACOBI tertio.

4. PROVERBIORVM vigesimoquarto, vt in textu.

5. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet.

1.E. IOANNIS decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

Inæqualitas pœnarum in inferno.

2. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Nequaquàm negandum est, etiam ipsum æternum ignem pro diuersitate meritorum quanuis malorum, aliis leuiorem, aliis futurum esse grauiorem, siue ipsius vis atque ardor pro pœna digna cuiusque varietur, siue ipse æqualiter ardeat, sed non æquali molestia sentiatur.

Alij magis, alij minus torquentur.

3. IDEM sermone decimooctauo de verbis Apostoli: Duæ habitationes sunt, vna in igne æterno, alia in regno æterno. Putà quia in igne æterno aliter ille, aliter ille torquebuntur, vbi erunt: tamen ibi omnes cruciabuntur, minùs ille, plùs ille, quia tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati. Et quidam circumeunt mare & terram facere vnum proselytum, quem cùm fecerint, faciunt eum filium gehennæ duplo quàm sint ipsi. Putà quia alij duplo, alij simplo, putà quia alij plus, alij minùs. Non est regio vbi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormenta sunt, peiora sunt, quã quæ formidas in isto seculo.

Alij magis, alij minus cruciabũtur. Matth. 10. Matth. 23.

4. LVCÆ duodecimo.

5. MATTHÆI quinto, vt in textu.

Gradus iræ, & pœnarum debitarum.

6. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moraliũ, capite quinto: Racha in Hebræo eloquio vox indignantis est, quæ quidem animum irascentis ostẽdit, nec tamen plenum verbum iracũdiæ exprimit. Priùs ergò ira repræhenditur sine voce, postmodùm verò ira cum voce, sed necdùm pleno verbõ formata: sed ad extremũ quoquè cũ dicitur, fatue, ira redarguitur, quæ cum excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum, quod in ira perhibet reum esse iudicio: in voce iræ, quod est Racha, reum concilio: in verbo vocis, quod est, Fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ, crenit ordo sententiæ, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio autem iam causæ sententiæ definitur: in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Matth.5.

7. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono: Quid interest inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehẽnæ ignis? Nam hoc postremum grauissimum sonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donèc ad gehennam ignis veniretur. Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatim etiã peccata cõmemorarẽtur. Et paulò pòst: Gradus itaque sunt in istis peccatis, vt primò quisque irascatur, & eum motum retineat corde conceptum. Iam si extorserit vocem indignantis ipsa commotio non significantẽ aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriatur ille cui irascitur, plus est vtiquè quàm si surgẽs ira silentio premeretur. Sin verò non solùm vox indignãtis audiatur, sed etiam verbum quo iam certam eius vituperationẽ in quem profertur, designet & notet, quis dubitat amplius hoc esse, quàm si solus indignationis sonus ederetur? Itaquè in primo vnum est, id est, ira sola: in secundo duo, & ira, & vox quæ iram significat: in tertio tria, ira, & vox quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio. Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensioni datur locus. In concilio autẽ quanquàm & iudicium esse soleat, tamen quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad concilium pertinere sententiæ prolatio, quando non iam cum ipso reo agitur, vtrum damnandus sit, sed inter se, qui iudicant, conferunt quo supplicio damnari oporteat, quem constat, esse damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam sicut iudicium, nec damnati pœnam, sicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa est & damnatio & pœna damnati. Videntur ergò aliqui gradus in peccatis & in reatu, sed quibus modis inuisibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis potest dicere?

Matth.5. Gradus à leuioribus ad grauiora. Iræ gradus. Tres gradus reatus. Pœnæ secundùm merita animarum.

IIII.

Quare peccatum est fugiendum?

A. Primùm, quia *Deus nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi*, sed [a] *Odit omnes qui operantur iniquitatem*, vt apertè scriptura testatur. Nec est quicquã Deo magis inuisũ ac exosum, qui diligit [b] alioquin omnia quæ sũt, & præter peccatum nihil odio atque supplicio persequitur, illúdque nec [c] in cælo nec [d] in terra sinit impunitum abire.

Ecclesiast. 15.d. a Psal.5.a Ecc.12.b Sap.14. b Prouer.15.b Exo.23.a b Sapien.11.d. c Esaiæ 14.c 2.Pet. 2.a d Leui.26.c Deut.28 b

B. Deindè peccatum, nè parum execrãdum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin [e] peccatum non fecit, [f] causam præbuit subeũdæ crucis & acerbissimæ mortis perferendæ. Etenim [g] *Ipse vulneratus est propter*

e 1.Pet.2.d f Bern. ser.3. e de natiuit. Domini. g Esaiæ 53.b

h 1.Ioan.2.a
i Apoc.1.b
k Rom.6.a
l 1.Pet.2.d
m Rom.6.a

iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: posuit Dominus in eo iniquitatẽ omniũ nostrum.[h] *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lauit[i] nos à peccatis nostris in sanguine suo, vt quotquot cum ipso per baptismũ[k] in mortem consepeliuntur, hi peccatis[l] mortui, iustitiæ viuant, ac in[m] nouitate vitæ per ipsius gratiam ambulent continenter. Cæterùm qui post acceptã in baptismo CHRISTI gratiam, iterùm voluntariè peccant, in Christum peccant, Christũ persequuntur, Christum denuò crucifigunt, quos Christo iusto iudici pœnas non minores quàm sceleratos ethnicos, dare oportebit. Sic enim Paulus docet:[n] *Voluntariè peccantibus nobis post acceptã notitiam veritatis, iam nõ relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij.* De quibus & Apostolus Petrus dixit:[o] *Melius erat illis non cognoscere viã iustitiæ, quàm post agnitionẽ retrorsùm conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Quare qui stat, videat[p] nè cadat. nam cadendo, posteriora prioribus deteriora fiunt.

n Heb.10.c
o 2.Petr.2.d
p 1.Cor.10.c Luc.11.d Matth.12.d
q Tobiæ 12.c
r Sapien.16.b
s Ezech.18.a Iaco.1.b Psal.33.d Rom.6.d
t Mat.7.d 25.d Luc.13.f Psal.5.b Chrys. Hom. 24. in Matth. & 48. ad pop. Antiochenum. Itẽ epist.5. ad Theodorum lapsum.

C. Prætereà[q] *qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ*, si Raphaëli credimus. Nam[r] *homo per malitiam occidit animã suam. Anima*[s] *quæ peccauerit, ipsa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius, qua homo à Sanctorum omnium consortio, ab Angelorum & cęlitum gaudio, atque[t] ab ipso deniq; summo & æterno bono, in cuius cognitione ac fruitione sanè omnis salus & perfecta hominis beatitudo consistit, in æternum separatur.

u Ezech.18.e f.33.c d
x [illegible] Exod.32.f Num.14.d e [illegible] Psal.10.b Lucæ 16.f

D. Ad hæc, ea peccati natura est atque malignitas, vt non solùm à Deo Deíque gratia & gloria homines etiam[u] iustos abducat: sed prætereà summis æternísque malis cùm corporis, tũ animæ subiicit: nec[x] solùm in hac, sed etiam in futura vita infelicissimos reddit, vt in potestatem dęmonum redacti, suppliciis grauissimis & malis omnibus perpetuò addicantur.

y Gen.4.b
z Exod.14.g
a Daniel.4.f
b Gen.19.e Ezech.16.f
c Exod.7.8.9.10.12.14.
d Deut.32.c d Nu.16.c
e Ioan.8.d
f Sapien.14.b
g Prouerb.14.b
h Eccl.21.a
i Psal.5.a
k Eccl.9.d
l Tob.4.a
Vide Chr. ho. 8. ad popu. Antioch. 17. in Gen. 51. & 37. in Ioan. 28. in epist. ad Rom. 41. in Acta, & hom. de Iona proph. Basil. ho. in psal. 33. Aug. propos. 42. ex epist. ad Rom.

E. Hinc notanda sunt in scripturis sacris, quæ passim de repræhensis ac punitis peccatoribus exempla proferũtur, vt de[y] Cain,[z] Pharaone,[a] Nabuchodonosore,[b] Sodomitis,[c] Ægyptiis,[d] Israëlitis, & cęteris, quorum scelera iustus DEVS miris ac horrendis modis est persequutus. Obseruandæ quoq; sententiæ, quæ peccatorum pestes fugiendas & execrandas docẽt. Vt,[e] *Qui facit peccatũ, seruus est peccati.* Odio[f] *sunt Deo impius & impietas eius.*[g] *Miseros facit populos peccatum. Quasi à*[h] *facie colubri fuge peccata.*[i] *Nõ Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebũt iniusti ante oculos tuos. Qui*[k] *in vno peccauerit, multa bona perdet.*[l] *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Dei nostri.*

m Psal.31.c

F. Hæc eò spectant, vt æquissimum peccatorum vindicem Deum homo cognoscat, cognoscendo timeat, timẽdo caueat saluti suæ, & cauẽdo pœnas euadat horribiles peccatorum.[m] *Multa enim flagella peccatoris.*

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI decimoquinto: vt in textu.

2. PSALMO quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mẽdacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.

3. ECCLESIASTICI duodecimo: Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam.

4. SAPIENTIÆ decimoquarto: Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius.

5. PRO-

5. PROVERBIORVM decimoquinto: Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia. Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligetur ab eo.
6. EXODI vigesimotertio: Insontem & iustum non occides, quia auersor impium.
7. SAPIENTIÆ vndecimo: Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti.
8. ESAIÆ decimoquarto: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidisti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detrahêris in profundum laci.
9. SECVNDÆ Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reseruari: Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Vbi angeli, fortitudine & virtute cùm sint maiores, non portant aduersùm se execrabile iudicium.
10. LEVITICI vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subiiciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplùm propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassùm labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduersò mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra: immittámque in vos bestias agri, quæ consument vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduersò mihi: ego quoquè contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septiès propter peccata vestra: inducámque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestrî, & trademini in manibus hostium, postquàm confregero baculum panis vestri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ità vt comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum: destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea intantū, vt vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltrà odorem suauissimum. Dispersámque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in Gentes, & euaginabo post vos gladium, erítque terra vestra deserta, & ciuitates vestræ dirutæ.
11. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias quas ego præcipio tibi hodiè, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouiū tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationem in omnia opera tua quæ tu facies: donèc conterat te, & perdat velociter, propter adinuentiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. Adiungat tibi Dominus pestilentiam, donèc consumat te de terra. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aëre corrupto ac rubigine, & persequatur donèc pereas. Sit cælum quod supra te est, æneum: & terra quam calcas, ferrea, &c.
1. B. PRIORIS Petri secundo: CHRISTVS passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignū: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. cuius liuore sanati estis.
2. BERNARDVS sermone tertio in Natali Domini: Agnosce ô homo quàm grauia sunt vulnera, pro quibus necessè est Dominum Christum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, & ad mortem sempiternam, nunquàm pro eorum remedio Dei filius moreretur. *Peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur.*
3. ESAIÆ quinquagesimotertio.
4. PRIMÆ Ioannis secundo, vt in textu.
5. APOCALYPSIS primo: Christus dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.
6. AD Romanos sexto: Qui mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem.

7. PRIORIS Petri secundo: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.
8. AD Romanos sexto: Vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.
9. AD Hebræos decimo.
10. POSTERIORIS Petri secundo, vt in textu.
11. PRIORIS ad Corinthios decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat.
12. LVCÆ vndecimo: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se: & ingressi habitât ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.
13. MATTHÆI duodecimo: Tunc vadit, & assumit, &c. vt apud Lucam.
1.C. TOBIÆ duodecimo.
2. SAPIENTIÆ decimosexto.
3. EZECHIELIS decimooctauo, vt in textu.
4. IACOBI primo: Peccatum cùm consummatũ fuerit, generat mortem.
5. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.
6. AD Romanos sexto: Stipendia peccati mors.
7. MATTHÆI septimo: Discedite à me, qui operamini iniquitatem.
8. ET capite vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.
9. LVCÆ decimotertio: Discedite à me omnes operarij iniquitatis.
10. PSALMO sexto: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.
11. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Matthæum: qui in gehenna vritur, cælorũ etiá regnum prorsùs amittit: quæ certè pœna maior est, quàm cruciatus ille flammarum. Noui autem quòd plurimi pertimescant tantùm gehẽnam, ego tamé illius gloriæ amissionem multò amarius, quá ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si verò id nõ possum sermone monstrare, nihil est omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoquè de eorum amissione perspicuè scire possimus. Cæterùm Paulus qui ista cognita habebat, certissimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium sit profectò miserrimum. Et post pauca: Intolerabilis quidem res est etiam gehenna: quis nesciat? & supplicium illud horribile? tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore repelli, exosúmque esse Christo, & audire ab illo, Non noui vos: atque argui, quòd esurienti & sitienti negauerimus cibum & potum. Est enim satius, mille fulmina sustinere, quàm vultum illum mãsuetudinis pietatísque plenum, nos tamen auersantem, videre, & illos placidissimos oculos nequaquàm nos adspicere sustinentes.

Intolerabilior amissio gloriæ, quàm gehennæ supplicium.

A beata gloria repelli. Matt. 7. & 25.

12. IDEM homilia quadragesimaoctaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amissio, hoc cogitate.

Regni amissio.

13. ITEM epistola quinta ad Theodorum lapsum, Sunt quidam absurdi iudicij, ij duntaxàt amant effugisse gehennam: contrà ego multò durius esse tormentum quoddam assero, quàm gehenna est: hoc est, non assecutum esse tantam gloriam, & illinc elapsum esse. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto necessè est calum deplorare, quòd de cælis excidimus, quia est nimirùm cruciatus omnium durissimus.

De cælis excidere.

1.D. EZECHIELIS decimooctauo: Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, nũquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergò domus Israël: Nunquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ prauæ sunt? Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.
2. ET capite trigesimotertio: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die cõuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur.
3. IVDITH quinto: Quotiescunquè (ait dux Achior ad Holophernem) præter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotiescunquè autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Deniquè Chananæum regem, & Iebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostrauerunt, & terras eorùm & ciuitates eorum ipsi possederunt: & vsquedùm non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona. Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cùm recessissent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati sunt præliis à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reuersi ad Dominum DEVM suum ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterùm possident Hierusalem, vbi sunt sancta sanctorum.
4. EXODI trigesimosecundo: Respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.
5. NVMERORVM decimoquarto: Omnes homines qui viderunt maiestatem meã, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, nõ videbunt terram, pro qua iuraui Patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. Querelas filiorum Israel audiui: Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra.
6. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.
7. PSALMO decimo: Pluet super peccatores laqueos,

queos, ignis & sulphur & spiritus procellarũ, pars calicis eorum.

8. Lvcæ decimosexto: Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autẽ oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarũ vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

I. E. Genesis quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suũ, & suscepit sanguinẽ fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

2. Exodi decimoquarto: Fugientibus Ægyptiis occurrerũt aquæ, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus. Reuersæque sunt aquæ, & operuerũt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare, nec vnus quidem superfuit ex iis.

3. Danielis quarto: Vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, Regnum tuũ transibit à te, & ab hominibus eijciẽt te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabũtur super te: donèc scias, quòd dominetur excelsus in regno hominũ, & cuicunque voluerit, det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est: donèc capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vngues eius quasi auium.

4. Genesis decimonono: Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & igne à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.

5. Ezechielis decimosexto: Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarũ eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerũt abominationes corã me, & abstuli eas, sicut vidisti.

6. Exodi septimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimoquarto, horrendæ atque grauissimæ recensentur plagæ decem, quibus Dominus Ægyptios affecit, eò quòd non paruerit Pharao rex Ægypti Domino, vt populũ Israël abire sineret ex Ægypto.

7. Devteronomii trigesimosecundo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Foris vastabit eos gladius, & intùs pauor, iuuenem simul ac virginem, lactẽtem cum homine sene. Et dixi, Vbinàm sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. Nvmerorvm decimosexto: Sufficiat vobis, (inquit Core cum suis numero 250.) quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Locutúsque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam. Et paulò pòst: Surrexítque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam, Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quę ad eos pertinẽt, nè inuoluamini in peccatis eorum. Et post pauca: Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. Descenderuntque viui in infernũ, operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrũ, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum. Et quibusdam interpositis: Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israel, sequenti die contra Moysen & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cúmque oriretur seditio, & tumultus incresceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquàm ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini. Dixítque Dominus ad Moysen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cúmque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergẽs citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

9. Ioannis octauo.

10. Sapientiæ decimoquarto.

11. Proverbiorvm decimoquarto.

12. Ecclesiastici vigesimoprimo.

13. Psalmo quinto.

14. Ecclesiastis nono.

15. Tobiæ quarto, vt in textu.

16. Chrysostomvs homilia octaua ad populum Antiochenũ. Talis est peccantiũ consuetudo: omnia suspecta habent, vmbras tremunt, omnẽ strepitum timent, & quenque putant contra se venire: & aliis alia inter se differentibus, peccati sibiipsis cõscij, putant illos de se sermocinari. Talis res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo condemnat accusante, pauidum facit & timidum peccatorem, sicut iustitia cõtrarium. Audi igitur, quo modo & huius pauorem, & illius libertatẽ scriptura designauit: Fugit impius persequente nemine, inquit. Quo modo persequente nemine fugit? Intùs habet agentem conscientiæ accusatorem, & hunc vbiquè circunfert: & sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecùs ipsum agitantem: sed quocunquè abeat, flagellatur, & vulnus habet immedicabile. At non talis iustus: sed qualis, audi: Iustus tanquàm Leo, inquit, confidit. *Peccatum affert metum magnum.* *Prouer. 28. Conscientia accusans.* *Ibid.*

17. Præterea homilia decimaseptima in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit non solùm confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui anteà intellectu & sapientia multa præditi fuerant. *Peccatũ insipientes facit.*

Peccato nihil immundius. Psal. 37.

18. Et homilia quinquagesimaprima in Ioannē: Nihil peccato sordidius, nihil immundius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.

Ioan. 5.

Peccatū etiam corpora inficit.

19. Item homilia trigesimaseptima in Ioannem super ea verba, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: Res profectò grauis est peccatum, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquàm vi & exuperātia sua corpora quoquè inficiat. Breui peccatū patratur, morbi tormēta diuturna sunt. Si grauem priorum scelerum pœnam dedimus, deindè in eadem inciderimus, dabimus longè maiorem: & meritò sanè. Qui enim supplicio non fit melior, tanquàm stupidus quidem & contemptor, grauiorem sibi pœnam præparat. Ipsum nanque peccatum, semel lapsum, satis supérque cohibere, & sapientiorem reddere debebat, nè iterùm in idem prolaberetur. Quòd si post datas pœnas in eadem iterùm crimina prolapsi, grauiori pœna afficimur: quid his sperandū est, * qui in ipso supplicio in iisdem sceleribus pertinaciter perseuerant? Et qua gratia, inquies, non omnes puniūtur? Etenim multos videmus, & quidem scelestissimos, bona corporis valetudine, & prospera fortuna lasciuientes: nolimus proptereà eos admirari, sed deplorare potiùs: quòd enim in hac vita nihil aduersi patiuntur, maioris in futura supplicij est argumentum. Hoc & Paulus his verbis significauit: Dum iudicamur à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hîc enim correctio est, illic supplicium.

*nullo affecti supplicio.

Peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit. 1. Corint. 11.

Peccatum dæmone peius. Peccatum est voluntarius dæmon.

20. Idem homilia vigesimaoctaua in epistolam ad Romanos: Peccatum dæmone peius eijciamus. Dæmon siquidem non omninò spoliat regno cælorum: sed subindè fit, vt & prosit modesto ac vigilanti. Peccatum verò omninò excludit: Voluntarius quippe dæmon est peccatum, spontanea insania.

21. Rursus homilia quadragesimaprima in Acta Apostolorum: Nō est ità magnum, à dæmone liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnum cęlorum assequi, licèt cooperetur, inuitus quidem.

Peccati grauitas. Zach. 5. Psal. 37.

22. Item homilia de Iona Propheta: Nihil graue æquè & onerosum inuenies, quàm peccatum. & ideò Zacharias plumbo peccatū figurauit: & Dauid naturam eius describens, ait: Iniquitates meæ superauerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Peccatū abigit custodem angelum.

23. Basilius homilia in Psalmum trigesimūtertium: Omni in Christum credenti angelus assistit, nisi illū à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lachrymarum adspergine dignum ac graueolens peccatum.

Rom. 7. Peccātes, diabolo animam vendūt vilissimo precio.

24. Augustinus in libro expositionis quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, propositione quadragesimasecūda: Quòd autem ait, Venundatus sub peccato: intelligendum est, quòd vnusquisque peccādo animam suam diabolo vendit, accepto tāquàm precio dulcedine temporalis voluptatis. Vndè & Dominus redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

F. Psalmo trigesimoprimo, vt in textu.

V.

Quæ via ad peccati foueam ducit?

a Aug lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 23. & lib. 12. de Trinit. ca. 12. Grego. hom. 16. in euang. & lib. 4. mora. c. 27.

A. Tribus præcipuè[a] gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

B. Suggestione quidem hostis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, siue tētatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo iam nimiùm adlubescit, quod praua suggessit tētatio: demùm, & proprio cōsensu, dū in peccatū ipsum voluntas allecta consentit deliberatè: Ex quo sanè consensu peccatū iam[b] consummatur, vt hominem non modò immundum, iniquūque faciat, & spiritualiter, occidat, verūetiam coram Deo gehēnæ obnoxium reddat, etiāsi nō semper opere perpetretur. Vndè non temerè dictum[c] est illud: In suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem inesse peccati.

b Iacob. 1. b & ibidèm Beda. Tob. 4. a Rō. 6. b Matt. 5. d

c Greg. ad interrogationē 11. Augustini Cantuar.

d Vide Gregoriū Magnū lib. 4. moraliū, cap. 27. & Isidorū lib. 2. de summo bono, cap. 25.

C. Quòd si exactiùs cōsideremus, qui soleāt gradus esse peccati, imprimis oritur[d] ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione cōsensus, ex cōsensu operatio, ex operatione cōsuetudo, ex cōsuetudine desperatio, ex desperatione peccati defēsio, ex peccati defēsione gloriatio, ex gloriatione dānatio. Hæc est demùm lōga illa & horrenda peccatorū catena: hi[e] funes atque cōpedes, quibus adstrictum hominem satanas nunc in omne genus malorū, ac tādèm in tartaream abyssum præcipitat infelicissimè. Atq; idcircò plurimùm refert, peccatorū gradus eiusmodi atque propagines, nè fallamur atque periclitemur, studiosè discernere & obseruare.

e Prouer. 5. d Psal. 118. h 2. Reg. 22. a Vide Aug. li. 8. confessionum, cap. 5. Gregor. li. 25. Moral. ca. 12.

TESTI-

TESTIMONIA.

Matth. 5. I. A. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite vigesimotertio: Sanè cōsiderandum est, quòd non dixit, Omnis qui concupiuerit mulierem: sed, Qui viderit mulierem ad concupiscēdum eam: id est, hoc fine & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, ità vt non refrænetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio, siue per memoriā fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus: Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis, palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem cōsensio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde nostro, etiam si facto non innotescat hominibus. Ità ergò sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est, lubrico & volubili, hoc est, temporali corporū motu: quia & si qua talia phantasmata intùs versantur in anima, de corpore forinsecùs tracta sunt: & si quis occultus præter istos quinque sensus motúsque corporis animū tangit, est etiam ipse * temporalis & lubricus: & ideò quantò illabitur occultiùs, vt cogitationem contingat, tanto conuenientiùs serpenti comparatur. Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & quædam suasio: in appetitu autem carnali, tanquàm in Eua, delectatio: in ratione verò, tanquàm in viro, consensio: quibus peractis, tanquàm de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ, in mortem homo expellitur, iustissimè omninò. Non enim cogit qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus, in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandū. Nec quisquam hoc facere cogitur, & ideò si fecerit, sine iusta defensione punitur. Non enim hoc committit inuitus. Veruntamen delectatio ante consensionem vel nulla est, vel tam tenuis, vt propè nulla sit. Cui consentire, magnum peccatum est, cùm illicita est. Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari & extingui cupiditas: Sed posteà cùm suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multò minor est, quàm illa quæ assiduis factis in cōsuetudinem vertitur. Hāc enim vincere difficillimum est: & tamen etiam ipsam cōsuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit: ac sic in pristinam * potestatem atque ordinem & vir Christo, & mulier viro subijcitur. Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, suggestione, delectatione, consensione: ità ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquàm tres mortes. Vna quasi in domo, id est, cùm in corde consentitur libidini: altera iam prolata quasi extra portam, cùm in factum procedit assensio: tertia, cùm vi consuetudinis malæ tāquàm mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro iam putens. Quę tria genera mortuorum Dominū resuscitâsse, quisquis Euangelium legit, agnoscit. Et fortassè considerat, quas differentias habeat etiam ipsa vox resuscitantis, cùm alibi dicit: Puella, surge. Et alibi: Iuuenis, dico tibi, surge. Alibi, Infremuit in spiritu, & fleuit, & rursùs fremuit, & pòst deindè voce magna exclamauit: Lazare, veni forâs. Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

Tribus impletur peccatum.

al. * corporalis.

Suggestio cōparatur serpenti, delectatio mulieri, consensus viro.

Illicitæ delectationi consentire, magnum peccatum est.

al. * pacem.

2. IDEM libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cùm huic intentioni mentis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officiū ratiocinandi viuacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandam illecebram fruēdi se, id est, tanquàm bono quodam priuato & proprio, non tāquàm publico atque communi, quod est incommutabile bonum: tunc velut serpens alloquitur fœminam: huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris verò authoritate consilij ità membra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccato: sic habendum existimo, velut cibum vetitum mulier sola comederit. Si autem in consensione malè vtēdi rebus quæ per sensum corporis sentiuntur, ità decernitur quodcunque peccatum, vt si potestas sit, etiam corpore compleatur, intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solùm cogitandum suauiter, verùm etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi & illa mentis intētio, penès quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat. Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatum, sed longè minus, quàm & si opere statuatur implendum. Et ideò de talibus quoquè cogitationibus venia petenda est, pectúsque percutiendum, atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoquè quod sequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideò si sola mulier cibū edidisset illicitū, sola vtiquè mortis supplicio plecteretur: Ità dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis à quibus se cōtinuò deberet auertere cogitatio, libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierē sine viro posse dānari: absit hoc credere. Hęc quippe vna persona est, vnus homo est, totúsque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectādi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittuntur.

Serpens quādo alloquitur fœminā.

Mādùcare de ligno vetito.

Date viro simul edendū.

Voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatum est.

Matth. 6.

Propter solā voluntatem oblectandi se illicitis cogitationibus, damnamur.

Vide S. Thom. 12. q. 74. art. 8.

3. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, & consensu. Et nos cùm tentamur plerunque in delectationem aut etiā in consensum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobisipsis etiam gerimus vndè certamina toleramus. Deus verò qui in vtero vir-

Tribus modis peragitur tentatio.

ginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergò per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideò omnis diabolica illa tentatio foris, non intùs, fuit.

Matth. 4.

4. IDEM libro quarto Moraliũ, capite vigesimoseptimo: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nãque suggestione, delectatione, cõsensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationẽ. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & deijciendo eleuat, sed grauiùs eleuãdo supplantat. Vndè & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eua delectata est, Adã consensit: qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciã noluit. Hoc verò in humano genere quotidiè agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpẽs suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit: Eua delectata est, quia carnalis sensus, ad verba serpentis mox se delectationi substernit: Consensum verò Adam mulieri præpositus prębuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequiùs obduratur. Eisdem etiam quatuor modis, peccatum consummatur in opere. Priùs nanque latens culpa agitur: postmodùm verò etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc & in consuetudinem ducitur: ad extremum verò vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur.

Serpẽs suadet: Eua delectatur.

Adã consensit.

Gradus per quos descendit peccator ad profundũ.

I. B. IACOBI primo: Vnusquisque tẽtatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatũ: peccatũ verò cùm consummatum fuerit, generat mortẽ.

2. BEDA in primum caput Iacobi: Tribus modis tentatio agitur suggestione, delectatione, consensu. Suggestione hostis, delectatione autem, vel etiã consensu, nostræ fragilitatis. Quòd si hoste suggerente delectari aut consentire peccato nolumus, tentatio ipsa nobis ad victoriam prouenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò & hostis suggestione paulatim à recta intentione abstrahimur, & vitio incipimus illici, delectando quidem offẽdimus, sed necdùm lapsum mortis incurrimus. At si delectationem concepti corde facinoris, etiã partus prauæ sequitur actionis, nobis iam mortis reis, victor hostis abscedit. Quod vt adstruamus exemplis, tentatus est Ioseph verbis Dominæ, sed quia concupiscentiam libidinis non habuit, suggestione tantùm, non etiam delectatione vel consensu, tentari potuit: ideò victor euasit. Tentatus est Dauid visu vxoris alienæ, & quia necdùm carnis appetitum vicerat, à concupiscentia sua abstractus & illectus est. Atque vbi conceptum scelus perfecit, reatum mortis etiam proprio ore indicatus incidit, quam tamen pœnitendo euasit. Tentatus est Iudas per philargyriam, & quia erat auarus, ab ipsa sua concupiscentia abstractus & illectus, ad interitum consentiendo decidit. Tentatus est Iob multipliciter: sed quia nec possessiones, nec salutem corporis diuino amori præposuerat, tentãri quidem suggestione hostili potuit, sed consentire vel saltem delectari peccato nullatenùs valuit. Quod ergò dicitur, Peccatum cùm cõsummatum fuerit, generat mortem: respicit ecõtrariò ad hoc, quod suprà dictum est de eo qui suffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Sicut enim ille qui tentatus superat, præmia vitę meretur: ità nimirùm qui concupiscentiis suis illectus, à tentatione superatur, meritò ruinam mortis incurrit.

Tribus modis agitur tentatio.

Gen. 39.

2. Reg. 11.

2. Reg. 12.

Matth. 26.

Iob 1. & 2.

Iacobi 1.

3. TOBIÆ quarto: Caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius.

5. MATTHÆI quinto: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

6. GREGORIVS Magnus in respõsione ad vndecimam interrogationem Augustini Cantuariensis Archiepiscopi: Tribus modis impletur omne peccatũ, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia cùm primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem, & cõsensum iudex suî animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mẽte, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatũ omnimodò perpetratũ non est. Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatũ incipit nasci. Si autẽ etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, In delectatione fit nutrimentum, In cõsensu perfectio. Et sæpè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationẽ trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vndè & ille cælestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Si autẽ captiuus erat, minimè pugnabat. Quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, & pugnabat. Igitur legi mentis, lex quę in mẽbris est, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus nõ erat. Eccè itaque homo est, vt ità dixerim, & captiuus, & liber: Liber, ex iustitia quam diligit: captiuus, ex delectatione quã portat inuitus.

Tribus modis impletur peccatum.

Consensione perficitur peccatum.

Rom. 7.

I. C. GREGORIVS Magnus libro quarto Moralium, capite vigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimo. quarto.

2. ISIDORVS Episcopus, libro secundo de summo bono, capite vigesimotertio: Istis fomitibus quasi quibusdã gradibus coalescit omne peccatũ. Cogitatio nãque praua delectationẽ parit, delectatio cõsensionẽ, cõsensio actionẽ, actio cõsuetudinem,

Gradus peccatorum.

ná, consuetudo necessitaté: sicque his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorũ tenetur astrict⁹: itàvt ab ea euelli nequaquàm valeat, nisi diuina gratia manũ iacentis apprehẽdat. Peccatũ admittere, cadere est in puteum: consuetudinẽ verò peccãdi facere, os putei est coãgustare, nè is qui cecidit valeat exire. Sed interdùm etiã tales Deus liberat, dũ eorũ desperationẽ ad cõuersationẽ libertatis cõmutat. Ipso enim miserante peccata dimittũtur: quo protegente fit, nè in deterius peccãdo eatur. Nequissimum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore resurgitur, dum malæ consuetudini repugnatur. Malè agendi cõsuetudinem, recessum esse Propheta asserit profundum, cuius vsu quasi quadã lege homo tenetur adstrictus, vt etiã quando non vult, peccatum admittat. A lapsu verò citò resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis, quæ lex cõsuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per consuetudinem retinemur.

Catena vitiorum.

Peccandi cõsuetudo.

2. PROVERBIORVM quinto: Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

4. PSALMO cẽtesimo decimooctauo: Funes peccatorum circumplexi sunt me.

5. SECVNDI Regum vigesimosecundo: Funes inferni circumdederunt me: præuenerũt me laquei mortis.

6. AVGVSTINVS libro octauo confessionum, capite quinto: Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meũ tenebat inimicus, & indè mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vndè catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Et post nonnulla. Frustrà condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cùm lex alia in mẽbris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in legem peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati, est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

Catena peccatorum.

Rom. 7. Lex peccati est violentia cõsuetudinis.

7. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium capite duodecimo: Omne peccatũ quod tamen citiùs pœnitendo non tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati. Peccatum namque quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit.

Peccatũ vnũ trahit ad aliud.

V.

Quomodo peccata facilè deuitantur?

A. Primùm quidem, si quę peccatis mala & pericula succedãt, prouideam⁹: deindè, si illorũ initiis prauísque suggestionibus, quibus ad peccãdũ facilè solicitamur, statim [a] occurramus atque repugnemus fortiter: postremò, si [b] virtutes peccatis contrarias exercere nitamur, CHRISTO in his omnibus auxiliante. B. Monet igitur Ecclesiasticus, [c] *Post cõcupiscentias tuas nõ eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cõcupiscẽtias eius, faciet te in gaudiũ inimicis tuis.* Vndè diuinũ etiam oraculum pronunciat: [d] *Nónne si benè egeris, recipies? si autẽ malè, statim in foribus peccatũ aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Atque hîc locũ habet armatura [e] spiritualis, qua vult Paulus CHRISTI milites aduersùs peccatũ & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

a Psal. 136. b Iacobi 4. 1. Pet. 5. c Bernard. ser. 5. de Quadrages. 25. ex paruis & 49. In Cantica.
b Rõ. 12. a b e Eph. 4. a e f Philip 4. b
c Eccli. 18. d
d Gen. 4. a
e Ephes. 6. b c Heb. 12. b.

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO centesimo trigesimosexto: Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.

2. IACOBI quarto Subditi estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

3. PRIORIS Petri quinto: Aduersarius vester diabolus tãquàm leo rugiẽs circuit, quærens quẽ deuoret. Cui resistite fortes in fide: sciẽtes eandẽ passionẽ ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

4. BERNARDVS in sermone quinto de quadragesima: Magnum discrimen aduersùs diabolicæ fraudis astutias, tam crebros, imò cõtinuos habere conflictus: quem nec videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit tàm natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Veruntamen in nobis est si vinci nolumus, & nemo nostrum in hoc certamine deijcitur inuitus. Sub te est ô homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Eccè enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodò nè consenseris: & quotiens resisteris, totiens coronaberis. Veruntamen negare non possumus, fratres, molesta sunt hæc, & periculosa, sed & in ipso certamine si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quàm citò in nobis aduertimus, non patimur remorari; sed in spiritu

In nobis est è vinci à diabolo nolumus.

Genes. 4.

Quoties resistimus suggestionibus dæmonis, toties coronamur.

Si statim repellitur, ũo tã citò [illegible]

vehementi animus aduersùs illas excitatur: quoniã inimicus cõfusus abscedet à nobis: non tam libenter ilicò reuertetur.

Tribus modis bona prouidentur coram Deo.

5. ET sermone vigesimonono ex paruis sermonibus: Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione, intentione Nam & cogitatio debet esse sancta, vndè scriptum est: Cogitatio sancta seruabit te, & affectio pura, & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intentio, in anima: sed in ea quoquè propriis singula locis distincta videtur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit. Atque vt eorum vsum ac differẽtiam clariùs videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantùm inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergò carni putredo aliqua vel liuidus tumor insederit, iã nõ solùm decor corporis, sed salus quoquè turbatur. Quòd si languor forsitan inualescens, cum ipsa carne ossa quoquè medullitùs occupârit, tunc demùm de vita non immeritò poterit desperari.

Suggestio.

Eodem modo in anima si peccatum suggeritur memoriæ per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem, deformitas est, nec audire interim anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Cæterùm & si næuus est, sed nõ morbus.

Canticor. 4. Delectatio.

Quòd si voluntas quoque ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdùm moritur anima: clamet tamen necessè est: Sana me Domine, & sanabor.

Hiere. 71. Intentio.

Tunc enim mori dicitur quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.

Ezechel. 18.

Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicens Domino, Expellẽdo de paradiso in latam huius seculi euagationem, Confirmâsti super me manum tuam.

Psal. 37. Ibidem.

Et quoniam carnalia desideria sunt peccati pœna: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Iam verò vbi robur deest rationis, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Qui rursùm eosdem gradus ex persona iusti decãtat dicẽs: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum.

Psal. 76.

Delectatus enim dicit per voluntatem, exercitatus per rationem. Ne ergò à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere tanquàm vilis plebs in atrium:

Quomodo resistẽdum suggesti peccato.

ponatur ad eius portam ianitor cuius nomẽ est recordatio propriæ professionis, vt cùm turpibus sese cogitationibus senserit animus prægrauati, increpet se, & dicat sibi: Túne hæc debes cogitare qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiæ debet in se huiusmodi quicquam admittere? decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Hæc dicendo excludes fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis.

Contra delectationem peccati.

Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria tanquàm in domo domestica familia, statuatur ostiarius qui vocatur recordatio cælestis patriæ. Hic enim potest prauum desiderium quasi cuneus cuneum expellere, & ipsum qui ait, Eccè sto ad ostium, & pulso, sine cunctatione recipere.

Apocal. 3. Contra intentionem [illegible].

Iam verò ad thalamum rationis talis & tam ferox adhibendus est custos qui nemini parcat, sed quicũque hostis siue clàm siue palàm ingredi præsumpserit, procùl eum arceat: & hic sit recordatio gehennæ. in cæteris siquidem, id est, memoria & voluntate, non ità est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem. Hoc verò grauissimum est & omninò damnosum, si vnquàm ratio perdiderit intentionis rectitudinem.

6. ITEM sermone quadragesimonono in Cãtica: Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo: Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoque sananda, non actio condemnenda.

Non sentire, sed cõsentire peccatum est.

Tantùm nõ illic resideas iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extẽdenti se ad meliora quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum.

Rom. 6.

Non est ergò damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non lingulam ad detrahendũ, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocẽdúmve aliquo modo magis autem confunditur sic esse malè affectum: & inolitum ex longo vitiũ, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Qui sanè sapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis esse, & humilis corde? Absit vt inueniatur expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiæ Domini nostri.

Matth. 11.

7. AD Romanos duodecimo: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placẽtem, rationabile obsequium vestrũ. Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensûs vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quę data est mihi, omnibus qui sunt inter vos nõ plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus, omnia autem membra nõ eundem actũ habẽt: ità multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Odientes malũ, adhærentes bono. Charitatem fraternitatis inuicèm diligentes. Honore inuicèm præueniẽtes, Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes, Domino seruientes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes Hospitalitatem sectãtes. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Idipsum inuicem sentientes. Nõ alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus Si fieri potest, quod ex vobis est, cũ omnibus hominibus pacem habentes. Nõ vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, Dicit Dominus.

Deut. 32. Prou. 25.

Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed

lo, sed vince in bono malum.

8. Ad Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Deponite vos, secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

9. Ad Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratone cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis & vidistis in me.

1. B. Ecclesiastici decimooctauo.

2. Genesis quarto, vt in textu.

3. Ad Ephesios sexto: De cætero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergò succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeã salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orãtes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me.

4. Ad Hebræos duodecimo: Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I.

Quæ sunt peccata præcipuè animaduertenda?

EA nimirùm, quæ dicuntur Capitalia, quòd sint veluti fontes vel capita reliquorũ, & è quibus velut ex corrupta radice, pestiferi planè fructus nascuntur, & longa quasi stirpe omnis generis vitia, turpitudines, scãdala, dãna, corruptelæ, ac pestes humani generis descendunt, & vi magna profluunt.

II.

Quot sunt peccata eiusmodi capitalia?

Septem, quæ sic numerãtur: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, Acedia. Sed vt hæc maximo semper odio persequenda fugiendáq;, sic Virtutes septem, quæ peccatis illis opponũtur, summo quidẽ studio & amore si vitam animæ quærimus, sunt consectandæ. Superbiæ contraria est [a] Humilitas, Auaritiæ [b] Liberalitas, Luxuriæ [c] Castitas: cum Inuidia pugnat [d] Charitas, Gulæ opponitur [e] Abstinentia, Iræ [f] Patientia: demùm Acediæ Deuotio, [g] seu pia sedulitas, sedulá que pietas aduersatur.

De his Greg. lib. 13. Moral. cap. 31. Cassianus collatione 5. Item lib. 5. & sequentibus.
a Coloss. 3. b
b 2. Cor. 9. b
c Act. 24. g
d 1. Cor. 13. b
e Eccl. 31. b d
f Hebr. 10.
g 1. Cor. 15. g

TESTIMONIA.

1. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, &c.

2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Necessarium existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico, Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo: non ex tristitia aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.

3. ACTORVM vigesimoquarto: Disputante autem illo (Paulo) de iustitia & castitate, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Charitas patiens est, benigna est, &c.

5. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt nō cùm māducas multùm, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinę: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguū, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non sentiens dolorem. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Æqua vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatū. Sanitas est animę & corpori sobrius potus. Vinum multùm potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multùm potatum. Ebrietatis animositas, imprudētis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.

6. AD Hebræos decimo: Patientia vobis necessaria est: vt volūtatem Dei facientes, reportetis promissionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

III.

Quid est Superbia, & quas gignit filias?

a Vide Chrys. hō. 43. ad po. Antioch. Bernar. de grad. humil. Greg. 34. Moral. c. 17 & seq. & lib. 23. cap. 7. Prosper ad Demetr. Isid. de summo bono, lib. 2. c. 38. Fulgen. epist. 5. c. 16. & [illegible]
b Greg. li. 13. Moral. ca. 31. Prosper lib. 3. de vita cōtemp. ca. 2. August. epist. 56. Bernard. ser. 3. ex paruis, & ser. 4. de aduentu.
c Deuter. 17. c Sapient. 5. b Matt. 23. c d Prouer. 13. b Gē. 46. a Prou. 6. c 1. Tim. 5. b
d Tob. 4. c
e Eccl. 10. b Chrys. homi. 8. in Ioannem.
f Iacobi 4. b 1. Pet. 5. b
g Eccl. 10. a
Ibidem c
Ibidem b

A. Superbia[a] est inordinatus appetitus excellentiæ, siue intùs lateat in animo, siue extrinsecùs etiam sese prodat.

B. Hæc vitiorum quidem omnium mater, princeps ac[b] regina est: quæ præcipuè infelicem hanc sobolem gignit,[c] Inobedientiam, iactantiam hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, curiositatem.

C. Vt autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modū admonet:[d] *Superbiā nūquā in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim*[e] *initiū sumpsit omnis perditio* Hinc Apostolica illa doctrina:[f] *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiā.* Immò si Ecclesiastico credimus,[g] *Odibilis est coram Deo & hominibus superbia. Radices gētium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Quid ergò superbis terra & cinis?*

TESTIMONIA.

Modus & facile vanæ gloriæ cupiditatem restringendi.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimatertia ad populum Anthiochenū: Quemadmodum sæui quidem venti, in tranquillum mare delati, totum ab imo subruunt, vt & arena cum vndis misceatur: sic & ambitio & turpis quęstus animam subeuntes, omnia subuertunt. Excæcat mentis intuitum, præsertim gloriæ furor: nam pecunias quidem contemnere, volenti satis est facile: honorem autem à multis collatum despicere, multi laboris indiget, magnæ sapientiæ, angelicæ cuiusdam animæ, ipsum cælestis testudinis verticem tangentis. Cogita, cùm gloriam concupiscis quòd eam sis assecutus, & disce finem, & nihil inuenies. Cogita, quantum ea res habeat iacturam, quot & qualibus bonis priuet. Labores quidem sustinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum præmiis. Cùm aliquid boni faciens cogites, quòd & hominibus oportet ostendere, & solicitus sis vt videatur: cogita quòd Deus videt, & omnem illam extingues concupiscentiam. De terra recede, & ad illud cæleste respicias theatrum. Homines licet laudauerint, mox tamen accusant vel inuident, vel carpunt: vel si hoc non fecerint, nihil tamen omnino laudato prosunt. Deus tamen non ità, sed gaudet nostra laudans merita. Dixisti rectè, plaususque consecutus es? Si adiuti quidem sunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abstinuêre malis, verè gaudēdum est, non iam collatis laudibus, sed bona mirabilíque mutatione: si verè laudantes quidem & tumultuantes perseuerant, nullum autem ex plausibus fructum reportant, dolendum magis est, quoniam hæc eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem sis pius, & tibi nihil cōscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, sed quoniam es. Si cùm sis, multorum quidem

quidem gloriam concupiscis, cogita quòd non hi nobis iudices erunt in illa die, sed qui latentia perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum conscius, apud omnes mundus suspicaris, non tantùm gaudere non oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo abscondita tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quòd te debitorem cõstituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendũ est. Non enim cum aliis & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. Hoc saltem lucraris, quòd maiori supplicio non eris obnoxius. Anima nanque cupiens honorem & glorificari, non videbit regnũ cælorum. Non meus est hic sermo, sed spiritus sancti. Non videbit, licet

Matth. 6.

virtutẽ operetur, ait enim: Receperunt mercedem suam. Nõ prohibeo optare gloriam, sed veram volo gloriam, quæ est à Deo: cuius laus est, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo. In abscõdito simus pij, non multi circundati fastu, & ostentatione, &

Roman. 2

Nihil hominum gloria vilius.

simulatione. Ouis pellem abiiciamus, sed potiùs oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilius. Dic enim mihi, si paruulorum videas puerorum multitudinem, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupisces? sic erga cunctos homines disponaris propter gloriam. Idcircò cenodoxia dicitur. Nónne vides personas, quas in scena versantes induuntur, quàm sint pulchræ quidem, quàm verò splendidę, quàm ad extremam pulchritudinis perfectionem effictæ? Potes mihi talem adspectum in veritate monstrare? Nequaquàm. Quia vacuæ sunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen nõ sunt. Similiter & gloria inanis. Cùm nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo fio, si contempsero: & statim contemnes. Non enim potest gloriæ seruus homo, non omnium seruus esse, & ipsis seruilior mãcipiis. Sicut est modestiæ principium ieiunium, id est, fundamentũ & constitutio: sic & peccati superbia: & ab ea omne peccatum inchoatur. Ex superbia nascitur pauperum despectus, pecuniarum

Omne genus peccati ex superbia nascitur.

concupiscentia, amor principatus, multæ desideriũ gloriæ. Elatus, etiam nec à maioribus, nedùm ab inferioribus, contumeliam pati sustinet: qui verò cõtumelia non tolerat affici, neque malè pati sustinebit. Qui nouit quòd Dei filius se tantũ humiliauit, non extollitur. Si Deus contritum diligit spiritum, econtrà superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: nullum itaque malum par elationi: hominem reddit dæmonem, contumeliatorem, blasphemum, periurum: cædes facit & homicidia cupere.

Psal. 50.
1. Pet. 5.
Hominẽ reddit dæmonẽ.

Elatus, semper in doloribus viuit, semper indignatur, semper mœret. Nihil est quod eius possit explere libidinẽ: si vel regem viderit supplicantẽ & adorantem, non est satiatus, sed magis accensus. Sicut enim auari quanto plura ceperint, tanto pluribus egent, itidẽ & superbi, quãto maiori fungũtur honore, tãto plus concupiscũt. Iam naturæ terminos transcenderũt curiosi, & superflua satagẽtes, quãtũcunq; passi fuerint, non sistunt. Igitur quomodò superbiã extinguere possumus? Si Deum agnoscamus. Nam si ex ignorãtia Dei nascitur, cum ipsum agnouerimus, expellitur omnis insolentia. Cogita gehennam, cogita multò meliores te, cogita quòd Deo pœnas debeas. Sed non potes ista facere, es imbecillior: cogita præsentia, ipsam humanam naturam, quàm nihil sit homo. Cùm videris in foro

Superbia quomodò comprimatur.

mortuum efferri, orphanos sequentes filios, vxorẽ viduam plangentem, præsentium rerum vtilitatem cogita, & quòd ab vmbra somniísque nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita prædiuites in bellis temerè pereuntes: magnatum & illustrium domos considera nunc solo prostratas: cõsidera quãtum potuerũt, & nunc nec eorum quidẽ memoria remanet. Per singulos enim dies, si velis, horũ exẽpla reperies, magistratuum successiones, proscriptiones diuitum. Cogita cùm dormis, quo sis dignus: nônne vel minima bestia te posset interimẽre? Multis enim à tecto frequenter illata breuis bestiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi causam attulit.

2. BERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat superbiæ gradus: Curiositatem, Leuitatem animi, Ineptam lętitiam, Iactantiam, Singularitatem, Arrogãtiam, Præsumptionem, Defensionem peccatorem, Simulatã cõfessionẽm, Rebellionem, Libertatem peccandi, Consuetudinem peccandi.

3. GREGORIVS libro trigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Notandum quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublimè videre describitur: quia videlicet cordis superbia cùm exteriùs vsque ad corpus extenditur, priùs per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quo se deprimunt, altiùs extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostenderet, nequaquàm Deo Psalmista dixisset: Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Et paulò pòst: Vt Leuiathan iste in cunctis quæ superiùs dicta sunt, caderet, sola se superbia perculit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos arescerer, nisi per hanc priùs in radice putruisset. Scriptum est nanque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Et post pauca: Sicut enim inferiùs radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecùs expanduntur: ità se superbia extrinsecùs celat, sed ab illa protinùs aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Vndè & humanas mentes in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam euertat, ostendit. Intùs nanque priùs ebullit in elatione, quod foris postmodùm spumat in opere.

Iob 41.
Psal. 17.
Eccl. 10. a.
Vitiorum radix superbia.

4. ET capite decimooctauo: Alia vitia eas solummodò virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur: vt videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicẽ diximus, nequaquàm vnius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò pòst: Quisquis verò eius in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quòd clauso cordis oculi, iudicij æquitatẽ perdit. Nam cuncta quæ ab aliis benè gerũtur, displicent: & sola ei quæ ipse vel prauè egerit, placẽt. Semper aliena opera despicit, sẽper miratur quæ ipse facit.

Superbia omnibus virtutibus aduersatur.
Iudicij æquitatẽ peruertit.

5. ITEM capite vigesimo: Cunctis superbia apud se cogitatione tumẽtibus inest, clamor in locutio-

Externi mores & gestus superborum.

ne, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet & præualet, ignaua: ad ea autẽ quæ facere nec debet, nec præualet, parata. Hæc in eo quod spontè non appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem, quod latenter desiderat, quærit vt cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.

6. CAPITE vigesimosecundo: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis, nõ solùm visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionúmque tormẽta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus.

Iob 41.

Euidentissimum reproborum signũ est superbia.

7. CAPITE vigesimotertio: Quia igitur redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathã iste rex dicitur superborũ, apertè cognoscimus quòd euidentissimum reproborum signum, superbia est: at contrà, humilitas, electorum. Cùm ergò quàm quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet, inuenitur.

Species superbiæ quatuor.

8. IDEM libro vigesimotertio Moralium, capite septimo: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demõstratur, cùm bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si sibi datum desupèr credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant aut certè cùm iactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid autẽ habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum, nè dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedẽtibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet, dicens: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibũs, vt nè quis glorietur. Qui etiam de semetipso ait: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum. Quibus verbis apertè declarat, quòd gratia nõ pro meritis tribuatur, dũ ex seipso docuit, & quid de malitia meruit, & quid de beneuolentia accepit. Rursum nonnulli iactant se habere, quod non habent, sicut diuina voce per Prophetã de Moab dicitur: Superbiam eius & arrogantiam eius ego noui, & quòd non sit iuxta eum virtus eius. Et sicut Angelo Ecclesiæ Laodiceæ dicitur: Quia dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rursùm nonnulli, despectis cæteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Vndè & Pharisæus idcircò de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuẽs, oranti publicano se prætulit. Sancti quoquè Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cùm elati dicerent: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: nè ne hac miraculorum singularitate gauderent, ilicò eis respondit Dominus, dicẽs: Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem. Ipse quippe singulariter elatus dixerat: Super astra cæli exaltabo soliũ meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: similis ero Altissimi. Et mirè Dominus vt in discipulorum cordibus elationem premeret, mox iudiciũ ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in authore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebrò humanus animus labitur: vt id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ viciniùs appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddã culmen conatus est singularitatis erũpere.

Prima, 1.Cor.4.

Secunda,

Ephes. 2.

1.Tim. 1.

Tertia,

Hier. 48.

Apoc. 3.

Quarta,

Luc. 18.

Luc. 10.

Esaiæ 14.

Superbia quarta speci. es hominem diabolo similem facit.

9. PROSPER Regiensis Episcopus in epistola ad virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi autor existat: manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa seculari sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superborum ruina, maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate excellẽtiæ singularis omnibus appetunt anteferri: aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferũt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordiũ: qui quoniam sua quæ à creatore acceperat, potẽtia & dignitate sibi placuit, sicque authoris sui gloriæ comparauit, cum iis angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideò primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mẽdacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ cõgruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi proprijs: tanquàm habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Et paulò pòst: Quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactantia, & facilè spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè virtutibus est cauendum, quia nullis opportuniùs insidiatur, quàm quibus laus iusta debetur. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & cõcupiscentijs, omniũmq; illecebrarum incentiua domuerũt, non damnis victi, non persecutionibus fracti, nõ prosperitatibus deprauati, mundũ istum nec dilexêre obsequẽtem, nec timuêre terrentem. Tantam itaque firmitatem, & tam sublime propositũ qua impugnatione diabolus

Omnis boni author Deus agnoscendus.

1.Cor. 1. Esa. 29. & 33. iuxta LXX.

Nulla grauior quàm superborum ruina.

Hier. 17.

Esaiæ 14.

Gen. 3.

Superbia virtutibus & ijs qui virtute præditi sunt maximè timenda.

diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & indè nouissimè instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio: Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdā animis sedulis & bonorum actuū probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quantò enim clariores erant meritis, tātò eos aptiores suis inuenit insidiis. Sed solicitudo nos Apostoli contra hoc periculū monet, dicens: Cùm timore & tremore vestram salutē operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quantò ergò excellentiùs in mandatis Dei quique proficiunt, tātò maiores habēt causas formidinis & tremoris: nè de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Si ergò omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est, quàm appetitus huius concupiscentiæ: quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cùm illiæ cupiditates ea tantùm bona, quibus aduersantur, imminuant: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cùm itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis, quas perditas cupit, amica esse virtutibus Sed quia sublimiora quæque grauiùs corruūt, gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Et post pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum superba defensio, possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & sæua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit, excipiat.

Philip. 2.

Superbia omnia bona corrumpit.

10. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite trigesimooctauo: Omnis peccans superbus est, eò quòd faciendo vitia, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergò initium omnis peccati, superbia: quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altum se erigit: tātòque profundiùs labitur, quanto excelsiùs eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui inflantur superbia, vento pascuntur, vndè & Propheta: Omnes, inquit, pastores tuos pascet vētus, hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuerà sine humilitate virtus quælibet & sine charitate, in vitio deputatur. Superbia sicut origo est omniū criminum, ità ruina cunctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in conflictu postrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus eiicit. Indè & omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit superbia, vbi & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna, sed ipsa, culpa sit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ita ergò in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, post casum, Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauioremque ruinam & damnationem per superbiam sumere.

Omnis peccans, superbus est. Eccl. 10.

Hierem. 22.

Ruina est omnium virtutum, superbia.

11. FVLGENTIVS epistola tertia ad Probam de virginitate, capite decimosexto: Superbia ideò initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquàm de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deiicit: spiritales verò, si quos incautos inuenerit, occultiore conflictu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersùs Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquam suos demonstrat hostes, & intrinsecùs habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præcepta manifestè peccando cōtemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autē vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoquè doctor his verbis obiurgat: Confitentur se nôsse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem nō habeat? Nunquid potest fides saluare eum? Humilitas ergò (quā docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: Quia & dæmones credunt & contremiscunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vndè etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subiicitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundum Iacobi sententiā, non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Eccl. 10. Superbia cur dicatur omnis peccati initium.

Hypocritarū superbia.

Lucæ 16.

Lucæ 6.

Tit. 1.

Iacobi 2. Humilitas non in sola fide consistit. Matt. 11.

Iacob. 2.

Rom. 8. Iacob. 3.

12. ET capite decimoseptimo: Manifesta igitur superbia depræhenditur, cùm manifestè peccatur. Attamen cum fuco iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiæ pestilentia venenosiùs serpit, illa periculosiùs irrepit: cùm ab his qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tāquàm indigna despicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa deniquè superbia, qua cæteri ab his qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Pharisæo condemnatur. Sicut enim sanctus Euangelista testatur, dicens: Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquàm iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent, vnus Pharisæus, & alter publicanus, &c. In conspectu iudicis misericordis & iusti, non est accepta

Manifesta & occulta superbia.

Lucæ 18.

superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter denotatur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subiicit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum qui bus insidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, aliis duobus animas deiicit, quas de carne volare cognoscit: istas captiuat delectatione vitiorum: illas circumuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Roman. 10.

Quatuor superbiæ genera.

Vitiorum regina superbia.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: Ipsa vitiorum regina superbia cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod meliùs ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, vt possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, superbia est: de qua, scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autē eius soboles, septem nimirùm principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet, inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nā quia his superbiæ vitiis nos captos doluit, idcircò redemptor noster ad spiritale liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitū suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergò septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cùm ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus cateruas trahunt: Ex quibus videlicet septē, quinque spiritalia, duóque carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima nanque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirùm dum vani nominis potentiam appetit, nè quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Inuidia quoquè irā generat, quia quantò interno liuoris vulnere animus sauciatur, tantò etiam mā-suetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tāgitur, idcircò oppositæ actionis manus velut grauiùs pressa sentitur. Ex ira quoquè tristitia oritur: quia turbata mēs quo se inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cùm dulcedinem tranquilitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit. Tristitia quoquè ad auaritiam deriuatur: quia dū confusum cor, bonum lætitiæ in semetipso intùs amiserit, vndè consolari debeat, foris quærit: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quantò gaudium non habet, ad quod interinsecùs recurrat. Post hæc verò duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies & luxuria, supersunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria nascitur.

Radix cuncti mali superbia.
Eccl. 10.

Omnia capitalia vitia oriuntur ex superbia.

Filiæ inanis gloriæ siue superbiæ specialiter acceptæ.

Filiæ Inuidiæ.

Iræ filiæ.
Acediæ filiæ.

Auaritiæ filiæ

Gulæ filiæ.

Luxuriæ filiæ.

Inter capitalia vitia quædam sunt carnalia, quædā spiritalia.

Quo ordine ex se mutuò generentur.

2. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite secundo: Scriptura diuina immobilem sententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati superbia. Quid potest apertiùs, quid probabiliùs dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati, superbia: vt euidenter ostēderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Deniquè & ipse sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facilè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiūtur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis, & mortalis effectus, corruptibiles mortaléſque generaret, atque ità quod in illo egerat puniēda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit.

Eccl. 10.

Superbia, omniū peccatorum causa.

Esaiæ 14.
Lucæ 10.
Genes. 3.

3. AVGVSTINVS epistola quinquagesima sexta ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia, quæcunquè benè facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita quam intueamur, & apposita cui adhæreamus, & imposita qua repimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudētibus, totum extorquet de manu superbia: vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, nè illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Humilitas quàm necessaria sit.

4. BERNARDVS sermone tertio ex paruis sermonibus: Est superbia cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam sapiens orat, dicens: Extollentiā oculorum meorum nè dederis mihi. Et alibi: Væ qui sapientes estis in oculis vestris. Superbia oris vel linguæ, quæ & iactantia dicitur, est quando homo non solùm magna de se sentit, sed etiam loquitur. Vndè psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa,

Quadruplex superbia.
Cordis.

Eccl. 23.
Esaiæ 5.
Oris.

Psal. 12.

losa, & linguam magniloquam. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, vt magnus appareat, ait. De qua idem psalmista ait: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Superbia habitus est, quando homo, vt gloriosus videatur, preciosis se ornat vestibus. Vndè Paulus: Non in veste preciosa. Et Dominus: Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, vbi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ pestis, à Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Christi, & eius conuersatio. Locus, quia exilium: corpus, quia onerosum: tentatio, quia inquietat: Christi prædicatio, quia ædificat: & eius conuersatio, quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita est corporis, ità Deus vita est animæ: & sicut corpus mortuum est, quod per quinque sensus ab anima non vegetatur, ità anima mortua est, quæ per hæc à Domino non humiliatur.

Operis. Psal. 100. Superbia habitus. 1. Tim. 2. Matth. 11. Quinque remedia contra superbiam.

5. IDEM sermone quarto de aduentu Domini: Vtile est abscondere magis quàm ostentare, si quid habemus boni: sicut & mendici cùm eleemosynam petunt, non preciosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut vlcera, si habuerint, vt citiùs ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille seruauit multò meliùs Pharisæo: & ideò descendit iustificatus ab illo, id est, præ illo. Et post pauca: Propter quod & dicebat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Considera sanè in his verbis, quoniam humilitas, duplex est: altera cognitionis, altera affectionis quæ hîc dicitur cordis. Priore cognoscimus quòd nihil sumus: & hanc discimus à nobisipsis & ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi: & hanc ab illo discimus, qui exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: qui etiam quæsitus in regnum, fugit quæsitus ad tanta opprobria, & ignominiosum supplicium crucis, spontè obtulit semetipsum.

Pulchra similitudo. Matth. 11. Duplex humilitas. Philip. 2.

6. DEVTERONOMII decimoseptimo: Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël: cunctúsque populus audiés, timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

7. SAPIENTIÆ quinto: Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tàquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c.

8. MATTHÆI vigesimotertio: Qui maior est vestrum, erit minister vester, Qui autem se exaltarit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes lógas orantes. propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intùs verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia sic: & vos à foris quidem paretis hominibus iusti, intùs autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.

9. PROVERBIORVM decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt.

10. GENESIS quadragesimonono: Maledictus furor eorum, quia pertinax.

11. PROVERBIORVM sexto: Sex sunt quæ odit Dominus, & septimũ detestatur anima eius: Oculos sublimes, Linguam mendacem, Manus effundentes innoxium sanguinẽ, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendũ in malum, Proferentem mendacia testem fallacem, Et eum qui seminat inter fratres discordias.

12. PRIORIS ad Timotheum quinto, repræhendens Apostolus viduas quasdam adolescentiores: Non solùm (inquit) ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

1. C. TOBIÆ quarto.

2. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

3. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Ioannem: Cùm Domino eiusdem sis reus criminis, eúmque offenderis, alienis cómodis doles & superbis, tanquàm tibi soli sit obnoxius cui gratiã largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantùm & arrogantiæ, sed vltimæ dementiæ est, & quantumuis grauissimis dignum suppliciis. Superbiam nanque malorũ omnium in te plantasti radicem. Idcircò sapiens principium eam peccati, hoc est, radicem fontémque & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradisi sede deiectus est, per hanc qui eum decepit diabolus à tãtæ dignitatis fastigio decidit. Quare cũ versutus ipse atque scelestus huius peccati naturam vímque intelligat, quòd ex ipso etiam cælo possit creaturam deiicere, hanc viã aggressus est. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo similem eum futurum polliceretur, superbia extulit, & ad ima præcipitem deuoluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit. Nihil tam facilè in gehennam intrudit quàm superbiæ insania, sub qua omnis nostra vita immunda est, quamuis pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, eleemosyna, quamuis omni deniquè virtute præstemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis superbus. Coërceamus ergo hãc animi elationem, hanc fastum penitus tollamus, si mũdi esse, & eo, quod diabolo paratum est, supplicio volumus liberari. Quòd enim superbus, eodẽ quo diabolus cruciatu damnetur: audi Paulum: Non neophytum, nè in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Quod in iudicium? quem in laqueum? in eandem damnationem, & in idem supplicium. Quoniam igitur pacto hoc euitare discrimen poteris? si tecum eius naturam, multitudinem scelerum, tormentorum magnitudinem, & eorum, quę in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatémque nihil à fœno differẽtem & vernis floribus languidiorem reputabis. Si hę frequenter animo insederint cogitationes, & eorum qui rectè vixerint, meminerimus, nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occasionem vllam, aut causam qua nos oppugnet, inuenerit.

Eccl. 10. Esaiæ 14. Genes. 3. Nil tam alienum à Dei amore hominẽ reddit atque superbia. 1. Timo. 3. Superbia quo modò vitari possit.

4. IACOBI quarto.

5. PRIORIS Petri quinto.

6. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

IIII.

Quid est Auaritia, & quarum filiarum mater?

a Cōsule Basil. in ditescentes & auaros, homil. 6. & 7. Prosper lib. 2. de vita contempl. ca. 15. & 16. Isid. de summo bono lib. 2. cap. 41. Aug. lib. 3. de libero arb. c. 17. & sermo 196. de temp. Ambro. in lib. de Nabuthe Iezraëlita.

A. Auaritia[a] est habendi appetitus inordinatus. Auarus enim rectè iudicatur, non solùm qui rapit, sed etiam qui concupiscit aliena, vel cupidè seruat sua.

b Greg. lib. 31. Moral. ca. 31. 2. Timo. 3. a 1. Corint. 6. b Eccl. 11. d Zachar. 8. c Matth. 6. d Prou. 22. d 21. b

B. Filiæ[b] sunt huius [...]ssimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periuriū, inquietudo, violentia, immisericordia, seu inhumanitas, & cordis duricies.

c Col. 3. a Eph. 5. b

d 1. Tim. 6. b Esa. 5. b Marc. 10. d Abac. 2. b Iaco. 5. a Eccli. 31. a Baruch 3. b Psal. 48. c d

C. Damnat hoc vitium Apostolus,[c] vt idolorum seruitutem dixerit: ac præterea ita scribit:[d] *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.*

e Eccli. 10. b Ibidem.

Et alibi scriptū habemus:[e] *Auaro nihil est scelestius.* Item, *Nihil est iniquius; quàm amare pecuniam. Hic & animam suam venalem habet.* Et CHRISTVS

f Matth. 6. e Chrysost. homil. 7. in Ioan. Ibidem d

ipse testatur:[f] *Non potestis Deo seruire & mammonæ.* Et iterùm: *Nolite soliciti esse in crastinum.* Quod Paulus etiam explicatiùs reddēs, ità monet:

g Hebr. 13. a Lucæ 12. b

[g] *Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram neque derelinquam: ità vt confidenter dicamus. Dominus mihi adiutor.*

h 1. Timo. 6. b

[h] *Habētes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.*

TESTIMONIA.

Lucæ 12. Totam hanc homiliā Basilij D. Ambrosius etiā transtulit: éstque inter sermones eius octogesimus primus.

1. A. BASILIVS homilia in dictum illud Euangelij, Destruam horrea mea, & maiora ædificabo: quæ est sexta inter homilias Basilij variorum argumentorum: Exemplum accusati diuitis tibi vbiquè occurrat: qui quidem præsentia custodiens, & de futurorum spe anxiè solicitus, & incertus num esset victurus crastinò, hodiè peccando diem anteuertit crastinum. Nondùm collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium & condemnationem accepit. Quando terrena sapis, & Deum habes ventrem, totus[...]oquè caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit:

Stulti nomine quinam appellentur.

Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: quæ autem præparasti, cuius erunt? Habes, si vis, apothecas ventres pauperum, thesauriza tibi thesauros in cælo. Quæ illic reconduntur, ea neuti-

Matth. 6.

quàm depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli suppilant prædones. Dixeris: Atqui tum in indignos dispartiar, quum horrea secūda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixisti: vide nè te illud tempus quod certo ac præstituto termino accelerare soler, fortè corripiat. Et profectò vitam sibi hoc modo confidentiùs polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium. Vitam nanque tibi polliceris, non vt posthac sis liberalior, aut tribuas: sed vt instantem mendicum à te propulses. Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit. Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo adstringitur: & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem: Nè dicas, regressus reuertere, & cràs dabo. Ignoras enim quid sequens pariet dies: Quantam te Deo beneficentissimo gratiam habere, quàm hilarem esse te simul & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipse pro foribus alienis cogeris obstreperus

Eleemosyna non differenda in crastinum. Prouerb. 3.

esse & querulus; sed tuas alij occupant? Nunc autem tristis es, & rogatu difficilis. Vnam tantùm nôsti vocem: Non habeo, nō dabo: nam & pauper ego quoquè sum. Pauper es profectò, pauper & omnium egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitate in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna spe. Dixeris: Cui facio iniuriam, si mea retineo, conseruóque? Quæ illa, dic mihi, tua? Vndè accepta hæc ad traducendam præsentem hanc vitam inuexisti? Perindè enim facis, ac si quis in theatro locum spectandi mox vt anteuerrit aliis arripere, cæteros abarceat ingressu, suo vnius vsui adiudicās, quod ad omniū communem vsum proponitur. Tales & diuites existunt. Communia nanque quum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nónne nudus ex vtero matris excidisti? nudúsque rursùs reuerteris ad humum? Hæc tibi præsentia bona vndè? Si à casu dixeris, impius es, cum non agnoscens qui te cōdidit, neque ei, qui dedit, rependens gratiā. Quòd si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi quamobrē hæc sortitus es? Non enim iniustus est Deus, qui ea quæ sunt ad victum, inæqualiter nobis diuiserit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò nō ob aliam causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias, ille verò patientiæ maximis præmiis honoretur. Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæso, est auarus? Ille, qui eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille, qui ad te vnum transfert, quæ singulorum sunt. Tu ergò non auarus? Non tu peculator, cum ea quæ ad dispensandum distribuendúmque receperis, tibi propria facis? Esurientis est panis, quem tu retines: nudi est vestis, quam in arca custodis: discalceati calceus

Auarorum vox, Non habeo, non dabo.

Cur hic diues, ille pauper.

[illegible]

calceus, qui apud te marcescit: egentis argentum, quod tu terræ infossum possides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto dignũ precio tibi cẽsebitur die iudicij verbum illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnũ vobis paratũ à cõstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Quanta rursùs trepidatio ac sudor, quantæ ob oculos tenebræ se tibi circunfundent, condemnationem audienti? Ite maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non ibi rapax accusatur, sed qui substantiam non communicauerit, condemnatur.

[illegible] ... interea [illegible] quantum [illegible] ... propriæ[illegible], vt ait S. Thom. 2.2. q. 32 art. 5. Matth. 25.

Ibidem.

2. IDEM in homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorũ: Incertum est, inquis, quid futurũ sit: necessitati, quæ nos quandoquè vrgere posset, prouidendũ est. At longè incertior defossi thesauri vsus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morũ manet inhumanitatem. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, omnem deniquè sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcircò inquit Dominus: Difficilius est diuitem intrare in regnum cælorum, quàm camelum per foramen acus. Quid miser iudici respondebis? Parietes vestis, homines non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuũ laceris amictum pannis, aspernaris? frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis? Aurum in terram condis, & oppressum non curas? Quanquàm ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non posse sufficere. Et cùm lingua deieres, manu periurus efficeris. Licèt enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, annulo quem in digito habes, cõspicua & illustris. Annulus inquam tuus, quantum æris alieni possit exoluere? Vna tantùm tuarum vestium arcula, totum populum frigore rigentem amicere posset. Verùm sustines inexoratus abs te pauperem reijcere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ se ille pollicitus est hominibus redditurum. Non te miseret? misericordiam non inuenies. Non aperuisti domum tuã? à regno Dei excluderis. Non dedisti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est, qui multis indiget. Pauperes, inquam, insatiabiles concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deindè viginti coactis, etiam totidem. Nec solùm crescendo non expletur, sed ardentior redditur appetitus. Ex quo anima curis cõtinuò premitur, dum alios superare contendunt. Oportebat illos gaudere & gratos esse, quòd tam multis sint opulentiores: illi verò mœrent ac lugent, quòd ab vno altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorem aliquem adæquarunt, mox & alterum à quo superantur, adæquare student: & vbi istum quoquè transierunt, erga alium vlrà adæquandum rapiuntur. Tu te sponte insatiabilem animo redderis, multis damnum facis. Quando miser iam partis vteris? Quando frueris, aut à curis habendi cessabis? Væh qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo auferatis. Tu verò quid facis? Non innumera causaris, vt quæ proximi sunt auferatis? Domus, inquis, proximi ædes meas obscurat, turbas excitat, aut errones suscipit, aut tale quid aliud quodcunque prætexis, quo vexes & agites, vellas ac laceres vicinum: nec priùs cessas, quàm ille necessitate coactus, aliò migret. Quam ob causam Nabuthas Iezraëlita occisus est? An non propter concupiscentiam Achab, vineam ipsius auferre volentis? Mare terminos habet, nox item leges antiquas nõ egreditur. Solus auarus nullùm circunscribit tempus, non terminum noscit. Potentiæ incrementum, fit auaris sceleris occasio maioris. Qui enim mala sub ipsis patiuntur, iisdem quoquè auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. O miser, parumpèr quæso à tuo scelere respira, & tuæ conscientiæ recessus aliquantulùm perscrutare, tecùmque considera. Habes terræ partim aratro, partim arboribus vtilis tot iugera: prætereà vineas, montes, campos, saltus, flumina, loca amœna. Quid ergò post hæc? Nónne telluris tres tantùm cubiti te expectant? Nónne paruus lapis ad tui miseri corporis custodiam satis erit? Quibus verbis te curabo? Regnum Dei non curas, gehennam non times. Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantum inspice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis est aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides sunt chrysolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus, iaspis. Hæc summa, hi flores opum magnarũ. Hos partim, cùm sint clarissimi, in tenebris abscondis: partim in digitis micantibus, aliisque in ornatibus circunfers. Quis pulchritudini formæque fingendæ studens, vnam vitæ diem sibi protogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abstinet? Quousquè igitur opes erũt animarum laqueus, mortis hamus, peccati esca? Ad subsidium vitæ, non malorum incitamentũ, pecunia data est: animæ redemptio est, nõ exitij occasio. Sed, inquis, ob filios necessaria est. Plausibilis est ista auaritiæ excusatio: liberos prætexitis, ac intereà cordibus vestris satisfacitis. Dic, quæso, cùm Deũ oràsti, & pro fœcũditate cùm precatus es, vt fieres liberorum pater, addidistine illud: Da liberos, vt causa sint nè preceptis tuis obediam? Da mihi liberos, nè veniam in regnum cælorum? Prætereà quis tibi sponsor de ipsorũ fuerit voluntate ac ingenio, vt rectè datis relictisque vtatur? Nam multis diuitiæ luxuriæ sunt causa. An non audistis Ecclesiasten dicentem? Vidi stultitiam multam & grauem, Diuitias in malam custodientibus ipsas conuerti. Et rursùs: Relinquo ego homini post me, & quis nouit si sapiens erit aut stultus? Considera itaque nè cum multis ærumnis opes cumulatas, peccatorum materiam aliis tradas, publicèque plectaris postmodùm pœna, & tuorum criminum causa, & aliorum quibus causam dederis. Nónne cunctis liberis coniunctior est tibi anima tua? Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ diuitem materiam, deindè filiis victum tribue. Qui verò liberis carent, quam parsimoniæ causam obiiciunt? Nolo, inquiunt, vendere, nolo pauperibus dare, ob vitæ necessarios vsus. Non ergò Dominus tibi præceptor erit, nec Euangelium

Matth. 9.

Auari sunt pauperes, quia semper egent, & nunquàm satiantur.

Isaiæ 5.

3. Reg. 21.

Cur opes diuitibus datæ. Prouerb. 13.

Excusatio auaritiæ studentium propter liberos suos.

Eccl. 5.

In eos qui liberis caren. & tamen opibus congregandis student.

formam vitæ dabit, sed tu tibiipsi iura dices ac statues. Sed inquis, ego quidem bonis, dum vixero, frui volo: post mortem verò in testamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes asscribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur & gratia, si in sepulcro iacens, & in terram conuersus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potissimùm exposces? vitæ'ne, an mortis? Nam si tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac deliciis absumpto, pauperes nequaquàm respexisti: mortuus, cuiúsnam actionis aut operis mercedem petiturus es? Sed quis exitus tui tempus nunciabit? Quis de mortis genere sponsor? Quot videmus repentinè, ac vi casúve extingui, qui præ doloris ac spiritus angustia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à sensu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo sæpè rationis compos non eris? Enimuerò nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Immò potiùs qui hæreditati insidiatur, paratus aderit. Et sub finem: Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac ornent te tuæ diuitiæ. Habe illas penes te. Crede optimè consulenti, téque amanti Iesu Christo, qui ob nostram salutem egêre voluit, vt ex eius paupertate nos diuites essemus: qui etiam sese pro nobis redimendis precium obtulit æternę vitæ.

3. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite decimoquinto: Iubet, eccè, nobis imperiosa cupiditas, vt diuina parui pendentes, possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totam solicitudinem curámque ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus. O facinus inauditum! Suaui Christi iugo contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus, & Domini nostri leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plumbeum pondus nostris ceruicibus aggerimus, quod citiùs potest deponi, quàm ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subiici vltro volentibus hoc pondus imponit, contemni potest faciliùs, quàm expleri: & ideò qui se illi volentes dederint oppugnanti, voluntatem resistendi vlteriùs non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere noluimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressæ. O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium, vt ex hostibus suis quos potest vincere, victores faciat suos: promittit ingentia, & bonorum temporaliū pollicitatione deceptos, impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos luctorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quocunque voluerit, volentes ducit. Vastat in nobis quicquid verecundiæ aut pudoris inuenerit: & quos suis triumphis addixit, adhuc tanquàm resipiscendi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, nè quando contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos, ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit.

Ferreum cupiditatis imperium.

4. ET capite decimosexto libri eiusdem: Quem possidendi delectat ambitio, Deum qui possidet omnia quæ creauit, expedita mente possideat, & in eo habebit quæcunque in eo sanctè habere desiderat. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitùs Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse fœlicius, cui efficitur conditor census, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eam sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat, in illo & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his quæ condidit, possideri. Denique quid vltrà quærit, cui omnia suus conditor fit? aut quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat, & ab illo possidebatur ille qui dicebat in spiritu: Portio mea Dominus, dixi custodire legem tuam. Et, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.

Dādū est opera, vt Deum ipsum possideamus.

Psal. 118.
Psal. 15.

5. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimoprimo: Omni peccato peior est auaritia & amor pecuniarum. Vndè & per Salomonem dicitur, Nihil est scelestius quàm amare pecuniam: hic enim animam suam venalem facit, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Cupiditas omnium criminū materia est. Vndè & Apostolus ait: Radix omnium malorum cupiditas est, quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergò succiditur radix criminum, non pullulant cæteræ soboles peccatorum. Multi causa cupiditatis terrenæ etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tātum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab qui appetitu cupiditatis suæ, sanguinis expleuit effusionem. Sæpè iniqui mala quæ concupiscunt, assequuntur, quatenùs de affectu mali desiderij fortiùs puniantur. Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorum malorū perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant, & conuertantur ad Deum, à quo mente recesserunt. Deum ergò sibi propitium nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secretò autem Dei iudicio fieri creditur, vt duriùs pereant hi, quorum cupiditatem effectus statim sequitur actionis. Nunquàm satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quantóque magis acquirit, tantò plus quærit: nec solùm desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittendi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confiniis suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus rectè per Propheram dicitur: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id est, diabolum rapere ad perditionem, idem Propheta consequenter annunciat, dicens: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino, & descendent fortes eius & sublimes gloriosíque eius ad eum. Nec mirum

Omni peccato peior auaritia.
Eccl. 10.
Omnium criminum materia est cupiditas.
1. Tim. 6.
3. Reg. 21.
Nunquàm satiari nouit.
Esaiæ 5.
Ibidem.

rum quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suæ minimè extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exæstuant, flatu diabolicæ inspirationis vtuntur.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimoseptimo: Auaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in solo argẽto vel nũmis, vndè magis nomen duxisse resonat, argento enim nummi, vel mixto argento frequentiùs apud veteres fiebant: sed in omnibus rebus quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda est, vbicunquè omninò plus vult quisque quàm sat est. Auaritiæ nomen generale est.

7. IDEM sermone centesimo nonagesimosexto de tempore: Præcipit nobis veritas quæ non fallitur. Audiamus, timeamus, caueamus. Dico, inquit, vobis, abstinete ab omni auaritia. Quid est, ab omni? Quare addidit, ab omni? Potest enim & sic dicere: Cauete ab auaritia. Quare hoc dixerit, velut occasio ipsa vndè natus est sermo, apparet in sancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam cõtra fratrem suum, qui totum patrimonium abstulerat, & fratri suo partem suam non reddebat. Non rapere quærebat aliena, sed sua à parentibus sibi derelicta quærebat. Causa iusta, causa breuis. Sed audiamus & iudicantem, & dicentem: Homo, ait, quis me constituit diuisorem inter vos? Qui noluit esse diuisor, quis me, inquit, constituit diuisorem inter vos? Petis beneficium, audi consilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Fortè, inquit, tu auarum & cupidum diceres, si quæreret aliena. Ego autem dico: Cupidè & auarè non appetas nec tua: hoc est, ab omni. Non leuiter habendum est, fratres mei, quando Dominus noster, Redemptor noster, Saluator noster, qui mortuus est pro nobis, qui sanguinem suum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noster, non est leue quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum mali sit, nos non nouimus. Illi credamus. Cauete, inquit. Quid Vndè? Ab omni auaritia. Meum seruo, non alienum tollo. Cauete ab omni auaritia. Non solùm auarus est qui rapit aliena, sed ille auarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpatur, qui cupidè conseruat sua, quomodò iudicaturus est te, cùm non solùm seruas tua, sed etiam quæris aliena? (Luc. 12.) (Auarus est etiam qui cupidè seruat sua.)

8. AMBROSIVS toto libro de Nabuthe Iezraëlita, disserit contra diuites auaros, in cuius capite primo inter cætera sic ait: Quousque extendiris diuites insanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terram? Cur eiicitis consortem naturæ, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ pauperes omnes generauit. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulcro includere. Omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, & si cognoscis diuitem, depræhende. Erudenato paulò pòst tumulum, & si cognoscis egentem, argue: nisi fortè hoc solum, quòd cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes & auro intexta velamina, quibus diuisis corpus ambitur, damna viuentium, non subsidia defunctorum sunt. Hæredes relinques qui litigent cum hæredibus. Si frugi hæredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas solicitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent. (Inuehitur in auaros.)

9. CAPITE secundo: O diues, nescis quàm pauper sis, quàm inops tibiipsi videaris, qui te diuitem dicis? Quantò plus habueris, plus requiris: & quicquid acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non restinguitur. Rex Achab sibi egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur, qui contentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certè pauper censu videtur, alter pauper est affectu. Affectus diues, egere non nouit: census abundans, nequit auari pectus explere. Quæ vox alia stipem publicam postulantis, nisi, Da mihi? Hoc est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum. Hæc quàm abiecta, quàm vilia. Non habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium. (Quo plus habent, eo plus appetunt. 3. Reg. 21.) (Da mihi, mendicitium est.)

9. CAPITE tertio: Auis auibus se associat: pecus pecori adiungitur, piscis piscibus: nec damnũ ducunt, sed commercium viuendi, * cùm plurimũ comitatum capessunt, & quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo consortem excludis, includis feras, struis habitacula bestiarum, destruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, nè desint belluæ: producis fines terræ, nè possis habere finitimum. (* cum plurimũ comitatu.)

10. CAPITE quarto: Diuites magis alienum panem quàm suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuersa: pœnam tamen pauperum vos potiùs diuites sustinetis. Pauperes quidem non habent quo vtantur, vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti sinitis. Noui ego diuitem in agrum proficiscentem panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum, nè quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiam viri fidẽ, si quando ei ouum esset appositum, quæri quòd pullus esset occisus. Hoc ideò scribo, vt cognoscatis vindicem esse Dei iustitiam, quæ lachrymas pauperum vestro vlciscatur ieiunio. (Alienum panem auari diuites manducant.)

11. CAPITE sexto: Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere. Quem diuitiæ eius ab inferis reuocarunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit. Non in abundantia diuitiarum, inquit, vita eius. Et alibi: Nihil prosunt thesauri iniusti, iustitia autem liberat à morte. Meritò clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si me à morte liberare nõ possunt? Quid mihi prosunt, si mecum post mortẽ esse non possunt. Hic acquiruntur, hîc relinquuntur. Somnium igitur loquimur, nõ patrimonium. Vndè bene ait idem Propheta de diuitibus: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid est diues, nisi quidam inexplicabilis gurges diuitiarum? Sic Propheta admonet: Qui diligit argentum, non satiabitur argento. Et infrà idem: Equidem hic pessimus langour. Sicut enim fuit, ità & abiit, & abun- (Lucæ 12.) (Prouerb. 10.) (Psal. 61.) (Psal. 75.) (Eccles. 5. iuxta LXX.)

dantia eius laborat in ventum. Equidem omnes dies eius in tenebris & luctu,& iracundia multa,& languore & ira. Tolerabilior cõditio seruulorum. Semper in laqueis,semper in vinculis est: nũquàm liber à cõpedibus,quia semper in criminibus. Naturę ipsius nescit munia,nec somni ipsius nouit vices,aut cibi fungitur suauitate, cuius nullũ est immune seruitiũ. Excitat eum cupiditas,exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat,solicitat abundantia.

12. CAPITE septimo: Nescit auarus bona, nisi ea quæ quæstuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis mala, cùm de malis bona facere Lucæ 16. debeatis? Scriptum est enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.Ei ergò qui vti sciat,multa bona sunt:ei qui vti nesciat,rectè mala. Dispersit,dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternũ. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris,in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione constituas? Bona sunt,si apetias horrea iustitiæ tuæ,vt sis panis pauperum,vita egentiũ,oculus cæcorum,orbatorum infantium pater. Tu verò,quod multis nasci voluit, tibi soli reseruas,immò tibi ipsi adimis. Magis enim seruares tibi,si dispertires aliis. Bonorum enim fructus munerum,in eos ipsos qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit.

Psal. 111. Debitorem Deum constituimus.

Iob 29.

CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte,hac nocte repetunt animã tuam à te. Benè ait,nocte:Nocte enim anima auari reposcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perseuerat. Auaro semper nox est.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De auaritia proditio,fraus, fallacia,periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Erũt homines seipsos amantes,cupidi,elati, superbi,blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores,incontinentes,immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei: habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: Et hos deuita.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, &c. neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur.

5. ZACHARIÆ octauo: Vnusquisque malum contra amicum suum nè cogiteris in cordibus vestris: & iuramentum mendax nè diligaris: omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

6. MATTHÆI sexto: Non potestis Deo seruire & Mammonę. Ideò dico vobis,nè soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca? & corpus plus quàm vestimẽtum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nónne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans, potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri,&c. Nolite ergò soliciti esse, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo cooperiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quęrite ergò primùm regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergò soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi: sufficit diei malitia sua.

7. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Non facies violentiam pauperi, quia pauper est: neque cõteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Ibidem: Qui congregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

1. C. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, &c. concupiscentiam malam & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Hoc scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immũdus aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

3. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.

4. ESAIÆ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrũ agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

5. MARCI decimo: Filioli, quàm difficile est cõfidentes in pecuniis in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

6. ABACVC secundo: Væ ei qui multiplicat non sua. Vsquequò & aggrauat contra se densum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, &c.

7. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, & plorate, vlulantes in miseriis vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus.

8. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Qui aurum diligit, non iustificabitur. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurũ non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus illum? fecit enim mirabilia in vita sua. Quis probatus est in illo, & perfectus inuẽtus est,

est,& erit illi gloria æterna? qui potuit transgredi, & non est transgressus: ideò stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

9. BARVCH tertio: Vbi sunt principes gentium, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo confidunt homines, & nõ est finis acquisitionis eorum? Exterminati sunt,& ad inferos descenderunt,& alij loco eorum exurrexerunt.

10. PSALMO quadragesimooctauo: Nè timueris cùm diues factus fuerit homo,& cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Introibit vsque in progenies patrum suorum: & vsq; in æternũ non videbit lumẽ. Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis. Ibidem: Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

11. ECCLESIASTICI decimo.

12. MATTHÆI sexto, vt in textu.

13. CHYSOSTOMVS homilia septima in Ioannem: Nullo pacto fieri potest, vt qui omnia ad præsentis vitæ voluptatem refert, is cælestibus bonis fruatur: sed necessarium est, qui terrenis rebus inhiat, à cælestibus decidat. Non potestis, inquit, Deo seruire & mammonæ: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoquè ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè sunt qui Dei flagrant desiderio: at contrà qui illas præcipuè admirantur, hi maximè sunt qui in Deum amorem habent remissiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate distrahitur, non facilè ab his abstinet, quæ Deum ad iram prouocant: vtpotè qui alterius seruus sit domini, omnia ipsi contra diuinas leges præcipientis. Sobrij igitur sitis aliquando, & excitemini,& cui nostrum debeamus seruitium, intelligamus: eiusque duntaxàt regnum desideremus, clamemus, præterita defleamus tempora, quibus mammonæ seruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugum & leue & facile subeamus. Nihil enim eorum quæ mãmona, nobis Christus præcipit: siquidem illud omnium inimicitias, hic contrà omnium amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terræ affligens, neque enim aliud aurũ est, ne noctũ quidem vel minimũ respirare nos sinit: hic nos inani & superuacanea cura liberat, iubetque vt in cælo thesauros sine cuiusquã iniuria, propria iustitia recondamus. Illud post innumeros sudores atq; miserias, neque nobis adesse, neque auxilium in necessitatibus præstare potest, quamuis multa,& grauia perpessi simus, vt eius legibus pareamus, immò vehementiore afficit supplicio: hic etsi nobis iniungat vt calicem aquæ frigidę demus, nunquàm tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nónne summæ profectò dementiæ est tam leue, tam gratum imperium,& tantis redundãs bonis, vt ingrato & fœdissimo seruias tyranno, contemnere: cùm nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit vtilitatis? Neque id solùm graue est & molestum, quòd nullum laborum præmiũ reddat, verùm quòd innumeris sibi obsequẽtes, vt iam diximus, malis accumulat: plurimi ex his qui illic cruciantur, eò quòd pecuniis seruierunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogârunt, pœnas luunt. Quod nè nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxiis huius vitæ curis, solicitudinibus, & eo quo illic nobis impẽdet supplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecuniis iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vnà in cælum nobiscũ euadere, & prosilire, & nobis periclitantibus præstò adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propitium, vt optamus,& in hac vita,& in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se præparauit: quæ vtinam omnes consequamur.

Lucæ 16.

Amor pecuniæ, Dei amorem tollit.

Mammonæ & Christi præcepta contraria.

Matth. 10.

Auari plurimi in inferno.

14. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

15. LVCÆ duodecimo: Videte & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam: Destruam horrea mea,& maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erũt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.

16. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.

V.

Quid est Luxuria, qualémque sobolem gignit.

A. Luxuria[a] est appetit⁹ inordinat⁹ impuræ ac libidinosæ voluptatis.[b] Gignit autẽ ex se mentis cæcitatã, inconsideratiõẽ, inconstantiã, præcipitatiõẽ, amorem sui, odiũ Dei, desiderium huius vitæ nimium, mortis futuríque iudicij horrorem, ac felicitatis æternæ desperationem.

B. Aduersùs hoc peccatũ, quod[c] sapiẽtes amẽtes,& homines penè pecudes facit, ità Paul⁹: *Fugite fornicatiõẽ. Omne enim peccatũ, quodcũque fecerit homo, extra corpus est: qui autẽ fornicatur, in corp⁹*

a Videatur Prosper de vita contemp. lib. 3. c. 6. Isidor. de summo bono, li. 2. cap. 39. b Greg. lib. 31. Moral. c. 31. Osee 4. capi 2. Reg. 11. c Dan. 13 g Prou. 13. a Sapient. 4. c. Psal 51. a 2. Timoth. 3. a Psal 20. b Iaco. 4. b Ephes. 4. c
c 3. Reg. 1. a Eccl. 19. a Hiero. in c. 4. Oseæ. Amb lib. 1 de Caïn & Abel, c. 5. & lib. de Noë & arca, c. 9.
d 1. Cor. 6. d & ibidem Chrysost. Aug. de decem chordis, cap. 10. & ser. 16. de verbis Domini.

suum peccat. Quamobrẽ & alibi in hunc modũ scribit:[e] *Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem nõ pertinent, sed magis gratiarum actio.* Ac mirũ est sanè, ingẽti[f] pudore nõ affici Christianos, qui coram Deo & angelis eius fœda se libidine polluũt, cùm corpora membráque sua Spiritu sancto & Christo Domino velut[g] tẽpla pura in baptismate cõsecrârint. Hinc iterũ Paulus: *An nescitis, quoniã membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & nõ estis vestri?* Tũ rurs⁹:[i] *Nescitis, quoniã corpora vestra mẽbra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciã membra meretricis?* Ac demũ ita cõcludit: [k] *Empti estis precio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro:* [l] *Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.*

e Ephes.5.a & ibidem Hieron. Vide textum præcepti Decalogi.
f Ambr. in ca. 4. Luc. Greg. 16. Mor. c.51.
g 1.Cor.3.d 2.Cor.6.d
h 1.Cor.6.d
i Ibidem.
k Ibidem.
l Hebr.13.a 1.Cor.6.b Ephes.5.a Galat.5.d Apoc.21.e

TESTIMONIA.

I. A. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite sexto: Plerosque gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiæ sordidæ cogitationes incendunt: nõnullos de proposito castitatis occasiones oblatæ deijciunt: quosdam sub impudicitiæ iugum exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat: qui priùs inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deindè paulatim morbo crescente ab honestate deficiunt, attritoque pudore viles effecti, dũ indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluũt. Et in fine: Hæc & his similia de mulieribus colloquentes suggerunt concupiscentiæ suæ materiam. Hæc tamen ideò concupiscunt, quia aut loquũtur libenter, aut audiunt. Qui nisi concupiscentiæ morbo corrupti essent, nunquàm vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac nè me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum, nè qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus & generationes, & actus, & nomina quarũdam scripta sunt mulierum. Quas licèt secundùm historiã fuisse credamus, earum tamẽ nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ nõ solùm viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispẽdio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ità sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quòd & ipsi qui vitiosè viuunt, virtutes vitiis anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed nè fortè hæc spiritualia secundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificant, ità carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Iunioribus cur quorũdã sacræ Scripturæ librorũ lectio non permissa fuerit. Vide hac de re Hiero. libr. 1. Cõment. in Ezechielem.

2. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite trigesimonono: Vnusquisque suæ deputet culpæ quòd cecidit quoties libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Luxuriosis atque superbis dæmones plùs fautores existunt, dumque in cæteris vitiis spiritus maligni deseruiant, his tamen maiori familiaritate iunguntur, iisque ampliùs iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitiis diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat delectationi. Antequam perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpunt posteà in opere. Hinc est quòd per Prophetam dicitur: Accingite lumbos vestros super vbera vestra, hoc est, in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nã dum se vitiosus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit, nihilominùs ad alia nefanda scelera suadentibus dæmonibus transit: Deniquè cùm immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatímque ad deteriora procedit. Non ità suauis est amantium, immò amentium incerta carnis libido, sicut experta: nec ità delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita, maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tanto perditis dulcior fit, vt separare difficile sit. Vndè & sæpè ex consuetudine delinquendi, quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur: sensúsque nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. Inter cætera septem vitia, fornicatio maximi est sceleris: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per cætera vitia. Dæmones scientes pulchri

Dæmones sũt maximè familiares luxuriosis & superbis.
Esa. 32.
Vsu crescit libido.
Maximi sceleris est luxuria.
1.Cor.6.

pulchritudinem esse animæ castitatem, & per hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi lapsi sunt, coæquari: liuore percussi inuidiæ, injiciunt per sensus corporis opus desideriúmque libidinis, quatenus à cælestibus deorsùm deiectam animam pertrahant, secúmque quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini Iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirùm omnis pœna, grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ità sæpè recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

Remediū cōtra tentationes luxuriæ.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moraliū, capite trigesimoprimo: De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri, generantur.

Filiæ Luxuriæ.

4. OSEÆ quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab, misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriā ex aduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat.

6. DANIELIS decimotertio: Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

7. PROVERBIORVM decimotertio: Qui incōsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

8. SAPIENTIÆ quarto: Inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum.

9. PSALMO quinquagesimoprimo: Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.

10. POSTERIORIS ad Timotheū tertio: Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & erūt homines seipsos amātes, cupidi, &c. incontinentes, &c. & voluptatum amatores magis, quàm Dei.

11. PSALMO vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filiis hominum. Quoniam declinauerunt in te mala, &c.

12. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergo voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

13. AD Ephesios quarto: Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis.

1. B. TERTII Regum vndecimo: Rex autē Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, &c. His itaque copulatus est Salomō ardentissimo amore. Fuerūtque ei vxores quasi reginæ septingentæ, & cōcubinæ trecētæ: & auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam senex esset, deprauatū est cor eius, vt sequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cū Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorū, & Chamos Deū Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idolo Moab, in monte qui est cōtra Hierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon, &c.

2. ECCLESIASTICI decimonono: Vinū & mulieres apostatare faciūt sapiētes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicariis, erit nequā: putredo & vermes hæreditabunt illū, & extolletur in exēplum maius, & tolletur de numero anima eius.

3. HIERONYMVS in caput quartum Oseæ: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor: Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, mētis suæ impotem facit: ità & fornicatio ac voluptas peruertit sensum, animumque debilitat: & de rationabili homine, brutum efficit animal: vt ganeas & lupanaria & libidinum lustra sectetur.

Luxuria facit ex hominibus bestias.

4. AMBROSIVS libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporātur interna viscera, animus ignescit, anima exuritur. Sæuus criminum stimulus, libido est, quæ nūquàm manere quietum patitur affectū. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amentes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiendo inflammat, vsque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideò ait Apostolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furiosæ dominæ declinare sæuitiam, & tetro seruitio exire possimus.

Libidinis fomes ebrietas.

Libidinis mala.

1.Cor.6.

Gen.39.

5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil est quod tam miserè seruituti subijciat hominē, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram consciētiam, vt se nequeat attollere, vtpotè quæ libertatē innocentiæ amiserit.

Seruituti miserrimæ subijcit hominē.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. CHRYSOSTOMVS in priorem epistolam ad Corinthios, homilia decimaoctaua: Mēbra Christi estis, inquit Apostolus, templum estis spiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori vestro contumeliam facitis, quia non vestrum corpus est, sed Christi. Hæc autem dixit, simul & humanitatem ostendens, quòd eius corpus nostrum est, & à malorum licentia nos auertens. Nam si alienum corpus est, non habetis potestatem, vt alienum corpus iniuria afficiatis, inquit, & maximè cùm sit Domini, neque spiritus sancti templum maculandum est. Nam si quispiam priuatam domum ingressus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit supplicium: qui Regis templum, speluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur? His igitur consideratis, eum qui in nobis habitat reuereare, quippe qui consolator est, & tibi coniunctum & inhærentem timeas.

1.Cor.6.

8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facere possum quod volo: non enim post vxorem meam pecco. Iam nôsti precium tuum, iam nôsti quò accedis, quid manduces, quid bibas, immò quem manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Nè fortè mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptum violo quod dictum est, Non mœchaberis: quia vxorem nondùm habeo, nec post illam aliquid facio: nec illud præceptum violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Quia ad publicam vado, in

Fornicatio simplex est peccatum.

Exo.20.

quod præceptum incurro? Charior factus est tibi homo quàm Deus? Ergò quomodò facio, inquis, ipsi Deo? Corrumpis teipsum. Et vndè iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vndè tibi facit iniuriam, qui voluerit fortè lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te esse contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violâsti. Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, nè per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite
1. Cor. 3. & 6. Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodò minatur. Non vis corrumpi domum tuam: quare corrumpis domum Dei?

9. IDEM sermone decimosexto de verbis Domini: Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agis, vide nè offendas templi habitatorem, nè deserat te, & in ruinam vertaris. Nescitis, inquit, quia corpora vestra (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, nè contemnerent corporalia peccata) templum in vobis est spiritus sancti, quē
1. Cor. 6. habetis à Deo, & non estis vestri?

10. AD Ephesios quinto, vt in textu.

11. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios, super ea verba. Fornicatio autem & omnis immunditia &c. Nisi Philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactúque venientē, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim consensissent: nunquàm sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc qua pecuniam cupimus congregare, sed illam de qua suprà diximus: Nè supergrediatur, & auarus fraudet in negocio fratrem suum: Quòd scilicet insatiabilis & inexpletus per omnia turpitudinum genera lasciuiæque discurrat. Sicut decet, inquit, sanctos. Ex quo sanctus non potest appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porrò stultiloquium esse existimo eorum, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & facultate simulata magis illudant eis, quibus placere desiderant.

Mollitie peccatum approbant Ethnici Philosophi.

Ephes. 5. Immunditia & auaritia.

Stultiloquiū.

12. AMBROSIVS in caput quartum Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiúsque præcipitat & inflammat: sed vbi quis resipuerit à furore, tunc conscientiæ interioris visus aperitur, factíque succedit pœnitentia, & pudenda sui vnusquisque facinora erubescit. Tunc Deus timetur, & peccator cupit se celare, sed non potest. Tunc caro arguitur, diabolus accusatur: Hæc quasi lerna vitiorum, ille quasi author erroris. Patescit deformitas: nudum est enim Deo omne secretum, nec illius ficus foliis, hoc est, tegmine corporali & iactantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mente iudicium, dicens: Qui super me montes cadent, in quibus me abscondam fissuris petrarum, cùm venerit confringere terram? Tunc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarum morsus solicitudinumque generat, æstusque quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circundedit. Etenim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cùm semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficilè in altum potest, vnde descendit, sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Febre libido flagrantior.

Pudor sceleratis.

Apoc. 6. Esa. 24.

Quàm tenax sit carnalis voluptas.

13. GREGORIVS libro decimosexto Moraliū, capite trigesimoprimo: Potest quoquè apertiùs vermis nomine caro designari: vndè & superiùs dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxuriosi igitur cuiuslibet, atque carnis voluptatibus dediti quanta sit cæcitas, demonstratur, cùm dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desideriis anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cùm concupiscitur, pensetur quis sit exanimis: & intelligitur, quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuum diligit, quale sit mortuum, penset. Considerata enim corruptione carnali, citiùs cognoscitur, quia cùm illicitè caro concupiscitur, tabes desideratur. Benè ergò de luxuriosi mente dicitur, Dulcedo illius vermis: quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat.

Iob 25.

Cæcitas luxuriosorum.

Iob 24.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

15. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Vos enim estis tēplum Dei viui: sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inābulabo, & ero illorum Deus: & ipsi erunt mihi populus. Leuit. 26.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto.

17. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

18. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

19. AD Ephesios quinto: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c quæ prædico vobis, sicut prędixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nō consequētur.

21. APO-

21. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

VI.

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

A. Inuidia[a] est tristitia de bono alterius, & odium alienę felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, nè sibi æquĕtur: & respectu pariũ, quia sibi æquătur, vt Augustinus[b] inquit. Filias[c] verò procreat, odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

B. Certè Cain[d] Abel germano fratri, & Saul[e] Dauidi destinato regi generóque suo legitur inuidisse. Hoc[f] execrandum crimen præterquã quòd ab omni est charitate & humanitate remotũ, homines etiã Dæmonibus persimiles reddit: [g]*Inuidia enim Diaboli mors introiuit in orbẽ terrarũ: imitătur autẽ illũ, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet, [h]*Nõ efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.*

a De hoc peccato scribit Cypr. ser. de zelo & liuore. Basil. hom. 11 de Inuidia & 21. in aliquot scripturę locos. Chrys. ad pop. hom. 44. & 45. Prosper lib. 3. de vita cõtemp. cap. 5. & 9. Isido. de summo bono lib. 3 cap. 25.
b Aug. lib. 11. de Gen. ad lit. c. 14. Prosper sent. 292.
c Greg. lib. 31. Mor. c. 31. 1. Ioan. 5. c Rom. 1. d Prou. 17. a 24. b 28. d Eccl. 4. a
d Gen. 4. a Iudæ c
e 1 Reg 18. b
f Nyssenus in vita Moysi. Hier. in c. 5. ad Gal. Gre. 3. par. curæ past. admon 11. Aug. ser. 83. de temp. Bernard. serm. 24. & 49. in Cant. & in ser. de triplici custodia.
g Sap 2. a d Chrys. hom. 41. in Mat. Greg. 5. Mor. ca. 33 & 34. & lib. 29. Mor. cap. 3. Aug. de sancta virg. c. 31.
h Gal. 5. d

TESTIMONIA.

Nihil magis Christiano cauẽdũ quàm inuidia.

I. A. CYPRIANVS in sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauẽdum, nihil cautiùs prouidendum, quàm nè quis inuidia & liuore capiatur, nè quis dũ zelo in fratris odia conuertitur, gladio suo nesciens ipse perimatur. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circumueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quod deceptus est is qui decepit? Exindè inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus magistro perditionis obsequitur, dum diabolũ qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum Imitantur ergò illum, qui sunt ex parte illius. Latè patet zeli multiplex & fœcunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorũ. Indè odium surgit, animositas indè procedit. Auaritiam zelus inflammat, dum quis suo nõ potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. Zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concupit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Dumque ab inuidis nunquàm liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcunque delinquitur, delicti consummatione finitur. In latrone conquiescit scelus homicidio admisso, & prædoni rapacitatem statuit præda possessa: zelus terminum non habet, permanens iugiter malum & sine fine peccatum. Quicunque es inuidus & malignus, videris quàm sis eis quos odisti insidiosus, perniciosus, infestus: nullius magis quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit: tu te non potes fugere: vbicunque fuerit aduersarius tuus, tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intùs inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcircò, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, nè quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cùm eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset: Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi zelare non licet, non licet inuidere. Exaltationis apud nos non potest esse contentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vnde placeamus. Denique & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: Nox transiuit, dies autem appropinquauit: abiiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquàm in die decenter ambulemus: non in comessationibus &c. non in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox indè discussa est, si caligo detersa est, si illuminauit sẽsus tuos splẽdor diei,

Sapient. 2. Mali fructus iniustitiæ.
Luc. 9.
Discipulo Christi zelare non licet.
Rom. 13.

si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere, quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid ad diabolum cui renunciaueras, redis? quid Cain similis existis?

2. BASILIVS in homilia de Inuidia, quæ est vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortaliũ animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet authori, aliis verò quàm minimùm. Quemadmodùm enim venenum ferrú, sic inuidia hos qui eam possident, cõsumit atque vastat. Magis autem, sicuti viperes dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animam corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerum successu cõceptus. Quapropter animo inuido nunquàm tristitia, nunquàm mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto deniq; eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorisque occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo viuentibus, demùm ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum Dæmonem ad bellum aduersùs hominem internecinum impulit? Nónne inuidia, per quam & Deo aduersari palàm depræhensus est? Dolens enim ob prælata dona homini concessa, quandò Deo nocere non valuit, ipsum insidiis petiit hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarsit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus pugnæ in Deum magistram, homicidij matrẽ, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contendis, aut quid eum petis in bonis quibùsdam existentem, qui de suo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis, Sapiens profectò fuerit quicunque cum inuido minimè congreditur aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mẽsa studet. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex socio ipsius. Non enim Ægyptio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his deniquè coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autem in hoc malo laudauerit quisquam quòd inuidus quãto in proximum vehementiùs mouetur, tanto sibimet maius parit incommodum. Quemadmodum sagittæ magna vi emissæ, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facilè redeunt: sic inuidia proximis tristitiam nequaquàm affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquàm in mœrore positus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Sese solum vastat atque cruciat. Malum suscipis: per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserũt, inimicus præterea Dei boni. & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni celorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Adspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciundum, vt hãc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortassè affecti, facilè liberemur? Primùm quidem, si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non enim in rebus fluxis bonum cõstituimus, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratũs culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquẽs ob dicendi facultatem: instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos ensem corripiẽs, in se ac interitum suum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudémque se conuerterit, multùm abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quemquam putet esse felicem & æmulandũ. Qui verò ità fuerit animatus, vt nihil vsquam humanũ admiretur, huic proculdubiò dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ità gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facilè patiatur, maximam profectò occasionem causámque inuidiæ dabit. Et post pauca: Sic demùm teipsum incolumẽ seruabis, & in bonis lõgè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab iis qui ob eam labores subeant, apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ fastus intra nos nequaquàm consistit.

3. IDEM homilia in aliquot Scripturæ locos, quæ est inter variorum argumẽtorum homilias vigesimaprima: Inuidia proprium est diaboli vitium. Malum hoc est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput aut membrum aliquod dolẽt, medico morbũ aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? angunt me proximi bona? nam veritas hæc est: Attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid quæso te affligit, proprium malum, an alienum bonum? certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo mansueros reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio nostro deuinciendo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in iis quæ recepit bonis: sed tua tristatur felicitate, quòd facultas tibi sit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionẽ incidere. Inuidit enim tibi, inuidit inquam quum te è paradiso expulit. Nè sequere illum, néve cum eo commercium suscipe vllum. Is enim te læsit. Primùm, quũ te ab initio eiecit: deindè nunc reditum tuum turbare contendit.

4. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes sæpenumerò gladios in se conuertunt, itidem & inuidi, solam inuisi perniciem intuentes, propriam negligunt salutem: hi feris quoquè peiores. Nam illæ quidem escæ indigẽtes, vel à nobis irritatæ, aduersus nos armãtur: hi verò beneficiis quoquè frequenter allecti, benè meritos maleficiis prosecuti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autẽ pares, fortè peiores & istis. Hi nanque cõtra nos bellum exercent impacatum, consortibus autem generis

Inuidia ipsi authori ante omnia nocet.

Inuidia quid sit.

Gene. 3.

Gene. 4.

Inuidi familiaritas fugiẽda.

Inuidia nocet inuidenti.

Vituperatio inuidiæ.

Forma inuidorum hominum.

Remedia aduersùs inuidiam.

Propriũ diaboli vitium.

Feris deteriores sunt inuidi.

Pares aut peiores dæmonibus.

neris non insidiantur. Vndè Iudæis quoque Christus os occlusit, cùm eum in Beelzebub eiicere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ cõmunionem reueriti sunt, neque sibi pepercerunt. Nã antequàm inuisos, animas suas pœnis afficiũt, tumultus omnis & ignobilitatis eas frustrà & incassùm implent. Cur enim doles ô homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quę patimur malis, nõ in quibus alios probabiles haberi videmus. Proptereà omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendãt excusationes. Tu verò quam dices causam rogo? Nullam penitùs nisi tãtùm intensam nequitiã. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quam pœnam luemus? Nã si diligens diligentes, nihilo gentibus meliùs affectus est: nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationem? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quòd autem vbi liuor & inuidia, charitatis opera sublata sint, cuiq; patet. Hoc vitiũ & fornicatione peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantũ sistit: inuidiæ verò vis totã subuertit ecclesiã, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ità fratrẽ Cain occidit, ità Iacob Esau, ità Ioseph fratres, ità cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, sed multa cæde facis grauiora, fratrẽ optans confundi, laqueos vndiquè tendens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolens quòd mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuũ illius præponens honori: & quod est omnium grauissimum, indifferens peccatum esse videtur, cùm sit omnium atrocissimum. Siùe miserearis, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cùm inuideas fratri, & hoc illinc est manifestũ. Quidam olim apud Corinthios fornicatus est, sed accusatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, sed sanatus nõ est: quin & Deo statim ipsius vlceri curam afferente, magis intumescebat, & fluctuabatur, & ad cædẽ properabat. Ità hoc vitium illo peius est, nec medicinæ, quancunque adhibuerimus, facilè cedit. Funditùs igitur eam vndiquè euellamus, illud pẽsantes, quòd quemadmodùm offendimus Deum alienis tabescentes bonis, ità placemus gratulãtes, & nosmetipsos participes facimus bonorum benè merenti repositorum. Et proptereà Paulus dicit: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vtrinquè magnum lucremur emolumentum. Cogitantes itaque, quòd licèt non laboremus, sed laboranti cõdelectemur, illius coronarum efficimur participes: omnem eiiciamus inuidiã, & in animabus nostris charitatem plantemus. Graue quid inuidia, graue & simulatione plenum. Hoc mundum innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena sunt tribunalia, ex hoc liuores & pecuniarũ amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obsidẽtur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus nostrum dissipatum est. Quodcunque malum videris, ex hac radice producitur: iam enim & in Ecclesias debacchata est, & prius innumera patrauit mala. Hoc auaritiam parit, vitium omnia confundens, & iustitiam corrumpẽs. Et post nonnulla: Lugeamus itaque nõ hos tantùm, verum & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus est. Nec aberrauerit quis, hanc diaboli filiam appellans, & post hæc inanis gloriæ fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum sese producere solent.

Matt.12.

Omni venia & excusatione caret hoc peccatum.

Nota.

Matth.5.

1.Cor.13.

Fornicatione & adulterio quomodò peius.

Gen.4.27.37. Sapien.2.

Genes.4.

Lucrũ eorum qui benè fauent aliis.

Rom.12.

Inuidia quantum malorũ hactenus inuexit.

Filia diaboli inuidia.

5. IDEM homilia quadragesimaquinta ad populũ Antiochenũ: Talis est inuidiæ malitia, vt priùs se parientem offendat. Et sicut vermis de ligno nascẽs, ipsum priùs absumit: sic & inuidia illam priùs quæ se peperit, animam corrumpit, & inuisum contrariis, ac vellet, efficit. Nam nè mihi consideres inuisorum prooemia, sed finem respice: & intellige, quòd hæc inuidentium malitia inuisos ad maiorem perducit claritatẽ. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahunt, & cælesti fruuntur fauore: hoc verò carens, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hostibus, ab ipso obsessus vitio tantùm non consumitur: & tanquàm occultis depastus dentibus, ità clanculùm, vt ità dicam absumptus remanet. Quod scientes, huius quęso vitij pestem fugiamus, & totis viribus ex nostris relegemus animis. Omnium enim vitiorũ hoc est perniciosissimum, & ipsam salutem nostram super omnia vastat: Improbi nanque diaboli est inuentum. Et proptereà Sapiens quidam dicebat: inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

Comparatur vermi de ligno nascenti.

Omnium vitiorum perniciosissimum.

Sapien.2.

6. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tãtùm superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter altéque rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbię malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem cui inuidet, anteferri. Quis facilè potest, quale sit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine: quũ potiùs armari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellẽtia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

Oritur ex superbia.

Inuidiosi & inuidi discrimen.

7. ET capite nono: Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri vel dici à sanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquàm si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitiis gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquàm certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangẽda læti, vtrobique dispersi. Inter amicos discordias seminant: discordantes, ad tempus, si possunt, in dissensione confir-

Inuidorũ ingenium egregiè depingitur.

mant. Opinionē bonorum mendaciis decolorant, in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incautè sibi commiserunt, qua possunt arte decipiāt. Odiorū sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruāt: dæmones, quorū sectantur facta, lætificant. Sanctos viros, quibus sunt noti, cōtristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi secretorum, tenaces malorū: Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, praui moribus, & insidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quę omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quando benè malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidēdo carnificem? Aut vndè sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem? Inuidus, sui ipsius carnifex.

8. ISIDORVS de summo bono libro tertio, capite vigesimoquinto: Liuor alieni boni suum punit authorem. Nam vndè bonus proficit, indè inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapsibus gratulātur, itā de eorum rectè factis bonique perseuerantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarū. Sicut & superbus membrum est diaboli, de quo scriptum est: Omne sublime videt, & ipse rex est super omnes filios superbiæ. Nulla est virtus quæ non habeat contrarium inuidię malum. Sola miseria caret inuidia: quia nemo inuidet misero: cui reuerà non liuor obiicitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi & bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidię liuore tabescunt. Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo: sed per inuidentiam deteriorentur, & bonos à recto studio, quantū in ipsis est, si potuerint, deprauare conentur. Quādo malos boni proficere vident, non scandalizentur: sed quē sint finē habituri, maximè cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præstat, quod beato Iob Satan præstitit. Nam dum æmulatur prosperitatibus, cōmouit aduersa. Sed dū credidit eum diabolus posse prosternere, indè eius aucta sunt merita, atque indè claruerunt probabiliora patientiæ documēta. Itā requirunt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, sicut ostiū quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes dissimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum conscientiam vrant. Sap. 2. Iob 41. Nulla virtus caret inuidia. Sola miseria caret inuidia. Iob 1. & 2. Gen. 19.

9. AVGVSTINVS libro vndecimo de Genesi ad literam, capite decimoquarto: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odium felicitatis alienæ, quid indè nascatur, satis in prōptu est. Amādo enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet quòd ei coæquantur: vel inferioribus, nè sibi coæquētur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quisque superbus est. Inuidia quid sit, & quomodò ex superbia nascatur.

10. PROSPER in sententiis ex Augustino decerptis, sententia ducentesima nonagesimasecunda: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidentia verò sit odium felicitatis alienæ, quod vndè nascatur, in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus, nè sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coęquetur. Superbiendo ergò quisque inuidus, non inuidendo superbus est.

11. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. Inuidiæ filiæ.

12. PRIMÆ Ioānis tertio: Hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrū. Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. Omnis qui odit fratrem, homicida est.

13. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, superbos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agūt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. ET capite vigesimoquarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, nè gaudeas, & in ruina eius nè exultet cor tuū: nè fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Et paulo pòst: Cùm detractoribus nè commiscearis, quoniam repentè consurget perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit?

16. ITEM capite vigesimooctauo: Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet, ignorat quòd egestas superueniet ei.

17. ECCLESIASTIS quarto: Contemplatus sum omnes labores hominū, & industrias animaduerti patère inuidiæ proximi, & in hoc ergò vanitas, & cura superflua est.

1. B. GENESIS quarto: Factum est autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera illius non respexit. Iratúsque est Cain vehementer, & cōcidit vultus eius &c.

2. IVDAS Apostolus in epistola sua catholica: Væ illis, qui in via Cain abiérunt.

3. PRIMI Regum decimooctauo: Præcinebant mulieres, ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixítque, Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum? Nō rectis ergò oculis Saul adspiciebat Dauid à die illa & deincèps. &c. Tenebàtque Saul lāceam, & misit eam, putans quòd posset Dauid configere cum pariete:

riete: & declinauit Dauid à facie eius secundò &c. Factúsque est Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

4. GREGORIVS Nyssenus in vita Moysi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorũ radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ causa, ignominiæ principiũ. Inuidia nos longè à paradiso exterminauit: inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer stimulus, mucro reconditus, naturę morbus, bilis venenosa, tabes sponte adhibita, telum amarũ, figens animam clauus, flamma cordis, intestinorũ ignis: hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est, & contrà non suo bono, sed malis proximi felix est: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaueribus pasci, & preciosis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura sua ad putridum & putulentum esse affinis: quando verò huic morbo subiectus est aliquis, amicorum commodis quasi vnguento tabescit: & si quid calamitosum incidisse proximo intellexerit, illicò aduolat,* posito inuadit adunco, quo si qua latent, distrahit atque dissipat, & in medium proponit omnibus.

Inuidiæ vituperatio. *Milui comparantur inuidi.* *fort. * rostro.*

5. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas. Inuidiam non putemus idem esse quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi potest, cùm quis nititur ea quæ meliora sunt, æmulari. Inuidia verò aliena felicitate torquetur: & in duplicem scinditur passionem, cùm aut ipse est aliquid in eo, in quo alium esse nõ vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se ei non esse consimilem. Pulchrè quidam de Neotericis, Græcum versum transferens, elegiaco metro de inuidia lusit, dicens:

Discrimen inter inuidiam & zelum. *Inuidia in duas passiones scinditur.*

Iustius inuidia nihil est: quæ protinùs ipsum
Authorem rodit, excruciátque animum.

Scripsit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valdè optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem & inuidiosum hoc interest, quòd inuidus feliciori inuidet: Inuidiosus autem is est, qui ab alio patitur inuidiam.

Inuidi & inuidiosi discrimen.

6. GREGORIVS pastoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis sunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabescunt. Quid istis infelicius, quos dum conspecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum verò bona quæ habere non possunt, si diligerent, sua facerẽt. Sic quippe sunt vniuersi consistentes in fide, sicut multa membra vno continentur in hoc corpore, quæ per officium quidem diuersa sunt, sed eo quo sibi vicissim congruunt, vnum fiũt. Vndè fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium seruiat, & ad vsum suum auribus oris lingua concurrat, suffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimis itaque turpe est, non imitari quod sumus. Nostra sunt nimirùm, quę etsi imitari nõ possumus, amamus in aliis & amãtium fiunt quæque amantur in nobis. Hinc ergò pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni quoquè laboris opera, nostra facit sine labe. Dicendum est inuidis, quia dum se ista intrinsecùs peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Vndè scriptum est: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per carnes, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur?

Cæcitas & infelicitas inuidiorum. *Aliorum bona quomodò nostra fiunt.* *Prou. 14.*

7. AVGVSTINVS sermone octogesimotertio de tempore: Sicut ærugo ferrum, ità inuidia ipsam animam, in qua est, interimit & consumit. Et sicut aiũt viperas dilacerato & dirupto illo ipso materno vtero, in quo cõceptæ sunt, nasci: ità & inuidiæ natura illam ipsam animam, à qua concepta est, & consumit & perdit. Qualis hæc animæ tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quãta rubigo zelare in homine donũ Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriã facere pœnam suam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sẽsibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent? Nõ cibus talibus lætus, non potus potest esse iucũdus. Suspiratur semper & ingemiscitur ac doletur diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantum ille cui inuidet, successu meliori profecerit, tantum inuidus in maius incẽdium liuoris ignibus exardescit: pallor in facie, tremor in labiis, stridor in dentibus. Quisquis ille est quem in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere eum forsan poterit & vitare, inuidis verò fugere non valebit. Vbicũquè fuerit, aduersarius suus secum est, hostis in pectore semper inclusus.

Ærugini comparatur & viperæ. *Miseria inuidorum.*

8. BERNARDVS in sermone vigesimoquarto super cantica: Non veniat anima mea in concilio detrahentium: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: Detractores Deo odibiles. Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodò affirmet: Detrahentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequebar. Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem quæ Deus est, & quidem cæteris acriùs, impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodùm vos quoquè potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primùm quidem seipsum prodit vacuum charitate: deindè quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis apud quos detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica: & quantùm in se est, necat funditiùs & extinguit: non solùm autem, sed & in absentibus vniuersis ad quos volãs verbum fortè per eos qui præsentes sunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currẽs sermo tabe malitiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus propheticus spiritus: Quorũ os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vtiquè tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tantùm verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientiũ dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle liuoris amarum, per linguæ instrumentũ spargere nisi amara non potest, dicẽte Domino: Ex abundantia cordis os loquitur. Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter vti in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere

Rom. 1. Contra detractionem. *Psal. 100.* *Psal. 13.* *Matth. 12.* *Species detractionis.*

non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicque quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquàm potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidem, ait, benè compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquàm innotuisset. At quoniam per alterũ patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, reuerà ità est. Et addit: Grande damnum. Nam aliàs quidem in pluribus valet, cęterùm in hac parte (vt verum fatear) excusari minimè potest.

9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: [De primis motibus inuidiæ.] Metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrûm pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, alienæ non inuidere virtuti, nedùm gaudere ad illam, nedùm etiam tanto plus quàm ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoquè sananda, nõ actio cõdemnanda. Tantùm non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioqui nõ nocet ambulanti & extendẽti se ad meliora, quod iam nõ ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatũ. [Rom. 6.] Non est ergò damnatio illi qui nõ dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendũ nocendúmve aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex lõgo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

10. ITEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis: [Contra detractores.] An non amittunt vitam detractores, Deo odibiles, odibiles vitę? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, mori necessè est. An nõ & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Si quidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est forsitã ipse quoque cui detrahitur: vndique enim verba volant, & multorum priùs ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest, quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens & tabescet, eóque faciliùs extinguetur in eo charitas, quo ampliùs antè viuere videbatur. [Psal. 54.] Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiquè: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si non desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille, nè veneno inficiatur: iste, nè scandalo perturbetur. Sed quod in se est, tamẽ lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, secum pariter vtrunque peremit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirũ quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est ista lingua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus. [Psal. 56.] gladius equidem anceps, immò triceps est lingua detractoris. [Lingua detractoris gladius triceps.] Nec verò eiusmodi linguã, ipso etiam mucrone quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoquè Christi corpus, & membrum de membro, nec iam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit: [Math. 27.] seu etiã clauis ferreis, quos sãctissimis manibus illis & pedibus cõsummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Nisi enim huius quod nunc pungitur & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ corporis prætulisset, nunquàm illud pro isto mortis iniutiæ, crucis ignominiæ tradidisset. Et dicimus, Leuis res sermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed grauiter vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, sed non leuiter exit: Profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideò facilè violat charitatem.

11. SAPIENTIÆ secundo, vt in textu.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in Matthæum: [Quàm execrabile malum inuidia sit.] Tale certè malũ inuidia est, qua nulla vnquàm malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltẽ iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem & multò antè seipsos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciant: & ità in agendo semper inuidendóque sunt, vt nunquàm peccandi afferant finem: sed quemadmodùm sues lutosa immũditia, & dæmones nostris damnis lætantur, sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cúmque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulùm acquiescit, atque respirat inuidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorum fœlicitatem miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suaue cõsequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nónne igitur tales homines lapidibus petendi? Nónne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestíque dæmones, atque furiæ ipsæ. [Nota.] Nam quemadmodùm scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines si animãtes rationis expertes crudeliter cædi ac dilaniari viderint, aliquantulùm commiserãtur: tu verò cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquàm reperietur? His profectò de causis fornicatores ac publicani ad cælos conscendere potuerũt: inuidiæ autem morbo laborantes, quum intùs essent, à regno cælorum exciderunt: filij autem (inquit) regni eiicientur foràs. [Math. 8.] Præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quæ nunquàm sperarunt, facilè nacti sunt: Pharisæi autem vel ea quæ retinebant bona, penitùs amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli cõditionem, ac in dæmonem immanissimum cõuertit. [Inuidia conuertit homines in dæmones.] Inuidiã prima hominis cædes apparuit. Inuidiã fraterna charitas contempta est. [Gen. 4.] Inuidiã sanguine hominis

hominis terra primò maculata. Inuidia deniquè factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuersúmque illum populū viuos absorpserit. Et paulo pòst: Nam vndè Cain fratricida effectus est? Vndè verò Esau fratrem insectabatur? Vnde Laban, vndè Iacob filij, vnde Chore, Dathan & Abiron, vnde Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vnde ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Adhæc illud etiam tecum semper verte, quia nō maiorem illi cui inuides, quàm tibi ipsi facis iniuriam, cùm teipsum versùs mucronem impellas. Quid enim incōmodi Cain fratri suo Abel intulit? Nōnne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citiùs transmisit, ac seipsum ærumnis inuoluit? Esaü verò qua in re mansueto Iacob obfuit, cùm ipse etiam paterna domo excidit, & post insidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis atque diuitiis abundauit? Qua in re fratres sui Ioseph peiorem reddiderunt? Nónne quanquàm vsque ad sanguinem ferè venissent, inediæ malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia potestate in Ægypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circūuentum, extollit multò magis, clarúmque illum facit, inuidentem autem deprimit.

Num. 16. Gen. 4. 27. Gen. 31. & 37. Num. 15. & 12. Gen. 4. Gen. 27. Gen. 37. & 42.

13. GREG. lib. 5. Moraliū, capite trigesimotertio: Et paruulū occidit inuidia. Inuidere enim nō possum*, nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergò est qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimoniū prohibet, quòd eo minor sit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc est quod hostis callidus primo homini inuidēdo surripuit, quia amissa beatitudine minoré se immortalitate illi* agnouit. Hinc est quòd Cain ad perpetrandū fratricidiū corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, nè vtcumquè esset, amputauit. Hinc Esaü ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaelitis transeūtibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, nè se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul Dauid subditum, lanceam intorquendo, persequitur: quia quem magnis quotidiè augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est qui inuidiâ occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

Iob. 5. Inuidemus nō nisi illis, quos nobis meliores arbitramur. Gen. 4. Gen. 27. Gen. 37. 1. Reg. 18.

14. ET capite trigesimoquarto: Sed inter hæc sciendum est, quia quanuis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem mouit. De quo nimirùm scriptum est: Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam cùm deuictū cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoq; exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra frigescūt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cùmque in latebris cordis crescens abscōditur odium, dolore cæco tenebrat conscientiam vulnus, inclusum. Nil lætum de propriis libet, quia tabescētem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantóque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mētis liuidæ profundiùs suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deteriùs ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus, perfecto opere, surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta quę inuenerit benè gesta, consumit. Vndè benè per Salomonem dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta significantur? Qui ergò liuoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconuenienter intelligi, Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore nō moritur, nisi qui adhuc in desideriis infirmatur.

Diabolicum vitium. Sapient. 2. Exterior species inuidi hominis. Prouer. 14. Remedium contra inuidiam. Iob. 5.

15. ITEM libro vigesimonono Moralium, capite tertio: Eccè alius fratri suo in corde tacitus inuidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est, inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum?

Inuidi sunt membra diaboli. Sapient. 2.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquàm filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquàm est sine tali prole atque comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

Diabolus præest superbiæ & inuidiæ.

17. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Gula, & quænam illius filiæ?

A. Gula est cibi ac potus appetitus [a] inordinatus. [b] Filias habet, [c] ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem, [d] spurcitiem, sensuum & intellectus hebetudinem.

B. Quid verò fœdius, quàm hominē à belluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dū ventris, crapulę, & vinolentię quasi mancipiū agit, dum bona dissipat, valetudinē lædit, morbos accersit, ac vitā demùm ipsam abrumpit, eripitque sibi? Nā

a Greg. 30. Moral. c. 27. Bern. li. de Passione Domini, cap. 42.
b Greg. lib. 31. Mor. ca. 31.
c Exod. 32. b Iob 21. b Prou. 10. c Ephe. 5. a Greg. 3. parte curæ pastor. admonitione 20 Chrysost. hom. 57. ad pop.
d Esa. 28. b Eccl. 10. c Chrysost. hom. 44. in Ioan. & 58. in Matth. Hiero. lib. 2. cōt. Iouin. & in cap. 44. Ezech. & in cap. 5. ad Gal. Legatur de hoc vitio Basil. hom. in ebrietatem & luxum. August. de temp. serm. 231. & 232. Chrysost. in ser. contra luxum & crapulam. & homi. 1. ad pop. Antioch. Isido. lib. 2. de summo bono, c. 42. & 43. Amb. de Helia & ieiunio, cap. 12. & seq.

e Eccl.35.d & 31.b Psal.m77.d Num.11.g Deut.32.c. Prouer.21.c
f Eccl.37.e
g Luc.21.g Vide Burchar.lib.14. decret. & Iuonem parte 13.cap.68.& sequentib.
h Ephe.5.d Prou.20.a Hiero. in cap.1. ad Tit.& epist.83.ad Oceanum.Amb.lib. de pœnit.cap.14.
i 1.Cor.6.b Gal.5.d Oseæ 4.c Prouer.31.a Eccl.19.a
k Esai.5.c 22.d Prouer. 23. e d Amos 6.b Luc.6.d

verè dictum illud, [e] *Propter crapulam multi obierunt: qui autē abstinens est, adiiciet vitam.* Item, [f] *In multis escis erit infirmitas.* Iubet ergò Christus, [g] *Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.* Cæterûm ab ebrietate nos reuocās Paulus, [h] *Nolite,* ait, *inebriari vino, in quo est luxuria.* [i] *Ebriosi regnum Dei non possidebunt:* vt idcircò tam grauiter interminetur quoquè Propheta potatoribus: [k] *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS libro trigesimo Moralium, capite vigesimo septimo: Sciendum est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. (Quinque modis à gula tentamur.) Aliquando nāque indigentiæ tempora præuenit: aliquando verò tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratiùs expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quātitate sumendi, mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnunquàm verò & abiectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deteriùs peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. (1.Reg.14.) Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carnium petiit, quos lautiores putauit. (Num.11.) Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quòd ex eorum voto sacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratiùs exhiberet. (1.Reg.2.) Et cùm ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia: (Ezech.16.) apertè ostenditur, quòd idcircò salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram immoderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriā Esau amisit, quia magno æstu desiderij vilē cibum, scilicet lenticulam, concupiuit: (Gen.25.) quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vndè & lautiores cibos plerunque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit: & Helias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. (3.Reg.17.) Vndè & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi cōcupiscentiam, esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit: (Gen.3.) & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quòd plerunquè Adam culpa committitur, etiam cùm abiecta & vilia sumuntur. (Math. 4.) Neque enim Adam solus, vt à vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cùm alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum concupiscētes noxia attingimus, profectò quid aliud quàm vetita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit: & nō, quæ edēdi libido suggerit.

2. BERNARDVS in libro de passione Domini, capite quadragesimo secundo: Si contingat aliquē habere virtutem abstinentiæ cum Ioanne, scilicet vt ipsam mente & opere exerceat: non condemnet eum qui abstinet cū perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate vel proprij corporis vel proximi nūc intendit, nunc remittit, obseruans tamen in omnibus omnia quæ circa virtutem abstinentiæ sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiæ oppositi, (id est, gulæ) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc versu notantur: Præpropere, lautè, nimis ardenter, studiose. (Gulæ abusiones quatuor. Præpropere.) Præpropere enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præueniunt: sola voluptate, non necessitate coacti. Legimus in vitis Patrum de sanctis patribus, qui hospitum spiritualiū charitate deuincti, tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate, se nequaquàm soluisse ieiunium existimabant: ità vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent: quod quamuis nobis non cōueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorū perfectione nimiùm separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quæ nequaquàm nisi spiritu sancto ipsis veraciter reuelante fecissent. Lautè comedunt, (Lautè.) qui delicatis vtuntur cibariis, sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium siue piscium, quē creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis quęrunt adulterinos sapores piperis & salsamentorū variorum, vt sibi appetitū faciant comedendi, non metuentes optimū omnium creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis sapores ipsi faciunt, quàm creator naturæ earum præstiterit. O quantum huiusmodi alienos sapores homo Christianus vitare deberet, si aduerteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valdè, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consueuit. Consueuit dico, quia quandoquè lautioribus vti cibariis pro infirmitate corporis repellēda, (Lautioribus cibis quando vti licitum sit.) palato non alludente, sed renitente cibariis, nulla vel parua culpa esset. Ad eorum igitur confusionem, quorum (vt Apostolus ait) deus venter est, & gloria in confusione eorum, (Philip.3.) quos idem adserit flendo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius (Luc.16.) pauperrimi & miserrimi diuitis, qui epulabatur nō aliquando pro sanitatis remedio, sed pro * voluntate (for. *voluptate.) quotidiè splendidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno sepultus esset, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata, nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus suæ naturæ

saporem

saporem alienauerat: ad horum inquam cõfusionem, gentilis hominis memorare sententiam non grauabor, vt erubescat nomine Christianus, cùm à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari sciebat, nec asperos sciebat pati sapores pro Christo, quem vel nesciuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cùm felle mixtum, sed soli naturæ consentiens contra voluptuosos exclamat,

Lucanus libro 4.

O prodiga rerum
Luxuries, nunquàm paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagóque ciborum
Ambitiosa fames, ô lautæ gloria mensæ.
Discite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmísque bibunt, sed gutture puro
Vita redit, satis est populis fluuiúsque cerésque.

Id est, aqua & panis. Hæc satis concordant cũ illa vsitata sententia & vera: Panis & aqua, vita hominis. (Eccl. 29.) Nec adhuc conteruntur hac cõfusione durissimæ frõtes voratorum, tam ipsius veritatis verissimi Iesu, quã Apostoli eius, immò ne gẽtilis quidẽ hominis repræhẽsione & eruditione percussæ, & dicũt, Christiani sumus. nõ tamẽ recipiunt vocem Christi in Apostolo loquentis & monentis: Curam carnis nè feceritis in desideriis. (Rom. 13.) Vndè frequenter euenit, vt cùm adhuc escæ eorum sint in ore eorum, ira Dei ascendat super eos: (Psal. 77.) qui vbi duxerunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernũ (Iob. 21.) descẽdunt, vbi vermis comedẽs ipsos nõ moritur, (Esa. 66.) & ignis nõ extinguitur, pro deliciis breuibus mala recipientes sempiterna. (Marc. 9.) Nimis comedere quid sit, omnib⁹ notũ est. (Nimis comedere.) Nimis enim comedit, qui vltrà quàm naturæ suæ sustẽtãdæ possit sufficere, sumit alimẽta, maximè si hoc sciẽter fecerit. Euenit enim nõ rarò, vt homo suis laboribus consideratis plus vilium sumat alimẽtorũ, vt in labore possit subsistere, & timore deficiendi cogente mensuram refectionis excedat: à quo peccato vix credo aliquem esse immunem. Sed talia peccata crebris cõfessionibus intermixtis, volũtariis abstinentiis statim vt deprehenduntur, purgãda sunt. In nullo autẽ genere ciborũ illud vitiũ superfluitatis ciborum & potuum excusatur: cùm etiã legatur quòd peccatũ Sodomæ fuit abundãtia panis: (Ezech. 16.) & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo quã de pane tẽtauit, (Matth. 4.) sciens profectò in nimio sumptu panis peccatum nõ deesse, qui primos parentes, & (Gen. 3.) per ipsos omnes homines vnius pomi comestione decepit: quãuis nõ ità facilè in cibis vilib⁹ mẽsura excedatur, vbi sapor nõ decipitur, sicut in cibariis lautè præparatis, & saporibus alteratis. (Ardenter comedere.) Ardẽter comedere, est cibos vel potus cũ nimio desiderio sumere: quod tam in vilibus, quàm in delicatis potest cibariis euenire. Cuius rei exemplum habem⁹ in Esau, (Gen. 25.) qui vilis cibi delectatione attractus, vltrò vẽdidit primogenita sua. Ità enim habet Genesis, quia veniẽs Esau de agro vidit Iacob fratrem suum coquentem lenticulã, cui dixit, Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppidò lassus sum. Et facta pactione cũ Iacob de vẽditione primogenitorũ, comedit in voracitate coctionẽ nimis desideratã, & dignitatẽ primogenitorũ amisit. quia enim nimiùm ardenter desiderabat lenticulã, En, inquit, morior: quid mihi proderunt primogenita? nõ est dubium quin ardenter comederit acceptum, quod tã ardenter fuerat desideratũ. Miserere Domine misericordissime IESV, mihi miserrimo peccatori, qui nullã diem sine peccato huiusmodi me sentio præterire, nè per talem excessum fidei tuæ, qua tibi genitus sum, merear perdere dignitatem. Ecõtrà & sanctissimos Heliã & Ioannem Baptistã carnibus nullis vsos fuisse accepimus, & per sobrietatẽ temperantiæ eos nullum ex hoc omninò meritum perdidisse. Studiosè comedere, (Studiosè comedere.) est in cibis vel in potib⁹ nimis diù immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinàm nõ essemus experti, nec vnquàm experturi. Frequenter solet accidere, quòd sumptis cibariis quæ secũdũ cõsuetudinem necessitati sumentis possent & deberent sufficere, quædam surgat noua delectatio: quæ facit hominẽ improuidũ & insidias diaboli nõ cauentẽ, illi cibo cum tãto studio inhærere, tãquam nihil antè comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. Et quia gulæ speciem in se depræhendunt, auxiliante Deo huic facilè possunt resistere: quia impetus eius nõ longiùs durat, quàm dum à mensa surgatur, & illius quod tãto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquã suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant, habẽtes in cõsuetudine damnabili, nulli desiderio resistere quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquã metam desiderio comedendi, donèc tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit vt viuat, non viuit vt comedat, sicut quidam ait, Idque & illud benè de inutilibus & voracibus, Nos numerus sumus, & fruges consumere nati. Christianus autem nõ sic, sed semper ità surgat de mensa, vt adhuc habeat appetitum plura sumendi: & eum qui adhuc esset implendus cibariis, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sępiùs esurire voluit & sitire.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: (Filiæ Gulæ.) De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligẽtiam propagantur.

4. EXODI trigesimosecundo: Sedit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere.

5. IOB vigesimoprimo: Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descẽdunt.

6. PROVERBIORVM decimo: In multiloquio non deerit peccatum.

7. AD Ephesios quinto: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquiũ, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

8. GREGORIVS tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesima: Gulæ deditos superfluitas locutionis, leuitas operis, atq; luxuria comitatur. (Quæ vitia ex gula nascantur.) Nisi enim illos immoderata loquacitas raperet, (Immoderata loquacitas.) diues ille qui epulatus quotidiè dicitur splẽdidè

in lingua grauiùs nô arderet,dicens : Pater Abra-
Luc.16. ham,miserere mei , & mitte Lazarum vt intingat
extremū digiti sui in aquam , vt refrigeret linguā
meam,quia crucior in hac flamma.Quibus prote-
ctò verbis ostēditur,quia epulando quotidiè,cre-
briùs in lingua peccauerat,qui totus ardens,refri-
gerari se in lingua præcipuè requirebat. Rursùm
quia gulæ deditos leuitas protinùs operis sequi-
Leuitas operis. tur,authoritas sacra testatur,dicens : Sedit popu-
Exod.32. lus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.
Luxuria. Quos plerunquè edacitas vsque ad luxuriam per-
trahit: quia dum satietate venter extenditur, acu-
lei libidinis excitantur.Vndè & hosti callido , qui
primi hominis sensum in concupiscentiam pomi
aperuit,sed in peccati laqueo strinxit,diuina voce
dicitur:Pectore & ventre repes,ac si apertè dice-
Gen.3. retur: Cogitatiōe& ingluuie super humana corda
dominaberis.Quia gulę deditos luxuria sequitur,
vt propheta testatur,qui dū aperta narrat , occul-
ta denūciat,dicēs:Princeps cocorū destruxit mu-
ros Hierusalem.Princeps nanque cocorum,vēter
est,cui magna cura obsequium à cocis impēditur,
vt ipse delectabiliter cibis impleatur.Muri autem
Hier.52. iuxta LXX. Hierusalem,virtutes sunt animæ,ad desideriū su-
pernæ pacis eleuatæ.Cocorū igitur princeps mu-
ros Hierusalem deiicit,quia dum venter ingluuie
extenditur, virtutes animæ per luxuriā destruun-
tur. Admonendi ergò sunt gulæ dediti , nè in eo
quòd escarum delectationi incumbunt , luxuriæ
se mucrone transfigant : & quanta sibi per esum
loquacitas,quanta mētis leuitas insidietur, adspi-
ciant:nè,dum ventri molliter seruiunt , vitiorum
laqueis crudeliter adstringantur. Tanto enim lō-
giùs à secundo parente receditur, quanto per im-
moderatum vsum dum manus ad cibum tēditur,
parentis primi lapsus iteratur.Itaque nè aut gulæ
deditos appetitus à mentis statu deiiciat , aut ab-
stinentes afflicta caro ex elatione supplantet , au-
Lucæ 21. diant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, nè for-
tè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate
& curis huius mūdi. Vbi vtilis quoquè pauor ad-
iicitur:Et superueniat in vos repentinus dies ille.
Ibidem. Tanquā laqueus enim veniet in omnes, qui sedēt
super faciem omnis terræ. Audiant isti : Non quæ
Marc.7. intrant per os, coinquināt hominē:sed quæ exeūt
de ore,illa sunt quæ coinquinant hominē.Audiāt
illi:Esca ventri,& venter escis, Deus autē & hunc
1 Cor.6. & hāc destruet.Et rursùm: Non in comessationi-
bus & ebrietatibus.Et rursùm:Esca nō commen-
dat nos Deo. Audiant isti:Quia omnia mūda mū-
Rom.3. dis,&c. Audiant illi : Quorum deus venter est, &
gloria in cōfusione ipsorū.Audiant isti: Discedēt
Tit.1. Philip.3. quidam à fide & veritate.Et paulò pòst: Prohibē-
2.Tim 4. tium nubere,præcipientiū abstinere à cibis, quos
Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum a-
ctione fidelibus & his qui cognouerunt veritatē.
Audiant illi: Bonum est nō manducare carnem,&
Rom.14. nō bibere vinum , neque in quo frater tuus scan-
dalizatur. Audiāt isti:Modico vino vtere propter
stomachum tuū , & frequentes tuas infirmitates.
Quatenùs illi discant cibos carnis inordinatè nō
appetere , & isti creaturam Dei quam non appe-
tunt,non audeant condemnare.
Dæmones choreas agunt apud temulē loquentes. 9. CHRYSTOMVS homilia quinquagesimase-
ptima ad populum Antiochenum: Vbi ebrietas,
Luc 16. ibi diabolus : vbi turpia verba,vbi saturitas , illic
dæmones choreas agūt. Talem habebat mensam
diues ille , propterea ne guttæ quidem aquæ do-
minus fuit.

10. ESAIÆ 28. Verùm hi quoquè præ vino nescie-
runt,& præ ebrietate nescierūt.Sacerdos & Pro-
pheta nescierunt præ ebrietate,absorpti sunt à vi-
no, errauerunt in ebrietate,nescierunt videntem,
ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ re-
pletæ sunt vomitu sordiúmque , ità vt nō esset vl-
trà locus Quem docebit scientiam?

11. ECCLESIASTICI decimo: Væ tibi terra, cui[9] rex
puer est,& cuius principes manè comedūt. Beata
terra cui[9] rex nobilis est,& cuius principes vescū-
tur in tempore suo ad reficiendū,&nō ad luxuriā.
12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquar- Quam perniciem adferat gula.
ta in Ioannem: Nihil gula perniciosi[9], nihil igno-
miniosius est:hæc obtusum & crassum ingenium,
hæc carnalem animam reddit , hæc cæcat intelle-
ctum,nec sinit,vt quicquam perspiciat.

13. ITEM homilia quinquagesimaoctaua in Mat-
thæū:Sed sufficit etiam hoc diaboli furorem de- Deliciæ & ebrietas, fons, mater & origo vitiorum omnium.
primere,cui nemo magis amicus est,quā qui deli-
ciis & ebrietate maculatur:hic enim fons,hęc ma-
ter,atq; origo vitiorum omniū est : Hac via olim
Hebræos in cultū diabolus idolorum iniecit, hac
iniquos amores Sodomitarum inflammauit: hæc Exod.32. Ezech.16.
enim,ait,iniquitas est Sodomæ,in copia & pleni-
tudine panis luxuriabantur:hac denique via mil-
le alij gehennę traditi,periēre. Quid enim delicia-
rum hæc fœditas mali nō inducit ? Sues ex homi- Sues ex hominibus facit.
nibus facit,immò verò etiam suibus multo dete-
riores. Audiui enim multos,cùm insanę istæ acci-
dunt passiones,dicētes:Vtinàm nō esset vinum.O Non vinū,sed vini abusus damnandus.
amentiā singularem,ô stoliditatem inauditam.A-
lij delinquunt, & Dei tui dona criminaris : putas
ne à vino hoc factum malum?Non fecit vinū cer-
tè,sed incontinentia eorum qui vino abusi sunt.
Dicas vtinàm non esset ebrietas , non essent deli-
ciæ:si verò dicis,vtinàm non esset vinum , ordine
paulatim progrediens,optabis,nè sit ferrum pro-
pter homicidium , nè sit nox propter fures, nè sit
lux propter calumniatores,nè sit fœmina propter
adulterium,& sic omnia Dei opera tibi destruen-
tur. Nō igitur ità dicas,mentis enim istud est dia-
bolicæ: nec vinum,sed ebrietatem crimineris : &
ebrio,cū in se fuerit reuersus,omni dedecore suo
prius descripto,dicas datum esse vinū ad lętitiam,
non ad turpitudinem nostram : datū est vt ridea-
mus,non vt derideamur:vt rectè valeamus, nō vt
ægrotemus:vt imbecilla corpora reficiamus,non
vt robur animi deiiciamus:honorauit te hoc mu-
nere Deus,cur dehonestas propter intemperantiā
bibendi teipsum? Audi quid ad Timotheum dicit
Paulus : Modico vino vtere propter stomachum
tuū,& crebras infirmitates tuas. Quòd si sanctus 1.Tim.5.
vir ille morbo depressus, & alternis ægritudini-
bus laborans, quousquè magister permisit , vino
non vtebatur : quam veniam nos consequemur,
vino ad ebrietatem sani abutentes? Et illi quidem
dicebat, Pauco vtere vino propter stomachum
tuū:ebrioso verò dicit , Vtatis modico vino pro- Cur à nimio vino abstinendum.
pter fornicationes , vt crebra turpiloquia fugias,
propter pestiferas cupiditates quas ebrietas parit.
Quòd si hæc nō persuadēt vobis , vt ab his absti-
neatis,saltē propter dolores & euersiones stoma-
chi abstineatis. Nō ad mœrorē, nec ad dolorem,
sed

ſed ad lætitiam vinum datum eſt. Vinum enim, inquit, lætificat cor hominis: quam eius virtutẽ vos deiicitis. Nam quæ lætitia eſt, ſi non es in teipſo, ſi mille doloribus vexaris, ſi omnia tibi circunferri videantur, ſi tenebris detentus quaſi febricitans, hominibus indigeas, qui oleo caput tuũ perfundãt: Hęc nõ omnibus dicta eſſe velim, immò verò dicta ſunt omnib⁹: nõ quia omnes vino corrũpãtur, ſed quia nullã de ebrioſis curã ſobrij habẽt: idcircò ad ſobrios magis orationẽ direxerim⁹, quoniã & medicus, ægrotis omiſſis, ſanos qui ipſis aſſidẽt, alloquitur. Vos ergò ſobrios oro, nè hac turpiſſima inſania vnquã capiamini, & vt eos qui capiuntur, diligenter ſanare curetis. Nolite pati peiores beſtiis homines fieri: nihil enim vltrà quàm opùs eſt, illæ deſiderãt iſti autẽ mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis conſtituuntur. Quanto enim melior aſinus ebrioſo eſt, quanto canis præſtãtior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes ſunt, cùm bibũt aut comedunt, vltrà quàm ſatis eſt, etiam ſi mille homines cogerent, nũquàm elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos eſtis, qui inebriamini, non apud mentis compotes ſolùm, verumetiã apud vos iudices. Indè nanque manifeſtum eſt, canibus atque aſinis veſtro vos iudicio eſſe deteriores, & magis abiectos, quia nullum brutorum ſuprà mẽſuram comedere aut bibere cogitis.

Pſal. 103.

Turpiſſima inſania eſt ebrietas.

Aſini & canes ebrioſo homine præſtãtiores ſunt.

14. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Iouinianum: Eſus carniũ & potus vini, ventríſque ſaturitas, ſeminariũ libidinis eſt. Vndè & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Et paulopòſt: Quòd ſi quis exiſtimat, & abũdãtia ciborum potionúmque ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in deliciis, & deliciarũ vitiis non teneri, ſeipſum decipit. cũ enim procùl ab his remoti ſępè capiamur naturę illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magis, ſi circundati retibus voluptatum, eſſe non liberos arbitremur? Abſque guſtu & cibis, impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere: adeſſe ergò debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendũ eſt, & deambulandum, & dormiendum, & digerendũ, & poſteà, inflatis venis, incentiua libidinũ ſuſtinenda. Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: omnis qui cum his miſcetur, non erit ſapiens. Nè tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſos, magno partos & perditos labore doleamus: Olerũ, pomorũ, ac leguminum & facilior apparatus eſt, & arte impendiíſque coquorum non indiget: & ſine cura ſuſtẽtat humanum corpus, moderatéq; ſumptus (quia nec auidè deuoratur, quòd irritamenta gulæ non habet) leuiore digeſtione concoquitur. Nemo enim vno aut duobus cibis, híſque vilibus vſque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuerſitate carnium, & ſaporis delectatione percipitur. Cùm variis nidoribus fumũt patinæ, ad eſum ſui, expleta eſurie, quaſi captiuos trahũt, vndè & morbi ex ſaturitate nimia cõcitantur: multíque impatientiam gulæ, vomitu remediantur: & quod turpiter ingeſſerũt, turpiùs egerũt. Hippocrates in Aphoriſmis docet, craſſa & obeſa corpora, quæ creſcẽdi menſuram cõpleuerint, niſi citò ablatione ſanguinis imminuãtur, in paralyſim & peſſima morborum genera erumpere, & idcircò neceſſariã eſſe demptionem, vt rurſum habeant, in quæ poſſint creſcere: non enim manere in vno ſtatu naturam corporum, ſed aut creſcere ſemper, aut decreſcere: nec poſſe viuere animal, niſi creſcẽdi capax ſit. Vndè & Galenus vir doctiſſimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita, & ars ſagina eſt, dicit in exhortatione medicinæ, nec viuere poſſe diù, nec ſanos eſſe, animáſque eorum ità nimio ſanguine & adipibus, quaſi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus & ructu & ventris ingluuie cogitare.

Seminarium libidinis.

Terent. in Eunucho.

Sapientię ſtudium impeditur ſaturitate & vinolentia.

Quantũ cibi ſumendum.

Prou. 20.

Qualibus cibis vtendum.

Hippocrates.

Galenus.

Nihil cæleſte cogitare poteſt gulę deditorũ animus.

15. Idem in caput quadrageſimumquartum Ezechielis: Perſpicuum eſt, ebrietate & ſicera ſtatum mentis euerti: & non plenè nos ſapere, quãdo vini ſatietate animus occupatur.

Statum mentis euertit ebrietas.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartũdecimũ locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebrioſi quippe regnum Dei non poſſidebunt. Et Dominus ad diſcipulos: Cauete, ait, nè fortè grauentur corda veſtra in vino & crapula. Vino hominis ſenſus euertitur: pedes corruunt, mens vacillat, libido ſuccẽditur. Vndè apoſtolus clamitat: Et vinum in quo eſt luxuria. Habet vnuſquiſque ſuæ ſentẽtię poteſtatem: Ego Apoſtolum ſequor: in vino eſſe luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam, inter carnis opera numerari, nec ille poteſt negare qui eiſdem paſſionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quẽ de ſeruanda virginitate ſcripſi, repræhendendum putent, quòd dixerim adoleſcentulas ità vinũ debere fugere vt venenum: non me ſententię pœnitebit: Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei nobis creatura damnata eſt: & licẽriam tolimus virgini proprio ætatis calore feruẽti, nè ſub occaſione potũ bibendi, plus biberet & periret: Alioquin ſciebamus & in Chriſti ſanguinem vinum conſecrari: & Timotheo, vinum vt biberet, imperatũ. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, poteſt accidere: ex quo & de ſancto dicitur, Vinũ & ſiceram nõ bibet. Sicera interpretatur ebrietas. Et nè quis vinum nõ bibens, aliud ſibi putaret bibendum: excluſa cauſatio eſt, dũ omne quod inebriare poteſt, cũ vino pariter aufertur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, comeſſatio eſt. Manducauit quippe populus & bibit, & ſurrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria eſt. Pulchrè quidam nõ ignobilis orator, cùm ebrium de ſomno deſcriberet excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua ſententia expreſſit, quodammodò nec mortuum eum fuiſſe, nec viuum.

Galat. 5. 1. Cor. 6.

Vini immoderatè ſumpti operatio.

Epheſ. 5.

Ad Euſtochiũ epiſt. 22.

Vinũ in Chriſti ſanguinem conſecratur.

1. Tim. 5.

Lucæ 1.

Exod. 32. 1. Cor. 10.

Semper ebrietati iuncta luxuria.

Ebri⁹ de ſomno excitatus, nec viuus nec mortuus eſt.

17. BASILIVS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon eſt voluntarius, ex voluptate animabus noſtris inditus. Ebrietas malitiæ mater eſt, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex tẽperato facit laſciuum, iuſtitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni eſt aduerſa, ſic vinum immodicum rationem ſupprimit. Qua in re, dic homo miſer, à brutis differs? Nóne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepiſti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem

Ebrietas, voluntarius dæmon.

priuans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisque illis videri. Nec solùm eo peiores brutis, quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæso animal ità visu auditúve, atq; ebrius homo, debilitatur? Nónne familiarissimos interdũ ignoráts, alienis verò sæpè vt domesticis cõgrediuntur? An nõ vmbras sæpenumerò tanquã sulcos aut loca prærupta transiliunt? Aures terrifico sonitu more fluctuantis maris refertas habẽt: terra interdùm insurgere, ac in arduum ac rectũ erigi, mõtes verò circummoueri videntur. Quandoque ab re & preter modum rident: nunc vero sine consolationis remedio plorant, nunc itẽ audaces & temerarij, mox timidi & ignaui. Lymphatus & malo demone captus, misericordia quidẽ dignus: ebrius verò eadẽ ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni.

Bestiis peiores ebriosi.

Quis est qui maledictionẽ Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremit & vacillat per omnẽ vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, necessè est corpus continuò vacillet atque moueatur. Cùm potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius authorẽ legis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatũ. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ità gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt, & vt in iudicio aliquo defensitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momẽtanea. Quid, quæso, sunt ebrij, quàm gentiũ idola? Oculos habent, & nõ vident: aures habent, & non audiunt: manus paralysi affectas habẽt, pedes infirmos ac facilè offendentes.

Maledictionẽ Cain in se transferunt.

Legis ebriosorum author diabolus.

Ebrietatis malum.

Ebrij sunt veluti idola gentium.

18. AVGVSTINVS sermone ducentesimo trigesimo primo de tempore: Cùm, fratres charissimi, ebrietatis malum sit graue vitiũ & Deo odibile, ità per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinem missum est, vt ab illis qui Dei præcepta cognoscere nolunt, iam nec putetur nec credatur esse peccatum, intantùm, vt in conuiuiis suis irrideant eos qui minùs bibere possunt, & per inimicã amicitiã adiurare homines non erubescunt, vt potũ ampliùs accipiant quàm oportet. Qui enim alterum cogit, vt se plùs quàm opùs est, bibendo inebriet: minùs malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quã animã eius per inebrietatẽ necaret. Et omnes ebriosi tales sunt, quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ: nascũtur ibi ranæ & diuersa genera vermium, quæ magis horrorem possunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, intantùm, vt in annis singulis incendio cõcremẽtur. Videte, quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim sunt, sicut iam dixi, omnes ebriosi, quorum prandia ducuntur vsque ad noctẽ, quorum cœnas lucifer videt, qui stare non possunt, etiam cùm videntur esse ieiuni, quorum sensus tardi, graues, obtusi, & quodammodò iam sepulti. Denique in ipsa frequenter ebrietate nec seipsos nec alios recognoscunt, nec ambulare valent, nec stare: dicere aliquid vel audire quod ad rationẽ pertineat, omninò non possunt. Frequenter etiam vsque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur: qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Indè lites & rixę nascuntur, indè diuersis & horrẽdis saltationibus mẽbra torquẽtur, indè adulteria & nonnũquam homicidia perpetrantur. Et quotiès nimium potum accipiunt, tanquàm in paralysim resoluti, dum suis pedibus ambulare non possunt, fœdissima latura aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur quod scriptum est: Cui væ? cui tumultus? cui iræ? cui rixæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his qui morantur in vino, & eis qui inuestigant vbi potus sunt, & student calicibus epotandis? Sed illi qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, si quotiès illum ad conuiuiũ vocauero, potum ei quantũ voluerit ipse, non dedero. Et non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te & aliũ inebriaueris, habebis hominẽ amicum, habebis Deũ inimicum. Et ideò sapienter cõsidera, si iustum sit, vt te à Deo separes, dum te ebrioso coniungis. Ad extremum tu eũ noli adiurare, noli cogere, sed in potestate illius dimitte, vt quantũ sibi placuerit bibat, & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriosos & luxuriosos ampliùs quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petẽtibus vel vnum calicem dissimulant dare nec attẽdunt, quia illud quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Sed qui tales sunt, quãdo alios in nimio putu sepeliunt, pauperi eleemosynam petenti dicũt: Vade vade in ante, & dabit tibi Deus, & vtiquè dum ambulauerit homo, ei daturus est. Quid est ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: nisi, Vade ad illũ hominem qui habet Deum, quia daturus est Deus? Ac sic ore suo cõfitetur apud se Deũ non esse, quo inspirante, possit erogare pauperibus. Rogo, fratres charissimi, diligẽter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbi saturauerũt sitim suam, etiam si supra aquam diutiùs teneantur, repleta siti, bibere nolunt omninò, nec possunt. Considerent ebriosi, si non peiores animalibus iudicandi sunt. Cũ enim animalia ampliùs quã eis opùs est bibere nolunt, illi & duplum & triplum, quàm eis expedit, potũ accipiunt. Et vndè trium aut quatuor dierũ refectionẽ poterãt rationabilem habere, vno die cũ grandi peccato contendunt perdere potiùs, quàm expendere, propter inuidiam aut ebrietatẽ: atque vtinàm potũ tantummodò perderent, & non etiã ipsi perirent. Et nonnullis interiectis scripturæ testimoniis, ait: Ipsi qui cõtra consuetudinem & amicam suam ebrietatem loquentibus irascuntur, libera à nobis

Propter consuetudinẽ putatur ebrietas non esse peccatum.

Cogentes ad nimium potum.

Ebriosi paludibus comparantur.

Ebriosi quales sint.

Mensuras sine mensura bibere.

Fructus ebrietatis.

Prou. 23.

Excusationes ebriosorum.

Nemo ad bibendum cogendus.

Nota.

Matth. 25.

Animalia bruta præferuntur ebriosis.

Ebriosi ex [illegible] Dei [illegible]

nobis voce audiant, quia quicunq; ebriosus pœnitẽtiã de ipsa nõ egerit, sed vsque ad mortẽ suam in ipsa ebrietate permanserit, in æternũ profectò peribit, quia non mentitur Spiritus sanctus, per Apostolum dicens: Neq; ebriosi regnũ Dei possidebunt. Et ideò quicunque sunt ebriosi, meliùs faciunt vt non nobis, sed sibi potiùs irascantur, & cum Dei adiutorio de luto fœcis se excutiant, vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tẽpus pœnitendi est, festinent quanta possunt celeritate, Deo auxiliante, consurgere, & totis animæ viribus cũ Propheta supplicantes Domino dicant, Eripe me de luto, vt non inhæream. Et illud: Nõ me demergat tempestas aquæ, neq; absorbeat me profundũ, neque vrgeat super me puteus os suũ. Ebrietas enim quasi inferni puteus quoscũque susceperit, nisi digna subuenerit pœnitẽtia, & emẽdatio fuerit subsecuta, ità fortiter sibi vendicat, vt eosdẽ ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire sine pœnitentia non permittat. Sed hic ante omnia intelligere & scire debemus, quia nõ vna die efficiuntur homines ebriosi, sed cũ paulatim adiurantibus & cogẽtibus crudelissimis inimicis potiùs quã amicis, per singulos dies singulos sibi aut binos calices ad potũ consuetudinarium addunt. At vbi hoc in vsum miserint, ità eos ipsi⁹ ardor ebrietatis occupat, vt illos semper sitire cõpellat. Sed qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodò sibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ità paulatim subtrahendo ad sobrietatis lucẽ redeat. Qui si semel totum, quod ampliùs accipiebat, subtraxerit, vbi nimia siti cœperit exardescere, cũ grandi amaritudine clamat & dicit: Mâlle se mori, quàm sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur, sicut iam dictum est, per interualla dierum sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quousquè ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat. Qui hoc ità, vt diximus, per partes subducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergò, fratres charissimi, dum hæc suggero, me absoluo apud Deum. Quicunque me audire contempserit, & ad bibendũ pronus fuerit, vel in conuiuio suo alios adiutare vel cogere voluerit, & pro se & pro illis in die iudicij reus erit.

1.Co.6. — Psal.68. — Ibidem. — Ebrietatis vitium vsu paratur. — Consuetudo potandi quomodò tollenda.

19. IDEM in sermone ducentesimo trigesimosecũdo de tempore: illud verò quale est, quòd ipsi infelices ebriosi, quando se nimio vino ingurgitãt, ridẽt, & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tãtùm quod sufficit, bibere volunt, dicẽtes eis: Erubescite, & verecundia sit vobis, quare nõ potestis bibere quantùm nos? Dicũt enim eos non esse viros. Et videte miseriam ebriosorum, Se dicunt esse viros, qui in ebrietatis cloaca iacent: & illos non dicunt esse viros, qui honestè & sobriè stãt. Iacent prostrati, & viri sunt: stant erecti, & viri non sunt? Victor ebrietatis, vituperatur: & victus ebrietate, laudatur. Irridetur sobri⁹, qui & se & alios potest regere: & nõ irridetur, immò nõ plangitur ebriosus, qui nec se, nec alios potest agnoscere. Solent ebriosi ità se excusare vt dicant, Persona potens me coegit vt ampliùs bibã, & in conuiuio regio non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis, ista prætẽdimus: & quod implere nolumus, nõ potuisse nos dicimus. Nolle, in culpa est nostra: & nõ posse, prętẽditur. Etiã si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quã per ebrietatẽ anima moreretur. Sed excusatio ista falsò obiicitur. Ipsi enim reges, & quicunque sunt alij potẽtes, quia Deo propicio & Christiani sunt, & prudẽtes, & sobrij, & toto corde Deũ timẽtes, si te viderẽt definîsse, vt eis non acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub hora videãtur irasci, posteà verò te in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quantum cũ illo egimus, quantis eũ minis & terroribus fatigauimus, & tamẽ nunquã eũ à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam illorum dabit, qui te, vt ampiùs biberes, videbãtur hortari & cogere. Ille qui ebrietati resistit, si cum Dei adiutorio perseuerare voluerit, & pro ipsa aliquas pertulerit tribulatiões, omnia ei Dominus ad martyrij gloriã reputabit. Et post pauca: Ideò, charissimi, tãta infelicitate se inebriãt homines, quia putant ebrietatem, aut paruũ, aut nullum peccatum esse. Sed pro ista ignorãtia maximè sacerdotes ĩ die iudicij reddituri sunt rationẽ, si commissis sibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assiduè noluerint prędicare. Qui ergò credit ebrietatem esse paruum peccatum, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate pœnitentiam nõ egerit, cũ adulteris & homicidis æterna sine remedio illum pœna cruciabit, secundùm illud, quod ipsi benè nôstis beatũ Apostolũ prædicâsse: Neque, inquit, fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum cõcubitores, neque auari, neq; adulteri, neq; ebriosi regnum Dei possidebunt. Videte, ebriosos cum fornicatoribus & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus & adulteris iunxit.

Sobrios irridentiũ amentia. — Nota. — Excusatio ebrietati vacatium. Esai.14. — Nota. — Responsio. — Ignorantia ebrietati magnam causam præbet. — 1.Cor.6.

20. CHRYSOSTOMVS in sermone contra luxum & crapulam: Eũ qui viuit in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adulatores, & carniũ voratione & vini potatione disrumpitur, sæpè & inuitum & spontè necesse est peccare, & extra huius loci tempus, & cùm illinc recesserit. Nam sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit oneris magnitudine grauata, submergitur: ità anima & corporis nostri natura si plures acceperit cibos, quàm ferat natura sua, impletur, & iniectorũ grauitatem nõ amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cũ hominibus perdit. Sicut igitur nõ tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, nõ nautarum multitudo, non præparationis studiũ, non anni pars tempestiua, non aliud quicquã naui, quæ sic in tempestate est, prodest: ità & delicatis euenit, neque cogitationũ multitudo, neque eruditio & admonitio, neq; admonitiones & cõsilia, neque aliud quid, neque timor futurorũ, neq; pudor, neque accusatio prӕsentiũ, neq; aliud quid saluare potest sic periclitãtem animã: sed inualescit luxus & amẽtia per omnia: & sub aquas nolẽs volens eũ qui ægrotat, defert, & graue facit naufragiũ. Vndè nihil facile, nihil ad futuram vitam &

Ventri dediti sæpè inuiti peccant. — Nauibus onerariis comparantur.

iustificationes quæ alibi futuræ, offert. Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihil accommodus, & vbiquè ridiculus, tã in publicis quã in priuatis reb⁹: & si in tumultu aliquid opùs est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus, & non solùm periculis & obsidionibus facilè potest rapi: non in tranquillitate solũ cum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiam morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & consilij inopia appræhẽdunt: hîc autẽ in prosperitate, audacia & ignominia, & intemperãtia, & inflatio, & arrogãtia plùs inutilem, quàm superiora, efficiunt. Sanè talium non solùm corpora sic effecta, & iniucũdis & superfluis & fœtidis vndiquè plena sunt, ità vt tolerari nequeãt: sed & anima corpore multo iniucundior, multo maiores quã illud morbos in se arripit ex deliciis. Nam sicut corpus nõ solùm superfluitates emittit naturales, sed multo plures, & vndiquè. Nam & oculi, & aures & os grauedine, muco & corruptione, & his quæ intùs generãtur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit, quã naturalis proportio: fœtidáq; & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatũ perdit calorem: perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommoda. Hinc autem incurabilibus & difficillimis implicãtur morbis, qui perpetuò in voluptate viuũt. Nam in tremoribus & palloribus, mirísque & pedum & manuũ doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

Ad omnia sunt inutiles & inepti.

Incommoda animi & corporis.

21. IDEM homilia prima ad populum Antiochenum: Non simpliciter Apostolus Paulus dixit, Vino vtere: sed, Vino modico: non quòd hac admonitione & consilio Timotheus egeret, sed quòd nos indigemus. Idcircò ad illum scribens, nobis bibendi vini mensurã & terminos statuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinẽ adiuuet, quãtum corpori sanitatẽ præbeat, & non alterũ morbum: nõ pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, sed multo plures & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationũ hyemem menti introducẽs, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens. Non enim ità terræ natura vexata aquarum superabundãtia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinquè intemperantiam, tum corporis valetudinẽ curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datũ est, nõ vt inebriemur, sed vt sobrij simus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipsum tristitiæ materiã facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrij, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quãdo cõmensurationem habet optimã. Simpliciores nõnulli postquàm aliquos præ ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicẽtes: Non sit vinũ. Ipsis itaque dicamus, Non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli op⁹ est: nõ vinum ebrietatem facit, nè Dei creaturam accuses, sed cõsertũ insaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorẽ afficis cõtumelia. Cùm igitur quosdã hæc dicẽtes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatẽ, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, nõ vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, stultis & impudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animat⁹: ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniã nõ habens, ruina excusatione carens, cõmune generis nostri opprobrium. Nõ enim in conuentibus tãtùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negocijs, sed etiã solo est adspectu omnium grauissimus, fœtores exhalans teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorum insuaues atque molestæ, eos, qui spectant & simul sunt, extremæ abominationis implent. Et quod malorum caput est, cælum ebrijs inuisum hic morbus efficit, nec æterna bona assequi permittit, sed post vitę huius opprobrium, & illic tali morbo laborantes pœna manet æterna. Hanc igitur improbam cõsuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentẽ: Vino modico vtere. Etenim ipsum modicũ propter infirmitatem permisit: quòd nisi imbecillitas vexãsset, neque modicum admittere discipulũ coegisset. Necessarium enim est nobis, traditos cibos & potus temporibus & necessitatib⁹ semper metiri: & nullatenùs necessitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

1. Tim. 5.

Quantum bibendum.

Vinolẽtia quã malos fructus producat.

Psal. 103.

Non vinum, sed ebrietas damnanda.

Immodestia ebrietatem facit.

Quàm turpis & miserabilis creatura sit ebrius.

1. Tim. 5.

Temperantia in cibo potúque seruanda.

22. ISIDORVS lib. 2. de Summo bono, capite quadragesimo secũdo: Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vndè & Propheta Sodomã de satietate panis accusat, dicẽs: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitæ immoderatè sumentes, in turpitudines defluxêre flagitiorũ, atq; indè meruerunt, comitante superbia, cælestibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile est cauere gulã, ciborúmque concupiscentiã. Quid enim tã noxium, quàm vt animus seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruẽda, testante Apostolo ac dicente: Deus autẽ & hunc & hãc destruet. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrẽ sunt proxima. In ordine nãque membrorũ, genitalia vẽtri iũgũtur. Dùmque vnũ ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriã excitatur. Nõ ad luxuriã vel ad satietatẽ, sed tãtummodò vt corpus sustẽtetur, epulis est vtẽdũ. Nã vt Philosophi dixerũt, cibãd⁹ est vẽter vt cõtineat animã, nõ vt corrũpat. Qui nimiũ cibis vtũtur, quãto magis vẽtrẽ pascũt, tãto amplius sensum mẽtis obtũdũt. Nã Græci dixerunt, ex crasso vẽtre subtilẽ sensum gigni nõ posse. Nã gulæ saturitas nimia aciẽ mẽtis obtundit, ingeniúmque hebescere facit. Libidinis ignes ciborũ fomite increscũt. Corpus autẽ quod abstinentia frãgit, tẽtatio non exurit. Vndè & tres pueros abstinẽtes flãma Babylonij incẽdij, etsi tetigit, non cõbussit: quia nimirũ etsi desideriorũ carnaliũ ignis abstinẽtiũ mentes inflammat vsque ad consensum, tamen concupiscentiæ vel operis, nõ exurit.

Ezech. 16.

Gen. 19.

1. Cor. 6. Gula luxuriam prouocat.

Aciem mẽtis obtundit.

Dan. 3.

exurit. Cui abundãtia est epularum: ardentis diuitis intendat supplicium, cuius tanta in inferno [Lucæ 16.] inter ignes erat inopia, quãta hîc epularũ fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire nolunt: propterea illic inter flammas sitiens, stillam aquæ quæsiuit, nec meruit. Cõsiderandum quàm vehementer arguantur cõmessatio & sumptuosa conuiuia. Nã per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam li- [Esaiæ 22.] benter ambiunt. Dicit enim per Esaiam Prophetam: Eccè gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinũ. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donèc moria- [Omnes animæ virtutes destruit. Ierem 52. iuxta LXX.] mini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinẽtiã secantur, ità omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruũtur. Indè est quòd & princeps cocorũ muros Hierusalẽ subuertit, quia & vẽter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi priùs ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cęteris vitiis, nisi priùs ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facilè poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt, à nobis fortiùs superantur quando prius quæ intra nos sunt vitia extingũtur. Nã frustrà foris agit bellum, qui intùs habet periculum. [Non tam ciborum qualitas, quàm cupiditas cauenda.] Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatẽ cauendam. Nam sæpè accuratiùs præparata, sine gulæ concupiscentia degustãtur: & sæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud repu- [Quadruplex distinctio in appetitu gulę] tetur in vitio, quod cũ desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionũ in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quomodo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimũ tempus quid appetatur. [Nimium Importunus exactor, venter est.] Quãtũ verò, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatiẽtiã festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est quã venter, qui quotidianã refectionẽ, quotidiana famis exactione adimplet. Cũ cęteris enim vitiis, etsi interdùm nascimur, interdùm tamen cũ eis nõ morimur. Plerunquè voluptas vescendi ità sub obtẽtu necessitatis subrepit, vt dum putatur seruiri necessitati, voluptatis desiderio seruiatur: nec facilè discernitur, vtrùm quod accipiatur, gulæ an indigentiæ deputetur.

23. Et capite quadragesimotertio libri eiusdem: [Ebrietatis fructus.] Esca crapulã, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorẽ cordis, flammã libidinis. Ebrietas ità mentem alienat, [Osee 4. Prou. 31.] vt vbi sit, nesciat. Vndè etiam & malum nõ sentitur, quod per ebrietatem cõmittitur. Verum est, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vndè in Prouerbiis: Potentes, inquit, qui [Multum bibere, nec tamen inebriari. Esaiæ 5.] iracundi sunt, vinum nõ bibant, nè cùm biberint, obliuiscantur sapientiam. Plerisque laus est, multum bibere, & nõ inebriari. Audiant hi aduersùm se dicentem Prophetam: Væ qui potentes estis ad bibendũ vinum, & viri fortes ad miscendã ebrie- [Eadem.] tatem. Vino multo deditos & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit, dicens: Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad [Eccle. 10.] vesperum, vt vino estuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cuius principes manè comedũt. Multi enim à manè vsque ad solis occubitũ ebrietati & gulę volupta- [Consuetudo beluina.] tibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed cõsuetudine beluina detenti luxuriæ tantùm tota die epulísque inseruiunt. Clamat Ioel Propheta [Ioel. 1.] his qui ebrietati deseruiunt, dicẽs: Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio nõ ait tantùm, Flete omnes qui bibitis vinũ, vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, in dulcedine quod ad voluptuosam pertinet & prodigam effusionem. Nã quantũ [1. Tim. 5.] satis est necessitati, edocet Timotheum bibere Apostolus, dicens: Vino modico vtere. Non solùm ex vino inebriantur homines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quæ vario modo cõficiuntur. Vndè & Nazaræis, qui se sanctificabant Domino [Nume. 6. Luxuriam gignit vinum & sicera.] præceptum est, Vinum & scerã non bibere. Vtraque enim statum mẽtis euertunt, & ebrios faciũt: luxuriã quoquè carnis vtraque æqualiter gignũt. Quidam continentes sicut panem cum pondere comunt, ità & aquam cum mensura sumunt, asserẽtes ad castimoniam carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

24. Ambrosivs in libro de Helia & ieiunio, ca- [Perfidiæ mater ebrietas. Ebriorum facultas.] pite duodecimo: Sicut mater fidei, cõtinentia: ità perfidiæ mater, ebrietas est. In quod facinus non ista pręcipitat? Sedentes in foribus tabernarũ homines, tunicam non habentes, nec sumptũ sequẽtis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicãt, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donãt, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui nõ habẽt vndè cauponi potus sui precium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquãtur. Diuites sunt dũ inebriantur: mox vbi vinum digesserint, cernũt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma cõsurgunt, calicib[9] tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi homines videntur in vino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiã pulchri ac decori, cùm stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in terram ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decãtare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ità & vini incendio etiam superborum hominũ cor liquescit. Omnes sibi in vino ęquales videntur, nullus inferior. Nõ pauper diuiti cedit, vtpotè quia pauperem se esse nescit. Nõ infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Nõ mendicus locupletiori, nõ ignobilis honorato: sed cùm bibunt, illum regẽ habẽt, [Eccl. 31. iuxta LXX. aut aliã versionem.] qui bibendo superauerit viros. Meritóq; scriptũ est, Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinàm & quod sequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt sis sobrius. Nõ habes, quòd accuses vinum: in iucunditatem creatum est, nõ in ebrietatẽ ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si illud moderatè bibas. Immoderatio autẽ potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicas, has esse potationes vulgariũ & leuissimorum hominum. Veniamus ergò ad horũ po-

tentium & fortissimorum conuiuia.

Compotorũ consuetudo.

25. CAPITE decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò sensim vocem excitant, donèc viuæ vocis aperiát iter, vt posteà magis possint clamorib⁹ personare: ità isti quoquè in principio præluforiis se exercẽt poculis, vt irritent sitim, nè fortè restinguant eã, & satiati posteà, bibere non possint. Ergò vbi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis, feruor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & vbi imminui vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certãt pocula cũ ferculis, & inter moras sæpè geminantur. Deindè procedente potu longiùs, contentiones diuersæ, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis tẽperandum forte vinũ putet. Et hæc donèc ad mẽsas perueniatur secũdas. At vbi consummatæ fuerint epulæ, putes iã esse surgendum: tunc de integro potum instaurant suum: & cùm cõsummauerint, tunc inchoare se dicũt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac nè immoderatum hoc arbitreris, mẽsura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diù & dubius belli euẽtus. Furor enim illic est prælialis. Et in fine: Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

Certamẽ cõbibonum.

Repræhensio eorum qui inuitãt alios ad potũ ac cibũ immoderatũ.

26. RVRSVM capite decimoquarto: Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortẽ. Inuitas ad prandiũ, efferre vis ad sepulchrũ. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnũ infert, caput vexat. Etiã maior vis vini, quàm veneni est. Deniquè venenũ vino excluditur, nõ veneno vinum. Meritò Deus per Moysen nõ solùm veneno, sed etiã draconum veneno vinum cõparauit, dicens: Furor draconũ vinum eorũ: & ira aspidũ insanabilis. Et pulchrè additur, insanabilis. Multi enim reliquorũ serpẽtium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mẽs. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiã crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim suprà de alienigenis, qui nescirẽt Deũ: De vinea enim Sodomorũ vinũ eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Deut. 32.

Ebrietas animo & corpori nocet.

Ibidẽm.

Ebrietatis detestatio, & quantum detrimenti adferat.

27. CAPITE decimosexto: Sudãt vino corpora temulentorum: si leuiùs ea tetigeris, exprimis vinũ. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuũ insanię, ebrietas venenum insipientię. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidẽ naturali vapore corporis calidi, & præter naturã vini calore flammati, cohibere se nõ queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus præscriptũ habeant quo deceat indulgere concubitui. Vocẽ amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sẽsu excedũt. Hinc phrenesis periculosa, hinc caculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Nã eadẽ Dominus per Hieremiam locutus est, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & nõ consurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbras sæpè transiliunt sicut foueas. Nutat his cum facie terra: subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timẽtes in faciẽ ruũt, & solum manibus apprædendunt, aut cõcurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquàm maris fluctuãtis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incõdito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est: somus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulando impulsu petas: nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vndè benè Hieremias huiusmodi hominem tanquàm superfluam creaturã deflendum putat. Quid est homo ebrius, nisi superflua creatura?

Hierem. 25.

Homo ebrius nihil aliud quã superflua creatura.

28. CAPITE decimooctauo: Sed quid de viris loquamur, quãdo etiam fœminæ, quas oportet solicitiorem castitatis sobrietatísque adhibere custodiã, vsque ad ebrietatẽ bibunt? Deindè surgentes, quas etiã inter secreta domûs vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicũ nõ velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viris sub cõspectu adolescentulorum intemperãtium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritãtes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrũ. Inter saltantium lapsus ocello impuro, & cõtaminato adspectu, terra turpi salatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

De fœminis temulentis.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

Terra turpi saltatione polluitur.

1. B. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsq; ad choleram, Propter crapulam multi obiẽrunt: qui autem abstinens est, adiiciet vitam.

2. ET capite trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multũ, odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.

3. PSALMO septuagesimoseptimo: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: nõ sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascẽdit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israël impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4. NVMERORVM vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi

modi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eú plaga magna nimis. Vocatúsque est ille locus, Sepulchra concupiscētiæ. ibi enim sepelierunt populum qui desiderauerat.

5. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

6. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

7. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo, vt paulò antè, B. testimonio primo.

8. LVCÆ vigesimoprimo: Attēdite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

9. BVRCHARDVS Vvormatiensis Episcopus libro decimoquarto Decretorum, instituit tractationē de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrúmque ac Pontificum sententiis ostendit, quæ pœna iniungenda sit iis, qui illis vitiis implicātur. Atque inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorātiā, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiam, quindecim dies: si per contēptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, secundùm ordinem, vt scriptum est, ceu & reliqui Clerici, & ministri iuxta ordinem, iudicio Sacerdotis pœniteant. Laici velut vota non habentes, si inebriantur, arguātur à Sacerdote, quod ebriosi regnū Dei non possidebunt, & interitus sit ebrietas, & cōpellat eos pœnitere. Qui cogit hominem vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & septē dies pœniteat: si per cōtemptū triginta dies. Nullus Christianus aliū Christianum plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitētiali habetur, pœniteat. Et eiusdē libri capite decimotertio ex pœnitētiali Romano: Qui per ebrietatem vomitum facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat. Si monach⁹, triginta dies pœniteat: si Clericus, viginti dies: si Laicus, quindecim dies. Item capite decimoquarto ex pœnitentiali Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitum facit, tres dies à carne & vino & cereuisia abstineat. RVRSVM capite decimoquinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quòd si in consuetudine habuerit, communione priuetur, donèc dignè pœniteat, & emendationē promittat.

Pœnitētia eorum qui se inebriant.

1. Cor 6.

Pœnitētia eorum qui alios ad ebrietatem cogunt.

Vomentes ex ebrietate.

Alios inebriātes.

10. IVO Episcopus Carnotēsis tertiadecima parte Decretorum, à capite sexagesimonono vsque ad octogesimum sextum, habet omnia quę Burchardus in libro decimoquarto: & quæ ex eo antè adducta sunt, apud Iuonem capite septuagesimosexto, octogesimoprimo, octogesimosecundo, & octogesimotertio reperiuntur.

11. Ad Ephesios quinto, vt in textu.

12. PROVERBIORVM vigesimo: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.

13. HIERONYMVS in caput primū epistolæ ad Titum: Quale est autem, Episcopum videri vinolētū, vt sensu occupato vel exaltet risum cōtra grauitatis decorem, & labiis dissolutis cachinnet, vel si paululùm tristis, cuiusdā rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas: Longū est ire per singula, & insanias quas ebrietas suggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertētes, scyphum in faciem iacere conuiuæ: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui pl⁹ biberit, fortior cōputatur: accusationis occasio est, adiuratū per regē frequentiùs non bibisse. Vomunt, vt bibāt, bibunt, vt vomant. Digestio ventris & guttur vno occupantur officio. Hoc nūc dixisse sufficiat, quod, secundū Apostolū, in vino luxuria est. Et vbicūquè saturitas atq; ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrē & genitalia: pro qualitate vitiorū, ordo membrorum. Nunquam ego ebriū castum putabo, qui etsi vino cōsopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Quas insanias ebrietas suggerat.

Ephe. 5.

Ebrius nūquā castus.

14. IDEM in epistola octogesimatertia ad Oceanum: Vinolentia scurrarum est, & comessatorum: ventérque mero æstuans, citò despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergo qui inebriatur & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate cōtexerat. Loth per temulentiam nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

Vinolētia scurrarum est.

Luxuriam parit.

Qui inebriatur, mortuus & sepultus est.

Gen. 9. & 19.

15. AMBROSIVS libro primo de pœnitētia, capite decimoquarto: Pascitur libido conuiuiis, nutritur deliciis, vino accenditur, ebrietate inflammatur. Grauiora sunt his fomenta verborum. Vbi caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

Pascitur libido conuiuiis.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare, neque fornicarij, &c. neque ebriosi, neq; maledici, neque rapaces regnū Dei possidebunt. Esca vētri, & vēter escis, Deus autē & hūc & has destruet.

17. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quę prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

18. OSEÆ quarto: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.

19. PROVERBIORVM trigesimoprimo: Noli regibus ô Samuel, noli regibus dare vinū: quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: nè fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

20. ECCLESIASTICI decimonono: Vinū & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos.

21. ESAIÆ quinto: Væ qui potētes, &c. vt in textu.

22. ET capite vigesimosecūdo: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, ad caluitium & ad cingulum sacci, & ecce gaudium & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinū. Comedamus & bibamus, cràs enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituū, Si dimittetur iniquitas hæc vobis donèc moriamini: dicit Dominus exercituum.

23. PROVERBIORVM vigesimotertio: Noli esse in cōuiuiis potatorum, nec in comessationibus

eorũ,qui carnes ad vescendũ conferunt: quia vacãtes potibus,& dantes symbola,consumentur,& vestietur pannis dormitatio. Et paulò pòst: Cui væ?cui patri væ?cui rixæ?cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nõnne his qui commorantur in vino,& student calicibus epotãdis? Nè intuearis vinũ quando flauescit,cùm splẽduerit in vitro color eius: ingreditur blãdè,sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbũt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiẽs in medio mari,& quasi sopit⁹ gubernator amisso clauo: & dices, Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo,& rursùs vina reperiam?

24. AMOS 6. Væ qui opulenti estis in Sion,&c. qui dormitis in lectis eburneis,& lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege,& vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocẽ psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici: Bibẽtes vinũ in phialis,& optimo vnguẽto delibuti,& nihil patiebantur super contritione Ioseph.

25. LVCÆ sexto: Væ vobis diuitibus,* quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis,quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nũc, quia lugebitis & flebitis.

VIII.

Quid est Ira, & quæ soboles ex illa nascitur?

H. Ira est immoderata cupiditas puniendi eius,à quo læsum se quis arbitratur. [a] Nascuntur ex illa detestandæ filiæ,rixæ,tumor mentis, cõtumeliæ,clamor,indignatio,atque blasphemia.

B. Est [b] hoc animi virus perniciosum,omnẽ iudicij prudentíæque vigorem,& animi sæpéque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes: [c] *Nè sis velox ad irascẽdũ,quia ira in sinu stulti requiescit.* Et gẽtium Doctor præcepit: [d] *Omnis amaritudo,& ira,& indignatio,& clamor,& blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni,misericordes,donãtes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Cæterùm aduersùs iracundos,cõtentiosos, contumeliosos iam lata est CHRISTI sententia,valdéque metuenda illa: [e] *Omnis qui irascitur fratri suo,reus erit iudicio: Qui autẽ dixerit fratri suo,racha,reus erit concilio: Qui autem dixerit,fatue,reus erit gehennæ ignis.*

a Greg.lib. 31.Moral.cap.31. Prouerb. 29.d Iob 15.a Eccl. 19.d Ephes.4.g. b Lege Basil. in hom. 10. de ira.Chryso.ad pop. hom.29. & sequentib. Item hom.6.in acta.4.& 18.in Matth.Greg. li.5.Moral. c. 30.& sequent. c Eccl.7. b Eccl. 8. d 28.a b 30.d Prouerb.12.c 15.a c 18. a b 22.d 26.c 27. a Iob 5. a Psal.4.a & 30.b d Ephe.4.g Col. 3. b Bernardus ser.13. in psal. Qui habitat. Amb.lib. 1. off.capit. 21. Aug.in psal.4.Itẽ lib. de vera rel. c. 45. epist.87.& 149. Greg.lib.8. epi.51. ad Leon. & p.3.curæ past. admon.17. e Matt.5.c Greg.lib. 21. Moral.c.5. Aug.libro 1. de serm. Domini in monte cap.19.in Enchirid.c.79.

TESTIMONIA.

1. H. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moraliũ,capite trigesimòprimo. De ira rixæ, tumor mentis,contumeliæ,clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur.

2. PROVERBIORVM vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignãdum facilis est,erit ad peccandum procliuior.

3. IOB decimoquinto: Respõdens autem Eliphaz Themanites,dixit: Nunquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens,& implebit ardore stomachum suum? Nunquid primus homo tu natus es,& ante colles formatus? Nunquid consiliũ Dei audisti,& inferior te erit eius sapientia? Quid nõsti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores quã Patres tui. Nunquid grãde est vt cõsoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum,& quasi magna cogitans,attonitos habes oculos? Quid tumet cõtra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuscemodi sermones? Quid est homo,vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis,& cœli non sunt mundi in conspectu eius. Quãto magis abominabilis & inutilis homo,qui bibit quasi aquam iniquitatem,&c.

4. ECCLESIASTICI decimonono: Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est iudicium quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens. Amictus corporis, & risus dentium,& ingressus hominis enunciant de illo.

5. AD Ephesios quarto: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio,& clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

1. B. BASILIVS Magnus in homilia de ira, quæ est decima inter homilias variorum argumentorum: Quando semel iræ perturbatio mentẽ præcipitans,imperium animæ sumpserit,hominẽ penitùs in feram conuertit, nec hominem qui rationis sit compos,esse sinit. Quod enim venenũ virus emittẽtibus erit,hoc item & furor animo irritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, insiliunt,rabie vt canes afficiuntur,pungũtur vt scorpij,mordent vt serpentes. Nouit & scriptura eos qui hoc vitio tenentur,ferarum appellatione vocare, quibus sese ob peruersitatẽ similes ac familiares reddiderunt. Nam & canes,& serpentes,& genimina viperarũ,& his similia nominat. Qui enim ad mutua inter se eiusdem generis parati sunt inferenda incõmoda,iure feris ac venenatis ascribi possunt, quibus ex natura continuum aduersùs homines odium est. Effrenes linguæ,ora incustodita, incõtinentes manus,cõtumeliæ,probra, accusationes, verbera,& alia eiusmodi quæcunque quis enumerare poterit, iræ sunt ac furoris fructus. Ob iram ensis acuitur, mors homini ex hoĩe venit, fratres inter

Hominem ira in feram conuertit.

Iræ fructus.

inter se ignorantur, parentes ac liberi naturę obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipsos haud agnoscunt irati, deindè neque quotquot habẽt necessarios. Quemadmodùm enim torrẽtes ad curua loca decurrẽtes, secum obuia quæque trahũt: sic & iratorum impetus violenti & instabiles, omnia similiter percutrunt atq; obruunt. Non eis senect⁹ venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, nõ deniquè quicquid aliud, quanuis æstimandum, in honore est.

Momentanea insania. Momentanea quędam insania est ira. Quin & maximum se in malum sæpiùs conijciunt, & studio vindicandi, seipsos negligũt. Eorũ nanq; memoria quibus læsi sunt, velut œstro quodã incitati, & animo exacerbato atq; æstuanti, nõ priùs desinũt, quàm incommodum aliquod infestanti infligãt: vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodũ sæpè euenit, vt quæ per vim tanta sunt, plus accipiant incõmodi, quàm inferant. Quis enim in ea se mala coniiceret, quæ ira feruidi homines, quauis occasione vociferantes & exasperati, subeunt atq; tolerant? Nã & omni fera venenata impudẽtiùs ruunt, nec priùs desistunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ira intumescente, æstuantẽ exatient animum. Neque enim ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumescentem ac furentem satis compescere valebit: non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil nec forma, neque animi affectu differunt.

A dæmonibus vix irati differunt. Nã iis qui ad vindictam anhelant, ità quidem circũ pręcordia sanguis feruet, quasi vi ignis ebulliat & exæstuet. Supernè verò accensa facie, alio adspectu visendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus cõsueta est & nota, quasi laruа quadã, vt in scena fieri solet, prorsùs immutãs: oculi consueti non apparent, sed ignei micantésque, dẽtes acuũt, veluti sues grassantes: vultu sunt licenti sanguine suffuso. Oris tumore increbescẽte, venæ ob turbati intra viscera spiritus angustiã disruptæ. Vox aspera & intensa, sermo incõstãs & confusus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec significanter, ne ex parte quidem prolatus. Postquàm verò ira sicut flamma sicca materia succensa irritatos inuasit, tunc nec sermone dicenda, neque referenda videre licet spectacula. Manus quidem erectas etiam aduersus contribules, & per omnes corporis partes distractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim discurrentes: deniquè partes corporis omnes, insaniæ instrumenta factas. Si autem pariter aliquem exaduersò cõcurrentem inueniant, irámque mutuam inter se exerceant, ea patiũtur, quę fas est eos pati, qui sub tali dæmone cõtendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmiũ pugnæ ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriã intulit: alter vlciscitur: Hic instat, ille nõ cedit: corpus obitèr vulneribus petitur. Ira verò facit, vt dolor & incommodum minimè sentiantur. Non enim dãna corporis aut sensum curant, cùm omni studio & omnibus viribus sint animo ad vlciscendũ cõmoti & excitati. Nè, fratres dilectissimi, malum malo curate, neu cõtendite inuicẽ calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior est, qui victor

Iræ ab hominibus [illegible] & [illegible] remedia. est ac peccatis lõgè grauior discedit. Ira certamen excitat, certamẽ verò cõuicium, cõuiciũ verbera, verbera demũ vulnera, ex quibus & mortes sæpè sequũtur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihilíque te existimauit, tu cogita quomodò ex terra es, & in terram reuertẽris. His nanque modis atque rationibus te cõfirmãs, longè leuiora quàm re vera sint, inuenies tibi aduersarij facta iurgiáque. Sic etiam talionẽ illi securiùs reddes, ostendésque quàm sis contumeliis inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam cõparabis, dum alterius insaniam, occasionẽ philosophiæ ac tuorũ feceris meritorum. Quamobrem si mihi credis, probra contumeliásque minimè curabis: obscurũ te & ĩgloriũ vocauit, nullíúsque æstimationis? terrã te ac cinerem esse dicas. Nec tu melior es patre nostro Abrahã, qui se Gen. 18.
eadem vocauit: ignarum, pauperem, ignobilẽ nominauit? tu vermem te dicas, & è stercore genus ducere, verba Dauid memorans. His etiam Mosis Psal. 21. Num. 12.
decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis petitus probrosis, nõ ad Deum aduersùs illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorũ hominum & Deo gratorum, an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim verborum cõtumelia tẽtaris, illud existima, periculum de te fieri, an Dęo per patiẽtiam adhæreas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterũ procul dubiò consequẽris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo, munitiorem reddes: vel certè si despexeris, acriùs illũ vindicabis. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignũ, cur irato succenses? Ex quo si secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Nõ enim in certaminibus palęstram priùs prouocans, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solùm is qui facinus aliquod graue priùs tẽtauerit, sed qui mali ducis ad scelus exẽplum fuerit imitatus, omninò mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respuere nequaquàm debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas si veritatem excedunt, efferri nõ debes: ità nec ad probra in te nõ verè iactata, minimè dolere. Nónne vides, quemadmodùm sagittę si duriora offendant, resultant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facilè figuntur: ità & in contumeliis euenit: qui eis occurrit ac resistere quærit, illas in se recipit: qui autem mãsuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se pręparauerit, omninò excutiet ac euitabit. Quid, miser, angeris pauperis Iob 1.
appellatione? Reminiscere quòd quemadmodũ nudus in mundũ venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quę obiecta sunt, agnoscas. Quis vnquã ob paupertatẽ in carcerẽ ductus est? Nam egẽre, nõ turpe quidẽ aut aliquod probrum fuerit, sed paupertatem generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cũ di- Lucæ 2. 2. Cor. 8.
ues esset, nostrî gratia egẽre voluit. Si verò & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ à Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim cõ- Ioan. 8. Nihil ira stultius.
tra hæc maledicta irasceris, iam ea corroborãsti. Quidnam est ira stultius? Si verò quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cùm re ipsa prudentiam modestiámque ostenderis. Alapa seu pugillo cęsus es? expuit

aliquis in faciē? Eadē & Dominus est passus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciē auertit. Calūniā pateris? & Domin⁹. Tua laceratur vestis? Et à Domino quoque vestis per vim extracta, & super eā missæ sortes. Nondùm condēnatus es, nondùm cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horū similia tibi succurrant, mētísq; tuæ impetū ac iram cōpescant. Similes namq; præparationes & animi dispositiones, morsus cordis & impulsus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillū statū deducent. Quomodò igitur iræ incōmoda fugiamus? Si eam nullo modo mētē rationémve occupare sinamus. Quamobrē si fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ità retineamus, vt equū iugalem nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquàm excedentē, & via ingredientem, qua à mētis recto consilio dirigitur. Et paulopòst: Ira, quando oportet & vt oportet, ex ratione dispēsata, fortitudinem, patientiam, ac cōstantiam parit: præter verò rectā rationē tractata, furor & insania efficitur. Idcircò nos Psalmus admonet: Irascimini, & nolite peccare. Ipse namq; Dominus in Euangelio illū qui temerè fratri iratus fuerit, reū iudicij facit. Illū verò qui tanquàm pharmaco ad ea quæ oportet, ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur namque: Ponā inimicitiā inter te & serpentem. Et rursus: Hostes sitis Madianitis. Docentis verba sunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominū mansuetissimus, vituli idololatriā damnās, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Vnusquisque, inquit, vestrùm, gladium ad latus teneat, & transite à porta in portam, & flectite per circuitū castrorum, & suum quisque fratrē interimat, & quilibet proximū suum. Et paulo pòst Moyses ait: Vestras hodiè manus Deo consecrâstis, quilibet in filio suo, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iustū reddidit? Nónne iusta contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac mānsuetus existens, postquàm stuprum Zābri & scorti Madianitis palàm in populo vidit, adeóque impudenter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellēt: minimè tā indignū facinus passus, ita vt oportebat vsus, protinùs vtrunque trucidauit. Samuel autē Agag regem Amalech, à Saule cōtra mādatū Domini seruatū, nónne iusta ira in mediū trahens occidit? Sic itaque fit ira sępenumerò bonarum actionū ministra. Helias verò zelotes quinquaginta supra quadringētos turpitudinis sacerdotes, & quadringentos viros sacrorū nemorum, comedētes de mensa Iezabel, iusta sapiētíque indignatione, in totius Israël vtilitatem, vt morte mulctarētur, effecit. Tu autē fratri tuo sine causa irasceris. Quomodò autem sine causa? Cùm sit alius qui instigat dæmon, & alius qui instigatur homo, cui tui maledicis: simile quoddā canibus admittens, qui saxa mordere solent, quādo iactantes attingere nō valent. Instigatus enim ac incitatus, misericordia profectò dignus est. Qui verò incitat, odio maximo est insectandus. In hunc igitur irā trāsfer hominum interfectorem, mendacij patrem, peccati ministrum. Fratrem verò in te peccantem miserebere. Nam si in peccato vsque ad extremum durabit, cum ipso dęmone ęterno tradetur igni. Et iterū post pauca: Si ex Dominico pręcepto omnium

Matth. 26. Esaiæ 50. Matth. 27. Ioan. 19. — Iræ incōmoda quomodò vitari queant. — Ira freno rectæ rationis gubernata, laudabilis. — Psal. 4. Matth. 5. — Genes. 3. Num. 31. Ira veluti armis vsi sunt Sancti. — Exod. 32. — Num. 25. — 1. Reg. 15. — Bonarum actionum ministra nonnunquam est ira. 3. Reg. 18. — Irascendū non tam homini quàm dæmoni, a quo ille impellitur.

vltimus esse assueueris, quonam modo maledictis præter dignitatē prouocatus, ęgrè ferre aut respōdere poteris? Nā si paruus puer verbis te cōtumeliosis peteret, occasionem tibi potiùs ridendi daret. Quòd si phrenesi captus & sensu excidēs, verba incomposita & stulta, miniméque vera dicat, misericordia potiùs quàm odio dignus erit. Non igitur verba solent tristitiam mouere, sed superbia aduersùs eum qui nos vituperat, & vniuscuiusque de seipso phantasia. Quòd si horum alterutrum menti tuę exemeris, inanes quidam sonorum strepitus erunt, quæ ab aduersario dicentur. Quāobrē iram omninò sedabis, indignationémque, nè iram illam quæ de cælo supra omnem impietatem & iniustitiā hominū reuelabitur, experiare. Si enim animo sapienti amaram indignationis radicē extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum semina facilè extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & insidiæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atq; appendices. Itaq; fratres amantissimi, nè obsecro tātum nobis malū inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolā quendā impudentem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritus iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ sunt, cōtentiones, indignationes, sectę, nostris animabus perpetuos generātes tumultus, ibi spiritus mānsuetudinis haud requiescit. Quamobrem beati Pauli monitis obtēperantes, omnem à nobis indignationē ac clamorem cum omni malitia abiiciamus, ac inuicèm boni ac misericordes existamus, expectātes beatā spē mānsuetis omnib⁹ promissam.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimanona ad populū Antiochenum: Nihil iracundo homine insuauius, nihil grauius, nihil infestius, turpius nihil: sicut ecōtrà, nihil nescio irasci iucundius. Feræ potiùs quā iracundo homini cohabitandū est. Nā illa cùm semel mansuefacta fuerit, suam seruat legem: hunc autem quotiescunquè mitigaueris, rursùm efferatur, nisi quis in talem habitū ipsum īduceret. Sicut enim dies clara & serena, & hyems multæ plena tristitiæ, itidèm & irascentis animus, & mansueti. Quis tortor ità laniare latera poterat? quæ ignita tela corpus ità perforarēt? quis furor ex naturalibus ità sensibus excedere facit, sicut furor & iræ cōsternatio? Nòui multos ex ira morbos incurrisse, & febrium difficillimæ præsertim hæ sunt. Si verò ità corpora læduntur, animas cogita: nè cogites enim quod non vides, sed cogita, si malitiam suscipiens ità læditur, quantum patiēs patietur detrimentum. Multi oculos amiserunt, in grauissimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia, facilè sustinebit. Veruntamen talia tanquàm grauia imperat, & horū nobis mercedem statuit gehennam, & diabolus est, & nostrę salutis inimicus: & magis huic, quàm Christo, paremus, qui saluator est & benefactor & protector, & talia dicit, quæ iucundiora sunt & honestiora, vtilioráque ac magis expediunt, & nobis & necessariis nostris plurimùm prosunt. Nil iracundia peius, charissimi, nil ira intempestiuius. Nō opùs est multa dilatione, acutus est morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emisit, ad cuius remedium

Non tam iniurius verba quā superbia nostra nos aduersa prouocat. — Filiæ iræ. — Egregia descriptio iræ. — Ephe. 4. — Matth. 5. — Hominis iracundi vituperatio. — Ira corpus lædit, & animā. — Nihil iracundia peius & infestiuius. Acutus morbus.

medium totius indiget vitæ: & aliquid commisit, quod omnem ipsius vitã subuertit. Hoc enim est difficile, quod in breui tẽpore, & per solam actionem, & per vnum duntaxàt verbum æternis nos frequenter exclusit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc ferã cohibeatis. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus, sed dũ tempus est, equum cohibeamus, nè cessorem subuertamus: iræ amputemus alas, nè ampliùs malum in altitudinem extollatur. Acutum enim est ira vitium, acutum & efficax animas nostras furari, proptereà passim oportet ei aditũ obstruere, absurdũ enim est, feras quidem mãsuefacere posse, animam verò nostram insolescentem despicere. Ignis est vehemens ira omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrumpit, & reddit insuauem, & in visu quenque turpissimum. Quòd si furoris tempore posset irascẽs sibimetipsi notus fieri, non alia foret opùs admonitione. Nihil enim irascẽtis deformius adspectu. Ebrietas quędam est ira, immò verò difficilior ebrietate, & dæmone miserabilior, sed si modestè agere meditemur, optimam philosophię viam inueniemus.

Ignis vehemens omnia deuorans.

Dæmone miserabilior.

3. Et homilia trigesima ad populum Antiochenum: Nõ habitat Spiritus sanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil sani potest emanare, vndè procedit ira. Sicut enim in maris tempestate multus tumult⁹, clamor magnus, nec ibi quis philosophandi tempus habet, ità nec in ira. Vide dæmonibus pressorũ vultus ebriorum & furẽtium: Quid inter se differunt? Nónne furoris totum est? Quid enim si hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus premitur, hoc autem quid peius, quòd & se nõ confunduntur excusare? Nesciebam, inquit, quid dicerem. Et quare nesciebas hoc, cùm sis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquàm effrenis equus furore correptus & impetu? Et excusatio quidem est accusatione digna. Vtinàm enim scisses quæ dicebas. Iræ sunt, inquit, verba, nõ mea. Quomodò sunt illius? certè vires ira non habet, nisi sumat abs te: quale si quis dicat: manûs sunt, non mea vulnera. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientem, sigillum pectori quasi quoddam frenum imponamus. Canis est impudens, ira: sed legem audire discat. Multò peius pressis dæmonio sumus, qui peccamus, dispositi. Sed non spumamus, nec oculos cõtorquem⁹, nec manus. Vtinã hoc in corpore pateremur & non in anima. Vis tibi demonstrem animam spumantem & immundam? cogita irascentes & ebrios ex ira. Qua spuma non emittunt immundiora verba? Verè veluti fœtidã saliuam emanant, & sicut illi præsentium nôrunt neminem, ità nec hi, obtenebrata eis mente & oculis conuersis, non amicũ, non inimicum, non venerabilem, non contẽnendum, sed omnes similiter adspiciunt. Nónne vides eos tremẽtes, sicut & illos? at non humi sternuntur. Sed eorũ anima iacet humi, & palpitãs cadit. Si nanque recta stetisset, non passa fuisset ea quę passa est. An non esse tibi videtur animæ prostratæ & propria spoliatæ solertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Est & alia furoris species difficilior. Qualis autem hæc? Cùm nec iram dimittere sustinent, sed proprium malum apud se nutriunt, mali memoriam quasi quendam

Intempesto mari & dæmoniacis cõparantur iracundi.

Ira vires non habet, nisi eas à nobis accipiat.

Canis est impudens.

Dæmoniacis comparantur homines ex ira ebrij.

Ira [illegible]

tortorem. Ipsos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum esse putas tormentum homini præcordia percussio, quotidiè, qualiter inimicum vlciscatur, consideranti? Priorem semetipsum punit & castigat, intra seipsum tumens, aduersus se pugnans & exardescens. Nam necessè semper est apud te ignem accensum esse. Et paulo pòst: Nec ad vesperam vsque maneat, inquit Paulus: tãquàm enim tabes quædam & tinea mẽtis nostræ radicem corrodit. Quam tuis visceribus feram includis? Satius est anguem vel viperam in corde tuo latere, quàm iram & rancorem. Illa nanque nos repentè relinquunt, hæc autem semper remanet, dentes infigens, infundens venenum, graues adducens cogitationes. Non est contemptibilium hominum, ab ira non vinci. Contemptibilium autem est, ità timere risum extrinsecùs, vt proptereà capiantur, & proprio succumbant vitio, & Deum offendant, séque vlciscantur.

Ephe. 4.

Satius esset serpentem in corde latere.

4. Idem homilia trigesimaprima ad populum Antiochenum: Bestiam cùm maximè efferatur, tunc fugimus omnes: sic & irascentem. Hócne honorem esse cẽses, quoniam & bestiam honoramus & furentes, cùm declinamus? Nequaquàm. Nota magis hæc est contumelia: immò verò neque nota, neque contumelia, sed misericordia & humanitas. Non cernis nautas, cùm vehemens ventus spirauerit, vela dimittẽtes, nè submergatur nauigium? equos, cùm in campũ delati cessorem abripuerint, à cessore non retrahi, nè vires in cassùm exhauriat? Ignis est ira, flamma est velox, indigens materiæ. Igni fomitem nè præbeas, & statim malum extinxeris. Non habet ex se fortitudinem ira, nisi sit alter qui nutriat eam. Nulla tibi est excusatio. Ille furore tenetur, & nescit quid agat: tu conspiciens eum cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam sperabis? Si quem in conuiuio constitutus ab initio videris ebrium, & turpiter agentem. Nónne multò magis post illum inebriatus, venia fueris indignus? Itidèm & hîc, quam excusationem esse putamus, dicendo scilicet, Ego non cœpi? Hoc contra nos est, quòd nec illum conspicati, sumus correcti. Vt si quis diceret, Ego priùs non interfeci: proptereà nanque puniri dignus es, quoniam nec exemplum intuitus, temetipsum coërcuisti. Si videris vomentem ebrium, distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immunditia mensam implere, omnes eum fugere, & postmodùm in eadem incidas: num eris magis odiosus? Talis est & irascẽs, immò verò vomẽtis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: nõ enim ira permittit, sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, vt plurimùm omnia eiicit: itidèm & hic immodicus feruor animam vexans, ea tegere quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, puluerem eorum iniiciamus vomito. Quid agentes? tacẽtes, canes vocemus, vt ipsa deuorẽt vomita. Noui, quòd audiẽtes nauseam patimini: sed cùm hæc fieri videris, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est, cõtumeliis

Feris comparantur irascentes.

Ignis est ira.

Excusatione carent iracundi.

Vomentibus comparantur.

Q q

gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquàm semel euomuit, destitisset, non esset par illi: si verò rursùm eadem vomit, manifestum est quòd eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturę, illud verò minimè, immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodo? Non enim secundùm naturam est, temerè contumeliam inferre, sed prętèr naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporũ morbus est præter naturam, similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eo moratur diu, paulatim moritur, in eo verò, quòd iuxta naturam est, diù commorãs non perit. Mâllem cum homine cœnum edente mẽsam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos stercus mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ cõtumeliosi loquuntur? Studium eis est, nihil sanũ eloqui, mũdum nihil, sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere quàm dicere, & quod grauius est, alios se cõfundere putant, cùm seipsos dedecore magis afficiant.

Porcis comparantur.

5. Item homilia sexta in Acta Apostolorum: Nihil insuauius homine iracũdo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil fœdius, quemadmodùm scilicet nihil suauius est eo qui nescit irasci: Melius est cohabitare bestię, quàm homini tali, nam illa quidem si semel cicuretur, seruat suam legem, illum autẽ quoties placaueris, iterùm exasperatur. Sibi enim habitũ quendã talem indidit semel. Quemadmodùm enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multùm distant, ità etiam iracundi ac mansueti animæ. Sed nondùm quæ ab illis ad alios veniũt incommoda, sed solùm quæ sibiipsis inferunt, audiuimus. Quamuis & hoc non paruum damnum, alium dãno affecisse. Veruntamen nunc hoc cõsideremus: Quis tortor &c. vt suprà ex homilia vigesimanona ad populum Antiochenum, B, testimon. secundo.

Nihil insuauius iracundo.

Melius est cũ bestiis habitare.

6. Et homilia quarta in Matthæum: Ponamus, si placet, iram quoquè bestiam esse quendam: quantum igitur ab aliis erga mitigandum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impẽde curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mãsuetam. Siquidem hæc fera & vnguibus sæuissimis armatur, & dẽtibus, & nisi illam solicitè mansuefeceris, cuncta simul disperdet atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniuersa confodiens. Neque enim solummodò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cũctas siquidem eius omninò vires discerpit ac deuorat, eámq; ad omnia inutilẽ facit. Si enim ij qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adæsísque visceribus, quo modo nos venenatam hãc in nobis alẽtes viperam, irã dico, quæ omnia interiora hominis depascitur, quid vnquàm sanum aut forte poterimus cogitare aut patere?

Ira velut bestia mitiganda & mansuefacienda.

Qualis bestia sit.

Corpori animæque nocet.

7. Idem homilia decimaoctaua in Matthæum: Medici quando iniuriis & calcibus cæduntur furentum, tunc illorum magísque miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, sciẽtes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam, sic tractes iniurios. Illi nanque sunt maximè ægroti, omnémque violentiam sustinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à sęuissimo dęmone, propriæ scilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dęmone actos videm*, sæpe lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoquè eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracũdi, immò illis longè miseriores, qui vtiquè sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quod veniam nõ meretur istorum dementia. Noli igitur insultare iacenti, quinimmò miserere. Etenim si videamus, aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quíque etiam malignum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huc illúcque iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abiicimus ægrotum, sed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodùm à tam grãdi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros, nec eos vspiam relinquamus, priusquàm totam prorsus amaritudinem ponant, & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscet, à quanta illum conturbatione sanaueris, & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te ilicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauissima ægritudine liberâsti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cũcta miratus.

Iracundi vt ægroti curandi sunt.

Sæuissimus dæmon, mentis furor.

Miseriores iracundi insanis sunt.

8. Gregorius Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigesimo: Virum stultũ interficit iracũdia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnoperè est, quia quoties turbulẽtos motus animi sub mãsuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem conditoris redire conamur. Nam cùm trãquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò scissámque perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat.

Iob 5. Iræ reprehensio.

9. Et capite trigesimoprimo: Quanta ergò sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernę imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientia perditur, vt quid, quóve ordine agendum sit, omninò nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit, quia nimirùm intelligentiæ lucem subtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes, quia scilicet confusus animus nequaquàm explet, etiã si quid intelligere prudẽter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiam Dei non operatur, quia dum perturbata mens, iudicium* suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectũ putat. Per iram gratia vitę socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracũdo, nè discas semitas eius, & sumas scandalũ animæ tuæ. Et idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendũ? Quia qui ex se humana ratione non temperat, necessè est vt

Quanta sit iracundiæ culpa.

Sapientia perditur per iram. Eccl. 7.

*Iustitia per eandem relinquitur. Iacob. 1. for. * fine rationε.*

Amicitiam humanam. Prouer. 22.

Concordia rumpitur. Prou. 16.

est vt bestialiter solus viuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effūdit, quia etiam malos quos incautè ad discordiam prouocat, peiores facit.

Lux veritatis amittitur. Ephe. 4.

Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram. quia cùm menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suę cognitionis abscondit.

Sancti Spiritus splendor excluditur. Esaiæ 66.

Per iram, sancti Spiritûs splendor excluditur, quo contrà, iuxta vetustam translationem, scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilē & quietum, & trementem sermones suos? Cùm enim humilem diceret, quietum protinùs adiunxit. Si ergò ira quietem mentis subtrahit, suam sancto spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se prępedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquàm recognoscuntur noti: Lingua quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat.

Abreptitiis iracundi similes.

In quo itaque iste ab abreptitiis longè est, qui actionis suæ conscius non est?

Ira aliquando vsque ad manus prosilit.

Vndè fit plerunquè, vt vsque ad manus ira prosiliat, & quo ratio longiùs recedit, audacior exurgat, séque ipsum animus retinere nō valet, quia fact' est potestatis alienæ, & eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam mentem captiuam tenet.

Ira ad maledicta & imprecationes prosiliens.

Aliquādo autem manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris nanque interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque vt voto & voce homicidium peragat, etiā cùm à lęsione proximi manibus cessat.

Ira in corde seclusa nec extrinsecùs se proferens.

Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foràs per linguam non exprimit intùs deteriùs ignescit, vt iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quàm sit auersus, dicat. Et nonnunquàm hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur, si tamē solicitè in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquàm verò dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitùs à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt: causæque quæ grauiùs exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunquè ira per silentium clausa, intra mentem vehementiùs æstuat, & clamosas tacita voces format, verba sibi, quibus exasperetur, obiicit, & quasi in causæ examine posita, duriùs exasperata respōdet, quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorum furor.

Prouerb. 11.

Sicque fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eúmque grauiùs clausa iræ flamma cōsumat. Vnde benè ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi, vipereæ sunt generationes, mentem comedunt matrem suam.

10. Capite trigesimosecundo: Sciendum verò est, quòd nōnullos ira citiùs accendit, faciliùs deserit.

Primum & secundum genus iracundorum.

Nonnullos verò tardè quidem commouet, sed diutiùs tenet. Alij nanque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt: citiùs quidem flāmam faciunt, sed protinùs in fauillā frigescunt. Alij autem lignis grauioribus durioribúsque non dispares, accensionem tardè suscipiunt, tamen accensi semel, difficiliùs extinguuntur, & quia se tardiùs in asperitatem concitant, furoris sui diutiùs ignem seruāt.

Tertium & quartum.

Alij autem, quod est nequius, & citiùs iracundię flammas accipiunt, & tardiùs deponunt. Nonnulli verò has & tardè suscipiunt, & citiùs amittunt.

Comparatio istorum quatuor inter se.

In quibus nimirùm quatuor modis liquidò lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plùsquàm primus appropinquat, & in malo secundū tertius superat. Sed quid prodest quòd iracundia quomodò mētem teneat, dicimus, si non etiam, qualiter compesci debeat, exprimamus?

Bifariàm ira comprimitur.

Duobus enim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, vt mens solicita antequàm agere quodlibet incipiat, omnes sibi quas pati potest, contumelias proponat, quatenus redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirùm venientia tanto fortiùs excipit, quanto se cautiùs ex præsciētia armauit. Qui enim improuidus ab aduersitate depræhenditur, quasi ab hostę dormiens inuenitur, cúmque citiùs inimicus necat, quia nō repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidiis vigilans expectat, & indę ad victoriam valenter accingitur, vndè nesciens depræhendi putabatur. Solerter ergò animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari, vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus: & quicquid acciderit, prouidus superet: & quicquid non accesserit, lucrum putet.

Secūdus modus.

Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cùm alienos excessus adspicimus, nostra quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Cōsiderata quippe infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Patienter nanque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cùm surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo sæpè se recolit parcenda peccâsse.

Ira duplex, alia bona, alia mala: siue, irā per vitium, & ira per zelum.

11. Et capite trigesimotertio: Sed inter hæc solerter sciendum est, quòd alia est ira quam impatiētia excitat, alia quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio, hæc est virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinę animaduersionis impetum Phinees per gladium non placâsset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo cōtra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio ęterni rectoris exarsit. De hac ira per Psalmistā dicitur: Irascimini & nolite peccare.

Psal. 4.

Quod nimirùm non rectè intelligūt, qui irasci nos nobis tantūmodò, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim sic proximos, vt nos amare præcipimur: restat vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitiis, irascamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis.

Eccl. 7.

De hac iterùm Psalmista ait: Turbatus est præ ira oculus meus.

Psal. 6.

Ira quippe per vitium, oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum

saltem recti æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse nanque zelus rectitudinis quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed indè subtiliùs ad alta reducitur, vndè ad tēpus, nè videat, reuerberatur. Nam ipsa recti æmulatio, æterna post paululùm in tranquillitate largiùs aperit, quæ hic interim per commotionem claudit: & vndè mēs turbatur nè videat, indè proficit, vt ad videndum veriùs clarescat, sicut infirmanti oculo cùm collyriū immittitur, lux penitùs negatur: sed indè cam post paululùm veraciter recipit, vndè hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquàm verò cōmotioni cōtemplatio iungitur nec præualet mens perturbata conspicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cùm commotæ nubes cæli faciem obducūt: nec turbatus fons inspicientis imaginem reddit, quam trāquillus propriè ostendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in
Ira pedissequa, non domina, esse debet. se speciem similitudinis obscurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum sommoperè est, nè hæc eadē que instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat: sed velut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquàm recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cùm subdita rationi famulatur. Nam quantumlibèt ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mētem vicerit, rationi protinùs seruire contemnit, & tanto se impudentiùs dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Vndè necessè est vt hoc ante omnia qui zelo rectitudinis mouetur, attēdat, nè ira extra mentis dominium transeat, sed in vltione peccati tempus modúmque considerans, surgentem animi perturbationem subtiliùs retractando restringat, animositatem reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, vt eo fiat iustior vltrà alienus, quo priùs extitit victor suus, quatenùs sic culpas delinquentium corrigat, vt antè ipse qui corrigit, per patientiam crescat vt feruorem suum transcendendo diiudicet, nè intemperātèr excitatus ipso zelo rectitudinis longè à rectitudine aberret. Quia verò, sicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, rectè nunc dicitur: Virum stul-
Iob.5. tum interficit iracundia. Ac si apertè diceretur: Ira per zelum, sapientes turbat: ira verò per vitium, stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

12. ECCLESIASTIS septimo: Melior est patiens arrogante. Nè sis velox ad irascendū: quia ira in sinu stulti requiescit.

13. ECCLESIASTICI octauo: Cum iracundo non facias rixam, & cum audace nō eas in desertū: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.

14. ET capite vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruās seruabit. Relinque proximo tuo nocēti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propiciationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illi⁹? Memēto nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mādatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite: & minues peccata: homo enim iracūdus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substentiā suam exaltabit iram suam. Certamen festinatū incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificās adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit, & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis, qui respicit illam, nō habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat.

15. IDEM capite trigesimo: Zelus & iracundia minuunt dies.

16. PROVERBIORVM duodecimo: Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dessimulat iniuriam, callidus est.

17. ET capite decimoquinto: Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

18. RVRSVM capite decimooctauo: Labia stulti miscēt se rixis, & os eius iurgia prouocat. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

19. ITEM capite vigesimosecundo: Noli esse amicus homini iracūdo neque ambules cum viro furioso, nè forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.

20. ITERVM capite vigesimosexto: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

21. ET capite vigesimoseptimo: Graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

22. IOB quinto: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

23. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

24. ET trigesimo: Miserere meî Domine quoniam tribulor, conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.

25. AD Ephesios quarto, vt in textu.

26. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonēm de ore vestro. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatē, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos, &c.

27. BERNARDVS sermone decimotertio in Psalmum,

Psalmū, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miserāda pernicies. Occupemus illā fratres, in quibus expedit, nè fortè ad inutilia illicitáque prorūpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere, vt omnia illa nō prosint. Vultis scire quænā illa sit? Iniquitas propria. Ità dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris nō mouetur, magis & amplectitur ea. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit dānū, sit conuiciū, sit læsio corporalis: paratus sum, & nō sum turbatus, quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia paruipendam in huius æstimatione doloris? Filius (inquit) vteri mei persequitur me, & cōuiciāti seruulo indignabor? Cor meū dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorū meorū, & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirùm non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Irascendū est iniquitati propriæ.

Psal.53.

2.Reg.16. Psal.39.

28. Ambrosius libro primo Officiorū, capite vigesimoprimo: Caueatur iracundia, aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati, indignatio est, quæ ità animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deindè, quoniam ità plerunq; motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque * euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, nè occuparetur: meditare quomodò motū animi tui vincas, iracundiam tēperes. Resiste iræ, si potes, cede, si nō potes, quia scriptum est: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti piè cessit: & Rebecæ, id est, patientiæ instructus consilio, abesse maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem, & tunc redire, cùm fratrem mitigatum putaret. Et ideò tantam apud Deū inuenit gratiam. Quibus deindè obsequiis, quantis muneribꝰ fratrē ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentē tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapiētia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te cōtumacia respondētis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationē: si non potueris mitigare mentē, reprime linguam tuam. Sic enim scriptū est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua nè loquantur dolum. Deinde inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum, si non præualueris, frænos linguæ impone tuæ: deinde reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuêre libris. Sed ille sensus huius habet gratiā, qui prior dixit. Vitemus ergò, aut temperemus iracundiam, nè sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitiis exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam: non inferius, quàm omninò non cōmoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Noli respondere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Citò culpa culpam excutit. Si lapides teras, nónne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytæ Tarentini dictū Philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflictarem, nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione compresserat. Et quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare: Et bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vndè aduertimus, tempestiuis quoque intercessionibus non solùm cedere nos, sed etiam delectari oportere: Eousquè autem delectatus est, vt benediceret interuenientem, quòd ab studio vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pēnas sicut colūbæ, & volabo, & requiescam? Illi ergò ad iracundiam prouocabant, hic trāquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inflectendum magis ratione doctrinæ, quā extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerū indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed * lenitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergò ità, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia citò cōmotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plus inflāmatur, & citò in culpam cadit. Melior est autē secundum Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui vrbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, nè in perturbationes priùs incidamus, quàm animos nostros ratio cōponat. Exanimat enim mētem plerunque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrū est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, nè repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta mitescat.

De cohibenda ira.

* euinci.

Roman.12.

Gen.27.

Gen.32.& 33.

Psal.33.

Archytæ Tarentini dictū.

1.Reg.25.

Psal.54.

Ibidem.

Psal.4. Irascimini & nolite peccare, variè intelligitur.

* lenitudo

Prouer.16.

29. Augustinus in psalmum quartum: Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiā si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundùm Deum, vt mente seruiamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis de præteritis peccatis, & vlteriùs peccare desinite.

Psal.4. Eiusdem interpretatio.

30. Idem in libro de vera religione, capite quadragesimoquinto: Inuicti esse volumus, & rectè: habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad eius imaginē factus est: sed eius præcepta erant seruāda, quibus seruatis, nemo nos vinceret.

Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter cõsensimus, domatur dolore pariendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus quæ nos commouere ac perturbare potuerunt. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram nõ possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen & si habeat vitia, non est tamẽ ipse vitiũ. Quanto igitur honestius homo nos vincit, quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitiũ esse inuidentiam, qua necesse est torqueatur & subiiciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergò vt homo nos vincat, quàm inuidẽtia, vel quodlibet aliud vitiũ. Et deinceps sequenti capite: Sed nec ab homine vinci potest qui vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cùm ei eripitur ab aduersario, quod amat.

Ab ira vinci turpius quam ab homine.

31. Item epistola octogesimaseptima ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas, si diutiùs ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in aliũ diem durauerit.

Ira perseuerãs corrũpit cor.

32. Et epistola centesima quadragesimanona ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, nè cuiusquã odium cordis intima teneat, neq; sinat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deus claudat ostium, nosti optime frater. Subrepit autem dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Irà enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutiùs eam in vase detinet, donec totum acescat, vásque corrumpat. Quapropter multo melius nec iustè cuiquam irascimur, quàm velut iustè irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis ista solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quàm forsitan per ignorantiam excludi bonũ, dum cauemus nè recipiatur malus. Sed in affectibus animi contrà est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iustè pulsanti non aperire penetrale cordis, quam admittere nõ facilè recessuram, & peruenturam de surculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citiùs quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cùm super eam sol occiderit.

Matth. 6.

Inueterascens ira fit odium.

Præstat etiam iustè nemini irasci.

33. Gregorius Magnus libro octauo, epistola quinquagesimaprima ad Leontium: Quoties ira animũ inuadit, mentem edoma, vince teipsum. Differ tempus furoris, & cùm tranquilla mẽs fuerit, quod placet, vindica. Ira enim in vindicta malorum sequi debet rationem animi, non præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & nõ lasciua ante faciem prorũpat. Aliquando verò ostẽdenda est, & non exhibenda. Aliquando exhibenda est, sed nũquã sequenda. Quando enim in executione iustitiæ placata mente irascimur, iracundiã & non sequimur, & exhibemus. Ira enim quæ animũ perturbat, quanta consideratione cauenda est, mõstratur. De qua scriptum est: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquẽdum, & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiã Dei non operatur. Hinc rursum scriptum est: Quis potest habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Hinc iterùm dicitur: Noli esse cũ homine iracũdo, neq; ambules cum viro furioso: nè fortè discas semitas eius, & sumas scãdalum animæ tuæ. Contra hanc in laude patientiæ dictũ est: Melior est vir qui vincit iram quàm qui capit ciuitatem magnam. Hinc Dauid personã in se infirmorum sumens, ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Atque ex ipsa perturbatione quid sequatur, adiunxit, dicens: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cùm turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos nostros ad vetustatẽ reducimur, quia inter malignos spiritus ad vetusti hominis similitudinem reuocamur. Cùm igitur irã quæ cor permouet, sacra eloquia tot testimoniis detestentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in testimonio illius toties reprobatur.

Ira refrenanda & vitanda.

Iacob. 1.

Prouerb. 28.

Prouerb. 22.

Prouerb. 16.

Psal. 6.

34. Idem in parte tertia pastoralis curæ, admonitione decimaseptima: Admonendi sunt iracundi, vt æmulationi quam se habere existimant, mãsuetudinem subiungant. Idcircò nanque spiritus sanctus in columba & in igne mõstratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquàm ergò sancto spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis feruorẽ æmulationis deserit, aut rursum in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit. Sed lõgè alia est ira quæ sub æmulationis specie surripit, alia quæ turbatum cor & sine iustitiæ prætextu cõfundit. Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc autem semper in iis quæ non debet, inflãmatur. Sciendum quippe est, quia in hoc ab impatiẽtibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata nõ tolerant: isti autem etiam quæ tolerantur, important. Nam iracundi sæpè etiam se declinãtes insequuntur, rixæ occasionem cõmouent, labore cõtentionis gaudent: quos tamẽ meliùs corrigimus, si in ipsa iræ suæ cõmotione declinamus. Perturbati quippe quid audiãt, ignorant: sed ad se reducti, tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquilliùs toleratos erubescũt. Menti autem furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruersum videtur: Vndè & Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam, digesto vino, laudabiliter dixit: & idcircò malũ quod fecerat, cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audiuit. Cùm verò ità iracundi alios impetunt, vt declinari omninò non possint, non aperta exprobratione, sed sub quadam sunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

Ira mansuetudine temperãda.

Ioan. 1.

Actor. 2.

Ira per zelum & ira per vitium.

Impatiens & iracũdus quomodò differant.

1. Reg. 25.

35. Matthæi quinto: Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniẽs offeres munus tuum.

36. Item libro vigesimoprimo Moralium, capite quinto, vt suprà de peccatis in genere, quæstione tertia, E. testimo. sexto.

37. Augustinus libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono, vt suprà ibidem, testimo. septimo.

38. Et in Enchiridio ad Laurentiũ, capite septuagesimono: Sunt autem quædam peccata quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarẽtur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medici-

medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait, Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, &c. Matth. 5.

IX.

Quid est Acedia, & quas gignit filias?

A. Acedia est remissi animi languor ad benè operandum, præsertim verò tristitia est de re spirituali. Quæ has gignit [a] filias: Malitiã, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta necessaria, mentísque circa res illicitas euagationem.

Bernard. sermon. 5. & 6. de Ascens. Domini. Grego. 3. parte curæ pa. admon. 16. a Grego. 31. Moral. cap. 31. Eccl. 33. d. Prou. 15. b. Eccl. 7. a 30. d. Prouer. 17. d. Psa. 118. d 39. c
b Matth. 20. a 22. a
c. Apocal. 3. c. Proue. 6. a b 10. a d 13. a 18. b 19. c. d 20. a 22. d 22. b 24. d 25. c 26. b 28. c Eccl. 5. b 7. b 14. a c 22. a Psal. 72. a Hier. 48. b Rom. 13. c 2. Corinth. 7. c Galat. 3. a Apocal. 2. a
d Matth. 7. c 3. c. 21. b Luc. 13. b Ioan. 15. a
e Matth. 25. a Eccl. 6. c Ecclesi. 9. c 2. Thessal. 3. c Gal. 6. c Heb. 12. b Rom. 12. c Philip. 4. a
f Marc. 13. d Matt. 24. d. 25. a Io. 9 a Eph. 5. d. Apo. 3. a
g Luc. 13. Matth. 7. b 11. b

B. Huic peccato sunt obnoxij homines [b] ociosi, inertes, & quos [c] tepidos Scriptura vocat, ac omnes demùm, qui tẽpus hoc gratię diémque salutis rebus ac studiis vanis transigunt. Finis autem huius peccati est, quẽ docet in Euangelio CHRISTVS: [d] *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Tum alibi: [e] *Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interim à nobis, nè torpeamus, fieri velit: [f] *Videte*, inquiens, *vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.* [g] *Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.*

C. Hæc summatim perstrinximus, vt qui iustitię vias sunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas pestes, quas ostendimus, nõ solùm cognoscant & obseruent, sed etiam ex præscripto diuinæ legis, à se aliísque depellere & penitùs arcere conentur. *Beatus* verò *vir* [h] *qui nõ abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum nõ stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit*, quemadmodùm Psaltes canit regius, vt primam iustitiæ ac beatitudinis partem cantico suo primo demonstret.

h Psal. 1. a Bernard. sermo. 35. ex paruis sermonib.

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS sermone tertio de Ascensione Domini: Non dubito ego intellectum omnium vestrum (qui hîc estis) illuminatum esse: sed non affectum æquè esse purgatum, manifestis approbabo coniecturis. Omnes quod bonũ est nôstis, & viam per quam incedere, & quomodò in ea incedere debeatis, sed voluntas non vna est. Quidã enim ad omnia viæ & vitæ huius exercitia non solùm ambulant, sed & currunt, immò potiùs volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & pãni suaues, labores nõ solùm tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alij autem nõ sic, sed corde arido & affectione recalcitrãte vix trahuntur ad hęc, vix gehennali timore compelluntur. Quosdã nec compellimus quidẽ, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt iterum multi inter nos qui de vno pane comedunt nobiscum, dormiunt nobiscũ, cantãt nobiscũ, laborãt, miseri & miserabiles, vtpotè socij tribulationis, sed cõsolatiõis nõ ità. Núquid abbreuiata est manus Domini, vt omnibus donare non possit, qui aperit manũ suã, & implet omne animal bñdictione? Quid ergò in causa est? Illud omninò, quia nõ vidẽt Christũ cùm tollitur ab eis, id est, non cogitant quomodò eos orphanos reliquerit, quòd peregrini & aduenæ sint super terram, quòd tam diù fæculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diù ità permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodãmodò in inferno sunt, vt nũquàm ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertatem spiritus, quæ sola facit iugũ suaue, & onus leue. Indè autem tã perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est, volũtas eorũ nondùm purgata est, nec bonũ sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauiter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hæc interrumpũt aliquando, non tamen penitùs rumpunt. Indè est, quòd rarò affectiones suas dirigunt in Deũ, & eorũ cõpunctio non cõtinua, sed horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima nõ potest, quę his distractionibus subiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tanto ampliùs istis implebitur: si multùm, multũ: si parùm, parùm. Vel certè si magis probas, nunquàm istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit, oleum stare necesse est: nec mittunt vinum nouũ nisi in vtres nouos, vt ambo conseruentur. Neque enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio cõmorãtur, præsertim cùm tepiditas ipsi Domino soleat vomitũ prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærẽtes, quæ sola sancta (quia sãcti sanctorũ) erat, spiritu sancto repleri nequiuerunt donèc tolleretur ab eis: tu carni tuæ (q̃

Voluntas non vna omnium.

Perniciosa tepiditas vnde manet.

Tepidi quales sint.

Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentũ & pręsentiam.

4. Reg 4. Matth. 9. Marc. 2.

Apoc. 3. Ioan.

sordidissima est, & diuersarum spurcitiarum phâtasiis repleta) adstrictus & cõglutinatus, illum metacissimum spiritum te posse putas suscipere, nisi carneis istis consolationibus funditùs renũciare tentaueris? Reuerà cùm inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua cõuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & volũtas renouabitur, vel potiùs noua creabitur: & omnia quæ primò difficilia, immò impossibilia videbantur, cum multa percurrãtur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, spiritum tuũ, & creabũtur, & renouabis faciem terræ. Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergò spiritu, creatur & renouatur facies terræ, id est, terrena voluntas fit cælestis, parata ad nutum citiùs obedire. Beati qui tales sunt: quia non solùm malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim quos suprà commemorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, id est, carnales, & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euanuit.

Modus profligandi teporem.

Psal. 103.

Genes. 6.

2. Et sermone sexto: Vtinam autem hæc vt intellectum admonent, moneant & affectum, nè sit intùs amarissima cõtradictio, & diuisio molestissima, dũ hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur indè deorsum. Nimirùm aduertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus, viros repletos cõsolatione, superabundãtes gaudio, iucundos semper & hilares, feruentes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò suspicientes in cælum, & puras manus in oratione leuãtes, solicitos obseruatores cõscientiæ, & deuotos sectatores bonorum operum, quibus amabilis disciplina, dulce ieiunium, vigiliæ breues, labor manuum delectabilis, & vniuersa deniquè conuersationis huius austeritas refrigerium videtur. Contrà sanè inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficiẽtes sub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est, quorum breuis & rara compũctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorum obedientia sine deuotione, sermo sine circũspectione, oratio sine cordis intentione, electio sine ædificatione, quos deniquè (vt videmus) vix gehennę metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coërcet. Nõ tibi horũ vita inferno penitus appropinquare videtur, dũ intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habẽt mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentantur, socij planè tribulationis, sed nõ consolationis? Exurgamus, obsecro, quicunque eiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abiicientes perniciosam tepiditatem, etsi non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdùm miserabiliter plangimus) etiam vomitum prouocare: certè quia molestissima, plena miseriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure censetur. Si quærimus quæ sursum sunt, etiã sapere & prælibare interim studeamus.

Religiosi feruentes.

Tepidi.

Exhortatio ad tepidos.

Inferno proxima, & vmbra mortis tepiditas censetur.

3. Gregorius tertia parte curæ pastoralis, admonitione decimasexta: Aliter admonendi sunt pigri, atque aliter præcipites. Illi nanque suadendi sunt, nè agenda bona dum differunt, amittant: isti verò admonendi sunt, nè, dum bonorum tempus incautè festinando præueniunt, eorũ merita immutẽt. Pigris itaque intimã[illegible], quòd sępè dum opportunè agere quę possum[illegible]dumus: paulò pòst, cùm volumus, nõ valemus. Ipsa quippe mẽtis desidia dũ cõgruo feruore non accenditur, à bonorũ desiderio funditus, conualescente furtim torpore, mactatur. Vndè apertè per Salomonẽ dicitur: Pigredo immittit soporẽ. Piger enim rectè sentiendo quasi vigilat, quamuis nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia paulisper etiam rectè sentiendi vigilantia amittitur, dùm à benè operãdi studio cessatur. Vbi rectè subiungitur: Et anima dissoluta esuriet. Nam mẽs quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferiùs per desideria expandit. Et dũ studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur, vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per voluptatũ desideria spargat. Hinc ab eodem rursus Salomone scribitur: In desideriis est omnis ociosus. Hinc ipsa veritate prædicante, vno quidẽ exeunte spiritu munda domus dicitur: sed multiplicius redeunte, dũ vacat, occupatur. Plerunque piger dũ necessaria agere negligit, quędam sibi difficilia opponit, quædã verò incautè formidat: & dũ quasi inuenit quod velut iustè metuat, ostendit quòd in ocio quasi non iniustè torpescat. Cui rectè per Salomonem dicitur: propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia & torpore cõstrictus, agere quæ debet bona cõsiderat, & dissimulat. Propter frigus quippe piger nõ arat, dum parua exaduersò mala metuit, & operari maxima prætermittit. Bene autem dicitur: Mendicabit æstate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cùm sol iudicij feruentior apparuerit, quia frustrà regni aditum postulat, nihil accipiens æstate mendicat. Benè hinc per eundem Salomonẽ rursùm dicitur: Qui obseruat ventum, nõ seminat: & qui considerat nubes, nunquam metit. Quid enim per ventũ, nisi malignorum spirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes quæ mouentur à vento, nisi aduersitates prauorum hominũ designantur? A ventis quippe impelluntur nubes, quia immundorũ spirituum afflatu praui excitantur homines. Qui ergo obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metit: quia quisquis tentationem malignorum spirituum, quisquis persecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sanctæ retributionis secat.

Qua de re pigri admonendi sunt.

Prou. 13.

Ibidem.

Matth. 12.

Prou. 20.

Eccle. 11.

Tristitia in acediæ filia.

4. Idem libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De tristitia, malitia, rãcor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur.

5. Ecclesiastici trigesimo tertio: Multam malitiam docuit ociositas.

6. Prouerbiorum decimoquinto: Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deiicitur spiritus.

7. Ecclesiastici septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.

8. Et trigesimo: Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. Iucũditas cordis, hæc est vita hominis, & thesaur⁹ sine defectio-

defectione sanctitatis, & exultatio viri est longæuitas. Miserere animæ tuæ placẽs Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius, & tristitiam longè expelle à te. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.
9. PROVERBIORVM decimoseptimo: Anim⁹ gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa.
10. PSALMO centesimo decimooctauo: Dormitauit anima mea præ tædio.
11. ET psalmo trigesimonono: Cor meum dereliquit me.
1. B. MATTHÆI vigesimo: Egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vndecimam verò exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hîc statis tota die ociosi? &c.
2. ET capite vigesimosecundo: Iterùm misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abiêrunt, alius in villam suam, alius verò ad negociationem suam.
3. APOCALYPSIS tertio: Et Angelo Laodiceæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturę Dei: Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinàm frigidus esses, aut calidus. Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum, & locupletatus & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.
4. PROVERBIORVM sexto: Discurre, festina, suscita amicum tuum: nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quasi damula de manu: & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicã ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principẽ, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequò piger dormies? quãdo cõsurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululùm cõseres manus vt dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Sivero impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.
5. ET capite decimo: Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium, diuitias parat. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum.
6. CAPITE decimotertio: Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.
7. ITEM decimooctauo: Pigrum deiicit timor: animę autem effœminatorum esurient. qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.
8. ET capite decimonono: Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.
9. CAPITE vigesimo: Propter frigus Piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur illi.
10. ET vigesimoprimo: Desideria occidunt pigrum, noluerũt enim quicquam manus eius operari, tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit.
11. ITEM capite vigesimosecundo: Dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidẽdus sum.
12. CAPITE vigesimoquarto: Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidũ destructa erat. Quod cùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. Vsquequò piger dormies? vsquequò de somno consurges? Parùm inquã dormies, modicum dormitabis: paululùm manus cõseres vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendacitas quasi vir armatus.
13. ITEM capite vigesimoquinto: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ità tristitia viri nocet cordi.
14. CAPITE vigesimosexto: Dicit piger, Leo est in via, & leæna in itineribus: sicut ostium vertitur in cardine suo, ità piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suũ eas conuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.
15. ET capite vigesimooctauo: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate.
16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominũ, & nè differas de die in diem, subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.
17. ET capite septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.
18. CAPITE decimoquarto: Felix qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.
19. CAPITE vigesimosecundo: In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidat⁹ est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.
20. PSALMO septuagesimosecundo: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabũtur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua, &c.
21. HIEREMIÆ quadragesimooctauo: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, vel, vt Septuaginta transtulerunt, ἀμελῶς, id est, negligenter.
22. AD Romanos decimotertio: Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere.
23. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Seculi tristitia mortem operatur.
24. AD Galatas tertio sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?
25. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primã reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris, & age pœnitẽtiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo cãdelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.
26. MATTHÆI septimo: Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.
27. CAPITE tertio: Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

28. Et capite vigesimoprimo: Manè autem reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnā secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantùm, & ait illi: Nunquàm ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.

29. Lvcæ decimotertio: Dicebat autem hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plātatā in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærés fructum in ficulnea hac, & nō inuenio. Succide ergò illam, vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora, & si quidem fecerit fructū: sin autem, in futurum succides eam.

30. Ioannis decimoquinto: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: Omnem palmitem in me, nō ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plùs afferat.

3. Matthæi vigesimoquinto: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi nō semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te cōmittere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem vtiquè quod meum est, cum vsura. Tollite itaque ab eo talētum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abūdabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

32. Ecclesiastici sexto: Sapientia doctrinæ secundum nomē est eius, & non est multis manifesta, quibus autem cognita est, permanet vsque ad conspectum Dei. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & nè abiicias consilium meum, iniice pedem tuum in cōpedes illius, & in torques illius collum tuum. Subiice humerum tuum, & porta illam, & nè acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.

33. Ecclesiastis nono: Quodcunque facere potest manus tua, instāter operare: quia nec tempus, nec ratio, nec sapiētia, nec scientia, erunt apud inferos, quò tu properas.

34. Posterioris ad Thessalonicenses tertio: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniā non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, nè quem vestrûm grauaremus. Nō quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis nō vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes inquietè, nihil operantes, sed curiose agētes. Iis autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, suum panem māducent. Vos autem fratres nolite deficere benè facientes.

35. Ad Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficiētes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

36. Ad Hebræos duodecimo: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & egressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

37. Ad Romanos duodecimo: Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes. Domino seruientes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instātes. Necessitatibus sanctorum communicantes.

38. Ad Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper, iterùm dico, gaudete.

39. Marci decimotertio: Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quādo tempus sit, &c. Vigilate ergò, (nescitis enim quando Dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicātu an mane) nè cùm venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

40. Matthæi vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur vēturus esset, vigilaret vtiquè & non sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati, quia qua nescis hora, filius hominis venturus est.

41. Et capite vigesimoquinto: Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam.

42. Ioannis nono: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox quādo nemo potest operari.

43. Ad Ephesios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaq; fratres, quomodò cautè ambuletis, &c. redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

44. Apocalypsis tertio: Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erāt. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris, & serua, & pœnitentiā age. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tāquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

45. Lvcæ decimotertio: Contendite intrare &c. vt in textu.

46. Matthæi septimo: Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eā. Quàm angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

47. Et capite vndecimo: A diebus autē Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. C. Psalmo primo: Beatus vir qui non abiit &c. vt in textu.

2. Bernardvs sermone trigesimoquinto ex paruis sermonibus: Beatus vir qui nō abiit in consilio impiorum. Pij sunt qui in Deum credunt, & ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus consistit, Fide, Spe, & Charitate, quæ sunt inuisibilia. His tribus carent impij qui Deum nō colunt, & quorum consilium est, visibilia inuisibilibus, terrena cælestibus præponere. Horū caput & princeps est diabolus, qui primus à pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadē pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmō suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi inuicem, Omniū nostrûm sit vnum marsu-

Psal. 1.

Impij qui sint, & quod eorum consilium.

Impiorum consilium quale sit. Prou.

marsupium. Ponūt ergò in memoria quasi in marsupio quisque obolum suum: Dæmō scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Indè tāquam de symbolo comparant sibi victum competētem. Caro quidem combustionem, ignem scilicet qui nō extinguitur, spiritus malam conscientiam, id est, vermem qui nō moritur. Dæmon autem emit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidā enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperātia quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducūtur ignari, est opus prudentia, quę ab vtilib⁹ inutilia discernit, & docet quid tenendum, quídve reiiciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spōtanei. Iustitia est rectitudo volūtatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc nō videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat, deseruit. Prudētia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudēs debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare cōtagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem nō solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa quę sunt aliquo modo cōtra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, nō quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam qui ex hypocrisi hoc faciūt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel cōseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruant, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria, quia fortis est, prudens, temperata. Qui nō abiit. Abire, pertinet ad illos qui sunt inconstantes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes, & ideò adiunctum est, & non stetit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria volūtas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex cōmuni sunt bona. Et in cathedra pestilētiæ non sedit. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra hæc & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia, secundus contemptus Dei, tertius, irreuerentia, quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere, & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum non timore bono, sed nè incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatū: vt ampliùs fiant mali, contemnunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarēt, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitāt: ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscētes oleo venenum, & melli acetum. Eminēs pars cathedræ, cui sedens inhæret est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet, vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deindè apponitur puluinar & vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auiū, significans vanam gloriam & fauorē popularem, quibus homines delectati extollūtur. Scabellum pedibus supponitur, nè terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulāt, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans.

Impiorū consilium quod sit. Prouerb. 1.
Quatuor modis itur ad impiorum consilium.
Quibus armis opus sit ad resistendum.
Via peccatorum.
Cathedra pestilentiæ. Psal. 1.
Cathedræ pedes.
Eminens cathedræ pars.
Puluinar.
Scabellum.

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena.

EA, quæ licet aliorum manibus operáque perficiantur, nobis tamen meritò imputantur, nostrásque conscientias damnationis coram Deo reas cōstituunt. Quamobrem de his accipi potest, quod Scriptura imperat: [a] *Nè cōmunicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: [b] *Ab occultis meis mūda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Eodē refert Basilius[c] Magnus, quod Ephesiis scriptum est à Paulo, [d] *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: [e] *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.*

a 1. Timo. 5. d. Vide Basil. lib. de vera dignitate.
b Psal. 18 c. & ibidē Euthymius. Itē Au. lib. 3. de libero arbit. c. 10.
c Ser. 2. de bap.
c 9. Aug ser. 18. de ver Do.
d Ephe. 5. c.
e 2. Thes. 3. b.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate: Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cùm plurimi ex his, qui propter doctrinam & conuersationem eius perfecti euasêre, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt, alia verò solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnãtem vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc trãsmittunt: sic econtrà alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcessêre, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi, alia verò etiam sequuntur, eorum scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquere, dum eos imitari pergũt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoquè beatus Dauid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiæque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ità & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatẽ doctrinæ, quam mundo inuexêre, maximè nocent: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, authores perditionis suæ, etsi dudum vita functos, atrocioribus illic suppliciis tradunt. Si enim qui scãdalizauerit vnum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur, profectò qui tam multos per vitam reprobam, quod perniciosorum operũ mũdo exempla reliquerit, aut in animarũ perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sua causa pereũt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur, per singulos eorum qui suî causa hic seu vulnerantur, seu moriuntur, authore etiam vulnera mortémque suscipiente. Porrò si iuxta hunc sensum alij præcedũt actus, aliíque subsequuntur, & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditionis authorem per singulos eorum qui perniciosa vel doctrina, vel vita pereunt, tradunt: qui verò à virtute subsequuntur, maioribus & dignioribus prẽmiis per singulos eorum qui indè salutis emolumenta quæsierunt, & à sceleribus conuersi sunt, huiusmodi magistrum donant: & virgo igitur habet in alterutram virtutis vitiorúmq; partem act[us] quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprij supplicium, ex aliarum etiã ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit acrioribus semper suppliciis traditur. Sed illa sanè fœlicissima & beatissima, quæ præter coronas proprias, per singulas eorũ, quę *quoniam* ex imitatione eius profecêre, coronantur: ipsa quoquè post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

Opera quædã præcedunt, quædã sequũtur Sanctos.

Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur.

Hæresiarcharũ mortuorũ pœnæ quotidiè augentur, propter falsa dogmata quæ post se reliquerunt. Matth. 18.

Rei mortis sunt omniũ qui per eorũ doctrinam pereunt.

3. PSALMO decimo octauo, vt in textu.

4. EVTHYMIVS in psalmum 18. In alienis peccatis parce mihi, cùm nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum & seruorũ peccatis: quando nimirùm & ob illorum negligentiam deliquerint.

Aliena peccata [illegible]

5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cùm duæ sint origines peccatorũ, vna spõtanea cogitatione, altera persuasione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis mũda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Vtrũque voluntarium est quidẽ. Nã sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ità dũ consentit malè suadenti, nõ vtique nisi volũtate consentit. Sed tamẽ grauius est non solùm nullo suadente propria cogitatione peccare, sed etiam peccatũ alteri per inuidẽtiam dolúmq; suadere, quàm ad peccandũ alterius suasione traduci.

Psal. 18.

Alijs suadentes peccatum, committunt peccatũ alienum.

6. BASIL. Magn[us] serm. vel lib. 2. de Baptis. cap. 9. Cognito itaq; quomodò & secũdùm quid infrugiferas arbores esse cõtingat, caueam[us] nè quicquã legitimo diuini bene placiti studio desit: sed in omnibus cõmendemus nos ipsos, tanquàm Dei ministros. Non hoc autẽ solùm, sed neq; cõmunicemus cũ talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronũciauit, dicẽs: Nè cõmunicetis infrugiferis tenebrarũ operibus. Quod autẽ subiungit, quin magis & repræhendite, modũ docet, quomodò non debeamus illis cõmunicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expẽdamus. Et primùm occurrit illud in parœmiis, Veni nobiscum, consors esto sanguinis: deindè & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratię mecum cõsortes existẽtes. Et, cõmunicantes tribulationi meæ. Et, cõmunicet autem qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicaris iniquitatem, nempe, quòd similis tui futurus sim, arguam te, & stabo contra faciem tuam. Talium cõmunicationem ęstimo secundùm opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundem scopum in operis perpetratione, inter se cõferunt: secũdùm animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & cõdelectatur. Reliqua communicatio, quę plerosque latet, exacta diuinę scripturæ inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum; cognita verò animi illius malitia, vndè quod malum est facit, obticet, & nõ arguit, quemadmodùm hoc declarant, cùm quæ suprà sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthiis est dictum, nempe, quoniam non luxistis vt tolleretur è medio vestrũm qui facinus hoc perpetrauit: quibus subiunxit, Modicum fermẽti totam conspersionem corrompit. Metuamus itaque, & obtẽperemus dicẽti: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Quòd si quis autem cooperatur quidẽ alicui in bono, idq; omninò bono, ignorat verò affectus illius malitiã, & operis scopum, cõmunicationis culpam in eo quòd illi cooperatur, non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborẽ recipiet, propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga Deum cõseruat, quemadmodùm nobis à Domino nostro Iesu Christo in iis, qui cùm in eodem molendino, tum

Ephes. 5.

Quibus modis cõmunicatur peccatis alienis. Prou. 1. Roman. 15. Galat. 6. Psal. 49. Leuit. 19. Psal. 49.

Participatio & cõmunicatio cũ malis, multiplex est.

1. Cor. 5. Ibidem.

tum in eodem lecto cum perituris constituti seruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti sunt,& qui non sunt, in debita sita est cura,nō in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter iis solis à me debetur, qui fidei meæ commissi sunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita est.

Vide. 24. Ephes.5.

7. AVGVSTINVS sermone decimooctauo de verbis Domini: A malis corde semper disiungimini, ad tempus cautè corpore copulamini,nec tamen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquo modo pertinentibus, monendo,docendo,hortando,terrendo. Quibuscunque modis potestis agite, nè cùm inueniitis in scripturis & in exemplis sanctorum, siue qui ante, siue qui post Domini aduentum in hac vita fuerūt, quòd mali bonos in vnitate non maculant,efficiamini pigri ad corrigendos malos: Duobus modis non te maculat malus, si ei non consentias,&si redarguas: hoc est non communicare, non consentire. Communicatur quippe, quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur, hoc ergò admonens Apostolus, ait: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite. Et quia parùm erat non consentire, si sequeretur negligentia disciplinæ, Magis autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodùm vtrunque complexus est. Nolite communicare, magis autem & redarguite. Quid est, nolite communicare? Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, magis autem & redaguite? Repræhendite, corripite, coërcete. Neque ergò consentientes sitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque superbientes, vt insultanter arguatis.

Malorum cōsensu quādo non commaculat. Ephes.5. Quid sit non cōmunicare. Redarguere quid sit.

8. AD Ephesios quinto.

9. SECVNDÆ ad Thessalonicenses tertio, vt in textu.

II.

Quot numerantur eiusmodi peccata aliena?

Nouem,sicut nouē ferè modis cōmittuntur,vt potè Consilio,Iussione,Cōsensu,Irritatione,Laudatione seu Adulatione,Reticētia culpæ alienæ, Côniuentia vel Indulgentia,Participatione criminis,ac praua Defensione.

III.

Quando peccatum alienum consilio perpetratur?

Cùm mali scilicet consilij,quod alij sequuntur,vel sequi possent,ipsi sumus authores & Administri. Exemplo sit Caiphas, [a] qui cōsilio suo Senatū Iudaicum in mortem Christi cōcitauit atque permouit. Contrà verò laudatur Ioseph ab Arimathæa, & vir bonus iustúsque dicitur, quia [b] non cōsenserat cōsilio & actibus eorum,Pontificum scilicet & Pharisæorum,in Christi [c] necem impiè conspirantium. Eiusdem classis fuit Demetrius [d] ille, qui cum aliis opificibus, vt suo studeret quæstui,totam penè vrbem Ephesiorū aduersùs Paulum Paulíque doctrinā ingenti seditione compleuit. Impegit hìc etiam infamis [e] Herodias,qua rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius consilio & suasu instructa saltatrix filia, quod crudeliter appetiuit sanctissimi Ioannis obtruncatum caput, nefariè impetrauit.

Eccl.27.d 6. & 8.d 37.a b Iob 5.c 12.c 18. b Esa. 19.b Psal. 7.e 9.c prou. 26. d Eccl. 10.b a Ioan. 11.f b Luc. 23.g Psal. 1.a Gen. 49.a Iob 21.b c Ioan. 11.g Matth. 26.a d Act.19.c 2.Reg 10 a 16.d 17.a c f 3. Reg.12.c.21.g 2.Paral.22.ab 25.e f 1. Esdr. 4. a Hest. 5.d Dan 6. b 1. Machab. 1.b 2. Mach 1.c 4. e f g Actor.14. e e Marci 6.9. Matth. 14.a

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam, & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo,& qui laqueum alij ponit,peribit in illo. Facienti nequissimum concilium, super ipsū deuoluetur,& nō agnoscet vndè adueniat illi.

2. ET capite sexto: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus. Si possides amicum,in tentatione posside eum, & nè facilè credas ei. Est enim amicus secūdùm tempus suum,& non permanebit in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur ad inimicitiam, & est amicus, qui odium & rixam & conuicia denudabit. Est autem amicus socius mensæ,& non permanebit in die necessitatis.

3. CAPITE octauo: Cum fatuis consilium non habeas,nō enim poterunt diligere nisi quę eis placent. Coram extraneo nè facias concilium: nescis enim quid pariet. Nō omni homini cor tuum manifestes, nè fortè inferat tibi gratiam falsam,& cōuicietur tibi.

4. ET capite trigesimoseptimo, Noli consiliari

cum socero tuo, & à zelantibus te absconde consilium. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animam tuã: prius scito quę sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit: nè fortè mittat sudẽ in terram & dicat tibi, Bona est via tua, & stet econtrariò videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere de his quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negociatore de traiectione: cũ emptore de venditione, cum viro liuido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cũ operario annuali de cõsummatione anni, cũ seruo pigro de multa operatione, non attẽdas his in omni consilio: Sed cum viro sancto assiduus esto, quẽcunque cognoueris obseruãtem timorem Dei, cuius anima est secundùm animam tuam: quicunque titubauerit in tenebris, non condolebit tibi. Et cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

5. IOB quinto: qui appræhendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

6. CAPITE duodecimo: Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse nouit & decipiẽtem, & eum qui decipitur. Adducit cõsiliarios in stultum finẽ, & iudices in stuporem.

7. Et capite decimooctauo: Nónne lux impij extinguetur, &c. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum cõsilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta eius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam.

8. ESAIÆ decimonono: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederũt consilium insipiens, quomodò dicitis Pharaoni. Filius sapientium ego, filius regum antiquorum. Vbi núc sunt sapiẽtes tui? Annuncient tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Ægyptũ. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo sicut errat ebrius & vomens.

9. PSALMO septimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

10. ET nono: Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

11. PROVERBIORVM vigesimosexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. ECCLESIASTIS decimo: Qui fodit foueã, incidet in eam: & qui dissipat sepẽ, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. IOANNIS vndecimo: Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? &c. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam: nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, &c. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. LVCÆ vigesimotertio: Et eccè vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus eorum ab Arimathæa ciuitate Iudeæ, qui expectabat & ipse regnum Dei: hic accessit ad Pilatum, &c.

15. PSALMO primo: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, &c.

16. GENESIS quadragesimonono: Simeõ & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum nõ sit gloria mea: quia in furore suo occiderũt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. IOB vigesimoprimo: Veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, cõsilium impiorum longè sit à me.

18. IOANNIS vndecimo: Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. MATTHÆI vigesimosexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicitur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerẽt, & occiderent.

20. ACTORVM decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos conuocans, & eos qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis, &c. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerũt, dicentes, Magna Diana Ephesiorũ. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, &c.

21. SECVNDI Regum decimo: Cùm venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò, vt inuestigaret & exploraret ciuitatem, & euerteret eã, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbę eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos, &c. Videntes autem filij Ammon, quòd iniuriam fecissent Dauid, miserunt & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum. Quod cùm audîsset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum, &c. Fugerúntque Syri à facie Israël, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principẽ militiæ percussit, qui statim mortuus est. Videntes autẽ vniuersi reges qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israël, expauerunt, & fugerũt quinquaginta & octo millia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël: & seruiẽrunt eis, timuerúntque Syri auxilium prębere filiis Ammon.

22. ET capite decimosexto: Dixit autem Absalõ ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalon: Ingredere ad cõcubinas patris tui, quas dimisit ad custodiẽdam domũ: vt cùm audierit omnis Israël, quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecũ manus eorũ. Tetenderunt ergò Absalõ tabernaculũ in solario, ingressúsque est ad concubinas patris sui corã vniuerso Israël. Cõsiliũ autẽ Achitophel, quod dabat in die-

in diebus illis quasi si quis cõsuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cum Dauid, & cùm esset cum Absalom.

21. DEINDE capite decimoseptimo: Dixit ergò Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam Regem desolatum. Et reducam vniuersum populum, quomodò vnus homo reuerti solet: vnũ enim virum tu quæris, & omnis populus erit in pace. Placuítque sermo eius Absalom & cunctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cúmque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiusmodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus, an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom: non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai. Tu nôsti patrem tuum, &c. Dixitque Absalom & omnes viri Israel: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel. Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus super Absalom malum. Porrò Achitophel videns quòd non fuisset factum cõsilium suum, strauit asinum suum, surrexítque, & abijt in domum suam & in ciuitatem suam: & disposita domo sua suspendio interijt.

24. ET tertij Regum duodecimo: Venit ergò Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat Rex dicẽs: Reuertimini ad me die tertia. Respondítque Rex populo dura, derelicto consilio seniorum quod ei dederant, & locutus est eis secundùm consilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbum suũ, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Vidẽs itaque populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens: Quę nobis pars in Dauid? vel quę hęreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboã. Misit ergò rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eũ omnis Israel, & mortuus est. Porrò rex Roboã festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessítque Israel à domo Dauid, vsque in præsentem diem.

25. ET capite vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eũ Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantùm, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel.

26. SECVNDI Paralipomenon vigesimosecundo: Quadraginta duorum annorum erat Ochosias cùm regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalẽ: & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eũ vt impiè ageret. Fecit igitur malũ in cõspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui in interitum eius. Ambulauítque in consilijs eorũ. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel in bellũ contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth, &c.

27. ET vigesimoquinto: Amasias verò post cædẽ Idumæorum & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum: Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam qui diceret ei, Cur adorasti deos, qui nõ liberauerunt populum suum de manu tua? Cúmque hæc ille loqueretur, respondit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, nè interficiam te. Discedénsque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insupèr non quieuisti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filiũ Ioachaz filij Iehu regẽ Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuò. At ille remisit nuncios, dicens: Carduus qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Dixisti, percussi Edom: & idcircò erigitur cor tuum in superbiam, sede in domo tua, cur malum aduersum te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecum? Noluit audire Amasias, eô quòd Domini esset voluntas, vt traderetur in manus hostium propter Deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israel & mutuos sibi præbuêre conspectus. Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iudæ. Corruítque Iudas coram Israel, & fugit in tabernacula sua. Porrò Amasiam regem Iuda filium Ioas filij Ioachaz cepit Ioas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxítque murũ eius à porta Ephraim vsque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoquè aurum, & argentum, & vniuersa vasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obed Edom, in thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios obsidum reduxit in Samariam.

28. PRIMI Esdræ quarto capite: *Factum est igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Cõduxerunt autem aduersùs eos consiliatores, vt destruerẽt consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarũ, & vsque ad regnum Darij regis Persarum.*

29. HESTER quinto Amã dissimulata ira reuersus in domum suam, cõuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam: exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorúmque turbam & quãta eum gloria super omnes principes & seruos suos rex eleuâsset. Et post hæc ait, Regina quoquè Hester nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me, apud quam etiam crâs cum rege pransurus sum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quãdiù videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias. Responderúntque ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic manè regi vt appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei consilium, & iussit excelsam præparari crucem. ET capite septimo: Dixítque Harbona, vnus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Amã, habẽs altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex, Appẽdite eum in eo. Suspẽsusq; est itaq; Aman

in patibulo quod parauerat Mardochæo.

30. Danielis sexto: Dixerũt ergò viri illi, Nõ inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi fortè in lege Dei sui. Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex, in æternum viue: consilium inierunt omnes principes regni, magistratus & satrapæ, senatores & iudices, vt decretum imperatorium exeat & edictum, Vt omnis qui petierint aliquam petitionem à quocunque deo & homine, vsque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: vt non immutetur quod statutũ est à Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. Porrò rex Darius proposuit edictum & statuit. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto: Rex, nunquid non constituisti, &c. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum, &c. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductúsque est Daniel de lacu, nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt ipsi, & filij & vxores eorum: & nõ peruenerunt vsque ad pauimentum laci, donèc arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

31. Primi Machabæorum primo: In diebus illis exiêrunt ex Israel filij iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad Regem Antiochum: & dedit illis potestatem, vt facerent iustitiam gentium. Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundùm leges Nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & iuncti sunt nationibus, & venundati sunt vt facerent malum.

32. Secundi Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, vtpotè qui aduersùs talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos qui pugnauerunt cõtra nos & sanctam ciuitatem. Nam cùm in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ. Etenim cùm ea habiturus venit ad locum Antiochus & amici eius, & vt acciperet pecunias multas dotis nomine. Cumque proposuissent eas Sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum phani, clauserunt templum, cùm intràsset Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

33. Et capite quarto: Ratus autem Menelaus tecepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus, donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cùm certissimè cognouisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnen. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cùm venisset ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quanuis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus iustitiam. Ob quam causam non solùm Iudæi, sed etiam aliæ quoquè nationes indignabãtur, & molestè ferebant de necè tanti viri iniusta. Sed regressum regem de Ciliciæ locis adiêrunt Iudæi apud Antiochiam, simul & Græci: conquerentes de iniqua nece Onię. Contristatus itaque est animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam: accensísque animis, Andronicum purpura exutum per totam ciuitatem iubet circunduci: & in eodem loco in quo in Oniã impietatem commiserat, sacrilegum vita priuari, Domino illi cõdignam retribuente pœnam. Multis autem sacrilegiis in templo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & diuulgata fama, congregata est multitudo aduersùs Lysimachum multo iam auro exportato. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus millibus, iniquis manibus vti cœpit, duce quodam Tyranno, ætate pariter & dementia prouecto. Sed vt intellexerunt conatum Lysimachi, alij lapides, alij fustes validos arripuêre: quidam verò cinerem in Lysimachum iecêre. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes verò in fugam cõuersi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt. De his ergò cœpit iudicium aduersùs Menelaum agitari. Et cùm venisset rex Tyrum, ad ipsum negocium detulerunt missi tres viri à senioribus. Et cùm superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum, quasi refrigerandi gratia, regem adiit, & deduxit à sententia: & Menelaum quidem vniuersæ malitiæ reum, criminibus absoluit: miseros autem qui etiam si apud Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Citò ergò iniustam pœnam dederunt, qui pro ciuitate & populo & sacris vasis causam prosecuti sunt. Quamobrem Tyrij quoquè indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. Menelaus autem propter eorum qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias ciuium.

34. Actorvm decimoquarto: Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantésque Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse.

35. Marci sexto: Quicquid petieris, dabo tibi, (ait Herodes ad filiam Herodiadis) licèt dimidiũ regni mei. Quæ cùm exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. Cúmque introîsset statim cũ festinatione ad regẽ, petiuit, dicens: Volo vt protinùs des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ Et cõtristatus est rex. Propter iusiurandum & propter simul discumbentes

noluit

noluit eam contristare: sed misso spiculatore, præcepit afferri caput eius in disco, & decollauit eũ in carcere. Et attulit caput eius in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

36. Matthæi decimoquarto: At illa præmonita à matre sua, Da mihi, inquit, hîc in disco caput Ioannis Baptistæ, &c.

IIII.

Quando Iußio est peccatum alienum?

Cùm ex decreto, mãdato, imperióve nostro redit ad proximũ iniuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic Dauid rex innocentẽ occídit [a] Vriã non suis quidem aut seruorũ manibus, sed per literas hoc agens, atque demandãs, vt in prælio ille occideretur. Et præses [b] Pilatus mortis Christi reus est, quòd illum in Iudæorũ gratiã cruci affigendũ, etsi inuitus quodãmodò authoritate sua adiudicauit ac tradidit. Ità summo se crimine [c] Pharao & [d] Herodes obligarunt, cùm legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. *Væ* [e] autem illis *qui condunt leges iniquas.*

1. Reg. 22. e Iudith 2. a Hester 3. c. d Dan. 3. a b 6. c 1. Mach. 1. e f g 2. Macha. 6. a Mar. 6. d Act. 23. a b 2. Reg. 11. c b Ioan. 19. c Lucæ 23. d c Exod. 1. c d e Matth. 2. Esa. 10. a Matth. 15. a Marc. 7. b

TESTIMONIA.

1. Primi Regum vigesimosecundo: Dixitque rex (Saul:) Morte morieris Achimelech, tu & omnis domus patris tui. Et ait rex emissariis, qui circũstabant eum: Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini: nã manus eorum cum Dauid est, sciẽtes quòd fugisset, & non indicauerũt mihi. Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doeg: Conuertere tu, & irrue in sacerdotes Domini. Conuersusque Doeg Idumæus irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros vestitos Ephod lineo. Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemque & asinum & ouem in ore gladij.

2. Iudith secundo: Anno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbũ in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, vt defenderet se: vocauitque omnes, maiores natu, omnésque duces & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. Dixitque cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictũ cùm placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere aduersùm omne regnum Occidentis: & contra eos præcipuè qui contempserũt imperium meum. Nõ parcet oculus tuus vlli regno, omnémque vrbem munitam subiugabis mihi.

3. Hester tertio: Dixit Aman regi Assuero: Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & à se mutuò separatus, nouis vtens legibus & cæremoniis, insuper & regis scita contemnẽs. Et optimè nosti, quod non expediat regno tuo vt insolescat per licentiam. Si tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Tulit ergò rex annulum quo vtebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum, dixitque ad eum, Argentum quod tu polliceris, tuum sit: de populo age quod tibi placet. Vocatique sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertia decima die eiusdem mensis: & scriptum est, vt iusserat Aman, ad omnes Satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuersarumque gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias, vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senem, paruulos & mulieres, vno die, hoc est, tertiodecimo mensis duodecimi qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem Epistolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ scirent & pararent se ad prædictum diem. Festinabant cursores qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis qui in vrbe erant, flentibus.

4. Danielis tertio: Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus & linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ & fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur statim vt audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij, symphoniæ & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus & linguæ, adorauerunt statuam auream quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi, accusauerunt Iudæos, &c.

5. Et capite sexto: Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, inuenerunt Danielem, orantẽ & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto: Rex nunquid nõ constituisti, vt omnis homo qui rogaret quenquã de diis & hominibus vsque ad dies triginta, nisi te rex, mitteretur in lacũ leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respon-

dentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cùm audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat vt eruerent illũ. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, vt omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacũ leonum.

6. PRIMI Machabæorum primo: Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem suã. Et consenserunt omnes gentes secundùm verbum regis Antiochi: & multi ex Israël consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbathum. Et misit rex libros per manus nũciorum in Ierusalem & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbathũ, & dies solennes: & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israël. Et iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircuncisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditiis & abominationibus, ità vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicunque non fecissent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur. Secundùm omnia verba hæc, scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo qui hæc fieri cogerent. Et iusserunt ciuitatibus Iudæ sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populum Israël in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno ædificauit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis Dei combusserunt igne, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum. In virtute sua faciebant hæc populo Israël, qui inueniebatur in omni mense & mense in ciuitatibus. Et quinta & vicesima die mensis sacrificabant super aram quæ erat contra altare. Et mulieres quæ circuncidebant filios suos, trucidabantur secundùm iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros à ceruicibus per vniuersas domos eorum: & eos qui circũciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Israël definiêrunt apud se, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt, & facta est ira magna super populum valde.

7. SECVNDI Machabæorum sexto: Sed nõ pòst multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt se trãsferrent à patriis & Dei legibus: contaminare etiam quod in Hierosolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & vniuersis grauis erat malorum incursio. nam templum luxuria & comessationibus gẽtium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se vltrò ingerebant, intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare enim plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem sabbatha custodiebantur, neque dies solennes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudæũ se esse quisquam confitebatur. Ducebantur autem cũ amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hædera coronati Libero circuire. Decretum autem exiit in proximas gentilium ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipsi aduersùs Iudæos agerent, vt sacrificarent: eos autem qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent. Erat ergò videre miseriam.

8. MARCI sexto: Herodes misso spiculatore pręcepit afferri caput Ioannis in disco, & decollauit eum in carcere.

9. ACTORVM vigesimotertio: Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit adstãtibus sibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum, &c.

10. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam ex aduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat. Igitur cùm Ioab obsideret vrbem, posuit Vriam in loco vbi sciebat viros esse fortissimos. Egressique viri de ciuitate, bellabant aduersùm Ioab, & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiam Vrias Hethæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

12. LVCÆ vigesimotertio: Dimisit autem illis eũ qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

13. EXODI primo: Dixit autem rex Ægypti obstetricibus Hebræorum: quarũ vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partûs tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Timuerunt autem obstetrices Deum, &c. Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexûs natum fuerit, in flumẽ proijcite: quicquid fœminini, reseruate.

14. MATTHÆI secundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè: & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secũdùm tempus quod exquisierat à Magis.

15. ESAIÆ decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in judicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram, nè incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his nõ est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

16. MATTHÆI decimoquinto: Iesus autem respondẽs, ait illis: Quare & vos transgredimini mãdatum Dei propter traditionẽ vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem. &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

17. MARCI septimo: Et dicebat illis, Benè irritum fecistis præceptum Dei, vt traditionem vestrã seruetis. Moyses enim dixit, Honora patrem tuum & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri: Corban (quod est donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis.

V.

Consensus quando alieni peccati nos reos facit?

Cùm, quod ab aliis fit nequiter, à nobis quasi suffragium accipit, & saltẽ tacitè[a] approbatur. Ità peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem[b] cõsentiens. Peccarunt & viri ex Iudæis plures quadraginta,[c] qui facta etiam voti nuncupatione in Pauli necem armarunt sese. Peccauerunt demùm & ciues[d] Hierosolymitani, suis Magistratibus, quô Christus perderetur, suffragantes, vt idcircò Petrus illis exprobrans dixerit,[e] *Authorem vitæ interfecistis*. Notanda est igitur Pauli sententia: [f] *Non solùm qui faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.* Et huc referri potest, quod apud Cyprianũ[g] legimus, Non est immunis à scelere, qui vt faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius consensu licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur.

Leuit. 20. a Num. 16. d Iudith 8. b Hester. 14. c d Luc. 11. g
a Irenæus lib. 4. ca. 46.
b Acto. 7. g
c Act. 23. c
d Matth. 27. b Mar. 15. ab
e Actor. 3. c & 2. d
f Rom. 1. d
g Epistol. 31. quæ est Cleri Romani ad Cyprianum.

TESTIMONIA.

1. LEVITICI vigesimo: Quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meũ, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum & cognationem eius, succidámque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

2. NVMERORVM decimosexto: Locutúsque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio cõgregationis huius, vt eos repentè disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissimè Deus spirituum vniuersæ carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe vniuerso populo, vt separetur à tabernaculis Core & Dathã & Abiron. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominũ impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cúmque recessissent à tentoriis eorum per circuitum; Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omníque frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio corde ea protulerim: Si consueta hominũ morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus: sin autem nouã rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suũ, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderíntque viuẽtes in infernum, scietis quòd blasphamauerint Dominum. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cũ tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: descenderúntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israël qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntiũ, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

3. IVDITH octauo: Hæc itaque cùm audisset Iudith, quoniam Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyriis, si intra quinq; dies non venerit vobis adiutorium? & qui estis vos qui tentatis Dominum? Non est iste sermo qui misericordiam prouocet: sed potiùs qui iram excitet & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei? Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, &c.

4. HESTER decimoquarto: Et deprecabatur Hester Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, &c. Tu nosti quia oderim gloriam iniquorũ, & detester cubile incirconcisorum & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatẽ meã, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & quòd

non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquàm lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diẽ, nisi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis super omnes, &c.

5. LVCÆ vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos: profectò testificamini quòd cõsentitis operibus patrum vestrorum: quoniã ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

6. IRÆNEVS libro quarto contra hæreses Valentiniani & similes, capite quadragesimosexto: Et habemus præceptũ: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterùm ait Apostolus: Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò fieri participes eorum. Et quemadmodùm ibi peccantium damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnà cum eis conuersabantur: sic & hîc modicum fermentum totam massam corrumpit.

1. Cor. 5. Ephes. 5. Peccantium dãnatio participat reliquos.

7. ACTORVM septimo: Saulus autem erat consentiens neci eius.

8. ET vigesimotertio: Facta autem die, collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. MATTHÆI vigesimoseptimo: Principes autẽ sacerdotum & seniores persuaserunt populo, vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent.

10. MARCI decimoquinto: Pontifices autẽ concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis, &c. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam: & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

11. ACTORVM tertio: Deus glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virũ homicidam donari vobis, authorem verò vitæ interfecistis.

12. ET capite secundo: Viri Israëlitæ, audite verba hæc, Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & prodigiis & signis, quę fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis.

13. AD Romanos primo: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cùm iustitiã Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. CLERVS Romanus in epistola ad Cyprianũ, quæ apud eundem est trigesimaprima: Sed etiam aduersùs illos qui acta fecissent, licèt præsentes, cũ fierent, non affuissent, cùm præsentiam suã vtique, vt sic scriberentur, mandando fecissent. Non est enim immunis à scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus à crimine, cuius consensu, licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur. Cyp. lib. 2. epist. 7.

VI.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

1. Reg. 1. b Psal. 105. c 2. Machab. 14. d Galat. 5. d Ephe. 4. a Coloss. 3. d

Cùm sciẽtes alium ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacũque ratione alia, prouocamus. Vt cùm[a] vxor Iob patientissimo viro petulãter insultans, quãtùm in se quidẽ erat, suasit etiam Deum blasphemare. Et Tobiæ[b] vxor æquè morosa, maritum suis conuiciis freqũeter infestans & exasperans, hoc facit, vt vir anxius domesticã iniuriam suspiriis, lachrymis & precibus ad Deum fusis persequi cogatur. Contrà verò monet [c] Ecclesiasticus: *Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* Sic & Salomon [d] dixit: *Semper iurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

a Iob 2. c. b Tob. 2. d & 3. ab. c Eccl. 28. a b Prou. 15. c & 2. 22. b 26. c 29. d 30. d. d Prou. 17. b 3. Esa. 53. a

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regũ primo: Affligebat quoque Annam æmula eius, & vehementer angebat, in tãtùm vt exprobraret quòd Dominus conclusisset vuluã eius: sicque faciebat per singulos annos, cũ redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam.

2. PSALMO centesimoquinto: Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorũ. Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

3. SECUNDI Machabæorũ decimoquarto: Morabatur autem Nicanor Hierosolymis, nihilque iniquè agebat, gregésque turbarum quæ congregatæ fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauítque eum ducere vxorem filiósque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, comitérque viuebat. Alcimus autem videns charitatem illorum adinuicèm & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat Nicanorem rebus alienis assentire. Iudámq; regni insidiatorem, successoré sibi destinasse. Itaq; rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuẽtione, iubere tamen Machabæum citiùs vinctum mittere Antiochiam.

4. AD Galatas quinto: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicèm prouocantes, inuicèm inuidentes.

5. AD Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

6. AD Colossenses tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros: vt nõ pusillo animo fiant.

7. IOB secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.

8. TOBIÆ secundo: Sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius, irridebãt vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidé suam nunquã mutãt ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cùm vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & aliis huiuscemodi verbis exprobrat ei.

9. ET capite tertio: Tũc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudiciũ, &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filiũ aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculũ domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistẽs cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Abstine te à lite, & minues peccata, &c. vt in textu. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtuté hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suã. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si ex pueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscũtur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habẽtes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gẽtem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, &c.

11. PROVERBIORVM vigesimoquinto: Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

12. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscẽt se rixis, & os eius iurgia prouocat.

13. ITEM vigesimosecundo: Eiice derisorem, & ibit cum eo iurgium, cessabúntque causæ & contumeliæ.

14. ET capite vigesimosexto: Sicut qui appræhendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & cõmiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem: ità vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cùm fuerit deprætẽsus, dicit, Ludens feci. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracũdus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima ventris.

15. ITEM capite vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuis.

16. ET capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat rixas, producit discordias.

17. PROVERBIORVM decimoseptimo: Semper iurgia quærit malus, &c.

18. ET capite tertio: Nè contendas aduersùs hominem frustrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit. Nè æmuleris hominẽ iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorũ exultatio, ignominia.

19. ESAIÆ trigesimotertio: Væ qui prædaris, nônne & ipse prædaberis? & qui spernis, nônne & ipse sperneris? cùm consummaueris deprędationẽ, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris.

VII.

Quando per laudationem, vel adulationem nostram peccato alieno fœdamur?

Pro.24.a 27.a 28.d Psalmi 140.a Esa.5.c Chrys. hom. 2. de Dauid & Saule. Cyp. de laps. Basi. hom. in Psal. 61. Aug. in Psal. 134. a Ezech. 13. c

Cùm aliquem in malefactis, vel de improbitate commēdamus, vel tanquàm re benè gesta, calcar addimus malè currenti, vt ille in prauo instituto pergat. *Væ*[a] autem *qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas*, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquàm Ecclesiastici[b] concionatores, & Magistratus malè vulgo blandientes, dum eius licētiæ palàm fauent & applaudunt. Rectè autem Esaias:[c] *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Vnde Paulus eos iubet vitari Doctores,[d] qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. *Quoniam* enim *laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator*, vt[e] Regius Propheta testatur.

b Hie.14.c 23.c d e f 27.b c 28.d 29.b Thren.2.e Mich.3.b 3. Reg. 22.a b c d

c Esa.3.c 9.c 30.b

d Rom. 16.c 2. Pet. 2.a d Hier. lib.1. aduersus Pelag. & li.1.aduersus Iouinian.

e Psal.9.c 54.d Prou. 1. a b 16. d 17.c 29.a Eccl.7.a Hier.9.a b c

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicūt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus: qui arguunt eum, laudabūtur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & posteà ædifices domum tuam. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labiis tuis.

2. ET capite vigesimoseptimo: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

3. ET vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

4. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

5. ESAIÆ quinto: Væ qui dicitis malum bonū, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonū non tantùm exercere virtutem, verùm etiam laudare, &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutem, verùm etiam eos qui virtutem amplectūtur, laudibus vehere, & admirandos prædicare, nobis fructum aliquem, eúmque haud vulgarem, adfert. Quemadmodùm ex aduerso prauitatem non æmulari tantùm, verùm etiam in ea viuentes laudare, supplicium haud mediocre nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quàm manet illos ipsos qui malè viuunt. Id declarans Paulus, posteaquàm omnem malitiæ speciem ennumerarat, accusassétque omnes qui leges Dei conculcant, de illisipsis mox subiicit: Qui cùm Dei iustitiam nossent, quòd qui talia faciunt, digni sunt morte, nō solùm ea faciūt, sed & comprobant illa facientes: demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insupèr delinquentes, quod ad supplicij pertinet æstimationem, longè plus est quàm delinquere. Idque iure optimo, propterea quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquanto temporis progressu ad se redire: cæterùm qui laudat malitiam, is seipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proindè meritò Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui praua non tantùm faciunt, verùm etiam tales collaudant ac prędicant, eandem aut etiam grauiorem pœnā sortiuntur: ità qui bonos laudibus vehunt ac suspiciūt, coronarum illis repositarum fiunt participes. Quod ipsum ità esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim ità loquitur Abrahæ: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.

Laudādi mali non sunt.

Rom.1.

Plus est peccantes laudare quàm delinquere.

Probos laudare, fructuosum est. Gen.12.

7. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cùm scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errorē vos mittunt, & semitas pedū vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutē. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequiis decipiētibus fallere, sed remediis salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum, & putaminibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias aget postmodùm, cùm senserit sanitatem.

Esa.3.

Adulatione nutriūtur delicta.

Apoc.3.

Simile de curatione vulnerum.

8. BASILIVS homilia in psalmũ sexagesimumprimum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestare contendunt. Nam scurrilia loquentem, vrbanum ac lepidum: turpiloquum verò, politicum: amarulentum & iracundum, neutiquàm contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commẽdãt: prodigum quoquè, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtque semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autẽ maledicunt ac deuouent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.

Psal. 61. *Vitia nonnulla quæ virtutum nomine cõmendãtur.* *Approbantes vitia sese damnationis obnoxios reddunt.*

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumquartum: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, ideò laudatis, quia bonum est. Insanit, qui laudat quod non est bonum: Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eo ipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quòd iustus est, nónne & tu habes indè partẽ laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: non amares, si nihil indè haberes.

Insaniunt, qui laudant quod malum est.

10. EZECHIELIS decimotertio: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murũ pro domo Israël: vt staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mẽdacium, dicentes: Ait Dominus, cùm Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquid non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cùm ego nõ sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium, ideò eccè ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super Prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax, & ipse ædificabat parietem, illi autẽ liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniũt absque tẽperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desupèr irruentes & ventum procellæ dissipantem. Siquidem eccè cecidit paries: nunquid non dicetur vobis, Vbi est litura quam linistis? Propteà hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea: & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruam parietem quem linistis absque temperamento: & adæquabo eũ terræ, & reuelabitur fundamentum eius, & cadet, & consumetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicámque vobis: Non est paries, & nõ sunt qui liniunt eum. Prophetæ Israël qui prophetant ad Hierusalem, & vident ei visionem pacis, & non est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus, Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiẽdas animas: & cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populũ meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mẽtientes populo meo credenti mẽdaciis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes, & dirumpam eos de brachiis vestris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meũ de manu vestra, neque erũt vltrà in manibus vestris ad prædandũ, & scietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui, & confortâstis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra & scietis quia ego Dominus.

11. HIEREMIÆ decimoquarto: Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & nõ præcepi eis, neque locutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo quos ego non misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in viis Hierusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos: ipsi & vxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam super eos malum suum.

12 ET capite vigesimo tertio: Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem, & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israël. Et in prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituũ ad prophetas: Eccè ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetãt vobis, & decipiũt vos: visionem cordis sui loquũtur non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis. & omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerũt: Non veniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonẽ eius? Quis considerauit verbum illius, & audiuit? Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tẽ-

& vas electionis docet pascha celebrandum in veritate, & sinceritate. Veritas in nobis sit & sinceritas, & amaritudo ilicò consequetur.

25. Et libro secundo aduersùs Iouinianum: Nunc restat, vt Epicurum nostrum, subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauent tibi crassi, nitidi, dealbati. Adde, si vis, iuxta Socraticam irrisionē omnes sues & canes, & quia carnem amas, vultures quoque, aquilæ, accipitres, & bubones. Nunquàm nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscunque formosos, quoscúque calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis videro, de tuo armēto sunt, immò inter tuos sues grunniunt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius seculi, licèt sermone taceant, habitu loquuntur & gestu: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata est: habitaui cum habitantibus Cedar, videlicet in tenebris huius mūdi, quia lux lucet in tenebris & tenebræ eam non compræhenderunt. Nè glorieris, quòd multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoquè erga eum trepidauit cōstantia: pharisæorum autē doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Non habemus regem, nisi Cæsarem: id est, vitia sequimur, non virtutes: Epicurum, non Christum: Iouinianum, non Apostolum Paulum. Quòd multi acquiescant sententiæ tuæ, indicium voluptatis est: non enim tam te loquentem probant, quā suis fauent vitiis. In circulis platearum quotidiè fictus hariolus stultorum nares verberat, & obtorto fuste dentes mordentium quatit: nec tamē deest, qui semper possit induci: & pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennæ succidiæ nutrias? Post præconium tuū & balneas, quæ viros pariter & fœminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem priùs libidinem quasi verecūdiæ vestibus tegebat, nudata est & exposita: quæ ante in occulto erant, nunc in propatulò sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, vt peccatum ne pœnitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo cōsilio, quod nemo vnquàm legerat nec audierat, de Apostolo docuisti, Melius est nubere, quàm vri. Occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non suasit hoc Apostolus, non electionis vas. Virgilianum consilium est: Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti fermè anni sunt, quòd Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius conscidetunt. Vniuersus penè error de Chaldæo & Syro, & Græco sermone processerat. Basilides, magister luxuriæ, & turpissimorum complexuum, post tot annos ità in Iouinianum, quasi in Euphorbum transformatus est, vt Latina quoquè lingua haberet hæresim suam. Nullane fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet præconium voluptatis, in quam coluber tortuosus irreperet, nisi quam Petri doctrina super petram fundauerat Christum, vexillum crucis & prædicationis austeritas, idolorum templa destruxerat? E regione luxuria ventris & gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vndè per Esaiam loquitur Deus: Populus meus, qui vos beatificant, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum conturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylonis, & seruate vnusquisque animam suam, & nolite credere pseudopropheris, qui dicunt, pax, pax, & non est pax: qui semper ingeminàt, tēplum Domini, tēplum Domini. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & insipientia. non aperuerint iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, vt cibum panis, Deum non inuocauerūt. Hieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur à populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper Pseudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est veritas, & qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azimis enim veritatis & synceritatis, Domini pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia sanè vox, & quàm audiat sponsa Christi, inter virgines, & viduas, & cælibes, vndè & ipsum nomen inditū est quòd cælo digni sint, quia coitu careāt. Raro ieiunate, crebriùs nubite: non enim potestis implere opera nuptiarū, nisi mulsum & carnes, & nucleum sumpseritis. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quòd & si cecideritis, redintegrabit vos pœnitentia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pœnitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & pœnitentem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem veniam, sed coronam tollere: vna est enim retributio: qui ad dexteram steterit, introibit in regna cælorum. His consiliis subulci tui Pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi insanientes in fœminas facti sunt, statim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam suam, prô nefas, scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui verba cantantes, Quid enim nisi semē requirit Deus? nō solùm pudicitiam, sed etiam verecundiam perdiderunt: maioríque procacitate defundunt libidinem, quam exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos: habes scurras & velites in præsidiis, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibúsque defendant. Tibi cedunt de via nobiles: tibi osculantur diuites caput. Nisi enim tu venisses, ebrij atque ructantes paradisum intrare non poterant. macte virtute, immò vitiis, habes in castris tuis, & Amazonas exerta mamma, & nudo brachio & genu, venientes contra se viros, ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamiliâs es, in auiariis tuis non turtures, sed vpupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ voluptatis lustra circumuolent. Me carpe, me disiice: obiice crimina, quæ volueris: argue luxuriæ & deliciarum: magis me amabis, si talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione delesti: Vrbs potens, Vrbs orbis domina, Vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum. Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis, iuxta Hebræos, serua quod diceris. virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi saluator in Apocalypsi commina

Marginal notes (left column): Iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat. — Psal. 119. — Ioan. 1. — Esa. 63. — Luc. 23. Ioan. 19. — Cur Iouinianus hæreticus multos sectatores habeat. — Nota. — 1. Cor. 7. 4. Æneid. — Præco voluptatis Iouinianus. — Esa. 3.

Marginal notes (right column): Hier. 50. 51. — Hier. 7. Thren. 2. — Psal. 13. Hier. 28. Pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur. — Amara veritas. 1. Cor. 5. Exodi. — Cælibes quasi cælo digni. Iouiniani doctrina. — Hier. 5. — Grex Iouinianistarum. — Vrbs Roma — Roma — Apoc. 18.

Ioiniani nomen ab idolo deriuatum.

comminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum est. Squalet Capitolium: templa Iouis & ceremoniæ conciderunt, cur vocabulum eius & vitia apud te vigeāt? adhuc sub regibus & sub Numa Pompilio faciliùs Maiores tui Pythagoræ continentiam, quàm sub Consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

26. PSALMO nono: Quoniā laudatur peccator, &c. vt in textu.

27. ET Psalmo quinquagesimoquarto: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

28. PROVERBIORVM primo: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrà: deglutiamus eum sicut infernus viuētem, & integrum quasi descendentem in lacum. Omnem preciosam substantiam reperiemus: implebimus domos nostras spoliis. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrûm.

29. ET capite decimosexto: Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum.

30. ET capite decimoseptimo: Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum.

31. ITEM capite vigesimonono: Homo qui blandis fictísque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Peccantem virum iniquū inuoluet laqueus, & iustus laudabit atque gaudebit.

32. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiēte corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

33. HIEREMIÆ nono: Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerunt, dicit Dominus. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantās supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta, in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gētem huiusmodi non vlciscetur anima mea?

VIII.

Quando Reticentiæ nostræ culpa peccatum alienum in nos redundat?

Bern. de natiuit. Ioā. Bapt. Greg. 2. parte curæ pastor. ca. 4. Aug. epist. 109. & hō. 7. ex 50. Prosp. lib. 1. de vita contemp. ca. 10. Isid. de summo bono, lib. 3. ca. 44. 45. & 46.

Quum intempestiuum nostrū silētium siue subdito, siue cuiuis alteri affert detrimentum. Exēpli causa, si docendi, monendi, corripiēdíque fratris aut populi nobis munus incūbit, & in eo interim, dū prodesse possumus, sine iusta causa cessamus, Vndè per Esaiā testatur Dominus omni euāgelizāti:[a] *Clama, nè cesses, quasi tuba exalta vocē tuam, & annūcia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorū.* Audi porrò periculū in his, qui nō abs re canes[b] muti, latrare non valentes, dicūtur: [c] *Si dicente me ad impium, dicit Dominus, Morte morieris: nō annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinē autē eius de manu tua requiram.* Adeò necessariū est obseruatu, quod Paulus non sine graui obstatione postulat, [d] *Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Tum idem alibi: [e] *Peccantes,* inquit, *coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.*

a Esa. 58. a Hier. 23. c. 26. a 50. a Ionæ 1. a 1. Cor. 9. c

b Esa. 56. b
c Ezech. 3. d e f & 33. a b & ibidē Hier. Item Greg. hō. 11. in Ezech Act. 20. c Esa. 6. b Hest. 4. d

d 2. Tim. 4. a Tit. 1. c. d 2. d Chrys. hom. 6. in epist. ad Philip.

e 1. Tim. 5. e Leuit. 19. c August. ser. 15. & 16. de verb. Domini.

TESTIMONIA.

Gen. 4. Silere, cùm possis arguere, consentire est. [illegible]

1. BERNARDVS in sermone de Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Nemo (fratres) vitia palpet: peccata dissimulet nemo. Nemo dicat, nūquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quòd in se est, æquanimiter ferat, cùm viderit ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire silere, cùm arguere possis: & scimus quia similis pœna faciētes maneat & consentientes.

2. GREGORIVS in secunda parte curæ pastoralis, capite quarto: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo: nè aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit: ità indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpe namque rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescūt: & iuxta veritatis vocem, nequaquàm iam gregis custodiæ pastorum studio, sed mercenariorū vice deseruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc nàque eos per Prophe-

Eadem habet lib. 1. epist. 24. ad Ioan. Constantinop. & reliq.
Discretio in silentio.
Contra silentiū Pastorum. Ioan. 10.

tam dominus increpat, dicens: Canes muti non va-
lentes latrare. Hinc rursùm quæritur, dicens: Non
Esa. 56. ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro
domo Israel, vt staretis in prælio in domo Domini.
Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione
gregis voce libera huius mundi potestatibus con-
Ezech. 13. traire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis
decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori
enim recta timuisse dicere, quid aliud est quàm ta-
cendo terga præbuisse? qui nimirùm si pro grege se
obiicit, murū pro domo Israel hostibus opponit.
Hinc rursùm delinquenti populo dicitur: Prophe-
tæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperuerunt
iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouoca-
Thren. 2. rent. Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnun-
quàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua esse
præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant.
Quos diuinus sermo falsa videre redarguit: quia
dū corripere culpas metuunt, in cassùm delinquen-
tibus promissa securitate blandiuntur: qui iniqui-
tatem peccantium nequaquàm aperiunt, quia ab
increpationis voce conticescunt. Clauis quippe
apertionis, sermo correptionis est: quia increpatio
culpam detegit, quam sæpè nescit ipse etiā qui per-
petrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens sit exhortari
in doctrina sana, & eos qui contradicūt, redargue-
1. Tim. 3. re. Hinc per Malachiam dicitur: Labia sacerdotis
Malach. 2. custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore
eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc
per Esaiam Dominus admonet, dicens: Clama, nè
Esa. 58. cesses: quasi tuba exalta vocē tuam. Pręconis quip-
Sacerdotes pe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotiū acce-
præconis of- dit: vt ante aduētum iudicis qui terribiliter sequi-
ficium susci- tur ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos er-
piunt. gò si prædicationis est nescius, quam clamoris vo-
Actor. 2. cem daturus est Præco mutus? Hinc est enim quòd
super pastores primos in linguarum specie spiritus
sanctus insedit: quia nimirum quos repleuerit, de
se protinùs loquentes facit. Hinc Moysi præcipi-
Exod. 28. tur, vt tabernaculum Sacerdos ingrediens tintin-
nabulis ambiatur: vt videlicet voces prædicationis
habeat, nè superni spectatoris iudicium ex silentio
offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus,
quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in
Ibidem. conspectu Domini, & non moriatur. Sacerdos nā-
que ingrediens vel egrediens moritur, si de eo so-
nitus non audiatur: quia iram contra se occulti iu-
dicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit.
3. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad
Monachas: Si hanc de qua loquor, oculi petulantiā
in aliqua vestrûm aduerteritis, statim admonete, nè
cœpta progrediantur, sed ex proximo corrigātur.
Si autem & post admonitionem iterùm, vel alio
quocunque die idipsum eam facere videritis, iam
Matt. 18. velut vulneratam sanandam prodat, quæcunque
inuenire potuit hoc: priùs tamen & alteri vel ter-
tiæ demonstratam, vt duarum vel trium possit ore
conuinci, & competenti seueritate coërceri. Nec
vos iudiceris esse maleuolas, quando hoc indica-
[illegible] tis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores
vestras, quas indicando corrigere potestis, tacendo
perire permittitis. Si enim soror tua vulnus habe-
ret in corpore quod vellet occultari, dum timeret
secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & mise-
ricorditer indicaretur? Quanto ergò potiùs eā de-
bes manifestare, nè perniciosius putrescat in cor-
de? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam
in cæteris inueniendis, prohibendis, indicādis, con-
uincendis, vindicandísq; peccatis diligenter obser-
uetur, cum dilectione hominum & odio vitiorū.
4. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, ho-
milia septima: Si diligenter attenditis fratres cha-
rissimi, omnes Sacerdotes Domini, nō solùm Epi- Periculū pastorum Ecclesiæ [illegible]
copos, sed etiam presbyteros & ministros Eccle-
siarum, in grandi periculo esse cognoscitis. Ipsis
enim contestatur spiritus sanctus, dicens: Clama, Esa. 58.
nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annun-
cia populo meo scelera eorū, & domui Iacob pec-
cata eorū. Et iterùm, Si non annunciaueris iniquo
iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua re-
quiram. De ipsis etiam Apostolus dicit: Obaudite Ezech. 3.
præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim perui- Hebr. 13.
gilant tanquàm rationem reddituri de animabus
vestris. Si pro se, fratres charissimi, vnusquisque
vix poterit in die iudicij rationem reddère, quid
de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omniū
animæ requirendæ? Et ideò considerantes pericu-
lum nostrum, orate pro nobis, vt commissis nobis
gregibus ità spiritalia pascua studeamus iugiter
prouidere, vt pro eis rationem bonam reddere me-
reamur. Considerate ergò fratres charissimi, quid
sit quod volo vestræ dilectioni suggerere, si tamen
orantibus vobis merear, vt adiuuet me, qui terret
me. Inter cætera præcepta sua beatus Apostolus Tit. 1.
hoc etiam ait, Episcopum potentem esse debere in
doctrina sana, contradicentes redarguere. Ma-
gnum * opus, sed grauis sarcina. Sperabo tamen in * aliâs, Magnus honor.
Deū, quoniā adiuuantibus vobis in oratione pro
nobis, liberabit nos de laqueo venantiū, & à verbo
aspero. Nulla enim causa est, quæ magis faciat di-
spensatorem Dei pigriorem ad arguendos contra- Psal. 90.
dicentes, quàm timor verbi asperi. Dum enim ti- Reticentiæ
memus detractiones, irrisiones & opprobria ho- causa, timor
minum superborum, dumq; ab eis in terrena sub- humanus esse
stantia metuimus prægrauari, timentes perdere tē- solet.
poralia, minùs quàm oportet prædicamus æterna.
Et ideò dum per illorum nequitiam aliquid mun-
danū perdere formidamus, peccatorum eorū vul-
nera medicamētis spiritalibus curare negligimus.
Vndè timendū est, nè & pro nobis & pro illis, qui-
bus pro amore terrenarum rerū non loquimur du-
ra, rationem in die iudicij reddere compellamur.
5. PROSPER lib. 1. de vita contēplatiua, cap. 20.
Quid verò dicit Apostolus, vt nos formam debea- 1. Pet. 5.
mus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel ex-
hortandi bonos, vel castigandi malos cura cōmissa
est, benè viuēdo se imitandū bonis exhibeat, & ma-
los tacēdo nō corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallat
opinio, sanctè viuēdū est sacerdoti, nè dicta sua re-
pugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri
debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare
præsumpserit. Si autē aliter egerit, nihil apud eos
qui eius vitā nouēre, proficit: quia ad hoc est Eccle-
siæ Dei præpositus, vt nō solū benè viuendo, alios Cur Ecclesiæ præpositi constituantur.
exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fi-
ducialiter prædicando, singulis ante oculos pecca-
ta sua constituat: quæ pœna maneat duros, quæ
gloria obedientes, ostēdat: nullius salutem despe-
rando contemnat: animas emendari nolentium
plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam 2. Cor. 12.
multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerūt
pœnitentiam. Et iterùm: Quis infirmatur, & ego

non

non infirmor? Quis scãdalizatur,& ego non vror? Quapropter sciens, quòd si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quòd ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius perierit, quẽ nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente periẽrunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, si non hoc Dominus per Ezechielem prophetam sub cuiusdam terroris denunciatione loquitur, dicens: ad eum: Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Nec hoc transeuntes debemus audire, quòd Sacerdotẽ speculatorem appellat: vt sicut speculatoris est de loco editiori prospicere,& plus omnibus contemplari: itã Sacerdos debet proposita sublimitate celsior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus insperauerit, nõ quòd præsumptione humani sensus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea verba loquẽris. non est quo in eis tanquàm de tuis infleris, ex me, inquit, eis annuntia. Sed iam quid annunciet, audiamus. Si me dicẽte ad impium, Impie morte moriẽris: si non fueris locutus, vt custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expressiùs, quid apertiùs potest dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille perierit, sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annunciaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & viuat, & te qui non increpâsti, & ipsum qui te tacente peccauit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam saxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ isti non credat?

1. Cor. 11. — Non satis est rectè viuere, sed malè viuentes etiam arguendi. — Ezech. 3. & 33. — Sacerdos est speculator. — Ibidem. — Flãmis traditur vnà cum peccante, qui peccantẽ non increpat.

6. Isidorus libro tertio de summo bono, capite quadragesimoquarto: Non omnia tẽpora cõgruunt doctrinæ, secundùm Salomonis sententiã, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquẽdi. Non quidem per timorem, sed per discretionẽ propter malorum incorrigibilem iniquitatẽ, nonnunquàm electos oportet à doctrina cessare. Interdùm Doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentes conticescunt à docendo, quia non est qui audiat, testante Propheta, qui ait: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officiũ, interdùm ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquàm existimat. Nam si corrigere potest, & dissimulat, verum est quòd consensum alieni erroris habeat.

Eccl. 3. — Discretio in docendo adhibenda. — Hier. 13. — Qui dissimu- [illegible]

7. Et capite quadragesimoquinto: Quibus docendi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere noluerint: dum Propheta Doctorem Ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire, cum dicit: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, scilicet vt itã præemineat merito, sicut & gradu. Sequenter, nè fortè debeat à docendo timore restringi, audiat: Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vndè & Hieremiæ itã Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, nè formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vndè apparet, quia & non timere, donum Dei est. Qui personam potentis accipit, & veritatem loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sententia. Multi enim Sacerdotes metu potestatis veritatem occultant. Et habentur rei, qui à bono opere vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor indè metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præsules Ecclesiarum timentes nè amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores verentur, non pertimescentes quòd de veritate sint reddituri rationem, pro eo quòd conticescunt de plebibus sibi commissis. Quãdo à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperum palàm arguunt, increpant, excommunicant, minúsque metuunt eorum nocendi insidias, etiamsi nocere valeant. Pastor enim bonus animam suam ponit pro ouibus. Sicut peruigil pastor contra bestias oues custodire solet, itã & Dei Sacerdos super gregem Christi solicitus esse debet, nè inimicus vastet, nè persecutor infestet, nè potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Praui autem pastores non habent curam de ouibus: sed sicut legitur in Euangelio de mercenariis, vident lupum venientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis resistere metuunt.

Metus impedire corripiẽtẽ non debet. — Esa. 40. — Ibidem. — Hier. 1. — Vndè timor ille proficiscatur. — Bonorũ præsulum & sacerdotum libertas. — Ioan. 10. — Ibidem.

8. Et capite quadragesimosexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testãte Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est: & licẽt eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnumquenque probare, iuxta testimonium Domini ad Hieremiã loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Sacerdotes studio corrigendi, facta perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, itã iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes nõ solùm quia non arguũt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum.

Damnantur pro iniquitate populi pastores muti. — Ezech. 3. 33. — 1. Reg. 4. — Heli pro filiorũ iniquitatẽ damnatus. — Hier. 6. — Corrigendi vt emendentur.

istum, seducentes, & qui beatificantur, præcipitati. Qui admonitus secretè de peccato: corrigi negligit, publicè arguendus est, vt vulnus quod occultè sanari nescit, manifestè debeat emédari. Manifesta peccata non sunt occulta correptione purganda. Palàm enim sunt arguendi, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ità contra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur, expostulat salus. Quòd si opùs est aliquam medicamenti asperitatem verborum prædicatione adspergere, lenitatem tamen corde opùs est retinere. Doctores nonnunquàm duriùs feriunt increpationibus subditos: qui tamen à charitate eorum quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non discernunt recto oculo, quod à bonis recto fit animo.

Esa. 9.

Publicè qui corrigiendi sint.

Nota.

Lenitas semper in corde retinenda.

9. ESAIÆ quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses, &c. vt in textu.

10. HIEREMIÆ vigesimotertio: Non mittebã prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

11. ET capite vigesimosexto: In principio regni Ioachim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: si fortè audiant, & conuertatur vnusquisque à via sua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

12. ITEM capite quinquagesimo: Verbum quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Hieremiæ prophetæ: Annunciate in gentibus, & auditum facite, leuate signum, prædicate, & nolite celare: dicite. Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach. confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idôla eorum.

13. IONÆ primo: Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulum eius & descendit in eam vt iret cum eis in Tharsis, à facie Domini. Dominus autem misit ventum magnum in mare, &c.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Nam etsi euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.

15. ESAIÆ quinquagesimosexto: Speculatores eius cæci omnes, nesciêrunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

16. EZECHIELIS tertio: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuã liberasti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo: ipse morietur, quia non annunciâsti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iusto, vt non peccet iustus, & ille non peccauerit: viués viuet. quia annunciâsti ei, & tu animam tuam liberâsti.

17. ET capite trigesimotertio: Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem, & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, veneritque gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit, si autem se custodierit, animam suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientem & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem auté eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annũciabis eis ex me. Si me dicéte ad impium, Impie, morte morièris: nõ fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciãte te ad impium, vt à viis suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: Porrò tu animam tuam liberâsti.

18. HIERONYMVS in Ezechielis caput tertiũ, super ea verba, Si dicente me ad impium, &c. Magnum discrimen est Dei tacere sermones ob triplicem causam: vel propter timorem, vel propter pigritiam, Vel propter adulationem. Vndè & Esaias: Væ, inquit, mihi misero, quia tacui. Quódque sequitur, Tu autem animam tuã liberâsti: illud Apostolicum sonat: Si cuius opus arserit, damnum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: vt probet vtrum speculator externus à causa sit mortis eius qui periit, an reus. Opus enim magistri, salus discipuli est. Notandúmque quòd possit iustus cadere, & si habuerit magistrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent assiduo præceptore, nè lapsus ab optimo cursu retrahat pedem.

Tribus de causis Dei sermones reticere: idque periculosè admodùm.

Esa. 6.

1. Cor. 3.

19. ET in caput trigesimũtertium super ea verba, Terra cùm induxero, &c. Ex quibus verbis discimus, posse hominem quamuis iniquum & impium, si magistri

si magistri verba audierit, & egerit pœnitentiam, à sua impietate saluari: nec minùs magistrum subire discrimen, si docere noluerit: vel timore discriminis, vel desperatione peccantis, dum reus est sanguinis eius qui liberari potuit, & de morte erui, nisi magistri silentio cócidisset, & in vtroque liberū seruari arbitrium, dum & in magistri voluntate est vel tacere vel loqui, & in auditoris arbitrio vel audire, & facere atque saluari, vel contémnere, & proprio perire contemptu. Et paulò pòst: Speculator terræ Iudææ, vel rex potest intelligi, vel propheta. Speculator autē Ecclesiæ, vel Episcopus, vel presbyter, quia à populo electus est, & scripturarum lectione cognoscens, & præuidēs quæ futura sint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vndè magnopere formidandū est, nè ad hoc officium accedamus indigni: & assumpti à populo, negligētiæ nos demus atque desidiæ, & quod his peius est, deliciis ventríque & ocio seruiētes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium. Siquidem filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & pedes discipulorum lauit, vt ostenderet omnes sordes & vitia à magistris in discipulis debere dilui atque purgari. Nec statim respōdeamus, quid prodest docere, si nolit auditor facere quod docueris? Vnusquisque enim ex suo animo atque officio iudicatur: tu, si locutus non fueris: ille, si audire contempserit. De magistris negligentibus Salomon loquitur: Sapientia abscondita & thesaurus occultus, quæ vtilitas in vtrisque? Tale quid significatur & in Euangelio, quòd qui scandalizâuerit vnū de minimis Ecclesiæ, expediat ei vt alligetur ad collum eius mola asinaria, & abiiciatur in profundum: quàm in specula constitutus, plurimis noceat.

Rei sanguinis sunt magistri qui docere nolunt.

Matth. 20. Ioan. 13.

Dicendū etiā si auditor non obtemperet.

Eccl. 20.

Marc. 9.

20. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielē: Si dicente me ad impiū, morte morieris, nō annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat, & ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid solicitè cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa prępositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitę non audiens ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors debetur. Sed & à speculatore via vitæ nuncianda est, & eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit qui eum tacēdo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantùm sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergò fratres charissimi, pensate, quia & quòd nos digni pastores non sumus, & iam ex vestra culpa est, quibus tales prælati sumus. Et si quādo vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex nostro reatu est, quòd obsistentes atque reclamantes in prauis desideriis non habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, si à prauo opere cessatis. Vobis & nobis parcimus, quādo hoc quod displicet, nō tacemus. O quàm liber à commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciâsset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos cōuenimur, nos cōstringimur, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoquè mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Cùm verò dicitur, Sanguinem autem eius de manu tua requiram; si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valde nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælatus ad speculandum est, & de morte corporis quandoquè morituri, tā grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audisset? Sed meliùs possunt sanguinis nomine peccata signari. Vndè quidam cùm peccata carnis defleret, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis ergò morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatū subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergò quod faciat, vt etiam moriente subdito, se liberum reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurre, festina, suscita amicum tuum, nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitēt palpebræ tuæ. Vndè hîc quoquè additur: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua moritur, tu autē animam tuam liberâsti. Tunc enim subiectus moritur sine te, quando in causa mortis cōtradictorem pertulerit te. Nam morti cui non contradicis, adiungeris. Et notandū quæ sunt quæ debeāt à speculatore prædicari. Nimirum fides & operatio. Nam ait: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via verò impia ad prauā actionem. Et omnis speculator hoc habere debet studij, vt priùs ad pietatem fidei, postmodum ad piam viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quantus esse debeat ordo, atque consideratio locutionis. Pensare etenim doctor debet, quid loquatur cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe est: Si rectè offeras, rectè autem nō diuidas, peccâsti. Rectè autem offerimus, cùm bono studio bonum opus agimus Sed rectè nō diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Sępe verba quæ hūc ad salutem reuocant, alium vulnerant. Vndè Paulus quoquè Apostolus, qui Titū admonet, dicens: Argue cum omni imperio: Timotheū exhortatur, dicens: Argue, obsecra, increpa cum omni patientia & doctrina. Quid est quòd vni imperiū, & alij patientiā præcepit, nisi quod vnum lenioris, alterum verò feruentioris spiritus esse conspexit? Leni per authoritatē imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patientiam temperandus fuerat, nè si plùs iusto inferuesceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret.

Ezech. 3.

Cur impius verba Dei nō audiens, moritur.

Pastor tacens reus mortis peccantium efficitur.

Actor. 20.

Sacerdos tacens quot occidat homines.

Sanguis quid significet.

Psal. 50.

Prouer. 6.

Duo sunt à speculatore praedicanda. Fides & bona opera.

Discretio in docendo.

Leuit. 2.

Tit. 2.
2. Tim. 4.
Cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat Paulus.

21. ACTORVM vigesimo: A Mileto autem mittens Paulus Ephesum, vocauit maiores natu Ecclesiæ. Qui cùm venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiã, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cũ omni humilitate, lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum; quomodò nihil subtraxerim vtilium, quò minùs annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitẽtiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christũ. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mũdus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis.

22. ESAIÆ sexto: Væ mihi quia tacui.

23. HESTHER quarto: Mardochæus rursùm mãdauit Hesther, dicens: Nè putes quòd animã tuam tantùm liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: si enim nunc silueris per aliam occasionem liberabuntur Iudæi, & tu & domus patris tui peribitis. Et quis nouit, vtrùm idcircò ad regnum vẽneris, vt in tali tempore parareris?

24. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, &c. vt in textu.

25. AD Titum primo: Oportet Episcopum, &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere, &c. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.

26. ET capite secundo: Hęc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Psal. 28. Non expedit semper ea quę auditu iucunda sunt, docere.

27. CHRYSOSTOMVS homilia sexta in epistolam ad Philippenses: Vellem vobis perpetuò de regno disserere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuæ. Nam super aquam, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuę cõmorari me fecit. Vellem de loco disserere, vbi nec dolor est, nec mœstitia, nec angustia. Vellem disserere de iucunda Christi præsentia. Quãquam omnem superãt sermonem & omnem intellectum: attamen, vt possem, vellem ista dicere. Sed quid faciam? Non potest ad febricitantem & malè dispositum de regno dici. Nam intereà, donèc talis est, de sanitate dicendum fuerit. Non licet ad eum qui obnoxius est pœnæ, de honore disserẽre. Nam anteà quærendum est, quomodo à pœna & supplicio liberetur. Nisi istud fuerit, quomodò illud esse poterit? Propterea ista continuè dico, vt ad illa confestim perueniamus. Nam & deus hoc nomine gehennã minatus est, vt nemo in gehennam incidat, vt omnes regnum consequamur. Et nos ideò continuè gehennæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mẽte vestra, quæ regno digna sunt, facere instruamus. Nè sitis igitur ad verborum istorum grauitatem difficiles. Nam ista verborum grauitas occasionẽ animabus vestris à peccatis fugiẽdi parit. Nam & ferrum graue est, & malleus grauis: verùm parãt vasa aurea & argentea, & distorta dirigunt, ità vt nisi grauia & dura essent, distortam materiam vtique dirigere non possent. Ad hunc modum potest & grauis noster sermo animũ componere. Nè fugiamus itaque verborum grauitatem, neque illorum verbera. Non inferuntur verbera, vt animum frangant, aut cõterant, sed vt corrigãt. Nouimus enim quo pacto per gratiam Dei percutiamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valentia, vt non conteramus vasculũ: sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud splẽdidum, benè excultum in illã diem, in qua fluuius erit igneus, nè opùs habeat ferre flammam illic futuram. Nisi enim igne vos hîc examinaueritis, necessè erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius est vt sermonibus nostris exurami ni modico tempore, quàm perpetua illa gehennæ flamma, prorsùs enim manifestum est ità futurum.

Cur gehennã Christus & concionatores minantur.

Verborum seueritas & grauitas vtilis est animabus.

Dan. 7.

1. Cor. 3.

28. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccãtes, coram omnibus argue, &c. vt in textu.

29. LEVITICI decimonono: Nõ oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum.

30. AVGVSTINVS sermone 15. de verbis Domini: Iã ergò obsecrant pueri indisciplinati & nolunt vapulare, qui sic præscribunt nobis quando volumus dare disciplinam, Peccaui, ignosce mihi. Eccè ignoui, & iterũ peccat. Ignosce, ignoui. Peccat tertiò, Ignosce, tertiò ignoui. Iam quartò vapulet. Et ille, Nunquid septuagiès septiès te fatigaui? Si hac præscriptione seueritas disciplinæ dormiat, repressa disciplina, sæuit impunita nequitia. Quid ergò faciẽdum est? Corripiamus verbis, & si opùs est & verberibus, sed delictũ dimittamus, culpã de corde abiiciamus: ideò enim Dominus subdidit, De cordibus vestris, vt si per charitatẽ imponitur disciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam piũ quàm medicus ferens ferramentũ? Plorat secandus & secatur, plorat vrendus & vritur. Non est illa crudelitas, absit vt sæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo sanetur: quia si vulnus palpetur, homo perditur. Sic ergò ista monuerim fratres mei, vt fratres nostros qui peccauerint, omnimodò diligamus de corde nostro. Charitatem in eos nõ dimittamus, & disciplinã cùm opùs est demus, nè per solutionẽ disciplinæ crescat nequitia, & incipiamus propter Deũ accusari quia recitatũ est nobis, Peccãtes coram omnibus corripe, vt cæteri timorem habeãt. Certè si quis quod solum est verum, distinguit tempora, & soluit quæstionem. verum est. Si peccatũ in secreto est, in secreto corripe. Si peccatum publicum est & apertum, publicè corripe, vt ille emendetur, & cæteri timeant.

An pueris parcendum sit septuagiès septiès ignoscendum.

Correptio verborum & verberum. Matth. 18.

Disciplina & correctio sit cum charitate coniuncta. 1. Tim. 5.

Peccata occulta aliter arguenda quàm publica.

Non negligenda sunt proximi vulnera.

31. ET sermone decimosexto: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui seipsum vulnere percussit, tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, & negligis? Peior es tacendo, quàm ille conuiciando. Quãdò ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis. Nã gloriosum est iniurias obliuisci: sed obliuiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergo corripe inter te & ipsum solum, intuens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum, suum, & quem vis correctiorem, facis peiorẽ. Corripe ergò inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum, quia perierat nisi faceres. Intendite & videte, si peccauerit, inquit, in te fra-

ter tuus, corripe eũ inter te & ipsum solum. Quare? Quia peccauit in te. Quid est, in te peccauit? Tu scis, quia peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quære, cùm corrigis quod in te peccauit. Nam si solus nosti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Ergò ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretiùs, quæ peccantur secretiùs. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Sic agamus, & sic agendum est non solùm quando in nos peccatur, sed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere, in secreto arguere, nè volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Occulta peccata occultè, publica verò publicè reprehendenda.

IX.

Quando nostra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

A. Quotiès id, quod facultate vel authoritate nostra emẽdari vindicaríque potest, & debet, nos tamen impunitũ & in peius abire sinimus. B. Ità peccant Magistratus, cùm gladiũ [a] frustrà portant, neque quod dicũtur, ministri Dei sunt, & vindices in irã his, qui agunt scelerate vel seditiosè. Hoc modo à rege Saul [b] peccatũ fuit, cùm aduersùs Dei mãdatũ clementior esset, ac parceret hostibus Amalechitis. Peccatum idẽ ab Achab Rege admissum est, quando Benadab Regẽ Syriæ in gratiã recepit: vndè nec seuerã ità comminantis Prophetæ sententiam effugit: [c] *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignũ morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodẽ referri potest, quod [d] Apostolus Corinthiis præcipit: *Auferte malum ex vobisipsis: Nescitis quia modicum fermẽtum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

Amb. ser. 8. in psal. 118. Origenes homil. 9. in Hierem. Hieron. ad Riparium epi. 53. Aug. in psal. 50. & ser. 15. de verb. Do. Chrysost. orat. 1. contra Iudæos.
a Ro. 13. b Sap. 6. a b Psal. 2. c Aug. 2. Retract. cap. 5. Epist. 48. & 50. & 204. Item tract. 11. in Euang. Ioannis. Bernard. serm. 66. in Cant. b 1. Reg. 15. d. Iudic. 20. b g Nume. 25. a b
c 3. Reg. 20. g.
d 1. Corin. 5. d Exod. 22. c Deuter. 13. a b c d 17. c. 18. d 3. Reg. 18. d Hiero. in cap. 5. ad Galat. Grego. lib. 32. episto. 31.

C. Secũdò hîc peccãt [e] Patres & Matres familiâs, Heri & Preceptores, dũ sibi concreditos, nimia dissimulatione, & indulgẽtia quadã in educando perdunt, & negligentia socordiáque sua in discrimen permittũt adduci. Sic paternæ prorsùs indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios [f] Heli, qui idcircò immodicæ lenitatis suæ pœnas graues dedit.

e August. in psal. 50. Greg. 4. dial. c. 18. Chrisost. hom. 9. in 1. ad Timoth. Ephe. 6. a Hebr. 11. b Prou. 13. d. 22. c 23. b 29. c Eccl. 7. c 22. a 30. b a
f 1. Reg. 3. c. 4. d 3. Reg. 1. a

D. Hîc etiam addi potest peccatum, quod vocari solet Omissio fraternæ [g] correptionis, admonitionis, vel reprehensionis. Quandoquidem CHRISTVS quoque semel atque iterùm & tertiò corripiendũ esse monuit, vt peccantem illum [h] lucrifaciamus. Quanquàm alij distinguunt inter huiusmodi omissionem & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos alieni peccati modos ex hisce constituant.

g Prou. 9. b 15. b 24. c. 25. b 27. a 28. d 29. a Eccl. 7. a Ecclc. 7. b 10. d 11. a 19. b c 20. a Psalm. 140. a Colosſ. 1. d 1. Tess. 5. c 2. Tess. 3. d 1. Timo. 5. d 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. b c 2. d
h Matth. 18. b

TESTIMONIA.

Misericordia quædam iniusta est. Deut. 19.

I. A. AMBROSIVS sermone octauo in psalmũ centesimum decimumoctauum, versu secũdo: Est iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Deniquè in lege scriptum est de quodam: Nõ misereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul posteà contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat diuina sententia seruari. [illegible] si quis latronis filiis deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi adspiret affectus: nonne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè si gladium reprimit, vincula dissoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi, qua potest clementiore via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit: Deniquè inter duos, hoc est, accusatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum si non probâsset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur: sed dum miseretur rei, damnat probãtem: aut dum accusatori fauet, qui probare non possit addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideò dictum est, vt sciamus secundùm verbum Dei, secundùm rationem dispẽsandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interiùs inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat resecare vlceris virium, nè latiùs serpat, tamen à secandi vrendíque proposito lachrymis inflexus ęgroti, medicamẽtis tegat quod ferro aperiendum fuit: nónne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis vel exustio-

1. Reg. 15.
Iudicis exemplo.
Facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquenti. Exemplo medici.

nis dolorem corpus omne tabescat, vitæ vsus intereat?

2. ORIGENES homilia nona in Hieremiã: Verbi gratia dictũ sit: Habeat iudex propositum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præsidet, prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætatē satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, vt senectutis suę misereatur, & ex alio vxor, nè virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret: circunstent & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miserebitur latronis, annon? Quid in commune expedit ciuitati? Si misertus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus: sin verò in iudiciaria seueritate permanserit, vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans eius, noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non inuadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpè accidentia possumus considerare. Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, nõ vt misericors, nec rursùm vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidens, & de omnium salute pertractans, considerauerit populi damnũ in vnius venia, haud dubium est quin faciat eiici vnum de Ecclesia, vt multos saluet incolumes. Agè nunc, considera mihi & medicum: si cessauerit à sectione eius vulneris quod secandum est, si non vsserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis consequuntur, quomodò crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ità dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululùm seueritatis assumpsit, licèt visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Et quomodò vtile fuit peccatum Israël in salutē Gentium, sic vtilis est quorũdam pœna aliorum saluti.

Indulgẽtia & misericordia crudelis in Latronem.

In peccantes

In sauciatum.

Vtilis quorũdam pœna saluti aliorum.

3. HYERONIMVS epistola quinquagesimatertia ad Ripatium aduersùs Vigilantium: Miror sanctum Episcopum in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgáque ferrea confringere vas inutile & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operãtes iniquitatē. Et iterùm: Nónne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebã? Profectò odio oderam illos. Fatebor tibi dolorem meum: sacrilegium tãtum patienter audire nõ possum: Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Heliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri seueritatem, Ananiam & Sapphiram trucidantis, Paulíque cõstantiam, qui Elymam magnũ, viis Domini resistētem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vndè & in lege dicitur: Si frater tuus & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te voluerit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum: & auferes malum de medio Israël.

In Episcopum tolerantem Vigilantium hæreticum.

1. Cor. 5.

Psal. 49.

Psal. 100.

Psal. 138.

Num. 25. 3. Reg. 18. Matth. 10. Act. 1. 5. 13.

Pro Deo pietas non est crudelitas. Deut. 13.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimũ: Veruntamen charissimi in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. quomodò ad nos pertinet in ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationē reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt iustè posteà Dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi nõ displicet in filio tuo, delectat te: sed ætas deseruit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide genuistis, vt baptizarētur. Sed fortè negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de te & de illo exigit suam.

Contra indulgentiam parentum.

5. IDEM in sermone decimoquinto de verbis Domini, vt suprà, quæstione octaua, testimonio vigesimoquarto.

6. CHRYSOSTOMVS in oratione prima contra Iudæos: Verùm quēadmodùm Iudæos culpamus, quòd legem transgrediuntur: ità multò magis vos incusamus, quòd ad transgressores legis concurritis, nec illos tantùm qui eò concurrunt, verumetiam eos, quibus cùm sit authoritas prohibendi suos, nolint tamē id facere. Nè mihi dixeris: Quid mihi cũ illo cõmercij est? Alienus est, ignotus est. Dũmodò sit fidelis, dum eorundē particeps mysteriorum, dũ eadem iũgatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessariis, & cæteris omnibus est propinquior. Proindè quemadmodùm nõ ipsi tantùm fures dant pœnas, verùm etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cùm esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ita non solùm qui impiè agunt, verùm etiam illi qui cùm possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur. Alioqui talentum illud quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum: attamen dat pœnas, eò quòd non auxerat lucrum: ità tu quidem etiamsi ipse purus & innocens perseueres, cæterùm non augeas talentum, nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem quæ ille patitur, patieris.

Habentes authoritatem & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala.

Similis est pœna stantes cum peccantibus. Matth. 25.

1. B. AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatē? Bonũ fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, nõ solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

2. SAPIENTIÆ sexto: Melior est sapiētia, quam vires: & vir prudens, quàm fortis. Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, nõ rectè iudicâstis, nec custodistis legem iustitiæ,

neque

neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis? Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium in his qui præsunt, fiet. Exiguò enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquã Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & nõ excidatis. Qui enim custodierint iustitiã, iustè iudicabuntur, & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant.

3. Psalmo secundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Appræhẽdite disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta: Cùm exarserit in breui ira ei*.

4. Avgvstinvs libro secundo Retractationum, capite quinto: Sũt duo libri mei, quorum titulus est, Contra partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere vllius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionẽ violenter vehementérque arctari. Quod verè mihi tunc non placebat, quia nondùm expertus eram, vel quantùm mali eorum auderet impunitas, vel quantùm eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ.

Augustinus nondùm expertus putauerat schismaticos non esse vi cogendos. Cur in Ecclesiæ principio non inuocabatur contra hæreticos brachium seculare.

5. Idem epistola quadragesimaoctaua ad Vincentium: Nõ inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Ecclesia, & contra inimicos Ecclesiæ: quis negat non inueniri? Sed nondùm implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terrã: Seruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem psalmo paulò superiùs dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Veruntamen si facta præterita in propheticis libris, figuræ fuerunt futurorum: in rege illo qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrunque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & martyrũ illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratus pios & iustos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò pòst in eodem rege figuratum est, cùm conuersus ad honorandum Deum verum, decreuit in regno suo, vt quicũque blasphemaret Deum Sidrac, Misac & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergò tempus illius regis, significabat priora tempora regnũ infidelium, quos passi sunt Christiani pro impiis. Posterius verò tẽpus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium quos patiuntur impij pro Christianis. Et paulò pòst: Multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, & nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardẽter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi displicet, occasionibus catholicæ factæ sunt per leges imperatorum, à Constantino, apud quem primùm vestri vltrò Cæcilianum accusauerunt, vsque ad præsentes imperatores, qui iudicium illius quẽ vestri elegerunt, quem iudicibus Episcopis prætulerũt, iustissimè contra vos custodiendum esse decernunt. His ergò exemplis à collegis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitùs sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendũ, nè fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus ità huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nũquàm fuisse credatur. Ità aliæ multæ, &c. Immò verò seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Et in principio epistolæ: Donatistæ nimiùm inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus, &c. Si quisquam inimicũ suum periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nónne tunc potiùs malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum ligandúmque curaret, & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus videretur, quando vtilissimus & misericordissimus extitisset? Sed planè salute reparata, tanto vberiùs ei gratias ageret, quanto sibi eum minùs pepercisse sensisset. Et post pauca: Cùm terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, vt non solùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute lætamur, benedicentium nobiscum & gratias agentium Deo, quòd sua pollicitatione completa, qua reges terræ Christo serituros esse promisit, sic curauit morbidos, sic sanauit infirmos. Nõ omnis qui parcit, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm volũtaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Psal. 2.

In rege Nabuchodonosor figura nascentis & iam corroboratæ Ecclesiæ cernitur.

Daniel 3.

Leges con- [illegible]

Prior Augustini sententia per vsum rerum & experientiam emẽdata.

Inquietudo hæreticorum per potestatẽ secularẽ coërcenda.

Non redditur malũ pro malo, quando coërcentur.

Non omnis qui parcit, amicus est. Prou. 27.

6. Idem epistola quinquagesima ad Bonifacium: Molestus est medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, ista potiùs mansuetudo falsa, crudelis est. Imperatores quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probãtur benè credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituũt bonas leges, terrentur sæuientes, & corriguntur inintelligentes. Quicũque ergò legibus imperatorũ, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Nam & temporibus prophetarum, omnes reges qui in populo Dei non prohibuerũt nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor cùm seruus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur: sed eius impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerũt. Idem tamen rex diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legẽ

Mansuetudo falsa & crudelis.

3. Reg. 15. 4. Reg 10. 12. 14. 15. 18. 23.

Dan. 3.

pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in Deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitùs interiret. Et paulò pòst: Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: Beati qui persequutionē patiuntur propter iustitiam. Non ergò qui propter iniquitatem, & propter Christianæ vnitatis impiam diuisionē, sed qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persecutionem à Sara, & illa erat sancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt qui contra suas impietates leges iustas constitui nolunt, non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tūc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferēdo seruiret, quando adhuc illud propheticum cōplebatur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Nondùm autem agebatur, quod paulò pòst in eodem psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodò ergo reges Domino seruiūt in timore, nisi ea quæ contra iussa Domini fiunt, religiosa seueritate prohibēdo atque plectendo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiā rex est. Quia homo est, ei seruit viuēdo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit, leges iusta præcipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: Sicut seruiuit Ezechias, lucos & tēpla idolorum, & illa excelsa quæ cōtra Dei præcepta fuerant constructa, destruendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominū compellendo. Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergò seruiunt Domino reges, inquantùm sunt reges, cùm ea faciunt ad seruiēdum illi, quæ non possūnt facere nisi reges. Cùm itaque nōdùm reges Domino seruirēt temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania aduersùs eum & aduersùs Christum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtiquè tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potiùs exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut prædixerat Christus, & gentes fremerent aduersùs Christianos, & omnis patientia martyrum vinceret. Posteà verò quàm cœpit impleri quod scriptum est: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gētes seruiēt illi: quis mente sobrius regibus dicat, Nolite curare in regno vestro, à quo tueatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus, quibus dici non potest: nō ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus. Cur enim cùm datum sit diuinitùs homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? an fidem non seruare leuius est animam Deo, quàm fœminam viro? Aut si ea quæ non cōtemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitiùs vindicanda, nunquid ideò negligenda sunt? Melius est quidem, (quis dubitauerit?) ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore vel dolore compelli: sed nō quia illi meliores sunt, ideò illi qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit, quod experimentis probauimus, priùs timore vel dolore cogi, vt posteà possint doceri, aut quod iā verbis didicerant, opere sectari. Et quibusdam interpositis: Vbi est quod isti clamare consueuerunt, Liberum est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo priùs cogentem Christum, & posteà docentem: priùs ferientem, & posteà cōsolantem. Mirum est autem, quomodò ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plùs illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit, & quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foràs misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coegerunt alios vt perirent? Et paulò pòst: Maximianus Episcopus Vagiensis auxilium petiuit ab Imperatore Christiano, non tam suî vlciscendi causa, quàm tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia meritò culpāda. Neque enim & Apostolus Paulus vitæ suæ trāsitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos qui eum occidere conspirauerant, consiliū illorum Tribuno vt proderetur, effecit. Vndè factum est, vt eum ad locū quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, nè illorum pateretur insidias. Romanas etiā leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itémque nè Iudæis eum interimere cupiētibus traderetur, Cæsaris poposcit auxiliū, Romani quidē principis, sed non Christiani. Vbi satis ostēdit quid facere deberent posteà Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirent. Et rursùm: Si aliter nō meruit pacē habere domus Dauid, nisi Abssalon filius eius in bello quod cōtra patrem gerebat, fuisset extinctus, quamuis magna cura mandauerat suis, vt eum, quātùm possent, viuum saluumque seruarēt, vt esset cui pœnitēti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita, suā mœstitiā consolari? Sic ergò Catholica mater bellātibus aduersùs eam, &c. Ibidèm: Cogūt multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum.

7. IDEM epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Displicet tibi quia traheris ad salutem, cùm tā multos nostros ad perniciem traxeris. Quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Nō tamen ideò qui diliguntur, malæ suę voluntati impunè & crudeliter permittēdi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogēdi. Nam si volūtas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitæ recusantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebātur, & ad terrā promissionis cōpellebantur? &c. Nōdùm fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes reges terræ,

Non omnes sunt beati qui persecutionē patiuntur. Matth. 5.
Gen. 16.
Obiectionis dilutio de Apostolorum tempore.
Psal. 2.
Reges quomodò seruiāt Domino in timore.
4. Reg. 18.
4. Reg. 23. Ionæ 3. Daniel. 14.
Daniel. 3.
Ioan. 16.
Psal. 71.
Principum est Ecclesiam defendere.
Ad credēdum Paulus quodam modo compulsus. Act. 9.
Rectè cogit Ecclesia perditos redeant.
Patiētia quædam minimè laudanda est. Act. 23.
Act. 22.
Act. 25. Paulus poposcit auxilium Ethnici Imperatoris.
A malo prohibendi & ad bonum cogendi sunt nonnunquā homines.
Psal. 71.

Ecclesia ad bonum cogit. Luc.14.

terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtiquè quãto magis impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solùm inuitet, sed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodùm de his, qui priùs venerunt, dictum est, Introduc eos: nõ dictum est, Compelle. Ità significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, vt essent vires etiam compellẽdi. Proindè quia oportebat eius iã viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad cõuiuium salutis æternę, posteaquàm dictum est, Factũ est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi, inquit, in vias & sepes, & cõpelle intrare. Quapropter quia per multa mala & sæua quæ in nostros cõmittitis, tanquam spinis & asperitate pleni estis, vos tanquã in sepibus inuenimus, & intrare compellimus.

Duo Ecclesiæ tempora, per parabolam euangelicam designata.

Hæretici in viis & sepibus inueniũtur.

8. Et tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Si quando vult Deus concitare potestates aduersus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores Ecclesiæ, aduersus exufflatores Christi, aduersus blasphematores baptismi, non mirentur: quia Deus concitat vt à Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat ceruicem, quia cùm humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cùm conquesta esset de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur, vt reuertatur: atque vtinàm reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergò mouerentur, ecquo modo redderent rationem de imperio suo Deo? Intẽdat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, vndè spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum, miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cùm admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudęus, vel circuncisus, ille qui statuam suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coëgerat, tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maiestatem Dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus & linguis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionẽ. Eccè quomodò sæuit rex aliegena nè blasphemetur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt sæuiant reges Christiani quia Christus exufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehennarum igne liberatur. Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali: nunquid non ipse est Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mandatis animo permanserunt. Illi apertè liberati sunt, illi occultè coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergò Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum suum: Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, & Misach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodò isti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna, quando vident Christum, à quo liberati sunt, exufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

A Deo concitantur potestates seculi aduersus hæreticos. Gen.16.

Principes rationem reddituri sunt, si nõ moueantur aduersus dissipatores Ecclesiæ.

Daniel.3. Exemplum Nabuchodonosor.

Nota.

1.Mach.7.

Sempiternas mortes faciũt & de temporali conqueruntur.

9. Bernardvs sermone sexagesimosexto super Cantica cãticorum: Meliùs proculdubiò (hæretici) gladio coërcerentur, illius, videlicet qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos traiicere permittantur. Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed qui minùs aduertunt quanta sit potestas diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissus possederit. Nónne plus est sibimet hominem iniicere manus, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Deniquè Iudas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magísque admiror, quòd potuit immisisse in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt semetipsum suspenderet. Nihil ergò simile habent constantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.

Gladio coërceri hæreticos expedit. Rom.13.

Diaboli potestas in corda hæreticorum.

Matth.27.

Constantia martyrũ dissimilis est hæreticorum pertinaciæ.

10. Primi Regum decimoquinto: Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant nec voluerũt disperdere ea. Quicquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quòd constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulo pòst: Et ait Saul ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regẽ Amalec: & Amalec interfeci. Tullit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæsa sunt, vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipẽ arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergò quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus nè sis rex. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermonẽ Domini & verba tua, timens populum, & obediẽs voci eorum.

11. Ivdicvm vigesimo: Conuenitque vniuersus Israel ad ciuitatem (Gabaa Beniamin) quasi homo vnus eadem mente vnoq; consilio, & miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitiũ perpetrârunt, vt moriantur, & auferatur malũ de Israel.

Qui noluerunt fratrum suorum Israel audire mãdatum, sed ex cunctis vrbibus quæ sortis suæ erãt, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. Inuentique sunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa qui septingenti erant viri fortissimi, ità sinistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoquè possent percutere, & nequaquàm in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoquè Israel, absque filiis Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consuluerúntque Dominum, atque dixerũt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester. Statímque filij Israel surgentes, manè castra metati sunt iuxta Gabaa: & indè procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt, &c. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. Quod cùm vidissent, qui remanserant de Beniamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoquè fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cùm vltrà tenderent, persequuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderunt de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederúntq; in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctásque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

12. NVMERORVM vigesimoquinto: Morabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt deos earum. Initiatúsque est Israel Beelphegor, & iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad Iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. Et eccè vnus de filiis Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum, &c. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, &c. Cessauítque plaga à filiis Israel.

13. TERTII Regum vigesimo: Tunc vir quidam de filiis prophetarum, dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me, &c. Cúmque rex transisset, clamauit ad Regem, & ait: Seruus tuus egressus est, &c. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti, &c. vt in textu.

14. PRIORIS ad Corinthios quinto: Nescitis quia modicum fermẽtum totam massam corrumpit: Et in fine: Auferte malum ex vobisipsis.

15. EXODI vigesimosecundo: Maleficos non patieris viuere.

16. DEVTERONOMII decimotertio: Si surrexerit in medio tui Prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrùm diligatis eum, an non, in toto corde & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mãdata illius custodite, & audite vocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruituris: vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium quæ iuxtà vel procul sunt, ab initio vsque ad finem terræ: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies: sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti de domo seruitutis: vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquàm vltrà faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tuî, & auerterunt habitantes vrbis suæ, atque dixerunt, Eamus, & seruiamus diis alienis quos ignoratis, quære solicitè, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniáque quæ in illa sunt vsque ad pecora: quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ità vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur ampliùs, & non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tuî, multiplicetque te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodiè, vt facias quod placitum est in cõspectu Domini Dei tui.

17. ET capite decimoseptimo: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctúsque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.

18. ITEM capite decimooctauo: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur.

Quod si

Quòd si tacita cogitatione responderis, Quomodò possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & nō euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcircò non timebis eum.

19. Tertii Regum decimooctauo: Ait Elias ad Achab, Nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetásque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait, Vsquequò claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remāsi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal, quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cædentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam. Inuocate nomina Deorum vestrorum, & inuocabo nomē Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio, &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæ ductu, lambens. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Helias ad eos: Appræhendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cùm appræhendissent, duxit eos Helias ad torrētem Cison, & interfecit eos ibi.

Principiis hæresēon obsistendum.

20. Hieronymus in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum cernitur, non videtur, sed si fomitem compræhēderit, & nutrimenta sui quamuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionésque consumit. Fermentum quoque, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur & nihili: sed cùm farinæ conspersum, totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est: ità & doctrina peruersa ab vno incipiēs, vix duos aut tres primùm in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies, totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim vt apparuerit, extinguenda est: & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouiū repellendum: nè tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrūpatur, putrescat, intereat. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totum orbē eius flamma populata est.

Lucæ 13.

1. Cor. 5.

Secandæ putridæ carnes.

Arrius hæresiarcha scintillæ nō oppressæ cōparatur.

21. Gregorius libro duodecimo, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Siciliæ: Melius est vt pro multorū salute vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Nec mirum si inter homines hæc ratio custoditur, cùm & inter iumenta hoc fieri persæpè cognouimus, vt ea quæ scabiem aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, nè illorum morbo sana damnentur & pereant.

Vnum pro multorum salute condemnandum præstat.

1. C. Augustinus in psalmū quinquagesimū, vt suprà hac eadem quæstione, testimon. quarto.

2. Gregorius libro quarto Dialogorum, capite decimooctauo: Et si omnes baptizatos infantes, atque in eadem infantia morientes ingredi regnum cæleste credendū est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cælestia ingredi credendum non est: quia nōnullis paruulis eiusdem regni cælestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinque: quem nimis carnaliter diligens remissè nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante trienni um mortalitate percussus, venit ad mortem. Cúmque eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, vt se ab eis in sinu patris abscōderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostēderet, pro quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, vndè viuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare, vt qui diù per diuinitatis patientiam blasphemus vixerat, quādoque per diuinitatis iudiciū blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrisset.

Quibusdam paruulis clauditur aditus regni cælestis à parentibus.

Terribile exemplum de puero blasphemo.

3. Chrysostomus homilia nona in priorē epistolā est ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à Deo liberos, ad ipsius exercere militiam, eique ab ipsis infantiæ pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmiis: quemadmodùm si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios periit: illos quippe cùm acriùs coercere debuisset, verbis tandem lenibus monuit. Quocircà dum illis molestus esse seuera increpatione recusat, & illos & seipsum vnà perdidit. Audite hæc patres, vestrósque filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuētus fera, plurimísque indiget institutoribus, magistris, pædagogis, asseclis, atque nutritoribus. Vtique res est, post adeò exactam diligentiam, eam continere posse, non secùs, quàm equus quidā indomitus, veluti fera belua. Huiusmodi quippe iuuētus est. Si igitur illi ab ipsis statim initiis, atq; à prima ætate leges optimas imponamus, minimùm posthàc laborabimus: verùm consuetudo ipsa virtutis in legem transiet. Nihil eos agere permittamus ex his quę noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido omnium maximè huiusmodi turbat ætatem. Et paulò pòst: Admoneamus igitur illos, corripiamus, terreamus,

Magni meriti est, liberos educare Deo.

1. Reg. 2. & 4. Exemplo Heli monentur parentes.

Quomodò instituendi filij.

minásque intentemus, & modò istud, modò illud faciamus. Magnum habemus preciosumque depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atque omnia faciamus, nè fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contrà penitùs facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta mollimur, eúmque fideli viro magno cũ studio tradimus, & agasonem atque mulionem, procuratorémque ac dispẽsatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterùm quod nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cupiã viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiam possit. Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: quippe hæc omnia filiis quęrũtur. Igitur maior nobis possessionum cura est, quàm eorum, quorũ illæ gratia comparãtur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Num si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ità enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substantia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima possidẽt. Quòd si malus ille fuerit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione fecisti, quàm si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filiis non rite institutis præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intrà virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudicè, temperantérque viuere sinũt: verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malísque innumeris † subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis perfacilis. Curate solicitè, vt domi iugiter sint. Ante omnia pias esse, religiosásque docere, aspernari pecunias, exteriorísque ornatũs contemptrices esse, atque ità demùm nuptiis tradite: eas si ità institueritis, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros qui illas ducturi sunt: neque viros tantùm, sed etiam filios atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horumque omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tanquàm vnius animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnam consulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ità nempe paterna domo decet progredi virginẽ, ac matrimonio iungi, quemadmodùm ex palæstra luctatorem, vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: sitque veluti fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoquè adeò verendi sint præ morum honestate, & singulari pudicitiæ laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatus: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subiici, & dicto obtemperantes esse discant: ità enim & parentibus ipsis ingentes præmiorum adiicient cumulos: atque ità omnia in Dei gloriam, salutémque nostram fient.

Cõtra parentes, qui cùm aliarum rerũ diligentem curã filiorum ferè nullam habent.

Nota.

Filiarum cura matribus mandata.

Filij quales esse debeant.

4. Ad Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

5. Ad Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinã estis, cuius participes facti sunt omnes, ergò adulteri, & non filij estis.

6. Proverbiorum decimotertio: Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. Et capite vigesimosecũdo: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et paulò antè: Prouerbium est, Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

8. Item vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur: tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

9. Et capite vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, posteà sentiet eum contumacem.

10. Ecclesiastici septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

11. Et capite vigesimosecundo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab vtrisque autem in honorabitur.

12. Item capite trigesimo: Qui diligit filium suũ, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorũ in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi nõ est mortuus: Similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis: reliquit enim defensorem domus contra inimicos, amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, pauentem te faciet: Lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: nè doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & nè despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, nè in turpitudinem illius offendas.

13. Primi Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia, quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & cõplebo. Prædixi enim ei, quòd iudicaturus essem domũ eius in æternum propter iniquitatem, eò quòd

nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcircò iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.

14. ET capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israel coram Philistiim, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est. Cùmque ille nominâsset arcam Dei, cecidit de sella retrorsùm iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis.

15. TERTII Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecítque sibi currus & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?

1. D. PROVERBIORVM nono: Qui erudit derisorem, ipse iniuriã sibi facit: & qui arguit impiũ, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, nè oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapiẽti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.

2. ET capite decimoquinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Doctrina mala deserentium viã vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.

3. ET vigesimoquarto: Qui dicũt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio.

4. ITEM vigesimoquinto: Quæ viderunt oculi tui, nè proferas in iurgio citò: nè postea emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea & margaritum fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem.

5. ET vigesimoseptimo: Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

6. RVRSVS capite vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

7. CAPITE vigesimonono: Viro qui corripientẽ dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

8. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiẽte corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

9. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.

10. ET capite decimo: Seruo sensato liberi seruiẽt, & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

11. ITEM capite vndecimo: Priusquàm interroges, nè vituperes quenquam, & cùm interrogaueris, corripe iustè.

12. ET capite decimonono: Corripe amicum, nè fortè non intellexerit, & dicat, Non feci: aut si fecerit, nè iterùm addat facere. Corripe proximum, nè fortè non dixerit, & si dixerit, nè fortè iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. Corripe proximum antequàm commineris.

13. CAPITE item vigesimo: Quàm bonum est arguere, quàm irasci? & confitentem in oratione non prohibere. Quàm bonum est, correptum manifestare pœnitentiam: sic enim effugies voluntarium peccatum.

14. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

15. AD Colossenses primo: Quem (Christum) nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

16. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborãt inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos: vt habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum. Pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

17. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro, per epistolam, hunc notate, & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

18. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

19. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mãsuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nè quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscẽdam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

20. ET capite quarto: Prædica verbum, insta, opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

21. AD Titum primo capite: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Oportet episcopum, &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ nõ oportet, turpis lucri gratia.

22. ET capite secundo: Hæc loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

23. MATTHÆI decimo octauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eũ inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

X

Quid est, Participatione alienum peccatum contrahere?

Tob. 2. d Prouer. 1. b 29. d Num. 16. d Eccl. 5. a 2. Par. 20. g Greg. Turon. in gloriam confessor. c. 63. & 71. Item lib. 1. de gloria Mart. c. 38. 2. & 79. & lib. 2. c. 13 14. 15. 16. 17. & 20. Theod. l. 3. hist. c. 11 & 12. Vict. lib. 1. persecut. Vandal. Ios. 7. d Dã. 5. a 1. 2. Machab. 3. a e g 5. c d 9. a b 1. Machab. 6 b a Psal. 49. c Aug. in psalm. 139. b Esaiæ 1. f c Deut. 43. e

Id maximè fit, quando in partẽ lucri cum furibus, siue raptoribus venimus: cùm itidẽ bona iniustè parta, vel quouis modo aliena nobis vnà cum aliis sciẽter vendicamus aut retinemus: cùm insupèr spoliis alienis ditescimus. Quo pertinere videtur quod psalmographus dixit,[a] cũ furibus ipsis currere, & cũ adulteris portionem habere. Sic & Esaias obiicit populo Iudaïco:[b] *Principes tui infideles, socij furũ, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Grauiùs adhuc delinquũt, qui lucrum sibi ex aliena[c] turpitudine apertè parant, vt lenones: quíve latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

TESTIMONIA.

1. TOBIÆ secundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hædum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cùm vocem balãtis vir eius audisset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

2. PROVERBIORVM primo capite: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas eis. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, &c. Omnem preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. Sortem mitte nobiscum, marsupium sit vnum omniũ nostrûm. Fili mi, nè ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

3. ET capite vigesimonono: Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.

4. NVMERORVM decimosexto: Surrexítque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorũ, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cúmque recessissent à tẽtoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omníque frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me, vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, nõ misit me Dominus. Sin autem nouã rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, degluciat eos, &c.

5. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, est mihi sufficiẽs vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

6. SECVNDI Paralipomenõ vigesimo: Post hæc iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel, cuius opera fuerunt impiissima. Et particeps fuit vt faceret naues quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asion Gaber: Prophetauit autem Elizer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochosia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.

7. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorũ, capite sexagesimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cùm ab spiritu vexaretur immundo, & per loca sancta duceretur, assiduè clamabat nequam spiritus: Non hinc egredior, nisi Archidiaconus Lugdunensis aduenerit: ac nisi ipse me de hoc vasculo quod acquisiui, eiiciat, nullatenùs hinc sum egressurus. Audiens hæc imperator, dirigit suos in Gallias. Quem illi repertum suppliciter exorant, vt cum eis ad visitandam puellã Romam dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & se indignum, per quem Christus miracula ostenderet, esse vociferans: admonitus Episcopi sui consilio, cum eisdem missis iter dirigit. Et ad imperatorem veniens, cum honore suscipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, se ad basilicam beati Petri Apostoli confert: ibíque continuato cum vigiliis & orationibus triduano ieiunio, quarta die per inuocationem Domini nostri Iesu Christi & crucis vexillum, immundum spiritum à corpore puellæ depellit. Qua sanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: sed ille vir altioris spiritus, caducas diuitias pro nihilo respuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare desideras, illud quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtrisque animabus salubre beneficium erit. Aurum verò tuum necessarium non habeo, pauperibus pro tua tuorumque felicitate dispensa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vndè vsque hodiè circa muros vrbis illius in tertio milliario tributa non redduntur in publico. Post discessum verò beati Archidiaconi, ait Imperator suis: Si iste inquit, Deum plùs quàm pecuniam diligit, dignè Ecclesia illa cuius nobis minister obsequitur, nostris muneribus illustratur. Tunc capsam ad sancta Euangelia recludenda, patenámque & calicem ex auro puro

puro preciosísque lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Ecclesiæ: sed nuncius ille inter Alpes positus, qui hæc exhibebat, ad aurificis cuiusdam domum diuertit. Cúmque ab eo artifex sciscitaretur, quid negocij gereret, rem secretiùs ac simpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo consilio conniuentiam præbueris, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille diabolo instigante seductus, & vt fertur inter rusticos sermo vulgatus, quòd inhianti auro ac circũuentionis fallacias inferenti sæpiùs animi cõiunguntur, & statim huius consilij effectus est sectator. Tunc ille deceptor fecit similes de argẽto species, vt nihil aliud quàm aurum purissimum putarentur: & sic opera quæ cum gemmis filísque aureis fuerant superposita, studiosissimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia catacly za in ipso fuerant solidata. Deniquè portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatísque muneribus, ab Episcopo muneratur: regressúsque ad socium, aurum de speciebus figuratum recipere flagitat: artifex verò adhuc non esse totum paratum pronunciat: sed sub ipsa expliciturum se nocte pollicetur. Exacta igitur cœna, cùm in cellula qua hæc operabatur, pariter residerent, concussa subitò à terræ motu super eos diruit. Disruptáque terra sub pedibus eorum, ipsos pariter cum pecunia deglutiuit, descenderúntque viuentes ac vociferantes in tartarum. Vltúsque est Deus velociter de fraude Ecclesiæ suæ. Ego verò has species in Ecclesia Lugdunensi sæpissimè vidi. Sit hoc populis documentum, vt nullus rẽs Ecclesiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudicium super se velociter imminere.

Pœna terribilis in sacrilegos.

8. Et capite septuagesimo primo: Aquensibus est concessus inclytus athleta Metrias, vir in corpore iuxta historiam actionis magnificæ sanctitatis: & licet ditione seruus, liber tamen iustitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textum, peracto cursu boni operis, à seculo victor abcessit, sæpiùs se in cælis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam cùm Franco Episcopus huius municipij Ecclesiam gubernaret; Childericus qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius cõpetit, dicens: Quia iniustè ab Aquensi Ecclesia retineretur, & dicto citiùs conuenitur Episcopus. Datísque fideiussoribus, in præsentia regis adsistit, clamãs & obsecrans vt rex ad huius causæ audiẽtiam præsentiam suam auerteret, nè cælesti iudicio condemnetur: addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruasorem suum irrogat vltionem. Deniquè coniuncti adiutores causam discutiunt, Insurgit Childericus atque improperans criminibus exacerbatum Episcopum, quòd res fisci ditionibus debitas, iniquo ordine retineret, extrahi eum vi à iudicio iubet, & tantùm ablata per iudicium præsentium villa, trecentis aureis condemnauit. Fauebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem eius audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Deniquè condemnatus spoliatúsque sacerdos, ad vrbẽ rediit, atque prostratus in orationem coram sepulcro sancti, dicto psalmi capitello, ait: Non hic accendetur lumen, neque psalmorum modulatio canetur gloriosissime sancte, nisi prius vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, résque tibi violenter ablatas, Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit. Egressúsque clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocauit. Nec mora, corripitur peruasor à febre: decumbit lectulo, exhorret cibum, fastidit & potum, profert æstuans iuge suspirium. Cui etiam si ab ardore febris interdùm sitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum: sed mens praua non flectitur. Intereà labitur cæsaries cuncta cum barba, & ità omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, nuper eiectum fuisse post funera de sepulcro. His & talibus miser afflictus malis, serò recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliauerim Ecclesiam Dei, atque Episcopo sancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantociùs, & reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite. Est enim mihi spes, quòd res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines eius, accepta pecunia, fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderũt agrum, solidósque super sepulcrum serui Dei posuerunt, sed cùm hoc fecissent, statim ille in loco quo erat, spiritum exhalauit: lucratúsque est detrimentum animæ per adeptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit vltionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem.

De Metria martyre.

Pœna eius qui prædia Ecclesiæ abstulit, & Episcopo vim intulit.

Restitutio.

9. Item libro primo de gloria Martyrum, capite trigesimooctauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubescẽdísque cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam viso per fenestram argento, cogitat intra se, quod postero die auaritia impellente compleuit. Nocte enim consurgens, ingressus est basilicam sanctorum Chrysanti & Dariæ: Deindè per fenestram ingrediens cellulam, ac per obscuritatem noctis palpans manibus, aliquos de vrceis capit: deindè egredi cum præda cupiens, per totam noctem circumiens, nunquàm potuit aditum vndè ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quod, Omnis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die nè videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterùm aditum, sed reperire non potuit: sic per trium noctiũ curricula fecit. Tertia verò die cùm iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, & relicto argento confessus opus suum, egressúsque est foràs cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.

Sacra vasa furto subtrahere cupiens, punitur diuinitùs.

Ioan. 3.

10. Et capite septuagesimosecundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigibertus rex cum exercitu ad vrbem illam venit, & maximam vicorum eius partẽ incendio cõcremauit, quidam de primoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantùm vt aliquid fraudaret ab æde: ilicò vbi reserata ostia ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holosericam auróque exornatam ex gemmis, quæ sanctũ tegebat sepulcrum, temerario ausu diripuit, secúmque sustulit. Veniens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cúmque puer eius quem tunc creditum habebat, suspensis ad collum ducentis aureis,

Pœna in spoliatorem Ecclesiæ.

nauem cum eodem ascendisset, subitò, à nullo tactus de naui ruit, oppressúsque aquis, nũquàm potuit inueniri. Ille quoquè iudicium Dei in se cernens, per pueri amissionem & auri, velociter ad littus de quo digressus fuerat, remeauit: pallámque sepulcri summa velocitate restituit. Et licet hoc fecerit, tamen diem in quo hæc admiserat, recurrente anni circulo, non attigit.

11. Capite septuagesimonono: Ecclesia Agathensis vrbis, quę sancti Andreę Apostoli reliquiis plaudit, plerunquè gloriosis illustratur miraculis, peruasores rerum suarum sæpiùs arguit. Denique * Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius peruadit. Tunc Leo Episcopus huius Ecclesiæ valdè mœstus, concurrit ad eum, dicens: Relinque ô fili, res pauperum quas ordinationi nostræ Dominus commendauit, nè tibi sit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius ali consueuerant, enecceris. Ille verò quia erat hæreticus, paruipendens de his quæ ab Episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interim procedente die, arripitur à febre. Cúmque non modò ardore corporeo, verumetiam animæ vexaretur incommodo, misit ad Episcopum nuncios, dicens: Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine qua grauabatur, conualuit: factúsque sanus, ait suis: Quid putatis, quid isti nunc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuisse febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta consuetudinem humani corporis accidit: veruntamen non habebunt eum me viuente. Et dicto citiùs misit qui eum iterùm auferret. Quod cùm Episcopus comperisset, venit ad eum, dicens. Num pœnitet te priùs fecisse benè, quòd hoc iterùm conaris euertere? nè facias, quæso, nè vltioni diuinæ subiaceas. Qui ait ad Episcopum: Sile, sile decrepite: iam infrænatum te loris, circuire vrbem super asinum faciam, vt sis ridiculo omnibus qui te adspexerint. At ille silens ad nota recurrit præsidia: prosternitur in oratione, celebrat vigilias, ac noctem totam in lachrymis & psallentio ducit. Manè autem facto, accedit ad lychnos qui de camera Ecclesiæ dependebant, extendénsque virgam quam tenebat in manu, effregit cunctos, dicens: Non hîc accendetur lumen, donec vlciscatur Deus de inimicis, & restituat res domus suæ. Hæc eo dicente, protinùs hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit. Cúmque in extremis ageret, misit ad Episcopum, dicens, Oret pro me sacerdos ad Dominum vt viuam, & restituam agrum, ac similem eius conferam dominationi. Quibus pontifex respondit: Iam oraui ad Dominum, & exaudiuit me. Misit & alios ac tertios ad eum nuncios. Sed sacerdos in vno responso persistens, nõ mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iussit se in plaustro componi, atque ad eundem euehi, ac per se deprecatur Episcopum, dicens: Quia dupla satisfactione restituo agrũ quem iniquè peruasi, tantùm vt oret pro me sanctitas tua. Illo quoquè recusante, compulit eum vi, vt abiret ad Ecclesiam: quo discedente, vt Ecclesiam est ingressus, & hic spiritum exhalauit, recepítque confestim Ecclesia rem suam.

* alij, Comacharius.

Catholici ab hæreticis Romani appellãtur.

Hæreticus ecclesiæ spoliator à Deo punitur.

12. Idem libro secundo de gloria Martyrum capite decimotertio: Cùm ob direptionem Aruernorum Theodericus rex festinaret, & ingrediens terminum vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cúmque prouenissent ad locum, inueniunt multitudinem permiscui sexûs, obseratis ostiis in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cùmque intrare non possent, vnus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per ianuam, hic latro est: dehinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectilia cum ministris ipsius basilicæ, reliquúmque populum qui infra erat, eductum, foris diuiserunt haud procùl à vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, compræhensos ex his aliquos diuersis mortibus condemnauit. Fugiens verò ille qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus interiit: super quem cùm multi aceruum lapidum congregâssent, à tonitruis & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis latentes regem, in patriam sunt regressi, correpti à dæmone, diuersis exitibus hanc vitam crudeliter finiêrunt. Hæc audiens rex, omnia quæ exindè sunt ablata, reddidit. Præceperat enim nè in septimo à basilica milliario quis vim inferret.

Ioan. 10.

Seuera Dei vltio in ecclesiæ depredatores.

13. Et capite decimoquarto: Sigiualdus cùm rege præpotens, cum omni familia sua in Aruernam regionem ex regis iussu migrauit: vbi dum multorum rex iniustè competeret, villam quãdam quam gloriosæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis, basilicæ sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus peruasit: sed mense tertio postquàm aggressus est, correptus à febre & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, vt eum si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositóque plaustro, quo eum eueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinùs diuina sunt pariter gratia muneratì, nam iste sospitatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam.

Prædij ecclesiastici inuasor punitur.

14. Item capite decimoquinto: Pastor quidam non strenuitate, sed nomine Ingenuus, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris Iuliani iniustè ageret, ad hoc leuitas eius inimico ingrassante conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cùm aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione quod malè peruaserat, relaxaret, ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiluit, fugarísque sagittis clericis, res sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem vt in proximo aduenirer dies passionis martyris gloriosi, ad quã ille immemor peruasionis suæ atque iniuriæ quam intulerat clericis, ante quinque dies solennitatis ad vicum Briuatensem aduenit: qui cùm in domo hospitalitatis suæ conuiuio cum lætitia & exultatione fungeretur, subitò coruscatione facta tonitruum sonuit. Rursúmque iterato, iaculo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte.

Vltio [illegible]

pereunte. Deindè ad exemplum omnium, tanquàm rogus flammeus ard..., paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satísque illi fuit nè de rebus sancti aliquid vltrà contingeret. Quod nè fortuitò actum quis putet, cernat inter multos innoxios vnū interisse sacrilegum.

15. CAPITE decimosexto: Quid etiam ad Becconis comitis confutandā superbiam beatus martyr sit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret publicas, & elatus iactantia multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit vt dimissum accipitrem diù per diuersa vagantem perderet. Similiter vt vnus de seruiētibus basilicæ sancti Iuliani, accipitrem alium dum per viam ambularet, quasi vagū inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cùm ad Becconem peruenisset, quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deinde succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valde ad sepulcrum sancti properat, reseratísque cum gemitu clausis, appræhensis decem aureis per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramento adseruit, nunquàm se puerum dimissurum, nisi exindè aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulcro sancti accipiens, Becconi trāsmisit: quos acceptos satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumem: sed Deus omnipotens qui permanet ante solem, secundùm bonitatis suæ diuitias, humiliauit calumniatorem: Nam ipsius anni translacto curriculo veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore qui beatæ passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis, sancti Iuliani protulit nomen, confestim Becco voce nescio qua teterrima, ad terram corruit, cruentéque spumans dare voces diuersas cœpit: indè inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius, hęc ob iniuriam basilicaris famuli euenisse: omnem quoquè ornatum quem super se tunc habuit, tam in auro quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deinceps munera misit sed vsque ad diem obitùs sui sine sensu durauit.

Propter ministrum basilicæ martyris iniuria affectus ... punitus ...

16. ET capite decimoseptimo: Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta Ecclesia, fisco se publicè iunxit, acceptáque à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, vt vix posset à vicinis, circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, vt saltus montenses, vbi ad æstiuandum oues abierant, circumiret, atque pascuaria quæ fisco debebantur, inquireret. Cùmque diuersos spoliaret iniustè, conspicit eminùs greges, qui tunc sub nomine martyris tuebantur: ad quos leui cursu euolans, tanquàm lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ouium, dicunt ei, Nè quæsumus cōtingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio subiugati sunt, quibus ille hæc irridens respondisse fertur, Putásne quia Iulianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit, ignorans miser, quòd qui de domibus Sanctorū aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriam facit, ipso sic Domino protestante, Qui vos spernit, me spernit: & qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet. Contigit autem vt post dies multos non religione, sed casu conferente, ad vicum Briuatensem properaret, proiectúsque humo ante sepulcrum, mox à febre corripitur, & tāta vi caloris opprimitur, vt neque consurgere, neque puerum euocare posset: famuli verò cum vidissent eum extra solitum plùs occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut deuotio. Ferebant autem de eo, quòd quandoquidem in Ecclesia fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cùm responsum reddere non valeret, ablatus manibus è loco, in cellam quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur inualescente febre proclamat se miserum incendi per martyrem, & quod primò siluerat, admotis animæ iudicij facibus, crimina confitetur, iactaríque super se aquam voce qua poterat deprecabatur. Delatis quoquè cum vasculo lymphis, & in eum sæpè deiectis, tanquàm de fornace ità fumus egrediebatur è corpore. Intereà miseri artus, ceu combusti in nigredinem conuertuntur. Vndè tantus procedebat fœtor, vt vix de adstantibus possent aliquid tolerare. Innuens enim dehinc manu, indicat se esse leuiorem: mox illis recedentibus, hic spiritum exhalauit: de quo haud dubium est, qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

Qui de domibus Sanctorū aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriam facit. Lucæ 10. Matth. 10.

Nota Dei vindictam in sacrilegum.

17. ET capite vigesimo: Aduenerat festiuitas sancti Iuliani, & eccè quidam è populo conspicatur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo à basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicæ reprimens, latitauit: ac dato cunctis nocturnæ quietis silentio, operientéque vmbrosa caligine mundum, consurgit ab angulo, & nihil dubitans, vtique qui à satellite Satana impellebatur, super cancellum beati sepulcri, cursu prosiliit rapido, detractámque à summo vnam gemmis coruscantibus crucem ad terram deiecit, collectísque vellulis ac palliolis de circuitu parietum pendentibus, vnū voluculum facit, imposuítque humeris, ac eleuata cruce manu, ad locum vnde discesserat repetit, ac posita capiti sarcina, peccati sopore cōpressus, obdormiuit. Media verò nocte circumeuntes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo vnam gemmam crucis, tanquàm iubar cæleste refulgere: obstupefacti, accedunt cominùs cum timore, admotóque cereo inueniunt personam cum rebus furatis, quas auferre non poterat, inibi decubare. Denique sub custodia eum illa nocte detentum, mane facto, cuncta quæ fecerat patefecit, asserēs se lassum obdormisse, eò quòd diutissimè circumiens cum fasce basilicam, ostium vnde egrederetur, reperire non poterat.

Crux coruscantibus gemmis.

Ornamenta Ecclesiæ furatus deprehenditur.

18. THEODORETVS Ecclesiasticæ historiæ libro tertio, capite vndecimo: Verùm impij Gentiles, quanquàm hæc ità accidisse pro certo cognoscebant, tamen contra Deum vniuersarum rerum moderatorem, se armare cœperūt. Tyrannus item sacra vasa in ærarium regium inferri, & portas Ecclesiæ, quam Constantinus ædificārat, obserari

Sub Imperio Iuliani apostatę quomodò sacrilegia cōmissa sunt.

mandat, quô nullus aditus illis, qui in * eo conuentus agere solent, omninò pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Arriani. In sacrosanctum autem templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij thesauri quæstor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Cimitem Priuatum appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cùm essent Christiani, quô imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate desciuisse ferunt. Iulianus autem cùm esset in templo, aduersùs sacram mensam minxisse fertur: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, dixisséque res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsùs destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus, (Constantinus enim & Constantius splêdidè & amplè ea conficienda curauerant) Eccè, inquit, quàm sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur.

Iulianus auunculus Imperatoris aduersus sacri mensam minxit.

Sumptuosa vasa sacra ridentur à Felice.

Sacrilegi Iuliani pœna diuinitùs inflicta.

19. Et capite duodecimo: Sed isti Tyranni pro his impiis & insanis facinoribus non diù pòst pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine excesis interiit: atque stercus non amphùs per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit, sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eiiciendum natæ, locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præstantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes meritò mi vir Christum Seruatorem laude prædicare, quòd tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnâsses, planè te præteriisset, nisi consueta sua lenitate vsus, has plagas diuinitùs tibi inflixisset. Miser igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu sibi imposito morbi causam perspiciês, orat Imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit, & ipse extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cælitùs impacto oppressus, sanguinê dies noctésque ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndique corporis, vt ità dicam, vasis quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statim extinctus est, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas isti pro sua impietate dederunt.

Sacrilegi Felicis pœna.

20. Victor Episcopus libro primo persecutionis Vuandalicæ: Accenditur propter hæc aduersùs Dei Ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quêdam in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cunctos Domini sacerdotes, vt primò armis nudaret, & ità faciliùs inermes hostis callidus captiuâsset. quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de palliis altaris (prô nefas) camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedens linguâ, in breui turpissima consumptus est morte.

Ex ornamentis altaris camisias & femoralia faciens, punitur.

21. Iosve septimo: Respondítque Achan Iosue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Israël, & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos siclos argenti, regulámque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentúmque fossa humo operui. Misit ergò Iosue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco & argentum simul. Auferentésque de tentorio, tulerunt ad Iosue, & ad omnes filios Israël, proiecerúntque ante Dominum. Tollens itaque Iosue Achan filium Zaræ, argentúmque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & asinos & oues, ipsúmque tabernaculum, & cunctam supellectilem: (*& omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor: vbi dixit Iosue, Quia turbâsti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauítque eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt. Congregauerúntque super eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem. Et auersus est furor Domini ab eis. Vocatúmque est nomen loci illius, Vallis Achor vsque hodiè.

22. Danielis quinto: Balsasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundùm suam bibebat ætatem. Præcepit ergò iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Hierusalem: vt biberent in eis rex & optimates eius, vxores & côcubinæ. Tûc allata sunt vasa aurea quæ adsportauerat de templo quod fuerat Hierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebat vinum, & laudabant deos suos aureos & argenteos, æreos, ferreos, ligneósque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex adspiciebat articulos manus scribentis. Tunc facies regis cômutata est, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicèm collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter, vt introducerent magos, &c. Et paulò pòst: Ad quæ respôdens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. Quando eleuatum est cor Nabuchodonosor patris tui, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filiis hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestiis positû est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnû quoque vt bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum est: donec cognosceret quod potestatem haberet altissimus in regno hominum, & quemcunque voluerit suscitabit super illud. Tu quoque filius eius Balsasar, non humiliâsti cor tuum cùm scires hæc omnia: sed aduersum Dominatorem cæli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoque argêteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneósque, & lapideos qui non vident neque audiût, neque sentiunt, laudâsti: porrò Deum qui habet flatum tuû in manu sua & omnes vias tuas, nô glorificâsti. Idcircò ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratû est. Hęc est autem scriptura quæ digesta est: MANE THECEL PHARES. Et hæc est interpretatio sermonis: MANE: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit istud: THECEL:

THECEL: appensus es in statera, & inuentus es minùs habens: PHARES: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eadem nocte interfectus est Baltasar rex Chaldæus. Et Darius Medus successit in regno, annos natus sexagintaduos.

23. SECVNDI Machabæorum tertio: Simon præpositus templi, cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsææ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ & * Phœnicis: & nunciauit ei pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Hierosolymis, & cōmunes copias immensas esse, quæ non pertinet ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile, sub potestate regis cadere vniuersa. Cùmque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum qui erat super negotia eius, misit cum mandatis, vt prædictam pecuniam trāsportaret. Statimque Heliodorus iter est aggressus specie quidem quasi per Cœlesyriam & * Phœnicem ciuitates esset peragraturus, reuerà autem Regis propositū perfecturus. Sed cùm venisset Hierosolymam, & benignè à summo Sacerdote in ciuitate esset exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autē, si verè hæc ità essent. Tunc summus Sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum & pupillorum: quædam verò esse Hyrcani Tobiæ viri valdè eminentis, in his quæ detulerat impius Simon: vniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur pro sui veneratione & sanctitate, omninò impossibile esse. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eum qui, &c. Et paulò pòst: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium, præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnā fecit suæ ostensionis euidentiam, ità vt omnes qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimētis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit: qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes, virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu: qui circunsteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, cùmque multa caligine circunfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecerunt. Et is qui cum multis cursoribus & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta cognita Dei virtute, & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni spe & salute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, & templum quod paulò antè timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotēte Domino, gaudio & lætitia impletum est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniā, vt inuocaret Altissimum, &c. Heliodorus autem hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei qui viuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu repedabat ad Regem. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei. Cùm autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Hierosolymā mitti, ait: Si quē habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus. Nam ipse qui habet in cælis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendū, percutit ac perdit. Igitur de Heliodoro & ærarij custodia ità res se habet.

24. ET capite quinto: Ausus est etiā (Antiochus) intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor: & scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab illis regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indignè & cōtaminabat. Ità alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantium ciuitatem, modicùm Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio, alioquin, nisi cōtigisset eos multis peccatis esse inuolutos, sicut Heliodorus qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hîc statim adueniens flagellatus & repulsus vtique fuisset ab audacia. Verùm non propter locum, gentem, sed propter gentem, locum Deus elegit. Ideóque & ipse locus particeps factus est populi malorum, posteà autem fiet socius bonorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterùm in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, &c.

25. ITEM capite nono: Elatus autem ira (Antiochus) arbitrabatur se iniuriam illorum qui se fugauerant, posse in Iudæos retorquere: ideóque iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cælesti eum iudicio perurgente, eò quòd ità superbè locutus est se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuersa conspicit Dominus Deus Israël, percussit eū insanabili & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: & quidem satis iustè, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorum torserat viscera, licèt ille nullo modo à sua malitia cessaret. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negocium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statéra appendere, nunc humiliatus ad terram, in gestatorio portabatur, manifestā Dei virtutem in semetipso contestans: ità vt de corpore impij, vermes scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur: & qui paulò antè sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.

* Phœnices.
* Phœnicen.

Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionẽ suĩ venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmẽta capientibus, & cùm nec ipse iam fœtorẽ suum ferre posset, ità ait: Iustum est, subditum esse Deo, & mortalẽ non paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Et ciuitatem ad quam festinans veniebat, vt eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere: & Iudęos quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed auibus ac feris diripiendos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur: templum etiam sanctum, quod priùs expoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, &c.

26. PRIMI Machabæorũ sexto: Et vocauit Antiochus omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi & corrui corde præ solicitudine: & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum, qui iucundus eram & dilectus in potestatate mea? Nunc verò reminiscor malorum quæ feci in Ierusalem, vndè & abstuli omnia spolia aurea &, argentea quæ erant in ea, & misit auferre habitãtes Iudæam sine causa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala ista: & eccè pereo tristitia magna in terra aliena.

27. PSALMO quadragesimonono: Peccatori autem dixit Deus, &c. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimumnonum: Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis, sed suis grauatur. Consensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare queraris, quòd peccata aliena te premant, dicitur enim tibi, Premunt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc? Pedibus ambulâsti ad furtum, immò mente coniunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuum, quia placuit tibi. *Psal. 49. Furum aliorum cui consensus, &c.*

29. ESAIÆ primo: Princeps tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ nõ ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israël, Heu cõsolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et cõuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid istud est quod vouerint: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

XI.

Quomodò alienum peccatum nostra defensione committimus?

A. Cùm aut malefactoribus patrocinamur, aut doctrinam alterius, quamuis peruersam & impiã, tuemur vel spargimus: quum nostra itidèm cura vel opera, quod contra fas & æquum instituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersùs hos diuinum intonat oraculum:[a] *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Ac rursùs:[b] *Nõ sequêris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero denies.*

a Esaiæ 5. a & 10. a

b Exo. 23. a

B. Hæc satis de peccatis, vt vocant, alienis, quæ nunc profectò longe latèque patẽt, & summa quotidie licẽtia, à magnatibus præsertim, perpetiãtur. Adeóque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non esse putent ac floccipendant, etiã si suas & aliorum sæpe conscientias his criminũ sordibus cõspurcẽt ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autẽ dictę species omnes in tria fere genera coniici, breuitérque, vt magnus Basilius[c] ostendit, compræhendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate certóve animi proposito tantùm, aut supina negligẽtia, si quãdo admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur.

c Basil. ser. 2. de baptis. cap. 9.

C. Sed longè omnium deterrimum peccandi genus est, quo delinquitur in Spiritum sanctum.

TESTI-

TESTIMONIA.

A. ESAIÆ quinto: Væ qui dicitis, &c. vt in textu.

2. ET capite decimo: Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. EXODI vigesimotertio: Non sequéris turbam, &c. vt in textu.

B. BASILIVS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt suprà, quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN SPIRITVM SANCTVM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

EST, oblatam Dei munificentiam & gratiã, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia cõtemptim abiicere: Atque hoc est peccare inexpiabiliter, vt iuxta CHRISTI verbum,[a] nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tãtiq; peccati remissio impetretur. Hac enim lege nobiscũ agit Deus, vt nec gratiã in terris, neq; gloriã in cælis tribuat aliis, quàm qui peccatũ detestantur agnitum, & præter id bonũ sibi proponũt, rectúmque eligunt vitæ institutum. Cæterùm in hisce peccatis abest tũ peccati detestatio, tum boni quod sectãdũ erat, electio, & abiicitur prætereà id, quo Spiritus sanctus pro sua gratia hominem à peccando solet reuocare. Hinc fit, vt eiusmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquàm, aut rarò & ægrè admodùm consequatur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem Patrísque potentiam, vt in Petro[b] Apostolo CHRISTVM ipsum negante cernimus: neque rursùs ex igorantia, quod est peccare, vt appellant, in Filium Filiíque sapientiam, sicut[c] Saulo accidit Ecclesiam persequenti: sed quod longè grauius est, ex malignitate & peruicacia mẽtis peccatur: vt exemplum præbent peruersissimi & obstinatissimi illi Pharisæi.

Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 14.

a Matth. 12. e Marc. 3. d Lucæ 12. b

b Matth. 26. g vide Greg. lib. 25. Mora. cap. 16.

c 1. Tim. 1. c Act. 9. a

II.

Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?

Eiusmodi sex recensentur, vt vulgò quidem recepta sunt eorum hæc nomina: Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fraternæ charitatis inuidentia, Obstinatio, & Impœnitentia. Significantius autem erit, si quis ità numeret:

I. Diuina misericordia confidenter abuti.
II. De gratia Dei vel salute sua prorsùs desperare.
III. Veritatem Religionis aduersùs suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.
IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienę salutis & virtutum fraternarum successum.
V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.
VI. Absque pœnitentiæ proposito peruersæ vitæ finem nullum facere.

TESTIMONIA.

Triplex SS. Patrũ sententia de peccato in Spiritum sanctum.

1. SANCTUS Thomas Aquinas in secunda parte secundæ partis sumæ theologicæ, quæstione decimaquarta, Articulo primo: De peccato seu blasphemia in Spiritum sanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, scilicet Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus & Chrysostomus, dicũt esse peccatum in Spiritum sanctum, quando ad literam aliquid blasphemũ dicitur contra Spiritum sanctum, siue Spiritus sanctus accipiatur, secundũ quod est nomen essentiale conueniẽs toti Trinitati: cuius quælibet persona & Spiritus, & sanctus est: siue prout est nomẽ personale vnius in Trinitate personæ. Et secũdùm hoc distinguitur Matthæi 12. blasphemia in Spiritum sanctũ, contra blasphemiã in filiũ hominis. Christus enim operabatur quædã humanitùs, comedendo, bibendo, & alia huiusmodi faciẽdo, & quędã diuinitùs, scilicet dæmones eiiciendo, mortuos suscitãdo, & alia huiusmodi, quæ quidẽ agebat & per virtutẽ propriæ diuinitatis, & per operationẽ Spiritus sancti, quo secundum humanitatem erat repletus. Iudæi autẽ primò quidem dixerãt blasphemiam in filium hominis, cùm dicebãt eum voracem, potatorem vini, & publicanorum amatorẽ, vt habetur Matthæi 11. Postmodùm autẽ blasphemauerunt in Spiritũ sanctũ, dũ opera, quæ ipse operabatur virtute proprię diuinitatis, & per operationẽ Spiritus sancti, attribuebãt principi dæmoniorũ. Et propter hoc dicũtur in Spiritũ sanctũ blasphemâsse.

In caput 12. Matthæi. Prima explicatio.

Secunda.

Augustinus autẽ in libro de verbis Domini,* blasphemiã vel peccatum in Spiritũ sanctum, dicit finalẽ esse impœnitentiã: quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsque ad mortem. Quod quidẽ non solùm verbo oris fit, sed etiã verbo cordis & operis, non vno, sed multis. Hoc autẽ verbum sic acceptũ, dicitur esse cõtra Spiritũ sanctũ, quia est cõtra remissionẽ peccatorũ, quæ fit per Spiritũ sanctũ, qui est charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dicit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritũ sanctum. Nõdũ enim erãt finaliter impœnitẽtes. Sed admonuit eos, ne taliter loquẽtes ad hoc peruenirent, quòd in Spiritũ sanctũ peccarẽt. Et sic intelligendum est quod dicitur Marci tertio, vbi postquàm dixerat Qui autẽ blasphemauerit in Spiritũ sãctũ, subiũgit Euãgelista: Quoniã dicebant, Spiritũ immundum habet.

* Sermo 11.

Tertia interpretatio.

Alij verò aliter accipiunt, dicentes peccatum vel blasphemiã in Spiritũ sanctũ esse, quando aliquis peccat contra appropriatũ bonũ Spiritus sancti: Sic enim Spiritui sancto appropriatur bonitas, sicut & Patri appropriatur potẽtia, & Filio sapientia. Vndè peccatũ in Patrẽ dicunt esse, quãdo peccatur ex infirmitate: peccatũ autem in Filiũ, quando peccatur ex ignorantia: peccatum in Spiritum sanctum, quando peccatur ex certa malitia, id est, ex ipsa electione mali. Quod quidem contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur, & sic non est idem, peccare ex malitia, quod peccare in Spiritum sanctum. Alio modo contingit ex eo, quod per cõtemptum abiicitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: sicut spes per desperationem & timor per præsumptionem, & quædam alia huiusmodi, vt infra * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus sancti in nobis. Et ideò sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritum sanctum.

* Articulo 2. & quæst. & 21.

2. ET articulo secundo: Secundùm quod peccatũ in Spiritum sanctum, tertio modo accipitur, cõuenienter sex species ei assignãtur: scilicet desperatio, præsumptio, impœnitẽtia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quæ distinguuntur secundùm remotionẽ vel contẽptũ eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri. Quæ quidem sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorũ ipsius, vel ex parte ipsius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex consideratione diuini iudicij, quod habet iustitiã cum misericordia: & per spem, quæ cõsurgit ex consideratione misericordiæ remittẽtis peccata, & præmiãtis bona Et hæc tollitur per desperationẽ. Et iterùm per timorẽ, qui consurgit ex consideratione diuinæ iustitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præsumptionẽ, dum scilicet aliquis præsumit se gloriam posse adipisci sine meritis, vel veniam sine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, sunt duo, quorum vnum est agnitio veritatis, cõtra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum scilicet aliquis veritatẽ fidei agnitã impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum scilicet aliquis non solùm inuidet personæ fratris, sed etiã inuidet gratiæ Dei crescenti in mundo. Ex parte verò peccati duo sunt, quæ hominem à peccato retrahere possunt. Quorũ vnũ est inordinatio & turpitudo actus, cuius cõsideratio inducere solet in homine pœnitentiam de peccato commisso. Et contra hoc ponitur impœnitentia, nõ quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, sicut suprà impœnitentia accipiebatur: (sic enim non esset speciale peccatum, sed quædam peccati circunstantia) sed accipitur hîc impœnitentia, secundùm quod importat propositum non pœnitendi Aliud autem est paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: secundùm illud Romanorum sexto: Quem ergò fructũ habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Cuius consideratio inducere solet hominem ad hoc, quòd eius volũtas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quando scilicet homo firmat suum propositum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hie. 8. Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? quantùm ad primum. Omnes conuersi sunt ad cursum, quasi equus impetu vadens ad prælium, quantùm ad secundum.

Quomodò distinguantur species peccati in Spiritum sanctum.

3. ITEM articulo tertio: Secundùm diuersas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum sanctum, diuersimodè irremissibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum sanctum, finalis impœnitentia: sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale in quo homo perseuerat vsque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile: non quòd nullo modo remittatur, sed quia quantùm est de se, habet meritum vt nõ remittatur Et hoc dupliciter: Vno modo, quantum ad pœnam. Qui enim ex ignorantia vel infirmitate peccat, minorẽ pœnã meretur. Qui autem

Quomodò peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile.

autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excusationem, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiam, qui blasphemabat in filiũ hominis, eius diuinitate nõdùm reuelata, poterat habere aliquam excusationem proptèr infirmitatem carnis, quam in eo adspiciebat, & sic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipsam diuinitatem blasphemabat, opera Spiritus sancti diabolo attribuens, nullam excusationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, secundùm expositionem* Chrysostomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pro eo passi sunt pœnam & in præsenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanasius * inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moysen contenderunt proptèr defectum aquæ & panis, & hoc Dominus sustinuit patienter. Habebant enim excusationem ex infirmitate carnis. Sed postmodùm grauiùs peccauerunt, quasi blasphemantes in Spiritum sanctum, beneficia Dei, qui eos de Ægypto eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quasi trigintatria millia hominum, & in futuro eis pœnam cõminatur, dicens: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorũ. Alio modo potest intelligi quo ad culpam: sicut aliquis dicitur morbus incurabilis secundùm naturam morbi per quẽ tollitur id, per quod morbus potest curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licèt talem morbum Deus possit curare: ità etiam peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundùm suam naturam, inquantùm excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ & misericordiæ Dei, per quam aliquãdo tales quasi miraculosè spiritualiter sanantur.

* Hom. 45. in Matth.

* In Trac. quẽ fecit de hoc dicto Euang. Matt. 17.

Exod. 32.

4. MATTHÆI duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

5. MARCI tertio: Amen dico vobis, quoniam omnia dimittẽtur filiis hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemauerint: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternũ, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

6. LVCÆ duodecimo: Omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, nõ remittetur.

7. MATTHÆI vigesimosexto: Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dicebant Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua te manifestum facit. Tunc cœpit detestari & iurare quia nõ nouisset hominem.

8. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium, capite decimosexto: Sciendum est quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et grauiùs quidem infirmitate quàm ignorantia, sed multo grauiùs studio quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quãdo in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ eo faciliùs tergitur, quòd non studio perpetratur, Paulus qui ignorauit, sciendò correxit, & Petrus motam & quasi arescentem iam radicem fidei lachrymando solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij, de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et paulò pòst: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud est enim, bona non facere: aliud, bonorum odisse doctorem: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione cõmittitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunquè solet accidere, amare bonum, sed implere non posse. Ex studio verò peccacare est, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nõnunquàm grauius est, peccatum diligere quàm perpetrare: ità nequius est odisse iustitiam, quàm non fecisse. Sunt ergò nonnulli in Ecclesia, qui non solùm bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quæ ipsi facere negligunt, etiam in aliis detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur, quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quæ in se negligunt, saltem in aliis amarent. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab aliis non odissent: sed quia bona eadẽ audiendo cognoscunt, viuendo despiciunt, animaduertendo persequuntur, rectè dicitur: Qui ex industria recesserunt ab eo. Vndè & aptè subiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: sed, intelligere noluerunt: quia sæpè quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens voluntatem Domini sui, & faciẽs digna plagis, vapulabit paucis, & seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciẽs iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, existimant remedium nesciendi. Qui nimirùm sola superbiæ caligine tenebrescunt, atque ideò non discernunt, quia aliud est, nescisse: aliud, scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationẽ non possunt habere quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoscant.

Tribus modis peccatur.

Ignorantia. 1. Tim. 1.

Infirmitate.

Matth. 26.

Ex industria. Ioan. 15.

Iob 34.

Luc. 12.

Aliud est nescire, aliud, scire noluisse.

9. PRIORIS ad Timotheum primo: Qui priùs blasphemus fui & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. ACTORVM nono: Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, & petiit ab eo epistolas in Damascum ad Synagogas: vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

III.

Quæ nam Præsumptio facit peccatum in Spiritum sanctum?

Gregor. in c. 3. lib. 1 Reg. & lib. 33. Moral. c. 15. Item lib. 6. epist. 22. Fulgent. de fide ad Petrum, c. 3. Bern. ser. 38. ex paruis sermonibus.

A. Ea, quæ hominem sola Dei misericordia cõfidentem, & ad peccandum audacem facit, sepofita videlicet ac abiecta omni iustitiæ timorísque diuini ratione.

a Aug. de fide & operibus, c. 14. & 22. in Enchirid. c. 67. & hæresi 54. Hieron. in c. 1. Oseæ.
b Ioel. 1 d.
c 2. Pet. 2. d. Eccl. 8. c Concil. Trident. sess. 6. c. 9. & can. 12. 13. & 14. Hieron. in c. 4. Danielis.
d Lucæ 3. b 13. a Matt. 3. b Act. 26. e Eccl. 2. d
e Rom. 2. a Eccl. 8. b Eccl. 15. d August. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. c. 10. Isidor. De summo bono, lib. 2. c. 15.
f 1. Corinth. 13. a
g Philip. 2. b Psal. 2. c Prouer. 28. c Rom. 11. c 1. Cor. 4. a 10. c
h Iacobi 2. c d
i Galat. 5. a

B. Et sic sanè peccant hodiè complures, qui[a] sola fide in Christũ sibi blandiẽtes, vel in mediis peccatorum sordibus, [b] vt iumẽta, computrescunt, nec sibi solùm, sed aliis itidẽ polliceri audẽt [c] securitatem, modò meritis Christi & Dei gratiæ per fidẽ appræhensæ fidant, quantúuis interim pœnitentiæ [d] fructus negligantur. Horũ verò singulis acclamat gẽtiũ Doctor in fide & veritate Paulus: [e] *An diuitias*, inquit, *bonitatis Dei & patientiæ, & lõganimitatis cõtẽnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quamobrem ibidẽ Paulus alibi fidem solam [f] adeò iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cũ metu [g] ac tremore salutẽ suam operari: Fidemque cõmendat, non mortuã & ociosam, vt [h] Iacobus vocat, sed viuam & efficacẽ, quæ per [i] charitatẽ legitimè operatur.

k Eccl. 5. a b Eccl. 9. a Vide Augu. de perfectione iustitiæ respon. 19. Item de correp. & gratia cap. 13. & hom. 41. ex 50. & ser. 53. de Innocent. Grego. lib. 16. Moral. cap. 31.
l Psal. 100. a Bernar. ser. 52. ex paruis, & ser. 6 in cant. Aug. de vtil. pœn. ca. vlt.
m Psal. 98. a

C. Cõtra hoc enorme peccatum sic Ecclesiasticus clamat: [k] *De propitiato peccato noli esse sine metu, neq; adiicias peccatũ super peccatũ. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorũ miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximãt, & in peccatores ira illi⁹ respicit*, Rectè igitur Propheta: [l] *Misericordiã & iucium cantabo tibi Domine.* Tũ alibi: [m] *Honor Regis iudicium diligit.*

TESTIMONIA.

1. Reg. 3.

1. A. GREGORIVS in caput tertium libri primi Regum, super ea verba: Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat. Qui simpliciùs quàm debet istam Heli responsionem considerat, tã rectè hunc respondisse, quàm humiliter, putat. Sed profectò ista responsionis humilitas non si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est. Verè esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cùm minantem sibi omnipotentem Deum quotidiè de sacro eloquio sentiant, & tamẽ hominibus displicere trepidant, & diuinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias

Inordinata fiducia vindictæ locum habet.

hominum velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam paccãdo confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictę locum habere potest, indulgentiã verò obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de minanti sibi Deo dicere, Dominus est, quod bonũ in oculis suis, faciat: nisi de ordinatissima Dei misericordia inordinatè confidere? De omnipotẽtis etenim Dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc quod peccãdo delinquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitiæ eius exponi est. Sic nimirùm peccata perpetrata non tergere pœnitudo, & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis

1. Reg. 3. Inordinatè confidentes de Dei misericordia.

eius offendere est. Dum ergò Heli vita in reproborum prædicatorum forma describitur, non solùm culpæ lapsus ostenditur, sed etiam culpæ in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentiæ, diuinæ indignationis magnitudinẽ placare potuit, dũ neglexit quod audiuit, incurrit quod meruit. Omnipotẽs enim Deus etsi ęquitate iustus est, abũ- *Deus misericors.*
dantiori tamen creditur miseratione pius. Vndè & *Psal. 144.*
per Prophetã dicitur: Miserationes eius super om- *Ionæ 3.*
nia opera eius. Hinc est quod per Ionam prophetã Niniuitis minas subuersionis protulit, & tamen pœnam euertendæ ciuitatis pœnitentibus indulsit. Hinc est etiã quòd Ezechiæ regi per prophetæ *Esai. 38.*
oraculum mortis pœna promittitur: sed quia rex mori metuens, corã Domino se pœnitẽtiæ lachrymis afflixit, mortem qua moreretur, apud eum quẽ timuit, non inuenit. Et suprà quidem se Dominum locutum fuisse asseruit, vt domus Heli & patris eius in cõspectu suo vsque in sempiternũ ministraret: sed qui de bona agẽte, bona locutus fuerat, de domo reproba iã effecta, sẽtẽtiã permutauit, dicẽs: Nũc autẽ absit hoc à me. Si ergò bona promissa reuocat omnipotẽs Deus, quia ij quibus promiserat, malè permutantur: quanto magis minarũ effectus retrahit, cùm benè cõuersos eos adspicit, quibus pro admissis iniquitatibus pœnam animaduersionis intimauit? Quid ergò ad hęc dicimus, qui quotidiè

tidiè delinquimus, atque in reatus nostri obligatione securi sumus? Hoc igitur ipsum quod districtionem diuinæ iustitiæ non timemus, nobis valdè timendum est, quia eccè, qui diuina indignatione proiicitur, pro culpa perpetratæ negligentiæ, nullo timore solicitus fuisse perhibetur.

Nec præsumendum, nec desperandum.

2. IDEM libro trigesimotertio Moralium, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ità confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiā cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicitur: Nè dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorū meorum non memorabitur. (Eccl.5.) Pietatem nanque eius protinùs & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim & ira ab illo.

Reuelationem expectans de remissione peccatorum, reprehenditur.

3. ITEM libro sexto Epistolarum, epistola vigesimasecunda, ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam & inutilem postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. (Contra securitatem de remiss. peccatorum.) Quæ dies quousquè veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat: in paradisum (2.Cor.12.) quoquè ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret, & tamen adhuc trepidans, dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti (1.Cor.6.) subiicio, nè forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cælum ducitur, & iam timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. (Mater negligentiæ, securitas.) Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. (Prouer.28.) Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. (Psal.2.) In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necessè est vt tremor teneat: quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

4 FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacūque homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, & vitam suam Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ munere: quia Deus, sicut per Prophetam dicit, non vult mortem (Ezech.33.) peccatoris siue morientis, sed magis vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Verùtamen nullus hominū debet sub spe misericordiæ Dei in suis diutiùs remanere peccatis, cùm etiā in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutiùs ægrotare. (Sub spe misericordiæ diuinæ non est in peccatis permanendū.) Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nunnunquàm ità præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Ideò vnumquemque nostrûm sacra scriptura benignè præmonet, dicēs: Nè tardaueris conuerti ad Deum, & nè differas de (Eccl.5.) die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus Dauid: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoquè Paulus concor- (Psal.94.) dat his verbis: Videte, fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malū incredulitatis discedendi à Deo (Heb.3.) viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuit, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiam Dei sperat, vt vsque in finem vitæ præsentis in suorum criminū peruersitate permaneat. (Obduratus quis viuat.) Proindè diligētes misericordiam Dei, metuentésque iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis: sciētes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas iustissimi iudicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. (Diligēda misericordia, & metuenda sæuitia.) Sicut enim misericordia suscipit absoluítque conuersos, ità iustitia repellet punietque obduratos. Ij sunt qui peccantes in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum. (Matth.12.)

5. BERNARDVS sermone trigesimooctauo ex paruis sermonibus: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt: Quid dissimu- (Psal.15.) lant homines in vita sua agere pœnitentiam, & extrema de confessione præsumunt? Quomodò sub vnius horæ articulo reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiæ & desideria per totum mundum sparsa sunt, & vbiquè terrarum, velut quodam visco tenentur? (Quā periculosa dilatio conuersionis.) Non dico, ait Dominus, quin & talium saluem aliquos: potēs sum enim in momento omnia reuocare: sed non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, qui in sanguine perseuerant, donec (Ibidem.) multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis antequàm deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone scripturarum vnum inuenies latronem sic (Nota.) saluatum. Noli ergò huic tam periculosæ expectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modò vbi vult, sed quando vult, spirat: nec ei (Ioan.3.) difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alij consequuntur: sed vndè scis quòd tunc tibi ità subuenire velit, quem tu interim sic repellis? Benignus quidem est Spiritus sapientiæ, sed non liberabit maledictum à labiis suis. (Sapient.1.) Audi quis ille sit: Maledictus qui peccat in spe.

1. B. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimoquarto: Quare iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, nè mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint: (Cōtra eos qui ex sola fide sibi salutē pollicentur.)

benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex subintrauit, vt abundaret delictũ: vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quod ideò verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum recta fide impetrãtes, pluribus grauioribúsque delictis etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente cõfugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundùm id quòd prædictum fuerat in psalmo, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt. Cùm ergò dicit Apostolus, arbitrari se, iustificari hominem per fidem sine operibus legis: non hoc agit, vt præcepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Vndè in præsenti opere non opùs est latiùs disputare, præsertim quia modò de hac quæstione prolixũ librum edidi, qui inscribitur, De litera & spiritu. Quoniã ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam salubrem planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vndè illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ità nihil prodesse asseuerat, vt dicat, Si habeam omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur, plenitudo enim legis, charitas. Vndè euidenter in secunda epistola Petrus, cùm ad vitæ & morum sanctitatem hortaretur, mundúmque istum transiturum prænunciaret, cælos verò nouos & terram nouam expectari quæ iustis inhabitanda tradetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, sciens de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententiis nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt tanquàm securi de salute, quæ in fide est, benè viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficilima esse in Epistola eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias scripturas, ad proprium suum interitum: cùm tamen & ille Apostolus de salute æterna, quæ nisi benè viuentibus non daretur, eadem sentiret quæ cæteri Apostoli. Iacobus autem vehementer infestus est eis qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus compararet, dicens: Tu credis quoniam vnus est Deus: benè facis, & dæmones credunt, & contremiscunt. Quid veriùs, breuiùs, vehementiùs dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, cùm Christum filium Dei confiterentur, & ab illo corriperentur, quod in Petri confessione laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eũ? Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousquè igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

Rom.5. Psal.120. Rom.5. Psal.15. Rom.5. Quomodò iustificamur per fidem sine operibus legis. Epistolæ catholicæ cõtra hæresim de sola fide, scriptæ sunt. De quali fide agat Paulus. Galat.5. 1.Cor.13. Rom.13. 2.Pet.3. Iaco.2. Mar.1. Matth.16. Iaco.2.

2. ET capite vigesimosecundo: Nequaquàm ergò mens incauta fallatur, vt se existimet Deum cognouisse, si eum fide mortua, hoc est, sine bonis operibus, confiteatur more dæmonum: & ideò se iam non dubitet ad vitam æternam esse venturam, quia Dominus dicit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Venire quippe debet etiam illud in mẽtem, quod scriptum est, In hoc cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eum, & mandata eius nõ seruat, mendax est, & in hoc veritas non est. Et nè quisquam existimet mandata eius ad solam fidem pertinere: quanquàm dicere hoc nullus est ausus, præsertim quia mãdata dixit, quæ nè multitudine cogitationes parerent, in illis duobus tota lex pendet & Prophetæ: licèt rectè dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionẽ operatur: tamẽ posteà Ioannes ipse aperuit quid diceret, cùm ait, Hoc est mandatum eius, vt credamus nomini filij eius IESV Christi, & diligamus inuicèm. Hoc itaque prodest in Deum rectà fide credere, Deum colere, Deum nôsse, vt & benè viuendi ab illo nobis sit auxiliũ, & si peccauerimus, ab illo indulgentiam mereamur: non in factis quæ odit securi perseuerantes, sed ab eis recedentes, eíque dicentes, Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meã, quoniam peccaui tibi: quod non habent cui dicãt, qui non in eum credunt, & frustrà dicunt, qui cùm tam longè ab illo sint, à gratia mediatoris alieni sunt. Hinc illa verba sunt in libro Sapientiæ, quæ nescio quomodo intelligit perniciosa securitas, Et si peccauerimus, tui sumus: quoniam scilicet bonũ & magnum Deum habemus, qui velit atque possit pœnitentium peccata sanare, non qui minimè audeat permanẽtes in malignitate disperdere. Deniquè cùm dixisset, Tui sumus, addidit, scientes potentiam tuam: vtiquè potentiam cui se subtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideóque secutus adiunxit, Non peccauimus autem, scientes quoniã tui sumus deputati. Quis enim dignè cogitans habitationem apud Deum in qua omnes prædestinatione sunt deputati, qui secundùm propositum vocati sunt, non enitetur ità viuere vt tali habitationi congruat? Quod ergò & Ioannes dicit, Hæc scripsi vobis, vt non peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrẽ Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris: non id ait, vt cum securitate peccemus, sed vt recedentes à peccato, si quod admissum est, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia desperemus.

Ioan.17. 1.Ioan.2. Matth.22. Galat.5. Fides viua saluat. 1.Ioan.3. Psal.40. Cõtra perniciosam securitatem. Sapient.15. 1.Ioan.2.

3. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantis libet sceleribus

Cõtra eos ...

ſceleribus viuant, quę nec diluant pœnitendo, nec eleemoſynis redimant, ſed in eis vſque ad huius vitæ vltimũ diem pertinaciſſimè perſeuerent, ſalui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorũ flagitiorúmque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici ſunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nã ſcriptura diuina aliud conſulta reſpondet. Librum autem de hac quæſtione ſcripſi, cuius titulus eſt, De fide & operibus: vbi ſecũdùm ſcripturas ſanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonſtraui eam fidem ſaluos facere, quam ſatis euidenter expreſſit Paulus Apoſtolus, dicens: In Chriſto enim Ieſu neque circuncíſio quicquam valet, neque præputium, ſed fides quæ benè per dilectionem operatur. Si autẽ malè & nõ benè operatur, proculdubiò ſecundùm Apoſtolum Iacobũ mortua eſt in ſemetipſa. Qui rurſùs ait, Si fidem dicat ſe quiſquam habere, opera autem nõ habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Porrò autem ſi homo ſceleratus propter fidem ſolam per ignem ſaluabitur, & ſic eſt accipiendum quod ait beatus Paulus Apoſtolus, Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: poterit ergò ſaluare ſine operibus fides, & falſum erit quod dixit eius coapoſtolus Iacobus. Falſum erit & illud quod idem ipſe Paulus dixit. Nolite, inquit, errare: neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque malédici, neq; ebrioſi, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Si enim etiam in iſtis perſeuerantes criminibus, tamen propter fidem Chriſti ſalui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

[Margin: Sola fides [illegible]] [Margin: Iaco.] [Margin: 1.Cor.3.] [Margin: 1.Cor.6.]

4. Et in libro de hæreſibus ad Quoduult deum, hæreſi quinquageſimaquarta: Aëtiani ab Aëtio ſunt vocati, iidémque Eunomiani ab Eunomio Aëtij diſcipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica prȩualens, acutiùs & celebriùs defendit hanc hæreſim, diſſimilem per omnia Patri aſſerens Filium, & Filio Spiritum ſanctum. Fertur etiam vſqueadeò fuiſſe bonis moribus inimicus, vt aſſeueraret, quòd nihil cuique obeſſet quorumlibet perpetratio ac perſeuerantia peccatorum, ſi huius quæ ab illo docebatur fidei particeps eſſet.

[Margin: Eunomiana hæreſis de ſola fide.]

5. Hieronymvs in caput quartum Oſeæ: De hæreticis facilis intelligentia eſt, quòd quanto plures fuerint, tanto magis delinquant Deo, & glorientur in populis: & idcircò decipiant infelices, vt peccata populi comedant, & per dulces ſermones deuorent domus viduarum. Cùm enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus niſi fidei veritatẽ: quam ſi cuſtodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim dicentes, in iniquitatibus eorum ſubleuant animas eorum: vt non ſolùm non agant pœnitentiam, nec humilientur, ſed gaudeant in ſceleribus ſuis, & erecta ceruice gradiantur. Vndè & populus & ſacerdos, & hi qui docti ſunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio conſtringentur.

[Margin: Hæreticorum [illegible] Deum [illegible]]

6. Ioelis primo: Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo, demolita ſunt horrea, diſſipatæ ſunt apothecæ, quoniam confuſum eſt triticum.

7. Secvndæ Petri ſecundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſiderijs carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiũt, qui in errore cõuerſantur, libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

8. Ecclesiastis octauo: Sunt impij, qui ità ſecuri ſunt, quaſi iuſtorum facta habeant.

9. Concilivm Tridentinum ſeſſione ſexta, capite nono: Quamuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vnquàm fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamẽ fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, dicendum eſt: cùm apud hæreticos & ſchiſmaticos poſſit eſſe: immò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerẽdum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omninò dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos, neminémque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, déque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacramentorũ virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dũ ſeipſum, ſuáque propriã infirmitatem & indiſpoſitionẽ reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt, cùm nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

[Margin: Cõtra certitudinem iuſtificationis.] [Margin: De propria infirmitate & indiſpoſitione formidamus.]

10. In eadem ſeſſione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quã fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum: vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

11. Et canone decimotertio: Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequẽdã neceſſariũ eſſe, vt credat certò, & abſque vlla hæſitatiõe propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

12. Item canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominẽ à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quòd ſe abſolui ac iuſtificari certò credat aut neminẽ verèeſſe iuſtificatũ, niſi qui credat ſe eſſe iuſtificatũ: & hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

13. Hieronymvs in caput quartum Danielis ſuper ea verba, Forſan ignoſcet Deus delictis tuis, &c. Cùm beatus Daniel præſcius futurorũ de ſententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen ſciendum quòd ſi Nabuchodonoſor bona opera facienti venia repromittitur: multo magis aliis promittitur, qui leuiora peccata commiſerunt.

[Margin: Dan.4.] [Margin: Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.]

14. Lvcæ tertio: Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ. Et nè cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. Et decimo tertio capite: Niſi pœnitentiã habueritis, omnes ſimiliter peribitis.

16. MATTHÆI tertio: Facite ergò fructum dignum pœnitentię, &c. Omnis arbor quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigesimosexto: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnē regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam vt pœnitētiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna opera pœnitentiæ facientes.

18. ECCLESIASTICI secundo: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & nō in manus hominum.

19. AD Romános secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitētiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamē peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam sustētatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum qui verentur faciem eius. Non sit bonum impio, nec prológentur dies eius, sed quasi vmbra transeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mādauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi. Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigesimo tertio in Ioannem: Intendāt qui amant in Domino māsuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis est, time quòd rectus est. Tanquàm mansuetus dixit, Tacui: sed tanquàm iustus, Nunquid semper tacebo? Misericors & miserator Dominus. Ità planè. Adhuc adde, longanimis: adhuc adde, & misericors: sed time quod est in nouissimo, & verax. quos enim modò sustinet peccantes, iudicaturus est contemnentes. An diuitias longanimitatis & mansuetudinis eius contēmnis? Ignoras quia patientia Dei ad pœnitētiam te adducit? Tu autem secūdùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera sua. Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus, & verax Dominus, largitur tibi spatium correctionis, sed tu plùs amas dilationem quàm emēdationem. Malus fuisti heri, hodiè bonus esto: & hodiernum diem in malitia peregisti, vel cras mutare. semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimùm polliceris, quasi ille qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. Vndè scis quid pariat crastin⁹ dies? Rectè dicis in corde tuo, Quādo me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare nō possumus, quòd correctis atque conuersis indulgētiam Deus promisit: nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam, non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Ex vtroque igitur homines periclitantur, & sperando, & desperando: contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando qui decipitur? Qui dicit, Bonus est Deus, misericors est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxè habenas cupiditatibus meis, impleā desideria animæ meæ. Quare hoc? quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus: spe isti periclitātur. Desperatione autē, qui cùm inciderint in grauia peccata, putantes sibi nō posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud semetipsos, iam dānandi sumus, quare non quod volumus, facimus, animo gladiatorum, ferro destinatorum? Ideò molesti sunt desperati. Iam enim quod timeāt non habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est nè te occidat spes, & cùm multùm speras de misericordia, incidas in iudicium. Metuendum est rursùs nè te occidat desperatio, & cùm putas iā tibi nō ignosci quæ grauia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiā, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergò agit Dominus cū periclitātibus vtroque morbo? Illis qui spe periclitātur, hoc dicit, Nè tardes cōuerti ad Dominū, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergò qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portū: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum, quando veniat vltimus dies nescis.

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarū, homilia quinquagesima, capite decimo: Illud quale est in quo sibi blandiuntur, qui sua se vanitate seducunt, perseuerātes in malitia atque luxuriis suis, cùm audiant Apostolum dicentem: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt? Audent sibi præter regnum Dei salutem quam desiderant, polliceri, atque ità inter se loquuntur, dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, sufficit mihi saluum esse. In quo primū eos fallit, quia eorum nec salus vlla est, quorū iniquitas perseuerat. Quod enim ait Dominus, Quoniam abūdauit iniquitas, refrigescit charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, salutem vtiquè promisit perseuerātibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis. Quapropter præsumere qui audeat de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apostolum dicentem, Hoc enim scitote, cognoscentes quòd omnis fornicator, aut immūdus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos reducat inanibus verbis: Propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite itaque fieri participes eorum. Latiùs autem ad Corinthios hæc dicit, Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, &c. regnū Dei possidebunt. Sed videte quemadmodùm timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Quisquis ergò post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeò

Deus mansuetus est: sed tamen etiam iustus est. Psal. 24.
Esa. 24. Psal. 102.
Rom. 2.
Psal. 106.
Deus promisit pœnitentibus indulgentiam, sed non prolixiorem vitam. Prouer. 23.
Sperando quidam decipiuntur.
Desperando decipiuntur alij.
Prouer.
Eccl. 5.
Ezech. 18.
Nota.
Galat. 5.
Illorum fallit nulla est, quorum iniquitas perseuerat.
Matth. 24. Matth. 10. & 24.
Non est facile esse Christianum.
Ephes. 5.
1. Cor. 6.

adeò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitã mutare, dum tempus est, cùm ità peccat & viuit. Nam vtiquè quòd ità perseuerans peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autẽ adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo, & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec veridicum illud Dominicæ vocis tonitruũ contremiscit, Nõ omnis qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Quid ad Galatas idẽ Apostolus, Nonne talia enumerans, eodem fine cõcludit? Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ prędico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Rom.2.

Confugiendum ad Christum peccatori ad claues Ecclesiæ. Matth.16.

Matth.7.

Gal.5.

24. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite decimotertio: Quãuis quisque sit peccator & impius, si ad pœnitentiam cõuertatur, consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas cõferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam. Vndè & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius qui me misit donèc dies est. Veniet autem nox quando nemo potest operari. Hinc & Propheta, Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam antequàm contenebrescat, id est, antequàm mors æterna præueniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operãtibus Dei misericordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorũ operũ ponimus. Per id deteriorantur plerunquè iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emẽdandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitentiam indultum, ad libertatem praui operis vertit. Festinare debet ad Deum pœnitendo vnusquisque dum potest, nè si dum potest noluerit, cùm tardè voluerit, omninò non possit. Proindè Propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiam propè est omnibus inuocãtibus se? Nam tunc iam longè erit quandò dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè est: tunc videbitur, & propè non erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quãdo quisque peccare potest, pœnitet, vitámque suam viuens ab omni crimine corrigit, non dubium quòd moriens ad æternam trãseat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo, sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergò cupit certus esse in morte de indulgentia, sanus pœniteat, sanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus securitatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabant contritionẽ filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti promittit securitatem. Vnde & sequitur, Confusi sunt quia abominationem fecerunt, id est, confusi sunt nõ pœnitẽdo, sed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter qui de malo opere erubescens corrigitur. Ille enim, qui repræhensus est, confunditur: iste, quia se malum fecisse memoratur. Quãuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse nõ debet, quia pœnitentis satisfactio diuino tantùm pensatur iudicio, non humano. Proindè quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necessè est. Nequè enim vnquã oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligẽtia autem sæpè incautum ad vitia transacta reducit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerint ab homine vitia, si fortè post hæc intercedẽte securitate quælibet culpa subrepserit, confestim delectationes pristinæ vitiorum mentem auidiùs irrepunt: pulsantésque hominem in consuetis operibus grauiùs pertrahunt: ità vt sint nouissima hominis illius peiora prioribus.

Peccator si ad pœnitentiam conuertitur, potest veniam consequi.

Ioan.9.

Hier.13.

Contra procrastinantes conuersionẽ suam.

Esai.55.

Psal.144.

Matth.25.

Pœnitentia ad mortem ... [illegible]

Sunt ... [illegible]

Eccl.5.

Securitas de peccatis nunquàm habenda.

25. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem nõ habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes trãsferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, & si distribuero, &c.

26. AD Philippenses secundo: Itaque charissimi mei (sicut semper obedîstis) nõ vt in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cũ metu & tremore vestram salutem operamini.

27. PSALMO secundo: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim, &c.

30. PRIORIS ad Corinthios quarto: Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.

31. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

32. IACOBI secundo: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefaciemini & saturamini: nõ dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meã. Tu credis quoniam vnus est deus? Benè facis: & dęmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filiũ super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides cõsummata est. Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo & reputatũ est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Vi-

detis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum, est ità & fides sine operibus mortua est.

33. AD Galatas quinto: Nã in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

1. C. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissim⁹ enim est patiens redditor. De propiciato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tẽpore vindictæ disperdet te.

2. ECCLESIASTIS nono: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruãtur incerta, eò quòd vniuersa æquè eueniãt iusto & impio, bono & malo, mũdo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnẽti: sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verum deierat. Hoc est pessimũ inter omnia quę sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt: vndè & corda filiorum hominũ implentur malitia & contemptu in vita sua, & post hęc ad inferos deducentur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ contra Cælestium, responsione decimanona: Nos autem huic respondentes, dicimus ideò secutũ esse, Quis gloriabitur castum se habere cor: quoniã præcessit, Cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo quod ipse non videt, inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volũt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari.

Prouer. 20.

Homo quantumuis iustus timere debet.

Psal. 18.

4. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium quãdiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opùs est in hoc loco: vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per satanæ angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in me: dicente illo, qui illos vtique sciebat esse mansuros. Et per prophetã, Si volueritis & audieritis me: cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius vtilitatem secreti, ne fortè quis extollatur, sed omnes etiã qui benè currunt, timeant, dum occultum est quò perueniant.

Contra eos qui præsumunt se esse prædestinatos.

2. Cor. 12.
Ioan. 15.

Esai. 1.

Prædestinatio quòd sit incerta, vtile est.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimaprima: Qui egerit veraciter pœnitentiã, & solutus fuerit à ligamento quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam viuere debuit, post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia benè hinc exit. Non præsumo, non vos fallo: Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus cùm sanus est, & posteà benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vndè securus sum dico, & do securitatẽ: vndè non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatẽ dare non possum. Sed dicat aliquis: bone sacerdos, tu nescire *& nullam securitatem nobis dare posse dicis, si ille saluatur & Christum adire meretur, cui moriẽti pœnitentia datur, qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit: Instrue ergò nos, rogo quomodò benè viuere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, à concupiscentia, à furto, & multiloquio, ab immoderato risu, à verbo ocioso, vndè reddituri sunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi. Omnia tamen grauia & pestifera. Et aliud dico, non solùm post pœnitentiam ab istis vitiis se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quarè dixi, quia & ante pœnitentiam benè viuendum est, & post pœnitentiam meliùs. Quod dico, attendite. Debeo illud planius exponere, ne me aliquis malè intellexisse intelligat. Nunquid dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam, liberabitur? Non. Et quid dicis mihi? Nescio: Nõ præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiã dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies: curre vt reconcilieris, si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam ipsam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vndè scis, inquis, ne fortè Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vndè? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergò tene certum, dimitte incertum.

Periculosa pœnitentia quæ ad mortem vsque differtur.

* te, &

Matth. 12.

Deo & Sacerdoti peccata confiteri.

Currendum vt reconciliemur.

6. ITEM sermone tertio de Innocentibus, qui est sermo decimus de Sanctis: Si diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animũ suum ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolunt salubriter cogitare, necessè habent posteà sine vllo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æterna morte poterunt redimere: quia percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Mortis [illegible] qui in vita obliti sunt Dei.

7. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo super ea verba capitis vicesimiquarti. Et vsque ad inferos peccatum illius. Peccatum vsque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, est peccatum vsque ad mortem: quia scilicet peccatum quod hîc non corrigitur, eius venia frustrà postulatur. De quo adhuc subditur: Obliuiscatur eius misericordia. Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem. Quæ nimirùm sententia non solùm ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit: sed etiam qui in fide recta positus, carnaliter viuit, quia vltio æternæ animaduersionis non euaditur, vtrum in fide, an in opere peccetur. Nam etsi damnationis dispar est qualitas, culpæ tamen quæ nequaquàm per pœnitentiam tergitur, nulla absolutionis suppetit facultas.

1. Ioan. 5.

Peccatum ad mortem.

Iob 24.

De misericordia obliuisci dicitur qui iustitiæ Dei obliuiscitur.

8. PSALMO centesimo: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone quinquagesimosecundo: Tria sunt oscula: primum, pedum: secundũ, manuum: tertium, oris. Cũ primò cõuertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes domini: misericordia, & veritas. Hunc vtrunque pedem Deus conuertentium cordibus imprimit, & vtrũque pedem peccator quisque, si verè conuertitur, amplectitur. Si enim solã misericordiã sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursùs si veritatem sine misericordia reciperet, nihilominùs per desperationem periret. Sed vt fiat saluus, ad vtrunque pedem humiliter prouoluitur, vt per veritatem peccata damnet, & per misericordiam veniam speret.

Vtrunque pedem Domini misericordiam & veritatem scilicet, osculari debemus.

10. ITEM sermone sexto in Cantica: Felix mens, cui semel Dominus Iesu vtrunque infixerit pedẽ. A duobus signis cognoscite eã quæ huiusmodi est, quæ secum necessè est referat diuinis impressa vestigiis. Ipsa sunt timor & spes: ille iudicij, ista misericordiæ repræsentans imaginem. Meritò beneplacitum est Deo super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius: cùm sapientiæ timor initium sit, spes profectus. Nam consummationem sibi charitas vendicat. Quæ cùm ità sint, non paruus fructus est in primo hoc osculo quod ad pedes accipitur: tantùm curato, vt neutro fraudaris illorum. Porrò enim si iam dolore peccati & iudicij timore compungeris, veritatis iudiciíque vestigio labia impressisti. Quòd si timorem, dolorémque diuinæ intuitu bonitatis, & spe consequẽdæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te nóueris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicij in barathrum desperationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem. Datum est & mihi misero nonnũquã sedere secus pedes Domini Iesu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, inquantùm me sua benignitas dignabatur admittere. At si quãdo miserationis oblitus stimulante conscientia, iudicio paulò diutiùs inhærerem: mox metu incredibili ac miserabili confusione deiectus, & tenebroso circunfusus horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam: Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Quòd si eo relicto pedem misericordiæ plùs tenere contingeret, tanta econtrariò incuria & negligentia dissoluebar, vt confestim & oratio tepidior, & actio pigrior, & risus promptior, & sermo incautior, & omnis deniq; vtriusque hominis status inconstantior appareret. Proindè magistra instructus experientia, nõ iudicium iam solum aut solam misericordiam, sed misericordiam pariter & iudiciũ cantabo tibi Domine. In æternũ non obliuiscar iustificationes istas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quousque misericordia superexaltata iudicio, miseria cõticescat, ac sola cantet tibi de cæterò gloria mea, & non compungar.

Timor iudicij cum spe misericordiæ iungendus.

Psal.146.

Prou.1.

Psal.89.

Psal.100. & 118.

Iacob.2.

Psal.29.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodò re vera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniam sperauerit, vt dicat sibi, Faciam quod volo: Deus bonus est: quãdo me cõuertero, ignoscet mihi. Ita planè dic tibi, quãdo nec cõuertero, ignoscet mihi, si crastinus dies certus est tibi. Nónne ad hoc te admonet scriptura, dicens: Nè tardes cõuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te? Eccè ad vtrunque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursùs, ne sperãdo augeamus, datus est dies mortis incertus.

Eccl.5.

Contra desperationem institutus pœnitentiæ portus: contra præsumptionem, incerta mortis hora.

12. PSALMO nonagesimooctauo: Honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

IIII.

Quomodò peccatur in Spiritum sanctum Desperatione?

A. Cùm præsumptioni, de qua dictũ est, contrarium prorsùs vitium accesserit, vt omnem spem abiiciat homo vel impetrãdæ apud Deum veniæ, vel salutis æternæ consequendæ.

Aug. ser. 58. de tempore, & hom. 21. ex 58. Greg li. 8. Moral. cap. 14. Isid. li. 2. de summo bono, ca. 14. Chrysost. hom. 2. in Psal. 50. Bern. ser. 5. de natali Domini.

B. Hoc modo peccauit desperãdo Cain, vt sua ipse voce testatur, cũ inquit:[a] *Maior est iniquitas mea, quã vt veniã merear.* Peccauit & [b] Iudas Christi proditor, cũ salutis desperatiõe cõmotus,

a Gen. 4. b Bern. ser. 11. in Cantic.
b Matth. 27. a Actor. 1. Ephes. 4. d 2. Reg. 2. f

c Ezechiel. 18. e f g 33. c d 1. Ioan. 1. c d 2. a Hiere. 3. a Esa. 1. c Psal. 144. b Eccl. 17. d. d Luc. 23. f Aug. li. 1. retract. cap. 19. Item de correp. & gra. ca. 15. & ser. 181. de tēp. cap. 16. Leo epist. 91. ad Theod. Concilium Trident. sess. 14. ca. 7.

vitā laqueo sibi infelix abrupit. Atqui [c] nulla nimis est sera homini pœnitentia, vti [d] Latronis exemplo demonstratur, qui in cruce extremísque vitæ spatiis Christi ingenté gratiam & cælestem gloriam est consecutus.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimooctauo de tempore: Nō qui peccauerit, sed qui in peccatis perseuerauerit, odibilis & abominabilis Deo erit. Nam vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater piissimus consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia tunc nobis prodest, si non tradamus conuerti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Denique etiā in ipsis vulneribus vel fracturis corporum, infirmitates cognoscere possumus animarum. Si enim alicui pes frangatur aut manus, cū labore solet ad pristinum officium reuocari. Si verò secundò & tertiò, & adhuc frequentiùs in eodem loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra, cum quātis doloribus vulnera ipsa curanda sunt: & tamen post longas & multas tribulationes vix erit antequàm ad pristinum statum membra ipsa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis seu vulneribus esse credenda est. Si semel aliquis vel secundò peccauerit, & sine aliqua dissimulatione ad pœnitentiæ medicamenta cōfugerit, pristinam incolumitatem sine aliqua mora, & forsitan sine aliqua fœditate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animarum vulnera magis tegendo vel defendendo putrescere, quàm confitendo & pœnitendo curari: timendum est ne in illo impleatur illud quod Apostolus dixit, An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed fortè cogitat aliquis tam grauia se admisisse peccata, vt iam Dei misericordiam promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo, quicunque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cælestis medici non attendis? Cùm enim Deus velit misereri quia bonus est, & possit quia omnipotens est, ipse contra se diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum sibi misereri, aut non velle, aut non posse credit: cúmque aut bonum aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergò nec post centum peccata, nec post mille crimina de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet, vt sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet, ne fortè, si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si velit, de diaboli laqueis liberari non possit.

De indulgentia diuina nemo diffidat. — *Ezech. 33. & 18.* — *Periculū eorum qui sæpius relabuntur.* — *Rom. 2.* — *Desperandum non est de Dei misericordia cuiquam peccatori quātuis grauissimo.*

2. ET homilia vigesimaprima ex quinquaginta: Si aliquis iā lapsus hæc audit, & nimio sceleris pōdere pressus desperare iam cœpit: attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergò dicat, Ego si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum. Deus malis talibus non ignoscit, cur non addo peccata peccatis? Fruar seculo in voluptate lasciua, in cupiditate nefaria: iam perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Deus enim noster sicut cautos fecit qui nō ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt.

Non est desperandum.

3. GREGORIVS libro octauo Moraliū in Iob, capite decimoquarto: Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis cōfitebitur tibi? Vndè rursùm scriptū est: Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quisquis autem impietati succumbit, vitam profectò iustitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiā post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Benè ergò dicitur: Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet. Quia plerunque cum perpetratione nequitiæ, etiā desperatio sociatur, & via iam reuersionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparātur, quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensa: sed consumpta pertranseunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, dissipantur.

Desperatio inferno comparatur. — *Psal. 6.* — *Prouer. 18.* — *Iob 7.*

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimoquarto: Non per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur, receditúrve à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum vel morum elongamus vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere pœnitentiam & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergò peccare, ad mortem pertinet: desperare verò, in infernum descendere. Vndè & scriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, cōtemnit. Sæpè diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam adspicit, immanitate scelerum percussos ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiam, quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra se hostis insidias, sicque Dei iustitiam metuat, vt tamen quamuis in magnis sceleribus de misericordia eius confidat. Ampliùs lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa, quàm de ea quæ nunquàm extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, de cuius regressu magnum fit gaudium patris. Nō aliter coram Deo & angelis copiosius est gaudium de eo qui à periculo liberatur, quàm de eo qui nunquàm nouit peccati periculum. Quanto enim contristat res perdita, tanto magis si fuerit inuenta, lætificat: sicut in Euangelio, pastor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniam, etiam si circa finem vitæ ad pœnitentiam conuertatur. Vnumquenque enim

Desperare est ad infernum descendere. — *Prouer. 18.* — *Pœnitens Dei iustitiā timere, & nihilominus de misericordia eius confidere debet.* — *Luc 15.*

In fine vitæ conuersus, desperare non debet.

Deus de suo fine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur, quòd homo de suo extremo iustificatur, quando Deus pro asini primogenito ouem iussit offerri, hoc est, immunditiam vitæ prioris mutandam per innocentiam boni finis. Vndè & cauda iubetur offerri in hostiam, id est, vita extrema in pœnitentiam. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad Deum reuertũtur per pœnitentiam, & quæcunque mala gesserunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala gesta commutant, quibus iustè totum quod deliquerant ignoscitur, quia ipsi quod malè gesserunt, pœnitendo cognoscunt. In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus non respicit quales anteà viximus, sed quales circa finem vitæ erimus.

Exod. 34.
Leuit. 7.

Contra desperationem propositi [illegible] exempla peccatorum qui in gratiã resipuerunt.
Luc. 18. 7. 23.
1. Tim. 1.
Matth. 9.
1. Cor. 4.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in psalmum quinquagesimum: O grandis misericordia Domini. Cùm omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit creator vniuersitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus postmodùm desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanum: si immundus es, attende meretricem: si homicida es, perspice latronem: si iniquus es, cogita blasphemum. Cõsidera Paulum Apostolum prius persecutorem, posteà annunciatorem: priùs peruasorem, posteà dispensatorem: ante hoc zizania, post hoc frumentum: anteà lupum, posteà pastorem: anteà plumbum, postmodùm aurum: anteà piratam, posteà gubernatorem: anteà dispersorem ouium, posteà dispensatorem Ecclesiæ: primò euellentem vineam, posteà plantantem: priùs dissipantem, & posteà ædificantẽ. Vidisti multimodam malitiam: sed perspice ineffabilem misericordiam. Vidisti superbiam seruuli: cõsidera beneuolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum: nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem volueris portum confugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Paulus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuam prætendas. Peccâsti? pœnitere. Millies peccâsti, millies pœnitere. Hæc assiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Noui enim multum conscientiæ cruciatum, scio quanta est desperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuuentutem tuam confudisti: omnem vitam tuam perdidisti: Antè eras in theatro cum amicis, in circo cum sodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deindè rapuisti, auaritiæ studuisti, periurâsti, blasphemâsti: quæ iã tibi salutis spes est? Peristi, peristi: fruere ergò iam vel præsentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba sunt, ista inimici consilia: sed mea contraria sunt verba. Si lapsus es, poteris surgere: peristi, sed poteris saluari: fornicatus es, sed poteris continere: mœchatus es, sed poteris liberari: ad spectacula prouehebas, sed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus versabaris, poteris recedere, & cum bonis esse. In vtramuis partem liberum habes arbitrium, tantùm vel parua incipiat esse conuersio, paululùm pœnitere. Fundant oculi lachrymam, redi ad conscientiam tuam, considera temetipsum, propone ante oculos iudicij diem, & paradisi delicias, quæ præparantur sanctis. Occidisti, sed pœnitere: mœchatus es, sed confitere: cecidisti, sed resurge: vulneratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum spiras, etiam in ipso lecto positus, etiam, si dici potest, animam efflans, vt iam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis angustia misericordia Dei. Et paulò pòst: Quid enim est peccatum ad Domini misericordiã? Tela araneæ, quæ vẽto flante nusquàm comparet. Si Deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico, non vt negligentiores vos faciam, charissimi, sed vt ad fidem vos salutaris expectationis adducam. Nunquàm desperetis de vobis, sed de Dei misericordia confidite. Desperate potiùs de illo, qui de se desperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & despicit, & non se cogitat esse moriturum.

2. Reg. 12.
Actor. 9.

Diabolus desperationis author.

Contra desperationem in[illegible].

Etiam animã efflans nè desperet.

Dei misericordia maior est quàm peccatum.

6. BERNARDVS sermone quinto in natali Domini: Benè dicitur Deus pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper & parcere. Sed fortè quis dicat: Quomodò illi proprium est misereri, cuius iudicia abyssus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius sola misericordia, sed misericordia & veritas. Non minùs iustus quàm misericors est, cui misericordia & iudicium decãtatur. Verum id quidem: cui vult miseretur, & quem vult indurat: sed quòd miseretur, proprium illi est, ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodò cogimus, vt lõgè aliter de corde ipsius miseratio quàm animaduersio procedere videatur. Ipsum audi dicentẽ: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus, & non magis vt conuertatur & viuat? Rectè igitur non pater iudiciorum vel vltionum dicitur, sed pater misericordiarum: non modò quòd pater videatur misereri potiùs quàm indignari, & quemadmodùm pater filiorum misereatur timentium se: sed eo magis quòd miserendi causam & originem sumat ex proprio, iudicandi vel vlciscẽdi magis ex nostro.

2. Cor. 1.
Psalm. 35.
Psalm. 24.
Psal. 100.
Rom. 9.
Deo cur magis proprium misereri quã iudicare & cõdemnare.
Ezech. 18.
Non pater iudiciorum, sed misericordiarum Deus.
2. Cor. 1.

1. B. GENESIS quarto: Dixitque Dominus ad Cain: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinẽ fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniã merear. Eccè eiicis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.

2. BERNARDVS sermone vndecimo super Cãtica: Hoc freno si infrenatus fuisset Cain, nequaquàm desperãdo dixisset: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Absit, absit. Maior enim est eius pietas, quàm quæuis iniquitas.

Gen. 4.
Maior est Dei pietas, quam quæuis iniquitas.
Prouer. 18.

3. MATTHÆI vigesimoseptimo: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt. Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit.

4. ACTORVM primo: Oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprœhenderunt Iesum: qui connumeratus erat in nobis, &

sortitus est sortem ministerij huius. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius, & notum factum est omnibus habitãtibus Ierusalem: ità vt appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldema, hoc est, ager sanguinis.

5. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & gẽtes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatẽ cordis ipsorum: qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Vos autem non ità didicistis Christum.

6. SECVNDI Regũ secundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quòd periculosa sit desperatio?

7. EZECHIELIS decimooctauo: Si impius egerit pœnitẽtiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nũquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

8. ET trigesimotertio capite: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Si dixero impio, Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

9. PRIMÆ Ioannis primo: Sanguis IESV Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emũdet nos ab omni iniquitate.

10. ET capite secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

11. HIEREMIÆ tertio: Vulgò dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltrà: nũquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

12. ESAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinũ, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

13. PSALMO cẽtesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus: patiẽs & multùm misericors. Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimoseptimo: Pœnitentibus dedit Deus viam iustitiæ, &c. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem, &c. Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio. Confiteberis viuẽs, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad se.

15. LVCÆ vigesimotertio: Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, saluum fac temetipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es. Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus: Hic verò nihil mali gessit. Et dicebat ad IESVM: Domine memento mei quãdo veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus, Amen dico tibi, hodiè mecum eris in Paradiso.

16. AVGVSTINVS libro primo Retractationũ, capite decimonono: De quocunque pessimo in- De nullo viuẽte desperandum.
hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimoquinto: Corripiantur itaque à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quã fecit episcopale iudiciũ, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere. Neque enim scimus quid contin- Excommunicationis pœna.
gat sequenti die: an ante finem vitæ huius de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest nè recipiat & det pœnitentiam, & accepto sacrifi- Non desperandum ante finem vitæ de quoquam.
cio spiritus contribulati cordísque contriti, à reatu quamuis iustæ damnationis absoluat, damnatumque ipse non damnet?

18. ET in sermone cẽtesimo octogesimoptimo de tẽpore, capite decimosexto: Nunquam Deus spernit pœnitentiam, si ei syncerè & simpliciter offeratur: suscipit, libẽter accipit, amplectitur, facit om- Veram pœnitentiam [illegible]
nia quatenùs eum ad priorẽ statum reuocet: quódque est adhuc præstantius & eminentius, etiam si quis non potuerit explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamẽ & quálibet breui gestam non respuit pœnitentiam, suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis exiguæ conuersionis perire mercedem. Hoc enim mihi videtur indicare Esaias, vbi de populo Iudæorum quædam talia ait: Propter peccatum modicè contristaui te, &

te,& percussi te,& auerti faciem meam à te,& contristatus es, & ambulâsti tristis, & consolatus sum te. Hæc igitur habentes exempla pœnitentiæ, non perseueremus in malis, nec desperemus reconciliationem, sed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem,& approximemus Deo. Nunquàm, crede mihi, auersabitur ad se conuersum. Ipse enim dicit, Deus appropians ego sum, & non Deus de longè. Et iterùm per eũdem Prophetam, Peccata, inquit, separant inter me & vos. Si ergò peccata sunt quæ nos separant à Deo, auferamus medium istud obstaculum, & nihil est quod nos prohibeat coniungi Deo. Propterea enim creauit nos Deus, & esse nos fecit qui non eramus, vt æterna in nos conferat bona, & præstet regna cælorum. Non enim nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, ignique perpetuo. Regnũ cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta est. Et hæc ità esse, ex Euangeliis doceã. Ipse enim Dominus dicet his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Illis autem qui à sinistris eius erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si ergò gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cælorum à constitutione mundi præparatum est: tantùm est, nè nosmetipsos ab ingressu bonorum, persistendo in malis pertinaciter, excludamus. Donèc enim sumus in hac vita, quantacunque nobis acciderint peccata, possibile est omnia ablui per pœnitentiam. Cùm autẽ abducti fuerimus ab hoc seculo, ibi iam etiã si pœnitebit nos: valdè enim nos pœnitebit, sed nulla erit vtilitas pœnitentiæ: & licet sit stridor dentium, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obsecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo subueniet, nec extremo quidem digito aquam quis infundet linguæ nostrę positæ in flammis: sed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abrahã, quia chaos magnũ firmatũ est inter, nos & vos,& neque hinc illuc trãsire quis potest, neq; indè huc.

[Margin: Esa.59. — Creati sumus ad salutem, nō ad pœnam æternam. — Matth.25. — Donec viuimus, ablui peccata per pœnitentiam possunt. — Luc.16.]

19. LEO Magnus epist.91. ad Theodorũ Foro iuliensem: Multũ vtile ac necessariũ est, vt peccatorũ reatus ante vltimum diẽ sacerdotali supplicatione soluatur. His autẽ, qui in tẽpore necessitatis, & in pericli vrgentis instantia, præsidiũ pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicẽda est, nec recõciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei, nec mẽsuras possumus ponere, nec tẽpora definire, apud quẽ nullas patitur veniæ moras vera cõuersio, dicẽte spiritu Dei per Prophetã: Cũ conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, iustificeris. Et iterum: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redẽptio. In dispẽsandis itaq; Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas gemitúsque negligere, cùm ipsam pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscãt à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.

[Margin: Iis qui in periculo mortis constituti resipiscunt non est deneganda reconciliatio. — Vera cõuersio nullas moras patitur. — Ezech.33. Esa.43. Psal.129. — 2.Tim.2.]

20. CONCILIVM Tridentinũ sessione decimaquarta, capite septimo: Hanc delictorum reseruationem, consonum est diuinæ authoritati, non tantùm in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. veruntamen piè admodùm, nè hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atq; ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt: extra quẽ articulũ sacerdotes cum nihil possint in casibus reseruatis, id vnũ pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedãt.

[Margin: Quiuis sacerdos quẽlibet pœnitentem potest absoluere in articulo mortis, à quibusuis peccatis & censuris.]

V.

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

A. Quũ de fidei & religionis negocio veritas nõ ex ignorãtia, sed malitia studiosè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicę lędetur synceritas.

B. Huic peccato Pharisæi[a] obnoxij erãt, quibus vel præcipuè videmus curæ fuisse, tã malignè, quàm falsò, blasphemare Christũ, insectari doctrinã Euangelij, testimonium[b] Apostolorũ supprimere, idque contra suã ipsorũ conscientiã. His non sunt absimiles, qui à propheta dicũtur sedentes[c] in cathedra pestilentiæ: à Petro[d] autẽ, magistri mẽdaces, qui introducũt sectas perditionis: à Paulo[e] demũ vocãtur Hæretici, homines[f] corrupti mẽte, reprobi circa fidẽ,[g] attẽdẽtes spiritibus erroris subuersi, & suo ipsorũ[h] iudicio condẽnati. Quibus annumerari potest seductor Elymas, quẽ Paulus palàm obiũrgans, mira cũ vehementia dixit:[i] *O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias* Domini *rectas.*

C. Refertur ad hãc quoque classem[k] blasphemia Spiritus: quod peccatũ Christus in Iudæis magnoperè taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque vtinàm modò hic nõ peccaretur. Nam blasphemant Spiritũ sanctũ & illi, vt scribit[l] Damasus, qui cõtra sanctos Patrũ canones Spi-

[Margin: Leo epist. 10. ad Flauianũ ca.1. Aug. de Gẽ.ad lit. lib. 7.c.9.& tract. 18. in Euãg. Ioã. Itẽ de vtilitate cred.ca. 1. Et lib. 18. de ciuit. Dei c. 51.& lib.21.ca.25. — a Matth.12.b 15.a 21. d 22. — b Ioan. 7.g 12.b — b Acto.4.d 5 d — c Psal.1.a — d 2.Pet.2.a — e Tit.3.c — f 2.Tim.3.b — g 1.Tim.4.a — h Tit.3.c — i Acto.13. — k Matth.12.c — l Apud Gratianum 25. q. 1. Violatores.]

ritus ſancti inſtinctu dictatos, libẽter aliquid aut proteruè agũt, aut loqui præſumunt, aut facere volẽtibus ſpõtè conſentiunt. Talis enim præſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum ſanctum: Sic Damaſus.

TESTIMONIA.

Contra pertinaciam hæreticorum.

1. A. LEO Magnus epiſtola decima ad Flauianum, capite primo de Eutychete loquens: Quid iniquiùs, quàm impia ſapere, & ſapientioribus doctioribúſque non credere? Sed in hanc inſipientiã cadunt, qui quum ad cognoſcendam veritatẽ aliquo impediuntur obſcuro, nõ ad propheticas voces, non ad apoſtolicas literas, nec ad euangelicas authoritates, ſed ad ſemetipſos recurrunt. Sed ideò magiſtri erroris exiſtunt, quia veritatis diſcipuli nõ fuêre. Quam enim eruditionem de ſacris noui & veteris teſtamenti paginis acquiſiuit, qui nec ipſius quidem Symboli initia comprædendit? Et quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, iſtius adhuc ſenis corde non capitur.

Cur hæretici fiant homines.

2. AVGVSTINVS de Geneſi ad literam, libro ſeptimo, capite nono: Neque enim non omnes hæretici ſcripturas catholicas legunt, nec ob aliud ſunt hæretici, niſi quòd eas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones contra earum veritatem peruicaciter aſſerunt.

Pertinaciter tuentur ſcripturam malè intellectã hæretici.

3. ET tractatu decimooctauo in Euangelium Ioannis: Neque enim natæ ſunt hæreſes, & quædã dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum ſcripturæ bonæ, intelliguntur non benè: & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Itaque, chariſſimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quæ capienda paruuli ſumus, & corde pio & cum tremore, ſicut ſcriptum eſt, hanc tenentes regulam ſanitatis, vt quod ſecundùm fidem, qua imbuti ſumus, intelligere valuerimus, tanquàm de cibo gaudeamus: quod autem ſecundùm ſanam fidei regulam intelligere non poterimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc eſt, vt etiamſi quid neſcimus, bonum tamen & verum eſſe minimè dubitemus.

Quid agendũ circa ea quæ non intelligimus aut capimus in rebus fidei.

4. ITEM de vtilitate credendi, capite primo: Si mihi, Honorate, vnum atque idem videretur eſſe hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua quàm ſtylo in hac cauſa conquieſcendum mihi eſſe arbitrarer. Nunc verò cùm inter duo plurimum interſit: quandoquidem hæreticus eſt, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúſque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones vel gignit vel ſequitur: ille autẽ qui huiuſmodi hominibus credit, homo eſt, imaginatione quadam veritatis ac pietatis illuſus.

Hæreticus & credens hæreticis, differunt.

Hæreticus quis.

5. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquageſimoprimo: Qui ergò in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid, prauumque ſapiunt, ſi correpti vt ſanum rectúmque ſapiant, reſiſtunt cõtumaciter, ſuáque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt: hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis: etiam ſic quippe veris illis catholicis membris Chriſti malo ſuo proſunt, dum Deus vtitur & malis benè, & diligentibus eum omnia cooperantur in bonum.

Pertinax defenſio erroris facit hæreticum.

6. ET libro vigeſimoprimo, capite vigeſimoquinto: Debent attendere, quàm ſit intolerabile atque à ſana doctrina nimis deuium, vt multi ac penè omnes, qui hæreſes impias condiderunt exeuntes de Catholica Eccleſia, & facti ſunt hæreſiarchæ, meliores habent cauſas, quàm hi qui nunquàm fuerunt Catholici, cùm in eorum laqueos incidiſſent, ſi illos hæreſiarchas hoc facit liberari à ſupplicio ſempiterno, quòd in Catholica Eccleſia baptizati ſunt, & ſacramentum corporis Chriſti in vero Chriſti corpore primitùs acceperunt. Cùm peior vtique ſit deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deſeruit, quam nunquàm tenuit.

1. B. MATTHÆI duodecimo: Phariſæi audientes dixerunt: Hic non eiicit dæmones niſi in Beelzebub principe, dæmoniorum.

2. ET capite decimoquinto: Tunc acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis Scribæ & Phariſæi, dicẽtes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cùm panẽ manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei, &c.

3. ET vigeſimoprimo: Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et appræhenſum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cùm ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis. Et cum audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi parabolas eius, cognouerũt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut prophetam eum habebant.

4. ITEM vigeſimoſecundo: Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viã Dei in veritate doces, & nõ eſt tibi cura de aliquo, &c. Cognita autẽ Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus, &c.

5. IOANNIS ſeptimo: Alij dicebant, Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant, Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethlehem caſtello vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum, &c. Reſponderunt ergò miniſtris Phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis? nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui vnus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi priùs audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Reſponderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit.

6. ET

6. Et capite duodecimo: Cogitauerunt autem principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerẽt: quia multi propter illum abibãt ex Iudæis, & credebant in Iesum, &c. Pharisæi ergò dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus? eccè mundus totus post eum abiit.

7. Actorvm quarto: Quid faciemus hominibus istis? Quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum est, & nõ possumus negare. Sed nè ampliùs diuulgetur in populum, comminemur eis, ne vltrà loquantur in nomine hoc vlli hominum.

8. Et capite quinto: Iniecerũt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

9. Psalmo primo: Beatus vir qui nõ abiit in cõsilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.

10. Posterioris Petri secundo: Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negãt, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur. Quibus iudicium iam olim nõ cessat: & perditio eorum non dormitat.

11. Ad Titum tertio: Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita: sciẽs quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus.

12. Posterioris ad Timotheũ tertio: Quẽadmodùm autem Ioannes & Mambres restiterunt Moysi, ità & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Sed vltrà non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit, &c. Mali autem homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

13. Prioris ad Timotheũ quarto: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, &c.

14. Ad Titum tertio, vt paulò antè, B. testimon. vndecimo.

15. Actorvm decimotertio: O plene omni dolo, vt in textu.

1. C. Matthæi duodecimo: Dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur.

2. Damasvs apud Gratianum causa vigesimaquinta, quæstione prima, capite Violatores: Violatores canonum voluntariè, grauiter à sanctis Patribus iudicantur: & à sancto Spiritu, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: Quoniam blasphemare in Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, &c. vt in textu. Contẽnentes canones.

VI.

Quomodò Inuidentia fraternæ gratiæ peccatum est in Spiritum sanctum?

A. Quandò dolemus ac tristamur grauiter de splendore augmentóve virtutũ donorúmque Dei, quibus frater est conspicuus.

B. Quod crimen non tam hominis videtur esse proprium, quàm Satanæ,[a] qui Dei gratiam in homine tum augeri, tũ conseruari fert impatiẽtissimè, & idcircò non modò fratrum[b] accusator, verum etiã Dei & bonorum omniũ implacabilis est[c] aduersarius, qui tãquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Satanæ filij ex Iudæis fuêre, qui nascentem Euangelij gratiam omninò gẽtibus inuidebant, vt in[d] Actis Apostolicis legimus.

TESTIMONIA.

1. A. Avgvstinvs libro primo de sermone Domini in mõte, capite quadragesimotertio: Peccatum ergò, fratres, ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesv Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem à fratre alienauerit, sed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter & Dominus in cruce ait: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: nondùm enim gratiæ Spiritus sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant: & beatus Stephanus in Actibus Apostolorũ orat pro eis à quibus lapidatur, quia nondùm Christo crediderant, neque aduersùs illam communem gratiam dimicabant. Et Apostolus Paulus propterea, credo, non orat pro Alexandro, quia iam frater erat, & ad mortem, id est, inuidẽtiæ facibus fraternitatẽ oppugnãdo peccauerat. Pro his autem qui non abruperant amorẽ ad mortẽ, sed timori succubuerãt, orat, vt eis ignoscatur. Sic enim dicit: Alexander ærarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundũ opera eius: quem & tu deuita: valdè enim restitit nostris sermonibus. Deindè subiungit, pro quibus

Peccatum ad mortem. Inuidentia fraternæ gratiæ. Luc.23. Acto.7. 2.Tim.4.

orat, ità dicẽs: In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. non illis imputetur.

Inuidentia fraternæ charitatis.

2. Et capite quadragesimoquarto: Hoc fortassè peccare in Spiritum sanctum, id est, per malitiam & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti: quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro seculo dimitti dicit. (Matth. 12. & Marci 3.) Vndè quæri potest, vtrùm in Spiritum sanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia Dominus expelleret: vtrùm hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco: (Matth. 10.) Si enim patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerunt, ingrati tam præsentibus beneficiis, quamuis nondùm Christiani fuerint, tamen propter ipsam inuidentiæ magnitudinẽm in Spiritum sanctum peccâsse credendi sunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. (Matth. 12.) Quãuis enim in eodem loco dixerit, Quicunque enim dixerit verbum nequam in filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduersus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: tamen videri potest ad hoc eos monuisse, vt accedant ad gratiam, & post acceptam gratiam non ità peccent vt tunc peccauerũt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint, & ei crediderint, & Spiritum sanctũ acceperint: quo accepto, si fraternitati inuidere, & gratiam quam acceperant, oppugnare voluerint, non eis dimitti neque in hoc seculo, neque in futuro. (Matth. 12.) Nam si eos sic haberet condemnatos, vt nullam spem eis reliquisset, non adhuc monendos iudicaret, cùm addidit, dicens: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: facite arborem malam, & fructum eius malum. (Matth. 5.) Sic itaque accipiatur, diligendos inimicos esse, & benefaciendum his qui nos oderunt, & orandum pro his qui nos persequuntur, vt pro quibusdam etiam fratrum peccatis intelligatur non præceptum esse vt oremus: nè per imperitiam nostram diuina scriptura, quod fieri non potest, à se dissentire videatur.

3. Idem libro primo Retractationum, capite decimonono: Loco alio (nimirùm libro primo de sermone Domini in monte, capite quadragesimotertio) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apostolus: (1. Ioan. 5.) Non pro illo dico vt roget quis, ità definiui vt dicerem: Peccatum ergò fratris ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. (Peccatum ad mortem, inuidentia fraternæ charitatis.) Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi, sed tamen addendum fuit, si in hac tã scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniã de quocũque pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. (De nullo desperandum in hac vita.)

1. B. Sapientiæ secũdo: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

2. Apocalypsis duodecimo: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

3. Prioris Petri quinto: Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. Actorum vndecimo: Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersùs illum qui erant ex circuncisione, dicentes: Quare introîsti ad viros præputium habentes, & manducâsti cum illis?

5. Et capite decimotertio: Sequenti verò Sabbato penè vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei. Videntes autẽ turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter, &c.

6. Genesis quarto: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem & munera illius non respexit: iratúsque est Cain vehementer, & concidit vultus eius.

VII.

Quæ obstinatio facit peccatum in spiritum sanctum?

Aug. in Enchir. ca. 83. & in psalm. 58. concione 1. Greg. hom. 11. super Ezech. Bern. lib. 1. de considera. c. 2. & in ser. de conuersione ad Clericos, ca. 4.

A. Ea nimirùm, quæ obfirmatum planè animum adfert aduersùs benè monentem, vt nullis quidem rationibus ab instituto damnabili se deflecti quis patiatur.

a Exo 7. & deinceps. Aug. quæst. 18 & 24. super Exodum, & ser. 88. de tempore. Greg. 31. Moral. c. 12. & lib. 11. ca. 5. b Exod. 14. g c Hieron. 5. a & b Esa. 48. a Zach. 7. c Gen. 49. a d Actor. 7. f

B. Fuit hoc peccato insigniter obstrictus rex[a] Pharao, qui etsi totiès moneretur à Moyse, & subindè flagellis Dei grauissimis affligeretur: tamẽ in proposito tyrãnico perstitit, &[b] periit obstinat⁹. Nota est Iudęorũ inuicta[c] pertinacia, quos suis veluti coloribus depingẽs Stephanus, *Dura ceruice*, inquit, *& incircuncisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sãcto restitistis*. Nec sunt dissimiles hodiè, qui nouis addicti Sectis, ne audire quidem aut legere sustinent Catholicè docentem, quasi[e] aspidũ instàr (e Psal. 57. a) occlusis illi contra dulcem melodiam, id est, sanam Ecclesiæ doctrinã auribus, dicere videãtur: (f Iob 21. b) [f] *Recede à nobis, & sciẽtiã viarum tuarũ nolumus.*

Quod

Quod nihil aliud est, quàm vt Paulus [g] loquitur, secundùm duritiã & impœnitens cor thesaurizare sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Nam vt Salomon [h] quoquè docet, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

g Rom. 2. a

h Prou. 29. a Bernar. ser. 42 in Cantica.

TESTIMONIA.

Contemnens remissionem peccatorum.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimotertio: Qui in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatẽ, & in hac obstinatione mẽtis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.

2. ET in psalmum quinquagesimumoctauum, cõcione prima: Ergò non miserearis omniũ qui operantur iniquitatem: Hoc duobus modis intelligi potest: Siue quia omninò nulla peccata impunita relinquit Deus, siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omninò eorum Deus nõ miseretur. Secũdùm istos duos modos breuiter, quãtum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis, parua magnáve sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicãte. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergò fratres puniam⁹ nostra peccata, si quęrimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorsùs aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse nõ possit, sed à te puniatur potiùs, vt facias quod illo psalmo scriptũ est, Preuenimus faciem eius in confessione. Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Antequàm ipse attendat vt puniat, tu præueni cõfitẽdo, & puni. Nõ ille inueniat quod puniat, quia cùm tu punis iniquitatẽ, facis æquitatem. Et ideò tuî miserebitur Deus, quia iam te operãtem æquitatem inuenit Deus. Quid est, operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, vt incipias placere Deo, dum hoc in te punis quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est: Non misereatis omniũ qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam aliũ modum, quo hæc sentẽtia possit intelligi. Est quędam iniquitas, quam qui operatur, non potest fieri vt misereatur ei Deus. Quæritis fortè quænam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè: Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex Dei persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium: nullus prorsùs hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hęc esse quando patiuntur. Omninò ergò nõ inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione cõmunis sanguinis ex Adam, cui videatur bonũ esse adulterium, sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodò ea defendunt? Si Deus noluisset, non id fecissem. Quid vis faciam fato meo?

Nulla iniquitas impunita manet.

Psal. 94.

Defendere peccata, quanta sit iniquitas.

3. GREGORIVS homilia vndecima super Ezecielẽ: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diù expectat vt redeat, non redeunti atque contemnenti ponit adhuc vbi grauiùs impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. omne enim quod priùs committitur, peccatum est. Sed si citiùs pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo & corrigendo noluit mũdare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatũ ergò quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est & causa peccati: quia ex illo oritur, vndè adhuc peccatoris animus altiùs obligetur. Peccatum verò quod ex peccato sequitur, peccatum simul est & pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, vt quasi iam quædam sint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquàm, vt vnũ idémque peccatum & peccatũ sit, & pœna peccati, simul & causa peccati. Et paulò pòst: Hoc autem nobis cum tremore considerãdum est, quomodò iustus & omnipotens Deus cùm præcedentibus peccatis irascitur, permittit vt cæcata mẽs etiam in aliis labatur. Vndè Moyses ait: nondùm completa sunt peccata Amorrhæorũ. Dauid quoquè ait: Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, vt non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando pecato peccatum additur, vt ante Dei oculos adiunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoquè per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vndè nunc etiam Dominus dicit: Si conuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ac si apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserẽs, ponam ei vt & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquàm ad peccandum premere, sed nolle à peccato liberare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: sed obdurare dicitur, cùm ab obduratione nõ liberat. Misericors enim Deus tẽpus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cùm eius gratiæ patientiam nos ad augmẽtum vertimus culpę, hoc ipsum tempus quod ad parcendum piè disposuit, districtiùs ad feriendum vertit, vt quia reuerti quis etiã spatio tẽporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset. Vndè scriptum est: Ignoras quoniã benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secun-

Quàm perniciosum sit, in peccatis perseuerare.

Gen. 15.

Psal. 68.

Oseæ 5.

1. Tim. 1.

Apoc. vlt.

Ezech. 3.

Quomodò Deus dicatur offendiculum ponere.

Exod. 4. & 7.

Quomodò Deus obdurare corda dicitur.

Rom. 2.

dùm duritiam autem tuam & cor impœnitẽs, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergò omnipotentis Dei iram sibi in die irę reprobus thesaurizat: quia dum ad pœnitentiam tempus accipitur, & ad peccandũ exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Vndè & omnipotens Deus qui collata remedia conspicit ad culpæ augmentũ trahi, ipsam benignitatem quam cõtulit, in iudicij districtionem vertit, vt indè pòst ampliùs feriat, vndè modò ampliùs expectat. Et quia homo deserere malum non vult vt viuat, auget vndè moriatur.

4. BERNARDVS libro primo de Consideratione ad Eugenium Pontificem maximum, capite secũdo: Nec pergas quærere quod illud sit: (cor durum videlicet) si non expauisti, tuum hoc est. Solũ est cor durum quod semetipsum nõ exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquàm adeptus est, nisi quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergo cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omninò non præterit præsentium nihil nõ perit, futurorum nulla nisi fortè ad vlciscẽdum prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cũcta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Ezech.36. Cordis duri egregia descriptio.

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At fortè aliquem moueat illud de psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suã. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui secundùm duritiam suam & cor impœnitẽs thesaurizat iram in die iræ? Cæterùm hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potiùs inuenitur. Sic nimirùm odit & phreneticus carnẽ suam, cùm sibijpsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicatur, quàm impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias iniicit sibiipsi, nec carnem, sed mentem lacerat & corrodit.

Psal.10. Rom.2. Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis.

1. B. EXODI septimo hæc summatim continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinẽ, quæ etiam faciunt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTAVI capitis summa hæc est: Secunda Ægypti plaga est ranarum, pro quarũ ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarum, propter quas rursùm promittit Pharao se filios Israël dimissurum quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quanta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcerum, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verùm nec id complet: nullus autẽ filiorum Israël in his malis vllum patitur damnũ.

4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, ne sic quidem iuxta condictum dimittit populum, quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum, propter quas dimittit Pharao, vt exeãt sed protinùs idem denegat, Moysique minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiusque sanguine domorũ superliminaribus illito, cæsis omnibus Ægypti primogenitis, Israëlitæ cum diuitiis Ægypti egrediũtur: de ritu Phase ac esu azymorum, & tempore habitationis Israël in Ægypto.

6. AVGVSTINVS quæstione decimaoctaua super Exodum: Vt ergò tale cor haberet Pharao quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potiùs ad impietatem, vitij proprij fuit: Quòd verò facta sunt ea, quibus cor suũ vitio tam malignũ resisteret iussionibus Dei: hoc est enim quod dicitur, Induratum, quia non flexibiliter consentiebat, sed inflexibiliter resistebat: dispensationis fuit diuinæ qua tali cordi non solùm iusta, sed euidenter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Proposito quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidium committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ contemptor mouentur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipsius autem lucri propositio in alicuius illorum non fuit potestate. Ità causæ veniunt hominibus malis, quæ nõ sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenerint iam factos propriis vitiis ex præterita voluntate. Videndum sanè est, vtrùm etiam sic accipi possit, Ego indurabo, tanquàm diceret, quàm durum sit demonstrabo.

Quomodò cor Pharaonis induratum dicitur. Altera expositio.

7. ET quæstione vigesimaquarta: Et vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio, & ingrauatum est cor eius, & nõ exaudiuit eos, sicut dixerat Dominus. Hîc appàret, non illas tantùm fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quòd incãtatores eius similia faciebant, verumetiam ipsam Dei patientiam qua parcebat. Patientia Dei secundùm corda hominum, quibusdam vtilis ad pœnitendũ, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per seipsam inutilis est, sed secundùm cor malum, sicut iã diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiã cordis tui & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Nam & alibi cùm diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiunxit, & in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Non dixit, Christi bonum se odorem esse iis qui salui fiunt, malum autẽ iis qui pereunt, sed tantùm bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant secũdùm sui cordis, vt sæpè dictum est, qualitatem, quæ mũdanda est bona voluntate in Dei gratia, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.

Exod.9. Causæ obdurationis Pharaonicæ. Dei patientia abutentes. Rom.2. 2.Cor.2.

8. ITEM sermone octogesimooctauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nunquàm priùs Deus deserit hominẽ, nisi priùs ab homine deseratur. Cùm enim & semel & secundò & tertiò vnusquisque grauia peccata commi-

commiserit: expectat tamen illum Deus, sicut per
Ezech. 33. Prophetam dicit, vt cōuertatur & viuat. Cùm verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur. Dum homines negligētes in primis despiciunt peccata sua quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis addūtur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergūt. Quod cùm factum fuerit, impletur hoc quod scriptū est,
Prouer. 18. Peccator cùm venerit in profundū malorum, contēnit. De talibus & Apostolus dicit. Ignoras quòd
Rom. 2. patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autē secundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obduratione etiā alibi legimus, Equus indomitus euadit
Eccl. 30. durus, & filius remissus euadit præceps. Et iterùm de corrigendo filio scriptura loquitur, vndè ait,
Ibidem. Tunde latera filij tui dum infans est, nè induret, & nō consentiat tibi. Ista enim testimonia scripturarum ideò charitati vestræ insinuare volui, vt intelligatis quia & obduratio non Dei potentia cōpellente perficitur, sed Dei remissione vel indulgentia
Pharaonis obduratio vnde. generatur: ac sic Pharaonem non diuina potentia, sed diuina patientia credenda est obdurâsse. Deniquè quotiès eum Dei plaga percussit, afflictus pœnituit. At vbi ei remissio diuina indulgentiam dedit, iterùm se in superbiam elatus erexit. Hoc ergò definitissimè credite fratres, & hoc intelligite, quia
Exod. 4. & 9. quotiès Dominus dixit, Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi, ego, inquit suspendo plagas meas & flagella, vndè eum per indulgentiam meam contra me obdurari permitto. Sed fortè aliquis dicat, Quare illum Deus parcendo indurari fecerit, & quare flagella remouerit?
Ideò permissus est obdurari. Hoc loco securus ego respōdeo: Ideò Deus totiès flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum suorum non tanquàm filius ad emendationem meruit corripi, sed tanquàm hostis permissus est indurari. Tantæ enim illius iniquitates præcesserunt, & Deum totiès sacrilego ausu contempserunt, vt in illo impleretur quod de talibus
Psal. 72. Spiritus sanctus dixit, In labore hominū non sunt, & cum hominibus nō flagellabuntur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Eccè qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari à Domino non meretur. De illis autem quos indu-
Heb. 12. Apoc. 3. Prou. 3. rari Dei misericordia non permittit, scriptum est, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et iterùm, Ego quos amo, arguo & castigo. Et iterum, Quem enim diligit Domin⁹, corripit. De hac obduratione etiam Propheta ex persona populi ad
Esa. 63. Dominum clamat, dicens: Indurâsti cor nostrum nè timeremus te. Quod vtiquè non est aliud, nisi deseruisti cor nostrum, nè conuerteremur ad te. Quam rem multis præcedentibus sacrilegiis in populo Iudæorum impletā esse cognouimus. Nemo ergò cum Paganis aut Manicheis Dei iustitiam repræhendere aut culpare præsumat: sed certissimè credat, quòd Pharaonem non Dei violentia, sed propria iniquitas & indomabilis superbia contra
Exod. 4. & 7. Dei præcepta totiès fecerit obdurari. Quid est autem quod dixit, Ego indurabo cor eius, nisi, cùm abfuerit gratia mea, abduret illum nequitia sua? Et vt hoc euidentiùs possit agnosci, aliquam similitudinē de rebus visibilibus charitati vestræ proponimus. Sicut enim quotiès nimio frigore aqua constringitur, solis calore superueniente resoluitur, & discedente eodem sole iterùm obduratur: Similitudo qua Pharaonis obduratio explicatur.
ità nimirum peccatorum frigore refrigescit charitas multorum, & veluti glacies obdurātur, & cum Matth. 24.
eis iterùm calor diuinę misericordię superuenerit, resoluuntur. Ille vtiquè calor de quo scriptum est, Psal. 18.
Non est qui se abscondat à calore eius. Quod etiā erga Pharaonem implerū esse cognoscimus, à quo quotiès flagella remota sunt, contra Deum se obduratus erexit: quotiès verò afflictus est, humiliter supplicauit.

9. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obdurâsse describitur, non quòd ipse duritiam contulit, sed quòd exigentibus eius meritis, nulla illud desupèr infusi timoris sensibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moysen dicitur de pharaone, Ego obdurabo cor eius. Exod. 4.
Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quādo cor reprobum per gratiam non emollit.

11. EXODI decimoquarto capite describitur quomodò Pharao Israëlem persequens, & mare per siccum post illum ingrediens, cum vniuerso equitatu ac curribus submersus fuerit.

12. IEREMIÆ quinto: Quòd si etiam, viuit Dominus, dixerint, & hoc falsò iurabunt. Domine, oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autē dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciū Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudiciū Dei sui. Et eccè, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus, nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus, non reuertetur? Quare ergò auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Appræhenderūt mendacium, & noluerunt reuerti. Attēdi & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

14. ESAIÆ quadragesimooctauo: Sciui enim quia durus es, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIÆ septimo: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenā, & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, nè audirent. Et cor suū posuerunt vt adamantem, nè audirent legem, & verba quæ misit Deus exercituum in Spiritu suo per manum Prophetarum priorū: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESIS quadragesimonono: Simeō & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murū. Ma-

ledictus furor eorum, quia pertinax,& indignatio eorum,quia dura:diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.

17. ACTORVM septimo: Dura ceruice, vt in textu.

18. PSALMO quinquagesimoseptimo:Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum:molas leonum confringet Dominus.

19. IOB vigesimoprimo: Quare ergò impij viuunt,subleuati sunt, confortatique diuitiis? Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi.Ducūt in bonis dies suos, & in pūcto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo, recede à nobis,& scientiam viarum tuarū nolumus. Quis est omnipotēs,vt seruiamus ei? & quid nobis prodest,si orauerimus illum?

20. AD Romanos secundo:An diuitias bonitatis eius,& patiētiæ,& longanimitatis cōtemnis,ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?Secūdùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius.

21. PROVERBIORVM vigesimonono: Viro qui corripientem &c.vt in textu.

22. BERNARDVS sermone quadragesimosecūdo super Cantica:Quòd si arguero & fecero quod meum est, illa autem increpatio procedens minimè quod suum est faciat,neque id ad quod misi illam,sed reuertatur ad me vacua, tanquàm iaculum feriens & resiliens,quid me animi tunc habere putatis fratres? Nónne angor? nónne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri (quia de sapientia non possum) prorsùs coarctorè duobus, & quid eligam nescio, placeréne mihi in eo quod locutus sum,quoniam quod debui,feci: an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirùm perimere hostem, & eripere fratrem,& non feci sic, magis autem contrarium accidit.Nam læsi animam,& culpam auxi. Siquidem accessit & contemptus. Nolunt audire te,inquit,quia nolunt audire me.Vides quæ maiestas contemnitur? Nō te putes me solum spreuisse, Dominus locutus est.Et quod dixit Prophetæ, dixit & Apostolis: Qui vos spernit, ait, me spernit. Nō sum Propheta,nō sum Apostolus: & Prophetæ tamen & Apostoli (audeo dicere) vice fungor, & quibus non æquor meritis,eorū implicor curis. Et si ad meam multam confusionem,etsi ad grande periculum mihi, super cathedrā Moysi sedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam.Quid tamen? Num ideò cathedræ nō deferetur,quoniam occupata est ab indigno? Etiam si Scribæ & Pharisæi in ea sedeant, inquit, quæ dicunt facite.Plerunquè etiam impatientia contemptui iūgitur,irà vt aliquis non solùm nō curet corrigi obiurgatus,sed insuper obiurganti indignetur more phrenetici,manum medici repellentis. Mira peruersitas. Medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti. Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde, qui & teipsum nunc sagittauit ad mortem, & in illum non commoueris? Mihi indignaris qui sanum te fieri cupio? Irascimini, inquit, & nolite peccare. Si peccato irasceris, non solùm minimè peccas,sed & quòd peccâras,exterminas.Nunc verò & peccatum retines medicamentum respuēdo, & peccare apponis irrationabiliter irascēdo, & est supra modum peccans peccatum. Aliquotiès additur & impudentia, vt non modò impatienter ferat quòd corripitur, sed etiam id vndè repræhenditur, impudenter defendat. Hoc planè desperatio. Frons,inquit,mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Et ait: Recessit zelus meus à te, vltrà non irascar tibi. Solo auditu contremisco. Sentísne, quanti periculi, quantíque horroris & tremoris res sit peccati defensio? Dicit iterùm:Ego quos amo, arguo & castigo.Si ergò te zelus deseruit,& amor.Nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus,cùm non irascitur? Misereamur impio, inquit,& non discet facere iustitiam. Misericordiā hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sapiēs mihi vias iustitiæ.Satius profectò mihi, iuxta Prophetæ consilium,appræhēdere disciplinam, nè quādo irascatur Dominus, & peream de via iusta.Volo irascaris mihi pater misericordiarum, sed illa ira qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animaduersio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio.Nō enim cùm nescio,sed cùm sentio te iratum, tunc maximè cōfido propitium, etenim cùm iratus fueris, misericordiæ recordeberis.Deus,inquit,tu propitius fuisti eis,& vlciscens in omnes adinuētiones eorum. Moysen loquitur & Aaron atque Samuelē, quos modò præmiserat, & hoc vocat propitiationem, quod eorum Deus non pepercit excessibus. I nunc tu ergò,atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem,& accusando correptioné. An non istud est malum dicere bonum,& bonum malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impœnitentia, mater desperationis? Quem enim pœniteat super bono quod putat? Væ illis, inquit. Væ illud æternum est. Aliud est quenque tentari à propria concupiscentia abstractum & illectum, & aliud spontè appetere malum tanquàm bonum, & mortem quasi ad vitam malè securum properare.

Correptionis contemptor quibus gradibus in malicia promoueatur.
Philip.1.
Ezech.3.
Lucæ 10.
Matth. 23.
Contemptui impatientia iungitur quandoque.
Psal.10.
Psal.4.
Impudentia impatientiæ quandoque iungitur.
Ierem.3.
Ezech.16.
Defensio peccati quàm execrabilis.
Apoc.3.
Tunc Deus magis irascitur,cùm non irascitur.
Esaiæ 26.
Psal.2.
Psal.98.
Esa. 5.
Ex impudentia oritur impœnitentia, mater desperationis.
Eccl.32.
Iacobi 1.

VIII.

Quando peccatum Impœnitentiæ *committitur?*

Aug. de verb. Do. ser. 11. & epist. 50. ad Bonifac. Go. [illegible] de anathematis vinculo.

A. Cùm homo peccatorum suorū,quæ salutari pœnitentia expianda forent, finem modúmque nullum facit, ac proponit insupèr se nolle vnquam pœnitentiam agere.

B. Taliū certè qui deploratè peccatores sunt,ac manere volunt, vita iuxtà & mors

mors [d] pessima est, quũ illi si non verbis, at re ipsa dicere videatur: [a] *Percussimus fœdus cum morte, & cũ inferno fecimus pactum.* Ac de his etiam dictũ accipi potest, quod Ioannes testatur, [c] *Est peccatũ ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.* C. Hæc dicta sint hactenùs de peccatis in Spiritũ sanctũ, grauissimis illis quidẽ, & quę aut nunquàm, aut ægrè admodùm à Deo homini remittũtur. Quapropter aduersùs ea sępè nos ipsos munire, & alios cõfirmare debemus, vt obseruetur illud: [d] *Nolite cõtristare, nolite extinguere Spiritũ Dei:* [e] *Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nõ* [f] *obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Cor* [g] *enim durum habebit malè in nouissimo.* Nunc porrò ad peccata, quæ & ipsa non parùm enormia sunt, & in cælum clamantia dici solent, accedamus.

a Psal. 33. d
b Esaiæ. 28. d
[illegible]
c 1. Ioan. 5. d
Aug. de corrept. & gratia, cap. 12. & 1. Retract. cap. 19.

d Ephes. 4. g
1. Thess. 5. c
e Psal. 94. b
f Heb. 3. c
g Eccl. 3. d

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS sermone vndecimo de verbis Domini: Cõtra hoc donum gratuitum, (remissionem scilicet peccatorum) cõtra istam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipsa ergò impœnitentia est Spiritus blasphemia, quæ non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro. Contra Spiritum enim sanctum quo baptizantur, quorũ peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Ecclesia, vt cui dimiserit peccata, dimittantur ei: verbũ valdè malum & nimis impium, siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit, quem patientia Dei cùm ad pœnitentiam adducat, ipse secundùm duritiã cordis sui & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique iuxta opera eius. Hæc ergò impœnitentia: sic enim vno aliquo nomine possumus vtcunquè appellare & blasphemiam & verbum contra Spiritum sanctum, quod remissionem nõ habet in æternum: hæc, inquam, impœnitentia cõtra quam clamabat & præco & iudex, dicentes, Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum: cõtra quam Dominus os Euangelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipsum Euangelium in toto orbe prædicandũ esse prædixit: vbi posteaquàm resurrexit à mortuis, ait discipulis, Oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertio die, & prędicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Hæc omninò impœnitentia nõ habet remissionem, neque in hoc seculo neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ valeat in futuro. Sed ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiù quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiù patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui nõ mortem vult impij, quãtùm vt reuertatur & viuat. Paganus est hodiè: vndè scis, verum sit futurus crastino Christianus? Iudæus infidelis est hodiè: quid si cràs credit in Christo? Hæreticus est hodiè: quid si cràs sequatur catholicam veritatem? Schismaticus est hodiè: quid si cràs amplectatur catholicam pacem? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquàm desperatissimos damnas, antequàm finiant istam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Proindè fratres etiam ad hoc vos admoneat quod ait Apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare. Hæc enim blasphemia Spiritus, cui nunquàm est vlla remissio (quoniam nõ omnem, sed quandam intelleximus, eamque perseuerantem duritiam cordis impœnitentis vel diximus vel inuenimus, vel etiam quantùm existimauimus ostẽdimus) non potest in quoquam, vt diximus, dum in hac adhuc vita est, depræhendi. Et paulò pòst: Nõ ergò propterea quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem contra Spiritum sanctum, nõ remittetur ei, quia in Trinitate maior est Filio Spiritus sanctus, quod nullus vnquàm vel hæreticus dixit: sed quoniam quisquis restiterit veritati, & blasphemauerit veritatem, quod est Christus, etiam post tantam suã prædicationem apud homines, vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis: quod est filius hominis, id est, ipse Christus, si non dixerit verbum illud cordis impœnitentis contra Spiritum sanctum, de quo dictum est, Qui non renatus fuerit ex aqua & Spiritu, & de quo item dictum est, Accipite Spiritum sanctum: si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: id est, si pœnituerit eum, accipiet per hoc donum remissionem omniũ peccatorum: simul & huius, quòd verbum dixit contra Filium hominis: quia peccato ignorantiæ siue contumaciæ vel cuiuscunque blasphemiæ, nõ addidit peccatum impœnitentiæ contra donũ Dei, & gratiam regenerationis vel reconciliationis, quæ fit in Ecclesia Spiritu sancto.

Impœnitentia est peccatum in Spiritum sanctum.
Ioan. 20.
Rom. 2.
Matth. 3. & 4.
Luc. 24.
Impœnitentię peccatum nõ remittitur.
De nullo, quãdiù viuit, desperandum.
Ezech. 18.
1. Cor. 4.
Occurrit dubitationi.
Cur blasphemia in Spiritum sanctum grauior iudicatur, quàm in Patrem aut Filium.
Ioan. 1.
Ioan. 3.
Ioan. 20.
Impœnitentia repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ.

2. IDEM in epistola quinquagesima ad Bonifaciũ Comitem: Intelligant ergò non omne, sed aliquod significatum esse peccatum in Spiritum sanctum, quòd omninò non remittetur. Sicut enim cùm dixisset: Si non venissem, peccatum non haberẽt: vtiquè non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisque peccatis, sed aliquod proprium peccatum, quod si non haberent, possent illis omnia dimitti quæ habebant: id est, quòd in eum veniente non crediderunt: Hoc enim nõ haberent peccatum, si non venisset. Sic etiam cùm dixit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, vel qui verbum dixerit aduersùs Spiritũ sanctum, non vtiquè omne quod in Spiritum sanctum, peccatur facto siue dicto, sed aliquod certũ & proprium intelligi voluit. Hoc est autem duritia cordis vsque ad finem huius vitæ, qua homo recusat in vnitate corporis Christi, quod viuificat Spiritus sanctus, remissionem accipere peccatorũ. Cùm enim dixisset discipulis, Accipite Spiritum sanctum: continuò subiecit, Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui tenueritis, tenebuntur.

Ioan. 15.
Matth. 12.
Marc. 3.
Luc. 12.
Certa quædã blasphemia in Spiritum sanctum, non remittetur.
[illegible]
Ioan. 20.

Huic ergò dono gratiæ Dei quicūque restiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus vsque in finem huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: hoc scilicet tam grande peccatum, vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse commissum, nisi cùm de corpore exierit: Quandiù verò hîc viuit, eum, sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Sed si ipse perseuerantissima iniquitate, sicut consequenter adiungit Apostolus, secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Isti autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi. Adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum sanctum nisi in Christ corpore. i

Rom.2.

3. GELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quòd in Spiritum sanctum peccantibus nec hîc esset, nec futuro seculo remittendum. Quantos autem cognoscimus in Spiritum sanctum delinquentes sicut hæreticos diuersos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam reuertentes, & hîc remissionem suæ percepisse blasphemiæ, & in futurum spem sumpsisse indulgentiæ cōsequēdæ? Nec ideò non vera est Domini sententia, aut putabitur esse vllatenùs resoluta: cùm circa tales, si hoc esse permaneāt, nunquàm omninò soluenda persistat, effectis autem non talibus, non irrogata. Sicut etiā est consequenter & illud B. Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: nō dico vt oretur pro eo. Et est peccatū nō ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Est peccatum ad mortem, in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo: aut quod, data sibi diuinitùs potestate, desistentibus ab eodem, non possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. In quibuscunque, omnia sunt, quantacunque sint & qualiacunque sint: veraci nihilominus eorum manente sententia, quæ nunquàm soluenda esse denunciatur: in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem pòst recedens. Et paulò pòst: Notandum quòd quolibet genere blasphemantibus in Spiritum sanctum, si resipiscant & corrigant, & hîc eis & in futuro seculo remittatur: nec indè possit Domini nutare sentētia, quæ circa tales, vtiquè permanentes, permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quandiù autem in hoc manēt, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est. Cùm autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum esse prædictum est. Et ideò non talibus effectis potest & hîc & in futuro seculo iam remitti. Alioquin (quod absit) frustrà videretur Ecclesia huiusmodi sua reconciliatione suscipere. Quia autem frustrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salua Domini sententia, prædicandum est, quantùm ad nos pertinet, omninò posse.

Matth.12. Marc.3.

Quibus remittit possit Spiritus blasphemiæ, quibus non possit. 1.Ioan.5.

Ecclesia quæuis peccata remittere potest pœnitentibus. Matt.16.&18. Ioan.20.

Blasphemantibus in Spiritum sanctū quando peccatum remittatur.

1. B. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.

2. ESAIÆ vigesimooctauo: Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm trāsierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

3. ET capite tertio: Ruit Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis, & peccatum suum quasi Sodoma prędicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

4. PSALMO quinquagesimoprimo: Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? Propterea Deus destruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.

5. PROVERBIORVM secundo: Consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm mala fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

6. PRIMÆ Ioannis quinto: Qui scit fratrem suū peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatū ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

7. AVGVSTINVS in libro de Correptione & gratia, capite duodecimo: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expressum est, possunt multa & diuersa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem. 1.Ioan.5.

Peccatum ad mortem, est fidem vsque ad mortem deserere.

8. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono, vt suprà quæstione sexta, authoritate tertia.

1. C AD Ephesios quarto: Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

2. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. PSALMO nonagesimoquarto: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto.

4. AD Hebræos tertio: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde. Ipsi autem non cognouerūt vias meas: quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meā. Videte fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo viuo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donèc hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

5. ECCLESIASTICI tertio: Cor durum habebit

bebit malè in nouissimo, & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiiciet ad peccandum.

DE PECCATIS IN CÆLVM CLAMANTIBVS.

I.

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia.

EA, quæ præ cæteris insignem & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinámque iram & vltionem insigniter accersunt iis, à quibus committuntur. Aug. in Enchir. c. 80. & lib. annot. in Iob. c. 30. & lib. 1. locutionis de Gen. c. 60. & q. 5. super Exod. Gre. 3. par. curæ past. admo. 32. & in 2. psal. pœnitentialem.

B. Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur,[a] Homicidium volũtariũ, Peccatum[b] Sodomiticum, Oppressio[c] pauperum, & Merces[d] operariorum defraudata.

a Gene. 4. b
b Gene. 18. c
c Exod. 22. d
d Deut. 24. c Iacob. 5. a

TESTIMONIA.

Clamor in Scripturis quid dicatur. 1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quãuis magna & horrenda cùm in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsque adeò vt nõ solùm non occultanda, verùm etiam iam prædicanda ac diffamanda videantur, quando sicut scriptum est, (Psal. 9.) Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis ĩ diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiã (Esaiæ 5.) Prophetã de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & nõ iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, (Gene. 18.) Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos nõ puniebantur illa flagitia, verùm etiam publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante (Galat. 4.) aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, (Nota.) Vę peccatis hominum quę sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tã magna sint, vt omninò claudi contra sese faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nõnulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrùm me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

2. IDEM in libro Annotationum in Iob, super caput trigesimum: Qui insurrexerunt super me fures. Qui ad honores indebitos, qui iustorum sunt proprij, per tenebrosas fallacias peruenerũt. Quorũ domus erãt cauernæ petrarum, qui concupiscẽtias suas defendebãt, & tegebant quibusdam obscuritatibus diuinorũ librorum, & inter arbores clamabãt. Manifesta erant peccata eorũ, quamuis ea scripturarum obscuritate quasi vmbris arborũ tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorũ (Gene. 18.) ascendit ad me: Et plerisque locis, pro manifestis peccatis clamorem ponit scriptura, vt verbum sit, quicquid corde cõcipitur: clamor, cùm procedit in factum.

3. ET libro primo locutionis de Genesi, capite sexagesimo: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & delicta (Gene. 18.) eorum magna valdè. Clamorem scriptura solet ponere pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abscondatur. (Clamor in Scripturis.)

4. ITEM quæstione quinta super Exodum: Et nũc (Exod. 3.) eccè clamor filiorum Israël venit ad me, non sicut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore (Gene. 18.) & sine verecundia significatur.

5. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis admonitione trigesimasecunda; Cùm prauus quisq; impudenter innotescit, quo liberiùs omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat: & quod licitũ suspicatur, in hoc proculdubiò multipliciùs mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suũ sicut Sodoma prædicauerunt: nec abscõderunt. Peccatum (Esaiæ 3.) enim suum abscõderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditùs frena timoris amiserat, quæ ad culpã nec tenebras requirebat. Vndè & rursus scriptum est: Clamor Sodomorũ & Gomorrhæ multiplicatus est. (Gene. 18.) Peccatum quippe cum voce, est culpa cum actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate. (Culpa cum libertate, clamor dicitur.)

6. IDEM in psalmum secundum pœnitentialem: Quòd peccatum clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterùm: Descendam videre, v- (Gene. 18.) trùm clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint: Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate.

1. B. GENESIS quarto: Et ait Domin' ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitque ad

eum, Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinē fratris tui de manu tua.

2. Et capite decimooctauo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatū est nimis. Descendam, & videbo vtrùm clamorē qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ità, vt sciam.

3. Exodi vigesimosecundo: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorē eorum: & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederitis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimētū, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

4. Deuteronomii vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, nō ingredieris domum eius vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit: sin autē pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadē die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

5. Iacobi quinto: Agite nunc diuites &c. Eccè merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

II.

Quomodò scriptura vindicari docet Homicidium *voluntarium?*

Vide Concil. Ancyr. ca. 22. Epaunense can. 31. Triburiense can. 54. & seq.
a Genes. 4. b Ambr. libr. 2. de Cain & Abel, cap. 9.
b Genes. 9. a Exod. 21. b c d Leuit. 24. c Num. 35. b c d Deuter. 19, a b c 1. Ioan. 3. c Psal. [illegible]
d August. libro 22. contra Faustum, cap. 70.
e Matth. 26. e & Apoc. 13. c

Grauiter sanè, quēadmodū hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primū increpat homicidā: [a] *Quid fecisti?* inquit, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Et alibi vox Diuina testatur: [b] *Quicunque effuderit humanū sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Concinit [c] Psaltes Regius: *Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.* Summū enim hoc scelus est, & atrocissimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit absque legitima [d] authoritate. Vndè à Christo etiam dictum est: [e] *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

TESTIMONIA.

Pœna veteris Ecclesiæ in homicidas cōstituta.

1. Concilium Ancyranum capite vigesimosecūdo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidē iugiter se submittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, sed casu homicidiū fecerint, prior quidem regula post septem annorū pœnitentiam, communioni sociauit secundùm gradus constitutos: Hæc verò humanior definitio, quinquennij tempus tribuit.

2. Concilium Epaunense tempore Gelasij primi celebratum, canone trigesimoprimo: De pœnitētia homicidarum, qui seculi leges euaserunt, hoc summa reuerentia de eis inter eos placuit obseruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

* secundū e-dit. veterem.

Relaxatio pœnæ homicidarum.

3. Concilium Triburiense canone quinquagesimoquarto: De his qui volūtariè homicidiū fecerint, Ancyrano sancto concilio capite* vigesimoprimo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter se submittāt: perfectionem verò, id est, communionis Christi gratiam, circa exitum consequantur. Instituta canonica & sanctorum Patrum decreta, nostro & omnium orthodoxorum iudicio, inuiolabilem habeant firmitatem. Nobis autem, qui pastores Christi ouium sumus, pro moderni temporis qualitate & hominum fragilitate, bonum & vtile videtur, vt his qui voluntariè homicidiū fecerint, authoritate synodali & iudicio generali & modum castigationis imponamus, & certū ac definitum pœnitentiæ tempus præmonstremus: nè prolixum tempus pœnitentię, generet fastidiū negligentibus: sed cursim exercitatis, accrescat opus salutis.

Pœnitētia eorū qui voluntariè perpetrarunt homicidium.

4. Et canone quinquagesimoquinto: Si quis spōtè homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingressu Ecclesiæ arceatur. Et nihil manducet illis quadraginta diebus, præter solum panem & salē, neque bibat nisi puram aquam. Nudis pedibus incedat. Lineis non induatur vestibus, nisi tantùm femoralibus. Secularia arma nō portet. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorem, his diebus misceatur. Nullā communionē illis quadraginta diebus cū aliis Christianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo, vel potu aut vllis reb*. Si verò sint aliqui vitæ suæ insidiatores, vt præ illis non possit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donec ab

Episcopo

Episcopo proprio pax ei ab illis sit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus sit, vt non possit ritè ieiunare, adhibeatur ei misericordia, quousq; cõualescat, & tũc demũ pœniteat. Si verò lõgo tempore eadẽ sit occupatus infirmitate, ad Episcopum pertinebit, vt prudenter pertractet, quomodò infirmum peccatorẽ curare disponat: quia, vt Gregorius pastorali commemorat libro, Occultiora sunt vulnera mentium, quàm corporum: & * ars est artium, regimen animarum.

* parte 1. c. 1.

5. Et canone quinquagesimosexto: Post illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Ecclesiæ suspẽdatur. Et abstineat se à carne & caseo, à vino & medone ac mellita ceruisia, nisi Dominicis diebus & festis, qui per illum Episcopatũ publicè celebrantur apud cunctum populum: & nisi vel in hoste, aut in aliquo magno sit itinere, vel lõgè aut diù ad Dominicam curtem, vel si infirmitate detentus sit: tunc licitum sit ei, tertiã feriam & quintam atque Sabbatum redimere vno denario, vel precio denarij, siue tres pauperes pro nomine Domini pascendo: ità dũtaxàt, vt vel carne, vel vino, vel medone, id est, de tribus vna re vtatur, non omnibus vescatur. Postquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias nõ redimat, sed statuto modo pœniteat. Completo verò vnius eiusdémque anni curriculo, ità castigatus ritè & ordinabiliter more pœnitentium, introducatur in Ecclesiam.

Abstinentia homicidæ annua qualis.

6. Item canone quinquagesimoseptimo: Secundum verò & tertium annum simili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicunquè est, siue in domo, siue in itinere. Cætera per omnia obseruet, vt in primo anno faciebat.

7. Et canone quinquagesimooctauo: Quartum enim annum & quintum, sextum & septimũ, isto modo obseruet: Ieiunet autem his singulis tres quadragesimas: Vnam ante Pascha Domini, à caseo & pinguib' piscib', à vino & medone & mellita ceruisia. Alterã ante natiuitatẽ S. Ioannis Baptistæ. Si verò desunt quadraginta dies ante natiuitatem, impleantur post natiuitatem. Tertiam quadragesimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abstineat se à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria & quinta ac sabbato, mãducet & bibat quodcũq; libeat. Et secundam atque quartam feriã denario, aut prædicto denarij precio redimere ius habeat. Sextam verò feriam cautè obseruet. His septẽ annis ritè expletis, reconcilietur, & more pœnitentium factis altaribus & sanctæ communioni restituatur, atque perfectionem consequatur.

Post septennẽ pœnitentiam homicida ad communionẽ admittitur.

8. Genesis quarto: Dixitque Cain ad Abel fratrẽ suum: Egrediamur forás. Cúmque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixítque ad eũ, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eã, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixítque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Eccè eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscõdar, & ero vagus & profugus in terra: Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixítque ei Dominus: Nequaquã ità fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuítque Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum. Egressúsque Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. Ambrosius libro secũdo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat: nõ, frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, nè videatur parricida. Non accusat vox ipsius, nõ anima eius: sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti. Tuum te ergò facinus, non frater, accusat. Simul querela criminosa adimitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimẽ proprio facinore cõfitetur. Minor est sermo quã factum: est tamen etiã terra testis, quæ cepit sanguinem. Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra nõ parcit. Si frater tacet, terra cõdemnat. Ipsa est in te & testis & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij tui sanguine madet: iudex asperior quæ tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & exciperet sanguinem fratris tui de manu tua.

Gen. 4. Quomodò vox sanguinis clamare dicitur.

De terra clamare.

10. Genesis capite nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & de manũ fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

11. Exodi vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autẽ non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriã occiderit proximum suum & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percusserit patrẽ suum aut matrẽ, morte moriatur.

12. Levitici vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur.

13. Nvmerorvm trigesimoquinto: Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit, similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim vt appræhenderit eum, interficietur. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias: aut cùm esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit. Cognatus occisi statim vt inuenerit eũ, iugulabit. Quod si fortuitũ, & absque odio & inimicitiis quicquã horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit cõprobatum, atque inter percussorẽ & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiã in vrbem ad quam confugerat, manebítque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbiũ quę exulib'

deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsq; ad mortem pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cũctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus cõdemnabitur. Non accipietis precium ab eo qui reus est sanguinis: statim & ipse morietur. Exules & profugi ante mortem põtificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterũt: nè polluatis terrã habitationis vestræ, quæ in sontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ità emundabitur vestra possessio me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israël.

14. DEVTERONOMII decimonono: Hęc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita seruanda est: Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse cõprobatur: sed abiisse cum eo simpliciter in syluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorũ securis fugerit manum, ferrúmque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit: hic ad vnam supradictarum vrbium cõfugiet, & viuet: nè forsitan proximus eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & appræhendat eum, si longior via fuerit, & percutiet animam eius qui nõ est reus mortis: quia nullum contra eum qui occisus est, odium prius habuisse monstratur. Idcircò pręcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram quam eis pollicitus est, (si tamẽ custodieris mandata eius, & feceris quę hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominũ Deũ tuum, & ambules in viis eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & supradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, nè sis sanguinis reus. Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgénsque percusserit eum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de supradictis vrbibus, mittent seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradéntq; in manu proximi, cuius sanguis effusus est, & morietur. Nõ misereberis ei[9], & auferes noxium sanguinem de Israël, vt benè sit tibi.

15. PRIMÆ Ioãnis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniã omnis homicida nõ habet vitam æternam in semetipso manentem.

16. PSALMO quinquagesimoquarto: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

17. AVGVSTINVS libro vigesimosecũdo contra Faustum Manichæum, capite septuagesimo: Hinc erat etiã illud Petri, cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem persecutoris abscidit, quod factum Dominus satis minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium, qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autẽ vtitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente vel concedente, in sanguinem alicuius armatur. Nam vtiquè Dominus iusserat, vt ferrum discipuli eius ferrent: sed non iusserat, vt ferirent. Matth. 26. Quid sit accipere gladium.

18. MATTHÆI vigesimosexto: Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locũ suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. APOCALYPSIS decimotertio: Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato, eiúsque punitione scriptum extat?

a Gen. 13. c A. *Homines Sodomitæ*, inquit[a] Scriptura, *pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis*. Nefandũ hoc & flagitiosum peccatũ[b] Petrus & [c] Paulus coarguunt: tum natura ipsa execratur: Scriptura verò tãti flagitij magnitudinem his etiã verbis declarat: [d] *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatũ eorũ aggrauatum est nimis*. Vndè ad Loth iustum, & ab infandis[e] Sodomitarũ stupris maiorẽ in modũ abhorrentem, sic angeli loquuntur: [f] *Delebimus locum istum, eò quòd increuerit clamor eorũ corã Domino, qui misit nos, vt perdamus illos*. [g] *Igitur Dominus pluit super Sodomã & Gomorrhã sulphur & ignẽ à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionẽ*. Neque tacet Scriptura causas, quæ ad hoc pergraue peccatũ Sodomitas impulerunt, & alios itidem permouere possunt. Sic enim legimus apud[h] Ezechielem: *Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant*.

b Petr. 2. b c c Roma. 1. d 1. Timot. 1. b Ephes. 5. b c Iudic. 19. e f 20. g. d Genes. 18. c e 2 Petr. 2. b f Gene. 19. c g Ibidèm d & Sapient. 10. b Deuter 29. d Iudæ b Gene. 15. b Vide Grego 14. Mora. c 10. Aug. l. 16. de ciuita. Dei ca. 30. Tertul. in Apologetico aduersus gentes c 39. h Ezech. 16. f

B. Huic autem flagitio nunquàm satis execrando sunt obnoxij, qui diuinã, immò & naturalẽ legẽ in Leuitico scriptam, violare nõ verẽtur. Ea sic habet:[i] *Cum masculo non cõmiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo*. Quod si fiat, terrã ipsã tã teтris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduersus populũ maiorẽ in modum cõcitari,

i Leuit. 18. c Deuter. 2[illegible]. d Vide [illegible] ad Rom. Tertul. in lib. de [illegible]

tari, tum crimen [k] mortis supplicio expiandum esse, eodem [l] loco monemur. Vndè Paulus non semel etiã arguit masculorum [m] concubitores: dãnat præterea immundos atque molles. E quibus vnus erat Onan [n] Iudæ filius, qui præsentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet, peiórque bestiis, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

k L. Cùm vir nubit C. ad legem Iul. de adul.
l Leui. 20. b c Exod. 22. c Ioel 3. a
m 1. Cor 6. b Rõ. 1. d. 1. Ti. 1. b Galat 5. d
n Gene. 38. b Hiero. in c 5. epi. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A Genesis decimo tertio: Homines autem Sodomitæ, &c. vt in textu.

2. Posterioris Petri secũdo: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: adspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos &c.

3. Ad Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedũ, & serpentium. (Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiã, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.) qui commutauerunt veritatem Dei in mendaciũ: & coluerunt & seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominię. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est cõtra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminę, exarserunt in desideriis suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem (quam oportuit) erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deũ habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. Prioris ad Timotheum primo: Lex iusto nõ est posita, sed iniustis, & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, &c. fornicatiis, masculorũ concubitoribus, &c. Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

5. Ad Ephesios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorũ seruit⁹) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidẽtiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

6. Ivdicvm decimonono: Illis epulantib⁹, & post laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, id est, absque iugo, & circundantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominũ domus, atque dicentes, Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressúsque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meũ, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam eas ad vos, vt humilieris eas, & vestram libidinem compleatis: tantũ, obsecro, nè scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius, &c.

7. Et capite vigesimo: Et sic factum est vt omnes qui ceciderãt de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella prõptissimi. Remanserũt itaq; de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederũntque in petra Rẽmõ mensibus quatuor. Regressi autem filij Israël, omnes reliquias ciuitatis à viris vsq; ad iumenta gladio percusserunt, cunctásque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

8. Genesis decimooctauo: Clamor Sodomorũ, &c. vt in textu.

9. Posterioris Petri secundo, vt suprà testimonio secundo.

10. Genesis decimonono: Delebimus locum istum, &c. vt in textu.

11. Sapientiæ decimo: Sapientia iustum à pereũtibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim: quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. Sapientiã enim prætereuntes, nõ tantùm in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona, sed & insipientiæ suę reliquerũt hominibus memoriam, vt in his quæ peccauerũt, nec latere potuissent.

12. Devteronomii vigesimonono: Dicétque sequens generatio, & filij qui nascentur deinceps, & peregrini qui de longè venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates quibus eam afflixerit Dominus, sulphure & solis ardore comburens, ità vt vltrà non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplũ subuersionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subuertit Dominus in ira & in furore suo.

13. In epistola Catholica Iudę Apostoli: Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exẽplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnẽ quidẽ maculãt, &c.

14. Gensesis decimotertio: Eleuatis itaque Loth oculis vidit omnẽ circà regionẽ Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur antequàm subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrhã, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor.

15. Gregorivs libro decimoquarto Moralium ĩ Iob, capite decimo: Quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri eloquij historia testatur, quæ contra Sodomam ignem & sulphur pluisse Dominum narrat. Qui cùm carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis notauit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad peruersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit vt simul

Gen. 19.

Pœna Sodomorum accõmodata fuit peccato eorũ.

igne & sulphure perirent: quatenùs ex iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent.

16. AVGVSTINVS libro decimosexto de ciuitate Dei, capite trigesimo: Post hanc promissionem liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem versa est, vbi stupra in masculos, in tantam cõsuetudinem conualuerant, quantam leges solẽt aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum supplicium, specimen futuri iudicij diuini fuit. Nam ad quid pertinet, quòd prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis, retrò respicere, nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitã, qua per gratiã regenerationis exuimur, si vltimũ iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Lot, vbi respexit, remansit: & in salem conuersa, hominibus fidelibus quoddam præstitit condimentũ, quô sapiant aliquid, vndè illud caueatur exemplum.

Gen. 19.

Supplicium Sodomorum, specimen diuini iudicij fuit.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduersus Gẽtes, capite trigesimonono: Nondùm Iudæum ab Ægypto examen Palæstina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo cõsederat: cùm regiones ac fines eius Sodoma & Gomorrha igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma oriantur oculis tenus, cæterũ contacta cinerescunt.

Tertulliani tempore quæ fuerit facies terræ Sodomorum.

18. EZECHIELIS decimosexto: Eccè hæc fuit, &c. vt in textu.

1. B. LEVITICI decimooctauo: Cũ masculo &c. vt in textu. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt vniuersæ gẽtes, quas ego eiiciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.

2. DEVTERONOMII vigesimoseptimo: Maledictus qui dormit cum omni iumento. Et dicet omnis populus, Amen.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epistolam ad Romanos, de masculorum concubitoribus loquens: Hos equidem iis etiam, qui sibi ipsi mortem consciscunt, deteriores esse affirmo: præstiterit enim mori, quàm tanta cõtumelia accepta viuere, nam qui se ipse interimit, is animã à corpore dissociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunque porrò delictum nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia si facta sua sentirent, qui patiuntur, sexcentas vtique mortes obierint, vt nè hoc paterentur: neque enim est, neq; inquam est hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nã si de scortatione Paulus differens dixit, peccatum omne, quodcunque commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, eum in proprium corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus, quæ ipsa tanto est scortatione deterior, quantum ne verbis quidem exprimere licet? Neq; enim hoc solùm dico, quòd fœmina effectus sis, sed quòd perdideris ipsum hoc nimirũ virũ esse, & quòd neq; in hãc transieris naturam, neque quam haberes asseruaueris, sed cõmunis vtriusque effectus sis proditor, dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à se exigãt, tanquàm qui vtrumque genus iniuria affeceris. Et paulò pòst: Quisquis scortũ se facit, hoc nihil esse queat inutilius: neque enim anima solùm, verùm & corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaquè exterminetur: quot tandem, obsecro, gehennæ his plectendis suffecerint? Quòd si audito gehennæ nomine, irrides, ac fidem nõ habes: illum ignem recordare Sodomorum. Vidimus enim, vidimús & in præsenti quoq; vita, gehennæ effigiẽ: quando quidem enim multi futuri erant, qui ne fidẽ minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nunc quum iidem audiant esse ignem inextinguibilẽ, à rebus præsentibus illos Deus erudiuit: tale est igitur Sodomorũ incendium, & vastatio illa: id quod sciũt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinã, ac cælestium fulminum opus oculis subiecere. Cogitato quàm graue illud sit peccatũ, vt quod ipsam gehennam etiam ante tempus existere coegerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerẽt, illis Deus per ipsa demùm opera, gehennæ effigiem ostendit, noua quadam ratione: erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniam quidẽ & præter naturam ipsa coitio: atque ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorũ animos desiderium, ob quod pluuia eadem ferebatur cõtrà quàm solita ista ac quotidiana ferri solcat: neque enim non excitabat modò terræ vterum ad fructuum generationem, sed & ad seminũ susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiuscemodi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituente abominabilius? quid autẽ scelestius? O insaniam, ô stupiditatem. Vndè, malùm, hæc debacchata est cõcupiscentia, humanam naturam hostium incõmodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstãtior est? O vos & brutis insipientiores, & canibus impudentiores: nusquàm enim huiusmodi congressus apud illos: sed agnoscit proprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorũ genere effecistis, & in his, quę dico, iniurij, & per vos inuicem iniurij. Vndè igitur mala hæc enata sunt? à deliciis, à Dei ignoratione, quum enim excusserit quis Dei timorem, protinus bona omnia pessum eunt.

Masculorum concubitores sunt deteriores homicidis.

Peccatũ grauissimum.

1. Cor. 6.

Insania.

Ignis Sodomorum, est gehennæ.

Canibus impudentiores.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia: Reliquas autem libidinum furias impias in corpora & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Confessionum, capite octauo: Itaque flagitia quæ sunt contra naturam, vbique ac semper detestanda atque puniẽda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

Vitia cõtra naturam, semper detestanda ac punienda.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio. Nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludẽdo, non solùm à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt facienda nupturis.

7. In Codice Iustiniani, libro nono, titulo nono: Ad legem Iuliam de adulteriis & stupro, lege trigesimaprima Constantij & Constantis Imperatorũ. Cùm vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod nõ proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei. *Supplicio afficiendi.*

8. Levitici vigesimo: Qui dormierit cũ masculo coitu fœmineo, vterq; operatus est nefas: morte moriantur, sit sanguis eorum super eos. Qui cũ iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Et paulò pòst: Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt: & abominatus sum eas.

9. Exodi vigesimo secundo: Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

10. Ioelis tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cũ eis ibi super populo meo, & hęreditate mea Israël, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserũt sortem: & posuerunt puerum in prostibulũ, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. Prioris ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. Ad Romanos, &c.

13. Prioris ad Timotheum primo, vt suprà A. testimo. secundo & tertio.

14. Ad Galatas quinto: Manifesta sunt autẽ opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Et his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. Genesis decimooctauo: Dixit Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nõ nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: ne liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

16. Hieronimvs in caput quintum epistolæ D. Pauli ad Ephesios: Nisi philosophorum quidã Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactúque venientem, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hęresim consensissent, nunquàm sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem, etiam omnem immũditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam: non hanc, qua pecuniam cupimus congregare: sed illam de qua suprà diximus, ne supergrediatur & auarus fraudet in negotio fratrem suum: quòd scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera lasciuiæque discurrat. *De peccato mollitiei.*

IIII.

Quid scriptura de pauperum oppressione proponit?

Aduenam non contristabis, dicit Dominus, [a] *neque affliges eũ: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo nõ nocebitis: si læseritis eos, vociferabũtur ad me, & ego audiã clamorẽ eorum, & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli.* Quapropter Aegyptij tot plagis [b] attriti, & cum suo Rege crudelissimóque tyranno Pharaone, qui ne à paruulis [c] quidẽ Hebræorũ occidendis sibi tẽperauit, submersi [d] demũm fuêre, videlicet ob suã in Israelitas plusquã barbaricã immanitatem. *Vidi*, inquit [e] Dominus, *afflictionẽ populi mei in Aegypto, & clamorẽ eius audiui, propter duritiã eorũ qui præsunt operibus: & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorũ.* Hinc apud Esaiã quoque interminatur Dominus: [f] *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiã scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorũ, & pupillos diriperent.* Et apud eundẽ Prophetam de inhumanis & iniquis Magistratibus extat hęc querimonia: *Principes* [g] *tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequũtur retributiones. Pupillo nõ iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos.* Itẽ *Populum* [h] *meum exactores sui spoliauerunt.* Nec dubium quin ciuitates & prouincię hoc execrando peccato, quod à tyrannicis Magistratibus perpetratur, in summum sæpé discrimen adducantur.

a Exod. 22. d Deu. 15. b 24. c Eccl. 35. c. Ierem. 22. d & 21. a Malac. 3. a 2. Re. 12. a b
b Exod. 7. & deinceps.
c Exod. 1. c
d Exod. 14. f g
e Exod. 3. b
f Esa. 10. a Deut. 27. c Iob 24. a Matth. 23. b
g Esaiæ 1. c Ierem. 5. g Zach. 7. c Psal 93. a Amos 5. c
h Esa 3. c

TESTIMONIA.

1. Exodi vigesimosecundo: Aduenã, &c. vt in textu. Si pecuniam mutuã dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eũ quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pign⁹ à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

2. Devteronomii decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eã pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Caue nè fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolẽs ei quod postulat, mutuũ commodare: nè clamet cõtra te ad Dominũ, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in eius necessitatibus subleuãdis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tẽpore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra.

3. Et capite vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, nõ ingredieris domũ eius vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

4. Ecclesiastici trigesimoquinto: Nõ accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitûs. Nónne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? à maxilla enim ascendunt vsque ad cælum, & Dominus exauditor delectabitur in illis.

5. Ieremiæ vigesimoprimo: Domus Dauid, hæc dicit Dominus, iudicate manè iudicium, & eruite vi oppressum de manu calũniantis: nè fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorũ vestrorum.

6. Et capite vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite cõtristare, neque opprimatis iniquè, & sanguinem innocentem nè effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbũ istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronũ eius, & ascendentes curr⁹ & equos, ipsi & serui, & populus eorum. Quòd si non audieritis verba hęc in memetipso iuraui, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

7. Malachiæ tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

8. Secvndi Regum duodecimo: Misit ergò Dominus Nathan ad Dauid: qui cùm venisset ad eũ, dixit ei: Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boues plurimos valdè, pauper autem nihil habebat omninò præter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutriuerat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: erátque illi sicut filia. Cùm autem peregrinus quidã venisset ad diuitem, parcẽs ille sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet cõuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autẽ indignatione Dauid aduersus hominem illũ nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & nõ pepercerit.

9. Exodi septimo, & sequentibus, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, B. testimo. primo & sequent.

10. Item primo capite: Surrexit intereà rex nouus super Ægyptum qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorũ Israël multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, nè fortè multiplicetur: & si ingruerit cõtra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatísque nobis, egrediatur de terra. Præposuit itaq; eis magistros operũ, vt affligerent eos oneribus: ædificauerúntque vrbes tabernaculorũ Pharaoni Phiton & Ramesses. Quantóque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & crescebant: oderántque filios Israël Ægyptij, & affligebant, illudentes eis: Atque ad amaritudinẽ perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autẽ rex Ægypti obstetricibus Hebræorum, quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quomodo obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eũ: si fœmina, reseruate. Et post pauca: Pręcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proiicite: quicquid fœminini, reseruate.

11. Et capite decimoquarto: Cũ extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibúsq; Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in mediis fluctibus. Reuersǽque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercit⁹ Pharaonis, qui sequentes, ingressi fuerant mare: nec vnus quidem superfuit ex eis.

12. Et cap. 3. Vidi afflictionem, &c. vt in textu.

13. Esaiæ decimo. Væ qui condunt, &c. vt in textu. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cuius confugietis auxiliũ: & vbi derelinquetis gloriam vestram, nè incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

14. De-

14. DEVTERONOMII vigesimoseptimo. Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Et dicet omnis populus, Amen.

15. IOB vigesimoquarto: Ab omni potẽte nõ sunt abscondita tẽpora: qui autem nouerunt eũ, ignorant dies illius. Alij terminos trãstulerũt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorũ abegerunt, & abstulerũt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiũt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. MATTHÆI vigesimotertio: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Propter hoc ampliùs accipietis iudicium.

17. ESAIÆ primo: Principes tui, &c. vt in textu.

18. IEREMIÆ quinto: Incrassati sunt & impinguati: & prætierierunt sermones meos pessimè. Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiusmodi non vlciscetur anima mea?

19. ZACHARIÆ septimo: Et factum est verbũ Domini ad Zachariam, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiã & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malũ vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt, ne audirent.

20. PSALMO nonagesimotertio: Vsquequò peccatores Domine, vsquequò peccatores gloriabuntur? Populum tuum Domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerũt. Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt, Nõ videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit autem, nõ audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

21. AMOS quinto: Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electã tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & nõ bibetis vinum earum. Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iusti accipiẽtes munus, & pauperes deprimentes in porta.

22. ESAIÆ tertio: Populum meum exactores sui spoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V.

Quid postremò Scriptura docet de mercede operariis retenta vel imminuta?

A. Apud Iacobum Apostolum legimus, quàm is grauiter diuitibus exprobret crudelem tenacitatem, summámque in defraudandis operariis iniquitatẽ. [a] *Eccè merces,* inquit, *operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures* Domini *Sabaoth introiuit.* Ecclesiasticus [b] verò in hunc modum, *Panis egentium,* ait, *vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.*

B. Itaque lege diuina sancitum est, [c] *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustẽtat animam suam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

a Iacob. 5.
b Eccl. 34. d 7. c
c Deut. 24. c Leuit. 19. c Tob. 4. c Matth. 5. a

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Ecce merces, &c. vt in textu.

2. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Panis egentium, &c. vt in textu.

3. ET capite septimo: Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

1. B. DEVTERONOMII vigesimoquarto: Non negabis, &c. vt in textu.

2. LEVITICI decimonono: Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè.

3. TOBIÆ quarto: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omninò non remaneat.

4. MALACHIÆ tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

VI.

Quò referenda eſt omnis hæc de peccatis tractatio, & quis illius vſus.

A. Hæc tractatio ad priorem ſpectat Chriſtianæ Iuſtitiæ partem, quę in malis cognoſcẽdis & fugiẽdis eſt poſita. Vſus autẽ ac fructus tractationis eſt, ea quę verè mala, Deo contraria, hominibus pernicioſa ſunt, ritè diſcernere, diſcreta prorſus cauere, & ſi quid horum admiſſum ſit, ſedulò expiare.

[a Prou. 14. b.] [b. Prou. 18. a] [c. Prou. 4. c.] B. Hinc etiam diſcimus, quo modo ſapiens à ſtulto, iuſtus ab impio differat.[a] *Sapiẽs enim timet, & declinat à malo: Stultus verò trãſilit, & cõfidit.*[b] *Nõ enim recipit ſtultus verba prudẽtiæ, niſi ea dixeris quæ verſantur in corde eius*, teſte Salomone, qui hoc etiã ſcriptũ reliquit:[c] *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſque ad perfectam diem. Via impiorum tenebroſa: neſciũt vbi corruant.* Plerique [d Aug. de gratia & lib. arb. ca. 3. & li. 3. de libe. arb. c. 22. Bernar. epiſt. 77. ad Hugonem. Chryſo. homil. 26. in epiſt. ad Rom.] certè peccata quæ indicauim⁹, pernicioſas illas animorũ peſtes, turpiter[d] ignorãt: alij vt norint maximè, nõ fugiunt tamen, neq; deteſtãtur. Peſſimi verò illi ſunt, qui peccati conſuetudine[e] obduruerũt: de quorum genere dictum eſt illud:[f] *Impius cùm in profundũ venerit peccatorũ, cõtemnit: ſed ſequitur eum ignominia & opprobriũ.* [e Vide ſup. de obſtinatione, & Aug. in Enchirid. ca. 80.] [f. prouer. 18. a.] Ea verò imprimis contẽnit, quę Chriſtiana Iuſtitia nõ ſolùm ad vitiorũ obſeruationem ſeu differentiam cognoſcendam, ſed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam poſtulat.

TESTIMONIA.

1. B. PROVERBIORVM decimoquarto.

2. DECIMOOCTAVO &,

3. QVARTO capite, vt in textu.

[Ignorantia legis diuinæ an excuſet.] [Roma. 2.] 4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio capite tertio: Nec ipſi ſine pœna erunt, qui legem Dei neſciunt. Qui enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legẽ iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apoſtolus ità dixiſſe, tanquàm peius aliquid ſignificauerit eſſe paſſuros qui legem neſciunt in peccatis ſuis, quàm illos qui ſciunt. Peius enim videtur eſſe perire, quã iudicari. Sed cùm hoc de gentibus & de Iudæis loqueretur, quia illi ſine lege ſunt, iſti autem legem acceperunt: quis audeat dicere, Iudæos qui in lege peccãt, nõ eſſe perituros, cùm in Chriſtum nõ crediderunt, quandoquidem de illis dictũ eſt, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Chriſti nemo liberari poteſt, ac per hoc ità iudicabuntur vt pereant. Nã ſi peior eſt conditio neſcientiũ, quã ſcientium legem Dei, quomodò verũ [Lucæ 12.] erit quod Dominus in Euangelio ait, Seruus qui neſcit voluntatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: ſeruus autem qui ſcit volũtatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit multis. Eccè vbi oſtẽdit grauiùs peccare hominẽ ſcientem quàm neſcientem: nec tamen ideò confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis [Aliud eſt neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe.] [Pſal. 35.] quiſque requirat excuſationem. Aliud eſt enim, neſciſſe: aliud, ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt benè ageret. Sed & illa ignorantia quæ nõ eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquã ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, vt ſempiterno igne non ardeat: ſi propterea non credidit, quia non audiuit omninò quod crederet, ſed fortaſſis vt mitiùs ardeat: non enim ſine cauſa dictũ, [Pſal. 78.] Effunde iram tuã in gentes quæ te non nouerũt. [2. Theſſ. 1.] Et illud quod ait Apoſtolus, Cùm venerit in flãma ignis dare vindictam in eos, qui ignorãt Deũ. Veruntamen vt habeamus & ipſam ſcientiam, nè dicat vnuſquiſque, neſciui, non audiui, non intellexi: voluntas cõuenitur humana vbi dicitur, No- [Pſal. 31.] lite eſſe ſicut equus & mulus, quibus nõ eſt intellectus: quamuis peior appareat de quo dictum eſt, [Prouer. 29.] Verbis nõ emẽdabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexit, nõ obaudiet. Quando autem dicit homo, Non poſſum facere quod pręcipitur, quoniã concupiſcentia mea vincor: iam quidem de ignorantia non habet excuſationem, nec Deum cauſatur in corde ſuo, ſed malum ſuum in ſe cognoſcit & dolet: cui tamen dicit Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malũ. Et vtiquè cui dicitur, Noli vinci, arbitrium ſine dubio voluntatis eius [Roman. 12.] conuenitur: velle enim & nolle,* propriæ voluntatis eſt. [* Proprie.]

5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimoſecundo: Non enim quod naturaliter neſcit, & naturaliter non poteſt, hoc animæ deputatur in reatum: ſed quod ſcire non ſtuduit, & quòd dignam facilitati comparandæ ad rectè faciẽdum operam non dedit.

[Per ignorantiam [illegible] peccari.] 6. BERNARDVS epiſtola ſeptuageſimaſeptima ad Hugonem de ſancto Victore: Is forſitan qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, nunquam pro ſuis ignorantiis deprecatur, ſed potiùs prophetam irrideat deprecantẽ & dicentem: Delicta iuuẽtutis meæ & ignorãtias meas nè memineris. [Pſal. 24.] Forſitan & repræhendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionẽ. Loquitur enim in Leuitico ad Moyſen, dicẽs: Anima ſi peccauerit [Leui. 4.]

per

per ignorantiam, feceritque vnũ ex his quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram æstimationémque peccati. Et rursum: Qui orabit pro eo quod nesciẽs fecerit, & dimittetur ei, quia per errorẽ deliquit in Domino. Si ignorãtia nũquã peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebræos, quia in secũdo tabernaculo semel in annos solus pontifex intraret non sine sanguine, quẽ offerret pro sua & populi ignorãtia? Si peccatum ignorãtiæ nullũ est, nõ ergò peccauit Saulus quòd persecutus est Ecclesiam Dei, quoniã quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Benè itaq; faciebat quòd erat blasphemus & persecutor, & contumeliosus, quòd erat spirans minarum & cædis in discipulos Domini, in hoc ipso quippe abũdanter æmulator existens paternarum suarũ traditionum. Non ergò debuit dicere, Misericordiã consequutus sum: sed, mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, insuper & æmulatio remunerabilem indicabat. Si, inquam, ignorantia nunquàm peccatur, quid ergò causamur aduersus occisores Apostolorum, quoniam quidem non solùm malum esse nesciẽrunt interficere illos, sed insuper quoque id faciẽdo arbitrati sunt obsequium se præstare Deo? Sed & frustrà in cruce Saluator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus (ipso teste) quid facerent, & ità nequaquàm peccantibus. Neque enim fas est, vllatenùs suspicari mentitũ fuisse Dominum Iesum, apertè perhibentem eos ignorare quid facerent: & si fortè de Apostolo dubitet quis, quòd carnem suã æmulans, sicut homo mẽtiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouissent, nunquàm Dominum gloriæ crucifixissent. Nunquid non ex his satis apparet, in quantis iaceat ignorãtiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdùm per ignorantiam?

Ibidem. Hebr. 9. 1. Tim. 1. Galat. 1. 1. Timo. 1. Ioan. 16. Lucæ 23. 1. Cor. 2.

7. Chrysostomus homilia vigesimasexta in epistolam ad Romanos: Stadium, præsens hæc vita est, & innumeros oculos, quos circunquaquè dirigamus, habere oportet: neque putandũ, ad apologiam sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam, quando & ignorãtiæ pœnas dabimus, quãdo scilicet & ipsa ignorantia veniam nõ habebit. Nam & Iudæi ignorârunt, sed ea ignorârunt quorum ignorantia veniã nõ meretur: & Græci ignorârunt, sed excusationem non habent. Quòd si ea ignoraueris quæ sciri non possunt, præter culpam eris: si verò quæ scitu & possibilia sunt & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nisi enim vehemẽter pigri negligentésque fuerimus, sed quæcunq; ad nos pertinent, simul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manũ porriget Deus, id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoquè vobis Deus reuelabit. Si verò nihil eorum quæ nostræ sunt potestatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio.

Quæ ignorãtia excusationem non habeat. Deus adiuuat ignorantes, cũ faciunt quod possunt. Philip. 3.

8. Augustinus in Enchiridio, capite octuagesimo: Peccata quamuis magna & horrenda cùm in consuetudinem venerint, aut parua aut nulla esse creduntur: vsqueadeò vt nõ solùm non occultanda, verum etiam iam prædicanda ac diffamãda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiã Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiã, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verumetiã publicè velut lege frequentabãtur. Sic nostris temporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam cõsuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excõmunicare aliquem laicum nõ audeamus, sed nec clericum degradare. Vndè cùm exponerẽ ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tam magna sint, vt omninò claudi cõtra sese faciant regnũ Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nõnulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus.

Consuetudo peccandi facit vt de peccato homo etiam glorietur. Psal. 9. Esaiæ 5. Gen. 18. Gala. 4. Sola inusitata peccata exhorrescimus.

9. Proverb. decimooctauo, vt in textu.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I.

Quibus verò modis peccata expiantur?

HIc ĩ primis est extra cõtrouersiã, Christũ nobis esse[a] propitiatorẽ, & illũ Dei [b] agnũ, qui tollit peccata mũdi, quiq; solus remissionẽ peccatorum nobis potuerit promereri, & purgationem eorum facere. B. Deindè certum est, Deum fide purificare corda, vt Petrus [c] inquit, quòd citra fidem (humanæ salutis ostiũ ac fundamentũ) nullus peccatorum remissionem aut expiationẽ consequi aut sperare posit. Fide verò [d] destituuntur, qui cũ Ecclesiæ fide non consentientes, vana quadã [e] fiducia peccati remissionẽ & iustificationis gratiã propter Chri-

Concil. Trident sess. 5. ca. 5. & sess. 6. c. 2. & 7. a Ro 3. d. 1. Ioan. 2. a 4. b 1. c b Ioan. 1. d Mat. 1. ad 1. Cor. 2. d 1. Timo. 2. a Heb. 1. a 9. c Actor. 4. b

c Act. 15. b Heb. 11. a b Gal. 2. c 3. a Rom. 3. d Lucæ 7. g. Eph. 2. b Trid. sess. 6. c. 8.

d August. tract. 67. in Ioan. & eo ser. 4. de Natiu. Dom. e Vide suprà de præsumptione.

stum sibi aliísque pollicemur.

Orig. homil. 2. in Leuit. Augu. lib. 2. concor. Cresc. cap. 12. Chrysost. concione 4. de Lazaro in fin. & homi. 6. in Ioan.

I.

g Vide supr. de Sacramento pœnitentiæ.

h Ioan. 20. e

C. Qui verò in Ecclesiæ fide & eius vnitate persistentes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modo[f] ad peccatorum suorum expiationē in Scriptura propositos habēt, inter quos principem tenet locum Pœnitentiæ Sacramentū, quo neglecto,[g] frustrà de reliquis lethalium peccatorum remediis adhibendis agitur. Hoc enim vt præsens, ità necessarium pharmacum Christus animarum medicus instituit, contra omnē peccati lepram valiturum, ídque commendans dixit sacerdotibus:[h] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

II.

i Tob. 4. b 12. b Eccl. 3. b d Prou. 13. b 15. d 16. a Luc. 11. f

k Dan. 4. e Esaiæ 1. e Hebr. 13. c. Vide inferius de eleemosyna.

D. Secūdò purgantur & expiantur eleemosyna: quia scriptū est,[i] *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & nō patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta:[k] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.*

III.

l Matt. 6. b Lucæ 6. e Marc. 11. e Eccl. 28. a

E. Tertiò remittuntur peccata, dum quamtumuis læsi, fratri offensam condonamus, dicente Domino:[l] *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater cælestis delicta vestra.*

IIII.

m Iacob 5. d

F. Quartò idem fit, cùm peccantē fratrē corripiendo emēdamus ac lucrifacimus, sicuti scriptum est:[m] *Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

V.

n Lucæ 7. g

o Prou. 10. b 1. Pet. 4. b

G. Quintò huc pertinet abūdantia synceræ charitatis, ad impetrāda & conficienda bona omnia præpotētis: ob quam de Magdalena dicitur:[n] *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*[o] *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum.*

VI.

p Psalm. 50. d Lucæ 18. c Matth. 18. d Eccl. 21. a

q Psal. 101. c

r Psal. 31. b

s 1. Ioan. 1. d

t Ionæ 3. b c Matth. 12. d Lucæ 11. d 3. Reg. 21. g Sap. 11. d Cypr. epi. 40. 8. & 26.

u Ionæ 3. d Nume. 25. c d Psal. 105. e

H. Sexto ad idē valet[p] cōtriti cordis sacrificiū, quod nunquā despicit Deus, & humilis cognitio sui, cōfessióque peccatorū.[q] Respicit enim Dominus in orationē humilium, & nō despicit preces eorū. Vt hinc etiā Dauid de seipso testetur:[r] *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiā meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Ac Ioānes generatim omnibus verè cōfitentibus hanc gratiam pollicetur.[s] *Si cōfiteamur,* inquit, *peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni inquitate.* Igitur[t] Niniuitæ cùm humilitatis & pœnitentiæ operibus sedulò insisterent, præsentē Dei iram placauerūt, & iamiā imminens vrbi ac patriæ exitium auerterunt. Quare sic de illis scriptū legimus:[u] *Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.*

x Prouerb. 10. a Acto. 8. a d 2. Cor. 7. c

y 2. Cor. 7. a 2. Tim. 2. d

z Iaco. 4. c Ezech. 18 f

a Homil. 50. ex 50. ca. 15. Et in Enchir. c. 70. & Cyprian. de lapsis in fine, & alii vt supra de Satisfact.

I. Sic demùm Scriptura teste discimus, his[x] aliísq; modis & officiis veræ pietatis Christi gratia editis, hoc effici, vt credentiū & pœnitentiū in Ecclesia, sicut diximus, peccata expientur. Eóq; spectans Apostolus, monet:[y] *Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiētes sanctificationem in timore Dei.* Nec minùs grauitèr Iacobus: *Emundate,*[z] inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctū conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non sufficit mores in melius commutare & à factis malis recedere, vt Augustini verbis[a] iterùm vtamur, nisi etiā de iis quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis

ratis gemitum, per contriti cordis sacrificiũ, coopertibus eleemosyñis. K. Alioquin quisquis de peccatis lethalibus in se aliqua dominari cognouerit, vt idẽ [b] Augustinus est author, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatiũ, lõgo tempore pœnitẽtiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit [c] Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Non enim capitalia post hanc vitam, sed minuta peccata purgantur expiantúrque.

b Serm. 41. de Sanctis.

c 1. Cor. 3. c. Idem August. hom. 16. ex 50. In Enchir. c. 67. Item de fide. & operibus, cap. 16. & q. 1. ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

Peccata tolluntur merito Christi mediatoris per Sacramenta applicato. 1 Tim. 2. Rom. 5. 1. Cor. 1.

1. A. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, canone tertio: Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique propriũ, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quàm per meritũ vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio & redẽptio: aut negat ipsum Christi Iesu meritum, per Baptismi sacramẽtum in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicari: anathema sit, quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, Eccè agnus Dei, Eccè qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati estis, Christum induistis.

Act. 4. Ioan. 1. Galat. 3.

2. ET sessione sexta, capite secundo: Quo factum est, vt cœlestis pater, pater misericordiarũ, & Deus totius cõsolationis, Christum Iesum, filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret, & gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehẽderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solùm autẽ pro nostris, sed etiã pro totius mundi.

2. Cor. 1. Galat. 4. Rom. 9. Galat. 4. Rom. 3. 1. Ioan. 2.

Christus meruit nobis iustificationem.

3. ET capite septimo eiusdem sessionis: Meritoria causa iustificationis, est dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster, Iesus Christus: qui cùm essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationẽ meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.

4. AD Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificãs eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergò gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

5. PRIMÆ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrẽ, Iesum Christũ iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

6. ET capite quarto: In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

7. ITEM capite primo eiusdem epistolæ: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicẽm, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

8. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioãnes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

9. MATTHÆI primo: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

10. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redẽptio, vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

12. AD Aebræos primo: Qui cũ sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portánsque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

13 ET capite nono: Christus autem assistens põtifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorũ aut vitulorum, sed per proprium sanguinẽ introiuit semel in sancta, æterna redẽptione inuenta. Si enim sanguis hircorũ & taurorũ & cinis vitulæ adspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritũ sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti?

14. ACTORVM quarto: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomẽ est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

1. B. ACTORVM decimo quinto: Cùm autem magna cõquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniã ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meũ audire Gẽtes verbũ Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos &

illos, fide purificans corda eorum.

2. Ad Hebræos vndecimo: Est autem fides sperádarum substantia rerum, argumentū non apparétium. Sine fide autem impossibile est placere Deo.

3. Ad Galatas secundo: Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

4. Et capite tertio: Prouidens autē scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes gentes.

5. Ad Romanos tertio, vt suprà A. testim. quarto.

6. Lucæ septimo: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

7. Ad Ephesios secundo: Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donū est) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

8. Concilivm Tridentium sessione sexta, capite

Rom.5. octauo: Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, & gratis: ea verba in eo sensu

Quomodò per fidem iustificari dicamur. intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit: vt scilicet per fidem ideò iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius cōsortium peruenire: gratis autem iustificari ideò dicamur, quia nihil eorū, quæ iustificationē præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiā promeretur: si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt

Rom.11. Ephes.2. idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

9. Avgvstinvs tractatu sexagesimoseptimo in Euangeliū Ioannis: Proindè respuendi sunt à corde Christiano, qui putant ideò dictū multas esse mansiones, quia extra regnum cælorū erit aliquid, vbi maneant beati innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrârunt, quia sine illo in regnum cœ-

Sola Catholica fides, est fides. lorum intrare non potuerunt: hæc fides non est fides, quoniam non est vera & Catholica fides.

10. Leo Magnus sermone quarto de natiuitate

Fides nisi integra & vna sit, fides non est. Domini: Magnum præsidiū est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente

Ephe.4. Apostolo, Vnus Dominus, vna fides, vnū Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati (dilectissimi) inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnē sectamini sanctitatē, & ī hac præceptis

Hebr.11. Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castū est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quā qui

Abac.2. diabolo decipiente perdiderit, viuēs mortuus est, Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidē verā vita obtinetur æterna, dicēte Domino Saluato-

Ioan 17. re: Hæc est autē vita æterna, vt cognoscant te solū verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

1. C. Origenes homilia secunda in Leuiticū: Au-

Variis modis in noua lege peccata remittuntur. Baptismo. disti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ sint remissiones peccatorū. In Euangelio est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorū: secūda remissio est in passione

Martyrio. Eleemosyna. martyrij: tertia est, quæ per eleemosynā datur. Di-

Lucæ 11. cit enim Saluator: Veruntamen date quæ habetis: & ecce omnia mūda sunt vobis: Quarta nobis fit

Condonandis offensis. Matth.6. Marc.11. remissio peccatorum, quando & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus & Saluator: Quia si remiseritis fratrib[9] vestris ex corde peccata, & vobis remittet peccata vestra pater vester: quòd si nō remiseritis fratrib[9] vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester.

Matth.6. Et ipse in oratione nos dicere docuit: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debi-

Conuertendi proximum. toribus nostris. Quinta peccatorū remissio, quū cōuerterit quis peccatorē ab errore vię suæ. Ità e-

Iacob.5. nim dicit scriptura diuina: Quia qui cōuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluat animā eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorū.

Charitatis abundantia. Lucæ 7. Sexta quoquè fit remissio per abundantiam charitatis, sicut & ipse Dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit

1.Pet.4. multùm. Et Apostolus dicit: Quoniam charitas

Pœnitentia & confessione sacramentali. Psal.6.40.& 31. operit multitudinem peccatorū. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitētiam remissio peccatorum, quum lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte: quum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secūdùm eum, qui ait: Dixi, Pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod

Extrema vnctione. Iaco.5. Iacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmū, & si in peccatis fuerit, remittētur ei. Et tu ergò quum venis ad gratiā

Prædicti modi comparantur cum sacrificiis & oblationibus veteris testamenti, quorū mētio fit in Leuitico. Baptismi, vitulū offers, quia in morte Christi baptizaris: cùm verò ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia authorem peccati diabolum iugulâsti. Quum autem eleemosynam feceris, & erga indigentes affectum misericordiæ solicita pietate impenderis, altare sacrum hœdis pinguibus onerâsti. Quòd si ex corde peccatum remiseris fratri tuo, & iracundia, & timore deposito, mitem intra te & simplicem recollegeris animum, immolâsse te arietē, vel agnum in sacrificium obtulisse cōfide. Porrò autem si diuinis lectionibus instructus, meditando sicut colūba, & in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore suo cōuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad simplicitatem eū colūbæ reuocaueris, atq; etiā adhærendo sanctis, feceris eū societatem turturis imitari, par turturū aut duos pullos columbarum Domino obtulisti.

1.Cor.13. Quòd si illa (quæ & spe & fide maior est) charitas abundauerit in corde tuo, ità vt diligas proximū tuū, nō solùm sicut teipsum, sed sicut ostendit ille

Ioan.15. qui dicebat, maiorē hac charitatem nemo habet, quā vt animam suam ponat pro amicis suis: panes similagineos in charitatis oleo subactos, sine vllo fermento malitiæ & nequitiæ in azymis synceritatis & veritatis te obtulisse cognosce. Si autem in

1.Co.5. amaritudine flet[9] fueris, luctu, lachrymis & lamētatione confectus, si carnem tuam maceraueris, & ieiuniis ac multa abstinentia aridā feceris, & dixe-

Psal.101. ris, quia sicut in frixorio confrixa sunt ossa mea: tunc sacrificiū similæ à sartagine vel craticula obtulisti. Et hoc modo inuenieris tu veriùs & perfectiùs secundùm Euangelia offerre sacrificia, quæ

secu-

secundùm legem offerre non potest Israël.

2. AVGVSTINVS libro secundo contra Cresconiũ Grammaticũ, capite duodecimo: Ideò vobis non videntur mundari, cùm ad nos à vobis transeunt, quia non denuò baptizantur, quasi solo baptismo quem repeti non oportet, cùm idem atque vnus est, homines ab errore mundentur. Mũdantur & verbo veritatis ab illo qui ait, Iam vos mundi estis, propter verbũ, quod locutus sum vobis. Mũdantur & sacrificio contriti cordis ab illo de quo dictum est: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Mundantur & eleemosynis ab illo qui ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Mundantur ipsa, quæ supereminet omnibus, charitate ab illo, qui per Apostolum Petrum dixit, Charitas cooperit multitudinem peccatorum: quæ vna si adsit, omnia illa rectè fiunt: si autem desit illa, omnia frustrà fiunt.

Nõ solum baptismo à peccatis mundamur. Verbo. Ioan. 15. Cordis contritione Psal. 50. Eleemosynis Luc. 11. Charitate. 1 Pet. 4.

3. CHRYSOSTOMVS concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque cõscientiam ingrediatur, vitámque explicet: cunctísque commissis diligẽter excussis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniátque cogitationem, affligat, cruciétque suam ipsius mentem, supplicium à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligẽter actam pœnitentiam, per lachrymas, per cõfessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem, vt possimus omnes omni modo hîc depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci.

Quibus modis expiemus peccata.

4. ET homilia sexta in Ioannem: Hac igitur perniciosa inquirendi cura abiecta, nostra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Christo nobis præceptum est, & eorum gratia quæ perperàm & iniquè egimus, compungamur, & summa cum diligentia, quicquid superiori tẽpore ausi sumus, quicquid malignè cõmisimus, animo repetamus, atq; abiiciamus. Ad quod multas nobis Deus vias aperuit. Dic enim tu prim⁹ iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterùm: dixit, Pronunciabo aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Neque enim parùm nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminuendam frequens eorum memoria & accusatio. Est & alia operosior, vt nemini qui nos offendit succenseamus, sed iniurias omnes magno & generoso animo obliuioni mandemus. Vis & tertiam? audi Danielem: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Accedit & alia, iugis scilicet oratio, & in deprecationibus ad Deũ cum puritate perseuerantia, quæ non paruam nobis affert consolationem, & à peccatis nos abluit. Ieiunium ad hæc cum proximi charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extinguit aqua, & eleemosynis purgantur peccata. Decursis igitur his viis omnibus & repetitis, in eisdem assiduè perseueremus: Hoc pacto non modò præterita abluemus peccata, sed in posterum maximum consequemur emolumentum: quippe qui nullam dabimus diabolo occasionem, vt nos in vitæ desidiam, vel in exitialem aliquem affectum pelliciat.

Confessione deleantur peccata. Esaiæ 43. Psal. 31. Condonando offensam. Eleemosynis Dan. 4. Oratione assidua. Ieiunio & charitate. Eccl. 3.

5. IOANNIS vigesimo: Hoc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis, &c. vt in textu.

1. D. TOBIÆ quarto: Si multum tibi fuerit, abundãter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguũ libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & nõ patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

2 ET capite duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio, eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.

3. ECCLESIASTICI tertio: Fili, suscipe senectãm patris tui, & nõ contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nè spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ędificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui, & sicut in sereno glacies, soluentur peccata. Ignem ardentẽ extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam.

4. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.

5. ET capite decimoquinto: Per misericordiam & fidem purgantur peccata.

6. ITEM decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. LVCÆ vndecimo: Veruntamen quod superest, date eleemosynã, & ecce omnia mũda sunt vobis.

8. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

9. ESAIÆ primo: Discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduã. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & cõmunionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

1. E. MATTHÆI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

2. LVCÆ sexto: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condẽnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatã & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

3. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester q in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra.

4. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.

F. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & cõuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit, &c. vt in textu.

1. G. LVCÆ septimo: Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autē ex quo intrauit, nō cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittūtur ei peccata multa, quoniā dilexit multùm. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit. Dixit autē ad illam: Remittuntur tibi peccata.

2. PROVERBIORVM decimo: Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas.

3. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1. H. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

2. LVCÆ decimooctauo: Et publicanus à longè stās, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

3. MATTHÆI decimooctauo: Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogâsti me.

4. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Fili, peccâsti? non adiicias iterum: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. PSALMO centesimoprimo: Respexit orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

6. ET trigesimoprimo: Dixit, &c. vt in textu.

7. PRIMÆ Ioannis primo: Si confiteamur, &c. vt in textu.

8. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorē. Et peruenit verbum ad regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustēt quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?

9. MATTHÆI duodecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condēnabunt eam: quia pœnitentiam egērunt in prædicatione Ionæ. Et eccè plus quàm Ionas hic.

10. LVCÆ vndecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia pœnitentiam egērunt ad prædicationē Ionæ. Et eccè plus quàm Ionas hîc.

11. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eū Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantum vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israël. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnē suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliā Thesbitem, dicēs: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, nō inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

12. SAPIENTIÆ vndecimo: Misereris omniū, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominū propter pœnitentiam.

13. CYPRIANVS epistola quadragesima ad plebem de quinque presbyteris schismaticis: Nunc se ad lapsorum perniciē venenata sua deceptione verterunt, vt ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minùs idoneos, & minùs solidos, à medela vulneris sui auocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & cōtinua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mēdacio captiosæ pacis inuitent. Et paulò pòst: Eadem nunc ratio, eadem rursùs euersio, per quinque presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eūdem Christum, quem negauerat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus contra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat. Lib. 1. epist. Precibus longa satisfactione Domino placandum. Per Episcopos & Sacerdotes Domino satisfaciendum. Lib. 4. epist. 4.

14. ET epistola octaua ad clerū & plebem: Quanquàm sciam, fratres charissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoquè illic assiduis orationibus & enixis precib' instanter incumbere: admoneo tamē etiā ipsam religiosam sollicitudinem vestram, vt ad placandum atque exorandū Dominum nō voce sola, sed & ieiuniis, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscam'. Et paulò pòst: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & tota mente misericordiam Dei. Bonis factis Deo placendum, & pro peccatis satisfaciendum. Lib. 5. epist. 11.

15. ITEM epistola vigesimasexta, quę est Moysis & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianū. Vbi diuinus metus relinquitur, si tam facilè peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de scripturis sanctis, quàm ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruēdi. Nec hoc animētur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consueuit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienū de se expectâsse iudicium, sed alienam de suo actu sustinuisse sententiā. Hoc est quod pœnitentiam probat, hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricem: hoc est quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum æstuātium vaporem restinguit & finit. Non ea, quę sanorum sunt corporū, medicus ægris dabit: nè importunis cibis tempestatē valetudinis sæuiētis nō reprimat, sed accendat: scilicet, nè quod potuisset maturi' ieiunio attenuāte sanari, videatur per impatientiam lōgiùs pasta cruditate produci. Eluendæ sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, Delicta expianda & ...

operi-

operibus bonis,& nefario cibo ora misera polluta, pœnitentiæ sunt verę sermonibus expianda,& in secretis cordis fidelis,nouellandus & consecrãdus est animus: crebri pœnitentium gemitus audiantur,& iterùm fideles ex oculis lachrymæ profundantur:vt illi ipsi oculi,qui malè simulacra cõspexerunt,qui illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant.

16. IONÆ tertio:Vidit,&c.vt in textu.

17. NVMERORVM vigesimoquinto:Phinees fili⁹ Eleazari filij Aaron sacerdotis,auertit iram meam à filiis Israël:quia zelo meo commotus est contra eos,vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcircò loquere ad eum:Eccè do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum:quia zelatus est pro Deo suo,& expiauit scelus filiorum Israël.

18. PSALMO centesimoquinto:Et stetit Phinees,& placauit,& cessauit quassatio, Et reputatum est ei in iustitiam,in generatione & generationem, vsque in sempiternum.

1. I. PROVERBIORVM decimo:Nil proderunt thesauri impietatis:iustitia verò liberabit à morte.

2. ACTORVM octauo:Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum,si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse:ait S.Petrus ad Simonem Magum.

3. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est.pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. IBIDEM:Has habentes &c.vt in textu.

5. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Cognouit Dominus qui sunt eius,& discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo nõ solùm sunt vasa aurea & argentea,sed & lignea & fictilia,& quędam quidẽ in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergò emũdauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

6. IACOBI quarto:Emundate &c.vt in textu.

7. EZECHIELIS decimooctauo: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suã viuificabit.

8. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarũ, homilia quinquagesima,capite decimoquinto:siue in libro de pœnitentiæ medicina, capite quinto:Non sufficit mores,&c.vt in textu.

9. ET in Enchiridio ad Laurentium,capite septuagesimo:Sanè cauendum est, nè quisquã existimet infanda illa crimina,qualia qui agunt, regnũ Dei non possidebunt, quotidiè perpetranda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe vita est mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodãmodo,vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentũ peccandi,quanuis miserendo deleat iam facta peccata,si non satisfactio congrua negligatur.

Galat 5.

1.Cor.6. Per eleemosynas propitiandus Deus de peccatis.

10. CYPRIANVS de lapsis: Orare oportet impensiùs & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum nullũ hîc iam velle vestitum,post diaboli cibum mãlle ieiunium: iustis operibus incumbere: quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimoniũ debet, quo quis & deceptus & victus est. Pro hoste vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & vendenda. Ad hoc tantùm profuerit quod remansit, vt indè crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur:opibus & facultatib⁹ nostris qui de nobis iudicaturus est Dominus, fœneretur. Sic sub Apostolis fides viguit,sic primus credentium populus Christi mandata seruauit, prompti erãt,largi erant,distribuendum per Apostolos totum dabant,& non talia delicta redimebant. Si precẽ toto corde quis faciat,si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat,si ad veniã delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest,qui & misericordiã suam protulit,dicens: Cùm cõuersus ingemueris, tunc saluaberis,& scies vbi fueris. Et iterùm: Nolo mortem morientis,dicit Dominus, quãtum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem Domini,Domino ipso monente,declarat: Reuertimini,inquit, ad Dominum Deum vestrũ, quoniã misericors & pius est,& patiens,& multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersùs malitiãs irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiã suam potest ille deflectere. Pœnitenti,operãti,roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptũ referre quicquid pro talibus & petierint martyres,& fecerint Sacerdotes: vel si quis plùs eum suis satisfactionibus mouerit,si eius iram, si indignãtis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursũ,quibus victus armetur: reparat & corroborat vires,quibus fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciẽ, prouocabit hostẽ,& quidem factus ad præliũ fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit,qui pœnitentia facti sui,qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore cõceperit, exauditus & adiutus à Domino: quam contristauerat nupèr,lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur,sed coronam.

Peccata quibus operibus purgentur,& redimantur.

Act.2.& 4.

Quorum misereatur Deus, & quibus ignoscat.

Eze.18.& 33.

Iohel 2.

Satisfactionibus mouetur & placatur Deus.

1. K. AVGVSTINVS sermone quadragesimoprimo de Sanctis,qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè, &c.vt in textu. Latiùs vide suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C.testimo. tertio.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurũ,argentũ, lapides preciosos,ligna, fœnũ, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit,quia in igne reuelabitur,& vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit,quod superædificauit,mercedẽ accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit,sic tamen quasi per ignem.

3. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarũ,homilia decimasexta,vt suprà de Sacramen-

tò Pœnitētiæ, quæstione nona, C. testim. secundo.

Mali catholici non liberabuntur per ignem Purgatorij.

4. ITEM in Enchiridio ad Laurētium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizātur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsq; ad huius vitę vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorum flagitiorumque diuturno, non tamen ęterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamē Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nā scriptura diuina aliud cōsulta respōdet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus, vbi secundùm scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonstraui, eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu neque circūcisio quicquam valet, nec præputium, sed fides quæ (benè) per dilectionem operatur. Si autem malè & non benè operatur, proculdubiò secūdùm Apostolū Iacobū mortua est in semetipsa. Qui rursus ait: Si fidē dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignē saluabitur, & sic est accipiendum quod ait B. Paulus Apostolus, Ipse enim saluus erit, sic tamē quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud, quod idem ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare. Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neq; ebriosi, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

1. Cor. 3.

Sola fides viua saluat. Galat. 5.

Iaco. 2.

1. Cor. 3.

Iaco. 2.

5. ET in libro de Fide & operibus, capite decimosexto, vt suprà de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B. testimo. sexto.

6. ITEM in libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæstione prima, vt ibidèm.

APPENDIX EX IVDOCI *RAVESTEYN TILETANI* DO*ctissimi Theologi Louaniensis confutatione Catholica prophanæ Confessionis Ministrorum Antvverpien. Capite 6. vbi confutatur calumniosissima criminatio doctrinæ Iesuitarum.*

HAVD temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificante, acerbissimā inuectiuā scribunt aduersùs detestandā, ethnicam, & impiam (vt aiunt) Iesuitarum doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cęsaris Ferdinandi olim conscripto, & qui per Belgiā ferè omnium Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiùs sanè, sed vt homines sapiunt huius seculi, quòd eum libellum vel calūniosissimis mendaciis prorsùs ereptum manibus hominum cupiunt. Optimè enim intelligūt, apud eos quibus eius Catechismi doctrina commēdata est, nouam suam & commentitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaque Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiādi peccatum docent, quod summum est religionis & Christianæ salutis caput, prorsùs nihil passioni Christi tribuere, & totā iustificationis rationem in operibus ac meritis, homines prorsùs iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hic obsecro, lector, calumniosissimam malitiam. Cùm sex modos congruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorum per subiectā, euidentē & solidam scripturam probâsset, tandem subiecit: His, aliisque modis & officiis veræ pietatis prętamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habētes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiētes sanctificationē in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsùs videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cū officia pietatis in dictis sex modis cōpræhensa, disertè scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritū ac gratiā Iesu Christi, atque per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officiis dictorū modorū operatur, & per eos operatur peccatorum expiationē, sicut de singulis hoc certissimè testantur scripturæ? Verùm vide calumniosam malitiam. Cùm tam disertè faciat author, in ipsa conclusione sermonis de sex modis expiationis, mentionem Christi Iesu, scriptores isti postremā clausulā (in Christo Iesu) nō adscribunt: sed dicētes, &c. dolosè eam reiicēt. Cùm enim recitâssent verba illa Catechismi: his, aliisque modis, & officiis veræ pietatis cōparamus atque præstamus, asscribuntur &c. nec addunt quod mox sequitur, etiam in Christo Iesu præstamus: nè si illud fideliter, vt debebant, adderent, malitiosæ calūniæ conuincerētur. Solida est igitur Catechismi doctrina, quę ex scripturis colligit varios modos expiādi peccatū: quorum tamē singuli sanguine Christi nitūtur, & sine sanguinis applicatione ad peccati expiationem inutiles essent & inefficaces. Quid enim operari possit vel etiā sacramentum absolutionis & pœnitentiæ sine sanguine Christi? Quid contritum cor, & spiritus cōtribulatus, si à sanguine Christi separatus, humanū tantū opus sit? Sic & de eleemosyna, & aliis recitatis modis sentiendum est. Nō igitur æquum, vt propter huiusmodi malitiosas calūnias, patiantur Christiani homines syncerā & breuem institutionem Christianæ religionis, ex manibus excuti: sed ea institutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, animos suos corroborent, atque cōfirment aduersùs deceptionum & seductionum improbissimarum pericula.

2. Cor. 7.

ET IN APOLOGIA seu defensione Catholicæ confutationis contra inanes cauillationes Illyrici in capite sexto de Iustificatione: Postquàm hisce modis & Sophismatibus rectam & sanam de iustificatione, deq; operibus iustificatorum doctrinam proculcauit, (Illyricus videlicet) atq; ad bonorū operū studiū homines languidiores ac frigidiores haud dubiè fecit, eò quòd neq; ad salutem necessaria ea esse, neq; ad salutis aut iustificationis rationē pertinere, quin potiùs ab ea exclusa esse, mordi-

mordicùs defendit: Tādē incipit Iesuitarū doctrinam, in Catechismo traditam oppugnare, méque aduocatū seu patronū eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confessio mendacissimè & acerbissimè notaret doctrinam in Catechismo traditā de variis modis expiandi peccata, in capite de expiādis peccatis, tanquàm ethnicam, impiam & detestandam, quòd in explicatione summi religionis & Christianæ salutis capitis, nullam prorsùs Christi, aut Christi sanguinis mentionem facerent: sed totam iustificationis & expiationis peccatorum rationem in operibus & meritis hominum collocarent, prorsùs verò nihil Christi passioni tribuere: Prodidi artificiosum mendacium, ostendens illum studiosè sententiam Catechismi mutilâsse, ea verba, quæ de Christo Iesu potentissimo peccatorum expiatore subiecta erant, amputando. quæ sunt hæc: His, aliisque modis, & officiis veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Hac fraudulentia ac calumnia patefacta, Illyricus de mendacio aperto conuictus, aliò confugit. 2.Cor.7.

Contentionē mouet de vi & significatione phrasis illius (in Christo Iesu) in scripturis, & dicit eā variè in scripturis accipi. Nam aliquando significare tantū baptizatum esse, & Christianū vocari, vt cùm Paulus dicit Andronicum aut Iuniā fuisse ante se in Christo: aliquādo verò mystico Christi corpori insitum esse. Ipsi sanè, inquit, *Iesuitæ non exponūt illam phrasim, quid eis eo loco valeat, & quis eius locutionis propriè sensus sit: In Christo Iesu hæc officia præstamus, aut his modis peccata expiamus. Et rectè,* inquit, *quis posset dicere, Israëlitas fuisse, & sua religionis mysteria egisse in Moyse, sicut Apostolus dicit omnes in Moyse baptizatos esse: non tamen significatur eius sanguine ipsorum peccata expiari. Quare hæc locutio non potest esse pharmacum, venenata illa dicta corrigēs, quod variis modis ac operibus homines possint sua peccata expiare.* Rom.16. 1.Cor.10.

Sed cùm proposuisset Illyricus phrasin illam in scripturis diuinis variis modis accipi, cur vnicum tantum modum, aut, si velit, duos tātùm commemorat? Nam aliis præterea modis vsurpari indubitatum est, vt cùm scribit Paulus Gratia Dei est vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. rursùs: Ità & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum. rursùs: Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu. rursùs: Omnia possum in Christo, qui me cōfortat. rursùs: In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, hoc est, in Christo Iesu, qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo & circuncisi estis, in quo & resurrexistis. rursùs: Timeo autē ne sicut serpens Euam seduxit in astutia sua, ità corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. & in aliis innumeris scripturæ locis. Sanè in his dictis testimoniis sermo ille (In Christo Iesu) non significat esse baptizatū, aut esse Christianum, aut denique esse in mystico corpore Christi: sed designat modò meritum, modò virtutem & operationem Christi Iesu in electis. Quam significationem ego intelligens in sententia Iesuitarum, exposui: In Christo Iesu: per meritum, & gratiam, siue virtutem Christi Iesu. Et quomodò ipse scriptor Catechismi intellexerit, liquidò constat ex capite illo, De satisfactione pœnitentium quid sentiendum sit. Ad quā quæstionem respondetur: Id videlicet sentiēdum est, quòd alia sit satisfactio, Christo redemptori propria: alia fideliū pœnitētium communis satisfactio. Illa semel in corpore Christi crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est: vt qui natura sunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitētes post confessionem, ea quę absoluens Sacerdos iniunxit, faciunt, aut cùm vltrò quidem fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria simul & emendatoria est satisfactio, & redemptoris Christi beneficium, atque satisfactionem adeò nō obscurat, vt magis etiam commendet, illustrétque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, iudicium facimus & iustitiam, iuxta diuinam scripturam: Delicta nostra contra nos ipsos vindicantes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deíque gratiam nobis pleniorem conciliantes, atque promerentes. quæ omnia eodem capite per scripturarum testimonia confirmat. Vides Illyrice id quod in capite, quod tu arripis coarguēdum, minùs expositū est, in antecedentibus locis fuisse plenissimè & clarissimè dictum? Vides quoquè falsum esse, authorem libelli, sermonem illū (In Christo Iesu) per hos modos expiare peccata, non accepisse pro esse vel baptizatum, vel Christianum, aut corpori Christi mystico insitum. quasi hoc tantùm significatū sit: Is qui nōn est Christianus, aut baptizatus, potest hæc officia præstare, per suam scilicet sufficientiam & potestatem, & rectè viuere, aut denique peccata sua expiare: sed intellexisse, quòd Christi Iesu passione seu satisfactione veluti præeunte, atque præcipuè cooperante, possit homo ea officia præstare, quibus expientur seu mundentur & deleantur peccata. Atque hæc de cauillatione phrasis illius (In Christo Iesu.)

In Christo Iesu, quid significet in scripturis. Rom.6. Ibidem 5. 2.Cor.2. Philip.4. Colos.2. 2.Cor.11. Quæstione 7. de Sacramēto pœnitentiæ. Esa.16. Ezech.18. 2.Cor.7. Psal.50.

II.

Quid verò de minutis peccatis est sentiendum?

A. Id scilicet, quòd eiusmodi leuiora, vti mētis euagatio, verbum ociosum, risus immoderat[9], & cōsimilia, quę quotidiana seu venialia peccata dicūtur, & sine quibus hæc vita nō ducitur: [a] *In multis enim offendimus*

a Aug. in Enchir. c. 78. 79. & lib. 21. de ciuit. Dei. cap. 17. Itē li. 2. de summo bono, c. 18. a Iac. 3. a 1. Ioā 1 d Eccl. 7. c Pro. 24. b Psal. 31. b

omnes, vt anteà quoquè monuimus, etsi lethalia non sunt, & in speciẽ minuta videtur, tamen haudquaquàm sunt [b] cõtemnenda. Siquidem Deo displicent, seu vt Paulus loquitur, [c] cõtristant Spiritũ sanctũ, obfuscant cõscientiã, Charitatis feruorẽ imminuunt, virtutúmq; profectum remorantur, & ad grauiora sæpè vitia periculáque pertrahunt. Vndè scriptũ est: [d] *Qui spernit modica, paulatim decidet.* [e] *Qui amat periculũ, peribit in illo.* [f] *Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

b Aug. de decẽ chordis, ca. 11. & in psal. 129. Serm. 844. de temp. Item tract. 12. in Ioan. c Ephes. 4. g Chrysost. hom. 87. in Math. & 8. in 1. Cor. & inter delentium peccator. pensolis. Bern. ser. 1. de conuer. Pauli. & in tract. de præcepto & dispensat. c. 14.
d Eccl. 19. a
e Ibidẽm 3. c
f Eccl. 9. d

B. Cauendæ sunt igitur, quãtùm licet, hæ labes & sordes animæ: quoniã vt legimus, [g] *non intrabit in cælestem* Hierusalem *aliquid coinquinatũ.* Ac nisi in hac vita illę diluantur, etiam [h] post mortem hominem grauant, nec sine pœnis quidem acerbis Purgatorij ignis expiantur. Quidem ignis etsi perpetuus non sit, tamẽn, si Augustino [i] credimus, grauior est, quàm quicquid homo in hac vita potest perpeti.

g Apoc. 21. g Psal. 14. a 25. a
h Vide suprà de Satisfactione.
i In Psal. 37. & serm. 41. de Sanctis. Greg. in 3. Psal. Pœnitentialem.

TESTIMONIA.

Grauiũ & leuiũ peccatorũ discrimẽ subindè difficile.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimooctauo: Quæ sint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quædã ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa, quale illud est quod venerabilis Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum ad idipsum reuertimini, nè vos tẽtet satanas, propter incontinentiam vestram, quod putari posset non peccatum, misceri scilicet coniugi non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quò potest, tentante satana, libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas. Posset ergò (vt dixi) hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundùm veniam, non secundũ imperium. Quis iam esse peccatum neget, cũ dari veniam facientibus Apostolica authoritate fateatur? Tale quiddam est vbi dicit: Audet quisquam vestrûm aduersùs alterum negocium habens, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulò pòst, Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari, iudicium habere aduersùs alterũ, non esse peccatum, sed tantùmodò id extra Ecclesiam velle iudicari, nisi secutus, adiũgeret: Iam quidem omninò delictũ est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et nè quisquã hoc ità excusaret, vt diceret iustum se habere negociũ, sed iniquitatem se pati, quam vellet à se iudicum sententia remoueri: continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potiùs fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de secularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum. Tamen cũ sinit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestum est etiam hic, quid secundũ veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiusmodi peccata & alia, licet his minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidiè crebróque oremus Dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo quod sequitur, mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

1. Cor. 7.
1. Cor. 6.
Math. 5.
Luc. 6.
Iac. 3.
Math. 6.

Ex Scripturis quorũ peccatorum grauitatem cognoscamus.

2. ET capite septuagesimonono: Sunt autẽ quædam, quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demõstraremur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit cõtinuò medicinam, præceptum fraternæ recõciliationis adiungens. Mox quippe ait: Si ergò offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersũ te, &c. Aut quis æstimaret, quàm magnum peccatum sit, dies obseruare & menses & annos & tempora, sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus, siue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eò quòd secũdùm vanas doctrinas hominum, fausta vel infausta existiment tempora: nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis?

Math. 5.
Galat. 4.

Difficultas in distinguendis peccatis grauibus & leuibus.

3. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Sed quis iste sit modus, & quæ sint ipsa peccata, quæ ità impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficilimum est inuenire, difficilimum definire. Ego certè vsq; ad hoc tempus cùm indè satagerem, ad eorũ indaginẽ peruenire non potui. Et fortassis proptereà latent, ne studium proficiẽdi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur quę vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanẽtibus, nec profectu vitę melioris absumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorum, eis secura

cura se obuolueret humana segnities, nec euolui talibus implicamentis vllius virtutis expeditione curaret, sed tantummodò quęreret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mãmona iniquitatis eleemosynarum largitione fecisset. Nunc verò dum venialis iniquitatis etiam si perseueret, ignoratur modus, profectò & studiũ in meliora proficiendi, orationi instando vigilantiùs adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non spernitur.

Aliorum meritis liberamur à quibusdam peccatis. Luc. 16.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimooctauo: Multi vitã sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt. Nam quanuis in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat, nunquàm tamẽ ad purum peccatorũ sordibus caret, Ioanne Apostolo testante, qui ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quædam sunt facta similia peccatis: sed si bono animo fiant, non sunt peccata, vt potè potestas, si non se vlciscẽdi cupiditate, sed magis corrigendi studio, vlciscatur in reum qui delinquit. Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quę tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. Quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debẽt; quando etiam perfecti leuia quoque delicta quasi grauissima lugent? Non solùm grauia, sed & leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnũ grande efficiunt: sicut solent ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in vnũ coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. Tãto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum: & sæpè quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

Sine crimine, non tamen sine peccato viuitur.

1. Ioan. 1.

Leuia peccata cur vitanda etiam sint.

5. IACOBI tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.

6. PRIMÆ Ioannis primo: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

7. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

8. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Septiès in die cadet iustus, & resurget. Impij autem corruẽt in malum.

9. PSALMO trigesimoprimo: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustiam mea non abscondi. Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.

10. AVGVSTINVS de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes seculi subrepunt in animam, exercete vos in misericordia: exercete vos in eleemosynis, in ieiuniis, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non possunt nisi surrepere in animam, propter fragilitatẽ humanam. Noli illa contẽnere, quia minora sunt: sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frãgat: sed bestiæ plerunque minutæ multæ necãt. Si proiiciatur quisque in locum pulicibus plenum, nunquid nõ moritur ibi? Non sunt quidem maiores: sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestiis interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete, quia plura sunt. Quã minutissima sunt grana arenę: si arenæ amplius in nauim mittatur, mergit illam vt pereat. Quàm minutę sunt guttę pluuiæ? nónne flumina implẽt, & domos deiiciunt? Ergò ista nolite contemnere. Sed dicturi estis: Et quis potest sine istis? Nè hoc diceres quę habere nemo potest, Deus misericors videns nostram fragilitatem, posuit contrà remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum & orationum, ipsa sunt tria. Vt autẽ verũ dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundet, des ei qui nõ habet: & cùm te lædit aliquis, ignoscas illi. Et paulò pòst: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguã facilè cõmittuntur, vt est verbum durum, aut cùm labitur aliquis in risum immoderatũ, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt: Cum ipsa vxore si exceditur concumbẽdi modus procreandis liberis debitus, etiã peccatum est. Ad hoc enim ducitur vxor: nam id etiam tabulæ indicãt, vbi scribitur liberorum procreandorũ causa: quando tu vti vxore ampliùs quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, volueris, iam peccatũ est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ vtiquè concessa sunt, si fortè excedis modum, & ampliùs accipis quàm necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico, sed tamen peccata sunt, & nõ leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi nõ magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestrã quotidianam ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

Quibus operibus purgantur quotidiana peccata.

Leuia peccata cur non spernenda.

Vide Thomã 1. 2. q. 88. & 4.

Tria potissima remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ sunt.

11. IDEM in psalmum centesimum vigesimumnonum: Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterrere. Sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Cõgere minuta, & faciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.

Minuta peccata vitanda.

12. ET sermone ducẽtesimo quadragesimo quarto de tẽpore: Sed dicis, peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamẽ si frequentiùs exerceatur, & ieiuniis vel eleemosynis non redimatur: nimis immundam animam facit. Noli despicere peccata tua quia parua sunt. Nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollũt. Tu qui dicis quia paruum peccatũ est, velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestib^9 tuis fieri velis? Cũ ergò in corpore tuo plagas, nec ĩ veste tuæ scissuras, vel maculas fieri acquiescis, qua consciẽtia hoc facere in anima tua non metuis?

Venialia peccata ieiuniis vel eleemosynis redimẽda sunt, & non paruipendenda.

Minuta peccata quomodo occidant etiam animã. Vide S. Tho. in 1. 2. q. 88. art. 4.

13. ITEM tractatu duodecimo in Ioannem: Quomodò minuta plura peccata si negligantur, occidunt? Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent,

minuta sunt grana arenæ:sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens: paulatim per sentinā intrat, sed diù intrando & non exhauriendo, mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata, gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo?

Remedia aduersus minuta peccata.

Principiis peccatorum obstandum.

14. Ad Ephesios quarto: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redēptionis.

15. Carysostomvs homilia octogesimaseptima in Matthæum: Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, non esset tamen negligendum: nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atque opera funditùs principia peccatorum sunt euertēda. Nō enim vim delicti solam cōsideres, nec quia paruū sit, cogites:sed illud præcipuè tene, quia si radicem nō euulseris, magnum indè peccatum succrescet. Mirabile quiddā atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquàm, nō tanto studio magna magna videri peccata esse euitandā, quanto parua & vilia. illa enim vt auersemur, ipsa peccati natura efficit: hæc autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere. Vndè citò ex paruis maxima fiunt neglientia nostra. Nemo enim repentè ad extremam improbitatem insiliit. Habet quippe insitum quendam anima pudorem atque innatum, quem subitó calcare atque proiicere nō potest: sed sensim atque paulatim ex negligentia perit. Cōsideremus autē, si nimiùm quidam ac importunè risit, repræhēsus à quopiam est: respondet alius, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquàm ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulispèr scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est.

Peccata parua non paruipēdenda, & quā ob causam.

Risus importunus quæ peccata pariat.

16. Idem in priorē epistolam ad Corinthios homilia octaua: Etenim corpus si parū ab ense diuidatur, corrumpitur: & ædificiū si parū fatiscat, dissoluitur: & si vel minimū palmes à radice abscindatur, inutilis [illegible]ditur. Itaque id parùm non est, sed ferè totū existimādum. Cùm igitur parū peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguum despicere. Siquidem id neglectū quamprimùm in immensum euadet: sic & vestis quæ scindi cœperit, neglecta tota discinditur: & tectū paucarum regularum casu contempto, totam domum diruit. Hæc nos reputantes, nūquàm paruū contemnamos, nè procidamus in maiora.

Non negligēda minora peccata.

17. Et in sermone de leuium peccatorum periculis: Neque enim leue dicendum est, quod hominē contemnendo occidit, aut contemptorem transgrediendo decepit, cùm scriptum sit: Qui modica spernit, paulatim decidit.

Eccl.19.

18. Bernardvs sermone primo de conuersione S. Pauli: Ideò Paulus consecutus est misericordiā, quia ignorans in incredulitate hoc fecit. Discite ex hoc fratres, iustum iudicem Deum, non modò quid fiat, sed & quo animo fiat, considerate: & cauete deincèps nè quis parua reputet, quamlibèt parua scienter delinquere continuatur. Nemo dicat in corde suo, Leuia sunt ista, non curo corrigere: non est magnū, si in his meam venialibus minimisq; peccatis. Hæc est enim, dilectissimi, impœnitētia: Hæc blasphemia in spiritum sanctū, blasphemia irremissibilis.

1. Tim. 1.

Contemptus peccati venialis est peccatum in spiritum sanctum.

19. Item in tractatu de præcepto & dispensatione, capite decimoquarto: Esto, sit crimen, cui pœnalis illa gehenna vel gehēnalis pœna assignatur: quale quæso illud definiemus esse crimen, quod veritate iudice reum tantùm facit iudicio? Nec tamen diffitebimur esse reatum, quod vel hactenùs reum statuit. Quod si reatum, & peccatum. Porrò omne peccatum, contra Dei mandatum præsumitur. Quod autem contra mandatum præsumitur, inobedientia dicitur. Hinc colligitur quòd irasci fratri, & inobedientia sit, & crimē non sit. En vnū inuentum est monacho leue ac veniale peccatum, quódque non humani, sed diuini mandati statuat transgressorem. In hoc genere sunt transgressionis nonnulla stultiloquia seu vaniloquia, & quæque ociosè dicta, facta, & cogitata. Huiusmodi enim nunquàm nisi contra mandatum, & Dei mādatum vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia non criminalia reputantur, excepto cùm per contemptum vertuntur in vsum & consuetudinē: & tūc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, aut impœnitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum satis leuem simplicis transgressionis.

Venialia peccata transeunt per contemptum & consuetudinē in criminalia.

20. Ecclesiastici decimonono, & 21. Tertio, & 22. Ecclesiastici nono, vt in textu.

1. B. Apocalypsis vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

2. Psalmo decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in mōte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiā: qui loquitur veritatē in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

3. Et vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

4. Avgvstinvs in psalmum trigesimumseptimū, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæst. nona, B. testimonio quarto.

5. Item sermone quadragesimoprimo de Sanctis, ibid. C. testimon. tertio.

6. Gregorivs in tertium psalmum Pœnitentialem, ibid. F. testim. octauo.

III.

Quibus autem remediis peccata leuiora purgantur?

Vt eiusmodi animæ sordes in hac vita diluantur, Ecclesia vet⁹ remedia isthæc [a] agnouit & in vsu habuit, humilem sui accusationem, Dominicam precationem, pectoris tunsionẽ, & alias id genus pias in Deũ ac etiã erga proximũ exercitationes, corporísque afflictiones spõtè ac religiosè susceptas. Quæ quidẽ remedia tanto lubentiùs ac studiosiùs amplectuntur sapientes, quo rectiùs nôrunt & diligentiùs expendunt diuinæ iustitiæ in vindicandis [b] peccatis seueritatem. Quod vel ex illa metuenda Christi sententia planum fieri potest: [c] *Dico vobis, quoniã omne verbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itémq; ex illo dicto Petri, [d] *Iustus vix saluabitur.* Vt hinc Iob vir alioquin iustus & innocens, dixerit: [e] *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: [f] Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. [g] *Quòd si nos ipsos diiudicaremus*, vt idem admonet, *non vtiquè iudicaremur. Beatus* [h] igitur *homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.*

a Aug. epist. 108. In enchirid. ca. 71. 72. in Ioan. tract. 12. ser 41. de sanctis. libr. 21. de ciuit. c. 27. & hom. 50. c. 8. conc. Tolet. 4. can. 9.

b Iob 24. Prosper in sentẽtiis Aug. c. 220. & Augu. in psal. 58.

c Matth. 12. c

d 1. Pet. 4. d

e Iob 9. e

f Heb. 10. f

g 1. Cor. 11. g

h Prou. 28. b

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS epistola centesima octaua ad Seleucianam: Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neq; enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa vtique quæ humanæ fragilitati, quanuis parua, tamen crebra subrepunt. Quæ si collecta contra nos fuerint, ità nos grauabunt & oppriment, sicut vnum aliquod grãde peccatum. Quid enim interest ad naufragium, vtrùm vno grãdi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepẽs aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauẽ, atq; submergat? Propter hæc, ieiunia & eleemosynæ & orationes inuigilant, in quibus cũ dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, manifestamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in iis verbis, humiliantes animas nostras, quotidianam quodammodò agere pœnitentiam non cessamus.

Pectoris tunsio, & oratio Dominica pro impetrãda remissione venialium. Matth. 6.

Remedia quibus purgãtur quotidiana peccata. Matth. 6.

2. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem, breuibus, leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorũ est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fideliũ scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quæ dimittantur: ità veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Oratio Dominica satisfacit de quotidianis peccatis.

Oratio Dominica delet peccata.

Eleemosynis dimittuntur peccata.

3. ET capite septuagesimosecundo: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

4. IDEM i tractatu duodecimo in Ioannẽ, vt suprà quæstione præcedẽti, A. testimonio decimotertio.

5. SERMONE quadragesimoprimo de Sanctis, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimon. tertio.

6. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimon. tertio.

7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite ~~secũdo~~ octavo: Piget cuncta colligere, quæ quisq; in seipso certus cõpræhendit atq; repræhẽdit, si diuinarum scripturarũ speculũ non negligenter attendat. Quæ quãuis singula non lethali vulnere ferire sentiãtur, sicuti homicidium & adulteriũ, vel cætera huiusmodi, tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necãt, & nostrum decus ità exterminant, vt ab illius spõsi speciosi forma præ filiis hominũ castissimis amplexibus separẽt, nisi medicamento quotidianæ pœnitentiæ dissecentur. Quod si falsum est, vndè quotidiè tundimus pectora? Quod nos quoque antistites ad altare assistẽtes cũ omnibus facimus, vndè etiã orantes dicimus, quod in tota ista vita oportet dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nõ enim ea dimitti precamur, quæ iã in baptismo dimissa sunt, & nisi dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus: sed vtiquè de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosynarũ, ieiuniorum, & ipsarum orationum ac supplicationum quisque pro suis viribus offerre nõ cessat.

Lethali vulnere singula nõ feriunt.

Psal. 44. Peccata venialia contaminant etiam. Vide S. Thomam in 1. 2. q. 89. art. 1.

Quibus modis expientur. Vide etiã D. Thom. in 3. par. q. 87. Matth. 6.

8. CONCILIVM Toletanum quartũ Canone nono: Sanctus Augustinus dicit: De quotidianis autem, &c. vt suprà testim. secundo huius quæstionis, ex Enchiridio eius.

9. IOB vigesimoquarto. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorũ clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

Peccata siue minuta, siue magna, impunita esse nõ possunt.

10. PROSPER in sententiis Augustini, sentẽtia vel capite ducentesimo decimo: Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitẽte, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos qui semetipsos iudicant, non iudicare.

1.Cor.11.

11. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimumoctauum, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, A. testim. secundo.
12. MATTHÆI duodecimo.
13 PRIORIS Petri quarto.
14. IOB nono.
15. HEBRÆORVM decimo.
16. PRIORIS ad Corinthios vndecimo.
17. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.

IIII.

An'ne satis est à peccatis abstinere?

Bern.ser.34. ex paruis serm. Chrysost. in psal.4. & hom.16. in epist.ad Ephes. Aug.ser.59. de temp.

A. Iustitia quidem Christiana, de qua hucusque diximus, duas partes proponit, & velut æquè necessarias nobis cõmendat hisce verbis:[a] *DECLINA A MALO, ET FAC BONVM.* Sic & Paulus docet:[b] ODIENTES MALVM, ET ADHÆRENTES BONO. Non sufficit igitur, quod[c] Augustinus perspicuè dixit, abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parùm est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

a Psal.36.e & 33.c ibid.Aug.

b Rom 12.e 1.Pet.3.b Tob.4.d Esa.1.c Eccl.3.d Coloss.3.d Eph.4 e f g Iac.4.d Matth 3.c. 7.c

c In sententiis Prosp.c.86.Aug.lib.19. de ciuit.Dei,c.14.

B. Quapropter absoluta vtcunque Iustitiæ priore parte, quæ mala prohibet, consequens est, vt fauente Christo, de altera porrò, quæ in bonis consectandis est posita, dicere pergamus.

Perfecta moralitas in duobus est posita.

1. A BERNARDVS sermone trigesimoquarto ex paruis sermonibus: Integra & perfecta moralitas in duobus præcipuè consistit, in euitandis vitiis, & appetendis virtutibus, quoniam non sufficit à malo abstinere, si non & bonum faciamus. Indè Psalmista: Declina à malo, & fac bonum. Fugiamus ergò vitia, amplectamur virtutes.

Psal.36.

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum.
3. ET homilia decimasexta in epistolam ad Ephesios.
4. AVGVSTINVS item sermone quinquagesimonono de tempore, vt suprà de peccatis, quæst. prima, A. testim. secundo, tertio, & primo.
5. PSALMO trigesimosexto, & TRIGESIMOTERTIO, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testim. quinto & sexto.

Psal.36. Non sufficit à malo abstinere.

7. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsextũ super illum versum: Declina à malo, & fac bonum: Noli tibi putare sufficere, si nõ expoliâsti vestitũ: non expoliãdo enim vestitum, declinâsti à malo: sed noli arescere & sterilis esse, sic noli spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid indè habebo, dicturus es? Iam tibi cõmẽdauit ille quem fœneras, quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur: Declina à malo, & fac bonum. Et inhabita in secula seculorum.

Parùm est à malo abstinere.

8. ET in psalmum trigesimumtertium super versum Declina à malo: Parùm est, nulli noceas, nullũ occidas, non fureris, non adulteres, non fraudẽ facias, nõ falsum testimonium dicas, declina à malo. Cùm declinaueris, dices, securus sum, perfeci omnia, habebo vitã, videbo dies bonos. Non solùm declina à malo: sed & fac bonũ. Parùm est vt non expolies vestitum, vesti nudum: Si nõ expoliaueris, declinâsti à malo: sed non facies bonum, nisi cũ peregrinum susceperis in domum tuam. Ergò sic declina à malo, vt facias bonum.
9. AD Romanos duodecimo.
10. PRIORIS Petri tertio.
11. TOBIÆ quarto.
12. ESAIÆ primo.
13. ECCLESIASTICI tertio.
14. AD Colossenses tertio.
15. AD Ephesios quarto, vt suprà quæstione prima de peccatis, testim. septimo & sequentibus.
16. IACOBI quarto: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.
17. MATTHÆI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
18. ET capite septimo: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
19. PROSPER sententia octogesimasexta ex sentẽtiis decerptis ex Augustino: Non sufficit, &c. vt in textu.
20. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite decimoquarto: Ordinatæ concordiæ hic ordo est: primùm, vt nulli noceat: deindè, vt etiam prosit cui poterit.

Nulli nocere & prodesse cui potes.

DE

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I.

Iustitia Christiana circa quæ bona versatur?

HÆc Iustitia tã[a] latè patet, vt omnia bona, quę honestè, iustè ac piè fiũt, in se cõtineat, nobísque expetenda & consectanda proponat. Vndè ità fideles Apostol⁹ cõmonefacit:[b] *Ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes:*[c] *prouidentes bona non tantùm corã Deo, sed etiã corã omnibus hominib⁹*. Hic enim nostræ vocationis, & Christianæ iustitiæ per Christũ partæ verus est vsus, ac fructus proprius, Petro teste,[d] *vt peccatis mortui, iustitiæ viuam⁹*. hoc est, quẽadmodũ à Paulo explicatũ est,[e] *Vt abnegãtes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo*. In eundẽ sensum nobis proponitur Euangelicũ illud:[f] *Vt sine timore, de manu inimicorũ nostrorũ liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia corã ipso omnibus diebus nostris*. Nam idcircò redemit nos Christus[g] *ab omni iniquitate, vt mundaret sibi pópulũ acceptabile, sectatorem bonorum operum*.[h] *Ipsius enim Dei sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis: quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus*.

a Chrysost. in psal. 4. & 14. & hom. 23. in Gen.
b Coloss. 1. b
c Rom. 12. d 2. Cor. 8. d Matth. 5. b 1. Pet. 2. c d
d 1. Pet. 2. d
e Tit. 2. d Vide Ber ser. 2. de resurrect. Domini.
f Luc. 1. g
g Tit. 2. d
h Ephes. 2. b

B. Ità constanter Paulus scribit, omnésque admonet de obseruanda & colenda semper Iustitia Christiana Proindè Ioannes etiã prudenter admonet, & absolutè definit:[i] *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiã, iust⁹ est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est*. Et Iacobus cõstãter docet:[k] *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantũ. Sicut enim corpus sine spiritu mortuũ est, ità & fides sine operibus mortua est*. Tũ idẽ rursùs,[l] *Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis*, (siue in legẽ perfectã quæ est libertatis) *& permanserit, nõ auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit*. Nec aliud sanè voluit Paulus, cùm diceret:[m] *Nõ auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur*.

i 1. Ioan. 3. b
k Iac. 2. d Aug. in præfa. in psal. 31. Item de fide & operib. c. 14. Chryso. hom. 2. in Genesim.
l Iacob. 1. d
m Rom. 2. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum vt suprà de peccatis, quæstione prima, A. testimonio secundo.

2. IDEM in psalmum decimumquartum: Iustitia conflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua non facit iustitiam, quemadmodùm nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.

Iustitia conflatur ex multis virtutibus.

3. ITEM homilia vigesimatertia in Genesim super ea verba, Noë homo iustus: Eccè & aliam maximam præconij speciem, iustus: hac appellatione omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomẽ, iustus, consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.

Iustus dicitur qui omnigenam virtutem exercet.

4. AD Colossenses primo: Ideò & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali: vt ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescẽtes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes Deo & Patri.

5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.

6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus enim bona non solùm corã Deo, sed etiã coram hominibus.

7. MATTHÆI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

8. PRIORIS Petri secundo: Conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam, vt in eo de quo detrectãt de vobis tanquã de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Quia sic est volũtas Dei,

vt benè facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patiēter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicāti se iniustè, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus, cuius liuore sanati estis.

9. AD Titum secūdo: Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentū gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Tit. 2.

10. BERNARDVS sermone secundo de resurrectione Domini: Apostol⁹ ait: Sobriè, & iustè, & piè viuamus. Hæc enim tria sunt conuersationi nostrę maximè necessaria: quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suū peccat, magno illud priuans honore, & pauendo addicens, pudendóque dedecori: tollens membrum Christi, & faciens mēbrum meretricis. Ego autem non ab ea tātùm quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibi-ipsi. Nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam, quam debes proximo: quia cum eo saluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergò nè per impatientiam pereas: sed vniuersa pro eo sustine, qui prior pro te maiora sustinuit: & apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait Propheta: Patientia pauperum non peribit in finem.

1. Cor. 6.

2. Tim. 3. Act. 14.

11. LVCÆ primo: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos: Ad faciendam misericordiam cū patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Iusiurādum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

Psal. 9.

12. AD Titum secundo, vt paulò antè testimonio nono.

13. AD Ephesios secundo: Ipsius enim, vt in textu.

1. B. PRIMÆ Ioannis tertio.

2. IACOBI secundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Quid enim scriptura dicit? id est, vndè dicit scriptura iustificatū Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergò ex fide iustificatus est Abrahā. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide: obseruet illam voraginem, de quā locutus sum. Vides ergò quia ex fide, non ex operibus, iustificatus est Abraham? Faciam ergò quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tātùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verúsque intellectus, non solùm periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respondeo ergò tanquàm contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quòd inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerant istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem. Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem Abrahæ opus omnibus notum. Abraham filium suum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. Rursùm si sic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum, Non facio, & tamen credo, quia me etiā contemnentem iussa sua liberat Deus: fides sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergò? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisque dicatur benè operatus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ità mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergò computet bona opera sua ante fidem: vbi fides nō erat, bonum opus nō erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

Gen. 15. Rom. 4. Galat. 3.

In voraginem incidunt, qui solam fidem sufficere colligunt ex Paulo.

Iacobus Apostolus scripsit cōtra eos qui Paulum malè intellexerunt. Iac. 2.

Rom. 4. Nō aduersantur Paulus & Iacobus Apostoli.

Iacob. 2.

Bona opera ante fidem, sunt veluti cursus extra viam.

4. IDEM in libro de fide & operibus, capite decimoquarto, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctū, quæstione tertia, B. testim. primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Genesim: Cum rectæ fidei dogmatibus vitam quoquè vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Quantumuis enim teneamus dogmata, si vitam negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rursùs si vitæ curam diligētem gesserimus, in fidei autem placitis claudicauerimus, neque sic nobis aliquid lucri fuerit.

Fides sine operibus mortua est, & contra.

6. IACOBI primo.

7. AD Romanos secundo, vt in textu.

II.

Quem fructum pariunt opera Iustitiæ Christianæ?

A. Præclarum sanè atque multiplicem, cùm in hac, tum in futura vita. Huc enim spectat Pauli sentẽtia,[a] *Pietas ad omnia vtilis est, promißionem habẽs vitæ quæ nũc est, & futuræ.* Tum alibi scriptum legimus,[b] *Bonorum laborum gloriosus est fructus.*

a 1. Tim. 4. c Prouer. 11. a Paral. 15 b Matth. 10. d 19. d Gen. 12. a 15. a Eccl. 12. a 36. c Hier 31. c
b Sap. 3. d 10. d Malac. 3. d 1. Cor. 15. g Heb. 6. d

B. Primùm enim hæc opera ex viua fide, id est, per charitatẽ[c] operante profecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eãdem nobis quoquè cõfirmant, certámque faciunt. Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad opera bona nusquàm non cohortatur, hoc etiã adiecit:[d] *Fratres, magis satagite, vt per bona opera certã vestrã vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

c Galat. 5. a
d 2. Petr. 1. b Cypr. epist. 57. ad Cornelium in fine.

C. Secundò gratiã credentibus[e] augent, atque[f] sanctificationem perficiunt, Apostolo teste: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quòd Fides, quæ operibus cooperatur,[g] ex iisdem quoquè consummetur.

e 2. Cor. 9. e Coloss. 1. b 1. Pet. 2. a
f 2. Cor. 7. a Rom. 6. d Apocal. 22. c Eccl. 18. c Trident. sess. 6. c. 10.
g Iac. 2. d

D. Tertiò[h] fiduciam bonæ conscientiæ pariunt, magísque ad orãdum & quidlibet à Deo impetrandũ animãt. Scriptũ est enim:[i] *Fiducia magna erit corã summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eã.* Et rursùs:[k] *Charißimi, si cor nostrũ non reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mãdata eius custodimus, & ea quæ sunt placita corã eo, facimus.* Exẽplũ extat in Ezechia rege, qui bona conscientia fretus, ac Dei voce in hoc ipso cõprobatus, dixit:[l] *Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim corã te in veritate, & in corde perfecto: & quod bonum est in oculis tuis, fecerim.*

h Ioan. 3. c 1. Ioan. 4. c Iaco. 1. d Galat. 6. a
i Tob. 4. b
k 1. Ioan. 3. d Iob. 15. a Aug. in præfat. in psal. 31.
l Esa. 38. a 4. Reg. 20. a psal. 7. b 16. a d 17. b [c] 131. a

E. Demùm id efficiũt, vt laborantes in vinea Christi,[m] denariũ diurnũ accipiamus, hoc est, promissam æternæ vitæ mercedẽ, iustitiæque[n] coronã, quã in Ecclesia Dei[o] mandata seruãtes,[p] in Christo[q] prometemur. Ait igitur Dominus,[r] *Voca operarios, & redde illis mercedẽ.* Ait Dauid,[s] *Seruus tuus custodit ea*, diuina scilicet præcepta: *in custodiendis illis retributio multa.* Ac iterùm,[t] *Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionẽ.* Ait & Paulus:[u] *Bonũ certamẽ certaui, cursum consummaui, fidẽ seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex: non solũ autẽ mihi, sed & ijs, qui diligũt aduentũ eius.* Ait deniquè & ipse Christus:[x] *Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata.* Et iterũ:[y] *Procedẽt qui bona fecerunt, in resurrectionẽ vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionẽ iudicij.* Tum alibi: *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.*

m Matt. 20. a Aug. trac. 67. in Ioã. & Greg li 4. dialog. ca. 35.
n 2. Tim. 4. b Iac. 1. b
o Matth 19. c
p Ioan. 3. c 15 a
q Eccl. 16 b Heb. 13. c Sap. 3. a 2. Thessal 1. b Apoc. 3. a Trid. sess. 6. ca. 16. Cypr. de vnitate Eccl. Aug. epist. 105. & li. de morib. Eccl. cathol. ca. 25.
r Matth. 20. a Sap. 5. c
s Psal. 18 c Hebr. 11. b c Luc. 14. c Colo. 3. d Ephes 6 b 2. Cor. 4. d Aug. in psal 93.
t Psal. 118. a Matt. 19. b Aug. in psal. 120.
v 2. Tim. 4. b Aug. hom. 14. ex 50. Itẽ in psal. 83. & 100. & tractat 3. in Ioan. 2. Con. Arausic c. 38. Matth 5. b 6. c b 10. d Apo. 2. b c g 3. c d 14. c
x Matth. 19. c
y Ioan. 5. e Matth. 25. b c d Aug. in psal. 49.
z Matth 7. c

F. Ex quibus fit perspicuum, quanti nostra omniũ referat, si vitã æternã cupimus, Diuinas obseruare voces.[a] *Qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc. Eccè venio citò, & merces mea mecũ est, reddere*[b] *vnicuique secundùm opera sua.*[c] *Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus, non deficientes.*

a Apoc. 22. c Eccl. 18. e
b Psal. 61. b Matt. 16. d Roma. 2. b c 1. Cor. 3. b c
c Gal. 6. b Eccl. 51. d Aug. in psal. 111. & quæst. 4. ad Dulcitium.

1. A. PRIORIS ad Timotheum quarto: Pietas, &c. vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiã propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis.

3. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa & omnis Iuda & Bẽjamin, Dominus vobiscũ, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

4. MATTHÆI decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedẽ iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

5. ET decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrẽ, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

6. GENESIS duodecimo: Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Faciámque te in gentẽ magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erísque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.

7. Et decimoquinto: His transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

8. ECCLESIASTICI duodecimo: Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

9. ET trigesimosexto: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur: & exaudi orationes seruorum tuorum.

10. HIEREMIÆ trigesimoprimo: Hęc dicit Dominus, Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici.

11. SAPIENTIÆ tertio: Bonorum laborum, &c. vt in textu.

12. ET capite decimo: Sapiẽtia reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.

13. MALACHIÆ tertio: Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus, Et dixistis, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum, & erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Et conuertemini, & videbitis quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

15. AD Hebræos sexto: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquẽque vestrûm eandem ostẽtare solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem: vt non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promissiones. Abrahæ nanque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorẽ, iurauit per semetipsum, &c.

1. B. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

2. POSTERIORIS Petri primo: Fratres, &c. vt in textu.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima ad Cornelium Pontificem Romanum: Hortamur planè quantũ possumus frater charissime pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, vt (quoniam prouidentia Domini monẽtis instruimur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis & deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimẽta spiritualia, & tela diuina, quæ protegunt. Lib. 1. epist. 1. Assiduitas bonorum operũ quid præstet Christianis.

1. C. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrũ, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiã abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiã Dei in vobis.

2. AD Colossenses primo: Vt ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate, cum gaudio.

3. PRIORIS Petri secundo: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac cõcupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

4. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos

ab

ab omni inquinamento carnis & spiritûs, perficiẽtes sanctificationem in timore Dei.

5. AD Romanos sexto: Nũc liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

7. ECCLESIASTICI decimooctauo: Ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimo: Sic ergò iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem, renouãtur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterùm: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursùs, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

(Ephes. 4. Phil. 3. 2. Cor. 4. Coloss. 3. Rom. 6. Acceptæ iustificationis incrementum. Apocal. vlt. Eccl. 18. Iac. 2.)

9. IACOBI secundo: Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abrahã pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?

1. D. IOANNIS tertio: Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucẽ, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

2. PRIMÆ Ioannis quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

3. IACOBI primo: Similiter & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens?

4. AD Galatas sexto: Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tãtum gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

5. TOBIÆ quarto.

6. PRIMÆ Ioannis tertio, vt in textu.

7. IOANNIS decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

8. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperãt nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas. Alio loco ab ipsa charitate cœpit: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modo nos à medio cœpimus, ab ipsa consciẽtia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam cõscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est.

(1. Tim. 1. Fiduciam bonæ conscientiæ parit fides, operans per charitatem. 1. Cor. 13. 1. Tim. 1.)

9. ESAIÆ trigesimooctauo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiuit ad eum Esaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memẽto quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. ecce ego adiiciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te & ciuitatem istam, & protegam eum. Hoc autem tibi erit signũ à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsùm decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.

10. QVARTI Regum vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim, &c.

11. PSALMO septimo: Iudica me Domine secundùm iustitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.

12. ITEM decimosexto: Exaudi Domine iustitiam meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

13. ET decimoseptimo: Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secũdùm puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo: Quoniã omnia iudicia eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secũdùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

14. ET vigesimoquinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocẽtia mea ingressus sum: & in Domino sperans, non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere meî. Pes meus stetit in directo: In ecclesiis benedicam te Domine.

15. ET trigesimoquarto psalmo: Exurge & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Iudica me secundùm iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

16. Et centesimo trigesimoprimo: Meméto Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

1. E. Matthæi vigesimo: Simile est regnū cælorum homini patrifamiliâs, qui exiit primo manè conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam: & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abiêrunt, &c. Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cùm venissent ergò qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

Ioan. 14.

2. Avgvstinvs tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Cùm audiunt, In domo patris mei māsiones multæ sunt: Si quo minùs, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum se apud Deum cum Christo esse mansuros, quia etsi alius est alio fortior, alius alio sapiêtior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbi mansionē pro suo quisque accepturus est merito: denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem paterfamiliâs eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens, qui minùs, & qui ampliùs laborarūt: quo vtique denario vita significatur æterna, vbi ampliùs alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mensura: sed multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significāt dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunę, alia gloria stellarum: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tanquàm stellæ sancti, diuersas mansiones, diuersas claritates, tanquàm in cælo sortiuntur in regno, sed propter vnum denarium nullus separatur à regno: atque ità Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, vt quod habent singuli, commune sit omnibus: sic enim quisque etiam ipse habet, cùm amat in altero quod ipse non habet: non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Mansionem pro suo quisque merito in vita æterna recipiet.
Matth. 20.
Denarius significat vitam æternam, in qua tamen di[illegible] meritorū dignitates.
1. Cor. 15.
1. Ioan. 4.
Per charitatē omnia fiunt communia.

Ioan. 14.
Dispar retributio in vna vita æterna.

3. Gregorivs libro quarto dialogorum, capite trigesimoquinto: Ipse propter electos in Euāgelio dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, vna potiùs mansio quàm multæ essent. Multæ ergò mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lætantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt. Qui multis mansionibus distinguuntur: quia & vna est beatitudo quam illic percipiunt, dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur.

Dispar retributio [illegible] per opera diuersa.

4. Posterioris ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduētum eius.

5. Iacobi primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

6. Matthæi decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

7. Ioannis tertio: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

8. Et decimoquinto: Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructū plùs afferat. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

9. Ecclesiastici decimosexto: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum, & secundùm intellectum peregrinationis ipsius.

10. Ad Hæbræos decimotertio: Beneficientiæ autem & cōmunionis nolite obliuisci. Talibus enim hostiis promeretur Deus.

11. Sapientiæ tertio: In paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

12. Posterioris ad Thessalonicenses primo: Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ità vt dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem: ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis eius.

13. Apocalypsis tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.

14. Concilivm Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abūdate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et, Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideò benè operantibus vsque in finē, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tāquàm gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquàm merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis

1. Cor. 15.
Heb. 6.
Heb. 10.
Vita æterna benè operantibus & gratia & merces [illegible]

meritis fideliter reddenda. Hæc est illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam, & non solùm sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendum est, quo minùs plenè illis quidē operibus quę in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequēdam, verè promeruisse censeantur, cùm Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua quā ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternam. Itaque neque propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadē Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque verò illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum nō esse sua mercede cariturum: & Apostolus testetur, id quod in præsenti est momētaneum & leue tribulationis nos nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pōdus operari nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ità seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, nō humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, Reddet vnicuique secundùm opera sua.

15. CYPRIANVS de vnitate ecclesiæ, siue in tractatu de simplicitate prælatorum: Iustitia opùs est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

16. AVGVSTINVS in epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quæ igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nullane igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt, cùm iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et nonnullis interpositis: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiā, cùm omne bonum meritum nostrū, non in nobis faciat nisi gratia: & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quàm munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eram*, sed vt essemus: Sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum

2.Tim.4. Cur & quomodò opera iustorum sunt meritoria. Ioan. 15.

Ioan.3. Diuinæ legi satisfaciūt iusti & verè merentur vitam æternam. Ioan.4.

Eadem iustitia & Dei & nostra quomodò dicatur.

Retributio bonis operibus promissa. Matth.10. 2.Cor.4.

Merita nostra sunt Dei dona. Iacob.3. Dei seueritas & iustitia etiā ante oculos habenda.

1.Cor.4.

Matth.16. Rom.2.

Iustitia promeremur Deum iudicem. Merita nostra mercedē accipient.

Merita iustorum.

Rom.3.

Omne bonū meritum nostrum à gratia proficiscitur. Coronantur Dei dona, cùm merita coronantur.

est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me: Et misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, nō à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nūcupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nūcupari, habemus apud eundem gratię magnificum defensorem Apostolū Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis quæstionis huius aliquantulùm dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset, Stipendium peccati mors, quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret, Stipendium autem iustitiæ vita ęterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquàm stipēdium redditur mors, ità merito iustitiæ tanquàm stipendium vita æterna. Et paulò pòst: Cui debetur vita ęterna, vera iustitia est: Si autem vera iustitia est, ex te nō est, desursùm est descendens à patre luminum, vt haberes eam: Si tamē habes eam, profectò accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ô homo, si accepturus es vitam æternam, iustitię quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquàm debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergò de plenitudine eius accepimus non solùm gratiā, qua nunc iustè in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie posteà sine fine viuamus.

17. ET in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ cap.25. Diligamus igitur Deū ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum pręmiū, cuius promissione gaudemus: nec pręmium potest præcedere merita, & priùs homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequam mereamur accipere.

18. MATTHÆI vigesimo, vt suprà, E. testimo. primo.

19. SAPIENTIÆ quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum & cogitatio illorum apud Altissimum: Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

20. PSALMO decimooctauo: Seruus tuus &c. vt in textu.

21. AD Hebræos vndecimo: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide, Moyses grandis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem: maiores diuitias æstimans, thesauro Ægyptiorum, improperium Christi. adspiciebat enim in remunerationem.

22. LVCÆ decimoquarto: Dicebat autem & ei

Psal.102. Psal.58. & 22. Vita æterna præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur.

Nō ideò gratis datur vita æterna, quia meritis non datur. Rom.6.

Merito iustitiæ redditur vita æterna tanquàm stipendium.

Iacob.1. 1 Cor.4.

Vita æterna iustitiæ stipēdium est atque etiā gratia.

Matt.22. Luc.10. Vita æterna est totū præmiū promissum, nec datur nisi dignis & promeritis. Non poscendum præmiū ante meritū.

qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnã, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis cõuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

23. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

24. AD Ephesios sexto: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonũ, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

25. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

26. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimum tertiũ: Attendis te hîc habere laborem? sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modũ æternũ gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, tẽporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Æternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illã. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani. Attendite, quodãmodò Deus proposuit venale regnum cælorũ. Dicis illi, Quantum valet? Preciũ ipsius labor est, quomodò si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret hoc solùm dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam si solidus aurum est, & semiuncia, & libra, & tale aliquid: ideò dixit precium, nè laborares quærere quandiù huius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære tu, quantùm laborandum sit: nõdùm dicitur tibi, quantus futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego ostendo quanta sit illa requies tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergò Deus, quanta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hæc est requies sempiterna, sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit incorruptio. Vitam æternam habebis, requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies quę nõ habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. Verum hoc est, sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, nũquàm peruenires ad æternam quietem. Semper laborans quãdo peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem potest emi sempiterno labore? quia sempiterna requies est, æqua precium: æterno certè labore digna est æterna requies comparari. Sed si semper laborares, nunquàm ad requiem peruenires. Ergò vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est, non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necessè est, vt labore temporali ematur. Certè tantus deb uit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Deciès centena millia annorum in labore quid valẽt? Deciès centena millia annorum habent finẽ: quod tibi dabo, dicit Dominus, nõ habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit, deciès cẽtena millia annorum labora: non dicit, vel mille annos labora: non dicit, quingentos annos labora: Cùm viuis, labora in paucis annis. Indè iam requies erit & finem non habebit.

2.Cor.13.

2.Cor.4.

Vita & requies æterna venalis est, & labores tanquàm precio comparatur.

Psal. 83.

Labore non æterno, sed tẽporali emitur sempiterna requies.

27. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinauit, vt in textu.

28. MATTHÆI decimonono: Quid dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt, & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus, & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

29. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimum: Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonũ in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent: scit sinistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam ęternam: ideò fac, & securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solã vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur, Si autem propter vitam æternam operaris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitã æternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista quando facis opus bonum, vt hîc tibi aliquid retribuatur, miscet se sinistra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus.

Matth. 6.

Propter vitam æternam bona operanda.

30. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen, &c. vt in textu.

31. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimaquarta: Nunc ergò audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni suæ appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: Decæterò superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex Non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationẽ eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergò, Quid reddet? Reddet ergò iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certaui, opus est. Cursum consummaui, opus est. Fidem seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitiæ, merces est: sed in mercede tu nihil agis, in opere nõ solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante.

2.Tim.4.

Non potest negare mercedem, qui opus inspicit.

Opera bona vndè sint.

32. ET in psalmum octogesimumtertium super ea verba: Misericordiam & veritatem diligit Deus: Primò Dominus misericordiam in Apostolũ Paulum prærogauit, post misericordiam veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem, Primò ergò inquit misericordiam consecutus sum, qui priùs

1.Tim.1.
1.Cor.15.

fui blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed gratia Dei ſum id quod ſum. Poſteà dicit cùm paſſioni propinquaret, Bonum agonem certaui, curſum cōſummaui, fidem ſeruaui, ſupereſt mihi corona iuſtitię. Ille qui tribuit miſericordiam, ſeruat veritatem. Vndè ſeruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iuſtus iudex. Indulgentiā donauit, coronam reddet: donator eſt indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Eccè videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Conſecutus eſt miſericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, niſi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dediſti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipſe fecit ſe, non accipiendo, ſed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepiſti: ſed, redde quod promiſiſti.

2. Tim. 4.

Deus donator eſt indulgentiæ, & debitor coronæ.

Deus eſt debitor noſter, non accipiendo, ſed promittendo. Rom.

32. ITEM in pſalmum centeſimum: Audi quia ille cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorem tempore miſericordię, tenet debitorē tempore iudicij. Quomodò hoc dicit, videte. Ego enim iam immolor, dixit, & tēpus reſolutionis meę proximū eſt. Bonū certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Hoc tempore miſericordiæ: audi de iudicio, De cæterò ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Nō dixit, donat: ſed, reddet. Quando donabat, miſericors erat: quandò reddet, iudex erit, quia miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta fecit ſe debitorem coronæ, ibi miſericordiam conſecutus ſum. Miſericors ergò Dominus primò, hic autem reddet mihi coronam iuſtitiæ. Vndè reddet. Quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex eſt? Quia bonum certamen certaui, curſum cōſummaui, fidem ſeruaui. Ideò iuſtus non poteſt niſi coronare iſta. Inuenit enim iſta quæ coronaret.

Paulus tenet Dominū debitorem tempore iudicij. 2. Tim. 4.

Tanquàm iudex reddet.

33. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Cùm promerueris Deum videndo ex fide, accipies præmium immortalitatem, & vitam æternā, & illa gratia eſt. Non pro merito quidem accipies vitam æternam, ſed tantùm pro gratia. Si enim fides gratia eſt, & vita æterna quaſi merces eſt fidei, videtur quidem Deus vitam æternam tāquàm debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipſa fides gratia eſt, & vita æterna gratia eſt pro gratia: Audi Paulum Apoſtolum confitentē gratiam, & poſteà debitum expetentem. Confeſſiò gratiæ quæ eſt in Paulo? Qui priùs fui blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed miſericordiam, inquit, conſecutus ſum. Indignum ſe dixit qui conſequeretur, conſecutum tamen non per merita ſua, ſed per miſericordiā Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò in debitam ſuſceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus reſolutionis meæ inſtat: bonū certamen certaui, curſum conſummaui, fidē ſeruaui: de cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitię. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba ſequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iuſtus iudex. Vt antè ſuſciperet gratiam, miſericordem Patrem opùs habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iuſtum.

Promeremur Deum videndo ex fide.

Vita æterna fideli debetur, quia promeruit illam per fidem, vitam ſcilicet.

1. Tim. 1.

Paulus debitum flagitat à iuſto iudice. 2. Tim. 4.

34. CONCILIVM Arauſicanum ſecundum, circa tempora Leonis Papæ celebratum, capite vel canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, ſi fiant: ſed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Bonis operibus merces debetur.

35. MATTHÆI quinto: Beati eſtis cùm maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſùm vos, mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.

36. ET ſexto capite: Vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: nè videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.

37. ITEM capite decimo: Qui recipit Prophetam in nòmine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, &c.

38. APOCALYPSIS ſecūdo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Nihil horū timeas quæ paſſurus es. Eccè miſſurus eſt diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Et qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea: dabo illi poteſtatem ſuper gētes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à pàtre meo, & dabo illi ſtellam matutinam.

39. ET capite tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foràs nō egredietur ampliùs, & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouę Ieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecū in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius.

40. ET capite decimoquarto: Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi, Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit ſpiritus, vt requieſcant à laboribus ſuis: opera enim illorum ſequuntur illos.

41. MATTHÆI decimonono.

42. IOANNIS quinto, vt in textu.

43. MATTHÆI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à cōſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c.

44. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimūnonum: Congregate illi iuſtos eius. Quos iuſtos, niſi viuentes ex fide, facientes opera miſericordiæ? Etenim opera illa, iuſtitiæ opera ſunt. Habes Euāgelium: Cauete iuſtitiam veſtram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quaſi quæreretur, quam iuſtitiam? cùm ergò facis eleemoſynam inquit. Ergò eleemoſynas opera iuſtitiæ eſſe ſignificauit. Ipſos congregate iuſtos eius: eos congregate qui compaſſi ſunt inopi, qui intellexerunt ſuper egenum & pauperem. Congregate illos, conſeruet eos Dominus, & viuificet eos. Congregate illi iuſtos eius. Qui diſponunt teſtamentum eius

Matth. 6.

Eleemoſynæ ſunt opera iuſtitiæ.

Pſal. 49. & 40.

Oseæ.6. Matth.9.

super sacrificia. Id est, qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia, Deo dicente, Misericordiam volo plusquàm sacrificium. Qui disponunt testamẽtum eius super sacrificia. Et annunciabunt cæli iustitiam eius. Verè hanc iustitiam Dei, cæli nobis annunciauerunt, Euangelistæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdam ad dexteram, quibus dicet paterfamiliâs: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro qua re? Esuriui, & dedistis mihi mãducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: Si videris nudum, vesti. Si nõ habes facultatem frangẽdi panem, nõ habes domum quò inducas, non habes vestem qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylaciũ. Tantum emit vidua duobus minutis, quantũ emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tantum valet, quantum habueris.

Matth.25. Iusti percipient regnum pro operibus misericordiæ. Esaiæ 58.

Matth.10. Marc.12. Matth.4. Lucæ 19. Regnum Dei tantum valet quantum habes.

45. MATTHÆI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

1. F. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui iustus est, vt in textu.

2. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nè verêris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

3. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

4. MATTHÆI decimosexto: Filius hominis vẽturus est in gloria Patris sui cũ angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

5. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Iis quidem qui secũdùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud Deum: quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deũ, sed factores legis iustificabuntur.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: qui autem plantat & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis. Vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

7. AD Galatas sexto: Nolite errare: Deus non irridetur: quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

8. ECCLESIASTICI quinquagesimo primo: Operamini opus vestum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vndecimũ, super ea verba: Potens in terra erit semen eius: Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ, Apostolus testis est, qui dicit, Bonum autem faciẽtes non deficiamus, tempore enim proprio metemus, & iterùm, Hoc autem, inquit, qui parcè seminat, parcè & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cælorum, non solùm Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundẽ ibi vterque possideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

Opera misericordiæ seminis vim habent. Galat.6. 2.Cor.9. Regnũ cælorum quo pretio ematur. Lucæ 19. Marc.12. Marc.10.

10. ET de octo Dulcitij quæstionibus, quęstione quarta, eadem ex hoc loco desumpta repetit.

III.

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus Iustitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

Petrus Chrysologus ser. 43. Leo ser. 1. & 4. de ieiunio 10. mẽsis. Bernardus in sententijs, sectione 11. [a] Aug. de perfec. iustitiæ responsi. 16. [b] Tobiæ 12. [b] c In psal. 42. [d] Matth. 6. [e] Aug. ser. 62. de tempo. [f] Matth. 6. [g] Matth. 6.

A. Eiusmodi sunt triplicia, sicut è sacris literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiuniũ & Eleemosyna. Nã reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viua proficiscũtur, & Iustitiã Christianam commendãt, augent atque cõsummunt, ad hosce tres fõtes facilè [a] referũtur. Hinc illa pręclara vox Angeli Raphaëlis, [b] *Bona est Oratio cũ ieiunio, & Eleemosyna magis quã thesauros auri recõdere.* Augustinus verò dilucidè [c] dixit: Hæc iustitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemosyna, Oratio. B. De quibus Christus [d] apud Matthæũ singulatim docet, additq; promissiones de parata cælesti mercede iis, qui in Ecclesia citra [e] hypocrisin syncerè ieiunãt, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio totiès repetita: [f] *Pater tuus qui videt in abscõdito, reddet tibi.* Et hæc ipsa sunt, in quibus Christus, vt homi-

benè beatéque viuamus,[g] abundare vult nostrã iustitiam,& ità lucere[h] coram hominibus,vt videant opera nostra bona,& glorificent Patrem. Ad hæc præstãda in Christo[i] creati & destinati sumus,quæ nimirũ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.Propter[k] hæc è charitate præstita,iusti in regnũ adsciscentur æternum,ob eadem verò neglecta,iniusti in gehennam ignis præcipitabũtur. C.Vt verò[l] Pharisaicum ac vanum est, cum aliorum contemptu seipsum iustificare,&[m] suis operibus fidere:ità Christianũ est atque legitimum, hominem cum suî submissione operibus bonis operam sedulam dare, & si quando gloriari velit,[n] in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere,[o] Apostolo teste.

i Ephes.2.b
k Matth.25.d Ioan.5.e
l Lucæ 18.b
m Rom.10.a Tridét.Conci. sess.6.cap.16.
n 1.Cor.1.d 2.Cor.10.d.
o Philip.2.b

TESTIMONIA.

1. A. PETRVS Chrysologus Rauennensis Episcopus in sermone quadragesimotertio: Tria sunt, tria fratres,per quæ stat fides,constat deuotio, manet virtus:Oratio,Ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsat,impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, Misericordia, Ieiunium, sunt hæc tria vnum,dant hæc sibi inuicèm vitam. Est nãque orationis anima,ieiunium: ieiunij vita, misericordia est.Hæc nemo rescindat:nesciunt separari.Horum qui vnum habet,ista qui simul non habet, nihil habet.Ergò qui orat,ieiunet: qui ieiunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi,qui suum supplicanti non claudit auditum. Ieiunium ieiunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit: misereatur, qui misericordiam sperat: pietatem qui quærit,faciat, qui præstari sibi vult,præstet.Improbus petitor est,qui quod aliis negat,sibi postulat.Homo,esto tibi misericordiæ forma, sic quomodò vis,quantum vis, quàm citò vis,misericordiam tibi fieri:tam citò alij, tantùm, taliter, ipse miserere. Ergò oratio, misericordia, ieiunium sint vnum patrocinium pro nobis ad Deũ,pro nobis hæc aduocatio sit vna, vna hæc pro nobis oratio sit triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt quæ tenent cæli arcem, quæ secretum Dei iudicis pulsant,quæ ante tribunal Christi causas humani generis exequuntur, quæ iniustorum petunt indulgentiam,reorum veniam promerentur.Hæc cui in cælestibus nõ assistunt, ipse non subsistit in terris. hæc cùm teneát in cælestibus principatum, in terris rerum summam moderantur, hæc regunt prospera,hæc aduersa propellunt,vitia extinguunt ista, virtutes ista succendunt,hæc reddunt casta corpora,corda pura,hęc pacem membris,mentibus dant quietem,humanos ista sensus,scholam faciunt disciplinæ:per hæc in templum Dei pectora humana consurgunt,hæc hominem præstant angelum, homini Deitatis deferunt hæc honorem. Hinc est, quòd fit horum suffragio Moyses Deus,& ad triũphos suos militares sibi omnia mandat elementa: iubet mare discedere, durari vndas, profunda siccari, cælum pluere dat frumenta, ventos spargere cogit carnes, noctem splendore solis illustrat, solem nubis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida sitientibus det fluenta,primus dat terris legem cæli, [illegible] normam,figit terminos disciplinæ.Per hęc Helias necit mortem,relinquit terras,cælos intrat, commoratur angelis,conuiuit Deo,& terrenus hospes supernas possidet mansiones. Per ista Ioannes fit angelus in carne,cælestis in terra, & auditu,visu, tactu totam solus capit, tenet, complectitur Trinitatem.Et nos fratres,si volumus Moysi gloriæ,Hæliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium sanctorum meritis applicari,insistamus orationi, vacemus ieiunio, misericordiæ seruiamus: qui in his vixerit, qui per ista fuerit communitus, iacula peccati,diaboli tela,mundi machinas,vitiorum cuneos, mala carnis,voluptatum laqueos,arma mortis, Christianus armiger,bellator.Dominicus non timebit:sed nos qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus,verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est quod ecclesiã manè nolumus intrare? quid est quod matutina prece totius diei custodiam nolumus postulare? quid est quod homini adstare toto tempore libet, & Deo assistere nec puncto libet?Non est nostrum,fratres, non est nostrum:inimici est ista surreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus communiri. Qui de aduersis quæritur,qui sibi prospera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem:Orate,nè intretis in tentationem. In tentationem vadit qui ad orationem non vadit.Hoc sciens Propheta,cantabat:Venite,adoremus,& procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putas ne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Manicemus, oremus vel humano timore, si non amore diuino, si non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non facit. Quod ergò contemptu perdidimus,ieiuniis conquiramus,animas nostras ieiuniis immolemus:quia nihil est quod Deo præstantius offerre possimus,probante Propheta,cùm dicit,Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunij:vt sit pura hostia,sacrificium sanctum, viuens victima,quæ & tibi maneat, & data sit Deo. Hoc qui non dederit Deo,excusatus nõ erit: quia daturus,se non potest non habere. Sed accepta vt sint ista, misericordia subsequatur: ieiunium non germinat, si de misericordia non rigetur: siccatur [illegible] misericordiæ siccitate: quod imber ter-

Tria bonorũ genera,Oratio, Ieiunium & Misericordia, quid præstent.
Hæc tria coniungi debent.
Patrocinium pro nobis ad Deum sunt.
Reorum veniam promerentur.
Vitia extinguunt,& reddunt corda casta.
Exod.7.
Exod.14.
Exod.16.
Num.20.
Exod.24.
4.Reg.2.
Marc.1.
Sanctorum meritis applicamur per orationem, ieiunium & misericordiã.
Diabolus impedit orationem.
Matth.26.
Psal.94.
Ieiuniis perdita recuperanda.
Psal.50.
Misericordia iungenda ieiunio.

ris, hoc ieiunio misericordia est. Quamuis cor excolat, carnem múdet, eradicet vitia, virtutes serat, si misericordiæ fluenta non dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus misericordia ieiunante ieiunat: ieiunator, quod tu in misericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergò, nè seruando perdas, collige prorogando: homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

Ad religiosas actiones hæc tria maximè pertinent.

Ieiuniũ Decẽbris ex Apostolica traditione manat.

Fructus horũ trium bonorũ operum.

2. Leo sermone primo de ieiunio decimi mensis: Tria verò sunt, quæ maximè ad religiosas pertinẽt actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptũ, sed illud est studiosiùs obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus cõsecratum, sicut etiam decimus hic mẽsis morem refert veteris instituti, vt tria illa, de quibus locutus sum, diligentiùs exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimũtur: simulque per omnia Dei in nobis imago renouatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione soliciti, & ad sustentationem proximi indesinenter simus intenti. Hæc triplex obseruantia, dilectissimi, omnium virtutum comprædendit effectus. Hæc ad imaginem & similitudinem Dei peruenit, vt à Spiritu sancto inseparabiles faciat: Qui in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemosynis mẽs benigna. Quarta igitur & sexta feria, ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras, precibus suis dignabitur adiuuare per Dominum nostrum.

Quotiès ieiunatur in ieiunio 4. temporum

Sanctorũ preces.

3. Et sermone quarto de ieiunio decimi mensis: Curandis læsionibus, &c. vt infrà quæstione sequenti, B. testimonio trigesimo.

4. Bernardus in sententiis sectione vndecima: Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debẽt, quicunque iustificari desiderant. Primò vtiquè ab operibus prauis, secundò à carnalibus desideriis, tertiò à curis seculi. Item tria sunt quibus debent insistere, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio dum ab interdictis vitiis abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergò prauis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi, succedat amor Dei, & frequentia orationis.

Matth. 6. Ad iustificationem trium hæc bonorũ operum genera pertinent.

5. Avgvstinvs de perfectione iustitiæ, responsione decimaseptima: Post hanc autem vitam merces perficiens redditur, sed eis tantùm, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum comparatur. Nõ enim ad saturitatem iustitiæ, cùm hinc exierit, quisque perueniet, nisi ad eam cùm hic est, esuriendo & sitiendo cucurrerit. Beati quippe qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quandiù ergò peregrinantes à Domino, per fidem ambulamus, non per speciem: vndè dictum est, Iustus ex fide viuit: hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem plenitudinéque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursus rectitudine & perfectione tendamus, castigando corpus nostrum & seruituti subiiciẽdo, & eleemosynas in dandis beneficiis, & dimittendis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indesinenter insistendo, & hoc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinémque iustitiæ, vt ea postea saturemur. Vnde dominus in Euãgelio cùm dixisset, Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis: nè istum nostrũ cursum fine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significãs: eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficẽtiam vel dandi, vel ignoscendi: & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij, &c.

Merces post hanc vitam nõ datur, nisi pro meritis.

Matth. 5. 2. Cor 5.

Abac. 2. Iustitia Christianorum ... bonorum operum ... tribus ... continetur.

Matth. 6. Iustitia & qua se... ait, in tribus consistit.

Ad hæc tria omnia alia bona opera reuocantur.

6. Tobiæ duodecimo, vt in textu.

7. Avgvstinvs in psalmum quadragesimumsecundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B. Matthæi sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedẽ non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificẽtur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynã, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amẽ dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

2. Avgvstinvs sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiam si publicè faciat eleemosynam, absconsè facit, quia pro eleemosyna illa non hoc quod videtur, sed quod non videtur, desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedem à Deo optat accipere. Hoc etiam & de ieiunio debemus accipere. Cùm enim ipse Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuã laua, nè videaris ieiunans hominibus: ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiuniũ indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia,

Eleemosynã quis coram hominibus faciat, & quis in abscõdito.

Matth. 6. Ieiunium publicè indictũ.

Ieiunandũ pro peccatorum indulgẽtia.

tia, vel pro misericordia diuina ieiunet, & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitetur. Nam & illud quod dicit Dominus, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc quod suprà diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas vel cupiditas mūdi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omninò nihil facit. Si verò pro remissione peccatorum & amore vitæ æternæ eleemosynā dederis, totum dextera facit. Quid est ergò? Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, nisi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas vel cupiditas mundi? Et paulò pòst: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur, publicè & aperto ostio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum & pro vita æterna volueris supplicare, etiam si publicè oraueris, clauso ostio oras, quia non petis quod videtur, sed quod non videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

gratia, vel pro misericordia diuina.

Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodo intelligendum.

Eleemosyna danda pro remissione peccatorum.

Orare clauso ostio & aperto, quando dicamur.

2. Cor. 4.

3. Matthæi quinto: Dico vobis, quia nisi abūdauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

4. Ad Ephesios secundo: Ipsius sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5. Matthæi vigesimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes erā, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me, &c. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & nō collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere: & non visitâstis me, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

6. Ioannis quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

1. C. Lucæ decimooctauo: Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominū: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus, &c. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. Ad Romanos decimo: Testimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam. Ignorātes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

3. Concilium Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Neque illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, &c. absit tamen, vt Christianus homo in seipso cōfidat vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quę sunt ipsius dona, &c. vt suprà quæst. secunda, E. testimonio decimo.

Matth. 10. Christianus non in se, sed in Domino gloriari debet.

4. Prioris ad Corinthios primo: Ex ipso autē vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiētia à Deo & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur.

5. Posterioris ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum cōmendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

6. Ad Philippenses secundo: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

III.

Quid est Ieiunium?

A. Non simplex huius nominis est acceptio. Magnum & generale ieiuniū[a] Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi. Deindè[b] Philosophicum, vt quidam vocant, ieiunium, est parsimonia illa cibi ac potus, moralísque sobrietas, qua tēperatè etiā ab Ethnicis secundùm rectā rationem viuitur. Tertiò[c] Ecclesiasticum est Ieiunium, vtpotè cùm iuxta certum Ecclesię morem atque præscriptum, certis diebus & carniū esum nobis subtrahimus, & vnica duntaxat refectione contenti sumus.

a Aug. tract. 17. in Ioā. & lib. 2. quæst. Euang. cap. 18.
b Hierō. lib. 2. aduersus Iouinianum.
c Clemens Constit. Apost. lib. 5. c. 13. 16. 19. 20. & 21. Isido. lib. 1. de Eccl. offic. c. 36. & seq. Rabanus de instit. cler. lib. 2. c. 17. & sequen. Iuo parte 4. cap. 25. & sequent. Buchar. lib. 13.

p Cypr. de Ieiunio & tentationibus Christi. Athanas. de virg. Chrys. hom. 1. & 2. in Gen. & ser. de ieiu. Basil. orat. 1. & 2. de ieiu. August. de vtil. ieiunij. Amb. in lib. 1. de Helia & Ieiunio. & epist. 82. Leo in serm. de ieiunio 7. & 10. mensis Pentecostes & quadragesimæ.

B. Cuiuscemodi Ieiunium piè & Christianè[d] suscipitur ad cultum diuinum religiosiùs exhibendum, ad carnem edomandam spirituíque subiiciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præstandos, ad obedientiam exercendam, ac demùm ad quamlibet Dei gratiam consequendam.

TESTIMONIA.

Ieiunium magnum & generale quod sit.

1. A. AVGVSTINVS tractatu decimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates, (Tit. 2.) temperanter & iustè & piè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatam spem, & manifestationem gloriæ beati Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo quasi quadregesimam abstinentiæ celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abstinemus.

2. IDEM libro secundo quæstionum Euangelicarum, capite decimooctauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.

3. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Dicæarchus in libris antiquitatum, & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno, id est, aureo seculo, cùm omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus & pomis, quę spontè terra gignebat. (Abstinentia [illegible] qualis fuerit.) Persarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, (Persarum.) polenta, & cardamo, & sale, ac pane cibario eos asserens victitare. Lacedæmoniorum mensæ frugalitatísque & suprascriptus Xenophō, & Theophrastus, & omnes penè scriptores Græciæ, testes sunt. (Lacedæmoniorum.) Cheræmon Stoicus, vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum Ægypti sacerdorum, quod omnibus mūdi negociis curisque postpositis, semper in templo fuerint: & rerum naturas, causásque ac rationes siderum contemplati sint: nunquàm mulieribus se miscuerint, nunquàm cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione nascuntur. (Sacerdotum Ægyptiorum.) Pane rarò vescebantur, nè onerarent stomachum: &, si quando comedebant, rusum pariter hysopum sumebant in cibo, vt escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipsum parùm propter nauseam & asperitatem gustûs leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cùm ouum quoquè pro carnibus vitauerint, & lac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eis, de foliis palmarum, quas baias vocant, contextum erat: scabellum accliue, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui, tridúique inediam sustinentes. Humores corporis, qui nascuntur ex ocio, & ex mansione vnius loci, nimia victûs castigatione siccabant. Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in octauo decimo antiquitatū libro, & cōtra Apionem duobus voluminibus, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, Essænos: (Essænorum.) quorum nouissimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus semper abstinuerint, & quotidianū ieiunium verterint in naturam. Super quorum vita & Philo, vir doctissimus, proprium volumen edidit. Eanthes Cizycenus, Asclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnium non fuisse. (Orientalium.) Eubulus quoque qui historiam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Persas tria genera Magorum: quorum primos, qui sint doctissimi, & eloquētissimi, excepta farina, & olere, nihil amplius in cibo sumere. (Magorum.) Apud Eleusinam etiam volucribus, & piscibus, & quibusdam pomis abstinere, solēne est. (Eleusiniorum.) Bardesanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnosophistas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ sint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: &, cùm rex ad eos venerit, adorare illos solitus sit, pacémque suæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari sitam. (Gymnosophistarum.) Euripides, in Creta Iouis prophetas non solùm carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert. (Prophetarum Iouis.) Xenocrates philosoph⁹ de Triptolemi legibus apud Athenienses tria tantùm præcepta in templo Eleusinæ residere scribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non vescendum. (Esus carnium prohibitus apud Ethnicos.) Orpheus in carmine suo esum carnium detestatur. Pythagoræ, Socratis, Antisthenis & reliquorū frugalitatem referre in confusionē nostrā, nisi & longum esset, & proprij operis indigeret.

4. CLEMENS Pontifex & martyr Constitutionum Apostolicarum libro quinto, capite decimotertio: Post Epiphaniam seruandum est à vobis ieiunium quadragesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. (Quadragesimæ ieiunium Apostolicum.) Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda Sabbati desinat in Parasceuen. (Ieiunium ante Pascha.) Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschę hebdomadam: ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies pro iis qui pereunt. (Hebdomada ante Pascha ieiuniis sacra.)

5. ET capite decimosexto: Præcepit igitur nobis, vt ieiunaremus sex his diebus propter Iudæorum impietatem, atque iniquitatem: admonens nos, vt eos ob interitum lugeamus atque deploremus. (Ieiunium [illegible] ante Pascha.) Etenim ille quoque illachrymatus est, ignorantibus tempus visitationis suæ. (Luc. 19.) In quarta feria & Parasceue nobis ieiunium indixit: in illa ob proditionem, in hac ob passionem: desinere autem ieiuniū in septima die in gallicantu. Iussit in ipso sabbato ieiunare.

6. CAPITE decimonono: In diebus Paschæ ieiunate (Quis [illegible])

ieiunate, incipientes à secunda sabbati vsque ad Parasceuen & sabbatum dies sex, solo pane vtentes, sale atque oleribus, & aqua in potum. A vino & carnibus vos abstinere in iis diebus: sunt enim dies luctuosi, non festi. Parasceuen tamen & sabbatum integrum ieiunent, qui quidē possunt, nihil gustantes vsque ad gallicantum noctis. Quod si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quondam in loco de se Dominus: Quando discedet ab eis sponsus, ieiunabūt in illis diebus, iis igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impiis reputatus.

[margin: ...entia in ieiunio hebdomadæ sanctæ.] [margin: Matth. 9. Lucæ 22.]

7. Capite vigesimo: Quare monemus vos, vt ieiunetis per hos dies, quemadmodùm nos etiam ieiunauimus, cùm nobis ipse ereptus est, vsque ad vesperam. In reliquis verò diebus ante Parasceuen nona hora, vel vesperi quilibet cibum capiat, vel quemadmodum quisque poterit.

8. Et capite vigesimoprimo, eóque vltimo: Post festum Pētecostes celebrate vnam hebdomadam, post quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hilaritatem. Etenim Moyses & Helias ieiunauerunt per quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tres panem cupiditatum nō comedit, nec caro, neque vinum in os eius intrauit. Et beata Anna, rogās Samuelē, dicebat: Vinum & omne quod inebriat, non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Niniuitæ quoquè, cùm per tres dies & tres noctes ieiunâssent, iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoquè, Mardochæus, Iudith impiorum insultationem, id est, Holophernis & Aman, ieiunio declinauerunt. Dauídque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoque per ieiunium supplicationes vestras Deo offerte. Post hebdomadam ieiunij, in omni quarta feria & Parasceue præcipimus vobis vt ieiunetis, ídque quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis.

[margin: Ieiuniorum exempla. Exo. 24. & 34. 3. Reg. 19. Daniel. 10. 1. Reg. 1. Ionæ 3. Esther 4. Iudith 9. Psal. 108. Omni feria 4. & 6. olim ieiunabatur. Ieiuniorum tempora.]

9. Isidorus Hispalensis libro primo de Ecclesiasticis Officiis, capite trigesimosexto: Ieiuniorum tempora secundùm scripturas sacras, quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licèt omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus ampliùs ieiuniis & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadragesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysis, lex: in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentius emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergò parte anni congruentiùs obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opùs est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in sola manna viuentes, id est, cælestibus spiritualibúsque præceptis? In numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ: creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis* delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quaterductus, in quadraginta consummantur: quo numero ostenditur, ab omni temporum delectatione abstinendum ac ieiunādum esse, & castè continentérque viuendum. Licèt & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrātur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationésque operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamen quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus triginta sex numero dierum decimatur, subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam cōcurrimus, actuúmque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait* noster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quē profectò illis, qui per totum anni spatium deliciis ac negociis secularibus implicantur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodò necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino didicarent.

*[margin: Ieiuniū quadragesimæ. Exod. 24. 3. Reg. 19. Matth. 24. Rom. 3. Congruo anni tēpore obseruatur. Ex B. August. Epist. 119. ad Ianuarium, cap. 15. Mysterium quadragenarij ieiunij. * delineatur. Aliud mysterium. Num. 5. Leuit. 27. Vide B. Greg. homil. 16. in euangelia. In Quadragesima dantur totius anni decimæ. * Collat. 21. cap. 29. Pro quibus potissimùm sit institutum ieiuniū Quadragesimæ.]*

10. Capite trigesimoseptimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pētecosten alio die inchoatur, secundùm quod & Moyses ait, Initium mensis hordeacij facietis vobis hebdomadas septem, &c. Deut. 16.

11. Capite trigesimooctauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. Capite trigesimonono & quadragesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. Capite quadragesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitiis, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis, Deum ad misericordiam prouocauerunt. Ionæ 3.

14. Capite quadragesimosecundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem Christi & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cùm Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten licèt traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo

[margin: Ieiunium feriæ 6. Sabbati ieiunium. Ieiunia extraordinaria non prohibentur.]

leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantùm die Dominico. Quis enim parsimoniã non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mũdo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Ieiunij laus eximia ab effectu.

Ex D. August. epist. 118. ad Ianuarium, cap. 1. & 2.

15. Capite quadragesimotertio: Hæc & alia multa sunt, quæ in Ecclesiis Christi geruntur, ex quibus tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendãtur, quædam non quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto terrarum orbe seruãtur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab authoritate principali Conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus Spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quaque se diffundit Ecclesia. Alia verò quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, quòd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidiè communicant, alij certis diebus: aliis nullus dies prætermittitur, quo non offeratur sacrificium: aliis sabbato tantùm offertur & Dominico, aliis tantùm Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum vt quibuscunque placuit sacerdotibus Ecclesiæ, vel regionis cui præerant, instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentíque Christiano, nisi vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum inter quos viuitur, societatem seruandum est, nè per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

Traditiones apostolicæ, & vniuersales.

De vario ecclesiarum vsu tùm in ieiuniis, tum in aliis.

Conformare nos Ecclesiæ debemus, ad quam venimus.

16. Rabanus Maurus de institutione Clericorum libro secundo, capite decimoseptimo: Ieiuniũ res est sancta, &c. ex Isidoro libro primo, capite quadragesimosecundo, vt suprà testimonio decimo quarto.

17. Capite decimooctauo assignat differentiam inter ieiunium & stationem. Discernunt quidam, inquit, inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuslibet diei est abstinẽtia, non per legem, sed secundùm propriam voluntatem: Statio, obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua statione in Euãgelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut propheticis institutionibus, terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiuniũ quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in Euãgelio dies illi, in quibus ablatus est sponsus: vel sicut obseruatio quadragesimę, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicæ passionis.

Ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos.

Lucæ 18.

Zachar. 8.

Matth. 9.

Quadragesima obseruatur in toto orbe ex institutione Apostolica.

18. Capite decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, ex Hieronymi Cõmentariis in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hæc ieiunia magis in veteri testamento, quã in nouo celebrata sunt, nè penitùs illa prætermisisse videremur, (quia in propheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotabimus, ad noui testamenti ieiunia exponenda transeuntes.

In caput 8.

Zacha. 8.

19. Capite vigesimo: Primum enim ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris cœpit, &c. ad verbum, vt suprà testimo. nono, Isidorus libro primo, capite trigesimosexto.

20. Capite vigesimoprimo & vigesimosecundo agitur de ieiunio Pentecostes, & noni ac decimi mensis.

21. Capite vigesimotertio: Præter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionẽ Domini à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtiquè constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse, quod vtiquè non dubiũ est, & ieiunâsse eos biduo memorato, quæ forma vtiquè per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quòd commemoratio illius diei semper est celebranda. Quò si putant, semel atque vno tantùm sabbato ieiunandum, ergò & Dominicum, & sexta feria, semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

Ieiunium 6. feriæ & sabbati.

Innocent. 1. epist. 1. ad Decentium, ca. 4.

Ioan. 20.

22. Capite vigesimoquarto: Sunt quoquè & quatuor sabbata, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationũ & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secundo sabbato quarti mensis, id est, Ieiunij. In septimi quoquè mensis, id est, Septembris tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum iuxta obseruationem quadragesimæ verno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundùm autem in Iunio post Pentecosten æstatis tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebãtur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur, & ocium legitimum ipsius diei celebatur. Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege variis solennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetísque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die mensis huius veteres solennitates Tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquàm enim redierunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerũt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, &

De ieiunio 4. sabbatorũ in quatuor temporibus.

Primum.

Leuit. 23.

Secundum.

Tertium.

Leuit. 23.

2. Esd. 9.

adorabant

Quartum.

adorabant Dominum Deum suum. Quartum verò est ieiunium sabbati in decimo mense ante diem Natalis Domini, quando venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quique hac religione instructi, & medicamine sanctarũ orationum simul cum sacro ieiunio confirmati, natiuitatẽ redemptoris læti expectent.

*Quarta & sexta feria præcedenti etiam ieiunatur. Ordinationes ministrorum Ecclesiæ in sabbatis 4. temporum. *In epist. ad episcopos per Lucaniam & Brutios & Siciliam constitutos, ca. 13. Officia 4. sabbatorum cæteris longiora.*

Ante hæc videlicet quatuor sabbata in eadem hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum & lectionum in iisdem feriis ad sacrarum Missarum solennia constitutus indicat, & exempla præcedentium Patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ * testantur, in quibus ità scriptum continetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorũmque, nisi certis tẽporibus & diebus exercere non debeant, id est, in quarti mensis ieiunio, septimi, & decimi, sed & etiam quadragesimalis initij: ac mediana quadragesimæ die, sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor sabbatorum, vulgò duodecim lectiones vocantur, eò quòd cum lectionibus quæ leguntur, & cũ psalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones possunt vocari, eò quòd inter canonicas scripturas connumerantur.

De priuatis ieiuniis.

Ieiunia stata Ecclesiæ ante omnia seruãda sunt. Item ab Episcopo indicta.

23. CAPITE vigesimoquinto: Prætereà vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, seu inediam extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quæ suprà memorauimus, quæ generaliter sancta & Apostolica seruat Ecclesia. Necnon & illa omnimodò custodire oportet vnumquenque, quæ communiter omnibus facere, siue pro tribulatione, siue pro gratiarũ actione proprius Ecclesię mandat Episcopus: quia qui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quòd nec vinum nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem siccum & olera: alij, quòd ab omni carne se abstinuerint: alij, quòd intantũm se abstinuerint, quòd nec pane in cibo vsi sunt, sed paucis carycis corpus suum sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiæ: Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluatur, ità vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse, cogitet: Quem huiusmodi cogitatio pulsat, videat Apostolum dixisse, Omnis creatura Dei munda est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. &, Malum est homini qui per offendiculum manducat.

Peccant qui Ecclesiastica ieiunia violant. Pro priuatis ieiuniis merces accipitur. Admiranda quorundam ieiunia. Ciborũ delectus & abstinentia mira. Non abstinẽdũ à cibo ex superstitione Iudaica, vel hæreticè. 1. Tim. 4. Rom. 14.

24. IVO Carnotensis Episcopus, parte quarta decretorum, capite vigesimoquinto ex Telesphoro septimo à Petro, in primo decreto suo ad omnes Episcopos, hæc verba citat: Cognoscite à nobis & cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes Clerici in sorte Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta debet esse vita Clericorum à laicorum conuersatione, ità & in ieiunio fieri debet discretio. Has ergò septem hebdomadas omnes Clerici à carne & deliciis ieiunent, & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inhærere die noctúque studeant.

Ieiunii quadragesimalis [illegible] Clero obseruandum. Abstinentia à carnibus.

25. CAPITE vigesimosexto ex Calixto Papa & Martyre, qui fuit decimusquintus à Petro, ad Benedictum fratrem suum & coëpiscopum: Ieiuniũ quod ter in anno apud nos celebrari didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

Apud Grat. dist. 76. ca. Ieiunium. Ieiunium 4. temporum.

26. CAPITE vigesimooctauo ex Innocentio primo ad Decentium Eugubinum Episcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum esse ratio euidẽtissima demonstrat. Nã si diẽ Dominicũ, ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, non solùm in Pascha celebramus, verumetiam per circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter tristitiam & lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam vtiquè cõstat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse. Quod vtiquè non dubium est intantùm eos ieiunãsse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitùs non celebrari. Quæ vtiquè forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id commemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant semel atque vno sabbato ieiunandum, ergò & Dominica & sexta feria semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

[illegible] 3. c. Sabbato. Ieiuniũ sabbati vndè nostra sabbatina abstinentia profecta videtur. Ieiunium sextæ feriæ. Ioan. 20. Biduo ante pascha nõ celebrantur sacra mysteria. Nam officiũ sabbati paschalis ad noctem [illegible] potiùs.

27. CAPITE vigesimonono ex Gregorio ad Augustinum Anglorum Episcopum: Deniquè sacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, à quinquagesima propositum ieiunandi suscipiant, quo & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adiiciant, & eorum qui in laicali ordine consistunt, obseruantiam, sicut loco, ità & religione præcellant. Et post pauca: Par autem est, vt qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoquè quæ sementiuam carnis trahunt originem, ieiunamus, à lacte videlicet, caseo, & ouis.

Cap. Deniquè sacerdotes. dist. 4. Ecclesiasticorum ieiuniũ quadragesimale citiùs inchoatur. In Quadragesima ab ouis & lacticiniis abstinẽdum.

28. CAPITE trigesimoprimo ex Elibertino concilio, capite vigesimotertio: Ieiunia seu abstinennentias per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Iulio & Augusto, & hoc ob eorundem infirmitatem.

29. CAPITE trigesimosecundo ex dictis sancti Apollonij: Ieiunia verò legitima, id est, quarta & sexta feria, non sunt soluenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & sexta feria crucifixus est Saluator. Videbitur ergò qui in his diebus sine aliqua necessitate soluerit statuta Ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.

Ieiunium 4. & 6. feriæ. Quantum crimẽ violantiũ ieiunia ecclesiastica.

30. CAPITE trigesimotertio ex concilio Salegũstadiensi, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. decimaquarta, testimonio sexto de ieiunio.

31. CAPITE trigesimoquarto ex epistola Grego-

Cap. Quadra-

gesima, de consec. dist. 5.

Quadragesimalis ieiunij obseruatio.

Infirmitas excusat.

rij Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homilia decimasexta: Quadragesima summa obseruatione est obseruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impedierit, nullatenùs tollatur, quia ipsi dies, decimę sunt anni. A prima igitur Dominica quadragesimæ vsq; in Pascha Domini, sex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadragintaduo fiunt. Ex quibus dum sex Dominici dies subtrahuntur abstinentiæ, non plùs in abstinentia quàm triginta & sex dies remanent. Verbi gratia: Si per trecentos sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus: & vt sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noster suo sacro ieiunio consecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur, id est, quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequẽs, & sexta, & sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta & sex adiunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotẽte Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare. Quapropter vt omnis decima à nobis ritè persoluatur, tollamus decimam anni, & in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando; eleemosynas dando, abstergamus, & carnem nostram decimemus, vt ad sãctũ Pascha securi peruenire possimus.

Cur ante Dominicã primã Quadragesimæ inchoamus Quadragesimale ieiunium.

Decimæ anni dandæ sunt in quadragesima.

32. CAPITE trigesimoquinto & trigesimoseptimo ex Concilio Mogũtino, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. decimaquarta, testim. quarto & sequenti de ieiunio.

33. CAPITE quadragesimo ex Aurelianensi concilio, capite sexto: Cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi, luporum rabie acriter interimerentũr, nec illius flagelli aliquod remedium inuenire possent: congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam vrbem, atque in commune statuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cúmque Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum summa reuerentia & deuotione, cum abstinẽtia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt nõ solùm visibilium luporum rabiem euadamus, sed vt inuisibilium, id est, spirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimentis preciosis induatur, qui in sacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquàm mulierculæ choros ducant, sed omnes in commune Kyrie eleison decantent, & cum cõtritione cordis, Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus: dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ.

Vndè ieiuniũ Rogationum originem habeat. Vide Gregor. Turon. histo. sia Francorũ lib. 2. cap. 34.

Quomodò Rogationum ieiunia celebrari iussa sint in Gallia.

Pro quibus rebus orandum in Rogationũ diebus.

34. CAPITE quadragesimosecundo ex Concilio Arausico, capite secũdo: Vt in sabbato sancto, hoc est, in vigilia Paschæ, ieiunium ante noctis initium, nisi à paruulis aut infirmis, non soluatur.

Ieiunium sabbati paschalis.

35. CAPITE quadragesimoquinto ex concilio Cabilonensi, capite quinto: Solent plures qui se ieiunare putant, in quadragesima mox vt signum audierint ad horam nonam, manducare Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si antè manducauerint, quàm vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missam, & auditis Missarum solennibus & vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium soluat.

Burchardus [illegible]

Ante vespertinum officium manducare non licebat in quadragesima.

36. CAPITE quadragesimonono ex decretis Eusebij Papæ, capite tertio: Vt in Ecclesia à sacerdotibus ieiunia constituta sine necessitate rationabili non soluantur.

Ieiunia indicta non sunt soluenda.

37. CAPITE quinquagesimo ex eisdem, capite secundo: Si euenerit fames, aut pestilentia, aut inęqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, statim ieiuniis & eleemosynis & obsecrationibus misericordia Domini deprecetur.

Aduersitatis tempore quibus modis orãdus & placandus Deus.

38. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus decretorum libro decimotertio, capite primo ex Gregorio, de obseruatione quadragesimæ vt suprà apud Iuonem, capite quadragesimoquarto.

39. CAPITE secundo & quarto, vt apud Iuonẽ, cap. trigesimoquinto & trigesimoseptimo.

40. CAPITE quinto ex Concilio Gangrensi, vt apud Iuonem, cap. trigesimooctauo, & infrà quæstione sequenti, D. testim. quadragesimoquarto.

41. CAPITE septimo de ieiunio Rogationum, ex concilio Aurelianẽsi, capite sexto, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimo.

42. CAPITE nono de Sabbato sancto, ex cõcilio Arausico, capite secũdo, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimosecundo.

43. CAPITE duodecimo ex decretis Siluerij Papæ, capite primo: Solent plures, &c. vt suprà apud Iuonem capite quadragesimoquinto.

44. CAPITE decimosexto ex concilio Aurelianensi, capite primo: Presbyteri cùm sacras festiuitates populo annunciant, etiam ieiunium vigiliarum eos omnimodis seruare moneant.

Ieiunium vigiliarum.

45. CAPITE decimoseptimo ex dictis Eusebij Papæ, vt suprà, capite quadragesimonono apud Iuonem.

46. CAPITE decimooctauo ex decretis Liberij Papæ, capite secundo: Si euenerit, &c. vt apud Iuonem capite quinquagesimo.

1. B. CYPRIANVS de ieiunio & tentationibus Christi: Ieiuniis vitiorum sentina siccatur, petulãtia marcet, cõcupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Ætnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecùs, montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidẽ gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. Ieiunium si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines quę ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarum deliciis pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cælesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, &

Ieiuniorũ vis & efficacia.

Dan. 2. & 3.

Exo. 24. 34.

legis

legis ministeriū ieiunio promeretur. Helias quoquè eodem dierum numero abstinens, in eremo cōuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clariùs patuit, & à multis frequentata, in plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnū moliri sunt, nisi priùs abstinentia præcessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiuniis incubuere & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus supplices beneficia postulârunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis.

3. Reg. 19.
Frequens ieiunium apud Christianos, & quanta eius vtilitas.

2. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Amplectamur valdè ieiunium. Magnum enim munimentum est ieiunium, oratio itē & eleemosyna, quum ex morte hominem liberent. Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex Paradiso, ità rursum per ieiunium & obedientiam in Paradisum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentáque quære, ô virgo, & placebis cælesti spōso. Nam quę cum mundo coalescunt & conserūtur, & vnguentis, aromatibus, & fragrantiis, & amictu precioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solùm cor mundum, & os incontaminatum, ieiunióque liuidum. Quòd si accedant aliqui, & dicant tibi, Nè frequenter ieiunes, nè imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: Istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd quū Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij puerulí vnà cum illis, iussúmque esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchū dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terrę, & vescemur. Quibus responsum est ab eunucho, Timeo ego regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, nè facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me. Cui ità responderunt, Experire id in seruis tuis plùs minùs decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum. Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ex regia mensa vescebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malásque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed nè putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangeliis, ab ipso Christo prolatum: Sciscitati sunt ab eo discipuli, dicentes, Domine, declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est à Domino: Hoc genus non eiicitur nisi ieiuniis & orationibus. Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuētes. Valdè enim dæmones oblectantur crapula & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vndè fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & cōuersationem bonam? Ieiunium enim, angelorum cibus est: & qui eo vtitur, ordinis angelici censendus est. Sed nè, mi dilecta, simplex quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat solummodò, probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Tob. 12. & 4.
Per ieiunium reditur in paradisum.
Dissuasores frequentis ieiunij suborrnantur à diabolo.
Daniel. 1.
Ieiunij effecta.
Matth. 17.
Marc. 9.
Angelorum cibus.

3. CHRYSOSTOMVS homilia prima in Genesim: Eapropter & ipse hodiè ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, vobis annunciator esse. Communis enim nostri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ vnquàm peccauimus nos abluere, hanc nobis quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus, &c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tollūtur, &c. Vellem etiam vos purificata vestra mente, valéque deliciis & voracitati dicto, matrē omnium bonorum, & pudicitiæ aliarúmque virtutū omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis vestræ mentis finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud cōgruam vobis suam medicinam conferat. Nam si medici, pharmaca dare volentes, vt putridum & corruptum humorem expurgent, à corporali hac voluptate abstinere præcipiunt, ità vt pharmaci efficaciæ desit obstaculum, & operari, suámque vim illa declarare possint: multo magis nobis spirituale hoc remedium, hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est suscepturis, tenuitate victus nostram mentem expurgare, & leuiorem reddere conuenit, vt nè ebrietate demersa infrugiferam & inutilem vtilitatem quę ex illo est efficiat. Enimuerò sicut crapula humano generi innumerorum malorum causa est & adductrix, ità etiam ieiunium ventrísque neglectus omnium nobis bonorum semper causa fuit. Nam Deus quum ab initio hominem condidisset, & sciret quòd hoc remedio ad animæ salutem multùm haberet opus: statim & in principio hoc mandatum protoplasto dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso, comedendo comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali nè comedatis de ipso. Iam dicere, Hoc comede, hoc nè comedas: ieiunij figura erat. Et adductis exemplis Moysi, Heliæ, Danielis, Niniuitarum & ipsius Christi, ità subiungit: Cæterùm quoniam nobis manifestum factum est, quàm magna sit ieiunij vis, & quàm multiplex ex illo vtilitas, idque per seruos ac Dominum est ostensum: proindè obsecro charitatem vestram, vt scientes, quantum ex illo sit lucrum, nè vtilitatem tantam quæ ex illo paratur, per desidiam repellatis: neque contristemini propter illius aduentum, sed gaudete & exultate, iuxta beatum Paulum, dicentem: Quanto externus noster homo corrumpitur, tanto internus innouatur. Ieiunium enim, animæ nostræ alimentum est: & sicut corporalis iste cibus impinguat corpus, ità & ieiunium animam habitiorem efficit & valentiorem. Leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari

Remediū animarum Quadragesima.
Ieiunio curātur peccata.
Pecudū mactationes cessant in Quadragesima.
Ieiunium mater omnium bonorum, & magistra virtutum.
Ieiuniū omnium bonorum causa.
Remedio ieiunij opus habet homo ad animæ salutē. Gen. 2.
Ieiunij vtilitas non negligēda, nec contristandū propter eius aduentum. 2. Cor. 4.
Animæ cibus ieiunium.
Mentem eleuat.

queat, voluptatibúsque & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa sit superior. Et quẽadmodùm leuiores naues maria velocius transeũt, contrà multis oneribus grauatę submerguntur: ità ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt faciliùs huius vitæ pelagus transmittat, & in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbras & si quid minus, diffugere censeat.

Ieiunij laus.

4. Et homilia secunda in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pędagogus, continentium magister quod omnem ætatem & sexum quasi diademate, quodam ornat. Nusquàm hodiè tumultus, vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abiêrunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, cõtinentem & sobriam matremfamiliâs.

Carnium cõcisiones cessant ieiunij tempore.

Tempus ieiunij est tempus propitiationis.

5. Idem in sermone primo de Ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatem ne contemnamus: abiiciendorum peccatorum tempus est, gratiam ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Bonum ieiunij lupatũ, his qui diligunt ieiunij vtilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructũ. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt ne reposita dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminauit quæ habuit, vt quæ non habuit metat. Dolet in ieiuniis caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchrius & melius. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carnium liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Ne putetis paruum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunâsset, mortua fuisset mors, immò non fuisset mortua quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrum genus. Quantæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est quòd non abstinuit ab vno ligno Adam: cognosce, quãtum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferant. Et adductis exemplis Moysi, Saluatoris, & Daniëlis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & idcircò à leone occisus fuerat, ità ait: Et videre licebat de hoc triplicia mirabilia. Iacebat propheta, declarans inobedientiam: assidebat leo, declarans obedientiam: adstabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens: vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruârat ille cui præceptum erat. Et paulò pòst: Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris: & mitigat concupiscentias, sciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentârunt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & adspectus. Benè compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est continentia, serenitas inualescit. Homo enim exterior ociosus est. In ebrietate ea quæ patimur, non recordamur: à quibus liberati simus, in ieiuniis habemus memoriã. Ieiunium enim & seipsum scit, & quæ sibi sunt aduersaria: ebrietas autem & seipsam ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nónne quia in ministerio vinum gustârunt? Quæ erat lex Nazaræorum? Nónne abstinere à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebant, contemnentes mensam tyranni Nabuchodonozor. Ieiunauit Daniel trigintasex dierum hebdomadas: & vir ille desideriorum, quia à concupiscentiis sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodò ieiunauit non vnum Iudaïcum diem & breuem, sed trigintasex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesiæ consuetudinem. Panem, ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt. Vinum & caro non intrauit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam. Figuræ enim in his qui infirmi & imperfecti: in prophetis autem iam veritatis vestigia. Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Niniue: & non subuersa est. Adhibuerunt enim ieiunium, & effugerunt. Ibidèm: Ieiuna, quia peccâsti: ieiuna, vt non pecces: ieiuna, vt accipias: ieiuna, vt & permaneant quæ accepisti. Hæc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, ieiunauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam. Ieiunemus, ne insurgant in nos concupiscentiæ. Vides vt ieiuniũ peccata sequatur, hoc est quia peccata admissa sunt, fit ipsum propter conuersionem & pœnam. Aliud ieiunium peccata præcedit, non vt auferat peccatum quod cõmissum sit, sed vt tollat quod futurũ, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt qui legem quærit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterùm alius ieiunat, vt nè amittat iure quæ assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpotè vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus: viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium. & si lugemus quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciã eorum qui ausi fuerũt: surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua anteà cũ patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Nõ est luctu digna victoria Iesu: sed ieiunemus, nosipsos curantes, operámque dantes, vt passionum illius participes simus.

Ad ieiunij fructum attendendum.

Magnum ieiunij lucrum.

Gene. 3.

3. Reg. 13.

Propheta, quia ieiunium violauit, à leone interfectus est.

Ieiuniũ angelorũ imitatio.

Effectus ieiunij.

Propter gustatum vinum filij Aaron interfecti. Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Daniel præfigurauit Ecclesiæ ieiunium. A carne & vino ieiunat Ecclesia.

Ieiunium sententiam Dei reuocat. Ionæ 3.

Ieiunium peccati remedi, & quæ parta sunt obseruandæ affirmant.

Deut. 9.

Ecclesia ob gratiã ieiunat & vt Christo conformetur. Rom. 8. 2. Cor. 1. 2. Tim. 2.

Per ieiunium passionis Christi participes efficimur.

6. Item sermone secundo de ieiunio: Cùm igitur ieiunium aduersariis nostris obsistat, & iugum seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid aliud argumenti est, omnium bonorum atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constitutum? Et cùm in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multò magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cùm ante plagam remedium vtiliter demonstratum est, multò magis, sauciatis appetendum est, vt præstet

Omnium beneficiorum cardo ieiuniũ. Gene. 2.

vulneribus

vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus nobis abstinétiæ necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Præstat vulneribus sanitatem.

7. BASILIVS Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij: Quemadmodùm vermes qui in puerorum intestinis germinát, pharmacis quibusdam vehemēter acribus & amaris excutiuntur, itá peccatum in intimis secessibus habitās, extinguit, enecátque, simulatquè in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget animæ viscera. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canitiem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cœperit. in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunâsset Eua, nequaquàm hoc nunc ieiunio opùs haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia fine ieiunio ociosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium satisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. Et paulò pòst, ostendens scripturæ exemplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapiētiam, bona animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneū. Neque enim fieri potest, vt is absque ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat, non tantū in mystico horum temporum verōque cultu, verùmetiam in eo qui iuxta legem in figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuēre sancti, omnes per ieiunium ad vitá Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quò sursùm ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuētutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Adde, quòd non solùm ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona vtile est ieiunium, sed hîc interim ipsi carni conducibilius est. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrūpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cùm infirmor, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impiis spiritibus. Nam hoc genus non eiicitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio. Caue tamen, ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est, ab omnibus vitiis esse alienum. Solue omne vinculū iniquitatis, condona proximo, si quid dolet animo remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniuriis tibi nō temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ his qui ebrij sunt, non à vino. Ira, mentis est temulentia, eámque à sobrietate excutit, haud aliter quàm vinum, &c.

Ieiunium extinguit peccata. *Gene. 2.* *Matth. 9.* *Pœnitentia sine ieiunio infrugifera est.* *Gene. 3.* *Per ieiunium satisfacimus.* *Ieiunij effecta.* *Num. 6.* *Leui. 10.* *Per ieiunium ad vitam Deo dignam instituti sancti.* *Ad fugienda mala venturi seculi vtile.* *2. Cor. 4. & 12.* *Marc. 9.* *Matth. 17.* *Ieiunium spirituale.* *A carnibus & vino abstinetur.* *Ad vesperam vsque ieiunabatur.* *Esaiæ 29.*

8. ET homilia secunda: Quemadmodùm oleum oblinit athletam, itá ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersùs inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Itá ieiunium per omne quidem tempus vtile est iis, qui illud spontè suscipiunt: (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersùs ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentiùs adsunt iis, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndiquè denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi nō sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negociatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesiis describunt ac recensent ieiunantium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur. At publicè quomodò vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totúmque populum ad tranquillitatem componit, consopit clamores, sedat lites, conuiciis imponit silentium. Excipite hoc pauperes cōtubernale vobis ac mensæ socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu contractæ medeatur, quódque vicissitudine & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quæ nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eóque qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantiam, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succūbat. Attamē ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitiis immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinere, verum est ieiunium.

Roborat ieiunium. *Ieiunio purgatis angeli diligentiùs adsunt.* *Vniuersale ieiunium quadragesimæ.* *Angeli describunt ieiunantes.* *Ieiunij priuati fructus.* *Publici ieiunij fructus.* *Sanitatis mater & bonæ habitudinis custos ieiunium.* *Ieiuniū à vitiis, alteri coniungendum.*

9. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate ieiunij: Si caro in terram vergens, onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantem: quantum quis-

què delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Eccè quod agimus ieiunantes. Non vobis ergò videatur leuis res aut superflua, nec quisquam fortè hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibiipsi, vt suggerentem intrinsecùs audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibiipsi ingeris pœnã? tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergò placet, quia te crucias? Ergò crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minùs premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris, qui te * gestiendo posset præcipitare, nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea iumẽtum meũ est, iter ago in Hierusalem, plerunquè me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ità exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes suas manifestas, & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondùm resurrexit. Nam non sem-
63 per sic erit, nondùm habet statum proprium cælestis habitudinis. Nondùm enim facti sumus æquales angelis eius.

Quid tentatori respondendum quãdo ieiunij afflictionem exaggerat.

Similitudo. ** gestando.*

Nota cur ieiunio carnem affligamus.

10. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite secundo: Magna virtus est ieiunij. Denique tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiuni ore vox emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæorum. Quid eius reliqua cõtexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redũdantem fluminis alueum repentè siccatum, puluerulento transmigrat vestigio. Meritò illum dignũ cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cœlestem vitam viuebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

Ieiunij magna virtus. Matth. 4. 3. Reg. 17. & 18.

4. Reg. 2. 3. Reg. 19. Elias plus meruit quando plus ieiunauit. 4. Reg. 2.

11. CAPITE tertio: Quid est ieiunium, nisi substantia & imago cœlestis? Ieiunium, refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium, vita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur.

Ieiunij commendatio.

Culpæ mors, excidium delictorum.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vnde Dominus ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentũ, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitium, & mœsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitẽdo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant.

Psal. 68.

Ieiunium culpam tegit. Psal. 31.

Abstinentia abluit vitium.

13. CAPITE septimo: Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, contra suam mutata naturã & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Daniel. 3. 6. Exod. 14. 17.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continẽtiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentum, alimentum salutis.

Ieiunium purificatio animæ.

Alimentum salutis.

15. CAPITE nono: Est ergò ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Recõciliationis sacrificiũ. Iudith. 8. Esther. 4.

16. CAPITE decimo: Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parâsti in conspectu meo mẽsam aduersùs eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio, & poculum illud inebrians sobrietate, cælestium sacramentorum siti quæritur. Ergò si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de iis dubitamus quæ in vsu humano sunt, quòd etiã suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autẽ omnis fames acceptabile ieiuniũ facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpę interfector est.

Psalm. 22.

Mercemur æterna.

Ieiuniũ culpæ interfector.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amarioribus pręoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui nõ queunt nisi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriantur: ità profundum animæ virtus ingressa ieiunij, culpam latentem interficit.

Ex D. Basilio desumpta similitudo.

Culpã latentem interficit.

18. IDEM in epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem, quorundam Iouinianistarũ errorem confutans: Audio homines * qui dicunt, nullum esse abstinentię meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes ęstimari precio, delirare eos qui ieiuniis castigent carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquàm fecisset, nunquàm scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si delitamentum putâsset. Gloriatur itaque, dicens: Sed castigo corpus meũ, & seruituti redigo, ne aliis prędicans, ipse reprobus inueniar. Ergò qui nõ castigant corpus suum, & volunt prædicare aliis, ipsi reprobi habẽtur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriã, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat; quàm incitamentum libidinis, incontinentię fomes, incendium cupiditatis? Quę istos Epicureos noua schola misit, non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prędicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vtilitatis? Fuerũt nobiscũ, sed nõ fuerũt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euãgelista Ioannes.

Abstinentiæ nullum esse meritum, hæresis antiqua.

** alias, Audio venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines qui dicunt.*

Confutatio. 1. Cor. 9.

Ex Epicureorum schola profecti.

1 Ioan. 2.

Sed

Hæresis ista ab apostatis monachis primũ cœpit.

Sed hic positi, primò ieiunabant, intra monasterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibriosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abiêrunt: deindè volentes redire, non recepti. Pleraque enim audiebã, quæ deberem cauere. Monueram, nihil profeceram. Efferuescentes itaque disseminare talia cœperunt, quibus incentores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdiderunt vtique quòd ieiunauerunt: Perdiderunt, quòd se aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt. Et paulò pòst: Quomodò igitur voluptas ad paradisum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exuit? Vndè & Dominus Iesus volẽs nos aduersùs diaboli tentaméta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali nõ possumus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculũ de voluptate intorsit, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vndè ait Dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei, & noluit facere, cùm posset, vt magis lectionis studio quã voluptatis, intẽdere nos salutari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit, adstruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium? Denique in posterioribus docuit, non facilè malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. Quid etiam sibi vult scriptura, quæ docet ieiunâsse Petrũ, & ieiunanti atque orãti de baptizandis Gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos sanctos, cùm ieiunẽt, tunc fieri præstantiores? Denique Moyses cùm ieiunaret, legem accepit. Et ideò Petrus cùm ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorúmque temporum vidit negocia. Aut quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluẽrimus peccata nostra: cùm scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat? Qui sunt ergò hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox ista est, dicentium: Manducemus & bibamus: Quos benè irridet Apostolus: dicens: Si secũdùm hominem pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cràs enim moriemur. Et quibusdam interiectis: O stultum Helisæum qui syluestribus * ramis & amaris pascebat prophetas: Immemorem scripturarũ Esdram, qui memoria scripturas reddidit: Insipiẽtem Paulum, qui gloriatur ieiuniis, si nihil prosunt ieiunia. Sed quomodò nõ prosunt, quibus vitia purgantur? Quæ si deferas cum humilitate, cum misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua virtutésque eius, spirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est.

Ieiunio & abstinentia redeundum ad paradisum, cœpit voluptatem.

Math. 4.

Christus ideò ieiunauit, vt nobis esset exemplo.

Math. 17.

Actor. 10. Sancti per ieiunium præstantiores sunt.

Exod. 34.

Daniel. 14. 9. & 10.

Tob. 4. 12.

Gentilibus comparantur ij qui detrahunt merito ieiunij

1. Cor. 15.

* rhamnis.

4. Reg. 4.

1. Esdr. 8.

2. Cor. 11.

Ieiuniis vitia purgantur.

Esai. 58.

Pinguescit anima.

Psalm. 22.

19. Leo Magnus sermone primo de ieiunio septimi mensis: Obseruantiam quidem vestram, dilectissimi, ità nouimus esse deuotam, vt animas vestras, non solùm legitimis, sed etiam voluntariis ieiuniis excolatis. Veruntamen adiicienda est huic studio etiã nostræ admonitionis exhortatio, vt si qui sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus communi abstinentiæ se obedienter adiungant, in quibus nos oportet sacratissimam consuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hostes nostros, diuinum mereamur auxilium. Res enim est præcipui operis, quã ex authoritate indicimus, & ex charitate suademus, vt paululùm edendi libertate compressa, castigationi corporũ & pauperum studeamus alimoniæ. Et ideò, dilectissimi, quia septimi mensis ieiunium nos celebrare conuenit, sanctitatem vestrã monemus, vt quarta* & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrũ Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur absolui per Christum Dominum nostrum.

Ieiunia quæ [illegible]

Per ieiunium contra omnes hostes diuinũ meremur auxilium.

Ex authoritate indicit Põtifex ieiuniũ.

Ieiuniũ quatuor temporum comprehendit feriam 4. 6. & sabbatum.

Sanctorum merita.

20. Sermone secundo: Misericordissimus rex saluberrimæ nos obseruantiæ ratione informauit, præfiniẽs nobis per temporum recursus, quosdam ieiuniorum dies, in quibus castigatione corporum virtus roboraretur animorum. Huius autem remedij munus, dilectissimi, etiam in isto qui septimus est, mense dispositum est, quod nos prompta conuenit alacritate suscipere, vt præter abstinentiam, qua quisque se peculiariter atque priuatim secundùm modum suæ possibilitatis exercet, hæc ipsa, quę omnibus simul inducitur, animosiùs celebretur. Nam in omni agone certaminis Christiani vtilitas continentiæ plurimùm valet, ità vt quidam sæuissimorum spiritus dæmonum, qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperiis, sola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, nisi in ieiunio & oratione. Grata ergò est Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirit suę saluti, quæ tantum præstat alienæ. In hac sanè obseruantia dilectissimi, quanuis nos omnes vnanimiter oporteat esse deuotos, si qui tamen sunt, quorum voluntati aliqua obsistat infirmitas, laborem, qui supra vires est corporum, redimant impendiis facultatum.

Stati ieiuniorum dies.

Ieiunium 7. mensis omnibus simul inducitur.

Math. 17. Marc. 9.

Terribilis diabolo ieiunantis oratio.

21. Sermone tertio: Ad exorandam, dilectissimi, misericordiam Dei, & ad renouandum statum fragilitatis humanæ, quantum valeant religiosa ieiunia, sanctorum prophetarum prędicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ cõmotionem, quã frequenter populus Israël merito iniquitatis inciderat, non nisi ieiunio protestantur posse placari. Vndè & Ioel propheta admonet, dicens: Hęc dicit Dominus Deus vester: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestum, quia misericors est, & patiens, & magnanimus, & multùm misericors. Et iterùm: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate plebem, sanctificate Ecclesiam. Quæ cohortatio, dilectissimi, nostris quoquè est amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis sunt necessariè prædicanda, vt in obseruantia sanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica præuaricatio, acquirat Christiana deuotio. Diuinarum nanque reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege cele-

Ieiunij vis.

Ioel. 2.

Ibidem.

Ieiunium publicum priuato præstat.

bratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ, similis ex omni parte præparatio, & eadē est vbiquè munitio. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse præstandam.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ac sabbati in 4. temporibus. Merita & orationes sancti Petri.

22. Et sermone quarto: Prædicationem nostram, dilectissimi, familiaris vobis adiuuat consuetudo, & ratio temporis commendat officium sacerdotis, nè aut onerosum videatur aut arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quæ cùm in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat. Vbi autem spiritus Dei, ibi libertas, quæ legem non timore exequitur, sed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Cùm ergò vos, dilectissimi, ad quædam quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruantię iugo subdimus, nec consuetudinē vobis carnalis populi indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid nobis atque illis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitûs nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrûm liberum sit, voluntariis castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatiùs, nunc verò districtiùs, repugnantes spiritui carnales cōcupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiórque deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiæ vnus animus & vnus est sensus. Publica enim præferenda sunt propriis: & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant igitur diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cælestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutiùs tamen & feliciùs dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale cōficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit, vt vbi est vna omnium causa, sit vna victoria. Et paulò pòst: Et cùm nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamen dies sunt ad castigationem communis obseruantiæ cōsecrari, vt anima, quæ terrenis adhuc desideriis implicatur, & curis seculi impeditur, ex interuallo saltem ad diuina respiret, & quia portio diuini agri est, dignos cælestibus horreis adferat fructus. Ibi enim spes est merendi, vbi fuerit diligentia seminandi. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, sperantes nos ità eius orationibus adiuuādos, vt Deus misericordiarum, ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat.

2. Cor. 3.

Obedientia mollit imperium.

Alia Christianorum atque Iudæorum ieiunia.

Ieiunium generale & publicum præfertur priuato.

Cur certa ieiuniorum tempora instituta.

Quarta & sexta feria & sabbatū ieiunij quatuor temporum. Orationes S. Petri. Ieiunij sacrificio placatur Deus.

23. Sermone quinto de eodem ieiunio septimi mensis: Sācitum, dilectissimi, in septimo mense ieiunium, ad communis deuotionis exercitia prædicamus, fidenter vos paternis cohortationibus incitantes, vt quòd fuit antè Iudaicum, vestra fiat obseruantia Christianum. Est enim omni tempore aptum & testamento vtrique conueniens, vt per castigationem mētis & corporis, misericordia diuina quæratur: quia nihil est efficacius ad exorandum Deum, quàm vt homo ipse se iudicet, & nunquàm desinat à venia postulanda, qui se scit nunquàm esse sine culpa. Et in fine: Quod ergò & sanctificationi corporū, & reparationi prosit animarum, quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato autē apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt sanctorū desideriorum consequamur affectum.

Ieiunia vtrique testamento congruunt.

Reparationi animarum prodest ieiunium.

4. & 6. feriæ ieiunium cum sabbati vigiliis.

Orationes S. Petri.

24. Sermone septimo: Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum nouerat, vt legem non solueret: ità veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quædam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudùm fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierēt obseruantiæ Christianæ. Quanuis enim varietates hostiarum, differentiæ baptismatum, & ocia sabbatorum, cum ipsa carnis circuncisione cessauerint, manent tamen ex ipsis voluminibus, & apud nos præcepta plurima moralia. Quòd igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporúmque nostrorū ieiuniū septimi mensis adsumimus, nō legalibus nos oneribus subiicimus, sed vtilitatem continentiæ, quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur: Quia in hoc potest super scribas & Pharisæos Christiana abundare iustitia, non euacuando legem, sed intelligentiam refutando carnalem. Nec enim talia nostra debent esse ieiunia, qualia erant illorū, quibus Esaias propheta, Spiritu sancto in se loquente dicebat: Neomenias vestras, & sabbata, & diē magnum nō sustineo, ieiunium & ferias, & dies festos vestros odit anima mea. Vndè Dominus ieiunandi formam discipulis tradens: Cùm ieiunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Et in fine: Quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autē apud beatum Petrum vigilias celebremus, cuius nobis orationes suffragabuntur & merita, vt quantumcunque fidelibus tribuitur bonum velle, tantum donetur & posse.

Ex veteri lege quænam Ecclesia obseruāda retinuerit, quæ non.

Ad purificationem animarum assumitur ieiunium.

Matth. 5.

Esaiæ 1.

Matth. 6.

4. & 6 feriæ ieiunium cum vigiliis sabbati.

Orationes & merita D. Petri suffragantur nobis.

25. Sermone octauo: Felicior semper parca tēperantia, quàm profusa luxuria: maiórque est lux humilibus, quàm superbis, & sublimior mens, quę inter prohibita atque permissa certiùs habet sperare cælestia, quàm amare terrena. Vt autem in hoc prouectu animus religiosus excellat, & ius suæ dominationis obtineat, subigēdo corpori castigatio est

est adhibenda ieiunij. Quod licèt generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem refertur, vt prosit núc voluntate non sumere, quod ab initio contra vetitum nocuit vsurpâsse, vt sicut illic concupiscentia vulneri, ità hic abstinentia sit saluti. Cui medicinæ, dilectissimi, cùm omne tempus sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quod Apostolicis & legalibus institutis videmus electum, vt sicut in aliis anni diebus, ità in mense septimo, spiritalibus nos purificationibus emundemus. Conuenientibus autem in vnum proposi-tum tribus studiis, oratione scilicet & eleemosyna atq; ieiunio, præstabitur nobis à misericorde Deo & cohibitio cupiditatum, & exauditio precum, & remissio peccatorum, per Dominum nostrum Iesum Christum.

Ieiuniũ propriè ad edendi diminutionem refertur.

Ieiunium 4. temporum ab Apostolis institutum.

Remissio peccatorum præstater oratione, ieiunio & eleemosyna.

26. SERMONE nono: Quod dudùm & traditio decreuit, & consuetudo firmauit, nec eruditio ignorat, nec pietas prætermittit. Sed quia sacerdotalis officij est, erga omnes Ecclesiæ filios curam habere cómunem, in id quod & rudibus prosit & doctis, quos simul diligimus, pariter incitamus, vt ieiunium quod nobis septimi mensis recursus indicit, fide alacri per castigationem animi & corporis celebremus. Et post pauca: ideò enim continentiæ obseruantia, quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere, sempérque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatũ pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleemosynis deleatur. Et in fine: Quartâ igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius nos meritis & orationibus credimus adiuuandos, vt misericordi Deo ieiunio nostro & deuotione placeamus.

Traditio & consuetudo ieiunij Septébris.

Cur 4. temporum ieiunia instituta.

Ad delendum peccata.

Feriæ 4. & 6. sabbati ieiuniũ & vigiliæ. Meritis & orationibus S. Petri adiuuamur.

27. IDEM Leo de ieiunio decimi mensis, sermone primo: Tria verò sunt, &c. vt suprà quęstione pręcedenti, A. testimo. secundo.

28. SERMONE secundo de ieiunio decimi mensis: Quid potest esse efficacius ieiunio? cuius obseruantia appropinquamus Deo, & resistétes diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtuti cibus, ieiuniũ fuit. De abstinétia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro cócupiscétiis moritur, virtutibus spiritus innouatur. Sed quia nó solo ieiunio animarum nostrarũ salus acquiritur, ieiuniũ nostrũ misericordiis pauperũ suppleamus. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatũ Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, quæ poscimus, impetrare possimus.

Nota ieiunij efficaciam.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ sabbati vigiliis. Merita S. Petri.

29. SERMONE tertio: Enecato omni semine vitiorũ, conualescat seges læta virtutũ. Ad quã diligentiam omni quidem nos tempore pietatis magister adhortatur: sed in his diebus, qui huic operi sunt specialiùs præstituti, maior animositas & cura est excitanda feruentior, nè quod piũ est agere nó indictum, impium fit negligere prędicatum. Decimi itaque mẽsis ieiunium, ad quod charitatem vestrã religioso proposito nouimus pręparatã, vnanimiter auxiliante Christo celebrantes, hortamur monentes, vt vnusquisque secundùm mensurã possibilitatis, quã accepit à Deo, in bonis operibus enitescat: quia & inimici nostri, qui nostra sanctificatione torquentur, in his diebus, quos ad maiorem obseruantiã nobis dispositos esse nouerunt, vehementiùs sæuiũt, & subtiliore insidiãtur astutia, vt aliis immittendo metũ inopiæ de largitatis expẽsis, aliis immittendo tristitiã de labore ieiunij, quã plurimos à consortio huius deuotionis abducant.

Rem à[?] agere ieiunium non indictũ, sed impium negligere prędicatum.

Diabolus benè agentibus magis insidiatur.

30. SERMONE quarto: Curandis igitur læsionibus, quas sæpè incidunt, qui cum inuisibili hoste confligunt, trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tẽtator eliditur. Et iis quidem præsidiis semper fidelis anima debet accingi, sed tunc studiosiùs præparari, cùm ij adsunt dies, qui propriè sunt ad hæc pietatis officia præstituti. De quorum ordine est etiã decimi huius mensis solenne ieiuniũ: quod non ideò negligendum est, quia de obseruantia veteris legis adsumptum est, tãquã hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatũ differentias, & auium pecudúmque hostias esse destiterunt. Illa enim quæ rerũ futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauẽre, finita sunt. Ieiuniorum verò vtilitatem, noui Testaméti gratia nó remouit, & cótinentiã corpori atque animæ semper profuturam, pia obseruatione suscepit. Quoniam sicut permanet apud intelligẽtiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, &, Diliges proximum tuũ sicut teipsum, & cętera talium mandatorum: ità quod in eisdem libris de ieiuniorũ sanctificatione & curatione pręceptũ est, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore omníque vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia contra concupiscentias vincunt, tẽtationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus, ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi beneuolentiam charitatis assumant, & in operibus misericordiæ se prudenter exerceant. Hæc itaque, vt adiuuante Deo, pia deuotione curentur, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius orationibus adiuti, in omnibus misericordiam Dei mereamur.

Per ieiunium, orationem & eleemosynam Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Præcepta cæremonialia veteris legis cur abrogata.

Quomodò ieiuniũ, quãuis in veteri lege præceptũ, ad Christianos pertineat.

Ieiunij vis & energia.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ vigiliis sabbati.

Orationibus S. Petri adiuti, misericordiã Dei meremur.

31. SERMONE quinto de eodem ieiunio: Huic autem operi (eleemosynarum) cùm omnia opportuna sint tempora, hoc nunc præcipuè aptum atque conueniens, in quo sancti Patres nostri diuinitùs inspirati, decimi mensis sanxẽre ieiunium, vt omniũ fructuũ collectione cóclusa, rationabilis Deo abstinentia dicaretur, & meminisset quisque ità vti abundantia, vt circa se abstinẽtior, & circa pauperes esse effusior. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in eleemosynis atque ieiuniis, & velociter ad diuinas conscendit aures talibus oratio eleuata suffragiis. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud præsentem beatissimum Petrũ vigilias celebremus: qui sicut experimur & credimus, pro cõmendatis sibi ouibus indesinenter pastorales prætendit excubias, exoraturus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrũ.

Efficax vndè fiat pro peccatis oratio.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigiliis sabbati.

S. Petri cura & intercessio pro Ecclesia Romana.

32. Sermone sexto de ieiunio decimi mensis: Euangelicis sanctionibus, dilectissimi, multùm authoritatis præbet doctrina legalis, cùm quædã de mandato veteri ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quòd Dominus Iesus Christus nõ venit legẽ soluere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nũciabatur aduẽtus, & peractis figuris, quas abstulit ipsa præsentia veritatis, ea quæ ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita, perseuerant, & quæ vtrique testamento erant cõgrua, nulla sunt commutatione variata. Ex iis autem est etiã decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua cõsuetudine celebrandũ: Quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vsus hominũ secundùm summæ prouidentiæ temperamentum terra produxit. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimũ Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

Quæ obseruationes Iudæorum abrogatæ, & quæ nõ.

Ieiunium Decembris.

Feriæ 4. & 6. ieiun. cũ vigiliis Sabbati. S. Petri orationes.

33. Sermone septimo: Subegit luxuriam continentia: humilitas arrogantiam propulsauit, & qui impudicitia sorduerant, castitate nituerũt. His autẽ conuersionibus, dilectissimi, prouidente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdam diebus, ab vniuersa ecclesia deuotionẽ obseruantiæ generalis exigerent. Quamuis enim pulchrum sit atque laudabile, vt singula quæque mẽbra corporis Christi, propriis ornentur officiis excellentioris tamẽ est actionis sacratiorisque virtutis, cũ in vnum propositum, piæ plebis corda concurrũt: vt illi cui sanctificatio nostra supplicium est, non solũ à parte, sed etiam à soliditate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admonẽs quodãmodò pro qualitate temporis sui, nè quisquã frigore infidelitatis obtorpeat, sed potiùs charitatis spiritu cõcalescat. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunem^9, sabbato autẽ apud beatissimũ Petrũ Apostolũ vigilias celebremus.

Ieiunij generalis maior vis.

Feriæ 4. & 6. ieiunium.

34. Et sermone octauo: Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ità per totius anni circulũ distributa sunt, vt lex abstinentiæ omnibus sit adscripta tẽporibus. Si quidem ieiunium vernũ in quadragesima, æstiuum in pentecoste, autumnale in septimo, hyemale autẽ in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuũ esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram, omnia elementa seruire, dum per ipsius mũdi cardines, quasi per quatuor Euãgelia, incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cũ ergò vniuersa vitia per continentiam destruantur, & quicquid auaritia sitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis soliditate superetur: quis non intelligat, quantũ nobis per ieiunia conferatur, in quibus indicitur, vt nõ solũ à cibis, sed etiam ab omnibus carnalibus desideriis tẽperetur? Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimũ Apostolum Petrum vigilias celebremus, qui & orationes & ieiunia & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

Ieiunia 4. tẽporum ex doctrina Spiritus sancti profecta.

Per continentiam vniuersa vitia superantur.

4. & 6. feriæ ieiuniũ cum vigiliis sabbati.

S. Pauli preces.

35. Idem de ieiunio Pentecostes sermone primo: Hodiernam, dilectissimi, festiuitatem descensione Spiritus sancti consecratam, sequitur, vt nôstis, solenne ieiunium, quod animis corporibúsq; curãdis salubriter institutum, deuota nobis est obseruantia celebrandum. Repletis namque Apostolis virtute promissa, & ĩ corda eorũ Spiritu veritatis ingresso, non ambigimus inter cætera cælestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritalis cõtinentiæ disciplinam de paracleti magisterio primitùs fuisse conceptam, vt sanctificatæ ieiunio mẽtes, conferendis sibi charismatibus fierẽt aptiores. Ij itaque doctores, qui exẽplis & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerũt, tyrociniũ militiæ Christianæ sanctis ieiuniis inchoârunt, vt cõtra spiritales nequitias pugnaturi, abstinẽtiæ arma caperẽt, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunem^9, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolũ vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritalib^9 inimicis, & à corporeis hostib^9 cõfidim^9 liberari.

Ieiunium Pentecosties ad curandas animas & corpora salubriter institutum magisterio Spiritus sancti.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ sabbatinis vigiliis. S. Petri orationes.

36 Sermone secundo: Dubitandũ non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in cõsuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spirit^9 prodire doctrina; qui nunc quoquè cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligãt. Nam cùm in die Pẽtecostes, quem à Pascha Domini quinquagesimũ celebram^9, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mẽtes maiori quàm vnquàm copia & clariore præsentia suæ maiestatis impleuerit: manifestissimè patet inter cætera Dei munera, ieiuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indiuisa subsequitur, tunc fuisse donatã, vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ità sit continentia origo virtutum.

Ex traditione Apostolica quænam proficiscantur.

37. Sermone quarto: Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ instituta doctrinæ, quæ ex diuinæ institutionis fonte manârunt, dubiũ non est, influẽte in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primùm ab eis obseruantiam fuisse conceptã, vt sancti obseruatione ieiunij, omnium virtutũ regulas inchoarent, quia multum ad præcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia contra incentiua omnium vitiorum continentiæ se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndè charitatem vestram solerter admonemus, vt per castigationem corporis & per opera pietatis, mundari ab omniũ peccatorum sorde cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimũ Petrũ Apostolum vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus ità nos per omnia credimus adiuuãdos, vt misericordia Dei & ieiuniis nostris adsit & votis, per Christum Dominum nostrum.

Continentia virtutum origo.

Ieiunij vis.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum sabbatinis vigiliis. S. Petri meritis & orationibus adiuuamur.

38. Idem Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Scientes dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimæ dies, in quorum obseruantia omnes præteritæ desidiæ castigantur, omnes negligẽtiæ diluuntur, ad hoc totam vim suæ malignitatis intendunt, vt celebraturi sanctum Pascha Domini, in aliquo inueniamur indigni, & vndè nobis obtinenda erat propitiatio, indè contrahatur offensio. Accedentes ergò, dilectissimi, ad Quadragesimæ initium, id est, ad diligentiorem Domini seruitutem, quia quasi ad quẽdam agonem sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos præpa-

Quadragesimalis obseruãtia ieiunij diluuntur negligentiæ.

Obtinetur propitiatio.

præparemus, & intelligamus quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementius ab aduersariis impetendos. Sed fortior est, qui in nobis est, quã qui aduersùm nos est, & per ipsum validi sumus, in cuius virtute confidimus: quia ob hoc Dominus se tentari à tẽtatore permisit, vt cuius munimur auxilio, eiusdem erudiremur exẽplo.

[illegible] quadragesima religiosius [illegible]

39. SERMONE secundo: Parùm religiosus alio tẽpore demonstratur, qui in his diebus religiosior non inuenitur. Vndè opportunè auribus nostris lectio Apostolicæ prædicationis insonuit, dicens: Ecce nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid salubrius his diebus in quibus, vitiis bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur?

Quando maxime [illegible]

40. SERMONE tertio: Quia dũ mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prætẽdere, & tunc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebrãda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populũ Christianum, vt ad paschale festum quadraginta dierum continentia se præpararet. Cuius purificationis ratio etiam nos ad obseruantiã suæ salubritatis inuitat, & diligentiã nobis propositæ castigationis indicit. Quanto enim sanctiùs quisque hos dies inuenietur egisse, tanto probabitur Pascha Domini honorâsse religiosiùs. In diebus igitur sanctorũ ieiuniorũ pietatis opera, quibus semper studendum est, abundantiùs exequamur.

Obseruantia religiosa Quadragesimæ.

41. SERMONE quarto: Prædicaturus vobis (dilectissimi) sacratissimum maximúmq; ieiuniũ, quo aptiùs vtar exordio, quàm vt verbis Apostoli, in quo Christus loquebatur, incipiã, dicámque quod lectum est: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quanuis enim nulla sint tempora, quę diuinis nõ sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiã pręstetur accessus: nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spiritales profectus moueri, & ampliori fiducia oportet animari, quando ad vniuersa pietatis officia, illius nos diei, in quo redẽpti sumus, recursus inuitat, vt excellẽs super omnia passionis Dominicæ sacramentum purificatis & corporibus & animis celebremus. Debebatur quidẽ tantis mysteriis ità ineffabilis deuotio, & continuata reuerẽtia, vt tales permaneremus in cõspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dúmque per varias actiones, vitæ huius solicitudo distenditur, necessè est de mundano puluere etiã religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mẽtium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerẽt. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, & purificãdis animis atq; corporibus sacratiùs institutos, præceptis Apostolicis obedire curemus, emundãtes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus. Et in fine: Secunda igitur & quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autẽ apud S. Petrũ vigilias celebremus, qui cõmẽdati sibi gregis curam habere non desinẽs, custodiam nobis de suis precibus obtinebit, auxiliante Deo nobis per omnia.

1.Cor.6. Cur religiosius transigendum Quadragesimale tempus.

Ad reparandã animum puritatem certũ [illegible] tẽpus institutũ.

[illegible] ad culpas aliorum temporum [illegible] per opera pia. 2.Cor.7.

Feria 4. & 6. [illegible] sabbatis vigiliæ sancti Petri [illegible].

42. SERMONE quinto: Quando oportuniùs, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cum ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referuntur? quæ vt digniùs celebremus, saluberrimè nos quadraginta dierũ ieiunio præparemus. Non enim ij tantùm, qui per mortis Christi resurrectionisque mysterium in nouã vitã baptismo sunt regenerante venturi, sed etiã omnes populi renatorum vtiliter sibi & necessariè præsidium huius sanctificationis adsumunt: illi, vt quæ nondùm habent, accipiant: isti, vt accepta custodiant. Dicente nanque Apostolo: Qui stat, videat nè cadat: nemo est tãta firmitate suffultus, vt de stabilitate sua debeat esse securus. Vtamur igitur, dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & solicitiore cura, cordis nostri piacula tergamus. 1.Cor.10.

Quadragesimę ieiunium cur a omnibus suscipiendum.

43. SERMONE sexto: Quod ergò, dilectissimi, in omni tẽpore vnũquenque conuenit facere Christianum, id nũc soliciti͡ùs est & deuotiùs exequẽdum, vt apostolica institutio quadraginta dierum ieiuniis impleatur, non ciborum parcitate tantũmodò, sed priuatione maximè vitiorum.

44. SERMONE nono: In omnibus solennitatibus Christianis non ignoramus paschale sacramentũ esse præcipuum, cui condignè & congruè suscipiendo totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram præsentes vel maximè dies exigunt, quos illi sublimissimo diuinæ misericordię sacramento scimus esse cõtiguos. In quibus meritò à sanctis Apostolis per doctrinã Spiritus sancti maiora sunt ordinata ieiunia, vt per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, ageremus, sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque secura est expectatio promissæ beatitudinis, vbi est participatio Dominicę passionis.

Apostolica institutio.

Sanctis Apostolis cur ante passionem Domini Quadragesimale ieiunium institutum. Rom.8. Nota.

45. SERMONE decimo: Considerantes autẽ, quid per crucem Domini adapta est vniuersitas mundi cognoscimus ad celebrandum paschæ diẽ, meritò nos quadraginta dierum ieiunio præparari, vt digni possimus diuinis interesse mysteriis.

46. SERMONE vndecimo de Quadragesima: Appropinquante autẽ festiuitate paschali, adest maximum sacratissimúmque ieiunium, quod obseruantiam suî vniuersis fidelibus sine exceptione denunciat: quia nemo tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior.

Quadragesimæ ieiunium vniuersale.

47. ET sermone duodecimo: Appropinquãte, dilectissimi, solennitate paschali, sic est pręcurrenda consuetudo ieiunij, vt nos quadraginta dierum numerus ad sanctificationem corporis & mentis exerceat. Suscepturi enim festorum omniũ maximum festum, ea nos debemus obseruantia preparare, vt in cuius sumus resurrectione conresuscitati, in ipsius inueniamur passione cõmortui. Et paulò pòst: Continentia nutriendis atque seruandis animi & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Vndè in cælestibus Ecclesiæ disciplinis, multùm vtilitatis adferũt diuinitùs instituta ieiunia, vt dum continentiæ legibus carnalis subiicitur appetitus, motus quoq; interior tẽperetur: vt sicut corpus à cibis, ità mẽs ab iniquitate ieiunet.

Diuinitùs institutorum ieiuniorum vtilitas.

V.

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici Ieiunij conuellunt atque contemnunt?

a 1. Tim. 4. a Coloss. 2. c d Deut. 14. a b Can. Apost. 50. & 52. Concil. Gangrensi can. 2. 1. Tolet. in assertione fidei. Bracar. 1. can. 14. & 32.

b lib. 30. contra Faust. c. 5. & de morib. Manich. c. 13. & 14. Cont. Adimant. cap. 14. Item Theodoret. in Epitome diuinorum decret. cap. de abstinent. Bern. serm. 66. in Cantica. Isidor. lib. 1. de off. Eccle. cap. 44. Gen. 1. d 2. c 9. a Leu. 10. b Num. 6. a Iudic. 13. a c Hier. 35. a b d Dan. 1. b c [illegible] Matt. 3. 3 Marc. 1. a Lucæ 1. b Actor. 15. de Roma. 14. d 1. Corinth. 8. d 1. Tim. 5. d Sexta syn. Cōstātinop can. 56. Greg ad August. Anglor. Episc. teste Grat dist. 4. & suo par. 4. c 29. Athan. in vita Antonij. Hiero. in vita Pauli eremitæ, & Hilarionis. Epiphan. in compend. orth. eccl. Cathol.

c Hæresi 75. & August. hæresi 53. Item Damascenus de hæresibus.

d Hieron in Epist. ad Galat. cap. 4. Leo serm. 3. & 4. de ieiunio 7. mēsis, & serm. 4. de quadragesima. Basil. orat. 2. de Ieiunio.

e Lib. 2. August. hæresi 82. & Ambrosi. epist. 82.

f August. epist. 118. ad Ianuar. cap. 2.

g Roman. 13. b

h Aug. epist. 86. Epiphan. in compēdiar. [illegible] Calixt. epist. 1. ad Benedictum. Leo serm. 1. & 2. de pentecoste. [illegible] 8. & 9. de ieiunio [illegible] & serm. 8. de Ieiunio [illegible] Rabā. lib. 2. de institut. cleric. c. 24. Concil. Mogun. cap. 34. Salegunstad. can. 2. Bernard. in vigil. Andreæ.

i Ignat. ad Phil. Epiphan. in cōpendiar. doctr. Theophilus Alex. lib. 3. Paschal. Maximus in ser. de quadrag. Itē Ambr. Aug. Leo & Bernard. de eadem. Orig. [illegible] in Leuit. Isidor. 1. off. Eccl. cap. 45. August. epist. 119. c. 15. & in psalm. 110.

k Canon. 68.

l [illegible] Bracar. can. 9. 4. Carthag. can. 63. Turon. can. 5. Agath can. 12.

m Ca. 19. Item. Mogunt. c. 35.

n [illegible] Tolet. [illegible] in epist. [illegible] Theophilum Alex. lib. 3. [illegible]

o [illegible] August. serm. [illegible]

p Hieron. epistol. 54. contra Montanū. ad Marcellam.

A. Primùm admonendi sunt isti, nè falsò Catholicis affingant, quòd Apostolus [a] detestatur, & Ecclesia semper dānauit in Iudæis, Manichæis & Priscillianistis: quòd videlicet aut secundum legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manicheo [b] respōdet, quòd à carnibus abstinent, edomandi corporis causa id faciūt, propter animam ab irrationalibus motibus ampliùs humiliandā, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinēt, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus atque tēporibus, sicuti per Quadragesimam fermè omnes. Sic Augustinus. Atque ante illum idipsum etiam docet Epiphanius: vbi confutat Aerianā [c] hæresim, quæ stata Ecclesiæ Ieiunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

B. Quòd autem in publicis [d] ieiuniis, sicut & in precationibus & feriis, ratio temporis obseruatur, id ordinem & concordiam publicam in Ecclesia cōfirmat, illustrat ac promouet. Deindè priuata ieiunia non ità multi quidem imponerent sibi, vtpotè naturali carnis amore ventrísque studio ad suscipienda ea impediti.

C. Iam quòd magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, sedulóque obseruare, tā apertè probat Hieronymus [e] contra Iouinianum, hac de re ampliùs vt à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesię obseruandis, ídque ad scandalum [f] euitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, vt Apostolus [g] dixit.

D. Constat autem, sicut omnium ætatum [h] scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse constantem, & indè ab initio fuisse, vt diebus quibusdam, pręsertim [i] Quadragesimę, Ieiunium hoc Ecclesiasticum obseruaretur. Ità docent Canones [k] Apostolorum & Sacrosanctę [l] Synodi Gangrensis quidem [m] Anathemate eos ferit, qui communia totius Ecclesię Ieiunia contemnunt Toletana [n] verò communione eos priuari iubet, qui sine ineuitabili necessitate & euidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

E. Et singularis Patrum est ardor in commendando, vrgendo, & exigendo [o] ieiunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidem ab [p] Apostolis institutum videri volunt. Ab hoc Patrum spiritu

spiritu sunt alieni, qui ieiuniorum legem sibi alíisque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi [q] carnem cum vitiis & concupiscẽtiis nolunt crucifigi, ac proindè quæ sunt [r] spiritus, non sapiunt: sed spiritum [s] potiùs extinguunt, aduersùs doctrinam Apostolicam. Deindè palàm obsistunt Ecclesiæ matri, immò etiam [t] CHRISTO in Ecclesia sponsa [v] loquenti atque præcipienti: vndè sibi certam [x] damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesia nobis vsque commẽdatum ieiuniorum institutum, abrogant repudiántve.

q Galat. 5. d
r 1. Cor. 2. d
s 1. Thess. 5. c Maximus in Litaniis.
t August. in epist. 86. ad Casulanum.
v Lucæ 10. c Matth. 18. c 1. Corinth. 14. g [1.] Thessal. 2. c Actor. 15. e Hierem. 35. b d 2. Machab. 6. d e f 7. a
x Rom. 13. a Leui. 23. e 1. Reg. 14. d f 3. Regum 13. e Concil. Tridẽt. sess. vltim. Aug. tractat. 73. in Ioan. Ambros. serm. 25. & 36. Chrysost. hom. 12. in 1. ad Timo. 1. Raba. lib. 2. de instit. cler. c. 25.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Timotheũ quarto: Spiritus autẽ manifestè dicit, quia in nouissimis tẽporibus discedent quidã à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquẽtiũ mendacium, & cauteriatam habentium suam cõscientiam, prohibẽtium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarũ actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatẽ. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciẽdum quod cũ gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

2. AD Colossenses secundo: Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorũ, corpus autem Christi. Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquàm viuentes in mundo, decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secũdùm præcepta & doctrinas hominũ, quæ sunt rationem quidem habentia sapientię in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. DEVTERONOMII decimoquarto: Nè comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis: Bouem, & ouẽ, & caprã, ceruum & capream, bubalum & tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autẽ quæ ruminant, & vngulã non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporem, chœrogryllum: quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immũda erunt vobis. Sus quoquè, quoniã diuidit vngulã, & non ruminat, immunda erit, carnibus eorũ non vescemini, & cadauera nõ tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morãtur in aquis. Quæ habẽt pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, nè comedatis, quia immunda sunt. Omnes aues mũdas comedite. Immundas nè comedatis: aquilam scilicet, & gryphum, & haliæetum, ixon, & vulturem ac miluũ iuxta genus suum, & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuam, & larũ, atq; accipitrẽ iuxta genus suum: herodium ac cygnũ, & ibin, ac mergulũ, porphyrionẽ, ac nycticoracẽ, onocrotalum, & charadriũ, singula in genere suo: vpupam quoquè, & vespertilionẽ. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundũ erit, & nõ comedetur. Omne quod mũdũ est, comedite. Quicquid autem morticinum est, nè vescamini ex eo.

4. CANONE quinquagesimo Apostolorũ: Si quis Episcopus, presbyter, vel diacon⁹, vel omninò ex sacerdotali numero, à nuptiis, carnibus & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationẽ abstinet, oblitus quòd omnia valdè bona, & quòd masculinum & fœmininũ fecit Deus hominem: sed blasphemãs calumniatur opificiũ, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia eiiciatur. Similiter & laicus.

Abstinentes à cibis propter abominationem.

Gen. 1.

5. ET canone 52. Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in festis diebus carnem & vinũ non sumit abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat inustam conscientiam propriam, & sit multis offensionis causa.

6. CONCILIVM Gangrense canone secũdo: Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem & idolothytum & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquàm eò quod ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

7. CONCILIVM primum Toletanum in assertione fidei: Si quis dixerit vel crediderit, carnes auium seu pecudũ, quæ ad escã datæ sunt, non tantũ pro castigatione hominũ abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit. Si quis in errore Priscilliani sectã sequitur, vel profitetur, vt aliud in salubri baptismo cõtra sedẽ sancti Petri faciat, anathema sit.

8. CONCILIVM primum Braccarense canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carniũ, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ità abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

9. ET canone trigesimosecundo: Item placuit, vt quicunque in clero cibo carnium non vtũtur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogãtur. Quod si contempserint, secundùm quod de talibus sancti Patres antiquitùs statuerunt, necesse est pro suspicione hæresis huius, hos excõmunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. AVGVSTINVS libro trigesimo contra Faustum Manichæum, capite quinto: Audi quod confiteris te non videre, qua mente & cõsilio hoc aduersùm vos capitulũ proferamus: nõ quòd à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod nõ intel-

1. Tim. 4.

ligitis: & vndè iam quantùm sufficere videbatur, in superiorib⁹ partibus operis huius locutus sum, & Christiani, non hæretici, sed catholici, edomādi corporis causa propter animam ab irrationalibus moribus ampliùs humiliandā, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus verū à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque tēporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes, quātò magis quisque vel minùs seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundā dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali: ac per hoc eas, tanquā immundiora & truculentiora Dei vestri vincula, exhorrentes abiicitis. Et paulò pòst: Cùm enim Apostolus dixisset, Abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelib⁹: secutus, ait: Et iis q cognouerūt veritatē: quoniā omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarū actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hæc sunt quæ negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis huiusmodi tēperatis, quòd non significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Qua in re creatorem eorum sine dubio blasphematis: hoc est quòd pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergò mirari hoc de vobis tantò antè à sancto Spiritu prophetatum.

Cur Catholici abstineant à carnibus &c.

Qua intentione Manichæi abstinent &c.

1. Tim. 4.

11. Idem in libro de moribus Manichæorum, capite decimotertio: Nisi fortè quòd non vescimini carnibus, & vinum non bibitis, signaculum oris mirandum & laudandum putatis. Quod quæro à vobis quo fine faciatis. Finis enim, quò referūtur ea quæ facimus, id est, propter quē facimus quicquid facimus: si non solùm inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sunt: sin ille iure meritóq; culpatur, quem spectamus & intuemur, cū in aliquo versamur officio, id quoquè officium nemo improbandum vituperandúmque dubitauerit. De Catilina memoriæ proditum est, quòd frigus, sitim, famē ferre poterat. Hæc erāt illi spurco sacrilegóq; etiam cum Apostolicis nostris communia. Vndè ergò discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi fine illo, quem diuersissimum sequebatur? Nanque ille ista tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates: illi cōtrà, vt eas premerēt, & dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cùm catholicarum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere: Etiam mula virgo est. Temerè id quidem, propter imperitiā Catholicæ disciplinæ, sed tamen significantes vanam esse continentiam istam: nisi ad aliquem rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & Catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinentiam, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed nè in vestram incidam temeritatem, non id præpropere faciam, sed discutiam primò, quo ista fine faciatis. Iam enim constat inter vos, vt opinor, huiuscemodi moribus nihil aliud esse quærendum. Si ergò parsimoniæ gratia & coercendæ libidinis, qua escis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo. Sed non ità est.

Quo fine quidque fiat, intuendum.

Abstinentia [illegible]

12. Et capite decimoquarto: Apparet igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & à vino sit abstinendum. Is finis est triplex: Ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi solet, atque in tali potu vsque ad ebriositatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem, propter illa quæ sacrificantur atque libantur. Et quod maximè commendandum est, propter charitatem, nè imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas. Vos autem immunda esse obsonia dicitis, cùm dicat Apostolus: Omnia munda esse, sed ei malū esse, qui per offensionem manducat. Et prorsùs credo vos istis epulis inquinari, eo ipso quo immunda esse arbitramini. Ait enim: Credo & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per seipsum, sed ei qui existimat aliquid commune illum immundum & inquinatum vocâsse.

Ad cōprimendam delectationem cibi aut potus.
Ad tuendam infirmitatem.
Propter scandalum.
Rom. 14.

13. Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimoquarto: De carne autem non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apostolus non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcepit, sicut isti existimant, & errantes in errorem præcipitant, quibus talia persuaserunt: sed cùm ipse posuerit causam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli epistola totum locum huic sermoni contexere, vt & causa manifestiùs appareat, cur hoc Apostolus dixerit, & istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes quæ suprà & infrà scripta sunt, ex quibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergò Apostolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in disceptationibus cogitationum &c. Nunquid eget cuiusquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus dixerit, & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt, quibus circunueniant imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus secundùm fidem, & ei esse immunda, qui putat immunda, & tunc esse ab eis temperandum, cùm per offensionem accipiuntur: id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, nè incidat in carnem immolatitiam, & ideò eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorū id facere, & ex eo grauiter offendi, cùm ipsa immolatitia caro, si ex fide à nesciente accipiatur, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apostolus interrogare vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem, & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit, cùm dicit, In nouissimis temporibus futuros quosdam, prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos Deus creauit. Hos enim propriè designat, qui non proptereà temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

Rom. 14.
Hæreticorum fraus in citandis scripturis.
Rom. 14.
Expositio c. 14. ad Rom.
1. Cor. 10.
Rom. 14.
Tit. 1.
1. Tim. 4.
De quibus loquatur Paulus in epist. ad Tim. c. 4.

Quæ intentione hæretici Encratitæ, & quæ Ecclesia à cibis abstinet.

14. THEODORETVS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abstinentia: A vino autem, & ab esu carnium, & ab aliis eiusmodi abstinentiã, non similiter ac hęretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab iis, tanquàm abominandis, abstinendum esse censent. Ecclesia autem nihil horum decernit: neque enim eorum prohibet participationem, & ideò alij quidẽ permissis à lege bonis & voluptatibus securi fruuntur, alij verò ab eis abstinẽt: nullus autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eũ qui comedit. Nã & abstinentia & escus participatio, sunt in mentis potestate. Porrò autẽ vita monastica non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedẽtẽ non spernat: & qui non comedit, comedentem nõ iudicet. Et rursùs: Omnia munda, sed malum est homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipsos impios in epistola ad Timothæum repræhẽdens, hæc scripsit: Spiritus autem manifestè dicit quòd in nouissimis temporibus aberrabunt quidã à fide, &c. Et Corinthiis etiam iussit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & eum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur, securè participẽ esse iussit, nisi fortè aliquis significauerit, aliqua ex obsoniis, fuisse immolata. Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoquè Dominus de seipso dixit: Venit filius hominis, comedens & bibẽs, & dicunt: Eccè homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorũ. Et cũ pascha perageret, agnum comedit, scilicet cum discipulis: & ad nuptias vocatus, non solùm non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus est. Encratitarum ergò seu Abstinentium errorem diuina etiam decreta, pulchrè conuincunt. Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur.

Monachorũ abstinentia sicut & vita, liberè suscipitur.
Rom. 14.
1. Tim. 4.
1. Cor. 10.
Matth. 11.
Matth. 26.
Ioan. 2.

15. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cãtica: Superest vt & de residuo Apostolicę prophetiæ istos aliquantulũ exagitemus. Abstinent nanque hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoquè hæreticos se probantes, nõ sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdùm abstineo, sed abstinẽtia mea satisfactio est pro peccatis, nõ superstitio pro impietate. Nũ redarguimus Paulum quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, nè, dũ nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, & nè improperet etiam mihi propheta quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, nè distentio sanè ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si nõ idcircò quia ex coitu, sed nè ad coitum prouocent. Cæterùm quid sibi vult, quòd ità generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signãter expressa. Veruntamen si de regula Medicorũ hæc profers nobis, non repræhendimus curã carnis, quam nemo vnquàm odio habuit, si tamẽ nõ nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola: etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinẽ. At si de insania Manichæi præscribis beneficẽtiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius, immundũ decernas, & tanquàm à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas.

1. Tim. 4.
Nõ abstinere, sed hæreticè abstinere, hæreticum facit.
Abstinet Bernardus, vt satisfaciat pro peccatis.
1. Cor. 9.
Ephes. 5.
A carnibus cur abstinebat Diuus Bernardus.
Leuit. 26.
Esa. 23.
A lacticiniis, ouis, &c. quomodò Christianè abstinetur.
Ephes. 5.
Ad domandã carnem & libidinem frenandam.
1. Tim. 4.
Manichæi cur abstinẽt à cibis.

16. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite quadragesimoquarto: Carnes autem & vinum post diluuium hominibus in vsum concessa sunt. Nam initiò permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est, Lignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escam. Posteà verò per Noë data sunt in esum cũcta animalia, vini quoquè tunc attributa licentia est. Sed postquàm Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspẽderat, etiam in tẽporum fine retraxit, loquẽs per Apostolum suum: Bonum est non manducare carnẽ, & non bibere vinum. Et iterùm: Qui infirmus est, olera mãducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur, sed quia earum epulę carnis luxuriam gignunt, fomes enim ac nutrimentũ omnium vitiorum sunt. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & hanc destruet. Piscem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apostoli prohibuerunt.

Carnis esus ac vini potus quando cœperit.
Gen. 1.
Gen. 9.
Rom. 14.
Cur esus carnium prohibetur ab Ecclesia certis temporibus.
1. Cor. 6.
Ioan. 21.

17. GENESIS primo: Dixítque Deus, Eccè dedi vobis omnem herbam afferentem semẽ super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

18. ET capite secundo: Præcepítque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem sciẽtiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono: Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: Excepto, quòd carnem cum sanguine non comedetis.

20. LEVITICI decimo: Dixítque Dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, nè moriamini: quia pręceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernẽdi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatísque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

21. NVMERORVM sexto: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione & quicquid ex vua exprimitur, non bibẽt: vuas recentes siccásque non comedẽt cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad

acinum, non comedent.

22. IVDICVM decimotertio: Erat quidã vir de Saraa & de stirpe Dan, nomine Manuẽ, habẽs vxorem sterilem. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium. Caue ergò nè bibas vinum ac siceram, nec immundum quicquam comedas. Et paulò post: Dixítque angelus Domini ad Manuẽ: Ab omnibus quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram non bibat; nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

23. HIEREMIÆ trigesimoquinto: verbũ quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filij Hasaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domũ Rechabitarũ. Et introduxi eos in domũ Domini, ad gazophylacium filiorũ Hanan filij Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylaciũ principum, super thesaurum Maasiæ filij Selum, qui erat custos vestibuli. Et posui coram filiis domus Rechabitarũ scyphos plenos vino & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui responderunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergò voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ità vt non biberemus vinum cũctis diebus nostris: nos & mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum & sementem nõ habuimus: sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noster, &c. Dominis autẽ Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodîstis omnia mãdata eius, & fecistis vniuersa quę præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Nõ deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus:

24. DANIELIS primo: Proposuit autẽ Daniel in corde suo, ne pollueretur de mẽsa regis, neque de vino potùs eius, & rogauit eunuchorum præpositum, ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorũ. Et ait princeps eunuchorũ ad Danielem: Timeo ego dominum meum regẽ, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coæuis vestris, condemnabitis caput meũ regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem & Azariam: Tenta nos, obsecro, seruos tuos diebus decem, & dẽtur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cũ seruis tuis. Qui audito sermone huiuscemodi, tentauit eos diebus decem. Post dies autẽ decem apparuerunt vultus eorũ meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui vescebantur cibo regio. Porrò Malasar tollebat cibaria, & vinum potûs eorũ: dabátque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus sciẽtiam & disciplinam in omni libro & sapiẽtia: Danieli autem intelligẽtiam omnium visionum & somniorum.

25. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comẽdi, & caro & vinum nõ introiẽrunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.

26. MATTHÆI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: Esca autẽ eius erat locustæ & mel syluestre.

27. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

28. LVCÆ primo: Ait autem ad illum angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & vxor tua Elizabet pariet tibi filium, & vocabis nomẽ eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebũt. erit enim magnus coram Domino: & vinum & sicerã nõ bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

29. ACTORVM decimoquinto: Propter quod ego iudico (ait Iacobus) nõ inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, vt abstineant se à contaminationibus simulacrorũ, & fornicatione: & suffocatis, & sanguine. Et paulò pòst: Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos benè agetis.

30. AD Romanos decimoquarto: Itaque quę pacis sunt, sectemur, & quæ ædificationis sunt inuicẽm custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt mũda: sed malum est homini qui per offendiculum mãducat. Bonum est non mãducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scãdalizatur, aut infirmatur.

31. PRIORIS ad Corinthios octauo: Videte autẽ ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet sciẽtiam, in idolis recumbentem: nónne conscientia eius cùm sit infirma, ædificabitur ad manducãdũ idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scãdalizat fratrem meum, nõ mãducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

32. PRIORIS ad Timothæum quinto: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequẽtes tuas infirmitates.

33. CA-

33. CANON quinquagesimussextus sextæ Synodi Constantinopolitanæ: Accepimus in Armeniorũ regione & in aliis locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam oua & caseũ comedere. Visum est ergò & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quę est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidẽ sunt fructus & fœtus eorũ à quibus abstinemus. Si autem hoc non seruauerint, si sint quidem Clerici, deponantur: sin autem Laici, segregentur.

34. GREGORIVS Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & Iuone parte quarta, capite vigesimonono, vt suprà quæstione præcedenti, A. testim. vigesimoseptimo.

35. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Inediæ autem & vigiliarum intantùm patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquã biduo, triduóque sic permanens, quarta demùm die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potúmque aquæ perparuum. De carnibus verò & vino meliùs tacere puto, quàm quidquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidẽ Monachorum istiusmodi escæ in vsu habeantur. Ibidem: Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora captãti, orationibus etiam dedito, introëuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

36. HIERONYMVS in vita Pauli eremitæ: Cibum & vestimentum ei palma præbebat. Quod nè cui impossibile videatur, Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iũgitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quã gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur iis, qui non crediderint: quia omnia possibilia sunt credentibus.

37. IDEM in vita sancti Hilarionis: Erat autem tũc annorum quindecim, &c. Igitur sacco tantũ mẽbra coopertus & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagúmque rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm caricas post solis occasum comedens. Et paulò pòst: A vicesimoprimo anno vsque ad vicesimũ septimum, tribus annis dimidium lentis sextariũ madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cũ sale & aqua. Porrò à vicesimoseptimo vsque ad tricesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsque ad tricesimumquintum, sex vncias hordeacei panis & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiẽs autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine & pumicea quadã scabredine contrahi, ad superiorem victum adiecit oleum: & vsque ad sexagesimumtertium vitæ suæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecùs aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustãs. Indè cùm se videret corpore defatigatum, & propinquàm putaret imminere mortẽ, à sexagesimoquarto anno vsque ad octogesimũ pane abstinuit, incredibili feruore mẽtis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissiùs viuere. Fiebant autem ei de farina & cõminuto olere sorbitiũculæ, cibo & potu vix quinq; vncias appendentibus: sicq; cõplens ordinẽ vitæ, nũquàm ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiuniũ.

38. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Sunt prætereà aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quę in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibúsque & volatilibus ac piscibus, ouo item ac caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secũdùm proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus verò & reliquis vescuntur. Alij verò à volucribus abstinent, vtuntur autem ouis & piscibus. Alij neque ouis vescuntur, alij piscibus solis. Alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij autem neque caseum sumũt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

39. IDEM hæresi septuagesimaquinta contra Aërium: Erat Aërio sermo furiosus magis, quàm humanę conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum. Hæc enim Iudaica sunt, & subiugò seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potiùs in die Dominica ieiunent, quarta verò & prosabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo manè obsonantur, carnéque ac vino venas suas explentes, cachinnãtur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiũt. Tametsi enim renunciatorium habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipsos, sed multo plus carnis esus & vini potus: nisi fortasse rari aliqui in medio ipsorum ex propria voluntate hoc velint, verùm plerique ipsorum magis vtuntur largis eduliis, carnis esu & vini potu, velut sæpè dixi. Hæc sunt quę Aërius in mundo euomuit. Et paulò pòst confutans eius sententiam, ait Epiphanius: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quam panem & salem & aquã, qualémque diem agere, & quomodò dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit? hic ne seductus homo, qui etiam nunc superest, & hucusquè in

Abstinentia ab ouis & caseo, sicut ab omni mactabili, cõmendatur tẽpore Quadragesimæ.

Antonij abstinentia.

Delectus ciborum apud antiquos monachos.

Admirabilis abstinentia monachorũ quorundam, atque incredibilis iis qui non credunt. Marc.10.

Hilarionis adhuc adolescẽtis abstinentia & delectus ciborum.

Post annum 21.

Post 27. annũ.

Post 35. annũ.

Ab anno sexagesimoquarto ...

Nũquàm antè solis occasum soluit ieiunium.

Abstinẽtia & delectus ciborum in Ecclesia varius. 1.Cor.3.

Certos ieiuniorum dies oppugnat Aëriana hæresis iisdem argumentis quibus Luterana, &c.

Abstinentia hebdomadæ sanctæ.

Attendant ad patres suos, qui in parasceue curant cutem.

Ieiunium feriæ 4. & 6.

Citat constitutiones Apostolorum, lib. 5. c. 22.

Delectus ciborũ in hebdomada sancta.

Canon 69. Constit. Apostol.

mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt? Habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quique etiam à patribus traditum acceperunt, quemadmodùm etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodò Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itémque traditiones. Deindè verò si non de eodē argumento quartarum & prosabbatorum iidem Apostoli in constitutione dixissent, etiam aliter vndiquè demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribūt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequā esset Aërius, & qui ab ipso appellantur Aeriani. Fortassis enim & ob hoc iustissimum nomē accepit: Aeriū enim spiritum habebat ex immunditia, quod ab aerijs spiritibus prauitatis, in ipso contra Ecclesiam habitauit.

Traditio Ecclesiastica.

Ca. 21. lib. 5.

40. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quod vult deū, hæresi quinquagesimatertia: Aeriani ab Aerio quodā sunt nominati, qui cùm esset presbyter, doluisse fertur, quòd Episcopus nō potuisset ordinari, & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationē non oportere, nec statuta solēniter esse celebrāda ieiunia, sed cùm quisque voluerit, ieiunandum, nè videatur esse sub lege.

Aeriana hæresis.

Statos ieiuniorum dies abrogat Aeriani, & voluntaria ieiunia esse libera.

41. IOANNES Damascenus in libro de hæresibus: Aeriani ab Aerio Pontico dicti sunt. Fuit autem sacerdos Eustachij episcopi eius, cui Arrianæ hæreseos crimen obiectum est, filius. Cúmque sibi episcopatum denegatum videret, multa cōtra Ecclesiam docere instituit, Arrianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum esse pro mortuis. Ieiuniū feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari, & pascha celebrari prohibet. statа hæc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vsus est sine religione. Quòd si quis ieiunium seruare velit, id ab eo certis statísque diebus seruari negat oportere, sed quādo volet. Negat enim se lege teneri, negat etiam quicquàm inter presbyterum & episcopum interesse.

Prohibet Aerius ieiunium 4. & 6. feriæ, & Quadragesimæ.

Abstinentiam à carnibus nihil facit.

Lege teneri nō vult hæreticus.

Argumentum ... & ... ...

1. B. HIERONYMVS in caput quartum epistolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet & menses, & tempora, & annos: nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicā, & ieiuniū Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatē, & Pentecostes lætitiā: & pro varietate regionum. diuersa in honore martyrū tēpora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, non eosdē Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morē Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste: sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata cōgregatio populi fidē minueret in Christo, propterea dies aliquot cōstituti sunt, vt in vnū omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua cōuenimus: sed quo quacūque die cōuenientibus ex cōspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò opposita quæstioni acutius respōdere conatur, hoc affirmat, omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantum Christū crucifigi, & die Dominica resurgere: sed semper sanctis resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Ieiunia autem & cōgregationes inter dies propter eos à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, immò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus, Deo orationū suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orādi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaq; sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diē Dominicā accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus: Non ità & Iudæis fas est omni tempore immolare agnū, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidiè.

Responsio vera.

Ieiunia & ... propter quosdam instituta.

2. LEO sermone tertio & quarto de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. vigesimoprimo & sequenti.

3. ITEM sermone quarto de quadragesima, ibidem B. testimo. quadragesimoprimo.

4. BASILIVS in oratione secunda de ieiunio, vt quæstione præcedenti, B. testimo. octauo.

1. C HIERON. lib. 2. aduersus Iouinianum: Sequar ergò vestigia propositionis expositæ: & antequā ad scripturas veniā, doceámque ex eis Deo grata ieiunia: & acceptabilem continentiā, argumentis philosophorum argumēta cōponam: & probabo, non Empedoclis & Pythagoræ nos dogma sectari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne quod mouetur & viuit, edendum nō putāt: & eiusdē criminis reos arbitrantur, qui abietem quercúmque succiderint, cuius parricidæ sunt & venefici: sed venerari conditorem nostrum, qui in vsus hominum cuncta creauit. Et post nonnulla: Hæc de argumētis Philosophorum, exemplísque disserui, nunc ad exordium generis humani, id est, ad nostra transiens, docebo primùm Adam in paradiso accepisse præceptū, vt, cætera poma comedēs, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi nō potuit dedicari. Quādiù ieiunauit, in paradiso fuit: comedit, & eiectus est: eiectus, statim duxit vxorem. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinùs accepit licentiā carnium vescendarum: sed tantùm poma arborū, & fruges segetum, & herbarū olera ei traduntur in cibum: vt exul quoquè paradisi, nō carnibus, quæ in paradiso nō erant, sed similitudine frugū paradisi vesceretur. Posteà verò videns Deus, quòd diligēter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidissimam hominum gulā probans, dedit eis licentiam comedendarum carniū: vt, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderent magnoperè quod licebat, nè mādatū in caussam verterent præuaricationis. Quanquā & tunc ex parte imperatū ieiuniū sit. Nā cū alia munda dicantur, alia immunda: & in arca Noe de immūdis bina, de mundis introducūtur imparia: & vtique in mūdorū ... ablatus sit, nè sine causa diceretur ... parte ieiuniū dedicatū est, docēs abstinentiam omnium in quorundā receptione. Cur perdidit Esau primogenita sua? Nonne propter cibum ... que gulæ lacrymis emēdare non potuit. Eiectus de Ægypto populus Israël, & in

Ieiunia Deo grata esse, ex scripturis docebit Hieronymus.

Gen. 2.

Gen. 4.

Gen. 5.

Gen. 6.

Ibidem.

Gen. 7.

Gen. 25.

in terram repromissionis lacte & melle manantē
introducendus, Ægyptias carnes, & pepones, al-
liáq; desiderat. Vtinàm, inquit, obiissemus percussi
Exod.16. à Deo in terra Ægypti, quando super ollas carniū
sedebamus. Et iterùm: Quis nos pascet carnibus?
Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Ægy-
Num.11. pto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepo-
nes, & porri, & cepæ, & allia: at nunc anima nostra
arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt.
Angelorum cibum contemnentes, carnes Ægy-
Psal. ptias suspirabant. Moyses quadraginta diebus &
noctibus ieiunus in monte Sina; etiam tunc pro-
bans nō in pane solo viuere hominem, sed in om-
Exod.24. ni verbo Dei, cū Domino loquitur: populus antē
Deut.8. satur idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legē ac-
Matth.4. Exod.32. cipit, scriptam digito Dei: iste, manducans & bi-
bens consurgénsque ludere, aurum conflat in vi-
tulum, & Ægyptium bouem præfert Domini ma-
iestati. tot dierum labor, vnius horę saturitate pe-
rit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim
Deut.32. Dei sermonem non posse audire temulentos. In-
crassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & re-
calcitrauit dilectus, & dereliquit Dominū qui fe-
cerat eum, & abscessit à Deo salutari suo. Vndè &
in eodem Deuteronomio præcipitur: Nè, cū mā-
ducaueris & biberis, & domos optimas ędificaue-
ris, ouibus & bobus tuis multiplicatis, & argēto,
Deut.8. & auro, extollatur cor tuū, & obliuiscaris Domi-
ni tui. Deniquè manducauit populus, & incrassatū
Matth.13. est cor eius, nè videret oculis, & audiret auribus,
& corde conijceret: & vultū ieiunantis Moysi, &
Exod.34. iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione
cornutū, pastus & pinguior populus sustinere nō
potuit. Quāobrē & Dominus noster atq; Salua-
Matth.17. tor, nō ob differētiam virginitatis & nuptiarum,
vt quidam putant, sed ob ieiuniorum consortia,
Moysen & Eliam, transfiguratus in monte, secum
ostendit in gloria. Quanquàm Moyses & Elias ty-
pum propriè legis prophetarúmq; mōstrauerint,
sicut manifestè Euangelij scriptura testatur: Dice-
bant ei exitum, quem completurus erat in Hieru-
salem. Passionem enim Domini non virginitas &
nuptiæ, sed lex nunciat, & prophetæ. Quòd si cō-
tentiosè in Moyse nuptias: in Elia virginitatē di-
Deut.34. xerint demōstrari: breuiter audiant Moysen mor-
4.Reg.2. tuum & sepultum, Eliā igneo curru raptum, antè
Exo.34. immortalē esse cœpisse, quā mortuum. Sed nec se-
Deut.9. cunda conscriptio tabularum absque ieiunio po-
Per ieiunium redditur ad paradisum. tuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia re-
perit. Ex quo ostēditur, posse nos per ieiuniū redi-
Exod.17. re in paradisum, vndè per saturitatē fueramus eie-
Iosu.10. cti. In Exodo aduersùs Amalech, oratione Moysi
& totius populi, vsq; ad vesperā ieiunio dimicatū
est. Iesus, filius Naue, stationē imperauit soli & lu-
næ: & inediā plùs quàm vnius diei, victoris exer-
citus protelauit. Saul, sicut in Regnorū primo li-
1.Reg.14. bro scribitur: Maledictus, inquit, qui ederit panē
vsque ad vesperam, donèc vlciscar me de inimicis
meis. Et non gustauit omnis populus eius, & tota
terra prandebat. Tantáque fuit authoritas statio-
nis semel Domino destinatę, vt Ionathas, qui cau-
sa victoriæ extiterat, deprætēderetur sorte, & ig-
norātiæ crimen declinare non posset, patrísque in
se cōcitaret manum, & vix populi precibus salua-
retur. Elias, quadraginta dierū ieiunio preparatus,
3.Reg.19. Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid
tu hic Elia? Multo familiarior ista vox, quam illa
in Genesi: Adam, vbi es? Illa enim pastum terrebat Gen.3.
& perditum: hæc ieiunāti famulo blandiebatur.
Congregatum Samuel populum in Masphat, in- 1.Reg.7.
dicto ieiunio roborauit, & fecit hostibus fortio-
rem. Assyriorum impetum & potentiam Senna-
cherib, Ezechiæ regis lachrymæ, saccus, & humi- 2.Para.32.
liatio victus, fregit, prostrauit, & vicit. Et cōtra- Esa.37.
riò ciuitas Niniue imminentem iram Domini ie-
iuniorum miseratione detorsit: quam & Sodoma
placāsset, & Gomorrha, si voluissent agere pœni- Ion.3.
tentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante
conciliare ieiunio. Achab, rex impijssimus, vt sen- 3.Reg.21.
tentiam Dei subterfugeret, & euersio domûs eius
differretur in posteros, ieiunio impetrauit & sac-
co. Anna, vxor Helcanæ, inanem cibo ventrem, fi-
lio meruit implere. Periclitātur in Babylone Ma-
gi, omnis coniector & hariolus & haruspex cæ-
ditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur
ieiunio: & pasti leguminibus, pulchriores sunt
& prudentiores iis, qui de mensa regis carnibus
vescebantur. Deindè scriptum est, quòd Daniel
tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem suauem
non manducauerit, caro & vinum non intrauerit
in os eius, oleo vnctus non sit, & venerit ad eum
angelus, dicens: Daniel, homo miserabilis es. Qui
Deo miserabilis apparuerat, post ieiunium leoni-
bus in lacu fuit horribilis. Quàm pulchra res, quæ
placat Deum, leones mitigat, dæmones terret?
Mittitur ad eum (licèt hoc in Hebraicis volumi-
nibus non inuenerimus) Habacuc, messorum
prandium portans, talem enim discophorum ine-
dia meruerat hebdomadis. Dauid, periclitante Psal.101.
filio post adulterium, ἐξομολόγησιν in cinere &
ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tanquàm pa- Psal.108.
nem manducabam, & potum meum cū fletu mi-
scebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Iud.13. 1.Reg.1.
Et certè iam audierat à Nathan: Dominus ab- Leuit.10.
stulit à te hoc peccatum. Samson & Samuel vinū
& siceram non bibunt: erant enim filij repromis-
sionis, & per abstinentiam ieiuniúmque cōcepti.
Aaron & cæteri sacerdotes ingressuri templum,
omne quod potest inebriare, non potant, ne mo-
riantur, ex quo intelligimus, mori eos, qui in Ec-
clesia nō sobrij ministrārint. Quamobrem expro-
bratur Israëli: Potum dabatis Nazareis meis vinū. Amos 2.
Ionadab, filius Rechab, præcepit filiis suis, vt non
biberent vinum vsque in æternum. Quibus cùm
offerret Hieremias vinum, vt biberent: & illi bi-
bere noluissent: loquitur Dominus per Prophe- Hier.35.
tam: Quia obedistis præcepto Ionadab patris ve-
stri, nō deficiet vir de stirpe Ionadab, filij Rechab,
stans in conspectu meo cunctis diebus. In foribus
Euangelij Anna, filia Phanuēlis, vidua inducitur,
sempérque ieiunans. Et Dominum virginem lon- Luc.2.
ga castitas longáque ieiunia suscepêre. Præcursor Matth.3.
eius, & præco Ioannes locustis alitur, & siluestri
melle, non carnibus: habitatióque deserti, & in-
cunabula monachorum, talibus inchoantur ali-
mentis. Sed & ipse Dominus baptisma suū qua Matth.4.
draginta dierū ieiunio dedicauit, & acriora dæ- Matth.17.
monia docuit non nisi oratione & ieiuniis posse
superari. Cornelius centurio, vt Spiritum san- Actor.10.
ctum acciperet antè, quàm baptisma, eleemosy-
nis meruit: crebrísque ieiuniis. Paulus Apo-
stolus post famem & sitim, & cæteros labores

2. Cor. 11. suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo

1. Tim. 5. dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinēti, suadet vini modicā potionē. Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autē dicit, Iam noli aquā bibere, ostendit eum aquam antè potâsse, quod nō concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulâssent.

Aggreditur solutionē argumentorum contra ieiunium.
1. Tim. 4. Apostolus Paulus quos notet de ciborum abstinētia.

Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebāt nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hęreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autē & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati.

Matth. 11. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & vim facit in interitū suū. Et à diebus Ioannis Baptistæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiūt illud. Timemus enim nè ab aduentu æterni iudicis, sicut in diebus diluuij,

Luc. 17. & euersionis Sodomæ & Gomorrhæ, deprehendamur māducātes, & bibentes, & nubētes, & nuptui tradētes, nā & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas deleret, inuenit.

1. Cor. 10. Quomodò iubeat Apostolus omnia emi in macello. Rom. 14. Quomodò manducantē iudicari vetat.

Nec mirū, si omne quod in macello venditur, Apostolus emi iubeat, & comedi: cùm idololatris, adhuc in templis idolorum, quasi idolothyta vescentibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantùm abstinere gētilium. Quòd si loquitur ad Romanos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat: &, qui non manducat, manducantem nō iudicet: non inter ieiunia & saturitatem æqualia

Meritum ieiunij.

merita dispensat, sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos, qui ex gentibus crediderant, monet, vt nè scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique & in consequentibus hoc ipsum sonat: Scio, & confido in Domino Iesu, quòd nihil commune per seipsum est, nisi ei, qui existimat quid cōmune esse, illi cōmune est, si enim propter cibum frater tuus cōtristatur, iam non secundùm charitatē ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergò blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnū Dei esca & potus. Ac, nè quis putaret hoc de ieiuniis dici, & non de superstitione Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus est, olera māducat. Et rursum: Alius iudicat diem plùs, quàm diem, alius iudicat omnem diē. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diē, Domino sapit: & qui manducat, Domino māducat: gratias enim agit Deo. &, qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem esse aliquid existimabant, verbi gratia, sanctius esse sabbatū, & neomenias, & scenopegiam, quàm reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comedūtur ab omnib⁹, qui verò firmioris erāt fidei, omnes carnes & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum vora-

Matth. 11. Ioann. 2.

torem, & potatorem vini à Pharisæis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarum, & conuiuia nō despexerit peccatorum: existimo quòd nobiscum faciat. Iste est Dominus, vt ... bitraris, vorator: qui quadraginta diebus Christianorum ieiuniū sanctificauit: quin beatos appellat esurientes & sitientes: qui escam habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non periret: qui de die crastino cogitare prohibet: qui cū esurisse & sitisse dicatur, & isse frequenter ad prādia, excepto mysterio, quod in typum suæ passionis expressit, & probādi corporis veritate, nec gulæ scribitur seruisse, nec ventri: qui diuitē purpuratū propter epulas narrat in tartaro, & Lazarū pauperem ob inediam dicit esse in sinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, vngi caput & lauari faciē præcipit, vt non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi, & fauum, non propter esuriē, & gutturis suauitatem, sed vt veritatem sui corporis cōprobaret. nam, quotiescunque mortuum suscitauit, iussit ei dare manducare, ne resurrectio phātasma putaretur. Et Lazarus, post resurrectionem, ob hanc causam scribitur cū Domino iniisse conuiuium. Nec hoc dicimus, quòd negemus pisces & cætera, si voluntas fuerit, in cibo esse sumēda: sed quomodo nuptiis virginitatem, ità saturitati & carnibus ieiunia spiritúmque præferimus. Si autem Petrus hora sexta pransurus ascendit in cœnaculum, fortuita esuries non facit præiudiciū ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariç hora sexta fessus resedit, & bibere voluit: omnibus incumbet necessitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt vel sabbatū esset, vel dies Dominicus, & post bidui, triduíque ieiunium hora sexta esurierit. nunquàm enim crediderim Apostolum, si ante vnam diem cœnauerat, epulísque distentus fuerat, alterius diei esurîsse meridie. quòd si cœnauit pridiè, & sequenti die esuriuit ante prandium: nō existimo, quòd vsque ad satietatem comederit, qui tam citò potuit esurire. Porrò, si per Esaiam loquitur Deus, quòd non tale ieiunium elegerit, dicens, In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur volūtates vestræ: & subiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiuniū elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange esurienti panē tuum, & pauperes sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudū, vesti: & domesticos seminis tui ne despicias. Nō igitur ieiunium reprobauit, sed, quale vellet, ostendit. Neque enim ventris esuries accepta est Deo, quā lites & rapinæ & luxuria destruunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodò in Leuitico præcipit, vt septimo mense, decima mensis, omnis populus ieiunet vsque ad vesperā: & qui non afflixerit animā suam, moriatur, & exterminetur de populo suo? Quare sepulchra concupiscētiæ, vbi carnibus deditus populus ruit, vsque hodiè in solitudine perseuerāt, & crassus populus ortygometrā scribitur ad cholerā vsque ructâsse? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboā, quia manducauit contra edictū Dei, ilicò percussus est, & leo qui asinam custodiuit intactam, prophetæ leuāti se de prandio nō pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, prāsus, ilicò saturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: vt mōstraretur, ieiunium sanctificari cæteris operibus, & sanctificatum ieiuniū curationi

Right margin notes: Matth. 4. Christus ieiunii ... Matth. 5. Ioan. 4. Matth. 6. Matth. 24. Luc. 16. Matth. 6. Luc. 24. Marc. 5. Ioan. 11. Ioann. 4. Esa. 58. Apud Esaiam non reprobatur ieiunium. Leuit. 16. Num. 11. 3. Reg. 13. Iohel 2. Ieiunium sanctificatur cæteris operibus ...

curationi proficere peccatorum. Quomodo autẽ virginitati veræ non præiudicat imitatio virginũ diaboli: ità nec veris ieiuniis cossorum Isidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia: maximè cùm apud illos ieiunium panis, sagina carnium compẽsetur. Et, sicut signa quæ faciebat Moyses, imitabantur signa Ægyptiorum, sed non erant in veritate: nam virga Moysi virgas Magorum deuorabat: ità per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis nostræ superstitio, sed nostra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bonum esse, etiam seculi homines non ignorant.

Exod. 7.

2. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Ioniniano quodam monacho hæresis Iouinianistarũ orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam.

Iouiniani hæresis nihil prodesse ieiunia vel à cibis aliquibus abstinentiam.

3. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellenses, vt suprà quæstione præcedenti, B. testim. decimooctauo.

4. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuariũ, capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionésque variãtur, sicuti est quòd alij ieiunant sabbato, alij verò nõ: Alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentíque Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur, societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audîsse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam: sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriꝫ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nôsset, id potiùs obseruaret. Cúmque ego putâssem, nulla reddita ratione, authoritate sua sola nos voluisse admonere, nè sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romã venio, ieiuno sabbato: cũ hîc sum, non ieiuno. Sic etiã tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquã nõ vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciâssem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ità semper habui, tanquã eam cælesti oraculo susceperim.

In ieiuniis & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quam diuerterit.

Ambrosij sententia.

5. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nã principes nõ sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem nõ timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

1. D. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum: Quòd ergò me consulis, vtrùm sabbato liceat ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Helias, nec ipse Dominus ieiunâsset. Verùm ista ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendũ putauerit, sicut quidam ieiunantes sabbatum obseruant, non paruo scandalo erit Ecclesiæ. Nec immeritò: In his enim rebus de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Et post multa: Si autem quoniam huic, quantùm potui, sufficienter respondisse me puto, de hac re sententiam meam quæris, ego in Euangelicis & Apostolicis literis, totóque instrumento quod appellatur testamentũ nouum, animo id reuoluẽs, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem sabbati facilior causa est: quia & Romana ieiunat Ecclesia, & aliæ nõnullæ, etiãsi paucæ, siue illi proximæ, siue longinquæ. Die autẽ Dominico ieiunare, scãdalum est magnũ, maximè postquã innotuit detestabilis multúmque fidei Catholicæ, scripturísque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tãquàm constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit, nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantùm potuerit, appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est. Quemadmodùm enim veterum patrum temporibus Moyses & Helias nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerunt: ità qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, sed in iis eum inuenit, quos ieiunaturum se vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentiùs quàm Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadam corpus reficitur, non vtique ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, sed in numero quem voueri placuit, inuenitur. Rursùs post nonnulla: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati: deindè traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed

De ieiunio Sabbati.

Consuetudo Ecclesiæ.

Ieiunij præceptũ in nouo testamento.

Ieiunium Sabbati.

Diei Dominici ieiunium.

Ieiunium integrorũ quadraginta dierum.

Votũ ieiunij.

Ieiuniũ 4. & 6. feriæ cur visitatum. Matth. 26.

Ioan. 19.

DD

Matth. 26. Matthæus Euangelista quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente, futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait Matth. 26. Dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet; & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est: quia sicut Euangelista sequitur & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atriũ principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergò die intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatem significant. Vndè dictum Psal. 34. est: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur sabbatũ, quo die caro Christi in monumẽto requieuit, sicut in primis operibus mũdi requieuit Deus illo die ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa veste varietas, vt alij, sicut maximè populi Orientis, propter requiem significandam mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem vno die quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitùs mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissimè celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent, vtrunque videlicet significantes, & in vno anniuersario die luctum discipulorum, & in cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem & omnis miseriæ finem sperari faciunt, mors & resurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam suprà commemoraui, in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia: & ideò res quoque ista, sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ regis, hoc est, Ecclesiæ varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis, parùm ista curantibus, illa solicitudinem gereret, vtrùm secundùm morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc supradictum hominem Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere ampliùs quàm ipse facio? Vbi ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi vt sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam, sed ille secutus adiecit: Quando hîc sum, non ieiuno sabbato: quando Romæ sum, ieiuno sabbato: & ad quamcunque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitauit esse obediendum. hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit, maximè in Aphrica, vt vna Ecclesia vel vnius regionis Ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est.

Cur quædam Ecclesiæ sabbato ieiunant, quædam non item.

Sabbatum paschale vbique ieiunatur.

Ambrosij responsio de ieiunio sabbati.

2. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Communiones autem siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis quarta, & prosabbato, & Dominica. Quarta verò & prosabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescente quarta, assumptus est Dominus, & prosabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ità vt impleatur dictum hoc: Quum ablatus fuerit ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nõ vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei qui pro nobis passus est, ieiunũ nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionẽ, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum supputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & prosabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quadraginta dies, in quibus neq; genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Cæterùm pro communionibus, quæ quarta & prosabbato ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insupèr verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium: neque in die Epiphaniorum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta aut prosabbatum. Verùm ex bono proposito, pietatis exercitatores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste, semper item vigilias agũt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Inconsentaneũ enim est in Dominica ieiunare. Porrò quadragesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiuniis perseuerans, Dominicis verò omninò non, neque in ipsa quadragesima. Cæterùm per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseuerant, pane, inquam, & sale & aqua tunc vtentes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomadã, vsque ad gallicinium Dominicæ illucescentis.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ab Apostolis institutum.

Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

Pro peccatis supputantur apud Deum ieiunia.

Monachorũ ieiunia.

Quadragesimæ ieiuniũ.

Arctior abstinentia per sex dies ante Pascha, & ciborum delectus.

3. CALIXTVS primus Põtifex & martyr in epistola prima ad Benedictum Episcopum, capite primo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, cõuenientiùs nunc per quatuor tẽpora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumento, vino & oleo ad alẽda corpora, sic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocâssent me patres vestri, & non sum misertus: sic conuersus cogitaui in diebus istis, vt benefaciam Hierusalem & domui Iuda, Nolite timere. Hæc sunt verba quæ facietis: Loquimini

Ieiunium 4. tẽporũ, & eur institutum.

Ieiunium ad alendas animas confert. Zach. 8.

Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suũ ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentũ mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odiui, dicit Dominus exercituum. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiuniũ decimi erit domui Iudæ in gaudium, & in lætitiam, & in solênitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergò omnes nos vnanimes oportet esse, vt secundùm Apostolicam doctrinam, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Simus autẽ perfecti in eodem sensu, & in eadem sentẽtia, in cuius operis deuotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem. Non decet enim, à capite membra dissidere: sed, iuxta sacræ scripturæ testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quòd Apostolica Ecclesia mater sit omnium Ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenùs conuenit deuiare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatem patris, sic & vos voluntatem vestræ impleatis matris, quæ est Ecclesia, cuius caput (vt prædictũ est) Romana existit Ecclesia. Quicquid ergò sine discretione iustitiæ contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

1.Cor.1.

1.Cor.12. Romana Ecclesia omniũ aliarũ mater.

4. LEO Magnus sermone primo de Pentecoste: Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere, & in tẽplo suo nec tenebrosum aliquid vult esse, nec tepidum: De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ obseruantiæ consuetudo, quam vtilissimam sibi omnes sancti semper experti sunt, & ad quam sedulò celebrandam, pastorali vos solicitudine cohortamur, vt si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij censura castiget, & deuotio pietatis emendet. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem in idipsum consueta deuotione vigilias celebremus.

Ieiuniũ post Pentecosten.

Ieiunij cẽsura castigãtur maculæ peccatorum.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigiliis sabbati.

5. ET sermone secundo de Pentecoste: Ad præsentem autem solennitatem etiam ista nobis est adsumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus: quia & hoc inter maxima sancti Spiritus dona numerandum est, quòd nobis aduersùm illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes, Deo adiuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, patrocinãte eodem spiritu orationibus nostris, vt in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

Ieiuniũ post Pẽtecosten ex Apostolica traditione obseruatur.

Vtilitas ieiuniorum.

Feriæ 4. & 6. ieiunium cũ vigiliis sabbati.

6. IDEM sermone octauo & nono de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testim. vigesimoquinto & sequenti.

7. ITEM sermone octauo de ieiunio decimi mensis, vt ibidem, B. testim. trigesimoquinto.

8. RABANVS Maurus libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquarto, vt suprà quæstione præcedenti, A. testim. vigesimosecundo.

9. CONCILIVM Moguntinum capite trigesimoquarto.

10. SALEGVNSTADIENSE canone secundo.

11. BERNARDVS in vigilia S. Andreæ, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta, testim. quarto & sequentibus.

12. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò, & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quadragesimæ ieiunium D. Ignatij tẽpore. Ieiuniũ hebdomadæ sanctæ. Item 4. & 6. feriæ.

13 EPIPHANIVS in compẽdiaria vera doctrina, &c. vt paulò superiùs D. Testim. secundo.

14. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Pascali ad totius Ægypti Episcopos: Iustum est, cunctos Domini timore purgatos, dignam peragere solennitatem, continentiis quoquè ac ieiuniis redimere castitatem, & dormientem sensum vigili suscitare fide, imitarique sapientissimum Danielem, de quo scribitur: Est vir in regno tuo, in quo est Spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilãtia & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam suî gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, pârent imperiis eius, & venientia contra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem: & securitate conscientiæ, perturbationum iacula negligentes, spe anticipant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequàm ineant prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronámque victores lubricæ voluptatis in cælestibus possident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, vt vincam in cantico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcircò lassemur, sed sciamus finem huius coronã esse iustitiæ, quam nulla seculorũ corrumpit ętas. Studium vitæ istius & certaminis, temporale est: qui autem inoffenso cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis dęmonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt solennitatis quoquè ritè participes simus. Nequaquàm diebus quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solẽt, vini poculum suspiremus: neque in procinctu & prelio, vbi labor & sudor est necessarius, carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiũt, ignorant vinum in ieiuniis, carnium esum repudiant, & insatiabilem auaritiam Dei timore compescunt. Vndè ad continentes scriptura quotidiè clamitat: Vinum & siceram non bibent. Et econtrariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis liberè sanctis vinum & Prophetis. Non possunt suscipere correptionẽ, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & consiliis refrenare amore ieiunij. Qui desidia & peritura citò voluptate studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clàm bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis mulsa potare, vt inediã & ieiunia, quæ vltrò appetere debebãt, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quòd etiam si hominum conscientiam fugiant, & clausis parietibus, vescantur carnibus, atque aues altiles-

Qualis debeat esse Quadragesimę obseruatio. Daniel.5.

Habacuc.3.

A vino & carnibus abstinebant olim in quadragesima.

Leuit.10.

Amos 2.

In eos qui clã vescuntur carnibus in diebus ieiuniorũ.

diebus quadragesimæ, & propinqui ante Pascha, immũdis manibus lacerẽt, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuscemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis. Non decet ieiunantes tempore agonis & prælij vesci carnibus, monente scriptura: Affligetis animas vestras. Neque Phasides aues solicito labore perquirere, & garrulas volucres, earúmque pinguedinẽ hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni precij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersóque ciborum sapore demulceant: fumantibus pateris & nidore suî, furori gutturis blandientibus, cùm in iniuriam continentiæ diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia. Et paulò pòst: Hæc idcircò, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de Sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscentes, in quibus ait: Quorum considerantes exitum conuersationis, imitamini fidem: Suademus eis qui tempore ieiuniorum esu carnium delectantur, imitari Sanctorũ continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterẽt, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderẽt voluptatem: sed mãserunt liberi, ventrísque desideria ratione superârunt, titillantem gulæ vicêre luxuriam, nobísque suæ fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorẽ insignes Machabæorum victorias? qui nè illicitis carnibus vescerẽtur, & commones tangerent cibos, corpora obtulêre cruciatibus: totiúsque orbis in Ecclesiis Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationem angelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei nõ est cibus & potus, sed iustitia, & gaudiũ, & pax & lætitia. Isti per continentiam, breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant præmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant.

Non decet ieiunantes vesci carnibus. Leuit. 23.

Daniel. 2.

Heb. 13.

Exemplo Danielis & trium puerorum docet abstinendum à supra dictis.

Machabæorũ exemplo idẽ docet. 2. Mach. 7.

Conuersatio angelica in terris, ieiuniũ. Rom. 14.

15. MAXIMVS Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimę, in quibus frequẽter monet, vt bonis operibus sanctificemus quadraginta dierum ieiunium, & nõ solũ à cibis, sed etiã à vitiis ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilẽ quadragesimã dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus mẽbra ieiuniis, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciosa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa cõtẽtio: abstineamus ab epulis, magis abstineam⁹ à vitiis: sic nos tẽperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatũ dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatiõe quadraginta dierũ ieiunandi nos tẽpora custodire, & legẽ nõ tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à cõuiuiis, & diẽ litibus occupare? Quid prodest, propriũ non edere panẽ, & victu diripere miserorũ? Ieiuniũ Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacem debet nutrire, non iurgia. Quale illud est autẽ, quòd nõ vesceris carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? Quale est, quòd sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mẽdaciis? Rectè sanè, frater, frequentabis Ecclesiã, si gressus tuos lethalibus laqueis auida illa nõ implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominũ tuũ, si precibus tuis obuia tibi cordis tui non obsistat inuidia. Rectè cõtundes manibus pectus, si omnẽ indè furorem malignæ voluntatis excusseris. Iustè etiã dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa esuries, hic fidelium pastus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foueat, misericordia lætificet, commẽdet humilitas. His quadragesimam Christi, prout possumus, virtutibus subsequamur, vt gemino quodam corporis animíque ieiunio, diuinæ nos semper gratię commendemus.

Quis ieiuniũ esse debeat, & cum quibus operibus coniunctum.

Abstinentia a carnibus.

Corporis ieiunio animi ieiunium iũgendum.

16. AMBROSIVS agit de 40. serm. 23. & sequentibus. Quo quidẽ vigesimotertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodiè initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpè docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eũdem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibúsque non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licèt diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vndè erant apud eum plura tẽporum curricula, sed abstinẽtiæ dies vna, ostendens nobis ità nos hũc numerũ integrum ieiunare debere, vt quia totã quadragesimam cõplecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandẽ sine intermissione ieiuniis celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimam violârit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mãsiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniores efficimur, ità vt citiùs perueniat qui deuotiùs ieiunârit. Pedes enim quidam animæ pernices sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.

Cur 40. diebus ieiunent Christiani. Matth. 4.

In Quadragesima quotidiè ieiunandum: alioquin tota violatur. Num. 33.

Per ieiunium citiùs peruenitur ad terrã promissionis.

17. ET sermone vigesimoquinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendũt. Denique stationes vocantur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiãtes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquam Christianorum ieiunauit, & captus est?

Castris comparantur ieiunia.

Murus quidã est Christiano ieiunium [illegible]

Quis

Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est. Vndè ait Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiuniis, anima puritate pinguescit. Quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic iustitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ab diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus non eijcitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit vtiq; à diabolo energumenum non nisi ieiuniis posse purgari. Videtè ergò quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodùm proprium sanctificet hominem, quòd ità purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergò, fratres, abstinentiæ arma minimè deponamus, & quadraginta dierũ ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolum posteà quàm quadraginta dies ieiunauit, eiecit: non quòd non & ante ieiunia eum vincere potuisset: sed vt ostenderet nobis, tunc nos diaboli posse esse victores, cùm per quadraginta dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuissemus. Eũ autem qui hunc numerum consacratum gulæ intemperantia violâsset, tanquàm imbecillem & miserum, facilè eum ab inimico posse superari. Quomodò enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperãtiam in seipso non vincit? Priùs ergò homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sũt enim intra te proprij tibi hostes, qui quotidiè te oppugnant. Eccè enim auaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergò inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus indictam quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergò Christianus esse, debes, quod Christus, facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergò apud cõscientiam tuam Christianus es, cùm Christo pro te esuriente tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cùm Saul rex Israel bellum contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis, eum cõtra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus planè rex, qui hostes suos nõ tam armis quàm deuotione vincebat, & plùs dimicabat religione quàm telis. Cùm ergò Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius inter medias hostium acies victor incedẽs fauum mellis intincta sceptri summitate gustâsset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Deniquè nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vndè intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm militum abstinẽtia superabat. Deniquè vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatũ Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathę dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandũ. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruãtia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluerit, morti additur: qui sciens indictum à Christo resoluit ieiunium, quid meretur? Ergò fratres statutũ nobis custodiamus obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalésque vincamus. Habemus enim, sicut nôstis, carnales hostes. Ieiunemus igitur vt eos & exercitus noster & Saul superet & obtineat. Nec in abstinentia positi declinemus ad fauũ. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia, quæ, sicut scriptum est, ad tempus quidem impinguant fauces, nouissima amariora sunt felle.

18. SERMONE vigesimoseptimo in fine: Igitur & nos, fratres dilectissimi, ieiunemus continuè & deuotè hoc spacio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non valeant.

19. SERMONE trigesimotertio: Diximus superiore Dominica hoc esse fidei nostræ opus primũ, vt horum quadraginta dierum curriculo deuotissimè ieiunemus, & istam esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinentiæ operam commodemus. Atque ideò fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunij, vt respiciamus quanta sit eius vtilitas. Est enim interdùm inutile ieiunium, quod licet vẽtrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit, non tamen acceptum est Deo, quia mentem & intimos sensus minimè vinculo iniquitatis euacuat. Et paulò pòst: Hæc voluntas est Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, vt à vitiis magis animam abstinere possimus. Frenũ enim quoddam est luxuriãtis animæ corpus exhaustum. Et quibusdam interiectis: Hoc est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinetur corpus ab epulis, ità & anima refrenetur à vitiis. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum non est, vt qui abstinemus & minimè prandemus, hoc tempore prãdia nostra pauperibus prærogemus.

20. SERMONE trigesimoquarto: Bonũ est quidem cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimã ieiunare cum Christo. Hanc enim Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quod dixi ieiunio, nõ ieiuniis. Vnum enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omninò nõ sumpsit. Quisquis ergò Christianus consecratam ieiunãdo non impleuerit Quadragesimam, præuaricationi, & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem diuini-

Marginalia: 2. Cor. 12. — Matth. 17. Ieiuniũ etiam aliis prodest. — Cur Christus diabolũ vincere voluit post 40. dierũ ieiunium. — Non leue peccatum est indictum à Domino quadragesimale ieiunium violare. 1. Ioan. 2. — Nõ leue peccatũ esse, indictum ieiuniũ violare, exemplo Ionathæ declarat. 1. Reg. 14. — Prou. 5. — Ieiunandum vt propitietur nobis Dominus. — Ieiunium geminum. — Quadragesimã Christus suo ieiunio consecrauit.

rùs pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non custodis. Qualis autem Christianus es, cũ Domino ieiunãte tu prãdes? Qualis Christianus es, cũ Christo esuriente tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadragesima prandetis, si non in conscientiis vestris rei estis, quod abstinente toto populo vos soli contra præceptum Domini deuoratis: si nõ vobis rubor est cùm exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si nõ cogitatis cùm ad Ecclesiã proceditis, quemadmodùm pacem Episcopo porrigatis, ne fortè ipso spiritu osculi vestri vos reprobet? Quòd si hæc non cogitatis forsitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cùm in quadragesimæ diebus ieiuno pransus occurrit, non benè de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideò dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi faciant ieiunando, cùm illis ieiunium tale non prosit? Quamuis enim abstineat quis certis diebus; quamuis ciborum dulciora alimenta non sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, senes & aniculæ quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur solicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereat nos dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ità in quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et post pauca: Bonus ergò numerus, qui semper cælum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israel filij saginantur. Vndè & nos obseruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenùs & pluuia nos gratiæ spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat.

Violator ieiunij quadragesimalis præuaricationis & cõtumaciæ reus tenebitur ob rescissam legem diuinitus constitutam.

In quadragesima olim nõ prandebatur.

Quadraginta diebus ieiunãdum.

Voluntariis ieiuniis præmium debetur: indicta violantes peccant.

Quadragenarius numerus.

Gen. 7. Iosue 5.

21. Sermone trigesimosexto eiusdem Ambrosij: Ante dies deuotionem sanctæ quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitùs consecratum: nec terrena cogitatione inuentum, sed cælesti maiestate præceptum. Atque ideò qui constitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimæ transgressor arguitur. Vndè bonum est homini, vt dictum numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta quàm Dei sunt. Atque ideò qui spernit, non sacerdotem spernit sed Christum qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit Dominus, si non veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Eccè enim indicta quadragesima, constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiunt: sic quoque corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cursus liquefacto rigore diaboli meatum suum pristinum recognoscit. Terra, inquam, indicta quadragesima asperitatem deponit hyemis, ego indicta Quadragesima asperitatẽ reiicio delictorũ. Illa terra aratris scinditur, vt mundanis sit congrua frugibus: mea terra ieiuniis exaratur, vt cælestibus sit apta seminibus. Sicut enim reditum, &c.

Diuinitùs cõsecratus numerusquadragenarius & cælesti maiestate præceptus.

Non tã ex Sacerdotũ, quã Dei præcepto quadragesimã obseruamus.

Tempore quadragesimæ contracta sceleribus peccata soluuntur.

22. Sermone trigesimoseptimo: Si benè retinet, fratres, vestra dilectio, hac superiore Dominica prædicauimus, quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus cõsecrauerit, & tot dierum noctiúmque curriculo cibum omninò nõ capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solùm doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt iisdem vestigiis quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa steterit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primùm vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suę antè in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens, securus fit de poculo, securior de salute. Deindè, quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurârit. Dicit enim Euangelista, abstinuisse Dominum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt iisdem vestigiis quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quandiù autẽ mansit in illis intemerata parcitas, mãsit & impolluta virginitas: & quandiù ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiù & à pudendis ieiunauêre peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus, vt iis preiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

Quadragesimam consecrauit Dominus.

Sacrilegiũ est Quadragesimæ ieiunium in totum non obseruare, ex parte violare, peccatum.

Matth. 4. Cur in deserto Christus ieiunauit.

Gen. 4.

23. Sermone trigesimooctauo: Propitia diuinitate eccè iam penè transegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodum famuli eius Moyses & Helias hũc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt: ità & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitq; similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij.

Indicta Quadragesimæ ieiunia ex Christi præcepto. Deut. 19. 3. Reg. 19. Obseruatione ieiunij quadragenarij meremur.

24. Ser-

Ionæ 3.

24. SERMONE quadragesimo: Legimus in Prophetis cùm Niniuę ciuitati subuersio diuinitùs immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tēpus ingrueret, cōsistētes in ea aliud nō habuisse præsidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione seposita, humilitate se paupertatis induerēt: scilicet vt exindè remedium perciperent, vndè his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis quam luxuriando prouocauerant, abstinendo lenirent, & offensam quam in eos superbia cōtraxerat, humilitas mitigaret. Et paulò pòst: Solent quidam homines quotiescunquè necessitatem arduā nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij causa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationē ad Deum per ieiunia destinemus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus cōferamus. Auxilium enim illi non aliundè rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero, qui intra se potest inuenire quod quærit? Quanto enim Deo viciniores fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longiùs repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Eccè qui elongant se à te peribunt. Quòd si à Deo qui lōgè sunt, peribunt: vtiquè, qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergò proximi Deo esse non possumus, nisi ad eū ieiuniis & orationibus, & eleemosynis propinquemus. Deus enim ipse misericors, ieiunus & sanctus est. Atque ideò qui vult proximus Deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Benè dixi, tota: non solùm enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunâsse. Mirares: ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati cōditio non constringit. Vndè & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua nō facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt? nisi quòd stolidior pecude est, qui indicto pro se à Sacerdote ieiunio nō ieiunat. Nōnne enim pecus est, qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incumbat? Et pecus quidem vidēs declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cùm abstinere debeas: tunc gaudere, cùm debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergò fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinentia superare possimus.

Abstinendo ira Dei lenitur.

Psal. 72.

Non nisi ieiuniis, orationibus & eleemosynis Deo propinquamus.

Ionæ 3.

Pro salute sua quisque ieiunare debet.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

25. AVGVSTINVS sermone quinquagesimoquinto de tempore & multis sequentibus agit de quadragesimali ieiunio: eo verò sermone quinquagesimoquinto sic ait: Eccè, fratres charissimi, Deo propitio, tēpus quadragesimæ venit, & ideò rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres & animæ medicinales ità cum Dei adiutorio sanctè ac spiritaliter celebremus, vt obseruatio sanctæ quadragesimæ non nobis iudicium pariat, sed profectum. Et post pauca: Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per transitoriam dulcedinem præparant sempiternam amaritudinem. Abstinentia verò, vigiliæ, orationes atque ieiuniū, per breuissimas angustias perducūt ad paradisi delicias, quia non mentitur veritas, quę in Euangelio dicit, Arcta & angusta via est quę ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

Dies quadragesimæ corporibus salubres & animæ medicinales.

Abstinentia, vigiliæ & orationes perducunt ad paradisi delicias.

Matth. 7. Luc. 13. Matth. 6.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: Ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cū ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia vel pro misericordia diuina ieiunet.

Publicè indicitur ieiuniū.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia.

27. SERMONE sexagesimosecundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo, ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia aliis diebus ieiunare, remedium est aut præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiā: in quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam, & tamē qui ieiunare non præualet, secretiùs sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd aliis ieiunātibus ille abstinere non potest. Pro eo tamē quòd non potest ieiunare, ampliùs debet erogare pauperibus, vt peccata quæ non potest ieiunando curare, possit in eleemosynis dandis redimere. Bonum est ieiunare, fratres: sed melius est, eleemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verò non potest, melius est eleemosynam dare.

Soli dies Dominici in Quadragesima excipiuntur à ieiunio.

In quadragesima nō ieiunantes, peccant.

Peccata ieiunando curantur.

28. SERMONE sexagesimoquarto de tempore: Omne vitæ nostræ tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad cæleste brauium tota virtute contendere. Sed hoc præcipuè in quadragesimæ diebus implendum est, qui abstinentię ac ieiuniis dedicati: tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatē decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus à Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potúque transegit, & ad suscipiēdam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Helias post quadraginta dierum ieiunia, curru igneo ad superna cælorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoquè Dominus ac saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tentatione triumphauit, vt ad prædicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiuniis, quē per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergò hos dies cum omni alacritate mentis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus deliciis præferamus. In his enim præcipuè diebus ad implendam Domini voluntatē accendimur, quando maximè per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus aliis

Quadragesimale ieiuniū quorū exemplis consecratum sit.

Exod. 34. 3. Reg. 19.

Matth. 4.

Obseruandū à nobis quadragesimale ieiunium, & quo fructu.

Abstinentia à carnibus in

diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quomoderatè vti licet: qui ergò ista vitamus, quæ aliquando licent, imprimis peccata fugiamus, quæ omninò nunquàm licent. Itaque si volumus benè ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitiis. Sic ergò, vt dixi, ieiunemus à cibis, vt multo magis ieiunemus à vitiis, vt sanctorum morum vbertate saturemur, vt & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari, sicut in Euangelio legimus: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quadragesima & à vino.

Ieiunandum & à cibis, & à vitiis, vt mereamur operum retributione satiari.

Math. 5.

29. SERMONE sexagesimoquinto de tempore: Adest nobis venerabile & medicinale tēpus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergò bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunâsset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetrauerūt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergò quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuū & pulmones epulis æstuātes. Moyses ergò quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiù ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergò nos de paradiso cibus: reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergò quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deindè & cunctos videamus. Sancto Heliæ ieiunanti etiam elementa famulata sunt. Hic deniquè tribus annis & sex mēsibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei: Sume paululum panis & aquæ. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi: Nō sufficiebat quia angelum Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret iuberet, sed etiam præcepit vt longiùs fugiat persequentem. Ait ergò: Sume paululum panis & aquæ, quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per desertum vsque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prādium mittere, sicut Danieli in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus, prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, nî ieiuniis eruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoquè ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Ierusalem manifestissimus prædicator, ideò vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ nō bibit, quia magis Christum quàm epulas desiderabat. Ioannes quoquè præcursor Domini locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur, poterat vtiquè iuxta Iordanem positus, piscium

Medicinale tempus Quadragesimæ ad curanda peccatorum vulnera.

Exemplis ostēdit ieiunij vim & efficaciam.

Exod. 24.

Deut. 9.

Exod. 32.

Genes. 3.

Genes. 4.

Ieiunium reducit ad paradisum.

3. Reg. 17.

Iaco. 5.

4. Reg. 1.

3. Reg. 19.

Daniel. 14.

Dan. 9. 10.

Math. 3.

sibi exhibere delicias: sed pœnitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo suo magis debuit & factis ostendere, quàm voce. In Euangelio quoquè cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse eijci nisi orationibus & ieiuniis. Videte ergò charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerant. Omitto cætera: sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & refertū, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absque ciborū nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, non quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam, sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies viuamus Domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginētur, demus esurientibus prādium nostrum. Nec plures ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nî medicamento eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum, & ità fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam manducante paupere de bonis tuis, prādet Christus, qui se in paupere esurire testatur.

Matt. 17.

Curà carnibus &c. abstinendum.

Ad sananda peccatorum vulnera conducūt ieiunia eleemosynis iuncta.

2. Cor. 9.

Math. 25.

30. SERMONE sexagesimonono de tēpore: Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres charissimi, debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij. Quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrarum medicus animarum, congruens tempus instituit, quod & iustis satis sit adorādum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum ieiuniis, quæuis iniquitas peccatoris exoriri potest, & quantauis seueritas iudicis mitigari. Illi longum & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per pœnitentiam, iustus ad requiē. His enim diebus solito ampliùs & diuinitas miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patent enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primùm cùm mūdi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierum curriculo Deus effusis de cælo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nā sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgādum mūdum, ità & nunc quadraginta diebus miseretur ad

Ieiunium est redemptio salutis medicina & remedium peccatorum.

Ieiuniis iniquitates rediuuntur, & Dei placatur ira.

Quàm salutares sint dies quadragesimæ.

Quadragenarij numeri mysterium.

Gene. 7.

hominē purificandum. Et paulò pòst: Per hos quadraginta dies separātur mali à bonis, hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intẽperās, à Christiano gẽtilis. Separatur, inquam, malus à bono, hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fideli.

In quadragesima discernuntur boni à malis, & hæreticus à fideli.

51. SERMONE septuagesimoseptimo de tempore: omnia, vt suprà ex sermone trigesimoseptimo Ambrosij, D. testimo. vigesimoprimo.

52. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide suprà quæst. præcedenti, B. testimo. trigesimooctauo & sequentibus.

53. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorũ primo sic ait: Hodiè, dilectissimi, sacrum quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc obseruatio: vna omnium est, quicunque in eãdem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & communicare iucundis? Si ità est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostrę ei collaborare piget, in quo deincèps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnũ si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitis vnctio & carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim vnctionem, quę & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit?

Quadragesimalis ieiunij obseruatio ad omnes Christianos pertinet.

Medetur ieiunium corporis vulneribus animi.

54. SERMONE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinẽtia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtiquè sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotiùs. Si quid enim additur ad solitum abstinẽtiæ modum, nunquid non valdè indignum est, vt nobis onerosum sit, quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Hactenùs vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunij obseruatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immò & cõsecratores? Quãta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tanquàm hæreditario iure traditur. cui speciali præ cęteris prophetis prerogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Helias ille cõmendat, igneo curru raptus in cęlum? ecce enim quàm multa millia à diebus illis generalis conditio mortis inuasit: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino manus eius euasit. Iam verò si commendant ieiunium præsens Moyses & Helias, quanuis magni, tamen conserui nostri: quantùm commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, non dicam mo[illegible] sed Christianus, qui minus deuotè ieiuniũ suscipit quod [illegible] ipse Christus [illegible] Christi [illegible] exemplum, quanto certius est, pro-

Tempore Bernardi in quadragesima ieiunabant reges & principes, clerus & populus & vniuersa Ecclesia vsque ad vesperam.

Deut. 9. Exod. 34. 3. Reg. 19. 4. Reg. 2.

Moyses, Helias & Christus commendant ieiunium Quadragesimæ. [illegible]

pter nos eum ieiunâsse, non propter seipsum. Et post pauca: Ergò quia toto hoc tempore misericordiæ proximus est: quærite Dominum charissimi, dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Veruntamen præsenti quadragesima maiore nobis est feruore quærendus, quæ non solùm pars sed & sacramẽtum est totius temporis huius. Proptereà si fortè diebus cæteris studia vestra aliquatenùs intepuerant, dignum est vt nunc in feruore spiritus recalescant. Quòd si gula sola peccauit, sola quoquè ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergò oculus, qui deprædatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus à curiosis adspectibus & omni petulãtia, vt benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcunque ociosa sunt, & ad salutẽ minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atq; scurrilibus verbis: interdùm quoque ob grauitatem silentij, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & ab operib⁹ omnibus, quæcunque non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa ieiunet à vitiis & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inueniuntur.

Esa. 55.

Quadragesima designat vitæ nostræ tempus.

Ieiunare debent non sola gula, sed cætera membra. Thren. 3.

Esaiæ 58.

55. SERMONE quarto de Quadragesima ait idẽ Bernardus: Quia ieiunij Quadragesimalis tempus aduenit, quod tota deuotione suscipere moneo charitatem vestram: dignum reor aliquatenùs exponere quo fructu & quemadmodùm oporteat ieiunare. Primùm quidem fratres, pro eo quòd ab ipsis quoquè licitis abstinemus, ea nobis quæ priùs commisimus illicita condonantur. Quid verò est condonari commissa, nisi ieiunio breui, ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita quæ commisimus, sed & repellit futura quę committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facilè capiatis, sępiùs, nisi fallor, experti: Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodũ sibi inuicèm ieiunium & oratio socientur, sicut scriptum est: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Subleuetur ergò ieiunium penna quadam orationis. Verùm huic nè fortè minùs sufficiat, alteram quoque necessè est sociari. Oratio iusti, ait scriptura, penetrat cælos. Sint ergò ieiunio nostro, vt facilè cælos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque iustitiæ. Iustitia verò quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergò quasi solùm attendere Deum,

Condonantur illicitè perpetrata, per abstinentiam à licitis.

Ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur. Lucæ 16.

Extirpantur ieiunio vitia, & gratiã promeremur.

Delet præterita peccata & repellit ieiunium quid orationi, & quid vicissim ieiunio præstet & confert oratio. Eccl. 35.

Gratiam orãdi promeretur ieiunium, & oratio sanctificat ieiunium.

Eccl. 35. Alæ ieiunij, oratio & iustitia.

debitor enim es etiam prælatis, etiá fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipse minimè paruipendit.

36. Origenes homilia decima in Leuiticum: Abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum iis qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquádo Pharisæi Domino, cur non ieiunarent discipuli eius, quibus ille respondit: Quia non possunt filij spósi ieiunare, quandiù cum ipsis est sponsus. Illi ergò ieiunant, qui perdiderunt sponsum. Nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideò dicimus, vt abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiuniis consecratos, habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus soléniter ieiunamus. Et certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ. Nam quomodò apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidiis? quomodò scripturis operam dabunt, quomodò scientiæ & sapientiæ studebunt? nōne per continētiam ventris & gulę? Quomodò quis seipsum castrat propter regnum cælorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia vtatur ministra? Hæc ergò ieiunandi Christianis ratio est.

1. Tim 4. Iudaicè abstinere à cibis, Deo non est acceptum.

Matth. 9.

Habēt Christiani Quadragesimæ dies ieiuniis consecratos. Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Abstinentiæ Christianæ fructus.

37. Isidorus Hispalensis libro primo de officiis Ecclesiasticis, capite trigesimo sexto, vt suprà quæstione præcedente, A. testimo. nono.

Quadragesimale ieiuniū & ex veteribus libris & ex Euangelio authoritatem habet.

38. Augustinus epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite decimoquinto: Quadragesima sanè ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi lex, in persona Heliæ Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, vt euidentiùs emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & à Prophetis. In qua ergò parte anni congruētiùs obseruatio quadragesimæ cōstitueretur, nisi confini & contigua Dominicæ passioni? quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opùs est continentia, vt ab ipsius mūdi amicitia ieiunetur, quæ vtiquè fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos conspergere atque iactare non cessat. Numero autem quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius &c.

Matth. 17.

Tempus quadragesimalis ieiunij quàm opportunè constitutum.

Quadragesimā designat vitam præsentem.

39. Idem in psalmum centesimum decimum: Sicut dies isti Paschales præteritis diebus Quadragesimæ quibus ante resurrectionē Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, soléniter grata hilaritatē succedunt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ huius ęrumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autē vita de nobis exigit cōtinentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cęlo est, superindui cupientes, à secularibus delectationibus temperemus, & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Helias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Pręcipitur enim nobis & ex lege & prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & prophetis, (vndè etiam in monte & inter vtranque personam medius Saluator effulsit) vt ab omnibus mūdi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquàm ieiunio temperārię refrenemus, quàndiù perfectio decalogi legis, tanquàm psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mūdi partes, id est toto orbe prædicatur, vt decē quatèr ducta, quadragenarium numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cantamus halleluia, non cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfamiliâs præparauit æqualem.

Vitæ præsentis error per Quadragesimam significatur.

Exod. 34. 3. Reg. 19. Matth. 4. Ieiunij Quadragesimalis præceptum ex lege, Prophetis & Euāgelio. Matth. 17.

Per quinquagesimam, hoc est, dies Paschales vita æterna designatur.

40. Canon sexagesimus octauus Apostolorū: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschæ Quadragesimā non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiuniū Quadragesimæ & feriæ 4. & 6. violantes.

41. Concilium Laodicenum canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimā inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ conuenientibus, id est, aridioribus vti.

Quadragesima integra seruanda. Abstinentia sanctæ hebdomadæ.

42. Concilium Braccarense secundum canone nono: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur vt superuenturum ipsius anni Pascha, quota Kalendarum die, vel quota luna debeat suscipi, à Metropolitano episcopo nuncietur. Quod cæteri episcopi vel clerus reliquus breuiculo subnotantes, vnusquisque in suā ecclesia, adueniente natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euangelicam nuncient. In cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autem die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes: ad exorcismi purgationem offerre.

Indictio ieiunij Quadragesimalis.

43. Concilium Carthaginense quartum, canone sexagesimotertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

Ieiunij violatores.

44. Tribvriense concilium canone trigesimoquinto: Secūdùm sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt nullus comes, nullúsque omninò secularis, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere, sed nec populū illo præsumat coercere: Quia indè irascitur Deus, cùm tātùm suo sancto seruitio debet populus desuadere, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus Quadragesimę & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Quadragesimale ieiuniū quomodo transigendum.

45. Agathense concilium, canone duodecimo

Omnibus diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis, cunctis ieiunandum.

mo. Placuit etiam, vt omnes Ecclesiæ filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione & distinctionis cōminatione ieiunent.

Ieiuniorum ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercētur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruentur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Indictum ieiunium violātes anathematizantur.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratū canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio pręcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

48. TOLETANVM concilium octauum canone nono: Nouæ intentionis admonitu detecta est ingluuies horrenda voracium, quæ dum freno parsimoniæ non adstringitur, religioni contraire mōstratur. Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatim decidit: illi tanta edacitatis improbitate grassantur, vt cælestia & penè summa contemnere videantur. Etenim cùm Quadragesimæ dies, anni totius decimæ deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mūdi partibus ad hanc homo religionē crediturus adducitur, & ex quatuor elementis formatus propter transgressionē decalogi quatèr deciès conuenienter affligitur: illis qui ausu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esuum perceptione prophanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis absque ineuitabili necessitate atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserint attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione, & hoc illi cumuletur ad pœnā, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Eccl. 19.

Quadragesimæ dies totius anni decimæ deputantur.

Contra violatores ieiunij Quadragesimalis.

Carnibus vescētes in quadragesima sine ineuitabili necessitate, rei existunt Dominicæ resurrectionis.

Dispensatio sacerdotis est necessaria iis qui coguntur vetitis cibis vti.

49. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter capite primo: Cognoscite à nobis, & à cunctis episcopis in hac sancta, & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctū Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, à carne ieiunēnt: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ità & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ità nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis, quoniā in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secularium laicorum. Et sicut hi ampliùs sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, ità motibus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti. Has ergò septē hebdomadas omnes clerici à carne & deliciis ieiunēt, & hymnis & vigiliis atque orationibus domino inhęrere die noctuque studeant.

Clericorum abstinentia quadragesimalis à laicorum abstinentia olim distincta.

Septē hebdomadarum à carnibus abstinentia.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimo. decimotertio.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquarto de tēpore, vt suprà, D. testimo. vigesimoseptimo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimoseptimo historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimosecundo: Et cùm fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponēdas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi cōsectandam statuisset, neque eas emebat, neque ēdebat: mortem sibi potius adeundam esse cēsens, quàm vt quidquam de patriis moribus & traditionibus mutaret.

Mortē potius adire, quàm carnibus vesci statuit populus Christianus, etiāsi maxima esset annonæ caritas.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt adueniente ieiunio, etsi milliès quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Christiani olim quiduis pati malebāt, quàm cibis vetitis vti ieiunij tēpore.

54. ITEM homilia prima.

55. ET secūda in Genesim, vt supra, quęstione pręcedenti; B. testimo. tertio & quarto.

1. E. BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimosecundo de tempore, vt suprà in hac quæstione, D. testim. vigesimosexto.

3. AMBROSIVS sermone vigesimotertio.

4. VIGESIMOQVINTO.

5. TRIGESIMOQVARTO.

6. TRIGESIMOSEXTO.

7. ET trigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimo. decimoquinto & sequentibus.

8. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Mercellā, aduersùs Montanū: Nos vnā quadragesimam secūdùm traditionem Apostolorum, toto anno, tēpore nobis cōgruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores, nō quod & per totum annum excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud volūtate munus offerre.

Quadragesimæ ieiunium ex traditione Apostolorum obseruatur.

9. AD Galatas quinto: Qui autē sunt Christi, carnē suam crucifixerunt cū vitiis & concupiscentiis.

10. PRIORIS ad Corinthios secundo: Animalis homo non percipit ea quę sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quintò: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in litaniis & de ieiuniis Niniuitarum, quæ eadem est cum sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt suprà D. testimo. vigesimotertio.

13. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterū, vt suprà hac eadem quæst. D. testimo. primo.

14. LVCÆ decimo: Qui vos audit me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

15. MATTHÆI decimooctauo: Quòd si non au-

dierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicenses secũdo: Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepissetis à nobis verbũ auditus Dei, accepistis illud nõ vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c.

19. HIEREMIÆ trigesimoquinto, vt suprà A. testimo. vigesimotertio.

20. SECVNDI Machabæorum sexto: Eleazarus vnus de prioribus scribarum, vir ætate prouectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille gloriosissimã mortem magis quàm odibilem vitam complectẽs, voluntariè præibat ad supplicium. Intuens autem quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hi autẽ qui adstabant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiã, tollentes eum secretò, rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur mãducãsse, sicut rex imperauerat, de sacrificij carnibus: vt hoc facto à morte liberaretur, & propter veterẽ viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiã dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conuersationis actus, & secundùm sanctę & à Deo conditæ legis constituta, respõdit citò, dicens præmitti se velle in infernũ. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: vt multi adolescentes, arbitrãtes Eleazarum nonaginta annorũ transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicũ corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquã, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

21. ET capite septimo: Contigit autem septẽ fratres vnà cum matre sua appræhẽsos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? Parati sumus mori magis, quàm patrias Dei leges pręuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi. Quibus statim succensis, iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam, & cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præscindi, cæteris eius fratribus & matre inspicientibus, &c.

22. AD Romanos decimotertio, vt suprà C. testimo. quinto.

23. LEVITICI vigesimotertio: Decimo die mẽsis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligerisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustũ Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta nõ fuerit die hac, peribit de populis suis, & q̃ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

24. PRIMI Regum decimoquarto: Viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autẽ Saul populum, dicẽs: Maledictus vir qui comederit panẽ vsque ad vesperã, donèc vlciscar de inimicis meis. Et non mãducauit vniuersus populus panem: omnéque terræ vulgus venit in saltũ, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullúsque applicuit manum ad os suũ timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum: extendítque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suũ, & illum nati sunt oculi eius, &c. Et cõsuluit Saul Dominum, dicens. Num persequar Philisthijm? si tradẽs eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa. Dixítque Saul: Applicate huc vniuersos angulos populi, & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodiè. Viuit Dominus saluator Israël, quia si per Ionathan filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuersum Israël: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Respõdítque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israel da indicium, quid est quod non responderis seruo tuo hodiè? Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostẽsionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et depræhensus est Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Ionathã filium meum. Et captus est Ionathas. Dixit autem Saul ad Ionathã: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululũ mellis, & eccè ego morior? Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hęc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixítque populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? Hoc nefas est, &c.

25. TERTII Regum decimotertio: Dixítque (propheta qui habitabat in Bethel) ad virum Dei de Iuda: Veni mecum domum, vt comedas panem. Quia ait, Nõ possum reuerti, neque venire tecum, nec comedã panẽ, neque bibam aquã in loco isto: quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, non & bibes aquam ibi, nec reuerteris per viam qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui, & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicẽs: Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panẽ, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit secum: comedit ergò panem in domo eius, & bibit aquam. Cùmque sederẽt ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: hæc

Hæc dicit Dominus, Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus: & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi nè comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulcrum patrum tuorum. Cúmque comedisset & bibisset, strauit asinũ suum propheta quem reduxerat. Qui cùm abiisset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectũ in itinere: asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer.

26. CONCILIVM Tridentinum sessione vltima, quæ est vigesimaquinta, in decreto de delectu ciborum, ieiuniis, & diebus festis: Insuper hortatur sancta Synodus, & per sanctissimũ Domini nostri atque Saluatoris aduentum Pastores omnes obtestatur, vt tãquàm boni milites, illa omnia, quæ sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, statuit, necnon ea, quæ tam in hoc cõcilio, quàm in aliis œcumenicis statuta sunt, quibuscunque fidelibus sedulò cõmendent: omníque diligentia vtantur, vt illis omnibus, & iis præcipuè sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia, vel etiã quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum festorum deuota & religiosa celebratio: admonẽtes populos crebrò obedire præpositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui verò contemnunt, Deum ipsum vltorem sentient.

Ciborum delectus & ieiunia obseruanda.

Præpositis nõ obtemperantes, Deum sentient vltorem.

27. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Euangelium Ioannis: Non est malum carne vesci, cùm de hac re loquens Apostolus dicat: Omnis creatura Dei bona est, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur: sed quia, sicut idem ipse ait, Malum est homini qui per offendiculum manducat. Et si per hominis offensionem, quantò magis Dei? Cuius in Israelitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quò inhiabat concupiscẽtia, quanuis illi nec peterent, sed quia deerat, murmurarent: sed vt sciremus, non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit: & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

Non propter cibũ mors incurritur, sed propter inobedientiam cõtumacem, aut inordinatam cupiditatem.

Gen. 3.

Gen. 25.

28. AMBROSIVS sermone vigesimoquinto.

29. ET trigesimosexto, vt suprà hac eadem quæst. D. testimonio decimosexto, & vigesimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima in priorem epistolam ad Timotheum, in ea verba scribens: Omnis creatura Dei bona est, &c. Duo igitur capita ponit: vnum quidem, quòd creatura nulla communis est: secundò, quòd etsi communis sit, medicamentum in promptu est. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinùs immunditia omnis abscessit. Num verò, inquies, & quod idolis immolatum fuerit, eadem possumus ratione mundare? Licet, siquidem nescias idolothytum esse: sin verò sciens ac prudens illud percipias, immundus iam eris, non ideò quia idolothytum est, sed quòd, cùm tibi imperatum sit non communicare dæmoniis, per id communicásse conuinceris. Itaque neque illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atque inobedientia immundum sit. Num suilla caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucísque signaculo: nec aliud quicquam immũdum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quæ gratias non exhibet Deo.

Idolothyta non maculãt per se hominem, sed inobedientia.

31. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquinto, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimonio vigesimotertio.

VI.

Quid de ieiunio sacra scriptura tradit?

Diuina vox est, quæ per Ioëlẽ ad peccatores clamat:[a] *Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò pòst:[b] *Canite tuba in Siõ*, inquit, *sanctificate ieiuniũ, vocate cœtũ, congregate populũ*, vel sicut alij legũt: Sanctificate ieiuniũ, prædicate curationẽ: Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cęteris bonis operibus, & sanctificatũ curationi proficere[c] peccatorũ, vt Hieronymus[d] interpretatur. Nã vt idem è sacris literis[e] colligit, per ieiunia Daniel[f] vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ[g] itam placauerunt Dei: & [h]Elias ac[i]Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse[k] Dominꝰ totidẽ diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solẽnes ieiuniorũ dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit[l] non nisi oratione & ieiuniis posse superari: & Apostolus frequenter[m] se ieiunasse dicit, & in psalmis pœnitens loquitur:[n] *Manducabã sicut cinerem panem meũ, & potũ meũ cum fletu miscebã.* Et:[o] *Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabã in ieiunio animam meã.* Demùm quid eo manifestius, quã quòd Christus affirmat[p] fore, vt cũ ipse sponsus, disci-

Iudic. 20. d 1. Reg. 7. b 31. d 2. Reg. 1. b 3. g 12. d e 3. Reg. 21. g 1. Paralip. 10. d 2. Paral. 20. a e 1. Esdræ 8. d e 2. Esd. 1. a
a Ioel. 2. c & 1. c
b Ibidem, Gregor. homi. 16. in Euangel. Maximus hom. 1. de ieiunio Quadragesimæ.
c Augu. ser. 60. 62. 69. 230. de tempore. Bern. ser. 4. de quadrag. Hiero. in cap. 6. Daniel.
d Lib. 2. aduersus Iouinian.
e Ibid. Vide & Aug. ser. 65. de tempore, & Chrys. in hom de Iona.
f Daniel. 9. a f g 10. b c
g Ionæ 3. d
h 3. Reg. 19. b
i Exod. 24. d 34. d Deut. 9. b c
k Matth. & Luc. 4. a
l Matth. 17. c Mar. 9. d
m 2. Cor. 11. f
n Psal. 101. b
o Psal. 34. b
p Luc. 5. g Mar. 2. c Matth. 9. b & ibidem Hieron.

q Actor. 13. a 14. d

pulis suis maximè dilectus, ablatus sit, tūc illos, licet[q] Spiritu sancto plenos, ieiunaturos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur,[r] *Exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, ieiuniis, in castitate.*[f] *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.*

r 2. Cor. 6. a Luc. 2. f Matth. 6. b Tob. 3. b. Iudith 4. b c 8. a Esther 4. a d 14. a Iere. 36 b Baruch 1. a 1. Mach. 3. f 2. Machab. 13. c. d
f Galat. 5. d

TESTIMONIA.

1. IVDICVM vigesimo: Cúmque filij Israël altera die contra filios Beniamin ad prælium processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrētes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. Quamobrē omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes, flebant coram Domino: ieiunauerúntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore erat ibi arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltrà debemus ad pugnam cōtra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cràs enim tradam eos in manus vestras.

2. PRIMI Regum septimo: Dixit Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orē pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauserúntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauítque Samuel filios Israel in Masphath. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniêre prælium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israel. Egressíque viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus.

3. ET capite trigesimoprimo: Quod cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunq; fecerant Philisthiim Saul, surrexerūt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: venerúntque Iabes Galaad, & combusserūt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepeliêrunt in nemore Iabes, & ieiunauerūt septē diebus Samuelis.

4. SECVNDI Regum primo capite: Appræhendens autem Dauid vestimēta sua scidit, omnésque viri qui erant cum eo, & planxerūt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathā filium eius, & super populū Domini, & super domū Israel, eò quòd corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab & ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite vestimēta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur pheretrum. Cúmque sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner. Fleuit autem & omnis populus, &c. Cúmque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panē vel aliud quidquā.

6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoq; Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ, Dauid, & desperatus est. Deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio: & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domûs eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò pòst: Dixerunt autem ei serui sui: Quis est sermo quem fecisti? propter infantem cùm adhuc viueret, ieiunâsti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti & comedisti panē. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. dicebam enim: Quis scit, si fortè donet eū mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autē quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquid potero reuocare eum ampliùs? ego vadam magis ad eū, ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTII Regum vigesimoprimo: Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens, Surge, & descēde in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth descēdit, vt possideat eam: & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti, Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus, In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Non inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus sis, vt faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab & mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Ahia: quia egisti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: Côcitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est intantū, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset, Achab sermones istos: scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Heliam Thesbiten, dicens: Nônne vidisti humiliatū Achab coram me? Quia igitur humiliatus est meî causa, nō inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Arma

Saul

Saul consecrauerunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saul, consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerũt cadauera Saul & filiorum eius: attulerúntque ea in Iabes, & sepelièrunt ossa eorũ subter quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, vt pugnarent contra eum. Venerúntque nuncij, & indicauerunt Iosaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & eccè consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatúsque est Iudas ad deprecãdum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cúmque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, &c.

10. PRIMI Esdræ octauo: Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahana, vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, vniuersæque substantię nostræ. Erubui enim petere regem auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo eius, & furor super omnes qui derelinquũt eum. Ieiunauimus autẽ, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

11. SECVNDI Esdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ: Et factum est in mense Casleu, anno vicesimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse, & filij Iuda: & interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Cúmque audissem verba huiusmodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæso Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, &c.

12. IOELIS secundo: Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & nè des hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes. Quare dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Eccè ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltrà opprobrium in gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, cõgregate senes, omnes habitatores terræ in domũ Dei vestri: & clamate ad Dominum.

14. GREGORIVS homilia decimasexta in Euãgelia: Per Iohelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ioel. 2. Ieiuniũ quo modò sanctificatur.
Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia. Incassum enim caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadragesimæ: Ieiunia nostra religiosis sanctificemus Sanctificare ieiunium.
obsequiis. Quid autem est aliud, sanctificare ieiunium, nisi ieiunij causa sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio parentum, amicorum, parentúmque gratia, clientum etiam patua magnáve munuscula, à recti tramite non auertunt. Sanctificat ieiunium suum, cuius iustitia precio non vilescit. Sanctificat ille ieiuniũ, qui flammas sæuientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit. Sanctificat ieiunium, qui lasciuientes oculos turpi ab adspectu habenis castitatis auertit. Sãctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, scuto patientiæ repercussa, dispergit. Sanctificat ieiunium, qui litigantiũ tumultus pacifici sanitate sermonis, & linguę prudentioris arte compescit. Sanctificat ieiunium, qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationũ spinas, euangelico sulcãte vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum pro quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humilitate solatur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinæ legis intẽtus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudiciis iusti, in amicitia fideles, in iniuriis patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersus iniqua constantes, in conuiuiis sobrij, in voluptatibus continentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ & ad gaudia cælestium promissionum indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo.

17. SEXAGESIMOSECVNDO, &

18. SEXAGESIMONONO de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. restim. vigesimoquinto, vigesimosexto & vigesimonono.

19. ET sermone ducentesimo trigesimo de tẽpore: Aduersus dæmonum nequitiam quæ nobis Dominus arma ostẽdit, debemus vtiq; retinere. Hoc, Matth. 17.
ait, genus in nullo eiicitur, nisi oratione & ieiunio.
Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas 1. Tim. 4.

*promissioné

autem ad omnia vtilis est, * professionem habens vitæ præsentis & futuræ. Inspiciamus ergò vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersus improbas cogitationes. Ieiunij vis. Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiicit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum, Psal.50. quod Deus non spernit. Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accendit. Ieiunium verbositatem non amat, diuitias, superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere, quod est infirmum & fragile, atque dum ità se intelligit imbecillem, aptiorem virtutem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obsecrationes.

20. Bernardvs sermone quarto in quadragesima, vt suprà quæstione præcedenti, D. testim. trigesimoquarto.

21. Hieronymvs in caput sextum Danielis, super ea verba: Et abiit rex in domum suã, & dormiuit incœnatus. Dan.6. Quanta regis beneuolentia, vt cibum nec die nec nocte caperet, somnum oculis non cõcederet, sed cum periclitante propheta ipse penderet affectu. Pro peccatis propriis inedia &c. Deus ad clemẽtiam flectendus. Si autem rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis propriis inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere?

22. Idem libro secundo aduersus Iouinianum, vt in textu, & suprà quæstione præcedenti, C. testimonio primo.

23. Avgvstinvs sermone sexagesimoquinto de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimo. vigesimooctauo.

24. Chrysostomvs in homilia de Iona propheta: Ionæ 3. Ebrietas & luxuria stantem euerterunt ciuitatem: cõmoram, ieiunium solidauit. Dan.6. & 14. Ieiunij fructus. Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingressus est. Et paulò post: Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni Matth.17. Ionæ 3. auiditate tuis amplexibus festina suscipere. Quando enim & in flamma prodest, & in lacu leonum subuenit, & spiritus propulsat immundos, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consueuit: quis huius insaniæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum materiam declinare? Sed dicis: Corporibus exindè generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tantum interior renouatur de die in diem. 1.Cor.4. Ieiunio non animam tantùm, sed etiam corpora roborari. Immò si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validius roborari. Et si meum sermonẽ respuis, medicorum te doceat disciplina: Ex medicorũ etiam sententia. qui parcitatem, salutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, subitaneas mortes & cætera, quibus febris atque languores corporis comparantur, ex luxuriis atque voluptatibus aiunt generari, & tanquàm de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarum perturbationem commeare testantur.

25. Danielis nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere. Et oraui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiẽs pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mãdata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, eccè vir Gabriel, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixítque: Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: Ego autem véni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu autem animaduerte sermonẽ, & intellige visionẽ. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum & super vrbẽ sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, &c.

26. Et capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panẽ desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introiêrunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum: donèc complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicesima, &c. Et eccè manus tetigit me, & erexi me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cúmque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego véni propter sermones tuos. Véni autem vt docerem te, quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

27. Ionæ tertio: Et surrexit Ionas, & abiit in Niniuen iuxta verbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius: & clamauit & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderũt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam nõ bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominũ in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. Tertii Regum decimonono: Proiecítque se (Elias) & obdormiuit in vmbra Iuniperi: & eccè angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge & comede. Respexit, & eccè ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergò & bibit: & rursùm obdormiuit. Reuersúsque est angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixítque illi: Surge, comede, grandis enim tibi restat via. Qui cùm surrexisset, comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb.

29. Exodi vigesimoquarto: Cúmque ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube sex diebus: septimo autem die vocauit eum de medio caliginis

caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel. Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. Et capite trigesimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cũ Domino quadraginta dies & quadraginta noctes panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. Deuteronomii nono: Nam & in Horeb prouocâsti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cúmque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cúmque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemque vos peccâsse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis ostẽderat: proieci tabulas de manibus meis, confregíque eas in conspectu vestro. Et procidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis: timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos cõcitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. Matthæi quarto: Et cùm ieiunâsset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, posteà esuriit.

33. Lucæ quarto: Iesus autem plenus spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur à spiritu in deserto, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis, esuriit.

34. Matthæi decimoseptimo: Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc: & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium.

35. Marci nono: Et cùm introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio.

36. Posterioris ad Corinthios vndecimo: Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in* profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, &c. in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

*profundo.

37. Psalmo centesimoprimo: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

38. Et trigesimoquarto, vt in textu.

39. Lucæ quinto: Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: & cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. Marci secundo: Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt in illis diebus.

41. Matthæi nono: Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quandiù cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

42. Hieronymus in caput nonum Matthæi, scribens in præcedentia verba: Sponsus, (ait) Christus: sponsa ecclesia est. De hoc sancto spirituali connubio, Apostoli sunt procreati: qui lugere non possunt quandiu sponsam in thalamo vident: & sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nõnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis ieiunia debere committi, licèt statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam: quòd ablato sponso, filij sponsi debeant ieiunare, Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis præparemur.

Post passionẽ & resurrectionem filij spõsi ieiunabunt.

Montani error.

Ieiuniũ quadragesimæ cur Ecclesia ante Pascha seruet.

43. Actorum decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autẽ illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidẽ missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum.

44. Et capite decimoquarto: Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus cũ Barnaba in Derben. Cúmque euangelizâssent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantésque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

45. Posterioris ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. Lucæ secundo: Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsq; ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

47. Matthæi sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab

eis: alioquin mercedé non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm auté ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuã laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

48. TOBIÆ tertio: Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergo cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab ipso improperio liberaret eam.

49. IVDITH quarto: Et fecerunt filij Israel secundùm quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutúsque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, quia Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit, sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

50. ET capite octauo: Erat Iudith relicta eius vidua iam annis tribus & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & Neomenias, & festa domus Israel.

51. ESTHER quarto: Quæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco, aulam regis intrare. In omnibus quoquè prouinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato vtentibus. Et paulò pòst: Rursúsque Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan reperteris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradénsque me morti & periculo. Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

52. ET capite decimoquarto: Esther quoquè regina confugit ad Dominum, pauens periculum quod imminebat. Cúmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis variis, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiuniis: omniáque loca, in quibus anteà lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, &c.

53. IEREMIÆ trigesimosexto: Et fecit Baruch filius Neriæ, iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. Legítque Baruch ex volumine sermones Ieremię in domo Domini in gazophylacio Gamarię filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo.

54. BARVCH primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniæ filij Ioacim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi venientis ad librum: & ad aures potentium filiorum Regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vsque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia ad flumen Sodi. Qui audientes, plorabãt & ieiunabãt, & orabãt in cõspectu Domini.

55. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium: & vt orarent & peterẽt misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha cõtra Ierusalem: qui locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo: & disciderunt vestimenta sua, & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum: & attulerunt ornamẽta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & clamauerunt voce magna in cælũ, dicẽtes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum & in humilitatem:

& ecce

& eccè nationes cõuenerunt aduersum nos vt nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos. Quomodò poterimus subsistere ante faciem corũ, nisi tu Deus adiuues nos? Et capite sequenti: Et exiêrunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persequuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ: & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. Secundi Machabæorum decimotertio. Sed rex (Antiochus) mente effrenatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent, quô sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctóque templo priuari vererentur, ac populum, qui nuper paululùm respirâsset, nè sineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas, vt se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit priùs quàm rex admoueret exercitum ad Iudæam, & obtineret ciuitatem: exire, & Domini iudicio committere exitum rei. Dans itaque potestatẽ omnium Deo mũdi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsque ad mortem pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant, summóque metu ac perturbatione hostium castra repleuerunt, rebúsque prosperè gestis abêrunt.

57. Ad Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Oratio?

A. Est [a] pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quęcunque sunt nobis aut aliis salutaria: quo diuinam quoquè gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque ratione coram summa & ęterna illa maiestate nos [b] deuotos testamur: Vt huc spectet non solùm precatio, sed etiam [c] adoratio, [d] oblatio seu sacrificium, [e] inuocatio, [f] laudatio, [g] gratiarum actio.

a Damasc. lib. 3. orthod. fidei, c. 24. Augu. lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 7. & ser. 250. de temp. Basil. in Iulitam martyrem. Chrysost homo. 30. in Genes. Nyssenus in libro de Oratione.
b Exodi 35. c d 2. Paralip. 29. g
c Matth. 4. b
d Malach. 1 c Esaiæ 56. c Ioan. 4. c
e Romae. 10. c
f Psal. 17. a 145. a
g Esaiæ 56. c 1. Timoth. 2. a August. epist. 59. ad Paulinum.

B. [h] Modum autem precandi & formulam singularẽ Christus [i] pręscripsit, sicut suprà declarauimus. Et nullum est sanè opus magis in scriptura [k] commendatũ, nullum piis sanctísque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus & sępiùs, & diligentiùs, magísque necessariò in hac vita sit exercendũ, atque precatio. Verè dictum illud: [l] *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.* Item: [m] *Oportet semper orare,* ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudis [n] humanę respectu, hoc est, in [o] spiritu & veritate.

h Aug. tract. 73 in Euang. Ioan. Basil. cap. 2. const. monast. Bern. ser. 4. & 5. de quadrag. & in ser. de 4. modis orandi.
i Matth. 6. b Lucæ 11. a Vide suprà de oratione Dominica.
k Psal. 140. a Tob. 12. c Acto. 10. a Exo. 32. e Psal. 105. d Ierem. 7. c 27. d. & ibidem Hierony. Item epist. 12. ad Gaudentium.
l Eccli. 35. d Psal. 101. c 36. a Iudith. 9. d
m Lucæ 18. a Eccli. 18. c 1. Thessal. 5. e
n Matth. 6. a
o Ioan. 4. c

C. Interim orantes, externum corporis gestum & habitum, ritúsque nonnullos adhibent sępè. Et rectè quidem, vt exempla scripturę commonstrant. Nam & Christus Dominus, nunc [q] subleuatis in cęlum oculis, nunc [r] elata voce, nunc in terram [s] prostratus Patrẽ orauit. Tum [t] Danielis ac [u] Niniuitarũ precatio, quia non sine ieiuniis, sacco & cinere instituta fuit, magis cõmendatur. Nec frustrà de Publicano [x] dictũ est, quòd humili facie, depressis oculis, pectorísque tunsione suã in tẽplo precationẽ instruxit. Quę quidẽ licèt externa videãtur, & ab impiis etiã fieri ac ostentari queant, tamen hactenùs laudẽ illa merentur, quatenùs & piè corpus exercent, redigúntque in obsequiũ creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu

p Tertul. in apologetico aduersus gentes cap. 30. August. in lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 5. Hieron. aduersus Luciferianos, & in vita Pauli Eremitæ. Item de viris illust. in Iacobo.
q Ioan. 17. a 11. a
r Matth. 27. c Lucæ 23. f
s Matth. 26. d Marc. 14. d Lucæ 22. e
t Daniel. 9. a
u Ionæ 3. c d Iudith 4. b c d 9. a 1. Mach. 3. f
x Lucæ 18. c Exod. 9. f g 17. c Deut. 9. c d Num. 20. a Psalm. 87. b 140. a 2. Paral. 6. b Matth. 2. b Act. 7 g 9. g 20. g 21. a Ephe. 3. c 1. Cor 11. a Damasc. lib. 4. orthod. fidei, cap. 3. De certis orandi temporibus videatur August. hæresi 57. Beda in cap. 18. Luc. Ansel. in cap. 5. episto. 1. ad Thessal. Clemen. constitut. Apost. lib. 8. cap. 40. Tertul in apologetico cap. 2. Cypr. de orat. Dom. Athan. de virgin. Basil. ser. 1. de instit. monach. & cap. 37. in regulis longior. Chrys. hom. 59. ad pop. Hiero. in c. 6. Dan. & ad Eustoch epist. 22. & in epitaph. Paulæ epist. 27. Concil. Aquisgran. cap. 126. & sequent. Psal. 118. f. 454. c Daniel. 6. c Actor. 3. a 10. b 16. c

interiore. Præterea sunt hæc testimonia quędam fidei, humilitatis atque pietatis non negligenda, vt quę non solùm spectanti proximo, sed etiam Ecclesię adferunt ędificationem.

TESTIMONIA.

Oratio quid sit.

1. A. DAMASCENVS libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigesimoquarto: Oratio est ascensio mentis ad Deum, aut decentium à Deo petitio.

2. AVGVSTINVS libro secundo de sermone Domini in monte, capite septimo: Primò hic respondetur, non verbis nos agere debere apud Deū, vt impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus & intentione cogitationis cum dilectione pura & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memorię mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Et post pauca: Fit ergò in oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

In oratione fit mentis ad Deum conuersio.

3. IDEM sermone ducētesimo trigesimo de tempore: Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Abeat dissensio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidiè. Oratio coniunctio Spiritus sancti, si tamē orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi, & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutē. Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei, plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationē sensu proprio, cū fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimēta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo, atque ità gaudēs assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodò poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris: hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio.

Orationis vis & vtilitas.

Oratio quid sit, & quæ bona præstet.

Psal. 62.

Ioan. 10.

4. BASILIVS Magnus homilia in Martyrem Iulittam, quæ est quinta inter homilias variorum argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. Sanè eiusmodi petitionem neutiquàm statuimus in sola verborum precisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opus esse verbis, quibus commonefiat nostræ petitionis: magis verò dicimus eum perspicacissimè scire, quæ nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimirùm, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potius ipsam suas vires plenius explicare, expleréve in animæ ortis libera electione ac proposito, simul & in actionibus quę per omnem vitā intento studio perficiuntur ad præscriptū virtutis, iuxta Paulum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens mensæ, ora: esitans panem, largitori gratiam rependito. Suffulciens firmansque infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartiuit ad inferendam cordi tuo lætitiam, & ad multiplicium infirmitatum non mediocre solamē. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, nè prætereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explêsti. Tunicam indueris? gratias agito benigno datori. Amiciris pallio? fac, in te augescat intensior erga Deum charitas, qui integumenta gratuitò largitus est hyemi ęstatique accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tibíne dies expletus abiit? illi referto gratiam, qui solem quidem nobis nihil tale commeritis indulsit in diurnæ operationis ministerium: ignē verò contulit illustrandæ nocti, vtque subseruiat reliquis vitę commoditatibus. Ipsa rursùs nox alias ad orationem suggerere possit conciliaréve occasiones. Etenim si quando in cælum suspexeris, quum in eximiam siderū pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressiùs: horum visibilium supplica Domino, vniuersorum longè optimo artifici procide Deo, & cole eum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuulsè & continenter oraueris, nō quidem si verbis modò orationem expleueris tuā: veriùs vbi omnis prorsùs vitæ tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformârit voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur cōtinens quædam & indiuulsa oratio.

Oratio quid sit.

Oratio non solis verbis cōstat ac perficitur.

1 Cor. 10.

Coloss. 3.

Orationis frequentatio ante refectionem.

Eccl. 31.

Prou. 31.

1. Tim. 5.

Manè post somnum in vestiendo se.

Vesperi ante somnum.

Ipsa nocte.

Tota vita oratio quædam esse potest.

5. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modò sobrij & vndequaquè mēte nostra collecta, inimicoque nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulò pòst: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquar virtute prædito, non paruum indè fructum percipiet, quantis bonis fruetur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. An non enim præstare potest priusquàm petamus? Verùm propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur quod petimus, siue nō consequamur, perseueremus semper in oratione. Et non solùm gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, nō minus est quàm si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

Orationis cōmendatio.

Oratio est colloquium cum Deo.

Psal. 103.

Cur Deus differat ea dare, quæ postulamus.

Cum denegat postulata, beneficium præstat.

6. GREGORIVS Nyssenus in libro de oratione, circa principiū: Et quid attinet singulatim exponere quibus rebus multipliciter, multisque modis peccarū humanę vitę cōmisceturi cuius peccati nulla alia causa est, quàm quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assumunt.

assumunt. Quòd si oratio negocium præcesserit, peccatum aduersus animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iustitia sese mediam vbique controuersiis interponente. Prohibet item agricolam à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, nè posteà ampliùs vnà cum plus habendi cupiditate peccatū ingrediatur. ità viator, ità qui expeditionē vel nuptias parat: ità quicunque animū ad aliquod negocium adiecit, si cum oratione quodlibet agat, prospero atque felici successu negociorum à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente: sin autem relicto Deo, negocio totus intentus fuerit, omninò necesse est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsus versetur, recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo non coniungit. Ergo hoc prius oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit, at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitiæ præsidium atque tutamen est, iræ moderatio, superbiæ sedatio atque repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio: inuidiȩ profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorum & causam dicētium patrona, nexorum ac vinctorum relaxatio atque solutio, fatigatorum requies, mœrentium consolatio, gaudentium animi delectatio, lugentium solatium, nuptias contrahentium corona, natalitij festi celebratio, morientium funus. Oratio, conuersatio sermocinatióque cum Deo est: visum effugientium contemplatio: eorum, quæ concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum angelis honoris conditio, bonorum progressus & incrementum: malorum subuersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Oratio, Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiā verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adolescentibus in ventum rorantem, flammam conuertit: Israëlitis, aduersus Amalechitas trophæum erexit, & centum octogintaquinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili prostrauit. Atque sexcenta præter hæc ex iis, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palàm fit, nihil ex iis, quæ per hanc vitam coluntur & in precio sunt, orationi præstare. Et posteà: Προσευχὴ, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

Orationis neglectio quā multorū malorum causa, in rebus etiam temporalibus.

A Deo recedit qui orare negligit. Lucæ 18.

Orationis laus à fructu & vtilitate multiplici.

Oratio est cōuersatio & collocutio cum Deo.

Ionæ 2. 4. Reg. 20. Daniel. 3. Exod. 17. 4. Reg. 19.

Oratio est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

7. EXODI trigesimoquinto: Egressáque omnia multitudo filiorum Israël de cōspectu Moysi, obtulerunt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat, &c. Et paulò pòst: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israël voluntaria Domino dedicauerunt.

8. SECVNDI Paralipomenō vigesimonono: Ezechias autem etiam hæc addidit, Implêstis manus vestras Domino: accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergò vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente deuota.

9. MATTHÆI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serui es.

10. MALACHIÆ primo: Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnū est nomē meum in Gentibus dicit Dominus exercituum.

11. ESAIÆ quinquagesimosexto, vt infrà testimonio decimosexto.

12. IOANNIS quarto: Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerūt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

13. AD Romanos decimo: Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omniū, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodò ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audierunt? Quomodò autem audient sine prædicante?

14. PSALMO decimoseptimo: Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

15. ET psalmo centesimo quadragesimoquinto: Lauda anima mea Dominum. Laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiù fuero.

16. ESAIÆ quinquagesimosexto: Adducam eos in mōtem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimȩ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omniū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnib⁹ qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillā vitam agamus in omni pietate & castitate, hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo.

18. AVGVSTINVS epistola quinquagesimanona ad Paulinum, quæstione quinta: Illa sanè difficillimè discernuntur, vbi ad Timotheum scribens Apostolus ait: Obsecro itaq; primùm omniū fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones. Secundùm Græcum enim eloquium discernenda sunt. Et post pauca: Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sint: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas quas facimus in celebratione sacramentorum, antequàm illud quod est in domini

1. Tim. 2.

Locum Pauli interpretatur Augustinus de precibus quæ in Missæ sacrificio fiūt.

mensa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicunt εὐχὴν, rarò ità scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed plerunque & multo vsitatiùs votū appellat εὐχὴν: προσευχὴν verò, quod verbum ità positum est, vnde tractamus, semper orationem vocat. Vndè hanc verbi originem, sicut superiùs dixi, nonnulli minùs eruditè intuentes, προσευχὴ non orationem, sed adorationem dicere voluerunt, quæ potiùs προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdū dicitur, quę vocatur εὐχὴ, adoratio putata est προσευχὴ. Porrò si vsitatiùs, vt dixi, in scripturis votum appellatur εὐχὴ, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, προσευχὴν. Vouentur autem omnia quæ offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum aliud votum maximū, quo nos vouimus in Christo esse māsuros, vtique in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quòd vnus panis, vnum corpus multi sumus. Ideò in huius sanctificatione & distributionis præparatione existimo Apostolum iussisse propriè fieri προσευχὰς, id est, orationes: vel, vt nonnulli minùs peritè interpretati sunt, adorationes. hoc est enim ad votum, quod vsitatiùs in scripturis nuncupatur εὐχὴ. Interpellationes autem, siue (vt vestri codices habent) postulationes, fiunt cùm populus benedicitur. Tunc enim antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimę offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto sacramēto, gratiarū actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimā commendauit Apostolus.

1,Cor.10.

1. B. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Ioannem: Magnam spem Dominus suis promisit sperantibus, dicens: Quia ego ad Patrem vado, & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Sic ergò perrexit ad Patrem, vt nō relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est. Quodcunque petieritis, cùm videamus plerunque fideles eius petere, & non accipere? An fortè propterea quia malè petūt? Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus, dicens: Petitis, & non accipitis, cò quòd malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis. Malè ergò vsurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miserante non accipit. Proindè si hoc ab illo petitur vndè homo lædatur exauditus, magis metuendum est, nè, quod posset non dare propitius, det iratus. An non vidimus Israëlitas malo suo impetrâsse, quod culpabili cōcupiscentia petierunt? Concupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna de cælo: fastidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi nō meliùs peterent, non vt cibus qui deerat, indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat, sanato fastidio, sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potiùs Deum, vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et post pauca: Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod illic positum est, in nomine meo. Ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunque, sed in nomine meo. Qui promisit ergo tam magnum beneficium, qui vocatur? vtique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex saluator: ac per hoc quodcunque petimus aduersùs vtilitatem salutis, non petimus in nomine saluatoris: & tamen ipse saluator est non solùm quando facit quod petimus, verumetiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutē, non faciendo potiùs se exhibet saluatorē. nouit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutē poscat ęgrotus: & ideò cōtraria poscentis non facit voluntatē, vt faciat sanitatem quapropter quādo volumus vt faciat quodcūque petimus, nō vtcunque, sed in nomine eius, hoc est in nomine saluatoris, petamus. Nō ergò cōtra nostrā salutē petamus: quod si fecerit, nō vt saluator facit, quod est nomen eius, fidelibus eius. Est quippe impius & damnator, qui dignatur fidelibus esse saluator. Qui ergò credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiā contra suam salutem petit, non in nomine saluatoris petit, quia saluator ei non erit, si quòd eius salutem impedit, fecerit. Vnde tunc expedit potiùs, vt non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea non solùm saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcūque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus, vt etiam sic intelligamus, non posse nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam eius magisterij. Sanè quædam quamuis in nomine eius petamus, id est, secundùm saluatorem & secundùm magistrum petamus, non tunc quando petimus facit, sed tamē facit. Neque enim quia & illud petimus, vt veniat regnum Dei, propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quādo petimus, non negatur. Veruntamen orantes, tāquàm seminantes, non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando benè petimus, vt non faciat quod non benè petimus, quia & ad hoc pertinet, quod in eadē oratione Dominica dicimus, Nè nos inferas in tētationem: neque enim parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio.

Ioan.14.

Cur orantes non semper exaudiantur.

Iacobi 4.

Præstat aliquando non exaudiri. Num 11.

Qui non petit in nomine Iesu, id est saluatoris.

Nihil contra salutem postulandum.

Ex Oratione Dominica discimus quid petendum sit.

Differuntur multa quæ petuntur, non negantur.

Orandum vt non tribuatur quod non benè petitur.

2. BASILIVS Magnus constitutionum monasticarum capite secundo (vel secundùm alios, capite primo;) Duplex est orandi modus: quorum alter in glorificatione adhibita animi submissione cernitur: alter in petitione, qui quidē priori subiicitur. Cùm oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, Deo preces adhibere. Quapropter quandocunque instituis orare, cōiugem, liberos, téque adeò ipsum relinquito, à terráque procul abscedito, cælúmque superato, & naturas omnes tam quæ cerni, quàm quæ cerni non possunt, relinquito: & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit. Cúmque in eo satis fueris cōmoratus, nō mente vaga, neque huc, illúcve temerè deerrante, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriēs, sed de sacrosanctis literis carpens, quæ dicas, dic: Gratias ago tibi Domine propter incredibilem clementiā, & in

Oratio constat Dei glorificatione & petitione.

A gratiarum actione exordienda oratio.

& in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccantem me quotidiè patientia tua sustines, & ad resipiscẽdum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terrendo, modò leniter exhortãdo moderaris, quíque per prophetas primò, postremò etiam per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos, tu es Deus noster. Vbi verò iam satis gratias egeris, Deúmque petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterũ adhibita humilitate, ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui corã te verbum faciam, quoniam vehemẽter peccator sum, & licèt nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominùs tamen ità te oportet dicere. Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes, maiorẽ tamẽ offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcircò Apostolus dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum, quod idem est ac si diceret, Multa delicta committo, quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Vbi verò verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerísque, Gratias ago tibi Domine, quòd peccantem me tamdiù patiẽtia tua sustinuisti, & in hodiernum vsque diẽ nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iampridem commeritus eram supplicia, dignúsque eram, qui longissimè à conspectu abspellerer tuo: verùm tua me patientissima lenitas peccantem clementissimè sustinuit. Gratias, inquam, ago tibi, tametsi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquam esse me idoneum intelligo. Simulàc verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demùm, quod petere debes, petito: non diuitias, (vt antè dixi) neque terrenam gloriam, non sanitatem corporis: (Ipse est enim qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua, neque nõ probè intelligit, quàm è re cuiusque sit, vel bene valere, vel male) sed quemadmodùm iussus es, regnum cælorum pete tantummodò, & necessitatibus corporis tui ipse (vt dixit) prouidebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocunque quis exiguum à se aliquid petit, quandocunque quis nostrûm de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illũ tibi oratione tua iratum facere, sed ea petito tibi, quæ digna sunt & rege & Deo. Hæc autem petens ab eo, nè priùs recesseris, quàm quod petis impetraueris. Hoc enim fieri oportere, in euangelio subindicans Dominus dicit: Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Hoc autem exẽplum idcircò nobis proponitur à Domino, vt in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exẽplum enim ab homine ad alium hominem sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocunquè aliquid petieris, neq; impetraueris, tam diù perseueres, quoad impetres. Si tamen (vt suprà dixi) ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris: Peccator sum, & propterea non exaudior. Vt enim diffidentiæ ille tibi causam omnẽ præcideret, illud adiecit: Et si non dabit illi surgens, eò quòd amicus eius sit, propter improbitatẽ

Modus orãdi ex D. Basilij sententia.

Iacob. 3.

1.Cor.4.

Psal.18.

Quid sit potissimũ à Deo postulandum.

Magna à se peti vult Deus.

Perseuerantia in orando. Lucæ 11.

Peccatores etiã exaudiat Deus.

tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. De cæterò autem, etsi mensis præteriit, etsi annus, etsi triennium, etsi quadriẽnium, etsi anni complures, acriter perseuerato tamẽ, donec impetres, sed postula cum fide, neque intereà rectè vnquã vinere intermiseris. Si enim libidinibus se quis ex ignauia dediderit, seque metipse volens hostibus suis prodiderit, hũc nullo modo Deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cùm prior ipse vitio suo à Deo se alienauerit. Qui enim à Deo se optat iuuari, is nunquàm deserit, quod se addecet, officium suum: qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquàm destituitur. Quapropter danda in eo opera est, nè vlla in te conscientia nostra nos cõdemnet: tum, vbi hoc fecerimus, implorãdum est diuinum auxilium: implorãdum autem non lentè, non mente huc illùcque temere oberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest vt impetraturus sit, quod petit) perficiet prius vt sibi Dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cùm corporis extrinsecus, tum mentis etiam intrinsecus attentos oculos tenet, periculi metu: quanto tandem maiore cũ metu trepidationéque censendum est oportere nos stare in cõspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquàm aliò? cùm ipse non hominis partem illam modò, quæ foris apparet, vt homines faciunt, sed illam etiam, quæ intus occulta oculorũ adspectum fallit, clarissimè peruideat. Si igitur sic, quemadmodùm decet, steteris coram Deo, & quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, persta, donec omninò tandem impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquàm qui negligẽtius rem tractes, & si in oratione aliud agens, animo minus attento stes, cùm possis omnẽ abs te repellere distractionem, nè præfidentior ausis consistere coram Deo, nè fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quòd à peccato debilior factus, hoc à teipso impetrare non potes, quin interim, dum oras, animo & mente distrahâre: enitere contrà, quantùm potes, & ipse tibimetipsi vim affer, & coram Deo stare perseuera, mentémque tuam in illum defixam tene, ipsámque ad seipsum aduoca. Si ità feceris, ignoscet tibi Deus, quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate eo modo quo cõueniret, coram Deo stare non vales. Hoc modo si tibimetipsi vim feceris, téque ad omne opus bonum parateris, nè destiteris priùs, quàm illud impetres, quod rogas. Et quibusdam interiectis: At sæpè petiui, inquis, neque impetraui tamen. Prorsus, quia non rectè petiuisti, videlicet aut dubitabũdus, aut aliud agens, aut quæ tibi vtilia non erant futura. Quòd si & quæ tibi erant vtilia, sæpe petiisti, at non tamen perseuerantiam adhibuisti. Scriptum est enim, In perseuerantia vestra possidebitis animas vestras. Et qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et post pauca: Ea re fortasse differt quæ daturus est, vt hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & vt intelligas, quod sit donum Dei, & vt datum diligẽter custodias. Si quidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia custodire, nè eo amisso, labores etiam vnà cum eo suos multos amittat, néve neglecto Dei munere, ęterna vita indignus efficiatur.

Perseuerantiæ orationis iungenda est bonæ vitæ perseuerantia.

Euagationes & peregrinationes mentis in oratione vitandæ.

Distractio mętis cui pro viribus resistitur, Deum non offendit.

Quibus de causis nonnunquàm nõ impetramus quod petimus. Lucæ 21. Math. 10. & 24. Cur differat interdũ dare.

3. BERNARDVS sermone quarto de Quadrage-

Orationem maximè impedire conatur Dæmon. *Oratio non sit nimis timida.* *Psal.41.*

sima: Oratio quanto est efficacior, si fiat vt debet, tanto callidiùs impediri ab aduersario solet. Interdùm enim grauiter impeditur oratio à pusillanimitate spiritus & timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cùm sic cogitat homo propriā indignitatem, vt non cōuertat oculos ad diuinam benignitatē. Abyssus enim abyssum inuocat: abyssus luminosa, abyssum tenebrosam: abyssus misericordiæ, abyssum miseriæ. Profundum nanque est cor hominis, & imperscrutabile. *Hiere.17.* Sed si magna est iniquitas mea, multo maior est Domine pietas tua. Ideòque cùm ad meipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiæ tuæ, & respiro in ea: & cùm introiero in potentias meas, nolo memorari iustitiæ tuæ solius. Veruntamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimis timida, sic in contraria parte non minus, immò & maius periculum est, si fortè fuerit temeraria. *Nec sit temeraria.* De his qui sic orant, audi quid loquatur ad prophetam Dominus: *Esaiæ 58.* Clama, inquit, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, &c. Quasi tuba, inquit, quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarij. Me etenim quærunt, qui seipsos nondùm inuenerūt. Nec hoc dico, vt peccatoribus auferā orandi fiduciam, sed volo eos orare tanquàm gentem quæ peccatum fecerit, non iustitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito & spiritu humilitatis, quemadmodùm publicanus ille: *Lucæ 18.* Deus, inquit, propitius esto mihi peccatori. Temeritatem enim dico, quando is, in cuius consciētia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus super se: minus solicitus pro periculo animæ suæ. Tertiū periculū est, si sit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia restringit animū timor immoderatus, *Non sit oratio tepida.* vt oratio non dicam non ascendere, sed nec procedere queat. Tepida verò in ascensu languescit, & deficit, eò quod non habeat vigorem. Nam temeraria ascēdit, sed resilit: resistitur enim ei: nec tantùm non obtinet gratiam, sed & meretur offensam Quæ verò fidelis & humilis, & feruens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit: vndè certum est quòd vacua redire non poterit. *Oratio fidelis, humilis & feruens cælū penetrat.*

4. Et sermone quinto de Quadragesima: Rogo vos fratres, vt semper ad manum habeatis tutissimū orationis refugium, *Tutissimum orationis refugium.* de qua etiam memini me paulò antè in fine sermonis esse locutum. Veruntamen quoties de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde vestro, quæ & ab aliis frequenter audiui, & nonnunquàm expertus sum in corde meo. Quid enim est, quòd licèt nunquàm ab oratione cessemus, vix vnquàm experiri videatur aliquis nostrū, quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic redire videmur: nemo nobis respondet verbum, nemo quicquam donat, sed laborâsse videmur incassum. Sed quid in Euangelio dicit Dominus? *Ioan. 7.* Nolite, ait, iudicare secundùm faciem, sed iustum iudicium iudicate. *Rom. 1.* Quod est autem iustum iudicium, nisi iudiciū fidei? quoniam iustus ex fide viuit. Ergò iudicium fidei sequere & non experimētum tuum: quoniam fides quidem verax, sed experimentum fallax. *Marc.11.* Quæ est ergò veritas fidei, nisi quod promittit ipse filius Dei? Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Nemo vestrûm, fratres paruipendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, nō paruipendit eam. *Scribi iubet Deus orationem nostram in libro suo.* Priusquàm egressa sit ab ore nostro, ipse scribi iubet eam in libro suo. Et vnum indubitanter è duobus sperare possumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit esse vtilius. *Roma.8.* Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus: sed miseretur ille super ignorantiam nostram: & orationem benignè suscipiens, quod nobis aut omninò nō est vtile, aut non tam citò dari necesse est, minimè tribuit: oratio tamen infructuosa non erit. Ita sanè, si fecerimus quod monemur in psalmo, id est, si delectemur in Domino. ait enim sanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. *Psal.36.*

5. Idem in sermone de quatuor modis orandi: Propter quod fiducialiter iam postulare potest qui eiusmodi est, (id est, qui in lamētis pœnitentiæ aliquandiù perseuerans, hilaritatem quandā & fiduciam concepit indulgentiæ) tantū caueat, nè fortè aut postulet non postulanda, aut minus postulet quæ à Deo sunt postulanda: aut ea tepidè quærat, quæ toto affectu & omni tempore sunt quęrenda. *Quæ impediant quo minus exaudiatur oratio.* Petitis, & nō accipitis, (ait Iacobus) eò quòd malè petatis, vtpotè in concupiscentiis vestris. *Iacobi 4.* Sic agit omnis qui terrena quærit vltra necessitatem, qui mundialē gloriā sectatur aut voluptatem. Tale est etiā quod solent seculares homines mortem inimicorū in orationibus postulare, cæteráq; similia quę non oportet. At verò temporalia si defuerint, petenda quidem sunt, quantùm necessitas humana requirit: sed iuxta beati Gregorij * sententiam, nō sunt hæc nimiùm requirēda. *An temporalia in oratione postulāda, aut spiritualia quæ non sunt ad salutem necessaria.* **Homiliis in Euang.* In quo genere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilominùs salus constare potest, vt sermo scientiæ, gratia curationum, omniáque de quibus certum non habemus quid expediat nobis: vt potè si te fatiget tentatio, supplicādum quidem pro ea, vt auferatur à te, sed non nimis obnixè, quoniam in talibus meminisse semper oportet Apostolicæ illius sententiæ: *Rom.8.* Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus & Deo magis committere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hæc autem sunt toto affectu & omni tēpore postulanda: *Quæ semper & incessanter postulanda.* hæc sunt, pro quibus incessanter & quàm obnixè poterunt, ad Deum clament desideria tua, vt habeas gratiam eius bonam, & placere possis in oculis pietatis ipsius, & in eo viuas, & moriaris in ipso, vt gloriam eius videre, & ipso frui in perpetuum merearis. De his enim dictum est: *1.Thess.5. Lucæ 18.* Sine intermissione orate. Vndè & Propheta, *Psal.26.* Exquisiuit, inquit, te facies mea, faciem tuam Domine requirā. *Ibidem.* Et alibi: Vnā petij à Domino, hanc requirā, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. *Quomodò ad orationem accedendum.* Et post pauca: *Psal.41.* Quid aliud cogitare debet frater intrans ad orationē, quā propheticum illud: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei? Omninò siquidē oportet nos orationis tempore curiam intrare cælestem, illam vtique curiam, in qua rex regum stellato sedet solio, circundante innumerabili & ineffabili beatorum spirituum exercitu. Vndè & ipse qui viderat, quia maiorem numerum non inuenit, Millia, ait, millium ministrabant ei, *Daniel.7.* & deciès milliès centena millia assistebant ei. Quanta ergò cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude sua procedens & repens ranuncula vilis

vilis? Quàm tremebundus, quàm supplex, quàm deniq; humilis & solicitus, & toto intétus animo maiestati gloriæ, in præsentia angelorũ, in concilio iustorum & cógregatione assistere poterit miser homuncio? In cũctis igitur actionibus nostris multa opùs est animi vigilantia, sed præcipuè in oratione. Etenim sicut in regula nostra legimus, * licèt hora omni & omni loco oculi Domini super nos speculentur, maximè tamen in oratione. Licèt enim semper videamur, sed nunc etiam præsentamus & ostendimus nos quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porrò quamuis vbique sit Deus, in cælo tamen orãdus est, ibíque orationis tempore cogitandus: vt mens nostra non oratorij tecto, non aëris spatio, non ipsa retardetur nubiũ densitate, iuxta eam formã quæ nobis à Christo tradita est, vbi ait: Sic orabitis, Pater noster qui es in cœlis. Cælum enim quadam prerogatiua etiam sedes siue thronus Dei vocatur: quia ad eam cõparationẽ qua Deũ in cælis angeli sancti & electorum animę vident, nos miseri & peregrini super terrã vix solum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tanquàm assumptus & præsentatus ei qui sedet super excelsum thronum in angelis qui minimè ceciderũt, & eleuatũ in hominibus quos suscitauit de puluere inopes, & erexit de stercore pauperes: sic, inquã, semetipsum consideret, & sic attendat, tanquàm præsentatum Domino maiestatis, vt dicat cum Abraham: Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Et quia tuo pręcepto commonitus, tua institutione formatus, id præsumo Domine fons pietatis.

In oratione præcipuè opus est animi vigilantia.

** In regula S. Benedicti cap. 19*

Psal. 32. Prou. 15. Præsentamus nos Deo.

Math. 6.

Gene. 18.

6. Matthæi sexto: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrẽ tuũ in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multùm loqui, sicut ethnici. Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergò assimilari eis: scit enim pater vester quid opùs sit vobis, antequàm petatis eum. Sic ergò vos orabitis: Pater noster qui es in cęlis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

7. Lucæ vndecimo: Et factum est: cũ esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Iohannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomẽ tuum. Adueniat regnum tuum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè, & dimitte nobis peccata nostra, siquidẽ & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

8. Psalmo centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

9. Tobiæ duodecimo: Quando orabas cũ lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prãdium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

10. Actorum decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, cẽturio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

11. Exodi trigesimosecundo: Rursùmque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciámque te in gentẽ magnam. Moyses autem orabat Dominum Deũ suũ, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuũ, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? &c. Placatúsq; est Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populum suum.

12. Psalmo centesimoquinto: Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

13. Hieremiæ septimo: Tu ergò noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudẽ & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

14. Et vigesimoseptimo: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda & in Ierusalem, in Babylonem.

15. Hieronymus in caput septimum Hieremiæ, in ea verba scribens: Tu ergò noli orare, &c. Nè videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, pręcipit Deus, nè pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam, deprecetur. Quod autem dicit, Et non resistas mihi: illud ostendit, quòd sanctorum preces Dei iræ possint resistere. Vndè & Dominus loquitur ad Moysen: Dimitte me, vt percutiam populum istum, & faciam te in gentem magnam. Et in psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam: Aaron quoque arrepto thuribulo, inter ignem arsurúmque populum medius stetit, & Dei ira cessauit.

Preces Sãctorum Dei iræ resistere possunt.

Exod. 32.

Psal. 105.

Num. 16.

16. Et in caput vigesimumseptimum Hieremiæ, super ea verba: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum: Quod ait, occurrant mihi siue Domino exercituũ: illud ostendit, verum prophetam posse Domino precibus resistere: secundùm quod & Moyses stetit in percussione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoque idem fecit. Et Dominus ad Moysen: Dimitte me, ait, vt percutiam populum istum. Quando autem dicit, Dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri.

Exod. 32.

1. Reg. 8.

Precibus Sanctorum retineri potest Deus.

17. Idem epistola duodecima ad Gaudentium de Pacatulæ infantulæ educatione: Legimus Aaron pontificem isse obuiam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse: stetit inter mortem & vitam sacerdos magnus: nec vltra vestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, nè faciat quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant.

Num. 16.

Exod. 32.

18. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliãtis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, & non discedet donèc Altissimus adspiciat.

19. PSALMO centesimo primo: Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

20. ET trigesimosexto: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tãquàm meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. IVDITH nono: non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mãsuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cęlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

22. LVCÆ decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediâris orare semper, & nè verêris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuã, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite: Hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. MATTHÆI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrẽ vestrum qui in cælis est. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in sinagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. IOANNIS quarto, vt suprà A. testimo. duodecimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM.

Veterum Christianorum gestus & ritus in orando.

1. C. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersùs gentes capite trigesimo: Illuc (in cælum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, deniquè sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus omnes sẽper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quęcunque hominis & Cęsaris vota sunt. Hæc ab alio orare non possum, quàm à quo scio me consecuturum: quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur, famulus eius, &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulæ fodiãt, cruces suspendant, ignes lãbant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliãt, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orãtis Christiani. Hoc agite boni presides, extorquete animam Deo supplicantem pro Imperatore. Hîc erit crimen, vbi veritas & Dei deuotio est.

2. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiã prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt: quamuis eorũ inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nata sit: nec ille indigeat his indiciis, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumq́ue humiliùs atque feruentius. Et nescio quomodò, cũ hi motus corporis fieri, nisi motu animi precedente, non possint, eisdemq́ue rursùs exteriùs visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, non ideò nõ orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili vbi compungitur, sternitur.

Orantium gestus externi.

Externis gestibus seipsum magis excitat homo ad orandum, & augetur deuotio.

3. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos: Indubitata in Deum fides arduè reperitur. Verbi gratia dictum sit, vt, quod volumus, perspicuum fiat: ad orationem assisto, non orarem, si nõ crederem: sed, si verè crederẽ, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tũderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosq́ue fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec priùs amitterem, quàm misericordiam impetrarem: nunc verò creberrimè in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo: aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orâsse Ionam? sic tres pueros? sic Danielem inter leones? sic certè latronem in cruce?

Si verè & perfectè crederemus, quibus externis excitationibus & gestibus vteremur in oratione.

Ionæ 2. Dan. 3. & 14. Lucæ 23.

4. ET in vita Pauli Eremitę: Introgressus speluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extẽsisq́ue in altum manibus, corpus exanime: Ac primùm & ipse viuere eum credens, pariter orabat. Postquàm verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quòd etiam cadauer sancti, Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

Mortui Pauli Eremitæ cadauer officioso gestu Deum precabatur.

5. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegesippus vicinus Apostolicorum temporũ, in quinto commẽtariorum libro de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymę post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento iustus, multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquàm attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorũ. Siquidem vestibus laneis non vtebatur, sed lineis, solusq́ue ingrediebatur tẽplum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantùm, vt camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur.

Sancti Iacobi genua camelorum duritiẽ contraxisse ferebantur.

6. IOANNIS decimoseptimo: Hęc locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælũ, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuũ, vt filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Iesus autem eleuatis sursum

sursùm oculis, dixit. Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me.

8. MATTHÆI vigesimoseptimo. Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicẽs. Eli, Eli, lammasabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Iesus autem iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

9. LVCÆ vigesimotertio: Et clamans voce magna Iesus, ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

10. MATTHÆI vigesimosexto. Et progressus pusillum, prócidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

11. MARCI decimoquarto: Et cùm processisset paululùm, prócidit super terram, & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora.

12. LVCÆ vigesimosecundo: Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis, & positis genibus, orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

14. IONÆ tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicẽs. Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, &c.

15. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiuniis & orationib⁹, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierẽt in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnẽ Israël, allocutusque est eos, dicẽs: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permãseritis in ieiuniis & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Sic erũt vniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, itá vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

16. ET capite nono: Quibus ascendẽtibus, Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c.

17. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregati sunt, & venerunt in Maspha, contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua.

18. LVCÆ decimooctauo: Et publicanus à lõgè stans, nolebat nec oculos ad cęlum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicẽs: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descẽdit hic iustificatus in domũ suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominum, vt desinant tonitrua Dei, & grando: vt dimittam vos, & nequaquàm hîc vltrà maneatis. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: vt scias quia Domini est terra. Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

20. ET capite decimoseptimo: Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem, & Aarõ, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis, Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

21. DEVTERONOMII nono: Et prócidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquã non bibens: propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, nè deleret vos vt fuerat comminatus, & orans dixi, &c.

22. NVMERORVM vigesimo: Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine in tabernaculũ fœderis, corruerunt proni in terram, clamauerũtque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurũ tuum fontẽ aquæ viuæ, vt satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

23. PSALMO octogesimoseptimo: Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

24. ET centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

25. SECVNDI Paralipomenon sexto: Stetit ergò coram altari Domini ex aduerso vniuersę multitudinis Israël, & extendit manus suas. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, &c. stetitque super eam, & deinceps flexis genibus contra vniuersam multitudinem Israël, & palmis in cælum leuatis, ait, Domine Deus, &c.

26. Et capite vigesimono: Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascendit in domum Domini &c. Cùque finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt.

27. Tertii Regum octauo: Factum est autem, cùm complésset Salomon orans Dominum omnẽ orationem, & deprecationẽ hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrúque enim genu in terram fixerat, & manus expenderat in cælum.

28. Danielis sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat.

29. Primi Esdræ nono: Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expãdi manus meas ad Dominum meum.

30. Matthæi secundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum.

31. Actorum septimo: Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

32. Et capite nono: Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua orauit, & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, & viso Petro, resedit.

33. Et capite vigesimo: Et cùm hæc dixisset (Paulus) positis genibus suis, orauit cum omnibus illis.

34. Et vigesimoprimo: Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cũ vxoribus & filiis vsque foràs ciuitatem, & positis genibus in littore, orauimus.

35. Ad Ephesios tertio: Propter quod peto nè deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

36. Prioris ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: vnum enim est ac si decaluetur. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

Cur Orientem versùs adoramus. 37. Damascenus libro quarto de orthodoxa fide, capite decimotertio: Non simpliciter & fortuitò ad Orientem adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicem adorationem conditori nostro offerimus: vt & mente psallimus, & corporalibus labiis, & baptizamur aqua, & spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysteriis participantes, & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis, & sol iustitiæ, & Oriens in scripturis nominatur Christus: dedicãdus illi Oriens est ad adorationem. Nam omne præstantius magisque bonum, Deo offerendum, à quo omne bonũ benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradisum in Eden ad Orientem, vbi hominem quam plasmauit, posuit, quem transgredientem, exilio mulctauit, & è regionè paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes, Deum adoramus. Et Mosaicum tabernaculum ad Orientem habebat velum, & propitiatorium, & tribus Iuda, vt honorabilissima, ad Orientem castra ponebat, & in famigerato Salomonis templo, porta Domini ad Orientem statuebatur. Verumetiam & Christus crucifixus, ad Occidentem respiciebat. Et sic adoramus ad ipsum suspirantes. Et assumptus, ad Orientem ferebatur, & sic ipsum Apostoli adorauerunt. Et sic veniet, quemadmodùm intuebantur ipsum euntem in cælum, vt angeli dixere ad Apostolos, & vt ipse Dominus dixit: quemadmodùm fulgur egreditur ab Oriente, & peruenit vsque ad Occidentem, sic erit aduentus filij hominis. Ipsum igitur expectantes, ad Orientem adoramus. Non scripta autem est hæc Apostolorum traditio, nam multa sine scripto nobis tradita sunt.

Adorandus Deus animo & corpore. Zach. 3. & 6. Luc. 1. Psal. 67. Gen. 2. Exo. 27. & 38. Num. 2. 3. Reg. 6. Christus crucifixus Occidentem respiciebat. Actor. 1. Matth. 24. Traditio Apostolica, adorare versùs Orientem.

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. Augustinus in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimaseptima: Psallianorum postremam ponit Epiphanius heresim, quod nomen ex lingua Syra est. Grecè autem dicuntur εὐχίτας, ab orando sic appellati. Tantũ enim orant, vt eis qui hoc de illis audiũt, incredibile videatur. Nam cùm Dominus direxit, Oportet semper orare, & non deficere: Et Apostolus, Sine intermissione orate: quod sanissimè sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi: isti ità nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

Luc. 18. 1. Thess. 5. Semper & sine intermissione orant, qui orãdi tempora non intermittunt. Luc. 18.

39. Beda in caput decimumoctauum Lucæ: Dicebat autem & parabolã ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Dicit & Apostolus. Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ità semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergò dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidiè iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum laudare & rogare non desistit, & hoc esse quod Psalmista dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iustus secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione quę iusta sunt agit, per hoc sine intermissione quę iustus orabit nec vnquàm ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

1. Thess. 5. Canonicas horas obseruantes, semper orant. Psal. 33.

40. Anselmus Cantuarię. Archiepiscopus in caput quintũ prioris epistolę D. Pauli ad Thessalonicenses: Sine intermissione orare, id est, vt nullo die intermittaris certa tẽpora orãdi. Sed & continuũ cordis desideriũ, cõtinua oratio est. Nũquid enim sine intermissione possum⁹ genu flectere, corp⁹ prosternere, vel man⁹ leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed q nũc vult intermittere orare, nõ intermittat desiderare. Sic enĩ orabat Moyses, cui tacẽti dixit domin⁹: Quid clamas ad me? Clama-

Certa orandi tempora non intermittens, orare sine intermissione. Exo. 14.

Exod. 14.

Clamabat enim corde, quamuis nihil diceret ore. Ità iuge desiderium & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

41. Clemens Pontifex & martyr libro octauo constitutionum Apostolicarũ, capite quadragesimo, Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in gallicantu: diluculo, gratias agentes, quoniã illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die; hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit: sexta, quoniam tunc crucifixus est: nona, quoniã omnia commota sunt crucifixo Domino, perhorrescẽtia impiorum audaciam, & nõ ferentia ignominiam Domini: vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietem: in gallicantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis.

Ab ecclesiæ exordio quæ sint horę orationi destinatæ fuerint, & quibus de causis.

42. Tertullianus in Apologetico aduersùs gentes, capite secundo: Plinius Secundus, cùm prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cęterò ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationẽ non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Deo, & ad confœderandum disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem nõ esse, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendum Deo.

43 Cyprianus de Oratione Dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruâsse cum Daniele tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramẽto scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis tẽporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiã veniens, consummatum numerum Trinitatis ostẽdit. Itémque ad sextam quarta procedẽs, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iampridèm spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebãt, & manifestata postmodùm res est, sacramenta olim fuisse, quòd antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicę repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiã salutis admitteret, cũ de emundandis gentilibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitùs obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicẽs: Rex meus & Deus meus, quoniã ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistã tibi, & cõtemplabor te. Et iterùm per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabũt ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursùs orandum est. Nam quia Christus sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quãdo oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

Daniel. 6. Hora tertia, sexta & nona iam olim ad orationem destinata, & qua de causa.

Actor. 2.

Actor. 10.

Lucæ 23.

In noua lege plures horæ orationis quã in veteri.

Mar. 16.

Psal. 5.

Osee 6.

44. Athanasius in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habe psalterium, & psalmos disce. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absoluẽs deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniã hac hora pependit filius Dei in cruce. Nona hora rursùm in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

Quę horę diei orationi psalmis cõstitutæ sint, & quibus de causis.

45. Basilius Magnus sermone primo de institutione Monachorum, qui aliis est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cùm autẽ ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdã interuallis ab illa psalmodiæ genuúque flexionis acri contentione nonnunquàm est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quẽ sanè Paulus quoquè & Silas secuti reperiuntur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deindè idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cùm propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò nona Dominicæ passionis memoriã refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verùm quoniam item hoc est apud eundem Dauid, Septiès in die laudẽ dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquàm septenariũ orationis numerũ conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ità videlicet, vt pars vna cibum pręcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula sit Deum septiès per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

Horarum canonicarũ approbatio.

Hora noctis orationi destinata.

Psal. 118.

Actor. 16.

Vespertina, matutina, & meridiana.

Psal. 54.

Hora tertia.

Actor. 2.

Hora nona.

Psal. 118.

Septem horæ canonicæ.

46. Item in regulis fusiùs disputatis, interrogatione trigesimaseptima: Neque verò tamen, quãquã hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illę statis temporibus præscriptę orationes negligendę veniunt, quas obseruari in conuentibus solẽne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariò huiusmodi tẽpora delecta sunt, quod in eorum singulis peculiaris quædã Dei in nos beneficiorũ est commemoratio. Ac matutinũ quidem, vt primi animi ac mẽtis nostrę motus cõsecrentur Deo, neque vllius rei curę antè aditum ad nos demus, quã nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptũ est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neq; corpus priùs ad functionẽ muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictũ est: Orabo ad te Domine: manè exaudies vo-

Cur institutæ certæ orationis horæ.

Matutinæ horæ obseruatio quare fit.

Psal. 76.

Psal. 5.

Tertiæ.

cem meam. Manè astabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licèt diuersis in locis, alij in aliis operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hãc ipsam horam Apostolis datũ fuit, vno eodéque animo cũcti illum venerentur, ab eoque petãt, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationẽ suscipiãt: simulque vt salutaris sibi doctrinæ, & recti itineris dux esse, & author velit, illũ imitantes, qui dixit: Cor mundũ crea in me Deus, & spiritũ rectum innoua in visceribus meis: Ne proijcias me à facie tua, & spiritũ sanctum tuũ nè auferas à me. Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectã: atque ità denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operum, vel propter locorũ naturam eo tẽpore abesse longiùs cõtigerit, quàm vt vnà cũ reliquis præstò esse possint: ij vbicunquè fuerint, ea necessariò ibi exequi debent, quæ cõmuniter statuta sunt, nihil hæsitãtes omninò. Quia vbi sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorum sum.

Actor. 2.

Psal. 50.

Psal. 142.

Matth. 18.

Sextæ horæ obseruatio.

Porrò sexta hora, sanctorum exẽplo, necessariam esse orationẽ iudicauimus, apud quos est: Vespere & manè & meridie narrabo, & annũciabo, & exaudiet vocẽ meam. In qua quidẽ, vt liberemur ab incursu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerũt in actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioannes ascendebant in tẽplum ad horã orationis nonam. Completo verò iam die, pro iis omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis euenerint, gratiarũ actio succedat: eorũque quæ vel per cõsensum, aut secùs contra animi sententiam prætermissa sint, cõfessio: ac sicubi latens delictũ aliquod admissũ fuerit verbis, operibúsve, aut etiã, corde pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo cõprecabimur. Siquidẽ ad similia peccata iterùm euitanda, valdè vtilis est præteritorum consideratio. Idcircò Dauid dicit: Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Tũ autem primis se iã noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari psalmus debet. De tempore autẽ dimidię noctis, quòd id ad orationẽ necessarium sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic, Circiter autẽ mediã noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidam etiam concentor psalmorum confirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Pòst aduertendum diluculum est, & ad orationem surgẽdũ, cauendúmque nè dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitãdus, qui dixit: Præuenerunt oculi mei diluculũ, vt meditarer eloquia tua. Porrò ex his omnibus, quæ diximus, statis temporibus, nullũ ab iis prætermitti debet quorum vitæ propositum est, vt quę acturi sunt, omnia ad laudẽ Dei & Christi eius referãt. Atque vtilis etiã, meo quidẽ iudicio, hęc in orationibus, & psalmorũ decantationibus, quę certis temporibus fiunt diuersitas est atque varietas, ob eam causam, quòd in

Psal. 54.

Psal. 90.

Nonæ.

Actor. 3.

Vesperarum.

Psal. 4.

Completorij.

Mediæ noctis.

Actor. 16.

Psal. 118.

Laudum, vel auroræ.

Psal. 118.

Ad quid prætextata conferat ista horarum varietas & distinctio.

perpetua similitudine & æqualitate rerum animo nescio quo modo torpedo quædam plerunque oboritur atque tædium, eáque re aliud agens, ad futiles & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autem varietatéque cùm psalmodię, tum singularum horarum orationis, & studium ipsum renouatur, & attentio instauratur.

47. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum: Dies lucescit, imò verò ante diem gallus cantauit, & non sicut domi, stertunt serui, ianuæ clausæ, omnes mortuis similes sunt dormientes, mulio tintinabula cõcutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cũ reuerentia somnum deponentes exurgũt; excitante eos prælato, & consistunt, sanctum constituentes chorum, & statim manus extendẽtes, sacros hymnos decantãt. Et post pauca: Neque cithara, neque fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis. At & ipsa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus vestras ad Deũ. Et de nocte vigilauit spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terrã. Et Dauidica cantica multos mouentia fontes lachrymarum. Quippe cùm cãtet dicens: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meũ, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterùm: Quia cinerem tanquàm panem manducabã. Et iterùm: Quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut vmbra prætereunt. &, Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, vel cũ multiplicata fuerit gloria domus eius. Et rursùm: Qui habitare facit vnius moris in domo. &, Septiès in die laudaui te super iudicia iustitiæ tuę. Et iterùm: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitię tuę. Facto autẽ die quisque nostrûm alterũ vocat, egressorum rationẽ agit, in forũ educit, assistit magistratui, tremiten, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad suum alius opus. Illi verò cùm rursùm matutinas orationes celebrauerint & hymnos, ad scripturarum lectionem conuertũtur. Sunt autem & qui libros transcribere docti, assignatũ quisque sumens habitaculum, semper agit quietem, nugante nemine, quicquam dicente. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrãt. Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulæ partes implentur, psalmodiis & hymnis Deum venerantur.

Horæ ac tempora orationum apud monachos D. Chrysostomi tẽpore distributæ.

Psal. 133.

Psal. 6.

Psal. 101.

Psal. 143.

Psal. 48.

Psal. 67.

Psal. 118.

Ibidem.

48. HIERONYMVS in caput sextum Danielis: Tria autem sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua: tertiam horam, sextam, & nonam, ecclesiastica traditio intelligit. Deniquè tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos: Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebant ad templum.

Tertia, sexta & nona hora orationis ex Ecclesiastica traditione.

Act. 2. 10. & 3.

49. IDEM ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Quanquàm Apostolus orare nos sẽper iubeat, & sanctis etiã ipse sit somnus oratio: tamẽ diuisas orãdi horas debemus habere, vt si fortè aliquo fuerimus opere detẽti, ipsum nos ad officium tẽpus admoneat. Horã tertiã, sextam, nonam, diluculum quoquè & vesperã, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumãtur, nisi oratione præ-

1. Thess. 5.

Diuisas orandi horas nos habere debemus.

præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referatur creatori gratia. Noctibus bis térque surgendum, reuoluenda, quæ de scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequàm sessio: nec priùs corpusculũ requiescat, quàm anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

Horas canonicas decantabant sacræ virgines D. Hieronymi ætate. 50. Ad eandem in Epiphanio Paulæ matris, epistola vigesimaseptima, de monasteriis virginum, quas illa fundauerat, agens: Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium cantabant.

51. Aquisgranense Concilium sub Ludouico Pio Imperatore primo, capite centesimo vigesimosexto, ex capite decimonono libri primi de officiis ecclesiasticis Isidori: Horam tertiam & sextam & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus denouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariliter à tertia ad sextam, atque indè ad nonam, per paria lucis interualla ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas, Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & si computetur diurna celebritas, per quaternatium vsque in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariò diuisus, in Trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes & vigiliæ militares, in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatiis secernuntur, vt & in ipsis nocturnis mundialibúsque officiis, Trinitatis mysterium veneretur.

Tertia, sexta, & nona hora orationi consecrata. Daniel. 6.

Actor. 2.

Matth. 27. Lucæ 23.

Vespertina hora orationi consecrata. 52. Capite centesimo vigesimoseptimo, ex capite vigesimo eiusdem libri Isidori: Vespertinũ diurni finis officium, diurnę & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis celebratio est. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri, adolerique altario aromata & thura, mos erat. Testis est hymnidicus ille regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In nouo quoquè testamento eo tẽpore Dominus & Saluator noster, cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initiò tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperum ostenderet seculi. Proindè in honore ac memoria tantorũ sacramentorum, his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur à sidere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur. De quo Propheta dicit: Et vesperum super filios hominum consurgere facis.

Exod. 29.

Psal. 140.

Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22.

Iob 38.

Completoriũ. Psal. 131. 53. Capite centesimo vigesimooctauo, ex vigesimo primo capite Isidori: De Completis autẽ celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exemplis. Dauid Propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locũ Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat, tãtam in Dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vsque corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricãdum in pectore suo rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius aut templum cupimus haberi, inquantũ possumus, exẽpla sanctorum imitemur, nè de nobis dicatur, quod legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Psalm. 75.

Matutinæ preces. Psalm. 62. Psalm. 118. 54. Capite centesimo vigesimonono, ex vigesimotertio capite eiusdem libri secundi Isidori: De matutinorum antiquitate & authoritate, testis est idem Dauid propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proindè oratur, quòd resurrectio Christi celebretur. Matutina autem luce radiante, Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporaria morte, quasi à sopore somni resurgentes, euigilabunt.

Nocturnæ preces. Esaiæ 26. 55. Capite centesimo trigesimo, ex vigesimosecundo capite libri primi Isidori: Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias deniquè Propheta exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & prophetico sanctificatus vnguento, ità canit: Media nocte surgebã ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc nanque tempore vastator angelus transiẽs, primogenita Ægyptiorum percussit. Vndè & nos vigilare oportet, nè periculo Ægyptiorum admisceamur. Iisdem etiam horis venturum se esse, in Euangelio Saluator asserit, vndè & ad vigilãdum auditores suos exsuscitans, dicit: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Et si vespertini (inquit) hora venerit, & si media nocte, & si in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Siquidem nec verbis solùm docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur euangelium, quia erat Iesus pernoctãs in oratione Dei. Paulus quoquè & Silas in custodia publica circa medium noctis orãtes, hymnum audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repentè terræmotu facto, & concussis carceris fundamentis, & ianuæ spõtè apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vndè oportet his horis psallendi, orandíque frequẽtiam nos in sanctis habere officiis, finémque nostrum, vel si aduenerit sub tali actu, expectare securius. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimãtium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad la-

Psalm. 118.

Exod. 12.

Marc. 13.

Lucæ 6. Acto. 16.

Hæretici reprehendentes nocturnas preces siue Christianas vigilias

borem. Qui hæretici Græco sermone Nyctazontes, hoc est, somniculosi vocantur.

56. ET capite centesimo trigesimoprimo: Studeant summoperè canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persoluere.

57. VIDE de horis Canonicis plura apud Rabanum libro secundo de institutione Clericorum, capite primo & sequentibus: item apud Rupertũ Tuitiensem libro primo de diuinis officiis, capite primo & sequentibus.

58. PSALMO centesimo decimooctauo: Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legẽ tuam. Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi super iudicia iustificationis tuę. Septiès in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

59. ET quinto: Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: Manè adstabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. ITEM quinquagesimoquarto: Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

61. DANIELIS sexto, vt suprà, C. testim. vigesimooctauo.

62. ACTORVM tertio: Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

63. ET capite decimo: Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam.

64. ITEM capite decimosexto: Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebant eos qui in custodia erant.

VIII.

Cur in orando seduli & assidui esse debemus?

Isidor. de summo bon. li. 3. ca. 7. Aug. ser. 226. & 230. de tẽp & epi. 121. cap. 8. & seq. Item ser. 5. de verb. Do. Cyp. de orat. Do. Amb li. 3. de virginib. & ser. 93. de Nazario & Celso.
a Matt. 26. d. Mar. 13 d. Luc 18. a 21. a b 21. g. Eccl 18. c 21. a Rom. 12 c Phil. 4. b. Col. 4. a 1 Petr 4 b 1. Thess. 5. c Eph. 6. c 1. Tim. 5. a Heb. 4. d Iac 1. a 4. a 5. d
b. Mar. 11. c Matth. 21. b. 18. c d.
c Luc. 11. b Matth. 7. b Ioan. 14. b 15. a 10. d 1. Ioan. 3 d 5. c Psal. 49. c 144. d Prou. 15. d 2. Par. 7. c Eccl. 2. b 3. a 58. a Leuit. 4. f g 5. c d 6. a
d Matth. 7. b Luc. 11. c
e Lib de orando Deum. Vide etiam, lib. 2. Item hom. 5. de incompræhensib. Dei natura, & ad populum Antioch. hom. 71. & 79. Greg hom. 27. in Euang. & in psalmum 6. pœnitentialem.

Primùm, ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, vtilitates. Deindè, quòd oratio proprium & necessarium sit fidei exercitium. Habet prætereà præceptum in diuinis literis[a] passim: neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenámque consolationis & suauitatis promissionem. *Dico vobis*, inquit ipsa veritas[b] Christus: *Omnia quæcũque orantes petitis, credite quia accipietis, & eueniẽt vobis.* Et rursùm: [c] *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.* Atque iterùm: [d] *Si vos cũ sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quãto magis* Pater *vester qui in cælis est, dabit bona petẽtibus se?* Talibus quidẽ dictis, vt rectè colligit Chrysostomus,[e] ac tali spe prouocauit nos ad orãdum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibúsque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

TESTIMONIA

Oratio remedium est tentationum.

Perseuerantia opus est.

Spiritum sanctum aduocat feruẽs oratio.

Cum gemitu orandum.

1. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remediũ eius, qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quotiès quolibet tangitur vitio, totiès se ad orationem subdat, quia frequẽs oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrũ orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sensibus fortissima intentione superemus, ac tam diù insistere, quousque persistẽdo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quãdo quisque orat, sanctum ad se spiritum aduocat: At vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonũ, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes effugiunt. Oratio, cordis est, nõ labiorum. Neque enim verba deprecãtis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox sileat: quamuis hominẽs lateat, Deũ latere nõ potest, qui consciẽtiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare corde sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mentis. Nunquàm est sine gemitu orandum. Nam peccatorũ recordatio mœrorẽ gignit. Dum enim oramus, ad memoriã culpam reducimus, & magis tũc reos nos esse cognoscimus. Ideóque cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscẽtes quã grauia sunt scelera quæ cõmisimus, quámque dira inferni supplicia quę timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se cõseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur, vndè iam iterùm venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablui postulat, delinquendo nõ iterat.

Alienæ curæ & cogitationes abscedant.

iterat. Mens nostra cælestis est, & tũc orando Deũ benè cõtẽplatur, quãdo nullis terrenis curis aut erroribꝰ impeditur. Apta est enim ad bonũ in sua natura, in aliena verò turbatur. Pura est oratio, quã in suo tempore seculi non interueniunt curę: longè autẽ est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quando aliũdè non cogitamus. Sed valdè pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licèt in quibusdam sint, difficile tamẽ est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationẽ venerit, cõfestim illi imagines rerum, quas nupèr cogitauit, occurrunt, aditúmque precis obstruũt, ne se mens libera ad cæleste desideriũ erigat. Purgandus est itaque primùm animus, atque à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deum verè & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetranda diuina munera credimus: quando simplici affectu assistimus, cùm oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunque orantis animo. Tunc autẽ diabolus magis cogitationes curarũ seculariũ humanis mẽtibus ingerit, quando orantẽ adspexerit.

Dæmon orationes nostras impedire conatur.
Similia habet Gregor. lib. 10. Moraliũ cap. 17. & 18.
Geminũ orationis impedimentum.

Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisq; valeat postulata: hoc est, si aut quisq; adhuc mala cõmittit, aut si delinquenti sibi debita nõ dimittit. Quod geminum malum dum quisque à semetipso absterserit: protinùs securꝰ studio orationis incumbit, & ad ea quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui læditur, nõ desistat orare pro se lędẽtibus: alioquin iuxta Domini sententiã peccat, qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc ferrũ in eo sit: ità nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odiũ manet in pectore.

Matth. 5.

Fiducia impetrandi adsit.

Tãtus debet esse orantis erga Deũ affectus, vt non desperet precis effectum. Inaniter autem oramus, si spei fiduciam non habemus. Petat ergò, vt Apostolus ait, vnusquisq; in fide nihil dubitans: nã qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur.

Iac. 1.

Diffidentiæ causa quæ sit.

Diffidentia nascitur impetrãdi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam: qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere nõ meretur, nec impetrat ab illo bonũ quod poscit, cuius legi nõ obedit. Si enim id quod Deus precepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est, Qui auertit aurem suam nè audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multùm apud Deum vtraque sibi necessariò commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vndè etiam Hieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deũ. Cor enim cum manibus leuat, qui orationẽ cum opere subleuat. Nam quicunque orat & non operatur, cor leuat, & manus non leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor nõ leuat. Sed quia operari necesse est & orare, bene iuxta vtrunque dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, nè de negligentia mãdatorum corde repræhendamur, dum salutem nostram obtinere aut sola oratione, aut sola operatione contẽdimus.

Prou. 28.
Orationi iungenda est bona operatio.
Thren. 3.
Greg. 18. Moral. cap. 3. & Hier. in cap. 3. Thren. idẽ dicunt.

Postquàm bonum opus agimus, lachrymæ orationũ funduntur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Pharisæus in templo iactãter orabat, séque magis quàm Deũ de operibus iustis laudari volebat.

Iactantia euitanda in orando.
Luc. 18.

Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudem appetẽdo humanam, non solùm eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi & Hæretici qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum, sed mutatur potiùs in peccatum. Ideò interdùm oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorũ oculi ad conuersionem aperiantur. Vndè & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proindè tardiùs exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortiùs excitati, maioribus præmiis cumulentur, exemplo pruinarum & repressione messium, in quibus quanto tardiùs sata semina exeunt, tanto ad frugem cumulatiùs crescunt.

Psal. 108.
Daniel. 3.
Psal. 68.
Cur quidam tardiùs exaudiantur.

Quotiès orantes non citò exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsũ quod differtur, diuinę reputetur iustitiæ & culpæ nostræ. Interdũ, quòd perseueranter orantes, non citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. sæpè enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis Deus meliora quàm petunt, reseruat, sicut cõtingere solet paruulis, qui nè in scholis vapulẽt, Deum exorant: sed nõ datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim Deum pro nõnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia verò diuina tẽporaliter eorum desiderio minimè consulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur, magísque obtentum impetrat, dũ Deo tantùm teste depromitur. Proprium autem hypocritarũ est, offerre se in oratione videntibus, quorum fructus est non Deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Nõ in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quasi plurimis cũ verbis conentur inflectere. Neque enim cõciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura sinceráque orationis intentio. Bonum est, corde semper orare: bonũ etiam, & sono vocis Deũ spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est, sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantãtes in cordibus vestris, hoc est, non solùm voce, sed & corde psallentes. Vndè & alibi: Psallã spiritu, psallam mente. Sicut orationibus regimur, ità psalmorum studiis delectamur. Psallẽdi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quanuis dura sint carnaliũ corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorũ inflectit. Dum Chri-

Orare in abscondito.
Matth. 6.
Oratio verealis.
Ephes. 5.
1. Cor. 14.
Psallendi vtilitas.

ſtianum non vocis modulatio, ſed tantùm verba diuina, quę ibi dicuntur, debeant commouere: neſcio tamen quo pacto modulatione canẽtis maior naſcitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus ſuauitate cõmoti, ſua crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectũtur ad lachrymas, ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo ſuauiſſima. Oratio in præſenti tantùm vita pro remedio peccatorum effunditur: pſalmorum autem decantatio perpetuam Dei laudem demonſtrat in gloriam ſempiternam, ſicut ſcriptum eſt. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Cuius operis miniſterium quicunque fideliter intentáque mente exequitur, quodammodò angelis ſociatur.

Pſal. 83.

2. AVGVSTINVS ſermone ducenteſimo vigeſimoſexto de tempore. Oratio iuſti, clauis eſt cæli. Aſcendit precatio, & deſcendit Dei miſeratio. Licèt alta ſit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam, ſi mundam habeat conſcientiam.

Oratio iuſti clauis eſt cæli.

3. IDEM ſermone ducenteſimo trigeſimo de tẽpore. Oratio refectio eſt ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus ſancti. Oratio duritiam cordis mollit, auſteritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim ſine potu non eſt plena refectio, ſic & ieiunium ſine oratione non poteſt animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, &c. vt ſuprà quæſtione præcedenti, A. teſtimonio tertio.

Ieiunio adeſſe debet oratio.

4. ET epiſtola centeſima vigeſimaprima ad Probam, capite octauo. Propter hanc adipiſcendã vitã beatam, ipſa vera vita beata nos orare docuit non in multiloquio, tanquàm eô fiat, vt exaudiamur, quo loquaciores ſumus, cùm eũ oremus, qui nouit, ſicut ipſe Dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit, priuſquàm petamus ab eo. Vndè mirum videri poteſt, quamuis multiloquiũ prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit priuſquàm petamus ab eo, vt diceret. Oportet ſemper orare, & non deficere, viduæ cuiuſdam propoſito exemplo, quę de ſuo aduerſario cupiẽs vindicari, iudicem iniquum ſæpè interpellando flexit ad audiendum, nõ iuſtitia nec miſericordia permotum, ſed tædio ſuperatum: vt hinc admoneremur, quanto certiùs nos exaudiat miſericors & iuſtus Dominus Deus ſine intermiſſione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit aſſidua interpellatione contemni: & quàm libens atque placatus bona deſideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignoſci, ſi quò cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico ſibi tres panes cupiens commodari, quibus fortaſſe ipſa Trinitas vnius ſubſtantię figurata eſt, iam cũ ſuis ſeruis dormientem petitor inſtantiſſimus & moleſtiſſimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipſe vitãdo tędium quàm beneuolentiã cogitando: vt hinc intelligeremus, ſi dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur inuitus: quanto det benigniùs, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc eſt & illud. Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & quærẽs, inuenit: & pulſanti aperietur. Aut quis eſt ex vobis homo, à quo filius ſuus panem petit, nunquid lapidẽ porrigit ei? Aut ſi piſcem petit, nunquid ſerpentẽ porrigit illi? Aut ſi ouum petit, nunquid porrigit ei ſcorpium? Si ergò vos, cùm ſitis mali, nóſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis dabit bona petentibus ſe? Cùm ergò ſecũdùm tria illa, quæ commendat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquã baptiſmi, vel quòd in huius ſeculi fluctibus integra eſt: cui cõtrarius eſt ille ſerpens, qui vt non crederetur Deo, venenoſa fraude perſuaſit. Spes in ouo, quia vita pulli nondum eſt, ſed futura eſt: nec iam videtur, ſed adhuc ſperatur: Spes enim quæ videtur, nõ eſt ſpes: cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat æternam vitam, quę retrò ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retrò reſpicere: ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, qua venenatam & aculeatam caudam retrorſùm habet. Charitas, in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtiquè vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatẽ. Siue aliud aliquid congruentiùs iſta ſignificent, tamen qui nouit bona data dare filiis ſuis, petere nos & quærere & pulſare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit priuſquàm petamus ab eo, mouere animum poteſt, niſi intelligamus quòd Dominus & Deus noſter non voluntatem noſtram ſibi velit innoteſcere, quam non poteſt ignorare: ſed exerceri in orationibus deſiderium noſtrũ, quô poſſimus capere, quod præparat dare. Illud enim valdè magnum eſt, ſed nos ad accipiendũ parui & anguſti ſumus. Ideò nobis dicitur. Dilatamini, ne ſitis iugum ducentes cum infidelibus. Tãto quippe illud quod valdè magnũ eſt, quod nec oculus vidit, quia non eſt color: nec auris audiuit, quia non eſt ſonus: nec in cor hominis aſcendit, quia cor hominis illuc debet aſcendere, ſumemus capaciùs, quãto id & fideliùs credimus, & ſperamus firmiùs, & deſideramus ardentiùs.

Math. 6.
An repugnent ſemper orare, & in oratione multiloquum eſſe.
Luc. 18.
Explicatio parabolæ de iniquo iudice.
Luc. 11.
De amico dormiente, & tribus panibus.
Math. 7.
Luc. 11.
De pane, piſce & ouo.
Rom. 8.
Philip. 3.
1. Cor. 13.
Cur Deus orari velit, cum tamen nõ ignoret quæ ſunt nobis neceſſaria.
2. Cor. 6.
1. Cor. 2.

5. CAPITE nono. In ipſa ergò fide, & ſpe, & charitate continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ideò per certa interualla horarũ, & temporũ etiam verbis rogamus Deũ, vt illis rerum ſignis noſipſos admoneamus: quantúmque in hoc deſiderio profecerimus, nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc agẽdum noſipſos acriùs excitemus. Dignior enim ſequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apoſtolus. Sine intermiſſione orate: quid eſt aliud, quàm beatam vitã, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo qui ſolus eam dare poteſt, ſine intermiſſione deſiderare? Sẽper ergò hanc à Domino Deo deſideremus, & oremus ſemper. Sed ideò ab aliis curis atque negociis, quibus ipſum deſiderium quodammodò tepeſcit, certis horis ad negociũ orandi mentem reuocamus: verbis orationis noſipſos admonẽtes in id, quod deſideramus, intendere: ne quod tepeſcere cœperat, omninò frigeſcat, & penitùs extinguatur, niſi crebriùs inflammetur. Vnde & illud quod idẽ Apoſtolus ait: Poſtulationes veſtrę innoteſcant apud Deum: non ſic accipiendum eſt tanquàm Deo innoteſcant, qui eas & antequàm eſſent vtique nouerat, ſed nobis innoteſcant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiã innoteſcant angelis, qui ſunt apud Deũ, vt quodammodò eas offerant Deo, & de his conſulant

Cur verbis oramus idque certis horarũ interuallis.
1. Theſſ. 5.
Coloſſ. 4.
Angeli offerunt orationes noſtras Deo.

sulant, & quod eo iubēte implendum esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latenter apportent. Dixit enim angelus homini: Et nunc quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei.

Job.12.

6. CAPITE decimo: Quæ cùm ita sint, etiam cũ diù orare vacat, id est, cùm alia bonarum & necessariarum actionum non impediuntur officia, quãuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orãdum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutiùs oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas & raptim quodammodò iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm necessaria est, productiores moras euanescat atque hebeteretur intẽtio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt, hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ità si perdurauerit, non citò esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intẽtio. Nam multùm loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerunque hoc negocium plùs gemitibus quàm sermonibus agitur, plùs fletu quàm affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit.

Orare in multiloquio, & diu orare, non idem valent. Luc.6. & 22.

Orationes iaculatoriæ.

Multum loqui & multũ precari, quomodo differant.

Psal.35. & 37.

7. CAPITE vndecimo: Nobis ergò verba necessaria sunt, quibus commoneamur, & inspiciamus quid petamus, non quibus Dominum seu docendum seu flectendum esse credamus. Cùm ergò dicimus, Sanctificetur nomẽ tuum: nosipsos admonemus desiderare, vt nomẽ eius quod semper sanctũ est etiam apud homines sanctũ habeatur, hoc est, non contẽnatur, quod nõ Deo, sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus, Adueniat regnũ tuum, quod, seu velimus, seu nolimus, vtique veniet: desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus, Fiat volũtas tua sicut in cęlo & in terra: nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic in nobis fiat voluntas eius, quẽadmodùm fit in cęlestibus ab angelis eius. Cùm dicimus, Panem nostrũ quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodiè, significatur, hoc tempore: vbi vel illam sufficientiam petimus: à parte quæ excellit, id est, nomine panis totam significãtes, vel sacramentũ fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam. Cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut &nos dimittimus debitoribus nostris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cùm dicimus, Ne nos inferas in tentationẽ: nos admonemus hoc petere, nè deserti eius adiutorio, alicui tẽtationi vel cõsentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus, Libera nos à malo: nos admonemus cogitare nondùm nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malũ. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, támque euidenter, & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

Luc.11. Breuis expositio Orationis Dominicæ. 1.petitio.

2.petitio

3.petitio.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

8. CAPITE duodecimo: Nã quamlibèt alia verba dicamus, quæ effectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel cõsequendo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus, quã quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiam si non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodùm nõ dicatur illicitè, quandoquidẽ spiritu renatos nõ nisi spiritaliter decet orare. Qui enim dicit, verbi gratia: Clarificare in omnibus gẽtibus, sicut clarificatus es in nobis, & prophetę tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quàm, Sãctificetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutũ conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus: quid aliud dicit, quàm, Veniat regnum tuum? Qui dicit, Itinera mea dirige secundùm verbum tuum, & ne dominetur meî omnis iniquitas: quid aliud dicit, quàm, Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra? Qui dicit, Paupertatem & diuitias ne dederis mihi: quid aliud dicit, quã, Panem nostrũ quotidianũ da nobis hodiè? Qui dicit, Memento Domine Dauid & omnis mãsuetudinis eius: aut, Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuẽtibus mihi mala, quid aliud dicit, quàm, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit, Aufer à me concupiscentias ventris, & desideriũ concubitus ne appræhendat me: quid aliud dicit, quàm, Nè nos inferas in tentationẽ? Qui dicit, Erue me de inimicis meis Deus, & ab insurgẽtibus super me libera me: quid aliud dicit, quàm, Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantùm existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberũ est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis orãda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel lõginquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur aut extollat affectus. Qui autẽ dicit in oratione verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas: aut da mihi tantas quantas illi vel illi dedisti, aut, honores meos auge: aut, fac me in hoc seculo præpotentem atque clarẽtem: vel siquid huiusmodi est, & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secũdùm Deum prosit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quò possit hęc vota coaptare. Quamobrẽ pudeat saltem petere, quæ non pudet cupere: aut si & hoc pudet, sed cupiditas vincit: quãto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Quæcunque postulanda sunt à Deo, oratione Dominica continentur.

Ad primã petitionem cuiusmodi preces referantur. Eccl.36.

Ad secundam. Psal.79.

Ad tertiam. Psal.118.

Ad quartam. Prouer.30.

Ad quintam. Psal.131. Psal.7.

Ad sextam. Eccl.23.

Ad septimam Psal.58.

Non sunt alia postulanda, quanuis aliis atque aliis verbis vti liceat.

Impetrare quod petitur nō est semper salutare. Num. 11.

9. Capite decimoquarto: Nonnulli impatiētibus Dominus Deus, quod petebant, cōcessit iratus, sicut contrà Apostolo negauit propitius. Nam legimus, Israëlitę quid & quomodò rogauerint & acceperint: sed expleta concupiscentia, impatientia est grauiter castigata. (1 Reg 8.) Dedit & regem petentibus secundùm cor eorum, sicut scriptum est, non secundùm cor suum. (Iob 1. & 2.) Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. (Luc. 8.) Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos sues legio dęmonum mitteretur. Hęc scripta sunt, nè fortè se quisque magni pendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plùs prosit: aut se abiiciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrociùs, vel à prosperitate corruptus penitùs euertatur. (Rom. 8.) In talibus ergò, quid oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contrà, quàm oramus, acciderit: patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potiùs oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. (Matth. 26.) Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, trāseat à me calix iste: humanam in se voluntatem ex hominis susceptione trāsformans, continuò subiecit: Verùm nō quod ego volo, sed quod tu vis pater. (Rom. 5.) Vndè non immeritò per vnius obedientiam iusti constituuntur multi.

10. Idem Augustinus sermone quinto de verbis Domini: Si vis habere iustitiā, esto mendicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio, vt peteres, quæreres, pulsares, monebat. (Deus monet vt petamus. Matth. 7.) Medicum suum sciebat, & eccè paterfamiliâs & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritalium, & æternarum, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit: quærens inueniet, pulsanti aperietur. Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à contrario similitudinem vel comparationē, de illo diuite iniquo, hortantem nos ad orationem, quando ait Dominus: (Luc. 18.) Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur. Quędam vidua interpellabat eum quotidiè, & dicebat: Vindica me. Nolebat ille per tempus. Illa interpellare non desinebat: & fecit tædio, quod nolebat beneficio. (Luc. 11.) Sic enim à cōtrario nos admonuit vt petamus. Venit, inquit, ad amicum suum, cui hospes venerat, & cœpit pulsare & dicere. Hospes mihi venit, cōmoda mihi tres panes: respōdit ille, Iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, adstat, instat, pulsat, & tanquā amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & non propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiam, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatem? Quia pulsare non destitit, quia & cùm esset negatū, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. (Cur differat dare nonnunquam.) Quanto magis dabit Deus bon⁹, qui nos hortatur vt petam⁹: cui displicet, si non petamus: sed cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat. Diù desiderata dulciùs obtinentur, citò autem data vilescunt: Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare, vt & tu discas magna magnè desiderare. Inde oportet semper orare, & non deficere. Sed petitur & à nobis: mendici enim Dei sumus: (Sumus Dei mendici.) Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

11. Cyprianus de oratione Dominica: (Quantum valebat apud Deum patrem oratio Dominica.) Cùm Christum habeamus apud Patrem aduocatū pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petim⁹, aduocati nostri verba promamus. (Ioan. 16.) Nam cùm dicat, quia quodcunque petierimus à patre in nomine eius dabit nobis: quanto efficaciùs impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem cōtinens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. (Oratione Dominica omnia alia precationum genera comprehenduntur.) Et post pauca: Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramenta: quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omninò prætermissum sit, quod nō in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. (Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit.) Ibidèm: Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: (Marc. 1. Luc. 6.) Ipse autem fuit secedens in solitudinem, & adorans. Et iterùm: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctās in oratione Dei. Quòd si ille orabat qui sine peccato erat, quāto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totā noctem iugiter vigilans cōtinuis precibus orabat: quāto nos magis in frequentāda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat nō pro se: quid enim pro se innocens precaretur? (Christus non pro se, sed pro nobis orabat.) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: (Luc. 22.) Eccè satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodò triticum: ego autem rogaui pro te, nè deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: (Ioan. 17.) Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contētus quod nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. (Quàm attento animo incumbendum sit orationi.) Quando autē stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilate & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: (Sursùm corda.) Sursum corda, vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tēpore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter, & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione syncera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? (Inconstantia cor. quibus oratione peregrinantur animo.) Quomodo te audiri à Deo postulas,

stulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cauere: hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere: hoc est, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Christianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico Canticorũ: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapropter solicitè & caute Apostolus admonet, dicens: Instate orationi, vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, nõ infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant, inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum, excidatur & in ignem mittatur: vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcundus. Et ideò scriptura diuina instruit, dicens: Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodiè quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deum: huic circa horam nonam oranti adstitit angelus, testimonium reddens sui operis, & dicens: Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphel angelus Tobiæ oráti semper, & semper operanti, testis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in cõspectum claritatis Dei.

Cant.5. — Col.4. — Orationi opera bona iungenda sunt. — Matth.3. & 7. — Tob.12. — Actor.10. — Merita nostri operis. — Tob.12.

12. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: Oratio quoque nos Deo crebra commẽdet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi: qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus, Vigilate & orate, nè intretis in tentationem? Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, cùm è somno surgimus, cùm prodimus, cùm cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi, cùm denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilauerit, vel antequàm corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberam, diuina meditátem somnus inueniat. Denique etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit, quotidie priusquàm cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterẽ lauat, secularia secularibus frustrà cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autẽ terrenorum vitiorũ colluuione detersa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. Symbolum quoquè specialiter debemus, tanquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere. Quò etiam, cùm horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militię sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Oratio sit frequens. — Psal.118. — Matth.26. — Quibus horis quotidie orandum. — Symboli quotidiana recitatio.

13. IDEM in sermone nonagesimotertio in natali sanctorum martyrũ Nazarij & Celsi, (qui aliis est nonagesimussecundus:) Oratio quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat vsque ad ipsum summæ maiestatis, angelo conferente, conspectum, sicut quodam loco vox testatur angelica: Et cùm tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. Beata anima charissimi, cuius votum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentũ, nulla odij simultate maculatum, sed fide igneum, conscientia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vsque ad Dei vultum per cælestium nunciorum defertur obsequia.

Vis orationis operibus bonis coniunctæ. — Tobiæ 12.

14. MATTHÆI vigesimosexto: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.

15. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

16. LVCÆ decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tẽpus. Post hęc autem dixit intra se: Etsi Deum nõ timeo, nec hominem reuereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, nè in nouissimo veniẽs sugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem nõ faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.

17. ET cap. 11. Quis vestrûm habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, cõmoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponã ante illum: & ille deintùs respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi, surgens eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nũquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nũquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

18. ITEM cap. 21. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quę futura sunt, & stare ante filium hominis.

19. ECCLESIASTICI 18. Non impediaris orare semper, & nè verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

20. ET vigesimoprimo: Fili, peccâsti? nõ adiicias iterùm: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.

21. Ad Romanos duodecimo: Orationi instantes.
22. Ad Philippéses quarto. Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescát apud Deum.
23. Ad Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea, in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestem illud ità, vt oportet me loqui.
24. Prioris Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.
25. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hęc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.
26. Ad Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tépore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.
27. Prioris ad Timotheum quinto: Quæ autem verè vidua est & desolata, speret in Deũ, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die.
28. Ad Hebræos quarto: Adeamus ergò cùm fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.
29. Iacobi primo: Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropetat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur. Non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.
30. Capite quarto: Non habetis, propter quòd non postulatis. Petitis, & non accipitis, eô quòd malè petatis, vt in concupiscentiis vestris insumatis.
31. Et capite quinto: Cõfitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicem, vt saluemini. Multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Helias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & nõ pluit annos tres & menses sex. Et rursùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.
32. Marci vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquẽ: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.
33. Matthæi vigesimoprimo: Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.
34. Et capite decimooctauo: Si duo ex vobis cõsenserint super terram, de omni re quamcũque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis est. Et paulò pòst: Serue nequam, omne debitum dimisit tibi, quoniam rogâsti me: nónne ergò, &c.
35. Lucæ vndecimo: vt suprà testim. decimoseptimo, vt in textu.
36. Matthæi septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filiis vestris: quãto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?
37. Ioannis decimoquarto: Et quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
38. Et capite decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.
39. Item capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petîstis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.
40. Primæ Ioãnis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.
41. Et capite quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.
42. Psalmo quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.
43. Et centesimo quadragesimoquarto: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.
44. Prouerbiorum decimoquinto: Lógè est Dominus ab impiis, & orationes iustorũ exaudiet.
45. Secundi Paralipomenon septimo: Compleuítque Salomon domum Domini, & domũ regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternũ, & permaneant oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.
47. ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.
48. ITEM capite trigesimooctauo: Fili, in tua infirmitate nè despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.
49. LEVITICI quarto: Adipem verò adolebit suprà, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabítque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino, rogabítq; pro eo, & dimittetur ei. Omnem quoq; adipé auferés, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabítque pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.
50. Et capite quinto: Alterũ verò in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabítque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipsúmque quod intulit damni restituet, quintam partem ponet suprà tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.
51. CAPITE sexto: Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciẽdo peccauit.
52. MATTHÆI septimo.
53. LVCÆ vndecimo, vt suprà testim. trigesimosexto, & decimoseptimo.

Oratio lumẽ est animæ.

60. CHRYSOSTOMVS lib. 1. de orando Deum: Quemadmodùm sol lucẽ præbet corpori, sic animæ lumẽ est precatio. Proindè si cæco damnosum est, non intueri solem: quanto grauius damnum est homini Christiano, si non assiduè deprecetur, neq; Christi lucem orando in animũ suum inducat: iam verò quis non obstupescat & admiretur tantã benignitatem ac beneuolentiã, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostráque vota apud ipsum deponamus.

Colloqui cũ Deo.

Nam verè profectò cum Deo cõfabulamur, quotiès vacamus deprecationi: per quam simul & angelis copulamur, & societaté, quã cũ brutis animátibus habebamus, procùl effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiã illorũ dignitatẽ, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquiũ miscere cũ Deo. Atqui quòd id sublimius sit, ipsi nos docẽt, multo quidẽ cũ tremore vota sua offerẽtes, cæterũ nobis exẽplũ præbentes, vndè sciamus aut discamus, quòd quisquis Deum adit, multo cũ gaudio, multoq; rursùm cũ tremore id facere oporteat. Tremore quidem, dum metuimus, ne videamur indigni, qui deũ precibus alloquamur: rursùs gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinẽ, quòd Deus mortaliũ genus tanta ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduo diuino colloquio frui liceat: per quod etiã illud assequimur, vt & mortales tẽporarij esse desinamus, natura quidẽ mortales, sed colloquio cõiũctíq; quem agimus cũ Deo, ad immortalẽ vitã trãseuntes. Etenim si qui cum Cæsare miscent sermones, familiaritérque cum eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, nõ possunt esse pauperes: multo minùs

Quemodo ad orationem accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

fieri potest, vt qui Deum deprecantur, cũ eo familiariter colloquentes, animas habeãt mortales. Nã mors animæ est impietas, ac vita pugnãs cũ lege diuina. Ex quo cõsequitur, animæ vitã esse Dei cultũ, ac vitã eo cultu dignã. Porrò vitã piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatã auget, ac ceu thesaurum recondit animis nostris. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri, vt qui postulant à Deo pudicitiam, iustitiam, mansuetudinem ac benignitatem, non assequantur id quod petũt. Petite enim, inquit Dominus, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Et rursùs alibi. Quis est, inquit, ex vobis, à quo si filius petat panem, det illi lapidẽ? aut si piscem postulet ille, porrigat ei serpentem? Quòd si vos cùm sitis mali, nõstis bona munera dare filiis vestris: quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum sanctũ his qui nunc ab ipso petunt? Talibus quidem dictis, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtẽperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim continget, semper viuere vitam homine dignã. Quisquis enim non orat Deũ, nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est, & vita carens, expérsque sanæ mentis. Nam hoc ipsum euidẽtissimum est argumentũ amentiæ, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quòd animæ mors sit, nõ prouolui ad Dei genua. Quin insupèr quòd oporteat quiuis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quàm triduo duntaxat arceri ab orando. Nec enim hoc ab eo exigebat rex Persarum, vt impietatem admitteret: tantum illud obseruabat, si quis intra triduum quicquam petere deprehenderetur ab vllo deorum aut hominum, præterquàm ab ipso. Sed propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orando cessare: propterea quòd nisi Deus propensus sit in nos, nihil omninò bonorum in animas nostras venire possit: Dei verò propensio simul adiuuat labores nostros, hósque pulchrè subleuat, si conspexerit nos amare precandi studium, si continenter orare Deum, si viderit expectãtes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cùm videro quempiam non amantem orandi studium, nec huius rei feruida vehementíque cura teneri: continuò mihi palam est, eum nihil egregiæ dotis in animo possidere. Rursus vbi quem conspexero, insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idque in summis damnis numerantem, si non continenter orauerit, coniecto talem omnis virtutis firmum esse meditatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedũ incessus, si risus dentiũ declarat qualis sit, quemadmodùm sapiẽs dixit Salomon: multò magis deprecatio cultúsq; Dei, signũ est totius iustitiæ, cùm sit ornatus spiritualis ac diuinus, multã pulchritudinem ac decorem concilians mẽtibus nostris, dum vniuscuiusque vitam componit, nec sinit quicquã sordidũ aut absurdum dominari nostro animo, dũ persuadet reuereri Deum, & honorem quem illi debemus præstare, dum docet vniuersam mali spi-

Quantũ conferat ad vitam piam oratio.

Matth. 7.

Luc. 11.

Amẽs est, qui orare negligit.

Morte tristius est ab oratione arceri.

Dan. 6.

Iudiciũ Chrysostomi: eius, qui precandi desiderio non tenentur.

De iis qui amant orandi studium.

Eccl. 19.

Sancta superbia seruorum Christi.

ritus imposturam reiicere, turpes & absurdas co-
gitationes profligans: denique dum cuiusque mē-
tem constabilit in contemptu voluptatum. Nam
hæc superbia sola decet eos qui Christum venerā-

Sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere.

tur, videlicet, nulli seruire turpitudini, sed mentem
seruare in libertate morúmque puritate. Arbitror
itaque cunctis esse manifestum, quòd simpliciter
impossibile sit, absque precationis pręsidio cū vir-
tute degere, cúmque hac huius vitæ cursum per-
agere. Etenim qui fiat vt quis virtutem exerceat,
nisi continenter adeat, & supplex ad genua accidat
ei, qui virtutem omnem suppeditat ac largitur ho-
minibus? Rursùm qui fiat, vt aliquis concupiscat
esse temperatus ac iustus, nisi lubens cum eo con-
suetudinem & colloquium habeat, qui cum hæc,
tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud

Oratio peccatorum remedium est.

paucis demonstrare volo, quòd etiam si nos pecca-
tis refertos precatio deprǽhenderit, celeriter pur-
gatos reddit. Quid itaque maius aut diuinus ob-
tingere possit, quàm deprecatio, cùm hanc animis
ægrotantibus pharmacum quoddā esse liqueat? Et
paulò pòst: Iam verò quòd animā peccatis obno-
xiam deprecatio facilè purā reddit, docet nos pu-

Luc. 18.

blicanus ille, qui petiit à Deo remissionem pecca-
torum, & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul
vt procidit ad pedes Dei, mundatus est. Quòd si

Matth. 8.

Deus corpus morbo corruptum celeriter sanauit:
multò magis animam, quæ morbo tenetur, huma-
niter sanabit. Etenim quanto preciosior est anima
corpore, tanto magis consentaneum est, hanc Deo
maiori curæ futuram. Quanquàm innumera recen-
seri possint exempla tum vetera, tum noua, si quis
velit oēs enumerare, qui deprecationis beneficio
seruati sunt. Verùm aliquis forsitan ex eorum nu-
mero qui socordiæ segnitiæq; dediti nolunt attētè
ac diligenter orare, persuasurus sit, in hoc Deū illa
verba dixisse: Non omnis qui dicit mihi, Domine

Matth. 7.
Sola oratio tametsi non sufficiat ad salutem, est tamen bonorū omnium caput, & radix bonæ vitæ.

Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui fa-
cit voluntatē patris mei qui in cælis est. Atqui ego
si crederem solam precationem ad salutem nostrā
sufficere, non iniuria sermonem hunc nobis obii-
ceret aliquis. Nunc cùm profitear, deprecationem
caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vi-
tæ frugiferæ, nō est quòd quisquā illis verbis abu-
tatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim
sola temperantia potest homini salutem adferre, si
cætera desint bona, neque cura pauperum, neque
benignitas, neque quicquam aliorum quæ cū vir-
tute geruntur, sed oportet vt omnia simul concur-
rant in animas nostras. Cæterùm precatio, ceu ra-
dix & basis omnibus cæteris substernitur. Neque
secùs ac nauem & domum, ea quæ substrata sunt,
valida reddunt, ac nè soluatur, continent: ità no-
stram vitam orandi studium & continet, & vbique
firmam reddit, adeò vt absque hoc nihil nobis bo-
ni possit contingere, neque quod ad salutem con-

Coloss. 4.

ducat. His de causis Paulus tanto studio non cessat
huc adhortari nos, dicens: Deprecationi instate, vi-
gilantes in ea cum gratiarum actione. Atqui alibi
iubet, vt citra intermissionem oremus, in omnibus

1. Thess. 5.

gratias agentes: Hæc est enim, inquit, voluntas

Ephes. 6.

Dei. Ac rursùs alio in loco: Orate omni tempore
in spiritu, in hoc ipsum vigilantes cum omni in-
stantia & obsecratione. Adeò multis ac diuinis vo-
cibus ad orandum nos assiduè prouocat ille Apo-
stolorū princeps. Decet igitur nos ab illo doctos,
cum precatione vitæ cursum peragere, atque hac
mētem assiduè rigare: Siquidem hoc omnes homi-

Similitudo.

nes nō minùs opus habemus, quàm arbores aqua-
rum humore. Neque enim valent illæ fructus pro-
ducere, nisi bibant humorem radicibus: neque nos

Quibus temporibus orandum quotidiè.

preciosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi,
nisi precibus irregemur. Quapropter oportet, &
stratis relictis, diuino cultu præuenire Solis exor-
tum, & cùm ad mensam accedimus, & cùm nos ad
nocturnam quietē recipimus: Quin potiùs opor-
tet singulis horis vnam precationem offerre Deo,
vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cæterùm hy-
berno tempore decet etiam noctis maximam par-
tem precibus impendere, ac flexis genibus, multo
cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos
beatos existimātes, quòd Dei cultui vacamus. Dic
mihi, qua fronte Solem intueberis, nisi priùs ado-
raueris, qui lumen illud dulcissimum oculis tuis
mittit? Quo pacto frueris mensa, nisi priùs adora-
ueris eum, qui tibi tantum bonorū largitur ac sup-
peditat? Qua spe trades teipsum nocturno tempo-
ri, qualibus cum insomniis putas tibi rem fore, nisi

Munit oratio aduersùs spiritus malignos.

teipsum pręmunieris orando, sed incustoditus ad
somnum accesseris? Nimirùm contemptibilem ca-
ptúque facilem teipsum præbebis sceleratissimis
spiritibus, qui continenter obambulant, obseruan-
tes nos, vt si quem deprǽhēderint nudatum depre-
cationis præsidio, protinùs abripiant. Si nos cons-
pexerint deprecatione communitos, ilicò resiliūt,
non aliter quàm prædones ac facinorosi, vbi cons-
piciunt militis gladiū in caput suum vibrari. Quod
si contingat aliquem esse nudum precationis præ-
sidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in
calamitates variáque mala impellitur. Oportet
igitur, vt hæc omnia metuētes, precibus & hymnis
semper nosipsos circūuallemus, vt Deus omnium
misertus dignos efficiat regno cælorum per vni-
cum filium suum.

61. IDEM libro secundo de orando Deum, cùm
multa summatim repetiisset ex superiori libro, in-

Animæ nerui oratio.

ter alia sic ait: Iam verò si quis dicat animæ neruos
esse deprecationem, mea quidem sententia videbi-

Simile.

tur verum dicere: nimirùm quemadmodū corpus
neruis cohæret, currit, viuit, stat, & cōpactum est,
adeò, vt si neruos incideris, vniuersam corporis
harmoniam dissolueris: itidem animæ per sanctas
preces sibi constant, & compinguntur, ac pietatis
cursum facilè peragunt. Quòd si teipsum destitue-
ris precatione, perindè feceris, ac si piscem ex aquis

Animæ vita oratio.

extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ità tibi de-
precatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare,
cęlúmque transcendere, ac proximum fieri. Itaque
quæ hactenùs dicta sunt, sufficiunt ad declarandū,
quanta sit vis sanctæ deprecationis. Sed fortassè
præstiterit, vt ad diuinas scripturas veniam, vt ex
ipsius Christi verbis discamus opes, quas depreca-
tio comparat his, qui student per omnem vitam in

Multa largitur Deum [illegible] precantibus.

ea versari. Dicebat autem, inquit, eis etiam para-
bolam huc spectātem, quòd oporteat semper ora-
re. Si is qui nunquàm cogitârat quicquam huma-
nitatis cuiquā præstare, subitò mutatus, misertus
est viduæ rogantis: quantam erga nos Dei sollicitu-
dinem è cęlo deportabit deprecatio? Adhæc quan-
tum valeat ac possit sancta precatio, vel hinc co-
gnoscas licebit, si consideres, quantum bono-
rum singulis diebus, ac singulis horis accipiant
hi, qui

hi,qui iugiter Deo supplicant. Quem enim fugit, quòd solis, lunæ stellarúmque lumen, quòd cæli temperiem,ac variam alimentorum copiam,quòd opes,quòd vitam, deniq; quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus,iustis pariter atque impiis, videlicet ob immensam suam humanitatem, qua afficitur erga nos? Porrò si nec rogantes, nec postulantes, tanta quotidiè misericordia prosequitur ac refocillat:quātis bonis probabile est fruituros eos, qui omnem vitam precibus & obsecrationibus vacārunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quàm multis sanctis datum sit, deprecationis præsidio seruare non solùm gentes & ciuitates, verumetiam orbem vniuersum. Deprecatio incendij vim exercuit, leones mites reddidit, hoc quidem in Daniele, illud verò in tribus pueris, per quos nimirùm declaratū est omnibus, quòd quoscunque depræhenderit in periculo constitutos,facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis causa, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus qui rumpi non possit, munimentum inconcussum,dæmonibus quibus formidabile,piis verò,nimirùm nobis,salutiferum.

Matth.5.

Orationis cōmendatio ab effectu.

Dan.3.& 6.

62. Item homilia quinta de incompræhensibili Dei natura contra Anomœos: Aptissima arma oratio est,thesaurus certè perpetuus, diuitiæ inexhaustæ,portus quietus, occasio trāquillitatis,denique author, parens, fons, & radix bonorum omnium & innumerabilium oratio est, atque etiam regia ipsa facultate potior & superior. Et paulò pòst: Vis orationis,vim ignis extinxit,impetum leonum cohibuit,bella composuit,prælia remouit,tempestates sustulit,dæmonia expulit, cæli fores aperuit, vincula mortis disrupit, languores eiecit, offensas repressit, vrbes terræmotu nutantes firmauit, plagas cælitùs irruentes,insidias hominum, mala denique omnia deleuit oratio. Orationem autem,vt iterùm dicam,non eam commendo, quæ frustrà in ore habeatur, sed quæ ab imis animi prodeat. Vt enim arbores,quæ radicem altiùs miserint, quáuis summum ventorum excipiant imperum,non frangi aut euelli possunt, cùm planta & firmissima stirpe innitātur:sic orationes,quas animus de suo imo reddiderit,perquàm tutè affixæ,efferunt sese in excelsum,nullóque peruertuntur aggressu cogitationum. Vndè Propheta insignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Nihil penitùs nos dolore afficere poterit, si orationem intētam exquisitámque habeamus:quicquid enim acciderit,facilè per orationis facultatē repellemus. Nec mirum si casus humanos tollere vires possunt orationis,quando & ipsam peccatorum naturam extinguunt, & compendio excidunt,ac delent.

Orationis laus eximia.

Psal.129.

Peccata extinguit oratio.

63. Et homilia septuagesimaprima ad populum Antiochenum: At si fide quidem opùs est,quid est opùs ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multam enim adfert disciplinam, & angelum ex homine reddit, & cum incorporeus pugnat virtutibus,sed nō per se.opùs enim est & oratione, & oratione primò. Nam adspice, quot ex ambobus bona nascuntur. Orans enim,& vt oportet ieiunans,non multis eget: qui verò multis non eget, nunquàm fiet auarus,& ad eleemosynam magis est aptus.Ieiunans,leuis est & alatus,& cum solertia orat, & improbas extinguit concupiscentias,Deum placat,& insurgentem animum humiliat. Proptereà & Apostoli ferè semper ieiunabāt.Orans cum ieiunio, geminas habet alas, & ipsis quidem ventis leuiores: nec enim oscitat, & distenditur, & orans languescit,quod multi patiuntur:sed est igne vehemētior, & terra superior: & proptereà talis maximè dæmonibus est infestus & hostis.Nihil enim fortius homine legitimè orāte.Nam si sæuum principē quendā,qui neque Deū timebat,nec hominem reuerebatur,placare potuit mulier: multo magis Deum alliciet, qui ei iugiter assistit,vincit ventrem,& delicias eliminat.

Non sola fide opùs est, sed etiā ieiunio, ac prætereà oratione.

Fructuosa ieiunantis oratio.

Luc.18.

64. Item homilia septuagesimanona ad populum Antiochenum:Si beatus Dauid cùm esset rex, & innumeris immersus curis, & vndique distractus,septies in die Dominū rogabat:quam nos veniam habuerimus & excusationem,tantum habentes ocij,nec ipsi continuè supplicātes, & hæc cum tantum lucri capere debeamus? Impossibile enim, impossibile,hominē cōgruo precantē studio, Deóque continuè supplicantē, vnquā peccare.Et paulò pòst de Anna Samuelis matre loquens: Nónne poterat & sine oratione Deus præbere? Nónne sciebat & ante orationem mulieris desiderium? Sed si ante petitionem dedisset, non apparuisset mulieris studium,non virtus fuisset manifesta,nō indè præmium possedisset. Opùs est itaque, nos & mensam petentes,& desistentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquàm in ebrietatem decidet aut insolentiam, nunquàm crapula disrumpetur: sed orationis expectationem pro freno sensibus habens impositam,cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa nanque ab oratione sumens initium, & in orationem desinens,nunquàm deficiet: sed fonte largiùs omnia nobis afferet bona. Nè tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum est enim,seruos, quidem nostros, si quam appositorum partem à nobis accipiant, nobísque gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autem tot bonis potientes, nec tantum honoris Deo rependere. Proptereà nanq; multa tam in cōmunibus, quàm in priuatis rebus,præter sententiā nobis eueniunt: quoniam non circa spiritualia primum, tum verò circa secularia studium exhibemus. Neque mihi quispiam dicat, quòd nequit homo secularis,affixus foro,continuè per diem orare, & ad ecclesiam cōcurrere:potest enim & quàm facillimè. Nam licèt in ecclesiam non sit facile concurrere, illic ante fores constitutus,& affixus tribunali, potest orare. Si mentem nanque mundam habeas ab immundis motibus,licèt in foro sis, siue in via,siue in foro constitutus, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunque, Deo poteris inuocato petitionē obtinere. Et domi quidē orari potest:sic autē vt in ecclesia, non potest, vbi tanta patrum multitudo,vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ità Dominū per te solum orans, audiris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, putà vnanimitas & consonantia, charitatísque vinculū, & sacerdotū orationes. Proptereà namque sacerdotes præpositi sunt,vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant.

Exemplo Dauid ad frequēter precādum incitamur.

Psal.118.

Oratio continet hominem à peccatis.

1.Reg.1.

Oratio ante & post refectionem corporis.

Etiā extra ecclesiam orari pōt, & quod petitur impetrari.

Cōmodiùs & fructuosiùs oratur in ecclesia.

Acto.12. Si nāque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodò tu ipsius potentiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ità nec orationis efficacia: sed sicut illa inter se distantes coniungit, itidèm & hæc, & procùl positos plurimùm adiuuare potest. Et paulò pòst: Bonum est igitur, sanctorū oratione frui, sed cùm & nos simus cooperatores: quod si non adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verùm & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Nónne ter ad Deū accessit, & ter audiuit: Ne ores, neque petas pro pópulo isto, quoniam te nō exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum vsque diem orans, & pro eo lugens? Quid autem & Israelitis profuit? Nónne dicebat, Mihi autem absit peccare pro vobis orare cessanti? Nónne cuncti periêrunt? Nam Deum audi dicentem per Prophetam: Si steterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios suos & filias: quoniā inualuit eorum malitia. Quid ergò? Nihil prosunt orationes? Prosunt, & quàm plurimùm: sed cū nos quoque cooperamur. Et si vis discere quantum cōtulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitam: audi quoque Deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid puerum meū. Sed quando? Tempore iusti Ezechiæ. Alioquin si malorum quoque valebant preces, quare Nabuchodonosor regi quoque Deus hoc non dixit, sed ciuitatem tradidit? quoniam inualuerat peccatum. Et hic ipse rursùm Samuel pro Israelitis orauit, & obtinuit: sed quo tempore? Cùm & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam verterunt. Et quid est, ait ille, mihi opùs alienis orationibus, cùm ego gratus sim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non est opùs oratione, licèt orantes eo digni non essent: immò nec ipsi pares, & tu dicis, Quid mihi opùs est oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opùs est oratione? ait enim: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo: & statim liberauit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi est opùs oratione? Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam si Deus nostrum in orationibus torporem & negligētiam exquirat, & quòd in eius conspectu positi, & orātes, neque tantum ei præbemus honorem, quantum dominis serui, quantum ducibus milites, quātum amicis amici: amicum enim alloquens, hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro tótque criminibus veniam petens, & rogans tibi remissionem fieri, torpes, & genibus tuis humi prostratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo frustrà nugante & incassùm: nec hoc semel & bis, verùm & frequenter patimur. Si hoc tantùm exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquid excusationem assequi poterimus?

Sanctorum orationes quibus potissimū prosint.
Iere.7.
1.Reg.15.
1.Reg.12.
Ezech.14.
Quibus prosint.
Acto.9.& 10.
4.Re.19.&20.
Esa.37.
4.Regum 25.
1.Reg.7.
In eos qui putant se non indigere precibus aliorum.
Rom.15.
Ephes.6.
Col.4.
1.Thes.5.
2.Thes.3.
Heb.13.
Act.12.

65. Gregorius homilia vigesimaseptima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergò est, quòd Paul[9] ter Dominum rogauit, & exaudiri nō meruit, sed dictum est illi. Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur? Nunquid ille tam egregius prædicator in filij nomine non petiit? Quare autem non accepit quod petiit? Quomodò ergò verum est, quia quicquid petierimus patrem in nomine filij, dat nobis pater, si auferri à se angelum satanæ petiit, Apostolus in nomine filij, & tamen quod petiit, non accepit? Sed quia nomen filij Iesus est, Iesus autem saluator vel etiā salutaris dicitur: ille ergò in nomine Saluatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine IESV petitur pater. Vndè & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Vsque modò non petîstis quicquam in nomine meo, Ac si apertè diceretur: Non petîstis in nomine Saluatoris, qui nescitis, quærere æternam salutem. Hinc est quòd & Paulus non exauditur: quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem. Eccè vidimus fratres charissimi, quàm multi ad solennitatem martyris conuenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lachrymis rigatis. Sed pensate, quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Iesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Iesu, Iesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Eccè alius in oratione quærit vxorem, alius petit villā, alius postulat vestem, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cùm hæc desunt, ab omnipotente Deo petenda sunt. Sed meminisse cōtinuò debemus, quod ex mandato eiusdem nostri redemptoris accepimus: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et hæc itaque à Iesu petere, non est errare: si tamen nominis petantur. Sed adhuc, quod est grauius, alius postulat mortē inimici, eumque quem gladio non potest persequi, persequitur oratione. Et viuit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, iam de morte illius reus tenetur. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus cōtra conditorem pugnat. Vndè & sub Iudæ specie dicitur: Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum est, illa petere quæ prohibet ipse qui petitur. Hinc veritas dicit: Cùm statis ad orandum, remittete si quid habetis in cordibus vestris. Quam virtutem remissionis apertiùs ostendimus, si vnum testimonium testamenti veteris proferamus. Certè cùm Iudæa cōditoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, prophetam suum ab oratione Dominus prohibet, dicens: Non assumas laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Quid est, quòd intermissis relictisque tot patribus, soli Moyses & Samuel ad mediū deducuntur: quorum mira obtinendi virtus ostenditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur? Ac si apertè Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minimè cōtemno. Quid est ergò, quòd Moyses & Samuel cæteris patribus in postulatione præferuntur: nisi quòd hi duo tantummodò in cuncta Testamenti veteris serie etiam pro inimicis suis leguntur exorâsse? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Absit à me hoc peccatum in Domino, quo minùs cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istū. Ac si apertè dicat: Nec illos

Ioan.16.
2.Cor.12.
In nomine saluatoris qui petere dicatur.
Ioan.16.
2.Cor.12.
Temporalia quomodo petenda sint.
Math.6.
Postulantes inimicorum mortem.
Math.5.
Psal.108.
Marc.11.
Hiere.15.
Orationes Moysis & Samuelis cur magis efficaces.
Exo.17.
1.Reg.12.

los modo pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergò veræ orationis, est celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur.

66. IDEM in psalmum sextum pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideò tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergò sedulus in oratione, esto in precibus importunus: caue nè ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias: esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus non læditur, sed iuuatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum citò periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum.

Matth. 11. Perseuerantia orationis Deo grata est.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructum colligemus.

A. Iacobus Apostolus, vt orationis virtutẽ explicaret exẽplo, ita scripsit:[a] *Elias homo erat similis nobis, passibilis: & oratione orauit, vt nõ plueret super terrã, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursùm orauit, & cælũ dedit pluuiã, & terra dedit fructum suum.* Pluribus exẽplis Augustinus[b] rem eandẽ comprobat: Orante[c] Moyse &[d] Samuele, vincuntur à Iudęis hostes Amalechitę atq; Philisthęi. Orans Hieremias[e] cõfortatur in carcere. Orans[f] Daniel inter leones exultat. Orãtes[g] tres pueri in fornace tripudiant. Orãs[h] de cruce Latro, inuenit paradisum. Susanna[i] per orationẽ inter senes falsò accusantes defenditur:[k] Stephanus orans, in cęlum suscipitur, & inter lapidãtes pro Saulo exauditur.

B. Quibus exemplis non modò fructus Orationis ostenditur, sed etiã precandi studiũ ac sedulitas nobis cõmendatur. Quare Scriptura quoquè Apostolica cohortatur:[m] *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Et rursùs:[n] *Orate pro inuicẽ vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua.* Item, *Hæc[o] est fidutia quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.* Prætereà:[p] *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

a Iacob. 5. d 3. Reg. 17. a d & 18. f g Luc. 4. d Eccl. 48. a

b August. serm. 22. ad fratres in eremo.
c Exod. 17. c d Iudith. 4. c d
d 1. Reg. 7. c d
e Hiere 32. c d f
f Daniel. 6. c f
g Daniel. 3. c e
h Lucæ 23. f
i Daniel. 13. e
k Actor. 7. g Hieron. contra Vigilantium. Augu. serm. 1. & 4. de sanctis.

l Gen. 25. c Exo. 8. c g 9. g 10. e 14. c d 32. f Num. 11. a 12. d 14. c 16. c. 21. b 1. Reg. 1. b d 12. c 4. Reg. 19. c g 20. a 2. Para. 20. a c e 33. c 1. Esdr. 8. c Tob. 3. a b d Iudit. 9. a d 13, a Psal. 17. a 119. a Ione. 2. a 1. Mach. 3. f 4. a b Act. 12. a
m 1. Thess. 5. c
n Iob 5. d
o 1. Ioan. 5. c
p 1. Ioan. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Orate pro inuicèm vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis, passibilis, &c. vt in textu.

2. TERTII Regũ decimoseptimo: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto: si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Ibidèm: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intrà eum, & reuixit.

3. ET capite decimooctauo: Et accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum. Et paulò pòst: Et ait Elias ad Achab, Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluuiæ est. Ascendit Achab vt comederet & biberet. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terrã posuit faciem suam inter genua sua, & dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait: Nõ est quicquam. Et rursùm ait illi: Reuertere septem vicibus. In septima autem vice, eccè nubecula parua quasi vestigium hominis ascẽdebat de mari. Qui ait: Ascende, & dic Achab: Iunge currum tuum, & descende, nè occupet te pluuia. Cumque se verteret huc atque illuc, eccè cæli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluuia grandis.

4. LVCÆ quarto: In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cęlum annis tribus & mẽsibus sex, cùm facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

5. ECCLESIASTICI quadragesimooctauo: Et surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui induxit in illos famẽ, & imitantes illum inuidia sua, pauci facti sunt. Non enim poterant sustinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cælum, & deiecit à se ignem terræ, sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi?

6. AVGVSTINVS sermone vigesimosecundo ad fratres in eremo: Valdè seruis Dei & solitariis est necessaria ipsa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vitulum conflatilem, & ait Do-

Orationis vis per exempla ostenditur. Exod. 32.

minus Moysi: Dimitte vt irascatur furor meus cõtra eos, cui Moyses: Quæso, ô Domine, quiescat ira tua, & esto placabilis super malitiam populi tui. Et ecce placatus est Dominus. O quàm grandis est ipsius orationis causa, ô quàm grande mysterium Ecce Moyses orabat in monte, & Iosue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & doctor gentium, & prædicator orbis terræ. Et post pauca: Nec in oratione locutio tantùm quæritur, quantùm sensus. Ecce enim Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in sterquilinio nudus triũphat, paradisum de cruce latro inuenit, Susanna inter senes defenditur, Stephanus de torrẽte in cęlũ suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non est igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbiq; est & vbiquè nos exaudire dignatur. Orate igitur semper, & in omni loco, vt saluemini. Nõ solùm vnusquisque pro se, sed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambrosius, Si pro te tantùm rogaueris, solùm tuum meritũ possidebis: sed si pro omnibus rogaueris, omnes pro te rogabunt. Oratio sancta, columna sanctarum virtutum, Deitatis scala, viduarum maritus, angelorum cognata, fundamentum fidei, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te adstringit, sed beatior qui in te perseuerat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniam holocaustum sanctũ Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

Exod.17. 4.Reg.20. Act.7.9. Hiere.20. Dan.3.& 6. Iob 2. Lucæ 23. Daniel.13. Actor.7. Orationis laus.

7. EXODI decimoseptimo: Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israël in Raphidim. Dixítque Moyses ad Iosue: Elige viros, & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue, vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erãt graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabãt manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauítque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dixit autem Dominus ad Moysem: Scribe hoc ob monumẽtum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

8. IVDITH quarto: Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutúsque est eos, dicẽs: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permãseritis in ieiuniis & orationibus in cõspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orãdo deiecit, sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in cõspectu Domini ità, vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

9. PRIMI Regum septimo: Dixit autem Samuel, Cõgregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et cõuenerunt in Masphath: Hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi, Peccauimus Domino. Iudicauítque Samuel filios Israel in Masphath. Et audiêrunt Philisthiim quòd congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderũt Satrapæ Philisthinorũ ad Israel. Quod cùm audissent filij Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixerúntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autẽ Samuel agnum* lactantem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino, & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniêre prælium cõtra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israel. Egressique viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eũ inter Mesphath & inter Sen, & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixítque, Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis.

* Lactentem.

10. HIEREMIÆ trigesimosecundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem, & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo ciuitatẽ istam in manu regis Babylonis, & capiet eam? Et paulò pòst: Et oraui ad Dominum postquàm tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: Heu, heu, heu Domine Deus: ecce tu fecisti cælũ & terrã in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, &c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nũquid mihi difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit Dominus &c. Et nunc propter ista hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste: Ecce ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erũt mihi in populum, &c.

11. DANIELIS sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suã, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, &c. Et Daniel regi respondens, ait: Rex, in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonũ, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me: sed & coram te, rex, delictum nõ feci. Tunc vehementer rex grauisus est super eo, & Danielem præ-

præcepit educi de lacu, eductúsque est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo quia credidit Deo suo.

12. Et capite tertio: Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias, orauit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, &c. Angelus autem Domini descēdit, cum Azaria & sociis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flātem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore &c.

13. Lucæ vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amē dico tibi. Hodiè mecum eris in paradiso.

14. Danielis decimotertio: Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condēnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æternæ, qui absconditorum es cognitor, qui nôsti omnia antequàm fiant: tu scis quoniam falsum testimonium tulerūt contra me, & eccè morior, cùm nihil horum fecerim quæ isti malitiosè composuerunt aduersùm me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, &c.

15. Actorum septimo: Cùm autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritū meū. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit.

16. Hieronymus aduersùs Vigilantium: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quāto magis post coronas, victorias & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniā, & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur, & postquàm cum Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas, & postquàm resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit?

Efficacia orationis sanctorum. Exod. 32. Actor. 7. Actor. 27.

17. Augustinus sermone primo de sanctis qui est etiā primus de sancto Stephano: Olim quidē debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululùm, & digeres. Dicam planè, elisus est filius perditionis. Nam si sanctus Stephanus sic nō orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergò exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergò nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur pro benè oratoribus suis.

Actor. 7. Nisi Stephanus orasset, Ecclesia Paulum non haberet.

18. Et sermone quarto de sanctis, siue de sancto Stephano: Illi lapides mittebāt, ille orationes præmittebat, tanquàm dixisset: Domine, si istos modò occideris inimicos, quos posteà facies amicos? Deniquè fratres, vt noueritis quātum valuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum. Qui, cùm sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta seruabat, & tanquàm manibus omnium lapidabat. Actor. 7. Elisus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nā si martyr Stephanus non sic orâsset, Ecclesia Paulum nō haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

1. B. Genesis vigesimoquinto: Deprecatúsque est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quòd esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

2. Exodi octauo: Egressiq; sunt Moyses & Aaron à Pharaone, & clamauit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecítque Dominus iuxta verbū Moysi, & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressúsque Moyses à Pharaone, orauit Dominū: Qui fecit iuxta verbum illius, & abstulit muscas à Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. Et capite nono: Egressúsque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua, & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

4. Item capite decimo: Egressúsque est Moyses de conspectu Pharaonis, & orauit Dominum. Qui flare fecit vētum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus Ægypti.

5. Capite decimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israël vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuā, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in siccum: diuisáque est aqua. Et ingressi sunt filij Israel per mediū sicci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læua.

6. Capite trigesimosecundo: Rursúmque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciáque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus cōtra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Nè, quæso, dicant Ægyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorū: quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli, & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semen vestrum sicut stellas cæli, & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, &

poſſidebitis eam ſemper. Placatuſque eſt Dominus nè faceret malũ quod locutus fuerat aduersùs populum ſuum. Et paulopòſt: Facto autem altero die locutus eſt Moyſes ad populum: Peccâſtis peccatum maximum: aſcendã ad Dominum, ſi quo modo quiuero eum deprecari pro ſcelere veſtro. Reuerſuſque ad Dominum, ait: Obſecro, peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi nõ facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Cui reſpondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eũ de libro meo: tu autem vade, & duc populum iſtũ quò locutus ſum tibi, angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatũ eorum. percuſſit ergò Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

7. NVMERORVM vndecimo: Intereà ortum eſt murmur populi, quaſi dolentium pro labore, contra Dominũ. Quod cùm audîſſet Dominus, iratus eſt. Et accenſus in eos ignis Domini, deuorauit extremam caſtrorum partem. Cumque clamâſſet populus ad Moyſen, orauit Moyſes ad Dominum, & abſorptus eſt ignis.

8. CAPITE duodecimo: Clamauitque Moyſes ad Dominum, dicẽs: Deus, obſecro, ſana eam. Cui reſpondit Dominus: Si pater eius ſpuiſſet in faciẽ illius, nõne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi: Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſteà reuocabitur. Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus, & populus nõ eſt motus de loco illo, donèc reuocata eſt Maria.

9. CAPITE decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moyſen: Vſquequò detrahet mihi populus iſte? Quouſquè nõ credet, mihi in omnibus ſignis quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam: te autem faciam principem ſuper gentem magnam & fortiorem quàm hæc eſt. Et ait Moyſes ad Dominum: Vt audiant Ægyptij, de quorum medio eduxiſti populum iſtũ &c. Dimitte, obſecro, peccatum populi tui huius ſecundùm magnitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de Ægypto vſque ad locum iſtum. Dixitque Dominus: Dimiſi iuxta verbum tuum. Viuo ego, & implebitur gloria Domini vniuerſa terra &c.

10. CAPITE decimoſexto: Iratúſque Moyſes valdè, ait ad Dominũ: Nè reſpicias ſacrificia eorũ: tu ſcis quòd nec aſellum quidem vnquàm acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorũ. Et paulopòſt: Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum: deſcenderuntque viui in infernum operti humo, & periêrunt de medio multitudinis. Ibidèm: Cumq; iacerẽt in terra, dixit, Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſupèr, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira à Domino, & plaga deſæuit. Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinẽ, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama, & ſtãs inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit.

11. CAPITE vigeſimoprimo: Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moyſen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti ſumus cõtra Dominum & te: ora vt tollat à nobis ſerpentes. Orauitque Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus adſpexerit eũ, viuet.

12. PRIMI Regum primo: Cùm eſſet Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flẽs largiter, & votum vouit, dicẽs: Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederis ſeruæ tuæ ſexum virilem: dabo eũ Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non aſcendet ſuper caput eius. Et paulopòſt: Reſpondẽs Anna, Nequaquàm, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego ſum, vinũque & omne quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini. Nè reputes ancillam tuam quaſi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei locuta ſum vſque in præſens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, & Deus Iſrael det tibi petitionem tuam, quam rogâſti eum. At illa dixit: Vtinàm inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam ſuam, & comedit, vultúſque illius non ſunt ampliùs in diuerſa mutati.

13. CAPITE duodecimo: Nunquid non meſſis tritici eſt hodiè? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias, & ſcietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in cõſpectu Domini, petentes ſuper vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominũ, & dèdit Dominus voces & pluuias in illa die.

14. QVARTI Regum decimonono: Itaque cùm accepiſſet Ezechias literas de manu nunciorum, & legiſſet eas: aſcendit in domũ Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in cõſpectu eius, dicens: Domine Deus Iſrael, qui ſedes ſuper Cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium terrę: tu feciſti cælum & terram &c. Factũ eſt igitur in nocte illa venit angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo ſurrexiſſet, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Eſaię trigeſimoſeptimo.

15. CAPITE vigeſimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem, & venit ad eum Iſaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuę: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memẽto quęſo quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno, & antequam egrederetur Iſaias mediam partẽ atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicẽs: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam, & eccè, ſanaui te, die tertio aſcendes templum Domini. Et addã diebus tuis quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te & ciuitatem hanc, & protegam vrbẽ iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Eadem habentur Iſaiæ trigeſimooctauo.

16. SECVNDI Paralipomenon vigeſimo: Poſt hæc congregati ſunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Ioſaphat, vt pugnarent cõtra eum. Ioſaphat autem timore perterritus, totum

tum

tum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatúsque est Iudas ad deprecãdum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumque stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalẽ, in domo Domini ante atrium nouũ, ait: Domine Deus &c. Deus noster, ergò nõ iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeam⁹, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda stabat coram Domino cum paruulis & vxoribus & liberis suis, cúmque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & mõtis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon & Moab consurrexerũt aduersùm habitatores mõtis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumque hoc opere perpetrâssent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus.

17. CAPITE trigesimotertio: Igitur Manasses seduxit Iudam & habitatores Ierusalem, vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus à facie filiorum Israël. Locutúsque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerũt. Idcircò superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: cepérũtque Manassen, & vinctum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem. Qui postquàm cõangustatus est, orauit Dominũ Deum suum, & egit pœnitẽtiam valdè coram Deo patrũ suorum. Deprecatúsque est eum, & obsecrauit intentè, & exaudiuit orationem eius, reduxítque eum Ierusalem in regnum suum & cognouit Manasses quòd Dominus ipse esset Deus.

18. PRIMI Esdræ octauo: Ieiunauimus autem & rogauimus Deum nostrum pro hoc, & euenit nobis prosperè.

19. TOBIÆ tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicẽs: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia & veritas & iudiciũ. Et nunc Domine memor esto mei, & nè vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, &c. Eadem itaque die cõtigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui: Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistẽs cum lachrymis, deprecabatur Deũ, vt ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicẽs Dominum, &c. In illo tempore exauditæ sunt preces amborũ in conspectu gloriæ summi Dei & missus est angelus Domini sanctus Raphaël, vt curaret eos ambos, quorum vno tẽpore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

20. IVDITH nono: Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturę, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

21. CAPITE decimotertio: Stetitque Iudith ante lectum, orans cum lachrymis & labiorum motu in silentio, dicens: Confirma me Domine Deus Israël, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, vt sicut promisisti, Ierusalem ciuitatem tuam erigas, & hoc quod credens per te posse fieri cogitaui, perficiam. Et cùm hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionẽ eius qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cúmque euaginâsset illum, appræhẽdit comam capitis eius, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora, & percussit bis in ceruicẽ eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopœum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMO decimoseptimo: In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deũ meum clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meã, & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centesimo decimonono: Ad Dominũ, cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

24. IONÆ secundo: Et orauit Ionas ad Dominũ Deum suum de ventre piscis. Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudîsti vocem meam. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domine recordatus sum: vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiũt vanitates frustrà, misericordiam tuam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque voui, reddam pro salute Domino. Et dixit Dominus pisci, & euomuit Ionam in aridam.

25. PRIMI Machabæorum tertio: Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis, & misit cum eis quadraginta millia virorũ, & septem millia equitum: vt venirent in terram Iuda, & disperderent eam secundùm verbum regis. Et processerunt cum vniuersa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri. Et audiêrunt mercatores regionum nomen eorum, & acceperunt argentum & aurum multum valdè, & pueros, & venerunt in castra, vt acciperent filios Israël in seruos, & additi sunt ad eos exercitus Syriæ & terræ alienigenarum. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum, & cognouerunt verba regis quæ mandauit populo facere in interitum & consummationem, & dixerunt vnusquisque ad proximum suum. Erigamus deiectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro & sanctis nostris. Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium, & vt orarent & peterent misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius, & sanctum conculcabatur, & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium, & ablata est voluptas à Iacob, &

defecit ibi tibia, & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua, &c.

26. CAPITE quarto: Et cùm dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorū tantùm: qui tegumenta & gladios nō habebant, & viderunt castra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad præliū. Et ait Iudas viris qui secum erant: Nè timueritis multitudinem eorum, & impetum eorū nè formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum, & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & cōteret exercitum istum ante faciem nostram hodiè, & scient omnes Gentes, quia est qui redimat, & liberet Israel. Et Eleuauerunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex aduersò. Et exiêrunt de castris in prelium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ, & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequēs eum. Et sequenti anno congregauit Lysias virorum electorum sexaginta millia & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerunt in Iudæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator Israel, qui contriuisti impetum potētis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarū in manu Ionathæ filij Saul & armigeri eius. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundatur in exercitu suo & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoueantur contritione sua. Deijce illos gladio diligentium te, & collaudēt te omnes qui nouerunt nomen tuum, in hymnis. Et commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.

27. ACTORVM duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et eccè angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius &c.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto.

29. IACOBI quinto.

30. PRIMÆ Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIÆ.

X.

Quid est Eleemosyna.

Vide Chrysost. homil. 13. in 2. Cor. & Augu serm. 30. de verbis Domini.

a Tob. 12.

b De Opere & Eleemosynis. Item Petr. Chrysolog. ser. 43. Leo ser. 3. de ieiun. Pentecost. Oseæ 6. c Matth. 9. b 12 a Prou. 21. a Philip. 4. d Heb. 13. c

c Lib. 1. Offic. c. 11. Chrysost homil. 36. ad pop. Antioch. August. ser. 76. de temp. & hom. 39. ex 50. Leo ser. 5. & 10. de quadrag. Greg. Nyssen. de Beatitud.

d Luc. 6. d Psal 32. a 118. h 144. b c

e Lucæ 10. f

f Actor. 10.

EST beneficium seu munus, quo alterius miserię ex nostro cōmiserationis affectu subuenitur. Quò spectat id, quod apud Tobiā Raphael Angelus testatur: [a] *Bona est oratio cum ieiunio & Eleemosyna*: Vt intelligamus, sicut [b] Cyprianus admonet, orationes nostras ac Ieiunia minùs posse, nisi Eleemosynis adiuuentur. Bona misericordia, inquit [c] Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tā commendat Christianā, animā quàm misericordia. Sic ille: [d] *Estote ergò misericordes, sicut & Pater vester misericors est, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Ità Christus Saluator & [e] Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui [f] pertrāsijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare.

Luc. 11.

2. AVGVSTINVS sermone trigesimo de verbis Domini: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia.

3. TOBIÆ duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna magis, quàm thesauros auri recondere. Secundùm Septuaginta verò: Bonum est oratio cum ieiunio & eleemosyna & iustitia. Bonum parùm cum iustitia, quam multum cum iniustitia.

stitia. Bonum, facere eleemosynam: quàm thesaurizare aurum.

4. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Raphael quoquè angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari.

Tob. 12.

Orationi & ieiunio eleemosynæ iungendæ sunt.

5. PETRVS Chrysologus sermone quadragesimotertio, vt suprà quæstione tertia de bonis operibus, A. testim. primo.

6. LEO Magnus sermone tertio de ieiunio Pentecostes: Tunc demùm ad animæ curationem proficit medicina ieiunij, cùm abstinentia ieiunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergò scimus apud misericordem Deum ieiuniis præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus nõ negemus, vt in die retributionis ad promerendã Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur.

Ieiunium si comitem habeat eleemosynam, ad animæ curationẽ proficit.

7. OSEÆ sexto: Quia misericordiam volui, & nõ sacrificium, & sciẽtiam Dei plùs, quàm holocausta.

8. MATTHÆI nono: Non est opùs valentibus medicus, sed malè habentibus. Euntes autẽ, discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium.

9. ET capite duodecimo: Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquàm condemnâssetis innocentes.

10. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

11. AD Philippenses quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quę misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

12. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & cõmunionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

13. AMBROSIVS libro primo officiorum, capite vndecimo: Bona etiam misericordia, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commẽdat Christianam animam, quàm misericordia. Primùm in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vsum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & consortem & conformem tuum adiuues. Tu nummũ largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille substantiam suam æstimat. Tuus denarius, census illius est. Adhæc plus ille tibi confert, cùm sit debitor salutis. Si nudum vestias, teipsum induis iustitiam. Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem: ille tibi acquiret sanctorum amicitias & æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia. Corporalia seminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego erã infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: ostium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquàm vacuo sinu pauper exiuit. Neque enim quisquam magis beatus, quàm qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit salutem à Domino, quem habebit suæ debitorem misericordiæ.

Misericordia perfectos facit.

Iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit.

1. Cor. 9.

Iob 29.

Psal. 40.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunetis similes eritis patri vestro: neque dixit, Si suppliciter oraueritis, similes eritis patri vestro: neque, Si virginitatem illæsam seruaueritis, similes eritis patri vestro. Nihil enim horum est circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Estote misericordes, sicut & pater vester qui in cęlis est. Hoc Dei est opus. Hoc si non habeas, quid habes? Misericordiam volo, inquit, & non sacrificium. Fecit cælum Deus, fecit terram, mare: magna hæc, & ipsius digna sapientia. Sed horum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum misericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus est sapiẽtiæ & potentiæ, & bonitatis, multo magis autem quòd seruus factus est. Nónne magis in hoc eum admiramur? Non in hoc magis acceptamur? Nihil ità Deum attrahit sicut misericordia. Et multa de hoc passim omnes prophetæ loquuntur.

Misericordia reddit nos Deo similes.

Luc. 6.

Oseæ 6. Matt. 9. & 12.

15. AVGVSTINVS sermone septuagesimosexto de tempore: Facilè curatur à vulneribus peccatorum, qui necessitatem curauerit pauperum, & misericordiam accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Denique cui dare pręcipitur, gaudeat quòd non ea sorte natus sit vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miseria in paupere locuples donando existat, quòd misericordia fœnerat Deum, quòd pascat in paupere Christum, quòd per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obiurgantis Domini vox est, Si in alieno mammona fideles nõ fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Talem enim se exhibere quis pauperi debet, qualem sibi alium exhibere vellet, si pauper ipse fuisset. Cæterùm dispendiũ magnũ est, si Deum de Dei dono promereri nolueris, aut cùm tibi Dominus ad hoc dederit vt dispenses, eius delegata non serues. Semper enim sua Dominus tibi dispensanda interim commendauit, de re sua pauperibus te dare præcepit. Cur dantis iussa contemnis? Cur pactum destituis? Cur Dominum iubentem dare non audis? Facilè enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit, in lucrum noluerit erogare. Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misertus est vestrî. Similitudinem patris, actus indicent sobolis. Similitudo operis similitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonstret. Quod cõtulit pater, filius seruet, vt & filio pater promissa præmia repræsentet. Patrimonium quod habes, si operaris, tuũ est, si cessas, alienum est. Pecunia quæ seruatur, casibus seruit: quæ in misericordia reseruatur, præmium futurum acquirit. Quid vereris Christo committere, quod à latronibus vix poteris reseruare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit. Diuidis patrimonium tuum hæredi, & Christus est indignus de tuo aliquid tecum tollere,

Misericordiã præstãdo peccatorum accipimus indulgentiam.

Luc. 16.

Deũ promeremur de Dei dono.

Adhortatio ad largiendas eleemosynas.

Luc. 6.

Prou. 28.

aliqua tecum in futura secula deportare? Quid hæredi seruas, quo si vtatur ignoras? Quid substãtiam cumulas, quam fortassis ingrato relinquis? Forsitã illi præstabis, quicquid misericordiæ causa de eius portione detraxeris. Quare fac primò quod iubetur, vt possis accipere quod promittitur. Non potest vsuras accipere, qui Dominum noluerit fœnerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fœnerat. Nec enim potest diuina promissa percipere, qui præcepta cælestia noluerit obseruare.

Psal. 40. Felicitas eius qui eleemosynas elargitur.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia trigesimanona, exponens illud Psalmi, Beatus qui intelligit super egenum: Fœlix operarius cultor eleemosynarum, eò quòd ære suo comparauerit cælum, & dãs panem esurientibus, delictorum suorum pressit incendium. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & patronum habet Spiritũ sanctum. In tali causa operarius felix viuit, & securus iam moritur, cum quo ambulat patrimonium in immortale horreum, in quo debitorẽ fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Si accepit in se modicum panis in pera, comparauit in se vitam cælestem, se faciens hæredem in die iudicij. Nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem. Et post pauca: Perfecta est ergò misericordia, fratres charissimi, vt antè occurrat esurienti cibus, quàm roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia quę precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus est, cælisque suspectus. Festina pietas succurrere, nè audias rogantem: nè quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare Deum tuum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et eccè venit tibi pluuia antequàm roges, descendit vbertas nocte dum stertis, dum adhuc in lecto es ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur. Iactat cælum & parturit terra, tot cellaria messium dum nescimus sic accipimus, & tãtas opes comedimus ante quã rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vẽdis? Non rogauerunt quatuor millia Iesum in deserto septẽ panes & paucos pisces, vt infinita agmina pranderent, quo prandio vicisset saltem vsura mensuram. Qui cùm erogâsset, Colligite, inquit, fragmenta, nè quid depereat: quia sanctum fuerat totum quod ipse confecerat. Redigantur septem sportæ bucellarum, saturata sunt tanta millia, & nihil minoratum est. Et creuit eis cibus dum impenditur victus, sic & eleemosyna si indigentibus erogetur. Magnũ opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus, quia hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbiquè fuisset abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignẽ, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habeamus abundãtiam, quę flãmas nostras oblatione vnius panis extinguat, & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicunque misertus fuerit, miserebitur ei, & si quis non fuerit misertus, non miserebitur ei. Da panem cùm potes, quia nemo esuriet in inferno, nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illic aliquando mendicum, quia non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorumque discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice secernẽte agnos ab hœdis, dexterã ac sinistram sequestrãs, qui esurisse & sitisse se dicit, & cætera in suis ministris perpessum fuisse se asserit. Date ergò omnib[9], dilectissimi fratres, date præcipuè ad domesticos fidei, date omnibus, nè cui non dederitis, ipse sit Christus, cuive dederitis, ipse est Christus.

Misericordia promptè & citò præstetur, Dei patris exemplo.

Mat. 5.

Matt. 15.

Eleemosyna est veluti secũdus baptism[9]. Eccl. 3.

Matth. 25.

17. LEO sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quã vt homo sit sui authoris imitator, & secundùm modũ propriæ facultatis, diuini sit operis executor. nam cùm aluntur esuriẽtes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nónne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordię suæ adiutore non egeat, ità suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominũ per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officiis cuius opera viderentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui est in cælis.

Per largitatẽ fit homo sui authoris imitator.

Matth. 25.

18. ET sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoquè & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiuniis nostris egẽtium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quàm ista, quę pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiæ inuenit, ibi imaginẽ suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in iis expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panem frangendo auget, erogando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicẽte beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum pręstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ in Christo Iesu Domino nostro.

Imago diuinę pietatis agnoscitur in operibus misericordiæ.

2. Cor. 9.

19. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum: Beati misericordes: Scio, inquit, in multis locis diuinæ scripturæ, nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare: sic Dauid in Psalmis: sic Ionas in sua prophetia: ità magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergò misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud te sermo hortatur, nisi vt Deus fias, tanquàm formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex consequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis existat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quum id assecutus sit quo numen diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Qui ergò non beatum est illud & fieri & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur? Et

Matth. 5.

Psal. 85. 102. 110. 111. Ionæ 4. Exod. 34. Deut. 4. Misericordia deitatis nomẽ est, & hominẽ quodammodò Deũ facit.

Psal. 114.

Et paulo pòst: Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandē commoditatem perueniat cum ea, cui quid superest, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersùs tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nam nisi misericordia animum ad eiusmodi motum emolliuerit, non poterit alioqui quis in animum inducere, & impelli, vt in calamitate proximum subleuet, ex contrario enim, videlicet, in humanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, sæuus, & immitis appropinquantibus inaccessus est: ità & qui misericors est, & incommodis proximi condolescit, affectione quasi contemperatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opùs habet, ad id sese dolenti atque solicito accommodans, quod mens anxia molestiisque circumuenta requirit.

20. Lvcæ sexto: Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillā, præbe & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimētum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue, & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nā & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergò misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrū. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

21. Psalmo trigesimosecundo: Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.

22. Et centesimo decimooctauo: Misericordia tua Domine plena est terra.

23. Psalmo centesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus, patiens & multùm misericors: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

24. Lvcæ decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus est, &c.

25. Actorvm decimo: Ait Petrus, Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæam: incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

XI.

Quo pacto nobis scriptura commendat Eleemosynam?

Multis[a] quidem & apertis præceptis, promissionibus & exēplis. Quin[b] Cyprianus docet, in Euāgelio nihil præcipi frequētiùs, quàm vt insistamus eleemosynis dādis: nec terrenis possessionibus incūbamus, sed cælestes thesauros potiùs recōdamus. Hinc illæ Christi sentētiæ:[c] *Quod superest, date eleemosynā,*[d] *& ecce omnia mūda sunt vobis.*[e] *Vēdite quæ possidetis, & date eleemosynā. Facite vobis sacculos, qui non veterascūt, thesaurum nō deficiētē in cælis.* Atq; alibi:[f] *Facite vobis amicos de māmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacula.* Breuiter:[g] *Date, & dabitur vobis.* Proindè Daniel Propheta impio regi cōsulit:[h] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū.* Tū alibi legitur:[i] *Ignē ardētē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea fuit,[k] *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.* Quin & Christus ipse pronunciat:[l] *Quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli, amen dico vobis, nō perdet mercedem suam.*[m] *Beati* igitur *misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequenter.* E cōtrario autem, vt Iacobus affirmat,[n] *Iudicium sine misericorcia illi, qui non facit misericordiam.*

a Deut. 15. b 2. Esd. 8. c Tob. 4. b Psal. 40. a Prou. 11. c 14. c d 19. c 22. b 25. c 28. d Eccle. 4. a b d 7. a d 12. a 17. c 29. b Ezech. 18. b c Matt. 25. d e Luc. 14. c

b De opere & eleemosynis. Vide etiam Aug. ser. 50. & 227. detem. Item ho. 18. 19. 29. & 47. ex quinquag. Nazian. de paup. amore. Chrys. ho. 32 ad pop. & sequent.

c Luc. 11. f Hiero. ad Hedibiam epist. 150. quæst. 1.

d Aug in Enchir. ca. 75. & 76. & ser. 30. de verbis Domini.

e Luc. 12. d 3. c Matt. 6. a c 19. e d Mar. 10. c d 1. Tim. 6. d

f Luc. 16. c Aug. ser. 25. & 35. de verbis Domini.

g Luc. 6. f 2. Cor. 8. b c 9. b 1. Tim. 4. c Rō. 12. c d Iac. 1. d

h Dan. 4. c Prou. 13. b Ambr. ser. 30. & 31. Item de Helia & ieiunio, cap. 20. Leo in ser. de collectis. Chryso. hom. 25. in Acto. Apostolorum.

i Eccl. 3. d Ambr. ser. 15. Chrys. hom. 34. in Gen. Prosper. p. 2. de promiss. & prædict. cap. 7.

k Tob. 12. b 4. b Esa. 1. e Prou. 15. d 16. a 20. b 1. Petr. 4. b Iac. 5. d

l Matth. 10. d Greg. hom. 5. in Euangelia. Ambros. in lib. de Viduis. Leo ser. 4. & 6. de quadr. ser. 6. de ieiun. 10. mens.

m Matth 5. a

n Iac. 2. b Prou. 21. b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris, &c. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

2. SECVNDI Esdræ octauo: Et legerunt in libro legis Dei distinctè & apertè ad intelligendum, & intellexerunt, cùm legeretur. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersata) & Esdras sacerdos & scriba, & Leuitę interpretantes vniuerso populo, Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cùm audiret verba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his, qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari, gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

3. TOBIÆ quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo potueris, ità esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thezaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadragesimo: Batus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectū doloris eius: vniuersum stratum eius versâsti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiūt non sua, & semper in egestate sunt. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto: Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

7. CAPITE decimonono: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinē suam reddit ei.

8. CAPITE vigesimo secundo: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: De panibus enim suis dedit pauperi.

9. CAPITE vigesimoquinto: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigesimooctauo: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili, eleemosynā pauperis nè defraudes, & oculos tuos nè transuertas à paupere. Animam esurientem nè despexeris, & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis nè afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationē contribulati nè abijcias, & non auertas faciem tuā ab egeno. Ab inope nè auertas oculos tuos propter irā: & non relinquas quęrētibus tibi retrò maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illi*, exaudiet autē eum qui fecit illum. Congregationi pauperū affabilem te facito, & presbytero humilia animā tuā & magnato humilia caput tuum: declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuū, & responde illi pacificè in māsuetudine. Libera eum qui iniuriam patitur, de manu superbi: & non acidè feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorū, & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tuî magis quàm mater. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dādum collecta.

12. CAPITE septimo: Exorare, & facere eleemosynam nè despicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorātibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmū: ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo: Si benè feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam, & si non ab ipso, certè à Domino. Non est enim ei benè qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniā & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Da misericordi, & nè suscipias peccatorem, & impiis & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dare, nè in ipsis potentior te sit.

14. CAPITE decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit, & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITE vigesimonono: Conclude eleemosynā in† corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab † sinu omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam cōseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir, si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. Et hominem non contristauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filiū, qui vidēs omnia peccata patris tui quæ fecit, timuerit, & nō fecerit simile eis, &c. Et virum non contristauerit

pignus

pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

17. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnū à cōstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nud⁹, & operuistis me, Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quādo te vidimus esurientem, & pauimus: sitiētem, & dedimus tibi potum: Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiù fecistis vni ex his fratribus meis minimis: mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere, & non visitâstis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit, dicens: Amen dico vobis, quandiù non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

18. LUCÆ decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis cōuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANUS de opere & eleemosynis: Cùm Dominus adueniens sanâsset illa quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curâsset, legem dedit sano, & præcepit nè vltrà iam peccaret, nè quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodùm quascunque cōtrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur. Non vtique illa delicta, quæ fuerant antè contracta: nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item denuò dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic quoque ostenditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursùs indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cum denotarentur discipuli eius, quòd ederēt, nec priùs manus abluissent, respondit & dixit: Qui fecit quod intùs est, fecit & quod foris est: verum date eleemosynam, & eccè vobis munda omnia: docens scilicet & ostendens non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potiùs quàm extrinsecùs detrahendas, verùm qui purgauerit quod est intùs, eum quoquè id quod foris est repurgâsse, & emundata mente, cute quoquè & corpore mundū esse cœpisse. Porrò autē monens & ostendens vndè mūdi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri, & quia seruare quærit, quos magno precio redemit, post baptismi gratiā sordidatos docet denuò posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres charissimi diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo cōscientiæ vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato corde blandiatur, vt innocentia sua fretus medicinā non putet adhibēdam esse vulneribus: cū scriptum sit: Quis gloriabitur castū se habere cor, aut quis gloriabitur mūdū se esse à peccatis? at iterùm in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum nō habem⁹, nos ipsos decipim⁹, & veritas in nobis nō est. Si autē confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autē nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est: quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia? quæ cùm sciat nō deesse sanatis quædam postmodùm vulnera, dedit curandis denuò sanādisque vulneribus remedia salutaria. Nunquàm deniquè, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquàm & tacuit, quo minùs in scripturis sanctis tā veteribus, quàm nouis semper & vbiquè ad misericordiæ opera Dei populus prouocaretur, & canēte atque exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas iubetur. Mandat & præcipit Esaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: sicut tuba exalta vocem tuam, & annuncia plebi meæ peccata ipsorū, & domui Iacob facinora eorū. Et cùm peccata eis sua exprobrari præcepisset cūq; eorū facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetq; eos, nec si orationibus & precibus & ieiuniis vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere voluerentur, iram Dei posse lenire, in nouissima tamē parte demōstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens: Frange esurienti panem tuū, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circūdabit te. Tūc exclamabis, & Deus exaudiet te: dū adhuc loqueris, dicet: eccè adsū. Remedia propitiando Deo ipsius Dei verbis data sunt: quid deberēt facere peccātes, magisteria diuina docuerūt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legimus: Cōclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et iterùm: Qui

Ioan. 5.

Eleemosynis abluūtur sordes peccatorū. Tob. 4. Prou. 15.

Eccl. 3.

Eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur.

Luc. 11.

Eleemosyna-rum remedio indigent omnes mortales post baptismum.

Prou. 20.

1. Ioan. 1.

Eleemosyna-rū præceptum frequēs in diuinis scripturis.

Esa. 58.

Ibidem.

Ad propitiandum Deū & satisfaciendū pro peccatis remedia.

Eccl. 29. Prou. 21.

obturat aures nè audiat imbecillũ & ipse inuocabit Deum,& non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit,qui misericors ipse non fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis Spiritus sanctus declarat & probat,dicens: Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorũ præceptorum memor Daniel, cũ rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus æstuaret, pro auertendis malis,ad diuinam opem impetrandam remedium dedit, dicens: Propterea rex, concilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias tuas miserationibus pauperum,& erit Deus patiẽs peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ viderat & infesta perpessus est,quæ euadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoquè angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat,hortatur,dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere,nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri,eleemosynis vitam de periculis redimi,eleemosynis à morte animas liberari. Nec sic, fratres charissimi,ista proferimus,vt nõ quod Raphael angelus dixit, veritatis testimonio comprobemus. In Actibus Apostolorum facti fides posita est,& quòd eleemosynis non tantùm à secunda,sed à prima morte animę liberentur,gestę & impletæ rei probatione compertũ est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstãdis plurimùm dedita,cũ infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est. Mors suspenditur,& spiritus redditur, & mirantibus ac stupentibus cunctis,ad hanc mundi denuò lucem rediuiuũ corpus animatur, tantum potuerunt misericordiæ merita,tantum opera iusta valuerunt. Quæ laborantibus viduis largita fuerat subsidia viuendi,meruit ad vitam, viduarum petitione reuocari. Itaq; in Euangelio Dominus,doctor vitæ nostræ,& magister salutis æternæ, viuificans credentium populùm,& viuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina & præcepta cęlestia nihil crebriùs mandat & præcipit,quàm vt insistamus eleemosynis dandis:nec terrenis possessionibus incubemus, sed cælestes thesauros potiùs recondamus. Vendite,inquit, res vestras,& date eleemosynam. Et iterùm: Nolite vobis condere thesauros super terrã, vbi tinea & comestura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque tinea, neque comestura exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cùm obseruata lege perfectum & consummatum vellet ostendere: Si vis,inquit,perfectus esse,vade, & vende omnia tua,& da egenis, & habebis thesaurum in cælo, & veni,sequere me. Item alio loco negociatorem cælestis gratię,& cõparatorẽ salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, preciosam margaritam,hoc est, vitam æternã Christi cruore preciosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit preciosam margaritam, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illã. Eos denique & Abrahæ filios dicit,quos in iuuandis alendísque pauperibus operarios cernit. Nam cùm Zachæus dixisset. Eccè dimidium ex substantia mea do egenis: & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo: respondit Iesus & dixit: Quia salus hodiè huic domui facta est, quoniã & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo,& deputatum est ei ad iustitiam? vtique qui secũdum præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia scit vera esse quæ prædicta sunt verbis Dei,nec scripturam sanctam posse mẽtiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti,misericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuosos, fideles appellat: infructuosis verò & sterilibus fidẽ derogat,dicens: Si in iniusto mammona fideles nõ fuistis,quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles nõ fuistis,quod est vestrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, ne si operari plurimùm cœperis,patrimonio tuo larga operatione finito,ad penuriam fortè redigaris: esto in hac parte intrepidus,esto securus: finiri non potest,vndè in vsus Christi impenditur, vndè opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis authoritate promitto. Loquitur per Salomonẽ Spiritus sanctus,& dicit: Qui dat pauperibus,nunquàm egebit: qui autem auertit oculum suum, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes egere nõ posse: magis parcos & steriles ad inopiam postmodùm deuenire. Itẽ beatus Apostolus Paulus Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat,inquit,semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem vestram,& augebit incrementa frugũ iustitiæ vestrę, vt in omnibus locupletemini. Et iterùm: Administratio huius officij non tantùm supplebit ea quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operãtis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis in præscia voce denunciãs, cõtestatur & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia omnium horum indigetis. Quærite primùm regnum Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Hos enim Dominus, cùm iudicij dies venerit,ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis nè patrimonium tuum fortè deficiat,si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times nè res familiaris deficiat,vita ipsa & salus deficit: & dum, nè quid de rebus tuis minuatur, attendis, non respicis quod ipse minuaris: amator magis mammo-

Marginalia: Psal. 40. — Dan. 4. — Tob. 12. — Orationes & ieiunia sine eleemosynis minùs possunt. — Actor. 9. — Christus nihil frequentiùs præcipit quã eleemosynas. — Luc. 12. Matt. 6. — Matt. 19. — Matt. 13. — Luc. 19. — Gen. 15. — Matth. 7. Matth. 25. — Luc. 16. — Non timendũ nè eleemosynarũ causa rerũ necessariarũ penuria laboraturi sim⁹. — Prou. 28. — 2. Cor. 9. — Matth. 6.

næ, quàm animæ tuæ: vt dũ times nè pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò benè Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus: habentes itaque exhibitionẽ & tegumentum, his contẽti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quę mergũt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quã quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Metuis nè patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cùm scriptum sit: Non occidet fame Dominus animam iustam? Helias in solitudine coruis ministrantibus pascitur: & Daniel in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandiũ diuinitùs apparatur: & tu metuis nè operãti tibi & Dominum promerenti desit alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est & fides parua, contestetur & dicat: Aspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa: nónne vos plures illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna prętantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse nõ pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cælestia & diuina tribuuntur. Vndè hæc incredula cogitatio? Vndè impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidũ pectus? quid qui Christo omninò nõ credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cũ Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestrib⁹ lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodùm in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret, addidit post hęc scriptura, dicẽs: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi qui erant cupidissimi, & irridebant eum. Et paulopòst: Quid diuitiis tuis solus incubas? quid in pœnã tuam patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior seculo fueris, pauperior Deo fias? Redditus tuos diuide cũ Domino Deo tuo: fructus tuos partire cũ Christo: fac tibi possessionũ terrestriũ Christũ participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cælestium cohæredẽ. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quæ Heliam pauit: Et illa, inquit, nõdùm Christum sciebat, nondùm pręcepta eius audierat: nõ cruce & passione eius redempta, cibum & potũ pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat quãtum in Ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponẽs, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigẽtium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorũ, quo minùs largiter bonis operibus insistas: atqui hoc ipso amplius operari debes, quo multorum pignorum pater es. plures sunt pro quibus Dominum depreceris: multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ consciẽtiæ, multorum animæ liberandæ. Vt in hac vita seculari alendis sustinendisque pignoribus quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ità & in vita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat quantúsque erat in domo pignorũ numerus tãtus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidiè deesse non potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studes terreno magis quàm cælesti patrimonio, filios tuos diabolo, magis cõmendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quod non præparas filiis tuis Dei patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plùs amare quàm Christum. Esto potiùs liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quòd præstari dixit sibi, quicquid egẽti præstetur & pauperi? & se dixit offendi, nisi egẽti præstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia non mouetur, vel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque estate conseruum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quẽ despicit, constitutum. Et sub finem: Qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis cõmunis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quã grandis & summa lætitia, cùm populum suum Dominus cœperit recẽsere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatémque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hęc corde toto diligantur: hæc indesinẽtium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatiũ grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessariũ, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiã spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem.

20. AVGVSTINVS sermone quinquagesimo de tempore: Quid sunt pauperes quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodò, inquis, ad cælum portat, & video quia manducando consumit? Prorsus non tenendo, sed manducando transportat. An excidit tibi? Venite benedicti, percipite regnum. Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Et cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et paulopòst: Quàm multa possem in impios dicere, quoniam si quærerent, quare imus in ignem æternum? quare quæris adulter, homicida, fraudator, sacrilege, blasphemator, infidelis? Nihil horum, sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducere. Video vos moueri,

1. Tim. 9.
Prouer. 10.
3 Reg. 17.
Dan. 14.
Matth. 6.
Pharisæis cõparantur qui promissionibus diuinis non credunt.
Luc. 16.
3 Reg. 17.
Filiorum multitudo nõ excusat parentes ab eleemosynarum largitione.
Iob. 1.
Tob. 4.
Matth. 25.
Liberalitas Dei similem facit.
Retributio bonorũ operum & eleemosynarum.
Operum bonorum laus.
Pauperes sunt laturarij nostri.
Matth. 25.
Cur in die iudicij tantum fiet mentio operum misericordiæ.

sicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo vt possum, quam vos non celabo. Scriptum est: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Item scriptum est. Include eleemosynam in corde pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum. Item scriptum est, Consilium meum, audi rex, & peccata tua eleemosynis redime. Et alia multa sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur multùm valere eleemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proindè illis quos damnaturus est, immò plus illis quos coronaturus, solas eleemosynas imputabit, tanquàm dicens: Difficile est vt si examinem vos, & appendam vos, & scruter diligentissimè facta vestra, non inueniam vnde vos damnem: Sed ite in regnum. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Non ergò itis in regnum, quia nõ peccâstis, sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis. Rursus & illis: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et illi tanquàm noxij, olim rei, serò trementes, attendentes peccata sua, quando auderent dicere, immeritò se damnari, immeritò in se hanc depromi à iudice tam iusto sententiã? Considerando conscientias suas, considerando omnia vulnera animæ suæ, quando auderent dicere, iniustè damnamur? De quibus antè in Sapientia dictum est: Traducent eos ex aduerso iniquitates eorũ. Sine dubio videbunt se iustè damnari pro sceleribus & criminibus suis: & quasi eis diceret. Non indè, vndè putatis: sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus vestris factis auersi, & ad me cõuersi, illa omnia crimina atque peccata eleemosynis redemissetis ipsæ eleemosynæ modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerent. Beati enim misericordes, quoniam ipsis misericordia præstabitur. Modò autem Ite in ignem æternum. Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam. Breuiter ergò audiant homines, dignéque considerent, quantum sit meritum Christum pauisse esurientem, & quale sit crimen Christum contempsisse esurientem. Mutat quidẽ hominem in melius pœnitentia peccatorum, sed nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad se dicebat. Generatio viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira ventura? Facite ergò dignos fructus pœnitentiæ, &c. Omnis enim arbor non faciens fructũ bonum excidetur, & in ignẽ mittetur. De hoc itaque fructu superius ait. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Quisquis itaque hos fructus non fecerit, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniã peccatorum. Qui sint autem isti fructus, ipse consequenter ostendit. Nam post hæc eius verba interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? id est, qui sunt isti fructus quos vt faciamus hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid ergò aliud sonat, quod superiùs ait. Omnis arbor nõ faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur: nisi quod sinistri audituri sunt. Ite in ignem æternum: Esuriui enim, & nõ dedistis mihi manducare? Parùm est itaque recedere à peccatis, si præterita curare neglexeris.

Eccl. 3. — Eccl. 29. — Dan. 4. — Eleemosynã valere multũ ad delenda peccata sacræ literæ conuincunt. — Matth. 25. — Sap. 4. — Matth. 5. — Iac. 2. — Pœnitentia ab operibus misericordiæ nõ sit sterilis. Luc. 3. — Ad pœnitentiæ fructus pertinent opera misericordiæ. — Matth. 25.

21. ITEM sermone ducentesimo vigesimoseptimo de tẽpore: Sed dicit aliquis. Pauper sum, ideò eleemosynam dare nõ possum. Vt nullus se pauper excusare posset, Dominus & Saluator noster pro calice aquæ frigidæ mercedem se redditurum esse promisit. Dicis ergò. Pauper sum. Si nihil ampliùs habes in substantia tua, quàm tibi aut in victu aut vestitu rationabili aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona voluntas sufficere. Sed rogo te, diligenter conscientiam tuam interroga, nè aliquoties per ebrietatem perdas, quod per eleemosynam dare potueras, nè fortè per gulã studeas in terra consumere, quod per eleemosynam debueras in cælũ recondere. Nè fortè delicias præparando, ornamenta ad luxuriam comparando, nõ habeas quod pro remedio animæ tuæ possis pauperibus erogare. Et cùm preciosæ vestes nostræ à tineis soleant deuorari, pauperes nec vilia vestimenta merentur accipere. Si ergò ista omnia impedimenta non aggrauant animam nostram, & hoc solum habemus quod nobis vel nostris sufficere possit, non apparebimus rei, si eleemosynam pauperibus non erogamus. Si verò, vt iam dictum est, frequentur luxuria deuorat quod misericordia in cælo thesaurizare potuerat, corrigamur dum tempus est, & quod hucusquè aut non fecimus, aut fortè minùs quàm oportuit fecimus, implere totis viribus studeamus. Et in fine. Quàm diù fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Nónne ego quę accepi, terrena accepi? Cælestia reddam, dabo æternum præmium, & ad partem dexteram regnum. Non quia non peccâstis, sed quia peccata vestra eleemosynis redemistis.

Matth. 10. — Bona voluntas sufficit, cum facultates desunt. — Matth. 25.

22. ET homilia decimaoctaua libri quinquaginta homiliarum: Nemo tibi dicturus est post resurrectionem mortuorum in regno Dei. Frange esurienti panem tuum, &c. In isto autem tempore, vt nouerimus, quantum nobis cõmendat Deus opera misericordiæ, etiam ipsos suos sanctos egere fecit: vt cùm fiunt hîc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipsi amicos suos in ęterna tabernacula: id est, cùm serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant aliquotiès indigẽt, illi qui habent mundi diuitias, eleemosynas largiantur. Quomodò eos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. Videtis nempe, & manifestum est, quòd aliquando serui Dei ideò non habent, vt probentur qui habent. Hîc bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius cũ gaudio colligemus, secundùm illud quod scriptum est, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cũ exultatione, portantes manipulos suos. Illud enim pro signo factum est non pro dono. Nã si vidua illa quòd pauit hominem Dei, hîc recepit, non est magnum quod seminauit, quia nõ magnã segetem messuit. Temporale est enim quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleũ quousque daret Deus pluuiam super terram, ac sic tunc magis cœpit egere, quando dignatus est Deus pluere. Tunc enim laboratura erat, expectatura agri fructus & collectura. Quando autem nõ pluebat, victus eius facilè veniebat. Signum hoc ipsum quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, vbi merces nostra deficere nesciet

Esa. 58. — Luc. 16. — Cur aliquando probi egeant. — Retributio eleemosynæ. Psal. 125. — 3. Reg. 17.

sciet, vbi farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non deficit dies, sic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus quando bona facimus, ne fortè aliquis vestrum tétetur tali cogitatione vt dicat, Pascam aliquem seruorum Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in culpa mea semper vinum inueniam. Noli hoc hîc quærere. Semina securus, messis tua seriùs veniet, tardiùs veniet, sed cùm venerit, finem non habebit.

In iudicio solùm operæ misericordiæ quare cõmemorantur.

23. ITEM homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatẽ eleemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideò illam laudauit fœcunditatem, istam culpauit & damnauit ariditatẽ. Sed audistis, omnia malefacta eleemosynis redimi, nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam perversè. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseueraueris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Ego dico propter illa scelera & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem.

Quibus ad delenda peccata prosint eleemosynæ.

Eleemosynæ sacrificium Christianorũ quo fit Deus peccatis propitius. Duo eleemosynarũ genera.

24. ET homilia vigesimanona ex eodem libro quinquaginta homiliarum: Sacrificium Christiani, est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanebit nisi reus? Ab eis peccatis & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per eleemosynas. Quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. Hæc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breuiauit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quàm breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendũ. (Luc. 6.) Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redîsti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur, quia quod quisque dederit hoc ipsum quod dabit, non habebit. Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt aliis sit refectio, vobis angustia. (2. Cor. 8.) Metiatur ergò vnusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit quod dat. Non dico, hoc non periit: sed dico, hoc solum non perit. Alia verò quæ non dederis, & abundant tibi, aut cùm viuis amittis, aut cùm morieris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimitte, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. (Luc. 6.) Quando dicit, date, & dabitur vobis, attendite cui dicat: Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamiliâs. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus, inuenimus quem fœneremur. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quod demus, & pro modicis rebus profert nobis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, quæ æterna sunt & incorruptibilia, & sine fine manentia. Quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi dare, audi illum dicentem, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi potum. Hospes fui, & suscepistis me, &c. (Matth. 25.) Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus constitutum, & ministrauimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Dat de cælo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit, quasi fœnus traiectitium facis. Hîc das, ibi recipis. Hîc das res perituras, ibi recipis rès sine fine mansuras.

Quæ nõ dantur, ea sola pereunt.

Tob. 4. In die iudicij patrocinatur eleemosyna. Luc. 2.

25. HOMILIA quadragesimaseptima eiusdem libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina eleemosyna. Eleemosyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammas ęternas non timeat. Sicut Iacobus in epistola sua dicit, Superexaltat misericordia iudicium: Et iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam. Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur. Quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iusto labore, de propria facultate, non de pauperum ægestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter adspicit Deus quenquam de fraudibus dantem, sicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deum tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. (Prouer. 3.) De iustis laboribus iussit dari, de iniustis verò rapinis prohibuit dari. Sed cùm iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi qui de fraudibus viuunt, & de spoliis miserorum eleemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio suscepimus. (Matth. 25.) Quibus dicturus est Deus, Quod dedistis dicitis, quod rapuistis non dicitis. Quos pauistis memoramini, quare nõ recordamini quos necâstis? Quos operuistis, gaudent: quos expoliâstis, plangunt. Quos hospitio recepistis, retinetis: & obliti estis, quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandaui. Vnus repletur panibus, quem de rapidis satiâsti, & benedicet Dominus non te, sed eum quem necâsti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris & gaudes, rapis & lætaris: pauper rogat, & cõtristaris, prãdium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium nè quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. (Luc. 14.) Tu diuersis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem cõtemnis. Oblitus es dictum prophetæ dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & nõ exaudiet eum. (Prouer. 21.) Inclina aurem tuam, audi egentis vocem & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideò illi redde quod suum est. Ipse se dicit accipere quod pauperibus datur sibi collatũ conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatũ, sicut in Euãgelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in ęterna tabernacula. (Luc. 16.) Eccè habes Christiane æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victũ. Si quid das, illuc transmittis, tibi in futuro reponis, non vndè car-

De iusto labore & propria facultate dandæ eleemosynæ.

Qui ex rapinis eleemosynas largiuntur.

In eos qui liberaliter expendunt sua in conuiuia & res superfluas.

Adhortatur ad eleemosynas faciendas.

Tob. 4. Misericordiæ vis.

naliter satureris, sed vndè spiritaliter glorieris, non vndè ventrē repleas, sed vndè flammas extinguas, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Misericordia est, fratres, quæ iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit, sicut Salomon dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Da ergò egenti, confer non habenti, succurre fame pereunti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia non sustentes egentis inopiam. Vndè semper flagellamur in frugibus, quia benè egentibus non facimus. Reuerà si cōsideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calumniæ, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat: venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulas, & vacuum pauperis ventrem non consideras. Benè est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus vteris, & nudum & trementem frigore non vestis.

Eccl. 3.

Cur in frugibus flagellamur.

Charitas in qua re potissimùm cernatur.

26. GREGORIVS Nazianzenus in oratione de pauperum amore: Si ex Pauli atque ipsius etiam Christi sententia & authoritate charitatem, vt legis & prophetarum caput, præceptorum omnium primum maximúmque cēsendum est: huius potissimam partem in eo sitam esse cōperior, vt pauperes amore & beneuolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognationis iure sunt coniuncti, calamitate moueamur atque doleamus. Neq; enim vlla omninò res est, quæ Dei beneuolentiam perindè concilier, ac misericordia: (quandoquidem nec quicquam est, quod Deo congruentiùs offerri possit, vt poté quem misericordia & veritas antecedant, eique misericordia ante iudicium offerenda sit) nec vlli alij rei potiùs, quàm humanitati & commiserationi commiseratio & humanitas ab eo rependi solet, qui summa æquitate quenque remuneratur, atque in lance & mensura misericordiam constituit. Et post multa: Cura, vt proximo tuo idcircò præstantior sis, quia benignior: fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de aliis benè mereri: tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro suis viribus. Egenti paruum aliquid dato: neque enim paruum est ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipsi quidem Deo, si viribus tuis par sit. Summi muneris loco alacritatem dona: si nihil habes, collachryma. Magnum est infortunato remedium, miseratio ex animo collata: ac syncerè condolescere, calamitatem magnoperè leuat. Nè sit tibi iumento vilior homo, ô homo, quod in foueam lapsum, aut oberrās erigere, ac reducere tibi lex præscribit. In quo quidem profundiúsne aliquid & magis arcanum occultè, (cuiusmodi pleraque veteris legis obscuritas, sensuúmque varietas habet) non est meum scire, verùm spiritus sancti omnia perscrutantis & cognoscentis: quantum autem ipse ratione, atque intelligentia assequi possum, hoc ideò sanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem pleniorémque benignitatem exerceat. Et quibusdam interiectis: Ceterùm multo magis mādato diuino, atque exēplo moueri debemus. Quodnam porrò hoc mandatum est? At videte quæso, quàm constans sit minimèque fucatū. Neque enim hominibus Spiritu

Misericordiæ laus.

Psal. 84. 88. Iacob. 2.

Benè mereri de aliis, diuinum est.

Pro suis quisque viribus eleemosynam præstet qualemcunque.

Deut. 22. Exod. 23.

sancto afflatis fuit satis, semel atque iterùm de pauperibus sermonē habuisse: nec quidam dūtaxat de his rebus verba fecerūt, reliqui minimè: at alij copiosiùs, alij parciùs, velut de re non ità magna, nec admodùm necessaria: verùm & omnes in vniuersum, & sedulò quisque, vel primū, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrātes, nonnunquā etiā eos, qui hanc virtutem assequuntur, laudibus efferentes: nimirùm vt assidua commonitione nos ad præcepti huius expletionem inflamment. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nūc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgentem Dominum non extimescat? Et alio loco: Exurge Domine Deus meus, exaltetur manus tua, nè obliuiscaris pauperum. Elationem huiusmodi deprecemur, nec nobis in mentem veniat, videre velle manum illam aduersùs contumaces & rebelles homines sese efferētē: quòdque eo grauius est, in duros atq; præfractos immissam. Et rursùs, Nō est oblitus clamoris pauperū. Et, non in finem obliuioni erit pauper. Et, Oculi eius ad pauperem respiciunt, (quod quidem palpebris melius est, & efficacius) palpebræ autem eius explorant filios hominum, id est, minor, vt ità dicam, ac secundaria inspectio. Verùm dixerit fortasse aliquis, Hæc de pauperibus & egenis illis dicuntur, qui per iniuriā læsi fuerint. Sit ità sanè, nam de hoc litem nullam mouebo. At hoc quoque tamē ad colenda humanitatis officia te extimulet. Nā quorum iniuria affectorum tanta ratio habetur, quid afferri potest, quin iisdē beneficio affectis magis oblectetur Deus? Nā cū is, qui pauperē aspernatur, ipsius creatorem ad irā concitet: non dubium est, quin Creatorem honore afficiat, qui creaturam ipsius complectitur. Rursùs cùm audis, Pauper & diues inuicem sibi occurrerunt: vtrunque autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autē diuitē ab eo creatū intelligas, ex cōque insectandi pauperis ansam arripias. Neque enim constat, an à Deo huiusmodi diuisio profecta sit: verum Dei figmentum, inquit ille, vterque æquè est, tametsi quod ad res externas attinet, dispari conditione sint. Hoc te ad condolentiam & charitatem pudore pertrahat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eosdē demittat, téque moderatiorem efficiat. Quid prætereà? qui miseretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiusmodi debitorem recuset, æs alienum in tempore non sine fœnore redditurum? Et rursùs, Misericordia, & fide peccata purgantur. Ergò miseratione purgemur, animíque labes & inquinamenta egregia illa herba detergamus, ac dealbemus, alij vt lana, alij vt nix, pro misericordiæ videlicet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, si nulla est in te comminutio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, aut significationis tactus, aut candor, quæ lex prisca leuiter curabat, ac medicā Christi manum requirunt: at eum certè, qui salutis nostræ causa vulneribus & languore affectus est, venerare. Veneraberis autem, si te Christi membro benigum atque humanū præbeas. Quòd si te fortasse animarum nostrarū prædo ac tyrannus vel à Hierusalem in Hiericho descendentem, vel alibi vspiam inermem & imparatū nactus, vsqueadeò sauciauit, vt meritò his verbis vti queas, Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices,

De eleemosynis curā celebra vtique mentio in sacris literis.

Psal. 11.

Psal. 9.

Ibidem.

Prouer. 22.

Prouer. 19.

Prouer. 15. Remedium peccatorum eleemosyna.

Esa. 1.

Leuit. 13.

Luc. 10.

Psal. 37.

ces à facie insipiẽtiæ meæ. siquidem ità es affectus, vt ne medicinam quidem postules, nec morbi curandi rationem intelligas: heu plagam sanè grauissimam, calamitatémque altissimè grassãtem. Sin autem salus tua nõdùm protsùs deplorata est, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obsecra, vulneribus per vulnera medere: idem eodem acquire, vel potiùs minoribus remediis grauiores morbos depelle. Dicet animę tuę, Salus tua ego sum. Et, Fides tua te saluum fecit. Et, Eccè sanus factus es: atque humanissimis quibúsq; verbis te alloquetur: modò te afflictis hominibus benignum & clementem esse videat. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: Non in postremis beatitudinum partibus est misericordia. Et, Beatus qui intelligit super egenum & pauperẽ. Ac rursùs, Benignus vir, qui miseretur, & cõmodat. Et alio loco, Tota die iustus miseretur & commodat. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni simus, nè nox quidem misericordiæ officia interrumpat. Nè dixeris, Rediens redi, & crastino die dabo tibi: nè quid inter propositum tuum & beneficentiam intercedat. Vna enim est beneficentia, quæ moram non patitur. Frange esurienti panem tuum, & egenos ac tecto carentes induc in domum tuam, idque lęto atque alacri animo. Qui enim miseretur, inquit ille, cum hilaritate misereatur: ac beneficij gratia prõptitudine & celeritate congeminetur. nam quod mœsto animo defertur, aut necessitate extorquetur, ingratum est, parúmque gloriosum. Lætãdum est autem, non lugendum, cùm beneficium damus. Si vinculum & electionem sustuleris, inquit ille, hoc est, tenacitatem & exploratiõe animíque dubitationem, ac querulam orationem, quid futurũ est? quàm magnum & admirãdum, quantáque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò coorietur. Quis ergò est, qui lucem & sanitatẽ non expetat? Quin me mouet quoquè Christi crumena, qua nos ad pauperes alendos exhortatur, Paulíque etiam & Petri conuentio, qui ità inter se Euangelij promulgationem partiti sunt, vt pauperes interim communiter complexi sint: ac denique vitæ perfectio Adolescenti illi in eo definita & constituta, vt facultates suas pauperibus erogaret. An tu beneficentiæ officium tibi liberum esse, ac non necessariò præstandum existimas, ac non legis, sed consilij rationẽ habere? Hoc quoque ipse magnoperè vellem & existimarem: sed me sinistra illa manus exterret, hœdi, & probra ea quæ in sceleratos homines ab eo, à quo in ea parte collocati sunt, coniiciuntur, non quia manus alienis bonis attulerunt, nec quia fana diripuerunt, aut adulterium admiserunt, aut aliud quiddam ex iis, quæ interdicta sunt, perpetrãrunt, hoc ordine condemnati: sed quia Christum per pauperes minimè curãrunt. Quocircà si quid mihi auscultandum putabitis, serui Christi, & fratres, & cohæredes, Christum, quandiù licet, inuisamus, Christum curemus, Christum alamus, Christum induamus, Christum colligamus, Christum honoremus non mensa solùm, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec sepulcro duntaxat, vt Ioseph Arimathæus, nec rebus ad sepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantùm ex parte Christum amans Nicodemus, nec denique auro, thure & myrrha, vt Magi ante eos omnes, quos diximus: sed quoniã omnium Dominus misericordiam mauult quàm sacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiseratio superat: hanc per pauperes humíque hodierno die prouolutos ipsi conferamus, vt cùm hinc excesserimus, in æterna tabernacula nos accipiant.

Psal.34. Luc.7. Ioan.5. Matth.5. Psal.40. Psal.111. Psal.36. Prouer.3. Quomodo eleemosyna danda. Esa.58. Rom.12. 2.Cor.9. Esa.58. Alia ad eleemosynã erogandam incitamenta. Ioan.12. Gal.2. Matth.19. Adhortatio ad liberalitatis studium in egentes. Luc.7.&14. Ioan.12.&19. Matth.2. Oseæ 6.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecũda ad populum Antiochenum: Vndè verò Deus ità mundum dilexit? Ex nulla quidem alia re, sed ex charitate sola. Reuereamur eius itaque charitatem, miserationis excessum erubescamus. Ipse nanque nec vnigenito pepercit propter nos, nos autẽ & pecuniis parcimus contra nosipsos. Ipse & legitimum pro nobis filium tradidit: nos verò nec argentum propter eum contemnimus, sed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nõnne si innumeras haberem[9] animas, omnes oportuerat pro eo ponere? Seruis quidem & mulis, & equis, torques aureos circumponentes, Dominum verò nudum circumeuntem, & fores ex foribus mutantẽ, & semper in exitibus morantem, & manus porrigentem despicientes, frequenter autem & toruo respicientes oculo, licèt & hoc ipsum propter nos patiatur. Libenter enim esurit, vt tu pascaris: & nudus circumit, vt incorruptionis indumenti tibi prębeat occasionem: sed nec ità vestrorum aliquid erogatis. Sed vestimentorum hæc quidem iacent tineis esca: hæc autem arcæ sarcina, superfluáque possidentibus cura. Qui verò ista, cæteráque dedit omnia, nudus erat. Sed in arcam ipsa non reponitis, sed ipsi vos circumamicientes ornamini. Et quid vobis ex his ampliùs? vt forensium turba vos spectet? Et quid hoc? Non enim his amictum admirabuntur, sed eum qui indigentibus largitur. Itaque si vis in admiratione haberi, alios potiùs induens, infinitos assequeris applausus. Tunc & ipse Deus te cum hominibus laudabit: nunc autem laudabit quidem nemo, at omnes inuidebunt, corpus quidem cernentes ornatum, animam verò neglectam habentem. Hic & meritoriis mulieribus est ornatus, at & preciosiores apud eas frequẽter, & pulchriores sunt vestes. Animæ verò ornatus penès eos est solos, qui cum virtute viuunt. Hæc continuè dico, neque dicere desinam, nõ tam pauperum, quàm animarum curam gerens vestrarum.

Dei misericordia imitãda. In immisericordes homines. In immoderatum vestitum.

28. ET homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: eadémque habẽtur ad verbum homilia quinquagesimatertia in Matthæum: Eià charissimi priùs dicta resumamus, & hodiè ostendamus qualiter est ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Si enim artis est proprium, ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius: clarum est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm & æternem ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cælis, & æterna parat illa tabernacula. Hæc lampades nostras nõ sinit extingui, nec sordidis indutos vestibus in nuptiis videri, sed lauat, & niue mundiores reddit. Si nanque fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Non sinit nos eò decidere, vbi diues ille: nec audire verba tre-

Ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Vtilitas eleemosynarum. Esa.1. Luc.16.

méda, sed in Abrahæ sinus deducit. Et artiũ quidẽ secularium vnaquæque vnũ habet, quod accepit, meritum. Verbi gratia, Agricultura pascit, textoria vestit, immò verò nec hoc vlla potest à semetipsa vobis conferre. Et si libet, agriculturam examinemus primam. Nam nisi cusoriam habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, securim & alia plura mutuetur: & carpentariam, vt aratrum pangat, & iugum paret & plaustrũ, vt spicas excutiat: & coriariam, vt lorum faciat: & ædificatoriã, vt & arantibus tauris stabulum ædificet, & serẽtibus agricolis domum: & succisoriam, vt ligna secẽtur: & pistoriam: post hæc omnia nusquàm apparebit. Similiter & textoria, cùm aliquid faciat, multas secum artes conuocat, vt proposita secum expediãt: quòd si non accesserint, & manum porrexerint, hæc quoque similiter vt illa remanebit inops. Et artium quæque alterius indiget artis. Cùm autem oporteat misereri, nihil aliud nobis opùs est, sed sola voluntas est necessaria. Quòd si dicas, quòd pecuniis opùs est, & habitationibus, & vestimẽtis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quæ de vidua dixit: & ab angustia desiste, licèt valdè sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explêsti. Et si des panem, eum habens solum, ad perfectionem artis venisti. Hanc itaque suscipiamus artem & scientiam, & obeamus. Melius enim est hanc scire, quàm esse regem, & diademate coronari. Non enim est hæc sola eius præcellentia, quòd aliarum non indiget, verùm & diuersarum rerum est expeditoria, & multarum quidem & omnigenarum. Domos enim ædificat in cælis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodùm immortalem fugiant mortem: & tibi thesauros donat, qui nonquàm absumuntur, sed omne damnum effugiũt, tam à latronibus, quã à vermibus & tempore. Si quis circa frumẽtorum conseruationem hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptum multos annos posses conseruare frumentum? Eccè autem hęc non in frumento tantùm, verùm & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima & corpus indiminuta cõseruentur, ostẽdit. Et quid opùs est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hæc nanque te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum. Vides quomodò non vnum huius est opus, sed multa? non alterius indigẽs artis domos ædificat, texit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolum cohibet. Deo reddit similes. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nam aliæ quidem cum dictis, & cum præsenti soluuntur vita, & morbo laborãtibus artificibus nusquàm apparent, & earum opera durare non possũt, & laboris indigent, & tẽporis multi, & aliorum mille: hæc autem cùm mundus præterierit, maximè tunc apparet, cùm fuerimus mortui, maximè tunc coruscat, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiam operationis: verùm & ægrotante te fructũ effert, & annis confecto, & ad futurũ tecũ vitã emigrat, nec vnquàm te deserit. Hæc & sophistis & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidẽ in suis præcellentes artibus, multos habẽt æmulos: hac autẽ pollentes, infinitos habent pro se orãtes. Et illi quidẽ hominũ assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hæc autẽ Christi adstat tribunali, non tantũ patrocinans, verùm & ipsi persuadens iudici, vt reo patrocinium præstet, & pro eo sententiam ferat: & licèt milliès peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemosynam, & omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præsenti vita si homines interrogemus, quid mâlint, sophistas se esse magnos & oratores, an eleemosynarios & humanos? audies eos secundum eligẽtes: & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vita nihil læderur. Nam & ante hãc multum stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia trãsibunt & peribunt. Et sicut mare nõ potest nauigari, portubus & stationibus obrutis: ità nec hæc vita constare, si misericordiam & veniam tollas ac humanitatem. Quamobrem non tantùm eam rationi Deus mãdauit, verùm & multas ipsius partes inspersit naturę tyrannidi. Sic & filiorum patres miserentur, ità matres, ità parentũ geniti. Nec verò tantũ in hominibus, verũ in omnibus brutis: ità fratrum fratres, & cõsanguinei, & necessarij, sic hominis homo. Habemus enim aliquid ad misericordiam inclinatum & à natura. Et propterea pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus pręstari, naturam ad hoc multum conferre mandauit, ostendens quòd hoc est sibi valdè gratum. Hæc itaque cogitantes, & nosipsos, & filios, & necessarios, in eleemosynæ disciplinã ducamus. Et hoc super omnia discat homo, quoniam & hoc est homo. Magnũ enim homo, & preciosum vir misericors. Itaque nisi hoc habeat, esse desiit homo. Hoc sapientes præstat. Et quid admiraris, si hoc est Deus, & hoc homo? Ait enim: Estote misericordes, sicut pater vester. Discamus itaque misericordes esse omnium causa, maximè quoniam & nos multæ indigemus misericordię, & neque viuere putemus per id tẽporis, quo non misereamur. Eleemosynam autẽ dico ab auaritia puram: nam si suis contentus, & aliis non impertiens, non est misericors: aliena rapiens, quomodò misericors? Non est misericors profectò, licèt infinita largiatur. Nam si propriis frui simpliciter, est inhumanitatis: multo magis, alios expilare. IN eadem homilia trigesimatertia ad populum Antiochenũ: Hîc quidem quæcunque dederis, recipere non licet: illic verò cum multo rursùm honore recipies, & maiora lucraberis, & spiritualiora lucra. Hæc quæ hîc erogas, illic sunt repetitio, mutuũ, & fœnus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miseretur inopis, fœnerat Deo. Arrhabonem tibi dedit & vades, & hęc cùm Deus sit. Quem arrhabonem? Præsentis vitæ sensibilia, spiritualia futurorum primordia. Quid itaque differs & torpes, cùm iam tanta receperis, & tot expectes? Quæ nanque accepisti, sunt ista: Corpus tibi formauit, animã ipse intulit, honorauit te ratione solũ ex animalibus terrenis: omniũ tibi visibiliũ vsum contulit, suĩ præstitit scientiã, pro te tradidit filiũ, baptisma tot plenum bonis donauit, sacram tibi dedit mensam, regnum promisit, & arcana bona. Cùm igitur tot acceperis, tot itidẽm accepturus, (iterùm enim idem referam) circa pereuntes pecunias pusillanimiter agit: Et quam habebis veniam?

29\. ITEM homilia trigesimaquarta ad populum Antio-

[Marginal notes: Facilitas in conferendis eleemosynis. — Luc. 21. — Melius est hanc artem scire, quàm regem esse. — Quàm mirè operetur eleemosyna. — Docet hæc ars Deo similem fieri. — Post mortem maximè apparet eleemosynæ vis apud tribunal iudicis. — Luc. 11. — Sine misericordia vita constare nequit. — Innata est nobis & insita misericordia. — Qui misericors non est, homo esse desiit. — Luc. 6. — Eleemosynarum fructus & vtilitas. — Prou. 19. — Beneficia Dei in hominem.]

Dispensatores pecuniarũ sumus constituti à Deo.

Antiochenum, & homilia septuagesima quarta in Matthæum: Tuarum es ô homo pecuniarũ dispẽsator, non minùs quàm qui Ecclesiæ bona dispensat. Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis eroganrur, temerè, & vt casu venit dispergendi, quoniam in pauperum data sunt alimentum: itá neque tu tua. Etsi nanque paternam accepisti hæreditatem, & itá possides quæcunque tibi sunt, itá quoque tamen Dei sunt omnia. Posteà verò tu quod erogâsti quidem, tali vis dispensari diligentia: Deum verò sua non cẽses maiori nos repetiturum vehementia, sed ea simpliciter passurum pereuntia? Nõ itá est, nequaquàm. Hæc enim propterea tibi concessit, vt dares illis escam in tempore opportuno, egenis, esurientibus: sicut tu conseruo dispensanda dedisti, itidem & Deus te vult hæc in congrua erogare. Propterea quoque cùm auferre posset, ea dimisit, vt exhibendæ virtutis occasionem habeas, vt alterum alterius indigentem constituens, mutuam charitatem redderet feruentiorem. Non enim ad hoc accepisti, vt in delicias absumeres, sed vt in eleemosynam erogares. Nunquid enim tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, siue ex laboribus iustis, siue ex hæreditate paterna possideas. Nunquid enim non potuit tibi Deus hæc auferre? Verùm hoc nõ facit, in potestate tua ponens liberam in pauperes liberalitatem. Tu verò, quæso, considera quomodò per omnes parabolas non suis congruè pecuniis vtentes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniustum vsum sibi vendicauit, sed quia non geminauit: nec esurientem despicientes, quòd aliena rapuerint, puniũtur, sed quoniam sua non disperserunt, sicut & hic seruus. Audiamus itaque quotquot ventri indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expendimus diuitias, nihil nobis pertinentes, sed indigentibus debitas: non enim quoniam ex benignitate multa de tuis erogare iussus es, hæc ideò putes esse tua. Tibi mutuauit, vt laudabilis fieri posses: nè tua igitur esse putes, ei sua præbens: nec enim sic cui tu mutuâsses, vt abiens aliquas posset questuum occasiones inuenire, illius pecuniis esse diceres. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cælum lucrari posses: ergò benignitatis excessum nè facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis posse post baptisma viam inuenire peccata lauantem, nisi dixisset, Da eleemosynam: quot dixissent, Vtinàm posset fieri, vt pecuniæ darentur, & futuris malis absolueremur? Sed quoniã hoc possibile factum est, rursùm redditi sunt supini. Et post pauca: Ieiunare quidem, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, solis hæc obeuntibus vtilitatem afferunt: quæ verò proximis à nobis exhibentur, vt eleemosyna, doctrina & charitas: hęc & nobisipsis, & proximis ad quos à nobis transeunt, prosunt. Has quęramus virtutes, quæ pręter salutẽ nostram proximis quoquè plurimùm prodesse possint: tale quid est eleemosyna, tale oratio, quin potiùs & hęc ab altera fit potens, & eleuatur: ait enim, Orationes tuę & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriã coram Deo. Nec verò solùm oratio, verùm & ieiunium hinc neruos habet. Et si absque eleemosyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium censetur, sed crapulante &

Cur non auferat Deus à diuitibus opes quas possidet.

Matth. 25.

Facultates & opes non sunt nostræ, sed pauperum, quod ad vsum scilicet attinet.

Via abluendi peccata post baptismum.

Opera misericordiæ duplicem afferunt fructum.

Ab eleemosyna roboratur oratio & ieiunium. Act. 10.

ebrio peior est huiusmodi, & tanto peior, quanto deliciis crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et si nanque continens degas, siue virginitatem serues, charitatem non habens, extra sponsi thalamum remanes. Et quid par virginitati, quæ nec in nouo testamento propter excellentiam sub legis venit necessitatem? Et tamen expellitur, si eleemosynam non habeat. Si verò virgines excluduntur, eô quòd hanc congrua non habuerint cum largitate, quis absque ea veniam assequi poterit? Nemo? Nemo, sed hanc non habentem omninò perire necessarium est. Si enim in secularibus sibi viuit nemo, verùm & artifex, & miles, & agricola, & mercator, ad communem & proximorum vtilitatem omnes operantur: multò magis in spiritualibus oportet hoc facere: hoc enim est maximè viuere. Qui nanque sibi viuit soli, & omnes negligit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri.

Quàm sint necessaria opera misericordiæ.

Qui sibi soli viuit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri.

IN eadem homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, & homilia quinquagesima quinta in Genesim de eleemosyna loquens: Nè simpliciter, quæso, animarum nostrarum pertranseamus emolumentum, nostrorum medicinam vulnerum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præstabit remedium, & tantum animarum nostrarum vulnera delebit, vt neque vestigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri nõ potest vulneribus. Sed licet infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere necessarium est: & meritò: corpus enim est quod curatur. Hîc verò quoniam est anima, cùm propriam præ se tulerit gratitudinem, validam suscipit in melius mutationem: & sic omnia tolluntur vlcera, sicut vento puluis excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ sunt nobis scripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentiæ superabundantiam habeat liberalis eleemosyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoscentes, eam promptè transigamus. Nam fortè tanta est ipsius facultas, vt non tantùm peccata detergat, verùm & ipsam effuget mortem. At inquies: Quis eleemosynam exhibens, morte superior factus est? omnes enim videmus sub mortis imperio positos. Nè tumultueris amice, sed ipsis ex rebus disce, quomodò eleemosynæ virtus & huius superauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quæ Dorcas dicitur interpretata, &c. Vidisti medicaminis virtutem: hoc omnes nobis comparemus: nec enim preciosum est, licèt tantam habeat potentiam, sed valdè vili venale, nec multa opus habet impensa. Nam eleemosynæ magnitudo non in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine. Et propterea qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus est acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt discamus quòd vbiquè mentem Dominus inquirit. Licet & habentem pauca, magnam exhibere largitatem, cùm efficax fuerit promptitudo: & multa possidentem, pauca habentibus inferiorem videri propter mentis pusillanimitatem. Et post pauca: Et quid dico, quòd ea multiplicans illa manus præbet? Non enim ea solùm, verùm & cum his regnum donat cælorum, & prædicat, & coronat, & infinita largitur bona, si quid ex rebus ab eo datis paruum erogare velimus. Nunquid enim graue quippiam &

Eleemosyna talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat.

Mortem profligat.

Act. 9.

Eleemosynæ vis nõ ex magnitudine vel multitudine, sed ex promptitudine iudicatur.
Matth. 10.
Luca. 21.

Retributio eleemosynæ.

onerosum à nobis inquirit? Necessitatem excedentia vult nos facere necessaria, & quæ nequicquam & inutiliter reposita sunt, hæc vult benè distribui, vt hinc occasione sumpta nos coronet: festinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his quæ pollicitus est, dignos constituat. Nè nos itaque tot bonis priuemus. Nam si circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ semina mandant, & cógregata dispergunt, & hoc faciunt cum voluptate, se ampliorum spe consolantes: & hæc cùm sciant quòd frequenter & aëris inæqualitas, & sterilitas terræ, & alij multi incursus, vel locustarum exercitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen se pascentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magis nos inaniter reposita in cibos pauperum dispergere congruũ est, vbi nunquàm accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, vereri: ait enim, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Breui tempore distributionem fecit, & perenni æuo permanet eius iustitia. Quid hoc vnquam possit esse beatius? Propterea cohortor, per eleemosynam attrahamus iustitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Dispersit, dedit pauperibus. Postquàm enim dixit, Dispersit, nè putares quòd dispersa periissent, propterea statim intulit, Iustitia eius manet in seculum seculi. Ex illis, inquit, dispersis inconsumpta manet iustitia, cum omnibus pariter seculis extensa. Et cum eleemosyna reliquarum quoquè virtutum multam geramus curam, & carnis vitia corrigamus.

Ex superfluis vult Deus eleemosynam præberi.

Perennis iustitia comparatur ex eleemosyna. Psal. 111.

30. Et homilia trigesimaquinta ad populum Antiochenum, & in sermone de misericordia: Amabile sanctorum omne genus, charissimi, proptereáque Paulus dicebat: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodò nos semper vult esse misericordes? Non enim dixit, Misereminì, simpliciter: sed, induite vos, vt sicut vestimentum semper nobiscum est, sic & eleemosyna. Nec simpliciter dixit, misericordiam: sed, viscera misericordiæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & si quis vnum quidem petens obolum accedat, contumeliis & conuiciis infectamur, ac impostorem vocamus. Non horres homo & erubescis, impostorem propter panem vocas? Si verò talis & imposturam facit, propterea cui misericordia tribuatur dignus est, quòd ità fame premitur, vt talem subeat personam. Quin hoc & nostræ crudelitatis est redargutio. Nam quoniam facilè dare non sustinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem nostrã fallere possint, & emollire sæuitiam.

Colo. 3.

In exagitatores pauperum.

31. Idem homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Magnum est & pulchrum & preciosum, eleemosyna: donum est magnum, immò verò magnum bonum, si pecunias contemnere discamus, alia quoquè discemus. Hinc enim intuere quot bona pariantur. Dans eleemosynam, sicut oportet dare, discit aspernari diuitias: qui pecunias didicit aspernari, malorum radicẽ excidit: itaque non minus accipit quàm præstat beneficium, non eò solùm, quòd debitum & retributio fit eleemosynę reposita, verùm & quòd anima sapiens & alta fiat, & diues. Qui dat eleemosynam, discit non admirari pecunias, neque aurum. Hoc autem instructa mente maximum in cælum ascendendi principium accepit, & innumeras contentionis & litis & inuidię ac tristitiæ sustulit occasiones. Nôstis enim nôstis & vos, quòd omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contẽnere didicit, semetipsum in tranquillitate constituit, non ampliùs iacturam formidat, hoc enim docuit elemosyna, non ampliùs res proximi cócupiscit. Quomodò nanque, qui sua dispergit, & largitur? Non vltrà locupleti inuidet: quomodò nanq;, cùm velit pauper fieri? suæ purgat oculum animæ. Et hæc quidem in hôc seculo: quæ verò sunt in illo, nec dicere licet quanta consequetur bona. Non extrinsecùs cum fatuis manebit virginibus, sed cũ prudentibus ingredietur cum sponso, ardentes hadentes habẽs lãpadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem gustauit labores, erit melior. Tãta vis est eleemosynæ, cũ multa fiducia suos introducit alumnos: est enim cæli nota ianitoribus, spõsalis thalami fores obseruãtibus, quin & venerabilis, & quos sui cultores agnouerit, cũ multa introducet libertate, & contradicet nemo, sed omnes cedẽt. Nã si Deum in terrã deduxit, & hominẽ fieri persuasit, multo magis in cælũ hominẽ poterit reducere: magna enim est ipsius potentia. Si igitur ex misericordia & clementia Deus homo factus est, & vt seruus fieret, persuasum: multo magis seruos in ipsius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die vel altero, sed in omni tempore, vt nos agnoscat. Si ipsa nos agnouerit, & Dominus agnoscet: si non agnouerit ipsa, ignorabit & Dominus, & dicet: Nescio vos: ait enim, Magna res, homo: & preciosa, vir misericors. Hæc maior est gratia, quàm mortuos resuscitare. Multo nanque maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hîc quidem tu de Christo benè mereris, illic autem ipse de te. At merces est in benè gerendo, non in benè patiendo. Hîc enim, insignis inquam, ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem. Est autem eleemosyna, cùm promptè præstatur cum largitate: cùm non dare, sed accipere te putaueris: cùm tanquàm beneficium accipiens, & quæstum faciens, non autem iacturam. Et paulò pòst: Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. Qui non diligit fratrem suum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodò diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt miserearis, nihil hac peius eleemosyna. Cùm enim ex rapina nascatur, hoc eleemosyna non est: sæuitia quædam est & crudelitas, hoc est, in Deum contumelia. Si suorum deteriora Cain offerẽs sic offendit, aliena offerens quomodò non offendit? Oblatio non aliud est quàm sacrificium, non immunditia. Et post nonnulla: Consuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipsa nos trahente, laboris iam nõ indigebimus. Multi sunt in se signandi consuetudine confirmati, nec cõmonente opus habent: quin & mente frequenter aliò vagante, tanquàm à quodam animato præceptore manus spontè trahitur ad signum faciendum. In consuetudine quidam se constituerunt nè iurent, & hoc neque volentes, nec

Quàm sit vtile eleemosynã dare.

Matth. 25.

Eleemosyna nota est cæli ianitoribus.

Matth. 25. Misericordiã præstare maius est, quàm excitare mortuos.

In eleemosyna habemus Deum debitorem.

Sine eleemosyna sterilis oratio, &c.

1. Ioan. 4.

Eleemosyna ex rapina, nõ est eleemosyna.

Gen. 4.

Consuetudo crucis signãdi.

Consuetudo tribuendi eleemosynam paranda.

nec inuiti patientur. Igitur & in hac eleemosynæ nosipsos consuetudine constituamus. Quot opus erat nobis laboribus, vt hoc inueniretur remediũ? Dic enim mihi, nisi foret eleemosynæ subsidium, cùm multis criminibus admissis nos vltionis reos statuissemus, nónne multum doleremus? nónne diceremus, vtinàm per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinàm pecuniis Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi posset, ille omnia sua dedisset: multo magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia: temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Nè breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Mors æterna redimitur eleemosynis.

In eos qui cũ vestibus abũdãt, pauperes nudos relinquunt.

32. ITEM homilia trigesima septima ad populum Antiochenum: Furor est, & manifesta dementia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem & similitudinem, nudum & trementem præ gelu, vixque stantem rectum, negligere. At inquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non times nè fulmen ab hoc verbo cælitùs accensum in te feratur? Disrumpor enim ab hac indignatione, parcite. Tu quidem ventre tumẽs & pinguis, & ad profundum potum producens vesperam, & mollibus calescens stragulis, non te dignum dare pœnas censes, cùm tam iniquè Dei muneribus vtaris: (nec enim vt inebriemur, est vinũ: nec vt crapulemur, esca fuit facta: nec vt ventrem disrumpamus, cibi) pauperem verò miserum, nihilo meliùs mortuo habentem, exquisitas exigis rationes? Nec Christi times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & si simulat, ex necessitate simulat, & egestate, propter sæuitiam & inhumanitatem tuam, quæ talibus personis supplicantibus ad misericordiam non flectitur. Quis enim tam miser & ærumnosus, vt nulla premente necessitate, pro solo pane velit itá deturpari & plangere, talémque pœnam sustinere? Igitur illius simulatio fertur inhumanitatis tuæ præco. Et post pauca: Si parùm argenti dederitis, tanquàm totum exolueritis, itá vos geritis: nesciẽtes quòd non dare, sed cum copia dare, præsertim hoc est eleemosyna. Proptereáque Propheta non dantes simpliciter prædicat, & beatificat, sed copiosè præbentes. Nec enim simpliciter dixit, dedit: sed quomodò? Dispersit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cùm tantum abundans dederis, quantum si quis ex mari cyathum hauserit, & neque generosum viduæ mulieris animum imitatus sis? Quomodò verò dices: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam, & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: cùm secundùm eius misericordiam ipse non misereāris, fortè verò neque secundùm paruam? Sed solent dicere, habent communia bona Ecclesiæ. Et quid hoc ad te? Nec enim si ego dedero, saluaberis ipse: neque si Ecclesia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam si proptereà non erogas, quòd egenis Ecclesia dare debeat: quoniam orant sacerdotes, tu nunquàm orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Nescis quòd non tam propter pauperes eleemosynam Deus, quàm propter ipsos impendentes instituit?

In eos qui dicunt pauperes simulare tremorem, &c.

Largè, abundanter & copiosè dandũ.

Psal. 111.

Luc 21.
Psal. 50.

Excusatio diuitum.

Eleemosynã Deus instituit non tam propter pauperes quã propter diuites & impendentes eã.

33. LVCÆ vndecimo: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintùs est, fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & eccè omnia munda sunt vobis.

34. HIERONYMVS epistola centesima quinquagesima ad Hedibiam quæstione prima: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem, & nudam solámque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filiis, da propinquis. Nemo te reprehendit, si inferiora secteris: dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam: vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ niues, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quicquid ergò corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda est tunica: & quicquid à præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnius diei victus appellatur. Vndè præceptum est: Non cogitetis de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti simus. Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitúmque necessarium est: illud eroga, & in illo debitricem esse te noueris.

Ad perfectionẽ via suprema, omnia dare pauperibus.

2. via, dare amicis omnia.

3. eleemosynas dare de suis facultatibus ex eo quod superest.
2. Cor. 8.

Lucæ 3.

Matt. 6.
1. Tim. 6.
Vide B. Thomã. 2. 2. quæst. 32. art. 5. & 6.

35. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquinto: Sanè qui sceleratissimè viuunt, nec curant talem vitam morésq; corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant: frustrà sibi ideo blandiuntur, quoniam Dominus ait, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt. Sed vt intelligant, attendant quibus dixerit. Nempe in Euangelio sic scriptum est: Cùm loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus, vt pranderet apud se: & ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intùs est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod foris est, etiam id quod intùs est fecit? Videte vt etiam id quod intùs est mundum fiat. Veruntamen quod superest, date eleemosynã, & eccè omnia mũda sunt vobis. Itáne hoc intellecturi sumus, vt Pharisæis non habentibus fidem Christi, etiamsi non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu sancto, mũda sint omnia, tãtùm si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putant: cùm sint immundi omnes, quos non mundat

An sine fide & baptismo vel pœnitentia mũdet hominem eleemosyna.

Lucæ 11.

Ioan. 3.

Act.15. Tit.1. fides Christi, de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum: & dicat Apostolus, Immūdis autem & infidelibus nihil est mundum, sed pollura sunt eorum & mens & conscientia? Quomodò ergò Pharisæis omnia munda essent, si eleemosynas darent, & fideles non essent? Aut quomodò fideles essent, si in Christum credere, atque in eius renasci gratia noluissent? Et tamen verùm est quod audierant, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. (Luc.11.)

Nobis ipsis animæque nostræ primùm danda est eleemosyna. Eccl.30.

36. Et capite septuagesimosexto: Qui autem vult eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primùm dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissiméque dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo. Propter hoc renascimur, vt Deo placeamus, cui meritò displicet quod nascendo contraximus. Hæc est prima eleemosyna quam vobis dedimus. Et capite septuagesimoseptimo: Non ergò se fallant, qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum vel cuiuscūque pecuniæ, impunitatē se emere existimāt, in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendo. Non solùm enim hæc faciunt, sed ità diligūt, vt in eis semper optent tantum si possint impune versari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors, sed crudelis. Diligendo eam quippe secundùm seculum, odit eam secundùm Deum. Si ergò vellet ei dare eleemosynam, per quam munda illi essent omnia, odisset eam secundùm seculum, & diligeret eam secūdùm Deum. (Psal.10.)

37. Idem sermone trigesimo de verbis Domini: Quomodò eis dicit, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis? Si audirent illum Pharisæi, & darent eleemosynas, iam secundùm verbum eius munda illis essent omnia, quid opus esset vt crederent in eo? Si autem mundari non possent, nisi credētes in eum qui fide mundat cor, quid est, Date eleemosynam, & eccè omnia mūda sunt vobis? Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam & omnia mūda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia. Audi scripturam, Miserere animæ tuæ placens Deo. Fac eleemosynam, miserere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conscientiam tuam. Quicunque malè viuis, quicunque infideliter viuis, redi ad conscientiam, & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis ærumnosam, inuenis fortè nec egētem, sed egestate obmutescentem. Nam si mendicat, esurit iustitiam. Quandò inueneris animam tuam talem, intùs in corde tuo sunt illa. Fac priùs eleemosynam, da illi panē. Quem panem? Si Pharisæus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemosynam cum anima tua. Hoc enim illi dixit, sed ille non intellexit, quando illis enarrauit eleemosynas quas faciebant, & putabāt latêre Christum, & ait illis, Noui quid facitis: decimatis mentham & anethum, cyminum & rutam. Sed ego alias eleemosynas loquor, Contemnitis iudicium & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Respice & inueni, displice tibi, pronuncia in te. Et qui est charitas? Dilige Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua, Dilige proximū tanquàm teipsum, & fecisti misericordiam priùs cum anima tua, in conscientia tua. Hanc autem eleemosynam si prætermittis, de quanto vis dona, quantum vis retrahe de fructibus tuis, nō decimas, sed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quando tecum non facis, & tecum pauper es.

(Luc.11. — Eleemosyna non mundat non credentes aut impœnitentes. — Animæ propriæ primùm danda est eleemosyna. — Eccl.30. — Iudicium & misericordiā facere, ad eleemosynā animæ pertinet. Matth.23.)

38. Lucæ capite duodecimo: Vendite quæ possideris, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

39. Item capite tertio: Et interrogabant eum (Ioannem) turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? Respondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

40. Matthæi sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furātur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

41. Capite decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

42. Marci decimo: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus: & in seculo futuro vitam æternam.

43. Prioris ad Timotheum sexto: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt appræhendant veram vitam.

44. Lucæ decimosexto: Facite vobis amicos de

de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergò in iniquo mammona fideles nō fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis?

Diues & pauper sunt sibi mutuò necessaria.

45. AVGVSTINVS sermone vigesimoquinto de verbis Domini: Diues & pauper duo sibi sunt contraria, sed iterùm duo sunt sibi necessaria. Nullus indigeret, si inuicem se supportarent: & nemo laboraret, si se ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper diuitem. Pauperis est orare, & diuitis erogare. Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua, magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperum, citò reddit donantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergò erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolue, vt liberè ad cælum possis accedere. Abiice abs te diuitiarum onera, abiice vincula voluntaria, abiice anxietates & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, vt possis ipse accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliuiscere quod es, & attēde quid futurus es. Præsens vita fragilis est, & in mortem procliuis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitiū veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hîc totum dimittimus.

Pauper est via cæli.

Lucæ 16. Qui nos recipiant in æterna tabernacula. Matth. 25. Minimi qui dicantur.

46. SERMONE trigesimoquinto de verbis Domini: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos qui faciūt recipiant & ipsi in æterna tabernacula. Qui sunt qui habebunt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigentiæ seruiūt, & quod eis opùs est, hilariter subministrant? Quādo vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Minimi ergò qui sunt Christi? Hi illi sunt, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, vt Deo sine seculi compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. Quod Hebræi dicunt mammona, Latinè diuitiæ vocantur. Vt ergò Latinè totum dicamus, hoc ait Dominus noster Iesus Christus. Facite vobis amicos de diuitiis iniquitatis. Hoc quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid indè pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Dicunt enim: rapere res alienas, mammona est iniquitatis: erogare indè aliquid maximè egentibus sanctis, hoc ità est facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, immò de tabulis cordis vestri omninò delendus est. Nolo sic intelligatis. De iustis laboribus facite eleemosynas, ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi estis iudicē Christum, vt non vos audiat cum pauperibus quibus tollitis. Noli velle eleemosynas facere de fœnore & vsuris. Et post pauca: Ait Zachæus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Eccè quomodò currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et nè reus aliundè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddam. Infixit sibi condemnationem, nè incurreret damnationem. Ergò qui habetis de malo, facite indè bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu qui bonum facis de malo, & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Est quidem & alius intellectus, nec ipsum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitiæ sunt seculi omnes, vndecunque sint. Vndecunquè cōgregentur, mammona iniquitatis est, id est, diuitiæ sunt iniquitatis. Quid est, diuitiæ sunt iniquitatis? Pecunia est, quam nomine diuitiarum appellat, iniquitatis. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tāquàm gemmas preciosissimas proferebat. Habes illas diuitias, non reprændo, hæreditas venit, pater tuus diues fuit, & dimisit tibi. Honestè acquisiuisti, de iustis laboribus plenam domum habes, non reprændo. Tamen etiam sic non illas dices diuitias. nam si dicis illas diuitias, amabis illas. Et si amaueris illas, peribis cum illis. Perde nè pereas, dona vt acquiras, semina vt metas. Has diuitias noli appellare, quia veræ non sunt. Paupertate plenæ sunt, & semper obnoxiæ casibus. Quales diuitiæ sunt, propter quas latronem times, propter quas times seruum tuum, nè te occiso auferat & fugiat? Si veræ diuitiæ essent, securitatem tibi darent. Ergò illæ sunt veræ diuitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non possumus. Et nè fortè propter illas furem timeas, ibi erunt, vbi nullus auferet. Audi Dominum tuum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quò fur non accedat. Tunc erunt diuitiæ, quando eas migraueris. Quādiù in terra sunt, diuitiæ non sunt: sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus: ideo mammona iniquitatis, quia diuitias vocat iniquitatem.

Lucæ 16.

Mammona iniquitatis.

De iustis laboribus eleemosynæ faciendæ. Non de vsuris & iniustè acquisitis eleemosynæ faciendæ, sed restitutio. Lucæ 19. Vide B. Tho. 2.2. quæst. 32. artic. 7.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitiæ licèt iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt.

Quæ sint veræ diuitiæ.

Matth. 6.

47. LVCÆ sexto: Date, & dabitur vobis, mensuram bonam & confertam, & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

48. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui nō solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus voluntatis, ità sit & perficiēdi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est: secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia, illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas.

49. ET capite nono: Necessarium ergò existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparēt repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tanquàm auaritiā. Hoc autem dico: Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisq; prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarē

enim datoré diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnem sufficientiam habétes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abũdetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

50. PRIORIS ad Timotheum quarto: Ineptas autem & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

51. AD Romanos duodecimo: Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectátes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

52. IACOBI primo: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

53. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. forsitan ignoscet delictis tuis.

54. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

55. AMBROSIVS sermone trigesimo, & Maximus Episcopus sermone primo de eleemosynis: Dicit scriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Magna planè & cunctis ambienda sententia, quæ hominibus iã mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemosyna, sicut aqua intermortuis, succus refrigerium arescentibus infundatur, hoc est, vt miseri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reuiuiscant, fitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incẽdium, vt flammas quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant, atque vtiliore commercio, qui pecuniam quondam dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosyná, & ecce omnia munda sunt vobis. Quamuis ergò pollutus, quamuis multis criminibus circunseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat: & maculã quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergò quæ sit misericordiæ gratia, quæ vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum.

Eccl. 3. Peccatorũ remedium eleemosyna.

Luc. 11.

56. ITEM sermone trigesimoprimo, & Maximus sermone secundo de eleemosynis: Mundius planè misericordia quàm puteus detergit maculas: quia putei aqua tantùm corporis cutem abluit, misericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Et sub finem: Ità igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergò eleemosyna quodam modo animarum aliud est lauacrum, vt si quis fortè post baptismum humana fragilitate deliquerit, supersit ei vt iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi quòd, salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna, quàm lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Hi ergò duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtrunque custodierit, regni cælestis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluenta contulerit, & ipse misericordiam consequetur.

Misericordia operibus animã purgat.

Eleemosyna aliud quodam modo est lauacrum animarum.

Luc. 11.

57. IDEM in libro de Helia & Ieiunio, capite vigesimo: Habemus etiã plura subsidia, quibus peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed preciosa est misericordia. Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoton temperatur, hoc est, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita seruatur. Fac & tu quasi bonus dispensator de instrumento auaritiæ subsidium misericordiæ, sinceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

Eleemosynis peccata condonantur, & redimuntur.

Tob. 12. Prou. 13. Luc. 16.

58. LEO Magnus sermone primo de collectis: Multis diuinarum scripturarum testimoniis edocemur, quantũ eleemosynarum meritum, & quanta sit virtus. Certum est enim, vnumquenque nostrum animę suæ benefacere, quoties misericordia sua inopiæ succurrit alienæ. Prompta ergò & facilis, dilectissimi apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquenque id præstare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & dispensationem diuinę pietatis agnosce. Idcircò enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui, pauperem ab egestatis labore, téque à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto duobus vellet esse succursum.

Eleemosynarũ vis & meritum.

59. SERMONE secundo: Scientes præter illud regenerationis lauacrũ, in quo vniuersorum ablutæ sunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanę diuinitùs esse donatum, vt si quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis deleatur: Eleemosynæ enim opera charitatis sunt, & scimus quòd charitas operit multitudinem peccatorum.

Eleemosyna velut alter baptismus est.

1. Pet. 4.

60. SERMONE tertio: Et si non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Habeant in hoc misericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, & ad sustentationem egentium de quantacunque substantia

Largitas fidelium [illegible]

substantia aliquid, quod eos non contristet, excerpant. Sit diues munere copiosior, dum pauper animo nō sit inferior. Quamuis enim maior speretur reditus de maiore semente, potest tamen de exigua satione multus fructus prouenire iustitiæ. Iustus enim est iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

Mercede meritorū nemo fraudatur.

61. SERMONE quarto: Misereantur in pauperū, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem peruenire fidelium. Non sis vilis homini homo, nec in quoquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Christus sibi profitetur impendi? Iuuatur conseruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cælestis est precium: & largitor temporalium, hæres efficitur æternorum. Vndè autem exigua ista impendia, tanta æstimari taxatione meruerunt, nisi quia pondera operum charitatis lance pensantur, & quum amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius ascenditur regnum, in cuius transitur affectum? Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Ad quem intelligendum, dilectissimi, solita benignitate vigilandum est, vt quem modestia tegit, & verecundia præcedit, inuenire possimus. Sunt enim qui palàm poscere ea, quibus indigēt, erubescunt, & mâlunt miseria tacitæ egestatis affligi, quàm publica petitione confundi. Intelligendi ergò isti sunt, & ab occultata necessitate subleuandi, vt hoc ipso ampliùs gaudeant, quum & paupertati eorum cōsultum fuerit & pudori. Rectè enim in egeno & paupere, ipsius Iesu Christi Domini nostri persona sentitur, qui cùm esset diues, sicut dicit Apostolus, inops factus est, vt nos sua paupertate ditaret. Et nè deesse nobis sua præsentia videretur, ità humilitatis & gloriæ suæ temperauit mysteriū, vt quem regem & Dominum in maiestate patris adoramus, eundem in suis pauperibus pasceremus, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellecti pauperis cura, regni cælestis consortiis inserendi.

Ad eleemosynam hortatio. — *Operum pondera, charitatis lance pensantur.* — *Psal. 40.* — *Quid sit intelligere super egenum & pauperem.* — *2. Cor. 8.*

62. SERMONE quinto de collectis: Non solùm spiritales opes & dona cælestia Deo donante capiuntur, sed etiam terrenæ & corporeæ facultates ex ipsius largitate proueniunt: vt meritò rationem eorum quæsiturus sit, quæ non magis possidenda tradidit, quàm dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei iustè & sapienter vtendum est, nè materia boni operis fiat causa peccati. Nam diuitię quidem, quantū ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonæ sunt, & humanæ societati plurimùm prosunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxuriosus prodigit aut auarus abstrudit, vt tam pereant malè conditæ, quàm insipienter. Sed fortè sunt aliqui diuitum, qui licet nullis largitionibus pauperes Ecclesiæ soleant adiuuare, alia tamen mandata Dei custodiunt, & inter diuersa fidei & probitatis merita, venialiter sibi æstimant vnam deesse virtutem. Verùm hæc tanta est, vt sine illa cæteræ, etsi sint, prodesse non possint. Quamuis enim quis fidelis sit, & castus, & sobrius, & aliis moribus ornatus insignibus, misericors tamen si non est, misericordiā non meretur. Ait enim Dominus: Beati misericordes, quoniam ipsorū miserebitur Deus. Illo magno summóque iudicio tanti æstimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omniū virtutum, & pro summa omnium commissorū, & per vnum bonum isti introducantur in regnum, & per vnum malum illi mittātur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectissimi, de vllis sibi bonæ vitæ meritis blandiatur, si illi defuerint opera charitatis: nec de sui corporis qualitate securus sit, qui nulla eleemosynarum purificatione mundatur. Eleemosynæ enim peccata delent, mortem perimunt, & pœnā perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuētis alienus, dicente Salomone: Qui obturat aures nè audiat imbecillem, & ipse vocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vndè & Tobias filium suum præceptis pietatis instituens: Ex substantia, inquit, tua fac eleemosynā, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hæc virtus omnes facit vtiles esse virtutes, quæ ipsam quoque fidem, ex qua iustus viuit, & quæ sine operibus mortua nominatur, suî admixtione viuificat. Quia sicut in fide operum ratio est, ità in operibus fidei fortitudo. Dum ergò tempus habemus, sicut ait Apostolus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tēpore enim suo metemus. Præsens itaq; vita tempus est sationis, & retributionis tēpus est messis, quando vnusquisque seminum fructus secundùm sationis suę percipiet quantitatē. De prouentu autem istius segetis nemo falletur, quia animorum ibi magis, quàm impendiorum mēsura taxabitur: & tantū reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

Facultates diuitibus non tam possidendas, quàm dispensandas cōmisit Deus. — *Diuitiæ per se malæ non sunt.* — *Sine misericordia virtutes cæteræ prodesse non possunt.* — *Matth. 5.* — *Quanti æstimabitur misericordia in die iudicii.* — *Peccata delent & pœnam perpetui ignis extinguunt eleemosynæ.* — *Prouer. 21.* — *Tob. 4.* — *Iacobi 2.* — *Gala. 6.* — *Animorum magis quàm impendiorum mensura taxabitur.*

63. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquinta in Acta Apostolorum: Nunc autem & nos & pauperes fame laboramus. nam illi quidem necessariò alimento egent, nos verò rarissimè misericordiæ sumus dediti. Hoc autem alimento nullum magis necessarium. Nihil pulchrius, nihil suauius anima quæ sic pascitur, omni superior est morbo, omni fame, omni intemperie & ęgritudine, nullus illam poterit rapere, sed sicut adamantinum corpus, nec ferrum cędere valet, nec aliud quiddam, ità & animam ob eleemosynam confirmatam nihil tollere potest. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquàm posset? Paupertas? minimè. habitat enim in regalibus promptuariis. Num latro & fur? sed illos parietes nullus perfodere valet. Num vermis? sed etiam hoc incommodo superiorē habet thesaurum. Nū inuidia & odium? sed neque ab illis capitur. Num calumniæ & insidię? neque illæ. Indeprædabilis enim thesaurus est, sed fœdum fuerit, si hæc sola demonstrāso quę eleemosynę accidunt, & nō contraria. Nō enim ab inuidentia solùm libera est, sed etiam multa benedictione fruitur etiam ab his, quibus non est benefactum. Nam quemadmodùm crudeles ac inhumani non eos duntaxàt habent aduersarios, quos affixerunt, sed etiam eos qui nihil passi illis condolent: nam & isti accusant & vituperant: sic qui multa bona fecerunt, non solū eos quibus benefecerunt, sed etiam eos quibus nullū beneficium impenderunt, inueniunt laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & insidiatoribus, & latronibus, & parietum effractoribus? Non hoc solum bonum habet, sed adhuc cum eo quòd non

Anima misericordia nihil pulchrius & fortius. — *Eleemosynæ præstantia.*

imminuuntur, crescunt etiam opes, & multiplicātur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid deformius? quid iniquius? Impiꝰ homo erat, plurima signa & iudicia vidit, & noluit resipiscere, sed seruos Dei in caminum iniecit, & posteà adorauit. Quid igitur propheta? Rex, ait, consilium meum placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperū: forsan erit venia delictis tuis. Hoc sic dixit, non ambigēs: valdè enim persuasum erat prophetæ, sed volēs illum ampliùs terrere, & cogere vt hoc faciat. Si enim affirmando hoc dixisset, negligentior factus esset ille. Ità & nos tunc maximè quosdam vrgemus, quādo dicimus, obsecra illum: & non adijcimus omninò auditurum, sed fortè auditurum. Metus enim à dubitatione profectus, magis impellit, & propter hoc, certum & manifestum istud non fecit. Quid dicis? tantísne impietatibus erit venia? Etiam non est peccatum quod non possit purgare eleemosyna, quódve non possit extinguere. Omne peccatum infra illam stat. Remedium est ad omne vulnus vtile. Quid publicano deterius? omnis iniustitiæ fomes est auaritia, sed hanc omnem abluit Zachæus. Vide quomodò Christus hoc monstrat, dū curauit & marsupiū habere, & portare ea quæ immittebantur. Paulus autem dicit: Tantùm vt memores pauperum essemus. Et per omnem vbiquè scripturam super hac re sermo est. Precium animę viri, inquit, diuitiæ propriæ. Et Christus: Si vis perfectus esse, vende tuas facultates, & da pauperibus, & veni, sequere me. Hæc meritò perfectio est.

Daniel 4.

Cur dixit Daniel, Forsitan Deus ignoscet delictis tuis.

Non est peccatum quod non possit purgare eleemosyna. Luc. 18. & 19.

Ioan. 12.

Galat. 2.

Prouer. 13.

Math. 19.

64. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.

65. AMBROSIVS sermone decimoquinto: Si mulierculæ solent aliquas suscepturæ, maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi natalem Domini, maculas animarū nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si adeò infectæ & obscuræ sordibus fuerint, vt maculas sola aqua nō purget, adducunt mollitiem olei, saponis etiam acrimoniā: nos quoquè si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniámque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignē, ità eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergò est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quāuis offensus Deus, quanuis criminibus prouocatus cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodāmodò, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodémque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blādiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus: iudex noster est, cùm peccamus. Compellitur ergò operibus nostris Dominus, vt nobis suam misericordiam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioānis Baptistæ regnum cælorum cogitur.

Nullum tam graue delictū quod non purgetur abstinentia, & eleemosynis extinguatur. Eccl. 3.

Cogitur quodammodò à nobis Deus operibus nostris.

Math. 11.

66. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimaquarta in Genesin: Hîc erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quô datis paruis, adipiscamur magna. Quomodò enim paria sunt, dic obsecro, dare parùm argenti, & obtinere peccatorum remissionem? pascere esurientem, & in die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferēda: Esuriui, & dedistis mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illum inopia vexari, vt & ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiduciæ materiam illuc præmitteres. Vidisti misericordiam Domini, quomodò propter nostram salutem dispensat omnia. Itaque dum cogitas, quòd propter te & propter tuā vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, nè absque misericordia transeas, sed esto fidelis, eorum quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorū dispensator, vt adiutus illius penuria, tibi supernā concilies gratiam. Et glorifica Dominum tuum, quòd propter te & propter salutem tuam permittat illum in paupertate versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere: & dispensatis benè iis quæ à Domino tibi sunt concessa, laudes illas mereare, quæ omnem sermonem & rationem transcendunt. Audies enim: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui. Talia animaduertentes, ità respiciamus pauperes, quasi operarios, qui occasiones salutis dare nobis possunt, & eis largiter, hilaríque promptitudine communicemus, nunquàm renuentes dare, sed magna lenitate cum eis colloquentes, & multam mansuetudinem declarantes. Inclina, inquit, pauperi aurē tuam, & responde ei pacificè in mititate, vt & antequàm des, verborum clementia deiectum eius animum erigas. Adeò etiam verbum animā roborare, consolationémque multam afferre solet. Igitur non tantùm attendentes eum qui accipit, in dandis eleemosynis simus liberales: sed ratiocinātes potiùs quis ille sit, qui ea quę in pauperem collocata vt sibi facta vindicat, & pro datis solutionē pollicetur. Atque ità animo illum intuentes, magna promptitudine dare studeamus, & largam, dū adhuc tempus est, sementē faciamus, vt & vbertim metamus. Nam qui seminat parcè, inquit, parcè & metet. Manu igitur minimè parca, semina illa bona spargamus, vt suo tempore multum metamus. Nunc enim seminandi tempus est, quod nè prętereamus, obsecro: vt in die retributionis pro iis quæ hîc seminauimus, fructus percipiamus, & Domini misericordiam assequamur. Nullum enim omninò aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum nostrorum incendium, vt eleemosynæ largitas: ista & peccatorum nostrorum abolitionem operatur, & magnam nobis fiduciam conciliat & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

Peccatorum remissio obtinetur eleemosynis.

Math. 25.

Peccata abluendi via.

Math. 25.

Benignitas & clementia in pauperes.

Eccl. 4.

2. Cor. 9.

Incendiū peccatorū restinguit eleemosynæ largitas.

67. PROSPER in libro de promissionibꝰ & prędictionibus Dei parte secūda, capite septimo: Scribis & Pharisæis singulare sacrificium ostendit, dicens: Veruntamen dico vobis, date eleemosynam, & eccè vobis munda sunt omnia. O quàm breue compendiosúmque sacrificium, quod intrinsecùs atq; extrinsecùs totumq; hominem mundat. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Eleemosyna munus bonum est omnibus facientibus

Eleemosynæ vis.

Lucæ 11.

Tob. 4.

tibus eam coram summo Deo. Hæc est quę perpetuos ignes extinguit hæc est quę resistit peccatis. Hęc est quæ Christum pascit esurientem in paupere. Hæc vestit nudum: hæc visitat infirmum: hæc peregrinum hospitio accipit: hęc, quæ omnem angustiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc diuitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cęlorum: hæc est quæ discernit agnos ab hœdis: hęc est quę ad dexteram collocat iudicis: hęc angelis sociat: hęc ex seruis filios Dei fieri pręstat. Concurrite omni ex genere peccatores: concurrite omnes ex vitiis erroribúsque leprosi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi pœnitentes vouentésque: concurrite ad tam magnum, compédiosum, vtiléque sacrificium cum omni lętitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quisque quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ità noster princeps sacerdotum instituit, acceptúmque præ omnibus esse mandauit, vt vsque ad duo minuta calicémque aquæ frigidę mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, & si hæc desunt, hominibus bonę voluntatis.

Matth.25. Magnum, vtile & compendiosum sacrificium. 2.Cor.5. Marc.12. Matth.10. Lucæ 2.

68. TOBIÆ duodecimo, vt in textu.

69. ET capite quarto, vt suprà testimo. tertio.

70. ESAIÆ primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quętite iudicium, subuenite oppressio, iudicate pupillo, defendite viduā. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

71. PROVERBIORVM decimoquinto: Cōturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet. Per misericordiā & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

72. ET decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

73. ITEM capite decimo: Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

74. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

75. IACOBI quinto: Fratres mei, siquis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui cōuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

76. MATTHÆI decimo, vt in textu.

77. GREGORIVS homilia quinta in Euangelia: Exteriora nostra Domino quamlibèt parua sufficiunt: cor nanque & non substantiam pensat. Nec perpēndit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Nam si exteriorem substantiam perpēdamus, eccè sancti negociatores nostri perpetuam angelorum vitam, datis retibus & naui mercati sunt. Æstimationem quippe precij rectè non habet: sed tamen regnum Dei tantum valet, quantum habes. Valuit nanque Zachæo dimidium substantię: quia dimidium aliud ad hoc quod iniustè abstulit, restituendum in quadruplum reseruauit. Valuit Petro & Andreę dimissis retibus & naui. Valuit viduæ duobus minutis. Valuit alteri calice aquę frigidæ. Regnum itaque Dei, vt diximus, tantum valet, quantum habes. Pensate igitur fratres, quid vilius, cùm emitur: quid carius, cùm possidetur? Sed fortassè nec calix aquę frigidæ suppetit qui indigenti prębeatur: etiam tunc securitatem nobis promittit sermo diuinus. Redemptore etenim nato, cęli ciues ostensi sunt, qui clamarent: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Ante Dei nanque oculos nunquàm est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Psalmista dicit: In me sunt, Deus, vota tua: quę reddam laudationes tibi. Ac si apertè dicat: Et si exteriùs munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen inuenio quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis meliùs placaris. Nihil quippe offertur Deo ditius voluntate bona.

Voluntas bona & animus potius spectatur quam eleemosynæ quantitas. Lucę 19. Matth.4. Lucæ 21. Matth.10. Regnum Dei tantum valet, quantum habes. Lucæ 2. Psal.55. Nihil ditius bona voluntate offertur Deo.

78. AMBROSIVS in libro de viduis: Nō professione, sed merito videtur vnaquęque pręstare, & hospitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquę frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, præmio ęternitatis remuneret amplissimo, & farinę breuis oleique mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenset. Et posteà: Liberalitas nō cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Deniquè Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est: Vidua hęc plus omnibus misit. In qua moraliter Dominus instituit vniuersos, nè quis à collatione ministerij, paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiantur, quòd plus videātur conferre quàm pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quàm thesaurus è maximo: quia non quantum detur, sed quantum residear, expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui sibi nihil relinquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas, & cùm tota onereris auro, preciosam per humum trahens vestem, quasi inferior tuis & parua diuitiis, honorari desideras, quia inopem collatione vicisti? Et flumina superfluunt, cùm redundant: gratior tamen haustus è riuulo est. Spumant & musta dum feruēt nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cęditur messis, frumenta defolliunt: sed deficientibus messibus non deficit hydria de farina, & plena olei testa desudat. Exinaniuit tamen dolia diuitum siccitas, cùm viduæ pauxillulum olearium redundaret. Non ergò quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas, ęstimandum est. Deniquè nulla plus tribuit, quàm illa quę de filiorum alimentis pauit Prophetam. Et ideò quia nullus plus contulit, nulla plus meruit.

Matth.10. Ex affectu & animo indicatur liberalitas. Lucæ 21. 3.Reg.17.

79. LEO Magnus sermone quarto de Quadragesima: Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper diues est Christiana paupertas, quia plus est quod habet, quàm quod non habet. Nec pauet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est, in omnium rerum Domino omnia possidere. Operantibus ergò quæ bona sunt, non est omninò metuendum, nè eis desit facultas operandi, quū & in duobus nummis euangelicę illius viduę sit laudata deuotio, & pro calice aquę frigidę pręmium habeat gratuita

Lucæ 21. Matth.10.

Ex affectu benignitatis mensura taxatur. 3.Reg.17.

largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis mensura taxatur, & nunquàm eum miserendi efficacia deserit, in quo misericordia ipsa non deficit, Experta est hoc vidua de Sarepta.

80. Et sermone sexto: Rationabilibus sanctísque ieiuniis nulla vtiliùs, quàm eleemosynarum, opera copulantur, quæ vno misericordiæ nomine multas laudabiles pietatis continent actiones, vt omnium fidelium pares animi esse possint etiam inter impares facultates. Dilectio enim quæ simul Deo hominíque debetur, nullis vnquàm impeditur obstaculis, vt non ei semper benè velle sit liberum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: non solùm virtute beneuolentiæ, sed etiam pacis bono beatus efficitur, quicunque aliis quacunque miseria laborãtibus, charitate compatitur. Latissima enim sunt opera pietatis, quæ ipsa sui varietate id veris conferunt Christianis, vt in distributione eleemosynarum non solùm diuites & abundantes, sed etiam mediocres & pauperes, suas habeãt portiones: & qui largitatis sunt viribus inæquales, mentis tamen affectione sint similes. Nam cùm sub oculis Domini multi in gazophylacio ex opulentia sua multa conferrent, vidua quędam duos intulit nummos, & tali Iesu Christi testimonio meruit coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium fuerit collationi condigna præferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa residebant, illius quod fuit exiguum, fuit totum. Si verò aliquis tantæ paupertatis coarctatur angustiis, vt nec ad duo æra inopi impartienda sufficiat, habet in præceptis Domini, vndè impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui sitiẽti pauperi calicem aquæ frigidæ ministrãrit, mercedem est sui operis adepturus: tanta seruis suis Domino ad obtinendum regnum suum præparante compendia, vt etiam prębitio aquę, cuius vsus gratuitus atque communis est, præmio non careret. Quod nè vlla includeret difficultas, de aqua frigida forma est proposita pietatis, nè putaret se mercede cariturum, cui de calefactione potus lignorum impẽdium defuisset. De quo tamen calice frustrà non admonet Dominus, vt in nomine ipsius præbeatur: quia hæc, quæ per se sunt vilia, fides efficit preciosa: & quæ ab infidelibus ministrantur, & si fuerint sumptu magna, omni tamen iustificatione sunt vacua.

Bona voluntas. Lucæ 2.

Lucæ 21. Mar.12.

Math.10.

Fides efficit preciosa quæ per se sunt vilia.

81. Item sermone sexto de ieiunio decimi mensis: Efficacissima est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragantur. Quoniam qui suum ab inope non auertit animum, citò ad se Domini conuertit auditum, dicente Domino: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iustitia benignius? Quid hac retributione clementius, vbi sententia iudicaturi, in potestate ponitur iudicandi? date, inquit, & dabitur vobis. Quàm citò diffidentiæ solicitudo & auaritiæ est imputata cunctatio, vt quod reddituram se promittit veritas, secura expendat humanitas. Constans esto Christiane largitor: da quod accipias, sere quod metas, sparge quod colligas. Noli metuere dispendium, noli de dubio suspirare prouentu. Substantia tua cùm benè erogatur, augetur: & concupiscere iustum misericordiæ lucrum, æterni quæstus est sectari commercium. Munerator tuus vult te esse munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Date, & dabitur vobis. Amplectenda est tibi promissionis istius gratulanda conditio. Quanuis enim non habeas, nisi quod acceperis, non potes tamen non habere, quod dederis. Qui ergò pecunias amat, & multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potiùs sanctum fœnus exerceat, & hac vsurarum arte ditescat.

Lucæ 6.

82. Matthæi quinto.

83. Iacobi secundo, vt in textu.

84. Proverbiorum vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

XII.

Quibus exemplis Eleemosynæ *virtus & fructus declaratur?*

a Genes.18.a 19.a
b Hebræ.13.a
c Tob.12.e 1.d
d Act.10. a Exempla Ioannis Eleemosynarij & aliorum, vide apud Leontium in eius vita: Martini apud Sulpitium: Paulæ apud Hier. Paulini apud Turonẽs. de gloria Confess. c 107. & apud Gregor. 3. dial. c. 1. Tiberij apud Turon. lib. 5. hist. Franc. c. 19. Benedi. apud Grego. 2. dial. c. 28. & 29. Martyrij apud eundem hom. 39. in euangel. Greg. apud Ioan. diac. lib. 1. vitæ eius cap. 10. & lib. 2. cap. 22. & 23. Osual. apud Bedam hist. Angel. lib. 3. c. 6.
Luc.19. a b
f Act.9. f g Vide etiam Pratum Spirituale Sophronij cap 175. 185. 195. & 201.
g Luc.8. a & 10. g Ioan.12. a 3. Reg. 17. b c d 4. Reg. b c f

h Ambros. lib. 2. offic. cap. 28.

Psal. 111. b Chrysost. hom. 55. in Gen.

In sacris quidẽ literis Abrahã[a] & Lot propter hospitalitatẽ & Deo placuisse, & angelos[b] hospitio excepisse dicũtur.[c] Tobię &[d] Cẽturionis eleemosynę tantũ valuerunt, vt in memoriã ascenderint in conspectu Dei, & nõ solũ testes, sed etiã collaudatores habuerint sanctos Angelos. Zachęus Christi verbis permotus, & ex principe Publicanorũ speculum misericordiæ factus, dimidiũ bonorũ dat pauperibus, & mox Abrahę filius à Christo ipse[e] pronũciatur. Tabitha,[f] vt plena operibus bonis & eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur. Sic piæ matronę laudem habent in[g] Euangelio singularẽ, quę cũ Magdalena & Martha Christo Domino eiúsque pauperibus discipulis liberaliter de suis facultatibus inseruiebant. Et de[h] Laurentio Leuita & martyre iustissimè canitur:[i] *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.*

TESTI-

TESTIMONIA.

1. GENESIS decimooctauo: Apparuit autem ei (Abraham) Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cúmque eleuâsset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terram. Et dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, nè transeas seruum tuum: sed afferam pauxillum aquæ, vt lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Ponámque buccellam panis, & confortetur cor vestrum: posteà transibitis: idcircò enim declinâstis ad seruum vestrum. Qui dixerunt: Fac vt loquutus es. Festinauit Abrahã in tabernaculum ad Saram, dixítque ei: Accelera, tria sata similæ cõmisce, & fac subcineritios panes, &c.

2. ET capite decimonono: Venerúntque duo angeli Sodomam vesperè, sedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauitque pronus in terram, & dixit Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi, lauate pedes vestros, & manè proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minimè, sed in platea manebimus. Cõpulit illos oppidò vt diuerterent ad eum: ingressísque domum illius, fecit conuiuium, & coxit azyma, & comederunt, &c.

3. AD Hebræos decimotertio: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatẽ nolite obliuisci: per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis.

4. TOBIÆ duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscõdebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. ET capite primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebátque vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis. Esurientes alebat, nudísque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

6. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cõspectu Dei, &c.

EX PATRIBVS EXEMPLA.

Vide authoris cõmendationẽ in Synodo Nicena, actione 4.

7. LEONTIVS Episcopus Neapoleos insulæ Cypri, in vita S. Ioannis Eleemosynarij patriarchæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patriarcha ad ministrum suum) esto misericors, & verbum promissionis habe ex Deo per infirmitatem meam, quia neque in vita mea, neque post mortem deerit tibi Deus, quod seruat vsque hodiè. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed non dimittit quidquam, quod non statim det pauperibus, propemodùm constringens & in nihilum redigẽs domum suam. Multoties in exultatione inuenerũt eum quidam, dicentem Deo: Sic sic, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu diues Domine, & vitæ nostræ miserator es. Porrò autem quando iuxta euentum non habet, ad horam aliquid quod det à se petenti, contristatus, dicit ad tabernarium aut negociatorẽ, Da mihi vnum tremissem, id est, tertiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno mense vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam esuriunt valdè qui in domo mea sunt. Et sumens dat egenti rogãs vt nemini dicat. Ibidem: Non iustum est (ait ipse Ioannes in die, cùm in patriarcham electus esset) ô fratres, antè alterius cuiusquam curam habere, quàm Christi. Omni verò multitudine quæ cõuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente, dicit iterùm ille beatus: Euntes ergò per totam ciuitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes dominos meos. Illis autẽ non intelligẽtibus qui hi domini essent, sed rogãtibus dicere, & mirantibus, quinam patriarchæ domini existerent, respondit rursus angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, & cælorum regnum donare poterunt. Et cùm hoc multa velocitate vidisset factum Christi imitator, præcepit eis, per singulos dies stipendia tribui, & per proprium despensatorem præberi eis sufficientem necessitatem: plus autem erant, quàm septem millia quingenti. Tunc quasi pastor verus & non mercenarius, cum sacrosancto ouili, & cum cõuenientibus sanctis viris episcopis ad Ecclesiam sanctam pergens, consecratus est de diuino iudicio.

Zachariæ eleemosynarij exemplum.

Ioannis eleemosynarij cura & solicitudo erga pauperes.

Visio eius.

CVM essem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro iuuenis quasi annorum quindecim, vidi vna noctium in somnis puellam quãdam, cuius species supra Solem splendebat, ornatam supra omnem humanum sensum, quæ venit & stetit ante lectũ meũ & pulsauit me in latere. Experge factus verò, vidi eam in veritate stantem, & æstimaui eam esse mulierem. Figura igitur crucis signatus, dixi ei: Quæ es tu? & quomodò ausa es intrare ad me dum dormirem? Habebat autem & coronam de oliuarum ramis super caput suum. Tunc illa hilari vultu & subridendo dicit mihi, Ego sum prima filiarum Regis. Cùm hæc audîssem, statim adoraui eã. Tunc dicit mihi: Si me possides amicam, ego te ducam in conspectu Imperatoris. Etenim nemo habet potestatem apud eum, sicut ego. Ego quippe feci eũ in terris hominem fieri, & saluare homines. Et hæc dicens, dispatuit. Ego verò in memetipsum reuersus, intellexi visionem, & dixi: Credo, compassio ac eleemosyna est, & ideò habet in capite ex oliuæ foliis coronam. Etenim veraciter compassio & benignitas erga homines, Deum carne vestiri fecit. Statim ergò vestij me, & nullum domus meæ excitans, in Ecclesiam abij. Erat enim iam aurora. Et cùm irem obuiàm fratri frigore vexato, expoliaui me indumento caprino, & dedi ei, dixíque intra me: Eccè in hoc sciam, si vtique vera est visio quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate testante, nõdùm Ecclesiam comprahenderam, & subitò obuians mihi quidam, albis indutus vestimentis, dat mihi ligaturam centum numismatum, dicens: Accipe hæc frater, & dispensa vt vis. Ego autem præ gaudio statim hęc suscipiens, reuersus sum, volens reddere ei ligaturam illam, quasi nihil indigens, &

ampliùs non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non esse phantasiam. Ex illâ verò hora sępè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo si mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tentassem Dominum, malè faciens, & satisfactum mihi esset diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima tentando intentabilem. Adrione existente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compassionem eius voluit tentare eum, & indutus vestimenta vetera, accessit ad eum, euntem ad visitãdos qui in Nosocomio, id est, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadã vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miserere meî, quoniam captiuus sum. Dicit datori, da ei sex numismata. Deindè cùm hæc accepisset, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliundè, & procidit ei, dicens: Miserere meî, quia coarctor. Dicit denuò patriarcha datori: Da ei sex nummos aureos. Cùm verò îsset, dicit ille distributor ad aurem illius patriarchæ: Per orationes tuas Domine, idem ipse accepit secundò. Fecit verò seipsum patriarcha tanquàm nesciret. Venit itaque tertiò iterùm accipere, & tetigit dator patriarcham qui aurum ferebat, significãs quòd ipse esset. Tunc respondit ei Dei amicus, ille veraciter misericors: Da ei duodecim numismata, nè fortè Christus meus sit, & tentet me. Referebat semel coram omnibus iste sanctus, dicens: Habebam, inquit, quẽdam ministrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vsque ad obitum suũ. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa existente me, facta est res huiusmodi: Permanebam enim, ait, cum quodam Telonario, diuite vehementer & immisericordi. Semel ergò pauperibus in hyeme sedẽtibus ad solem, seque calefacientibus, cœperũt singuli domos Eleemosynatorum collaudare, & pro eis orare per singulos eorum: similiter & domos eleemosynã non facientium vituperare. Inter quę venit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperunt singuli interrogare proximum: Verè tu frater accepisti aliquando de domo illa benedictionem? Et omnibus interrogantibus inuicem, nullus inuentus est accepisse aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & stat foris portam domus, expectans quãdo ad domum suam reuerteretur. Ex dispensatione Dei peruenerunt simul, ipse ingrediens portam, & animal portans filigines à mancipio causa prandij ipsius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit siliginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò suscepit eam, & abiit vt satisfaceret confratribus suis, quòd ex eiusdem manibus accepisset eam. Itaque post duos dies ægrotauit infirmitate ad mortẽ idem Telonarius, & vidit in somnis seipsum rationem ponentem, & omnes actus suos super stateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipsi appenderent econtrà aduersum mala opera, quæ collecta erant à mauris, in acie ipsorum nimis turbabantur & tristabantur, & mente consternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, nisi vnam * siliginem, quàm dedit ante duos dies Christo, & ipsam non voluntariè. Et mittentibus eis siliginem, æqualitas facta non est. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad siliginem hanc: aliàs verò mauri isti te appræhendent. Euigilans ergò, agnouit, quæ visa sunt ab eo, non esse mendacia, sed vera. Omnia verò quæ à iuuentute sua commiserat, & quorum ipse erat oblitus, videbat Æthiopes illos congregare, & deportare ad librã, & dicebat: Pąpè, si vna siligo quam iactaui per furorem, ità profuit: à quantis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et decæterò ità modestus & prudens atque summus eleemosynator factus est, vt etiam corpori proprio non parceret. Hæ sunt beatissimi à Deo honorati Ioannis Patriarchę narrationes. Non solùm enim de vita sua contentus erat volentem proficere ædificare, verùm etiam de Deo acceptis & veracibus relationibus suis, & dicebat semper hæc audientibus: Si proprio sanguini non pepercerunt quidam hominum, sed hunc dederunt in manus fratrum, immò Christi, quomodò putas nos cùm alacritate & humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo, & egenis atque pauperibus, vt recompensationem recipiamus à iusto & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc seminat parcè, parcè & metet: quòd qui seminat in benedictionibus, id est, largè & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendunt.

POSTEA de Troilo agens author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemosynam dederat, & ideò cœperat ægrotare: Igitur (inquit) cùm hoc audisset Patriarcha, mox agnouit causam, quia propter exitum viginti librarum infirmatus est ille inuitus eleemosynator. Erat enim (vt prædictum est) valdè immisericors, & amator pecuniæ. Non sufferẽs ergò beatus se quidem super mensam reficere, illum autem super lectum cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè sine superbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. Æstimans quòd in veritate dixerim tibi, fratribus huiuscemodi dare, crede mihi, per iocum dixit tibi dare. Ego enim volui præstare eis singula numismata propter sanctam festiuitatem: sed quia non habebat distributor meus secum sufficientem quantitatem, huius rei gratia mutuam dedisti eam mihi, & eccè attuli tibi illas triginta libras. Vt verò vidit quantitatem Episcopus amator pecuniæ, in honorabili manu sapientis existentis medici & pastoris, febris quidem subitò disparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoquè, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non posset latere, hanc esse causam repentè compræhendentis eum commutationis. Suscipiens verò aurum ab honorandis manibus Patriarchæ, & nihil omninò contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conscriptionem abrenunciationis mercedis earum, quę datæ sunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus episcopus, scribẽs propriis manibus ità: Deus, Domino meo Ioanni beatissimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnæ ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quæ datæ sunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc scriptum

Ab aduena quodam tentatur Ioannes eleemosynarius.

Historia de Petro publicano siue telonario.

Actus hominum velut in trutina ponderantur. Vide Damascenum in oratione de defunctis.

* Panem.

2. Cor. 9.

Troilum episcopum auarũ quomodo ab auaritiæ morbo curauit Ioannes.

scriptum itaque sanctus accipiens, sumpsit secum & eundem Episcopum ad prandium. vt enim iam dictum est, statim sanus factus est. Volens ergò mercedis redditor Deus corripere eum, simul autem ad miserationem contribulatorum & compassionem erigere, ostendit ei eadem die dormienti post prandium Patriarchæ in somnis, qua mercede priuatus esset. Vidit enim (vt ait) domum, cuius pulchritudinem atque magnitudinem non potest ars hominum imitari, & ianuam huius totam auream, & super ianuam titulum cōscriptum, Mansio æterna, & requies Troili episcopi. Cúmque hoc, inquit, legissem, gauisus sum: sciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationē. Nondùm autem huiusmodi tituli superscriptionē perlegeram, & ecce quidam regius cubicularius, habens secum & alios obsequij diuini, & cùm peruenisset ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum istum. Et cū deposuissent, iterùm dixit: Mutate eum, & ponite quem misit orbis terrarum rex. Et attulerunt, & affixerunt aliud, adspiciēte me, superscriptum ità, Mansio æterna ac requies Archiepiscopi Alexandriæ, empta libris triginta. Et cùm hoc vidisset, surrexit à somno, & magno summóque pastori, quæ visa sunt ei in somnis, enarrauit, proficiens ea de causa Troilus episcopus, factus ex tunc eleemosynator magnificus.

Aliud exemplum. Ad extremam paupertatem peruenienti cuidam de domesticis ministris, propria manu iste sanctus, vt nullus sciret, duas libras auri dedit: & audiēs ab accipiente, quoniam hæc accipiēs, domine (inquit) vlteriùs non habeo vultum intendendi in honorabilem & angelicam faciem tuam: verè dignum laude, vt sapiens, locutus est verbum: Nondùm, inquiens, sanguinem meum pro te frater effudi, sicut mandauit mihi Dominus meus Christus.

Si verò aliquando audiebat sapientissimus quoniam eleemosynarius est talis, adducebat eum in hilaritate seorsùm, & dicebat ei: Quomodò factus es eleemosynator? naturabiliter, an te ipsum cogens? Vndè quidam eorum qui ab eo interrogabātur, verecundati, occultabant se: quidam autem dicebant ei. Propter quod vnus interrogatus à sancto, respondit ità: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipsum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ità facere assueui. Eram priùs valdè immisericors & crudelis, & semel damna pertuli, & in subtilitatem deueni: Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè si esses eleemosynator, non relinqueret te Deus. Statui ergò per singulos dies dare quinque æreos nummos pauperibus, & cùm cœpissem dare, statim satanas prohibebat me, dicens: Verè quinque nummi sufficiunt domui tuæ ad olera aut ad balneum percipiendum: & statim, tanquàm si cut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidissem quòd superaret à vitio, dico puero meo: Per singulos dies furare, me nesciente, quinque nummos, & da eleemosynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, benè faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & siliqua. Cum ergò vidisset, quia benedicebamur, & diuitiis abundabamus, cœpit & tremisses furari & dare. Semel itaque admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multùm profuerunt fili quinque nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non haberemus quem manducassemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergò dixit, quoniam tremisses dabat & siliquas, & iam ex fide illius, assueui domine ex animo dare. Ædificatus ergò sanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Modus quo trapezita quidam tentantē de auaritia dæmonē superauit.

8. SEVERVS Sulpitius in vita sancti Martini: Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, (adeò vt plerosque vis algoris extingueret) obuiū habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes, vt suî misererentur, oraret, omnésq; miserum præterirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, aliis misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus simile cōsumpserat. Arrepto itaque ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partēq; eius pauperi tribuit: reliqua rursùs induitur. Intereà de circūstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur. Multi tamen quibus erat mens sanior, altiùs gemere, qui simile nihil fecissent, cū vtique plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cū se sopori dedisset, vidit Christū chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitū. Intueri diligētissimè Dominū, vestēq; quā dederat, iubet agnoscere. Mox ad angelorum circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Liberalitas S. Martini.

9. HIERON. ad Eustochiū in epitaphio Paulæ, epist. 27. Si pauperē videbat, sustētabat: si diuitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas sola excedebat modum. Et vsuras tribuēs, versuram quoque sæpiùs faciebat, vt nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: Cùm in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in hoc tempore, vt vestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorū abundantia sit ad vestram inopiam. Et hoc de Euangelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habēti. Et prouidendum esse, nè quid libenter faceret, semper facere non posset: multáque huiuscemodi, quæ illa mira verecundia & sermone parcissimo dissoluebat, testem inuocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere voti, vt mendicans ipsa moreretur, & vnum nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: iste mēdicans si à me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto Saluatori animo iūgebatur: & pauperem Dominum pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Denique consecuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod hucusque debens, non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram. Solent plereque matronarum buccinatoribus suis

Paulæ viduæ liberalitas erga pauperes. 2. Cor. 8. Luc. 3.

dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à cæteris retrahere: quo illa omninò carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessariũ erat, nõ ad luxuriã, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuersus est. Quod obtinebat non diuitiarũ magnitudine, sed prudentia dipẽsandi: illud semper replicãs. Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã cõsequẽtur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatũ. Et, Facite vobis amicos de iniquo mãmona, qui vos recipiãt in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regẽ Nabuchodonozor monẽtis, vt eleemosynis redimeret peccata sua.

Matth.5. Eccl.3. Luc.16. Luc.11. Dan.4.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas: & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitiis arguit, dicẽs: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari, si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium: quæ respondit, Non est nobis ampliùs quàm vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: sed illa quasi strenuare seruari cupiens, nè aliquid deesset, porrigere noluit. Intereà aduenerunt quidam, dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas, vnam eis cũ tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatam: & ideò hanc nauem esse mersam. Perrexit ergò cum cõiuge quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habẽs præter statũ propriũ.

S. Paulini Nolani exẽplum. Matth.18.

11. GREGORIVS Magnus libro tertio dialogorum, capite primo: Cùm sæuientium Vuandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multíque essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus cũcta quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigẽtibúsque largitus est. Cúmque iam nihil omninò superesset quod petẽtibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vuandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius precium postulauit, si fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnoperè petẽti fœminę quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud nisi se inuenit, petentíque fœminæ respõdit, dicens: Mulier, quod possim darẽ nõ habeo, sed memetipsum tolle, seruum me iuris tui esse profitere, atque vt filium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potiùs credidit, quàm compassionẽ. At ille vt erat vir eloquentissimus, atque apprimè exterioribus quoque studiis eruditus, dubitanti fœminæ citiùs persuasit, vt audita crederet: & pro receptione filij sui in seruitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexêre igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac priùs petiit vt ei filiũ donare debuisset. Quod cùm vir barbarus, typo superbiæ turgidus, gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solùm facere, sed etiam audire despiceret, vidua subiunxit, dicẽs: Eccè hunc hominẽ pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihíque vnicum filium redde. Cúmq; ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nôsset, inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respõdit, dicẽs: Artem quidem aliquam nescio, sed hortum benè excolere scio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit, cùm in nutriẽdis oleribus quia peritus esset, audiuit. Suscepit itaque seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cúmque idem regis gener crebrò ingrederetur hortum, súmque hortulanum quædam requireret, & sapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deserere, & sæpiùs cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidiè ad mensam olera, virentésque herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curã horti remeare. Cumque hoc diutiùs ageret, quadam die suo domino secum secretiùs loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorũ regnum qualiter disponi debeat, prouide: quia rex citiùs & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiẽs, quia ab eodem rege præ cęteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapienti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audîsset, ilicò respondit: Ego vellem hũc de quo loqueris hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc est locutus, agnoscas. Factúmque est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque, & virẽtia delaturus aduenit. Cúmq; hunc rex subitò conspexisset, intremuit, atque accersito eius domino sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod priùs abscõdebat, indicauit, dicens: Verum est quod audîsti. Nam noctè hac in somnio, sedentes in tribunalibus cõtra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit. nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, vt conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cúmque instanter ille requireret, vt non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atq; hoc ab eo iteratione frequẽtis inquisitionis exigeret, vir Domini cõstrictus magnis coniurationibus, iã non valens negare quid esset, Episcopũ se fuisse testatus est. Quod possessor

Eiusdem Paulini exẽplum aliud. Semetipsum donat.

possessor eius audiens, valdè pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenùs ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum est, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protinùs in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò dies Vuádalorum rex occubuit, & flagellum quod ad suam perniciem dispensante Deo pro fidelium disciplina tenuerat, amisit. Sicque factum est, vt omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatus, qui formam serui assumpsit, nè nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodùm liber cum multis.

Paulinus captiuos suæ ciuitatis liberauit seruitute sua.

12. GREGORIVS Turonensis historiæ Francorum libro quinto, capite decimonono: Cùm Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopúmque optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentiùs increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatem: Dicerétque, Quod ego multis annis cõgregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit fisco nostro: tantũ pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimãtur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furãtur. Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in seculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frõtem nostram munimus & pectora, & ecce crucem sub pedibus cõculcamus. Et dicto citiùs, iussit eam auferri, defossáque tabula atque erecta, inueniunt subtèr & aliam hoc signum habentem. Nunciantésque iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iussúque eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatúmque aurum, pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, * in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratam vrbem aduenit: ibiq; in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentique reposuit: ibique interfectis consciis, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit. Defunctóque Narsete, hæc sub terra latebant. Cumque supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnã rẽ tibi Cæsar edicã. Cui ille, dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum narraueris. Thesaurum, inquit, Narseris recõditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientésque ad cisternam, deopertámque ingrediuntur, in qua tantum aurum argentúmque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

Tiberij erga pauperes clementia.

Matt. 6.

Thesaurum reperit.

**ex Italia et*

13. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorũ, in vita sancti Benedicti, capite vigesimooctauo: Eo quoque tempore quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cũcta tribuerat, vt penè nihil in cellario nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret: Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnoperè postulans, vt sibi aliquãtulùm olei dari debuisset. Vir autem Domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cælo omnia reseruaret, hoc ipsum parùm quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus verò qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cúmque post paululũ, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monach⁹ se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tũc iratus, aliis præcepit vt hoc ipsum vas vitreũ, in quo parùm olei remãsisse videbatur, per fenestrã proiicerẽt, nè in cella aliquid per inobedientiã remaneret. Factúmque est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum venit in saxis, sed sic mãsit incolume, ac si proiectũ minimè fuisset, ità vt neque frangi, neq; oleum effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

S. Benedicti misericordia & liberalitas in egentes.

Miraculum.

14. ET capite vigesimonono: Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cúmque sanctus vir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij oleo excrescente subleuari. Quo commoto atq; subleuato, oleum quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimentum loci in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinùs orationem compleuit, atque in pauimẽtum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientémque fratrem latiùs admonuit, vt fidem habere disceret & humilitatem. Idẽ verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotẽtis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset: qui in vno eodémque momento pro vitreo vase penè vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

Miraculum.

15. IDEM homilia trigesimanona in Euãgela: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerunque corda audientium plùs exempla quàm verba excitant, charitati vestræ indicare studeo, quod is qui præsto

est filius meus. Epiphanius Diaconus, Isauria prouincia exortus, in vicina factum terra Lycaonicæ solet narrare miraculum. Ait enim, quòd in ea quidā Martyrius nomine, vitæ valdè venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quēdam, quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quò idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei eiusdem leprosi lassitudini misertus, pallium quo vestiebatur, in terram protinùs proiecit & expandit, ac desupèr leprosum posuit, eúmque suo pallio vndique constrictum super humerum leuauit, secúmque reuertens detulit. Cúmque iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis vocibus clamare cœpit: Currite, ianuas monasterij citiùs aperire, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie apparens, qua se cognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cælū Martyrio adspiciente rediit, eíque ascēdens dixit: Martyri, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super cælos. Qui sanctus vir mox, vt est monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit: Frater Martyri, vbi est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego si scissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tūc idem Martyrius narrabat: quia cùm eū portâsset, pōdus eius minimè sensisset. Nec mirum: quomodò enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat?

Martyrij misericordia erga ægrotos.

Christus in forma leprosi portatur.

16. IOANNES Diaconus in vita Diui Gregorij Papæ, libro primo, capite decimo: Hunc de more quædam scribentem angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter sub habitu naufragi postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde cōpatiens, bis ternis numismatibus datis, abire præcepit. Nec multò pòst eadem die idem naufragus rediit, seq; multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modò senis numismatibus sumptis, lætabundus abscessit. Sed die tertia rediens, identidèm adiutorium naufragus importunis vocibus inquirebat. Cui liberalissimus pater, accersito vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognouit in vestiario nihil numismatum, vndè posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Æstuabat Deo deuoti pectoris pietas, non sufferens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursùs vestiarium suum, si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitùs remansisse præter matris argenteam, quæ cum infusis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergò, inquit, frater hanc deferat, nè tristis abeat, qui cōsolari quæritur pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largiente, pauper qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet angelicæ visitationis tēpore tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit, & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter cum beato Andrea Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit præfuisse putatus.

S. Gregorij eleemosynæ.

Angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat.

17. ET libro secundo, capite vigesimo secundo: Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt exceptis his quos tam per diuersas regiones, quàm Romæ quoque Longobardorum perfidiæ gladios fugientes, ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidiè peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit: sed repentè eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire nō potuit. Cúmque hoc factum secū ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Cæteris diebus me in mēbris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Hospitalitas Gregorij.

Christus in forma hospitis suscipitur.

18. ITEM capite vigesimo tertio: Alio quoque tempore idem Gregorius iuxta consuetudinē suā præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, eósque ad mēsam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numerauit, & accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosiùs numerauit: & duodecim solos inueniens, veluti securus respōdit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergò dum conuictus sæpiùs duodecim identidèm numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animaduertit spiritualis pater Gregorius virum propiùs discumbentem vultus crebrò conuertere, & nunc adolescentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit: tertiumdecimum verò manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se nomēnque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Verùmtamen scito memoria recognoscēs, quia ego sum naufragus ille, qui quondàm veni ad te quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argēteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Sylnia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri præsulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout cuique opùs erat. Hæc audiēs Gregorius, dixit: Et tu quomodò nôsti quòd tunc me Dominus præesse sanctæ suæ Ecclesiæ destinârit? At ille inquit, quoniam ego angelus eius sum, & tūc ab eo ad tuum inquirendū propositū destinatus. Tūc Gregorius, quia nondū manifestè viderat angelum, prorsùs expauit: sibíque hunc taliter dicentem audiuit: Nè timeas neque formides. Eccè enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quādiù fueris in isto mortali seculo: quatenùs quamcunque rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Illicò Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meæ paruitatis munusculum

Angelus fuit conuiua.

sculũ tãta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctæ suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi suum angelum deputaret: quanta putem mihi restitui, si in præceptis eius totis viribus permanens, plura studuero de pluribus erogare: Vide etiam sequentia capita.

19. BEDA libro tertio Angelicanæ historiæ, cap. sexto: Huius antistitis Aidani doctrina rex Osualdus cum ea, cui præerat gente Anglorum instituitur: & nõ solum incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit, sed & regna terrarum plusquàm vllus Maiorum suorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominùs (quod mirũ dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benign[9], & largus fuit. Denique fertur quòd tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iámque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrauit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunque adueniens maxima, per plateas sederet, postulãs aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, appræhendit dexteram eius, & ait: Nunquàm inueterascat hæc manus, Quod & ità iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit vt hactenùs incorruptæ perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quodam nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Regis Osualdi misericordia in pauperes

Manus incorruptæ manẽt.

20. LVCÆ decimonono: Et ingressus, perambulabat Iericho. Et eccè vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorũ, & ipse diues, &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Eccè dimidiũ bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum, Quia hodie salus domui huic facta est, eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.

21. ACTORVM nono: In Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autẽ in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, posuerũt eam in cœnaculo. Cùm autem propè esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Nè pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostẽdentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua, orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocãsset sanctos & viduas, assignauit eam viuam.

22. IN Prato spirituali Sophronij Archiepiscopi Hierosolymorum, capite cẽtesimo septuagesimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quòd mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vacabat in templo Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecãs, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cũ ergò multis dieb[9] hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionẽ tuam sæpè facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valdè misericors, & eleemosynas faciens.

Huius libelli meminit Damascenus, li. 1. de imagin. & Synodus 2. Nicena actione 4. & plures alij.

Zeno Imperator eleemosynarius.

23. CAPITE centesimo octogesimoquinto: Cũ in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm essem in ciuitate Nisibe, erat ibi Christiana mulier virum habens gentilem. Erãt autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxori suæ: Demus hæc numismata fœneratori, vt aliquod solatium ex eis capiamus. Ea enim singulatim consumimus, & deficiunt. Respondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari: veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis illa, non solùm non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virum suum, duxit in sanctam ecclesiam. Habet autẽ ecclesia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergò induxisset illũ in ecclesiæ porticũ, ostendit ei pauperes, dicẽs: Istis si præbueris, Deus Christianorum ipsa accipit. Isti enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cœpit erogare pauperibus. Reuersique sunt in domũ suam. Cùm verò post menses tres necessitate sumptuum angustiarẽtur, ait vir vxori suæ: Soror, nihil, vt video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, & nunc angustiamur inopia. Respondit mulier, & ait illi: Profectò dabit. Vade vbi illa dedisti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abiit in sanctam ecclesiam, veniensq; in locum, vbi erogauerat numismata pauperibus, & circumiens totam ecclesiam, neminem vidit, qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes denuò sedentes. Cùm ergò cogitaret in se ipso, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adspexit ante pedes suos in marmore iacere numisma vnum ex illis, quæ pauperibus ipse erogârat: inclinánsque se, & accipiens illud, abiit in domum suam, & ait coniugi suæ: Eccè profectus sum in Ecclesiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, vt dixisti: nullúsque mihi aliquid dedit, nisi quòd hoc numisma ibi positum vidi, vbi ego priùs erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui hoc tibi inuisibiliter præstitit. Ille enim inuisibili potestate manus suæ disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodiè, rursúsque ipse prouidebit nobis. Abiit ille, & emit sibi panem, & vinum, & piscem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piscem, cœpit ipsum purgare, exenteránsque illum, inuenit in visceribus eius lapidem valdè mirabilem, ità vt miraretur mulier illius

Festiua historia de iis qui fœnori dederant pecuniã suam Deo Christianorũ.

pulchritudinem. Non tamē sciebat quid esset. Seruatum autem ostendit reuertenti viro, dicens: Eccè hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipse miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid esset. Cùm autem comedisset, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendā illum, si quid fortassis precij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipse, quid esset, vtpotè simplex & rudis. Tulit itaque lapidē, & abiit ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenítque illum iam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò considerans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo soluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quē ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem venditor quia illuderet sibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo persoluere? Existimans trapezita, quòd ità ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterùm se irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: viginti numismata accipe. Ille autem tacebat, nihil respondens. cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numismata emptor ascenderet, & se daturum ea iuramento affirmaret, cœpit ille ampliùs lapidem æstimare: paulatim verò emptor ascendens, vsque ad trecenta numismata peruenit, dedítque illa vendenti. Ipse igitur, dato lapide, acceptáque pecunia, venit ad vxorem suam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidisti? Putabat autem, quòd illum quinque vel decem minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa vxori suæ dicens, tanto se illum vendidisse. Illa verò summam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Eccè Deus Christianorum qualis est, quā bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia non solùm quinquaginta numismata tibi reddidit, quæ tu illi mutuâsti, sed paucis diebus ipsa tibi sexcuplicata restituit? Agnosce igitur, quia non est Deus alius, neque in terra, neque in cælo, nisi ipse solus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didicisset & ipse veritatem, effectus est repentè Christianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem nostrum Christum cum Patre & Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimæ vxori suę, per quam vera Dei notitia ipsi in veritate concessa est.

Pulchra historia de Philosopho qui chirographū ab episcopo postulauit, quo testaretur retributionem futurā eleemosynarū in vita æterna.

23. CAPITE centesimo nonagesimoquinto Prati spiritualis: Cùm Alexandriæ essemus, Leontius Apamecensis vir religiosus, ac fidelissimus, venit ex Pentapoli. multis enim iam annis Cyrenæ moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij sancti Alexandrini Patriarchæ, eiusdem Cyrenensis vrbis futurus Episcopus. Cùq; in familiari colloquio essemus, narrauit nobis, dicens: Fuit tēporibus Theophili beatissimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrenæ Episcopus Synesius Philosophus. Qui cùm venisset Cyrenen, reperit illic philosophum quendam, Euagrium nomine, qui sodalis suus in studiis liberalibus fuerat, amicum sibi charissimum, sed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Episcopus Synesius ab idololatria transferre ad culturam Christi satagebat, curámque ingentem eius rei sibi assumpserat pro charitate, quam erga ipsum à principio habuerat. Ille verò minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Episcopus tamen præ nimio ad illum amore, ne sic quidem tædio victus desistebat diebus illum singulis hortari, & instruere, ac inducere, vt Christo crederet, ipsiúsque sacramenta susciperet. Cúmque illi quotidiè ista monita dare persisteret, dixit ad eū semel Philosophus: Verè, mi Domine Episcope, cum cæteris, quæ mihi displicent in Christianis, hoc est, quòd consummationem seculi istius futuram dicunt, & post consummationem omnes, qui ab initio seculi fuerunt, homines, in isto, corpore resurrecturos, carnémque hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ità in perpetuum victuros, sicque eorum, quæ in corpore gesserunt, præmia percepturos: eum etiam, qui miseretur pauperi, fœnerari Deo: & qui dispergit in pauperes & inopes, in cælo sibi thesauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Christo esse reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio & irrisio & fabula mihi videntur. Episcopus autem Synesius asseuerabat omnia Christianorum vera esse, nihílque omninò habere falsum, vel veritati contrarium, idque multis documētis asserebat, & persuadere illi nitebatur. Post multum verò tēporis, cùm illum induxisset Christianum fieri, baptizauit ipsum, & filios eius, cunctósque domesticos illius. Cæterùm non multò posteà quàm baptizatus fuerat; dedit Episcopo auri tria centenaria in vsum pauperum, dicēs: Accipe aurū istud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionē manu tua, quòd Christus mihi ipsum reddet in futuro seculo. Qui suscepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaque post baptismū annos aliquot philosophus, ac tandèm infirmatus est ad mortem. Cùm verò morti proximus esset dixit filiis suis: Quando curabitis funus meum, chartam istam in meis manibus ponite, & me cum illa sepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, sicut eis ipse præceperat, sepelierúntque eum cum chirographo. Tertia verò post sepulturam die, apparuit episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens: Veni ad sepulchrum, vbi iaceo, & accipe chirohraphū tuum. Accepi enim debitum, satisfactúmque mihi est, atque vt certior eius rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat autē Episcopus, quòd chirographū illud consepelissent ei. Manè autē facto, accersitis filiis eius, dixit: Num aliquid cum patre vestro in monumento posuistis? Illi putāres, quòd eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei: Nihil, domine, prętèr pannos consuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam consepelistis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quòd de chirographo diceret) dixerunt ei: Ità sanè, Domine. Chartā enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelietis me, chartam istam mihi in manibus date, nullo penitùs sciente. Tunc dixit illis Episcopus somnium, quod nocte illa viderat: suménsque illos, cum clericis ac primariis ciuitatis accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philosophum, chirographúmque manu Episcopi cōscriptum, suis manibus tenentē. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerūt, inuenerúntque in eo nouiter manu philosophi subscriptū ità: Ego Euagrius philosophus tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem.

salutem: Accepi debitum in his literis manu tua conscriptum, satisfactumque mihi est, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi & per te Christo Deo & Saluatori nostro. Qui verò conuenerant, hoc videntes obstupuerũt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleison, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talémque, ac tantam promissionum suarum euidentiam dat seruis suis. Asserebat autem & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philosophi subscriptã seruari vsque hodiè, atque in sacrario sanctæ Cyrenensis Ecclesiæ custodiri, & quicunque sacrarij custos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vasis sacris assignari custodiendam cum omni diligentia, atque eum deincèps successori suo integram illam inuiolatámque reconsignare.

24. Et capite ducentesimo primo: Narrauit quidam patrum, dicens: Ascendi aliquando Constantinopolim cuiusdam necessitatis gratia. Cúmque in Ecclesia sederem, ingressus est quidam secularis, maximè illustris atque fidelissimus. Is cùm adspexisset me, accedens salutauit cum omni charitatis officio. Et post salutationem sedit iuxta me, & cœpit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ salutem. Cumque ego illi dicerem, quòd his, qui ritè terrena disponunt, cælestia quoquè donantur: Benè, inquit, pater dixisti. Nam verè beatus est, qui spem suam in Deum ponit, & seipsum totum committit Deo. Et dicebat: Ego filius fui cuiusdam secularis gloria clarissimi. Erat autem ipse pater meus eleemosynis maximè deditus, & plurima pauperibus distribuebat. Die ergò quadam vocauit me, & ostendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius est, vt dimittam tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuum? Ego cùm placerent mihi, quæ faciebat, respondi me Christum mâlle. Ista enim omnia prætereunt, & hodiè sunt, & cras non erunt, Christus autem manet in ęternũ. Quod ille cùm audìsset, omnia iam liberè & larga manu pauperibus erogabat, ità vt moriens pauca admodùm mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, spem meam habens in Christum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam diues valdè & primarius, habens vxorem fidelem Christo, & timentem Dominum: Habebat autem & filiam vnicam. Dixit ergò illa viro suo: Hanc solam habemus filiam, tantáque bona nobis largitus est Deus: cuius ergò rei indiget? Si quæsierimus dare illam alicui primario & diuiti, qui non sit bonis moribus, affliget eam semper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui secundùm Deum illam diligat, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixisti. Perge ergò in Ecclesiam, & ora intensissimè, atq; illic reside, & qui primus ingressus fuerit, hic illi à Domino missus est sponsus. Fecit igitur, vt iusserat vir eius. Cumque orâsset & sederet, ingressus sum ego primus. Mittens ergò illa seruum suum, continuò accersiuit me, cœpitque interrogare, dicens: Vndè es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate sum talis filius. Dixit autem mihi: Illius eleemosynarij? Et dixi: Ità, illius sum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Nõ. Narrauique illi, quę mihi dixerat pater meus, & quæ ego responderam ipsi. Illa verò glorificans Dominum, ait: Eccè bonus curator tuus misit tibi vxorem & pecunias, vt vtaris vtrisque cum timore Dei. Deditque mihi filiam suam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vsque in finem teneam.

Filius eleemosynarij ad paupertatem redactus, quomodo diuina prouidentia diues effectus sit.

25. Lvcæ octauo: Et factum est deincèps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella pręd icans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quę vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Iohãna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

26. Et capite decimo: Factum est autẽ dum irent & ipse intrauit in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, &c.

27. Ioannis duodecimo: Iesus ergò ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo.

28. Tertii Regum decimoseptimo: Factus est ergo sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, & vade in Sarepthà Sidoniorũ, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduę vt pascat te. Surrexit, & abiit in Sarepthà. Cúmque venisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixítque ei: Da mihi paululùm aquę in vase, vt bibam. Cúmque illa pergeret vt afferret, clamauit post tergum eius, dicens: Affer mihi, obsecro & bucellam panis in manu tua. Quæ respondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinę in hydria, & paululùm olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciã illud mihi & filio meo vt comedamus, & moriamur, Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: veruntamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium panem paruulum, & affer ad me: tibi autẽ & filio tuo facies posteà, Hæc autem dicit Dominus Deus Israël, Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque ad diẽ in qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ. Quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ, & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Eliæ, &c. Et post pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulítque Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus.

29. Qvarti Regum quarto: Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem: cúmque frequenter indè transiret, diuertebat ad eam, vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suũ: Animaduerto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergò ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum vt cùm venerit ad nos maneat ibi, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Eliseus. Creuit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus îsset ad patrem suum ad messores, ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle,

duc eum ad matrem suam. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua vsque ad meridiem, & mortuus est. Ascendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium, & egressa vocauit virum suum, &c. Ingressusque clausit ostium super se & super puerũ, & orauit ad Dominũ. Et ascẽdit, & incubuit super puerum: posuitque os suũ super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulabat in domo semèl huc atque illuc, & ascendit, & incubuit super eum, & oscitauit puer septiès aperuitque oculos. Et ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum.

30. AMBROSIVS libro secundo officiorum, capite vigesimooctauo: Hoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quãtùm possumus, iuuemus, & plùs interdùm quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiã perpeti, quàm prætendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm vt esset quod in nobis reprehenderent. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solùm irrutilâsse, verumetiam diuinæ operationis impressisse virtutem redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino reseruauit, à quo cùm quærerentur thesauri Ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes produxit. Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesię, & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Deniquè Apostolus ait: Habemus thesaurũ in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infrà: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quod eos nec persecutor potuit auferre. Itaque Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ, & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perduci. Laurentius qui aurum Ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam.

Laurentius martyr ecclesiæ thesauros in persecutione pauperibus distribuit.

2. Cor. 4.

Matth. 25.

4. Reg. 25. 2. Para. 36.

31. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Genesim, vt suprà in homilia trigesima quarta ad populum Antiochenum, testimonio vigesimonono, quæstione præcedenti.

XIII.

Quid est Misericordia?

A. Est sicut [a] Augustinus affirmat, alienæ miserię quędam in nostro corde cõpassio, qua vtiquè si possimus, subuenire cõpellimur. Quod misericordiæ nomen pro eleemosyna dici & accipi persepè solet. *Omnis autem misericordia*, teste diuina [b] scriptura, *faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum.*

B. Hanc sępè & mirificè cõmendat [c] Chrysostomus, nec dubitat alicubi dicere, [d] Misericordia est salutis pręsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorũ: hęc est quę iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Quinetiam, si Ambrosio [e] credimus, omnis summa disciplinæ Christianę in misericordia & pietate est.

a Lib 9. de Ciuit. Dei cap. 5. Isidorus de summo bon. lib. 3. cap. 64. Greg. Nyssen. in lib. de beatudinibus.

b Eccl. 16. b

c Hom. 32. in epist. ad Heb. homil. 9. de pœnitent. 55. in Matth. & 50. ad populum Antiochenum.

d Chrysost. homi. de misericordia & duabus viduis.

e In epist. 1. ad Timoth. cap. 4. Vide eundem in caput 3. Lucæ.

Misericordia quid sit.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libero nono de ciuitate Dei, capite quinto: Quid est autem misericordia, nisi alienę miserię quędam in nostro corde compassio, qua vtiquè si possimus, subuenire compellimur? Seruit autem motus iste rationi, quando ità prębetur misericordia, vt iustitia conseruetur: siue cùm indigẽti tribuitur, siue cùm ignoscitur pœnitenti.

2. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite sexagesimoquarto: Grauiter in Deum delinquunt, qui diuitiis à Deo concessis, nõ in rebus salutaribus, sed in vsibus prauis vtuntur. Nesciunt impartire pauperibus, oppressis subuenire despiciunt, & indè magis augent delicta, vndè redimere debuerunt. Hoc habet tantum bonum possessio pręsentium rerum, si vitam reficiat miserorũ: Præter hoc tentatio est mundi lucrum, tãtóque maiora supplicia in futurum dabunt, quanto & ipsa maiora sunt. Potẽtes enim potenter tormenta patiẽtur. Terrena omnia seruando amittimus, largiẽdo seruamus. Patrimonium enim retentum perit, manet autem erogatum: Diù enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriẽdo deserimus, aut illę nos viuentes deserunt. Pro diuersitate vsus, alij de rebus mũdanis pereunt, quas cupidiùs rapiunt: alij verò saluãtur, dum in eorum pulchritudine conditoris pulcherrimam prouidẽtiam

Abutentes diuitiis.

Sap. 6.

tiam laudantes miratur: vel dum pro misericordiæ operibus ex eis cælestia bona mercantur. Misericordia à compatiendo alienæ miseriæ vocabulum sortita est. Nullus autem in alio misericors esse potest, qui prauè viuendo in se misericors nõ est. Qui enim sibi nequam est, cui bonus erit? Nulla scelera eleemosynis posse redimi, si in peccatis voluntariè quis permanserit. Tunc autem fructus eleemosynarum indulgentiam consequitur, quando ab scelerum opere desinitur. Verum est quòd peccata omnia misericordiæ operibus expurgantur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impertitur. Cæterùm nulla est delicti venia, quando sic procedit misericordia, vt eam sequantur peccata. Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quàm misericordiæ impartitur intuitu. Quali intentione ab vnoquoque largitur, taliter & apud Deum recipitur. Qui ergô hic de bono opere laudem præsentem appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro nõ recipit. Deum causa iactantiæ pauper pascitur, etiam ipsum misericordiæ opus in peccatum conuertitur. Intantùm eleemosynarum opera peccata extinguunt, atque intantùm ad regnum seculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cælestis in futuro iudicio veniens, in dextera consistentibus dicat: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erã, & collegistis me: nudus eram, & cooperuistis me. Quibus etiam benè promittit, dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatũ vobis regnum. His autẽ quos nulla præcedentia eleemosynarum facta sequuntur, æterni iudicis voce sic dicitur: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & nõ dedistis mihi bibere. Quibus iustè dicitur: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui hîc misericordiam non impartit, illic pietatis fructum non inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuissima petẽda cõpulsus est, qui hîc tenuissima negare studuit. Quid tribui subtiliùs, quid districtiùs petere poterat? Guttam aquæ ardens petiit, qui micas panis negauit. Serò diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requiescentem vidit, quem iacentẽ ante ianuas videre despexit. Nõ solùm qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, vel si quid aliud indigenti largitur, sed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartit, aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet necessitatibus cõsilium dat, eleemosynam procul dubio facit. Nam & doctrinæ vel disciplinæ bonũ, eleemosyna est, & misericordia carnali eminentior est. Quicunque egẽs poscit, etiamsi indigentem se simulet, ex toto illi corde cõmisereri oportet. Et licèt ille fortassè falsam indigentis speciem præferat, is tamen qui simpliciter impartit, fructum misericordiæ non amittit. Quantumuis quis sit egens, nullus tamen vndè tribuat indigenti, excusationem inopiæ potest obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamur indigenti prębere. Nam si aliud nõ habentes, idipsum benignè tribuamus, mercedem proculdubiò non amittimus. Cæterùm si ampliùs possumus, & egestatem simulando minùs largimur, nõ egentem, sed Deum fallimus, cui conscientiam nostram abscondere non

Misericordia vndè dicta sit.

Eleemosynæ eorum qui in peccatis perseuerant.

Intentio bona adesse in eleemosynarum largitione debet.

Eleemosynarum vis in die iudicii, & futura vita. Matth. 25.

Immisericordes quid merentur.

Lucæ 16.

Eleemosynæ quædam sunt spirituales.

Simulantibus inopiam, eleemosynę etiam tribuendæ.

Tribuendum pro viribus, & pro cuiusque facultate. Matth. 10.

possumus. Duæ sunt eleemosynæ: vna corporalis, scilicet egenti dare quicquid potueris: Altera spiritalis, dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergò quod semper impartias, etsi non pecuniam, saltem vel gratiã. Non est eleemosyna cum murmuratione præbenda, nè comitante tristitia, merces pereat dispensata. Tũc autem benè tribuitur, quando cũ mentis hilaritate prębetur. Vndè & Apostolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuendum est itaque, nè pauper aut cum tædio nostra oblata suscipiat, aut nè omninò prætermissus, mœrens tristisque recedat. De rapinis alienis eleemosynã facere, non est officium miserationis, sed emolumẽtum magnũ sceleris. Vndè & Salomon: Qui offert inquit, sacrificium de rapina pauperum, tanquàm si quis victimet filium in conspectu patris sui. Qui enim iniustè tollit, iustè nunquàm distribuit: nec benè alteri præbet, quod ab alio malè extorquet. Magnum scelus est, rem pauperum præstare diuitibus, & de sumptibus inopũ, acquirere fauores potentum: arẽti terræ aquam tollere, & flumina quæ non indigent, irrigare. Nonnunquàm largitas diuitum prodiga, nõ ad vtilitatem, sed ad elationem effunditur: comparata hypocritis, qui non ad ædificationem docent audientium, sed ad suæ gloriæ exaggerandum cothurnum. Reprehensibilis est superflua effusio largitatis. Nam qui modum seruat, auarus nulli est, sed omnibus largus est. Dispensator non debet esse prodigus, sed discretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo mensuram in vno sufficiat pluribus.

Duplex eleemosynæ genus.

Libenter & cum hilaritate præbenda eleemosyna. 2. Cor. 9.

Ex rapinis vel alienis rebus eleemosynam facere.

Eccl. 34.

Nimiũ dare.

3. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus: Ac misericordia, vt eam aliquis definitione comprehensam interpretari & explicare possit, volũtaria tristitia est, quę conflatur ob incommoda aliena. Quòd si non plenè, quid per eam intelligatur, expressimus, forsitan alia ratione magis dilucidè ac planiùs explicari possit: Misericordia est erga eos, qui ob res aliquas tristes ac molestas sese discruciant, cũ dilectione cõiuncta affectio. Quẽadmodũ enim inhumanitas & feritas ab odio caussam & originem habent, sic ex dilectione quodammodò misericordia enascitur: nec aliũdè existeret, nisi ex hac, ac si quis plenè misericordię proprietatem exquisiuerit, intentionem & vehementiam inueniet diligendi affectionis cum affectu tristitię commixtam. Nam participationẽ quidem bonorũ omnes similiter appetunt & amici & inimici: at vt incommodorum, & rerum tristium atque acerbarum participes esse velint, eorum duntaxàt proprium est, qui dilectione tenentur. Atqui ex omnibus rebus, quę per vitam coluntur & exercentur, constat rem pręstantissimam esse dilectionem. Dilectionis autem intentio atque incremẽtum misericordia est. Et post pauca: Ergò misericordia, vt definitio quidem ostendit, beneuolentię mater est, dilectionis pignus, vinculũ omnis amicæ affectionis. Hac verò cautione atque securitate, quid in vita firmius & tutius excogitari possit?

Misericordia quid sit.

Oritur ex dilectione misericordia.

Misericordia quid efficiat.

4. ECCLESIASTICI decimosexto, vt in textu.

5. B. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecunda in epistolam ad Hebręos: In ędificia cęlestia studeamus nostras euacuare pecunias, nec fabris, nec structoribus, nec operariis opùs habebimus. Manus namque pauperũ tales domos ędificãt

claudi, cæci, vel debiles isti sunt, qui domos illas ædificant,& non miseris. Siquidem per istos nobis & regnum cęleste prouidetur, per istos etiam fiduciam accipimus apud Deum. Eleemosyna quippe artifex magna consistit, & auxiliatrix eorum, qui ipsam faciunt. Amica nanque Dei consistit,& semper ei propinqua est: pro quibuscunque voluerit, facilè gratiæ munus impetrat, tantùm si à nobis nõ læditur, si nullam patiatur iniuriam. Iniuriam autem patitur, cùm ex rapinis eam volumus operari. Si verò fuerit munda, magnam præstat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta est eius virtus, tantáque potentia. Sed etiam vincula peccatorum ipsa dissoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat vermẽ, expellit stridorem dentium. Huic cum multa fiducia portæ cæli aperiuntur, & veluti regina intrante, nullus ianitorum, nullus custodum, qui portis assistũt, audet dicere: Quæ tu es, vel vnde? sed omnes eam è regione suscipiunt. Sic etiam misericordia, regina nanque est, verè regina, similes faciens homines Deo. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Pennata nanque est & valdè leuis, habens alas aureas & volatũ, qui angelos ipsos deceat. Scriptum est enim: pennę tuæ, sicut pennæ columbæ deargentatæ, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quædam nitẽs, & aurea venustate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: sic & misericordia nitet magno decore festiua: nihil est illis oculis melius Pulcher quidem est pauo, sed in illius comparatione deformis apparet. Ita enim hæc auis quædam pulchra est & mirabilis, ab ipso initio per tẽpora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo est habens alas aureas, circunspecta per omnia, venustéque succincta, vultum habens candidum atque mansuetum: pennata est, & leuis, & semper ante solium regale consistit. Quando iudicamur, repentè subuenit, & nos à suppliciis liberat imminentibus, alis suis nos contegens. Hanc ampliùs desiderat Deus, quàm sacrificia numerosa, multa de illa loquitur, sic eam diligit. Scriptum est enim: Viduam & pupillum & pauperem suscipiet Dominus. Ex eius vocabulo Deus desiderat appellari miserator & misericors, Deus longanimis & multùm misericors, & verax. Misericordia nanque Dei super omnẽ terrã. Ista est quæ salutem humano generi contulit. Si enim nõ misereretur nostri Deus, irent prorsùs cuncta perditũ. Ipsa nos quippe, cùm inimici essemus, reconciliatos reddidit: ipsa plura bona perfecit, ipsa filio Dei persuasit, vt fieret seruus, & exinaniret semetipsum. Hanc igitur æmulemur, per quam nos constat esse saluos. Hanc diligamus, hanc pecuniis præponamus vniuersis, & sine pecuniis vel diuitiis habeamus animã misericordem. Nihil ità exprimit Christianũ, sicut misericordia: nihil sic & fideles & infideles simul admirantur, sicut quando nos vident eleemosynas impendere. In multis enim & nos indigemus misericordia. Nam & ad Dominum clamamus: Secundùm magnam misericordiam tuã miserere nostri. Nos ergo initium faciamus, quanquàm nos nõ facimus initium, quandoquidem iam nos ipse antecessit, & suam in nobis misericordiã reddidit manifestam: saltem posteriores sequamur. Si enim homines eius qui misericors est, etiãsi innumera peccata commiserit, miserentur: multo ampliùs Deus. Aduerte prophetam dicentem? Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergo efficiamur: sicut oliua fructifera, ex omnibus partibus misericordias germinemus. Non enim sufficit oliuam esse, sed opùs est eam esse fructiferam. Sunt enim misericordes, sed modica per totum annum tribuentes, aut per singulas septimanas, aut si quãdo fortè fortuna progrediuntur: isti oliuæ quidem sunt, sed non fructiferæ, quin etiam aridæ, & quandoquidem miserentur, oliuæ sunt: quoniam verò non largè, neque magnificè, non sunt fructiferæ. Nos efficiamur oliuę fructiferę. Sępiùs iam dixi, & nunc quoquè dico, quoniã non mensura vel quantitate datorum iudicatur misericordię magnitudo sed ex volũtate largientis. Scitis enim illius viduæ factum. Commodũ quippe est, hoc proferre semper exemplum, vt neque pauper de opere suo desperet, respiciens ad viduam duo minuta conferentem: neque diues glorietur, cùm de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiam setas, & pilos, & capillos, in templi constructionem, & spreti penitùs non sunt: sed hi, si aurũ habentes, capillorum munera deportâssent, maledicti protinùs extitissent. Si verò istud tãtùm habentes obtulerunt, acceptabiles in suo munere facti sunt. Propterea & Cain culpatus est, non quia abiecta obtulit, sed quia omniũ quę habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit scriptura, qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo: nõ absolutè dixit, qui sacrificat corrupta Deo: sed qui habet, inquit, & auaritia compellente reuocatur. Si igitur quisquam non habet, omni culpa caret, liber est: magis autem mercedem facilè conquirit. Quid enim duobus minutis abiectius, vel quid capillis vilius, vel quid inferius parua similagine? Et tamen inuenies ista similiter approbata, sicut vitulos & aurum quod diuites obtulerunt. Secundùm quod quis habet, secundùm hoc acceptabilis efficitur, non secũdùm quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacito. Propterea obsecro, vt euacuemus cum alacritate substãtias nostras in pauperes: etiã si parua sint quæ habemus, mercedem similem cõsequimur illis, qui plura videntur offerre. Vel potiùs maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinẽ talentorum. Si hæc igitur faciamus, inęstimabiles Dei thesauros adipiscimur: si tamen non solùm audiamus, verumetiam faciamus: si non tantùm laudemus, sed etiam ipsis operibus ostendamus.

2. IDEM homilia nona de pœnitentia: Agè, quartam proferamus pœnitentię viam: Et quænam ea est? Eleemosyna, regina illa virtutum, homines celerrimè ipsorum in cęlorum axes adducet, aduocatis optimi loco fungẽs. Magna res eleemosyna, pręcidit aërem, transit lunam, solis radios cędit, ad ipsum venit cælorum culmen: ipsos pertransiens cęlos, & angelorum populos decurrens, archangelorúque choros, & omnes superiores potestates, ipsi assistit regali throno. Quod ex ipsa disce scriptura. Corneli, eleemosynę, inquit, & orationes tuæ ascenderunt in conspectu Dei. Tametsi multa habueris peccata, aduocatrix eleemosyna est, nè timeas. Nulla enim super omnibus virtutibus huic sese opposuerat, Christum requirit, quem ipsa lucrifecit propriis in manibus baiulans. Ipsius enim Domini est vox: Si quis fecerit vni ex minimis his, mihi

Eleemosynæ vis in flectendo iudice cælesti.

Misericordia regina est, similes faciens homines Deo.

Lucæ 6.

Psal. 67.

Misericordiæ pulchritudo, & commendatio.

Psal. 145.

Psal. 102.

Psal. 50.

Psal. 51. Oliuæ fructiferæ esse debemus.

Misericordia non spectatur ex datorum quantitate.

Mar. 12. Lucæ 21.

Exod. 35.

Gen. 4.

Lucæ 21.

Eccl. 9.

Eleemosyna inter pœnitentiæ fructus annumeratur.

Vis eleemosynæ apud Deum.

Act. 10. Peccata delere eleemosynæ.

Matth. 25.

mihi fecit. Ità ergò quotquot talia habueris peccata, eleemosyna tua omnibus est grauior. Aut non intellexistis in Euangelio decem virginum parabolam, quòd eleemosynam non habentes, virginitati indulgentes, à nuptiis exclusæ sunt? Abeuntes, inquiût, emite vobis à vendétibus. qui nâque sunt mercatores olei huius? Pauperes ad eleemosynam sedentes, & quanti emitur? quâti libuerit. Precium non appono, nè obiicias inopiam. Quanti potes, tanti eme: habes denarium, eme cælum non quòd venale sit cælum, sed quòd clemens sit Dominus. Nô habes denarium, da calicem frigidæ aquę. Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidę propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negociatioque cælum est, atque ipsi pigritamus. Da panem, & accipe paradisum: parua da, & magna suscipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebritas adesset epulum habens, atque in ea ciborum abundantia, multáque paruo emerentur, num substantiam vendêtes, cunctáque postponêtes, in partem eius negociationis veniretis? Et vbi quidem corruptio, tanto studio laboratis: vbi immortalis est negociatio, pigritatis, atque adeò conciditis. Da inopi, quanuis tu tacueris, orare pro te, respondebunt infinita. Eleemosyna tua stante & declinante, precium redemptionis animę eleemosyna est. Preterea pelues & lauacra cû aqua sunt, quô manus laues,* qua vestes, aqua: sic & eleemosyna, quô per eâ animæ manus diluas. Nè inopiam proferas. Vidua in vltimo cœnaculo Heliam hospitabatur, ac paupertas non affuit impedimêto, sed eximio cum gaudio suscepit eum, quare & dignos recepit fructus, & metens eleemosynæ spicam legit. Sed fortasse auditor dicet, Da & mihi Heliam. Quî queris Heliam? Dominum Heliæ dò tibi, nec ipsum cibas: Heliam si inueneris, quomodò hospitaberis? Christi Domini sentêtia est: Quicunque vni ex minimis fecerit, mihi fecerit. Si fortè rex quempiam de populo appellauerit, atque ad seruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quamplures, qui me inopia laborantê nutriuit, qui mihi beneficia in tempore permulta contulit: num certatim quisque pecunias eius omnes apprehenderit, cui rex gratias dederit? Si ergò in hominem regem tantum honoris res ipsa tribuit, cogita Christum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra suscepit hospitio, hic mihi innumera contulit beneficia, hic me peregrinum existêtem confouit inducens. Cogita de cæterò fiduciam, inter angelorum populos gaudium. Igitur cui testimonium Christus perhibet, non fiduciam super angelos habuerit? Magna igitur res eleemosyna, fratres, Hanc amando faciamus, cui nihil æquale: potens est enim peccata alia delere, iudiciumque propulsare. Te tacente, infinita pauperum ora gratias referût: immò verò minùs verbo aut ore necesse est, rebus ipsis clamantibus. Tam adeò exuberâs, tamque magnum est eleemosynę bonum, & ipsi pigritamus & concidimus. Da panem pro posse: nô habes panem, da denarium, da vel frigidæ aquæ calicem: atqui neque id habes, vel malis oppresso côpatere, atque appensam mercedem habes.

Quanti ematur cælum.

Matth.10.

For.* quô vestes abluas. sic.

Inopia non excusat ab eleemosyna. 3.Reg 17.

Quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Christo. Matth.25.

Peccata delent eleemosynæ, & iudicium propulsant.

3. Et homilia quinquagesimatertia in Matthæû, vt suprà homilia trigesimatertia ad populum Antiochenû, testimonio vigesimooctauo, quæstione vndecima.

4. Item homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum, vt suprà testimonio trigesimoprimo ibidem.

5. Idem in homilia de misericordia & duabus mulieribus viduis: Tria sunt quæ in misericordię opere optanda sunt Christiano, vt possit facere, vt velit, vt compleat. Vt possit, id est, vt substantia faciendi non desit: vt velit, hoc est, volûtas adsit qua faciat, quia substantia non deest qua fiat. Tertium est, vt compleat, id est, quæ possit & velit, sine dilatione perficiat, his enim tribus opus tantùm, tamque præclarum impletur. Nâ sunt qui possunt facere, sed nolunt: sunt qui volunt, & non possunt: sunt & qui volunt & possunt, sed differendo non faciunt. Cæterùm qui potest facere, oret vt velit, & qui vult facere oret vt possit, & qui in vtroque paratus est, det operam vt misericordiam instanter efficiat, nè quod vult & potest, differendo non compleat. Est enim misericordia salutis præsidiû, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum. Hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat: cuius exercitium lætum efficit Dominum, placatum exhibet Christum, dum cernit subsidiis huiusmodi foueri pauperem, inopem subleuari. Hæc misericordia cùm à cunctis impleri præcipitur, tum maximè ab his qui signati sunt, vt dêt quam accipiant, tribuant quam sumant, donent aliis qua ipsi indigeant.

Tria in opere misericordiæ requiruntur.

Misericordiæ cômendatio.

6. Ambrosius in caput quartû epistolæ prioris ad Timotheû, ea D. Pauli verba exponês: Pietas ad omnia vtilis est, &c. Si quis ergò, quia misericordia magna res est, lubricû tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Si autem solum corporis habuit exercitiû, perennes pœnas patietur, sicut in Euangelio Dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est.

Summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate consistit.

7. Idem in Lucæ caput tertium: Singulis quoque generibus hominum côueniês tribuit sanctus Baptista Ioânes responsum, vnum omnibus: ità: Publicanis, nè vltra præscriptum exigant: militibus nè calumniam faciant, nè prædam requirant. Docens idcircò stipendia constituta militiæ, nè, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordiæ communis est vsus. Ideò commune pręceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, nô miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper: omnes in commune admonentur, vt côferant nô habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideò omnibus est proposita perfectæ forma virtutis, nè vestimêtis alimêtisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruatur, vt non sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

Misericordia ad omnes pertinet.

ANNOTATIO. Quando Scriptura sacra vel S. Patres suprà adducti tribuût eleemosynis, ieiunio aliisque pietatis operibus vim delêdi aut redimêdi peccata, præsertim lethalia, (nâ de venialibus nulla est côtrouersia) aut aliquid simile: id accipiendû est & intelligêdû, quatenus iis præparatur & dispo-

nitur peccator ad remissionẽ peccatorum in Sacramento pœnitentiæ consequendã, & amissam iustificationis gratiã recuperandã. Est enim hoc Sacramentum lapsis post Baptismũ ad salutem necessarium, iuxta S. Tridẽtini Concilij sententiã, vt nondùm regeneratis ipse Baptismus: Vel quatenùs per ea opera post reconciliationẽ factã satisfacimus pro peccatis, quod ad pœnã temporalem, quæ sæpè redimenda restat post culpã remissam. Quod S. Thomas his verbis expreßit: Actus misericordiæ operatur circa peccatũ vel per modũ satisfactionis, & sic sequitur iustificationem: vel per modũ præparationis inquãtùm misericordes misericordiã consequentur: & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cũ aliis virtutibus requisitis, secundùm quod misericordia includitur in dilectione proximi. Et alio loco: Per opera pietatis illi qui lubricum carnis patitur, liberatur à perditione æterna, inquantùm per huiusmodi opera disponitur ad hoc, quòd gratiã consequatur per quam pœniteat: & inquãtum per huiusmodi opera satisfacit de lubrico carnis commisso. Non autem ità, quòd si in eo peccato perseueret impœnitens vsque ad mortem, per pietatis opera liberetur. Huc pertinet B. Aug. doctrina in Enchiridio cap. 75. 76. & 77. & in ser. 30. de verbis Domini, quam habes suprà quæstion. II. authorit. 16. 17. & 18.

Sess. 14. cap. 2.

1. 2. q. 113. art. 4. ad 1.

2. 2. q. 144. art. 2. ad 3.

XIIII.

Súntne vnius generis misericordiæ opera?

A. Duplicis ea generis esse [a] inueniuntur: cùm alia sint corporalia, alia spiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalẽ miseriam proximi subleuandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his saluti proximi spirituali benè consulamus atque operam demus.

B. Huius multiplicis misericordię clarum prębet exemplum Iob benignissimus, qui de seipso testatur: [b] *Ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.* [c] *Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Cõterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item, [d] *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

a Aug. lib. de morib. Ecclesiæ Cathol. c. 27. & 28. Itẽ in Enchirid. cap. 72. & ser. 205. de tempore.

b Iob. 31. & b & ibid. Greg.

c Iob 29. c

d Iob. 31. d

TESTIMONIA.

Quia partim animo, partim corpori benè facimus, idcirco duplicia sunt opera misericordiæ. Corporalia.

1. A. AVGVSTINVS in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vigesimoseptimo: Homo igitur vt homini apparet, anima rationalis est, mortali atque terreno vtens corpore. Partim ergò corpori, partim verò animæ hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omninò corporis vel tuetur, vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantùm, quæ ars eorum exhibet, qui propriè medici nominantur: sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio deniquè omnis atque munitio, qua nostrum corpus aduersùs etiam externos ictus actúsque seruatur: nam & fames & sitis, & frigus & æstus, & quicquid extrinsecùs grauiter infligitur, salutem de qua nunc agitur, manere non sinunt. Quare illa omnia, quibus huiusmodi malis incommodísve resistitur, qui officiosè atque humaniter præbent, misericordes vocantur, etiam si sapientes vsqueadeò sint, vt iam nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignoret ex eo appellatam esse misericordiam, quòd miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cum subuenit inopi, cùm esurienti cibum pręstat, potúmque sitienti, cùm vestit nudum, cùm peregrinum tecto recipit, cùm oppressum liberat, cùm deniquè humanitatem suam vsque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiam si id faciat mente tranquilla, nullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huic enim nihil obest nomen, cùm absit miseria.

Misericordia vnde dicta.

2. ET capite vigesimooctauo: Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quę si absit, nihil ad depellendas miserias salus ipsa corporis valet, difficillima omnino res est. Atque vt in corpore dicebamus, aliud esse morbos & vulnera curare, quod pauci homines benè facere possunt, aliud autem famem sitímque sopire, & cætera in quibus subuenire hominem homini vulgò passímque conceditur: Sic in animo sunt quędam, in quibus excellentia illa & rara magisteria nõ admodùm desiderantur: vt cùm hortamur & monemus, vt hęc ipsa indigẽtibus exhibeatur, quę corpori exhibẽda esse diximus. Cùm enim hęc facimus, ope corpori: cũ autẽ docemus vt fiãt, disciplina animo subuenimus. Sunt verò alia, quibus multimodi varijque morbi animorum magna quadã & prorsùs ineffabili ratione sanantur. Hęc tamẽ disciplina, de qua nũc agimus, quę animi medicina est, quantũ scripturis ipsis diuinis colligi licet, in duo distribuitur, coërcitionẽ, & instructionẽ. coërcitio timore, instructio verò amore perficitur, eius dico cui per disciplinã subuenitur: nã qui subuenit, nihil horum duorũ habet, nisi amare. Qui ergò

Spiritualia misericordiæ opera.

Animi medicina coërcitione & instructione perficitur.

ergò diligit proximum, agit quantùm potest, vt sanus corpore, sanúsque animo sit: Sed cura corporis ad sanitatem animæ referenda est. Agit ergò his gradibus quod ad animum pertinet, vt primò timeat, deindè diligat Deum. Hi mores sunt optimi per quos nobis etiam ipsa prouenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

Opera misericordiæ corporalia.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimosecundo: Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medicinam, erranti viam, deliberanti cõsilium, & quod cuique necessarium est indigenti: verumetiam & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emẽdat verbere in quẽ potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læsus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati: quia ipsi sibi inueniũtur esse inimici, amici verò eorum potiùs illi quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cùm reddere mala Christianus nõ debeat pro malis. Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Spiritualia.

Multa bona inuitis præstantur.

4. ET sermone ducentesimo tertio de tempore: Multa genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittãtur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisque peccauit. Non solùm enim qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentũ, peregrinantibus hospitium, & cætera huiusmodi, verumetiam qui dat veniam peccãti, elemosynam dat: & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius, qui ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat.

Dimittere in nos peccantibus. Matth. 6. Spiritualia opera misericordiæ.

1. B. IOB trigesimoprimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea? (Quia ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.) Si despexi* pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimẽto pauperem? Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est? Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderẽ me in porta superiorem? Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus cõfringatur. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

*prætereuntẽ.

2. GREGORIVS in caput trigesimumprimum Iob scribens libro vigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Per hæc dicta vir sanctus ostenditur nõ solùm ad inopiã pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruisse. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quæ fortassè accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola æstimandi sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt. Et proculdubiò oportet vt incunctanter detur, quidquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Petentem se viduam expectare noluit, vt non solùm ex munere, sed ex celeritate quoquè muneris bonorum operum merita augeret. Vndè aliàs scriptũ est: Nè dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Sed nonnulli solent exteriùs multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiũt. Vndè beatus Iob vt non solùm se insinuet exteriùs multa præbuisse, sed apud se quosque inopes etiã in domestica conuersatione recepisse, protinus adiungit: Si comedi buccellam meam solus, & nõ comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati se præiudicium facere æstimás, si solus comederet, quod Dominus omnium cõmuniter creâsset. Quæ profectò communio conuersationis esse cum talibus intra domesticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vndè sanctus vir non quemlibet, sed ad manducandum, socium pupillum se habuisse perhibet: sed tanta hæc pietatis viscera, vtrùm à semetipso habuerit, an conditoris sui gratia sit consecutus, innotescit: Quia ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum. Miseratio etenim etsi eius fuerit arbitrij, vt cum ipso proficeret: liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, vt cum ipso de vtero exiret. Constat ergò quia suæ virtuti nil tribuit, qui profectò testatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonũ igitur quod à conditore habuisse se insinuat, liquet proculdubiò, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipso se accepisse vt pius esset, à quo accepit vt esset: quia sicut suo opere in vtero conditus non fuit, ità nec sua virtute ab vtero pius fuit.

Quanta diui Iob [illegible] erga pauperes & [illegible].

Bonorũ operum merita, Prou. 3.

Consuetudo cum pauperibus.

Merita æternę retributionis.

Iob 31.

3. ET capite decimoquarto: Quòd pauperem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duæ quippe istæ virtutes ità sibimet connexæ esse debent, vt vicario semper opere fulciantur, quatenùs nec humilitas cùm veneratur proximum, largitatis gratiam deserat, nec pietatis cùm largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cùm indigentem rebus necessariis naturæ tuæ consortem videris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari quem tegis. Nam sunt nõnulli qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, pòst dona largituri, in eos priùs contumeliosa verba iaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ità vt plerumquè videatur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluunt, cùm post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quòd postulata tribuunt, quia ipso donationis suæ munere, vix eundem excessum sermonis tegunt. Quibus benè per ecclesiasticum librum dicitur: Omni dato non des tristitiam verbi mali. Et rursùm: Adde verbum super datum bonum & vtraque cũ homine iustificato: videlicet vt datum

Pietas humilitatis socia.

Contumeliis excipientes pauperes antequàm donent quicquam.

Eccl. 18.

exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At contrà alij egenos fratres non student rebus fulcire cùm possint, sed blādis tantùm sermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prædicatio sancta repræhendit, dicens: Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit? Quos Ioānes quoquè Apostolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere & veritate. Dilectio nanque nostra semper exhibenda est, & veneratione sermonis, & ministerio largitatis.

Verbis tātùm misericordiā præstantes. Iac. 2.

1. Ioan. 3.

4. CAPITE decimoquarto: Multum verò ad edomandam dantis superbiam valet, si cùm terrena tribuit, verba solicitè magistri cælestis penset, qui ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubiò pensare debemus, quia patronis potiùs munera offerim*, quàm egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplemētum. Vt videlicet solicitè perpendamus, quia eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoquè videbimus: & qui abundantes adspicimur, si largiri negligemus, quādoquè inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodùm perpetua recepturus, vt ità dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, vberiùs reddit. Restat ergò vt nunquàm elatio surgat ex munere, quando videlicet diues ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuū pauper nōn sit. Beatus igitur Iob, vt diligenter ostenderet, humilitas atque misericordia quanta in eo fuerit consideratione sociata, ait: Si despexi prætereuntem, eô quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Ac si apertè diceret: In amore proximi, vno eodémque ordine & superbiæ vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam, & humiliter adspiciens non despexi, & misericorditer calefeci. Quisquis enim super eum cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, maiorem culpam intrinsecùs superbiendo peragit, quàm extrinsecùs largiendo mercedem: fitque ipse bonis interioribus nudus; cùm nudum despicit vestiens, eóque agit vt seipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat. Minùs quippe inops est qui vestem non habet, quàm qui humilitatem. Vndè necessè est, vt cùm naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspicimus, quàm multa nobis desint bona interiora pensemus, quatenùs sese super inopes cogitatio nostra non eleuet, cùm solerter videt, quia nos tanto veriùs, quanto & interiùs indigentes sumus. Et quia sunt nonnulli qui pietatis suæ viscera tendere vsque ad incognitos nesciunt, sed solis quos per assiduitatem notitiæ didicerint, miserentur, apud quos nimirum plùs familiaritas quàm natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines, sed quia noti sunt, largiuntur, benè nunc per beatum Iob dicitur: Si despexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum. Ignoto enim proximo misertum se indicat, quem prætereuntem vocat, quia videlicet apud piam mentem plùs natura valet, quàm notitia. Nam & vnusquisque qui indiget, eo ipso quo homo est, ei iam incognitus non est. Sequitur: Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem. Mos apud veteres fuit, vt ad portam seniores sederent, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione discernerent, quatenus vrbem in qua concorditer oporteret viuere, discordes minimè intrarent. Vndè & per Prophetam Dominus dicit: Constituite in porta iudicium. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare castra dicimus, pro eo quòd pugnatur ex castris, ità iudicium quod in porta agi consueuerat, porta nominatur. In porta ergò se superiorem videt, qui se melioris partis esse in iudicio æquitatis merito conspicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cùm se etiam per iustitiæ meritum potentiorem vidit, nobis timoris regulam insinuans, dicit: Si leuaui super pupillum manum, cùm viderem me in porta superiorem. Ac si patenter dicat: Neque tunc vtilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iustitia potiorem vidi.

Luc. 16.

Patronis potiùs munera largimur, quā egenis. 2. Cor. 8.

Iob humilitatem cum misericordia coniunxit. Iob 31.

Quid cogitādū cùm egentes intuemur.

Ignotis etiam misericordia exhibenda.

Misericordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentes.

Amos 5.

5. IOB capite vigesimonono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns, testimonium reddebat mihi. Eô quòd liberâssem pauperem vociferantem, & pupillum cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum: & vestiui me, sicut vestimento & diademate, iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebā, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cúmque sederem quasi rex circunstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

6. ET trigesimoprimo, vt suprà B. testimonio primo.

XV.

Quot sunt opera misericordiæ, tum corporalia, tum spiritualia?

A. Septem in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidē corporalia hæc sunt: [a] Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captiuos redimere, egrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere, [b] mortuos sepelire.

a Matth. 25 &

b Tob. 1. & 2. & 12. 2. Reg. 2. Aug. lib. 1. de ciui. Dei, ca. 13. de cura pro mortuis cap. 3.

B. Spi-

B. Spiritualia verò hæc:[c]Peccantes corrigere,[d] ignorãtes docere,[e]dubitantibus rectè consulere,[f]pro salute proximi Deũ orare,[g]cõsolari mœstos,[h]ferre patiẽter iniurias,offensam[i]remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præsertim Christianis,nec barbaris planè, tam aperta sunt,vt lõga tractatione neutiquàm egeant.

c Matth.18.b 1.Tim.5.c
d Eccl.18 b 2.Tim.4.a Esa.52.b Hier.15.b Dan.12.a Luc.5.d Gal.6.a Chrys.ho.5.& 10.in Gen. Clemens Alex.lib.1. Stromatum.Ber.ser.36.in Cant.Greg.ho.17.in Euang.
e Prou.27.b Eccl.5.c
f Matth.5.g Iacobi 5.d
g Eccl.7.d 2.Cor.1.a
h Tit.3.a 1.Thess.5.c Rom 15.a
i Matt 5.d 6.b 18.c d Mar.11.c Eccl.28.a

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei,possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare:sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram,& collegistis me:nudus, & operuistis me:infirmus,& visitâstis me: in carcere eram, & venistis ad me,&c.

2. TOBIÆ primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebatq; vnicuique,prout poterat,de facultatibus suis: esurientes alebat, nudísque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

3. ET capite secundo:Post hæc verò cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ,dixit filio suo: Vade & adduc aliquos de tribu nostra,timentes Deum, vt epulẽtur nobiscum. Cúmque abiisset, reuersus nunciauit ei, vnum ex filiis Israel iugulatum iacere in platea.Statímque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium,ieiunus peruenit ad corpus: tollénsque illud, portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. Cúmque occultâsset corpus, mãducauit panem cum luctu & tremore, memorãs illum sermonẽ quem dixit Dominus per Amos Prophetam, Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. Cùm verò sol occubuisset,abiit,& sepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes: Iam huius rei causa interfici iussus es, & vix effugisti mortis imperiũ,& iterùm sepelis mortuos? Sed Tobias plùs timens Deum quàm regem,rapiebat corpora occisorum,& occultabat in domo sua,& mediis noctibus sepeliebat ea.

Amos 8.

43. CAPITE duodecimo ait Raphel: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum,& mortuos abscõdebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos,ego obtuli orationem tuam Domino.

5. SECVNDI Regum secundo: Venerũtque viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda.Et nunciatum est Dauid, quòd viri Iabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergò Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad,dixítque ad eos: Benedicti vos Domino,qui fecistis misericordiã hanc cum Domino vestro Saul,& sepelistis eum.Et nũc retribuat vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam,eò quòd fecistis verbum istud.

6. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei, capite decimotertio: Non ideò tamen contemnenda & abiicienda sunt corpora defunctorum,maximéque iustorum atque fidelium, quibus tanquàm organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus.Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi,tanto charius est posteris,quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora,quæ vtiquè multo familiariùs atque coniunctiùs,quàm quælibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod exhibetur extrinsecùs, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsíque dum viuerent, de sepeliendis vel etiã trãsferendis suis corporibus filiis mãdauerunt.Et Tobias sepeliendo mortuos,Deum promeruisse,teste angelo,commendatur. Ipse quoquè Dominus die tertio resurrecturus,religiosæ mulieris bonũ opus prædicat,predicandúmque commendat,quòd vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendúmque curârunt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus:sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoquè mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis,quas viuentibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officij diligentiæque persoluitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis, prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt.

Corpora defunctorum fidelium cum honore sepelienda.

Gen.23. & 21. Sepultura & exequiæ iustorum.

Tob.2. & 12.

Matth.26. Ioan.12.

Ioan.19.

Deo placent officia pietatis, quæ exhibentur mortuis.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supradicto libro de ciuitate Dei.

1. B. MATTHÆI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus,vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos,vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

2. PRIORIS ad Timotheum quinto:Peccantes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimooctauo: Qui misericordiã habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum. Miseretur accipiens doctrinam miserationis,& qui festinant in iudiciis eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Predica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra,increpa in omni patiẽtia & doctrina.

Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus.

5. Esaiæ quinquagesimosecundo: Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicãtis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus?

6. Hieremiæ decimoquinto: Propter hoc hęc dicit Dominus: Si conuerteris, cõuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris preciosum à vili, quasi os meum eris. Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos.

7. Danielis duodecimo ait angelus: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij vt vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. Iacobi quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

9. Ad Galatas sexto: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, nè & tu tenteris.

Animarũ salutem quanti faciat Deus. 1. Timo. 2. Ezech. 18.

10. Chrysostomvs homilia tertia in Genesim: Nihil ità gratum est Deo, & ità curæ, vt animarum salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterùm Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hanc omnem produxit, & nos formauit, non vt pereamus, neque vt suppliciis nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatis, regno frui nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum: cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si non solùm pro nobisipsis soliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viam veritatis manuducentes.

Proximum ad salutem perducere, quàm præclarum sit.

Et vt sciatis quantum bonum sit, cùm salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem: Qui educit preciosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana sustinuit, & crucem quoquè suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoquè Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiã ineffabilem hæc omnia propter nos & salutem nostram suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentésque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? Nam vt anima corpore melior est: ità his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmiis digni sunt hi qui admonendo & continuè docendo in viam rectam supinos & desides inducunt, monstrando

Hierem. 15.

Gala. 3.

Animarum lucrum quanti faciendum.

eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cùm sciamus, præ omnibus aliis huius vitæ curis, de salute animarũ loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

Docere proximum.

11. Et homilia decima in Genesim: Cuius studiũ est docere proximum, is non tam illi benefacit, quàm sibiipsi magnam mercedem parat: duplicíque augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docendo interim sibiipsi memoriam eorum quæ audiuit renouat. Igitur cogitãtes tantum lucrum vestrum, nè inuideatis fratribus vestris, sed à vobis discant quæ nunc à nobis dicuntur.

Lucæ 19. Matth. 25. Talenta nobis cõcredita, benè collocanda sunt, & expendenda in vtilitatem aliorũ.

12. Clemens Alexandrinus libro primo stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quando iis quidem quieius pecuniam auxerant, qui in modico fuerãt fideles, exceptis, eos super multa constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerãdum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat, absque vllo emolumento reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meam recepissem. Propter hæc seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores. Tu ergò fortis esto, ait quoquè Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoquè docere. Et rursùs: Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergò verbum prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodò non sunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autẽ eius, qui quod est optimum, non elegit, Deus est prorsùs alienus, & minimè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est, verbum fœnerari: horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia, est quodammodò Angelica, vtrouis modo iuuans, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitã æternã. Et paulò pòst: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos, & per verba: & reuerà beati sunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore, ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo transmouent, & traducunt ad pacem quæ est in Verbo, & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt.

2. Timo. 2.

Ibidem.

Prædicandi verbi Dei scientia est quodammodo angelica.

Ionæ 6.

Ab errore ad veritatem reducere alios.

13. Bernardvs sermone trigesimosexto in Cantica canticorum. Videar forsan nimius in suggillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & prosint literati sui, siue ad refellẽdos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Denique legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt

Scientia literarum, Ecclesiæ multum prodest.

Oseæ 4.

Dan. 12.

fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et paulò pòst: Est autem (quod in se est) omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu qui cum timore & tremore tuã ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire priùs ampliúsque curato, quæ senseris viciniora saluti. Nónne medici corporũ medicinæ portionem diffiniunt, eligere in sumendis cibis quid priùs, quid posteriùs, & quemadmodùm quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creauit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non obserues, reddis planè non bonos. Ergò quod dico de cibis, hoc sentite & de scientiis. Sed meliùs mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius: immò & nostra, quoniam veritatis. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondùm scit quomodò oporteat eum scire. Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit? Vides inquam, quomodò fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergò dicit modum sciendi? Quid, nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nôsse oporteat? Quo ordine? vt id priùs, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt nanq; qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciãt: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciantur ipsi: & turpis vanitas est. Qui profectò non euadent subsannantẽ Satyricũ, & ei qui eiusmodi est decantãtem:

[Margin: Quarum rerũ scientia & cognitio imprimis quærẽda. — 1. Cor. 8. — Modus sciendi est primis necessarius. — Quo fine scientiam appetere debeamus. — Abusus scientiæ. 1. 2. — Persius satyra 1.]

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoquè qui scire volunt, vt ædificent: & charitas est. Et item qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Denique intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiant: Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei. Ac si per similitudinem dicat: Sumenti cibum & non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ità & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta quatenùs ipsa de bonis quæ nouerit, vita attestante & moribus bona efficiatur: nónne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquàm cibus conuersus in prauos noxiósque humores? Et initio sermonis trigesimiseptimi: Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam literarum, quę ornat animã, & erudit eam, & facit vt possit etiam alios erudire. Sed duo illa (nôsse Deũ & seipsum) oportet & expedit vt præcedant, in quibus summa salutis constituitur.

[Margin: 3. — Rectus vsus 8. — Psal. 110. — Iac. 4. — Similitudo accõmodata. — Scientia per se laude digna.]

14. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Pensemus ergò, qui vnquàm per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt: quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis auaritiam, quis superbiam declinauit? Pensemus quod lucrum Deo fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium missi sumus. Et enim dicit: Negociamini dum venio. Eccè iam venit, eccè de nostro negocio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negotiatione monstrabimus? Quot eius conspectui animarum manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illum tantæ districtionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis, quibus talenta credidit, ponet. Eccè in maiestate terribili, inter angelorum atque archãgelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ità dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cùm tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad dominum nostrum post negocium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hîc pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus.

[Margin: Ad pastores & concionatores qui nullas animas Deo lucrifececerunt. — Luc. 19. — Apostoli quos populos conuerterint, in die iudicij videbitur.]

15. PROVERBIORVM vigesimoseptimo: Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

16. ECCLESIASTICI quinto: Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, nè capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

17. MATTHÆI quinto: Ego autem dico vobis. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

18. IACOBI quinto: Cõfitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicem vt saluemini. multùm enim valet deprecatio iusti assidua.

19. ECCLESIASTICI septimo: Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

20. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo.

21. A[illegible] Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendẽtes mansuetudinem ad omnes homines.

22. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ro-

gamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte nequis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini inuicem & in omnes.

23. Ad Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisq; vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptũ est, Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me.

24. Matthæi quinto: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum.

25. Capite sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autẽ non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

26. Capite decimooctauo: Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris.

27. Marci vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

28. Ecclesiastici vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dũ caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius?

XVI.

Quomodò isthæc Scripturis ostenduntur?

a Esaiæ 58.b

b Ibidèm

c 1. Ioan. 3. c Iac. 2. c Basil. hom. 7. in diuites auaros. Ambr. ser. 81. & apud Gra. dist. 86. Idem lib. 3. offi. c. 6. & 7. Greg. 3. p. curæ Pas. admonit. 22. Item Grego. Turo. in glor. cõfes. c. 108.

A. Pulchrè quidè ac passim, sicut in primis illa Esaiæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonstrant: [a] Frange, inquit, *esurienti panem tuum, egenos vagósque induc in domum tuã. Cùm videris nudũ, operi eũ, & carnem tuã nè despexeris.* Quorum officiorum ingés quoquè fructus ibidem subijcitur: [b] *Tunc anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te.* Et Ioannes, qui in charitate & misericordia fraterna nobis cõmendanda totus est, inter cætera docet: [c] *Qui habuerit substãtiã huius mundi, & viderit fratrẽ suum necessè habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo? Filioli mei, nõ diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.*

d Matth. 25. d Luc 14. c

B. Hæc sunt fideliũ, veréque iustorum opera, quæ in [d] extremo illo iudicio Christus agnoscet, & palàm approbabit: propter quę regnũ promissum decernet, iustitiæque coronã reddet misericordibus, quos & ipse iustos prædicat.

e Grego. curæ past. part. 3. admonit. 21. Ambr. lib. 1. offi. c. 30. & lib. 2. ca. 21. & 25. Chrys. ho. de misericordia & duabus viduis. Item ho. 30. in 1. epist. ad Corin.

f Rom. 12. b

g Tob. 4. b

h 2. Cor. 9. b

i Eccl. 35. b

k Psal. 111. a

l Lucæ 10.

m Nazian. in orat. de funere patris. Chrys. ho. 22. in epist. ad Rom. Item ho. 36. & 37. ad pop. Antioch.

n 2. Cor. 9. b

C. Quæ [e] quidẽ opera tanto plùs veræ laudis æterniq́ue præmij porrigunt, quãto fiũt ab animo Christiano sinceriùs, alacriùs, liberaliùs, nimirùm vt in illis humanę vanitati atque cupiditati quàm minimũ loci relinquatur: ea verò ad Dei gloriã proximíque, cui seruiũt, cõmodum propriè referãtur. Hinc illæ scripturæ voces obseruãdæ: [f] *Qui tribuit in simplicitate: qui miseretur in hilaritate.* [g] *Noli auertere faciẽ tuã ab vllo paupere. Quomodò potueris, ità esto misericors.* [h] *Hilarẽ datorẽ diligit* Deus. [i] *In omni dato hilarẽ fac vultũ tuum.* [k] *Iucundus homo qui miseretur & cõmodat,* Certe Christus apud Lucam [l] talem depingit Samaritanum, qui præclarũ exemplũ præbeat summæ humanitatis perfectæque misericordiæ, ignotis etiam [m] & immerentibus vltrò præstandæ. [n] *Qui verò parcè seminat, parcè & metet*, Apostolo teste. Satis autem hactenus de corporalibus præcipuè operibus misericordiæ.

TESTI-

1. A. ESAIÆ quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quę iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit, rogant me iudicia iustitiæ, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adspexisti? humiliauimus animas nostras, & nescisti? Eccè in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suã? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimětes, dimitte eos qui cõfracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frãge esurięti panem tuũ, & egenos vagósq; induc in domum tuam. cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Ecce adsum si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extědere digitum, & loqui quod non prodest. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarũ, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deserta seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem.

2. PRIMÆ Ioannis tertio, vt in textu.

3. IACOBI secundo: Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat autě misericordia iudicium. Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quę necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

4. BASILIVS homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum, vt suprà de peccatis capitalibus, quæstione quarta A. testimonio secundo.

Creaturarum exemplo prouocamur ad misericordiã.

5. AMBROSIVS sermone octogesimoprimo, qui est idem cum homilia sexta Basilij in ditescentes auaros: Quòd si difficile tibi putas, ô homo, magnificěntiam diuinę largitionis imitari, imitare terram: si leuare sursùm oculos non potes, saltem ea quæ deorsùm sunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer tu fructum sicut terra. noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non suis vsibus vindicat, sed tuis ministrat obsequiis. Tu verò fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quòd si tantum auiditatis te morbus adstringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficiũ largientis præbenti magis permanet quàm suscipienti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatę mercedis permanet tribuenti. Esurienti dedisti panem: ille quidem pastus est & refectus, sed ad te redit, quod dedisti, cum fructibus & vsuris. Quod si difficile putas: cõsidera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potiùs quàm ad suscipientis lucra cedit: ità etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ restituetur in posterum. Sit ergò tibi finis agriculturæ huius initium cælestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiam. Quid ergò afflictaris? quid temetipsum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia. Scriptum non legis: Melius est nomen bonum super diuitias multas? Si ergò & tu gloriam ex diuitiis quæris, cognosce quia melius est mille filiorum, quos per misericordiam filios acquisieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominum dici. Facultates nanque relinquentur, hîc etiam si nolumus, bonorum verò operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et cõsidera quanta tibi tum erit gloria, cùm te omnis ille populus, qui ex promptuariis tuis pastus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis caterua constipante circundabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordem patrem omni gratiarum voce testabitur. Quod si magistratus in theatris, mimis & athletis & gladiatoribus, aliisque huiusmodi generibus hominum totum penè patrimonium suum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirùm acquirat, nihil sibi vlteriùs profuturum: tu dubitas & cũctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex residet Deus, fauentium & acclamantium vulgus est angeli: vbi omnes qui à seculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: vbi laus & fauor nõ simul cum die cessat, sed cum seculis parmanet: vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: vbi non honores vnius vrbis, sed cælorũ regna mereberis. Et hæc omnia acquiruntur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis precio, incorruptibilem regni cælorum gloriam, æternámque mercaris. Et post pauca: Sicut ij qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ità etiam mens auari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat. Gratiùs aurum intuetur, quàm solem videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret vt omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres si mihi auscultatis, reserate aditus promptuariorum vestrorum, & largior diuitiis vestris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudùm fuerat quæsitus ingressus, tanquàm affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentiùs hauriatur, & salubrior effici-

Fructus eleemosynarum in donantem redundat.

Gratia & iustitia acquiruntur.

Oseæ 10.

Prouer. 22.

Gloriam pariunt eleemosynæ in futura vita.

Corona iustitiæ dabitur & cælorum regna mereberis.

Auarorum cogitationes quæ sint.

Facultates nostræ erogando multiplicantur.

Similitudo pulchra.

tur, & abundantior: quòd si ociosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructũ? Mete ergò vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, intercessionémque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operũ tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplum diuitis istius, qui dum præsentes diuitias cõcludit, & de futuris solicitudinem gerit, diuitiis pariter abreptis & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidem huius assistit ipsa illa quæ & totius vitæ eius comes extitit auaritia: defensor verò & intercessor nusquàm vllus apparet. Circunspectat nanque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac solicitis oculis circumlustrat si quem fortè videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factum, nec vsquàm tamẽ vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas: dilexit enim gentem nostram, & ecclesiam ipse ædificauit. Nullę viduæ quæ procidentes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimẽta sua, quæ eis largitus est diues. Nullus ergò miserebitur ei qui non est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et iterùm: Date, & dabitur vobis. Et: Qua mẽsura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Et paulò pòst: Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipse mendicãs alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contristaris ac declinas nè quis tibi paulò molestior, cogente necessitate paupertatis, existat: quasi non potuisset fieri vt esses vnus ex iis qui ante ianuam tuam fame perditi iacent, & tu quidem satis dignè: nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cũ enim non habes charitatem, cùm tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cùm tibi desit misericordia, quid te egestuosius, quídve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum rosoribus erit. Qui vtiquè si talia non videres, si non corrumpi ea cerneres & cõsumi, quis tibi suadere posset aliquid indè largiri? Sed ais: Quid iniustum est, si cùm aliena non inuadã, propria diligentiùs seruo? O impudens dictum, propria dicis? quę? ex quibus recõditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusq; subsidiis stipatus ingressus est? Aduentum tuum in hunc mundum disce ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quidem quid possumus: habentes autem victum & vestitum, his cõtenti simus. Terra communiter omnibus hominibus data est proprium nemo dicat, quod è communi plus quàm sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. Veruntamen nudus ex ventre matris existi, nudus nihilominùs reuertẽris in terrã. Et si quidem terræ elementum putas fortuitò substitisse, impius es qui ignoras conditorem Deum: si verò agnoscis beneficium largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsum rationem cur plus tibi quàm cæteris præstitit. Nunquid iniquus est Deus, vt nobis non æqualiter distribuat

Luc.12.

Auaritia auaros accusat coram summo iudice.

Luc.7.

Actor.9.

Matth.5. Lucæ 6.

In eos qui difficiles se prebent ad largiendum.

In eos qui se propria licitè seruare dicũt.

1.Tim.6.

Iob 1.

vitæ subsidia, & tu quidem esses affluens & abundans, aliis verò deesset, & egerent? An idcircò magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimẽta conferre, & alium per virtutem patientię coronare: tu verò susceptis Dei muneribus, etsi in sinũ tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorũ vitę subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tã auarus, quàm qui multorum alimenta, suum non vsum, sed abundãtiam & delicias facit? Neq; enim minus est criminis, habenti tollere, quàm cùm possis & abundes, indigẽtibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergò scias inuadere bona, quot possis præstare quod velis.

6. IDEM Ambrosius apud Gratianum distinctione octogesimasexta: Pasce fame morientem. quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non pascas, fame occidisti.

7. ET libro tertio Officiorum, capite sexto: Non vincat honestatẽ vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æstimatur secundùm vulgi opinionem. Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negociationẽ introîsse se negat: quia preciorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. Et alius ait: Captans precia frumenti, maledictus in plebe est. Et post pauca: Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominũ publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante precium, te condente frumentum, optant potiùs nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumẽtorum indigentiam, alimentorum penuriã, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugũ plena deploras, exploras quando sterilior prouentus sit, quando exilior partus. Votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquàm nasceretur. Tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hãc tu industriam vocas, hanc diligentiam nominas, quę calliditatis versutia, quę astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitię. Latrocinium hoc, an fœnus appellem? Captantur tanquàm latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquàm sorte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi conditę frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fœnerator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum supersit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec precia captauit annonæ sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodùm fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodùm hunc frumentarij precij captatorẽ exponat in Euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam

Cur Deus alios ditauit, alios pauperes esse voluit.

Diuitum bona sunt pauperum quo ad vsum. Vide S.Tho.2.2.q.32.art.5.

Occidit hominem, qui præ fame morientem non pascit cùm potest.

Famis tempore subueniendum communitati.

Prou.11.

In eos qui frumenta recondunt.

Latrocinijs comparatur ea mercatorũ industria.

Exemplum Ioseph.

De diuite Euangelico. Lucæ 12.

ciam: cùm scire non posset, vtrùm sequenti nocte anima sua ab eo repeteretur. Nesciebat quid faceret: quasi ei alimenta deessent, hærebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, nō hæredibus: quoniam auaritiæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ità extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius qui participat. Vides ergò quòd largitorem frumenti esse deceat, non precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

Prouer. 11.

8. CAPITE septimo eiusdem libri: Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquàm probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commerciis communis parentis, fusos omnibus partus negare, initia iam consortia viuendi auerruncare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac bestiæ communem putāt omnibus victum, quem terra ministrat. Illæ etiam conformem sui generis adiuuant: homo impugnat, qui nihil à se alienum debet credere, quicquid humani est. Quanto ille rectiùs, qui cùm iam prouecta processisset ætate, & famem tolerâret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanę curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit, vt in medium consulerent, dicens: Quàm immane esset peregrinos eiici, quàm hominem exueret, qui cibum morienti negaret? Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Quàm inutile quoquè tot populos mūdo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi suæ perire, qui solerent adiumento esse, vel in conferendis subsidiis, vel in celebrandis commerciis: neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimùm diem posse, nō inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuum subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre consueuerunt? Hos nolumus in tempore necessitatis pascere, qui nos omni ętate pauerunt? Quāta sunt quę ab ipsis nobis hoc ipso tempore ministrantur. Non in solo pane viuit homo. Nostra illic familia, plerique etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, nè cumulemus inopiam. Primùm omnium misericordia nūquàm destituitur, sed adiuuatur. Deindè subsidia annonæ, quę his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius est pascere quàm emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem reformes? Adde: si inuenias quem ignarum, & alieni vsûs: numero possis substituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Ita nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam subministrauit. Quantę hoc commendationis apud Deum fuit sanctissimo seni? Quantę apud homines glorię? Hic magnus verè probatus, qui verè potuit Imperatori dicere, demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi viuunt beneficio tui senatûs, hos tua curia iam morti abstulit.

Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos.

Senis cuiusdā oratio, qua persuasit non esse eos pellendos.

Deut. 8. Matth. 4.

9. GREGORIVS Magnus in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimasecunda: Admonendi sunt qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: vt sciant solicitè, quòd ea de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est: & idcircò alimenta quoquè omnibus communiter profert. Incassùm ergò se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi priuatum vendicant: qui cùm accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur: quia tot penè quotidiè perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cùm quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: iustitiæ debitum potiùs soluimus, quàm misericordiæ opus implemus. Vndè & ipsa veritas, cùm de misericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoquè sententiæ etiam Psalmista concinens dicit: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternū. Cùm enim largitatem impensam pauperibus præmisisset, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iustum profectò est vt qui accipiunt, eo cōmuniter vtantur. Hinc etiam Salomon ait: Qui iustus est, tribuit: & non cessabit. Admonendi sunt quoquè vt solicitè attendant, quòd ficulnea quæ fructum non habuit, contra hanc districtus agricola queritur quòd etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea sine fructu occupat, quando mens tenacium hoc quod prodesse multis poterat, inutiliter seruat. Terram ficulnea sine fructu occupat, quando locum quem exercere alius per solem boni operis valuit, stultus per desidiæ vmbram premit. Hi autem dicere nonnunquàm solent: Concessis vtimur, aliena non quærimus: & si digna misericordiæ retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. Quod idcircò sentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis cælestibus claudunt. Neque enim diues in Euangelio, qui induebatur purpura & bysso, qui epulabatur quotidiè splendidè, aliena rapuisse, sed infructuosè propriis vsus fuisse perhibetur: eumq́; post hāc vitam vltrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato vsu totū se licitis tradidit. Admonendi sunt tenaces, vt nouerint quòd hanc primam iniuriam faciunt Deo: quia danti sibi omnia, nullam misericordiæ hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: Non dabit Deo placationem suam, nec precium redemptionis animæ suæ. Precium nanque redemptionis dare, est opus bonum pręueniēti nos gratiæ reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergò se innoxios, quia aliena nō rapiunt, æstimant: ictum securis vicinæ præuideant, & torporem improuidæ securitatis amittant: nè cùm ferre fructum boni operis negligūt, à præsenti vita funditùs quasi ex viriditate radicis exsecentur.

Ad eos qui sua non largiuntur.

Perimūt pauperes morientes.

Opus misericordiæ, est iustitiæ etiam opus.

Matt. 6.

Psal. 111.

Prouer. 21.

Lucæ 13.

Per ficulneam [illegible] tenaces homines designantur.

Non est satis ab alienis abstinere, sed etiā sua eroganda aliis.

Lucæ 16.

Ad tenaces.

Psal. 48.

Lucæ 3.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo octauo: Sic &

quodam loco in portu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper & senex marsupiis oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portum, petere eleemosynam à naucleris cœpit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adsistebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille immotus ait: Absiste quæso decrepite, & noli à nobis quærere quicquam: nihil enim hîc aliud præter lapides habemus. At ille ait: si lapides dicis esse quę in tuis ditionibus nauis hęc continet, omnia vertantur in lapides, & statim cunctum nauis onus quod mandi potuit, in saxum cōuersum est. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas adspexi marmore duriores. Nā cùm in lapidis duritiam conuersa fuissent, nunquàm tamen colorem quem habuerunt, perdiderunt, nisi eadem forma eadémque species erat. Dominus autem nauis pœnitentia motus, inquisitum senem nunquàm potuit reperire: & sicut ferunt, per multas ciuitates de iis quæ in saxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt scilicet exemplum esset omnibus, nè similia perpetrarēt. Ecce quid agis impudens auaritia: fecisti hominem pauperem, qui nō porrigendo pauperi, putauit se posse fieri ditiorem.

Esculenta omnia vertuntur imprecatione pauperis in lapides.

1. B. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicētes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

2. LVCÆ decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitēt, & fiat tibi retributio: sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

1. C. GREGORIVS Magnus parte tertia curæ pastoralis, admonitione vigesimaprima: Admonendi sunt qui iam sua misericorditer tribuunt, vt à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant, & tanto humiliter præbeāt, quanto & aliena esse intelligunt quæ dispensant. Cùmque in illorum ministerio quibus accepta largiuntur, constitutos se esse cōsiderant, nequaquàm eorum mentes rumor subleuet, sed timor premat. Vndè & necesse est, vt sollicitè perpendant, nè commissa indignè distribuant, nè quędam quibus nulla, nè nulla quibus quædā, nè multa quibus pauca, nè pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt: nè præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant: nè tarditate petentes nociuè crucient, nè recipiēdæ hîc gratiæ intentio subrepat, nè dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat, nè oblatum munus cōiuncta tristitia absorbeat, nè in benè oblato munere animus plusquā decet hilarescat, nè sibi quicquam, cùm totum rectè impleuerint, tribuant, & simul omnia postquàm peregerit, perdāt. Nè enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquàm

Quid in eleemosynarū largitione obseruandum: quid cauendum.

Scripturis sanguis probat. 1. Pet. 4.

ex virtute quam administrat Deus. Nè in benefactis immoderatiùs gaudeant, audiant quod scriptum est: Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis: dicite, serui inutiles sumus: quæ debuimus facere, fecimus. Nè largitatē tristitia corrumpat, audiāt quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Nè ex impēso munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, piæ dispensationi nequaquàm se gloria vitæ præsentis admisceat, sed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Nè impensæ gratię vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, nè fortè te ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Nè quæ præbenda sunt citiùs, serò præbeantur, audiant quod scriptum est: Nè dixeris amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Nè sub obtentu largitatis ea quæ possident, inutiliter spargant, audiant quod scriptū est: Sudet eleemosyna in manu tua. Nè cùm multa necessè sunt, parua largiantur, audiant quod scriptum est: Qui parcè seminat, parcè & metet. Nè cùm pauca oportet, plurima prębeant, & ipsi postmodùm nimiè inopiam tolerantes ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: Non vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorū abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Cùm enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientię exquirit. Priùs nanque prępàrandus est patientię animus, & tunc aut multa sunt, aut cuncta largienda, nè, dum minùs æquanimiter inopia irruens fertur, & præmissæ largitatis merces pereat, & adhuc mentem deteriùs murmuratio subsequens perdat. Nè omninò nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod scriptum est: Omni petenti te tribue. Nè saltem aliquid prębeant, quibus omninò conferre nihil debent, audiant quod scriptum est: Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio. Et rursùm: Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Panē enim suum & vinum peccatoribus prębet, qui iniquis subsidia, pro eo quòd iniqui sunt, impendit. Vndè & nonnulli huius mundi diuites, cùm fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem suū, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirùm non peccatorē, sed iustum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer largiuntur, vt solicitè custodire studeant, nè, cùm commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Nè venalem Dei iustitiam ęstiment, si cùm curant pro peccatis nummos tribuere arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quàm esca, melius corpus quàm vestimentum. Qui ergò escam aut vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animę vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitię, obtulit: & quod maius est culpę, commisit,

Luc. 17.
2. Cor. 9.
Luc. 14.
Prou. 3.
2. Cor. 9.
2. Cor. 8.
Luc. 6.
Eccl. 12.
Tob. 4.
Non ideò tribuendæ eleemosynæ, vt liberiùs peccetur.
Luc. 12.
Matth. 6.

sit, sua enim Deo dedit, & se diabolo.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Sed iam de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipsa in beneuolentiam & liberalitatem. [*Non satis est benè velle, sed etiam benefacere ex bona voluntate.*] Ex his igitur duobus constat beneficentia, vt sit perfecta. Non enim satis est benè velle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterùm benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. [*1. & 2. Cor. 9.*] Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facis, quę tibi merces est. Vndè Apostolus generaliter inquit: Si volēs hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoque multas disciplinas accepimus iustæ liberalitatis. Pulchrum est igitur benè velle, & eo largiri consilio, vt prosis, non vt noceas. [*Bene oportet vt prosis, non vt obsis.*] Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedē adulterij largiendum putes, non est beneficentia ista, vbi nulla est beneuolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si largiaris ei qui conspiret aduersus patriā, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent Ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eum qui aduersùs viduam & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur. [*Ex alieno non largiendum.*] Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniustè quærat, & iuste dispensandum putet: nisi fortè, vt ille Zachæus, reddas quadruplum priùs ei quem fraudaueris: [*Lucæ 19.*] & gentilitatis vitia, fidei studio & credentis operatione compenses. Fundamētum igitur habeat liberalitas tua. [*Sine fraude largiendum.*] Hoc primùm quæritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, nè dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opùs est dicere? Fraus promissi est: in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. [*Actor. 5.*] Nunquid Petrus ità indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros. [*Non iactantiæ causa.*] Nec illa perfecta est liberalitas, si iactātiæ causa magis quàm misericordiæ, largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodò à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te consulit, quomodò opus tuum suscipiat, mētem tuam priùs interrogat. [*Matth. 6.*] Nesciat, inquit, sinistra tua quid faciat dextera tua. Nō de corpore loquitur, sed etiā vnanimus tuus, frater tuus, quod facis, nesciat: nè dum hîc quæris mercedem iactantiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua. [*Ordinata sit liberalitas.*] Deindè perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commodatur, vt primùm opereris circa domesticos fidei. [*Domestici fidei præferantur.*] Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calumniæ, & non adiuues: si sit in carcere, & pœnis & suppliciis propter debitum aliquod iustus excrucietur: [*Iustis magis benefaciendum quam aliis.*] (nam & si omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius:) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchrè Iob dixit: [*Iob 29.*] Benedictio perituri in me veniebat. Personarum quidem Deus acceptor non est, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidē debemus misericordiam. [*Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur.*] Sed quia plerique fraude eam quærunt, & fingunt ærumnam, ideò vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largiùs se debet profundere misericordia. Non enim auarus Dominus est, vt plurimum quęrat. Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus, qui quod habet, ex affectu facit. [*Matth. 19. Lucæ 21. Marc. 12.*] Deniquè duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam contulerunt. [*An liceat omnia simul erogare.*] Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Cęterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispēsari: nisi fortè vt Helisæus qui boues suos occidit, [*3. Reg. 19.*] & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. [*Cognatorum etiam habenda est ratio, si egeant.*] Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. [*Non propterea se Deo dicant religiosi vt suos amicos diuites faciāt, sed facultatum in pauperes distributione peccata redimant, & vitæ æternam acquirant.*] Neque enim propterea te Domino dicasti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putant se parùm poscere? precium tuū quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt. Et accusat quòd eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercedē. Et post quædam: [*Consideranda ætas, debilitas & verecundia in pauperibus.*] Cōsideranda etiam in largiendo ætas atque debilitas, nonnūquàm etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales: vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis: & hæc iuuāda promptiùs. Tum si quis ex diuitiis cecidit in egestatem, & maximè si non vitio suo: sed aut latrociniis, aut proscriptione, aut calumniis, quæ habebat, amisit. Sed fortè dicat aliquis: Cæcus vno loco sedet & preteritur, & iuuenis validus frequenter accipit. Verum est, quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed tædij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo qui [*Lucæ 11.*] iam clauserat ostium suum, si quis ostium eius procaciùs pulset, quia surgit & dat illi propter importunitatem.

3. ET libro secundo officiorum, capite vigesimoprimo: Adiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest: [*Ex operibus misericordiæ vera laus cōparatur.*] nè videamur iactantiæ magis causa facere, quàm misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. [*Ex hospitalitate.*] Iam si oppressum opibus potētis, & factione magis quàm sceleris sui precio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimoniū. Commēdat plerosque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officiosè, pateat aduenienti ianua. In officiis autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. [*Matth. 10.*] Quicūque enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit. [*Ibidem.*] Tāta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne po-

tus quidem aquę frigidę à pręmiis remunerationis immunis sit. Vides quia Abrahã deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem, suscipias Christum? Licèt in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere erã, & venistis ad me: nudus erã, & operuistis me. Suaue est igitur nõ pecunię, sed gratiæ studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensurã tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum. Nõ superfluas ędificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiæ frequẽtare, quãtum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed cõgrua humanitati: nè sumptu pauperũ alienam sibi quęrat gratiam, ne restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorum, quos à sordidis negociationis aucupiis retrahere debeas, vt voluptati superfluat.

Gen. 18.
Gen. 19.
Matth. 5.

4. Capite vigesimoquinto: Quid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citiùs amantem remuneret: His enim fauemus frequentiùs, à quibus referendæ vicem speramus gratię. Sed eo magis infirmo & inopi nos studere conuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potiùs nostra conferamus beneficia, qui nobis ea non possunt repræsentare, dicens: ad conuiuium atque epulas nos eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoque nobis reddant conuiuium: pauperes (quia nõ habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligandũ obtulit. Ad ipsum quoq; seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magis quã in locupletes, plùs iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiæ. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quòd vel vt debitum acceperit, vel ideò datum sit, eò quòd is qui dedit, reddendum sibi à diuite vberiùs existimauerit. Ità in accipiendo beneficio, eo ipso quòd acceperint diuites, dedisse se magis quàm accepisse existimãt. Pauper verò & si nõ habeat vndè reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certum est, quòd plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nũquàm exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habẽdo soluitur, & soluẽdo retinetur. Deindè quòd diues refugit, pauper fatetur, quòd si obligatus de debito, sibíque subuentum, non honori suo delatũ putat: donatos sibi arbitratur filios, vitam redditã, seruatam familiam. Quãto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vndè Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurũ, neque argentum, neque pecuniam: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoque claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi. In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quãto melius est salutem habere sine pecunia, quàm pecuniam sine salute? Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniã non accepit, quam sperabat. Sed hęc vix in sanctis Domini repeciuntur, vt diuitiæ contemptui sint.

Beneficia magis in pauperes, quam diuites conferenda.
Lucæ 14.
Matth. 10.
Actor. 3.

5. Chrysostomus in homilia de misericordia & duabus viduis, vt suprà quæstione decimatertia B. testimonio quinto. Ibidèm: Nullus miser est, nisi qui misereri noluerit: quia nec quisquam misereri desiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperem poterit inanem relinquere, nisi qui ei noluerit commodare. Non enim misericordiæ definita sunt precia, aut nisi quis multum dederit, acceptabile esse quod datur, non poterit: aut inopes tantum à quoquam exposcunt, quantum qui poscuntur dare non possunt: aut ex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quispiam cogitur, cùm libenter ex modico modicũ attributum diuina pietas gratuletur. Dominus diuitum & viduæ operationes expendens, non quantum quisque obtulerit, sed quãtum quis fecerit, singulorum animos & facultates ostendit, & viduam in opere profecto laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocris cum opulentissimis, fide ac deuotione certabat: sed vincit animo, deuotione superat, denique inuenitur potior, melior conspicitur, maior omnibus à iudice pronunciatur. Amẽ, inquit, dico vobis, vidua ista plus omnibus fecit. Prouocaris Christianæ, prouocaris, & à vidua in certamen deduceris.

Miser ille solus est, qui misereri non vult.
Non sunt definita precia misericordiæ.

6. Idem homilia trigesima in priorem epistolam ad Corinthios: Mendicis quid esse vilius potest? sed illi tamen ipsi, vsum Ecclesiæ, templorum foribus admoti, pulcherrimum quendam, & ornamentum maximum præstant, vt his sine, plenitudo Ecclesię perfecta esse non possit. Quod & Apostoli principiò statim intelligentes, vt cætera quidem omnia, ità isthuc quoque viduæ vt essent, præclarè constituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis ministros septem pręficerent. Neque verò medicus quisquam ferro manúve admotis sic accuratè putrida vulnera secat, vt pauper egena manu porrecta stipem flagitando vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra suspirium, pulcherrimam conferunt medicinam. Neque minùs ille, per silentium, solóque conspectu, pro templi foribus mendicus sedens, suadendo potest, quàm qui populum moderatur, & pro concione quotidiè declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidiè docendo, nisi vt nè altum sapias ô homo? Res est subitò inclinans, & omnigenis casibus quàm maximè obnoxia hominum natura: ad senectũ iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit: in contemptum gloria, diuitiæ in penuriam, honor in despectum abit: præcipiti flumini nec vsquàm consistenti, sed ad prona continuò & per omnia ruenti, nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus orationis potentissimum est) assiduè contestatur.

Mendici Ecclesiæ ornamentum.
Actor. 6.
Mendici ante fores Ecclesiæ sedentes, quid concionentur.

7. Ad Romanos duodecimo.

8. Tobiæ quarto.
9. Posterioris ad Corinthios nono.
10. Ecclesiastici trigesimoquinto.
11. Psalmo centesimo vndecimo, vt in textu.
12. Lucæ decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.
13. Gregorius Naziazenus in oratione de funere patris: Quis pauperibus, hoc est, naturæ pari honore præditæ contemptissimæ parti vel animo condolentior, vel manu liberalior ac munificẽtior? Sic enim haud dubiè quasi alienorum bonorum procurator de bonis suis existimabat, pauperum inopiam, quantùm poterat, subleuans, nec superflua duntaxat, sed necessaria quoque in eam rem insumens, (id quod hominis amicissimè erga pauperes affecti clarissimum est argumentum) partémque dans, non septem duntaxat, sicut Salomonis lex ferebat, sed ne octauo quidem accedente, sordidi tamen perparcíque animi specimen vllum edens, verùm libentiùs sua profundens, quàm alij amplificent, vinculum & electionem tollens, hoc est, vt quidem interpretor, illiberalitatem, atque eius qui stipem accepturus est, explorationem, sitne videlicet ea dignus, an indignus, nec murmuris verbum cum largitione cõiungens. Quo vitio plerique laborant, qui quanuis largiãtur, nequaquàm tamen promptè & libenter tribuunt: quod quidem erogatione ipsa maius est & excellentius. Multò enim præstat ob eos, qui opem merentur, immerentibus quoquè porrigere, quàm dum metuimus, nè in indignos beneficium conferamus, dignis etiam misericordiæ officia denegare. Atque eò pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoque mittẽdum esse: vt potè nec defluxurum nec periturum apud iustum harum rerum ponderatorem, sed eò peruenturum, vbi omnia nostra collocabuntur, ac tempestiuè occurrẽt, vtcunque aliter existimemus.

Liberalitas patris Gregorij Nazianzeni.

Eccl. 11.

Exploratio pauperum reprehenditur.

Eccl. 11.

14. Chrysostomus homilia vigesimaprima in epistolam ad Romanos, & in sermone, Nè scrutemur pauperes curiosè: Quàm multi diuites erant temporibus prophetæ Elisæi, & tamen sola Sunamitis hospitalitatis fructum vindemiauit. Quẽadmodùm & Abraham suo tẽpore largi. et ac promptè fecit. Et profectò potissimum est quod quis admiretur, quòd ista fecerit cùm ignoraret, qui essẽt, qui aduenerãt peregrini. Itaque neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christũ enim illos suscipis. Quòd si perpetuò curiosè scrutaturus es pauperes, fiet, vt sæpenumerò probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedémque quam ex eo habiturus eras, perdas. Atqui etiam is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immò & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiens, mercedem prophetæ accipiet. Qui verò intempestiua sua curiositate præcipuum quenquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Nè scruteris igitur curiosè pauperum vitam atque negocia: nam extremæ illud insolentiæ est, pro vno pane totam hominis miseri vitam curiosè inquirere. Nã etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an non videtur tibi vel pane, modico argẽto dignus? Et tamen Dominus tuus solem suum illi producit: tu verò quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labiisque osculando excipit eũ, qui statim sanguinem illum suum preciosum fusurus erat: tu verò pauperem neque pane dignaris, neque legem quam Christus dedit reuereris? Per hæc enim, quæ recensui, satis ostendit, quòd non solùm pauperes, sed & eos qui nos ad mortem vsque impellunt, auersari non oporteat. Nè dicas igitur mihi, quod hoc vel illud operatus sit mali: sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsque proditorem suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et in fine: Non succurris paupertati? Quid & conteris? Non erigis iacẽtem? vt quid & deijcis? Non tollis pauperis tristitiam? Quid & auges? Non das pecuniam? Cur verbis etiam conuicieris? Non audisti quantam daturi sint pœnam, qui pauperes non pascunt? Quibus supplicijs condemnandi sint? Ite, inquit, in ignem præparatum diabolo, & angelis illius. Si ergò non pascentes ità condemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non solùm non pascunt, sed & conuiciantur? Quantum patientur supplicium? quantam gehennam? Nè itaque tanta mala erga nosipsos incendamus: donèc facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguæque frenum imponamus, non solùm non conuiciantes, sed & cõsolantes tam verbis quàm factis, quatenus multa nobis recondita in futurum misericordia, promissa bona apprehendamus.

4. Reg. 4.

Pauperes non curiosè inquirendi.

Matth. 10.

Matth. 5.

Luc. 22.

Matth. 26.

In eos qui pauperes offendunt.

Matt. 25.

15. Idem homilia trigesimaquinta &
16. Trigesimaseptima ad populum Antiochenum, vt suprà quæstione vndecima, testimo. trigesimo & trigesimosecundo.
17. Posterioris ad Corinthios nono, vt in textu.

XVII.

De spiritualibus quid porrò Scriptura testatur?

A. *Debemus*, [a] inquit, *nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationẽ. Etenim Christus non sibi placuit.* Ac rursùs: [b] *Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Item: [c] *Estote ergò imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.* Præthereà, [d] *Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ*

[a] Rom. 15. a
[b] Ephes. 4. g
[c] Ephes. 5. a
[d] Coloss. 3. b

c Aug. in Enchir. cap 73. & 74. homil. 6. 29. & 40. ex quinquaginta, & ser. 203. de temp. Gregor. 4. dialog. cap. vit.
f 1. Thess. 5. c

benignitatem, humilitatem, modestiã, patientiam, supportantes inuicèm, & [c] *donãtes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelã: sicut Dominus donauit vobis, ita & vos.* Iterùm verò: [f] *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.*

g 1. Cor. 9. d
h 2. Cor. 11. g
i Rom. 9. a
k 2. Cor. 12. c

B. Hæc aliáq; id genus permulta passim inculcat Paulus: qui, vt [g] omnes faceret saluos, omnibus omnia factus est: vt hinc ipse testetur: [h] *Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? quis scãdalizatur, & ego nõ vror?* Et iterũ: [i] *Tristitia mihi magna est, & cõtinuus dolor cordi meo. Optabã enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Tũ alibi: [k] *Ego libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, licèt plùs vos diligens, minùs diligar.*

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos decimoquinto.
2. Ad Ephesios quarto.
3. Et quinto.
4. Ad Colossenses tertio: vt in textu.
5. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimotertio: Postquàm in fine præcedentis capitis dixisset, multa esse genera Eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata: Sed ea, inquit, nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multo grandius & magnificẽtissimæ bonitatis est, vt tuum quoquè inimicũ diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest, facit, tu bonũ semper velis, faciasque cùm possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro suis exorat persecutoribus, suósque admonuit dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorum sunt ista filiorum Dei, quò quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animũ ad hunc affectum orando Deum secumque agẽdo luctandóque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quãtam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubiò verba sponsionis huius implẽtur, si homo qui nõdùm ità profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eũ, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam sibi roganti vult vtiquè dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, sic dimitte nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Maxima eleemosyna est, offensam remittere.

Matt. 5.

Contẽdendũ ad perfectã dilectionẽ, quæ ad inimicos vtique se extẽdat.

Matt. 6.

Vt minimum veniã petenti condonanda est culpa.

6. Et capite septuagesimoquarto: Iam verò qui eum in quem peccauit hominem rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficile, sicut difficile erat quando inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest. Quem verò latet Euangelij auditorẽ siue lectorẽ, quis dixerit, Ego sum veritas? Qui cùm docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam vehementer cõmendauit, dicẽs, Si enim dimiseritis hominibus peccata eorũ, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est, & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.

Ioan. 14.

Matt. 6.

Magno tonitruo comparatur Christi comminatio.

7. Libro quinquaginta homiliarum, homilia sexta: Potes mihi dicere, non habeo quod tribuam indigenti, non possum ieiunare frequenter, & à vino & carnibus abstinere non possum. Nũquid potes mihi dicere, charitatem te habere non posse? Ipsa est cuius possessio tanto plùs augetur, quanto ampliùs erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, nè aduersùs te ille teneat aliquid, cui non habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Scito te fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ, Vna cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei à quo læsus es. Nam dare aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes. Indulgere peccanti quantum volueris, redundabit tibi. Aurum & argentum, vestem, frumẽtum, vinum & oleum potest fieri vt aliquotiès nõ habeas, vndè pauperibus tribuas: vt autem omnes homines diligas, & hoc aliis, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquàm te poteris excusare. Quia si in cellario vel in horreo non habes quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre quod tribuas. Et quod omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quàm eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbram excusationis possit prætendere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia sufficit sibi: illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omninò non sufficit. Et quia sicut ipsi videtis fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satis abundéque sufficiunt, nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non se habuisse vndè sua peccata redimeret. Et ideò omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permaneant: qui mali sunt, citò se corrigant: timentes illud quod Dominus comminatus est dicens, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magis cũ ipsius adiutorio laborem*, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittetur vobis. Cùm

Ab hoc opere misericordiæ nihil excusat.

Luc. 6.
Eleemosyna cordis & pecuniæ.

Eleemosyna cordis facilè tribuitur.

Matth. 6.

Ioan.6. Cùm ergò secundùm præfatam Domini sententiam, qua dixit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester cœlestis peccata vestra: *In nostra potestate positū est, qualiter iudicemur. Matt.6.* in potestate nostra positum sit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis nostris, vt libera cōscientia possimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

8. Et homilia vigesimanona: Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statim veniam petit ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit.

9. Item homilia quadragesima: Si mordet conscientia fragilitatis, & in hoc seculo vbiquè abundant iniquitates: dic ergò, Dimitte nobis debita *Matt.6.* nostra. Sed quod sequitur vide, Noluisti enim dimittere peccatum fratri tuo, & dicturus es, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. An non es dicturus? Si nō es dicturus, nihil es accepturus, si falsum es dicturus. Ergò dic, & verum dic. Quomodò dicturus es verum, quia fratri tuo noluisti laxare peccatum? *De eo qui petiuit ab alio remissionem, & nō acquieuit.* Illum admonui, modò consulo. O quisquis es, si tamē es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: si dixisti ex toto corde tuo, si vera humilitate, non ficta charitate, quomodò Deus videt in corde, vndè dixisti: sed ille noluit tibi dimittere, noli esse sollicitus: Serui estis ambo, habetis Dominum, conseruo tuo debes, noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat seruus. Dico aliud, Admonui ergò eum qui noluit dimittere fratri suo, cùm petat ille dimitti, vt sibi faciat quod nolebat, nè quando orat non accipiat quod desiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati sui à fratre suo, & non accepit, vt in eo quod non impetrauit à fratre suo, securus sit de Domino suo. *De eo qui offensus est ab alio qui veniā non deprecatur.* Est & illud quod moneam: Peccauit in te frater tuus, & noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Si abundant verba ista, vtinam Deus eradicet illa de agro suo, hoc est, de cordibus vestris. Quàm multi enim qui sciunt se peccâsse in fratribus suis, & nolunt dicere, Dimitte mihi. *Ad eos qui erubescūt veniam petere.* Non erubuerunt peccare, & erubescunt rogare. Ipsos ergò imprimis admoneo quicunque habetis discordiam cum fratribus vestris, & reuocatis ad vos, & consideratis vos, & iustum iudicium fertis in vobis, intùs in cordibus vestris, & inuenieris vos non debuisse facere quod fecistis, non debuistis dicere quod dixistis. Petite veniā fratres à fratribus vestris, facite fratribus quod ait Apostolus, *Ephes.4.* Donātes vobisipsis, sicut & Deus in Christo donauit vobis: facite, nolite erubescere veniam petere. Proindè omnibus dico viris & fœminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihipsi. Omnes audiamus, omnes timeamus, si peccauimus in fratres nostros. *An ab inferioribus petenda sit venia.* Et post pauca: Sunt personę humiles per ordinem seculi huius, à quibus si petamus veniam, extolluntur in superbiam: hoc est quod dico, aliquando dominus peccat in seruum suum, quia si ille dominus est, ille seruus: ambo tamen alieni serui sunt, quia ambo Christi sanguine redempti sunt. Tamen durum videtur vt etiam iubeam, hoc præcipiam, vt si fortè dominus homo peccat in seruum suum iniustè litigādo, iniustè cædendo, dicat ille, Ignosce mihi, da mihi veniam, Non quia non debet facere, sed nè ille incipiat superbire, si pœniteat eum. Quid ergò? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei puniat cor suum, & si non potest dicere seruo suo, quia non oportet, Da mihi veniam, blādè illum alloquatur. *Blāda appellatio, veniæ est postulatio.* Blanda enim appellatio, veniæ est postulatio. Fortè cogitando loquimini, & dicitis vobis, Volo cōcordare: Sed ille me læsit, ille in me peccauit, & nō vult veniam postulare. Quid ergò dicturus sum? Vade ad illum, & tu pete veniam: Absit. Nolo mētiaris. *An qui læsus vel offensus est, offendētē, accedere tenetur.* Nolo dicas, Da mihi veniam; qui te nôsti nō peccâsse in fratrem tuum. Quid enim prodest tibi, cùm tu fueris tuus accusator? Quid expetis tu tibi ignosci ab eo, quem non læsisti, aut in quo non peccâsti? Nihil tibi prodest, nolo facias, nôsti benè, discussisti, scisti, quia in te peccauit, non tu in illum. Scito, inquam, in tua scientia, sciat tua scientia, noli venire ad fratrem tuum qui in te peccauit, & vltrò ab illo petere veniam. Debent inter vos esse alij pacifici qui illum obiurgent, vt à te priùs veniam petat, tu tātum paratus esto ignoscere, prior paratus esto ex toto corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimisisti, habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat à te veniam, quia scis ei nocere, si non petat. Ora pro illo vt petat, dic Domino in oratione tua, Domine scis me non peccâsse in illum fratrem meum: sed illum potius peccasse in me, & obesse illi quod peccauit in me, si veniam nō petat à me: Ego bono animo peto vt ignoscas ei. Eccè dixi vobis, quòd maximè per istos dies ieiuniorū vestrorū, obseruationū quoq; vestrarū continentiæ vestræ mecum agere debeatis, vt cum fratribus vestris concordetis. Gaudeam & ego de pace vestra, qui cōtristor litibus vestris, vt omnes donantes vobismetipsis, si quis habet aduersùs aliquē querelam, securi agamus pascha, securi celebremus eius passionem, qui nihil cuiquam debebat, & precium, quod pro debentibus soluit Dominus Iesus Christus, dico qui in neminē peccauit, & propè in illum omnis mūdus peccauit, nec exigit supplicia, *Repetitio breuis.* sed promisit præmia. Habetis ipsum testem in cordibus vestris, quia si in aliquem peccauimus, vero corde veniā postulemus: si aliquis in nos peccauit, veniam dare parati simus, & pro inimicis nostris oremus, nō expectemus vindicari fratres. *De expetentibus vindictā.* Quid est vindicari, nisi malo alieno pasci? Scito quotidiè venire hominem, genua figere, fronte terram concutere, aliquando vultum suum lachrymis rigare, & in ista tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine vindica me, occide inimicū meū. Planè orat vt occidat inimicū tuū, & saluet fratrē tuum. Occidat inimicitias, saluet naturam. Sic orat vt vindicet te Deus, pereat qui te persequebatur, sed maneat qui tibi reddatur.

10. Idem Augustinus sermone ducentesimo tertio de tempore: *Remittenda est offensio.* Non potest peccator misericordiam à Deo sperare, qui misericordiam non facit peccantibus in se. Ergò dimittat homo temporale debitum, vt mereatur recipere æternale bonū. Si animas nostras cupimus peccatorū sordibus emūdari, misericordiam in nos peccantibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur. *Operibus misericordiæ iuuamur ad promerendā Dei misericordiam.* Quomodò misericordiā à Deo expectat vel sperat

qui crudelis est in conseruos suos? Si quis cupiat Deum sibi misereri, ità & misereatur debitoribus suis. Certissimè indulgentiam sperare poterit, qui aliis indulgere nouit. Ad misericordiæ opus optimè nos in Euangelio Dominus exemplo roborauit, vbi ait: Estote ergò misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est: Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et paulò pòst: Igitur ex nostro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodò in potestate nostra est, quomodò iudicemur à iudice. Si misericorditer iudicemus in nos delinquentibus, misericorditer iudicat Deus de nobis in se peccantibus. Intendamus ergò in exemplum illius: sicut doctor gentium nos admonens ait: Donate vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelã, sicut Deus in Christo donauit vobis, ità & vos facite: hoc est, quomodò Deus in Christo nobis peccata donauit, sic etiam nos qui in nos peccant, dimittamus. Item alibi idẽ Apostolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Sciendum est certissimè, quòd vnusquisq; talem indulgentiam accepturus est à Deo, qualem & ipse dederit proximo suo. Tunc oratio nostra pro peccatis nostris ad aures omnipotentis Dei citò perueniet, si delinquentium preces in nostris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoscere nouit, clementiam diuinæ pietatis certissimè accipiet. Vndè & scriptum est: Qui pronus est ad misericordiam, benedictus à Domino. Sic enim remittitur nobis, vt nos remiserimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerũt. Multa itaque genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittãtur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, quã ex corde dimittimus quod quisque peccauit.

[Margin: Indulgẽdum aliis. Luc. 6. Matth. 5. Eccl. 16. Colo. 3. Rom. 12. Ibidem. Prou. 22. Miserationę iuuamur vt dimittantur nobis peccata.]

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite sexagesimo, cóque vltimo: Sed inter hæc sciendum est, quia ille rectè sui delicti veniam postulat, qui prius hoc quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim nõ accipitur, nisi antè discordia ab animo repellatur, dicente veritate: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersùm te, relinque munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum. Qua in re pensandum est, cùm omnis culpa munere soluatur, quàm grauis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quamuis longè positum, longéque disiunctum, mente ire, eique animum subdere, humilitate illum ac beneuolentia placare: vt scilicet conditor noster dum tale placitum nostræ mentis aspexerit, à peccato nos soluat, qui munus pro culpa sumit. Veritatis autem voce attestãte didicimus, quia seruus qui decem millia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, absolutionem debiti à domino accepit. Sed quia conseruo suo centum sibi denarios debenti, debitum non dimisit, & hoc est iussus exigi, quod ei fuerat iam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursùs exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conuersionẽ nostram is qui culpas examinat, expectat: conteramus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

[Margin: Matt. 5. Discordię fraternæ culpa quàm magna sit. Placandus est proximus quẽ offendimus. Matt. 18. Debita remissa rursùs exiguntur ab iis qui iniurias nõ remittunt. Vide S. Tho. p. 3. q. 88. Post mortem quinã salutari hostia egeãt.]

12. PRIORIS ad Thessalonicenses, quinto, vt in textu.
1B. PRIORIS ad Corinthios nono.
2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo.
3. AD Romanos nono.
4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, vt in textu.

XVIII.

Quæ summa est doctrinæ omnis de misericordiæ operibus præstandis?

Apostolus rem omnem hoc quasi vnico verbo complexus est,[a] *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Christi*, putà legẽ charitatis. De qua lege rursùs idẽ: [b] *Si quod est mandatũ, in hoc verbo instauratur: Diliges proximũ tuum sicut teipsum.* Et Petrus Apostolus: [c] *Ante omnia*, inquit, *mutuã in vobismetipsis charitatẽ continuã habẽtes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quod charitatis misericordiæq; pręstandę præceptum ac officiũ, vt est naturæ ac rationi maximè cõsentaneũ: sic ad omnes etiam se porrigit, vt hinc scriptũ legamus, [d] *Vnicuique mãdauit Deus de proximo suo.* Ità verò mãdauit, veluti Christus interpretatur: [e] *Omnia quæcunque vultis vt faciãt vobis homines, ità & vos facite illis.* Hęc est enim lex & prophetæ.

[Margin: a Gal. 6. a b Rom. 13. c Gal. 5. c c 1. Pet. 4. b d Eccl. 17. b e Matt. 7. Luc. 6. c]

TESTIMONIA.

1. AD Galatas sexto.
2. AD Romanos decimotertio vt in textu.
3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
4. PRIORIS Petri quarto.
5. ECCLESIASTICI decimoseptimo.
6. MATTHÆI septimo, vt in textu.
7. LVCÆ sexto: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

I.

Quid sibi vult nomen & ratio Cardinalium virtutum?

CARDINALES quædam virtutes idcircò[a] dicuntur, quòd sint tanquàm aliarũ fontes & cardines, & quemadmodum ostiũ in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versetur, ac boni operis vniuersa structura[b] eisdẽ inniti quodámodò videatur. Eiusmodi verò [c] quatuor numerantur: Prudentia, Iustitia, Tẽperantia, & Fortitudo, de quibus ità scriptum extat: [d] *Sobrietatem & prudentiã docet, & iustitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Vbi per sobrietatem[e] temperãtia, per virtutem fortitudo haud obscurè designatur: omnésq; illę nobis ità commendantur, vt ab æterna[f] Sapientia, qui Deus est, eas propriè conferri, & ingenti cum fructu humanæ salutis accipi atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam officiales dictæ sunt, quoniam ab iis, vt [g] Ambrosius annotauit, nascuntur officiorum genera, cunctáque communis vitę officia secundùm suam cuiusque vocationem deriuantur.

a Vide Amb. in c. 6. Luc. & libr. 1. offi. c. 24. Itẽ Prosp. de vita contemplatiua lib. 3. c. 18.
b Greg. lib. 2. moral. in Iob ca. 55.
c Amb. lib. 3. de virgin. & lib. 2. offi. ca. 9.
d Sapien. 8. b
e Aug. lib. 1. retract. c. 7.
f Pro. 8. b c d Eccl. 24. ac
g lib. 1. offi. c. 25.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucę: Quatuor tãtùm beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales, ille in illis octo mysticum numerum reserauit. Pro octaua enim multi scribuntur psalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortassè benedictionibus. Sicut enim spei nostræ octaua perfectio est, ità octaua summa virtutum est. Et post multa: Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionib⁹ sanctus Lucas benedictiones octo sit complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, Temperantiam, Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper est spiritu, auarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, nõ negat quod sit omnibus ad vsum communiter datũ. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, nõ quærit alienum, nec dolum proximo suo struit. Connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur, & sanctis vna cõpetit virtus, sed eius quæ fuerit vberior, vberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, vt fratris filium ab hoste seruaret? & quanta abstinẽtia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergò vnicuique plura præmia, quia plura incentiua virtutum. Sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redundantius. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abstinet, seculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuriunt & sitiunt. Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus: quia iustitia eius manet in æternum. Vndè & in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitiæ desideratur, aut potus: quæ virtus quasi materia quædam virtutum est, vt iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, ea quæ æterna sunt quærere: lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes, & qui ea quæ non sunt destruat, vt quæ sunt possit adipisci. Beati eritis cùm vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium mereatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Denique vt scias consummationem esse fortitudinis, passionem: Secundùm hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum, quia prophetas Iudæi vsque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationémque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxtà corpusque cõfirmat. Nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus plerunque percellimur. Ergò temperantia cordis habet, animíque munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

Quatuor virtutes Cardinales.
Cõnexæ concatenatæque virtutes.
Gen. 18. 14.
Gen. 15. Rom. 4. C... 3. Merito præmium respõdet. Comparantur 4. Virtutes cũ 4 ...
Temperantia. Iustitia. Matt. 5.
Prudentia.
1. Cor. 1.
Fortitudo.

2. IDEM libro primo officiorum, capite vigesimoquarto: Quod his viris (Abraham, Iacob, Ioseph, Dauid) principalium virtutum officium defuit?

Principales virtutes.

Prudentia. Iustitia. Fortitudo. Temperantia.

Quarum primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit, alienum non vendicat: vtilitatem propriam negligit, vt communem equitatem custodiat. Tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine & domi eminet, corporisque præstat viribus. Quarto tẽperãtiam, quæ modum ordinémque seruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo: Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sententia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoque quatuor, velut quasdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor esse virtutes, non solùm philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint operæ singularum, hoc Domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidẽte, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoquè quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posteri susceperunt. Sed & quatuor flumina, quę de paradisi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini currus rotæ quatuor & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant, & ideò virtutes istæ, quæ tantùm continent perfectionis in numero, solicitè considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quàm nihil perfectionis vsquàm sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem: eo qui temperanter & iustè & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, ostendere: sed cùm proprietates & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nôsse, & tenere debemus, quòd istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniũ virtutum proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autem nesciẽtes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

(Margin: Principales virtutes 4. — Quaternarij numeri mysterium. — Gen. 2. Ezec. 1. — Omnem perfectionem in se cõpræhendunt 4. istæ virtutes — Sunt Dei dona.)

4. GREGORIVS Magnus libro secundo Moralium in Iob, capite trigesimosexto de trãquillitate conscientiæ loquens: In quatuor verò angulis domus ista consistit: quia nimirùm solidę mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quatuor ergò angulis dom' ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vndè & quatuor paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus, cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Sed nõnunquàm dum mẽti ignauia surrepit, prudẽtia frigescit: nam cùm fessa torpet, ventura non prouidet. Nonnunquàm dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. Inquantùm enim ad delectationem præsentium ducimur, in tantùm minùs ab illicitis tẽperamus. Nonnũquàm se timor cordi insinuat, & vires nostrę fortitudinis turbat, & eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatiùs dilecta formidamus. Nonnunquàm verò amor suî se menti ingerit, eamque latenti motu à rectitudine iustitiæ diuertit, & quo se totam authori reddere negligit, eo in se iustitiæ iuri contradicit. Ventus ergò vehemens quatuor angulos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quasi quassatis angulis domus obruitur, dũ pulsatis virtutibus cõscientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angulos filij conuiuantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ quasi quædam cordis soboles se inuicèm pascunt. Donum quippe spiritus, quod in subiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam format: eandem mẽtem, vt contra singula quæque tentamẽta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam, det timorem.

(Margin: In 4. [illegible] operis structura consurgit. — Prudentia quando frigescit. — Temperantia quando marcescit. — Fortitudinis vires quomodò turbantur. — Iustitia quando eneruatur. — Dona spiritus sancti mẽtem informant.)

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque iustitiam. Prudẽtia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisque contemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorúmque contemplatione cęlestium negligit corporis voluptates. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt exploratq; omnia: quæ aliis potiùs nata quàm sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur.

(Margin: Prudentia. Fortitudo. Temperantia. — Iustitia.)

6. ET libro secundo Officiorum, capite nono: Est ergò indiuiduum sapientiæ atque iustitiæ contubernium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus: Fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis cõmunis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio.

(Margin: Temperantia, fortitudo, &c. in quibus consistunt.)

7. SAPIENTIÆ octauo: Et si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum quæ sunt, magis quàm illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habẽt virtutes:

tutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.

8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite septimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & sapiẽtiam docet, & iustitiam & virtutẽ. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quę maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominauit; sobrietatem appellans temperantiam, & prudentię imponens nomẽ, sapientiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo enuncians, solam iustitiam suo nomine interpretatus est. Has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè posteà reperimus in codicibus Græcis. (Sap 8.)

9. PROVERBIORVM octauo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam & superbiam & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequàm terra fieret, &c.

10. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitaui, & thronus meus in columna nubis: gyrum cæli circuiui sola, & profundũ abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni populo & in omni gẽte primatum habui. Ab initio & ante secula creata sum, & vsque ad futurum seculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctę spei. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoquinto: Ab his quatuor virtutibus nascuntur officiorum genera.

II.

Quomodò Cardinales virtutes definiuntur?

A. Prudentia est virtus, quę secundùm honesti rationem quid expetendum, quídve fugiẽdum sit, homini pręscribit. Iustitia est virtus, qua cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatũ carnis, quæ gustu atque tactu percipiũtur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortísque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.

(Definit easdem Aug. li. 1. de libero arbitrio, ca. 13. & l. de morib. Eccl. Catholic, ca. 15. De his in libris offic. disseruit Ambr. Prop. l. 3. de vita contẽpl. ca. 18. & seq. Bern. ex paruis sermonib. serm. 35. & in Cantic. ser. 22.)

B. Hęc est nobilis quadraga Virtutum, qua in cęlum vehimur: hęc[a] flumina quatuor paradisi, vt[b] Augustinus vocat, cuius & hoc dictũ extat memorabile: Illa est, inquit,[c] humanarum rerum scientia, quę nouit lumen prudẽtię, temperantię decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuẽtes, verè nostra dicere audemus.

a Genes. 2. b
b Lib 2 de Genesi contra Manich. ca. 10 Item Ambr. in li. de paradiso, ca. 3.
c Lib. 1. contra Academicos, ca. 7.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimotertio: Considera nunc, vtrũ tibi videatur esse prudentia appetendarum & vitandarum rerum scientia. EVODIVS. Videtur. AVG. Quid fortitudo? Nónne illa est animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, nõ in nostra potestate constitutarum, contemnimus? EVO. Ità existimo. AVG. Porrò temperantia est affectio coërcens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur. An tu aliter putas? EVO. Immò ità, vt dicis sentio. AVG. Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur. EVO. Nulla mihi alia iustitię notio est. (Prudentia quid sit. Fortitudo. Temperantia. Iustitia.)

2. ET in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd si virtus ad beatã vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Nanque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantùm intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinàm ità sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem, vt temperãtia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facilè tolerãs omnia propter quod amatur: iustitia amor soli amato seruiens, & proptereà rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis à quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ. Quare definire etiam sic licet, vt temperantiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptúmque seruantem: fortitudinẽ, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam, amorem Deo tantùm seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam, amorem benè discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab iis (Virtus est summus amor Dei. Quadruplex virtus. Temperantia. Fortitudo. Iustitia. Prudentia. Definitiones earundem.)

quibus impediri potest.

3. PROSPER vt suprà, quæstione prima, testim. tertio.

Ad consilium impiorum 4. modis itur.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone trigesimoquinto: Ad consilium impiorum (dæmonis scilicet suggerentis, carnis sese oblectantis, & spiritus consentiētis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blāditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opùs prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quídve reiiciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hāc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertā, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis, Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruant, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & trāsit in affectum cordis, idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata.

(Margin: Fortitudo quibus necessaria. — Temperantia. — Prudentia. — Iustitia. — Vbi sedem habeant virtutes singulæ. — Prudentia quid sit. — Iustitia quid sit.)

Ethnici cur frustrà de his virtutibus Cardinalibus disseruerint. 1. Cor. 1.

5. IDEM sermone vigesimosecundo in Cantica canticorum: Frustrà huius seculi sapientes dè quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen appræhendere omninò nequiuerunt, cùm illum nescierint qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera benè conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minùs propriè referri videtur. Ad quod respondetur primùm, id esse continentiam, quod tēperantiam. Deindè, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, tēperantium se à cibo, à potu, & cōcubitu, hísque similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quā familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu: hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrûm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Nō enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaque in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id vndè digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutē Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vndè vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documēta fortiter in aduersis tenent. Incassùm proindè quis laborat in acquisitione virtutum, si aliundè eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum tēperantiæ: cuius mors, insigne est fortitudinis.

(Margin: Temperantia sanctificatio quædam est. — 1. Thess. 4. — Ibidem. — Soli Christiani sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes.)

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui indè diuiditur in quatuor capita, Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum: & aurum terrę illius optimum est, ibíque inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon, ipse est qui circumit omnem terrā Æthiopiæ. Nomē verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

2. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite decimo: Flumen autē quod procedebat ex Eden, id est, ex deliciis & voluptate & epulis, quod flumen à Propheta significatur in psalmis, cùm dicit: Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc est enim Eden, quod Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam. Prudentia ergò quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis: quam si eloqui velis, parturis eam potiùs, quàm paris: quia ibi audiuit & Apostolus ineffabilia verba, quę nō licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terrā circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum, id est, disciplinam viuendi, quę ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta nitescit, sicut aurum optimū & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quę viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem qui non arescit. Fluuius autem ille, qui circumit terram Æthiopiam multùm calidam atque feruētem, significabat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigrā. Tertius autem Tigris, vadit contra Assyrios, & significat temperantiam, quę resistit libidini, multùm aduersanti consiliis prudentię. Vndè plerunque in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius, nō dictum est, cōtra quid vadat, aut quam terram circumeat: iustitia enim ad omnes partes animę pertinet, quia ipse ordo & ęquitas animę est, qua sibi ista tria concorditer copulantur, prima prudētia, secūda fortitudo, tertia temperantia, & in ista tota copulatione atque ordinatione perficiunt iustitiam.

(Margin: 4. flumina paradisi 4. virtutes significant. — Prudentia designatur per Phison. — 2. Cor. 12. — Fortitudo per Gehon. — Temperantia per Tigrim. — Iustitia per Euphratem.)

3. AMBROSIVS in libro de paradiso, capite tertio:

Sapientia velut fons est virtutum.

tio: Sicut ergo fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis: ità fons virtutũ est cæterarũ, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta est, non ex ea quæ inculta est, fons iste, procedit, vt irriget paradisum, hoc est, quędam diuersarum fluenta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quę sapiẽtia ista diuiditur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi vnum prudẽtiæ, alliud tẽperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iustitiæ? quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientię, ità etiam flumina ista quatuor, quædam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum. Phison igitur prudentia est, &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iustitiam intelligi docet Ambrosius. Et paulò pòst: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi istius incluserunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluuium, prudentię fuit: quo in tempore iusti numerantur, Abel à Deo iustus dictus, &c.

Ethnici scriptores virtutum descriptioné ex nostrorum libris hausêre.

Prudentiam designat Phison. Temperantiã Gehon, iuxta Amb. Fortitudinem Tigris iuxta Amb. iustitiam Euphrates.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite septimo, agens de definitione Sapiẽtiæ, qua dicitur, Sapientiam esse rerum humanarũ diuinarùmque scientiam, ait: Res humanas esse vt concedam res hominum, quicquam tu existimas nostrum esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potest? Aut cùm rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quídque deniquè aliorum carminum cogitemus? Illa est humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prouidentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuẽtes, vera nostra dicere audemus, &c.

Humanarum rerum sciẽtia.

IIII.

Quo pacto Prudentia nobis sacris literis commendatur?

Prudenter monet Ecclesiasticus in hunc modum:[a] *Fili, sine cõsilio nihil facias, & post factũ non pœnitebis.* Item,[b] *Sapiẽs cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.* Tũ fons [a] omnis sapientię prudentięque Christus, verus ille [d] Salomõ, ità docet:[e] *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*: vt intelligamus, ad perfectã prudentiam vtrũque coniũctim requiri, columbinam videlicet simplicitatem, quę innocentes mitésque facit: & serpentinam prudẽtiam, quę homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallãt ipsi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, si Paulinę doctrinę nos accommodemus:[f] *Videte fratres,* inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quasi insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Proptereà nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei, bona*[g] scilicet *& beneplacens & perfecta.* Atque huc pertinet dictũ Salomonis,[h] *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.* Et illud,[i] *In facie prudentis lucet sapientia.* Demùm quod idem affirmat,[k] *Cor prudentis possidebit scientiam, & auris sapientum quærit doctrinam.*

Basil. in constit. monast. ca. 15. & hom. 12. in principium Prouerbiorum. Bern. ser. 49 in Cantica.
a Eccl 32 d 37. c Prouer. 12. c 13. b
b Eccl. 5 d 18. d 33. a Prouer 14. b Iob 28.
d Deut. 4 a 32. d Vide Prou 3. b 8. b cap. 6. a c d 7. a b d.
c Eccl 1. a
d Matth. 12. d Luc. 11 d
e Matth. 10. b & ibidèm Theophylact & Hier. Itẽ Aug quæst. 8. ex Matthęo. Greg. 1. moral cap. 2. & hom. 30. in Euang. Prosper. li. 3. de vita contempl. ca. 29. & 30.
f Ephes 5. d Coloss 4. a 1. Pet. 4. b Prouer. 4 d Eccl. 2. e
g Rom. 12. a 1. Thess 4. a
h Prouer. 13. d Eccl. 6. d
i Prouer. 17. d Eccl. 8. a
k Prouer. 18. c

TESTIMONIA.

Prudentia quã sit in omni actione necessaria.

1. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite decimoquinto: Cæterùm in omni, quæ suscipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiusuis generis est, quod licèt bonum videatur, non in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut nõ adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiũt, mirabile est, quatenus ex earum vsu cùm in dantes, tùm in accipiẽtes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerbiorum, quæ est duodecima inter homilias variorum argumentorum: Prudentiam igitur vnam ex virtutibus pręclaris existere palàm est, qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines scientes reddimur. Prudens verò vtique à prudentia per denominationem dictus est. Sed quando ferarum prudentissimus serpẽs esse Domini testimonio dicitur: Estote, inquit, prudentes sicuti serpentes: item prudens œconomicus iustitiæ: manifestum, quòd duplex est Prudentiæ nomen. Vna quidem proprij commodi custos, & alieni doli obseruatrix, qualem serpens habet. Ille si quid periculi incurrere viderit, caput ante omnia custodit. Ea videtur esse versu-

Matth. 10.

Luc. 16. Prudentia carnis siue mundana.

tia illa, quæ prona est ad proprium commodum, & simpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille seculi prudens & iniustitiæ œconomicus apud Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda & non agenda sunt, cognitio est: quam si quis ritè sectatus fuerit, nunquàm ab officio virtutéque abscedet, nunquàm vitiorum pestem incurret.

Prudentia vera.

3. BERNARDVS sermone quadragesimonono in Cantica: Importabilis absque scientia est zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minùs efficax minúsque vtilis inuenitur, plerunque autem & perniciosus valdè sentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior spiritus, profusiórque charitas: eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perseuerat dies: diem, virtutem appellans. Est ergò discretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatríxque affectuum, & morũ doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsáque affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiúmque naturæ.

Discretio quã sit necessaria.

Psal. 118.

4. ECCLESIASTICI trigesimosecundo, vt in textu.

5. ET trigesimoseptimo: Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum cõsilium stabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo: Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit cõsilia.

7. ET capite decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimooctauo: Homo sapiens in omnibus metuit, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigesimotertio: Sapiens non odit mandata & iustitias, & non illidetur quasi in procella nauis. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimoquarto: Sapiens timet, & declinat à malo: stultus transilit & confidit.

12. IOB vigesimooctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

13. DEVTERONOMII quarto ait Moyses: Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra quàm possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapiẽtia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hęc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigesimosecundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia, Vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio: Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia: melior est acquisitio eius negociatione auri & argẽti: primi & purissimi fructus eius. Preciosior est cunctis opibus: & omnia quę desiderantur, huic non valẽt comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitię & gloria. Vię eius viæ pulchrę, & omnes semitæ illius pacificę.

16. CAPITE octauo: Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in cõsilio, & eruditis intersum cogitationibus. Meũ est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide precioso, & genimina mea argento electo.

17. SAPIENTIÆ sexto: Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens, quàm fortis. Clara est, & quæ nunquàm marcescit sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui se cõcupiscũt, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: assidẽtem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergò de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illam, citò securus erit. Si ergò delectamini sedibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuũ regnetis. Diligite lumen sapientię omnes qui pręestis populis. Multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens, stabilimentũ populi est.

18. CAPITE septimo: Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ: & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem preciosum: quoniam omne aurum in cõparatione illius arena est exigua, & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniã inextinguibile est lumen illius. Venerunt autẽ mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus: quoniã antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cũ sit vna, omnia potest: & in se permanẽs, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo: Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons sapiẽtiæ verbum

verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Vnus est altissimus creator omnipotens, & rex potens & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secúdùm datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

20. MATTHÆI duodecimo: Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiá Salomonis, & eccè plusquàm Salomon hîc.

21. LVCÆ vndecimo: Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit, &c. vt apud Matthæum.

22. MATTHÆI decimo: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergò prudétes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimú Matthæi: Volo vos másuetos esse, sicut oues, & sic magis vincere. Estote igitur prudentes sicut serpétes, & simplices velut columbæ. Vult discipulos etiam prudentes. Idcircò cùm audieris Christianos dici oues, non intelligas quòd oporteat eos stupidos esse, nam & prudétes oportet esse, & scire quomodò versandum sit in medio multorú inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obiicit vt percutiatur, caput autem seruat: ità & Christianus, inquit, omnia sua det, atque etiam corpus suum, percutientibus: caput autem quod est Christus, & fidem in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circungyrat se, & transiens pellem veterem expoliat: ità & nos per angustam viam incedamus, vt veterem exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nociuus est, iubet nos simplices esse, hoc est, synceros, & absque malitia, nullúmque offendentes, sicut columbæ. illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & persecutioné patiuntur, rursùs ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ità vt nè derideaiis ob vitam ab aliis, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem, nè illis noceas, sis velut columba, hoc est neutiquàm malignus.

Matth. 10.
Serpentis prudentia in quo imitanda.
Simplicitas columbæ in quo imitáda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthæi: Estote ergò prudentes, &c. Vt per prudentiam deuitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput: & illud in quo vita est, protegit. Ità & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus sancti specie demonstratur. Vndè dicit & Apostolus, Malitia paruuli estote.

Serpentis astutia, & columbæ simplicitas imitanda.
1. Cor. 14.
Matth. 10.

25. AVGVSTINVS in libro quæstionú ex Matthæo, quæstione octaua: Estote ergò prudentes sicut serpentes: ad cauendum malum, in capite custodiendo, quod est Christus. Nam serpens totum corpus pro capite obiicit persequenti. Vel quòd per angustias se coarctans, veteri tunica exutus innouatur. Quod imitantur quibus dictum est, Intrate per angustam portam, cùm vetere homine exuuntur. Nam si cauendum malum ità moneret, vt violenter resistendum esset malis, non suprà dixisset. Mitto vos sicut oues in medio luporú. Simplices autem sicut columbas esse voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò animalium necat, non solùm grandium, cótra quæ vires nó habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeres aluntur. Est autem omnibus irrationalibus animantibus vna quædam inter se societas, sicut etiam rationalibus sua, id est, hominibus, non solùm secum, sed etiam cum angelis. Discunt ergò ex similitudine columbarum nulli prorsùs nocere ad societatem suam pertinéti participatione rationis.

Serpentis astutia.
Matth. 7.
Ephes. 4.
Matth. 10.
Columbæ simplicitas.

26. GREGORIVS libro primo Moraliú in Iob, capite secundo: Nonnulli ità sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eó veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquàm innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos sapiétes esse in bono, simplices autem in malo. Hinc rursùs dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione coniunxit: vt & simplicitatem columbæ æstutia serpentis instrueret, & rursùs serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodò, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicunque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

Simplicitati coniungenda est prudentia.
Rom. 16.
1. Cor. 14.
Matth. 10.
Actor. 2.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus & in igne monstratus est: quia omnes quos repleuerit, simplices & ardentes facit. Simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate potest. Hinc ipsa veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colúbæ. Qua in re notádum est, quòd discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenùs & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam colúbæ simplicitas téperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Eccè prudétiam serpentis audiuimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quę simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenùs omne cor quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

Matth. 10.
1. Cor. 14.
Iob 1.

28. PROSPER libro de vita contemplatiua, capite vigesimonono: Prudentiam ac sapiétiam plerique in indagatione veri & inuentione constituunt: Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentię ac sapientiæ munus accipitur nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quęrere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iu-

re vocabitur. hoc idcircò præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ità sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnaquæ libet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergò tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ità cognitionem rerum prouenire consecutione prudētiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitiis defæcatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplandæ virtutis inflāmat, vt humanarum rerum, diuinarúmque scientiā consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant, nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniustè, sed omnia, Deo volēte ac permittente fieri, prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi aliis noceāt, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudētes se circumueniri permittunt. Cæterùm si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quàm perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrūpit sana, hæc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necessè est vt priùs pereat ipse, quā aliū perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Prudentia sapientiæ connexa.

Rerum docentibus iudicium ad prudētiam pertinet.

Matth. 10. Simplices & prudentes nos esse oportet.

Prudentia simulata.

29. Capite trigesimo: Hi ergò, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo suo nō pedibus, sed sanctis moribus appropinquāt: ex ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdum ità ex eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omninò non poterit, etiam prudentes aliquotiès peccatis fallentibus acquiescunt: non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

In hac vita non habetur omnimoda perfecta prudentia.

30. Ad Ephesios quinto, vt in textu.

31. Ad Colossenses quarto: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimētes. Sermo vester semper in gratia sale sit cōditus: vt sciatis quomodò oporteat vos vnicuique respondere.

32. Prioris Petri quarto: Estote itaque prudētes, & vigilate in orationibus.

33. Proverbiorvm quarto: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

34. Ecclesiastis secundo: Transiui ad contemplandam sapientiam, erroréśque & stultitiam, (quid est, inquam, homo, vt sequi possit regem factorem suum?) & vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiā, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat.

35. Ad Romanos duodecimo: Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

36. Prioris ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione.

37. Proverbiorvm decimotertio, vt in textu.

38. Ecclesiastici sexto: Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mādatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

39. Proverbiorvm decimoseptimo: In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

40. Ecclesiastis octauo: Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit.

41. Proverbiorvm decimooctauo, vt in textu.

IIII.

De iustitia quid porrò Scriptura tradit?

Iustitia[a] *eleuat gentem:*[b] *Iustitia firmatur soliū. Melius est parùm cū iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.* Cuius quidē iustitię officiū nobis per Apostolū his verbis explicatur:[c] *Reddite omnibus debita: cui tributū, tributū: cui ve Etigal,*

a Prouer. 14. d. 35. b 25. c Eccl. [illegible] d.
b Prouer. 16. b. 25. a Aug. li. 4. de ciuit. Dei, ca. 4. & lib. 19. ca. 21. Greg. lib. [illegible] epist. 120. ad reges Franciæ Theodoricum & Theodebertum.
c Roman. [illegible] Matth. 22. c 17. d Luc. 2. a. 5 c 1. Tim. [illegible] Beda [illegible] de aduentu Domini. Augu. ser. [illegible] de verb. Domini & lib. 22. contra Faustum. cap. 74. & 75. Theophylactus in cap. 13. ad Roman.

ctigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorẽ. Huc spectant iusti & beati viri partes, sic in psalmo[d] decãtatæ: *Qui nõ egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malũ, & opprobriũ non accepit aduersùs proximos suos: Qui iurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniam suã non dedit ad[e] vsuram & munera super innocẽtem non accepit.* Ex quo facilè cõstat, iustitiæ nomen contractiùs hîc accipi, quàm vbi generatim de Iustitia Christiana disserimus.

d Psal. 14. a b Matt. 5. a Chrysho. 15. in Matt. Amb. lib. 1. offi. c. 28. & 29 & ser. 16. in Psal. 118. & in lib. de paradiso, c. 3. Aug. lib. 4. de doctr. Christ. c. 18. Vide septimum & octauum præceptum Decalogi.

e Exo. 22. d Leuit. 25. e Deut. 23. c Ezech. 18. b c d 22. c Luc. 6. c Leo ser. 6. de ieiunio decimi mens. Ber. epist. 322. ad Spirẽses Amb. de Tobia, c. 14. & 15. Hiero. in 18. c. Ezech. Concil. Lateranense sub Alexandro III, parte 1. c. 25.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM 14. vt in textu.

2. CAPITE 15. Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

3. CAPITE 21. Gaudium iusto est facere iudiciũ & pauor operantibus iniquitatem. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiã & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM 16. Melius est parùm cũ iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas regũ, labia iusta: qui recta loquitur, dirigetur.

6. CAPITE 25. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

Regna sunt latrocinia, si remoueatur iustitia.

7. AVGVSTINVS lib. 4. de ciuitate Dei, c. 4. Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Quia & ipsa latrocinia quid sunt, nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum cum imperio principis regitur, pacto societatis adstringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum si intantũ perditorum hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes cõstituat, ciuitates occupet, populos subiuget, euidentiùs regni nomen assumit, quod ei iam in manifesto confert non adempta cupiditas, sed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam compræhensus pirata respõdit: Nam cùm idem rex hominem interrogâsset, quid ei videretur, vt mare haberet infestũ? ille libera cõtumacia, quid tibi, inquit, vt orbẽ terrarũ? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, Imperator.

Ex Cicerone, li. 3. de rep. teste Nonio Marcello de genere nauigiorum.

Vbi iustitia nõ est Rẽpublicã non esse.

8. ET lib. 19. cap. 21. Quapropter nunc est locus, vt quam potero breuiter ac dilucidè expediam, quod in secundo huius operis libro me demõstraturum esse promisi: secundũ definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Republica, nũquàm Rempublicam fuisse Romanam. Breuiter enim Rempublicam definit esse rem populi. quæ definitio si vera est, nũquàm fuit Romana Respublica: quia nunquàm fuit res populi: quam definitionem voluit esse Reipublicæ. Populum enim esse definiuit cœtum multitudinis, iuris consensu & vtilitatis communione sociatum. Quid autem dicat iuris consensum, disputando explicat: per hoc ostendens, geri sine iustitia nõ posse Rempublicã. Vbi ergò iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profectò iustè fit. Quod autẽ fit iniustè, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta, cùm illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de iustitiæ fonte manauerit: falsúmque esse, quòd à quibusdã non rectè sentientibus dici solet: id esse ius, quod ei, qui plus potest, vtile est. Quocirca vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus cœtus hominũ non potest esse, & ideò nec populus: iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et si non populus, nec res populi: sed qualiscunq; multitudinis, quæ populi nomine digna non est: ac per hoc si Respublica res populi est, & populus nõ est, qui consensu non sociatus est iuris. Non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubiò colligitur, vbi iustitia non est, non esse Rempublicam. Iustitia porrò ea virtus est, quæ sua cuique distribuit. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immũdis dæmonibus subdit? Hóccine est sua cuique distribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniustus est: & qui seipsum aufert dominãti Deo, à quo factus est, & malignis seruit spiritibus, iustus est?

Apud Ethnicos non est vera iustitia.

9. GREG. Magnus. lib. 7. epist. 120. ad Theodoricum & Theobertum reges Franciæ: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare: & subiectis non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.

Regũ officium maxime proprium.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MATTHÆI vigesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

12. ET capite decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester nónne soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamũ: & eum piscem qui primus ascẽderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

13. LVCÆ secundo: Factum est autem, in diebus illis exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibãt omnes vt profiterẽtur, singuli in suã ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, ciuitatẽ Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cũ Maria desponsata sibi vxore, prægnante.

14. ET ca. 3. Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad Ioannem: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant

auté eũ & milites, dicentes: Quid faciemus & nos?
Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniã
faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.
15. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè
præsunt presbyteri, duplici honore digni habean-
tur, maximè qui laborãt in verbo & doctrina. Di-
cit enim scriptura: Non infrenabis os boui triturã-
ti. &, Dignus est operarius mercede sua.
Prouer. 9. 16. BERN. ser. 3. de Aduẽtu Domini: Beatus, in quo
sapientia ædificat sibi domũ, excidens columnas
septem: beata anima quæ sedes est sapientiæ. Quæ-
Iustitia & iudicio paratur sedes sapiẽtiæ. Psal. 88. nam est illa? Anima vtiq; iusti. Meritò planè, quia
iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: Quis in
vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem
parare Christo? Eccè quænam illi serica, quæ tape-
tia, quod puluinar oporteat præparari. Iustitia, in-
Iustitia in quo consistat. quit, & indiciũ præparatio sedis tuæ. Iustitia virtus
est, quod suum est, vnicuiq; tribuens. Tribue ergò
tribꝰ quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferio-
ri, redde ęquali, cuiq; quod debes, & dignè celebras
aduentum Christi, parans ei in iustitia sedẽ suam.
Quid superiori reddendũ. Redde, inquam, reuerentiam prælato & obedien-
tiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec
enim sufficit exteriùs obtemperare Maioribus no-
stris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentia-
mus de eis. Quod etsi tam manifestè innotuerit in-
digna prælati alicuius vita, vt nihil omninò dissi-
Rom. 13. mulationis, nihil excusationis admittat: propter
eũ tamen à quo est omnis potestas, ipsum quẽ mo-
dò talẽ nouimus, excelsum reputare debemus, non
præsentibus personæ meritis, sed ordinationi Di-
uinæ, & dignitati ipsius officij deferẽtes. Sic & fra-
tribus nostris inter quos viuimus, ipso iure frater-
nitatis & societatis humanæ, cõsilij sumus & auxi-
Quid reddendũ æqualibus. lij debitores. Hæc enim volumus vt ipsi nobis im-
pendãt cõsilium, quo erudiatur ignorantia nostra,
auxilium quo iuuetur infirmitas nostra. Sed fortè
erit inter vos qui tacitus respondeat, dicẽs: Quod
ego consiliũ dabo fratri, cui nec vnũ quidẽ dicere
verbũ fas est absque licẽtia? Quod ei auxilium im-
pendere est, cùm nec minimũ aliquid agere liceat
absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certè
quod facias, tantummodò charitas fraterna nõ de-
sit. Nullũ ego consilium melius arbitror, quàm si
exemplo tuo fratrẽ docere studeas, quæ oporteat,
quæ non oporteat fieri, prouocans eum ad melio-
ra, & consulens ei nõ verbo neque lingua, sed ope-
re & veritate. An verò vtilius aut efficacius auxiliũ
aliquod est, quàm vt ores deuotè pro eo, vt nõ dis-
simules redarguere culpas eius: vt non modò nul-
lum ei offendiculũ ponas, sed & solicitus sis, quan-
tùm præuales, tanquàm angelus pacis, de regno
Dei scandala tollere, & occasiones scandalorũ pe-
nitùs dimouere? Si talem te fratri auxiliarium &
consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec ha-
Quid reddendum inferioribus. bet vndè causetur. Porrò si cui fortè prælatus es,
huic sine dubio teneris debitor sollicitudinis am-
plioris. Exigit à te & ipse custodiam & disciplinã.
Custodiam quidem, vt possit cauere peccatum: di-
sciplinam verò, vt quod minùs cauit, minìmè ma-
neat impunitum. Quòd etsi nemini fratrũ præesse
videris, habes tamen sub te cui custodiam hanc &
disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus
tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus
tuus. Debes ei custodiã, vt non regnet in eo pecca-
tum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes
& disciplinam, vt dignos faciat pœnitentię fructus
castigatum, & subditũ seruituti. Longè tamen gra-
uiori & periculosiori debito tenẽtur adstricti, qui
prò multis animabus reddituri sunt rationẽ. Quid
ego infelix, quo me vertam, si tantũ thesaurum, si
preciosum depositũ istud, quod sibi Christus san-
guine proprio preciosius iudicauit, contigerit ne-
gligentius custodire? Si stillantẽ in cruce domini
sanguinem collegissem, essetque repositus penes
me in vase vitreo, quod & portari sæpius oporte-
ret, quid animi habiturus essem in discrimine tan-
to? Et certe id seruãdum accepi pro quo mercator
non insipiens (ipsa vtique sapientia) sanguinem il-
lũ dedit. Sed & habeo thesaurũ istum in vasis ficti-
libus, & quibus multo plura quã vitreis imminere
pericula videãtur. Accedit sane & solicitudinis cu-
mulũ, & põdus timoris, quod cùm & meã & pro-
ximi conscientiam seruare necesse sit, neutra mihi
satis est nota. Vtraque abyssus est imperscrutabilis,
vtraq; mihi nox est, & nihilominus exigitur à me
vtriusque custodia, & clamatur: Custos qui de no-
cte, custos qui de nocte: non est mihi dicere cum Esa. 20.
Cain: nunquid custos fratris mei sum ego? sed est Gen. 4.
fateri humiliter cũ propheta. Quia nisi dominus Psal. 126.
custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit
eam. In eo tamen excusabilis ego video, si, vt præ-
dixi, debitam exhibeo custodiam, pariter & disci-
plinam. Quod si propria quoque quatuor nõ de-
fuerint: dico autem erga prælatos reuerentiã & o-
bedientiã, consiliũ, & auxiliũ erga fratres: quod ad
iustitiam pertinet, non imparatã sedem inueniet sa-
pientia. Et fortassis hæ videantur sex colũnæ, quas
excidit in ipsa domo quàm ędificauit sibi, & septi-
ma quoque quærenda est, si forte & eam nobis no-
tam facere ipsa dignetur. Quid verò prohibet, si-
cut sex in iustitia, septimam quoque intelligi in iu-
dicio. Neque enim iustitia sola, sed iustitia inquit & Psal. 87.
iudicium præparatio sedis tuæ. Denique si pręlatis
& ęqualibus & inferioribus reddimus quod opor
tet, nihilnè accipiet Deus? At ei plane quod debet
retribuere nemo potest, quòd tam copiose accu-
mulauerit super nos misericordiam suam, quod tã
multa deliquerimus ei, quod tam fragiles & nihili
sumus, quod tam plenus & sufficiens illic sibi, &
bonorum nostrorum omnium non egens. Audiui
tamen dicentem eum, cui incerta & occulta sapiẽ-
tiæ suæ reuelauerat, quia honor regis iudicium di-
ligit. Nihil quod in se est à nobis exigit amplius, Psal. 98.
tantum dicamus iniquitates nostras, & iustificabit
nos gratis, vt gratia commendetur. Diligit enim
animam quę in conspectu eius & sine intermissio-
ne considerat, & sine simulatione diiudicat semet-
ipsam. Idque iudicium, non nisi propter nos à no-
bis exigit, quia si nosmetipsos iudicauerimus, non
vtique iudicabimur. Propterea sapiẽs veretur om-
nia opera sua, scrutatur, discutit, & diiudicat vni-
uersa: Honorat quippe veritatem: qui & se, & sua
omnia in eo statu quo veritas habet & agnoscit ve
raciter, & humiliter confitetur. Audi denique ma-
nifestius à te iudicium exigi post iustitiam. Cùm fe-
ceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, di-
cite: Serui inutiles sumus. Hæc planè, quo ad homi
nem, est digna sedis præparatio Domino maiesta- Quomodo [illegible]
tis: vt & iustitiæ mandata studeat obseruare, & sem
per indignum sese & inutilem arbitretur.
16. ET ser. 4. in Epiphania domini. Est autem Iu-
stitia

stitia quædã stricta & angusta valde: ita vt quã cito pedẽ verteris, in peccati foueã cadas, nec preponere se æquali, nec æquare præposito. Huius definitio est, reddere vnicuiq; quod suũ est. Altera latior & amplior iustitia nec æquare se pari, nec inferiori præponere. Sicut enim grãdis & grauis est superbia, præferre se æquali, aut æquare prælato, ita magnæ humilitatis est inferiorẽ se exhibere æquali aut æqualẽ inferiori. Maxima & plena iustitia est se inferiorẽ exhibere etiam ipsi inferiori. Sicut enim sũma & intolerabilis superbia est superiori se præponere: ita inferiori se subdere, summa & plena iustitia est. Quod Ioannes ait, Ego à te debeo baptizari: de prima fuit, quia superiori se subdidit, quod autẽ Christus fecit, de plena iustitia fecit: siquidem ille serui sui manibus se inclinauit. Videat autem nunc quisque quem imitetur, hunc an eum, qui extollitur super omne quod creditur Deus aut colitur. Studeamus & nos obsecro fratres adimplere omnem iustitiam. Ipsa enim est via per quã ad lætitiam venitur. Nam lætitia præmiũ est, iustitia verò meritum & materia. Nã de ipsa iustitia erit lætitia nostra quando Christus apparebit vita nostra, & nos apparebimus cũ ipso in gloria: quoniã ipse est qui factus est nobis à Deo patre iustitia.

Iustitiæ definitio.

Admonitio ad iustitiam.

17. AVGVST. ser. 19. de verbis Domini, (& Ambr. ser. 7.) Non militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est. Nec rempublicam, gerere criminosum est, sed ideò agere rempublicam vt rẽ familiarẽ potiùs augeas, videtur esse dãnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipẽdia cõstituta, nè, dum sumptus quæritur, præda grassetur. Illud autẽ quale est, cum ob errorẽ aliquẽ à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, cædẽ cur turbulentus admiserit: statim respondeat, Quid habebam facere, homo secularis aut miles? nũquid monachũ sum professus aut clericũ? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis sacris literis præscribitur norma viuendi, omnis ad benè viuendũ prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militię conqueratur. Apud omnẽ Christianũ prima honestatis debet esse militia. Nã vt id quod dicimus, authoritate euãgelica cõprobemus, videamus lectionẽ quæ paulò antè decursa est. ait enim Euangelium: Venerunt autẽ & publicani ad Ioannẽ, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eũ: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quã quod constitutum est vobis. Honesta planè publicanorũ interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim solicitè interrogãt, ne aut ignorãtes plus exigẽdo in peccatũ incidãt, aut cessantes publicã decipiant functionẽ. Hic autem moderatè præcipit, vt & iniquitates locum nõ habeat, & constitutum habeat vectigal effectum. Nõ enim dixit, Nihil exigatis: sed, nihil amplius exigatis. Vndè intelligimus quod apud Deum non tam exactio quàm exactio iniqua dãnetur. dicit enim ipse Dominus: Reddite quæ Dei sunt, Deo: & quæ Cæsaris, Cæsari. Igitur quod Cæsar præcipit, ferẽdũ est: quod Imperator indicit, tolerãdum est: sed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Et post pauca: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioãnes: Neminẽ concutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Hic iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantũ de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinẽtur, sed quisque militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur, atque ideò hæc sententia potest dici: Verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus: Quicunque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quęrit, tanquã calũniator & concussor Ioannis sententia condẽnatur. Hæc autẽ diuina sententia quæ ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri, quia etiamsi nõ militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militãs Deo, obligat se negociis secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluẽtibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimonię interiora cõstringimus: de quo cingulo Domin[us] ait ad discipulos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipẽdiũ ab ipso donũmq; percipimus, sicut dicit Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Christianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Et in fine: Nec interest apud Deũ, vtrùm vi an circũuẽtione quis res alienas occupet, dummodò quoquo pacto teneat alienum.

Militare vel Rép. administrare quando cũ peccato sint coniuncta.

Excusatio militũ quãdo de rapinis & aliis criminibus reprehenditur.

Luc. 3.

Vectigalia iusta.

Iniqua exactio damnatur.

Math. 22.

Milites sunt varij.

Clerici etiam sunt milites.

2. Tim. 2.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

Aliena restituenda sunt.

18. IDEM lib. 22. contra Faustũ Manichæum, cap. 74. Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quãdoque morituri, vt dominẽtur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorũ est, nõ religiosorum: nocẽdi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, fœditas rebellãdi, libido dominãdi, & si qua similia, hæc sunt quę in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, vt etiam iure puniantur. Aduersùs violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit. Alioquin Ioannes, cùm ad eum baptizandi milites venirent, dicentes, Et nos quid faciemus? responderet eis, Arma abiicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos, cùm hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniã feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrũ. Sed quia Manichæi Ioannẽ apertè blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentẽ reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi: Reddite, inquit, Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa prestãtur, vt propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Meritò & illius Cẽturionis dicẽtis: Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem laudauit, non illius militiæ desertionem imperauit. Sed de iustis quidem

An bellũ gerere licitũ sit.

Luc. 3.
In iusto bello qui occidunt homines, non sunt homicidæ.

Luc. 3.

Mat. 22.

Cur tributa principibus præstantur.
Mat. 8. Luc. 7.

iniustísque bellis nunc disputare longum est, & nõ necessarium.

De iustis bellis.

19. Et capite septuagesimoquinto: Interest enim quib⁹ causis, quibúsque authoribus homines gerẽda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiẽdi belli authoritas atque consilium penès principem sit: exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutíque communi. Bellum autem, quod gerendum Deo authore suscipitur, rectè suscipi, dubitare fas non est: vel ad terrẽdam, vel ad obterendam, vel ad subiugandam mortalium superbiam: quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non solùm incorruptibili Deo, sed nec sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potiùs ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendámque paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur. Neq; enim habet in eos quisquam vllam potestatem, nisi cui data fuerit desupèr. Non est enim potestas, nisi à Deo, siue iubente, siue sinente. Cùm ergò vir iustus, si fortè sub rege homine etiam sacrilego militet, rectè possit, illo iubente, bellare ciuicæ pacis ordinem seruans: cui, quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrùm sit, certum non est: ità vt fortasè reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi: quanto magis in administratione bellorum innocentissimè diuersatur, qui Deo iubente belligerat, quem malè aliquid iubere non posse, nemo qui ei seruit, ignorat?

Ioan. 19. Rom. 13.

An milites in omnibus suo duci obtẽperare debeant.

20. Theophylactvs in caput decimumtertiũ epistolæ ad Romanos: Plurimùm prosunt Rebuspublicis magistratus: per ipsos enim vita nostra cõsistit. Qui nisi essent, iam olim omnia periissent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conscientia igitur tua persuadeat tibi, vt suo honore tanta tibi bona donantes nunquàm non digneris. Ideò enim & tributa præstatis. Tu, inquit, testaris, quòd à magistratu beneficio afficeris, quatenùs mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis prospiciat. Non enim principiò tributum soluissemus, nisi agnouissemus, nostrum nobis lucrũ, adeóque commodum ex huiusmodi præfectura sanè accrescere. Siquidem ipsi nos citra curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agẽtes. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes. Quare Deo etiam placet vt ipsius ministris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica versari, necnon virtutem, vitium autem profligari. Atque in hoc principes ministrant voluntati Dei, pro communi constitutione & salute laborantes, inque idipsum perseueranter incũbentes, vt nos in pace ac tranquillitate ętatem quisque suam transigamus. Sin quisquam malè magistratu suo & publica functione abutatur, id nihil aduersùs rei ipsius pulcherrimæ elegantiam facit. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impositam tibi erga magistratum gratitudinem & beneuolentiam. Redde igitur quæ debes iis quibus varij magistratus sunt commissi: cui tributum debetur, siue exactio, capitúmve census, ei tributum da: cui vectigal, vectigal: vel pro terra censum. Nec solùm pecunias reddite, sed timorem etiam, hoc est, reuerentiam & verecundiam atque eximium honorem. Quare infert, Cui honorem, honorem. Est enim duplex metus: alter, quo terrentur scelera patrantes, ex mali conscientia profluens, quem iam anteà reiecit Apostolus: alter verò, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc est, excellens & eximius honor, quemadmodùm dictũ est: Non est inopia timentibus eum. &, Timor Domini permanens in seculum seculi. Pietatem enim hîc siue reuerentiam subindicat.

Magistratus quantũ prosit Reip.

Tributorum solutio.

Psal. 33. & 18.

21. Psalmo decimoquarto, vt in textu.

22. Matthæi quinto: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

23. Chrysostomvs homilia decimaquinta in Matthæum: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quam verò iustitiam? an in genere virtutem ipsam, an speciem illam iustitiæ, quæ exaduersò auaritiæ collocatur? Quia enim commendaturus erat misericordiam, ostendens quo modo misereri oporteat: id est, non ex auaritia, nec rapina, opportunè beatificat iustitiam acquirentes. Et considera quanta idipsum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iustitiam seruant: sed, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: vt non vtique mediocriter, sed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc est auaritiæ proprium, neque sic cibum desideramus ac potum, vt possidere latiùs, induíque preciosiùs: concupiscentiam istam quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deindè rursùs sensibile præmium statuens, ait: Quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc esse contrarium, magisque id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens formidare paupertem, neque famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt exaduersò ille qui iustitiam diligit, tutissimè omnia bona possidet. Si verò qui aliena non inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur: quanto magis, qui propria fideliter largiuntur?

Iustitię nomẽ aliàs generale, aliàs minus latè patens.

Iustitiæ præmium.

24. Ambrosivs libro primo officiorum, capite vigesimooctauo: Magnus iustitiæ splendor, quę aliis potiùs nata quàm sibi, communitatem & societatem nostram adiuuat, excelsitatem tenet, vt suo iudicio omnia subiecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam cõferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras possessionibus cupimus, præstare diuitiis: iustitiæ formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodò enim potest iustus esse, qui studet eripere alteri, quod sibi quærat? Potentiæ quoquè cupiditas: formam iustitiæ virilem effœminat. Quomodò enim potest pro aliis interuenire, qui alios sibi subijcere conatur, & infirmo aduersùs potentes opem ferre, qui ipse grauem libertati affectat potentiam?

Magnus iustitiæ splendor.

Auaritia iustitiam corrumpit.

25. Et capite vigesimonono: Quanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest, quòd nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hostibus reseruatur: vt si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio, aduersùs iustitiam putetur, aut

Iustitiæ ęgitas.

aut loco præuenire, aut tempore. Interest enim, vtrùm aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an superiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius læserint, vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres suas plerosq; peccare fecerant ex plebe Iudæorum, vndè & Dei in populum patrum iracundia effusa est. Et ideo factū est, vt nullum Moyses victor superesse pateretur: Gabaonitas autē qui fraude magis quàm bello tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impositæ afficeret iniuria: Syros verò Helisæus, quos obsidentes in ciuitatē duxerat momētanea cæcitate percussos, cùm quò ingrederentur videre nō possent, volenti regi Israel percutere non acquiesceret, dicens: Non percuties quos non captiuâsti in lancea & in gladio tuo. Pone eis panem & aquam, vt manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum suum: vt hūmanitate prouocati, gratiam repræsentarent. Denique posteà in terram Israel venire piratæ Syriæ destiterunt. Si ergò etiam in bello iustitia valet, quanto magis in pace seruanda est? Et post pauca: Liquet igitur, etiā in bello fidem & iustitiam seruari oportere, nec vllum decorū esse posse, si violetur fides.

Num. 31. Iosue 9. 4. Reg. 6. Belli æquè ac pacis tempore iustitia seruanda.

26. ITEM in psalmum centesimum decimūoctauum, sermone decimo sexto: Hoc est ergò, Feci iudicium & iustitiam: in iudicio non contempsi pauperem, non oppressi viduam, personam diuitis nō recepi, in omnibus operibus iustitiam seruaui. Iudicij finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est æquitatis: vtraque tamen non priuata, virtus, sed publica. Nam immaculatū corpus à virili permixtione seruare, & palmam castimoniæ limoso in corpore vsque ad angelorū conuersationem custodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica est. Frugi esse ac modestum, & sobriæ parcitatis tenere mēsuram: probatur à pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tēpore necessarium, in voto aduersum. Mâlunt enim homines: non pugnare, quàm vincere. Sola iustitia est, quæ omnibus temporibus aliis potiùs nata quàm sibi, quotidiano vsu & fructu, publico suo damno alienas custodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

Iustitia in quo cæteris virtutibus præstet.

27. IDEM in libro de paradiso, capite tertio: Quartus est fluuius Euphrates, qui Latinè fœcunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferēs quoddam insigne iustitiæ, quæ omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atque iustitia, quæ magis aliis quàm sibi prodest, vtilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant, hoc est, à lætando, eò quòd hominum genus nullo magis quàm iustitia & æquitate lætetur. Causam autem, cur cæteri quà commeant fluuij, describuntur regiones locorum: quà Euphrates commeat, non describatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis asseritur, & quæ foueat atque augeat. Vndè Auxen eum Hebræorum & Assyriorum prudētes dixerunt: contrà autem fertur esse aqua aliorum fluminum. Deindè quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperātia, ibi intemperātia plerunque est, aut alia vitia sunt. Vbi autem iustitia, ibi concordia virtutum est cæterarum: ideò non ex locis quà fluit, hoc est, nō ex parte, cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi mater est omnium.

Iustitiæ fructus vberes. Vbi iustitia, ibi concordia est cæterarum virtutum.

28. AVGVSTINVS libro quarto de doctrina Christiana, capite decimooctauo: In istis autē nostris (negociis Ecclesiasticis) quandoquidem omnia, maximè quæ de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam, sed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus est æternus interitus, omnia magna sunt quæ dicim⁹: vsque adeò, vt nec de ipsis pecuniariis rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quę doctor Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profectò & in parua pecunia custodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergò minimum est, minimum est: sed in minimo fidelem esse, magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis est, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducātur, eadem est & in magno disco, quæ in nūmulo exiguo: ità vbi parua iustè geruntur, non minuitur iustitiæ magnitudo. De iudiciis denique secularibus, quibus vtique nisi pecuniariis cùm loqueretur Apostolus, Audet quisquam vestrûm, inquit, aduersùs alterum habens negocium, iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? &c. Quid est quod sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est quòd sui animi affectum tam crebra & tā aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremò, quòd de rebus minimis tam granditer dicit? Tantùmne de illo negocia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla sobria mēte dubitante, etiam in rebus quamlibèt paruulis magna sunt.

Iustitia custodiēda est etiā in parua pecunia. Luc. 16. In minimo fidelem esse, magnum est. 1. Cor. 6. Iustitia, charitas, pietas, etiā in reb⁹ paruis magna sunt.

DE VSVRA.

29. EXODI vigesimosecundo: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, nō vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes.

30. LEVITICI vigesimoquinto: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenā & peregrinū, & vixerit tecum, ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quàm dedisti. Time Deū tuum, vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram, & frugum superabundantiā non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, vt darem vobis terram Chanaan, & essem vester Deus.

31. DEVTERONOMII vigesimotertio: Nō fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: sed alieno. Fratri autem tuo absque vsura id quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra ad quam ingrederis possidendam.

32. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. ad vsuram non commodauerit, & amplius non ceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit vt faciat veritatē: hic iust⁹ est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filiū latronem, effun-

dentem sanguinem, & fecerit vnum de istis, &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem: Nunquid viuet? non viuet. Cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur: sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

33. ET vicesimosecundo: Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tuî, &c. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: vsuram & superabundantiam accepisti, & auarè proximos tuos calúniabaris: meíque oblita es, ait Dominus Deus. Eccè, complosi manus meas super auaritiam tuam quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in medio tuî. Nunquid sustinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, & faciam. Et dispergã te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immũditiam tuam à te.

34. LVCÆ sexto: Veruntamẽ diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

35. LEO Magnus sermone sexto de Ieiunio decimi mensis: Iniusta & impudens auaritia, quæ beneficiũ se dicit præstare cùm decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè paciscenti: dúmque certiora existimat præsentia, quàm futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit dãni. Vndè quilibet sequatur euentus, mala semper est ratio fœnerantis, cui pecuniam & minuisse & auxisse peccatum est: vt aut miser sit, amittẽdo quod dedit, aut miserior, accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsùs est iniquitas fœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniustis & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fœnus pecuniæ, funus est animæ. Quid enim de huiusmodi sentiat Deus, sacratissimus propheta Dauid manifestat. Qui cùm diceret, Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? respõsio diuinæ vocis instruitur, & cũ ad æternam requiem pertinere cognoscit, qui inter alias piæ conuersationis regulas pecuniã suã non dedit ad vsurã: & à tabernaculo Dei ostenditur alienus, & à sancto monte eius extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat vsuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

Iniquitas fœnoris.
Lucrũ omni humanitate carens.
Nota. Fœnus pecuniæ, funus est animæ.
Psal. 14.

36. BERNARDVS epistola trecentesima vigesima secunda ad Episcopum, clerum & populũ Spirensem: Sicubi desunt Iudæi, peiùs iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari.

Vsurarij rectè baptizati Iudæi appellantur.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimoquarto: Non nouum, nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Ægyptum, qui pede transierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de aliis peccatis semel aut multùm iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpiùs intimauit. Habes in Exodo: Quòd si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi apud te, non suffocabis eum, nõ impones ei vsuram. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsuram imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animam laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expresserit. Quòd si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertorium eius tantùm, hoc vestimentũ turpitudinis eius in quo dormiet. Quòd si itaque proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: Non veni legem soluere, sed adimplere? Quã Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoquè foris serò est dictũ à quibusdam eorum prudẽtibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed vtiquè non Cato prior quã Moyses qui legẽ accepit. Multo ille posterior. In Deuteronomio quoquè scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, & vsuram omniũ rerum quascunque fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vsuram exiges ab eo, à fratre autem tuo nõ exiges. Vides quantum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cũ quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exigis? Frater tuus consors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durum est repetere quod dederis, nisi cùm habuerit vndè dissoluat. Et plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquã vsurarum emolumenta percipiunt, ideò audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerũ quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circunscriptio legis est, non custodia. Et putas te piè facere, quia à negociatore velut mutuum suscipis? Indè ipse fraudem facit in mercium precio, vndè tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps: tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

Exo. 22.
Vsurarij suffocãt & strãgulãt homines.
Matth. 5.
Vsurã petere, suffocare est.
Catonis dictũ.
Deut. 23.
Vsura non cõmittitur tantũ in pecuniis.
Ibidèm.
Quicquid sorti accedit, vsura est.

38. ET capite decimoquinto: Sed fortè dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis: & non consideras quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus. Legis ipsius verba considera. Fratri tuo, inquit, nõ fœnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tũc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vsuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat: sine gladio & de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiã ius vsuræ.

Deut. 23.
An permissũ fuerit Iudæis exigere vsurã à gẽtibus propter [illegible] cordialẽ & insatiabilẽ auaritiã [illegible] grauarẽ vsuris.

Frater

Frater auté tuus omnis, fidei primùm, deindè Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesię laudabo te. Denique in Leuitico præscripsit etiam lex, vsuram à fratre nõ esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum nõ dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia Dei omne sortis excludit augmentum. Vndè & Dauid & benedictum æstimauit, & dignum habitatione cęlesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergò qui nõ dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis, quàm benedictioné? Potestis enim benedicti esse, si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus, secundùm Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuet dicit Dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in simulacra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodò fœneratorem cum idolatra copulauit, quasi crimen ęquaret.

Psal.[illegible]

Leuit.25.

Omne sortis [illegible] Psal.[illegible]

Maledictus [illegible] ad vsuram dat.

Ezech.18. Iustus est, qui superabundantiam non accipit.

Morte morietur, qui super abundãtiam acceperit.

Fœnus cum idolatria comparatur.

39. HIERONYMVS in caput decimumoctauũ Ezechielis: Duodecimum numerum in catalogo virtutum patris tenet: Et ad vsuram non commodauerit, siue vt LXX. transtulerunt, pecuniam suã ad vsuram non dederit. In Hebraicò, cunctarum specierum vsura prohibetur: in LXX. tantùm pecuniæ. Iuxta quod & in quartodecimo psalmo scriptum est: Qui pecuniã suam non dedit ad vsuram. Et quomodò dicitur, Fratri tuo non fœnerabis, alieno autem fœnerabis. Sed vide profectum: In principio legis, à fratribus tantùm fœnus tollitur: in propheta ab omnibus vsura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad vsuram. Porrò in Euangelio virtutis augmentum est, pręcipiente Domino: Fœneramini his à quibus nõ speratis recipere. Sequitur in tertiodecimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam vsuram tãtùm esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, cæterarumquę specierum vsuræ exigi: siue (vt appellat sermo diuinus) abundantię: Verbi gratia: vt hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, ampliùs partem mediam. Qui iustissimum si putauerit, quartam plus accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium qui satus, fecit decem modios. Nõne iustum est, vt medium modium de meo plùs accipiam, cùm ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrùm habenti dederit, an non habẽti. Si habenti, vtiquè dare non debuerat, sed dedit quasi non habenti. Ergò quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.

Psal.14.

Deut.15.& 23. In Ezechiele prohibetur vsura nõ tantùm à fratribus, sed ab omnibus. Lucæ 6.

Vsura non est tantùm in pecunia.

Non est amplius recipiẽdum, quàm mutuò datum est.

Galat.6.

Vsuræ & superabundantiæ nomine appellatur, quicquid recipitur amplius supra sortem.

40. CONCILIVM Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, parte prima capite vigesimoquinto: Quia in omnibus ferè locis tantùm vsurarum ità inoleuit, vt multi aliis negociis prætermissis, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusquę testamenti pagina condemnentur, nequaquàm attendant: ideò constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam, Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ, & ea quæ acceperit reddere compellatur, & donèc ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus.

Vsura prohibita in nouo & veteri testamento.

Vsurariis manifestis communio & Christiana sepultura negatur.

Vide plura in tit. de vsuris lib.5. decret. Item in 6. & in Clementinis.

V.

Quomodò Temperantiam Scriptura docet?

A. Ad vitandam intemperantiã, hoc Scriptura nobis iniungit, [a] nè carnis curam in desideriis faciamus, [b] néve per gulã corda nostra in crapula & ebrietate aliquando grauemus. Cęterùm ad exercitandã temperãtiã hortatur, vbi [c] vult nos esse sobrios & vigilare, hoc est, sacris vigiliis & orationibus aptos esse, vt nullũ Sathanę locum [d] demus: Monet igitur & Ecclesiasticus: [e] *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponũtur, vt non cùm manducas multũ, odio habearis.* Neque tacet idem de fugienda ebrietate. [f] *Vinũ quippe multum potatum, irritationẽ, & iram & ruinas multas facit.* Quinetiam, vt idem ait, [g] *Vinũ & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Igitur de potu vini temperatè sumẽdo, hoc etiam addit: [h] *Exultatio animæ & cordis, vinũ moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.* Quare alibi quoquè scriptum legimus: [i] *Beata terra, cuius principes comedunt in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* [k] *Qui autem abstinens est, adijciet vitam.*

B. Sed hæc temperantiæ virtus etiam [l] latiùs, quàm ad moderatam cibi

a Rom.13.d 1. Pet. 2. c Galat.5.c 1.Cor.9.d
b Luc.21 g Vide suprà de Gula, & de Ieiunio.
c 1.Petr.5. c 1.Thess.5. b 1.Tim.3.a c 2.Tim.4.a Tit.1. c 2.a b c Leuit.10. b
d Ephe.4.f
e Eccl.31.b
f Ibidèm d
g Eccl.19.a
h Eccl.31.d
k Eccl.37.d
l Vide Prosp.l.3. de vita cõtemp.c.19. & Amb lib.1 de

Iacob & vita beata, cap. 2. Hier. in c 44. Ezechielis. in Matth. 3. a 11. a c Marc. 1. a Luc. 1. b g 7. d e Bernar. in ser. de natiu. Ioan. Baptist. & Grego. hom. 6. in Euang.

potúsque sumptionem, se porrigit:[m] Ioannes Baptista, si quis vnquàm alius, temperantiæ, abstinentię, immò, & continentię omnis exemplum se nobis absolutum prębuit, cùm luxum omnem in victu habitúque sibi pręscidit, & summa frugalitate contentus, vitam in eremo traduxit.

TESTIMONIA.

1. A. Ad Romanos decimotertio: Sicut in die honestè ambulemus: nõ in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, nõ in cõtentione & æmulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam nè feceritis in desideriis.

2. Prioris Petri secundo: Charissimi, obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis quæ militant aduersùs animam.

3. Ad Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim cõcupiscit aduersùs spiritum, spiritus autem aduersùs carnẽ. Hæc enim sibi inuicèm aduersantur: vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

4. Prioris ad Corinthios nono: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. Lucæ vigesimoprimo: Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

6. Prioris Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide.

7. Prioris ad Thessalonicenses quinto: Omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus & sobrij simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

8. Prioris ad Timotheum tertio: Oportet ergò Episcopum irrepræhensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium &c. Diaconos similiter pudicos non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

9. Posterioris ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

10. Ad Titum primo: Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, &c. sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

11. Capite secundo: Tu autem loquere quę decent sanam doctrinam. Senes, vt sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes: benè docentes, vt prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos amẽt, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias &c. Iuuenes similiter hortare vt sobrij sint.

12. Levitici decimo: Dixítque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, nè moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatísque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

13. Ad Ephesios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. Ecclesiastici trigesimoprimo: Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior. Non dicas, si multa sunt, quæ super illam sunt. Nè extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubescas. Nè comprimaris in cõuiuio. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multum, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ, & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manũ tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinũ. Ignis probat ferrũ durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatũ. Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Quæ vita est quæ minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animę & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Vinum multum potatum, irritationem, & irã, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinum multum potatum. Ebrietatis animositas, imprudẽtis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximũ, & non despicias eum in iucunditate illius: verba improperij non dicas illi, & non premas illum in repetendo.

15. Capite decimonono: Operarius ebriosus non locupletabitur, & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos.

16. Capite trigesimoprimo, vt suprà.

17. Ecclesiastis decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedũt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non

ad

ad luxuriam.

18. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

Temperantia quid efficiat.

1. B. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mẽtem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorũ tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis; nè poscamus impudenter, quod aut ille qui poscitur, fortè non habeat: aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quòd satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperãtiæ est, quòd reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silentium, quòd ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in collocutionibus sonũ, quòd risui prorumpere nõ permittimus in cachinnũ, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes quòd tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt, qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum cõparatione quos carpunt, & videantur ea vitia nõ habere, quæ malitiosè in aliis repræhendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vndè Deũ laudet, attendit. Ac per hoc, ipsius temperantię est, quòd non solùm temperantes in omniũ membrorum officiis sumus: sed etiam quòd omnia libenter quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus.

Passiones siue affectus præcipui.

2. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite secundo: Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quas sequũtur cæteræ. Illæ enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solùm corporis, sed etiam secundùm animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones, ante delectationem cõcupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autẽ animi, communis passio & delectationis & doloris est. Trãscurram alias, id est, superbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ sunt secundùm animam passiones: transcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effusionémque luxuriæ atque lasciuiæ, quæ vitia nexa sunt corpori, & secundùm illud operantur. Meritòque temperantia quàm maximè istarũ passionum restinguit ardorẽ, quæ primùm sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deindè etiam deliciarum abstinẽtia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideò lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, non solùm vt resecaret luxuriam, verùm etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ iritamenta gulæ cæteráſque recideret cupiditates, corporeas passiones motusque cohiberet. Temperãtia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magistra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit: eiusque prælatus assensu, docuit in reliquũ intemperantes proprio sibi viles esse iudicio. Ab hac profectus Ioseph & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Et post pauca: Nam de excludendo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguẽs filios Simeõ & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ità vt sæuus videar. Et vtiquè vlti fuerant sororis iniuriam, quæ contra instituta patria violato fuerat pudore temerata, nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolẽtes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur, quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mãdauit Deus, dicens: De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neque tãgetis illud, nè moriamini. Et quia nõ est retenta, ideò transgressores virtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum infundit affectibus.

Temperantia quas passiones potissimùm sedet.

Genes. 25.

Temperantia Iacob & Ioseph.

Genes. 39.

Genes. 34.

In paradiso præcepta tẽperantia.

Genes. 2.

3. HIERONYMVS in caput quadragesimũquartum Ezechielis super ea verba: Omnis alienigena incircuncisus corde, & incircuncisus carne, non ingredietur sanctuarium meum: Siti autem cœperint Iudæi & Hebionitę circuncisionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhonestum audire nos patimur; & circuncisionem labiorum, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, Eandem expositionem etiam in corde & in carne seruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & aufertur de corde nostro pręputium: quãdo turpes cogitationes nequaquàm exeunt de corde nostro, nec de nobis dicitur: Impinguatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierũt. Ergò & caro similiter circunciditur, vt nequaquàm faciamus terrena opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur: cibum capere, & potum, & somnum, & vti vestibus: quæ tunc circuncidimus, si non ad delicias, & ad luxuriam & ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ & corporis istius sustentaculum cũcta faciamus. Qui bibit vinum modicum propter stomachũ & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circuncidit carnem suam. Qui dormit quãtùm natura patitur, audiet à Salomone: Si sederis, absque timore eris: si dormieris, suauiter dormies, & non timebis pauorem superuenientem tibi, neque impetus impiorum superuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertens ad idipsum, nè tentet eum satanas: audiet cum

Circuncisio & moderatio auriũ, labiorum, cordis & carnis quomodò fiat.

Act. 28.

Temperantia cibi, potus, somni, & vestimentorum.

1. Tim. 5.

Prouer. 3.

1. Cor. 7.

Iosue 5. populo Israel, in hac die abstuli opprobrium Ægypti à vobis. Vestibus quoquè vtetur, quæ frigus repellant, non quę tenuitate suî corpora nuda demonstrent. Attenuata ieiuniis caro & circuncisa continentia, fugit opprobrium Ægyptiorum qui sunt magnis carnibus, & illud potest dicere, quod in plerisque iuxta editionem Septuaginta legitur: Psal. 62. Quomodò contabuit caro mea: in terra deserta, inuia, & inaquosa sic in sancto apparui tibi. Si quãdo ergò alienigenas introducere voluerimus in tẽplum Dei, circuncidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculósque, gustũ & odoratum, vt omnia cũ Dei timore & ratione faciamus.

4. MATTHÆI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre.

5. CAPITE vndecimo: Sed quid exîstis videre? hominem mollibus vestitum? Eccè qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicũt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducãs & bibens, & dicunt: Eccè homo vorax & potator vini, & publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filiis suis.

6. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

7. LVCÆ primo: Erit enim magnus coram Domino, & vinum & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.

8. CAPITE septimo: Sed quid exîstis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Eccè, qui in veste preciosa sunt & deliciis, in domibus regũ sunt. Venit Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis, Dæmoniũ habet. Venit filius hominis mãducãs & bibẽs, &c.

9. BERNARDVS in sermone de natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Lucæ 1. Considera hominem angelico promissum oraculo, conceptum miraculo, sanctificatũ in vtero, & nouum in nouo homine pœnitentiæ mirare feruorem. Ioannis Baptistæ temperantia. 1. Tim. 6. Victum & vestitum (ait Apostolus) habentes, his contenti simus. Apostolica perfectio ista est, sed Ioannes etiam hæc contẽpsit. Deniquè audi Dominum in Euangelio: Matth. 11. Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli humanum est indumentum. Quid tu pilos tuos camele deposuisti? Vtinam gibbum magis deposuisses. Quid vos irrationabiles feræ & reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes sanctus homo missus à Deo, immò angelus Dei, sicut ait pater: Lucæ 7. Malach. 3. Eccè mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indui festinatis bysso & purpura, & splendidè epulari? In eos qui ferias natalitias S. Ioannis malè celebrant. Heu hic est præsentis totus honor diei, hæc Baptistæ reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondàm lætitia est? Cuius enim memoriam agitis ô nimis delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid exîstis in desertum videre filij Babylonis? arũdinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus vestitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota versatur hæc vestra celebritas: in popularis fauoris aura sectanda, in gloria vestiũ, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit sic, aut talibus vnquàm potuit delectari. Lucæ 1. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent, & paganis ipsis (vt audiuimus) lęta est & solennis. Illi celebrãt quod ignorant, sed non ità debuerant Christiani. Nunc verò & ipsi in hac beati Ioannis Baptistę natiuitate gaudent: sed vtinàm de natiuitate, non de vanitate.

10. GREGORIVS homilia sexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt scitis, vestitus Ioannes fuisse describitur. Matth. 11. Et quid est dicere, Eccè qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: nisi aperta sententia demonstrare, quia non cęlesti, sed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, & solis exterioribus dediti, præsentis vitæ mollitiem & delectationem quærunt? Nemò ergò existimet in fluxu atque studio preciosarum vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem Dominus de vestimẽti sui asperitate laudâsset. In preciosa vestitu né est peccatum. Sed hoc culpa non esset, nequaquàm Paulus Apostolus per epistolam fœminas à preciosarum vestium appetitu compesceret, dicens: 1. Tim. 2. Non in veste preciosa. Pensate ergò quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Pastor Ecclesiæ & fœminas prohibere. 1. Pet. 3.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

a Matth. 10. c 8. c Luc. 12. a d Esa. 8. c 35. a 41. c d 43. a 44. a 51. c d Hier. 10. a Eccl 7. e 34. b Prouerb. 3. c Psal. 3. b 22. 226. a 55. b 117. a Esa. 12. a Heb. 12. a b c d
b Prouerb. 28. a Iob 15. c 6. c Prouer. 29. d Eccl. 22. c Psal. 13. c Ioan. 12. f Apoc 21. b 2. Cor. 1. c Matth. 11. a Gal. 5. a Prouerb. 15. a 27. b Eccl. 27. b
c 1. Pet. 3. e
d Ibidèm & 2. d 4. c

A. Ad hanc colendam satis hortatur, cùm [a] timore improbum nobis adimit, & Christianę mentis fiduciã, alacritatem, constãtiam atque magnanimitatẽ cõmendat. [b] *Fugit impius nemine persequente*, inquit Salomõ: *Iustus autẽ quasi leo cõfidens absque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hostibus hoc admonet: [c] *Timorẽ eorũ nè timueritis, neq; cõturbemini. Quis est*, inquit, [d] *qui vobis noceat,*

ceat si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiã, [e] beati. Paulus verò cùm esset ipse Christi miles [f] inuictus, ad verã & Christianã fortitudinẽ alios sæpè excitat: *Fratres,* inquit, [g] *mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundãtes in omni opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* Ac rursùm: [h] *Fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias Diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.*

e Matth.5.a Lucæ 6.c
f 1. Cor. 4. c 2. Cor. 4. b c 6. a b 11. f 12. c Actor. 20. c 21. c 2. Tim. 4. b Rom. 8. f g
g 1. Cor. 15. g 15. c 9. d Rom. 11. c Gala. 6. c 2. Thes. 3. c Tob. 2. c Ecclesi. 10. a Eccl. 4. d 5 c 11. c 2. Paral 19. b Iacob. 5. b Heb. 10. f Matth. 10. c 24. b Bern. epist. 12. 9. ad Ianuenses.
h Ephe. 6. b Esa. 40. g Prou. 14. c 2. Par. 15. c Iaco. 4. b 1. Per. 5. e Vide Prosp. lib. 3. de vita contempl cap. 20. & Ambr. lib. 1. offic cap. 35. & sequentib.

B. Fortis viri voces hæ sunt propriè: [i] *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* [k] *Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si cõsistant aduersùm me castra, non timebit cor meũ.* [l] *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, nõ timebo mala, quoniã tu mecũ es.* [m] *Quis nos separabit à charitate Christi?* [n] *Omnia possum in eo qui me confortat.* Hoc est quod Rex [o] fortissimus Dauid ad omnes Dei filios suósque cõmilitones, veluti classicũ canens, dixit: [p] *Viriliter agite, & cõfortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino:* [q] *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*

i Psal.55.a c
k Psal.26.a
l Psal.22.
m Rom.8.g
n Philip.4.c
o 1. Reg.17.d 2. Reg.14.d 16.b c 17. b 23.a Psal.17.c
p Psal.30.d
q Psal.107.d Heb.11. f Daniel.3. b 1. Machab. 2. b f g 2. Mach. 7. a f Act.4.c 5. f g Apoc.2.b c g 3.a c d

C. Ea verò demũ vita homine Christiano digna est, qua prudẽter, iustè, tẽperatè, fortitérque viuitur. Hinc aurea [r] mediocritas cõstat, vt nè quid nimis, & nè quid minùs. Hoc est, quod Scriptura loquitur: [s] *Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram.*

r Bernard.lib.2.de consideratione ca.10.
s Prouer.4.b

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimo: Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

2. ET capite octauo: Et accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perimus. Et dicit eis: Quid timidi estis modicæ fidei? Tũc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

3. LVCÆ duodecimo: Dico autem vobis amicis meis, Nè terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

4. ESAIÆ octauo: Hæc ait Dominus ad me. Sicut in manu forti erudiuit me, nè irem in via populi huius, dicens: Non dicatis, coniuratio, omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuratio est, & timorem eius nè timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester.

5. CAPITE trigesimoquinto: Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite pusillanimis: confortamini, & nolite timere. Eccè Deus vester vltionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit vos.

6. CAPITE quadragesimoprimo: Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abrahã amici mei, in quo appræhendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Nè timeas, quia ego tecum sum: nè declines, quia ego Deus tuus: confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Quia ego Dominus Deus tuus appræhendens manum tuam, dicénsque tibi: Nè timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israël: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, & redemptor tuus sanctus Israël.

7. CAPITE quadragesimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus, creans te Iacob, & formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente ducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Hæc dicit Dominus, faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob, & rectissime quem elegi. Et paulò pòst: Nolite timere, neque conturbemini.

9. CAPITE quinquagesimoprimo: Audite me qui scitis iustũ, populus meus, lex mea in corda eorum, nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum nè metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis, & sicut lanam, sic deuorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternũ erit, & iustitia mea in generationes generationum.

10. HIEREMIÆ decimo: Hæc dicit Dominus, iuxta vias Gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes: quia leges po-

pulorum vanę sunt.
11. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.
12. CAPITE trigesimoquarto: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit, quoniam ipse est spes eius.
13. PROVERBIORVM tertiò: Nè paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum nè capiaris.
14. PSALMO tertio: Non timebo millia populi circundantis me: exurge Domine, saluum me fac Deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorũ cõtriuisti.
15. ET vigesimosecundo: Nam etsi ambulauerò in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.
16. ITEM vigesimosexto: Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersùm me prælium, in hoc ego sperabo.
17. ET quinquagesimoquinto: In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.
18. PSALMO centesimo decimoseptimo: Dominus mihi adiutor: nõ timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.
19. ESAIÆ duodecimo: Eccè Deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.
20. HEBRÆORVM duodecimo: Ideóq; & nos tantam habẽtes impositam nubem testium: deponentes omne pondus & circũstans nos peccatum, per patiẽtiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in authorem fidei & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dexterá sedis Dei sedet. Recogitate enim eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum cõtradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes, & obliti estis consolationis, quę vobis tãquàm filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: posteà autem fructum pacatissimum exercitatis per eã, reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: nõ vt claudicans quis erret, magis autem sanetur.
21. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.
22. IOB decimoquinto: Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius, & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circunspectans vndique gladium. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium.
23. CAPITE sexto: Qui timent pruinam, irruet super eos nix.
24. PROVERBIORVM vigesimonono: Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.
25. ECCLESIASTICI vigesimosecundo: Cogitatus sensati in omni tempore vel metu nõ deprauabitur. Sicut paleæ in excelsis, & cæmẽta sine impensa posita contra faciem venti non permanebũt, sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore nõ metuet: sic & qui in præceptis Dei permanet semper.
26. PSALMO decimotertio: Dominum nõ inuocauerũt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.
27. IOANNIS duodecimo: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.
28. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Qui vicerit, possidebit hęc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autẽ & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorũ erit in stagno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secũda.
29. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Cùm ergò hoc voluissem, nunquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, vt sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.
30. MATTHÆI vndecimo: Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohãne: Quid exîstis in desertum videre? arũdinem vẽto agitatã?
31. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?
32. PROVERBIORVM decimoquinto: Domus iusti plurima fortitudo, & in fructib⁹ impij cõturbatio.
33. CAPITE vigesimoseptimo: Sicut auis trãsmigrans de nido suo, sic qui derelinquit locum suum.
34. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nã stultus sicut luna mutatur.
35. PRIORIS Petri tertio, vt in textu.
36. CAPITE secundo: Hęc est enim gratia, si propter Dei conscientiã sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quę enim est gloria, si peccãtes, & colaphizati suffertis? Sed si benè faciẽtes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.
37. CAPITE quarto: Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniã quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescet. Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.
38. MATTHÆI quinto: Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiã: quoniã ipsorũ est regnũ cęlorũ. Beati estis cũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersùm vos mẽtiẽtes, propter me: gaudere & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis, sic enĩ persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

39. L-

39. LVCÆ sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquàm malũ, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate: eccè enim merces vestra multa est in cælo. Secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

40. PRIORIS ad Corinthios quarto: Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos, ostẽdit, tãquàm morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsque in hãc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus, tanquàm purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.

41. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationem patimur, sed nõ angustiamur, aporiamur, sed nõ destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deijcimur, sed nõ perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circunferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporib⁹ nostris. Sẽper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

42. CAPITE sexto: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis, nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrũ: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in lõganimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & eccè viuimus: vt castigati, & nõ mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquã nihil habentes, & omnia possidentes.

43. CAPITE vndecimo: Ministri Christi sunt, & ego: (vt minùs sapiens dico) plùs ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modũ, in moribus frequenter. A Iudæis quinquiès quadragenas, vna minùs, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, noctè & die in profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ęrumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate, præter illa quæ extrinsecùs sunt: instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum.

44. CAPITE duodecimo: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in cõtumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustiis pro Christo. Cùm enim infirmor tunc potens sum.

45. ACTORVM vigesimo: Et nunc eccè (ait Paulus) alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi ignorans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicẽs quoniã vincula & tribulationes Hierosolymis me manẽt. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam preciosiorem quàm me, dummodò cõsummem cursum meum & ministerium quod accepi à Domino Iesu, testificari euangelium gratiæ Dei.

46. ET capite vigesimoprimo: Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego enim nõ solùm alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.

47. POSTERIORIS ad Timotheũ quarto: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

48. AD Romanos octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? Quis ergò nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: ęstimati sumus sicut oues occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eũ qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

49. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto, vt in textu.

50. CAPITE decimosexto: Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini, omnia vestra in charitate fiant.

51. CAPITE nono: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt compræhendatis.

52. AD Romanos vndecimo: Vide ergò bonitatẽ & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

53. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, nõ deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes.

54. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

55. TOBIÆ secundo: Filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

56. ECCLESIASTIS decimo: Si spiritus potestatẽ habẽtis ascẽderit super te, locum tuũ nè dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

57. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortẽ certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

58. CAPITE quinto: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viã. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia: & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ.

59. CAPITE vndecimo: Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce. Nè manseris in operibus peccatorũ. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. SECVNDI Paralipomenõ 15. Azarias autẽ filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursũ Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, &c. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

61. IACOBI 5. Patiẽtes igitur estote, fratres, vsque ad aduẽtũ Domini. Eccè agricola expectat preciosum fructũ terræ, patiẽter ferens donèc accipiat temporaneũ & serotinũ: Patientes estote & vos, & cõfirmate corda vestra: quoniam aduẽtus Domini appropinquabit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, vt nõ iudicemini. Eccè, iudex ante ianuã assistit. Exemplũ accipite, fratres, laboris & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Eccè beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferẽtiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est & miserator.

62. AD Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionẽ.

63. MATTHÆI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

64. ET capite vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

Perseuerantiæ laus. 65. BERN. epist. 129. ad Ianuẽses: Et nũc quid restat, charissimi, nisi vt admoneamini de perseuerantia, quæ sola meretur viris gloriã, coronã virtutibus? Prorsùs absq; perseuerãtia, nec qui pugnat, victoriã nec palmã victor cõsequitur. Vigor viriũ, virtutũ cõsummatio est, nutrix ad meritũ, mediatrix ad præmiũ. Soror est patiẽtiæ, cõstãtiæ filia, amica pacis, amicitiarũ nodus, vnanimitatis vinculũ, propugnaculũ sanctitatis. Tolle perseuerẽtiam: nec obsequiũ mercedẽ habet: nec beneficiũ gratiã: nec laudẽ fortitudo. Deniq; nõ qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Saul cum esset paruulus in oculis suis, rex est super Israel constitutus: nõ perseuerãs in humilitate, & regnũ amisit & vitã. Si cautela Samson, si Salomonis deuotio perseuerantiã retinuissent: nec is profectò priuaretur sapiẽtia, nec ille viribus. Hoc summę honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicam fidãque custodẽ, custodiri à vobis firmiter hortor & precor.
Matth. 10. & 24.
1. Reg. 15.
Iudic. 16. 3. Reg. 11.

66. AD Ephesios sexto, vt in textu.

67. ESAIÆ 40. Nũquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ, nõ deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapiẽtiæ eius. Qui dat lasso virtutẽ, & his qui nõ sunt, fortitudinẽ & robur multiplicat. Deficiẽt pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadẽt. Qui autẽ sperant in Domino, mutabunt fortitudinẽ, assument pennas sicut aquilę, current & nõ laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. PROVERBIORVM decimoquarto: Intimore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ei⁹ erit spes.

69. SECVNDI Paralipomenon decimosexto ait Hanani propheta ad Asam regem Iuda: Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbẽt fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersùm te bella consurgent.

70. IACOBI quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitatati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriã in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

72. PROSER libro tertio de vita contemplatiua, cap. vigesimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solũ diuersis pulsata molestiis, incõcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatũ illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidẽ malorum sæuientiũ frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat, si inter iniuriarum sæua, inter procellas angẽtium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atq; multimodas persecutiones infatigata persistat, & tamẽ de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plusque gaudeat ex eo quòd laudatur, quàm ex eo quòd habet vnde laudetur, & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intẽtionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blãdimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus, quę adiuuante Domino, dura quæque vel aspera superâsset. Quosdam nanque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad tolerãtiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniã non quid, sed propter quid patiamur, plurimùm refert, non in eis patientia est, qui æquanimiter patiuntur angẽtia, sed in eis tantùm, quos fortiter facit sustinere iustitia. Deniq; Dominus nõ ait, Qui persecutionem patiũtur, & tacuit: sed adiecit, Propter iustitiam: vt euidẽter ostenderet, quòd patientiam veram non facit pœna, sed causa: & ideò beatitudinem, non persecutionẽ patientibus, sed propter iustitiã patiẽtibus, repromisit. Quod si ità est, superandorũ malorũ sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta, & in eis iusta est patiẽtia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuictæ cõstãtia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cantamus: Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutẽ. Fortitudo nostra est, quia ità nos cõtra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animũ nostrũ nec blanda dissoluãt, nec aduersa deiiciant, & tunc laus nostra Dominus fit, si nõ nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera prędicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem. Is ergò cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Nõ cum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionũ damnorumque subiiciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: vt ei
Ad animi fortitudinẽ quid pertineat.
Aliud est patientia, aliud duritia.
Matt. 5.
Verã patiẽtiã non facit pœna, sed causa.
Author veræ fortitudinis. Esai. 12.
Verè fortes qui iactẽt de se? beant.

quicquid carnalibus placet in hoc mundo displiceat: quicquid pretiosū videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum contemplatione sordescat: nec ab his quæ iam per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi: quia & turpius videtur, animum ab his vitiis vinci, quæ vicerat, & nihil ei prosit aliqua superâsse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando non ille fortis haberi solet, qui in adeundis laboribus periculísque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis institerit: sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, nè nos id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, nè nobis hoc quod per Dei gratiam possumus, ascribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficimur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et vtique animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire.

Fortitudinis partitio.

73. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimoquinto: Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarū rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iā spectat vsus noster, sed ad pacis negocia. Maiores nostri, vt Iesus Naue, Hierobaal, Sāson, Dauid, summam rebus quoque bellicis retulêre gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquàm incomitata virtus. Sed non hæc sola præclara fortitudo est, sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerūt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus succincti, communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expauit leones? Fremebant bestiæ, & ille epulabatur.

Heb. 11.

Dan. 14.

Fortitudinem maximè in animo sitam esse.

74. CAPITE trigesimosexto: Non igitur in viribus corporis & lacertis tantummodò fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Et paulò pòst: Et reuerà iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, nō aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificētius, quàm exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, consiliis obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnésque res in quibus honestas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ità animum tuum informes,

Seipsum vincere, viri fortis est.

Duobus perficitur animi fortitudo.

Rerum labentium contemptus.

vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cùm ità affectus animo fueris, necesse est vt illud honestum ac decorum præponendum putes, illíque mentem ità intendas tuam, vt quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deindè vt te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moueant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitimè certauerit, non coronatur.

Periculorum despicientia.

2. Tim. 2.

Fortitudo nè sit temeraria.

75. CAPITE trigesimoseptimo: Sed quia in omnibus quæ agimus, non solùm quid honestum, sed etiam quid possibile sit quærimus, nè fortè aggrediamur aliquid quod non possimus exequi: vndè nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatē cedere: immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus: nè temerè aliquis dum martyrij desiderat gloriā, offerat se periculis, quæ fortassè caro infirmior, aut remissior animus, ferre ac tolerare non queat.

Matt. 10.

76. CAPITE trigesimooctauo: Nec rursùs propter ignauiam cedere quis ac deserere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparādus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Quæ difficilè quidem sustinentur. Sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorū vincūtur formidine, ideò si consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metū, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

Medis quibus animi cōstantia paratur.

77. CAPITE trigesimonono: Non est mediocris nec discreta à cęteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quę inexpiabili pręlio aduersùs omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersùs voluptates, dura aduersùs illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanquàm labem quandam, quæ virtutem effœminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanem pestē repellat & proterat, nec tētetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus sibi constat, vt fortiter omnia persequatur vitia, tanquàm virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulset armis, quæ tollit consilium, & tanquàm ægritudinem vitet. Gloriæ quoquè caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatiùs appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sanctо Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepsit? Quomodò laborem ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodò despexit salutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, census aut voluptatis studia cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum cōtumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuē extulit, qui imprecabatur grauia sibi, si vnquàm vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinē plebis, quò minùs annunciaret eā in conspectu omniū? Neque enim cōsentaneę sunt

Fortitudo aduersùs omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam.

Fortitudo beati Iob.

Iob 1. & seq.

Iob 31.

vitiis virtutes, sed sibi cõstant. Quis igitur tã fortis, quàm sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

78. Capite quadragesimo & quadragesimoprimo profert ex sacris literis petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduersis cernitur.

1. B. Psalmo quinquagesimoquinto.

2. Vigesimosexto.

3. Vigesimosecundo.

4. Ad Romanos octauo.

5. Ad Philippenses quarto, vt in textu.

6. Primi Regum decimoseptimo: Audita sunt autem verba quæ locutus est Dauid, & annunciata in conspectu Saul. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersùs Philisthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersùs eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arieté de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum, & illi consurgebant aduersùm me, & appræhendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrsum interfeci egò seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniã quis est iste Philisthæus incircuncisus? qui ausus est maledicere exercitui Dei viuẽtis. Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philistæi huius. Dicit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit, &c.

7. Secundi Regum decimoquarto, ait mulier Thecuitis ad Dauid: Dicat ergò ancilla tua, vt fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Domini, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vndè & Dominus Deus tuus est tecum.

8. Capite decimo sexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim, & eccè egrediebatur indè vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediẽs, & maledicebat. Mittebàtque lapides contra Dauid, & contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis aũt populus & vniuersi bellatores à dextro & à sinistro latere regis incedebant. Ità autem loquebatur Semei, cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnũ pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui, & eccè premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit hic canis moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex, Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid, & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Eccè filius meus qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam: quãto magis hic filius Iemini? dimittite eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè Dominus respiciat afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùm eum, terramque spargens.

9. Capite decimoseptimo: Non est bonũ consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai: Tu nôsti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

10. Capite vigesimotertio: Hæc nomina fortium Dauid. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Post hũc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid, quandò exprobrauerũt Philisthijm, & congregati sunt illuc in prælium, &c.

11. Psalmo decimoseptimo: Quoniam in te eripiar à tẽtatione, & in Deo meo transgrediar murũ.

12. Et trigesimo.

13. Item centesimo septimo, vt in textu.

14. Ad Hebræos vndecimo: Et quid adhuc dicã? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeõ, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerũt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij verò ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mũdus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.

15. Danielis tertio: Respondentes Sidrach, Misach & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Eccè enim Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus.

16. Primi Machabæorum secundo: Et respondit Mathathias: Et dixit magna voce: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, vt discedãt vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum, propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei, non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgrediẽtes legis nostræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis suis. Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis. Nũc vero, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrũ vestrorũ, & memẽtote operũ patrũ, quæ fecerũt in generationibus suis:

& acci

& accipietis gloriam magnam, & nomē æternum. Abraham nónne in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est ei ad iustitiam? Ioseph in tempore angustiæ suæ custodiuit mandatū, & factus est dominus Ægypti. Phinees pater noster zelando zelū Dei, accepit testamentū sacerdotij æterni? Iesus dū impleuit verbū, factus est dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. Dauid in sua misericordia consecutus est sedē regni in secula. Elias dū zelat zelū legis, receptus est in cęlum. Ananias & Azarias & Misael, credētes, liberati sūt de flāma. Danel in sua simplicitate liberatus est de ore leonū. Et itā cogitate per generationē & generationē: quia omnes qui sperāt in eū, nō infirmantur. Et à verbis viri peccatoris nè timueritis: quia gloria ei⁹, stercus & vermis est: hodiè extollitur, & cras non inuenietur: quia cōuersus est in terrā suā, & cogitatio eius perijt. Vos ergò filij cōfortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

17. SECVNDI Machabæorum septimo: Cōtigit autem septem fratres vnà cum matre sua appræhēsos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid queris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis quā patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi, &c. Ait mater adolescentiori: Peto te nate, vt adspicias ad cælum, & terram, & ad omnia quæ in eis sunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus: itā fiet vt non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm hęc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebręos, non effugies manum Dei, &c.

18. ACTORVM quarto: Videntes autē Petri constantiam & Ioannis, cōperto quòd homines essent sinę literis & idiotæ, admirabātur, & cognoscebāt eos quoniam cum Iesu fuerant: hominem quoquè videntes stantem cum eis qui curatus fuerat, nihil poterāt contradicere. Et vocātes eos, denunciauerunt, nè omninò loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. Petrus verò & Ioannes respondētes, dixerūt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potiùs audirę quàm Deum, iudicate. Non enim possumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

19. CAPITE quinto: Et cùm adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interrogauit eos princes sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, nè doceretis in nomine isto, & ecce replēstis Ierusalē doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, &c. Et conuocātes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè loquerētur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu cōcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

20. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam & paupertatem tuā, sed diues es, & blasphemaris ab his, qui se dicūt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanę. Nihil horū timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tētemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronā vitæ. Qui habet aurē, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatē super Gētes, & reget eas in virga ferrea, & tāquàm vas figuli confringētur, sicut & ego accepi à patre meo, & dabo illi stellam matutinam.

21. ET capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foràs nō egredietur ampliùs, & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cū patre meo in throno eius.

1. C. BERNARDVS libro secundo de consideratione, capite decimo: Tene medium, si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium, sedes modi, & modus, virtus. Omnem extra modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea non est illi habitare in longo, quod vltra modum sit: sed nec in lato quidē, quòd extra sit: porrò nec in alto vel imo, quòd alterum supra, alterum infra sit. Deniquè & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planiùs, nè me putes ea loqui quæ Apostolus compræhēdere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum: quod alterius erit & disputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cùm sibi homo lōgiorem promittit vitam. Latum, cùm in superfluas animus distēditur curas. Altum, cùm de se plùs præsumit. Profundū, cùm se plùs deijcit. Qui ergò longa sibi metitur tēpora, nônne verè ingreditur iter exterminij, transiens vitæ terminos productiori solicitudine? Indè est quòd homines in præsentia sese exules per obliuionem, in alia per inanem solicitudinem migrant secula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis lacęretur curis necessè est. Nempe immoderata extensio extenuationem, & extenuatio nimia scissionem facit. Iam verò alta præsūptio, quid nisi ruinosa præcipitatio est? Legisti nanque: Ante ruinam exaltatur cor. Quid è regione nimiæ pusillanimitatis deiectio, nisi desperata quædam absorptio est? In hanc fortis non deijcietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, tēperabit à superfluis, non deerit necessariis. Porrò iustus altiora se non præsumet, sed loquetur cum iusto: Si iustus fuero, non leuabo caput. Tu ergò in hac cōsideratione tui cautè ambules, & tota æquitate verseris: vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iusto parcas.

Ephes. 3.

Prou. 16.

Qui fortis, prudens tēperans & iustus est, medium facilè tenet. Iob 10.

2. PROVERBIORVM quarto, vt in textu.

DE DONIS ET FRVCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

I.

Quot sunt dona Spiritus sancti?

a Esa.11. a & ibidem Hier. Amb. lib. 1. de Spiritu sancto, ca. 10. Aug. ser. 209. de temp. & 17. de Sanctis: Itē lib. 1. de ser. Dom. in mōte, c. 9. & lib. 2. de doct. Christ. c. 7. Greg. ho. 19. in Ezech. & lib. 1. mora ca 18. & lib. 35. cap. 7. Ber. in ser. de dō. Spir. san.
b Orig. ho. 3. in Esa. & ho. 6. in Numeros.
c Ioan. 1. b
d Colloss. 2. b
e Ioan. 1. b
f 1. Ioan. 4. c
g Rom. 8. b

EA septem apud Esaiam[a] Prophetam & Ecclesię Patres inueniuntur: Spiritus sapientiæ, Intellectus, Concilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, ac demum Spiritus timoris Domini.

B. Quæ quidē dona, vel Spiritus in Christo Iesu Domino nostro[b] perfectiùs, quā in vllo alio, reperiūtur. Is enim plenus[c] est gratię & veritatis: *In illo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis*[d] *corporaliter. De plenitudine* [e]*eius nos omnes accipimus*: [f] qui & de Spiritu sancto suo dedit nobis. [g] *Si quis* autē *Spiritus Christi non habet, hic non est eius*, si Apostolo credimus.

TESTIMONIA.

1. A. ESAIÆ vndecimo: Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis. Et replebit eum spiritus timoris Domini.

2. HIERONYMVS in caput vndecimum Esaiæ prophetæ: Super hunc florem, qui de trunco & radice Iesse per Mariam virginem repentè cōsurget, requiescet Spiritus Domini, quia in ipso complacuit omnem plenitudinē diuinitatis habitare corporaliter, nequaquam per partes, vt in cæteris sanctis, sed iuxta euāgelium eorum quod Hebręo sermone cōscriptum legunt Nazaræi: Descendet super eum omnis fons Spiritus sancti. Dominus autem spiritus est, & vbi spiritus domini, ibi libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in consequentibus scribitur: Ecce puer meus quē elegi: electus meus in quo complacuit animæ meę: ponam spiritum meum super illum: iudicium gentibus proferet: ad saluatoris referri intelligentiam, in quo requieuit spiritus Domini, id est, æterna habitatione permasit: non vt auolaret, & rursùm ad eum descenderet: sed iuxta Ioannis Baptistæ testimonium: iugiter permaneret, qui ait: Vidi spiritū descendentem quasi columbam de cælo, & manentem in eo, & ego nesciebam illum: sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem in eo, ipse est qui baptizat in Spiritu sancto. Porrò in Euangelio, cuius suprà fecimus mentionem, hæc scripta reperimus: Factum est autem cùm ascendisset Dominus de aqua, descendit fons omnis Spiritus sancti, & requieuit super eum, & dixit illi: Fili mi, in omnibus prophetis expectabam te, vt venires, & requiescerem in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. Qui spiritus Domini appellatur & spiritus sapientiæ: Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. Et in psalmis canitur: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et Apostolus scribit: Christus Dei virtus & Dei sapientia. Et in prouerbiis legitur: Deus in sapientia sua fundauit terram, & parauit cælos in prudētia. Et quomodò idem sermo Dei vocatur lux, & vita, & resurrectio: sic spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, & scientiæ, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur: non quòd diuersus sit iuxta differentias nominum, sed vnus atque idem cunctarum virtutum fons sit atque principium. Absque Christo igitur nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandum, quòd spiritus Domini sapientiæ & intellectus, cōsilij & fortitudinis, & scientiæ, & pietatis, & timoris Domini: id est, septenarius numerus, qui septē oculi in vno lapide dicuntur in Zacharia: requiescat super virgam & florem, qui de Iesse, ac per hoc Dauid stirpe surrexit: Specialiter autem spiritus timoris Domini impleuerit eum, propter eos qui timore Domini indigent: quia paruuli sunt, quem foràs mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, pœnam habet, & non est perfectus. Vndè & Apostolus loquitur ad credentes: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus: Si pater ego sum, vbi est gloria mea? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? de quo cantatur in psalmo: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

Colos. 2.
Spiritus sanctus aliter in Christo, quā in cæteris sanctis habitat.
2. Cor. 3.
Matt. 12.
Ioan. 1.
Spiritus sapientiæ.
Ioan. 1.
Psal. 103.
1. Cor. 1.
Prou. 3.
Vnus idēmque spiritus est Spiritus sapientię, intellectus &c.
Sine Christo nemo sapiēs, intelligēs &c.
Zach. 3.
Spiritus timoris Domini cur eū impleuisse dicatur.
1. Ioan. 4.
Rom. 8.
Malac. 1.
Psal. 33.

3. AMBROSIVS libro primo de Spiritu sancto, capite vigesimo: Discant non solùm aquam, sed etiam flumen dictum Spiritum sanctum, secūdùm quod lectum est: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant qui credituri erant in eo. Ergò flumen est Spiritus sanctus, & flumen maximum, quod secundùm Hebræos de Iesu fluxit in terris, vt ore Esaiæ sæpè accepimus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fluit semper, & nunquàm deficit. Nec solùm flumen, sed etiam profusi impetus, & magnitudinis redundantis, sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ierusalem meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ille ex vitæ fonte procedēs Spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cælestibus, thronis, domina-

Ioan. 7.
Spiritus sanctus flumini comparatur.
Psal. 45.

minationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redundantiùs videtur effluere, pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis superfusus exundat, quanto magis Spiritus omnem supereminens creaturam, cùm reliqua tanquàm inferiora nostræ mentis arua perstringat, cælestem illam creaturarum naturã effusiore quadam sanctificationis vbertate lætificat? Nec moueat quod vel hîc dixit, flumina: vel alibi, septem spiritus: his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo virtutum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris Dei. Vnum ergò flumen, sed multi spiritalium donorum meatus.

Esa. 11. Septem spiritaliũ virtutũ plenitudo.

Multi spiritalium donorũ meatus in vno flumine.

4. AVGVSTINVS sermone ducentesimo nono de tẽpore: Ibi quinq; panes fuerunt, hoc est, quinque libri Moysi. Hîc verò septem panes, qui sunt septiformis spiritus dona, sicut ait sanctus Esaias propheta: Spiritus sapientię & intellectus, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Ibi duodecim cophini pleni Spiritu sancto, hîc septem Ecclesiæ, siue septem candelabra aurea. Ibi duo pisces, qui sunt duo testamenta, siue vnus liber omniũ prophetarũ, vel sancti Ioannis prædicatio: hic indefinitus numerus ponitur, quæ sunt dona gratiarum, sicut ait Apostolus, Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientię, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, omnia verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibi super fœnum recumbunt, & hîc super terram. Vtrinque vna conuersatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi super fœnum discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis: quia omnis caro fœnum, ait propheta. Hîc super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam post ascensionem Domini loquente sancto Petro, quinque millia sunt baptizati. Hîc autem quatuor millia, hoc est, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli, de septiformis sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Evideò, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Iesu Christo, qui non ex operibus, sed ipsius gratia sumus redempti, qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moysi, sed ex septiformi gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Esaias prophetauerat, dicens: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hac ergò septiformi Spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono spiritus sancti.

Ioan. 6. Matth. 15.

Esa. 11.

1. Cor. 12.

Esa. 40.

Actor 4.

Septiformis Spiritus sancti gratia.

Esa. 11.

5. ET sermone decimoseptimo de sanctis, qui est primus de annũciatione Dominica: Esaias propheta cùm septem illa nouissima dona spiritalia commendaret, incipiens à sapientia, peruenit ad timorẽ Dei, tanquàm de sublimi descendẽs ad nos, vt nos Dominus doceret ascẽdere. Indè ergò cœpit, quo volumus peruenire: & illuc peruenit, vndè debemus incipere. Requiescet in eo, inquit, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, spiritus timoris Domini. Sicut ergò ille non descendendo, sed docendo à sapientia vsque ad timorem descendit, sic nos non superbiendo, sed proficiendo à timore vsque ad sapientiam oportet ascendere. Initiũ enim sapientiæ timor Domini. Ipsa est enim illa conuallis plorationis de qua psalmus dicit: Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis. Per conuallem quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis cõfessionis & pœnitentiæ, quia cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Ergò ille cùm præposuisset sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum, tanquàm quærentibus, vndè ad sapientiam veniretur, responderet, ab intellectu: vndè ad intellectum, à consilio: vndè ad cõsilium, à fortitudine: vndè ad fortitudinem, à scientia: vndè ad scientiam, à pietate: vndè ad pietatem, à timore. Ergò ad sapientiam à timore, quia initiũ sapientiæ timor Domini.

Ordo interseptem dona Spiritus sancti.

Esa. 11.

Eccl. 1.

Psal. 83.

Psal. 50.

Eccl. 1.

6. IDEM libro primo de sermone Domini in mõte, capite nono, comparans beatitudines cum donis Spiritus sancti: Septem sunt, inquit, quæ perficiunt: nam octaua clarificat, & quod perfectum est demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & ceteri, tanquàm à capite rursùm exordiens. Videtur ergò mihi etiã septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententiisque congruere. Sed interest ordinis. Nam ibi enumeratio ab excellentioribus cœpit, hîc verò ab inferioribus. Ibi nanque incipit à sapientia Dei, & desinit ad timorem Dei: sed initium sapientiæ timor Domini est. Quapropter si gradatim tanquã ascendentes numeremus, primus ibi est timor Dei, secunda pietas, tertia scientia, quarta fortitudo, quintum consilium, sextus intellectus, septima sapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hîc dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: id est, non inflati, nõ superbi, de quibus Apostolus dicit: Noli altum sapere, sed time: id est, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprehendit quod nondùm intelligit, & propterea non resistit, quod est mitem esse. Vndè hic dicitur. Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerũt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquàm bona & vtilia ignorantes appetierunt, de quibus hic dicitur, Beati qui lugent nunc. Fortitudo congruit esurientibus & sitientibus. Laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hîc dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consilium cõgruit misericordibus: hoc enim vnũ remedium est de tantis malis euadendi, vt dimittamus sicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus in quo possumus alios, sicut & nos, in quo nõ possumus, cupimus adiuuari. De quibus hîc dicitur: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus: & reliqua. Intellectus congruit mundis corde, tanquàm purgato oculo, quo cerni possit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De quibus hîc dicitur, Beati mundi corde, & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullúsque motus aduersùs rationem rebellis est, sed cuncta obtemperant spiritui hominis, cùm & ipse

Matth. 5.

Septiformis operatio Spiritus sancti, gradibus Beatitudinum respondet.

Esa. 11.

Eccl. 1. & Psal. 110.

Pauperibus timor respondet.

Rom. 11.

Mitibus pietas.

Lugentibus cõgruit scientia.

Esurientibus fortitudo.

Misericordibus consiliũ.

Mundis corde intellectus.

Esa. 64. 1. Cor. 2.

Pacificis sapientia.

obtemperet Deo, de quibus hîc dicitur, Beati pacifici: vnum autem præmium quod est regnum cęlorum, pro his gradibus variè nominatum est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum cælorum, quod est perfectæ summæque sapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum: tanquàm diceretur, initium sapientiæ timor Domini. Eccl. 1.

7. LIBRO secundo de doctrina Christiana, capite septimo: Ante omnia igitur opùs est Dei timore conuerti ad cognoscendam eius voluntatem, si quid nobis appetendum fugiendùmque pręcipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra immortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deindè opùs est mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos meliùs sapere meliùsque percipere possimus: sed cogitare potiùs & credere id esse melius & verius quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quàm id quod nos per nosmetipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atq; pietatis, ad tertium venitur scientiæ gradum, de quo nunc agere statui. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil aliud in eo inueniens, quàm diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere, proximum verò tanquàm seipsum, id est, vt tota dilectio proximi, sicut etiam nostrî, referatur in Deum. Necessè est ergò, vt primò se quisque in scripturis inueniat amore huius seculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longè seiunctum esse à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum scriptura ipsa præscribit. Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non potest nisi credere & cedere authoritati sanctorum librorum, cogit eum seipsum lugere. Nam ista sciētia, bonæ spei hominem se non iactantem, sed lamētantem facit. Quo affectu impetrat, sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, nè desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est fortitudinis, quo esuritur & sititur iustitia. Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium sese extrahit, & indè se auertens conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet vnitatem, eandémque trinitatem. Quam vbi adspexerit quantùm potest, in longinqua radiantem, suíque adspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in cōsilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodò atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Hinc verò se in dilectione proximi gnauiter exercet, in eáque perficitur, & se iam plenus atq; integer viribus cùm peruenerit vsque ad inimici dilectionē, ascēdit in sextū gradū, vbi iam ipsum oculū purgat quo videri Deus potest quātū potest ab iis qui huic seculo moriūtur quātū possunt. Nō intantùm vident, inquantùm moriuntur huic seculo. Inquantùm autem huic viuunt, nō vident. Et ideò quanuis iam certior & non solùm tolerabilior, sed etiam iucundior species lucis illius incipiat apparēre, in ænigmate tamē adhuc & per speculum videri dicitur, quia magis per fidem quàm per speciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quanuis conuersationem habeamus in cœlis. In hoc autem gradu ità purgat oculum cordis, vt veritati ne ipsum quidem præferat aut conferat proximum: ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergò iste sanctus tam simplici corde atque mundato, vt neque hominibus placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommodorum suorum quæ aduersantur huic vitæ. Talis filius ascendit ad sapientiam, quæ vltima & septima est, qua pacatus tranquillúsque perfruitur. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ab illo enim vsque ad ipsam per hos gradus tenditur atque peruenitur.

Marginalia (left): Timor imprimis necessarius. — Tum pietas. — Deindè scientia succedit. — Summa diuinarum literarum. Matth. 22. Luc. 10. — Esa. 11. — Scientia rerū diuinarum lamentantem facit. — Fortitudo. — Consilium. — Intellectus. — 1 Cor. 13.

Marginalia (right): 1. Cor. 5. Philip. 3. — Sapientia.

8. GREGORIVS Magnus homilia decimanona in Ezechielem: Septem gradibus ad portam ascēditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis regni cęlestis aperitur. Quam septiformem gratiam Esaias in ipso nostro capite, vel in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciētiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quos gradus de cęlestibus loquens, descendendo magis quàm ascendendo numerauit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cùm scriptū sit: Initiū sapiētiæ timor Domini: constat proculdubiò, quia à timore ad sapientiam ascenditur: nō autem à sapientia ad timorem reditur, quia nimirū perfectam habet sapientia charitatem. Et scriptū est: Perfecta charitas foràs mittit timorem. Propheta ergò, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos qui à terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo enumeramus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia nō subleuatur ad pietatē. Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiā errare solet, si fortassè pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata etenim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ verbere sunt corrigēda. Sed inordinata pietas, cùm temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera & ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat. Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinem: vt cùm videt quid agendum sit, hoc agere per mētis fortitudinem possit, nè timore trepidet, & pauore collapsus non valeat bona defendere quę sentit. Sed sæpè fortitudo si improuida fuerit, & minùs circa vitia circunspectā, ipsa suî pręsumptione in casum ruit. Ascendat ergò ad consilium, vt prouidendo pręmuniat omne quòd agere fortiter potest.

Marginalia (right): Per septiformem Spiritus gratiā aditus regni cælestis aperitur. Esa. 11. — Prouer. 9. — 1. Ioan. 4. — Gradus septē per quos ascēditur. — Timori iungenda est pietas. — Deindè scientia. — Fortitudo. — Consilium.

Intellectus. test. Sed esse consilium nō potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum quod agentem grauat, quomodò potest bonum solidare quod adiuuat? Itaque à consilio ascendamus ad intellectū. Sapientia. Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. Conclusio. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatē, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quā nobis aditus vitæ spiritalis aperitur.

9. ITEM libro primo Moraliū, capite vigesimooctauo: Nati sunt Iob septem filij & tres filiæ. Iob 1. Septem quippe filij nobis nascuntur, cùm per cōceptionem bonę cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc nanque internam prolem Propheta dinumerat, cùm spiritus mētem fœcundat, dicens: Esa. 11. Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Cùm ergò per aduentum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas ac timor Domini in animo vnicuique nostrum gignitur: quasi mansura posteritas in mēte propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus eo ad vitam longiùs seruat, quo amori æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filij, tres procul dubiò sorores suas, quia quicquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatíque coniungunt. Neque enim ad denarij perfectionem septem filij perueniunt: nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

10. ITEM libro trigesimo quinto Moralium, capite septimo: Septenarij numeri mysterium. Septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Vndè Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesiis scribit, sed per eas quid aliud quàm vniuersalem Ecclesiā intelligi voluit? Quæ nimirùm vniuersalis Ecclesia vt plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, 4 Reg. 4. Helisæus super puerum mortuum sepriès oscitâsse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi sepriès oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpè septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas figuratur, veniant ad beatū Iob amici illius, & iussum Iob 42. diuinitus offerant holocaustum. Sed vigilāter omninò septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi qui extrà sunt positi, priùs se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demùm veniam de reatu pristinæ elationis exquirant: pro culpa sua septem sacrificia offerant, quia reatus sui ablutionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, à qua excisi fuerant, aggregentur.

11. BERNARDVS in sermone seu tractatu de Primum donum Spiritus sancti. donis Spiritus sancti, capite primo: prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem Psal. 118. odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: iniquitatē odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui, Scriptum nāque Prouer. 8. est: Timor domini odit malum. Et iterùm: Time Prouer. 3. Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deū, & recedens à malo. Iob 1. Timor Domini quàm necessarius. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. Sicut enim securitas vel desidia causa est & mater omniū delictorum, sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum. Vndè scriptum est: si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Eccl. 27. Omne nanque virtutum ædificium illicò vergit in præcipitiū, si huius gratiæ amiserit præsidium. Vndè Salomon ait: In timore Domini Prouer. 23. esto quotidiè, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Hinc & Apostolus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Philip. 2. Et quid plura? Connexa sunt timor & religio, nec manere potest alterū absque altero. Vndè Cornelius vir religiosus ac timens Deum, Actor. 10. & Simeon iustus & timoratus. Luc. 2. Vndè Salomon: Deum, inquit Eccl. 12. time, & mandata eius obserua. Hunc verò sic habere debemus, quomodò se asserit habuisse Iob Iob 31. beatissimus. Semper quasi tumentes super se fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuersa deserimus, mundo abrenūciamus, nósque ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus nobis: Si quis vult Matth. 16. post me venire, abneget semetipsum. Luc. 9. Iste ergò diuinus timor qui eum quem perfectè imbuit, paupertati subiicit, & à malo diuidit, ità est primus in Congruit primum donum primæ beatitudini. ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum: de qua Dominus in cæterarum fundamento virtutum eam ponens, ait: Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

ET capite secundo: Secundum charisma est spiritus pietatis, Secundū donum secūdæ. illi secundæ quæ in Euangelio ponitur beatitudini simile, de qua Dominus sic ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Matth. 5. De talibus Dominus in Esaia ait: Spiritus Domini super me, ad annunciandum mansuetis misit me. Esa. 61. Moyses Num. 12. quoquè mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit Iob 5. sospitate. Vndè illud de Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. Psal. 33. Econtrà de superbis dicitur: Iac. 4. Dominus superbis resistit. Ante ruinam exaltatur Prouer. 16. cor. Superbia de supernis ad ima præcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit: homo in terra se humilians, ad cælos ascendit. Tanto verò quisque debet esse humilior, quanto est sublimior. Vndè scriptum est: Quantò magnus es, humilia te Eccl. 3. in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Hinc ipse Dominus ad discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Matth. 20. Luc. 17. Item cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicite: Serui inutiles sumus. Matth. 11. Item ipse dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sine hac humilitatis Hom. 7. in euangelia. virtute reliquæ virtutes nequeunt prodesse. Vndè beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate congregat, est quasi qui in ventum puluerem portat. Sicut enim puluis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate inanis vento gloriæ rapitur. Multo etiam melius est, peccatorem esse humilem, quàm iustum arrogantem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbi publicanus & pharisæus in exemplum adducuntur, Luc. 18. sicut quidā sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis factis superba gloriatio.

[Scientiæ donum 3. beatitudini congruens. Eccl.1.] CAPVT tertium: Tertium donum est spiritus scientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Vera nanque scientia est, scire nos mortales & caducos & fragiles esse, & in hoc exilio, & in hoc ergastulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum, & lugendum esse. Vndè dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: [Matth. 5.] Beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. Item: [Luc. 6.] Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: [Prouer. 14.] Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

[Donũ fortitudinis cum 4. beatitudine. Matth. 5.] CAPVT quartum: Quarta gratia est spiritus fortitudinis, quartæ in Euangelio beatitudini similis, de qua dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Qui enim iustitiam esurit & sitit, contra quælibet aduersa fortis, insuperabilis & imperterritus existit. Vndè Salomon ait: [Prouer. 28.] Iustus vt leo confidit, & absque terrore erit. Item: [Prouer. 12.] Non contristabitur iustus quicquid ei acciderit. Hoc spiritu erant præditi omnes de quibus loquitur Apostolus: [Hebr. 11.] Sancti ludibria & verbera experti, insupèr & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tẽtati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuiêrunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in mõtibus & speluncis, & in cauernis terræ. Hæc & Apostolus ipse, qui ait: [Rom. 8.] Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? &c. Iste spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersùs hostiles insidias instruit & munit. Vndè sponsus in spõsæ præconio ait: [Cantic. 6.] Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

[Consilij donũ cum quinta. Matth. 5.] CAPVT quintum: Quintum donum est consilij spiritus, qui aliis facit compati & misereri, illi cõpetẽs, de qua dicitur, quintæ beatitudini: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequẽtur. Hinc & Salomon ait: [Prouer. 22.] Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur. Hanc principaliter trifariàm exercemus, vel quando sex eius, quæ in euangelio leguntur, opera implemus, [Matth. 25. Ephes. 4. Coloss. 3. 1. Thess. 5.] vel quãdo delinquẽtes corrigere & ad bonum reducere studemus, vel quando iniurias nobis illatas facilè indulgemus. Iste secundus clementiæ modus, siue consilij spiritus, [Philip. 2.] Deum fecit semetipsum exinanire, formã serui accipere, scilicet vt sic posset ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vndè Apostolus ait: [Gal. 1.] Semetipsum dedit pro peccatis nostris, vt nos eriperet de præsenti seculo nequam. Huic consulendi modo sic oportet insistere, vt iniungitur ab Apostolo monente: [2. Tit. 4.] Insta opportunê, importunè. Est & alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras à palliatis atq; simulatis virtutibus discernimus, qua etiam ipsum satanam hypocrisis authorem dignoscimus. Ipse enim satanas (vt ait Apostolus) [2. Cor. 11.] transfigurat se in Angelũ lucis: & iuxta beati Cypriani dictum, [Lib. de vnitate Ecclesiæ.] ministros iniustitiæ subornat, noctem afferẽtes pro die, interitum pro salute. Ista quidem cæterarum virtutum magistra ac domina, omnes alias proindè rẽperat, ac supernè gubernat, & nè vltrà vel citrà euagentur licenter, imperialiter ac discretè conseruat. Vndè Boêtius: Virtutes medium tenent. Si vel vltrà vel infrà quàm oportuerit fiat, à virtute disceditur.

[Donũ intellectus cum 6. Matth. 5.] CAPVT sextum: Sexta gratia est spiritus intelligẽtiæ, illi sextæ beatitudini congruus: Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nisi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica ac diuina liquidè intelligere nequit. Nã scriptum est: [Sapien. 1.] Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictũ & auferet se à cogitationibus quę sunt sine intellectu. Vndè Salomon: [Prouer. 15. Sapien. 1.] Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruersę cogitationes separãt à Deo. Qui ergò vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias ac nebulas studeat effugare, & omni diligentia & cautela cor seruare. Vndè Salomon: [Prouer. 4.] Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

[Donũ sapientiæ cum 7. beatitudine congruens.] CAPVT 7. Septimũ donũ est spiritus sapientię quidã internus sapor, ac suauissimus gustus. Vndè Psalmista: [Psal. 33.] Gustate & videte quoniã suauis est Dominus. Et itẽ: [Psal. 45.] Vacate & videte. Et iterum: [Psal. 33.] Accedite ad eũ, & illuminamini. Hoc diuinę sapientiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet contemplantes quam amœnũ sit angelicis cœtibus interesse, vbi nil poterit quod displiceat esse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Dominus: [Matth. 5.] Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Qui enim mentem pacificã & serenam habent, de supernis dulciùs sapiunt, & subtiliùs vidẽt. Nam quisquis patientior, eo probatur esse sapientior. Vndè Salomon: [Prouer. 19.] Doctrina viri per patientiam dignoscitur. De talibus alibi dicitur: [Psal. 118.] Pax multa diligentibus legem tuã, & non est illis scandalũ. [Septem donorum figuræ. Esa. 4. 11. Exod. 25. 37. Apoc. 1.] Hæ septem gratiæ sunt septẽ mulieres virum vnum appræhendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in cãdelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

I.B. ORIGENES hom. 3. in Esaiã: [Esa. 4. Per septẽ mulieres designantur septẽ spiritus. Esa. 11.] Septẽ mulieres patiũtur opprobriũ, & circũeunt quærentes eũ recipere, qui possit auferre opprobriũ earũ. Septem mulieres vna sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista vna, septẽ sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilij & virtutis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapiẽtia patitur opprobriũ à multis sapiẽtiis insurgẽtibus in se. Iste verus intellectus sustinet opprobriũ ab intellectibus falsis. Istud magnũ consiliũ opprobratur à multis cõsiliis non bonis. Ista virtus maledicitur à quadã, quæ cũ nõ sit virtus, repromittit se esse virtutẽ. Ista scientia patitur opprobriũ à quasi falsi nominis sciẽtia, nomen suũ surripiẽte. Ista pietas exprobratur ab ea, quæ cùm se dicat esse pietatẽ impietas est, & impios instruit. Iste timor patitur opprobrium ab eo qui putatur esse timor. Multi enim pelliceantur diuinũ metum, sed non cũ scientia metuũt. Exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, & requiescent super eũ septem mulieres spiritus Domini, [Esa. 11.] spiritus sapiẽtiæ & intellectus requiscet super eum. [In solo Christo propriè requieuit Spiritus Domini.] Spiritus enim sapientiæ non requieuit in Moyse, spiritus sapiẽtiæ nõ requieuit in Iesu Naue, spiritus sapiẽtiæ nõ requieuit in singulis prophetarũ, in Esaia, in Hieremia. Nec verò quasi blasphemãtem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Iesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuerit spiritus, nõ quòd ad nullum eorum venerit, sed quòd in nullo requieuerit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapientiæ qui venit ad eum. [Num. 20.] Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ex petra ista

ista educam vobis aquam? Venit super omnes iustos, venit & super Esaiam, sed quid ait? Immunda labia habens, & in medio populi immunda labia habentis, ego habito. Venit Spiritus sapientiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requieuit. Ministro quidem eo vsus est, non autem requieuit. Tribulatur ad quēcunque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec est iustus super terram qui faciat bonum, & non peccet. Nemo mundus à sordibus, neque si vna dies sit vita eius, numerati autem menses eius. Igitur super nullum requiescit. Possumus & de Euangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululum lectū est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in ęternum. Non ait, Non erit: sed, Non permanebit. Vndè vidit Ioānes solùm in quo permāsit, & signum hoc erat: Super quem videris spiritū descendentem, & manentē in eo, iste est filius Dei. Et in fine: Reuerà abstulit opprobrium Iesus. Idcircò surgentes, oremus Deum qui hunc misit hominem, vt septem mulierum spiritus in eo requiesceret, vt & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: vt assumentes eas, fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam nostram in Christo Iesu.

Esa. 6.
Iob 15.
Eccles. 7.
Iob 14. iuxta LXX.
Gen. 6.
Ioan. 1.

2. ITEM hom. 6. in librum Numerorū: Quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi, dedit septuaginta senioribus spiritum: non ità intelligas, quasi materialem aliquam corporeámque substantiā auferens Deus à Moyse, in septuaginta secuerit portiones, & ità vnicuique seniorum exiguā particulam dederit. Impiū est ità intelligere naturā Spiritus sancti. Sed hoc modo figurā mystici huius sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus qui erat in Moyse, clarissimi cuiusdā luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ità principalis illius luminis splēdor peruenerit, vt origo ipsa luminis nihil dāni ex cōmercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur quod scriptum est, quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Sed videamus quid est quod ait in cōsequentib⁹: Et requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetârunt omnes. Requiescere spiritū non in quibuscunque hominibus legimus, sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in iis qui mūdō sunt corde, & in iis qui purificant animas suas à peccato: sicut econtrariò non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquando in eo. Nō enim potest Spiritus sanctus consortiū pati & societatem spiritus mali. Certū est enim, peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui vtique cū locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, cōtristatus, & (vt ità dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus sciens hæc ità accidere, monebat, dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redēptionis. Igitur peccantes, contristamus Spiritū sanctū: iustè verò agentes & sanctè, requiem ei paramus in nobis: Vndè & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem vitæ

Num. 11. Quomodò Dominus auferens de Spiritu qui erat in Moyse, dederit septuaginta viris.
In quibus Spiritus sanctus requiescat. Sapient. 1.
Ephes. 4.

corū, & virtutes exposuit. Denique quia pro puritate cordis eorū, & synceritate mētis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, cōtinuò & operatur in eis, nec ociū patitur, vbi operandi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura. Et requieuit in eis spiritus, & prophetârunt. In omnibus ergò qui prophetârunt, requieuit Spiritus sanctus, nec tamē in aliquo ipsorum ità requieuit, sicut in Saluatore. Propter quod & scriptū est de eo, quia exibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapiētiæ & intellectus, spiritus cōsilij & virtutis, spiritus sciētiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Sed fortassè dicit aliquis: Nihil amplius ostendisti scriptū de Christo, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cęteris dictum est, quia requieuit super eos spiritus, ità & de Saluatore dictū est, requiescet super eum spiritus Dei. Sed vide quia super nullū alium spiritus Dei requieuisse septēplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substantia, quæ quia vno nomine non poterat, diuersis vocabulis explanatur, requiescere super virgam, quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum, in Domino & Saluatore meo Spiritum sanctū eximio quodā genere, & longè aliter requieuisse, quā refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes Baptista de eo: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendētem, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendentem, & non addidisset, manentem in eo: nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt esset hoc signum in Saluatore, quod in nullo alio posset ostēdi. De nullo enim scriptum est, quia manserit in eo Spiritus sanctus. Et nè quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia nō eis derogo, præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, & inueniunt quòd de nullo alio dictum est, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et post nonnulla: Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostēdere volumus, super solum Dominum & Saluatorem meum Iesum, mansisse semper Spiritum Dei: in cęteris autem omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus verbi hui⁹ processit exordium, requieuisse tantùm spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat iis, per quos operabatur, & vtile erat iis, quibus ministrabatur.

Aliter in Saluatore quàm in aliis requieuit Spiritus sanctus.
Num. 11.
Esa. 11.
Ioan. 1.
1. Pet. 2.
Esa. 53.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriā eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratię & veritatis.

4. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam: secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

6. PRIMÆ epiſtolæ Ioannis quarto : In hoc cognoſcimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis:quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis.
7. AD Romanos octauo,vt in textu.

11.

Quot ſunt fructus Spiritus?

a Gal.5. d vide ibidem Hier. Theophylact.&c.
b Coloſſ.3.c 1.Ioan.4.c Auguſt.tract.87.in euang.Ioá. Hier.in ca 5.ad Gal.
c 1.Cor.13.a Aug.in epiſt. Ioan.tract.5.
d In Euang.Ioan.tract.87.
e Philip.4.a
f Luc. 2. b Philip. 4. Pſal. b 118.x
g Luc.21.d Iac.1,a
h Abacuc 2. a 2. Cor. 6. b Matth.10.e
i Epheſ.5.b
k Coloſ.3. b
l Matth.5.a 11. d Prou. 11.d
m 1.Tim.3. c Prouer.12.d
n Philip.4.a
o Eccl. 37. d Tobiæ 1. b 1. Theſſ.5. d
p Sap.4.a 1.Cor.7.f

Ab eodem Apoſtolo [a] Paulo duodecim numerantur: Primus eſt [b] CHARITAS,fructus quidem generoſiſſimus,ac radix etiam bonorũ omnium:ſiue [c] qua non poſſunt prodeſſe cætera bona,& quę ipſa non poteſt haberi ſine cęteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit [d] Auguſtinus: Alter fructus eſt [e] GAVDIVM,hoc pręſtãs, vt homo ſpiritualis alacri lætéque ſeruiat Deo. Tertius [f] PAX, quę eò ſpectat,vt in huius mundi procellis animi ſeruetur trãquillitas. Quartus [g] PATIENTIA,quę in duris ferendis eſt ſita. Quintus [h] LONGANIMITAS, quę magnitudinẽ animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus [i] BONITAS,quæ nulli nocet, ſed benè vult omnibus. Septimus [k] BENIGNITAS,inuitans ad familiaritatẽ,dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus [l] MANSVETVDO,quę omnes irę motus ſedat & mitigat. Nonus [m] FIDES in proximum, vt fideles,pactorúmque ac promiſſorũ obſeruatores ſimus. Decimus [n] MODESTIA, quę omnem faſtus,& arrogantię ſuſpicionem excludit. Vndecimus [o] CONTINENTIA, qua nõ ſolùm ab eſcis,ſed etiam ab omni nequitia abſtinemus. Duodecimus [p] CASTITAS,quę mentẽ caſtam in corpore caſto conſeruat.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto : Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, cõtinentia, caſtitas. Aduersùs huiuſmodi non eſt lex.

2. AD Coloſſenſes tertio : Super omnia autem hæc,charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.

3. PRIMÆ Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt:& qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo.

Ioan.15.

4. AVGVSTINVS tractatu octuageſimoſeptimo in euangelium Ioannis: Poſuit nos vt fructum afferamus,hoc eſt, inuicèm diligamus : quem fructum ſine illo afferre non poſſumus,ſicut palmites facere ſine vite nihil poſſunt. Charitas ergò eſt fructus noſter, quem definit Apoſtolus, de corde puro,& cõſcientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicèm, hac diligimus Deum : neque enim vera dilectione diligeremus inuicèm, niſi diligentes Deum. Diligit enim vnuſquiſque proximum ſuum tanquàm ſeipſum,ſi diligit Deum:nam ſi non diligit Deum, non diligit ſeipſum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ. hic eſt fructus noſter. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mando,inquit,vobis, vt diligatis inuicèm: vndè & Apoſtolus Paulus, cùm contra opera carnis commendare fructum ſpiritus vellet,à capite hoc poſuit:Fructus, inquit, ſpiritus charitas eſt : ac deindè cætera tanquàm ex iſto capite exorta & religata contexuit, quæ ſunt, gaudium,pax,longanimitas,benignitas,bonitas,fides, manſuetudo,continentia,caſtitas. Quis autem benè gaudet,qui bonũ nõ diligit vndè gaudet? Quis pacem veram niſi cum illo poteſt habere, quẽ veraciter diligit? Quis eſt longanimis in bono opere perſeueranter manendo, niſi ferueat diligendo? Quis eſt benignus,niſi diligat cui opitulatur? Quis bonus,niſi diligendo efficiatur? Quis ſalubriter fidelis, niſi ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis vtiliter manſuetus,cui non dilectio moderetur? Quis ab eo cõtinet vndè turpatur, niſi diligat vndè honeſtatur? Meritò itaque magiſter bonus dilectionem ſic ſæpè commendat, tanquàm ſola præcipienda ſit,ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona,& quę nõ poteſt haberi ſine cæteris bonis,quibus homo efficitur bonus.

1.Tim. 1.
Matth.22.
Charitas eſt primarius fructus Spiritus.
Gal.5.
Charitas quã ſit vtilis & neceſſaria.

5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas : Quæ alia inter fructus ſpiritus debuit tenere primatum, niſi charitas : ſine qua virtutes cæteræ non reputantur eſſe virtutes : & ex qua naſcuntur vniuerſa quę bona ſunt? Siquidem & in Lege,& in Euangelio,ipſa obtinet principatum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: & diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Charitas eſt primatum obtinet inter fructus Spiritus.
Deut 6.
Matth 22.

6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis

guis hominum loquar & angelorũ, charitatem autem non habeam: factus sum veluti æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciẽtiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ità vt ardeam, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest.

7. AVGVSTINVS in epistolã primam Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifestati sunt filij Dei & filij diaboli: Omnis qui nõ est iustus, nõ est à Deo, & qui nõ diligit fratrem suum. Certè iam manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suũ. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signẽt se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes halleluia: Baptizentur omnes, intrẽt omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarum, non discernũtur filij Dei à filiis diaboli nisi charitate. Qui enim diligit alterum, legẽ impleuit, ait Apostolus: & plenitudo legis, charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emit eam: hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris. Quam si solam habeas, sufficit tibi.

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli.

Rom. 13.

Matt. 13.

Sine charitate nihil prodest, sola sufficit.

8. ITEM in Euangelium Ioannis tractatu octuagesimo septimo, vt suprà testimonio tertio.

9. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterũm dico, gaudete.

10. LVCÆ secundo: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

11. AD Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu.

12. PSALMO centesimo decimooctauo: Pax multa diligentibus legẽ tuã: & non est illis scandalum.

13. LVCÆ vigesimoprimo: In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras.

14. IACOBI primo: Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis: scientes quòd probatio fidei vestræ patientiã operatur. Patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

15. ABACVC secundo: Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eũ super tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visus procùl, & apparebit in finem, & non mentietur. si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Eccè, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autẽ in fide sua viuet.

16. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta.

17. MATTHÆI decimo: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

18. AD Ephesios quinto: Eratis aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate (fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) probantes quid sit beneplacitum Deo.

19. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiã, patientiam.

20. MATTHÆI quinto: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

21. CAPITE vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

22. PROVERBIORVM tertio: Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio est Domino labia mẽdacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

25. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est.

26. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinẽs est, adiiciet vitam.

27. TOBIÆ primo: Cùm verò Tobias factus fuisset vir, accepit vxorem Annã de tribu sua: genuitq; ex ea filium, nomen suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ab omni specie mala abstinete vos.

29. SAPIENTIÆ quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illã.

30. PRIORIS ad Corinthios septimo: Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu.

III.

Quomodò doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè vtemur?

A. Ità videlicet, si gratis animis, vndè illa nobis proueniãt, agnoscamus, ac eorundem virtutẽ & vsum in nobis efficacẽ sentiamus, exprimamus, atque conseruemus. Proueniũt certè ab omnis gratiæ fonte Patre[a] illo luminũ, qui nobis suã bonitatẽ & charitatem immensam in his cõmendat, dũ per Christum in nos[b] tam abundè Spiritũ suũ effundit. [c] *Charitas* enim *Dei*, vt Apostolus testatur, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis*, secundũ hanc gratiã scilicet septiformẽ, Christo nobis ità promerẽte. [d] *Qui credit in me*, inquit, *sicut dicit Scriptura, flumina de vẽtre eius fluẽt aquæ viuæ. Hoc autem dixit de*

a Iac. 1. c

b Tit. 3. b
c Rom. 5. a

d Ioan. 7. f

e In ca. Esa. 11. *Spiritu, quem accepturi erãt credentes in eũ*, vt ipse explicat Euangelista. Alioquin absq; Christo, sicut Hieronymus[e] dixit, nec sapiẽs quis esse potest, nec intelligens, nec cõsiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

B. Virtus autem & vsus horũ donorũ spiritualiũ eò spectat, vt virtutes Theologicæ simul & Cardinales, quas diximus, suam in nobis vim & operationem legitimã expediant, & expeditè perficiant. Efficiũ quoquè, vt homines prorsùs lubentes & habiles, ducẽ[f] Spiritũ sanctum vbiquè sequantur, atque eodẽ incitati & cõfirmati, in via[g] mandatorũ Dei indefessè procurrant, vereq; spirituales & Dei filij efficiantur. [h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei*, Apostolo teste.

f Psal. 142. c 50. c Sapien. 1. a b g Psal. 118. d h Rom. 8. e

C. De his donis prolixum esset nunc agere singulatim: Indè porrò suauissimi fruct⁹ Spiritus cõsequũtur, qui nos veluti frugiferas[i] arbores in Ecclesię agro cõmendant atque ostendunt, secundùm illud:[k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autẽ arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorũ cognoscetis eos.* Qui fructus etiã illud cõmodi afferunt, vt homo Christianus aduersùs carnis opera, velut spirituali quadã armatura, sit instructus & cõfirmatus. Nunquã enim fallet Canõ Apostolus: [l] *Spiritu ambulate, & desideria carnis nõ perficietis.* Et alibi scriptum est:[m] *Si spiritu facta carnũs mortificaueritis, viuetis.*

i Psal. 51. e k Matt. 7. e Hier in cap 5. ad Gal. l Gal. 5. c m Rom. 8. e

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursùm est, descendẽs à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

2. AD Titũ tertio: Non ex operibus institiæ quæ fecimus nos, sed secũdùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. AD Romanos quinto.

4. IOANNIS septimo, vt in textu.

5. HIERONYMVS in caput vndecimum Esaiæ, vt in textu, & suprà quęstione prima A. testimonio secundo.

1. B. PSALMO centesimo quadragesimosecũdo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

2. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectũ innoua in visceribus meis. Nè proiicias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & Spiritu principali confirma me.

3. SAPIENTIÆ primo: Quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictũ, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapiẽtiæ, & non liberabit maledictum à labiis suis: quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ ei⁹ auditor. Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.

4. PSALMO centesimo decimooctauo: Viã mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

5. AD Romanos octauo, vt in textu.

1. C. PSALMO quinquasimoprimo: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.

2. MATTHÆI septimo, vt in textu,

3. HIERONYMVS in caput quintũ epistolæ ad Galatas. Illud quoquè quod à Saluatore dicitur: Non potest arbor bona fructus afferre malos: neque arbor mala fructus afferre bonos: non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & spiritus, arbitror pronunciatum: quia nec spiritus vnquàm potest ea vitia, quæ in carnis operibus numerata sunt, facere: nec caro his fructibus, qui oriuntur ex spiritu, redundare. Potest autem fieri per negligentiam possidentis: vt spiritus qui versatur in homine, fructus non habeat suos: & ecõtrariò caro, operibus suis mortificatis, peccare desistat. Non tamen illò vsque procedunt, vt & neglecta arbor spiritus, opera carnis afferat: & arbor carnis exculta, fructus germinet spirituales. Matt. 7. Arboris bonæ fructus.

4. AD Galatas quinto.

5. AD Romanos octauo, vt in textu.

IIII.

Quæ sunt carnis opera?

a Galat. 5. c d Vide Aug lib. 14. de ciui. Dei c. 2. & 3. b Ibidem d

Ea sunt, de quib⁹ Apostol⁹ ità disserit:[a] *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, idolorũ seruit⁹, veneficia, inimicitiæ, cõtetiões, æmulatiões, iræ, rixæ, dissetiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: quonia qui tali agũt, regnũ Dei nõ consequetur.* Et subiũgit:[b] *Qui autẽ Christi sunt, carnẽ sua crucifixerũt cũ vitiis & concu-*

pifcentiis

piscētiis. Tū alibi:[c] *Qui in carne sunt*, vt secūdū carnis videlicet desideria ambulent, *Deo placere nō possunt.* Monet igitur idē Apostolus:[d] *Nolite errare: Deus nō irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet: quoniā qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionē. Qui autē seminat in spiritu, de spiritu metet vitā æternā.*

c Rom. 8. b Aug. de verb. Apost. ser. 6. d Gal. 6. b

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite secundo: Cùm igitur multis modis, quos perscrutari & colligere longum est, diuina scriptura nuncupet carnem, quid sit secundùm carnem viuere: quod profectò malū est, cùm ipsa carnis natura nō sit malum, vt indagare possimus: inspiciamus diligenter illum locum epistolæ Pauli Apostoli, quam scripsit ad Galatas, vbi ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adultera, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut & prædixi: quoniā qui talia agūt, regnum Dei non possidebunt. Iste totus epistolæ Apostolicæ locus, quantùm ad rem præsentem satis esse videbitur, consideratus, poterit hanc dissoluere quæstionem, quid sit secundùm carnem viuere. In operibus nanque carnis, quæ manifesta esse dixit, eáque commemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis: sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim seruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia esse, quàm carnis? Quādoquidem fieri potest, vt propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur: & tamen etiam tunc homo quamuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, secundùm carnem viuere hac Apostolica authoritate conuincitur: & in eo quòd abstinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ità loquitur, vt inimico suo, vel quē putat inimicum, dicat: malam carnem, ac non potiùs, malum animum habes aduersùm me? Postremò sicut carnalitates, vt ità dicam, si quis audisset, non dubitaret carni tribuere: ità nemo dubitat animositates ad animum pertinere. Cur ergò hęc omnia, & his similia, doctor gentium in fide & veritate, opera carnis appellat, nisi quia eo locutionis modo quo totū significatur à parte, ipsum hominem vult nomine carnis intelligi?

Secundū carnē viuere, angulæ aut luxuriæ deditis solū cōueniat.
Galat. 5.
Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.
Quomodò carnis opera dicātur ea quę Apostolus enumerauit.

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (superbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus, quam certum est diabolum nō habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, inuidias, opera esse carnis: quorum omnium malorum caput & origo superbia est, quæ sine carne regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis aduersùs eos contentiosior, animosior, & magis æmulus, atque inuidus inuenitur: Et hæc omnia cùm habeat sine carne, quomodò sunt ista opera carnis, nisi quia opera sunt hominis: quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habēdo carnem, quam non habet diabolus, sed viuendo secundùm seipsum, hoc est, secundùm hominem, factus est homo similis diabolo: quia & ille secundùm seipsum viuerē voluit, quādo in veritate non stetit, vt non de Dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solùm mendax, verùm etiam mendacij pater est. Primus est quippe mētitus, & à quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium.

Galat. 5.
Opera carnis dicūtur, quia sunt opera hominis.
Ioan. 8.

4. AD Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS sermone sexto de verbis Apostoli: Quid est secundùm carnem ambulare? Carnalibus concupiscentiis consentire. Quid est secūdum spiritum ambulare? Adiuuari spiritu in mente, & concupiscentiis carnis non obedire. Sic ergò impletur in nobis lex, impletur in nobis iustitia Dei: modò interim impleatur, Post concupiscētias tuas non eas. Post cōcupiscentias tuas cùm audis, illicitas accipe. Post concupiscentias tuas non eas, debet impleri ex voluntate nostra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Post concupiscentias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiscentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletū est sacro baptismate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Restat ergò cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas: sed manet infirmitas, inest, titillat delectatio illicitæ concupiscentiæ, pugna, resiste, noli consentire, & impletur hic, Post cōcupiscentias tuas non eas: quia & si quando surrepunt, & vsurpant sibi oculum, aurem, linguam, volaticā cogitationem, nec sic desperemus de salute nostra. Et post pauca: Qui autem in carne sunt, id est, qui in carne confidunt, qui concupiscentias suas sequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectātur, qui in earum delectationibus beatam felicémque vitam constituunt, ipsi sunt in carne, Deo placere non possunt. Nō enim sic dictum est, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt: quasi dictum esset, in hac vita cùm sunt homines, Deo placere non possunt. Ergò non placuerunt sancti Patriarchæ? Ergò non placuerunt sancti Prophetę? Ergò non placuerunt sancti Apostoli? Non placuerunt sancti Martyres, qui antequàm corpus patiendo deponerent Christum confitendo, non solùm voluptatem contemnebant, sed dolores quoquè patientissimè perferebant? Placuerunt, sed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui enim in carne sunt, quemadmodùm dixi, quemadmodùm iam exposui, non in hoc seculo viuendo, sed carnis cōcupiscentiis consentiendo, Deo placere non possunt.

Secundū carnē ambulare, est consentire carnalibus cōcupiscentiis.
Eccl. 18.
Baptismi vis
Cōcupiscētia post baptismum.
Qui dicantur esse in carne apud Paulū.
Ioan. 19.

6. AD Galatas sexto, vt in textu.

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

I.

Quænam sunt Euangelicæ legis Beatitudines?

Vide Augu. lib. 1. de ser. Domini in monte c. 1. & seq. Chromatium Episcopum in declamatione de octo Beatit. Greg. Nyssẽ. de beatitud. Leonem in ho. omnium Sanctorum. Item Bern. ser. 1. de Festo omniũ Sanctorum & ser. 4. de Aduentu Domini.
a Amb. in 5. ca. Lucæ.
b Mat. 5. a & ibid. Hilar. Chrys. Hier. Chromatius, Theophyl. Euthym. Anselmus. &c.
c Luc. 6. c. Esa. 66. a Iac. 2. a Mat. 18. a
d Psal. 36. b Matt. 11. d Psal. 26. d
e Luc. 6. c 18. 1. Reg. 5. g Ioan. 16. c Esa. 61. a Matt. 26. g
f Sap. 1. a Psal. 15. b 16. d Esa. 65. b
g Psal. 40. a Prou. 11. c Eccl. 29. b Luc. 6. e
h Psal. 23. a Psal. 50. c
i Psal. 36. d Ioan. 14. d
k Luc 6. c 1. Pet. 3. c 2. Tim. 3. c Act. 14. d Aug. de ser. Domini in monte lib. 1. c. 9.

Illę sanè sũt, quas & Dominicas Beatitudines & Benedictiones Ambrosius[a] vocat, quæ apud[b] Matthæum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modum.

1. *Beati[c] pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*
2. *Beati[d] mites: quoniam ipsi possidebunt terram.*
3. *Beati qui[e] lugent: quoniam ipsi consolabuntur.*
4. *Beati qui[f] esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabũtur.*
5. *Beati[g] misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*
6. *Beati[h] mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*
7. *Beati[i] pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui[k] persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniã ipsorum est regnum cælorum.*

TESTIMONIA.

Matth. 5. Octo benedictiones.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucę: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo, &c. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hãc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parẽs quædam generatióque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mundo corde. Septima: Beati pacifici. Et benè septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis est. Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Meretur sempiterna, qui secularia contemnunt.

2. MATTHÆI quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius: & aperiens os suũ, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. vt in textu.

3. LVCÆ sexto: Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

4. ESAIÆ sexagesimosexto: Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Domin⁹, ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

5. IACOBI secundo: Audite fratres mei dilectissimi: nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. MATTHÆI decimooctauo: Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.

7. PSALMO trigesimosexto: Mãsueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. MATTHÆI vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

9. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

10. LVCÆ sexto: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

11. ET capite decimosexto: Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

12. PRIMI Regum decimoquinto: Et non vidit Samuël vltra Saül vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuël Saülem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset regem Saül super Israël.

13. IOANNIS decimosexto: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur, nunc quidem tristitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

14. ESAIÆ sexagesimoprimo: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandũ mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam & clausis apertionem: Vt prædicarẽ annum placabilem Domino, & diẽ vltionis Deo nostro: vt cõsolarer omnes lugentes. Vt ponerẽ lugentibus Sion, & darem

& darem eis coronā pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes iustitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. Pro confusione vestra duplici & rubore laudabunt partem eorum: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

15. MATTHÆI vigesimosexto: Et egressus Petrus foràs, fleuit amarè.

16. SAPIENTIÆ primo: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.

17. PSALMO decimoquinto: Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem.

18. ET decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

19. ESAIÆ sexagesimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè serui mei comedent, & vos esurietis: eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

20. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est etiam propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Clemētia præparat vitam: & sectatio malorū mortem.

22. ECCLESIASTICI vigesimonono: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillā conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

23. LVCÆ sexto: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Date, & dabitur vobis, mēsuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis

24. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in montē Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.

25. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectū innoua in visceribus meis.

26. ET trigesimosexto: Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul: reliquiæ impiorum interibunt.

27. IOANNIS decimoquarto: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. non quomodò mūdus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28. LVCÆ sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquàm malum, propter filium hominis.

29. PRIORIS Petri tertio: Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati.

30. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Et omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

31. ACTORVM decimoquarto: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, aiunt Paulus & Barnabas.

32. AVGVSTINVS de sermone Domini in mōte, libro primo, capite nono: Non ista perpeti fructuosum est, sed ista pro Christi nomine nō solùm æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici, nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur. Sed ideò excluduntur ab ista mercede, quia non dictū est tantùm, Beati qui persecutionem patiuntur: sed additum est, propter iustitiam. Vbi autem sana fides nō est, non potest esse iustitia. Quia iustus ex fide viuit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas non est, nō potest esse iustitia. Dilectio enim proximi malum nō operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi quod est Ecclesia. Et post pauca: Quid est sanè quòd etiam hoc non est nudè positum, vt diceretur, Et dicent omne malum aduersùm vos: sed additum est, mētientes: additum est etiam, propter me? Propter eos additum puto, qui volunt de persecutionibus & de famæ suæ turpitudine gloriari: & ideò dicere ad se pertinere Christum, quia multa de illis dicuntur mala: cùm & vera dicantur, quando & de illorum errore dicuntur: etsi aliquādo etiam nonnulla * facta iactantur, quòd temeritate hominum plerunque accidit, non tamen propter Christum ista patiuntur. Non enim Christum sequitur, qui non secundùm veram fidē & Catholicam disciplinam Christianus vocatur.

Hæretici & schismatici nō patiuntur persecutionē propter iustitiam.

Vbi sana fides nō est, nō potest esse iustitia.

Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitatē non habēt, qui Ecclesiā dilaniāt.

* ficta

Hæretici non propter Christum maleaudiunt.

II.

Quare hæc de beatitudinibus doctrina est obseruanda?

Quoniam prima & maxima pars est legis Euangelicæ, quam Christus[a] Legifer noster in mōte tradidit ore suo sacrosancto, vt cōsiderarēt omnes, quid Christiana Iustitia vltra fidē cōplectatur & postulet: deindè scirēt, quomodò iustis corona iustitiæ, vt Paulus[b] vocat, vel merces[c] plena æternáque non sine[d] labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat.[e] *Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

a Esa. 33. d Iac. 4. c Mat. 5. a
b 2. Tim. 4. b
c 2. Ioan. epist. c Lucæ 6. c
d 1 Cor. 3. b Mat. 11. b Luc. 16. d
e b Iac. 1. b

TESTIMONIA.

1. Esaiæ trigesimotertio: Dominus iudex noster: Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.
2. Iacobi quarto: Vnus est enim legislator, & iudex qui potest perdere & liberare.
3. Matthæi quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, &c.
4. Posterioris ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.
5. In secunda epistola Ioãnis: Videte vosmetipsos, nè perdatis quæ operati estis: sed vt mercedem plenam accipiatis.
6. Lucæ sexto: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluẽtem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mẽsura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.
7. Prioris ad Corinthios tertio: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suũ laborem.
8. Matthæi vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.
9. Lucæ decimosexto: Lex & Prophetę, vsque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.
10. Iacobi primo, vt in textu.

III.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

Amb. in 6. c. Lucæ.

A. Primùm quidẽ obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur.

B. Deindè quolibet in gradu coniunctim duo proponuntur, quorum alterũ ipse sit actus virtutis, seu meritum, & Beatitudo (vt nũcupãt) huius vitæ: alterũ verò, æternæ vitæ præmiũ suo merito cõgruens, quam beatitudinẽ patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborẽ & difficultatẽ offert credentibus: ità posterior quę statim in singulis gradibus adiicitur, magnitudine propositi pręmij cõsolationẽ admiscet, lenítque labores, sudores & agones in Christiana militia omnibus perferẽdos. [a] *Nõ enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* [b] *Vnusquisque propriã mercedẽ accipiet secundùm suũ laborẽ.* [c] *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, vt cõstãter gentiũ doctor asseuerat. Quamobrẽ Dominus priusquàm [d] tremendum se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduentus sui nos omnes his verbis excitat: [e] *Eccè venio citò*, inquit, *& merces mea mecũ est, reddere vnicuique secundùm opera suã.* [f] *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*: quæ demùm summa, æterna & absoluta est Beatitudo.

a 2. Tim. 2. a
b 1. Cor. 3. b
c Gal. 6. b
d Heb. 10. e
g Act. 17. g
e Apoc. 22. c
f Apoc. 3. d
Matt. 19. d
Luc. 22. c.

C. At [g] vana est prorsùs mundi de beatitudine sententia, quę permultos interim fallit ac perdit. Nã beati ferè vulgò putãtur diuites, præpotẽtes, gloria & authoritate clari, bonis fortunę afflũẽtes, voluptatib⁹ indulgẽtes. Verũ Christus [h] vę vę istis opponit, & liberè sic Esaias [i] acclamat: *Popule meus, qui te beatũ dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* [k] *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, nimirùm vt authorem suum benè beatéque viuendo semper prædicet.

g Eccl. 2. a b 5. c 11. c d Psal. 143. c d Sap. 2. a b.
h Luc. 6. d Esa. 5. b c d 65. b c Amos 6. a b.
i Esa. 3. c
k Psal. 143. d 32. c Et ibidẽ Augu. conc. 2. & in Psal. 118. concio. 1.

TESTIMONIA.

Ordo beatitudinum.

A. Ambrosius in caput sextũ Lucę: Veni Domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti, primò beatos pauperes spiritu, secundò beatos mites, & tertiò beatos qui lugent. Et post nonnulla: Vsque ad finem te ducit, vsque ad martyrium prosequitur, & constituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutũ sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora deuitat, vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animum, nisi sordem mentis abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia verò, perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cùm legitimè certauerit, coronetur. Hos quidem gradus voluit esse virtutum, per quos ab vltimo ad superiora possimus ascendere. Deniquè sicut incrementa virtutum, ità etiam sunt incrementa præmiorum. Plus est enim, Dei esse filiũ, quàm possidere terram, & consolationem mereri.

Tob. 12. 2. Tim. 2.

Præmiorum incrementa respondent incrementis virtutum.

Sed

Sed quia & primum præmium regnum cælorum est,& vltimum præmium regnum cęlorum est:núquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Num fortè mysticè docemur,quia est primum regnum cęlorum,illud Apostolicum, Dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quando sancti rapiūtur in nubibus obuiàm Christo in aëra. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam,illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum sanctis propositum, est in absolutione corporis: secūdum regnum cęlorum est, post resurrectionem esse cum Christo. Cùm fueritis in regno cælorum, tunc processus est mansionum:& si vnum regnum, diuersa tamē merita sunt in regno cęlorum. Post resurrectionem terrā tuam incipies possidere, absolutus à morte. Absolutus per Dominicam crucem, si tamen intra iugum Domini fueris inuentus, cōsolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit, in ius diuinæ generationis assumitur: tunc demùm quasi Dei filius, cælestis regni diuitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc seculum multi in imperio Romano sunt: sed maiorem imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt, consequūtur.

1. B. POSTERIORIS ad Timotheum secundo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio.

3. AD Galatas sexto capite, vt in textu.

4. AD Hebræos decimo: Teneamus spei nostræ cōfessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam: sed consolātes, & tanto magis quāto videritis appropinquantē diē. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædā expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Mihi vindictam, ego retribuam. Et iterùm: Quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patiētia enim vobis necessaria est: vt voluntatē Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc modicum aliquantulúmque, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

5. ACTORVM decimoseptimo ait Paulus: Et tempora quidē huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbiquè pœnitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo.

7. ET capite tertio, vt in textu.

8. MATTHÆI decimonono: Iesus autem dixit illis, Amē dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

9. LVCÆ vigesimosecundo: Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

1. C. ECCLESIASTIS secundo: Dixi ergò in corde meo, Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoquè esset vanitas. Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, Quid frustrà deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animum meum trāsferrem ad sapiētiam, deuitarémque stultitiam, donec viderem quid esset vtile filiis hominum, quo facto opùs est sub sole numero dierum vitæ suæ. Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plātaui vineas: feci hortos & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinātium. Possedi seruos & ancillas, multámq; familiam habui: armenta quoquè & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & substantias regū & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda. Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerūt in Ierusolem, sapientia quoquè perseuerauit mecum. Et omnia quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparauerā: & hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cúmque me conuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

2. CAPITE quinto: Auarus non impletur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis, & hoc ergò vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis?

3. CAPITE vndecimo: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuę, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas, vana sunt.

4. PSALMO centesimo quadragesimotertio: Eripe me, & erue me de manu filiorum alienorū, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, circumornatę vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundātes in egressibus suis: boues eorum crassæ. non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus, cui Dominus Deus eius.

5. SAPIENTIÆ secundo: Dixerunt impij, co-

gitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquàm non fuerimus: quoniam fumus flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad commouendum cor nostrum: quia extinctus cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur, tãquàm mollis aër, & transibit vita nostra tãquàm vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est radiis solis, & à calore illius aggrauata: & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbrę enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniã consignata est & nemo reuertitur. Venite ergò, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquàm in iuuentute celeriter. Vino precioso & vnguentis nos impleamus, & non prętereat nos flos tẽporis: Coronemus nos rosis, antequàm marcescãt: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestiũm exors sit luxurię nostrę: vbiquè relinquamus signa lætitiæ: quoniã hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.

6. Lvcæ sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis qui rideris nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines. secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

7. Esalæ quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nũquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes & pulchrę, absque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient lagũculam vnam, & triginta modij sementis facient modios trés. Væ qui cõsurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in cõuiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri iniquitatẽ. Qui dicitis, Festinet, & citò veniat opus eius vt videamus: & appropriet & veniat cõsilium sancti Israel, & sciemus illud. Væ qui dicitis malũ bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potentes estis ad bibẽdum vinum, & viri fortes ad miscẽdam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiã iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammę exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerũt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt, &c.

8. Capite sexagesimoquinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & nõ audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibẽt, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

9. Amos sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, & cõfiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël: Qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento deliburi: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter, &c.

10. Esalæ tertio.

11. Et psalmo centesimo quadragesimotertio, vt in textu.

12. Psalmo trigesimosecundo: Beata gẽs cuius est Dominus, Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. Avgvstinvs in psalmum trigesimumsecundum concione secunda: Amant omnes beatitudinem, & ideò peruersi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cùm sit malitiæ indiuidua comes miseria, isti peruersi non solùm mali esse volũt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideò volunt mali esse, nè miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideò volũt mali esse, nè miseri sint? Cõsiderate hoc paululum in omnibus hominibus qui malè faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit, quęris quare? propter famem, propter necessitatem. Ergò nè miser sit, malus est: & ideũ miserior est, quia malus est. Depellendæ ergò miseriæ causa, & acquirẽdæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati esse volunt. Siue malè viuentes, siue benè viuentes, beati esse volunt, & nõ contingit omnibus quod omnes esse volũt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erũt nisi illi, qui iustè esse voluerint. Et ecce nescio quis vt malè faciat, beatus vult esse. Vndè? Ex pecunia, ex argento & auro, ex prędiis, fundis, domibus, mancipiis, pompa seculi, honore volatico & perituro, habendo aliquid volũt beati esse. Quære ergò quid habeas, vt beatus sis. Cùm enim beatus fueris, melior vtiquè eris, quàm cùm miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es: deterius te est, quicquid cupis quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es: & vtiquè vis melior esse quàm es, cùm beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim vtiquè, beatũ esse, quàm miserum. Vis esse melior te: & quæris & perquiris, per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiuuat: sic melior sis: sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergò fidele cõsilium. Melior te vis esse, noui, omnes nouimus, omnes volumus: quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. intuerè nunc cęlum & terram: non tibi sic hęc pulchra corpora placeant.

Beatitudinem amant omnes tã mali, quam boni.

Omnis actio humana instituitur vel beatitudinis acquirendæ causa, vel miseriæ depellendæ.

Beatitudinem suam in quo constituunt filij huius seculi.

Id in quo beatitudo ponenda est, oportet vt sit homine melius.

ceant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius. Cùm enim duo sint quedā, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit, quod animus dicitur; potest corpus tuū melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergò melius fieri corpus tuū per animum tuum, vt cùm fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiā corpus tuū. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus est, quia corpore tuo melior est, cùm quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autē animus tuus attende, nè fortè contemnens animum tuum, & putās nescio quid esse vile & abiectum, & viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei, mēs hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando se ad peccatum, decolorauit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius antè formator: quia per verbū facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo: Reformamini in nouitate mentis vestræ. Iā ergò superest vt quæras quid sit melius quam animus tuus. Quid erit, obsecro, nisi Deus tuus? Nō inuenis aliquid melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam supra non est nisi creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, multum est ad me. Magis multum est ad te, habere aurum quod quæris. Aurū & si volueris, fortè non habebis: Deum, cùm volueris, habebis: quia & antequàm velis, venit ad te: & cùm auersa voluntate esses, vocauit te: & cùm conuersus esses, terruit te: & cùm territus confitereris, consolatus est te. Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit te vt esses, qui his qui tecum sunt, etiam malis, præstat solem, præstat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas cōsolationes, seruat tibi aliquid quod non det, nisi tibi. Quid est autem quod tibi seruat, nisi se? Pete aliud, si melius inueneris, se tibi seruat Deus. Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior est qui fecit cælum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & trāsiens per illam, dicis: Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam, & tamen cùm dixerint & transeūt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas, sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nôstis quid dicturus sum. Ergò desiderate vt habeatis, tunc demùm beati eritis. Hac sola beati eritis, te meliore quàm vos estis, meliores eritis. Deus est, inquam, melior te qui te fecit. Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum. Hoc ama, hoc posside: hoc cùm vis, habebis, hoc gratis habebis.

Corpus fit melius per animum.

Genes. 1.

Ioan. 1.

Rom. 12.

Matth. 22. Deus melior animo.

Deum, cùm volueris habebis.

Matth. 5.

In auaros.

Sola se meliore nobis, erimus beati.

14. Et in psalmum centesimum decimumoctauū concione prima: Ab exordio suo magnus psalmus iste, charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quā nemo est qui nō expetat. Quis enim vnquàm vel potest, vel potuit, vel poterit inuenire, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus est ad eam rem, quam sua sponte appetit animus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem cōcupiscunt, sed quomodò ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideóque hoc docet iste qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tāquàm diceret: Scio quid velis: beatitudinem quæris. Si vis ergò esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? in qua via, nisi in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: non superfluò vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est Domini: sic ostenditur, cùm beatos esse qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud quod omnes volūt, etiam hoc fiat quod plurimi nolūt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonū, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quòd boni proptereà sunt boni: sed illud est mirum, quòd etiā mali proptereà sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprísque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiámque non peruenit: beatum verò nō dubitat se iactare, cùm peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationē, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: tanquàm diceris, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non illàc itur quò pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtiquè beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustrà tentando fatigamini: quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate seculi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò pòst: Quomodò ergò iam beati, cùm adhuc testimonia eius scrutantur, & exquirunt eum, cùm hoc facere possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios & iniquos, pius vel impius dixerit aut iniquus? Ergò spe beati, sicut, Beati qui persecutionem patiuntur, propter iustitiam: non propter quod adest, quandiù mala patiuntur, sed propter quod aderit, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: non quia esuriant & sitiunt, sed propter quod sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: &, Beati qui plorant, non quia plorant, sed propter quod sequitur, quia ridebunt. Proindè, Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum:

Nemo non vult esse beatus.

Quomodò perueniatur ad beatitudinem ignorant multi. Psal. 118.

Mali propterea sunt mali, vt sint beati.

Vera miseria falsam beatitudinem requirentes.

Spe beati sumus in hac vita. Matth. 5.

non quia ſcrutantur & exquirunt, ſed quia inuenturi ſunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Euangelica conſilia?

a Aug. ſer. 61. de temp. & in Enchirid. cap. 121. Itē lib. 1. de adulterinis coniugiis cap. 14. & lib. de ſanctæ virginitate cap. 14. Item lib. 2. quæſt. euāg. c. 19. & Paulinus ad Seuerū epiſt. 4. b 1. Cor. 7. d Mat. 19. c 16. d Luc. 10. f c 1. Cor. 9. b c Mat. 26. a Mar. 14. a 3. Reg. 8. b Geneſ. 8. d Num. 6. a d 1. Cor. 7. d Cypriā. in ſer. de natiuitate Chriſti. e Ser. de temp. f Ibidèm.

EA[a] videlicet, quę cùm ad ſalutem conſequendā ſimpliciter neceſſaria nō ſint, tamē vt parandę ſalutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Chriſto proponuntur atque conſuluntur.

B. Vndè diſcrimen, quod Scriptura inter pręcepta, & conſilia[b] ſtatuit, eſt ſedulò retinendū, vt illa quidem, tanquàm obſeruatu neceſſaria, pręſcribit: hęc verò, vt perfectā pręceptorum obſeruationē promouentia, ſuaderi ac[c] ſpontè ſuſcipi intelligamus. Hinc Apoſtolus, quum de obſeruando cælibatu docere vellet, ità pronunciat:[d] *De virginibus præceptū Domini non habeo: Conſilium autem do, tanquàm miſericordiam conſecutus à Deo, vt ſim fidelis.*

C. Quò ſpectat quod Auguſtinus perſpicuè dixit:[e] Aliud eſt conſilium, aliud præceptū. Conſiliū datur, vt virginitas cōſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineatur, vt vendātur omnia, & pauperibus erogētur: Pręceptū verò datur, vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rurſùm:[f] Cōſiliū qui libēter audierit, & fecerit, maiorē habebit gloriā: Pręceptū qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit.

g Amb. epiſt. 25. ad Eccleſiā Vercellenſem. Vide eundem in libro de viduis. h Lib. 1. aduersùs Iouinianum. i Epiſt. 22. ad Euſtochiū de virginitatis cuſtodia.

D. Auguſtino cōſonat Ambroſius, cùm[g] ità ſcribit: Nō pręcipitur quod ſupra legē eſt, ſed magis dato ſuadetur conſilio, & quod tutius eſt, demōſtratur. Item: Conſilium inuitat voluntarios: pręceptum etiam adſtringit inuitos.

E. Neque aliter ſenſit Hieronymus, vt hęc eius verba[h] declarant: Vbi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: vbi pręceptum, neceſſitas ſeruientis. Sed maioris eſt mercedis, inquit,[i] quod non cogitur, & offertur.

TESTIMONIA.

Conſilij & præcepti diſcrimen. 1. Cor. 7. Rom. 14. Matth. 19. 2. Tim. 2. Pſal. 33. Matt. 19. Matth 3. & 7.

1. A. AVGVSTINVS ſermone ſexageſimoprimo de tempore: Aliud eſt conſilium, aliud pręceptum. Conſilium datur, vt virginitas conſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Deniquè de virginitate dicitur. Qui poteſt capere, capiat. De iuſtitia verò nō dicitur: Qui poteſt facere, faciat: ſed, Omnis arbor quæ nō facit fructum bonum, excidetur, & in ignē mittetur. Conſilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit.

Exod. 20. Conſilia à mandatis diſtincta. 1. Cor. 7. Finis conſiliorum.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimo vigeſimoprimo: Quæcunque ergò mādat Deus, ex quibus vnum eſt, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, ex quibus vnum eſt: Bonum eſt homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugiis ad Pollentium, capite decimoquarto: Multa ſunt autem facienda non iubente lege, ſed liberà charitate: & ea ſunt in noſtris officiis gratiora, quæ cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen cauſa dilectionis impēdimus. Vndè prior ipſe Dominus cùm ſe tributum non debere monſtràſſet, ſoluit tamen, ne ſcandalizaret eos, quibus ad æternam ſalutem gerens hominem conſulebat. Iam verò Apoſtolus quemadmodū iſta commendet, eius verba teſtantur, vbi dicit: Cùm enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem. Cùm paulò ſuperiùs dixiſſet, Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nōquid non habemus licentiam ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego ſolus & Barnabas nō habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipendiis vnquàm? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit, &c. Item alio loco de quibuſdam, quæ ad eſcam pertinent: Omnia, inquit, mihi licita ſunt, ſed non omnia expediunt:

Gratiora ſunt quæ nō tenemur impēdere, & tamen impendimus ex charitate. Matt. 17. Exempla ſcripturæ de operibus liberis. 1. Cor. 9. Ibidèm. 1. Cor. 6.

pediunt : Omnia mihi licita ſunt, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & has euacuabit. Item alibi de hoc ipſo: Omnia licita ſunt, ſed non omnia expediunt. Omnia licita ſunt, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed id quod alterius eſt. Atque vt oſtenderet vndè loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Et tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, nè fratrem meum ſcandalizem. Itémque alibi, Omnia quidem munda, ſed malum eſt homini qui per offenſionem mãducat. Quid eſt, omnia licita ſunt? ipſum eſt, omnia quidem munda. Et quid eſt, ſed non omnia expediunt? ipſum eſt, ſed malum eſt homini qui per offenſionem mãducat. Ità oſtendit ea quæ licita ſunt, id eſt, nullo præcepto Domini prohibentur, ſicut expedit potiùs eſſe tractanda, non præſcripto legis, ſed conſilio charitatis. Hæc ſunt quæ ampliùs erogantur ſaucio, qui curandus ad ſtabulum Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur eſſe gratiora, quanto magis oſtenduntur indebita.

1. Cor. 10.
1. Cor. 8.
Rom. 14.
Opera ſupererogationis.
Luc. 10.
Tanto gratiora, quanto magis indebita.

4. Et libro de ſancta virginitate, capite decimoquarto: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quiſquis non obtéperat, reus eſt & debitor pœnæ. Proindè quia vxorem ducere vel nubere, peccatum non eſt: ſi autem peccatum eſſet, præcepto vetaretur: propterea præceptum Domini de virginibus nullum eſt. Sed quoniam deuitatis remiſſiue peccatis, adeundá eſt vita æterna, in qua eſt quędam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ parùm eſt, liberatum eſſe à peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori voueatur, quod non ſit criminis non vouiſſe, ſed vouiſſe ac reddidiſſe ſit laudis. Conſilium, inquit, do, tanquàm miſericordiam conſecutus à Deo, vt fidelis eſſem. Neque enim inuidere debeo fidele conſiliũ, qui nõ meis meritis, ſed Domini miſericordia ſum fidelis. Exiſtimo itaque hoc bonum eſſe propter pręſentem neceſſitatem. Hoc eſt, inquit, vndè præceptum Domini non habeo: ſed conſilium do, hoc eſt, de virginibus exiſtimo bonũ eſſe propter præſentem neceſſitatem. Noui enim quid præſentis temporis, qui coniugia ſeruiunt, neceſſitas cogat, vt ea quæ Dei ſunt, minùs cogitentur, quàm ſufficit adipiſcendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac ſalute manentium. Stella enim ab ſtella differt in gloria, ſic & reſurrectio mortuorum. Bonum eſt ergò homini ſic eſſe.

1. Cor. 7.
Conſilij & præcepti diſcrimen.
Maiorẽ gloriam conſequuntur, qui amplectuntur conſilia.
Vouere rem liberam conſilij eſt.
1. Cor. 7.
Virginum maior gloria in vita æterna.
1. Cor. 15.
1. Cor. 7.

5. Idem libro ſecundo quæſtionum euangelicarum, capite decimonono: Stabulum eſt Eccleſia, vbi reficiuntur viatores de peregrinatione redeũtes in æternam patriam. Altera dies eſt poſt reſurrectionẽ Domini. Duo denarij, ſunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum ſanctum acceperũt Apoſtoli ad Euangelizandum cæteris, vel promiſſio vitæ præſentis & futuræ. Secundùm enim duas promiſſiones dictum eſt, Accipiet in hoc ſeculo centiès tantum, & in ſeculo futuro vitam æternam cõſequetur. Stabularius ergò eſt Apoſtolus. Quod ſupererogat aut illud eſt conſilium quod ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo conſilium autem do: aut quod etiam manibus ſuis operatus eſt nè infirmorum aliquem in nouitate Euangelij grauaret, cùm ei liceret paſci ex Euangelio.

Luc. 10.
Matth. 19.
Opera ſupererogationis.
1. Cor. 7.
2. Theſ. 3.

6. Paulinus Nolanus epiſtola quarta ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem ſuum prætermiſſum præuiis, nec curatum, miſeratus acceſſit, & iumento ſuo, hoc eſt, verbi incarnatione ſuſcepit, & oleo gratiæ & vino paſſionis ſuæ commendatum ſtabulario, profecto illi magiſtro gentium in duobus teſtamentis denarij mercede ſanauit, redditurus illi & beatæ virginitatis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc conſilium præcepto adiiciens, de ſuo ſupererogauit.

Lucæ 10.
Virginitas opus ſupererogationis.

1. B. Prioris ad Corinthios ſeptimo: De virginibus autem pręceptum Domini non habeo: conſilium autem do, &c. Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium.

2. Matthæi decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade: vende omnia quæ habes, &c.

3. Et capite decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &c.

4. Lucæ decimo: Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque ſupererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

5. Prioris ad Corinthios nono: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus: magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt: quare non potiùs nos? Sed non vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quę de ſacrario ſunt, edunt: & qui altari deſeruiunt, cui altari participãt? Ità & Dominus ordinauit eis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Nõ autem ſcripſi hæc, vt ità fiant in me: bonũ enim eſt mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Nam & ſi euãgelizauero, nõ eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit: Vę enim mihi eſt, ſi non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Quæ eſt ergò merces mea? Vt Euangelium prędicans, ſine ſumptu ponam Euãgelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio. Nam cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

6. Matthæi vigeſimoſexto: Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti precioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli, &c. Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Mittens enim hęc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me, fecit. Amen dico vobis, vbicunquè prędicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius.

7. Marci decimoquarto: Ieſus autem dixit: Sinite eam, quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me. Amen dico vobis, vbicunquè prędicatum fuerit Euangelium iſtud in vniuerſo

mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. Tertii Regum octauo ait Salomon: Voluítque Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israël: & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quod cogitâsti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benè fecisti, hoc ipsum mente tractans.

9. Genesis octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratúsque est Dominus odorem suauitatis, & ait ad eum: Nequaquàm vltrà maledicam terræ propter homines.

10. Numerorum sexto: Locutúsque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino cõsecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccásque non comedẽt cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

11. Prioris ad Corinthios septimo, vt in textu, vt paulò antè B. testimon. primo.

12. Cyprianus in sermone de natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneãt: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque authoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etsi bona sunt, & à Deo instituta cõiugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet cõsilium. Quòd si diuinis consiliis obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt suî, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptũ est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. Cor. 7.

Cõiugio melior & excellentior virginitas. Virginitatem suadet perfectionis consilium.

Matth. 11.

C. Avgvstinvs sermone sexagesimoprimo de tempore, vt in textu, & vt suprà A. testimonio primo.

1. D. Ambrosivs epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit, Consilium do. isti dissuadendum putant, nè qua studeat virginitati. Et paulò pòst: Bonum ergò consilium, quia in consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secura fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideò sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquàm bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat consilium, aliis demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera mãducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritóque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suę voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eis viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatã arbitratur, incedat, dummodò occurrat quò possit incaptus * prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

1. Cor. 7.

Consulitur, nõ præcipitur virginitas.

1. Cor. 7.

Cõtra dissuasores virginitatis [illegible] nitas.

Cõsilij & præcepti discrimen.

Rom. 14.

1. Cor. 7.

Meliora suadet, & tutiora demonstrat Paulus, cùm virginitatem cõsulit, & matrimonium permittit.

* pertendere.

Cõparat virginitatis viam cum viduitatis & matrimonij via.

Per viã matrimonij lõgiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

Heb. 13.

1. Cor. 7.

2. Item in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò benè Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi cõsilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam pręmiis prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, nè homicidium faciat, nè adulterium admittat, nè falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cùm se pręcepta legis memorâsset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominũ. Hęc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nãque forma mandati est: vna pręceptiua, altera voluntaria. Vndè & Dominus

1. Cor. 7.

Virginitatis & continentiæ consilium.

Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntariæ paupertatis.

Duplex forma mandati.

in

in alia dicit: Non occides, vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatẽ debet examinis reseruare. Et ità diuidet virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmiis virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidam interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et ideò neque intantùm adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ità coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauium supernæ vocationis fortioribus demonstrâsset, deficere tamen in via neminem passus est, ità plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, nè in via deficerent, aliis corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterùm: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatẽ: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosiùs æquari? Quęnam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Liber est à præcepto, cui⁹ defertur arbitrio. Luc. 17. Luc. 18. Matt. 19. Rom. 7. Discretio & prudentia D. Pauli. 1. Cor. 7. Ioan. 6. Matt. 26. Christus turbæ panẽ hordeaceũ, Apostolis verò corp⁹ suũ ministrauit. Cõsiliũ D. Pauli de continẽtia. 1. Cor. 7. Supra laborẽ præmiũ, & supra vsum gratia.

1. E. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum.
2. ET epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, vt in textu.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. Omnia enumerare hoc loco nõ attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia cõplectenda, sicut è sacris literis Patres intellexerunt.[a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquũt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur.[b] Castitas eorũ est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorũ, &, vti Tertullianus [c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò pręstant, qui vt seipsos plenè [d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verũetiam voluntate sua, quod Scriptura [e] admonet, prorsùs auertuntur, dũ eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subiiciunt.

B. Huiusmodi consilia Christus perfectionis Euangelicæ absolutũ exemplar, non verbo tantùm docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exẽplo vitæ suæ sanctissimæ confirmauit: qui cùm [f] diues esset, propter nos pauper factus est, nõ [g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine [h] natus, & sanctarũ virginũ [i] sponsus perseuerat: qui tã sedulus demùm in pręstanda obediẽtia fuit, vt matri [k] virgini adeóq; fabro subditus, & ad [l] mortẽ vsque crucis obediẽs factus, de seipso testetur: [m] *Descendi de cælo, nõ vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

a Matth. 19. c d Act. 4. g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat, Damasceni, &c.
b Matt. 19. b Euseb. lib. 2. hist. c. 6. & Niceph. li. 2. c. 16. ex Philone de vita cõtẽp.
c Lib. 1. ad vxorem.
d Matt. 16. d Luc. 9. c
e Eccl. 18. d Gal. 5. c Basil. in reg. breuior. quæst. 96.
f 2. Cor. 8. b
g Matt. 8. c
h Esa. 7. c
i Hier. epist. 22. ad Eustoch. Amb. lib. 1. de Virginibus. & ser. 90.
k Luc. 2. g Matt. 17. d
l Phil. 2. b Matt. 26. d Rom. 5. d
m Ioan. 6. d 4. 25. e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infrà quæstione tertia, A. testim. primo: Eccè nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infrà quæstione tertia, D. test. primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymũ in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplũ suî cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizãtem, quasi in laudem gentis suę librum super eorum cõuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat, Hierosolymę credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latiùs autẽ hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cũ Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcircò à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librũ de prima Marci Euãgelistæ apud Alexandriã scribens Ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoquè prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicẽs monasteria. Ex quo apparet, talem primo Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoquè & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm fuisse Hierosolymæ credentes.

Omnia communia inter discipulos S. Marci Act. 2. & 4.

Philonis liber.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil propriũ apud Monachos, sicut & apud S. Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atq; integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquã tanti miraculi meminit? Nondùm secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deindè quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigẽtiam pauperum sustantandam, tota prædia precio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionẽ seculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificiis suis prætulit, quàm nec ille qui legis omnia mandata seruasse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè antè cœpit perfectus esse, quã disceret.

Continentia Cyprianẽ.

Matt. 19.

Cyprianus ex euãgelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Oseæ 6. Matt. 9. & 12. Matt. 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decẽ & octo seu viginti, cũ sorore admodũ paruula derelictus, & domus & sororis honestam curã gerebat. Necdũ verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrẽs, recordabatur quomodò & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorẽ: & multi, vt legitur in Actis Apostolorũ, facultatibus suis venditis, precia ad pedes eorũ detulissent egẽtibus partiẽda, quæ've, aut quãta spes iisdẽ reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangeliũ, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitùs huiusmodi antè memoriã concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statímque regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimæ, quas vicinis largitus est, nè in aliquo aut sibi aut sorori molestia gigneretur. Cętera verò, quę in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursùs autem ecclesiam ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quoque portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Matt. 19.

Matt. 11. Act. 4.

Ibidèm.

Dominicum imperiũ sibi consiliũ ad se traxit Antonius & possessiones suas vẽdidit, & precium pauperib' distribuit.

Matt. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substãtiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omninò reseruans, timens illud de Actibus Apostolorũ, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximéque Domini memor, dicentis: Qui nõ renunciauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo miliario à Maioma, Gazæ emporio, per litus euntibus Ægyptum, ad læuam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Actor. 5. Luc. 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurso non ità multo pòst tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitiis permultis in auro, argento, veste preciosa, prædiis, mancipiis, iumentis, aliisque id genus peculiis, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est, quod autẽ nulla insigni nota erat percussum, in ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas preciosas reliquias. Seruos & ancillas ad vnũ omnes seruitutis vinculo emancipatos asseruit libertati. His tandem exolutus vinculis negociorum, superfluè mentem vrgentiũ, quicquid resederat à suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intẽperie & molestia exactorũ publici tributi. Veritatis concertator hic sua hæc omnia ad hunc modũ dispensabat. Proindè in perquàm amœna requie vitam trãsmittebat, iugi meditatione & assiduæ lectioni diuinarũ scripturarum aduigilãs, custos peruigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quàm longissimè submouẽs irritamenta gulæ, turpiumque concupiscentiarum indecoras

Ex hac vita Damascenus citat ad verbũ historiam de imagine D. Pauli lib. 1. de veneratione SS. Imaginũ aduersùs Iconomachos. Vixit fortè author circa annum Domini 620. videtúrque is esse Georgius qui successit Ioãni Eleemosynario.

Chrysostom' sua partim in pauperes dispertiuit, partim ad vsum ecclesiarũ & ornatũ SS. reliquiarũ cessit.

indecoras permistiones propellens, in corpore suo quasi in templo quopiam sancto locum tribuebat capacem virginitatis ac sanctimoniæ. Porrò is cùm probè nôsset extimulante conscientia, præsertim vigente ætatis flore, (tametsi saluo esset & incolumi sensu præditus) se haudquaquàm esse parē tot sustinendis molestiis, quas facessit Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati inuisit monasteria. A suæ cognationis hominibus, à ciuitate quũ se sequestrâsset, in numerũ adscitus ciuium supernæ Hierusalem, studio festinabat, ac flagranti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenaciùs tueri.

Chrysostom⁹ monachus factus.

8. In vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Cõfessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adolescẽtem pro diuitiis arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelũ per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnũ Dei: statim venditis omnibus quę habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cũctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitiis locupletari: si videretur nihil de transitoriis possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

Matt.19. Paulinus, audito euãgelico cõsilio, facultates suas pauperibus erogauit.

9. De eodem ità scribit D. Ambrosius epist. 36. ad Sabinum episcopum: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, vẽditis facultatibus tam suis quàm etiã coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat: quæ redegit in pecuniam & ipse pauper ex diuite factus, tãquàm deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque vale dicat, quo impẽsiùs Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuũ exigat. Matrona quoquè virtuti & studio ei⁹ proximè accedit, neq; à proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorũ iura suis prædiis, virũ sequitur, & exiguo illic cõiugis contenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideò meritorũ posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditũ eloquẽtia migrâsse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem: ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiũt sacra, si fortè Christianus vir attẽtior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidẽ doleo tantam esse in mẽdacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt cõfundãtur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicẽtis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, &c.

Ambrosij testimoniũ de Paulino.

Luc.9.

10. Et de sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mũdi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominũ Iesum liberi expeditíque sequeremur. Præstantissimúmque nobis præsentium temporũ illustris viri Paulini exẽplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta cõplêsset. Il ũ nobis sequendũ, illum clamabat imitandum, beatumque esse præsens seculum tantæ fidei, virtutísque documento: cùm secundùm sententiam Domini diues, & possidens multa, vendendo omnia & dãdo pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

Martini testimonium de eodem Paulino.

Matt.19.

11. In vita sancti Augustini Possidonius, vel Possidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismũ) ex intimis cordis medullis ad Deũ conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit: Iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis. Et illud quod iterùm dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me, &c. Deinde capite quinto: Factus ergò presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique prout cuique opùs erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeâsset. Et capite trigesimoprimo: Testamentum nullum fecit, quia vndè faceret, pauper Christi non habuit.

Mundũ cõtẽnit Aug.

Luc.12.

Augustinus de amplectẽda perfectione Euãgelica cogitauit. Monasteriũ instituit Aug. Lege vtrisque sermonẽ de cõmuni vita Clericorũ. Act. 2. & 4. Omnia communia in societate Aug. Renunciauit Augustinus proprietati. Pauper Christi.

12. Item de seipso scribẽs Augustinus, ait epistola octogesimanona ad Hilarium: Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cælo: & veni, sequere me, vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neq; enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nã neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundũ dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quãtum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo: sed magis Deus quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo cõsortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matt.19. Augustinus fatetur se cõsiliũ euangelicũ de paupertate voluntaria amplexũ fuisse.

Alios totis viribus ad idem propositũ exhortabatur.

13. In vita sancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandẽ patre orbatus, vbi liberam disponendarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantũ posset ad victum quotidianum Deo illic militantium sine indigentia suffragari. Et capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbis mœnia sub honore sancti

Gregori⁹ Magnus ex suis facultatib⁹ sex aut septẽ monasteria fabricauit.

Andreæ Apostoli iuxta basilicam sanctorum Ioãnis & Pauli ad cliuum Scauri, monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro gẽmísque radiantibus togis, simúlque supellectilibus reliquis in vsum pauperum erogatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diúque desideratum monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deindè sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrum votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Omnibus relictis, monasticã vitã & habitũ monasticũ assumit.

14. SIMILITER Gregorius Turonẽsis libro decimo historiæ Frãcorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescẽtia deuot' Deo, in rebus propriis sex in Sicilia monasteria congregauit: septimũ intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui antè serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimúsque leuita ad adiutorium Papæ adsciscitur.

Turonensis æqualis Gregorij, idẽ de eo testatur.

15. IN vita Iosaphat & Barlaam duorum Christi militum Ioannes Damascenus de rege Iosaphat, Auenniri regis filio Indiæ loquẽs: Octaua die (post mortem patris) ad palatium regressus, cunctas diuitias & pecunias indigẽtibus distribuit, ità vt nullus iam relinqueretur inopiam patientium. In paucis ergò diebus huiusmodi perficiens ministerium, & omnes thesauros euacuans, quatenùs per angustam intraturum portam, non impediret pondus pecuniarum: quadraginta dies obitus patris sui memoriam ei perficiens, conuocat omnes principes & militari præcinctos balteo, & vrbani populi non paucos, sedénsque pro tribunali, ait in audientia omnium: Ecce sicut videtis, rex Auennir pater meus, quasi vnus de pauperibus mortuus est: neque diuitiæ, neque regalis gloria, neque ego dilectus filius illius, neque aliquis de cæteris amicis suis & cognatis, adiuuare illum præualuerunt, vt ineuitabilem sententiam præteriret: sed abiit ad illa iusta iudicia, rationem redditurus conuersationis præsentis vitæ, nullum de omnibus ducens secũ adiutorem, nisi tantùm, quę egit opera, qualiacunque sint. Et post pauca: Iam ergò tẽpus est, vt de cæterò compleam, quæ promisi Deo, opera. Tempus est eundi, quò ipse deducet me, & reddam vota mea, quæ voui ei. Nunc ergò vos considerate, quemcunque velitis præesse vobis & regnare.

Iosaphat rex cũcta indigentibus distribuit.

Votũ de relinquẽdo seculo emiserat rex.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Verùm cùm duo in manibus haberet, vnum, vt iuxta mandatum Domini venderet omnem substantiam suam, & distribueret pauperibus: alterum, vt dimitteret agros, domos, & alia omnia propter nomẽ Domini, in vtroque diligens fuit, & circa primum quidem, nè mora in periculo esset: circa secundũ verò, nè (vt fieri solet) prætextu aliquo iuris orirentur lites ac pugnæ consanguineorum, dum varias quisque causas afferunt, quasi iusti hæredes sint ipsi. Facultates enim, vt potuit, diuisit pauperibus, captiuis, seruis suis, quos cognatis, templísque sanctis obtulit, libertatéque donauit. Ipse verò sicut exiuit nudus de ventre matris suæ, ità nudus exiuit mundum, exceptis his quę maximè necessaria erant. Et primùm profectus Hierosolymas, factáque in venerabilibus locis adoratione decenti, mox velut ceruus sitiẽs Deum, in deserta abiit, & ad beati Sabbæ monasterium perrexit, comite, eiusdémque instituti socio, beatissimo Cosma, qui ei anteà & conuictu, & disciplinatu cõiunctus fuit. Rectè diceres ipsos sacrum par, currere ad iugum Dei, ceruicibus suis ferendum.

Damascenus sua pauperib° distribuit antequã mundũ relinqueret.

Peregrinatio ad loca sãcta.

17. MATTHÆI decimonono: Sunt enim Eunuchi, &c. vt infrà quæstione quarta, A. testimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua siue de supplicibus, quædam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Diui Marci, ait: Cùm temperantiam quasi quoddam fundamẽtum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Ista Philonis tam perspicua tâmq; rata testimonia, de nostræ religionis viris solũ tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumẽtis (quæ apud nullos alios præterquàm solos Christianos, religionis euangelicæ professores reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredula mentis sententia tandèm desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate, (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruantque. In cuius peruestigatione, dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitùs respuunt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

Tẽperãtia tanquàm virtutũ fundamẽtum.

Philo eloquit de Christianis.

Virgines antè, voluntariè amplectẽtes castitatem.

19. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, eadem quæ Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTVLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntariis spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quanto magis adempto? &c.

21. MATTHÆI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c. vt infrà quæstione quinta, B. testim. primo.

22. LVCÆ nono: Si quis vult post me venire, &c. ibidèm testim. secundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Post cõcupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cõcupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

Gal. 5.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæstione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaq; re quicquid ex volũtate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque quicquid

Abnegatio propriæ voluntatis.

quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniã propter vos egenus factus est, cùm esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis.

2. MATTHAEI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

3. ESAIAE septimo: Eccè virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

Virgo sacra, spõsa est Domini: sed Luterus in spurco suo Epithalamio appellare nõ dubitat sponsam diaboli.

4. HIERONYMVS epist. 22. ad Eustochium virginem: Hæc idcircò, domina mi Eustochium, scribo, (dominam quippe vocare debeo sponsam Domini mei) vt ex ipso principio lectionis agnosceres, &c. Ibidèm: Nolo habeas cõsortium matronarum: nolo ad nobiliũ domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulier culæ de iudicib⁹ viris, & in aliqua positis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem.

Dei sponsa.

Virgo spõsum habet in cælo.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ spõsum sibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, angelos, sideráque transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentum enim exinanitum est nomen tuũ. Proptereà adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremò non meum est illud, quoniam quę nõ nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, si angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Nisi postquàm Deus in hæc terreni corporis membra descendit, tunc in vtero virgo cõcepit, & verbum caro factum est: vt quod caro factum est, caro fieret Dei. Et post nonnulla: Quod nupturæ præ cæteris concupiscunt, vt spõsi decore se iactent, eo necessè est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus addictus obsequiis, nõ caducis superbus diuitiis, sed cuius sedes in seculum seculi, filiæ regum in honore eius. Adstitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spiritus sanctus scripturæ diuinæ testificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponsa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerẽs, ab illecebris voluptatum non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, quia sicut illa materies examinata igne preciosior est, ità corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formæ suæ acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis põt maiorẽ existimare decore eius, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecratur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec amor finẽ habeat, nec damnũ pudor? Hęc profectò vera pulchritudo est, cui nihil deest.

Cant. 1.

Matt. 22.

Angelorũ Domino copulantur virgines.

Ioan. 1.

Sacrarũ virginum sponsus quis sit.

Psal. 44.

Sponsa regis æterni.

6. ITEM in ser. 90. dum agit de passione Beatæ Agnetis virginis: Discede à me, (ait B. Agnes ad præfecti filium) quia iã ab alio amatore præuẽta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrauit me, longè te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inæstimabili dextrocherio. Dextrã meã & collũ meũ cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruscãtibus gemmis. Posuit signũ in facie mea, vt nullũ præter ipsum amatorẽ admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostẽdit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturũ, si ei perseuerauero, repromisit. Non ergò potero ad cõtumeliã prioris amatoris vel adspicere aliũ, & illũ derelinquere, cũ quo sum charitate deuincta. Cui⁹ generositas celsior, possibilitas fortior, adspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatũ est, & sanguis ei⁹ ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminã nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudinẽ sol & luna mirãtur, cuius odore reuiuiscũt mortui, cuius tactu fouẽtur infirmi, cuius opes nunquã deficiunt, cuiúsq; diuitiæ nõ decrescunt. Ipsi soli seruo fidẽ, ipsi me tota deuotione cõmitto. Quem cũ amauero, casta sum: cùm tetigero, munda sum: cũ accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptiis filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiẽs hęc insanus iuuenis, amore corripitur cęco, &c. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cúmque pater diceret, in fascibus præfecturæ se agere, & idcircò nõ sibi quemuis illustrissimum virum etiam posse præferri: cœpit tamen vehemẽtissimè inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ità occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

Sponsus S. Agnetis virginis quis & qualis sit.

Christus spõsus S. Agnetis.

7. LVCAE secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. MATTHAEI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester nõ soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrãsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

9. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHAEI vigesimosexto: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Verumtamen non

ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Iterum ſecundò abiit, & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum: fiat voluntas tua.

11. AD Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cõſtituti ſunt multi: ità & per vnius obeditionem, iuſti conſtituentur multi.

12. IOANNIS ſexto, vt in textu.

13. CAPITE quarto: Dicit eis Ieſus: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.

14. CAPITE quinto: Iudicium meum, iuſtum eſt: quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatẽ eius qui miſit me.

III.

Vbi conſilium Paupertatis Euangelicæ à Chriſto docetur?

a Matth. 19. c

A. Apud [a] Matthæum eo iñ loco oſtenditur, qui ſequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem dictum eſt: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Ac deindè cõſilium de voluntaria[b] paupertatẽ ſectãda proponitur, addita verborũ formula ſingulari; quæ illud capeſſẽtis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: [c] *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me.*

b Hiero, epiſt. ad Heliod. Item in c. 19. Mat. & ad Demetriadem de ſeruãda virg. epiſt. 8. Quæſt. 1. ad Hedibiam epiſt. 150. & ad Pãmachium ſuper obitu Paulinæ epiſt. 26. Baſi. quæſt. 9. in regulis fuſius diſputatis. Damaſc. in hiſt. Barlaam & Ioſaphat. Chryſ. in illud Pauli, Salutate Priſcam & Aquilam.
c Ibidèm, Luc 18. c Marci 10. d & ibidẽ Beda & Theophylact.

B. Vbi non ſolùm ità conſulit Dominus, verùm etiam quaſi calcar addit, & vt homines ad cõſilium hoc amplectendum lubẽtiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque cõſoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Chriſtum relictis, pauper eſt, is habeat theſaurum in cælo, accipiat [d] centuplum, & poſſideat vitam æternam, quæ diuitibus alioquin aditu[e] eſt perdifficilis.

d Matt. d & ibidèm Hier. Euthy. & Anſelmus. Item Theop & Beda in Marcum, & Lucam. Caſſian colla. 24. ca. 26. Greg. hom. 18. in Ezech. Ber. in declamat. de deſerẽdis facultatibus. Damianus in ſer. de S. Benedicto.
e Matt. 19. c
f Luc 6. c & ibidẽ Amb. Leo in ſer. de omnib. Sanctis. Chromat. in cap. 5. Matt. Bern. ſer. 1. de feſto omnium Sanctorum. Tertul. li. 4. contra Marcionem.
g Aug. lib. 17 de ciuitate Dei. ca. 4.
h Matth. 19. d

C. Huiuſmodi paupertatis[f] cultores ac[g] profeſſores erant Apoſtoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Chriſtum: [h] *Eccè nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.*

D. His accedunt naſcentis Eccleſiæ Chriſtiani, qui, vti Lucas teſtatur, vẽdebant poſſeſſiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vſum cõferebant, ità vt nemo ſuum eſſe diceret aliquid, quoniam indiſcreta & cõmunia apud ipſos manebant omnia.

i Act. 4. g 2. g Hier. epiſt. 8 ad Demetriadẽ, & in catal. virorum illuſt. de Marco. Augu. in epiſt. 89. ad Hilarium Poliizon. in vita Aug. c. 5. Caſſiã. li. 7. c. 14. 17. & collat. 5. c. 6.

E. Quæ paupertas demùm requirit, vt volũtaria plenáque ſit abdicatio facultatũ, quarũm nulla [k] proprietas retineatur.

k Actor. 4. 2 Hier. epiſt. 8. ad Demetriad. Baſil ſer. 1. de inſtit. monachor. & in conſt. monaſt. c. 19. & 35. Item quæſt. 85. in regulis breuioribus. Aug. epiſt. 109. & ſer. 1. de cõmuni vita cler. Item lib. de morib. eccl cathol. c. 31. Hier. epiſt. 22. ad Euſtoch. Greg 4. dial. c. 55. & lib. 10. epiſt. 22.
l Lib. de eccl. dogmatib. c. 71. Amb. 1. Offic. cap. 30. & Hier. aduerſus Vigilantium. Proſper. li. 2. de vita contemplat c. 9. Aug. li. de bono coniug ca. 8.

F. Atque hîc locum habet celebris & antiquis probata[l] ſententia: Bonum eſt, facultates cum diſpẽſatione pauperibus erogare: melius eſt, pro intentione ſequẽdi Dominum inſimul donare, & abſolutũ à ſolicitudine, cũ Chriſto egere.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies.

Non

Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuẽtute mea: quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me. Cùm audisset autẽ adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnũ cælorum. Et iterùm dico vobis: facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergò poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autẽ dixit illis: Amẽ dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima: Sed forsitan dicturus es: Quid ergò? quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus, & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es, nam cùm derelicta militia, te castrâsti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid preter Christum habet, perfectus non est, & si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Nõ potestis duobus dominis seruire, & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpè: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes, vt te responsurum scio: cur, tam benè paratus ad bella, non militas?

Matth. 19.
Votum perfectionis.
Sap. 1.
Matth. 6.
Lucæ 9.

3. IDEM in caput decimumnonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, vtrùm velimus esse perfecti. Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cùm totum vẽdiderit, omne dare pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias saluatorem sequ:tur: id est, relictis malis, faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum nõ sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud Eccè nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat: cibos manu & arte quærebat, & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis premij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed, qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est atque credentium. Deindè in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: Non veni pacem mittere, sed gladiũ. Veni enim separare hominem à patre suo, & matrem à filio, & nurum à socru, & inimici hominis, domestici eius. Qui ergo propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij omnes affectus cõtempserint, atque diuitias & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

In nostra potestate est perfectio.
Actor. 5.
Matth. 19.
Non satis est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.
Matth. 10.

4. ITEM ad Demetriadem de seruanda virginitate epistola octaua: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum, cũ Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita est dispensatio, quanquam in hoc omni ætati omnique personæ libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero: sed propono palmam, ostẽdo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus quàm sapienter sapientia sit locuta: Vende quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est. Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum vẽde, sed omnia. Cúmque vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quãdo Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credẽtibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & precia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabatúrque singulis, prout cuique opùs erat. Ananias & Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideò condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant: partémque sibi iam alienę substantiæ reseruârunt, metuentes famem, quam vera fides non timet: presentem meruêre vindictam, non crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquàm imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudiciũ prophetico spiritu annũciat, vt pœna duorum hominum sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ consecrata es, tua non sunt, immò verè tua, quia Christi esse cœperunt: quæ auia viuente vel matre, ipsarum arbitrio dispẽsanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorum requieuerint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant

Apostolici fastigij perfectaque virtutis.
Libertas relinquitur circa distributionẽ facultatum.
Matth. 19.
Proponitur palma, & ostenduntur præmia.
Non partem, sed omnia vende.
Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes.
Actor. 4.
Actor. 5.
Votum paupertatis violârunt Ananias & Sapphira.
Ibidem.
Virginitati perpetuæ cõsecrata Demetrias.

superstitem, cùm ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, firmiorque sententia: facies quod tibi visum fuerit, immò quod Dominus imperat, scitura nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris.

5. IDEM quæstione prima ad Hedibiam, epistola centesima quinquagesima: Interrogas quo modo perfectus esse quis possit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idē in Euangelio legis doctor interrogat: Magister, quid faciens, vitam æternam possidebo? Cui respondit Dominus. Mandata nôsti? Dicit ille: Quæ Iesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum sicut teipsum. Et illo dicente, Hęc omnia feci, Dominus intulit: Vnum tibi deest: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Itaque & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dominum saluatorem & imitari Petrum dicentem: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem. Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure iis Dominus præferretur: sed da pauperibus, immò da Christo, qui in pauperibus pascitur: Qui cùm diues esset, pro nobis pauper factus est. Et paulopòst Dicunt Apostoli se omnia quæ sua fuerāt, dimisisse, & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè si nobilis familiæ est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ suæ, & ipsam putet esse de filiis, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filiis derelinquat: immò Christum liberorum suorum faciat cohæredem. Respondebis: Difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: Qui potest capere, capiat. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis: fac, quod fecerūt Apostoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solámque crucē nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quęcunque habes da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitę indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt aliis refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex ęqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam, vt & illorum abundantia, vestrę inopiæ sit supplementum. Vndè, inquit, Dominus Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Ananias & Sapphira Apostoli meruêre sentētiam, quia sua timidè reseruârunt. Ergóne, inquies, puniendus est, qui sua non dederit? Minimè, ideò puniti sunt, quia mentiri voluerunt Spiritui sancto, & reseruantes necessaria victui suo, quasi perfectè seculo renunciantes, vanam gloriam sectabantur. Alioqui licet liberè dare, vel non dare, quanquàm eis, qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas futuris diuitiis compensanda sit.

Matth. 19. — Non dixit, da filiis, da fratribus, da propinquis, sed pauperibus. 2. Cor. 8. Marc. 10. Matt. 19. — Pro paruis magna recipere, & habere Dominum debitorem. — Vidua diues Christum faciat suorum liberorum cohæredem. — Matt. 19. Non præcipit, nec iugum necessitatis imponit Christus. Primū dignitatis fastigiū, omnia pauperibus dare. — Secundus virtutis gradus, dare propinquis &c. — 2. Cor. 8. — Lucæ 3 & 6. — Actor. 5. Ananias & Sapphira puniti.

6. IDEM in consolatione ad Pammachium super obitu Paulinę vxoris, epistola vigesimasexta: Parua dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quondàm agro seuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus esse, vade: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Si vis perfectus esse. Semper grandia in audientium ponūtur arbitrio, & ideò virginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de eunuchis, qui se castrâssent propter regna cælorū, ad extremum intulit: Qui potest capere, capiat. Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Si vis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, vt voluntas præmium consequatur. Si vis ergò esse perfectus, & desideras esse quod prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: vende non partem substantiæ, nè timor penurię infidelitatis occasio sit, & cum Anania & Sapphira pereas, sed vniuersa quæ possides. Cúmque vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non augeantur opes. Pars sacrilegij est, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non est satis perfecto & consummato viro opes cōtemnere, pecuniam dissipare, & proiicere, quod in momento & perdi, & inueniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus pręstare, quàm mundi philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christū sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes est. Christum scimus sapiētiam. Hic thesaurus in agro scripturarum nascitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cū emortuis vnguibus seca. Laua eam prophetali nitro, & tunc requiescens cum illa, dicito: Sinistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Israëlitis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo videbit faciem Dei. Christus redemptio, idem redemptor, & precium. Christus omnia, vt, qui omnia propter Christum dimiserit, vnum inueniat pro omnibus, & possit liberè proclamare: Pars mea Dominus.

Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. Genes. 26. Matth. 19. — In audientiū arbitrio grandia ponuntur, consilia paupertatis scilicet & castitatis. 1. Cor. 7. Matth. 19. Rom. 9. — Vende non partem substantiæ. Actor. 5. Da pauperibus, non locupletibus. — Ethnici philosophi contempserunt pecuniam. — Thesaurus. — Matth. 13. Deut. 21. Secularium literarū vsus. — Hier. 2. Cant. 2. — Psal. 15.

7. BASILIVS in regulis fusiùs disputatis, interrogatione nona: Cùm Dominus noster Iesus Christus dixerit, Vende quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me, & item, Vendite quæ possideris, & date eleemosynam: Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à suis discedat, hunc huiuscemodi curam de parte patrimonij

Matth. 19. — Lucæ 12. Quanta diligentia patrimonium distribuendum, ei, qui sæculi

monij sua nullo modo oportere negligere, cōtráque illud accurrere, vt cùm eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam veluti rem iam Domino consecratam, summa cùm religione distribuat, vel ipse per se, si huiusce modi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, quíque certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cùm illud persuasum sit, nō vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectione, opera vsus sit. Etenim si, qui præfectus est procurandæ regiæ pecuniæ, esto de rebus iis, quæ partæ iam sunt, nihil interuerterit omninò, ad seque transtulerit: is tamē, si quæ prætereà acquiri potuerant, negligentia sua non acquisiuerit, sed passus sit deperire, nihilominùs tamen vtiquè in crimine est: quàm graue tādèm censere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis, vindicandis, lentè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Hier.48.

Doctrina de consilio paupertatis euangelicæ, vtrùm recens an antiquá sit.

8. DAMASCENVS in historia duorum Christi militum Barlaam & Iosaphat: Iosaphat verò ait: Cuncta ergò despicere, & istam laboriosissimam assumere vitam (sicut dixisti superiùs) traditio est antiqua, ab Apostolorum descendens doctrina: an modò nouiter vobis sic visum est, mentis vestræ scientia quasi melius eligentibus istud? Respondēs senex, ait: Non legem recenter introductam doceo te, (absit hoc à me) sed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti, qui interrogabat eum, quid faciendo, vitam æternam possideret, & glorianti omnia se custodisse quæ scripta erant in lege: Vnum (inquit) tibi deest. Vade, & quęcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me, tollendo crucem. Ille verò hoc audiens, tristis effectus est. Erat enim diues valdè. Videns eum contristatum Dominus, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum. Facilius enim est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Hoc ergò mandatum cuncti audiērunt sancti, & separati ab omni tali diuitiarum difficultate studuerūt, cuncta sua dispergentes in pauperum erogationē, & diuitias sibi æternas reponentes, tulerunt crucem, & secuti sunt Christum. Alij quidem martyrio, sicut iam dixi tibi, consummati sunt. Alij verò eremiticè agonizantes, & nihil eorum quæ ad cōuersationem huius veracis philosophiæ pertinent, omiserunt. Mandatū igitur hoc esse noueris Christi regis nostri & Dei, quod nos ab amore temporalium retrahit, & æternorum participes efficit. Cùm igitur, inquit Iosaphat, sic antiqua & necessaria huiusmodi sit philosophia, cur non hodiè hāc multi sequuntur? Senex verò ait: Multi quidem imitati sunt, & imitantur: plurimi verò pigri remanēt, & negligentes. Pauci enim sunt (sicut ait Dominus) qui strictam & arctam pergant viam, amplam verò & latam plures. Qui enim semèl ab auaritia & voluptate malorum capiuntur, inani ac vanæ dediti gloriæ, inextricabiliter ipsis adstricti remanent, & quasi seruos semetipsos voluntariè vendantes alieno domino, & exaduersò stātes ista præcipienti Deo, & vincti ab eo tenentur. Anima enim quæ semèl de sua salute desperat, habenásque suas irrationabilibus laxat cupiditatibus, vbiquè fertur.

Matth.19.

Christi consilium amplexi sunt Sancti.

Cur non itá multi amplectantur.

Matth.7.

9. CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam. Cùm dicit, Si vis perfectus esse: consulēdo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere, & legem ponere. Nā qui legem statuit, modis omnibus fieri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicque faciendorum dominus auditor relinquitur. Prop tereà non simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quod in arbitrio audientium res sitæ sint.

Matth.19. Consulit Dominus, non præcipit facultatum distributionem.

10. LVCÆ decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nôsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Nō falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest, omnia quęcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est: quia diues erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

11. MARCI decimo: Et cùm egressus esset in via, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Pręcepta nôsti, Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hęc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eū, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens, erat enim habens multas possessiones. Et circunspiciens Iesus, ait discipulis: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebāt in verbis eius. At Iesus rursùs respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum, omnia enim possibilia sunt apud

Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centiès tantum nūc in tēpore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam.

Nō esse mentitum adolescentem diuitem de obseruatione mandatorū, probat ex Marco. Marc. 10.

12. BEDA in caput decimumoctauum Lucę: Nō est putandus hic princeps, cùm legis se mandata custodisse dicebat, esse mētitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxa reus teneretur, nequaquàm Marcus Euangelista de illo scribens adiiceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quamuis minora, custodiūt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vēdere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bonum. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluntas.

Consilia sunt supra mandata.

Actor. 5.

Repræhendit eorū sententiam ex Euāgelio, qui aiunt, adolescentem fuisse mentitum de obseruatione mandatorum.

13. ITEM in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste vel voto tētantis (vt quidam putauêre) Dominum interrogâsse, vel de sua esse vita mentitus, cùm se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quamuis minora custodiant: sed nihilominùs quod in legē minus fuerat, iis qui perfecti esse desiderant, ostendit: quia non vēni soluere legem aut prophetas, sed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hîc consequenter adiungatur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & vēni, sequere me.

Perfectionem appetentibus ostēdit, quòd in lege minus erat.

14. THEOPHYLACTVS in caput decimūoctauum Lucæ: Postquàm autem adolescens se omnia hæc seruâsse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum dijudicatione, & nō fortuitò, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus aliis esto discipulus meus, & semper sequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulopòst: Postquàm diues audiit abijciēdas diuitias, mœrore affectus est. Vndè dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quòd impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Nō enim impossibile est saluari tales,

Paupertas caput omnium virtutum.

Distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus.

possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adhærent pecuniæ, & difficilè abstrahitur, qui à talibus est compræhensus. Ibidem: Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari nō possunt, sicut dictum est. Deo autem possibile hoc est, quando quis consiliarium habet Deum, & iustificationes Dei, & mandata Magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium, Possibile enim est hoc. Nostrum est enim velle hoc: Dei autē perficere. Et aliter, Si quidem transcenderimus humanam illam infirmitatē diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia. Hoc autem si minùs, saltem facere partiarios pauperes, & sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidē esset non omnibus dimissis saluari, veruntamen & est propter misericordiam Dei, si partes dederimus in vsum congruum.

Prior modus quo diuites possint ingredi in regnum cælorum, nimirū dimittendo omnia.

Alter modus per eleemosynas. Lucæ 12. Melius est dimittere omnia quàm per partes ex bonis suis eleemosynas dare.

1. B. MATTHÆI decimonono, vt suprà A. testimonio primo.

2. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occasione huius sententiæ, quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam: non intelligentes, quòd si in cæteris digna sit repromissio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergò iste est: Qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritualia recipiet: quę comparatione & merito sui ità erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apostolus, qui vnam tantùm domum & vnius prouinciæ paruos agros dimiserat: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

Per centuplū quid intelligatur.

Spiritualia ad carnalia comparantur, sicut centenarius numerus ad paruum numerum. 2. Cor. 6.

3. EVTHIMIVS in caput decimumnonum Matthæi: Marcus & Lucas manifestiùs de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore repēdi dicunt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in venturo siue futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præsenti seculo? Quomodò? Sicut acceperūt Apostoli & Martyres, cæterique omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebāt apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò, omnes ipsos colētes, ipsorúmque curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos: nā hæc sunt propria patris: matres quoquè, omnes pari modo se habentes: vxores verò, omnes ministrantes, subseruientes ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios prætereà omnes discipulos. Adhęc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quódque omnium est maximè admirabile, omnia hæc habebant cum persequutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes. Potest etiā esse multiplicatio, gratia sanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

Cētupla retributio in præsenti seculo.

Apostoli quas domos in hac vita receperunt.

Fratres & sorores. Patres & matres.

Quas vxores.

Quos filios & agros.

Cum persecutionibus. Marc. 10.

Dona spiritualia accipiunt centupla etiam in hoc seculo.

4. ANSELMVS in caput decimumnonum Matthæi:

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.

thæi: Sic illud centuplum intelligendum est: qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextera ad cælestia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quod autem subdit, & vitam æternam possidebit: expositio est & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Voluntas nihil habendi, nomine centupli intelligi potest.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonũ Matthæi: Nè quis suspicetur quod dictum est, solis congruere discipulis: dilatat promissionem ad omnes qui similia faciũt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis edibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteram ecclesiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptiis? absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se cura.

Cognatos quos recipiet. Quos agros, domos, parentes, aut vxores.

6. ET in Marci caput decimum: Cúmque solus Petrus rogâsset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem. Hæc dicit, non vt velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in præsenti seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit. quid cõfert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostolis. Quot mulieres fuêre, quibus cura erat de amictu & esu illorum, & quæ ministrârunt eis, qui nihil horum curabant, sed solùm sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus qui vnam domum reliquerat, posteà omnium discipulorum suorum domos habebat. Et nunc quoquè vbique terrarum erecta sunt tẽpla in nomine eius, quę sunt claræ domus. Et quod maius, hæc omnia in persecutionibus, id est, persequutionem passi, & malè affecti atque afflicti.

Pietas erga Deum omnibus carnalibus præferenda est.

Quomodò centum mulieres receperint Apostoli.

Matres & patres Apostolorum. Domos quales receperũt.

7. IN Lucę caput decimumoctauum: Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima tẽpla, & res familiares, & agros & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliáque omnia. In futuro autem seculo, non agros tales multiplices & corporales retributiones, sed vitam æternam.

Domus Apostolorum sunt templa.

8. BEDA in caput decimum Marci: census iste est: Qui propter Euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet: quę comparatione & merito sui ità erunt, quasi paruo numero cẽtenarius numerus comparetur. Quia nimirum à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiã in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quòd multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erãt illis omnia communia, nullúsque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Potest sanè hoc quod ait, Accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, per significationem altiùs intelligi. Centenarius quippe numerus de læua translatus in dexteram, licèt eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram quam habebat denarius in læua, nimiùm tamẽ quantitatis magnitudine supercrescit: Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persequutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum synceríssima dilectione perfruuntur.

Spiritualia bona quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur. Centum fratres. Actor. 4.

2. Cor. 6.

Alia expositio de centuplo.

Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

9. ET in caput decimumoctauũ Lucæ: Sensus iste est: Qui propter regnum Dei acquirẽdum omnes affectus contempserit, omnes seculi delicias luxúsque calcauerit, multo plura in præsenti recipiet, quia à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur. Soli perpetuę coniunctionis retinẽt vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia communia, nullúsque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali multo maior suauitas ab illa, quæ eis inuicèm per commixtionem sexuum præbebatur. Vxorem antè in lasciua passione desiderij possidebam, hãc eandem in honore sanctificationis & vera Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritum castitatis. Nam quod secundùm Marcum dicitur, accipiet centiès tãtùm nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persequutionibus: potest altiùs accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt suprà in Marco.

Gratior charitas recipitur in hac vita.

Actor. 4.

2. Cor. 6.

Centuplum crescit meritũ castitatis.

10. CASSIANVS collatione vigesimaquarta Abbatis Abraham, capite vigesimosexto: Multo credibilius, multóque manifestius est, eũ qui aliquid secularium vel affectuum vel bonorũ Christo suadente contempserit à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, cẽtuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes ac filios atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquàm ac substãtiis excluduntur, communio quoquè consortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ con-

Centuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui secularem affectum propter Christum relinquit.

iunctionis retinēt vnitatem, atque indiſcretè poſſident vniuerſa, qui omnia ſua eſſe quæ fratrum, omnia fratrum credunt eſſe quæ ſua ſunt. Si ergò iſtis diebus quibus carnalis copulatur affectio, dilectionis noſtrę gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque ſublimior eſt. Recipietur ſanè etiam de continentia coniugali maior centuplo ſuauitas, ab illa quæ eis inuicem per commixtionem ſexuum prębebatur, Pro lętitia quoque illa, quā in vnius agri ac domus poſſeſſione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, in adoptionem tranſiens filiorum Dei, vniuerſa quę æterni ſunt patris, vt propria, poſſidebit, & affectu atque virtute ad imitationē veri illius filij proclamabit: omnia quę habet pater, mea ſunt: nec iam cum vlla pœnali diſtenſionis ac ſolicitudinis cura, ſed ſecurus ac lætus velut in propriis vbiquê ſuccedit, audiēs quotidiè ſibimet ab Apoſtolo prędicari, Omnia enim veſtra ſunt, ſiue mundus, ſiue pręſentia, ſiue futura. Et à Salomone: Fidelis viri totus mundus diuitiarum eſt. Habes ergò iſtam cētupli retributionem, in magnitudine meriti, & in diſcretione tam incomparabilis qualitatis expreſſam. Neque enim ſi pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiuſquàm metalli certo pondere, tantundem pōderis, ſed auri quiſpiam reddidiſſet, non etiam amplius quàm cētuplum reſtituiſſe videretur: ità cum pro contemptu voluptatum atque affectuum terrenorum, ſpiritale gaudium & precioſiſſimæ charitatis iocunditas repēſatur, etiamſi ipſe ſit numerus, centuplo tamen hęc maior atque pręclarior eſt. Et poſt pauca. Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mūdialium commodorum nobis in hoc ſeculo Chriſtus reſtituit, trāſeamus, pręcipuè ſecundùm euangelium Marci ità dicentis: Nemo eſt qui reliquit domum, aut fratres, aut ſorores, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & propter euangelium, qui non accipiat centiès tantùm nunc in tempore hoc, domos, fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus, & in ſeculo futuro vitam ęternam. Centuplam nanque fratrum, parentúmve recipiet quantitatem, quiſquis patris vnius vel matris ſeu filij pro Chriſti nomine charitate contempta, in omnium quæ Chriſto deſeruiunt, dilectionem ſinceriſſimam tranſit, pro vno ſcilicet tot inueniens patres fratréſque, feruentiore ac pręſtantiore ſibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum poſſeſſione ditabitur, quiſquis vna domo pro Chriſti dilectione reiecta, innumera monaſteriorum habitacula tanquàm propria poſſidebit, in quacunque orbis parte velut in ſuæ domus iure ſuccedens. Quomodò enim non centuplum, & ſi Domini noſtri ſententię ſuperadijci aliquid fas eſt, plus quàm centuplum recipit, qui decem vel viginti ſeruorū miniſteria infida & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium ſpontaneo fulcitur obſequio? Quod ità eſſe etiam veſtris experimentis probare potuiſtis, qui ſingulis patribus matribuſque ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingreſſi, patres, matres, fratréſque innumeros, domos, quoquè & agros ſeruóſque fideliſſimos, abſque vllo ſolicitudinis labore cōquiritis, qui vos vt proprios dominos ſummis ſuſcipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officiis. Sed hoc, inquam, ſancti miniſterio meritò ac fidutialiter perfruentur, qui priùs in ſeruitutem fraternitatis ſemetipſos ſuáque omnia volūtaria deuotione ſubdiderint. Quiſquis autem hæc humilitate ſincera conſortibus ſuis non detulerit, quomodò deferri ſibi ab aliis patienter admittit, cùm grauari ſe eorum obſequiis intelligat potiùs quàm foueri, qui accipere mauult fratrum, quàm deferre, famulatum? Hæc tamen omnia non cum remiſſa ſecuritate, nec cum inerti oblectatione percipiet, ſed ſecundùm verbum Domini, cum perſecutionibus, id eſt, cum preſſuris ſeculi huius, ac ſummis angoribus paſſionum. Et ſub finem: Poſtremò, vt iam diſputationis huius ſermo claudatur, nónne obſecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentiſſimè, qui fideliter Chriſto deſeruiunt, conſequuntur, dum pro nomine eius à ſummis principibus honorantur, ac licèt ipſi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamen etiam in perſecutionum anguſtiis iudicibus cunctis ac poteſtatibus fiunt, quorum vilitas etiam mediocribus forſitan deſpicabilis eſſe potuiſſet, vel pro obſcuritate natalium, vel pro conditione ſeruili, ſi in ſeculari conuerſatione manſiſſent.

[Margin notes, left column: Pro agrorum & domorum poſſeſſione quid recipiatur. — Ioan. 17. — 1. Cor. 3. — Centupli retributio in magnitudine meriti. — Gaudiū ſpiritale pro contemptu voluptatum terrenarum rependitur. — Marc. 10. — Centupla retributio monachorum & religioſorum, pro parentum & fratrum dimiſſione. — Pro dimiſſis poſſeſſionibus. — Pro dimiſſione ſeruorum & miniſtrorum. Right column: Cum perſecutionibus.]

11. GREGORIVS homilia decimaoctaua in Ezechielem: Denarius numerus per ſemetipſum multiplicatus, in centenarium ſurgit. Vndè rectè per centenarium magna perfectio deſignatur, ſicut de electis dicitur: Omnis qui relinquit domū vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meū: centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Neque etenim ſanctus quiſque ideò terrena deſerit, vt hæc poſſidere in hoc mūdo multipliciùs poſſit: quia quiſquis terreno ſtudio terram relinquit, terram non relinquit, ſed appetit. Nec qui vnam vxorem deſerit, centum recepturus eſt, ſed per centenarium numerum perfectio deſignatur. quia quiſquis pro Dei nomine tēporalia atque terrena contemnit, & hîc perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quę contemnit, & in ſequēti ſeculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Cētiès itaque recipit quod dedit, qui perfectionis ſpiritum accipiens, terrenis non indiget, etiamſi hæc non habet. Ille autem pauper eſt, qui eget eo quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues eſt. Paupertas quippe in inopia mentis eſt, non in quantitate poſſeſſionis. Nam cui in paupertate benè conuenit, non eſt pauper.

[Margin notes: Matth. 19. — Non ſunt terrena deſerenda vt terrenā recipiamus. — Per centenarium numerū perfectio mētis deſignatur. — Voluntas & deſiderium nihil habendi. — Paupertas in quo conſiſtat.]

12. BERNARDVS in declamationibus de deſerendis facultatibus ſuper Euangelium, Eccè nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis ſumit occaſionem, & (vt vulgo dicitur) feſtucam quærit, vndè ſibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum ſuum ſunt reuerſi: quomodò illi acceperant centuplum? Exurge Domine, iudica cauſam tuam, & iſtorum nempe calumniam, & murmur ipſorum qui fortè omnia relinquere viſi ſunt, & minimè tamen centuplum acceperunt, non contra nos, ſed contra te eſt, qui dixiſti. Omnis qui reliquerit patrem &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus? An ex collegio diſcipulorum reprobari quis poteſt, niſi loculos habens? Sunt enim loculi nō modò pecunię, ſed proprię volūtatis Scrutetur proindè vias ſuas & ſtudia ſua, qui promiſſam centu-

[Margin notes: Apoſtatæ à Religione, an acceperint centuplū pro dimiſſis parentibus &c. — Matth. 19.]

centupli gratiam sibi deesse causatur: nec dubium quin inueniat angulum & diuersorium reclinatoriumque, nō quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidū. Magis autem perfectus, obsecro, relinquat omnia: & solum sequatur Christum, iactans cogitatum suum in Deo, enutriēdus ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id sine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, nè modicum fermētum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinent aliquid, Dominicæ vocis obliti, qui non suam venit facere voluntatem: & in ipsis quoque sanctorum collegiis proprio aut desiderio, aut fortassè consilio importuniùs adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes: quos penitùs abnegâsse, & diuinæ prouidentiæ, ac obedientię patrum, consiliis quoquè spiritualium virorum debuerant commisisse. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abiiciunt à seipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsùs & seculari solicitudine æstuantes. Crudeles planè, qui nequaquàm proximos diligant tanquàm se, crudeles, inquam, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cùm se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur. Preciosa siquidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam. Et post pauca: Sic nimirùm, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & transitoriis non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam consolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. Alioquin si fortè (quod absit) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omninò sit testimonium veritatis accipientibus, aut nunquàm eum omnia reliquisse, aut ipsum quoquè posteà deseruisse centuplum quod acceperit. Nonnulli siquidem cùm spiritu cæperint, heu carne posteà consummantur. Centuplum, inquit, accipiet, & vitā æternā possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immò hęc patria, illud via. Illud cōsolatio præsentis laboris: hæc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirùm & operariis huius seculi solet cibus in opere, merces in fine dari: sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatiuū maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filiis Israel donec terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia post quæsitum regni cælestis aduentum, quotidianus panis petitur in oratione quam ipse Saluator instituit. Habes hanc duplicem promissionem & in propheta euidenter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus diuitiis delectatum se esse testatur. Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At fortè adhuc secularis ad hæc quispiam dicat: Ostēde mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An potiùs homini ostenderi, quàm veritatis credere promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges. Manna abscōditum est, quod in Apocalypsi Ioānis victori promittitur. Nouum nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim fortè nōnullis, præsentem sanctorum communionem facultatum pariter & voluntatum hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non adeò generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana consolatione nouimus caruisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursùm descendit à patre luminum. An non deniquè omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longè plùs quàm centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsētia Christi. Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quomodò memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergò centuplum, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria consciētiæ, regnum Dei quod intra nos est, nō vtiquè esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sanè non modò in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanū pro lapidātibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donū & pax est electis Dei: pax vtiquè præsentis, & donū futuræ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quicquid sub sole placet, quicquid in mundo concupiscitur, non poterit cōparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus quā expertus nouit, inexpertus ignorat: quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

13. PETRVS Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisi consolationes, visitationésque, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcis est, nisi testimonium conscientiæ nostræ, nisi læta & iucundissima expectatio iustorum, nisi memoria abūdātię suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necessè est dicere, nec inexpertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

14. MATTHÆI decimonono, vt paulò superiùs A. testim. primo.

1. C. LVCÆ sexto: Et ipse (Iesus) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat, Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.

2. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniā ipsorum est regnum cælorum. Primā benedictionem hāc vterque Euāgelista posuit. Ordine enim prima est, & parēs quędam generatioque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mūdi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Et paulò pòst: Nō omnes beati pauperes.

Marginalia (left): Scriptū voluntas nō relinquens, nō dimisit omnia. Matt. 8. — 1. Cor. 5. — Cōsolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam. — Pudēdus apostasiæ saltus. — Quidā posteà deserunt centuplum quod acceperunt. Gal. 3. — Sap. 10. — Psal. 118. — Quid dicatur centuplum.

Marginalia (right): Esa. 7. iuxta LXX. Apoc. 2. — Non tā externa quàm interna cōsolatio & visitatio Spiritus sācti, nomine centupli intelligitur. — Iacob. 1. Rom. 8. — Psal. 30. — Scriptura sacra quā variis modis appellat hoc centuplum. Rom. 8. Luc. 17. Rom. 14. — 2. Cor. 5. & 1. Luc. 12. — Act. 7. — Sap. 3. — 1. Ioan. 2. — Expertus nouit, inexpertus ignorat. — Cētupli quid significet. — Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius. — Qui cōtemnit secularia, merebitur æterna.

Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi fortè ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vndè plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Prou. 19. Psal. 33. 2. Cor. 8. Matt. 5.

3. LEO Magnus in sermone de festo omniũ Sanctorũ: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè esset ambiguum, si dicens: Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quàm multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cùm dicit, Beati pauperes spiritu: ostendit eis regnum cęlorum tribuẽdum, quos humilitas commendat animorum, magis quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis istius bonum faciliùs pauperes, quàm diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitiis familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi post Dominũ Apostoli præbuerunt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos suî similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitiis Ecclesiæ vnum cor omnium & anima vna erat credẽtium, qui vniuersis suis rebus possessionibúsque distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apostolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

Matt. 5. Qui pauperes beati. Apostoli tales fuêre pauperes. Matt. 4. Itẽ nascẽtis Ecclesiæ Christiani. Act. 4.

4. CROMATIVS Romanus, episcopus Aquileiensis dissertatione super caput quintum Matthęi: Hos vtique pauperes significat esse beatos, qui cõtemptis mundi diuitiis, spretáque seculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluêrunt. Hi tales, pauperes quidem seculo videntur, sed Deo diuites sunt, egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatę paupertatis exemplum nobis primum se Apostoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, statim sequuti domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibúsque distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsierunt. Vndè & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Indè deniquè Petrus, cùm ascendens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum vel aurũ, sed quod plus est diuitiis omnibus, reddit corporis sanitatẽ: imaginem Cæsaris in nummo, quam dare non habuit, sed Christi imaginem in nomine reformauit. De huiusmodi pauperibus in præsenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis testatur, dicendo: Edent pauperes, & saturabuntur, & viuit cor eorũ in seculum seculi. Et iterùm: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperũ Dominus docet esse regnum cælorum, qui se causa religionis ac fidei, seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei deuotione custodiunt.

Illi pauperes beati, qui contemptis diuitiis, studẽt Deo fieri diuites. Excpiũ paupertatis dederũt Apostoli, omnia propter Christum relinquentes. Act. 4. Et primi Christiani. 2. Cor. 6. Act. 3. Psal. 21. Psal. 71. Psal. 33. Qualiũ paupertũ est regnũ cælorum.

5. BERNARDVS sermone primo in festo omnium Sanctorum: Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu. Verè apertum est os eius, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Eccè noua facio omnia, qui per prophetam antè prædixerat: Aperiam os meũ, eructabo abscondita à constitutione mundi. Quid enim tam absconditum, quàm paupertatẽ esse beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest: & ipsa est quæ dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias quæritis, diuitias desideratis vsque adhuc, cùm iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, magis aut qua mente Christianus diuitias quærit, postquàm Christus beatos esse pauperes prædicauit? Quousque filij alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrûm, vt beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia: cùm filius Dei os suum aperiens, locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attendè quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinę bonitatis misericordiã hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominũ hoc in loco nõ de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta, Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidẽ paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberiùs: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarũ salutem: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia, cõtra peccatum primum, remedium primum opponẽs. Ac si apertiùs dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Et in fine sermonis: Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est?

Apoc. 21. Psal. 77. In eos qui adhuc diuitias quærunt, cùm pauperes beati prædicẽtur. Psal. 143. Luc. 6. Soli voluntarij pauperes beati. Psal. 53. Nõ omnis voluntaria paupertas beatos efficit, sed voluntaria paupertas spiritus siue euãgelica. Paupertas genus martyrij.

Beatus,

Eccl. 31.

Beatus vir, ait propheta, qui post aurum non abiit, nec sperauit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quam inter epulas esurire, inter vestes multas & preciosas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non meritò coronabitur qui sic certauerit, mundũ abiiciens promittentem, irridens inimicum tentantem, &(quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Deniquè proptereà pauperibus pariter, & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidẽ emitur: sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

Paupertate emitur regnũ cælorum.

6. TERTVLIANVS libro quarto aduersùs Marcionem: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli, quod in Græco est) quoniam illorum est regnũ Dei. Iam hoc ipsum quod à benedictionibus cœpit, creatoris est: qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque testamẽti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergò mirùm, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus saluatoris.

Christus appellat apud Lucam c. 6. mẽdicos beatos. Μακάριοι οἱ πτωχοί. Gen. 1. Psal. 44.

7. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerãt enim potentes isti: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vndè hoc eis, nisi ab illo, de quo hîc continuò dictum est: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorũ infirmatus est arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quisquam quicquam ratum voueret, nisi qui ab illo acciperet quod voueret.

Psal. 112. Mat. 19. 1. Reg. 2. Apostoli vouerũt votum paupertatis.

8. MATTHÆI decimonono, vt suprà A. testimo. primo.

1. D. ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesus Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebãt precia eorum quæ vẽdebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opùs erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. ET capite secundo: Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opùs erat.

3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruãda, vt suprà A. test. quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorũ siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, B. test. tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitiis suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit: nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitiis mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hîc autem, Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quamuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent: sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audierit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum: appræhendet potiùs turrim fortitudinis à facie inimici, &c. Ac profectò renunciàt etiam diuitiis suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt plus diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atqueità vtatur illis, vt facilè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratúsque sit quemadmodùm parentes & filios & fratres & vxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renũciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicẽs: Seculo solis verbis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi quos rerum suarum venditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repentè perfecti: & qui nonnullã infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitiis perfecerũt, subitò aduersùs peccatum pro fide vsque ad sanguinem certàrunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande, támque præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestierunt, peregrinantem susceperunt: non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexterã stabũt misericorditer iudicãdi. Beati enim misericordes, quoniã ipsorũ miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiã. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora

Cõtra eos qui asserunt esse præceptũ omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Mat. 19. Luc. 6.

Cõsiliũ perfectionis. Mat. 11.

Quo casu teneatur vnusquisque Christianus omnia sua dimittere.

Martyrum perfectio. Martyrium, & Euangelicam paupertatem amplectentiũ priuilegium. Cõsiliũ grãde & preclarũ de vendendis rebus suis. Mat. 15. & 19. Diuites Christiani & boni nõ iudicabũt cum Christo sed iudicabũtur. Mat. 5. Iac. 2.

Ad maiora sic excitẽt, vt minora nõ damnent.

non damnent. Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quãdo ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuãte sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli qui priores hoc fecerũt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidẽ noui ego, quàm quisquã alius homo: sed magis Deus, quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Augustinus euãgelicũ hoc cõsiliũ amplexus est.
Mat.19.
Alios ad idem propositum exhortatur.

6. POSSIDONIVS in vita D. Augustini, capite quinto, vt suprà quæstione secunda, A. testimo. vndecimo.

7. CASSIANVS libro septimo de institutis cœnobiorum, capite decimoquarto: Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis patribus æquali detestatione damnatur. Vnus hic, cuius superiùs descripsimus labem, qui decipiens miserabiles quosque, ea quæ anteà quidem, cùm in seculo degerent, possidebant, congregare persuadet. Alius, qui hæc quæ in primordiis suæ renunciationis abiecerant, posteà resumere, ac rursùm desiderare compellit. Tertius, qui initio malo vitiosóque contractus, & ab imperfectione incipiẽs, eos quos semel hoc tẽpore mentis infecerit, paupertatis ac diffidentiæ timore perterritos, spoliare se cunctis mundi facultatibus non finit: eósque pecunias vel substantias, quas vtiquè renunciantes abiicere debuerant, reseruantes, ad euangelicam perfectionem nunquàm peruenire concedit. Quarum trium ruinarum exempla, in scripturis sanctis etiam inuenimus non leui pœna fuisse damnata. Nam Giezi ea quæ ne anteà quidem possederat, volens acquirere, non modò gratiam prophetiæ non meruit possidere, quam per successionem velut hæreditariam à suo habuit magistro suscipere: verùm etiam è contrario æterna lepra, sancti Helisæi maledictione, perfunditur. Iudas autem volens resumere pecunias, quas anteà Christum secutus, non solùm ad proditionem Domini lapsus, Apostolatus perdidit gradum, sed etiam vitam ipsam communi exitu finire non meruit, eámque violenta morte conclusit. Ananias verò & Sapphira reseruantes partem quandam ex his quæ possederãt, Apostolico ore morte mulctantur.

Cõtra monachos proprietarios, vt vocant.
Primus auaritiæ morbus.
Secundus.
Tertius.
Exẽplũ Giezi. 4.Reg.5.
Exẽplum Iudæ proditoris.
Mat.27.
Act.1.
Ananiæ & Sapphiræ exemplum.
Act.5.

8. ET capite decimoseptimo: Quasi verò illi qui Hierosolymis cùm essent possessores agrorum vel domorum, vendentes omnia, & nihil sibi penitùs ex his reseruantes, afferebant precia eorum: & ponebãt ante pedes discipulorum, non potuerint necessitatem corporis sui facultatibus propriis sustinere: si hoc perfectius fuisset ab Apostolis iudicatum, vel ipsi esse vtilius probauissent: sed vniuersas simul abiicientes substantias, maluerunt labore proprio vel collatione gentium sustẽtari. De quorum sumptu sanctus Apostolus ad Romanos scribens, suúmque eis in hoc ministerium prædicans, ac subtiliter eos ad hanc collationem prouocans, ait: Nunc autem proficiscar Hierusalem ministrare sanctis. Complacuit enim Macedoniæ & Achaiæ, collationem aliquam facere in pauperes sancto rum qui sunt Hierusalem: placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Quoniam si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Ad Corinthios quoquè horum solicitudinem similiter gerens, monet eos, vt ante aduẽtum suum collationem, quam ad vsus eorum mittere disponebant, solicitùs præpararent. De collectis autem quæ fiunt in sanctis, sicut ordinaui ecclesiis Galatiæ, ità & vos facite. Vnusquisque vestrùm per vnam sabbati thesaurizet apud semetipsum, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant. Cùm autem venero, quos probaueritis per epistolas, hos transmittam perferre gratiam vestram in Hierusalem. Et vt eos ad largiorem collationem prouocaret, infert: Quòd si dignum fuerit, vt & ego eam, mecum ibunt, id est, si talis fuerit oblatio vestra, quæ mea quoquè mereatur prosecutione deferri. Ad Galatas quoquè cùm prædicationis ministerium cum Apostolis partiretur: in hoc idem se destinatum à Iacobo, Petro & Ioanne testatur, vt licèt prædicationem susciperet gentium, pauperum tamen qui erant Hierosolymis, nequaquàm solicitudinem curámque respueret, qui propter Christum vniuersis rebus suis renunciantes, spontaneam subierant egestatem. Et cùm vidissent, inquit, gratiam Dei quæ data est mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos inter gẽtes prædicaremus, ipsi autem in circuncisione, tantùm vt pauperum memores essemus. Quam rem omni solicitudine se testatur implẽsse, dicẽs: Quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere. Qui igitur sunt beatiores, vtrùmnam hi qui nupèr de numero gentium congregati, nec præualentes euangelicam perfectionem conscendere, adhuc suis substãtiis inhærebant, in quibus magnus fructus ab Apostolo ducebatur, si saltem ab idolorum cultura & fornicatione, & suffocatis, & sanguine reuocati, fidem Christi cum suis facultatibus suscepissent: an illi qui euangelicæ satisfacientes sententiæ, crucem Domini quotidiè portantes, nihil sibi de propriis facultatibus superesse voluerunt? Cúmque ipse beatus Apostolus vinculis & carceribus obligatus, seu vexatione itineris impeditus, & ob hoc consuetam victus substantiam parare, vt erat solitus suis manibus, nõ occurrens, à fratribus qui de Macedonia venerunt, supplementum suæ necessitatis se asserit accepisse: Nam quod mihi, inquiens, deerat, suppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia, & ad Philippenses ipse referens, Scitis enim & vos Philippenses, quia in principio Euangelij quando profectus sum à Macedonia, nulla Ecclesia mihi communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli: quia ad Thessalonicam & semel & bis in vsum mihi misistis: erunt secundùm istorum sententiam, qui eam mente tepida conceperunt, & isti beatiores Apostolo, quia de suis inueniuntur ei substantiis impartisse? Quod amẽs quilibet dicere non audebit?

Actor.4.
Maioris est perfectionis nihil habere proprium.
Alebantur ab aliis Christianis illi qui Hierosolymis perfectionem Euãgelicã sectabantur.
Rom.15.
1.Cor.16.
Gal.2.
Perfectiores erãt Christiani Hierosolymitani, quàm ij qui inter Gẽtiles habitabant. Vide Aug. lib.3. de doctrina Christia. c.6.
Luc.9.
2.Cor.11.
Phil.4.

9. IDEM in collatione tertia, quæ est Abbatis Paphnutij, capite sexto: Nunc de abrenũciationibus dicendum est, quas tres esse, & patrum traditio, & scri-

Triplex est abrenunciatio.

scripturarum sanctarum demonstrat authoritas, quásque vnumquéq; nostrûm omni studio oportet implere. Prima est, qua corporaliter vniuersas diuitias mundi facultatésque contemnimus: Secúda, qua mores ac vitia affectúsque pristinos animi, carnísq; respuimus: Tertia, qua mentem nostram de præsentibus vniuersis ac visibilibus euocantes, futura tãtummodò contemplámur, & ea quæ sunt inuisibilia, concupiscimus. Quæ tria vt simul perficiantur, ad Abrahã legimus à Domino fuisse præcepta, cùm dicit ad eum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Primùm dixit, de terra tua, id est, de facultatibus mundi huius, opibúsque terrenis: secundò, de cognatione tua, id est, de conuersatione & moribus vitiísque prioribus, quæ nobis à nostra natiuitate cohærẽtia, velut affinitate quadam & consanguinitate videntur esse cognata: tertiò, de domo patris tui, id est, omni memoria mũdi huius, quæ oculorum occurrit obtutibus.

Gen 12.

1. E. Actorum quinto: Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de precio agri, conscia vxore sua: & afferens partem quãdam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit Sathanas cor tuum, mẽtiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes qui audiêrunt. Surgentes autem iuuenes, amouerunt eum, & efferẽtes sepeliêrunt. Factum est autẽ quasi horarum trium spatium, & vxor ipsius, nesciẽs quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tãti agrum vendidistis: At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam, Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Eccè pedes eorum qui sepeliêrunt virum tuum, ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerũt illam mortuam: & extulerunt, & sepeliêrunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audiêrunt hæc.

2. Hieronymvs epistola octaua ad Demetriadem de seruãda virginitate, vt suprà A. test. quarto.

3. Basilivs sermone primo de institutione monachorum: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignũ faciamus, néve simili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri atque vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationẽ excitaret, de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit: eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt nè ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibíque vxorem adiungere. Vbi verò iã quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Act. 5. Ananiæ votũ.

In votifragos.

4. Idem in constitutionibus monasticis, capite decimonono: Perfectissimã ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiusq; exclusa possessio est & eliminata: itémq; vndè dissensio omnis, ac perturbatio omnis, cõtentio omnis abest, & rixæ: contráque vniuersa communia, animi mentes, corpora, eáque, quibuscunque necessariò ad victum cultúmque vtimur: communis Deus, cõmunis pietatis mercatura, cõmunis salus, cõmunia certamina, communes labores, cõmunia præmia & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus nõ solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto, quid est tandèm quod iure æquiparari possit? quid eo beatius dici? quid hac coniunctione, vnitate, & necessitudine aptius excogitari? Quid mutua inter se morum, animorũque contẽperatione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos, per exactã morum ac disciplinæ similitudinem, adeò in vnum veluti coaluisse, vt in pluribus corporib[9] vnus modò esse animus videatur, vicissímque plura corpora mentis vnius instrumenta cernãtur. Et paulò pòst: Hi liberatoris nostri, eiúsque vitæ, dum inter nos versaretur, institutorum, veri perfectíque imitatores existunt. Quemadmodùm enim ille coacto discipulorum choro communia cuncta, séque ipsum cõmunem Apostolis præbuit, item hi quoquè antistiti suo obtemperantes (qui modò vitæ suæ præscripta rectè conseruant) genus viuendi Apostolorum ac Domini imitãtur. Hi vitæ diligenter communitate retenta, angelorum viuendi ritum æmulãtur. Nulla est inter angelos lis, nulla contẽtio, nulla controuersia: sed cùm habeat quisque quæ omniũ sunt, omnes tamen integras apud se suas diuitias cõseruant. Et post pauca: Hi perfectè rerũ omnium paupertatem tenent, in quibus nihil propriũ cuiusquam sit, sed communia omnium omnia.

Priuata possessio exclusa est à vita cõmuni.

Vitæ cõmunis laus.

Religiosi in cõmuni viuẽtes, Christi & Apostolorum vitam imitantur.

Angelorũ vitã imitantur.

Paupertas euãgelica propriũ excludit.

5. Et capite trigesimoquinto: Debet autem pietatis cultor, qui eam, quam suprà exposuimus, in vita communitatem amplexus sit, ab omni priuata rerum, quæ in materia consistunt, possessione liber esse. Etenim nisi hoc facit, primùm quidem societatis exactam disciplinam priuata possessione corrumpit: tum ipse etiã magnoperè de se indicio est, vt qui Deum perpetuò iis alimenta suppeditaturũ diffidat, qui in nomine ipsius cõgregati sint, neque illud audiuerit, quod dicitur à Propheta: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panes. vel eos nimirùm, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illorum est: multo certè verisimiliùs ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominum congregata multitudo sit. Aut igitur necessarium nihil nobis deerit, si Christus nobiscum affuerit. siquidem neque Israelitis in vasta illa solitudine ipsorum vsui necessarium quicquam defuit. aut si etiam defuerit, ad probationem nostram, satius est inopia

Proprietas cum monacho & religioso vitãda.

Corrũpit disciplinam.

Diffidẽtiæ signum.

Psal. 36.

Matt. 18.

laborare, & cum Christo esse, quàm disiunctos ab eius societate, in rerum vitæ huius omnium affluētia versari. Porrò in commodum, quod ex istiusmodi possessione nascitur, nequaquàm hîc tantùm resistit, sed vlteriùs etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid statuet, is sine dubio nihil aliud, quàm disiunctionem, ac defectionem à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo nō est, quid est tādem quod ipse possidere seorsùm velit? cùm id certum sciat, Christi beneficio seruos ipsius in necessariarum rerum copia assiduè versari. Proindè perspicuum est, qui talis sit, eum de præcidenda ac morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere ac prodere paratus sit, & (liceat mihi quæso per vos aliquantulùm loqui audacter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nempe qui à furto exordiatur (Furtum est enim priuata possessio) & in proditionem desinat: quando vt ille Dominum, sic iste etiam veritatis verbū prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque deniquè clancularium quiduis moliri, aut eiusmodi, quod exempli peruersitate reliquorum fratrum saluti possit obesse, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus sancti violatis, societatem primum expilare (societatis enim expilatio est, rei cuiuscūque & vndecunquè in priuatum vsum seuocatio) deindè defectionem etiam ac separationem cogitauerit: quî defendi potest, hunc non verbū veritatis prodidisse, & alterum Iudam factum esse? qui, quantum in ipsa re sit, veritatem prodat? Quocircà omnimodo fugiendum nobis est, ne priuatim quicquam possideamus, præter ea, quæ promiscuè omnibus simul comparantur. neque hac ratione solum integram ab omni labe mentem nostram conseruemus, sed internum etiam hominem ab omnibus sordibus expurgemus: nimirùm impuris ac prauis primùm cogitationibus, quæ interius spiritus domicilium sua intemperie exagitant & conturbāt, idque contingit à dolo, simulatione, inuidentia, cōtentione, quæ vitia & charitatem radicitùs euellūt, & Deum ex eorum animis, in quibus sunt, fugant.

Proprietarij meditātur disiūctionē & defectionē à cæteris.

Animæ mortē meditātes. Iudæ prodiro si comparātur Religiosi proprietarij.

6. ITEM quæstione octogesimaquinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatim aliquid haberi cōueniat in societate fratrum? Responsio: Hoc contrarium est testimoniis his, quæ habentur in Actis, de iis qui crediderant: in quibus scriptum est. Neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suū esse dicebat. Quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienum reddit ab ecclesia Dei & charitate Domini: qui quidē & verbo & rē docuit ponēdam esse animam pro amicis, nedùm res externas.

In fratrum societate priuatim nihil possidendum. Act. 4.

Ioan. 15. Rom. 5.

7. AVGVSTINVS in epistola cētesima nona ad Monachas: Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constitutæ. Primùm propter, quod estis in vnum congregatæ, vbi vnanimes habitetis in domo, & sit vobis cor vnū & anima vna in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuiq; vestrûm à Præposita vestra victus & tegumentum: non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed vnicuiq; sicut opùs fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apostolorum: Quia erāt eis omnia cōmunia, & distribuebatur singulis prout cuique opùs erat. Quæ aliquid habebant in seculo, quādo ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. Quę autem non habebant, nō ea quærāt in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt: sed tamen earum infirmitati quod opùs est tribuatur, & si pauperies earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Regula B. Augustini.

Nihil proprij habere poterant Sācti moniales D. Augustini tēpore.

Act. 2. & 4.

8. ITEM in sermone primo de disquisitione & communi vita Clericorum suorum, ad populum Hipponensem: Nôstis omnes aut penè omnes, sic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus episcopi, vt quātùm possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum: Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui vestrûm nō sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, vt hoc sic nouerint quomodò volo vos nôsse: dico quod frequēter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis Episcopum vestrûm, iuuenis veni ad istam ciuitatem, vt multi vestrûm nouerunt, & quærebam vbi constituerem monasterium, & viuerem cum fratribus meis. Spem quippe omnem seculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsiui esse quod sum. Et post pauca: Et quia hîc disponebam esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere compares meos nihil habentes, sicut nihil habebā, & imitātes me: vt quomodò ego tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogaui, sic facerent & illi qui mecum esse voluissent, vt de communi viueremus. Commune autem nobis erat magnum & vberrimum prædium ipse Deus. Perueni ad Episcopatum, & vidi necesse habere Episcopū exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus siue trāseuntibus. Quod si non fecissem, episcopus inhumanus diceretur. Si autem consuetudo ista in monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideò volui habere in ista domo Episcopi mecum monasterium clericorum. Eccè quomodò viuimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed si fortè aliquid habent, nulli licet: & qui habuerint, faciunt quod non licet. Et paulò post, plangens Ianuarium presbyterum, qui reseruatam pecuniam moriens Ecclesiæ legauerat, ait: Testamentum fecit presbyter, socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens: testamētum fecit, hæredis instituit. O dolor illius societatis: ô fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus, sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista: non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, Deo societatem professus erat: hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret: habeat aliquid, nō se nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus indè mihi dolor est, fratres. Et in eodem sermone: Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actib. Apostolorū deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit, obseruet iudicē, scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et melius est non vouere, quàm vouere, & non reddere. Virgo & si nunquàm

Eundē sermonem habes in Cōcilio Aquisgranensi celebrato anno 816. tēpore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni. Act. 2. & 4.

Augustin' monachus cōstitit.

Paupertas euāgelica, in communi viuere.

Nulli licebat in societate Augustini habere aliquid proprium. Euphagit, qui tanquam proprium aliquid reseruarat.

Societatē cōmunis vitæ deserētes, à voto & professione sancta cadunt. Act. 2. & 4. Voti paupertatis violatio. Psal. 75. Eccl. 5.

quàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidiata ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: interiùs sanctitatem: nam clericatum propter populum suum Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis onus est quàm honor. Sed quis sapiens, & intelliget hæc? Ergò professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est, quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito cecidit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si forìs seruat sanctitatem, dimidius cecidit. Si verò intùs habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo quòd habeat necessitatem simulandi. Scio quomodò homines ament clericatum, nemini eum tollo nolenti mecum communiter viuere, sed habet eũ qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiã ipsius, non habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere: maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, & videat vtrùm habere possit felicitatis æternitatem.

Virgini sacræ nubere non licet.

Deut. 32. Clerici Augustini profitebant: a communé vitam. Psal. 132.

Clerici Augustini nõ debebant habere aliquid proprium.

9. IDEM Augustinus in libro de moribus Ecclesię Catholicę, capite trigesimoprimo de monachis cœnobitis agens: Contemptis, inquit, atque desertis mũdi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimámque congregati, simul ætatem agũt, &c. Nemo quicquam possidet propriũ.

Cœnobitæ monachi nihil proprij possidebant.

10. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Quid ante non plures annos Nitriæ gestũ sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis quàm auarior, & nesciens triginta argenteis Dominum venditũ, centum solidos, quos lino texẽdo acquisierat, moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant) quid facto opùs esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittẽdos. Macarius verò, & Pambo, & Isidorus, & cæteri, quos patres vocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Ne hoc crudeliter quisquam putet factum. Tantus cunctos per totam Ægyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis.

Matt. 19.

Nota pœnam monacho proprietario spiritus sancti instinctu inflictam.

Actor. 8.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoquinto: Neque hoc silẽdum puto, quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam nãque monachus, Iustus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio cõstituto sedulè obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, seruiebat, qui ipse quoquè nũc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Iustus cùm iã se ad extremum peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirùm fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagãtes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos inuenerunt absconsos in medicamine. Quod mox vt mihi nunciatum est, tantũ malum de fratre, qui nobiscum cõmuniter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia eiusdem mei monasterij semper regula fuerat, vt cuncti fratres ità communiter viuerent, quatenùs eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accersito dixi: Vide vt nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat: sed cùm in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat: quia propter aureos quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit: vt saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius proiicite: ibique super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamãtes: Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus, vnam morienti, alterã verò volui prodesse fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ità factum est. Nam cùm idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinùs de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia è corpore exiuit. qui ità est sepultus vt diximus. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementérque formidare, nè quid apud eos esset, vndè reprehendi potuissent.

Aliud exemplum de monacho proprietario, quãliter dedecore affectus est ante mortem B. Gregorij iussu.

Monasterij regula prohibebat proprium.

Actor. 8.

Causa facti.

12. IDEM libro decimo, epistola vigesimasecunda ad Ioãnem Subdiaconum Rauennæ: Cognoui quòd Constantius peculiaritati studeat. Quæ res maximè testatur, eum cor monachi non habere. Et paulò pòst: Hoc autem prædicto fratri & Coëpiscopo nostro omninò dicere stude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinque monasterij monachis, in quibus corrigi hactenùs minimè potuit, studiosissimè compescat, & hoc ipsum monasterium à tali peste mundare festinet: quia si ibi peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est autem habitus monachi nisi contemptus mundi? Quomodò igitur mundum despiciunt, qui in monasterio positi aurum quærunt?

Peculiaritati studens, cor monachi nõ habet.

Incommoda quæ secum affert.

1. F. LIBER de Ecclesiasticis dogmatibus, capite septuagesimoprimo, vt in textu.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum: &c. Affectus diuitem collationẽ aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè vt Helisæus, qui boues suos occidit,

Relinquere omnia. Lucæ 18.

3. Reg. 19.

& pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus, in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Meliùs est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes cōferre inopibus. Causa enim prestat, nō gratia. Neque enim propterea te Domino dicâsti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putāt se parùm poscere? precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructū adimere contēdunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede?

In distribuendo seruandus est ordo.

Non ideò dimittunt sua religiosi, vt amicos ditēt.

3. HIERONYMVS aduersùs Vigilātium: Quòd autem asseris eos meliùs facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionū suarum pauperibus diuidūt, quàm illos, qui possessionibus venundatis, semel omnia largiuntur: non à me eis, sed à Domino respondebitur: Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus & veni, sequere me. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus qui cum Apostolis patrem, nauiculā & rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus & tertius gradus est: quem & nos recipimus, dummodò sciamus, prima secundis & tertiis præferenda. Nec à suo studio monachi deterrēdi sunt à te lingua viperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumēris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sunt, sapiēs quis esse poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erūt: interibit humanum genus: infantes in cunis non vagient: obstetrices absque mercedibus mendicabunt, & grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur. atque vtinam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur. Multi vocati, pauci autem electi. vacui essent carceres.

Vigilantiana doctrina de facultatum distributione.

Matth.19.

Matth.4. Melius est omnia simul relinquere, quàm paulatim in vsus pauperū suas facultates dispergere.

Apta responsio.

Matth.20.

4. PROSPER libero secundo de vita contemplatiua, capite nono: Quisquis omnibus quæ habuit, dimissis aut venditis, fit rei suæ contemptor, cùm præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omniū quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Deindè sanctus Paulinus (vt ipsi meliùs nôstis) ingētia prędia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit: sed cùm posteà factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis, posse quæ sunt communia Ecclesiæ, possideri. Quid sanctus Hilarius? nónne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis suæ fieret Ecclesię Arelatensis Episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia, non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Episcopi qui omnia dimiserant, ecclesiasticorum bonorum dispensatores fiebant.

5. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod faciebant, qui de substantia sua Christo ac discipulis suis necessaria administrabant: sed meliùs, qui omnem substantiā suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.

Luc.8. Meliùs fecerunt qui omnia dimiserunt, quàm qui Christo de suis facultatibus ministrarunt.

IIII.

Vbi Castitatis consilium commendatur?

A. Tum in Euangelicis, tum in Apostolicis literis. Laudat enim[a] Christus illud genus Eunuchorū, qui propter regnum cęlorum seipsos castrauerunt. Et nè pręceptum hoc esse magis quàm consiliū putaremus, mox subiicit: *Qui potest capere, capiat.* Quæ vox quasi hortātis est Domini, vt rectè[b] Hieronymus interpretatur, & milites suos ad pudicitię pręmiū concitantis: perindè ac si dicat Qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triūphet. Id ille potest, cui[c] datum est: datur autem omnibus, qui, vt[d] Hieronymus idē testatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti[e] dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.

a Matth.19.b Esa.56. & ibidem Hieron. Item lib. 1. aduersùs Iouinian. Basil. de virginit. Epiphan. hæresi 58. contra Valesios. Aug. de sancta virginitate, cap. 24. & 25.

b Hieron. in cap. 19. Matth. & lib. 1. aduersùs Iouinianū. Cyprian. in tract. de disciplina & habitu virginum.

c Sapient. 8. d

d Ibidèm & Origen tract. 7. in Matth. Augustin. lib. 6. confess. cap 11. Chrys. homil. 65. in Matth. Nazianzen. in orat. in dictum Euangelij.

e Matth. 7. a Luc. 11. b Trident. sess. 24. canon. 9.

B. Cui quidem castitati pręmium[f] Diuina scriptura decernit, singulare autem virginū castitati. Etenim[g] qui cū mulieribus nō sunt coinquinati, sed virgines permanserunt, sine macula ante thronum Dei assistūt, cantántque nouum canticum coram Deo & Agno, ac sequuntur Agnum quocunquè ierit.

f Sapient. 3. c 4. a Eccl. 26. c Matth. 13. a c 22. c Marc. 12. c Luc. 20. f

g Apoc. 14. a Esa. 56. b Psal. 44. c d Cyril. catech. 4. 12. & 15. illumin. Martialis in epist. ad Tolosan. cap. 8. 9. & 10. Cyprian. in tractat. de disciplina & habitu virginum. Hieron. in epist. ad Philemonem. August. in lib. de sancta virginitate, cap. 14. 27. & sequentibus. Gregor. in 3. parte curæ past. admonit. 29.

C. Apostolus verò planissimè dixit,[h] *Bonū est homini mulierem*

h 1. Corinth. 7 a

lierem nō tangere: Ac rursùm: [i] *De virginibus præceptū Domini non habeo: consiliū autem do, tanquàm misericordiā consecutus à Deo, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonū esse propter instātem necessitatē: quoniā bonum est homini sic esse.* Atque iterùm de vidua scribēs, *Cui vult*, [k] inquit, *nubat, tantùm in Domino. Beatior autē erit, si sic permanserit secundùm meum consilium: Puto autem, quòd & ego Spiritū Dei habeā.* D. Apostolo pulchrè suffragatur [l] Ambrosius, vbi in hęc verba scribit: Iure laudatur bona vxor, sed meliùs pia virgo pręfertur, dicente Apostolo: [m] *Qui iungit virginem suā, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit*: Hęc enim cogitat quę Dei sunt, illa quę mūdi: illa cōiugalibus vinculis colligata est, hęc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonū coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanę: sed melior virginitas, per quam regni cęlestis hereditas acquisita, & cęlestiū meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit; per Virginem salus euenit. Ità Ambrosius.

i Ibidèm e Vide Hier. lib. 1 aduersùs Iouinianū, in 1. Cor. 7. & ibidèm Theodoretum. [illegible] epito. diuin. decret. cap. de vir. Chrys. in libr. de virgine, cap. 10. & sequentibus.

k Ibidèm g Iudith 8. a 15. c Luc. 2. c

l Ambr. in epist. 83. ad Syricium Papam, & 8 [illegible] lenses.

m 1. Cor. 7. g Legatur idem Ambr. de viduis [illegible] bris de virg. Item in exhortat. ad virgines, [illegible] virginis, c. 5. 15. 17. Et Damascenus lib. 4. cap. 25. Præterea Athanasius, Basilius, Nazianz. [illegible] virginitate. Item Fulgentius epist. 3 ad [illegible] 10. Hier. epist. 22. ad Eust. & lib. 1. contra [illegible] Item in apologia pro libris contra Iouin. [illegible] Philadelphien. Cypr. de bono pudicitiæ. Isidor. de summo bono, cap. 40.

E. Requirit autem isthęc Castitas, vt quis consilio deliberato [n] atque constāti ab omni carnis sorde, seu Venerea voluptate, incorruptus viuere studeat, atque vitam cælibem agat continenter: vt sit sanctus, [o] & corpore, & spiritu propter Christum. Eóque spectans Apostolus dixit: [p] *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatē, potestatem autem habens suæ volūtatis, & hoc iudicat in corde suo seruare virginem suam, benè facit.*

n Basilius in præfatione in Ascetica, & in constitutionibus monasticis, c. 1. Cassian. colla. 18. cap. 4. 7.

o 1. Cor. 7. f

p 1. Cor. 7. g Basilius homil. in Psal. 44.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI decimonono: Dico autem vobis, quia quicūque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiūt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerūt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

2. ESAIÆ quinquagesimosexto: Et non dicat eunuchus, Eccè ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. HIERONYMUS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ, vt suprà de sacramento Matrimonii, quæstione quinta, B. testimon. octauo.

4. IDEM libro primo aduersùs Iouinianū, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti: Dominus tentatus à Pharisæis, vtrùm secundùm legem Moysi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit. quod discipuli considerantes, dixerūt ei: Si talis est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiūt verbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris ità sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus autē præceptum Domini non habeo, profectò quia promiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. Proponit ἀγωνοθέτης præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauiū: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideò plùs amat virgines Christus, quia spontè tribuūt, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorísque gratiæ est, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Apostoli, vxoris onera contemplati, Si talis est, inquiunt, causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probās, Rectè quidem sentitis, ait, quòd non expediat homini, ad cælorum regna tendēti, accipere vxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud, verùm quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi pla-

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Qui potest capere, capiat: quomodo intelligatur.

Ioan. 7.

cent,quos castrauit non necessitas,sed voluntas.libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum cęlorum: & ob meī cultū noluerunt esse,quod nati sunt. Simúlq; tractāda sententia: Qui se,inquit,castrauerūt propter regnum cælorum.Si castrati mercedem habent regnum cęlorum:ergò,qui se non castrauerūt, locū non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere,capiat.Grandis fidei est, grandísque virtutis, Dei templum esse purissimum, totū se holocaustū offerre Domino:& iuxta eundem Apostolum,esse sanctum corpore & spiritu. Hi sunt Eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem pútantes, audiūt per Esaiam, quòd præ filiis & filiabus locū habeāt in cælis paratū.Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia,& spado ille reginę Candaces in Actis Apostolorū: quòd ob robur fidei,viri nomen obtinuit.Ad hos & Clemens,successor Apostoli Petri,cuius Paulus Apostolus meminit,scribit epistolas,omnémque penè sermonem suū de virginitatis puritate contexuit: & deincèps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quàm eloquētia viri,quos ex propriis scriptis nosse perfacile est.

Impar præmium continētium & incontinētium.
1.Cor. 7.
Esaiæ 56. Esaias de eunuchis Euangelicis agit. Hier. 38. Actor.8. Clemens pōtifex scripsit de virginitate, & præterea multi alij.

5. Basilivs in libro de vera virginitate, vt suprà de sacramento Matrimonij, quæst. quinta, B. testimonio nono.

6. Epiphanivs hæresi quinquagésimaoctaua contra Valesios:Et sunt, inquit, eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum. Quinam igitur hi fuerunt,quàm generosi Apostoli, ac monasticā vitam degentes,& deincèps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui māserunt in virginitate, neque tamen propriis manibus membra resecuerunt,neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertârunt,& mirabiliter gloriam coronę huius certaminis abstulerunt.Post ipsos verò quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à monasteriis, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt,sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Helias in veteri testamento reperitur,& Paulus dum dicit: Dico autem inconiugatis, bonum est ipsis si manserint sic,vt & ego.Si verò se non continent,contrahant matrimoniū. Quomodò igitur ipse māsit? Siquidem enim resectus erat,& secundùm ipsum mānserunt assimilati ipsi,vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodò exectus aliquis potest matrimoniū cōtrahere,si se non continet? Sed & matrimonium contrahant,& nè vtantur:vides quomodò de continentia dicit,& non de membrorum ablatione?

Matth.19. Eunuchi Euāgelici fuerunt Apostoli & monachi. Ioānes & Iacobus virgines.
Multitudo cōtinentium & virginum.
Helias & Paulus celibes & continentes. 1.Cor. 7.

7. Avgvstinvs in libro de sancta virginitate,capite vigesimoquarto & vigesimoquinto, vt suprà de Sacramento matrimonij, quæst. quinta, testimon.decimo & vndecimo.

8. Hieronymvs in caput decimumnonum Matthæi,vt ibidèm C.testimonio octauo.

9. Idem libro primo aduersùs Iouinianum, vt suprà in hac quæstione, A.testimon.quarto.

10. Cyprianvs in tractatu de disciplina & habitu virginum: Prima sententia crescere & generare præcepit:secunda continēntiam suasit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fœcunditate generantes,propagamur & crescimus,ad humani generis augmētum.Cùm iam refertus est orbis, & mundus impletus, qui capere cōtinentiam possunt,spadonum more viuentes,castrātur ad regnum. Nec hoc iubet Dominus,sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit,quando maneat volūtatis arbitrium liberū. Sed cùm habitationes multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinetis.

Gen. 1.
Mundo referto hominibus,sectatur continentia.
Matth.19. Ioan.14.
Maius præmium virginum in cælestibus.

11. Sapientiæ octauo: Et vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum,& deprecatus sum illū,& dixi ex totis præcordiis meis,&c.

12. Origenes tractatu septimo in Matthæi caput decimumnonum, vt suprà de sacramento Matrimonij,quæst.quinta,C.testim.septimo.

13. Avgvstinvs libro sexto Confessionum, capite vndecimo:Ibidèm C.testim.nono.

14. Chrysostomvs homilia sexagesimatertia in Matthæum:Ibidèm C.testim.nono.

1. Gregorivs Nazianzenus in dictum illud Euangelij: Quum consummâsset Iesus hos sermones,&c. Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc sed quibus datum est. Cùm audis hoc, Datum est, nè hæretica vlla opinione inficiaris,nè naturas cōminiscaris & introducas, nè terrenos, & spirituales,& medios.Sunt enim quidam itá peruersè affecti,vt alios omninò perditæ naturæ esse, alios beatæ & saluandæ,alios autem,prout eos vel ad virtutem,vel ad vitium libera volūtas duxerit, itá se habere arbitrentur. Ego verò aptitudinem quidem alios aliis vel maiorē, vel minorem habere fateor: cæterùm ad perfectionem adipiscendam nequaquàm aptitudinem solam sufficere contendo: rationem enim esse,quæ eā excitet, vt natura in opus prodeat,quemadmodùm silex ferro pulsatus, atq; itá ferrum fiat. Cùm audieris, Quibus datum est: adde,Volentibus datum est,atque iis qui animi inclinatione itá feruntur. Etenim cùm illud audis, Non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei:idem tibi existimādum censeo. Quoniā enim nonnulli sunt,qui ob rectè facta itá animis efferūtur,vt id totum sibiipsis ascribant, nec quicquam Creatori, sapientiæque eorum authori, ac bonorū omnium suppeditatori, his verbis eos docet Paulus,quòd ipsum etiā rectè velle, diuino auxilio indiget:immò,vt rectiùs loquar, propositum quoq; ipsum atque electio eorum, quæ recta & cum officio coniuncta sunt, diuinum quoddam beneficiū est,atque à Dei benignitate manans. Idcircò ait, Non volentis,id est,non solùm volentis, nec currentis solùm, sed etiam miserantis Dei. Itá quoniā velle quoquè ipsum à Deo est, optimo iure totum Deo assignauit. Et paulò pòst: Illic quoquè his verbis,Et quibus datum est: hoc adiunge, qui digni sunt,quíque vt tales sint,non modò à Patre acceperunt,sed sibiipsis etiam dederunt.Ibidèm paulò antè:Bonum est matrimonium: sed quòd virginitate præstantius sit,dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior & preclarior esset. Nolite hoc molestè ferre, qui matrimonij iugo subditæ estis. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. quæ coniugio mancipata est,aliqua ex parte Christi sit: quæ virginitatem amplexata est,tota Christi sit.

Matth.19. Explicat illud, Non omnes capiunt verbum illud, sed quibus datum est.
Volentibus datum est. Rom.9.
Voluntatis cum Dei gratia cooperatio.
Matrimonium non est virginitate præstantius.
Actor. 5.

sit. Illa mundo non prorsùs adstringatur: hæc nullo modo animũ mundo addicat. Quod enim coniugatę est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinẽ te aggregâsti, qui iugum nesciunt: ne in carnem prolabaris, nè in materiam crassitiémque deiiciaris, nè cum materia matrimonio iungaris, etiamsi alioqui in cælibatu perstes. An non planè angelicum, eam, quę carnis vinculis alligata sit, non secundùm carnem viuere, sed natura ipsa excelsiorem esse?

Angelorum [illegible] eligunt virgines.

16. MATTHÆI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

17. LVCÆ vndecimo: Et ego dico vobis: petite, & dabitur vobis: quęrite, & inuenietis: pulsate, &c. vt apud Matthæum.

18. CONCILIVM Tridentinum sessione vicesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solenniter professos, posse matrimoniũ cõtrahere, contractúmque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto: & oppositũ nil aliud esse, quàm damnare matrimoniũ, posséque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum: anathema sit. Cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

Cælibatus Clericorũ & Religiosorũ.

Castitatis donum non habentes. Matth. 7. 1. Cor. 10.

1. B. SAPIENTIÆ tertio: Felix est sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit torũ in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, & spado qui non operatus est per manus suas iniquitatẽ, nec cogitauit aduersùs Deum nequissima. dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in tẽplo Dei acceptissima. Bonorum enim laborũ gloriosus est fructus, & quę nõ cõcidit radix sapiẽtiæ.

2. CAPITE quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: quoniam apud Deũ nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cùm se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminũ præmium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigesimosexto: Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

4. MATTHÆI decimotertio: Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud cẽtesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Et post nõnulla: Qui verò in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert: & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò tricesimum.

5. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

6. MARCI duodecimo: Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

7. LVCÆ vigesimo: Et ait illis Iesus, Filij huius seculi nubunt, & tradũtur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores, neque vltrà mori poterũt: ęquales enim angelis sunt: & filij sunt Dei, cùm sint filij resurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimoquarto: Et vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo, centum quadragintaquatuor millia, habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tãquàm vocem aquarum multarũ, & tãquàm vocem tonitrui magni: & vocem quam audiui, sicut citharœdorũ citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticũ, nisi illa cẽtum quadragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.

9. ESAIÆ quinquagesimosexto, vt suprà A. testimonio secundo.

10. PSALMO quadragesimoquarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populũ tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniã ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filię Tyri, in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis abintùs, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

11. CYRILLVS Hierosolymitan⁹ catechesi quarta illuminatorum: Ac præcipuè de temperantia sermonem audito, secundùm ordinem solitariã vitam agentium, ac virginum vitam æqualem angelis ducentium. Magna nobis reposita est, fratres, corona. Nè parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Estne aliquis impurus sicut Esaũ, qui pro esca vendidit primogenita sua? Sed tu in libros Euangelicos inscriptus cùm sis, propter institutum continentię, caue igitur, nè delearis propter scortationem. Neque rursùs cùm magnoperè studes temperantiæ, sis inflatus aduersùs illos, qui occupati sunt nuptiis: nã & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus, dicit Apostolus. & tu quid ignoras, nunquid non ex nuptiis natus es? Non ergò ideò, quòd aurum possides, argẽtum reprobes.

Virgines vitã æqualem angelis ducunt. Corona virginitatis magna. Heb. 12.

Hebr. 13.

12. CATECHESI duodecim illuminatorum: Adoretur qui de virgine natus Christus, & agnoscant virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui vitam solitariam agunt, castitatis gloriã: neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator. Itaque si veneratur virgo propter nouem mẽsium tempus, multo magis nos, propter multorũ annorum tempus. Omnes autẽ castitatis cursum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam: angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debẽt sicut sol. Nè propter paruam voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum, longæua autem est ex eo & æterna verecũdia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

Virginum corona. Castitatis monachorum gloria.

Angelica corona.

Virgines cum Maria habebunt partem.

13. CATECHESI decimaquinta illuminatorum: Inscripta est omnis tua oratio, & psalmodia: des-

cripta est tua omnis eleemosyna: inscriptum est omne ieiunium: inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in scripturis habet virginitas & castitas, cuius gratia lucebis sicut angelus.

Valeria sponsa regis cælestis, virginitatem vouit.

14. MARTIALIS Apostolus in epistola ad Tolosanos, capite octauo: Virgo Valeria sponsa regis terrestris, sed meliùs sponsa regis cælestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempsit, æternam inuenit, & temporalem mortem pro Christo suscipere non recusans, æternam mortẽ deuicit. Et paulò pòst: Sponsus autem virginis adeò est affectus testis passionũ Christi, vt in corpore suo cælestem conuersationem iam præbeat subditis, desideria carnis suę crucifigẽs, regnum diaboli minuens: nec solùm Christo cui credidit, Ecclesias per suum regnum, secundùm quod Spiritui sancto & nobis visum est disponere, & fabricare gaudeat, sed antiqua templa dæmoniorum, & spurcissima fana idolorũ destruẽte perfectus in fide videatur. Cui etiã obedire debetis in omnibus, quia princeps à Deo vobis est cõstitutus, à quo omnis potestas & paternitas in cęlis & in terra originem ac fortitudinem sumpsit. Quẽ principem bonum ad hoc tãtum munus perduxit grauem & nouellę fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus est, vt pro suauitate quoquè præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenùs liberior Deo famulari possit, & multas cateruas populorum subdere fõti regenerationis.

Ecclesiarum fabricatio.

Castitas spõsi sanctæ Valeriæ.

Castitas coniugalis. Genes. 1.

15. CAPITE nono: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cùm & hoc cõiugium honestum concessum sit & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationẽ generis humani. Vltrà hunc autem gradum homini licitè concessum, viduitatem in præmio maiori constituit. Sed & tertium excellentem gradum honestatis in virginitate demõstrauit nobis perfectum, & per omnia similem angelicę dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui potest capere, capiat.

Viduali. Virginitas similis angelicæ dignitati. Matt. 19.

16. CAPITE decimo: Ideò prædico vobis, quicunque in vobis viduitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei. Qui verò in sublimitate excelsiori permanserint, virgines esse eligẽtes, centuplicatam in perpetua benedictione gloriam consequentur. Nã qui in virginitate singulari virginitatẽ matris suæ elegit, qui mortuus & resurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentiùs secum, qui tales esse elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

Virginum cẽtuplicata gloria.

17. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Nũc nobis ad virgines sermo est quarũ quo sublimior, gloria est, maior & cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, &c. Quę se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes, tam carne quàm mente se Deo vouerint, consumment opus suum magno premio destinatũ: nec ornari iam aut placere cuiquàm, nisi Domino suo, studeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, &c. Denuò quoquè per hanc angeli vocem continentiæ munus ostenditur, virginitas prædicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt: hi sunt qui sequũtur Agnum quocũquè ierit. Ibidèm: Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. immortalitas perseueranti datur, perpetua vita promittitur, regnũ Dominus pollicetur. Seruate virgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grãde virtutis, munus maximum castitatis. Domini vox est illa, dicentis: Filij seculi huius generant & generãtur: qui autem habuerint dignationem seculi illius & resurrectionis à mortuis, nõ nubunt, neque matrimonium faciunt: neque enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cùm sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis: per seculum sine seculi contagione transitis. Cùm castę perseueratis & virgines, angelis Dei estis æquales: tantùm maneat & duret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseueret.

Virginum gloria sublimior. Laus virginũ.

Deo se vouent virgines. Opus magno præmio destinatum.

Matt. 19.

Apoc. 14.

Præmium virginitatis cuiusmodi sit.

Luc. 20.

18. HIERONYMVS in commentariis super epistolam ad Philemonem: Si autem Philemon hęc ad hominis præceptum facit: quanto magis faciet ob dilectionem Dei? Vndè meritò Apostoli voce laudatur, quòd mandata eius opere præuertat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine: plúsque faciens quàm præceptũ est, vincant eos qui tantummodò imperata fecerũt, & iubẽtur dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoquè propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet: & vltra imperata se tendit.

Psal. 18.

Plus faciens quàm præceptum est.

Luc. 17.

Virginitas cur maiori præmio coronetur.

19. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: Sed quoniam deuitatis remissísve peccatis, adeũda est vita æterna, in qua est quędam egregia gloria, non omnibus in ęternũ victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequẽdæ parùm est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiũt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omniũ, quãuis in ęterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

Singularis gloria eorum in cælis, qui Deo virginitatem vouerũt.

1. Cor. 7.

Quædam gloria non erit omnium beatorum.

1. Cor. 15.

1. Cor. 7.

20. ET capite 27. Pergite itaq; sancti Dei, pueri ac puellę, mares ac fœminę, cælibes & innuptę, pergite perseueranter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouũ, quod cãtabitis in citharis vestris, hoc est, in cordibus dicatis laudibus. Nõ vtiquè tale, quale cãtat vniuersa terra, cui dicitur: Cãtate Domino cãticũ nouũ, cãtate Domino vniuersa terra: sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. Et post pauca: Quò ire putamus hũc agnum? Quò nemo eũ sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quò putamus eũ ire? In quos saltus & prata? Vbi credo sunt *gramina gaudia, nõ gaudia seculi huius vana, insaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei

Apoc. 14.

Canticũ virginũ singulare.

Psal. 95.

* gaudia.

Gaudiũ virginum in cælo à cæterorum gaudiorũ sorte distinctum. Sunt aliis alia, sed nullis talia gaudia.

Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta: gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christũ: gaudia propria virginum Christi: Non sunt eadem non virginum, quãuis Christi. Nam sunt aliis alia, sed nullis talia.

21. CAPITE vigesimooctauo: Sequantur itaque agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt: non quocunquè ille ierit, sed quousquè ipsi potuerint. Possunt autem vbiquè, præter cùm in decore virginitatis incedit.

Votum virginitatis.

22. CAPITE vigesimonono: Vos itaque sequimini eum, tenẽdo perseueranter quod vouistis, ardẽter facite cùm potestis, nè virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec inuidebit, & collętando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Pręsumite itaque, fidite, roboramini, permanete qui voueris & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum.

Votum perpetuæ cõtinẽtiæ non propter præsens seculũ, sed propter regnũ cælorũ. Matt. 19. 1. Cor. 9. Psal. 85.

23. CAPITE trigesimo: Vos etiam qui hoc nondùm vouistis, qui potestis capere, capite: perseueranter currite, vt comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim, sicut, Non mœchaberis, Nõ occides: ità dici potest, Non nubes. Illa exigũtur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant illa, dãnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis: in his autẽ si quid ampliùs supererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud est, in muro eius locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo & sperando, & amando, potuistis cõiugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa.

Exo. 20.

Supererogationis opus, vouere castitatem. Luc. 10. Esai. 56. Gloria virginũ singularis.

Transuolare coniugia.

24. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimanona: Admonendi sunt peccata carnis ignorãtes, vt incessanter pręmia suspiciant, & libẽter proculdubiò tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leue fit quod transeundo laboratur. Audiant quod per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ volui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus. Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se praui operis abscindũt. Quo autem apud patrem loco habeantur, ostenditur, quia in domo patris, videlicet æterna mansione, etiam filiis præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocũquè ierit. Et quòd canticum canticorũ cantant, quod nemo potest dicere, nisi illa cẽtũ quadraginta quatuor millia. Singulariter quippe canticum agno cantare, est cum eo in perpetuũ præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licèt dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celsitudine læti sunt, quamuis ad eorum præmia non assurgant.

Præmia castitatis.

Esai. 56.

Eunuchi euãgelici qui sint.

Cõnubiũ & virginũ peculiaris gloria in vita æterna. Apoc. 14.

Canticum singulare.

1. C. PRIORIS ad Corinthios septimo: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini, mulierem non tangere. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconcilari, &c. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? Noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit, tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis iniijciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum* obseruandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oportet fieri: quod vult faciat, nõ peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo, seruare virginẽ suam: benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit, & qui non iungit, meliùs facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit, quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult, nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

* obsecrandi.

2. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, explicaturus caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit: Corinthij per literas quæsierant, vtrùm post fidem Christi cælibes esse deberent, & continentiæ causa, quas habebant, vxores dimittere: an si virgines credidissent, inirent matrimonia, &, cùm è duobus ethnicis vnus credidisset in Christum, vtrùmnam credens relinqueret non credentem, & si essent ducendæ vxores, Christianas tantùm accipi iuberet, an & ethnicas? Et post nonnulla: Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incentiua vitiorum, angelorum vitam non exigimur, sed docemur. Quia vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo,

Scopus cap. 7. prioris epistolæ ad Corinth.

Cõsiliũ virginitatis, non præceptum datum. 1. Cor. 7.

cõsilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare consilium, de quo nõ habes iussionem? Respondebit mihi Apostolus: Et vis vt ego iubeam quod Dominus obtulit potiùs, quàm præcepit? Ille creator est figulus, sciens fragilitatem vasculi, quod operatus est virginitatem in audientis potestate dimisit, & ego doctor gentium, qui omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem, onus perpetuæ castitatis statim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Et posteà: Quid ergò cogitat innupta & virgo? Quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Vt nihil aliud esset, vt nulla merces virginum amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimque docet, quæ sit ipsa cogitatio, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius, nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit. Ac, nè forsitan putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis iniiciam, sed vt ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò pòst: Et qui non iungit, meliùs facit. Nisi illaturus esset, meliùs facit: nũquam præmisisset, benè facit. Vbi autem bonum, & melius est ibi, boni & melioris non vnum est præmium, & vbi non est vnum præmium, ibi vtiquè dona diuersa. Tantum igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & benefacere: immò vt leuius dicam, quãtum inter bonum & melius. Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrumque cauto moderamine præceptorum, vt nec ad sinistram, nec ad dexterã diuerteret, sed via regia graderetur, & illud impleret: Nè sis iustus multùm: rursùm monogamiam digamię comparat, & quomodò nuptias subdiderat virginitati, ità digamiam primis nuptiis subiicit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm consilium meum. Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed iis quæ se cõtinere nõ possunt, nè, luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationem, quòd primam fidem irritam fecerint; & hoc concedit, quia multæ abiêrunt retrò post sathanam. Cæterùm beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuóque subiungit Apostolicam authoritatem, secundùm meum consilium. Porrò nè authoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilium est: vbi autem nubendi concedit veniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ità singulis relaxans, vt vnusquisque ferre potest. Quàm sancta sit digamia, hinc ostẽditur, quòd digamus in Clericum eligi non potest, & ideò Apostolus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur, non minùs sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ

1.Cor.9.

1.Cor.7. Cogitare quæ Domini sunt, magna dignitas est.

Differentia & distantia inter nuptias & virginitatem.

Eccl.7.

Monogamia melior digamia.

1.Cor 7.

1.Tim.5.

Digamus eligi non potest in Clerum.

1.Tim.5.

ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Non damno digamos, immò nec trigamos, &, si dici potest, octogamos, plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quicquid equaliter licet, æqua lance pensandum est.

IBIDEM: Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quod ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatum autem & extra paradisum protinùs nuptiæ. Nuptiæ terram replent, virginitas paradisũ. Sicut & legimus, quòd Moyses, id est, lex, habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios, &, si potueris monstrare, victum me esse fatebor. Item: Obsecro te lector, & idipsum sæpè commoneo, vt scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahere iis, qui in lege præcesserint, sed seruisse eos temporibus & conditionibus suis, & illam Domini implêsse sententiam: Crescite & multiplicamini, & replete terram, &, quod his maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, quibus dicitur, Tempus in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à saluatore virgine dedicari. Eliam, & Elisæum quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorum me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est: vtiquè non solùm in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluum autem est de Daniele dicere, cùm Hebræi vsque hodiè autument, & illum, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quam Esaias loquitur ad Ezechiam: Et de filiis tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Et post pauca: Venit Iouinianus ad Euangelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socium eius, & consueta vecordia non intelligit istos quoquè inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari, neque enim euãgelium ante crucem Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant quo euangelium nesciebant, qui assumpti posteà in apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cùm Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amen dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parẽtes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non accipiat multo plura in seculo isto, & in seculo futuro vitam æternam. Si autem illud nobis opposuerit, ad probãdũ quòd omnes Apostoli vxores habuerint: Nunquid nõ habemus potestatem mulieres, vel vxores circunducẽdi, (quia γυνὴ apud Græcos vtrumque significat) sicut cæteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iungãt & illud, quod in Græcis codicibus est: Nunquid nõ habemus potestatem sorores, mulieres, vel vxores circunducendi? Ex quo apparet, eũ de aliis sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicũ, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitarũ, nã & ordo verborũ hoc significat. Nunquid non habemus potestatẽ mãducãdi, & bibẽdi, aut sorores mulieres circũducẽdi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus

soro-

Bigamis non damnat Hieronymus.

Iosue cælebs vixit.

Cur in lege veteri nõ ita virgini cælibatus & cõtinentia. Gen 1. 1.Cor.7.

Elias & Eliseus cælibes fuisse. Luc.1.

Danielis cælibatus.

Esa.39.

Luc.18. Apostoli ante euãgeliũ vxores suas duxerãt, posteà verò reliquerunt officiũ coniugale. Matt.19. Marc.10. Luc.18.

1.Cor.9. An ex Pauli verbis cõuincatur, omnes Apostolos vxores habuisse.

Luc.8.

[illegible]

sororibus infertur: perspicuũ est, nõ vxores debere intelligi, sed eas vt diximus, quæ de sua substãtia ministrabãt. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, quod solita sit Elisæum recipere, & ponere ei mensam & panem, & candelabrum &c. Aut certè, si γυναῖκας vxores accipimus, nõ mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostẽdit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquàm excepto Apostolo Petro non sit manifestè relatum de aliis Apostolis, quòd vxores habuerint, & cùm de vno scriptum sit, ac de cęteris tacitũ, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Et tamẽ ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elisabeth, Petrum & socrum eius: sciat de Zacharia & Elisabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptiis virginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatem: vt à propheta virgine, virgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur. Ioannes vnus ex discipulis qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quẽ fides Christi virginem repererat, virgo permãsit, & ideò plùs amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus qui vxorem habuerat, interrogare non audet, illum rogat, vt interroget &c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vndè & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non moriturum. Ex quo ostenditur, virginitatem non mori, nec sordes nuptiarum ablui cruore martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obnixè contenderit, Ioannẽ virginem non fuisse, & nos amoris præcipuè causam, virginitatẽ diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plùs amatus sit.

4. Reg. 4.
Vox Græca nõ admittit hoc loco significationẽ vxoris. Vide etiã Aug. in lib. de opere monach. cap. 4.
Luc. 1.
Ioãnes baptista virgo. Luc. 4.
Ioãnes Apostolus virgo. Ioan. 15. Ioan.
Virginitas nõ moritur.
Ob virginitatem Ioannes plùs amatus.

IBIDEM: Non nego beatas esse viduas, quæ ità post baptismum manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurant: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quã nuptæ coniugali officio seruientes, ità & ipsæ æquo animo patiãtur virginitatem sibi præferri. Si enim illas sera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint? Frustrà, inquit, hæc loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnius vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo cõstituuntur. Quomodo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum, & tamen dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino, & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem præferat matrimonio, & suadet, quod imperare non audet, nè inijcere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm hominum potest sustinere natura: ità & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nupèr credentibus dat præcepta: nè territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem &c. vt suprà de Sacramento Matrimonij, quæst. 4.

Castitas viduarũ superat castitatẽ cõiugũ, & à virginitate superatur.
Obiectio de Clericis nuptis ecclesiæ. 1. Tim. 3. 1. Cor. 7.
Paulus in septimo capite omnia agit, vt virginitatem præferat matrimonio.
Cur in initio Ecclesiæ in episcopos cõiugati etiã ordinabantur.
Inepti est asserere nõ nisi maritos episcopos esse debere. 1. Cor. 7.

C. 15. Alioqui si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisi mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioãnes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur. Noli metuere, nè omnes virgines fiant, difficilis res est virginitas, & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi. incipere, plurimorum est: perseuerare paucorum. Vndè & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possẽt, nũquàm & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginibus autẽ præceptum Domini non habeo. Et post multa ex Paulo allata testimonia: Dies, inquit, me deficiet, si voluero omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Trãseamus ad Iacobum, qui frater Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæque iustitię & perpetuæ virginitatis, vt Iosephus quoque, historicus Iudæorum, propter huius necem Hierosolymam subuersam referat. Et ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitię Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu: nec prius perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum purissimis victimis recõciliauerit. Infinitum est, de euangelio decem virginum exponere sacramentũ, quinque stultarum, & quinque sapiẽtum. Hoc solùm nũc dico, quòd quomodo absque cęteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continẽtia, castitate, imperfecta sunt. Et cõcludens ait: Satis abundéque Christianę pudicitię & virginitatis angelicę de diuinis libris exempla præbuimus: sed quoniam intellexi in commentariis aduersarij, prouocari nos etiam ad mundi sapientiam, quod nunquàm hoc genus in seculo sit probatum, & nouũ dogma cõtra naturam religio nostra prodiderit, percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasq; historias, & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatum. Referunt fabulæ, &c.

Virginibus tãquam gemmis ornatur Ecclesia.
Rara Virginitas.
Mat. 20.
Matt. 19. 1. Cor. 7.
Castitatis præcepta. Ioan. 16.
Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.
Apoc. 14. Gradus continẽtiæ cõiugũ, viduarum, & virginum.
Mat. 25.
Opera omnia absque continentia imperfecta sunt.
Ex profanis authorib[9] probat virginitatẽ semper tenuisse pudicitiæ principatum.

3. AMBROSIVS in caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est innuptis vt sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed absit, Sic enim à pueritia spiritui seruiuit, vt huius rei studium non haberet: quippe cùm iuueculus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò pòst: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et vt hoc absolutiùs ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimũ est, vt inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solùm apud Deum virginitatem cõmendatiorem docet, sed & apud vitam pręsentem, dum necessitates temporis nescit, quas paritur coniugatio & mœroris partus, simúlque orbitates filiorum ignorat. Vt ergò ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illã dilexerint, vt cùm non solùm hãc apud Deum locum meliorem habere discunt, verumetiã in pręsenti, omni industria hãc appeterẽt. Et in fine: Apostol[9] his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderãt cęlestibus preceptis, ostendẽs & docẽs quo compendio citiùs itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens

Pauli cælibatus & cõtinẽtia.
1. Cor. 7. Virginitas & apud Deũ & apud vitã præsentẽ cõmendatior.
Per virginitatem tanquam

qualе præmium possit accipere, qui à licito tempe- rat. Vt melior fiat, simul omnia impedimēta carnis spernit, non nescius hæc esse, quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent.

cōpēdiū quod dā citiùs itur ad Deum.

4. THEODORETVS in caput septimum prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptū Domini nō habeo. Domin⁹ enim, cùm dixissent Apostoli, Si ità est lex vxoris, expedit vxorē non ducere: respondit, Non omnes capiunt verbum hoc, & rursùs, Qui potest capere, capiat. Propereà diuin⁹ quoquè dixit Apostolus, pręceptū Domini nō habeo. Si ergò legē nō accepisti, quid sibi vult, quod dicis, Consiliū autem do? Non legem fero, sed consiliū affero. Etenim Deus cùm quæ sunt secundùm naturā pręcepisset, adhortatur ad ea quæ sūt supra naturam. Quoniam autē verisimile erat futurū vt quidā huic rei tanquàm rei nouæ contradicerent, consilio adiecit: Tanquàm misericordiā cōsecutus à Domino, vt sim fidelis. Cū solita modestia Apostolicā authoritatem ostendit. Sum cōsiliarius fide dignus, inquit, per multā Domini misericordiā vocatus, & cui ç. edita est prædicatio. quid autē consulis? Existimo enim hoc bonū esse propter instantē necessitatem, quoniā bonum est sic esse. Alligatus es vxori? noli quærere solutionē. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorē. Illud, existimo, adiecit, nō dubitans virginitatē esse bonum & bonorum optimū ac pręstātissimū: sed nè adhortatio lex fieret, adiecit dubitationē. Legem enim consequitur obseruatio & trāsgressio, & eorū qui transgrediuntur, punitio, & ideò quę magna sunt, non præcipit, sed ad ea hortatur. Et paulò pòst in ea verba, Qui sine vxore est, &c. Ostēdit breuiter differentiā sollicitudinis eius qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cælibatū amplectitur. Facilè autē scire potest qui vult, eorū qui in vita versantur, labores & sollicitudines. Eas autē nos quoquè fusius ostendimus dum de virginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur.

Mat. 19.
Præceptorum & consilij discrimen.
Consiliarius fide dignus.
Virginitas bonorum optimū ac præstātissimum.
Theodoretus scripsit orationes de virginitate.

IBIDEM super ea verba: Volo autē omnes esse sicut meipsum: In continentia & perfectionem indicauit, & quæ minora sunt, concessit, & imbecillitati quidē opem ferentia medicamēta oratio protulit, ad ea autē quæ sunt optima & præstantissima eligēda, archetypum exemplar excitat: seipsum autem exemplar proposuit, suæ castitatis thesaurum nobis reuelare coactus. Dico autē nō nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego. Ostēdit rursùs se esse ex ordine cælibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc esset adolescens, quando vocatione dignus est habitus.

Pauli cælibatus.

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autē Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim esse rē supra naturam: eam autē laudibus prosequēdo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus est. Cùm enim dixissent Apostoli: Si ità est causa hominis cū vxore, non expedit vxorem ducere: respondēs Dominus, dixit: Non omnes &c. & sunt Eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnū Dei. Hoc autem non de testium, sed de prauarum cogitationum dixit amputatione, deindè subiunxit: Qui potest capere, capiat. Qua de causa diuinus etiā Apostolus, de virginitate loquens, dixit: Pręceptum autē Domini nō habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Consiliū autem do, &c. Huic nempe, sic esse, addidit illud, existimo: non dubitans de iis quæ consulebat, sed orationem moderans, vt non esset lex. Lex enim habet etiam transgressionem, trāsgressio autem inducit etiam supplicium. Ea autem de causa adiecit illud, Puto, vt ostenderet id quod dicitur, non esse legem, sed consilium. Hoc autem, Non peccat si nubat: dicit de iis, quæ virginitatis pacta conuenta seu vota nondùm fecerant.

Matt. 19.
1. Cor. 7.
Cur dixit, existimo.
Virginib⁹ quæ voto adstrictæ non sunt, nubere licet.

6. CHRYSOSTOMVS in libro de virginitate, capite decimo: Mihi ipse persuadeo, virginitatem coniugio multo esse præstantiorem, neque tamen propereà connubium in malis pono, quinetiam ipsum magnis laudibus afficio.

Meminit hui⁹ libri Niceph. li. 13. hist. eccl. ca. 2.

7. CAPITE vndecimo: Virginitas est bonum, id ego quoquè fateor. Atqui nuptiis etiam melior & illud tibi assentior: ac, si libet, illud adiungam, tanto nuptiis eam præstare, quanto cælum terræ, quātò hominibus angeli antecellunt: ac, si quid præterea audendum est, etiam magis. Nam si neque nubunt angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & sanguine coagmentati sunt, in terris pręterea non commorantur: non cupiditatum aut libidinū perturbationibus sunt obnoxij, non cibi indigent aut potus: non sunt eiusmodi, vt eos dulcis sonus, aut cantus mollire, aut præclara species possit allicere: nulla denique eius generis capiuntur illecebra: sed, quemadmodùm cælum summo meridie, nullis perturbatum nubibus, purum & lucidum apparet, sic angelorum natura, nullis commota perturbationibus, necessariò clara permanet, & illustris.

Virginitas cōiugio præstantior.
Angelis præferuntur virgines.
Lucæ.

8. CAPITE duodecimo: At humanum genus, cùm natura beatis illis mentibus inferius sit, omni vi, studioque contendit, vt, quoad eius fieri potest, illas assequatur: quomodò? non nubunt angeli, neque vxorem ducunt: at neque etiam virgo, assistentes illi semper ad Deum, eidem inseruiunt, & istud ipsum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentè & assiduè Deo seruire, neque vlla indè re distrahi possint. Vidésne virginitatis præstantiam? quomodò terrarum incolas sic afficiat, vt eisdem illi, quibus cælites, muneribus perfungantur, & qui corpore vestiti sunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipsos æmulos studij efficiat angelorum? Piis autem virginibus multa & maxima præstò erunt bona, & planè ea, quæ non modò suprà sunt oculorum & aurium sensum, sed omnem hominum mentem & cogitationem superant.

Virgines quæ in re angelorū imitētur mores.
Inexplicabilia virginū merces.

9. CAPITE vigesimoprimo: Quid virginitate suauius? quid pulchrius? quid illustri⁹? etenim ipsis Solis radiis fulgores splendidiores emittit: nos verò ab omnibus terrenis rebus auocans, sic afficit, vt Solem iustitiæ puris & intentis oculis intueamur.

Pulchritudo virginitatis.

10. CAPITE vigesimooctauo: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, quæ cùm de nuptiis videatur dicere, re tamen vera tanquàm hamum vsitata piscator esca circunuestiens, sic ipse in audientium aures inserit orationem, eo consilio, vt illo ipso sermone de nuptiis, eosdem à nuptiis deterreat: nam qui illud audit, se per coniugium non in sua, sed in vxoris esse potestate, confestim operam dabit, vt ab acerbissima seruitute liberetur, vel potiùs id primū cauebit, nè ipsum subeat

1. Cor. 7.
Nuptias occultè dissuadet Paulus.

iugum seruitutis.

11. CAPITE trigesimoquarto: Etiam ne, quæso, nuptias quisquam cum virginitate cõferre, vel omninò in eius conspectu ponere audeat? at non id permittit diuus Paulus, qui magnum inter vtrumque ponit interuallum, hæc enim, inquit, cogitat, quæ Domini sunt: illa autẽ cogitat, quæ sunt mundi. Et paulò pòst: Quo magis virginitas, diutiusque seruatur, eo maiorem habet laudem: coniugio verò cùm quis ad satietatem abutitur, tum maximè omni laude priuatur. Hoc autem, inquit, dico secundùm indulgentiam, at cui indulgentia tribuitur, nullus ipsi ea in re locus ad laudẽ relinquitur. De virginibus autem cùm dissereret, Præceptum, inquit Domini non habeo, cõsilium autem do. An igitur coniugium propterea virginitati cõfert minimè is quidem: nam de virginitate consilium dat, hîc tribuit indulgentiam, neutrum certè iubet. Quòd si eius sententiam nôsse vis, audi quæ dicat ipse: Volo, inquit, omnes homines, sicut meipsum, continentes esse. Si igitur vis, omnes vti se contineant, neminem vis iũgi coniugio. At enim eos qui cõnubio iungi volunt, neque propterea prohibeo, nec accuso: omnes tamen oro, & exopto ab omnibus, vti similes mei sint, concedo illis connubium propter fornicationes: quòd verò illud mihi optatius est, propterea dixi initio, Bonum esse homini mulierem non tangere.

Inter nuptias & virginitatẽ magnũ interuallum.

Pauli cælibatus.

12. CAPITE trigesimosexto: Cùm illud acceperis ab eo, Vnusquisq; proprium donum habet, nè concidas animo, néve sic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore aut studio meo opùs est: donum enim eam Paulus vocauit. Neque enim ità dixit, quòd cõtinentiam in numerum cælestium munerum vellet referre, sed modestiæ causa donum appellauit. non enim adeò & à se ipse, & à Christo dissentiret, cuius illud est, Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. & illud, Qui potest capere, capiat. Sibi certè, iis condemnatis quæ, cùm viduitatem elegissent, non manserunt in sententia, minùs ipse constaret. nam si donum id est, quid ipsis eo minaris? Habẽtes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, nusquàm enim Christus in eos animaduertit, qui dona nó habuerunt: at illos semper pœna afficit, qui honestè vitam non agunt. Atque illud, quod ab ipso maximè queritur, optima vitę ratio est, & actiones eiusmodi, quæ nullam habeant ansam repræhẽsionis: partes verò facere diuinorum munerum, eáque distribuere, non accipientis est optio, sed dãtis iudicium. Non miraculis, sed honestis actionibus tribuuntur beatitudines, quemadmodum nec cessationi, sed prauis actibus supplicia proponuntur. Sed quid opùs fuit in eiusdem rei admonitione permanere, si nostri illa non sit arbitrij, si, præter diuinæ gratiæ momenta, non etiam opera ac studium nostrum nobis sint ad eius facultatem necessaria? Cùm enim dixisset, Volo omnes homines, sicut ego sum, continentes esse: rursùs inquit, Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est ipsis, si sic permanserint, sicut & ego.

Virginitatis donũ non ità datur, vt homo pro eo adipiscendo aut cõseruãdo laborare nó debeat.

Mat. 19.

1. Tim. 5.

Bonam vitam requirit Christus.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

13. CAPITE trigesimonono: Cùm dixit virginẽ, quia nupserit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciârit, quippe quã deliquisse, & intolerabili scelere se adstrinxisse perspicuum est omnibus, sed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihildum statutum habet, verùm etiam nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahitur. Et post pauca: viduæ omninò, si voluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professa sit, posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquàm obtrita neglexerit, non his ergò, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Non dixit, si quadam libidinis vi coguntur, si trãsuersi aguntur, si non possunt: nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit: verùm quid is inquit? Si verò se nõ continent, nubant, quod eorum voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim ipsos rei facultatem habentes, ob id minùs eam perficere, quòd laborem defugiunt.

Quænã virgo si nubat, non peccat.

Cui viduæ liceat denuò nubere.

1. Tim. 5.

Nemo cogitur ad incõtinentiam.

Quòd quidã se non continẽãt, voluntati tribuendũ & pigritiæ.

14. CAPITE quadragesimo: Quemadmodùm virgini, viuo eius viro (immortalis autem is est) nunquàm licet nubere: sic nuptæ, tantùm coniuge mortuo.

Virgini sacræ nubere nó licet.

15. CAPITE quadragesimoprimo: Illud, Qui potest capere, capiat, liberam dat auditori optionem eligendi.

Matt. 19.

16. CAPITE quadragesimonono: Virgo, si nupsit, non illa quidem peccauit, sed ipsa se virginitatis corona priuauit, nempe magnis muneribus, & inexplicabilibus. Quid verò bona non exposuit ea, quæ, certamine confecto, ipsis sunt reseruata? quo modo sponso obuiam prodeunt, quo modo fulgentes gestabunt lampades, quo modo gloriosè admodùm, fidentérque vnà cum Rege spõso in thalamum introeant, quomodo ad regium solium accedentes, omnium maximè fulgeant? At de illis ne verbum quidem fecit, passim verò meminit vacuitatis molestiarum, quas vita hæc habet. Ad Corinthios loquebatur, apud quos se nihil scire iudicauit, præter Christum, & eum crucifixum: quibus cum agere tanquàm cum iis, qui rebus cælestibus dediti essent, minimè potuit: ac, quòd hærerent in corpore, & in cura terrenarum rerum essent defixi, lac etiam tum illis adhibuit: ad quos cùm illa mitteret, sic est locutus: Lac vobis potum dedi, non escam: nondùm enim poteratis: sed ne nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis: & secundùm hominem ambulatis. Idcircò terrenarum rerum commemoratione, & eorum, quæ sub oculos & sensus cadunt, eos & ad virginitatem cohortatur, & à coniugio deterret. At non idem fecit Dominus noster Iesus Christus, cùm de virginitate disseruit: sed in illis quidem cælestis regni meminit: Sunt enim eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

Corona virginitatis inexplicabilis.

Cur Paulus nõ meminit coronæ virginũ, sed tãtũ vacuitatis molestiarũ huius vitæ.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Christus verò meminit.

Mat. 19.

17. CAPITE septuagesimooctauo: Christum loquentem attende: Neque nubent, neque vxorem ducent, sed sunt sicut angeli in cælo. Vide interuallum, quàm in excelsum locum virginitas, cùm eiusmodi est, mortale corpus extollat.

Luc. 20.

18. CAPITE septuagesimonono: Qua enim, quæso, re differebãt ab angelis Helias, Heliseus, Ioãnes, veri virginitatis amatores? nulla, nisi quòd mortali natura cõstabant. nã cetera si quis diligẽter inquirat, hi nihilo minùs affecti reperientur, quàm beatæ illæ mentes, & idipsum, quo inferiore conditione videntur esse, in magna est eorum laude

Heliæ, Helisei & Ioannis virginitas, ijdemque angelis cõferũtur.

ponendam. Vt enim terrarum incolæ, & ij, qui essent mortali natura, possent ad illam virtutem vi & contentione peruenire, vide, quanta eos fortitudine, quanta vitæ ratione præditos fuisse oporteat.

Virginitas eos euexit.

Virginitatem autem fuisse, quæ tales eos reddiderit, ex eo perspicuum est, nam si vxores habuissent & liberos, haud facilè adducti essent, vt & in solitudine viuerent, & suas familias contemnerent, & reliqua, quæ necessaria essent ad vitam, non compararent. Nunc verò his omnibus soluti vinculis, tanquàm in cælo, sic in terris diuersantes, non parietibus, non tecto, non lecto, non mensa, non aliis eius generis indigebant: quin illis cælum erat pro tecto, solùm pro strato, pro mensa solitudo, & quæ sterilitas solitudinis, aliis famis effectrix videtur, sanctis illis viris suppeditabat rerum omnium copiam.

Nō idē virtutis modus in veteri & nouo testaméto.

19. CAPITE octogesimotertio: Quod initio dixi, id repetam etiam in præsentia, non eūdem à nobis, & ab illis virtutis modum requiri, neque enim nunc quisquam perfectus esse potest, nisi vendiderit omnia, nisi omnibus renunciauerit, neque pecuniæ solùm, aut domus, sed propriæ etiā vitæ curam abiecerit, at nullū tantæ perfectionis tum specimen fuit. Quid ergò est? perfectior ne, inquit, nostræ huius vitæ ratio est, quàm tum Patriarchæ Abraham fuerit? deberet quidem, & ea lege sumus adstricti: sed hac viuendi regula non vtimur.

20. IVDITH octauo: Erat autē Iudith relicta eius (Manassis) vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha & neomenias, & festa domus Israel.

21. CAPITE decimoquinto: Ioachim autem summus pontifex de Ierusalem, venit in Bethuliam cū vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cùm exîsset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicētes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

22. LVCÆ secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hęc vidua erat vsque ad annos octo gintaquatuor: quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Inter castitatis & meritorum gradus nō discernere, agrestis vlulatus est.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Agrestis vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum & paupertatem quādam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulāt se ista donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multóque præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium.

Gen. 2. Matt. 19.

Iure laudatur bona vxor &c. vt in textu. Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundùm iudicium tuum esse damnatos.

Iouinianisti damnati.

2. IDEM in epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellēsem: Audio venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio. Et post nonnulla: Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mūndi salutē, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergò nòn debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere aut sustinere non potest. Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, &c. vt suprà quæst. 1. D. testim. 1.

Virginitatem deprimūt vaniloqui homines.

Virginitatis gloria.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testim. primo.

4. AMBROSIVS libro de viduis, vt suprà quæst. prima, D. testim. secundo.

5. IDEM in libro primo de virginibus: Inuitat nūc integritatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: nè veluti transitu quodam præstricta videatur, quę principalis est virtus. Non enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis autē humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsū naturæ sit? E cælo accersiuit quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuendi sibi vsū &c. vt suprà quæst. 2. B. 2. Dicet aliquis: Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino apparet in gloria, ideò Dominici venturus est præcursor aduētus. Et post nonnulla: Ego licèt laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author appareat. Ac prius vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cęlo profectò est patria castitatis. Itaque hîc aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius authorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licèt fœcundo se mulier nobilis partu: quo plùs generauerit, plùs laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Et post pauca: Audîstis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parētum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Non vtique dissuadeo nuptias, si fructus sa-

Virginitas principalis est virtus.

4. Reg. 2. Helias virgo. Malach. 4.

Virginitatis & castitatis patria in cælo est.

Virginalis castitas quid sit.

Author eius est Dei filius.

Confert virginum felicitatē cū bonis coniugum.

Meritis suarū virginū redimuntur parētum delicta.

cræ virginitatis enumero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisi habeat vndè nascatur. Bona cum bonis cōparo, quò faciliùs, quid præstet, eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eam repeto, quàm edidit spiritus sanctus per Prophetam: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute. Vobis virgines sanctæ speciale præsidium est, quæ intemerato pudore sacrum Domini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis angeli militāt, quæ angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui eam seruauit, angelus est: qui perdidit, diabolus. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In resurrectione autem neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præstò est, votorúmque nostrorum vsus apud vos est. Dicet aliquis: Tu nobis quotidiè virginum canis laudes: quid faciam, qui eadem quotidiè cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hîc velentur: magnam rem videtis: hîc tracto, & alibi persuadeo. Si ità est, alibi tractemus, vt vobis persuademus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam plerásque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius est, viduis, cū quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominē amarent filiæ vestræ, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deū non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitię fructus sit, qui Barbaricis quoque inoleuit affectibus. Ex vltimis infra vtrámque Mauritaniæ partibus deductæ virgines hîc sacrari gestiunt. Bonum est, si virgini studia parentum quasi flabra pudoris adspirent. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis spontè se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem spōsum, cuius contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendiis casta paupertas? Vince priùs puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Memoriæ nostræ puella dudùm nobilius in seculo, nūc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. quò enim meliùs virgo recurreret, quàm vbi sacrificium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis: nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiectans verticem. Num meliùs, inquit, mater tu me quā altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plùs talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidiè cōsecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquiritēdis adhuc nuptiis solicitatis animum? Iam dudùm prouisas habeo. Sponsum offertis: meliorē reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potēriam prædicate. Habeo cum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potētem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: si non reperitis, nō prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris, vnus abruptiùs: quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortasse defecit, nè quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo suî probauit exitio. Ità cęteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebāt: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumētum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offensionis exemplum.

Sap. 4.

Virginalis castitas meretur angelorū præsidium.

Castitas angelos fecit. Matth. 22.

Ad Ambrosiū confluebant virgines ex aliis prouinciis, vt ab eo velarentur.

Contra parentes, qui filiabus in amplectendo virginitatis statu obsistunt.

Vide Concil. Trid. sess. 25. de regulari. & ca. 18. Laudat filias, quæ parentibus inuitis amplectūtur.

Exemplum de virgine nobili, quæ parentibus & amicis inuitis cōfugit ad altare, vt virgo consecraretur.

Sponsus Christus.

Nota vindictam Dei.

6. Et libro secundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus sit, euoluimus, (non enim potuimus explicare) vt per se cælestis gratia muneris inuitet legentē. Secundo libro virginem institui decet; & tanquàm competentium præceptorum magisteriis erudiri.

Virginitatis munus quodāmodò inexplicabile.

7. Libro tertio de virginibus: At certè ipsis gētilibus inter aras & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quibus nulla est meritorum pietas, nulla mentis integritas, in iis tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cæremoniis virgines nemo prohibebit, ab Ecclesia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hîc interdicitur, quod nòn licet non doceri. Illic præmiis reuocantur à nuptiis, hîc ad nuptias coarctabuntur iniuriis? Illic violentia fit vt capiantur, hic fiet violentia ne profiteantur? Et potest esse patientia sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ità necessè est, integritatis sacrificium vindicetur. Accusati sumus: & nisi fallor, accusatores nostri plerique de vobis sunt. Horū ego affectus redarguere mālo, quàm personas prodere. Criminis autem inuidia hæc est, quia suadeo castitatem. Qui hoc non libenter accipit, ipse se prodit. Virginitatem; inquit, doces, & persuades plurimis. Vtinam conuincerer, vtinàm tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, si efficaciam recognoscerē. Atque vtinàm me exemplis potiùs argueretis, quā sermonibus cæderetis. Sed vereor nè præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commēdent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinàm potuissem reuocare nupturas. Vtinā possem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus nō abducantur ad nuptias. Et quibus licet spōsum eligere, nō licet Deū præferre? In me ergò facti cōditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod semper spectauit ad gratiam sacerdotum, iacere semina integritatis, & virginitatis studia prouocare. Quæro enim, vtrùm quasi improbū hoc, an quasi nouum, an quasi inutile reprehendatur? Si quasi improbum, improba ergò vota sunt omnium, improba vita est angelorum, quam gratia resurrectionis imitantur. Qui enim non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli in cælo: qui hoc vtique reprehendit, resurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non potest, quod hominibus pro præmio cōstitutum est. nec potest eius rei species displicere, cuius veritas & in fructu est, & in voto. Sed esto, non sit improbum, nunquid nouum est? Nos enim noua omnia quæ Christus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, etiam nos id detestabi-

Virginitas venerabilis apud Gentiles.

Contra eos qui prohibent virginitatem, aut impediunt virginitatis oblationem.

Ambrosius accusatus fuit eò quod virginitatē suaderet.

Responsio accommodata.

Ad sacerdotes pertinet virginitatis studia prouocare.

Vita angelorū. Matth. 22. Luc. 20.

Non est nouū docere vel cōsulere castitatem.

le iudicamus. Discutiamus ergò, vtrùm Christus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et sunt, inquit, spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Est ergò præclara militia, quæ regno cælorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, esse debere intemerata studia castitatis. Vndè & Apostoli eam cæteris præeminere cernentes, si ità est causa, aiunt, viri cum vxore, nõ expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicârunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis, Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est, hoc est, nõ est communis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, sed pro virtute conceditur. Denique cùm dixisset, Et sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideò post hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate seruarent. Taliũ enim est regnum cælorum, qui in puerilem castimoniam tãquàm in naturam infantium corruptelæ ignoratione remeauerint. Est ergò etiam cælesti voce probata virginitas, Dominicísque expetẽda præceptis. Et post nonnulla: Si quis putat consecratione virginum minui genus humanum, consideret quia vbi paucæ virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite, quãtas Alexandrina, totiúsque Orientis & Africana ecclesia quotannis sacrare cõsueuerint. Pauciores hìc homines prodeunt, quàm illic virgines consecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris ętatis virgines esse velandas. Neque ego abnuo, sacerdotalis esse cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, spectet ætatẽ sacerdos, sed fidei vel pudoris. Spectet & maturitatẽ verecũdię, examinet grauitatis canitiẽ, morũ senectã, pudicitiæ annos, animos castitatis. Tum deindè si matris tuta custodia, comitum sobria sedulitas, si hæc prestò sunt, non deest virgini longæua canities. Si hęc desunt, differatur puella moribus quã annis adolescentior. Non ergò ætas reiicitur florentior, sed animus examinatur. Et certè Teclam nõ senectus, sed virtus probauit. Et hinc quid plura cõtexam, cùm omnis ętas habilis Deo, perfecta sit Christo? Denique non virtutem ætatis appẽdicem dicimus, sed virtutis ætatem. Nec mirere in adolescentulis professionẽ, cùm legeris in paruulis passionem, &c.

Christus consuluit integritatem.
Mat. 19.

Cur pueri benedicendi offeruntur post consilium castitatis.

Virginum cõsecratione nõ minuitur genus humanũ.

Multitudo sacrarum virginũ in Oriente, Ægypto, & Africa.

De ætate virginum quæ consecrandæ sunt & velandæ.

Vide conciliũ Tridentinum. sess. 25. de Regularibus & Monial. c. 17.

8. ITEM in exhortatione ad virgines, cùm citâsset D. Paulum de virginitate, Esaiam & Matthæũ de eunuchis: Audistis, inquit, filiæ, quantũ sit præmium integritatis. Regnum acquirit, & regnũ cæleste, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quę non nubunt, & vxores non ducunt, sicut angeli in terris sunt, vt tribulationem carnis non sentiant, seruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis abluentur contagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquàm exuti corporis infirmitate, non quæ hominis sunt, sed quę Dei sunt, cogitent. Quis vobis potest meli⁹ consilium dare, quàm ille vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum. Et iterum dicit de non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic maneãt sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tanti Apostoli, vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad tantam Apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset alligatus coniugij contubernio. Quòd si ille qui & doctrina prestantissimus erat, & tantum Christi donum habebat, iudicauit tanti momenti esse, si abstineret ab vsu copulæ coniugalis, & ideò sic mansit, nè plurimum suo muneri decerperetur: quòd neque orationi vacare semper liceret, neque semper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret vt placere vxori esset necessè: quid vtique vos eligere oportet, quibus sola virginitas potest libertatem dare? Quoniam quę nupserit, ad seruitutem pecunia sua venditur.

1. Cor. 7.
Esa. 56.
Matth. 19.

Inter homines angeli.
Luc. 20.
1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

S. Pauli cælibatus.

9. IN institutione virginis, capite sexto: Nulli Dominus vberiora quàm virginitati deputauit munera, sicut scriptura nos docet. Sic enim per Esaiam Dominus locutus est: Ne dicat spado, &c.

Virginitati vberrima præmia deputata.
Esa. 56.

10. CAPITE decimoquinto: Christi lilia sunt specialiter sacræ virgines, quarum est splendida & immaculata virginitas.

11. CAPITE decimoseptimo: In virginibus sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondàm amiseramus. Hęc quoque famula tua ad huiuscemodi virtutis gratiam lacessita, tuis assistit altaribus, non rutilanti cęsarie flauũ deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: sed illum crinem, quo euangelica illa mulier sancta Maria pedes Christi sedula pietate detersit, & domũ totam effuso impleuit vnguento, sacro offerẽs velamine consecrandum.

Angelorũ vita cernitur in virginibus.

Luc. 7.
Ioan. 12.
Sacro velamine consecrandum.

12. IOANNES Damascenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite vigesimoquinto: Detractãt carnales virginitati, & in testimonium citãt voluptatis adamatores, quòd maledictus omnis homo qui non suscitat semen in Israël. Nos autem respondemus, Deo verbo ex virgine incarnato freti, quòd virginitas desupèr est, & à principio insita naturæ hominum. Ex virgine enim terra, homo plasmatus est: ex solo Adam, Eua creata est. Dicit enim diuina scriptura, &c. Helias qui igneo curru in cælum sublatus est, nónne nuptias valere permisit, & in sublimatione super homines testimonium accepit? Quis cęlos clausit? quis mortuos suscitauit? quis Iordanem diuisit? nónne virgo Helias? Heliseus verò huius affectator, ęqualem virtutem preferens, nónne cùm duplati gratiam spiritus sancti petiisset, hereditauit? Quid autem, nónne tres pueri virginitatem colẽtes, igne superiores euasêre, per virginitatẽ corporibus ab igni inexpugnabilibus factis? Nónne Danielis corpori, virginitate solidato, ferarum dẽtes infigi non potuerunt? Nónne cũ videndus esset Deus ab Israëliticis, castum corpus esse precepit? Nónne etiam sacerdotes seipsos castos seruabant, & ità adyta intrabant, offerebántque hostias? Nónne lex magnum votum castitatẽ appellauit? Virginitas angelorum conuersatio est, hæc omnis incorporeæ naturæ proprietas. Hæc enim dicimus, nõ nuptiis derogantes: Absit enim. Nam scimus, Dominum præsentia sua nuptias benedixisse: & eum qui dixit, Honorabiles nuptiæ, & torus

Contra Iouinianos.
Deut. 25.

Virginitas desupèr est.

Gen. 1.

4. Reg. 2.
3. Reg. 17.
4. Reg. 2.
Helias & Helisæus virgines et cælibes.

4. Reg. 2.
Tres pueri virgines.
Daniel 3.
Daniel virgo.
Daniel 6.
Exo. 19.

Exod. 28.
Virginitas angelorum conuersatio.
Ioan. 2.
Heb. 13.
Cælibatus angelicus [illegible]

torus immaculatus. Sed bonis nuptiis meliorẽ virginitatem agnoscimus: in virtutibus enim & intẽtiones, & remissiones sunt: similiter & in vitiis. Cęlibatus, angelorũ est (ceu diximus) imitatio. Quãto igitur angelus hominibus superior, tanto virginitas nuptiis honorabilior.

13. ATHANASIVS de virginitate siue de meditatione: Si illi qui se mundo copulant, relinquuntque patrẽ & matrem, mortalibus hominibus copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? A quo tempore statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum, & templum Dei est. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio, puritas, magna encomia virginis: ô virginitatis opulẽtia indeficiẽs, ô virginitas corona immarcescibilis, ô virginitas templum Dei, & domiciliũ sancti Spiritus: ô virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inuenitur: ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata: ô continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quę ab immortalitate possidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona: Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulum fatigatus, multùm in te gaudebit.

Virgo continẽs Domino soli agglutinari debet.

Continentiæ, castitatis & virginitatis laus.

Angelorũ vita & sanctorum corona.

14. BASILIVS in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuerà quiddam ac præclarũ, virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Hęc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & pręcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur. Et post libri medium: Virginitas vitã nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit. Præoccupârũt virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: hîc enim angelorum instàr, neque nubent, neque nubẽtur: verùm & virtute animæ, & corporis integritate angelis æquales sunt. Nusquam Dominus virginitatem inter veteris & noui testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum nõ iussionis necessitati obnoxium fieri: sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, dũ sponte sua, nulla imperij necessitate cogẽte, quod mandata omnia excellit, & supra humanæ naturę modum est, desiderio affectũque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex cõuenientia naturæ disponit. Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur adstricta, quæ incorruptionis excellentem virtutẽ creatori & authori legis iure preciosi muneris offert. Et post multa: Quocircà quoniam hæc integerrima castitas preciosissima omnium est, maximáque possessio, hísque qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutámque & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem. Et Esaiæ verba de eunuchis interpretatus, ait: Pro humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet,

Virginitas hominẽ incorruptibili Deo simillimum facit.

Virgines angelicam vitam amplectuntur. Matth. 22. Luc. 20.

Virginitas nõ est præcepta.

Virginitas preciosissima omnium est, atque pulcherrima gloriosissima præmia sunt reposita.

Esa. 56. ...

vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea intra septa habitantes, nõ angelorum iam naturam tantùm, ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficiẽtes, verùm & locum inter angelos habeant illustrem, atque insignissimum, noménque pro eximiæ virtutis splẽdore indelebile.

15. GREGORIVS Nazianzenus in carmine de virginitate.

Salue virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignara thalami: nam magnus coniugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite secũdo: Cùm ipsa igitur vniuersa ecclesia virgo sit, desponsata vni viro Christo, sicut dicit Apostolus: quanto digna sunt honore membra eius quę hoc custodiunt, etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide? Proindè cùm Ecclesia vniuersa sit sancta & corpore & spiritu: nec tamẽ vniuersa sit corpore virgo, sed spiritu: quãto sanctior est in his membris, vbi virgo est & corpore & spiritu? CAPITE quarto: Quomodò, inquit Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc, quid esset conceptura, nesciret: vt in terreno mortalíque corpore, cęlestis vitę imitatio voto fieret, non pręcepto, amore eligendi, non necessitate seruiendi: ità Christus nascendo de virgine, quæ antequàm sciret, quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare. Ac sic etiam in ipsa fœmina in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit. CAPITE octauo: Nulla carnis fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis cõparari potest. Neque enim & ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur. Ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam vouet & seruat continentia pietatis. CAPITE vndecimo: Nec nos hoc in virginibus prędicamus, quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatę pia continentia virgines. CAPITE decimotertio: Virginalis integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuę meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non est in potestate, illa non est in ęternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cęlum. Profectò habebunt magnum aliquid pręter cęteros in illa communi immortalitate, qui habẽt aliquid iam nõ carnis in carne. Vndè mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentię bonum non esse necessarium propter regnum cęlorũ, sed propter pręsens seculum: quòd scilicet coniugia terrenis curis pluribus atq; arctioribus distenduntur, qua molestia virgines & cõtinentes carẽt: quasi ob hoc tantùm melius sit nõ coniugari, vt huius tem

2. Cor. 11. Inter ecclesiæ membra dignitate præstant virgines.

Luc. 1. Virginitatem vouerat B. Maria.

Virginitas quia Deo dicata est, honoratur.

Virgines Deo dicatæ, potissimum commendantur. Virginalis integritas angelica portio est.

Præmium singulare. Virginitas propter regnum cælorũ seruatur, non autem propter ... molestias ...

poris relaxentur angustiæ, non quòd in futurum seculum aliquid prosit. Hanc vanam sententiam

Vana sententia.

nè cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium, vbi ait, &c. Confutat autem posteà Augustinus ex professo hanc sententiam capite vigesimosecundo, & sequentibus: & contrarium probat ex iis scripturæ verbis: quomodò placeat Deo: castrauerūt seipsos propter regnum cælorum. CAPITE vigesimoprimo: Nos secundùm scripturarum sanctarum fidem sanámque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earum tamen bonum nō solùm infra virginalem, verùm etiam infra vidualem continentiam constituimus: præsentémque necessitatē coniugatorum, non quidem solùm ad vitam æternam, verùm etiam ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuæ continentiæ reseruatur, impedire eorum meritum dicimus, neque hoc tempore, nisi eis qui se non continent, nuptias expedire: & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiæ incontinentium esse nō possunt, nec tacere voluisse Apostolum vera præmonentem, nec pleniùs explicare hominum infirmitati parcentem. CAPITE vigesimoquarto: Itáne tanta dementia quisquam est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio proposito continentes, corpus vsque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiæ radice castrantes, cælestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse cōtendat? CAPITE trigesimosexto: Respice agmina virginum, puerorum puellarúmque sanctarum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum. Non potest quisquam ex hoc numero dicere, Qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immò etiam quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiendum proposuisti, dicens? Qui potest capere, capiat: arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cælorum seipsos, nō quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. CAPITE quadragesimoquarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei, itáne trepidabit sanctam virginitatem etiam castis nuptiis, & continentiam præferre connubio, fructum centenum præire triceno? Immò verò non dubitet, hanc rem illi rei præponere. Hîc tamen vel hæc virgo obediens & Deum timens, illi vel illi mulieri obedienti & Deum timenti se anteferre non audeat: alioquin non erit humilis, & Deus superbis resistit. CAPITE quinquagesimosexto, eóque vltimo: Pro modulo itaque nostro & de sanctitate qua sanctimoniales propriè dicimini, & de humilitate qua cōseruatur quicquid magnū dicimini, satis locuti sumus.

1. Cor. 7. Matth. 19. Esa. 56.

Doctrina sana de continentia virginum, viduarū & coniugum.

Nuptiæ non expediunt, nisi eis qui se non continent. 1. Cor. 7.

Dementia est veritati contraria dicere, virgines & cōiugatos meritis pares esse.

Innocentia virginum sacrarum D. Augustini tempore.

1. Tim. 1.

Matth. 19. Votum castitatis.

An quæuis virgo cuiuis cōiugatæ præferenda sit, quemadmodum secure præfertur Virginitas castis etiam nuptiis. Matth. 13. Iac. 4.

Sanctimoniales à sanctitate dictæ.

17. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus epistola tertia ad Probā, capite nono: Veruntamē vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptiis, vbi nubūt qui se continere nō possunt, sanctam virginitatē merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cælestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mūdiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus: à fœtu transitiriæ prolis, permansuri germinis fructus: à tribulatione securitas, à perturbatione trāquillitas, à bono quod est cum angustia momentaneum, melius quod est cum lætitia sempiternum.

Inter virginitatem & castas nuptias quanta differentia.

18. ET capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorū (licèt à Deo concessum) infirmę mortalísque carnis huius distare concubitum, quantū similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Dicat aliquis: Et audes nuptiis detrahere, quæ à Deo benedictæ sunt? Nō est detrahere nuptiis, cùm illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptæ, cùm à virginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmē in cælis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generāt, lego de spinis rosam, de terra aurū, de concha margaritum. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia & ipse vt esset virgo, nō fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt: cùm de continentia disserens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Volo omnes esse sicut meipsum. Et infrà: Dico autē innuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus potestatē circunducendi mulieres, sicut & cæteri Apostoli? Quare ergò non habet Domini de virginitate præceptū? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptię videbātur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, angelorúmque vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod cōditum est. Alia fuit in veteri lege felicitas. ibi dicitur beatus, qui habet semen in Siō, & domesticos in Hierusalem. Et maledicta sterilis, quę non pariebat. Et filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuę. Nunc eunuchis dicitur: Nè te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filiis & filiabus in cælestibus sempiternum. Virgo Helias, Helisęus virgo, virgines multi filij prophetarum. Statim vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab angelis adorabatur in cęlo, haberet angelos in terris.

Non detrahit nuptiis, qui anteponit eis virginitatem. Gen. 1.

1. Cor. 7.

Paulus virgo.

1. Cor. 9.

Angelorum vita.

Esa. 31.

Psal. 127.

Esa. 56.

Helias & Helisæus cum multis filiis prophetarum virgines fuere.

20. ET libro primo contra Iouinianum: Neque verò nos Marcionis & Manichęi dogma sectātes, nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui nō solùm nuptias, sed cibos quoque quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solùm vasa esse aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare, aurum, argentum, lapides preciosos, alios è contrario fœnum, ligna, stipulā. Non ignoramus honorabiles nuptias & torū immaculatum.

Hieronymi sententia de nuptiis & virginitate.

1. Tim. 4.

2. Tim. 2.

1. Cor. 3.

Heb. 13.

maculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ità nuptias recipimus, & virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento preciosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici & foliis, culmo & aristis, poma præferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum à stipula, ità virginitas è nuptiis. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quanquàm de vna terra & de vna semente nascatur, tamen multùm differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum cõiunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans, maritum pingit & cõiugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ: vndè & superiori digito deprimuntur: quantòque maior est difficultas expertæ quondàm voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porrò cẽtesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de sinistra transfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significãtur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Gen. 1.

Per centesimum fructum virginitas, per sexagesimum viduitas, per tricesimum verò coniugium significatur.

21. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum ad Pammachium. Reprændũt me quidam, quòd in libris, quos aduersùs Iouinianũ scripsi, nimius fuerim vel in laude virginũ, vel in suggillatione nuptiarum: & aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonij, in tantùm pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego si benè problematis memini, inter Iouinianum & nos ista cõtentio est, quòd ille exæquet virginitati nuptias, nos subiiciamus: ille parùm, vel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique idcircò, te post Dominum faciente, damnatus est, quòd ausus sit perpetuæ virginitati matrimoniũ comparare. Et paulò pòst: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium, centesimum & sexagesimum & tricesimum fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licèt multùm differat in numero. & quisquam tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certè multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Græcis tractatoribus: qui centesimum numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas. atque ità fit iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamiliâs semine excludantur mariti. Et in fine: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec damnâsse nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias formidâsse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vndè mea tracta sunt verba. Christus, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauêre. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continẽtes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè pòst sacerdotium in æternum pudici.

Purgat se Hieronymus.

Iouiniani & Hieronymi sententiæ discrepantes de nuptiis & virginitate. Hieronymum non damnâsse nuptias. Matth. 13.

Antiquiores patres minus tribuisse viris suis nuptiis, quàm Hieronymus tribuit.

Hieronymi protestatio.

Ex scriptura laus virginitatis cõmendata, quem tamen ... Continentia Apostolorum & Clericorũ.

22. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: Virgines, solùm Christum præ oculis habere, &c. Vtinàm fruar vestra sanctitate, sicut Helιæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Helisæi, Hieremiæ, Ioannis Baptistæ, dilecti illius discipuli, sicut Timothæi, Titi, Euodij, Clementis, qui in castitate de vita exiêrunt.

Virgines veteri & noui testamenti.

23. CYPRIANVS in libro de disciplina & bono pudicitiæ: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Hęc nos commendat Domino: connectit Christo: hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscunque habitare dignatur. Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertiũ in matrimoniis. Et post pauca: Virginitas æquat se angelis: si verò exquiramus, etiã excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam cõtra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futuræ vitæ gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quàm ea quæ de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicũ prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne faciliùs vincitur, quàm voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

Pudicitiæ laus.

Triplex castitas.

Virginitatis laus.

Victoria virginum.

24. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continẽtia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Pręlatam virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est: virginitas admonita tantùm, non iussa. Sed ideò tantùm admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo solicitudinem seculi adimit, & in futuro æternum castitatis pręmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna, Esaia testante: Hęc dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec dubium, quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur ęquales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vndè & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, nè virtutem libidine frangerent. Luxuriosa nanque vita carnem citò debilitat, fractámque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenùs reparatur. Nam quamuis pœnitendo veniæ fructum percipiat, incorruptionẽ tamen nullatenùs recipit pristinam.

Vndè & quomodò obtineatur continentia.

Virginitas prælata nuptiis.

Virginitatis & castitatis commendatio.

Esa. 56.

Angelis æquales fieri. Matth. 22. Luc. 20.

1. E. BASILIVS Magnus in prefatione in Ascetica (alias est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediat, diligétque de

coniuge cupiditas: non de filiis solicitudo, quando alienum hoc est penitùs à cælestis militiæ disciplina. Siquidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert inuito: Non te de soluto constrictum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquas, sed vt in cælũ sursùm educas: non vt attingentibus te corpus connubiis adglutines, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum cælestẽ: insurgentes aduersùm te crebrò inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studetóque vt eos ex animo primùm expellas tuo, neque omninò illis quicquã sit apud te loci.

Propositum eorum qui castitatẽ & cælibatum amplecti volunt.

2. IDEM in constitutionibus Monasticis, capite primo (secundùm alios in præfatione Constitutionum exercitatoriarum) ità ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium veluti compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatem professus est, ea re, nè sibi ampliùs liberum esset vxorem ducere, sed assiduè vsque pro tenenda castitate aduersùs naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cùm Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenùs saltem, quantùm possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatémque mentis & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascũtur, lætitiam & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concretione materiæ, corporalíque affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducat suas, & cælesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puro, neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndeque contemplatur. Is autẽ vbi ad huiusmodi habitum, statúmque hoc modo animum suum iugi exercitio deduxerit: Deo, quatenùs Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eóque summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factu difficillimum certamen confecerit, & mente ab omni penitùs materiæ contagione ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congredi potuerit. Proindè qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè ac perniciosissimè fecerit, si voluptatum blãditiis delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis quæ indè sursùm ascendunt exhalationibus animi oculos sibi veluti crassissima quadã nebula offusos esse patiatur, vellicatáque ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

Castitatẽ professurus quid sibi propositum habeat.

Ad Dei similitudinem perducit perfecta castitas.

De iis qui ad carnis vitia relabuntur.

3. CASSIANVS in collatione duodecima, quæ est Abbatis Cheremonis, capite quarto: Certos tamen esse nos conuenit, quòd licèt omnem continentiæ districtionem, famem scilicet ac sitim, vigilias quoque & operis iugitatem, atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitiis perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini cõsecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, nõ quo adepturum se per illa cõfidat istam, quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atque amore inflammemur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Castitas perfecta an solis operibus comparari possit.

Desiderium acquirendæ castitatis.

4. ET capite septimo: Primus pudicitiæ gradus est, nè vigilans impugnatione carnali monachus eligatur. Secundus, nè mens illius voluptuariis cogitationibus immoretur. Tertius, nè fœmineo nec tenuiter ad concupiscentiam moueatur adspectu. Quartus, nè vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, nè cùm memoriam generationis humanę, vel tractatûs ratio, vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mentem voluptariæ actionis perstringat assensus, sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributum, tranquillo ac puro cordis contempletur intuitu, nihílque ampliùs de eius recordatione concipiat, quàm si operationem laterum vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniæ gradus est, nè illecebrosis phantasmatibus fœminarum vel dormiẽs illudatur.

Castitatis gradus.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testimonio primo.

6. BASILIVS Magnus homilia in psalmum quadragesimumquartum: Audiant hæc quæ virginitatem Domino vouerant, quòd virgines regi adducentur, virgines planè quę proximæ sunt Ecclesiæ, nempe ponè ipsam assectantes, nusquàm aberrantes ab Ecclesiastica disciplina. Hæ porrò virgines in lætitia & exultatione adducentur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto se substrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginalis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitia & exultatione gaudent, & se exhilarant, tali officio perficiundæ virtutis addictæ: hæ demùm adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locum, sed in templum regis. Vasa nanque sacerdotalia, quæ humanus vsus nõ commaculauit, in sancta sanctorum adducentur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt.

Psal. 44.

Votum virginitatis liberè nuncupãd Deo debet.

Singularis virginum locus in cælo.

Quomodò

V.

Quomodò consilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur?

A. Christus Dominus primùm exẽplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminimꝰ, deindè verbo suo huius Obediẽtiæ rationẽ perfectam nobis proposuit atque commẽdauit. Venit enim non suã[a] facere volũtatem, sed Patris, & eorũ quibus fuisse[b] subditus legitur: venit idẽ[c] ministrare, & nõ ministrari, adeò vt humiliârit semetipsum, factꝰ[d] obediẽs vsque ad mortem, mortem autem Crucis.

De Obedientiæ laude & perfectione vide Aug. lib. 14. de ciuitate Dei, c. 12. Hier. epist. 8. ad Demetriad. Greg. li. 35. mor. c. 12. Item in primum Regum, li. 2. cap. 4. li. 4. c. 5. & li. 6. c. 2. Cass. li. 4. c. 10. coll. 2. c. 11. & coll. 4. c. 20. Bern. in sermone de 3. ordinibus Ecclesiæ. Item ad milites templi, c. 13. & in ser. de virtute obed.
a Ioan. 6. d. 4. e 5. e
b Luc. 2. g Ber. ser. 3. de circumcisione Domini.
c Matth. 20. d Luc. 22. e.
d Philip. 2. b

B. Tum ad suî imitationem nos verbo excitans, dixit.[d] *Si quis vult post me venire, abneget semetipsũ, & tollat crucẽ suã, & sequatur me.* Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidẽ possunt accipi, sed peculiariter tamẽ atq; perfectiùs ad eos pertinẽt, qui pro suo modulo se Christoità cõformant, vt nulla in re sui esse iuris velint, & alieno potiùs, quàm suo arbitratu viuere satagunt, dũ alterius, quẽ Christi loco sibi præposuerunt, voluntatem & imperium vltrò sequuntur.

e Matth. 16. d Luc. 9. c Hier. ad Rusticum monachum, episto. 4. Basil. in sermone de abdicatione rerum, & in sermone de institutione monachorum. & quæsti. 96. in regulis breuioribus. Item in constitutionibus monasticis, c. 23 Greg. lib. 32. mor. c. 21. Niceph. lib. 11. ecclesiast. hist. c. 37.

C. Horum præfectus, vti Basilius[f] docet, Christi personã obtinet, ac veluti mediator Dei & hominũ factus, salutẽ obedientium, Deo sacrificat. Vndè quemadmodùm oues pastori obediũt, ea pergẽtes via, quã pastor ipsas duxerit: ità cõuenit huiusmodi pietatis exercitatores suis obedire præfectis, nõ curiosè inuestigãdo præcepta, vbi à peccato aliena fuerint, sed cum omni alacritate ac studio explẽdo ea quæ demãdantur. De quo præfecto sic etiam post Basilium Bernardus[g] affirmat: Ipsum quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ non sunt apertè contra Deum, audire debemus.

f Basilius in constitutionibus monasticis, c. 23. 1. Reg. 15. c Eccl. 4. d Luc. 10. c Ephes. 6. a Coloss. 3. d.

g Bernardus in tractatu de præcepto & dispensatione, c. 12. 13. & 23. Vide eundem in epist. 2. ad Adam monachum.

D. Huiusmodi[h] autem fideles & excellentes Christi imitatores, qui dictis consiliis obseruandis seriò vacarent, vti veteres ostẽdũt annales, Ecclesia semper habuit, & in his delectos probatósque cœtus piorũ ac religiosorum hominum, qui supra vulgi morem ac exemplũ, abdicatis semel bonis omnibꝰ & relictis carnis illecebris, ex professo studerent sanctæ obedientiæ: eò videlicet spectãtes, vt ad Christi obedientis exẽplar, & ad Euangelicæ normæ perfectionem sese totos componerẽt, nullúmq; propriæ voluntati locum relinquerent.

h Philo in lib. de vita contemplatiua, & ex eodẽ Euse. & Niceph. Iosephus, lib. 18. antiquit. c. 2. & li. 2. de bello Iudaico, cap. 7. Epiph. hæresi. 29. Hiero. epist. 22. ad Eustoch. de custod. virg. Item de viris illustr. in Philone, & Marco Dionys. de eccl. Hierar. c. 6. Euseb. li. 1. de demonst. euang. c. 8. Aug in Psal. 132. & de morib. eccl. cath. c. 31. & 33. Item lib. 8. confess. c. 6. Amb. epist. 82. Cass. colla. 18. cap. 4. & sequent. Nazian. in vita Basil. Athan. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martini. Isid. li. 2. de eccl. offi. c. 15. Sozom. lib. 1. hist. ca. 12. Greg. lib. 2. dial. & lib. 1. epist. 53. Chryso. aduersus vitup. monast. vitæ, & ho. 50. ad pop. cum sequent. Item ho. 41. in 1. ad Tim. Bern. in apol. ad Guil. Abb. & hom. de bonis marga.

E. Cuius rei testes perquàm idoneos habemus Basilium, Augustinum, Hieronymum, Benedictũ, Gregoriũ, Cassianum, Bernardũ, aliósque innumeros Euangelicę perfectionis professores, & monastici instituti tũ defensores, tum obseruatores integerrimos.

TESTIMONIA.

Obediētia mater est & custos virtutum omnium.

1. A. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite duodecimo: Obedientia cōmendata est in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodò est omnium custósque virtutum.

Obedire maioribus.

2. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate: Bonum est obedire maiorib⁹, parére præfectis, & post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptori vti pessimo, scilicet præsumptione sua.

Obediētiæ dignitas. 1. Reg. 15.

3. GREGORIVS Magnus libro trigesimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus est obedientia, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertásq; custodit. Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obediētiam verò voluntas propria mactatur.

Obedientia cæca.

4. ITEM in librum primum Regum, libro secundo, capite quinto: Vera Obedientia nec præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suę iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire.

Obediētia nō impugnantur tātū, sed etiam vincūtur dæmones.

5. ET libro quarto, capite quarto: Victimæ sunt obsequia obedientium, quia cùm hominibus pro Deo subiicimur, superbos spiritus superamus. Cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò sunt qui obediunt: quia dum voluntatem suam aliis perfectè subiiciunt, ipsi lapsis per obedientiam angelis dominantur.

Inobedientiæ vitium.

6. LIBRO sexto in eundem primum librum Regum, capite secundo: Inobedientes dum tumenti corde Maiorum iussa non faciunt, cùm meliorare, quod eis iniungitur, conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt.

Obediendiæ postponenda alia opera bona.

Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obedientiā nosmetipsos exhibemus. Omnia bona opera postponenda sunt his bonis quæ iubentur. Melior est obedientia quàm victimæ, &c. Quia longè altioris meriti est, propriam volūtatem alienæ semper voluntati subiicere, quàm magnis ieiuniis corpus atterere: aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare: quia qui perfectè volūtatem præceptoris suî implêre didicit, in cælesti regno & abstinentibus & flentibus excellit.

Obediētia perfecta antiquorū monachorū & religiosorum.

7. CASSIANVS libro quarto de institutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabennensiotarum monachorum, in Thebaide commorātium obedientia: Post hæc tāta (inquit) obseruātia obedientiæ regula custoditur, vt iuniores absque præpositi sui scientia vel permissu non solùm non audeāt extra cellam progredi, sed ne ipsi quidem cōmuni ac naturali necessitati satisfacere sua authoritate præsumant. Sícque vniuersa complere, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquam si à Deo sint cælitùs edita, sine vlla discussione festinant, vt nonnunquàm etiam impossibilia sibimet imperata, ea fide ac deuotione suscipiant, vt virtute ac sine vlla cordis hæsitatione, perficere ea aut cōsummare nitantur, & nec impossibilitatem quidē præcepti pro senioris sui reuerētia metiantur. De quorum obedientia speciatim nunc dicere prætermitto. exemplis enim eam ipsis paulò pòst tradere suo loco disponimus.

Vide ca. 24. & sequētia eiusdem, li. 4.

Discretionem veram parandi ratio.

8. ITEM in Collatione secunda, quæ est Abbatis Moysis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad sciētiam discretionis veræ peruenire facillimè poterimus, vt seniorum vestigia subsequētes, neque agere quicquam noui, neque discernere nostro iudicio præsumamus: sed quemadmodùm nos vel traditio eorum, vel vitæ probitas informârit, in omnibus gradiamur.

Iudicij proprij abnegatio quā sit religioso necessaria.

Qua institutione firmatus, non modò ad perfectam discretionis rationem quisque perueniet, verumetiam munitus à cunctis insidiis inimici & tutissimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis consiliis seniorum, in suo iudicio persuaserit ac definitione doctrináve confidere.

Neque in spiritualibus & piis operibus discedendum est à volūtate Superiorum.

9. COLLATIONE quarta, quæ est Danielis Abbatis, capite vigesimo: Vnum sanè atque idem inobedientiæ genus est, vel propter operationis instātiam, vel propter ocij desiderium, senioris violare mandatum: támque dispendiosum est pro somno, quàm pro vigilantia monasterij statuta conuellere: Tantum denique est, Abbatis transire præceptū vt legas, quantum si contemnas vt dormias.

Voluntas subditi, voluntati Superioris subiecta & conformis esse debet.

10. BERNARDVS in sermone de tribus ordinibus Ecclesię, ad patres in Capitulo facto: quisquis vel apertè vel occultè satagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis pater iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi, quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipse prælato, sed magis ei pręlatus obedit.

Ioan. 11. & 12.

11. IN sermone ad milites templi, capite decimotertio: Sanè non omninò debeo transire silenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicèt, castellū Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus est resuscitatus, vbi nimirùm & vtriusque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, nec non & virtus obedientiæ vnà cum fructibus pœnitentiæ commendatur.

Sine obedientia nihil acceptū Christo.

Hoc ergò in loco breuiter intimatum sufficiat, quòd quidem nec studium bonæ actionis, nec ocium sanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitentis, extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, vt vitam, quam ipsam, perdere maluerit, factus obediens patri vsq; ad mortem.

Circa quas actiones versetur potissimū obediētia quæ præstatur homini.

12. ITEM sermone de virtute obedientiæ, & eius gradib⁹: Inter summè mala & summè bona, quędā media sunt, ad alterutrum se habentia, & boni malíque nomen assumunt. Media sunt, ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia: quæ si pastoris licentia fiant, summam expectant retributionem. In his igitur mediis subditi esse & obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogantes, propter consciētiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moueat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento quia non est potestas nisi à Deo: & qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi. Hæc est propria hominis obediētia, quā homini debem⁹, qui homini subditi sum⁹. Cōmunis est etiā ista inter Deū & hominem, quia quicquid obediētiæ prælatis exhibetur, ei exhibetur qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedēdū: quia

Luc. 10.

& multi

Obedientiæ gradus. Primus. & multi gradus ibidèm delitescunt, quorum qui vnum reliquerit, cæteros sine retributione tenebit. Primus gradus obedientiæ est, obedire libenter. Hoc est libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntariè adimplere. Secundus obedientiæ gradus est, obtemperare simpliciter. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. (Secundus. Prou. 10.) Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones: cur, quare, quamobrem, sæpiùs interrogare: crebras ingeminare querelas, quærere, quare hoc præcipit, vndè hoc venit, quis hoc adinuenit consilium. Indè murmuratio, indè verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolētia amaritudinem. Indè frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum. Non sic Abraham. (Gen. 12. 22.) Audi quid Dominus de simplici populo protestetur: In auditu (inquit) auris obediuit mihi, vt (Psal. 71.) videlicet ostenderet vno eodémque momēto processisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis. Tertius gradus est, hilariter obedire. (Tertius.) Hilarem enim datorem diligit Deus. Non ex tristitia (inquit Apostolus) aut ex necessitate. (2. Cor. 9.) Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multùm colorant obedientiam obsequentis. Quartus gradus est, obsecundare velociter. (Quartus.) Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluntatem. Quintus gradus est, adimplere viriliter. (Quintus. Psal. 30.) Viriliter agite, & cōfortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino. Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indesinenter obtemperare. (Sextus & Septimus.) Non qui inceperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. (Mat. 10. & 24.) Incipere, multorum est: perseuerare, paucorum. Perseuerantia, singularis est filia summi regis, virtutum fruct⁹, earúmque consummatio, totius boni repositoriū, (Perseuerantiæ laus.) virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola est quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere.

13. IOANNIS sexto, vt suprà quæstione secunda, B. in textu.

14. ET capite quarto, ibidèm testimonio decimotertio.

15. CAPITE quinto, ibidèm testimonio decimoquarto.

16. LVCÆ secundo, ibidèm testimonio septimo.

17. BERNARDVS sermone tertio de circūcitione Domini: Cùm elegit homo esse in congregatione multorum, nunquid eliget esse magister, qui nōdùm discipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm? (Obediendum exēplo Christi.) Elegit abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientiæ freno concupiscentia reprimatur: sicque quod ait propheta: Imposuisti homines (Psal. 65.) super capita nostra. Nec dedignatur [illegible] seruo, quod præcessit in Domino. Siquidem [illegible]on est seruus maior domino suo. (Ioan. 13.) Ille enim cùm iam creuisset ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines: cùm (Luc. 2.) iam duodecim annorum esset, & remāsisset in Hierusalem: inuentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto propter illū. Sed iam tibi in ipsa obedientiæ via, aliqua fortassis dura & aspera occurrere possunt, vt accipias interdùm præcepta nonnulla, quæ licèt salubria sint, minùs tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si diiudicare prælatum, si murmurare in corde: etiam si exteriùs impleas quod iubetur (Contra murmuratores.) non est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ. Necessè est ergò vt illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò nè incurrat qui currit, illuminari necessè est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & cōsummatio perfectionis. (Discretionem supplet virtus obedientiæ.) Hæc nimirū docet, ne quid nimis. At verò, quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locū in vobis fratres suppleat virt⁹ obediētię, vt nihil plùs, nihil minùs, nihil aliter quàm imperatū sit, faciatis.

18. MATTHÆI vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

19. LVCÆ vigesimosecundo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrûm sum sicut qui ministrat.

20. AD Philippenses secundo, vt suprà quæst. 2. B. testim. nono.

1. B. MATTHÆI decimosexto, vt in textu.

2. LVCÆ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

3. HIERONYMVS ad Rusticum monachū epistola quarta: Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. (Vnus rector, &c.) In apibus principes sunt. Grues vnā sequuntur ordine literato. imperator vnus, iudex vnus prouinciæ. Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau & Iacob bella gesserunt. (Gen. 25.) Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quouis grandi exercitu, vnius signum expectatur. (Obedientia monastica.) Et, nè plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, nō tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortióque multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentiū, ille doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare, quod acceperis, operis tui pensum persoluas, subiiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulánsque dormites, &, necdum expleto somno, surgere compellaris. Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallā & mente. (1. Cor. 14.) Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. (Ephes. 5.) Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. (Psal. 46.) Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere (De maiorū sētētia nō iudicandum.) quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel, & tace. (Deut. 6. 7.)

4. BASILIVS in sermone de abdicatione rerum, siue renunciatione seculi istius & spirituali perfe-

ctione: qui aliis est sermo secundus exercitamentorum pietatis: Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris (prorsùs autem si peruestigare voluëris, inuenies) magistrum bonorum operum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omninò quicquam præter illius sẽtẽtiam facias. Quicquid enim eo nesciente facis, id furtum ac sacrilegium est, tibíque exitium, nõ autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine: Violentorum est regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam & acrem corporis in laboribus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte sponte, Christi discipuli faciunt: cùm & volũtatem propriam, & corporis laxamentum abnegant omne, & magistri sui pręcepta omnia cõseruant. Quocircà si tibi in animo est rapere regnum Dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submittito & eius loris collũ tuum arctè circũquaque cohibeto.

Nihil præter superioris sententiã faciẽdũ.

Matt.11.

Volũtatẽ propriã abnegantes, vim faciũt regno cælorũ. Matt.11.

5. ITEM in sermone de institutione Monachorũ qui aliis est sermo quintus exercitamentorum pietatis: Vera perfectáque subiectorum aduersùs moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio non à rebus modò flagitiosis, abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt: at si quis propriæ obsequẽs voluntati, spretis consiliis antistitis sui, id facere voluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hîc plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & præmium obedientiæ magis debetur, quàm rectè facto cum continentia.

Obediẽtię perfectio in quo consistat.

Ne bona quidẽ opera præter Superioris sentẽtiã faciẽda.

Rom.13. Obedientiæ præmium.

6. IN regulis breuioribus, interrogatione nonagesimasexta: cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

Gal.5.

Proprię volũtatis abnegatio.

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Animaduerte quid in Euangeliis Dominus dicat, cùm de obediẽtia aduersùm seruos suos adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit, Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores: id ex multis, iisdémque certissimis diuinarum literarum testimoniis, manifestissimísque argumentis probari potest. Et paulò pòst, de obedientia Apostolorum loquens, ait: Dixit eis Iesus, cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantùm non iamiam regnaturum illum putarent, & in ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullísque periculis susceptis, ac se nullis molestiis exantlatis, Christi regni consortes futuros, atque in regalis gloriæ, cultus, honorísque societatem venturos. Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus dixit? Eccè ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Porrò illi, re audita spei suæ summè cõtraria, nequaquàm dixerunt: Alia adducti spe ad te accesseramus, & tu contraria nobis, atque sperauimus, imperas? Nos requietem sperauimus, & tu nos in pericula protrudis: honores nobis proposuimus, & tu ex transuerso ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt exagitemur, & omnium serui simus, iubes. Horum nihil omninò dixerunt, licèt his, quæ memorauimus, plura & grauiora etiam audissent, veluti illud, Tradent vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad præsides & reges ducemini propter me. His igitur illi omnibus auditis, submissa mentis ceruice, obediẽtiæ iugum subiẽrunt, alacríque animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processẽre: tantáque hæc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrentur, cùm digni habiti sunt, qui pro Christi nomine illa paterentur. Gaudebant enim, inquit, quòd digni habiti sunt pro nomine ipsius contumeliam pati. Hanc obedientiam is qui secundùm Deum verè est monachus, antistiti suo præstet, oportet. Siquidẽ (vt iam diximus) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eandem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quàm is qui personã Christi sustinet, & sequester est inter Deum & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo. Et post pauca: Quemadmodùm igitur pastori suo oues obtemperant, & viam quancunque ille vult, ingrediuntur: sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debẽt, nihil omninò illorum iussa curiosiùs perscrutantes, quando libera sunt à peccato: contráque, ea summa animi alacritate, summóque studio conficere. Quemadmodùm enim faber ædificatórve singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo, neque vnquàm vllum inuentum est instrumẽtum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset, nõ se facilè tractandum præbuerit, ac moderatoris manui cesserit: ità quoque cõuenit verum pietatis cultorem, perinde vt instrumentum quoddam vtile opifici ad complendam spiritualem fabricã, omnibus in rebus parére, in quibus vt operã suã nauet, rectum esse antistes iudicârit, nè si id facere recusauerit, impedimento sit, quo minùs spirituale opùs cõpleatur. Et vt instrumẽtum non sibiipsi deligit, quod facto vsus sit ad artẽ iuuãdã: eodẽ modo pietatis cultorẽ quoque nequaquàm conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationẽ sui, artificis prudẽtię debet cõsilióq; cõcedere.

Mat.10. Luc.10. Qui vos audit: me audit: pertinet ad omnes moderatores aliorũ.

Obediẽtia Apostolorũ quã perfecta fuerit.

Matt.10.

Matt.24. & 10.

Act.5. Obedientia Monachi.

Personã Christi sustinent antistes.

Superiorũ iussis simpliciter obsequẽdũ sine discussione quãdo à peccato libera sũt.

Verè obediẽs cõparatur instrumẽto artificis.

8. GREGORIVS libro trigesimosecundo Moralium, capite vigesimoprimo, agens de astutis consiliis & callidis tentationibus dæmonis: Alius quoquè (inquit) non solùm decreuit terrena commoda non quærere, sed etiam cunctis quæ possidet, renunciare, vt in discipulatu cælestis magisterij tanto se liberior exerceat, quanto & expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant, deserens calcat. Huius cor hostis insidians occulta suggestione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipsum disponis: valeu-

Tentatio [illegible]

valentiorem te robustioremque faceret, si sequi te sua vestigia cum inopiæ necessitate voluisset. An non plerique & terrena patrimonia nequaquàm deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernæ sortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens suggerit, seorsùm verò eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes pestiferas decipiens apponit, quatenùs seductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Ossa itaque eius sicut fistulæ æris sunt, quia dolosa eius consilia dum blandum de exterioribus sonum reddunt, perniciosum dispendium de interioribus ingerũt. Alius relictis omnibus quæ exteriùs possederat, vt ordinem sublimioris discipulatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat, vt rectioribus se alterius voluntatibus subdens, non solùm prauis desideriis, sed ad perfectionis cumulum etiã in bonis votis sibimetipsi renunciet: & cuncta quę sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto molliùs alloquitur, quanto ab excellentiori loco deiicere ardentiùs conatur, móxque vitulenta suggestione blandiens dicit: O quanta per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquàm te iudicio alterius subdis. Cur profectum tuum sub studio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum vltra quàm necessè est, extendere niteris, frangis? Quæ enim dum volũtate propria vsus es, peruersa perpetrâsti? Qui ergò tibi plenè ad benè viuendum sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiẽs intimat, seorsùm verò in voluntatibus eius propriis exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intestina rectitudine, inuestigat callidè vbi subruat in prauitate.

Iob 40.

Intimas volũtates frangere. Tentio dæmonis aduersus eũ qui constituit se obediẽtiæ Superioris totũ committere.

9. NICEPHORVS libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoseptimo: Pior admodùm adolescens monasticam philosophiam complexus, quum paternam relinqueret domum, votum Deo nuncupauit, nũquàm se propinquorum suorum cuiquam in conspectum venturum esse. Postquàm verò quinquagesimo anno pòst, soror eius viuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atque indicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immensam sublata lætitiam, summoperè, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius episcopum flens atque vociferans rogagauit, vt in Scetin literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ senectutem miseratus, monachorum antistitibus, vt Pior veniret, scripsit. Is, vt hoc faceret, iussus, quum contrà niti non posset, (non enim Ægyptiis, immò etiam aliis monachis fas est, imperata non facere) in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suam sorori insinuauit. Et quum strepitum pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conniuẽs, de nomine sororem compellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: conspectu meo, sicuti visum tibi est, fruere. Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desiderium eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursùm discessit, & in regionem solitam reuertit.

Vouit se nõ visurũ propinquũ aliquem.

Monachorũ obedientia.

1. C. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio, vt in textu, & vt suprà paulò antè, B. sextim. septimo.

2. PRIMI Regum decimoquinto: Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.

3. ECCLESIASTIS quarto: Multo melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

4. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autẽ me spernit, spernit eum qui misit me.

5. AD Ephesios 6. Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculũ seruientes, quasi hominibus placentes: sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

6. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

6. BERNARDVS in tractatu de præcepto & dispensatione, capite duodecimo: Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura: pari reuerentia deferendum: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter consulo in Petri sententiã: quia obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo: haud secùs omninò accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. Quid enim interest vtrùm per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suũ placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es: præsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia angelus Domini exercituum est? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. De huiusmodi quippe nec præceptor expectãdus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ità latere aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrùmnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certũ reddatur. A quo denique diuina potiùs consilia requirentur, quàm ab illo cui credita est dispẽsatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

Nõ min⁹ homini quã Deo obtẽperandũ, quando nihil Deo cõtrariũ præcipit. Actor. 5.

Nisi certũ sit Deo displicere, ità Superioris suscipiendũ est mãdatũ, ac si præcipiat Deus. Obiectio, quòd homines circa Dei volũtatẽ falli possint. Responsio. Malach. 2.

7. ET capite decimotertio: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsùs voluntatis indicium est, statuta

seniorum studiosiùs discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit quod fortè libuerit, aut quòd non aliter licere seu expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata satis, immò nimis molesta est huiuscemodi obedientia. Nã planè hæc illa est, quæ ex regula traditur, obedientia sine mora.

Cõtra eos qui discutiunt & examinãt maiorũ iussa curiosè.

8. ITEM capite vigesimotertio, respondens ad quæstionem quandam: Audite, inquit, & hoc vultis à me, vndè inter cætera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminẽs vniuersis vitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio, professores & amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit, immò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instàr baptismi. Et quasi denique secundo baptizamur, dum per id quòd mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursùm Christũ induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Sed & quomodò in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum trãsferimur claritatis æternæ: ità & in sancti huius secunda quadã regeneratione propositi, de tenebris æquè non vnius originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apostoli: Nox præcessit, dies autẽ appropinquauit.

Cur monasterialis disciplina secũdũ baptisma nũcupetur à maioribus.

Rom. 13.

9. IDEM in epistola septima ad Adam monachũ: Igitur facere malum quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potiùs inobedientiã. Sanè hoc aduertendum, quòd quædam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt etiam cùm prohibẽtur, nec ista vel cum iubentur committenda. Porrò inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquàm in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est, nostrũ sensum sententiæ præscribere magistrorum. In his omninò prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus nè fortè tale fuerit, quod arguim' in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidẽtiùs elucebit, si præmissæ diuisionis exempla subiecero. Fides, Spes, Charitas, & cætera huiusmodi, pura sunt bona: quæ quia malè non possunt vel iuberi, vel teneri, benè non possunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala sunt, furtum, sacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtique nec vel benè præcipi, vel perfici possunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Aduersùs huiusmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iussio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala: possunt tamen indifferenter & benè pariter & malè vel prohiberi vel iuberi, sed malè nullatenùs in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media quædam in purorum plerunque bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam coniugium cũ & fieri liceat, & non fieri: factum iam solui non licet. Quod ergò ante nuptias medium esse liquebat, in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, seculari quidem homini mediũ est, quoniã & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

In quib' nõstr hominib' obediendum.

In quib' obeđiẽcia versetur

Pura bona.

Pura mala.

Media.

A subditis nullatenus potest malè obediri in mediis.

Quædam nõ manẽt pura siue media.

Monacho nõ licèt possidere proprium.

1. D. PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, siue de supplicum virtutibus: Postquàm de Essæis disseruimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minùs inuidiosum dictũ est, plerisque feliciùs: ordo postulat vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, sicut poëtæ, &c. quæ ex eodem libro Eusebius & alij summatim compræhensa citãrunt, & ad Christianos & religiosos D. Marci discipulos pertinere docuerũt. Ac de Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsareensis libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primum in Ægyptum traiecisse, & euangelium, quod ipse cõscripserat, illic prædicãsse, primúmque ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tanta hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima aggressione & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia, exercitationes, mores, freqüẽtes cõgressus, communem inter ipsos victus rationẽ, omnem denique viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæprecium existimaret. Quem Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tẽpore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidem est planè verisimile, quippe opus, quod deincèps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, ecclesiæ reuerà canones, ad nostram vsque memoriam obseruatos, complectitur.

Philo scripsit de Essæis seculanbus & religiosis.

Philo describit instituta Christianorũ Alexandrinorum.

Philonis cum D. Petro colloquium.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agens: Iam verò, cùm eorum viuendi rationem, qui apud nos ἀσκηταί, id est, monachi, religiosique, virtutis studio & exercitationi maximè dediti appellati sunt, quàm accuratissimè percenseat, cumque eos viros, qui eius ætate tam piam, támque Apostolicam vitam agerent, quíque ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propiùs ad Iudæorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prędicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem nõ oculis vidisse solùm, sed sententia, & opinione vehementer approbâsse. Primùm ergò in eo libro, quem de vita in contemplatione posita, siue de supplicibus inscripsit, simulatque se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerârit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem secutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: talésque eius appellationis causas refert: vel quòd tanquàm medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirent à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integrã valetudinẽ restituerẽt: vel quòd syncero ac puro cultu, religionéq; erga sacrum Dei numen ipsi imbuerẽtur. Siue igitur

Philo describit monachorũ & religiosorum mores.

Christiani ex Iudæis cõuersi, adhuc iudaizabant in multis.

Summa eorũ quæ Philo in libro de vita cõtemplatiua tradit, tũ de viris, tũ de fœminis religiosis.

Cur θεραπευταὶ & θεραπευτρίδες appellantur.

igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomẽ imposuerit: siue reuerà ab initio authores eius religionis, cùm adhuc Christianorũ appellatio nusquàm penè locorum diuulgata esset, eos ità nominârit, longa oratione disquirere non est opus. Verùm vt ad rem redeamus, principio istos facultates suas opésque abiicere, & simulàc in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiũt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsùs exuere testatur: deindè quibusque vitæ curis depositis depulsísque, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitariis, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare. Deincèps vbi eorum domicilia quænam sint, descripserit: de ecclesiis in variis locis extructis sic loquitur: Est in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id est angustum templum, vel μοναστήριον, quod Latinè locus solitarius separatúsque dici potest: in quo illi ab aliis separati seiunctíque, vitæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt, nihílque eò vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis vsus necessariæ sunt, omninò secum apportant: sed leges & oracula à prophetis diuinitùs edita, hymnósque ibi recolunt, & alias deniquè res, quibus diuina scientia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiũgit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Nam sacras literas inter se perlegere, auitúmque sapientiæ studium commentari aggrediuntur &c. Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ędificãt. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorũ capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem necessitates, tenebras solùm meritò sibi vendicare. Vndè illis quidem totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiũtur. Quidam porrò, quorum animis ardentius scientiæ desiderium insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientię (quę salubria virtutis & doctrinæ præcepta tam affatim & copiosè suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectãtur, indéque tales carpunt delicias, vt duplo plus temporis inediam facilè sustineant, & vix tantùm sex diebus expletis, alimentum necessarium degustent. Ista Philonis tam perspicua &c. vt suprà, quęstione secunda, A. testimo. decimooctauo.

Facultatum desertio. — *Secessus ab hominũ aliorum consuetudine.* — *Ecclesiæ & oratoria ipsorum. Monasteriũ.* — *Exercitationes eorum.* — *Temperantia.* — *Abstinentia.*

3. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

4. IOSEPHVS libro decimooctauo antiquitatum Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essænorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros lõgè superant, multis iam seculis triti in eius continuis studiis. Facultates in commune possidẽt, nec aliquis diues magis vtitur suis bonis, quàm quiuis nihil possidens. Atque hoc instituto viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum trãquillitati vitæ parùm commodum. Quare per se ipsi viuentes, inuicem sibi ministrant. Quæstores creãt viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus & frugum prouentu cibos eis conficiant, &c.

Essænorũ viuendi modus in commune. — *Cælibes viuunt.*

5. ET libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: tria sunt apud Iudęos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essæni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore cõiunctissimi, & qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam verò seruare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent: Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cauẽdam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerúmque apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentia præstare: legémque sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ità enim fore, nè vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium. Et post nonnulla: Sectæ verò suæ studiosis nõ statim cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecùs commoranti cuique eundem victûs ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prędictum est perizoma, & albam vestem tradẽtes. Cùm verò processu temporis experimentum continentię dederit, accedit etiam ad communem cibum, & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe cõtinentię duobus annis aliis mores eius probãtur. Cúmque dignus apparuerit, tunc demùm in cõsortium assumitur. Viuunt autẽ quàm longissimè, ità vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum &c.

Essæni quales sint. — *Cælibatus eorum.* — *Viuunt in communi.* — *Probatio nouitiorum.*

6. EPIPHANIVS hæresi vigesimanona Nazaræorum: Et tunc sanè omnes Christiani Nazaræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquàm in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quandoquidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Domini nostri, appellati sunt Iessæi, propterea quòd ex Iesu procederent, quum discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & saluator: nihilominùs hoc nomẽ habuerunt, priusquam ipsi Christiani vocarentur. An Antiochia autem, velut suprà meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa ecclesia Dei, Christiani reuocari cœperũt. Repereris autem ô studiose, etiã hoc argumentum in commentariis Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Qui horum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circum Mariam paludem

Iessæi dicti sunt primi Christiani vel à Iesse, vel à Iesu. Actor. 11. — *Actor. 11.* — *Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumque monasteriis.*

recensens, nō de aliis quibusdam narrauit quàm de Christianis &c. Tunc igitur vocabantur Iessæi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris & Marco in Ægyptiorum regione Euangelium prædicante.

7. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis epistola vigesimasecunda: Tria sunt in Ægypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant: nos, In communi viuentes, possumus appellare. Secūdum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procùl ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas, diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ità vt nouem hominibus decimus præsit, & rursùs decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutū est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquiis, post horam nonam in cōmune concurritur, psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more, & completis orationibus, cunctísque residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alienum respicere, nemo audeat excreare, dicentis laus in fletu est audientium, tacitæ voluuntur per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœpit annunciare futura, videas cunctos moderato suspirio & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Post hæc consilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur, viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur: Vinum tantùm senes accipiūt, quibus & paruulis sæpè fit prandium: vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorū non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad presepia redeūt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silētium? quàm moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas, in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum, &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem depræhenderint, non increpant, sed dissimulato quod nôrunt, eum sæpiùs visitant, & priùs incipiētes, prouocant magis orare, quàm cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos mēses patri omnium cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi cùm facti fuerint, prægustantur, & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textáque iuncis strata non habeo: ille ità vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantùm & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidiè aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtiùs viuere, à pascha ad pentecosten cœnę mutantur in prandia: quo & traditioni ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert. Verùm quia nunc, de virginibus scribens, penè superfluum de monachis disputaui, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant, qui & de cœnobiis exeuntes, excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virū Hieremias quoquè propheta describit, dicens: Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobriis: quia non in sempiternum abijciet Dominus.

Tria monachorū genera in Ægypto.
Cœnobitarū viuēdi ratio.
Obedientia.
Præfecti eorum.
Habitatio.
Conuentus cuius rei gratia fiant.
Psal. 54.
Refectionis modus.
Quibus occupationibus & exercitationibus diem transigant.
Cura & charitas præfectorum.
Ieiuniū quadragesimæ.
Philo & Iosephus sub Essenorum nomine cœnobitarum vitā descripsēre.
Anachoritarū vita quos authores habuit.
Luc. 1.
Tren. 3.

8. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcircò à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solū eos ibi, sed in multis quoque prouinciis esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo appâret, talem primùm Christo credentiū fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ, quales & Lucas refert, primū Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis suę missus fuerat. Cùm secunda vice venissent ad Claudium, in eadem locutum esse cū Apostolo Petro, eiúsque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornâsse laudibus.

Philo de Christianis scripsit.
Vitam primorum Christianorum imitātur monachi.
Actor. 4.
Cum Petro locutus dicitur Philo.

9. ET de Marco: Assumpto itaque Euāgelio, quod ipse confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiā, tanta doctrina, & vitę continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum suî cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorū conuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.

Philo de quibus scripserit.
Actor. 2. & 4.

10. DIONYSIVS Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ capite sexto, parte prima: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni,

Monachorum ordo laudatur.

tota

tota virtute, atque exactissima suarum operationũ castitate mundata: omnis item (quantùm sibi licèt inspicere) sacræ operationis spiritualiter speculatrix & particeps facta, pontificumque consummatibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum, mysteriorum sacrificia edis-cens, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur.

Apostoli vocârunt eos partim Therapeutas, partim Monachos.

Vndè sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partim therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu atq; cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quę illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat.

Modus benedicẽdi & consecrandi monachum.

Et parte secũda: Stat quidẽ sacerdos ante sacrum altare, monasticã imprecationem psallens: ille autem post sacerdotem adstat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti, verùm soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationem prosequenti.

Renunciatio vitæ secularis, & professio vitæ perfectionis.

Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solùm vitiis, verùm etiam imaginibus quoque ac phantasiis. Deindè exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere.

Tondetur, & alia veste induitur.

Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans: exutúmque veste omni, aliam induit, & cum sanctis aliis (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit.

Apostolorum industria.

11. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistri sui nutum auribus multorum doctrinam suã cõmodantes, quęcunque quidẽ veluti vltra habitũ progressis, à perfecto ipsorũ magistro præcepta fuerant, ea iis qui capere poterãt, tradiderunt: quęcunq; verò iis conuenire arbitrabãtur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererẽt, curationísque indigẽtes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto seruanda, commendârunt.

Duo viuendi modi in Ecclesia ab Apostolis instituti.

Quocircà in ecclesia Dei duo etiam viuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominũ vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirẽs, totus autem prorsùs à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & solo diuino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus.

Qui distotos Deo consecrãt, & cælibes viuunt.

Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsúmque duntaxàt corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cœlo degentes, quasi quidam cælites, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro vniuerso genere, supremo omnium Deo sacrati sint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis deuoratione, consumptionéve corporum, sed rectis veræ pietatis sententiis, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoq; ac verbis, quæ à virtute proficiscantur: quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro aliis, qui eiusdem sunt generis, administrãt sacerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus.

Alij coniugio vtũtur, & secularibus negociis vacant.

Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto cõiugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda, describit: agros quoquè, & mercaturam, aliúmque magis ciuilem viuendi mõrem, adiuncta religione, non negligit.

Psal. 132.

12. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumsecũdum: Ista verba psalterij, Eccè quàm bonum & quàm iucũdum habitare fratres in vnũ, iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cãtico quàm in intellectu, etiam monasteria peperit.

Monasteria vndè excitata.

Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebant vendiderunt, rerúmque suarum precia ad pedes Apostolorum posuerunt.

Acto. 4.

Monachorum nomen ex sacris literis manauit.

Contra hæreticos qui nomen monachorum insectantur.

Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, nè quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. Dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachorum? Quãto meliùs dicimus: nos quid sibi vult nomen Circellionum? Fortè Circuncelliones vocantur, non Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam Circuncelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nusquàm habentes sedes, & facere quæ nôstis, & quæ illi nôrunt, velint nolint. Veruntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales, sed nõ periit fraternitas pia propter eos qui profitentur quod nõ sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm & clerici falsi, & fideles falsi.

Non propter malos monachos monachismus improbãdus est.

Fortassè dicturi sunt, Nostri non vocantur Circuncelliones: vos illos ità appellatis contumelioso nomine: nam nos eos ità non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis, Agonisticos eos vocant. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret.

Hæretici quærebant, Vbi scriptum sit nomen monachorum? Deo gratias.

Sed interim illud videat sanctitas vestra: Qui nobis dicunt, ostendite vbi scriptum sit nomẽ monachorum, ostendant vbi scriptum sit nomẽ Agonisticorum. Hi etiam insultare nobis audent: quia fratres cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itáne surdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicèm vident qui habitant in Christo? Et tamen vos Deo gratias nostrum ridetis, Deo laudes vestrum plorant homines. Sed certè reddituri estis rationem de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ità fiat vt appellatis: ità fiat, omninò fauemus. Prestet Dominus, vt illi contra diabolum certent, & non contra Christum, cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certãt, dicitis Agonisticos, & inuenistis vndè appelletis, quia dixit Apostolus, Bonum agonem certaui.

1. Tim. 6.

Monachos vndè dicitur.

Quare ergò & nos non appellemus monachos, cùm dicit Psalmus, Eccè quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum? μόνος enim vnus dicitur, Et non vnus quomodocũquè: nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis vnus dici potest: μόνος non potest: id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergò sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè quomodò scriptum est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non multæ animæ: multa cor-

Acto. 4.

pora, sed non multa corda, rectè dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vndè & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant, qui insultant nomini monachorum, quare ille qui inuentus est trigintaocto annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: Cùm commota fuerit aqua non habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descenderat vnus, iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultát nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.

Ioan. 5.

Hæreticis meritò displicet nomen monachorũ, quod est nomen vnitatis.

13. Idem in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo: Iam accipite Manichæi perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem: nè vos impudẽter iactare apud animos imperitorum quasi difficillima rerum abstinẽtia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorũ multitudinem per totum orbẽ indiès magis magisque diffundi, & in Oriente maximè atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latére? Nihil de iis dicam, quos paulò antè commemoraui, qui secretissimi penitùs ab omni hominum cõspectu, pane solò qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar, videatur enim nõnullis res humanas plusquã oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad templum, quorum corpora videre non sinimur. Sed si hoc excidit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contẽptis atque desertis, mundi huius illecebris, in communem vitam castissimã, sanctissimãque cõgregati, simul ętatẽ agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulẽti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operãtur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem suum tradunt eis, quos decanos vocant, eò quòd sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibos, neque in vestimento, neque si quid aliud opùs est vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ, vt assolet, valetudini. Illi autem decani cum magna solicitudine omnia disponentes, & præstò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt iis quos filios vocant, magna sua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos patres terna, vt minimum, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio, affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis, oratio, vel gemitu, vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significãtes. Corpus deindè reficitur, quantùm saluti & salubritati sat est, coercente vnoquoque concupiscentiam, nè se profundat vel in ea ipsa quæ præstò sunt, parca & vilissima. Ità non solùm à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab iis etiã quæ tanto concitatiùs ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nõnullis videntur. Et paulò pòst: Non opùs est plura de re notissima dicere. Hæc est etiam vita fœminarum Deo solicitè castéque seruiẽtium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris, quàm longissimè decet, pia tantùm illis charitate iunguntur & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quanuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratia. Lanificio nanque corpus exercent atque sustentant, vestésque ipsas fratribus tradũt, ab iis inuicèm quod victui opùs est resumẽtes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor nè iudicare videar per seipsum tantummodò expositum placere nõ posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus discernere & inualidis ostentare nostra zizania.

Perfecti Christiani.

Anachoretarum.

Quid prosint aliis Anachoretæ.

Cœnobitarũ vita.

Nemo possidet proprium.

Præfectiorũ.

Obedientiæ promptitudo.

Terna hominum millia.

Refectio.

Abstinentia à vino & carnibus.

Monacharum vita.

Contra hæreticos Manichæos.

14. Capite trigesimotertio: Nec ideò tamen laudabile Christianorum genus cõtempserim, eorum scilicet qui in ciuitatibus degunt, à vulgari vita remotissimi. Vidi ego diuersoria Sanctorum Mediolani, nõ paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitantibus præsunt, Christiana charitate, sanctitate & libertate viuentibus. Ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more & pauli Apostoli authoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsùs incredibilia multos exercere didici, nõ quotidiè semèl sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaquè vsitatissimum, sed cõtinuum triduum vel ampliùs sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tãtùm, sed etiam in fœminis. Quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præsunt singulæ gratissimę probatissimęque, non tantùm in instituẽdis componendísque moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

Religiosorum collegia in ciuitatibus.

Abstinentia mirabilis.

15. Libro octauo Confessionum, capite sexto: Indè sermo Pontiani deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaueolentiæ tuæ, & vbera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

Monasterium sub Ambrosio.

16. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem: Quòd in aliis ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videtur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctę memorię coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis, iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem, abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helisæus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis &c.

S. Eusebius Vercellensis primus in Occidente induxit monasteria in ciuitates.

17. CASSIANVS collatione decimaoctaua, quæ est Abbatis Pyamonis, capite quarto: Tria sunt in Ægypto genera monachorum, quorũ duo sunt optima, tertium tepidum atque omnimodis euitandum. Primum est cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commoratur Ægyptum. Secundum Anachoritarum, qui priùs in cœnobiis instituti, iamque in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegêre secreta, cuius professionis nos quoque optamus esse participes. Tertium repræhensibile Sarabaitarum est: de quibus singulatim per ordinẽ pleniùs differemus.

Tria monachorum genera in Ægypto.

18. CAPITE quinto: Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. Nam talis extitit in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apostolorum ità describitur: Multitudinis credentium &c. Talis inquam erat tunc omnis ecclesia, quales nunc perpaucos in cœnobiis inuenire difficile est. Sed cùm post Apostolorum recessum tepescere cœpisset credentium multitudo, ea vel maximè quę ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus Apostoli pro ipsis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis cõsuetudine nihil ampliùs expetebant, nisi vt ab immolaticiis idolorum & fornicatione & suffocatis & sanguine temperarent: atque ista libertas quæ gentibus propter infirmitatem primæ crudelitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescente quotidiè vel indigenarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigesceret feruor, nõ solùm hi qui ad fidem Christi confluxerant, verùm etiam illi qui erant ecclesiæ principes, ab illa districtione laxati sunt. Nonnulli enim existimantes id quod videbant gẽtibus pro infirmitate concessum, sibi etiam licitum, nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum substantiis ac facultatibus suis fidem Christi cõfessionemque sequerentur. Hi autem quibus adhuc apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorúmque consortio qui sibi vel ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerunt instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt: atque ità incaluit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo quòd à coniugiis abstinerent, & à parentum se consortio mundíque istius conuersatione secernerent, monachi siue monazentes, à singularis ac solitariæ vitæ districtione, nominati sunt. Vndè consequens fuit, vt ex communione consortij, cœnobitæ: cellæque ac diuersoria eorum, cœnobia vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primũ est, quodque per annos plurimos solum inuiolabile vsque ad Abbatis Pauli vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc in districtis cœnobiis cernimus residere vestigia.

Cœnobitarũ vita vndè sum pserit initiũ.

Acto. 4. & 2.

Acto. 15.
Causa cur nõ omnes Christiani primorum Christianorum, qui ex Iudæis cõuersi erant, vestigia imitati sint.

Cœnobitarũ origo.

Cur monachi dicti.

19. CAPITE sexto de Anachoretis, capite septimo de Sarabaitis, & capite octauo de quarto quodam genere monachorum agit.

20. GREGORIVS Nazianzenus in oratione funebri in laudem Basilij Magni: Nobiscum ex patria profugus, in Pontum secedit, pietatísque gymnasia, quæ in illis locis erant, moderatur: atque cum Helia & Ioanne summis philosophis solitudinem amplectitur. Et post multa: Eximia res est virginitas & cælibatus, atque in angelorum naturæque singularis ordine censeri. Quis igitur vel virginitatẽ maiori honore prosecutus est, vel carnem legibus frenauit, idque non suo tantùm exẽplo, sed iis etiam studiis, quibus incubuit? Cuius sunt virginum cœnobia? cuius præcepta illa literis consignata, quibus cùm omnes sensus coercebat, tum membra omnia componebat, ac virginitatem verè seruare persuadebat. Ergò cùm solitaria vita, & ea quæ societate gaudet, vt plurimum inter se dissiderent, ac pugnarent, neutráque omninò vel cõmoda vel incommoda sua puta & immixta haberet, verùm illa tranquillior quidem esset, magísque sedata & constituta Deóque cõiungens: cęterùm quia in eo instituto nec explorari, nec ex comparatione cognosci virtus poterat, fastus non omnino expers esset: hæc contrà occupatior quidem & fructuosior, verùm à tumultibus minùs libera: prçclarè eas inter se reconciliauit, ac permiscuit, pietatis nimirùm gymnasia & monasteria extruẽs, non tamen lõgo interuallo ab iis, qui in sodalitio viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea distinguens, atque à se inuicèm separans, verùm propè coniungens ac dirimens: vt nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio tranquillitate & speculatione careret: sed quemadmodùm terra & mare, ità etiam hæ duę vitæ commoda inter se communicantes, ad vnicam Dei gloriam concurrerent.

Basilius cœnobiorũ moderator.

Virginitatis & cælibatus laus.

In libro de vera virginitate.

Basilius copulauit vitam solitariã cum sociali vita.

Monasteria fabricauit.
De hoc Basilio refert Hieronymus in Catal. quod inter reliquos libros elaborauerit etiam ἀσκητικόν.

21. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Erant igitur in monte monasteria tanquàm tabernacula plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium, tantúmque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate, ad charitatem mutuam & misericordias indigentibus exhibendas, iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quandã, & oppidum à mundana conuersatione seiunctum, plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere. Quis tantũ monachorũ agmen adspiciens, quis virilẽ illũ concordię cœtũ cernens, in quo nullus nocens,

Monasteria tempore Antonij, & quæ monachorum vita.

nulla detractio susurronis, sed multitudo abstinẽtiū & certamen officiorum erat, nō in hanc statim erumperet vocem? Quàm bonę domus tuę Iacob, tabernacula tua Israël, tanquàm nemora obūbrantia, tanquàm paradisus super fluuios, tanquàm tabernacula, quę fixa sunt à Domino, tanquàm cedri Libani circa aquas. Et post multa: postulanti duci vt paulò largiùs Antonius eidem suam præsentiam indulgeret, ait, nō posse se diutiùs ibidèm morari, grato vsus exemplo, quòd sicuti pisces ab aqua extracti, mox in arenti terra morerẽtur: ità & monachos cum secularibus retardantes, humanis statim resolui confabulationibus. Ob id ergò, inquit, cōuenit vt pisces ad mare, ità nos ad montem festinemus, nè tardantibus nobis aliqua propositi succedat obliuio.

Num. 24.

22. SEVERVS Sulpitius in vita Diui Martini: Cùm intra Gallias quoquè discessu sancti Hilarij, quem ad exilium hęreticorum vis coegerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasterium statuit. Ibi quoquè eum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, grauissimè insectatus est: multisque affectū iniuriis de ciuitate exturbauit. Cūque ab Hilario iam reuerso gratissimè esset susceptus, haud longè sibi ab oppido monasteriū collocauit. Iam verò sumpto episcopatu Turonico, qualem se, quantūque pręstiterit, non est nostrę facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui priùs fuerat. Eadẽ in corde eius humilitas, eadẽ in vestitu eius vilitas erat. Atque ità plenus authoritatis & gratię, implebat episcopi dignitatem, vt non tamẽ propositum monachi, virtutẽque desereret. Aliquandiù ergò adhærenti ad ecclesiam cellula vsus est. Deindè cùm inquietudinẽ se frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tā secretus, & remotus erat, vt eremi solitudinẽ non desideraret. Ex vno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur, reliquā planitiẽ Liger fluuius reducto paululùm sinu clauserat. Vna tātū eadẽque arcta admodùm via adiri poterat. Ipse ex lignis contextā cellulam habebat, multiq; ex fratribus in eundẽ modū. Plerique saxo superiecti mōtis cauato receptacula sibi fecerāt. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplū beati magistri instituebātur. Nemo ibi quicquā propriū habebat omnia in mediū conferebātur. Nō emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabāt. Ratus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisi cùm ad locum orationis conueniebant. Cibum vnà omnes post horam ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coegisset. Plerique camelorum setis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eò magis sit mirum, necessè est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coēgerant. Pluresque ex his posteà episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

S. Martinus monasterium sibi statuit Mediolani.

Apud Pictauorum vrbē similiter.

Tertium monasterium.

Habitatio fratrum qualis fuerit.

Nemo quicquā proprium habebat.

Abstinentia.

23. ISIDORVS Hispalensis episcopus de ecclesiasticis officiis libro secundo, capite decimoquinto: Primum genus monachorū est Cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instàr sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabāt in sancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horū igitur institutione monasteria sumpsêre principium. Secundum genus est Eremitarum, qui procùl ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastatas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Heliæ & Ioannis Baptistæ, qui eremi secessus penetrâuerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu sola solitudine delectantur, herbis tantùm arescentibus victitātes, aut pane solo (qui eis per certa temporum interualla defertur) vel aqua contenti: sicque secretissimi penitùs & ab omni hominum cōspectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore non solùm mundum, sed etiam hominum cōsortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procùl ab hominum cōspectu remotis; nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseuerant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Cœnobitarū origo & vita.

Eremitæ.

Anachoritæ.

24. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro primo, capite duodecimo, cùm monachorum viuendi rationem mirificè commẽdâsset, ità subiungit: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos vndiquè in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se piò & seuero vitæ generi dicâsse. Quorum domicilia, victus rationem & institutionem vitæ talem prohibet, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in Ægypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cùm in hoc sanctum & seuerum vitæ genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis concedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vrbium in agris solitariis & hortis ætatem degere: sacras ædes illis esse, quæ vocantur monasteria: in quibus ab aliis separati, sanctæ & seueræ vitæ mysteria obeunt: Deum pretereà psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut ampliùs nihil comedere: statis diebus humi cubare, à vino prorsùs & carnibus animalium, quę sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem, & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cum illis viuere, quę virgines manent ad extremam vsque senectutem, easque propter amorem pietatis & sapientię sua spōte vitam cęlibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulùm in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ non reperitur. Vndè coniicio apud Ægyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Vitæ monasticæ institutores primi.

Philo quid scribat de Christianis Alexādrinis.

Virginitatem perpetuā seruantes.

25. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum,

Habitus monachicus.

logorum, describit vitã sancti Benedicti Abbatis. Et capite primo quidem ait: Romanum monachũ ei sanctæ conuersationis habitum tradidisse.

Monasteriũ relinquere volẽti draco apparet, qui eũ deuorare conabatur.

CAPITE vigesimoquinto autem ità scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cúmq; eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in cõgregatione persistere, atque importunis precibus vt relaxaretur innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exiit, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cúmque eum idem draco qui apparuerat, deuorare vellet, cœpit ipse tremens & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, succurrite: quia draco iste me deuorare vult. Currentes autem fratres draconem minimè viderunt, sed tremẽtem atque palpitantem monachum ad monasterium reduxerunt. Qui statim promisit nunquàm se esse à monasterio recessurum, atque ex hac hora eadem in sua promissione permãsit. Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem priùs non vidẽdo sequebatur. CAPITE trigesimosexto: Hoc autem nolo te lateat, quòd vir Dei inter tot miracula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoquè verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum regulam, discretione præcipuam, sermone luculentam. Cuius si quis velit subtiliùs mores vitámque cognoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quàm vixit.

Monachorũ regulã scripsit S. Benedictus.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimatertia ad Venantium Italiæ Cancellarium, qui habitum monasticum dimiserat: Multi hominum stulti putauerunt, quòd si ad ordinem Episcopatus eueherer, vos alloqui ac per epistolas frequentare recusarem. Sed non ità est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam: scriptum quippe est, &c. Hac igitur consideratione compulsus, velis nolis locuturus sum, quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & supernæ districtionis animaduersione proposita, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergò tuam pensa, dum vacat: districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: nè tunc illam amaram sententiam audias, cùm iam nullis fletibus euadas. Pensa quod scriptum est: Orate nè fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandum quippe in hyeme torpor frigoris obsistit, & iuxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergò vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacat ergò, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quò tu properas. Teste Euangelio, scis quia diuina seueritas de ocioso sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergò quid factura est de peruerso opere, si quosdam in iudicio suo reprobat de sermone? Ananias pecunias Deo vouerat, quas pòst diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergò ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit: considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti? Considera iudicium Dei quod mereatur qui semetipsum Deo vouit, continuóque mundi desideriis irretitus, mentitus est quod vouit. Si mihi credideris, si correptionis meæ verba secuturus audieris, quàm sint blanda & dulcia in fine cognosces. Eccè fateor, mœreas loquor, & facti tui tristitia adstrictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suæ conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, auersatur. Si ergò non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium conditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiam maximam credo, quòd te effugere vitam conspicit, & tamen ad vitam adhuc reseruat: quòd superbientem te videt: & tolerat, quòd per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pensare solicitè debeas, quod Paulus ait: Exhortamur vos fratres, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Eccè nunc tempus acceptabile: eccè nunc dies salutis. Sed scio cùm epistola mea suscipitur, protinùs amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitæ consilium à fautoribus mortis quæritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi quæ ad tempus placeant loquuntur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminisceris, dudùm consiliarij qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi aliquid secularis authoris loquar: Cum amicis omnia tractanda sunt, sed priùs de ipsis. Si verò in causa tua hominem consiliarium quæris, consiliarium rogo me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non tua, sed te diligit, &c.

Legit hic epistolã apostatæ Monachi & Religiosi.
Esai. 58.
Ezech. 3.
Act. 10.
Matt. 24.
Quid sit fugere in Sabbato aut hyeme.
Eccl. 9.
Matt. 12.
Actor. 5.
Semetipsos Deo subtrahũt Apostatæ.
Dei in eos benignitas.
2. Cor. 6.
Cõsiliarij qua les adhiberi ab illis solent.
Facinus tanti delicti.
Quis sit fidelis consiliarius.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros aduersùs vituperatores monasticæ vitæ. In secundo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ità affectis facilè ignoscendum putãt, nec propereà valdè admirari dicunt: suffocari autem se ac penè disrumpi iracũdia, cùm videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitus alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersùs eos qui philosophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus magis angi & dolere, eósque qui illos hortati sunt, & ad eius vitæ amorem traduxerunt, oppugnare, insimulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi verò longè alia mens est. Eos enim qui nullum paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profectò nouum, aut mirum videri debet, partim inuidiæ stimulis concitatos, partim malitiæ suæ, atque vitiis aliorum perditionem solatio, & excusationi esse arbitrantes. Miserè id quidem & infeliciter, arbitrantes tamen. At verò qui genuerunt, qui educauerunt, qui diebus singulis natos suos proficere, sibique ipsis & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propereà cuncta & patiuntur & faciunt, eos quadam veluti ebrietate

Verùm magis mirãdum sit, quòd amici & parẽtes à Monastica vita aut religionis proposito filios retrahũt, an quod alieni id faciant.

correptos repentè mutari, angique, ac dolere vehementiùs, cùm ab se liberi ad Philosophiam abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium ego maximè admiror, quódque omnia iam corrupta sint & perdita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus tēporibus vnquàm contigisse, nemo qui possit dicere, &c.

Gradus malitiæ.
28. Et libro tertio aduersùs vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitię gradus est, amicos aspernari, quin vt ad inferiora sermonem reducamus: nescio enim quo pacto id penè me effugerat: prior illa lex Iudæis tradita, ne iumenta quidem inimicorum despici permittit: sed siue illa deciderint, simul erigere: siue aberrauerint, reducere iubet. Est itaque primus malitiæ & crudelitatis gradus, ab infimis ascendendo, iumenta & pecora inimicorum & errantia, vel lapsa negligere. Secundus illo superior, inimicos ipsos negligentiùs curare. Quāto enim homo mutis animantibus ad honorem præstat, tanto peccatum istud maius, quàm illud est. Tertius deinceps, fratres aspernari, si fuerint ignoti. Quartus, familiares quoquè despicere. Quintus, cùm non solùm corpore, verùm anima quoquè fratrū pereunte, desidemus. Sextus, si non familiaribus modò, verùm ipsis quoquè liberis nostris pereuntibus, negligimus. Septimus, cùm nec alios quibus illi curæ esse possint, prouidemus. Octauus, cùm & eos, qui id à seipsis facere instituūt, arcemus atque prohibemus. Nonus, cùm non tantùm prohibemus, verùm oppugnamus quoq;. Itaque si primus & secundus, & tertius eiusce facinoris gradus tanto supplicio afficiendus est: quantos ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus ascēdit? Quod profectò modò vos facitis, qui nonum illū à primo gradum transcēdistis: quinimmò si quis eū non tantùm nonum, verùm & decimū & vndecimum dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura solùm id peccatū multo maius est, verū ex ipsa quoquè ratione tēporum durius multo & grauius fit. Quid ità? Quia eodem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem supplicia debentur: verùm tanto acerbiora, & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentiorisque doctrinæ participes effecti, maioribus itē honoribus affecti sumus. Cùm igitur & natura, & tēpore scelus hoc adeò immane sit & vehemēs, cōsidera iam quantas flammas, quantósque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, exaggerabit. Et posteà de monachis loquens: Conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilque deteriùs angelis affecti sūt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus, secundísque rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppressi gemūt, sed omnes pariter in gaudio & quiete, summáque illa & cælesti gloria exultāt: ità fieri quoquè perspicias in monasteriis, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitiis honestior est. Indè id quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitùs eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumētum, & quod sanè mirabilius est, vnus etiam idémque animus omnibus est, &c.

Exod.23. Deut.22.
Primus gradus.
Secundus.
Tertius. Quartus. Quintus.
Sextus.
Septimus. Octauus.
Nonus.
Christianis malis quare maiora supplicia debentur quā Iudęis.
Monachorum vita.
Meū & Tuum eliminata sūt.

29. Ad pop. Antioch. hom. 56. & 3. seq. describit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. Item ho. 14. in 1. ad Timotheum, quæ eadem habentur ho. 59. ad populum Antiochenum.

31. Bernardus in apologia ad Guillelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcūque monachum. Cur adhuc viuo? videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet qui primus fuit in ecclesia, immò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quę in cęlis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorē, cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpè sanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod suum esset, quispiam retinuisset, diuidebatur (vt scriptum est) singulis prout cuique opùs erat.

Religiosorum ordo primus in Ecclesia & angelicis ordinibus persimilis.
Apostoli institutores.
Rom.15. 1.Cor.16. 2.Cor.9.
Act.4.&4.

32. Idem in homilia super iis verbis Domini: Simile est regnum cælorū homini negociatori quærenti bonas margaritas. Sed quæ est ista, quęso, fratres mei charissimi, hæc tā præciosa margarita, pro qua vniuersa dare debemus, id est, nosmetipsos: quia totum Deo dedit qui seipsum obtulit, vt possimus eam habere? Nónne hæc est religio sancta, pura & immaculata, in qua homo viuit puriùs, cadit rariùs, surgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequētiùs, quiescit securiùs, moritur fiduciùs, purgatur citiùs, præmiatur copiosiùs?

Religiosæ vitæ commendatio.

VI.

Quid summatim de Consiliis Euangelicis est sentiendum?

A. Hoc nimirùm, quòd sint incitamenta, & subsidia quędam cōmoda admodùm, quæ infirmis aduersùs[a] mundi: carnisq; illecebras arma prębeāt: quæ bonorū conatus in cursu veræ pietatis ad meliora prouehāt: quæ spiritum ad præstāda Religionis Diuiníque cultus officia expeditiorem reddant, & quæ insupèr, vt ostendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo[b] pleniorem consequendam conferant.

B. Ac summa quidem Euangelicę perfectionis in eo versatur, vt, quàm maximè possis, ad[c] charitatem cōtendas, Christúmque[d] imiteris. Imitaris autem, si Christo, &[e] pauperi, &[f] virgini, & aliis[g] subdito, & ad mortem vsque Crucis[h] obedienti, pro tua virili te studeas[i] conformare: si cū Apostolo itidē[k] Paulo, neglectis iis, quę retrò sunt, indefesso labore ad anteriora cōtēdas, & ad supernæ vocationis brauiū te extendas in dies, volūtate interim propria in totum, quoàd eius fieri potest, abdicata, ac

a 1. Ioan. 2. c Luc. 14. d e f g 8. b Mat. 19. b c 13. c 1. Cor. 7. f Eccl. 31. a Prou. 29. c Iudic. 17. c 21. d Gal. 5. b

b Mat. 19. b c d Greg. lib. 26 Mor. c. 25.
c 1. Cor. 13. a 1. Ioan. 2. e 4. c Colos. 3. c Aug de mor. Eccl. Cath. c. 33.
d Luc. 9. c
e 2. Cor. 8. b Mat. 7 c
f 1. Pet. 1. c
g Luc 2. g
h Phil. 2 b
i 1. Pet. 2. d
k Phil. 3. c Psal. 83. c Bernar. epist. 253 ad Garinum Abbatem, & epist. 341. ad monachos S. Bertini. Itē serm. 2. de purif. B. Mariæ. Aug. epist. 137. ad Hipponen.

homini

homini propter Deum subiecta, vt [l] æmuleris vsque meliora Charisma-ta, [m] partémque optimam tum eligas, tum bona fide in finem [n] vsque conserues.

l 1. Cor. 12. d
m Luc. 10. g
n Apoc. 2.

TESTIMONIA.

1. A. PRIMÆ epistolæ Ioannis secundo capite: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mūdum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscētia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCÆ decimoquarto: Et cœperūt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem, & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me: non potest meus esse discipulus. Sic ergò omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

3. Et capite octauo: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audiêrunt, & à solicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & nō referunt fructum.

4. MATTHÆI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, &c. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

5. ET capite decimotertio: Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, & solicitudo seculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. PRIORIS ad Corinthios septimo: Volo autē vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt: quomodò placeat viro.

7. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. PROVERBIORVM vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. IVDICVM decimoseptimo.

10. ET vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. AD Galatas quinto: Vos enim in libertatē vocati estis fratres: tantum nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicèm.

12. MATTHÆI decimonono, vt suprà quæstione tertia A. testimonio primo, & quæstione quarta, A. testimonio primo.

13. GREGORIVS Magnus libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicantur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcēdunt, qui nequaquàm hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cùm de sanctæ Ecclesiæ sponsa loqueretur, intulit, dicēs: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaq; in extremo iudicio non iudicātur, & regnant: quia cum authore suo etiam iudices veniūt. Relinquētes quippe omnia, plus prōpta deuotione executi sunt, quàm iuberi generaliter audierunt. Speciali nanque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurū in cęlo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis adstringeret; culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergò rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicātur, & pereunt, qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ità non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiā vltra generalis diuinæ legis pręcepta proficiūt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendēs, plus opere exhibuit, quā institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset vt Euāgelium prædicans, de Euangelio viueret, & Euangeliū audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergò iste iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudiciū pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt.

Singularis honor eorū qui vltra præcepta seruârunt etiā consilia.
Matt. 19.
Esai. 3.
Prou 31.
Paupertatis & perfectionis Euāgelicæ sectatores cum Christo iudicabūt, & nō iudicabūtur iudicio discussionis.
Mat 19.
Marc. 10.
Luc. 18.
Vltra generalis diuinæ legis præcepta quidam proficiunt.
1. Cor. 9.
Iob. 36.

1. B. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatē autem non habeam: factus sum velut ęs sonans, aut cymbalum tinniens, &c.

2. PRIMÆ epistolæ Ioā. 2. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse

ambulare. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundũ, non est charitas patris in eo.

3. Et capite quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciã habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. Ad Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordię, benignitatem, humilitatẽ, modestiam, patientiã, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

5. Avgvstinvs de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimotertio, loquens de religiosis simul viuentibus Mediolani, Romæ & alibi: Charitas præcipuè custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus: charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiratúrque charitatem: hanc violare tanquàm Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expurgatur atque vitatur: hãc si quis offendit, vno die durare non sinitur. Sciunt hãc ità commẽdatam esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc assit, plena sint omnia.

Ad Charitatẽ omnia referũtur. Vide Thomã Aquinatẽ in 2. 2. quæ. 184. & 186. & in opusculo de perfectione vitæ spiritualis.

6. Lvcæ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

7. Posterioris ad Corinthios octauo.

8. Matthæi octauo.

9. Lvcæ secundo.

10. Ad Philippenses secundo, vt suprà quæst. 2. B. testim. primo, secundo, septimo & nono.

11. Prioris Petri primo: Scientes quòd nõ corruptibilibus auro vel argẽto redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

12. Et capite secũdo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

13. Ad Philippenses tertio, Fratres, ego me non arbitror compræhẽdisse. Vnum autem: quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

14. Psalmo octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutẽ: videbitur Deus Deorum in Sion.

15. Bernardvs epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Abbatem Garinum Alpensem: Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est: profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergò sunt qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergò deficere? Nequaquàm. Quid ergò? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergò vis, quod esse nõ potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certè de homine specialiter dictũ est: Fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Ipse deniq; hominis seculíque author, quandiù in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scriptura, pertransiit benefaciendo & sanando omnes. Pertransiit ergò sicut non infructuosè, ità non remissè non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodùm item de eo scriptum est: Exultauit vt gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprẹhendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideò Paulus aiebat: Sic currite, vt compræhendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibet ergò cucurreris: si vsque ad mortem non perueneris, brauium non appræhẽdis. Brauiũ Christus est. Quòd si illa currente, tu gradũ sistis: non Christo appropias, sed te magis elongas: timendũmque tibi est quod ait Dauid: Eccè qui elongant se à te Domine, peribũt. Itaque si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascẽdere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenùs palàm daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri: sed quomodò ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necessè sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere.

Studere perfectioni, est esse perfectum. Continenter proficiẽdũ est: alioqui enim deficimus.

Iob 14.

Act. 10.

Psal. 18.

1. Cor. 9.

Phil. 2.

Psal. 72.

Gen. 28. Scala Iacob.

16. Idem in epistola trecentesima quadragesimaprima ad monachos sancti Bertini: Discipulus proficiẽs, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: & nõ proficere, sine dubio deficere est. Nemo proindè dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertiùs. In via residet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminé patriarcha vidit nõ ascẽdẽtẽ aut descẽdẽtem. Dico ergò: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Ardua & angusta est via: & nõ hîc, sed in domo patris mãsiones sunt multæ. Itaq; qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (vt ait Euãgelista) crescebat & proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deũ & homines. Ille non restitit ergò, sed exultauit vt gigas ad currendã viã: & nos quoquè si non desipimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorum ipsius. Alioquín si elongari contigerit, erit pigritãti animæ & laboriosior & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longiùs abeuntis. Sic ergò currite fratres, vt compræhẽdatis. Quod sanè ità fiet, si nequaquàm arbitramini vos compræhẽdisse: sed obliti quæ retrò sunt, extenditis vos in anteriora: si appræhendatis disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Qui edit me (ait sapientia) adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet: vt nouerit piger, qui dignè prorsùs lapidatur stercoribus boum, fastidium sibi non de satietate, sed de inedia generari. Deniquè quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundùm propositum vocati sunt sancti: moueat nos ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Quẽ enim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus ad alias nõ anhelare? Sic & curiosi cuiusque nõ satiatur ocu.° visu, nec auris impletur auditu. Quid? eorum qui auaritiæ seruiũt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes: nónne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos

Nõ proficere, deficere est.

Gen. 28. 1. Cor. 10.

Ioan. 14. 1. Ioan. 2. Luc. 2. Psal. 18.

De continuo proficiendi studio.

1. Cor. 9. Phil. 13. Psal. 2.

Eccl. 24. Ibidem 22.

Rom. 8. Diligẽtia [illegible] huius seculi, arguit pigri negligentiam.

nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualium nos bonorũ minùs cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quàm iniquitatẽ anteà sectaretur. Est enim causa quoque valdè dissimilis. Stipendium quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita æterna. Pudeat proindè negligẽtiùs nũc in vitam, quàm priùs in mortem ire: & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis, augmentũ. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ quo citiùs, eo faciliùs curritur: & leue saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabilius est. Nõnè & auiculas leuat, non onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquũ corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potiùs, quàm portatur.

Rom. 6.

Similitudo pulchra. Iugũ Domini leue.

17. SERMONE secundo in purificatione beatæ Mariæ: Si quis forsan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem, nouerit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione: quoniam in via vitæ non progredi, regredi est, cùm nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porrò profectus noster in eo consistit (vt sæpiùs me dixisse memini) vt nunquàm arbitremur nos appræhendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessãter conemur in melius, vt imperfectum nostrum diuinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.

In via vitæ nõ progredi, regredi est.

18. AVGVSTINVS epistola centesima tricesimaseptima ad Hipponenses: Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodò difficilè sum expertus meliores quàm qui in monasteriis profecerunt, ità non sum expertus peiores, quàm qui in monasteriis ceciderunt, ità vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordid⁹ sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamẽtis. Nolite ergò propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vndè apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implẽtur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersùs omnes insidias inimici, in sua pace custodiat dilectissimi fratres.

Qui in monasteriis proficiunt, optimi euadũt: sic cõtrà qui deficiunt.
Apoc. 22.
In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios execrantur.

19. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

20. LVCÆ decimo: Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

21. APOCALYPSIS secundo: Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.

DE QVATVOR HONINIS NOVISSIMIS.

I.

Quæ dicuntur quatuor hominis nouissima?

HÆc videlicet: Mors, Iudiciũ, Infernus & Regnũ cælorũ: dicta quidẽ[a] nouissima, quòd inter cętera omnia quæ homini accidere possunt, extremum planè locũ sibi vendicẽt. Mors enim, vt dici solet, est vltima rerum linea. Mortẽ sequitur Iudicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostendit: [b] *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem Iudiciũ*, tũ[c] singulare scilicet, quod vnusquisque moriens excipit, tũ illud extremum & vniuersale, quod omnes ad mũdi finem expectant, vt suprà[d] indicauimus.

a Ecclef. 7. d 28. a 38. b Deut. 32. d Prouerb. 19. c Ber. infer. de primordiis, mediis & nouissimis.
b Heb. 9. g
c Aug. lib. 2. de anima & eius origine c. 4. Itẽ tract. 49. in Ioan. Chryf. hom. 14. in Matth.
d In Symbolo.

B. Iudicãtur autẽ alij, quos in mortali peccato mors opprimit, vt[e] pœnis apud inferos perpetuis addicãtur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat [f] nuptialis illa vestis charitas, vt vita in cælesti regno perbeata fruantur. Hoc est quod Euãgelica veritas asserit.[g] *Procedent qui bona fecerũt, in vitã æternã: qui verò mala, in supplicium æternũ.*[h] *Filius enim hominis vẽturus est in gloria Patris sui cũ angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.*

e Luc. 16. e Mat. 25. d
f Mat. 22. b Aug. lib. post coll. cõtra Donat. c. 20. Greg. ho. 38. in Euang.
g Ioan. 5. e Mat. 25. d
h Matth. 16. d

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: Gratia datur in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in cõsolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmũ: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

2. CAPITE vigesimooctauo: Memento nouissi-

morum,& desine inimicari.

3. CAPITE trigesimooctauo: Memento nouissimorum,noli obliuisci. neque enim est cõuersio,& huic nihil proderis,& teipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei:sic enim erit & tuum. Mihi heri,& tibi hodiè. In requie mortui requiescere fac memoriam eius , & consolare illum in exitu spiritus sui.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Gens absque consilio est,& sine prudentia. Vtinàm saperent,& intelligerent,ac nouissima prouiderent.

5. PROVERBIORVM decimonono: Audi consilium,& suscipe disciplinam , vt sis sapiens in nouissimis tuis.

6. BERNARDVS in sermone de primordiis, mediis,& nouissimis nostris: Habes iã primordia, habes etiam media: sed nouissima quæ sunt? Nam de eis dicitur,quòd eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, iudicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet,si quis ad ista non trepidat,non expauescit,nõ timore concutitur? O homo si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnaliũ: vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam iumentorum. Oneramus asinum & fatigamus in laboribus plurimis, & nõ curat,quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foueam præcipitare velis, cauet quantum potest,quia vitam diligit,& mortẽ timet. An non tibi ergò iustum videtur,vt qui non modò iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire,& in tormentis positus,locum teneat posteriorem? Time ergò ô homo,quòd in morte separãdus es à bonis omnibus huius corporis,& tam dulce carnis & animę vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quòd in terribili iudicio ei præsentandus es , in cuius manus horrendum est incidere: & eo examinante quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time quòd in gehenna cruciatibus æternis & immensis exponendus es, in sorte diaboli & angelorum eius, in igne æterno,qui præparatus est eis. Hic ergò timor initium sapientię dicitur,non pudor,non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vndè est quòd non dicitur, memorare primordia,aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quàm pudor & dolor: quia pudor de multitudine , & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vnde cõsoletur. Nam in morte non magnum,non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere nec resistere possibile erit: in gehenna penitùs nulla cõsolatio, sed perpetuum væ, vlulatus,& fletus & stridor dentium.

Eccl. 7. Tria nouissima quæ metũ iniiciũt, mors, iudiciũ, gehẽna.

Asini exẽplũ.

Mors cur timenda.

Cur iudicium metuendum. Heb. 10.

Gehenna cur metuenda. Matt. 5.

Timor nouissimorũ,est initiũ sapientiæ.

Timor plus valet ad resistẽdũ peccato, quã pudor aut dolor.

7. AD Hebræos nono,vt in textu.

8. AVGVSTINVS libro secundo de anima & eius origine,capite quarto: Rectissimè & valdè salubriter creditur, iudicari animas cùm de corporibus exierint,antequàm veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atq; in ipsa qua hic vixerunt , carne torqueri, siue glo-riari. Quis aduersùs Euanglium tanta obstinatione mentis obsurduit,vt in illo paupere qui post mortem oblatus est in sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur,ista non audiat, vel audita non credat?

Iudiciũ priuatũ animarum quãdo de corporibus exierint.

Luc. 16.

9. ITEM tractatu quadragesimonono in Euangelium Ioannis: in ea verba scribens, Lazarus amicus noster dormit,&c. Dormit omnis mortuus,& bonus & malus: sed quomodò interest in ipsis qui quotidiè dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij torquentia, ità vt euigilans dormire timeat,nè ad ipsa iterùm redeat: sic vnusquisque hominũ cum causa sua dormit, cum causa sua surgit, & interest quali quisque custodia recipiatur, ad iudicẽ posteà producendus: nam & receptiones in custodia pro meritis causarum adhibentur: alios iubentur custodire lictores,humano & miti officio atque ciuili: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergò diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ custodiæ mortuorum,& diuersa merita resurgẽtium: receptus est pauper,receptus est diues: sed ille in sinu Abrahæ, ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habent ergò omnes animæ,vt ex hac occasione instruam charitatem vestram, habent omnes animæ, cùm de seculo exierint, diuersas receptiones suas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio,& bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, prophetæ, Apostoli, martyres,boni fideles, omnes tamen adhuc in fine recepturi sunt, quod promisit Deus: promissa enim est resurrectio etiam carnis, mortis consumptio, vita æterna cum angelis,hoc omnes simul accepturi sumus: nam requiem quæ continuò post mortem datur,si ea dignus est, tunc accipit quisq; cùm moritur. Priores acceperunt patriarchæ, videte ex quo requiescunt. Posteriores prophetæ,recentiùs Apostoli, multo recentiores sancti martyres,quotidiè boni fideles: & alij in ista requie tam diù sunt,alij non tandiù,alij paucioribus annis,alij recenti tempore.

De statu animarum post mortem.

Diuersæ custodiæ mortuorũ.

Luc. 16. Post mortem recipiũt gaudium boni & tormẽta mali: quod non nisi iudicio Dei præcedẽte fieri potest.

Post resurrectionem maiora recipient.

Requies animę post mortem nõ æquè diuturna omnibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquarta in Matthæum: Sicut illi qui è carceribus educũtur, vnà cum ipsis catenis ad iudicium pertrahuntur: sic omnes animæ, cùm hinc emigrauerint, variis peccatorum catenis implicitę,ad terribile illud ducentur tribunal.

Post mortem animæ ad tribunal iudicis ducuntur.

1. B. LVCÆ decimosexto: Factum est autem vt moreretur mendicus,& portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè,& Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum,vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam,quia crucior in hac flamma.

2. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

3. ET capite vigesimosecundo: Intrauit autem rex, vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem non

non vestitum veste nuptiali. Et ait illi Amice, quomodò huc intrâsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.

Matt.22.

4. AVGVSTINVS in libro contra Donatistas post collationem, capite vigesimo: Posteaquàm dixit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium: continuò subiecit, Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Quomodò hoc verum est, cùm potiùs vnus è multis fuisset proiectus in tenebras exteriores, nisi quia in illo vno grande corpus figurabatur omnium malorum ante Domini iudiciũ cõuiuio dominico permixtorum? A quibus se boni corde interim ac moribus separant, simul manducantes & bibentes corpus & sanguinem Domini, sed cum magna distinctione: quia isti in honore sponsi induti sunt veste nuptiali, non sua quærentes, sed quæ Iesu Christi: illi autem non habent vestem nuptialem, hoc est, fidelissimam sponsi charitatem, sua quærentes, non quę Iesu Christi.

Boni & mali simul bibunt corpus & sanguinem Domini.
Philip.2.
Vestis nuptialis charitatem significat.

5. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Si vestem nuptialem, baptisma vel fidem dicimus, quis sine baptismate & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipso foris est, quo needùm credidit. Quid ergò debemus intelligere vestẽ nuptialem, nisi charitatem? Intrat enim ad nuptias, sed cũ nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia assistens, fidem habet, sed charitatem non habet. Rectè enim charitas, nuptialis vestis vocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad associãdæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum est, vt eius vnigenitus mentes sibi electorum hominum vniret. Vndè & Ioãnes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret pro nobis. Qui ergò per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innotuit vestem esse nuptialem.

Veste nuptiali ineptè significamus fidem aut baptismũ. Charitatem significat vestis nuptialis.
Ioan.3.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerũt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

7. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et ibunt hi in suppliciũ æternum: iusti autem, in vitam æternam.

8. ET decimosexto, vt in textu.

II.

Quomodò nos Scriptura de Morte docet?

A. *Sicut*[a] *per vnũ hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatũ mors, ità in omnes homines mors pertrãsiit*, vt Paulus affirmat. Igitur etsi[b] hora mortis nihil sit nobis incertius, *Nescit*[c] *enim homo finẽ suum*: morte tamen ipsa certius nihil esse potest. Vndè scriptũ est, & res ipsa quotidiè docet: [d] *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terrã, quæ non reuertuntur*. Idque confirmans Ecclesiasticus, [e] *Et Rex hodie est*, inquit, *& cras morietur. Cùm morietur autem homo, hæreditabit serpentes, & bestias & vermes.*

a Rom.5.b Sapien.1.d.e Concil. Mileuita.can.1. Augu.de prædest.& gratia, cap.3.
b Gregor.hom.13.in euang. Aug.in psalm.144. hom.27. ex 50. & cap.2. soliloquiorum animæ. Hugo Victoria. lib.1.de anima, cap.3.
c Ecclef.9.c Iac.4.d Eccl.11.c 14.b Luc.12.c
d 2.Reg.14.c Ecclef.2.c Psal.89.b 101.a b 102. c Iob 8. b 14.a 1.Pet. 1. d August.lib.13. de ciuit. Dei, cap.10.& 11. Serm.21.de verbis Domini. Innocent. III. de contemptu mundi lib.1, cap.24.
e Eccl.10.b Iob 17.d Psalm.48.b d Baruch 3.b Eccl.41.a August. senten. vlt. apud Prosperum.

B. Cùm verò plurimùm referat, quomodò & quàm parati moriamur, totiès in Euãgelio nobis repetitur illud: [f] VIGILATE. Itẽ, [g] *Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet*. Parati verò & vigilãtes mortẽ excipiemus, si seriò & in omni vita pro se quisque meditetur quod scriptũ est, [h] *Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum*: sicut & Christus dixit, [i] *Venit nox quando nemo potest operari.* [k] *Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant.*

f Matth.25.a 24.d Marc.13.d August.epist. 80. ad Hesychium, & quæst.59.lib.83.quæstionum.
g Luc.12.e Apoc 3.a 16.c Cyprian.epist.52.ad Antonianum. August. serm.3.de Innocentibus, & tract.33.in Ioã. Gregor. lib.16.moral.cap.31.
h Eccl.14.c Ecclef.9.c 12.a Galat.6.c August.de disciplina Christiana, cap.2. Cõcil. Lateran.cap.22. Trident. sess. 14. Nannetense, cap.4. Gregorius 4.dialog.cap.58. Possidon.in vita Augustini.
i Ioan.9.a August.in inchir.cap.110.& tract.44.in Ioãnem.
k Ioan.12.e Luc.19.c

C. Pulchrè autẽ Propheta inter iustorum malorúmque mortẽ discreuit. Nã de his quidem dicit, [l] *Mors peccatorum pessima*, illorũ scilicet, qui velut peruicaces Iudæi, in peccato sine pœnitẽtia moriũtur, ac proindè sic pereũt, vt semper apud [m] inferos cũ epulone diuite sint excruciãdi. De illis verò testatur: [n] *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorũ eius*. Talib⁹ [o] quippe mors ista corporis ni-

l Psal.33.d Prou.11.a Sapien. 5.b c Psal.10. b Augustin. serm. 47. & 59. ad fratres in eremo. Hugo Victorianus lib.1.de anim.cap.13. & lib.4.cap.13. Innocent. III. de contemptu mundi lib.2.cap.42.
m Luc.16.e f Gregorius 4.dial.cap.38 & homil. 12. in euang. Beda lib.5. hist. Anglorum, cap.14.& 15.
n Psalm.115.a
o 2.Corinth.5.a b Greg.4.dial.cap.11.& sequent.

Cyprianus de moralitate. Ambrof. in libro de bono mortis, cap. 2. & fequentib.

hil eft aliud, quàm terrenæ huius peregrinationis & ęrūnarum mortalis vitę terminus, fomnus quietus, & fecura obdormitio, verę vitæ principiū, & optabilis trāfitus ad beatā immortalitatē: Cuius defiderio Apoftolus flagrās, & huius vitæ pertęfus, [p] *Cupio* inquit, *diffolui, & effe cum Chrifto.* [q] *Beati ferui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et, [r] *Beati mortui, qui in Domino moriūtur.* [f] *Iuftus autem fi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

p Philip. 1. d Lucæ 2. d Pfal. 41. a 83. a 141. b Num. 23. b
q Luc. 12. c
r Apoc. 14. c
f Sap. 4. b

TESTIMONIA.

1. A. A D Romanos quinto, vt in textu.

2. SAPIENTIÆ primo: Deus mortem nō fecit.

3. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ità vt fiue peccaret, fiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eft, de corpore exiret, non peccati merito, fed neceffitate naturę, anathema fit.

Peccatum eft caufa mortis corporalis.

4. AVGVSTINVS in libro de prædeftinatione & gratia, capite tertio: Mors non naturæ conditio, fed pœna peccati eft.

Mors pœna peccati eft.

5. GREGORIVS homilia decimatertia in Euangelia: Horam vltimā Dominus nofter idcircò voluit nobis effe incognitam, vt femper poffit effe fufpecta: vt dum illam præuidere non poffumus, ad illam fine intermiffione præparemur. Proindè fratres mei in conditione mortalitatis veftrę mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidiè & lamenta præparate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incerta cogitare. Audite quid fapiens Salomon dicat: Quodcunque poteft manus tua facere, inftanter operare: quia nec opus, nec fcientia, nec ratio, nec fapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Quia ergò & venturę mortis tempus ignoramus, & poft mortem operari non poffumus, fupereft, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim fic mors ipfa cùm venerit, vincetur: fi priufquàm veniat, femper timeatur.

Mortis hora cur incerta.

Ecclef. 9.

Præparatio ad mortem.

6. AVGVSTINVS in pfalmum centefimum quadragefimum quartum: Magna eft Dei mifericordia & in hoc quòd diem vitæ tibi incertū fecit, vt nefcias quando hinc emigrabis, & cùm quotidiè fperas, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna mifericordia. Cæterùm fi ftatuiffet diem, omnibus faceret abundare peccata de fecuritate. Dedit ergò fpem veniæ, nè defperando ampliùs pecces. Deus conuerfioni tuæ indulgentiam promifit, fed dilationi tuæ diem craftinum non promifit.

Quòd mortis tēpus incertū fit, magna eft Dei mifericordia.

7. IDEM libro quinquaginta homiliarum, homilia vigefimafeptima, fiue in tractatu de vtilitate pœnitentię, in fine: Nè defperando augeamus peccata, propofitus eft pœnitentię portus. Rursùs, Nè fperando augeamus, datus eft dies mortis incertus.

Incertus dies mortis contra præfumptionem valet.

8. IN libro foliloquiorum animæ ad Deum, capite fecūdo: Importuna mors mille modis quotidiè miferos homines rapit. Hunc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc confumit fames, illum fitis extinguit: hunc fuffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentibus beftiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miferam vitam finire compellit. Et nūc fuper hæc omnia magna miferia, quia cùm nihil fit certius morte, ignorat tamē homo finem fuū. Et cùm ftare putat, colliditur & perit fpes eius: nefcit enim homo quando vel vbi, vel quomodò moriatur: & tamen certum eft quòd eum mori oporteat.

Quàm variis modis homines tollit è medio.

Nihil certius morte, & tamen vitæ terminus ignoratur.

9. HVGO à fancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum eft quòd morieris: fed incertum eft quando aut quomodo, vel vbi. Quoniam mors te vbiquè expectat: tu quoquè, fi fapiēs fueris, vbiquè eam expectabis. Idem habet D. Bernardus cap. 3. meditationū: Nam illi tribuunt nonnulli hunc I. librum.

Incerta mortis conditio.

10. ECCLESIASTIS nono: nefcit homo finem fuum, fed ficut pifces capiuntur hamo, & ficut aues laqueo compræhenduntur: fic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extēplò fuperuenerit.

11. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut craftino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus (qui ignoratis quid erit in craftino. Quæ eft enim vita veftra? Vapor eft, ad modicum parens, & deincèps exterminabitur) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

12. ECCLESIASTICI vndecimo: Eft qui locupleatur parcè agendo, & hæc eft pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis folus. & nefcit quòd tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur.

13. CAPITE decimoquarto: Memor efto, quoniam mors non tardat, & teftamentum inferorum quia demonftratum eft tibi: teftamētum enim huius mūdi morte morietur. Omnis caro ficut fœnū veterafcet, & ficut folium fructificās in arbore viridi. Alia generantur, & alia deiiciuntur: fic generatio carnis & fanguinis, alia finitur, & alia nafcitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

14. LVCÆ duodecimo: Dixit autem fimilitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiufdam diuitis huberes fructus ager attulit: & cogitabat intra fe dicens: Quid faciā, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, Deftruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc cōgregabo omnia quæ nata funt mihi, & bona mea, & dicam animę meę: Anima, habes multa bona pofita in annos plurimos: requiefce, comede, bibe, epulare. Dixit autem

autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erunt?

15. SECVNDI Regum decimoquarto ait mulier Thecuitis ad Regem Dauid: Omnes morimur, &c. vt in textu.

16. ECCLESIASTIS secundo: Moritur doctus simul & indoctus.

17. PSALMO octogesimonono: Quoniã omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni: Si autẽ in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

18. ITEM centesimoprimo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremiũ aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

19. ET centesimo secundo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam puluis sumus, homo sicut fœnũ dies eius: tanquàm flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet ampliùs locum suum.

20. IOB octauo: Ait Baldad Suhites: Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.

21. CAPITE decimoquarto: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mẽsium eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt.

22. PRIORIS Petri primo: Quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius tanquàm flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius decidit.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo: Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquàm in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius, si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annum sit, quàm ante annum fuit, & cras quàm hodiè, & hodiè quàm heri, & paulò pòst quàm nunc, & nunc quàm paulò antè propinquior: quoniam quicquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur: & quotidiè fit minus minúsq; quod restat: vt omninò nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem.

Tempus vitæ nostræ nihil est aliud quàm cursus ad mortem.

24. ET capite vndecimo: Vtinàm in paradiso benè viuendo egissemus, vt re vera nulla esset mors. Nunc autem non solùm est, verùm etiam tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Non importunè, neque incongruè arbitror accidisse, etsi non humana industria, iudicio fortassè diuino, vt hoc verbum quod est, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ea regula qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod est, oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus est: & si qua similia sunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò quod est, moritur, si quæramus præteriti temporis verbum, responderi solet, mortuus est, v, litera geminata: Sic enim dicitur mortuus, quomodò fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quæ non sunt præteriti temporis: sed quoniam nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem quasi vt declinaretur, quod declinari nõ potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum est, vt quemadmodùm id quod significat, non potest agendo, ità ipsum verbum declinari loquendo non possit. Agi tamen potest in adiutorio gratiæ redemptoris nostri, vt saltem secundam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior & omnium malorum pessima, quæ non fit separatione animę & corporis, sed in ęternam pœnã potiùs vtriusque complexu. Ibi è contrario non erunt homines ante mortem atque post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nunquàm viuentes, nunquàm mortui, sed sine fine morientes. Nũquàm enim erit homini peiùs in morte, quàm vbi erit mors ipsa sine morte.

Mortis molestia inexplicabilis.

Verbum mori, [illegible]

Mors declinari non potest, sicut nec verbum mori. Mors secunda quæ pessima est, declinari potest.

Nunquàm mortui & sine fine morientes.

25. IDEM de verbis Domini, sermone vigesimoprimo: Quis nescit quia pœna est, necesse esse vt moriamur, & quod est grauius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra & bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico? Conceptus est puer, fortè nascitur, fortè abortum facit. Ità incertum est, fortè crescit, fortè non crescit. Fortè senescit, fortè non senescit. Fortè diues erit, fortè pauper. Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè nõ habebit. Fortè ducet vxorem, fortè non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis, respice & ad mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, fortè non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, fortè non deuoratur. Et respice omnia mala, vbiquè est, fortè erit, fortè non erit. Nunquid potes dicere, fortè moritur, fortè non moritur.

Necessitas moriendi pœna est.

Pœna certa, hora incerta.

Cùm ferè alia omnia fortuita sint, mors tamen certa est.

26. INNOCENTIVS tertius de contemptu mũdi, siue de miseria humanæ cõditionis libro primo, cap. 24. vel iuxta alios 22. Semper vltimus dies primus, & nunquàm primus dies vltimus reputatur: cùm tamen ità semper viuere deceat, tãquàm mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quia mors non tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tãquàm dies hesterna, quæ præteriit. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est prǣteritum, est mortuum totum. Morimur enim, dum viuimus, semper: & tunc tantùm desinimus mori, cùm desinimus viuere. Melius est ergò mori vitæ, quàm viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi mors viuẽs. Vndè Salomon: Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui qui necdùm natus est. Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet: hoc est illud mirabile, quod quanto plùs crescit, tanto magis decrescit: Quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

De vicinitate mortis.

Eccl. 14.

Vita mortalis nil est aliud quàm mors viuens.

Eccles. 4.

27. ECCLESIASTICI decimo. Omnis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: sic & rex hodiè est, & cras morietur. Cùm enim morietur homo, hæreditabit serpentes & bestias, & vermes.

28. IOB decimoseptimo: Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & soror mea, vermibus.

29. PSALMO 48. Simul insipiens & stultus peribût. Et relinquêt alienis diuitias suas: & sepulcra eorum domus illorum in æternũ. Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cùm interierit, nõ sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.

30. BARVCH tertio: Vbi sunt principes gentium, & qui dominãtur super bestias quæ sunt super terram? qui in auibus cæli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argẽtum fabricant, & soliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

31. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo: O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis: viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapiẽtiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue centũ, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

32. AVGVSTINVS in sententiis à Prospero collectis, sentẽtia vltima: Diuitiis flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur? respice teipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circunspice eos qui ante te similibus splẽdoribus fulsêre. Vbi sunt quos ambiebant ciuium potẽtatus? Vbi insuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus disponebãt & festa? Vbi equorum splendidi inuectores, Exercituum duces, Satrapæ, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauillæ? nõ in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulcra, & vide quis seruus, quis Dominus, quis pauper, quis diues? Discerne, si potes, vinctũ à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si teipsum respexeris.

Mortis memoria superbiam calcat.

In ossibus mortuorum nulla distinctio diuitis & pauperis, &c.

1. B. MATTHÆI vigesimoquinto: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

2. ET capite vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiquè, & nõ sineret perfodi domum suã. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora filius hominis vẽturus est. Quis, putas, est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quẽ, cùm venerit Dominus eius, inuenerit sic facientẽ. amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Moram facit Dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat & diuidet eum, partémque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

3. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quãdo tempus. Sicut homo qui peregrè profectus reliquit domum suã: & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergò (nescitis enim quando Dominus domus veniat serò, in media nocte, an gallicantu, an manè) nè, cùm venerit repentè, inueniat vos dormiẽtes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

4. AVGVSTINVS in epistola octogesima ad Hesychium: Vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare, in hoc enim quéq; inuenerit suus nouissimus dies, in quo eũ cõpræhendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in euangelio secundùm Marcum ità scriptum est: Vigilate ergò, quia nescitis quando Dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an manè: nè cùm venerit repentè, inueniat vos dormiẽtes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solùm ergò illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erunt post nos vsque ad eius nouissimum aduentum. Nũquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quòd ad defunctos etiã pertineat quod ait: Vigilate, nè, cùm repentè venerit, inueniat vos dormiẽtes? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos solos pertineat qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixi? Tũc enim vnicuique veniet dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, nè imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, nõ eorum temporibus cùm hîc in carne viuerẽt, Dominum esse venturum: & tamẽ quis dubitet eos præcipuè vigilâsse & seruâsse, quod omnibus dixit, nè imparatos repente veniens inueniret?

Nõ solùm de die nouissimo mũdi, sed etiã de suo vitæ nouissimo die quemque formidare debere.

Marc. 13.

Quemadmodò præceptũ est omnibus vt vigilẽt & parati sint ad Domini aduentum.

Imparatũ inuenit Domini aduentus, quẽ dies mortis suæ inuenit imparatũ.

5. LIBRO octogintarium quæstionum, quæstione quinquagesimanona: Vigilate inquit, quia nescitis diem neque horam. Non modò illius vltimi temporis quo venturus est sponsus, sed suæ quisque diem dormitionis & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

Matth. 25.

Qui inuenitur paratus in hora mortis, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis.

6. LVCÆ duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quãdo reuertatur à nuptiis: vt cùm venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discũbere, & transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit & ità inuenerit: beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur veniret, vigilaret vtiquè, & nõ sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Ait autẽ ei Petrus: Domine,

mine, ad nos dicis hanc parabolã: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator & prudẽs, quem constituit dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit dominus, inuenerit ità faciẽtem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partémque eius cum infidelibus ponet.

7. APOCALYPSIS tertio: In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniam ad te tãquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. CAPITE decimosexto: Ecce venio sicut fur: Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

Lib. 4. epist. 2. Indigni in morte solatium accipere qui sint.

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesimasecũda ad Antonianum: Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturũ.

10. AVGVSTINVS sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiã hac animaduersione peccator, vt moriẽs obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Ezech. 18.

11. ET tractatu trigesimotertio in Euangelium Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit Deus correcto indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus lõgam vitam. Propter illos qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

Cur dies mortis incertus.

12. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo: Omnipotens Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotẽtis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem.

13. ECCLESIATICI decimoquarto: Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nónne aliis relinques dolores & labores tuos in diuisione sortis? Da & accipe, & iustifica animam tuã. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

14. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapiẽtia, nec scientia erũt apud inferos, quò tu properas.

15. CAPITE duodecimo: Memento creatoris tui in diebus iuuẽtutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent, antequàm tenebrescãt sol, & lumen, & luna, & stellæ, reuertantur nubes post pluuiam, &c.

16. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, nõ deficiamus. tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonũ ad omnes, maximè autẽ ad domesticos fidei.

17. AVGVSTINVS in libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capite secundo: Quomodò stimulat, quomodò metus iste mortis interpellat: Quomodò nomẽ ipsum à me commemoratum, omnium corda percussit? Quomodò timorem vestrum teste gemitu declarâstis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortẽ timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: serò an citò, ventura est. Si timeas, non efficies vt nõ sit quod times. Illud potiùs time, quod si nolis, nõ erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues, quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plùs amas mortem, quàm vitam? Absit, inquis. Quis est hominum, qui plùs amet mortem, quàm vitam? Fortè conuinco te, quia plùs amas mortẽ quàm vitam. Eccè vndè te conuinco: Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eũ vis. Amas domum tuam, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidiè enim rogas, vt quoniam mors ventura est, bonam mortem det tibi Deus, & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plùs ergò amas mortem tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori, sed noli timere: Non potest malè mori qui benè vixerit. Prorsùs confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: non potest malè mori qui benè vixerit. Num multi iusti naufragio, perierunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè nõ potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire, gladio percuti, à bestiis laniari, mors tibi mala esse videtur? Nónne has mortes martyres subierũt, quorum natalitia celebramus: Quod genus mortis nõ subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cùm hîc sumus, vel cùm hîc audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hîc audimus, nónne martyres beatificamus? Quære mortes martyrum. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quicquid ergò est quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, si eos imitaris. Id age vt bonam vitam habeas, & quæcunque occasio fuerit, vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso, sed mala mors sitientis & inter tormenta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuã diuitis, inter linguas canum, in fame & siti micas de mensa desiderãtis. Mala mors, auersanda mors, finem respice: Christianus es, fidei oculum intẽde. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulchrũ marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius, requiescẽti in sinu Abrahæ? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortẽ. Dic mihi. Quis benè mortuus est? quis malè? Puto quia meliùs ille pauper, quã ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes: Absit à me. Puto quòd hoc dices. Disces ergò be-

Mortem no[illegible] terrorem incutit & [illegible]

Vtrùm mors timenda est.

Quidam plùs amant mortem, quàm vitam.

Cõtra eos qui cupiunt benè mori, & tamẽ malè viuere non reformidant.

Psal. 115. Malè viuere & benè mori pugnant.

Martyres partim malè, partim benè mortui sunt. Psal. 115.

Luc. 16. Mors diuitis & Lazari qualis.

nè mori, si didiceris benè viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

18. CONCILIVM Lateranense sub Innocentio tertio, capite 22. Cùm infirmitas corporalis nonnunquàm ex peccato proueniat, dicente Domino languido quem sanauerat: Vade, & amplius noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: decreto præsenti statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari cõtigerit, ipsos ante omnia moneāt & inducāt, quòd medicos aduocēt animarum, vt postquàm infirmis fuerit de spiritali salute prouisum, ad corporalis medicinę remediũ salubriùs procedatur, cùm causa cessante cesset & effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vndè faciliùs mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostrę constitutionis, postquàm per prælatos locorũ fuerit publicata, transgressor extiterit, tam diù ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donèc pro transgressione huiusmodi satisfecerit competẽter. Cæterùm cùm anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, nè quis medicorũ pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

Ioan. 5.
Medicorũ officiũ apud ægrotantes, vt medicos animarum vocari curent.

Nihil pro corporis salute suscipiendum vel agendum, quod vergat in animæ periculum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremę Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersùs omnia omnium hostium tela esse prospectũ, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint, ità extremæ Vnctionis Sacramento, finem vitæ, tanquàm firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitã quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehemẽtius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdẽdos nos penitùs & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendêre nobis exitum vitæ perspicit. ET capite secundo: Res & effectus huius sacramẽti, gratia est Spiritus sancti: cuius vnctio delicta, si quę sint adhuc expiãda, ac peccati reliquias abstergit, & ęgroti animam alleuiat, & cõfirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdùm vbi saluti animæ expedierit, consequitur.

Morituris prospexit Deus Vnctionis sacramento.

Dæmonis importunitas circa horã mortis.

Effectus extremæ Vnctionis.
Iac. 5.

2. CONCILIVM Nannetense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquẽ infirmari in sua plebe, quàm citiùs ad eum pergat: & ingressus cubiculum, aquam benedictã super eum & per omne cubiculum adspergat cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis totam præ cæteris gratiam contulisti, &c. Deindè cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hęc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto quo infirmus decumbit, cum blandè leuitèrque alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spõdeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua eleemosynis redimat: vt his qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquàm desperet. Cùm his & huiuscemodi allocutionibus fuerit mens infirmi releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, dẽtque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Aegroti à parocho visitatio.
Aquæ benedictæ aspersio.
Septem psalmorũ lectio.
Exhortatio ad infirmum.
Peccatorum confessio, Testamentum.

21. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Tutior est via, vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum viuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quærere.

22. POSSIDONIVS vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigesimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiã laudatos Christianos & sacerdotes absque digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima qua defunctus est ægritudine. Nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi de pœnitentia scribi, ipsósque quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vbertìm flebat. Et nè intentio eius à quoquam impediretur, canebat. Ante dies fermè decem quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentib⁹, nè quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantùm horis quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cùm ei inferretur refectio. Et ità obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. ET capite vigesimoseptimo: Indicauerat quoquè nobis, se prędicti beati viri Ambrosij in vltimo vitę cõstituti audisse sapientissimũ & piissimum respõsum, & multùm laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœrentibus, tanti scilicet ac talis Antistitis morte Ecclesiam posse priuari verbi & sacramenti Dei dispensatione, & rogaretur cum lachrymis, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideò enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præsidens de suis purgatissimis moribus pręsumpsisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nôsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoquè Coëpiscopi & familiarissimi sui amici in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum. Ad quem cùm visitandum

Sine pœnitentia non migrandum ex hac vita.

Psalmos pœnitentiales sibi scribi iussit Augustinus ante mortẽ.

Orationi potissimũ vacat Augustinus moriturus.

Ambrosij dictũ in morte.

Matth. 6.

visitandum iam morti propinquantem ventitásset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse: illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquàm, benè: Si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotãtis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua quam de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ità retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, & quẽ adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timeris, exire non vultis: quid faciam vobis?

[Cuiusdã ægrotantis morientis dictum ab Augustino laudatum.]

[Et Cypriano visio cuiusdã.]

[In eos qui inuiti moriuntur.]

23. IOANNIS nono, vt in textu.

24. AVGVSTINVS in enchiridio ad Laurẽtium, capite centesimo decimo: Quocircà hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

[Ante mortem omne meritũ comparatur.]

25. ET tractatu quadragesimoquarto in Euangeliũ Ioannis, super ea verba, Venit nox quando nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: sed nox dicta est, non flãma, non ignis? Audi quia & nox est: de quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores. Operetur ergò homo dum viuit, nè illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem, & si modò operamur, hic est dies, hic est Christus: audi promittentem, & nè arbitreris absentem. Ipse dixit, Eccè ego vobiscum sum. Quãdiu? non sit in nobis solicitudo qui viuimus, si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt, securissimos faceremus: Eccè, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dies iste, qui circumitu solis huius adimpletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi, vsque in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorum, & cùm positis ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autem ad sinistram dixerit, Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, ibi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnicuique secundum opera sua, cùm viuis & mortuis sic facturus est: erit enim tũc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, & non est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat, dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hîc agatur, nè & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. O infelix, quãdo viuebas, tunc erat tempus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo possit operari.

[Nox in qua nemo potest operari, est impiorũ post iudicium extremum. Mat. 25. Matt. 22. Matt. 28. Mat. 25. Matt. 16. [illegible] Luc. 16.]

26. IOANNIS duodecimo, vt in textu.

27. LVCÆ decimonono: Negociamini dũ venio.

1. C. PSALMO trigesimotertio, vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Mortuo homine impio nulla erit vlterà spes, & expectatio sollicitorum peribit.

3. SAPIENTIÆ quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c. Sic & nos nati continuò desinimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquàm lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquàm spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquàm fumus qui à vento diffusus est, & tanquàm memoria hospitis vnius diei prætereuntis.

4. PSALMO decimo: Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suã. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

5. AVGVSTINVS semone quadragesimooctauo ad fratres in eremo: Cùm in extrema ægritudine fueritis, ô quàm fortè, ô quàm durum, ô quàm pœnosum, ô quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omissis. Quare hoc erit, nisi quia illic capitur tota intentio mentis, vbi est vis doloris? Multa enim occurrunt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit: quia mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerunt, pro quibus etiam se dãnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt: vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fiduciam præstat: Diabolus, nè de peccatis doleant, fidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet: caro non deficere adhuc satis sperat: medici, vt lucrentur, ipsum confortant: parentes applaudunt, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audîsti quid locutus sum: omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequàm infirmitate graueris, agas pœnitentiam, disponas domum tuam. Fac quod faciendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es: Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minis vel blandimentis duceris quò tu non vis.

[De differentibus pœnitentiam vsque ad horã mortis. Impedit verã cõuersionem dolor. Alia conuersionis impedimenta.]

[Tẽpore cõuersio instituẽda est, & cõdẽdũ testamentum.]

6. ET sermone quinquagesimoseptimo: Item in libro de vanitate seculi, capite primo: Quod si vultis scire charissimi, quàm magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducant illam ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorãs opera sua mala & peruersa, quæ die noctúque gessit, contremiscit, &

[De separatione animæ à corpore.]

quærit ea fugere, induciásque petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent: Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quæ cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti verò anima cùm separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cũ exultatione pergit ad Deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis.

Mors peccatoris & iustorũ qui distet.

7. Hugo à sancto Victore, libro primo de anima capite secundo, Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diúque se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima aufertur à corpore: túncque cum magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore. Veniũt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctúque gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, induciásque petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua sumus: non te deseremus, sed tecũ semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitia quoque multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multáque falsa testimonia aduersùs illam inuenient, quanquàm vera ad damnationem eius possent sufficere. Dæmones verò terribili vultu & horribili adspectu eam terrebunt: ingenti furore eam persequentur & compræhẽdent tam terribiliter quàm horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os aliósque corporis sensus per quos solebat egredi & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se, & videns se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mũdi & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tantæ necessitatis, atque dæmonibus tradetur in inferno cruciãda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte & segregatur à corpore: pergítque miseriis plena, tremens & dolens, & cùm nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit & pertimescit ante Deum apparére. Ingenti horrore cõcutitur, & multiplicibus cogitationũ æstibus agitatur: cùm vrgẽte solutione carnis & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat cui appropinquat: & post paululùm hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Cõsiderat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ quas rationes vitę suę ponat. Si enim cũcta opera quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illam magis quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitę huius nequaquàm sine culpa transire potuit.

Eadem habet Bet c.2. meditationum.

De separatione animæ à corpore.

Dæmonũ terror & furor.

Animæ peccatricis timor & miseria in hora mortis.

8. Et libro tertio, capite vigesimotertio: Cõsidera quomodò morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus, & ibi ad terram proiectus inter longa suspitia & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in palliorem & horrorem, in saniem & fœtorem: erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient & rapiẽt laruales illæ facies, quæ eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cùm teterrima illa monstra dæmoniorum occursantia sibi cateruatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Habet eadem Bernardus in libro de interiori domo, ca. 38.

Consideratio morientis hominis.

Dæmonum præsentia.

9. Et libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuncius mortis ingressum postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vndè veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam dicturũ, nisi summum fiat silentium. Quo impetrato, sic incipit: Ego sum timor mortis, & mortem vobis venire nuncio. Prudẽtia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens, Vbi est mors? Memoria mortis. Scio quia nõ tardat venire & propè est. Sed diem & horã aduentus eius ego nescio. Prudentia. Et qui veniunt cum illa? Memoria. Mille dæmones ferentes secum libros grandes & vncos ferreos, & igneas catenas. Prudentia. Quid prætendunt his omnibus? Memoria. In libris scripta sunt omnia peccata hominũ: & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicũt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Colloquiũ inter prudẽtiam & timorẽ vel memoriam mortis.

In morte præsentes sũt dæmones, libros, vncos & catenas habentes.

10. Innocentius tertius libro secundo de cõtemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite quadragesimosecundo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus appáret, præ nimio dolore seipsos discerpẽtibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexus illi & vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vndè propheta lamentando ait: Circundederunt me dolores mortis. Non enim est membrum, nõ articulus in corpore, quod penitùs non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quãdo iam penè fatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multò liberiùs videt tunc in momẽto occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & * retractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimùm turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vndè dicitur in psalmo: Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ità in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam tristè dijudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vndè dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos: vbi

Quadruplex dolor quẽ in morte sustinẽt mali. Corporis dolor quãtus.

Psal. 114.

Animæ dolor triplex in morte.

Adspectus operũ bonorũ & malorum.

* aliàs recogitatio.

Psal. 17.

Consideratio gehennæ.

Psal. 114.

Adspectus dæmonum.

vbi tantus dolor est timor, quòd misera anima licèt à corpore egressura, quandiù potest refugiat, vt tempus suę captiuitatis redimat, antequàm de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus. Prima porta dicitur, quādo anima mala quàm citò egreditur à corpore, tā citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniūtur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore punientur. Vndè dicitur: Duplici contritione contere eos.

Soph. 1.

Hier. 17.

11. LVCÆ decimosexto: Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidiè splendidè, &c. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius, & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, &c.

Terribile exemplum.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimooctauo: Chrysorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superiùs memoriam feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo vadè idoneus fuit, sed tantum plenus vitiis quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit teterrimos viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimiis & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre. Nunquàm tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem quos ille insistentes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam, in confusione, & pallore, & tremore illius qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorum imaginis huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, adspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibíque aderant. Cúmque constrictus nimis, relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vsque manè, inducias vel vsque manè. Sed cùm hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirùm constat: quia pro nobis ista non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petijsse, quid profuit, qui easdem inducias quas petijt, non accepit.

Dæmonum adspectus.

Nostri causa hæc vidit Chrysorius.

13. IDEM in homilia duodecima in euangelia, eandem refert historiam de Chrysorio.

14. BEDA libro quinto historiæ Angelorum, capite decimoquarto: Fuit quidā in prouincia Merciorum, cuius visiones ac verba, necnon & conuersatio plurimis, sed non sibimet profuit. Fuit autem temporibus Coenridi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergò illum sedulò, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquàm subito mortis superuētu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille frequēter licèt admonitus, spernebat verba salutis, seséque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, décidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, qui diligebat eum, multū hortabatur, vt vel tunc antequam moreretur, pœnitētiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate sua resurgeret, nè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere nolebat, fortiter quidem, vt sibi videbatur loquutus, sed miserabiliter, vt pòst patuit dæmoniaca fraude seductus. Cúmque morbo ingrauescente, denuò ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? quid huc venisti? nō enim mihi aliquid vtilitatis, aut salutis potes vltrà conferre. At ille, noli ità loqui. Vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi legendū dedit, in quo omnia quæ vnquàm bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subitò mihi superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domúmque hanc & exteriùs obsedit, & intùs maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille qui & obscuritate tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferēs codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cùm legissem, inueni omnia scelera, non solùm quæ opere & verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebátque ad illos, qui mihi adsederant, viros albatos & præclaros: Quid hìc sedetis, scientes certissime quia noster est iste? Responderunt, Verùm dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt surgentésque duo nequissimi spiritus, habentes cultros in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, móxque ad inuicèm peruenient, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multò pòst defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cū fructu veniæ facere supersedit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdā scribit, nō pro se ista,

Mali & terribile exemplum de eterno.

Ad mortem vsque conuersionem differentibus.

Admonitio ad confessionem & vitæ emendationē.

In 4. dialog. ca. 38.

cui non profuêre, sed pro aliis viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentię, dum vacat, timerent, nè improuiso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factũ est, vt meminerimus facta & cogitationes nostras, non in ventum diffluere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos angelos in fine nobis ostẽdenda, siue per hostes. Quòd verò priùs candidum codicem protulerunt angeli, deindè atrum dæmones, illi perparuum, isti enormem, animaduertendum est, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuersa prauè agendo iuuenis obnubilauit: Qui si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescentia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curâsset, posset eorum numero sociari, de quibus ait psalmus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili antistite Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium, narrandam esse putaui.

De codicibus quos angeli, tum boni cũ mali morituro exhibuerũt.

Psal. 31.

15. Et capite decimoquinto: Noui autem ipse fratrem, quem vtinàm non nôssem cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus, ac à maioribus loci ad castigatiorem vitam conuerti admonebatur: Et quamuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum, erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multùm ebrietati, & cæteris remissioris vitæ illecebris, magísque in officina sua die, noctúque residere, quam ad psallendum aut orandum in ecclesia, audiẽdúmque cum fratribus verbum vitæ consueuerat. Vndè accidit illi, quod solêt dicere quidam: Quia qui non vult Ecclesiæ ianuam spontè humiliatus ingredi, necessè habeat ianuam inferni non spontè damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multùm mœrẽs ac damnato similis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathã demersum in profundum tartari. Caiphámque cum cæteris, qui occiderant Dominum, iuxta eum flammis vltricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum adspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligẽter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cùm ipse viderim iudicium meum iam esse cõpletũ. Talia dicens, sine viatico salutis obijt, & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatũ: neque aliquis pro eo. Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit, quò lætior occumberet in mortem. At cõtrà faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius, vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabiliùs ipse desperata salute periret, sed viuẽtibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nupèr in prouincia Berniciorum, ac longè latéque diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Quod vtinàm ex hac etiam nostrarum lectione literarum fiat.

Exemplum terribile de eo qui vidit infernũ apertũ, & locũ apud inferos sibi paratum.

Actor. 7.

16. Psalmo cẽtesimo decimoquinto, vt in textu.

17. Posterioris ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ędificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

18. Gregorius libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini presbyteri describens: Cum magna cœpit lætitia clamare: dicens: Benè veniant Domini mei, benè veniant Domini: quid ad tantillum seruulum vestrum estis dignati conuenire? Venio, venio. Gratias ago, gratias ago. Cúmque hoc iterata crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret, noti sui qui illum circunsteterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit, dicens: Nunquid hîc conuenisse sanctos Apostolos non videtis: beatum Petrum & Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterùm conuersus: dicebat: Eccè venio, eccè venio: atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit, eos etiam sequendo testatus est. Quod plerunquè cõtingit iustis, vt in morte sua sanctorum precellentium visiones adspiciãt, nè ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant, sed dum eorum mẽti internorum ciuium societas ostenditur, à carnis suæ copula sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

In morte quidam vident Apostolos.

Cur quidam in morte sanctos videant præsentes.

19. Sequentibus capitibus plures alias similes apparitiones iustorum commemorat.

20. Cyprianus in libro de mortalitate, inter alia quæ adfert de non timenda morte: Quæ cæcitas, inquit, animi, quæve dementia est, amare pressuras & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potiùs ad gaudium quod nunquàm possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus. Apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angẽtibus & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ, Christo vocante, proficisci. Et post nõnulla: Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur: mori timeat, qui ad secũdam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemit⁹ interim differatur. Qualem te inuenit Dominus cùm vocat, talem pariter & iudi-

Amare vitam præsentem, quam futuram [illegible].

Philip. 1.

Per mortem à quib⁹ calamitatibus & periculis liberemur.

Quib⁹ sit meritò mors timenda.

[illegible]

indicamur. Volũtati Dei parẽdum est.

& indicat. Meminisse debemus voluntatem nos, non nostrã, sed Dei facere debere, secũdũ quod nos Dominus quotidiè iussit orare. Quàm præposterũ est, quámque peruersum, vt cũ Dei voluntatẽ fieri postulemus, quando euocat nos & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus.

Pertinacibus seruis comparantur ij, qui moriuntur inuiti.

Obnitimur & reluctamur, & peruicaciũ more seruorum ad cõspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeũtes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis, & volumus ab eo præmiis cælestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergò oramus & petimus vt adueniat regnum cælorũ, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quàm regnare cum Christo? Deniquè vt manifestiùs diuinæ prouidentiæ indicia clarescerent, quòd Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem,

Exemplum cuius etiam meminit Possidonius in vita D. Augustini.

cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus adspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire nõ vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox & monentis est: qui de persecutione solicitis, de accersitione securis non cõsentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster &

Non sibi, sed nobis audiuit.

collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? Didicit immò nobis remanentibus, vt dum sacerdotem Dei qui commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnosceremus. Et paucis interiectis: Quod

Per mortem transitur ad immortalitatem.

interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citiùs exoptet? Paulo

Phil. 3.

Apostolo prædicante: Nostra autem conuersatio, inquit, in cælis est, vndè & Dominum expectamus

Cuius sit desiderare & vnice amare vitã præsentem.

&c. Eius est in mundo diù velle remanere, quem mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porrò cùm mũdus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? et sub finem: Quis nõ

Per mortẽ redeitur in patriã.

peregrè constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventum prosperum cupidiùs optaret, vt velociter charos licerer amplecti? Patriam nostram paradisum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Ma-

Sãti in cælis [illegible] de nobis soliciti.

gnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.

21. AMBROSIVS in libro de bono mortis, capite secundo: Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est: Anima quæ peccat, ipsa morietur.

Mortis tria sunt genera. Ezec. 18.

Alia mors mystica, quando, quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait idem Apostolus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem.

Rom. 6.

Tertia mors qua cursum vitę huius & munus explemus, id est, animæ corporísque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit.

Quædã mors mala, quædã bona, & quædam media.

Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cùm absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quàm voluptatis est.

Cur mors paucos delectet, vitiũ infirmitatis est.

Et post pauca: Quid tantoperè vitam istam desideramus, in qua quanto diutiùs quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: Sufficit diei malitia sua.

Matt. 6.

22. CAPITE tertio: Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius.

Phil. 1.

Solutio autem ista quid aliud agit, nisi vt corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & sit libera, quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuant se huius corporis cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestiis separare contendant, renuncient voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum?

Anima post mortem ad Christũ vadit. Mors mystica iustorum.

23. CAPITE quarto: Omnifariam igitur mors est bonum, & quia compugnatia diuidit, nè se inuicem impugnent, & quia portus quidam est eorum qui magno vitæ istius iactati salo, fidæ quietis stationem requirunt.

Mortem esse bonam, & idcircò non timendam.

Et quia deteriorem statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd frustrà homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit, sed postquàm homo lapsus in flagitium est, præuaricationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortẽ finem esse peccati, ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior.

Sap. 1.

Mors est finis peccati.

24. CAPITE septimo: Non amata mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quàm mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quàm in peccato mori, quia impius quàm diù viuit, peccatum auget: si moriatur, peccare desinit.

Mors quibus amara sit.

Plerique criminum suorum absolutione lætantur: si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plùs damnatio profuisset, nè incrementa facerent peccatorum.

Mors impiorum quodammodo bona est.

25. CAPITE octauo: Quòd si terribilis apud viuẽtes æstimatur, nõ mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quã vnusquisq; pro suo interpretatur affectu, aut pro sua cõsciẽtia perhorrescit.

Nõ tam mors quàm opinio de morte, terribilis est.

Suæ igitur vnusquisque cõsciẽtiæ vulnus accuset, nõ mortis acerbitatẽ. Denique iustis mors quietus est portus, nocẽtibus naufragiũ putatur. Certè iis quibus

Timor mortis potius grauis est, quã mors ipsa.

grauis eſt timor mortis,nõ eſt graue mori, ſed graue eſt viuere ſub metu mortis. Nõ ergò mors grauis,ſed metus mortis.Non habemus quod in morte metuamus,ſi nihil quod timendum ſit, vita noſtra commiſit. Inſipientes autem mortem quaſi ſummum malorum reformidant , ſapientes quaſi requiem poſt labores & finem malorum expetunt.

Vita inculpata mortẽ non timet.

26. CAPITE duodecimo:His igitur freti,intrepidè pergamus ad redemptorem noſtrum Ieſum,intrepidè ad patriarcharum concilium , intrepidè ad Abraham patrem noſtrum , cùm dies aduenerit, proficiſcamur : intrepidè pergamus ad illum ſanctorum cœtum, iuſtorumque conuentum.Ibimus enim ad patres noſtros , ibimus ad illos noſtræ fidei pręceptores,vt etiam ſi opera deſint,fides opituletur,defendatur hæreditas.

Per mortem itur ad Sãctorũ conſortia.

27. AD Philippenſes primo,vt in textu.

28. LVCÆ ſecundo: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundùm verbum tuum in pace.

29. PSALMO quadrageſimoprimo: Quemadmodùm deſiderat ceruus ad fontes aquarum , ità deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum , quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

30. ITEM octogeſimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum : concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini.

31. ET centeſimo quadrageſimoprimo : Educ de cuſtodia animam meam , ad confitendum nomini tuo:me expectant iuſti donec retribuas mihi.

32. NVMERORVM vigeſimotertio ait Balaam: Moriatur anima mea morte iuſtorum, & fiant nouiſſima mea horum ſimilia.

33. LVCÆ duodecimo,vt in textu,& B.teſt.ſexto.

34. APOCALYPSIS decimoquarto.

35. SAPIENTIÆ quarto,vt in textu.

III.

Quomodò Scriptura de Iudicio admonet?

a Heb.10.f Ber.ſer.8.in Pſalmum,Qui habitat.
b 2 Cor.5.b
c Rom.14.b.Luc.16.a 12.f 19.d
d Eccl.12.d 11.d 1.Cor.4.a Rom.2.a bc Sap.1.c Eccl. 11.c Matt.12.c 16.de Apoc.20.d 22.c Pſalm.61.b 2. Tim.4.b Damaſc.in ſer.de defunctis. Cyril.de exitu animæ. Leontius in vita Ioannis Eleemoſynarij.
e 1.Pet.4.d Soph.1.c Pſal.74. a Ber. ſer.55.in Cãtica. Greg.lib.8.mor.ca.13.
f Heb.10.e
g Pſal.142.a
h Iob 1.a
i Iob 31.
k Ibidèm c Greg.21.mor.ca.15.& 16.
l Iob 9.d 24. b Eccl.9.a 1.Cor.4.a

A. Horrendum[a] *eſt incidere in manus* Dei *viuentis*,Chriſtíque iudicis,[b]ante cui[9] tribunal nos omnes oportet manifeſtari,&[c]vnũquemque rationem pro ſeipſo reddere. [d] *Cuncta* enim *quæ fiunt,adducet Deus in iudiciũ pro omni errato,ſiue bonum,ſiue malum ſit*. Quare non modò peccatoribus,ſed etiã ſępè[e] ſanctis iudicij huius terribilis eſt[f] expectatio.Timuit hinc Dauid,vt ſolicitè roget:[g]*Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo Domine*.Timuit & Iob,quantumuis[h] innocens,ſuũ que timorem his verbis oſtendit:[i] *Quid faciam,cùm ſurrexit ad iudicandum* Deus? *& cùm quæſierit,quid reſpõdebo illi?Semper*[k] *quaſi tumentes ſuper me fluctus timui* Deum,*& pondus eius ferre non potui.*[l] *Verebar omnia opera mea,ſciens quòd non parceres delinquenti.*

m Aug.in lib.de decem chordis ca 1.& 2.Proſper li. 3.de vita contemp.c.12. Ber.epiſt. 1.Innocẽtius 3.li. 3.de contemptu mundi,c.15.
n Prouer.6.d
o Pſal.74.a Ber.ſer.55.in Cant.
p Hierem.17.b 11.d 20.c 32.c Prou.16.a Heb.4.d 1. Para.28.b Mal.3.a Pſal.7.b 43.d
q Eſa.66.f Iudæ Apoſt.c.Matth 10.

B. Ac verò metuendus eſt Iudex[m] ille,cuius non licet poteſtatẽ effugere,ſapientiam fallere,æquitatem flectere,iudicium retractare.De quo ità ſcriptũ extat, *Zelus & furor viri*(Chriſti iudicis ſcilicet) *non parcet in die vindictæ,nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* Qui de ſeipſo etiam ſuóque iudicio(nè quis ſit inſcius)hoc omnibus prænũciauit:[o] *Cùm accepero tẽpus,ego iuſtitias iudicabo*.[p] *Ego* Dominus *ſcrutãs cor & probãs renes:qui do vnicuique iuxta viã ſuã, & iuxta fructũ adinuẽtionũ ſuarũ.* [q]*Ego opera eorum & cogitationes eorum venio vt cõgregem , cũ omnibus gẽtibus & linguis:& venient,& videbunt gloriã meã.*

r Aug.20.de ciui.Dei ca.1.2.30.& lib.18.ca.53.Item epiſt.78.& 80.ad Heſych. Hipp.de conſum.mũdi. Damaſc.lib.4.ortho.fidei,ca.27.
ſ Sopho. 1.d Iohel.2.a c g 3.a Eſa.13.b c.24.c d 66.c Hier.23.d Mal.3.a 4.a b Dan.7. c d Apoc. 20.d 6.d Pſal 96.a 59.a Mat.24.& 25.c d 13.f 3.c Sap.5.a d
t 2.Pet.3 c Aug.lib.20.de ciu. Dei c.16.& 18.Chryſ. ho.46.ad pop.Antioc.&ſeq. Ephræm in lib.de iudicio extremo,& lib.de vera pœnit.Aug. ſerm 67.de temp.Iſidorus de ſummo bono libro 1.ca.30. Cyril.catec.15 Illum.Hier.epiſt.1.ad Heliodo.Gregor. ho 1.& 12 in Euang.Item lib.26. mor.ca.24. & 25. Aug.ca.4.medit.Anſel.de miſeria hominis.Bern.de interiori domo c.58.

C. Cæterùm de Iudicij[r] extremi die,qui &[ſ]dies Domini, dies iræ,dies magnus & horribilis in ſcriptura dicitur , Apoſtolus Petrus docet in hunc modum:[t] *Adueniet dies Domini ſicut fur,in quo cæli magno impetu tranſient,elementa verò calore ſoluentur : terra autem & omnia quæ in ipſa ſunt opera, exurẽtur. Cũ igitur hæc omnia diſſoluẽda ſint,quales oportet vos*

esse in sanctis conuersationibus & pietatibus: expectantes & properātes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ordore tabescent.

D. Vt verò tunc clementem iudicē Christum, ac diem illum, quo *cælū & terra* [u] *transibunt*, nobis lætum habeamus, pręclarum hoc est consilium Sapientis, *Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudiciū interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem.* [y] *Si enim nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.* [z] *Timenti Dominum benè erit in extremis & in die defunctionis suæ benedicetur.*

v Luc. 21. f 1. Cor. 7. f Apoc. 21. a
x Eccl. 18. c 2. Pet. 3. c Lucæ 21. g Tit. 2. d 1. Thess. 5. a Luc. 17. f Chrysost. hom. 5 de pœnitentia.
y 1. Cor. 11. g
z Eccl. 1. b Gregor. lib. 31. moral. cap. 21. August. ser. 120. de temp.

TESTIMONIA.

1. A. AD Hebræos decimo vt in textu.

2. BERNARDVS sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Quid tā pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementissimæ solicitudinis excogitari potest, quàm iudicandum adstare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare sub tam districto iudice sententiam? Horrendum est (ait Apostolus) incidere in manus Dei viuentis. Iudicemur interim fratres, & terribilem illam expectationem præsenti studeamus declinare iudicio. Nō iudicabit Deus bis in idipsum. Sanè vt quorundam peccata, sic & quorundam studia bona manifesta sunt præcedētia ad iudicium: vt illi quidem non expectātes sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara deiiciantur: isti verò è regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine vlla cūctatione conscendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentiū, & sequentium te Domine Iesu. Felix planè quæ tam securos, immò tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum.

Iudicium Dei terribile.
Heb. 10.
Quomodò declinetur.
1. Cor. 11.
1. Tim. 5.
Ioan. 3.
Matt. 19.
Paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

4. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi. scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

5. LVCÆ decimosexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. ET capite duodecimo: Omni autem cui multū datum est, multum quæretur ab eo: & cui commēdauerunt multum, plus petent ab eo.

7. CAPITE decimonono: Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod nō posuisti, & metis quod non seminâsti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nequam. Sciebas quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod nō seminaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtique exegissem illam? Et adstantibus dixit, Auferte ab illo mnam, &c.

8. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

9. CAPITE vndecimo: Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. PRIORIS ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

11. AD Romanos secundò: Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundùm veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo, qui iudicas eos qui talia agūt, & facis ea, quia tu effugies iudiciū Dei: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitā æternam. iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnē animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci, gloria autem & honor & pax omni operāti bonum, Iudęo primùm & Græco. non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deū: sed factores legis iustificabuntur. Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem nō habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis consciētia ipsorum, & inter se inuicèm cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum, secundùm Euangelium meum per Iesum Christum.

12. SAPIENTIÆ primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secũdùm vias suas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operũ illius.

14. MATTHÆI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITE decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

16. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundũ opera ipsorũ. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

17. CAPITE vigesimosecundo: Eccè venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secũdùm opera sua.

18. PSALMO sexagesimoprimo: Semèl locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua.

19. POSTERIORIS ad Timotheũ quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex, non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in sermone de defunctis, siue in sermone quò qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficiis multùm iuuentur: Aiunt viri diuinitùs illustrati, quòd cùm exhalamus spiritum, quasi in libra humana opera probantur. Et si lanx dextera alteram superexcedat, manifestum quòd is cuius opera examinantur, in dextris refocillabitur. Sin vtraque æqualiter pendeat, vincet tamen omninò diuina misericordia: quinetiam vt Theologi referunt, si sinistra parùm vergat, misericordia Dei totum adimplebit. Eccè tria diuina Domini iudicia, primum iustum, secundum verò misericors, tertiũ denique plus quàm misericors. Addere licet ad hæc quartum, quando mala opera multùm prępõderant. Et paulopòst: In iis temporibus, in quibus venerabilis imprimísque sanctus Ioãnes Eleemosynarius vixit, Petrus Telonearius aliquando & durus pauperibus ex plurimis opibus, ex inuidia, ex immisericordia, ad consummatam misericordiã & sanctitatem peruenit. Nam vt est in libro beatissimæ illius vitæ, dicitur quòd factus in ecstasi, viderit opera sua ponderari, & inter cætera siligineum panem, quem pro lapide aliquando in faciẽ pauperis iracundus miserit, in dextera libræ lance: eáque visione commonitus, tam pius posteà euaserit.

Examinantur velut in libra opera hominum.

De Petro Telonario.

Apud Leontium.

21. CYRILLVS Alexãdrinus in oratione de exitu animæ, vt suprà de extrema vnctione, quęstione tertia, C. testim. primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis Eleemosynarij: Multũ de memoria mortis & exitu animę disputabat semper ille beatus, ità vt frequẽter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat, Quia (vt æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assiduè & dolenter cogitare, & solicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodò angelis venientibus & properãtibus nõ turbatur tunc anima, si inuenta fuerit benè præparata? aut quomodò rogat, vt addatur sibi modicum tempus vitæ, si audierit, Tempus quod vixisti, benè non consumpsisti? Et iterùm dicebat tanquàm de semetipso: Quomodò humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationem ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (vt ait) exeũte anima è corpore, obuiant ei, cùm ascenderit à terra in cælum, chori dęmonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus dæmoniorum superbiæ, inuestigat eam si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando oblocuta sit, & pœnitentiam non egerit. Obuiãt iterùm superiùs dæmones fornicationis, scrutantur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsque ad cælum misera anima positura rationem peruenerit, seorsum ab ea sancti angeli stabunt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

Memoria mortis quàm sit fructuosa.

Vexatio dæmonum in morte, & statim post mortem.

23. PRIORIS Petri quarto: Quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autẽ primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei euãgelio?

24. SOPHONIÆ primo: Et erit in tempore illo scrutabor Hierusalẽ in lucernis, & visitabo super viros defixos in fœcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè Dominus, & non faciet malè.

25. PSALMO septuagesimoquarto: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica: Verùm tu qui aduentum desideras saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum qui per prophetam dicit: Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsáque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutũ in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam Hierusalem nomine designâsse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem cõuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerúmque confusione vastãtes. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Hierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcircò necesse

Iudicis in examinando seueritas timenda.

Soph. 1.

Psal. 7.

Quid sit scrutari Hierusalẽ in lucernis.

1. Tim. 5.

necessè erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Hierusalē. Ait nanque sub persona Domini: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valdè cùm ad hoc ventum fuerit, nè sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum est tamen, si nosmetipsos diiudicauerimus, nō vtiquè diiudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinóque iudicio subducit & abscondit. Prorsùs horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ indicatus præsentari, non iudicandus. Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proindè mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterísque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilē reputabo, qui quod facere debui, tātùm feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea: quò is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat. Neque enim iudicaturus est bis in idipsum.

Psal.47.

Quid sit iustitias iudicare.

Quomodò Dei iudicium & seuerū examen effugere liceat.

1Cor.2.

Luc.17.

Soph.

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimotertio: Iustorum mens semper solicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum cautè considerant, ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constricti sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, & cōtra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerant praua quàm districtè iudicet: bona opera quàm subtiliter penset, & perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicentur, quia hoc ipsum quoque quod iustè videmur viuere, culpa est, si vitam nostram cùm iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: Astra non sunt munda in conspectu eius. Quia apud eum districtè iudicati, ipsi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent.

Iustè timent Dei iudicium.

Iob 15.

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis post acceptā notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.

29. PSALMO centesimo quadragesimo secundo. Et non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

30. IOB primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex & rectus, ac timēs Deū, & recedens à malo.

31. CAPITE trigesimoprimo, vt in textu.

32. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite decimoquinto: Sciūt sancti, quia omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitùs districtè iudicetur.

33. CAPITE decimosexto: Benè subditur: Et pondus eius ferre nō potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente considerat, profectò videt, quia tantus pauor imminet, quantum non solùm tunc videre, sed se etiam nunc præuidere pertimescat. Consideratione nāque tanti terroris metu animus palpitat, & interionis suæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recusat. Benè ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cùm supernæ maiestatis vim ad iudicium venientis, terrorémque tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad seipsum refugiens, sese expauescit inuenire.

Iudicij consideratio metū affert.

Iob 31.

34. IOB nono: Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimoniū dicere. Si iustificare me voluero, os meū condemnabit me: si innocentem ostendero, prauū me comprobabit. Etiā si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.

35. CAPITE vigesimoquarto: Deus inultum ire non patitur.

36. ECCLESIASTIS capite nono: Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autē pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, dominus est.

1. B. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad misericordiam Domini, sed timeamus ad iudicium Domini. Parcit dū tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum nō tacet in verbo, nè non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio.

Timendum Dei iudicium.

2. CAPITE secundo: Modò enim licet tibi causam tuam componere. Ante vltimum iudiciū Dei tui compone causam tuā. Non est vndè præsumas, cùm ille venerit, nec falsos testes adduces, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguosis artib⁹ adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem possis corrumpere. Quid ergò ages apud talem iudicem, quē nec fallere, nec corrumpere poteris, & tamen est quod agas? Tunc enim ipse erit iudex causæ tuæ, qui modò est testis vitæ tuæ.

Falli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Age cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminū potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium secreta reuelari, & non solùm actus ac verba, sed etiam ipse cogitationes ostendi: quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obtēdere poterimus? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subuentura est pœnitentia, quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabūt omnium sanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuentes, fragilitatem carnis in carne vincētes, quod fecerunt, vtique fieri posse docuerunt: maximè, quia nec ipsi peccato sua virtute, sed Domini miserantis

Iudex falli aut corrumpi non poterit.

Sera in iudicio pœnitentia.

Frustrà implorabuntur Sancti.

Excusationi nullus erit locus in iudicio.

auxilio restiterunt: qui se & non quærentibus, vt quæratur, atque in eum credatur, ostendit: & credentes in se, nè à peccato vincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergò responsuri sunt, si eis Dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desideriis peccatorum? si non potuistis, quare meũ contra peccata non quæsistis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nónne ad hæc obmutescentes, & quid excusationis referant, non habentes, dicet: Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentiũ: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur?

Matth. 22. Marc. 9. Esa. 6.

4. BERNARDVS epistola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata reiudicabit: illicitè iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriã patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Veniet pro certo, qui per prophetã minatur in psalmo, dicens: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Quid faciet de iniustis iudiciis, qui ipsas quoque iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

Iudicabit malè iudicata. Psal. 145. Esa. 11. Psal. 74. Conscientiæ puræ vis in iudicio.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimoquinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nã si columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutũ eius, & angeli pacis amarè flebunt? peccatores autẽ quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores vbi parebunt? Propterea clamat Propheta: Nè intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim nõ timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latére: iustissimum, quẽ nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omninò resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Hunc ergò nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat. Deus sciẽtiarum Dominus, præscius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergò nemo potest latére, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitũ, nullũ bonum irremuneratum relinquit. Hũc ergò nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundùm opera sua.

Iob 26. Esaiæ 33. 1. Pet. 4. Psal. 142. Psal. 129. Iudex potentissimus, sapientissimus, & iustissimus meritò timendus est. Iob 9. Psal. 32. 148. Bar. 3. Psal. 103. Rom. 9. Luc. 1. Phil. 2. Hunc iudicẽ nihil latet. Psal. 138. Hiere. 17. Heb. 4. Eccl. 1. 1. Reg. 2. Hebr. 4. Psal. 7. Nullum malum præterit impunitũ, & nullum bonum irremuneratum relinquit. Psal. 61.

6. PROVERBIORVM sexto.

7. PSALMO septuagesimoquarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica, vt suprà A. testimonio vigesimosexto.

9. HIEREMIÆ decimoseptimo, vt in textu.

10. ET capite vndecimo: Tu autem Domine Sabaot, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, &c.

11. CAPITE vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.

12. CAPITE trigesimosecundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incompræhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.

14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in cõspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

15. PRIMI Paralipomenon vigesimooctauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum.

16. MALACHIÆ tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerũt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob nõ estis consumpti.

17. PSALMO septimo: Cõsumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

18. ET quadragesimotertio: Si obliti sumus nomẽ Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deũ alienum: Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

19. ESAIÆ sexagesimosexto, vt in textu.

20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autẽ de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, quæ locuti sunt contra eum peccatores impij.

21. MATTHÆI decimo: Nihil est opertum quod non reuelabitur: & occultum, quod non scietur.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de illis mediis Dei iudiciis, sed de ipso nouissimo iudicio, quantùm ipse tribuerit, disputabo:

Dies iudicij [illegible]

tabo: quando Christus de cælo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quòd nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur iustus ille infelix. Omnium nanque tunc non nisi bonorum vera & plenissima felicitas, & omnium non nisi malorum digna & summa infelicitas apparebit.

In die iudicij cognoscemus quo iudicio hæc aut illa Deus modo faciat vel permittat.

2. Capite secundo: Quamuis nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat: apud quē summa virtus est, & summa sapientia, summáque iustitia: nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus non magni pendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malísque cōmunia: & illa bona quærere, quæ bonorū: atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorum. Cùm verò ad illud Dei iudiciū venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solùm quæcunque tunc iudicabuntur, verumetiam quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbi hoc quoque manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nūc tam multa ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentésque mortalium lateant, cùm tamen in hac re piorum fidem nō lateat, iustum esse quod latet.

Ante & circa iudicium extremum quænam contingent. Malach. 4. Rom. 9. 11. 2. Thess. 3. Dan. 7. 11. 12. Apoc. 11. 13. 20. 21. Matth. 25. 2. Pet. 3.

3. Capite trigesimo siue vltimo: In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras: Heliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorúmque diremptionem: mundi conflagrationem eiusdémque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamē eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

Incertus annorum numerus vsque ad diem iudicij. Actor. 1.

4. Et libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimotertio: Frustrà annos, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cùm hoc scire nō esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodùm autem quisque eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium. Coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ veritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate.

In eos qui conantur finem mundi prænunciare.

Actor. 1.

5. Idem in epistola septuagesimaoctaua ad Hesychium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora quæ pater posuit in sua potestate. Tempora ergò computare, hoc est, χρόνους, vt sciamus quando sit finis huius seculi vel aduentus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle, quod ipse ait neminem scire posse. Opportunitas verò illius temporis profectò non erit antequàm prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimoniū omnibus gētibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi antè non veniet? Quanto pòst ergò veniat, incertum nobis est: antè tamen non esse venturum, dubitare vtiq; non debemus. Si ergò susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent, colligerent, quod remansit gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vt cūque possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine seculi. Quòd si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæque sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minùs existimo in scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quādoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Vndè si iam nobis certissimè nunciatum fuisset omnibus gentibus euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magísque iam appropinquare meritò diceremus.

Actor. 2. [illegible]

Matth. 24.

Actor. 1. Quāuis euangelium toto orbe nunc annunciaretur, incertus nihilominùs remaneret iudicij dies.

6. Et ad eundem Hesychium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicare tempora, sed non est vestrum nôsse. Verùm si ità vis intelligi quod ait: Non est vestrum scire: ac si diceret, non est vestrum scientes facere, id est, non est vestrum hoc docere: quis nostrûm docere audeat, vel scire presumat, quod Deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magníque doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari quod videbat non vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen vtrùm intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, quando Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ità esse, certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Aphrica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondùm esse prædicatum Euangelium, ex iis qui ducuntur indè captiui, & Romanorum seruitiis iam miscentur, quotidiè nobis addiscere in promptu est.

Non tantùm noluit Christus ab Apostolis prædicari certum tempus aduētus sui, sed ne sciri quidem.

Noluit prædicari quod nō vtiliter sciebatur.

Tempore Augustini nondū erat euangeliū vbique prædicatum.

7. Hippolytus Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis adfert testimonia prophetarū: quibus productis, ait inter cætera: Templa diuina domorum instàr erunt: locis omnibus euersiones fient ecclesiarum: scripturę contemnentur: hostis illius cantica vbiquè decantabunt. Post hæc stupra, adulteria, periuria, incātationes, diuinationes magno impetu studioque sequentur. In summa, ex iis qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi prophetæ falsíque Apostoli, homines impostores, corruptores malefici, mentiētes alius in aliū, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi: monachi expetent quæ sunt mundi: diuites animum expertem misericordiæ induēt: pauperi non succurrent principes &c. Deindè post Euangelij & Apostolorum testimonia Danielem citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Hierosoly-

Esa. 1. Oseæ 13. Amos 5. Mich. 3. Antichristi tempore templa Christianorum deuastabuntur & iniquitas inualescet.

Monachi expetent quæ sunt mundi. Matt. 24. Luc. 21. 2. Pet. 2. 3. 1. Ioan. 3. 4. Iudas. Phil. 3. Coloss. 2. Dan. 7. Antichristus orietur ex tribu Dan.

mis suscitaturum templum lapideum. Ibidē: Prior Christi aduentus, inquit, præcursorem habuit Ioānem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascendens. Describit deinde Antichristi mores, hypocrisin, falsa miracula, fraudes, arrogantiam, ambitionem, regnum, quod tres annos & dimidium perdurabit, credulitatem & grauissimam persecutionem. Qua inualescente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabunt eū, quibus dabit characterem in dextra manu & fronte, nè quis dextra sua preciosam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit seductori, eique seruiet, neque ducetur pœnitudine. Et post nonnulla: Lugebunt montes & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eò quòd omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint impostori illi, suscepto charactere impuri illius & hostis Dei, loco viuificæ crucis Seruatoris. Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnū: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ecclesiarum ædes sacræ tugurij instàr erunt, preciosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ. Postremò describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentum & apparitionem iudicis, vt reddat cuique secundùm opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, ait: Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint hîc benè merendo, nihil eis debetur, nisi ignis qui non extinguitur: Humanus enim sum, at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine prēmia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Confessi estis me Dominum: sed verbis meis non paruistis. Signo crucis me notati estis: sed hoc animi duritia deleuistis, Baptisma meū recepistis: at præcepta mea non seruâstis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Nō enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur: sed qui faciet voluntatem meam. Et discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam. Audistis dilecti responsionem Domini, cognouistis sententiam iudicis, didicistis quàm horrendum iudicium & dies & hora nos maneat: de eo sôliciti cogitemus quotidiè: hoc diū noctúque meditemur, in domibus, in plateis, in ecclesiis: nè in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura: vt nobis quoque dicat ille misericors hominúmque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: Vade in pace. Itē illud, Eugè serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te cōstituam: intra in gaudium Domini tui.

Luc. 1. Enoch, Helias, & Ioānes Euangelista præcedent aduentū Christi.

Antichristus consignationem crucis in fronte prohibebit. Apoc. 11.

Character antichristi loco viuificæ crucis Christi.

Luctus Ecclesiarum Christianarū propter abrogationem sacrificij Missæ, & Eucharistiæ &c. antichristi tempore.

Signum crucis apparebit in cælo ante Christi aduentum.

Impij cur dānabuntur in die iudicij.

Matth. 7.

Matth. 25.

Iudicium Dei ante oculos ponendum.

Luc. 7. Matth. 25.

8. IOANNES Damascenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite vigesimoseptimo: Nōsse oportet, oportere antichristum venire. Omnis enim qui non confitetur filium Dei, & Deum venisse in carne, & esse Deum perfectum, & factum esse hominem perfectum, cum hoc ipso quod Deus est, antichristus est. Attamen peculiari modo ac precipuo, antichristus dicitur, qui in consummatione seculi venturus est. Oportet ergò primū prædicari euangelium omnibus gentibus, quemadmodùm inquit Dominus, & tunc veniet in redargutionem aduersariorum Dei Iudæorum. Dixit enim illis Dominus: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me: veniet alius in nomine proprio, & illum recipietis. Et Apostolus: Pro eo quòd dilectionem veritatis non susceperunt, vt ipsi saluarentur, propter hoc mittet eis Deus operationem erroris ad credendum mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed approbauerunt iniustitiam. Iudęi igitur filium Dei, qui est Dominus Iesus Christus & Deus, non receperunt: seductorē, seipsum dicentem Deum, suscipient. Quòd autem seipsum vocabit Deum, angelus Danielem docēs, sic inquit: Aduersùs Deos patrum suorum non intelliget. Et Apostolus: Nè quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ità vt in templo Dei sedeat, demonstrans seipsum quòd sit Deus. In tēplo quidem Dei, non nostro, sed veteri Iudaico. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersùs Christum, & eos qui sunt Christi: propter quod & Antichristus dicitur: Oportet igitur primùm prædicatum esse euāgelium in omnibus gentibus, & tunc reuelabitur iniquus, cuius aduentus secundùm operationem Sathanæ in omni virtute & signis & prodigiis mendacij, & in omni fallacia iniustitiæ, iis qui pereunt: quem Dominus interficiet verbo oris sui, & dissoluet aduentu superapparitionis suæ. Non ipse igitur diabolus fiet homo, instàr Domini humanationis, (absit enim) sed nascetur homo ex fornicatione, & suscipiet omnem operationem sathanæ. Nam præsciēs Deus irrationabilitatem futuræ eius voluntatis, permittet vt illum inhabitet diabolus. Nascetur igitur ex fornicatione (ceu diximus) & educabitur occultè, & repentè insurget, & eleuabit se, & regnabit. Et in exordiis regni sui, seu potiùs tyrannidis, simulabit bonitatem: cùm verò dominator factus fuerit, persequetur ecclesiam Dei, & manifestabit omnem malitiam suam. Et veniet in signis & prodigiis mendacij fictis, & non veracibus. Et eos qui debile & infirmum fundamentum mentis habent, decipiet & separabit à Deo viuente, ità vt scandalizentur, si fieri potest, electi. Mittentur autem Enoch & Helias Thesbites, & conuertēt corda patrum in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, & ab illo interficientur. Et veniet Dominus ex cælo, quemadmodùm Apostoli eum intuiti sunt euntem in cælum, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & virtute, & interficiet hominem peccati, filium perditionis spiritu oris sui.

Antichristus communi modo. 1. Ioan. 2.

Antichristus propriè quis sit.

Matth. 24.

Ioan. 5.

2. Thess. 2. Iudæos decipiet Antichristus.

Seipsum vocabit Deum. Dan. 11.

2. Thess. 2.

In templo Iudaico sedebit Antichristus.

Matth. 24. 2. Thess. 2. Erit magus & diabolicus homo.

Antichristus erit verus homo, non autē diabolus incarnatus.

Nascetur ex fornicatione. Regnum Antichristi.

Prodigia mēdacia.

Matth. 24. Prædicatio Enoch & Heliæ. Apoc. 11. Malach. 4.

Actor. 1. Interitus Antichristi. 2. Thess. 2.

9. SOPHONIÆ primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ.

miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerũt, & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum nõ poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELIS secundo: Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super mõtes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. magnus enim dies Domini, & terribilis valdè, & quis sustinebit eum? Et dabo prodigia in cælo, & in terra sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis.

11. CAPITE tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant, & ascendant gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxta est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerũt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

12. ESAIÆ decimotertio: Eccè dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque, ad ponenda terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & cõtra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Preciosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.

13. CAPITE vigesimoquarto: Cataractę de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis, & grauabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adijciet vt resurgat. Et erit: in die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso, & super reges terræ qui sunt super terram. Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, & cõfundetur sol, cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Hierusalem, & in conspectu senũ suorũ fuerit glorificatus.

14. CAPITE sexagesimosexto: Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnẽ carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino, &c.

15. HIEREMIÆ vigesimotertio: Eccè turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erũpens: super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui, in nouissimis diebus intelligetis consilium eius.

16. MALACHIÆ tertio: Eccè venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurũ & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem sicut dies seculi & sicut anni antiqui.

17. CAPITE quarto: Eccè enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et post pauca: Eccè ego mittam vobis Eliam prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: nè fortè veniam, & percutiã terram anathemate.

18. DANIELIS septimo: Aspiciebam donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius, flammæ ignis: rotæ eius, ignis accensus. Fluuius igneus rapidusque egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò pòst: Aspiciebam ergò in visione noctis, & eccè cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient: potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

19. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi thronum magnum cãdidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his quę scripta erant in libris secundũ opera ipsorũ. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos

qui in ipsis erant,& iudicatum est de singulis secũdũ opera ipsorũ: Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus,missus est in stagnum ignis.

20. CAPITE sexto:Et vidi,cùm aperuisset sigillũ sextum : & eccè terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tanquàm saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cælo ceciderunt super terram sicut ficus emittit grossos suos cùm à vento magno mouetur: & cælum recessit sicut liber inuolutus:& omnis mons,& insulæ de locis suis motæ sunt,& reges terræ,& principes,&tribuni,& diuites,& fortes,& omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis & in petris montium,& dicunt montibus& petris: Cadite super nos , & abscondite nos à facie sedentis super thronũ,& ab ira Agni: quoniã venit dies magnus iræ ipsorum,& quis poterit stare?

21. PSALMO nonagesimosexto:Ignis ante ipsum præcedet,& inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbis terræ: vidit,& commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini,à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquagesimonono: Deus repulisti nos, & destruxisti nos : iratus es, & misertus es nobis. Commouisti terram,& cõturbâsti eam: sana contritiones eius,quia commota est.

23. MATTHÆI vigesimoquarto:Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes : Dic nobis, quando hæc erunt?& quod signum aduentus tui, & cõsummationis seculi?Et respondens Iesus,dixit eis: Videte nè quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo,dicentes: Ego sum Christus:& multos seducẽt. Audituri enim estis prælia & opiniones præliorum. Videte nè turbemini,oportet enim hæc fieri:sed nondùm est finis.consurget enim gens in gẽtem,& regnum in regnum:& erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca, hæc autem omnia initia sunt dolorum,&c. Et multi pseudoprophetæ surgent,& seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. qui autem perseuerauerit vsque in finem , hic saluus erit.Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe,in testimonium omnibus gentibus , & tunc veniet consummatio , &c. Orate autem , vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modò , neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit : Eccè hîc est Christus , aut illic: nolite credere. Surgẽt enim pseudochristi, & pseudoprophetæ : & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi , &c. Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur , & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur : & tunc parebit signum filij hominis in cælo. & tunc plangent omnes tribus terræ : & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate.Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna : & congregabunt electos eius à quatuor ventis , à summis cælorum vsque ad terminos eorum , &c. Tunc duo erunt in agro : vnus assumetur , & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna assumetur , & vna relinquetur. Vigilate ergò , quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

24. ITEM vigesimoquinto:Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua,& omnes angeli cum eo,tunc sedebit super sedem maiestatis suæ , & cõgregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem , sicut pastor segregat oues ab hœdis : & statuet oues quidem à dextris suis , hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei , possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim , & dedistis mihi manducare. sitiui & dedistis mihi bibere. hospes eram , collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes : Domine , quando te vidimus esurientem,& pauimus:sitientem , & dedimus tibi potum ? &c. Et respondens rex,dicet illis: Amen dico vobis, quandiù fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt : Discedite à me maledicti in ignem æternum , qui paratus est diabolo & angelis eius. esuriui enim: & non dedistis mihi manducare. sitiui : & non dedistis mihi bibere , &c. Tunc respondebunt ei & ipsi,dicentes: Domine, quãdo te vidimus esurientem , aut sitientem , aut hospitem , aut nudum,aut infirmũm,aut in carcere:& non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis,dicẽs : Amen dico vobis,quandiù non fecistis vni de minoribus his,nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem,in vitam æternam.

25. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania,& igni cõburuntur:sic erit in consummatione seculi.mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala , & eos qui faciunt iniquitatem : & mittent eos in caminũ ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi , audiat. Sic erit in consummatione seculi.exibunt angeli,& separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium.

26. CAPITE tertio: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam : & congregabit triticum suum in horreum , paleas autem cõburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIÆ quinto:Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersùs eos qui se angustiauerunt , & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili , & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis,dicentes intra se,pœnitentiam agentes,& præ angustia spiritus sementes:Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati , vitam illorum æstimabamus insaniam,& finem illorum sine honore : eccè quomodò computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est,&c. Et accipiet armaturam zelus illius,& armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam,& accipiet pro galea iudicium certũ: sumet scutum inexpugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam , & pugnabit cum il-

lo-

lo orbis terrarum contra insensatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio: Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra, de aqua, & per aquam, consistens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autē dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu trāsient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur, &c.

29. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit: sicut factum est mundanatum aquarum inundatione diluuij. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitùs interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accommodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Igne conflagrationis quasi fiet mundi purgatio.

1 Pet. 3.

30. CAPITE decimooctauo: Apostolus Petrus commemorans factum antè diluuium, videtur admonuisse quodammodò, quatenùs in fine huius seculi mundum istum periturum esse credamus, Nā & illo tempore periisse dixit, qui tunc erat, mundum: nec solùm orbem terræ, verumetiam cælos, quos vtique istos aërios intelligimus, quorum locum, ac spatium, tunc aqua crescendo superauerat. Ergò totus, aut penè totus aër iste ventosus, quod cælum vel potiùs cælos vocat: sed istos vtique imos, non illos supremos, vbi sol, & luna, & sidera constituta sunt, cōuersus fuerat in humidam qualitatem: atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtique prior facies fuerat deleta diluuio. Qui autem nunc sunt, inquit, cæli & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proindè, qui cæli, & quæ terra, id est, qui mundus, pro eo mundo, qui diluuio periit, ex eadem aqua repositus est: ipse igni nouissimo reseruatur in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Nam & hominum propter magnam quandam commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cū tamen eorum, quamuis in æternis pœnis sit mansura natura. Quærat fortitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequàm pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius vbi erant sancti, quū eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit: possumus respondere, futuros esse in superioribus partibus, quò ità non ascendet flamma illius incendij, quemadmodùm nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint: sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent immortales, atque incorruptibiles facti: sicut virorum trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

Cæli aërij interituri, & quousque.

Gen. 7.

Quæstio de beatis, vbi illi futuri sint tempore conflagrationis.

Corpora beatorum.

Dan. 3.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasexta ad populum Antiochenum: Ipsius itaque misericordia confidamus, & solicitam exhibeamus pœnitentiam, priusquàm ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totum est positum, tunc verò iudicans solus est sententiæ dominus. Præoccupemus itaque faciem eius in confessione, ploremus & lugeamus. Si nanque Dominum orare possumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingressu iam erit opùs. Sicut vicissim, nisi hoc fiat, palàm præsente terrarum orbe, nostrorum vnusquisque introducetur, & nulla iam nobis supererit venię spes. Nullus enim eorum qui hîc peccata non dissoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: sic omnes animæ cùm hinc migrauerint variis peccatorum catenis circundatæ, ad tremendum aguntur tribunal. Et sub finem: Nec ab omnibus hîc pœnas exigit, nè resurrectionem desperes, & iudicium desinas expectare: quasi omnes hîc reddant rationē. Nec omnes rursùm abire permittit impunitos, nè rursùm omnia prouidentia carere putes: verùm & punit, & non punit. Et inquantum punit, ostendit quòd hîc punitos & illic rationem exposcet: inquantùm autem non punit, facit vt credas quòd est aliquod post præsentem peregrinationem tremendum tribunal.

Pœnitentia agenda ante diem mortis & iudicij.

Psal. 94.

Animæ migrantes à corpore ante tribunal Christi sistuntur.

Cur quosdam non puniat Deus in hac vita.

32. HOMILIA quadragesimaseptima: Assistemus tribunali Christi, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurū non credit iudicium, quæ sunt hîc, videat, in vinculis positos, in metallis, in stercoribus, dæmonibus obsessos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus consternatos luctibus, in captiuitate positos. Nō enim hi nūc passi essent, nisi & omnes alios, qui talia peccârunt, vltio maneret atque supplicium.

Vndè colligi possit futurū Dei iudicium.

33. HOMILIA quadragesimaoctaua ad populū Antiochenum, & homilia quinta in epistolam ad Romanos: Vnusquisque vestrûm, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigat, nè quandoque cum orbe terrarum condemnemur. Tremendum enim illud subsellium, horrendum tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidem quæ dicuntur in Euangelio, circuncurrentium angelorum, spōsalis thalami clausi, extinctarum lampadarum, potestatum in fornaces detrahētium. Et illud pensa, quòd si cuius ex nobis factum occultum in medium hodiè coram sola produceretur ecclesia: quomodò non perire, & sibi terrā hiscere precaretur, potiùs quàm tot malitiæ testes habere? Quid tunc ergò patiemur, cùm in medium coram mūdo cuncta promentur, in theatro tā claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectātib⁹? Et post nōnulla in eadem homilia quadragesimaoctaua: Si mille dixeris gehēnas, nihil illius par dicis doloris, quem sustinet anima dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, angelis præcurrentibus primis, tū secūdis, mox tertiis, demùm innumeris ordinibus in terram se fundentibus, insupèr autem & Cherubin (multa verò sunt hæc &

Horrendum Dei iudiciū.

Matt. 13. 25.

Omnium peccata detegentur.

Timor & dolor animarum in iudicio extremo.

infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniente, occurrentibus his qui venerint, vt in medium electos agant: Paulo cum sociis omnibus, & quicunque probabiles apud eum fuerũt, coronas, præconia, & honores à rege suscipientibus coram toto cælesti exercitu. Nam si neque gehenna censeatur hos quidem honorari, illos verò contemni quantum est? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitate. Cogitemus quanta priuamur gloria, cùm liceat non priuari. Hoc enim graue est, quòd cùm domini simus, nè hoc patiamur, patimur, cùm hoc quidem suscipiat, & ad patrem in cælos perducat: hos autem relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfusos, & deorsùm tuentes in gehennæ flammã, priùs coram toto terrarum orbe ac dedecus productos: quantum dolorem esse putas?

Intolerabilis regni cælestis amissio.

34. EPHRÆM Syrus in libro de iudicio extremo, capite primo: Nec quisquam nobis prodesse poterit in illa iudicij die, nisi conuersatio sancta & bona opera, quæ hinc detulerimus nobiscum. Futurũ est nanque, vt vnusquisque nostrûm & actus suos & cogitationes ante tribunal tremendi iudicis deferat. Contremiscit cor meum, & renes mei resoluuntur, quotiescunque recogito, quòd reuelandæ sint cogitationes & sermones atque actus nostri in die iudicij. Arbores fructiferæ tempore suo primùm intrinsecùs proferunt, secundùm suam naturam & fructum & folia. Sic in die illa terribili, omnes homines quicunque in hoc seculo quasi in tẽpore suo occultè intrinsecùs siue bona siue mala gesserint, ibi quasi fructus proprios ante tribunal Domini proferent. Tunc iusti bonos & iucundos proferent fructus: sancti similiter fructus suauissimos, & omnibus gratiarum floribus exornatos: martyres verò suppliciorum & pœnarum fructus patientiæ gloriosos: monachi autem sanctæ conuersationis suæ, id est, continentiæ, humilitatis, vigiliarum, orationum atque obedientiæ, immarcescibiles proferent fructus. Peccatores verò, impij ac prophani, proferent fructus turpissimos & execrandos, plenos confusione, opprobrio, vlulatu, & luctu, vermium quoque immortalium, & ignis inextinguibilis cum gemitu. Tremendum est, dilectissimi fratres, ibi iudicium, in quo sine testibus omnia manifesta sunt. Ibi assistunt millia millium, & deciès dena millia angelorũ & archangelorum, Cherubin & Seraphin. Ibi iustorum chori circunstant, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, & martyrum, & omnium omninò agmina sanctorum. CAPITE quinto: Beatus homo, qui inuenerit fiduciam in hora illa, & qui audierit beatam vocem illam: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Tunc iusti cùm se in lumine viderint in illa memorabili gloria, intra semetipsos singuli obstupescent, & dicent: Putas ipse ego sum? Et quomodò huic gloriæ dignus inuentus sum? Angeli etiam accedentes cum gaudio magno ad sanctos, enarrant eis conuersationem eorum immaculatã, continentiam, vigilias, orationes, voluntariam paupertatẽ, frugalitatem perfectam, patientiam sitis, tolerantiam famis, orationis instantiam, & omnia quæcũque propter Christi perfectam charitatem æquanimiter pertulerunt. Hæc autem omnia sanctis angelis dicentibus cum exultatione, respondebunt omnes iusti, dicentes: O omninò constituti in terris nec vnam diem perfectæ correctionis viximus, nec vllum opus bonum à nobis gestum est. Iterùm verò angeli commemorate eos faciunt locum & tẽpus: & admirantes eorum humilitatem, glorificant Deum, videntes in cælis corpora sanctorum super lumen fulgentia.

In futuro iudicio prosunt potissimùm bona opera.

Reuelatio omnium cogitationum, verborũ & actionum.

Fructus iustorum in die iudicij.

Peccatorum fructus.

Tremendum iudicium.

Matt. 25.

Stupor & admiratio beatorum de sua gloria.

Humilitas iustorum.

35. ITEM in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Sancta crux rursùs in consummatione seculi, cùm secundus illuxerit Domini Saluatoris aduentus, prima, cum gloria ingenti & angelicorum exercituum infinita multitudine, apparebit in cælo, inimicos quidem terrens ac vexans, fideles autem illuminans atque lætificans, aduentúmque cælestis imperatoris annuncians. CAPITE quarto: Quæ verò post hæc futura sunt, cùm illa radiare in cælis cœperit, putas qualia erunt? Tanta enim & tam ingentia, támque horrenda mirabilia, neque facta sunt in omnibus à seculo generationibus, neque futura sunt. Et modò quidem sæpè cum fit coruscatio & tonitrus vastior, omnes suî formidine terret, cunctíque horrore perculsi, solo procumbunt. Quomodò ergo sustinebimus, cùm audierimus tubæ vocem de cælo nimio cum metu resonantem, omnésque à seculo defunctos iustos & iniustos, bonos & malos, pios atque impios excitantem? Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ossa, vbi vox tubæ insonuerit, exilient, atque discurrent, artus suos iuncturásque cum festinatione requirentia. Cùm viderimus omne hominum genus exurgere, quemlibet ex loco suo, congregaríque ad iudicium: Cælestis nempe regis iussu, terra suos mortuos reddet, mare itidem suos, quicquid item humanorum corporum vel bestia rapuit, vel vorauit piscis, auísve discerpsit; in priorem statum remeabit, omnésque in ictu oculi resurgent, & antè tribunal adstabunt, ità vt ne vnus quidem capillus capitis desit: cùm viderimus igneum fluuium ab ortu solis, vsque ad occasum emanantem, ac veluti sæuiens fluctibus mare, montes ac valles deuorantem, terrámque omnem, & quæcunque sunt in illa, exurentem: tunc dilectissimi mei, ab illo igne deficient fontes, vanescent flumina, mare siccabitur, agitabitur aër, sidera vt folia de cælo cadent, deficiet sol, luna vertetetur in sanguinem, cælum vt liber complicabitur: cùm viderimus angelos missos hinc indè cum festinatione discurrere, electósque Dei seruos ab ortu solis vsque ad occasum, in vnum cogere: cùm viderimus cælum nouum & terram nouam, in quibus iustitia inhabitat: cùm viderimus terribile soliũ, sedentemque super illud omnium Deũ, infinitáque angelorũ millia cũ tremore circunstãtia: cùm viderimus signum filij hominis, preciosam scilicet ac viuificam crucem in cælo lucentem, omnésque fines orbis terræ, vltra solis claritatem illustrantem. Vbi verò viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuò ipsum quoque regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodò iturus sit obuiàm Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum cõscientia prematur, stabit tristis, mœrẽs, afflictus, atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque enim cernet ante faciẽ suam exposita

Crucis apparitio in die iudicij.

Quàm horrẽda contingent in die iudicij.

1. Thess. 4. 1. Cor. 15. Resurrectio mortuorum.

Apoc. 20. 1. Cor. 15.

Ignis conflagrationis. 2. Pet. 3.

Apoc. 6. Ioel 2. Esai. 34. Matt. 23. 24. 25.

Apoc. 21.

Matt. 25.

Matt. 24. Crucis in cælo splendor.

Timor hominum in iudicis aduentu.

Operum demonstratio.

Librorũ apertio. Apoc.20. Hier.17.

exposita opera sua, siue bona illa, siue mala præmisit. Et post nonnulla: Magnus in hora illa pauor erit, fratres mei, grandis tremor, cùm libri illi formidabiles aperientur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcunque egimus in hac vita putantes latére Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solùm actus, verùm & cogitationes & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quàm miserabiles lachrymę, quum oculis nostris intuebimur hinc ineffabile cælorum regnum, indè rursùs æterna supplicia, pauendósque cruciatus reuelari, medium verò adsistere omne mortalium genus, à primo Adam vsque ad vltimum hominum, omnésque cadentes in faciem atque adorantes. Tunc omne hominum genus inter cæleste regnum æternúmque cruciatum, inter gaudium & mœstitiam, omnes demissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione soliciti. CAPITE quinto: Tunc requiretur in singulis Christianis baptismatis sigillũ illibatum, exigetúrque ab vnoquoque fide integra, & nulla hæretica colluuione maculata. Tunc ô fratres mei & Christi amatores, omnis humanitatis effigies media inter iudicium & regnum, vitam ac mortẽ, gaudiúmque ac mœrorem, statuetur. Et requiretur à quolibet regium signum, ex qua die Catholicam & orthodoxam Ecclesiam ac fidem nostram per baptisma suscepit: exigetúrque à fides in pace illibata, sigillúmque infractum, & tunica incoinquinata, secundùm pulchram illam confessionem quã coram multis testibus professi sunt, dicentes: Abrenuncio tibi satana & omnibus operibus tuis. Huiusmodi clara abrenunciatio, requiretur à nobis in illa hora. Hanc abrenunciationem angeli in hora baptismatis scribunt. Hæc à nobis omnibus Christianis confessio exigitur iudicij tempore. Examinantur Pastores, Episcopi scilicet deconuersatione sua, efflagitantúrque à singulis rationales oues, quas à pastore summo Christo acceperant. Ac si quidem per pastoris negligentiam, ouem deesse contigerit, sanguis eius de manu illius requiretur. Similiter & abbas pro seipso & pro grege suo rationem reddet. Pari ratione & presbyter, pro sibi creditæ Ecclesiæ populo rationem redditurus est. Diaconi item ac lectores, fidelésque omnes, rationem pro animabus, quæ sunt in domo sua, reddent, pro vxore, pro filiis, pro seruis & ancillis. An illos enutrierint in timore & disciplina & correctione Domini, sicut admonet Apostolus Paulus. Tunc & reges & principes, & diuites & pauperes, pusilli ac magni, interrogabuntur de operibus propriis. Scriptum enim est, quia omnes sistemur ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque secundùm opera sua quæ per corpus gessit siue bona, siue mala. Item alio in loco scriptum est: Quia nõ est qui eruat de manibus meis. CAPITE octauo: Tunc segregantur ab inuicem, iterque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde sit, qui tam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur episcopi à coëpiscopis, diaconi à condiaconis, subdiaconíque atque lectores à sociis suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuêre, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent principes & diuites & immisericordes, pergéntque nudi atque desolati, huc illúcque intuentes. Angustiabuntur quærentes adiutorium & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autem breuiter dixerim, tunc iam impelluntur miseri ab angelis terribilibus acti, cæsi atque flagellati, pergúntque ad mugientes ac stridentes dentibus, crebriúsque post tergum adspicientes, si quo pacto iustos & illud gaudiũ, vndè ipsi separati sunt, intueri queant. Vident autem lucem illam ineffabilem. Adspiciũt amœnitates paradisi, vident magna illa & præclara munera, quæ perceperunt à rege gloriæ, qui legitimè certârant. Intuẽtur notos dudum ac familiares suos ęternis illis gaudiis fruẽtes, quæ ipsi percipere non meruerunt, & lamentãtur, ingemiscũtq; grauiter. Deindè paulatim sequestrantur à sanctis omnibus & notis suis, atque Deo ipso abscondantur, ità vt iam retrò adspicere non possint, neque intueri gaudium illud immensum & meracissimã lucem, cùm iam loco illi mœroris ac doloris appropinquauerint, vbi repositi sunt illis æterni cruciatus. Illic autem rursùs dissẽminantur atque disperguntur, dirimũtúrque ab inuicèm miseri, variísque deputantur cruciatibus, quisque scilicet iuxta operum suorum merita. Vide plura in sermone de resurrectione & iudicio futuro. Item in libro de resurrectione, iudicio, regno cælorum, & munditia animæ.

Exigetur fides integra & nulla hæresi cõmaculata.

Professio in baptismo facta.

Examinatio Episcoporum & aliorũ prælatorum. Ezech.3.

Singuli rationem dabunt sui officij.

Ephes.6.

2.Cor.5.

Deut.32.

Separatio luctuosa in die iudicij.

A dæmonib' impelluntur mali.

Cruciatuum & pœnarum in inferno diuersitas.

35. AVGVST. ser.67. de tempore: Quid faciemus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cũ tremẽte mũdo, Dominus præcinẽtibus angelorũ buccinis, in illo maiestatis suæ throno circũdat' cælestis militiæ luce cõsederit, vbíque de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, adstante testimonio consciẽtiæ singulorũ, positis in cõspectu peccatorũ pœnis iustorúmq; præmiis, rationẽ vitę cœperit postulare, & plùs iam iustus quàm misericors, seueritate iudicis cõceptæ misericordiæ reos cœperit accusare & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus, &c. Irridẽtiũ palmas & sputa suscepi, acetum cum felle bibi: flagellis cæsus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfossus, vt tu eripereris morti, animã in tormentis dimisi. En clauorum vestigia, quibus affixus pependi. En perfossum vulneribus latus. Suscepi dolores tuos, vt tibi gloriam darem: Suscepi mortem tuam, vt in æternum viueres. Conditus iacui in sepulchro, vt tu regnares in cælo. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuisti? Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari. Qui tunc erit stridor dentium, cùm sanctorum multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregati, peccati populus in profundo tartari sine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, excludi si tenebris suis à beata sanctorũ luce viderit, & in profundi sinum sine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia & perpetuam mortẽ non moriturus adspexerit? Vt ergò hæc tam dura & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicis audire non mereamur, dum adhuc licet, & cũ Dei adiutorio in potestate nostra est, consideremus cõscientias nostras, & si aliqua crimina vel peccata capitalia necdùm eleemosynis & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoscimus, portum pœnitentiæ deuictis peccatorum fluctibus, Christo iuuante, festinemus intrare: & si quid in

Iudicij extremi terribilis memoria.

Ingratitudo malorũ ergà Saluatorem.

Segregati boni à malis.

Psal.68.

Adhortatio ad pœnitentiam.

naucula animæ nostræ multis tempestatibus peccatorum, aut per superbiam fractum, aut per auaritiam ruptum, aut per luxuriam resolutum esse cognoscimus, componere vel reparare bonis operibus festinemus.

Diem iudicij noluit Christus indicare. Esai. 63.

37. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimo: Iudicij diem nouit Christus sed in Euãgelio dicere & scire discipulos noluit. Nam dũ dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat se non nescire, sed nolle indicare. *In iudicio reprobi humanitatem Christi in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant*: diuinitatem eius verò non videbunt, nè gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtiquè ad gaudium demonstratur. Pro diuersitate conscientiarum, & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorũ ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Christo regnabũt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi.

Impij diuinitatem Christi nõ videbunt.

Apparebit mitis & terribilis pro diuersitate cõscientiarum.

Differẽtiæ hominum in iudicio.

38. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi decimaquinta illuminatorum: *Sicut cùm anteà ipse incarnari deberet, & nasci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria*, proferens deos falsos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmissa falsitate, non credatur posteà veritati: sic cùm verus Christus secundò ventùrus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maximè eorũ, qui sunt ex circuncisione, inducet quendam magnum hominem, veneficiis & incantationibus, & malis artibus instructissimum: vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autem Christum seipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: Gentes verò per magicas imposturas seducentem. Veniet autem hic prædictus Antichristus, cùm *impleta fuerint tempora imperij Romani*, & mundi cõsummatio appropinquabit. Decẽ simul reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes: Post istos autẽ vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens. Tres quidem ante se reges deprimet, reliquos autem septem sibi subiiciet. Ac primùm quidem tanquàm prudens aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatẽ simulabit, signísque & portentis, magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus. Deceptos verò, deincèps omnis generis inhumanitatis & iniquitatis malis, omnes circunscribet: ità vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentémque habebit homicidiariam, præfractam, immisericordem, & variam, cùm contra alios omnes, tum verò maximè contra nos Christianos. Tribus autem annis & sex mensibus talia audens, à secundo de cælis glorioso aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino saluatoréque nostro Iesu Christo deprimetur. Qui tollens Antichristum spiritu oris sui, igni gehennæ illum trader. Hæc autem docemus, non comminiscentes, sed è scripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nuper lecta est, ex Daniele propheta edocti: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est dicens sic: Quarta bestia, quartum est regnum in terra, quod maius erit aliis omnibus regnis: hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Assyriorum: alterum Medorum simul & Persarum: tertium posteà Macedonum: Quartum est nunc regnum Romanorum. Deincèps verò Gabriel interpretans dicit: Decem cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solùm illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifestum autem est, quod ex istis decẽ tres opprimet prorsùs, vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet contra altissimum, vir blasphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum vsurpabit. Et paulopòst: Idola odio habiturus est antichristus, vt ipse in templo Dei sedeat. Quale autem templum dicit? In tẽplo quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc id fiat, in quo sumus. Et post nonnulla: Sed quod tandèm aduentus illius signum est, quod nõ audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Signum autem verum & proprium Christi, est crux. Lucidum crucis signum præcedens regem, atque demonstrans eum qui priùs fuerat crucifixus: vt videntes qui anteà illum pupugerunt, & illi insidiati sunt Iudæi, certent tribus cum tribubus, dicentes: Hic est alapis percussus: hic est in cuius faciem spuebãt: illi: hic est, quem ligârunt: hic est, quem anteà crucifixum spreuerunt: quò fugiemus à facie iræ illius, dicent. cùm angelicis exercitibus circundabuntur, nusquã sanè fugere poterunt. Tremor est inimicis, signum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicârunt, vel qui passi pro illo. Et post quædam: Iam igitur incipe hæc operari, & perseueres in fide: nè, sicut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, nè blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negocium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa benè.

Antichristus præcedet Christi aduentum.

Quãdo veniet.

Inuadet Romanũ imperium.

Eius fraudes & hypochisis.

Improbitas quanta.

Tribus annis & sex mensibus.

Interitus eius. 2. Thess. 2. Apoc. 19.

Doctrina hæc de Antichristo in scripturis fundata est. Dan. 7.

Quartum regnũ apud Danielem est imperiũ Romanorum, quod Antichristus sub finẽ mundi inuadet.

In templo Iudæorũ sedebit Antichristus. Mat. 24.

Crux signum aduentus Domini.

Apoc. 1.

Matt. 25.

Non satis est habere fidem.

Matth. 5. Rom. 14.

39. HIERONYMS ad Heliodorum epistola prima: Delicatus es frater, si & hìc vis gaudere cum seculo, & posteà vis regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat & immortalitatem. Beatus seruus, quem dominus inuenerit vigilantem. tunc ad vocẽ tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubrè mũdus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient: potentissimi quondàm reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitor cum plebe sua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cũ suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta nõ proderunt. Tunc tu rusticanus

1. Cor. 15.

Luc. 12.

Iudicij horror.

&

Iustorum & pauperum exultatio in die iudicij.

& pauper exultabis, & ridebis, & dices: Eccè crucifixus Deus meus: Eccè iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagiit. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in Ægyptum: hic vestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habẽs, & Samarites. Cerne manus Iudæe quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clàm nocte sustulisse discipulos.

Hebr. 10. Psal. 46.

40. GREGORIVS homilia prima in euangelia: Districtionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tẽpestas valida. Districtionem quippe tanti iudicis, tempestas ignisque comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit.

Dies iudicij ante oculos ponendus.

Illum ergò diem fratres charissimi, ante oculos ponite, & quicquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur.

Sophon. 1.

De illo etenim die per prophetam dicitur: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis: dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris.

Aggæi 2.

De hac die Dominus iterùm per prophetam dicit: Adhuc semel, & ego mouebo nõ solùm terram, sed etiam cælum. Eccè, vt prædiximus, aera mouit, & terra non subsistit. Quis ergò ferat, cùm cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vndè & considerare necessè est, quia, ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum à potentia iudicis personā præconis distat. Illum ergò diem fratres charissimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanque æterni iudicis tãto securiores quandoquè videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

Terror, pudor, & pauor malorum in die iudicij.

41. ET homilia duodecima in euangelia: Pensate fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente continget in conuentu omnium angelorum hominúmque erubescere? Qui pauor, cum quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre?

Sophon.

Quem diem benè propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Pensate ergò fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborũ qua asperitate vidit propheta amarescere, quem tot appellationibus non valet explicare.

Electorum lætitia.

Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elemẽta omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptiis gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquàm iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euelletur. Tunc regni ianua lugentibus claudetur, quæ modò quotidiè pœnitentibus aperitur.

Pœnitentia inutilis.

Erit nanque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit: quia nequaquàm tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit.

1. Cor. 6. Esaiæ 55.

Hinc etenim Paulus dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Hinc propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.

Iob 36.

42. ITEM libro vigesimosexto Moralium in Iob, capite vigesimoquarto: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi qui nunc nequiter opprimũtur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt.

Electorum & reproborum varia distinctio in iudicio.

Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij nanque iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur, & regnant, alij non iudicantur & regnãt.

Iudicantur & pereunt. Matth. 25.

Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitâstis me. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Non iudicantur & pereunt. Psal. 1. Ioan. 3. Rom. 2.

Alij verò in extremo iudicio non iudicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgunt impij in iudicio, & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est, & de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt.

Quomodò infideles ad iudicium non resurgere dicantur.

Resurgunt ergò etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Nõ enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta retinuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicari infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in dãnatione sua æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenùs seruare voluerunt.

Rom. 2.

Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt, istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Aliter ciuis, aliter punitur hostis.

43. CAPITE vigesimoquinto: Princeps nanque terrenam Rempublicam gerẽs, *aliter punit ciuem interiùs delinquentem, atque aliter exteriùs hostem rebellantem.* In illo iura sua consulit, eumque sub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem verò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignáque eius malitiæ tormenta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necessè est perimi, qui lege nunquàm potuit teneri. Ità ergò in extremo iudicio & legalis illum inuectio percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinauit, & iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei non tenetur.

Iudicantur & regnant.

Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quicquid illicitum aliquando fecerunt ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiũt.

Matth. 25.

Quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis

me:nudus, & operuistis me:infirmus, & visitâstis me:in carcere eram, & venistis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnent: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum trascendunt, qui nequaquàm hoc solùm quod cūctis diuina lex præcepit, implere contenti sunt, sed prestātiori desiderio plus exhibere appetūt, quàm præceptis generalibus audire potuerūt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis &c. vt suprà de cōsiliis euāgelicis, questione sexta, A testimo. decimotertio.

Non iudicātur & regnāt.

Matth. 19.

44. AVGVSTINVS libro meditationum, capite quarto: Deus Deorum Domine præstabilis super malitia, noui quia manifestus venies, noui quia non semper silebis, cùm in cōspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tempestas valida ingruerit, cùm aduocaueris cælum desupèr & terram discernere populū tuum. Et eccè coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebūt vniuersa scelera mea, nō solùm actuum, sed etiam cogitationum simúlque locutionum. Tot iudicibus inops adstabo, quot me precesserūt in opere bono: tot arguētibus confundar, quot mihi præbuerunt benè viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus, séque imitādos iustis dederunt actionibus.

Psal. 49.

Detectio peccatorum.

45. ANSELMVS Cantuariensis in libro de miseria hominis: In toto me angustiæ, hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia, subtùs patens horridum chaos inferni desupèr iratus iudex, intùs vrens conscientia, foris ardens mundus. Iustus vix saluabitur, peccator sic depræhēsus in quam partē se premet? Constrictus vbi latebo, quomodò apparebo? Latēre erit impossibile apparere intolerabile.

Impius in die iudicij vndique affligetur & terrebitur.

46. BERNARDVS in libro de interiori domo, capite trigesimooctauo, vel Hugo à sancto Victore, libro tertio de anima, capite vicesimotertio: Ipse iudex erit districtus accusator tuus. Omnes etiā spiritus boni & mali coram Deo te accusabunt cū eo. Boni, quia Deo debent æquitatem: mali, quia tuum seruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adstabis, quot præcesserunt te in opere bono. Tot arguentibus confundēris, quot tibi præbuerunt benè viuendi exemplum. Tot conuincēris testibus, quot te monuerūt bonis sermonibus, & iustis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tue, & cūctis agminibus patebunt vniuersa scelera tua, non solùm actuum, verumetiam cogitationum & locutionum. Multa verò peccata tunc prorúent ex improuiso, quasi ex insidiis, quæ modò nō vides, & forsitan plura & terribiliora his quæ nunc vides. Vndique erunt tibi angustię, hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia: subtùs patens horridum chaos inferni: desupèr iratus iudex: intùs vrens cōscientia: foris ardens mundus. Si iustus vix saluabitur, peccator sic deprǽhensus in quam partem se premet? Latēre erit impossibile, apparēre intolerabile. In tanto discrimine torquebit te tua conscientia malè sibi conscia: cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conscientia, tu ipse eris accusator & iudex tuus. Conuictus teste propria conscientia, & testibus oculis ipsius iudicis, fugere non poteris: sed tremens & anxius stabis suspensus ad grauissimam sententiam in augusto periculo, & in periculosa angustia: tanquàm ilicò recepturus quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehemēter iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata, erit immutabilis: torrores horribiles, qui nunquàm miserentur, erūt parati, vt data sententia te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine interuallo & sine tēperamento: timor cōturbabit te, cùm terra aperietur corā te, & tu rues & cades in stagnum sulphuris ardentis & fœtentis. Ignis exteriùs carnem tuam comburet: vermis interiùs conscientiam corrodet: ibi eris sine fine, sine spe veniæ & misericordiæ. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum nō videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

Accusatores in iudicio Dei.

Operum denudatio.

Vndique angustiæ & terror.

Conscientiæ testimonium & vermis.

Terribilis sententiæ expectatio.

Paratū tortores ad executionem latæ sententiæ.

Cruciatus inferni.

1. D. LVCÆ vigesimoprimo, vt in textu.

2. PRIORIS ad Corinthios septimo: Præterit enim figura huius mundi.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

4. ECCLESIASTICI decimooctauo, vt in textu.

5. POSTERIORIS Petri tertio: Nouos verò cælos & nouam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace.

6. LVCÆ vigesimoprimo: Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedēt super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orātes, vt digni habeamini fugere ista omnia quę futura sunt, & stare ante filium hominis.

7. AD Titum secundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectātes beatam spem & aduentum glorię magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris: vt vos dies illa tanquàm fur comprǽhendat, omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri: sed vigilemus & sobrij simus.

9. LVCÆ decimoseptimo: Et sicut factum est in diebus Noë, ità erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem qua intrauit Noë arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant: qua die autem exijt Lot à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de pœnitentia: Respōde iudici priusquàm in pretorium veniat. Aut ignoras eos qui iudicem mitigare volunt? non ipso in examine causæ, sed priusquàm

Præuenien[dus] est iudicium Dei.

iudicij ingrediatur locum beneuolum sibi faciunt, vel amico mediatore vel præsule, aut modo alio sibi iudicem conciliant: Igitur & Deo nō sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit Dauid, præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non veneratur personam, sed tremendum & implacabile iusti iudicium. Hîc verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (si verū dicere oportet) clemens ipse piúsque pecunia suadetur, non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

Psal 94. Iudex hîc flecti & decipi nequit.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quòd si nosmetipsos &c. vt in textu.

12. ECCLESIATICI primo, vt in textu. Ibidèm: Timenti Dominum benè erit, in diebus consummationis illius benedicetur.

13. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vigesimoprimo. Visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectat, iniustus venire formidat. Iste nanque labores suos considerans, mercedem retributionis quærit, & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: cúmque vt veniat in flamma ignis dans vindictam impiis; & contemplationis suæ speciem in retributione deferens pijssimo ardore concupiscit. Ille verò qui iniustitię suę meminit, venire iudicium perhorrescit, actúsque suos examinari metuit: quia damnari, si examinentur, nouit. Gloria ergò narium eius, terror est: quia iustus indè gloriatur, vndè peccator pœnæ addicitur. Videamus equum quomodò de his quæ adhuc non videt, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cùm iam futura pręstolatur: Eccè labores suos intuens prædicator egregius, dicit: Ego iam delibor, & tempus meę resolutionis instat. Bonum certamen certaui: cursum consummaui: fidem seruaui De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbi & aptè subiungit: Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Ac sic dicat: Sed & omnibus qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causa sua se habere iustitię meritum sciunt.

Iusti expectāt iudicē, cuius aduentum timent impij.

Iob 39.

2. Tim. 4.

Iustitiæ meritum.

14. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquē vitiis & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij.

Memoriam iudicij deposuisse, quàm periculosum.

IIII.

Quid verò de inferno eiúsque pœnis?

A. Vt morte quidem nihil miserabilius, vt iudicio etiam nihil est terribilius, præsertim filiis huius seculi obstinatè peccātib⁹: sic Inferno eiúsq; pœna nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Ibi enim (teste [a] Scriptura diuina) *fletus est & stridor dentium*: ibi [b] *vermis eorū non moritur, & ignis non extinguitur*: ibi *terra* [c] *tenebrosa & operta mortis caligine*: ibi *vmbra mortis & nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat*: ibi *pars* [d] *illorū in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda*: ibi [e] *cruciabuntur die ac nocte in secula seculorū*. Ibi demùm verū esse comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis iustus Iudex his verbis prędixit: [f] *Eccè serui mei comedent, & vos esurietis*: *Eccè serui mei bibent, & vos sitietis*: *Eccè serui mei lætabuntur, & vos confundemini*: *Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.*

Vide Chrys. epist. 5. ad Theod. lapsum, & Cyril. Alex. de exitu animæ. Prosp. lib 3. de vita contempl. cap. 12. Item Greg. lib. 4. dial. cap. 28. 29. 42 & seq. Isido. de summo bono lib. 1. cap. 31. & 32.

a Matth. 8. b 13. f g 22. b 24. d 25. e Luc. 13. f

b Marc. 9. g Esaiæ 66 g 14. c Eccl. 7. b Iudith 16. c

c Iob 10. d Iudæ c. Greg. lib 9. moral. cap. 45. & seq. Cassian in confess. Theologica, p. 3. Ephræm in lib. de vera pœniteur. cap. 7. & 8.

d Apoc. 21. c 14 b c 18. b 19 d 20. c d Psal. 10. b 20. b Deut. 32. c Iob 24. c Rom. 2. b Esaiæ 13. d Prouerb. 19. d Eccl. 21. b

e Apoc. 20. c 9. a Iob 7. b 20. c d Psal. 48. c Esa 33. b Matth. 3. c 25. d 2. Thess. 1. c 2. Pet. 2. a b

f Esa. 65. c Luc. 6. d 16. f Cyril. Alex. in orat. de exitu animæ. August. in enchir. cap 111. & seq. Item ser. 181. de temp. cap. 18. lib. de triplici habitaculo, cap. 2. Cyprian. ad Demetrian & in serm. de Ascen. Christi. Bernard. epist. 254 & meditat. cap. 3. Item ser. 8 in Psal. Qui habitat Hugo lib. 4. de anima, cap. 13. Innoc. 111. lib. 3. de contemp. mundi cap. 2. & seq. Concil. Florent.

B. Itaque Propheta regius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac graui admonitione: [g] *Et nūc Reges intelligite, erudimi in qui iudicatis terram.* ([h] *Fortioribus* enim *fortior instat cruciatio, & iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet.*) *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Apprehendite disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cùm exarserit in breui ira eius.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus voluit, [i] *Timete eū, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Vt enim est momentaneum quod in hac vita delectat,

g Psal. 2. c

h Sapien. 6. a b Esaiæ 5. d

i Lucæ 12. a Matth. 10. c Chrysost. lib. 1. de prouidentia Dei. Item homil. 5. & 55. ad populum Antioch. August. in psal. 49. Bernard. in in ser. de conuersione ad Clericos cap. 5.

itá sempiternum est quod in gehenna excruciat.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in epistola quinta ad Theodorum lapsum: Hîc habent tam iucunda quàm tristia finem, cúmque celerrimum: illic seculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus præsentibus. Cùm ignem audis, nè arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semèl in flammam exurgẽs: ardet perpetuò, nunquàm intermoritur.

Ignis inferni nostro igni dissimilis.

Immortalitas misera dãnatorum.

Qui peccauerunt, necessè est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi, verùm vt continuum supersit viaticum illius supplicij, quod quàm sit horrendum, oratio nequit vnquàm explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimiùm efferuescente, tum gehennæ recorderis, & rursùs si quando febre acriore conflagaueris, ad flammam quæ tunc est, progredere: tum probè intelliges, quia balneum & febres adeò nos affligant ac terrẽt: quo animo futuri sumus, quãdo in fluuiũ ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frendemus dentibus propter labores & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementiùs incombente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem.

Cruciatus inferni.

Stridor dentium.

Fletus, societas dæmonum & damnatorum.

Quis potest verbis consequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quę in animis nostris extabũt? Quemadmodùm ignis illic non habet vim resoluendi, sic nec lucere potest: alioqui non essent tenebræ. Huiuscemodi igitur pauorẽ à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio.

Tenebræ interiores. Tenebræ exteriores.

Multa illic variáque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Cæterùm si quis fortè dubitat quo pacto satis esse, ac æternùm durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, cognoscat quæ hîc fiunt: quomodò non rarò multi ad morbum non minùs acrem, quàm diuturnum sufficerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negocio, non aliter, atquè si corpori non indita foret.

Varietas & copia pœnarum.

Animas quomodò perdurare queat in tantis pœnis.

Quare postquàm incorruptibile corpus insolubiléque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hîc quidem non simul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem succedente soluitur hęc pugna, & magna potẽtia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormẽtorum perimet animam nostram. Sic, inquã, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit.

Corpus cruciatibus non consumetur.

Quàm exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Vis ne cẽtum annos, aut bis cẽtum? Verùm quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnẽ vitam, id est fructus rerum præsentium comparatus ad statum futurorum bonorum. Est ne qui propterea vt suaue somnium videat, per omnẽ vitam eligat ferre cruciatum, & quis sic stultus est, vt vltrò ad talẽ mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem quæ in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilque habere fellis: sed quid obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam, & pręterea quia exiguo tempore quę tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruique bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementię diuinę, quòd nobis certamina nõ in longum tempus præscripsit, breui quidem & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quę omninò bello debetur, si eam ad infinita secula conferas.

Auocat à deliciis huius mundi consideratio harum pœnarũ fine carentiũ.

Num id animas damnatorum contristabit, quando meminerint quod occasione emendandi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergò, nè simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ.

Tristabuntur animæ dãnatorum potissimũ de pœnitentiæ tempore neglecto.

2. Cor. 6.

Siquidem malis ignauiter cohærentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multóque illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxiis parantur, multò sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tãtam afflictionem, tantam angustiam, quãtum vllum esse potest aliud flagellum, certè hîc debitum peccantibus, cuiusmodi per se sufficere, & quàm tormenta reliqua gehennæ acerbiùs mordere, contereréque animas nostras videtur.

Excidisse à cælestibus bonis, maximum dolorem affert.

2. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris: Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quòniam est perennis.

Gehennæ metus.

Et post nonnulla: Atqui si anima in ocioso luxu vixisse fuerit deprænhensa, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini.

Esaiæ 26.

Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustiæ, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destitutam inuadunt Æthiopes illi dæmones, eamque ferientes crudeliter, in terratum opaca deducunt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam in terram tenebrosam & fuliginosam, in infirmas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deiiciunt.

Sopho. 1.

A dæmonibus rapitur anima ad inferos.

Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum cremature, quemadmodùm Iob tradidit: In terram atram & obscuram, in terram noctis æternę: vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ęgritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dentium stridor, nullo

Iob 10.

Cruciatur in ferro(?)

nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes, Væ væ illic æternũ. Illic heu me, heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentarum animarum, os nullum humanum potest horridum illum timorem planũ facere, nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur. Clamant è profundis, at nemo flectitur. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mũdi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi deliciæ, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi ambitio? &c. Quàm densa obducentur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquiens: Ite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nunciis præparatum. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cùm cælestes vniuersæ potestates sublata voce clamabunt: Auertantur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? collugentes, vlulantes, plangentes, dum sæuissimis tormentis nunquàm non excarnificandi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellãt, quem ipse quoquè diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti; ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est insomnis & virulentus vermis? Væ væ, quàm graues exteriores illæ tenebræ & assiduæ? heu heu quales sunt angeli infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei conclamant vehemẽter, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæque hîc bona esse gaudiisque plena videbantur, ea felle & veneno amariora repetientur. O temporis illius tribulationẽ, ô necessitatẽ, ô tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Durum in exteriores tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, contabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flammas sustinere. Miserrimum est aquæ poscere guttulam, & repulsam accipere, peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen subleuari: inaccessæ fauces, & immẽsum chaos. Neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur, abitum parare non potest, quoniam coërcetur. Custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla restringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illæ quæ ad supplicium adhibentur scuticæ; firmi vngues & infracti, prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium.

[...] & [...]dicta. — Terribilis sententiæ probatio. Matth. 25. — Psal. 9. — Fletus & stridor dentium. — Ignis ardens & non lucẽs. Vermis immortalis. Tenebræ exteriores. Tortores. — Clamor damnatorum. — Separatio à Deo & sanctis. Matth. 22. — Lucæ 16. — Carceris infernalis descriptio.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostẽdunt, qui supplicio æternę mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus; dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideò sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentię ignis exurit, & consumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proindè omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in ęternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternũ dilaniari vermibus, nec finiri. Hęc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suę damnationis experimentum probabunt, quãdo iam, quod omni infelicitate est miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendę beatitudinis assurgunt, abiuratisque terrenis, cęlestia concupiscunt, & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoquè sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Matth. 22. Quid sit obmutescentem ligari, & in tenebras exteriores mitti. Fletus & stridor dentium quid designẽt. — Cruciatus inferni. — Calamitosa immortalitas. — Marc. 9. Vermis corũ quomodò nõ moriatur. — Recordatio suppliciorum gehennæ quã fructuosa sit. — Non sentiunt in igne quod illuminat, sed quod cruciat. — Salubris timor iudicij & gehennæ.

4. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vigesimooctauo. Si esse sanctorum animas in cęlo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternę iustitiæ, ex qua iusti iam gloriantur, necesse est per omnia vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ità credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. PETRVS: Et qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Iniquorum animæ sunt in inferno.

5. CAPITE vigesimonono: GREGORIVS: Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur nõ post mortem, cùm incorporeus sit

Incorporeos spiritus posse ab igne corporeo teneri

spiritus, etiã corporeo igne teneatur? PETRVS: In viuẽte quolibet idcircò incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. GREGORIVS: Si incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod viuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis, videndo atque sentiendo puniatur. Ignem nanque eo ipso patitur quòd videt, & quia cremari se adspicit: crematur. Sicq; fit, vt res corporea incorporeã exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quamuis colligere ex dictis Euãgelicis possumus, quia incẽdium anima non solùm vidẽdo, sed etiam experiẽdo patiatur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat voce diuitis, quia Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquã, & refrigeret linguam meã: quia crucior in hac flamma. Dum ergò peccatorem diuitem damnatum veritas in ignẽ perhibet, quisnam sapiens reproborũ animas teneri ignibus neget? PETRVS: Eccè ratione ac testimonio ad credulitatẽ flectitur animus, sed dimissus iterũ ad rigorẽ redit. Quomodò enim res corporea incorporeã teneat, atque affligere possit, ignoro. GREGORIVS: Dic, quæso te, apostatas spiritus à cælesti gloria deiectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris? PETRVS: Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? GREGORIVS: Gehennæ ignem esse incorporeum, an corporeũ fateris. PETRVS: Ignẽ gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certũ est corpora cruciari. GREGORIVS: Certè reprobis veritas in fine dictura est: Ite in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si igitur diabolus eiúsque angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum, si animæ, & antequàm recipiant corpora, possint corporea sentire tormẽta? PETRVS: Patet ratio, nec debet animus de hac vlteriùs quæstione dubitare.

Corporeus ignis cruciat animam peccatoris: idque tanquàm diuinæ iustitiæ instrumẽtum.

Lucæ 16.

Matth. 25. Sicut dæmones incorporei igne corporeo cruciantur, ità & animæ damnatorum.

6. CAPITE quadragesimosecundo eiusdem libri quarti dialogorũ: Cùm ergò ad aperiendũ librum nullus sub terra inuentus dignus dicitur, quid obstet non video, vt sub terra infernus esse credatur.

Apoc. 5. Infernus sub terra esse creditur.

7. CAPITE quadragesimotertio: Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atque alius minùs: ità illic in vno igne non vnus est modus incendij: quia quod hîc diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, vt & ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

Gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Cùm veritas dicat, Ibunt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: quia verum est quod promisit, falsum proculdubiò non erit quod minatus est Deus. PETRVS: Quid si quis dicat: Idcircò peccantibus æternam pœnam minatus est, vt eos à peccatorũ perpetratione cõpesceret? GREGORIVS: Si falsum est quod minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimur. PETRVS: Scire velim quomodò iustum sit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. GREG. Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent vtiquè, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuũt. Ad magnam ergò iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant supplicio, qui in hac vita nunquàm voluerunt carere peccato. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum nõ sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quę euaserũt: quatenùs tãto magis in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. PETRVS: Et vbi est quòd sancti sint, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vident, nõ orabunt: quibus vtiquè dictũ est: Pro inimicis vestris orate? GREGORIVS: Pro inimicis suis orant eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem? PETRVS: Placet quod dicis: Et quomodò pro illis tunc orabunt, qui iam nullatenùs possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? GREGORIVS: Eadem itaque caũsa est, cur non oretur tunc pro hominibus igñi æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est vt non oretur pro diabolo angelísque eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impijsque defunctis: quia pro eis vtiquè quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quòd si nunc quoquè viuentes iusti, mortuis & damnatis iniustis minimè compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerunt, quantò districtiùs tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ viciniùs atque arctiùs inhærebũt? Sic quippe eorum mentes per hoc quòd iustissimo iudici inhærent, vis districtionis absorbet, vt omninò eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

Matth. 25. Tormẽta impiorum perpetuò duratura sunt.

Non commi[illegible] ... Saluator ignem [illegible]

æternum sed ex veritate.

Cur culpa temporalis perpetuò puniatur.

Iustus & pius est Deus.

Fructus quem percipiunt iusti ex suppliciis impiorum.

Matth. 5. Cur sancti nõ orant pro dãnatis.

2. Tim. 2.

Non orant pro infidelibus impijsque defunctis.

Misericordia minimè mouentur sancti erga damnatos.

9. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimoprimo: Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma * iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore: simul & animo puniãtur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid

Duplex damnatorum pœna.

** [illegible] iuxta vicissitudinem ignis gehennæ an lumen habeat.*

aliquid lumē habere,& ad aliquid non habere,hoc est,habere lumen ad damnationem,vt videant impij vndè doleant: & non habere ad cōsolationem, nè videant vndè gaudeant. Apta fit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium,*sed arsit ad comburenda ligamina vinculorū:ità ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vndè doleant:& non lucebit ad consolationem,nè videant vndè gaudeant.Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miseriam,multa discretio est.Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnū in hac vita,id est,miseria est,aliud non est:in inferno autē vtrunque est.

Miseria & tenebræ sunt in inferno.

10. Capite trigesimosecundo:Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ità in iudicij die similis culpæ rei, suis similibus iungentur:vt ex æquo pœna constringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malū. Sicut vnusquisq; sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur:& vnusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmāte, discretio erit pœnarum. De charorum quoque suorum suppliciis, additur etiam pœna defunctis, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euangelicus,sicut pro augendo Iudę supplicio,dicit etiam Psalmista:Commotione moueātur filij eius & mēdicent.Impij duriùs ex hoc in iudicio puniēdi sunt mentis dolore,ex quo visuri sunt iustos glorię beatitudinem meruisse.

Alligabuntur in fasciculos, similis culpæ rei.

Discretio & differētia pœnarum. Apoc.18. Luc.16.

Psal.108. De gloria beatorū dolebūt dāmnati.

11. Matthæi octauo:Dico autem vobis,quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbēt cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cęlorum : filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.

12. Capite decimotertio:Sicut ergò colliguntur zizania, & igni cōburuntur:sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem:& mittēt eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Et paulò pòst:Iterum simile est regnum cælorū sagenæ missæ in mare,& ex omni genere piscium congregāti, &c.Sic erit in consummatione seculi.exibūt angeli,& separabunt malos de medio iustorum,& mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium.

13. Capite vigesimosecūdo:Intrauit autem rex vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem nō vestitum veste nuptiali.Et ait illi : Amice, quomodò huc intrâsti non habens vestem nuptialē? At ille obmutuit.Tunc dixit rex ministris : Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores : ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati,pauci verò electi.

14. Capite vigesimoquarto : Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo,Morā facit dominus meus venire:& cœperit percutere conseruos suos, manducet autē & bibat cum ebriosis:veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat: & diuidet eū , partémque eius ponet cum hypocritis.illic erit fletus & stridor dentium.

15. Capite vigesimoquinto:Et inutilem seruum eiicietin tenebras exteriores.Illic erit fletus & stridor dentium.

16. Lucæ decimotertio : Et dicet vobis, nescio vos vndè sitis:tūc incipietis dicere, Mādu cauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis, Nescio vos, vndè sitis : discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium : cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob , & omnes Prophetas in regno Dei , vos autem expelli forâs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro : & accumbent in regno Dei.

17. Marci nono:Et si scandalizauerit te manus tua,abscinde illam.bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam,in ignem inextinguibilem,vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scandalizāt,amputa illum.bonum est tibi claudum introire in vitam æternam,quàm duos pedes habentem,mitti in gehennam ignis inextinguibilis , vbi vermis eorum non moritur , & ignis non extinguitur. Quòd si oculus tuus scandalizat te,eiice eum , bonum est tibi luscum introire in regnum Dei,quàm duos oculos habentem , mitti in gehennam ignis , vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

18. Esaiæ sexagesimosexto: Veniet omnis caro vt adoret coram facie mea,dicit Dominus.Et egredientur,& videbunt cadauera virorum qui prçuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur , & ignis eorum nō extinguetur: & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.

19. Capite decimoquarto:Detracta est ad inferos superbia tua,concidit cadauer tuum : subter te sternetur tinea,& operimentū tuum erunt vermes. Quomodò cecidisti de cælo lucifer qui manè oriebaris?corruisti in terrā, qui vulnerabas gentes?qui dicebas in corde tuo,In cęlū conscendā,super astra Dei exaltabo solium meum , sedebo in monte testamenti , in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Veruntamen ad infernum detrahéris in profundum laci.

20. Ecclesiastici septimo:Humilia valdè spiritum tuum:quoniā vindicta carnis impij,ignis & vermis.

21. Iudith decimosexto:Væ genti insurgēti super genus meum:Dominus enim omnipotēs vindicabit in eis , in die iudicij visitabit illos. Dabit enim ignem & vermes in carnes eorum , vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum.

22. Iob decimo: Dimitte ergò me,vt plāgam paululùm dolorem meum.Antequàm vadam , & non reuertar,ad terram tenebrosam , & opertā mortis caligine,terram miseriæ & tenebrarum,vbi vmbra mortis,& nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

23. In epistola Iudæ Apostoli : Hi sunt in epulis suis,maculæ,conuiuantes, &c. quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

24. Gregorius Magnus libro nono moraliū in Iob,capite quadragesimoquinto:Quid terrę tenebrosæ nomine , nisi terra tartari claustra signantur?Quę ęternę mortis caligo operit,quia dānatos quosque in perpetuū à vitę luce disiungit.Nec immeritò infernus terra dicitur : quia quicunque ab

Iob 10. Infernus dicitur terra tenebrosa,&c.

Eccl.1.

eo capti fuerint, stabiliter tenẽtur. Scriptum quippe est: Generatio præterit, & Generatio aduenit, terra verò in æternũ stat. Rectè igitur inferni claustra, tenebrosa terra nominatur: quia quos puniẽdos accipiunt, nequaquàm pœna transitoria, vel phantastica imaginatione cruciant, sed vltione solida perpetuæ damnationi seruant. Quę aliquando tamen laci appellatione signantur, propheta attestante, qui ait: Portauerunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum. Infernus ergò & terra nominatur, quia susceptos stabiliter tenet: & lacus dicitur, quia hos quos semel ceperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circunfluentibus absorbet. Nequaquàm vltrà misericordia parcentis liberat: quos semel in locis pœnalibus iustitia iudicis damnat.

Non est transitoria vel phantastica Pœna inferni.

Ezec.16.

25. CAPITE quadragesimosexto: Quæ adhuc subtiliùs loca describuntur, cùm dicitur: Terram miseriæ & tenebrarum. Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergò quæ à conspectu districti iudicis expulsos tenet, miserię & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuisos à vero lumine, intùs cęcitas obscurat. Natura ignis est, vt ex seipso & lucem exhibeat & concremationem. Sed transactorũ vltrix illa flamma vitiorum, concremationem habet, & lumen nõ habet. Hinc est enim quod reprobis veritas dicit: Descedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quorũ rursùm omnium corpus in vnius persona significans, dicit: Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquàm mitti in tenebras diceretur.

Iob.10. Terra miseriæ & tenebrarũ.

Flamma ignis inferni lumen non habet. Matth.25.

Matth.22.

26. CAPITE quadragesimoseptimo: Quomodò in suppliciis ordo non erit, dum dãnatorum quemque iuxta modum criminis, retributio sequitur vltionis? Hinc quippe scriptum est: Potentes potenter tormenta patiẽtur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: Quantum exaltauit se, & in deliciis fuit, tãtum date illi tormentum & luctũ. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna distinguitur: constat nimirùm, quod in suppliciis ordo seruatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta dirimerent, nequaquàm iudex veniens dicturum se messoribus esse perhiberet: Colligite primùm zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum. Si enim nullus in suppliciis ordo seruabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligantur? Sed nimirùm fasciculos ad cõburendum ligare, est hos qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: vt quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat: & qui nequaquàm dispari iniquitate polluti sunt, nequaquàm dispari tormento crucientur: quatenùs simul damnatio cõterat, quos simul elatio subleuat, quósque non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimilis angustet afflictio: & par cruciet flamma supplicij, quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mãsiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic damnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit disparilitas criminis. Quę videlicet gehenna quanuis cunctis vna sit, non tamen cunctos vna eadémque qualitate succendit. Nam sicut vno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo vno ordine omnes æstuamus: quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam põdus caloris: sic damnatis & vna est gehenna quę afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hîc agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodò ergò nullus inesse ordo suppliciis dicitur, in quib⁹ profectò quisque iuxta modum culpæ cruciatur?

Quomodò in inferno nullus sit ordo, cùm tamẽ sit ordinata pœnarũ pro culparum diuersitate distinctio. Sap.6. Apoc.18.

Mat.13.

Pares paribus sociabuntur.

Ioan.14. Diuersitas pœnarũ in inferno reperitur.

Dispar causa meritorum efficit supplicium differentiam.

27. CAPITE quadragesimooctauo: Quia ipsa quoquè supplicia quę ordinata per iustitiã veniũt, ordinata proculdubiò in corde morientium non sunt. Vt enim, &c. Infernum verò & vmbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in suppliciis dolorem sentiunt, & in doloris angustia pulsante se semper pauore feriũtur: vt & quod timẽt tolerent, & rursùm quod tolerant, sine cessatione pertimescant. De his etenim scriptum est: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hîc flamma quæ succendit, illuminat: illic, vt superiùs verbis Psalmistæ docuimus, ignis qui cruciat, obscurat. Hîc metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor angustat: Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: vt qui à voluntate conditoris nequaquàm sunt veriti discrepare dum viuerẽt, in eorum quandoquè interitu ipsa à suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenùs quo se impugnãt, cruciatus augeant, & cùm variè prodeunt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguentes seruant: vt sic vitam terminus puniat, quatenùs semper sine termino cruciatus viuat, qui & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiẽs durat. Fit ergò miseris mors sine morte, finis sine fine, defect⁹ sine defectu: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenùs pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquàm tenebras discutit: quantùm per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent, quanuis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

Responsio.

Vmbra mortis & sempiternus horror.

Esai.66. Differẽtia inter pœnas & cruciatus huius vitæ & futuræ.

De iustitia & prouidẽtia in punitione damnatorum.

Mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu.

28. CAPITE quinquagesimo: Et quanuis angelorum atque hominum longè sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat euadere? Tota ergo intentione curandũ est: vt cùm vacationis tempus accipimus, benè viuendi studio, malorum vltricia tormenta fugiamus: Hinc quippe per Salomonẽ dicitur: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Esaias ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Hinc Paulus dicit: Ecce nũc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc rursum ait: Dum tempus habemus, operemur bonum.

Vna pœna implicat, quos vnus reatus ligat.

Recordatio suppliciorum infernalium, ad quid nos permouere debet.

Eccl.9.

Esai.55.

1.Cor.6. Gal.6.

29. IOANNES Cassianus in confessione Theologica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ impiis & malè viuentibus tormenta sint præparata? In ipso enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur

Descriptio pœnarum infernalium egregia.

Dæmonum quàm tetra & horrida forma. *Qualis sit mors in inferno.* *Blasphemorũ pœna.* *Qualis symphonia.* *Perpetuitas suppliciorũ.* *Matt. 12. Esa. 66. Mar. 9.* *Dolor, languor, pestis, tenebræ.* *Mors immortalis.*

pellatur, quid aliud nisi iugis flamma perseuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas esse potest? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibi sanè atroces angeli commorantur: quorum brachia sunt vt capita draconum: quorũ oculi igneas ex se sagittas emittunt: quorum dentes vt elephantis prominent. & stimulant ad tormentum, vt caudæ scorpionum. Quorũ adspectus tremorem inducit, & dolorẽ atq; mortem. Atque vtinàm mors possit in his subuenire angustiis: sed, quod est horribilius, ad hoc viuit in tormentis positus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt rosus serpentibus, & iteratis subindè iterumque repetitis morsibus attrectetur. Ibi dracones blasphemantium labia vorant, & Regulus diris morsibus miserorum pectora lacerat: atque horribiles diuersi generis beluæ incredulorum animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant: simúlque clamor vbique confusus attollitur: quem dura vis tormentorum exagitat, & incendij arsura extorquet. Hæc autem ipsa tribulatio, quæ illic excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur, sed flammarum atroci adustione consumitur, & ad rediuiua incendia iterùm qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis qui non moritur, & ignis qui nunquàm extinguitur, atque stridor semper dentium sentitur. Gehennæ lethale frigus, & glacies indeficiens. Fames pessima, & sitis immensa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Sæua pestis & indicibilis lues. Tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ. Nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera. Mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergò fidelium hæc audiens, & talia sciens, non contremiscat?

Locorum & suppliciorum varietas in inferno. *Mat. 22. 5. Mar. 9. Esa. 66. Apoc. 19. 20. 21. Mat. 5. Luc. 3. Mar. 9. Prou. 27. Ephes. 4. Phil. 9. Prou. 9. Esa. 7.* *Prou. 5.* *Luc. 12.* *1. Ioan. 3.* *Esai. 26. iuxta LXX.*

30. EPHRÆM in libro de vera pœnitentia, capite septimo: Interrogatio: In vnum omnes suppliciũ abibunt, an varij cruciatus sunt? Responsio: Varia sunt tormentorum loca, sicut in Euangelio audiuimus. Sunt enim tenebræ exteriores, haud dubium, quin & aliæ interiores sint. Gehennæ ignis locus alius, stridori dentium proprius locus est, vermis item immortalis alio in loco est. Stagnum ignis locus est proprius, suóque itidèm loco, ignis inextinguibilis est. Inferi atque perditio suis terminis cõstant, & inferiora terræ alius locus. Infernus quò mittuntur peccatores, & inferni profundum atrocior locus. Inter hæc suppliciorum loca, distribuũtur infelicissimi, vnusquisque pro peccatorum suorum modo, siue mitiùs siue vehementiùs, sicut scriptum est, quoniam spinis peccatorum suorũ vnusquisque constringitur. Hoc autem est & id quod dicitur, Vapulabit multis & paucis. Sicut autem sunt peccatorum differentiæ, ità sunt & cruciatuũ varietates. Dic, inquiunt, nobis, precamur, quæ sit cruciatus differentia. Et ille: Aliter, inquit, cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida, aliter fur, aliter ebriosus, aliter mendax, & aliter periurus. Qui autem odit fratrem suum, cum venefico & homicida iudicatur. Qui hæresibus inquinantur, audituri sunt: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini.

31. CAPITE octauo: Tunc segregantur ab inuicem, itérque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur Episcopi à Coëpiscois, diaconi à condiaconis, subdiaconique atque lectores à sociis suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuêre, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscẽt principes & diuites & immisericordes, pergẽtque nudi atque desolati, huc illúcque intuentes. Angustiabuntur quærentes adiutoriũ, & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autem breuiter dixerim, &c. vt quæstione præcedenti, C. testimonio trigesimoquinto.

Separatio miserabilis.

32. APOCALYPSIS vicesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

33. CAPITE decimoquarto: Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistũ est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni. & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius: & si quis acceperit characterem nominis eius.

34. CAPITE decimooctauo: Quoniam peruenerunt peccata Babylon vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secũdùm opera eius. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantùm glorificauit se, & in deliciis fuit: tãtũ date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit, Sedeo regina, & vidua non sum, & luctũ non videbo. Ideò in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit illam.

35. CAPITE decimonono: Et appræhensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerũt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphure.

36. CAPITE vigesimo: Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

37. PSALMO decimo: Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

38. ITEM vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

39. DEVTERONOMII trigesimosecũdo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabítque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

40. IOB vicesimoquarto: Ad nimium calorem transeat ab aquis niuiũ, & vsque ad inferos pecca-

tum illius. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius, vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

41. Ad Romanos secundò: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: iis quidem qui secũdùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & in corruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex cõtẽtione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.

42. Esaiæ decimotertio: Et requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & sirenes in delubris voluptatis.

43. Proverbiorum decimonono: Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutiẽtes stultorum corporibus.

44. Ecclesiastici vigesimoprimo: Stupa collecta synagoga peccantium, & cõsummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

45. Apocalypsis vigesimo, vt suprà, testimonio trigesimosexto.

46. Capite nono: Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. Iob septimo: Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascẽdet.

48. Capite vigesimo: Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar pũcti. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecùs. diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aspidũ suget, & occîdet eum lingua viperæ. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinẽ adinuentionum suarum sic & sustinebit. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersùs eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas verborum eius à Domino.

49. Psalmo quadragesimooctauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. Esaiæ trigesimotertio: Concipietis ardorem, pariẽtis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinẽ meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. Matthæi tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quę nõ facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. qui autem post me venturus est, (fortior me est, cuius non sum dignus calceamẽta portare) ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius vẽtilabrum in manu sua, & permũdabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. Capite vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autẽ in vitam æternam.

53. Posterioris ad Thessalonicenses primo: In flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis eius.

54. Posterioris Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et originali mũdo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconẽ custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt ponẽs, &c. Nouit Dominus pios de tẽtatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

55. Esaiæ sexagesimoquinto, vt in textu.

56. Lucæ sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Vę vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines.

57. Capite decimosexto: Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnũ firmatum est: vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè huc transmeare.

58. Cyrillus Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Væ peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Væ peccatoribus, quoniam iusti in existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio: Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur: Iusti in sanctorum statione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidem audient illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnũ vobis ab æterno paratũ: Peccatores autẽ illud. Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, diabolo & eius nunciis paratũ. Iusti autem in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & inextincto: Iusti deliciis affluũt, peccatores labore conficiuntur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cãtu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abrahę, peccatores in æstu Belial: Iusti in quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum:

Differẽtia iustorũ & peccatorũ in futura vita.

Matth. 25.

Iusti cum angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugēt: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: Iustos paracletus consolatur, peccatores cum dęmonibus pœnas luunt: Iusti adsistunt solio Domini, peccatores adstant vltricibus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum angelis viuūt, peccatores adsociantur dæmoniis: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentū: Iusti sursùm, peccatores deorsùm: Iusti in cælo, peccatores in abysso: Iusti in perenni vita: peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiū, capite centesimo vndecimo: Post resurrectionem verò facto vniuerso completóque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, altera diaboli: vna malorum, altera bonorum, vtraque tamē angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita verè feliciterque viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabiliùs, in miseria verò illi, alius alio tolerabiliùs permanebunt.

Beatorum & damnatorum differentia.

Præmiorum & suppliciorū imparitas.

60. CAPITE centesimo duodecimo: Frustrà itaque nonnulli, immò quàm plurimi æternam damnatorū pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque ità futurum esse non credunt: nō quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in lenioreē flectendo sententiam, quę putant in eis terribiliùs esse dicta quàm veriùs. Et post pauca: Si pœna sola esset, quāta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondi timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormenta quæ nouimus comparari, si illa sit æterna, ista autem sint quamlibèt multis seculis longa finienda.

Contra eos qui, humano quodam affectu putāt cruciatus malorum non fore perpetuos.

Separari à Deo & regno cælorū, quàm graue supplicium sit.

Vide etiam Chrysostomi sententias supra de peccatis in genere q. 4.

Sicut beati viuent vita æterna, ita manebit sine fine mors perpetua damnatorum.

61. CAPITE centesimo decimotertio: Manebit ergò sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quālibèt homines de varietate pœnarum, de dolorum reuelatione vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit communiter omniū vita æterna sanctorum, quamlibèt bonorum distantia concorditer fulgeant.

62. ITEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, siue sermone primo in vigilia Pentecostes, capite decimooctauo: Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his qui se nunc exagitant flammis libidinis, & cupiditatis, oppone. Ignis hic qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit: ille verò quos susceperit, semper cruciat, & pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœna & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo

Gehennę recordatio prodest cōtra libidinis flammas.

Ignis gehennæ nec extingui, nec extinguere potest eos quos cruciat.

1 Cor. 15.

explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod cōferri possit incorruptibilibus siue bonis siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus & fletus, & sera pœnitētia, cessantibus vndiquè auxiliis, & vndiquè inualescentibus pœnis: sed solatiū quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarū ministri, & facies dira tortorū. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

Inferni supplicia.

Per pœnitentiam has pœnas effugere licet.

63. LIBRO de triplici habitaculo, capite secūdo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vndè in Euangelio legitur, Illic erit fletus & stridor dentiū. Fletus nanque & liquefactio oculorum ex calore nascitur. Stridor verò dentium ex frigore nascitur: hinc etiam beatus Iob: De aquis, inquit, niuium trāsibunt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera, videlicet sitis intolerabilis, pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris, pœna timoris, pœna angustię, pœna tenebrarum, seueritas tortoris, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quę sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis qui perennè subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur pro delectabili vnius horæ somnio. Tanta etenim & talis est omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est de infelice Iuda, non nasci, quàm malis suis meritis plagas inferni sustinere.

Duo principalia tormēta in ferni.

Mat. 8. 13. 22. 24. 25. Luc. 13.

Iob 24.

Alia pœnarū genera ex his duobus pēdēt.

Priuatio aspectus diuini pœna quanta sit.

Mat. 26.

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianū: Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vndè habere tormenta vel requiem possint aliquando vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.

Cruciatus perpetuus.

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuēt inter incendia, & inconsumptibiles flammę nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquę infundat. In proprio adipe frixę libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrociùs desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltrà Deus, neque tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustrà carentes oleo, acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlteriùs non descendet. Non vltrà videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Immortalitas damnatorū.

Luc. 16.

Sartagines.

Desperatio.

Sera pœnitentia.

Matt. 25.

Immutabilis sentētia semel lata.

66. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Garinum abbatē: Ob hoc proculdubiò inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licèt temporaliter perpetratū: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum

Peccatū temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur.

esse constat in pertinaci voluntate: ità vt si nunquàm moreretur, nunquàm velle peccare desineret: immò semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

Egregia descriptio suppliciorũ gehennæ.

67. Et in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procùl à beata paradisi patria exulati, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquàm lucem visuri, nũquàm refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec indè vnquàm liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ pœnam sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungetur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihílque ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum.

Quid ibi audiatur

Quid videatur.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis.
Hinc dolor, indè pauor, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebúntque miseri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corpo[ris] sine spe veniæ & misericordię. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuent, vt semper moriatur. Ità anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impiis, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

Qualis mors.

Alterutrum eligendũ nobis.
Eccl. 15.

68. Idem Bernardus sermone octauo in psalmũ, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet (priùs enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deiiciantur ignis æterni, quô videlicet acriùs doleant videntes quid amiserint) sic iusti quoque videbunt & lætabuntur considerantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione quemadmodùm hœdis agnorũ diuisio grauissimi liuoris occasio fiet, sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Vndè enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsã quoquè retributionem cernerẽt iniustorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fidelissimè & deuotissimè recordantur? Vndè verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summę beatitudinis coram sese vidissent alios introduci, & tunc demùm in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas deniquè immortalis mortis miserias gemerent esse damnatos? Fletus quidem ob ignem qui non extinguitur: stridor verò ob vermem qui non moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ità ergò retributionem peccatorum videbis, nè videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. non solùm autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quo videlicet nec humanam aliquandò, nec diabolicam vltrà veteri malignitatem possint. Et post pauca: Nõ igitur tibi durũ videatur fore quod dicitur, Oculis tuis, cõsiderabis: quãdo & videbis in eorum interitu: non quòd velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltionè complacet, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis vltrà quàm credi possit, iustitiæ zelatorem & amatorem æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suum quemlibet cessisse, pleniùs & perfectiùs illustrante veritate cognosces: quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam euasionem, secundò ob omnimodam securitatem, tertiò quoquè ob comparationem, quartò ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omninò credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla speranda est correctio.

Inseparatione iustorũ & impiorum quid fiet.

Iusti ex malorum suppliciis occasionem sument agendi gratias.

Impij furore tabescent propter iustorum gloriam.

Fletus & stridor dentium vndè.

Quomodò gaudebunt beati de malorũ suppliciis.

Nulla miseratio erga impios.

69. Hugo à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incõparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se & omnes alios. Ibi omnia genera tormentorum: quorum minimum est maius omnibus his tormẽtis quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibi est fletus & stridor dentium: ibi transitur à frigore nimium ad calorem * ignium: & vtrumque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec consumuntur. Vermis quorũ non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi væh væh: væh habent, væh sonant: tortores diabolici torquent pariter & torquentur, & eorum nunquàm finis erit aut remedium. Talis est infernus, & millies peior.

Inferni & pœnarum eius breuis descriptio.

Odium sui & omniũ aliorũ.

**aliàs nimiũ*

Væ, væ illic perpetuo audiur.

70. Innocentius tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite secundo: Vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum nõ morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientiæ * tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquàm vmbra, & sicut nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inuenire vestigium. Sic & nos nati, cõtinuò desiuimus

Eccl. 7.
Vermis & ignis duplex
Esaiæ vltimo.
Iudith 16.

**aliàs temporaliter.*

Sap. 4.

Sap. 5.

finimus esse. Virtutis quidem signum nullum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiæ stimulauit ad culpam.

Sap. 5. Luc. 23. Apoc. 6.

71. CAPITE tertio: Dicent intra se, pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum est enim, vt qui noluerunt cùm benè potuerunt, quum velint, non possint.

Pœnitentia infructuosa.

Diuersitas pœnarum. Ignis. Frigus. Matth. 13. Fœtor. Psal. 10. Vermes.

72. CAPITE quarto: Pœnæ autem infernales secundùm diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigoris. De iis dixit Dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus, propter fumum ignis. Stridor dētium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficiētes, Vndè Esaias, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vndè dicit Salomō: Parata sunt damnationis iudicia* blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vnde Iob: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, &c. Vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Et in psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, cōfusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erūt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendētium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur. Prima pœna est concupiscentium: secunda malitiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc seculo per flagella non meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt Dominum in multitudine iniquitatum suarum. Vndè scriptū est: Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta, eorum qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt. Septima, cōfitentium peccata sua, & pœnitentiam contemnentium: Octaua, illorum qui in hoc seculo libenter vident mala, & faciunt: Nona, illorum qui per singula vitia sunt deflluxi, qui ambulant in desideriis suis, & eunt post cōcupiscentias suas.

Esa. vltimo. Mallei percutientes. Prouer. 14. * aliàs derisoribus. Tenebræ palpabiles. Iob 10. Psal. 48. 1. Reg. 2. Cōfusio peccatorum. Dan. 7. Horribilis visio dæmonū. Igneæ catenæ. Nouē prædictæ pœnæ, quibus peccatoribus conueniant. Psal. 9.

73. CAPITE sexto: Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mūdi. Scriptū est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Creditur autem esse sub terris, secundùm illud Esaiæ: Infernus subtèr conturbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum deferunt cruciatum, & vbiquè cōtra se tormentum incurrunt. Producam (inquit) ignem de medio tuî, qui comedet te. Ignis autem gehēnæ semper ardebit, & nunquàm lucebit: semper vret, & nunquàm consumet: semper afficiet, & nunquàm deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebūt tormenta, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur, Vndè qui in lingua peccauerat, cruciabitur in lingua. Propter quod ipse clamabat, Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Qualis sit ignis gehennæ. Ezech. 10. Iob 20. Infernus sub terris esse creditur. Esa. 14. Ezech. 28. Ignis gehennæ nō lucebit. Matt. 22. Singula membra pro suis peccatis propria tormenta sustinebūt. Luc. 16.

74. CAPITE septimo: Reprobi vero non solùm exterioribus, sed etiā interioribus tenebris inuoluentur: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim: Tollatur impius nè videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autem in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigēt impetum cogitationes, vbi sentient vim doloris. Sanè discipulus quidā fertur apparuisse magistro suo post mortem. Quem cùm magister esse damnatum intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquę quæstiones apud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quæritur solummodò, quid non sit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quò tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confusio rationis, vt rarò vel nunquàm ad cogitandum quicquam de DEO possint assurgere, nedùm ad confitendum valeant adspirare. Nam à mortuo tanquam ab eo qui non est, periit confessio. Scriptum est enim: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descēdunt in infernum. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

Duplices tenebræ dānatorum. Esa. 26. 60. Præ dolore vix aliud quam pœnas cogitare poterunt. Quæstio quæ apud inferos mouetur. Eccles. 9. Obliuio quāta in inferno. Eccl. 16. Psal. 113. Esa. 38.

75. CAPITE octauo, Dimitte me Domine (dicit Iob) vt plangam paululùm dolorem meum, antequàm vadam ad terrā tenebrosam & opertā mortis caligine: terram miserię & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mēsura mensi fuerint, remetietur eis, vt qui grauiùs peccauerunt, grauiùs puniantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium trāsibunt ad calorem nimium, vt subita cōtrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiat cruciatum.

Iob 10. An in inferno futurus sit aliquis ordo. Luc. 6. Sap. 6. Ordo non erit in qualitate, sed in quantitate.

76. CAPITE nono: Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dictum est hoc à similitudine iumentorum, quæ non radicitùs euellunt herbas, sed summitates solūmodò carpunt, vt iterùm herbæ renascantur ad pastū. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius:

Iob 24. Psal. 48. Mors immortalis.

Sic inconsumptum Titij sempérque renascens,
Sic perit, vt possit sæpè perire, iecur.

Tunc erit mors immortalis, tūc viuent mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inue-

Apoc. 9.

nient: quia vitam habuerunt, & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: in diebus illis quęrent homines mortem, & non inuenient eã: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quàm dulcis esses quibus tam amara fuisti. Te solã desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Optabũt mortem, qui hic eam solã abhorruerunt.
Obiectio.
Psal. 102.

77. Capite decimo: Nullus ergò sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternũ indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cùm iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquã eorum quæ fecit Deus, odiuit. Assumens in argumẽtum erroris, quod ait Dominus per Esaiã Prophetam: Cõgregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, nõ ergò Deus puniet in æternum. O spes inanis, ô falsa præsumptio. Nõ credat frustrà errore deceptus, quòd aliquo precio sit redimẽdus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudẽtur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebuntur, & post multos dies, postquàm videlicet resurgẽt cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauiùs punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Prædestinatis ergò Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deus filium quem recipit, de quibus illud accipitur: Non in finem irascetur, &c. Reprobis autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, Deus vlciscatur in suo æterno. Nã licèt peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatẽ peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderũt, ascendit semper. Nam non humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tãtum in illis excrescet, vt velint illum omninò non esse, per quem sciunt se tam infeliciter esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerentes eum esse malignum, qui creauit illos ad pœnam, & nũquàm inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniã magna facta est vehementer. Voluntas ergò dãnati, licèt amiserit potestatis effectum, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quę fuerat in mundo peccatum: licèt forsan & ibi peccatum sit, sed non meritũ pœnæ. Impiùs ergò quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet cõtra se esse cruciatum ex pœna: quia quod ipse per pœnitẽtiam non deleuit, Deus per indulgẽtiam nõ remittet. Ad magnã ergò pertinet iustitiã iudicantis, vt nunquàm careant in gehenna supplicio, qui nunquàm carere voluẽrunt in vita peccato. Ostẽdunt enim quòd in peccato semper viuere volunt, qui nunquàm desinunt peccare dũ viuunt.

Psal. 144.
Sap. 11.
Esaiæ 24.
Responsio de nũquàm terminãdis pœnis.
Exponit locũ Esaiæ.
Psal. 88.
Hebr. 12.
Psal. 102.
Cur peccatum quod breui temporis spatio perpetratũ est, in æternũ puniatur.
Psal. 57.
Damnati blasphemant Deum.
Apoc. 16.
Habent volũtatem peccandi, potestatem non item. Vide Aug. in enchir. cap. 111.

78. Concilium Florentinum in conclusione, siue in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorũ animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta: illorúmque animas, qui post baptisma susceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post cõtractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdẽ exutæ corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamẽ diuersitate alium alio perfectiùs: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Quorum animæ ad purgatorium migrent.
Quomodò iuuentur.
Quorum animæ ad cælum migrent.
Ad inferos quorũ animæ descendant.
Suppliciorum imparitas.

1. B. Psalmo secundo, vt in textu.

2. Sapientiæ sexto: Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui cõtinetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodîstis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinẽ cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

3. Esaiæ quinto: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendent fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosique eius ad eum.

4. Lucæ duodecimo, vt in textu.

5. Matthæi decimo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

6. Chrysostomus libro primo de prouidẽtia Dei: Quid autem dicam pressuras huius temporis, cùm non minùs ipsa quoquè gehennæ comminatio, quàm promissio regni, ineffabilẽ ipsius clementiam commendet? Nisi enim ille gehẽnam minatus esset, non facilè quispiã cęlestibus bonis potiretur. Neque enim sufficit sola gaudiorũ repromissio ad excitãdos ad virtutem animos, nisi etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentiùs ad illam affecti sunt.

Comminatio gehẽnæ quàm fructuosa.

7. Item homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque si quis gehennæ semper meminisse laboret, omnem mortem deridebit: & non præsenti tantùm angustia liberabitur, sed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquàm in Gehennæ ignem decidet, continuè hoc castigatus metu.

Gehennæ memoria quantã vtilitatem secum ferat.

8. Et homilia quinquagesimaquinta ad populũ Antiochenũ: Et propterea de gehenna iugiter audiamus, vt ex huius minis & timore multum emolumenti capiamus. Nam si Deus peccãtes in eã deiecturus huius minas non pręmisisset, in eam multi cecidissent. Si nũc enim timore animas nostras cõcutiente,

Comminatio gehennæ, Dei circa nos misericordiam & prouidentiam ostendit.

cutiente,sunt aliqui tam facilè peccantes, tãquàm nec ipsa sit:si nihil horum dictum fuisset,neque intentatum,quid mali non fecissemus? Itaque quod semper dico, gehenna non minùs, quàm regnum, Dei circa nos curam ostendit. Gehenna namque cũ regno cooperatur,ad ipsum homines timore compellens:nè sæuitiæ, neque crudelitatis rem esse cẽseamus, sed misericordiæ, multæque benignitatis & curæ,& dulcis erga nos amoris. Nisi per Ionam subuersio denunciata fuisset, non fuisset prohibita subuersio. Nisi dixisset, quòd subuertetur Niniue, Niniue non stetisset:nisi fuisset intentata gehenna, in gehennam omnes cecidissemus: nisi prenunciatus ignis fuisset,ignem fugisset nemo. Eorum quæ facere vult,contraria dicit,vt quæ vult faciat. Non vult mortem peccatoris & dicit mortem peccatoris,nè mittat in mortem.

9. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimũnonum:Si possemus facere, fratres, vt dies iudicij non veniret,puto quia nec sic erat malè viuẽdum. Si non veniret ignis diei iudicij, & sola peccatoribus immineret separatio à facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati sunt, & separari ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet æternitate & impunitate peccati,plãgere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna est, non cõtemnentibus. Qui dulcedinem sapientiæ & veritatis vtcunquè sentire cœperunt,nouerunt quod dico,quanta pœna est, tantummodò à facie Dei separari. Qui autem illam dulcedinem non gustauerunt,si nondùm desiderant Dei faciem, timeãt vel ignem:supplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur? contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentiæ, non mutaris,non excitaris,non suspiras, non desideras, amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, stipulas ad te congeris? veniet ignis. Ignis in conspectu eius ardebit. Nõ erit iste ignis sicut focus tuus? quò tamen si manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum:nam si nõ feceris, manum tuam mitto in focũ tuum:facies nè ardeat manus tua, nè ardeat ad tempus membrum tuum,nõ semper in dolore futurũ. Minatur ergò inimicus tam leue malum,& facis malum? minatur Deus æternum malũ, & non facis bonum? Ad malum faciẽdum,nec minæ te compellere deberent, à bono faciendo, nec minæ te terrere deberent. Minis enim Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonũ.

(Separari à facie Dei, grãdis pœna.)

(Supplicia terreant quem præmia non inuitant.)

(Psal. 49.)

(Quàm grauis sit ignis ille. Pœna perpetua.)

10. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipsum quod nũc possit, quãdoquè recipere corpus,nõ tamen ad pœnitentiam,sed ad pœnam. Vbi mirirùm peccati ipsius & carnis quodãmodò similis videbitur esse conditio,vt quemadmodùm culpa semper puniri poterit, nec vnquàm poterit expiari: si nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidẽ vltio sempiterna desæuiet, quòd nunquàm possit culpa deleri:& nec substantia carnis deficiet, nè simul cogatur etiã afflictio carnis terminari. Hęc fratres mei qui pauet,cauet:nam qui negligit, incidit.

V.

De regno cælorum quid ex Scriptura discimus.

A. Parauit [a] hoc Regnũ Deus electis ab origine mundi, [b] regnũ cęleste, [c] regnum æternum, [d] regnũ beatissimũ, de quo Paulus apertè fatetur: [e] *Nõ sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriam.* [f] *Oculus non vidit:nec auris audiuit,nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illũ.* [g] *O sanctã ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo,à Deo paratã,sicut sponsam ornatã viro suo.* De qua Ioannes diuinorũ optimè cõscius, hęc cęlitùs audiuit & scripsit: [h] *Eccè tabernaculũ Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cũ eis erit eorum Deus: & absterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit:neque luctus,neq; clamor,neque dolor erit vltrà,quæ prima abierunt.* Illic auditur [i] vox tubę magnę,& sicut vox aquarũ multarũ, & sicut vox tonitruorũ magnorum dicentium, *Alleluia: quoniã regnauit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei,quia venerunt nuptiæ Agni.*

B. [k] *Beati qui ad cœnã nuptiarũ Agni vocati sunt:* Beatiores verò,qui ad eam [l] cœnã vocati,submotis impedimentis omnibus,accedunt,vestẽmque [m] nuptialẽ adferũt,vt in

a Matth. 25. c
b 2. Timit. 4. d
c 2. Petr. 1. c
d Luc. 14. d Aug. ser. 37. de sanct. Cypr. de mortalitate.
e Rom. 8. d 2. Cor. 4. d Actor 14. d 2. Tim. 2. a b 4. b
f 1. Cor. 2. c Esaiæ 64. b
g Apoc. 21. a d e f g 22. a Matth. 13. f 22. c Sap. 3. a b 5. c Daniel. 12. c 1. Cor. 15. e f g Phil. 3. d Ioan. 14. a
h Apoc. 21. a 7. d 1. Cor. 13. d 1. Ioan. 3. a Esaiæ 25. c 35. c d 49. c 51. a d 60. d 65. c 66. d Psal. 16. d 26. d 30. c 35. b 86. a 114. b 149. a Chrys. epist. 5. ad Teodor. lapsum. Ansel. epist 2. & in libro de similitudinibus cap. 47. & seq. Hugo libr. 4 de anima, c 15. & 16.
i Apoc. 19. a Psal. 85 a b d & ibid. August. item lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 16. & lib. 22. cap. 29. & 30. Item lib 9. de libero arbitrio. cap. vlti. & lib 3. de symb. ad Catech. cap. vltim. lib. 1. de Trinit cap 13. & de catechizan rudib. c 25. Tract 4. in epist. Ioã. lib. Meditat. cap. 22. & 25. Soliloqu. cap. 21. 35. & 36 Manual. cap. 6. 7. 16. 17.
k Apocal. 19. b
l Luc. 14. d Greg. hom. 38. & 37. in Euang. Prosp. de vita contempl. lib. 1. cap. 2. & seq. Item lib. 3. cap. 32. Bernard. in ser de tripl. genere bonor. & c. 4. meditat.
m Matth. 22. b

n Mat. 8. b Luc. 13. f 12. e 22. c Greg. hom. 13. in Euang.

o Psal. 14. a 23. a Esaiæ 33. c Rom. 2. b c Mat. 5. a Bernar. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 25.

p Mat. 7. c 19. c 25. b c Apoc. 2. b c g 3. b e d 7. d Bernar. ser. 2. de verb. Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus.

q Apocal. 21. g

[n] regno Dei, cum Abrahã, Isaac & Iacob recumbãt. Nec opus est rogare: [o] *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut, quis requiescet in monte sancto tuo?* Expedita est respõsio, *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Aut si verbo Christi magis delectaris, [p] *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Sãcta hæc est ciuitas, & sanctos etiam ciues requirit: [q] *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.*

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à cõstitutione mundi. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

2. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberabit me Dominus ab omni opere malo: & saluum faciet in regnum suum cæleste.

3. POSTERIORIS epistolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi.

4. LVCÆ decimoquarto: Hęc cùm audîsset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

Labores breues sunt, meritorum verò præmia æterna.

5. AVGVSTINVS sermone trigesimoseptimo de sanctis, siue sermone primo de festo omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino: Dei ineffabilis & immẽsa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum tempus & agonis nõ extenderet, nec longum faceret aut æternum, sed breue, & vt ità dicã, momentaneum: vt in hac breui & exigua vita agones essent & labores: in illa verò, quæ æterna est, coronę & pręmia meritorum sine fine durarent: vt labores quidẽ citò finirentur, meritorũ verò præmia sine fine manerẽt. Et post pauca: Cõsideremus ergò inclytam vrbis illius felicitatem, in quantùm cõsiderare possibile est. Vt enim verè est, compræhendere nullus sermo sufficiet. Dicitur de ea in quodam loco sic, quòd aufugiet ibi dolor, & tristitia, & gemitus. Quid hac vita beatius, vbi nõ est paupertatis metus, nõ ęgritudinis imbecillitas, nemo læditur, irascitur nemo, inuidet nemo: cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nullius honoris aut potestatis pulsat ambitio, nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul? Ibi mors neque corporis erit neque animę, sed immortalitatis munere vita iucũda. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta cõsona, cuncta conuenientia: quia erit omnium sanctorũ vna concordia. Pax cuncta & lætitia continet, trãquilla sunt omnia & quieta, atque iugis splendor: non iste qui nunc est, sed tanto clarior quãto felicior, quia ciuitas (vt legitur) illa non egebit lumine solis & lunæ, sed Deus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus: vbi sancti fulgebũt vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splẽdor firmamenti, qui ad iustitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, cõcursus nubium nullus, nec frigoris siue ardoris asperitas vlla: sed talis erit quædam rerum temperies, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum qui ea perfrui digni inueniũtur, quorum nomina scripta sunt in libro vitę, qui & lauerunt stolas suas in sanguine agni, & sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte. Nõ est senectus ibi, nec senectutis miseria, dũ omnes occurrunt in virũ perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Verùm super hæc omnia est consociari angelorum & archangelorũ cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & potestatibus, omniúmque cælestium supernarúmque virtutum contuberniis perfrui, & intueri agmina sanctorum splendidiùs sideribus micantia, patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum spe lætantia, Apostolorum in duodecim tribubus Israël orbem iudicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginúmque choros candentia serta gestantes inspicere. De rege autem, qui horum agminũ medius resistet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atq; omnem sensum humanę mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificẽtia, illa maiestas. Vltra enim omnem sanctorum est gloriam, ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, & splẽdore maiestatis eius irradiari. Si enim quotidiè oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennã paruo tempore tolerare, vt Christum videre possemus in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nõ erat dignum pati omne quod mœstũ est, vt tãtæ bonitatis gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres charissimi iustorum gloria, quàm magna sanctorũ lætitia, cùm vnaquęque facies lucebit vt sol, cùm ordinibus distinctis populum suum Dominus in regno patris sui cœperit recẽsere, & meritis atque operibus singulorum præmia restituere, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, adducere sanctos in visionem paternæ gloriæ, & facere in cælestibus consedere, vt sit Deus omnia in omnibus, æternitatémque suis amatoribus & immortalitatem largiri, ad quam eos sanguinis sui viuificatione reparauit, denuò ad paradisum reducere, & regna cęlorum in fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hęc intelligantur plena fide, hęc toto corde diligantur, hæc indesinentium operum magnanimitate acquirãtur. Res posita est in potestate facientis, quia regnum cælorũ vim patitur. Res ista, ô homo, id est, regnũ cæleste aliud non quęrit pręcium, nisi teipsum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illam. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum dedit, vt acquireret te regnũ Deo patri. Ita & tu teipsum da, vt sis regnum eius,

Esaiæ 35. Eadem ad verbum habet in manuali c. 17. Quæ non sint in vita ęterna.

Pax & cõcordia omniũ in beata vita. Claritas & splendor. Apoc. 21.

Daniel 12.

Apoc. 7.

Ephes. 4.

Societas beatorum.

Dei pulchritudo & conspectus.

Gaudiũ beatorum.

Retributio præmiorum pro meritis.

Item in manuali cap. 16.

Matth. 11. Precium quo comparatur Regnum cælorum. 2. Corinth. 8. Rom. 5.

ac

ac nō regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed spiritus in acquisitionem vitæ.

16. CYPRIANVS in libro de mortalitate: Patriā nostram paradisum computamus, parētes patriarchas habere iam cœpimus, quid nō properamus & currimus, vt patriam nostrā videre, vt parentes salutare possimus? magnus illic nos charorū numerus expectat, parentum, fratrum filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iā de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita. Ad horū conspectū & amplexū venire, quāta & illis & nobis in cōmune lætitia est? qualis illic cælestium regnorū voluptas sine timore moriēdi, & cū æternitate viuendi? quàm summa & perpetua felicitas? Illic Apostolorū gloriosus chorus: illic prophetarū exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis victoriā coronatus: triūphantes illic virgines, quæ cōcupiscentiā carnis & corporis, cōtinentiæ robore subegerūt: remunerati misericordes, qui alimētis & largitionibus pauperū iustitiæ opera fecerūt, qui Dominica præcepta seruantes, ad cælestes thesauros terrena, patrimonia transtulerunt. Ad hos, fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus.

Properādum est ad vitam æternam tanquam ad patriam, vbi parentes, fratres, & amici nos expectant, & de nobis sunt soliciti.

Societas Sanctorum.

17. AD Romanos octauo, vt in textu.

18. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis nō cōtemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna.

19. ACTORVM decimoquarto: Confirmantes animas discipulorum, exhortātésque vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Et quæ audisti à me per multos testes, hæc cōmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus: vt ei placeat cui se probauit. Nā & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit. Laborātem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Fidelis sermo. Nā si cōmortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

21. ET capite quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: nō solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

22. PRIORIS ad Corinthios secūdo: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prędestinauit Deus ante secula in gloriā nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquàm Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptū est, Quod oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quæ pręparauit Deus iis qui diligūt illum, nobis autem Deus reuelauit per spiritum suū. Spiritus enim omnia scrutatur, etiā profunda Dei.

23. ESAIÆ sexagesimoquarto: A seculo non audierunt, neque auribus perceperūt: oculus nō vidit Deus absque te, quę præparâsti expectantibus te.

24. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalē nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et venit vnus de septem angelis habentibus phialas plenas de septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostēdam tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum: & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descēdentem de cælo à Deo, habētem claritatem Dei. & lumen eius simile lapidi precioso tanquàm lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murū magnum & altum, habentem portas duodecim, & in portis angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël, &c. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus, &c. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundū, tanquàm vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templū illius est & Agnus. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.

25. ET capite vigesimosecundo: In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Et folia ligni sanitatem Gentium. Et omne maledictū nō erit amplius: & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciē eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà nō erit: & non egebūt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.

26. MATTHÆI decimotertio: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.

27. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

28. SAPIENTIÆ tertio: Iustorū animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormētum mortis. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

29. CAPITE quinto: Iusti autem in perpetuum viuēt, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

30. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videāt semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splēdor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

31. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorū. Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobili-

tate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, &c. Ecce mysteriũ vobis dico. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus?

32. Ad Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secũdùm operationem qua etiam possit subiicere sibi omnia.

33. Ioannis decimoquarto: In domo Patris mei mensiones multæ sunt. si quo minùs, dixissem vobis, Quia vado parare vobis locum.

34. Apocalypsis vigesimoprimo: Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. Capite septimo: Hi sunt qui venerũt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ideò sunt ante thronũ Dei, & seruiũt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. non esurient, neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus. quoniã Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

36. Prioris ad Corinthios decimotertio: Videmus nũc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

37. Primæ epistolæ Ioannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eũ sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. Esaiæ vigesimoquinto: Præcipitabit mortẽ in sempiternum, & auferet Dominus Deus lachrymã ab omni facie, & opprobriũ populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa, Eccè Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eũ exultabimus & lætabimur in salutari eius.

39. Capite trigesimotertio: Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostræ: oculi tui videbunt Hierusalem habitationem opulẽtam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius nõ rumpentur: quia solummodò ibi magnificus est Dominus noster: locus fluuiorũ riui latissimi & patentes: non transibit per eũ nauis remigum, neque trieris magna trãsgredietur eum.

40. Capite quadragesimonono: Non esurient neque sitient, & nõ percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

41. Capite quinquagesimoprimo: Consolabitur ergò Dominus Sion, & cõsolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt à Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes: & lætitia sempiterna super capita eorũ, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. Capite sexagesimo: Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi ampliùs sol ad lucendũ per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltrà sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebũtur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuũ hæreditabunt terram, germen plantationis meę, opus manus meæ ad glorificãdũ. Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. Capite sexagesimoquinto: Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & nõ ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Hierusalem exultationem, & populum eius gaudiũ. Et exultabo in Hierusalẽ, & gaudebo in populo meo, & nõ audietur in eo vltrà vox fletus & vox clamoris.

44. Capite sexagesimosexto: Quomodò si cui mater blandiatur, ita ego cõsolabor vos, & in Hierusalem consolabimur. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.

45. Psalmo decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

46. Item vigesimosexto: Credo videre bona domini in terra viuentium.

47. Et trigesimo: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscõdisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in cõspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscõdito faciei tuæ à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

48. Item psalmo trigesimoquinto: Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos. Quoniam apud te est fons vitę & in lumine tuo videbimus lumen.

49 Et octogesimosexto: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

50. Psalmo centesimo decimoquarto: Cõuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meã de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.

51. Item centesimo quadragesimonono: Exultabunt sancti in gloria, lętabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictã in natio-

nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus,& nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium cõscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Vitæ æternæ qualitas unque descriptio.

52. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitæ illius, quantũ homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatẽ nobis sermo nullus adesse potest: ex iis tamen quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcũque faciemus. Abiuit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatius erit? Nõ est cur illic pauperiem metuas & morbũ. Nemo videbit contumeliosum, nec iniquè oppressum, nec exasperatum, aut irascentem, aut inuidentem: nemo ardentem absurda concupiscentia, aut mœrentem propter sumptum necessarium, aut à magistratu vapulantem. Omnis enim affectuũ turba, quæ hîc sedata est, perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium, omnia serenitas & tranquillitas, omnia dies & splendor & lux: lux nõ quæ nũc est, sed planè alia, quæ hanc tantùm excedit fulgore, quantùm ea lumen lychni: neque enim occulitur illic aut nocte, aut congressu nubium, nec vrit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omninò alia est conditio, quàm demùm ad hoc idonei reperiri intelligent: non est illic seniũ, nec senectæ mala, quæque obnoxia sunt corruptioni, è medio & è pedibus, quod aiunt, tollẽtur. Omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria, & quod omnium lõgè est maximũ, continua fruentur cõuersatione cũ Christo, vnà cum angelis, cum archangelis, cum superioribus potestatibus. Contemplare cælũ, animaduerte permutatũ fore habitũ totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nũc est, manebit, sed multo pulchrius erit ac præclarius, & quantũ plumbo aurũ vibrans aëra, tantum hac rerũ præsentiũ specie futurus ille decor illustrior erit, quẽadmodùm beatus Paulus ait: Quoniã & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Etenim nũc ceu corruptionis particeps multa patitur, quæ ferre corpus cõtingit: tum verò hæc vniuersa reiiciet, nobisq; exhibebit elegãtem & incorruptibilem habitudinẽ. Incorruptibile nancisceretur anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur. Vndè putas tu simultas? vndè pugna? Iucundus nimirùm concentus erit in hoc, quòd omnes sancti perpetuò inter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dæmonũ insidię, nullę minę, nulla mors, nec ea qua hîc extinguimur, nec altera quæ hac multo est acerbior: omnis harũ rerũ expectatio desiit. Et quẽadmodum puellus regius primùm alitur cibo non admodùm splẽdido, terretur minis pædagogi, nè per indulgentiam lapsus, paterna se indignũ reddat hereditate: mox regiã nactus potestatẽ, omnia hæc mutat, præsidet cũ magna libertate, vestitus purpura diadematéque ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorũ tũc locũ omnia magnifica, omnia iucunda successerũt: sic tũ eueniet omnibus sanctis. Atqui sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montẽ illũ oratione pergamus, vbi Dominus transformatus est: cõtemplemur eum splendentem, sicut resplenduit, quanquàm ne sic quidẽ vniuersum nobis futuri seculi splendorẽ exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu nostro, neutiquàm accurata rei demonstratio, quod à verbis Euãgelistæ manifestum est. Quidnã ait? Splenduit, inquit, sicut sol. Cæterùm incorruptibiliũ corporum gloria non tantã lucẽ demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt. Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læsionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderunt enim in faciem. Dic, obsecro, si quis te in theatrũ induceret, vbi magna multitudo hominũ sederet amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis regio vestitu insignem, coronam habẽtem in capite, deindè polliceatur te assumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quæ ipse iusserit? Euola nunc in cælos animo, in illud intende theatrũ, quod non coiit ex huiusmodi viris. Conuentus est illic eorum qui exuperant omne precium auri, lapidum preciosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formæ, non hominum solùm, sed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archangelorum, thronorũ, dominationum, principatuum, potestatum. De rege ipso nihil satis idoneum dici potest, adeo sermonẽ & mentem excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia. Tantum ne bonorum à nobis ipsis submouebimus, quo declinemus exigui temporis laborem? Quod si quotidiè foret infinitiès moriendum, ferendum tamen esset. Prætereà gehennam tormentáque omnia cõuenit sustinere, vt videre queas Christum venientem in gloria sua, & conscribi ordini Sanctorum. Audi quid Petrus dicit, Bonum est nos hîc esse. Si Petrus qui vidit obscuram quãdam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali adspectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regiis cubiculis adapertis contueri licebit ipsum Regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non ampliùs, inquam, per fidem, sed per speciem? Et post nonnulla: Quis vel delineabit voluptatẽ quæ ex cõuictu Christi extabit, aut vtilitatem, aut gaudium? Etenim anima quæ in propriam rediit naturã, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quisquam vnquàm satis explicabit: nec solùm læta bonis præsentibus, sed secura tutáque erit, quòd tanta gaudiorum semina nequaquàm desitura sint. Eam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quòd si hæc fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animum, licèt incerta subitáque sint, in iugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accersitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa sempérque duratura sunt, quæ virtute quoquè his præsentibus longè præstant, nedùm constantia sua nunquàm desitura, & cuiusmodi haud quaquàm ascẽderunt in cor hominis?

53. ANSELMVS in epistola secunda ad Hugonẽ: Sic aliquem illiteratum & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis æternæ desiderium existi-

Marginal notes: Esai 35. Quæ absint à vita beata. — Iucunda & læta omnia. — Societas Christi & sanctorum. — Corporũ cœlestium qualitas post iudicij diem. — Rom. 8. — Nulla aduersa timenda. — Similitudo. — Transfiguratio Domini repræsentauit nobis splendorẽ futuri seculi. — Matth. 17. — Descriptio cõsessus beatorũ à simili. — De pulchritudo. — Matth. 17. — Gaudiũ beatorum. — Ad amorẽ vitæ beatę quomodò excita-

[i]lliteratus posi[t].

mo posse incitari, Frater charissime, regnum cælorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale est, vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud possis cogitare: quisquis ibi regnare meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in cælo & in terra: quicquid verò nolet, non erit in cælo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos qui ibi erunt, & inter seipsos inuicèm, vt omnes se inuicèm diligant sicut seipsos, sed plùs ament omnes Deum quàm seipsos. Et propter hoc nullus ibi volet nisi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisque volet, hoc erit & de seipso, & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erūt perfecti reges, quia quod singuli volent, hoc erit, & omnes simul cum Deo vnus rex & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod omnes volent, erit. Et post pauca: Ama Deum plusquàm teipsum, & iam incipis tenere quod ibi perfectè vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, si tantùm ipsi à Deo non discordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus sanctis eius regnare. Nā secundùm quod tu concordabis modò cum Deo & cum hominibus in voluntate illorum, cōcordabit tunc Deus & omnes sancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis esse rex in cælo, ama Deum & omnes sicut debes, & mereberis esse quod optas. Hunc amorem non poteris habere perfectum, nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore.

Quicquid voles aderit, quicquid noles aberit. Voluntatum conformitas, & charitas mutua.

Singuli erunt perfecti reges.

Principiū regni cælestis quomodò hìc habeatur.

54. IDEM in libro de similitudinibus, capite quadragesimoseptimo: Multi homines quibus nonnunquàm boni mores & iusta opera proponūtur, vt & se in eis, seculi postposita vanitate, exerceant, admonentur, inquirere solent, quaōbrem, quo præmio, qua retributione. Respondetur itaque illis quod scriptum est: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quod cùm illi non clarè, quid sit, aduertere possunt, repetitur hoc ipsum aliis verbis, & dicitur eis: præmium quod his qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompensatur vita æterna, beatitudo æterna æterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundùm voluntatem, & sine omni indigentia. Hæc ergò cùm illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, vt sunt, videntur: sed quia non intelligūt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subitò quid sit omnium commodorum secundum volūtatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animò, nec multùm efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt hæc illis aliquatenùs sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorum more cibandos æstimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edēdum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate priùs non fuerit particularim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna quæ diximus, vt indè possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ vt meliùs eluceant, consideremus quæ in hac vita mens auidius amet humana, & ex his prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna multo excellentiùs, si quidem inter multimoda mundi pericula constituti, Domini fuerint præcepta secuti: atque cùm ipsi illius adepti fuerint plenitudinē desiderij sui, se nequaquàm fraudatos percipient. Hoc igitur vt prætaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, perfectiùs omnes electi habebunt, totidémque miseriæ genera, quæ mali tūc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miseriæ, sic sibi inuicèm omninò sunt contrariæ, quomodò & ipsi qui eas accipiunt, in remuneratione.

Quid respondendum iis, qui quærunt de præmio & mercede, quæ Deo seruientibus debetur. Prima respōsio generalior. 1. Cor. 2. Secunda minus generalis & distinctior. Sufficientia omnium cōmodorum secundū voluntatē, sine omni indigentia.

Simile à pueris deductum.

Ex his quæ in hac vita mens humana magis amat, deduci possumus ad cognitionem qualem ... quæ cerna quæ sunt in vita æterna.

55. CAPITE quadragesimooctauo: Partes verò beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, lōgæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudiū. Partes verò miseriæ, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrariæ, hæ sunt.

Partes beatitudinis quatuordecim.

56. CAPITE quadragesimonono: Turpitudo, pōderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitiā. Notādum quod sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septémque posteriores ad animæ pertinēt beatitudinem: sic quoque septem priores huius miseriæ partes, corporis: septémque vltimæ, miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animæ beatitudinem possidebit. Quemcunque verò has omnes miseriæ partes tolerare contigerit, summæ corporis & animæ miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita, nec vnam illius beatitudinis & huius miseriæ partem quisquam potest habere, nec rursùs ex toto ea carere. In alia verò vita aut perfectam habens beatitudinem, miseriæ nullatenùs subiacebit: aut summæ subiacens miseriæ, omninò beatitudine carebit.

Miseriæ partes totidem.

Septem pertinent ad corpus, & aliæ 7. ad animam.

Solùm in vita futura perfectè habentur prædictæ partes beatitudinis & miseriæ.

57. CAPITE quinquagesimo: In illa siquidem vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempliciter, quàm modò sit, splendidior erit, adæquabitur. Vndè scriptum est: Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Si verò iniustus fuerit, cœno & omni cadauere fœtidior erit, omníque fuligine turpior erit.

Pulchritudo quāta beatorū; & è diuerso quanta deformitas damnatorum. Matt. 13.

58. CAPITE quinquagesimoprimo: Velocitas quæ pulchritudine non minùs amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsis angelis Dei ęquè cęleres simus qui à cælo ad terras & econuersò dicto citiùs dilabuntur. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedē quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vndè & illud in Euangelio: Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

Velocitas iustorum.

Grauitas & pondus corporū damnatorum. Matt. 22.

59. CAPITE quinquagesimosecundo: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit, & sic ecōuersò iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

Fortitudo beatorum. Imbecillitas damnatorum.

60. CAPITE quinquagesimotertio: Sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel cōstringere, quin pro velle suo cūcta penetrēt liberrimè, ità nō erit aliquod obstaculū quod nos retardet, nulla clausula quæ nobis vllatenus obsistet, non elementum, quod nobis ad velle nostrum paruum omninò non exercet. In illa etenim vita si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed age-

Libertas beatorum.

re

Seruitus reproborum.

re permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia quæ noluerit, cogetur, & ab omnibus quæ voluerit, prohibebitur.

Sanitas sanctorum.

61. Capite quinquagesimoquarto: Incunctanter, vt mea quidē fert opinio, adstruere licet, sanitatem vitæ futuræ ità vigere, & immutabilē ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadā dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis aut læsionis suspicionē prætendere queat, procul arceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quelibet iniustum tāta ibi infirmitate scias infirmari, vt nullo postmodùm medicamine queat medicari.

Mala valetudo damnatorum.

Voluptas & miseria futuritatæ.

62. Capite quinquagesimoquinto: Post hanc vitam aut in omnimoda voluptate sunt, aut omninò replebuntur anxietate.

Voluptas beatorum quāta, & è diuerso miseria malorum.

63. Capite quinquagesimoseptimo: In illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inæstimabili dulcedine suī totos eos inenarrabili abundātia satiabit, quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiam ipsa & cuncta singulatim, singuláque membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensū replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm econtrariò, vt dictum est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa, homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorū pupillis, quàm & in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat: ità vt nec medullæ, nec intestina, nec omninò quicquā in toto ipso cruciatu, immanitate illius careat vel eam leuius quàm in oculis aliquatenùs sentiat. Quid dicam angustiatur? Quis hunc æstimet sanæ mentis inter ista?

Longæuitas beatorum.

64. Capite quinquagesimooctauo: Si benè vixerit nunc, tūc viuet quantum & Deus. Vndè scriptum est: Iusti autem in perpetuum viuent. Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, cui mors fuerit semper iuncta.

Sap. 5. Vitæ breuitas malorum. Hactenus de beatitudine & miseria corporis.

Sapientia sanctorū quanta.

6[5]. Capite quinquagesimonono: Sapientia quā omnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in futura vita bonis erit, vt eorum quæ scire voluerint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ Deus est, sapientia replebitur, eamque facere ad faciem intuebitur. Quam dum ità perspexerit, creaturæ totius naturam videbit, quæ in Deo meliùs quàm in seipsa consistit. Tunc etenim iusti omnia scient, quæ Deus fecit scienda, tam ea quæ præterita, quàm ea quæ postmodùm sunt futura. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnib⁹ singuli cognoscentur, nec quēquam omninò latebit, qua patria, qua gēte, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid etiā in vita sua fecerit.

Scientia iustorum.

Ignorantia & insipientia damnatorum.

66. Capite sexagesimoprimo: Si autem fueris malus, vera omninò sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insipiens, verùm omninò fias & amens.

Amicitia beatorum.

67. Capite sexagesimosecundo: Bonum quemque sic Deus omnesque alij diligent boni, vt eum habere odio vltrà non possint. Quantum nanque quisque seipsum, tantum & tam diù diliget & alterum. Malum autem quemque sic Deus omnésque boni habebūt odio, vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conspecto.

Inimicitia damnatorum.

68. Capite sexagesimotertio: Corpus & anima cuiusque sancti, immò concordiæ tantæ erunt omnes iusti, quantæ in præsenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eādem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt velle diuersum, sed eandē semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Ipsa Dei voluntas nō erit à tua diuersa, seu sicut tu quod ille, ità & ille volet in cunctis quod tu: caput nanque à suo corpore quomodò discreparet?

Concordia quanta sit in vita æterna.

69. Capite sexagesimo quarto: In illa admirabili & glorificata dispositione & æquè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ità quisque quod adeptus fuerit, amabit, vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistent, vt eorum corpus & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquàm cogitauerit, & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Discordia quanta in inferno.

70. Capite sexagesimoseptimo: In illa beata supernorum ciuium societate quēadmodùm hi qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc altis præstantiores, dij dicentur, ità & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem qua & ipsi summæ Deitati pro sua capacitate participant, simili nomine deos dicendos esse necesse est. Talis honor, vt prælibauimus, iustis pro modo meritorum exhibebitur. Quisquis verò malus econtrà sic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vermium etiam dominio subiiciatur.

Honor in æterna vita.

Quanto dedecore afficiantur damnati.

71. Capite sexagesimooctauo: In futuro, aut verè præpotens, aut erit quisque omninò semper que impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

Potestas bonorum. Impotentia malorum.

72. Capite sexagesimonono: In futuro aut securitatem perfectam, aut econtrà summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo se amissurum timebit.

Securitas beatorum.

73. Capite septuagesimo: Malus verò & semper tormenta quæ patietur, pauebit, & nunquàm, ex eis euadere poterit.

Timor dānatorum.

74. Capite septuagesimoprimo: In seculo futuro aut lętitia, aut tristitia quisq; replebitur summa. Bonus enim quisque omninò tūc poterit gaudere, quia prædictas omnis beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beatius isto, quo tūc replebitur iustus gaudio? adhuc tamē ad cumulū beatitudinis suæ aliud habebit, vndè magis possit gaudere: quia enim quisque sic, vt se, alterū amabit: patet quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur & quāta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus sanctorū iubilabit? Quòd si tantū de aliis, quos vt se diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem suprà se diliget, exultabit? Gaudium enim erit ei intùs & extra, gaudium sursum atque deorsum, gaudium circumcircà, vbique

Gaudium bonorum perfectum & plenum.

Tristitia malorũ summa. Gaudium plenum. Malus verò econtrà tristitia replebitur summa, quia omnes miseriæ partes, quibus nihilominùs se circunseptum sentiet, incuitabiliter sine fine patietur, & indesinenter.

75. HVGO libro quarto de anima, capite decimoquinto: Beatorum omnium simul in communi actio septiformis est. Viuunt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt. Viuunt vita sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorũ visio & cognitio beatæ Trinitatis, sicut Dominus ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christũ. Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa. Sapiunt causas & naturas & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter: quia sciunt vndè & ad quid eos Deus prouexit. Amãt singuli singulos sicut seipsos. Gaudent de Deo ineffabiliter, Gaudent de tanta sua beatitudine. Et quia vnusquisque vnumquenque diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorum, quantum de suo: quoniã bonum quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur quòd singuli tot gaudia habent, quot socios, & singula gaudia tanta sunt singulis, quãtum proprium singulorum. Cùm autẽ quisque plùs amet Deum, quàm seipsum, & omnes alios secum: plùs gaudet de Dei felicitate, quàm de sua & omnium aliorum secũ. Si ergò cor vniuscuiusque vix capit suum gaudium, quomodò capit tot & tãta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudium Domini tui: non, Intret gaudium Domini tui in te: quia capi non posset. Indè laudent Deum sine fine: sine fastidio, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. Veloces sunt, quia vbicunquè esse vult spiritus, ibi est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tãto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Septiformis actio beatorũ. Viuunt. Ioan. 17. Sapiunt. Amant. Gaudent. Matt. 25. Laudant. Psal. 83. Veloces sunt. Securi sunt.

76. CAPITE decimosexto: In ea cælesti patria est vita sine morte, Iuuentus sine senectute, Sanitas sine infirmitate, Requies sine labore, Gaudium sine tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fastidio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudine, Agilitas sine ponderositate, Fortitudo sine imbecillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine anxietate, Lõgæuitas sine vitæ termino, Sapiẽtia sine insipientia, Amicitia, sine inimicitia, Cõcordia, sine discordia, Honor sine dedecore, Securitas sine timore.

Quid sit in vita æterna, & quid absit.

77. APOCALYPSIS decimonono: Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorũ, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens, &c. vt in textu.

78. PSALMO octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati qui habitant in domo tua: in seculum seculorum laudabunt te. Etenim benedictiones dabit legislator, ibũt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Nõ priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

79. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Beati qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habẽt eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ, non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergò ibi acturi? In secula seculorum laudabũt te. Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diù dicatis, non duratis ab illo gaudio necessitas vos auertit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei. Si deficias ab amore, deficiés à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere nè non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Quid agent beati in vita æterna. Laudabunt Deũ sine fastidio & labore. Deficiens ab amore, deficit à laude.

80. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Illa visio Dei tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet aliis bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

Visio Dei quantæ pulchritudinis.

81. ET libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono & trigesimo: Item libro tertio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt suprà de fide & symbolo, quæstione vicesimaprima, A. testim. decimonono & sequentibus.

De vita æterna.

82. LIBRO primo de Trinitate capite decimotertio: Illa visio Dei, qua contemplabimur in commutabilem atque humanis oculis inuisibilem Dei substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem, & de qua dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, & de qua dicitur, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt contempler delectationẽ Domini, & de qua dicit ipse Dominus: Ego diligam eum, & ostẽdam meipsum illi, & propter quam solam fide corda mundamus, vt simus beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quæ copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, quisquis ad eam quærendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus.

Visio Dei est summum bonum nostrũ. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Psal. 26. Ioan. 14. Matth. 5.

83. IDEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimoquinto: Fuge frater illa tormẽta, vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine fine mors est, non posse in cruciatibus mori: & exardesce amore, atque desiderio sempiternæ vitæ sanctorum, vbi nec operosa erit actio, nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio, sine defectu: nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri desideres, nec proximi cui subuenire festines. Omnes deliciæ Deus erit, & societas sanctæ ciuitatis in illo & de illo sapienter beatæque viuentis. Efficiemur enim, sicut ab illo promissum speramus & expectamus, æquales angelis Dei, & cum eis pariter illa Trinitate perfruemur iam per speciem, in qua nunc per fidem ambul mus.

Laudant Dei sancti sine labore & fastidio. Matt. 22. 2. Cor. 5.

84. TRACTATV quarto in epistolam Ioannis: Beati

Matt. 5.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Ergò visuri sumus quandam visionem fratres, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergò erimus, quando videbimus quod nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

1. Cor. 2.

Visio Dei quã amœna & iucunda.

85. IDEM in libro meditationum capite vigesimo secundo: O tu vita, quam præparauit Deus his qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ & dignitatis plenissima, vbi non est aduersarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi Deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. O tu vita felicissima, ô regnum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora succedunt per æuum, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorum sociatus choris, cantat Deo sine cessatione canticum de canticis Sion.

Vita beata qualis vita sit.

86. CAPITE vigesimoquinto: Dispar est gloria singulorum, sed cõmunis est lætitia omnium. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus est ibi omnia in omnibus, quem sine fine vident, & semper videndo in eius amore ardent, amãt & laudãt, laudant & amant. Omne opus eorum laus Dei sine fine, sine defectione, sine labore.

Dispar gloria. Plena charitas.

Omne opus laudare Deũ.

87. SOLILOQVIORVM animæ ad Deum capite vigesimoprimo: Si pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cælo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuiis, volucribus & piscibus, bestiis & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, & cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis successiuè per sua tempora ministrantium, vt alleues fastidium nostrum: qualia, quæso, & quàm magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparâsti diligentibus te, in illa cælesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm enim sint hæc omnia valdè bona & delectabilia, quæ bonis pariter ma[l]isque communia tradidisti, qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondisti? Si tam innumera & varia dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis & inimicis, quàm magna & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia, quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta, quæso, continet patria? Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparâsti diligentibus te. Secundùm enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te: magnus enim tu es Domine Deus meus & immensus, nec est finis magnitudinis tuæ, nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mensura benignitatis tuæ, nec est finis, nec numerus, nec mensura retributionis tuæ: sed sicut magnus es tu, ità magna sunt donaria tua, quoniam tu ipse præmium & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Si Deus tam multa tribuit morituris, qualia & quanta largietur in æternũ cum eo victuris.

Esa. 64. Psal. 30.

88. CAPITE trigesimoquinto: Intra in gaudium sine tristitia, quod continet æternam lætitiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, sempérque memorialis: vbi non erit hostis impugnans, nec vlla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata visio, quæ est gaudium Domini Dei tui. O gaudium super gaudium, gaudium vincens omne gaudium, extra quod non est gaudium: quãdo intrabo in te, vt videam Deum meum qui habitat in te? O æternum regnum, regnum omnium seculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctorum animæ requiescunt, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm gloriosum est regnum, in quo tecum Domine regnant omnes sancti, amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite suo coronam de lapide precioso. O regnum beatitudinis sempiternæ, vbi tu Domine spes sanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem videris à sanctis, lætificans eos vndiquè in pace tua, quæ exuperat omnem sensum. Ibi gaudium infinitum, lætitia sine tristitia, salus sine dolore, via sine labore, lux sine tenebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo: vbi iuuentus nunquàm senescit, vbi vita terminum nescit, vbi decor nunquàm pallescit, vbi amor nunquàm tepescit, vbi sanitas nunquàm marcescit, vbi gaudium nunquàm decrescit, vbi dolor nunquàm sentitur, vbi gemitus nunquàm auditur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper habetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi summum bonum possidetur, quod est videre semper faciem Domini virtutum.

Gaudium quale.

Regni cælestis descriptio. Phil. 4.

89. CAPITE trigesimosexto: Quid est videre faciè ad faciem, nisi quod ait Apostolus, cognoscere sicut & cognitus sum, cognoscere veritatem tuam & gloriam tuam, hoc est cognoscere faciem tuam? Cognoscere patris potentiam, filij sapientiam, Spiritus sancti clementiam, ipsius summæ Trinitatis vnam & indiuiduam essentiam. Videre enim faciẽ Dei viui, hoc est summum bonum, gaudium angelorum atque omnium sanctorum, præmium vitæ æternæ, gloria spirituũ, lætitia sempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradisus Dei, Hierusalem cælestis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudium æternitatis, pax Dei quæ exuperat omnem sensum. Hæc est plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciem Dei sui, videre eum qui fecit cælum & terram videre eum qui fecit eum, qui saluauit eum, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoscendo, amabit diligendo, laudabit possidendo. Ipse enim erit

Videre faciem Dei. 1. Cor. 13.

Phil. 4.

hæreditas populi sui, populi sanctorum, populi quem redemit. Ipse possessio felicitatis eorum, ipse præmium & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnũ enim magna decent. Et post pauca: Visio ergò tua, tota merces est, totum præmium, & totum gaudiũ quod expectamus. Hæc est enim vita æterna, hæc est, inquam, sapientia tua. Hæc est vita æterna vt cognoscamus te solum verum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum.

Gen. 15.

Visio Dei, tota merces & gaudiũ quod expectamus.

Ioan. 17.

90. In Manuali capite sexto: Sonant ibi semper melliflua hymnorum organa, suauissima angelorum melodia, cantica canticorum mira, quę ad gloriam & laudem tuam à supernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis asperitas in regione tua locum non habeat. Nõ enim est ibi malus neque malitia, non est aduersarius & impugnans, nec est vlla peccati illecebra, nulla est ibi indigentia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperium, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla discordia: sed est ibi pax summa, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna, sine fine secura requies, & gaudium semper in spiritu sancto.

Symphonia cælestis.

Quæ à regno cælorum absint.

91. Capite septimo: O vita vitalis, vita sempiterna, & sempiternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundãtia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi species & visio faciei ad faciem, vbi plena scientia in omnibus & per omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à sanctis glorificatur, vbi pręsens maiestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur. Vident semper & videre desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. Vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit, & ità vniuersos cælestis patriæ ciues illuminat, vt luceat ibi, lumen videlicet illuminatum, per diuinum lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cũctarum stellarum claritatem, immortali adhærentes Deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promissionem Domini saluatoris: Pater quos dedisti mihi, volo vt ibi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint.

Vitæ beatæ descriptio.

Ioan. 17.

92. Capite decimosexto: O felix iucunditas, & iucunda felicitas, sanctos videre, cũ sanctis esse, & esse sanctum, Deum videre & Deum habere in æternum & vltra. Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto desiderio desideremus, vt ad eos citò peruenire valeamus. Si quæras quomodò istud potest fieri, vel quibus meritis, quibúsve auxiliis? Audi: res ista posita est in potestate facientis, quoniam regnum &c. vt suprà in sermone trigesimoseptimo de Sanctis.

Sanctorum in cælis consortium.

93. Capite decimoseptimo: Quid hac vita beatius? vbi non est paupertatis metus &c. vt suprà in eodem sermone trigesimoseptimo. Verùm super hæc omnia est, consociari choris angelorum & archangelorum, atque omnium cælestium virtutum, intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre etiam parẽtes nostros. Gloriosa sunt hæc: sed multo gloriosius est, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cùm Deũ videbimus in seipso, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Dei vultum cernere.

1. B. Apocalypsis decimonono, vt in textu.

2. Lucæ decimoquarto: Homo quidã fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et misit seruum suum horá cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata sunt omnia: Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei, Villam emi, & necessè habeo exire & videre illam: rogo te, habe me excusatum, &c.

3. Gregorius homilia trigesimasexta in Euãgelia: Hoc distare, fratres charissimi, inter delicias corporis & cordis solet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in se desiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem protinùs in fastidium per satietatem vertunt. At contrà spiritales deliciæ cùm non habentur, in fastidio sunt: cùm verò habentur, in desiderio: tantóque à comedente ampliùs esuriuntur, quanto & ab esuriente ampliùs comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet. In istis appetitus vilis est, & experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat. In istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spiritales deliciæ desiderium in mente, dum satiant: quia quãto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod auidiùs ametur. Et idcircò non habitæ, amari non possunt: quia earum sapor ignoratur. Et post pauca: Et quia gustare intùs nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miseri famẽ nostram. Sed superna nos pietas nec deserentes se deserit. Contemptas enim illas delicias ad memorię nostrę oculos reuocat, easque nobis proponit: in promissione torporem excutit, atque vt fastidium nostrum repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cœnam magnã, & vocauit multos. Quis iste homo est, nisi ille de quo per prophetam dicitur: Et homo est, & quis cognouit eum? Qui fecit cœnam magnam: quia satietatem nobis dulcedinis internæ præparauit. Qui vocauit multos, sed pauci veniunt: quia nonnunquàm ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, æterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et post nonnulla: Ad cœnam ergò nos æterni conuiuij summus paterfamiliâs inuitat, sed dum alius auaritiæ, alius curiositati, alius voluptati carnis est deditus, nimirùm reprobi simul omnes excusant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio deuastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat. Et in fine: Nihil sit quod desiderium vestræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est, in cælestibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic esse conspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hîc omninò non hæreat.

Differentia inter delicias corporis & cordis.

Luc. 14.

Cœna magna quæ apparata est.

4. Homilia trigesimaseptima: Si consideremus, fratres charissimi, quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena nanque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, non

Consideratio bonorum cælestium abiicit terrenarum rerum acceptionem.

non subsidium. Temporalis vita æternæ vitæ cõparata, mors est potiùs dicenda quã vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ ciuitatis quanta sint gaudia: angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardescit animus, iámque illic cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia perueniri nõ potest, nisi per magnos labores. Vndè & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.

Gaudium ciuitatis supernæ.

2. Tim. 2.

Vitæ futuræ qualitas.

5. PROSPER de vita contemplatiua libro primo, capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permãsione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vndè nullus eiicitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Gaudium angelorum promanat ex diuina contemplatione.

6. CAPITE tertio: Angeli summum solidumque gaudium quo insatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inseruiunt, ità perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltrà, nec valeant.

Bonorũ operum consummatione peruenitur ad vitam beatam.

7. CAPITE quarto: Hæc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione peruenerint, beatis angelis similes erunt, & simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hìc crediderant, ibi videbunt sui creatoris substantiam mundis cordibus cõtemplantes: ęterna exultatione gaudebũt, diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicèm sibi feliciter adhærebũt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cęlestis accipient, atque eius in æternum ciues affecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ità patebunt singulorũ singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia, vt habeant vndè mundatori suo Deo gratias agãt, non vndè offensi, aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidẽ humana creatura ità perfecta erit, vt in melius aut deterius vltrà mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatę, omnia bona, quę naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hîc corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarũ valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quęlibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propreteà quicunque ibi erunt, & si differentibus meritis ab inuicèm distabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmiis suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos ęqualiter habet, quamuis singuli cibum non ęqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ità omnes sancti & si fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cęterùm in illa tãtę beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideò etsi ibi erit distantia mãsionum, summa in illis erit vnius perfectionis ęqualitas, quibus erit regni cęlestis vna felicitas.

Cognitio beatorum.

Reparatio [illegible] quæ [illegible]

Corporũ humanorum redintegratio in resurrectione.

Meritorũ diuersitas.

Præmia singulis sufficiẽtia, licèt inæqualia.

Inuidia nulla.

Qui promerentur eam felicitatem.

8. CAPITE quinto: Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui pręsentibus omnibus futurorum contemplatione renunciat, atque à domesticis occupationibus, quę nonnunquàm perfectè viuere cupientium processus impediunt, in illam diuinę sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: qui & infrà se vniuersa despiciens, quę plerunque animas de pręteritę vitę sanctitate securas in terrena deiiciunt, ipsis etiam cęlestibus appropinquat, tanto diuinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitam hîc incertis honoribus, diuitiis anxiis, & caducis delectationibus plena voluntate prętulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes ęternas inueniat, cùm ad perfectionem contemplatiuę virtutis, in illa beata vita vbi futura est, Deo remunerãte peruenerit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicę dignitatis ęqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cælestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

Ad Angelicã dignitatem euehemur.

Amor perfectus, timor nullus, gaudium sempiternum.

Voluntas recta, cupiditas nulla.

1. Ioan. 4.
Psal. 18.

9. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimosecundo: In illa vita beata, ad quam cõsumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebũt omnes sancti amorem perfectum, timorẽ nullum, & gaudiũ sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cęlestibus bonis, ad quę peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vlteriùs concupiscant: & in illa regione perpetuę securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos pas

furi sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quẽ charitas forâs mittit, sed quem charitas nutrit, ideò *fortassis in seculum seculi permanebit*: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

10. BERNARDVS in sermone de triplici genere bonorũ & vigilãtia super cogitationibus: (Desiderare debemus cõspectum sanctorum.) Sanctis animabus non iam imitationem, necà sanctis angelis tantummodò quærere debemus auxilium, sed ardenter desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & relucet tantum & tam excellens diuinitatis insigne. Et post pauca: (Æternorum bonorum descriptio. 1.Cor.2.) Porrò quidem æterna bona, illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ nunquàm exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium & iubilationẽ. (Abundantia quanta.) Ibi nihil deest: eccè abundantia qua impleatur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, totum sit quod velis? (Psal.121.) Fiat pax (ait propheta ad Hierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ iuxta prophetam alium gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice sacramenti, satiabit nos Deus. Quòd si nihil deesse nobis, aliquid autem nos latuerit, nũquid erit gloria consummata? Ideò nihil latebit nos, & eccè (Qualis sapientia & scientia erit in cælo.) sapientia qua curiositas hominis satietur. O sapiẽtia, qua tunc omnia quæ in cælo & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam suspiciones, non timebo consilia, (Apoc.21.) quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucedissimè cernimus, sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil terret, & eccè (Potentia qualis.) potentia qua humana infirmitas roboretur. (Psal.147.) Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit seras portarum tuarum, ita vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergò summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puto quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanæ.

11. IDEM in meditationibus capite quarto, eadẽque habet Hugo Victorinus libro primo de anima capite quarto: (Præmiũ piorum.) Præmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui est summũ bonum. (Descriptio beatitudinis æternæ.) Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & secura æternitas: ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas,
Gaudia, lætitiæ, dulcedo, vita perennis:
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatẽ. In æternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. (Ciuitatis cælestis & incolarũ eius descriptio.) Ciuis siquidem erit illius sanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues sunt, Deus pater templum, filius eius splendor, spiritus sanctus charitas. O ciuitas cælestis, mansio secura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam indigentiam habentes. (Psal.86.) Quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: sicut lętantium omnium habitatio est in te. Omnes lætantur in lætitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius adspectus pulcher, facies decora, eloquiũ dulce. Delectabilis est ad videndum, suauis ad habendũ, dul- (Frui Deo.) cis ad perfruẽdum. Ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad præmium, nec extra illum quicquam quæritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper libet eum adspicere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nôsse (Totum hominis bonum.) scilicet & amare creatorẽ suum. Quæ ergò nos angit vesania, vitiorum sitire absynthium, huius mundi sequi naufragium, vitæ labentis pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & non magis consolare ad sanctorum felicitatem, ad angelorum societatem, ad solennitatem supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? (Quid agemus & videbimus in cælo.) Ibi vacabimus & videbimus quã dulcis est Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorẽ: cognoscemus patris potentiam, filij sapientiam, spiritus sancti benignissimam clemẽtiam: & ità habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videmus: imagines etiam corporum spiritu cernimus: tunc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. (Videre Deum.) O beata visio, videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucũda felicitate. Quicquid desiderabimus, totum habebimus, nihil amplius desiderantes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati, dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius cõtemplationis, hęc erit summa illius felicitatis, quoniam intelligetur in suo puro esse syncera diuinitas, compræhendetur in ea incompræhensibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus: & hæc visio & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. (Iucunditas & charitas quæ erit in vita æterna.) Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas. Fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnum erit gaudiũ, vnum colloquium, vnum conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Presentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maiestatis præsentia omnibus erit omnia, & erit communis omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltrà appetet cumulata satietas, tanta erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia.

Quis idoneus ad consequendum vitæ æternæ bona.

tis. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

12. MATTHÆI vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbẽtes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quo modò huc intrâsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. CAPITE octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum.

14. LVCÆ decimotertio: Ibi erit fletus & stridor dentium: cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei; vos autem expelli forâs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro, & accumbent in regno Dei.

15. CAPITE duodecimo: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discũbere, & transiens ministrabit illis.

16. CAPITE vigesimosecundo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meã in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.

Luc. 12. Quid sit ministrare & discumbere in regno cælorum.

17. GREGORIVS homilia decimatertia in euangelia: Sed veniens Dominus quid seruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis. Præcinget se, id est, ad retributionem præparabit. Et faciet illos discumbere, id est, æterna quiete refoueri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Vndè rursùm Dominus dicit: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transire verò dictum est, cùm de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis post iudicium transit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. Et transire eius, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cùm eum quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate post iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniens, in forma serui omnibus apparet, quia scriptum est: Videbunt in quẽ transfixerunt. Sed cùm reprobi in supplicium corruũt, iusti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur, sicut scriptum est: Tollatur impius, nè videat gloriam Dei.

Matth. 8.

Ioan. 19. Zach. 12.

Isa. 26.

18. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

19. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montẽ Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

20. ESAIÆ trigesimotertio: Qui ambulat in iustitiis, & loquitur veritatem, qui proiicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere: qui obturat aures suas nè audiat sanguinem, & claudit oculos suos nè videat malum. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius.

21. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius, iis quidem qui secundũ patiẽtiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam, &c. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.

22. MATTHÆI quinto: Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

23. BERNARDVS in sermone de cõuersione ad clericos, siue de persecutione sustinenda, capite vigesimoquinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Magna promissio, fratres mei, & totis desideriis affectanda. Hæc enim visio, confirmatio est, sicut Ioannes Apostolus ait: Nunc filij Dei sumus, sed nondùm apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. Hæc visio vita æterna est, sicut ipsa in euangelio veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Odibilis macula, quæ beatam nobis adimit visionem, & execrabilis negligentia, qua dissimulamus interim illius oculi mundationem. Vt enim corporeus nobis visus aut humore interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur: sic & intuitus spiritualis interdùm quidem propriæ carnis illecebra, interdùm curiositate seculari & ambitione turbatur. Et in fine: Beati ergò mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nunc quidem per speculum in ænigmate, in futuro autẽ facie ad faciem, vbi nimirùm faciei nostræ fuerit consummata mũdities, vt sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam.

Matth. 5. Visio Dei quã magna res sit.

1. Ioan. 3.

Ioan. 17.

Nota.

1. Cor. 13.

Ephes. 5.

24. MATTHÆI septimo, vt in textu.

25. CAPITE decimonono: Ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeã vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, serua mandata.

26. CAPITE vigesimoquinto: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi: ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituã: intra in gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi: ecce alia duo superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui.

27. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Esto fidelis vsq; ad mortẽ: & dabo tibi coronã vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo, nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

28. CAPITE tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illũ co-

lumnam in templo Dei mei: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cũ patre meo in throno eius.

29. CAPITE septimo: Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerũt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronum Dei, & seruiũt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

30. BERNARDVS sermone secundo de verbis Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus: Quid ergò? Sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Attendis & intendis, quia gaudium in fine est? Sic fatui filij Adam, & præcipiti saltu iustitiam transilientes & pacem, tem finalem in principium conuertere & peruertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax impiis, sic nec gaudere impiis, dicit Dominus. Non sic impij, nõ sic. Prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic demùm appræhendere gaudium: immò à gaudio comprǽhendi. Sic angelicus ille conuentus prius iustitiam fecit, cùm stetit in veritate, & veritatis deseruit desertorem. Post hæc illa pace firmati sunt, quæ exuperat omnem sensum: quia cùm diuersis honoris primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui inuideat nullus. Lauda tu Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Lauda & laudes replica, quia munitissimis vectibus & inconuulsibilibus seris clausæ sunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. benedicti filij tui in te, omni benedictione spirituali in cælestibus cum Christo. Iam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem: nullæ tibi tentationes, nulla sese tentationum turma cõfundit, quia versipellis ille & tortor longè est à muris tuis & à filiis tuis. Et ille qui idem est, omnia in identitate consolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipsum. Hoc iam tertiò hauriunt aquas in gaudio de fontibus saluatoris, & nudis (vt ità dicam) oculis diuinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phãtasmatum imaginatione decepti. Ecce gaudium in fine, sed sine fine.

Rom.14.

Præposterum studium filiorum huius seculi.

Esa.48.

Psal.33.

Pax cælestis.

Psal.147.

Gaudium in fine, sed sine fine.

31. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

VI.

Quis est vsus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouissimis?

Vide Chrysost. epistol. 5. ad Theod. lapsum & Damasc. in histor. Barlaam & Iosaphat. cap. 5. 12. 13. & 14.
a Eccl. 1. a & ibi Hier. Item Greg. lib. 5. ca. 2. in 1. Regum.
b Ibidèm c

A. Primùm hęc ipsa cognoscere ac seriò meditari, eò cõfert, vt à cura, studio & amore illarũ rerũ, quę caducę, fluxę & vanę sunt in hoc mundo, faciliùs auocemur.[a] *Vanitas* enim *vanitatũ*, dixit Ecclesiastes: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*[b] *Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus.*

c Aug. li. 2. de Genesi contra Manich. ca. 28. & serm. 120. de temp. Greg. hom. 39. in Euang. Isid. lib. 3. de summo bono, cap. vlt.
d Eccl. 7. d Bern. ser. 1. in festo omnium sancto. Item in serm. de primordiis, mediis & nouissimis nostris.

B. Deindè nõ solùm à cogitationibus vanis curísque terrenis hęc animaduersa hominẽ reuocant, verùm etiam ab omni[c] peccandi licentia, cõsuetudine & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa sentẽtia:[d] *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

e Deut. 32. d.
f Prouer. 4. d

C. Prætereà monent sapientẽ, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, sed extrema primùm omnium sibi[e] proponat, finéque prospecto, via regia progrediatur, vt neque[f] ad dexteram, neque ad sinistram à recto deflectat.

g Eccl. 1. b Psal. 110. b Pro. 1. a 9. b Iob. 28. d Eccles. 7. c Prou. 14. c Chryso. hom. 15. ad pop. Antioch. Item hom. 2. in secundam ad Thessal. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. & in psal. 127.
h Eccl. 1. c
i Eccl. 2. d Aug. serm. 13. & 18. de verb. Apost. Item lib. de sanct. virg. cap. 38. & ser. 214. de tempore.
k Ibidèm.

D. Præcipuè verò huiusmodi rerũ memoria & cõtemplatio id efficit, vt diuinus timor,[g] qui verę sapientię fons, totius virtutis custos, ac in omni hominis vita necessarius est Pędagogus, in ęqui boníque studio nos confirmet ac prouehat. Nam[h] *timor Domini expellit peccatum: & qui sine timore est, non poterit iustificari.*[i] *Qui timent* Dominum, *inquirent quæ beneplacita sunt ei: præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.* Demùm[k] *qui timent* Dominum, *custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicẽtes: Si pænitentiam non egerimus, incidemus in manus* Domini.

l Psal. 4. a

E. Ceterùm filij seculi huius, qui[l] vanitatem diligunt, & quærũt mendacium:

daciũ: *qui*[m] *lætãtur cùm malè fecerint, & exultãt in rebus pessimis*, ante[n] quorũ oculos non est timor Dei, nihil minùs illi quàm his de rebus cogitationẽ suscipiunt.[o] *Gens absque consilio est, & sine prudentia: vtinàm saperẽt & intelligerẽt, ac nouissima prouiderẽt.* His videmus, quod Iob sanctus aiebat, quotidiè vsuuenire: [p] *Tenent tympanũ & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* [q] *Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

m Prouer. 2. c
n Psal. 13. b
o Deut. 32. d Bern. serm. 2. in die Apost. Petri & Pauli. Item epist. 292.
p Iob 21. b
q Prou. 14. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS epist. quinta ad Theodorum lapsum, vt suprà quæstione quarta A. testimonio primo, & quæstione quinta A. testimonio quinquagesimosecundo.

2. DAMASCENVS in historia duorum militum Barlaam eremitæ & Iosaphat filij regis Indorũ, capite quinto: Vidit regis filius die quadam, clã ministris, duos viros, quorum vnus quidem leprosus, cæcus verò alter erat. Quos videns, contristatus est animo, & dicit his qui secũ erant: Qui sunt isti, & qualis horum fœdus adspectus? Illi non valẽtes quod ad adspectum illius venerat, occultare, dixerunt: Passiones istæ sunt humanæ, quæ ex materia corrupta, & corporis mala complexione, hominibus solent accidere. Et ait adolescẽs: Omnibus hominibus nũquid ista contingere solent? Dicũt illi: Non omnibus, sed quibus subuertitur sanitas ex humorum malorum abundantia. Rursùs ergò interrogauit puer: Si non omnibus hominibus istud contingere solet, sed quibusdam: ergò noti sunt quos appræhensura sunt ista mala, an indefinitè & improuisè superueniunt? Respondent illi: Et quis hominum futura præuidere potest, & diligenter cognoscere? Hoc enim humanam naturam supergreditur, solísque hæreditarium est diis immortalibus. Et cessauit quidem regis filius interrogare. Super hoc verò quod viderat, doluit corde, & immutata est species vultus eius propter inconsuetudinem rei. Post multos verò dies, rursùs progrediens, reperit senem inueteratum dierum multorum, rugosam habẽtem faciem, dissolutis brachiis, & dorsum inclinatum, & toto capite cano, carentem dentibus, & balbutiendo loquentem. Stupefactus igitur assumit eum, & propiùs adducens, interrogat, discere cupiens visionis miraculum. Præsentes autem dixerunt: Iste iam plurimorum existit annorum, paulatímque imminuta sibi virtute, & ægrotantibus membris, ad hanc, quam cernis, peruenit miseriam. Quis est, inquit, huius finis? Illi autem dixerunt: Nihil aliud quàm mors istũ suscipiet. Sed & omnibus, inquit, hominibus istud imminet, an aliquibus tantùm? Responderunt ei: Nisi mors præueniens hinc transferat hominem, impossibile est annis succedentibus, non ad istius venire statum experientiam. Et ait puer: Igitur in quot annis superuenit alicui? & si penitùs mors imminet, & non est ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniatur miseriam? Dicũt ei: In octoginta quidem vel centum annis ad hanc senectutem deueniunt homines, deindè moriuntur: nec alter fieri potest. Debitum nanque naturale mors est, ab initio inditum hominibus, & ineuitabilis huius aduẽtus est. Hæc omnia vt vidit & cogitauit sapiens ille & prudens iuuenis, ingemiscens de profundo cordis, ait: Amara est vita ista, & omni dolore & amaritudine plena. Si hæc ità se habent, quomodò securus poterit esse aliquis, mortem incertam præstolando, cuius aduentus non tantùm ineuitabilis, sed & incertus est, sicut dicitis. Et abiit, ista intra se seruans, & incessanter cogitans, & frequenter habens de morte memoriam: & ob hæc in doloribus & defectionibus iuuenis continuam habebat tristitiam. Dicebat enim in semetipso: Ergóne aliquando me mors appræhendet? Et quis erit memoriam mei faciens post mortem, tempore obliuioni omnia tradente? & si moriens in nihilum dissoluar: aut est aliqua vita alia, aut alius mundus? Hæc & his similia incessanter cogitans, pallidus tabescebat.

Cæci & leprosi adspectus occasionem philosophandi præbet regis filio.

Senis adspectus, mortis & nouissimorum ingerit cogitationẽ.

[illegible] vicini- & morien- [illegible].

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mundi voluptatibus auocat.

3. CAPITE duodecimo: Ait Barlaam: Diuina promissio à peccandi voluntate nos retrahit, & ad incorruptionem, quæ nobis in diuino mysterio baptismate data est, nos adstringit. Vndè sermones beatorum illorum sequentes, valdè abhorremus corruptibilia hæc & mortalia vitæ negocia, in quibus nihil potest inueniri firmum, neque planũ, neque stabile in seipsis, sed vanitas sunt omnia & afflictio spiritus, multas in puncto ferentes transmutationes. Somno enim & vmbra, & aura per aërem flante sunt fragiliora, minimáque inest eis gratia, & neque gratia, sed error quidã & seductio malitię mũdi, quę nõ diligere, sed potiùs odire ex corde, præcipimur. Et est secundùm veritatem odibilis iste mundus & abominabilis. Nã quantacúque donat amicis suis, cũ ira denuò diripit ea, nudatósque omni bono, & confusione indutos, omnibúsque grauibus prægrauatos, æternæ transmittit tribulationi. Quos modò exaltat, subitò vltima miseria humiliat, subdens eos pedibus omnium inimicorum suorum. Tales ergò gratiæ ipsius, talia sunt & dona. Inimicus enim est amicorum suorũ, & hostis omnium qui faciunt eius voluntatẽ. Discerpit crudeliter incumbentes super se, eneruat illos qui confidunt in eo. Fœdus posuit cũ insipiẽtibus, & promissiones falsas eis pollicitus est, ad hoc tantùm, vt trahat eos ad se. Illis sibi acquiescẽtibus ingratus ipse & fallax demonstratur, nihil eorum complendo quæ promiserat. Hodiè regem aliquem constituit, & cràs seruituris iugo supponit. Hodiè multis affluentem bonis, cràs mendicãtem reddit. Hodiè coronam gloriæ eius vertici imponit, sed vultum illius cràs in terram deprimit. Hodiè exornat collum illius splendidis gemmis, dignitatum torquibus, cràs humiliat ferreis vinctum compedibus. Amabilem hunc ad modicum omnibus facit, odibilem verò paulò pòst facit &

Nihil stabile in rebus mundanis.

Eccl. 1.

Cur mundus odibilis.

Mundus quã infidelis, & ingratus sit ac fallax.

abominabilem. Hodiè lętificat, & cràs lamentis cũ & fletibus afficit. Qualem verò & his finem imponit, audi: Habitatores gehennæ, dilectores suos perficit miserrimè. Talem habet intẽtionem semper, taléque propositum. Neque recedentes hinc lamentatur, neque remanentium miseretur. Illos enim malè seduxit, & retibus conclusit: ad istos verò rursùs artem suam transferre conatur, nolens aliquem suos sæuós effugere laqueos. Itaque qui tali seruiunt duro & maligno domino, ac à bono & benigno mente perdita semetipsos elongant, & præsentibus inhiant negociis, & iis tenentur adstricti, & nullam futurorum habẽt memoriam, sed delectationes corporales incessanter desiderant: animas verò suas dimittentes fame tabescere, & innumerabilibus affici malis, similes esse arbitror homini fugienti à facie furentis vnicornis, qui non ferens sonum vocis illius & terribilium mugituũ, fortiter fugiebat, nè deuoraretur ab eo. Dum ergò velociter curreret, in magnum quoddam decidit barathrum. Dum autem caderet, manibus extensis arbusculam quandam appræhendit, & fortiter tenuit, & in basi quadam pedibus impressis, visum est sibi in pace dereliquò fore & stabilitate. Respiciens ergò vidit duos mures, album quidem vnũ, alterum verò nigrum, corrodentes incessanter radicem arbusculæ, quam appræhenderat, & iã propè erat vt eam abscinderent. Considerans etiam ipsius barathri fundum, vidit draconem adspectu terribilem, ignem spirantem, & feralibus oculis adspicientem, ósque terribiliter aperire, & deuorare eum cupientem. Intuens verò rursùs basim illam, super quam pedes habebat firmatos, contemplatus est quatuor aspidum capita de pariete prodeuntia, vbi consistebat. Eleuans autẽ sursùm oculos, vidit de ramis arbusculæ illius exiguum mel distillans. Dimittens ergò considerare quæ circundederunt eum mala, scilicet quomodò sursùm quidem vnicornis horribiliter insaniens, quærebat hunc deuorare: deorsùm verò amarissimus draco inhiabat deglutire eum: arbuscula verò quam appræhenderat, post modicum erat excidenda: pedes super lubricam & infidelem basem statuerat: & tantorum ac talium malorum oblitus, seipsum dulcedini modici illius mellis tradidit. Hæc similitudo est eorum, qui seductioni præsentis seculi adhæserunt. Cuius expositionem mox dicam tibi: Vnicornis quidem figuram tenet mortis, quę semper persequitur & compræhendere desiderat genus humanum. Barathrum verò mũdus est iste, plenus omnibus malis & mortiferis laqueis. Arbuscula autem, quæ à duobus muribus incessanter incidebatur, quam appræhendimus, vitæ vniuscuiusq; nostrûm mensura est, quæ consumitur & diminuitur per horas diei & noctis, & incisioni paulatim appropiat. Quatuor verò aspides, de quatuor fragilibus & instabilibus elementis, constitutionem humani corporis significant: quibus inordinatis & cõturbatis, cõpago dissoluitur. Cum his & igneus ille atque crudelissimus draco, terribilem figurat ventrem inferni, cupiens suscipere eos, qui pręsentes delectationes futuris præponunt bonis. Stilla verò mellis, dulcedinem significat delectationum mundi, per quam seductor ille suos amicos non sinit propriam videre salutem.

Mundi amatores & serui cui comparentur.

Expositio similitudinis.

4. Capite decimotertio: Hac ergò Iosaphat valdè libenter suscepta parabola, ait: Quàm verus est iste sermo, & quàm benè coaptatus. Nè, quæso pigriteris tales semper mihi typos subrogare, vt sciam diligenter qualis est præsens vita nostra, & quorum amicis suis author malorũ sit. Senex verò dixit: Rursùs similes sunt amatores secularium delectationum, & qui harum dulcedine illiciũtur, atque futuris & stabilibus fluida & fragilia præferunt, homini qui tres amicos habuit, quorum quidem duos præcordialiter & affectuosè honorabat, ac vehementer eorum charitate afficiebatur, vsque ad mortem pro ipsis agonizans, & periclitari desiderans. Aduersùs tertium verò multo ferebatur despectu, neque honore, neque decenti eum aliquando gratificans dilectione, nisi modicam quãdam & exiguam ad eum simulans amicitiam. Venerunt ergò die quadam terribiles quidam ac præcipui milites, festinantes celeritate multa hunc ad imperatorem ducere, rationem redditurum pro debito decem millium talentorũ. Coarctatus verò ille, quærebat adiutorem ad subueniendum sibi in terribili rationis positione apud regem. Currens igitur ad primum suum, & præ omnibus aliis charissimum amicum, dicit ei: Nôsti ô amice, quomodò animam meam semper pro te posui: nũc autem indigeo auxilio tuo in die ista, detinente me necessitate. Quomodò ergò promittis mihi nunc auxiliari? Et quæ apud te reposita mihi spes est dilectissime? Respondens ergò ille, ait: Non sum amicus tuus, ô homo, neque scio quis sis. Habeo enim alios amicos, cum quibus oportet me hodiè lætari, & amicos istos amodò possidebo. Præbeo tantũ ecce tibi ciliciola duo, vt habeas ea in via qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullam spem à me præstoleris. Hęc audiens ille, & diffidẽs de auxilio quod sperauerat ab eo, ad secundũ perrexit amicum. Cui & ait: Recordare amice, quantum à me recepisti honoris & gratiæ. Hodiè verò in tribulationem corruens & aduersitatem maximam, auxiliatore opùs habeo. Quantum igitur vales mihi subuenire nunc, indica mihi. Ille verò ait: Non vacat mihi hodiè, vt tecum subeam agonem. Curis enim & solicitudinibus circundor, & in tribulatione sum. Modicum tamen tecum pergam, quamuis nõ sit tibi profuturum, & statim domum reuersus, propriis vacabo negociis. Vacuis ergò manibus homo indè reuersus, & vndiquè destitutus, lamentabatur seipsum de vana spe ingratorum suorum amicorũ, & de inutilibus laboribus, quos pro illorum sustinuit dilectione. Pergit etiam ad tertium amicum, de quo nunquàm curam habuit, nec socium lætitiæ suæ aduocauit. Et ait ad eum, confuso & in terram vultu demisso: Nõ habeo os loquendi ad te. cognosco enim diligenter quod nunquam tibi benefeci, nec amicabiliter erga te me habui. Sed quoniam aduersitas me appræhendit dirissima, & nullam spem salutis in cæteris meis amicis reperi, veni ad te, rogãs, si est tibi possibile, quodlibet auxilium vel modicum impendere, nè tardes, memor ignorantiæ meę. Tunc ille respondit ei hilari & sereno vultu: Certè amicum meum charissimum confiteor te esse, & modici illius beneficij tui non immemor, cum vsuris retribuam tibi. Nè timeas ergò, neque formides. Ego enim pręcedam te. Ego interueniam pro te apud regem, & non tradam te in manus inimicorum tuorũ. Confide

Quibus similes sint amatores secularium delectationum.

fide

fide ergò, dilectissime, & nè tristeris. Tunc compunctus ille, dicebat cũ lachrymis: Heu mihi, quid priùs lamentabor, aut quid potiùs plangã? Vanum affectum meum repræhendam, quem ingratis illis & falsis exhibui amicis: an amentiam meam plangam, quòd huic vero & germano amico nullam ostendi familiaritatem? Iosaphat autem & istum cum admiratione sermonem suscipiens, expositionem requirebat. Tunc ait Barlaam: Primus amicus vtique est diuitiarum possessio & amor pecuniarum, pro quibus homo multis subiacet periculis, & plurimas sustinet miserias: veniente verò vltimo mortis termino, nihil ex omnibus illis, nisi qui ad sepulturam pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus autem amicus vocatur vxor, & filij & cognati, & cæteri amici, quorum affectui adhærentes inseparabiliter tenemur, ipsam animam & corpus propter illorum spernentes amorem. Sed nullam aliquis ex eis vtilitatem consequitur in hora mortis, nisi quòd tantummodò vsque ad monumentum secum pergunt: deindè mox reuertentes, suis curis ac solicitudinibus, non minùs obliuione memoriam, quàm corpus aliquando amici operiẽtes sepulchro. Amicus verò tertius despectus & grauis, non familiaris, sed exosus & quasi aduersus, iustorum operum chorus est: videlicet spes, charitas, fides, eleemosyna, humanitas, & cætera virtutum congregatio, quæ potest præcedere nos cùm eximus de corpore, & pro nobis àpud Deum interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare, qui calumniam & amaram rationis exactionem nobis commouent, in aëre nos compræhendere tentantes. Iste est gratus amicus & bonus, qui & modicum bonum opus nostrum in memoria fert, & cum vsura nobis integrum restituit.

Explicatio præcedentis similitudinis.

Bonorũ operum auxilium in morte & post mortem.

5. CAPITE decimoquarto: Rursùs ergò Iosaphat ait: Benè sit tibi à Domino Deo tuo, ô sapientissime hominum. Lætificâsti nanque animam meam congruis ac dignis sermonibus tuis. Rogo etiam te, vt depingas mihi imaginem vanitatis mundi, & quomodò eum aliquis liberè ac sine impedimento transire valeat. Assumpto verò sermone Barlaam ait: Ciuitatem quandam didici fuisse magnam, cuius ciues talem habebant consuetudinem antiquitùs, vt assumerent extraneum aliquem & ignotum virum, nihil legum ciuitatis suæ & traditionum penitùs scientem, & hunc sibi regem constituebant. Qui omnem potestatem accipiebat, & suarum voluntatum perficiendarum facultatem habebat, vsque ad completionem vnius anni. Deindè in omni securitate eo permanente, deliciisque ac suauitatibus sine vlla formidine, & secum semper permansurum regnum existimante, repentè surgentes ciues illi contra eum, regali ablata stola, nudum per totam trahentes ciuitatem, exulem transmittebant in magnam ac longiùs remotam insulam: in qua neque cibum inueniens, neque vestimentum, in fame ac nuditate malè atterebatur, præter spem concessis sibi deliciis & gaudio, in tristitia rursùs præter spem omnem & expectationem transmutatus. Intereà iuxta morem consuetudinum ciuium illorum, ordinatus est quidam vir in regno, qui non exiguo mentis intellectu vigebat. Qui tanta ac tali ex improuiso accedente sibi abundantia, mox non est dissolutus, nec ab ea raptus, neque eorum, qui ante eum regnauerunt & miserrimè eiecti fuerunt, incuriam secutus est, sed solicitudinem gerebat, & laborabat animo, quomodò se & sua benè disponeret. Dum ergò assidua meditatione diligentiùs ista pertractaret, cognouit per quendam sapientissimum consiliarium suum, cõsuetudinem ciuium, & locum perennis exilij: & quomodò oporteret semetipsum custodire sine errore, edoctus est. Hoc ergò vt agnouit, & quia oporteret eum post paululum ad illam applicare insulam, hoc quoque caducum regnum & peregrinum alienigenis rursùs derelinquere: apertis thesauris suis, quorum tunc liberam habebat facultatem, & de illis quod vellet facere, accepit pecuniarum multitudinem, auri videlicet & argenti, & lapidum preciosorum amplissimum pondus, & fidelissimis committens famulis, in illam præmisit, ad quam ducendus erat, insulam. Peracto igitur anni termino, in seditionem versi ciues, nudum (sicut & illos qui ante eum fuerunt) in exilium transmiserunt. Tunc cæteri stulti & temporales reges malè fame cruciabantur. Ille verò qui diuitias antè ibi deposuerat, in abundantia perpetua viuens, & delicias infinitas habens, timoréque prorsùs incusso infidelibus & malignis ciuibus, sapientissimo seipsum beatificauit consilio. Ciuitatem ergò intellige vanum istum & deceptorem mundum. Ciues autem, principes & potestates dæmonum, mundi rectores tenebrarum seculi huius, qui illiciunt nos dulcedine voluptatum, & suggerunt vt corruptibilia & mortalia, ceu immortalia & semper nobiscum mansura consideremus. Sic ergò nobis seductis, & nullam solicitudinem de stabilibus & æternis gerentibus, neque nobisipsis aliquid in illa vita recondentibus, repentè nobis imminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni & amari suscipientes tenebrarum ciues, cum quibus totum expendimus tempus, ducunt nos in terram tenebrosam & caliginosam, in terram tenebrarum æternarum, vbi non est lux, nec vita hominum. Consiliarium autem bonum, qui omnia vera fecit nota, & salutaria edocuit studia sapientem & prudentem regem, meam æstima paruitatem, qui bonam & rectam viam veni demonstrare tibi, introducens te in æterna & infinita bona, ibíque te omnia consulens reponere, abstractum ab errore mundi huius, quem & ego aliquando infeliciter diligebam, & ipsius delectationibus detinebar atque iucunditatibus, donèc veracibus mentis oculis considerabam, quomodò in istis omnis hominum vita atteritur, aliis quidem venientibus, aliis verò discedentibus, & nullis firmum statum habentibus, neque diuitibus in diuitiis, neque potentibus in potentia, neque qui prosperantur in prosperitate sua, neque qui deliciis affluunt in iucunditate sua, neque putantibus firmiter se viuere in vana sua & infirma stabilitate, neque in aliquo alio eorum, quæ laudantur in hac vita: sed omnia similia sunt torrenti, impetu magno in profundũ maris ruenti. Fluida nanque sic sunt omnia præsentia & temporalia. Vide etiam capite sexto similitudinem de rege, qui tubã mortis misit ante domum fratris sui, à quo repræhensus fuerat, quòd ex regali curru desiliens, duos viros vilibus vestimentis indutos ceu mortis præcones, osculatus fuisset.

Vanitas mundi depingitur.

Explicatio antecedentis similitudinis.

6. ECCLESIASTIS primo, vt in texto.

7. HIERONYMVS in caput primum Ecclesia-

Vanitas vanitatum. stæ, in ea verba, Vanitas vanitatum, &c. Si cuncta quæ fecit Deus, sunt valdè bona, quomodò omnia vanitas: & non solùm vanitas, verùm etiam vanitas vanitatum? Vt sicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen ostenditur: ità in vanitate vanitatum, vanitatis magnitudo monstretur. Tale quid & in psalmo scriptum est: (Psal. 38.) Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viués. Si viuens homo, vanitas est: ergò mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi intantùm, vt filij Israel in eum adspicere non possent. (Exo. 34.) (2. Cor. 3.) Quam gloriam Paulus Apostolus ad comparationem euangelicæ gloriæ, dicit esse non gloriam. Ná nec glorificatum est, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte propter excellentem gloriam. Possumus igitur & nos in hunc modum cælum, terram, maria & omnia quæ in hoc circulo continentur, bona quidem per se dicere: sed ad Deum comparata, esse pro nihilo. Et quomodò si igniculum lucernæ videns, contentus essem eius lumine, & posteà orto sole non cernerem quod lucebat, stellarum quoquè lumina iubare viderem solis abscondi: ità adspiciens elementa & rerum multiplicem varietatem, admiror quidem operum magnitudinem: recogitans autem omnia pertransire, & mundum suo fine senescere, solùmque Deum illud semper esse quod fuerit: compellor dicere non semel, sed bis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In Hebręo pro vanitate vanitatum Hauel haualim scriptum est: quod, exceptis Septuaginta interpretibus, omnes similiter transtulerunt ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos possumus vaporem fumi & auram tenuem, quæ citò resoluitur, appellare. Caducum itaque nonnihil ex hoc verbo vanitatis ostenditur. (2. Cor. 4.) Quæ enim videntur, vt ait Apostolus, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. (Rom. 8.) Siue quia vanitati creatura subiecta est, & ingemiscit, & parturit, & præstolatur reuelationem filiorum Dei: (1. Cor. 13.) & nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tamdiù enim omnia vana sunt, donèc veniat quod perfectũ est. (Vanitas vanitatum.) Quid superest, &c. Post generalem sententiam quòd vana sint omnia, ab hominibus incipit: quòd frustrà in mundi istius labore desudent, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia construentes: & in medio opere subita morte subtracti, audiunt: (Luc 12.) Insipiens, hac nocte auferetur anima tua à te: quæ autem parâsti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil secum ferant, sed nudi in terram redeát, de qua sumpti sunt.

(Eccl. 1. Quomodò omnia vana.) 8. GREGORIVS Magnus libro quinto, capite secundo in librum primum Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim æternorum bonorum, vana sunt omnia, etiam bona temporalia. Quicquid enim in hoc seculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanũ profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta seculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergò sunt gaudia seculi, quæ quasi manẽtia blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.

1. B. AVGVSTINVS lib. secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimo octauo: Nihil sic reuocat homines à peccato, queadmodùm imminentis mortis cogitatio. (Memoria mortis à peccato reuocat maximè.)

2. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitiis & cupiditatibus frena laxare, vt se rationẽ Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriã futuri perdidisse iudicij. (Iudicij metum & memoriã deposuisse, magna peccati pœna est.) Et post pauca: Sed nè fortè charissimi aliquem nimis securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, ne fortè dicat aliquis in corde suo, Non me vsque adeò conturbet & cruciet rea cõsciẽtiã, nõ me vsque adeò cõtristet culpabilis vita: video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur: (Cõtra eos qui latronis exemplo ad securitatem abutuntur, & ad dilationem pœnitentiæ.) Primùm considerandum in latrone illo, non solùm credulitatis compendium, sed deuotio, sed temporis illius sub quo hęc agebãtur occasio, quo iustorũ legitur titubâsse perfectio. Deindè antè mihi fidẽ latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt inferat perditionem, neque dinumerari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce prærepti. Quotidiè expauescendo transitus nostri & commigrationis incerta, quæ & modò vel insperata vel subita sunt, & in æternum remediis caritura sunt. (Timor mortis & ad eã præparatio) Præueniendus est dies, qui præuenire consueuit. Ipse se seducit, & de morte sua ludit qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgentia subuenire. Nõ est hoc, primum, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas: Deindè stultissimum est, vt causa quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremus. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruatæ liberiùs peccat. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinãdæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illum cordis interpretem, ars non admittetur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tẽdens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prędam subitò rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem antè, nec Christum sciuit. Quod si sciisset, fuisset forsitan inter Apostolos nõ postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergò etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima. Opùs est ergò, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationem: (Præparatio ad mortem.) opùs est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri & tempus iudicij cogitantes, nos quoquè cum latrone iugiter proclamemus: Memento meì Domine cùm vẽneris in regnum tuum. (Luc. 23.)

3. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euãgelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. (Luc. 19.)

Suam

Suam hîc diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur: & cuncta quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinē rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem quam patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit. Vndè ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbant: dúmque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptum est: In die bonorum nè immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & si qua est præsentis temporis, ità est agenda lætitia, vt nunquàm amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria: quatenùs dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lætitia, tantum pòst ira subsequens temperetur. Hinc nāque scriptum est: Beatus homo qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicij tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolosè & indesinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum nō peccabis. Pensare quippe quotidiè debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionē: dū à retributione vltionis vltimæ esse quædā tēporis securitas videtur: debemus pensare malū quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea quæ commisimus peccata indesinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes abstergere. Nulla nos prosperitas transitoriæ laudis lætitiæque dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea quæ sunt transitoria obstruant, nè cæcos ad ignē ducant. Si enim districtè pensetur, cuius sit ponderis improperiū, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscōdita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quārum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt suprà de Sacramento extremæ Vnctionis. quęst. tertia, C. testim. quarto.

Obliuio nouissimorum quàm perniciosa.

Eccl. 11.

1. Cor. 7.

Amaritudo iudicij à memoria non recedat.

Prou. 28.

Nouissima in memoriā reuocanda. Eccl. 7.

Hora mortis terribilis.

4. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite vltimo: Quamuis sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunque diù in hac vita versantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, solidiùs eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamē mori timēt: quod plerisque in angustia contingere solet: sicque cōtratio affectu, & viuendi habent tædiū, & moriendi metum. Solicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat. Scriptū est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta est, & dum mori quis nō existimat, rollitur. Vndè vnusquisque festinet, nè in iniquitatibus suis rapiatur, simúlque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia gestiunt, ab his repentè, hora qua nesciunt, improuiso exitu rapiuntur: atque absorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendiis deputantur. De quibus benè per prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat, delectatione peccati: multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cùm viderit vindictā impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim moriētium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solùm qui viderit, refugit, sed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compescit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrùm ad præmium, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuibus quibusdam peccatis: quidam verò in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quamuis quis in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore isto egreditur, pertimescit, nè dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec aliquis potest de Dei securus esse iudicio, cùm etiam & de ociosis verbis reddenda sit ratio. Finem iustorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur sanctorum habere consortium angelorum, ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tollūtur. Prauos homines apostatæ angeli excipiunt morientes, vt eis sint ipsi tortores in pœnis, qui fuerunt suasores in vitiis. Etsi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi sunt in morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit: non quos cælestis aula Christi lætificādos includit.

Cur habenda est mortis memoria.

Eccl. 7.

Hora mortis incerta.

Mors repentina & improuisa.

Iob 21.

Iniquorum mors & pœna quomodò aliis prosit.

Psal. 57.

In hora mortis timent etiā iusti quandoquè.

Matt. 12.

Differentia inter mortem bonorum & malorum hominum.

Tortores.

Mortui an lugendi.

5. ECCLESIASTICI septimo, vt in textu.

6. BERNARDVS sermone primo in festo omnium sanctorū: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenùs patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parùm senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam pater misericordiarum

Eccl. 7. Nouissimor. memoria habenda.

est, & Deus totius consolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Concordat autem huic sententiæ etiam illud quod in Salomone legisti: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domũ conuiuij.

Matt. 5.

Eccl. 7.

7. Et in sermone de primordiis, mediis, & nouissimis nostris, vt suprà quæstione prima, A. testimonio sexto.

1. C. Deuteronomii trigesimosecundo, vt suprà quæstione prima, A. testim. quarto.

2. Proverbiorum quarto: Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum à malo.

1. D. Ecclesiastici primo: Initium sapientiæ, timor Domini.

2. Psalmo centesimo decimo: Initium sapientiæ timor Domini.

3. Proverbiorum primo: Timor Domini principium sapientiæ. Sapiẽtiam atque doctrinam stulti despiciunt.

4. Et capite nono: Principium sapientiæ, timor Domini: & scientia sanctorum prudentia.

5. Iob vigesimooctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

6. Ecclesiastis septimo: Qui timet Deum, nihil negligit.

7. Proverbiorum decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

8. Chrysostomus homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Nisi bonus esset timor, filiis patres pædagogos non præponerent, non legislatores ciuitatibus vllos magistratus. Quid gehẽna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ namque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor est, liuor non est: vbi timor est, pecuniarum amor non vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparere propriùs audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc solùm est quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, sed & omnem cum multa facilitate virtutẽ inducit. Vbi timor est, ibi & eleemosynæ studium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem consumit, virtutem verò crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non vidit in timore, rectè illum agere non est facile: sicut vicissim cum timore viuentem, est impossibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum deliciis, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius est ire in domũ luctus, quàm in domum conuiuij. Quid est, quæso, quod ait? Vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & tristitia tanta, melius accedere, quàm vbi choreæ, & cymbala, & risus, deliciæ, & crapula, & ebrietas. Verùm inquis, Qua de causa, quæso, & quapropter? quoniam illinc quidem demẽtia, hinc verò modestia nascitur. Lugentium domũ ingressus, statim lachrymis defunctum prosequitur, etiãsi sit inimicus. Vidisti quanto melior hæc quã illa domus? Ille enim, etiãsi amicus sit, inuidet: hic autem, etiamsi inimicus sit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt nõ insultemus his qui nos contristauère. Non hæc autem sola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licèt sit infinita ab aliis passus mala, & domi tristitias habeat, omnium ipsorum capiens medicinam, ità reuertitur. Cogitans enim quòd & ipse paulò pòst hoc patietur, & quòd transitoria cuncta præsentia sunt, siue suauia sint, siue tristitia, tristitiam & inuidiam omnem deponens, & leuẽ reddens animam, & releuatus sic domum reuertitur: & hinc mãsuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & sapientior, futurorum timore ipsius animam subingresso, & omnes spinas absumente. Et hæc omnia cognoscẽs ille, dicebat quòd melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas nascitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisi bonum esset timor, non multos impẽdisset Christus sermones & longos, de illa pœna & supplicio loquẽs. Timor nil aliud est, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Timor pœnæ & gehennæ quã sit vtilis.

Omnem virtutem inducit & à peccato auocat timor.

Eccl. 7.
Ire ad domũ luctus cur melius sit.

Timor murus est & turris inexpugnabilis.

9. Idem homilia secunda in posteriorem epistolam ad Thessalonicenses: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo est vehemẽter dextro virtutíque dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quemadmodũ Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto cõsideremus, quæ in regno Dei sint bona, & quæ in gehenna mala, atq; ità nosipsos corrigamus & instruamus, ità nosipsos ad ea quæ facienda sunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præsenti vita iucundũ quid ac magnificum, cogita regnum Dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennam, & illud etiã deridebis. Si quando te ceperit concupiscentia corporalis, cogita gehennæ ignẽ: cogita quã planè nullius æstimanda sit peccati voluptas, quam ne voluptatem quidem habeat. Si enim carũ legum quæ in hoc seculo positæ sunt, tãtũ potest metus, vt à malis nos actibus cohibeat: multo magis poterit hoc recordatio futurorum, suppliciorum immortale, pœna sempiterna. Si metus terreni regis à tantis nos malis abducit, quanto magis regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si adspectus duntaxat mortui hominis mentem nostram adeò pauore contrahit, quanto magis gehenna & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriẽs? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non statim in illam incideremus. Proptereà suppliciũ minatus est Deus. Nisi aliquid profectus in se haberet gehennæ reputatio, vtique iam non esset illam minatus Deus. Verùm quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, proptereà comminationem illius quasi salutare quoddam pharmacum animis nostris imposuit. Nè contemnamus itaque tantum lucrum quod

Cuius rei intuitu rectè agendum sit, præmiorum, an supplicij.

Vtilitas memoriæ nouissimorum.

Timor gehennæ quam fructuosus sit.

Timor quomodò acquiritur.

Gehennæ cogitatio vtilissima est.

quod hinc generatur, sed hanc gehennæ commi-nationem indesinenter versemus in prandiis & in conuiuiis. Sermocinatio quippe quæ de rebus est iucundis, nihil prodest animæ, sed debiliorem eam reddit: quæ verò de tristibus est & austeris, quicquid in illa dissolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxámque illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, sed magis incenderit & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat & curiosè scrutatur, etiam pericula illi ex ea curiositate sæpenumerò infligit: qui verò de gehenna sermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam castigatiorem reddit. Sed veretis verborum grauitatem & molestiam? Num si de gehenna tacueris, hinc illam extinxisti? An incendisti, si de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, siue minùs, feruebit omninò incendium. Indesinenter de illa dicito, nè quandoque in eam incidas. Non potest fieri, vt anima de gehenna solicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non esse ad delinquendum cunctabũda. Timor enim, si quidem robustus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim sermo de gehenna factus, ità humiliat & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magis expurgabit? Regni non ità recordemur vt gehennæ. Timor enim promissione potentior est & efficacior. Et noui complures innumera bona promissa contempturos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi satis est, supplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnẽtium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos qui quidem iudicia metuunt, iudiciis non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potissimùm in ea incidunt: ità & hîc. Nisi subuersionem veriti fuissent Niniuitæ, vtique subuersi fuissent. Quia verò illam metuebant, non subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent qui temporibus Noë vixerunt, submersi sanè non fuissent. Et Sodomitæ si incendium metuissent, combusti non fuissent. Magnum malum est, contemnere minas. Qui minas contemnit, confestim reipsa sentiet experientiam. Nihil ità est vtile, atque de gehenna sermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi nanque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoque de illa disserit. Nam etiam si molestum sit auditori, plurimùm tamen illi prodest. Sunt enim talia, quæcunque vtilia sunt. Etenim & pharmaca & reliqua medicamenta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem adferũt. Si verò verborum grauitatem & molestiam non ferimus, manifestum est quòd rerum ipsarum afflictionem non feremus. Si nemo sermones eos qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminẽ, si persecutio nos occupâsset, ad intentatum ignem ac ferrum vnquam perstiturum fuisse. Exerceamus auditum nostrum, nè adeò mollescat. Nam ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemus etiam terribilia sustinere: si verò ità molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduersùm res ipsas persistemus? Et post pauca: Quapropter admonens quidam dicit: Omnis narratio tua sit in lege altissimi. Proindè obsecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primæua mox ætate discant esse iudicium Dei, infigatur animis eorum esse supplicium. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte ætate hac futurorum expectatione ad demissionem imbutus, non statim hunc metum excutiet, sed quasi quidam obsequens equus, velut sessorem habens gehennæ cogitationem, compositè ingredietur, & quæ vtilia sunt loquetur ac dicet, & neque iuuẽtus, neque diuitiæ, neque orphania, neque aliud quicquam illi nocere poterunt, adeò robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentem. His sermonibus componamus & nosipsos, & vxores, & seruos, & liberos, & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus enim istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibus immorari, quàm iucundis. Nè fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehennam ipsam effugiamus. Nè fugiamus supplicij memoriam, nè supplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitâsset, vtique non deliquisset: quia verò nunquàm eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Christi cùm sistendus sis, omnia magis loqueris quàm de isto? Et quidem si quãdo tibi cum iudice causa est, plerunque verbotenùs duntaxàt, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, sed semper de causa illa quam agendam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus sis, neque alios etiam pateris qui te iudicij huius admoneant? Atqui propterea cuncta periêre semper & intercidêre, quòd humano quidem tribunali temporalium rerum gratia sistendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indesinenter de illo soliciti sumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Christi venturi, idque breui, neque per nosipsos aliquid, neque per alios facimus, iudicem non rogamus, quãuis multum nobis spatij ante iudicium permittat, nec in mediis nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum quæ ad ipsum recidunt, prætermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit supplicium. Sed absit vt hoc fiat. Proindè obsecro, vel amodò resipiscamus. Habeamus gehennã ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonáque diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epistolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere: sed quia timet, adhuc nondùm habet fiduciam in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? quod initium video, inquies, ipsum timorem: audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigilat aduersùs hostes suos, id est, peccata sua, incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua quæ sunt super terram: sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ

Inter epulas de gehenna differendum.

Memoria gehennæ à peccato coercet. Eccl. 7.

Timor suppliciorum est potentior promissione præmiorum.

Nota.

Ionæ 3. Gen. 7. Gen. 19.

De gehenna loqui vtile est admodùm. Psal. 17.

Contra delicatis auribus præditos.

Eccl. 9. Pueris inculcandum Dei iudicium & gehennæ supplicia.

Memoria gehẽnæ & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

Eccl. 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

Colloss. 3.

ſunt ſuper terram: ſpiritalia nequitiæ dicit membra ſuper terram: nam ſequitur & exponit, Auaritiam, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iſte, qui timere cœpit diem iudicij, membra ſua ſuper terram, tãtum ſurgunt & corroborantur mẽbra ſua cæleſtia. Mẽbra autẽ cæleſtia, omnia opera bona. Surgẽtibus cæleſtibus mẽbris, incipit deſiderare quod timebat timebat enim nè veniret Chriſt', & inueniret impiũ quem damnaret: deſiderat vt veniat, quia inuenturus eſt piũ quem coronet. Iam cùm cœperit deſiderare venientem Chriſtum caſta anima, quæ deſiderat amplexus ſponſi, renunciat adultero, fit virgo interiùs ipſa fide, ſpe & charitate. Et poſt nonnulla: Timor non eſt in charitate. Quid ergò dicemus de illo, qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo eſſet charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiam, & non haberet quare timeret, immò haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoatã. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foràs mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium ſapientiæ timor Domini. Timor quaſi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum: quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foràs. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autẽ nullus timor, non eſt quã intret charitas. Sicut videmus per ſetã introduci linum, quando aliquid ſuitur: ſeta priùs intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

1. Ioan. 4. — *Eccl. 1.* — *Timor præparat locum charitati.* — *Nota ſimilitudinem.*

11. In pſalmum centeſimum vigeſimumſeptimum: Non de omni timore dicitur, quod mittitur foràs à charitate: Habes enim pſalmum dicentem, Timor Domini caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, caſtus non eſt: qui autem permanet, caſtus eſt. Quis eſt timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui proptereà tantùm timent, nè aliquid mali in terra patiantur, nè illis ægritudo accedat, nè damnum, nè orbitas, nè alicuius admiſſio criminis, nè alicuius amiſſio chari, nè exilium, nè damnatio, nè carcer, nè aliqua tribulatio, proptereà timent & tremunt. Adhuc timor iſte non eſt caſtus. Adhuc audi: alius non in hac terra pati timet; ſed gehennam timet. Vndè terruit & Dominus: Audiſtis cùm Euangelium legeretur, Vbi vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura ſunt impiis, timent, & continent ſe à peccato. Habent timorem, & per timorem cõtinent ſe à peccato. Timent quidem, ſed non amãt iuſtitiam. Cùm autem per timorem continent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, proptereà non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem. Excluſus eſt ergò timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus. Et poſt pauca: Caſtus ergò timor, fratres mei, hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondùm caſtus, præſentiam Domini & pœnas timet, timore facit quicquid boni facit, nõ timore amittendi bonum illud, ſed timore patiendi illud malum. Non timet nè perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet nè mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, vtilis eſt: non quidem permanebit in ſeculum ſeculi, ſed nõdùm eſt iſte caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. *Pſal. 18.*

Timor caſtus manet cum charitate. — *1. Ioan. 4.* — *Pſal. 18.* — *Timor mundanus & humanus.* — *Timor ſeruilis aut diuinæ iuſtitiæ.* — *Eſa. 66.* — *Mar. 9.* — *Vtilitas eius timoris.* — *Timor caſtus & ſeruilis, in quo differant.*

12. Eccleſiaſtici primo.

13. Et ſecundo, vt in textu.

14. Avgvstinvs ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli: Iam ergò non in timore, ſed in dilectione, vt non ſerui, ſed filij ſimus. Qui enim adhuc ideò benè agit, quia & pœnam timet, Deum non amat, nõdùm eſt inter filios: vtinàm tamẽ vel pœnã timeat. Timor ſeruus eſt, charitas libera eſt: & vt ſic dicamus, timor eſt ſeruus charitatis. Nè poſſideat diabolus cor tuum, præcedat ſeruus in corde tuo, & ſeruet dominæ venturæ locum. Fac fac vel timore pœnæ, ſi nondùm potes amore iuſtitiæ. Veniet domina, & ſeruus abſcedet, quia conſummata charitas foràs mittit timorem. *1. Ioan. 4.*

Timor ſeruus charitati dominæ locum ſeruat.

15. Et ſermone decimooctauo de verbis Apoſtoli: Cùm mihi dicis, Gehennam timeo, ardere timeo, in ęternum puniri timeo: Quid dicturus ſum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidẽ ipſe Dominus, ablato timore, ſubiecit timorem, & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſteà non habent quid faciant: ſed eum timete, qui habet poteſtatem & corpus & animam mittere in gehennam ignis: ità dico vobis, hunc timete. Cùm egò Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego ſum, malè times iſta? Non dicam, planè time, nihil meliùs times, nihil eſt quod magis timere debeas. Sed interrogo te: Si non te videret Deus, quando facis, nec quiſquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea reſpondere, inſpice teipſum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, charitatem nondùm habes, ſeruiliter times: formido eſt mali, nondùm delectatio boni, ſed time etiam vt iſta formido cuſtodiat te, vt perducat ad dilectionẽ. Timor enim iſte quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te, & ſic volentem peccare animo interiore non ſinit: eſt quidam cuſtos timor, quaſi pædagogus legis, litera eſt minans, nondùm gratia iuuans. Cuſtodiat tamen timor iſte dum non facis timendo, & veniet charitas, intrat in cor tuum, & quantùm illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, nè faceres: charitas hoc agit, vt nolis facere etiam ſi impunè poſſis admittere.

Timor gehennæ & ſuppliciorum non eſt malus. — *Matt. 10.* — *Luc. 12.* — *Chriſtus hortatur ad timorem pœnæ.* — *Timor gehẽnæ eſt quidã cuſtos & pædagogus legis.*

16. In libro de ſancta virginitate, capite trigeſimooctauo: Timor quidem non eſt in charitate, ſed perfecta, ſicut ſcriptura dicit, charitas foràs mittit timorem, ſed timorem hominum, non Dei timorem, tẽporaliũ malorum, non diuini in fine iudicij. Noli altum ſapere, ſed time. Ama Dei bonitatem, time ſeueritatem: vtrunque te ſuperbum eſſe non ſinit. Amando enim times, nè amatum & amãtem grauiter offendas. Nam quæ grauior offenſio, quã vt ſuperbia illi diſpliceas, qui propter te ſuperbis diſplicuit.

1. Ioan. 4. — *Timorẽ quẽ expellat charitas perfecta.* — *Rom. 11.*

17. Sermone ducenteſimo decimoquarto de tempore: Cùm timetur pœna quã Deus minatur, diſcitur amari præmium quod pollicetur, ac ſic per

Timor pœnæ vtilis eſt.

per timorem pœnę bona vita retinetur. Per bonã vitam bona cõscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Discat ad tempus esse solicitus, qui semper vult esse securus: vt enim dixit Ioannes: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foràs mittit timorem. Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergò habere nõ vis timorem, priùs vide vtrùm iam perfectam habeas charitatē; quæ foràs mittit timorem. Si verè ante istam perfectionem timor excluditur, superbia inflat, charitas ædificat. Nam sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur: ità in bona mēte timor non vanitate, sed charitate pellendus est.

1.Ioan.4.

1. E PSALMO quarto: Filij hominum vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

1. PROVERBIORVM secundo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulãt per vias tenebrosas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt in textu.

De bono fine maximè solicitos nos esse oportet.

5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte corũ mori multo magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert: ibi nos iudicans, vbi nos inuenerit. Omninò necessè est, vitæ præsentis finem futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ità dixerim) cinctoria consuere aut colligare voluerit, minùs de reliquis partibus curans, ipsa quę sibi copulanda sunt capita vniformiter parat, nè dissideant à seipsis. ità dico vobis, quantùlibèt extiterit cõuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitùs non cohęret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirùm quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum; timor expellat peccatum, negligentia non admittat. Hinc & Moyses de quibusdã: Vtinàm (ait) saperēt & intelligerent, ac nouissima prouiderent. In quibus vtique verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt æternitatis quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam diiudicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritualis est exercitij summa: hæc forma studij spiritualis, vt sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoque solicitè prouideamus. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in præsenti sobrietas obseruetur, vt iusta satisfactione præterita, quæ nobis sine fructu salutis præteriêre, tempora redimantur, vt pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisi vt vniuersa quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors preciosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commendata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cælestium interno quodam sapore mentis pręsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hæreditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinàm (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestiùs dicat, Vtinam esset in eis spiritus sapientiæ & intelligentiæ atque consilij. Vtinàm hæc in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu præterita peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinam sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinàm intelligamus ad præteritæ correptionem: vtinàm deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

1.Cor 15. Eccl.7.

Deut.32. Consideratio præsentium, præteritorum & futurorum.

Tit.2.

1.Tim.4.

Iacob 1.

Matth.5.

Iacob.1.

Deut.32.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesimasecunda ad quendam, qui ausus est nouitium dehortari à proposito religionis: O vtinàm saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes quę Dei sunt, intelligeres quę mundi sunt, prouideres quę inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quę sunt ad malum, contemneres.

Deut.32.

7. IOB vicesimoprimo.

8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

VII.

Quæ est summa eorum quæ in hoc libro continentur?

A. Summa totius operis duabus rebus continentur. SAPIENTIA ET IVSTITIA CHRISTIANA. Ad sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & De-

calogo referũtur. Nam FIDES, SPES, CHARITAS, illę virtutes sunt, quibus verã hominis sapientiam, vt Augustinus [a] annotauit, Diuina scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesię, & de Sacramẽtis tractatio. Sicut enim prędictę virtutes absque Sacramentis & pręceptis Ecclesię rectè obseruatis subsistere non possunt, ità eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in iis, quę ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

a Lib. 2 retractat. cap. 63. in Enchi. cap. 2. & 3.

B. Posterior, quę circa Iustitiã versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, nõ satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ pręcipuè ad malorum bonorúmque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitię vim & amplitudinem, Tobias vir ęquè sapiens ac iustus, succinctè compręhendit, vbi suum filium, adeóque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.* Ità demùm discimus Christiani hominis integrum officium, quod nõ modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor & intelligibile*, vti scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

b Psal. 33. c 36. e

c Chrysost. in psal. 4. Plura vide suprà.

Tob. 4. d

Eccles. 3. d

C. Verùm enimuerò, nè institutæ breuitatis terminos prætereamus, doctrinę huius ad Christianos, eósque in primis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus & finis esto. Quæ omnia vno Ecclesiastis verbo, tanquàm totius humanæ vitæ illustri Sigillo, consignabimus, ità concludentes: DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA. HOC EST ENIM OMNIS HOMO.

Eccles. 12. d

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo retractationum, capite sexagesimotertio.
2. ET in Enchiridio, capite secundo.
3. ET tertio, vt in quæst. secunda de fide & symbolo, testimo. secundo, tertio, & quarto.
1. B. PSALMO trigesimotertio.
2. ET trigesimosexto, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testimonio quinto & sexto.
3. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà quæst. prima de peccatis, A. testimo. secundo.
4. TOBIÆ quinto.
5. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

C. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

FINIS.

APPENDIX

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De statu & lapsu primi hominis.

Ex sess.5. Concilij Tridentini can.1.

VM primus homo Adam [a] mandatũ Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiã in qua fuerat constitutus, amisit: ac pręttereà per huiusmodi prępraricationis offensam, irã & indignationem Dei, atque adeò mortem, [b] quam anteà comminatus illi fuerat Deus, incurrit: & cum hac ipsa morte in [c] diaboli, qui mortis [d] deindè habuit imperium, captiuitatem incidit: demúmque totus [e] Adam per illam pręuaricationis offensam, secundùm corpus & ipsam animam in deterius commutatus fuit.

a Genes.2. c3. c Aug. lib.14. de ciuit.Dei, cap.17. lib.6. de Gen. ad lit. cap.26. & 27. in concione ad catechum. cont. Iudæos. &c. cap. 2. Fulgent. de incarn. & gratia Christi. cap 12.13. Bernar ser.1. de Annuncia. Prosper contra Collator. cap.21.

b Gen.2. c.3. d Rom.5. c Concil. Meleuit. can 1. Aug. lib.1 de ciui. Dei, c.12 lib.1. de pecca. meri. cap.2.4.6. Chrys. hom. 17. in Gen. Bernard. ad mili. templi cap.11.

c August. lib.13. de Trinit. cap.12. lib. 3. Hypogn. Bernard. epist.190.

d Hebr.2. d

e Concil.2. Arauſ can.1. Lib. de Eccle. dogmat. cap.38. Aug. lib.13. de Trinit. cap.12. lib.14. de ciui. Dei, cap.15.

TESTIMONIA.

1. GENESIS secundo capite: Tulit ergò Dominus Deus hominẽ, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: præcepítque ei, dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infrà: Erat autem vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius, & non erubescebant.

2. IBIDEM capite tertio: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectúque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit. Et aperti sunt oculi amborum: cúmque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cùm audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adã & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait: Vocem tuã audiui in paradiso, & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit Dominus: Quis enim indicauit tibi quod nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi nè comederes, comedisti? Dixitque Adam: Mulier quã dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quæ respondit, Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoquè dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit, Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi nè comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donèc reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentiũ. Fecit quoquè Dominus Deus Adæ & vxoris eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Eccè Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, nunc ergò nè fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. Eiecítque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendã viam ligni vitæ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & nõ confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondùm erat: quia nondùm libido membra illa præter arbitrium cõ-

mouebat: nondùm ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodò testimonium perhibebat. Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quandoquidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit, & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed adhuc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vndè esset indecens nuditas, & fecit attentos, reddidítque cōfusos. Hinc est, quòd posteaquàm mandatum Dei aperta transgressione violârunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & anteà videbant, sed ad discernendum inter bonum quod amiserāt, & malum in quod ceciderant. Vndè & ipsum lignum eò quòd istam faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant nudati scilicet ea gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnāte confunderet. Hoc itaque cognouerunt, quod feliciùs ignorarent, si Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedientia quid nocerent.

Vulgi error. Genes.3.

Genes.3.

Lignum scientiæ boni & mali cur sic dictum.

4. ITEM libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus, Sicut est veritas in Iesu deponere vos secundùm priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis, hoc est factus Adam per peccatum. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Eccè quod perdidit Adam per peccatum.

Ephes.4.

5. ET capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur secundùm id quod amisit Adam, id est, secundùm spiritum mētis nostræ. Secundùm autem corpus quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondùm fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouū, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius qui creauit eum. Hāc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: nō spiritale atque immortale corpus, in quo ille nōdùm fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti quod amisit.

1.Cor.15.

Coloss.2.

6. IDEM in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos & Arrianos, capite secūdo: Diabolus dum illum primum hominem à Deo factū, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, videretque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse, inuidit statim insatiabilis homicida, eóque nostros primos parētes illis donis ac tātis bonis expoliauit, insupèr, & peremit. Nanque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatē, immortalitatem, eúmque turpem ac nudum reddidisset, obsitum suis pannis deridens, eum suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quādo à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit.

Adam qualis à Deo creatus.

Qualis diaboli fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter immò damnabiliter portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus & verus est Deus, primo homini quē ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoquè suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solùm bonæ voluntatis donum, quinetiam ad habendam custodiendámque iustitiam integrum sanúmque creâsse libertatis arbitrium, vt facultas atque motus inditæ libertatis, si innantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proindè à bono iustóque creatore illi homini, quem in corpore animali conditum ditauit intelligentiæ ac iustitiæ dono, iusta est vtrinquè statuta conditio, vt scilicet, si obedientiam, quæ prima virtus est, custodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad spiritualem immortalémque statum sine corporis morte (quia sine animæ iniquitate) transiret, accepissetque diuino munere, si præcepta seruâsset, non solùm perfectam atque inamissibilem corporis immortalitatem, verùm etiam in anima talem gratiam sanctè iustéque viuendi, vt peccare deincèps omninò non posset, si non peccaret donèc peccare potuisset. Creatus ergò primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non posset peccare, si peccare nollet: nondùm tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omninò, nec posset: vt scilicet à bono iustóque Domino pòst esset illud munere largiendum, si voluntariè fuisset hoc à seruo priùs in opere custoditum. Quòd si bono iustóque neglexisset obedire mandato, post mortem animæ, quam delinquendo ipse sibi noxius intulisset, etiam per corporis mortem vitæ præsentis mutaretur incōmodo, nec tenere sineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluisset in corde seruare iustitiam, essetque pœnaliter etiam corpore mortis deincèps necessitate constrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spirituali morte spontè fuisset obnoxius.

Libero arbitrio in prima creatione homo donatus.

In obedientia perseuerans immortalis futurus sine corporis morte.

Et impeccabilis.

Inobediens post animæ etiam corporis morte sibi consciscerer.

8. ET capite decimotertio: Peccans ille qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animæ sanitatem

sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deum pertinent, amisit protinùs facultatem. Oblitus est enim manducare panem suũ, & expoliatus vestimento fidei, carnaliúmque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic iacuit oppressus ditione peccati, vt nullatenùs aliquod bonæ voluntatis initium habere potuisset, nisi hoc Deo gratis donante sumpsisset. Seruus quippe factus peccati, liber factus iustitiæ. Et ideò à iustitiâ factus est alienus, qui spontè dominio est iniquitatis addictus.

Psal.101.

Rom.6.

9. BERNARDVS sermone primo de Annunciatione beatæ Mariæ: Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio, & (vt propheta meminit) vestimento salutis indutum. Est enim in his quatuor illa salutis integritas: nec sine his omnibus potest constare salus: præsertim cùm nec possint esse virtutes si ab inuicem separentur. Acceperat ergò homo misericordiam, custodem scilicet atque pedissequam, vt ipsa præueniret, ipsa & sequeretur eum, ipsaque protegeret & conseruaret vbiquè. Vides qualem nutritium contulit paruulo suo Deus, qualem dedit pedissequam homini recens orto. Sed erat illi necessarius etiã eruditor tanquàm ingenuæ & rationabili creaturæ, vt non sicut iumentum aliquod custodiretur, sed tanquàm paruulus educaretur. Cui sanè magisterio nemo poterat aptior inueniri, quàm veritas ipsa quæ eum in agnitionem summæ perduceret aliquando veritatis. Interim verò nè sapiens inueniretur vt malum faceret, essétque peccatum ei tanquàm scienti bonum, & minimè facienti: iustitiam quoquè qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem qua foueretur & delectaretur, addidit manus benignissima creatoris, Pacem vtiquè duplicem, vt nec intùs pugnæ, nec foris timores, id est, nec caro cõcupisceret aduersùs spiritum: nec esset ei creatura vlla formidini. Nam & bestiis omnibus liberè imposuit nomina, & serpens ipse, qui violentia nõ præsumpsit, fraude magis eum aggressus est. Quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat iustitia, pax fouebat? Sed heu homo iste ad multam perniciẽ & insipientiam sibi, descendit de Hierusalem in Hierico. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur despoliatus. An nõ despoliatus, qui Domino veniente nudum se esse cõqueritur? Nec verò poterat reuestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisi Christus amitteret sua. Sicut enim viuificari in anima nisi interueniente corporali morte Christi nõ potuit, ità nec reuestiri sine eius despoliatione. Et vide si non propter has quatuor partes vestimenti quod amiserat primus & vetus homo, in totidem quoquè diuisa sunt secundi & noui hominis vestimenta. An fortè quæris & tunicam inconsutilem, quæ non diuiditur, sed sorte prouenit? Ego diuinam arbitror esse imaginem, quæ nimirùm non assuta, sed insita atque ipsi impressa naturæ; diuidi scindíque non potest. Ad imaginem nempe & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem periit, veruntamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa vri poterit, non exuri: ardere, sed non deleri. Hæc ergò non scinditur, sed sorte prouenit. Et quocunquè perueniat anima, simul & ipsa erit. Nam similitudo non sic, sed aut manet in bono: aut si peccauerit anima, mutatur miserabiliter, iumentis insipientibus similata. Sed quia spoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo singulis sit spoliatus, congruum est vt dicamus. Perdidit homo iustitiam, cùm Eua serpentis, Adam mulieris voci obediuit potiùs quàm diuinæ. Erat tamẽ residuum aliquid, quod appræhendere possent, ídque Dominus suo illo scrutinio innuebat: sed abiecerunt etiam illud, conuersi in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Prior enim iustitiæ portio, non peccare: secunda, per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit & misericordiam, cùm sic exarsit Eua in concupiscentia sua, vt nec sibi, nec viro, nec filiis parceret nascituris, simul omnes terribili maledicto & necessitati mortis addicens. Adam quoquè indignationi diuinæ mulierem pro qua peccauerat, obiecit: quasi post tergum eius volens declinare sagittam. Vidit enim mulier lignum quòd esset pulchrum visu, & ad vescendum suaue, & à serpente audierat tanquàm deos se futuros. Funiculus triplex difficilè rumpitur, curiositatis, voluptatis, & vanitatis. Hæc sola mundus habet, cõcupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. His abstracta & illecta misericordiam omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam qui mulieri malè misertus est vt cum ea peccaret, benè noluit misereri vt pœnam sustineret pro ea. Priuata est etiam mulier veritate, primò quidem malè detorquens quod audierat, Morte morieris, & dicens, Nè fortè moriamur: demùm serpenti credens penitùs abneganti & dicenti, Nequaquàm moriemini. Priuatus est & Adam veritate, vbi eam cõfiteri erubuit, folia, hoc est, excusationum operimenta prętendens. Siquidem ipsa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum coram patre meo. Pacem quoquè protinùs amiserunt, quia non est pax impiis, dicit Dominus. Nónne enim contrariam legem inuenerant in mẽbris suis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus essem. Non sic miser non sic paulò antè timebas, non quærebas folia, licèt corpore nudus sicut & modò.

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

1. Misericordia.

II. Veritas.

III. Iustitia.

IIII. Pax.

Luc.10.

Iisdem spoliatus, recuperare ea nisi per Christum non potuit.

Imago Dei & similitudo ad quã homo factus in quibus consistant.

Iustitia quomodò amissa.

Iustitiæ duo membra.

Misericordiæ quomodo sit amissa.

Veritas vt sit perdita.

Luc.9.
Pax etiam in impietatem prolapsos deseruit.

Genes.3.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigesimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat, quãdo bonum sanctúmque mandatum Dei fideli corde seruabat, & erat iustus manens in imagine creatoris sui, legísque eius non obliuiscens. Postquàm autem se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptori suo subdidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam cõscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illis vlla portio residere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et, A quo quis superatus est, ei seruus addictus est. Nemo autem seruit nisi cum aliqua libertate, & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergò fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberi à pecca-

Luc.6.
Ioan 8.
2.Pet.2.

Rom.6.

to, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo.

11. GENESIS secundo capite.

12. ET tertio, vt suprà testimonio primo & secundo.

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hũc mundum intrauit, & per peccatũ mors: & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Placuit ergò omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo, cõstituere hæc, quæ in præsenti concilio definita sunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factũ, ità vt siue peccaret, siue nõ peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

Adam mortalis peccati merito, non naturæ necessitate.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quá mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptũ, nec obedientiam custodirẽt: vtrùm animæ, in corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secũda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat ecclesiis, sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus: vna animæ, altera corporis, vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergò dixit Deus primo illi homini, quẽ in paradiso constituerat, de cibo vetito: Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini: nõ tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantùm posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solùm ipsam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur, sed quicquid mortis est, vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est.

Quam nã Deus mortem trãsgressori Adamo sit comminatus.

Genes. 2.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo: Qui dicunt Adã sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ, profectò illud quod in lege dictum est, Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, sed mortem animæ quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles de quibus ait, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quid ergò respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpãdo & damnando dixisse, Terra es, & in terram ibis? Neque enim secundùm animam, sed quod manifestũ est secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quamuis enim secũdùm corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccâsset, in corpus fuerat spiritale mutãdus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus. Cuius rei desiderium nos habere nõ solùm ipsi sentimus in nobis, verumetiam admonente Apostolo cognoscimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum

Matth. 8.

Luc. 9.

Genes. 2.

Immortalis futurus sine corporis morte Adam ni peccâsset.

nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, si tamen induti, non nudi inueniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus grauati, in quo nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Proindè si non peccâsset Adam, non erat expoliandus corpore, sed superuestiẽdus immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur mortale à vita: id est, ab animali in spiritale transiret.

2. Cor. 5.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia testimonia quibus euidentissimè appareat, non tantùm spiritus, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanũ. Ad Romanos Apostolus dicit: Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si ergò spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum eius in vobis. Puto quòd non expositorem, sed tantùm lectorem opùs habet tam clara & aperta sententia. Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum est, sed propter peccatum. quid ampliùs quærimus? Et vigilantissimè non ait, mortale: sed, mortuum.

Corporeæ morti peccãdo se obnoxiũ fecit homo.

Rom. 8.

18. IBIDEM capite sexto: Mirum si aliquid quæritur hac manifestatione liquidius, nisi fortè audiendum est, quòd huic perspicuitati contradicitur, vt mortuum corpus secundùm illum modum hîc intelligamus quo dictũ est, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra quæ sunt super terram. Aut si putant ideò additum propter peccatum, vt non intelligamus quia peccatum factum est, sed vt peccatum non fiat, tanquàm diceret, corpus quidem mortuum est, propter, non faciendum peccatum: Quid sibi ergò vult quod cùm adiunxisset, Spiritus autem vita est: addidit, propter iustitiam? Sufficeret enim si adiungeret, vita spiritus, vt etiam hîc subaudiretur propter non faciendum peccatum: vt sic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. Ità quippe etiam si tantummodò vellet dicere, propter iustitiam, hoc est, propter faciendam iustitiam, ad vtrunque posset hoc referri, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. Nunc verò & mortuum dixit esse corpus propter peccatum, & spiritum vitam esse propter iustitiam, diuersa merita diuersis tribuens rebus, morti quidem corporis, meritum peccati, vitæ autem spiritus, meritum iustitiæ. Quocircà si, vt dubitari non poterit, spiritus vita est propter iustitiã, hoc est, merito iustitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud quàm merito peccati intelligere debemus aut possumus, si apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc etiam verborum consequentium lumen accedit. Cùm enim præsentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondùm per resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est, necessitas mortis: spiritum

Coloss. 3.

Rom. 8.

Mors corporis, peccati meritum vita, spiritus iustitiæ.

licèt adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundùm interiorem hominem cœpta renouatione in fidei iustitiam respiramus: tamen nè humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsenti seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit viuificandum, nec sic vt tātùm ex mortuo viuum fiat, verumetiam ex mortali immortale.

19. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in Genesim: Quæstio hîc nascitur. Dixit, inquit, Deus, Quodcunque die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorum numero ostenditur vixisse illos post inobedientiam, & cibi vetiti esum. Et quæstio quidem aliqua esse videtur his qui à superficie salutant diuinas literas: At si quis magno studio aures adhibeat, manifestum est quod dicitur, neque quæstio fuerit attendenti. Nā licèt multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perindè ac si quis illos dicat mortuos fuisse. Hoc igitur & scriptura significans, dixit, Quocunque die comederitis, morte moriemini: hoc est, sententiam accipietis, mortales posthàc vos futuros. Sicut in humanis iudiciis, quādo quis sententia lata vt capite mulctetur, iterum in carcerem coniicitur, & licèt ibi multo tempore agat, nihil meliùs tamen habet defunctis & mortuis, vtpotè iam per sententiā mortuus: eodē modo & illi, ab eo die à quo mortalitatis sententiā acceperunt, tametsi longo tempore durauerint, nihilominùs sententia mortui erant.

Post lapsum quamuis non statim mortuus, at mortalis tamē esse cœpit homo.

20. BERNARDVS in sermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præcessit, vt sequeretur mors: quod sanè si cauisset homo, mortem nō gustâsset in æternum. Peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ità prædixerat, & iustum profectò erat vt si peccaret homo, moreretur. Quid nanque iustius poterat quàm recipere talionem? Vita siquidem Deus animæ est, ipsa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Spontè repulit vitam, cùm viuere noluit, nō valeat eam dare cui vel quatenùs voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret superiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor suam sibi rebellem creaturam, inueniat anima suam sibi rebellem pedisequam. Transgressor inuentus est homo diuinæ legis, inueniat ipse aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in legem peccati. Porrò peccatum (vt scriptum est) separat inter nos & Deum, separet proindè etiam mors inter corpus nostrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima nisi peccando, nec corpus ab ipsa nisi moriendo. Quid itaque austerius pertulit in vltione, id solum passa à subdito, quod præsumpserat in authorem? Nihil profectò congruentius quàm vt mors operata sit mortem, spiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, volūtaria necessariam.

Non moriturus homo nisi peccasset.

Vltionem iustam ac talionem homo post peccatū recepit.

Rom. 6.

Esa. 59.

21. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum peccato primi hominis in omnes vtriusque sexus communione nascentes originaliter transeunte, & parentum primorum debito vniuersos posteros obligante. Hæc traditio priùs in Genesi significata est, vbi cùm serpenti dictum esset, Terram manducabis: homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Eo quod dictum est, in terram ibis: mors corporis prænunciata est, quia nec ipsam fuerat experturus, si permansisset vt factus est rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum. Tale est enim, Terra es: quale istud, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Tunc ergò demonstrauit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apostolus autem apertiùs hoc prædicat, vbi dicit: Et vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulâstis secundùm seculum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntates carnis & affectionum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Filij diffidentiæ sunt infideles, & quis hoc non est antequàm fidelis fiat? Quocircà omnes homines ab origine sub principe sunt potestatis aëris, qui operatur in filiis diffidentiæ. Et quod dixi ab origine: hoc est quod dicit Apostolus, natura & se fuisse sicut cæteros: natura scilicet vt est deprauata peccato, nō vt recta creata ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ità debet intelligi, tanquàm hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit, iustè tamen. Illo enim deserente peccatorem, peccati author illicò inuasit. Nec ità sanè Deus deseruit creaturam suam, vt non se illi exhiberet Deum creantem & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præstantem.

[illegible] in diaboli potestatem traditum genus humanum.

Gen. 3.

Gen. 6.

Ephes. 2.

Homo Deum peccando deserēs, iustè ab eodem desertus in diaboli potestatem venit.

22. EX libro tertio Hypognosticon: Quid est autem: Et reliquit illum in manu consilij sui: nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata Domini voluisset. Hac ergò per inobedientiam desolatus homo, iudicio iusto factus est serpenti, id est, diabolo cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò scriptum est: A quo enim quis superatus est, huic & seruus addictus est. Et iterùm: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati.

2. Pet. 2.

Ioan. 8.

23. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem contra hæresim Petri Abailardi: Mysterium nostræ redemptionis temerarius scrutator maiestatis aggrediens, in ipso statim suæ disputationis exordio Ecclesiasticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit, ac spernit, & gloriatur se habere meliorem: non veritus, contra præceptum Sapientis, trāsgredi terminos antiquos quos posuerunt patres nostri. Sciendum est, ait, quòd omnes doctores nostri post Apostolos in hoc cōueniunt, quòd diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & iure eum possidebat, ideò scilicet quòd homo ex libertate arbitrij quam habebat, spontè diabolo consensit. Aiunt nanque quòd si quis aliquem vicerit, victus iure

Hæreticus homo omnium Patrum sententiæ suam arroganter præfert.

victoris seruus constituitur. Ideò, inquit, sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquàm ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustius os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nónne omnium meritò in se prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Hierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta
Sop.3. Dominus, dicens: Saluabo te, & liberabo te noli timere. Quæris à qua potestate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen idcircò non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici.. Quod minimè negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potest gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit captiuum. Qui autem scierunt, clamauerunt ad
Psal.106. Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui sit, Quos redemit ait, de manu inimici de regionibus congregauit eos. Et infrà: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, sed omni-

Diabolum in hominem potestatem accepisse asseritur.

Iob 40. bus? Non alius, vt arbitror, quàm ille qui ab alio propheta dicitur absorbere fluuium, id est, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciam quòd & Iordanis, hoc est electio ipsa influat in os eius. Beati qui sic influunt vt effluant, qui sic intrant vt exeant. Sed quid? nondùm fortè credis prophetis sic sibi concinentibus de diaboli potestate in hominem. Veni mecum, & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si fortè & tibi contingat quod vnus eorum loquitur de
2.Tim.2. quibusdam: Nequando, inquiens, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laquis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est iste, qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis, ad eius voluntatem, & negas potestatem: si
Ioan.14. & Paulo non credis, veni iam ad ipsum Dominum, si fortè audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur princeps huius mundi, & fortis armatus, possessorque vasorum: & dicis eum non habere potestatem in homines? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mundum, vasa quàm homines. Quòd si atrium diaboli mundus erat, & homines vasa eius: quomodò non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus capientibus se: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Potestas ista non latuit illum qui dicebat: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ. Hanc ergò Dominus nec in se quidem negauit diaboli potestatem, sicut nec Pilato, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem: Non haberes potestatem in me vllam, nisi data tibi fuisset desupèr. Quòd si in viride lignum intantum grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodò non fuit ausa contingere? Nec iniustam puto iste causabitur potestatem datam desupèr. Discat ergò diabolum non solùm potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt consequenter & hoc videat, venisse vtiquè in carne Dei filium propter liberandos homines. Cæterùm etsi iustam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vndè non diabolus qui inuasit, non homo qui meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iustus iniustúsve quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddam in hominem ius etsi non iure acquisitum, sed nequiter vsurpatum, iustè tamē permissum. Sic itaque homo iustè captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine nec in diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iustè igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus.

Luc.22. Coloss.1. Ioan.19.

Diaboli iusta potestas, non voluntas.

24. AD Hæbræos secūdo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolū.
25. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite primo: Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum (id est secundum, corpus & animā) in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicēti: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et, Nescitis, quoniā cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? Et, A quo quis superatur, eius & seruus addicitur. 2.Pet.2.

Totus Adam secūdum corpus & animā in deterius cōmutatus. Pelagij error. Ezec.18. Rom.6.

26. GENNADIVS, vel quisquis author est, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimooctauo: Si quis per offensam, &c. vt capite illo secundi concilij Arausicani.
27. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum.
28. ET libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Quia contemptus est Deus iubens, qui hominem creauerat, qui ad suam imaginē eum fecerat, qui cæteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omniū copiam salutísque præstiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus onerauerat, sed vno breuissimo atque leuissimo ad obedientiæ salubritatem adminiculatus fuerat, quo super eam creaturam, cui libera seruitus expediret, se esse Dominum commonebat, iusta damnatio subsequuta est, talis quidem damnatio vt homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitiā sibi donaretur,

nec

Miserabilis metamorphosis.

nec sicut affectabat, in sua esset omnimodo potestate, sed à seipso quoquè dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupiuerat, duram miserámque ageret seruitutē, mortuus spiritu volens, & corpore moriturus inuitus: desertor æternæ vitæ, etiam æterna (nisi gratia liberaret) morte damnatus.

II.

De peccato Adæ in omnes homines transfuso.

Ex can. 2. eiusdem sess. 5.

A. Neque verò Adæ præuaricatio sibi soli, sed etiam eius propagini,[a] & toti posteritati nocuit, vt qui acceptā à Deo sanctitatem & iustitiā sibi[b] nobísque perdiderit, & per inobedientiæ peccatum inquinatus, non mortem & pœnas corporis[c] tantùm verū etiam peccatum (quod mors est animę) in omne genus humanū transfūdit. Id quod Apostolus cōfirmans dixit,[d] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.*

1 Ex can. 3. sess. 5.

B.[1] Vndè Adæ peccatū, quod origine vnum est, & propagationē[e], non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique[f] proprium, aliquo remedio expiari necesse est ad vitā æternam consequendam.

2 Ex cap. 1. sess. 6.

[2] Nam ex eo immūdi, & vt Apostolus inquit, natura filij irę, tum serui peccati, diaboli & mortis omnes efficiūtur,[3]

3 Ex append. sess. 5.

excepta interim Beata & immaculata[h] virgine Maria Dei genitrice, quam hoc loco vbi de peccato originali agitur, non comprehendimus.

a Rom. 5. e d 1 Cor. 15. c. Eccl. 25. d. Cōcil. 2. Arausican. 2. Aug. in Enchir. ca. 29. li. 2. Hyp. lib. 13. de ciuit. Dei, c. 3. 14. & lib. 14. c. 1. Prosp. lib. 1. de vocat gent. c. 7. & ad capitula Gallorum c. 8.
b Prosp. cont. Collat. ca. 19. & ad tria prima dub. Genuēs. Fulg. de incar. & gratia Christi, c. 13.
c Lib. de Eccl. dog. c. 39. Aug. in Ench. ca. 26. lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 1. de præd. & grat. c. 3. lib. 6. cōtr. Iul. c. 4. 9. 12. 13. Fulg. de incar. & gratia Christi, c. 14. 15. de fide ad Pet. c. 25. Prosp. lib. 1. de vit. contemp. c. 20. & contr Colla. ca. 20. lib. de ingratis, c. 40. & 27. Petrus Diac. de incarn. & grat. Christi, c. 6.
d Rom. 5. b
e Aug. lib. 1. cont. Pelag. & Celest. ca. 15. 16 lib. 1 de pec. mer ca. 9. 10. 11. 12. & 13. lib. 3. Hyp. Epist. 86. quæst. 3. lib. 6 cont. Iul. c. 12. ser. 14. de verb. Apost.
f Idem lib. 3 de peccat. merit. ca. 8. lib. 6. cont. Iul. c. 4.
g Ephes. 2. a Fulg. de fide ad Pet. c. 26.
h Aug. de nat. & gratia c. 36. Vide extrau. cont. lib. 3. de reliq. & venerat. Sanc. Cōc. Trid. sess. 5. in fine decreti de pec. origi.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Vsque ad legem enim peccatū erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen, etiā in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adę, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ità & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abūdauit. Et non sicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiā gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in cōdemnationem: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cōstituti sunt multi: ità & per vnius obeditionē, iusti constituentur multi.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam per hominem mors: & per hominē resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabūtur.

3. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

4. CONCILIVM Arausicanum secundum canone secundo: Si quis soli Adæ præuaricationē suā, non & eius propagini, asserit nocuisse, aut certè mortē tantùm corporis, quæ pœna peccati est, nō autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnū hominem in omne genus humanum transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicēti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundū, & per peccatum mors in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

Adæ præuaricatio præter corporis, etiā animæ mortē, id est, peccatū in posteros transmisit. Rom. 5.

5. AVGVSTINVS capite vigesimosexto Enchiridij ad Laurentium: Post peccatum exul effectus, (loquitur de Adamo) stirpem quoquè suam, quam peccando in se tanquam in radice vitiauerat, pœna mortis & damnationis obstrinxit: vt quicquid prolis ex illo & simul damnata per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiscentiam in qua inobedientiæ pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloresque diuersos ad illud extremū cum desertoribus angelis vitiatoribus & possessoribus & consortibus suis sine fine supplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundū, & per peccatū mors: & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Mundū quippe appellauit eo loco Apostolus vniuersum genus humanum.

Originale peccatum omnes Adæ posteri contrahunt cū pœna.

Rom. 5.

6. ET libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos & Celestianos: Peccatum Adæ, aiunt, neminem nocuit, nisi solum ipsum. Respondemus, Si peccatum primorum hominum solis obfuit illis, &

nemini nostrûm: quemadmodùm quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiuit, in quos non transiuit & culpa? Nisi fortè secundùm vos iniustus Deus qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum pœnæ adstringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia, postquàm scilicet suasor ad præuaricandum maledictus est serpens. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicans multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tuî. Et Adæ dixit, Quoniam audîsti vocem mulieris tuæ, & manducâsti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo nè manducares: maledicta terra in operibus tuis. in mœroribus manducabis ex illa omnibus diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri. In sudore vultus tui edes panem tuum donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Hęc nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare. Quod qua iustitia si hæredes parentum peccati non sumus patimur? Si vobis solis ęquitas suppeditat naturalis, qua iniustiora sint iudicia vestra quàm Dei inter nos & Deum residentes in superbię solio iudicate. Nullum enim hominem tam amatorem vel defensorem sui erroris, ad Dei iudicia reprehendenda vel etiam refellenda diabolus potuit inuenire, nisi Pelagium & Celestium nouæ legis iura tradentes. Adam igitur factus est absque peccato natura: cùm verò peccauit homo, natura peccauit, & facta est natura iam peccatrix, id est, vitium habens peccati, non ipsa effecta vitium vel peccatum. Post peccatum ergò homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem: quia de natura vt dixi peccato vitiata, non nisi natura nascitur vitiosa, id est peccatrix: secundùm quod ait Apostolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodò, nisi per seminis sparsionem? Sed ait mihi è diuerso veniens, Ergo semen peccatum est? Iam superiùs dixi, quia cùm peccauit homo, natura peccauit, cuius sunt semina: & semen ergò vitiatum est, non vitium, sicut scriptum est, Semen enim maledictum erat ab initio: Maledictum videlicet post peccatũ, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non potest protoplasti, neque esse homini sine seminis effusione. Quod confirmat Apostolus dicens, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Solus autẽ Dominus Iesus Christus absque semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrâsse in mũdum, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc soli nocuit, cùm solus esset ipse, & Eua mulier eius. Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi vni sunt, quia natura eorum sumus. Sed respondentes, dicitis, vt dicere cõsueuistis: Apostolus si voluisset intelligi, quia per feminum conceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertransisse, non per vnum hominem dixisset, sed per duos homines, quia sine fœmina de solo masculo homo nasci non potest. Si cordis oculos non amisistis, attendite dictum esse, Iam non sunt duo, sed vna caro: Et iterùm, Erunt duo in carne vna. Nam ideò per vnum hominem dixit Apostolus, quia cùm in viro suo mulier vna sit caro, in semine progenies imputatur. Audite adhoc & alium sapientissimum, dicentem ad vestram confusionem: Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Eccè hæretice, factum est tibi satis; per duos homines in humanum genus peccatum vel mortem pertransisse.

[Margin notes: Gen. 3. — Palagij & Celestij error. — Homo peccator, non peccatum. — 1. Cor. 15. — Sap. 12. Gen. 3. — Rom. 5. — Gen. 2. — Eccl. 25.]

7. ITEM libro decimotertio de ciuitate Dei, capite tertio: Fatendum est, primos quidem homines ità fuisse institutos: vt si non peccauissent, nullum mortis experirentur genus: sed eosdem primos peccatores ità fuisse morte mulctatos, vt etiam quicquid eôrum stirpe esset exortum, eadem pœna teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quàm quod ipsi fuêrant, nasceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio mutauit in peius: vt quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. Neque enim homo ità ex homine, sicut homo ex puluere. Puluis nanque homini faciendo materies fuit, homo autem homini gignendo parens. Proindè quod est terra, non hoc est caro: quamuis ex terra facta sit caro. Quod est autem parens homo, hoc est & proles homo. In primo igitur homine per fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinam sententiam suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est: non cùm crearetur, sed cùm peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato vel pœna ille redactus est, quæ voluit Deus esse tanquàm primordia catulorum, quorum parentes in bestialem vitam mortalémque deiecerat: sicut scriptum est, Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus, & similis factus est illis. Nisi quod infantes infirmiores etiam cernimus in vsu motúque membrorum & sensu appetendi atque vitandi, quàm sunt aliorum tenerrimi fœtus animalium: tanquàm se tanto attollat excellentiùs supra cætera animantia vis humana, quanto magis impetum suum velut sagitta cùm arcus extenditur retrorsùm reducta distulerit. Non ergo ad ista infantilia rudimenta præsumptione illicita, & damnatione iusta prolapsus vel impulsus est primus homo, sed hactenus in eo natura humana vitiata atque mutata est, vt repugnantem pateretur in mẽbris inobedientiam concupiscendi: & ob id obstringeretur necessitate moriẽdi, atque ità id quod vitio pœnáque factus est, id est, obnoxius peccato mortíque generaret.

[Margin notes: Gen. 2. — Quod factus est homo cùm peccaret, hoc generat. — Psal. 48.]

8. IBIDEM

Eccleſ. 7.

8. IBIDEM capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtique vitiorum, ſed ſpontè deprauatus iuſtéque damnatus, deprauatos damnatóſque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes ille vnus corrupit, qui per fœminam lapſus eſt in peccatum, quæ de illo facta eſt ante peccatum. Nondùm erat nobis ſigillatim creata & diſtributa forma, in qua ſinguli viueremus, ſed iam natura erat ſeminalis, ex qua propagaremur: qua ſcilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obſtricta, iuſtéque damnata, non alterius conditionis homo ex homine naſceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vſu series huius calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vſque ad ſecundæ mortis exitium, quæ non habet finem: ſolis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miſeriarum connexione perducit.

Liberi arbitrij malus vſus, fons omnium calamitatum.

9. ET libro decimoquarto capite primo: Diximus in ſuperioribus libris ad humanum genus non ſolùm naturæ ſimilitudine ſociandum, verumetiam quadam cognationis neceſſitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine vno Deum voluiſſe homines inſtituere: neque hoc genus fuiſſe in ſingulis quibuſque moriturum, niſi duo primi, quorum creatus eſt vnus ex nullo, alter ex illo, id inobedientia meruiſſent, à quibus admiſſum eſt tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in poſteros obligatione peccati & mortis neceſſitate tranſmiſſa.

Ex vno homine cur Deus voluerit homines inſtituere.

Natura peccato Adæ in deterius mutata, poſterisque ſic peccato ac morti obnoxij redditi.

10. PROSPER libro primo de vocatione gentium, capite ſeptimo: Omnes homines in primo homine ſine vitio conditi ſumus, & omnes naturę noſtræ incolumitatem, eiuſdem hominis præuaricatione perdidimus. Indè tracta mortalitas, indè multiplex corporis animiq; corruptio, indè ignorãtia & difficultas, curę inutiles, illicitę cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniuſta gaudia, pœnitenda conſilia, & non minor miſeriarum multitudo quàm criminum. His ergò atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, ſpe relicta, intelligentia obcæcata, volũtate captiua, nemo in ſe vndè repararetur inuenit.

Ex præuaricatione primi hominis quæ mala in nos deriuata.

11. ET in reſponſionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim ſacerdotibus, quorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus eſt, veraci profeſſione, quemadmodùm ipſorum habet ſermo, dicamus, gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum, non ſolum ad cognoſcendam, verumetiam ad faciendam iuſtitiam nos per actus ſingulos adiuuare, ità, vt ſine illa nihil veræ ſanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ità ex Deo eſſe opinemur, vt quia ipſe naturæ noſtræ author eſt, per cõditionem iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidem ab initio hãc homini facultatem: ſed omnes eã in illo amiſimus, in quo omnes peccauim*. Vndè alia creatione, alióque principio renouari egemus in Chriſto: in quo ſumus noua creatura, nouumque figmentum, & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt ſimus ex vaſis iræ, vaſa miſericordiæ.

Gratia Dei & ad cognoſcẽdam & ad faciendam iuſtitiam adiuuat.

In Adã om nes peccauimus.

12. IDEM contra Collatorem capite decimonono: Fuit Adã, & in illo fuimus omnes. Perijt Adã, & in illo perierunt omnes. Quod ità non falsò dixit beatus Ambroſius, ſicut non falsò ipſa veritas ait: Venit filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuerſali præuaricationis ruina, nec ſubſtãtia erepta eſt nec voluntas, ſed lumen decúſque virtutum, quibus fraude inuidentis exuta eſt. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamiſſibilem corporis animæque incorruptionem poterat peruenire, quid ei remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota eſt damnationis & pœnę? Propter quod, natos in Adam renaſci oportet in Chriſto, nè in illa quis inueniatur generatione, quæ periit. Nam ſi poſteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non eſſent natura filij iræ, non eſſent tenebræ, nec ſub poteſtate tenebrarum: ſaluatoris denique gratia non egerent: quia non fruſtrà boni eſſent, nec iuſtitiæ præmio fraudarentur: habẽtes ea bona, quorum amiſſione primi patres de paradiſo exulare meruerunt. Nunc autem, cùm ſine ſacramento regenerationis æternam mortem nemo poſſit euadere: nónne ex ipſius remedij ſingularitate apertiſſimè patet, in quàm profundum malum totius humani generis natura demerſa ſit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitùs fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, ſpoliatus eſt ſapientia, & intellectu, caruit conſilio & fortitudine, & impiè altiora ſectando, à veritatis ſcientia, & obedientiæ pietate deiectus eſt: nec ipſo ſaltẽ timore ſibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ * qui abſtinebat amore iuſtitiæ. Liberum ergò arbitrium, id eſt, rei ſibi placitæ ſpontaneus appetitus, vbi vſum bonorum quæ acceperat faſtidiuit, & vileſcentibus ſibi felicitatis ſuæ præſidiis, inſanam cupiditatem, ad experientiã præuaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ ſuæ ebrietate madefecit.

Amb. lib. 7. in Lucam in illud cap. 15. Filius perierat & inuentus eſt.

Luc. 19.

Epheſ. 2. Epheſ. 5. Coloſ. 1.

Rom. 5. Adam, & in illo nos quæ perdiderimus.

al. * qui non abſtineret amore iuſtitiæ.

13. ITEM ad excerpta Genuenſium, in reſponſione ad tria prima dubia: Hoc qui aſſerit, fatetur, credo, nobiſcum quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata ſit: nec negat eam in illo lapſu, ſuas amiſiſſe virtutes, quas, niſi per gratiã recipiat, habere non poſſit. Quid eſt autem quod eidem naturæ ſolam fidem nonvult eſſe præreptam, quam niſi primã amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cùm ſpiritu ſuperbiæ inebriatus eſſet, diſceſſit à Domino cor eius, & factus eſt ſeruus apoſtatæ, dum liber vult eſſe iuſtitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, niſi Deus daret: nec haberemus dilectionem ſanctam, niſi charitas Dei diffunderetur in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: cùm poſtremò nemo haberet ſapientiam & intellectum, conſilium & fortitudinem, ſcientiam & pietatem ac timorẽ Domini, niſi has virtutes ſpiritusſanctus daret: quomodò fides in Adam perdita, in quoquã filiorum eius inueniretur, niſi eam idem ſpiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vndè ſi quod Adam perdidit, poſteritas nõ amiſit, ipſum ſolum læſit peccatũ eius, & non genus huma-

In Adam omniũ hominũ natura vitiata.

Sap. 8. Rom. 5.

Eſa. 11.

1. Cor. 12.

Rom. 5.

num. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago dānata est. Omnes igitur, quod Adā perdidit, perdiderunt. Perdidit autē primitùs fidem, quam omnes, qui primam potuimus amittere, primam habemus accipere.

Fides vt prima perdita, ità prima recuperanda.

14. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimotertio: Venundatus sub peccato (loquitur de primo hominum parente) cunctam in se prolem de carnis concubitu nascituram, nexibus mortiferę seruitutis obstrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis insinuat: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Hoc in illo, qui primus fictus est, patre orbis terrarum vniuersi pertulimus, in quo omnes peccauerunt antequàm nati essent, qui per seipsos peccare non potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ propagaret massa damnata, quæ in illius hominis posteros & iniquitatem simul transfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati (quam certum est mortalibus vsque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis exordio excepisset peccati parentalis maculā, exindè sub iugo graui quod est super filios Adā à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, ducturus esset ærumnosam infeliciter vitam, breuitati scilicet, peccato, mortíque subiectam. Scriptum est enim: Homo natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad secundam quoquè mortem natum mortaliter trahere, si quem alienum à gratia Dei redemptoris vitæ huius miserabilis obitus inueniret. Vt ergò peccati originalis vinculo, quo per hominem primum tenebamur obstricti, miserantis Dei gratia solueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mortales primi hominis transgressio fecerat, vt congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus est immortalis & iustus.

Rom.5.

In Adam omnes peccauerunt, qui nondum nati per seipsos peccare ne quiuerunt.

Eccl.40.

Iob 14.

Originalis peccati vinculo nos gratia mediatoris Christi necessè est absolutos.

15. AVGVSTINVS aut Gennadius libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimonono. Siquis soli Adæ, &c. vt suprà testimonio quarto huius capitis.

16. IDEM Augustinus in Enchiridio ad Laurentiū capite vigesimo sexto, vt paulò antè testi. quinto.

17. ITEM libro decimoquinto de ciuitate Dei, capite primo: Vnusquisque quoniam ex damnata propagine exoritur, primò fit necesse est ex Adam malus atque carnalis, quòd in Christo renascendo profecerit, posteà erit bonus & spiritalis.

18. ET libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Vitiatæ radicis macula ità propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, vt nec infans quidem vnius diei à culpa sit primę preuaricationis alienus, nisi per indebitam saluatoris gratiā fuerit liberatus. Quòd si nec hic quidem sine peccato est, qui proprium habere non potuit, cōficitur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit, Per vnū hominem peccatum intrauit in mūdū, & per peccatū mors, & ità in omnes pertrāsiit, in quo omnes peccauerūt. Quod qui negat, negat profectò primùm nos esse mortales. Si enim, vt dicit Apostolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, nisi intrāte peccato. Et quoniam mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necesse est pœna peccatum. Quia verò in omnes homines mors pertransiit, in omnes necessè est pertransîsse peccatum. Peccatum quomodo cum paruulis originale nascatur, carnis oculis videre non possumus: Quia verò omnes ex Adam carnaliter natos, & si illi iam etiam qui in Christo renati sunt, videmus mortis lege constringi: per hoc quod videmus semper paruulos mori, cogimur confiteri semper paruulos nasci cum peccato originali. Faciliùs enim fieri posset, vt quamuis transeunte peccato, pœna minimè sequeretur, quam vt nulla communicatione peccati partem sumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergò, vt apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debitores, quoniam in ipso omnes, vt ait Apostolus, peccauerunt; & ipsa iam in principio vndè descendimus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua cōqueri audeat, quæ etiā non existētibus peccatis propriis, sola nascendi cōditione debetur.

Rom.5.

Peccatum ab Adā nos trahere ex eo et

euidens, quia pœnam mortis.

Pœnam liceat etiam culpæ esse affinis.

Rom.5.

19. LIBRO item sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Ego per vnum hominem in mundum intrâsse peccatum, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransîsse, in quo peccauerunt omnes, ab initio conuersionis meę sic tenui semper vt teneo. Extāt libri quos adhuc laicus recentissima mea conuersione conscripsi, & si nondùm sicut posteà sacris literis eruditus, tamen nihil de hac re iam tunc sentiens, & vbi disputandi ratio poposcerat dicens, nisi quod antiquitus discit & docet omnis Ecclesia, in has videlicet magnas manifestásque miserias, in quibus homo vanitati similis factus est, vt dies eius sicut vmbra prętereāt, & sit vniuersa vanitas omnis homo viuens, meritò peccati originalis genus humanum fuisse collapsum, vndè non liberat nisi qui dixit, Veritas liberabit vos. &, Ego sum veritas. &, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Rom.5.

Originalis peccati merito in omnes suas miserias prolapsus homo.

Psal.143.

Psal.38.

Ioan.8.

Ioan.4.

Ioan.8.

20. ET capite nono: His verbis meis ex libro meo abs te positis, ità resistendum putâsti, vt diceres hāc formam etiam in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo, nè quisquam damnetur nisi ex vitiis propriæ volūtatis, atque ideò nullum sit originale peccatum. Alioquin opus eius, vt dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, non potest approbari. Nec attendis quod diabolum non ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo angelo licèt bono, cuius tamen lex esset in membris repugnans legi mentis, per quam & cum qua, de homine nascitur omnis homo. Adiuuaret itaque te fortassè hoc argumentum, si vt homo ità diabolus gigneret filios, eósque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui homicida erat ab initio, quia hominem ab initio quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem, & in veritate per liberum arbitriū non stetit, cadensque deiecit hominem, & aliud est quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertrāsiit, in quo omnes peccauerunt. Vbi euidenter expressum est, exceptis cuiusque hominis propriis, commune omnibus hominibus originale peccatum.

Ioan.8.

Originale peccatū cōmune omnibus.

21. Item

21. ITEM capite duodecimo: Commendat, inquit Apostolus, suam Charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multò magis iustificati nũc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. De hac ira dicitur, Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri. De hac ira dicit Hieremias Propheta, Maledictus dies ille in quo natus sum. De hac ira dicit sanctus Iob, Pereat dies ille in quo natus sum. De hac ira autem dicit idem ipse, Homo enim natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autem sicut vmbra, & nõ stabit. Nónne & huius curam fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu iudicum? Quis enim erit mũdus à sordibus? Ne vnus quidem, etiã si vnius diei fuerit vita eius super terram. De hac ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut vestis veterascit, testamentum enim à seculo, morte morieris. Itémque ipse, A muliere, inquit, initium est peccati, & propter illam morimur omnes. Et alio locó, Occupatio magna creata est omni homini, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. De hac ira dicit Ecclesiastes, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? De hac ira vox Apostolica est, Omnis creatura vanitati subiecta est. De hac ira plangit Psalmista, Eccè veteres posuisti dies meos, & substantia mea tanquàm nihil ante te, veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. De hac re plangit & alius. Quæ pro nihilo habentur, eorũ anni erunt: Manè sicut herba transeat, manè floreat & prætereat, vespere decidat, durescat, & arescat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem recõcilietur Deo. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum.

Marginal notes: Ephes.2. Hiere.20. Iob 3. — Iob 14. — Eccl.14. — Eccl.25. — Eccl.40. — Eccl.1. — Rom.8. — Psal.38. — Psal.89. — Ioan.3.

22. IBIDEM capite decimotertio: Audes te (alloquitur Iulianum negantem peccatum originale) agmini sanctorum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, martyrum, sacerdotúmque miscere cùm tibi dicant patriarchæ, etiam paruulis natis oblata sacrificia pro peccatis, eò quòd non sit mũdus à sordibus, nec infans vnius diei super terram: Cùm tibi dicant prophetæ, In iniquitatibus concepti sumus: Cùm tibi dicant Apostoli, quicunque baptizati sum[us] in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: vt existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuere autem Deo in Christo Iesu: Cùm tibi dicant martyres, secũdùm Adam carnaliter natos colluuionem mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vndè paruulis dimittantur in baptismo, non propria, sed aliena peccata: Cùm tibi dicant sacerdotes, carnali voluptate concretos priùs subire delictorum contagium, quàm vitæ huius haurire munus. His te consociari præsumis, quorum fidem debellare conaris.

Marginal notes: Iob 15. & 25. — Psal.50. Galat.3.

23. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoquarto: Hi qui mortem solam vt non etiam peccatum ex homine primo transisse in genus humanum nituntur asserere, mirum si non intelligunt quibus sententiæ suæ laqueis obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniustum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt isti originalis peccati contagione pollutos, quósque manifestè constat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non posse voluntate contrahere cum mortem stipendium Apostolus esse peccati definiat, & rursum, aculeum mortis illigata est peccatum, quo vtique pungente mors illigata est homini. Sic enim peccatũ aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, sed quia per peccatũ mors in mundum intrauit: sicut virulentũ poculũ mortis poculũ dicimus, nõ quod à morte poculũ detur, sed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iustitia paruulus subiicitur peccati stipendio si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quomodò videmus morte punctũ, si non sensit aculeum? Et cùm non sit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem suam, quæ iustitia est, vt imago Dei, quæ nihil potuit per seipsam delinquere, si nõ redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Et paulò pòst: Si ergò nolunt in ipsius Dei contumeliã mortifera impietate versari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte transmisisse peccatum.

Marginal notes: Originale peccatũ paruulis inesse qui negant, Deum iniustum faciunt. — Rom.5.

24. ET capite decimoquinto: Negãtes in paruulis nascentibus originale peccatum, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanã de virgine sine peccato accepisse concedunt: consequens igitur est, vt inter carnem nascentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet alterius paruuli nihil distare fateantur. Vndè conficitur, vt oẽs paruulos quos nasci asserunt sine peccato, dicant non egere saluatoris auxilio: atque ità laqueum Pelagiani erroris incurrunt, dum fidei catholicæ infideliter contradicunt. Si enim sine peccato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt dicant nihil esse in eis quod debeat spirituali regeneratione mundari? Et si remouent peccati originalis maculam à nascentibus paruulis, quid aliud nituntur, nisi diuinæ veritate succensere mendacium, quando eos in remissionem peccatorum, vident baptismatis accipere sacramentũ? Quod ideò vniformiter infantibus, maioribúsque confertur, vt omnibus originalis inesse peccati macula cognoscatur. Quisquis igitur salutem veram sempiternamq; desiderat adipisci, sensum hæreticæ prauitatis abiiciens, quos cum pœna peccati natos videt, cũ peccato quoq; natos non dubitet, audiatq; beatũ Iob dicentẽ: Quia nõ est mũdus à sorde, nec infans, cuius vnius diei vita est super terram. Beati quoq; Dauid fluctus pij cordis humilitate cõsideret, dicẽtis: Eccè in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoque Abrahę videat circuncisionis sacramentũ non sine tremẽda paruuli cõminatione mãdatũ. Ibi quippe Deus fidelis & iustus, qui non infert irã, vbi culpã nõ inuenit, patri nostro Abrahę sic loquitur: Masculus qui non fuerit circuncisus carnem præputij sui octauo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testamentũ meũ transgressus est. Quisquis itaque negat in paruulis secundùm carnẽ nascentibus originale peccatum, dicat in quo, potuit infans octo dierum testamentum Dei transgredi, si

Marginal notes: Saluatore eos non indigere neque baptismo concludent. — Baptismus infantibus non minùs quàm adultis tributus arguit eos peccato obnoxios. — Iob 15. — Psal.50. — Gen.17.

non in illo transgressus est, in quo omnes peccauerunt, cùm & antequàm nascerentur, asserat Apostolus infantes nihil egisse boni vel mali, & videamus iam natos non solùm intra octauum diē natiuitatis suæ, quo tunc tempore circuncidi iubebātur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantiæ suæ tempore in tantum non posse testamētum Dei transgredi, vt eis nec eiusdem testamenti cognitio valeat intimari. An illo quisquam beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnâsse mortem ab Adā vsque ad Moysen etiā in eos, qui non peccauerunt in similitudinē præuaricationis Adæ? Cui si fuerit illud è contrario replicatum, quod idē Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, quod paulò pòst exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores cōstituti sunt multi: Et cùm de Iudæis atque Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quę est in Christo Iesu Domino nostro, nónne illicò in magnas trudetur angustias, si non vtrunque sensum secundùm professionem catholicæ credulitatis acceperit, vt scilicet infantes propriis quidē operibus nihil deliquisse dicat, in illo autē primo homine omnes homines generaliter peccâsse cognoscat?

Rom. 9. — Rom 5. — Ibidem. — Rom. 3.

25. ITEM de fide ad Petrum capite vigesimoquinto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, primos homines, id est, Adam & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare: eósq; non necessitate, sed propria voluntate peccâsse: illóq; peccato sic in deterius mutatam humanā naturā, vt nō solū in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiā in omnes homines transiret peccati mortísque dominium.

Primi parētes quales creati. — Peccatum & Mors in posteros Adæ simul transfusa.

26. PROSPER lib. 2. de vita cōtēplatiua, cap. 20. Sicut quando in Adā fuimus omnes, ipso cadente occidimus: ità quia in Christo iā esse cœpimus, qui pro nobis omnib⁹ dignatus est mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus: in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adam nos * sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suā transmisit, & pœnam: hic qui culpā nostrā suscipere, vt potè conceptus & natus sine peccato, nō potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpā nostrā simul aboleuit, & pœnā: vt & totū dicam, Adā nobis eripuit paradisum, Christus donauit cælum.

Primi & secundi Adam antithesis. — al. * subnoxauit. — Adam in nos culpā & pœnam transmisit.

27. ET contra Collatorem cap. 20. Quid peccato læsum est, si id læsum non est, vnde peccatū est? (intelligit liberum arbitrium) Nisi fortè dicatur in Adæ posteros pœnam transisse, non culpam: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortè nō dicitur. Nimis enim impiū est hoc de Dei sentire iustitia, quòd à præuaricatione liberos, cū reis voluerit esse damnatos. Patet ergò culpa, vbi non latet pœna, & societas peccati conuincitur de cōmunione supplicij: vt quod est humanæ miseriæ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis.

Pœnam cùm sentiamus etiam culpæ affines esse cōuincimur.

28. ITEM libro de ingratis contra Pelagianos capite quadragesimo:

Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens priùs intùs
Percussa est, quàm membra foris: cum mente receptum est,
Quod regione poli disiecta superbia suasit.

29. ET capite vigesimoseptimo:

Inuiolata Dei quondàm & sublimis imago
In primo cūcti fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
At postquam rupta mandati lege superbum
Consilium mixtum inuidiæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim virosa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.

Corruimus cum corruente Adamo.

30. PETRVS Diaconus & reliqui in causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi in libro de incarnatione & gratia Christi, ad Fulgētium & alios Episcopos Africæ, capite sexto: (habetur inter opera Fulgentij) Adam serpentis astutia deprauatus, spontè diuinæ legis præuaricator effectus est, & ideò secundùm quod ei prædictum fuerat iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totúsque, id est, secundùm corpus, & secundùm animam, in deterius commutatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio mancipatur. Ex hoc nullus est hominū qui non huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati soluēdum, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim cū esset liber Adam, filios procreauit, sed postquā seruus peccati factus est. Ideò sicut omnis ab illo est, ità & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rursùs: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mūdum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergò omnimodò qui dicunt mortem solam, non & peccatum transisse in genus humanum. Cùm Apostolus & peccatum & mortem mundo per eum testetur illatum.

Omnes peccati Adami vinculo obstricti nascimur. — Christo excepto. — Rom. 5. — Ibidem. — Et peccatū & mors mundo illata per Adam.

31. AD Romanos quinto capite: Per vnum, &c. vt in textu.

1. B. AVGVSTINVS libro secundo contra Pelagium & Celestium, qui est de peccato originali, capite decimoquinto, loquens de Pelagio, qui in synodo Palæstina anathema dicere coactus erat illis qui docent, Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano. Quid (inquit beatus Augustinus) ad rē de qua nunc agimus pertinet, quod discipulis suis respondet, Ideò se illa obiecta damnâsse, quia & ipse dicit, non tantùm primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum, non propagine, sed exēplo: id est, non quòd ex illo traxerint aliquod vitiū, qui ex illo propagati sunt, sed quòd eum primum peccantē imitati sunt omnes, qui posteà peccauerūt. Aut quia dicit ideò infantes non in eo statu esse, in quo fuit Adam ante præ-

preuarica tionem,quia isti præceptum capere nondùm possunt,ille autem potuit,nondúmque vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille nisi vteretur,non ei præceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet,quia verba sibi obiecta sic exponendo,rectè se putat damnâsse,quod dicitur,peccatum Adæ ipsi soli obfuisse & nõ generi humano, & infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adam fuit ante peccatum: & tamen his damnatis, nõ mendaciter tenere, quod in eius posteà conscriptis opusculis inuenitur,sine vllo malo, sine vllo vitio paruulos nasci, & hoc solũ in eis esse quod Deus condidit,non vulnus quod inimicus inflixit?

2. Et capite decimosexto: Nunquid hæc dicendo verba propter aliud obiecta, aliter exponendo id agit,vt se iudices non fefellisse demonstret? Prorsùs non id efficit. Tanto enim iudices fefellit occultiùs, quanto exponit ista versutiùs. Episcopi quippe catholici,quando audiebãt hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adæ peccatum ipsi soli obfuisse,non generi humano, nihil aliud eum sapere existimabant, quàm id quod catholica Ecclesia prædicare consueuit. Vndè veraciter paruulos in peccatorum remissionem baptizat, non quę imitando fecerũt, propter primi peccatoris exemplum,sed quæ nascendo traxerunt, propter originis vitiũ. Et paulò inferiùs: Quando tibi illa damnanda obiiciebantur,non ea catholici Episcopi sic intelligebant,ideò cùm illa damnares, catholicum te esse credebant. Propterea ergò quod te illi sapere existimabant,absoluẽdum fuit: quod verò tu sapiebas,damnãdum fuit. Non ergò tu absolutus es, qui damnanda tenuisti: sed illud absolutum est, quod tenere debuisti. Vt autem tu absolutus putareris, creditus es sentire laudanda, cùm te iudices non intelligerent occultare damnanda.

Catholicæ Ecclesiæ de paruulorum peccato sententia.

3. Idem libro primo de peccatorum meritis & remissione,capite nono: Hoc Apostolicũ testimonium in quo ait, Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum,& per peccatum mors: conari eos (Pelagianos intelligit) quidem in aliam nouã detorquere opinionem, tuis literis intimâsti, sed quidnam illud sit,quod in his verbis opinẽtur, tacuisti. Quantũ autem ex aliis comperi,hoc ibi sentiunt,quòd & mors ista quæ illic cõmemorata est, non sit corporis,quam nolunt Adam peccãdo meruisse,sed animæ,quæ in ipso peccato fit, & ipsum peccatũ nõ propagatione in alios homines ex primo homine,sed imitatione trãsîsse. Hinc enim etiã in paruulis nolunt credere per baptismũ solui originale peccatum,quod in nascentibus nullum esse omninò contendunt. Sed si Apostolus peccatũ illud commemorare voluisset,quod in hunc mundũ non propagatione sed imitatione intrauerit, eius principem nõ Adam,sed diabolum diceret,de quo scriptum est, Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legitur in libro Sapientiæ, Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam quoniam ista mors sic à diabolo venit in homines,non quòd ab illo fuerint propagati, sed quòd eum fuerint imitati,continuò subiunxit, Imitantur autem eũ qui sunt ex parte eius. Proindè Apostolus cùm illud peccatum ac mortem cõmemoraret, quæ ab vno id omnes propagatione transisset,eum principẽ posuit,à quo propagatio generis humani sumpsit exordium. Imitãtur quidem Adam quotquot

Rom. 5.

Pelagiani negant Adã peccãdo mortem corporis meruisse.

Et peccatum eius propagatione in posteros transîsse.

1. Ioan. 3.

Sap. 2.

per inobedientiam transgrediuntur mandatũ Dei: sed aliud est quod exemplum est voluntate peccãtibus, aliud quod origo est cũ peccato nascẽtibus.

4. Item capite decimo: Deindè quod sequitur, In quo omnes peccauerunt: quàm circunspectè, quàm propriè,quàm sine ambiguitate dictũ est. Si enim peccatum intellexeris quod per vnum hominem intrauit in mundum, in quo omnes peccauerunt: certum manifestúmque est, alia esse propria cuique peccata,in quibus hi tantùm peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille vnus homo fuerunt. Si autem non peccatum,sed ille vnus homo intelligitur, in quo vno homine omnes peccauerunt: quid etiam ista manifestatione manifestius?

Rom. 5.

5. Capite item 11. Ergò & in eis qui nõ peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ. i. qui nondùm sua & propria volũtate sicut ille peccauerunt,sed ab illo peccatum originale traxerunt,. qui est forma futuri, quia in illo constituta est forma condẽnationis futuris posteris qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnationẽ nascerentur,ex qua non liberat nisi gratia saluatoris.

Peccatum voluntarium.

Propagatione in nos traductum.

6. Deinde capite duodecimo: Verùm illud diligentiùs intuere,quod ait,ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob vni⁹ illius,& nõ potiùs ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio,non propagatio? Sed attẽde quod sequitur, Et non sicut per vnum peccantẽ, ità est & donum. Nam iudicium quidem ex vno in cõdemnationem,gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant,vbi locum habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit,in condemnationẽ: quo vno,nisi delicto? Hoc enim explanat, cùm adiungit, Gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in cõdemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Nónne si nullum est originale delictum, non solùm ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad cõdemnationem ex multis delictis homines ducit? Neq; enim gratia multa delicta donat,& non etiam iudicium multa delicta cõdemnat. Aut si propterea ex vno delicto in condẽnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ condemnantur,ex vnius illius imitatione cõmissa sunt: eadem causa est,cur ex vno delicto etiam ad iustificationem duci intelligantur, quia omnia delicta quæ iustificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione commissa sunt. Sed hoc videlicet non intelligebat Apostolus, cùm dicebat: Iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem,gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Immò verò nos intelligamus Apostolum, & videamus ideò dictum iudicium ex vno delicto in condemnationem,quia sufficeret ad condemnationem, etiam si non esset in hominibus nisi originale peccatum.

Rom. 5.

7. Et capite decimotertio: Cur ob vnius delictũ mors regnauit per vnũ,nisi quia mortis vinculo tenebãtur in illo vno in quo omnes peccauerũt, etiã si propria peccata nõ adderẽt? Alioquin nõ solùm ob vnius delictũ mors per vnũ regnauit,sed ob delicta multa multorũ per vnum quenque peccantẽ. Nam si propterea cæteri ob alterius hominis delictum mortui sunt,quia illũ in delinquendo præcedentem, subsequentes imitati sunt, ille quoquè & multò magis ob alterius delictũ mortuus est, quẽ

Originale peccatum etiã solum ad condemnationẽ sufficit.

diabolus delinquendo ità præcesserat, vt ei delictum etiã ipse suaderet: Adã verò nihil suasit imitatoribus suis, & multi qui eius imitatores dicũtur eum fuisse & tale aliquid commisisse, vel non audierunt, vel omninò non credunt. Quãto ergò rectiùs, sicut iam dixi, diabolũm principem constituisset Apostolus, à quo vno peccatum & mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco non propagationem, sed imitationem dicere voluisset. Multò enim rationabiliùs Adam dicitur imitator diaboli, quem suasorem habuit peccati, si potest quisque imitari etiam illum, qui nihil ei tale suasit, vel omninò quem nescit. Quid est autem quòd abundantiam gratiæ & iustitię accipiunt, nisi quòd non ei tantùm peccato in quo omnes peccauerunt, sed eis etiam quę addiderunt, gratia remissionis datur, eísque hominibus tanta iustitia donatur, vt cùm Adam consenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti. Et quid est, multò magis in vita regnabunt, cùm mortis regnum multò plures in æternam pœnam trahat, nisi intelligamus eos ipsos in vtroque dici qui transeunt ab Adã ad Christum, id est, à morte ad vitam, quia in vita æterna sine fine regnabũt, magis quàm in eis mors temporaliter & cum fine regnauit. Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad cõdemnationem, ità & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Hoc vnius delictũ, si imitationem attẽdamus, non erit nisi diaboli: sed quia manifestum est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda non imitatio, sed propagatio peccati. Vide plura ibidèm capite decimoquinto.

Rom. 5.

Gratiæ abundantia ex quibus perspiciatur.

Rom. 5.

8. IDEM libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos: Peccatũ protoplasti omnes trahimus, non morum imitatione, sed seminis cõceptione, sicut scriptum est: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Cõstant etiam & imitatione morum peccata, imitando scilicet malos. Sed vt quis imitetur malos, naturæ est vitium deprauatæ qua factus est malus & malitiosus, nõ natura à Deo cõditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ ab Apostolo iam baptizati fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascẽs, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura est protoplasti, quæ prior in illo propter delictũ iram iudicis Dei iustè suscepit. Si enim delictum eius per quod, vt dixi, ad iram Dominum prouocauit, non traheremus, nunquàm natura filij iræ diceremur. Et ideò peccatum eius non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanum, cùm eius damnatione simul & culpam suscepimus. Eius enim nos vulneratos esse delicto, vas probat electionis, cùm dicit, Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerũt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullum excipit, quinimmò totum declarauit genus humanum. Peccauerunt enim omnes, cùm ex vno peccatore omnes nascimur peccatores. Propter quod iterùm idem dicit Apostolus: Nam iudicium ex vno in cõdemnationem Ex quo vno, nisi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qua ille est condemnatus? Quid est autem, & egent gloria Dei: nisi gratia Dei patris, per Iesum Christum qui est gloria Dei patris?

Originale peccatum trahimus conceptione seminis.
Psal. 50.

Ephes. 2.

Natura cur filij iræ dicamur.

Rom. 3.

Rom. 5.

9. ITEM epistola octuagesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Quapropter si non audẽt resistere Apostolo, (loquitur de Pelagianis) exponãt nobis quare iudicium ex vno delicto ducat in condẽnationem, cùm ex multis delictis homines damnãdi veniant ad iudicium? Aut si propterea ità dictũ putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati cæteri sunt, vt sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationémque traherẽtur, qui eum imitando multa peccârunt, Cur non etiam de gratia & iustificatione dictum est? Cur non dixit similiter: Et gratia ex vno delicto in iustificationẽ? Sicut enim hominum multa delicta, inter illud vnũ quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media repeiuntur: ab vno quippe ad multa venerunt, vt à multis ad iudicium damnationémque ducerẽtur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum vnum cuius imitatione commissa sunt, & gratiã qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiã iustificandi venirent. Cùm ergò in vtroque, id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnũ & multa delicta, vna eademq; ratio sit, dicãt isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiã verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant ideò sic esse dictum, quia in hac causa duo constituũtur homines: Adã, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tãtùm ille homo, iste autem & Deus & homo, nõ quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adã, ità ista regeneratio vnum delictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidẽ generationi sufficit ad condemnationem vnius delicti connexio: quicquid enim posteà homines ex malis operibus suis addunt, non pertinet ad illam generationẽ, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi nõ sufficit illud delictũ tantũmodò soluere, quod ex Adã trahitur, sed quicquid etiã posteà ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Ideò iudicium ex vno in cõdemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

Rom. 5.
Originale peccatum nos ex parẽtibus trahere, ex Pauli loco eruitur.

10. LIBRO item sexto contra Iulianum, capite duodecimo: De illis quoquè Apostolicis verbis in quibus impudentia mirabili, immò dementia resistitis fundatissimæ fidei, vbi ait: Per vnum hominẽ peccatum intrauit in mundũ & per peccatũ mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, frustrà sensum alium nouũ atque distortum, & à vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea locutione dictum esse, in quo omnes peccauerunt, ac si diceretur, propter quod omnes peccauerunt: sicut dictum est, In quo corrigit iunior viã suam: vt scilicet, nõ in vno homine omnes homines peccâsse intelligantur originaliter, & tanquàm in massæ vnione cõmuniter, sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est, cùm imitantur illum, non cùm generantur ex illo. Non ergò huic sensui conuenit illa locutio, ità dictũ esse, in quo, velut dictum esset, propter quod. Nam propter hoc quisque peccat, quod sibi proponit vt peccat, vel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis verò ab omni humano sensu tam sit absurdus, vt dicat, propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit: cùm iste latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc vt aurum quod ferebat, auferret? Sic & cætera cuncta peccata, quæ propria quisque committit,

Rom. 5.

Idem locus excutitur, vt originale peccatum generatione contrahi nõ imitatione doceatur.
Psal. 118.

Absurditas expositionis Pelagianæ.

mittit, habēt causas propter quas fiant, etiam, si nemo cogitet quod ille primus homo cōmisit, neq; illud sibi ad peccādum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id est, quoniā peccauit Adam, nec ipse Cain peccâsse dicendus est, qui eundem patrē suum nouerat. Propter quid enim fratrem suū occiderit, notum est: quia nō propter hoc quod perpetrauit Adam, sed quia bono eius inuidit.

Gen. 4.

11. Et sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Cùm cœperint vrgeri Pelagiani verbis Apostoli dicentis, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: quæ verba nescio quis nō intelligat, in quibus verbis nescio vtrùm quisquam expositorem requirat, conantur respōdere & dicere, ideò dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui posteà peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quàm conari tenebras aperto lumini offundere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationem dicis, quia primus peccauit Adā. Respondeo prorsùs, non primus peccauit Adam. si primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostēdere Apostolus de origine venenatam, ideò eum posuit vndè nati sumus, non eum quem imitati sumus. Dicitur quidem & pater tuus, quē fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterùm parturio. Qui idētidèm dicit. Imitatores mei estote. Et propter ipsam imitationem dicitur impiis, Vos à patre diabolo estis. Nam constat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostram naturam nec condidit: sola in illa seductio est præcedentis, imitatio cōsequentis. Deniquè quo modo dictum est de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente & seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secundùm propaginem carnis in illo eramus omnes antequàm nati essemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibi eramus, sic venenata est ista arbor, vbi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc est, principem peccati, & verè primum peccatorem nō pertinet origo, sed imitatio, cùm de illo scriptura loqueretur. Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Nunquid dictum est, in illo peccauerūt? Cùm verò de Adam diceretur propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, In quo omnes, inquit, peccauerunt. Nam si proptereà primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, non in origine: vt quid tam in longinquo, post tam prolixa tempora contra Adam quæritur Christus? Si omnes peccatores ad Adam proptereà pertinent, quia primus peccator, omnes iusti debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus quæritur? Expergiscere frater, quare Christus quæritur, nisi quia in Adam damnata est generatio, in Christo quæritur regeneratio? Proindè nemo nos fallat. Scriptura euidens est, authoritas fundatissima est, fides Catholicissima est. Omnis generatus damnatus, nemo liberatus, nisi regeneratus.

Rom. 5. — Pelagianorū falsa expositio. — Diabolus primus peccator. — Gal. 4. 1. Cor. 4. & 11. — Ioan. 8. — In Adam omnes eramus tāquàm in parēte, in radice. — Sap. 2. — Rom. 5. — In Adā generatio dānata.

12. Libro item tertio de peccatorum meritis & remissione, capite octauo: Nulla (inquiūt Pelagiani) ratione conceditur, vt Deus qui propria peccata, remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò nō iam aliena, sed propria. Aliena quippe erant, quādo hi qui ea propagata portarent, nondùm erant, nūc verò carnali generatione iam eorum sunt quibus nondùm spiritali regeneratione dimissa sunt.

Pelagianorū ratio refutata. — Generatione Adæ peccatū fit cuiusque proprium.

13. Idem libro sexto contra Iulianum, cap. 4. Quod dicis, alienis peccatis obnoxium nō teneri, interest quatenùs rectè possit intelligi. Neque nūc ago quòd peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum millia ceciderūt: & quòd de anathemate contra interdictum quia vsurpauit vnus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerant, vindicta processit. Alia disputatio est, neque nunc terrere nos debet, de hoc genere peccatorum sine pœnarum. Parētum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, & rursùs modo quodam reperiūtur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt contagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam à die exitus de vētre matris eorū, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolū dixisse cōmemoras: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisque propria corporis sui prout gessit siue bonum siue malum, quo modo in paruulis accipis? Verùm & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem menifestabūtur, quo modo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit: nisi quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestātium, siue credunt, siue non credūt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquenque in seipso iam viuentem pertinet.

2. Reg. 24. Iof. 7. — Primorū parentum peccata quomodo aliena & quomodo nostra. Eccl. 40. — 2. Cor. 5. — Paruuli per corda & ora gestantium credunt.

14. Ad Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri.

15. Fulgentius de fide ad Petrum, capite vigesimo sexto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortíque subiectū, & ob hoc natura iræ filium nasci. De qua dicit Apostolus, Eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri.

Ob peccatum orig. natura filius iræ omnis homo nascitur. Ephes. 2.

16. Augustinus de natura & gratia cōtra Pelagianos, cap. 36. Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullā prorsùs, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Vndè enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatū fuerit ad vincendum omni ex parte peccatū, quæ concipere ac parere meruit eum quem constat nullū habuisse peccatū: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, cōgregare possemus, & interrogare vtrùm essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: vtrùm hoc quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos quātalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamâssent, Si dixerimus quia peccatū non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. An illud humiliùs respōderent fortasse quàm veriùs.

S. Maria sine peccato. — 1. Ioan. 1.

17. Sixtus quartus libro tertio extrauagantium communiū, titulo de reliquiis & veneratione Sanctorum, capite primo. Cùm præexcelsa meritorum

insignia, quibus regina cælorum virgo Dei genitrix gloriosa sedibus prælata æthereis, syderibus quasi stella matutina prærutilans, deuotæ considerationis indagine perscrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus, quòd ipsa (vt potè via misericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, consolatrix) pro salute fidelium, qui delictorum onere grauātur, sedula oratrix & peruigil ad Regem quem genuit intercedit: dignum (quin potius debitum) reputamus vniuersos Christi fideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiusdem virginis humilitatem ab ęterno respiciēs pro reconcilianda suo authori humana natura, lapsu primi hominis æternę morti obnoxia, eam sui vnigeniti habitaculum sancti spiritus præparatione constituit, ex qua carnem nostræ mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret, & immaculata virgo nihilominùs post partum remaneret) de ipsius immaculatę virginis mira conceptione gratias & laudes referant, & instituta propterea Dei Ecclesia missas & alia diuina officia dicant, & illis intersint, indulgentiis & peccatorum remissionibus inuitare: vt exindè fiant eiusdem, virginis meritis & intercessione diuinæ gratiæ aptiores.

S. Mariæ elogia.

B. Mariæ mira conceptio.

18. Idem eodem loco, capite secundo: Sanè cùm sancta Romana Ecclesia de intemeratæ sempérque virginis Mariæ conceptione publicè festum solenniter celebret, & speciale ac proprium super hoc officiū ordinauerit: nonnulli (vt accepimus) diuersorum ordinū prædicatores in suis sermonibus ad populum publicè per diuersas ciuitates & terras affirmare hactenùs non erubuerunt, & quotidiè prædicare non cessant, omnes illos qui tenent aut asserunt eandem gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audientésque sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, cōfectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt: ex quorum assertionibus & prędicationibus non leuia scandala in mētibus fideliū exorta sunt, & maiora meritò exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerariis ausibus ac peruersis assertionibus ac scandalis quæ exinde in Dei Ecclesia exoriri possunt (quantum nobis ex alto conceditur) obuiare volētes, motu proprio, nō ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiā, sed de nostra mera deliberatione & certa scientia huiusmodi assertiones prędicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet qui affirmare præsumerent, eos qui crederent aut tenerēt eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua cōceptione præseruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officium conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere: vt potè falsas & erroneas, & à veritate penitùs alienas, editósque desupèr libros prædictos id continentes, quo ad hoc authoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus: Ac motu, scientia & authoritate prædictis statuimus & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicunque alij cuiuscunque status, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cætero ausu temerario præsumpserint in eorum sermonibus ad populum, seu aliàs quomodolibèt affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere postquàm de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sentētiam eo ipso incurrant: à qua ab alio quàm à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia & authoritate similibus simili pœnę ac censurę subiicientes eos qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hęresis crimen vel peccatum incurrere mortale: cùm nondùm sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Non obstantibus cōstitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis quibuscunque, quibus communiter vel diuisim à sede Apostolica indultum existat quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam ac expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem.

Festi institutio.

De conceptione B. Mariæ diuersa sentiētes compescit Sixtus, nè alteri alteros hæreseos cōdemnentante determinationē Ecclesiæ.

A Romana Ecclesia nihil certi de cōceptione B. Mariæ decisum.

19. Concilium Tridentinum sessione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamen hęc ipsa sancta Synodus, non esse suę intentionis, compręhendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Dei genitricem virginem Mariam, sed obseruandas esse constitutiones felicis recordationis Sexti papæ quarti, sub pœnis in eis constitutionibus contentis quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

A. Peccatum hoc originis, quod inest vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanę [a] naturę vires, neque per aliud remediū tollitur, quā per meritū [b] vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo [c] reconciliauit in sanguine suo, factus nobis [d] iustitia, sanctificatio & redemptio: Huius verò meritum [e] per Baptismi sacramentum in forma Ecclesię ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicatur: quia [f] non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, [g] *Eccè Agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.* Et illa, [h] *Quicunque baptizati estis, Christum induistis.*

Ex can. 3. sess. 5.

a Aug. epist. 28. Enchir. cap. 49. Fulg. de incar. & gratia Christi, cap. 16.
b 1 Timoth. 2. b
c Rom. 5. b Petrus Diac. de incar. & gratia Christi, cap. 16. Bern. epist. 190.
d 1. Cor. 1. d Bern. ser. 1. de Purificat.
e Tit. 3. b
f Actor. 4. b
g Ioan. 1. d
h Gal. 3. d Aug. lib. 6. contr. Iulian. cap. 5.

B. Vndè

Ex can. 4. sess. 5.

B. Vndè errant grauiter, qui negant paruulos[i] recentes ab vteris matrum baptizandos esse, etiamsi fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certè etiam hi in remissionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod[k] regenerationis lauacro expiari necesse est ad vitam æternam consequendam, quoniam non aliter intelligendum est,[l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt*: nisi quemadmodùm Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerũt, ideò in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mũdetur, quod generatione contraxerunt.[m] *Nisi* enim *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

i Con c. Mil. can. 8. Aphric. can. 77.

k Aug. libr. 1. de pec. merit. c. 16. lib 4 cõ. 2. epist. Pelag. cap. 4.

l Rom. 5. b. Augus. lib. 4. cõt. 2. epist. Pelag. cap. 4. lib. 2. cont. Pelag. & Celest. c. 40.

m Ioan. 3. a

TESTIMONIA.

Anima sua culpa lapsa, sola Dei gratia restauratur.

1. A. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Certus sum animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius vel suæ voluntatis virtute tanquàm sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ: nec omninò esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcunque autem sine gratia mediatoris & sacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam, quę facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem, & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hęc sunt quæ de anima firmissimè teneo. Et paulò pòst: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam sit eligenda scire desidero. Quæcunque enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus, omni animæ etiam paruuli infantis necessariam esse liberationem ex obligatione peccati, eámque nullam esse nisi per Iesum Christum & hunc crucifixum?

Mediator Christus omnibus ad liberationẽ necessarius.

Liberatio vt omnibus necessaria, ita nulla nisi per Christum.

2. ET in Enchiridio capite quadragesimooctauo: Vnum peccatum, quod tam magnum in loco & habitu tantæ infelicitatis admissum est, vt in vno homine originaliter, atque, vt ità dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur, non soluitur ac diluitur nisi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, qui solus potuit ità nasci, vt ei opùs non esset renasci.

Originale peccatum nõ nisi per mediatorem Christũ soluitur.

3. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminẽ facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quęrere & saluum facere quod perierat. Pro impiis mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorẽ suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus: quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ vtique, ex quo omnes dies defecerunt, & in ita Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantum natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces?

Nec naturæ vires nec lex à peccato originali liberat.

Ephes. 5.

Psal. 89.

Rom. 7.

4. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionẽ semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

5. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secũdùm tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitã quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Si qua ergò in Christo noua creatura: vetera trãsierunt, ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christũ: & dedit nobis ministerium reconciliationis. quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infrà: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgẽtium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatũ mũdo illata) nullus omninò liberatur, nisi gratia redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vt potè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educe-

Ioan. 8. ret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit.

8. BERNARDVS epistola cẽtesima nonagesima ad Innocentium Pontificem iustè homo addictus sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniã hoc quoque fuit de misericordia liberantis, vt (quod congruebat remediis liberandi,) iustitia magis cõtra inuasorem quàm potẽtia vteretur. Quid nanque ex se agere poterat vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proinde aliena qui caruit sua, & ipsa sic est: Venit princeps huius mundi, & in saluatore non inuenit quicquã: & cùm nihilominùs innocẽti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quando is qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundò homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit, nec alter iã inueniatur qui fore fecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus vnus est Christ⁹. Satisfecit ergò caput pro mẽbris, Christus pro visceribus suis, quando iuxta Euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donãs nobis omnia delicta, delens quod aduersùm nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates.

(Margin: Liberationis modus iustissimus. — Coloss. 2.)

9. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Ex ipso autẽ vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiẽtia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quẽadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur. (Margin: Ierem. 9.)

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minùs ab angelis, factúsque est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum quæ in cælis sunt, & quæ super terram: ex hoc planè iam suscepimus Deus misericordiam tuã in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filij iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius irę filij? & quam misericordiam consequuti? Nempe filij ignorãtiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos, mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia, eneruauerat nos, malitia diaboli expositos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsùs ignari, deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur & detineremur inertia: postremò captiui sub pessimo crudelissimóque tyrãno, vt licèt prudẽtes essemus atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. Nunquid non misericordia & miseratione multa opùs habet tanta miseria? Aut certè si iam salui sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia & sanctificatio & redemptio: quanta nobis vigilantia opùs est dilectissimi, nè fortè (quod absit) inueniantur nostra nouissima peiora prioribus, si denuò cõtingat iram incendere, vt potè qui non natura iam sed propria voluntate filij iræ sumus?

(Margin: Miseria quãta circũdari nascimur. — Magna misericordia indiget hæc tanta miseria.)

11. AD Titum tertio capite: Cùm autẽ benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: nõ ex operibus iustitię quę fecimus nos, sed secũdùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis & renouationis Spirit⁹ sancti, quẽ effudit in nos abũdè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quẽ Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificãtibus: qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioãnes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis par fidẽ in Christo Iesu. Quicũque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Non habere paruulos vitam, nisi habeant Christum, quem proculdubiò habere non possunt, nisi induerint eum: eo modo quo scriptum est: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Galat. 3. Non ergò eos habere vitam, nisi habeant Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in epistola sua, Qui habet filium, habet vitam: qui non habet filium, vitam non habet. 1. Ioan. 5. Meritò ergò intelliguntur mortui qui nõ habẽt vitam, pro quibus est Christus mortuus vt habeant. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. 2. Co. 5. Idẽò autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos, vt per mortem eius euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum. Heb. 2. Quid ergò mirum, si paruuli quandiũ mortui sunt antequàm incipiãt eum habere qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt qui potestatem habet mortis?

1. B. CONCILIVM Mileuitanum canone secũdo: Item placuit, vt suprà quæstione prima de sacramento Baptismi, B. testim. septimo. & ibidèm vide plura de hac re testimonia.

2. CONCILIVM Africanum canone septuagesimoseptimo: Item placuit, &c. vt loco citato in Concilio Mileuitano.

3. AVGVSTINVS libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimosexto: Ex hac inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opùs habet, vt nõ solùm ad regnũ Dei perducatur, verùmetiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxij nascuntur in carne, & simul iustitiæ vitęque æternę secundi hominis sociati renascuntur in baptismo. (Margin: Regeneratio omnibus necessaria carnaliter generatis.)

4. ET libro quarto cõtra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Iacet inter illos (Manichęos scilicet & Pelagianos) in paruulis humana creatura instituti ne bona, propagatione vitiata bonis suis

suis confitens optimum conditorem, malis suis quærens misericordissimum redemptorem, Manichæos habens bonorum suorum vituperatores, Pelagianos habens malorum suorum negatores, vtrosque persequutores. Et quamuis per infantiã loqui non valeat, specie tamẽ tacita & infirmitate abdita, impiam vanitatem vtrorumque cõpellat, & illis dicẽs, ab eo qui bona creat, credite me creari, & istis dicens, ab eo qui me creauit, sinite me sanari. Manichæus dicit, nihil est huius infãtis, nisi anima bona liberãda, cætera non ad Deum bonũ, sed ad principem tenebrarum pertinent respuenda. Pelagianus dicit, immò huius infantis nihil est liberandum, quia totum ostendimus saluum. Ambo mẽtiuntur. Sed mitior est iam carnis solius accusator, quàm qui in vniuersum conuincitur sæuire laudator. Sed neq; Manichæus humanæ animæ subuenit blasphemãdo authorem totius hominis Deum, nec Pelagianus humanæ infantiæ diuinam gratiam subuenire permittit, negando originale peccatum. Deus ergo miseretur per catholicam fidem, quæ vtranque redarguendo perniciẽ infantibus subuenit ad salutem, Manichæis dicens, Audite Apostolum clamantem, Nescitis quia corpus vestrum templum est in vobis spiritus sancti? & Deum bonum creatorem credite corporum, quia nõ potest esse tẽplum spiritus sancti opus principis tenebrarũ. Pelagianus dicens, In iniquitatibus conceptus est, & in peccatis eum mater ejus in vtero aluit, quem conspicitis paruulum. Quid eum tanquàm ab omni noxa liberum defendendo, nõ permittitis per indulgentiã liberari? nemo mũdus à sorde, nec infans cuius dies vnius vita sit super terram. Sinite miserum remissionem accipere peccatorũ per eum, qui solus nec paruus nec magnus potuit habere peccatum.

Manichæi erroris & Pelagiani collatio. — *1. Cor. 3.* — *Psal. 50.* — *Iob 25.*

5. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem, &c. vt in textu.

6. AVGVSTINVS libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Volũt ex verbis Apostoli in suum sensum homines (Pelagianos intelligit) detorquere. Vbi enim ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiit: ibi volunt intelligi nõ peccatum pertransisse, sed mortem. Quid est ergò quod sequitur, in quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo vno homine peccâsse dicit omnes Apostolus, de quo dixerat, Per vnum hominem peccatum intrauit in mũdum: aut in illo peccato, aut certè in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, sed in quo omnes peccauerunt: Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet ergò eligant, aut enim in illo homine peccauerũt omnes, & ideò dictum est, quoniam quando ille peccauit, in illo erant omnes aut in illo peccato peccauerũt omnes, quia generaliter omniũ factum est, quod nascentes tracturi erant omnes: aut restat vt dicãt, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodùm possit intelli, non planè video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant. Nam peccato præcedente, mors sequitur, nõ morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum, id est, aculeus cuius pũctione fit mors, non aculeus quo pũgit mors. Sicut venenum si bibitur, appellatur poculum mortis, quòd eo poculo facta sit mors, non quòd morte sit poculum factum, aut à morte sit datum. Quòd si proptereà non potest illis verbis Apostoli peccatum intelligi, in quo omnes peccauerũt, quia in Græco vnde trãslata est Epistola, peccatum fœminino genere positũ est, restat vt in illo primo homine peccâsse omnes intelligantur, quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vndè peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascẽdo non soluitur. Nã & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptũ est, in quo omnes peccauerunt: ait enim in quo, id est in Adam, omnes peccauerũt. Deindè addidit, Manifestum in Adam omnes peccâsse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit nati sunt sub peccato. Hæc scribens Hilarius sine ambiguitate cõmonuit, quo modo intelligẽdum esset, in quo omnes peccauerũt. Propter quid autem idem Apostolus dicit nos per Christũ recõciliari Deo, nisi propter quod fuimus inimici? Et hoc quid est, nisi peccatum? Vndè & Propheta dicit: Peccata vestra separant inter vos & Deum. Propter hãc ergò separationẽ mediator est missus, vt tolleret peccatũ mũdi, per quod separabamur inimici, & recõciliati ex inimicis efficeremur filij.

Rom. 5. — *θάνατος.* — *1. Cor. 15.* — *Rom. 5. ἁμαρτία. In Adam omnes fuimus.* — *In Adã quasi in massa omnes peccauimus.* — *Esa. 59.*

7. ITEM libro secundo contra Pelagiũ & Celestium, capite quadragesimo: Ipsa sanctæ Ecclesiæ sacramenta satis indicant paruulos à partu etiam recentissimos, per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiã prius exorcizatur in eis & exsufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum à quibus portantur, sese renunciare respondent.

Paruuli de diaboli seruitio in baptismo liberantur. — *Exorcismi ante baptismũ.*

8. IOANNIS tertio capite, Nisi quis, vt in textu.

IIII.

De reliquiis originalis peccati in baptizatis.

Irenæ. 3. ad. 5.

PRÆTEREA confitendum est, reatũ originalis peccati per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, remitti: & in baptizatis[a] totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, tolli, non radi tantùm, aut imputari. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil[b] est damnationis iis, qui verè[c] consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundùm carnem ambulant, sed[d] ve-

a Aug lib. 1. cont. 2. ep. Pelag. ca. 13. 14. li. 6. con. Iulia. cap. 5. li. 2. con. Pelagium & Celest. cap. 39. & 40. Vide quæst. 3. de sacramento baptismi.
b Rom. 8. a.
c Ibid. 6. a.
d Ephes. 4. 9. Colos. 3. b.

terem hominem exuẽtes, & nouum qui secundùm Deum creatus est induẽtes, innocẽtes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: [e] hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsùs eos ab ingressu cæli remoretur. Ac interim fateri oportet, manere in batizatis [f] concupiscentiam vel fomitẽ: quæ cùm ad agonem [g] relicta sit, nocere non consentientibus, [h] & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet: quinimmo qui [i] legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam quam aliquando [k] Apostolus peccatum appellat, Ecclesia Catholica nunquàm intellexit peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex [l] peccato est, & ad peccatũ inclinat.

Rom. 8. c
f Aug. li. 2. de peccat. merit. cap. 28.
g Idem li. 2. cont. Iulian. lib. 1. de pecc. mer. cap. vlt.
h Idem li. 1. de ciuit. Dei, cap. 25. lib. 5. cõtra Iulian. cap. 3.
i 2. Timoth. 2. a
k Rom. 7. b
l Aug. lib. 6. contr. Iulian. ca. 11. ser. 6. de verb. Apost.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicũt etiam (Iulianus scilicet & Pelagianus) baptisma nõ dare omnẽ indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecanda peccata. Nam & istam similitudinem comperi suę illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos sentiamus atque dicamus. Sed de ista cõcupiscentia carnis falli eos credo vel fallere, cum qua necessè est vt etiam baptizatus, & hoc si diligẽtissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat.

Pelagianus error, baptismo radi peccata, non tolli.

Concupiscentia remanet in baptizatis.

2. ET capite decimoquarto: Nullus in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostol[us], Si quis sine peccato: vbi ait, Si quis sine crimine est. Aut si dixisset, nullum peccatum habentes: vbi ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autẽ in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersùm nos inflẽtur & dirũpantur insania: nõ quia peccati aliquid remaneat, quod in baptismate nõ remittatur, sed quia à nobis in huius vitę infirmitate manentibus quotidiè fieri non quiescunt, quæ fideliter orantibus & misericorditer operãtibus quotidiè remittãtur. Hęc est fidei Catholicæ sanitas, quã sanctus vbique seminat spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas & præsumptio spiritus.

1. Tim. 3.

Nihil peccati baptismus relinquit.

3. IDEM libro sexto contra Iulianũ, capite quinto: Iam nunc illam tuam discutiamus calumniam, qua me dixisse, criminaris, baptizatos ex parte mũdari. Et infrà: Dixisse me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico. Attende quod dico. Gratia perfectè hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenámque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiã perfectè innouat hominẽ, quantum attinet ad liberationẽ, ab omnibus omninò peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nũc corpus aggrauat animam. Et interiectis nonnullis: Quanuis iam peccato mortui, Deo viuamus: est tamen quod in nobis mortificemus, vt non regnet peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis eius, à quibus nos soluit, nè his essemus obnoxij plena atque perfecta remissio peccatorum & remanserunt in nobis cum quibus generãtur bella castrorum. Nec ità multò pòst: Quamuis itaque sacro baptismate sanctificetur & corpus, ad hoc tamẽ sanctificatur, vt per remissionem peccatorum nõ solùm præteritis peccatis omnibus, verumetiam ipsi quæ inest carnis concupiscentiæ nõ sit obnoxium, cui necessè est obnoxius omnis homo nascatur, etiã moriturus obnoxius, si nõ renascatur. Vbi ergò me audisti siue legisti dicentem, non innouari homines per baptismum, sed quasi innouari: non liberari, sed quasi liberari: non saluari, sed quasi saluari: absit vt ego inanem dicerem gratiam lauacri illius in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram? Qua gratia liberor, vt scio, nè intrem in tentationem, à concupiscentia mea abstractus & illectus, atque vt exaudiar dicens cum consortibus meis, Dimitte nobis debita nostra. Qua liberabor, vt spero, in æternũ, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ. Non igitur ego inanẽ facio Dei gratiam: sed tu eius inimicus inanẽ quęsisse videris iactantiam. Item infrà: Qua propter dimittuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter vel scienter adiecta. Sed cùm dicit Apostolus Iacobus, Vnusquisque tẽtatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariẽte discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit: non cõcipit nisi illexerit, hoc est, ad malũ perpetrandum obtinuerit volẽtis assensum. Quod ergò aduersùs eam dimicatur, hoc agitur, nè cõcipiat, pariátq; peccatũ. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentię fœtibus, si illic etiam ipsa cõsumpta est, quo modo cõtra eã nè cõcipiat, dimicãt sancti liuore corporis, pedore mẽbrorũ, cõtritione carnis. Deniq; post nõnulla inserta: Tu qui putas, quòd si malũ esset cõcupiscentia, careret ea qui baptizatur, multũ erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planiùs ita dicitur, Omni reatu omniũ malorũ caret, non omnibus malis. Nũquid enim caret corruptione corporis? An nõ est malum quod aggrauat animam, & errauit qui dixit, corpus enim corruptibile

Baptismus liberat ab omnibus peccatis.

Rom. 6.

Plena & perfecta remissio peccatorum in baptismo.

Calumnia Iuliani.
Baptismus innouat, liberat, saluat.

Matth. 6.
Rom. 7.

Iac. 1.

Concupiscentia remanens non est peccatum.

Omne peccatũ, omnis reatus baptismo tollitur.
Sap. 9.

ptibile aggrauat animam?

4. ITEM libro secundo contra Pelagium & Celestiũ,seu libro de gratia & peccato originali contra eosdé,capite trigesimonono: Ad beatam perfectionem huius,quod nũc datur,sancti lauacri gratia peruenitur. Quia enim regeneratione spiritus modò fit,vt peccata omnia præterita remittatur, eius merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam vitam, qua in ipsa carne incorruptibiliter resurgente peccatorum omnium incitamenta sanẽtur.Sed ea salus adhuc in spe facta est,non tenetur in re, neque possidetur per præsentiam, sed expectatur per patientiam.

5. ET capite quadragesimo: Ac per hoc non solùm peccata omnia,quorũ nunc remissio fit in baptismo,quæ reos faciunt,dũ desideriis vitiosis cõsentiunt atque peccatur, verum etiam ipsa desideria vitiosa,quibus si nõ consentitur,nullus peccati reatus contrahitur,quæ non in ista, sed in alia vita nulla erunt, eodem lauacro baptismatis vniuersa purgantur. Reatus itaque vitij eius de quo loquimur,in regeneratorum prole carnali tádiù manebit,donèc & illic lauacro regenerationis abluatur. Plura vide de hac re testimonia,quęstione tertia de sacramento Baptismi, A. & B.

Baptismo & peccata & desideria vitiosa purgantur.

6. AD Romanos octauo capite: Nihil ergò nunc dãnationis est iis qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnem ambulãt. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

7. ET capite sexto: Quid ergò dicemus? Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicũque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? cõsepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

8. AD Ephesios quarto capite: Deponite vos, secũdùm pristinam cõuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secũdùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mẽtis vestræ: & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

9. AD Colossenses tertio capite: Mortificate ergò membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscẽtiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus, propter quæ, venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus & vos ambulâstis aliquãdo, cùm viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiã, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouũ eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

10. AD Romanos octauo capite: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Nõ enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater.) Ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & cõglorificemur.

11. AVGVSTINVS libro secũdo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo octauo: Hęc lex peccati, quod etiam peccatũ appellat Apostolus, cùm dicit, Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendũ desideriis eius: nõ sic manet in mẽbris eorũ, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquam nõ sit eius facta remissio, vbi omninò plena & perfecta sit remissio peccatorũ, omnibus inimicitiis interfectis quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis tanquàm superatum & peremptum, si non illicitis cõsensionibus quodam modo reuiuiscat, & in regnũ propriũ dominationémq; reuocetur. Ab hac autẽ vetustate carnis, in qua est lex ista peccati vel peccatum iam remissum, vsque adeò spiritus vita discernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiã renascũtur, vt parùm fuerit Apostolo dicere, tales non esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa illos carne nõ esse antequam ex hac mortali vita migrarent. Qui enim in carne, inquit, sunt, Deo placere nõ possunt: vos autẽ non estis in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Verũtamen sicut ipsa carne quamuis corruptibili benè vtũtur qui membra eius ad opera bona cõuertũt, in qua carne non sunt, quia nõ secundùm eam sapiunt neque viuunt: sicut deniquè etiam morte, quę primi peccati pœna est, benè vtuntur, qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacunque vera & sancta iustitia fortiter & patienter impendunt: sic illa etiam lege peccati, quod iam remissum in vetustate carnis manet, benè vtuntur cõiugati fideles, qui ex eo quòd sunt in Christi nouitate, dominari sibi libidinem minimè patiũtur, ex eo autem quòd adhuc trahunt Adæ vetustatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generant cum ea propagine peccati, qua illi qui renati sunt, obnoxij nõ tenentur, & qua illi qui nascũtur, renascendo soluuntur. Et paulò pòst: Nec mireris, quòd dixi, manente concupiscentiali lege peccati, reatum eius solui per gratiam sacramenti. Sicut enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam pręterierunt & nõ sunt, eis tamen præteritis & non iam existentibus, reatus eorum manet, nisi peccatorum remissione soluatur: sic contrà in hac non iam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ, reatus eius soluitur & non erit, cùm fit in baptismo plena remissio peccatorum. Deniquè si continuò consequatur ab hac vita migratio, nõ erit omninò quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quę tenebant. Sicut ergò non est mirum præteritorũ dictorum, factorũ, atque cogitatorũ reatum manere ante peccatorum remissionem: sic contrà nõ debet esse mirum manentis concupiscentiæ reatum præterire post peccatorum remissionem.

Rom. 6.

Inimicitiæ plenè sublatæ in baptismo.

Rom. 8.

Concupiscentia manet, reatu eius sublato.

Concupiscentia remanens reatus planè expers.

12. IDEM libro secundo contra Iulianum, ante finẽ: In hac vita humanam iustitiam in quadã militia bellóque cõstituit, non solùm aduersùs æmulas aëreas potestates, sed aduersùs ipsas nostras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos deiicere, vel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipsam carnem aduersariam grauem dicit, cuius vtique natura sicut primitùs condita est, nobiscũ cõcordissima permaneret, nisi primi hominis pręuaricatio ne vitiata, suo nobiscũ languore confligeret.

In hoc bello ille vir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, immò impossibilitas, nisi Dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quædam vitia per remissionẽ in baptismate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodam modo sepulturam. Et in quo ipso opere talem describit cum vitiis mortuis nos habere conflictum, vt nõ quod volumus, agamus, sed quod odio habemus, hoc faciamus. Multa in nobis peccatũ nobis reluctãtibus operari; rediuiuas plerũq; resurgere voluptates. Luctandũ nobis esse aduersùs carnem, aduersùs quam luctatus est Paulus, quãdo dicebat, Video aliã legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Præcipit nè carni nostræ confidamus, nè nos ei credamus, cùm Apostolus clamet, Scio quia nõ habitat in me, id est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autẽ bonũ nõ inuenio. Ecce quantam nos pugnam cũ mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiæ fidelis doctor ostendit. Quo modo enim peccatum mortuum est, cùm multa operetur in nobis, reluctãtibus nobis. Quæ multa? nisi desideria stulta & noxia, quæ cõsentientes mergunt in interitum & perditionem: quæ vtique perpeti, eísque non cõsentire, certamẽ est, conflictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, nõ naturæ aduersùs naturam, sed naturæ aduersùs vitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omninò sanandum. Quo modo ergò mortuum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, & quo modo habitare in mẽbris fatemur, & multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non cõsentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur, nisi quia mortuum est in eo reatu quo nos tenebat, & donèc sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortuũ? Quamuis iam nõ eodem modo appelletur peccatum, quo facit reũ, sed quòd sit reatu primi hominis factum, & quòd rebellãdo nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominũ nostrum, nè sic etiam mortuũ peccatum rebellet, vt vincendo reuiuiscat & regnet. In hoc bello laborantes, quamdiù vita humana tentatio est super terram, nõ ideò sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatũ dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quãtum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donèc sanaretur hoc malum, si ei nũquàm cõsentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vndè quotidie dicamus, Dimitte nobis debita nostra.

Mortuorum per baptismũ vitiorũ curanda sepultura.

Rom. 7.

Cum mortuis peccatis pugna habenda. Ambrosius is est.

1. Tim. 6.

Concupiscentia remanens quo sensu peccatũ vocetur.

Ad agonem relicta concupiscentia.

Concupiscentiæ nisi consentiremus, absquè peccato remaneremus.

Matth. 6.

13. Et libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vltimo: In paruulis certè gratia Dei, &c. vt quæstione tertia de sacramẽto Baptismi, C. testimonio decimoseptimo, & plura ibidèm.

14. Item libro primo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo fidit, in eóque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mẽs talis quibuslibet carnis voluptatibus ad cõsensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribũdis habitat, præter nostræ voluntatis legẽ quasi lege sua mouetur: quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

Concupiscentia sine consensu culpa caret.

15. Item libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum est, obsecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, si iam erant possessi quodam modo malis desideriis cordis sui: Nunquid autem consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committẽda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, vtique vt consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustrà dictum est, Post cõcupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quòd tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersùs eas gloriosa certamina, si viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat quod scriptum est, Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, quod quid aliud, quàm desideria eius mala, faciet te gaudiũ inimicis & inuidis tuis? Nũquid iam iste reus est habendo tales animæ cõcupiscentias, quas ei præstare non debet, nè in gaudiũ veniat diabolo & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? cùm ergò dicitur homo tradi desideriis suis, indè fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Rom. 1.

Eccl. 18.

Eccl. 18.

2. Pet. 2.

16. Posterioris ad Timotheum secũdo capite: Nam & qui certat in agone: nõ coronatur nisi legitimè certauerit.

17. Ad Romanos septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebã, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem cõcupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum: peccatum reuixit. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Quod ergò bonũ est, mihi factum est mors: Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatum per mãdatum. Nũc autem iam nõ ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Non enim quod volo bonũ, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autẽ quod nolo, illud facio: iam nõ ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

18. Avgvstinvs libro sexto contra Iulianũ, capite vndecimo: Quòd verba Apostolica, vbi dicit, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: & cætera vsque ad illud, vbi ait, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: me affirmas aliter intelligere quàm eorũ ipsũ caput debet intelligi, nesciẽs mihi plurimũ tribuis. Non enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo euertitur hæresis vestra, quemadmodùm verè intelligendus est, immò verò ego priùs eum aliter intellexeram, vel potiùs nõ intellexeram, quod mea quædam illius tẽporis scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de seipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cùm esset spiritalis, & quòd captiuus duceretur sub

Rom. 7.

sub lege peccati, quæ in membris erat eius. Ego enim putabã dici ista nõ posse, nisi de iis quos ità haberet carnis cõcupiscentia subiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret, quod de Apostolo dementis est credere, cùm etiam innumerabilis multitudo sanctorum, nè concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed posteà melioribus & intelligẽtioribus cessi, vel potiùs ipsi, quod fatendum est, veritati, vt viderem in illis Apostoli vocibus gemitũ esse sanctorum, contra carnales concupiscentias dimicãtium. Qui cùm mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggrauat animam, rectè intelliguntur esse carnales, qui erunt & corpore spiritales, quando seminatum fuerit corpus animale, & resurget corpus spiritale. Et rectè adhuc intelliguntur ea parte captiui sub lege peccati, quæ desideriorum quibus nõ consentiunt, motibus subiacet. Hinc factum est vt sic ista intelligẽrẽ, quemadmodùm intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & cæteri Ecclesiæ sancti notiq; doctores, qui & ipsum Apostolum aduersùs carnales concupiscentias quas habere nolebat, & tamen habebat, strenuè conflixisse, eundémque conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus priùs vtique debellãdos nè dominentur, & posteà sanandos vt penitus extinguantur, etiam ipsa gloriosa certamina sanctos exercere confessus es. Simul itaque cognoscamus verba pugnantium, si pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, sed viuit Christus in nobis, si & ad pugnam contra cõcupiscentias exercendam, & ad victoriam vsque ad consumptionem eorundẽ hostium capessendam, in illo fidimus, non in nobis. Ipse quippe factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redẽptio, vt quemadmodùm scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non est ergo cõtrarium, sicut putas, vt qui dicit, Viuo nõ ego iam, viuit verò in me Christus: dicat etiam, Scio quia nõ habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Inquantùm quippe in illo viuit Christus, intantùm expugnat & superat quod nõ habet bonum in eius carne, sed malũ. Neque enim rectè cuiusquam spiritus concupisceret aduersùs carnem suam, nisi habitaret in illo spiritus Christi. Absit ergò vt dicamus, quod nos dicere insimulas, Apostolum sic ista dixisse, quasi qui se vellet intelligi renitentem, in scorto aliqua manu pestiferæ voluptatis abduci: cùm dicat, Non ego operor illud: ostendens concupiscentias carnis solũ impulsum libidinis operari, sine consentione peccati.

Sap.9. — 1.Cor.15. — 1.Cor.1. — Hier.9. — Gal.2. — Rom.7.

19. Et sermone sexto de verbis Apostoli: Demõstrauit Apostolus ad hoc se dixisse quæ suprà dixerat, Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum, quia nõ mente operabatur cõsentiendo, sed carne cõcupiscendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vndè oritur cuncta peccata, id est, ex carnali cõcupiscentia. Quicquid enim est peccatorũ in dictis, in factis, in cogitationibus, nõ exoriũtur nisi ex mala cupiditate, non exoriũtur nisi ex illicita delectatione. Huic ergò illicitæ delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus, nõ regnat peccatum in nostro mortali corpore.

Rom.7. Concupiscentia peccatum vocata, quòd ex ea illa proficiscantur.

V.

Caput 1, sess. 5.

De naturæ & legis ad iustificandos homines imbecillitate.

Vt iam propiùs ad Iustificationis doctrinam probè & syncerè intelligendã accedamus, illud vnusquisque agnoscat & fateatur oportet, quod cùm omnes homines in prçuaricatione Adç[a] innocentiam perdidissent, facti immundi, & (vt[b] Apostolus inquit) natura filij iræ, queadmodùm est dictum, vsqueadeò[c] serui erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, vt non modò gẽtes per vim[d] naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam litteram[e] legis Moysi, indè liberari aut surgere possent: tametsi in eis[f] liberum arbitrium minimè extinctum esset, viribus licèt attenuatum & inclinatum.

a Cælest.1.epist.1.c.4.1.Cor.15.c.Rom.5.cd
b Ephes.2.a
c Rom.6.c
d Prosp. cont.Col.c.22.Aug.epist.95.
e Fulg.de incarnat.& gratia Christi,cap.16.
f Aug.lib.1.cont.2.epist.Pelag.c.2.& lib.2.c.5.cõtra Fortuna.monach.disputat.2.lib.3. de libero arb. ca.1.3.lib.3.de gratia & libero arb.ca.2.lib.5.de ciuitate Dei,ca 10.in expos.ca 5 ad Galatas quæst.24.ex 83.li.3.Hypog.Origen.Philocal.ca.21.hom.2,ex diuersis.in cap.13.Mat.Chrysho.30.in Mat.ho.9.& 11.in Ioan.Cyril Hierosol.cate.4.Illum.Hier. in procem.lib.cont.Pelagianos.lib.2.contra Iouinian
g Conc.2.Arausic.can.13.25.Aug.ep.95.Prosp.li.1.de vocat.gent.cap.8.

TESTIMONIA.

Innocentiam omnes in Adæ præuaricatione perdidisse.

1. Cælestinus primus, epistola prima ad episcopos Galliæ, canone quarto: In præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem & innocẽtiam perdidisse, & neminem de profũdo illius ruinæ per liberum arbitrium posse cõsurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit: pronũciante beatæ memoriç Innocentio Papa atque dicente in epistola ad Carthaginense concilium. liberum enim arbitriũ olim ille perpessus, dum suis inconsultiùs vtitur bonis, cadens in præuaricationis profũda demersus est, & nihil quemadmodùm exindè resurgere posset, inuenit, suáque in æternum libertate deceptus huius ruinæ iacuisset oppressus, nisi eum posteà Christi, per suam gratiam, releuãsset aduẽt⁹, qui per nouç regenerationis purificationem omne prçteriti peccati vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

In nobis nihil est quo resurgere queamus.

2. Prioris ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorũ. Et sicut in Adam

omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur.

3. Ad Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hūc mūdum intrauit, & per peccatū mors: & ità in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Vsque ad legem enim peccatum erat in mūdo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex nō esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinē præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictū, ità & donū. si enim vni⁹ delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donū, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in cōdemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnū: multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in cōdemnationē: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

4. Ad Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

5. Ad Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergò? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediēdum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortē, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati. obedîstis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. Prosper contra Collatorem capite vigesimo secūdo: Si de illis ista dicuntur (loquitur de illis verbis ad Romanos secundo capite, Cùm enim gentes quæ legem nō habēt, &c.) qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legaliū mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum cōcordiámque populorum non posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hāc sapientiam humano generi ad tēporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo conditę superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordināda rationalis animi vigeret ingenium, nō vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiam si excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionū polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditięque conuincitur, & vndè se defendi existimat, accusatur. Cùm ergò Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circūcisio neque præputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propriis vult iustificare principiis? Qui ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ

Vitiata non extincta natura. Natura etiam excellentissima non sufficit sibi ad iustificationem. Rom. 3. Galat. 6.

nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsita, possit suî perceptione præstare, vt quod faciēdum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntati motus, nisi quem creauerit diffusæ per spiritum sanctum charitatis afflatus.

7. Avgvstinvs & reliqui Episcopi epistola nonagesimaquinta ad Innocentium Papam: Cùm de hac gratia Christianis fidelibus catholicisque notissima, illi obiiceretur quęstio, vt eā oppugnare desineret, quid est quod cùm hæc sibi in libro suo velut aduersante persona idem ipse obiecisset, vt se respondendo purgaret, nihil aliud respondit nisi naturam creati hominis referri gratiam creatoris: atque ità se dicere sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratiæ, quòd Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ? Cui meritò respondetur, Ergò euacuatum est scandalum crucis, ergò Christus gratis mortuus est. Nō enim si nō moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram, nec ascendens in altum captiuās captiuitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas quam defendit, in hominibus nō esset. Psal. 67.

An fortè Dei mandatum deerat, & ideò Christus mortuus est: immò iam & hoc erat sanctum & iustum & bonū. Iam dictū fuerat: Non concupisces. Iam dictum fuerat: Diliges proximum tuum tanquàm teipsum. In quo sermone Apostolus omnē legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum nemo diligit seipsum: ideò Dominus in iis duob⁹ præceptis, totam legem prophetásque dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitùs data. An æternum præmium iustitiæ promissum nōdùm erat? Hoc ipse nō dicit, qui in suis literis posuit etiā in vetere testamēto regnum cælorū esse promissum. Si ergò ad faciendam perficiendámque iustitiam iam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctū & iustum bonúmque mādatum, iam erat promissum præmium sempiternum, ergò Christus gratis mortuus est. Ergò neque per legem iustitia, neque per naturæ possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominū nostrum, vnum mediatorem Dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, & resurrexisset propter iustificationē nostram, profectò & antiquorum fides euacuaretur, & nostra. Fide verò euacuata, quę homini iustitia remanet, cùm iustus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatū intrauit in mūdum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertrāsiit, in quo omnes peccauerunt, proculdubio à corpore mortis huius, vbi alia lex repugnat legi mentis, neminē liberauit aut liberat sua possibilitas, quę perdita redēptore indiget, saucia saluatore: sed gratia Dei per fidē vnius mediatoris Dei & hominū, hominis Christi Iesu, qui & Deus cùm esset, hominem fecit, & manens Deus, homo factus refecit ipse quod fecit. Et infrà post medium: Quapropter si & ante tempus legis & tempore ipso legis iusti patres, & ex fide viuentes, non possibilitas naturæ, infirmæ & indignæ ac vitiatæ & sub peccato venūdatæ, sed Dei gratia per fidem iustificat, & nunc eadem in apertum iam veniens reuelata iustificat.

Exod. 20. Leuit. 19. Matth. 22.

Iustitia neque per legem neque per naturæ vim.

Abacuc 2. Rom. 5.

Naturæ possibilitas indiget redemptore, saluatore ad iustitiam consequendā.

8. Fvl-

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere & saluũ facere quod perierat. Pro impiis mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus, quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ vtiquè ex quo omnes dies defecerũt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantùm natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Legalis quoquè auditus non solùm neminem de potestate tenebrarum eripuit, quinetiam peccatoribus cumulum præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauiùs lex agnita quàm ignota condemnat. Vbi quarum ignorantia peccati minuitur, tantum reatu peccatoris augetur. Ideò Apostolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Idem quoquè dicit: Quia lex propter transgressionem posita est. Et quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quomodò igitur de possibilitate solius liberi arbitrij (si nõ præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quã bona voluntas reparatur, & seruãtur in homine natura tãto magis superba, quãtomagis dominio peccati mortique subiecta) quãtuluncũque sibi bonæ voluntatis & operis exordiũ repromittit, quæ nec sana potuit Dei seruare mandatum, nec vulnerata quantulumcunque curationis sumpsit de lege remedium, sed insuper auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim subintrauit, vt abundaret peccatum, de quo liberari nemo potest, nisi per agnum Dei qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis sanctum, iustũ bonúmque mandatum, sed sola nos liberat gratia Dei per Iesum Christum Dominũ nostrum. Lex enim spiritùs vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati & mortis.

A peccato originali nec vis naturæ nec litera legis liberat.

Ephes. 5.

Rom. 7.

Lex non liberauit nos de potestate tenebrarum.

Rom. 4.

Galat. 3.

Rom. 8.

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite secundo: Dicunt, inquit, (Iulianus scilicet) illi Manichæi, quibus modò non cõmunicamus, id est, toti isti cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam potestatem habeat benè viuendi, sed omnes in peccatũ carnis suæ necessitate cogãtur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatem sanctæ Mariæ destruebat, & virginitati sacræ nuptias fidelium coæquabat. Et paucis interiectis: Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quę in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad benè iustéque viuendum. Nam liberum arbitrium vsqueadeo in peccatore nõ periit, vt per illud peccẽt, maximè omnes qui cum delectatione peccãt, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libet. Vndè & Apostolus, Cùm essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Eccè ostenduntur etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate seruire.

Liberum arbitrium Adæ peccato periisse, Catholicos sentire, per calumniã eis impingit Iulianus.

Ioan. 8.

Libero arbitrio etiã peccatores peccant.

Rom. 6.

10. ET libro secundo, capite quinto: Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura periisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autẽ piéque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis sermonis, cogitationis adiuta.

Liberum arbitriũ ad peccandum valet per se, ad piè operandum gratia adiutũ.

11. ITEM contra Fortunatum Manichæum disputatione secunda, post principium. AVG. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si pœnam meretur qui peccat inuitus, debet & præmium mereri qui benè facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, nisi ei qui bona voluntate aliquid fecerit? Ex quo intelligimus & pœnã inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

1. Retract. c. 16

12. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: AVG. Credo meminisse te in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri mẽtem seruam libidinis, nisi propria voluntate: Nam neque à superiore, neque ab æquali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum est: neque ab inferiore, quia non potest. Restat igitur vt eius sit propriùs iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore conuertit: Qui motus si culpæ deputatur, vnde qui dubitat, irrisione dign9 tibi visus est, non est vtiquè naturalis, sed voluntarius: In eóque similis est illi motui quo deorsùm versùs lapis fertur, quòd sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi. Veruntamen in eo dissimilis, quod in potestate non habet lapis cohibere motũ quo fertur inferiùs, animus verò dum non vult, nõ ità mouetur, vt superioribus desertis inferiora diligat: Et ideò lapidi naturalis est ille motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidẽ si quis dicat peccare, quòd pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur. Animum verò peccati arguimus, cùm eũ conuincimus superioribus desertis ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opùs est quærere vndè iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono ad cõmutabile bonum, cùm eum non nisi animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, omnísque de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atque cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, & lapsu temporaliũ conuertamus. EVOD. Video, & quodam modo tango ac teneo vera esse quæ dicis. Nõ enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere volũtatem, eáque me moueri ad aliquid fruẽdum: quid autem meũ dicam prorsùs nõ inuenio, si voluntas, qua volo & nolo, nõ est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè facio, nisi mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam, nisi per voluntatem, ad hoc potiùs datã esse à bono Deo satis apparet: Motus autẽ quo huc atque illuc volũtas conuertitur, nisi esset volũtarius, atque in nostra positus pote-

1. Retract. c. 9.

state, neque laudandus, cùm ad superiora: neque culpādus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis? neque omninò monendus esset, vt istis neglectis æterna vellet adipisci, atque vt malè nollet viuere, vellet autem benè. Hoc autem monendum non esse hominem, quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

Homo si non volstate ageret, nec laudandus, nec culpandus, nec monendus esset.

13. Et capite tertio: Negare non possumus habere nos potestatem, nisi cùm nobis quod volumus deest. Dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, nō vtique volumus. Quod si fieri non potest, vt dum volumus nō velimus, adest vtique volūtas volētibus. Nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adest. Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest nō esse quod habemus. Ità fit vt & Deum non negemus esse præsciū omnium futurorum, & nō tamen velimus quod volumus. Cùm enim sit præscius volūtatis nostræ, cuius est præscius, ipsa erit. Volūtas ergo erit, quia voluntatis est præscius. Nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit. Ergò & potestatis est præscius. Nō igitur per eius præscientiam mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præsciuit.

Voluntas libera, quia in potestate nostra.

Præscientia Dei non adimit nobis potestatem.

14. Libro item de gratia & libero arbitrio, capite secundo: Reuelauit nobis (Deus) per scripturas suas sanctas esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quo modo autem reuelauerit commemoro vos, non humano eloquio, sed diuino. Primùm quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitriū, quo ea faciēs ad promissa pręmia perueniret: Ideò enim data sunt, vt homo excusationem de ignorātia non haberet: sicut Dominus dicit in Euangelio de Iudæis, Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationē nō habent de peccato suo. Et post pauca: Sed sunt homines qui etiam de ipso Deo se excusare conātur, quibus dicit Apostolus Iacobus, Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tentor. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat: vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum. Peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem. Item de ipso Deo se excusare volentibus respondet liber Prouerbiorū Salomonis, Insipientia viri violat vias eius, Deum autem causatur in corde suo. Et liber Ecclesiasticus dicit. Ne dixeris, quia propter Deū recessi: quæ enim odit nè facias. Nè dixeris, quia ipse me induxit: nō enim opùs habet viro peccatore: omne execramētum odit Dominus, & non est amabile timentibus eum. Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilij sui. Si volueris, conseruabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponet tibi ignem & aquā, ad quodcunque volueris extendere manum tuam. In conspectu vita & mors, & quodcunque placuerit dabitur ei. Eccè apertissimè videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud quòd tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri iubet Deus? Quo modo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo psalmus dicit: quòd in lege Domini fuit voluntas eius, nónne satis indicat voluntate sua hominem in lege Deo consistere? Deindè tam multa mandata quæ ipsam quodam modo nominatim conueniunt voluntatem: sicut est, Noli vinci à malo: & alia similia: sicut sunt, Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus: Et Noli repellere consilia matris tuæ: Et, Noli esse sapiens apud teipsum: Et, Noli deficere à disciplina Domini: Et, Noli negligere legem: Et, Noli abstinere benefacere egenti: Et, Noli fabricare in amicum tuum mala: Et, Noli intendere fallaci mulieri: Et, Noluit intelligere vt benè ageret: Noluerunt accipere disciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam nouis Euangelicis, & Apostolicis, quid aliud ostenditur vbi dicitur, Nolite vobis condere thesauros in terra: Et, Nolite timere eos qui occidunt corpus: Et, Qui vult venire post me, abneget semetipsum: Et, Pax in terra hominibus bonæ volūtatis: Et quod dicit Apostolus Paulus, Quod vult faciat, non peccat si nubat, qui autem statuit in corde suo non habens necessitatē, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc statuit in corde suo seruare virginē suam, benè facit. Item dicit: Si autem volens hoc facio, mercedem habeo. Et alio loco: Sobrij estote, iusti, & nolite peccare. Et iterùm: Vt quemadmodùm prōptus est animus voluntatis, ità sit & perficiēdi. Et ad Timotheū dicit: Cùm enim in delicijs egerint in Christo, nubere volunt. Et alibi: Sed & omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Et ipsi Timotheo: Noli negligere gratiam quę in te est. Et ad Philemonē: Nè bonum tuū velut ex necessitate esset, sed ex volūtate. Seruos etiā ipsos monet, vt dominis suis ex animo seruiant cum bona voluntate. Item Iacobus: Nolite itaque errare fratres mei, & nolite in personarum acceptione habere fidē Domini nostri Iesu Christi, & nolite detrahere de alterutro. Item Ioannes in epistola sua: Nolite diligere mundum: & cętera huiusmodi. Nēpe vbi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum, vel non faciendū in diuinis monitis opus volūtatis exigitur satis liberū demonstratur arbitrium. Nemo ergò Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cū peccat. Neque cùm aliquid secundum Deū operatur, alienet hoc à propria volūtate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, Qui reddet vnicuique secundùm opera sua.

Liberum arbitriū in homine.

Nisi esset, frustrà essent præcepta.

Ioan. 15.

Iac. 1.

Eccle. 15.

Psal. 1.

Rom. 12.
Psal. 31.
Prouer. 1.
Prouerb. 3.

Matth. 6.
Matth. 10.
Matth. 16.
Lucæ 2.
1. Cor. 7.

1. Cor. 9.
1. Cor. 15.
2. Cor. 8.
1. Tim. 5.
2. Tim. 3.
1. Tim. 4.

Iac. 2.

1. Ioan. 2.

Matth. 16.
Rom. 2.

15. Idem libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo: Stoici laborauerunt causas rerum ità distinguere, vt quasdam subtraherent necessitati, quasdam subderent: atque in his quas esse sub necessitate noluerunt, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet non essent liberæ, sed subderentur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis: manifestum est voluntates nostras, quibus rectè, vel perperàm viuitur, sub tali necessitate nō esse.

Stoici necessitati voluntates nostras eximerent.

esse. Multa enim facimus, quæ si nollemus, non vtique faceremus. Quò primitùs pertinet ipsum velle: nā si volumus, est: si nolumus, non est. Nō enim vellemus, si nollemus. Si autem illa definitur esse necessitas, secūdùm quam dicimus necesse esse, vt ità sit aliquid, vel ità fiat, nescio cur eā timeamus, nè nobis libertatē auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei & præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necessè esse Deum semper viuere, & cuncta præscire: sicut nec potestas eius minuitur cùm dicitur mori fallíq; nō posse. Sic enim hoc nō potest, vt potiùs si posset, minoris esset vtique potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotēs faciēdo quod vult, nō patiēdo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquàm esset omnipotens. Vndè propterea quædam non potest quia omnipotens est. Sicut etiam cùm dicimus, necessè est esse, vt cùm volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus, & non ideò ipsum liberum arbitrium necessitati subiicimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus.

Qualis necessitas liberum arbitrium nobis non adimat.

Omnipotens Deus faciēdo quod vult, nō patiēdo quod non vult.

16. Et in expositione capitis quinti epistolæ ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiscit aduersùs spiritum, spiritus autem aduersùs carnē. Hæc enim inuicèm aduersantur, vt nō ea quæ vultis faciatis: putant hîc homines liberum volūtatis arbitrium negare Apostolum nos habere. Nec intelligūt hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere nolūt, per quam solam possunt spiritu ambulare & concupiscentias carnis non perficere. Si ergò nolunt eam tenere, non poterunt ea quæ volunt facere. Volūt enim operari opera iustitiæ quę sunt in lege, sed vincuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei.

Liberum arbitrium gratia fidei repulsa, ad benè operādum inualidum.

17. Libro octoginta trium quæstionū, quæstione vigesimaquarta: Deus quouis homine optimo & iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernās vniuersa, nullam pœnam cuiquam sinit immeritò infligi, nullum præmium immeritò dari. Meritū autem pœnæ, peccatum: & meritum præmij, rectè factum est. Nec peccatum autem neque rectè factū imputari cuiquam iustè potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

Peccatum & rectè factum est in libero arbitrio.

18. Item libro tertio Hypognosticon: Ait Paulus apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatē nostram. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis, id est spiritus postulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus. Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est: Et quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctū propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Item à Domino in Euangelio discipulis, Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea. Et item, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mādo vobis. Et ab Apostolo Corinthiis, Hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus volūtatis, ità sit & perficiendi. Et multa alia quæ tam in veteri quàm in nouo testamento continentur, quæ nimis propter fastidium lectionis, lōgum est enarrare. Quo modo autem vnicuique secundùm opera sua redderetur in die iudicij, nisi liberū esset arbitriū? Et ideò non est personarum acceptio apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerūt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo.

Rom.8.

Liberum arbitrium Catholici constituūt, sed quod sine Deo ad sancta opera sit inualidum. Psal.33.

Matth.7.

Ioan.15.

2.Cor.8.

Rom.2.

In sancto opere prior voluntas Deo, posterior liberi arbitrij.

19. Origenes Philocaliæ capite vicesimoprimo: Res extrinsecùs obiectas accusare, & seipsos culpa liberare, se similes lignis lapidibúsque ab externis motoribus tractis declarantes, neque verum est, neque consentaneum: sed hæc oratio hominis est cupientis notionem liberi arbitrij corrumpere. Nam si ipsum interrogemus, quid liberū arbitrium, respondebit, si nihil extrinsecum occurrat, quod nos in contrariū prouocet. Rursùm imbecillem corporis constitutionem accusare, contra rationē est perspicuè. Nam ratio atque doctrina, intemperantes & agrestissimos conuertit, si monita sequantur: & ità mutat in melius, vt sæpenumerò ex incontinentissimis castissimi euadentes, non iidem videātur esse qui priùs. Sic ex moribus agrestissimis quidam ad tātam mansuetudinem perueniunt, vt qui nūquàm agrestem vitā egerint, agrestes esse videātur comparatione huius, qui ad māsuetudinē est immutatus. Contrà alios cernimus cōpositissimos & honestissimos, deterioribus colloquiis deprauatos, compositam & honestam vitā excutere, adeò vt intemperantiam vitæque confusionem incidant media sæpè ętate, postquàm iuuētutis instabilitas, quę tum est maxima, præteriit. Ratio igitur ostendit extrinsecùs incidentia non esse in nostra potestate. Vt autem hoc vel contrario modo istis ratio vtatur, disceptans & iudicans qui oporteat externis obiectis occurrere, nostrum est munus. Quòd autē munus officiúmque sit nostrum non autem ipsius, honestè viuere, & id à nobis postulet Deus, neque ex iis quę extrinsecùs accidunt, vel vt quidam putant, fato cogamur, testatur Michęas propheta, dicens: Si annunciatum est, ô homo, quid bonum, aut quid Dominus requirat à te, nisi vt facias iudicium, & diligas misericordiā, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo. Et Moses, Posui ante faciē tuam viam vitæ & viam mortis, vt eligas quod bonum est, & incedas cum eo. Et Esaias, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Si nolueritis neque audieritis me, gladius exedet vos. Os enim Domini locutū est hoc. Et in psalmis, Si populus meus audisset me, & Israël in viis meis ambulâsset, in nihilū inimicos eorum humiliâssem, & in affligentes eos iniecissem manū meam. Quibus ostendit, in populi fuisse potestate, audire & incedere in viis Dei. Sed & Saluator, dicēs, Ego autem dico vobis non resistere malo. Et, Quicūque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio. Et, Quicunque inspexerit mulierē ad concupiscendam eam, mœchatus iam est in corde suo. Et cùm dat cætera quæque mādata, quid aliud indicat, nisi quòd in nostra potestate est obseruare quæ mandantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, si præuaricemur. Vnde &, Omnis qui

Honestè viuere, nostrum munus.

Mich.6.

Deut.30.

Esa.1.

Psal.80.

Matth.5.

Matth.7.

audit,inquit,verba mea, & facit ea, similis est viro prudenti, qui ædificauit domũ suam super petram & cætera. Qui autem audit hæc,& non facit,similis est viro stulto, qui ædificauit domum super arenam,& reliqua. Et illud quod dicit his, qui à dextris eius sunt, Venite patris mei,&c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: euidẽter ostendit se his dare promissiones, velut laudis suæ authoribus, & è contrario aliis, tanquam vituperandis ex sese,ait, Discedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodò etiã Paulus velut potestatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquàm in nobis ipsis vel salutis, vel perditionis habentibus causam, ait: Aut diuitias bonitatis ac patientiæ ac longanimitatis contemnis,ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iudicij & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opus eius,his quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam:his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati,credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animã hominis operantis malum,Iudæo primùm & Græco. Infinita quidem alia in sanctis scripturis inuenies arbitrij libertatem constituentia: At quoniam in contrarium, id est,citra liberum arbitrium, licere seruare mandata, & saluari, item ea transgredi & perire, quædam è veteri & nouo testamento dicta contendunt, agè aliqua ex parte proferentes ea, illorum solutiones inspiciamus, quò ex his quæ proposuerimus, etiam cæterorum quæ similiter arbitrij libertatem videntur tollere, absolutio fiat euidens. Adfert deindè sex scripturæ loca, & diluit quæ cõtra arbitrij nostri libertatem obiiciuntur.

Matth. 25.

Rom. 2.

20. ET homilia secunda ex diuersis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur non humanitas rationabilis mundi,sed voluntas, segregãtur; receptores incarnationis à respuẽtibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominum suum: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri, non recipiẽtibus dat adhuc spatium recipiendi. A nullo enim aufertur possibilitas credẽdi Dei filium, & possibilitas essendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipientibus se videlicet, & credentibus in nomen eius.

Ioan. 1.

In arbitrio hominis & cooperatione positum est, credere.

21. ITEM in caput decimumtertium Euangelij secundùm Matthæum: Et hîc igitur regnum cælorum simile est sagenæ missæ in mare, non quemadmodùm quidam opinantur, qui docent verbo naturas subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui sub rete venerunt, vt ex eo quod scriptum est, ex omni genere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias esse naturas, similiter autem & malorum. Nam huic intellectui repugnãt omnes scripturæ, declarãtes esse liberum arbitrium, dum & accusant eos qui delinquũt, & probant eos qui rectè faciunt, haud quaquàm meritò in eos cõpetente vel repræhensione, qui ex mali generis natura tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidem vt pisces boni sint ac mali, causa non est in animabus piscium, sed secundùm illud, quod verbum omnia sciens, dixit, Producant aquæ reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit Deus cete grãdia, omnémque animam animalium reptilium,quæ produxerunt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ produxerunt omnem animam animãtium reptilium iuxta suum quanque genus,quum causa non esset penès illam. Hîc verò nos sumus in causa, vt sint bona genera, dignáque vasis quæ vocantur, aut mala dignáque quæ proiiciantur. Non enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendum. Sic nec iustitiæ causa est natura,tanquàm quæ non recipiat iniustitiã, sed verbum quod accipimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ transmutentur à malis, vt in piscium generibus,in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus, contrà bonos ac malos semper videre licet,qui vel ex malitia peruenerint ad virtutem, vel à profectu virtutis ad malitiæ dissolutionem reciderint. In hoc autem quod scriptum est: Si iustus auersus fuerit à iustitia sua fecerítque iniustitiam, ac cætera quæ sequuntur, vsque ad illud, & in peccatis suis quæ peccauit in his morietur, aut dicant nobis qui ex sagenæ parabola naturas inducũt: Iniustus qui pòst auertit se ab iniquitatibus suis quas fecit,ac seruat præcepta Domini,facítque iustitiam ac misericordiam, cuius erat naturæ quum esset iniustus? non sanè laudandæ,ergò vituperandæ. Et cuius naturæ meritò dicetur, quũ auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit? Nam si propter ea quæ prius fecit erat malæ naturę,quomodò bonæ naturæ quũ esset,erat iniquus? In simili re prætereà dubitabis & de iusto qui se auertit à iustitia sua, fecitque iniustitiã & omnes inquitates. Priusquàm enim se auerteret à iustitia, in iustis operibus versans,non erat malæ naturæ. Mala siquidem natura nequaquàm possit esse in iustitia, quoniam non potest mala arbor, videlicet malitia, fructus bonos facere,qui à virtute proficiscuntur. Rursùs è diuersò, qui bonæ naturæ sit & immutabilis, nequaquàm auertere se possit à bono, posteaquàm semel habitus est iustus, à iustitia sua ad faciendam iniustitiã, iuxta omnes iniquitates suas quas fecit. His autem dictis, existimandum est, regnum cælorum esse simile sagenæ missæ in mare, & ex omni genere congreganti, ad probãdam varietatum voluntatem in hominibus,quamplurimum inter se discrimen habentium,vt quod dicit, congreganti ex omni genere, significet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum species.

Genes. 1.

Natura in nobis nõ est causa malitiæ contra Manichæos.

Ezech. 18.

Matth. 13.

22. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Matthæum: Multi certè tanta pœnitentia compũcti sunt, vt cùm anteà peruersi essent, electissimi posteà inuenirẽtur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cùm prius zizania essent, in optimũm triticum mutati sunt: quæ quidem mutatio in seminibus impossibilis est, at in voluntate facilis, atque procliua. Non enim naturæ terminis ad bonum aut ad malum voluntas alligatur, sed libero honoratur arbitrio. Quare cùm inimicum veritatis aliquem videris, omni studio atque cura conare ad virtutẽ reducere,

Multi ex malis vertũtur boni facti.

Matth. 13.

Vol. libera.

reducere, primùm viuendi exemplis, deindè orationis grauitate, ac postremùm patrocinij & auxilij copia. Non graueris omnia emendationis genera percurrere.

23. ET homilia nona in Ioannem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Vbiquè (inquit) non violentum, non coactum, sed voluntariũ penitùs & liberum nobis ostendit arbitrium, quod in hoc loco significauit.

Anima quia libera, non inuita agit, corpore præstat.

24. ITEM homilia vndecima: Magna sanè corporis præstantia, anima tamen tanto præstantior, quanto corpore melior. Neque hac tantùm ratione, sed quoniam corporis natura, quocũque ipsam opifex ducere velit, eò sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re Deo, nisi velit, obtemperat: inuitam enim & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere: neque id animæ virtuti esset adscribendum, sed sponte sua bona sit, & sibi virtutem complectendã persuadeat oportet. Quãobrem difficilior huius est, quàm illius cura.

Anima sui iuris.

25. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta illuminatorum: Cognosce animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimũ, secundùm factoris imaginem immortalẽ per eum, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas: neque propter animam fornicaris: neque (vt nonnulli fingunt) astrorum inclinationes, ad amplectendam impietatem te cogunt. Cur tua ipsius mala confiteri detractas? cur innocuis astris culpam adscribis. Et paulò inferiùs: Ex nostro arbitrio peccamus. Nè quem audias disserentem malè. Scis hoc dicere: Quod nolo, hoc facio: sed memineris etiam dicentis, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Et, Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, itá & nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sãctificationem. Et paucis interiectis: Liberum arbitrium habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem, omninò non potest. Subiicit tibi scortationis cogitationes, si vis, probas, si nolis, improbas. Si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia gehennam Deus parâsset? Et si naturâ & non volũtate iustè ageres, cur Deus coronas pararet? Mansuetum est animal ouis, neque tamen illa propter mãsuetudinem coronatur: quoniam illa mansuetudo non ex voluntate, sed à natura illi inest.

Non astris sed voluntati nostræ peccata nostra adscribenda.

Rom. 7. Esa. 1. Rom. 6.

Diabolus incitare potest, cogere non item.

26. HIERONYMVS in procœmio librorum aduersùs Pelagianos: Breuiter calumniatoribus respondemus, qui sua in nos maledicta conferunt, Manichæorum esse hominum damnare naturam: & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere. Rursumque apertissimæ insaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus est. Et sic ingrediẽdum via regia, vt nec ad sinistram, nec ad dexteram declinemus: Appetitúmque propriæ voluntatis Dei semper credamus auxilio gubernari.

Manichæorũ errores circa liberum arbitrium.

27. ET libro secundo aduersùs Iouinianum: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: nõ est enim volẽtis, neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt inducentiua, & perfectio diaboli.

Vbi necessitas, ibi nec damnatio, nec corona. Rom. 9.

28. CONCILIVM Arausicanum secundum canone decimotertio: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non potest reparari.

29. ET canone vicesimoquinto: Secundum suprascriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propitiãte & prædicare debemus & credere, quòd per peccatum primi hominis, itá inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus posteà aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deũ, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eũ & misericordia diuina præuenerit.

Liberum arbitrium attenuatum.

30. AVGVSTINVS epistola nonagesimaquinta, quam cum reliquis Episcopis scripsit ad Innocentium Pontificem: Oramus vt peccatorum tentationem superare possimus, vt spiritus Dei, vndè pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram. Qui autem orat & dicit, Nè nos inferas in tẽtationem: nõ vtique id orat vt homo sit, quod est natura: neque id orat, vt habeat liberum arbitriũ, quod iam accepit cùm crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorum, quia hoc superiùs dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat vt accipiat mandatum. Si enim in tẽtationem inductus fuerit, hoc est, in tentatione defecerit, facit vtique peccatum, quod est contra mandatum. Orat ergò vt nõ peccet, hoc est, nè quid faciat mali, quod pro Corinthiis orat Apostolus Paulus, dicens: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Vndè satis apparet quòd ad non peccandum, id est, ad nõ maleficiendum, quanuis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen eius potestas nõ sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, clarissima est gratiæ testificatio. Hanc ille confiteatur, & eum gaudebimus siue rectum siue correctum. Distinguenda est lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet, nisi esset voluntas. Et pòst pauca: Iubetur vt nõ faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: & tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur: Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non cessamus pro vobis orantes & postulantes. Atque inter cætera pro illis orans dicit: Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, in omni opere & sermone bono. Sicut ergò agnoscimus voluntatem cùm hæc præcipiũtur, sic & ipse agnoscat gratiam cùm petuntur.

Mat. 6.

2. Cor. 13.

Liberum arbitrium nisi adiuuetur, non sufficit ad non peccandum.

Psal. 36.

Coloss. 1.

31. PROSPER lib. 1. de vocatione gẽtium, cap. 8. Non ergò fidat de viribus suis, quæ etiam cùm essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriã, qui solus non est victus, & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideò se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium volũtatis deprauatũ est, non ablatũ. Quod ergò non interfectũ est per vulnerantẽ, non tollitur per medẽtem: vulnus sanatur, nõ natura remouetur. Sed quod in natura periit, non restituitur nisi ab authore naturæ.

Rom. 8.

Liberum arbitrium permãsit in homine etiã à diabolo seducto.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

a 2. Cor. 1. a
b Gal. 4. a
c Rom. 9. g
d Gal. 4. a
e Rom. 3. d
5. b 1. Tim. 2. b
f 1. Ioan. 2. a

QVO factum est, vt cælestis pater, [a] pater misericordiarum & Deus totius consolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratũ ac promissum, cũ venit beata illa [b] plenitudo tẽporis, ad homines miserit: vt & Iudæos qui sub lege erãt, redimeret, & [c] gẽtes quæ non sectabantur iustitiã, iustitiam appræhenderent, atq; omnes [d] adoptionem filiorũ reciperent. Hunc [e] proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, nõ [f] solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi. Caput 2. sess. 6.

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

2. AD Galatas quarto capite: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij: misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius: & hæres per Deum.

3. AD Romanos nono capite: Quid ergò dicemus? Quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam, appræhenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.

4. AD Galatas quarto capite, vt paulò antè.

5. AD Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationẽ, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

6. ET capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

7. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

8. PRIMÆ epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tãtùm, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

a 2. Cor. 5. a
Prosp. ca. 9. ad obiec. Gall.
b Aug. epist. 89. quæ. 3 lib. 1. de peccat. merit. cap. 28. de nat. & gratia, ca. 41. lib. 6. cont. Iul. ca. 1. 12.
c Coloss. 1. b

VERVM etsi ille pro [a] omnibus mortuus est, non omnes tamẽ mortis eius beneficiũ recipiũt: sed ij duntaxàt, quibus meritum passionis eius communicatur. Nã sicut re vera homines, nisi ex semine [b] Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm ea propagatione per ipsum, dũ cõcipiũtur, propriam iniustitiam cõtrahant: ità nisi in Christo renascerentur, nũquàm iustificarentur, cùm ea renascentia per meritũ passionis eius gratia qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio [c] Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorũ in lumine, & eripuit de potestate tenebrarũ, transtulítque in regnũ filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Caput 3. sess. 6.

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS à Corinthios quinto capite: Charitas enim Christi vrget nos: æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. & pro omnibus mortuus est

est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est: & resurrexit.

2. PROSPER in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergò Dei filius, mortalitatis humanę particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodē de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redēptioni, crucifixum esse Dominum Christum, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substātiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, nō fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cùm sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & spiritum sanctum induit Christum. Qui ideò infirmitate nostra cōmunionem subiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cùm itaque rectissimè dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & proper communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnū. In sua enim venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autē receperūt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

In cruce Christi non saluatus, qui nō est crucifixus in Christo. *Ioan. 11.* *Ioan. 3.*

3. AVGVSTINVS epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, de qua condemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt, ità per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hîc omnes dixit, & ibi, nō quia omnes homines venirent ad gratiam iustificationis Christi, cùm tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascūtur in iustificationem, non nisi per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in cōdemnationem, nō nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, pręter Adam: nemo in ista regeneratione pręter Christum: ideò omnes & omnes. Eosdem autem omnes etiam multos posteà dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores cōstituti sunt multi, sic & per vnius hominis obediētiam iusti cōstituuntur multi. Qui multi? nisi quos iam paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodùm commendat vnum & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad iustificationem, cùm tanto post Adam venerit Christus in carne, vt sciamus etiā antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à nobis facta annunciatur.

Rom. 5. *Antiqui iusti per eandem fidem iustificati per quā & nos.*

4. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Ad vitam æternam, quam promisit non mendax Deus sanctis & fidelibus suis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur nisi in Christo, sicut in Adam omnes moriūtur. Quemadmodùm enim omnes omninò pertinentes ad generationē voluntatis carnis, non moriantur nisi in Adam, in quo omnes peccauerunt, sic ex his omnes omninò pertinentes ad regenerationem voluntatis spiritus non viuificātur nisi in Christo, in quo omnes iustificantur. Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem.

1. Cor. 15. *Rom. 5.*

5. ITEM de natura & gratia capite quadragesimoprimo: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiā in omnes homines in iustificationem vitæ. Cùm per Christi, inquit, iustitiam, non omnes, sed eos tātùm qui illi obedire voluērunt, & baptismi eius ablutione purgari sunt, sanctificatos esse non dubium sit, non planè isto testimonio probat quod vult. Nam sicut dictum est, Sicut per vnius delictū in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermitteretur, sic & in eo quod dictum est, per vnius iustitiā in omnes homines in iustificationē vitæ, nullus prætermissus est, nō quia omnes in eū credunt, & baptismo eius abluuntur, sed quia nemo iustificatur nisi in eum credat, & baptismo eius abluatur. Itaque omnes dictum est, nè aliquo modo alio præter ipsum quisquam saluus fieri posse credatur.

Rom. 5. *Nemo iustificatur nisi credat in Christū & baptizetur.*

9. IDEM contra Iulianum libro sexto, capite primo: Itaquè sicut per vnius, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ità & per vnius iustificationē in omnes homines ad iustificationē vitæ. Ideò & ibi omnes, & hîc omnes, quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum. Sicut enim per inobedientiā vnius hominis peccatores cōstituti sunt multi, ità per vnius obedientiam iusti constituentur multi.

Rom. 5. *Ad mortem nemo nisi per Adam: ad vitā nemo nisi per Christum.*

7. CAPITE item duodecimo: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem recōcilietur Deo. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui nō credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eū. Ideò ergò credunt atque confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, nè ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. Et infrà: Cùm dictum est, Per vnum in omnes transîsse peccatum, & posteà per vnius inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi qui & omnes. Similiter cùm dictum est Per vnius iustificationē in omnes homines, ad iustificationem vitæ: & rursùs dictum est, Per vnius obedientiam iusti cōstituentur multi: non aliquibus exceptis, sed eosdē multos, omnes oportet intelligi, non quia omnes homines iustificantur in Christo, sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quàm in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquam domum per vnā ianuā intrare omnes. non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisi per illā. Omnes ergò ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christū. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur:

Ioan. 3. *Paruuli per alienum os confitentur fidem.* *Rom. 5.* *1. Cor. 15.*

Pelagianos intelligit.

id est, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem nisi per Adam, & nemo per Adam nisi ad mortem. Et nemo ad vitam per Christum, & nemo per Christum nisi ad vitam. Vos autẽ dum non omnes, sed multos, siue per Adam condẽnatos esse, siue per Christum liberatos vultis intelligi, horrẽda peruersitate Christianæ religionis estis infecti. Si enim salui erunt aliqui sine Christo, & iustificantur aliqui sine Christo, ergò Christus gratis mortuus est.

8. AD Colossenses primo capite: Gratias agentes Deo & Patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.

VIII.

Descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.

Caput 4. sess. 6.

a Gal. 4. a Tit. 3.

b Ioan. 3.

QVIBVS verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit trãslatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi [a] Adæ, in statũ gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per secundũ Adã Iesum Christũ, saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post Euangeliũ promulgatũ, sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri nõ potest, sicut scriptum est: [b] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum* Dei.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quarto capite: At vbi venit, &c. vt suprà capite sexto, testimonio secundo.

2. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. IOANNIS tertio cap. Nisi quis, &c. vt in textu. Testimonia de necessitate Baptismi habes suprà quæstione prima de sacramento Baptismi. Reliqua verò testimonia ad descriptionem Iustificationis pertinentia, quære infrà capite vndecimo.

IX.

De necessitate præparationis ad iustificationem in adultis, & vnde illa sit.

Caput 5. sess. 6.

a Aug. lib. 2. cõtrã 2. epist. Pelag. c. 9. de præd. & gratia. a c. 10. de præd. sanct. c. 2. Lib. de Eccl. dog. c. 44. Fulg. de incar. & gratia Christi, c. 18.

b 1. Cor. 3. b 15. b 2. Cor. 6. 2 7. a 2. Tim. 2. d Hebr. 12. d Ier. 7. Ezec. 18. e f Prou. 16. a Eccl. 2. d Sap. 9. b Psal. 26. c ibidẽm Aug. enar. 2. & ser. 13. de verb. Apost. lib. 1. retract. c. 22. Leo ser. 5. de quadrag. Fulg. de incarn. & gratia Christi, c. 20.

c Aug. de gratia & liber. arb. c. 2. 9. 15. de spir. & liter. c. 34. lib. 2. de pec. mer. c. 5. de præd. & gratia c. 9. ser. 4. & 15. de verb. Apost. tract. 4. in epist. Ioan. lib. 1. de præd. sanc. c. 3. Chrys. hom. 9. in Ioan. Ber. de gratia & libero arb. Prosp. lib. 2. de voca. gent. c. 26. 27. 28. cont. Colla. cap. 26.

d Matth. 23. d Act. 15. g Iere. 18. b 25. a b 32. f 35. b Zach. 1. b

e Cypr. de orat. Dom. Aug. de natur. & gratia. cap. 18. lib. 2. cont. 2. epist. Pelag. c. 10. Hier. epist. 139.

f Zach. 1. a Malach. b Actor. 3. f 3. c Ephes. 5. c Iac. 4. e Matth. 11. d Ier. 3. a d 4. d 18. b Esa. 1. d 40. a 45. d 46. c 55. a b Baru. 4. a Ezec. 18. g 1. Reg. 7. a

g Tren. 5. d Ier. 31. c

Præterea ipsius iustificationis exordiũ in adultis, à Dei [a] per Christum Iesum præueniente gratia sumendum est: hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis, vocantur: vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratię liberè assentiendo & [b] cooperando, disponãtur: ità vt tangẽte Deo cor hominis per spiritus sancti illuminationẽ, neque [c] homo ipse nihil omninò agat, inspirationẽ illã recipiens, quippe qui illam & abiicere [d] potest: neque tamen sine gratia [e] Dei mouere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vndè in sacris literis cùm dicitur: [f] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos:* libertatis nostrę admonemur. Cùm respondemus: [g] *Cõuerte nos Domine ad te, & conuertemur:* Dei nos gratia pręueniri confitemur.

TESTIMONIA.

Psal. 58.

Psal. 20.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum, quoniã misericordia eius præueniet me, & ipse est cui fideliter veraciterque cãtatur, quoniam præuenisti eum in benedictione, dulcedinis

dulcedinis. & quid hîc apertiùs intelligitur, quàm ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, & gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis, in qua si nos non præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictũ est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictum est, Misericordia eius subsequetur me. Quid est ergò quod in consequentibus vbi ea quæ ipsi sentiunt, commemorant, dicunt se confiteri gratiam quoquè adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, nõ tamen reluctãti studium virtutis immittere? Hoc quippe ità dicunt, velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiúmque virtutis, quo merito præcedẽte dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente. Et post pauca: Hominis autem propositum bonũ adiuuat quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoquè hominis quod dicitur bonum, quanuis cùm esse cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus, Gratias autem Deo qui dedit idem studia pro vobis in corde Titi. Si studium quisque vt pro aliis habeat, Deus dat, vt pro seipso habeat, quis alius est daturus?

Deus prior in nostra iustificatione.
Psal. 58. & 22.
Pelagianus error.
Gratia præcedens.
Gratia subsequens.
2. Cor. 8.

2. ET de prædestinatione & gratia, capite decimo: A Deo homines nullis existentibus meritis vocari, & vocatos vt boni aliquid operentur, Dei adminiculis indigere, sumpto de veteribus literis Apostolus monstrat exemplo. postquàm illam de duobus geminis electionem omni repulsa laude meritorum, ad Dei gratiam iudiciúmque cõtulerat, videns quid impia posset blasphemare gerrulitas, dixit, Nunquid iniquitas est apud Deum? Et sequitur, Absit. Et quasi diceretur ei, vndè probas? parũ putauit authoritatem suę valere doctrinę, nisi sententiam suam etiã legis doceret exemplo. Sic enim intelligi voluit quod Moyses dixerat, Misereor, cuius miserebor, & misericordiã præstabo, cui misericors fuero. vt primam misericordiam vocatione credamus hominibus prærogari, quæ sola ad rectè viuendum non sufficit, si deserat qui vocauit.

Rom. 9.
Exo. 33.

3. ITEM libro de prædestinatione sanctorum, capite secundo: Quod ergò pertinet ad religionẽ atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus: Si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est: profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex Deo est. Quocircà sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum, quod iam isti fratres, sicut vestra scripta indicant, verum esse consentiunt: vndè in omni opere bono & incipiendo & perficiendo, sufficientia nostra ex Deo est, ità nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est: quoniam fides si non cogitetur, nulla est, & non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est.

2. Cor. 3.
Credere ex nobismetipsis nõ sumus idonei.
[illegible] nihil [illegible] sine Deo [illegible] nostra [illegible].

4. LIBRO de Ecclesiasticis dogmatibus, capite quadragesimoquarto: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit aut eligere, siue salutari, id est, Euangelicæ prædicationi consentire posse cõfirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in cõsentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euãgelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quòd idonei simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Ioan. 15.
2. Cor. 3.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimooctauo: Si secũdùm opinionem illorum, nostrum est velle credere, priusquàm nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniustè gratia dicitur, quia non gratis datur homini, sed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (sicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipsa non dedit: immò si sic est, nos priores Deo voluntatem damus, atque ità gratiam non miseratione tribuentis, sed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtiquè, quia non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod nõ accepit? Si autem accepit, quid gloriatur, quasi nõ acceperit? Non autem misericordia Dei aliquando præuenit hominem, si nunquàm bonam fecit, sed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi est quod Dauid dicit, Deus meus, misericordia eius pręueniet me. In quo autem Dei nos misericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, nõ in quolibet alio, sed in se nobis gentium magister ostendit, dicens: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiã consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia pro nostro velle.
Rom. 11.
1. Cor. 4.
Psal. 58.
1. Tim. 1.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim sumus adiutores. (συνεργοί cooperatores.)

7. ET capite decimoquinto: Gratia autem Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

8. POSTERIOIS ad Corinthios sexto capite: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te.

9. ITEM capite septimo: Has ergò habẽtes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Si quis ergò emundauerit se ab istis: erit vas in honorem sanctificatũ & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicãs quis erret, magis autem sanetur.

12. HIEREMIÆ septimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. Quoniam si bene dixeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis

ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea,& fecerit iudicium & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt,non recordabor : in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis,& viuat? Et cùm auerterit ſe impius ab impietate ſu a quam operatus eſt,& fecerit iudicium & iuſtitiam : ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet & non morietur. Idcircò vnumquenque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris : & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiice à vobis omnes præuaricationes veſtras in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum : & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini,& viuite.

7. PROVERBIORVM decimoſexto capite: Hominis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini eſt omnis arrogans, etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens. Initium viæ bonæ, facere iuſtitiam : accepta eſt autem apud Deum magis, quàm immolare hoſtias.

15. ECCLESIASTICI ſecundo capite : Qui timent Dominum,præparabunt corda ſua,& in cõſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

16. SAPIENTIÆ nono capite : Mitte illam (ſapientiam tuam) de cælis ſanctis tuis & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.

17. PSALMO viceſimoſexto : Nè auertas faciem tuam à me : nè declines in ira à ſeruo tuo. Adiutor meus eſto: nè derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris noſter.

18. AVGVSTINVS in enarratione ſecunda eiuſdem pſalmi vigeſimiſexti : Adiutor meus eſto, nè derelinquas me. Eccè enim in via ſum : petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ,contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: ſed vt ad illam perueniam,in via ſum. Fortè dices mihi vt irem, ambula,liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es,proſequere viam, quære pacem & ſequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò reſpicere. Perſeuera in ambulando, quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio quaſi præſumis vndè ambules. Noli de te præſumere. ſi te dereliquerit, in ipſa via deficies,cades,aberrabis,remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dediſti,ſed ſine te,nihil eſt mihi conatus meus. Adiutor meus eſto,nè derelinquas me. Neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidiſti,tu non deſeris qui creâſti.

Pſal. 33. Mat. 10. & 24.

19. IDEM ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli: Cùm dixiſſet, (Apoſtolus) Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis : id eſt,illas concupiſcentias carnis morbidas, & de morte habentes contentionem: quibus non conſentire magna laus eſt,quas non habere perfectio eſt: hîc iam metuendum eſt,nè quiſquã rurſus ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt,& mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, Mẽte ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati, quia ſpiritus concupiſcit aduersùs carnem, & caro aduersùs ſpiritum. Ergò nè ad carnis actiones mortificandas de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbia pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratia concedatur. Deus enim ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiam. Nè fortè ergò ſuborietur tibi iſta ſuperbia,vide quid ſequatur: Cùm enim dixiſſet, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: nè hic ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmúmq; iactaret, ſubiecit, & ait : Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur,hi filij ſunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere,vbi audiſti, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc poteſt voluntas mea,hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quę voluntas ? Quod liberum arbitrium ? Niſi ille regat, cadis: niſi regat,iaces. Quomodò ergò ſpiritu tuo, cùm audias Apoſtolum dicẽtem, Quotquot enim ſpiritu Dei agũtur, hi filij ſunt Dei ? Tu te vis agere,à teipſo vis agi ad actiones carnis mortificãdas? Quid tibi prodeſt quia non eris Epicureus & eris Stoicus? Siue Epicureus eris,ſiue Stoicus eris,inter filios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur,hi filij ſunt Dei,non qui ſecundùm carnem viuunt ſuã, non qui ſecundùm ſpiritum ſuũ viuũt, non qui carnis voluptate ducuntur, nõ qui ſpiritu ſuo aguntur: ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Dicit mihi aliquis, Ergò agimur,non agimus. Reſpondeo, Immò & agis & ageris. Et nũc benè agis, ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt : ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas,agnoſce quid confitearis,quãdo dicis, Adiutor meus eſto, nè derelinquas me. Adiutorem vtiquè inuocas Deum. Nemo adiuuatur,ſi ab illo nihil agatur. Quotquot enim,inquit, ſpiritu Dei aguntur,hi filij ſunt Dei,non litera,ſed ſpiritu,non lege præcipiente, minante,promittente, ſed ſpiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus,inquit,idem Apoſtolus,quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si non eſſes operator,ille non eſſet cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, nè fortè dicat ſpiritus veſter,ſi ſubtraxerit ſe cooperatio Dei, & adiutorium Dei, ſpiritus meus facit hoc, & ſi cum labore, & ſi cum aliqua difficultate,poteſt tamẽ implere. Non poteſt. Quomodò ſi aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, ſed cum aliquo labore: ô ſi ventum habeamus,faciliùs perueniemus. Non ſic eſt adiutorium Dei,non ſic eſt adiutorium Chriſti, non ſic eſt adiutorium ſpiritus ſancti. Prorsùs ſi defuerit, nihil boni agere poteris, agis quidem illo non adiuuante libera voluntate,ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua,quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, ſine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes ſine adiutorio Dei liberam volũtatem, quanquàm non eſt illa libera. A quo enim quis deuictus eſt,huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit,tunc veri liberi eritis. Prorsùs hoc credite, ſic vos agere bona voluntate, quia viuitis vtiquè agitis: non enim adiutor eſt ille,ſi nihil agatis, non

Rom. 8. Ioan. 4. Rom. 7. Galat. 5. Iac. 4. Rom. 8. Liberum arbitrium niſi regat Deus, cadimus. Agimus & agimur. Pſalm. ad Rom. 8. Ibidem. Dei adiutorium ſi abfuerit, nihil agas boni. 1. Pet. 2. Ioan. 8.

nō enim cooperator est ille, si nihil operamini. Sic vos tamen scitote agere bona, vt sit rector spiritus adiutor: qui si verò defuerit, nihil boni omninò agere valetis. Et paulò pòst: Iam nunc cùm audis, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum suum sic de vobis ædificat Deus quasi de lapidibus, qui non habent motū suum: leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui, & vos tanquàm lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, sed currite, & vos ducimini, sed sequimini, quia cùm secuti fueritis, verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis.

Rom. 8

Ephes. 2.

20. ET libro primo retractationum, capite vigesimosecundo: Alio loco: Nisi quisque, inquā, voluntatem mutauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse positū alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam & fructū eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum. Quod non est contra gratiā Dei quā prædicamus. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate quod cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est, sed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergò dat potestatem. Sic intelligendum est, & quod dixi posteà: In nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur, quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.

Matt. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Deo præparatur.

21. LEO Magnus sermone quinto de quadragesima: Quanuis ædificium nostrum sine opere sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides sumus & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, vt cū opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratię igitur Dei obediētia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat.

Cooperatur Deo.

22. FVLGENTIVS in libro de incarnatione & gratia Christi, capite vigesimo: Gratia humanum non aufertur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, nō remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiuuatur atque seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratia præuentus atque adiutus seruiat iustitiæ in sanctificationem.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, nō adimit.

23. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite secundo, vt suprà capite quinto, testimonio decimotertio.

24. IBIDEM capite nono: Non enim quia dixit Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona volūtate: ideò liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ità esset, non superiùs dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitriū: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquàm suis expellantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiam homo liquid.

25. ET capite decimoquinto: Cùm ergò ipse semper sit sanctus sanctificatur tamen in eis quibus largitur gratiam suam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerūt. Ne autē putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideò in psalmo dicitur, Nolite obdurate corda vestra. Et per ipsum Ezechielem, Proiicite à vobis omnes impietates vestras quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouū & spiritum nouū, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus: quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus sed cōuertimini & viuetis: meminerimus Deum dicere, sed conuertimini & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deo. Meminerimus Deum dicere, Proiicite à vobis omnes impietates vestras: cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, dabo vobis cor nouū, & spiritum nouū dabo vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis: hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat cui iubet?

Psal. 94. Ezech. 18.

Psal. 84. Ezech. 18.

26. ITEM libro de spiritu & litera, capite trigesimoquarto: Visorum suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecùs per Euangelicas exhortationes, vbi & mādata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent hominem infirmitatis suæ, vt ad gratiam iustificantem credendo confugiat: siue intrinsecùs, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ volūtatis est. His ergò modis quādo Deus agit cum anima rationali vt ei credat, neque enim credere potest quolibet (libero) arbitrio si nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Quæ res non solùm non infirmat quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti? verumetiam cōfirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere vtiquè accipientis & habentis est.

Consentire Dei vocationi vel dissentire, propriæ est voluntatis.

27. LIBRO item secundo de peccatorum meritis & remissione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt scilicet aut iustitiam qua caremus, aut plenam habeamus) solis votis agendum est, vt non subinferatur adnitendo etiam nostræ efficacia volūtatis. Adiutor enim noster Deus dicitur. Nec adiuuari potest, nisi qui aliquid spontè conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemque nō condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis.

Adiuuāte Deo nobis etiam spōte aliquid conandum.

28. IDEM libro de prædestinatione & gratia, capite nono: Nè homo in vltimam fæcem desidię resolutus, arduum virtutis iter, & quanuis adiuuante gratia Dei, non nisi labore gradiendū, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industriā studio sui profectus adhiberet, ità inter se atque homines Deus tempora officiaque distribuens ordinauit, vt vocatione ipsius bonorū principia sumeremus, vocati autem atque illuminati vias man-

datorum eius boni ingenij intelligentia noscere-mus, & eas libero vel eligeremus vel relinqueremus, arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio, continua deuotione sequeremur, in fine rursùs nõ repugnantem mandatis suis, subiectam in nobis obedientiam coronaret.

Ephes. 3.

29. Et sermone septimo de verbis Apostoli: Peto, inquit, vos non infirmari: id est, vt nõ infirmemini, quãdo audistis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc est gloria vestra. Petit ergò eos vt nõ infirmẽtur, quod non faceret, nisi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim respõderent, Quid nos petis quod in potestate nõ habemus? nunquid nõ viderentur sibi iustum reddidisse respõsum? Et tamen Apostolus nisi sciret esse in eis voluntatis propriæ consensionem, vbi & ipsi aliquid agerent, non diceret, peto. Et si diceret, iubeo, nisi eos nôsset adhibere posse iussioni suæ voluntatem, sine causa hoc verbum de eius ore procederet.

Volũtatis cõsensio in nobis est.

30. Ibidem sermone decimoquinto: Hanc iustificationem & habeamus inquãtùm habemus, & augeamus inquantùm minores sumus, & perficiamus cùm illuc venerim⁹, vbi dicetur, Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt nõ velimus. Sine volũtate tua, non erit in te iustitia Dei. Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei. esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas. Iussit lex, non facias illud, non illud, fac hoc atque illud. Demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias, si cognoscis virtutem resurrectionis Christi. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quid est, propter iustificationem nostram? vt iustificet nos, & iustos faciat nos. Eris opus Dei, non solùm quia homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quàm te hominem esse. Si hominem te fecit Deus & iustum tu te facis, melius aliquid facis quàm fecit Deus, sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem cõsensum vt te faceret Deus. Quomodò consentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergò fecit nescientem, iustificat volentem.

1. Cor. 15.

Voluntas nostra est, iustitia Dei.

Rom. 4.

Iustificat Deus, sed volentem.

31. Tractatu item quarto in epistolam beati Ioannis: Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Videte quemadmodùm nõ abstulit liberum arbitrium, vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuam Deo, castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum est: ideò autem tibi tributum est, vt dicas sicut in psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodò ille adiuuat? Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus non sum.

Voluntas nostra requiritur.

Psal. 26.

32. Denique libro primo de prædestinatione sanctorum capite tertio: Quod dixi: Dicit enim idẽ Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquàm autem dictum est, deus credit omnia in omnibus. ac deinde subiunxi: Quod enim credimus, nostrum est: quod autem operamur bonum, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum: profectò non dicerem, nisi iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quę dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergò nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum est per spiritũ fidei & charitatis: Neque enim sola charitas, sed sicut scriptum est, charitas cum fide à Deo patre & Domino Iesu Christo. Et quòd paulò pòst dixi: Nostrum est enim credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris, verum est quidem, sed eadem regula & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrunque nostrum, quia nõ fit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam posteà dixi: Quia neque velle possumus, nisi vocemur: & cùm post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè subiunxi: Manifestum est ergò non volentis neque currẽtis, sed miserẽtis Dei esse quod benè operamur: omninò verissimum est.

Fides charitásque quomodò Dei & quomodò nostra. Ephes. 6.

33. Chrysostomus homilia nona in Ioannẽ: Clementissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit & molitur, vt nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquenque bonum esse vult, neminem tamẽ cogit. Suadendo autem & benefaciendo voluntarios quoscunque & vltrò sequentes allicit & ad se trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alij eum receperunt, alij neglexerunt. Nullum enim seruorum Deus vult inuitũ, nullum coactum: sed eos tãtùm, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se ei seruitutis habere intelligunt. Homines enim, vtpotè quibus necessariò seruorum opera & seruitio opùs est, improbos & dicto non audientes seruos, possessionis iure coercent. Deus autem cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia omnia operatur, nósq; ipsos nostri abitrij & iuris esse liberè permittit. Idcircò cogit neminem, ad nostram enim tantummodò spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendũ traheret, non secùs eos haberet ac si nullum præstitissent seruitium.

Voluntarios trahit Deus.

Deus neminẽ cogit.

34. Bernardus tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipsa (gratia scilicet) liberum excitat arbitrium, cùm seminat cogitatũ, sanat cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, seruat nè sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtiquè præueniens, vt iam sibi deincèps cooperetur. Ità tamen quod à sola gratia cœptum est, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim non sigillatim, simul non vicissim per singulos profectus operetur. non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totũ singula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum ex illa.

35. Prosper libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimosexto: Hanc abundantiorem gratiam

Gratia potens, at non violenta. gratiam ità credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentã, quò quicquid in saluãdis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, Gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur. córque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidiis, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diui- Gratia quòd suscipitur, & gratiæ est & voluntatis. næ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerãtium cogitemus genus, nulla species cuiusquã virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinę gratiæ, vel sine cõsensu nostrę voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricẽ & famulam donorũ suorum pręparet voluntatẽ. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

36. IBIDEM capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui Ioan. 6. misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Math. 16. Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederẽt, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide, & voluntate non essent: quoniam qui nõ credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quòd eos voluit Deus vèlle, voluerunt.

37. ET capite vicesimooctauo: Meritò non solùm ab incipiẽtibus, verumetiam à prouectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur, Nè Math. 6. nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanẽt, ab ipso donatur nè in tẽtatione superentur, vt qui 1. Cor. 1. gloriatur, in Domino glorietur. Ipsámque gloriam iisdem quibus eam impertit adscribit: vt quanuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vndè caderent, ipsorum sit meritũ quòd steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: sic & qui nondùm crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodùm illi in sua habent 1. Tim. 2. potestate vt exeant, ità & isti in sua habent potestate ne veniant. Fitque manifestum quòd diuersis atque innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

38. ITEM contra Collatorem, capite vicesimosexto: Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua Bona volũtas est propria hominis, & à Deo inspirata. adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante conceptam. Et paulò pòst: Si ergò quis de ærumnosis vanitatibus & insaniis fallacibus erubescens, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quanuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflãmat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentémque pręcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtiquè cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo fit qui sanatur, nec nisi ab illo fit qui medetur, cuius sumus noua creatura, nouúmque figmentum, creati in Christo Iesu Ephes. 2. in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

39. MATTHÆI vicesimotertio capite: Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quotiès volui congregare filios tuos quemadmodùm gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

40. ACTORVM decimotertio capite: Tunc cõstanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis ęternę vitę: eccè conuertimur ad Gentes.

41. IEREMIÆ decimooctauo capite: Nũc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Eccè ego fingo cõtra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.

42. ET capite vicesimoquinto: Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittẽsque: & non audistis, neque inclinâstis aures vestras, vt audiretis, cùm diceret, Reuertimini vnusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quã dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo vsque in seculum. Et non audistis me, dicit Dominus, vt me ad iracũdiam prouocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

43. ITEM trigesimosecundo capite: Et verterunt ad me terga & nõ facies: cùm docerem eos diluculo & erudirem, & nollent audire vt acciperent disciplinam.

44. IBIDEM capite tricesimoquinto: Hæc dicit, Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos pręcepit filiis suis vt non biberẽt vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locu-

tus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & non obedistis mihi. Misique ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mitténsque, & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & nō inclinâstis autem vestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptū patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Eccè, ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem quam locutus sum aduersùm illos: eò quòd locutus sum ad illos, & non audiêrunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. Zachariæ primo capite: Nè sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes, Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audiêrunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. Cyprianvs de oratione Dominica: Addimus, quoquè & dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quo minùs quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis volūtas Dei, quę vt fiat in nobis, opùs est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei voluntatem sine eius ope non possumus facere.

47. Avgvstinvs de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitùs esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fatetur, propter veniam scilicet promerendam, quia id quod factum est, facere infectū multùm ab isto laudata potentia naturæ & volūtas hominis etiam ipso fatente non potest: quare hac necessitate restat vt oret ignosci: vt autem adiuuetur nè peccet, nusquàm dixit, non hic legi. Mirum de hac re omninò silentium, cùm oratio Dominica vtrunque petendum esse commoneat, & vt dimittātur nobis debita nostra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt præterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licèt non fiat nisi voluntas adsit, tamen vt fiat voluntas sola nō sufficit, ideò pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quàm orare vt facias quod in potestate habeas?

Vt nō peccemus, Dei opē petere necessè est. Matt. 6.

48. Et libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo: Nihil in scripturis sanctis hominis à Domino video iuberi propter probandum liberum arbitrium, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei cōmutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recolens quidam, sicut legimus in Psalmis, Nūquid obliuiscetur, inquit, misereri Deus, aut cōtinebit in ira sua misericordias suas? Et dixit, nunc cœpi, hæc mutatio dexterę excelsi. Cùm ergò dixisset, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrij mei: sed, dexteræ excelsi. Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis suæ vsque in finē consummationis, qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino, sic nemo perficere sine Domino.

Psal. 76.

Hierem. 9.

49. Hieronymvs epistola centesima trigesimanona ad Cyprianū in explicatione psalmi octogesiminoni: Si sæuissima bestia hominis sanguinē sitiat, cupit & nititur, vtcūquè poterit, pręsens vitare discrimen. Ità & homo à principio conditionis suæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius sit gratię, quod creatus est, illiúsque misericordiæ, quod subsistit & viuit: nihil boni operis agere potest absque eo: qui ità concessit liberum arbitrium, vt suā per singula opera gratiam nōn negaret: nè libertas arbitrij redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam, qui ideò liber conditus est, vt absque Deo nihil esse se nouerit.

Absque Deo nihil boni agere possumus.

50. Zachariæ primo capite, vt in textu.

51. Malachiæ tertio capite: A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis viis, & non custodistis. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. Actorvm secundo capite: Pœnitētiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.

53. Et capite tertio: Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

54. Ad Ephesios quinto capite: propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus.

55. Iacobi quarto capite: Subditi ergò estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emūdate manus, peccatores, & purificate corda, duplices animo.

56. Matthæi vndecimo capite: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

57. Ieremiæ tertio capite: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vide, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices. Reuertere auersatrix Israël, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & nō irascar in perpetuum. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Eccè nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

58. Et capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias: vsquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ.

59. Item decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hęc dicit Dominus, Eccè ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra.

60. Esaiæ primo capite: Lauamini, mundi estote, auferte malū cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comeditis.

61. Capite item quadragesimo: Vox clamantis

tis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

62. Et quadragesimoquinto capite: Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

63. Item capite quadragesimosexto: Mementote istud & confundamini: redite præuaricatores ad cor.

64. Demum capite quinquagesimoquinto: Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite & comedite: venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriā vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eū dum propè est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.

65. Baruch quarto capite: Hic liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & appræhende eam, ambula per viam ad splendorem eius contra lumen eius. Nè tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. Ezechielis decimooctauo capite: Conuertimini & agite pœnitētiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël: Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.

67. Primi Regum capite septimo. Ait autem Samuel ad vniuersam domum Israël, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.

68. Threnorum quinto capite: Annunciate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicētes: Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

69. Ieremiæ trigesimoprimo: Audiens audiui Ephraim transmigrantem, Castigâsti me, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus. conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iustificationem quis.

Cap. 6. sess. 6. Disponvntvr autē ad ipsam iustitiā, dum excitati[a] diuina gratia & adiuti, fidē ex auditu[b] concipientes, liberè[c] mouentur in Deū: credentes vera esse, quæ diuinitùs & reuelata & promissa sunt, atque illud in primis,[d] à Deo iustificari impium per gratiā eius, per redemptionē quę est in Christo Iesu: & dū peccatores se esse intelligentes, à diuinę iustitiæ timore,[e] quo vtiliter concutiuntur, ad considerandā Dei misericordiā se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deū sibi propter Christum propitium fore: illúmque tāquàm omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersùs[f] peccata per odiū aliquod & detestationē. hoc est, per eā pœnitentiam, quā ante Baptismum agi oportet: deniquè dum proponunt suscipere Baptismū, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mādata. De hac dispositione scriptū est.[g] *Accedentē ad Deum oportet credere quia est, & quòd inquirētibus se remunerator sit.* Et, *Cōfide*[h] *fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et[i] *Timor Domini expellit peccatum.* Et,[k] *Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionē peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et,[l] *Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* Deniquè,[m] *Præparate corda vestra Domino.*

a August. lib. 2. cont. 2. Epist. Pelag. cap. 9. de prædestin. sanct. cap. 20. Concil. 2. Arauic. can. 5. 6. 7 & 25. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 17. & 18.
b Rom. 10. c d
c Augustin. tract. 26 in Ioan. de prædest. sanct. cap. 11. de spiritu & litera, cap. 31. 32. in exposit. propos. 44. ex epist. ad Rom. lib. 1. quæst. ad Simplic. quæst. 2 Prosp. 2 de vocat. gent. cap. 27. 28. Euseb. in cap. 1. Ioan. Isidor. libr. 2 de summo bono, cap. 2.
d Rom 3. d Aug. de natur & grat. cap. 44.
e Fulgent lib. 1. de remiss. pecc. cap. 8 9. 11. Prosp lib. 2. de vocat. gent cap. 17 lib. 3. de vita contempl. cap. 12 Aug. tract. 9. in epist. Ioan de catechiz. rudib cap. 5.
f Eccl. 1. d Augustin. homil. 50 cap. 2. ex 50. de vtilitat. pœnit. cap. 1. Chrysost. homil. 21. ad Antioch.
g Hebr. 11. b
h Matth. 9. a
i Eccl. 1. c
k Actor. 2. f
l Matth. 28. d
m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA.

Deo prior, et sine nos. Fili. 1. Avgvstinvs libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum, quoniā misericordia eius

præueniet me: & ipse est cui fideliter veracitérque cantatur, quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Et paulò pòst: Ergò benedictio dulcedinis, est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos nō præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictū est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictū est, Misericordia eius subsequetur me.

Psal. 20.

2. ITEM de prædestinatione sanctorum, capite vicesimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei esse nos admonet, cùm hoc significet Apostolus in epistola ad Colossēses, Orationi instate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquēdum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, vt manifestem illud ità vt oportet me loqui. Quomodò aperitur ostium verbi, nisi cùm sensus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem doctrinam prædicantur & disputantur, admittat, nè per infidelitatem corde clauso ea quę dicuntur, improbet ac repellat? Quid est enim, Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostiū verbi: nisi apertissima demonstratio etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur. Hoc donum cælestis gratiæ in illam purpurariam descēderat, cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum, Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur, sic enim vocabatur vt crederet.

Initium fidei Dei donum. Coloss. 4.

Coloss. 4.

Actor. 16.

3. CONCILIVM Arausicanum secundum canone quinto: Si quis, sicut augmentum, ità etiam initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationem spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Cōfidimus, quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Domini nostri Iesu Christi. Et illud: Vobis datum est pro Christo, nō solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidem, nō ex vobis: Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodò fideles esse diffiniunt.

Philip. 1.

Ibid.

Ephes. 2.

4. ET canone sexto: Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petētibus, quærentibus, pulsantibus, nobis misericordiam dicit conferri, non autem diuinitùs vt credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri cōfitetur, aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obediens & humilimus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo, dicenti: Quid habes quod non accepisti? Et, Gratia Dei sum id quod sum.

Gratia nostris conatibus prior.

1. Cor. 4. Ibid. 15.

5. ITEM septimo canone: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, aut eligere, siue salutari (id est, euangelizanti) prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in cōsentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Nunquid idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis? sed sufficientia nostra ex Deo est.

Ioan. 5. 2. Cor. 3.

6. CANONE deniquè vicesimoquinto: Hoc etiā salubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono non nos incipimus, & posteà per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem suî priùs inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cū ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vndè manifestissimè credendum est, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum Dominū suscipere meruit, illa tam admirabilis fides nō fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum.

Deus salutaria opera præuenit & adiuuat.

Lucæ 23. Actor. 10.

Lucæ 61.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoseptimo: Adiutorio atque munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisque non dubitet, ne dum initium sibi fidei nititur assignare. Pœnitentiam quoquè quam Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate prȩiudicatus assignet, tantíque medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis sit eloquiis admonenda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in psalmis: A Domino gressus hominis dirigētur, & viam eius cupiet nimis.

Fidei initium nō nobis, sed gratiæ tribuēdum. Item pœnitentiæ.

Psal. 36.

8. ET capite decimooctauo: Dignè in Paulo assignatur præuenientis misericordiȩ dono, nō solùm credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea Dei misericordia contulit, vt incredulitatem suā illuminatus atque adiutus & agnosceret & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat, vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse qui vt fidelis esset, fatetur se misericordiā consecutum, salubriter nos instruit, dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio.

1. Tim. 1.

Rom. 9.

9. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei quem non audièrunt? Quomodò autem audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt nisi mittantur? Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

10. AVGVSTINVS tractatu vicesimosexto in Euangelium Ioannis: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat,

hat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illũ non trahat, noli velle iudicare, si nõ vis errare: semel accipe & intellige. Non traheris? ora vt traharis. Quid hic dicimus fratres? si trahimur ad Christum, ergò inuiti credimus, ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquàm Ecclesiam potest nolés, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem. Corde creditur ad iustitiam.

Credimus volentes, non coacti. Rom. 10.

11. Et de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quanuis donum Dei sit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: ità donum Dei est & fides, quanuis & ipsa cùm dicitur: Si credideris, saluus eris: proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hęc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse mõstrantur, vt intelligatur quòd & nos ea faciamus, & Deus facit vt illa faciamus: sicut per Prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quàm vbi dicit: Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiat.

1. Cor. 12.

Fides donum Dei, & voluntati tamẽ nostræ subiecta.

12. Item de spiritu & litera, cap. 31. Secundùm hanc fidem qua credimus, fideles sumus Deo: secũdùm illã verò qua fit quod promittitur, etiã Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quærimus, vtrùm in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, Credidit Abrahã Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Et credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide enim vtrùm quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit. Quod si absurdũ est: quid est enim credere nisi cõsentire verum esse quod dicitur? consensio autem vtiquè volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo.

1. Cor. 10.

Gen. 15. Rom. 4.

Credimus volentes.

Rom. 13.

Rom. 13.

13. Capite etiam tricesimosecundo: Cùm ergò fides in potestate sit: quoniam cùm vult quisque credit: & cùm credit, volens credit.

14. Idem in expositione propositionis quadragesimæquartæ ex epistola ad Romanos: quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, cõsentio legi quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendum ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberũ voluntatis arbitrium, quod non ità est. Nũc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tũc enim peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratię Dei. In libero autem arbitrio habet vt credat liberè, & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat liberãte & adiuuante non peccet: atque ità desinat esse sub lege, sed cũ lege vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

Credimus libero a gratia [illegible].

15. Idem libro primo quæstionũ ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eã sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstat & fidem: quia sine vocatione non potest quisdam credere, quanuis nullos credat inuitus, quomodo enim credent ei quem nõ audièrunt? Aut quomodò audient sine prædicante.? Nemo itaque credit non vocatus, sed omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtiquè ij qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt.

Rom. 10.

Matth. 20.

16. Prosper libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictùm est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt.

Ioan. 6.

Matth. 16.

17. Et capite vigesimooctauo: Deus ad obediẽdum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, nõ auferat. Alioquin nemo vnquàm fidelium recessisset à fide.

18. Evthymivs in caput primum Euãgelij secundùm Ioãnem in verba illa, Vt omnes crederẽt per illum: Ioannes testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim non est coacta sed voluntaria.

Fides voluntaria est.

19. Isidorvs libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquàm vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, & demũ dum laxatur, in id quod fuerat, confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio cõditus sua sponte diuertit à Deo: ità ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoscatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. Ad Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit Deus propitiationẽ, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

21. Avgvstinvs de natura & gratia, capite quadragesimoquarto: Sicut ipse dicit ad quod nũc agit non pertinere vt quæratur vtrùm fuerint vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato, sed vtrùm esse potuerint siue possint: ità ego si etiã fuisse, vel esse cõsentiam, nullo modo tamen potuisse vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei per

FFf

Iesum Christum Dominum nostrum,& hunc crucifixum. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos,id est,mediatoris Dei & hominũ hominis Iesu christi,fides sanguinis eius,fides crucis eius,fides mortis & resurrectionis eius. Habẽtes ergò eundem spiritum fidei & nos credimus, propter quod & loquimur.

1.Tim.2. 2.Cor.4.

22. FVLGENTIVS libro primo de remissione peccatorum,capite octauo: Diuinis indesinenter eloquiis mali salubriter admonentur,nè remaneãt in seruitute peccati: sed misericordiam iusti Dei dum sunt in hac vita requirãt.Bonis quoque præcipitur, vt seruientes Domino in timore,& exultantes ei cum tremore,appræhendãt disciplinam: nè quando irascatur Dominus,& pereãt de vita iusta.Ipse itaque Deus qui est misericors &iustus,sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiã timeatur & diligatur à malis, vt conuersi careant pœna quã iustitia minatur,& accipiant indulgentiam quam misericordia pollicetur:sic admonet vt propter iustitiam & misericordiam diligatur& timeatur à bonis,quo possint qui eius præuenti misericordia boni sunt,& dilectione misericordiæ in bonis operib⁹ permanere,& timore iustitię à peccatis semetipsos solicitè custodire: & cõsideratione propriæ infirmitatis instructi nunquàm de suis viribus confidant,sed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poscant. Debet ergò & à bonis & à malis tã misericordia diligi quàm iustitia formidari:nè vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam non timeant, & laqueos diaboli seducẽtis incurrant: vel mali solam iustitiæ seueritatem considerãtes, non quærant (cùm inuenire possunt per conuersionem) misericordię beneficium,ac sic obdurati nõ solum remissionem peccatorum denegẽt,quin etiã peccata multiplicare non cessent.

Psal.2.

Misericordia diligenda, iustitia formidanda bonis & malis.

23. ET capite nono: Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore cõuerti:aut remissionẽ omnimodis desperãtes, conuersionẽ negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes,dum desperãt indulgentiam, currant præcipites in gehennã.Ac sic ille callidus humani generis inimicus,alios desperationis temeritate præcipitat,alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod B.Paulus,in quo locutus est Christus,benè viuẽtibus scribens,sic eorum commendat obedientiam, vt cũ metu & tremore salubris operatiõis iubeat talibus inesse cautelam.Dicit enim Philippensibus:Itaque charissimi mei sicut semper obedistis, non vt in præsentia mea tãtùm,sed multò magis nũc in absentia mea, cum metu& tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle&perficere,pro bona volũtate. His verbis B.Paulus iustum vtique Deum insinuat,cùm metum tremorẽque seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, quẽ in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona volũtate.Neque enim à benè operãtibus iustè timeretur, si iustus nõ esset:nec omne bonũ volũtatis & operis ipse in eis operaretur,si misericors non fuisset. Hũc iustitiæ diuinæ timorẽ,terribili denuò prędicatione iustis vehemẽter Apostolus Paulus inculcat,dicens:Qui se existimat stare,videat nè cadat.

Biceps diaboli laqueus: Desperatio, & fallax spes.

2.Cor.13.

Philip.2.

1.Cor.10.

24. ITEM vndecimo capite: Innumerabilia sunt diuinarum testimonia scripturarum,quibus Deus misericors prædicatur & iustus,nec est aliud quod omnis textus cęlestis eloquij agat,nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finẽ ponere, & bonos in bonis operibus solicitè atque humiliter permanere:Vt scilicet & omnis iniquus æquitatem Dei metuens,ad misericordiam currat iustę bonitatis,& omnis iustus de Dei misericordia gaudens,iudicium benignissimę non negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiáque perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare.

Timore iustitiæ proposito ad quærendam Dei misericordiã scriptura malos incitat.

25. PROSPER libro secundo de vocatione gentium,capite vicesimo septimo:Hunc autem cõsensum (bonus ad fidem,spem & charitatem scilicet) non solùm cohortatio prædicantium& incitamẽta doctrinæ,sed & met⁹ gignit,propter quod scritum est,Principium sapientiæ timor Domini.Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem,nec solùm volentem,sed etiam sapiẽtem.Vndè & illud scriptum est: Beatus cui donatũ est habere timorẽ Dei. Quid enim tam beatificũ,quàm hic timor, qui genitor eruditórque sapientiæ est? In cuius vtiquè deuotione deuota est &voluntas, quæ authore gratiæ eodẽ proficit timore quo cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur,non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potiùs quæ mentẽ premebat caligo discutitur, vt volũtas deprauata priùs atque captiua, recta efficiatur & libera. Vndè sicut anim⁹ nihil virtutis capit, nisi radiũ veri acceperit luminis:ità gratia nihil ei quem vocat cõfert,nisi oculos in eo aperuerit volũtatis.

Prou.9.

Vtilis terror. Eccl.25. Timor genitor eruditórque sapiẽtiæ.

26. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo.Postquàm multa attulit de terrore iudicij extremi,& de æternitate ac qualitate gehenæ:Hæc(inquit)& his similia libẽter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere,futura credere,sine vlla perturbatione metuẽre, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinę contemplationis excludi, beatissima sanctorũ omniũ societate priuari, fieri patriæ cęlestis extorrẽ, mori vitæ beatę,morti viuere sempiternæ,in æternũ ignẽ cũ diabolo & angelis eius expelli,vbi sit mors secunda damnatis exilium,vita supplicium, nõ sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari,profundo gehennæ fluctuãtis immergi, edacissimis in æternũ dilaniari vermibus,nec finiri:Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud,quàm vitiis omnibus repudium dare,& omnia blandimẽta carnalia refrenare.Sed nos iam,si videtur,ab his terribilibus malis,quæ fideliũ mẽtes salubri terrore cõcutiũt,atq;ab omnibus vitiosis delectationibus abducũt,& quæ amatores voluptatũ suarũ tũc suæ dãnationis experimẽto probabũt,quando iã, quod est omni infelicitate miserius,se emẽdare nõ poterũt,ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascẽdamus ad illa sublimia, quibus proficientium mẽtes in spẽ promerẽdę beatitudinis assurgũt,abiuratísque terrenis cęlestia cõcupiscũt: & quoniã proficere cupientes à salubri timore incipiũt,&ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere

Extremi iudicij & gehẽnæ metus salubri nos terrore concutiunt.

A timore incipiunt proficere cupientes.

sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

27. AVGVSTINVS in epistolam primam beati Ioãnis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicij? Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondùm habet fiduciam in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initiũ video, inquies? Ipsum timorem. audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. (Eccl. 1.) Cœpit ergò timere diem iudicij: timendo corrigit se, vigilat aduersùs hostes suos, id est, peccata sua: incipit reuiuiscere interiùs, & morificare membra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, (Coloss. 3.) spiritalia nequitiæ dicit membra super terram: nam sequitur & exponit, Auaritiã, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantũ autem mortificat iste, qui timere cœpit diem iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cælestia. Membra autem cælestia, omnia opera bona. Surgentibus cælestibus mẽbris, incipit desiderare quod timebat: timebat enim nè veniret Christus, & inueniret impiũ quẽ damnaret. desiderat vt veniat, quia inuenturus est pium quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christũ casta anima, quę desiderat amplexus sponsi, renunciat adulterio, fit virgo interiùs ipsa fide, spe & charitate. (Eccl. 1.) Et paulò pòst: Ergò incipiat timor, quia initiũ sapientiæ timor Domini. (Timor locũ præparat charitati.) Timor quasi locũ præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. quantum enim illa crescit, illè decrescit: & quãtum illa fit interior, timor pellitur foràs. (Charitate crescente decrescit timor.) Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setã introduci linum quãdo aliquid suitur: seta priùs intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

28. ITEM de catechizãdis rudibus, capite quinto: (Terror salubris.) De ipsa etiam seueritate Dei qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiũtur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiúsque in se dilectioni, etiã si impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, immò verò nunquàm, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei perculsus.

29. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionẽ illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini & non in manus hominum.

30. AVGVSTINVS homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite tertio: (Pœnitentia ad baptismũ accedentis.) Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouã non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizantur soli paruuli sunt immunes. Nondùm enim vti possunt libero arbitrio.

31. ET de vtilitate pœnitẽtię, capite primo: Cùm spina illa recordationis compuncti (Iudæi) dicerẽt Apostolis: Quid ergò faciemus? ait illis Petrus: (Actor. 2.) Agite pœnitẽtiam, & baptizetur vnusquisque vestrùm in nomine Domini nostri Iesu Christi, & remittentur vobis peccata. Ergò interim nũc si fortè adsunt ex eo numero qui baptizari disponunt, (credimus enim eos adesse tãto ad verbum studiosiùs, quanto ad indulgẽtiam viciniùs) hos primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem, ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem nasciturì iam voto concipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conscientiam, quicquid omninò vel magnum vel paruum, vel dicendum vel nõ dicendũ, non dubitẽt posse dimitti: nè fortè quod vult Dei miseratio dimittere, contra se teneat humana dubitatio.

32. CHRYSOSTOMVS homilia vicesima prima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quòd oporteat priùs pœnituisse, & à prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, audi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debẽtibus. Ille nempè dicit: (Luc. 3.) Facite fructum dignum pœnitentiæ: & nè incipiatis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogãtibus rursùs aiebat: (Actor. 2.) Pœnitẽtiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrùm in nomine Domini nostri Iesu christi. Pœnitẽtiam agens autem nõ ampliùs eadem attingat negocia, quorum pœnituit. (Solennia in baptismo verba.) Proptereáque iubemur dicere: Abrenuncio tibi satana, ne ampliùs ad ipsum reuertamur.

33. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

34. MATTHÆI nono capite, vt in textu.

35. ECCLESIASTICI primo capite: Timor Domini expellit peccatũ. nam qui sine timore est, non poterit iustificari, iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. ACTORVM secundo capite.

37. MATTHÆI vigesimooctauo capite.

38. PRIMI Regum septimo: vt in textu.

XI.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

(Cap. 7. sess. 6.) A. HANC dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur: quæ nõ est sola[a] peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionẽ gratiæ, & donorum, vndè homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit[b] hæres secundùm spem vitæ æternæ.

a Aug. lib. 6. cont. Iulian. c. 11. lib. 1. retract. cap. 15. epist. 105. 106. Conc. Mileuit. can. 3 & 4. Chrysost. homil. 3 de pœnitẽ. Theophyl. in c. 2. Marc. Vide quæst. 3. de Sacramen. Baptismi A. B.
b. Tit. 3. b.

c ibidem.
d 1 Cor. 6. e
e Ephes. 1. c
f Rom. 5. b.
g Ephes. 2. a
h Rom. 4. d
i Vide quæst. 1. de Sacram. Baptismi.
k Aug. de spir. & littera c. 9. 11. In Psalm. 150. tract. 26. in Ioã. epist. 120. c. 30. de natur. & grat. cap. 65. libro. 1 cót. Pelag. & Cæiest. cap. 30. lib. 1. de pecc. merit. c. 9. 10. Cócil. Vien. in Clement. lib. 1. tit. 1. de summa Trinit. & fide Cathol.
l Ephes. 4. e
m August. epist. 29. ser. 16. de verb. Apost. lib. 1. retrac. c. 35. de spirit. & lit. cap. 26. & 27.
n 1. Cor. 12. b. Ephes. 4. a. August. epist. 57. quæst. 1.
o Rom. 5. a. 2. Cor. 1. d August. de spiritu & littera cap. 17. 32. de nat. & grat. c. vlt.

B. Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidẽ, gloria Dei & Christi, ac vita æterna: Efficiens verò misericors Deus: qui [c] gratuito abluit & [d] sanctificat, [e] signans & vnguẽs Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: Meritoria autẽ dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cùm [f] essemus inimici, [g] propter nimiam charitatẽ qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem [h] meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumẽtalis item, Sacramentũ [i] Baptismi, quod est sacramẽtũ fidei, sine qua nulli vnquàm cõtigit iustificatio: demùm vnica Formalis causa est iustitia Dei, nõ qua [k] ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati, [l] renouamur spiritu mentis nostræ: & nõ modò reputamur, sed verè [m] iusti nominamur & sumus, iustitiã in nobis recipiẽtes, vnusquisque suam, secundùm mensurã, quam Spiritus sanctus partitur [n] singulis prout vult, & secũdum propriã cuiusque dispositionẽ & cooperationem. Quanquàm enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi cõmunicãtur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdẽ sanctissimæ passionis merito per spiritum sanctum [o] Charitas Dei diffũditur in cordibus eorũ qui iustificãtur, atq; ipsis inhæret. Vndè in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christũ cui inseritur, Fidem, Spem & Charitatẽ. Nam fides nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuũ mẽbrũ efficit. Qua ratione verissimè dicitur, [p] fidẽ sine operibus mortuam & ociosam esse: &, [q] In Christo Iesu neque circuncisionẽ aliquid valere, neque præputium: sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hãc fidem ante Baptismi Sacramẽtum ex Apostolorũ traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam pręstantẽ: quã sine spe & charitate fides pręstere nõ potest. Vndè & statim verbũ Christi audiũt: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Itaque verã & Christianam iustitiã accipiẽtes, eam ceu primã stolam, pro illa quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christũ Iesum illis donatã, candidam & immaculatã iubẽtur statim renati cõseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam ęternam.

p Iac. 2. d
q Gal. 5. a Chry. hõ. 5. in Ioan. Aug. lib. 3. cont. 2. epist. Pelag. cap. 5. hom. 17. ex 50. lib. 15. de Trinit. c. 18. Gregor. li. 6. epist. 15. Fulg. epist. 2. ca. 8. de incarnat. & gratia Christi, cap. 26.
r Matth. 19. c

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinàm ipsa dona Christi saltem ità saperes, vt ad vincendam concupiscentiam valere aliquid crederes. Sed ideò dicis à Iudæis fuisse contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipsi legis admonitione vitâssent. Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum, vt caro non concupiscat aduersùs spiritum, vndè illa verba nata sunt, Scio quia non habitat in me; hoc est, in carne mea bonum: & cætera eiusmodi. Verùm tu à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis. Neque consideras eum qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo nõ se liberari clamat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nec Iudæum esse, nec quia peccauit, sed nẽ peccet potiùs laborare.

Rom. 7.
Gratia per Christũ collata non in sola peccatorũ remissione versatur.
Rom. 7.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimotertio: Gratia Dei, non solùm reatus omnium peccatorum *soluitur in omnibus qui baptizantur in Christo, quod fit spiritu regenerationis, verumetiam in grandibus voluntas ipsa sanatur, & preparatur à Domino, quod fit spiritu fidei & charitatis.

* alias, præteritorum.

3. EPI-

3. EPISTOLA cētesima quinta ad Sixtum: Post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitet spiritus sanctus nónne cum aliis septem redit spiritus immūdus, & erunt nouissima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet spiritus sanctus, nónne vbi vult spirat, & charitas Dei (sine qua nemo benè viuit) diffunditur in cordibus nostris, non à nobis, sed per spiritum sanctū qui datus est nobis? Et post multa: Neque ab illo quod originaliter contrahitur, neque ab iis quæ vnusquisque in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere mala congregat vel etiam instructus ex lege additamento præuaricationis exaggerat, quisquam liberatur & iustificatur, nisi gratia Dei per Iesum Christum dominū nostrum, nō solùm remissione peccatorum, sed priùs ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donèc sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostrā, & coronet nos in miseratione & misericordia.

Matth. 12.
Ioan. 3.
Rom. 5.

4. ITEM epistola centesima sexta ad Paulinum: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrū (quod fides vera & Catholica tenet semper Ecclesia) pusillos cum magnis à morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert: nō solùm peccata delendo, verumetiam ad non peccandum rectéque viuendum, eos qui iam vti possunt voluntatis arbitrio, sic adiuuando, vt nisi adiuuet, nihil pietatis atque iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipsa voluntate habere possimus.

Psal. 102.

5. CONCILIVM Mileuitanum canone tertio: Item placuit vt quicunque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema sit.

6. ET Canone quarto: Item quisquis dixerit eādem gratiam Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantùm nos adiuuare ad nō peccādum, quia per ipsam nobis reuelatur & appetitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciēdum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cùm enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat: valdè impiū est, vt credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam christi: ad eam quæ ædificat, non habere: cùm sit vtrūque donum Dei, & scire, quod facere debeamus: & diligere, vt faciamus, vt ædificante charitate, sciētia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptū est, Qui docet hominem scientiam: ità etiam scriptum est, Charitas ex Deo est.

1. Cor. 8.
Psal. 93.
1. Ioan. 4.

7. CHRYSOSTOMVS homilia tertia de pœnitentia: Deus cùm deleuerit peccata, sic delet, vt neque cicatrix, neque cicatricis supersit indicium, non vestigium quodquam, sed & cum sanitate decorem elargitur. Post pœnæ liberationem, & iustitiam inserit, atque peccātem coæqualem facit non peccanti.

Iustitiam inserit Deus cū peccata delerit.

8. THEOPHYLACTVS in caput secundū Euāgelij secundùm Marcum: Surge & tolle grabatum tuum, ad maiorem miraculi cōfirmationem, quòd non apparenter sanatus sit: & ad declarandū quòd non solùm sanārit, sed & virtutem indiderit. Sic quoque facit & in morbis animæ. Nō solùm liberat nos ab infirmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt operemur mandatum. Reliqua hæc de re testimonia vide suprà quæstione tertia de sacramento Baptismi, A.B.

Virtutem infundit, peccatis sublatis.

9. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secūdùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

1. A. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

2. AD Ephesios primo capite: In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

3. AD Romanos quinto capite: Cōmendat autem charitatē suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essem*, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

4. AD Ephesios secūdo capite: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Et paulò pòst: Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquādo eratis logè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnū, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: legem mādatorū decretis euacuās: vt duos cōdat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucē, interficiēs inimicitias in semetipso.

5. AD Romanos quarto capite: Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostram. Baptismum esse causam instrumentalem nostrę iustificationis satis confirmatum est testimoniis suprà citatis in quæstione prima de sacramento Baptismi.

6. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite nono: Iustitia, inquit, Dei manifestata est*: non dixit, iustitia hominis, vel iustitia propriæ volūtatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cùm iustificat impium. Et paucis interiectis: Iustitia autē Dei, per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est, nō qua credit Christus: sic & illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrumque enim nostrum est, sed ideò Dei & Christi dicitur, qd eius nobis largitate donatur.

Iustitia Dei, nō qua Deus iustus est.
Rom. 4.
Rom. 3.

7. IBIDEM capite vndecimo: Hęc est iustitia Dei quæ in testamēto veteri velata, in nouo reuelatur, quæ ideò iustitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam iustos facit: sicut Domini est salus, qua saluos facit: & hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annūciantiū in fidē obedientiū: qua fide Iesu Christi, id est, quā nobis contulit Christus,

Iustitia Dei dicitur, quia eam ipse impertit.
Psalm. 3.

credimus ex Deo nobis esse, pleniúsque futurũ esse quòd iustè viuimus, vndè illi ea pietate qua solus colendus est, gratias agimus.

8. Et in expositione psalmi centesimi quinquagesimi: Aliter intelligitur iustitia qua est ipse (Deus) iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius.

9. Item tractatu 26. in Euangelium Ioannis: Quid est hoc, iustitia Dei, & iustitia hominis: Iustitia Dei hîc dicitur, nõ qua iustus est Deus, sed quã dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum.

10. Idem epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite trigesimo: Illa iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur, Ignorantes Dei iustitiã, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa Dei iustitia nos simus, cùm iustè viuimus, credentes in eum qui iustificat impium: non illa qua ipse iustus est æterna sua & incommutabili iustitia. Hæc itaque iustitia, qua nos Dei munere iusti sumus, significatur in psalmo illo vbi scriptũ est: Iustitia tua sicut montes Dei. Montes quippe Dei, sancti eius sunt. Psal. 35. Et infrà: Sicut ergò quod legitur, Domini est salus, nõ ea salus intelligitur qua Dominus saluus est, sed qua salui sunt quos ipse saluos facit: sic cùm legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est, Ignorãtes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, non Rom. 10. est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines quos gratia sua iustificat. Indè enim salui vndè iusti.

11. Libro item de natura & gratia, capite sexagesimotertio: Ex fide Christi ante eius passionem iustos vixisse non dubium est, qui præstat spiritum sanctum qui datus est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt quicunque iusti sunt.

12. Et libro primo contra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia Christi cõtra prædictos, capite trigesimo: Istam gratiam qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritũ sanctum qui datus est nobis in Pelagij & Celestij scriptis quæcunque legere potui, Rom. 5. nusquàm eos inueni, quemadmodùm confitenda est, confiteri.

13. Item libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitãtur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vndè & idem Apostolus dixit: Imitatores mei estote sicut & ego Cor. 4. Christi. Sed præter hanc imitationem gratiæ eius, illuminationem iustificationémque nostram etiã intrinsecùs operatur illo opere de quo idem præ- 1.Cor.3. dicator eius dicit, Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hæc enim gratia baptizatos quoque paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquem non dùm valent. Sicut ergò ille in quo omnes viuifica- 1.Cor. 15. buntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplũ imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriũtur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediũtur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentię suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes.

Paruulis etiã occultissimã spiritus sui gratiam infundit Christus.

14. Capite decimo eiusdem libri: Legimus iu- Gal. 2. stificari in Christo qui credũt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino vnus spiritus est, quamuis eum & imitentur sancti eius. 1.Cor.6.

15. Concilium Viẽnense sub Clemẽte quinto celebratum, vt habetur in Clemẽtinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica capite vnico: Quia quantum ad effectum baptismi in paruulis reperiuntur doctores quidã theologi opiniones contrarias habuisse. Quibusdam ex ipsis dicẽtibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non cõferri. Aliis ècontra asserentibus, quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes ac informans gratia infunduntur quo ad habitum, etsi nõ pro illo tempore quo ad vsum. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi (quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem secundam (quæ dicit tam paruulis quàm adultis cõferri in baptismo informantẽ gratiam & virtutes) tanquàm probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorũ Theologiæ magis consonam & concordem, sacro approbante concilio duximus eligendam.

Paruulis etiã virtutes & informans gratia infunduntur, quo ad habitum.

16. Ad Ephesios quarto capite: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.

17. Augustinus epistola vigesimanona ad Hieronymum: Absit vt quisquam fidelis existimet tot millia seruorum Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, nè seipsos decipiant, & veritas in eis non sit, nullam habere virtutem, cùm virtus magna sit sapientia. Dixit autem ipsa sapientia homini: Ecce pietas est sapientia. Absit ergò vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines Dei non habere pietatẽ, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expressiùs & pleniùs θεοσέβειαν vocant. Quid autẽ est pietas nisi Dei cultus? Et vndè ille colitur, nisi charitate? Charitas igitur de corde puro & cõscientia bona & fide nõ ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Et post pauca: Proindè mi- 1.Tim.1. hi videntur Stoici falli, quia proficientem hominẽ in sapientia nolũt omninò habere sapientiam: sed tunc habere, cùm in ea omninò perfectus fuerit: non quia illum perfectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem præfocandum, vtrùm aquam stadiis multis super se habeat altam, aut vnum palmum aut digitum, sic illos qui tendunt ad sapientiam, proficere quidem dicunt, tãquàm ab imo gurgitis surgẽtes in aërem, sed nisi totam stultitiam velut opprimentẽ aquam proficiendo velut emergendo euaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totam, nec quicquã stultitiæ remanere, vndè omninò vllum peccatum possit existere. Hæc similitudo vbi stultitia velut aqua, & sapiẽtia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ tanquàm emergens in sapientia repentè respiret, non mihi videtur satis accommodata nostrarũ scripturarum authoritati: sed illa potiùs, vt vitium vel stultitia tenebris, luci autem virtus & sapiẽtia comparetur, quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt. Non itaque sicut de aquis in aërem surgens, vbi earum summum trãsierit, repentè quantum sufficit inspiratur, sed sicut

de

de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur. Quod donec plenissimè fiat, iam cum tamen dicimus tanquam de abditissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressus: vt illud quod in eo lucet, sit vtiquè ex lumine quò progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vndè egreditur. Itaque & non iustificabitur in conspectu dei omnis viuens, & tamen iustus ex fide viuit. Et induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minùs. Et nemo hîc viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minùs. Optimus autẽ est, qui minimùm.

Psal.142. Abac.2.

18. Et sermone decimosexto de verbis Apostoli: Eccè baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt à peccatis, negare nõ possumus, restat tamen lucta cum carne, restat lucta cum mundo, restat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur, quomodò de stadio exeat attendatur. Nam si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus quia iustitiæ nihil habemus, aduersùm dei dona mẽtimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Christiani non sumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quãtùm sit? Iustus ex fide viuit: iustus inquam ex fide viuit, quia credit quod non videt. Patres, arietes, sancti duces, Apostoli, quando annunciauerunt non solùm viderunt oculis, sed etiam manibus tractauerunt, & tamen Dominus seruans nobis donum fidei, cuidam discipulorum suorum tractanti, palpanti, veritatem digitis inquirenti & inuenienti, exclamanti, Dominus meus & Deus meus, ait ipse Dominus & Deus, Quia vidisti credidisti, & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credidimus. Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est: Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati simus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergò & hoc tertiũ iam agitur in nobis. Iustificati sumus, sed ipsa iustitia cùm proficimus crescit. Et sub finẽ: Et vbi est? Beati qui non viderunt & crediderunt? Eccè vbi est. In te est, quia & fides ipsa in teipso est. An fallit nos Apostolus, qui dicit habitare Christum per fidem in cordibus nostris? Modò per fidẽ, tunc per speciem, mòdo per fidem quandiù in via, quandiù in peregrinatione. quandiù enim sumus in corpore, peregrinamur à Domino.

Lucta etiam iustificatis restat. 1.Ioan.8. Iustitiam nos habere confirmatur. Abac.1. Rom.1. Ioan.20. Psal.7. Ioan.20. Ephe.3. 2.Cor.5.

19. Idem libro secundo retractationum, capite trigesimotertio: Scripsi libros tres, quorum titulus est. De peccatorum meritis & remissione, vbi maximè de baptismate disputatur paruulorum propter originale peccatum, & de gratia Dei qua iustificamur, hoc est, iusti efficimur.

20. Item de spiritu & litera, capite vicesimosexto: Quid aliud est, iustificati, quàm iusti facti, ab illo scilicet qui iustificat impium, vt ex impio fiat iustus?

Rom.4.

21. Et capite vicesimoseptimo: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Et ideò quia non est distinctio, egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Qua gratia in interiore homine renouato iustitia scribitur, quã culpa deleuerat: & hæc misericordia super genus humanum per Christum Iesum Dominum nostrum.

Rom.5. Rom.3. 1.Tim.2.

22. Priori sad Corinthios duodecimo capite: hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

23. Et ad Ephesios quarto capite: Vnicuique autem nostrum data est gratia secundùm mẽsuram donationis Christi.

24. Augustinus epistola quinquagesimaseptima ad Dardanũ quæstione prima: Cùm (Deus) qui vbiquè est, nõ in omnibus habitet, etiã in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vndè est illud quod Helisæus poposcit, vt dupliciter in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Helia? Et vnde in omnibus sanctis sunt alij aliis sanctiores, nisi abundantiùs habendo habitatorẽ Deum? Et infrà: Deus natura incorporea & immutabiliter viua, qui non sicut sonus per moras temporum tendi & diuidi potest, nec spatio aëreo tanquàm loco suo indiget, vbi præsentibus præsto sit, sed æterna stabilitate in seipso manens, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quamuis in quibus habitat, habeãt eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij ampliùs, alij minùs, quos ipse sibi dilectissimum templũ gratia suæ bonitatis ædificat: Et donationum quidem dictæ sunt diuisiones tanquàm per partes & membra vnius corporis, vbi & simul omnes vnum templum, & singuli singula templa sumus, quia non est Deus in omnibus quàm in singulis maior. Et fit plerunquè vt plures eum minùs capiãt, vnus ampliùs. Sed cùm dixisset Apostolus, Diuisiones autẽ donationum sunt, cõtinuò subiecit, Idem autem spiritus: Item cùm ipsas donationũ diuisiones commemorâsset, Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergò non ipse diuisus, quia vnus ipse atque idem.

Deus in omnibus non æqualiter habitat. 4.Reg.2. 1.Cor.12.

25. Ad Romanos quinto capite: Spes autem non cõfundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis.

26. Posterioris ad Corinthios primo capite: Qui autem cõfirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

27. Augustinus de spiritu & littera, capite decimoseptimo: Cùm ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificãs dilectorem. Vide nunc quemadmodùm consonet ista discretio illis Apostolicis verbis quę paulò antè ob aliud cõmemorata & diligentiùs pertractãda distuleram. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta nõ attramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Eccè quemadmodùm ostendit quia illud extra hominem scribitur, vt eò forinsecus terrificet: hoc in ipso homine, vt eum intrinsecùs iustificet.

2.Cor 3.

28. Et capite trigesimosecundo: Vndè dilectio, id est, charitas, per quam fides operatur, nisi vndè

illā fides ipsa impetrauit? Neque enim esset in nobis, quātacunque sit in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Charitas quippe dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iustitia Dei, qua insti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluos facit: & fides Iesu Christi, qua nos fideles facit. Hæc est iustitia Dei, quam nō solùm docet per legis præceptum, verumetiam dat per spiritus donum.

Charitas Dei quæ dilectores nos suos facit.

29. ITEM de natura & gratia, capite vltimo: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas pronecta, pronecta est iustitia: charitas magna magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. sed charitas de corde puro & conscientia bona, & fide nō ficta: quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita. Sed maior si non habet quò crescat cùm de mortali excesserit vita: Vbicunque autem & quandocunque ità plena sit, vt ei non sit quod adiiciatur, non tamen diffunditur in cordibus nostris vel naturæ vel voluntatis operibus quæ sunt in nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis, qui & infirmitati nostræ opitulatur, & sanitati cooperatur: Ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominū nostrum.

1. Tim. 1.

Rom. 5. Charitas per spiritum sanctum diffunditur.

30. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeāt victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostēde mihi fidem tuā sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dæmones credunt: & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniā fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniā fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ità & fides sine operibus mortua est.

Gen. 15.

Iosu. 2.

31. AD Galatas quinto capite: Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horū sensuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate pura nobis adsit vita, & conuersatio honesta atque illustris. Siquidem nullus eorum vsus est, nisi bonis illustrētur operibus. Quanuis enim fidem firmissimam, quanuis enim scripturarum sensus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deserti essemus, & nudi, nihil nos à gehennę ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma combureremur. Quemadmodùm enim qui benè operantur, resurgent in vitam æternam: ità qui malè, in supplicium æternum, quod nullo vnquàm fine præscribitur. Quare omni diligentia curáque adhibita contendamus, nè quod ex vera & firma fide lucrum accepimus, operum prauitate perdatur: sed in hac vita totis viribus Christi sectemur vestigia, cui beatitudini nihil est conferendum. Atque vtinàm purè & sanctè viuentes, quæcunque dicta sunt, ad Dei gloriam referamus.

Fides etiam firmissima, probitate destituta, à gehenna non liberat.

33. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licèt sine operibus neminem saluat, ipsa enim est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur, tamen per ipsam etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit. Galat. 5. Abac. 2.

34. ET homilia decimaseptima ex quinquaginta: Audi Apostolum ipsum, fidei disputatorem, & gratiæ magnum defensorem: audi eum dicentem, Pax fratribus & charitas cum fide magna. Tria dixit, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminauit. Initium est enim in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipsa est fides: Sed fides debet esse Christianorum, non dæmoniorum. Nam sicut dicit Iacobus Apostolus, Et dæmones credunt & cōtremiscunt. Et dæmones dixerunt Christo, Tu es filius Dei. Confitebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim? Quia dixerunt dæmones, Tu es filius Dei, scimus qui sis, ideò regnaturi sunt cum filio Dei? Absit. Discernenda est ergò fides dæmonum à fide sanctorum. Planè discernenda vigilanter & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit Domino dicenti, Quem me esse dicitis? Tu es Christus filius Dei viui. Et Dominus, Beatus est Simon bar Iona. O Domine hoc tibi dixerunt & dæmones: Quare ipsi nō sunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore, ideò initium est à fide. Sed quali fide? Quam diffiniuit Apostolus, Neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides. Dic quę fides? quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fidem quæ per dilectionem operatur, sed soli serui Dei, soli sancti Dei, soli fide filij Abrahæ, soli filij delectionis, filij promissionis. Ideò est & charitas dicta. Tria illa dicta sunt ab Apostolo, Pax fratribus & charitas cum fide. Vndè pax & charitas? Vndè charitas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergò Apostolus, sic incipiens à fine, & veniēs ad initium, Pax, charitas, cum fide. Nos dicamus: Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non discreuisti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, Scimus quia sis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia charitas cum fide ipsa te perducit ad pacem. Quam pacem? Veram pacē, plenam pacem, solidam pacem, securam pacem, vbi nulla pestis, nullus hostis. Ipsa pax est finis omnium desideriorū bonorum. Charitas cum fide, & si sic dicas, benè dicis, fides cum charitate.

Ephes. 6. Fides Christianorū sit, non dæmonum.

Iac. 2. Marc. 3.

Math. 16.

Galat. 5. Fides Christianorum.

35. IDEM libro decimoquinto de Trinitate, capite deimooctauo: Nullum est isto Dei dono (dilectionis seu charitatis) excellētius. Solum est quod diuidit inter filios regni ęterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tātum impartitur cuique spiritus sanctus, vt eum Dei

Charitatis dono nullū excellentius.

Dei & proximi faciat amatorẽ, à sinistra nõ transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum nisi propter dilectionem: quam qui nõ habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorũ, sonans æramentum est, & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, & omnem scientiam, & si habuerit omnem fidẽ, ità vt montes transferat, nihil est. Et si distribuerit omnem substantiam suam, & si tradiderit corpus suum vt ardeat, nihil ei prodest. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt? Ipsa verò dilectio siue charitas, (nam vnius rei est vtrunque nomen) si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnémque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibetur, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tẽtatio est, perducit ad regnum, ità vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, In Christo, inquit, Iesu neque circũcisio, neque præputiũ aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt.

1.Cor.13.

Fidem vtilem charitas facit. Gal.5.

Iac.2.

36. GREGORIVS libro sexto epistola decimaquinta ad Gregorium presbyterum, & Theodotũ diaconum Ecclesiæ Constantinopolitanæ: Descẽdens (Christus) ad inferos, solos per suam gratiam liberauit, qui eum & venturum esse crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Constat autem quia post incarnationẽ Domini nullus ex his etiam saluari potest: qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia scriptum est: Confitentur se nôsse Deum, factis autem negant: & Ioannes ait: Qui dicit quia nouit eum, & mandata eius nõ custodit, mendax est. Iacobus quoque frater Domini scribit dicẽs: Fides sine operibus mortua est. Si ergò fideles nunc sine operibus bonis nõ saluãtur, & infideles ac reprobi sine bona actione Domino ad inferos descendente saluati sunt, melior illorum sors fuit, qui incarnationẽ Domini minimè viderunt, quàm horum qui post incarnationis eius mysterium nati sunt. Quod quantæ fatuitatis sit dicere vel sentire, ipse Dominus testatur discipulis dicens: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

Vita fidei. Tit.1. 1.Ioann.2.

Iac.4.

Matth.13.

37. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam, capite octauo: Recta fides & misericors operatio post hanc vitam desinent, cùm per speciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miser, cui misericordia prerogetur. Hæc autem duo, id est fides & operatio, ità post huius vitæ finem nõ sunt necessaria, vt ante fin[illegible] nõ sint vllatenus deserenda. Quisquis enim ante finẽ vitæ presentis à fide recta siue bona operatione discesserit: etiam si in his anteà strenuè vigilantérque cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto desistit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit.

Fides & operatio per totã vitam nõ deserenda.

38. IDEM libro de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto. Scientia in qua sic Deus agnoscitur, vt peccatorum remissio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena est ab illa cognitione illorum, qua cognoscentes Deũ non sicut Deũ glorificauerũt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Isti enim quia sine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipsa sua cognitione inexcusabiles facti sunt. Hi verò qui Deum perceptione fidei cognoscunt, inaccusabiles fiunt. Quis enim accusabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperãtur in bonum. Et ideò eos nullus accusat, quia Deus eos secundùm propositũ præscitos & prædestinatos vocatósq; iustificat atque glorificat, vt gloriatione legis factorũ qua se homo superbus extollit exclusa, per legẽ fidei quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Hæc autem pax sine charitate & fide Christi non potest possideri, quia iustificati ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidẽ in gratia ista, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Quos spes ideò non cõfundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis

Rom.1.

Rom.8.

Ephes.2. Rom.5.

39. MATTHÆI decimonono capite: Et eccè vnus accedẽs, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mãdata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Nõ homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices: Honora Patrem tuum & Matrẽ tuam, Diliges proximum sicut teipsum.

XII.

Quomodò intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.

CVM verò Apostolus[a] dicit iustificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo sensu intelligẽda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicę consensus tenuit & expressit: vt scilicet per fidẽ ideò iustificari dicamur, quia fides est humanę salutis initiũ, fundamentũ & radix omnis iustificationis:[b] sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem[c] iustificari ideò dicamur, quia nihil eorum quę iustificationem pręcedũt, siue fides, siue opera, ipsam

Cap.8. sess.6.

a Ro.3.d. Aug. de pręd. sanct. c.7. serm. 38. de tem.

b Hebr.11.b
c Aug. libr. 6. Hypognost. lib. 1. quæst. ad Simplician. quæst. 2. lib. 1. cont. Pela. & Celest. c. 31. serm. 15. de verb. Apost. de spirit. & lit. c. 26.

Prosp. ad tria prima dub Gen. Hauni. in c. 3. ad Rom. d Rom. 11. a.

iusticationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem[d] Apostolus, inquit, gratia iam non est gratia.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Arbitramur enim iustificari hominē per fidem sine operibus legis.

2. AVGVSTINVS de prædestinatione sanctorum, capite septimo: Ex fide dicit (Apostolus) iustificari hominem, non ex operibus: quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Nam dicit etiam ipse, Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: id est, & quod dixi per fidem, nō ex vobis, sed Dei donum est. (Ephes. 2.)

3. IDEM sermone trigesimooctauo de tempore: Tota sancta series scripturarum nos à terrenis ad cælestia erigi adhortatur, vbi vera & sempiterna est beatitudo, ad quam nisi per fidē catholicæ pacis cooperante charitate Dei & proximi neminem peruenire certissimum est. Denique ad veram beatitudinē peruenire volentibus, primò omnium fides necessaria est, sicut Apostolica docet authoritas dicens, Sine fide impossibile est placere Deo. (Heb. 11.) Cōstat ergò neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere nisi per fidem. Fides nanque est bonorum omnium fundamentū. Fides est humanæ salutis initium. (Fides fundamentum, initium salutis.) Sine hac nemo ad filiorū Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis exequitur gratiā, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciē beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. (2. Cor. 5.) Reliqua testimonia pro commendatione fidei, vide quæstione quarta de Fide & Symbolo.

4. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

5. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon: (Deus præuenit nostram voluntatem.) Deus est qui iustificat impium, non præuētus humana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatē misericordia sua. Deus enim, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. (Psal. 58.) Audi & aliū prophetam dicentē, Conuerte me Domine, & cōuertar: sana me Domine, & sanabor. (Hier. 17.) Vndè Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. (Rom. 3.) Audi, gratis & tace de meritis.

6. IDEM libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Primò intentionē Apostoli quæ per totam epistolam (ad Romanos scilicet) viget, tenebo quam consulam. (Pauli intentio in epistola ad Rom.) Hæc est autem vt de operū meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israelitæ gloriari, quòd datæ sibi legi seruîssent, & ex hoc Euangelicam gratiam tanquàm debitam meritis suis percepissent, quia legi seruiebant: vndè nolebant eandem gratiam dari gentibus tanquàm indignis, nisi Iudaica sacramēta susciperent. quæ orta quæstio, in Apostolorum Actibus soluitur: (Act. 15. Rom. 3.) Non enim intelligebant, quia eo ipso quod gratia est Euāgelica, operibus non debetur: Alioquin gratia iam non est gratia. Et multis locis hoc sæpe testatur, fidei gratiam præponens operibus, non vt opera extinguat, sed vt ostendat nō esse opera præcedentia gratiam, sed cōsequentia: (Opera gratiā sequūtur, non præcedunt.) vt scilicet non se quis arbitretur ideò percepisse gratiam, quia benè operatus est, sed benè operari nō posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Et paulò pòst: Fiunt ergò inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes, nō tamen solùm concipi, sed etiam nasci opùs est, vt ad vitam perueniatur æternam: nihil horum tamē sine gratia misericordiæ Dei: quia & opera si qua sunt bona, consequuntur, vt dictum est, illam gratiam, nō præcedunt. Quam rem persuadere Apostolus volēs, quia sicut alio loco dicit, Gratia enim Dei salui facti sumus, & non ex nobis, sed Dei donum est, nō ex operibus, nè fortè quis extollatur: (Ephes. 2.) de his qui nondùm nati erant, documētum dedit. Item post multa: Quæritur autem, vtrùm vel fides mereatur hominis iustificationem, an verò nec fidei merita præcedant misericordiam Dei, sed & fides ipsa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm dixisset, Non ex operibus: non ait, sed ex fide dictum est ei, quia maior seruiet minori: Ait autem, sed ex vocante. Nemo enim credit qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei sequūtur vocationem potiùs quàm præcedāt. Quomodò enim credent ei quem non audierunt? (Rom. 10.) Et quomodò audient sine prædicante? Nisi ergò vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, vt ex hoc incipiat iustificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergò ante omne meritū est gratia. (Gratia ante omne meritū.) Etenim Christus pro impiis mortuus est.

7. ET libro primo contra Pelagium & Celestiū, capite trisimoprimo: Cùm eos remunerandos dicit (Pelagius) qui benè vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitū eis reddi fatetur: Vbi est ergò illud Apostoli. Iustificati gratis per gratiam ipsius? (Rom. 3. Ephes. 2.) Vbi est & illud Gratia salui facti estis? Et nè putarent per opera, addidit, per fidem. Rursùs nè ipsam fidē sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam, Et hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Nēpe ergò illud vndè incipit omne quod meritò accipere dicimur, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. (Fidē sine merito accipimus.) Aut si negatur dari, quid est quod dictum est, Sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei? (Rom. 12.) Si autem sic dicitur dari, vt reddatur meritis, non donetur: quid est hoc quod iterùm dicit, Vobis donatū est pro christo, non solùm vt credatis in eum, verumetiam vt patiamini pro eo? (Philip. 1.) Vtrunque enim donatum esse testatus est, & quòd credit in Christum, & quòd patitur quisque pro Christo. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, vt fidei videlicet reddi videatur non gratuita, sed debita gratia, ac per

hoc

hoc iã nec gratia, quia nisi gratuita, non est gratia. (Rom. 11.)
8. Et sermone decimoquinto de verbis Apostli: Traditus est enim propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram. (Rom. 4.) Iustificatio tua, circuncisio tua, non est à te. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nõ ex vobis, sed Dei donum est. (Ephes. 2.) Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & ideò accepi, non putes te promerendo accepisse, qui nõ promereres nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, nõ gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies eos. (Psal. 55.) Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vndè salues, & tamẽ saluas. (Gratia omni merito prior.) Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua cõsequantur merita tua. Prorsùs gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vnde salues, & multùm inuenis vndè damnes.
9. Item de spiritu & littera, capite vigesimo sexto: Omnes peccauerunt & egent gratia Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. (Rom. 3.) Vndè autem factorẽ legis Græcum iustificari diceret, sine gratia saluatoris? Neque enim cõtra seipsum diceret, quod ait: Factores legis iustificabũtur: tanquàm per opera, non per gratiam iustificentur: cùm dicat gratis iustificari hominem per fidẽ sine operibus legis, nihilque aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratis, nisi quia iustificationem opera non præcedunt. Apostolus quippe alibi dicit, Si gratia, iam nõ ex operibus, alioquin gratia non est gratia. (Rom. 11.)
10. Prosper ad excerpta Genuensium, in respõsione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnã atque eãdem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Augustinum intelligit) primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quòd fides qua Christiani sumus, nõ esset ex gratia, nec ex dono haberetur dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrij libertate: Modò autẽ errare eũ, qui assereret ipsam etiã fidẽ Dei esse donũ: & ad hanc quoquè pertinere quod dictũ est: Quid autem habes quod non accepisti? (1. Cor. 4.) Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam priùs ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergò obiectionem responder, se, antequàm cognosceret gratiæ veritatem, & antequàm regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoráter errãsse: sed in ipso Episcopatus sui exordio, sanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanensium Antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam quæstionẽ ad hos geminos pertinentem, sagaciore diligẽtia ventilãsse: & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitáter agnouisse, quòd electionẽ gratiæ nulla merita humana præcedant: & quòd fides, vndè incipiũt omnia merita, donũ sit Dei: nè gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit. (Electionem gratiæ nulla merita humana præcedunt.)
11. Haymo in caput tertium epistolę beati Pauli ad Romanos: Iustificati gratis per gratiã ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Gratis dicit, id est, sine vllis præcedẽtibus meritis. Verbi gratia: Qui ad baptismum venit, nihil vnquàm boni fecit, baptizatur, statímque iustificatur. Ecce gratis iustificatur per gratiam, id est, per donũ Dei, & hoc per redemptionem quæ est in Christo Iesu, non in operibus legis.
12. Ad Romanos vndecimo: Sic ergò & in hoc tempore, reliquiæ secũdùm electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autẽ gratia, iam nõ ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.

XIII.

Contra inanem hæreticorum fiduciam.

(Cap. 9. sess. 6.) Qvanvis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione [a] apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminémque à peccatis absolui & iustificari, nisi eum qui certò credat, se absolutũ & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, déque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, déque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: si quilibet dum seipsum, suámque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

a. Iob. 9. d. Psal. 18. c. Eccl. 9. a. Eccl. 5. b. Prouer. 20. b. 1. Cor. 4. a. Aug. de perf. iust. resp. 19. in Psal. 41. lib. 10. confess. cap. 32. Hier. epist. 127. ad Fab. mans. 23. Chry. homil. 11. in 1. ad Cor. Theodor. in cap. 4. 1. ad Cor. Bern. epist. 42. 85. ser. 1. in. oct. Paschæ. Haym. in ca. 41. ad Cor. Gregor. lib. 5. epist. 22. vide. plura test. quæst. 3. de pecc. in spir. sanct.

1. Iob nono capite: Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquẽti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimę manus meæ: Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimẽta mea. Neque enim viro qui similis mei est respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

2. Psalmo decimooctauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis mũda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si mei nõ fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

3. Ecclesiastæ nono capite: Sunt iusti, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamẽ nescit homo vtrùm amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniãt iusto & impio, bono & malo, mũdo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti, sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verum deierat.

4. Ecclesiastici quinto capite: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adiicias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

5. Proverbiorvm vigesimo capite: Quis potest dicere, mũdum est cor meum, purus sum à peccato?

6. Prioris ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autẽ iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

Prou.20. 7. Avgvstinvs de perfectione iustitiæ in respõsione ad ratiocinationem decimamnonam: Dicimus ideò secutum esse, quis gloriabitur castum se habere cor? quoniã præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. Quãtalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet nè aliquid in illo quod ipse nõ videt inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? (Psal.18.) Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Tamen etiam illa vera sunt quæ respondẽdo subiecit, quod Saluator ait in Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: (Matth.5.) Et quod Dauid dicit: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. (Psal.23.) Et alibi: Benefac Domine bonis & rectis corde. (Psal.124. Eccl.15.) Item apud Salomonem, Bona est substãtia, cui non est peccatum in conscientia. Item illic: Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto mũda cor tuum. Item in epistola Ioannis: Si cor nostrum nos non repræhẽdat, fiduciam habemus ad Deum, (1.Ioan.3.) & quæcunque petierimus, accipiemus ab eo. Hoc enim agitur voluntate credẽdo, sperando, diligendo, corpus castigando, elemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter orando, & proficiendi vires peccando, veracitérque dicẽdo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, & nè inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. (Matt.6.) Hoc prorsùs agitur vt cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod iudex iustus cùm in throno sederit occultum inuenerit, minúsque mandatum, eius misericordia remittatur, vt Deo videndo totum sanum mundúmque reddatur. Iudiciũ enim sine misericordia est, sed illi qui non fecit misericordiam. (Iacobi 2.) Superexaltat autẽ misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? quandoquidem cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à pecato?

8. Et in psalmum quadragesimumprimum: Ad meipsum anima mea turbata est. Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei manet, vtrùm mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus, dicẽs: Qui se putat stare, videat nè cadat. (1.Cor.10.) Ergò quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, ad me ipsum turbata est anima mea. Vis non conturbetur: non remaneas in te ipso, & dic, At te Domine leuaui animam meam. (Psal.24.) Hoc planiùs audi, noli sperare de te, sed de Deo tuo: nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te, quia nondùm inuenit vndè sit secura de te. Ergò, quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisi humilitas, vt de seipsa anima non præsumat? (Anima de seipsa non præsumat.) Quid restat nisi vt omninò minimam se faciat, nisi vt se humiliet, vt exaltari mereatu? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est tribuatur? Et paulò pòst: Vt noueritis quia abyssus & ipsi, (prædicatores videlicet) Apostolus ait, Minimũ est vt à vobis diiudicer aut ab humano die. (1.Cor.4.) Quanta autem abyssus sit, audite ampliùs, Neque enim ego meipsum diiudico. Tãtam ne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem in quo est? (Latet ipsum hominem quod in se est. Matt.26.) Quanta profũditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, & se moriturum cum Domino vel pro Domino temerè promittebat. Quãta abyssus erat? Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænũciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergò omnis homo licèt sanctus, licèt iustus, licèt in multis proficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prędicat.

9. Item libro decimo confessionum, capite trigesimosecundo: De illecebra odorum non satago nimis. Cùm absunt, non requiro: cùm adsunt, nõ respuo: paratus etiam eis semper carere. Ità mihi videor, forsitan. Sunt enim & istæ plangendę tenebrę, in quibus me latet facultas mea, quę in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogãs, non facilè sibi credendum existimet, quia & quod in est, plerunquè occultum est, nisi experiẽtia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, (Iob 7. Nemo debet esse securus in hac vita.) quæ tota tẽtatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore dete-

rior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

10. HIERONYMVS epistola cētesima vigesimaseptima ad Fabiolam, mansione vicesimatertia: Vicesimatertia mansio potest & subterintelligi, sed melius pauorē interpretabimur. Venisti ad Ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios: noli altum sapere, sed time, Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat nè cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutū custos est: securitas ad lapsum facilis. Vndè & in quodam psalmo, postquàm propheta dixerat: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus; dum tormenta formido, seruaui gratiam quam acceperam.

Isa. 4.
Sap. 6.
Timor virtutum custos.
Securitas lapsui exposita.
Psal. 22.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in priorem epistolam ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicēt? Sanè quidem. Et maiorem profectò in modū quum peccamus. Verùm Paulus nihil peccârat. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem non ait se iustificatum esse. Nos igitur qui innumeris vulneribus conscientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis sumus conscij, sed prorsùs contrà: quidnam sumus dicturi? Et quid tandem, si nullius sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quòd accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat: hinc considera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nōnullis interiectis: Duabus igitur rationibus, vel tribus potiùs incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quòd etsi nihil nobis ipsi conscij simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Altera, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia præstereà, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia. Quid igitur dicitis, quòd neque ab illo peccator, neque hic illo melior? Hoc enim ostendi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est: sed qui abscondita iudicat, ille certò iudicat. Eccè igitur, Neque ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, nō sum propterea liber à crimine, quin redditurus sim rationem. Non enim dicit, quòd iustis adnumeratus sum, sed quòd nō sum mundus à peccatis. Et enim alio in loco, inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. Multa quoquè facimus bona, non tamen recta sententia.

Nostrū iudicium quare incertum.

Etiam nullius sibi conscius nō sit à crimine liberum pronunciet.

Rom. 6.

12. THEODORETVS in caput quartum epistolę prioris ad Corinthios: Sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi cōscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autē iudicat me, Dominus est. Quid enim, inquit, loquor de aliis: Ego qui quæ ad me pertinent rectè scio, etsi nullius mihi sim sceleris iniquitatísque conscius, non potero in animum inducere, vt meipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiā. Nemo autem existimet hoc, Non in hoc iustificatus sum, illi esse contrariū, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrariū, sed consequēs. Sæpè enim euenit vt etiam ignorantes peccent, æquum esse & iustum existimātes. Sed hoc aliter videt vniuersorum Deus.

[illegible]

13. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopū: Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est testimonium consciētiæ nostræ. Non potest dicere nisi humilis, qui iuxta vulgare & oculos campi metuere, & syluarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pauidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudēter ostētans passim & vbique tanquàm per campum incedēs, totus fertur in gloriam. Gloriatur etiam cùm malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Æstimat se non videri, dum plures habeat imitatores, quàm repræhensores, cæcus dux cæcorū. Sed habet hic campus oculos, sanctorum proculdubiò angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata cōuersatio. Non dicet hypocrita. Gloria mea est testimonium conscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secundùm faciem, verbo, vultu, habitùve simulatorio eludat opinioni, sed non eius qui scrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Si quidem Deus nō irridetur. Timeat ergò & iste nemoris aurem. Lingua licèt manúque cessantibus, auri tamen vbiquè præsenti de quacunque sylua latebrosæ duplicitatis & spinosę calliditatis, tacentis & quiescētis cor loquitur, cogitatio confitetur. Prauum est cor hominis & imperscrutabile, ità vt nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est: sed nec ipse plenè. Nam cùm Apostolus diceret. Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniā non possum, ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientiæ meæ, quippe cùm ne ipsa quidem queat me compræhendere totum. Nec pōtest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius vtiquè sciētiam non effugit, sententiam non subterfugit etiam quod propriam latet conscientiā. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris prophetæ absentis ori furtiuè poscentis pecuniam: & ego quātumlibet in occulto lædere cogitans, aut proximū nequiter, aut turpiter meipsum, non verear autem nusquàm absentem? Tremenda prorsùs auris & reuerenda, cui non cessat quies, non tacet silentium Et post pauca: Veruntamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum Paulo, quod quidē longè est à me: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc esse iustificatum oporteret me gloriari. Non enim qui seipsum commēdat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi iustitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tātū in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Hieremias nō satis popularibus sententiis velut quibusdam humani diei radiis mouebatur, sed fidenter loquebatur Deo: Diem hominis non cōcupiui, tu scis. Si meus mihi arriserit dies, neque meipsum, inquit, iudico: quia nec ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorum & mortuorū, qui finxit sigillatim corda vniuersorum, & intelligit omnia

1. Cor. 1.
Prou. 28.
Hier. 7.
1. Cor. 4.
Conscientiam etiam nostrā sunt quæ lateant in nobisipsis.
1. Cor. 4.
Hier. 17.

opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & solum iustificatorem agnosco. Pater dedit ei iudiciũ facere: quia filius hominis est. Nõ vsurpo mihi vel super me seruus filij potestatem: nec me annumero illis de quibus ità conqueri solet: Tulerunt homines à me iudicium. Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudicium dedit filio. Et ego mihi præsumam quod nec ipse pater sibi assumit? Velim nolim, ipsi me astare necesse est: ipsi horum quæ gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbũ præteruolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam ęquo libratore meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Sola profectò quæ non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non cõsueuit, gratiam inuentura est in oculis pietatis humilitas. Deus náque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit iudicio, nec prætendit iustitiã, qui verè humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

Iac. 4.

Psal. 141.

14. ITEM epistola octuagesimaquinta ad Vvilhelmum Abbatem sancti Theodorici: Fortè verum est quod dicis, minùs scilicet à me amari te, quàm me diligis: sed certè certus sum, certum non esse tibi. Quomodò ergò pro certo affirmas, de quo certum est quia certus minimè sis? Mirum. Paulus se suo iudicio non credit: sed neque (inquiens) meipsum iudico. Petrus luget suã qua se fefellerat præsumptionem, cùm de se loqueretur, dicens: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Discipuli de proditione Domini, nec in suis fidentes conscientiis, singuli respondebant: Nunquid ego sum Domine? Dauid suam de se ignorantiam fatetur orans & clamans: Et ignorantias meas nè memineris. Et paulò pòst: Tu Domine qui dedisti, scis quãtum dedisti, vel illi me, vel mihi illũ amare. Et quomodo aliquis nostrûm cui tu non dixisti, audet dicere: Plùs amans, minùs diligor: nisi fortè qui iam in lumine tuo videat lumen suum, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quantum ardeat igne charitatis? Ego autem Domine interim contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusquè visites sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiãt abscondita tenebrarum, fugatisque tenebris iam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quod eum diligã, sed necdùm video in lumine tuo si vel satis diligam. Neq; enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maioré habet dilectionem, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam quis gloriabitur castum se habere cor nedùm perfectum? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipsas tenebras meas, vt videam & gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt, & quãtum, & ad quid diligẽda sunt: me quoquè nolens diligi nisi in te, & quantum diligendus sum.

1. Cor. 4.
Matth. 26.

Ibidem.

Psal. 24.

Prou. 2.

15. ET sermone secundo in octauo Paschæ: Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quod si vt certum est, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

16. HAYMO in caput quartũ prioris epistolæ ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum, subaudi, apud me, vel apud Deũ. ac si diceret aliis verbis: Licèt ego in me nihil mali, nihílque repræhensione dignum inueniam, vt quidam mihi detrahãt iniustè, quidam extollãt suis fauoribus, tamen non ideò iustificatus sum apud me, neque iustificatum esse credo per hoc apud Deum, quia nescio vtrùm placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui meliùs cognoscit quid sit in me quàm ego: quoniã etsi in maximis operibus peccatorum non deliqui, saltèm in cogitationibus deliqui & peccaui.

17. GREGORIVS libro sexto epistolarum, epistola vicesimasecũda ad Gregoriam cubicularium Augustæ: vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, testimonio tertio.

Plures hac de re aliorum Patrum & scripturæ sacræ sententias vide eadem quæstione illa tertia.

XIIII.

De acceptæ iustificationis incremento.

a Ephes. 2. d
b Psal. 83. b
c 2. Cor. 4. d

d Coloss. 3. a
e Rom. 6. b Aug. de mor. Eccl. Cath. c. vlt. lib. 14. de Trin. ca. 17. lib. 2. de pecc. mer. c. 13. & 27. lib. 6. con. Iul. c. 7. ser. 15 de ver. Apos. Fulg. epist. 4. c. 3. Ber. epist. 91. Conc. Vien. in Clem. ad nostrum. de hæret.
f Apoc. 22. c.
g Eccl. 18. c
h Iac. 2. d

i In oratione Dom. 13. post Pentecost.

Cap. 10. sess. 6.

SIC ergò iustificati, & amici Dei ac[a] domestici facti, euntes[b] de virtute in virtutem, renouãtur, vt Apostolus[c] inquit, de die in diẽ: hoc est, mortificando[d] mẽbra carnis suæ, &[e] exhibendo ea arma iustitię in sanctificationem, per obseruationem mandatorũ Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiã accepta, cooperante fide bonis operibus, crescũt atq; magis iustificãtur: sicut scriptũ est:[f] *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* Et iterùm:[g] *Nè verearis vsque ad mortem iustificari.* Et rursus:[h] *Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantũ.* Hoc verò iustitiæ incremẽtũ petit sancta Ecclesia, cùm orat:[i] Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

TESTIMONIA.

1. AD Ephesios secundo capite: Iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei.

2. PSALMO octogesimotertio: Beatus vir cuius est

est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum in loco quẽ posuit. Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Propter quod non deficimus: sed licèt qui foris est noster homo corrumpitur: tamen is qui intùs est renouatur de die in diem.

4. AD Colossenses tertio capite: Mortificate mẽbra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, cõcupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus.

5. AD Romanos sexto capite: Ità & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediatis concupiscẽtiis eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

6. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vltimo: Illo sacrosancto lauacro inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiendo perficiatur, in aliis citiùs, in aliis tardiùs: à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendat. Ipse quippe sicut ait Apostolus, Etsi exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Apostolus de die in diem interiorem hominem renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

Innouatio per baptismum inchoata proficiendo perficitur.

2. Cor. 4.

7. ET libro decimoquarto de Trinitate, capite decimoseptimo: Sanè ista renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omniũ peccatorum, neque enim vel vnum quantũcunque remanet quod non remittatur: sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, reualescere: itémque aliud est infixum telũ de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: ità prima curatio est, causam lãguoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum, secunda ipsum sanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis: Quæ duo demonstrantur in psalmo, vbi legitur: Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deindè sequitur, Qui sanat omnes lãguores tuos: quod fit quotidianis accessibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apostolus apertissimè locutus est, dicens: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Renouatur autem in agnitione Dei, hoc est, iustitia & sanctitate veritatis: sicut sese habent Apostolica testimonia quæ paulò antè commemoraui. In agnitione igitur Dei, iustitiáq; & sanctitate veritatis qui de die in diem proficiẽdo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à visibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illísque se charitate alligare diligenter insistit.

Psal. 102.

Quotidianis accessibus ad renouationem. 2. Cor. 4. Col. 3.

Ephes. 4.

8. ITEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite septimo: In eo quod scriptũ est, Qui natus est ex Deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictum est, multùm falluntur (Pelagiani) minus cõsiderando scripturas. Non enim aduertunt eo quosque fieri filios Dei, quo esse incipiũt in nouitate spiritus, & renouari in interiorem hominem secundũ imaginem eius qui creauit eos: Non enim ex qua hora quisque baptizatur omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Et in quantùm quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, intãtum renouatur. Cætera verò in spe facta sunt, donèc etiam in re fiãt vsque ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum immortalitatis & incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorum. Et paucis interiectis: Nam in baptismo quanuis tota & plena fiat remissio peccatorum, tamen si continuò tota & plena etiam hominis in æternã nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifestum est adhuc in veterem corruptionem atque in mortem tẽdere, in fine posteà renouandũ, quando verè tota nouitas erit: sed excepto corpore, si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus, Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondùm totus est renouatus: & inquãtum nondùm est renouatus, intantùm adhuc in vetustate est.

1. Ioan. 3.

Renouatio incipit à remissione peccatorum, indiès verò accessionem accepit.

2. Cor. 4.

9. IBIDEM capite decimotertio: Fratres, ego meipsum non arbitror apprehendisse: vnum autem quæ retrò oblitus, in ea quæ antè sunt, extensus secundùm intentionem sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu: Ipse se confitetur nondùm accepisse, nondum esse perfectum in plenitudine iustitiæ quam adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundùm intentionem sequi, & præterita obliuiscentem in ea quæ antè sunt extendi, vt nouerimus etiã ad ipsum pertinere illud quod ait. Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, quãuis iam esset perfectus viator, etsi nõdum erat ipsius itineris perfectione peruentor. Deniquè tales vult secum in isto cursu comites rapere, quibus cõtinuò subiungit & dicit, Quotquot ergò perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoquè Deus vobis reuelabit, veruntamen ait Apostolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus: Ambulatio ista non corporis pedibus, sed mentis affectibus & vitæ moribus geritur, vt possint esse perfecti iustitiæ possessores, qui recto itinere fidei de die in diem sua renouatione proficientes, iam perfecti facti sunt eiusdem iustitiæ viatores.

Phil. 3.

2. Cor. 4.

Phil. 3.

10. ITEM capite vicesimoseptimo: Attendere ac meminisse debemus, tãtummodò peccatorum omnium plenam perfectámq; remissionem baptismo fieri, hominis verò ipsius qualitatẽ non totam cõtinuò commutari, sed spiritales primitias in benè proficientibus de die in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter vetus est, donèc totum ità renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem spiritalem incorruptionẽque perueniat.

Renouationis in baptismo cœptæ quotidianum fit augmentum.

11. IDEM lib. 6. cõt. Iul. c. 7. Si cõtinuò fit bonus, & vtiq; bona qualitate fit bonus, qui fornicationi violẽtiæq; renũciãs ab huiusmodi operibus sese abstinet, nõnè rectè audit. Ecce sanus factus es, iã noli peccare: rectéq; appellatur castus & sobri⁹? Deindè si prouectu cõcupiscẽtiæ bonæ, qua cõcupiscẽtias

Ioan. 5.

malas fornicandi potandíque debellat, talis efficitur qualis recenti conuersione nondùm fuit, vt illorum in eo desideria peccatorum minùs minúsq; moueantur, vt aduersùs ea mala non tanta quanta priùs exerceat, sed minora certamina, non virtutū diminutione, sed hostium, nec deficiẽte pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronūciare meliorem? Vndè obsecro, nisi quia bona qualitas aucta, & mala minuta est? Auctum est igitur quod bonus esse cœpit, minutum est quo malus fuit, & hoc egit post baptismum, non peregit in baptismo. Ità quāuis ibi peracta fuerit plena peccatorum remissio: remansit tamen qua proficeretur in melius, aduersùs cateruas desideriorum malorum in nobismetipsis vtiquè tumultuantium vigilanter exerenda, & instanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram: &, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: &, Exuite vos veterē hominem. Nullo modo reprehenditur baptisma, quia asseritur curatio quæ fit post baptisma: quia potiùs totum hoc per baptisma actum est, id est, vt & à præteritis languoribus sanaretur, & à futuris incipiat, studeat, mereatur sanari. Ità baptismus totius fit causa sanitatis, per quod & incipitur omnis sanitas & impletur.

Post baptismum in melius proficitur.

Colos. 3. Rom. 8. Colos. 3.

Baptismus causa totius sanitatis.

12. Et sermone decimosexto de verbis Apostoli: Iustificati sumus, sed ipsa iustitia dum proficimus crescit. Et quomodò crescit dicam, & vobiscum quodammodò cōferam, vt vnusquisque vestrûm iam in ipsa iustificatione cōstitutus, accepta scilicet remissione peccatorum per lauacrum regenerationis, accepto spiritu sancto, proficiēs de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat & crescat donèc consummetur, non vt finiatur, sed vt perficiatur.

Iustitia crescit in iustificatis.

13. Fvlgentivs epistola quarta ad Probam, capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donèc perueniat, semper habet vbi ambulet: sic etiā nos quandiù in hoc mortali corpore cōstituti peregrinamur à Domino, præsēs vita nobis est via, in qua semper habemus vbi possimus proficere, donèc Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire.

Præsens vita, via.

14. Bernardvs epistola nonagesimaprima ad Abbates Suessione congregatos: Nemo esse bonus plusquàm oportet potest. Bonus erat iam Paulus: & tamen nequaquàm contentus, libenter se ad ea quæ ante se sunt extendebat, posteriora obliuiscens, & seipso semper melior effici studens. Solus Deus melior seipso esse idcircò non vult, quia non valet. Recedant à me & à vobis qui dicunt: Nolumus esse meliores quàm patres nostri: tepidorum & dissolutorum se filios protestātes. Quorum memoria in maledictione est, quia mãducauerūt vuas acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerūt. Aut si de sanctis & bonæ memoriæ patribus gloriātur, imitentur certè sanctitatem, quorum indulgentias dispensationésque pro lege defendūt. Quanquàm sanctus Helias, Non sum, inquit, melior quàm patres mei, & non dixit se nolle patribus esse meliorem. Vidit Iacob in scala angelos ascēdentes & descendentes. Nunquid stantem quempiam siue sedentem? Non est stare omninò in pendulo fragilis scalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem statu permanet. Non habemus hîc manentem ciuitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. Aut ascendas necesse est, aut descendas. Si attentas stare, ruas necessè est. Minimè pro certò est bonus, qui melior esse nō vult. Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam desinis esse bonus.

Phil. 3.

3. Reg. 19.

Bonus minimè est qui melior esse non vult.

15. Concilivm Viennense sub Clemēte quinto in Clementinis, libro quinto, titulo tertio de Hęreticis, capite tertio: Ad nostrum (qui desideranter in votis gerimus, vt fides Catholica nostris prosperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quòd secta quædā abominabilis quorūdam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarūdam infidelium mulierum quæ Beguinæ vulgariter appellãtur, in regno Alemaniæ (procurante satore malorum operum) damnabiliter insurrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega & peruersa inferiùs designatos errores. Primò videlicet, quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere, quòd reddētur penitùs impeccabilis, & ampliùs in gratia proficere non valebit. Nam (vt dicunt) si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. Et in fine capitis: Nos sacro approbante concilio sectam ipsam cum præmissis erroribus damnamus & reprobamus omninò, inhibentes districtiùs; nè quis ipsos decæterò teneat, approbet vel defendat. Eos autem qui secùs egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos.

Beguardi. Beguinæ.

Error eorum

16. Apocalypsis vicesimosecundo capite: Qui iustus est iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.

17. Ecclesiastici decimooctauo: Nè impediaris orare semper, & nè verearis vsque ad mortem iustificari.

18. Iacobi secundo capite, vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimo.

XV.

De obseruatione mandatorum déque illius necessitate & possibilitate.

a Mat. 19. d Hier. Beda, & Theoph. ibid. Aug. lib. 3. cont. 2. epist. Pel. c. 4. Cyp. de vnit. Eccl. Conc. Vien. in Clem. ad nost. de hær. Vide quæst. 5. de Dec. & quæ. 1. de præcep. Eccl.
b Hier. in expl. Symb. ad Dam. Conci. 2. Arausic. can. 25.
c Aug. de nat. & grat. cap. 43. lib. de perf. iust. c. 6. de grat. & liber. arb. c. 16. Chrys. hom. 8. de pœn. Leo ser. 5. de quad. Vide quæst. 6. de Decal. eg. C.
d 1. Ioan. 5. a

Cap. 11. sess. 6.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum[a] se esse ab obseruatione mandatorū putare debet, nemo temeraria illa & à Patribus sub anathemate prohibita[b] voce vti, Dei pręcepta homini iustificato ad obseruandū esse impossibilia. Nam Deus impossibilia nō iubet[c], sed iubēdo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis. Cuius[d] mādata grauia nō sunt,

sunt, cuius[e] iugũ suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligũt eum, vt ipsemet[f] testatur, seruãt sermones ei[9]: quod vtiq; cũ diuino[g] auxilio præstare possunt. Licet enim in hac mortali vita, quãtũuis sancti & iusti[h], in leuia saltẽ & quotidiana, quæ etiã venialia dicũtur, peccata quãdoquè cadant: nõ propterea desinũt esse iusti. Nam iustorũ[i] illa vox est & humilis & verax: [k] *Dimitte nobis debita nostra.* Quo fit vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandũ in via iustitiæ sentire debeãt, quo[l] liberati iã à peccato, serui autem facti Deo, [m] sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christũ Iesum per[n] quẽ accessũ habuerũt in gratiã istã. Deus[o] nãq; sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.

e Mat. 11 d Aug. de nat. & gratia cap. 69. Ber epist. 341. Chrys. in Psal. 112.
f Ioan. 14. c
g Aug. ser 61. de temp. lib. 3. cont. Cresc. Gram. c. 4.
h Idem de vera & falsa pœn. ca. 5. de spir. & lit. c. 28. Greg. lib. 6. in 1. Reg. c. 2. Beda in ca. 26. Prou. vel 24. Vide de pec. in genere quæst. 3. D. & de exp. pecc. quæst. 2. & 3.
i Conc. Mil. can. 7. & 8.
k Mat. 6. b
l Rom. 6. c
m Tit. 2 d
n Rom. 5. a
o Aug. de nat. & grat. c. 35. Prosp. sent. 7. ad cap. Gal. & ad 7. obiect. Vinc.

B. Itaque nemo sibi in sola fide[p] blandiri debet, putans fide sola se hæredẽ esse constitutũ, hæreditatémque consecuturũ, etiamsi Christo[q] nõ cõpatiatur, vt & cõglorificetur. Nã & Christus ipse (vt inquit[r] Apostolus) *cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiã: & cõsummatus, factus est omnibus obtẽperantibus sibi causa salutis æternæ.* Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicẽs: [s] *Nescitis, quòd ij qui in stadio currũt, omnes quidẽ currũt, sed vnus accipit brauiũ? sic currite vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertũ: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo: nè fortè cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Item princeps Apostolorũ Petrus: [t] *Satagite, vt per bona opera, certam vestrã vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

p Chrys. hom. 3. & 9. in Ioan. hom. 70. in Mat. in Psal. 110. li. 1. cont. vitup. monast. vitæ. Fulg. lib. 2. de remis. pecc. c. 1. Greg. ho. 29. in Euan. & lib. 33. mor. c. 7. Aug. de grat. & lib. arb. c. 8. Cyr. li. 10. in Ioã. c. 16. Vide quæst. 2. de pecc. in spir. sanct. B. & quæst. 1. de bonis oper. B.
q Rom. 8. c
r Heb. 5. c
s 1. Cor. 9. d
t 2. Pet. 1. b

C. Vndè cõstat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicũt iustũ in omni bono opere saltem venialiter peccare[u]: aut, quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuũt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suã ipsorũ socordiã excitãdo, & sese ad currendũ in stadio cohortãdo, cũ hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedẽ quoquè intuentur[x] æternã, cùm scriptũ sit: [y] *Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas propter retributionẽ.* Et de Moyse dicat[z] Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

u Iob. 1. d 2. c Mat. 6. c Luc. 11. e 1. Cor. 7. e 2. Pet. 1. b 1. Ioan. 3. a 5. d Amb. in cap. 1. Luc. Orig. ho. 2. in Lucam.
x 1. Cor. 9. d Heb. 11. b e 13. c Col. 1. a 3. d Mat. 4. c 5. a 10. d Luc. 6. e 14. cap. 15. b 1. Tim. c 2. Par. 15. b Eccl. 12. a 18. c Ephes. 6. b 2. Thes. 1. b Gal. 6. b Aug. præf. in Psa. 31. & in Psal. 93. 120. Cyp. epist. 9. 16. 56.
y Psal. 118. o
z Heb. 11. e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vicesimooctauo capite: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

2. HIERONYMVS in caput vltimum Matthæi: Docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui, &c. Ordo præcipuus: Iussit Apostolis vt primùm docerent vniuersas gentes, deindè fidei intingerent sacramento: & post fidem ac baptisma quæ essent obseruanda præciperent. Ac nè putemus leuia esse quæ iussa sunt & pauca, addidit: Omnia quæcunque mandaui vobis. Vt quicunque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

Baptismo in- [illegible] præcepta seruanda.

3. BEDA in eadem verba capitis vltimi Euangelij secundum Matthæum: Priùs ergò docere gentes, id est, scientia veritatis instituere, ac si baptizare præcipit, quia sine fide impossibile est placere Deo. &, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ad extremum verò subiungit. Docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis: quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est.

Heb. 11. Ioan. 3.

4. THEOPHYLACTVS in eundem locum: Docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis, non vnum vel duo, sed omnia mandata mea. Horrescamus & timeamus fratres, quia si vnũ nobis defecerit, non erimus perfecti serui Christi.

Omnia mandata vt seruemus exigitur.

Omnia enim exiguntur vt seruẽtur. Vide autem Domini sermonem, quomodò vtrunque Christianismi caput complectatur, cõtemplatiuam & practicam virtutem. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quòd oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit.

5. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorũ veterum sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt, quanquàm & in eis spiritaliter intelligenda sunt, rectè lex dicitur spiritalis. Cætera certè quæ ad pietatem bonósque mores pertinentia, non ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsùs vt sunt dicta, facienda sunt. Profectò illam Dei legem, non solùm illi tunc populo, verumetiam nunc nobis ad instituendam rectè vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimũ multarum obseruationum iugũ, nè carnaliter circũcidamur, nè peccatorum victimas immolemus, nè sabbato septeno dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, & cætera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotísque vmbris significantibus in rerum ipsarum quæ significãtur luce vigilemus, nunquid proptereà dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, vt alienum quodcunque perditum quisquis inuenerit reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus piè rectéque viuere discitur, maximéque ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalem sanctificationẽ quietémque significat? Quis enim dicat nõ debere obseruare Christianos, vt vni Deo religionis obsequio seruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, nè adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, nè vxor, nè omninò res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideò se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

Christianis præcepta Decalogi obseruanda.

6. CYPRIANVS de vnitate Ecclesiæ: Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtiquè & admirabilis res est: nõ tamen regnum cæleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine Domine, nõ nè in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquàm vos cognoui, recedite à me qui operamini iniquitatem. Iustitia opùs est, vt promeri quis possit Deũ iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cùm spei & fidei nostræ viam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus est. &: Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximũ tuum tanquàm te. in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionẽ magisterio suo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit.

Præceptis & monitis Dei obtemperandum. Marc 12.

7. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima in Matthæum: Nè fideles sola se fide saluari posse cõfidant, de pœna malorum disserit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est. Verùm cùm per gratiam vocati simus, quamobrem hæc ità accuratè disputat? Quia videlicet vocatio & purgatio ipsa ex gratia sunt, vt verò vocatus iam, & candida indutus veste seipsum non maculet, ad diligẽtiam quoquè pertinet vocatorum. Nam si nõ quia dignus, sed quia gratia tibi largita est, vocatus fuisti, oportebat te vicissim pro gratia nonnihil reddere, & non tantam nequitiam ac ingratitudinem post acceptum honorem ostẽdere. Sed non ità magna vt Iudæis, inquies, mihi concessa sunt: immò verò multò maiora. Nam quæ longo tempore illis parabantur, ea tibi, quamuis indignus esses, vno tẽporis momento vniuersa largita sunt: ideò Paulus scribit, Gentes autem pro misericordia glorificare Deum. Tu enim quæ, illi expectabant accepisti, proptereà magna negligentibus imminet pœna: nam sicut illi, quia non venerunt, contempsisse rectè dicuntur, pariter tu si perperã viuendo recumbere audebis, nequitiæ accusaberis crimine. Ingredi nanque cum sordidis vestibus, significat cùm vita impura hinc abire: quocircà & obmutuisse scribitur.

Fidelibus est rectè viuendũ vt saluentur.

Rom. 15.

8. CONCILIVM Viennense sub Clemẽte quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite, Ad nostrum, errorem hunc tertium Beguardorum & Beguinarum damnat: Tertiò, quòd illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obediẽtiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Beguardorũ & Beguinarũ error.

Reliqua testimonia de obseruatione mandatorũ Dei & Ecclesiæ, vide suprà quæstione quinta de Decalogo, & quæstione prima de præceptis Ecclesiæ.

9. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Eadem habet Augustinus sermone centesimo nonagesimo primo de tempore. Vide suprà quæstione sexta de Decalogo, C. testimonio decimo.

Blasphemia est Deum impossibilia præcepisse sentire.

10. CONCILIVM secundum Arausicanum, canone vigesimoquinto: Hoc enim secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptimũ gratia omnes baptizati, Christo auxiliante, & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Nõ igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

12. IDEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite sexto: Itinera mea, inquit, dirige secundùm verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ dominationis seruitute liberamur, quibus Dominus Iesus eũ recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant quibus dicit, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi

Psal. 118.

Ioan. 1.

Ioan. 8.

beri eritis. His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare nõ possum, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum & adiuuandum, quo fiat quod iubet impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo si velit, esse sine peccato, adiutus à Deo.

Homo à Deo adiutus potest esse sine peccato, si velit.

13. Et de gratia & libero arbitrio, capite decimosexto: Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret nõ posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò iubet aliqua quæ nõ possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit, Si volueris, conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquanto pòst dicit, Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum, nè fortè cadem ab eo, & lingua mea perdat me? Et infrà: Certũ est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vias efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis.

Eccl 15. Eccl 22. Ezech. 35.

14 Chrysostomvs homilia octaua de pœnitẽtia: Quicquid ergò fortassè dixeris, id erit quod diximus, labioriosa lex. Quid igitur? impossibilia mandat nobis Deus? non inquam. obmutesce, neque Domino succẽseas. Nõ enim hic responsi modus, sed peccati additamẽtum priori peius. Quòd autem peccatorum plurimi consueuerũt in Dominum suas accusationes retorquere, audi: Accessit ille cui talenta quinque tradita fuerãt, & alia quinque attulit: accessit qui duo, & alia duo attulit: accessit cui vnum fuit creditum, & quoniam non habuit talentum quod ferret, pro talento accusationem attulit. Quomodò? Noui, inquit, quoniã austerus sis. O serui proteruiam, non contentus peccato, etiam cõtra Dominum statuit accusationem. Metens vbi non seminâsti, & tollens quod nõ posuisti. Sic & in præsenti vita quotquot nihil operãtur boni, additamentum malorum faciunt accusationem aduersùs Dominũ. Nequaquàm igitur Dominum incuses: haud mãdat impossibilia, multi & ipsa superant mandata. Ergò si impossibilia fuissent, minùs sua sponte superâssent. Virginitatem, in bonisque nihil possidere nusquàm mãdat, atque à se propriam substantiam multi abiiciunt, ipsis operibus reddentes testimonium legibus mandatorum inesse multum facilitatis. Nequaquàm ergò superâssent ea, nisi facilia approbâssent. Et paulò pòst: Hęc à me omnia nõ in vacuum dicta sunt, sed diuinæ legis gratia, vt ostendam grauem non esse, non esse onerosam, non laboriosam, neque impossibilem. Qui viderit mulierem ad concupiscẽdum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Vidit simul & idipsum Christus multos legis difficultatẽ accusaturos: quapropter haud nudam, neque simplicem induxit, neque à semetipso: sed antiquæ legis memoriã reduxit à comparatione, felicitatẽmque illius atque humanitatem ostẽdit. Item infrà: Cuius ergò rei gratia veterem ipsis legem repetit? dicit enim ipsis: Audistis quoniam dictum est antiquis, Nõ mœchaberis. Cognouit difficile esse mãdatum, non suapte natura, sed audientium desidia. Multa enim quæ natura facilia sunt, difficilia fiunt cùm pigritamus: veluti difficilia quæ sunt, leuia & facilia fiunt nobis accuratè prospicientibus: non enim difficultas rerum naturæ inest, sed exercentiũ proposito. Quod verissimum esse vel ex eo patet. Nam vel natura dulcedinem habet, atque eandem iucundissimam, sed ægrotis amarum quid atque illibitum est, non propria, sed illorũ ægritudinis natura: sic lex tametsi videatur onerosa, non sua natura, sed nostra fit pigritia. Haud etenim mihi multum laboris, ostendere factum facile esse: nam idipsum difficile aliud dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris visum, à luxuria recede. Quod aut peius oppositum dicere fuerat, exquire mulieres, scrutare alienas formas, atque sic libidinẽ vince. Id ergò difficile fuerat: nam dicere fornacem fuge, recede longiùs ab igne, flammæ propiùs non accesseris, quò sis innocuus, multum facilitatis habet.

Impossibilia non mandat Deus. Multi mandata superant. Matth. 5.

15. Leo sermone quinto de Quadragesima: Gratiæ Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat. At si quid sibi impossibile aut arduum in mãdatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubẽtem recurrat: qui ideò dat præceptum, vt excitet desiderium, & præstet auxilium, dicente Propheta: Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Reliqua testimonia de possibilitate & facilitate mandatorum Dei, vide suprà quęstione sexta de Decalogo, C.

Difficultas præceptorum Dei, si quæ sit, Dei auxilio superatur. Psal. 54.

16. Primæ Ioannis quinto capite, vide loco citato, testimonio secundo.

17. Matthæi vndecimo capite, ibidèm testimonio primo.

18. Avgvstinvs de natura & gratia, capite sexagesimonono, ibidèm testimonio octauo.

19. Bernardvs epistola trecentesima quadragesimaprima: Pudeat negligentiùs nunc in vitam, quam priùs in mortem ire, & minori studio salutis acquirere quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitę quo citiùs eo faciliùs curritur: & leue Saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabilius est. Nónne & auiculas leuat, non onerat pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquũ corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam, Christi, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potiùs quàm portatur.

Onus Christi quo magis crescit eo portabilius.

20. Chrisostomvs in psalmum centesimum vndecimũ: In mandatis eius volet nimis. qui enim eum metuit vt oportet, suscipit eius præcepta cum magna auiditate: & ideò amor in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem quod dico repræhendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoquè eo vsus est, sic dicens. Sicut exhibuistis membra vestra serua immunditiæ, ità exhibete iustitiæ. Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi efficiatur probro & cõtumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecorè gerat, etiãsi expellatur à patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris beneuolentia priuetur, etiamsi grauiora patiatur, ea fert iucundè & lubenter propter amorem impudicum. quòd si illa cum voluptate suscipiũt, quomodò non multò magis Dei præcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis prębent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare?

Amor legislatoris facilem facit legem. Rom. 6.

Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia. Quocircà dicebat Christus, Iugum meum suaue est, & onus meũ leue. Et vt scias ea hoc modo se habere, & multorum socordiam ea quæ sunt facilia, facere difficilia: studium autem ac diligentiam facilima, ea quæ alioqui difficilima: quando manna fruebantur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortem exoptabãt: Paulus autem cum fame conflictans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima nostra arida est in manna. Eduxisti nos vt interficeres, eò quòd non essent monuméta in Ægypto? Paulus autem, Gaudeo in passionibus meis, & suppleo ea quę desunt afflictionibus Christi, in carne mea. Quibúsnam passionibus? fame, siti, nuditate, & aliis omnibus. In mandatis eius volet nimis.

Matth. 11. Num. 11. Coloss. 1.

21. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem vado. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. qui nõ diligit me, sermones meos non seruat.

22. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore: Cùm tam magnum sit veræ & perfectę charitatis remedium, nullus tamen inuenitur qui eam cum Dei adiutorio non possit habere. In reliquis operibus bonis interdùm potest aliquis qualemcunque excusationem prætendere, in habenda verò dilectione nullus se poterit excusare. Et post pauca: Sed dicit aliquis, nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu è cõtrariò respõdes, non posse. Considera nunc vtrùm tibi an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassùm? Nemo enim quantũ possumus meliùs nouit quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ & tam delicatæ puellæ flammas & ignes & bestias æquanimiter pertulerunt, & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare nõ posse, quæ nobis malorum hominum nequitia inferuntur, si possumus etiam vsque ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus: Vndè nescio qua fronte vel qua cõscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partem habere desideramus, quorũ exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

Charitatem cum Dei adiutorio habere omnes possumus.

23. ET libro tertio contra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorúmque discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionẽ Christi, vndè iniustus alienus est.

Per dilectionem iustus legem implere potest.

24. IDEM de vera & falsa pœnitẽtia, capite quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Scimus enim & iustis peccata solere contingere. Non se cõfirmabat absque peccato, qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo cõiunctum. Nisi enim sciret sæpè iustos ad veniam venire, quomodò dubitaret se peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire? Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio? Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra nisi ipse misericors perseueraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

1. Cor. 4. Iustos etiam peccare contingit. Ioan. 13. Vt quotidiana offensio, ità quotidiana remissio. Matth. 6.

25. ITEM de spiritu & litera, capite vicesimooctauo: Sicut non impediunt à vita æterna iustũ quædam peccata venalia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Sine leuibus peccatis vita non ducitur.

26. GREGORIVS libro sexto in librum primũ Regum capite secundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœnitet me quòd constituerim Regem Saül. Quasi dicat: Quem præesse aliis tunc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc superbientem & elatum trãsgressorem cerno. Quod nimirùm de quibuslibet lapsis non dicitur: sed de his quorum lapsus ostenditur, & pœnitẽtia nequaquàm pręuidetur. Nam de iustorum casu scriptum est: Septiès in die cadit iustus, & resurgit. Eorum certè casus quodammodò status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare. Permittuntur vt in malis corruant, nè summa virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & si verba Domini quandoquè non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt.

Prouer. 24. Casus iustorũ quodammodò status illorum est.

27. BEDA in caput vicesimumquartum Prouerbiorum, vel iuxta ipsius diuisionem, in caput vicesimumsextum in ea verba, Septiès in die cadit iustus, &c. Quomodò autem iustus appellatur, qui cadere, id est, peccare memoratur? nisi quia de leuibus quotidianísque loquitur peccatis, sine quibus nec iustorum quispiam esse in hac vita potuit. Quia nimirùm per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per surreptionẽ, per necessitatem, per fragilitatem carnis, singulis diebus, vel inuiti vel volentes frequenter reatum incurrimus. Et tamẽ resurgit iustus, videlicet quia iustus est, nec iustitiæ eius prçiudicat lapsus fragilitatis humanæ.

Fragilis lapsus iustitiæ non præiudicat.

Vide plura hac de re testimonia suprà de peccatis in genere, quęstione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quęstione secunda & tertia.

28. CONCILIVM Mileuitanum canone septimo: Item placuit, vt quicunque dixerit, in oratione Dominica ideò dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, vt non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores: & ideò non dicere vnumquenque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, vt hoc pro aliis potiùs, quàm pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cùm dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum est, omnes, nisi vt ista sententia conueniret & psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Et in oratione sapiẽtissimi Salomonis: Nõ est homo qui nõ peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis

Math 6. Iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra. Iac. 3. Psal. 142. 3. Reg. 8. 2. Paral. 6. Eccl. 7. Iob 37.

hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam. Vndè etiam Daniel sanctus & iustus, cùm in oratione pluraliter diceret, Peccauimus, iniquitatem fecimus, &c. quę ibi veraciter & humiliter cõfitetur, nè putaretur, quemadmodùm quidam sentiunt, hæc non de suis, sed de populi sui potiùs dixisse peccatis, posteà dixit: Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro: noluit dicere, peccata nostra, sed & populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam malè intelligerent, tanquàm propheta præuidit.

Dan. 9.

Dan. 9.

29. Et canone octauo: Item placuit, vt quicũque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ità volunt à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & nõ hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, se debita non habere?

Matth. 6. A sanctis veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra.

30. Matthæi sexto capite: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

31. Ad Romanos sexto capite: Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

32. Ad Titũ secundo capite: Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos vt abnegantes impietatẽ & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi.

33. Ad Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quẽ & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

34. Avgvstinvs de natura & gratia, capite vicesimosexto: Ipse Deus, cùm per mediatorẽ Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatẽ, hoc est ad perfectam vitam iustitiámque perduxerit, non deserit si non deseratur, vt piè semper iustéque viuatur.

Deus nõ deserit, nisi prius deseratur.

35. Prosper sententia septima ad capitula Gallorum: Qui dicit, quòd Deus quibusdam filiis suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit: ob hoc perseuerantiam nõ dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione non sint discreti: Si hoc vult firmare, quòd De⁹ huiusmodi homines in bonis quæ donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiã Dei sentit. Quãuis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non priùs eos deseruit, quã ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione præuidit, ideò in prædestinationis electione illos non habuit.

Deus nulli causa auersionis.

36. Idem ad septimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit. sic respondet: Si de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conuersationis & fidei deserẽtes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter transierunt, non dubium est, quòd talem voluntatem habentes salui esse nolũt: & quandiu salui esse nolunt, salui esse non possunt. Sed nullo modo credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationem ex Dei voluntate cecidisse, cùm potiùs alleuet Dominus omnes qui corruũt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergò voluntas est, vt in bona voluntate maneatur: qui & priùs quàm deseratur neminem deserit: & multos desertores sæpè conuertit.

Psal. 144.

Deus nemine deserit, priùs, quàm deseratur.

1. B. Chrysostomvs homilia tertia in Ioãnem: Deo gloriam demus, vt à parentibus & à maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriã & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorũ dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorum sordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ità formemus & erudiamus, vt Deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquàm hospites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

Fide & operibus Deus colendus.

2. Et homilia nona: Ad animæ puritatem seruãdam, non satis est baptizari duntaxàt & credere: sed si perpetuò ea frui munditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Item post pauca: Maiorem in modum nobis formidandùm est, nè pulchra hac stola, segnitie postmodùm & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamóque eiiciamur: vt quinque illæ virgines fatuę, & is qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuis erat, Inuitatus enim & ipse fuerat. sed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, Dominum qui se inuitauerat contumelia affecit, audi quàm miseram, quàm luctuosam pœnam dederit. Cùm enim ad tam splẽdidam, & tam lautam mensam veniret, non modò conuiuio prohibitus est, verùm & manibus ligatis & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbi & perpetuus fletus est, & stridor dẽtium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam purã exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem quo miser ille afficiamur supplicio.

Matt. 25. 22.

Fides ad salutem satis non est.

3. Idem homilia septuagesima in Matthæũ: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum differit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est.

4. Idem in psalmum centesimum decimum: Nè quis existimaret sapientiam non procedere vltra cognitionem, subiunxit, Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Non sufficit enim fides, nisi adsit etiam vitæ institutio fidei conueniens. Quomodò est autem initium sapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutẽ dirigit. Dicit autem sapientiam, non quę in verbis, sed quę in rebus sita est. Nam externi quoque philosophi definierunt sapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, & virtutem inserens, vt præsentia contemnantur efficiens & in cælum traducens. Quid est hac anima sapiẽtius? Non quęrit autem hic solùm auditorem, sed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc est, iis qui faciunt sapientiam, & eam

Vita fidei sit conueniens.

factis ostendunt, bonus est intellectus.

Fides sine vita pura non prodest.

5. Libro primo contra vituperatores monasticæ vitæ: Quid, quæso, fides conferet emolumenti, si vita syncera non fuerit & pura? Verùm vos & ista fortassis nescitis, quibus nostra ferè omnia & ignota sunt & inaudita. Itaque vobis necessariò Christi sentētias summatim numerabo: vos autem cautè & diligenter obseruate, vtrúmne semper de fide & dogmatibus disputet, próque his tantùm supplicia decernat, nisi integra seruentur: an verò vitam ipsam quoquè, ac mores conscendisset, videns innumeram circunfluentem, ac se circunstantem multitudinem, talia monita edebat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorū, sed qui facit voluntatem patris mei. Item: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eū verò qui audit sermones meos, & non facit, similē esse dixit homini fatuo, qui domum suam super arenam construit, eam ventis & fluminibus & pluuiis labefactandam ac diruendam parat. Item cùm alio in loco concionaretur: Sicut, inquit, piscatores cùm sagenam traxerint, malos pisces abiiciunt: ità erit in illa die, angelis eos omnes qui peccauerint in fornacē iactantibus. De flagitiosis quoquè, & impuris hominibus cùm loqueretur, aiebat: Et illuc abibunt, vbi nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur Et rursum: Rex, inquit, fecit nuptias filio suo, & cùm vidisset hominē indutū vestibus sordidis, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrâsti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit ministris suis: Ligatis eius manibus & pedibus, eiicite illum in tenebras exteriores. Impudicis ista, vt dictum est, & flagitiosis atque impuris comminatur. Virgines quoque quæ exclusæ à sponsi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatē id passæ sunt: aliíque rursùs eadem ex causa eunt in ignem æternū, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Et hi quoque qui frustrà, & sine causa loquuntur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergóne tibi videmur inaniter, ac sine ratione vitæ nostræ cautè, timidéque rationē habere, eíque philosophiæ parti, quæ mores instruit propensiùs studere? Minimè equidem id puto, nisi fortè Christum hæc superuacuè dixisse velis asserere, atque his plura etiam: neque enim hîc omnia inserere visum est. Quod nisi vererer librum prolixiùs extendere, & ex prophetis ipsis atque ex beato Paulo, aliísque Apostolis ostēderem profectò, quantum studij in hac parte emendandæ vitæ, morúmque componendorum nos Deus ponere voluit.

Matth. 7. — Marc. 9. — Matth. 22.

Et fides syncera & vita si oportet.

6. Fvlgentivs libro secundo de remissione peccatorum, capite primo: Cōstat peccatorum remissionem non tribui, nisi conuersis intra Ecclesiā Catholicam constitutis. Ibi enim potest conuersio esse vera, vbi fides vera comitatu sanctæ conuersationis ornatur, & benè viuendi studium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quæ peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neque sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidē B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prædicatione confirmat.

Iac. 2. — Rom. 14. — Non vult hic asserere S. Fulgētius omnia opera facta ab infidelibus esse peccata propriè dicta, sed quòd non sint opera meritoria vitæ æternæ, aut talia quę eos iustificarint. Concedit enim ca. 26. libri de incarnatione & gratia Christi, illos posse habere quædam bona opera.

7. Gregorivs homilia vicesimanona in Euāgelia: Fortaisè vnusquisq; apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui cōfitentur se nôsse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes ait: Qui dicit se nôsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cùm ità sit, fidei nostræ veritatē in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis abrenunciare promisimus. Itaque vnusquisque vestrûm ad considerationem suā mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum quod ante baptismum spopondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

Ad Tit. 1. — 1. Ioan. 2. — Fideles veri qui dicendi.

8. Et libro trigesimotertio moralium, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquàm deuiat (loquitur de Behemoth) sed ad vsum prauæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditię inflectere nō valet, sed apud semetipsos intùs in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit quicquid extrinsecùs operentur. Et vitam fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiam si sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non viuēdo: hinc est quod voce veritatis dicitur: Nō omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnū cælorum. Hinc rursùm ait: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nôsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum nôsse, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur, dicens: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mētiti sunt ei. Item post pauca: Nemo igitur sibi fidem sine operibus sufficere posse confidat, cùm scimus quòd scriptum sit: Fides sine operibus mortua est. Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plenè euasisse se existimet: quia iam quidem fluuium absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit, & totiès in os illius Iordanis fluit, quotiès Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius iam fide nos subleuāte fūgimus: sed magno studio curādum est, nè in hac lubrica operatione dilabatur. Si ambulandi cautela negligitur, in cassùm credēdo rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minimè perducit.

Fides & vita fidei simul tenenda. — Matth. 7. — Ad Tit. 1. — 1. Ioan. 2. — Marc. 7. — Psal. 77. — Iac. 2.

9. Avgvstinvs de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Apostolus cùm dixisset, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ità dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, si eis fides sola sufficiat: & rursùs posse homines

Ephes. 2.

nes de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: mox itaque addidit, Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quę pręparauit Deus, vt in illis ambulemus.

10. CYRILLVS libro decimo in Ioannem, capite decimosexto, in hęc verba: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes, &c. Manifestius iam ex hoc loco discimus, syncera fide palmites insertos viti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatem, id est, mādati seruationem Christo inhærere, illud Psalmistæ clamantes, Inhæsit anima mea post te. Non igitur sufficit ad perfectionem, id est, ad sanctificationem, quæ per Christum in spiritu est, in numero palmitum recipi: sed oportet ardenti charitate, atque continuò immaculatè Christum sequi. Qua in re maximè spiritalis cōiunctionis virtus seruatur.

Psal. 62. Palmitem vtique per fidē insitum esse non est satis.

Plura de hac re testimonia vide suprà de peccatis in spiritum sanctum, quæstione tertia B. testimonium primum cum sequentibus. Item de bonis operibus quæstione prima B. testimonium secundum & subsequentia.

11. AD Romanos octauo capite: Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autē filij: & hæredes, hęredes quidem Dei: cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

12. AD Hebræos quinto capite.

13. PRIORIS ad Corinthios nono capite.

14. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu.

1. C. IOB primo capite. In omnibus his non peccauit Iob labiis suis: neque stultum quid contra Deum locutus est.

2. ET capite secundo: Qui ait ad illam, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccauit Iob labiis suis.

3. MATTHÆI sexto capite: Lucerna corporis tui, est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

4. LVCÆ vndecimo capite: Cùm immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiem. Et non inueniens dicit, Reuertar in domum meam vndè exiui. Et paulò pòst: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitat ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo capite: De virginibus autem præceptum Domini nō habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam cōsecutus à Domino vt sim fidelis. Et paulò pòst: Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Si autem acceperis vxorem: non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.

6. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu, B.

7. PRIMÆ Ioannis tertio capite: Omnis qui in eo manet, non peccat.

8. ET capite quinto: Scimus quia omnis qui natus est ex illo, non peccat: sed gubernatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.

9. AMBROSIVS in caput primum Lucæ, in illa verba: Erant, inquit, ambo iusti ante Deum, incedētes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, & vtuntur versiculo, quia scriptum est in Iob. Nemo mundus à sorde, nec si vnius diei vitæ sit in terra, numerosi menses ab ipso? Quibus respōdendum est, priùs vt quid sit hominem sine peccato esse, definiant, vtrū nunquàm omninò peccâsse, an desisse peccare. Si enim hoc putant sine peccato esse, desisse peccare, & ipse consentio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxit, & in eam se vitę trāsformauerit qualitatem, vt temperet à peccato, negāt abstinere delictis: non possum in eorum cōuenire sententiam, cùm legamus: Quia sic Dominus dilexit Ecclesiam vt exhibeat sibi ipse gloriosam, & non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et post pauca. Et benè iustos ante Deum. Non enim omnis qui iustus est ante homines, iustus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideò fieri potest vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit: si iustitia non ex mētis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Abscondita enim in ea homo non poterit depræhendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum iustum esse. Vnde & Apostolus, Cuius laus, inquit, nō ex hominibus, sed ex Deo est. Beatus ille de quo Dominus dignatus est dicere: Eccè verè Israëlita, in quo dolus non est. Verus enim Israëlita, qui Deum videt: & videri se nouit à Deo, & ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur qui non potest falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum sæpè falluntur: vt & iniustis iustitiæ gratiam frequenter adscribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, sed vnumquenque pro competētium iudicat ratione meritorū. Idem est enim arbiter mētis & facti. Diuina nāque iudicia meritum iusti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu mentiuntur.

Iob 15. Rom. 3. Ephes. 5. Rom. 2. Ioan. 1.

10. ORIGENES homilia secunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambrosius.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidē currunt: sed vnus accipit brauium? Sic currite vt compræhendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator fit. Et nonnullis interiectis: Fide, qui vocatur Abraham obediuit in locū exire quem accepturus erat in hęreditatē: & exiit, nesciens quò iret. Fide, demoratus est in terra repromissionis, tanquàm in aliena, in casulis habitādo cū Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus. Itē post pauca: Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligēs affligi cum po-

pulo Dei, quàm temporalis peccati habere iucūditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi. aspiciebat enim in remunerationem.

13. Et capite decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostiis promeretur Deus.

14. Ad Colossenses primo capite: Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quę reposita est vobis in cælis, quam audistis in verbo veritatis Euangelij.

15. Capite item tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcūque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & nō hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

16. Matthæi quarto capite: Exindè cœpit Iesus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum.

17. Et capite quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mētientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

18. Item capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetæ accipiet, & qui recipit iustum in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicūque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquę frigidæ, tātùm in nomine discipuli: amen dico vobis non perdet mercedem suam.

19. Lucæ sexto capite: Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuū date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluētem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mēsura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

20. Capite decimoquarto: Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

21. Item capite decimosexto: Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. Prioris ad Timotheum quarto capite: Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est promissionē habens vitę quę nunc est, & futuræ.

23. Secundi Paralipomenō decimoquinto capite: Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

24. Ecclesiastici duodecimo capite: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionē magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

25. Et capite decimooctauo: Nō impediaris orare semper, & nè verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. Ad Ephesios sexto capite: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

27. Posterioris ad Thessalonicenses primo capite: Ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. Ad Galatas sexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

29. Avgvstinvs in præfatione enarrationis psalmi trigesimiprimi: Finis, inquit, præcepti est charitas de corpore puro & cōscientia bona, & fide non ficta. Pro spe consciētiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnū, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: Alio loco ab ipsa charitate cœpit. Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nō ficta. Modò nos à medio cœpimus ab ipsa cōscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam consciētiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Et infrà: Iactet etiam impius opera sua & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupisco, non quenquam occîdo, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repręsento. Hęc omnia dicat. Quæro vtrū pius sit an impius? Et quomodò sum impiùs, inquit, ista faciens? Quomodò illi de quibus dictum est, Et seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Eccè quomodò es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandùm est, sed nō ab illo à quo sperandū est: aut hoc speras quod sperandum nō est, etiam ab illo à quo æterna vita sperāda est. Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam felicitatem, impius es. Nō est ista merces fides. Chara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergò es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licèt in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optimè gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non à Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita ęterna: si putas te ad vitam ęternam posse peruenire per militiam cęli, per Solem & Lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum: impius es. Sed crede in eū qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona.

30. Et in psalmum nonagesimumtertium, in eum versum: Nūquid adhęret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem, &c. Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hîc habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio

Marginal notes: 1. Tim. 1. — Conscientiam bonam vndè quis habeat. — 1. Cor. 13. — 1. Tim. 1. — Rom. 1. — Impij bona opera cur nulla censeantur. — Pro bonis operibus vita æterna speranda. — Fides merces ampla. — Opera bona vt bona sint, fides requiritur. — 1. Cor. 13.

ſcio ex parte: Quid ait Apoſtolus: Etenim quod eſt ad præſens temporale & leue tribulationis noſtræ iuxta incredibilem modum, & in incredibilẽ modum, æternũ gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Æternam vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi De⁹, eme illud. Quid habet venale? Requiẽ venalem habet, eme illam. De labore intendite, vt ſimus in nomine Chriſti fortes Chriſtiani.

Vita æterna labore emẽda.

31. ITEM in pſalmum centeſimum viceſimum: Quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt, quando facis bonum opus, propter vitã æternam fac. Nã ſi opus bonum in terra propterea feceris vt terrena tibi abundent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi propter vitam æternam: ideò fac, & ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera ſola operatur.

Mat. 6. Bona opera propter vitam æternam facienda.

32. CYPRIANVS epiſtola nona ad martyres & confeſſores: Iſtum nunc beatiſſimum martyrem (Mappalicum) & alios participes eiuſdem cõgreſſionis, & comites in fide ſtabiles, in dolore patientes, in quæſtione victores, vt cæteri quoque ſectemini, & opto, pariter, & exhortor: vt quos vinculum confeſſionis & hoſpitium carceris ſimul iunxit, iungat etiam conſummatio virtutis, & corona cæleſtis: vt lachrymas matris Eccleſiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, vos veſtra lętitia tergeatis, & cæterorum quoque ſtantium firmitatem veſtri exempli prouocatione ſolideris. Si vos acies vocauerit, ſi certaminis veſtri dies venerit, militate fortiter, dimicate conſtanter, ſcientes vos ſub oculis pręſentis Domini dimicare, confeſſione nominis eius ad ipſius gloriam peruenire: qui nõ ſic eſt, vt ſeruos ſuos tantùm ſpectet: ſed & ipſe luctatur in nobis, ipſe congreditur, ipſe in certamine agonis noſtri & coronat pariter, & coronatur. Quòd ſi ante diem certaminis veſtri de indulgentia Domini pax ſuperuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conſcientia glorioſa.

Lib. 2. epiſt. 6. Corona poſt victoriam. Confeſſione nominis Chriſti, ad gloriam peruenitur.

33. ET epiſtola decimaſexta: ad Moyen & Maximum presbyteros: Sed & veſtra non minor gloria, qui adhuc in certamine conſtituti, & comitum glorias ſecuturi, pugnam diù geritis, immotáque & inconcuſſa fide ſtabiles, quotidiè ſpectaculum Deo veſtris virtutibus exhibetis. Quo longior veſtra pugna, hoc corona ſublimior. Agon vnus, ſed multiplici præliorum numeroſitate congeſtus. Famem vincitis, & ſitim ſpernitis, & ſqualorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic ſubigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, ſed optatur, quæ ſcilicet immortalitatis præmio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quàm ſublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non niſi Dei præcepta & Chriſti præmia cogitantur, voluntas eſt illic tantùm Dei: & in carne adhuc licèt vobis poſitis, vita iam viuitur non præſentis ſeculi, ſed futuri.

Lib. 2. epiſt. 4. Quo longior pugna, hoc corona ſublimior. Talis hic vita æternitate ſpectandus.

34. ITEM epiſtola quinquageſimaſexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & ſeparauerint vos & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, eccè enim merces veſtra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in perſecutionibus Dominus, quia quando perſecutiones fiunt, tunc dantur coronę fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectiſſimi, quòd qui omne iudicium à patre ſolus accepit, & qui venturus eſt & iudicaturus, iam iudicij ſui & cognitionis futuræ ſententiam protulerit, prænuncians & conteſtans: confeſſurum ſe coram patre ſuo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem poſſemus euadere, meritò mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori neceſsè ſit, amplectamur occaſionem de diuina promiſſione & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos conſtet quando occidimur coronari.

Lib. 4. epiſt. 6. Luc. 6. Corona fidei cõſtanti confeſſioni redditur. Mat. 10. Mortem pro Chriſti cõfeſſione toleratã præmium immortalitatis ſequitur.

35. IDEM epiſtola octuogeſimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortem cogitet, ſed immortalitatem: nec temporariam pœnam, ſed gloriam ſempiternam, cùm ſcriptum ſit: Precioſa eſt in conſpectu Domini mors iuſtorum eius. Et iterùm: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicit. Et iterùm vbi loquitur ſcriptura diuina de tormẽtis quæ martyres Dei conſecrant, & in ipſa paſſionis probatione ſanctificant: Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes eorum immortalitate plena eſt. Et in paucis vexati, in multis benè diſponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos ſe. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum. Fulgebunt iuſti, & tanquàm ſcintillę in arundineto diſcurrent. Iudicabunt nationes, & dominabũtur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergò iudicaturos vos & regnaturos cum Chriſto Domino cogitatis, exultetis neceſſe eſt, & futurorum gaudio præſentia ſupplicia calcetis. Et infrà: Addit etiã (Paulus) comparationem præſentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, preſſuras omnes & perſecutiones tolerare nos conuenit, quia etſi ſunt multæ preſſuræ iuſtorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine: Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti, contemptu præſentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum & oſculum Domini, conſpectum Dei.

Lib. 4. epiſt. 1. Pſal. 115. Pſal. 50. Sap. 3. Rom. 8.

36. PSALMO centeſimo decimooctauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in ęternum propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: et paulò antè C. teſtimonio duodecimo.

HHh

XVI.

Prædeſtinationis temerariam præſumptionem cauendam eſſe.

a Aug. li. 6. Hypog. de cor. & grat. c. 13. ad ar. ſibi falsò impoſit. art. 12. Greg. ho. 38. in Euang. Ber. ſer. 2. in oct. Paſchæ.

b Mat. 24. b Ezec. 18 f Aug. hær. 82. Hier. lib. 2. aduer. Iouin. Aug. de correp. & grat. c. 7. & 6. de bono perſ. c. 6. ad art. ſibi falsò impoſ. art. 14. lib. 6. de Gen. ad lit. c. 28. Ber. epiſt. 42. Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 16. Theoph. in c. 26. Mat. Con. Vien. in Clem. ad noſt. de hær.

c Fulg. de fide ad Petr. c. 3. Ber. ſer. 18. ex paruis. Auguſt. tract. 53. in Ioan. Hæc & plura vide quæſt. 3. de pec. in Spiritum ſanctum.

Nemo quoque quàm diù in hac mortalitate viuitur, de arcana[a] diuinę prędeſtinationis myſterio vſq; adeò pręſumere debet, vt certò ſtatuat, ſe omninò eſſe in numero prędeſtinatorũ: quaſi verũ eſſet, quod iuſtificat[9] aut ampliùs [b] peccare nõ poſſit: aut ſi peccauerit, certam ſibi reſipiſcẽtiam[c] promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit. Cap. 12. ſeſſ. 6.

TESTIMONIA.

Perfecti nonnunquàm in vitæ extremo prolapſi pereunt. Improbi nonnunquàm, in vitæ extremo reſipiſcentes ſalute donantur.

1. A V G V S T I N V S libro ſexto Hypognoſticon: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorũ, prolapſos in vltimo vitæ ſuæ periiſſe. Aliquos verò ab ineũte ætate ſua in omni ſcelere & damnabilitate vſque ad decrepitam ætatem perduraſſe, & repentè cælitùs inſpirata ſalute, raptos eſſe ad requiem regni cælorum. Nouimus etiã paruulos, quibus vſus liberi arbitrij non eſt, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentũ manibus ad gratiam ſacri baptiſmatis deportatos, & cùm in vno eorum per manus ſacerdotis myſterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parẽtum manibus factum exanimem, fraudatum gratia ſaluatoris. Quis ſapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iuſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Et, quàm magnificata ſunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Dicamus etiã cum Apoſtolo Paulo: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incompræhenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Et poſt pauca: Nemo glorietur, nemo deſperet. Solus enim Dominus ſcit qui ſunt eius. Inquantùm autem poſſumus, omnes homines ad bonũ opus exhortemur, nulli deſperationem demus, pro inuicèm oremus, in conſpectu Dei nos humiliemus dicẽtes: Fiat voluntas tua. Ipſius erit poteſtatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædeſtinationis indebitam prærogare.

Pſal. 144. Pſal. 91. Rom. 11. Neque præſumendum neque deſperandum. Marc. 6.

2. E T de corruptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fidelium quandiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorũ ſe eſſe præſumat, quia id occultari opus eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per ſathanæ angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus. Hinc Apoſtolis dicebatur, Si mãſeritis in me: dicente illo qui illos vtiquè ſciebat eſſe mãſuros. Et per prophetã, Si volueritis & audieritis me: cùm ſciret ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa dicuntur propter huius vtilitatẽ ſecreti, nè fortè quis extollatur, ſed omnes etiã qui benè currunt timeant, dum occultum eſt quò perueniant: propter huius ergò vtilitatẽ ſecreti credendum eſt quoſdam de filiis perditionis, nõ accepto dono perſeuerandi vſque in finẽ, in fide quę per dilectionem operatur incipere viuere, & aliquandiù fideliter ac iuſtè viuere, & poſteà cadere, neque de hac vita priuſquàm hoc eis contingat auferri.

2. Cor. 12. Ioan. 15. Eſa. 1.

3. I D E M ad articulos ſibi falsò impoſitos, in reſpõſione ad articulum duodecimum: Prædeſtinatio Dei etſi apud nos, qui dum præſentis vitæ periculis verſamur incerta eſt, apud illum tamẽ qui fecit quæ futura ſunt, incommutabilis permanet.

Prædeſtinatio Dei apud nos incerta, apud ipſum incommutabilis.

4. G R E G O R I V S homilia trigeſimaoctaua in Euangelia: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Tremendum eſt valdè fratres chariſſimi quod audiuimus. Eccè nos omnes iam vocati per fidem ad cæleſtis regis nuptias venimus, incarnationis eius myſterium & credimus & confitemur, diuini verbi epulas ſumimus, ſed futuro die iudicij rex intraturus eſt. Quia vocati ſumus, nouimus: ſi ſumus electi, neſcimus. Tantò ergò neceſſè eſt vt vnuſquiſq; noſtrùm in humilitate ſe deprimat, quãtò ſi ſit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ inceperunt, minimè perſiſtunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conſpicitur, ſed iuxta finem vitæ à prauitate ſua per diſtrictæ pœnitentiæ lamẽta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiã iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, meliùs cõſummat. Alius in malis actibus à primęua ętate ſe exercet, & in eiſdem operibus ſemper ſeipſo deterior conſummatur. Tãto ergò ſibi vnuſquiſque ſolicitè metuat, quanto ignorat quod reſtat: quia quod ſæpè dicendum eſt, & ſine obliuione retinendum, multi ſunt vocati, pauci verò electi. Et in fine: Nemo ergò ſcit quid de ſe in occultis Dei iudicis agatur, quia multi ſunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de ſe certum eſt electum ſe eſſe, reſtat vt omnes trepident, omnes de ſua actione formidẽt, omnes in ſola diuina miſericordia gaudeant, nullus de ſuis viribus præſumat.

Mat. 22. Vocatos nos nouimus, electos eſſe ignoramus.

5. B E R N A R D V S ſermone ſecundo in octaua Paſchæ: Eſt & aliud (teſtimoniũ) quod datur in terra, ad diſcernendos vtique qui in ea ſunt exules ab indigenis, hoc eſt, cæli ciues à ciuibus Babylonis. Quando enim ſine teſtimonio electos ſuos deſerat Deus? Aut certè quænam eis eſſe poterat cõſolatio inter ſpem & metum ſolitudine anxia fluctuantibus, ſi nullum omninò electionis ſuæ habere teſtimonium mererentur? Nouit Dominus qui ſunt eius, & ſolus ipſe ſcit quos elegerit à principio. Quis verò ſcit hominũ, ſi eſt dignus amore vel odio? Quod ſi, vt certũ eſt, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tãto delectabiliora erunt ſi qua fortè electionis hui⁹ ſigna poſſimus inuenire?

Certitudo electionis noſtræ nobis negata.

6. M A T-

6. MATTHÆI vicesimoquarto capite: Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatẽ secundùm omnes abominationes quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitię eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est morietur.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeũ, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianistarum) orta est ætate nostra cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto. *Iouiniani hæresis, baptizatos non posse peccare.*

9. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum: Secunda propositio (Iouiniani scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et nè hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantùm & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vndè & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniã semen ipsius in eo manet, & nõ potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filij diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei cõseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statim enim intulit: Filioli custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò pręcipit, vt caueat nè tentẽtur? Et in eadem rursùs epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si cõfiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mũdet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacẽ facimus eũ, & verbũ eius non est in nobis. Existimo quòd Ioãnes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatũ à diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma peccatorũ: & Iouinianus meus dicit: Nè tãgas me, quoniam mundus sum. Quid ergò: contraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodẽ quippe loco cur hoc dixerit, statim edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt nõ peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christũ iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nõ pro nostris autem tantum, sed etiã pro totius mũdi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mãdata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptisma posse peccari. Frustrà enim habemus aduocatum Iesum Christũ, si peccari nõ potest. Petrus Apostolus ad quem dictũ fuerat. Qui lotus est, non necessè habet vt iterũm lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus. Simon Simõ, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticũ: Ego autem rogaui pro te, nè deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate & orate, nè intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autẽ infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & nè nos inducas in tẽtationem, sed libera nos à malo. Si nõ peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quę in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus nè intremus in tentationem, & vt liberemur à malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad cathecumenos hæc oratio pertinet & nõ cõuenit fidelibus & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutẽ redigit, nè aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios: Timeo, inquit, nè sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ità corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Et alibi: Cui autẽ aliquid donâstis, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt non circũueniamur à sathana. Nõ enim eius ignoramus astutias. ITEM nonnullis interiectis: Et existimat aliquis securos & dormiẽtes nos esse debere post baptismũ? Necnõ ad Hebræos: Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donũ cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerúntque nihilominus bonũ Dei verbũ, virtutésq; seculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursùm crucifigẽtes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerúntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autẽ baptizati peccare nõ possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & aliis plurimis sacrarum literarum testimoniis hunc errorem ibidèm Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hîc adscribere.

Margin: 1.Ioan.3. — 1.Ioan.5. — Ibidem. — 1.Ioan.1. — 1.Ioan.2. — Baptizatos peccare posse. — Ioan.13. — Mat.16. — Luc.22. — 1.Cor.9. — 2.Cor.12. — 2.Cor.11. — 2.Cor.2. — Heb.6.

10. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite septimo: Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur, donum eius esse talem perseuerantiam confitetur. Quæ cùm ità sint, corripimus tamen eos, iustéq; corripimus, qui cùm benè viuerent, non in eo perseuerarũt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiuntur: & si nihil in eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortẽ perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni. *Perseuerãtia, Dei donum.*

11. ET capite sexto: Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio. *Iustificatum in vitam malã relabi posse.*

12. ITEM libro de bono perseuerãtiæ capite sexto: Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseuerâsse, cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus: & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quãdiucunquè habet: & si amiserit, dicimus habuisse. *Bonus à bonitate sua excidere potest.*

13. IDEM ad articulos sibi falsò impositos, in re-

ſponſione ad articulum decimũquartum: Si in ſanctitate viuitur, ſi in virtute proficitur, ſi in bonis ſtudiis permanetur, manifeſtum eſt munus Dei, ſine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata tranſitur, nihil tibi Deus malæ tentationis immittit, & receſſurum non deſerit antequàm deſerat, & facit plerunque nè deſerat, aut etiam ſi diſceſſerit vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec poſſibile eſt compræhendere, nec licitũ inueſtigare, cum ſcire ſufficiat, & ab illo eſſe quòd ſtatur, & non eſſe ab illo quòd ruitur.

A virtute ad vitia ſi tranſitur, à nobis hoc & non à Deo eſt.

14. LIBRO deniquè ſexto de Geneſi ad literam, cap. vigeſimooctauo: Apoſtoli & omnes iuſti animale vtque corpus habebant, ſed tamen ſpiritaliter intùs viuebant, renouati ſcilicet in agnitione Dei ſecundùm imaginem eius qui creauit eos: non ideò tamen peccare non poterant, ſi conſentirent iniquitati. Nam & ſpiritales poſſe cadere in tentationẽ peccati, oſtendit Apoſtolus, vbi ait, Fratres ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis, intendens teipſum nè & tu tenteris. Hoc dixi nè cuiquam impoſſibile videatur quòd peccauit Adam, ſi ſpiritalis erat mente, quamuis animalis eſſet corpore.

Spiritales etiã cadere poſſunt. Gal. 6.

15. BERNARDVS epiſtola quadrageſimaſecunda ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum: Interroga eos qui dicunt charitatem à quo ſemel accipitur, nequaquàm vltra recedere. Ait veritas de quibuſdam: Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè & quò recedunt? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterántne in illa fide ſaluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria ſaluatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant vbi ſalus non ſit? Siquidem nec ſaluator zelatur niſi ſalutem, nec malignus inuidet niſi ſaluti. Si autẽ poterant, quomodò aut ſine charitate ſunt, quandiù in illa fide ſunt, cùm ſine charitate ſalus eſſe nõ poſſit: aut deſerentes fidem, non etiã deſerunt charitatem, cùm charitas & infidelitas ſimul eſſe non poſſint? Recedunt ergò quidam à fide, quia veritas aſſerit. Conſequenter & à ſalute, quia ſaluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, ſine qua ſalus eſſe nõ potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, ſed in bono potiùs radicatos non eſſe cauſatur. Denique ſequitur, & ait: Quia ad tempus credunt. Bonum eſt, ſed vtinam duraturum. Non enim qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati ſi interim rapti fuiſſent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà: Vaſa figuli, ait, probat fornax, & homines iuſtos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iuſtus nempe ex fide viuit, ſed ex fide qua viuat. Neque enim quæ mortua eſt, vitam dare poteſt. Solam vtique iuſtorum fidem, id eſt, viuorum viuam, fornax tentationum ſuſcipit examinandam. Sed non omniũ iuſtitia manet in ſeculum ſeculi: quoniam ſunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis: Liquet ex his ſatis vt (arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perſeuerantiam in charitate. Alioquin fruſtra commoneret diſcipulos Dominus, Manete, inquiẽs, in dilectione mea: Aut enim ſi nécdùm diligebant, non debuerat dicere, Manete, ſed eſtote in dilectione mea. Aut ſi iam diligebant, neceſſè non erat moneri de perſeuerantia, qua ſecũdùm iſtos priuari non poterant.

Luc. 8.

Recedũt quidã à fide à ſalute, & quod hinc colligitur à charitate.

Luc. 8. Mat. 18.

Eccl. 27. Rom. 1. Abac. 2.

Non omnes charitatẽ habentes, etiam perſeuerantiã habent. Ioan. 15.

16. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimoſexto: Quoniã dictum eſt, mundos illos fuiſſe propter ſermonem Chriſti: nè quis putet nequaquàm ſe poſſe, ſi ſemel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud eſt, vt mihi videtur, quàm illud Pauli, Qui putat ſe ſtare, videat nè cadat. Mille nanque pericula, niſi vigilanter ſtudeamus, etiam ſtãtibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, ſtudio, ad maiora ſemper niti.

Purgatus ſemel ad peiora delabi poteſt. 1. Cor. 10.

17. THEOPHYLACTVS in caput vigeſimumſextum Matthæi: Vnus autem ex duodecim, dicit Euangeliſta, admirans quòd ex primis & electis eſſet, diabolóque ſe tradidiſſet. Vndè homo & tu time, licèt ex familiariſſimis ſis, nè vnquàm deſidiæ vaces & excidas.

18. CONCILIVM Vienenſe ſub Clemẽte quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis capite tertio: Ad noſtrum, vt ſuprà capite decimoquarto teſtimonio decimoquinto.

19. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio, vt ſuprà quæſtione tertia de peccatis in ſpiritum ſanctum, A. teſtimonio quarto.

20. BERNARDVS ſermone trigeſimooctauo ex paruis ſermonibus, vt ibidem teſtimonio quinto.

21. AVGVSTINVS tractatu trigeſimotertio in Ioannem, vt in eadem quæſtione B. teſtimonio vigeſimoſecũdo. Vide etiam plura eadem de re teſtimonia in prædicta illa quæſtione tertia.

XVII.

De perſeuerantiæ munere.

a Mat. 10. c. 24. b

b Aug. de bono perſeuer. cap. 1. & 13. de correp. & gratia c. 6. & 7.

c Rom. 14. a

d Aug. ho. 35. ex 50. li. 11. de ciuit. Dei, c. 12. & lib. 20. c. 7. epiſt. 121. c. 2. Chryſ. ho. 11. in epiſt. ad Philip. Amb. in Pſalm. 37. Ber. ſer. de duplici baptiſmo.

e Philip. 1. a

Cap. 13. ſeſſ. 6.

Similiter de perſeuerãtiæ munere, de quo ſcriptum eſt: [a] *Qui perſeuerauerit vſque in finẽ, hic ſaluus erit*: quod quidẽ aliundè haberi [b] non poteſt, niſi ab eo qui potens eſt, eum qui [c] ſtat, ſtatuere, vt perſeueranter ſtet: & eũ qui cadit, reſtituere: nemo ſibi certi [d] aliquid abſoluta certitudine polliceatur: tametſi in Dei auxilio firmiſſimá ſpem collocare & reponere omnes debẽt. Deus enim, niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut [e] cœpit opus bonũ, ità perficiet,

ciet, [f] operans velle & perficere. Veruntamen qui se [g] existimant stare, videant nè cadāt: & [h] cum timore ac tremore salutem suam operētur in [i] laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in ieiuniis & castitate. Formidare enim debent, scientes quòd in [k] spem gloriæ, & nōdùm in gloriam renati sunt de pugna [l] quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victoria esse non possunt, nisi cū Dei gratia Apostolo obtē perent, dicenti: [m] *Debitores sumus non carni, vt secundùm carnē viuamus. Si enim secūdùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritus facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

f Phil. 2. b
g 1. Cor. 10. Rom. 10. c Aug. epist 107 de bono pers. c. 8. Chry. lib. 2. de cum. cord.
h Phil. 2. b Aug. de nat. & grat. c. 27. de bono pers. c. 13.
i 2. Cor. 6. a b
k Rom. 5. a
l Bern. ser. 3. in vig. Nat. Domini. ser. 5. in Psal. Qui habit. medit. c. 14. 15.
m Rom. 8. e

TESTIMONIA.

1. MATTHÆI decimo capite.
2. ET capite vicesimoquarto, vt in textu.
3. AVGVSTINVS de bono perseuerantiæ, capite primo: Asserimus donum Dei esse perseuerantiā qua vsque in finem perseueratur in Christo: finem autem dico quo vita ista finitur, in qua tātummodò periculū est nè cadatur. Itaque vtrùm quisque hoc munus acceperit, quādiù hāc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquàm moriatur cadat, nō perseuerâsse vtiquè dicitur, & verissimè dicitur. *(Perseuerantia Dei donum.)*
4. ET capite decimotertio: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerātes vsque in finem hinc ire: alios quousque decidāt hîc teneri, qui vtiquè non decidissent, si antequàm laberentur hinc îssent: & rursùs quosdam lapsos quousquè redeant nō exire de hac vita, qui vtiquè perirent si antequàm redirent, exirent. Vndè satis dilucidè ostenditur, & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundùm merita nostra dari, sed donari secundùm ipsius secretissimam eādémque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.
5. IDEM de correptione & gratia, capite sexto: Si dixerimus istam perseuerantiam tam laudabilem támque felicē sic esse hominis, vt ei nō sit ex Deo: illud primitùs euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, nè deficiat fides tua. quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiā vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda nō esset. Deindè cùm dicat Apostolus: Oramus autem ad Deum nè quid faciatis mali: proculdubiò perseuerantiam eis orat ad Deū. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare nō debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo in omni memoria vestrî, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cū gaudio deprecationem faciēs, super communione vestra in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonū, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quàm perseuerātiam in bono vsque in finem de Dei miseratione promittit? Itémque vbi dicit, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni volūtate Dei, quid est, vt stetis: nisi, vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate non stetit: quia fuit ibi, sed non permansit. Nā vtique isti in fide iam stabāt. Nec aliud oramus, cùm oramus, vt qui stat stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nónne apertissimè ostendit donum Dei esse in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderūt quotquot erāt ordinati in vitam æternam. Quis in æternā vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quandoquidē qui perseuerauerit vsque in finē, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomen tuum, quid aliud dicimus, quàm vt nomē eius sanctificetur in nobis? Quòd cùm iam per lauacrū regenerationis effectum sit, quare quotidie à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eādem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus à Deo vt nomē eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Eccè gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo quod esse cœperunt. *(Perseuerantia ex Dei est munere. Luc. 22. — 2. Cor. 13. — Phil. 1. — Col. 4. — Ioan. 8. — Act. 13. — Matt. 10. 24. — Matt. 6. Luc. 11. — Leuit. 19.)*
6. ITEM capite septimo: Nullo dubitāte, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur: donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.
7. AD Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.
8. AVGVSTINVS homilia trigesimaquinta, ex quinquaginta: Quādiù viuimus hîc, de nobisipsis nosipsi iudicare non possumus, non dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus.
9. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quanuis de sua beatitudine quā diuturna vel vtrùm æterna

esset incertos? Esset autem æterna nisi peccâssent: cùm hodiè non impudèter beatos vocemus, quos videmus iustè ac piè cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facilè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licèt de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectúque iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentíque iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit.

Perseuerantiæ præmium certum, ipsa incerta.

10. ITEM libro vigesimo, capite septimo: Significâsse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit & signauit super illum, vt non seducat ampliùs gentes) quod occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in seculo isto prorsùs latet quia & qui videtur stare, vtrùm sit casurus: & qui videtur iacere, vtrùm sit resurrecturus, incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem posteà sit futurus, nec seipsum videt.

Reuelatione Dei certus de sua perseuerantia fieri quis potest.

Quales futuri simus minimè cognoscimus.

11. IDEM epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque, ità notus est, vt sit de sua crastina cõuersatione securus. Proindè quamuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem benè viuendo proximos lætificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus donèc veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à Deo. In iis igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quãdiù per fidem ambulamus, nõ per speciem, desolatam debet se Christiana anima putare. nè desistat orare, & scripturarum diuinarũ, sanctarúmque sermoni discat tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ fidei oculum intendere, donèc dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.

Securus nemo in hac vita, qualisdemùm futurus sit.

1. Cor. 4.

2. Cor. 5.

2. Pet. 1.

12. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolã ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum. Quid dicit? Atqui omnes illam assequentur. Nam nõ quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solùm resurrectionẽ omnes, sed & incorruptionem consequentur: illi quidem ad honorem, illi verò ad ingressum & viaticum supplicij. Si ergò resurrectionem assequentur omnes, & non solùm resurrectionẽ, sed & incorruptionem: quomodò tãquàm præcipuum quicquam adepturus dixit: si quo pacto pertingã? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnum quid hîc innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illum & resurrectionẽ eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidètes esse & securi. Quam hîc ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet quæ ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortémque passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntatem pòst in ista omnia nõdùm securus sum. Quod & alibi dicit: Qui stare videtur, videat nè cadat. Et iterùm: Metuo nè cùm aliis prędicauerim, ipse reprobus efficiar. Nõ quòd iam appræhenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoquè appræhendã, quatenùs & appræhensus sum à Christo Iesu. Nõ quòd iam appræhenderim. Quid est, iam appræhenderim? Brauium dicit. Si ergò qui tanta passus est, si qui persecutionem tulit, si qui mortificationem habebat, nondùm de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si appræhendam? Resuscitationem ex mortuis, resurrectionem eius, inquit, si appræhendam: hoc est, si tanta pati potero, si potero ipsum imitari, si potero cõformis ipsi fieri: Vt potè multa passus est Christus, alapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quæ quidem passus est, istud est stadium. Per omnia ista ad resurrectionem eius pertingere oportet quęuis certamina ferentes.

Phil. 1.

1. Cor. 15.

Securi esse nõ possumus de nostra salute.

1. Cor. 10.

1. Cor. 9.

Phil. 3.

13. AMBROSIVS in psalmum trigesimum septimum: Etsi innocens quisquis sit, securus esse non potest, cui sint aduersùs grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideò hæc licèt læta sit cõscientia, tamen pugna lachrymabilis.

Ob incertum belli cũ graui hostibus exitum etiam innocens securus esse non potest.

14. BERNARDVS in sermone de duplici baptismo, & de reliquenda propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nec verò inanis est aut infirma potestas, quia nimirùm certi sumus cõtinuò & nos quoniã neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neq; profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Sed attende quanta enumerauit Apostolus, (eius enim verbo sunt) minimè tamen adiiciens, nec nosipsi. Nimirùm hæc est libertas qua Christus nos liberauit, vt nulla penitùs creatura auellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus propria voluntate, abstracti & illecti à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Deniquè donèc voluntatis vsum, & facultatẽ deliberandi renatus quisque recipiat, à charitate Dei separari omninò non potest. Securus interim degit sub protectione & aduocatione Domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At vbi sanè discretionis annos ingrediens redditur sibi, cæterorum vtiquè violentiam nec tunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quæ dormit in sinu caueat, propria scilicet voluntate. Erit fortè peccarũ in foribus, sed appetitus eius sub eo est, tantùm ipse aperire renuat, consentire recuset.

Ioan. 1.

Rom. 8.

Nulla nos vis à charitate auelli, sola hîc voluntas deiicit.

15. AD Philippenses primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, cõfidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonũ, perficiet vsque in diem Christi Iesu.

16. ET capite secundo: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

17. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Itaque

que qui se existimat stare, videat nè cadat.

18. AD Romanos vndecimo capite: Dicis ergò: Fracti sunt rami, vt ego inserar. Benè: propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: nè fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderũt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidêris.

19. AVGVSTINVS epistola centesima septima ad Vitalem: Iam verò vt perseuerent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orant fideles: vtile est quippe omnibus vel penè omnibus propter humilitatem salubertimam, vt quales futuri sint scire non possint. Ad hoc dicitur: Qui videtur stare, videat nè cadat. Propter huius timoris vtilitatem, nè regenerati & piè viuere incipientes, tanquàm securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cũ timore & tremore gradiamur viam iustam, donèc ex hac vita, quæ tentatio est super terram, transeamus ad aliam, vbi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones tentationésque luctandum.

Vtile nos ignorare quales simus futuri. 1. Cor. 10.

Cum timore & tremore viam iustam, perficere non perseuerantiũ casus admonet.

20. ET de bono perseuerãtiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit miscere quosdã non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vitę tentatione securitas, non possint esse securi: multos enim à perniciosa elatione reprimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui videtur stare, videat nè cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit: & volũtate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergò ipse seipsum, sed Deus. Veruntamen bonum est non altum sapere, sed timere. In cogitatione autem sua, vel cadit quisque vel stat.

Securitas nobis minimè expedit. 1. Cor. 10.

Rom. 11.

21. CHRISOSTOMVS libro secundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam, subreptiuam, & ob hoc incerta esse quæ futura sunt, & valdè dubia, & tum periculosa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit se timere nè fortè cùm aliis prædicârit, ipse reprobus fiat. Et iterùm cùm ait. Qui se putat stare, videat nè cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerũmque eius memoriam recolẽs, compũctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronâsti eum, & constituisti eum super opera manuũm tuarum.

1. Cor. 9. 1. Cor. 10.

Psal. 8.

22. AD Philippenses secundo capite: itaque charissimi mei, (sicut semper obedîstis) non vt in præsentia meî tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutẽ operamini.

23. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigesimoseptimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vndè admonẽtur illi, nè dona Dei suæ potestati tribuendo seseque extollendo grauiùs pereant, quàm si nil operarentur boni, quibus dicitur: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potiùs cum securitate, si Deus operatur, nisi quia propter volũtatem nostram, sine qua benè nõ possumus operari, citò potest subrepere animo humano, vt quod benè operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideò qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paululùm faciem suã, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus, quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus.

Superbia etiam in factis benè cauenda. Philip. 2.

Securitas perniciosa. Timor vtilis.

Psal. 29. Iob 7. 1. Cor. 10.

24. ET de bono perseuerantiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat nè cadat. Ideò quippe, sicut iam suprà diximus, non perseueraturi, perseueraturis prouidentissima Dei voluntate miscentur, vt esse discamus, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

Non perseueraturi, perseueraturis vtiliter mixti.

25. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ, à dextris, & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores & veraces: sicut qui ignoti & cogniti.

26. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

27. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò sic ardens & lucens nõdùm in domo se esse cõfidat, vbi sine omni timore ventorũ accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse sub dio, & vtraque manu studeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam si videat esse tranquillum. Repentè, enim & hora qua non putauerit mutabitur, & si vel ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Quòd etsi etiam ardor portantis manus (vt quandoquè fieri solet) adusserit, eligat potiùs pati, quàm retrahere manus suas, quia in momẽto, in ictu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc verò tribus malignissimis & validissimis ventis expositi sumus, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatã moliuntur extinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & ità te repentè turbãtes, vt vix prænoscere valeas vndè venias, aut quò vadas. Ex quibus etsi duo sępiùs intermittunt, à tertio tamen nemo vnquàm sufflandi inducias extorsit. Ideò vtrisque manibus & cordis & corporis anima est tegenda, nè fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam si grauis tentationum feruor vtriusque hominis statum vehementer afflixerit, sed dicendũ cum sancto: Anima mea in manibus meis semper. Eligamus potiùs ardere, quàm credere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non facilè obliuiscimur: sic nũquàm obliuiscamur negocium

Hostes quia nobis sunt atrocissimi, cautè & cum trem. re illos. obsiruare oportet.

Tertius noster hostis nullas nobis inducias concedit.

Psal. 118.

animarum nostrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris. Cùm ergò sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, custodiédę sunt vigilię noctis supra gregem cogitationũ & actionũ nostrarũ: vt si in prima vigilia, vel secũda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Marc. 14.

28. Et sermone quinto in psalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, scitis, & tempus scitis, Domini enim est verbum istud instante iam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidẽ erat passurus, & nõ discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Vndè ad Petrum: Eccè satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando cõuersus, cõfirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quãtum nobis timendũ est, fratres, in passione nostra? Vigilate proindè & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndiquè circundati estis tentationibus. Vndè & legistis, quia tentatio est vita hominis super terram. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, vt non immeritò tota ipsa tentatio debeat appellari: peruigili circũspectione opùs est & oratione nè inducamur in eã. Vndè est & illud in oratione Dominica: Et nè nos inducas in tẽtationem. Et infrà: Hoc præmonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut fortè non securus, sed pauidus magis, & sic petat ab ea liberari, vt nunquàm sibi in corpore mortis huius libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri.

Luc. 22. Iob 7. Matth. 6. Sine tentatione nemo mortalium viuit.

29. Idem capite decimoquarto meditationum: Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederũt: corpus scilicet, mũdus, & diabolus. A corpore fugere nõ possum: nec ipsum à me fugare. Circunferre illud necessè est, quoniã alligatum est mihi. perimere non licet, sustentare cogor: & cùm illud impinguo, hostem meum aduersùm me nutrio. Si enim satis comedero, & id robustum fuerit, sanitas & fortitudo eius mihi aduersantur. Mundus verò circuncingit, & obsidet me vndique: & per quinque portas, videlicet per quinque corporis sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, & tactũ, sagittis suis me vulnerat, & mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intẽtionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occasione excitatur, & nisi ilicò respuatur, subitò totum corpus occupat, vrit, & incẽdit. Primò carnem cogitatione modicùm titillat: deindè delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per cõsensum prauitatis sibi mentem subiugat. Portò diabolus quem videre non possum, & ideò minùs ab eo mihi cauere, tetẽdit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas vt vulneret repentè, narrauit vt absconderet laqueos suos, & dixit: Quis videbit eos? laqueum posuit in auro & argento & in omnibus quibus abutimur, cùm illis malè delectamur & illaqueamur. Nec solùm laqueum posuit, sed & viscũ. Viscus est amor possessionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiscatur & irretitur, nè pennis cõtẽplationis per plateas supernæ Sion volare possit. Sagittæ diaboli sunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis est ille qui iacula eius ignea extinguere possit? Proh dolor, his telis superatur sæpè anima fidelis. Heu mihi quia vndiquè bella mihi video: vndiquè tela volãt: vndiquè tentamenta, vndiquè pericula. Quocunquè me vertam, nulla securitas est. Et quę mulcent, & quæ tristant vel molestant, omnia timeo: esuries & refectio, somnus & vigilię, labor & quies pugnant cõtra me. Non minus suspectus est mihi iocus quàm ira: multos siquidem iocãdo scandalizaui. Nec minùs prospera vereor quàm aduersa. Prospera nanque suauitate sua incautũ me faciunt, & decipiunt. aduersa verò quia aliquid amaritudinis habent, velut potiones amaræ me suspectum & timidum faciunt.

Hostes nostri. Corpus. Mundus. Hier. 9. Diabolus tertius inimicus. Psal. 7. Psal. 63. Diaboli laquei. Viscus. Sagittæ.

30. Capite item decimoquinto: Caro mea de luto est, & ideò lutosas & voluptuosas cogitationes ab illa habeo: vanas & curiosas à mundo: à diabolo malas & malitiosas. Isti tres inimici me impugnant & persequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: semper autem malitiosè. Diabolus nãque plùs cõfidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domesticus hostis. Illa verò ad subuersionem meam cum illo fœdus iniit, vt potè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitiis corrupta ab ipsa origine: sed multo ampliùs vitiata praua consuetudinę. Hinc est quòd tam acriter cõcupiscit aduersùs spiritum: quòd assiduè murmurat, & impatiens est disciplinæ: quòd illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hac vtitur tortuosus ille serpens hostis humani generis, cui nullum aliud est desiderium, nullum negociũ, nullum studium, nisi perdere animas nostras. Hic est qui iugiter malum machinatur, argutè loquitur, artificiosè suggerit, callidè decepit. Illicitos motus insufflat, & venenatas cogitationes inflammat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinẽ, desideria carnis instigat, & peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulsare nõ cessat. Hinc est quòd baculo nostro nos cædit, & manus nostras proprio cingulo ligat: vt caro quæ data est nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinã & scandalum. Grauis lucta, & graue periculum est aduersùs domesticum hostem pugnare, maximè cùm nos aduenæ simus, & ille ciuis. Ille suam inhabitat regionem, nos exules sumus & peregrini. Magnũ quoquè discrimen est aduersùs diabolicæ fraudis astutiã tam crebos, immò continuos sustinere cõflictus: què astutum fecit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ huius.

Hostes nostri cuiusmodi in nobis cogitationes excitent. Domesticus noster hostis nocẽtissimus, cum quo contra nos fœdus facit diabolus. Periculosum bellum, quod cum domestico nostro hoste incessanter gerendum est.

31. Ad Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapsis & eorum reparatione.

Qvi verò ab accepta iustificationis gratia per peccatũ exciderunt, rursùs iusti-

Cap 15. sess. 6. stificari[a] poterũt: cùm excitãte Deo, per pœnitentiæ Sacramentũ merito Christi, amissam gratiã recuperare procurauerint. Hinc enim iustificationis modus est lapsi reparatio: quã secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam, sancti Patres [b] aptè nuncuparũt. Etenim pro iis qui post Baptismũ in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentũ instituit Pœnitẽtiæ, cùm dixit: [c] *Accipite spiritũ sanctum: quorũ remiseritis peccata, remittũtur eis: & quorũ retinueritis, retẽta sunt.* Vndè dicendũ est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multo aliã esse à Baptismali: eáque contineri nõ modò cessationem à peccatis, & eorum detestationẽ, aut [d] cor contritum & humiliatũ: verumetiam eorũdem sacramentalem [e] confessionẽ saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalẽ absolutionẽ, itémque satisfactionẽ [f] per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: non quidẽ pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramẽti voto vnà cum culpa remittitur: sed pro pœna temporali, quæ, vt [g] sacræ literæ docent, nõ tota semper, vt in Baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati, [h] Spiritum sanctum cõtristauerunt, & [i] templum Dei violare non sunt veriti. De qua pœnitentia scriptum est: [k] *Memor esto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterùm: [l] *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursùs: [m] *Pœnitentiam agite.* Et, [n] *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

a Aug hom. 50 ex 50. c. 14. Vide quæst. 1. de sacr. Pœn. & quæst. 2. A.
b vide de sacram. Pœnit. quæst. 2. B.
c Ioan. 20. c. Ibid. quæst. 1. de sac. Pœn B.
d Psal. 50. d Ibid. quæst 3. c 4.
e Vide quæst. 5. & 6. ibid.
f quæst. 7. & 8. de Pœnit. sacram.
g Num. 14. d 2. Reg. 12. c 24.
h Vide præd. quæst. 7. B.
h Ephes. 4. g
i 1. Cor 3. d
k Apoc. 2. b
l 2. Cor. 7. c
m Matth. 4. c
n Luc. 3. c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum homilia quinquaginta, capite decimoquarto: Si iam de sanitate desperans addis peccata peccatis (Prouer 18.) sicut scriptum est, Peccator cùm venerit in profundum malorum contemnet, noli contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum, (Psal. 129.) & dic ei, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obsecrationis meæ. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quoniam apud te propitiatio est. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt, faciliúsque est euacuata comminatio prophetæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Hic fortassè dicis, Sed ego iam baptizatus sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt, vilis factus sum nimis iterans vias meas, & canis (Prouer. 26. Psal. 138.) horribilis oculis Dei conuersus ad vomitum suũ, Quò abibo à spiritu eius, & à facie eius quò fugiã? Quò frater, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Nemo enim rectè fugit ab illo, nisi ad illum, ab eius (Peccatori ad Dei misericordiam confugiendum.) seueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, vbi eius præsentia te nõ inueniat? Si ascenderis in cælum, ibi est: si descenderis ad infernum, adest. Recipe ergò pennas tuas in directum, & habita in spe in extremo huius seculi. Etenim illuc manus sua deducet te, & perducet te dextera sua. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in hac vita es, vndè te Deus, si sanare nollet, auferret. Cur ergò ignoras, quia patiẽtia Dei ad pœnitentiam te adducit? (Rom. 2.) Qui enim clamando tibi persuasit vt non recederes, parcendo clamat vt redeas.

Lapsis post baptismum, per sacramentum pœnitentiæ, gratiam iustificationis posse restitui, multis aliis testimoniis confirmatum est, quæstione prima de sacramẽto Pœnitentiæ, & quæstione secunda, A.

A quibus Patribus vocetur Pœnitentia secunda post naufragium deperditæ gratiæ tabula, vide eadem quæstione secunda, B.

2. IOANNIS vigesimo capite, vt in textu. quem Scripturæ locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quæstione prima de sacramento Pœnitentiæ, B.

3. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

Contritionem ad hanc lapsorum restaurationem necessariam esse, probatum est quæstione tertia & quarta de sacramento Pœnitentiæ. De Confessione verò agitur quæstione quinta & sexta; sicut & de Satisfactione, quæstione septima & octaua.

4. NVMERORVM duodecimo capite, vide supra, quæstione septima de sacramento Pœnitentiæ, B. testimonio secundo.

5. SECVNDI Regum duodecimo capite, ibidem testimonio sexto.

6. ET capite vigesimoquarto: eodem in loco, testimonio decimo. Plures etiam hac de re & sacræ scripturæ, & Patrum inuenies sententias, prædicta quæstione septima, B.

7. AD Ephesios quarto capite: Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

8. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Nescitis quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos.

9. APOCALYPSIS secundo capite: Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primã

reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem venio tibi, & mouebo candelabrũ tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

10. POSTERIORIS ad Corinthios septimo capite: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

11. MATTHÆI quarto capite: Tunc reliquit eum diabolus: & ecce, Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12. LVCÆ tertio capite, vt in textu.

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.

ADVERSVS etiã hominum quorundã callida ingenia, qui per [a] dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentiũ, asserendũ est non modò in fidelitate, per quã & ipsa fides amittitur: sed etiã quocunque [b] alio mortali peccato, quanuis non [c] amittatur fides, acceptam iustificationis gratiã amitti: diuinę legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei nõ solùm infideles excludit, sed & fideles quoquè [d] fornicarios, adulteros, molles, masculorũ concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterósque omnes, qui lęthalia committunt peccata: à quibus cum diuinę gratię adiumento abstinere possunt quibus à Christi gratia separantur.

a Rom. 16. e b Iac. 2. & Basil. lib. 1. de bapt. par. 2. & lib. 2. c. 9. c Matth. 7. c d 25. a Luc. 12. f Ioann. 21. g 1. Cor. 13. a Iac. 2. c d Aug. lib. 15. de Trin. c. 18. Tract. 10. in epist. Ioan. Fulg. de incar. & Grat. Christi c. 26. d 1. Cor. 6. b Gal. 5. c d Eph. 5. b Apoc. 21. c

Cap. 15. sess. 6.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimosexto capite: Rogo autẽ vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

2. IACOBI secundo capite: Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptismo, parte secunda: Modica quædam ex illis quæ de regno cælorum sunt dicta, adiiciam, nè quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negocio paululum non est quod paululùm abest, ac ferè dicitur, vt quidam nostrorum sapientum admonuit. Et hoc ex ipsis rebus potissimùm liquet, immò & ex absoluta illa sacrorum & ad oblationem destinatorum animalium integritate satis habet fidei, quod dico, in quibus vbi modica quędam reperiebatur macula vel mutilatio, non integri alicuius membri, sed partis tantùm ipsius, quemadmodùm scriptum est, mutilatio auriculę, siue homo erat, ad sacerdotium ineptus iudicabatur, siue animal, reprobum habebatur ad sacrificium, cùm Apostolus (1. Cor. 10.) dixerit, Hęc quidẽ illis in figura contigerunt, scripta verò sunt ad nostram admonitionem, in quos (Matt. 12.) fines seculorum venerunt: & Dominus apertè declarauerit, quæ à nobis exigantur iustitiæ præstantia, vbi dixit, templo maius aliquid est hic, & abun- (Lucæ 12.) dantiùs nos animæ curam habere debere ostenderit, dicens: Cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent. Et infrà: De quibus vna est sententia, liquet quòd idem sit & periculi omnibus, si vnum aliquid ex ipsis defuerit. Si nanque Domi- (Math. 5.) nus dicit: Iota vnum, aut apex vnus haud quaquàm pręteribit à lege, donèc omnia fiant, quanto magis (Luc. 21.) ab Euangelio, dicente Domino ipso, Cęlum ac terra transibit, sermones verò mei nequaquàm transibunt. Vndè Iacobus Apostolus confidenter de- (Iac. 2.) nunciauit, dicens: Quisquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd post beatitudines Dominus testimoniis ac promissionibus Petro propter homines datis, comminatus est, dicens: Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò Apo- (Ioan. 13.) stolus afflictiones illas Christi quæ adhuc deerant, (Coloss. 1.) pro corpore ipsius, quod est Ecclesia, adimplens, & in Christo loquens cõtestatur, quęnam illa sint, quorum potissimùm gratia quis regnõ cęlorũ nõ potiatur, & mortis condemnationi subiiciatur, ali- (Rom. 1.) quando quidem definitè, dicens, quòd qui talia faciunt, digni sint morte. Quare verò non dixit, qui ista faciunt, sed, qui talia faciunt regnum cælorum non possidebunt? Et iterùm generaliùs, quoniam (1. Cor. 6.) iniusti regnum Dei non possidebunt. Et alibi similiter. Ipse verò Dominus noster Iesus Christus in (Gal. 5. Lucæ 9.) Euangelio Lucę ità definiuit, dicens: Nemo manu ad aratrum posita, & retrò posteà auersus, aptus est ad regnum Dei. Est autem hìc necessariò obseruãdum, quòd non de multis peccatis, sed de vno est horrendum adeò & ineuitabile iudicium, ídque ex concessis ac licitis, & si moram duntaxat, eámque modicam obediẽtię illi quis, quæ absque vllo prætextu, velocissimè & sine suspẽsione Domino præstanda est, iniecerit.

4. ITEM libro secundo de Baptismo, capite nono: Iniquus quidem est quisquis legem non integram seruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum transgressus fuerit. In modicę nanque parti- (In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.) culæ defectu, totum periclitatur. Quod enim propè factum est, nondùm factum est. Nam quemadmodùm qui propè mortuus est, non est mortuus, sed adhuc viuit: & qui propè vixisset, non viuit, sed mortuus est: & qui ferè ingressus est, nõ est ingressus, vt porè quinq; illę virgines: ità & qui pro- (Matth. 25.) pè seruauit legem, non seruauit legem, sed est iniquus ac transgressor legis. Quapropter & necessarium

rium est de iniquis, etiamsi germani ac synceri videantur, Apostolo credere dicenti, aliquando quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut raptor, cum huiusmodi ne cibum quidem sumite: (obiter autem hîc notandum est, quòd non cum tātùm, qui in his omnibus culpabilis est, à communi Christianorum cōuictu abarcet, sed & eum, qui vel in vno tantùm istorum reprehensibilis est, cùm non dicit, cum isto, sed, cum huiusmodi) aliquādo verò, Mortificate membra vestra quæ sunt super terrā, fornicationem, immunditiam, affectionem, cōcupiscentiam prauam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, propter quæ venit ira Dei (& generaliùs adiungens) super filios, inquit, immorigeros: nè sitis ergò consortes ipsorum. 1.Cor.5. Coloss.3.

5. MATTHÆI septimo capite: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnū cęlorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatē. Et post pauca: Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suā super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigesimoquinto: Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus: quę accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erāt fatuæ, & quinque prudentes. sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Et paucis interiectis: Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

7. LVCÆ duodecimo capite: Ille autem seruus qui cognouit voluntatē domini sui, & non se pręparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, plagis vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eiicerentur. dilexerunt enim gloriam hominū magis, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum.

10. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Et paulò pòst: Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dęmones credūt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniā fides sine operibus ociosa est?

11. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Ipsam fidem non facit vtilem nisi charitas: sine charitate, &c. vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimoquinto.

12. ET tractatu decimo in primam epistolam Ioānis: Multi dicunt, Credo, sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicēte Paulo Apostolo, Et fides quæ per dilectionem operatur. Et post pauca: Hoc est credere, quòd Iesus Christus est, quomodò credunt Christiani, qui nō solùm nomine Christiani sunt, sed factis & vita: non quomodò credunt dęmones: Nam & dęmones credunt & contremiscunt: sic dixit scriptura. Quid potuerunt dæmones plus credere, quàm vt dicerent, Scimus qui sis, Tu es filius Dei? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cùm Dominus quæreret, quis esset, quem illū dicerent homines. Et infrà: Aliud est ergò confiteri Christum vt teneas Christum, aliud confiteri Christum vt repellas à te Christum. Ergò videtis, quia quomodò hîc dicit, Qui credit, propria quædam fides est, non quomodò cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorū dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exemplum proposui, nè gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergò quid est credere in Christum, quid credere quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed quid est credere illud? Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei coniunxit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dęmonis. Qui autem nō credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum, adhuc ne dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christo, sed odit Christum, habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: nam & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Hierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es. Gal.5. Iac.2. Matth.16. 1.Ioan.5. Fides cum dilectione Christiani, sine hac, dæmonis est. Gal.5.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto: Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt autē quisquam Deum diligat, qui in Deum nō credit, fieri nullatenùs potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem cæteráque bona opera cuiquā prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem ità vt montes transferā, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meū vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Fides sine charitate esse potest, non contrà. 1.Cor.13.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem

fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

15. AD Galatas quinto cap. Quòd si spiritu ducimini: non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nõ consequentur.

16. AD Ephesios quinto capite: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus (quod est idolorũ seruitus) non habet hęreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentię. Nolite ergò effici participes eorum.

17. APOCALYPSIS vigesimoprimo capite: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

XX.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, déque ipsius meriti ratione.

A. Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiã perpetuò cõseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponẽda sunt Apostoli verba:[a] *Abũdate in omni opere bono, sciẽtes quòd labor vester non est inanis in domino:*[b] *Nõ enim iniustus est* Deus, *vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quã ostendistis in nomine ipsius.* Et,[c] *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnã habet remunerationem.* Atque ideò benè operantibus vsque in finẽ, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tãquàm gratia filiis Dei per Christũ Iesum misericorditer promissa, & tãquàm merces[d] ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorũ operibus & meritis fideliter reddenda. Hęc est enim illa corona iustitiæ, quã post suũ certamen & cursum repositã sibi esse aiebat[e] Apostolus, à iusto iudice sibi reddendã: non solùm autẽ sibi, sed & omnibus qui diligunt aduẽtũ eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in mẽbra, & tãquã vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutẽ influat: quæ virtus bona eorũ[f] opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendũ est, quo minùs plenè illis quidẽ operibus quę[g] in Deo sunt facta, diuinę legi pro huius vitę statu satisfecisse,[h] & vitã æternã suo etiam tẽpore, si tamẽ in gratia decesserint, cõsequendã, verè promeruisse cẽseantur, cùm Christus Saluator noster dicat:[i] *Si quis biberit ex aqua quã ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternam.* Ità neque propria nostra iustitia, tanquã ex nobis propria, statuitur, neq; ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eã nobis inhærẽte iustificamur, illa eadẽ Dei est, quę à Deo nobis infũditur per Christi meritũ.

B. Neque verò illud omittendũ est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiã qui[k] vni ex minimis suis potum aquę frigidę dederit, promittat Christus eũ non esse sua mercede cariturum: & Apostolus[l] testetur, id quod in pręsenti est momentaneũ & leue tribulationis nostrę, supra modũ in sublimitate æternum gloriæ põdus operari in nobis: absit tamẽ vt Christianus homo in seipso[m] vel cõfidat, vel glorietur, & nõ in[n] Domino, cuius tãta est erga omnes homines bonitas, vt eorũ velit esse merita[o], q̃ sunt ipsius dona. Et quia[p] in multis

Cap.16. sess.6.

a 1. Cor. 15.
b Heb. 6. b
c Heb. 10. g
d Aug. de grat. & lib. arbit. cap. 8. 9. Epist. 105. & 52. lib. 1. cont. aduers. leg. & proph. cap. 16. de morib. Eccl. cath. c. 25. de cor. & grat. c. 13. ser. 56. ex diuers. Cypr. de oper. & eleem. Epis. 56. 60. Chrys. hom. 42. in Gen. hom. 53. in 1. ad Cor. Greg homil. 17. in Euang.
e 2. Tim. 4. b Aug. hom. 14 ex 50. in psal. 83. tract. 3. in Ioan. Theoph. & Oecumen. in c. 4. epist. 2. ad Tim.
f Con. 2. Arausi. can. 18. Aug. de corr. & gratia. cap. 13. de grat & lib. arb. cap. 6. ser. 15. de verb Apost. Fulg. lib. 1. ad Mon. cap. 11. 12.
g Ioan. 3. c
h Aug. sent. 313. Prosp.
i Ioan. 4. b
k Matth. 10. d
l 2. Cor. 4. d
m Aug. de præd. sanc. cap. 5. de grat. & lib. arb. cap. 6.
n 1. Cor. 1. d 2. Cor. 10. d
o Celest. 1. epistol. 1. can. 12. Aug in ench. cap. 107. epist. 105 de grat. & lib. arbit. c. 6. Lib de eccl. dugmat. ca. 32.
p Iac. 3. a

multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiã & bonitatẽ, ità seueritatem & iudiciũ ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiãsi[q] nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniã omnis hominũ vita, non humano iudicio examinãda & iudicanda est, sed Dei:[r] qui illuminabit abscõdita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordiũ: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui vt scriptum est,[f] *reddet vnicuique secundùm opera sua.* q1. Cor 4.a r Ibidem. f Matth. 16.d. Rom. 2. a Psal. 61. b.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite, vt in textu.

2. AD Hebræos sexto capite: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostẽdistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis.

3. ET capite decimo, vt in textu.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura. Quoniam Deus reddet vnicuique secũdùm opera eius: quomodò gratia est vita æterna, cùm gratia nõ operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicẽte, Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secũdùm meritum. Et infrà: Ista quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra: quib[us] æterna redditur vita, ad Dei gratiã pertinere: propter illud quod ait Dominus Iesus, Sine me nihil potestis facere. Et in fine: Itaque charissimi, vita bona nostra nihil aliud est quã Dei gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia est, hæc autẽ quæ illi datur, quoniã præmiũ eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundùm opera eius.

Matth. 16. Rom. 2. Apoc. 22. — Rom. 4. — Bona etiam opera nostra ad Dei gratiã referenda. — Ioan. 15. — Et vita etiam æterna quæ bonæ vitæ redditur. — Apoc. 22. Psalm. 102.

5. ET capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictũ est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia, quia eius miseratione bona operamur, quibus corona reddetur.

Bona opera in bonis operatur Deus. Philip. 2.

6. ITEM epistola centesimaquinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cãtatur, Et misericordia eius preueniet me. Et, Misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine fine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadẽ merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis nõ datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiã nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipẽdium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate, quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quæstionis huius aliquãtulùm dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset: Stipendiũ peccati mors: quis non congruẽtissimè & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verũ est, quia sicut merito peccati tanquàm stipẽdium redditur mors, ità merito iustitiæ tanquàm stipendium vita æterna. Aut si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniã iustus ex fide viuit. Vndè etiam & merces appellatur plurimis sãctarum scripturarũ locis: nusquàm porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus rursùs elationem quæ vsqueadeò magis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelum Sathanæ, à quo colaphizaretur, nè verticem præsumptionis erigeret. Aduersùs hanc ergò elationis pestem vigilantissimè militãs, Stipendiũ, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deindè nè iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanũ meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium iustitiæ vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita æterna. Et hæc nè præter mediatorem aliqua alia via quæreretur, adiecit, In Christo Iesu Domino nostro.

Psal. 101. Psal. 58. Psal. 22. Vita æterna & merita gratia. Rom. 6. Abac. 2. 2. Cor. 12.

7. EPISTOLA item quinquagesimasecunda ad Macedoniũ: His virtutibus (quatuor scilicet, prudentiæ, fortitudini, temperantiæ, & iustitiæ) diuinitùs impartitis, & bona vita nũc agitur, & posteà præmiũ eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hîc enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine.

8. IDEM libro primo contra aduersarium legis & Prophetarũ, capite decimosexto: Perparùm est quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum indè meritum comparatur.

9. LIBRO item de moribus Ecclesiæ catholicæ, capite vigesimoquinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternã peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmiũ, cuius promissione gaudemus nec præmium potest præcedere merita, & priùs homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo. Non ergò debemus poscere præmium antequàm mereamur accipere. Vita æterna præmium.

10. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fiet beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis Psalm. 31.

iusto iudicio etiã ipsa misericordia tribuetur. Cũ enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiã: manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudiciũ cum misericordia fieri, ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Nõ sic est nunc, quando non solùm nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominẽ vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur, & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Verùtamen quia & ipsa vita æterna, quam certũ est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia nõ operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitẽdum est ideò gratiam vitam ęternã vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in Euangelio legitur, Gratiam pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia.

Iac. 2.

Vita æterna gratia, & bonis operibus tamẽ vt debitum redditur.

Ioan. 1.

11. ITEM sermone quinquagesimosexto, ex diuersis à Vlimerio adiectis: Beata vita merces bonorum est: bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

12. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Quę illa erit fratres charissimi, operãtium gloria, quàm grandis & summa lætitia: cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna pręstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatẽ nobis immortalitatẽmque largiri, ad quã nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligãtur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indesinentiũ operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grãde credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximũ, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorẽ. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus: & qui seculo & mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla seculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel redditionis, vel persecutionis inuenerit: nusquàm Dominus meritis nostris ad pręmiũ deerit: in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

Operibus & meritis nostris præmia promissa tribuet Deus.

Salutaris operationis præconia.

Operatio bona Dei munus.

Corona in pace vincentibus candida, in persecutione purpurea.

13. IDEM epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Armemus dexteram gladio spiritali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & Eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, postea à Domino sumptura premiũ cælestium coronarum. O dies ille qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cùm cœperit populũ suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorũ merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis verò mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quę erit gloria, & quanta lætitia, admitti, vt Deum videas: honorari, vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Et infrà: Hæc fratres dilectissimi hæreant cordibus vestris. hæc sit armorum vestrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus voluere iniquorũ supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus comminetur ad pœnam, quid contrà confitẽtibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis superuenerit persecutionibus dies, miles Christi, præceptis eius & monitis eruditus, non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam.

Lib. 4. epist. 6.

Merces fidei & deuotionis.

14. ET epistola sexagesima ad Episcopos Numidas: Cùm Dominus in Euangelio suo dicat, Infirmus fui, & visitâstis me: quanto nunc quoquè cũ maiore operis nostri mercede dicturus est: Captiuus fui, & redemistis me? Et cùm denuò dicat, in carcere fui, & venistis ad me: quanto plus est, cùm cœperit dicere, In carcere captiuitatis fui, & clausus, & vinctus apud Barbaros iacui: & de carcere illo seruitutis liberâstis me, cùm iudicij dies venerit præmium de Domino recepturi?

Lib. 5. epist. 8. Math. 25.

15. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecũda in Genesim: Si voluerimus superna frui gratia, imitemur patriarcham Abraham, & nè cunctemur ad obeundam virtutem: sed quotidiè ità eam exerceamus vt oculum illum qui sopiri nescit, cõciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui scit arcana mentis nostræ, cùm viderit sanam mentem nostram, & nos conari & eniti ad virtutis agones, statim & nutu suo nos adiuuat, simul & labores nostros alleuians, & infirmitatem nostræ naturę cõfirmans, vberésque retributiones suppeditans. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquã quis tale quid inueniet: sed subsistit adornator & magister, fitque spectator tantùm certantiũ vt cæteri, neque in vlla re potest adiuuare, sed expectat vt fiat victoria, Dominus autem noster nõ sic, sed simul nobiscum certat, & manũ porrigit, & simul adiuuat, & quasi vndequaquè aduersarium nostrũ nobis tradit, & omnia facit satagens vt in certamine duremus, & vincamus, quò nobis immarcescibilem imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo. Iam in mediis illis Olympicis certaminibus corona post victoriã nihil aliud est, quàm folia lauri, quàm applausus & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia vespera ingruente marcescunt & pereũt: at corona quę pro virtute & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc seculo nobiscum dissoluitur, sed perpetua est, immortalis, extendens se in omnia secula. Et labor quidem est parui temporis, merces autẽ laborum, finem non habet, neque cedit tempori, neque marcescit.

Deus in certamine nos adiuuat, & coronam postea largitur.

Corona pro virtute & sudoribus gestis nobis tribuenda.

16. ET homilia quadragesimatertia in priorem epistolã ad Corinthios: Permagnum quidẽ est, in

secundo

secundo prosperóque rerum statu, & misericordiam exercere, & virtuti esse deditum: verùm longè tamen maius illud, aduersitatum afflictionibus, ab opere isto pulcherrimo non deturbari, ac is est qui propter Deum hæc maximè facit. Vtrunque igitur, siue periclitemur fratres, siue quicquid patiamur, ardétiores reddamur ad virtutis studium. Neque est enim hoc retributionis nostrę tempus. Quare hîc coronas non petamus, nè si aduenerit ipsum coronationis tépus, imminuerimus nobis præmia. Nam quemadmodũ artificibus accidere videmus, qui quidem si ipsi se alant & operentur, maiorem accipiunt mercedem: sin verò apud cõductores ipsos victitant, non parùm illis à mercede sua detrahitur: Ità & cum sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpessus, integram habet mercedem, & plenissimam retributionem, non bonorum tãtùm quæ fecerit gratia, sed malorum etiam quæ tulerit. Qui auté requie hîc, & felicitate fruitus est, tam splendidã isthic coronam non est consecuturus. Ea propter hoc in seculo retributionẽ non quæramus, sed tum gaudeamus potissimùm, si rectè viuentes mali, affligamur. Quoniam quidẽ non propter bona tantùm opera, verùm & afflictiones, mercedem nobis isthic Deus retribuet. Vt autem quod loquor fiat clarius, agitè constituamus diuites duos, misericordes illos & largientes pauperibus. Deindè verò alter quidem in diuitiis permaneat, & omni felicitatę fruatur: alter verò in paupertatẽ incidat, morbos & calamitates, qui tamen gratias agat Domino. Iam illi si isthuc peruenerint, vter, putatis, maiorem accepturus est coronam? An non manifestum, eum assecuturum, qui æger, calamitosus, benè faciens, malè patiens, nihil hic erat humani passus? Et quidem istud planè indubitatum. Ille enim verè virilis, adamantinus, & beneuolus erat Dei seruus.

Corona hic non petendã.

Et propter bona opera, & propter afflictiones mercedem Deus retribuet.

Corona alia alia maior.

17. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Notandum quod subditur: Dignus est operarius mercede sua. Quia iam de mercede operis, sunt ipsa alimenta sustentationis, vt hîc merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est, quòd vni nostro operi duæ mercedes debentur: vna in via, altera in patria: vna quæ nos in labore sustentat, alia quæ nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quæ in præsenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentẽ mercedẽ robustiùs tendatur. Verus ergò quisque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat: sed ideò mercedem recipere, vt prædicare subsistat. Quisquis nãque ideò prædicat, vt hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubiò mercede se priuat. Quisquis verò vel ea quę dicit ideò placere hominibus appetit, vt dum placet quod dicitur, per eadem dicta nõ ipse, sed Dominus ametur: vel idcircò terrena stipendia in prędicatione consequitur, nè à prædicationis voce per indigentiam lassetur: huic proculdubiò ad recipiendam mercedem nil obstat in patria, quia sumptus sumpsit in via.

Lucæ 10.

Merces duplex debetur vni nostro operi.

18. POSTERIORIS ad Timotheum quarto capite: Bonum certamẽ certaui, cursum consummaui, fidẽ seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.

19. AVGVSTINVS homilia decimaquarta, libri quinquagintã homiliatũ: Audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni suæ appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem, Bonum, inquit, certamẽ certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De cætero superest mihi corona iustitię, quã reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nõ solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligũt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergò. Quid reddet? Reddet ergò iustus iudex. Nõ enim opere inspecto potest negare mercedẽ qui opus inspicit. Bonũ certamen certaui, opus est. Cursum consũmaui, opus est. Fidẽ seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitię, merces est, sed in mercede tu nihil agis, in opere nõ sol⁹ agis. Corona tibi est ab ipso, opus auté abs te, sed nõ nisi ipso adiuuãte. 2. Tim. 4.

In opere non soli in mercede nihil agimus.

20. ET in psalmum octogesimumtertium: Audi illam (Paulum intelligit) iam exigẽrem veritatem. Primò ergò, inquit, misericordiã consecutus sum, qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus: sed gratia Dei sum id quod sum. Posteà dicit cùm passioni propinquaret, Bonum agonẽ certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui, superest mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vndè seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgẽtiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentię, debitor coronæ, Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Eccè videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Cõsecutus est misericordiam, exigẽs veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiẽdo sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentẽ: Nam priùs fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille auté qui prerogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem, Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ?

1. Tim 1. *1. Cor. 15.* *2. Tim. 4.*

Deus indulgentiæ donator, coronæ debitor.

Rom. 11. Debitorem se fecit Deus non accipiendo sed promittendo. *1. Tim. 2.* *Psal. 32.* *1. Cor. 15.* *2. Tim. 4.*

21. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioãnis: Audi Paulum Apostolum cõfitentem gratiam, & posteà debitum expetẽtem. Confessio gratiæ quę est in Paulo? Qui priùs fui blasphemus, & persecutor & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitãtem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiã. Ego enim inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitię. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia, Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex. Vt antè susciperet gratiam, misericordẽ patrem opùs habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum. Qui non damnauit impium, damnabit fidelem?

1. Tim. 1. *2. Tim. 4.*

22. THEOPHYLACTVS in verba capitis quarti posterioris epistolæ ad Timotheum, Quam reddet mihi, &c. Non dixit dabit, sed reddet veluti debitum quoddam. iustus enim cùm sit, omninò laboribus mercedem definiet. Debitum itaque est corona, propter iudicis iustitiam.

23. OECVMENIVS in eundem locum: Considera, quòd tanquàm debitum expetit illud, cùm ait, Reddet mihi, & non dicit, Dabit, significans etiam hoc ex eo quod ait, iustus iudex.

24. CONCILIVM secundum Arausicanum canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit, vt fiant.

25. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite decimotertio: vt suprà hoc eodem capite, testimonio decimo.

26. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Paulum inuenimus sine vllis meritis bonis, immò cum multis meritis malis Dei gratiam consecutũ, reddentis bonum pro malis: videamus quid dicat
2. Tim. 4.
sua iam propinquante passione, scribẽs ad Timotheum. Ego enim iam immolor, inquit, & tempus resolutionis meę instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Ista vtique iã merita sua bona cõmemorat, vt post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala cõsecutus est gratiam. Deniquè attendite quid sequatur, Superest, inquit, mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronã iustus iudex, si non donâsset gratiam misericors pater? Et quomodò esset ista corona iustitiæ, nisi præcessisset gratia quæ iustificat impiũ? Quomodò ista debita redderetur, nisi priùs illa gratuita donaretur?

27. ITEM sermone decimoquinto de verbis A-
Ephes. 2.
postoli: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nõ ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & ideò accepi. Nõ putes te promerendo accepisse, qui nõ promereres nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia
Psal. 55.
ex merito: emisti, non gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies eos. Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vndè salues, & tamẽ saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita pręcedis, vt dona tua consequantur merita tua. Prorsùs gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vndè salues, & multum inuenis vndè damnes.

28. FVLGENTIVS libro primo ad Monimum, capite vndecimo: Hanc gratiam nõ solùm in præsentis vitæ iustificatione, sed etiam in futuri seculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & super nos, hoc est, super omnia bona cuiuslibet hominis merita in Dei bonitate asserit abundare, dicens: Vt
Ephes. 2.
ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratię suę in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia est igitur retributio pia, qua Deus in præsenti tempore malis bona retribuit, Illis videlicet, quos iustificat impios, vt deputetur fides ad iustitiam. De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuã Domino, pro omnibus quę retribuit mihi? Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuẽs, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereãtur, ipsa præueniendo misericorditer incipit: Ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in scripturis etiã misericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, misericordia eius preueniat me. Et alio loco: Misericordia tua subsequitur me, per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium, vt fiat iustus: subsequitur iustũ, nè fiat impius. Pręuenit cęcum, vt lumen quod non inuenit donet: subsequitur videntem, vt lumen quod contulit seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatum, nè cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur beneuolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur. Et ideò non solùm errantẽ iustificando ad viam reuocat, sed etiam bene ambulantem custodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat.

Gratiá iustificans impios. Psal. 115. Gratia glorificans iustos. Glorificari vt mereamur, gratia & præueniendo incipit & subsequendo custodit. Psalm. 58. Psalm. 22.

Gratia quæ & misericordia, quanta nobis præstet. Psalm. 125. Hic operamur, illic mercedem consequemur.

29. ET capite duodecimo: In hac ergò iustificatione, sancti euntes eunt, & flent, mittẽtes semina sua: In illa verò glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. In hac operarij patris familâs in vinea operantur: in illa autem denarij mercede sine dubio potiẽtur. Istam Deus nũc donat, vt initium meriti boni gratis indignus accipiat: Illam verò in futurum repositam seruat, qua boni meriti pręmium accipere dignus possit, qui boni meriti principium, cùm esset indignus accepit.

30. IOANNIS tertio capite: Qui autem facit veritatem, venit ad lucẽ, vt manifestẽtur opera eius, quia in Deo sunt facta.

31. AVGVSTINVS sententia trecentesima deci- Ex libro 3. cõtra duas epistol. Pelag. cap. 7.
matertia apud Prosperum: Iustitia secũdùm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas angelorum: quam qui nõdùm habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum: & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritum: maior illa facit præmium. Vndè qui istam non sequitur illam non assequetur.

Iustitia quam habent in hac vita iusti, vera est iustitia. Minor illa æterna, quam in altera vita cõsequemur. Minor iustitia facit meritum, maior præmium.

32 IOANNIS quarto capite, vt in textu.

1. B. MATTHÆI decimo capite: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetæ accipiet. & qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet. Et quicunque potũ dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

2. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modũ in sublimitate eternum glorię pondus operatur in nobis, non contemplãtibus nobis quæ videntur, sed quę non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

3. AVGVSTINVS de prædestinatione sancto- 1. Cor. 4.
rum, capite quinto: Quid autem habes quod non accepisti? Posset quippe dicere homo inflatus aduersùs alterũ: discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud. Talibus occurrẽs cogitationibus bonus doctor, Quid autẽ habes, inquit, quod non accepisti? A quo, nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui

cui non donauit, quod donauit tibi. Si autẽ & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis? Nũquid quæso ait aliud, nisi vt qui gloriatur in Domino glorietur? Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quàm de suis meritis sic quenquam gloriari, tanquã ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit à malis: non quæ cõmunis est & bonis & malis. Sit ergò gratia naturæ attributa, qua sumus animantia rationabilia, discernimúrque à pecoribus: sit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri, vel ingeniosi discernuntur à tardis, ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille quem coërcebat Apostolus aduersùs pecus inflabat, nec aduersùs hominem alterũ, de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo, sed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, sibi nõ Deo tribuens, inflabatur, quãdo audire meruit, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?

Gloriandum minimè de operibus nostris tanquàm illa à nobis sint.

4. Et de gratia & libero arbitrio, capite sexto: His & talibus testimoniis diuinis probatur gratia Dei non secundùm merita nostra dari, quãdoquidem non solùm nullis bonis, verumetiam multis meritis malis præcedentibus videmus datam: & quotidiè dari videmus. Sed planè cũ data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, cadit homo non erectus sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter quando cœperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me: dicendo, nè derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se.

Post gratiam incipiunt esse merita nostra.

Ea subtracta, ruimus.

Psalm. 26.

5. Prioris ad Corinthios primo cap. Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ nõ sunt, vt ea quę sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autẽ vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapiẽtia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

6. Posterioris ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

7. Cælestinus primus, epistola prima ad Episcopos Galliæ, canone duodecimo: Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, vt nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est ęterna pręmia sit donaturus: agit quippe in nobis, vt quod vult & volumus & agamus. Nec ociosa in nobis esse patitur quæ exercenda, nõ negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei.

Deus mira bonitate nostra vult esse merita, quæ sua sunt dona.

8. Augustinus capit. 107. Enchiridij ad Laurentium: Intelligendum est etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

9. Et epistola 105. ad Sixtum presbyterũ: Quod est ergò meritum hominis ante gratiã, quo merito percipiat gratiã, cùm omne meritum nostrum non in nobis faciat nisi gratia, & cũ Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quã munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiã consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, In miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me. Et misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita ęterna quæ vtiquè in fine sine fine habebitur, & ideò meritis pręcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiã, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis nõ datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur.

Meritum nostrum non nisi gratia facit, [illegible] nostra [illegible] coronãs, [illegible] munera [illegible].

10. Item de gratia & libero arbitrio, cap. 6. Cũ dicunt Pelagiani hanc esse solam, non secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittũtur: illam verò quæ datur in finẽ, id est, æternam vitam meritis nostris præcedentibus reddi: Respondendum est eis: Si enim merita nostra sic intelligerent, vt etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, nõ esset reprobanda ista sententia: quoniã verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsùs rectissimè respondet Apostolus, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsùs talia cogitanti verissimè dicitur: Dona sua coronat Deus, nõ merita tua, si tibi à teipso, non ab illo sũt merita tua: Hæc enim si talia sunt, mala sunt: quæ mala sunt, non coronat Deus: si autem bona sunt, Dei dona sunt. Quia sicut dicit Apostolus Iacobus, Omne datum optimum, & omne donũ perfectum desursùm est, descendens à patre luminũ. Vndè dicit & Ioannes præcursor Domini nostri. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo: vtiquè de cælo, vndè etiam venit spiritus sanctus, quando Iesus ascendit in altũ, captiuauit captiuitatẽ, dedit dona hominibus.

Merita nostra etiam Dei dona.

Pelagianus error.

1. Cor. 4.

Iac. 1.

Ioan. 3.

11. Liber de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimosecundo: Tãta est erga omnes homines, &c. vt paulò antè Cælestinus testimonio septimo.

12. Iacobi tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13. Prioris ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

14. Matthæi decimosexto capite. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cũ angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundũ opera eius.

15. Ad Romanos 2. cap. Secundùm autem duritiã tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi irã, in die irę & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundũ opera eius. Iis quidẽ qui secundũ patientiã boni operis, gloriam & honorẽ & incorruptionem quęrunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

16. Psalmo 61. Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

FINIS APPENDICIS.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ SACRÆ QVÆ IN HOC OPERE SPARSIM EXPLICANTVR.

PRO-

6. b Non

IN PRÆCEDENS OPVS CATECHISTICVM D. PETRI CANISII, SCRIPTVRAE TESTIMONIIS ET PATRVM sententiis illustratum, rerum ac sententiarum INDEX.

A

abstinentia

quale

beneficia

desperandum

ex com-

quid

hostia

sapientis

libero

ordinis

NNn ij

Præ-

superbia

OOo

V

FINIS TABVLAE.

pla-
perfe-

dictum est, Antiqui
tantum naturæ conside-
hunc errorem deuene-
bant, ita
ponuntur
prima
qui
quia
sunt
vnũ

inten
entia
num
concu
natio
in id

e contrar
deuene
rent. Et

ge
ni

aliqu
tran

tpo
N

conti
oribus
rimum
Philos

ontatis, ex q
gradus bonitatis in rebu
nullum malum esse permitteret.
entię nisi accidente malo persecutionis.
seruationis vitæ in leone, nisi esset malũ cor-
alibus, ex quibus viuit. Ad quintum dicen-
nunquam inuenitur nisi in paucioribus, si
ad causas proprias. Quod quidem in natu
peccatum vel malum nõ accidit in actio-
opter impedimentum superueniens illi cau-
quidem non est nisi in paucioribus, vt sunt
a, & alia huiusmodi. In voluntariis autem
alum esse vt in pluribus quantum ad agibi-
ntum ad factibilia, inquantum ars non defi-
ioribus: imitatur enim naturã. In agibilibus
sunt virtus & vitium, est duplex appetit
ationalis & sensualis: & id quod est bon
ppetitum, est malum secundum alter
bilia est bonum secundum appeti
dicitur, quamuis sit malum se
plures sequuntur sensus
tur mali in hominibus
rationis in plu
d sextum
quę aliqu
cidens

in
ria
e in
fal
rum
e au-
oc ꝙ
bli-
er-
lam
itur
rso-
nu

ni.
se habet,
quòd duplex
ad effectum. Sed
intentionem ille effe
eo, qui fodiendo sepul
per accidens est, quæ
accidit causę agenti
causa d

nu
rat

bus ca

tus Canisij Catechismus